พจนานุกรม
ฉบับราชบัณฑิตยสถาน

พ. ศ. ๒๔๙๓

หอสมุดแห่งชาติ
NATIONAL LIBRARY

พิมพ์ครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๒๔๙๓

พิมพ์ที่โรงพิมพ์
บริษัท คณะช่างจำกัด ถนนสุนทรภาณ์ พระนคร
ขายที่ห้อง แผนกที่ ๑ ๑๑ พิมพ์ สุขุมวิท ๒๔๙๑

ใช้ประทานการพิมพ์ได้

พจนานุกรมภาษาไทยเล่มนี้

ได้เรียบเรียงตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๕ มาจนถึง พ.ศ. ๒๔๙๓ จึงแล้วเสร็จ
และจัดพิมพ์เป็นเล่มขึ้นในครั้งแรก
ประจวบกับกาลอันเป็นมหามุทิตามงคลการพระราชพิธีบรมราชาภิเษก
แห่ง
พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
มหิตลาธิเบศร รามาธิบดี จักรีนฤบดินทร
สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร

ราชบัณฑิตยสถาน

ขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาสทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย
เป็นราชพลีบรรณาการเฉลิมพระเกียรติ
ในพระมหากรุณาธิคุณที่ได้ทรงเกื้อกูลอุดหนุนการศึกษาเล่าเรียน
เป็นนิจนิรันดร

พุทธศักราช ๒๔๙๓

คำนำ

เมื่อกระทรวงธรรมการได้ตีพิมพ์หนังสือปทานุกรมออกใช้ในราชการและจำหน่ายใน พ.ศ. ๒๔๗๐ แล้ว ในกาลต่อมากระทรวงธรรมการได้พบข้อบกพร่องในหนังสือปทานุกรมนั้นอันสมควรแก้ไขเพิ่มเติม จึงดำริที่จะแก้ไขเพิ่มเติมให้ดีขึ้น ประกอบทั้งมีผู้สนใจในวิทยาการด้านนี้แสดงข้อบกพร่องและแนะนำวิธีแก้ข้อบกพร่องมาเป็นจำนวนมาก กระทรวงธรรมการจึงได้ยกขึ้นพิจารณาร่วมไปกับความดำริของกระทรวง ผลที่สุดมีความเห็นพ้องต้องกันว่า หนังสือปทานุกรมของกระทรวงธรรมการซึ่งตีพิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๐ นั้น ถึงเวลาชำระเพื่อพิมพ์ใหม่ต่อไป จึงตั้งกรรมการขึ้นคณะหนึ่ง เรียกว่า "กรรมการชำระปทานุกรม" โดยคำสั่งของกระทรวงธรรมการลงวันที่ ๒๙ กันยายน พ.ศ. ๒๔๗๕ ประกอบด้วยผู้มีพระนามและนามต่อไปนี้ คือ :—

๑. พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร (แต่ครั้งดำรงฐานันดรศักดิ์เป็น หม่อมเจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ)

๒. หลวงเทพดรุณานุศิษฏ์

๓. พระธรรมนิเทศทวยหาญ

๔. พระวรเวทย์พิสิฐ

๕. พระสารประเสริฐ

๖. พระยาอนุมานราชธน

๗. พระยาอุปกิตศิลปสาร

ให้กรรมการคณะนี้มีหน้าที่พิจารณาแก้ไขเพิ่มเติมหนังสือปทานุกรมที่ยังบกพร่องอยู่ให้ดีขึ้น.

ครั้นต่อมาถึง พ.ศ. ๒๔๗๗ เมื่อรัฐบาลได้จัดตั้งราชบัณฑิตยสถานขึ้นแล้ว กระทรวงธรรมการจึงเสนอความเห็นต่อคณะรัฐมนตรีว่าสมควรจะโอนงานชำระปทานุกรมจากกระทรวงธรรมการไปอยู่ในราชบัณฑิตยสถาน เพราะงานชำระปทานุกรมเป็นประธานของอักษรศาสตร์ และเพื่อเชิดชูเกียรติของกรรมการ ดั่งอารยประเทศทั้งหลายได้ทำกันอยู่ คณะรัฐมนตรีเห็นชอบด้วย จึงให้การเป็นไปตามนั้น.

เมื่อราชบัณฑิตยสถานได้รับโอนงานชำระปทานุกรมมาแล้ว ก็ได้ดำเนินการต่อมาอย่างรีบเร่ง กรรมการก็คงเป็นกรรมการชุดเดิมทั้งชุด โดยมีพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร (แต่ครั้งดำรงฐานันดรศักดิ์เป็นหม่อมเจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ) นายกราชบัณฑิตยสถานทรงเป็นประธาน ต่อมาในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๐ พระองค์ท่านต้องเสด็จไปรับตำแหน่งอัครราชทูตไทย ณ กรุงวอชิงตัน พระยาอนุมานราชธน อุปนายกราชบัณฑิตยสถาน ได้เป็นประธานกรรมการสืบมา วิธีดำเนินการชำระก็ได้ทำเช่นที่แล้วมา

เพราะเป็นวิธีการที่ดีอยู่แล้ว.

กรรมการชำระปทานุกรมนั้น ได้ตั้งซ่อมและตั้งเพิ่มเติมเป็นระยะมาตามความจำเป็น คงมีอยู่ในปัจจุบันนี้ คือ:—

๑. พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร M.A. (Oxon); อ.ด. (กิตติมศักดิ์)

๒. พระยาโกษากรวิจารณ์ (บุญศรี ประภาศิริ)

๓. นายฉ่ำ ทองคำวรรณ

๔. หลวงเทพดรุณานุศิษฏ์ (ทวี ธรมธัช ป.ธ)

๕. ม.ร.ว. เทวาธิราช ป. มาลากุล

๖. พระธรรมนิเทศทวยหาญ (อยู่ อุดมศิลป์ ป.ธ)

๗. พราหมณ์ ป.ส. ศาสตรี B.A. (Madras)

๘. นายประยูร ธชาลุภัฏ

๙. นายเพียร ราชธรรมนิเทศ

๑๐. นายวงศ์ เชาวนะกวี

๑๑. พระวรเวทย์พิสิฐ (วรเวทย์ ศิวะศริยานนท์) อ.ด. (กิตติมศักดิ์)

๑๒. พระยาวิสุทธากร (แม้น ทรรทรานนท์) น.บ.ท.

๑๓. พระสมบัติธัญญผล (ม.ล. เลื่อน อิศรางกูร)

๑๔. พระยาอนุมานราชธน (ยง อนุมานราชธน) อ.ด. (กิตติมศักดิ์)

๑๕. นายเจริญ อินทรเกษตร ป.๙ เลขานุการ

กรรมการที่ถึงแก่กรรมและถึงแก่อนิจกรรมไปแล้วสามคน คือ :–

๑. พระพินิจวรรณการ (แสง สาลิตุล ป.๖)

๒. พระสารประเสริฐ (ตรี นาคะประทีป ป.๗)

๓. พระยาอุปกิตศิลปสาร (นิ่ม กาญจนาชีวะ ป.๖)

คณะกรรมการชำระปทานุกรมได้ประชุมกันเป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ ๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๕ โดยมีเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี เสนาบดีกระทรวงธรรมการ เป็นประธาน และประชุมกันเป็นครั้งสุดท้ายในวันที่ ๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๙๓ รวมทั้งสิ้นประชุม ๑๒๒๙ ครั้ง เป็นเวลา ๑๗ ปีเศษ.

ข้อที่น่าจะเห็นว่าการชำระปทานุกรมนี้เป็นการล่าช้าอยู่บ้าง ก็เพราะในตอนแรก ๆ มีเวลาประชุมกันได้เพียงสัปดาห์ละครั้ง ต่อมาในปลาย พ.ศ. ๒๔๘๕ ขยายออกเป็นสัปดาห์ละ ๒ ครั้ง และในปลาย พ.ศ. ๒๔๙๒ ได้ขยายออกเป็นสัปดาห์ละ ๓ ครั้ง ทั้งนี้เพราะกรรมการแต่ละท่านมีงานอื่นประจำ ต้องปลีกตัวมาทำคล้ายเป็นงานอดิเรก

ประกอบทั้งการนิยามคำ คณะกรรมการก็ได้ทำกันอย่างถี่ถ้วนรอบคอบทุกศัพท์และทุกคำแปล เพื่อให้ถูกต้องที่สุดเท่าที่สามารถจะทำได้ บางทีคำ ๆ เดียวซึ่งนิยามยากต้องใช้เวลาตั้ง ๒ – ๓ ประชุมก็มีกว่าจะเป็นที่พอใจของกรรมการทั่วกัน นอกจากนั้น บางครั้งยังมีงานปลีกย่อยซึ่งกระทรวงทบวงกรมต่าง ๆ ขอร้องมา เช่นงานบัญญัติศัพท์เป็นต้น.

ชื่อหนังสือซึ่งเรียกว่า "ปทานุกรม" นั้น คณะกรรมการเห็นร่วมกันว่ายังไม่ตรงกับลักษณะของหนังสือ เพราะคำว่า "ปท" ซึ่งเรานำมาใช้ว่า "บท" ถ้าหมายความถึงคำก็คือคำที่แต่งแล้ว เช่น ทศกัณฐ์ หรือ สุเมรุ เป็นคำที่มีแล้วในบาลี สันสกฤต และกวีนิพนธ์ไทย จึงเปลี่ยนใหม่เรียกว่า "พจนานุกรม" และในการทำครั้งนี้ทำเป็นสองเล่ม คือเล่มใหญ่ (ที่ท่านกำลังอ่านอยู่นี้) รวบรวมคำทั้งหมดที่มีใช้อยู่ในภาษาไทยตลอดจนในหนังสือวรรณคดี และหนังสือทางศาสนา เล่มเล็ก (ซึ่งจะจัดตีพิมพ์ต่อไป) เก็บเฉพาะคำที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน คือคำที่ยังมีชีวิตอยู่.

เมื่อพูดตามหลักการทำพจนานุกรม ย่อมเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า หนังสือพจนานุกรมภาษาใด จะต้องรวบรวมคำทั้งหมดที่มีใช้อยู่ในภาษานั้น ตลอดจนให้ความรู้ในเรื่องอักขรวิธี, การบอกเสียงอ่าน, ความหมาย และประวัติของคำ เพระฉะนั้นในการทำพจนานุกรม

นี้ คณะกรรมการจึงยึดหลักการดั่งกล่าวเท่าที่สามารถจะยึดได้.

ในเรื่องคำนั้น ถือกันเป็นหลักว่า พจนานุกรมเป็นที่รวมคำที่มีใช้อยู่ในภาษา ดุจทะเบียนสำมะโนครัวซึ่งเป็นที่รวบรวมจำนวนพลเมืองของชาติ ฉะนั้น ถ้าผู้ทำพจนานุกรมเก็บคำที่ใช้อยู่ไม่หมดก็ดี หรือเก็บคำที่ไม่มีที่ใช้เข้ามาไว้ก็ดี ย่อมเป็นเหตุให้จำนวนคำผิดพลาด ทำให้สถิติของคำที่ใช้ในภาษาเสียไป เฉพาะหลักข้อนี้อาจมีข้อบกพร่องได้ แต่ถึงกระนั้นก็ดี คณะกรรมการก็ได้พยายามที่จะให้พจนานุกรมนี้บรรจุคำที่ยุติแล้วซึ่งมีใช้ในภาษาไทยมากที่สุดเท่าที่จะทำได้.

อนึ่ง ปทานุกรมฉบับตีพิมพ์ พ.ศ. ๒๔๗๐ ของกระทรวงธรรมการนั้น มีคำที่ไม่มีที่ใช้ในภาษาไทยปนอยู่มาก โดยเฉพาะคำภาษาบาลีและสันสกฤต คำเหล่านี้ ถ้าคณะกรรมการแน่ใจว่าไม่มีที่ใช้ในภาษาไทย ก็ตัดออก ถ้ามีใช้ในภาษาไทย ก็เอาตัวอย่างที่ใช้นั้นๆมาลงให้ไว้ หรือคำใดยังหาตัวอย่างที่ใช้ไม่ได้ แต่รูปของคำน่าจะมีในภาษาไทยก็ให้คงไว้.

คำวิสามานยนามจำพวกชื่อคนและชื่อเมืองเป็นต้น คณะกรรมการได้ตกลงกันว่าจะเก็บรวบรวมตีพิมพ์เป็นอีกเล่มหนึ่งต่างหาก แต่มียกเว้นคำวิสามานยนามบางคำที่รู้กันแพร่หลายในวรรณคดี ก็ให้คงมีไว้ในพจนานุกรมนี้.

อักขรวิธี คือการเขียนสะกดการันต์คำต่าง ๆ หลักเกณฑ์ข้อนี้ ถ้าจะถือกันอย่างเคร่งครัด ผู้ทำพจนานุกรมจะต้องเก็บคำที่เขียนเป็นรูปต่าง ๆ อันมีใช้อยู่ในหนังสือที่เป็นหลักฐานมารวบรวมไว้ทั้งหมด เพราะผู้อ่านหนังสือย่อมพบคำที่เขียนสะกดการันต์ต่าง ๆ กัน เมื่อพบคำที่เขียนรูปอย่างใดแล้ว ก็ย่อมยึดเอารูปของคำนั้นมาค้นในพจนานุกรม ถ้าพจนานุกรมเก็บคำที่เขียนเพียงรูปใดรูปหนึ่ง ผู้ค้นอาจค้นไม่พบ และอาจติได้ว่าพจนานุกรมบกพร่อง ข้อนี้เป็นข้อที่คณะกรรมการหนักใจที่สุด เพราะวิธีเขียนหนังสือไทยได้วิวัฒนาการผันแปรมาโดยลำดับ รูปของคำที่เขียนย่อมมีต่าง ๆ กันแต่ละยุคแต่ละสมัย การที่จะให้เก็บหมดทุกรูปเท่าที่เขียนกันย่อมเหลือวิสัยที่จะทำได้ประการหนึ่ง อีกประการหนึ่ง วัตถุประสงค์ของการทำพจนานุกรมเล่มนี้ ทางราชการต้องการให้เป็นแบบฉบับของการเขียนหนังสือไทยที่จะใช้ในทางราชการ เพราะฉะนั้นคณะกรรมการจึงได้พยายามที่สุดที่จะให้สมบูรณ์ในประการที่หนึ่ง และไม่ให้เสียผลในประการที่สอง โดยตั้งหลักไว้ว่า เมื่อโบราณเคยเขียนกันมาอย่างไรมาก ก็ถือตามแบบนั้น ซึ่งเรียกว่าเขียนตามกฎเกณฑ์โบราณ เช่น คำบาลีและสันสกฤตที่ใช้ปะปนกันอยู่ทั้งสองอย่าง ก็ได้เลือกเก็บเฉพาะคำที่ใช้กันมากเป็นพื้น เช่น "มนุษย์" กับ "มนุสส์" เราใช้มนุษย์มากกว่า

ก็เลือกเก็บแต่คำมนุษย์, คำบางคำซึ่งโบราณเขียนรูปหนึ่ง แต่ในปัจจุบันนิยมเขียนเป็นอีกรูปหนึ่ง เพื่อให้ตรงตามรูปคำภาษาเดิม เช่น "วงษ์" เป็น "วงศ์" ก็เก็บไว้ทั้งสองคำ แต่คำแรกบอกว่า "(โบ)" หรือคำที่มาจากบาลีและสันสกฤตซึ่งใช้ในภาษาไทยนานแล้ว จนถือได้ว่าเป็นคำไทย ก็ใช้อักขรวิธีตามรูปที่โบราณใช้มา เช่น "พราหมณ์" ไม่เขียนอย่างง่าย ๆ ว่า "พราม" ถ้าไม่เคยใช้เช่นนั้นก็ใช้ตามอักขรวิธีของไทย เช่น "สำลี" ไม่เขียนเป็น "ศัมลี" เพื่อเลียนสันสกฤต "ศาลมลิ" ถึงแม้จะได้พยายามถือตามกฎเกณฑ์โบราณอย่างเคร่งครัดแล้วก็ดี ยังมีอักขรวิธีบางอย่างที่โบราณใช้สับสน ซึ่งคณะกรรมการไม่อาจถือตามได้ ก็ได้วางหลักเกณฑ์ใหม่โดยยึดหลักเกณฑ์โบราณซึ่งเคยใช้มาแล้วเป็นบรรทัดฐาน.

การบอกเสียงอ่าน เนื่องจากการอ่านออกเสียงคำในภาษาไทยไม่มีเน้นเสียงหนักเบาเช่นภาษาอื่น ประกอบทั้งมีกฎเกณฑ์ในการอ่านแน่นอนอยู่แล้ว เช่น แม่กน น สะกด แม่กบ บ สะกด เป็นต้น จะมีคำที่อ่านออกเสียงแปลกจากกฎไปบ้างก็เฉพาะคำที่มาจากภาษาอื่น เช่นบาลี สันสกฤต และเขมร เป็นต้น เพราะฉะนั้นในพจนานุกรมนี้ จะบอกเสียงอ่านก็เฉพาะคำที่อ่านยกเว้นจากกฎ ส่วนคำที่อ่านตามกฎอยู่แล้ว ไม่บอกเสียงอ่าน แต่ในกรณีที่ถ้าไม่บอกเสียง

อ่านแล้วอาจอ่านเป็นอย่างอื่นได้ เช่น ขนอง ขนอบ ซึ่งอาจอ่านเป็น ขน–อง ขน–อบ ไปได้ เช่นนี้ได้บอกเสียงอ่านไว้ด้วย.

ความหมาย การนิยามคำ ได้กำหนดไว้เป็นหลักว่า คำที่นิยามได้หลายนัย โดยปรกติเรียงบทนิยามที่ใช้อยู่เสมอและที่เห็นว่ามีความหมายเด่นไว้ก่อน แต่มียกเว้นบางคำ ซึ่งประสงค์จะแสดงประวัติของความหมาย ก็เรียงบทนิยามที่เป็นความหมายเดิมไว้ก่อน แล้วจึงเรียงบทนิยามที่มีความหมายกลายมาเป็นลำดับไป แต่ข้อนี้อาจบกพร่องบ้าง เพราะคำบางคำไม่อาจรู้ได้ว่าความหมายอันไหนเป็นความหมายแรก และความหมายอันไหนเป็นความหมายในคั่นต่อมา แต่กระนั้นก็ได้พยายามค้นคว้าที่มาเพื่อให้เป็นไปตามหลักอย่างดีที่สุดเท่าที่จะทำได้.

ประวัติของคำ ในเรื่องประวัติของคำนั้น พจนานุกรมที่สมบูรณ์จริง ๆ จะต้องให้ประวัติของคำโดยละเอียด เช่นว่า คำนี้ใช้กันในสมัยไหน มาจากภาษาอะไร ข้อนี้เป็นข้อที่ยากมากในการทำพจนานุกรมนี้ เพราะไม่อาจสอบสวนค้นหาหนังสืออ่านได้ทุกยุคทุกสมัย ประกอบทั้งอุปกรณ์ต่าง ๆ ในการสืบค้นและให้ตัวอย่างก็มีไม่พอถึงกระนั้นก็ดี คณะกรรมการก็ได้พยายามที่สุดที่จะให้พจนานุกรมนี้สมบูรณ์ในด้านประวัติของคำ แต่ก็ยังมีคำอีกมากคำที่สืบประวัติไม่ได้ว่า

มาจากภาษาอะไร หรือเป็นภาษาอะไรแน่ บางคำก็สืบและวินิจฉัยได้แต่เพียงราง ๆ ยังลงเนื้อเห็นไม่ได้แน่แท้ ก็ไม่อาจนำมาลงไว้ในพจนานุกรมนี้ เพราะยังเป็นเพียงข้อสันนิษฐานไว้ชั่วคราว ซึ่งจะต้องหาหลักฐานกันต่อไป.

อย่างไรก็ดี ราชบัณฑิตยสถานยังมั่นใจอยู่เสมอว่า จะพยายามแก้ข้อบกพร่องต่าง ๆ ดั่งกล่าวข้างต้นให้หมดสิ้นไป แต่จะช้าหรือเร็วนั้น ย่อมแล้วแต่โอกาส.

การเรียงลำดับคำลงในหนังสือพจนานุกรมนั้น โดยมากนิยมเรียงลำดับตามตัวอักษร พจนานุกรมเล่มนี้ก็คงเรียงลำดับคำอนุโลมตามนั้น.

มีข้อที่ราชบัณฑิตยสถานจะเว้นเสียมิได้จำต้องกล่าวไว้ในคำนำนี้อีกข้อหนึ่ง คือ การชำระปทานุกรมครั้งนี้ ในตอนต้น ๆ เมื่อคณะกรรมการได้ชำระคำไปได้มากพอควรแล้ว ก็รวบรวมจัดพิมพ์เป็นร่างพจนานุกรมออกประกาศทางหนังสือพิมพ์ และส่งไปขอให้ท่านที่สนใจในทางนี้ทักท้วงแก้ไขเพิ่มเติม ทั้งนี้เพื่อเปิดโอกาสให้ท่านผู้รู้ได้แสดงความเห็นทักท้วงมา อันจะเป็นเหตุให้พจนานุกรมเล่มนี้ถูกต้องเรียบร้อยสมบูรณ์สมกับที่จะเป็นตำรารวมคำภาษาไทยที่ถูกต้องประกอบด้วยหลักฐานอันแท้จริง.

เมื่อได้ประกาศร่างพจนานุกรมออกแพร่หลายแล้ว ปรากฏว่าเป็นที่สนใจของท่านผู้รู้เป็นอันมาก กล่าวคือได้มีท่านผู้รู้แสดงความเอื้อเฟื้ออารีทักท้วงคำบางคำลงในหน้าหนังสือพิมพ์บ้าง ส่งมาถึงเจ้าหน้าที่โดยตรงบ้าง บางท่านก็ได้กรุณาสงเคราะห์วินิจฉัยให้โดยประการต่าง ๆ เป็นอเนกนัย และยังแสดงความกรุณาร่วมกันว่า ยินดีช่วยเหลือจนเต็มกำลัง ต้องการอย่างไร จะสนองความประสงค์ด้วยความเต็มใจ บางท่านก็ได้กรุณาคัดถ้อยคำพื้นเมืองชนบทมาให้, บางท่านก็ส่งรูปเครื่องทัพสัมภาระเช่นเรือนไทยและเกวียนมาประกอบคำอธิบาย, เจ้าหน้าที่ผู้ชำนาญทางศาสตร์ต่าง ๆ มีวิทยาศาสตร์พฤกษศาสตร์ และสัตวศาสตร์ เป็นส่วนใหญ่ ได้ช่วยเหลืออธิบายชี้แจงตามหลักวิทยาการนั้น ๆ ใช่แต่เท่านั้น บางท่านแสดงความข้องใจมาว่า ถ้ามีทางจักพึงทราบได้ว่า วินิจฉัยไปได้รับพิจารณาแล้วก็ยินดีช่วย ซึ่งคณะกรรมการขอรับรองด้วยความจริงใจว่า คำวินิจฉัยและคำทักท้วงของท่านทั้งหลายที่ได้กรุณาส่งมานั้น คณะกรรมการได้พิจารณาคำวินิจฉัยนั้นเสมอทุกราย เพราะคำวินิจฉัยนั้น ๆ ล้วนให้ความรู้ความเข้าใจในทางต่าง ๆ แก่กรรมการเป็นอย่างดี ซึ่งตามลำพังกรรมการเองไม่สามารถจะมีความรอบรู้ละเอียดทุกด้านได้ และอาศัยคำวินิจฉัยเหล่านั้นเอง คำที่เพียงยุติหรือไม่ได้ความเลย ก็ได้

ทราบเค้าเงื่อนแจ่มแจ้งหายสงสัย, คำใด ๆ ที่แปลอธิบายไว้อย่างผิด ๆ ขลุกขลักขาดเกินอยู่ ก็ได้ความคิดในอันแก้ไขให้ถูกต้องหมดจดบริบูรณ์กะทัดรัดดีขึ้น, การเรียงข้อความที่ไขว้เขวกันในร่างเดิม ก็ได้วิธีที่ควรจัดลำดับให้เรียบร้อย, การที่ท่านผู้ทรงความรู้ทั้งหลายทั้งปวงดั่งได้กล่าวมาข้างต้นนี้ ได้ให้ความอุปการะแก่งานทำพจนานุกรม โดยเอาใจใส่แนะนำ ไม่ดูดายปล่อยให้วิปลาสคลาดเคลื่อน ซึ่งบางท่านได้กรุณาทบทวนทักท้วงมาถึง ๒–๓ ครั้งก็มี เช่นนี้ ย่อมเป็นทางเกื้อกูลให้พจนานุกรมเรียบร้อยสมกับเป็นตำรารวมคำภาษาไทยที่ถูกต้องประกอบด้วยหลักฐานอันแท้จริง ราชบัณฑิตยสถานและคณะกรรมการชำระปทานุกรมรู้สึกเป็นบุญคุณอย่างยิ่ง และขอขอบพระคุณอย่างสูงแก่ทุก ๆ ท่าน โดยไม่อาจออกนามได้ทั่วถึง เพราะมีเป็นจำนวนมากไว้ ณ ที่นี้ด้วย.

อนึ่ง ตัวสะกดและการันต์ของคำแปลและคำอธิบาย อาจมีบางแห่งที่ใช้ไม่เหมือนกับต้นศัพท์ ทั้งนี้เป็นด้วยตรวจพลั้งเผลอเมื่อเวลาตีพิมพ์ ขอให้ถือตัวสะกดการันต์ของต้นศัพท์เป็นถูก.

การชำระปทานุกรมครั้งนี้ งานหนักตกอยู่แก่ผู้เป็นเลขานุการของที่ประชุม ซึ่งแต่เดิมตำแหน่งนี้ตกแก่พระสารประเสริฐ (ตรี นาคะประทีป) ต่อมาตกแก่นายเจริญ อินทรเกษตร ราชบัณฑิตย-

สถานและคณะกรรมการชำระปทานุกรมจึงขอบันทึกความขอบคุณเป็นอันมากไว้ในที่นี้ด้วย.

ราชบัณฑิตยสถาน

กรุงเทพ ฯ
วันที่ ๘ มีนาคม ๒๔๙๓

หอสมุดแห่งชาติ NATIONAL LIBRARY

คำชี้แจงหลักการเขียนและวิธีใช้พจนานุกรม

ก. การเรียงลำดับคำ

๑. ตัวพยัญชนะนั้นลำดับไว้ตามตัวอักขระ คือ ก ข ข ค ฯลฯ จนถึง อ ฮ. ไม่ได้ลำดับตามเสียง เช่นจะค้นคำ ทราบ จะต้องไปหาในหมวดตัว ท; จะค้นคำ เหมา จะต้องไปหาในหมวดตัว ห. ฤ ฤๅ ลำดับไว้หลังตัว ร, ฦ ฦๅ ลำดับไว้หลังตัว ล.

๒. สระนั้นก็ไม่ได้ลำดับไว้ตามเสียง ลำดับไว้ตามรูปสระ ดังนี้ ะ ั า ิ ี ึ ื ุ ู เ แ โ ใ ไ รูปสระที่ประสมกันหลายรูปก็จัดเรียงตามลำดับรูปสระที่อยู่ก่อนและหลังตามลำดับข้างบนนี้เหมือนกัน ดังเช่นลำดับไว้ให้ดูต่อไปนี้.

ะ	๋	เ็ เสือ
ั (กัน)	๊	เ็ ะ (เกือะ)
ัะ (ผัวะ)	เ๋	แ
า	เ ะ (เกะ)	แ ะ (แพะ)
ำ	เ า (เขา)	โ
ิ	เาะ (เจาะ)	โ ะ (โป๊ะ)
ี	เ ิ (เกิน)	ใ
ึ	เ ี (เสีย)	ไ
ื	เ ีะ (เผียะ)	

ตัว อ ว ย นับลำดับอยู่ในพยัญชนะเสมอ.

๓. พยัญชนะกับสระประสมกัน ลำดับตามตัวพยัญชนะก่อน แล้วจึงลำดับตามรูปสระ ส่วนพยัญชนะที่ไม่มีสระปรากฏเป็นรูปประสมอยู่ด้วย เอาไว้ข้างหน้า เช่น ขลา อยู่หน้า ขะขำ, กน อยู่หน้า กา. ถ้าผู้ใช้พจนานุกรมนี้จะพลิกดูลำดับในเล่มเสียให้ตลอดสักตัวอักษรหนึ่ง ก็จะทราบวิธีค้นได้โดยง่าย.

๔. ๎ ไม้เอก, ๏ ไม้โท, ๏ ไม้ตรี, ๎ ไม้จัตวา, ๎ ไม้ไต่คู้, และ ๎ ไม้ทัณฑฆาต เหล่านี้ไม่ได้จัดเข้าในลำดับ.

๕. จำพวกคำที่นำด้วย กระ- บางพวกใช้แต่ กระ- อย่างเดียว, บางพวกใช้เป็น กะ- ก็ได้. ประเภทที่ใช้เป็น กะ- ได้นั้น ได้เก็บมารวมพวกไว้ที่ กะ- อีกครั้งหนึ่งเฉพาะคำ ไม่มีบทนิยาม, ถ้าพบคำที่ขึ้นต้นด้วย กะ ในพวกนั้น ก็ให้ดูคำแปลที่ กระ- เว้นไว้แต่ที่ใช้ได้ทั้งสองอย่างโดยความหมายต่างกัน เช่น กระแจะ-กะแจะ, กระด้าง - กะด้าง จึงจะมีบทนิยามไว้ทั้งสองแห่ง และบอกไว้ท้ายคำนั้น ๆ เพื่อทราบว่ายังมีต่างอีกคำหนึ่ง.

๖. คำที่เพิ่มพยางค์หน้า ซึ่งในคำประพันธ์โบราณ มักจะมีชุกชุม เช่น มี่ เป็น มะมี่, ริก เป็น ระริก, ครื้น เป็น

คะครั้น หรือ คระครั้น, แย้ม เป็น ยะแย้ม ฯลฯ, ซึ่งเป็นวิธีคล้ายกับบาลีเรียกว่า อัพภาส และสันสกฤตเรียกว่า อัภยาส แปลว่าวิธีซ้อนตัวอักษร เช่น ททาติ ททามิ เป็นต้น. คำเหล่านี้ บางแห่งก็เก็บรวมไว้ที่คำขึ้นต้น เช่น คะครั้น เก็บที่ คะ แล้วบอกว่าใช้นำหน้าคำที่ตั้งต้นด้วยตัว ค มีความแปลอย่างเดียวกับคำเดิมนั้น, บางแห่งก็เก็บกระจายเรียงไปตามลำดับคำ เช่น มะมี่, แต่ก็คงจะไม่หมด ฉะนั้นถ้าคำใด ค้นไม่พบ ก็ให้ไปดูคำที่เป็นต้นเดิม เช่น ระริก ดูที่ริก, ยะแย้ม ดูที่ แย้ม เป็นต้น.

๗. คำที่จะกล่าวต่อไปนี้ ซึ่งโดยมากเป็นคำที่มีใช้ชุกชุมในบทกลอน คือ :—

ก. คำที่เติม อา อี หรือ อิน ข้างท้าย เช่น กายา กายี กายิน.

ข. คำที่เติม เอศ ข้างท้าย (ตามภาษากวีเรียกว่า ศ เข้าลิลิต, ทำคำที่เรียกว่าคำสุภาพให้เป็นคำเอกตามข้อบังคับโคลง) เช่น กมเลศ นาเวศ มยุเรศ.

ค. คำที่เติม อาการ ข้างท้าย เช่น จินตนาการ คมนาการ ทัศนาการ.

ง. คำที่เติม ชาติ ข้างท้าย เช่น โกกิลาชาติ คชาชาติ สุคนธชาติ.

คำเหล่านี้มักมีความหมายไม่ต่างไปจากคำเดิม ได้เก็บไว้ในพจนานุกรมนี้ แต่อาจไม่หมด เพราะมีเป็นจำนวนมาก ถ้าค้นไม่พบในรูปคำนั้น ๆ ก็ให้ค้นดูที่คำเดิม เช่น กายา กายี เมื่อค้นที่คำ กายา กายี ไม่พบ ก็ให้ดูที่คำ กาย, คำ กาย มีความหมายอย่างไร กายา กายี ก็มีความหมายเช่นเดียวกัน แม้คำอื่น ๆ ก็พึงค้นดูโดยทำนองนี้.

๘. การเรียงลำดับคำที่เป็นนามย่อย ไม่ได้เรียงรวมกับตัวสามานยนามอย่างที่ใช้พูด ได้เรียงสามานยนาม เช่น นก ปลา หญ้า ไว้แห่งหนึ่งตามตัวอักษร และเรียงนามย่อยไว้ต่างหาก เช่น กระจอก ช่อน คา ตามตัวอักษรอีกเหมือนกัน เว้นแต่คำบางคำซึ่งแยกออกไม่ได้ เพราะเป็นชื่อของสิ่งใดสิ่งหนึ่งทั้งคำ เช่น แมลงภู่ ซึ่งเป็นชื่อของหอยหรือปลาบางชนิด ก็เรียงรวมไว้ด้วยกัน หรือ ปลากริม ซึ่งเป็นชื่อขนมก็เรียงรวมไว้ด้วยกัน เพราะไม่ใช่ปลา ถึงกระนั้น ก็มีคำบางคำที่ไม่อาจเรียงตามหลักนี้ได้ ฉะนั้น คำในทำนองนี้ เมื่อค้นไม่พบในที่ ๆ เป็นนามย่อย ก็ให้ค้นต่อไป

ในที่ ๆ เป็นสามานยนาม เช่นคำ น้ำตาลกรวด เมื่อค้นที่ กรวด ไม่พบ ก็ให้ไปค้นที่คำ น้ำตาล.

๙. คำสองคำเมื่อเอามาประสมกันแล้ว มีความหมายต่างไปจากคำเดิม เก็บเป็นอนุพจน์ คือลูกคำของคำตั้ง เพราะถือว่าเป็นคำอีกคำหนึ่งแล้ว เช่น กดขี่ กดคอ กดหัว เก็บเป็นอนุพจน์ของคำ กด เว้นแต่คำที่มีความหมายเป็นอิสระจริง ๆ จึงจะแยก ส่วนคำที่เอามาประสมกันแล้ว มีความหมายไม่ต่างจากคำเดิม แปลได้คำต่อคำ ไม่เก็บเป็นอนุพจน์ เช่น ข้าวผัด ไม่เก็บเป็นอนุพจน์ของ ข้าว เพราะมีความหมายเท่าคำเดิมแต่ละคำ ไม่แปลกออกไป จะต่างออกไปก็แต่วิธีทำซึ่งเป็นเรื่องของการทำอาหาร อนึ่งคำที่เป็นนามย่อย เช่น กระจอก หรือ เอี้ยง ไม่เก็บเป็นอนุพจน์ของคำ นก.

๑๐. คำที่มีความหมายคล้ายคำเดิม แต่ต้องมีคำอื่นประกอบด้วย และคำประกอบนั้นขึ้นต้นด้วยอักษรตัวอื่น มิได้ขึ้นต้นด้วยอักษรตัวเดียวกับคำเดิม เก็บเรียงในลำดับอักษรนั้น ๆ เช่น คอแข็ง เก็บเรียงที่อักษร ค, ไม่เก็บเรียงที่อักษร ข, ใบแข็ง เก็บเรียงที่อักษร บ ไม่เก็บเรียงที่อักษร ข, เงียบกริบ เก็บเรียงที่อักษร

ง ไม่เก็บเรียงที่อักษร ก.

๑๑. ภาษาถิ่นบางถิ่นพูดสั้น ๆ เช่น กะคะ พูดแต่เพียง คะ (ไม่มี กะ) กะง้อนกะแง้น พูดแต่เพียงว่า ง้อนแง้น (ไม่มี กะ) แต่ความหมายของคำเหมือนกันกับคำที่มี กะ นำหน้า คำเช่นนี้เก็บเรียงไว้ในที่ กะ แห่งเดียว.

๑๒. คำที่มีเสียงกลับกัน เช่น ตะกรุด เป็น กะตรุด ตะกร้อ เป็น กะตร้อ ตะกรับ เป็น กะตรับ โดยปรกติเก็บไว้ทั้งที่อักษร ก และ ต แต่ถ้าค้นไม่พบที่อักษร ก ก็ให้ค้นที่อักษร ต.

๑๓. คำที่อ่านออกเสียงเหมือนกัน แต่เขียนต่างกัน เช่น แข้น แค่น, ข้น ค่น, ขั้น คั้น ถ้าหนังสือเก่า ๆ ซึ่งใช้มาแต่โบราณได้กำหนดคำไหนให้ใช้ในความหมายอย่างไหนโดยเฉพาะแล้ว ก็คงเขียนตามนั้น ถ้าไม่มีกำหนดไว้ หรือไม่แน่ใจว่ามีกำหนดไว้ ก็ให้ใช้ได้ทั้งสองอย่าง ฉะนั้นเมื่อค้นหาในที่หนึ่งไม่พบ ก็ให้ค้นหาในอีกที่หนึ่ง.

๑๔. ศัพท์ที่มีมูลรากอย่างเดียวกัน แต่ใช้เพี้ยนไปได้หลายอย่าง เช่น หิมวัต, หิมวา, หิมวาน, หิมวันต์, หิมพาน,

หิมพานต์ ถ้าความหมายไม่เปลี่ยนไป ได้รวมแปลไว้ที่ศัพท์เดิมแต่แห่งเดียว ส่วนศัพท์ที่ไม่ใช่เป็นมูลรากก็เก็บไว้ต่างหาก แต่บ่งให้ไปดูที่ศัพท์เดิม เช่นศัพท์ที่กล่าวข้างต้น หิมวาน หรือ หิมวันต์ ก็แปลไว้แต่เพียงว่า หิมวัต โดยให้ไปดูคำอธิบายที่ หิมวัต.

๑๕. ศัพท์บางคำไม่น่าจะมีใช้ในภาษาไทยโดยเฉพาะคำ เช่น อาคม หรือ อายน แต่มีพ่วงอยู่ท้ายศัพท์อื่น เช่น พฤษภาคม (พฤษภ + อาคม) เมษายน (เมษ + อายน) ศัพท์เช่นนี้มีมาก ได้ค้นมาลงให้ด้วย เพื่อประโยชน์ในการศึกษาและโดยมากมีเครื่องหมาย "–" ไว้ข้างหน้าเพื่อให้สังเกตว่าเป็นคำใช้พ่วงท้ายศัพท์อื่น.

๑๖. คำ (แบบ) ตามปรกติเรียงไว้หน้าคำบอกไวยากรณ์ เช่น กาสร (แบบ) น. ควาย. แต่มีคำบางคำซึ่งเป็นได้ทั้ง (แบบ) และไม่ใช่ (แบบ) คำที่เป็นได้ทั้ง (แบบ) และไม่ใช่ (แบบ) ได้ยกคำ (แบบ) ไว้หลังคำบอกไวยากรณ์ของบทนิยามที่เป็นแบบ เพื่อจำกัดความหมายให้แคบเข้า เช่น กาหล น. (แบบ) แตรงอน. ว. อึกทึก, วุ่นวาย.

ข. อักขรวิธี

๑. ตัวสะกดที่มีอักษรซ้ำและอักษรซ้อน ได้วางหลักเกณฑ์

ใหม่ ดังต่อไปนี้ :–

ก. ตัวสะกดที่มีอักษรซ้ำ เช่น กิจจ เขตต จิตต ในกรณีที่ตัวหลังไม่มีสระกำกับให้ตัดออกตัวหนึ่งเป็น กิจ เขต จิต แม้จะเป็นส่วนหน้าสมาสก็ออกเสียงตัวสะกดได้นิดหนึ่งโดยไม่ต้องซ้อน เช่น กิจลักษณะ นิจศีล จิตวิทยา ต่อเมื่อตัวหลังมีสระอื่นกำกับหรือมีตัวสะกดจึงซ้อนอีกตัวหนึ่งได้ เช่น วักกะ, กิจจา, อัคคี, สมุททานุภาพ, รัชชูปการ, บุคคล, ประภัสสร.

ข. ตัวสะกดที่มีอักษรซ้อนเฉพาะในวรรค ฏ เช่น รัฏฐ, อัฑฒ, ในกรณีที่ตัวหลังไม่มีสระกำกับให้ตัดตัวหน้าออกใช้แต่ตัวท้ายตัวเดียว เช่น รัฐ, อัฒ แม้จะเป็นส่วนหน้าสมาสก็ออกเสียงตัวสะกดได้นิดหนึ่ง โดยไม่ต้องซ้อน เช่น รัฐบาล รัฐธรรมนูญ ต่อเมื่อตัวหลังมีสระอื่นกำกับเว้นสระ ิ หรือมีตัวสะกด จึงซ้อนอีกตัวหนึ่งได้ เช่น รัฏฐาภิปาลโนบาย, กุฏฐัง.

ค. ตัวสะกดที่มีอักษรซ้อนเฉพาะในวรรค ฏ ใน

กรณีที่มีสระ ิ กำกับอยู่หลัง เช่น วุฑฒิ อัฏฐิ ทิฏฐิ ให้ตัดตัวหน้าออก ใช้แต่ตัวท้ายตัวเดียว เช่น วุฒิ อัฐิ ทิฐิ.

ง. ทั้งนี้เว้นแต่คำที่โบราณเคยเขียนมาแล้วอย่างไร ให้เขียนตามโบราณ เช่น บริจาค บริเฉท อุทิศ ไม่เขียนเป็น บริจจาค บริจเฉท อุททิศ และคำที่เป็นธรรมบัญญัติ ถ้าประสงค์จะเขียนให้เต็มรูปตามภาษาเดิม เช่น วิปัสสนา จิตตวิสุทธิ จะไม่เขียนเป็น วิปัสนา จิตวิสุทธิ ก็ได้.

หมายเหตุ :— คำบาลีและสันสกฤตที่ตัดออกตัวหนึ่งตามหลักนี้ ได้ให้รูปเต็มตามภาษาเดิมไว้ในวงเล็บท้ายคำนั้น ๆ แล้ว.

ฉะนั้นเมื่อพบคำที่เขียนผิดจากหลักนี้ ก็ให้เทียบเคียงว่าคำเช่นนั้นเมื่ออนุโลมเขียนตามหลักนี้แล้ว จะมีรูปอย่างไร แล้วค้นหาตรงคำนั้น เช่นเมื่อพบคำ จิตต์ หรือ ทิฏฐิ ก็ให้ค้นที่ จิต, ทิฐิ.

๒. การประวิสรรชนีย์ได้วางหลักเกณฑ์ไว้ดังนี้.

ก. คำที่ในภาษาเดิมมีพยัญชนะตัวต้นสองตัวซ้อน แต่ในภาษาไทยเพิ่มเสียงอ่านตัวหน้าเป็น อะ ไม่ประวิสรรชนีย์ เช่น ผจญ ผทม.

ข. คำที่เดิมเป็นคำประสม ต่อมาเสียงคำหน้ากร่อนไปเป็นเสียง อะ เช่น หมากพร้าว เป็น มะพร้าว ให้ประวิสรรชนีย์.

ค. คำที่มาจากบาลีและสันสกฤต ถ้าตัวท้ายของคำต้องการให้อ่านออกเสียง อะ ให้ประวิสรรชนีย์ เช่น ลักษณะ

ฆ. คำใดถ้าเสียงพยัญชนะตัวหน้าไม่เป็นเสียงเต็มมาตรา ไม่ประวิสรรชนีย์.

ง. คำใดซึ่งไม่ทราบได้แน่ชัดว่าเป็นคำมาจากคำเดิมในภาษาใด แต่มีคำอื่นเป็นแนวเทียบอยู่มากคำ ก็ให้เขียนประวิสรรชนีย์หรือไม่ประเป็นแนวเดียวกัน.

จ. คำที่เป็นภาษาชวา ซึ่งอ่านออกเสียง อะ ที่พยางค์หน้า ให้ประวิสรรชนีย์ เพื่อให้อ่านได้ถูก และเพราะมีน้อย.

ฉ. คำที่เป็นภาษาอื่นซึ่งเขียนประวิสรรชนีย์กันมาจนเคยชินแล้ว ครั้นจะเขียนไม่ประตามภาษาเดิมก็เป็นการขัดกับอักขรวิธีของไทย ให้ประวิสรรชนีย์ไปตามเดิม เช่น ระเบียบ ไม่เขียน รเบียบ ตามเขมร.

ช. คำที่ขึ้นต้นด้วยตัว ส ซึ่งแผลงเป็น ตะ หรือ กระ ได้ แม้ในภาษาเดิมจะเขียนไม่ประวิสรรชนีย์ ก็ให้ประวิสรรชนีย์

ได้ เช่น สะพาน=ตะพาน, สะเทือน=กระเทือน.

ซ. คำต่างๆ ที่เติมตัว ร ซึ่งโดยมากมักจะมีในบทกลอน ถ้าคำเดิมประวิสรรชนีย์ เมื่อเติมตัว ร แล้ว ก็ประวิสรรชนีย์ตาม เช่น จะเข้=จระเข้, ถ้าคำเดิมไม่ประวิสรรชนีย์ เมื่อเติมตัว ร ลงไปแล้ว ไม่ประ เช่น จมูก=จรมูก

ฌ. คำใดที่สงสัยไม่รู้ที่มา ถ้าออกเสียง อะ ให้ประวิสรรชนีย์ โดยถือการเขียนตามระเบียบคำไทย.

เพราะฉะนั้นคำบางคำที่เคยเขียนประวิสรรชนีย์ แต่ตามระเบียบนี้ไม่ประวิสรรชนีย์ เมื่อค้นตรงที่ประวิสรรชนีย์ไม่พบ ก็ให้ค้นตรงที่ไม่มีประวิสรรชนีย์.

๓. การใช้ไม้ไต่คู้ ได้วางหลักเกณฑ์ ดังนี้ :–

ก. คำที่แผลงมาจากบาลีและสันสกฤต เช่น เบญจ เพชร ไม่ใช้ไม้ไต่คู้.

ข. คำไทยคงใช้ตามคำที่ออกเสียงสั้น.

๔. พยัญชนะต้นของอักษรนำหรืออักษรควบ เมื่อแผลงออกเป็นสองพยางค์ พยางค์ท้ายย่อมมีเสียงเท่ากับพยัญชนะต้นนั้นเองเป็นธรรมดา จึงไม่ต้องใช้ ห นำ เช่น กลับ=กระลับ, กวัด=

กระวัด, ตรวจ=ตำรวจ แม้เป็นคำซึ่งนำมาจากภาษาบาลีและแผลงทำนองนี้ก็ไม่ใช้ ห นำ เช่น กนก=กระนก

๕. คำที่เขียนตามแบบอักขรวิธีโบราณ เช่น วงง, วยง, อนน, เกรอก, ซึ่งบัดนี้เขียน วัง, เวียง, อัน, เกริก, เมื่อค้นไม่พบในที่ซึ่งเขียนตามอักขรวิธีโบราณ ก็ให้ค้นในที่ซึ่งเขียนตามอักขรวิธีปัจจุบัน.

ค. บอกเสียงอ่าน

๑. คำที่มีตัวสะกดตรงๆ เช่น แม่กน น สะกด แม่กบ บ สะกด เป็นต้น ไม่บอกเสียงอ่าน.

๒. คำที่มีตัว ญ ณ ร ล ฬ สะกด อ่านเหมือนตัว น สะกดอย่างหนึ่ง คำที่มีตัว ข ค ฆ สะกด อ่านเหมือนตัว ก สะกดอย่างหนึ่ง คำที่มีตัว จ ช ฎ ฏ ฐ ฑ ฒ ต ถ ท ธ ศ ษ ส สะกด อ่านเหมือนตัว ด สะกดอย่างหนึ่ง คำที่มีตัว ป พ ฟ ภ สะกด อ่านเหมือนตัว บ สะกดอย่างหนึ่ง ทั้ง ๔ อย่างนี้ไม่บอกเสียงอ่าน.

๓. ตามอักขรวิธีของไทย คำที่มาจากบาลีและสันสกฤตที่มีตัวสะกดต่าง ๆ ดังข้อ ๒ ข้างบน ถ้ามีคำอื่นมาพ่วงท้ายเข้าเป็นคำ

สมาสแล้ว จะต้องอ่านเสียงตัวสะกดนั้น ๆ อย่างมีสระ อะ (กึ่งมาตรา) ประสมอยู่ด้วยเสมอไป เช่น ราชการ [ราดชะกาน] โลกบาล [โลกกะบาน] บทจร [บดทะจอน] เป็นต้น ในพจนานุกรมนี้ก็ไม่บอกเสียงอ่าน.

๔. ตัว ห ซึ่งเป็นตัวนำและไม่ออกเสียง ใช้พินทุจุดไว้ข้างใต้ตัว ห เพื่อกันฉงน เช่น เหลา [เหฺลา] แหน [แหฺน] เหย [เหฺย] แต่คำใดที่มี ห นำเห็นได้ง่าย ๆ ว่าเป็นตัวนำ เช่น หมี หมู หยัด หยาบ เหล่านี้ไม่บอกเสียงอ่าน.

๕. อักษรควบหรือกล้ำ บอกเสียงอ่านโดยใช้พินทุจุดใต้พยัญชนะตัวหน้า เช่น ไพฺร ไพฺล แต่อักษรควบในภาษาไทย (ตามตำราอักษรประโยค) พยัญชนะตัวควบ (คือตัวหลัง) ที่เป็นเสียงกล้ำมีเฉพาะ ๓ ตัว คือ ร ล ว เท่านั้น, นอกนั้นไม่นิยมอ่านเป็นเสียงกล้ำ แต่ในภาษาอื่นที่ยืมเอามา ใช้ควบกับพยัญชนะอื่น ๆ ก็ได้ และอ่านเสียงกล้ำกันสนิทอย่าง ไพฺร ไพฺล ของเราเหมือนกัน การบอกเสียงอ่านคำที่มีอักษรควบภาษาอื่นนี้ ได้ใช้พินทุจุดไว้ใต้ตัวหน้าอย่างอักษรควบของเรา เพื่อให้ผู้อ่านพยายามอ่านให้เป็นเสียงควบกันตาม

แต่จะได้ ดังนี้ พยาบาท [พฺยาบาด] วิทยา [วิทฺยา] วิศวกรรม [วิสฺวะกำ] เสด็จ [เสฺด็ด] ไผท [ไผฺท]

ง. ความหมาย

การนิยามคำที่มีความหมายหลายนัย โดยปรกติเรียงบทนิยามที่ใช้อยู่เสมอและที่เห็นว่ามีความหมายเด่นไว้ก่อน แต่มียกเว้นบางคำซึ่งประสงค์จะแสดงประวัติความหมาย ก็เรียงบทนิยามที่เห็นว่าเป็นความหมายเดิมไว้ก่อน แล้วบอกที่มา บอกคำตรงกันข้าม หรือคำคู่ (ถ้ามี) ให้ตัวอย่างที่ใช้เฉพาะคำที่ไม่มีใช้มาก.

จ. ประวัติของคำ

๑. ที่มาของคำได้บอกไว้ท้าย คำนั้น ๆ โดย เขียนไว้ ในวงเล็บเป็นอักษรย่อพิมพ์ด้วยตัวธรรมดา.

๒. คำใดที่บอกว่ามาแต่ภาษาใดนั้น ว่าที่จริงคำนั้น ๆ แทบทั้งสิ้นหาตรงกับภาษาเดิมทีเดียวไม่ เพราะคำภาษาอื่น ๆ เช่นบาลี สันสกฤต เขมร ที่นำมาใช้ดาษดื่นในภาษาไทย โดยมากเราลดพยางค์เสียบ้าง เปลี่ยนอักขระเสียบ้าง เปลี่ยนเสียงเสียบ้าง เช่น ธมฺม (บาลี) ธรฺม (สันสกฤต) ใช้ว่า ธรรม, พรัดพราก (เขมร) ใช้ว่า พลัดพราก, โปรส (เขมร) ใช้ว่า โปรด, ในการบอกที่มา

ได้ให้รูปตรงตามภาษาเดิม เช่น ธรรม ก็บอกว่า (ป. ธมฺม; ส. ธรฺม) เพื่อให้นักศึกษาได้เทียบเคียงดูว่า รูปเดิมของคำเป็นอย่างไร และเราเอามาใช้อย่างไร หรือคำบางคำที่เรานำมาใช้ มีรูปไม่ต่างจากคำเดิมมากนัก ก็บอกแต่เพียงว่าเป็นภาษาอะไร เช่น กฎฺก ก็บอกแต่ว่า (ป.). ศิขร ก็บอกแต่ว่า (ส.). ถ้าเป็นทั้งบาลีและสันสกฤต ก็บอกทั้งสองอย่าง เช่น รจนา บอกว่า (ป.; ส.). ถ้าใช้เป็นรูปกึ่งบาลีกึ่งสันสกฤต ก็ให้รูปทั้งที่เป็นบาลีและสันสกฤตไว้ในวงเล็บ เช่น ปราโมทย์ บอกว่า (ป. ปาโมชฺช; ส. ปฺรโมทฺย). ถ้าเป็นรูปบาลีแต่มีรูปใกล้เคียงกับสันสกฤต เช่น หทย ก็บอกว่า (ป.; ส. หฺฤทย). หรือ ถ้าเป็นรูปสันสกฤตแต่มีรูปใกล้เคียงกับบาลี เช่น สตัมภ์ ก็บอกว่า (ส.; ป. ถมฺภ). ทั้งนี้เพื่อให้นักศึกษาได้เทียบเคียงดู.

๓. คำใดที่ยังไม่แน่ใจว่ามาจากภาษาอะไร แต่มีรูปคล้ายภาษาใดภาษาหนึ่ง ก็บอกไว้ในวงเล็บว่า เทียบภาษานั้นภาษานี้ เช่น กำปั้น น. เรือเดินทะเลแบบของชาวตะวันตก. (เทียบมลายู หรือ ฮินดูสตานี Capel)

๔. คำบางคำโบราณใช้อักขรวิธีอย่างหนึ่ง แต่ในปัจจุบันได้เปลี่ยนไปแล้ว นอกจากจะเก็บไว้ที่ตัวตั้งแล้ว บางทีก็บอกไว้หลังคำที่ใช้ปัจจุบันอีก เช่น กำสรวล ได้วงเล็บไว้ข้างท้ายว่า (โบ. กำสรวญ) ทั้งนี้เพื่อให้นักศึกษาได้เทียบดูถนัด.

๕. คำที่เป็นภาษาไทยกับคำที่ยังไม่ทราบแน่ว่าเป็นภาษาอะไร ไม่ได้บอกประวัติของคำไว้.

๖. วรรณคดีที่อ้างถึง มิได้บอกหน้าไว้ด้วย เพราะถ้ามีพิมพ์หลายคราว ย่อมต่างหน้ากัน แต่ที่ของเดิมลงเลขประจำบทไว้แล้วย่อมคงที่ จึงบอกเลขประจำบทไว้ให้ด้วย.

บัญชีอักษรย่อที่ใช้ในพจนานุกรมนี้

๑. อักษรย่อตัวใหญ่ในวงเล็บ บอกที่มาของคำ คือ :–

ข.	=	เขมร	ต.	=	ตะเลง	ส.	=	สันสกฤต
จ.	=	จีน	บ.	=	เบงคอลี	อ.	=	อังกฤษ
ช.	=	ชวา	ป.	=	ปาลี (บาลี)	ฮ.	=	ฮินดู
ญ.	=	ญวน	ฝ.	=	ฝรั่งเศส			

๒. อักษรย่อตัวจิ๋ว บอกชนิดของคำตามหลักไวยากรณ์ คือ :–

ก.	=	กริยา	ส.	=	สรรพนาม
น.	=	นาม	สัน.	=	สันธาน
บ.	=	บุรพบท	อ.	=	อุทาน
ว.	=	วิเศษณ์ (คุณศัพท์ หรือกริยาวิเศษณ์)			

๓. อักษรย่อในวงเล็บ บอกลักษณะของคำที่ใช้เฉพาะแห่ง คือ :–

(กฎ) คือ คำที่ใช้ในกฎหมาย.

(กลอน) คือ คำที่ใช้ในบทกลอน.

(คณิต) คือ คำที่ใช้ในคณิตศาสตร์.

(ถิ่น) คือ คำที่เป็นภาษาเฉพาะถิ่น.

(แบบ) คือ คำที่ใช้เฉพาะในหนังสือ ไม่ใช่คำพูดทั่วไป เช่น กนก สุวรรณ.

(โบ) คือ คำโบราณ.

(ปาก) คือ คำที่เป็นภาษาปาก.

(ราชา) คือ คำที่ใช้ในราชาศัพท์ (ถ้าไม่มีอธิบายเป็นอย่างอื่น ให้หมายความว่า ใช้เฉพาะของเจ้านาย).

(เลิก) คือ คำที่เลิกใช้.

(วิทยา) คือ คำที่ใช้ในวิทยาศาสตร์.

(ไว) คือ คำที่ใช้ในไวยากรณ์.

(สำ) คือ คำที่เป็นสำนวน.

(เสียง) คือ ศัพท์ที่ตั้งขึ้นตามเสียงของมัน เช่น ทุ่ม โมง กรอ (ด้าย คือเสียงม้วนด้าย).

๔. อักษรย่อหนังสือที่อ้างมีดังนี้ คือ :-

กฎมนเทียรบาล ในกฎหมายราชบุรี : หนังสือกฎหมาย ของกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ฉบับโรงพิมพ์กองลหุโทษ ร.ศ. ๑๒๐.

กฎหมาย : หนังสือเรื่องกฎหมายเมืองไทย หมอบรัดเล พิมพ์ จ.ศ. ๑๒๓๕.

กฎ. ราชบุรี : หนังสือกฎหมาย ของกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ฉบับโรงพิมพ์กองลหุโทษ ร.ศ. ๑๒๐.

กฐินพยุห : ลิลิตกระบวนแห่พระกฐินพยุหยาตรา พระนิพนธ์สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส.

กบิลว่าน : ตำรากบิลว่าน ของหลวงประพัฒสรรพากร.

กฤษณา : กฤษณาสอนน้อง แบบเรียนกวีนิพนธ์.

กลบท : เพลงยาวกลบท และกลอักษร ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ พ.ศ. ๒๔๖๕.

กล่อมเด็ก : บทกลอนกล่อมเด็ก ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ พ.ศ. ๒๔๗๐.

กล่อมพญาช้าง : คำฉันท์กล่อมพญาช้าง ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ พ.ศ. ๒๔๖๘.

กาพย์ห่อโคลง : ประชุมกาพย์เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ พ.ศ. ๒๔๖๘.

กำสรวล : กำสรวลศรีปราชญ์ ฉบับโรงพิมพ์ไทย ถนนรองเมือง พ.ศ. ๒๔๖๐.

ไกรทอง : พระราชนิพนธ์บทละครเรื่องไกรทอง สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ พิมพ์ทูลเกล้าฯ ถวาย พ.ศ. ๒๔๕๖.

ไกลบ้าน : พระราชหัตถเลขา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงสมเด็จเจ้าฟ้านิภานพดล เมื่อเสด็จไปยุโรป ร.ศ. ๑๒๖ ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ พ. ศ. ๒๔๖๖.

ขุนช้างขุนแผน : หนังสือเสภา เรื่องขุนช้างขุนแผน ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ พ.ศ. ๒๔๖๐ – ๖๑.

ขุนช้างขุนแผน – แจ้ง : หนังสือบทเสภา เรื่องขุนช้างขุนแผนตอนแต่งงานพระไวย (สำนวนครูแจ้ง) ฉบับกรมศิลปากร พ.ศ. ๒๔๗๘.

คาวี : พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๒ พิมพ์ จ.ศ. ๑๒๔๙.

คำฤษดี : หนังสือคำฤษดี สมเด็จกรมพระปรมานุชิตชิโนรส กรมสมเด็จพระเดชาดิศร และกรมหลวงภูวเนตรนรินทรฤทธิ์ ช่วยกันทรงนิพนธ์ ฉบับโรงพิมพ์บำรุงนุกูลกิจ ร.ศ. ๑๒๔.

โคบุตร : คำกลอนเรื่องโคบุตร ของสุนทรภู่.

โคลงกวี : โคลงกวีโบราณ ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ พ.ศ. ๒๔๖๗.

จด. ราชบัณฑิตยสถาน : หนังสือจดหมายเหตุราชบัณฑิตยสถาน.

จารึกวัดโพธิ์ : ประชุมจารึกวัดพระเชตุพน ฉบับราชบัณฑิตยสภา พ.ศ. ๒๔๗๒.

จารึกสยาม : ประชุมจารึกสยาม ภาคที่ ๑ จารึกสุโขทัย, ศาสตราจารย์ ยอช เซเดส์ ชำระและแปล ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ พ.ศ. ๒๔๖๗.

ฉันท์โพธิบาทว์ : ในหนังสือประชุมจารึกวัดพระเชตุพน.

ฉันทลักษณ์ : ตำราสยามไวยากรณ์ ฉันทลักษณ์ ของกรมศึกษาธิการ.

เฉลิมพระเกียรติพระนารายณ์ : โคลงเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนารายณ์ พระศรีมโหสถแต่ง ฉบับราชบัณฑิตยสภา พ. ศ. ๒๔๖๘.

เฉลิมพระเกียรติ ร. ๒ : โคลงดั้นเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, พระยาตรังแต่ง ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ พ.ศ. ๒๔๖๗.

ชุมนุมตำรากลอน : หนังสือชุมนุมตำรากลอน ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ.

แช่งน้ำ : ประกาศแช่งน้ำโคลงห้า.

โชค – โบราณ : หนังสือตำราโชคต่าง ๆ เลือกคัดจากฉบับของโบราณ, นาวาตรี หลวงวุฒิวารีรณ ร.น. พิมพ์ พ. ศ. ๒๔๖๗.

ไชยเชฐ : บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๒ รวม ๖ เรื่อง ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ พ.ศ. ๒๔๖๕.

ดิกชนารีไทย : ดิกชนารีไทย ค.ศ. ๑๘๔๖ ตัวเขียนของ G. H. Chandler.

ดึกดำบรรพ์ : ประชุมบทละครดึกดำบรรพ์ ฉบับหลวง พ. ศ. ๒๔๖๗

ดุษฎีสังเวย : คำฉันท์ดุษฎีสังเวยกล่อมช้างของเก่า ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ พ. ศ. ๒๔๖๗.

ตราสามดวง : กฎหมายตราสามดวง ฉบับเรียงพิมพ์ พ. ศ. ๒๔๗๔ รวบรวมโดยหลวงประดิษฐ์มนูธรรม.

ตะเลงพ่าย : หนังสือลิลิตตะเลงพ่าย แบบเรียนกวีนิพนธ์.

ตำราขี่ช้าง : ครั้งแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ พ. ศ. ๒๔๖๕.

ตำราช้างคำโคลง : โคลงตำราช้าง พระบวรราชนิพนธ์ มหาเสนานุรักษ์, วชิรญาณรายเดือน เล่ม ๑๑.

ตำราช้างคำฉันท์ : ฉบับโรงพิมพ์ไทย ถนนรองเมือง พ. ศ. ๒๔๖๐.

ตำราปลูกไม้ผล : หนังสือตำราปลูกไม้ผล กับ ตำราปลูกข้าวของโบราณ ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ.

ไตรภูมิ : หนังสือไตรภูมิพระร่วง ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ ร. ศ. ๑๓๑.

ทวาทศมาส : ฉบับโรงพิมพ์ไทย พ. ศ. ๒๔๖๐.

นพมาศ : เรื่องนางนพมาศ ฉบับราชบัณฑิตยสภา พ. ศ. ๒๔๗๒.

นิ. เกาะแก้วกัลกตา : นิราศเกาะแก้วกัลกตา.

นิ. เดือน : นิราศเดือน ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ พ. ศ. ๒๔๖๖.

นิ. ตรัง : นิราศพระยาตรัง.

นิ. นรินทร์ : นิราศนรินทร์ แบบเรียนกวีนิพนธ์.

นิ. ประธม : โคลงนิราศพระประธม พระเจ้าบรมวงศ์เธอชั้น ๒ กรมหลวงวงษาธิราชสนิท ทรงพระนิพนธ์ ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ พ. ศ. ๒๔๖๙.

นิ. พลเสพย์ : ลิลิตนิราศพระบวรราชเจ้ามหาศักดิพลเสพย์ ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ.

นิ. เพชร : นิราศเมืองเพชร ฉบับราชบัณฑิตยสภา พ. ศ. ๒๔๗๐.

นิ. ลอนดอน : นิราศลอนดอน แบบเรียนกวีนิพนธ์.

นิ. สุรสีห์ : นิราศ พระราชนิพนธ์ในกรมพระราชวังบวรมหาสุรสีหนาท.

นิ. อิเหนา : นิราศอิเหนา ประชุมนิราศสุนทรภู่ ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ พ. ศ. ๒๔๖๔.

นิทราชาคริต : ลิลิต พระราชนิพนธ์ ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว.

บุณโณวาท : บุณโณวาทคำฉันท์ ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ พ. ศ. ๒๔๖๖.

บรมราชาภิเษก ร. ๗ : พระบรมราชาภิเษกสัปตมราชมหาจักรีวงศ์.

บรัดเล : อักขราภิธานศรับท์ ของหมอบรัดเล.

ปกิรณ์พจนาดถ์ : ของพระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) โรงพิมพ์หลวงในพระบรมมหาราชวัง จ. ศ. ๑๒๔๑.

ประชุมเชิญขวัญ : ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ พ. ศ. ๒๔๖๑.

ประชุมพงศ : ประชุมพงศาวดารฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ, เลขบอกภาค.

ประชุมหนังสือเก่า ภาค ๒ : หนังสือประชุมหนังสือเก่า ภาค ๒ ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ พ. ศ. ๒๔๕๙.

ประถม ก กา : แบบเรียนของเก่า โรงพิมพ์ครูสมิท จ.ศ. ๑๒๔๙.

ประพาสจันทบุรี : เสด็จประพาสไทรโยคและจันทบุรี พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๕ ร.ศ. ๑๓๑.

ประพาสไทรโยค : ดู ประพาสจันทบุรี.

ประพาสธารทองแดง : กาพย์ห่อโคลงประพาสธารทองแดง พระนิพนธ์เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ พ.ศ. ๒๔๖๖.

ประพาสมลายู : ระยะทางเสด็จพระราชดำเนินประพาสทางบกเรือรอบแหลมมลายู ร.ศ. ๑๐๙, พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๕ ฉบับราชบัณฑิตยสภา พ.ศ. ๒๔๗๕.

ประวัติ, จุล : พระราชประวัติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก่อนเสวยราชย์ พิมพ์ พ.ศ. ๒๔๗๒.

ปักษ์ใต้ : อภิธานพื้นเมืองมณฑลปักษ์ใต้ พ.ศ. ๒๔๗๕.

ปาเลกัว : D. J. B. Pallegoix Dictionnaire Siamois.

พงศ. ๑๑๓๖ : พระราชพงศาวดาร ฉบับ จ.ศ. ๑๑๓๖ ในประชุมพงศาวดาร ภาค ๔.

พงศ. ประเสริฐ : พงศาวดาร ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ ในประชุมพงศาวดาร ภาค ๑.

พงศ. เลขา : พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา.

พงศ. เหนือ : ลิลิตพงศาวดารเหนือ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ ทรงพระนิพนธ์, ฉบับโรงพิมพ์ไทย ร.ศ. ๑๒๗.

พงศ. อยุธยา : พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา (แบบเรียน).

พจน : พจนานุกรม กรมศึกษาธิการ.

พยุหยาตรา : โคลงพยุหยาตราเพชรพวง เจ้าพระยาพระคลังหนแต่ง ฉบับโรงพิมพ์วัชรินทรบริษัท ร.ศ. ๑๑๕ หรือโรงพิมพ์ไทย พ.ศ. ๒๔๕๗.

พระราชหัตถเลขา ครั้งที่ ๕ : หนังสือพระราชหัตถเลขา ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รวมครั้งที่ ๕ ฉบับราชบัณฑิตยสภา พ.ศ. ๒๔๖๙.

พากย์ : ประชุมคำพากย์รามเกียรติ ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ.

พายัพ : อภิธานภาษาพื้นเมืองมณฑลพายัพ พ.ศ. ๒๔๗๔.

พาลีสอนน้อง : ของนรินทร์อินทร์.

พิชัยสงคราม : พิชัยสงครามคำฉันท์ ฉบับโรงพิมพ์ไทย พ.ศ. ๒๔๖๐.

พิธีทวาทศมาส : โคลงพระราชพิธีทวาทศมาส สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยาบำราบปรปักษ์ ทรงนิพนธ์.

พุทธเจดีย์ : ตำนานพุทธเจดีย์ พระนิพนธ์ สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ.

เพชรมงกุฎ : ลิลิตเพชรมงกุฎ ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ.

แพทย์ : แพทย์ตำบล ของพระยาแพทย์พงศาวิสุทธาธิบดี (สุ่น สุนทรเวช) พ.ศ. ๒๔๗๖.

ฟ้อน : ตำราฟ้อนรำ ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ พ.ศ. ๒๔๗๑.

ม. กาพย์ : มหาชาติคำกาพย์ สักรบรรพ ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ พ.ศ. ๒๔๕๙.

ม. คำหลวง : มหาชาติคำหลวง ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ พ.ศ. ๒๔๖๐.

ม. ฉันท์ : มหาชาติคำฉันท์ มหาราช ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ.

ม. ภาคอีสาน : หนังสือมหาเวสสันดรชาดก คำกลอน ฉบับโรงพิมพ์กิมหลีหงวน พ.ศ. ๒๔๗๒.

ม.ร. ๔ : หนังสือมหาชาติ พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๔ ฉบับหอสมุดแห่งชาติ.

ม. ร่ายยาว : มหาเวสสันดรชาดก (แบบเรียน).

มณีพิชัย : มณีพิชัยตอนต้น บทละคร พระนิพนธ์พระเจ้าบรมวงศ์เธอ ชั้น ๒ กรมหลวงภูวเนตรนรินทรฤทธิ์ ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ พ.ศ. ๒๔๖๒.

มโนห์รา : บทละครรั้งกรุงเก่า เรื่องมโนห์รา ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ.

มลายู : Wilkinson's Malay — English Dictionary, 1903.

มาลัยคำหลวง : พระมาลัยคำหลวง พระนิพนธ์เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร ฉบับหอสมุดแห่งชาติ พ.ศ. ๒๔๗๘.

มิวเซียม : หนังสือพิมพ์ เล่ม ๑ — ๓.

ยวนพ่าย : ฉบับโรงพิมพ์ไทย พ.ศ. ๒๔๖๐.

ยอพระเกียรติกรุงธน : โคลงยอพระเกียรติพระเจ้ากรุงธนบุรี นายสวนมหาดเล็กแต่ง, ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ พ.ศ. ๒๔๖๕.

รามเกียรติ พลเสพย์ : บทละครชุดเบ็ดเตล็ดในเรื่องรามเกียรติพระราชนิพนธ์ ในรัชกาลที่ ๑ ที่ ๒ ที่ ๔ ที่ ๕ และพระราชนิพนธ์กรมพระราชวังบวรมหาศักดิพลเสพย์ ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ พ.ศ. ๒๔๕๘.

รามเกียรติ ร. ๑ : พระราชนิพนธ์บทละครเรื่องรามเกียรติในรัชกาลที่ ๑.

รามเกียรติ ร. ๒ : พระราชนิพนธ์บทละครเรื่องรามเกียรติในรัชกาลที่๒.

ราชกิจจา : หนังสือราชกิจจานุเบกษา.

ราชาภิเษก ร. ๗ : โคลงลิลิตสุภาพ ตำรับพระบรมราชาภิเษกสัปตมราชมหาจักรีวงศ์ พ.ศ. ๒๔๗๒.

เรื่องพระบรมศพ : หนังสือเรื่องสมเด็จพระบรมศพ ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ พ.ศ. ๒๔๕๙.

ลอ : พระลอลิลิต แบบเรียน.

ลักษณะธรรมนูญ : ในหนังสือเรื่องกฎหมายเมืองไทย หมอบรัดเล พิมพ์ จ.ศ. ๑๒๓๕.

ลัทธิ : ลัทธิธรรมเนียมภาคต่าง ๆ ฉบับกรมศิลปากร.

ลิปี : หนังสือพระบาลีลิปีกรม ของพระยาปริยัติธรรมธาดา พ.ศ. ๒๔๕๙.

ลิลิตพยุหยาตรา : ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ.

โลกนิติ : แบบเรียนกวีนิพนธ์ โลกนิติคำโคลง.

วชิรญาณ : หนังสือวชิรญาณ ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ.

ไวพจน์พิจารณ์ : ฉบับโรงพิมพ์บำรุงนุกูลกิจ ร.ศ. ๑๑๗.

ศึกกุมภกรรณ์ : แบบเรียนกวีนิพนธ์.

สมบัติอัมรินทร์ : ในวชิรญาณรายเดือน เล่ม ๑๑.

สมุทรโฆษ : สมุทรโฆษคำฉันท์ ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ พ.ศ. ๒๔๖๘.

สรรพสิทธิ : สรรพสิทธิคำฉันท์ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส ทรงนิพนธ์ ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ พ.ศ. ๒๔๖๗.

สังข์ทอง : แบบเรียนกวีนิพนธ์.

สังข์ศิลปชัยภาคอีสาน : เรื่องสังข์ศิลปชัย คำกลอนโบราณภาคเหนือ ฉบับโรงพิมพ์บำรุงนุกูลกิจ พ.ศ. ๒๔๖๘.

สังโยคพิธาน : สังโยคพิธานแปล ของกรมศึกษาธิการ ฉบับโรงพิมพ์อักษรนิติ ร.ศ. ๑๒๐.

สามก๊ก : เรื่องสามก๊ก ฉบับราชบัณฑิตยสภา.

สามดวง : ดู ตราสามดวง.

สิบสองเดือน : เรื่องพระราชพิธีสิบสองเดือน พระราชนิพนธ์ ในพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๔๖๓.

สุธน : พระสุธนคำฉันท์ พระยาอิศรานุภาพ อ้น แต่ง, ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ พ.ศ. ๒๔๗๐.

สุบิน : สุบินกุมาร, โรงพิมพ์ครูสมิท บางคอแหลม จ.ศ. ๑๒๔๓.

สุภาษิตสุนทรภู่ : ประชุมสุภาษิตสุนทรภู่ ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ.

สุ. สอนเด็ก : สุภาษิตสอนเด็ก ในสุภาษิต ๓ อย่าง, ราชบัณฑิตยสภาสอบทาน พ.ศ. ๒๔๗๒.

เสภาสุนทรภู่ : เสภาเรื่องพระราชพงศาวดาร สุนทรภู่แต่ง ฉบับราชบัณฑิตยสภา.

เสือโค : เสือโคคำฉันท์ ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ พ.ศ. ๒๔๖๕.

หริภุญชัย : โคลงหริภุญชัย ฉบับราชบัณฑิตยสภา พ.ศ. ๒๔๗๑.

เห่กล่อม : บทเห่กล่อมพระเจ้าลูกเธอ ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ พ.ศ. ๒๔๖๐.

เห่เรือ : กาพย์ห่อโคลง เห่เรือ แบบเรียนกวีนิพนธ์.

อนันตวิภาค : หนังสือแปลศัพท์พากย์ต่าง ๆ ของพระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) พิมพ์ ร.ศ. ๑๑๔.

อนิรุทธ์ : อนิรุทธ์คำฉันท์ ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ.

อภัย : พระอภัยมณีคำกลอน ของสุนทรภู่ ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ พ.ศ. ๒๔๖๗.

อภิธานัปปทีปิกา : พระคัมภีร์อภิธานัปปทีปิกา หรือพจนานุกรมภาษาบาลีแปลเป็นไทย.

อักษรประโยค : แบบเรียนของพระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร).

อัยการเบ็ดเสร็จ : Lois Siamoises Gode de 1805 A.D. XIV พระอัยการเบ็ดเสร็จ.

อิเหนา : พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๒ ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ พ.ศ. ๒๔๖๔.

อิเหนาคำฉันท์ : เจ้าพระยาพระคลังหน แต่ง ในวชิรญาณรายเดือน ร.ศ. ๑๑๙.

อุดร : อภิธานภาษาลาวพวน ในจังหวัดสระบุรีและลพบุรี พ.ศ. ๒๔๗๕.

อุเทน : อุเทนคำฉันท์ พระยาอิศรานุภาพ อ้น แต่ง, ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ พ.ศ. ๒๔๖๘.

อุปสมบทวิธี : อุปสมบทวิธีและบุรพกิจสำหรับภิกษุใหม่ พระนิพนธ์สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส.

โอสถพระนารายณ์ : ตำราพระโอสถพระนารายณ์ ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ พ.ศ. ๒๔๖๐.

ฮินดูสตานี : D. Forbes A Dictionary of the Hindustani Language.

Hobson-Jobson : A glossary of Anglo-Indian colloquial words and phrases.

J. N. H. S. S. : Journal of the Natural History Society of Siam.

หมายเหตุ ชื่อหนังสือบางเล่มได้บอกไว้เต็มชื่อ ไม่มีบอกในบัญชีอักษรย่อนี้.

NATIONAL LIBRARY

พจนานุกรม

ก

ก พยัญชนะตัวต้นและที่หนึ่งในวรรคที่เสียงเกิดในคอ เป็นตัวสะกดในแม่กก อยู่ในพวกอักษรกลาง. **ก กา** น. ชื่ออักษรที่ไม่มีตัวสะกด เรียกว่า แม่หรือมาตรา ก กา. **ก ข** (โบ. อ่านว่า กอข้อ) น. พยัญชนะแต่ ก ถึง ฮ. **ก หัน** น. อักษร ก คู่ซึ่งใช้แทนไม้หันอากาศตัวหนึ่งในหนังสือโบราณ เช่น จกก=จัก, หลกก=หลัก.

ก็ สัน. สำหรับต่อและแต่งความ เช่นใจโฉได้ฟังดังนั้นก็โกรธ, ทำดีก็ได้ดี. **ก็ดี** แสดงข้อความที่จะเลือกเอาได้. ว. เป็นคำที่ใช้ตำแหน่งเดียว เช่น อย่างไรก็ดี หรือ ถึงกระนั้นก็ดี. สัน. เป็นคำที่ใช้มากกว่าหนึ่งตำแหน่ง เช่น บิดาก็ดี มารดาก็ดี ย่อมรักบุตร. **ก็ตาม** สัน. ใช้คล้าย "ก็ดี" แต่ความหมายโดยเฉพาะของคำ ย่อมเน้นข้อความที่จะเลือกเอานั้น. **ก็แหละ** สัน. เป็นคำขึ้นต้นใหม่และต่อความเดิม.

กก ๑ น. ชื่ออักษรที่มีตัว ก ข ค ฆ สะกด เรียกว่าแม่หรือมาตรา กก.

กก ๒ น. ต้น เช่น กกหู, โคน เช่นกกไม้.

กก ๓ น. พรรณไม้ขึ้นอยู่ในที่ชุ่มแฉะ มีหลายชนิด ที่ลำต้นกลมใช้สานเสื่อ เรียกว่ากกกลม (Cyperus tegetiformis), ที่ลำต้นเป็นสามเหลี่ยม มีหลายอย่างด้วยกัน เช่น กกรังกา (Cyperus digitatus) เป็นต้น.

กก ๔ ก. แนบไว้กับอกด้วยอิริยาบถนอน เช่น กกลูก, กกไข่.

กก ๕ (ถิ่น—พายัพ) ก. ตัด, บั่น, เช่น กกกิ่ง กกขอด.

กก น. พวก, หมู่, เหล่า. (ใ. ว่าประเทศ).

กกุธภัณฑ์ น. เครื่องหมายความเป็นพระราชาธิบดี ตามที่แสดงไว้ในบรมราชาภิเษก ร. ๗ คือ ๑. พระมหาพิชัยมงกุฎ, ๒. พระแสงขรรค์ชัยศรี, ๓. ธารพระกร, ๔. วาลวีชนี (พัดกับแส้จามรี), ๕. ฉลองพระบาท รวมเรียกว่า เบญจราชกกุธภัณฑ์.

เบญจราชกกุธภัณฑ์

(ป. กกุธ: เครื่องหมายความเป็นพระราชา; +ภณฺฑ: ของใช้; ระบุไว้ในอภิธานัปปทีปิกา คาถา ที่ ๓๕๘ ว่า พระขรรค์, ฉัตร, อุณหิส, ฉลองพระบาท, วาลวิชนี; คือมีฉัตรแทนธารพระกร. ในจดหมายเหตุบรมราชาภิเษกรัชกาลที่ ๒ มีทั้งฉัตรและธารพระกร, พระแสงขรรค์, พระแสงดาบ, วาลวิชนี, พระมหาพิชัยมงกุฎ และฉลองพระบาท รวมเป็น ๗ สิ่ง.

วาลวิชนี ที่ปรากฏวัตถุเป็นพัดกับแส้จามรีนั้น แต่ก่อนเป็นพัดใบตาลอย่างที่เรียกว่าพัชนีผักมะขาม ต่อมาท่านเห็นควรเป็นแส้จามรีจะถูกกว่า เพราะศัพท์ว่าวาลวิชนีหมายความเป็นแส้ขนโคชนิดหนึ่ง จึงสร้างแส้จามรีขึ้น แต่ก็ไม่อาจเลิกพัดใบตาลขึ้นว่า เป็นอันรวมไว้ทั้งสองอย่างในเครื่องที่เรียกว่า วาลวิชนี).

กง ๑ น. ชื่ออักษรที่มีตัว ง สะกด เรียกว่าแม่หรือมาตรา กง.

กง ๒ น. วง, ส่วนรอบของล้อรถหรือเกวียน เรียกรวมทั้งดุมและกำว่ากงเกวียน; ชื่อขนมมีรูปเหมือนกงเกวียน; ไร่ล้มลุกที่ถางป่าเป็นหย่อม ๆ ตามเนื้อที่และกั้นเป็นขอบเขตไว้. (กลอน) ก. แวดล้อม เช่น ม้ากันม้ากง. (ไทยสิบสองปันนาและสิบสองจุไทย: กง ว่าขอบเขตที่ล้อม เช่น ในคำว่า ดินกง คือ ดินที่ล้อมเป็นขอบเขตไว้, ร่ายกง คือไร่ที่ล้อมเป็นขอบเขตไว้).

กงเกวียนกำเกวียน น. คำอุปมาหมายความว่าเวรสนองเวร, การหมุนเวียนไปตามสภาพ เช่น อันทุกข์โศกโรคภัยในมนุษย์ ไม่รู้สุดสิ้นลงที่ตรงไหน เหมือนกงเกวียนกำเกวียนเวียนระไว จงหักใจเสียเถิดเจ้าเขาวมาลย์. (สุภาษิตสุนทรภู่)

กงจักร น. วงจักร, เป็นคำอุปมาหมายถึงความชั่ว คู่กับดอกบัวซึ่งหมายถึงความดี. **กงพัด ๑** น. กงสำหรับพัด เป็นรูปใบพัดที่หมุนได้ เช่น กงพัดสีลม, กงพัดเครื่องสีผิด, กงพัดเครื่องระหัด; ประตูหมุน; เครื่องมือชนิดหนึ่งเป็นไม้ยาวประมาณ ๑ ศอก เจาะรูหัวท้าย ใส่ไม้ขวางสำหรับพัดด้าย. **กงพัด ๒** น. ไม้เหลี่ยมสอดในรูซึ่งเจาะที่โคนเสาเรือน ปลายทั้งสองยื่นออกมาวางอยู่บนหมอน (ซึ่งเรียกว่า งัว) ข้างละต้น, หรือถ้าไม่เจาะรู ก็ใช้เป็นสองอัน ตีขวางขนาบโคนเสาข้างละอัน วางอยู่บนหมอนเหมือนกัน เพื่อกันทรุด.

กง ๓ น. ไม้รูปโค้งที่ตั้งเป็นโครงเรือ (เทียบมลายู กง, ตะเลง กง, ในความเดียวกัน); ไม้สำหรับดีดผ้ายมีรูปเหมือนคันธนู เรียกว่า ไม้กงดีดผ้าย (เทียบอะหม ไม้กงดีดผ้าย และคันกระสุนว่า กง; คำที่ว่า กง; พายัพ ใก๋ง ว่าคันกระสุน). **กงค้าง** น. กงที่ตรึงข้างไม่ถึงท้องเรือ สลับกับกงวาน, บางทีเรียกว่า กงข้าง. (ตำนานภาษีอากร). **กงวาน** น. กงที่มีรูสำหรับน้ำเดินที่ท้องเรือ. (ม. ร่ายยาว กุมาร).

กง ๔ (กลอน) น. ปลามังกง. (ประถม ก กา ในจินตามณี).

กง่ ก. ทำให้โค้ง เช่น กงศร. ว. โค้ง เช่น คิ้วกง่.

กงิ้ง (ถิ่น—พายัพ) ว. ลาย, ต่าง, เช่น แมวกงิ้ง ผ้าตากงิ้ง (คือผ้าตาโต ๆ ที่มีสีต่าง ๆ กัน).

กงกาง ดู โกงกาง.

กงการ (ปาก) น. กิจการ.

กงโก้ (ปาก) ว. โก่ง ๆ โค้ง ๆ เช่น ยืนกงโก้; หลังโกงไม่น่าดู เช่น ผอมกงโก้; เกะกะไม่เรียบร้อย เช่น กงโก้กงกก.

กงโค้ง ก. ยืนก้มหลังลงไปต่ำ.

กงง (ใบ) กั้ง.

กงฉาก น. เครื่องยึดมุมฉาก.

กงไฉ่ น. ผักกาดเค็มชนิดหนึ่งของจีน. (ฯ)

กงเต๊ก น. การทำบุญให้แก่ผู้ตายตามพิธีของนักบวชในพระพุทธศาสนาแห่งนิกายจีนและญวน.

กงสี ๑ น. ของกลาง. (ฯ.).

กงสี ๒ น. กองกลางที่ใช้รวมกันสำหรับคนหมู่หนึ่งๆ, ที่ใช้ในความหมายว่าเป็นหุ้นส่วนบริษัทก็มี เช่น กงสีทำการต้มกลั่นสุรา.

(ข. ว่าบริษัททำการค้า, กิจการที่จัดเป็นสาธารณะ).

กงสุล น. ยศหรือตำแหน่งพนักงานผู้มีหน้าที่ดูแลผลประโยชน์และคนในบังคับ ณ ต่างประเทศ มีฐานะระหว่างกงสุลใหญ่กับรองกงสุล. ว. เกี่ยวแก่หน้าที่อย่างนั้น เช่น พนักงานกงสุล. (ฝ. Consul).

กช (กลอน: ตัดมาจาก บงกช) น. ดอกบัว เช่น ดุจบัวอันบานชู กชกรรณิกามาศ. (สมุทรโฆษ). โดยมากใช้ควบกับคำ กร เป็น กรกช เช่น กรกชชลีคัล. (อิเหนาคำฉันท์). **กชกร** [กดชะกอน] (กลอน) น. "ดอกบัวคือมือ" กระพุ่มมือ เช่น กชกรต่างแต่ตั้ง ศิรสา. (หริภุญชัยบทต้น).

กฎ (โบ) ก. จดไว้เป็นหลักฐาน เช่น ให้นายยกกระบัตรกฎปากหลากคำไว้.(กฎหมายอายัดทาส); ตรา เช่น ตรัสแก่ขุนศรีภูริปรีชาให้กฎเป็นตำราไว้. (อัยการเบ็ดเสร็จ), "พระมหาธรรมราชาก็ตรัสให้กฎลงมาให้เอาพระยารามเป็นพระยาพิชัย." (พงศ. ๑๑๓๖). (เทียบ ป. กฎตรา: ก. จดหมายเหตุ; จด เช่น กฎบัญชี). น. คำบังคับ เช่น จึงสมเด็จพระมหินทราธิราชเจ้าแผ่นดินก็ตรัสให้ทำตามกฎให้ลงมานั้นทุกประการ. (พงศ. ๑๑๓๖).

น. ข้อกำหนด, ข้อบัญญัติ เช่น กฎให้ไว้..... **กฎกระทรวง** น. ข้อบัญญัติทางกระทรวง ได้แก่กฎที่เจ้ากระทรวงวางไว้เพื่อการบริหารโดยอาศัยอำนาจพระราชบัญญัติ, เดิมเรียกว่า กฎเสนาบดี. **กฎเกณฑ์** น. ข้อกำหนดขีดขั้น, หลักเกณฑ์. **กฎข้อบังคับ** น. ข้อบัญญัติที่เป็นชั้นข้อบังคับ ได้แก่กฎที่เจ้าหน้าที่กำหนดไว้เพื่อกิจการในวงงานของตน. **กฎธรรมดา** น. ข้อกำหนดระเบียบการปฏิบัติเนื่องจากธรรมดาวิสัยของมนุษย์และสังคม. (อ. Law of Nature). **กฎบัตรกฎหมาย** น. กระบวนกฎหมาย, เชิงกฎหมาย. **กฎมนเฑียรบาล** น. ข้อบัญญัติพิเศษเกี่ยวกับพระราชฐานและพระราชวงศ์. **กฎยุทธวินัย** น. ระเบียบการประพฤติปฏิบัติตามแบบธรรมเนียมของทหาร. **กฎเสนาบดี** (เลิก) ดู กฎกระทรวง. **กฎอัยการศึก** น. กฎหมายประกาศใช้ในกรณีที่จำเป็นเพื่อรักษาความปลอดภัยเนื่องแต่เหตุภายในหรือภายนอก

ประเทศ มีผลให้ปกครองด้วยอำนาจทหาร โดยงดใช้กฎหมายธรรมดา.

(วิทยา) น. ข้อกำหนดระเบียบการที่เป็นไปตามธรรมชาติ. (อ. law). **กฎธรรมชาติ** น. กฎวิทยาศาสตร์. (อ. law of nature, natural law).

กฎหมาย (โบ) ก. จดบันทึกไว้เป็นหลักฐาน เช่น สั่งให้นายอินกฎหมายผู้มีชื่อทั้งนี้ไว้. (พงศ. อยุธยา), "ผู้ร้ายลักพ้นแทงเจ้าเรือนตายจับตัวผู้ร้ายได้ เอามากฎหมายให้พิจารณาสืบไป." (ลักษณะโจร ราชบุรีบทที่ ๓); ทำหนังสือเป็นหลักฐาน เช่น อนึ่งมีผู้ทำหนังสือร้องเรียนกฎหมายว่า.....(พระราชกำหนดเก่า); ออกหมายกำหนด เช่น ให้มหาดไทยกลาโหมกฎหมายบอกแก่ตระลาการ ถ้ากฎหมายมิทั่ว จะเอาตัวผู้กฎหมายลงโทษ. (พระราชกำหนดเก่า); "กฎให้ไว้แก่พระสุรัสวดีซ้ายขวาในนอก ให้กฎหมายบอกแก่ข้าทูลละออง ฯ อาณาประชาราษฎรทั้งปวง." (พระราชกำหนดเก่า ราชบุรีบทที่ ๑๔); กฎหมายงานพระบรมศพครั้งกรุงเก่า; ตราสั่ง เช่น จึงกฎหมายให้สามไป เดือนหนึ่งจอมไตร ดำรัสให้เร่งคืนมา. (พากย์); กำหนดขึ้น เช่นให้ปลูกโรงรจนาใน นอกหน้าศาลชัย ให้ตั้งพิกัดกฎหมาย. (พากย์). **กฎหมายเหตุ** ก. จดหมายเหตุ. (พงศ.ประเสริฐ).

(กฎ) น. กฎเกณฑ์การปฏิบัติที่ตราขึ้นหรือเนื่องจากประเพณี ซึ่งมีค่าบังคับ. **กฎหมายนานาประเทศ** ดู กฎหมายระหว่างประเทศ. **กฎหมายปิดปาก** น. ข้อบัญญัติส่วนหนึ่งในแผนกกฎหมายวิธีพิจารณาซึ่งไม่ยอมให้พิสูจน์ข้อความที่ทำไว้ว่าเป็นความไม่จริง แม้ข้อความนั้นเป็นจริงหรือไม่ก็ตาม. **กฎหมายระหว่างประเทศ** น. กฎเกณฑ์แห่งความสัมพันธ์ระหว่างชาติ.

กฏิ (แบบ) น. สะเอว. (ป.).

กฏุก ว. เผ็ด, เผ็ดร้อน, เช่น ในคำว่า ตรีกฏุก ซึ่งหมายถึงเครื่องยาที่เผ็ดร้อนรวม ๓ อย่าง คือ พริกไทย ดีปลี ขิงแห้ง. (ป.). **กฏุกผล** (แบบ) น. ผลอันเผ็ดร้อน. (ชุมนุมตำรากลอน ปาราชิตฉันท์).

กฐิน น. ผ้าที่ถวายพระซึ่งจำพรรษาแล้ว. ว. สำหรับการอย่างนั้น เช่น ในคำว่า ผ้ากฐิน. (ป. ว่าไม้สะดึง คือไม้แบบตัดจีวร. ผ้ากฐินคือผ้าสำหรับใช้ไม้สะดึง เพราะต้องเอาไม้

สะดึงมากะ เพื่อตัดจีวรให้เสร็จพิธีก่อนรุ่ง).

กฐินทาน น. การทอดกฐิน. **กฐินัตถารกรรม** น. การกรานกฐิน. (ป. กฐิน+อตถาร ;+สํ. กรฺม).

กณิกนันต์ [กะนิก—] (แบบ) ว. ละเอียดยิ่ง เช่น ลวดหลายลายกณิกนันต์. (ม. คำหลวง ทานกัณฑ์). (ป. กณิกะ น้อย;+อนันตะ ไม่มีที่สุด).

กณิการ์ น. ไม้กรรณิการ์. (ป). (ม. ร่ายยาว ทานกัณฑ์).

กด ๑ น. ชื่ออักษรที่มีตัว จ ฉ ช ซ ฌ ฎ ฐ ฑ ฒ ด ต ถ ท ธ ศ ษ ส สะกด เรียกว่าแม่หรือมาตรา กด.

กด ๒ น. ชื่อปลาในจำพวกไม่มีเกล็ด มีหลายชนิด เช่น กดขาวอยู่ในน้ำจืด (Macrones memurus) และกดหัวหลาว เมื่อเทียบกับกดขาว รูปร่างเรียวกว่า ซึ่งทำให้เห็นส่วนตอนหัวยาวออกไป แต่หนวดสั้นกว่ากัน อยู่ในน้ำกร่อย (Arius truncatus); ชื่อนกมีหลายชนิด เช่น กดปุด (Centropus sinensis intermedius) ร้องเสียงปุด ๆ เมื่อเวลาน้ำขึ้น บางทีจึงเรียกว่ากะปุด, และกดเพลิง (Mycteria asiatica).

กด ๓ ก. บังคับลง. (สำ) ก. แกล้งกักไว้ เช่น กดคดีของเขาเสีย. (กลอน) ก. สะกด, ขืน เช่น อย่ากดใจพี่นอ่า นานนัก. (ลอ ๔๗๐). **กดขี่** ก. ข่มให้อยู่ในอำนาจตน, ใช้บังคับเอา, ทำอำนาจเอา. **กดคอ** (ปาก) ก. บังคับเอา. **กดชา** ก. กำหนด. **กดหัว** (ปาก) ก. ทำให้หือไม่ขึ้น.

กด ๔ น. คำกำกับชื่อปีในวิธีนับศักราชของไทยเหนือ ตรงกับเลข ๗.

กตเวทิตา [กะตะ—] น. ความเป็นผู้สนองคุณท่าน, เป็นคำคู่กันกับ กตัญญุตา. (ป.).

กตเวที [กะตะ—] ว. (ผู้) สนองคุณท่าน, เป็นคำคู่กันกับ กตัญญู. (ป. กต : อุปการที่ท่านทำแล้ว ; เวที : ผู้ให้รู้ ; แปลตามพยัญชนะว่า ผู้สนองคุณท่าน).

กตัญชลี (แบบ) ก. ยกมือไหว้. (ป. กต : อันเขาทำแล้ว ;+อญฺชลี : กระพุ่มมือ).

กตัญญุตา น. ความกตัญญู, เป็นคำคู่กันกับ กตเวทิตา. (ป.).

กตัญญู ว. (ผู้) รู้อุปการที่ท่านทำให้, เป็นคำคู่กันกับ กตเวที. (ป. กต : อุปการที่

ท่านทำแล้ว;+ญ: ผู้รู้).

กตาธิการ (แบบ) น. อธิการ (บารมีอันยิ่ง) ที่ทำไว้. ว. มีอธิการที่ทำไว้. (ป. กตะ: อันเขาทำแล้ว;+อธิการ).

กตาภินิหาร (แบบ) น. อภินิหาร (บุญอันยิ่ง) ที่ทำไว้. ว. มีอภินิหารที่ทำไว้. (ป. กตะ: อันเขาทำแล้ว;+อภินิหาร).

กติกา น. ข้อตกลง, ข้อบังคับ, เงื่อนไขที่กำหนดไว้ เรียกว่า ข้อกติกา. (กฎ) น. หนังสือสัญญาอันขลัง เช่น หนังสือสัญญาจัดตั้งสันนิบาตชาติ. (ป.).

กถา น. ถ้อยคำ, เรื่อง, คำอธิบาย, คำกล่าว. (ป.). **กถามรรค** น. ลาดเลาแห่งกถา ได้แก่เรื่องที่แต่งตามอัตโนมัติของผู้แต่ง ว่าด้วยธรรมนั้น ๆ. (ป.-มคฺค: ทาง). **กถามรรคเทศนา** น. เทศนาฝ่ายกถามรรคคู่กันกับสุตตันตเทศนา. (ป.—เทศนา: การแสดง). **กถามุข** น. เบื้องต้นของเนื้อเรื่อง. (ป.; ส. - มุข: หน้า).

กถิกาจารย์ (แบบ) น. อาจารย์ผู้กล่าว. (ป. กถิก;+ส. อาจารฺย).

กทรรป [กะทับ] (แบบ) ก. กำหนัด เช่น ตรุกามกทรรปหฤทัย. (สมุทรโฆษ). (ส. กนฺทรฺปะ: กามเทพ).

กทลี [กะทะ—] (แบบ) น. กล้วย. (ป.).

กน ๑ น. ชื่ออักษรที่มีตัว ญ ณ น ร ล ฬ สะกด เรียกว่าแม่หรือมาตรา กน.

กน ๒ (โบ) ก. มัว, คอย, เฝ้า, เช่น จะกนกินแต่น้ำตาอนาทร. (นิ. ลอนดอน ๒๖).

ก่น ๑ (โบ) ก. ตั้งหน้า, มุ่ง, เช่น อยู่เย็นยงงก่นเกอดพิจลการ. (ม. คำหลวง ทานกัณฑ์).

ก่น ๒ ก. ขุดโค่น.

ก้น น. ส่วนเบื้องล่างหรือส่วนท้ายของลำตัว, ราชาศัพท์ว่า นั่งทับ; ส่วนล่างของภาชนะ. ส่วนสุดของห้วงหรือแอ่ง เช่น ก้นบ่อ, ตรงข้ามกับปาก; ส่วนสุดที่เหลือ เช่น ก้นเทียน. **ก้นกบ** น.ปลายกระดูกสันหลังที่สุดลงมาข้างล่าง, ราชาศัพท์ว่านั่งทับ. **ก้นขบ** น. ชื่องูสีดำแกมม่วง มีลายขาวเป็นปล้อง ๆ ไม่มีพิษ ที่เข้าใจกันว่ามีพิษข้างหาง เพราะชูหางคล้ายแมงป่อง. (Cylindrophus rufus). **ก้นตะกรน** น. ก้นที่มีขี้ตะกอน. ว. (ของ) เตนคัด. **ก้นบึ้ง** น. ส่วนสุดของสิ่งที่ลึก (สันนิษฐานว่ามาจากก้นรูตัวบึ้ง). **ก้นปล่อง** น. ยุงจำพวก

หนึ่ง เวลาเกาะตามฝาหรือกินโลหิต หัวปักลงก้นชี้ขึ้น. (Anopheles). **ก้นปอด** น. ก้นไม่ใคร่มีเนื้อ, ก้นแฟบ. **ก้นปิด** น. ไม้เถามีขึ้นอยู่ทั่วไป ก้านใบติดอยู่ภายในของใบ ใบใช้เข้ายาพอกฝีทำให้เย็นและเข้ายาไข้บางชนิด. (Stephania hernardifolia). **ก้นปูด** (ถิ่น—พายัพ) น. นกกดปูด. **ก้นแมลงสาบ** ว. แหลมบ้านอย่างก้นของแมลงสาบ. **ก้นย้อย** น. เนื้อก้นสองข้างที่ยุ้ยออกมา. **ก้นหย่อน** (ถิ่น—พายัพ) น. ก้นกบ. **ก้นหอย** น. รอยเส้นขดวนเข้าหาศูนย์กลางอย่างรูปก้นหอย.

กนก [กะหนก] (แบบ) น. ทองคำ เช่น มาลากนก=มาลัยทอง, โดยมากใช้ประกอบเป็นส่วนหน้าของสมาส เช่น กนกนัครา. (สมุทรโฆษ).

กนน (ใบ) กัน.

กนนเชอ [กัน—] (ใบ) น. กระเชอ เช่น กนนเชอหาบโทง ตกจากบ่าพก พลัด พราย. (ม. คำหลวง มัทรี). (ปี. กันเชอ ว่า กระบุง).

ก่นนโถง [กั่น—] (ใบ) น. กุบหรือสัปคับ.

กนนเหิม [กัน—] (ใบ) ก. เหิม.

กนิษฐ์ [กะ—] (แบบ) น. น้อง. ว. น้อย, คู่กับ เชษฐ์, ในบทกลอนใช้ว่า กนิษฐา ก็มี. (ส.). **กนิษฐภคินี** น. น้องหญิง. (ป.—ภคินี : น้องหญิง). **กนิษฐภาดา** น. น้องชาย. (ป.—ภาดา : น้องชาย).

กนิษฐา (กลอน) น. น้อง คู่กับ เชษฐา. ดู กนิษฐ์. (ราชา) น. นิ้วก้อย. (ส.).

กบ ๑ น. ชื่ออักษรที่มีตัว บ ป พ ฟ ภ สะกด เรียกว่าแม่หรือมาตรา กบ.

กบ ๒ น. สัตว์สี่เท้าในจำพวกไม่มีหางในจำพวกเลือดเย็น อยู่ได้ทั้งน้ำทั้งบก เท้าแบนมีหนังติดเป็นพืดคล้ายเป็ด กระโดดได้ไกลว่ายน้ำดำน้ำได้เร็ว ; เครื่องมือช่างไม้สำหรับไสไม้ทำหน้าไม้ให้เรียบ ให้เป็นราง หรือลอกบัวลอกลวด มีมากชนิดด้วยกัน เช่น กบกระดี่ กบบรรทัด กบบัว เป็นต้น ; ชื่อหุเรียนบางชนิด. ว. เต็ม, คับ, เช่น ข้าวกบหม้อ. **กบเต้น** น. ชื่อเพลงไทยร้องรำสองชั้นสมัยศรีอยุธยา หน้าทับสองไม้ คือชั้นต้นมีทำนองช้าก่อนแล้วก็เร็วเข้ากำกับกันไป ใช้กับบทโศกหรือรัญจวน เช่น ตอนรจนา คร่ำครวญ น้อยใจที่สังข์ทองจะไม่

ช่วยตีคลี. (ตึกดำบรรพ์); ชื่อกลบทต่าง ๆ คือ กบเต้นกลางสระบัว ตัวอย่างว่า ทมายชิดมิตรเชือนไม่เหมือนหมาย; กบเต้นต่อยหอย ตัวอย่างว่า คิดยิ่งแสนแค้นยิ่งศรเสียบทรวงหมอง; กบเต้นสลักเพชร ตัวอย่างว่า เจ็บเรียมห่างจางรักให้ใจเรียมหวน; กบเต้นสามตอน ตัวอย่างว่า เจ็บคำจำคิดจิตขวย.

กบ ๓ น. บานกบ. (ถิ่น—ปักษ์ใต้) ก. ประกอบ.

กบฏ [กะบด] น. การประทุษร้ายต่อทางอาณาจักร, ความทรยศ. คำนี้บางทีเพี้ยนเป็น ขบถ. (ป.; ส. กปฏ: ความคด, ความโกง).

กบดาน ก. นอนพังพาบกับพื้นใต้น้ำ เป็นอาการของจระเข้.

กบทู น. สันแห่งหลังคาเรือน, ไม้ข่มข้างกลอน.

กบาล [กะ—] น. หัว เช่น ตัดกบาลกระบือคง เด็จหวั่น (นิ. นรินทร), แต่ในภาษาปากมักใช้ในที่ไม่สุภาพ, กะโหลกหัว; แผ่นกระเบื้อง; ลานกลาง เช่น กบาลบ้าน กบาลเมือง=ลานกลางบ้าน ลานกลางเมือง; เครื่อง เช่นผีที่ใส่ภาชนะกับตุ๊กตา แล้วนำไปทิ้งที่ทางสามแพร่ง และต่อยหัวตุ๊กตาเสียเรียกว่า เสียกบาล, เรียกภาชนะที่ใส่เครื่องเช่นนั้น. ("เอาเหล้าข้าวใส่กบาลออกเช่นวัก" —ขุนช้างขุนแผน). บางทีใช้ว่ากระบาล เช่น ปรุตรุเคลือบกระบาลหิน. (จารึกวัดโพธิ์). (ป. กปาล: กะโหลกหัว).

กบินทร์ [กะ—] (แบบ) น. พญาลิง. (ส. กปิ: ลิง;+อินฺทฺร: ผู้เป็นใหญ่).

กบิล ๑ [กะ—] (แบบ) น. ลิง. (ส. กปิล).

กบิล ๒ น. ระเบียบ, แบบ, ทาง, เช่น กบิลความ; วิธีการ เช่น กบิลเมือง; กระบวน, หมู่, เช่น กบิลไม้; บรรดา เช่น กบิลว่าน. คำนี้มักเขียนเป็น กะบิล กระบิล ระบิล. (เทียบฮินดู กปิล: ชนิด, จำพวก, ตระกูล).

กบี่ น. ลิง. (ป. กปิ). **กบี่ธุช** น. ชื่อธงมีรูปหนุมานเป็นเครื่องหมายพระนาราชณ์รามาวตาร มีกบี่เป็นบริวาร, คู่กับธงพระครุฑพ่าห์, สำหรับเชิญนำเสด็จพระราชดำเนินในงานพระราชสงคราม หรือในกระบวนพยุหยาตรา และใช้เป็นเครื่องประดับในงานพระราชพิธีต่าง ๆ ตามธรรมเนียมโบราณที่นับ

ถือพระมหากษัตริย์เป็นพระนารายณ์อวตาร. (ป.—ธช : ธง).

กบูร [กะบูน] (แบบ) ว. แต่ง, ประดับ, งาม, เช่น ก็ใช้สาวสนมอนนกบูร. (ม. คำหลวง นครกัณฑ์). คำนี้บางทีเขียนเป็น กระบูร กระบวร ขบูร ขบวร.

กเบนทร์ [กะ—] (กลอน) ดู กบินทร์.

กโบร [กะโบน] (แบบ) น. ศอก, ข้อศอก. (ป. กปุปร; พจน).

กโบล [กะโบน] น. แก้ม. (ป. กโปล).

กปณ [กะปะนะ] (แบบ) กลอนใช้เป็น กปณา ก็มี เช่น แม้มนุษย์กปณาจำนง. (ม. คำหลวง มัทรี). ว. กำพร้า, อนาถา, ไร้ญาติ, ยากไร้. (ป.). **กปณก** [กะปะนก] ความหมายเหมือนกันกับ กปณ เช่น ก็กล่าวแก่เล้าแก่กปณก. (ม. คำหลวง ชูชก).

กปณา [กะปะนา] ดู กปณ.

กปี (แบบ) น. ลิง เช่น ทรงพาหนะองคตกปียศโยธิน. (พากย์). (ป.).

กปิตัน (ใบ) น. กัปตัน, นายเรือ; หัวหน้าหมู่ชน.

กม ๑ น. ชื่ออักษรที่มีตัว ม สะกด เรียกว่าแม่หรือมาตรา กม.

กม ๒ (โบ) ก. กุม เช่น เกลือกเจ้าแม่มาคิดคม ครุบคั้นกินกม บไว้บวางตัวตู. (เสือโค).

ก้ม ก. โค้งตัวลง, ให้ศีรษะต่ำลงข้างหน้า. **ก้มหน้า** (สำ) ก. จำทน เช่น ต้องก้มหน้าทำตามประสายาก. **ก้มหน้าก้มตา** (สำ) ก. ทำด้วยตั้งใจ.

กมณฑลาภิเษก [กะมนทะ—] (แบบ) หม้อน้ำสรง เช่น อนนเต็มในกมณฑลาภิเษก. (ม. คำหลวง มหาราช). (ป. กมณฺฑลุ : หม้อน้ำ; + สํ. อภิเษก รด).

กมณฑโลทก [กะมนทะ—] (แบบ) น. น้ำในหม้อ เช่น ชำระพระองค์ด้วยกมณฑโลทก. (ม. คำหลวง มหาราช). (ป. กมณฺฑลุ: หม้อน้ำ;+อุทก: น้ำ).

กมล [กะมน] (แบบ) น. บัว เช่น บาทกมล. (สมุทรโฆษ); ใจ เช่น ดวงกมล; ชื่อฉันท์วรรณพฤติ ดู กมลา. ว. เหมือนบัว เช่น เต้าสุวรรณกมลคนที. (ม. คำหลวง หิมพานต์). บางทีใช้ว่า กระมล. (ป.).

กมลา [กะมะ—] น. ชื่อฉันท์วรรณพฤติ

กำหนดด้วยสี่คณะสลับกัน คือ สคณะ ยคณะ สคณะ ยคณะ (ตามแบบว่า กมลาติ เฉยฺยา สยเสหิ โย เจ) ตัวอย่างว่า จะวิสัชนาสาร พิสดารก็หลายเลบง. กมลฉันท์ ก็เรียก. (ป. ว่านางงาม; สํ. ว่า พระลักษมี).

กมลาศ [กะมะลาด] (กลอน) เลือนมาจาก กมล เช่น แม้วดวงกมลาศได้ มาดล. (ตะเลงพ่าย).

กมลาสน์ [กะมะลาด] (แบบ) น. ผู้มีบัวเป็นที่นั่ง คือพระพรหม. (ป.; สํ. กมละ บัว:+อาสน: ที่นั่ง).

กมเลศ [กะมะเลด] (กลอน) เลือนมาจาก กมลาสน์ เช่น ดุจองค์สมเด็จกมเลศอันลีลาศ ลงจากชั้นสุทธาวาสบวรวิมาน. (ม. ร่ายยาว ฉกษัตริย์). (ในสันสกฤตหมายความว่าผู้เป็นใหญ่แห่งพระลักษมี คือพระนารายณ์. กมลา : พระลักษมี; + อีศ: เป็นใหญ่).

กมัณฑลุ[กะมันทะ—] (แบบ) น. กะโหลกน้ำเต้า, เต้าน้ำ, หม้อน้ำ, ภาชนะน้ำเล็กๆ เป็นบริขารเครื่องใช้ประจำของนักบวชนอกพระศาสนา ทำด้วยไม้หรือดิน, เช่น กมัณฑลุภาช=ภาชนะ คือเต้าน้ำ. (ม. ร่ายยาว วนปเวสน์). ใช้ว่า กมัณฑลุ ก็มี เช่น บัดนี้ คาวียุพรา ชาชัยลีลา ก็เอากมัณฑลุลง. (เสือโค). (ป.).

กมุท [กะมุด] (แบบ) น. บัว เช่น ส่งดวงกมุทให้กัณหา. (ม. คำหลวง มัทรี). (ป. กุมุท : บัวสายดอกขาว).

กร ๑ [กอน] น. ผู้ทำ, ใช้ประกอบเป็นส่วนหลังของสมาส เช่น กรรมกร. (ป.).

กร ๒ [กอน] น. มือ เช่น ทองกร=กำไลมือ; แขน เช่น เจ้างามกรอ่อนดั่งงวงเอราวัณ. (กลบทบัวบานกลีบขยาย). (ป.; สํ.).

กรกช [กอระกด] (กลอน) น. คอกบัว คือมือ, กระพุ่มมือ, เช่น ชกี้ยอกรกชประณม. (ลอ ๕๙๘). ก. ไหว้ เช่น กรกชทศนัขสมุชลิต. (ยวนพ่าย). ดู กช.

กร ๓ [กอน] น. แสง, ใช้ประกอบเป็นส่วนหลังของสมาส. (ป.).

กรก [กะหรก] (แบบ) น. ลูกเห็บ เช่น กรกวรรษ=ฝนลูกเห็บ. (ป.; สํ.).

กรกฎ, กรกฎ [กอระกด] (แบบ) น. ปู เช่น กรกฎกุ้งกั้งมังกร. (ม. ร่ายยาว มหาพน); ชื่อราศีที่สี่ เป็นกลุ่มดาวรูปปู. (สํ.

กรกฎ).

กรกฎาคม, กรกฎาคม [กะระกะ—]น. ชื่อเดือนที่ ๗ ตามสุริยคติ ซึ่งเริ่มด้วยเดือนมกราคม มี๓๑วัน. (สํ. กรกฎ : ปู;+อาคม: มา; =เดือนที่อาทิตย์มาสู่ราศีกรกฎ). (เลิก) น. ชื่อเดือนที่ ๔ ตามสุริยคติ.

กรง [กฺรง] น. สิ่งที่เป็นขอบหรือที่ล้อมมีซี่ ตั้งอยู่กับที่หรือยกไปได้; ในบทกลอนใช้หมายความว่า เปล ก็มี เช่น ถนอมในพระกรงทอง. (เห่กล่อม). (เทียบมลายู กฺรง; ข. ตฺรุง). **กรงทอง** (ราชา) น. เรียกเปลที่ทำเป็นลูกกรงว่า พระกรงทอง. **กรงเล็บ** น. กลุ่มเล็บของนก เมื่อขยุ้มเหยื่อมีเค้าคล้าย ๆ กรง.

กริชกาย [กะระชะ—] (แบบ) น. ร่างกาย. ดู กรัชกาย.

กรณฑ์ [กฺรน] น. ภาชนะมีฝาปิด, ภาชนะน้ำ, เช่น หม้อกรณฑ์, หรือ กรัณฑ์ กรัณฑก ก็เรียก; ผอบ เช่น บรรจุพระบรมธาตุในสุวรรณกรณฑ์. (เทศนาพระราชประวัติ). (ป. กรณฺฑกะ ขวด). (คณิต) น. วิธีหามูลตารางเหลี่ยม ($\sqrt[2]{\ }$)หรือเหลี่ยมลูกบาศก์ ($\sqrt[3]{\ }$).

กรณิการ์ [กะระ—] น. ต้นกรรณิการ์.

กรณี [กะระ—] น. คดี, เรื่อง, เหตุ. (ป.; สํ. กรณี: ที่เป็นเหตุกระทำ).

กรณีย์, กรณียะ [กะระ—] น. กิจ. ว. อันควรทำ, อันพึงทำ, เช่น กรณียกิจ=หน้าที่อันพึงทำ. (ป.).

กรด ๑ [กฺรด] น. ของอย่างหนึ่งมีรสเปรี้ยวโดยปรกติกัดหรือทำให้สิ่งอื่นแปรไป. (วิทยา) น. สารประกอบซึ่งมีไฮโดรเจน และเมื่อละลายน้ำแล้ว เปลี่ยนลิทมัสสีน้ำเงินเป็นสีแดง โดยมากมีรสเปรี้ยว. (อ. Acid).

กรด ๒ [กฺรด] ว. คมมีลักษณะดั่งกรด เช่น น้ำกรด=น้ำที่คม; ลมกรด=ลมที่คม.

กรด ๓ น. พรรณไม้พุ่มขนาดย่อมหรือไม้เครือขนาดใหญ่สูงชนิดหนึ่ง มักขึ้นในที่น้ำท่วม เช่น ตามฝั่งน้ำลำคลอง ใบโดยมากออกเป็นสามใบในข้อเดียวกัน, อีกชนิดหนึ่งมีลักษณะคล้ายกรดทุกอย่าง ผลก็มีสันแข็ง แต่เป็นปีกสี่แฉก ดอกมีกลิ่นหอมเล็กน้อย เรียกว่าเถาวัลย์กรด บางทีก็เรียกต้นกรดเหมือนกัน (Combretum tetralophum) เช่น (๑) กรดกระถินอินจันพรรณไม้. (นิ. อิเหนา). (๒) สีเอยเจ้าสีสด เจ้า

ปลูกต้นกรดไว้ริมท่า. (กล่อมเด็ก).

กรด ๔ [กฺรด] (เลือนมาจาก ป. กลส) น. ภาชนะใส่น้ำเทพมนตร์ของพราหมณ์ ลักษณะเหมือนคนโท มีฝาปิด มีพวยอย่างกาน้ำ.

กรน [กฺรน] ก. หายใจมีเสียงดังในลำคอ (เพราะลิ้นไก่สั่นกระทบเนื้ออ่อนต้นเพดานในคอ).

กรนทา [กฺรน—] (โบ) น. ไม้คนทา (ลิบี) เช่น กรนทาดาษดวงพรายก็มี. (ม. คำหลวง มหาพน).

กรนนเช้า [กฺรัน—] (โบ) น. กระเช้า เช่น ครั้นนเช้าก็หิ้วกรนนเช้า ชายบ่าเต้าไปหาชาย. (ม. คำหลวง มัทรี).

กรบ [กฺรบ] น. เครื่องแทงปลาทำเป็นซี่คล้ายปลายแหลน ด้ามใหญ่และสั้น มีซี่มาก.

กรบ

กรบูร [กฺรบูน] น. การบูร.

กรพินธุ์ (บางทีจะเพี้ยนมาจาก กุรุพินท์) น. ทับทิม เช่น ดอรดาษแก้วกรพินธุ์. (ม. คำหลวง มหาราช). (สํ. กุรุวินฺท: แก้วทับทิม).

กรภุม (โบ) น. กระพุ่ม เช่น สนธยากรภุมบุษ- ปบังคมบำบวงสรณ (อนิรุทธ์).

กรม ๑ [กฺรม] หรือ **ตรม** ก. ระทม เช่น กรมใจ, กลัด เช่น กรมหนอง. (ข. กฺรุ (กฺรม): ลำบาก เช่น กฺรุจิต=ลำบากใจ). **กรมกรอม** หรือ **ตรมตรอม** ก. ระทมใจจนเหี่ยวแห้ง. **กรมเกรียม** หรือ **ตรมเตรียม** ก. ระทมใจจนหม่นไหม้. ใช้เป็นเกรียมกรม หรือ เตรียมตรม ก็ได้ เช่น จักขานความที่เตรียมตรม. (กฤษณา).

กรม ๒ [กฺรม] (แบบ) น. ลำดับ เช่น จะเล่นโดยกรม. (สมุทรโฆษ). (สํ.; ข. กฺรุ (กฺรม): หมวด, หมู่, กอง; ครอบครัว เช่น มวยกฺรุ=ครอบครัวหนึ่ง). **กรมศักดิ** [กฺรมมะ—] (กฎ; โบ) น. ลำดับศักดิ์ คือระเบียบกำหนดระวางโทษปรับตามพิกัดเกษียณอายุ.

กรม ๓ [กฺรม] น. (ก) หมู่เหล่าอันเป็นที่รวมกำลังไพร่พลของแผ่นดินตามลักษณะปกครองสมัยโบราณ เพื่อประโยชน์ในเวลาศึกสงครามเกิดขึ้น จะได้เรียกระดมคนได้ทันท่วงที บรรดาชายฉกรรจ์ต้องเข้าอยู่ในกรม หรือในหมู่เหล่าใดเหล่าหนึ่ง เรียกว่า **สังกัดกรม** มีหัวหน้าควบคุมเป็น **เจ้า**

กรม ปลัดกรม ตามลำดับ ซึ่งเมื่อพระเจ้าแผ่นดินทรงตั้งให้เจ้านายครอบครองเป็นองค์ ๆ เรียกว่า **ตั้งกรม** แล้ว, เจ้านายพระองค์นั้นก็ **ทรงกรม** เป็น **เจ้าต่างกรม** เพราะมีกรมขึ้นต่างออกไปเป็นกรมหนึ่ง มีพระอิสริยศักดิ์ตั้งเจ้ากรมปลัดกรม เป็น หมื่น ขุน หลวง พระ พระยา ได้, และเรียกชื่อกรมนั้น ๆ ตามศักดิ์เจ้ากรมว่า **กรมหมื่น กรมขุน กรมหลวง กรมพระ** และ **กรมพระยา** หรือ **กรมสมเด็จ,** เมื่อจะทรงกรมสูงขึ้นกว่าเดิมก็โปรดให้ **เลื่อนกรม** ขึ้นโดยเจ้ากรมมีศักดิ์เลื่อนขึ้น เช่นจากหมื่นเป็นขุน; มาในปัจจุบัน ชื่อกรมเหล่านี้มีความหมายกลายเป็นพระอิสริยยศและพระนามเจ้านายเท่านั้น.

(ข) แผนกใหญ่ในราชการ ตามลักษณะปกครองในสมัยโบราณ ซึ่งในปัจจุบันเรียกว่า กระทรวง เช่น **กรมพระกลาโหม** คือกรมฝ่ายทหาร เป็นกระทรวงกลาโหม, **กรมมหาดไทย** คือกรมฝ่ายพลเรือน เป็นกระทรวงมหาดไทย, **กรมเมือง** หรือ **กรมนครบาล** รวมอยู่ในกระทรวงมหาดไทย, **กรมวัง** แยกเป็นกระทรวงวังและกระทรวงยุติธรรม, **พระคลังกรมท่า** แยกเป็นกระทรวงการคลังและกระทรวงการต่างประเทศ, **กรมนา** เป็นกระทรวงเกษตราธิการ.

(ค) แผนกราชการส่วนหนึ่ง รองจากกระทรวงและทบวง.

กรมการ [กฺรมมะ—] น. เจ้าพนักงานคณะหนึ่ง มีหน้าที่บริหารราชการแผ่นดิน, ถ้าเป็นกรมการจังหวัด ก็ประกอบด้วยข้าหลวงประจำจังหวัด (เดิมเป็นผู้ว่าราชการ) ปลัดจังหวัด และหัวหน้าส่วนราชการบริหารฝ่ายพลเรือนต่าง ๆ ซึ่งเป็นหน้าที่ประจำจังหวัด, ถ้าเป็นกรมการอำเภอ ก็ประกอบด้วยนายอำเภอ ปลัดอำเภอ และหัวหน้าส่วนราชการบริหารฝ่ายพลเรือนต่างๆ ซึ่งเป็นหน้าที่ประจำอำเภอ. (สํ. กรฺม+การ). **กรมการพิเศษ** [กฺรมมะ—] น. ผู้ทรงคุณวุฒิหรือเป็นพ่อค้าคฤหบดี ได้รับความยกย่องในเมืองที่ตนอยู่นั้น ให้มีบรรดาศักดิ์เข้ารวมอยู่ในกรมการ. **กรมท่า** [กฺรมมะ—] น. แผนกราชการครั้งก่อนรวมการคลังและการต่างประเทศ เรียกว่าพระคลัง หรือ

พระคลังกรมท่าก็ได้; สีขาบ, สีน้ำเงินแก่

กรมท่ากลาง [กฺรมมะ—] น. แผนกราชการที่เกี่ยวข้องกับชาวต่างประเทศต่อชาวต่างประเทศนอกจากแขกและจีน. **กรมท่าขวา** [กฺรมมะ—] น. แผนกราชการที่เกี่ยวข้องกับแขก. **กรมท่าซ้าย** [กฺรมมะ—] น. แผนกราชการที่เกี่ยวข้องกับจีน. **กรมนา** [กฺรมมะ—] ดู กรม ๓ (ข).

กรมวัง [กฺรมมะ—] น. แผนกราชการที่บริหารกิจการในพระราชสำนัก; ข้าราชการแผนกนี้ เช่น กรมวังรับสั่งใส่เกศี. (อิเหนา).

กรม ๔ [กฺรม] (โบ) ย่อมาจากคำว่ากรมธรรม์ เช่น จะคิดเอาดอกเบี้ยมิได้เลย เพราะเป็นเงินนอกกรม. (กฎหมายเก่า ลักษณะกู้หนี้).

กรม ๕ [กฺรม] (โบ; กลอน) ย่อมาจากคำว่ากรรม เช่น อวยสรรพเพียญชนพิธี- กรมเสร็จกำนนถวาย. (ดุษฎีสังเวย).

กรมธรรม์ [กฺรมมะทัน] (กฎ) น. (๑) เอกสารซึ่งทาสลูกหนี้ยินยอมให้กรมการอำเภอทำให้ไว้แก่เจ้าหนี้นายเงิน; คำนี้ เรียกเต็มว่า สารกรมธรรม์, หรือย่อว่า สารกรม, บางทีเรียกเพียงคำเดียวว่า กรม ก็มี เช่น กู้หนี้ยืมสินกัน เข้าชื่อในกรมหลายคน. (กฎหมายเก่า ลักษณะกู้หนี้). (๒) สัญญาซึ่งกฎหมายบังคับให้ทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อเจ้าพนักงาน เช่น สัญญาซื้อขายอสังหาริมทรัพย์. (๓) เอกสารในการประกันภัย ซึ่งผู้รับประกันกำหนดข้อสัญญาและเงื่อนไขลงไว้ในเอกสารนั้น เช่น กรมธรรม์ประกันชีวิต. (สํ. กรม + ธรม).

กรร ๑ [กัน] (โบ) ก. จับ เช่น กรกรรนฤบดี. (สมุทรโฆษ). (ปิ. กัน : ถือ; ถูกต้อง).

กรร ๒ [กัน] (เลิก) ก. กัน เช่น เรือกรร.

กรร— [กัน] ใช้เป็นพยางค์หน้า (ซึ่งโบราณเขียนเป็น กนน หรือ กัน ก็มี) แทน กระ เช่น กรรชิง-กันชิง-กระชิง, กรรเช้า-กรนนเช้า-กระเช้า, กรรเชอ-กนนเชอ-กระเชอ, กรรโชก-กันโชก-กระโชก, กรรพุ่ม-กระพุ่ม, กรรลิง-กระลิง.

กรรกง [กัน—] (เลิก) น. ที่ล้อมวง เช่น จำเนียรกรรกงรอบนั้น. (ม. ลำหลวง นครกัณฑ์). ใช้เป็น กงกรร ก็มี เช่น แลสับสังกัดกงกรร. (สมุทรโฆษ).

กรรกฎ [กันกด] (แบบ) น. ปู เช่น

จริวจราวจรัลชลจรมกรกรรกฎกุร. (สมุทรโฆษ). ดู กรกฎ.

กรรกศ [กันกด] (แบบ) ว. หยาบช้า เช่น ใจแลไปกรรกศ. (ม. คำหลวง ทศพร). (สํ. กรฺกศ : ขรฺขระ).

กรรเกด [กัน —] (กลอน) น. ถาระเกด เช่น จงกลกรรเกดแก้ว กรองมาลย์. (หวาทศมาส).

กรรไกร [กันไกฺร] (เลือนมาจาก กรรไตร) น. ตะไกร.

กรรเจียก [กัน—] น. ดอกไม้ทัด เช่น กรรเจียกซ้อนจอนแก้วแพรวพราว. (อิเหนา); หู เช่น กรรเจียกจรจำหลักลายซ้ายขวา. (สังข์ทอง). (ชี. ตฺรเจฺยก (ตฺรอเจียก) : หู).

กรรชิง [กัน—] น. เครื่องเข้ากระบวนแห่ในการพระราชพิธีบางอย่าง เช่น รับช้างเผือกหรือแรกนาขวัญเป็นต้น รูปเป็นชั้นของฉัตรมีคันถือคล้ายร่ม, ในราชใช้เป็นร่มเครื่องยศคู่กันกับคานหามตามบรรดาศักดิ์ มีชั้นตามที่หุ้มผ้าแดงหรือหุ้มผ้าขาวไรยทอง เรียกว่าพื้นกำมะลอ, ถ้ามีริ้วขาวและน้ำเงินสลับกันที่ระบาย เรียกว่า กรรชิงเกล็ด. กระชิง หรือ กระฉิ่ง ก็เรียก เช่น กระชิงหุ้มผ้าแดงได้แต่หลานหลวงอยู่ในวัง อยู่นอกวังกระชิงหุ้มผ้าขาวเลว. (กฎมนเทียรบาล).

กรรชิง

กรรชิด [กัน—] (โบ; กลอน) ก. กระชิด เช่น สองกรกลเกี่ยดเกี้ยว กรรชิด. (ลอ ๕๖).

กรรเชอ [กัน—] (โบ) น. ภาชนะสานชนิดหนึ่ง คือ กระเชอ, เขียนเป็น กนนเชอ ก็มี.

กรรเช้า [กัน—] (โบ) น. กระเช้า, เขียนเป็น กรนนเช้า ก็มี.

กรรเชียง [กัน—] น. กระเชียง.

กรรโชก [กัน—] (กฎ) (แผลงมาจากกระโชก) ก. ขู่เอาด้วยกิริยาหรือวาจาให้กลัว;ความผิดทางอาญาในฐานที่ใช้กำลังหรือวาจาขู่ให้เขารับปากคำว่าจะส่งทรัพย์สินให้แก่ตน. เขียนเป็น กันโชก หรือ กำโชก ก็มี.

กรรชั้นน [กันชั้น] (โบ) ก. ทัน, กระชั้น, เช่น พราหมณ์จะมากรรชั้นน. (ม. คำหลวง กุมาร).

กรรแซง [กัน—] (เลิก) น. กองทำหน้าที่แซงในพยุหยาตรา, คู่กับ กรรแทรก กอง

ทำหน้าที่แทรก, ทั้งนี้เพื่อป้องกันจอมทัพ. ดู กันแซง.

กรรฐ์, กรรฐา [กัน—] (เลือนมาจาก กัณฐ์) น. คอ. (เทียบ ปิ. กรฐ : คอ).

กรรณ [กัน] (กลอน ใช้เป็นกรรณา ก็มี.) น. หู, ใบหู. (ส. กรฺณ). **กรรณยุคล** น. หูทั้งสองข้าง เช่น ในพระกรรณยุคลท่านนั้น. (ม. คำหลวง มหาราช). (ส. -ยุคล : คู่).

กรรณา [กัน—] (กลอน) ดู กรรณ.

กรรณิกา [กัน—] (แบบ) น. ดอก (ไม้) เช่น ดุจบัวอันบานชู กชกรรณิกามาศ. (สมุทรโฆษ). (ส. กรฺณิกา : ฝักบัว, ช่อฟ้า).

กรรณิการ์ [กัน—] น. ไม้ยืนต้น ใบคายดอกหอมกลีบขาว ก้านดอกสีแสดใช้ย้อมผ้า. เขียนเป็น กณิการ์ หรือ กรณิการ์ ก็มี. (Nyctanthes arbo tristis).

กรรดึก [กัน—] (แบบ) น. เดือนสิบสอง. ดู กัดดึก.

กรรตุ [กัด] (โว) น. ผู้ทำ. (ปิ. กตฺตุ ; ส. กรฺตฤ). **กรรตุการก** (กัดตุ—) น. ตำแหน่งผู้ทำ. (ปิ. —การก: ผู้ทำ). **กรรตุวาจก** [กัดตุ—] น. ชื่อประโยคหรือกริยาประโยคที่ประธานเป็นผู้ทำ. (ปิ. —วาจก: ผู้กล่าว). **กรรตุสัญญา** [กัดตุ—] น. นามที่เป็นคำร้องเรียกชื่อลอย ๆ เช่น แล้วกล่าววาจาอันสุนทร ดูถ่อนกุมภกรรณยักษี. (ศึกกุมภกรรณ). (ปิ. —สญฺญา: ชื่อ).

กรรไตร [กันไตฺร] น. เครื่องมือสำหรับตัดโดยใช้หนีบ มีสองขา; ลักษณนามว่าเล่ม. เขียนเป็น กรรไกร ตะไกร ก็มี. (ปิ. กนฺ—ไตฺร ; ส. กรฺตริ).

กรรทบ [กัน—] (กลอน) ก. กระทบ เช่น ฟองฟัดชัดคล กรรทบนาวี. (สรรพสิทธิ์).

กรรแทก [กัน—] (กลอน) ก. กระแทก. (สมุทรโฆษ).

กรรแทรก [กันแซก] (เลิก) น. กองทำหน้าที่แทรก เพื่อป้องกันจอมทัพ, คู่กันกับ กรรแซง. ดู กันแทรก.

กรรบาสิก, กรรปาสิก [กับ—] (แบบ) ว. อันทอด้วยผ้าย. (ปิ. กปฺปาสิก; ส. การฺปาสิก). **กรรบาสิกพัสตร์** [กับบาสิกะ—] น. ผ้าอันทอด้วยผ้าย คือผ้าฝ้าย. (ใน ม. ร่ายยาว นครกัณฑ์ ว่ามาแต่แคว้นกาสี). (ส. —วสฺตฺร : ผ้า).

กรรบิด [กัน—] น. มีด. (ปิ. กุบิด : มีด).

กรรบูร [กันบูน] (แบบ) น. การบูร. (สมุทรโฆษ).

กรรปุร [กันปุระ] (กลอน) น. ศอก. ดู กโบร.

กรรพุม, กรรพุ่ม [กัน—] (โบ; แผลงมาจากกระพุ่ม) น. มือที่ประณม เช่น ถวายกรกรรพุม. (ม. คำหลวง ทศพร) ; พุ่ม เช่น กรรพุมมาลย์=พุ่มดอกไม้. (สมุทรโฆษ).

กรรภิรมย์ [กัน—] น. ฉัตรห้าชั้นสำรับหนึ่ง ทำด้วยผ้าขาวลงยันเส้นทอง ใช้ถุงปัสตูแดงสวม มี ๓ องค์ด้วยกัน คือ พระเสมาธิปัต พระฉัตรชัย พระเกาวพ่ายหรือพระเกาวพ่าห์ เป็นเครื่องสูง ใช้กางเชิญนำพระราชยานเวลาเสด็จพระราชดำเนินโดยกระบวนพยุหยาตรา แต่ที่ใช้เข้าพิธีคชกรรมเชิญนำช้างเผือกขึ้นจากแพเข้าสู่โรงสมโภช หรือใช้ผูกเสาพระแท่นมณฑลในพระราชพิธีใหญ่ มิได้ถอดออกจากถุง. เขียนเป็น กรรม์ภิรมย์, กันภิรมย์ ก็มี.

กรรม์ [กัน—] (กลอน) น. กรรม.

กรรม [กำ] น. (๑) การ, การกระทำ, การงาน, กิจ, เช่น พลีกรรม; เป็นการดีก็ได้ชั่วก็ได้ เช่น กุศลกรรม อกุศลกรรม. (๒) การกระทำที่สนองผลร้ายซึ่งทำไว้แต่ปางก่อน เช่น โทษแต่กรรมเองสร้าง ส่งให้เป็นเอง. (โลกนิติคำโคลง ๑๓๔), หรือซึ่งจะสนองผลร้ายต่อไป เช่น อย่าทำกรรมเลย, ในที่เช่นนี้ เป็นคำคู่กับเวร เช่น ก่อกรรมทำเวร, บางทีคู่กับบุญ เช่น สุดแท้แต่บุญกรรม. (อิเหนา). (๓) บาป เช่น คนมีกรรม. (๔) ความตาย เช่น ถึงแก่กรรม. (๕) พิธี เช่น แล้วหานายสมุนไปทำบ่าผู้ที่จะเข้ากรรม. (ประพาสจันทบุรี), หรือพระภิกษุอยู่กรรม. (ป. กมฺม ; สํ. กรฺมนฺ : การกระทำ ; เทียบความหมายในทมิฬและมลายูว่า ผลร้ายของการกระทำ). **กรรมกร** [กำมะกอน] น. คนงาน, ลูกจ้าง, เป็นจำพวกไม่ใช่ทาส จึงพูดเป็นคู่กันว่า ทาสกรรมกร. (ป.—กร : ผู้ทำ). **กรรมกรณ์** [กำมะกอน] น. อาญา, เครื่องสำหรับลงอาญา. ก. ลงโทษ เช่น สามช้าพึงกรรมกรณ์นุกิจราชอาชญา. (กฤษณา). (ป.—กรณ : การทำ). **กรรมการ ๑** [กำมะ—] น. คณะบุคคลที่ได้ร่วมกันกระทำงานบางอย่างหรือกระทำกิจซึ่งได้รับมอบหมาย, ถ้ารวมกันเป็นองค์ประชุม เรียกว่า คณะกรรมการ.

(ส. กรฺมการ : ผู้ทำการโดยไม่รับค่าจ้าง ตรงกันข้ามกับกรรมกร). **กรรมการ ๒** (โบ ; กลอน) น. กรรมกร เช่น ข้าขอภักดีภูบาล เป็นทาสกรรมการ ไปกว่าจะสิ้นสุดสกนธ์.(เสือโค). **กรรมการิณี** [กำมะ—] น. กรรมการซึ่งเป็นเพศหญิง. **กรรมขัย** [กำมะ—] (โบ) น. การสิ้นอายุเพราะกรรม. (ไตรภูมิ). **กรรมคติ** [กำมะคะ—] น. ทางดำเนินแห่งกรรม. (ป.—คติ : ที่ไป). **กรรมชรูป** [กำมะชะ-] น. รูปของคนและสัตว์. (ป. กมฺมชรูปะ รูปที่เกิดแต่กรรม). **กรรมชวาต** [กำมะชะ—] น. ลมเกิดแต่กรรม คือลมเกิดในครรภ์เวลาคลอดบุตรได้แก่ลมเบ่ง.(ป.—ชะ: เกิด;+วาต: ลม). **กรรมฐาน** [กำมะ—] น. ที่ตั้งแห่งการงาน หมายเอาอุบายทางใจ มี๒ประการ คือ สมถกรรมฐาน เป็นอุบายสงบใจ และ วิปัสสนากรรมฐาน เป็นอุบายเรืองปัญญา. (ป.—ฐาน : ที่ตั้ง). **กรรมบถ** [กำมะ—] น. ทางแห่งกรรม มี ๒ อย่างตามลักษณะ คือ กุศลกรรมบถ และ อกุศลกรรมบถ. (ป.—ปถ : ทาง). **กรรมพันธุ์** [กำมะ—] ว.มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ คือเกี่ยวเนื่องด้วยกรรมของตนเอง. น. การติดต่อทางกรรม คือการสืบลักษณะหรือนิสสัยของพ่อแม่ทางกายใจไปสู่ลูกหลาน; ใช้ว่า พันธุกรรม ก็มี. (ป.—พนฺธุ : "มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์" เกี่ยวเนื่องด้วยกรรมของตนเอง). **กรรมวาจา** [กำมะ—] น. คำประกาศกิจการในท่ามกลางสงฆ์. (ป.—วาจา : คำ). **กรรมวาจาจารย์** [กำมะ—] น. อาจารย์ผู้ให้สำเร็จกรรมวาจา คือ คู่สวด. (ป.—อาจริย : อาจารย์). **กรรมวิธี** [กำมะ—] (วิทยา) น. ลักษณะอาการหรือวิธีการที่ผันแปรหรือเปลี่ยนแปลงไปตามธรรมชาติหรือที่มนุษย์ทำขึ้น อันดำเนินติดต่อกันเรื่อยไปเป็นลำดับ. **กรรมวิบาก**[กำมะ—] น.ผลของกรรม. (ป.—วิปากะ:ผล). **กรรมศาลา**[กำมะ—] น. โรงงาน. (ส.—ศาลา : โรง). **กรรมสัมปาทิก** [กำมะ—] ผู้ยังการงานให้ถึงพร้อม คือบุคคลที่ได้รับเลือกหรือตั้งให้เป็นคณะเพื่อประโยชน์ในทำนองเป็นผู้อำนวยการเป็นการประจำคล้ายกรรมการ หรือสมาชิกผู้เป็นเจ้าหน้าที่, ถ้ารวมกันเป็นองค์ประชุมเรียกว่า กรรมสัมปาทิกสภา คล้ายกับคณะกรรมการอำนวยการ แต่ใช้ในสมาคมหรือ

สโมสร; กรรมการอำนวยการ. (ป. - สมฺปาทิก: ผู้ให้ถึงพร้อม). **กรรมสิทธิ์** [กำมะ—]น.ความเป็นเจ้าของทรัพย์. (ป.- สิทฺธิ: ความสำเร็จ). **กรรมสิทธิ์ผู้แต่งหนังสือ** (กฎ ; เลิก) น. อำนาจสิทธิ์ขาดแต่ผู้เดียวในการพิมพ์หรือแปลหนังสือ. ดู ลิขสิทธิ์. **กรรมสิทธิ์เครื่องหมายและยี่ห้อการค้าขาย** (กฎ ; เลิก) น. อำนาจสิทธิ์ขาดแต่ผู้เดียวในการใช้เครื่องหมายและยี่ห้อการค้าขายที่จดทะเบียนแล้ว.

กรรมัชวาต [กำมัดชะ—] ดู กรรมชวาต ใน กรรม.

กรรมาธิการ [กำ—] น. กรรมการใหญ่ได้แก่สมาชิกในคณะบุคคลซึ่งได้รับเลือกตั้งหรือแต่งตั้งให้กระทำกิจการ หรือพิจารณาสอบสวนข้อความใด ๆ มีฐานะสำคัญกว่าคณะกรรมการ เช่น กรรมาธิการแห่งสภาผู้แทนราษฎร.

กรรมาร [กำมาน] (แบบ) น. ช่างทอง เช่น กรรมารบุตร. (สํ. กรฺมาร).

กรรลี [กัน—] น. โทษ. (สํ. กลี แผลงเป็น กระลี และ กรรลี อีกทอดหนึ่ง).

กรรลึง [กัน—] (กลอน; แผลงมาจาก กระลึง) ก. จับ.

กรรษก [กัดสก] (แบบ) น. ชาวนา. (สํ.).

กรรสะ [กัน—] (ราชา) ก. ไอ. (ป. กาส).

กรรแสง ๑ [กัน—] (กลอน; แผลงมาจากกระแสง) ก. ส่งเสียง เช่น เทพฤษีสรรเสริญแซรง ชัยชัยรบแรง กรรแสงและสาธุการา. (สมุทรโฆษ).

กรรแสง ๒ [กัน—] (โบ) น. ผ้าสะโบ เช่น กรรแสงสวมคอหั่ว. (ม. คำหลวงทานกัณฑ์). ดู กันแสง.

กรรหาย [กัน—] (โบ; กลอน) ก. อยากได้, หิวโหย, เช่น ๑. กามกรรหายยั่วข้าง. (ลอ ๖๘). ๒. ให้หยุดพลพักร้อน กรรหายผ่อนเอาทับ. (นิ. พลเสพย์).

กรรเหิม [กัน—] (โบ; กลอน) ก. เหิม เช่น กรรเหิมหายหว่นนหว่า. (ม. คำหลวง ฉกษัตริย์).

กรรโหย [กัน—] (โบ; กลอน) ก. โหย เช่น มีกระเรียนร้องก้องกรรโหย. (สมุทรโฆษ).

กรรเอา [กัน—] (โบ; กลอน. แผลงมาจากกระเอา) ว. กลมกล่อม เช่น ไพเราะรสหวาน บรรสานกรรเอาเอาใจ. (สมุทร

ไมษ).

กรรุณา [กระ-] (ไบ) น. กรุฌา.

กรวด ๑ น. ก้อนหินเล็ก ๆ เขื่องกว่าเม็ดทราย. (ป. คุรวฺสฺ).

กรวด ๒ น. ชื่อดอกไม้เพลิงชนิดพุ่งขึ้นสูงมีหาง, จรวด ก็เรียก. ว. สูงชัน เช่น หลังกากรวด (คู่กับหลังคาดาด). ในคำประพันธ์ใช้ว่า ตรวด ก็มี เช่น เต่าก็วิ่งตรวดตรงขึ้นต้นไม้. (ม. ร่ายยาว ชูชก).

กรวด ๓ ก. หลั่งน้ำ เช่น นำพระเต้าสัโตทกธารามารดริน กรวดลงในมืออินทพฤฒาจารย์. (ม. กาพย์ สักบรรพ). (ป. จรวจ). **กรวดน้ำ** ก. แผ่ส่วนบุญด้วยพิธีหลั่งน้ำ. (ปาก) ตัดขาด เช่น กรวดน้ำร่ำว่าด่าประจาน.

กรวน (ถิ่น-กูเก็ต) น. กลอยทำเป็นชิ้นเล็ก ๆ. (วิทยาจารย์ ล. ๑๖ ต. ๒).

กรวบ ว. เสียงดังเช่นเคี้ยวถูกของแข็ง.

กรวม ก. สวม, คุรอบ, เช่น ปลูกเรือนกรวมตอ; รวมความหลายอย่าง เช่น กรวมความ; ถ้ากวม เช่น พูดกรวมข้อ. (ปาเลกัว).

กร้วม ว. เสียงเคี้ยวสิ่งของที่เปราะให้แตกหรือเสียงของแข็งกระทบกันแตก.

กรวย ๑ น. ของกลมกลวงมีปลายเรียวแหลม; เรียกขนมที่ห่อใบตองมีรูปเช่นนั้นว่า ขนมกรวย; กระทงที่มีฝาเป็นกรวยครอบข้างในใส่หมากหรือเมี่ยงสำหรับถวายพระอุปัชฌาย์และคู่สวดในการบวชนาค เรียกว่า กรวยอุปัชฌาย์และกรวยคู่สวด. (วิทยา) รูปตันมีลักษณะฐานกลมและแหลมเรียวไปโดยลำดับ เรียกว่า รูปกรวย. (อ.Cone). **กรวยเชิง** น. ลายที่ใช้เป็นลายชายผ้าและปลายเสาซึ่งทำเป็นรูปกรวย เรียกชื่อต่างๆ กันแล้วแต่ลายอยู่ที่ไหน เช่นถ้าอยู่ที่เชิงผ้า เรียกว่า กรวยเชิง, ถ้าอยู่ที่เชิงผ้าเกี้ยวเรียกว่าเชิงเกี้ยว, ถ้าอยู่ที่ด้ามหอก เรียกว่าเชิงหอก. กรวยเชิง

กรวย ๒ น. ชื่อต้นไม้ใหญ่ มี ๒ ชนิด. คือ กรวยบ้าน ใบเป็นมันเรียวคล้ายใบจำปี แต่เรียวและนิ่มกว่า ดอกเป็นสีเหลือง ลูกกลมเป็นพวงคล้ายมะไฟ (Horsfieldia irya), อีกชนิดหนึ่ง คือกรวยป่า ใบคล้ายกรวยบ้าน แต่ปลายป้อมมีขนมาก ริมมีจักเล็ก ๆ ใช้เป็นยาสูบแก้ริดสีดวงจมูก (Casearia grewiifolia).

กรวย ๓ ก. สักหรือแทงด้วยแหลน เช่น กรวยปลา.

กรวิก [กะระ—] (แบบ) น. นกการเวก. (ไตรภูมิ). (ป. กรวิก).

กรสุทธิ์ [กะระ—] น. การชำระมือ เป็นพิธีอย่างหนึ่งของพราหมณ์ซึ่งเมื่อจะทำพิธีอะไร ๆ ต้องทำพิธีกรสุทธิ์นี้ก่อน. (ส. กรศุทฺธิ).

กรอ ๑ (เสียง) ก. ม้วนด้ายเข้าหลอดด้วยโนหรือเครื่องจักร, ควง เช่น กรเกาะขอ กรอธาร เงือดง้าง. (ลิลิตพยุหยาตรา).

กรอ ๒ ก. แสดงกิริยาเลียบเคียงกันในเชิงชู้สาว เช่น นักเลงหนุ่มหนุ่มนั้น เที่ยวกรอ. (พิธีทวาทศมาส). **กรอกรุย** ก. ทำท่าเข้าชู้ เช่น หนุ่มเพลาะกรุมกรอกรุยฉุยเฉิดฉัน. (มณีพิชัย).

กรอ ๓ ว. เข็ญใจ โดยปรกติใช้เข้าคู่กับคำเบียด ว่า เบียดกรอ. (ข. กุร ว่ายาก ลำบาก).

กร้อ น. เครื่องสานยาชัน รูปคล้ายบุ้งกี๋ แต่เล็กกว่า ใช้วิดน้ำเรือ เช่น ส่วนตัวมิ่งคือกร้อแต่งไว้ วิดเรือ. (โคลง กวี). สามัญ เรียกว่า ตะกร้อ.

กร้อ

กรอก ก. เทลงในช่องแคบ เช่น กรอกหม้อ กรอกขวด, หรือใช้โดยปริยายก็ได้ เช่น พูดกรอกหู, ลงชื่อความหรือจำนวนเลข เช่น กรอกบัญชี กรอกนา. ว. แห้งจนคลอน ใช้สำหรับหมากและฝักมะขาม ว่า หมากกรอก มะขามกรอก.

กร๊อกกร๋อย ว. ไม่ชุ่มชื่น, ไม่สมบูรณ์.

กรอกแกรก น. การเล่นพนันชนิดหนึ่ง. (ราชกิจจา. ล. ๑). ว. เสียงเช่นเสียงใบไม้แห้งกระทบกัน.

กรอง ๑ ก. ร้อย, ถัก, ทอ, เช่น คากรอง=หญ้าคาที่ผูกร้อยทำเป็นเครื่องปกปิดร่างกาย, กรองมาลย์=ร้อยดอกไม้. **กรองทอง** น. ผ้าโปร่งอันทอหรือถักด้วยเส้นลวดทองหรือไหมทอง.

กรอง ๒ ก. แยกของละเอียดจากของหยาบ แยกน้ำจากกาก หรือคัดของบริสุทธิ์จากของไม่บริสุทธิ์.

กรอง ๓ (กลอน) น. กำไล, โดยมากใช้ประกอบกับคำอื่น ๆ เช่น กรองเชิง=กำไลเท้า, กรองไค=กำไลมือ, กรองศอ=สร้อยคอ สร้อยนวม เช่น กรองศอซ้อนสลับทับ

อังศา. (อิเหนา). (ข. กง (กอง) ว่า กำไล, วงกลม).

กรอง ๔ (ถิ่น—ปักษ์ใต้) น. กระชอน.

กรองกรอย ว. ไม่ชุ่มชื่น, ไม่สมบูรณ์. (ถิ่น—ปักษ์ใต้) ว. เงื่องหงอย. ตองตอย ก็ใช้.

กรอด ๑ [กะหรอด] (เสียง) น. นกขนาดเล็ก (Pycnonotidae) กินผลไม้และแมลงเป็นอาหาร สีเหลืองหม่น, ปรอดก็ว่า, บางทีเขียนเป็น กระหรอด, มีหลายชนิด เช่น กรอดสวน (Pycnonotus blanfordi robinsoni) กรอดหน้านวล (Pycnonotus goiver analis) กรอดหัวโขน (Otocompsa jocosa erythratis).

กรอด ๒ [กฺรอด] ว. เขียวลง เช่น ผอมกรอด; เสียงดังเช่นเสียงกัดฟัน.

กร่อน ก. หมดไปสิ้นไปทีละน้อย, สึกหรอ, ร่อยหรอ.

กรอบ ๑ น. ส่วนที่ประกอบตามรูปขอบ. **กรอบหน้า** น. เครื่องประดับหน้าผากเป็นรูปกระจัง.

กรอบ ๒ ว. แตกหักเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อยได้ง่าย, ไม่เหนียว, เปราะ. (ปาก) ว. ป่นปี้ เช่น จนกรอบ. **กรอบแกรบ, กรอบเกรียบ** ว. ป่นปี้, เต็มที่, เช่น เจ็บกรอบแกรบ; เสียงดังเช่นเสียงเหยียบถูกของกรอบ.

กรอม ว. ปกหรือคลุมเกินส่วน เช่น นุ่งผ้าชิ่นกรอมส้น; ระทมเกินส่วน เช่น กรอมใจ. ดู กรม ๑.

กร่อม, กร่อมๆ ว. ช้าๆ, เงื่องๆ, แต่ทำเรื่อยไป, มักใช้พูดกับการเดิน, พายเรือ, ลุยน้ำ, เช่น เดินกร่อม ๆ กรำฝนฟ้า, พายเรือกร่อม ๆ. (อักษรประโยค).

กร่อย ว. ไม่จืดสนิทหรือไม่หวานสนิท เพราะมีรสเค็มเจือ. โดยปริยาย ว่าสนุกหรือตรึกตรึนไม่ถึงขนาด เช่น การเล่นที่ไม่สนุกรู้สึกกร่อย.

กระ ๑ น. เต่าทะเลชนิดหนึ่ง (Cheiloinia imbricat) มีอยู่ตามทะเลแถบร้อน เมื่อถึงฤดูวางไข่ ก็ขึ้นมาถ่ายฟองตามหาดทรายชายทะเล หลังเป็นเกล็ดแผ่นใดๆ พื้นเหลือง มีกระเป็นสีน้ำตาลแก่ เนื้อเกล็ดใสเหมือนเขาวัว ใช้ประดิษฐ์ทำสิ่งของ เช่น หวี เรียกว่า เครื่องกระ ว. จุดพร่าๆ เป็นสีต่าง ๆ เรียกว่าตกกระ. (ข. กฺราสฺ:

ตัวกระ). **กระอาน** (ถิ่น—ปักษ์ใต้) น. เต่าชนิดหนึ่ง อยู่ได้ทั้งในน้ำจืดและน้ำเค็ม มีมากในทะเลสาบ จังหวัดพัทลุง. (Batagur baska).

กระ ๒ น. เมล็ดไม้ชนิดหนึ่ง รูปยาวรี เปลือกแข็ง เมื่อแก่สีคล้ำเกือบดำ ภายในมีเนื้อขาว สองกลีบประกบกัน รสมันเรียกว่า ลูกกระ มาจากต้นไม้ป่าขนาดกลาง ซึ่งทางมลายูและปักษ์ใต้ เรียกว่า ประ. (Elateriospermum tapos).

กระ- ใช้เป็นพยางค์หน้า (๑) ซึ่งเดิมเป็น ก กำ กุ ข ต ส เช่น กทำ —กระทำ, กำแพง — กระแพง, กุฎี - กระฎี, ขจัด — กระจัด, ตวัด—กระหวัด,สะท้อน—กระท้อน.

(๒) โบราณใช้แทน ตระ เช่น ตระกูล—กระกูล, ตระลาการ—กระลาการ. (อัยการเบ็ดเสร็จ).

(๓) เติมหน้าคำโดยไม่มีความหมายก็มี เช่น ซุ้ม—กระซุ้ม,โตด—กระโตด, พุ่ม—กระพุ่ม, ยาจก — กระยาจก, สินธุ์—กระสินธุ์; เติมให้มีความหมายแน่นแฟ้นขึ้นก็มี เช่น ทำ—กระทำ.

(๔) ย้ำหน้าคำอันขึ้นต้นด้วย ก ในบทกลอน คือ กระกรีด กระกรุ่น กระกลับกลอก กระเกรี่น กระเกรียม กระเกรียว กระเกรี่ยว กระเกริก.

(๕) นอกนี้ เป็น กระ มาแต่เดิม เช่น กระทรวง กระบือ.

กระกร (กลอน) ก. ฉายรัศมี เช่น ทินกร กระกรจามี กรกรรัศมี ดุรงครัตนพรรณราย. (สมุทรโฆษ). (กระ; + สํ. กร : รัศมี).

กระกรับกระเกรียบ (โบ; กลอน) ว. กระด้าง, หยาบ, เช่น หนวงหยาบสุรเสียงศัพท์ ดูก็กระกรับกระกรยบ. (ม. คำหลวง กุมาร).

กระกรีด (กลอน) ว. เสียงกรีด ๆ ดังเสียงหญิงร้องด้วยความตกใจ เช่น แต่ร้องจนสุดสิ้นพระสุรเสียงสำเนียงกระกรีดกรีด. (ม. ว่ายยาว กุมาร).

กระกรุ่น (กลอน) ว. กรุ่น ๆ เช่น ไฟฟุ่นกระกรุ่นเกรียม. (สรรพสิทธิ์).

กระกวด (โบ; กลอน) ว. สูงชัน, กรวด, เช่น อยู่จอมด้วยกระกวด. (ม. คำหลวง มัทรี).

กระกอง, ตระกอง (แบบ) ก. กอด, เกี่ยวพัน, เช่น เกษแก้วกระกองกลม.

(เสือโค).

กระกลับกลอก (กลอน) ก. กลับกลอก, เช่น มีตาดุจแก้วแสงสาย กระกลับกลอกพราย ชื่อรัตนจักษุมงคล. (ตำราช้างคำฉันท์).

กระกัด, ตระกัด (โบ) ก. ใคร่, อยาก, ยินดี, เช่น ด้วยกระกัดศรัทธา. (มาลัยคำหลวง), พ่อเอ๋ย ใช่ตั้งใจแก่ความกำหนัดในความตระกัดกรีธา. (ม. คำหลวง กุมาร). กรกัดกามา. (สรรพสิทธิ์).

กระกี น. ต้นตะเคียน. (Hopea odorata). (ป.).

กระกูล (เลิก) น. ตระกูล. (อัยการเบ็ดเสร็จ).

กระเกริก (กลอน) ว. เสียงดังอึกทึก, เช่น กระเกรอกทงงท้องธรณี. (สมุทรโฆษ).

กระเกริ่น (กลอน) ว. ระบือ, เช่น กระเกริ่นกระเกริกกฤษฎา. (อุเทน).

—กระเกรียบ ใช้เข้าคู่กับคำ กระกรับ.

กระเกรียม (โบ; เลิก) ก. ตระเตรียม, จัดไว้ให้บริบูรณ์, เช่น กระเกรียมพร้อมเสร็จสำเร็จการ. (คาวี).

กระเกรียว (โบ; กลอน) ว. เสียงดังเกรียวๆ, เช่น ก็ร้องกระเกรียวเฉียวฉาว. (สุธ.).

กระเกรี๊ยว (โบ; กลอน) ว. เสียงขบฟันเกรี๊ยวๆ, เช่น คุกคามขบฟันกระเกรี๊ยว. (ม. คำหลวง ฉกษัตริย์)

กระเกลือก (โบ; กลอน) ก. เกลือกไปมา, เช่น กล่ำตากระเลือก กระเกลือกกลอกตากลม. (ลอ ๗๓).

กระคน (กลอน) น. ประโคน คือสายรัดจากใต้สัปคับไปที่อกช้างหลังขาหน้าแล้วลอดมาบรรจบกันใองใต้ท้องช้างและที่หน้าขาหน้า ไปจากสายชนักที่คอช้าง.

กระคาย (กลอน) ว. ระคาย, เช่น บุกแฝกกระคายคา ละเลาะลัดลดาดอน. (ม. ฉันท์มหาราช).

กระคุก (โบ) ก. คุกคลาน, เช่น ทั้งล้มทั้งลุกกระคุกหัวเข่า. (ไตรภูมิ).

กระงกกระงัน (โบ) ว. งกๆ งันๆ, เช่น ถึงว่าจะกระงกกระงันงมเงื่อนเหงาหง่อยพี่ก็ไม่คิด. (ม. ร่ายยาว ชูชก).

กระงกกระเงิ่น ว. งกๆ เงิ่นๆ.

—กระงอด ใช้เข้าคู่กับคำ กระเง้า.

กระง่อนกระแง่น ว. ง่อนๆ แง่นๆ, ไม่แน่นแฟ้น.

กระเง้ากระงอด ว. เง้าๆ งอดๆ, กะบึง-

กะบอน, โกรธอย่างแสนงอน.

กระโงก (กลอน) น. นกยูง. (เทียบ ปี. โกงก).

กระจก น. แก้วที่ทำเป็นแผ่น; โรคต้อชนิดหนึ่ง. (ป. ; ส. กาจ : แก้ว). **กระจกเงา** น. กระจกที่ใช้ส่องหน้าเป็นต้น, ลักษณะนามว่า บาน, ราชาศัพท์ว่า พระฉาย. **กระจกตา** น. ส่วนใสของตา มีรูปกลมแบน สีใส พื้นหน้านูนออก พื้นหลังหวำ หนาประมาณ ๑ มิลลิเมตร ประกอบอยู่เบื้องหลังของดวงตา. **กระจกส่อง** (วิทยา) น. วัตถุที่เป็นมันสามารถส่งภาพหรือแสงสะท้อนกลับได้. (Mirror).

กระจง น. สัตว์เคี้ยวเอื้อง คล้ายเนื้อแต่ไม่มีเขา ตัวขนาดเล็ก สูงราว ๑๒ นิ้ว มีเขี้ยวงอกออกมา อยู่ในทวีปอาเซียแถบร้อน เช่นหมู่เกาะมลายูและอัฟริกาภาคตะวันตก. (Tragulus pygmoous). (มลายู กันจิล).

กระจร (กลอน; แผลงมาจาก ขจร) น. ต้นสลิด เช่น กระทุ่มกระจรแล้ คชน้าวกาหลง. (พงศ. เหนือ). ก. ฟุ้งไป เช่น ให้กระจรกิจจาในนุสนธิ์. (พาลีสอนน้อง).

กระจอก ๑ (เสียง) น. นกเล็กตัวลายอาศัยอยู่ตามชายคาเรือน มีชนิด คือ กระจอกบ้าน (Passer montanus malaccensis) และกระจอกป่า (Passer flaveolus), จอก ก็เรียก. **กระจอกญี่ปุ่น** น. นกเล็กตระกูลกระจาบหัวเหลือง มีปากแดง, นกหมอดู ก็เรียก (Munia oryzivora) **กระจอกเทศ** น. นกวิ่งขนาดใหญ่ มีในทวีปอัฟริกา ขนปีกและขนหางมีค่าใช้เป็นเครื่องประดับ. (Struthio camelus).

กระจอก ๒ (ใบ) น. เล็บ เช่น กระจอกสอกายใหญ่หน้า เล็กลาน หลือนแฮ. (ตำราช้างคำโคลง). (ปี. กระจก : เล็บ).

กระจอก ๓ ว. (ขา) เขยก. (ปี. ขุจกะ เขยก). **กระจอกงอกง่อย** ว. ยากจนง่อยเปลี้ย.

กระจอก ๔ น. ลักษณะแมวอย่างหนึ่ง สีตัวดำทั้งหมด มีขนสีเทาล้อมรอบปาก ตาสีเหลือง เรียกว่า แมวกระจอก. (โชค—โบราณ).

กระจองหง่อง ว. ยองๆ จ้องดู.

กระจองอแง ว. เสียงเด็กที่ร้องไห้ ก่อให้

เกิดความรำคาญ, ใช้เรียก ลูกเด็กเล็กแดง หรือที่ยังต้องอุ้มต้องจูงอยู่ ว่าลูกกระจอ งอแง.

กระจ้อน น. สัตว์สี่เท้า รูปร่างคล้ายกระรอก ผิดกันที่ขนาดตัวย่อมกว่า หางเป็นพวงเล็ก กว่า ปากแหลมคล้ายพังพอน และชอบอยู่ ตามพื้นดินหรือขึ้นต้นไม้เตี้ย ๆ. ว. เล็ก, ไม่โต.

กระจอนหู (ถิ่น) น. ตุ้มหู. (ลัทธิ. ภาค ๑๗ ตอน ๑).

กระจ้อย ว. จ้อย, เล็กน้อย, เช่น เดิน ร่อยเรื่องงามตรู กระจ้อย. (ประพาสธาร - ทองแดง). **กระจ้อยร่อย** ว. จ้อย, เล็ก, น้อย ๆ.

กระจ๋อหวอ ก. เปิด, โจ่งแจ้ง.

กระจะ ว. แจ่มแจ้ง, ชัดเจน.

กระจัก (กลอน) ก. เป็นจัก ๆ, เช่น กระ จักกระจังบัลลังก์บัวหงาย ธูปรองทองทราย สลับด้วยแก้วแกมนิล. (พากย์).

กระจัง ๑ น. ชื่อลายอย่างหนึ่ง ใช้เป็น ลวดลายสำหรับเครื่องประดับที่อยู่บนชั้น หรือตามขอบของสิ่งบางอย่าง เช่น ชั้นฐาน ธรรมาสน์; เครื่องประดับที่มีลวดลายชนิดนี้ เรียกว่า ตัว กระจัง ใช้ ประดับหลัง เฟี้ยมลับแลและอื่น ๆ.

กระจัง

กระจัง ๒ น. ปลาชนิดหนึ่ง รูปคล้ายปลา ตีน แต่ลำตัวโตกว่าปลาตีนชนิดธรรมดาที่ เห็นกันโดยมาก อาศัยอยู่ในน้ำกร่อยและ น้ำเค็ม. (Periophthalmodol schlos-seri).

กระจังหลังเบี้ย น. ใบไม้เล็ก ๆ เป็น หยักๆ. (ปาเลกัว).

กระจัด ๑ (แผลงมาจากขจัด) ก. ขับไล่; แยกข้าขออกไป เช่น กระจัดพลัดพราย. (คาวี). **กระจัดกระจาย** (แผลงมาจาก ขจัดขจาย) ว. เรี่ยรายไป, แตกซ่านเซ็น ไป, ไม่รวมอยู่ในพวกเดียวกัน. **กระจัด พลัดพราย** ก. แตกซ่านเซ็นไป, ไม่ รวมอยู่ในพวกเดียวกัน.

กระจัด ๒ ว. กระจะ, จะ, ชัด, เช่น ฝ่ายล่ามบอกออกอรรถกระจัดแจ้ง. (อภัย).

กระจับ น. พรรณไม้ที่ขึ้นลอยอยู่ในน้ำ โดย อาศัยก้านใบเป็นทุ่นในทำนองผักตบชวา, ผัก สีดำๆมีสองเขา บางชนิดทู่ บางชนิดแหลม

ออกข้างละเขา ชี้ไปตรงกันข้าม เนื้อในขาว มีรสหวานมัน. (Trapa bicornis); อีกชนิดหนึ่งขึ้นลอยอยู่ตามหนองบึง ผักขนาดย่อม มีสี่เขา. (Trapa natans); ชื่อขวากมีรูปคล้ายกระจับ; เรียกพานที่มีปากรูปเหมือนเขากระจับแบะออกโดยรอบว่าพานกระจับ, ถ้าไม่แบะออก เรียกว่า พานกลีบบัว ; วัตถุที่มีรูปอย่างกระจับสำหรับยันคางศพที่บรรจุโกศ. **กระจับปก** น. ไม้เถาชนิดหนึ่ง ขึ้นในป่าต่ำตามที่น้ำท่วม มักขึ้นปะปนกับเถากรด ซึ่งดูผาดๆ คล้ายคลึงกัน, ใบคู่ ขอบใบตอนบนที่ใกล้หรือติดกับก้านมีต่อมข้างละต่อม, ผลนัยว่าแบนๆรูปสามเหลี่ยม, ไม้ใช้ทำฟืน.

กระจับปิ่ง (ใบ) น. จับปิ่ง.

กระจับปี่ น. พิณสี่สาย. (ช. จาก ส. กจฺฉปี, อธิบายว่ามีรูปคล้ายเต่า).

กระจ่า น. จวักสำหรับตดข้าวหรือตักแกง.

กระจ่าง ก. สว่าง, สุกใส, ชัดเจน, แจ่ม.

กระจาด น. ภาชนะสาน รูปเตี้ยๆปากกว้างก้นสอบ.

กระจาบ น. นกตัวเล็กๆขนาดนกกระจอก มีหลายตระกูล เช่น กระจาบหัวเหลือง(Ploceus passerinus infortunatus; ตระกูล Ploceidae) ทำรังสานด้วยหญ้าห้อยอยู่กับกิ่งไม้ริมน้ำ สูงจากพื้นดินตั้ง ๓ วา ปากรังกลมอยู่ล่าง อยู่รวมกันเป็นหมู่ตั้ง ๒๐-๓๐ตัว กินข้าวเปลือกและเมล็ดหญ้าหรือบางทีผลมะเดื่อ ; กระจาบขี้หมู (Munia punctulata subundulata, ตระกูลเดียวกัน) รังใหญ่ ทำด้วยหญ้าอย่างสะเพร่า มีช่องเข้าออกข้างๆ ไม่ค่อยสูงจากพื้นดิน บางรังที่ทำสูง เวลาพายุพัดแรงก็ตกลงมาเสีย, นกกระจอกญี่ปุ่นหรือนกหมอดูก็อยู่ในตระกูลนี้ ; กระจาบฝนหางยาวหรือกระติ๊ด (Anthus richardi malayensis, ตระกูล Motacillidae) รังเป็นแผ่นกลมแบนๆ กว้างประมาณ ๕ นิ้ว ทำด้วยหญ้าแห้ง อยู่ตามคันนาระหว่างหญ้าสูงๆ; กระจาบฝนเล็บยาว (Alauda arvensis herberti, ตระกูล Alaudidae, จำพวก Lark) และกระจาบฝนเล็บสั้น (Mirafra cantillans williamsoni, ตระกูลเดียวกัน) รังทำด้วยหญ้าแห้ง รูปเหมือนจานอยู่บนดินตามนาข้าว; กระจาบหัวโต (Lanius cristatus cristatus,

ตระกูล Laniidae, จำพวก Shrike) รังรูปจาน อยู่ในต้นไม้หรือบนกิ่งไม้ กินตั๊กแตนและแมลงอื่นๆ.

—กระจาม ใช้เข้าคู่กับคำ กระโจม.

กระจาย (แผลงมาจาก ขจาย) ก. ทำให้แตกออกจากกันไปในที่ต่างๆ; แตกออกจากกันไปในที่ต่างๆ; แผ่ซ่าน, จางออก (ตรงกับ วิทยา. ว่า disperse); และใช้เข้าคู่กับคำ กระจัด, กระจุย. **กระจายมณฑล** (ใบ) น. ชื่อกลบท วรรคต้นใช้อักษรสูงนำหน้า วรรคที่สองใช้อักษรกลาง วรรคที่สามใช้อักษรต่ำ ตัวอย่างว่า สมเด็จพระเจ้าสิริวิบุลกิตติ กำจัดจากโศกวิโยคหา ค่อยตริกตรองฉลองคุณพระชนมา. (กลบท). **กระจายเสียง** ก. ส่งเสียงแพร่ไกลออกไป. **กระจายหางดอก** น. ว่านชนิดหนึ่ง ต้นและใบดั่งเถาผักบุ้งเทศ แต่ไม่มีหัว มีดอกและฝักอย่างผักบุ้งเทศ, ว่านชนิดนี้ใช้เมล็ดตำละลายกับเหล้าแก้พิษเสือพิษงระเข้และพิษสุนัขบ้า. (กบิลว่าน).

—กระจิก ใช้เข้าคู่กับคำ กระจุก.

—กระจิ๋ง ใช้เข้าคู่กับคำ กระจุ๋ง.

กระจิด ว. เล็กน้อย เช่น ตัวกระจิดนิดกว่าแมว. (ประพาสธารทองแดง).

กระจิบ ๑ (เสียง) น. นกตัวเล็กๆ ขนาดนกสีชมพูสวน ขนสีมัวๆ ร้องเสียงดังจิบ ๆ กินบุ้งกินหนอนตามพุ่มไม้และกอหญ้า (Abrornis superciliaris schwaneri, ตระกูล Syloiidae, จำพวก Warblers), กระจิบหางแพน (Cisticola juncidis cursitans) และกระจิบกระไช (Orthotomus sutorius maculicollis) กระจิบกระไชคอดำ หรือกระจิบหางยาว (Priniai inornata herberti) อยู่ในตระกูลนี้, กระจิบสีถั่ว เป็นอีกตระกูลหนึ่ง (Aegithina tiphia tiphia, ตระกูล Aegithindae).

กระจิบ ๒ น. ถ้วยขนาดเล็กที่สุดสำหรับจิบ.

—กระจิบ ใช้เข้าคู่กับคำ กระจุบ.

—กระจิ๋ม ใช้เข้าคู่กับคำ กระจุ๋ม.

กระจิริด ว. เล็กน้อย, ลูกเล็กๆ. (เทียบมลายู เกะจิล, เกะจิก: เล็ก).

กระจิ๋ว ว. เล็กๆ, จิ๋ว. (ปาเลกัว).

กระจี้ น. โกฐกะกลิ้ง. ดู กะกลิ้ง.

—กระจี้ ใช้เข้าคู่กับคำ กระจุ๋.

กระจุก น. สิ่งที่รวมกันอยู่เป็นกลุ่ม. **กระ**

จุกกระจิก ว. เบ็ดเตล็ดคละกัน. กระจุกกระจุย ว. กระจายจากกันอย่างสับสนไม่เป็นระเบียบ.

กระจุ๋งกระจิ๋ง ว. เสียงเล็กน้อยน่าเอ็นดู.

กระจุบ น. ส่วนของโคมตรงที่สวมหลอด; ส่วนหนึ่งของตะเกียงที่ไส้ผ่านสำหรับจุดไฟ.

กระจุบกระจิบ ว. เล็ก ๆ น้อย ๆ. (ใช้กับคำกิน).

กระจุ๋มกระจิ๋ม ว. เล็ก ๆ น้อย ๆ น่าเอ็นดู, เสียงเล็กเสียงน้อยน่าเอ็นดู.

กระจุย ว. กระจายออกอย่างยุ่งเหยิง, และใช้เข้าคู่กับคำ กระจุก. กระจุยกระจาย ว. กระจายยุ่งเหยิง.

กระจู้ น. เครื่องตักปลาไหลชนิดหนึ่ง สานด้วยไม้ไผ่ รูปคล้ายหม้อคอสูง, มีงาแซงอยู่ริมก้น ห้อยเหยื่อไว้ในกะพล้อ, เรียกว่า อีจู้ หรือ จู้ ก็มี.

กระจู้

กระจู๋กระจี๋ (เสียง) ก. พูดกันเบา ๆ ด้วยอาการสนิทสนม.

กระจูด น. พรรณไม้ชนิดหนึ่งจำพวกกก ลำต้นกลม ภายในกลวง และมีเยื่ออ่อนยุ่นคั่นเป็นข้อ ๆ ใช้สานเสื่อ หรือกระสอบ. (Scirpus). (เทียบมลายู เกรจูด).

กระเจอะกระเจิง, กระเจิดกระเจิง ว. แตกเพ่นพ่านไป, เตลิดไป, เช่น เผ่าก็เที่ยวสัญจรกระเจอะกระเจิง. (ม. ร่ายยาว ชูชก).

กระเจา ๑ นกชนิดหนึ่ง, นกปุ๋งกกว้างก็ว่า. (Lyncornis cervineiceps, ตระกูล Caprimulgidae).

กระเจา ๒ น. ชื่อต้นไม้ (๑) เป็นไม้ล้มลุกมีขึ้นอยู่ในที่ลุ่ม เปลือกเหนียว ซึ่งลอกออกแล้ว เรียกว่า ปอกระเจา มี ๒ ชนิด คือ มีผลป้อมเปลือกย่นเป็นปมและเป็นขน (Corchorus capsularis) และมีผลยาวรีเป็นชั้น ๆ ตามยาว (Corchorus olitorius), ชนิดหลังนี้ใช้เป็นผักหรือแกงได้, ปอของไม้ ๒ ชนิดนี้ใช้ทำกระสอบข้าว. (๒) เป็นต้นไม้ใหญ่ ผลแบนบางเป็นปีกโดยรอบ (Holoptelea integrifolia). ทางพายัพและปักษ์ใต้เรียก ขเจา หรือ ขจาว.

กระเจ๋า, กระเจ้า (ถิ่น) น. นกยาง. ("กระจาบกระเจ้าจับ ช้องศัพทอิงอล.").

กระเจาะ ว. มีแผลที่ลูกตา เรียกว่า ตา

กระเจาะ. น. เบี้ยเล็ก ๆ. (ปาเลกัว).

กระเจิง ว. เจิ่นไป, เลยไป, หลงไป, แตกจากหมู่ไป; และใช้เข้าคู่กับคำ กระเจอะ, กระเจิด.

กระเจิดกระเจิง ว. เตลิดไป. ดู กระเจอะกระเจิง.

กระเจี๊ยง น. กล้วยไม้ชนิดหนึ่ง ดอกหอม ที่เรียกกันว่าหวาย. (Denrobium coelogyne).

กระเจี๊ยบ น. ต้นไม้ชนิดล้มลุก ลำต้นมีขอเหนียวทนทาน ผลสีแดง รสเปรี้ยวใช้ทำแยม. (Hibiscus subdariffa).

กระเจี๊ยบมอญ น. ต้นไม้ชนิดกระเจี๊ยบ ผลสีเขียวยาวประมาณ ๖ นิ้ว ใช้เป็นผัก. (Hibiscus escalentus).

กระเจียว น. พรรณไม้ชนิดหนึ่งในตระกูลขมิ้น (Curcuma) ช่อดอกอ่อนซึ่งคล้ายช่อขมิ้น รับประทานได้ ชาวพายัพเรียกว่าดอกอาว.

กระแจะ ๑ น. ผงเครื่องหอมต่างๆ ที่ประสมกันสำหรับทาหรือเจิม โดยปรกติมีเครื่องประสม คือ ไม้จันทน์ เนื้อไม้ ชะมดเชียง หญ้าฝรั่น.

กระแจะ ๒ น. ไม้กอหรือไม้ต้นขนาดย่อม, ช้างน้าว หรือตาลเหลือง หรือตานกกด ก็เรียก, มักขึ้นในป่าดอน เปลือกเกลี้ยงสีน้ำตาลแก่ ดอกเป็นช่อขนาดราว ๑ นิ้ว เหลืองจัด งาม กลิ่นหอม (Ochna wallichii). (ถิ่น—ไทยเหนือ) น. ต้นพญายา.

กระแจะ ๓ น. ชื่อรูปปลอกเหล็กสำหรับจับช้างดุ ทางปลายสัณฐานปากเป็ดอย่างคีมคีบเบ้าทองเหลือง มีกำลังหดตัวให้ปลายจดเข้าหากันได้ ที่ริมปากมีงาแซงช้างละอันทำด้วยเหล็ก ปลายแหลม ที่โคนปลอกมีที่สำหรับสวมคันไม้ไผ่ที่ทะลวงให้กลวง ร้อยเชือกซึ่งผูกจากปลอกลอดออกมาจากคันไม้ใช้สำหรับพุ่งเข้าไปเกาะขาช้างข้างใดข้างหนึ่งไว้ เมื่อเกาะได้แล้วไรอปลายไปผูกกับขอนไม้ไว้ เพื่อช้างจะได้ลาก ช้างกำลังดุก็ลากไป งาแซงก็จะฝังลึกเข้าไปทุกทีจนไม่สามารถจะก้าวขาได้ ก็เป็นอันจับได้. (ถิ่น—พายัพ) น. โซ่หรือกำไลเหล็กที่ทำเป็นปลอกสวมเท้าหน้าช้างทั้งคู่ให้ชิดกัน เพื่อมิให้ช้างเดินได้เร็วจนไกลถิ่นเกินควร ใช้เมื่อปล่อยช้างให้หากินในป่า.

กระโจน ก. กระโดด, เผ่นข้ามไป.

กระโจม น. เครื่องกำบังแดดลมเป็นต้น (เต็นท์) ตามปรกติมียอดเป็นลอมอย่างซุ้ม. (ถิ่น) น. เครื่องสวมศีรษะอย่างหนึ่ง เช่น กระโจมคำสวมเกล้าเกศ เครื่องพิเศษลายทอง. (ม. ภาคอีสาน); โดยปริยาย (๑) สิ่งที่รวมกันเข้าเป็นลอม เช่น กระโจมปืน. (๒) สิ่งที่ผูกรวบยอดให้รวมกัน เช่น ปากผูกกระโจม. (๓) เอาผ้าทำเป็นลอมเพื่อเข้าไปอยู่ให้เหื่อออก เรียกว่า เข้ากระโจม. ก. นุ่งผ้าสูงถึงอก เรียกว่า กระโจมอก; ข้ามลำดับไป เช่น กินข้าวต้มกระโจมกลาง; โถมเข้าไป เช่น ไม่ได้ทีอย่ากระโจมเข้าโรมรัน. (รามเกียรติ์ ร.๒). **กระโจมกระจาม** ก. พรวดพราดอย่างลุกลน, เป็นคำใช้ในที่ติ.

กระโจมทอง น. กุบช้าง. **กระโจมไฟ** น. ซุ้มซึ่งตามไฟฉายแสงอย่างแรงไว้บนยอด เพื่อเป็นที่สังเกตในเวลาเดินเรือ, ประภาคาร หรือ เรือนตะเกียง ก็เรียก.

กระฉง น. หนอนกินข้าว.

กระฉอก ว. แหว่ง, เว้า, ใช้กับลักษณะของผม, ฉอก ก็เรียก. ก. กระเพื่อมออก.

กระฉอกกระแฉก ก. กระเพื่อมออกมา.

กระฉ่อน ว. อื้อฉาว, แพร่สนั่นไป, อึงไปทั่ว.

กระฉับกระเฉง ว. คล่องแคล่ว, กระปรี้กระเปร่าเหมาะแก่การ.

กระฉิ่ง น. เครื่องเข้ากระบวนแห่ของหลวงชนิดหนึ่ง. ดู กรรชิง.

กระฉีก น. ของหวานทำด้วยมะพร้าวขูดกับน้ำตาลเคี่ยวให้เข้ากัน ใช้เป็นไส้หรือหน้าขนม เรียกว่า หน้ากระฉีก.

กระฉูด ก. พุ่งออก, พุ่งออกไป; ไสไปโดยแรง เช่น ช้างกระฉูดเท้า. (เทียบ ปี. กญฺญส).

กระเฉก ว. เขยก. (ปาเลกัว).

—**กระเฉง** ใช้เข้าคู่กับคำ กระฉับ.

กระเฉด น. พรรณไม้ที่ขึ้นลอยอยู่ในน้ำ, พายัพว่า ผักหนอง, ตามลำต้นมีปลอกเป็นปุยขาว ๆ พองๆ เกาะอยู่เป็นทุ่น เรียกว่า นม ใบย่อยเล็ก เมื่อถูกสัมผัสก็หุบราบไป ใช้เป็นอาหารได้, ผักรู้นอน ก็เรียก. (Neptunia oleracea).

—**กระแฉก** ใช้เข้าคู่กับคำ กระฉอก.

กระแฉ่น (ใบ) ก. ดังสนั่น เช่น ฟ้ากระแฉ่นเรือนผยองช่วยดู. (แช่งน้ำ).

กระโฉกกระเฉก ว. โขยกเขยก. (ปาเลกัว).

กระโฉม น. พรรณไม้ล้มลุกชนิดหนึ่ง ชอบขึ้นในที่ชื้นแฉะ, ลำต้นและกิ่งอวบๆสีม่วง, ใบคู่ รูปไข่ ค่อนข้างหนา ข้างล่างเป็นขน ขอบหยักห่างๆ, ก้านใบแบนๆ โคนก้านโอบกิ่งหรือลำต้น, ดอกเล็กๆสีม่วงแกมชมพู กลางเหลืองอยู่เป็นกระจุกแน่นที่ง่ามใบหรือปลายกิ่ง, ทุกส่วนของไม้นี้มีกลิ่นหอม ใช้ปรุงอาหารและเป็นผัก และใช้เข้ายา, เป็นพรรณไม้ในตระกูลแววมยุรา (Scrophulariaceae), โฉมก็เรียก เช่น ผักโฉมชื่อเพราะพร้อง เป็นโฉมน้องหรือโฉมโฉน. (เห่เรือ).

กระชง (ใบ) ว. งง, ชะงัก, ประหม่า, เช่น นอนกระชงใจคราง ครุ่นแค้น. (นิ. ตรัง).

กระชดกระช้อย ว. ทำชดช้อย.

—กระชวย ใช้เข้าคู่กับคำ กระชุ่ม.

กระชอก (ใบ; กลอน) ก. กระฉอก เช่น กระชอกชอกชด กระฉลมลมาลย์. (ประชุมหนังสือเก่า ภาค๒). (ไทยเหนือ ชอก ว่า ตำ กระทุ้ง).

กระชอน ๑ น. เครื่องกรอง โดยปรกติสานด้วยผิวไม้ไผ่ ใช้กรองกะทิเป็นต้น.

กระชอน ๒ น. แมลงชนิดหนึ่ง ตัวกลมขนาดย่อมกว่านิ้วก้อย มีปีกบินได้ไม่นาน ดินหน้าแข็งแรง ที่ปลายเป็นจักใช้ขอนดิน มักเรียกกันว่า แมงกระชอน. (Cryllotalpa).

กระชอม (ใบ) ว. มาก, ใหญ่, เช่น ผักกาดกองกระชอมถึมี. (ม. คำหลวง มหาพน).

กระชอมดอก น. ดอกไม้ตัวผู้ของพรรณไม้เลื้อย เช่น ฟักทอง ซึ่งเรียกกันว่า ดอกถวายพระ.

กระช้อย ว. ชดช้อย เช่น ดูเราะรายเรียบร้อยกระช้อยชด. (นิ. เดือน), และใช้เข้าคู่กับคำ กระชด.

กระช้อยนางรำ น. ต้นไม้ย่อมๆ ชนิดหนึ่งในตระกูลถั่ว ใบมักมีใบย่อยหรือหูที่สองข้างโคนใบ ซึ่งค่อยๆ กระดิกไหวไปมาได้, ช้อยนางรำ หรือ ช้อยช่างรำ ก็เรียก, ชาวพายัพเรียกว่า ว่านมีดขับ. (Licuala sp.).

กระชัง ๑ น. บังสาดที่ปิดและเปิดได้.(เทียบ ช. กะรันชัง : กระจาด). **กระชังหน้าใหญ่** (สำ) ว. จัดจ้าน, ออกหน้ารับเสีย

เอง, เช่น แม่กระชังหน้าใหญ่.

กระชัง ๒ น. เครื่องสำหรับขังปลาชนิดหนึ่ง ใช้ไม้ไผ่ทำเป็นกง ๔ อัน แล้วผูกด้วยซี่ไม้ไผ่โดยรอบ รูปกลม หัวท้ายเรียวตอนบนเจาะเป็นช่อง มีฝาปิด ใช้ไม้ขัดฝา สองข้างใช้ไม้ไผ่กระหนาบเพื่อให้ลอยได้ สำหรับในขณะออกไปทำการจับปลาตามกล่ำ เมื่อจับปลาหรือกุ้งได้ก็เอาใส่ไว้ในนั้นชั่วคราว. อีกชนิดหนึ่ง สานด้วยไม้ไผ่ มีปากเปิดกว้างคล้าย ๆ ตะกร้าหรือเข่งใส่ของแต่ใหญ่กว่ากระชังชั่วคราวนั้นหลายเท่า เป็นที่สำหรับจับปลาขนาดใหญ่มาขังไว้หรือเลี้ยงลูกปลาให้โตตามที่ต้องการ เพื่อบริโภคหรือค้าขาย และเอากระชังนี้ผูกติดหลักแช่ลอยน้ำไว้.

กระชัง ๓ (โบ) น. น้ำปัสสาวะแห่งทารก, น้ำคร่ำ. (มิวเซียม).

กระชั้น ว. ใกล้ชิดเข้ามา, เร่งเข้า, และใช้เข้าคู่กับคำ กระโชก.

กระชับ ๑ น. พรรณไม้ (ชนิด herb) ในกระกูลผักคราด, บางทีเรียกว่า ขี้ครอก หรือ ขี้อ้น, มักขึ้นเป็นพวกในทุ่งนาและที่อื่น ๆ เช่นริมน้ำ, ต้นสูงราว ๕ ซม. หรือ ๑ ม. ลำต้นและใบคาย, ใบมนแฉกและขอบเป็นจัก ๆ ก้นใบแหลม ใช้เป็นอาหารกับปลาทอดกรอบ, ดอกเล็กรวมเป็นกระจุก, ผลรียาวราวครึ่งนิ้ว มีหนามงอปลายทั่วทั้งผล ในทำนองผลขี้ครอก, รากหอมอ่อน ๆ ใช้อบผ้าได้, บางส่วนของไม้นี้ใช้เข้ายาไทย. (Xanthium strumarium).

กระชับ ๒ ก. แน่น, เนียน, แนบกันสนิท. (ป. ชุชับ).

กระชาก ก. ฉุดโดยแรง, กระตุกโดยแรง, ใช้โดยปริยายหมายความว่า พูดกระตุกเสียงดังห้วนๆ เช่น พูดกระชากเสียง, และใช้เข้าคู่กับคำ กระโชก.

กระช่าง (โบ) ว. กระจ่าง เช่น เวหาเห็นกระช่าง. (ม. คำหลวง กุมาร).

กระชาเดิม น. ร้านหรือเรือที่ขายเครื่องหอมต่าง ๆ มีแป้งและน้ำหอมเป็นต้น.

กระชาย น. พรรณไม้ในตระกูลว่าน ต้นเตี้ย หัวเรียวยาวอยู่ภายในพื้นดิน ใช้ต่างผัก เช่นในเครื่องข้าวแช่, บางถิ่นว่า ระแอน. (Kaempferia pandurata).

กระชิง น. เครื่องเข้ากระบวนแห่ของหลวง

ชนิดหนึ่ง. ดู กรรชิง.

กระชิด ว. ชิดทีเดียว เช่น ว่องไวไล่กระชิดติดพัน. (รามเกียรติ์ ร. ๒).

กระชุ ๑ น. ภาชนะสานชนิดหนึ่ง รูปกลมสูง สำหรับบรรจุของ เช่นนุ่นหรือถ่าน. กระชุก ก็ใช้.

กระชุ ๒ น. ต้นกระทุ. ดู กระทุ อีก.

กระชุก ๑ น. อัตราตวงของโบราณ มีพิกัดเท่ากับ ๕ สัด, และ ๔ กระชุกเป็น ๑ ตะลอง.

กระชุก ๒ น. ภาชนะสานรูปพักตัดสองชั้นสำหรับสอดลงในเกวียน, สามชุก ก็เรียก.

กระชุ่มกระชวย ว. มีผิวพรรณสดใสหรือมีกิริยาอาการกะปรี้กะเปร่า.

กระเชอ น. ภาชนะสานคล้ายกระจาดขนาดเล็ก ก้นสอบปากผายอย่างงอบหงาย ใช้กระเด็ดด; อัตราตวงของโบราณ มีพิกัดเท่ากับ ๕ ทะนาน, และ ๕ กระเชอเป็น ๑ สัด. (เทียบ ป. กญฺเชอ). **กระเชอก้นรั่ว** (สำ) ว. สุรุ่ยสุร่าย, ไม่รู้จักเก็บหอมรอมริบ, ขาดการประหยัด.

กระเชอ

กระเชา น. ชื่อไม้ยืนต้น เป็นไม้ใหญ่มีอยู่ทั่วไป เนื้อเมื่อยังสดผิวเหลืองมะนาว แก่เข้าเป็นสีเทาอมเลือด แข็งพอประมาณ ใช้ในการก่อสร้างบ้างเล็กน้อย เช่นเครื่องแต่งบ้าน หรือใช้ทำก้านและกล่องไม้ขีดไฟ. บางทีเรียกกระเจา. (Holoptelea integrifolia).

กระเช้า น. ภาชนะสานมีหูหิ้ว. **กระเช้าผีมด, กระเช้าสีดา** น. ไม้เถาล้มลุกบางชนิดในตระกูลเถาดอกนกกระทุง (Aristolochia), พรรณไม้จำพวกนี้มีลักษณะผลคล้ายคลึงกัน คือเมื่อแก่ตอนบนแยกออกเป็นหกกลีบ ก้านผลก็แตกกระจายแยกออกเป็นสาแหรกหัวกลีบเหล่านั้น, รากและใบบางทีมีขนมาก ใช้เป็นยาถ่าย.

กระเชียง น. เครื่องพุ้ยน้ำให้เรือเดิน รูปคล้ายแจว มีหลักใช้เหนี่ยว; ตีนสุดท้ายของปูม้าหรือปูทะเล เรียกว่า กระเชียงปู.

กระแชง น. เครื่องบังแดดฝน เย็บด้วยใบเตยหรือใบจาก, ลักษณะนามว่า ผืน. (เทียบมลายู กะชัง: แผงสำหรับคลุมเรือหรือรถเย็บด้วยใบไม้); เชือกหนังสำหรับติดกับสายรัดประโคนของช้าง แต่มักติดเบื้องท้ายสันหลัง เพื่อควาญช้างจับในเวลาคับขัน;

เชือกบาศสำหรับคล้องช้าง.

กระแซะ (กลอน) ก. กระแซะ เช่น กระแซะชิด. (ดาวี).

กระโชก ว. กระแทกเสียง เช่น พูดกระโชก เห่ากระโชก, ทำให้กลัว, ทำให้ตกใจ; กระแทก เช่น ม้าก็กระโชกวิ่งหนักเข้า. (ประวัติ. จุล.), ลมกระโชกแรง. (ประพาสมลายู). (กฎ) ใช้ กรรโชก. **กระโชกกระชั้น** ว. พูดกระแทกเสียงถี่ๆ. **กระโชกกระชาก** ว. พูดอย่างดวาด, พูดอย่างกระชากเสียง.

กระชวย (ถิ่น) น. กรวย เช่น กระชวยหมากพลู.

—กระชวย ใช้เข้าคู่กับคำ กระชิก.

—กระช้อ ใช้เข้าคู่กับคำ กระชี้.

กระชับ น ชื่อพนักงานชนิดหนึ่งในเรือเดินทะเล มีหน้าที่รักษาพัสดุตลอดจนสินค้าทั่วไปในระวางเรือด้วย เรียกเต็มว่า กระชับปากเรือ.

กระช่าง, กระช่าง (ไบ) ว. กระจ่าง เช่น กระช่างฟ้าเหนือกัน. (ม. คำหลวง สักบรรพ).

กระชาบ (เสียง) ก. พูดเบา ๆ เช่น ค่อยกระชาบคำเกลี้ยง. (ลอ ๓๖๐), และใช้เข้าคู่กับคำ กระซิบ.

กระชิก ๑ ก. ค่อยเบียดเข้าไป. **กระชิกๆ** ว. เสียงสะอื้นค่อยๆ. **กระชิกกระชวย** ก. ค่อยกระแซะเข้าไป เช่น เจ้าก็ระรี่ระริกกระชิกกระชวย. (ม. ร่ายยาว ชูชก). **กระชิกกระชี้** ก. ชิกชี้ยียวน.

กระชิก ๒ น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง มีทางแถบปีกน้ำใต้ คล้ายชิงชัน.

กระซิบ (เสียง) ก. พูดเบา ๆ, และใช้เข้าคู่กับคำ กระชาบ. **กระซิบกระซาบ** (เสียง) ก. บอกความหรือคุยกันเบา ๆ.

—กระชี้ ใช้เข้าคู่กับคำ กระชิก และกระเช้า.

กระชี้กระช้อ ว. (พูด) สนิทชิดเชื้อเพื่อความเสน่หา.

กระชุง น. พนักงาน, ตำแหน่ง. (พจน). (เทียบ กระทรวง).

กระชุบกระซิบ (เสียง) ก. พูดกันเบา ๆ.

กระชุ้ม น. ชุ้ม.

กระชู่ น. แรดสองนอ ของทวีปอาเซีย. (Rhinoceros sumatrensis).

—กระเซ ใช้เข้าคู่กับคำ กระโซ.

กระเซ็น ก. อาการที่น้ำกระเด็นเป็นฝอย.

กระเซอ ว. เช่อเชอะ, เร่อร่า, เช่น ผัวเขาจริงๆ วิ่งกระเซอ. (รามเกียรติ์.พลเสพย์), และใช้เข้าคู่กับคำ กระเชอะ.

กระเซอะกระเซอ ก. เช่อเชอะ เช่น ซังน้ำหน้าบ้าเดอะกระเซอะกระเซอ. (คาว).

กระเซอะกระเซิง ก. เที่ยวซัดเซไปโดยไม่มีที่มุ่งหมายว่าจะเป็นแห่งไร.

กระเซ้า ก. พูดรบเร้า. **กระเซ้ากระซี้** ก. พูดเซ้าซี้บ่อย ๆ, พูดกวนจุกจิก.

กระเซิง ว. เป็นเพิงขึ้นไป, รกรุงรัง.

—กระเซิง ใช้เข้าคู่กับคำ กระเชอะ.

กระแซ น. คนเชื้อสายชาวอินเดียเมืองมณีปุระ (เมืองหลวงแคว้นอัสสัม) ที่พม่าจับเป็นเชลย; เพลงกราวออกภาษาต่อเพลงกราวนอก เรียกว่า กราวกระแซ; เรือพายชนิดหนึ่งอยู่ในกระบวนเรือรบหลวง เรียกว่า เรือกระแซ.

กระแซะ ก. ขยับกระทบเข้าไป.

กระโซกระเซ ว. โซ ๆ เซ ๆ.

กระฎี (แผลงมาจาก กุฎี) น. กระท่อมที่อยู่ของนักบวชเช่นพระภิกษุ.

กระฎุมพี (แผลงมาจาก กุฎุมพี) น. (๑) คนมั่งมี, พ่อเรือน. (๒) หมายความว่าคนเลวก็มี ใช้ควบว่า ไพร่กระฎุมพี. (ในอินเดียบางแห่ง หมายความว่า ชนจำพวกศูทรที่มั่งมีขึ้น. Hobson-Jobson ในคำ Kumbi. ทมิฬ (ปาก) ว่าคนจน).

กระดก ๑ ก. ทำให้ปลายข้างหนึ่งสูงขึ้น, เผยอขึ้นข้างหนึ่ง. **กระดกกระดนโด่** (ปาก) ก. ตั้งอยู่อย่างไม่เรียบร้อย; ท่าทางเก้กังไม่เรียบร้อย.

กระด่ก ๒ (โบ; กลอน) ก. ตระหนก, กลัว, เช่น ก็กระดกตกใจกลววนต่มรณภยานตราย. (ม. คำหลวง ชูชก).

กระด้ง น. ภาชนะสานรูปแบนขอบกลมสำหรับฝัดข้าว, ถ้ามีตาห่าง เรียกว่า ตะแกรง. **กระด้งมอญ** น. กระด้งขนาดใหญ่.

—กระดนโด่ ใช้เข้าคู่กับคำ กระดก.

กระดวง (ปาก; เพี้ยนมาจาก กราดวง) น. ลูกมะพร้าวทุยที่ตัดครึ่งท่อน สำหรับถูพื้นบ้านหรือหวีด้ายทอหูก.

กระดวน (ปาก; เพี้ยนมาจาก ประดวน) ก. ยอน, แยง.

กระด้วมกระเดี้ยม ว. ด้วม ๆ เดี้ยม ๆ

ค่อย ๆ ไป, ไม่คล่องแคล่ว.

กระดอ น. ของลับชาย.

กระดอง น. ส่วนแข็งที่หุ้มตัวสัตว์ เช่น เต่า ปู หรือ แมงดาทะเล. (ทางเหนือว่า ออง).

กระดองหาย น. ไม้สังฟาง เช่น ต่าตีกันด้วยเดียวไม้กระดักและไม้กระดองหาย. (ลักษณะธรรมนูญ). ดองหาย หรือ ดองฉาย ก็เรียก, คือไม้ขอฉาย.

กระดอน ก. สะท้อนขึ้น.

กระดอม น. ไม้เลื้อยตระกูลเดียวกับบวบและตำลึง ลำต้นห้าเหลี่ยม ผลสิบเหลี่ยม สุกเหมือนสีส้ม มีรสขมใช้เข้ายา. (Gymnopetalum cochinchinensis).

กระดักกระเดีย ว. อ่อนเพลีย, ร่อแร่, เกือบจะหมดกำลังกาย.

กระดังงัว (ถิ่น) น. ไม้เครือชนิดหนึ่งคล้ายการเวก. (Artabotrys siamensis).

กระดังงา น. พรรณไม้ดอก มีหลายชนิด เช่น กระดังงาจีน เป็นไม้เลื้อย ดอกมีกลีบหนา หอมจัด ก้านดอกเป็นขอ (Artabotrys odoratissimus); กระดังงาเถา หรือการเวก เป็นไม้เลื้อย ลักษณะอื่น ๆ แห่งดอกเหมือนกระดังงาจีน แต่ขนาดใหญ่กว่า (Artabotrys siamensis); กระดังงาไทย เป็นไม้ยืนต้น ดอกหอมกลีบบาง มีหกกลีบ (Canangium odoratum); กระดังงาสงขลา เป็นไม้พุ่มสูงอย่างมากเพียง ๔—๖ ม. ดอกมักมีกลีบมากกว่า ๖ กลีบ คล้ายกระดังงาไทย แต่ไม่ใคร่หอมเหมือนกระดังงาไทย บางทีจะกลายมาจากกระดังงาไทย (Canangium fruticosum). (เทียบมลายู กะนังงา).

กระดาก ๑ ก. ขวยใจ, ตะขิดตะขวง, ละอาย. **กระดากกระเดือง** ก. สะทกสะเทิ้น, เขินขวย.

กระดาก ๒ (กลอน) ก. กระเดาะ, กระตก เช่น สิ้นทั้งพันปากกระดากลิ้น; สิบปากกระดากลิ้นเดียวพัน. (รามเกียรติ์ ร. ๑). (อะหม ตาก : กระเดาะปาก).

กระดาก ๓ น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง. (ม. คำฉันท์ มหาพน : กระดากกระโดนดำดง).

กระด้าง น. ถั่วฝักยาวชนิดหนึ่ง เมล็ดคล้ายถั่วดำ แต่สีค่อนข้างแดง ใช้เป็นอาหารได้อย่างถั่วดำ. (Vigna sinensis); งูชนิดหนึ่ง ตัวแข็งเป็นเหลี่ยมขนาดราว ๗๗๐ มม. หลังสีน้ำตาลค่อนข้างแดง มีเส้นดำดดไป

คดมาแล่นขนานตลอดหลังและตลอดท้องซึ่งมีสีเหลืองอ่อน ชอบอยู่ในน้ำ ที่ปากมีเนื้องอกคล้ายหนวดสั้น ๆ ขึ้นออกมาสองเส้น, เวลาถูกจับตัวแข็งซื่อ จึงได้ชื่อว่า งูกระด้าง. (Herpeton tentaculatum). ว. ไม่นิ่มนวล, ไม่อ่อน เช่น ลิ้นกระด้าง ข้าวกระด้าง; ขัดแข็ง เช่น กระด้างขึ้น; เรียกน้ำที่ฟอกสบู่ไม่เป็นฟองว่าน้ำกระด้าง. **กระด้างกระเดื่อง** ก. แข็ง เช่น นอนแนบหินผากระด้างกระเดื่องทั้งตัว. (ดุษฎีสังเวย). (สำ) ว. ไม่อ่อนน้อม.

กระดางลาง ว. มรรยาทหยาบ, สัปดน.

กระดาด น. พรรณไม้ไม่มีแก่น ในจำพวกต้นเผือกต้นบอน และต้นกี่คล้ายคลึงกัน มักชอบขึ้นในหุบเขาที่เย็นและพื้นดินที่ชุ่มแฉะ. (Alocasia indica).

กระดาน น. ไม้ที่เลื่อยออกเป็นแผ่น; ลักษณะนามเรียกการแข่งขันที่เดินบนตากระดานซึ่งถึงที่สุดแล้ว เช่นว่า เล่นหมากรุกชนะสองกระดาน. **กระดานชนวน** น. กระดานทำด้วยไม้ทาสมุกบ้าง ด้วยแผ่นหินชนวนบ้าง สำหรับเขียนหนังสือ. **กระดานชัย** น. ชื่อการออกตั่วใหญ่สามครั้งแรก. **กระดานดำ** น. กระดานใหญ่ทาดำสำหรับใช้เขียนหนังสือสอนนักเรียน. **กระดานถีบ** น. แผ่นกระดานที่ใช้ถีบไปบนเลนเพื่อเก็บหอยปูใช้กันในจังหวัดชลบุรีโดยมาก. **กระดานพน** น. ต้นไม้ขนาดย่อมชนิดหนึ่ง มีหนามเปลือกเรียบ ผลคล้ายผลละมุดฝรั่ง แต่สุกแข็ง. (Gardenia turgida). **กระดานพิง** น. แผ่นสำหรับรับหมอนพิงหลัง เช่นใช้ที่ธรรมาสน์. **กระดานไฟ** น. กระดานสำหรับนอนอยู่ไฟเมื่อคลอดบุตรแล้ว. **กระดานเลียบ** น. ไม้กระดานแผ่นเดียวที่ปูไว้สำหรับเลียบ เช่นกระดานเลียบหน้าเรือนหรือข้างเรือเป็นต้น. **กระดานหก** น. เครื่องดักสัตว์อย่างหนึ่งทำด้วยไม้กระดาน หกได้.

กระดาษ น. วัตถุเป็นแผ่นบางๆ โดยมากทำจากเศษผ้าหรือฟางหรือใยเปลือกไม้และหญ้าบางชนิด ใช้เขียนหรือพิมพ์หนังสือหรือห่อของและอื่นๆ. **กระดาษแก้ว** น. กระดาษที่มีเนื้อใส. **กระดาษทราย** น. กระดาษที่ใช้สำหรับขัดของ.

กระดาษเทศ (ใบ) น. ตาดเทศ เช่น อันทำด้วยกระดาษเทศทอพราย. (ม. คำหลวง

นครกัณฑ์).

กระดำกระด่าง ว. ดำๆ ด่างๆ. สีไม่เสมอกัน.

กระดิก ก. ไหว, ทำปลายอวัยวะเช่นมือหรือเท้าให้ไหว. (ปาก) "ก ข ไม่กระดิกหู" หมายความว่าไม่รู้ ก ข. **กระดิกกระเดียด** ก. ไหวน้อยๆ, พอไหวได้.

กระดิ่ง น. ระฆังเล็กๆใช้บอกเสียงสัญญาณ. **–กระดิ่ง** ใช้เข้าคู่กับคำ กระคุ้ง.

กระดิบ ก. คืบไปทีละน้อย, และใช้เข้าคู่กับคำ กระดุบ.

กระดี่ น. ปลาเล็ก (ในตระกูล Trichopodus) อาศัยอยู่ในแม่น้ำลำคลองทั่วไป รูปร่างคล้ายปลาสลิด แต่ธรรมชาติตัวเล็กกว่า มีครีบที่ท้องยาว และมีครีบคู่เรียกว่าตะเกียบอยู่ตอนส่วนของอกเป็นเส้นเล็กเรียว, บางชนิดทั้งสองข้างตัวมีลายดำขวางเป็นเส้นๆ และมีจุดดำข้างละสองจุด เรียกว่าปลากระดี่หม้อ, บางชนิดไม่มีลายและจุดเช่นนั้น เรียกว่า ปลากระดี่นาง; ชื่อกบสำหรับไสไม้ทำร่อง เรียกว่า กบกระดี่; ชื่อหม้อแกงชนิดหนึ่ง.

กระดี่กระเดียม ก. รู้สึกจักจี้.

กระดึง น. กระดึงสำหรับแขวน โดยมากแขวนที่คอวัวและชายคาโบสถ์. **กระดึงช้างเผือก** น. ไม้เถาชนิดหนึ่งในตระกูลขี้กา เถาเป็นเหลี่ยม ใบใหญ่มนๆบางทีเป็นห้าเหลี่ยม ดอกขาว ผลกลม เนื้อสุกสีแดง. (Trichosanthes Quinqueangulata). **กระดึงพระราม** น. ไม้เถาชนิดหนึ่ง ดอกมีรูปคล้ายกระดึง.

กระดุ น. การตีหม้อด้วยหินดุให้เข้ารูป.

กระดุกกระดิก ก. กระดิกไปกระดิกมา, ไหวไปไหวมา.

กระดุ้งกระดิ้ง ว. กระตุ้งกระติ้ง, ทำท่าทางทั้งเนื้อทั้งตัว.

กระดุบกระดิบ ก. เคลื่อนไหวน้อยๆ. **กระดุบกระดุบ** ว. เต้นตุบๆ อย่างเนื้อเต้น.

กระดุม (ปาก) น. ลูกดุม.

กระดูก น. โครงร่างกายมีลักษณะแข็ง, ส่วนใดส่วนหนึ่งของโครงร่างกาย; เรียกผลไม้ที่มีเนื้อน้อยเช่นมะปราง ว่า มะปรางกระดูก; พรรณไม้หลายชนิด ทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่ เช่น กระดูกอึ่งหรือโกฐกระดูกที่ใช้ทำยา. **กระดูกแข็ง** ว. โดย

ปริยายหมายความว่าไม่ตายง่าย ๆ. **กระดูกงู** น. ตัวไม้ที่ทอดตลอดลำเรือสำหรับตั้งกง. **กระดูกอึ่ง** น. พรรณไม้ตระกูลถั่ว มักขึ้นในที่โปร่งต่ำซึ่งมีน้ำชื้นแฉะในฤดูฝน ฝักเล็กแบนถั่วเป็นข้อ ๆ บางส่วนใช้เข้ายาไทย. (Desmodium).

–**กระเดก** ใช้เข้าคู่กับคำ กระโดก.

กระเดิน ก. เคลื่อนที่ไปโดยเร็วเพราะกระทบสิ่งใดสิ่งหนึ่ง.

กระเด้า ก. ทำก้นขึ้นๆ ลงๆ. **กระเด้าลม** น. นกขนาดเล็ก (ในตระกูล Motacillidae จำพวก Anthus) มีตัวเรียวเล็ก หางยาว มักยกหางขึ้น, นกแอ่นลม ก็ว่า.

กระเดาะ ก. เคาะให้กระเด็นขึ้นเบา ๆ.

กระเดาะปาก ก. ทำปากให้ดังด้วยอาการกระตกลิ้นต้นเพดานแล้วสลัดลง.

กระเดิด ๑ (ถิ่น) น. ปลากระดี่.

กระเดิด ๒ ก. ลงกันไม่สนิท, กระตกสูงขึ้นกว่าพื้น.

–**กระเดีย** ใช้เข้าคู่กับคำ กระดัก และกระดิก.

กระเดียด ก. เอาเข้าข้างสะเอว; ค่อนข้าง. (ข. กญเดียด).

–**กระเดียม** ใช้เข้าคู่กับคำ กระดี้.

–**กระเดียม** ใช้เข้าคู่กับคำ กระด้วม.

กระเดือก น. กระดูกอ่อนที่คอหอย. ก. ดิ้นกระเสือก เช่น อาการของคนจมน้ำที่ดิ้น. (ปาก) ก. กลืน, กลืนอย่างลำบาก, เช่น เต็มกระเดือก.

กระเดื่อง ๑ น. เครื่องตำข้าวชนิดหนึ่ง ใช้กำลังเท้า. ว. โต่งตัง; แข็ง, กระด้าง, เช่น ยามเมื่อเจ้าเยื้องยุรยาตร ก็มิได้ย่างลงเหยียบดินกระเดื่องใด. (ม. ร่ายยาว กุมาร); และใช้เข้าคู่กับคำ กระดาก, กระด้าง.

กระเดื่อง

กระเดื่อง ๒ ก. แหนง, หมาง, เช่น จะกระเดื่องใจเมื่อไปถึง. (ขุนช้างขุนแผน); กระดาก เช่น ไป๋กระเดื่องสะดุ้ง ฟุ่มฟาย. (นิทราชาคริต).

กระแดก ๆ ว. ดิ้นอย่างไปไม่ได้.

กระแด้ง (ถิ่น–อีสาน) น. เรียกชายหรือหญิงที่เป็นหมันว่า พ่อกระแด้ง แม่กระแด้ง. ว. คดไปมา. (ปาเลกัว).

กระแด้แร่ ว. กระแดะ, ดัดจริต, เช่น อย่าทำดีอกระแด้แร่เลยแม่เอ๋ย. (มณีพิชัยตอนต้น).

กระแด่ว ว. ตั้นอยู่กับที่.

กระแดะ ว. เจ้อเจ๊อะ, ดัดจริต. กระแดะกระแด๋ ก็ว่า.

กระโดก ว. โอนไปโอนมา. กระโดกกระเดก ก็ว่า.

กระโดง น. ใบเรือ เช่น เสากระโดง คือเสาใบเรือ; ส่วนที่อยู่บนหลังปลาบางชนิดเป็นแผ่นบางตั้งคล้ายใบเรือ; กิ่งไม้ที่แตกออกตรงขึ้นไปจากกิ่งใหญ่; คลองเล็กที่อยู่ตามระหว่างที่สวน เรียกว่า ลำกระโดง. (ข. โกฺดง : ใบเรือ). **กระโดงคาง** น. ปลายคาง. **กระโดงแดง** น. ไม้ขนาดย่อมชนิดหนึ่ง (ในตระกูล Ochna, จำพวกกระแจะ) ลำต้นแดงคล้ำ ใบยาวเลื่อมเป็นมันคล้ายสารภี. อีกชนิดหนึ่งเป็นไม้ยืนต้นขนาดย่อม (ในตระกูล Linociea) จำพวกมะลิหรือมะกอกฝรั่ง ใบคู่ รูปยาวรี ปลายแหลม เมื่อแห้งหมาดใช้มวนบุหรี่ได้ มีกลิ่นหอม บางถิ่นเรียกว่าผีนต้น นัยว่ามียางดำและเหนียวสุบแทนผีนได้ แต่มีรสไม่เหมือนผีน.

กระโดด ก. โดดเผ่น, โจน.

กระโดน น. ไม้ต้นขนาดกลางหรือขนาดใหญ่สูง ในตระกูลจิก มักชอบขึ้นในที่ต่ำ ใบคล้ายจิกหรือหูกวาง ดอกคล้ายดอกชมพู่ขาว หอม ใหญ่ราว ๒ นิ้วครึ่ง ผลกลมหรือรูปไข่ ขนาดราวผลมะตูมย่อมๆ ไม้เนื้อละเอียดแข็งแรงทนทานใช้ในการทำบ้านเรือน เปลือกใช้เบื่อปลาหรือทุบเป็นแผ่นใช้ต่างหนังปูหลังช้าง. (Careya arborea).

กระโดนดิน น. ต้นไม้คล้ายกระโดน แต่เตี้ยเพียง ๑-๒ ศอก และผลย่อมกว่า ชอบขึ้นตามป่าทุ่งที่ต่ำ. (Caraya herbacea).

กระใด (โบ) ว. กระไร, อะไร, ทำไม, เช่น ผู้แกล้วกระใดรณภู. (สมุทรโฆษ).

กระได น. ขั้นขึ้นลงจากพื้นต่ำไปสู่พื้นสูงหรือสูงลงมาต่ำ. (โบ) ว. เคย เช่น เคาะกระไดไคเลียม ลอดเคล้น. (นิ. นรินทร์ ๖๗). **กระไดแก้ว** น. ชั้นสำหรับวางพาดสิ่งของเช่นใบลานหรืออาวุธเป็นต้น. **กระไดลิง** น. ไม้เถายาวในตระกูลนสลงพันหรือกาหลงชงโค ชอบขึ้นตามริมแม่น้ำลำคลอง ลำต้นแบนบิดไปบิดมา ดอกขาวเล็กรวมเป็น

ช่ออยู่ปลายกิ่ง เปลือกเหนียวใช้เป็นปอผูกมัดได้. (Bauhinia borsefieldii).

กระตรกกระตรำ (โบ; กลอน) ก. ตรากตรำ เช่น หาเลี้ยงและโดยสฤษฎิตน กระตรกกระตรำก็นำพา. (กล่อมพระยาช้าง).

กระตร้อ (โบ) น. เครื่องดับไฟสานเป็นรูปตะกร้อพันผ้าชุบน้ำ มีด้ามยาวสำหรับดับและคลึงลูกไฟที่มาติดหลังคา ผู้ดับนั่งบนอกไก่หลังคา เช่น ให้ตรวจเอาพร้าขอกระตร้อน้ำจงทุกพนักงานให้สรัพไว้. (สามดวง).

กระตรับ น. ปลาน้ำจืดในจำพวกปลาหมอช้างเหยียบ เช่น ถดถาและกริมกราย กระตรับ. (สมุทรโฆษ). ตะกรับ ก็ว่า.

—กระตรำ ใช้เข้าคู่กับคำ กระตรก.

กระตราก ก. ล่าวโข่, ทุกข์ทรมานในคุก. (ปาเลกัว).

กระตรุม (กลอน) น. นกตะกรุม. (สรรพสิทธิ์ : เขาคุ่มกระตรุมกระไตร ตระไนนี้สนั่นเสียง).

กระต้วมกระเตี้ยม ว. ต้วมๆ เตี้ยมๆ.

กระต้อ น. นกชนิดหนึ่ง. (เพชรมงกุฎ: กระต้อพลอดกิ่งพลับ).

กระต่องกระแต่ง ว. ต่องๆ แต่งๆ, ห้อยโตงๆ เตงๆ.

กระต๊อบ น. โรงเล็กๆ. (พายัพและอุดรว่าตูบ).

กระต้อยตีวิด น. นกขนาดนกเขา มีเยื่อที่เท้า ไม่มีนิ้วก้อย นอนหงายตามพื้นดิน.

กระตัก (โบ; เลิก) น. ประตัก คือ ไม้ที่ฝังเหล็กแหลมข้างปลาย ใช้แทงสัตว์พาหนะ เช่นวัว เช่น ค่าตีกันด้วยเคียวไม้กระตัก. (ลักษณะธรรมนูญ).

กระตั้ว น. นกแก้วจำพวกหนึ่ง มีอยู่ในทวีปออสเตรเลียโดยปรกติ ขนาดโตกว่านกแก้วธรรมดา สีขาว บางทีก็มีแดงเหลืองหรือแสดเจือ มีขนเป็นหงอนงาม. (Cacatua galerita).

—กระตาก ใช้เข้าคู่กับคำ กระโตก.

กระต่าย น. สัตว์สี่เท้าตัวเท่าแมว หูยาว ในตระกูลสัตว์มีฟันแทะ ขุดดินทำเป็นโพรงอยู่ เป็นสัตว์เลี้ยงก็มี; เครื่องมือสำหรับขุดมะพร้าว. **กระต่ายจาม** น. ชื่อหญ้าชนิดหนึ่ง ดอกมีพิษคัน. **กระต่ายจีน** น. เครื่องมือขุดมะพร้าวที่กระเทาะเปลือกแล้ว ใช้ตอกลวดเป็นฟันบนหน้ากระดาน. **กระต่ายชมจันทร์** น. วิธี

รำละครท่าหนึ่ง. (พื้อน); เพลงเสภาสองชั้นของเก่าพวกเพลงเกร็ด, กระต่ายชมเดือน ก็ว่า. **กระต่ายต้องแร้ว** น. วิธีรำละครท่าหนึ่ง. (พื้อน). **กระต่ายเต้น** น. เพลงไทยของเก่าสำหรับทำเพลงเร็ว, ถ้ารับร้อง เป็นเพลงสองชั้น.

กระติก น. ภาชนะสำหรับใส่น้ำเมื่อเวลาเดินทาง; และใช้เข้าคู่กับคำ กระตุก.

—**กระติ๊ง** ใช้เข้าคู่กับคำ กระตุ้ง.

กระติ๊ด น. นกตัวเล็ก ๆ ปากและหลังดำ ๆ ท้องเหลือง ๆ ตัวเขื่องกว่านกสีชมพูเล็กน้อย. กระจาบฝนหางยาว ก็ว่า. (Anthus richardi malayensio ตระกูล Motacillidae).

กระติบ (ถิ่น—อีสาน) น. ภาชนะสานรูปกลม มีฝาปิด สำหรับบรรจุข้าวเหนียวนึ่งไปกินตามทาง.

กระตือรือร้น ก. รีบร้อน, รีบเร่ง, ขมีขมัน.

กระตุก ก. ชักเข้ามาโดยเร็ว, งอเข้ามาโดยเร็ว.

กระตุกกระติก ว. ตุกๆ ติกๆ, ห้อยแกว่งไปมา.

กระตุ้งกระติ๊ง ว. ตุ้ง ๆ ติ๊ง ๆ, ทำท่าทางทั้งเนื้อทั้งตัว.

กระตุ่น น. ตัวตุ่น เช่น กระต่ายเต้นกระตุ่นขุด. (บุณโณวาท).

กระตุ้น ก. หนุน, ค้ำ, ผลักไป; เตือน.

กระเตง ก. แกว่งโตงเตง.

กระเต็น น. นกขนเขียว ปากแดง กินปลาตัวขนาดกลาง (ในตระกูล Alcedinidae) มีมากชนิดด้วยกัน เช่น นกกระเต็นใหญ่ หรือ นกกำกวม (Ramphaleyon capensis burmanica), กระเต็นเล็ก (Alcedo atthis bengalensis).

กระเตอะ ว. จวนแก่, ใช้สำหรับหมากว่า หมากกระเตอะ.

กระเตาะ ว. รุ่น, เพิ่งแตกเนื้อสาว.

กระเตาะกระแตะ ว. เตาะ ๆ แตะ ๆ, บ๊อแบ๊, ไม่แข็งแรง; สอนเดิน.

—**กระเตียม** ใช้เข้าคู่กับคำ กระต้วม.

กระเตื้อง ก. เคลื่อน, เบาขึ้น, ทุเลาขึ้น, เผยอขึ้น, เจริญขึ้น.

กระแต น. สัตว์สี่เท้าคล้ายกระรอก ในตระกูลสัตว์มีพันแทะ (Tamiops sp.). (J.N.H S.S. VOI.III, P. 123); ชื่อน้องเล็กๆสำหรับตีขานยามเป็นต้น; ชื่อเพลงร้อง เดิมเป็นของไทยทางเหนือ เรียกว่า

กระแตเล็ก, ถ้าทำโหมโรงสำหรับเสภา เรียกว่า กระแตใหญ่. **กระแตได้ไม้** น. ชื่อกลบท ตัวอย่างว่า หมายหมองมาดสวาทน้องมาดหมองหมาย; ชื่อเพลง เดิมเป็นของชาวเหนือพวกกะเหรี่ยง บัดนี้ใช้เป็นโหมโรงหรือเพลงเสภาทำตอนรื่นเริง; เพื่นชนิดหนึ่ง ขึ้นเกาะอยู่ตามต้นไม้อื่นในป่าที่ชุ่มชื้น เง่ามีขนเป็นปุยสีน้ำตาลแก่คล้ายกระแต ใบมี ๒ชนิด คือชนิดใบตัวเมียยาวราว ๑-๒ศอก เป็นแฉกลึกเกือบถึงกระดูกกลาง และมีไข่เป็นจุดๆใต้ใบ ชนิดใบตัวผู้ ไม่มีไข่ กว้างยาวราวฝ่ามือหรือใหญ่กว่านั้นบ้าง ขอบเป็นจักหยาบๆ แห้งเร็วแต่แข็งและติดอยู่กับเง่าจนผุ ไม่หลุดเหมือนใบตัวเมีย นัยว่าทำหน้าที่กักปุย. (Drynaria quercifolia). **กระแตวับ** (สำ) ก. หน้าเป็น เช่น แต่ล้วนตัวตอแหลกระแตวับ. (อภัย).

—กระแด่ง ใช้เข้าคู่กับคำ กระต่อง.

—กระแตะ ใช้เข้าคู่กับคำ กระเตาะ.

กระไตร (ใบ ; กลอน) น. เหยี่ยวตะไกร. (เสือโค : กระไตรตระไนตรุ. สรรพสิทธิ์ : เขาคุ่มกระตรุบกระไตร).

กระโดกกระดาก (เสียง) ก. ส่งเสียงให้เขารู้อย่างไก่ไข่; โดยปริยาย เปิดเผยข้อความที่ต้องการปิดบัง.

กระโดน น. กระโจน เช่น น้ำเชี่ยวเกลียวโดน กระโดนฉ่าๆ. (สุบิน).

กระถด ก. ถดถอย, ถัด, กระเถิบ, ขยับไป, เขยิบถ้นไป, เลื่อนไป.

กระถอบ น. แผ่นทองคำฉลุลายเป็นกิ่งต้นเครือวัลย์กระหนก สำหรับเสียบห้อยที่ชายพกลงมาในระหว่างช่องหน้าขาทั้งสอง, สามัญเรียกว่า ช่อทับชาย เช่น ที่ประดับเทวรูปทรงเครื่องทั่วไป, เรียกกันว่า สุวรรณกระถอบ หรือ สุวรรณกัญจนถอบ. (ผ้าที่ห้อยหน้าซึ่งทำด้วยแพรหรือผ้าลายบึก เรียกว่าผ้าทิพย์).

กระถั่ว น. นกอีเพว.

กระถาง น. ภาชนะปากกว้าง รูปอย่างถังสำหรับปลูกต้นไม้หรือใส่น้ำและอื่นๆ.

กระถิก, กระถึก (ถิ่น—อีสาน) น. ตัวกระแต.

กระถิน น. ต้นไม้มีหลายชนิด เช่น กระถินเทศ ต้นมีหนาม ดอกเหลือง มีกลิ่นหอม ฝักกลม มียางเหนียว (Acacia farnesiana); กระถินไทยหรือกระถินบ้าน ไม่มีหนาม ดอกสีนวล ฝักแบน ใบอ่อนและ

ผักอ่อนใช้เป็นผัก, บักษ์ไต้ว่า ตอเบา. (Leucaena glauca); กระถินพิมาน ไม้ต้นใหญ่กว่ากระถินชนิดที่กล่าวมาแล้วมาก มีสองชนิด คือ เปลือกดำ ใบละเอียด ผักคล้ายผักกระถินเทศ แต่ไม่พองมาก. (Acacia tomentosa); อีกชนิดหนึ่ง เปลือกสีเทา ใบใหญ่กว่าชนิดแรก ไม้แข็งแรงและทน. (Acacia siamensis).

กระถึก น. สัตว์กระถิก.

กระเถิบ ก. กระถด.

กระโถน น. ภาชนะสำหรับบ้วนน้ำและทิ้งของต่างๆที่ไม่ต้องการ. (เทียบ ฮิ. กฺฉฺโฐรฺ).

กระโถนท้องพระโรง (ลำ) น. ผู้รับบาป มีลักษณะเหมือนกระโถนในท้องพระโรง ซึ่งใครๆก็บ้วนลงที่นั่น.

กระทก ก. กระตุก เช่น เงื่อนกระทก, กระตุกเร็ว ๆ เช่น กระทกข้าว คือเอาข้าวใส่กระด้งร่อนพลางกระตุกพลางเพื่อให้กากข้าวแยกจากข้าวสาร.

กระทง ๑ น. ภาชนะที่เย็บด้วยใบตองหรือใบไม้เป็นต้นสำหรับใส่ของ; ภาชนะที่ทำขึ้นสำหรับลอยน้ำในพิธีลอยกระทง; ตอนหนึ่งๆ ของนาซึ่งมีคันกั้น; ผ้าท่อนหนึ่งๆ ของจีวร มีลักษณะเหมือนกระทงนาซึ่งมีรูปสี่เหลี่ยม; ไม้ที่ยึดกราบเรือพาดเป็นช่อง ๆ (เทียบมลายู กุดง); ตอนหนึ่งๆ ของข้อความ; (กฎ) ส่วนหนึ่งๆ ของความอาญาที่วินิจฉัยความผิดได้เป็นกิจลักษณะต่างกัน เรียกว่า กระทงหนึ่งๆ; (เลิก) ฐานปรับตามกรมศักดิ์ในกฎหมายเก่า. **กระทงเจิม** น. กระทงที่เสริมปากเป็นรูปกรวยเล็ก ๆ โดยรอบ. **กระทงแถลง** (กฎ) น. ส่วนสำคัญในสำนวนความที่เป็นประเด็นและที่เกี่ยวกับประเด็นอันพึงเสนอวินิจฉัย. **กระทงน้อย** ดูกระทงลอย. **กระทงป่า** น. ไม้พาดปากมาดเรือโกลนชั่วคราว. **กระทงเพชร** น. ส่วนหนึ่งของเกวียน (?). **กระทงลอย** น. เพลงไทยสองชั้นของเก่า ใช้เครื่องรับมโหรี ทำตอนเสี่ยง เช่น ไกรทองเสกกระทงเสี่ยงลอยไปในพิธีจับชาละวัน. กระทงน้อยหรือ บ้าบ่น ก็เรียก. **กระทงลาย** น. ไม้เถาขนาดเขื่อง ใบเป็นรูปไข่ปลายแหลม ขอบเป็นจักถี่ ดอกเล็กขาว ๆ เหลือง ๆ รวมเป็นช่อยาวอยู่ปลายกิ่ง ผลเท่าเมล็ดถั่วลันเตา เมื่อแก่แตกเป็นสามกลีบ เมล็ดทำน้ำมันซึ่งใช้เป็นยา ใช้จุดไฟ หรือใช้ทาวัตถุ

เช่นร่มกระดาษเพื่อกันน้ำซึม. กระทุงลาย ก็ว่า. (Celastrus paniculata). **กระทงเหิร** น. ไม้ขวางเรืออันที่สุดของหัวเรือหรือท้ายเรือ, หูกระต่าย ก็เรียก; ชื่อกระดูกเชิงกราน.

กระทง ๒ ว. หนุ่ม. ใช้เรียกไก่ว่า รุ่นกระทง.

กระทด (โบ) ว. คด, ไม่ตรง เช่น คอกระทดคดคอดหยัก รวดท้าย. (ตำราช้างคำโคลง), ไม้กระทดกระทำทอน ทุกที่ กงนา. (โลกนิติ ๒๒๓). ก. ไหวน้อยๆ แต่พองาม, ย่างกรายอย่างนวยนาด มักใช้เข้าคู่กับคำกระทวย เช่น กระทดกระทวยนวยนาด. **กระทดกระทัน** (โบ) ว. คดๆ ค้อมๆ เช่น ที่เตียค่อมค้อมคดกระทดกระทันนั้นก็มีอยู่มากหลาย. (ม. ร่ายยาว มหาพน).

กระทบ ก. ถูกต้อง, ประทะ, ต่อสู้กัน, ในบทกลอนใช้ว่า ทบ ก็มี เช่น ของ้าวทบทะกัน. (ตะเลงพ่าย ๒๖๗), หรือว่า ประทบ ก็มี เช่น ประทบประทะอลวน. (ตะเลงพ่าย ๒๘๙). **กระทบกระทั่ง** ก. ถูกต้องเข้า. (สำ) ว. เปรียบเปรยถึง. **กระทบกระเทียบ** (สำ) ว. เปรียบเปรยให้กระทบถึง. **กระทบกระเทือน** ก. กระเทือนไปถึง. **กระทบกระแทก** (สำ) ว. แตกตัน.

กระทรวง ๑ [-ซวง] น. หมู่, พวก ชนิด, อย่าง, แบบ, กระบวน, เช่น (ก) ทุกหมวดทุกกระทรวง ทรงฤทธิเรือง. (ยอพระเกียรติกรุงธน). (ข) อนึ่งนั้นอุเบกขาว่าเพ่งเฉย คือแหวกเลยสุขทุกข์อาลัยห่วง ไม่มีทุกข์ไม่มีสุขสิ้นทั้งปวง สามกระทรวงนี้เป็นชื่อเวทนา. (ปถีรณำพจนาคณ์ ๙๒). (ค) ส่วนองค์พระอัยกาก็ทรงพาหนะหัสดินทรกรินทรราชเป็นทัพหลวง ตามกระทรวงพยุหยาตรา. (ม. ร่ายยาว มหาราช). (ฆ) ผจญคนกลั่งกลอกกลับหลอกลวง เอากระทรวงสัจซื่อให้เสื่อมเที่จ. (สุ. สอนเด็ก ๑๗๓). ดู กระซุง.

กระทรวง ๒ [-ซวง] น. ราชการแผนกส่วนใหญ่ มีหัวหน้าเป็นรัฐมนตรีว่าการ. (ข. กฺรสวง; ไทยเหนือ ส่วง ว่าช้าง, ฝ่าย; ซวง ว่าสวมกอด, โอบอุ้ม).

กระทวย น. ทวย คือไม้เท้าแขนที่ทำให้งามเป็นรูปนาคสะดุ้ง เช่น กระทวยขวัชกลงวงคชินทรจ้วงจับลม. (เพชรมงกุฎ). ในตัว

อย่างนี้หมายเอาแขน; และใช้เข้าคู่กับคำ กระทิก.

กระทอก ก. กระแทกขึ้นกระแทกลง, กำแน่นแล้วรุดขึ้นรุดลง, กระทุก เช่น กระทอกเลือดกระแทกล้มกระดิกดิ้น. (ขุนช้างขุนแผน). (เทียบมลายู กะตอก : ตอก).

กระท้อน น. ไม้ผล, พายัพว่า มะตื้น, มีขึ้นอยู่ในป่าหลายแห่ง ผลค่อนข้างกลม เปลือกนุ่มสีเหลือง เนื้อกินได้, เดี๋ยวนี้มีปลูกกันเป็นสินค้า. สะท้อนก็เรียก. (Sandoricum indicum). ก. กระเด็นกลับ, กระดอนขึ้น.

กระท่อนกระแท่น ว. ไม่เป็นชิ้นเป็นอัน, ไม่ครบถ้วน.

กระท่อม น. เรือนเล็กๆทำพออยู่ได้ (เทียบ ข. ขุทม, ขุทอม); ไม้ต้นขนาดย่อม ใบเมื่อเคี้ยวกินจะรู้สึกเมาคล้ายสูบฝิ่น, มีหลายชนิด เช่น กระท่อมหมู ซึ่งบางทีเรียกเพี้ยนไปว่า กระทุ่มหมู หรือ กระทุ่มขี้หมู. (Mitragyna speciosa). **กระท่อมเลือด** น. ตำรากบิลว่าน ว่าชื่อว่าน มี ๒ชนิด; ชนิดหนึ่งก้านใบแดง ยางเป็นเลือด หัวคล้ายมันแกว ซึ่งในกรุงเทพฯเรียกว่าสบู่เลือด ใช้อยู่คงชั่วเบา, อีกชนิดหนึ่งขาว เกิดตามเขา ลักษณะเช่นเดียวกับอย่างแดง แต่อย่างขาวหัวใหญ่ อย่างโตขนาดกระด้ง, ทั้งสองชนิดนี้ ชาวป่าใช้เป็นยาต้มแก้กระษัยหรือฤดูขัด.

กระท้อมกระแท้ม ว. เล็ก ๆ น้อย ๆ, ไม่ใหญ่โต.

กระทะ น. ภาชนะก้นตื้นปากผาย ใช้สำหรับหุงต้มและทอด.

กระทั่ง ก. ตี, กระแทก, เช่น เสียงโกรมครั่นคลื่นกระทั่งฝั่งชลา. (นิ. เพชร); ทำให้มีเสียง เช่น กระทั่งแตร; ให้เสียงสัญญาณ เช่น ตามช่องฉากบังกระทั่งโอ. (คาวี). บ. ถึง, จด; และใช้เข้าคู่กับคำ กระทบ.

กระทั่งติด น. ไม้ต้น มียางเหนียวคล้ายกาว. เถามวก ก็ว่า. (?) (บรัดเล).

—**กระทัน** ใช้เข้าคู่กับคำ กระทด.

—**กระทั้น** ใช้เข้าคู่กับคำ กระแทก.

กระทา น. นกขนลายเป็นจุดๆ กระๆ ลักษณะคล้ายนกกวัก. (Francolinus pintadeanus ตระกูล Galliformes, จำพวกไก่).

กระทาชาย (ใน) น. คนผู้ชาย. กระไท

หอสมุดแห่งชาติ NATIONAL LIBRARY

ชาย ก็ว่า.

กระทาย น. กระบุงเล็กปากผาย; เครื่องตวงครึ่งกระบุง ใช้ตวงข้าวสมัยโบราณ. ก. กระทกของเอากาถออก.

กระทายเหิน น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง (มหาหงส์) ในตระกูลขิงข่า ดอกใหญ่ หอมขาวล้วนหรือมีเหลืองตอนกลาง คล้ายดอกพุทธรักษาหรือดอกกล้วยไม้ใหญ่ ๆ บางอย่างมักปลูกตามบ้าน. (Hodychium caranarium).

กระทาสี (กลอน) น. ทาส เช่น เหมือนไพร่ชาติชั่วช้ากระทาสี. (นิ. สุรสีห).

กระทาหอง (เสียง) น. คางคกไฟ, คางคกขนาดใหญ่, กล่าวกันว่าอยู่ที่ตระพักเขาที่ตรงนั้นเตียนหญ้าไม่ขึ้นเพราะพิษของมัน, สัตว์บินผ่านมาก็พลัดตกลงมาเป็นอาหาร, ใช้ทำยาสะกด.

กระทำ ก. ทำ, จัดแจง, ปรุงขึ้น, สร้างขึ้น; อาการที่ใช้เวทมนตร์ให้เขาเป็นไปตามต้องการของตน มีให้รักหรือให้ป่วยเจ็บเป็นต้น เช่นว่า กระทำยำเยีย, การถูกเวทมนตร์เช่นนี้ เรียกว่า ถูกกระทำ.

กระทิกกระทวย ว. ระริกระรี่, ชิกชี้, เช่น เจ้าก็ระรี่ระริกกระทิกกระทวยรวยระรื่นจนสั่นตัว. (ม. ร่ายยาว ชูชก).

กระทิง น. วัวป่า; ไม้ต้น ใบและผลคล้ายสารภี แต่ใบขึ้นสันมาก และผลกลมกว่า เปลือกนอกของเมล็ดแข็ง ใช้ทำลูกฉลากหรือกระบวยของเล่น, กากะทิง ก็เรียก.(Calophyllum inophyllum); ปลาน้ำจืดชนิดหนึ่ง ตัวเรียวยาวค่อนข้างแบน พื้นสีน้ำตาลแก่ บางตัวมีลายขาวเป็นวงกลม ๆ บางตัวมีลายเป็นบั้ง ๆ ตาดจากหลังถึงใต้ท้อง มีครีบบนสันหลังยาวติดต่อตลอดถึงหาง ปลายจมูกเล็กแหลมผิดกว่าปลาธรรมดา อาศัยอยู่ในแม่น้ำลำคลองทั่วไป. (Mast acembelus).

กระทิง (โบ; กลอน) น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง ใบคล้ายใบพลวง รากมียางเมือก ใช้เป็นยาดูดพิษผีได้. (สุธน: กระทุทุมกระทิงทอง).

กระทืบ ก. ยกเท้ากระแทกลงไป. **กระทืบธรณี** น. อาการที่เดินห่มตัว ถือกันว่าเป็นลักษณะไม่ดี เข้าในพวกว่า ยักหล่มถ่มร้ายกระทืบธรณี. **กระทืบยอบ**

น. ต้นไม้เล็ก ๆ ใบคล้ายใบผักกระเฉด เมื่อถูกกระเทือนหุบได้, กระทืบยอด ก็ว่า. (Biophytum sensitivum).

กระทุ น. ไม้พุ่มชนิดหนึ่ง ในตระกูลชมพู ใบหนาสีเขียวแก่ ออกเป็นคู่ ๆ ตามกิ่ง บางทีออกเป็นสามใบจากข้อเดียวกัน หลังใบเป็นขนทึบสั้น ๆ ดอกสีชมพู สัณฐานคล้ายกุหลาบลาขนาดเล็ก ๆ ออกตามง่ามใบ เป็นเดี่ยวหรือเป็นช่อสองสามดอกก็มี ผลกลมเมื่อสุกสีม่วงดำ มีรสหอมหวาน ขึ้นชุมตามป่าโปร่งทางปักษ์ใต้, ชาวภาคตะวันออกเฉียงใต้เรียกว่า พลวดใหญ่ หรือ พลวดกินลูก. (Rhodomyrtus tomentosa).

กระทุง น. นกขนสีเทา ๆ ตัวขนาดห่าน ปากยาวใหญ่ มีเหนียงยานที่คอ (ในตระกูล Pelecanus). **กระทุงหมาบ้า** น. ไม้เถาประเภทหนึ่ง ในตระกูลสลิด บางพรรณเกลี้ยง บางพรรณเป็นขนหรือเป็นปุยใบมน ๆ หรือรูปไข่ ปลายแหลม ก้นเว้าหรือบ้าน ออกเป็นคู่ ๆ ตามลำต้น ใช้เป็นยา ดอกสีเขียวอ่อนเป็นพวงกลม ๆ และพวงดอกมีก้านออกจากง่ามใบทำนองดอกนมดำเลีย. (Dregea Volubilis). **กระทุงเหว** น. ปลาในจำพวกที่มีปากยาวคล้ายปลาเข็มแต่ลำตัวยาวและโตกว่าปลาเข็มมาก มีอยู่ในน้ำจืด (Zenarchopterus), อีกจำพวกหนึ่งอยู่ในทะเล มีหลายอย่าง เรียกว่า กระทุงเหวทะเล. (Tylosurus).

กระทุ้ง ก. ดำ, กระแทกให้ออก; ทุ้งก็ว่า เช่น ชอบแต่ทุบถองทุ้งให้กุ้งกิน. (มณีพิชัยตอนต้น); หนุนให้ทำ. **กระทุ้งเสา** ก. เอาไม้กระทุ้งเพื่อให้จังหวะฝีพาย.

กระทุงลาย น. ไม้เถากระทงลาย.

กระทุ่ม ๑ น. ไม้ต้นขนาดกลางและขนาดใหญ่ ในตระกูลยอ, ใบออกเป็นคู่ตรงกันข้าม ตามลำกิ่งและในระหว่างก้านมีปลีใบ (Interpetiolar stipule) รูปปากเป็ดติดกับกิ่งทั้งสองด้าน ดอกกลมหอม ลักษณะคล้ายดอกกระถิน ขนาดใหญ่บ้าง เล็กบ้างแล้วแต่ชนิด เนื้อไม้เหลืองหรือขาว บางชนิดที่เนื้อไม้แข็งทำสาและกระดานได้ บางชนิดที่เนื้ออ่อนและสีขาว เช่นกระทุ่มบกหรือกระทุ่มก้านยาว (Anthocephalus cadamba) ใช้ทำปุยกระดาษชนิดเลวได้. (เทียบ ป. กทมฺพ).

กระทุ่ม ๒ ก. ตี เช่น กรกระทุ่มทรวงครวญ

คร่ำร้อง. (เพชรมงกุฎ); เอาเท้าตีน้ำเมื่อเวลาว่ายน้ำ; (ไบ; กลอน) โดยปริยายหมายความว่า ผ่า เช่น ฟ้ากระทุ่มทับลง. (แช่งน้ำ).

กระทุ่มหมู, กระทุ่มขี้หมู เพี้ยนมาจาก กระท่อมหมู.

กระทู้ ๑ น. เสารั้ว; หัวข้อ, ข้อความ, เค้าเงื่อน; หลัก เช่น ช้างพังพลายเป็นสัตว์มีคุณแล้วก็เป็นกระทู้ราชการสำหรับแผ่นดินสืบมา. (ท้องตราโบราณ วชิรญาณรายเดือน เล่ม ๗), เป็นกระทู้การสงคราม. (ประชุมพงศ. ๒). (ไว) ในฉันทลักษณ หมายเอาข้อความอันเป็นเค้าเงื่อนนำหน้าบทกลอน เช่น โคลงที่แต่งตามเค้าเงื่อนนั้น เรียกว่า โคลงกระทู้. (กฎ) น. ข้อที่ตั้งถามในสภาผู้แทนราษฎร ได้แก่คำถามซึ่งสมาชิกคนใดคนหนึ่งตั้งถามรัฐมนตรีในข้อความใด ๆ จะเป็นข้อเท็จจริงก็ดี หรือข้อนโยบายก็ดี อันเกี่ยวกับงานในหน้าที่ของรัฐมนตรี.

กระทู้ ๒ น. หนอนซึ่งเกิดจากแมลงอย่างหนึ่ง (ตระกูล Noctuidae) เมื่อโตเต็มที่ลำตัวยาวประมาณ ๔-๕ ซม. พื้นด้านหลังโดยมากสีค่อนข้างดำหรือเขียวแก่ ด้านท้องสีนวล เป็นหนอนทำลายต้นข้าว มักออกหากินในเวลากลางคืน แต่กลางวันซ่อนตัวอยู่ในดินแตกระแหงหรือกอข้าวกอหญ้า นับแต่ฟักออกจากไข่ประมาณ ๑๐-๒๐ วัน เรียกว่า ตักแต้ หรือเข้าปลอก, ระหว่างที่นอนอยู่เฉยๆโดยไม่กินอาหารสัก ๖-๑๐วัน ตัวตักแต้นี้แตกออกเป็นผีเสื้อกลางคืน ลักษณะคล้ายตัวชีผ้าขาว ลำตัวยาวประมาณ ๒ ซม. มีปีก ๒ คู่ บางชนิดบนปีกมีจุดและลายสีดำ น้ำตาลอ่อนและแก่ทั่วไป ปีกคู่ล่างเล็กกว่าและสีนวล แม่ผีเสื้อของหนอนชนิดนี้ เมื่อได้ประสมแล้วก็เริ่มวางไข่บนพื้นที่เป็นอาหาร, ถ้าเป็นจำพวกกัดรวงข้าว ก็เป็นหนอนกระทู้อีกชนิดหนึ่ง (Cirphis Unipuncta) เรียกกันเป็นสามัญว่า ควายพระอินทร์.

กระเท่ ว. เท่, เอียง, เช่น กระเบื้องถ้วยสีกระเท่เชร ชุ้มยอด กลางนา. (จารึกวัดโพธิ์). **กระเท่เร่** ว. เอียงทื่ออยู่.

—กระเทียบ ออกจาก เทียบ, ใช้เข้าคู่กับคำ กระทบ.

กระเทียม น. ผักคล้ายหอม หัวเป็นกลีบ เมื่อแห้งแล้วสีขาว มีกลิ่นเผ็ดร้อน ใช้ปรุงอาหาร. (Allium sativum; พายัพว่า หอมเตียม; อุดรว่า หอมขาว; ปักษ์ใต้

ว่า หัวเทียม). **กระเทียมหอม** น. ต้นหอม เช่น กระเทียมหอมรำแย้ก็มี. (ม. คำหลวง มหาพน).

กระเทือน ก. ไหวไปถึง, สั่นไปถึง; สะเทือน ก็ว่า; และใช้เข้าคู่กับคำ กระทบ.

กระเทือม ก. กระเทือน เช่น เสียงดังโครมใหญ่ไม่กระเทือม. (อภัย).

กระแทก ก. กระทบโดยแรง, กระทุ้ง; และใช้เข้าคู่กับคำ กระทบ. **กระแทกกระทั้น** (สำ) ว. แตกตัน, ประชด.

กระแท่น ก. แทบถึง, ถึงทีเดียว, กระทั่ง, เป็นคำใช้ในบทร้องของเด็ก เช่น พายเรือแอ่น ๆ กระแท่นต้นกุ่ม; และใช้เข้าคู่กับคำ กระท่อน.

—กระแท้ม ใช้เข้าคู่กับคำ กระท้อม.

กระแทะ (ปาก) น. เก้วียนสำหรับนั่งขนาดเล็กเพื่อไปได้เร็ว, ระแทะ. (ข. ระเทะ).

กระไทชาย (โบ; มาจากกระทาชาย) น. คนผู้ชาย เช่น อันว่ากระไทชายผู้หนึ่ง. (ม. คำหลวง กุมาร; มหาราช).

กระนก [—หนก] (โบ; แผลงมาจากกนก) น. ทองคำ. (ไตรภูมิ). ดู กระหนกอีก.

กระน่อง น. น่อง, ส้น; กระหน่อง ก็ว่า เช่น ตัวหนึ่งกัดเอ็นกระหน่อง. (ม. อีสาน ชูชก).

กระนั้น ว. นั้น, ดังนั้น, อย่างนั้น.

กระนี้ ว. นี้, ดังนี้, อย่างนี้.

กระโน้น ว. โน้น, เช่นโน้น, อย่างโน้น.

กระไน น. นกชนลาย มีปากแข็ง ใช้เจาะต้นไม้หาอาหาร, ตระไน ก็ว่า เช่น เขาคุ่มกระตุมกระไตร ตระไนนี่สนั่นเสียง. (สรรพสิทธิ์).

กระบก น. ต้นไม้ป่าขนาดสูงใหญ่ ใบรูปไข่ ผลเท่ามะกอกหรือมะปรางขนาดเขื่อง เมล็ดในมีรสมันรับประทานได้ หรือทำน้ำมันประกอบอาหารได้, ตระบกก็ใช้, มะลิ้น ก็ว่า. (Irvingia malayana).

กระบถ (โบ; เพี้ยนมาจาก กบฏ) น. การประทุษร้ายต่อทางอาณาจักร, ความทรยศ.

กระบม (ถิ่น—อีสาน) น. ภาชนะชนิดหนึ่งทำด้วยกระดานหนารูปกลม ส่วนกลางเป็นร่องลึกนิดหน่อย ใช้สำหรับร่องส่วย (คือหย่ง) ข้าวเหนียวนึ่ง.

กระบวน น. ขบวน, แบบแผน เช่น ในกระบวนหนังสือไทย; วิธีการ เช่น จัดกระ

บวนพิจารณาอรรถคดีในโรงศาล; ชั้นเชิง เช่น งามกระบวนเนตรเงาเสน่ห์งำ; ลำดับรายการ เช่น กระบวนพระศรีรัตนมหาธาตุ แต่ดินสูงขึ้นไปถึงยอด ๓๗ วา ๒ ศอก; และใช้เข้าคู่กับคำ กระเบ็ด. **กระบวนกระบิด** (กลอน) น. ชั้นเชิง เช่น ทั้งกระบวนกระบิดติดบั้นปั่ง. (ไกรทอง). **กระบวนจีน** น. ลวดลายผ้าแพร โดยมากเป็นรูปประแจ กระแปะ มังกร เรียกว่าลายกระบวนจีน.

กระบวย น. ภาชนะสำหรับตักน้ำ โดยมากทำด้วยกะลามะพร้าว มีด้ามถือ, (พายัพว่า น้ำโบย); ต้นไม้กินแมลงชนิดหนึ่งในจำพวกที่มักเรียกกันว่า หม้อแกงลิง หรือเหนงนายพราน.

กระบวร (แผลงมาจาก กบูร) ก. ประดับ, แต่ง. ว. วิจิตร.

กระบอก ๑ น. ไม้ไผ่ที่ตัดเป็นท่อน (ถิ่น-อีสานว่า กะบั้ง, กะบ๊อง), ของอื่น ๆ ที่มีรูปเช่นนั้น เช่น กระบอกปืน กระบอกตา, ลักษณะนามบอกสัณฐาน สำหรับใช้กับของกลมยาว แต่กลวง เช่น ข้าวหลามสามกระบอก, บอก ก็ใช้; เสื้อชนิดหนึ่งในสมัยรัชกาลที่ ๔ แขนยาว ช่วงตัวสั้นเสมอบั้นเอว แขนรัด ตัวรัด คอสูง เรียกว่าเสื้อกระบอก; หุ่นชนิดหนึ่ง มีครึ่งท่อน ตอนล่างกลวงสำหรับสอดมือเข้าไปเชิด เรียกว่าหุ่นกระบอก; ไม้ต้นขนาดย่อมมียางขาว ในตระกูลยี่โถ ใบคล้ายยี่โถ ดอกเหลืองรูปเป็นกระบอกปากบาน ถิ่นเดิมอยู่ในอเมริกาแถบร้อนชื้น, ต้นรำเพย ก็เรียก. (Thevetia nerriifolia); ปลาน้ำเค็มอยู่ใกล้ ๆ ฝั่งทะเล ลำตัวค่อนข้างกลมไม่ยาว สีขาวเป็นมัน เกล็ดใหญ่ มีครีบบนหลังสองครีบ มีหลายชนิดต่าง ๆ กัน เช่น ปลากระบอกขาว (Mugiltade) และปลากระบอกท่อนใต้ (Mugil vaigensis). (เรขาคณิต) น. รูปตัน กำเนิดขึ้นจากการเวียนรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า โดยใช้ด้านใดด้านหนึ่งเป็นแกนแล้วหมุนโดยรอบ ฐานหรือปลายทั้งสองข้างมีหน้าเป็นวงกลม, ลักษณะได้แก่รูปที่มีสัณฐานกลมยาวและตรง ซึ่งมีส่วนสัดกลมเท่ากันตั้งแต่ต้นจนปลาย. (Cylinder).

กระบอก

กระบอกสูบ น. ส่วนเครื่องจักรที่มีรูปเป็นกระบอก. **กระบอกหัว** (ใบ) น.

กะไหลกหัว เช่น อีกกระบอกหววมิงกูจะผ่า. (ม. คำหลวง ชูชก). (ปักษ์ใต้ ว่า บอกหัว).

กระบอก ๒ น. ดอกไม้ เช่น กระบอกทิพย์ผกากวน กาเมศ กูเอย. (นิ. นรินทร์ ๑๐๖), กว่ากลิ่นกระบอกบง- กชเกศเอาใจ. (เสือโค). (เทียบอะหม บุลอก; ไทยใหญ่ หมอก; ไทยขาว และ ไทยนุง บอก).

กระบอก ๓ น. กลีบดอกไม้. (ปิ. ตุรบก).

กระบอก ๔ น. ชื่อเพลงร้องลำชั้นเดียว เป็นเพลงไทยสมัยศรีอยุธยา ใช้กับบทที่ต้องการรีบด่วนไปเร็วมาเร็ว หรือต้องการให้จบเร็ว เช่น ตอนท้าวเสนากุฎต้อนรับแปดกษัตริย์ ในเรื่องสังข์ศิลป์ชัย. (ดึกดำบรรพ์).

กระบอง น. ตะบอง. (ไตรภูมิ). (ปิ. ฎุบง; ปักษ์ใต้ บอง). **กระบองเพชร** น. ใบตาลที่ขมวดปลายลงอักขระสำหรับใช้ในพิธีตรุษและโกนจุก; พรรณไม้ที่ไม่มีใบ ลำต้นหรือกิ่งเป็นเหลี่ยม ดอกคล้ายดอกลำโพง แต่มีกลีบขาวหอม บานกลางคืน มักปลูกเป็นรั้วบ้าน ขึ้นสูงได้ถึง ๔ — ๖ ม. (Cereus hexagonus). (พายัพว่า เขียะ หรือ หนามเขียะ). **กระบองกลิ้ง** น. ไม้กลิ้งเป็นรูปกระบองอย่างขาว สำหรับถือเข้าขบวนแห่ช้างสำคัญ.

กระบองกัน น. ชื่อเพลงชนิดหนึ่ง คือ ตระบองกัน.

กระบองราหู น. ชื่อโรคชนิดหนึ่ง คือ ละบองราหู.

กระบะ น. ภาชนะไม้ก้นแบนมีขอบ ใช้อย่างถาด; ชื่อรถชนิดหนึ่งใช้บรรทุกสิ่งของ ทำตัวถังเป็นรูปอย่างกระบะ เรียกว่า รถกระบะ. ตระบะ ก็ใช้.

กระบัด ๑ (กลอน) ว. บัดใจ, ทันใด, เช่น อาวุธกับศร ก็ตกกระบัดเหอรหาย. (สมุทรโฆษ). ตระบัด ก็ใช้.

กระบัด ๒ (โบ) ว. ฉ้อโกง เช่น กระบัดสิน. ประบัด สะบัด หรือ ตระบัด ก็ใช้ เช่น บ่อยู่ในสัตย์ ตระบัดอาธรรม์. (เสือโค).

กระบั๊วกระเปี๊ย ว. กระบั๊วกระเปี๊ย, กะปลกกะเปลี้ย, เดินไม่คล่องแคล่ว (อย่างผู้รอไข้).

กระบาก น. ไม้แก่น คล้ายต้นยาง ลำต้นตรง ขนาดใหญ่และสูงมาก เกิดในป่าดิบทั่วไปในประเทศไทย มีหลายชนิด นอก

จากสีแล้ว เนื้อมีลักษณะคล้ายคลึงกันทั้งนั้น, ประโยชน์ของไม้ใช้ทำบ้านเรือนชนิดเลว โดยมากใช้เป็นไม้แบบหล่อคอนกรีต. (Anisoptera curtisii).

กระบาย น. กระบุงเล็ก ไม่มีไม้เสริมขอบปาก.

กระบาล (แผลงมาจาก กบาล) น. หัว, กะโหลกหัว, กระเบื้อง, ลานกลาง.

กระบิ น. แท่ง, แผ่น, ชั้น; หญ้าที่ซับซ้อนกันอยู่ในที่ลุ่มหรือในหนอง เช่นว่าตัดกระบิในหนองเป็นสองหน. (ไกรทอง).

กระบิด ก. บิดเชือกหรือตอกให้เขม็งจนขอดเป็นปม, และใช้เข้าคู่กับคำ กระบวน.

กระบิดกระบวน น. ชั้นเชิง เช่น ทำจริตกระบิดกระบวนสะบั้งสะบัด. (ม. ร่ายยาว ชูชก). กระเบ็ดกระบวน ก็ใช้.

กระบิล (แผลงมาจาก กบิล) น. ระเบียบ, หมู่.

กระบี่ ๑ (แผลงมาจาก กบี่) น. ลิง.

กระบี่ ๒ น. มีดรูปดาบ มีฝัก ที่ด้ามถือมีโกร่ง. **กระบี่กระบอง** น. ชื่อการเล่นชนิดหนึ่ง ต่อสู้กันด้วยกระบี่และกระบองเป็นต้น. **กระบี่ลีลา** น. ชื่อเพลงกลองแขก เดิมเป็นเพลงของมลายู ทำนองห่างๆ เช่นเพลงกระบี่กระบอง, แล้วแปลงมาใช้เป็นเพลงร้องลำสองชั้น ทำนองให้ถี่เข้าประสมเล่นรวมมโหรีและกลองแขก สมัยปลายรัชกาลที่ ๔ หรือต้นรัชกาลที่ ๕ เช่นตอนโหรทูลท้าวเสนากุฎในเรื่องสังข์ศิลป์ชัย. (ดึกดำบรรพ์).

กระบือ น. ควาย. (ข. กฺรบี; มลายู เกรฺเบา). **กระบือเจ็ดตัว** น. ต้นไม้ขนาดย่อม สูงประมาณ ๑—๒ ม. ใบเบื้องบนสีเขียวเบื้องล่างสีแดง (เลือดหมู) ใช้เข้ายาแก้ไข้และอื่นๆ. (Excoecaria bicolor).

กระบุง น. ภาชนะสานทึบรูปกลมสูง แต่พื้นก้นเป็นสี่เหลี่ยม, ถ้าสานโปร่ง เป็นตะกร้า.

กระบุ่มกระบ่าม ว. บุ่มๆ บ่ามๆ, ซุ่มซ่าม.

กระบู้กระบี้ ว. บู้ๆ บี้ๆ, บุบ, บุบแฟบ.

กระบูน น. ไม้ตะบูน. **กระบูนเลือด** น. ว่านชนิดหนึ่ง หัวและต้นดั่งขมิ้นอ้อย ต้นและใบเขียว หัวขนาดเผือก กลมเกลี้ยงเป็นมัน มีปล้องห่างๆ เนื้อขาวฉุนร้อน ถ้าเคี้ยวจะทำให้พ้นโยก ใช้ฝนกับน้ำปูนใส

หรือต้มเสียก่อนก็ได้ รับประทานแก้ตานเลือดตานลม และกระชับมดลูกให้แห้งสนิท. (กบิลว่าน).

กระบูร (แผลงมาจาก กบูร) ก. ประดับ, แต่ง.

กระเบง (กลอน) ก. เบ่ง, ตะเบ็ง, เช่น ระด่าวดิ้งกระเบงแขน. (อนิรุทธ์). กระเบญ ก็ใช้.

กระเบญ (กลอน) ก. กระเบง เช่น กุมกระบองกระเบญหาญ. (สมุทรโฆษ).

กระเบ็ดกระบวน น. กระบิดกระบวน, ชั้นเชิง.

กระเบน (๑) น. ปลาอยู่ตามพื้นทะเลหรือตามพื้นน้ำ รูปร่างมีลักษณะแบนมาก พื้นตัวเป็นสีน้ำตาล บนสันหลังหยาบและคม, มีหลายชนิด, ที่มีหางยาวและเล็กเรียวเรียกว่ากระเบนขาว (Dasybatus); ที่มีครีบเป็นซงอยู่ระหว่างกลางของหาง เรียกว่า กระเบนซง (Dasyoatus sephen); ที่มีจุดสีน้ำเงินบนพื้นหลัง มีเส้นเป็นทางสีน้ำเงินสองเส้นพาดจากหลังลงมาถึงหางสั้นอันกลมใหญ่ เรียกว่ากระเบนหิน (Taeniura Lymna); ที่มีปีกและหัวแหลมคล้ายนกหางยาวเล็กเรียว เรียกว่า กระเบนนก หรือกระเบนค้างคาว ตามท้องถิ่น(Aetobatus); ที่มีรูปปีกคล้ายปีกผีเสื้อ แต่หางสั้นมีสีดำและขาวคั่นเป็นเปราะๆ เรียกว่า กระเบนเผือก (Pteroplatea); ที่มีหัวใหญ่กลมแบน และหางไม่ยาวเป็นแส้เหมือนกระเบนชนิดอื่นๆ เรียกว่า กระเบนไฟฟ้า (Astrape dipterygia) มีหม้อไฟฟ้าอยู่ที่หน้าอกทั้งสองข้าง ซึ่งทำหน้าที่อัดไฟฟ้าได้ในตัว อาศัยอยู่ในทะเลทั่วไปจนถึงในมหาสมุทร. (๒) น. ชายผ้านุ่งที่ม้วนเหน็บไว้ข้างหลัง เรียกว่า ชายกระเบน หรือ หางกระเบน เพราะมีรูปคล้ายหางของปลากระเบน; โคนหางช้าง เช่น ผูกกระเบนสักหลาดถกล สัปทนแดงกางกั้ง. (กฐินพยุห). **กระเบนเหน็บ** น. ส่วนอวัยวะที่หลังตรงเหนือบชายกระเบน.

กระเบา ๑ น. ไม้ต้นขนาดย่อมถึงขนาดใหญ่ มีหลายชนิด (ในตระกูลตะขบไทย Flacourtiaceae มีชื่อตระกูลเฉพาะต้นกระเบาในทางพฤกษศาสตร์ว่า Hydnocarpus), มักขึ้นในที่ชื้นหรือแฉะ, ผลมักกลมขนาดผลมะนาวถึงผลมะขวิดหรือส้มโอ

ย่อม ๆ เปลือกแข็งเป็นขน สีน้ำตาลแก่เกือบดำ, บางชนิดภายในผลมีเนื้อเป็นแป้งสีเหลืองอ่อน ๆ รับประทานได้, เมล็ดมีน้ำมัน, ชนิดกระเบาใหญ่หรือกระเบาน้ำ (Hydnocarpus anthelmintica) ที่ปลูกตามถนนในกรุงเทพฯ ดอกตัวผู้เรียกว่าดอกกาหลง มีกลิ่นหอม น้ำมันใช้รักษาโรคเรื้อนโรคผิวหนังอื่น ๆ และขับตัวพยาธิได้ด้วย, ชนิดกระเบากลักหรือกระเบาลิง (Hydnocarpus ilicifolia) ทางจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เรียกว่า หัวค่าง, น้ำมันมีคุณสมบัติคล้ายคลึงกับกระเบาใหญ่และใช้ในการทำสบู่ได้.

กระเบา๒ น. กระบี่ชนิดหนึ่ง ปลายแหลมเรียวอย่างหางกระเบน เรียกว่า กระเบาหาง กระเบน.

กระเบิก (กลอน) ก. เบิก เช่น ปรดิพหุลดุลยปรดิมุข หุลดุลยอุกกลุก ก็เกริกกระเบิกหาวหบ. (อนิรุทธ์).

—กระเบี้ย ใช้เข้าคู่กับคำ กระบั้ว.

กระเบียด น. มาตราวัด มีพิกัดเท่ากับส่วนหนึ่งในสี่ของนิ้ว. **กระเบียดกระตัก** ก. เกี่ยงให้ตัวได้มาก. **กระเบียดกระเสียร** ว. เบียดกรออย่างผีดเคือง, ถี่ถ้วนเกินไป, ละเอียดลออเกินไป.

กระเบียน น. ไม้ขนาดสูงปานกลางชนิดหนึ่งขึ้นอยู่ในลำคลอง เปลือกเกลี้ยงนวลแกมเขียวคล้ายเปลือกต้นขานาง; อีกชนิดหนึ่งไม้ยืนต้นขนาดย่อม ในจำพวกมะดังหรือพุด, ชอบขึ้นในป่าแล้ง, ตามลำต้นเป็นหนามห่าง ๆ เปลือกเกลี้ยงสีเทา, ดอกขนาดปานกลาง ขาว เมื่อโรยเปลี่ยนเป็นเหลืองนวล ๆ ทำนองดอกพุดจีน, ผลกลมหรือรี ผิวคายสีน้ำตาลหม่น ดูคล้ายผลละมุดฝรั่งขนาดเขื่อง ๆ เมล็ดเมื่อรับประทานแล้วเมา. (Gardenia turgida).

กระเบื้อง น. ของที่ทำด้วยดินหรือวัตถุอย่างอื่น โดยปรกติเป็นแผ่นใช้เป็นเครื่องมุงหลังคาหรือปูพื้น, ดินประสมอย่างดีที่ปั้นถ้วยชาม เมื่อทำเป็นภาชนะขึ้นแล้วเคลือบผิวเป็นมันมีลักษณะแข็งและขาว ภาชนะชนิดนี้เรียกรวมว่า เครื่องกระเบื้อง, ชิ้นของถ้วยชามหรือแก้วที่แตกออก, ลักษณะนามเรียกจำนวนข้าวเม่าที่ตั้วครั้งหนึ่ง ๆ ว่า ๑ กระเบื้อง ๒ กระเบื้อง. **กระเบื้องถ้วย** (ถิ่น) น. ต้นกะอวม. **กระเบื้องถ้วยกระลา**

แตก น. เศษภาชนะดินเผาที่แตกออกเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อย. (สำ) เรียกของเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่ชำรุดหรือขาดชุดหมดราคา.

กระเบื้องปรุ หรือ กระเบื้องรู น. กระเบื้องเคลือบจีน มีลายไปร่ง สำหรับกรุตามผนังหรือกำแพงให้มีช่องลม.

กระแบ่ (โบ) น. กระบิ, ชิ้น, ส่วน, เช่น เราจะให้บั่นให้แล่ ทุกกระแบ่จงหนำใจ. (ลอ ๕๙๙), ทุกกระแบ่เนื้อบเห็นเปล่าเลย. (ม. คำหลวง กุมาร). ดู กระแบะ.

กระแบก น. ไม้ตะแบก. (ม. คำหลวง จุลพน).

กระแบกงา ก. แตกเป็นไรงา เช่น พลุกกระแบกงาแต่ต้น จนปลาย. (ตำราช้างคำโคลง).

กระแบะ น. แผ่น, ชิ้น, ส่วน. ดู กระแบ่. กระแบะมือ น. ฝ่ามือ.

กระโบม ๑ ก. ตระโบม, โลมเล้า, กอด. (สรรพสิทธิ์ : ยักษ์ผยองโพยนและกระโบมถนอมพนิดไคล).

กระโบม ๒ (ถิ่น) น. ภาชนะรองถ้วยชามอย่างสำรับ.

กระปมกระป๋า, กระปมกระเปา ว. บุ่มป๋า, ปมเปา, เป็นปมเป็นก้อน.

กระปรอก, กระปอก น. ชื่อไต้ชนิดหนึ่ง ห่อด้วยใบพลวงหลายชั้น ลูกยาวใหญ่เหมือนไต้หาง แต่ไม่มีหาง ชาวทะเลและชาวชนบทชอบใช้สำหรับหาหอยกุ้งปลา เพราะดวงไฟใหญ่ไม่ไคร่ดับ; นุ่น; ชื่อเพื่นเกาะต้นไม้บางชนิด เช่นชายผ้าสีดาเป็นต้น ใบผุ ๆ ที่โคนต้นชายผ้าสีดา ใช้ผสมกับน้ำมันยางทำไต้ได้ จึงเรียกไต้ชนิดนี้ว่า ไต้กระปรอก. (เทียบมลายู กะป๊อก: ต้นนุ่น).

กระปรี้กระเปร่า ว. คล่องแคล่ว, ว่องไว.

กระป๊อกระแป้ ว. ป้อแป้มาก, กำลังน้อย.

กระป๋อง (กลอน) ว. ป๋อง เช่น สักหน่อยหนึ่งมิงจะท้องกระป๋องเหยาะ. (อภัย).

กระป๋อง น. ภาชนะมีรูปเป็นกระบอก ทำด้วยเหล็กวิลาดหรือสังกะสีเป็นต้น สำหรับบรรจุของต่าง ๆ, ลักษณะนามว่า ใบ เช่น กระป๋องสามใบ.

กระปอดกระแปด ว. ปอด ๆ แปด ๆ, บ่นร่ำไร.

กระป๋อหลอ ว. เหลอ, ใช้กับหน้า เช่น ก็หยุดยั้งนั่งหน้ากระป๋อหลอ. (มณีพิชัย

ตอนต้น).

กระบั๊วกระเบี๊ย ว. กระบั๊วกระเบี๊ย, กะปลกกะเปลี๊ย, ไม่คล่องแคล่ว, ไม่แข็งแรง.

—กระป๋า ใช้เข้าคู่กับคำ กระปม.

กระป๋า ๑ ว. เป็นปุ่มป่ำ เช่น บนเขากระป๋า. (ม. คำหลวง กุมาร); และใช้เข้าคู่กับคำ กระปุ่ม.

กระป๋า ๒ ว. อร่อย เช่น อนี้ต้นหว้าหวานกระป๋า. (ม. คำหลวง กุมาร; มัทรี).

—กระปี๋ม ใช้เข้าคู่กับคำ กระปุ่ม.

กระปุก น. ภาชนะเครื่องปั้นดินเผาและแก้วขนาดเล็ก โดยมากปากแคบ, ลักษณะนามเรียกทะลายระกำหรือผลจากว่า กระปุกหนึ่ง สองกระปุก. **กระปุกหลุก** ว. อ้วนน่าเอ็นดู.

กระปุ๋ม (ถิ่น—อีสาน) น. เครื่องสานชนิดหนึ่ง ส่วนล่างใหญ่ ส่วนบนเล็ก รูปกลมมีฝาสวมลงลึก สำหรับใส่สิ่งของ พ่อค้าหาบเร่มักใช้.

กระปุ๋มกระป๋า, กระปุ๋มกระปี๋ม ว. ปุ่มป่ำมาก เช่น ดูกระปุ๋มกระปี๋มตุ่มตื่มเต็ม. (นิ. เพชร.).

—กระเปา ใช้เข้าคู่กับคำ กระปม.

กระเป๋า น. เครื่องใช้ รูปคล้ายถุงหรือกระเพาะ ทำด้วยหนังบ้าง ผ้าบ้าง สำหรับใส่ของต่าง ๆ ใช้คาดเอวก็มี ติดอยู่ในตัวเสื้อหรือกางเกงก็มี ใช้หิ้วก็มี.

กระเปาะ น. รูปนูนกลม, ฐานที่ผึ้งเพชรพลอยเป็นหัวแหวนหรือตุ้มหู ; เกิ่ง ๒. (วิทยา) น. ส่วนของหลอดแก้วที่พองออก จะกลมหรือรีก็ตาม. (bulb). **กระเปาะเหลาะ** ว. มีสัณฐานกลมป้อมหรือแบน.

—กระเปี๊ย ใช้เข้าคู่กับคำ กระบั๊ว.

—กระแป๊ ใช้เข้าคู่กับคำ กระบ๊อ.

—กระแปด ใช้เข้าคู่กับคำ กระปอด.

กระโปก น. ต่อมของชายสำหรับสืบพันธุ์ ; เครื่องเกวียนสำหรับอัดเพลา ติดอยู่กับตัวทูบ.

กระโปรง น. ภาชนะเย็บด้วยกาบหมากหรือใบไม้ สำหรับใส่ของต่าง ๆ, ("ราชปโรหิตก็เอานางนกไส้ใส่กระโปรงขังไว้จนเพลารุ่ง" —นพมาศ); ผ้านุ่งผู้หญิงแบบสากล.

กระโปรงทอง น. ต้นกะทกรก.

กระผม (ย่อมาจาก เกล้ากระผม หรือ เกล้าผม) ส. คำแทนชื่อผู้น้อย (บุรุษที่หนึ่ง

เพศชาย) เมื่อพูดกับผู้ใหญ่, ถ้าแสดงความเคารพสูงขึ้น ใช้ว่า เกล้ากระผม หรือ เกล้าผม, ถ้าพูดเป็นสามัญ ใช้ย่อลงมาอีกว่า ผม.

—กระผลาม ใช้เข้าคู่กับคำ กระผลี.

กระผาน น. ตะโพก. (ปาเลกัว).

กระผีก น. มาตราตวง มีพิกัดเท่ากับ ๑ ภาค (คือ ๑ ใน ๔) ของกระเพาะ. ว. เล็กน้อย.

กระพร้ม (กลอน) ว. พร้มพราย, แชล่ม, เช่น ดูกระพร้มริมแดงดังแสงโคม. (นิ. เดือน).

กระพอก ๑ น. กล่องสานมีฝาครอบสำหรับใส่อาหาร; การเลี้ยงกัน, ที่เลี้ยงกัน. (อะหม พอก ว่าเลี้ยงกัน); หม้อ (มงคลทีปนีแปลร้อย กุมภชาดก); กระบะสำหรับใส่กับข้าว. (บ๊กษ์ใต้ ในคำ พอก). (สุ. สอนเด็ก ๔ : ร่วมกระพอกจอกจานร้านเรือนเดียว).

กระพอก ๒ ก. พรอก, พูด, เช่น ฟังเสียงกากระพอก บอกข่าวท้าวเสด็จตล. (ลอ ๓๘๖).

กระพอกวัว น. นกชนิดหนึ่ง. (Megalurus palustris, ตระกูล Lylviidae จำพวก Warblers).

กระพอง ๑ น. ส่วนที่นูนเป็นปุ่มสองข้างที่ศีรษะช้าง, ตระพอง หรือ ตะพอง ก็ว่า.

กระพอง ๒ น. ชื่อตัวไม้อันบนที่เป็นราวลูกกรงเรือนหรือเกวียน, กำพอง ก็เรียก.

กระพ้อม (ถิ่น—อีสาน) น. เครื่องสานชนิดหนึ่ง รูปเหมือนกระบุง แต่เล็กกว่าราวครึ่งหนึ่ง.

กระพัก น. ไหล่เขาที่เป็นชั้น ๆ พอพักได้. (ม. ร่ายยาว กุมาร : บ้างก็เป็นกระพักกระเพิงกระพังพุ).

กระพัง ๑ น. แอ่ง, บ่อ, หนอง. ตระพัง, ตะพัง หรือ สะพัง ก็เรียก. (เทียบ ป. ตฺรพ่าง : บ่อที่เกิดเอง).

กระพัง ๒ น. ภาชนะชนิดหนึ่ง สำหรับใส่น้ำทำพิธีต่าง ๆ ตามลัทธิไสยศาสตร์ เรียกว่า "กระพังน้ำ" ซึ่งน่าจะมีรูปคล้ายกันกับหม้อน้ำมนตร์ของเรา.

กระพังเหิร น. ชื่อการฟันขอช้างอย่างหนึ่ง คือฟันให้หยุดอย่างชะงัก. (ตำราขี่ช้าง).

กระพังโหม น. ไม้เถามีกลิ่นเหม็น ใบเรียวเล็ก ใช้ทำยา. ตุดหมุดหมา ก็เรียก. (Parderia lineario).

กระพัด น. สายรัดกุบบนหลังช้าง, กระพัดรก็ใช้ เช่น และกระพัดรรัดคนควร. (ดุษฎีสังเวย). ก. สะพัด, ผูก, คาด, ล้อม, เช่น เหตุกระพัดรัดทาด้วยไฟราก. (ม. ร่ายยาว ชูชก). **กระพัดแม่ม่าย** น. ไม้เถาชนิดหนึ่ง.

กระพัดร ดู กระพัด.

กระพัน ว. ทนทานต่อศัสตราวุธ, มักใช้ควบกันว่า คงกระพันชาตรี. (เทียบมลายู กะบัล).

กระพั่น (ถิ่น—อีสาน) น. เครื่องไม้ในจำพวกเครื่องทอผ้า สำหรับม้วนผ้า.

กระพา (ถิ่น—อีสาน) น. เครื่องสานชนิดหนึ่ง สำหรับใส่สิ่งของบรรทุกไว้ที่หลังคน มีสายรัดไขว้หน้าอก ใช้อย่างต่างใส่วัว แต่มีอันเดียว.

กระพาก น. ปลาชนิดหนึ่ง มีเกล็ดใหญ่ สีเหลือง รูปร่างคล้ายปลาตะเพียน แต่ลำตัวสั้น อยู่ในน้ำจืด เช่นแม่น้ำไทรโยค. ตะพาก ก็เรียก. (ประพาสไทรโยค).

กระพี้ น. ส่วนของเนื้อไม้ที่หุ้มแก่น. **กระพี้เขาควาย** น. ไม้ต้นขนาดกลางถึงใหญ่ ขึ้นอยู่ตามป่าเบญจพรรณและป่าทุ่งทั่วไปในประเทศไทย เว้นแต่ปักษ์ใต้, ในป่าแดงก็มีไม้ชนิดนี้เหมือนกัน แต่มักจะขึ้นเป็นต้นแกร็นเล็ก, แก่นสีดำ แข็งและหนักมาก กลิ่นหอม, เนื้อเป็นเส้นเหมือนเขาควาย, ใช้ทำเสาเรือน เครื่องประดับบ้าน คาน หรือเพลาเกวียน และด้ามเครื่องมือต่าง ๆ. (Dalbergia cultrata).

กระพือ ก. โบก, พัดให้ลมเกิดขึ้น, พัดไป, แผ่ซ่านไป. **กระพือข่าว** ก. แพร่ข่าวให้ครึกโครม. **กระพือปีก** ก. ขยับปีกขึ้นลงถี่ ๆ.

กระพุ้ง น. ส่วนในที่บ๋องออก เช่น กระพุ้งแก้ม.

กระพุ่ม น. มือทั้งสองที่ประณมขึ้น. (กลอน) พุ่มเช่นกระพุ่มห่อเกสร. (สอ ๗๑), สองถันกระพุ่มกาญ- จนแมนมาเลขา. (อนิรุทธ์).

กระเพลิศ (กลอน) ว. ตะเพิด, ตะพิด, เช่น พลหายกระเพลิศพ้าง พายพัด. (เฉลิมพระเกียรติ ร. ๒).

กระเพาะ น. อวัยวะภายในของคนและสัตว์ รูปเป็นถุง คือ กระเพาะอาหาร กระเพาะเบา; ภาชนะสานสำหรับตวงข้าว มีอัตราจุ ๔ กระผีก. (เทียบ ปิ. กุรพะ).

กระเพิง น. เพิง, สิ่งที่ยื่นเป็นเพิง, เช่น กระพักกระเพิงกระพังพุ. (ม. ร่ายยาว กุมาร).

กระเพื่อม ก. อาการกระเทือนขึ้น ๆ ลง ๆ อย่างน้ำ เรียกว่า น้ำกระเพื่อม หรือ เนื้อกระเพื่อม.

กระแพง (โบ; กลอน) น. กำแพง เช่น ทิศออกกระแพงกั้น. (จารึกวัดโพธิ์).

กระพัดกระเพียด ว. อาการที่ทำโกรธสะบัดพัดเพียด.

—กระฟาย ใช้เข้าคู่กับคำ กระฟุม.

กระฟุมกระฟาย ก. ฟุมฟาย.

—กระเฟียด ใช้เข้าคู่กับคำ กระพัด.

กระมล (กลอน; แผลงมาจาก กมล) น. ตอกบัว, หัวใจ.

กระมอบ น. ไม้ยืนต้นขนาดย่อม คล้ายกระเบียนและอยู่ในตระกูลเดียวกัน แต่ใบคาย และเล็กกว่า, ยอดอ่อนมีขางเหนียว, ปลายใบบ้าน, ผลย่อมกว่ากระเบียน, เนื้อไม้ขาวละเอียดคล้ายไม้ฟุด ใช้เป็นไม้สำหรับแกะสลักก็ได้, ฝรั่งโคก ก็เรียก เพราะเปลือกคล้ายต้นฝรั่ง. (Gardenia obtusifolia).

กระมอมกระแมม ว. มอมแมมมาก, ขะมุกขะมอม, เปื้อนเปรอะ.

กระมัง ๑ ว. คำแสดงความไม่แน่ใจ, ใช้ว่า กระหมั่ง ก็มี เช่น เครื่องคำเหลือผู้ชื่อกระหมั่ง. (ลอ ๔๓๐).

กระมัง ๒ น. ปลาน้ำจืด (ในจำพวก Punioplites) รูปร่างคล้ายปลาตะเพียน พื้นตัวเป็นสีขาว กระโดงหลังและครีบท้องใหญ่และแข็ง. ตะเพียนขาว ก็ว่า.

กระมัน น. ชื่อปลาน้ำจืดชนิดหนึ่ง.

กระมิดกระเมี้ยน ก. แสดงอาการซ่อนอาย.

กระมิ่น (โบ) ว. สูงค้ำฟ้า, สูงเด่น, เช่น กายาศรีมะพลัดพราย หัวขาดเด็ดตาย จรลุ่กระมิ่นเหมือนเขา. (เสือโค. บางฉบับเป็นตระหมิ่น). ตระมิ่น ก็ใช้, โดยมากเป็นทมิ่น.

กระมุท (แผลงมาจาก กุมุท) น. บัว.

กระเมาะ น. ปลาน้ำเค็มอยู่ตามชายทะเล (ในจำพวก Mugil), คือปลากระบอกชนิดเล็ก ขนาดใหญ่ที่สุดยาวประมาณ ๑๔ ซม. รูปร่างคล้ายกันกับปลากระบอกธรรมดา. ปลาละเมาะ ก็ว่า, ทางปักษ์ใต้เรียกว่า ปลาหมก.

—กระเมียน ใช้เข้าคู่กับคำ กระมิด.

—กระแมม ใช้เข้าคู่กับคำ กระมอม.

กระย่อง (ถิ่น—อีสาน) น. เครื่องสานชนิดหนึ่ง รูปกลมคล้ายโตก, ถ้าใหญ่ใช้เป็นสำรับ, ถ้าเล็ก ใช้เป็นเครื่องใส่ข้าวตอกดอกไม้บูชาตามวัด.

—กระย่อง ใช้เข้าคู่กับคำ กระยิ้ม.

กระย่องกระแย่ง ว. ย่องแย่งมาก, ไม่ถนัด, ไม่แข็งแรง.

กระย่อน ก. ขย้อน คือ อาการขยับขึ้นขยับลง, กระหย่อนก็ใช้ เช่น พระยานั่งอยู่แลกระหย่อนองค์โลดขึ้นทั้งนั้นก็ดี ขึ้นสูงได้ ๑๘ ศอก. (ไตรภูมิ; สรรพสิทธิ์; พงศ. เหนือ); ขวบขาบ, แกว่ง เช่น ลมไกวกิ่งกลพ้อน ก็กระย่อนอยู่ยานโขน. (สมุทรโฆษ); ขยับ เช่น ยกค้อนกระย่อนตูบริพาร. (สมุทรโฆษ).

กระย่อม (ถิ่น) น. ต้นระย่อม.

กระยา น. เครื่อง, สิ่งของ, เครื่องกิน, เช่น มนตรอัญสคุดิฮอง กระยานุสกสคาบ. (ศุษฎีสังเวย). กระยาคชวาง น. ข้าวสำหรับบำบวงเชือกบาศ เป็นพิธีของพระหมอเฒ่าในการรับช้างเผือก. กระยาดอก, กระยาดอกเบี้ย (กฎ; โบ) น. ผลที่ส่งต่างดอกเบี้ย เช่น กู้เงินเขามาแล้วมอบที่นาให้ทำ หรือมอบบุตรภริยาให้รับใช้การงาน. กระยาทาน น. เครื่องบริจาค. (จารึกสยาม หลัก ๕). กระยาบวช น. เครื่องกินที่ไม่เจือด้วยของสดคาว. กระยาเบี้ย (กฎ; โบ) น. เบี้ยเงินค่าตัวทาสและเงินกู้. กระยารงค์ น. สีสำหรับวาดเขียน. กระยาเลย ว. ต่าง ๆ, ปะปนกัน, (ใช้สำหรับต้นไม้มีแก่นแต่ไม่รวมไม้สัก). กระยาสนาน (ราชา) น. เครื่องสรง. กระยาสังเวย น. เครื่องเซ่น. กระยาสังแวง น. ข้าวเกาในพิธีรับช้างเผือก. กระยาสารท [—สาด] น. ขนมที่ทำด้วยถั่วงาและข้าวสำหรับเทศกาลสารท. กระยาเสวย (ราชา) น. เครื่องเสวย. กระยาหาร น. เครื่องกิน.

กระยาง น. นกยาง; ขาหยั่ง เช่น เอาไม้สามอัน ปักไว้เป็นกระยาง แขวนโคมตรงกลาง สาดน้ำเอาปลา. (สุบิน).

กระยาจก (ปาก) น. คนขอทาน เช่น ตัวอ้ายพราหมณ์เถ้ากระยาจก. (มโนห์รา).

(กระ+ข. ยาจก).

—กระยาด ใช้เข้าคู่กับคำ กระยืด.

กระยาหงัน น. วิมาน, สวรรค์ชั้นฟ้า, เช่น อวยชัยให้พรแล้วเทวัญ กลับคืนกระยาหงันชั้นฟ้า. (อิเหนา).

กระยิก ก. ขะยิก.

กระยิ้มกระย่อง ก. แสดงอาการดีใจหรืออิ่มใจ.

กระยืดกระยาด ว. ยืดยาดมาก, เนิบนาบ, ช้า, ไม่ฉับไว.

—กระแย่ง ใช้เข้าคู่กับคำ กระย่อง.

กระรอก น. สัตว์สี่เท้า ในตระกูลสัตว์มีฟันแทะ ขนาดกระแต แต่หางเป็นพวง ชอบอาศัยตามต้นไม้ กระโดดไปมาได้เก่ง กินผลไม้และอื่น ๆ. (Sciurus sp.).

กระเรียน (เสียง) น. นกกินปลาตัวใหญ่, กาเรียน ก็ว่า, ร้องเสียงดัง บินสูง. (Antigone antigone sharpii ตระกูล Gruidae); ชื่อเพลงไทยของเก่าสำหรับทำเพลงช้า เรียกว่า กระเรียนร้อง, ถ้ารับร้องบทละคร เป็นเพลงสองชั้น ท่อนต้นเรียกว่า กระเรียนร้องตัวผู้ ท่อนหลังเรียกว่า กระเรียนร้องตัวเมีย ต่อจากนี้ทำเพลงกระเรียนทอง แล้วถึงกระเรียนร่อน เป็นเพลงเสภาร้องรับมโหรี.

กระโรกน้ำข้าว น. ต้นไม้ขนาดสูง ๒-๓ ศอก บางทีสูงกว่านี้ อยู่ในตระกูลส้ม ใบมี ๑-๗ ต่อทาง ดอกเล็ก ขาว เป็นช่อสั้น ๆ อยู่ปลายกิ่ง ผลกลม ๆ ใหญ่ราว ๑ ซม. เมื่อสุกสีชมพูเรื่อ ๆ รับประทานได้ มีรสหวาน ๆ ชอบขึ้นในที่ชื้นตามชายป่าและริมหมู่บ้าน ชาวบ้านมักเรียกกันว่า กระรอกน้ำข้าว หรือเขยคาย ชาวพายัพเรียกว่า ส้มซ่น. (Glycosnais cochinchinensis).

กระโรกใหญ่ น. ต้นไม้สูงขนาด ๑-๒ วา มีหนามเล็ก ๆ สั้น ๆ ขนาบโคนก้านใบข้างละอัน ใบยาว ๔-๕ นิ้ว กว้าง ๒-๔ นิ้ว ก้นกลมปลายบ้าน บางทีเว้ากลางตื้น ๆ กระดูกกลางยื่นเลยปลายใบเป็นปากกาเล็ก ๆ สั้น ๆ แข็ง ๆ ดอกขาว มีตาเหลือง ซึ่งภายหลังกลายเป็นม่วงแก่ ใหญ่สามกระเบียดถึงนิ้วครึ่ง ออกเป็นตับตามลำกิ่งเหนือง่ามใบ ตับละ ๒-๗ ศอก ผลกลม ๆ หรือรูปไข่ ใหญ่ ๒-๓ นิ้ว เมื่อสุกสีแดง ๆ ก้านแข็ง ยาวราว ๑ นิ้ว ชาวพื้นเมืองเรียกว่า ชิงชี่ และอื่น ๆ. (Capparis micracanthe).

กระไร ว. อะไร, อย่างไร.

กระลด [–หฺลด] (กลอน) แผลงมาจาก กลด เช่น เทียวทองขงชัย และแขงกระลดชุมสาย. (สมุทรโฆษ).

กระลบ [–หฺลบ] (กลอน) ก. กลบ, ตระหลบ. ว. พุ้ง เช่น ก็หอมกระลบอบองค์. (ม. คำหลวง จุลพน).

กระลอก [–หฺลอก] (กลอน) แผลงมาจาก กลอก เช่น พื้นบรรพตเลื่อมล้วนบณฑา กระลอกรุ่งพรุ่งพรายถึงเมฆา. (สมบัติอมรินทร์), และใช้เข้าคู่กับคำ กระลาย.

กระลอม (ถิ่น–อีสาน) น. เครื่องสานด้วยหวายชนิดหนึ่ง รูปแบน ส่วนกลางใหญ่ ส่วนล่างส่วนบนเล็ก มีฝาหูเชิง ใช้อย่างหีบสำหรับใส่สิ่งของ.

กระละหล่ำ ก. กล้ำ, เกือบ, เช่น กระละหล่ำจกกเป็น แต่ก็. (ทวาทศมาส).

กระลัด [–หฺลัด] (กลอน; แผลงมาจาก กลัด) ว. เข้มแข็ง เช่น กระลัดในกลางสงคราม. (สมุทรโฆษ).

กระลับ [–หฺลับ] (กลอน) แผลงมาจาก กลับ เช่น ก็กระลับกระลอกแทง. (อนิรุทธ์). **กระลับกระเลือก** ว. กลับเกลือก, กลอกขึ้นกลอกลง, (สำหรับตา).

กระลัมพร (แผลงมาจาก กลัมพร) น. โทษใหญ่, ความฉิบหาย, เช่น ก็ทำกระลัมพรกาล. (สมุทรโฆษ).

กระลา ๑ (โบ) น. ท่วงที (อนันตวิภาค); ที่, กอง, เช่น กระลาบังคลคนผจง. (คุษฎีสังเวย). (เทียบ ข. กฺรฬา).

กระลา ๒ (แผลงมาจาก กลา) น. องค์ของการบูชา เช่น กระลาพิธีกรกุณฑ์. (เสือโค). (สํ. กลา มีองค์ ๓ คือ มนตร์ สัมภาระ และศรัทธา). **กระลาพิน** น. ผู้หญิง เช่น ระลึกกระลาพิน พระมาศ กูเออย. (กำสรวล). (สํ. กลาวานฺ: พระจันทร์). **กระลาศรี** น. ผู้หญิง เช่น ระลึกกระลาศรี เสาภาคย กูเออย. (กำสรวล).

กระลาการ (โบ) น. ตุลาการ เช่น เมื่อกระลาการไปตุนั้นไซร้, มิได้ให้กระลาการกำนันพันที่รู้อยู่มาหา ฯลฯ (อัยการเบ็ดเสร็จ).

กระลายกระลอก [–หฺลอก] (โบ; กลอน, แผลงมาจาก กลายกลอก) ก. สับสน เช่น เสือสีห์หมีควาย กระลายกระลอกชอกชอน. (สมุทรโฆษ).

กระลำ (กลอน; ย่อมาจากกระลำพร) น. โทษใหญ่, ความฉิบหาย, เช่น จะเกิดกระลึกกระลำแต่ล้วนร้อนใจ. (โชค—โบราณ). ดู กลัมพร.

กระลำพร (โบ; แผลงมาจาก กระลัมพร) น. โทษใหญ่, ความฉิบหาย. ดู กลัมพร.

กระลำพัก น. เนื้อไม้หอมอย่างดีที่หนึ่ง โดยมากเกิดจากแก่นลั่นทม ซึ่งเป็นโรคชนิดหนึ่ง ตามสามัญเข้าใจกันว่า มีธาตุหอมอันเป็นกายสิทธิอยู่ในอากาศ เมื่อลงจับต้นไม้อะไรก็ตาม ต้นไม้นั้นจะกลายเป็นกระลำพัก กฤษณา หรือ ขอนดอก. (มลายู).

กระลำพุก น. ต้นไม้ตะลุมพุก.

กระลิง (กลอน) โดยมากเป็นกระลึง.

กระลี (แผลงมาจาก กลี) น. สิ่งร้าย, โทษ. ว. ร้าย เช่น กระลีชาติ: ชาติร้าย; กระลียุค: ยุคร้าย.

กระลึง (โบ) ก. จับ, ถือ, เช่น ชดกรกระลึงกุมแสง. (ลอ ๖๓๕).

กระลุมพาง น. กลองหน้าเดียว. (ม. คำหลวง มหาราช).

กระลุมพุก (กลอน) น. ปลาตะลุมพุก. (สรรพสิทธิ์: ค้าวอ้าวอุกกระลุมพุกสีเสียด). (ปาก) น. ไม้ตะลุมพุก.

กระลุมพู น. นกชนิดหนึ่ง ขนาดนกพิราบ. (ม. ร่ายยาว มหาพน : กระลุมพูโพระโดกกิ่ไผผิน).

กระลูน (กลอน) น. ความเศร้าโศก. ว. น่ากรุณา, น่าสงสาร, เช่น อ่อนจิตสวามีอันพูน กระลูนนุกุลภรร- ยาซึ่งฆอดกว่าอันภิปราย. (สรรพสิทธิ์). (ช. กลูน).

กระลู่น์, กระลูน์ ว. น่าสงสาร เช่น กระลู่น์แลฤดาลแสยง; สลดกลูน์ลุงทรวง. (สุธน).

กระเลียด [—เหฺลียด] (กลอน) แผลงมาจาก เกลียด เช่น ไขเขาวเคียดและกระเลียดฤเหลือบพระพักตรผิน. (สรรพสิทธิ์).

กระเลือก [—เหฺลือก] (กลอน; แผลงมาจาก เกลือก) ก. เหลือก เช่น กล่ำตากระเลือก กระเกลือกกลอกตากลม. (ลอ ๙๓); และใช้เข้าคู่กับคำ กระลับ.

กระโลง (ถิ่น—อีสาน) น. เครื่องสานด้วยใบลานชนิดหนึ่ง ใช้อย่างกระสอบสำหรับใส่ข้าวเปลือกหรือข้าวสาร.

กระวน (กลอน) ก. วนเวียน, วุ่น, หวน, เช่น กระเวนกระวนกาม กวนอก พี่นา.

(นิ. นรินทร์). **กระวนกระวาย** ก. วุ่นวาย, ดิ้นรน, เร่าร้อน, กระสับกระส่าย.

กระวัด [—หฺวัด] (กลอน) แผลงมาจาก กวัด เช่น เฉวียงหัตถ์กระวัดวรธนู. (สรรพสิทธิ์).

กระว่า (โบ ; กลอน) ว. ราวกะว่า เช่น เสียงนกกระว่ามาตีลาน. (มโนห์รา). กระหว่า ก็ใช้.

—กระวาด ใช้เข้าคู่กับคำ กระวี และ กระวุด.

กระวาน ๑ น. ผลพรรณไม้บางชนิดในจำพวกขิงข่า ซึ่งชอบขึ้นในป่าดิบป่าชื้นตามภูมิประเทศที่เป็นเขา มีกลิ่นหอมฉุน ใช้ปรุงอาหารและทำยา เรียกว่า ผลกระวาน. (ที่ใช้ในเมืองเรานี้โดยมากมาจากต้นไม้ Amomum krervanh มีทางปักษ์ใต้ จันทบุรี และในประเทศใกล้เคียง เช่น เขมร มลายู). อีกอย่างหนึ่ง เรียกว่า ผลกระวานเทศ (มาจากต้นไม้ Elettaria cardamomum ในอินเดีย).

กระวาน ๒ น. ใบของต้นไม้ชนิดหนึ่ง (ตระกูล Cinnamomum, ชวา มลายู ว่า ไกยูมานิส, ในจำพวกต้นอบเชยหรือต้นการบูรญี่ปุ่น) สัณฐานใบรูปไข่ปลายแหลม กลิ่นคล้ายกระวาน ใช้เป็นเครื่องเทศปรุงอาหาร เช่น แกงมัสมั่น หรือเข้าเครื่องยา นัยว่ากลิ่นการบูรก็ได้.

กระวาน ๓ น. นกชนิดหนึ่ง. (กระวานกระแวนแกลนกลัว : สมุทรโฆษ).

กระวาย (กลอน) ว. ส่าย, ดิ้น, เช่น ทอดตนตีทรวงกระวาย. (อุเทน), และใช้เข้าคู่กับคำ กระเวย, กระโวย. **กระ—วายกระวน** ก. กระวนกระวาย, ดิ้นรน, เร่าร้อน, กระสับกระส่าย, เช่น เมื่อเราอยู่ที่นี้จะต้องกระวายกระวนด้วยเหลือบยุงรำราน. (ม. ร่ายยาว สักบรรพ).

กระวิน ๑ น. ห่วงที่เกี่ยวกันสำหรับโยงสัปประดับช้าง, ห่วงติดกับบังเหียนหรือเหล็กผ่าปากม้า (ประวิน ก็ใช้ -ประวิดจุลจอม), เครื่องร้อยสายรัดเอวพระภิกษุ (รัดประคด) ทำด้วยกระดูกสัตว์เป็นต้น มีรูกลาง เรียกว่า ลูกกระวิน.

กระวิน ๒ (โบ) ว. สีน้ำตาล เช่น ไดกระวิน. (ทมิฬ : กระวิล แผลงมาจาก ข. กบิล).

กระวี ๑ (แผลงมาจาก กวี) น. นักปราชญ์

ในการแต่งบทกลอน.

กระวี ๒ (เพี้ยนมาจาก กระวี) ก. แกว่ง.

กระวีกระวาด ว. ด่วน, รีบเร่ง, รัดกุม.

กระวูดกระวาด ว. กระวีกระวาด, ทำโดยเร็วอย่างลมพัดวูดวาด.

กระเวน ๑ (กลอน) ก. ตระเวน, เที่ยวไป. (เทียบ ข. กฺรเวล ว่า ดอยดู, กองตระเวน).

กระเวน ๒ (กลอน) ก. วนเวียน เช่น กระเวนกระวนกาม กวนอก พี่นา. (นิ. นรินทร์). **กระเวนกระวน** (กลอน) ก. หวนตลบ เช่น หอมกระเวนกระวน. (ม. คำหลวง มหาราช).

กระเวน ๓ น. นกป่าชนิดหนึ่ง, กระเวนไพร ก็เรียก.

กระเวยกระวาย (เสียง) ว. ร้องขอความช่วยเหลืออย่างเอ็ดอึง.

กระแวน น. นกชนิดหนึ่ง, นกกาแวน, นกแซงแซวหางบ่วง หรือ นกแพน ก็เรียก.

กระโวยกระวาย (เสียง) ว. ร้องขอความช่วยเหลืออย่างเอ็ดอึง.

กระศก (โบ) ก. ข้อน. (จินดามณี).

กระศัย (เลิก) น. กระษัย.

กระษัตริย์ (โบ) น. กษัตริย์.

กระษัตรี (โบ) น. ผู้หญิง.

กระษัย น. โรคที่ทำกายให้ทรุดโทรม. (ส. กฺษย; โรคซูบผอม). **กระษัยกล่อน** น. โรคผอมแห้งซึ่งเกิดจากโรคกล่อน.

กระษาปณ์ น. เงินตรา. (ส. การฺษาปณ).

กระษิร [—สิน หรือ—สิระ] (โบ; แผลงมาจาก ส. กฺษิร) น. น้ำนม เช่น มาจากวารินกระษิรสมุทร. (รามเกียรติ์ ว. ๒), กระษิรสินธุสาคร. (สรรพสิทธิ์).

กระเษม (โบ) น. เกษม. **กระเษมสานต์** น. เกษมสันต์. (ป. เขฺมขสานฺติ).

กระเษียร (โบ; กลอน; แผลงมาจาก เกษียร) น. น้ำนม เช่น เนาในกระเษียรนิทรบันดาล. (สรรพสิทธิ์).

กระสง น. ปลาน้ำจืดชนิดหนึ่ง (อยู่ในจำพวก Ophicephalus) ลักษณะทั่วไปคล้ายปลาช่อน ต่างกันที่สองข้างลำตัวปลากระสงนั้น มีลายจุดอยู่ข้างละ ๗—๘ จุด หัวเรียวแหลม, กระโสง ก็ว่า. (สรรพสิทธิ์).

—กระสน ใช้เข้าคู่กับคำ กระเสือก.

กระสบ น. ชื่อลมชนิดหนึ่ง ในตำราแพทย์แผนโบราณว่า มักขึ้นในไส้ ให้เวียนหัว

ให้รากจุก สมุฏฐานเกิดจากธาตุไฟหย่อน.

กระสม น. ไม้ที่อยู่ในเครื่องทอผ้า สำหรับบิดม้วนผ้าที่ทอแล้ว เรียกว่า ไม้กระสม. (ปาเลกัว).

กระสรวล (กลอน) ก. ยินดี เช่น นางนกกระสรวลสันต์. (นิ. นรินทร์ ๘๙).

กระสร้อย น. ปลาสร้อย.

กระสวน น. แบบ เช่น อย่าคบหญิงพาลสันดานชั่ว ที่แต่งตัวไว้จริตผิดกระสวน. (เสภาสุนทรภู่); แบบตัวอย่างสำหรับสร้างหรือทำของจริง เช่น กระสวนเรือน กระสวนเสื้อ.

กระสวย น. เครื่องบรรจุด้ายสำหรับทอผ้าหรือเย็บผ้า.

กระสอบ น. เครื่องสานหรือทอด้วยต้นกระจูดหรือป่านปอ สำหรับบรรจุข้าวและของอื่น ๆ.

กระสะ น. ดินหรือหินหรือทรายเป็นต้น ที่อยู่ในบ่อแร่ ซึ่งให้ผลเป็นสินค้าแก่ผู้ทำแร่, ขี้ผงของแร่. (pay dirt).

กระสัง ๑ น. ผักต้นเล็ก ๆ ต้นและใบมีกลิ่นหอม ขึ้นอยู่ทั่วไป สูงประมาณ ๑๐ นิ้ว. (Peperomia pellucida).

กระสัง ๒ น. นกชนิดหนึ่ง. (เสือโค: กระสังกระสาสาว กระสันจับกระสับดู).

กระสัน ก. คะนิง เช่น ปู่กระสันถึงไก่ในไพรพฤกษ์; ฉะวนกระวายในกาม เช่น กระสันสวาท; ผูกให้แน่น เช่น กระสันเข้าไว้กับหลัก. ว. แน่น เช่น พระขรรค์เหน็บกระสันอยู่เป็นนิจ; รัด เช่น สายกระสัน; ต่อเนื่อง เช่น มุขกระสัน.

กระสับกระส่าย ว. กระวนกระวาย, ทุรนทุราย.

กระสา ๑ นกกินปลารูปคล้ายนกยางแต่โตกว่า มีหลายชนิด (ในตระกูล Ardeidae); งูชนิดหนึ่ง. (ไตรภูมิ: งูไซงูกระสา).

กระสา ๒ น. ปอชนิดหนึ่ง ได้จากเปลือกไม้สา หรือกระสา ใช้ทอผ้าและทำกระดาษชนิดดีได้ ทางพายัพเรียกว่า กระดาษสา. ต้นกระสาเป็นไม้จำพวกหม่อน ต้นขนาดย่อมหรือขนาดกลาง ชอบขึ้นในที่ลุ่มชื้นแฉะ เช่น ริมแม่น้ำลำห้วยลำคลอง ใบใหญ่เท่าฝ่ามือหรือกว่านั้นบ้าง รูปไข่ปลายแหลม ขอบจักบางทีเว้าเป็นสามแฉก เป็นขนทั้งสองด้าน (Broussonetia papyrifera: paper-mulberry).

กระสานติ์ (กลอน) ว. สงบ, ราบคาบ, เช่น ดำรงกระษัตริย์ให้กระสานติ์. (ยวนพ่าย). (กระ+ป. สนฺติ).

กระสาบ น. หนังที่เย็บเหมือนกระสอบ. (ปาเลกัว). (ถิ่น—อีสาน). น. เถานางนุน. (ไทยเหนือว่า ผักสาบ).

กระสาย น. เครื่องแทรกยา เช่น น้ำเหล้า, (กษาย : ใน สํ. ว่ายาที่เคี่ยวเอาแต่ ๑ ใน ๔ ส่วน ; ในทมิฬ ใช้ในความหมายว่า เป็นเครื่องแทรกยาทุกชนิด ตามปรกติเป็นน้ำ), และใช้เข้าคู่กับคำ กระเส็น.

—กระส่าย ใช้เข้าคู่กับคำ กระสับ.

กระสินธุ (ไบ ; กลอน) น. แม่น้ำ เช่น กระแสกระสินธุสงสาร. (อุเทน). (กระ+ป. ; สํ. สินฺธุ)

กระสือ น. ผีที่เข้าสิงในกายหญิง ชอบกินของโสโครก ลักษณะเป็นดวงไฟแวม ๆ ในกลางคืน, คู่กับ กระหัง ที่เข้าสิงในกายชาย; โคมชนิดหนึ่ง มีที่เปิดปิดไฟ มีแว่นฉายแสงไปได้ไกล, โคมตาวัว ก็ว่า ; หนอนชนิดหนึ่ง ตัวมีแสงเรือง ๆ ; เห็ดชนิดหนึ่ง ; ว่านชนิดหนึ่ง ต้นและหัวตั้งขมันอ้อย สีขาวฉุนร้อน ตามตำรากบิลว่านว่า เมื่อหัวแก่มีชาตุปรอทหลงกิน มีพรายเป็นแสงแมงคาเรืองในเวลากลางคืน ถือกันว่ามีสรรพคุณอยู่คง แต่เป็นกายสิทธิ์ชอบไปเที่ยวหากินของโสโครก และเข้าสิงกินคนตั้งกระสือหรือปอบแล้วบอกชื่อ เจ้าของว่าน ที่ปลูกนั้นว่าเป็นตัวกระสือหรือผีปอบ ทำให้ขายหน้าจึงไม่ค่อยมีใครกล้าปลูก. **กระสือดูด** น. เรือกผลกล้วยที่แกนทั้งเครือ. (ปาก) ว. เรือกคนที่ซุบซีด.

กระสุงกระสิง ก. สุงสิง, ยุ่ง, ข้องแวะ. (ปาเลกัว).

กระสุน น. เครื่องยิงมีคันใช้สายโก่ง ยิงด้วยลูกดินปั้นกลม ; ลูกปืน. **กระสุนวิถี** น. ทางแห่งกระสุน.

กระสูทธิ์ น. พิธีพราหมณ์อย่างหนึ่ง. ดู กรสุทธิ์.

กระสูบ น. ปลาน้ำจืดอาศัยอยู่ตามลำแม่น้ำคลองหนองทั่ว ๆ ไป รูปร่างคล้ายปลาแก้มช้ำ แต่ลำตัวโตและเรียวกว่า พื้นหางสีแดงมีสีดำเป็นทางริม ๆ หาง ครีบมีสีแดงอ่อนๆ ลำตัวมีเครื่องหมายที่สังเกตได้ง่าย คือมีลายเป็นทางดำพาดขวางลำตัวจากครีบบนหลังลงมาเกือบจดถึงท้อง. (Hampala mac-

rolepidota).

กระเสด น. หาดทรายที่ขึ้นสูงพ้นน้ำ.

กระเส็นกระสาย ว. อาการที่น้ำกระเด็นออกไปเป็นฝอย ๆ เพราะถูกกระเทือน, ซ่านเซ็น, กระจายเป็นฝอย ๆ. น. เศษเล็ก ๆ น้อย ๆ, นิดหน่อย.

กระเส่า ว. สั่นเครือและเบา (ใช้สำหรับเสียง).

กระเสาะกระแสะ ว. มีลักษณะออดแอดด้วยอาการป่วย. เสาะแสะ ก็ว่า.

กระเสียน ว. เสียด, เฉียด, ชิด, สนิท, แนบเนียน, เช่น ชฎากลีบจีบเวียนกระเสียนพระศก. (อภัย), เขาเข้าไม้ปะที่ตรงนี้ดีนัก พอดีกระเสียนกันทีเดียว.

กระเสียร ว. คับแคบ, ลำบาก, ฝืดเคือง, ใช้พูดเข้าคู่กับคำ กระเบียด. (ป. กสิร).

กระเสือกกระสน ว. เสือกสนไป, ดิ้นรนไป, ร้อนรน.

กระแส น. อาการไหลไป, สาย, เส้นวัดที่ดินทำด้วยหวายหรือเหล็กเป็นต้น เรียกว่า เส้นกระแส. (เทียบ ปี. แซส : เชือก).

กระแสความ น. แนวความ. **กระแสน้ำ** น. สายน้ำ. **กระแสรับสั่ง** (ราชา) น. ข้อความที่สั่งไป. **กระแสลม** น. สายลมพัด. **กระแสเสียง** น. เสียงที่แล่นไป, น้ำเสียง.

กระแสง ๑ น. เสียง, เสียงแจ่มจ้า เช่น จึงตั้งนโม ซุ่มเสียงใหญ่โต กระเสียงแจ่มใส. (ประถม ก กา).

กระแสง ๒ น. แสง, รัศมี, สี.

กระแสะ ว. เพลีย, โผเผ, ไม่มีกำลัง, เช่น พูดว่า ข้ามันให้อ่อนหิวกระแสะ ๆ ไป. (ดิกชนารีไทย); และใช้เข้าคู่กับคำ กระเสาะ.

กระโสง (กลอน) น. ปลากระสง. (สรรพสิทธิ์ : กระโสงสังควาดหว้าย ชลา).

กระไส น. ทราย เช่น สีดงคาขุ่นเป็นเบือกเหือกกระไส. (ม. กาพย์ วนปเวสน์), ประทับทอดจอดอ่าวเข้าไม่ได้ ไขดกระไสติดช่องร่องวิถี. (นิ. เกาะแก้วกัลกตา).

กระหง่อง, ตระหง่อง, กระหน่อง (ใบ ; กลอน) ก. จ้อง, คอยดู, เช่น ตาเรียมกระหง่องต้นน ตาเรือ แม่ฮา. (ทวาทศมาส), ราตรีตระหง่องเหงี้ย ฟังงยาม. (ทวาทศมาส), อันว่าพระมหาสัตว์ตั้งตาแลตระหง่อง ซึ่งชันนช่องมรรคา. (ม. คำหลวงกุมาร), ตากตากระหน่องเตรียม คอยแม่

มาฤๅ. (นิ. ครัง).

กระหน (โบ) ก. ดิ้นรน, เดือดร้อน, กระวนกระวาย. (ปี. กุรหล).

กระหนก ๑ น. ลายเครือเถาอย่างหางกินนร มีหลายชนิด เช่น กระหนกเปลว กระหนกก้านขด กระหนกพาด, เดิมเขียนเป็นกนก ก็มี.

กระหนก ๒ (โบ) ก. ตระหนก, ตกใจ, สะดุ้ง, หวาด.

กระหน่อง ๑ (โบ) ก. จ้อง. ดู กระหง่อง.

กระหน่อง ๒ น. น่อง, ส้น. ดู กระน่อง.

กระหนาก (แผลงมาจาก ขนาก) น. พรรณไม้จำพวกหญ้า (Gramineae) ไม่ใช่จำพวกกก แต่บางทีก็เรียกกันว่า กกขนาก, ขึ้นอยู่ในที่ต่ำ น้ำท่วมถึง เช่น ในทุ่งนาและริมแม่น้ำ.

กระหนาบ (แผลงมาจาก ขนาบ) ก. (๑) ประชิดเข้าไปทั้งสองข้าง เช่น กองทัพตีกระหนาบ; อาการที่อยู่ทั้งสองข้าง เช่น กระหนกกระหนาบภาพหาญ, กระหนกกระหนาบคาบเครือสร้อยสน. (พากย์). (๒) คุคันเอา. **กระหนาบคาบเกี่ยว** ว. ประชิดเหลื่อมล้ำกัน.

กระหน่ำ ก. ซ้ำ ๆ ลงไป อย่างตีซ้ำ ๆ.

กระหมวด ๑ (แผลงมาจาก ขมวด) ก. ขอดให้เป็นปม, มุ่น, บิดม้วนให้เป็นปม.

กระหมวด ๒ น. จอมประสาทศีรษะช้าง เป็นอวัยวะสำคัญที่เกิดขนช้างฐาน ๑ ใน ๕ ฐาน คือ ขนที่หู หาง บรรทัดหลัง กระหมวดหรือโขมด ราวชัก (คือสีข้างช้าง แต่โดยนิยม ถือเอาเฉพาะแนวที่สายประโคนรัด ซึ่งถัดจากขาหน้าไปหน่อยหนึ่ง), ในการดูลักษณะช้างเผือกใช้ตรวจขนทั้ง ๕ ฐานนี้ เป็นทางประกอบการพิจารณา.

กระหมอบ (กลอน) ว. แขม่ว ๆ เช่น หายใจกระหมอบหอบเต็มที. (ดาวี).

กระหม่อม (แผลงมาจาก ขม่อม) (๑) น. กลางกบาลศีรษะ. (๒) (ราชา) คำสำหรับใช้ควบกับคำที่ขึ้นต้นว่า "เกล้า" เช่น ทราบเกล้าทราบกระหม่อม ทูลเกล้าทูลกระหม่อม ซึ่งในการเขียนหนังสือใช้ไปยาลน้อยแทน เช่น ทราบเกล้า ฯ ทูลเกล้า ฯ. ส. คำสำหรับเพ็ดทูลเป็นบุรุษที่หนึ่ง, ถ้าแสดงความเคารพสูงขึ้น ใช้ว่า เกล้ากระหม่อม หรือใช้ไปยาลน้อยแทนในหนังสือว่า เกล้า ฯ

ถ้าพูดเป็นสามัญใช้ย่อลงมาว่า กระหม่อม. ว. ใช้ตอบรับคำ (ย่อมาจากขอรับกระ—หม่อม).

กระหมั่ง (กลอน) ว. กระมัง.

กระหม่า (โบ) ก. ประหม่า, สะทกสะท้าน, พรั่นใจ, เช่น กระมลบ้ากระหม่ามะเมอ. (สมุทรโฆษ).

—กระหมิด ใช้เข้าคู่กับคำ กระหมุด.

กระหมิบ (แผลงมาจาก ขมิบ) ก. บีบเข้า, เม้มเข้า, และใช้เข้าคู่กับคำ กระหมุบ

กระหมุดกระหมิด ว. ขมวดให้แน่น เช่น สักกระสันเป็นสามรวดรัด กระหวัดกระหมุดกระหมิดฉุกชิดชักชายน้อยห้อยหู กระต่าย. (ม. ร่ายยาว ชูชก).

กระหมุ่น (โบ) ก. มุ่น, ขุ่น, เช่น น้ำใช้และน้ำฉัน นานหลายวันเป็นกระหมุ่น. (ขมุ่น หรือ ขนุ่น ทางเหนือว่า ขี้ตะกอน).

กระหมุบ (แผลงมาจาก ขมุบ) ก. เต้นตุบ ๆ.

กระหมุบกระหมิบ (แผลงมาจาก ขมุบขมิบ) ก. อาการเช่นทำปากเม้มเข้าเม้มออก.

กระหย่ง ก. หย่ง, ทำให้สูงขึ้น. ว. อาการที่เดินจดแต่ปลายเท้าไม่ให้ฝ่าเท้าถูกพื้น เพื่อกระทำตนให้สูงขึ้น หรือให้เบา เรียกว่า เดินกระหย่งเท้า, รอยเท้าที่ไม่เต็ม เห็นแต่ปลายและส้น เรียกว่า รอยเท้ากระหย่ง, นั่งคุกเข่าเอาปลายเท้าตั้งลงที่พื้น ส้นเท้าทั้งสองรับก้น เรียกว่า นั่งกระหย่ง. ใช้ว่า กระโหย่ง ก็ได้.

กระหยด (โบ ; แผลงมาจาก ขยด) ก. ถด, ถอย, เขยิบ, เช่น กระหยดเข้า นางเจ้าแม่ทรงศาสตราชัย. (มโนห์รา).

กระหยบ (โบ) ก. หมอบ เช่น ฟุบกบกระหยบเงียบมิเกรียบได้. (มโนห์รา).

กระหย่อน (โบ) ดู กระย่อน.

กระหย่อม น. หย่อม คือหมู่เล็ก ๆ, กองเล็ก ๆ.

กระหยะ น. ขยะ เช่น กระหยะและผงเรือดไร. (จารึกวัดโพธิ์ ฉันท์โพธิบาทว์).

กระหยัง (ถิ่น—อีสาน) น. สมุดใส่เครื่องนุ่งห่ม. (ลัทธิ. ภาค ๘ ตอน ๑) ; ภาชนะชนิดหนึ่งคล้ายตะกร้าสำหรับใส่ของ.

กระหยับ ก. ขยับ เช่น มือถือขนุกระหยับลั่น. (รามเกียรติ์ ร. ๑ ; โกรทอง ; สรรพสิทธิ์).

กระหยิ่ม (แผลงมาจาก ขยิ่ม) ก. กริ่ม

คือดีใจ, อิ่มใจ.

กระหรอด น. นกกรอด. ดู กรอด ๑.

กระหริ่ง น. กะริง คือ บ่วงหวายสำหรับดักสัตว์ที่กระโดด เช่นเนื้อและกวาง เช่น จับกระหริ่งบ่วงข่ายถือ แบกหอกขึ้นลงจากเรือน. (สุบิน).

กระหวน (กลอน) ก. หวนถึง เช่น และกระหวนกระโหยหา. (ดุษฎีสังเวย).

กระหวัด ก. ตวัด, วัดเข้ามาโดยเร็ว, รัดรึง; ย้อน เช่น เจ้าหวนคิดกระหวัดวน. (พากย์นางลอย). **กระหวัดเกล้า** น. วิธีรำละครท่าหนึ่ง. (พ้อน).

กระหว่า (โบ ; กลอน) ว. ราวกะว่า เช่น ดูสง่ากระหว่าคนหรือนนทรี. (มโนห์รา). กระว่า ก็ใช้.

กระหัง น. ผีชนิดหนึ่ง ถือกันว่าเป็นผู้ชายเรียนวิชาอาคมแก่กล้าเข้าก็มีปีกมีหาง จะไปไหนก็ใช้กระด้งต่างปีก สากตำข้าวต่างขา สากกะเบือต่างหาง ชอบกินของโสโครก คู่กับกระสือ ซึ่งเป็นผู้หญิง, กระหาง ก็ใช้. (อัยการเบ็ดเสร็จ : มณีพิชัยตอนต้น).

กระหัด (ปาก) น. คฤหัสถ์.

กระหาง ดู กระหัง.

กระหาย ก. รู้สึกคอแห้งด้วยอยากดื่มเพราะมีอาการร้อนในเป็นต้น, อยาก.

กระหึ่ม ว. เสียงคำราม, เสียงคำรน.

กระหึดกระหอบ ว. มีอาการรีบร้อนอย่างเหนื่อยหอบ เช่น วิ่งกระหึดกระหอบ.

กระเหน็น น. อีเหน็น เช่น กระเหน็นเหน็นกันแล้ววิ่งมา. (รามเกียรติ์ ร. ๑).

กระเหน็จ (โบ) น. วิธี, อย่าง, อุบาย, เช่น กลกระเหน็จต่าง ๆ. (ม. คำหลวงนครกัณฑ์). **กระเหน็จกระแหน่** (โบ) น. เชิงชั้น, เล่ห์กล, เช่น กระเหน็จกระแหน่รฆรงค์. (สมุทรโฆษ).

กระเหนียด น. ต้นเสนียด. ก. เสียด.

กระเหม็ดกระเหมียด ก. ประหยัด. (ปาเลกัว).

กระเหม็ดกระแหม่ (แผลงมาจากเขม็ดแขม่) ก. รู้จักประหยัดใช้.

กระเหม่น ก. (๑) เขม่น คืออาการที่กล้ามเนื้อกระตุกเต้นเบา ๆ ขึ้นเอง ตามลัทธิโบราณถือว่า เป็นนิมิตบอกเหตุร้ายหรือดีได้. (๒) เขม้น เช่น กระเหม่นตรับตัว. (เสือโค).

กระเหม่า น. เขม่า, ละอองขึ้นที่ลิ้นเด็ก

อ่อน เรียกว่า กระเหม่าขาง.

กระเหลียก (โบ) ก. แลดู เช่น สุวนนเจดีรสสมีกรลยกงามหนกกหนา. (จารึกสยาม หลัก ๒); เหลือบแล เช่น ไก่กระเหลียกตาดู. (ลอ ๓๑๘). (ข. กฺรเพก).

กระเหว่า น. นกคุเหว่า. (โลกนิติ ๖๙, ๙๒, ๒๙๓).

กระเห่อ ก. เห่อ เช่น คนห่ามกระเห่อทำอวดรู้. (พระนลคำหลวง อารัมภกถา).

กระเหิม ว. เหิม คือกำเริบ, คะนอง.

กระเหี้ยนกระหือรือ ว. คุกคามเข้าใส่.

กระแห น. ปลาน้ำจืดชนิดหนึ่ง รูปร่างคล้ายปลาตะเพียนแต่ตัวเล็กกว่า ค่อนข้างแบน ครีบมีสีแดงอ่อน (อยู่ในจำพวก Puntius).

–กระแหน [–แหฺน] ใช้เข้าคู่กับคำ กระหนอ แสะ กระแหนะ.

กระแหน่ (โบ; กลอน) น. เล่ห์กล, แง่งอน, ท่วงที, เช่น ข้ากระใดกระแหน่. (ลอ ๓๘๘).

กระแหนบ [–แหฺนบ] (กลอน) ก. แหนบ, ถอน, เช่น แนบนิทรลวดแลบ ก็กระแหนบที่หนวดเครา. (บุณโณวาท).

กระแหนะ [–แหฺนะ] น. ลายปูนปั้นทอง. ก. แตะ, เติม, ว่าเปรียบเปรย.

กระแหนะกระแหน [–แหฺน] ก. ทำท่วงทีและเลียมเข้าไป.

กระแหมบ [–แหฺมบ] ก. แขมบ เช่น กระแหมบกระเหม่นทรวง. (อนิรุทธ์).

กระแหม่ว ว. แขม่ว คือผ่อนลมหายใจให้ท้องแฟบลง ตรงข้ามกับเบ่งท้อง, ใช้สำหรับกับท้องว่า กระแหม่วท้อง.

กระแหย่ง ว. อาการบิ่นขึ้นอย่างพลั้ง ๆ พลาด ๆ. ก. คะยั้นคะยอ เช่น มาหยักเหยาเข้าชี้กระแหย่งชาย. (รามเกียรติ์ ร. ๔).

กระแหร่ม ก. กระแอม คือทำเสียงขึ้นมาจากคอ เช่นเพื่อมิให้น้ำมูกลงคอเมื่อเป็นหวัด หรือเพื่อให้หายเสลดติดคอ.

กระแหล่ง น. วัตถุคล้ายกระดิ่ง แต่เป็นรูปสี่เหลี่ยมแบน ทำด้วยเหล็ก ใช้แขวนคอม้า โค กระบือ.

กระโห้ น. ปลาน้ำจืดชนิดหนึ่ง ใหญ่มาก ตามตัวมีเกล็ดค่อนข้างใหญ่ หางและครีบมีสีแดงปนดำ (Catlocarpio siamensis).

กระโหนด (แผลงมาจาก โตนด) น. ตาล เช่น ย่านป่าขายพัดกระโหนด คันกลม

คันแบนใหญ่น้อย. (อธิบายแผนที่กรุงศรีอยุธยา).

กระโหม (กลอน) ก. โหม เช่น คัพท์สำวกระโหมโครม. (บุฒโฒวาท).

กระโหย (กลอน) ก. โหย คือร้องไห้, คร่ำครวญ.

กระโหย่ง ก. กระหย่ง.

—กระอ่วน ใช้เข้าคู่กับคำ กระอัก.

กระอวล ว. อวล คือ หอมตลบ.

กระอ้อกระแอ้ ว. เสียงในคอ, พูดไม่ชัด.

กระออดกระแอด ว. ออดแอด, บ่นตัวเองไม่รู้จักจบ.

กระออบ ว. อบ, หอม. (ข. กฺรอบ).

กระออม น. ไม้เถาชนิดล้มลุก มีขึ้นทั่วไปตามที่รก ๆ, ลำต้นเรียวเป็นร่อง, ใบสีเขียวอ่อน แบ่งเป็นสามง่าม ง่ามหนึ่ง ๆ มีสามใบย่อย ใบเหล่านี้มีขอบหยักเป็นจักลิก, ดอกขาวเล็ก ก้านดอกมักขดงอเกาะกิ่งไม้, ผลป้อม ๆ สามเหลี่ยม พองลมใหญ่ประมาณเท่านิ้วแม่มือ, เมล็ดกลมดำสีน้ำตาลแก่ ใช้ทำยา, รากใช้เป็นยาระบาย, โดยมากเรียกกันว่า โคกกระออม. (Cardiospermum hlaicacabum) ;(กลอน) แผลงมาจากกะละออม เช่น สรงสนานน้ำทิพย์สิบกระออม. (คาวี). **กระออมน้ำ** น. ชื่อดาวฤกษ์สวาตี.

กระอ้อมกระแอ้ม ว. อ้อมแอ้ม, พูดเบา ๆ อยู่ในคอไม่ชัดเจน.

กระอัก ก. ทะลักออกมาจากคอ. **กระอักกระอ่วน** ว. อักอ่วน, ลังเลใจ.

กระอักกระไอ ว. อิดเอื้อน, ไม่กล้าพูด, ทำเสียงไออุบอับอยู่ในคอ, เช่น พูดจากุกกักกระอักกระไอ. (ไกรทอง).

กระอั้วแทงควาย น. ชื่อการเล่นชนิดหนึ่งในการสมโภชของหลวง, บางทีเรียกว่า นางอั้ว เช่น นางอั้วเพ่งผัวเอน ควายเสี่ยว.

กระอ้า น. โรคพืชชนิดหนึ่งเกิดแก่ใบยาสูบ ทำให้ใบเฉาเหี่ยวแห้งหรือตายนั่ง.

กระอิด (กลอน) ว. อิดโรย เช่น อกกระอิดกว่าชื่นแล. (ม. คำหลวง กุมาร).

กระอิดกระเอื้อน ก. อิดเอื้อน.

กระอิก (กลอน) ก. อึกทึก, อึง, เช่น ตระดอกดึกกระอิกอึง. (กลบท ๒; ม. คำหลวง จุลพน).

กระอิด (โบ ; กลอน) ก. อิดอัด, สะอึก. (กำสรวล: กระอิดอกเชนเชน ช่วยเหน้า).

กระอึด (เสียง) ก. ร้องไห้ร่ำไร, ร่ำไห้, เช่น เกรงอาตมกระอึดไอย. (สรรพสิทธิ์; อนิรุทธ์).

กระอุ (กลอน) ว. ระอุ, ร้อนระงม, เช่น กระอุอุระประปราฒ. (สมุทรโฆษ; สรรพสิทธิ์).

กระอุก (กลอน) ว. ระอุ, ร้อนระงม, เช่น กระอุกกระลับร้อน. ใช้เป็น ประอุก ก็มี เช่น ประอุกและลุกลามเลือน. (โชค—โบราฒ).

กระเอบ (กลอน) ว. อร่อย, หอมหวาน, เช่น ลิ้มไล้โอชกระเอบหวาน. (ม. คำหลวง จุลพน).

กระเอา (กลอน) ว. กลมกล่อม.

กระเอิก (กลอน) ว. เอิกเกริก เช่น พลเกรอกกระเออกอึง. (สรรพสิทธิ์).

กระเอิบ (กลอน) ก. เอิบ, อิ่ม, เช่น เถ้ากระเอิบเรอสม ออกแล. (ม. คำหลวง กุมาร).

—**กระแอ้** ใช้เข้าคู่กับคำ กระอ้อ.

กระแอก ๑ น. ประแอก คือสายสำอางเป็นสายโยงคู่บนหลังช้างตั้งแต่สายชนักที่คอตลอดไปจนถึงระวิง (ของหาง).

กระแอก ๒ น. อีกา. (ข. แกอก).

—**กระแอด** ใช้เข้าคู่กับคำ กระออด.

กระแอบ น. ตัวตะขาบ. (ข. แกอบ).

กระแอม ๑ ก. ทำเสียงในคอคล้ายไอเพื่อให้โปร่งคอหรือให้เสียงหายเครือ, และใช้เข้าคู่กับคำ กระไอ.

กระแอม ๒ น. ลายที่ผูกติดขัดหรือจนปัญญามักใช้เศษลายจิ้มไว้เพื่อขอไปที เรียกว่าลูกกระแอม, ตัวที่บอกให้รู้ว่าได้ทำอะไรแปลกไปจากการประดิษฐ์ แสดงเป็นตัวลูกไม้เพิ่มขึ้น เรียกว่า ตัวกระแอม.

—**กระแอ้ม** ใช้เข้าคู่กับคำ กระอ้อม.

กระไอ ๑ น. กลิ่นเหม็นจวนจะบูด เช่นว่าแกงมีกระไอจวนจะบูดแล้ว, สะไอ ก็ว่า. ว. เหม็นจวนจะบูด ว่าเหม็นกระไอ.

กระไอ ๒ ก. ไอ, ใช้เข้าคู่กับคำ กระอัก หรือ กระแอม. **กระไอกระแอม** ก. ทำเสียงไอเสียงแอม เช่น ถ้ามันจะเกริ่นกรายกระไอกระแอมแอบเข้ามา. (ม. ร่ายยาว ชูชก).

กรัก [กฺรัก] น. แก่นขนุนใช้ย้อมผ้า. (โบ) โรงกรัก คือโรงที่ต้มกรักในวัด. (พะเลงว่า แก่นไม้).

กรักขี [กฺรัก—] น. ไม้เถาขนาดเขื่องชนิดหนึ่งในจำพวกแกแล แก่นแดง ๆ มีเสี้ยนดำ ๆ ใช้ทำยา. (Cudrania ps.).

กรัง ๑ [กฺรัง] ก. ติดแน่น, แห้งติดอยู่.

กรัง ๒ [กฺรัง], **ตรัง** (โบ) น. เนิน เช่น กึกก้องไพรกรัง. (อนิรุทธ์); อเนกทั่วไพรกรัง. (ศุภฎีสังเวย). ก. ติดอยู่ เช่น ต้องกวางทรายตายเหลือตรัง. (อนิรุทธ์); สิ่งสินตรังตรา. (ม. คำหลวง มหาราช).

กรัชกาย [กะรัดชะ—] (แบบ) น. ร่างกาย เช่น เจ้างามยามประจงจัดกรัชกาย. (กลบทบัวบานกลีบขยาย). (ป. กะสรีระ; + รช: ธุลี; + กาย; = กายอันเกิดด้วยธุลีในสรีระ). (ลิปิ).

กรัณฑ์ [กะรัน] (แบบ) น. ตลับ, หีบ, หม้อ, เช่น รัตนกรัณฑ์ = ตลับเพชร. (สังโยคพิธาน), กรัณฑรัตน. (ยวนพ่าย), กรัณฑขลังขังน้ำทิพ มุรธา ภิเษกท่าน. (ราชาภิเษก ร. ๗). ดู กรณฑ์.

กรัณย์ [กะรัน] น. กิจ. ว. อันพึงทำ เช่น ราชกรัณย์. (ป. กรณีย).

กรัน [กฺรัน] น. กล้วยชนิดหนึ่ง. ว. เล็ก, แคระ, เช่น กรวดกรันขรารายา. (สุธน).

กรับ ๑ [กฺรับ] น. ไม้สำหรับตีหรือขยับเป็นจังหวะในการฟ้อนรำขับร้อง ที่เป็นคู่ทำด้วยไม้ไผ่ซีก เรียกว่า กรับคู่, ที่ทำด้วยไม้จริง เรียกว่า กรับขยับ, ที่มีจำนวนหลายอันทำด้วยไม้บาง ๆ หรืออื่น ๆ ร้อยเข้าเป็นพวง เรียกว่า กรับพวง ใช้เป็นอาณัติสัญญาณด้วย เช่น รัวกรับ.

กรับ ๒ [กฺรับ] ก. แห้งติดอยู่ เหมือนกาวติดขาม ว่ากรับแห้ง. (บรัดเล).

กรัม [กฺรำ] น. หน่วยมาตราชั่งน้ำหนัก, ตามมาตราเมตริก มีอัตราเท่ากับร้อยเซ็นติกรัม หรือหนึ่งในพันแห่งกิโลกรัม, ตามมาตราประเพณี อัตราหกร้อยกรัม เท่ากับหนึ่งชั่งหลวง, อักษรย่อว่า ก. (ฝ. Cramme).

กราก [กฺราก] ก. ตรงเข้าไปโดยเร็ว เช่น กรากเข้าไป; ว. รวดเร็ว เช่น น้ำไหลเชี่ยวกราก; แข็งอย่างวัตถุที่อ่อนแล้วแข็งกระด้าง, ไม่เปียกอย่างผ้าแข็ง; เสียงเช่นลากกิ่งไม้.

กราง ๑ [กฺราง] ก. ถูด้วยบุ้งตะไบหรือหางกระเบนให้เป็นผงออกมา.

กราง ๒ [กฺราง] (โบ; กลอน) ว. เสียงเช่นเสียงใบตาลแห้งที่ถูกลมพัดกระทบกัน เช่น ลำโล้ใบกใบกราง. (ม. คำหลวง

ชุรก). **กรางเกรียง** ว. เสียงอย่างเดียวกับกราง เช่น ก้องกงรถก้องกรางเกรียง. (พากย์ ; สุธน).

กร่าง [กฺร่าง] น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง, เป็นไม้ใหญ่แจ้ ใบหนา ผลสีแดง. (Ficus bengalensis).

กราด ๑ [กฺราด] น. ไม้กวาดมีด้ามยาว. (ป. จฺราศ); เครื่องขุดไถลม้าทำด้วยเหล็กมีฟันคล้ายกระต่ายขุดมะพร้าว; เครื่องจิ้มไม้ให้แน่น; เครื่องมือจับสัตว์น้ำชนิดหนึ่ง ใช้ประกอบกับเรือ, บางถิ่นเรียกว่า กรีด หรือเรือกรีด, เวลาทำการจับสัตว์น้ำใช้แจวไปตามฝั่งคลองหรือแม่น้ำโดยให้ไม้สำหรับกรีดนั้นระไปในน้ำ; ต้นไม้ชนิดหนึ่ง ลำต้นคล้ายพลวง ใบคล้ายเหียง (Dipterocarpus intricatus), เหียง เหียงกราด หรือสะแบง ก็เรียก. ก. ตากอยู่กลางแดด; กวดให้แน่น เช่น กราดลิ่ม, กวดให้อยู่ในบังคับ เช่น กราดควาย กราดเด็ก; พ่นน้ำนกและไก่แล้วเอาออกผึ่งแดด. ว. สาดไป เช่น ยิงกราด. **กราดเกรี้ยว** ว. ดุร้าย, เหี้ยมโหด, ไม่ลดหย่อน, เคี่ยวเข็ญ; เกรี้ยวกราด ก็ใช้.

กราด ๒ [กฺราด] (ถิ่น—ปักษ์ใต้) ว. เล็ก, แคระ, แกร็น.

—**กราด** ใช้เข้าคู่กับคำ กรีด.

กราดวง [กฺรา—] น. ลูกมะพร้าวทุบที่ตัดครึ่งท่อน สำหรับถูพื้นบ้านหรือหวีด้ายทอหูก. เสียงที่พูดกันเป็น กระดวง.

กราน ๑ [กฺราน] (โบ) น. ไฟ เช่น เชิงกราน, ชุมาก็ปรากฏแก่กราน. (กฤษณา).

กราน ๒ [กฺราน] ใช้เข้าคู่กับคำอื่น หมายความว่า ทอดตัว หรือล้มตัวลงราบ เช่น ก้มกราน หมอบกราน, หมายความว่า ค้ำ เช่น ยันกราน ยืนกราน. ในบทกลอนใช้โดยลำพังก็มี เช่น ก็กรานในกลางรณภู. (สมุทรโฆษ), พระรามตัดตีนสินมือเสียกรานคอไปไว้ที่นอกเมือง. (มโนห์รา).

กรานกฐิน ก. ขึงไม้สะดึง คือเอาผ้าที่จะเย็บเป็นจีวรเข้าขึงที่ไม้สะดึง เย็บเสร็จแล้วบอกแก่ภิกษุทั้งหลายผู้ร่วมใจกันยกผ้าให้ในนามของสงฆ์เพื่ออนุโมทนา, ภิกษุผู้เย็บจีวรเช่นนั้น เรียกว่า ผู้กราน, พิธีทำบัดนี้ คือสงฆ์ยกผ้าอันไม่พอแจกกันให้ภิกษุรูปหนึ่ง ภิกษุรูปนั้นทำตั้งแต่ซัก กะตัด เย็บ ย้อม เสร็จในวันนั้น ทำพินทุกัปปะ

อธิษฐานเป็นจีวรครอง เป็นจีวรกฐิน เรียกว่า กรานกฐิน. (อุปสมบทวิธี). ดู กฐิน. (ข. กฺราล ว่า ปู, ลาด).

กร้าน [กฺร้าน] ว. มีผิวด้าน, มีผิวไม่สดชื่น; กระด้าง, แข็ง.

กราบ ๑ [กฺราบ] น. ไม้เสริมปากเรือให้สูงขึ้น, แคมเรือ.

กราบ ๒ [กฺราบ] ก. ประฉมมือขึ้นเสมอหน้าผาก แล้วจดมือลงที่พื้นพร้อมด้วยหน้าผาก, ถ้าจดเข่าทั้งสองลงด้วย เรียกว่ากราบไดยเบญจางคประดิษฐ์, ถ้าหมอบแล้วน้อมศีรษะลงจดมือที่ประฉมอยู่กับพื้น เรียกว่าหมอบกราบ; ใช้เป็นคำแสดงอาการเคารพอย่างกราบ เช่น กราบทูล กราบเรียน.

กราบพระ (โบ) น. ผ้ากราบ.

กราบ ๓ [กฺราบ] (โบ) ก. นอน เช่น เถ้าก็กราบกรนอิงอยู่นั้น. (ม. คำหลวง กุมาร).

กราบ ๔ [กฺราบ] (โบ) ว. ตราบ เช่น กราบเท่ากัลปาวสาน. (พงศ. อยุธยา).

กราม [กฺราม] น. พื้นที่อยู่ถัดเขี้ยวเข้าไป.

กรามช้าง น. กล้วยชนิดหนึ่ง เรียกว่า กล้วยกรามช้าง. (ตำราปลูกไม้ผล); โรคมะเร็งชนิดหนึ่ง ขึ้นที่แถวกราม มีอาการเป็นเนื้อร้ายงอกขึ้นที่ต่อมแถวก้านคาง ทำให้ขากรรไกรพองโตใหญ่ออกมา เรียกว่า มะเร็งกรามช้าง.

กรามพลู (โบ) น. กานพลู เช่น แห้วหมูพิชกรามพลูก็มี. (ม. คำหลวง มหาพน; โอสถพระนารายณ์). (เทียบทมิฬ กฺรามปู).

กราย ๑ [กฺราย] น. ปลาน้ำจืดชนิดหนึ่ง (อยู่ในจำพวก notopterus) มีลักษณะค่อนข้างคล้ายปลาสลาด แต่ปลากรายมีจุดดำๆ เป็นแถวเรียงกันไปตามยาวของครีบท้องทั้งสองด้าน ประมาณข้างละเจ็ดจุด; โรคทรางจรชนิดหนึ่ง มีอาการตัวร้อน ลงราก กระหายน้ำ. (แพทย์).

กราย ๒ [กฺราย] ก. เดินอย่างมีท่าที, เช่น ห่มเสื้อกรายดาบง่า. (ลอ ๕๙๙), ลอยชายกรายแขนเข้าในห้อง. (ดาว); เดินเฉียดใกล้เข้าไปอย่างไม่มีคารวะ; และใช้เข้าคู่กับคำ กรีด, กรุย.

กราย ๓ น. ต้นไม้บางชนิดในตระกูลกระดังงา (Anonaceae) ไม้ผ่าง่าย ใช้ทำฟืนและกระเบื้องมุงหลังคา มีหลายอย่าง คือกรายขาว เป็นไม้ขนาดกลาง เปลือก

สีเทาๆ, กรายดำ เป็นไม้ขนาดย่อม เปลือกสีดำ, กรายแดง เป็นไม้ขนาดสูง เปลือกชักแดงๆ.

กร่าย น. ผ้าคาดที่ถักเป็นตาข่าย เช่น คาดกร่ายชายทองวาง ร่วงรุ้ง. (กาพย์ห่อโคลง).

กราล [กฺราน] (โบ) ดู กราน ๒.

กราว ๑ [กฺราว] (โบ; คำเดียวกับ จราว) น. ตะพาบน้ำ เช่น ตัวกราวมีกริวพ่นชลสินธุ์.

กราว ๒ [กฺราว] ว. เสียงโห่, เสียงคนมาก, เสียงของมาก ๆ ที่ร่วงลง, เสียงเคาะไม้หรือตบมือมาก ๆ.

กราว ๓ [กฺราว] (เสียงอย่างเดียวกับ กราว ๒) น. ชื่อเพลงสองชั้น ใช้เวลาโหมโรงตอนเย็น หรือสำหรับบทของยักษ์เวลายกทัพ, ครั้นมีเพลงกราวอื่น ๆ ด้วย เพลงนี้เรียกว่า **กราวใน**, ต่อนี้ทำบทเชิด, ถ้ามีการพากย์ เช่น พากย์รถ ก่อนยกทัพออก ทำเพลง **กราวในหยุด** หมายความว่าสุดเจรจาแล้วใช้กราวใน พอหยุดป๊องหน้าแล้วจึงพากย์. สำหรับบทของมนุษย์เปลี่ยนเป็น **กราวนอก** ใช้เป็นเพลงประจำกัณฑ์มหาราช ในเวลามีเทศน์มหาชาติ และเรียกว่า **กราวเขน** ก็ได้ เพราะเมื่อยกกองทัพพวกเขนออกก่อน. ถ้าเกี่ยวกับการรำเขาะเข้ ใช้เพลง **กราวรำ**, อาณัติสัญญาณลาโรงก็ใช้เพลงนี้, เมื่อประสมลูกน้องมอญ เป็น **กราวรำมอญ**. นอกนี้ถ้าประสมลูกน้องในสิบสองภาษา ก็มีชื่อตามภาษานั้นๆ คือ **กราวกระแซ** เจือไปข้างเพลงลาวๆ; **กราวเขมร** มีเนื้อร้องเป็นเพลงเขมร; **กราวจีน** ทำในเวลาเข้าฝ้า หรือเดินเล่น หรือเล่นสนุกกัน, ทำนองเป็นเพลงจีนสองชั้น.

กร้าว [กฺร้าว] ว. แข็ง, กระด้าง.

กราสิก [กฺรา—] (โบ; กลอน) น. ผ้าด้ายแกมไหม เช่น พัสตรากราสิกศรี. (ม. คำหลวง ทานกัณฑ์): (ป. กาสิก).

กรำ ว. ตรำ, ฝ่า, ทนลำบาก, เช่น เคี่ยวเข็ญเข็นค้ำกรำไป. (พระราชนิพนธ์ ร. ๖).

กร่ำ ๑ [กฺร่ำ] น. ที่ล่อปลาให้เข้าไปอยู่ ใช้ไม้ปักตามชายฝั่งลำแม่น้ำ เป็นรูปกลมบ้าง รีบ้าง ภายในสุมด้วยกิ่งไม้เพื่อล่อให้ปลาเข้าอาศัย เมื่อเวลาจะจับก็เอาเผือกหรืออวนล้อม แล้วเอาไม้ที่สุมนั้นออก. กล่ำ ก็

ว่า. ก. เอาพร้าหวดตัดคอหญ้าที่เหลืออยู่ให้เตียน. (ปาก) ใช้ประกอบกับความเมาเหล้า ว่าเมากร่ำ หมายความว่า เมาเรื่อยไป.

กร่ำ ๒ [กฺร่ำ] น. ไม้บักที่หมายร่องน้ำที่ทะเล. (บรัดเล).

กร่ำกรุ่น [กฺร่ำกฺรุ่น] ว. สีมัว ๆ ไม่ชัด เช่น สีกร่ำกรุ่นเป็นอย่างไรฉันไม่เคย.

กริก [กฺริก] ว. เสียงสิ่งของกระทบกัน.

กริกกริว [กฺริกกฺริว] ว. ขี้ริ้ว, เลว, เช่น ไฉมใช่ไฉมคนค้า หน้าใช่หน้ากริกกริว. (ลอ ๔๓๐).

กริกกรี [กฺริกกฺรี] (ถิ่น—ปักษ์ใต้) ว. ทำท่าเจ้าชู้.

กริ่ง ๑ [กฺริ่ง] (เสียง) น. เครื่องบอกสัญญาณมีเสียงดังกริ่ง ๆ, พระเครื่องที่ทำด้วยโลหะ ข้างในกลวง มีก้อนโลหะคลอนเขย่าดังกริ่ง ๆ เรียกว่า พระกริ่ง. (ทางเหนือว่า มะหิ่ง). ว. เสียงแหลมเบา เช่น เสียงของแข็งอย่างแท่งโลหะกระทบกัน.

กริ่ง ๒ [กฺริ่ง] ก. นึกแคลง, นึกระแวง, นึกสงสัย. **กริ่งเกรง** ก. ระแวงกลัวไป. **กริ่งใจ** ก. นึกแคลงใจ.

กริงกริว [กฺริงกฺริว] ว. เล็ก เช่น มนุษย์น้อยกริงกริวผิวเนื้อเหลือง.

กริ่งกริ้ว [กฺริ่งกฺริ้ว] (ถิ่น—ปักษ์ใต้) ว. เล็ก, ผอม, เช่น รูปร่างกริ่งกริ้ว คือ รูปร่างเล็ก.

กริช [กฺริด] น. มีดสองคม รูปคดปลายแหลม.

กริณี, กรินี [กะ—] (แบบ) น. ช้างพัง โดยมากใช้ว่า กิรินี กิริณี ก็มี. (ป.; สํ. กริณี).

กริตย [กฺริตยะ] (โบ; กลอน) ก. ทำ เช่น พระบาทสญชัยฉ้ำระกริตยภิษิต—สรรพางค์. (ม. คำหลวง มหาพน) (สํ. กฤตฺย).

กริน [กะ—] (แบบ) น. ช้าง, ช้างพลาย, เช่น กรินไกรอาสนอัศวาชี. (ม. คำหลวง ฉกษัตริย์). (สํ.). **กรินทร์** น. พญาช้าง, ช้างที่ควรยกย่อง, เช่น เบื้องนั้นบรรลุผู้ เผือกกรินทร์ หนึ่งฤๅ: (ลิลิตพยุหยาตรา). ใช้เป็น กเรนทร์ ก็มี. (สํ. กริน+อินฺทฺร=กรินทฺร: ช้างใหญ่, ช้างศึก, ช้างพระอินทร์).

กรินี [กะ—] ดู กริณี.

กริบ [กฺริบ] ก. ตัดให้พลันขาดด้วยตะไกร,

ตัดขาดโดยฉับไวและแนบเนียน.

กริม [กฺริม] น. ปลาน้ำจืดชนิดหนึ่ง มีลักษณะคล้ายปลากัด แต่หัวค่อนข้างแหลม ชอบอาศัยอยู่ตามบึงหนองและคู. (Ctenops).

กริ่ม ก. กระหยิ่ม, ดีใจ, อิ่มใจ. (ปาก) ใช้ประกอบกับความเมาเหล้าว่า เมากริ่ม หมายความว่าเมาอย่างใจดี.

กริยา [กฺริ—] (ไว) น. คำที่แสดงอาการของนามหรือสรรพนาม. (ส.). **กริยานุเคราะห์** (ไว) น. กริยาที่ใช้ช่วยกริยาอื่น เช่น คง จะ ถูก อย่า. **กริยาวิเศษณ์** (ไว) น. คำวิเศษณ์ใช้ประกอบคำกริยาหรือคำวิเศษณ์ด้วยกัน ให้มีความแปลกออกไป. **กริยาวิเศษณ์วลี** (ไว) น. ท่อนความที่มีคำกริยาวิเศษณ์ที่พ่วงบุรพบทเข้าขยายกริยา เช่นม้าวิ่งไปข้างในนั้น ความที่ขีดสัญประกาศนั้น เป็นกริยาวิเศษณ์วลี. **กริยาวิเศษณานุประโยค** (ไว) น. อนุประโยคที่ประกอบกริยาหรือวิเศษณ์ในสังกรประโยค, ประโยควิเศษณ์ก็ว่า.

กริว ๑ [กฺริว] น. เต่า เช่น เขียนกริวขึ้นขี่ที่ต้นคอ. (ขุนช้างขุนแผน).

กริว ๒ [กฺริว] ว. เกรียว เช่น บางหมู่ก็กริวเกรี่น. (ม. คำฉันท์ มหาพน). **กริวกราว** (เสียง) ว. เสียงไห่, เสียงเอ็ดอึงพร้อมกันหลาย ๆ เสียง, เช่น บ้างโบกธงธูชพรายพราว โลดเต้นกริวกราว.

กริ้ว [กฺริ้ว] (ราชา) ก. โกรธ, เคือง. ในบทกลอนโบราณใช้ในที่สามัญก็มี เช่น ฝูงมหาชนทั้งหลายกริ้วโกรธ. (ม. คำหลวง ชูชก).

กรี ๑ [กะรี] (แบบ) น. ช้าง เช่น ถัดนั้นพลนิกรพวกกรี. (ม. คำหลวง มหาราช).

กรี ๒ [กฺรี] (กลอน) ย่อมาจาก กรีฑา เช่น ให้เรานี้กรีพลออกเดินไพร. (อิเหนา).

กรี ๓ [กฺรี] น. กระดูกแหลมที่หัวกุ้ง.

กรีฑา น. การกีฬากายบริหาร, การเล่นสนุก เช่น กรีฑาร่าเริงรื่น, การเล่นสมพาส เช่น ในกามกรีฑากล. (กฤมฆา); การประลองยุทธ์. (ส.). **กรีฑากร** ก. ทำกรีฑา เช่น ปางกรีฑากร อนงค์ในแท่นทอง. (สมุทรโฆษ). **กรีฑาภิรมย์** ว. น่ารื่นรมย์ยิ่งในกรีฑา เช่น อรอาดมชายาอันกรีฑาภิรมย์. (ม. คำหลวง ทศพร).

กรีฑารมย์ ว. เป็นที่ยินดีในกรีฑา เช่น สองท้าวเสมอกันและควรที่กรีฑารมย์. (สมุทรโฆษ). **กรีฑาสถาน** น. สถานที่เล่นกีฬา.

กรีด ๑ [กฺรีด] (ถิ่น) น. เครื่องจับสัตว์น้ำชนิดหนึ่ง. ดู กราด. ก. ขีด, ขีดให้เป็นรอย; ถาดมีดบนของแข็ง; กระจายออก เช่น เกษาแสยงสยบกรีด. (ม. คำหลวง วนปเวสน์). **กรีดกาย** ว. เยื้องกราย, เดินทอดแขน, มีท่าทางหยิบโหย่ง, ทำอะไรไม่เต็มกำลัง. **กรีดนิ้ว** ก. กรายนิ้ว, กรีดเล็บ ก็ว่า.

กรีด ๒ [กฺรีด] ว. เสียงร้องอันแหลม. **กรีดกราด** [–กฺราด] ว. เสียงร้องแหลมโดยความตกใจ.

กรีด ว. เสียงร้องอันแหลม.

กรีธา [กฺรีทา] ก. เคลื่อน, ยก, เดินเป็นหมู่หรือเป็นกระบวน (ใช้ในการยกทัพ) เช่น **กรีธาทัพ** ยกกระบวนทัพ, เดินกองทัพ, **กรีธาพล** รวมพลเข้าเป็นกระบวน.

กรีษ [กะหรีด] (แบบ) น. คูถ, อุจจาระ, ขี้, กรีส ก็ใช้ เช่น หนึ่งน้ำมูตรกรีส ฤๅเกียจฤๅกีด คำคนติฉิน. (สรรพสิทธิ์). (สํ.; ป. กรีส).

กรีส [กะหรีด] (แบบ) น. มาตราวัดพื้นที่มีอัตราเท่ากับ ๔ อัมพณะ หรือ ๑๒๕ ศอก, กำหนดเนื้อที่ทำนาได้ข้าวประมาณ ๔๔ ทะนาน. (ลิปิ).

กรึง [กฺรึง] (โบ) ก. ตรึง, ปักแน่น, ทำให้แน่น, เช่น ต้องศรพรหมาสตร์ฤทธิรณ กรึงแน่นทรวงบน ตลอดจนยอดปฤษฎางค์. (พากย์).

กรุ [กฺรุ] น. ห้องที่ทำไว้ใต้ดินและใต้พระเจดีย์. ก. กัน, กั้น, รองไว้ข้างล่าง, เช่น กรองกรุฉลุกรเม็ด ช่อช้อย. (เพชรมงกุฎ).

กรุก [กฺรุก] ก. ขลุก, ขลุกขลุ่ย, ง่วนอยู่, เช่น พรรษาหนึ่งสองพรรษาไม่ผาสุก เข้าบ้านกรุกเลยลาสิกขาบท. (นิ. เดือน). ว. เสียงดังกุก เช่น ได้ยินเสียงกรุกลุกขึ้นมอง. (คาวี). **กรุกกรัก** ก. ขลุกขลัก เช่น กรุกกรักประดักประเดิดเปิดฝาลุ้ง. (คาวี). ว. เสียงดังกุกกัก เช่น ได้ยินเสียงกรุก ๆ กรักก็ทักถาม. (ม. ร่ายยาว ชูชก).

กรุง น. เมืองหลวง, เมืองใหญ่, แต่ก่อนหมายถึงประเทศก็ได้. **กรุงพาลี** น. กระ

ทงชนิดสี่เหลี่ยมใส่เครื่องเซ่นบูชา เรียกว่า บัดกรุงพาลี หรือ บัดพลี ก็ว่า, มาจากชื่อท้าวพลี. (ดู บ่อเกิดรามเกียรติ์).

กรุ้งกริ่ง [กฺรุ้งกฺริ่ง] ว. ทำท่าเจ้าชู้.

กรุงเขมา [กฺรุงเขฺมา] น. ไม้เถาชนิดหนึ่ง ใบชักเป็นสามเหลี่ยมคล้ายใบก้นบึ๊ดหรือสบู่เลือด ผลกลม ๆ ขนาดเม็ดพริกไทยเขื่อง ๆ เมื่อสุกสีแดง. (Cissampelos pareira).

กรุณ [กะรุน] (กลอน) น. กรุณา.

กรุณา [กะรุนา] น. ความสงสาร, ความหวั่นใจหรือเอาใจช่วยเหลือเมื่อเห็นผู้อื่นได้ทุกข์, เป็นประการหนึ่งในพรหมวิหารสี่; ใช้เป็นสรรพนามสำหรับพระเจ้าแผ่นดิน เช่น กราบบังคมทูลพระกรุณา. (ป.). **กรุณาทฤคุณ** (ใบ; แบบ) น. คุณมีกรุณาเป็นต้น. (กฎหมาย). (ป. กรุณา+อาทิ+คุณ).

กรุน [กฺรุน] ก. ตัด, ทำลาย, เช่น จะกรุนจะกราดสงคราม. (ม. คำฉันท์ มหาราช). (ทางเหนือ กุน ว่า ตัด ทำลาย ใช้คู่กับ กาต ว่า ทำให้ราบลง).

กรุ่น [กฺรุ่น] ว. มีควันหรือกลิ่นเรื่อยอยู่, กำลังร้อนอยู่.

กรุบ [กฺรุบ] น. กะลาอ่อนของมะพร้าว, ขนมแข็งปั้นก้อนชนิดหนึ่ง. ว. เสียงดังเช่นเคี้ยวถูกของแข็ง ๆ. **กรุบกริบ** ว. เสียงกุกกิก.

กรุ่ม [กฺรุ่ม] ก. ขันบ่อย ๆ (ใช้สำหรับนกเขา, แต่ใช้แก่นกอื่นก็มีบ้าง เช่น บางพวกจับเป็นคู่คู่ขันโดยธรรมดาเวลากรุ่มกำลังที่ตั้งขึ้นตามฤดู. –ม. ร่ายยาว วนปเวสน์); โดยปริยายหมายความว่าสบายเรื่อย ๆ ไป เช่น มีเงินตรากินกรุ่มเป็นภูมิฐาน. (นิ. เดือน). ก. รุ่มร้อน, ระอุ, เช่น นรกเท่ากรุ่ม เปลวร้อนเหมือนไฟ. (สุบิน).

กรุ้มกริ่ม [กฺรุ้มกฺริ่ม] ก. แสดงสีหน้าดีใจในที.

กรุย ๑ [กฺรุย] น. หลักที่ปักกะายไว้เพื่อเป็นเครื่องหมาย. ก. ปักหลักเช่นนั้น. (ข. ตฺรุย).

กรุย ๒ [กฺรุย] ว. ทำทีท่าเจ้าชู้ เช่น ห่มเพลาะกรุมกรอกรุยฉุยเฉิดฉัน. (มณีพิชัย). **กรุยกราย** ว. ทำทีท่าเจ้าชู้, ในบทกลอนใช้ว่า กรายกรุย ก็มี เช่น อย่านุ่งลายกรายกรุยทำฉุยไป. (สุภาษิตสุนทรภู่).

กรุยเกรียว [กฺรุย–] (กลอน) ว. เกรียวกราว เช่น แสรกเสียงกรุยเกรียว. (คุษฎี

สังเวย).

กรู ๑ [กฺรู] ว. พร้อมกันวิ่ง, วิ่งไปพร้อมกัน.

กรู ๒ [กฺรู] น. ข้าวชนิดหนึ่งที่ทำเพื่ออุทิศให้ปรทัตตูปชีวีเปรต ในพระราชพิธีสารทเรียกว่า ข้าวกรู.

กรูด ๑ [กฺรูด] (โบ) น. มะกรูด เช่น งั้งาวทรนาวเนก กรูดฉุรเฉกจรุงชาร. (ม. คำหลวง จุลพน). (ถิ่น—ปักษ์ใต้) น. มะกรูด; โรคหูด.

กรูด ๒ [กฺรูด] ว. เสียง เช่นเสียงที่ลากของถูไป.

กรูม [กฺรูม] ว. กรอม, คลุม, เช่น ห่มเพลาะกรูมกรอกรุยฉุยเฉิดฉัน. (มณีพิชัย).

กเรณุ [กะเรนุ] (แบบ) น. ช้าง เช่น กเรณุหัสดี. (สรรพสิทธิ). (ป.). **กเรณุกา** (แบบ) น. ช้างพัง. (ป.).

กเรนทร์ (กลอน, แผลงมาจาก กรินทร์) น. ช้าง เช่น กเรนทรปรปักษ์. (สมุทรโฆษ).

กฤช [กฺริด] (โบ) น. กริช.

กฤต— [กฺริ—] (แบบ) ว. อันกระทำแล้ว, ใช้ประกอบเป็นส่วนหน้าของสมาส, ในบทกลอนแผลงเป็น กฤษฎา ก็มี. (ส. กฤต; ป. กต). **กฤตาญชลี** ก. ยกมือไหว้. (ส.; ป. กตาญฺชลี: มีกระพุ่มมืออันทำแล้ว). ในบทกลอน ใช้แผลงเป็นรูปต่าง ๆ คือ กฤดาอัญชลี กฤษฎา กฤษฎาญ กฤษฎาญชลี กฤษฎาญชุลี กฤษฎาญชลิต กฤษฎาญชวลิตฺวา กฤษฎาญชวลิศ กฤษฎาญชวเลศ. **กฤตาธิการ** น. อธิการ (บารมีอันยิ่ง) ที่ทำไว้. ว. มีอธิการที่ทำไว้. (ส.; ป. กตาธิการ). ในบทกลอนใช้เป็น กฤดา หรือ กฤดาการ ก็มี. **กฤตาภินิหาร** น. อภินิหาร (บุญอันยิ่ง) ที่ทำไว้. ว. มีอภินิหารที่ทำไว้. (ส.; ป. กตาภินิหาร). ในบทกลอนใช้แผลงเป็น กฤษฎา หรือ กฤษฎาภินิหาร ก็มี.

กฤตยาเกียรณ [กฺริตฺ—] (แบบ) ว. พร้อมด้วยเกียรติยศ เช่น ความชอบกอปรกฤตยากยรณ. (ม. คำหลวง ทานกัณฑ์). (ส. กีรติ+อากีรณ).

กฤดา, กฤดาการ (โบ; กลอน) แผลงมาจาก กฤตาธิการ, เช่น ทรงพระกฤดาเดชานุภาพยิ่งทวีขึ้น. (พงศ. อยุธยา), ผู้ใดมีบุญญากฤดาการ. (เสภาสุนทรภู่).

กฤดาอัญชลี [กฺริ—] (โบ; กลอน)

แผลงมาจาก กฤตาญชลี, เช่น ขอถวาย กฤตาอัญ-ชลีไอนศิโรจร. (ตำราช้างคำฉันท์).

กฤติ [กฺริติ] (ใบ; กลอน) น. เกียรติ เช่น วรกฤติไอพาร. (ชุมนุมตำรากลอน).

กฤติกา, กฤตยฎีกา แผลงมาจาก กติกา, เช่น อันว่าความกฤติกา แต่สองราแรกทรงพรต. (ม. คำหลวง กุมาร), ชำระกฤตยฎีกา. (ไวพจน์พิจารณ์).

กฤตย [กฺริตะยะ] (ใบ; กลอน) ก. ทำ เช่น พระบาทสญชัยก็ชำระกฤตยภิสิต—สรรพางค์. (ม. คำหลวง มหาพน). (สี.).

กฤตยา ๑ [กฺริต—] (ใบ; กลอน) น. เกียรติ เช่น เสื่อมกฤตยาสยามยศ. (ตะเลงพ่าย ๓๔๗).

กฤตยา ๒, กฤติยา [กฺริต—] น. การใช้เวทมนตร์, เสน่ห์, อาถรรพ์, เช่น มนตร์กฤตยานั้นชั้น เสื่อมสิ้นทุกวัน. (โลกนิติ ๒๗๐), หาแม่มดทั่วหน้า หมู่แก้กฤติยา. (ลอ ๑๒๔).

กฤติกา [กฺริตติกา] น. ดาวฤกษ์ที่ ๓ มี ๘ ดวง เรียกว่า ดาวลูกไก่ หรือว่า ดาวชงสามเหลี่ยม มีห่างเรียวยาว (" หมู่สามสมมุติกุกุฎใบ- ดกกฤติกาขาน " —สรรพสิทธิ). กัตติกา ก็ว่า. (สี. กฤตฺติกา; ป. กตฺติกา).

กฤษฎา ๑ (ใบ; กลอน) (แผลงมาจาก กฤต) ว. ที่ทำแล้ว เช่น เพื่อพระราชกฤษฎาแต่ก่อ (ราชกิจที่ทรงทำมาแล้ว). (ตะเลงพ่าย ๓๕๖).

กฤษฎา ๒ กฤษฎาภินิหาร (ใบ; กลอน) แผลงมาจาก กฤตาภินิหาร, เช่น เชิญชมชื่นกฤษฎา. (ม. คำหลวง ฉกษัตริย์).

กฤษฎา ๓, กฤษฎาญ, กฤษฎาญชลี, กฤษฎาญชุลี, กฤษฎาญชลิต, กฤษฎาญชวลิตวา, กฤษฎาญชวลิศ, กฤษฎาญชวเลศ (ใบ; กลอน) แผลงมาจาก กฤตาญชลี, เช่น ถวายอภิวันทกฤษฎาญ กฤษฎาการกราบเกล้า. (ม. คำหลวง มัทรี, ฉกษัตริย์), กฤษฎาญชลียะยุ่งแล. (ม. คำหลวง ทศพร), กฤษฎาญชุลีน้อม. (ฉันทลักษณ), กฤษฎาญชลิตไหว้. (มาลัยคำหลวง), อันว่ากฤษฎาญชวลิตวา. (มาลัยคำหลวง), อนนว่าเจ้าสากลกฤษฎาญ- ชวลิศท่านขแล้ว. (ม. คำหลวง ทานกัณฑ์), ถวาย กฤษฎาญชวเวศ ทูลแถลงเหตุนุสนธ์. (เพชร

มงกุฎ).

กฤษฎาธาร น. พระที่นั่งที่ทำขึ้นสำหรับเกียรติยศ (?) เช่น พระมหาพิชัยราชรถกฤษฎาธาร. (เรื่องพระบรมศพ).

กฤษฎี (แบบ; กลอน) น. รูป เช่น พระอินทราธิราชแปรกฤษฎี. (สมุทรโฆษ). (ส. อากฤติ : รูป).

กฤษฎีกา น. แผลงมาจาก กติกา, เช่น ก็รับพระกฤษฎีกากำหนด แห่งพระดาบสว่าสาธุแล. (ม. คำหลวง วนปเวสน์). (กฎ) น. กฎหมายฝ่ายบริหาร เช่น คณะกรรมการกฤษฎีกา; บทบัญญัติซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงตราขึ้นโดยไม่ขัดต่อกฎหมาย เรียกว่า พระราชกฤษฎีกา. (กฎ ; ไบ) น. พระราชโองการที่กำหนดเป็นบทกฎหมาย.

กฤษณา [กฤ-สนา] น. เนื้อไม้หอมชนิดหนึ่ง มีสีดำ.

กล [กน] น. ชั้นเชิง, แบบอย่าง, เล่ห์เหลี่ยม, วิธี, เหตุ, อุบาย, เช่น กลยุทธ์; การเล่นที่ลวงตา เช่น เล่นกล; เครื่องไก, เครื่องจักร, เครื่องยนต์, เช่น ช่างกล; อย่าง เช่น บ่รู้ก็กลนานา. (สมุทรโฆษ). ว. เช่น, เหมือน; เคลือบแฝง เช่น ถ้าจำเลยให้การเป็นกลความ. (กฎหมาย). **กลบท** [กนละบด] น. คำประพันธ์ที่บัญญัติให้ใช้คำหรือสัมผัสเป็นชั้นเชิงยิ่งกว่าธรรมดา เช่น อมรแมนแม่นแม้นเจ้างามโฉม. (กลบทตรีประดับ), เป็นคู่กับ กลอักษร. **กลพยาน** น. พยานที่ถูกวานให้ไปถามเป็นคำนับ. (ลักษณะพยานบทที่ ๖). **กลไฟ** น. เรือกเรือที่ไปด้วยเครื่องจักรซึ่งใช้กำลังไอน้ำ. **กลเม็ด ๑** [กนละ—] น. วิธีที่แยบคาย, กัลเม็ด ก็ว่า. (กลเม็ด ๒ ดูที่คำตั้งต่อไป). **กลอักษร** น. กลบทที่ซ่อนเงื่อนไว้ให้อ่านฉงน เช่น โอ้อกเอ๋ยแสนวิตก กระไรเลยระกำใจ จะจากไกลไม่เคย. (กลอักษรงูกลืนหาง). (จารึกวัดโพธิ์).

กลด ๑ [กฺลด] น. ร่มชนิดหนึ่ง มีคันยาวสำหรับเจ้านายหรือพระภิกษุ; (ราชาศัพท์และถิ่น) ร่ม; วงกลมอันมีแสงสว่างเรืองโดยปรกติมักเป็นสีรุ้ง ล้อมรอบดวงอาทิตย์หรือดวงจันทร์, เมื่ออาทิตย์หรือจันทร์มีวงเช่นนี้ เรียกว่า ทรงกลด. (ป. กฺลสฺ). **กลดกำมะลอ** น. ร่มชนิดหนึ่ง พื้นขาวโรยทอง เป็นเครื่องยศ. **กลดพระสุเมรุ** น. วิธีรำละครท่าหนึ่ง อยู่ในอัน

ดับว่า สารถีชักรถ กลดพระสุเมรุ พระเวนเวหา. (พ้อน).

กลด ๒ [กฺลด] (โบ) น. หม้อน้ำเทพมนตร์ของพราหมณ์. ดู กลศ.

กล่น [กฺล่น] ก. เกลื่อนกลาด, ดื่นดาษ, เรี่ยรายอยู่.

กลบ [กฺลบ] ก. ปิด, ถม, เอาดินถมหลุม. **กลบเกลื่อน** ก. ทำให้เรื่องเลือนหายไป. **กลบบัตรสุมเพลิง** น. ชื่อพิธีพราหมณ์อย่างหนึ่ง ทำแก้เสนียด. **กลบ, กลบลบ** (กฎ) ก. ใช้เนื้อ, ทดแทน, เช่น ให้เอาสินไหมมากลบทรัพย์นั้นเสีย. (กฎ. ราชบุรี). **กลบเกลี่ย** ก. ปิดให้เรียบสนิท.

กลม ๑ [กฺลม] น. ชื่อเพลงไทยของเก่าใช้เครื่องปี่พาทย์ ทำตอนออกจากที่หนึ่งไปยังที่หนึ่งโดยตัวคนเดียว จะเหาะหรือเดินก็ได้, และใช้เป็นเพลงประจำกัณฑ์สักบรรพในเวลามีเทศน์มหาชาติ.

กลม ๒ [กฺลม] น. ต้นไม้ขนาดย่อมชนิดหนึ่ง มีในแถบปักษ์ใต้. (Aporosa)

กลม ๓ [กฺลม] ลักษณะนาม เรียกจำนวนเหล้าที่ตวงด้วยของกลมว่า หนึ่งกลม สองกลม. ว. มีสัณฐานไม่เป็นเหลี่ยมและไม่รี เช่น ลูกโลก; (กลอน) โดยปริยายว่าเรียบร้อยดี เช่น ใจพระลออยู่บมิกลม. (ลอ ๑๑๘), ว่ากลิ้งกลอกเต็มตัว เช่น คนกลมดั่งน้ำกลอก ใบบัว. **กลมกล่อม** ว. พอดี. **กลมกลืน** ว. สนิทสนม. **กลมกลืนกลอน** น. ชื่อเพลงยาวกลอักษรตัวอย่างว่า แสนเสียดายหายห่างไอ้ แสนเสียดายกรายนาคช่าง แสนเสียดายงอนงามเจ้า. **กลมเกลียว** ว. เข้ากันได้สนิทดี, พร้อมเพรียงกัน, ไม่แก่งแย่งกัน. **กลมดิก** ว. กลมทีเดียว, โดยปริยายหมายความว่า กลิ้งกลอก.

กลม ๔ [กฺลม] (โบ) ว. ปวง, หมด, สิ้น, เช่น ทั้งกลม คือทั้งปวง. (จึงได้เมืองแก่กูทั้งกลม -จารึกสยาม ๑/๑/๑๗); เรียกหญิงที่ตายพร้อมกับลูกที่อยู่ในท้องด้วยว่าตายทั้งกลม คือตายทั้งหมด.

กลมภ [กะลมพะ] (กลอน) ว. หลายอย่างรวมกัน เช่น จำหลักจำหลอกกลมภบังอวจจำหลักกราย. (สมุทรโฆษ). (ทมิฬ กลมฺป).

กลเม็ด ๑ ดูที่ กล.

กลเม็ด ๒ [กนละ—] น. ชื่อเทียนชนิดหนึ่ง ซึ่งตามประเพณีเดิมจุดตั้งแต่วันเกิดมาและเลี้ยงไฟต่อกันไว้จนถึงวันตาย เมื่อถึงวันเผาก็ใช้ไฟนั้นเผา เรียกว่า เทียนกลเม็ด, เทียนจุดคู่ชีพเวลาจะสิ้นใจ.

กลวง ๑ [กฺลวง] ว. เป็นรู, เป็นโพรง, ไม่ตัน.

กลวง ๒ [กฺลวง] (ปาก) น. คลวง เช่น โรงกลวง คือโรงคลวง โรงกลุงตีบุก.

กลวม [กฺลวม] (โบ) ก. กรวม, สวม, ทับ เช่น บงงเมฆกลวมกลุ้มหล้า หล่อแสง. (ยวนพ่าย).

กล้วย ๑ [กฺล้วย] น. พรรณไม้พวกหนึ่ง (ในตระกูล Musa) มีหลายชนิด บางชนิดออกหน่อ บางชนิดไม่ออกหน่อ ใบแบนยาวใหญ่ ก้านใบตอนล่างเป็นกาบยาวหุ้มห่อซ้อนกันเป็นลำต้น ดอกออกที่ปลายลำต้นเป็นปลี และมักยาวเป็นงวง บางชนิดผลรับประทานได้ บางชนิดต้องต้มให้สุกเสียก่อนจึงรับประทานได้ บางชนิดลำต้นคล้ายปาล์ม ออกเรียงกันเป็นแถวทำนองพัดคลี่ เป็นไม้ปลูกไว้ดูเล่น เช่น กล้วยลังกา กล้วยพัด บางทีก็เรียกว่า ถล้าย (Ravenalia Madagascariensis). **กล้วยแขก** น. กล้วยชุบแป้งทอด.

กล้วย ๒ [กฺล้วย] น. ชื่อปลาน้ำเค็มชนิดหนึ่ง มีชุมในอ่าวไทย, บางแห่งเรียกว่า ปลาหัวอ่อน, มีรูปร่างลักษณะลำตัวค่อนข้างกลม (อยู่ในจำพวก Stolephorus).

กล้วยน้อย น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง ต้นและใบเหมือนกระดังงาจีน แต่ดอกเล็กกว่า กลิ่นหอมเช่นเดียวกัน มีลูกเช่นเดียวกัน รากสีดำ กลิ่นเหมือนน้ำมันดิน, ทางตะวันออกเรียกว่า พระยาเล็บครุฑ เพราะที่ก้านจะงอยดอกงุ้มเหมือนเล็บนก, ชาวป่าใช้รากแก้พิษงู (กบิลว่าน).

กล้วยไม้ ๑ น. พรรณไม้พวกหนึ่ง มีหลายชนิด รูปและลักษณะต่าง ๆ กัน บางชนิดเกาะตามต้นไม้และหิน บางชนิดขึ้นอยู่บนดิน บางชนิดมีดอกงาม (Orchidaceae). พายัพว่า เอื้อง.

กล้วยไม้ ๒ (ถิ่น—พายัพ) น. ต้นจุกโรหินี. (Dischidia Rafflesiana).

กล้วยหมูสัง น. ต้นไม้ มีในแถบปักษ์ใต้ (Uvaria purpurea).

กลศ [กฺลด] น. ภาชนะใส่น้ำเทพมนตร์

ของพราหมณ์ มีลักษณะเหมือนคนไท มีฝาปิด มีพวยอย่างกานำ้ เรียกว่า หม้อกลศ. (ส. ; ป. กลส).

กลหาย [กะละ—] (โบ; กลอน) ก. กระหาย, เช่น หื่นกลหายสาหัส. (ม. คำหลวง ทานกัณฑ์).

กลเหย [กะละเหยฺ] (โบ ; กลอน) ก. กระเหย, ระเหย, ซ่านออก, เช่น พนดณนก หดหลายกล-- เหยสูรสานนท์ ฟงงลนนลุงลานใจ. (ม. คำหลวง มหาพน).

กล้อ ๑ [กฺล้อ] น. เรือไกลน. ว. กลม. ก. ทำให้กลม. (ถิ่น—ปักษ์ใต้) ก. โคลง เช่น เรือกล้อ ว่าเรือโคลง.

กล้อ ๒ (โบ) น. เครื่องสานชาชันชนิดหนึ่ง เช่น ชื่อว่ากล้อกึ่บมิให้พร่องเลอย. (ม. คำหลวง ชูชก). ดู กร้อ. (เทียบ ปี. กฺรฮ่า ไท).

กลอก [กฺลอก] ว. เคลื่อนไปมา, กลับ, กลิ้ง, ไม่ลงที่. **กลอกกลับ** ว. โยกโคลง, พลิกแพลง, กลับกลอก ก็ว่า. **กลอกแกลก** (ถิ่น—ปักษ์ใต้) ว. เหลวไหล, ไม่แน่นอน.

กลอง ๑ [กฺลอง] น. เครื่องตีที่ขึงด้วยหนัง มีหลายชนิด, ถ้าขึ้นหนังหน้าเดียว มีรูปยาวมาก ใช้สะพายในเวลาตี เรียกว่า กลองยาว หรือเถิดเทิง ก็ว่า, ขึ้นหนังทั้งสองหน้า ใช้ร้อยโยงด้วยสายหนัง เรียกกลองมลายู, ถ้าร้อยโยงด้วยหวาย เรียกว่า กลองแขก กลองชนะ, ขึ้นหนังตรึงแน่นทั้งสองหน้า เรียกว่า กลองทัด.

กลอง ๒ [กฺลอง] น. ชื่อเพลงชนิดหนึ่งเป็นเพลงแขก ใช้ปี่ชวาและกลองแขก ทำนองเล่นกระบี่กระบอง ที่เรียกว่า สะระหม่า, ทำตอนที่เล่นกีฬาท่าต่าง ๆ มีรำดาบ รำง้าวเป็นต้น เรียกว่าเพลง **กลองแขก** ก็ได้, อีกอย่างหนึ่ง เมื่อรำเป็นท่ามลายู ซึ่งเรียกว่า สะระหม่าแขก ใช้เพลงเรียกว่า **กลองมลายู** เครื่องและทำนองอย่างเดียวกับเพลงกลองแขก แต่ในตอนนี้รำกริช, ถ้าทำในการยกกระบวนแห่ ใช้เพลง **กลองโยน** เป็นเพลงไทยเครื่องปี่พาทย์, ฉะนั้นจึงใช้เป็นเพลงประจำกัณฑ์นครกัณฑ์ ในเวลามีเทศน์มหาชาติ.

กล่อง [กฺล่อง] น. ภาชนะโดยมากกลมแบน มีฝาปิด.

กล้อง ๑ [กฺล้อง] น. เครื่องสูบยาและ

บุหรี่, เครื่องนัดยา, เครื่องมือเป่านก; เครื่องส่องของเล็กให้ใหญ่ เรียกว่ากล้องจุลทรรศน์, เครื่องส่องของไกลให้เห็นใกล้ เรียกว่า กล้องโทรทรรศน์. (ถิ่น—ปักษ์ใต้) น. หลอด เช่น ก้องเกียง ว่าหลอดตะเกียง. **กล้องตุด** (ถิ่น—ปักษ์ใต้) น. กล้องไม้ซาง. **กล้องสลัด** น. กล้องที่ใช้ใส่อาวุธชัดไป. (พิชัยสงคราม).

กล้อง ๒ [กฺล้อง] น. ข้าวที่สีแล้วยังมีข้าวเปลือกปนอยู่ เรียกว่าข้าวกล้อง ก. คำ; เกลา, โกลน; โดยปริยายใช้ว่า ทุบ, ถอง.

กล้องแกล้ง [กฺล้องแกฺล้ง] ว. เอวเล็กเอวบาง, อ้อนแอ้น.

กลอน ๑ [กฺลอน] น. ไม้ขัดประตูหน้าต่าง, ดาล, เครื่องสลักประตูหน้าต่าง; ไม้ที่พาดบนแปสำหรับวาง เครื่องมุงหลังคา; คำประพันธ์ซึ่งแต่เดิมเรียกคำเรียงที่มีสัมผัสทั่วไป จะเป็น โคลง ฉันท์ หรือกาพย์ ก็ตาม เช่นในคำว่า ชุมนุมตำรากลอน, ครั้นเรียกเฉพาะคำประพันธ์บางอย่างเป็นคำโคลง คำฉันท์ คำกาพย์ แล้ว คำประพันธ์นอกนี้อีกอย่างหนึ่ง จึงเรียกว่า คำกลอน เป็นลำนำสำหรับขับร้องบ้าง คือ บทละคร สักวา เสภา บทคอกสร้อย, เป็นเพลงสำหรับอ่านบ้าง คือ กลอนเพลงยาว หรือ กลอนตลาด. **กลอนตลาด** น. คำกลอนสามัญ โดยมากเป็นกลอนแปด เช่น นิราส. **กลอนลิลิต** น. คำกลอนที่แต่งอย่างร่าย. (ชุมนุมตำรากลอน). **กลอนสุภาพ** น. กลอนเพลงยาวหรือกลอนตลาด. **กลอนสด** น กลอนที่ผูกและกล่าวขึ้นในปัจจุบันโดยไม่ได้คิดมาก่อนเลย.

กลอน ๒ [กฺลอน] น. ลูกตุ้ม, ขลุบ, เช่น แกว่งกลอนยรรยงยุทธ์. (อนิรุทธ์).

กล่อน [กฺล่อน] น. โรคชนิดหนึ่งเกิดจากของเหลวเข้าไปขังอยู่ในกระเพาะลูกอัณฑะ, ถ้าของเหลวนั้นเป็นน้ำ เรียกว่า กล่อนน้ำ, ถ้าเป็นเลือด เรียกว่า กล่อนเลือด, ถ้าเป็นหนอง เรียกว่า กล่อนหนอง.

กล้อน [กฺล้อน] ว. เลี่ยน, โล้น. ก. ตัดให้เกรียน.

กล่อม ๑ [กฺล่อม] น. ชื่อมาตราเงินโบราณ สองกล่อมเป็นหนึ่งกล่ำ. ก. ทำให้กลม เช่น กล่อมเสา, โดยปริยายว่าเหมาะเจาะ เช่น น้ำหอมกล่อมกลิ่นดอกไม้กลั่น. (ขุนช้างขุนแผน).

กล่อม ๒ [กฺล่อม] น. ชื่อเพลงเครื่องปี่พาทย์ ทำตอนพระเข้าหานาง ซึ่งเรียกว่า โลม หรือตอนขับบำเรอ เรียกว่า กล่อม มโหรี อันใช้เป็นเครื่องสายประสมในกาย หลัง และมีชื่อเป็นชนิดต่าง ๆ คือ กล่อมช้าง กล่อมพระยา กล่อมนารี และกล่อมในพิธีพราหมณ์ เรียกว่า กล่อมหงส์. ก. ขับ, ร้อง, ถนอม, เล้าโลม, เพื่อให้เพลินหรือหลับ. (สำหรับเด็ก).

กล้อมแกล้ม [กฺล้อมแกฺล้ม] ว. กะล่อมกะแล่ม.

กลอย [กฺลอย] น. ไม้เถาชนิดหนึ่ง ในจำพวกมัน มีหัว ก้านใบยาว ปลายก้านมีสามใบย่อย หัวคิบมีพิษเบื่อเมา แต่เมื่อฟอกและนึ่งหรือต้มให้สุกแล้วรับประทานได้ (Dioscorea hispida). มันกลอย ก็เรียก. ก. คล้อย, ร่วม, เช่น กลอยใจ กลอยสวาท.

กลัก [กฺลัก] น. ภาชนะรูปกระบอกมีฝาปิด, ของยาสูบทำด้วยเม็ดตาล.

กลัง [กฺลัง] (โบ) น. คลัง คือไม้กระบอกที่ร้อยไข่หรือเชือกสำหรับล่ามสัตว์. (สุธน).

กลัด [กฺลัด] น. สวะที่ติดขวางคลองแน่นอยู่. ก. ขัด, บิก; โดยปริยายเรียกอาการที่หนองคั่งอยู่ว่า กลัดหนอง. **กลัดกลุ้ม** ก. กลุ้มอยู่ในอก.

กลั่น [กฺลั่น] ก. สรร, คัดเอา, เลือก, คัดเอาแต่แก่น.

กลั้น [กฺลั้น] ก. อด, ทน, สะกดใจไว้; อั้นลมหายใจ.

กลันท, กลันทก์ [กะลันทะ] (แบบ) น. กระแต, กระรอก. (ป. กลนฺท, กลนฺทก).

กลับ [กฺลับ] ก. พลิก, พลิกชน้าเป็นหลัง, แปรผัน, เปลี่ยน, คืนมา, ตรงกันข้าม. **กลับกลอก** ก. โยกโคลง, พลิกแพลง, กลอกกลับ ก็ว่า. **กลับกลาย** ก. เปลี่ยนแปลงไป, เป็นอย่างอื่นไป.

กลัมพก, กลัมพัก [กะลำ—] (แบบ) น. ผักบุ้ง, เช่น ประเทศที่ตำน้ำลิกล้วนเหล่ากลัมพักพ่าน. (ม. ร. ๔ มหาพน).

กลัมพร [กะลัมพอน] (แบบ) น. โทษใหญ่, ความฉิบหาย. (เสือโค "มาทำกลัมพรภัย"; สมุทรโฆษ "อันจ่อมกลัมพรภัย"). ในบทกลอนโดยมากใช้แผลง

เป็น กระลำพร หรือ กระลำ ก็มี.

กลัว [กฺลัว] ก. รู้สึกหวาดสะดุ้งต่อภัย. **กลัวน้ำ** น. ชื่อโรคชนิดหนึ่ง เชื้อมักอยู่ในน้ำลายสุนัขบ้า, มีอาการคล้ายลุกลนเหมือนสุนัข น้ำลายเป็นฟอง ขากรรไกรแข็ง, เมื่อเห็นน้ำอาการยิ่งกำเริบหนักขึ้นอาจถึงตาย. (Hydrophobia, Rabies).

กลั้ว [กฺลั้ว] ก. เกลือก, เคล้า, ระคน. **กลั้วเกลี้ย** ก. คลุกคลี. ว. จวนหมด, จวนสิ้น, หวุดหวิด.

กลา [กะลา] (แบบ) น. เสี้ยวที่สิบหกแห่งดวงเดือน, ดวงเดือน ; ระเบียบพิธีของการบูชา เช่น ไปคำนับศาลสุรากลากิจ. (อภัย). ใช้ว่า กระลา ก็มี.

กล่า [กฺล่า] (ใบ ; กลอน) ก. ดวัก, แขวะ, แหวะ, เช่น อีกกรบอกหววมิงกูจะผ่า กูจะกล่าเอาขวนนหววมิงออกแล. (ม. คำหลวง ชูชก).

กล้า ๑ [กฺล้า] น. ต้นข้าวที่เพาะไว้สำหรับย้ายไปปลูกที่อื่น.

กล้า ๒ [กฺล้า] ก. ไม่กลัว. ว. แข็ง เช่น เหล็กกล้า, แรง เช่น กลั่นกล้า. **กล้าได้กล้าเสีย** ว. ใจป้ำ, ใจเป็นนักเลง, ไม่กลัวขาดทุน.

กลาก [กฺลาก] น. โรคผิวหนังชนิดหนึ่งขึ้นเป็นวงมีอาการคัน. (ราชา) โรคดวงเดือน.

กลากลาด [กฺลากฺลาด] (กลอน) ว. มากหลาย, เกลื่อนกล่น, เช่น มากลากลาดกันแดน. (ลอ ๑๔๗).

กลาง [กฺลาง] น. ส่วนที่ไม่ค่อนไปข้างใดข้างหนึ่ง ; โดยปริยายว่า ภายใน, ระหว่าง, ที่รวม, เช่นสำนักงานกลาง. **กลางเก่ากลางใหม่** ว. ไม่เก่าไม่ใหม่. **กลางคน** ว. มีอายุเลยหนุ่มแต่ไม่แก่. **กลางคัน** ว. ในระหว่างเหตุการณ์. **กลางค่ำ** (ใบ ; กลอน) ดู ค่ำ. **กลางคืน** น. ส่วนของวันที่มืด คือ ตั้งแต่ค่ำถึงย่ำรุ่ง. **กลางแจ้ง** ว. นอกร่มไม้ชายคา. **กลางช้าง** น. ตำแหน่งพนักงานประจำกลางหลังช้าง. **กลางดิน** น. นอกที่มุงที่บัง เช่น นอนกลางดินกินกลางทราย. **กลางเดือน** น. วันเพ็ญ. **กลางทาสี** (กฎ ; ใบ) น. เรียกหญิงที่มีทุกข์ยาก ชายช่วยไถ่มาเลี้ยงเป็นเมีย ว่าเมียกลางทาสี. (ลักษณะผัวเมีย). **กลางนอก** (กฎ ; ใบ) น. เรียกหญิงที่ชายสู่ขอมาเลี้ยงเป็นอนุภริยาว่า

เมียกลางนอก. (ลักษณะผัวเมีย). **กลางบ้าน** ว. ใช้เรียกยาเกร็ดที่ชาวบ้านเชื่อถือกันเอง ว่ายากลางบ้าน. **กลางแปลง** ว. กลางสนาม. **กลางเมือง** น. ประชาชน, ใช้สำหรับการฉ้อโกงต่อมหาชน เรียกว่าฉ้อกลางเมือง; การรบกันเองในเมือง เรียกว่าศึกกลางเมือง. (กฎ; โบ) น. เรียกหญิงที่บิดามารดายินยอมให้เป็นภริยาชาย ว่าเมียกลางเมือง. (ลักษณะผัวเมีย). **กลางวัน** น. ส่วนของวันที่มีแสงสว่าง คือตั้งแต่รุ่งถึงค่ำ.

กลาด [กฺลาด] ว. คายดิ้น, ใช้เข้าคู่กับคำเกลื่อน.

กลาบาต [กะลาบาด] น. พวกนั่งยามตามไฟ, การตามไฟรักษายาม; แสงสว่างชนิดหนึ่งที่ตกลงมาจากอากาศ. (บางทีจะเป็นคำตัดมาจาก "อุกลาบาต" ดูใน อุกกา).

กลาป [กะหลาบ] (แบบ) น. หมวด, ฟ่อน, กำ, มัด; ฝูงใหญ่. (ป.).

กล้าม [กฺล้าม] น. เนื้อมะพร้าวห้าว, มัดเนื้อที่รวมกันเป็นก้อนๆ ในกายคนและสัตว์ เรียกกล้ามเนื้อ.

กลาย [กฺลาย] ก. ยักย้าย, เปลี่ยน, แปรปรวน, เป็นอื่นไป, แปลงไป, ไม่คงเดิม. (โบ; กลอน) ใช้ในที่กรายก็มี เช่น ไปกลายบ้านของตนก็ดี. (จารึกสยาม); จักเจริญสวัสดิภาพศักดิ์ศรี ศัตรูไพรี บห่อนจะใกล้กลายตน. (โชค—โบราณ); มิให้พวกศรีมาลามากลายกล้า. (ขุนช้างขุนแผน); ล่วงไปแล้ว ในความว่าปีกลาย คือปีที่ล่วงไปแล้ว.

กล้าย น. กล้วยชนิดหนึ่ง ผลเป็นเหลี่ยมเช่น มีสัณฐานเรียวยาวคล้ายกล้วยหอมจันทน์ ขนาดใหญ่และยาวกว่ากล้วยหอมเขื่องๆ ก้นและปลายสอบแหลม ขั้วยาว เมื่อสุกจนผิวเหลืองแล้วยังมีรสชืดๆ ฝาดๆ ต้องต้มหรือเผาให้สุกเสียก่อนจึงรับประทานได้ดี. (Plantain; Musa paradisiaca).

กล่าว [กฺล่าว] ก. พูด เช่น กล่าวคำเท็จ; แสดง เช่น กล่าวเกลาอรรถเอมอร. (ม. คำหลวง ทานกัณฑ์); ขับร้อง เช่น จะกล่าวกลอนแก้ไข. (อิเหนา); แต่งงาน เช่น ฝรั่งกล่าวแหม่ม. (ประเพณีของชาวคริสเตียน). **กล่าวเกลี้ยง** (กลอน) ก. พูดเพราะ เช่น กล่าวเกลี้ยงไมตรีชวนชัก. (เสือโค). **กล่าว**

ขวัญ ก. พูดถึง, พูดออกชื่อและมรรยาทของคนอื่น, พูดชมและติ. กล่าวหา ก. ฟ้อง เช่น ทรัพย์สิ่งของซึ่งมีในกล่าวหา. (กฎ. ราชบุรี). กล่าวโอม (ถิ่น—อีสาน) ก. สู่ขอ.

กลาโหม [กะ—] น. ชื่อกรมที่ปกครองหัวเมืองฝ่ายใต้ในสมัยโบราณ มีสมุหพระกลาโหมเป็นประธาน; ชื่อกระทรวงการทหาร, การชุมนุมพลรบ.

กลำ ๑ [กฺลำ] น. ชื่อมาตราเงินโบราณ (๒ กล่อม เท่ากับ ๑ กลำ คือ อัฐ, ๒ กลำ เป็น ๑ ไพ. กลำ ได้แก่มะกลำตาช้าง, กล่อม ได้แก่มะกลำตาหนู); เครื่องดักปลาชนิดหนึ่ง. ดู กร้ำ ๑.

กลำ ๒ [กะหฺลำ] (โบ; กลอน) ใช้เข้าคู่กับคำ กระเลือก หมายความว่า กลอกไปกลอกมา เช่น กลำตากระเลือก กระเกลือกกลอกตากลม. (ลอ ๗๓).

กลำ [กฺลำ] ก. ระคน, คละ, ควบ, เช่น มีโทษอันหนึ่งไซร้ กลบกลำพันคุณ. (โลกนิติ ๘๒); กิน, กลืน, เช่น คือดั่งปากเว้นกลำ แกล่เหมือนหมากพลู. (โลกนิติ ๓๕๕); กัลยาจะกลำอำความตาย. (อิเหนา). กลำ กราย ก. เข้าไปปะปน.

กลิ่ง [กฺลิ่ง] (โบ; กลอน) ก. เลือกสรร เช่น แลพี่แกล้งกลิ่งให้แล้ว. (ม. คำหลวงทศพร).

กลิ้ง [กฺลิ้ง] (โบ) น. ร่ม เช่น เมลืองมล่านกลิ้งเพรื้อม เพรอศพราย. (ยวนพ่าย). ก. หมุนไปตามพื้น. (มลายู gilling ว่า กลิ้ง คลิ้ง มวน).

กลิ้งกลางดง น. ไม้เถาล้มลุกชนิดหนึ่งในวงศ์บอระเพ็ด และอยู่ในสกุลเดียวกันกับก้นปิด มีรากหรือหัวใหญ่เท่าหัวคน หรือบางทีก็ใหญ่ ๒—๓ เท่านั้น และมักอยู่บนดิน เกิดตามป่าชื้นบนเขา, บอระเพ็ดพุงช้าง ก็เรียก. (Stephania rotunda).

กลิงค์ [กะลิง] น. ชื่อชนชาติที่มาจากแคว้นชื่อนั้น. กลิงค์ ก็ว่า.

กลิ่น ๑ [กฺลิ่น] น. สิ่งที่รู้สึกด้วยจมูก เช่น เหม็นและหอม. กลิ่นอาย น. กลิ่น. (เป็นคำซ้ำ อาย ก็ว่ากลิ่น).

กลิ่น ๒ [กฺลิ่น] น. ชื่อพวงดอกไม้ร้อยมีรูปแบนประกอบด้วยอุบะ, ถ้าทำให้ผูกแขวนคว่ำลงมา เรียกว่า กลิ่นคว่ำ, ถ้าทำให้ผูกแขวนตะแคง เรียกว่า กลิ่นตะแคง.

กลิ้ม [กฺลิ้ม] ก. เล็มหน้าผ้า, เย็บหน้าผ้าให้เป็นตะเข็บเพื่อมิให้ชายผ้าหลุดออก.

กลี [กะลี] น. สิ่งร้าย, โทษ, เรียกโรคห่าที่เป็นแก่สัตว์เลี้ยง เช่น เป็ด ไก่ โค กระบือ. ว. ร้าย เช่น กลีชาติ คือชาติร้าย, กลียุค คือ ยุคร้าย.

กลี [กฺลี] น. ภาชนะรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ามีลิ้นชัก สำหรับใส่หมากบุหรี่.

กลีบ [กฺลีบ] น. ส่วนที่หุ้มเกสรดอกไม้ซ้อนเป็นชั้น ๆ, ใช้เรียกของอื่นมีลักษณะเช่นนั้น เช่น กลีบตา กลีบผ้า กลีบเมฆ.

กลึง [กฺลึง] ก. ทำให้กลมด้วยเครื่องหมุน.

กลึงกล่อม น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง. (Polyalthia suberosa).

กลึง (โบ) น. กลึง คือร่ม. (กฎมนเฑียรบาลในกฎหมายราชบุรี).

กลิงค์ [กะลิง] น. ชาติกลิงค์.

กลืน [กฺลืน] ก. ทำให้เลื่อนลงไปตามลำคอ, กิน; โดยปริยาย ทำให้เข้ากัน เช่น สีกลืนกัน.

กลุ่ม [กฺลุ่ม] น. หมวดหมู่, ด้วยที่ม้วนเป็นก้อนกลม.

กลุ้ม [กฺลุ้ม] ก. รุม, คลุ้ม,รุ่ม, รู้สึกอัดอั้นยุ่งใจ.

กลู่ (โบ; กลอน) ก. เกลื่อน, ใช้เข้าคู่กับคำ กลาด เช่น โกยกลู่กลาดคือลาญใน. (ม. คำหลวง จุลพน).

กลูน [กะลูน] (แบบ) น. กรุณา เช่น บกลูน ว่าไม่กรุณา. (สมุทรโฆษ). (ป.).

กเลวระ [กะเลวะระ] (แบบ) น. ซากศพ เช่น กเลวระร่าง. (ม. ร่ายยาวมัทรี). (ป.).

กวด ก. ทำให้แน่น, ทำให้เขม็ง, เร่งรัด; ไล่ติด ๆ ไป. น. เหล็กเครื่องมือสำหรับกวดเลี่ยมขอบภาชนะ เรียกว่า เหล็กกวด.

กวดขัน ว. เอาจริงเอาจัง, เร่งรัดให้ยิ่งขึ้น.

กวน ๑ (ถิ่น—อีสาน) น. ตำแหน่งขุนนาง เช่นว่า บ้านเมืองข้อนขุนกวนขาดไพร่.

กวน ๒ ก. รบเร้า; คนให้เข้ากัน, คนให้ทั่วกัน. น. เรียกของกินที่ทำด้วยผลไม้เป็นต้น ต้มกับน้ำตาลแล้วคนให้เข้ากันจนข้น เช่น ทุเรียนกวน สับปะรดกวน.

กวม (โบ) ก. ครอบงำ เช่น มืดมนกวมกลุ้ม.

กวย ๑ (ถิ่น—พายัพ) น. ตะกร้า.

กวย๒ น. ชาติช่า ในตระกูลมอญ-เขมร.

กวยจั๊บ น. ของกินชนิดหนึ่ง ทำด้วยแป้งที่ใช้ทำเส้นก๋วยเตี๋ยว แต่หั่นเป็นชิ้นใหญ่ๆ.

ก๋วยเตี๋ยว น. ของกินชนิดหนึ่ง คู่กับเกี๊ยมอี๋ ทำด้วยแป้งข้าวเจ้าเป็นเส้น ๆ.

กวะ [กะวะ] (กลอน) ว. (ราว) -กะว่า เช่น นกกระจอกทำรังราว กวะไม้. (จารึกวัดโพธิ์).

กวะกวัก [กฺวะกฺวัก] ก. กวัก เช่น กวะกวักคือกวักทักถาม. (สรรพสิทธิ). ว. กวัก ๆ, เป็นเสียงนกกวักร้อง เช่น ก็ร้องกวะกวักทักทาย. (สมุทรโฆษ).

กวะแกว่ง [กฺวะแกฺว่ง] ก. แกว่งไปมา เช่น ช่อช้อยกวะแกว่งไกว. (ม. คำหลวง จุลพน).

กวัก [กฺวัก] น. ชื่อนกชนิดหนึ่ง ตัวขนาดนกเขา หากินตามพื้นดิน (Amaurornis phoenicusa chinensis). ก. โบกมือให้เข้ามา.

กวัด [กฺวัด] ก. ตวัด, วัด, กระหวัด, ใช้เข้าคู่กับคำ แกว่ง, ไกว. **กวัดแกว่ง** [กฺวัดแกฺว่ง] ก. แกว่งไปมา, ไม่อยู่ที่. **กวัดไกว** [กฺวัดไกฺว] ก. วัดเหวี่ยงไปมา, ไม่อยู่ที่.

กวา [กฺวา] น. แตงชนิดหนึ่ง ผลเล็ก ใช้เป็นผัก (Cucumis sativus), มักพูดประกอบกับคำ แตง เป็น แตงกวา.

กว่า [กฺว่า] ว. ยิ่ง, เกิน, เป็นคำใช้เปรียบเทียบในการประมาณ เช่น ย่อมพลกว่าพลแกว่น. (ม. คำหลวง มหาราช). บ. เลยไป, พ้นไป. สัน. พอ, กระทั่ง, เช่น กว่าถั่วจะสุกก็งาไหม้. โบราณใช้ว่า ยิ่ง ก็มี เช่น ใจกว่าห้วงอรรณพ. (ม. คำหลวง นครกัณฑ์); ใช้เป็นกริยาว่าไปจากก็มี เช่น แทบทางที่จะกว่า. (ม. คำหลวง จุลพน), ผิออกนางจะกว่า. (ม. คำหลวง กุมาร); ใช้เป็นวิเศษณ์ว่า จากไป ก็มี เช่น ลี้ตายหายกว่า. (จารึกสยาม ๑/๑/๒๒; ๑/๒/๓๐; ๑/๓/๓). **กว่าชื่น** (โบ) ว. ยิ่ง, ยิ่งนัก.

กว้า [กฺว้า] (โบ) ว. หรือ, อะไร, ทำไม, เป็นไร, บ้างซิ, บ้างเถิด, ว้า, หวามใจ, เช่น ในรลุงนาภี พรั่นกว้า. (ทวาทศมาส).

กวาง [กฺวาง] น. สัตว์สี่เท้าชนิดหนึ่ง จำพวกเนื้อ มีเขาเป็นกิ่งแขนง. (Cervus unicolor). **กวางแขม** (ถิ่น—พายัพ) น. สัตว์ชนิดหนึ่งคล้ายกวาง แต่ตัวเล็กและ

เขาสั้นกว่ามาก ฐานเขาเป็นปุ่มนูนสูงถึงที่ไดนเขา ตั้งและยาวมากตามส่วน, เนื้อทราย ก็เรียก. (Gervus porcinus). **กวางเดินดง** น. ชื่อวิธีรำท่าหนึ่ง อยู่ในลำดับว่า นาคาม้วนหาง กวางเดินดง หงส์ลีลา. (พื้อน); ชื่อกลบทอย่างหนึ่ง ตัวอย่างว่า อกเอ๋ยอกประหลาดจริงที่นิ่งเฉย โอ้เอ๋ยผิดคิดไม่เห็นจะเป็นเลย เสียดายเอ๋ยที่พี่เคยสงวนงาม. (กลบท).

กว่าง [กฺว่าง] น. แมลงชนิดหนึ่ง ปีกแข็งสีเหมือนเม็ดมะขามแก่ ตอนหัวของตัวผู้ทั้งข้างล่างและข้างบนยื่นแหลมออกมาเป็นเขาปลายแฉก โค้งเข้าหากันทำนองคีมปากนกแก้ว ชอบกินอ้อย. (Xylotrupes gideon). แมงกวาง กว่างโซ้ง หรือ กว่างชน ก็เรียก.

กว้าง [กฺว้าง] น. ด้านสั้นที่คู่กับด้านยาว. ว. ไม่แคบ, แผ่ออกไป. **กว้างขวาง** ก. แผ่ออกไปมาก, เผื่อแผ่. **กว้างใหญ่** ก. แผ่ออกไปใหญ่ไพ.

กวางเขน [กฺวาง—] (โบ) น. นกกางเขน เช่น บ่าวขุนกวางเขนเขจร. (สมุทรโฆษ).

กวางตุ้ง [กฺวาง—] น. ชื่อชนจีนชาวหนึ่งอยู่ในมณฑลกวางตุ้งของประเทศจีน.

กวาด [กฺวาด] ก. ทำให้เตียน, เอาไปให้หมดสิ้น; เอายาบ้ายในลำคอ เรียกว่า กวาดยา. **กวาดตา** ก. ส่ายตาดูทั่วไป.

กวาน, กว่าน [กฺวาน] น. ขุนนาง เช่น เพี้ยกวาน. (ขุนช้างขุนแผน); เพลียกว่าน. (ขวนพ่าย).

กว้าน ๑ [กฺว้าน] น. ตีก ใช้ควบกันว่า ตีกกว้าน.

กว้าน ๒ [กฺว้าน] น. เครื่องสำหรับฉุดและดึงของหนัก. ก. ฉุดด้วยกว้าน, ขันกว้าน ก็เรียก; นำไปทีละมาก ๆ.

กว๋าน [กฺว๋าน] (ถิ่น—พายัพ) น. บึง; น้ำตอนลึก, น้ำตอนที่ไหลวน.

กวิน (กะวิน) (โบ) ว. ดีงาม เช่น ใครถวินซื่อแท้. (แช่งน้ำ). (ทมิฬ แปลว่า งาม).

กวี [กะวี] น. นักปราชญ์ในศิลปการประพันธ์ จำแนกเป็น ๔ คือ ๑. จินตกวี แต่งโดยความคิด. ๒. สุตกวี แต่งโดยได้ฟังมา. ๓. อรรถกวี แต่งโดยความจริง. ๔. ปฏิภาณกวี แต่งถลอนสด. (ป.). **กวีนิพนธ์** น. คำประพันธ์ที่กวีแต่ง.

กษณะ [กะสะหนะ] (กลอน) น. ครู่,

ครั้ง, คราว. (สํ.).

กษมา [กะสะ—] (แบบ) น. ความอดกลั้น, ความอดโทษ. ก. กล่าวคำขอโทษ, โดยมากใช้ว่า ขมา. (สํ.).

กษัตร [กะสัด] (โบ) น. พระเจ้าแผ่นดิน, เจ้านาย. (สํ.).

กษัตรา [กะสัดตฺรา] (กลอน) น. กษัตริย์ เช่น คือพรหมทัตกษัตรา. (กฤษณาสอนน้อง). **กษัตราธิราช** น. พระเจ้าแผ่นดิน.

กษัตริย์ [กะสัด] น. พระเจ้าแผ่นดิน, เจ้านาย, เช่น ฉกษัตริย์. (สํ. กฺษตฺริยะ: ผู้ป้องกันภัย, ชาตินักรบ); เรียกโลหธาตุที่มีราคา เช่น เงิน ทอง หรือ นาก, ถ้าทำเป็นรูปพรรณใช้เงินกับนาก เรียกว่า สองกษัตริย์, ถ้าใช้เงินทองนากเป็นสามกษัตริย์. **กษัตริยชาติ** [กะสัดตฺริยะชาด] น. ชาติกษัตริย์ เช่น รู้แน่ว่าเป็นกษัตริยชาติ. (ม. ร่ายยาว สักบรรพ).

กษัตรี [กะสัดตฺรี] (กลอน) น. กษัตริย์ผู้หญิง เช่น สมเด็จพระแก้วกษัตรี. (ม. คำหลวง ทานกัณฑ์); เจ้าผู้หญิง เช่น สองกษัตรีเจ้าหล้า. (ลอ ๕๙๙, ๖๐๕); สตรี เช่น จักเสื่อมสิวัสดิ์กษัตรี. (กฤษณาสอนน้อง).

กษัตริย์ [กะสัดตฺรี] (กลอน) น. กษัตริย์ เช่น พินทุทัตกษัตริย์. (สมุทรโฆษ); เจ้าผู้หญิง เช่น อันว่าพระมหาสัตว์และกษัตริย์. (ม. คำหลวง วนปเวศน์).

กษัตรีศูร [กะสัดตฺรีสูน] (กลอน) น. กษัตริย์ผู้เป็นใหญ่ เช่น เจ้าไตรภพไลกเมาลีเป็นกษัตรีศูร. (ม. คำหลวง นครกัณฑ์). (สํ. กฺษตฺร+อีศฺวร).

กษัย [กะไส] น. การสิ้นไป, การหมดไป, การเสื่อมไป, การน้อยไป; โรคที่ทำกายให้ทรุดโทรม. (สํ. กฺษย ว่า โรคซูบผอม). **กษัยกล่อน** น. โรคผอมแห้งซึ่งเกิดจากโรคกล่อน.

กษาปณ์ [กะสาบ] (แบบ) น. เงินตรา, ตำลึง (=๒๐ มาสก) เช่น ได้ถึงร้อยกษาปณ์. (ม. ร่ายยาว ชูชก).

กษิติ [กะสิติ] ใช้เป็น กษิติ ก็มี. (แบบ) น. แผ่นดิน. (สํ. กฺษิติ). ในบทกลอนใช้เป็นส่วนหน้าสมาส แปลว่า พระเจ้าแผ่นดิน เช่น กษิตินทรทายทานแล้ว. (สํ. กฺษิติ+อินฺทฺร); อนนว่ากษิติศรสุริยทงงหลาย. (สํ. กฺษิติ+ป. อิสฺสร); อนนว่าพระแพศยันครกษิติศวรํ. (สํ. กฺษิติ+อีศฺวร). (ม. คำหลวง

ทานกัณฑ์, วนปเวสน์).

กษิณาศรพ (แบบ) น. พระขีณาสพ เช่น ให้กษิณาศรพทงงหลายฟ่งง. (ม. คำหลวง มัทรี, นครกัณฑ์). เขียนเป็น กษิณาศรพ กษิณาศรพย กษิณาสยพ ก็มี. (ม. คำหลวง สักบรรพ, ฉกษัตริย์). (ส. กฺษีณ+อาศฺรว).

กษีร [กะสีระ] (แบบ) น. น้ำนม เช่น กษีรสุทธมฤธุ. (เสือโค). (ส.). **กษีรธารา** น. สายน้ำนม เช่น ให้เสวยโภชนและกษีรธารา. (ม. คำหลวง นครกัณฑ์). **กษีรรส** น. น้ำนม เช่น เปรียบเหมือนกษีรรสคือน้ำนมสดขาวสะอาด. (ม. ร่ายยาว สักบรรพ). **กษีรามพุ** น. น้ำนม เช่น ดูดดื่มกษีรามพุ. (สมุทรโฆษ). (ส. กฺษีร+อมฺพุ). **กษีรารณพ** (กะสีรารนบ) น. ทะเลน้ำนม. (ส. กฺษีร+อรฺณว).

กสานต์ [กะ—] (กลอน) ว. สงบ, ราบคาบ, เช่น ผ่องน้ำใจกสานต์. (เฉลิมพระเกียรติพระนารายณ์). (ก+ป. สนฺติ). กระสานต์ ก็ใช้.

กสิ [กะ—] น. การทำนา, การเพาะปลูก. (ป.). **กสิกร** (กะสิกอน) น. ชาวนา, ผู้ทำการเพาะปลูก. **กสิกรรม** น. การทำนา, การเพาะปลูก.

กสิณ [กะสิน] น. สมถกรรมฐานหมวดหนึ่ง ว่าด้วยอารมณ์ที่กำหนดธาตุ ๔ คือ ปฐวี อาโป เตโช วาโย, ว่าด้วยวรรณ ๔ คือ นีล ปีต โลหิต โอทาต, อากาศ และแสงสว่าง คือ อาโลกกสิณ. (ป.)

กหังปายา [กะ—] น. เกณฑ์สำหรับลบพุทธศักราชเป็นจุลศักราชตรงกับเลข ๑๑๘๑.

กหาปณะ [กะหาปะนะ] (แบบ) น. เงินตรามีพิกัดเท่ากับ ๒๐ มาสก. (ป.).

กอ ๑ น. กลุ่มแห่งต้นไม้ที่เกิดจากเง่าเดียวกัน เช่น กอไผ่; หมู่, เหล่า.

กอ ๒ น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง (ในจำพวก oaks และ chestnuts) มีท่างแถบปักษ์ใต้. (Pasania faeconeri). ดู ก่อ ๒.

กอ ๑ ก. สร้าง, ทำ, ปรุงขึ้น, แต่งขึ้น, จัดตั้งขึ้น, ริเริ่ม. **ก่อการ** ก. ริเริ่มการ. **ก่อฤกษ์** ก. ทำพิธีเริ่มก่อสร้าง เช่น วางอิฐวางหิน.

ก่อ ๒ (ถิ่น—พายัพ) น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง (ในจำพวก oaks และ wild chestnuts), ใบมักมีขอบเป็นหยัก ๆ มีหลายชนิด บางชนิดผลมีเม็ดในรับประทานได้

รสมัน. (Quercus and castanopsis).

ก้อ ๑ ว. แสดงอาการเจ้าชู้ เช่น ไก่ก้อ. **ก้อร่อ, ก้อร่อก้อติก** ว. ทำเป็นหนุ่ม, ทำเป็นเจ้าชู้.

ก้อ ๒ น. ชนชาวป่าจำพวกหนึ่ง ในพวกข่า มีอยู่ทางฝ่ายเหนือของไทย คล้ายพวกมูเซอ.

ก้อ (ถิ่น—พายัพ) น. ทับทิม เช่น ต้นก้อว่าต้นทับทิม.

กอก ๑ ก. คุดเลือดหรือลมออก.

กอก ๒ น. ต้นมะกอก. (Spondias mangifera).

ก๊อก น. เครื่องเปิดน้ำจากภาชนะ เช่น แป๊บหรือถัง (อ. Cock); เปลือกต้นก๊อก ใช้สำหรับทำจุกขวดและอื่น ๆ (อ. Quercus suber).

กอแก ก. เกาะแกะ เช่น อย่ากอแกชาววังหลังจะตาย.

กอง ๑ น. หมู่, พวก, เหล่า. ก. ทำให้เข้ารวมสุมกันไว้. **กองเกิน** น. ผู้ขึ้นทะเบียนรับราชการทหาร แต่ทางการยังไม่เรียกรับราชการ. **กองข้าว** น. พิธีอย่างหนึ่งชาวชนบทห่อข้าวพร้อมด้วยของหวานพากันไปเซ่นผีตามป่าในฤดูแล้ง. **กองฟอน** น. กองซึ่งเผาศพที่เผาแล้ว. **กองหนุน** น. ทหารที่ปลดออกจากประจำการ หรือที่ปลดจากกองเกินเมื่ออายุครบกำหนด, ทหารที่จัดไว้เพื่อเพิ่มเติมหรือสับเปลี่ยนแนวหน้า.

กอง ๒ น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง. (Terminalia alata).

กอง ๓ (ถิ่น—พายัพ) น. ถนน, ทางเดิน, เช่น กางกอง ว่ากลางถนน.

ก๋อง ๑ น. เครื่องประดับหน้าอก ; ชื่อแผ่นผ้าที่ปิดอกหญิง คล้ายเต่า ที่หญิงรุ่นสาวใช้. ว. สุกใส, สว่าง, งาม.

ก๋อง ๒ น. เครื่องมือจับสัตว์น้ำชนิดหนึ่ง ใช้ในจังหวัดหนองคาย ทำด้วยตาข่าย ซึ่งด้านหนึ่งติดกับลำไม้ไผ่ คล้ายรง ทั้งชายด้านหนึ่งลงมาในน้ำ มุมหนึ่งถ่วงด้วยหินและอีกมุมหนึ่งมีเชือกโยงมามนเรือ ลากติดไปกับเรือ พอรู้ว่าปลาติดตาข่ายก็สาวเชือกขึ้นมา.

ก๋อง ๓ น. ไม้ชนิดหนึ่ง ผลคล้ายรังสาด แต่เปลือกหนา.

ก้อง ๑ ว. สนั่น, ดังสะเทือน.

ก้อง ๒ น. บรรณาการ. (ป.).

กองกอย น. ผีป่าพวกหนึ่งร้องกองกอย ชอบสูบเลือดที่เท้าคนกิน บางทีก็เรียกว่า ผีดิบ รูปร่างอย่างไรไม่ปรากฏ ปรากฏแต่ว่า เป็นจำพวกผีไข้ง่าง.

กอด ก. โอบไว้ในวงแขน.

ก่อน ว. เดิม, เริ่ม, ลำดับแรก เช่น แต่ก่อน, ล่วงมา เช่น เดือนก่อน, ล่วงหน้า เช่น ไปก่อน.

ก้อน น. คำบอกลักษณะของแข็ง เช่น ก้อนอิฐ ก้อนกรวด ก้อนดิน, ก้อนขนม; จำนวนรวม เช่น เงินก้อนนี้. (ถิ่น—ปักษ์ใต้) น. เงินหนึ่งสลึง. **ก้อนเส้า** น. ก้อนดิน ก้อนอิฐหรือก้อนหินที่เอามาเป็นหลักต่างเตา; ชื่อดาวฤกษ์ภรณี.

กอบ น. กำหนดของสองฝ่ายมือที่รวมกัน. ก. เอามือสองข้างกวาดสิ่งของเข้ามาจนนิ้วก้อยของมือชิดกันแล้วยกขึ้น. ว. บริบูรณ์, เต็มไป, รวมกันเข้า. **กอบโกย** ก. ขนเอา, รวบเอา. **กอบนาง** น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง มีในแถบปักษ์ใต้. (Chilocarpus).

กอปร (โบ) ก. ประกอบ.

ก้อม น. ปลาย. ว. ค่อม, เตี้ย. ก. ก้ม.

กอมก้อ, ก่อมก้อ, ก้อมก้อ (ถิ่น—พายัพ) น. กะเพรา, แมงลัก.

ก่อมก้อ ว. ค่อม, เตี้ย, เช่น มีเจ่งตาบอดพลาย ก่อมก้อ. (โลกนิติ ๓๓๓).

กอย น. คนป่าพวกหนึ่ง ตัวดำ ผมหยิก อยู่ในแหลมมลายู, เงาะ ก็เรียก.

ก้อย น. นิ้วมือเล็ก; อาหารชนิดหนึ่งคล้ายพล่า ทำด้วยกุ้งสด เรียกว่า ก้อยกุ้ง.

ก๊อย น. นกบินสูงชนิดหนึ่ง, อีก๊อย หรือนางก๊อย ก็เรียก.

กะ ๑ น. เครื่องหมายบอกทำนองสวด เช่น กะมหาชาติคำหลวง, ทำนองสวด เช่น สวดกะ; รอบ, การเข้าเวร. ก. กำหนด, หมาย, คะเน, ประมาณ. **กะเกณฑ์** ก. บังคับ, ออกหมายบังคับ.

กะ ๒ ว. ใช้รวมกับคำวิเศษณ์ เช่น เหมือนกะราวกะ ถึงกะ. บ. ใช้นำหน้าผู้รับพูด เช่น พี่พูดกะน้อง เขาบอกกะท่าน. สัน. ใช้แทนคำว่า กับ เช่น ยายกะตา, ใช้แทนคำว่า แก่ เช่น มีแก่ใจ ว่า มีกะใจ. (เป็นคำที่หดเสียงมาจาก กับ หรือ แก่).

กะ ๓ น. เครื่องประกอบสมอเรือชนิดหนึ่ง ช่วยให้ขุดดิน.

กะ— พยางค์หน้าอันใช้เป็นกระ—ได้, แต่มีบางคำซึ่งต้องการพยางค์นี้เพื่อสละสลวยหรือเน้นคำให้เด่นขึ้น เช่น เกริก เป็น กะเกริก, หรือเกิดเป็นพยางค์หน้าขึ้นโดยแยกเอาตัวสะกดในแม่กกแห่งคำหน้ามานำ เช่น นกยาง เป็น นก—กะยาง, ผักโฉม เป็น ผัก—กะโฉม, ลูกตุม เป็น ลูก—กะตุม.

ต่อไปนี้เป็นคำที่ขึ้นด้วยพยางค์ กะ— ซึ่งเคยใช้เป็นกระ— ได้, ให้ดูคำแปลที่กระ— นั้น ๆ คือ:

กะเกริก, กะเกริ่น, กะง่อนกะแง่น, กะเง้ากะงอด.

กะจก, กะจ้อน, กะจ้อยร่อย, กะจะ, กะจัง, กะจับ, กะจับปึ้ง, กะจับปิ่ว, กะจ่า, กะจาด, กะจาบ, กะจิบ, กะจิริด, กะจี้, กะจุก, กะจุ้งกะจิ้ง, กะจุบ, กะจุ้มกะจิ้ม, กะจุย, กะจู้, กะจู้กะจี้, กะเจอะกะเจิง, กะเจา, กะเจ้า, กะเจาะ, กะเจิง, กะเจิด กะเจิง, กะเจียง, กะเจียบ, กะเจียว, กะแจะ, กะโจน, กะโจม.

กะฉอก, กะฉ่อน, กะฉับกะเฉง, กะฉีก, กะฉุด, กะเฉด, กะโฉม.

กะชดกะช้อย, กะชอน, กะชั้น, กะชับ, กะชาก, กะชาย, กะชุ, กะชุ่มกะชวย, กะแชง.

กะชิก, กะชิบ, กะชุง, กะชุบกะชิบ, กะเชิน, กะเชอ, กะเชอะกะเชอ, กะเชอะกะเชิง, กะเช้า, กะเชิง, กะแชะ.

กะดก, กะดัง, กะดวง, กะดวน, กะด้วมกะเดียม, กะดอ, กะดอง, กะดอน, กะดอม, กะดัดกะเดีย, กะดังงา, กะดาก, กะด้าง, กะดางลาง, กะดาน, กะดิก, กะดิ่ง, กะดิบ, กะดี, กะดี, กะดีกะเดียม, กะดึง, กะดุกกะดิก, กะดุ้งกะดิ้ง, กะดุบกะดิบ, กะดุม, กะดูก, กะเดิ่น, กะเด้า, กะเดาะ, กะเดิด, กะเดียก, กะเดือก, กะเดือง, กะแด็ก ๆ, กะแด้แร่, กะแด่ว, กะแดะ, กะโดก, กะโดด, กะโดน, กะโด.

กะตรกกะตร่ำ, กะตร้อ, กะตรับ, กะตรุม, กะต้วมกะเตียม, กะต่องกะแต่ง, กะต็อบ, กะต้อยตีวิด, กะตัก, กะตั้ว, กะต่าย, กะติก, กะติอรีอร้น, กะตุก, กะตุกกะติก, กะตุ้งกะติ้ง, กะตุ้น, กะเติ่ง, กะเติ่น, กะเตอะ, กะเตาะ, กะเตาะกะแตะ, กะเตือง, กะแต, กะโตกกะตาก.

กะถด, กะถั่ว, กะถาง, กะถิก, กะถิน,

กะเถิบ, กะโถน.

กะทำ, กะทง, กะทบ, กะทอก, กะท่อนกะแท่น, กะท่อม, กะท้อมกะแท้ม, กะทะ, กะทั่ง, กะทั่งคิด, กะทา, กะทาย, กะทาหอง, กะทิง, กะทึง, กะทึบ, กะทุง, กะทุ้ง, กะทุ่ม, กะทุ่มหมู, กะทู้, กะเท่, กะเทียม, กะแทก.

กะนั้น, กะนี้, กะโน้น, กะไน.

กะบก, กะบวย, กะบะ, กะบั้วกะเบี้ย, กะบาก, กะบาย, กะบิ, กะบิด, กะบี่, กะบุง, กะบุ่มกะบ่าม, กะบู้กะบี้, กะบูน, กะเบน, กะเบา, กะเบียด, กะเบียน, กะเบื้อง, กะแบกงา, กะแบะ.

กะปรี้กะเปร่า, กะบ้อกะแบ้, กะป่อง, กะปอดกะแปด, กะบั้วกะเปี้ย, กะป่า. กะปุก, กะปุ่มกะป่า, กะเป่า, กะเปาะ, กะโปก.

กะผลีกะผลาม, กะผีก.

กะพอก, กะพอง, กะพัก, กะพัง, กะพังเหิน, กะพังโหม, กะพัน, กะพี้, กะพือ, กะพุ้ง, กะเพาะ, กะเพิง, กะเพื่อม.

กะพัดกะเพียด, กะฟูมกะฟาย.

กะมัง, กะมิดกะเมียน, กะเมาะ.

กะย่องกะแย่ง, กะย่อม, กะยาง, กะยาหงัน, กะยั้มกะย่อง, กะยืดกะยาด.

กะรอก, กะเรียน, กะไร.

กะลำพัก, กะลำพุก, กะลุมพุก, กะลุมพู.

กะวาน, กะวิน, กะวีกะวาด, กะวูดกะวาด, กะเวยกะวาย, กะแวน.

กะสง, กะสม, กะสร้อย, กะสวน, กะสวย, กะสอบ, กะสัง, กะสัน, กะสับกะส่าย, กะสา, กะสาบ, กะสาย, กะสือ, กะสุน, กะสูบ, กะเสด, กะเส็นกะสาย, กะเส่า, กะเสาะกะแสะ, กะเสือกกะสน, กะแสง, กะแสะ.

กะหนก, กะหนาบ, กะหมั่ง, กะหัง, กะหิ้ม, กะหืดกะหอบ, กะแห, กะแหน่, กะแหนะ, กะให้, กะไหลก.

กะอ้อกะแอ้, กะออดกะแอด, กะออม, กะอ้อมกะแอ้ม, กะแอก, กะแอม, กะไอ.

กะกร่อม (ถิ่น—ปักษ์ใต้) น. เครื่องมือจับปูทะเล เป็นของชาวประมงตั้งแต่จังหวัดชุมพรถึงสุราษฎร์ธานี, บางทีเรียกว่า กร่อม หรือ ตะกร่อม, ใช้ไม้ไผ่อันเดียวผ่าซอนปลายออกเป็นสี่ซี่ และซี่เหล่านั้นเหลาให้อ่อนจะเป็นรูปกลมหรือแบนก็ได้ เอาวง

แหวนทำด้วยไม้ไผ่ หรือหวายหรือลวดใส่ในหว่างซี่เหล่านั้น เพื่อบังคับให้ถ่างออก.

กะกร้าว (กลอน) ว. เสียงขบฟันดังกร้วมๆ เช่น กะกร้าวขบฟันกึดุแรง. (ม. คำหลวงมหาราช).

กะกลิ้ง น. ไม้ต้นคล้ายตุมกา ขนาดปานกลางถึงใหญ่ ใบกว้างราว ๔ นิ้วหรือ ๔ นิ้วครึ่งเป็นอย่างใหญ่ ผลกลม เมื่อสุกมีสีแดงเมล็ดแบนกลมมีขนเป็นเงา มีธาตุสตริกนินเป็นยาเบื่อ ใช้เป็นเครื่องเทศ เรียกว่า โกฐกะกลิ้ง, ขันทบุรีว่า แสลงใจ, อุบลว่า แสลงใจ หรือ แสลงเบื้อ, ระนองว่า พญามือเหล็ก, โคราชว่า กระจี้, ในพิกัดอัตราภาษีขาออกของเดิมเรียกว่า เบ็จี้. (Strychnos nux-vomica).

กะก่อง (กลอน) ว. งดงาม เช่น คางเพลาคือคลวิมลกัณฐกะก่องคือแสงสรวล. (สมุทรโฆษ).

กะกัง น. พี่. (ช.).

กะกิก (กลอน) ว. กิกๆ เช่น ดังกะกิกกุกกักชักสายพาดขึ้นกับไก. (ม. ร่ายยาว ชูชก).

กะเกาะ (กลอน) ว. เสียงดังเช่นนั้น เช่น เคาะพระทวารดังกะเกาะก้องกึก. (ม. ร่ายยาว ชูชก).

กะโกระ [–โกระ] (ถิ่น–ปักษ์ใต้) น. ภาชนะชนิดหนึ่ง สานด้วยใบเตย รูปคล้ายครุ.

กะง้อนกะแง้น (ถิ่น–พายัพ) ว. คดไปคดมา, งอไปงอมา.

–กะแง้น ใช้เข้าคู่กับคำ กะง้อน.

กะแจะ (ถิ่น–พายัพ) น. ต้นพญายา. ดู กระแจะ อีก.

กะชะ น. ภาชนะสานชนิดหนึ่ง ตั้งได้คล้ายตะกร้า รูปสูงตรงขึ้นไป สำหรับบรรจุเครื่องเดินทาง เช่น ผ้าและอาหาร ปากไม่มีขอบ เพื่อบีบให้ติดกันแล้วร้อยเชือกแขวนไปบนหลังสัตว์บรรทุกเป็นต้น. (ถิ่น–ปักษ์ใต้) น. ตะกร้าชนิดหนึ่ง.

กะชัง (ใบ) น. น้ำปัสสาวะแห่งทารก, น้ำคร่ำ. (มิวเซียม). ดู กระชัง อีก.

กะชามาศ น. ทองที่เกิดในน้ำ. (ปาเลกัว).

กะชิง (ถิ่น–ปักษ์ใต้) น. ปาล์มขนาดย่อมในจำพวกกะพ้อ (Licuala sp.) มีอยู่ทั่วไปทางปักษ์ใต้ ชาวพื้นเมืองเรียกว่า ชิ่ง, ใบใช้ห่อไต้ ห่อของ เย็บเป็นร่ม มุง

หลังคาชั่วคราวในทำนองใบตาล, ใบอ่อนใช้มวนบุหรี่.

กะแช่ น. น้ำตาลเมา, เมรัย, น้ำเมาหมักแช่เชื้อ แต่ยังมิได้กลั่นเป็นสุรา.

กะช้าหอย น. เปลือกขากหอยต่าง ๆ ที่ทับถมกันอยู่. ดู กะส้าหอย.

กะชี่ น. ผลหมากที่แกม ไม่มีไส้ขาว, กะชี่ก็ว่า เช่น กินหมากกะชี่ เป็นหนี้เขาจนตาย.

กะโซ้ ๑ น. ชาติช่าโซ้ เป็นชาวป่าทางภาคอุตรของไทย มีลักษณะคล้ายเขมร. (วิทยาจารย์ ถ. ๒๑ น. ๑๑๑—๑๙๐).

กะโซ้ ๒ (ถิ่น—อุตร) น. เครื่องวิดน้ำรูปคล้ายเรือครึ่งท่อน, โซงไลง.

กะดก (ถิ่น—ปักษ์ใต้) น. กาบ เช่น กะดกหมาก=กาบหมาก.

กะดง น. นกชนิดหนึ่ง. (Calaenes nicobaricus : a kind of pigeon). (ปาเลกัว).

กะดวน ก. ตอกลิ่มเข้าไปในไม้. (ปาเลกัว).

กะดอก ๆ (ถิ่น—ปักษ์ใต้) ว. เปล่า ๆ, เฉย ๆ.

กะดะ (ถิ่น—ปักษ์ใต้) ก. สอย, กระทุ้ง.

กะดังบาย น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง ใบใช้ทำยา.

กะดัด (ถิ่น—ปักษ์ใต้) น. ไม้ราชดัด. —**กะด่าง** ใช้เข้าคู่กับคำ กะดำ.

กะด้าง (ถิ่น—ทางเหนือ) น. พรรณไม้ขนาดย่อม ในตระกูลแม่กลอน, ต้นตรงเรียวและเป็นขนสาก ๆ, ใบรูปหอกปลายแหลม, ดอกขาวเล็ก ๆ เป็นกระจุกติดกับลำต้นที่ง่ามใบ, รากใช้ทำยา. (Lasianthus).

กะดำกะด่าง ว. ด่า ๆ ด่าง ๆ, สีไม่เสมอกัน.

กะดี น. โรงที่ประชุมทำลัทธิพิธีฝ่ายศาสนาอิสลาม นิกายเจ้าเซ็น. (นิ. ประชม : กะดีเจ้าเซ็นแขกเต้น ตือก). (เทียบ ฮินดู คัดดี ว่าพระแท่น).

กะดี ก. ดีดหรืองัดของหนักขึ้น เช่น กะดีซุง.

กะดุ้ง (ถิ่น—อุตร) น. เครื่องมือจับสัตว์น้ำชนิดหนึ่ง รูปคล้ายยอยก คือที่เรียกเป็นสามัญว่า สะดุ้ง.

กะเดี้ (ถิ่น) ว. ประเดี๋ยว เช่น รอกะเดี้=รอประเดี๋ยว, เดี๋ยวนี้ เช่น ไปกะเดี้=ไปเดี๋ยวนี้.

กะเดก ว. โขก, โคลง.

กะเดียว (ปาก) ว. ประเดี๋ยว.

กะตรุด (กลอน) ม. ตะกรุด เช่น พระ

กะตรุดเลศเลขลง เลิศแล้ว. (พยุหยาตรา-เพชรพวง): กะตุด ก็ใช้.

กะตอก (ถิ่น—ปักษ์ใต้) น. กระโถน.

กะต่อย ๑ (ถิ่น—ปักษ์ใต้) ว. เล็ก, ลีบ, เช่น สะตอกะต่อย ว่า ลูกสะตอลีบ.

กะต่อย ๒ น. พลูป่า เรียกว่า พลูกะต่อย. (บรัดเล).

กะตัก น. ปลาน้ำเค็มชนิดหนึ่ง.

กะตัง น. การขึ้นเกล็ด. **กะตังกะติ้ว** น. ยางอินเดียรับเบอร ออกจากไม้เถาหลายชนิดในตระกูลบานบุรีซึ่งมักชอบขึ้นในป่าดิบป่าชื้น. (ไม้จำพวกที่ให้ยางกะตังกะติ้ว ก็คือ Parameria glandulifera; Willughbia edulis, Urceola esculenta เหล่านี้เป็นต้น ซึ่งเป็นไม้เถาทั้งสิ้น).

กะตังใบ น. ไม้ต้นขนาดย่อม ๆ บางชนิด (ในตระกูล Leea) ใบเป็นใบย่อย มีรูปต่าง ๆ กัน บางชนิดรูปไข่ปลายแหลม บางชนิดยาวรี, ดอกเล็กสีแดง หรือ ขาว ๆ เขียว ๆ รวมเป็นพวง, ผลกลม ๆ แบน ๆ คล้ายผลเถาคัน แต่สุกไม่เหลว, ชนิดดอกแดงมีก้านแดงและมีผลสีแดงเรื่อ ๆ. **กะตังมูตร** น. มัสสาวะที่ขึ้นเกล็ดเป็นเกลือ.

กะต่า (ถิ่น—อุดร) น. ตะกร้า, ตะกร้ามีหูหิ้ว; หูก.

กะต๊าก ว. เสียงไก่ตัวเมียร้องเมื่อตกใจหรือออกไข่.

กะติ้ว น. เครื่องมือจับสัตว์น้ำตามริมฝั่งชนิดหนึ่ง ใช้เผือกกั้นเป็นคอก ๓ ด้าน ด้านหนึ่งมีประตูเปิดปิดได้ ในคอกสะด้วยกิ่งไม้เพื่อล่อให้ปลาเข้าอยู่.

กะติ๊กริก ก. จริตจะก้านรุกริก.

กะติงกะแตง ก. กุลีกุจอ เช่น พระชาลีก็ลีลาแล่นไปก่อน กะติงกะแตงต้อนรับ. (ม. กาพย์ กุมาร). กะติงกะแตง ก็ใช้.

กะติ๊บ, กะแทน (ถิ่น—ปักษ์ใต้) น. ไม้มะแฟนหรือมะแพน.

กะตุ๊ก, กะตูก ก. ร้องกระแทกเสียงที่ริมหูคนอื่นว่า "กะตุ๊ก" จนหูอื้อ เป็นการล้อกันเล่น เรียกว่า กะตูกที่หู.

กะตุด (ปาก) น. ตะกรุด, บางทีเรียกกะตรุด ก็มี.

กะตุมู (ถิ่น—ปักษ์ใต้) น. ขมิ้นอ้อย.

กะเตก ก. ไสช้างให้เดิน, มักพูดสั้น ๆ ว่า เตก.

กะเตง ๆ ว. ไปอย่างไม่เรียบร้อยคล้ายกับ

มีของถ่วงอยู่ข้างหนึ่ง เช่น อุ้มลูกกะเตง ๆ, พายเรือกะเตง ๆ. กะเตงเรง ก็ว่า.

—กะเตง ใช้เข้าคู่กับคำ กะโตง.

—กะแตง ใช้เข้าคู่กับคำ กะติง.

กะแตว ว. ลักษณะที่ไปรบกวนบ่อย ๆ, หย่อย ๆ, เข้าชี้.

กะแต่ว ว. แสดงลักษณะของการร้องหรือการทวงสิ่งของบ่อย ๆ ว่าร้องกะแต่ว ๆ.

กะโต๊ก ว. เสียงไก่ตัวผู้.

กะโตงกะเตง ว. โตง ๆ เตง ๆ, ติดอยู่รุงรัง, พัวพัน.

กะโต้งโห่ง ว. เสียงนกยูงร้อง.

กะถัว น. นกกระตั้ว.

กะทกรก น. ไม้เถาสองชนิด คือ (๑) ชนิดย่อมมีมือเกาะ ใบป้อมรูปหัวใจแต่เป็นสามแฉก, ดอกใหญ่ ต่อนกลางขาว โดยรอบเกสรกลางเป็นสีม่วง, ผลกลม เมื่อสุกสีเหลือง มีรกเป็นฝอยหุ้ม ยอดใช้เป็นผักต้ม, อุดรว่า เขี่ยวงัว, ตามชนบทอื่น ๆ เรียกชื่อต่าง ๆ กัน เช่น เถาเงาะ เงาะป่า รก หญ้ารกช้าง เถาสิงห์โต ถลกบาตร กะโปรงทอง. (Passiflora foetida). (๒) ชนิดเนื้อถึงเท่าเถาวัลย์เปรียง ตามลำต้นมีหนามห่าง ๆ, ใบรูปไข่หรือรี ๆ, ดอกเล็กขาว ๆ. อยู่เป็นกระจุกที่ง่ามใบ, ผลกลมหรือรีขนาดเท่าเม็ดบัวเขื่อง ๆ เป็นสมุนไพรที่มีชื่อ, แพทย์พื้นเมืองเรียกกันว่า น้ำใจใคร่, ชาวพายัพเรียกว่า นางจุม หรือ นางชม. (Olax scandens).

กะทอ น. ภาชนะสานด้วยไม้ไผ่ตาโปร่งอย่างชะลอม รูปเป็นกระบอก สำหรับใส่เสื้อผ้าและของอื่น ๆ ใช้กันมากในภาคอุดร.

กะทัง (ถิ่น—ปักษ์ใต้) น. ไม้ยืนต้นขนาดกลางหรือขนาดเขื่องในตระกูลอบเชย หรือเทพทาโร มีชุกชุมทางปักษ์ใต้ ใบเมื่อขยี้มีกลิ่นฉุนคล้ายการบูร, ไม้ใช้ในการก่อสร้างบ้านเรือนได้. (Litsea). กะทังหัน, กะทั่งหัน น. ไม้ยืนต้นขนาดกลางถึงใหญ่บางชนิดในตระกูลกระทิง (Calophyllum) เกิดในป่าดิบป่าชื้นตามชายเขาและเนินที่ราบสูงในภาคตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศไทย (ภาคอื่น ๆ ที่เป็นป่าดิบป่าชื้นก็น่าจะมีเหมือนกัน แต่ชื่ออาจเรียกเพี้ยนผิดไปตามท้องถิ่น), ไม้ทำเสา พื้น และฝาเรือนหรือเสากระโดงเรือ ดีพอใช้.

กะทัดรัด ว. สมทรง, สมส่วน, เหมาะ

เจาะ.

กะทัน (ถิ่น—พายัพ) น. พุทรา. หมากทัน ก็ว่า.

กะทันหัน ว. ทันใด, ฉุกเฉิน, จวนแจ.

กะทับ น. นกตะขาบ.

กะทำ (โบ) ก. กระทำ, ทำ.

กะที น. น้ำที่คั้นออกจากเยื่อมะพร้าว, น้ำตาลที่ขูดเยื่อมะพร้าวประสมด้วย คล้ายหน้ากระฉีก แต่ใส่น้ำตาลมากและข้นกว่า เรียกว่า น้ำตาลกะที, มะพร้าวห้าวที่มีน้ำข้นเนื้ออ่อนกล้ามหนา เรียกว่า มะพร้าวกะที; ชื่อนกตัวลายเป็นจุด ๆ ปากดำตัวเล็กกว่านกกระจาบ. (Munia acuticauda acuticauda).

กะทือ น. พรรณไม้ในตระกูลขิงไพล, เง่ามีกลิ่นหอม ใช้เป็นเครื่องยา เมื่ออ่อนใช้ปรุงแกงปลาไหล, ช่อดอกอ่อนใช้เป็นผักจิ้มน้ำพริก. (Zingiber zerumbet). **กะทือซ่า** น. ยำกะทือชนิดหนึ่ง.

กะทุน น. แมลงจำพวกหนึ่ง รูปคล้ายแมลงปอ แต่ไม่บินเป็นฝูงอย่างแมลงปอ, ตัวมักมีสีเขียวอ่อนหรือแดง ขนาดย่อมกว่าแมลงปอ ที่ใหญ่กว่าก็มีบ้าง, บางทีเรียกว่า ปะทุน.

กะเทย น. คนหรือสัตว์ที่ไม่ปรากฏว่าเป็นชายหรือหญิง; ผลไม้ที่เมล็ดลีบ. (อะหม ว่า เทย). **กะเทยนางหมั่น** น. ชื่อลิ้นจี่ชนิดหนึ่ง.

กะเทาะ น. สิ่งที่ล่อนออกจากพื้นเดิม เช่น กะเทาะมะขาม. ก. หลุดออก, ทำให้หลุดออก.

กะแท้ น. แมลงเล็ก ๆ ตัวมีกลิ่นเหม็น.

กะแท่ง น. พรรณไม้จำพวกเดียวกันกับที่ทางราชบุรี เรียกว่า พังเพราะ และที่ชาวพายัพ เรียกว่า ดอกก้าน, เป็นพรรณไม้จำพวกบุก (Amorphophallus), ต้นเล็กราวเท่านิ้วมือ, เวลาออกดอกไม่มีใบ, ก้านดอกอ่อน ๆ ใช้แกงได้.

กะแทน น. ไม้กะพึบ.

กะนัด (ถิ่น—ปักษ์ใต้) น. ไม้แบนสองอันนอกตะกอสำหรับขัดเส้นด้ายเพื่อกันด้ายยุ่ง.

กะบอนกะบิ่ง (กลอน) ว. (บ่น)ไม่รู้จักจบ, เง้า ๆ งอด ๆ, เช่น คอยสะบัดปัดกรกะบอนกะบิ่ง. (อิเหนา), โดยมากใช้ กะบิ่งกะบอน.

กะบ่อนกะแบ่น ก. กะท่อนกะแท่น, ไม่เป็นชิ้นเป็นอัน.

กะบัง ๑ น. ดอกไม้.

กะบัง ๒ น. เครื่องบัง, เครื่องกั้น, เครื่องรับ, เช่น กะบังหอก กะบังปืดคลอง. **กะบังลม** น. เนื้อกล้ามที่กั้นระหว่างช่องอกและช่องท้อง กันเครื่องอวัยวะข้างบนและข้างล่างมิให้ปนกัน เป็นแผ่นบาง ๆ ขนาดข้าวเกรียบว่าวที่ปิ้งแล้ว มีอาการยืดและหดได้เพื่อช่วยในการหายใจ. **กะบังหน้า** น. กรอบหน้า เป็นเครื่องประดับ.

กะบัง ๓ น. เครื่องมือจับสัตว์น้ำชนิดหนึ่ง ใช้เสาหรือไม้ลำปีกทางซ้ายและทางขวาเรียงกันเป็นลำดับ แล้วเอาเผือกขนาบกับเสาทั้งสองข้างอย่างเดียวกับจับ แต่ระหว่างกลางทำร้านซึ่งสานด้วยไม้ไผ่ตลอดเป็นทางเพื่อให้ปลาเสือกตัวขึ้นแล้วเลื่อนตกลงไปในถุงอวนหรือตาข่ายที่ดักไว้ปลายทาง ต้องจับในเวลาที่น้ำไหลเชี่ยว, กะบังรังเผือก ก็ว่า.

กะบัง ๔ น. ดินขาว.

กะบั้ง (ถิ่น—อีสาน) น. บ้องไม้ไผ่.

กะบิ้ง น. ของที่เป็นแผ่น ๆ เล็ก ๆ, ลักษณะนามบอกสัญฐานสำหรับที่ดินน้อย ๆ ถปลงหนึ่ง ๆ ว่า กะบิ้งหนึ่ง ๆ.

กะบิล น. ระเบียบ, หม่. ดู กบิล ๒.

กะบิ้งกะบอน ดู กะบอนกะบิ้ง.

กะเบ้อ (ถิ่น—พายัพ) น. ผีเสื้อ.

กะเบียน (ถิ่น—อุตร) น. ถาดไม้ใช้เป็นสำรับ, กระบะ.

กะเบือ (เพี้ยนมาจาก ข้าวเบือ) น. ชื่อครกหรือสากชนิดหนึ่ง เรียกว่า ครกกะเบือ สากกะเบือ.

—กะแบ่น ใช้เข้าคู่กับคำ กะบ่อน.

—กะปรอย ใช้เข้าคู่กับคำ กะปริบ.

กะปริดกะปรอย ว. มีอาการออกหรือให้ลออกน้อย ๆ หยุดบ้างออกบ้าง.

กะปริบ [—ปฺริบ] ก. กะพริบถี่ ๆ เช่น ทำตากะปริบ ๆ. **กะปริบกะปรอย** [—ปฺรอย] ว. ปริบ ๆ ปรอย ๆ, เล็ก ๆ น้อย ๆ.

กะปลกกะเปลี้ย [—ปฺลก—เปฺลี้ย] ว. ปลกเปลี้ย, อ่อนเพลีย, อ่อนแอ, ไม่แข็งแรง.

กะปอม (ถิ่น) น. กิ้งก่าชนิดหนึ่ง.

กะปะ น. งูจำพวกงูพิษหัวแหลม (Viperinae) หัวรูปสามเหลี่ยม เบื้องบนมีสีน้ำตาลแก่เป็นรูปลูกศร จมูกทู่งอน อยู่ในจำพวกหางกระดิ่งดัง (Crotaline) ตัว

ขนาดยาวแต่ ๕๐ ถึง ๘๐ เซ็นติเมตร สีน้ำตาลแก่ แดงเลือดหมู บนหลังมีสีน้ำตาลแก่ขางเป็นรูปสามเหลี่ยมเรียงสลับเชื่องกันเป็นคู่ ๆ สันหลังมีแนวเป็นสีดำ ริมฝีปากเหลือง และมีแนวสีเหลืองพาดบนลูกตาถึงมุมปาก ท้องสีเหลืองมีจุดดำ มีชุมตามแถบภาคใต้ของประเทศไทย. (Ancistrodonrhodostoma). **กะปะน้ำ** น. งูจำพวกเดียวกับกะปะ แต่อยู่ในระหว่างตระกูลงูเขียวหางไหม้และงูกะปะ ลักษณะศีรษะใหญ่มนกลม ปากกว้าง มีเขี้ยวพิษ ๑ คู่ ตาพองขวางโต เกล็ดพื้นตามตัวสีเทา มีลายดำพาดขวางตามลำตัว ข้างตัวมีจุดสี่เหลี่ยมคั่นสลับระหว่างลายดำที่พาดขวางใต้ท้อง สีเทานวล ตัวอ้วนสั้น ขนาดตั้งแต่ ๒๐ ถึง ๔๐ เซ็นติเมตร นิสัยดุร้าย พิษคล้ายงูแมวเซาและงูเขียวหางไหม้ มีชุมตามแถบภาคใต้ของประเทศไทย. (Lachesis purpurosa caltalus). **กะปะหางยาว** น. งูจำพวกเดียวกับกะปะ ลักษณะคล้ายงูแมวเซาคอคอด หัวมนกลม ข้างบนมีรอยเป็นลูกศร ตัวกลมเล็กยาวขนาด ๗๐ เซ็นติเมตร สีน้ำตาลตามตัวบนหลังมีรอยจุดสีดำเป็นคู่ๆ และท้องสีขาวเทา มีชุมตามแถบตะวันออกของประเทศไทย. (Ancistrodonrhodostoma blomhoffii).

กะปั่น (โบ) น. กำปั่น. (ตำนานอักษรไทย ของ เซเดส์).

กะปิ น. ของเค็มทำด้วยกุ้งกับเกลือโขลกและหมักไว้ ใช้ปรุงอาหาร, เขือเคย ก็เรียก.

กะปู (ปาก) น. ตะปู.

กะปูด (ปาก) น. เกกตปูด.

กะปูดหลูด ก. บวมไปทั้งตัว. (ปาเลกัว).

—กะเปร่า ใช้เข้าคู่กับคำ กะปรี้.

—กะเปลี้ย ใช้เข้าคู่กับคำ กะปลก.

กะเปะ (ถิ่น—ปักษ์ใต้) น. ภาชนะชนิดหนึ่ง สำหรับตักน้ำขึ้นมาจากบ่อ.

กะเปา (ถิ่น—พายัพ) น. ต้นกระเบาชนิดหนึ่ง (Hydnocarpus Kurzii) ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นชนิดที่ให้น้ำมันใช้รักษาโรคเรื้อนและโรคผิวหนัง (Chaulmugra oil).

กะเปียด น. ไม้ต้นขนาดกลาง อยู่ในตระกูลไม้สัก, ชาวพายัพ เรียกว่า สักขี้ไก่ เพราะดูคล้ายต้นสัก, แต่ใบเล็กเท่าฝ่ามือ รูปไข่หรือรี ปลายแหลมก้านยาว, เนื้อไม้ละเอียดและแข็งกว่าไม้สัก ใช้ทำประโยชน์

ได้ (Premna pyramidata).

กะแป้น น. เรือหางแมงป่องขนาดเล็ก มีใช้มากตามลำน้ำปิง.

กะแปะ น. เงินปลีกโบราณ เช่น กะแปะทองแดง กะแปะดีบุก ; อีแปะ ก็เรียก.

กะโปรง น. ภาชนะเย็บด้วยกาบหมากหรือใบไม้ สำหรับใส่ของต่าง ๆ ; ผ้านุ่งผู้หญิงแบบสากล. กระโปรง ก็ใช้.

กะโปรงทอง น. ต้นกะทกรก.

กะเผ่น (กลอน) ว. เผ่น, ลอย, เช่น ชมบรรพตเสลา สูงกะเผ่น. (พงศ. เหนือ).

กะเผลก ว. เขยก, และใช้เข้าคู่กับคำ กะโผลก.

กะโผลกกะเผลก ว. โขยกเขยก.

กะพง ๑ น. ปลาน้ำเค็มชนิดหนึ่งมีลักษณะหัวเรียว ตัวค่อนข้างแบน เกล็ดใหญ่ มีครีบหลังสองครีบ เป็นครีบแข็งและครีบอ่อน สีขาว เรียกว่า กะพง หรือ กะพงขาว (Lates calcarifer) (เทียบมลายู เกมบอง), มีหลายชนิด ที่พื้นตัวมีสีแดง เรียก กะพงแดง (Lutjanus annularis), ที่ตัวเล็กกว่าและแบนสั้น มีลายดำพาดขวางข้างตัวหลายอัน เรียกว่า กะพงลาย หรือ กะพงแสม (Datnioides); หอยน้ำเค็มชนิดหนึ่ง (Mediola senhauseni) คล้ายหอยแมลงภู่ แต่ตัวเล็กมาก.

กะพง ๒ น. ไม้ยืนต้นสูงใหญ่ ใบหล่นหมดต้นในฤดูร้อน ชอบขึ้นในที่ลุ่มริมน้ำลำธาร, โคนต้นเป็นพูกว้างใหญ่, เปลือกสีเทาหรือเทาแกมดำ เลื่อมเป็นมัน, ใบมน, ไม้เนื้ออ่อนเบา ผุง่าย ใช้ทำโลง ก้านไม้ขีดไฟ เรือขุด หรือไม้ก้นบ่อ และในที่ร่มใช้เป็นกระดานฝาได้. (Tetrameles nudiflora).

กะพรวดกะพราด ว. พรวด ๆ พราด ๆ, ลุกลน, ลนลาน.

กะพร่องกะแพร่ง ว. บกพร่องมาก, ไม่บริบูรณ์.

—**กะพราด** ใช้เข้าคู่กับคำ กะพรวด และกะพรุด.

กะพริบ ก. ปิดและเปิดหนังตาโดยเร็ว.

กะพรุน น. สัตว์น้ำประเภทหนึ่งอยู่ในทะเล เรียกว่า แมงกะพรุน (Medusae) ตัวอ่อนสีขาวและใสคล้ายวุ้น บางชนิดเป็นสีน้ำตาลอ่อน ๆ มีจุดสีน้ำตาลแก่รอบ ๆ ตัว, ที่มีพิษเป็นภัยแก่คน เรียกว่า แมงกะพรุนไฟ มีประมาณ ๓ ชนิดในอ่าวไทย คือ สาหร่าย

ไฟ (Sandecia malayensis) ตัวคล้ายวุ้น สัณฐานคล้ายหมวกกันแดด สีเหลืองอ่อนหรือชมพู ภายใต้มีสาย ๓-๖ สาย มีปมเป็นข้อ ๆ ตามสายนั้น มักลอยอยู่ตามชายทะเลและอ่าวในเขตน้ำลึก ๆ; แมงกะพรุนไฟชนิดกระปุก (Halicras rotundatum) ตัวคล้ายเห็ด พื้นตัวสีขาว มีรอยเป็นจุด ๆ สีแดงอยู่ข้างบน ภายใต้มีสายสีแดงหรือชมพูรูปคล้ายสาหร่ายห้อยติดอยู่เป็นทาง ๆ มักลอยตามอ่าวและชายทะเลฝั่งตะวันตกและตะวันออก ในฤดูที่ลมพัดเข้าฝั่ง; แมงกะพรุนไฟชนิดกระบอก (Plysalia arethusa) ตัวคล้ายวุ้นและรูปคล้ายดอกจามรี ตามตัวมีสีเขียวและสีแดงเป็นกระจุกทั่วไป; พิษแห่งแมงกะพรุนไฟทั้ง ๓ ชนิดนี้ (ซึ่งมีชาตุพิษเรียกว่า Actino toxine) อยู่ในสายสีแดงเป็นปมภายใต้ตัว เมื่อถูกร่างกาย มีอาการให้คันปวด บวม เป็นแผลเรื้อรัง หายยาก; ชนิดสาหร่ายไฟ ทำให้ปวดแสบปวดร้อนแน่นหน้าอก หายใจไม่ออก เป็นไข้ บางทีทำให้ปอดบวม ตามมัดเนื้อกล้ามกระดิกไม่ได้ ฯลฯ ในการแก้พิษเหล่านี้ ใช้ยาจำพวกมีลักษณะต่างและระงับเส้นประสาทปิดที่แผลและที่ซึ่งบวมอักเสบ.

กะพรูดกะพราด ว. เสียงดังพรูดพราด.

กะพล้อ, กะพ้อ ๑ น. กระบอกตักน้ำปากแฉลบอย่างปากพวยกา.

กะพล่องกะแพล่ง ว. อาการกะพร่องกะแพร่ง, ไม่บริบูรณ์.

กะพ้อ ๒ น. ไม้ปาล์มในตระกูลปาล์มจีบ, ลำต้นใหราวเท่าแขน สูงเต็มที่ถึงสองวา, ใบแตกเป็นแฉกลึก กว้างยาวราวศอกคืบถึงสองศอกคืบ, ก้านใบยาวราวเท่า ๆ ส่วนกว้างของใบ ขอบก้านเป็นหนาม, กะพ้อมีอย่างน้อยสองชนิด ชนิดหนึ่งอยู่ริมทะเล หรือในที่ซึ่งน้ำเค็มขึ้นถึง ต้นมักขึ้นเป็นกอ ใบค่อนข้างเป็นรูปไต ไม่กลมแท้ และไม่บีดก้น (Licuala sipna), อีกชนิดหนึ่งอยู่ป่าดอนในที่ชุ่มชื้นและที่แฉะ เช่น ริมห้วยน้ำลำธารและหนอง ในที่ป่าดิบชื้นแฉะมักขึ้นเป็นหมู่ใหญ่ ๆ ชนิดนี้ใบกลมก้นบีด (Licuala poltata). ปาล์มจำพวกนี้เรียกพ้อ ก็มี (ในกฎหมาย: ใบพ้อพันห่อหุ้มกฤษฎา), ชาวมณฑลพิษณุโลก เรียกว่ากะพล้อ, ใบทั้งสองชนิดใช้ห่อได้โดยมาก.

กะพ้อ ๓ น. ชื่อนกชนิดหนึ่ง.

กะเพรา น. พรรณไม้ผัก ในตระกูลแมงลักและโหระพา, มีกลิ่นหอมฉุน ใช้ทำยาและปรุงอาหาร (Ocimum sanctum). (ชาวพายัพ เรียกกะเพราและแมงลักว่า กอมก้อ).

—**กะแพร่ง** ใช้เข้าคู่กับคำ กะพร่อง.

—**กะแพล่ง** ใช้เข้าคู่กับคำ กะพล่อง.

—**กะแพลม** ใช้เข้าคู่กับคำ กะพลอม.

กะเมิ่ง น. ต้นไม้เล็ก ๆ ไม่มีแก่น ลำต้นสีม่วง ใบเขียวมีขนคาย ดอกขาว มีขึ้นอยู่ในที่รกทั่วไป ใช้ทำยารักษาโรคเด็ก (Eclipta alba). **กะเมิ่งตัวผู้** น. ต้นไม้ขนาดย่อม ทอดลำต้นและออกรากตอนโคนใบคาย ดอกเหลืองใหญ่ ชอบขึ้นในที่ชื้นแฉะ. (Wedelia chinensis).

กะเมีย (ถิ่น—ปักษ์ใต้) น. สีเสียด.

กะยุ (โบ) ก. ยก, ช่าง, เชื้อง, เช่น กะยุบาทไคลคลา. (เสือโค); กะยุบาทเบื้องปลายตีน. (พิชัยสงคราม).

กะร่องกะแร่ง ว. เล็ก ๆ น้อย ๆ, ร่วงโรย, ไม่บริบูรณ์, ไม่เป็นชิ้นเป็นอัน.

—**กะร่อน** ใช้เข้าคู่กับคำ กะเร่.

กะระตะ (กลอน) ก. ขับม้าให้วิ่ง เช่น กะระตะอาชาชิงชัย. (อิเหนา).

กะระหนะ น. ชื่อเพลงไทยของเก่า เป็นเพลงเครื่องสายประสมปี่พาทย์ ทำตอนชมสวนหรือเล่นสนุก เช่นอุณากรรณเล่นมโหรีกับพวกในสวนดอกไม้เมืองกาหลัง. (อิเหนา).

กะรัง น. (๑) ปลา (ในจำพวก Epinephelus) รูปร่างคล้ายปลากะพง แต่สีตามตัวมีต่างกันหลายชนิด ชอบอาศัยอยู่ในทะเลที่มีหินกะรังและหินดาน ชาวประมงจึงเรียกว่า ปลากะรัง. (๒) หินกะรัง คือหินปูนที่เกิดขึ้นโดยสัตว์น้ำชนิดหนึ่ง ซึ่งมีขนาดปรมาณู (Polyps) ภายใต้ท้องทะเลสามารถเจริญงอกงามไปตามพื้นทะเล มีลักษณะเป็นกิ่งก้านคล้ายต้นไม้หรือเขาสัตว์ มีสีต่าง ๆ เช่น เหลือง, ขาว, แดง เป็นต้น. (ชื่อรวมของหินกะรัง เรียกว่า Actinozoa).

กะรัต [—หฺรัด] น. หน่วยมาตราชั่งเพชรพลอย หนึ่งกะรัตเท่ากับ ๒๐ เซ็นติกรัม หรือ ๓.๐๗๖๕ เกรน; ปริมาณทองคำแท้ที่ประสมอยู่กับธาตุอื่น โดยกำหนดทองคำและโลหะที่ประสมกันนั้นรวมเป็น ๒๔ ส่วน เช่นทองคำ ๑๔ กะรัต หมายความว่ามีเนื้อทอง

คำ ๑๔ ส่วน นอกนั้นอีก ๑๐ ส่วนเป็นธาตุอื่นประสม. **กะรัตหลวง** น. มาตราน้ำหนักตามวิธีประเพณี ใช้สำหรับชั่งเพชรพลอยเท่านั้น เป็นเมตริกกะรัตเท่ากับ ๒๐ เซ็นติกรัม, อักษรย่อว่า กต.

—กะร่า ใช้เข้าคู่กับคำ กะเร่อ.

กะราง กะลาง น. นกในจำพวกนกกะลิง บนหัวมีขนขาว บางทีเรียก นกกะลางหัวหงอก. (ในรำพันนามพฤกษา ฯลฯ ว่า กะราง, ในพระลอ ๓๘๖ ว่า กะลาง). ใช้ว่า การาง ก็มี.

—กะราด ใช้เข้าคู่กับคำ กะเรี่ย.

กะริง น. บ่วงหวายสำหรับดักสัตว์ที่กระโดด เช่นเนื้อและกวาง. (ประพาสมลายู). กะหริ่งก็ใช้.

—กะริ่ง ใช้เข้าคู่กับคำ กะรุ่ง.

กะริงกะเรียด (ใบ) ว. คำพ้อชนิดหนึ่งว่าทำเป็นหนุ่มเป็นสาวก่อนวัย คล้ายทำก้อร่อก้อติก เช่น เป็นหญิงเจ้าแม่อา อย่าทำกะริงกะเรียด ตัวเจ้ายังน้อยสักเท่าเขียด เจ้ามาวอนแม่จะมีผัว. (มโนห์รา).

กะรุ่งกะริ่ง ว. ขาดออกเป็นริ้ว ๆ, เป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อย.

กะเร (ถิ่น—ปักษ์ใต้) น. พรรณไม้เล็ก ๆ ที่เรียกกันว่า น้องสามย่านตัวเมีย นิรพัตร เบญพัตร เพลาะแพละ หรือ เผาะแผะ. (Bryophyllum pinnatum). **กะเรกะร่อน** น. กล้วยไม้ชนิดหนึ่ง ขึ้นอยู่ตามต้นไม้ เช่น ต้นตาล มีชุกชุมในสวนทุเรียนเป็นต้น ใบเขียวหนายาวประมาณศอกเศษ ดอกเป็นช่อยาวราวขนาดของใบ. กาเรการ่อน ก็ว่า. (Cymbidium pendulum).

กะเร่กะร่อน ก. เร่ร่อนเรื่อยไป, ไม่อยู่ประจำที่.

กะเร่อ (ถิ่น—ปักษ์ใต้) ว. เซ่อ, เซอะ.

กะเร่อกะร่า ก. แบกหรือหอบของพะรุงพะรัง, แต่งตัวพะรุงพะรัง.

กะเรี่ยกะราด ว. เรี่ยราย, กระจัดกระจาย, หกเรี่ยราด.

—กะเรียด ใช้เข้าคู่กับคำ กะริง.

กะโรกะเร ก. ง่อนแง่น, จวนจะล้ม. (ปานกัว).

กะลวย น. หางนกหรือไก่ คู่ที่ยาว.

กะลอ (ถิ่น—ปักษ์ใต้) น. ไม้ขนาดย่อมที่ขึ้นเร็ว ในตระกูลมะผ่อ ใบใหญ่ก้นบิด

มักขึ้นในป่าใสในที่ชุ่มชื้น.

กะล่อกะแล่ ว. ที่เล่นที่จริง. (ปาเลกัว).

กะล่อน น. มะม่วงชนิดหนึ่ง ผลเล็ก เมื่อสุกมีกลิ่นหอมแรง เรียกว่ามะม่วงกะล่อน. ว. พูดคล่อง แต่ไม่จริงเป็นส่วนมาก.

กะล่อมกะแล่ม ว. กล้อมแกล้ม, เนื้อไม่สะดวกแล้วรีบกลืน, เคี้ยวไม่ถนัด; พูดไม่สู้ชัดความ.

กะล่อยกะหลิบ ว. แคล่วคล่องว่องไวในการใช้ไม้มืออย่างน่าดู; ดูเร็ว ๆ เช่นว่าดูกะล่อยกะหลิบเมื่อนี้เอง ล่วงเข้ามาหลายเดือนแล้ว.

กะละบังหา น. ของในน้ำทะเลอย่างหนึ่ง มีกิ่งก้านคล้ายกิ่งไม้ เมื่ออ่อนสีขาวหักเปราะ, แก่เป็นสีแดง, แก่มากเข้าเปนสีดำเหนียว, เกิดติดอยู่กับหินกะรัง มีความเป็นอยู่คล้ายหินกะรัง, ทางวิทยาศาสตร์ว่าเป็นสัตว์น้ำ (Gorgonacea) รวมไว้ในจำพวกหินกะรัง, กัลบังหา ก็ใช้.

กะละมัง น. ชามอ่างหรือถาดเป็นต้น ทำด้วยโลหะเคลือบ เรียกว่า ชามหรือถาดกะละมัง.

กะละแม น. ขนมเหนียวสีดำ กวนด้วยข้าวเหนียวกับกะทิและน้ำตาล. (เทียบ อ. Caramel).

กะละออม น. หม้อน้ำ, กระออม กะออม หรือ กัลออม ก็ว่า; ชื่อดาวฤกษ์สวาติ. (ทมิฬ กะละยัม แผลงมาจาก สํ. กลศ).

กะลัน น. เครื่องมือจับสัตว์น้ำชนิดหนึ่ง ซึ่งใช้ในน้ำจืดสำหรับตักปลาไหล, ตามธรรมดาเรียกว่า ลัน.

กะลันทา (ถิ่น) น. ไม้คนทา. (ม. คำหลวง มหาพน ว่า กรนทา).

กะลา ๑ น. ส่วนแข็งที่หุ้มเนื้อมะพร้าวซึ่งผ่าครึ่ง ซีกที่มีรู เรียกว่า กะลาตัวผู้ เพราะเป็นส่วนบนของลูกมะพร้าว ซีกที่ตันเรียกว่า กะลาตัวเมีย; ด้วยชามชนิดหนึ่งรูปคล้ายกะลา เรียกว่า ชามกะลา ถ้วยกะลา; เรียกผมที่ตัดเป็นรูปกะลาครอบว่า ผมกะลา, เรียกหมวกที่มีรูปคล้ายกะลาครอบว่า หมวกกะลา; (ปาก) กะโหลกศีรษะ ใช้ในที่ไม่สุภาพ เช่นว่า ไม่เจียมกะลาหัว. (สำ) ว. เลว เช่น เก่ากะลา. **กะลาซอ** (สำ; ปาก) ว. คล้ายกะลาที่ทำซอ เรียกผมที่ตัดแล้วเป็นรูปอย่างนั้น.

กะลา ๒ น. พรรณไม้ชนิดหนึ่ง คล้ายต้นข่า

สูงราว ๖-๘ ศอก ดอกคล้าย ๆ บัวตูม แต่กลีบอ่อยแข็ง สีชมพูหรือสีแดง มีดอกเล็ก ๆ แน่นเป็นกระจุกอยู่ภายใน ก้านดอกผุดขึ้นจากดินและยาวได้ถึง ๒ ศอก หน่อและดอกอ่อนใช้เป็นอาหาร บางทีเรียกว่าต้นหน่อกะลา ทางปักษ์ใต้ว่า ปุด (—กะลา). (Phaeomeria speciosa).

—กะล่า ใช้เข้าคู่กับคำ กะเล่อ.

กะลาง น. นกชนิดหนึ่ง ขนาดนกคลั้งไดลง ขนตัวสีสดแก่ แต่ขนหัวขาว เมื่อลงจับพื้นดินชอบกระโดดอยู่กันเป็นฝูง เมื่อร้องขึ้นตัวหนึ่งก็ร้องตามกันทั้งฝูง, บางแห่งเรียกว่า ระวังไพร. (ลอ ๓๘๖: นกตระไน นกกะลาง เฉวียนวางจับจอมไม้).

กะลาสี น. ลูกเรือ. (มลายู กะลาสิ จากคำอิหร่าน ชะลาสิ).

กะลำพอ (ถิ่น) น. ไม้ตะลุมพอ หรือหลุมพอ. (ประชุมเชิญขวัญ: โพกพายโพกะลำพอ)

กะลิง น. นกชนิดหนึ่ง ตัวเขียวคล้ายนกแก้ว ปากดำ. (Psittinus incertus).

กะลิงปลิง น. นกชนิดหนึ่ง.

กะลึมกะเหลี่ย ว. แสดงอาการให้รู้ว่าอยากได้

กะลิอ่อง น. กล้วยน้ำว้าชนิดที่มีไส้แดง. (กล้วยน้ำว้าทุกชนิด ทางเหนือเว้นเชียงใหม่เรียก มะลิอ่อง, ไทยใหญ่ว่า มะนิอ่อง, เชียงใหม่ว่า กล้วยใต้).

กะลุมพี น. ไม้กอชนิดหนึ่งคล้ายระกำ ขึ้นในที่ชื้นแฉะ ผลเป็นช่อใหญ่และแน่นกว่าช่อผลระกำ ขนาดย่อมกว่าผลระกำ ปลายแบน ผิวเหลืองเกลี้ยงเป็นมันไม่มีหนาม เยื่อหุ้มเม็ดขาว รสเปรี้ยว ๆ ฝาด ๆ รับประทานได้ ยางในลำต้นเหนียว ใช้ติดกระดาษแทนกาวได้ (Zalacca conferta), ชาวปักษ์ใต้เรียกว่า หลุมพี หรือ ลุมพี, ชาวมลายูในจังหวัดปัตตานีและนราธิวาสเรียก กะลุบี หรือ ลุบี.

กะเล่อกะล่า ก. เล่อล่า, แสดงหน้าตาเข่อข่า.

กะเลิด น. เลื่อน (สำหรับขนของ ใช้ลากไป).

กะเลียว น. สีม้าชนิดหนึ่ง ลักษณะเขียวอมดำ.

กะแล (ถิ่น-พายัพ) น. ปืนลม; ไม้เถาชนิดหนึ่ง เนื้อไม้ใช้ย้อมสีเหลือง. ดู

แกแล อีก.

—กะแล่ม ใช้เข้าคู่กับคำ กะล่อม.

กะโล่ น. ภาชนะสานของโบราณทารัก รูปแบ๊นปากคลุ่ม ใช้ใส่ของมีเครื่องตัดผมเป็นต้น; อีกอย่างหนึ่ง ภาชนะสานคล้ายกระด้ง แต่ใหญ่กว่ามาก ทาชันเพื่อไม่ให้น้ำรั่ว สำหรับหมักข้าวโพด; ชื่อหมวกกันแดดชนิดหนึ่ง เรียกว่า หมวกกะโล่.

กะโล่

กะโลง (ถิ่น-อุตร) น. ลังไม้ฉำฉา, หีบไม้. (พายัพ) น. โคลง.

กะวอกกะแวก ว. อาการหลุกหลิกอย่างลิง.

กะวะ ๑ น. เครื่องมือจับสัตว์น้ำชนิดหนึ่ง สำหรับรุนกุ้งรุนเคยตามชายฝั่งแม่น้ำลำคลองหรือทะเล รูปคล้ายสวิง มีถุงตาข่ายอย่างตาละเอียดแขวนอยู่ใช้ไสตามริมฝั่งเพื่อจับกุ้งเล็ก ๆ หรือเคย.

กะวะ

กะวะ ๒ น. นกชนิดหนึ่ง คล้ายนกเงือกปากงุ้มอย่างเขาควาย. (Dichoceros cabatus).

—กะแวก ใช้เข้าคู่กับคำ กะวอก.

กะสัมชื่น (ถิ่น) น. ไม้สัมชื่น.

กะส้าหอย น. เปลือกขากหอยต่าง ๆ ที่ทับถมกันอยู่ ใช้ทำปูนขาวที่เรียกว่า ปูนหอย. (ไกลบ้าน).

กะหนอกะแหน ว. พูดเสียงอย่างน่าเอ็นดูเหมือนเสียงเด็กพูด.

กะหนึ่งกะแหนึ่ง ว. เสียงแปร่งสูง ๆ ต่ำ ๆ.

กะหนะ น. ทางของต้นจากที่ใช้กรุฝา.

—กะหนิง ใช้เข้าคู่กับคำ กะหนุง.

กะหนุงกะหนิง ว. เสียงพูดจุ๊จิ๊ระหว่างคู่รัก.

กะหมอก น. ไฟ. (ดิกชนารีไทย).

กะหร่อง (ปาก) ว. ผอมเกร็ง.

กะหรอด น. นกกรอด.

กะหร็อมกะแหร็ม ว. ไม่มาก, มีเล็ก ๆ น้อย ๆ.

กะหราน (ปาก) ว. อร่าม, ใช้ประกอบกับแดงหรือเหลือง เช่น แดงกะหราน เหลืองกะหราน.

กะหรี่ น. แกงแขกชนิดหนึ่ง มีเครื่อง. (มลายู มาจากทมิฬ ว่า ผัด).

กะหลาป๋า น. เมืองในเกาะชวา เดี๋ยวนี้ว่า

บัตตาเวีย ; ชื่อชมพู่ชนิดหนึ่ง ผลสีเขียว มีรสหวาน เรียกว่า ชมพู่กะหลาปา เป็นพรรณไม้ชวา (Eugenia javanica) ; หมวกชนิดหนึ่ง สานด้วยไม้ไผ่อย่างละเอียด รูปทรงสูง ผู้หญิงนิยมใช้ในเวลาแข่งเรือ มีดอกไม้จีนเสียบ เป็นของเก่าในสมัยต้นรัชกาลที่ ๕ ขึ้นไป. (กะหลาปาเป็นชื่อเมืองในเกาะชวาสมัยโบราณ แปลว่า กะลามะพร้าว, ภายหลังฮอลันดามาสร้างเป็นเมืองหลวง ตั้งชื่อว่า บัตตาเวีย, ชื่อที่ว่า กะหลาปา ก็เลิกใช้กัน).

กะหล่ำ น. พรรณผักจำพวกหนึ่ง มีสองชนิด คือ กะหล่ำปลี (กะหล่ำใบ, Brassica oleracea var. capitata) และกะหล่ำดอก (กะหล่ำต้น, Brassica eleracea var. botrytis).

—กะหลิบ ใช้เข้าคู่กับคำ กะล่อย.

กะหลี่ น. ใบกัญชาที่งอหงิกเป็นช่อ คือดอกตัวเมียกัญชา.

กะหลุกกะหลิก ก. หลุก ๆ หลิก ๆ.

กะหำ น. ไข่หำ, ลูกอัณฑะ. **กะหำแพะ** น. ชื่อมะเขือชนิดหนึ่ง.

กะหือ ว. เสียงครวญคราง.

กะหูด (ถิ่น) น. เครื่องมือจับสัตว์น้ำชนิดหนึ่ง ใช้ในท้องที่จังหวัดจันทบุรี รูปร่างคล้ายกรวย ทำด้วยไม้ไผ่.

กะหูด

กะเหรี่ยง น. ชนชาวเขาชาติหนึ่ง โดยปรกติอาศัยอยู่ทางพรมแดนทิศตะวันตกของประเทศไทย.

กะเหลาะเปาะ ว. กลมน่าดู, ตะเหลาะเปาะ ก็ว่า.

—กะเหลี่ย ใช้เข้าคู่กับคำ กะลั้ม.

—กะแหน ใช้เข้าคู่กับคำ กะแหนะ, กะหนอ.

—กะแหน่ง ใช้เข้าคู่กับคำ กะหน่อง.

กะแหยก น. ต้นแสยก ใช้ปลูกทำรั้ว ใบหนาหยิกสีเขียว ปนขาวก็มี. (Pedilanthus tithymaloides).

—กะแหร่ม ใช้เข้าคู่กับคำ กะหร่อม.

กะแหะ ก. แหะ ๆ.

กะโหลก น. ส่วนแข็งที่หุ้มเนื้อมะพร้าวซึ่งตัดทางตาออกพอเป็นช่องกว้างเพื่อใช้เป็นภาชนะตักน้ำ; กระดูกที่หุ้มมันสมอง ; เรียกผลไม้ชนิดเล็ก ซึ่งโตกว่าปรกติ เช่นว่า ลิ้นจี่กะโหลก ลำไยกะโหลก.

กะโหล้ง (ถิ่น—พายัพ) น. กะโหลก.

กะไหล่ ก. อาบหรือชุบโลหะมีค่า. (เทียบ หมิฬ กะลาฮิ).

กะอวม (ถิ่น—ปักษ์ใต้) น. ไม้ยืนต้นขนาดกลาง ในตระกูลส้ม, เรียกชื่อต่าง ๆ กันตามท้องที่ เช่น กระเบื้องถ้วย มะงัน เปล้าขลิบทอง ไพรสามกอ. (Acronychia pedunculata).

กะอาม น. ต้นกะอวม เช่น กะอามลั่นทมชวน ใจรื่น รมย์นา. (พงศ. เหนือ).

กะอิด (ถิ่น) น. ไม้ตะลุ่มอิด.

กะอุบ (ถิ่น—พายัพ) น. ผอบ. (ประชุมพงศ. ๑๐).

กะเอว น. สะเอว. (จารึกวัดโพธิ์).

กะแอ น. เครื่องบังแดดมีคันปักดินหมุนได้ตามต้องการ. ว. อ่อน, เล็ก, มักใช้เรียกลูกไดหรือกระบือตัวเล็ก ๆ คือ ลูกแหง่.

กะแอน (ถิ่น) น. ต้นระแอน คือ ต้นกระชาย.

กัก ก. กันไว้, ยึดไว้, ไม่ปล่อยไป. ว. หยุดชะงัก เช่น หยุดกัก. **กักกัน** ก. กำหนดที่ให้อยู่เพื่อตัดสินตาน. **กักขัง** (กฎ) ก. บังคับให้อยู่ในสถานที่อันจำกัด, เก็บตัวไว้ในสถานที่อันจำกัด. **กักคุม** ก. บังคับให้อยู่ในอารักขา. **กักด่าน** ก. กักกุมไว้เพื่อตรวจตรา เช่น ตรวจภาษี หรือตรวจโรคติดต่อ.

กั๊ก (โบ) น. แยก เช่น สี่กั๊ก ; ส่วนหนึ่งในสี่ของเหล้าหนึ่งเท; เสื้อชนิดหนึ่งไม่มีแขนผ่าอกตลอด เรียกว่า เสื้อกั๊ก. (ถิ่น—พายัพ) ก. พูดอ้าง.

กักกรา [—กฺรา] น. ชื่อสมุนไพรชนิดหนึ่งในจำพวกโกฐ.

กักการุ (แบบ) น. ดอกฟัก เช่น อิกกักการุดิเรกอเนกดิบุษปวัน. (สมุทรโฆษ). (ป.).

กักขฬะ [กักขะหละ] ว. แข็ง, กระด้าง, หยาบคาย. (ป. ; ส. กกฺขฏ).

กัง น. ลิงชนิดหนึ่งมีหางสั้น (Macaca nemestrina, = pigtaled monkey). ว. เสียงดังเช่นนั้น. **กังกึง** ว. เสียงดังอย่างรถเดินกระเทือนเป็นต้น.

กั้ง ๑ น. สัตว์น้ำ (ในจำพวก Crustacea หมวด Stomatopoda) คล้ายกุ้ง แต่ลำตัวแบน (depressed) เปลือกหุ้มท่อนหัวอ่อนไม่มีกรี ท่อนหางแบนมีสันและหนาม อวัยวะหายใจอยู่ติดกับเท้าทางด้านหลัง ของ

ลำตัว พบในน้ำเค็ม.

กั้ง ๒ (กลอน) ก. ลั้น.

กั้ง ๓ (โบ) น. กะเหรี่ยง, ชนชาวเขาชาติหนึ่ง โดยปรกติอาศัยอยู่ทางพรมแดนทิศตะวันตกของประเทศไทย. (อนันตวิภาค).

กังก (แบบ) น. เหยี่ยว. ("เกิดเป็นภักษแก่กังกโกรญจดฤจรกา" —สมุทรโฆษ).

กังก้า ว. หยักรั้ง เช่น ถกเขมรกังก้า เรียกข้าไทย. (ขุนช้างขุนแผน —แจ้ง).

กังเกียง ก. ไม่ลงรูป, ไม่ลงรอย, ไม่ลงที่, รวมกันไม่เข้า. เขียนเป็น กางเกียง, กำเกียง ก็มี.

กังขา น. ความเคลือบแคลง, ความสงสัย.(ป.).

กังฉิน ว. ทรยศ, คดโกง. (ไ. กังฉิน ว่า อำมาตย์ทรยศ).

กังวล ก. เกี่ยวข้อง, ห่วงใย. (ข.).

กังวาน น. เสียงที่ก้องไปเป็นคลื่น.

กังเวียน น. ขอบผ้าปกกระพองช้าง เช่น จัดพาดกังเวียนวาง ห่อได้. (ตำราช้างคำโคลง —วชิรญาณ เล่ม ๒๑).

กังส น. สัมฤทธิ์ เช่น คั่งคามพะกังสกล่อมเกลา. (สมุทรโฆษ). (ป.).

กังสดาล [—สะดาน] น. ระฆังวงเดือน เช่น แว่วสำเนียงเสียงระฆังกังสดาล. (อิเหนา).

กังไส น. เครื่องถ้วยปั้นที่ทำมาจากแคว้นชื่อนั้นในประเทศจีน.

กังหัน น. ไม้หมุนด้วยกำลังลม. (วิทยา) น. ใช้เรียกเครื่องจักรที่หมุนอย่างกังหัน; ชื่อดอกไม้เพลิงชนิดที่จุดแล้วหมุนอย่างกังหัน, ลักษณะนามว่าต้น. (ปาก ว่า จังหัน).

กัจฉปะ [กัดฉะปะ] (แบบ) น. เต่า เช่น หมู่มัจฉกัจฉปะทุกสิ่งสรรพ์. (ม. ร่ายยาว จุลพน). (ป.).

กัจฉะ [กัดฉะ] (ราชา) น. รักแร้. (ป.).

กัจฉา [กัดฉา] (แบบ) น. สายรัดท้องช้าง. (ป.).

กัญ (แบบ) น. กันย์, ชื่อราศีหนึ่งใน ๑๒ ราศี. ("อีกกัญเป็นชื่อราศี" —ไวพจน์ประพันธ์).

กัญจุก, กัญจุการา (แบบ) น. เสื้อ. (ป.)

กัญชา น. พรรณไม้ล้มลุกชนิดหนึ่ง ในตระกูลป่านหรือตำแย ใบมนแฉกลึกเข้าไปทางก้านหลายแฉก ทำนองใบมันสำปะหลัง ดอกเขียว ย่อย ดอกตัวผู้และดอกตัวเมียอยู่ต่างต้น ใบและช่อดอกตัวเมียที่แห้งใช้สูบปนกับยาสูบ มีสรรพคุณมึนเมา เปลือก

ลำต้นทำเชือกป่าน ผ้าใบ และทอผ้าชนิดหยาบ ๆ. (Cannabis sativa).

กัญญา น. นางงาม, นางสาวน้อย. (ป.); เครื่องบังแดดรูปหลังคา ใช้สำหรับแดร่หาม และเรือยาวเพื่อเป็นเกียรติยศ; เรียกข้าวเหนียวชนิดหนึ่งอยู่ในพวก Oryza sativa ว่าข้าวกัญญา.

กัฐ (แบบ) น. ไม้, ฟืน, ไม้วัด (คือใช้ในมาตรา). (ป. กฏฺฐ).

กัณฏกะ, กัณฐกะ [กันตะกะ, กันถะกะ] (แบบ) น. หนาม. (ป. กณฺฏก).

กัณฐ, กัณฐา [กันถะ, —ถา] (แบบ) น. คอ. (ป.). **กัณฐชะ** น. อักษรที่มีเสียงเกิดแต่ลำคอ ได้แก่พยัญชนะตอน ก. และ ห ฮ กับสระ อ อา. (ป.).

กัณฐก น. เครื่องประดับคอ เช่น คางเพลาคือกดวิมลกัณ— ฐกก่องคือแสงสรวล. (สมุทรโฆษ). (ป ; ส.)

กัณฐัศ, กัณฐัศว์ [กันถัด] น. ชื่อม้าตระกูลหนึ่ง. ในบทกลอนใช้เรียกม้าทั่วไป.

กัณฐี [กันถี] (แบบ) น. เครื่องประดับคอ เช่น แก้วกัณฐีถนิมมาศนั้น. (ม. คำหลวง มหาราช).

กัณฑ์ [กัน] น. เรื่อง หรือ หมวด, ตอน, ส่วนของเรื่อง. (ป.).

กัณณ์ (แบบ) น. หู. (ป.; ส. กรฺณ).

กัณห ว. ดำ มักใช้เป็นส่วนหน้าของสมาส. **กัณหธรรม** น. ธรรมฝ่ายดำ คือ อกุศล. **กัณหปักษ์** น. ฝ่ายดำ คือข้างแรม.

กัด ๑ ก. ขบ, ตอด, อ้าปากงับ; ทำให้กร่อน, ทำให้ทำลาย, ทำให้ขาด, ทำให้หวะไป; ชื่อปลาน้ำจืดชนิดหนึ่ง เรียกว่าปลากัด (Betta splendens); เครื่องมือจับปลาทะเลชนิดอวน. **กัดลาก** น. เครื่องมือจับสัตว์น้ำชนิดหนึ่ง. ดู อวนลาก อีก. **กัดวาง** น. เครื่องมือจับสัตว์น้ำชนิดหนึ่ง. ดู อวนลอย อีก.

กัด ๒ (โบ) น. พิกัด. ก. กะ เช่น ชั่นนกัดค่าพระราชกุมาร. (ม. คำหลวง กุมาร).

กัด ๓ น. คำกำกับชื่อปีในวิธีนับศักราชของไทยเหนือ ตรงกับเลข ๖.

กัตติกมาส น. เดือนอันมีพระจันทร์เพ็ญเสวยฤกษ์กัตติกา คือเดือนสิบสองตามจันทรคติ ตกในราวพฤศจิกายน. (ป.).

กัตติกา [กัด—] น. ดาวลูกไก่. ดู

กฤติกา.

กัตติเกยา [กัต—] น. การตามเพลิงในพิธีพราหมณ์.

กัตรทัณฑ์ (แบบ) น. ไม้เท้าคนแก่ เช่น แล้วทรงธารพระกรกัตรทัณฑ์. (ม. ร่ายยาว วนปเวสน์). (ป.).

กัตรา น. เรือแจวจับสัตว์น้ำชนิดหนึ่ง จับได้ทั้งปลาทั้งกุ้ง กราบเรือทางขวาติดแผ่นกระดานทาสีขาว ปล่อยริมข้างหนึ่งให้ลงน้ำ กราบซ้ายมีตาข่ายตั้งกันมิให้ปลาและกุ้งกระโดดข้าม ใช้จับเวลากลางคืน ในลำคลองและลำน้ำ ปลาตกใจจะกระโดดเข้ามาหาเรือเอง, เรือผีหลอก ก็เรียก.

กัทลี [กัดทะลี] (แบบ) น. กล้วย เช่น ติดพ่างผลกัทลี ฆ่ากล้วย. (โลกนิติ ๓๐๔). (ป. กทลี).

กัน ๑ ส. แทนชื่อรวม, (ปาก) แทนชื่อผู้พูด (ประถมบุรุษ). ก. ห้าม, กั้น, บัง, ปิด. ว. เป็นคำรับกริยาให้รู้ว่ามีผู้กระทำมากตั้งแต่สองขึ้นไป เช่น ตีกัน, พูดกัน. **กันกง** ก. ล้อมวง, กันรอบ. **กันชน** น. เครื่องป้องกันการกระทบกระแทกหน้ารถยนต์หรือท้ายรถยนต์. **กันชีพ** น. สายห้อยใช้สะพายเฉลียงบ่าสองข้างหรือข้างเดียว. **กันแซง ๑** น. กองทำหน้าที่แซงในพยุหยาตรา, คู่กันกับ กันแทรก คือกองทำหน้าที่แทรก, ทั้งนี้เพื่อป้องกันจอมทัพ. **กันแดด** น. ชื่อหมวกชนิดหนึ่ง. **กันตัว** ก. ป้องกันตัว, รักษาตัว. **กันท่า** (ปาก) ก. แสดงกิริยาอาการขัดขวางไม่ให้ผู้อื่นกระทำการอันใดอันหนึ่งได้สะดวก. **กันแทรก** (—แซก) น. กองทำหน้าที่แทรกเพื่อป้องกันจอมทัพ, คู่กันกับ กันแซง. **กันพิรุณ** น. กรรภิรมย์. **กันสาด** น. เพิงที่ต่อชายคาสำหรับกันฝน, บังสาด ก็เรียก. **กันเอง** ว. พวกเดียวกัน.

กัน ๒ ก. โกนให้เสมอ; ถือ, จับ. (ข.).

กั่น ๑ น. แถนอาวุธ ที่สำหรับหยั่งลงไปในด้าม.

กั่น ๒ (ถิ่น—พายัพ) ก. คุ.

กั้น ก. กัน, ขวางไว้, บัง, ปิด.

กันเกรา น. ไม้ต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ ชอบขึ้นในที่ชื้นแฉะทั่วไปในที่ ๆ มีป่าดิบ ใบเขียวแก่ ค่อนข้างหนา ยาวราว ๒—๓ นิ้ว ดอกสีขาวหรือขาว ๆ เหลือง ๆ หอมมาก เป็นช่อแน่นดูงาม ผลเท่าเมล็ดถั่วลันเตา

เมื่อสุกสีแดง ไม้เนื้อละเอียดแน่นใสและมีมัน แข็งและทนทานที่สุด ใช้ทำเครื่องเรือนและการก่อสร้างต่าง ๆ, ตำเสา หรือมันปลา ก็เรียก. (Fagraea cochinchinensis).

กันไกร, กันไตร [—ไกร] ดู กรรไตร.

กันชิง น. กรรชิง.

กั้นชู่ (ใบ) น. เครื่องจับปลาชนิดหนึ่ง กล่าวกันว่ามีลักษณะเหมือนถุงอย่างเดียวกับโพงพาง หรือเป็นไม้ซึ่งปักเป็นปีกของเครื่องมือประจำที่ ซึ่งเรียก กั้นชู่รั้วไซมาน หรือชู่กั้นรั้วไซมาน.

กั้นชู่

กันแซง๒ น. กระแซง เช่น หลังคากันแซง. (พงศ. ร. ๓/๘).

กันดอง (ใบ) น. ถ่องแถว เช่น เทเพนทรพฤกษนุกันดอง. (กล่อมช้างของเก่า).

กันดาร [—ดาน] น. ป่าดง, ทางลำบาก. ว. อัตคัด, ฝืดเคือง. (ป. กนฺตาร).

กันดาล [—ดาน] น. กลาง เช่น ในกันดาลท้าวทงงหลาย. (ม. คำหลวง ทศพร). (ข. กณฺดาล).

กันได น. หลักฐานที่ยึดถือ เช่น กรมธรรม์กันได. (กฎหมายเล่ม ๒).

กันต์ ก. ตัด, โกน. (ป.).

กันตัง น. ชื่อไม้ต้นมีใบคัน.

กันไตร [—ไตร] น. กรรไตร.

กันทร [—ทอน] (แบบ) น. ถ้ำ, ซอกเขา (เป็นเองหรือช่างทำขึ้น). (ป.; ส.).

กันทรากร (—กอน) (แบบ) น. ภูเขา. (ป.; ส.).

กันทะ (ใบ) น. กระทะ เช่น จึ่งตั้งโลหกันทะ. (รามเกียรติ์ ศึกไมยราพณ์).

กันทิรมย์ ดู กรรทิรมย์.

กันภัย น. ไม้เถาชนิดหนึ่ง ทางภาคอีสาน ใบมีหางและมีใบย่อยหลายใบทำนองใบคราม หรือถั่วลันเตา ท้องใบเป็นขนขาว ๆ มันเลื่อมเป็นไหม ดอกเป็นช่อตั้งยาว ๆ สีขาวปนม่วง เมล็ดในกลมสีดำ ฝักสั้นป้อมแบนๆ คล้ายฝักสวาด เป็นไม้ประดับปลูกไว้ตามบ้าน (Afgekia sericea), ถั่วแปบช้าง ก็เรียก.

กันเมียง น. เด็ก เช่น อันกันเมียงทักแท่. (ม. คำหลวง กุมาร). (ข. กฺมง: เด็ก).

กันย์ น. ย่อมาจาก กันยา ในความว่า ราศี

ที่หก.

กันยา น. นางงาม, นางสาวน้อย. **กันยายน** น. ชื่อเดือนที่เก้าตามสุริยคติ ซึ่งเริ่มด้วยเดือนมกราคม มี ๓๐ วัน. (เลิก) น. ชื่อเดือนที่หกตามสุริยคติ.

กันลง, กันลอง ๑ น. แมลงภู่ เช่น กันลงกันลิงคลิงคนธ์. (ม. คำหลวง จุลพน). (ข. กนฺลง); ของที่เหลือ, มูลฝอย; การกบฏ, การบุกรุก. ก. ระโดด, ข้าม, ผ่าน.

กันลอง ๒ ว. เลิศ, ยิ่ง, ล่วง, พ้น, เช่น มหาโพยมกันลอง. (กล่อมช้างของเก่า). (ข. กนฺลง).

กันลิง (โบ) ก. จับ เช่น กันลงกันลิงคลิงคนธ์. (ม. คำหลวง จุลพน).

กันแสง (ราชา) ก. ร้องไห้.

กั้นหยั่น น. มีดปลายแหลมสองคม ส่วนของใบมีดตั้งแต่กั้นถึงปลายใหญ่เท่ากัน เป็นอาวุธสำหรับเหน็บ, จีนใช้เป็นเครื่องหมายกันจัญไร เช่นในรูปสิงห์โตคาบกั้นหยั่น.

กันเอา ว. กรรเอา เช่น สรวญเสียงกันเอา. (อนิรุทธ.; สมุทรโฆษ).

กับ ๑ น. ครื่องดักสัตว์. สัน. คำเชื่อมความให้ติดกัน เช่น ดำกับขาว; ลักษณะนามเรียกใบลานซึ่งจัดเข้าแบบสำหรับจานหนังสือประมาณ ๔๐๐ ใบ.

กับ ๒, กับข้าว น. ของที่กินพร้อมกับข้าว.

กับแก้ (ถิ่น—พายัพ) น. ไม้ล้มลุกชนิดหนึ่ง ในจำพวกเฟินกระหนก ใช้เป็นผัก (Selaginella); (ถิ่น—อีสาน) ดู กแก.

กับบุเรศ [—เรด] (แบบ; กลอน) น. การบูร เช่น กับบุเรศสมุลแว้งก็มี. (ม. คำหลวง มหาพน). (ป. กปฺปูร).

กัป [กับ] น. ระยะเวลาอันนานเหลือเกิน ซึ่งโบราณถือว่าโลกประลัยครั้งหนึ่ง. (ป. กปฺป).

กัปตัน (เลิก) น. นายเรือ. (ข. Captain).

กัปนก [กับปะหนก] (แบบ) ว. กำพร้า, น่าสงสาร, เช่น อันว่าพราหมณ์ชราชั้นกัปนก. (ม. คำหลวง ชูชก).

กัปบาสิก, กัปปาสิก (แบบ) ดู กรรบาสิก.

กัปปิย [กับปิยะ] ว. สมควร. (ป.). **กัปปิยการก** น. ผู้ทำของให้ควรแก่ภิกษุ, ผู้ปฏิบัติภิกษุ. (ป.). **กัปปิยภัณฑ์** น. สิ่งของที่ควร. (ป.).

กัปปิย์ [กับปิ] (ปาก) น. กับข้าว ใช้

เฉพาะภิกษุสามเณร.

กัมบน [กำบน] (แบบ) ค. หวั่นไหว. (มาจาก กัมปน). (ม. คำหลวง กุมาร, หิมพานต์).

กัมป, กัมปนะ [กำปะ, กำปะนะ] น. การหวั่นไหว, แผ่นดินไหว. (ป. ; ส.). **กัมปนาการ** น. อาการคือการหวั่นไหว. (ป.). **กัมปนาท** น. เสียงบันลือ, เสียงหวั่นไหวทั่วไป. (ป. กมฺป+นาท).

กัมประโด น. นายหน้าซื้อขาย. (โปร— ตุเกส).

กัมปี (แบบ) ก. ไหว เช่น สกลกัมปี. (ม. คำหลวง ฉกษัตริย์).

กัมพล [กำ—] (แบบ) น. ผ้าทอด้วยขนสัตว์.

กัมพุช [กำพุด] น. แคว้นเขมร. กัมโพช ก็ใช้. **กัมพุชพากย์** น. ภาษาเขมร.

กัมพู (แบบ) น. หอยสังข์; ทอง เช่น กัมพูหุ้มพู่พรรณจา- มรี. (บุฒโณวาท); ทองสุดนธ์ปนสุวรรณ์กัมพู. (รามเกียรติ์ ร.๒). (โบ. เขียนเป็น กำพู กำภู ก็มี). (ป., ส. กมฺพุ).

กัมโพช [กำโพด] น. กัมพุช.

กัมมัชวาต [กำมัดชะวาด] (แบบ) น. กรรมชวาต, ลมเบ่ง. (ป.).

กัมลาศ [กำมะลาด] (แบบ) น. กมลาสน์ คือพระพรหม, เช่น เพียงกัมลาศลงมาดิน. (ม. คำหลวง กุมาร).

กัมมาร (แบบ) น. กรรมาร, ช่างทอง, ช่างเหล็ก. (ป.).

กัยวิกัย (แบบ) น. การซื้อและการขาย.(ป.).

กัลชาญ ว. กลชาญ, เชี่ยวชาญ, เช่น แต่พระผู้กัลชาญพิเศษ. (ม. คำหลวง ทศพร).

กัลปก [กัลฺ—] (แบบ) น. ช่างตัดผม, ช่างโกนผม.

กัลป [กัลฺปะ] น. กัป คือ ระยะเวลาอันนานเหลือเกิน ซึ่งโบราณถือว่าโลกประลัยครั้งหนึ่ง. (ส. ; ป. กปฺป). **กัลปพฤกษ์** น. ต้นไม้อยู่ในสวรรค์ให้ผลสำเร็จความปรารถนา; ที่ทั้งหานในงานเมรุหลวง ตรงกลางทำเป็นพุ่มไม้ห้อยลูกมะนาว มีเหรียญเงินเพื่องบรรจุข้างใน, ลูกมะนาวที่บรรจุเงินเรียกว่า ลูกกัลปพฤกษ์. (ส. ; ป. กปฺป— รุกฺข); ไม้ต้นบางชนิดในจำพวกคูนหรือราชพฤกษ์ แต่ดอกสีชมภู. (Cassia bankeriana; Cassia nodosa, etc.).

กัลปนา [กัลฺปะนา] ก. เจาะจงให้. น. ที่

หรือสิ่งอื่นซึ่งเจ้าของอุทิศผลประโยชน์ให้แก่วัด; ส่วนบุญที่ผู้ทำอุทิศให้แก่ผู้ตาย. (สํ.; ป. กปฺปนา).

กัลปังหา [กัลฺ—] น. กะละปังหา.

กัลปิต [กัลปิต] (แบบ) ว. สำเร็จแล้ว; ควรแล้ว; ตัดแล้ว. (สํ.; ป. กปฺปิต).

กัลพุม (ไบ) น. กรรพุม.

กัลเม็ด น. กลเม็ด, วิธีที่แยบคาย, สิ่งที่แยบคาย เช่น แหวนที่มีหัวเป็นเกลียวถอดออกจากเรือนได้ เรียกว่า แหวนกัลเม็ด, ขวดจุกที่มีเกลียว เรียกว่า ขวดกัลเม็ด.

กัลยา น. นางงาม. **กัลยาเยี่ยมห้อง** น. ชื่อเพลงทำนองหนึ่ง.

กัลยาณ [กัลฺยานะ] ว. งาม, ดี, ใช้เป็นบทหน้าสมาส เช่น กัลยาณคุณ=คุณอันงาม, กัลยาณธรรม=ธรรมอันดี. (ป.).

กัลยาณี (กัลฺยานี) น. นางงาม, หญิงงาม.

กัลเว้า ว. พูดอ่อนหวาน, พูดเอาใจ, เช่น ก็มีพระราชโองการ อนนกัลเว้า. (ม. คำหลวง มหาราช).

กัลหาย ก. กรรหาย เช่น ครั้นนชลห้อยกัลหาย. (ม. คำหลวง วนปเวสน์).

กัลโหย ก. กรรโหย เช่น สารเสียงหงสกัลโหย. (สมุทรโฆษ).

กัลเอา [กันเอา] ว. กรรเอา, กลมกล่อม. (ข. กฺรเอา).

กัศมล [กัสฺ—มน] (แบบ) ว. น่านกลียด, ไม่งาม, อุจาด, เช่น บพิตรพราหมณ์นี้กาจกัศมล. (ม. คำหลวง กุมาร). (สํ.).

กัศยป [กัดสะหยบ] (แบบ) น. เต่า. (สํ.).

กัษณ [กัดสะหฺนะ] (กลอน) น. กษณะ, ขณะ, เช่น ในเมื่อกาลกัษณ. (ม. คำหลวง สักบรรพ).

กา ๑ น. ชื่อปลาน้ำจืดชนิดหนึ่ง ตัวดำ มีสีแดงเหลืองปน ครีบทุกครีบดำ เกล็ดทุกเกล็ดมีจุดกลมสีเหลือง ปากอยู่ใกล้จมูกมาก ใต้คางมีเส้นอ่อนและสั้น ครีบหลังค่อนข้างใหญ่และเว้า อาศัยอยู่ในหนองบึงและลำน้ำทั่วไป บางทีเรียกว่า ปลาเพี้ย. (Morulius chrysophedakion), นกตัวดำร้อง กา ๆ; ชื่อเครื่องหมาย + × ซึ่งละมาจาก "กากบาท"=ตีนกา; ชื่อดาวฤกษ์ชนิษฐา เช่น แม้นดาวกามาใกล้ในมนุษย์. (อภัย). ก. ทำเครื่องหมายดังนี้ + ×

กาจับหลัก น. ไม้แป้นวงกลม มีหลักปักอยู่ที่ริมแป้น ที่ปลายหลักมีวัตถุรูป

กระจับสำหรับรับคางศพที่บรรจุโกศ; เครื่องตักทำร้ายของโบราณ มีของแหลมอยู่ข้างล่าง เมื่อคนนั่งกระทบไถเข้าก็ลัดขึ้นเสียบทวาร; ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งมีทางแถบผ่าเหนือ (Vitex peduncularis); ท่าถือขอช้างอย่างหนึ่ง. (ตำราขี่ช้าง). **กาชาด** น. รูปกากบาทสีแดงชาดบนพื้นขาว เป็นเครื่องหมายสภากาชาด. **กาน้ำ** น. นกตัวดำคล้ายกาหากินในน้ำ; ต้นไม้คล้ายใบชา ใช้เป็นไม้ดัด. **กาฝาก** น. ต้นไม้เล็กที่เกาะกับต้นไม้ใหญ่ อาศัยอาหารของต้นไม้ใหญ่. (Leranthus spp., Viscum spp.). **กาฟักไข่** น. การเล่นอย่างหนึ่ง ผู้เล่นหาไม้หรือของอื่นมาคนละชิ้น สมมติว่าไข่ มอบให้แก่ผู้ที่ถูกจับสลากสมมติเป็นกา ผู้เป็นการักษาสิ่งนั้นไว้ในวงเขตที่กำหนด ผู้เล่นนอกนั้นคอยลักไข่. **กาลักน้ำ** น. เครื่องดูดน้ำอย่างหนึ่ง. **กาวาง** ว. เรียกมะปรางชนิดเปรี้ยวที่สุด. **กาสัก** น. นกที่นิยมกันว่าเป็นกายสิทธิ์ บินมาไม่เห็นตัว ถ้าได้ขนมันไว้ก็หายตัวได้. **กาสามปีก** น. ต้นกาจับหลัก. **กาหลง** น. พรรณไม้ยืนต้นขนาดย่อม ใบมน ปลายเว้ากลาง ดอกใหญ่ ขาว หอมเรื่อ ๆ มักปลูกตามบ้าน. (Bauhinia acuminata).

กา ๒ น. ภาชนะสำหรับใส่น้ำ หรือต้มน้ำ มีพวยและหูหิ้ว, ลักษณะคล้ายว่า ใบ. **กาเวียน** น. กาต้มน้ำชนิดหนึ่ง อยู่ในถังซึ่งมีเตาไฟ.

กา ๓ น. คำกำกับชื่อปีในวิธีนับศักราชของไทยเหนือ ตรงกับเลข

ก๋า (ปาก) ว. องอาจ, ร่าเริง. **ก๋ากั่น** ก. เก่งกาจ.

กาก ๑ น. สิ่งที่คั้นหรือคัดเอาส่วนดีออกแล้ว เรียกว่า กาก เช่น กากมะพร้าว; หวากเชือ. **กากรุน, กากกะรุน** น. ผงของกะรุนที่เอามาผสมครั่งขัดของแข็งเช่นบ้าน. (กะรุน คือแร่ชนิดหนึ่ง มีสารประกอบด้วยธาตุ Aluminium กับ Oxygen แต่มักมีสิ่งอื่นผสมอยู่ทำให้มีสีต่าง ๆ เช่น ถ้าเป็นสีแดง ก็เป็นทับทิม ถ้าเป็นสีน้ำเงิน ก็เป็นนิล ถ้าเป็นสีเขียวใบไม้ ก็เป็นมรกต (ตะวันออก), ถ้าเป็นสีดำ ก็เป็นนิลตะโก; อินเดีย เรียก คอรุน). **กากขยาก** น. กากที่หยาบ, หยากเยือ.

กากข้าว น. ข้าวเปลือกที่ปนอยู่ในข้าวสารหรือข้าวสุก. **กากเพชร** น. ส่วนของเพชรที่คัดออก. **กากหมู** น. มันหมูที่เจียวเอาน้ำมันออกแล้ว.

กาก ๒ [กากะ] (แบบ) น. กา (นก). (ป.; ส.). **กากคติ** น. ชื่อกาพย์ชนิดหนึ่ง มีคำเนินกลอนอย่างกาที่บินไป. (ชุมนุมตำรากลอน). **กากณิก** [กากะหนิก] น. ทรัพย์มีค่าเท่าค่าแห่งชิ้นเนื้อพอกาพาไปได้, เป็นชื่อมาตราเงินอย่างต่ำที่สุด. (ป. กากณิกา). **กากบาท** น. ตีนกา; ใช้เป็นชื่อวรรณยุกต์บอกเสียงจัตวา; เครื่องหมาย + × สำหรับตกหนังสือเป็นต้น. **กากภาษา** น. ชาติกา เช่น บางมารนิรมิตอินทรีย์ เศียรเป็นอสุรี และกายเป็นกากภาษา. (คำพากย์).

กากะทิง น. ไม้กะทิง.

กากะเยีย น. เครื่องสำหรับวางหนังสือใบลาน ทำด้วยไม้แปดอันร้อยไขว้กัน.

กากี ๑ น. กาตัวเมีย. (ป.; ส.).

กากี ๒ ว. สีน้ำตาลปนเหลือง, สีสนิมเหล็ก.

กาง ๑ ว. ถ่างอยู่, แบะอยู่, เช่น หูกาง ก. ถ่างออก, คลี่, เหยียดออกไป, ขึงออกไป, แบะออก. **กางเวียน** (ใบ) น. การหมุนเวียนชนิดหนึ่ง. (กฎหมายเก่า: แล้วจับเท้าทั้งสองหันเวียนไปดังบุคคลทำกางเวียน).

กาง ๒ (ถิ่น—พายัพ) น. ต้นกางและต้นไม้อื่นๆ บางชนิดที่อยู่ในตระกูลเดียวกัน. (Albizzia sp). **กางขี้มอด** (ถิ่น—พายัพ) น. เรียกต้นไม้บางชนิดผีกแบน ๆ.

ก้าง ๑ น. กระดูกปลา; ชื่อปลาน้ำจืดชนิดหนึ่ง คล้ายปลาช่อนหรือปลากะสง. (Ophicephalus gachua). **ก้างปลา** น. ชื่อพรรณไม้หลายชนิด ซึ่งมีใบช่อยๆ ดอกและผลเล็ก มักขึ้นริมน้ำ คือ ก้างปลา (Bridelia tomentosa), ก้างปลาขาว (Flueggea microcarpa), ก้างปลาเครือหรือก้างปลาแดง (Phyllanthus reticulatus), ก้างปลาทะเล (Breynia rhamnoides), ก้างปลาเทศ (Chorizandra orientalis); ไม้เหล่านี้อยู่ในตระกูล Fuphorbiaceae.

ก้าง ๒ (กลอน) ก. กั้ง, กั้น, ขวาง, เช่น คุ้มกองกิจก้าง มล้างอุบัทวทุกข์,

จักก้าง กลใด. (สรรพสิทธิ).

กางเกง น. เครื่องนุ่งมีสองขา.

กางเกียง ก. กังเกียง เช่น พระคาวี เห็นนางยังกางเกียง. (คาวี).

กางของ (ถิ่น—อีสาน) น. ต้นบีบ.

กางเขน น. นกตัวขนาดนกเอี้ยง อกขาว ขนปีกด่าง; ไม้รูปกากบาทเป็นเครื่องหมายคริสต์ศาสนา.

กาจ [กาด] ว. ร้าย, กล้า, เก่ง.

ก๊าซ น. อากาศธาตุ; ไฟก๊าซ คือไฟที่ตามด้วยอากาศธาตุ ทำจากถ่าน.

กาซะลอง (ถิ่น—พายัพ) น. ต้นบีบ, (Millingtonia hortensis).

กาญจน, กาญจนา [กานจะนะ,—นา] (แบบ) น. ทอง.

กาฐ (แบบ) น. ไม้ฟืน เช่น คือ โกยกาฐอันกอง, กาษฐ ก็ใช้. (ป. กฏฺฐ; ส. กาษฐ).

กาด ๑ น. พรรณไม้ล้มลุกหลายชนิดหลายตระกูล แต่ที่ใช้ใบหรือหัวเป็นผักโดยมากก็คือ ผักกาดกวางตุ้ง (Brassica juncea, var.); ผักกาดขม ผักกาดเขียว (Brassica juncea); ผักกาดขาวหรือแป๊ะช่าย (Brassica chinensis); ผักกาดหัว คือชนิดหัวขาวยาว ๆ (Raphanus sativus); ผักกาดหอม (Lactuca sativa); ผักกาดเหล่านี้เป็นพรรณไม้ต่างประเทศทั้งสิ้น.

กาด ๒ (ถิ่น—พายัพ) น. ตลาด.

ก๊าด น. เรียกน้ำมันชนิดหนึ่งที่ใช้ตามตะเกียงว่าน้ำมันก๊าด (อ. Kerosene).

กาน ก. รานให้เตียน, ตัดให้เตียน เช่น ถึงไม้ประระราญกานให้เตียน. (ปกิรณำพจนาคต), ควั่นเปลือกและกระพี้ต้นไม้ให้ยืนต้นตาย เช่น กานไม้สัก.

ก่าน ว. ค่าง, ผ่าน; เก่ง, กล้า, กั่น, เช่น ตววก่านกาจชาติชัฏขน. (ม. คำหลวงทานกัณฑ์).

ก้าน ๑ ส่วนที่ต่อดอก หรือใบ หรือผลกับกิ่งไม้, กระดูกกลางแห่งใบไม้บางอย่าง เช่น มะพร้าว จาก. **ก้านขด** น. ชื่อลายชนิดหนึ่งที่เขียนเป็นลายขดไปขดมา. **ก้านแข็ง** น. กำไลมือซึ่งเมื่อสวมใช้บิดอย่างกำไลอื่นไม่ได้. **ก้านคอ** น. ลำคอด้านหลัง. **ก้านตอง** น. ไม้ขนาบ

ก้านขด

ข้างเรือรูปกลม ๆ คล้ายทางกล้วย. **ก้านต่อดอก** น. ชื่อวิธีร้อยดอกไม้เป็นตาข่าย; ชื่อลายชนิดหนึ่ง; ชื่อกลบทชนิดหนึ่ง เช่น แสนถวิลเทวษว้าอาวรณ์สมร ทุกข์ระทมกรมทรวงดั่งศรรอน จะนั่งนอนมีแต่พร่ำกำสรวลครวญ.

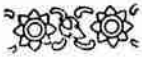
ก้านต่อดอก

ก้านบัว น. กำไลเท้า. **ก้านพร้าว** น. ชื่อโกฐใช้ทำยา. **ก้านมะพร้าว** น. งูชนิดหนึ่งมีลักษณะคล้ายทางมะพร้าว. งูทางมะพร้าว ก็ว่า (Coluber radiatus). **ก้านยาว** น. ชื่อทุเรียนชนิดหนึ่ง. **ก้านแย่ง** น. ชื่อลายชนิดหนึ่งซึ่งมีรูปโครงเป็นตาข่าย แย่งดอกแย่งก้านกัน. **ก้านเหลือง** น. ชื่อต้นไม้ขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ชนิดหนึ่ง คล้ายกระทุ่ม มักเกิดริมน้ำ เนื้อไม้เหลืองและละเอียดใช้การได้. (Nauclea orientalis).

ก้านแย่ง

ก้าน ๒ น. ก่าน, กล้า, เช่น รู้ใบ้ทันแก่ก้านกล่าวถ้อยกลางสนาม. (โลกนิติ ๒๗๒).

ก้าน (ถิ่น—พายัพ) ก. ค้าน, แพ้, สู้ไม่ได้, เช่น ก้านพ่ายหนี.

กานดา (แบบ) น. หญิงที่รัก.

กานต์ (แบบ) ว. เป็นที่รัก, โดยมากใช้เป็นส่วนท้ายของสมาส เช่น จันทรกานต์ เป็นที่รักของพระจันทร์ ได้แก่แก้วผลึกที่ถูกแสงจันทร์แล้วมีเหื่อ, คู่กับสุรยกานต์ เป็นที่รักของพระอาทิตย์ ได้แก่แก้วที่รวมแสงอาทิตย์ให้เกิดไฟได้. (ส.).

กานท์ (โบ) น. บทกลอน เช่น สารสยามภาคพร้อง กลกานท์ นี้ฤๅ. (ยวนพ่าย).

กานน [๑ —นน] (แบบ) น. ป่า, ดง, เช่น อันว่าห้องเขาวงกฎกานน. (ม. คำหลวง วนปเวสน์). (ป.; ส.).

กานน ๒ [—นน] น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งในสกุลคนทีสอ มีทางแถบปักษ์ใต้ เนื้อไม้แข็งแรงทนทาน ทางปักษ์ใต้มักเรียกสั้นว่า นน ทางภาคกลาง เรียกว่า สมอกานน (Vitex pubescens).

กานพลู [—พลู] น. ดอกตูมรวมทั้งก้านดอกของต้นกานพลู ซึ่งเป็นต้นไม้ขนาดย่อมของมะละกา ในสกุลหว้าหรือชมพู่ (Eugenai aromatica) มีรสเผ็ดร้อน นับเข้าในเครื่องเทศ. (ทมิฬ กุรามปู).

กาน้า น. ผลไม้จีนชนิดหนึ่ง ลูกคล้ายสมอ

บางชนิด.

กาบ ๑ น. เปลือกหุ้มชั้นนอกผลและดอกของต้นไม้บางชนิด ลอกออกได้เป็นชั้น ๆ; ชื่อหอยจำพวกหนึ่ง; โดยปริยายหมายถึงสิ่งที่มีลักษณะเช่นนั้น. **กาบกี้** น. ชื่อหอยน้ำจืดชนิดหนึ่ง รูปคล้ายหอยเสียบแต่โตกว่ามาก. **กาบเขียง** น. เปลือกที่หุ้มจั่นหมาก มะพร้าว, หางหนู ก็เรียก, แต่ "กาบเขียง" มักเรียกเมื่อยังสดอยู่ และ "หางหนู" มักเรียกเมื่อแห้งติดอยู่กับถั่วโครง. **กาบปูเล** น. กาบหมากที่เย็บเป็นรูปกระทง. **กาบพรหมศร** น. ชื่อกาบกระหนกชนิดหนึ่ง ที่ประกอบกับโคนเสา เช่น เสาบุษบก มีลักษณะคล้ายอินทรธนูละคร. **กาบหอย** น. ชื่อไม้ล้มลุกชนิดหนึ่ง ท้องใบสีม่วง ดอกเล็กๆ คล้ายดอกผักปราบ สีม่วง สีน้ำเงิน หรือขาว มีกาบหุ้มทำนองกาบหอย เป็นไม้ปลูก ถิ่นเดิมอยู่ในอเมริกาเหนือ (Fradescantia virginiana).

กาบ ๒ น. คำกำกับชื่อปีในวิธีนับศักราชของไทยเหนือ ตรงกับเลข ๑.

กาบุรุษ [กาบุหฺรุด] (แบบ) น. คนเลว. (ป. กาปุริส).

กาบู น. กระเบื้องมุงหลังคาโบราณ โค้งเป็นลูกฟูก.

กาเบียด (ถิ่น) น. ต้นหนอนตายอยาก.

กาพย์ น. คำร้อยกรองทั่วไป, คำร้อยกรองทำนองฉันท์แต่ไม่นิยมครุลหุ.

กาแฟ น. ชื่อเครื่องดื่มชนิดหนึ่ง ทำมาจากเมล็ดต้นกาแฟบางชนิด ซึ่งเป็นไม้ในตระกูล coffea และมีถิ่นเดิมอยู่ในอัฟริกา, ต้นกาแฟ มีปลูก กันบ้างทางจันทบุรีและภาคเหนือของประเทศไทย อันเป็นชนิดและพรรณของ Coffea Arbia เป็นพื้น.

กาม น. ความใคร่, ความปรารถนา. (ป.; ส.). **กามกรีฑา** น. ชั้นเชิงในทางกาม. (ส.). **กามคุณ** น. ส่วนที่ปรารถนามีห้าประการ คือ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส. (ป.; ส.). **กามฉันท์** น. ความพอใจในกามคุณทั้งห้า. (ป.). **กามตัณหา** น. ความทะยานอยากในกามคุณทั้งห้า. (ป.). **กามเทพ** น. เจ้าแห่งความรักใคร่. (ป.). **กามภพ** น. ที่เกิดของผู้ยังเกี่ยวด้วยกาม. (ป.). **กามราค** น. ความกำหนัดในกาม, เครื่องย้อมใจคือกาม. (ป.). **กามโรค** น. โรคสำหรับบุรุษ. **กาม-**

วิตก น. ความรำพึงในกาม. (ป.).

ก้าม น. อวัยวะของสัตว์บางชนิด เช่น ปู และ กุ้ง สำหรับหนีบอาหาร, ใช้ประกอบคำอื่น คือ: **ก้ามกราม** น. กุ้งตัวโตก้ามมีหนาม; ต้นไม้ใหญ่ชนิดหนึ่ง. (Enterolobium saman). **ก้ามกุ้ง** น. ชื่อพรรณไม้ขนาดย่อมชนิดหนึ่งคล้ายต้นก้างปลา เกิดชายน้ำ มีรสขม, ชื่อหนึ่งของต้นผกากรอง. **ก้ามเกลียง** น. กุ้งชนิดก้ามกราม แต่ก้ามเล็กไม่มีหนาม. **ก้ามปู** น. ต้นไม้ขนาดเขื่องชนิดหนึ่งในจำพวกจามจุรี ดอกสีชมพูแก่ ฝักเมื่อแก่สีน้ำตาลไหม้ ยาวราว ๑ คืบ ภายในมีแป้งสีนวลๆ รสหวาน ใช้เป็นอาหารโคกระบือและสัตว์พาหนะได้ ใช้ปลูกเป็นไม้ร่มและปล่อยครั่ง ถิ่นเดิมอยู่ในอเมริกาแถบร้อน, ก้ามกราม หรือ จามจุรี ก็เรียก, ชาวพายัพเรียกว่า ฉำฉา หรือ สำสา. (Enterolobium saman). **ก้ามปูหลุด** น. ไม้ล้มลุก ในตระกูลผักปราบ ลำต้นเรียวและเป็นปล้องๆ เลื้อยไปตามดิน ออกรากตามข้อ ใบหนา ท้องใบสีม่วง หน้าใบบางทีเขียวอ่อน บางทีสีม่วงแก่ มีแถบขาวสองข้าง กระดูกกลางเป็นเงาเหมือนก้ามะหยี่ ดอกสีชมพู อยู่ปลายกิ่งระหว่างกาบ ๑ คู่ ซึ่งคล้ายใบธรรมดา แต่ย่อมกว่ามาก เป็นต้นไม้ต่างประเทศ ถิ่นเดิมอยู่ในเม็กสิโก. (Zebrina pendula).

กามา ๑ คือ กาม เป็นส่วนหน้าของสมาสที่ต่อกับสระ อ อา. **กามาทีนพ** น. โทษแห่งกาม. (ป.). **กามารมณ์** น. กามคุณ. **กามาวจร, กามาพจร** น. ผู้ที่ยังข้องอยู่ในกาม. (ป.).

กามา ๒, **กามิศ, กาเมศ** ในบทกลอนคือกาม, และใช้คำว่า กาม นั้นเองเป็นส่วนหน้าของสมาสก็มี ดังจะเห็นได้ต่อไปนี้. **กามท** ว. ผู้ให้ตามที่ปรารถนา เช่น หนึ่งโสดกามทราช. (ม. คำหลวง หิมพานต์). **กามน** ว. เต็มไปด้วยกาม เช่น อภิลาศกามน. (สุธน). **กามสมังคี** ว. พร้อมด้วยกามคุณ เช่น เสด็จเสวยอุฬาริกราชกามสมังคีศรีสุขุมสุข. (ม. ร่ายยาว นครกัณฑ์). **กามัช** ว. เกิดแต่กาม. (ป.; ส.). **กามา** น. กาม เช่น เข้าแต่หอล่อกามา. (มุลบท). **กามามิษ** น. อามิษคือกาม เช่น ตมเปลือกกามามิษนั้นเล่าเทอญ. (ม.

คำหลวง ทานกัณฑ์). **กามิศ, กาเมศ** ว. เต็มไปด้วยกาม เช่น ชงคราวกามิศน้อง ยังยังคิดแม่. (ทวาทศมาส); โกมลมิ่ง-โกมุท กาเมศ เรียมเอย. (ทวาทศมาส). **กาโมทย** [—โมด] ว. เป็นที่ตั้งขึ้นแห่งความรัก, น่ารัก, เป็นที่เกิดแห่งความรัก, เช่น แก่แก้วกาโมทยมหิษี. (ม. คำหลวง ทศพร). (ป. กาม + อุทย).

กามินี น. หญิง เช่น จงกามินีปน รสร่วมกันนา. (ลอ ๔๐๓). (ป. ว่าหญิงมีความใคร่).

กาเมสุมิจฉาจาร [-มิดฉาจาน] น. ความผิดประเวณี, เป็นศีลข้อที่ ๓ ในเบญจศีล. (ป.).

กาย น. ตัว, ใช้เป็นส่วนท้ายของสมาส หมายความว่า หมู่, พวก, เช่น พลกาย= หมู่ทหาร. (ป.; ส.). **กายกรรม** น. การตัดตนเพื่อให้ร่างกายแข็งแรง, การทำด้วยกาย. (ป.; ส.). **กายทวาร** น. ทางกาย. (ป.; ส.). **กายพันธน์** น. เครื่องรัดตัว คือ รัดประคด. (ป.; ส.). **กายสิทธิ์** น. สำเร็จในตัวเอง หมายถึงสิ่งที่มีฤทธิ์เดชต่าง ๆ **กายาพยพ** น. ส่วนในร่างกาย เช่น มือ เท้า ฯลฯ. (ป.; ส.). **กายินทรีย์, กาเยนทรีย์** น. กาย, อวัยวะรู้สึกการแตะต้อง. (ป. กาย + อินฺทฺริย).

ก่าย ก. พาด, พิง. **ก่ายกอง** ว. มากมาย.

กาเยน น. ยางไม้ชนิดหนึ่ง สีเหลืองแก่น้ำคล้ายแก้ว บางทีจะเป็นสิ่งเดียวกับอำพัน.

การ [กาน] น. กิจ, งาน, ธุระ, หน้าที่. เมื่ออยู่ท้ายสมาสในที่บางแห่ง แปลว่า ผู้ทำก็มี เช่น กุมภการ, ว่ากรรมก็มี เช่น พาณิชยการ; เป็นคำนำกริยาให้เป็นนาม เช่น การกิน การนอน. **การครัว** น. การหุงหาอาหาร. **การคลัง** น. การเงินของประเทศ. **การจร** น. งานซึ่งเกิดขึ้นโดยไม่ได้คาดหมายไว้. **การบ้าน** น. การที่ครูกำหนดให้นักเรียนไปทำที่บ้าน. (เฉพาะโรงเรียน). **การบุเรียน** (ใบ) น. การเปรียญ. **การเปรียญ** น. ศาลาวัดสำหรับพระสงฆ์แสดงธรรม. **การเมือง** น. (๑) การที่เกี่ยวกับรัฐหรือแผ่นดิน เช่น วิชาการเมือง ได้แก่วิชาว่าด้วยรัฐ การจัดส่วนแห่งรัฐ และการดำเนินการแห่งรัฐ. (๒) การบริหารประเทศ เฉพาะอย่างยิ่ง ที่เกี่ยวกับนโยบายในการ

บริหารประเทศ เช่น การเมืองระหว่างประเทศ ได้แก่การดำเนินนโยบายระหว่างประเทศ. (๓) กิจการอำนวยหรือควบคุมการบริหารราชการแผ่นดิน เช่น ตำแหน่งการเมือง ได้แก่ตำแหน่งซึ่งมีหน้าที่อำนวย (คณะรัฐมนตรี) หรือควบคุม (สภาผู้แทนราษฎร) การบริหารราชการแผ่นดิน.

การก น. ผู้ทำ. (ป.).

การณ์ [กาน] น. เหตุ, เค้า, มูล. (ป.).

การเต น. กานดา ๒ เช่น ธรณีธรณิศแก้วการเต. (ทวาทศมาส).

การบูร [การะบูน] น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง กลั่นเอายางออกเป็นเม็ดขาว ๆ กลิ่นฉุนและร้อน ใช้ทำยา.

การย์ [กาน] (แบบ) น. หน้าที่, กิจ, ธุระ, งาน. (ส.).

การวิก [การะวิก] น. นกการเวก เช่น การวิกระวังวนกุฬาล. (สมุทรโฆษ).

การเวก ๑ [การะ—] น. นกในตำนานปรัมปรา มีที่อยู่ในป่าหิมพานต์ บินสูงเหนือเมฆ ร้องเพราะ สัตว์ทั้งหลายได้ยินก็หยุดชะงักไป.

การเวก ๒ [การะ—] น. นกในตระกูล Paradisea มีมากชนิดด้วยกัน ขนงามบางชนิดหางเป็นพู่ยาว มีอยู่ในเกาะนิวกินีและในบริเวณเกาะต่าง ๆ แถวนั้น.

การเวก ๓ [การะ—] น. กระดังงาจีนชนิดใบใหญ่ดอกใหญ่.

การเวก ๔ [การะ—] น. ชื่อเพลงชนิดหนึ่ง เรียกว่า การเวกตัวผู้ ตัวเมีย หรือ การเวกใหญ่.

การะเกด น. ไม้ขนาดย่อม ต้นเตี้ย เล็ก อยู่ในจำพวกเตยหรือลำเจียก มักขึ้นในที่ชื้นแฉะริมห้วยน้ำลำธาร ใบสั้นและแคบกว่าเตยหรือลำเจียกมาก ดอกสีเหลือง กลิ่นหอม. (Pandanus).

การะบุหนิง น. ดอกแก้ว. (ซ.).

การัณย์ [การัน] น. กรณีย์, กิจ.

การันต์ [การัน] น. ตัวอักษรที่ไม่ออกเสียง ซึ่งมีไม้ทัณฑฆาตกำกับไว้ เช่นตัว "ต์" ในคำว่า "การันต์."

การาง น. นกในจำพวกนกหัวขวาน บางทีเรียกว่า นกการางหัวขวาน. (ในตระกูล Upupidae-Hoopoes).

การุญ, การุณย์ [การุน] น. ความกรุณา. (ป.; ส.).

กาเรการ่อน น. ต้นกะเรกะร่อน.

กาเรียน น. นกกระเรียน. **กาเรียนทอง** น. ชื่อเพลงชนิดหนึ่ง. ดู กระเรียน.

กาล ๑ [กาน] น. เวลา, คราว, ครั้ง, หน. (ป.; ส.). **กาลกิริยา** (แบบ) น. ตาย. (ป.). **กาลเทศะ** น. เวลาและสถานที่. (ส.). **กาลสมุตถาน** น. กองโรคที่เกิดขึ้นเพราะขาดฤดูไม่เป็นไปตามเวลาปรกติ. (แพทย์).

กาล ๒ [กาน] (โบ) น. คำประพันธ์.

กาลกรรณี, กาลกิณี [กาละกันนี, กาละกินี] น. โชคร้าย, เสนียด. (ส. กาลกรฺณี).

กาลัญญุตา [กาลันยุตา] น. ความเป็นผู้รู้กาล. (ป.).

กาลัญญู [กาลันยู] น. ผู้รู้กาล. (ป.).

กาลัด น. แก้วหูง; สายหยุด. (ช.).

กาลานุกาล น. ชื่อพระราชพิธีฉลองไตรปี, งานพระราชกุศลทักษิณานุปทานในกาลใดกาลหนึ่งอันมีกำหนด.

กาลิก [กาลิกฺ] น. ของที่เก็บไว้ได้ตามเวลาที่กำหนดให้ มีสามอย่าง เรียกว่า ยาวกาลิก คือของที่ให้บริโภคได้ชั่วคราวตั้งแต่เช้าถึงเที่ยงวัน ได้แก่ข้าวปลาอาหาร, ยามกาลิก คือของที่ให้บริโภคได้ชั่วคราว เพียงวันหนึ่งกับคืนหนึ่ง ได้แก่น้ำอัฐบาน, สัตตาหกาลิก คือของที่ให้บริโภคได้ชั่วคราวเพียงเจ็ดวัน ได้แก่เภสัชทั้งห้า.

กาลี ว. ชั่วร้าย. (ส. กาลี: หญิงดำ).

กาว ๑ น. ของเหนียวที่เคี่ยวมาจากเอ็นหนังกีบสัตว์เป็นต้น สำหรับใช้ผนึกสิ่งของ.

กาว ๒ (ถิ่น — อีสาน) น. ต้นเทียน.

ก้าว น. ระยะทางชั่วยกเท้าย่างไปครั้งหนึ่ง. ก. ยกเท้าย่างไป. **ก้าวก่าย** ก. ไขว้เขว, เหลื่อมล้ำ. **ก้าวเฉียง** ก. เดินเป็นพื้นปลา ใช้สำหรับแล่นเรือ, โดยปริยายใช้สำหรับพูดไม่ตรง, พูดเลี่ยง, เช่น นงลักษณ์แกล้งกล่าวก้าวเฉียง. (อิเหนา). **ก้าวร้าว** ว. แขวะ, โหยกเหยก, รุนแรง. (เป็นมรรยาทส่วนกายและวาจาที่ไม่เรียบร้อย). **ก้าวล่วง** ก. ละเมิด. **ก้าวหน้า** น. ความเจริญวัฒนา.

กาววาว ว. หรูหรา, ฉูดฉาด, บาดตา. (สำหรับสี).

กาแวน น. นกกระแวน.

กาศิก (แบบ) ว. มาจากแคว้นกาศี,

เหมือนไหม, แกมไหม. (ส.). **กาศิก-พัสตร์** น. ผ้าเนื้อละเอียดมาจากแคว้นกาศี. (ส.).

กาษฐะ [กาสฺถะ] (แบบ) น. ไม้, ฟืน; ไม้วัด (คือใช้ในมาตราวัด). (ส.).

กาษา, กาสา น. ผ้าชนิดหนึ่ง เช่น คลังถวายผ้ากาษา. (กฎ. ราชบุรี ๒/๑๐๗); และพระไตรภูวนาทิตยวงศ์ ก็ให้ผ้าลายและเสื้อกาสาคนละสำรับ. (พงศาวดารกรุงเก่า นารายณ์); ฝันว่าห่มผ้าขาวกาสา. (ตำราทำนายฝัน). (ทมิฬ และ มลายู กาสา ว่าผ้าดิบ, ผ้าหยาบ).

กาสร [—สอน] (แบบ) น. ควาย. (ส.).

กาสะ (ราชา) น. การไอ. (ป.; ส.).

กาสา น. แร่มีสีเขียวคล้ายสังกะสี. (ส. กาสีส ๑).

กาสาร [—สาน] (แบบ) น. สระ, บ่อ, ทะเลสาบ. (ส.).

กาสาวะ น. ผ้าย้อมฝาด, เขียนเป็น กาสาว์ ก็มีโดยมาก. (ป.). **กาสาวพัสตร์** น. ผ้าย้อมฝาด คือผ้าเหลืองพระ.

กาหล [—หนฺ] น. (แบบ) แตรงอน. ("หมื่นกาหลวิชัย มีหน้าที่ประโคมแตรงอน"). ว. อึกทึก, วุ่นวาย.

กาหลา [—หฺลา] ว. เหมือนดอกไม้. (ช.).

กาหัก น. นกเงือก.

กาเหว่า น. นกคุเหว่า.

กาฬ [กาน] น. รอยดำหรือแดงที่ผุดตามร่างกายคนเมื่อตายแล้ว. ว. ดำ, มักใช้เป็นส่วนหน้าของสมาส. **กาฬปักษ์** ว. ฝ่ายดำคือข้างแรม. **กาฬปักษี** น. โรคกุมารชนิดหนึ่ง เป็นเมื่อมารดาออกไฟแล้วได้ห้าเดือน ยังอยู่ในเขตเรือนไฟ มีอาการร้องไห้แล้วหอบ หรือร้องไห้เมื่อหลับสดุ้งผวาตื่นตกใจ. (แพทย์). **กาฬโรค** น. ชื่อโรคระบาดอย่างร้ายแรงชนิดหนึ่ง. **กาฬวาต** น. ลมพายุใหญ่อย่างหนึ่ง เช่น ด้วยกำลังกาฬวาตโบดเบียน.

กาฬาวก น. ชื่อช้างตระกูลหนึ่งในสิบตระกูล สีกายดำ. ช้างสิบตระกูล คือ ๑. กาฬาวกหัตถี. ๒. คังไตยหัตถี สีน้ำ. ๓. ปัณฑรหัตถี สีขาวดังเขาไกรลาส. ๔. ตามพหัตถี สีทองแดง. ๕. ปิงคลหัตถี สีทองอ่อนดังสีตาแมว. ๖. คันธหัตถี สีไม้กฤษณา มีกลิ่นตัวหอม. ๗. มงคลหัตถี สีนิลอัญชัน

มีกิริยาท่าทางเดินงดงาม. ๘. เหมหัตถี สีเหลืองดั่งทอง. ๙. อุโบสถหัตถี สีทองคำ. ๑๐. ฉัททันตหัตถี สีกายขาวบริสุทธิ์ดั่งสีเงินยวง แต่ปากและเท้ามีสีแดง.

กำ ๑ ก. ทำนิ้วมือให้งอเข้าจดอุ้งมือ. น. มือที่กำ; จำนวนของเต็มมือที่กำเข้า; มาตราวัดรอบของกลม (เมื่อวัดได้เท่าไร แล้วทบกึ่งได้ยาวราว ๑๐ เซ็นติเมตร) เช่น ของกลมวัดรอบได้ราว ๒๐ เซ็นติเมตร ของกลมนั้นเรียกว่า มีขนาด ๑ กำ, มีสามชนิด คือ ๑. กำสลึง (ยาว ๔ นิ้ว ๑ กระเบียด). ๒. กำเฟื้อง (ยาว ๔ นิ้วครึ่งกระเบียด). ๓. กำสองไพ (ยาว ๔ นิ้ว ๒ หุน); ลักษณะนาม เรียกผักหรือหญ้าที่มัดไว้ว่า ๑ กำ ๒ กำ; ๘ กำมือเป็น ๑ จังออน (มาตราวัดของเก่า). **กำเกรียก** น. ชื่อการพนันใช้กำเบี้ยหรือเม็ดอื่น ๆ แล้วทายกัน. **กำต้น** (ต้น—พายัพ) น. ต้นมะกล่ำตาช้าง. **กำตัด** น. การเล่นของเด็กชนิดหนึ่ง; การพนันชนิดหนึ่งลักษณะเหมือนถั่ว ใช้กำเบี้ย ต่างคนต่างถือแต้ม ไม่มีเจ้ามือ กำแล้วจะเติมหรือชักออกก็ได้. **กำถั่ว** น. เอาเบี้ยหรือเม็ดอื่น ๆ กำแจงออกทีละสี่ เป็นการพนันอย่างหนึ่ง.

กำทวด น. มะขามป้อม. **กำปั้น** น. มือที่กำเข้าให้แข็งเพื่อจะชกหรือทุบ. **กำมา** น. ศอกตุม คือ ศอกที่กำนิ้วมือ. กำ ก็เรียกเช่น สองศอกกำ คือ สองศอกกับอีกศอกตุมหนึ่ง. **กำมือ** น. มือที่กำเข้า; จำนวนของเต็มมือที่กำเข้า. **กำหมัด** น. กำปั้น.

กำ ๒ น. ชื่อล้อรถหรือชื่อล้อเกวียน.

กำ ๓, **กำม** (โบ) น. กรรม เช่น ไข้เจ็บหมอตั้งกำไว้, ท่านว่าเป็นกำมของเขาเอง. (อัยการเบ็ดเสร็จ).

กำ ว. สุกใส, เข้ม, จัด, มักใช้กับสีแดงหรือทองที่สุก.

กำ (โบ) น. ด้าน, ฝ่าย, ทิศ.

กำกวม น. นกขนปีกสีเขียว ปากแดง กินกุ้งและปลา. ว. เคลือบคลุม, ไม่จะแจ้ง.

กำกัด (กฎ) ก. จำกัดเข้า, จำกัดให้แคบเข้า.

กำกับ ก. ดูแล, ควบคุม.

กำกูน น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง เช่น คูนกำกูนกำยาน. (ลอ). กำคูน ก็ว่า.

กำกึ่ง ว. เกือบเท่า ๆ กัน, ไล่เลี่ยกัน, อาการตายเป็นเท่ากัน.

กำเกิน ว. เลยกัน, มากกว่า, ล่วงเกิน.

กำเกี่ยง ก. กังเกียง เช่น จะเกิดกำเกียง

ลำบาก.

กำคูน น. กำกูน เช่น กรรบูรแกมกำคูนคันธ์. (สมุทรโฆษ).

กำเคือ (ถิ่น) น. มะกร่ำตาหนู.

กำจร [—จอน] ก. ฟุ้งไป. (ส. ขจร =ไปในอากาศ).

กำจัด ๑ น. ไม้ต้นขนาดกลางบางชนิดอยู่ในตระกูลส้ม ต้นและกิ่งก้านเป็นหนาม ใบมีใบย่อย ๖—๘ คู่ ผลเล็ก ๆ ราวเท่าเมล็ดพริกไทย ผิวขรุขระมีกลิ่นฉุนคล้ายกลิ่นเมล็ดผักชีฝรั่ง, เมล็ดกลม ๆ ดำเป็นมัน, ใช้ผลผสมเป็นเครื่องแกงปรุงให้ชูรส. ชาวพายัพเรียกว่า มะแข่น หรือมะข่วง. (Zanthoxylum).

กำจัด ๒ ก. ขับไล่. (ป. ขจัด).

กำจาย น. กระจาย. (ป. ขจาย); ชื่อต้นไม้ (๑) ไม้ขนาดกลางในสกุลสมอ, ดอกเล็กสีเหลืองคล้ายดอกสมอหรือหูกวาง, ผลย่อม ตามยาวมี ๓ สันหรือปีกทำนองผลสะแก, เปลือกฝาดใช้กินกับหมากได้, หอมกราย ก็เรียก. (Terminalia obliqua); (๒) ไม้เถามีหนาม, ใบและดอกคล้ายต้นฝางและอยู่ในตระกูลเดียวกัน, ดอกเหลืองเป็นช่ออยู่ตามง่ามใบ, ฝักพองหนา ๆ คล้ายฝักสัมป่อย มีรสฝาดใช้ในการย้อมหนังได้ดี, เมล็ดสีดำ ให้น้ำมันจุดไฟ, มักขึ้นในที่โล่งตามชายบ้านและชายป่าทั่วไป. (Caesalpinia digyna); เรียกงาช้างที่หักติดอยู่ในไม้หรือสิ่งอื่นๆ ว่างากำจาย. (บรัดเล).

กำชับ ก. สั่งเน้นให้แน่. **กำชับกำชา** ก. สั่งเน้นให้แน่ เช่น วานรนายทัพกำชับกำชา. (รามเกียรติ์ ร. ๒); แล้วกำชับกำชาสารพัน. (ดาว).

—กำชา ใช้เข้าคู่กับคำ กำชับ.

กำโชก (ใบ) ก. กรรโชก.

กำซาบ ก. ซึมเข้าไป, ทา, อาบ, หมายถึงศรที่อาบยาพิษก็ได้ เช่น สายกำซาบ.

กำซ้ำ (ถิ่น—ปักษ์ใต้) น. ต้นมะหวด.

กำดัน น. ท้ายทอย, ส่วนที่ต่อกับศีรษะต่อกัน, เช่น เหมือนดดดอยอกำดันลูกสาวศรี. (มณีพิชัย).

กำดัด ว. กำลังน่ารัก, กำลังน่าชม, กำลังน่ากิน, เต็มที่, เช่น ดึกกำดัดสงัดคน. (ขุนช้างขุนแผน); กำลัง เช่น กำดัดเล่น (ม. คำหลวง มัทรี). ก. กำหนัด เช่น

จงตรองตรึกนึกกำดัดสมบัติทิพย์. (โคบุตร; ประชุมสุภาษิตสุนทรภู่).

กำดาล [กลอน] ก. ดาล เช่น กำเดาะ กำดาลทวี. (บวรราชนิพนธ์).

กำเดา น. ความร้อน, เลือดที่ออกทางจมูก. (ช. เกฺดา ว่าร้อน); เรียกไข้ชนิดหนึ่งที่เกิดจากหวัดว่า ไข้กำเดา.

กำเดาะ ว. กระเตาะ, รุ่น, เพิ่งแตกเนื้อสาว. (ปาเลกัว).

กำตาก น. สิทธิพิเศษในค่าภาษีอากรขนอนตลาดที่พระเจ้าแผ่นดินยกให้แก่พระอาแรกนาขวัญในระหว่างพิธีสามวันในครั้งโบราณ.

กำทวน ว. สนั่น, หวั่นไหว, ก้อง, เช่น เสียงมฤคชสีหไกรสร สีหนาทกำธร กำทวนข้างป่าหิมพานต์. (สมุทรโฆษ).

กำธร [—ทอน] ว. สนั่น, หวั่นไหว, สะเทือน. (ช. กฺุทร ว่าสะเทือน สนั่นหวั่นไหว).

กำนล น. เครื่องเซ่น, เครื่องบูชา, เครื่องคำนับ. (กฎ) เงินค่าคำนับครู. (ช. กํฌล ว่าเครื่องคำนับ).

กานัด (โบ) ก. กำหนัด เช่น พิศเพียนพระพนิดาทุกขานลกำนัด. (สมุทรโฆษ).

กำนัน ก. กัน, ถือ, เช่น พระจงกำนันกำหนดสัญญา. (สุธน). น. ตำแหน่งผู้ปกครองลูกบ้าน เหนือผู้ใหญ่บ้าน; ผู้ป้องกัน, ผู้รักษา, ผู้ดูแล. ("หัวหมื่นกับกำนันพระแสง").

กำนัล น. ของที่ให้กันด้วยความนับถือ; นางพนักงานผู้รับใช้.

กำเนิด น. มูลเดิม, เชื้อสาย, ความเกิด. ก. เกิด, มีขึ้น, เป็นขึ้น, ทำให้เกิด.

กำเนียจ ว. เกียจ เช่น อนนว่าพระโพธิสัตว์ก็ใส่กลกล่าวกำนยจกยจ แก่นางพญาต่างนี้. (ม. คำหลวง กุมาร).

กำบด ก. บัง. (๑) เช่น มีโลมกำบดบังปลายเท้า สองแฮ. (ตำราโชดลาง).

กำบน ก. กัมบน, หวั่นไหว.

กำบัง ก. บัง, ซ่อน. น. ช่อดอกไม้. (ช.); ชื่อว่านต้นตั้งกระชาย หัวเล็ก ๆ ติดกันตั้งกล้วยไข่ ต้นและใบเขียว เนื้อในขาว ใช้สำหรับเป็นว่านกันภัยในทางลัทธิ และกันว่านข้างต่าง ๆ. ว่านกันบัง ก็เรียก.

กำบัด ก. บัด.

กำบิด (โบ) น. กรรบิด, มัด. (ช. กุํบิด).

กำเบ้อ (ถิ่น—พายัพ) น. ต้นไม้ขนาด.

ย่อมจำพวกหนึ่ง (ในตระกูล Mussaenda), ดอกสีเหลืองหรือสีแสด กลีบหนึ่งของกลีบนอกใหญ่แผ่ออกเป็นใบขาว ๆ ดูไกล ๆ คล้ายผีเสื้อเกาะดอกไม้.

กำโบล ๑ (แบบ) น. กโบล, กระพุ้งแก้ม, เช่น ฮ้าแม่กำโบลจันทร กำศรดไฉนนะพังงา. (สุดรธนู). (ป. กโปล).

กำโบล ๒ (โบ) ก. ลูบ, ลูบคลำ, ลูบไล้, เช่น ฤๅอาจกำโบล บี่ยุทธนงเยาว์. (สรรพสิทธิ). คำโบล ก็ใช้.

กำปอ น. ชื่อเพลงเขมรชนิดหนึ่ง เรียกว่า เขมรกำปอ. (วิวาห์พระสมุทร).

กำปั่น น. เรือเดินทะเลแบบของชาวตะวันตก (เทียบมลายู หรือฮินดูสตานี ว่า Capel); หีบเหล็กสำหรับใส่เงินและของต่าง ๆ, เดิมทำเป็นหีบฝังตะปูหัวเห็ดทั่วตัว; ชื่อทุเรียนชนิดหนึ่ง.

กำปั้น น. หมัด, มือที่กำสำหรับชก.

กำผลา [—ผฺลา] น. ง้าว.

กำพง น. ท่าน้ำ, ตำบล, เช่น มีทงงสมรรถพนจรม่งงมรกำพงไพร. (ม. คำหลวงมหาพน). (ข. กํพง ว่า ท่า; มลายู กัมพง ว่า ตำบล).

กำพด น. จอมประสาทหัวช้าง เช่น โขมดสารกำพด ทรงเทริด. (ตำราช้างคำโคลง).

กำพด น. ลูกศร (?) เช่น พระเอาโอสถทาลูกกำพด. (สุธน).

กำพร้า [—พฺร้า] น. หนังชั้นนอกของคนและสัตว์; ชื่อต้นไม้เถาในตระกูลถั่วชนิดหนึ่ง มักขึ้นริมหาดทรายชายทะเล, ถั่วคร้า ก็เรียก. (Canavalia maritima). ว. ไร้บิดาหรือมารดาแต่เด็ก; (โบ) หมายถึงร้างลูกร้างเมียด้วย เช่น เจ้าจะลาเรียมไว้ กำพร้าคนเดียว, ลาแม่เป็นกำพร้า. (ลอ).

กำพราก น. ไม้รวกหรือไม้ไผ่ที่เสี้ยมปลายให้แหลม ใช้สำหรับขุด เรียกว่า ไม้กำพราก.

กำพวด น. ปากปี่และแตรสำหรับเป่า; ปลาจำพวกปลาตีน เช่น แลฝั่งล้วนหลังกำพวดพราย. (เพลงยาวหม่อมพิมเสน).

กำพอง น. ชื่อตัวไม้อันบนที่เป็นราวลูกกรงหรือเกวียน. กระพอง ก็เรียก.

กำพู ๑ น. ไม้กลึงสำหรับเป็นที่รวมร้อยชี่ร่ม ชี่ฉัตร หรือชี่พุ่ม. (ข. กำพูล์ ว่ายอด).

กำพู ๒ (โบ) น. กัมพู.

กำพืด น. เทือกเถา, เหล่ากอ.

กำเพลิง (—เพฺลิง) น. ปืนไฟ. (ข. กำเภลิง).

กำแพง น. เครื่องล้อม, เครื่องกั้นที่ก่อด้วยอิฐ หิน หรือดิน เป็นต้น. **กำแพงแก้ว** น. กำแพงเตี้ยที่ทำขึ้นให้งาม. **กำแพงขาว** น. ว่านใบคล้ายหมากผู้หมากเมียต้นและใบเขียว มีลายดั่งว่านเสือ แต่ลายเบา มีพรายปรอท หัวเหมือนกระชาย ตุ้มรากกลมทอดไปยาว หัวมีกลิ่นหอม ใช้อยู่คงเขียวเขานอง, อีกชนิดหนึ่งเรียก มายาประสาน เป็นว่านประสานบาดแผล. **กำแพงเขย่ง** น. พระพิมพ์ปางลีลาแบบเมืองกำแพงเพชร. **กำแพงเจ็ดชั้น** น. ชื่อต้นไม้เนื้อเป็นชั้นๆใช้ทำยา, ว่านลักษณะดั่งว่านกำแพงขาว เมื่อแรกขึ้นได้ ๑—๒ใบ หลังใบแดงจัดดั่งสีดรั่ง เมื่อออกหลายใบแล้ว ขอบหลังใบเขียว กลางใบแดงอ่อนลงลำต้นและก้านใบแดง หัวมีกลิ่นหอม รากเป็นตุ้มติดหัวเป็นกลุ่มดั่งลูกลางสาด งามน่ารัก ใช้กันปีศาจหลอกหลอน ไม่ว่าจะไปสารทิศใด คุ้มปีศาจและพรายได้ทุกชนิด และคุ้มทางคุณไสยและสรรพเวทย์วิทยาที่จะมาทำมิดุกประดุจกำแพงกั้นไว้ และกันและแก้สิ่งที่เป็นกายสิทธิ์ต่าง ๆ มาทำอันตรายตัวมิได้ ว่านต้นนี้มีคุณยิ่งนัก ท่านตีค่าไว้พันตำลึงทอง ลักษณะละม้ายคล้ายว่านแสงอาทิตย์. (กบิลว่าน); ชื่อมนตร์. **กำแพงเศียร** น. ไก่พันทางมีหงอนเป็นจัก ๆ.

กำแพ้ง น. เรียกไม้ไผ่ที่ปล้องข้างในเป็นโรค มีสีดำ ๆ กลิ่นเหม็น, กระแพ้ง ก็ว่า.

กำภู (โบ) น. กัมพู.

กำมพฤกษ์ (โบ) น. กัลปพฤกษ์ เช่น พวกประจำกำมพฤกษ์บังคมไหว้. (รามเกียรติ์ ร. ๒).

กำมลาศน์ [—มะลาด] (โบ) น. กมลาสน์.

กำมเลศ [—มะเลด] (โบ) น. กมเลศ.

กำมะถัน น. ธาตุสีเหลืองติดไฟง่าย กลิ่นเหม็นฉุน ใช้ทำยาทำดินปืน ฯ ล ฯ, สุพรรณถัน ก็ว่า.

กำมะลอ ว. ลงรักแบบญี่ปุ่น, เรียกของที่ทำตามแบบนั้น เช่น หีบกำมะลอ ลายกำมะลอ; เรียกลายชนิดที่พื้นลงรัก เขียนลายสี ลายทอง หรือลายทองแทรกสี, และเรียกลายทองชนิดที่เขียนบนผ้าหรือแพรขาว เช่น กลดกำมะลอ คือ กลดผ้าขาวเขียนลายทอง เป็นต้น ว่า ลายกำมะลอ; ของเทียมไม่ทนทาน.

กำมะหยี่ [—หฺยี่] น. ผ้าไหมชนิดหนึ่ง เป็นขนนุ่ม มันข้างเดียว ; ดอกดาวเรืองชนิดหนึ่ง.

กำมะหริด [—หฺริด] น. ผ้าที่ทอด้วยขนสัตว์แกมไหม.

กำมังละการ น. ตำหนัก. (ป.).

กำมังวิลิต น. ตำหนักในสระ. (ป.).

กำมัชพล [—มัดชะพน] น. ชื่อเกณฑ์เลขในคัมภีร์สุริยยาตร์ ซึ่งคำนวณมาจากจุลศักราช.

กำยาน น. ชันหรือยางที่ออกจากเปลือกของต้นไม้บางชนิด (ในตระกูล Styrax) มีกลิ่นหอม ใช้เผาอบผ้าและทำยา. (มลายูว่า Kameyan) ; ชื่อกล้วยชนิดหนึ่ง มีกลิ่นหอม เรียกว่า กล้วยกำยาน.

กำยำ ว. ล่ำสัน.

กำรอ ว. เข็ญใจ เช่น แก่ฝูงมนุษย์ผู้กำรอ. (ม. คำหลวง นครกัณฑ์).

กำราก, กำหราก น. ช้างตกน้ำมัน เช่น กำรากร้ายแรง. (ดุษฎีสังเวย) ; กลจะขี่ช้างกำหรากเหลือลาม. (ตำราขี่ช้าง).

กำราบ [—หฺราบ] ก. ทำให้หลาบ, ทำให้กลัว.

กำราล [—ราน] (แบบ) น. เครื่องลาด เช่น นั่งในกำราลไพโรจน์. (ม. คำหลวง ทศพร). (ป. กำราล).

กำรู (ใบ) ก. กรู, รวมหมู่กันเข้ามา, ประดังกันเข้ามา, เช่น กำรูคลื่นเป็นเปลว. (แช่งน้ำ).

กำเริบ ก. ฮึกเหิม, แรงขึ้น.

กำไร น. ผลที่ได้เกินต้นทุน. ว. ยิ่ง, เกิน, เช่น ทรงบำเพ็ญบารมีสื่อสงขัยกำไรแสนมหากัลป.

กำลอง (ใบ ; กลอน) ก. ลอง, ประลอง, เช่น กำลองกำลัง. (สมุทรโฆษ).

กำลัง น. แรง. (คณิต) เรียกจำนวนครั้งของเลขที่คูณตัวเอง เช่น ๕ คูณตัวเอง เรียกว่า ๕ กำลัง ๒ $\left(\frac{๒๕}{๕}\right)\left(\frac{๒๕}{๕}\right)$. ขนาดของกลมที่วัดโดยรอบ เช่น ช้างมีกำลัง (วัดรอบอก) เท่านั้นนิ้ว เท่านี้นิ้ว, ไม้มีกำลัง (วัดรอบลำต้น) เท่านั้นนิ้ว เท่านี้นิ้ว. ก. สม, เหมาะ, พอดี, เช่น ผลมะม่วงกำลังกิน ; อยู่ในวัยเต็มที่ เช่น เด็กกำลังกินกำลังนอน ; อยู่ในเวลาเต็มที่ เช่น กำลังร้อน ; กริยานุเคราะห์ ใช้เติมหน้ากริยาบอกเวลาปัจจุบัน เช่น กำลังเดิน. (ป. กำลัง จาก ขลัง). **กำลังวัวเถลิง**

น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง.

กำลุง (แบบ) บ. ใน, ที่, เช่น บระดิษฐ์กำลุงใน. (กล่อมช้างของเก่า). (ป. กํลุง).

กำลูน (โบ) ว. น่ากรุณา, น่าเอ็นดู, น่าสงสาร, เช่น ครั้นเห็นยิ่งระทดกำลูนสลดชีวา. (ม. คำหลวง มัทรี). (ป. กลุน).

กำเลา (แบบ) ว. ไง่, อ่อน, ไม้รู้เท่าทัน, ไม่มีไหวพริบ. (ป. กํเลา จาก เขลา).

กำเลาะ (แบบ) ว. หนุ่ม, สาว. (ป. กํเลาะ ว่า หนุ่ม).

กำไล น. ชื่อเครื่องประดับสำหรับสวมข้อมือหรือข้อเท้า ทำด้วยเงินหรือทองเป็นต้น, ราชาศัพท์ เรียกกำไลมือว่า ทองพระกร กำไลเท้าว่า ทองพระบาท.

กำสรด [—สด] (แบบ) ก. สลด, แห้ง, เศร้า.

กำสรวล [—สวน] (แบบ) ก. โศกเศร้า, คร่ำครวญ, ร้องไห้. (โบ. กำสรวญ).

กำเสาะ ก. กระเสาะ, เสาะ, เช่น กำเสาะสยบชบเชา. (อุเทน).

กำแสง (โบ) ก. กรรแสง เช่น กำแสงสมรมี กำเสาะจิตรจาบัลย์. (สุตรธนู).

กำหนด [—หฺนด] น. ความหมายไว้, ระเบียบ; (กฎ) (๑) บทบัญญัติซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงตราขึ้นในเหตุฉุกเฉินให้ใช้บังคับดังเช่นพระราชบัญญัติ แต่ต้องเสนอต่อสภาผู้แทนราษฎรเพื่ออนุมัติในคราวประชุมต่อไป เรียกว่า พระราชกำหนด. (๒) (เลิก) บทบริหารบัญญัติคล้ายพระราชกฤษฎีกาโดยมากเป็นบัญญัติที่เกี่ยวกับบุคคลหรือข้าราชการบางจำพวก เช่น พระราชกำหนดเครื่องแบบแต่งกายข้าราชการฝ่ายทหารและพลเรือน. ก. ตั้งไว้ให้แน่นอน, หมายไว้, จำ, นัดหมาย.

กำหนัด [—หฺนัด] น. ความยินดี. ก. ยินดี, คิดถึง, คิดถึงด้วยความรัก, กระวนกระวายในกาม, เช่น เทียรย่อมให้เกิดวัฒนาการกำหนัดใน. (ม. ร่ายยาว มหาพน).

กำเหน็จ [—เหฺน็ด] น. ค่าจ้างทำทองรูปพรรณ.

กำแหง [—แหงฺ] (แบบ) ว. แข็งแรง, กล้าแข็ง, เข้มแข็ง.

กิก, กิ๊ก (เสียง) ว. เสียงของแข็งกระทบกัน.

กิ่ง น. ส่วนที่แยกออกไปจากต้น, แขนง;

ใช้เรียกส่วนย่อย เช่น กิ่งเมือง กิ่งอำเภอ; เรือชนิดหนึ่งในกระบวนพยุหยาตรา. **กิ่งก้อย** น. นิ้วเล็ก เช่น จะชนะไม่เท่ากิ่งก้อย. (สังข์ทอง). **กิ่งหาย** น. ชื่อต้นไม้ล้มลุกจำพวกถั่วหลายชนิด (ในตระกูล Crotalaria) ดอกบางชนิดสีม่วง แต่โดยมากสีเหลือง ฝักกลม ๆ พอง ๆ.

กิ้งก่า น. สัตว์สี่เท้าหางยาว ตัวมีเกล็ด วิ่งบนกิ่งไม้ บนหัวมีหนาม (โบราณเรียกว่า ป้อมช่าง); โดยปริยายเปรียบคนที่ได้ลาภผลเล็กน้อยแล้วเกิดหยิ่งขึ้น ว่าชาติกิ้งก่า.

กิ้งกือ น. สัตว์เลื้อยคลาน ตัวกลม มีเท้ามาก.

กิ้งโครง น. ขนมจะพร้าวแห้ง; นกชนิดหนึ่งขนาดนกเอี้ยง, คล้ายโคลง ก็เรียก.

กิงบุรุษ (แบบ) น. กินนร เช่น และเป็นที่เขานิยมว่ามีนกอย่างหนึ่งซึ่งเรียกว่ากิงบุรุษ. (ม. ร่ายยาว วนปเวสน์).

กิจ [กิด] น. ธุระ, งาน. (ป. กิจฺจ). **กิจการ** น. การงานที่ประกอบ, ธุระ. **กิจวัตร** น. กิจทางศาสนาที่ทำประจำวัน เช่น ทำวัตรเช้าเย็น, โดยปริยายหมายถึงกิจอื่น ๆ ที่ทำเสมอ.

กิจจะ (กลอน) น. กิจ, เช่น กอบกิจจะคุ้มขัง. (ชุมนุมตำรากลอน). (ป.). **กิจจะลักษณะ** ว. เป็นการเป็นงานและเป็นระเบียบเรียบร้อย.

กิจจา [กิด—] (กลอน) น. เรื่องราว, ข้อความ. **กิจจานุกิจ** [กิดจานุกิด] น. การงานน้อยใหญ่ หมายเอาการงานทั่วไป. (ป.).

กิดาการ น. อาการเล่าลือ, เสียงสรรเสริญ, ข่าวเลื่องลือ, เช่น เออกอิงกิดาการ. (ตะเลงพ่าย ๖). (ป. กิตฺติ + อาการ).

กิดาหยัน [—หฺยัน] น. มหาดเล็ก. (ช.).

กิตติ [กิตฺติ] น. คำเล่าลือ, คำสรรเสริญ. (ป.). **กิตติคุณ** น. คุณที่เลื่องลือ. **กิตติศัพท์** น. เสียงเล่าลือ. (ป. กิตฺติ; + ส. ศพฺท).

กิตติมศักดิ์ ว. ยกย่องเพื่อเป็นเกียรติยศ.

กิน ก. เคี้ยวกลืน (ของเคี้ยว), กลืน (ของเหลว); โดยปริยายหมายความว่าเสียไป ทำให้หมดไป. **กินกริบ** ก. หา

ประโยชน์ใส่ตัวได้อย่างแนบเนียน. **กินกัน** ก. เข้ากัน, เหมาะกัน. **กินกำไร** ก. กินเสษกินเลย, เบียดแว้ง. **กินแขก** (ถิ่น—พายัพ) ก. กินเลี้ยงในการแต่งงาน. **กินความ** ก. หมายความไปถึง. **กินเจ** ก. ถือลัทธิจีนที่ไม่กินของสดของคาว. **กินใจ** ก. แลลงใจ, แทงใจ. **กินดอง** ก. กินเลี้ยงในการแต่งงาน. (ถิ่น—อีสาน) น. พิธีอย่างหนึ่ง ทำเมื่อผัวเมียมีบุตรด้วยกันคนหนึ่ง หรือไม่มีบุตรแต่ได้ทำพิธีแปลงออกครบสามปี. **กินด่าง** (ถิ่น—อีสาน) น. พิธีอย่างหนึ่ง ทำเมื่อผัวเมียมีบุตรด้วยกันสองคน. **กินดาย** ก. กินตะไปจนหมด (การเล่นหมากแฮก). **กินดิบ** น. ชื่อกล้วยชนิดหนึ่ง. (ปาก) ก. ได้เปรียบง่าย ๆ ไม่ต้องลำบากในการแข่งขัน หมายความว่าชนะโดยง่ายดาย. **กินตัว** ก. ขาดกร่อนไปเอง เช่นผ้าชนสัตว์; กินสิ่งที่เอาออกมาพนันขันต่อ, เสียประโยชน์ตนเอง. **กินตา** ก. ลวงตาให้เห็นขนาดผิดไป. **กินโต๊ะ** น. การเลี้ยงอาหารแบบนั่งโต๊ะ, โดยปริยายหมายความว่า รุมกันกิน. **กินแถว** ก. กินตลอดทั้งแถว (การเล่นหมากแฮก), โดยปริยาย หมายความว่ากินหมด. **กินที่** ก. เปลืองที่. **กินนอกกินใน** ก. ตัวแทนเอากำไรทั้งในกำหนดและนอกกำหนดราคาในการซื้อขาย. **กินน้ำ** ว. มีส่วนลึกลงไปในน้ำ (ใช้สำหรับเรือ). **กินใน** ก. แหนงใจ. **กินบวช** ก. กินเครื่องกระยาบวชในลัทธิพิธี เช่น พิธีครุฬ, และใช้เข้าคู่กับคำถือศีล เช่น ถือศีลกินบวช. **กินปลิง** น. นกชนิดหนึ่ง. **กินปลี** น. นกเล็กชนิดหนึ่ง กินน้ำหวานในปลีกล้วยและดอกไม้. **กินเปล่า** ก. ได้ประโยชน์เปล่า ๆ ไม่ต้องตอบแทน. **กินเปียว** น. นกกระเต็นชนิดหนึ่ง คอยาว. **กินผัว** ว. มีผัวตายหลายคน. **กินเพรา** เวลากินข้าวเช้า, คราวกิน. **กินเมีย** ว. มีเมียตายหลายคน. **กินเมือง** ก. ครอบครองเมือง. **กินรูป** ว. ใหญ่ดูเป็นเล็ก. **กินแรง** ก. พึ่งแรง, อาศัยผู้อื่นเลี้ยงตัว, หนักแรง. **กินลม** ก. รับลม, ต้านลม. **กินลมกินแล้ง** ก. ไม่ได้ประโยชน์อะไรเลย. **กินลึก** ว. มีเล่ห์ลึกซึ้ง, กินน้ำลึก. **กินเวลา**

ก. เปลืองเวลา. **กินสี่ถ้วย** ก. กินเลี้ยงในพิธีงาน (สี่ถ้วยคือขนมสี่อย่าง ๆ ละถ้วย ได้แก่ กบ (สาคู), นกปล่อย (ลอดช่อง), มะลิลอย (ข้าวตอก), อ้ายตื้อ (ข้าวเหนียว), มีน้ำกะทิใส่ชามอยู่กลาง).

กินหน้า, กินหลัง, กินหาง ว. ลักษณาการของว่าวที่สายชุงบนสั้น เรียกว่า กินหน้า, สายชุงบนยาว เรียกว่า กินหลัง, เสียหางตัวเองเรียกว่า กินหาง. **กินหู** (ปาก) ก. ผิดคาด. (มาจากเรื่องแทงหวยถูกตัวเช้า กินตัวค่ำ). **กินแหนง** ก. แคลงใจ, สงสัย. **กินอยู่พูวาย** ก. กินอย่างอิ่มหนำสำราญ.

กินเครา น. ชื่อนกในวรรณคดี เช่น นกพริกจิกจอกกินเครา. (สมุทรโฆษ).

กินนร [—นอน] น. คนครึ่งนก. **กินนรเก็บบัว** น. ชื่อกลบทชนิดหนึ่ง ตัวอย่างว่า ฉิใจฉะใจกระไรสมร หวังสวาทปลิดสวาทบำราศจร ตัดอาลัยตัดอาวรณ์ให้นอนเดียว. **กินนรพ้อนโอ่** น. ท่าละครชนิดหนึ่ง. **กินนรรำ** น. ท่าละครชนิดหนึ่ง; ชื่อเพลงปี่พาทย์ชนิดหนึ่ง. (ดึกดำบรรพ์) ชื่อกลบทชนิดหนึ่ง ตัวอย่างว่า ชะจิตใจไฉนนางระคางเขิน ปะพบพักตร์จะทักทายชม้ายเมิน ละเลิงเหลือจะเชื้อเชิญเผอิญอาย. **กินนรเลียบถ้ำ** น. ท่าละครชนิดหนึ่ง.

กินริน, กินรี (กลอน) น. กินนรเพศหญิง เช่น ดุจกินรินแน่ง พักตราแพ่งมานุษย์. (ม. คำหลวง ทานกัณฑ์); กินรีแอ่นกินรากร. (ม. คำหลวง วนปเวสน์).

กิมติ้ง น. เครื่องหมายถ้วยชั้น.

กิมิชาติ (แบบ) น. หนอน, สัตว์ชาติหนอน, สัตว์ชนิดหนอน. (ป.). **กิมิวิทยา** น. วิชาว่าด้วยหนอน.

กิระ ว. เล่าลือ เช่น "คำกิระ" หมายความว่า คำเล่าลือ. (ป.).

กิริณี น. ช้างพัง. (ใบ. เขียนเป็น กิรินี). (ป.).

กิรินท [—รินทะ] น. ช้างสำคัญ เช่น สีวิกากิรินทไกรอาสน์. (ม. คำหลวง วนปเวสน์). (ป. กรินฺท).

กิริเนศวร [—เนด] น. ช้างสำคัญ เช่น ทรงนั่งกิริเนศวรโจมทอง. (ม. คำหลวง ทานกัณฑ์).

กิริยา น. อาการ, การทำ; บางทีใช้ใน

อาการที่ดี เช่น มีกิริยา หมายความว่า มีกิริยาดี ; คำพูดส่วนหนึ่งในไวยากรณ์ใช้ "กริยา" อย่างสันสกฤต. (ป.).

กิเลน น. สัตว์ในนิยายจีน, ตามตำราของจีนว่า หัวเป็นมังกร มีเขาอ่อนหนึ่งเขา ตัวเป็นกวาง ตีนมีกีบเหมือนม้า หางเป็นพวง.

กิเลส [—เหฺลด] น. อารมณ์ที่เกิดขึ้นในใจและทำให้เศร้าหมอง. (ป.). **กิเลสมาร** น. กิเลสซึ่งนับเป็นมารอย่างหนึ่ง. (ดู มาร). (ป.).

กิโล เป็นคำประกอบข้างหน้าหน่วยของเมตริก หมายความว่า พัน. **กิโลกรัม** น. ชื่อมาตราชั่งน้ำหนัก เท่ากับพันกรัม, อักษรย่อว่า กก. **กิโลเมตร** น. ชื่อมาตราวัด เท่ากับพันเมตร, อักษรย่อว่า กม. **กิโลลิตร** น. ชื่อมาตราตวง เท่ากับพันลิตร หรือหนึ่งลูกบาศก์เมตร, อักษรย่อว่า กล. บางทีเรียกว่า กิโล แล้วแต่มาตราซึ่งเข้าใจกัน. (ฝ.).

กิโลมก [—มะกะ] (แบบ) น. พังผืด. (ป.).

กิ่ว ว. คอดจวนขาด. (ถิ่น—พายัพ) ก. คอด.

กิ๋ว ๑ ว. เสียงพูดเยิ้ยให้ได้อาย, กุ๋ยๆ ก็ว่า.

กิ๋ว ๒ (ถิ่น—พายัพ) น. ขนที่ขึ้นบนไฝดำ, ขนเพชร.

กี น. เครื่องทอผ้า, เครื่องเย็บสมุด ; ที่ตั้งพระกลดหรือพระแสง. ว. เท่าไร, เป็นคำประกอบคำอื่น เช่น กี่มากน้อย กี่วัน. (โบ. ว่า ขี หรือ ขี่).

กี้ น. ครั้งก่อน ; กิจการ ใช้เข้าคู่กับคำว่า การ เช่น เจ้ากี้เจ้าการ. ว. ก่อน.

กี๋ น. ฐานสำหรับรองสิ่งของ. (จ.).

กีฏ [กีตะ] (แบบ) น. แมลง. (ป. กีฏ ว่า ตั๊กแตน). **กีฏวิทยา** น. วิชาว่าด้วยแมลง.

กีด ก. กั้น, ขวาง, เกะกะ.

กีบ น. เล็บเท้าสัตว์บางชนิดจำพวกกินหญ้า เช่นม้าและวัว. **กีบแรด** น. ชื่อว่านชนิดหนึ่ง จำพวกเฟินที่มีใบสูงและที่โคนก้านใบมีส่วนเป็นรูปคล้ายกีบม้าหรือกีบแรดกำกับอยู่ ใช้ทำยา. (Angiopteris evecta).

กีรติ (แบบ) น. เกียรติ. (ส.).

กีฬา (แบบ) น. การแข่งขัน, การเล่นเพื่อความสนุก, โดยมากเพื่อเป็นการบำรุงแรง. ดู กรีฑา ด้วย. (ป.).

กึก ว. เสียงของแข็ง ๆ กระทบกัน. (กลอน) ดังก้อง เช่น กึกฟ้าหล้าหล่มธรณี. (สมุทรโฆษ). **กึกก้อง** ว. หวั่นไหว, สนั่น, ดังมาก. **กึกกัก** ว. กุกกัก, ติด ๆ ขัด ๆ. **กึกกือ** ว. แปลกมาก, ใช้เข้าคู่กับคำ พิลึก.

กึกถอง (โบ) ว. มากมาย, ตรึกถอง ก็ว่า.

กึง ว. ดังก้อง. **กึงกัง** ว. เสียงดังก้องอย่างล้อเกวียนกระทบพื้นที่แข็ง.

กึ่ง ว. ครึ่ง, กลาง.

กุ ๑ (ปาก) ว. ไม่มีมูล, เดา.

กุ ๒ น. เรียกกล้วยชนิดหนึ่ง, กล้วยสั้นก็เรียก.

กุ ๓ (โบ) ก. กรุ เช่น กุกดคดาน คือ กรุกระดาน. (จารึกสยาม).

กุก ว. เสียงของแข็ง ๆ กระทบกัน. ก. กิริยาที่หนูร้องดังเช่นนั้น เรียกว่า หนูกุก. น. เสียงสุดท้ายที่นกเขาขันโยน. **กุกกัก** ว. กึกกัก, ติดขัด, ไม่สะดวก.

กุ๊ก ๑ น. นกชนิดหนึ่งในจำพวกนกเค้า เรียกว่า นกกุ๊ก.

กุ๊ก ๒ น. คนทำกับข้าวฝรั่ง. (ปิ. Cook).

กุ๊ก ๓ น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง. (Odina wodier).

กุกกุฏ [—กุตะ] (แบบ) น. ไก่, ไก่ป่า, เช่น กุกกุฏสังวัจฉร (ปีระกา). (ป.).

กุกกุร (แบบ) น. สุนัข, ลูกสุนัข, เช่น กุกกุรสังวัจฉร (ปีจอ). (ป.).

กุกขี้หมู น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง มีในแถบฝ่ายเหนือ. (Holigarna kurzii).

กุกรรม (แบบ) น. การชั่ว, การไม่ดี. (ป. กุกมฺม).

กุก่อง (โบ) ว. รุ่งเรือง, สุกใส, เช่น กุก่องกนกมี. (สมุทรโฆษ).

กุกะ ว. ขรุขระ เช่น ทั้งน้ำใจก็ดอดันคุกุกะไม่คิดกลัว. (ม. ร่ายยาว ชูชก). **กุกะมะเทิ่ง** ว. ทะลึ่งตึงตัง.

กุกุธภัณฑ์ (โบ) น. กกุธภัณฑ์.

กุ้ง ๑ น. สัตว์น้ำที่ไม่มีกระดูกสันหลังชนิดหนึ่ง ตัวยาวมีเปลือกหุ้มและแบ่งเป็นปล้อง ๆ ก้ามและตีนอยู่ที่ส่วนหัว มีหลายชนิดทั้งในน้ำจืดและน้ำเค็ม. **กุ้งกระเตาะ** น. กุ้งชนิดหนึ่ง. **กุ้งก้ามกราม** น. กุ้งตัวโต เปลือกสีครามปนเขียว ก้ามมีหนามสีฟ้า. (Macrobrachium carsinus). **กุ้งก้ามเกลี้ยง** น. กุ้งอย่าง

เดียวกับกุ้งก้ามกราม แต่ตัวเล็กกว่า และก้ามไม่มีหนาม. **กุ้งครูด** น. กุ้งชนิดหนึ่ง. **กุ้งชันกาด** น. กุ้งชนิดหนึ่ง, กุ้งตะกาดก็เรียก. (Panaeopsis spp.). **กุ้งตะเข็บ** น. กุ้งเล็กชนิดหนึ่งตัวแบน. (Peneus sp.). **กุ้งนาง** น. กุ้งอย่างเดียวกับกุ้งก้ามกรามและกุ้งก้ามเกลี้ยง แต่ตัวเล็กกว่า. **กุ้งฝอย** น. กุ้งตัวเล็ก ๆ. **กุ้งพี้ด** น. กุ้งแห้งที่เอาเปลือกออก. **กุ้งไม้** น. กุ้งทะเลชนิดหนึ่งที่เสียบไม้ตากแห้ง. **กุ้งส้ม** น. ของกินชนิดหนึ่งทำด้วยกุ้ง ใช้หมักด้วยข้าวสุกเกลือและกะเทียม. **กุ้งหลวง** น. กุ้งตัวโต **กุ้งหัวแข็ง** น. กุ้งชนิดหนึ่ง. (Palaemon potamiseus). **กุ้งหัวโขน** น. กุ้งชนิดหนึ่ง. **กุ้งแห** น. กุ้งชนิดหนึ่ง. (Macrodiachium sundaicus). **กุ้งแห้ง** น. กุ้งเค็มทะเล.

กุ้ง ๒ ว. โกงน้อย ๆ, ใช้กับหลัง ว่าหลังกุ้ง คือหลังโกงน้อย ๆ.

กุ้งเต้น น. สัตว์ตัวเล็ก ๆ ชนิดหนึ่ง คล้ายทาก ดีดเก่ง ชอบอยู่ในที่ชื้นแฉะ.

กุ้งยิง น. ผีหัวเล็ก ๆ ซึ่งเกิดจากอักเสบที่ต่อมขอบตา. (Stye; horde olume).

กุงอน [—งอน] น. นกช้อนหอย เช่น มีกุโงกกุงานและกุงอน. (สมุทรโฆษ).

กุงาน น. ห่าน, ใช้หมายความถึงนกยูงก็มี เช่น แพนกุงานกระพือ. (สมุทรโฆษ ๒๖๘); กลางคชเทอดแพนกุงาน ง่าคว้าง. (ลิลิตพยุห).

กุโงก น. นกยูง. กระโงก ก็ใช้. (ข. โกงก).

กุจี น. หญิงค่อม เช่น ทฤษฎีกุจีจิตจำนง. (สุธน).

กุญแจ น. เครื่องลั่นสำหรับประตูหน้าต่างหีบและลิ้นชักเป็นต้น มีลูกโซ่. ประแจก็เรียก. (เทียบมลายู กุญจี).

กุญชร [—ชอน] (แบบ) น. ช้าง. (ป.).

กุฎ, กุฏา (กลอน) น. ยอด เช่น มัชฌิมากุฏาประมาณ. (สมุทรโฆษ). **กุฏาคาร** น. เรือนยอด เช่น ปราสาท. ("ขกีแต่งกุฏาคาร ปราสาท" — ลอ. ๖๕๖).

กุฏาธาร น. ยอด เช่น กุฏาธารธามตรี. (ยอพระเกียรติ ร. ๒).

กุฎี น. กระฎี.

กุฎุมพี น. กระฎุมพี. (ป.; ส.).

กุฏฐัง น. โรคเรื้อน (ป.).

กุฎไต น. เสื้อชนิดหนึ่ง, โกตไต ก็ว่า, เช่น ห่มกุฎไตขอหง้า, ห่มโกตไตอวดอ้าง. (พยุหยาตราเพชรพวง). (เทียบอิหร่าน ตุรกี ว่าเสื้อกั๊กสำหรับทหาร).

กุฎิ [กุด หรือ กุดติ] น. เรือนหรือตึกขนาดย่อม โดยมากสำหรับพระภิกษุและฤษีอยู่ มักเป็นห้องมืด มีทางเข้า ข้างในทึบ, โดยปริยายใช้เรียกอิฐที่ก่อเป็นรูปเรือนบรรจุศพ, ใช้เรียกที่นอนของนกขุนทองเป็นต้น. (เทียบทมิฬ กูฎุ ว่ารังนก). (ป.).

กุณฑ์ น. ไฟ เช่น เกิดกุณฑ์วุ่นวายทั้งเวียงชัย. (อิเหนา). (ส.).

กุณฑล [–ทน] น. ตุ้มหู. (ป.; ส.).

กุณฑี [–ที] น. คนที, หม้อน้ำ, หม้อน้ำมีหู, เต้าน้ำ, เช่น พลูกัดชลกุณฑี ลูกไม้. (โลกนิติ ๑๕๗). (ป.; ส.).

กุณโฑ [–โท] น. คนโท, หม้อน้ำ.

กุณาล [–นาน] (แบบ) น. นกคุ่เหว่า เช่น การวิกระวังวนกุณาล. (สมุทรโฆษ). (ป.; ส.).

กุณิ, กุณี ว. ง่อย. (ป.). น. กระเช้า เช่น แลมีมือกุกุณีแลขอขุด. (ม. คำหลวง วนปเวสน์).

กุด น. บึง, ลำน้ำที่ปลายด้วน. ก. ตัด. ว. ด้วน, เหี้ยนไป.

กุดัง [ปาก] น. โรงเก็บของ, โกดัง ก็เรียก.

กุดั่น น. ทองแกมแก้ว คือ เครื่องประดับเพชรพลอยหรือกระจก เช่น ลายขั้นกุดั่น คือลายขั้นปิดทองประดับกระจก, พระโกศกุดั่น คือ โกศทำด้วยไม้จำหลักปิดทองประดับกระจก; ชื่อลายเป็นดอกไม้สี่กลีบรวมกันอยู่เป็นพืด, ถ้าแยกอยู่ห่าง ๆ เรียกว่าประจำยาม.

กุดา สร้อยคำของ กุฎี เช่น สู่กุฎีกุดาสวรรค์. (ม. คำหลวง มัทรี).

กุทัณฑ์ น. เกาทัณฑ์, ธนู.

กุน น. ชื่อปีนักษัตรที่ ๑๒ คือปีหมู.

กุ๊น ก. เย็บหุ้มริมผ้าหรือของอื่น ๆ แต่ต้องใช้แถบผ้าทแยงเส้นด้าย และใช้เย็บหุ้มสองข้างเม้มเข้าเป็นตะเข็บกลมบ้างแบนบ้าง มักใช้ที่คอเสื้อหรือชายเสื้อข้างล่างเป็นต้น, ชลีบ.

กุนที [กุนนะที] น. แม่น้ำน้อย ๆ, แม่น้ำเล็ก ๆ, เช่น แตกเป็นนิเทศกุนทีน้อย ๆ. (ม. ร่ายยาว กุมาร). (ป. กุ + นที).

กุบ น. ของหนังชนิดหนึ่ง เมื่อตัดทองคำใบ

ชั้นสี่เหลี่ยมเล็ก ๆ สอดในกระดาษแก้วหนา แผ่นเล็กซ้อนกันเป็นตั้งแล้วใส่ในซองหนังนั้น ตีทองแผ่ให้บางออกไป. ชาวภาคพายัพบางถิ่นและพวกเงี้ยว เรียกหมวกชนิดต่าง ๆ ว่า กุบ. **กุบกับ** น. อาการเดินไม่เรียบร้อย.

กุม ก. จับ, เกาะ, ยึด, ถือ.

กุ่ม น. ไม้ต้นจำพวกหนึ่ง ใบออกจากก้านเป็นใบย่อยสามใบ ดอกเป็นช่อแบนๆ แรกสีเขียวแล้วกลายเป็นสีเหลืองๆนวล ผลกลมหรือรูปไข่ ใหญ่ ๑-๒ นิ้ว ผิวนอกแข็งและสาก ๆ สีนวล ๆ เขียว ๆ คล้ายผิวผลมะขวิด บางชนิดเมื่อสุกสีแดง, มีอยู่สองชนิด เรียกกุ่มน้ำ และ กุ่มบก. (Crataeva spp.).

กุมฝอย น. มูลฝอย.

กุมภ์ น. หม้อ; ชื่อราศีที่สิบเอ็ด เป็นกลุ่มดาวรูปคนบีบหม้อ. (ป.). **กุมภการ** น. ช่างหม้อ. (ป.).

กุมภนิยา น. ชื่อพิธีบูชายัญแห่งอินทรชิตในเรื่องรามเกียรติ์.

กุมภัณฑ์ น. ยักษ์; ฟักเขียว เช่น บ่าเอลาลุอลาพุกุมภัณฑ์อะคร้าว. (สมุทรโฆษ).

กุมภัณฑยักษ์ น. ลมกุมารอย่างหนึ่ง มีอาการคล้ายบาดทะยัก ตาช้อนสูง หน้าเขียว มือกำ เท้างอ หลังแอ่น กัดฟัน. (แพทย์).

กุมภา (กลอน) น. จระเข้ เพี้ยนมาจาก กุมภีล์.

กุมภาพันธ์ น. ชื่อเดือนที่สองตามสุริยคติ ซึ่งเริ่มด้วยเดือนมกราคม. (เลิก) น. ชื่อเดือนที่สิบเอ็ดตามสุริยคติ. (ป.).

กุมภิล, กุมภีล์ [กุมพิน, —พี] (แบบ) น. จระเข้. (ป. กุมภีล).

กุมเหง ก. รังแก, แกล้งทำให้เดือดร้อน.

กุมาร [—มาน] น. เด็กชาย. (ป. กุมาร ว่าเด็กชาย, ลูกหลวง); ชื่อกัณฑ์ที่แปดแห่งมหาเวสสันดรชาดก. **กุมารลฬิตา** น. ชื่อฉันท์วรรณพฤติ กำหนดด้วยสองคณะ คือ ช คณะ และ ส คณะ บาทละเจ็ดอักษร (ตามแบบว่า กุมารลฬิตาชฺสฺคา) ตัวอย่างว่า อนึ่งนุชมีจิต สนิทกรุณเปรมปรีดิ์.

กุมารา (กลอน) น. กุมาร.

กุมารี น. เด็กหญิง. (ป.).

กุมุท [กุมุด] (แบบ) น. บัว, บัวขาว, บัวสาย. (ป.; สํ.); เลขนับจำนวนสูงเท่ากับ ๑๐,๐๐๐,๐๐๐ กำลัง ๑๕ หรือ ๑ มี ๐ ตามหลัง ๑๕ ตัว.

กุย ๑ น. ชื่อสัตว์ชนิดหนึ่ง จำพวกเลียง-

ผา เขามีราคาแพง ใช้เข้าเครื่องยา ; ชาวป่าพวกหนึ่งคล้ายพวกมูเซอ.

กุย ๒ (ถิ่น—พายัพ) น. หมัดกำบั้น มักใช้เข้าคู่กับคำลูก ว่า ลูกกุย เช่น เตรียมลูกกุยมาทั่วทั้งตัวดี. (ขุนช้างขุนแผน).

กุ๊ย (ปาก) น. ผีเปรต; หมายถึงคนไชคนเลวทราม. (ข. กุ๊ย ว่าผี).

กุ๋ย, กุ๋ยๆ ว. เสียงร้องเขาะ.

กุยช่าย น. ผักชนิดหนึ่ง คล้ายต้นหอมหรือกระเทียม ใบแบนๆ ตอนปลายชักแบนสามเหลี่ยม มีกลิ่นหอมฉุน ใช้รับประทานสดๆ กับหมี่ และแกงหรือผัดรับประทานเป็นอาหาร ถิ่นเดิมอยู่ในประเทศจีน ญี่ปุ่นและอื่นๆ ในอาเซียตอนที่มีอากาศหนาว, ชาวพายัพเรียกว่า หอมแป้น. (Allium tuberosum).

กุยเฮง น. เสื้อชั้นนอกชนิดแบบจีน มีคุมตรงอก.

กุรร, กุรุ [กุระระ, กุรุระ] (แบบ) น. นกเขา, เหยี่ยว ก็ว่า เช่น แม่กุรร์จาบน้อยหาย. (ม. คำหลวง ทานกัณฑ์). (ป.; ส. กุรร).

กุระ (ถิ่น—ปักษ์ใต้) น. ต้นสมอทะเล.

กุรุง (โบ) น. กรุง. (บุณโณวาท).

กุรุพินท์ น. ทับทิม, เขียนเป็น กรพินธุ์ ก็มี เช่น คยรคายแก้วกรพินธุ์. (ม. คำหลวง มหาราช). (ส. กุรุวินฺทุ ว่าแก้วทับทิม).

กุเรา น. ปลาชนิดหนึ่ง รูปร่างเหมือนปลาหนวดพราหมณ์ แต่ขนาดใหญ่กว่า ตัวยาวมีครีบหลังสองอัน เกล็ดเล็ก ครีบอกมีเส้นฝอย ๓-๔ เส้นและสั้น อาศัยอยู่ในน้ำเค็มและกร่อย. (Eleutheronema sp.).

กุล ๑ [กุน หรือ กุละ] น. ตระกูล, สกุล. (ป.). **กุลทูสก** น. ผู้ประทุษร้ายต่อตระกูล หมายความถึงภิกษุที่ประจบตระกูลต่างๆ ด้วยอาการที่ผิดวินัย. (ป.). **กุลธิดา** น. ลูกหญิงผู้มีตระกูล. (ป.). **กุลบดี** น. หัวหน้าตระกูล. (ส.). **กุลบุตร** น. ลูกชายผู้มีตระกูล. (ส.). **กุลสตรี** น. หญิงมีสกุลและมีความประพฤติดี. (ส.). **กุลสัมพันธ์** ว. เกี่ยวเนื่องกันทางตระกูล. (ป.).

กุล ๒ (ถิ่น—ปักษ์ใต้) น. ต้นพิกุล. (Mimusops elengi).

กุลา ๑ น. ว่าวชนิดหนึ่งรูปเป็นห้าแฉก. จุฬา

ก็เรียก.

กุลา ๒, กุหล่า น. ชนชาติต้องสู้และไทยใหญ่. (ถิ่น-พายัพ) ใช้เรียกชนต่างประเทศ เช่น เรียกชนชาติฝรั่งว่า กุลาขาว, เรียกชนชาติแขกว่า กุลาดำ. **กุลาตีไม้, กุลาตีอก** น. การเล่นชนิดหนึ่งในงานพระราชพิธี. (กฎ. ราชบุรี ; ดิกดำบรรพ์). **กุลาซ่อนผ้า** น. การเล่นของเด็กชนิดหนึ่ง.

กุลาหล [—หน] (กลอน) ว. โกลาหล เช่น สนั่นครั่นครื้นกุลาหล. (รามเกียรติ์ ร. ๑).

กุลี ๑ น. คนรับจ้างทำงานหยาบ เช่นหาบหามเป็นต้น.

กุลี ๒ เพี้ยนมาจาก กลี เช่น เกิดการกุลี. (กฎ. ราชบุรี).

กุลี ๓ ลักษณะนาม บอกประมาณ คือ ผ้าห่อหนึ่งที่รวมกัน ๒๐ ผืน, ใช้กับผ้าลาย ผ้าพื้น ผ้าขาวม้าและโสร่ง เป็นต้น.

กุลีกุจอ ว. ชุลมุน, ทำเป็นเจ้าก็เจ้าการ.

กุเลา น. ปลากุเรา.

กุแล น. ปลาชนิดหนึ่ง คล้ายปลากุเรา แต่ตัวเล็กกว่า.

กุไล น. กุแหละ, เรือขุดชนิดหนึ่ง.

กุศราช น. ผ้าบุราณชนิดหนึ่ง มีดอกคล้ายผ้าลาย เนื้อหยาบหนา. ("กลีผ้ากุศราชออกดาดพุง" —สังข์ทอง).

กุศล [—สน] น. สิ่งที่ดี, สิ่งที่ชอบ, บุญ. ว. ฉลาด. (ส.). **กุศลกรรมบถ** น. ธรรมหมวดหนึ่งมี ๑๐ อย่าง คือ กายสุจริต ๓, วจีสุจริต ๔, มโนสุจริต ๓. (ป.). **กุศโลบาย** น. อุบายอันฉลาด. (ส. กุศล + อุปาย).

กุสล (โบ) น. กุศล. (ป.).

กุสุม [กุสุม หรือ กุสุมะ] (แบบ) น. ดอกไม้. (ป.). **กุสุมวิจิตร** น. ชื่อฉันท์วรรณพฤติ กำหนดด้วยคณะ คือ น ย น ย บาทละ ๑๒ อักษร (ตามแบบว่า นยสหิตานฺยา กุสุมวิจิตฺตา) ตัวอย่างว่า จะรจิตรอรรถา มีสุฉวีขาน.

กุสุมภ์ (แบบ) น. ดอกดำ. (ป.).

กุสุมา (แบบ) น. ดอกดำ. (ป.).

กุสุมาลย์ (แบบ) น. ดอกไม้.

กุสุมิตลดาเวลลิตา น. ชื่อฉันท์วรรณพฤติ กำหนดด้วยคณะ คือ ม ต น ย ย ย บาทละ ๑๘ อักษร (ตามแบบว่า โม

ไต โน ไย ยา กุสุมิตลตาเวลฺลตากฺขุตฺวา-สีหิ) ตัวอย่างว่า มนตรีมาตย์ผู้ฉลาดละทุจริตธรรม์ พึงผดุงสรร พสิ่งสวัสดิ์.

กุหนี [—หฺนี] (ถิ่น—ปักษ์ใต้) น. กระสอบบ่าน, งู่หนี ก็ว่า. (ส. โคณ ว่า กระสอบบ่าน).

กุหนุง [—หฺนุง] น. เขาสูง. (ช.).

กุหร่า [—หฺร่า] น. สีเทาเจือแดง บางทีกระเดียดเหลืองเล็กน้อย เป็นสีชนิดสัก—หลาด. (เทียบทมิฬ กุลฺลา ว่าหมวก; อิหร่าน กุลา ว่ากระบังหน้า).

กุหลาบ [—หฺลาบ] น. ไม้ขนาดย่อม ต้นตั้งหรือเป็นเถา ลำต้นและกิ่ง (บางทีใบ) มีหนาม ใบมีขอบเป็นจัก ๆ ดอกหอม, มีมากชนิดและมากพรรณเรียกชื่อต่าง ๆ กัน เกิดในภูมิประเทศที่มีอากาศหนาว, ดอกของบางชนิดเช่นจำพวกกุหลาบมอญใช้กลั่นน้ำหอม (เป็นไม้สกุล Rosa); ชื่อกล้วยไม้มีหลายชนิด (Aerides).

กุแหละ น. เรือขุดชนิดหนึ่ง, เรียกเพี้ยนเป็น ปุแหละ ก็มี.

กู ส. คำแทนชื่อผู้พูด, ในปัจจุบันถือว่าไม่สุภาพ.

กู่ (โบ) น. วิหาร เช่น ในกู่แก้วเกษมมฤดหายพนนั้นน. (ม. คำหลวง ทศพร). (ถิ่น—พายัพ) อนุสาวรีย์, กุฏิ, เจดีย์. ก. เรียก, ร้องเรียกด้วยเสียงเป็นสัญญาณโดยปรกติเปล่งเสียง รู้.

กู้ ก. เอาขึ้น เช่น กู้ลอบ; ยืมเงินโดยให้ดอกเบี้ย; ยังให้ขึ้นสู่สภาพเดิม. กู้ยืม ก. กู้หรือยืมเงิน. กู้หน้า (ปาก) ก. ช่วยทำให้ชื่อเสียงคงดีอยู่.

กู๊ก น. นกกุ๊ก.

กูฏ, กูฏา (แบบ) น. ยอด. (ป.; ส.).

กูฏาคาร (แบบ) น. เรือนยอด. (ป.; ส.).

กูณฑ์ น. ไฟ, หลุมไฟ, หม้อไฟ. (ส.).

กูด น. ผักใบคล้ายใบไหรา. (ถิ่น—พายัพ) ว. หงิก เช่น ผักกูด คือ ผักยอดใบหงิก. ทางเหนือเรียกเฟินทุกชนิดว่า กูด.

กูน น. ลูก. (ช.).

กูบ น. ประทุนหลังช้าง, ประทุนรถ, ลักษณะนามว่า หลัง.

กูรมะ [กูรฺมะ] น. เต่า. (ส.).

กูรมาวตาร [—ตาน] น. อวตารเป็นเต่าเป็นอวตารปางที่ ๒ แห่งพระวิษณุ. (ส.).

เก ว. เฉ, ไม่ตรง, เข้าไป.

เก่ (ปาก) ว. เข้าที เช่นว่าไม่เป็นเก่ ว่าไม่เข้าที.

เก๊ ว. ปลอม, เทียม, ไม่จริง. (จี).

เก๋ ว. งามเข้าที.

เกก ว. เก, เกไป, ใช้พูดสำหรับเขาควายและงาช้างที่ปลายเฉออกไม่เข้ารูปกัน เรียกว่า เขาเกก งาเกก, เช่น งาเกกข้างหนึ่งเข้า โดยหลัง. (ตำราช้างคำโคลง); เสาเขื่อนที่เฉออก เรียกว่า เขื่อนเกก.

เก๊ก (ปาก) ก. ขับไล่. (จี.).

เกกมะเหรก [—มะเหฺรก] ก. เกเร.

เก๊กัง ว. โซเซ, เกะกะ, เปะปะ.

เก็ง ก. กะ, คาด, กำหนด; ทำให้แข็ง เช่น กำหมัดให้แข็ง เรียกว่า เก็งหมัด **เก็งกำไร** ก. หากำไรด้วยการเสี่ยงโชค.

เก่ง ว. กล้า, เข้มแข็ง. ไม่แพ้ใคร, เชี่ยวชาญ.

เก๋ง น. เรือนมีรูปหลังคาแบบศาลเจ้าจีน, เครื่องบังมีฝาและหลังคาแบน เช่น เรือเก๋ง รถเก๋ง. **เก๋งพื้ง** น. เรือสำปั้นขนาดใหญ่มีเก๋งกลางลำ เช่น เรือเก๋งพื้งทั้งสองสำรองเสร็จ. (นิ. ลอนดอน ๑๑๙๕).

— **เกงกอย** ใช้เข้าคู่กับคำ เขย่ง. (ไทยใหญ่ เกง ว่ากระโดดตีนเดียวเนื่องในการเล่น).

เกงกาง ว. เกะกะ, พาดกันเพ่นพ่าน, ไม่เป็นระเบียบ.

เกงเขง, เก๋งเคง [ถิ่น] น. กระเจี๊ยบแดง, (Hibiscus sabdariffa.).

เกิจ ๑ น. แก้วประดับ.

เกิจ ๒ น. สิ่งที่ยกขึ้น ดังแผนผังนี้ เรียกว่าเก็จ, ย่อเก็จ, ยกเก็จ, บางทีเรียกว่ากระเปาะ, ยกกระเปาะ, ย่อกระเปาะ, บางคนเรียกว่า เกล็ด ก็มี.

เกจิอาจารย์ น. อาจารย์บางพวก. (ป.).

เกณฑ์ ว. กำหนด, หมาย, หลักบังคับ.

เกณฑ์เมืองรั้ง น. ตำแหน่งเก่าในราชการ ซึ่งเป็นตำแหน่งสำรองเจ้าเมือง.

เกณฑ์หัด น. ทหารลูกหมู่เลกสมที่ให้หัดตามแบบทหารสมัยใหม่.

เกณฑ์ตะพัด น. เครื่องผูกสำหรับหัดช้างให้เดินผี่เท้าเรียบ. (พระราชพิธี ๑๒ เดือน).

เกด น. ชื่อต้นไม้ขนาดใหญ่ชนิดหนึ่ง ในตระกูลพิกุล ขึ้นในป่าดิบ และริมทะเลภาคใต้ ภาคอีสาน และภาคตะวันออกเฉียงใต้ ไม้เนื้อละเอียดและแข็งแรง. (Manilkara hexandra); ลูกองุ่นแห้งชนิดหนึ่ง เรียก

ว่า ลูกเกด.

เกิด [ถิ่น – พายัพ] น. ไม้บางชนิดจำพวกไม้พะยุง และ ชิงชัน ชนิดไม้สีดำ ๆ เรียกว่า เกิดดำ ชนิดไม้สีแดง ๆ เรียกว่า เกิดแดง ไม้แข็งแรงสวยงาม ทำนองไม้พะยุงและชิงชัน. (Dalbergia spp.).

เกตุ [เกด] น. ธง; ชื่อดาวพระเคราะห์ดวงที่ ๙ เรียกว่าดาวพระเกตุ. (ป.). **เกตุมาลา** น. พระรัศมีซึ่งเปล่งอยู่เหนือพระเศียรของพระพุทธเจ้า. (ป.).

เกน ๑ น. นาง (ช.).

เกน ๒ ว. ร้องตะไกนไพนทนา ใช้ว่า ร้องเกน ๆ.

เกน ๓ [โบ] น. เกณฑ์.

เก่น ก. เข่น, หนัก, แรง, เร่ง, เช่น ตาแกก็มุมุ่นมุ่งเขม้นต่อกายเก่นตะเกียกเดิน. (ม. ร่ายยาว กุมาร).

เก็บ ๑ ก. รวมไว้, รักษาไว้; ปลิดเอา, เด็ดเอา, หยิบเอา. **เก็บไร** ก. ถอนผมที่ไรออก เพื่อรักษาไรผมให้งาม. **เก็บเล็ม** ก. กระเหม็ดกระแหม่. **เก็บหน้าผ้า** ก. ทอกันหน้าผ้าไม่ให้เส้นด้ายหลุดออกมา. **เก็บหอมรอมริบ** ก. กระเหม็ดกระแหม่.

เก็บ ๒ น. ทางบรรเลงเพลงดนตรีโดยแทรกลูกให้ถี่เข้ากว่าทำนองพื้น เรียกว่า ลูกเก็บ หรือทางเก็บ.

เกม น. การเล่นแข่งขัน เช่น บิลเลียด; ลักษณะนามเรียกการแข่งขันซึ่งถึงที่สุดแล้ว. (อ. Game).

เกย ๑ น. ชื่ออักษรที่มีตัว ย สะกด เรียกว่าแม่กรือมาตรา เกย, แต่ในมูลบทมี ย ว อ สะกด.

เกย ๒ น. ที่ทำไว้สำหรับพระเจ้าแผ่นดินเสด็จก้าวขึ้นลงในเวลาทรงช้าง และทรงพระราชยาน ถ้าเป็นเกยสำหรับประทับช้างเรียกว่า เกยเสาตะลุงเบญพาด. ก. แล่นขึ้นไปตั้งอยู่บน, เลยขึ้นไปบน. **เกยลา** น. เกยน้อยซึ่งยกไปได้, ใช้เป็นที่เสด็จขึ้นลงแห่งเจ้านายรองจากพระเจ้าแผ่นดินลงมา; นอกชาน.

เกยูร [–ยูน] (แบบ) น. สร้อยอ่อน, สายสร้อย, ทองต้นแขน, กำไล. (ป.).

เกรง [เกฺรง] ว. กลัว, ขยาด, ขาม, ไม่กล้า. **เกรงใจ** ก. ไม่อยากจะให้รู้สึกลำบาก.

เกรึ่ง [เกฺรึ่ง] ว. แข็ง, ทำกล้ามเนื้อให้แข็ง.

เกร็ด ๑ น. ห้วงน้ำที่แคบ ๆ ต่อห้วงใหญ่ทั้งสองข้าง, ใช้เป็น เคร็ด ก็มี.

เกร็ด ๒ [เกฺร็ด] น. ส่วนย่อย, ส่วนเบ็ดเตล็ด, เช่นตำรายาเกร็ด.

เกรน [เกฺรน] น. มาตราชั่งของมีค่าของอังกฤษ หนึ่งเกรนเท่ากับ ๖๔,๗๙๙ มิลลิกรัม. (ปั. Grain).

เกร่อ [เกฺร่อ] (ปาก) ว. มาก, ฟูมฟาย.

เกรอะ [เกฺรอะ] ก. กรอง, ทำให้น้ำหมดไป. ว. หมักหมม. **เกรอะกรัง** [เกรอะ-กฺรัง] ว. หมักหมมติดอยู่.

เกราะ ๑ [เกฺราะ] น. เครื่องหุ้มสำหรับป้องกันอันตราย.

เกราะ ๒ [เกฺราะ] น. เครื่องสัญญาณทำด้วยไม้ ใช้ตีหรือสั่นให้ดัง.

เกราะ ๓ [เกฺราะ] ว. เสียงดังเช่นนั้น; แห้งสนิท, ผาก, เช่น มะขามเกราะ.

เกราะ ๔ [เกฺราะ] ก. พูดเคาะ เช่น อย่าคำเพราะเกราะกล่าวเจรจา. (รามเกียรติ์ ร. ๑). ใช้ว่า เกลาะ ก็มี เช่น ใช่จะแกล้งกล่าวเกลาะให้เพราะพริ้ง. (อิเหนา).

เกริก [เกฺริก] ว. กึกก้อง, ดังสนั่น, เลื่องลือ, ยิ่ง.

เกริน น. ส่วนที่ต่อออกมาสองข้างบุษบกเป็นรูปงอนสำหรับตั้งฉัตร; เครื่องเลื่อนของหนักขึ้นบนฐานสูงหรือลงต่ำ เช่นใช้เลื่อนพระโกศขึ้นบุษบกหรือยานมาศ ซึ่งประกอบด้วยกระไดนาค กว้าน เกริน.

เกริ่น ๑ [เกฺริ่น] ก. ร้องเรียก, ร้องหา, ให้เสียง, ให้ได้ยินเสียง; บอกล่วงหน้า ร้องนำ.

เกริ่น ๒ [เกฺริ่น] น. เครื่องมือจับสัตว์น้ำทำด้วยไม้ไผ่ผ่าเป็นซีก ๆ ผูกด้วยหวายให้เป็นแผง ใช้ในจังหวัดจันทบุรี.

เกรียก ๑ [เกฺรียก] น. ระยะยาวชั่วนิ้วแม่มือกับนิ้วชี้กางออก.

เกรียก ๒ [เกฺรียก] ก. ผ่า, จัก, เสี้ยว, ทำให้เป็นเสี้ยวเล็ก ๆ, ผ่าเอาแต่น้อย.

เกรียง ๑ [เกฺรียง] น. เครื่องมือสำหรับใช้ในการถือปูน ทำด้วยไม้หรือเหล็กเป็นรูปแบน ๆ.

เกรียง ๒ [เกฺรียง] ว. ใหญ่, ยิ่ง, มาก, เช่น มีศัพท์สำเนียงเกรียงระงม. (ม. คำหลวง กุมาร). **เกรียงไกร** ว. ใหญ่ยิ่ง.

เกรียด [เกฺรียด] (เสียง) ว. เสียงเขียดร้อง

เช่น เสียงกรอดเกรียดเขียดกบเข้าขบเคี้ยว. (มิ. เพชร).

เกรียน ๑ [เกฺรียน] ว. เหี้ยน, สั้น.

เกรียน ๒ [เกรียน] น. ต้นเลี่ยน, (Melia spp.)

เกรียน ๓ [เกรียน] น. แป้งซึ่งนวดด้วยน้ำร้อนแล้วไม่น่าย เป็นเม็ดปนอยู่ เม็ดนั้นเรียกว่า เกรียน; เรียกปลายข้าวขนาดเล็กว่า ข้าวปลายเกรียน.

เกรียบ [เกรียบ] น. ตะกั่วที่ประสมโลหะบางอย่างเพื่อให้แข็ง เรียกว่า ตะกั่วเกรียบ, เรียกของกินทำด้วยข้าวเป็นแผ่น ๆ มีหลายอย่าง เช่น ข้าวเกรียบว่าว ข้าวเกรียบงา ข้าวเกรียบอ่อน.

เกรียม [เกรียม] ว. เกือบไหม้.

เกรียมกรม, เตรียมตรม ก. ระทมใจจนหม่นไหม้. ใช้เป็น กรมเกรียม หรือ ตรมเตรียม ก็ได้.

เกรียว, เกรียวกราว (เสียง) ว. เสียงโห่, เสียงเอ็ดอึงพร้อมกันหลาย ๆ เสียง, ขนลุกเกรียว คือขนลุกขันขึ้นพร้อม ๆ กัน.

เกรี๊ยว ก. เดือด, โกรธ, เช่น อนิจจามาร้องอยู่เกรี๊ยว ๆ (มโนห์รา). **เกรี๊ยว-กราด** ว. ดุร้าย, เหี้ยมโหด, ไม่ลดหย่อน, เคี่ยวเข็ญ. กราดเกรี๊ยว ก็ใช้.

เกเร ว. เกะกะ, ระราน.

เกล็ด น. ส่วนที่ซ้อนเหลื่อมกันเป็นแผ่น ๆ เช่นเกล็ดปลาและสิ่งอื่น ๆ ที่มีลักษณะคล้ายกัน. ก. ขบเม็ดให้แตกแล้วคายเปลือกทิ้งกินแต่เนื้อใน เช่น นกเกล็ดข้าว. **เกล็ดกระดี่** น. ชื่ออาการโรคที่เกิดขึ้นที่ตาเด็ก เรียกว่า ตาเกล็ดกระดี่. **เกล็ดกระโห้** น. ชื่อขนมทำด้วยแป้ง น้ำตาล ไข่ เป็นแผ่น ๆ คล้ายเกล็ดปลากระโห้. **เกล็ดนาค** น. ชื่อลายมีรูปเป็นครึ่งวงกลมซ้อนกันคล้ายเกล็ดปลา. **เกล็ดหอย** น. เรียกพืชชนิดหนึ่ง ใบกลมๆ คล้ายเกล็ดหอย ว่าหญ้าเกล็ดหอย.

เกลศ [เกฺลด] น. กิเลส เช่น ตัดมูลเกลศมาร. (สี.).

เกลอ [เกฺลอ] น. เพื่อนสนิท, สหาย.

เกลา [เกฺลา] ก. ทำให้เกลี้ยง, ทำให้เรียบร้อย.

เกล้า [เกฺล้า] น. หัว. ก. ขมวดผม. **เกล้ากระผม, เกล้าผม** ส. เป็นคำใช้แทนชื่อผู้พูด (ใช้พูดกับข้าราชการชั้น

ผู้ใหญ่) ใช้ย่อว่าเกล้า ฯ. **เกล้ากระหม่อม** ส. เป็นคำใช้แทนชื่อผู้พูด (ใช้พูดกับเจ้านาย).

เกลี่ย ก. กระจายของออกไปให้เสมอกัน. **เกลี่ยไกล่** ก. พูดจาให้ตกลงกัน, พูดให้ปรองดองกัน, ทำให้มีส่วนเสมอกัน. ไกล่เกลี่ย ก็ว่า.

เกลี้ย ก. ชักชวน, ทำให้ไล่เลี่ยกัน, เช่น เกลี้ยกมลบันโดย. (ตะเลงพ่าย). **เกลี้ยกล่อม** ก. ชักชวน, ชักจูงมา.

เกลียง [เกฺลียง] น. หญ้า เช่น เกลียงอ่อนห่อนไกลด ละไว้. (โลกนิติ ๓๓๘).

เกลี้ยง ว. ไม่ขรุขระ, หมด, ไม่เหลือ, ไม่มีติดอยู่. น. ส้มชนิดหนึ่ง ผลกลม ๆ ขนาดผ่าศูนย์กลางราว ๑๐ ซม. ผิวเกลี้ยงไม่ขรุขระ เมื่อสุกสีเหลือง เรียกว่าส้มเกลี้ยง.

เกลียด ก. ชัง, ไม่ชอบ, สะอิดสะเอียน, ขยะแขยง.

เกลียว [เกลียว] น. เชือกเส้นหนึ่ง ๆ ที่พันควบเป็นเส้นเดียวกัน, รอยสิ่งของที่เป็นรอยพันอย่างเกลียวเชือก เช่น เกลียวตะปูควงหรือสว่าน, เส้น เช่น เกลียวคอ เกลียวข้าง. **เกลียวกลม** ก. กลมเกลียว.

เกลียวดำ [เกลียว-] น. โรคเปลี่ยวดำ.

เกลือ [เกฺลือ] น. ชื่อธาตุประสมมีรสเค็ม ใช้ประสมอาหาร. (วิทยา) สารประกอบซึ่งเกิดจากอนุมูลต่างและอนุมูลกรด. **เกลือจืด** น. มูลเกลืออยู่บนเกลือในนาเกลือ เอามาคั่วแล้วแช่น้ำละลายเกรอะกรองทำแป้ง เรียกว่า แป้งเกลือจืด. **เกลือด่างคลี** น. ชื่อเกลือชนิดหนึ่งในตำรายา. **เกลือฟอง** น. ชื่อเกลือชนิดหนึ่งในตำรายา. **เกลือสมุทร** น. เกลือที่ทำมาจากลำน้ำ. **เกลือสินเธาว์** น. เกลือบก, เกลือที่ขุดจากบ่อ.

เกลื้อ [เกฺลื้อ] ก. เกลือก, เกลี้ย, กลั้ว, ระคน, เจือ.

เกลือก ๑ ก. กลั้ว, คลุก, เคล้า.

เกลือก ๒ ก. เกรง. สัน. หาก, ถ้า, แม้, บางที, เผื่อว่า.

เกลื่อน [เกฺลื่อน] ว. มาก, หลาย, ดาษดื่น, เรี่ยรายอยู่. ก. ทำให้ราบ, ทำให้ยุบ, ทำให้สิ้นไป.

เกลื้อน น. โรคผิวหนังขึ้นเป็นดวงขาว ๆ มีอาการคัน.

เกไล (โบ) น. ลักษณะนุ่งผ้าแบบหนึ่งสำหรับขี่ช้าง เช่นช้างน้ำมัน. (ตำราขี่ช้าง).

เกวัฏ (แบบ) น. ชาวประมง, พรานเบ็ด, พรานแห, พรานปลา. (ป. เกวฏฺฏ).

เกวียน [เกฺวียน] น. ยานชนิดหนึ่ง มีล้อสองล้อ ใช้ควายหรือวัวเทียม, ลักษณะนามว่าเล่ม; ชื่อมาตราตวง ๘๐ สัดหรือ ๑๐๐ ถังเป็น ๑ เกวียน. **เกวียนหลวง** น. มาตราตวงตามแบบราชการ มีอัตราเท่ากับสองพันลิตร หรือสองกิโลลิตร อักษรย่อว่า กว.

เกศ (แบบ) น. ผม, ในบทกลอนใช้เลือนเป็นหัวก็มี เช่น ก้มเกศ. (ส.). **เกศธาตุ** น. ผม มักใช้ทางศาสนา เช่น พระเกศธาตุ หมายถึงพระเกศาของพระพุทธเจ้า.

เกศพ เกศว (—สบ, เกสะวะ) ว. ผู้มีผมงาม, ใช้เป็นนามของพระนารายณ์หรือพระกฤษณ์. (ส.).

เกศา (กลอน) น. หัว; ผม. **เกศากันต์** ก. ตัดจุก, โกนจุก. (ใช้สำหรับราชตระกูลชั้นหม่อมเจ้า).

เกศินี น. นางมีผมงาม เช่น โฉมแก้วเกศินีนาฏ. (ม. คำหลวง ฉกษัตริย์). (ส.).

เกศี (กลอน) น. หัว; ผม.

เกษตร [กะเสด] น. ที่ดิน, ทุ่ง, นา, ไร่. (โบ) น. แดน เช่น พุทธเกษตร. (ส.). **เกษตรกร** น. ผู้ประกอบการเกษตรกรรม. (ส.). **เกษตรกรรม** น. การเพาะปลูกและการเลี้ยงสัตว์, การผลิตจากที่ดิน เช่น การป่าไม้และการเหมืองแร่. **เกษตรศาสตร์** น. วิชาว่าด้วยเกษตรกรรม.

เกษม [กะเสม] น. สบายใจ, ความพ้นภัย. (โบ. เขียนเป็น กระเษม, เขษม). (ส.). **เกษมศานต์, เกษมสันต์** ว. ไปร่งอารมณ์, ชื่นชมยินดี. (ส. เกฺษม + ศานฺต, เกฺษม + ป. สนฺต).

เกษียณ [กะเสียน] ก. สิ้นไป. (ป. ขีณ; ส. กฺษีณ). (โบ) ก. กำหนดค่าของอายุ, ขีดขั้นอายุ.

เกษียน [กะเสียน] น. ข้อความที่เขียนแทรกไว้ เช่นในใบลาน. ก. เขียน. ว. เล็กน้อย. (แผลงมาจากเขียนอย่างสันสกฤต).

เกษียร [กะเสียน] (แบบ) น. น้ำนม. (ป. ขีร; ส. กฺษีร).

เกส, เกสา, เกสี น. เกศ, เกศา, เกศี. (ป.).

เกสร [—สอน] น. ส่วนในของดอกไม้ซึ่งโดยมากเป็นเส้น ๆ เช่น เกสรดอกบัว, เรณูหรือผงเหลืองซึ่งโดยมากคล้ายผงขมิ้นที่มีอยู่ในดอกไม้, ส่วนสืบพันธุ์ในดอกไม้. (แบบ) ขนสร้อยคอสิงห์โต เช่น เกสรสร้อยศอดังผ้ารัตกัมพล. (ม. ร่ายยาว มหาพน).

เกสรี [เกสะรี] (แบบ) น. สิงห์โต, ราชสีห์. (ป.).

เกา้อ ว. เขิน, ขวยใจ.

เกะ ว. สั้น เช่น ควายเขาเกะแค่หู. (พระราชพิธี ๑๒ เดือน).

เกะกะ ว. ไม่เรียบร้อย, กีด, ขวาง.

เกา ก. เอาเล็บขูดที่ผิวหนังเพื่อแก้คัน, ครูดไปไม่อยู่กับที่ เช่น สมอเกา.

เก่า ว. ก่อน, แก่, คร่ำคร่า, ไม่ใหม่, โบราณ.

เก้า น. จำนวนมากกว่า ๘ หนึ่งหน่วย, ชื่อเดือนจันทรคติ เรียกว่าเดือนเก้า ตกในราวเดือนสิงหาคม.

เกาทัณฑ์ น. ธนู. กุทัณฑ์ ก็ใช้. (ป.; ส. โกทณฺฑ).

เกาทุมพร น. ผ้าทอด้วยขนสัตว์เนื้อละเอียด เช่น เกาทุมพรแพงค่าควรแสน. (ม. คำหลวง ทานกัณฑ์).

เกาปิน น. ผ้าปิดของลับ. (ป. โกปิน).

เกาปิล น. ชื่อแหวนคู่กับสายธุรำ ในพิธีพราหมณ์.

เกามาร (โบ) น. กุมาร เช่น กูจะขอพระราชทานเกามารท้งสองพระองค์. (ม. คำหลวง กุมาร).

เกาลัด น. เมล็ดไม้ชนิดหนึ่ง ในจำพวกต้นก่อ เปลือกแข็ง สีน้ำตาลแก่ ข้างในมีเนื้อสีขาว ๆ เหลือง ๆ คั่วหรือต้มรับประทานได้ มีรสหวานมัน เป็นเมล็ดไม้ต่างประเทศที่มีอากาศหนาว (Castanea sativa); ต้นไม้ชนิดหนึ่ง เป็นไม้ประเทศจีน มีปลูกกันบ้างในประเทศไทย ใบใหญ่ ๆ ผลคล้ายผลปอ เมล็ดกลมสีดำคล้ายเมล็ดลำใย คั่วหรือต้มรับประทานได้ มีรสหวานมัน.

เกาไศย [—ไส] (แบบ) น. ผ้าไหม. (ป. โกเสยฺย; ส. เกาเศยฺย).

เกาเหลา [—เหฺลา] น. แกงมีลักษณะอย่างแกงจืด คือไม่ใช่แกงเผ็ดแกงส้ม.

เกาเหลียง [—เหฺลียง] น. ชื่อเหล้าจีนชนิดหนึ่ง.

เก้าอี้ น. ม้าสำหรับนั่งมีพนัก. ลักษณะนามว่า ตัว.

เกาะ ๑ น. แผ่นดินมีน้ำล้อมรอบ. ก. จับ, กุม, ยึด, ถือ, เหนี่ยวรั้ง.

เกาะ ๒ (เสียง) ว. เสียงเคาะ.

เกาะแกะ ก. พูดเคาะ, กอแก, ทะเลาะ, เช่น ย่อมเกาะแกะเกินกำเป็นธรรมดา. (ขุนช้างขุนแผน).

เกิง (โบ; กลอน) ว. ล่วง เช่น ตกพ่างบุษบนนเกิง ขาดขวั้นน. (ทวาทศมาส).

เกิ้ง (ถิ่น — พายัพ) ก. กั้น, บัง, มุง, เช่น เกิ้งร่ม เอาผ้าเกิ้งแดด เกิ้งหลังคา. น. ฉัตร.

เกิด ก. เป็นขึ้น, มีขึ้น, คลอด, กำเนิด, กิริยาที่น้ำเริ่มมากขึ้น เรียกว่าน้ำเกิด คู่กับน้ำน้อยลง เรียกว่า น้ำตาย.

เกิน ก. ยิ่ง, มาก, เหลือ. ว. เลยไป. บ. เลย, พ้น, ข้าม. **เกินกำ, เกินเลย** ก. ล่วงเกิน, ละลาบละล้วง, ดูหมิ่น.

เกิบ ๑ (ถิ่น — อีสาน) น. เกือก.

เกิบ ๒ (โบ) ก. กำบัง, บัง, เช่น เศวตฉัตรรัตนกั้งง เกิบบน บรรจถรณ์. (สรรพสิทธิ์); เฉกฉายกมลาสน์ฉัตรา เกิบกั้งงเกศา. (สรรพสิทธิ์).

เกิย น. เครื่องเปลี่ยนความเร็วมาเป็นกำลังต้นของเครื่องยนตร์. (อ. Gear)

เกียกกาย ๑ น. กองเสบียง (เป็นส่วนหนึ่งในกองทัพ), หัวหน้าแห่งกองเสบียงนั้น.

เกียกกาย ๒ ก. ตะเกียกตะกาย, ขวนขวาย, เช่น ค่อยเกียกกายหาเลี้ยงตน. (สุบิน).

เกียง ก. เกียง, รังเกียจ, ไม่ลงรอย, เกี่ยงแย่ง, เกี่ยงแย้ง, เช่น คนใดอันรังร้ายจิตพิษ เกียงกล. (จารึกวัดโพธิ์), โดยมากใช้เป็น เกี่ยง.

เกี่ยง ก. เลี่ยง, รังเกียจ, ไม่ลงรอย, เกี่ยงแย่ง, เกี่ยงแย้ง. **เกี่ยงงอน** ก. ทำแง่งอน, รังเกียจ, ไม่เต็มใจ. **เกี่ยงตาย** ก. เลี่ยงไปทางตาย, ยอมตาย, เช่น หวั่นฤทธิ์คิดครั่นสงคราม จักยุทธ์พยายามคือขวัญสกนธ์เกี่ยงตาย. (สรรพสิทธิ์).

เกี่ยง (ถิ่น—พายัพ) น. ดอกลำเจียก; เดือนอ้าย. ก. ขีดกา, ไขว้.

เกี่ยจ ก. คด, ไม่ซื่อ, โกง, คร้าน. **เกี่ยจกล** ก. ซ่อนกล.

เกียด ๑ น. เสาที่ปักไว้กลางลานสำหรับผูกควายในการนวดข้าว.

เกียด ๒ ก. กัน, กั้น. **เกียดกัน** ก. หวงกันไว้, ทำอาการขัดขวาง.

เกียด ๓ (ถิ่น) ก. ปาดให้เสมอ.

เกียน น. อ่าว, ทะเล, เช่น เกาะเกียน.(ปัน.).

เกี๊ยมอี๋ น. ของกินชนิดหนึ่ง คู่กับก๋วยเตี๋ยว ทำด้วยแป้งข้าวเจ้า.

เกียรติ, เกียรตี [เกียดติ หรือ เกียด, เกียน] น. คำเล่าลือ, คำสรรเสริญ. ดู กิตติ และ กีรติ ด้วย. **เกียรติคุณ** น. คุณที่เลื่องลือ. **เกียรติยศ** น. ยศ คือความสรรเสริญ. **เกียรติศักดิ์** น. ฐานะที่ได้รับความสรรเสริญ.

เกี่ยว ก. ติด, เนื่อง, ข้องอยู่, ข่วน เช่น หนามเกี่ยว, เหนี่ยว เช่น ขอเกี่ยว, ตัด เช่น เกี่ยวข้าว เกี่ยวหญ้า. **เกี่ยวข้อง** ก. ติดต่อกัน. **เกี่ยวข้าว** น. เพลงร้องแก้กันในเวลาเกี่ยวข้าว ทำนองเพลงเรือ. **เกี่ยวดอง** ว. เกี่ยวเนื่องกันทางเขยหรือสะใภ้. **เกี่ยวพัน** ก. เนื่องกัน. **เกี่ยวดองหนองยุ่ง** (ปาก) ว. เกี่ยวดองกันอย่างซับซ้อน.

เกี้ยว ๑ น. เครื่องประดับศีรษะ, เครื่องสวมจุก, ราชาศัพท์ว่า พระเกี้ยว; ผ้าคาดพุง เรียกว่า ผ้าเกี้ยว เช่น เกี้ยวลาย คือผ้าคาดพุงที่มีลาย (บางทีเข้าใจกันว่าเป็นผ้านุ่งอย่างหนึ่ง). ก. ผูกรัด; พัน; เกี่ยว, เช่น เพราะประพฤติมันเกี้ยวเกี่ยงร้ายแกมดี. (โลกนิติ ๒๑); พูดให้รัก, พูดแทะโลม. **เกี้ยวเกไล** น. วิธีนุ่งผ้าชนิดหนึ่ง สำหรับขี่ช้าง. **เกี้ยวคอไก่** น. วิธีนุ่งผ้าเอาชายพกรัดอีกชายหนึ่งไว้แล้วเหน็บให้แน่น. **เกี้ยวนวม** น. เกี้ยวที่ใส่หัวและนวมที่สวมคอ. **เกี้ยวพาน** ก. พูดเกี้ยว. **เกี้ยวพาราสี** ก. พูดเป็นเชิงเกี้ยว.

เกี้ยว ๒ น. คานหามของจีนชนิดหนึ่ง. (ฯ.).

เกี้ยวประทีป น. ซุ้มไฟทำเป็นรูปอย่างเกี้ยว.

เกี๊ยว น. อาหารอย่างหนึ่งของจีน คู่กับบะหมี่. (ฯ.).

เกียะ ๑ น. เกือกไม้แบบจีน. (ฯ.).

เกียะ ๒ (ถิ่น) น. ต้นสนเขา, จ๋วง ก็เรียก, มีสองชนิด คือ เกียะเปลือกบาง ซึ่งเป็นชนิดที่มี ๓ ใบต่อมัด (Pinus khasya) และเกียะเปลือกหนา ซึ่งมี ๒ ใบต่อมัด (Pinus merkusii).

เกื้อ, เกื้อกูล ก. อุดหนุน, เจือจาน, ช่วยเหลือ.

เกือก น. รองเท้า. ลักษณะนามว่า คู่ หรือข้าง. ราชาศัพท์ว่า รองพระบาท หรือฉลองพระบาท.

เกือบ ว. ใกล้, ชิด, จวน, แทบ.

แก ๑ น. นกคล้ายกา.

แก ๒ ส. บุรุษที่ ๒, ใช้พูดกับผู้น้อยหรือผู้ที่สนิทสนมกัน; บุรุษที่ ๓, ใช้พูดถึงคนสามัญ.

แก่ ๑ ว. จัด, เฒ่า, เก่า, นาน. บ. ใช้นำหน้านามเป็นผู้รับ, ใช้นำหน้านามที่เป็นผู้ถูก เช่น ถึงแก่กรรม. **แก่กล้า** ก. เข้มแข็ง. **แก่บ้าน** น. ผู้ใหญ่บ้าน, นายบ้าน. **แก่แดด** ว. แก่เพราะแดดเผา, ไม่ใช่แก่เอง, โดยปริยายหมายถึงคนแก่ที่ไม่สมเป็นคนแก่ คือแก่ไม่น่านับถือ. **แก่ตัว** ว. ย่างเข้าวัยแก่. **แก่แรด** ว. จัดจ้านเกินอายุ.

แก่ ๒ (ถิ่น—อีสาน) ก. ลาก เช่น แก่เกวียน.

แก้ ๑ น. ชื่อเบี้ยตัวใด ๆ สำหรับขัดผ้าเรียก อีแก้ หรือ เบี้ยแก้.

แก้ ๒ ก. ขยาย, คลาย; เปลี่ยนแปลง, ทำให้ดี, ทำให้หลุด, ทำให้หาย, เช่น แก้เก้อ แก้ขวย แก้โรค; ปลดเปลื้องข้อหา เช่น แก้คดี; อธิบายให้เข้าใจ, อธิบายให้หายสงสัย, เช่น แก้ปัญหา แก้ผืน. **แก้เกี้ยว** ก. แก้อย่างอ้อนรอยให้หายกัน. **แก้ขัด** ก. แก้ข้อขัดข้องให้ลุล่วงไปชั่วคราว. **แก้ไข** ก. ทำส่วนที่เสียให้คืนดีอย่างเดิม, ดัดแปลงให้ดีขึ้น. **แก้แค้น** ก. ทำตอบแทนให้หายแค้น. **แก้ตัว** ก. ปลดเปลื้องความผิดของตัว, พยายามให้ชนะคืนหรือได้เงินคืนในการที่ตนได้แพ้การแข่งขันหรือเสียการพนันไว้. **แก้ต่าง** ก. แก้ความต่างจำเลย. (ว่าความแทนโจทก์=ว่าต่าง; แทนจำเลย=แก้ต่าง). **แก้ที** ก. แก้ตาเดิน (หมากรุก). **แก้โทษ** ก. ลุแก่โทษ. **แก้บน** ก. ทำการเช่นสรวงให้แก่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามที่ตนได้บนบานไว้. **แก้เผ็ด** ก. ทำตอบแทนแก่ผู้ที่เคยทำความเผ็ดร้อนเจ็บปวดแก่ตัวไว้. **แก้มือ** ก. ขอสู้ใหม่. **แก้ลำ** ก. ตอบแทนให้เท่าเทียมหรือให้หนักมือขึ้น. **แก้หน้า** ก. พยายามกู้หน้าตาที่ทำขายหน้าไว้, พยา-

ยามให้หายขายหน้า

แกง น. อาหารคาวที่ปรุงเป็นน้ำ มีชื่อต่าง ๆ ตามวิธีปรุงและของประสม. **แกงขี้ด** น. แกงจำพวกหนึ่ง รสไม่เผ็ด อย่างแกงจืด. **แกงบวด** น. ของหวานที่ใช้ผลไม้เผือกมันต้มด้วยน้ำตาลและกะทิ. **แกงเผ็ด** น. แกงจำพวกหนึ่งปรุงด้วยเครื่องเผ็ดร้อน เช่น เครื่องเทศ มีรสเผ็ด. **แกงร้อน** น. ชื่อแกงจืดชนิดหนึ่ง ใส่วุ้นเส้น.

แก่ง น. พื้นหินหรือโขดไม้ที่กีดขวางทางน้ำ มักจะมีตามต้นแม่น้ำ ; ที่กีด, ที่ขวาง.

แก้ง ก. ขุดให้หมด. **แก้งก้น** น. ไม้ชำระ.

แกงขม น. เครื่องกินกับขนมจีนน้ำยา มีมะละและผักบุ้งเป็นต้น หั่นเป็นชิ้นเล็ก ๆ.

แกงได น. รอยกากบาทหรือขีดเขียน ซึ่งบุคคลไม่รู้หนังสือขีดเขียนลงไว้เป็นสำคัญ.

แกงแนง น. ไม้ค้ำยันเป็นรูปกากบาท ป้องกันสิ่งที่ก่อสร้างมิให้เซหรือรวน.

แก่งแย่ง ก. ไม่ตกลงกัน, แย้งกัน, ไม่ลงรอยกัน, เกี่ยงกัน.

แกน น. วัตถุแข็งที่อยู่ส่วนกลางของสิ่งอื่นสำหรับยึดให้อยู่. ว. แข็งเป็นไตอยู่ข้างใน; ขัดสน เช่น อยู่แกน ๆ ไป, เต็มแกน.

แก่น น. เนื้อไม้แข็งและมีสีเข้มอยู่ภายในกระพี้, เนื้อแท้ ; หลัก, ประธาน, เช่น แก่นพระศาสนา. ว. แข็ง, กระด้าง. **แก่นแก้ว** ว. เกกมะเหรก, ยิ่งในทางที่เลว. (ถิ่น—พายัพ) น. เพชร. **แก่นสาร** น. สิ่งที่ตั้งมั่น, สิ่งที่ถาวร, สิ่งที่ไม่เหลวไหล, เนื้อแท้.

แกนะ [กะแหฺนะ] (โบ) ก. แกะ, สลัก, เจาะ.

แกแน น. เรียกเด็กที่ทำตัวอวดรู้เป็นผู้ใหญ่ว่าเด็กแกแน.

แก๊ป น. ชื่อหมวกที่ไม่มีปีก โดยมากมักมีกระบังหน้า ; เครื่องที่ทำให้ระเบิดเป็นประกายติดดินปืน เดิมมีรูปเหมือนหมวกแก๊ป ไม่มีกระบังปิดหน้า. (อ. Cap) ; ชื่อปืนชนิดหนึ่งที่ยัดกระสุนและดินทางปาก และสับแก๊ป เรียกว่า ปืนแก๊ป.

แกม ว. แซม, เจือ, ปน, คละ, ระคน.

แก้ม น. เนื้อหน้าทั้งสองข้างใต้ตาลงมา. ราชาศัพท์ว่า พระปราง. **แก้มช้ำ** น. ปลาน้ำจืดชนิดหนึ่งรูปร่างคล้ายปลาตะเพียน แต่ลำตัวเรียวกว่า หัวสั้น แก้มทั้งสองข้าง

เป็นสีแดงช้ำ พื้นครีบหางสีแดง ริมดำ. (Puntius orphoides). **แก้มแดง** น. ชื่อมะม่วงชนิดหนึ่ง.

แกรก [แกฺรก] ว. เสียงดังเหมือนเล็บขูดพื้น, เสียงเช่นเสียงเกิดจากการย่องหรือเล็ดลอด.

แกร่ง [แกฺร่ง] ว. แข็ง, แข็งกร้าว.

แกร็น [แกฺร็น] ว. เล็ก, ไม่โตขึ้น, คงที่, ทรงตัวอยู่อย่างนั้น, แคระ.

แกร่ว [แกฺร่ว] ว. ทนอยู่ด้วยความลำบาก, ตรากตรำ.

แกระ ๑ [แกระ] น. เครื่องมือชนิดหนึ่งสำหรับตัดรวงข้าว ใช้ทางปักษ์ใต้. ก. ตัด, แทง, เช่น กฤชกรดแกระทรวง. (ขุนช้างขุนแผน).

แกระ ๒ [แกฺระ] (ถิ่น—ปักษ์ใต้) น. กรับ.

แกล [แกฺล] (ราชา) น. หน้าต่าง.

แกล่ [แกฺล่] (โบ). ว. ใกล้, เกือบ, เช่น สามลักษณะนี้ใกล้ แกล่แม้นไป่มี. (โลกนิติ ๒๐๒).

แกล้ง [แกฺล้ง] ก. แสร้ง, จงใจทำผิดความคาดหมาย, ไม่ทำจริง, ทำให้ขัดกับความประสงค์. (โบ) ก. ตั้งใจ, จงใจ, เช่น แกล้งประกาศแก่สงฆ์. (ม. คำหลวงวนปเวสน์). **แกล้งเกลา** ว. ประณีต, ประดิษฐ์ประดอย.

แกลน [แกฺลน] (โบ ; กลอน) ก. คร้าม, กลัว, เกรง, เช่น ฤๅแกลนกำลังศร. (สรรพสิทธิ์).

แกลบ [แกฺลบ] น. เปลือกข้าว ; ชื่อแมลงตัวคล้ายแมลงสาบ แต่เล็กกว่ามาก ; เรียกชื่อม้าตัวเล็กว่า ม้าแกลบ.

แกล้ม [แกฺล้ม] น. ของที่กินกับเหล้าเพื่อชวนดื่ม. ก. แกม, แซม, จิ้ม. (บรัดเล).

แกลลอน [แกล—] น. มาตราตวงของอังกฤษ เท่ากับ ๔.๕ ลิตร.

แกล้ว [แกฺล้ว] ว. กล้า, องอาจ, เก่ง, ว่องไว.

แกละ [แกฺละ] น. ผมที่เอาไว้เป็นแหยมที่แง่ศีรษะ เรียกว่า ผมแกละ.

แกแล น. ไม้เถาขนาดเขื่องขึ้นในป่าดิบ มีแก่นเหลือง ๆ ใช้ย้อมผ้าและทำยา. (Cudrania javanensis).

แกว น. คนชาติหนึ่งในเขตตังเกี๋ย ; มันชนิดหนึ่ง ใช้กินดิบ ๆ ก็ได้ มีรสขื่ด ๆ หวานน้อย ๆ. (Pachyrhizus erosus),

ชาวพายัพเรียกมันเทศว่า มันแกว เรียกมันแกวว่า มันแกวลาว ; เบาะแส, ระแคะระคาย, เช่น รู้แกว (สำหรับเรื่องราว) ; เรียกไม้ยาว ๆ ที่ผูกเบ็ดที่ปลายสำหรับชักกบในรูว่า ขอแกว.

แก้ว ๑ น. หินแข็งใส โดยมากแลตลอดเข้าไปข้างในได้ ได้แก่จำพวกเพชรพลอย, ของที่หลอมด้วยทรายขาวมีลักษณะเช่นนั้น, ของที่ทำเทียมให้มีลักษณะเช่นนั้น, เรียกภาชนะที่ทำด้วยแก้วสำหรับใส่น้ำว่า แก้วน้ำ, โดยปริยายใช้เรียกสิ่งที่นับถือ สิ่งที่มีค่า สิ่งที่รัก สิ่งที่ดี หรือใช้เรียกของใสบางชนิด เช่น กระดาษแก้ว. **แก้วก๊อ** (ถิ่น—พายัพ) น. ทับทิม. **แก้วกุ้ง** น มันกุ้งที่ยังเป็นก้อนอยู่ในหัว. **แก้วแกลบ** น. ตะกรันเกิดจากเถ้าแกลบที่แข็ง มีสีขาวลอยน้ำได้ ; ชื่อแร่หินชนิดหนึ่ง (gypsum) ใช้ทำยา. **แก้วชิงดวง** น. ชื่อลายชนิดหนึ่ง เป็นลายแข่งดอกกัน หรือเป็นดอกเกี่ยวกัน.

แก้วชิงดวง

แก้วตา น. ส่วนสำคัญของตาที่ทำให้แลเห็น, ส่วนใสของดวงตา มีรูปกลมนูนทั้งสองข้างลักษณะใส แต่พื้นหลังนูนออกมากกว่าพื้นหน้า ตั้งอยู่ภายในดวงตา (ข้างหลังกระจกตากั้นอยู่ระหว่าง Posterior chamber กับ Vitreous body ของดวงตา), โดยปริยายใช้เรียกสิ่งที่รักยิ่ง. **แก้วผลึก** น. แก้วหินสีขาวสลัว. (อ. Milky quartz). **แก้วมรกต** น. ชื่อโรคทรางละอองเป็นผ้าบาง ๆ ที่ขึ้นตามลิ้นและในปาก มีสีเขียวดังสีใบไม้ กระทำให้หน้าเขียว บางทีก็เหลืองหรือดำ ลิ้นกระด้าง คางแข็ง มือกำ เท้างอ. (แพทย์). **แก้ว-วิเชียร** น. ชื่อโรคทรางละออง เป็นผ้าบาง ๆ ที่ขึ้นตามลิ้นหรือเพดานหรือกระพุ้งแก้ม สีขาวดังเนื้อในมะพร้าว มีอาการท้องอืด ลงท้องนับหนไม่ถ้วน. (แพทย์). **แก้วสารพัดนึก** น. แก้วที่นึกได้อย่างใจ. **แก้วหิน** น. แร่เขี้ยวหนุมาน สีขาวใสหรือมัว. (อ. quartz). **แก้วหู** น. เยื่อในหูที่สำหรับรับเสียง.

แก้ว ๒ น. ชื่อนกขนเขียว ปากแดงและงุ้ม (Psittacifotmes) มีหลายชนิด เช่น แก้วแขก (Palacotnis alexaudti fasciata), แก้วตาไว (Lanius nigti-

ceps longicaudaus); ชื่อตัวหนอนก่อนเป็นตัวแมลง ; ชื่อปลาชนิดหนึ่ง เรียกว่า ปลาอ้ายแก้ว.

แก้ว ๓ น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งในตระกูลส้ม ดอกขาวหอม มักขึ้นตามป่าที่ร่มเย็น ไม้บางต้นมีหลายง่าม ใช้ทำด้ามมีดและไม้ถือ (Murraya paniculata), อีกชนิดหนึ่งเนื้อแข็งเหนียวมีลาย ; เรียกส้มชนิดหนึ่ง. (ถิ่น—พายัพ) น. ต้นพิกุล.

แกว่ง [แกฺว่ง] ก. ควง, กวน, ไกวไปมา, ไม่อยู่ที่.

แกว่น [แกฺว่น] (โบ) น. แก่น. ว. แกล้วกล้า, ว่องไว.

แกะ ๑ น. สัตว์เลี้ยงในจำพวกเคี้ยวเอื้อง รูปร่างคล้ายแพะ. (ในตระกูล Ovis).

แกะ ๒ ก. สลัก, แคะออก.

โก่, โก้ ๑ (ถิ่น—ปักษ์ใต้) ก. กู่ตะโกน, เรียกดัง ๆ.

โก้ ๒ (ปาก) ว. แต่งตัวหรือแสดงกิริยาให้ยิ่งกว่าธรรมดา.

โก๋ น. ชื่อขนมของจีนชนิดหนึ่ง.

โกก ๑ น. ไม้รูปโค้งที่พาดคอวัวหรือคอควาย สำหรับลากเลื่อน, ตะโกก หรือตะโหงก ก็เรียก. ว. เสียงดังอย่างเคาะไม้ด้วยกะลา. **โกกเกก** ก. คดโกง, เกะกะระราน, เกกมะเหรก, เช่น มีกิริยาโกกเกกร้ายกาจ. (ม. กาพย์ กุมารบรรพ).

โกก ๒ (ถิ่น—ปักษ์ใต้) ว. คอก เช่น แขนโกก ว่าแขนคอก.

โกกนุท [โกกะนุด] น. บัวแดง. (ป. โกกนท).

โกกิล, โกกิลา [-กะ] น. นกดุเหว่า เช่น โกกิลาหรือจะผ่านเข้าฝูงหงส์. (ม. ร่ายยาว ทานกัณฑ์). (ป.).

โกโก้ น. ชื่อเครื่องดื่มที่ทำมาจากเมล็ดผลต้นโกโก้, พรรณไม้ชนิดหนึ่ง (Theobroma cocao อยู่ในประเภท Sterculiaceae).

โกง ก. คิดคด, ฉ้อ. ว. คด, ไม่ตรง.

โก่ง ก. ทำให้โค้ง, บอกราคาสูงกว่าปรกติ เช่น โก่งราคา. ว. โค้ง.

โกงกอน น. ชื่อหนึ่งของต้นโกงกางใบใหญ่.

โกงกาง น. ต้นไม้บางชนิดที่ขึ้นตามป่าเลนชายทะเล เมล็ดงอกเป็นสายห้อยเรียวยาวตั้งแต่อยู่บนต้น ไม้ใช้ทำฟืนและเผาถ่านกันมาก มีต่างชนิดกัน คือ โกงกางใบใหญ่ (Rhizophora mucronata), โกงกาง

ใบเล็ก (Rhizophora candelaria), โกงกางหัวสุม (Bruguiera spp.).

โก้งเก้ง ว. สูงเกะกะ, สูงโย่งเย่ง.

โก้งโก้ ว. กงโก้.

โก้งโค้ง ก. โก่งก้นให้โค่ง. น. ที่เหลูกบาศก์สการูปคล้ายครก.

โกเชาว์ (แบบ; กลอน) น. ผ้าทำด้วยขนแพะ เช่น ไพจิตรนิทรกำราล กาฬโกเชาว์. (ม. คำหลวง ทานกัณฑ์). (Childer). (ป. โกชว).

โกญจ (แบบ), **โกญจา** (กลอน), น. นกกระเรียน เช่น แขกเต้าคุเหว่านก้ว โกญจา. (โลกนิติ ๒๔๖). (ป.). **โกญจนาท** น. การบันลือเหมือนนกกระเรียน, ความกึกก้อง, (โดยมากใช้ในเสียงช้าง). (ป.).

โกญจน [โกนจะนะ] (กลอน) ย่อจาก โกญจนาท เช่น เสียงช้างก้องโกญจนสำเนียง. (สมุทรโฆษ).

โกฏิ [โกด] น. ชื่อมาตรานับ เท่ากับสิบล้าน.

โกฐ [โกด] น. ชื่อเครื่องยาจำพวกหนึ่งมีหลายชนิด เช่น โกฐทั้งห้า คือ โกฐหัวบัว, —สอ, —เขมา, —เชียง, —จุฬาลำพา; โกฐทั้งเจ็ด เติม โกฐกระดูก, —ก้านพร้าว; โกฐทั้งเก้า เติม โกฐพุงปลา, —ชฎามังสี; และมีโกฐพิเศษอีกสาม คือ โกฐกักกรา, —กะกลิ้ง, —น้ำเต้า.

โกฐาส [โกดถาด] (แบบ) น. ส่วน เช่น พรพอใจบันนนั้นน อนนเป็นโกฐาสต้อย. (ม. คำหลวง ทศพร). (ป. โกฏฐาส).

โกณ, โกณก [โกนะ, โก-นก] (แบบ) น. มุม, เหลี่ยม, เช่น จตุรโกณก. (ม. คำหลวง วนปเวสน์). (ป.).

โกดัง (ปาก) น. โรงเก็บของ, กุดัง ก็เรียก.

โกตไต น. กุฎไต, เสื้อเล็กชนิดหนึ่ง.

โกทัณฑ์ น. เกาทัณฑ์. (ป.; ส).

โกน ๑ น. ลูก. (ข. กูน).

โกน ๒ ก. ขูดผมและขนด้วยคมมีด. น. ชื่อวันที่พระสงฆ์ในเมืองไทยปลงผม ตรงกับวันขึ้น ๑๔ ค่ำ หรือแรม ๑๔ ค่ำ, ถ้าเป็นเดือนขาด ก็เป็นแรม ๑๓ ค่ำ, เรียกว่า วันโกน คู่กับ วันพระ.

โก่น ก. โค่น.

โก๋น (ถิ่น—ทางเหนือ) น. ผึ้ง, รวงผึ้ง.

โกปิ่นำ (โบ; กลอน) น. ผ้าปิดของลับ

เช่น แล้วเกี่ยวรัดโกบี่นำ. (รามเกียรติ์ ร. ๑).

โกมล ๑ ว. อ่อน, งาม, หวาน, ไพเราะ, เช่น กรรณาคือกลีบกมลโก มลกามแกล้งผจง. (สมุทรโฆษ).

โกมล ๒ น. ดอกบัว เช่น ก็ทัดทานวาริช-โกมล. (ม. คำหลวง มหาราช).

โกมุท น. บัวแดง. (ป.).

โกเมน น. พลอยสีแดงเข้ม. (สํ. โกเมท พลอยซึ่งได้มาจากหิมาลัยและแม่น้ำสินธุ มีลักษณะ ๔ ประเภท คือ สีขาว, สีเหลืองซีด, สีแดง, สีน้ำเงิน). (อิ. Garnet).

โกเมศ น. ดอกบัว, บัว. (เลือนมาจาก โกมุท).

โกย ก. พุ้ย, พุ้ยเข้ามามาก ๆ เช่น โกยข้าว.

โกร้ น. กราน, ค้ำ, เช่น ยืนโกร้.

โกรก [โกฺรก] น. ซอกลึกของเขา, โตรก ก็ว่า. ก. เทลง, เทลงเรื่อย ๆ เช่นเทน้ำ; เลื่อยไม้; พัดกรอกเข้าไป เช่น ลมโกรก.

โกรกกราก [โกฺรกกฺราก] น. ชื่อเครื่องมือสำหรับไชไม้; กระบอกไม้ไผ่มีหลักปักอยู่กลางเดิ่งสำหรับทอดควด.

โกรง [โกฺรง) ว. เสียงกระแทกดังโครม ๆ เช่น กระทุ้งเสาการาวโกรง. (สุบิน).

โกร่ง ๑ [โกฺร่ง] น. เครื่องบดยารูปคล้ายครกหรือชาม มีสากสำหรับบดให้ละเอียด, ลักษณะนามว่า ใบ ; ภาชนะรูปอย่างกล่องมีลิ้น ใช้ตามบ่อนเบี้ยสำหรับใส่อีแปะ ; เครื่องป้องกันศัสตราวุธที่ด้ามกระบี่ เป็นรูปโค้งเพื่อไม่ให้อาวุธถูกมือ, ถ้ามีสามเส้นเรียกว่า โกร่งสามสาย ; จิ้งหรีดหัวตะกั่ว เรียกว่า ไอ้โกร่ง ; ส่วนที่เป็นรูปโค้งเหนือคอระฆัง.

โกร่ง ๒ [โกฺร่ง] น. เกราะยาว เช่น พิณพาทย์ฆ้องกลองดังทั้งเกราะโกร่ง. (อิเหนา).

โกร่งกร่าง [โกฺร่งกฺร่าง] ว. โครมคราม เช่น นางอมิตดาก็โกรธโกร่งกร่างกระทืบเท้า. (ม. ร่ายยาว ชูชก).

โกรงเกรง [โกฺรงเกฺรง] ว. จวนพัง, ร้าง, เช่น ศาลาโกรงเกรง.

โกร๋งเกร๋ง [โกฺร๋งเกฺร๋ง] ว. โหรงเหรง, มีน้อย, กะหรี่อมกะแหร็ม.

โกรญจ [โกฺรนจะ] (กลอน) น. โกญจ, นกกระเรียน เช่น กาโกรญจโกกิล. (สมุทรโฆษ).

โกรด [โกฺรด] (โบ) ว. ว่องไว, แข็งแรง, เต็มที่, เต็มกำลัง, โดดเดี่ยว, เปลี่ยว, เช่น ผอมเหมือนกวางโกรกโกรด. (มโนห์รา). โตรด ก็ใช้ เช่น เขียวยลสุดาเดียว ตรอมโตรด. (ทวาทศมาส).

โกรต๋น [โกฺร—] น. ต้นไม้ใบพวกหนึ่งของแดนมลายู มีหลายพรรณ ซึ่งมีใบ รูปและสีต่าง ๆ นิยมปลูกกันไว้ดูเล่นเป็นไม้ประดับ เรียกเพี้ยนจากคำว่า Croton. (Codiaeum variegatum).

โกรธ [โกฺรด] ก. เคือง, ขุ่นเคือง, ราชาศัพท์ว่า "ทรงพระโกรธ" ก็ใช้ เช่น ก็จะทรงพระโกรธดั่งเพลิงกาล. (อิเหนา). (สํ. โกฺรธ).

โกรธา [โกฺร—] (กลอน) ก. โกรธ.

โกร๋น [โกฺร๋น] ว. ร่วงโรย, มีอยู่น้อย, มีห่าง ๆ, เช่น ผมโกร๋น. **โกร๋นเกร๋น** (ปาก) ว. โกร๋น.

โกรม [โกฺรม] (แบบ) ว. ใต้, ต่ำ, ล่าง, ใต้ฟ้า เช่น กรุงโกรมกษัตริย์. (ม. คำหลวง ฉกษัตริย์). (ข.). **โกรมธาตุ** (โบ) น. ธาตุใต้ฟ้า คือแผ่นดิน เช่น ปางพ้นนไกรโกรมธาตุ. (ม. คำหลวง ทานกัณฑ์).

โกรย [โกฺรย] น. หลัง เช่น โจนบเหลียวโกรยเกรง. (ขวนพ่าย); อกกระอุกรยมโกรยกระด้าง. (ทวาทศมาส). (ข.).

โกรศ [โกฺรด] น. เสียงร้อง; มาตราวัดเท่ากับ ๕๐๐ คันธนู. (สํ.).

โกโรโกเต (ปาก) ว. ไม่แน่นหนา, จวนพัง.

โกโรโกโรก (ปาก) ว. แบบบาง, ไม่มั่นคง; ผอมแห้ง, ขี้โรค.

โกโรโกโส (ปาก) ว. โกรงเกรง, ไม่มั่นคง, ซวนเซ.

โกลง [โกฺลง] (โบ) ว. โคลง เช่น โกลงกลิ้งถึงสถาน เปรียบแบ๊น. (ปฏิสังขรณ์วัดป่าโมก).

โกลน [โกฺลน] น. ห่วงที่ห้อยลงมาจากอานม้าสองข้างสำหรับสอดเท้า ในเวลาขึ้นหรือขี่. ก. เกลาไว้, ทำยังไม่แล้ว, ทำเป็นรูปไว้, เช่น โกลนไม้ โกลนเรือ.

โกลาหล [—หน] น. เสียงกึกก้อง. ว. กระฉ่อน, เอิกเกริก, วุ่นวาย. (โบ; กลอน) ใช้เป็น โกลา โกลี ก็มี เช่น เสียงโห่โกลาไกรเกรียง. (คำพากย์); พระกุมารโกรธใจเป็นโกลี. (ไชยเชฐ). (ป.).

โกไล น. กุ้ง. (อนันตวิภาค).

โกวิท (แบบ) ว. ชำนิชำนาญ, รอบรู้ในการ

อันใดอันหนึ่ง, เช่น อัศวโกวิท ว่าผู้ชำนาญในการม้า. (ป.)

โกวิฬาร [—ลาระ] (แบบ) น. ไม้ทองหลาง. (ป.).

โกศ ๑, โกษ ๑ [โกด] น. ที่ใส่ศพนั่งหรือที่ใส่กระดูกผีมียอด ; คลัง. (ส.).

โกศ ๒ [โกด] น. ดอกไม้คูม, ผีก, กระพุ้ง, เช่น ชมช่อไม้เหมือนแก้ม โกศเกลา. (ทวาทศมาส).

โกศล [—สน] ว. ฉลาด. (ส.).

โกษ ๒ (โบ ; กลอน) น. โลก เช่น พรหมโกษ. (ม. คำหลวง กุมาร)

โกษม [กะโสม] น. ผ้าใยไม้ (ผ้าลินิน), ผ้าขาว, ผ้าบ่าน, เช่น อีกโกษมสวัสดิวรรณิก. (ม. คำหลวง ทานกัณฑ์). (ส. เกฺษามฺ)

โกษย [โกไส] (โบ) น. โกไสย เช่น ผ้าแพรทองโกษย. (ม. คำหลวง นครกัณฑ์).

โกษีย์ (โบ) น. โกสีย์ เช่น สมเด็จท้าวโกษีย์. (ม. คำหลวง หิมพานต์).

โกส [โกด] (โบ) น. ผอบ เช่น ในโกสทอง. (จารึกสยาม).

โกสน น. ต้นโกรต้น. (เพี้ยนมาจาก โกรต้น).

โกสัช [—สัด] (แบบ) น. ความเกียจคร้าน. (ป. โกสชฺช).

โกสินทร์ [—สิน] น. พระอินทร์. (ตัดมาจาก ป. โกสิย + ส. อินฺทร).

โกสีย์ น. พระอินทร์ เช่น ล้ำเลอศกรุงโกสีย์หยาดหล้า. (ทวาทศมาส). (ป. โกสิย).

โกสุม น. ดอกไม้. (ป. กุสุม ; ส. เกาสุม).

โกไสย [—ไส] น. ผ้าทำด้วยไหม เช่น โกไสยวัตถาวรณ์. (ม. ร่ายยาว นครกัณฑ์). (ป. โกเสยฺย).

โกหก ก. พูดปด, พูดเท็จ. (ป. กุหก).

โกหวา น. เรียกแพรชนิดหนึ่ง. (พงศ. ร. ๓).

ใกล้ [ใกฺล้] ว. ชิด, ไม่ห่าง, เคียง.

ไก น. กุญแจหรือต้นขั้ว สำหรับเปิดเครื่องจักรหรือเครื่องกล.

ไก่ น. สัตว์สองเท้ามีปีกคล้ายนก มีหลายชนิด เช่น ไก่แจ้ ไก่อู; เรียกนกจำพวกหนึ่งที่มีลักษณะคล้ายไก่ เช่น ไก่ต๊อก ไก่ฟ้า ไก่งวง.

ไก้ (ถิ่น-พายัพ) น. กระจง.

ไก๊ น. ปีกุน. (ไทยเหนือ).

ไก๋ ๑ (ปาก) ว. โกลทำเป็นไม่รู้.

ไก๋ ๒ (ถิ่น-พายัพ) น. ต้นไม้มีสองชนิด ชนิดหนึ่งเป็นต้นไม้ขนาดเขื่อง พุ่มทึบ ดอก

คล้ายดอกพิกุล มักขึ้นริมน้ำและที่ชุ่มชื้น, ตะเคียนเผือก พิกุลป่า หรือ ไกร ก็เรียก. (Homalium damrongianum); อีกชนิดหนึ่ง เป็นต้นไม้ขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ เกิดตามป่าเต็งรังโปร่งและป่าเขาสูง ดอกคล้ายดอกสารภีป่า ผลแดง เปลือกมีน้ำเมือกเหนียว ๆ ใช้ผสมปูนไบก, ไก่แดง ก็เรียก. (Ternstroemia japonica).

ไก่กอม (ถิ่น-พายัพ) น. เรียกต้นไม้ (ในตระกูล Ehretia) ซึ่งอยู่ในตระกูลเดียวกับ ปอหมัน.

ไก่แก้ว น. ชื่อนกชนิดหนึ่ง คือ ไก่ป่านั่นเอง.

ไก่เตี้ย น. ชื่อหนึ่งของต้น กำพร้า หรือ ถั่วคร้า. (Canavalia maritima).

ไก่นา น. นกขนาดนกคุ่มหม้อ.

ไกพัล (กลอน) น. ไกวัล, ชั้นสวรรค์ เช่น ขอพระบาทเจ้า ไกพัล. (เฉลิมพระเกียรติพระนารายณ์).

ไกร ๑ น. ต้นไม้คล้ายต้นไทร.

ไกร ๒ ว. ยิ่ง, ใหญ่, มาก, เกิน, กล้า, เก่ง.

ไกรศรี ๑ ว. ผู้ยิ่งด้วยสิริ. (ไกร+ศรี). (ไกรศรี ๒ ดูในคำ ไกรศร).

ไกรพ [— รบ] น. บัวสาย เช่น ไกรพแกมสไรช. (ม. คำหลวง มัทรี). (สํ. ไกรว).

ไกรลาส, ไกลาส ว. สีขาวเหมือนเงินยวง. (มาจาก ไกลาส ชื่อเขาที่พระศิวะหรืออิศวรอยู่).

ไกรศร, ไกรสร [ไกฺรสอน] (กลอน) น. สิงห์โต เช่น ไกรสรไสยาสน์. (ม. ร่ายยาว มหาพน). (แผลงมาจาก เกสรี).

ไกรศรี ๒, **ไกรสรี** [ไกฺรสี] (แบบ) น. สิงห์โต. (แผลงมาจาก เกสรี). **ไกรสิทธิ** (โบ; กลอน) น. ราชสีห์ เช่น สูจงนฤมิตรเป็นราชไกรสิทธิ. (ม. คำหลวง มัทรี).

ไกล [ไกฺล] ว. ห่าง, ยืดยาว, นาน.

ไกล่ [ไกฺล่] ก. ทา, ไล้. **ไกล่เกลี่ย** ว. ลูบไล้, ทำให้เรียบร้อย, ทำให้ปรองดองกัน.

ไกว [ไกฺว] ก. แกว่ง.

ไกวัล ๑ ว. ทั่วไป. (ป. เกวล).

ไกวัล ๒ น. ชั้นสวรรค์ เช่น พิราลัยก็ไกลยัง นภมนทิรทิพยไกวัล. (สมุทรโฆษ).

ไก่ไห้ (ถิ่น-พายัพ) น. เรียกต้นมือผี หรือ ตาลปัตรฤษี ชนิดไม่มีหนาม ว่า ว่านไก่ไห้.

ข

ข พยัญชนะตัวที่สอง และเป็นที่สองในวรรคที่เสียงเกิดในคอ ใช้เป็นตัวสะกดในแม่กก ในคำที่มาจากบาลีและสันสกฤต, อยู่ในพวกอักษรสูง.

ขง (โบ) น. กรุง บางทีเขียนเป็นโขง. ("กรุง" เป็น "ขุง" และเป็น "ขง" เช่น ทุ่ง-ท่ง, มุ่ง - ม่ง).

ขจร [ขะจอน] น. ชื่อหนึ่งของสลิด. (Telosma minor). ก. ฟุ้งไป. (ข. ขจร ว่า ฟุ้งไป แผลงเป็น กำจร ก็ได้; ป. ขจร ว่า ผู้ไปในอากาศ).

ขจอก (ขุจอก) ว. ง่อย, ขาเขยก. (ข. ขุจก).

ขจัด [ขุจัด] ก. ขับไล่, กระจัด, กำจัด. (ข.).

ขจ่าง [ขะ—] ก. กระจ่าง เช่น จวบแจ้งขจ่างจา มิกราจำรัสศรี. (สรรพสิทธิ์).

ขจาย [ขุจาย] ก. เรี่ยราย, แผ่ไป, กระจาย, ทำลาย (ข.).

ขจิต [ขะจิต] ก. ประดับ, ตกแต่ง. (ป.).

ขจิริด [ขะ—] ว. กระจิริด, เล็กน้อย, ลูกเล็ก ๆ.

ขจี [ขะจี], ว. หนุ่ม, นุ่ม, งาม, น่ารัก, ใหม่, อ่อน; เขียวสด. (ข. ขจี ว่าอ่อน).

ขจุย [ขะ—] ว. กระจุย, กระจายออก.

ขณะ [ขะหฺนะ] น. ครู่, ครั้ง, คราว. (ป.).

ขด ๑ ก. ม้วนเป็นวง, คด, เช่น หลังขด หลังแข็ง. ลักษณะนามเรียกของที่ม้วนเป็นวง ๆ ว่า ขด. น. สิ่งที่เป็นวง ๆ.

ขด ๒ (ถิ่น-พายัพ) ก. ขอด, เขยิบ, กระเถิบ.

ขดถวาย (ถิ่น-พายัพ) ก. ขัดสมาธิ.

ขดาน [ขะ—] (โบ) น. กระดาน, ไม้ที่เลื่อยออกเป็นแผ่น ๆ.

ขดอย [ขะดอย] น. แมงป่อง. (ข. ขุทวย).

ขทิง [ขะ—] (โบ) น. กระดิ่ง, กระดิ่ง, เช่น ขทิงทองรนนทดโยง ลยวแล่ง. (กำสรวล); ต้นกระทิง; ปลากระทิง.

ขทึง [ขะ—] (โบ) น. กระดิ่ง, กระดิ่ง; ต้นกระทิง.

ขน ๑ น. เรียกสิ่งที่เป็นเส้นขึ้นตามผิวหนังคนและสัตว์ เช่น ขนตา ขนนก ขนเม่น และใช้ตลอดไปจนถึงที่ขึ้นบนผิวต้นไม้ ผลไม้ ใบไม้และอื่น ๆ, ราชาศัพท์ว่า พระโลมา. **ขนพอง** น. ขนพองขึ้นเกิดจากความตกใจหรือความเสียวซ่าน. **ขนเพชร** น. ขนที่ขึ้นแปลกเป็นพิเศษ มีลักษณะยาวกว่าปรกติ.

ขนแมว น. รอยเป็นเส้น ๆ อยู่บนสิ่งที่ขัดเงายังไม่เกลี้ยง. **ขนลุก** น. ขนตั้งชันขึ้น, บางทีใช้ควบว่า ขนลุกขนพอง ก็มี. **ขนหนู** น. เรียกผ้าชนิดหนึ่งใช้ห่ม และเช็ดตัว มีลักษณะเป็นขนขด ว่า ผ้าขนหนู. **ขนหยอง** ก. อาการของนกหรือไก่ที่รู้สึกกลัวไม่กล้าสู้, โดยปริยายใช้แก่คนที่ไม่กล้าสู้, กลัว. **ขนอุย** น. ขนอ่อน, ขนที่แรกขึ้น.

ขน ๒ ก. เอาสิ่งของมีจำนวนมาก บรรทุกหรือหาบหาม หรือด้วยอาการใด ๆ ก็ตาม จากแห่งหนึ่งไปอีกแห่งหนึ่ง. (ถิ่น-พายัพ) ก. กรน เช่นคนนอนหลับขน ว่าคนนอนหลับกรน. **ขนส่ง** น. ธุระกิจเกี่ยวด้วยขนและส่ง.

ขน ๓ น. ชื่อหญ้าชนิดหนึ่งคล้ายหญ้าปล้องแต่ลำต้น (คือกาบใบที่หุ้มลำต้น) และที่ข้อและใบเป็นขน มักขึ้นในที่ชื้นและชายน้ำ ปะปนกับหญ้าปล้อง กระต่าย และหนูพุกชอบกิน, หญ้าปล้องขนก็เรียก (Brachiaria sp.).

ข้น ว. งวดเข้าเกือบแห้ง, แข้น, มีน้อย. ก. อัดคัด, ขัดสน, เช่น ข้นแค้น ข้นจน. ใช้ว่า ค่น ก็มี.

ขนง [ขะหฺนง] น. คิ้ว, ใช้เป็นราชาศัพท์ว่า พระขนง. (ข. โขฺนง)

ขนงเนื้อ [ขะหฺนง—] น. หนังสัตว์ที่เผาไฟให้สุกแล้วต้มให้เปื่อย เพื่อปรุงเป็นอาหาร

ขนด [ขะหฺนด] น. ตัวงูที่ขด; ลูกบวบจีวร. โคนหางงูมักเรียกว่า ขนดหาง.

ขนน [ขะหฺนน] น. หมอนอิง. (ข. ขนล)

ขนบ [ขะหฺนบ] น. แบบอย่าง, แผน, ระเบียบ; กลีบ, รอยที่พับ (ของสมุดหรือผ้าจีบ หรือจีวรเป็นต้น); ชั้น เช่น ขนบหิน. **ขนบธรรมเนียม** น. แบบอย่างที่นิยมกัน.

ขนม [ขะหฺนม] น. ของกินที่ไม่ใช่กับข้าว มักปรุงด้วยแป้งหรือข้าวกับกะทิหรือน้ำตาล, ของหวาน, ทางเหนือเรียกว่า ข้าวหนม. **ขนมครก** น. ขนมทำด้วยแป้งกับกะทิหยอดในกระเบื้องที่ทำเป็นหลุมๆ.

ขนมจีน [ขะหฺนม—] น. อาหารชนิดหนึ่งทำด้วยแป้งเป็นเส้น ๆ คล้ายเส้นหมี่ ใช้คลุกกับเครื่องปรุง เช่น น้ำยา ฯลฯ.

ขนมเส้น [ขะหนม—] (ถิ่น—พายัพ) น. ขนมจีน.

ขนอง [ขะหฺนอง] น. หลัง, ใช้เป็น

ราชาศัพท์ว่า พระขนอง, ปฤษฎางค์ ก็ว่า. (ป. ขนง).

ขนอน [ขะหฺนอน] น. ที่ตั้งเก็บอากรการผ่านเขต, ที่คอย.

ขนอบ ๑ [ขะหฺนอบ] ก. นิ่ง. (ศ.).

ขนอบ ๒ [ขะหฺนอบ] น. ไม้สองอันประกบเป็นขอบหรือกรอบของสิ่งของเพื่อให้แน่น เช่น ไม้ขนอบใบลาน.

ขนัด [ขะหฺนัด] น. หมู่, ลำดับ, ชั้น, แถว, แนว; ลักษณะนามใช้เรียกสวน เช่นว่า ขนัดหนึ่ง.

ขนัน [ขะหฺนัน] น. ต้นไม้ชนิดหนึ่งคู่กับขนุน. (บรัดเล). ก. กัน, บัง, ขวาง, วง, ล้อม; ผูก, รัด, เช่น ล้อมขนัน, ขนันน้ำ, ขนันศพเด็ก. ว. ขัน.

ขนาก [ขะหฺนาก] น. หญ้าชนิดหนึ่งใบคล้ายใบกก ขึ้นเป็นกอ ๆ.

ขนาง [ขะหฺนาง] ก. กระดาก, อาย.

ขนาด [ขะหฺนาด] น. ส่วนใหญ่เล็กของรูป, อัตรา, กำหนด, เกณฑ์; เครื่องสาดน้ำรดต้นไม้ สานด้วยไม้ มีด้ามสำหรับถือรูปแบน ๆ.

ขนาน ๑ [ขะหฺนาน] น. หมู่; ลักษณะนามเรียกยาที่ปรุงขึ้น เช่นว่า ยาขนานหนึ่ง.

ขนาน ๒ [ขะหฺนาน] (อุณิต) น. เส้นคู่ที่มีข้างใดข้างหนึ่งไม่บรรจบกัน เรียกว่า เส้นขนาน. ก. เรียงคู่กันไป; เรียก, ตั้ง, เช่น ขนานนาม ว่าตั้งชื่อ. **ขนานน้ำ** น. ท่าที่เอาเรือสองลำมาจอดเทียบเคียงกันแล้วปูกระดานเพื่อให้ขึ้นลงสะดวก. **ขนานลี่** น. เรือแล่นคู่เคียงกันไป.

ขนาบ [ขะหฺนาบ] ก. กระหนาบ; โดยปริยายหมายความว่า เรื่อยมา, ตลอดมา, เช่น รับของถวายกันขนาบมา. (ประพาสมลายู).

ขนาย [ขะหฺนาย] น. งาช้างพัง.

ขนำ [ขะหฺนำ] น. กระท่อม.

ขนิษฐ, ขนิษฐา [ขะ—] น. น้อง. (เลือนมาจาก กนิษฐ, กนิษฐา).

ขนุน [ขะหฺนุน] น. ต้นไม้ผลขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ชนิดหนึ่ง มีน้ำยางขาว พุ่มใบทึบ ผลกลมยาวราว ๕ ซม. ภายนอกเป็นหนามถี่ ภายในมีขวงสีเหลืองหรือสีจำปา มีรสหวานรับประทานได้ เมล็ดเผาหรือต้มกินได้ เนื้อไม้สีเหลือง ใช้ต้มเอาน้ำย้อมผ้าเหลือง เรียกว่า กรัก และใช้ในการต่าง ๆ ได้ เป็นพรรณไม้ของประเทศอินเดีย

(Artocarpus integrifolia). **ขนุนนก** น. ยางไม้ชนิดหนึ่ง ได้จากต้นขนุนนก (Palaquium obovalum) ใช้ยาเรือและอื่น ๆ เป็นก้อนแข็ง มักจะผสมกับยางอื่นด้วย. **ขนุนป่า** น. ต้นไม้บางชนิดในสกุลเดียวกับขนุนบ้าน เกิดในป่าดิบ ไม้ใช้การได้ (Artocarpus spp.). **ขนุนสำปะลอ** น. ชื่อสาเกพันธุ์ที่มีเมล็ด (Artocarpus communis).

ขบ ก. กัด, เอาฟันเน้นกัน, โดยปริยายใช้ในลักษณะเดียวกับกัด เช่น ขบปัญหา, ขบฟัน, ขบสะเก็ด, หรือในอาการที่เหมือนถูกกดลง เช่น เมื่อยขบ. น. สิ่งที่ยังไม่เข้ากันสนิท ยังบื้นหรือเกยกันอยู่ เช่น บานประตูขบกัน. **ขบฉัน** ก. เคี้ยวกลืน, ใช้สำหรับนักบวช. **ขบเผาะ** ว. เรียกผลมะม่วงอ่อน ๆ ว่ามะม่วงขบเผาะ หมายเอาเสียงเวลาเอาฟันขบดังเผาะ.

ขบขัน ว. น่าดู, ชวนให้หัวเราะ, น่าหัวเราะ.

ขบถ [ขะบด] น. กระบถ, การประทุษร้ายต่อทางอาณาจักร, ความทรยศ.

ขบวน [ขะ—] น. กระบวน, หมู่, หมวด, พวก ; ทางขี่ผึ้งในการหล่อรูป.

ขบูร,ขบวร [ขะบูน, ขะบวน] (แบบ) ว. แต่ง, ประดับ.

ขม น. ชื่อหอยชนิดหนึ่ง รูปคล้ายหอยใช่ง แต่ตัวเล็กเท่าหัวแม่มือ ; หวายเลื้อยบางชนิด ลำต้นเล็ก ๆ อย่างใหญ่ที่สุดไม่เกินขนาดนิ้วมือ ปลายทางใบไม่มีมือ แต่ปลายกาบโคนใบมีมือเป็นแส้ยาวและเป็นหนาม ผลกลม ๆ ขนาดเท่าลูกเดือย หรือปลายนิ้วก้อย (Calamus spp.) ; พรรณไม้ล้มลุก มีหลายชนิด เช่น ผักขมหนาม คือชนิดที่มีหนาม (Amaranthus spinosus), ผักขมสวน คือชนิดที่ปลูกแถงรับประทาน (Amaranthus gangeticus), ผักขมชนิดปลูกเป็นไม้ประดับ ซึ่งมีใบสีแดงฉาด (Amaranthus caudatus), ผักขมหิน คือ ชนิดเลื้อย (Boerhaavia diffusa) ; ชื่อบวบชนิดหนึ่ง เรียกว่าบวบขม. ว. รสอย่างหนึ่ง เช่นรสสะเดาหรือบอระเพ็ด. **ขมขื่น** ก. รู้สึกไม่พึงใจเหมือนกินของขมหรือของขื่น.

ข่ม ก. กด, ทับ, ทำให้ต่ำลง. **ข่มขี่** ก. กดขี่, กดฐานะให้ต่ำลง. **ข่มขืน** ก.

ใช้กำลังให้ทำตามใจ. **ข่มนาม** ก. ทำพิธีข่มชื่อศัตรูเมื่อก่อนยกทัพ. **ข่มเหง** ก. ใช้กำลังรังแก. **ข่มเหงคะเนงร้าย** ก. รังแกเบียดเบียน.

ขมงโกรย [ขะหฺมง—] น. ปลาเขมาโกรย.

ขมม [ขะหฺมม] ก. เขยชม, คลึงเคล้า.

ขมวด [ขะหฺมวด] ก. ขอดให้เป็นปม, บุ่ม, บิดม้วนให้เป็นปม; ลักษณะนามเรียกของที่ขมวดอย่างนั้น เช่น หัวหอมสี่ขมวด.

ขมวดยา [ขะหฺมวด—] น. เรือพายชนิดหนึ่ง หัวท้ายงอนคล้ายเรือกัญญา, โขมดยา ก็ว่า.

ขมวน [ขะหฺมวน] น. หนอนชนิดหนึ่งมักเกิดในซากที่เก็บไว้นาน ๆ. ว. ผุ, ยุ่ย, ใช้แก่เนื้อแห้งที่เก็บไว้นาน ๆ.

ขมอง [ขะหฺมอง] น. กะโหลกศีรษะ.

ขม่อม [ขะหฺม่อม] น. ส่วนกลางหัว, กระหม่อม.

ขมอย [ขะมอย] น. หลาน, ลูกหลาน, เช่น ขมอยเมือเผือเฝกหญ้า. (ม. คำหลวง ทานกัณฑ์). (ข. กฺมอย).

ขมัง ๑ [ขะหฺมัง] น. พรานธนู. (ข. ขฺมัน).

ขมัง ๒ [ขะหฺมัง] (โบ) ว. แรง, แข็งขัน, เช่น สองอาจแข็งขมังขึ้น แบ่งให้กันเสมอ. (กำสรวล).

ขมับ [ขะหฺมับ] น. ส่วนราบที่อยู่ท้ายคิ้วเหนือกระดูกแก้มทั้งสองข้าง.

ขมา [ขะมา] น. ความอดกลั้น, ความอดโทษ. ษมา ก็ใช้. (ป.; ส. กฺษมา).

ขม้ำ [ขะหฺม้ำ] ก. เอาปากงับกินเร็ว ๆ.

ขมิ้น [ขะหฺมิ้น] น. ว่านพวกหนึ่ง ใช้หัวเป็นผัก ย้อมผ้า ทำยา และทำเป็นผงทาตัว มีหลายชนิด คือ ขมิ้นขาว ขมิ้นชัน ขมิ้นป่า (Curcuma longa) ขมิ้นอ้อย; ชื่อนกชนิดหนึ่ง ตัวโตขนาดนกกระจิบ อกเหลือง บีกสีเทา ๆ เรียกว่า นกขมิ้นเหลืองอ่อน. **ขมิ้นเครือ** น. ไม้เถาชนิดหนึ่งใช้ทำยา.

ขมิบ [ขะหฺมิบ] ก. กระหมิบ, บีบเข้า, เม้มเข้า.

ขมีขมัน [ขะหฺมีขะหฺมัน] ว. เร็ว, เร็วพลัน, ทันที. (ข. ขฺมี; ต. ขมัน).

ขมึง [ขะหฺมึง] ก. ขึงตา. **ขมึงทึง** ก. ขึงตาทำหน้าดึง, ทำหน้าตาน่ากลัว. ถมึงทึง ก็ว่า.

ขมุ [ขะหฺมุ] น. คนชาวเขาพวกหนึ่ง.

ขมุกขมัว [ขะหฺมุก—] ว. มืดมัว ๆ, โพล้เพล้, จวนค่ำ, จวนมืด, โดยปริยายใช้ถึงสีมัว ๆ เช่น ครั้นจะทำขมุกขมัวมอมแมม. (ม. ร่ายยาว ทานกัณฑ์).

ขมุดขมิด [ขะหฺมุด—] ว. กระหมุดกระหมิด, หวุดหวิด, บิดกระหมวด, ไม่แน่น, ไม่ถึง, ไม่ถนัด.

ขมุบ [ขะหฺมุบ] ก. กระหมุบ, กระดุบกระดิบ, ทำปากหมุบ ๆ ; เต้นตุบ ๆ (เช่น ชีพจร). **ขมุบขมิบ** ก. หมุบหมิบ, อาการเช่นทำปากเม้มเข้าเม้มออก. ว. อุบอิบ.

ขมุม [ขฺมุม] น. ผึ้ง. (ป. ขุมฺ).

ขโมย [ขะ—] น. ผู้ลักสิ่งของ. ก. ลัก.

ขย [ขะยะ] (แบบ) น. ความสิ้นไป, ความเสื่อมไป, โดยมากใช้ในสมาส เช่น ขยธรรม อาสวักขยญาณ, ถ้าใช้โดดหรือเป็นคำท้ายสมาสเป็น ขัย เช่น อายุขัย. (ป.).

ขยด [ขะหฺยด] ก. ถด, ถอย, กระเถิบ, เลื่อนจากที่เดิม, เช่น ขยดออกฤดูไกล. (สอ ๔๖๔).

ขยม [ขะหฺยม] น. ข้า, บ่าว. ส. ฉัน. (ป. ขุฌฺ).

ขย่ม [ขะหฺย่ม] ก. ห่ม, กดน้ำหนักตัวลงแล้วเผยอขึ้นแล้วกลับกดลงอีก.

ขยล [ขะหฺยน] น. ลม. (ป.).

ขยอก [ขะหฺยอก] น. หนอนชนิดหนึ่งกินต้นข้าว. ก. กลืนอาหารที่คับคอทีละน้อยโดยขยับลงไป, กระเดือกเข้าไป.

ขยอง [ขะหฺยอง] (ถิ่น—อีสาน) ก. สยอง เช่น จักจั่นเรไรขยองเหียร. (สมุทรโฆษ). น. ไขยง.

ขย่อน [ขะหฺย่อน] ว. กระชั้น เช่น ครั้นไก่ขันขย่อนค่อนคืน. (มณีพิชัย).

ขย้อน [ขะหฺย้อน] ก. ทำอาการจะอ้วก, ถอยกลับ.

ขยะ [ขะหฺยะ] น. หยากเยื่อ, มูลฝอย.

ขยะแขยง [ขะหฺยะขะแหฺยง] ก. สะอิดสะเอียน

ขยัก [ขะหฺยัก] ก. ชักไว้เสียบ้าง, ทำให้ค้างไว้, ทำไม่ให้ตลอดทีเดียว. น. ตอน, พัก, เช่น สองขยักสามขยัก. **ขยักขย่อน** ก. จด ๆ จ้อง ๆ, หยุด ๆ หย่อน ๆ. **ขยักขย้อน** ก. ทำอาการพิพักพิพ่วน.

ขยัน ๑ [ขะหฺยัน] ก. หมั่น, เอาการเอางาน, แข็งแรง, เข้าที, เช่น เนื้อหนังขยัน

มั่นคงนัก. (อิเหนา); พอก้าวกึ่งกลางนั้นขยันนัก. (สุภาษิตสุนทรภู่).

ขยัน ๒ [ขะหฺยัน] น. ไม้เถาขนาดเขื่องชนิดหนึ่งในจำพวกกาหลงชงโค แต่ใบขนาดย่อมไม่เว้าปลาย คล้ายใบแสลงใจ ดอกเล็ก ๆ สีทับทิม เปลือกมีรสหวาน ๆ ฝาด ๆ มักขึ้นตามริมลำธารในป่าดิบที่ชุ่มชื้น (Bauhinia strychnifolia).

ขยั้น [ขะหฺยั้น] ก. คร้าม, เกรง, ไม่กล้า, แหยง.

ขยับ [ขะหฺยับ] ก. กระเถิบ, เลื่อน, เคลื่อน, เขย่า, เช่น ขยับกรับ; ไหวตัว, เริ่มทำท่า, เช่น ขยับปีก; ค่อน, เกือบ, เช่น ขยับจะจริง.

ขยาด [ขะหฺยาด] ก. ขลาด, กลัว, คร้าม, เกรง.

ขยาบ [ขะหฺยาบ] น. เครื่องกันแดดและฝนที่เลื่อนเข้าออกได้จากประทุนเรือ.

ขยาย [ขะหฺยาย] ก. ไข, กระจาย, คลาย, แก้, คลี่, แย้ม, ชี้แจง, ทำให้กว้างใหญ่ออกไป.

ขยำ [ขะหฺยำ] ก. กำย้ำ ๆ, บีบย้ำ ๆ, คั้น, นวด; คลุก.

ขยี้ [ขะหฺยี้] ก. ขี่, ถู, สี, บี้, เพื่อให้เหลวแหลก.

ขยี้ขยัน [ขะหฺยี้ขะหฺยัน] ก. ขยันขันแข็ง เช่น เห็นก็จะขยี้ขยันเขยื้อน. (ม. ร่ายยาวชูชก).

ขยุกขยิก [ขะหฺยุกขะหฺยิก] ก. ไม่นิ่ง, กระดุกกระดิก.

ขยุกขยุย [ขะหฺยุกขะหฺยุย] ว. ยุ่งเหยิง ไม่เป็นระเบียบ.

ขยุบ [ขะหฺยุบ] ว. กระดุบ ๆ.

ขยุม ๑ [ขะหฺยุม] น. ขยม, ข้า, บ่าว, เช่น ขยุมแต่ ว่าข้าแต่. ส. ใช้แทนชื่อผู้พูด.

ขยุม ๒ [ขะหฺยุม] ว. ขะยุก, ทำถี่ ๆ, เช่น เห็นลับแลแล้วก็พายขยุมใหญ่. (สุภาษิตท่านพุฒาจารย์—โต).

ขยุ้ม [ขะหฺยุ้ม] ก. หยิบสิ่งของด้วยนิ้วมือทั้งห้านิ้ว, โดยปริยายใช้ในอาการอย่างนี้

เช่น แมงมุมขยุ้มหลังคา. **ขยุ้มตีนหมา** น. โรคผิวหนังชนิดหนึ่ง มีพิษอักเสบ ออกเป็นเม็ดผื่นดวง ๆ.

ขยุย [ขะหฺยุย] ว. กระจุย, เป็นปุย ๆ.

ขรม [ขะหฺรม] ก. อึกทึก, เอ็ดอึง.

ขรรค น. แรด เช่น เถลิงขรรคาอาสน์. (ฉันท์กล่อมพญาช้าง). (ป. ขคฺค ; ส. ขฑฺค).

ขรรค์ น. ศัสตราวุธชนิดหนึ่ง มีคมสองข้างที่กลางทั้งหน้าและหลังเป็นสันเล็กคล้ายคมรูปหอก ด้ามสั้น. (ป. ขคฺค ; ส. ขฑฺค).

ขรัว [ขฺรัว] ว. เรียกคนที่มั่งมีว่า เจ้าขรัว. น. ภิกษุที่มีอายุมาก, ผู้เฒ่า, คนครึ. **ขรัวยาย** น. ยายของเจ้าซึ่งเป็นราชโอรสหรือราชธิดา.

ขริบ [ขฺริบ] (เสียง) ก. กริบ, ตัดเล็มด้วยกรรไตร.

ขรี [ขฺรี] (ถิ่น—ปักษ์ใต้) น. ต้นกรักขี.

ขรึม [ขฺรึม] ว. มีอาการนิ่งอย่างตรึกตรอง.

ขรุขระ [ขฺรุขฺระ] ว. ไม่เรียบ, เป็นปุ่มเป็นแง่.

ขลั้ง [ขฺลั้ง] (ถิ่น—ปักษ์ใต้) ก. เผลอ เช่น ขลั้งไป ว่าเผลอไป.

ขลบ [ขฺลบ] (ถิ่น—ปักษ์ใต้) ก. สลบ.

ขลม [ขฺลม] (ถิ่น—ปักษ์ใต้) น. ขนม.

ขลวน [ขฺลวน] น. ตัว. (ข.).

ขล้อ [ขฺล้อ] น. ต้นไม้ขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ เปลือกเรียบ ๆ สีเขียว ๆ นวล ๆ มีอยู่ ๒ ชนิด คือ **ขล้อเงาะ** ซึ่งเป็นไม้ในสกุลสมอ ใบรี ๆ หรือรูปไข่กลับ ยาว ๒-๓ นิ้ว ผลกลม ๆ มีปีกคล้ายผลสะแก มักขึ้นริมห้วยริมคลองและที่ต่ำน้ำท่วม ไม้ใช้ทำฟืน (Terminalia cambodiana), **ขล้อเทียน** ใบเล็ก ๆ ลักษณะคล้ายใบเทียนหรือใบทับทิม กิ่งมักเรียว ๆ ย้อย ๆ ดอกและผลเล็ก ๆ เป็นกระจุกกลม ๆ คล้ายดอกผลตะเคียนหนูมาก และอยู่ในสกุลใกล้ชิดกัน (Finetia rivularis).

ขลัง [ขฺลัง] ว. กำลัง, แรง, ใช้ในความศักดิ์สิทธิ์. น. สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น ในนั้นปูอิฐวางขลัง. (พระราชพิธี ๑๒ เดือน).

ขลับ [ขฺลับ] ว. เลื่อม, เกลี้ยงเป็นเงา เช่น ดำขลับ.

ขลา [ขฺลา] น. เสือ. (ข.).

ขลาด [ขฺลาด] ว. ขยาด, กลัว, ไม่กล้า.

ขลาย [ขฺลาย] น. ต้นไม้ขนาดย่อมถึง

ขนาดกลาง ขึ้นอยู่ตามป่าต่ำทางภาคกลางของไทย ไม้ใช้ทำฟืนกันมาก เช่น คุดคุย ขลู่ขลาย. (สมุทรโฆษ).

ขลิบ [ขฺลิบ] ก. เย็บหุ้มริมผ้าและของอื่น ๆ เพื่อให้งาม ; (ถิ่น—ปักษ์ใต้) ก. ขยิบ เช่น ขลิบตา ว่าขยิบตา.

ขลิ่ง [ขฺลิ่ง] (ถิ่น—ปักษ์ใต้) ว. เล่น เช่น พูดขลิ่ง ว่าพูดเล่น.

ขลุก [ขฺลุก] ว. กรุก, ง่วนอยู่. **ขลุกขลัก** ว. ติดกุกกักอยู่ในที่แคบ, ติดขัด, ไม่สะดวก, เสียงดังอย่างก้อนดินกลิ้งอยู่ในหม้อหรือไห. **ขลุกขลิก** (เสียง) น. เครื่องเล่นการพนันชนิดหนึ่ง ใช้ลูกเต๋าใส่จานมีฝาครอบ เขย่าแล้วเปิดออกมานับแต้ม, เต๋าเขย่า ก็เรียก. **ขลุกขลุ่ย** ว. ง่วนอยู่, คลุกคลีอยู่. (ถิ่น—ปักษ์ใต้). ว. สบาย เช่น นอนหลับขลุกขลุ่ย ว่า นอนหลับสบาย.

ขลุบ [ขฺลุบ] น. ลูกคลี, ลูกกลมๆ สำหรับเล่นแข่งขัน ใช้เป็น คลุบ ก็มี เช่น ม้าคลุบคลีกระบี่ม้า. (ยอพระเกียรติกรุงธน) ; เบ้ากลมรูปเหมือนขลุบ มีแบบพิมพ์ติดอยู่บนเบ้านั้นเสร็จ เมื่อทองในเบ้าละลายก็พลิกคว่ำให้ทองไหลลงในแบบพิมพ์นั้น เรียกว่า เบ้าขลุบ.

ขลุม [ขฺลุม] น. เชือกถักเป็นเครื่องสวมหัวม้าสำหรับล่ามหรือจูง.

ขลุมประเจียด น. ชื่อช้างตระกูลหนึ่งในอัคนีพงศ์ประเภทศุภลักษณ์.

ขลุ่ย [ขฺลุ่ย] น. เครื่องดนตรีชนิดหนึ่ง ใช้เป่า ทำด้วยไม้รวก เจาะรูตามยาวมีระยะห่างพอควร สำหรับเอานิ้วปิดและเปิดให้เป็นเพลงเมื่อเป่า, ลักษณะนามว่า เลา.

ขลู [ขฺลู] น. ต้นขลู่.

ขลู่ [ขฺลู่] น. ไม้พุ่มชนิดหนึ่ง ในตระกูลหนาด ใบรูปไข่กลับ ขนาด ๑-๒ นิ้ว ขอบเป็นฟันเลื่อยห่าง ๆ ดอกสีม่วงอ่อน ๆ มักขึ้นเป็นหมู่ตามชายทะเลหรือตามแม่น้ำลำคลองที่น้ำเค็มขึ้นถึง, ขลู ก็เรียก. (Pluchia indica).

ขวง ๑ น. ผักชนิดหนึ่ง จำพวกผักเบี้ย, ผักของ สะเดาดิน หรือผักขี้ขวง ก็เรียก. (Mollugo spergula) ; ผี เช่น เสียขวง ว่าเสียผี.

ขวง ๒, **ข่วง** น. บริเวณ, ลาน, เช่น ให้ยกหอกลองยังขวงหลวงริมสนาม. (พงศ์.โยนก)

ขวง ๓ (ถิ่น—พายัพ) น. กรง เช่น ขวงนก ว่ากรงนก.

ขวด น. ภาชนะกลวงใน โดยมากทำด้วยแก้ว รูปสูง มีคอหรือปากแคบ สำหรับบรรจุของเหลว, ลักษณะนามว่าใบ. **ขวดตีนช้าง** (ถิ่น—ปักษ์ใต้) น. ขวดโหล. **ขวดโหล** น. ขวดปากกว้างมีฝา.

ขวน [ขฺวน] (โบ) ก. ขวนขวาย, ใฝ่, เช่น ขวนทรรป ว่าใฝ่จองหอง. (ม. คำหลวง สักบรรพ). **ขวนขวาย** ก. เสาะหา, แสวงหา.

ข่วน ก. ขูด, ขีด, ด้วยของแหลม เช่น หนามหรือเล็บ.

ขวบ น. อายุล่วงไปปีหนึ่ง ๆ, รอบ, เวลาที่นับมาบรรจบรอบ.

ขวย ก. ละอาย, กระดาก. **ขวยเขิน** ก. สะเทินอาย, กระดากอาย. **ขวยใจ** ก. กระดากใจ.

ขวะไขว่เขวี้ย [ขฺวะไขฺว่เขฺวี้ย] (กลอน) ก. ขวักไขว่ เช่น เดินขวะไขว่เขวี้ย. (ม. ร่ายยาว ชูชก).

ขวักไขว่ [ขฺวักไขฺว่] ว. สับสน, แกว่งไปมา.

ขวัญ [ขฺวัน] น. ผมหรือขนที่ขึ้นเวียนเป็นก้นหอย ; สิ่งที่ไม่มีตัวตน นิยมถือว่ามีอยู่ประจำชีวิตของคนตั้งแต่เกิดมา, ถ้าขวัญอยู่กับตัวก็เป็นสิริมงคล เป็นสุขสบาย จิตใจมั่นคง, ถ้าคนตกใจหรือเสียใจ ขวัญก็ออกจากร่างไปเสีย ซึ่งเรียกว่า ขวัญหาย ขวัญหนี ขวัญบิน เป็นต้น ทำให้คนนั้นได้รับผลร้ายต่าง ๆ, เรียกผู้ตกใจง่าย คือเด็กหรือหญิงซึ่งมักจะขวัญหายบ่อย ๆ ว่า ขวัญอ่อน หรือขวัญ เช่น "ขวัญจ๋า เป็นบุญที่มาพบแม่ขวัญอ่อน" และอนุโลมไปถึงสัตว์หรือสิ่งของบางอย่าง เช่น ช้าง ม้า ข้าว เรือน ฯลฯ ว่ามีขวัญเช่นคนด้วย, โดยปริยายหมายความว่า สิ่งประเสริฐ เช่น ขวัญเมือง ว่าสิ่งประเสริฐของเมือง ; กำลังใจ ; ผู้รู้พิธีทำขวัญ เรียกว่า หมอขวัญ ; การทำพิธีเชิญขวัญ ซึ่งหมายความว่าเรียกขวัญมาอยู่กับตัว; การเสียเงินค่าปรับให้แก่ผู้ถูกทำร้าย หรือถูกหมิ่นประมาท เรียกว่า ทำขวัญ; เอาเส้นด้ายผูกข้อมือเด็กแล้วกล่าวเรียกขวัญว่า "ขวัญเอ๋ย มาอยู่กับเนื้อกับตัว" แล้วกล่าวให้พรต่อไปตามควร เรียกว่า ผูกขวัญ; เรียกขวัญหรือเชิญขวัญ เรียกว่า รับขวัญ;

ทำพิธี เช่น รดน้ำมนตร์ให้ เสกเป่าให้ หรือกล่าวปลุกใจต่าง ๆ เพื่อให้ขวัญดีมีใจกล้าหาญ เรียกว่า บำรุงขวัญ; สิ่งของที่ให้แก่เจ้าของขวัญเมื่อเสร็จพิธีทำขวัญแล้ว หรือสิ่งของที่ให้กันในเวลาอื่นเป็นการถนอมขวัญหรือเพื่ออัธยาศัยไมตรี เรียกว่าของขวัญ; ข้าวบายศรี เรียกว่า ข้าวขวัญ; ไข่ปอกที่วางไว้บนข้าวบายศรี เรียกว่า ไข่ขวัญ, ไข่ข้าว ก็เรียก; ลูกคนที่รักมากที่สุด เรียกว่า ลูกขวัญ; ผู้ที่เป็นมิ่งขวัญอย่างยอดเยี่ยม หมายถึงหญิงที่รัก เรียกว่า จอมขวัญ ; กำลังใจเสีย เรียกว่า เสียขวัญ. **ขวัญเกี่ยง** ว. ขวัญร้าย เช่น ขวัญเกี่ยงได้เป็นดี. (ม. คำหลวง สักบรรพ). **ขวัญข้าว** น. มิ่งขวัญของข้าวซึ่งเจ้าของทำพิธีเชื้อเชิญ เรียกว่าทำขวัญข้าว ; ค่าสินบนซึ่งเจ้าของไข้บนไว้ต่อหมอ เมื่อไข้หายก็ยกขวัญข้าวนี้ไปเป็นค่ารักษา. **ขวัญแขวน** ก. ขวัญไปค้างอยู่ที่อื่น หมายความว่าตกใจ. **ขวัญใจ** น. มิ่งขวัญประจำหัวใจ หมายถึงหญิงที่รัก. **ขวัญตา, ขวัญเนตร** น. มิ่งขวัญดวงตา, สิ่งที่เห็นเป็นที่เจริญตา. **ขวัญป่า** ก. ขวัญไหลไปจากตัว. **ขวัญบิน, ขวัญหนี, ขวัญหนีดีฝ่อ, ขวัญหาย** ก. ตกใจ, ใจหาย.

ขวัญอ่อน [ขฺวัน—] น. ชื่อเพลงร้องรำชนิดหนึ่ง.

ขวัด [ขฺวัด] ก. ขวิด, กวัด, ขัด. (" แรดควายขวางขวัดอยู่ " —ลอ ๗๒).

ขวัดขวิด [ขฺวัดขฺวิด] ก. กวัดไกว เช่น เท้ากวัดขวัดขวิดคือควัน. (ม. คำฉันท์ มหาราช).

ขวัดแคว้ง [ขฺวัดแคฺว้ง] (ใบ) ก. วิ่งไปวิ่งมา, ค้นหา, ดิ้นรน.

ขวั้น [ขฺวั้น] (ถิ่น—อีสาน) ว. หัวขั้ว เช่น และผูกเป็นขวั้นแขวนวง. (สมุทรโฆษ).

ขวับ ๑, ขวับเขวี้ยว [ขฺวับ, ขฺวับเขฺวี้ยว] ว. เสียงหวดไม้เรียว.

ขวับ ๒ [ขฺวับ] ว. เร็ว, ทันที, เช่น เหลียวขวับ.

ขวา [ขฺวา] ว. ตรงข้ามกับซ้าย, โดยปริยายว่า ถนัด.

ขวาก [ขฺวาก] น. เครื่องกีดขวางทำด้วยไม้หรือเหล็ก มีปลายแหลม สำหรับปักหรือโปรยเพื่อตักหรือให้ตำผู้ผ่านเข้าไป.

ขวาง [ขฺวาง] ก. กีดกั้น, สกัด. ว.

กว้าง. ขวางเชิง ก. ขัด. ขวาง ๆ-รี ๆ ก. ก็คเกะกะ.

ขว้าง [ขฺว้าง] ก. ปา, เขวี้ยง. ขว้างกา น. เรียกไม้ชนิดหนึ่งที่เสี้ยมหัวท้ายให้แหลมใช้เป็นอาวุธ. ขว้างค้อน น. งูชนิดหนึ่งตัวสั้น ๆ ลัดตัวเองไปได้ไกล ๆ เหมือนไม้ค้อนที่คนขว้างไป.

ขวาด ๑ [ขฺวาด] (โบ; กลอน) น. ชื่อหนึ่งซึ่งชาวพายัพเรียกต้นสารภีป่าหรือมะละขึ้นก. (Garcinia speciosa).

ขวาด ๒ [ขฺวาด] ว. วุ่น, ยุ่ง, เช่น มันจะมาเพ้อนตั้งก่อความขวาด. (ม. ร่ายยาว ชูชก).

ขวาน [ขฺวาน] น. เครื่องมือทำด้วยเหล็กมีคมมีด้าม ใช้ตัดฟันถากผ่าไม้, ถ้าบ้องที่หัวบิดได้สำหรับตัดและถาก เรียกว่าขวานปูลู, ขวานโยน ก็เรียก, ถ้าด้ามสั้นสันหนามีบ้องยาวตามสัน เป็นเครื่องมือของช่างไม้ใช้ตัดถากฟัน เรียกว่า ขวานหมู, ถ้าด้ามยาว ใบขวานใหญ่ เรียกว่า ขวานผ่าฟืน; หมอนชนิดหนึ่ง มีรูปสามเหลี่ยมทำนองรูปขวาน เรียกว่า หมอนขวาน. ขวานฟ้า น. ขวานหินสมัยยุคหิน ซึ่งเข้าใจกันว่าตกลงจากฟ้าเมื่อเวลาฟ้าผ่า.

ขวายขวน [ขฺวายขฺวน] ก. ขวนขวาย, เสาะหา, แสวงหา.

ขวาว [ขฺวาว] (ถิ่น—อีสาน) น. ต้นขว้าว.

ขว้าว [ขฺว้าว] น. ไม้ต้นชนิดหนึ่งในวงศ์กระทุ่ม ลำต้นสูงใหญ่ ใบมน ๆ รูปหัวใจปลายแหลม ดอกเหลืองทำนองดอกกระทุ่มแต่ใหญ่ผ่ากลางเพียง ๒ - ๒.๕ ซม. เกิดในป่าเบญจพรรณทั่วไป ไม้สีเหลืองเนื้อละเอียดใช้ทำฝาบ้านเรือน โต๊ะ ตู้ ไม้บรรทัด และเครื่องกลึงแกะสลัก. (Adina cordifolia). กว้าว หรือ คว้าว ก็ว่า.

ขวิด ๑ [ขฺวิด] ก. กิริยาของหมูหรือสัตว์ที่มีเขาใช้เขี้ยวหรือเขาทำร้าย, เสียว, ชน.

ขวิด ๒ [ขฺวิด] น. ต้นมะขวิด.

ขษณะ [ขะสะหฺนะ] (โบ) น. ครู่, ครั้ง, คราว, เช่น ขษณะอัฒรติเวลา. (สมุทรโฆษ). (ส. กษณ ; ป. ขณ).

ขษัย [ขะสัย] (โบ) น. กษัย, การสิ้นไป, การหมดไป, การเสื่อมไป, การน้อยไป.

ขษีณาศรพ [ขะสีนาสฺรพ] (โบ; กลอน) น. พระขีณาสพ, พระอรหันต์, เช่น ดูกรขษีณาศรพทั้งหลาย. (ม. คำหลวง สัก-

บรรพ).

ขษีร [ขะสีระ] (ใบ) น. น้ำนม เช่น ขษีรแปรรูปา. (สมุทรโฆษ) ป. ขีร; ส. กฺษีร)

ขอ ๑ น. ไม้หรือเหล็กที่งอ ๆ สำหรับชักเถียวแขวนหรือสับ. **ขอฉาย** น. ไม้สำหรับสงฟางในการนวดข้าว. **ขอช้าง** น. ขอเหล็กมีด้ามสำหรับสับช้าง, ขอช้างที่มีปลายโค้ง ใช้ในพิธีช้าง เรียกว่า ขอเกราะ, ขอช้างที่ปลายเป็นยอดปิ่น เรียกว่า ขอปิ่น.

ขอ ๒ ก. วิงวอน, พูดให้เขาให้สิ่งที่ต้องการ. **ของ้อ** ก. ขอประจบดีด้วย. **ขอเดชะ** น. เป็นคำขึ้นต้นละมาจากประโยคว่า "ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม" ซึ่งใช้นำหน้าคำกราบบังคมทูลแล้วลง "ขอเดชะ" ข้างท้ายอีก. **ขอตัว** ก. ขอยกเว้นตัวเอง. **ขอทาน** ก. ขอสิ่งของเลี้ยงชีวิต, หากินทางขอสิ่งที่ผู้อื่นให้, ขอสิ่งของ. **ขอโทษ** ก. ยกเว้นโทษ, ใช้เป็นคำสุภาพเมื่อรู้สึกว่าจะเป็นการล่วงเกินหรือต่ำสูงต่อผู้อื่น. **ขอประทาน** ก. ขอสิ่งของ, ขออนุญาต. (มักใช้นำหน้าคำที่พูดกับผู้ใหญ่). **ขอเฝ้า** น. ข้าพึ่งบุญเจ้า เป็นผู้ชายสำหรับเจ้านายฝ่ายในใช้สอย, เครื่องแบบสำหรับผู้ที่มีตำแหน่งเฝ้าแต่ไม่อยู่ในฐานะที่จะแต่งเครื่องแบบราชการ เรียกว่า เครื่องขอเฝ้า. **ขอพระราชทาน** ก. ขอสิ่งของ, ขออนุญาต. (ใช้สำหรับพระเจ้าแผ่นดิน). **ขอร้อง** ก. ขอให้ช่วยสงเคราะห์. **ขอรับ** น. คำรับด้วยความอ่อนน้อม. **ขอรับกระผม, ขอรับผม** น. คำรับด้วยความอ่อนน้อมอย่างยิ่ง. **ขอแรง** ก. ขอให้ช่วยทำงาน, วาน.

ขอ ๓ น. ว่านชนิดหนึ่ง ต้นเหมือนขมิ้น แต่หัวเล็กสอดกันเป็นข้อ ๆ ต้นและใบเขียว เนื้อเหลือง มีสรรพคุณอยู่คงเขียว, เขา, งา. (กบิลว่าน). **ขอทอง** น. ว่านชนิดหนึ่ง ต้นเหมือนขมิ้น แต่หัวเล็กสอดกันเป็นข้อ ๆ ต้นและใบเขียว เนื้อเหลือง ใช้แก้เบื่อเมา, ขอคำน้อย ก็เรียก. (กบิลว่าน).

ข่อ น. เถ้า, เขม่า.

ข้อ น. ที่หรือส่วนซึ่งของสองสิ่งหรือสองส่วนติดต่อเข้ารวมกัน; เรียกอวัยวะบางส่วนที่งอได้ เช่น ข้อมือ, ข้อศอก, ข้อเท้า; เนื้อความตอนหนึ่ง ๆ, ใจความสั้น ๆ ของเรื่อง

เรียกว่า หัวข้อ. **ข้อกติกา** น. เงื่อนไขที่กำหนดไว้. **ข้อเท็จจริง** น. ข้อความแห่งเหตุการณ์ที่เป็นมาหรือที่เป็นอยู่ตามจริง. **ข้อบังคับ** (กฎ) น. ข้อความที่กำหนดให้เป็นระเบียบในการปฏิบัติหรือดำเนินการ. **ข้อมือขาว** (ใบ) น. ข้อมือที่ไม่ได้สักบอกสังกัดทหาร. **ข้อแม้** น. เงื่อนไข. **ข้อเสือ** น. ส่วนที่ต่อเพลา โดยมากมีลักษณะงอ สำหรับรับกำลังคันหรือกำลังฉุดให้เพลาหมุนรอบ ๆ. (อ. Crank) **ข้ออ้อย** น. ชื่อลายชนิดหนึ่ง.

ขอก น. เขต, แดน. (ถิ่น—พายัพ) น. ริม, ขอบ, เช่น ไปขอกฟ้า ว่าไปริมฟ้า.

ของ น. สิ่งต่าง ๆ. บ. แห่ง, ใช้สำหรับนำหน้านามที่เป็นผู้ครอบครอง. **ของกลาง** น. ของที่ใช้ร่วมกัน. (กฎ) ของที่เจ้าหน้าที่หรือโจทก์ได้มาและนำสู่ศาลเพื่อใช้ประกอบการพิจารณาคดี. **ของกอง** น. ของแห้งและผลไม้ที่ทายกวัดหามาไว้สมทบถวายพระในเวลาทอดกฐินหรือเทศน์มหาชาติ. **ของกำนัล** น. สิ่งของที่นำไปให้แก่ผู้ที่นับถือ. **ของกิน** น. ของสำหรับกิน. **ของขวัญ** น. สิ่งของที่ให้แก่เจ้าของขวัญเมื่อเสร็จพิธีทำขวัญแล้ว; สิ่งของที่ให้กันเพื่ออัธยาศัยไมตรี. **ของคาว** น. ของกินที่ประกอบด้วยเนื้อสัตว์ หมายถึงกับข้าว. **ของเค็ม** น. ของกินที่หมักหรือดองด้วยเกลือ. **ของเคียง** น. ของกินที่เอามาตั้งเทียบข้าง. ราชาศัพท์ว่า เครื่องเคียง. **ของใช้** น. ของสำหรับใช้. **ของดี** น. ของขลัง. **ของร้อน** น. ของที่ได้มาโดยทุจริต ซึ่งถ้าเอาไว้จะทำให้เดือดร้อน. **ของลับ** น. อวัยวะสืบพันธุ์. **ของเล็ก** น. สำรับคาวหวานที่นำไปให้เนื่องในการแต่งงานหรือทำบุญ. **ของว่าง** น. ของกินในเวลาที่ไม่ใช่เวลากินข้าว. **ของสดคาว** น. ของกินที่ประกอบด้วยเนื้อสัตว์ทั้งสุกและดิบ. **ของหวาน** น. ขนม. **ของแห้ง** น. ของกินที่เก็บไว้ได้นาน ๆ, เสบียงกรัง.

ข้อง น. เครื่องจักสานชนิดหนึ่ง รูปคล้ายหม้อดิน ทำขนาดเล็กใหญ่ตามความประสงค์ ก้นสี่เหลี่ยมจตุรัส ใช้สำหรับใส่ปลา ทำใช้ทั่วไป. ก. เกี่ยวติดอยู่. **ข้องขัด** (กลอน) ก. ขัดข้อง, ติดขัด. **ข้องใจ** ก. ติดใจสงสัย. **ข้องแวะ** ก. ติดต่อ,

เอาใจใส่, นำพา.

ขอด ๑ น. สิ่งที่ขมวดเป็นปม. ก. ขมวดเป็นปม เช่น ขอดผ้า; เก็บเอาไปกับตัว เช่น ขอดใจ, ขอดพก; ติดอยู่บ้าง เช่น น้ำขอดคลอง, ข้าวขอดหม้อ. ("น้ำแล้งไข้ขอดหาย"-ประกาศแช่งน้ำ).

ขอด ๒ ก. ทำให้สิ่งที่ติดอยู่ออกมาด้วยอาการอย่างขูด เช่น ขอดเกล็ดปลา, ขอดโอ่ง คือ ตักน้ำที่เหลือติดโอ่งด้วยอาการอย่างขูดโอ่งออกมา. **ขอดค่อน** ก. ค่อนว่า, พูดแคะได้ในเรื่องที่ไม่ดี.

ขอน น. ท่อนไม้ใหญ่ที่ยังไม่ได้ถากกลอมให้เป็นรูปที่ต้องการ; อันหนึ่งหรือข้างหนึ่งของของที่เป็นคู่ เช่น กำไลขอนหนึ่ง คือกำไลข้างเดียว, คี่; ลักษณะนามของสังข์ เช่น สังข์หนึ่งขอน. **ขอนดอก** น. ท่อนไม้ผุราขึ้นเป็นจุดขาว ๆ มีกลิ่นหอม ใช้ทำยา. **ขอนสัก** น. ลำต้นไม้สักที่เรียกว่า ซุง.

ข่อน ว. บึนบ่วน, ไม่สบายใจ, โดยมากใช้เป็นคำคู่ เช่น อกใจมันให้ข่อน ๆ จะนั่งนอนก็ไม่หลับสนิท. (ม. ร่ายยาว ทานกัณฑ์)

ข้อน ก. ดี, ทุบ. ก่อน ก็ใช้.

ขอบ ๑ น. ริมรอบ. **ขอบไร** น. ใช้โดยปริยายว่า ความรอบคอบ, ทั่วถึง.

ชอบ ๒ ก. ทดแทน, ตอบ, รับ, เช่น ชอบแต่ขอมสักตั้ง. (ตะเลงพ่าย ๕), ภายในสองนางชอบ, ชขอบคำความมนตรี. (ลอ ๓๔,๑๖๖); รู้สึกบุญคุณ, แสดงน้ำใจตีตอบ เรียกว่า ชอบใจ, แสดงความรู้สึกบุญคุณ เรียกว่า ชอบคุณ.

ขอม ๑ น. เขมร.

ขอม ๒ น. ชื่อเพลงจำพวกหนึ่ง มีชื่อต้นด้วยคำว่าขอม เช่น ขอมกล่อมลูก ขอมใหญ่.

ข่อย น. ไม้ต้นขนาดย่อมถึงขนาดกลางชนิดหนึ่งในตระกูลเดียวกันกับมะเดื่อ มักขึ้นตามป่าต่ำและริมแม่น้ำลำคลอง ใบเล็ก ๆ คาย ๆ เปลือกใช้ทำปอและกระดาษ และทำสมุดที่เรียกว่า สมุดข่อย ใบใช้แทนกระดาษทราย (Streblus asper). นอกจากนี้ยังมีข่อยอีก ๒ ชนิด ซึ่งเป็นไม้ในตระกูลเดียวกัน มีหนาม ใบเกลี้ยงไม่คาย คือชนิดหนึ่งเรียกว่า **ข่อยน้ำ** หรือ **ข่อยหยอง** ข่อยหนาม ก็เรียก ทางปักษ์ใต้เรียกว่า ขี้แรด, ลำต้นและกิ่งก้านมักงอหักไปมา ใบ

เล็กแคบกว่าข่อยธรรมดา ขึ้นตามที่ชื้นแฉะ. (Phyllochlamys spinosa); และอีกชนิดหนึ่ง เรียกว่า **ข่อยหนาม** ทางปักษ์ใต้เรียกว่า กระชิด, ลำต้นตรง ใบแข็งหนา ด้านบนเขียวแก่เป็นมัน ขอบใบเป็นจักแหลมคม มักขึ้นบนเขาหินปูนตอนที่ร่มเย็น และตามริมลำธารในป่าดิบบนเขา. (Balanostreblus ilicifolia).

ข้อย (ถิ่น) ส. ใช้แทนผู้พูด. น. ข้า, บ่าว, เช่น เมื่อให้สูสองราชเป็นข้อยขาดแก่พราหมณ์. (ม. คำหลวง กุมาร).

ขะข้ำ (ใบ; กลอน) ว. ค้ำ, คล้ำ, มืดมัว, เช่น ท้องฟ้าเขียวขะข้ำ. (ม. คำหลวง ฉกษัตริย์)

ขะแข่น, ขะแข้น (ใบ; กลอน) ว. แข้น, แข็ง, เช่น ร้อนแสงสุรย์ขะแข่น. (ม. คำหลวง กุมาร); ร้อนขะแข้น. (ม.คำหลวง กุมาร).

ขะแถก (ถิ่น) ก. กระแทก, กระทบโดยแรง, กระทุ้ง, เช่น ขะแถกแทงทอท่ยว. (ม. คำหลวง มหาราช).

ขะนาน (ใบ; ปาก) น. ทะนาน.

ขะเนิด น. สิ่งของที่เอามากระบิดเป็นเชือกสำหรับผูกพื้นข้าวและมัดใบจาก ฯลฯ; ไม้ตับจาก; ซังข้าวที่เกี่ยวเอามาทำฝาโรง.

ขะมอมขะแมม ก. กระมอมกระแมม, มอมแมมมาก, ขะมุกขะมอม, เปื้อนเปรอะ.

ขะมักเขม้น ก. รีบทำ, ตั้งใจทำ.

ขะมุกขะมอม ว. หม่นหมอง, เศร้าหมอง, ไม่สะอาด.

ขะยิก ก. ขยับเข้าไป.

ขะยุก ก. ดันเข้าไป, ขยับเข้าไป, กระตุ้นเข้าไป.

ขะแยะ ก. ตำเบา ๆ, ตำแซะ ๆ; เอาไหล่กระแทกเข้าไป.

ขัค ๑ น. แรด เช่น พยัฆขัคคฤงคาร. (สรรพสิทธิ). (ป. ขคฺค).

ขัค ๒ (แบบ) น. ขรรค์ เช่น สุรขัคอนันต์. (สมุทรโฆษ). (ป. ขคฺค).

ขัง ก. กัก, เก็บไว้, บรรจุ, คงอยู่. (กฎ) กักขังจำเลยหรือผู้ต้องหาโดยศาล. **ขังข้อ** ก. ตัดกระบอกให้มีข้อติดอยู่ข้างหนึ่ง. **ขังหน่วย** น. น้ำตาที่ค้างอยู่ในขอบตาเมื่อร้องไห้ เรียกว่า น้ำตาขังหน่วย.

ขังขอก น. ชาวเมือง.

ขัช, ขัชก [ขัดชะกะ] (แบบ) น.

อาหารควรเคี้ยว เช่น ตั้งขัชกโภชนาหาร. (ม.ร่ายยาว ชูชก). (ป. ขชฺช, ขชฺชก).

ขัณฑ [ขันทะ] น. ภาค, ตอน, ท่อน, ส่วน, ก้อน, ชิ้น. (ป. ขณฺฑ). **ขัณฑสกร** [ขันทสะกอน] น. น้ำตาลกรวด, เครื่องยาอย่างหนึ่งคล้ายน้ำตาลกรวด, น้ำตาลชนิดหนึ่งเกิดจากใบบัว. ("มีนามปรากฏเรียกว่าขัณฑสกร" —ม. ร่ายยาว จุลพน). (ป.ขณฺฑสกรา; ส.ขณฺฑศรฺกรา). **ขัณฑสีมา** น. เขตแดน, เขตแดนส่วนหนึ่ง ๆ. (ป. ; ส.).

ขัด ๑ ก. กอัด เช่น ขัดกระดุม, เหน็บ เช่น ขัดกระบี่, ไขว้ไว้, ผ่าผืน, ขืนไว้. (กฎ). ก.แก่งแย่ง, ไม่ลงรอยกัน. **ขัดขวาง** ก. ไม่สะดวก, ติดขัด. **ขัดข้อง** ก. ติดข้อง. **ขัดขืน** ก. ไม่ประพฤติตาม, ไม่ทำตาม. **ขัดเขมร** ก. ถกเขมร เช่น ทะเลาะกุกำหมัดขัดเขมร. (ดึกดำบรรพ์). **ขัดเขิน** ก. กระดากอาย. **ขัดแข็ง** ก. ไม่ยอม, ไม่ปฏิบัติตาม. **ขัดคอ** ก. พูดขวางเข้ามา, ไม่ให้ทำได้โดยสะดวก. **ขัดเคือง** ก. โกรธเคือง. **ขัดแค้น** ก. โกรธแค้น. **ขัดจังหวะ** ก. แทรกเข้ามาในระหว่างร้องรำ, ใช้เลื่อนมาเป็นขัดคอก็มี. **ขัดใจ** ก. ทำไม่ถูกใจ. **ขัดดอก** (ใบ) ก. ส่งลูกหรือเมียให้รับใช้แทนส่งดอกเบี้ย. **ขัดตา** ก. ทำไม่ถูกตา, ดูไม่เหมาะตา. **ขัดตาทัพ** ก. ยกทัพไปป้องกันไม่ให้ข้าศึกรุกล้ำเข้ามา. **ขัดตำนาน** ก. สวดบทนำสวดมนต์. **ขัดแตะ** ก. เอาไม้ซีกสอดด้านนอกด้านในของไม้เช็น. **ขัดบท** ก. แทรกเข้ามาเมื่อเขาพูดยังไม่จบเรื่อง, ใช้เลื่อนมาเป็นขัดคอก็มี. **ขัดเบา** ว. ไม่ถ่ายปัสสาวะเพราะกระเพาะเบาไม่ทำการ. **ขัดแย้ง** (กฎ) ก. ไม่ลงรอยกัน. **ขัดสมาธิ** ว. นั่งคู้เข่าทั้งสองให้แบะลงที่พื้นแล้วเอาขาไขว้กันทับฝ่าเท้า, ถ้าเอาขาซ้อนทับกัน เรียกว่า ขัดสมาธิสองชั้น, ถ้าเอาขาขวาทับขาซ้าย เป็นขัดสมาธิราบ, ถ้าเอาฝ่าเท้าทั้งสองข้างขึ้นข้างบน เรียกว่า ขัดสมาธิเพชร, ขัดสมาธิราบและขัดสมาธิเพชรนั้น เป็นท่าพระพุทธรูปนั่ง. **ขัดหนัก** ก. ไม่ถ่ายอุจจาระเพราะกระเพาะอุจจาระไม่ทำการ. **ขัดห้าง** ก. ทำที่พักบนต้นไม้.

ขัด ๒ ก. ถูให้เกลี้ยง, ถูให้ผ่องใส.

ขัด ๓ ก. ไม่ใคร่จะมี, ผิดเคือง, ไม่คล่อง,

ไม่เป็นปรกติ. **ขัดขวาง** ก. ไม่สะดวก ติดขัด. **ขัดสน** ว. ยากจน, อัตคัด, ขาดแคลน.

ขัด ๔ (โบ; กลอน) ก. คาด เช่น มีพิกัดขัดค่าเป็นราคาน้อยมาก. (ม. ร่ายยาว มหาราช).

ขัดมอน น. ไม้ต้นขนาดย่อม ๆ สูงราว ๑-๒ ศอกเป็นอย่างมาก มีอยู่อย่างน้อย ๒-๓ ชนิด เปลือกเหนียว ดอกเหลือง เป็นไม้สมุนไพรจำพวกหนึ่ง, หญ้าขัด ก็เรียก. (Sida spp.).

ขัตติย [—ยะ] น. พระเจ้าแผ่นดิน. (ป.).

ขัน ๑ น. ภาชนะสำหรับตักน้ำ มีหลายชนิด คือ ชนิดที่มีเชิง เรียกว่า ขันเชิง, ชนิดเล็กกว่าขันเชิงนิดหน่อยสำหรับปักแว่นเวียนเทียน เรียกว่า ขันเหม, ชนิดใหญ่สำหรับใส่น้ำอาบ เรียกว่า ขันสาคร, ชนิดที่ใช้โลหะประสมด้วยหิน เรียกว่า ขันลงหิน. ขันน้ำเสวย ราชาศัพท์ว่า ขันพระสุธารส. **ขันหมาก** น. ขันใส่หมากพลูซึ่งเชิญไปพร้อมกับของอื่น ๆ ในพิธีแต่งงานบ่าวสาว เป็นเครื่องคำนับผู้ปกครองฝ่ายหญิงในเวลาแต่งงาน.

ขัน ๒ ก. ทำให้ตึง, ทำให้แน่น; แข่ง. ว. แข็งแรง, กล้าหาญ, เช่น กูนี้ขัน. (สมุทรโฆษ). **ขันกว้าน** ก. หมุนให้เชือกพันหลักกว้านเพื่อฉุดเอาของมา เช่นสมอเรือ. **ขันชะเนาะ** ก. บิดลูกชะเนาะให้ตึง. **ขันต่อ** น. การพนันซึ่งได้เสียกันโดยวิธีต่อรอง. **ขันสู้** ก. แข่งเข้าสู้. **ขันสมอ** ก. หมุนเครื่องเอาสมอขึ้น.

ขัน ๓ ก. ไก่หรือนกบางชนิดร้องเป็นเสียงอย่างหนึ่ง.

ขัน ๔ ว. น่าหัวเราะ.

ขั้น น. ชั้น

ขันติ น. ความอดทน, เป็นบารมีประการหนึ่งในบารมี ๑๐ ประการ. (ป. ขนฺติ).

ขันทองพยาบาท [—พฺยาบาด] น. ไม้ต้นขนาดย่อม สูง ๒ — ๔ วา ใบรูปหอกหนา พื้นบนเขียวแก่เป็นมัน ผลกลม ๆ มี ๓ พู ขนาดราวลูกหินเขื่อง ๆ เป็นไม้สมุนไพรชนิดหนึ่ง. (Gelonium multiflorum).

ขันที น. ชายที่ถูกตอน บางประเทศทางอาเซียสมัยก่อนใช้สำหรับควบคุมฝ่ายใน.

ขันธ์ น. ตัว, หมู่, กอง, พวก, หมวด, ส่วนหนึ่ง ๆ ของรูปกับนามที่แยกออกเป็น

ห้ากอง คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ซึ่งเรียกว่าขันธ์ทั้งห้า. (ป.).

ขันธาวาร (แบบ) น. ค่าย, กองทัพ, เช่น เสด็จถึงขันธาวารประเทศ. (ม. ร่ายยาว นครกัณฑ์). (ป.).

ขันหมาก น. ว่านชนิดหนึ่ง ต้นเหมือนจำปา รากเป็นสามแง่ ดอกเหมือนบอน ลูกเหมือนแตงกวา. (กบิลว่าน).

ขับ ๑ ก. ไล่, ต้อนให้ไป, บังคับให้ไป; ประชดอย่างล้อ, พูดล้อเพื่อสนุก. **ขับขัน** ว. คับขัน, จำเป็นเฉพาะหน้าที่จะต้องทำหรือต้องต่อสู้ ซึ่งหลีกเลี่ยงไม่ได้. **ขับเคี่ยว** ว. เร่งรัด, พยายามเพื่อให้ถึงที่สุด.

ขับ ๒ ก. ร้องเพลง, ร้องลำนำ. **ขับซอ** (ถิ่น) ก. ร้องเพลง เช่น ขับซอออยศอ้าง. (ลอ ๓๕). **ขับไม้** น. การเล่นดนตรีอย่างหนึ่ง มีคนเล่นสามคนด้วยกัน คนหนึ่งขับร้องลำนำ คนหนึ่งสีซอประสานเสียง คนหนึ่งไกวบัณเฑาะว์ให้จังหวะ; ชื่อคำประพันธ์ชนิดหนึ่ง ใช้โคลงกับกาพย์สุรางคนางค์สลับกัน. **ขับไม้บันเฑาะว์** น. วิธีบรรเลงอย่างหนึ่ง; ชื่อเพลงชนิดหนึ่ง.

ขัย [ไข] น. ความสิ้นไป, เขตอายุของคนที่นิยมกันว่าสูงสุด เรียกว่า อายุขัย.

ขัว (ถิ่น; กลอน) น. สะพาน.

ขั้ว น. ส่วนที่ต่อของก้านดอกไม้ใบไม้ผลไม้และอื่น ๆ เช่น ต้นขั้ว; เรียกส่วนสุดเหนือและใต้ของโลกว่า ขั้วโลกเหนือใต้.

ขา ๑ น. อวัยวะตั้งแต่ตะโพกถึงข้อเท้า สำหรับยันกายและเดินเป็นต้น (ไทยถิ่นอื่น ขา หมายความตั้งแต่ตะโพกถึงเข่า); สิ่งของซึ่งมีลักษณะคล้ายขา สำหรับยันหรือรับรองสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น ขาโต๊ะ ขาเก้าอี้. **ขากบ** น. ขาของว่าวจุฬา. **ขากรรไตร** น. กระดูกต้นคางที่อ้าขึ้นอ้าลง มีลักษณะอย่างกรรไตร. **ขาไก่** น. เห็ดชนิดหนึ่งในจำพวกเห็ดโคน แต่ต้นใหญ่และแข็งกว่า; (ถิ่น) เรียกอ้อยชนิดลำเล็กสีเหลืองว่า อ้อยขาไก่, อ้อยลำลี ก็ว่า. **ขาเขียด** น. ผักชนิดหนึ่ง. **ขาทราย** น. ไม้สองอันผูกหรือร้อยปลายให้อ้าออกเป็นง่ามสำหรับรับหรือค้ำของ. **ขานกยาง** น. ปืนโบราณที่ตั้งยิงบนขาค้ำ; เรียกตรวนที่มีลูกยางสองอันว่าตรวนขานกยาง. **ขานาง** น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง. **ขาม้า** น. ครีบคู่ที่อยู่ตรงคอปลา, ตะเกียบ. ก็เรียก.

ขาหมา น. ไม้ที่ทำเป็นขาไขว้กันสองขา ใช้วางบนหลังช้าง สำหรับคนอาศัยนั่งบรรทุกของ หรือลากไม้. **ขาหยั่ง** น. ไม้สามอันผูกปลายรวมกัน และกางออกไป สำหรับตั้งหรือห้อยของต่าง ๆ. **ขาอ่อน** น. โคนขา.

ขา ๒ น. พวก, ฝ่าย, เช่น ขานักเลง, ขาเจ้าชู้ ; เรียกผู้เล่นการพนันเช่นไพ่ว่า ขา ; คราว, เที่ยว เช่น ขากลับ, ขาเข้า, ขาออก ; เรียกมาตราเงินบุราณสลึงหนึ่งว่า ขาหนึ่ง.

ขา ๓ ว. เป็นคำสำหรับใช้ขานรับของผู้หญิง ซึ่งละมาจาก "เจ้าขา"

ขา ๔ สรรพนามบุรุษที่สาม แทนคำว่า เขา สองคน เช่น สองขาพ่อลูก.

ข่า ๑ น. คนชาวเขาจำพวกหนึ่งในตระกูลมอญ—เขมร มีมากชื่อด้วยกัน เช่น ข่าอัดตะบือ หรือข่าตองเหลือง แต่นอกจากข่าระแดและข่าจะราย เพราะข่าสองพวกหลังนี้อยู่ในตระกูลมลายู.

ข่า ๒ น. พรรณไม้ในตระกูลขิง มีอยู่หลายชนิด ลำต้นเป็นกอ สูง ๒ ถึง ๖ ศอก ช่อดอกออกปลายลำต้น เง่ามีกลิ่นฉุน ใช้ทำยาและปรุงอาหาร. (Alpinia spp.).

ข่าต้น น. ไม้ต้นขนาดเขื่องชนิดหนึ่ง จำพวกการบูรและอบเชย ไม้มีกลิ่นหอม (Cinnamomum sp.), อาจเป็นชนิดเดียวกันกับที่ทางภาคพายัพเรียกว่า ต้นพลู (Cinnamomum siamense).

ข่า ๓ น. สัตว์น้ำชนิดหนึ่ง ในมหาชาติคำหลวงแปลจากศัพท์ว่า สุสู, นัยว่าปลาบึก. ("มงงกรฉลองเข้ข่า ก็มี" —ม. คำหลวง มหาพน).

ข่า ๔ น. ไม้ที่ทำเป็นร้านขึ้นคร่อมกองไฟ สำหรับปิ้งปลา.

ข้า ๑ น. บ่าว. **ข้าไท** น. คนรับใช้ที่ไม่ใช่ทาส. **ข้าแผ่นดิน** น. ชาวเมือง. **ข้าเฝ้า** น. ขุนนางที่มีตำแหน่งเฝ้า. **ข้าพระ** (โบ) น. ผู้ที่นายเงินชุบสารถรมให้เป็นคนใช้ของสงฆ์, คนที่พระเจ้าแผ่นดินพระราชทานแก่พระสงฆ์ เพื่อรักษาวัดและปฏิบัติพระสงฆ์. **ข้าราชการ** น. คนที่ทำราชการตามทำเนียบ. **ข้าหลวง** น. คนที่ถวายตัวเป็นข้าในหลวงและเจ้านาย, ผู้มีตำแหน่งซึ่งพระเจ้าแผ่นดินส่งไปราชการ. **ข้าหลวงเดิม** น. คนที่ถวายตัวก่อน

เสวยราชย์. **ข้าหลวงน้อย** น. คนใช้ของเจ้านาย.

ข้า ๒ ส. แทนชื่อผู้พูด, ในภาษาวรรณคดีใช้ในที่เคารพ เช่นว่า "ข้าขอยอชุลี" ซึ่งพูดให้เต็มความว่า ข้าพเจ้า เพื่อให้ต่างจากภาษาปาก, ถ้ากราบทูลเจ้านายชั้นสูงหรือพระเจ้าแผ่นดิน ใช้ว่า ข้าพระพุทธเจ้า; ในภาษาไทยเดิม อันยังคงใช้อยู่บ้างในบัดนี้ใช้พูดกะผู้ใหญ่ว่าข้าพเจ้าหรือข้าน้อย ; ในวรรณคดีสมัยก่อน ใช้ทูลเจ้านายว่า "ข้าพระองค์, ข้าบาท, ข้าพระบาท" สมัยหลังมีอีกคำหนึ่งว่า "ข้าพระเจ้า".

ขาก ๑ [เสียง] ก. ทำให้เสมหะในลำคอหลุดออก.

ขาก ๒ (ไบ) ก. ภูมิใจ เช่น ความยินลากจากดีจะมีไหน. (อภัย). (ไทยใหญ่).

ขาก๊วย น. กางเกงจีนขาสั้น.

ขาเกวียน (ไบ) น. ลูกล้อเกวียน เช่น ขาเกวียนขาหนึ่ง. (อัยการเบ็ดเสร็จ).

ขาง ๑ น. ไข่แมลงวัน เรียกว่า ไข่ขาง. (อะหม ขาง ว่า ขว้าง, วาง, ทิ้ง).

ขาง ๒ (ถิ่น-อีสาน) น. รอดเรือน; โลหะชนิดหนึ่ง เช่นเหล็กกระทะ. **ขางดัง** (ถิ่น-อีสาน) น. ตั้งจมูก.

ขาง ๓ (ถิ่น-อีสาน) ก. อัง, ทำให้ร้อน, ทำให้สุก, เช่น เอาขี้ผึ้งไปขางไฟ ว่าเอาขี้ผึ้งไปอังไฟ.

ข่าง ๑ น. ของเล่นอย่างหนึ่งเป็นลูกกลมมีเดือย ใช้ปั่นให้หมุนด้วยมือหรือด้วยเชือก เช่น ลูกข่าง; ชื่อดาวหมู่หนึ่งมีสี่ดวงคล้ายรูปลูกข่าง.

ข่าง ๒ น. ไม้ชนิดหนึ่ง อยู่ทางแถบทะเลเปลือกเรียบ ๆ ใบคล้ายมะขวิด ไม้ใช้ทำฟืน.

ข่าง ๓ (ถิ่น-พายัพ) ก. ระบาย, ถ่าย, เช่น ข่างน้ำ ว่าระบายน้ำ.

ข้าง น. เบื้อง, ส่วน, ฝ่าย . (ไบ) สีข้าง เช่น ผู้ใดยุให้เด็กตีกันศีรษะแตกข้างหักก็ดี. (กฎ. ราชบุรี). บ. ริม. **ข้างขึ้น** น. ส่วนของเดือนจันทรคติที่มีพระจันทร์สว่างคือตั้งแต่ขึ้นค่ำหนึ่งไปถึงกลางเดือน. **ข้างควาย** น. ไม้ขนาบหลังคามีไม้เสียบหนูยึด. **ข้างจัน** น. วิธีเหลาไม้ให้เป็นสันนูนมีลักษณะอย่างข้างลูกจัน. **ข้างตก** (ถิ่น) น. ทิศตะวันตก. **ข้างตื้น** (ถิ่น) น. ทิศเหนือ. **ข้างแรม** น. ส่วนของเดือนจันทรคติที่มีพระจันทรมืด คือตั้งแต่

แรมค่ำหนึ่งจนถึงสิ้นเดือน. **ข้างหัวนอน** น. ทิศใต้. **ข้างออก** (ถิ่น) น. ทิศตะวันออก.

ข้างกระดาน น. ชื่อเรือต่อในจำพวกเรือข้าวชนิดหนึ่งที่เสริมข้างขึ้นให้สูง.

ขาณุ (แบบ) น. ตอ. (ป.).

ขาด ก. กิริยาที่แตกแยกฉีกหรือหลุดออกจากกัน, หมดสิ้น, ไม่ครบ, ไม่เต็ม, ใช้ประกอบความให้เห็นแน่แท้หรือจริงจังทีเดียว ในวลีว่า คำขาด, เป็นอันขาด. **ขาดคราว** ก. ไม่มีในคราวนั้น. **ขาดคอช้าง** ก. ถูกฟันตายบนคอช้างเมื่อเวลาชนช้างกัน, ขาดหัวช้าง ก็เรียก. ("ผู้ใดชนช้างมีชัยและข้าศึกขาดหัวช้าง" -กฎมณเฑียรบาล ในกฎ. ราชบุรี). **ขาดค่า** ก. จำกัดราคาตายตัว. **ขาดแคลน** ก. ขัดสน, อัตคัด. **ขาดใจ** ก. สิ้นใจ, ตาย. **ขาดตลาด** ก. ไม่มีขายในท้องตลาดอย่างที่เคยมี. **ขาดตัว** ว. จำกัดราคาคงที่, ไม่ลดไม่ขึ้น, บอกราคาอันแน่นอน. **ขาดทุน** ก. สินทรัพย์ที่มีเหลือไม่ครบต้นทุน ส่วนที่ขาดนั้นเรียกว่าขาดทุน. **ขาดมือ** ก. หมดไป, ใช้สำหรับของที่เคยมีใช้. **ขาดเหลือ** ก. บกพร่อง.

ขาทนียะ [ขาทะ—] (แบบ) น. อาหารควรเคี้ยว. (ป.).

ขาน ๑ ก. กล่าว, เอ่ย, พูด, ตอบอาณัติสัญญาณ เช่น ขานยาม ขานกลอง. **ขานไข** (กลอน) ก. กล่าวชี้แจง. **ขานนาค** ก. กล่าวคำในพิธีขอบวช.

ขาน ๒ ใช้ประกอบต่อคำ "ตาย" ว่าไม้ตายขาน หมายความว่าต้นไม้ที่ยืนต้นตายเป็นแถว ๆ.

ขาบ ๑ ว. สีน้ำเงินแก่.

ขาบ ๒ (ถิ่น-พายัพ) ก. แอบ, ซ่อน.

ขาม ๑ ก. คร้าม, ยำเยง, เกรง, กลัว.

ขาม ๒ (กลอน) น. มะขาม.

ข่าม (ถิ่น-พายัพ) ก. อยู่คงกระพัน.

ข้าม ก. ก้าวผ่านให้พ้นสิ่งใดสิ่งหนึ่งไป, ผ่านจากข้างหนึ่งไปอีกข้างหนึ่ง, ผ่านเลยลำดับ เช่น ข้ามชั้น, ก้าวผ่านเหนือสิ่งใดสิ่งหนึ่งไป เช่น ข้ามรั้ว, โดยปริยายว่าล่วงเกิน เช่น ข้ามหัว, ข้ามหน้า. **ข้ามสมุทร** น. ชื่อเพลงชนิดหนึ่ง.

ขาย ก. เอาของแลกเงินตรา, โอนกรรมสิทธิ์แห่งทรัพย์สินให้แก่กันโดยตกลงกันว่า ผู้รับ

โอนจะใช้ราคาแห่งทรัพย์สินนั้น มีหลายลักษณะ คือชำระเงินในขณะที่ซื้อขายกัน เรียกว่า ขายเงินสด, ขายโดยยอมเก็บเงินอันเป็นมูลค่าในวันหลัง เรียกว่า ขายเชื่อ, ขายทรัพย์สินโดยตกลงกันว่า ผู้ขายอาจไถ่ทรัพย์สินนั้นคืนได้ เรียก ว่าขายฝาก, ขายโดยเปิดเผยแก่มหาชน ด้วยวิธีให้โอกาสแก่ผู้ซื้อประมูลราคา ผู้ใดให้ราคาสูงก็มีสิทธิซื้อทรัพย์สินอันนั้นได้ เรียกว่า ขายทอดตลาด หรือ ทอดตลาด. (กฎ) ซื้อขายกันโดยมีเงื่อนไขว่า ไม่ให้ผู้ซื้อได้มีโอกาสตรวจทรัพย์สินก่อนซื้อ เรียกว่า ขายเผื่อชอบ. (เลิก) เอาเงินเขามาโดยยอมตนเข้ารับใช้การงานของเจ้าเงิน เรียกว่า ขายตัวลงเป็นทาส. **ขายชาติ** ก. แจ้งความลับแก่ศัตรูของประเทศชาติ, ขายบ้านขายเมือง ก็เรียก. **ขายชื่อ** ก. เอาชื่อเข้าแลกในทำนองขาย, ไม่รักชื่อ, ทำให้เสียชื่อเสียง. **ขายตา** ก. ดูแล้วละอายไม่อยากดู. **ขายบ้านขายเมือง** ก. ขายชาติ. **ขายหน้า** ก. อับอาย. **ขายหู** ก. ฟังแล้วละอายไม่อยากฟัง.

ข่าย น. เครื่องดักสัตว์ชนิดหนึ่ง ถักด้วยด้ายเป็นตารางแห; ขอบเขต. (พายัพว่า ห่าย).

ขาล น. เสือ, ชื่อปีที่สามของปีนักษัตร.

ขาว ว. มีสีเหมือนสำลี, ผ่องใส, บริสุทธิ์, จะแจ้ง, สะอาด. **ขาวม้า** น. ผ้าห่ม ไม่ใช่ห่มนอน ใช้ผลัดอาบน้ำหรือคาดพุงก็ได้.

ข่าว น. คำกล่าว, คำเล่าลือ, คำบอกเล่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เกิดขึ้นในเวลาไม่ช้า, เรื่องที่เป็นไป, เรื่องที่มีผู้มาบอก. **ข่าวคราว** น. คำบอกเล่าเรื่องทุกข์สุข. **ข่าวสาร** น. เรื่องที่บอกกัน.

ข้าว น. เมล็ดของพืชจำพวกหญ้าที่ใช้เป็นอาหารสำคัญปลูกกันในประเทศร้อนโดยมาก (โบราณใช้ว่าเข้า) มีชนิดใหญ่สองชนิด คือข้าวเจ้าและข้าวเหนียว และข้าวสองชนิดนี้เรียกชื่อต่าง ๆ กันตามลักษณะอีกมากมาย เช่น ข้าวปิ่นทอง ข้าวเหนียวกัญญา; เรียกผลไม้ที่มีเนื้อนุ่มและเหนียวอย่างข้าวเหนียว เช่น มะไฟข้าวเหนียว มะตาดข้าวเหนียว. **ข้าวกรู** น. ข้าวชนิดที่ทำเพื่ออุทิศให้ประทัตดูปชีวีเปรตในพิธีสารท. **ข้าวกล้อง** น. ข้าวที่สีแล้วยังมีข้าวเปลือกปนอยู่. **ข้าวกล้า** น. ต้นข้าวที่เพาะไว้สำหรับดำในนา.

ข้าวเกรียบ น. ของกินทำด้วยข้าวเป็นแผ่น ๆ มีหลายอย่าง เช่น ข้าวเกรียบว่าว ข้าวเกรียบงา ข้าวเกรียบอ่อน. **ข้าวแกง** น. เรียกร้านขายอาหาร, อาหารที่ขายตามร้านสามัญมีข้าวกับแกงเป็นต้น. **ข้าวโกบ** (ถิ่น-อีสาน) น. ขนมนางเล็ด. **ข้าวขวัญ** น. ข้าวบายศรี. **ข้าวของ** น. ข้าวและของ, หมายความว่าสิ่งใช้สอย. **ข้าวข้า** น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง พรรณเตี้ยเรี่ยดิน ต้นและใบคล้ายโสม มีหัวใช้ทำยา. **ข้าวแขก** น. ขนมอย่างหนึ่ง เอาข้าวมาเบียกแล้วใส่หน้าคล้ายตะโก้ แต่สีเหลือง มีรสเค็ม ๆ มัน ๆ. **ข้าวควบ** (ถิ่น-พายัพ) น. ข้าวเกรียบใส่น้ำตาลอ้อย มีรสหวานเช่นข้าวเกรียบว่าว. **ข้าวแคบ** (ถิ่น-พายัพ) น. ข้าวเกรียบที่มีรสเค็มๆ เช่นข้าวเกรียบกุ้ง. **ข้าวงัน** (ถิ่น-อีสาน) น. ข้าวหนัก. **ข้าวจี่** (ถิ่น) น. ข้าวเหนียวปั้นเป็นก้อนข้างในใส่น้ำอ้อยเอาไข่ทาแล้วปิ้งไฟ. **ข้าวเจ้า** น. ข้าวที่ใช้เป็นอาหารตามปรกติ มีหลายชนิด เรียกชื่อตามลักษณะสีของข้าวนั้น ๆ เช่น ข้าวแดง หรือข้าวดอกมะขาม ข้าวมันปู เป็นต้น, บางชนิดใช้เป็นอาหารนก เช่น ข้าวเม็ดมะเขือ เป็นต้น. (ไทยใหญ่ เจ้า ว่าหุง). **ข้าวแจก** (ถิ่น-อีสาน) น. ข้าวที่ทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตาย. **ข้าวแช่** น. ข้าวสุกที่แช่น้ำเย็น กินกับเครื่องกับข้าวต่าง ๆ. **ข้าวซอย** (ถิ่น-พายัพ) น. ชื่ออาหารทางภาคพายัพ ทำด้วยแป้งข้าวเจ้าเป็นเส้นใหญ่ๆ แล้วปรุงเครื่อง. **ข้าวแดกงา** น. ข้าวเหนียวนึ่งโขลกปนงา. **ข้าวต้ม** ๑ น. ข้าวที่ต้มให้สุก; ข้าวเหนียวที่ห่อใบไม้แล้วต้มให้สุก อยู่ในจำพวกขนมมีชื่อต่างๆกัน เช่นข้าวต้มผัด ฯลฯ. (ข้าวต้ม ๒ ดูที่คำตั้งต่อไป). **ข้าวตอก** ๑ น. ข้าวเปลือกที่เอามาคั่วให้แตกเป็นดอกบาน. (ข้าวตอก ๒ ดูที่คำตั้งต่อไป). **ข้าวตอกแตก** (ถิ่น-อีสาน) น. ข้าวตอก. **ข้าวตัง** น. ข้าวสุกที่ติดเป็นแผ่นเกรียมอยู่ก้นหม้อหรือกระทะ. **ข้าวตาก** น. ข้าวสุกที่ตากแห้ง. **ข้าวตู** น. ข้าวตากคั่วแล้วตำเป็นผงเคล้ากับน้ำตาลและมะพร้าว. **ข้าวแตก** (ถิ่น-พายัพ) น. ข้าวตอก. **ข้าวทิพย์** น. ขนมอย่างหนึ่งปรุงเครื่องกวนให้เข้ากัน เป็นขนมที่ทำในพิธีสารีริก. **ข้าวนก** น. ข้าวป่าที่เกิดขึ้นเอง เม็ด

เล็ก ๆ. **ข้าวนึ่ง** น. เรียกข้าวเปลือกที่นึ่งแล้วเอาไปสี มักส่งเป็นสินค้าออกนอกประเทศ. **ข้าวบาตร** น. เรียกขันเชิงสำหรับใส่ข้าวตักบาตรว่าขันข้าวบาตร. **ข้าวบิณฑ์** น. ข้าวสุกที่บรรจุในกรวยใส่ไว้ในพุ่มดอกไม้ ใช้ในการเซ่นบูชา; ชื่อลายอย่างหนึ่งรูปเหมือนพุ่มข้าวบิณฑ์, บางทีเรียกว่า ทรงข้าวบิณฑ์. **ข้าวบุหรี่** น. ข้าวหุงอย่างวิธีของแขกมีเครื่องปรุงและเนื้ออยู่ในตัว. (กะบุลี แปลว่า ข้าวปรุงอย่างแบบชาวกรุงกาบุล). **ข้าวเบา** น. ข้าวชนิดได้ผลเร็ว เก็บเกี่ยวได้ราวเดือนสิบสอง, ข้าวไว ก็เรียก, พายัพว่า ข้าวคอ. **ข้าวเบือ** น. ข้าวสารที่ตำกับของอื่นประสมกับน้ำแกงเพื่อให้น้ำแกงข้น. **ข้าวประดับดิน** (ถิ่น-อีสาน) น. ของเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่เอาไปบูชาตามต้นโพและพระเจดีย์เวลาเช้ามืดในเดือนเก้า. **ข้าวปลูก** น. ข้าวเปลือกที่เก็บไว้สำหรับทำพันธุ์. **ข้าวปัด** น. ข้าวเหนียวต้มที่ห่อด้วยใบไม้ เช่น ใบมะพร้าวหรือใบเตย มักทำถวายพระในเทศกาลออกพรรษา, ข้าวต้มปัด ก็ว่า. **ข้าวปาด** (ถิ่น-อีสาน) น. ขนมเบื้องปูน.

ข้าวปุ้น (ถิ่น-อีสาน) น. ขนมจีน. **ข้าวเปรต** น. เครื่องเซ่นเปรตในพิธีตรุษสารท. **ข้าวเปลือก** น. เมล็ดข้าวที่ยังไม่ได้เอาเปลือกออก. **ข้าวเปียก** น. ข้าวที่ต้มและกวนให้เหนียว; ข้าวที่ต้มกับน้ำกะทิให้เหลวจนน้ำแห้งมีรสเค็ม ๆ มัน ๆ. **ข้าวผอก** น. ข้าวห่อหรือข้าวที่บรรจุกระบอกไปกินกลางวัน. **ข้าวผอกกระบอกน้ำ** น. ของกินเล็ก ๆ น้อย ๆ และมีกระบอกน้ำเล็กๆ กรอกน้ำแขวนกิ่งไม้ที่ทำขึ้นแล้วผูกไว้ที่บันไดเรือน ใช้ในพิธีตรุษ. **ข้าวพระ** น. ข้าวสำหรับถวายพระ. **ข้าวพอง** น. ขนมอย่างหนึ่งทำด้วยเมล็ดข้าวที่ทอดให้พองประสมกับน้ำตาล. **ข้าวโพด** น. ข้าวชนิดหนึ่งลำต้นสูงคล้ายอ้อยหรือข้าวฟ่าง เมล็ดกลม ๆ เท่าถั่วลันเตาออกแน่นเป็นฝักกลม ๆ ยาว ๆ รูปสาก มีกาบหุ้มหลายชั้น ถิ่นเดิมนัยว่าอยู่เม็กสิโก. (Zea mays). **ข้าวเภา** น. ชื่อข้าวในพิธีธนญชัยบาศรับช้างเผือกของพราหมณ์พฤฒิบาศ คลุกด้วยสีเหลือง สีแดง แล้วปั้นเป็นก้อน ๆ. **ข้าวมัน** น. ข้าวที่หุงด้วยน้ำกะทิให้สุก. **ข้าวเม่า** น. ข้าวเปลือกที่

ยังไม่แก่จัดเอามาคั่วแล้วตำให้แบน, ข้าวเม่าที่เอามาคั่วให้กรอบเรียกว่า ข้าวเม่าราง, ข้าวเม่าที่ผัดใส่เครื่องอย่างหมี่ เรียกว่า ข้าวเม่าหมี่. **ข้าวยาคู** น. ขนมอย่างหนึ่งทำด้วยเมล็ดข้าวอ่อน ตำแล้วคั้นเอาน้ำเคี่ยวกับน้ำตาล. **ข้าวละมาน** น. หญ้าชนิดหนึ่งคล้ายต้นข้าวมักขึ้นแซมต้นข้าว. **ข้าวสวย** น. ข้าวที่หุงสุกแล้ว, ข้าวสุก ก็เรียก. **ข้าวสาก** (ถิ่น-อีสาน) น. ของเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่เอาไปบูชาตามต้นโพและพระเจดีย์เวลาเช้ามืดในเดือนสิบ. **ข้าวสาร** ๑ น. ข้าวเปลือกที่สีซ้อมจนเหลือแต่เมล็ดขาวดีแล้ว. (ข้าวสาร ๒ ดูที่คำตั้งต่อไป). **ข้าวสาลี** น. ข้าวต่างประเทศชนิดหนึ่ง ที่หมักบดเป็นแป้งทำขนมปัง. (Triticum vulgare). **ข้าวสุก** น. ข้าวที่หุงสุกแล้ว, ข้าวสวย ก็เรียก. **ข้าวเส้น** น. เส้นหมี่ (ไทยใหญ่), ขนมจีน (พายัพ). **ข้าวหนัก** น. ข้าวชนิดที่ได้ผลช้า กว่าจะได้เก็บเกี่ยวก็ในราวเดือนยี่. **ข้าวหมาก** น. ขนมอย่างหนึ่งทำด้วยข้าวเหนียวนึ่งแล้วหมักกับแป้งเชื้อ. **ข้าวหลาม** น. ข้าวเหนียวที่บรรจุในกระบอกไม้ไผ่แล้วเผาให้สุก. **ข้าวหัวโขน** น. ข้าวตากคั่วน้ำตาล. **ข้าวเหนียว** น. ข้าวที่มียางเหนียวมาก รสมันกว่าข้าวเจ้า, พายัพว่า ข้าวนึ่ง คู่กับข้าวเจ้า ว่าข้าวหุง, ข้าวเหนียวที่เอามากวนกับกะทิและน้ำตาลทราย เรียกว่า ข้าวเหนียวแก้ว, ถ้าเอามากวนกับน้ำกะทิและน้ำตาลหม้อมีสีแดงเป็นสีน้ำตาลไหม้ เรียกว่า ข้าวเหนียวแดง, ถ้าเอามานึ่งใส่หน้ากะทิตัดเป็นชิ้น ๆ เรียกว่า ข้าวเหนียวตัด, ถ้าเอามาห่อแล้วนึ่งใส่หน้ากะทิ เรียกว่า ข้าวเหนียวห่อ. **ข้าวฮาง** (ถิ่น-อีสาน) น. ข้าวเหนียวที่ยังไม่แก่จัด เอามาคั่วตากแดดให้แห้งแล้วตำและนึ่ง.

ข้าวคำ น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง ใช้ทำยา.

ขาวจีบ น. ส้มโอชนิดหนึ่ง ผลขนาดส้มขาวใหญ่ แต่ทรงแจ้กว่า.

ข้าวต้ม ๑ ดูในข้าว.

ข้าวต้ม ๒ น. ชื่อพรรณไม้ ๒ ชนิด ชนิดหนึ่งต้นเตี้ย ๆ สูงไม่เกิน ๕๐ เซ็นติเมตร ใบเล็ก ๆ ยาวราว ๔ นิ้ว รูปไข่ ปลายบ้านและเว้าเล็กน้อย ดอกเหลือง เปลือกทำปอได้ ชนิดนี้หญ้าขัด ก็เรียก (Sida rhombifolia var. retusa), อีกชนิดหนึ่งเป็นไม้ตระกูล

เดียวกัน แต่ต้นสูงราว ๒—๓ ศอก เปลือกเหนียว ใบรูปใบโพก้นบ้านปลายเรียวแหลม ผลมี ๕ พู เมื่อแก่พูหลุดออกจากกัน (Wissadula periplocifolia).

ข้าวตอก ๑ ดูใน ข้าว.

ข้าวตอก ๒ น. ชื่อไม้พุ่มชนิดหนึ่ง ใบเล็ก ๆ รูปไข่ เมื่อขยี้มีกลิ่นเหม็น ดอกขาว ๆ เล็ก ๆ เป็นไม้ญี่ปุ่น บางทีปลูกตามบ้านเป็นไม้ดัดและไม้ประดับ (Serissa foetida); (ถิ่น—พายัพ) เรียกต้นไม้ล้มลุกชนิดหนึ่งจำพวกหนาด ขึ้นอยู่บนเขาในระดับสูง ๒,๐๐๐ เมตรขึ้นไป ขนาดสูงราว ๑ ศอก ต้น ใบ ดอก เป็นขนขาวทึบ ใช้ทำยาได้ (Anaphalis margaritacea); ชื่อเห็ดชนิดหนึ่ง ขึ้นตามที่ใบไม้เน่า ฟางเน่า ดอกเล็ก ๆ ขนาดดอกมะลิบาน ขึ้นเป็นหมู่กันมาก ๆ กินได้.

ข้าวนก น. เรือชนิดหนึ่ง. ("ถ้าทรงเรือแผงและเรือข้าวนกประพาสบัว" —ลัทธิธรรมเนียม)

ขาวพวง น. ส้มโอชนิดหนึ่ง รูปคล้ายส้มจุก แต่ขนาดใหญ่กว่า.

ข้าวมิ่น (ใบ) น. ขมิ้น.

ข้าวเย็นใต้ น. ต้นไม้ชนิดหนึ่งใช้หัวทำเครื่องยา.

ข้าวเย็นเหนือ น. ไม้เถาชนิดหนึ่ง จำพวกเถาวัลย์ยั้ง รากใช้ทำยา (Smilax sp.)

ข้าวสาร ๑ ดูใน ข้าว.

ข้าวสาร ๒ น. ไม้เถาชนิดหนึ่งใช้ดอกเป็นอาหาร.

ข้าวหางช้าง น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง.

ขาวใหญ่ น. ส้มโอชนิดหนึ่ง รูปคล้ายขาวพวง แต่ขนาดใหญ่กว่า.

ข้าศึก น. คนที่ปองจะทำร้าย, ศัตรู, โดยปริยายหมายถึงฝ่ายที่ทำลาย เช่น มารเป็นข้าศึกต่อกุศล.

ขำ ว. คมสัน, คมคาย, ขบขัน, เข้าที, ชวนให้ชอบ, เช่น งามขำ.

ข้ำเขียว (กลอน) ว. รีบ, ด่วน, เร่ง.

ขิก ๆ ว. หัวเราะอย่างเสียงนั้น.

ขิง น. ต้นไม้จำพวกว่าน รสเผ็ด ใช้ประกอบกับเครื่องอาหารและทำยา ขิงธรรมดานี้เรียกว่า ขิงหยวก. (Zingiber officinale). **ขิงแครง** น. ขิงชนิดหนึ่ง คล้ายขมิ้นชัน ใช้ทำยา. **ขิงแห้ง** น. ขิงชนิดหนึ่ง ที่ตากแห้ง ใช้ทำยา.

ขิ่ง ก. พยายามทำสิ่งที่ยากอันตนจะต้องทำให้เสร็จ เช่น ท้าวขู้ข้อนขิ่งทำทาน. (ม. คำหลวง ชูชก).

ขิปสัทโท (ราชา) ก. กระแอม. (จินดามณี).

ขิม น. เครื่องดนตรีจีนชนิดหนึ่ง รูปคล้ายพระจันทร์ครึ่งซีก ใช้ตี; ชื่อเพลงจำพวกหนึ่ง มีชื่อต้นด้วยคำว่า ขิม เช่น ขิมเล็ก.

ขี่ ก. นั่งเอาขาคร่อม, นั่งไปบนยานหรือพาหนะ. **ขี่ม้าตีคลี, ขี่ม้าเลียบค่าย** น. ท่าละครชนิดหนึ่ง.

ขี้ ก. กิริยาที่ถ่ายกากอาหารออกทางทวารหนัก, ถ่ายอุจจาระ, ราชาศัพท์ว่า ลงพระบังคนหนัก. น. กากอาหารที่ร่างกายไม่ต้องการถ่ายออกทางทวารหนัก, ใช้อนุโลมถึงสิ่งที่เกรอะกรังอยู่ตามส่วนแห่งร่างกาย เช่น ขี้โคล ขี้รังแค ขี้หู ขี้ตา, อนุโลมใช้ถึงสิ่งที่ไม่ต้องการอื่น ๆ ด้วย เช่น ขี้กบ ขี้เลื่อย หมายความว่าเศษไม้ที่ออกมาด้วยการไสการเลื่อย. ว. ใช้ประกอบหน้าคำที่แสดงความหมายในทางที่ไม่ดีว่า ขี้ เช่น ขี้เมา, ขี้ขลาด, ขี้เหนียว, ขี้โอ่. **ขี้กระทาเกลือ, ขี้ทา** น. ขี้เกลือที่ตกกระฉาบทาไปตามพื้นดิน หรือพื้นดินที่มีเกลือแห้งกรอะอยู่เป็นกระ. **ขี้กา** น. ไม้เถาหลายชนิดในตระกูลฟักแฟงแตงกวา (Cucurbitaceae) และโดยมากอยู่ในสกุลเดียวกันกับบวบงู (Trichosanthes) ผลกลมขนาดตั้งแต่ผลมะนาวถึงผลส้มเกลี้ยง สุกสีแดง เมล็ดมีเยื่อเมือก ๆ สีเขียวแก่หุ้มและมีรสขม, ราชาศัพท์ว่า มูลกา. **ขี้ก้าง** น. ชื่อปลาชนิดหนึ่ง ผอม เนื้อน้อย; ขี้ดีบุกที่ถลุงแล้วเอาไปถลุงอีก เรียกว่า ขี้ก้าง. **ขี้ครอก** น. ต้นกระชับ. **ขี้ครั่ง** น. ครั่ง. **ขี้เค้า** น. ขี้ข้า. **ขี้จาบ** (ปาก) ว. หยาบคาย เช่น ชาติอ้ายขี้จาบปราบเพื่อนบ้าน. (รามเกียรติ์ ชุดเบ็ดเตล็ด). **ขี้เซา** ว. มักชบเซาหาวนอน. **ขี้ไซ้, ขี้ซ้าย** (ปาก) ว. ที่เลวกว่า, เท่าเทียม ใช้ในความปฏิเสธ เช่น ไม่ได้ขี้ไซ้ของเขา ว่าไม่เท่าเทียมเขา. **ขี้เดือด** น. ขี้แมงตามริมขอบฟ้าวิ่งเดือดพลุ่งขึ้นข้างบน ซึ่งนับว่าจะเกิดพายุ. **ขี้แดด** น. ตะไคร่ที่จับบนผิวโคลนสีเขียว ๆ. **ขี้ตด** (ปาก) น. แมลงตด. **ขี้ติด** (ปาก) ว. ตระหนี่. **ขี้เต่า** น. เมือกเหงื่อโคลที่ติดอยู่ตามรักแร้. **ขี้ถัง** ว. เลวทราม เช่น จงหลีกเลี่ยงเสียให้พ้นคนขี้ถัง. (สุภาษิตสุนทรภู่). **ขี้ทิ้ง**

(ปาก) ว. เลว. **ขี้ทูด** น. โรคเรื้อน. **ขี้เท่อ** ว. ไม่คม, ไม่ฉลาด, เช่อ. **ขี้เทา** น. ขี้ที่ค้างอยู่ในลำไส้เด็กออกใหม่ ๆ. **ขนก** น. ชื่อผลฝรั่งพันธุ์ ผลเล็กและมีไส้แดง; ชื่อของพริกขี้หนูที่เกิดขึ้นเองตามชายไร่ชายป่าโดยไม่มีใครปลูก เม็ดเล็กและเผ็ดร้อนกว่าพริกขี้หนูธรรมดา. **ขี้ปะติ๋ว** ว. เล็กน้อย. **ขี้ปาก** น. คำที่เอาอย่างเขามาพูด; คนสำหรับเขาล้อด่าว่าและติเตียน. **ขี้เป้** ว. ไม่ดี. **ขี้เป็ด** น. ชื่อดินชนิดหนึ่ง ร่วนสีดำเหมือนขี้เป็ด โดยมากเป็นดินทะเล. **ขี้ฝง** น. รังผึ้งที่เอามาหลอมใช้ในการต่าง ๆ, สีผึ้ง ก็เรียก. **ขี้ม้า** น. เรียกส้มชนิดหนึ่ง ผลเล็ก ๆ ว่าส้มขี้ม้า. **ขี้มิ่น** (ถิ่น—อีสาน) น. ขมิ้น. **ขี้มูก** (ปาก) ว. น้ำเมือกที่ไหลออกทางจมูก. **ขี้แมลงวัน** น. จุดดำเล็ก ๆ ที่ขึ้นตามตัว, ราชาศัพท์ว่า บีลกะ. **ขี้ยา** น. ขี้ยาฝิ่น; คนโซที่ติดฝิ่น. ว. ติดฝิ่น. **ขี้เยย** ก. ร้องไห้บ่อย ๆ, ใจน้อย. **ขี้รังแค** น. ขี้ไคลขาว ๆ ที่ติดอยู่ตามศีรษะ. **ขี้ริ้ว** น. เรียกผ้าเก่าขาดที่ใช้นุ่งห่มไม่ได้. ว. ไม่สวย, ไม่งาม, เลว, ทราม. **ขี้เรื้อน** น. โรคเรื้อน. **ขี้เรื้อนกวาง** น. โรคผิวหนังชนิดหนึ่ง เป็นที่หลังเท้าตอนข้อเท้า. **ขี้ลม** น. ขี้ไคลขาว ๆ ที่ติดอยู่ตามศีรษะ, ขี้รังแค ก็เรียก; ชื่อผักที่ขึ้นปกคลุมตามต้นไม้ชายทะเล มีสีเหลืองคล้ายฝอยทอง. **ขี้ลอก** (ปาก) น. ดินที่ลอกขึ้นมาจากท้องร่อง. **ขี้ลิบ** (ปาก) น. ข้าวลีบ เช่น ชาวนาเอาขี้ลีบ. **ขี้เลิบ** (ปาก) ว. ใช้เปรียบของที่เล็กน้อย. **ขี้โล้** น. น้ำมันที่เป็นขี้ตะกอน. **ขี้หนอน** น. ต้นไม้ขนาดกลางถึงขนาดสูงใหญ่ชนิดหนึ่งในตระกูลลำไย ใบมีใบย่อย ๖—๑๒ ใบ ผลมีปีกทำนองผลสะแก แต่มีเพียง ๓ ปีก ปีกหนา ไม้ชนิดนี้มักมีผลดกเสมอ มักขึ้นตามป่าโปร่งที่ต่ำ ๆ (Zollingeria dongnaiensis); ต้นขี้หนอนทางปักษ์ใต้เป็นไม้อีกชนิดหนึ่ง ผลเป็นหนามคล้ายผลก่อหรือเกาลัด มีตามป่าดิบโปร่งทั่วไป บางแห่ง เรียกว่า สำเภา (Chaetocarpus castanocarpus). **ขี้หนู** น. พริกเม็ดเล็กชนิดหนึ่ง, พริกขี้นก ก็เรียก; ชื่อขนมอย่างหนึ่ง, ขนมทราย ก็เรียก. ราชาศัพท์ว่า ขนมดอกเหลี่ก. **ขี้หมู** น. ต้นไม้จำพวกกระทุ่มชนิดหนึ่ง ใบเล็ก ดอกเล็ก. ดู กระทุ่ม. **ขี้เหร่** ว.

ไม่สวย, ไม่งาม. **ขี้เหล็ก** น. ต้นไม้ขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ชนิดหนึ่ง ดอกเหลืองตกเป็นช่อใหญ่ มักขึ้นตามริมน้ำตามป่าชื้นไปร่ง ไม้มีสีน้ำตาลแก่ หรือบางทีเกือบดำ มีลายเป็นเส้นสีแก่หรือสีอ่อนกว่าพื้น แข็ง เหนียว และหนักมาก ใช้ทำเสาเรือน รอด ตง เครื่องเรือน ด้ามเครื่องมือ ลูกประสักเรือ ฯลฯ ใบอ่อนและดอกแกงรับประทานได้ (Cassia siamea), นอกจากนี้ยังมีขี้เหล็กอีกหลายชนิด เช่น ขี้เหล็กโคก ขี้เหล็กเลือด ขี้เหล็กดันชั่ง ซึ่งเป็นไม้สกุลเดียวกันทั้งสิ้น. **ขี้อ้น** (ถิ่น) น. ชื่อต้นไม้หลายชนิด ลูกเป็นขนๆ ในสกุลปอบิด (Helicteres). **ขี้อ้าย** น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง (Terminalia triptera).

ขี้โครง (ปาก; ถิ่น) น. ซี่โครง.

ขีณะ (แบบ) ว. สิ้นไป เช่น ถ้นค้ำขีณะแล้ว. (ม. คำหลวง ทานกัณฑ์). (ป.).

ขีณาสพ (แบบ) น. พระผู้สิ้นอาสวะ, พระอรหันต์. (ป. ขีณ + อาสว)

ขีด ก. ลากให้เป็นรอย, กรีด, เขียน. น. กำหนด. รอยขีด, เขตขั้น. **ขีดคร่อม** (กฎ) ก. ขีดขวางทับเช็ค.

ขีร [—ระ] (แบบ) น. น้ำนม. (ป.).

ขึง ก. ทำให้ตึง. **ขึงขัง** ว. ผึ่งผาย, แข็งแรง. **ขึงตา** ก. จ้องดูด้วยอาการโกรธ หรือด้วยประสงค์จะห้าม. **ขึงพืด** ก. นอนเหยียดยาวตรง. **ขึงอูด** ก. นอนหงายเหยียดตรง คลุมผ้าแต่หัวตลอดถึงปลายเท้าอย่างขึงอูดว่าว.

ขึ้ง ก. แค้น, เคือง, โกรธ.

ขึ้น ก. เคลื่อนไปข้างบนหรือข้างหน้า, โดยปริยายใช้ว่านิยมนับถือ, ไปอ่อนน้อม, สังกัด, เช่น เมืองขึ้น, กรมขึ้น; เน่าพอง เช่น ศพขึ้น; เขียนคัด เช่น ขึ้นกระดาษ; ผุด, โผล่, เช่น ตะวันขึ้น; งอก เช่น ต้นไม้ขึ้น; งอกงาม, เจริญ, เช่น มือขึ้น; มีชื่อเสียง, เด่น, เช่น ขึ้นหน้าขึ้นตา; ก่ง เช่น ขึ้นธนู; ขึง เช่น ขึ้นกลอง; เพิ่ม เช่น ขึ้นราคา; ร้องนำ เช่น ขึ้นต้น; ออกเสียงด้วยความโกรธ เช่น ขึ้นเสียง; ตั้งต้น เช่น ขึ้นขุน ขึ้นโคน ขึ้นบรรทัดใหม่; ทำรูปร่าง เช่น ขึ้นรูปสิ่งของ; บรรจุ เช่น ขึ้นคลัง; พอได้ เช่น พึ่งขึ้น เถียงไม่ขึ้น. น. ข้างขึ้น เช่น ขึ้นหนึ่งค่ำ สองค่ำ. **ขึ้นครู** ก. ทำพิธีคำนับครูเมื่อแรกเรียน.

ขึ้นใจ ก. เจนใจ, จำได้แม่นยำ. **ขึ้นชื่อ** ว. ถือชื่อ, เอ่ยถึงบ่อย ๆ. **ขึ้นปาก** ก. เจนปาก, คล่องปาก. **ขึ้นพลับพลา** น. ชื่อเพลงชนิดหนึ่ง. **ขึ้นไม้ขึ้นมือ** ก. ชี้หน้าในเวลาโกรธ เช่น มาขึ้นไม้ขึ้นมืออยู่หรบ ๆ. (ขุนช้างขุนแผน). **ขึ้นระวาง** ก. เข้าทำเนียบ, เข้าประจำการ, ใช้สำหรับพาหนะของหลวง คือ ม้า ช้าง และเรือ. **ขึ้นหม้อ** ว. ข้าวสารที่น้อยแต่หุงได้มาก, โชคดี, โดยปริยายว่ามีผลงอกงามรวดเร็วผิดปรกติ.

ขึ้นฉ่าย น. ผักจีนชนิดหนึ่ง มีรสฉุน.

ขึ้น ก. ฝ่า, ฝืน, ไม่อ่อนตาม.

ขื่น ว. รสชวนให้คลื่นอย่างรสมะเขือขื่น, โดยปริยายหมายความว่ารู้สึกขุ่นข้องหมองใจ, มักใช้เข้าคู่กับคำ ขม ว่า ขื่นขม หรือขมขื่น. น. เรียกมะเขือชนิดหนึ่ง. (ถิ่น—พายัพ) ว. ฉุน.

ขื่อ น. ชื่อไม้เครื่องบนสำหรับยึดเสาด้านขวาง; เครื่องของจำนักโทษทำด้วยไม้มีช่องสำหรับสอดเท้าแล้วมีลิ่มตอก; เรียกกระดูกเชิงกรานที่ขวางอยู่ด้านหน้า. **ขื่อกะละปังหา** น. ชื่อด้านสกัดหัวท้ายสำหรับรับหน้าจั่วและติดกลอนปีกนก. **ขื่อขวาง, ขื่อคัด** น. ชื่อที่สอง อยู่ใต้ชื่อเดิมอยู่ในพวกเครื่องเรือน. **ขื่อจมูก** น. แกนกลางระหว่างช่องจมูก. **ขื่อเท่าต่อ** ก. รู้เท่าทันกัน. **ขื่อมุก** น. ส่วนหอยมุกที่ขวางอยู่ที่ปาก. **ขื่อหมู่** น. ชื่อไม่น้อยกว่าสองตัว เจาะฝังเข้าไปในเสาร่วมในซึ่งเป็นมุม แล้วทอดไปหาเสาหรือผนังของระเบียงคล้ายเต้ารับเชิงกลอน.

ขื่อผี น. กำไลที่ทำด้วยเงินหรือทองเกลี้ยง ๆ หัวท้ายรัดเป็นลวด ทำเป็นห่วงไขว้กันเพื่อรูดเข้าออกได้, กำไลคู่ผี ก็เรียก.

ขุก ว. พลัน, ทันทีทันใด, เช่น ขุกเข็ญว่าเกิดความลำบากขึ้นทันที; เสียงไอ. ก. คิดขึ้นได้ทันที, เกิดขึ้นในปัจจุบันทันด่วน, เช่น อาวุธอย่าวางไกล ขุกค่ำ คืนแฮ. (โลกนิติ ๓๖๐).

ขุด ก. กิริยาที่สับเจาะหรือแทงเอาดินหรือสิ่งที่อยู่ในดินขึ้น, โดยปริยายใช้ถึงอาการขุดสิ่งอื่นได้ด้วย เช่น ขุดเรือ, ขุดกระเปาะหัวแหวน.

ขุน ๑ น. ผู้เป็นใหญ่, พญา, เช่น ขุนหลวง=พระเจ้าแผ่นดิน. (ไบ; เลิก) คำ-

แหน่งบรรดาศักดิ์รองหลวงลงมา; เรียกหมากรุกตัวเอก. ว. ใหญ่ เช่น ขุนเขา.

ขุนนาง น. ข้าราชการบรรดาศักดิ์.

ขุนน้ำ น. สายน้ำที่ไหลจากยอดเขา.

ขุนบาล (ใบ) น. นายอากรหวย ก ข.

ขุนแผน ๑ (ใบ) น. พรหมชาดา. (แผน ว่าพรหม). (ขุนแผน ๒ ดูในคำตั้งต่อไป). **ขุนพัฒน์** (ใบ) น. นายอากรบ่อนเบี้ย. **ขุนศาล** (ใบ) น. ผู้พิพากษาความ. **ขุนหมื่น** (ใบ) น. ข้าราชการชั้นต่ำพวกหนึ่งที่เจ้าสังกัดเอาประทวนตั้งเป็นขุนบ้างเป็นหมื่นบ้าง. **ขุนหลวง** (ใบ) น. พระเจ้าแผ่นดิน. ("เป็นขุนหลวงเสวยราชย์ได้สองปี" —พงศ. ร. ๓).

ขุน ๒ ก. ให้อาหารแก่หมูหมาเป็ดไก่.

ขุ่น ว. มัว, ไม่ผ่องใส.

ขุนทอง น. นกชนิดหนึ่ง (อยู่ในตระกูล Sturnidae) ตัวยาวประมาณ ๒๕ เซ็นติเมตร มีขนดำเลื่อมเป็นมัน ที่ปีกมีขนขาวแซมอยู่บ้าง และมีติ่งหรือเหนียงสีเหลืองติดอยู่ทางหางตาทั้งสองข้าง ปากสีแสด เท้าสีเหลืองจัด สอนให้พูดเลียนภาษาคนหรือเสียงอื่น ๆ บางอย่างได้, ไทยเหนือเรียกนกเอี้ยงคำ. (Gracularereligiosa).

ขุนแผน ๑ ดูใน ขุน.

ขุนแผน ๒ น. นกสาลิกาดง. (Urocissa occipitalis).

ขุนเพ็ด น. รูปอวัยวะอันเป็นองค์กำเนิดของชาย, รูปของลับของชาย, ใช้เป็นเครื่องบูชาตามศาลเจ้า เรียกว่าดอกไม้เจ้า หรือใช้สำหรับผูกเอวเด็กให้ผีชัง, ราชาศัพท์ว่าทองพระขุน.

ขุม น. หลุม, บ่อเกิด เช่น ขุมสมบัติ; ลักษณนามใช้เรียกการพนันต่อรองกันคราวหนึ่ง ๆ.

ขุย น. ผงที่เกิดจากเนื้อของสิ่งของกองอยู่เป็นกลุ่ม ๆ. **ขุยไผ่** น. ลูกไผ่ (ที่เกิดขึ้นแล้วทำให้ต้นตาย).

ขู (กลอน) ว. มาก. (เลือนมาจาก ใช).

ขู่ ก. ตวาด, คำราม, ทำให้กลัว. (กฎ) ก. แสดงกิริยาหรือวาจาให้เขากลัวว่าจะต้องอันตรายแก่ร่างกายชื่อเสียงทรัพย์สินหรืออิสรภาพ. **ขู่กรรโชก** ก. ทำให้กลัวโดยแสดงกิริยาอาการจะทำร้าย. **ขู่เข็ญ** ก. ทำให้กลัวโดยบังคับ.

ขูด ก. ครูดด้วยสิ่งของที่มีคม, เอาของมีคม

ครุดโดยขวางคม. **ขูดเลือด, ขูดเลือดขูดเนื้อ** ก. เรียกเอาราคาหรือดอกเบี้ยเกินสมควร.

เข ว. เหล่, ใช้เฉพาะตา ว่า ตาเข.

เข้ (ถิ่น—ปักษ์ใต้) น. จระเข้.

เขก ก. งอนิ้วมือเข้าแล้วเคาะลงไปโดยแรง, โขก.

เขิง (ถิ่น—อีสาน) น. ปลาหมอ.

เข่ง น. ภาชนะสานอย่างหนึ่งอยู่ในจำพวกตะกร้า; ชื่อขนมอย่างหนึ่งที่บรรจุลงในเข่งแล้วนึ่งให้สุก.

เขจร [—จอน] ก. บินไป, เหาะไป.

เขิญ น. ความยาก, ความลำบาก. **เขิญใจ** ว. ยากจน.

เขิด ๑ ลักษณะนามเรียกด้ายหรือไหมหลายๆ ใจรวมกัน.

เขิด ๒ ก. หลาบ, คร้าม, กลัว, ขยาด, เสียวแสยง, ไม่กล้าทำอีก. **เขิดเขี้ยว** ก. คร้ามเขี้ยว คือไม่กล้าสู้กัน. **เขิดข้อ, เขิดลำ** ก. คร้ามข้อ, คร้ามลำ, คือไม่กล้าสู้กัน. **เขิดฟัน** ก. เสียวฟัน.

เขดา [ขะเดา] น. กำเดา, ความร้อน, เช่น ชลเขดาเดือดดาลพอง. (ม. คำหลวงฉกษัตริย์). (ข. เกดา).

เขต น. แดน, แคว้น, ทุ่ง, นา, ไร่, ที่ดิน. (ป. เขตฺต). (ใบราฌเขียนว่า เขตร).

เขน ๑ น. เครื่องมือสำหรับป้องกันอาวุธรูปกลม.

เขน ๒ น. เรียกพวกไขนพวกหนึ่ง ออกเต้นเป็นพลรบเมื่อเวลายกทัพ เรียกว่า เต้นเขน.

เขน ๓ ก. คลี่ (ขนหางนก), มักใช้เข้าคู่กับคำ กาง ว่า กางเขน.

เขื่น ก. เลื่อกไป, ไสไป, ดันไป, ทำให้เคลื่อนไป, ฉุดขึ้น.

เข่น ก. ทุบตี, รีดออกไป, เช่น เข่นมีด. **เข่นเขี้ยว** ก. กัดฟันด้วยความโกรธ.

เขนง [เขฺนง] น. เขาสัตว์, เขาวัวเขาควายที่ใช้เป่าบอกอาณัติสัญญาณ, ภาชนะใส่ดินปืน เดิมใช้เขา; ชื่อเพลงชนิดหนึ่ง. **เขนงนายพราน** น. ไม้เถาชนิดหนึ่งปลายใบเป็นรูปกระบอก มีฝาปิด ซึ่งใช้สำหรับดักสัตว์แมลงเป็นอาหาร. (Nepenthes phyllamphora).

เขนัด [เขฺนัด] น. ฟางที่ทำเป็นเชือกมัดฟ่อนข้าว, ขะเนัด ก็ว่า.

เขนย [เขฺนย] (กลอน) น. หมอนหนุน,

ราชาศัพท์ว่า พระเขนย. (ข.).

เขบ็จขบวน [ขะเบ็ดขะบวน] น. ท่าทาง, ระเบียบ, ชั้นเชิง, ท่วงที.

เขบ็ต [ขะเบ็ด] น. ชื่อตัวหมายเสียงอย่างหนึ่งที่ใช้บันทึกเสียงดนตรีสากล มีชนิดคือ เขบ็ตชั้นเดียว เขบ็ตสองชั้น เขบ็ตสามชั้น และเขบ็ตสี่ชั้น.

เขม [—มะ] น. เกษม, สบายใจ, ความพ้นภัย. (ป.; ส. เกฺษม).

เข็ม น. เหล็กแหลมใช้กลัดและเย็บสิ่งของ, ของอื่น ๆ ที่มีรูปคล้ายเข็ม เช่น เข็มนาฬิกา, ไม้ที่เสียบให้แหลมสำหรับฝังเป็นรากตึก; ชื่อต้นไม้หลายชนิดด้วยกัน ซึ่งส่วนมากเป็นไม้ตระกูล Ixora บางชนิดสูงไม่เกิน ๑ วา บางชนิดเป็นต้นไม้สูงถึง ๑๐ วากว่า ดอกมีสีกลีบ สีต่าง ๆ กระบอกดอกเรียวยาวออกเป็นช่อแน่นแบน ๆ หรือเป็นช่อยาวไปร่ง ๆ บางชนิดดอกหอม, ไม้ที่ปลูกกันตามบ้านและที่ชาวกรุงเทพ ฯ เรียกกันว่า เข็มม่วง เป็นไม้ตระกูล Pseuderantemum ซึ่งอยู่ต่างตระกูลกับต้นเข็มชนิดดอกแดง ชมพู ขาว ที่ปลูกกันโดยมาก; ชื่อปลาน้ำจืดชนิดหนึ่ง รูปร่างเหมือนเข็ม ปากล่างยาวแหลม ปากบนสั้น ครีบหลังและครีบก้นอยู่ค่อนไปทางท่อนปลายตัว หางกลม (Dermogenys sp.); เครื่องประดับสำหรับกลัดเป็นเครื่องหมาย. **เข็มกลัด** น. เครื่องประดับสำหรับกลัดผ้าห่มและเสื้อ. **เข็มขัด** น. เครื่องคาดเอวชนิดหนึ่ง, สายรัดเอว. **เข็มซ่อนปลาย** น. เข็มสำหรับใช้กลัดเสื้อผ้า. **เข็มทิศ** น. ชื่อเครื่องชี้บอกทิศ มีเข็มเป็นแม่หล็กชี้ไปทางเหนือเสมอ.

เข้ม ว. กล้า, แรง, แก่, จัด. **เข้มแข็ง** ก. แข็งแรงในการงาน. **เข้มงวด** ว. กวดขัน, เคร่งครัด.

เข้มขาบ น. ผ้าที่ทอควบกับทองแล่งเป็นริ้ว ๆ ตามยาว. (อิหร่าน).

เขม็ง [ขะเหฺม็ง] ว. เคร่ง, ตึง, แน่น, แข็ง.

เขม็ดเขม่ [ขะเหฺม็ดขะเหฺม่] ก. กระเหม็ดกระแหม่, รู้จักประหยัดใช้.

เขม่น [ขะเหฺม่น] ก. กระเหม่น, อาการที่กล้ามเนื้อกระตุกเต้นเบา ๆ ขึ้นเอง ตามลัทธิโบราณถือว่าเป็นนิมิตบอกเหตุร้ายดีได้.

เขม้น [ขะเหม้น] ก. เพ่ง, มุ่งโดยเฉพาะ.

เขม้นขะมัก [ขะเหฺม้น—] ก. รีบทำ, ตั้งใจทำอย่างจริงจัง.

เขมร [ขะเหฺมน] น. ชนชาติหนึ่งอยู่ระหว่างไทยกับญวน; ชื่อเพลงจำพวกหนึ่งมีชื่อต้นด้วยคำว่า เขมร เช่น เขมรปี่แก้ว, เขมรโพธิสัตว์.

เขมา ๑ [เข—มา] น. ดู เขม.

เขมา ๒ [ขะเหฺมา] น. ชื่อโกฐชนิดหนึ่งใช้ทำยา. (ป. ดำ).

เขม่า [ขะเหฺม่า] น. ละอองดำ ๆ ที่เกิดจากควันไฟ. **เขม่าชาง** น. โรคชนิดหนึ่ง.

เขมาโกรย [ขะเหฺมาโกฺรย] น. ชื่อปลาชนิดหนึ่งมีหลังดำ. (ป. ใช้ในความว่าหลังดำ).

เขมือบ [ขะเหฺมือบ] ก. กลืนอย่างปลา, กินอย่างตะกละ; หายใจจวนจะหมดลม.

เขย น. ผัวของลูก, ผัวของญาติ. **เขยตาย** น. ต้นไม้ชนิดหนึ่งในตระกูลส้ม สูงราว ๒ ศอกถึง ๒ วา ขึ้นตามป่าที่ชุ่มชื้นริมบ้านและชายป่า ผลกลม ๆ ขนาดราวปลายนิ้วก้อย สุกสีชมพูเรื่อ ๆ มีรสหวาน ๆ รับประทานได้ เป็นไม้สมุนไพรชนิดหนึ่ง; กระรอกน้ำข้าว หรือ ส้มชื่น ก็เรียก. (Glycosmis cochinchinensis).

เขยก [ขะเหฺยก] ก. กระเผลก, และใช้เข้าคู่กับคำ โขยก.

เขย่ง [ขะเหฺย่ง] ก. ยืนด้วยปลายเท้า, พยุงตัวให้สูงขึ้น, โดดไปด้วยเท้าข้างเดียว. **เขย่งเก็งกอย** ก. กระโดดตีนเดียว, เป็นการเล่นของเด็ก.

เขย้อเขย่ง [ขะเฮ่อขะเหฺย่ง] ว. ตะเกียกตะกายจะให้สูงขึ้น.

เขยอะขยะ [ขะเหฺยอะขะหฺยะ] ว. เหนอะหนะ, ติดรุงรัง.

เขย่า [ขะเหฺย่า] ก. สั่น, ทำให้กระเทือน.

เขยิน [ขะเหฺยิน] ว. เผยออก, ยื่นออกมา, เช่น ฟันเขยิน.

เขยิบ [ขะเหฺยิบ] ก. กระเหยิบ, ขยับ, เคลื่อนที่.

เขยิ้วขยอน [ขะเหฺยิ้วขะหฺยอน] ว. สนั่น, หวั่นไหว, เกรียวกราว. (ป. เขฺญิวขฺญาร).

เขยื้อน [ขะเหฺยื้อน] ก. เคลื่อน, เลื่อน.

เขลง ๑ [เขฺลง] ว. อย่างสบาย เช่น นอนเขลง.

เขลง ๒ [เขฺลง] น. ไม้ต้นขนาดสูงชนิด

หนึ่ง มีตามป่าเบญจพรรณชื้นและป่าดิบ กลาย ๆ ดอกคล้ายดอกถั่ว ขาว เป็นช่อ ดก ผลกลม ๆ รี ๆ ขนาดเท่าปลายนิ้วก้อย มีรสเปรี้ยว ๆ หวาน ๆ รับประทานได้ เนื้อไม้สีน้ำตาล เนื้อละเอียด แข็ง หนักและทนทานมาก ใช้ทำเสา, ล้อ, เพลาเกวียน, ครก, สากตำข้าว, ไม้คานหามและด้ามเครื่องมือ ฯ ลฯ ไม้นี้ทางภาคอีสานเรียกว่า นางดำ, ทางปักษ์ใต้เรียกว่า, หยี, ลูกหยีที่เป็นของรับประทานเล่นเป็นผลของต้นไม้นี้. (Dialium cochinchinense).

เขลา [เขฺลา] ว. กำเลา, โง่, อ่อน, ไม่รู้เท่าทัน, ไม่มีไหวพริบ. (ข.).

เขลาะ [เขฺลาะ] ว. กำเลาะ, หนุ่ม, สาว. (ข. เขฺลาะ ว่าหนุ่ม).

เขว [เขวฺ] ว. เฉ, ไม่ตรง, ผิดทาง.

เขษตร [ขะเสด] (โบ) น. เกษตร, ทุ่ง, นา, ไร่.

เขษม [ขะเสม] น. เกษม, สบายใจ, ความพ้นภัย. (ป. เขม ; ส. เกฺษม).

เขษียร [ขะเสียน] (โบ) น. เกษียร, น้ำนม.

เขหะ [เข—ละ] (ราชา) น. น้ำลาย. (ป.).

เขะขะ ว. เกะกะ, ถึดขวาง.

เขา ๑ น. เนินสูง ; สิ่งที่งอกออกจากศีรษะสัตว์บางจำพวก มีลักษณะแข็ง ; ชื่อนกพวกหนึ่ง. ส. บุรุษที่สาม ใช้แทนชื่อคนที่เราพูดถึง. **เขากวาง** น. ชื่อขวากชนิดหนึ่ง ทำด้วยต้นไม้หรือกิ่งไม้ เสียมปลายให้แหลมเพื่อถึดขวางข้าศึก. **เขาแกะ** น. ชื่อกล้วยไม้ (ในจำพวก Rhyncostylis) ดอกสีฟ้า ใบโค้ง ๆ คล้ายเขาแกะ. (Rhyneostylis coelestis). **เขาอ่อน** น. เขากวางที่เป็นกระดูกอ่อนแต่กำเนิด มีหนังหุ้ม เป็นของมีค่า.

เขา ๒ น. เถาวัลย์ เช่น เครือเขา.

เข่า น. ส่วนที่ต่อขากับแข้ง, ราชาศัพท์ว่า ชาณุ. **เข่าลา** น. อาการที่เอาเข่าเดาะโดยงอเข่าแต่น้อย.

เข้า ๑ ก. ตรงข้ามกับออก, เคลื่อนไปข้างใน ; ประสม, ใส่, เช่น เข้าทุนกัน ; รวมเป็นพวก, รวมให้เป็นลำดับเป็นแถว, เช่น นักเรียนเข้าแถว ; ถูกกัน, ลงรอยกัน, เชื่อมกัน, ให้ติดต่อกัน, เช่น เข้าไม้, เสียงเข้ากัน. ว. เคลื่อนมาหา เช่น ถึงเคราะห์เข้า ; ใช้ประกอบกริยาแสดงความหมายเร่ง

รัด เช่น เร็วเข้า, คิดเข้า. **เข้ากระโจม** ก. เข้าไปอบควันยาในกระโจม. **เข้ากระดูกดำ** ว. ถอนไม่ออก, หมายถึงความประพฤติหรือความเชื่อถือที่เคยชินมาจนถอนไม่ออก. **เข้าเกณฑ์** ก. ถูกแบบ, ถูกตำรา, ถูกหลัก, บางทีใช้ว่า เข้าหลักเข้าเกณฑ์. **เข้าข้อ** น. กามโรคที่เรื้อรังมาจนถึงทำให้ปวดตามข้อกระดูก. **เข้าขา** ก. เข้าเป็นพวก. **เข้าคอ** ก. ประพฤติให้ถูกใจกันได้, มีความประพฤติถูกกัน, ไม่ขัดคอกัน. **เข้าเครื่อง** ก. คำพูดสำหรับว่าว หมายความว่าผูกเหนียงผูกติ่ง, ถ้าเหนียงของว่าวปักเบ้าติดเครื่อง เรียกว่าเหนียงเข้าเครื่อง. **เข้าเค้า** ก. เหมาะกับรูปร่าง, เหมาะกับเหตุผล. **เข้าไคล** ก. ลักษณะมะม่วงที่แก่จนเม็ดแข็ง. **เข้าเงียบ** ก. ประพฤติสงบจิตใจอยู่ในที่สงัดตามลัทธิคริสต์ศาสนา. **เข้าแง่** ก. ถูกที่เหมาะ, ถูกที่สำคัญ. **เข้าเจ้า** ก. ทำพิธีให้เจ้ามาสิงในกาย ตัวผู้ทำพิธีให้เจ้ามาสิงนั้น เรียกว่า "คนทรง." **เข้าใจ** ก. รู้ความ. **เข้าฌาน** ก. ทำจิตให้แน่วแน่. (ดู ฌาน). **เข้าด้ายเข้าเข็ม** ว. คับขัน, สำคัญ; หมายถึงเวลาสำคัญ ถ้าทำผิดพลาดแม้เล็กน้อยก็เสียการ. **เข้าตรีทูต** ว. มีอาการสามอย่างบอกว่าจะตาย, อาการหนักปางตาย. **เข้าตาจน** ก. หมดหนทางหากิน, หมดหนทางคิดกิจการใด ๆ (ภาษาหมากรุก). **เข้าตำรา** ก. ถูกกับแบบที่เคยมีมา, ถูกกับตัวอย่างที่เคยมีมา, ถูกกับเรื่องราวที่เคยเล่ากันมา. **เข้าตู้** (ปาก) ก. ลืมวิชา ใช้พูดว่า "วิชาเข้าตู้" ซึ่งหมายความว่าวิชาที่จำได้นั้นลืมหมดยังคงอยู่ในตำราที่เก็บไว้ในตู้ตามเดิม. **เข้าได้เข้าไฟ** ว. เริ่มมืดต้องใช้แสงไฟ, พลบ, ใช้ว่า เวลาเข้าได้เข้าไฟ. **เข้าถ้ำ** น. ชื่อตะเข็บเย็บผ้าชนิดหนึ่ง ซึ่งเย็บซ่อนตะเข็บไว้ข้างใน. **เข้าทรง** ก. เข้าสิงในตัวคน, ใช้สำหรับเจ้าหรือผี เช่น "เจ้าเข้าทรง." **เข้าท่า, เข้าที่** ก. เหมาะดี, น่าชม. **เข้าที่** ก. นั่งภาวนาธรรมฐาน (ทางพระศาสนา); นอน ใช้ในราชาศัพท์ พูดเต็มว่า เข้าที่บรรทม. **เข้าเนื้อ** ก. ขาดทุน, เสียทรัพย์ไป, เสียหาย, เสียเปรียบ, เช่น พูดให้เข้าเนื้อ ฯลฯ. **เข้าแบบ** ก. ถูกต้อง. **เข้าปก** ก. เย็บปกหนังสือ.

เข้าบั้ง ก. อาการที่ว่าวปักเบ้าติดสายป่านแล้วกระดิกไม่ไหว, อยู่ในความลำบากแก้ไขยาก. **เข้าผี** ก. ทำพิธีให้ผีเข้าสิงในตัว. **เข้าผู้เข้าคน** ก. ติดต่อกับคนได้แนบเนียน. **เข้าฝัก** ก. ชำนาญขึ้น. **เข้าเผือก** ก. เอาเผือกประกับแขนหรือขาที่เดาะหักเพื่อให้ติดกัน. **เข้าพกเข้าห่อ** ก. รู้จักเก็บไม่ใช้สุรุ่ยสุร่าย. **เข้าพระเข้านาง** ก. แสดงบทบาทได้สนิทเหมาะสม, โดยปริยายหมายความว่าเข้าไหนเข้าได้สนิทไม่ขัดเขิน. **เข้าพุง** (สำ) ก. แม่นยำจนไม่ต้องอาศัยตำราสอบทาน. **เข้าม่าน** น. ชื่อเพลงชนิดหนึ่ง. **เข้ายา** ก. เป็นประโยชน์, ใช้การได้, เปรียบกับวัตถุหรือพืชที่ทำยาได้ ก็นับว่าเป็นประโยชน์หรือใช้การได้. **เข้ารอย** ว. ถูกทาง, ร่วมทาง, ร่วมความประพฤติ, ร่วมนิสัยใจคอ. **เข้ารีต** ก. ทำพิธีเข้าถือคริสต์ศาสนา. **เข้าร้าย** ก. ตกอยู่ในฐานะไม่ดี. **เข้ารูป** ก. เหมาะแก่ร่าง, ถูกกับแบบแผน. **เข้าเลือด** ก. ขาดทุน, เสียทรัพย์ไป, เสียหาย, เสียเปรียบ. **เข้าว่า** ว. เป็นที่ตั้ง, เช่น เอามากเข้าว่า.

เข้าแว่น ก. ถึงเวลาที่จะต้องใส่แว่นตา, เหมาะที่จะใส่แว่นตา, ใช้สำหรับนัยน์ตา. **เข้าสมาธิ** ก. ทำจิตให้แน่วแน่อย่างเข้าฌาน. **เข้าสุหนัต** ก. เข้าพิธีขลิบหนังตามลัทธิอิสลาม. **เข้าหน้า** ก. ไปเผชิญหน้า, ไปหา; เรียงหน้าหนังสือให้เป็นลำดับกัน เพื่อเย็บเป็นเล่ม เรียกว่า "เข้าหน้าหนังสือ". **เข้าหม้อ** (ปาก) ก. ลืมวิชา. **เข้าหลัก** ก. ถูกแบบ, ถูกตำรา, บางทีใช้ว่า เข้าหลักเข้าหลักเกณฑ์. **เข้าหา** ก. ไปให้เห็นหน้า ซึ่งเดิมเลี่ยงหลีก, ไปอ่อนน้อม เช่น โจรเข้าหาเจ้าหน้าที่, ลอบเข้าห้องหญิง เพื่อการชู้สาว. **เข้าหู** ก. มาให้ได้ยิน, ใช้สำหรับเรื่องราวหรือข่าวคราว เช่น เรื่องนี้เข้าหูฉันบ่อย ๆ. ว. น่าฟัง.

เข้า ๒ (โบ) น. ข้าว; ขวบปี.

เข้าหมั้น (โบ) น. ขมั้น.

เขิน น. ชื่อคนไทยพวกหนึ่ง คล้ายพวกลื้ออยู่ในเขตเงี้ยวฝ่ายใต้; เครื่องสานที่สงรักฉาบชาด. ว. สูง, ตอน, เป็นเนิน; เคอะ, เก้อ.

เขิบ (ถิ่น) ว. ตอน, เขิน.

เขี่ย ก. คุ้ย, เอาไม้หรือนิ้วมือหรือเท้าปัดสิ่ง

ของให้เคลื่อนที่.

เขี่ยง น. ไม้รองรับการสับการหั่น, กระท่อมหรือร้านที่ปลูกตามทุ่งนา สำหรับอาศัยหรือนั่งขับนก. **เขี่ยงเท้า** น. รองเท้าไม้.

เขียด น. สัตว์สี่เท้ารูปร่างเหมือนกบ เท้าหน้าสั้น เท้าหลังยาว แต่งอพับเสียจนก้นนั่งกับพื้น ไม่มีหาง ตัวเล็กกว่ากบ มีหลายชนิด.

เขียน ก. วาด, ขีดให้เป็นตัวหนังสือหรือเลข, ขีดให้เป็นเส้นหรือรูปต่าง ๆ. **เขียนทอง** น. เรียกผ้าลายแต้มทองสำหรับพระเจ้าแผ่นดินทรง.

เขียน ก. ช่วน, ขีด.

เขียม (ปาก) ว. ประหยัด, เขม็ดแขม่, ตระหนี่.

เขียว ๑ (ใบ) ก. ไป, รีบไป.

เขียว ๒ น. สีชนิดหนึ่ง เช่นสีใบไม้สด; ชื่องูพวกหนึ่งในจำพวกงูหัวกลม (Colubridae) ไม่มีพิษ คล้ายงูสายม่านพระอินทร์ เป็นงูจำพวกที่อยู่บนต้นไม้ เกล็ดตามตัวเป็นรูปสี่เหลี่ยมละเอียด ที่ตามตัวสีเขียวอ่อนหรือเขียวใบไม้แก่ บางตัวมีสีดำสลับตามไคนเกล็ด ตัวขนาดยาว ๐.๒๐ ถึง ๑.๔๕ เมตร อาจเปลี่ยนสีได้ตามภูมิประเทศ มีชุมทั่วไปตามสวนและป่าละเมาะ (Chrysopelea ornata) มีชนิดคือ เขียวปากจิ้งจก (Dryophis mycterezans), เขียวหางแดง (Dryophis sanitis). (จด. ราชบัณฑิตยสถาน); กลิ่นเหม็นอย่างกลิ่นใบไม้สด เรียกว่า เหม็นเขียว. **เขียวไข่กา** น. ชื่อขามสมัยก่อน สีคราม อ่อนเรื่อ ๆ รูปก้นสอบปากผาย. **เขียวหวาน** น. ชื่อส้มชนิดหนึ่ง เปลือกบาง ผิวเขียว รสหวาน; ชื่อแกงเผ็ดที่ใช้พริกสดแทนพริกแห้ง. **เขียวหางไหม้** น. งูจำพวกงูพิษ หัวแหลม หัวรูปสามเหลี่ยม คอคอด เกล็ดที่ท้องแต่ใต้คางถึงช่องทวาร ๑๔๕—๑๗๕ เกล็ดจากช่องทวารถึงปลายหาง ๕๓—๗๕ เกล็ด ตัวขนาดยาว ๕๐—๗๐ เซนติเมตร สีเขียวคล้ายใบไม้ สีมะกอก เหลืองทอง ปลายหางสีเหลืองหรือสีแดง ที่ท้องมีสีเขียว ขาว มีอยู่ตอนในแห่งทวีปอาเซีย อินเดีย ไทย พม่า ชวา จีน ญี่ปุ่น ฯลฯ มีหลายชนิด เช่นเขียวหางไหม้ชนิดตัวสีเทา เขียวหางไหม้ชนิดหัวแดง. (จด. ราชบัณฑิตยสถาน).

เขี้ยว น. ฟันแหลมคมสี่ซี่สำหรับใช้ฉีกเนื้อ

และอาหาร โดยมากมีอยู่ในหมู่คนและสัตว์อยู่ที่ขากรรไกรบนคู่หนึ่ง ต่างคู่หนึ่ง ระหว่างฟันกับกราม. ราชาศัพท์ว่า ทาฐะ. (ถิ่น—พายัพ) น. ฟัน. **เขี้ยวกระแต** น. ต้นไม้ขนาดย่อมชนิดหนึ่ง ดอกมีลักษณะและกลิ่นหอมคล้ายพุทธชาด (อยู่ในตระกูล Rubiacese). **เขี้ยวแก้ว** น. เขี้ยวงูซึ่งงอกอยู่ที่เพดาน. **เขี้ยวตะขาบ** น. เหล็กที่ทำเป็นหมุดแหลมโค้งอย่างเขี้ยวของตะขาบ สำหรับตอกเพลาะกระดานยึดให้แน่นสนิท. **เขี้ยวหนุมาน** น. แร่ชนิดหนึ่ง มีรูปเป็นผลึกเป็นก้อนหกเหลี่ยม ปลายแหลมเป็นเหลี่ยม มีสีต่าง ๆ ตั้งแต่ใส ขาวขุ่น มัว จนทั่วทุกสี วาวคล้ายกระจก หรือเป็นมัน. (Quartz). **เขี้ยวหมา** น. ไม้หรือเหล็กทำคล้ายเดือยสำหรับเพลาะกระดานให้สนิท.

เขือ ๑ น. ชื่อปลาชนิดหนึ่งรูปร่างเหมือนปลาดุก ครีบอกใหญ่และแข็งแรงใช้เดินบนเลนได้ ชอบอาศัยอยู่ตามชายฝั่งทะเล. (Boleophthalmus boddaerti).

เขือ ๒ (กลอน) น. เพื่อน. ส. บุรุษที่สอง.

เขื่อง ๑ ว. ค่อนข้างใหญ่, ค่อนข้างโต.

เขื่อง ๒ (ถิ่น—อีสาน) น. ที่ซึ่งปลาช่อนปลาดุกอาศัยอยู่เวลาไข่.

เขื่อน น. เครื่องป้องกันไม่ให้ดินพัง, หลักเขต, เครื่องกั้น บางแห่งใช้ปิดเปิดได้ และลั่นได้อย่างกลอนประตู. ("ลั่นเขื่อนให้หับทวาร" -ลอ ๘). **เขื่อนเพชร** น. ตึกแถวมีผนังหลังตันหันออกมาข้างนอกในพระราชฐานเฉพาะตรงที่แบ่งข้างหน้ากับข้างในต่อกัน.

เขื่อม ก. เข้มแข็ง เช่น ทั้งอกไหล่ก็ผายผึ่งผงาดเงื่อมเขื่อมขยัน. (ม. ร่ายยาว ชูชก).

แข น. ดวงเดือน, พระจันทร์. (ป.).

แข้ (ถิ่น) น. จระเข้.

แขก ๑ น. ผู้มาหา, ผู้มาแต่อื่น, คนบ้านอื่นที่มาช่วยทำงาน, บางทีเรียกว่า แขกเหรื่อ; คำเรียกชาวต่างประเทศซึ่งไม่ใช่ฝรั่ง จีน ญี่ปุ่น และชนชาวที่เป็นเพื่อนบ้านในแหลมอินโดจีน ยกเว้นแหลมมลายู; ชื่อเพลงจำพวกหนึ่ง มีชื่อต้นด้วยคำว่า แขก เช่น แขกสาหร่าย แขกมอญ. **แขกเมือง** น. แขกของบ้านเมือง.

แขก ๒ น. นกกลิงค์.

แขกเต้า น. นกแก้ว.

แข็ง ว. กล้า, กล้าและอดทน, เช่น ใจแข็ง; แรง, กระด้าง, เช่น คางแข็ง เสียงแข็ง; ไม่อ่อน. **แข็งข้อ, แข็งมือ** ก. ทำเต็มกำลังไม่ย่อท้อ, ตั้งข้อสู้. **แข็งใจ** ก. ทำใจให้แข็ง, มานะ, ไม่ท้อถอย. **แข็งตัว** ก. งวดจนมีลักษณะแข็ง. **แข็งเมือง** ก. กลับตั้งเป็นอิสระ, ไม่ยอมเป็นเมืองขึ้น. **แข็งแรง** ว. ล่ำสัน, มั่นคง, คงทน, ขยัน, เรี่ยวแรง.

แข่ง ก. ชิงเอาชนะกัน, ชิงดี, ชิงขึ้นหน้า. **แข่งขัน** ก. ชิงเอาชนะเพื่อรางวัล, ขันสู้เอาชนะกัน.

แข้ง ๑ น. อวัยวะข้างหน้าใต้เข่าลงไปถึงข้อเท้า, ราชาศัพท์ว่า ชงฆ์. **แข้งสิงห์** น. ชื่อลายชนิดหนึ่ง มักประดับส่วนขา เช่น ขาโต๊ะ หรือประดับริมหรือขอบ เช่น ริมโต๊ะหรือขอบกรอบรูป, โดยปริยายเรียกการพันกระดาษซึ่งขอยให้เป็นชิ้นเล็กๆที่ด้ามธง ว่า พันแข้งสิงห์.

แข้งสิงห์

แข้ง ๒ (ถิ่น — อีสาน) น. มะเขือพวง, มะแว้ง, เช่น หมากแข้ง.

แขน น. อวัยวะที่ต่อจากไหล่ทั้งสองข้าง. (แต่ศอกไปถึงไหล่ ราชาศัพท์ว่า พาหา, แต่ศอกถึงมือเรียกว่า กร). **แขนคู้** น ชื่อดาวฤกษ์อาศเลสา. **แขนนาง** น. ชื่อดาวฤกษ์วิสาขา; ไม้ยันชายคา.

แข่น, แข้น ก. ข้นมาก, แห้ง, งวด. ว. แข็ง.

แขนง ๑ [ขะแหฺนง] น. กิ่งไม้เล็กๆที่ออกจากลำต้น; เรียกกิ่งไม้ไผ่ว่าแขนงไผ่.

แขนง ๒ [ขะแหฺนง] ก. แหนง, แคลง, ใช้ในการต่อของให้ราคาต่ำ ถือเป็นลางบอกว่าจะขายไม่ได้ราคาดีต่อไป. ("และแขนงหฤทัยนาง" —ม. คำหลวง มัทรี).

แขนะ [ขะแหฺนะ] ก. แกะ. สลัก, เจาะ.

แขม ๑ น. หญ้าขนาดสูงบางชนิดในสกุลพงและอ้อย มักขึ้นเป็นพวกตามชายแม่น้ำและที่ต่ำน้ำท่วมได้. (Saccharum spp.).

แขม ๒ [ขะแม] น. คนเขมร.

แขมึบ [ขะแหฺมึบ] ว. หายใจแผ่วๆ.

แขม่ว [ขะแหฺม่ว] ว. กระแหม่ว คือผ่อนลมหายใจให้ท้องแฟบลง ตรงข้ามกับเบ่งท้อง, ใช้สำหรับกับท้องว่า แขม่วท้อง.

แขยึก ๆ [ขะแหฺยึก] ว. อาการที่ปีนต้น

ไม้ขยับขึ้นไปทีละน้อย ๆ ไม่ขึ้นไปได้สะดวก.

แขยง ๑ [ขะแหยง] น. ชื่อปลาชนิดหนึ่ง รูปคล้ายปลาดุก แต่ตัวเล็กกว่า ครีบหลังมีเงี่ยง ครีบก้นสั้น หางเป็นแฉก มีหนวดยาวที่ใกล้รูจมูกสองเส้น. (Mystus spp.).

แขยง ๒ [ขะแหฺยง] ก. สะอิดสะเอียน, เกลียด, ใช้เข้าคู่กับคำ ขยะ ว่า ขยะแขยง.

แขยงแขงขน ก. สะอิดสะเอียนจนขนลุก.

แขย่ง [ขะแหฺย่ง] ว. แขยึก ๆ, อาการที่บันต้นไม้ขยับขึ้นไปทีละน้อย ๆ ไม่ขึ้นไปได้สะดวก. ("ผ้าคาดพุงผูกพันขยันตะแบงแขย่งเช่นฆ่าพร้าขัดเอว" -ม. ร่ายยาว ชูชก).

แขละ [แขฺละ] น. ชื่อลวดลายเล็ก ๆ สำหรับเสริมให้เข้ารูปกับกระเปาะที่มีอยู่.

แขวก [แขฺวก] น. นกชนิดหนึ่ง อยู่ตามชายป่าหาปลากินกลางคืน.

แขวง [แขฺวง] น. ตำบล เขต, แดน, ส่วน, ฝ่าย, ข้าง.

แขวน [แขฺวน] ก. ห้อย, ค้างอยู่.

แขวะ [แขฺวะ] ก. เจาะ, ทะลวง, คว้าน; พูดชวนวิวาท.

แขสร์ [แขฺส] น. กระแส, เส้นเชือก.(ป.).

โข ว. มาก.

โขก ก. เคาะลง, เขกลง. **โขกสับ** ก. ด่าว่าปรักปรำ.

โขง ว. กลิ่นเหม็นอย่างเนื้อเน่าที่ค้างหลายวัน, โขลง ก็ว่า.

โข่ง ๑ น. หอยกาบเดียวม้วนเป็นวง ตัวป้อมค่อนข้างกลม สีเขียวอ่อน บางท้องที่ใช้เนื้อรับประทาน. (Pila ampullacea).

โข่ง ๒ (ปาก) ว. เป๋น, ไม่เข้าท่วงที, โค่ง.

โขด น. เนิน, โคก, จอม.

โขดง [ขะโดง] น. กระโดง, ใบเรือ. (ข.).

โขน น. การเล่นอย่างหนึ่งคล้ายละคร แต่สวมหัวจำลองต่าง ๆ ที่เรียกว่าหัวโขน; ไม้ที่ต่อเสริมหัวเรือให้งอนเชิดขึ้นไป เรียกว่าโขนเรือ; เรียกเรือชนิดหนึ่งที่มีโขนว่า เรือโขน ("เรือโขนขนาดใหญ่น้อย เหลือหลาย" —ลิลิตพยุหยาตรา); ส่วนสุดทั้งสองข้างของรางระนาดหรือฆ้องวงที่งอนขึ้น.

โขนง [ขะโหฺนง] น. ขนง, คิ้ว.

โขม [โขมะ] (แบบ) น. โกษม, ผ้าไหมไหม (ผ้าลินิน), ผ้าขาว, ผ้าป่าน, ใช้เป็นศัพท์ประกอบว่า โขมพัตถ และแผลงเป็นโขมมพัสตร์ ก็มี. (ป.; สํ. เกฺษาม).

โขมง [ขะโหฺมง] ก. กลุ้ม, พุ้ง, เอ็ดอึง.

โขมด ๑ [ขะโหฺมด] น. ผีชนิดหนึ่ง มักเห็นเป็นดวงไฟในเวลากลางคืน เมื่อเข้าไปใกล้ก็หายไป คือก๊าซชนิดหนึ่ง (Marsh gas) เกิดจากการผุเน่าของพืชลุกเป็นไฟด้วยตัวเอง มีลักษณะแสงสีฟ้าอ่อนตลอดเวลา ตอนกลางวันแลไม่เห็นเพราะแสงแดดกลบ. (ป. โขมจ ว่าผี).

โขมด ๒ [ขะโหฺมด] น. กระหมวด, จอมประสาทหัวช้าง.

โขมดยา [ขะโหฺมด—] น. เรือพายชนิดหนึ่ง หัวท้ายงอนคล้ายเรือกัญญา, ขมวดยาก็ว่า.

โขยก [ขะโหฺยก] ก. กะไผลกกะเผลก.

โขยง [ขะโหฺยง] น. พวก, ครอบครัว, หมู่, ฝูง. ว. หมดด้วยกัน.

โขย่ง [ขะโหฺย่ง] ก. กระโหย่ง, ทำให้สูงขึ้น.

โขยด [ขะโหฺยด] ว. วิ่งอย่างกระโดด. ("ทั้งพระยากาสรตัวกล้าก็ลับเขาโขยดโลดลองเชิง" —ม. ร่ายยาว กุมาร).

โขยม [ขะโหฺยม] (โบ) น. ขยม, ข้า, บ่าว. ("ไว้โขยมวัดสามครัว" —พงศ. ไชนก). (ป. ขฺยํ).

โขลก [โขฺลก] ก. ตำ, ตำให้เหนียว, ตำให้แหลก.

โขลง ๑ [โขฺลง] น. ฝูง, ฝูงช้าง.

โขลง ๒ [โขฺลง] ก. โขง, กลิ่นเหม็นอย่างเนื้อเน่าที่ค้างหลายวัน.

โขลน [โขฺลน] น. หญิงนายประตูซึ่งรับราชการอยู่ในพระราชวัง มีหน้าที่คล้ายตำรวจ; ตำแหน่งราชการฝ่ายทหาร. (จารึกสยาม).

โขลนทวาร [โขฺลนทฺวาน] น. ประตูป่า, ประตูป่าที่ทำตามตำราพราหมณ์ คือทำเป็นประตูสะด้วยใบไม้ให้ทหารผู้ไปทัพนั้นลอดไป มีพราหมณ์คู่หนึ่งนั่งบนร้านสูงสองข้างประตูคอยประน้ำเทพมนตร์ เพื่อเป็นชัยมงคลแก่กองทัพที่ยกไป. (ป. โขลงทวาร ว่าประตูใหญ่ที่มีเสาปักสองข้างและมีไม้ขวางข้างบน).

โขษม [ขะโสม] (แผลงมาจาก ไขม) น. ผ้าไยไหม (ผ้าลินิน), ผ้าขาว, ผ้าป่าน. (ป. ไขม; สํ. เกษาม).

ไข ๑ น. มันข้น.

ไข ๒ ก. เปิด, แสดง, บอก, ขยาย. **ไขควง** น. เหล็กเครื่องมือมีด้าม ทางปลายแบนสำหรับไขตะปูควง. **ไขย่น** น. ม่าน

จีบ. (ประชุมพงศ. ภาค ๒).

ไข่ ๑ น. ฟองสัตว์; ชื่อกล้วยชนิดหนึ่ง ผลเล็กมีกระ. ก. ตกฟอง เช่นไก่ไข่. **ไข่ไก่** น. สีเหลืองอมแดงน้อย ๆ ดังเปลือกไข่ไก่. **ไข่ขาง** น. ไข่แมลงวัน. **ไข่ข้าว** น. ไข่ที่ฟักยังไม่ทันเป็นตัวก็เสีย; ไข่ที่ปอกวางไว้บนข้าวบายศรี. **ไข่จระเข้** ว. เรียกของที่มีลักษณะคล้ายไข่จระเข้ เช่น โถไข่จระเข้. **ไข่จิ้งหรีด** น. ชื่อขนมอย่างหนึ่ง. **ไข่ดาว** น. ไข่ทอดทั้งลูก. **ไข่ตายโคม** น. ไข่ที่ตัวตายในระหว่างฟัก, ไข่ตัว ก็เรียก. (ไทยใหญ่ คม ว่าไม่มีผมหรือขน). **ไข่เต่า** น. ชื่อขนมอย่างหนึ่ง; ชื่อมะเขือชนิดหนึ่ง, ไม้พุ่มเล็ก ๆ อยู่บนเนินทราย มีลูกตามโคนกอเป็นข้อ ๆ เหมือนไข่เต่า. **ไข่นกกระสา** น. ชื่อขนมอย่างหนึ่ง. **ไข่เน่า** น. ไม้ต้นขนาดสูง ๓—๖ วา เป็นไม้ตระกูลลดนทิสอ ใบคล้ายใบงิ้วหรือใบปอ แต่มีใบย่อยเพียง ๕ ใบ ผลกลม ๆ หรือรูปไข่ ขนาดราวเท่าลูกหิน สุกสีดำ มีเนื้อรับประทานได้ รสหวานเอียน มักเกิดตามป่าเบญจพรรณโปร่ง และป่าทุ่งที่ต่ำ ๆ. (Vitex glabrata). **ไข่ปลา** น. ที่เรียงกันเป็นเส้น, ลายที่มีจุดเล็ก ๆ เป็นจุดเส้นหรือเป็นกลุ่ม. **ไข่พอก** น. ไข่เค็ม. **ไข่มุก** น. เยื่อที่หอยมุกทำขึ้นเพื่อป้องกันความรำคาญอันเกิดแต่กรวดทรายซึ่งพลัดเข้าไปในปากขณะกินอาหาร. **ไข่เยี่ยวม้า** (ปาก) น. ไข่สำเภา **ไข่ลม** น. ไข่ที่ตัวผู้ไม่ได้ทับ. **ไข่ลูกเขย** น. อาหารของคาวทำด้วยไข่ต้มทั้งลูก ปอกเปลือกแล้วทอดน้ำมัน ประสมกับน้ำตาลที่เคี่ยวจนงวด, ไข่ญี่ปุ่น ก็ว่า. **ไข่สำเภา** น. ไข่แช่ด่าง, สามัญเรียกว่า ไข่เยี่ยวม้า. **ไข่หำ** น. ลูกอัณฑะ. **ไข่หิน** น. ไข่ที่แข็งคล้ายหิน. **ไข่เหา** น. ชื่อมาตราวัดโบราณ. **ไข่เหี้ย** น. ชื่อขนมอย่างหนึ่งทำด้วยแป้งทอดเคลือกน้ำตาล มีลักษณะกลมอย่างไข่เหี้ย.

ไข่ ๒ น. เมล็ดเล็ก ๆ ที่มีอยู่ตามยอดใบไม้เรียกว่า ไข่ เช่น ไข่ชะอม ไข่ปรง. **ไข่แหน** น. พืชชนิดหนึ่งในตระกูลแหน ลอยอยู่ในน้ำ ลักษณะเป็นเมล็ดเขียว ๆ กลม ๆ เล็ก ๆ ขนาดเมล็ดทรายหรือไข่ปลา ไม่มีราก เป็นพืชที่เล็กที่สุดในจำพวกพืชมีดอก ใช้เป็นอาหาร เช่น ผัดหรือแกงได้ ชาวพายัพหรืออีสาน เรียกว่า (ผำ). (Wolffia

arrizhac).

ไข้ น. ความเจ็บป่วย, โดยปริยายหมายถึงความระทมใจ เช่น ไข้ใจ ; ชื่อโรคประเภทหนึ่ง มีอาการตัวร้อน มีชื่อต่าง ๆ กัน เช่น ไข้จับ, ไข้พิษ, ไข้หวัด. **ไข้หัว** น. ไข้ออกผื่นคาม, ไข้ทรพิษ.

ไข่ดัน (สรีรวิทยา) น. อวัยวะชนิดหนึ่งอยู่ระหว่างขาหนีบสองข้าง มีหน้าที่กักและทำลายเชื้อโรคที่อาจผ่านเข้าในร่างกายเบื้องบน. **ไข่ดันหมู** น. ไตหมู.

ไขรา น. ส่วนตั้งแต่หน้าบันขึ้นออกไปตามหัวแปที่ตัวคุ้ง (นาคสะดุ้ง) ในระถาเหรือตัวรวยในระถานั่ง มีสามอย่างคือ ไขราหน้าบัน ไขราปีกนก และไขราจันทันเต้า.

ไขว่ [ไขฺว่] ก. ไขว้, ก่ายกัน. ว. ปะปน, สับสน, เช่น เดินไขว่. **ไขว่คว้า** ก. เอื้อมมือฉวยเอาอย่างสับสน, พยายามจับหรือถือเอา. **ไขว่ห้าง** ว. อาการที่นั่งหรือนอนเอาเท้าข้างหนึ่งพาดบนเข่าอีกข้างหนึ่งซึ่งตั้งชันอยู่.

ไขว้ [ไขฺว้] ก. ขัด, ก่าย, สับกัน, เปลี่ยนกัน, ไม่ตรง. **ไขว้เขว** ก. สับกัน, เปลี่ยนกัน. (ปาก) โดยปริยายหมายความว่าเอาของไปจำนำ. **ไขว้โรง** ก. กลับตรงกันข้าม. (เดิมเป็นภาษาใช้ในการพนันหวย ก ข. มีตัวโรงเช้า โรงค่ำ เมื่อผู้แทงระบุตัวแทงแล้ว ถ้าหากตัวออกกลับกันเสีย ก็เรียกว่าขุนบาลกินอย่างไขว้โรง. ตรงกับว่า โอละ-พ่อ).

ไขษย [ขไส] (โบ) น. กษัย, การสิ้นไป, การหมดไป.

ไขสือ ก. รู้แล้วทำเป็นไม่รู้.

ไขเสนียด [—สะเหฺนียด] น. น้ำตรำ.

ไขหู ว. ทำเป็นว่าไม่ได้ยิน.

ข

ข พยัญชนะตัวที่สามนับเป็นพวกอักษรสูง แต่เดี๋ยวนี้เลิกใช้แล้ว.

ค

ค พยัญชนะตัวที่สี่ นับเป็นพวกอักษรต่ำ, ใช้เป็นตัวสะกดในแม่กก ในคำที่มาจากบาลีและสันสกฤต เช่น นาค โรค.

คคนะ [คะคะนะ] (แบบ) น. พ้า. (ป.; ส.).

คคนัมพร [คะคะนำพอน] น. พ้า. (ป. คคน + อมฺพร).

คคนางค์ [คะคะนาง] น. พ้า. (ป. คคน + องฺค).

คคนานต์ [คะคะนาน] น. พ้า. (ป. คคน + อนฺต)

คง ก. ตั้งมั่น, ยั่งยืน, ทน, ทนทานต่อศัสตราวุธ มักใช้ควบกันว่า อยู่คง, ตั้งอยู่ตามที่เดิม; เป็นคำบอกลักษณะคาดคะเน.

คงคา ๑ น. น้ำ, แม่น้ำ, ทะเล. (ป.; ส. คงฺคา ว่าผู้ไปเร็ว ผู้ไหลเชี่ยว); เรียกส่วนของท่อเหล้าในโรงต้มกลั่นว่า ท่อคงคา. **คงคาลัย** (กลอน) น. แม่น้ำ, น้ำ, น่านน้ำ.

คงคา ๒ น. ชื่อหวายชนิดหนึ่ง ต้นเหมือนต้นสามสิบ รากเหมือนรากละหุ่ง ใบเหมือนใบละหุ่ง หัวเป็นแง่ง ยางขาวเหมือนนม.

คงคาเดือด น. ต้นไม้ขนาดกลางชนิดหนึ่งในตระกูลลำไย สูง ๔ - ๕ วา พุ่มมักกว้าง ใบมีใบย่อย ๓ - ๔ คู่ ดอกเล็กสีม่วงดำ หอมมาก ผลคล้ายผลสะแก แต่มี ๓ ปีก บางๆ มักขึ้นตามป่าโปร่งที่แห้งแล้ง เปลือกใช้ทำยาได้, ทางราชบุรีเรียกว่า ตะไล, ชาวพายัพเรียกว่า ช้างเผือก. (Arfeuillea arborescens).

คงไคย น. ชื่อช้างสำคัญตระกูลหนึ่ง สีกายเหมือนสีน้ำไหล. (ป. คงฺเคยฺย; ส. คางฺเคย).

คช (แบบ) น. ช้าง, ช้างพลาย. (ป.; ส.). **คชกรรม** น. กิจการในทางปฏิบัติอันเกี่ยวกับช้าง เช่น การขี่ การฟันขอ เป็นต้น. **คชนาม** น. นามราหู, อักษรชื่ออันขึ้นต้นด้วยตัว ย, ร, ล, ว. **คชลักษณ์** น. ประเภทตำราแสดงรูปพรรณสัณฐานของช้างต่าง ๆ ซึ่งดีและชั่ว ถ้าได้ไว้จะให้คุณหรือโทษแก่เจ้าของ. **คชศาสตร์** น. วิชาว่าด้วยช้าง มีสองประเภท คือ คชลักษณ์และคชกรรม. **คชสาร** น. ช้าง. **คชสีห์** น. สัตว์ในนิยายมีรูปเหมือนราชสีห์ แต่มีงวงเหมือนช้าง.

คชราช น. คุดทะราด เช่น ประชวรพระโรคสำหรับบุรุษกลายเป็นพระโรคคชราช. (พงศ. เลขา ๒/๒๕๓).

คชส่าน [คดชะ—] น. ชื่อแตงโมชนิดที่มีสีเหลืองเนื้อหวานมาก.

คชาชีพ น. คนเลี้ยงช้าง, หมอช้าง, ควาญช้าง. (ป. คช + อาชีว).

คชาธาร น. ช้างทรง, ช้างพระที่นั่ง; เครื่องแต่งหลังช้างชนิดหนึ่งมี ๓ อย่าง คือ ๑. พระคชาธารเครื่องมั่น สำหรับใช้ในการสงคราม. ๒. พระคชาธารพุดตาลทอง สำหรับผูกช้างพระที่นั่งทรงซึ่งใช้ในกระบวนอิสริยยศ. ๓. พระคชาธารกาญจนฉันท์ สำหรับผูกหลังช้างประดิษฐานพระชัยวัฒน์. (ป. คช + อาธาร).

คชาภรณ์ น. เครื่องประดับช้าง. (ป. คช + อาภรณ).

คชินทร์, คเชนทร์ น. พญาช้าง. (ป. คช + ส. อินฺทฺร).

คณ, คณะ [คะนะ] น. หมู่, พวก, ฝูง; แผนกวิชาหนึ่งๆในมหาวิทยาลัย. (ป.; ส.)

คณบดี น. หัวหน้าหมู่, หัวหน้าคณะในมหาวิทยาลัย (ส.).

คณน, คณนา [คะนะนะ, คะนะนา] (แบบ) น. การนับ, การคำนวณ. (ป. ; ส.).

คณาจารย์ [คะนาจาน] น. อาจารย์ของหมู่คณะ. (ส. คณ + อาจารฺย).

คณิกา น. หญิงงามเมือง. (ป. ; ส.).

คณิต [คะนิด] น. การนับ, การคำนวณ, วิชาคำนวณ, มักใช้เป็นคำหลังของวิชาบางประเภท เช่น พิชคณิต เรขาคณิต. **คณิตศาสตร์** น. ตำราหรือวิชาว่าด้วยการคำนวณ. (ส.).

คด น. ก้อนหินที่มีในสัตว์หรือต้นไม้ นับถือกันว่าเป็นเครื่องราง; สิ่งปลูกสร้างซึ่งมีสัณฐานคดเป็นข้อศอก. ก. ตักข้าวสุกออกจากหม้อ. ว. งอ, โกง, ไม่ตรง. **คดกริช** น. ชื่อลายชนิดหนึ่ง เป็นเส้นขาวคดไปมาอย่างรูปกริช, พดกริช ก็เรียก. **คดเคี้ยว** ว. คด, คดไปคดมา, วกวนไปมา.

คดี [คะดี] น. การดำเนิน, เรื่อง, ความที่ฟ้องกันตามกระบวนกฎหมาย ; ทาง เช่น คดีโลก คดีธรรม. (ป. คติ).

คต [คตะ หรือ คด] ก. ถึงแล้ว, ไปแล้ว มักใช้เป็นส่วนท้ายของสมาส เช่น สวรรคต, ทิวงคต. (ป.).

คติ [คะติ] น. การไป, ความเป็นไป, การ

ดำเนิน, วิธี, แบบอย่าง, ทาง, ลักษณะ เช่น มีคติเป็นเหล้า. (ป.).

คทา [คะทา] (แบบ) น. ตะบอง. (ป.).

คน ๑ ก. กวนให้ทั่ว.

คน ๒ น. มนุษย์. **คนกลาง** น. ผู้ทำการค้าระหว่างผู้ทำกับผู้ใช้, ผู้ถือเป็นกลางไม่เข้าข้างฝ่ายใน้นฝ่ายนี้ในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น, ผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย. **คนทรง** น. คนที่สำหรับเจ้าหรือผีเข้าสิง, แม่มด.

ค้น ก. หา, สืบหา, เสาะหา. **ค้นคว้า** ก. สืบสาว, หาเอามา. **ค้นหูก** ก. จัดเส้นไหมหรือด้ายสำหรับทอผ้าให้มีจำนวนเหมาะกันกับช่องฟันฟืม.

คนทา [คน—] น. ไม้ต้นในตระกูลปลาไหลเผือก ขนาดสูง ๒—๓ ศอก บางทีสูงถึง ๓—๔ วา เป็นหนามทั่วต้น ใบคล้าย ๆ มะขวิดแต่เขื่องกว่า ดอกขาว ๆ ผลกลม ๆ แบน ๆ ขนาดราวหัวแม่มือ มักขึ้นเป็นหมู่ในป่าโปร่ง ทุกส่วนมีรสขม เป็นไม้สมุนไพรชนิดหนึ่ง ใบราณใช้ถึงทำไม้สีฟัน, สีฟันคนทา หรือ กะสันทา ก็เรียก, ชาวพายัพเรียกว่า จี้ หรือ หนามจี้. (Harrisonia perforata).

คนทิสอ [คน—] น. ไม้ต้นชนิดหนึ่งในตระกูลไม้สัก ขนาดสูง ๒—๓ ศอก บางทีถึง ๒—๓ วา ใบแบ่งเป็นใบย่อย ๆ ๓ ใบ และบางทีเป็นใบเดี่ยว รูปไข่กลับ ท้องใบสีนวล เมื่อขยี้มีกลิ่นฉุน ดอกสีครามอ่อนหรือสีขาว มักขึ้นในที่ชุ่มชื้นริมน้ำในที่ไล่งๆ บางทีปลูกใช้ทำยาแก้ไข้และแก้โรคเกี่ยวกับกระเพาะอาหาร, ไม้นี้บางทีเรียกกันว่า โลนดินสอ หรือ สีสอ (เขมร แปลว่า ต้นคนธีขาว), ชาวพายัพเรียกว่า สีเสือน้อย หรือผีเสือน้อย. (Vitex trifolia). ที่เรียกกันว่า **คนทิสอทะเล** เป็นพันธุ์เลื่อยของไม้ชนิดดังกล่าวแล้ว และขึ้นตามที่ชายทะเล. (Vitex trifolia, var. ripens).

คนที [คน—] น. กุณฑี, หม้อน้ำ, หม้อน้ำมีหู, เต้าน้ำ.

คนทีเขมา [คนทีเขฺมา] น. พรรณไม้ชนิดหนึ่งคล้ายต้นคนทิสอ แต่ใบแบ่งเป็นใบย่อย ๓—๕ ใบ และใบย่อยเหล่านี้ยาวใหญ่กว่าใบย่อยคนทิสอ รูปหอกปลายแหลม ท้องใบไม่นวล ขอบใบย่อยบางทีเป็นจัก บางทีปลูกไว้ตามบ้านสำหรับทำยา ทางจังหวัดปัตตานีเรียกว่า กุในกามอ ซึ่งแปลว่า

เสน่ห์ผีเสื้อ เพราะผีเสื้อชอบบินมาดอมด้วยชอบกลิ่น. (Vitex negundo).

คนโท [คน—] น. กุณโฑ, หม้อน้ำ.

คนธ์, คันธ์ (แบบ) น. กลิ่น. (ป. คนฺธ).

คนธรรพ์ [คนทัน] น. ชาวสวรรค์พวกหนึ่ง เป็นบริวารท้าวธตรฐ มีความชำนาญในวิชาดนตรีและขับร้อง. (ป. คนฺธพฺพ; ส. คนฺธรฺว). **คนธรรพวิวาห์** ก. ได้เสียเป็นผัวเมียกันเอง. **คนธรรพศาสตร์** น. วิชาดนตรีและขับร้อง.

คนละ ว. ต่างหากจากกัน.

คนสอ น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง ขึ้นตามชายทะเล ถือกันว่าแก้พิษแมงกะพรุนได้.

คเนจร [คะเนจอน] ก. เที่ยวซัดเซไป; เรือกหนังที่สลักเป็นรูปเดินทุกชนิด. (ลัทธิ). (ส. คคเนจร ว่าผู้ไปในฟ้า).

คบ น. ของใช้สำหรับจุดไฟให้สว่าง ทำด้วยของแห้ง เช่นใบไม้และขี้กบ เอามามัดเป็นต้นยาว, มัดเชื้อเพลิง; ง่ามต้นไม้ที่กิ่งใหญ่กับต้นแยกกัน. ก. ไปมาหาสู่, รักใคร่กัน. **คบค้า, คบหา** ก. ไปมาหาสู่, รักใคร่กัน, ร่วมกัน. **คบคิด** ก. ร่วมคิดกัน

คม ๑ ก. กัม, คำนับ, ไหว้. (ข.).

คม ๒ น. ส่วนบางที่สุดที่บาดได้, ส่วนแหลมที่สุดของศัสตรา. ว. แหลมที่สุด, เฉียบแหลม เช่น ปัญญาคม, โดยปริยายใช้สำหรับตาและปากซึ่งมีลักษณะอย่างของที่คมอาจบาดหรือแทงใจได้. **คมกริบ** ว. ฉลาดอย่างไว, เฉียบแหลม, ไหวทัน. **คมขำ** ก. สวยอย่างซึ้งใจชวนให้ชอบ. **คมคาย, คมสัน** ว. ปัญญาแหลม, ไหวพริบดี, ท่าทางเข้าท่วงที. **คมบาง** น. ชื่อหญ้าชนิดหนึ่ง ริมใบคม.

คมน [คะมะนะ] (แบบ) น. การไป, การถึง, มักใช้ประสมกับคำอื่น เช่น สรณคมน์, คมนาการ. (ป.).

คมนาการ [คะมะนาการ] น. การไป, การถึง. (ป. คมน + อาการ).

คมนาคม [คะมะนาคม] น. ทางไปและทางมา, การติดต่อ. (ป. คมน + อาคม).

คมในฝัก ก. ซ่อนความรู้ความสามารถไว้ภายใน ไม่อวดฉลาด, เป็นคำเปรียบคนที่ฉลาดมีกิริยาสงบเสงี่ยมเหมือนดาบในฝัก; ใช้ลงยาวกลบทและกลอักษร.

คมิกภัต [คะมิกะ—] น. เสบียงผู้เดิน

ทาง. (ป. คมิกภตฺต).

ครก [คฺรก] น. เครื่องใช้สำหรับตำหรือโขลกของให้ละเอียดด้วยสาก. **ครกกระเบือ** น. ครกดินสำหรับตำข้าวเบือหรือน้ำพริก.

ครง [คฺรง] น. เสือใหญ่ขนาดลายพาดกลอน, โดยมากใช้เป็น โคร่ง.

ครบ [คฺรบ] ว. ถ้วน, เต็มจำนวนที่กำหนดไว้. **ครบครัน** ว. พร้อมเพรียง, ไม่ขาดเหลือ, บริบูรณ์.

ครรชิต [คันชิต] (แบบ) ก. คำรณ, บันลือเสียง, เอิกเกริก, กึกก้อง, กระหึ่ม. (ป. คชฺชิต). ("ครรชิตฤทธิราวี" —ลอ ๑๔๙).

ครรภ น. ห้อง, ท้อง, ลูกในท้อง. (ส. ครฺภ). **ครรภมล** น. รก. (ประกาศ ร. ๔).

ครรโภทร [คันโภทอน] (แบบ) น. ท้องมีลูก. (ส. ครฺภ + อุทร).

ครรโลง [คันโลง] (กลอน) น. โคลง, คำประพันธ์ชนิดหนึ่ง.

ครรไล [คัน—] ก. โคล, ไป. น. ยาน เช่น ครรไลหงส์.

ครรหิต [คันหิต] (แบบ) ว. ถูกจับไว้, ถูกยึดไว้, ซึ่งถือไว้. ("ก็บ่มิครรหิตให้แล้ —ม. คำหลวง กุมาร). (ป. คหิต; ส. คฤหิต).

ครวญ [คฺรวน] ก. ร่ำ, รำพัน. **ครวญคราง, ครวญคร่ำ** ก. คราง บ่อย ๆ, คราง เรื่อย ๆ ไป, คราง ร่ำไป.

ครวัก, ครวี [คฺระวัก, คฺระวี] ก. ตวัด-แกว่ง. (ข. ครฺวาด ครฺวี).

ครหา [คะระหา] น. การติเตียน, การติโทษ. (ป.; ส. คฺรหา).

ครอก ๑ [คฺรอก] น. ฝูงลูกสัตว์ที่เกิดร่วมกันคราวเดียว ลูกของทาสที่เกิดขึ้นในเรือนเบี้ย เรียกว่า ลูกครอก; เจ้าโดยกำเนิด ชั้นหม่อมเจ้า, ถ้าชั้นพระเจ้าลูกเธอ เรียกว่า เจ้าครอก.

ครอก ๒ [คฺรอก] (เสียง) ว. เสียงนอนกรน, เสียงขู่ตะคอกของลิง.

ครอง [คฺรอง] ก. พิทักษ์รักษา เช่น ครองเมือง; ดำรงไว้ เช่น ครองสิกขา, ครองชีพ; นุ่งห่ม (สำหรับนักบวช) เช่น ครองหนังเสือ, ครองจีวร; เป็นเจ้าของ เช่น กระบือหนึ่งห้ามอย่า ควรครอง. (โลกนิติ

๒๐๐).

ครองแครง [คฺรองแคฺรง] น. ชื่อขนมทำด้วยแป้งปั้นเป็นรอยริ้ว ๆ คล้ายฝาหอยแครง.

ครอบ [คฺรอบ] ก. งำ, ปิด, สวม; ถ่ายให้, ประสิทธิวิชาให้ เช่น ครูครอบศิษย์ (อย่างครูครอบศิษย์ด้วยหัวโขน). น. แก้วสำหรับครอบเครื่องบูชาหรือพระพุทธรูป; โถโลหะหรือสัมฤทธิ์มีฝาสำหรับบรรจุน้ำมันมนต์. **ครอบครอง** ก. ปกครอง, รักษา, ดูแล, มีสิทธิปกครอง. **ครอบครัว** น. ผู้ร่วมครัวเรือน คือสามีภรรยาและบุตร. **ครอบงำ** ก. ปิดบัง, ปกคลุม, หุ้มห่อ; มีอำนาจเหนือ, บังคับ.

ครอบจักรวาล [คฺรอบ–] น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง; ชื่อกลบทชนิดหนึ่ง; ชื่อเพลงชนิดหนึ่ง; ชื่อยาเขียวชนิดหนึ่ง.

ครอบตลับ [คฺรอบ–] น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง.

คร่อม [คฺร่อม] ก. ยืนให้ของอยู่ภายใต้ร่วมขา, ขี่ให้ของอยู่ภายใต้ร่วมตัว, นั่งให้ของอยู่ภายใต้ร่วมขา, เอาของสิ่งอื่นที่มีขาเช่นเก้าอี้ตั้งในอาการเช่นนั้น.

คระ ๑ [คฺระ] คำย้ำหน้าอันขึ้นต้นด้วย ก. ในบทกลอน มีความแปลอย่างเดียวกับคำเดิมนั้น คือ คระคราง คระไคร คระคริก คระคราบ คระโครม. (ม. ร่ายยาว).

คระ ๒ [คฺระ] ใช้แทน กระ ที่เป็นพยางค์หน้า เช่น คระหน คระหาย คระไหย.

คระเมิม [คฺระ–] ว. ดุ, น่ากลัว, เช่น ครั้นคระเมิมภัยรา. (ม. คำหลวงมหาพน).

คระแลง [คฺระ–] ก. แคลง, เอียง, โคลง, ลอยไป.

คระไล (แผลงจาก ไคล) ก. ไป.

คระแวง [คฺระ–] ก. เคว้ง, แคว้ง, หมุนไป.

คระหน [คฺระ–] ก. กระหน, คั้นรน, เดือดร้อน, กระวนกระวาย.

คระหวน [คฺระ–] ก. หวนนึก.

คระหาย [คฺระ–] ก. กระหาย, อยาก.

คระหิว [คฺระ–] ก. อยาก, หิว.

คระไหย [คฺระ–] ก. กระไหย, ระไหย, ไหย, ละเหี่ยใจ.

ครั่ง [คฺรั่ง] น. ชื่อแมลงชนิดหนึ่ง (Tachardia lacca) เกาะอยู่ตามกิ่งไม้และ

ถ่ายวัตถุชนิดหนึ่งเรียกว่า ขี้ครั่ง ออกเป็นที่อาศัย; วัตถุชนิดหนึ่งได้จากรังของตัวครั่ง ใช้ทำน้ำมันชักเงา ผนึกตรา ทำแผ่นเสียง.

ครั้ง [คฺรั้ง] น. คราว, หน, ที, เวลา, เมื่อ.

ครัดเคร่ง [คฺรัดเคฺร่ง] ก. แข็ง, ตึง, ถืออย่างจริงจัง.

ครัน [คฺรัน] ว. นัก, แท้, ยิ่ง, จริง.

ครั่น [คฺรั่น] ก. รู้สึกตึงเนื้อตึงตัว, สะทกสะท้าน, สะเทือน, เกรงขาม. **ครั่นคร้าม** ก. สะทกสะท้านด้วยความกลัว. **ครั่นตัว** ก. สะบัดร้อนสะบัดหนาว, หนาว ๆ ร้อน ๆ, ตึงเนื้อตึงตัว.

ครั้น [คฺรั้น] ว. เมื่อ.

ครัว ๑ [คฺรัว] น. ที่หุงหาอาหาร, เรือนผู้ที่อยู่กินเป็นผัวเมียกัน, ครอบครัว. **ครัวไฟ** น. สถานเป็นที่หุงหาอาหาร. **ครัวเรือน** น. ครอบครัวที่อยู่ในบ้านเรือนเดียวกัน ซึ่งยังไม่แยกครัว.

ครัว ๒ [คฺรัว] (ถิ่น) น. ของ, สิ่งของ, เครื่องใช้. **ครัวทาน** (ถิ่น) น. ของถวายพระ.

ครา [คฺรา] น. ครั้ง, คราว, หน.

คร่า [คฺร่า] ก. ฉุด, รั้ง, ดึง, ลาก.

คราก [คฺราก] ก. แตก, แยก, ขยายออกไม่คืนตัว, ห่างออก.

คราง ๑ [คฺราง] ก. ร้องอ่อย ๆ ด้วยความเจ็บปวด หรือเสียงที่ร้องลากยาว ๆ เช่น เสียงพิราร้อง ก็เรียกว่าคราง.

คราง ๒ [คฺราง] น. หอยตลับหอยแครง.

คราญ [คฺราน] ว. งาม, สวย, น่ารัก, โดยมากมักใช้ประสมกับคำอื่น เช่น นงคราญ สคราญ.

คราด ๑ [คฺราด] น. เครื่องมือสำหรับชักหรือลากขี้หญ้าหรือหยากเยื่อ ทำเป็นซี่ ๆ มีด้ามสำหรับมือถือ ถ้าใช้วัวและควายลากมีคันชัก. ก. ชักหรือลากขี้หญ้าเป็นต้นด้วยคราดนั้น.

คราด ๒ [คฺราด] น. ชื่อไม้ล้มลุกชนิดหนึ่งเรียกว่าผักคราด ในตระกูลเดียวกันกับกะเม็ง ขนาดสูงราว ๑—๒ ศอก ดอกเหลืองรูปไข่ ขนาดราวเท่าปลายนิ้วก้อยเล็ก ๆ ขึ้นตามที่รกร้างว่างเปล่าในที่ชื้นแฉะ ใช้ทำยา, ผักคราดหัวแหวน ก็เรียก เพราะมีผักคราดอยู่มากกว่าหนึ่งชนิด, พายัพเรียกว่า ผักเผ็ด. (Spilanthes acmella).

คร้าน [คฺร้าน] ว. หน่าย, ท้อ, ระอา, ไม่ใคร่.

คราบ [คฺราบ] น. หนังหรือเปลือกนอกของสัตว์บางชนิดที่ลอกออกได้ เช่น คราบงู คราบกุ้ง ; รอยเปื้อนติดกรังอยู่ เช่น คราบน้ำ, คราบน้ำมัน.

คราบหมู [คฺราบ-] น. เรียกมะขามกำลังจะสุก หรือระหว่างสดกับเปียก ว่ามะขามคราบหมู.

คราม ๑ [คฺราม] น. บ้าน, มักใช้ประกอบกับคำอื่น เช่น ราชคราม.

คราม ๒ [คฺราม] น. ผงสีน้ำเงินที่ได้จากต้นคราม; ต้นไม้ชนิดหนึ่งใช้ใบทำสีน้ำเงิน.

คร้าม [คฺร้าม] ก. กลัว, เกรง, ขาม, ขยาด, พรั่น.

ครามครัน [คฺรามคฺรัน] ว. มาก, หลาย, นัก.

คราว ๑ [คฺราว] น. ครั้ง, หน, รุ่น.

คราว ๒ [คฺราว] น. เรียกแมวตัวโต ๆ ว่า แมวคราว.

คร่าว [คฺร่าว] น. ชื่อตัวไมที่ตรึงกับเสาสำหรับตีสังกะสีหรือไม้ทับ. ว. ไม่ชัดเจน, ไม่เรียบร้อย, ไม่กระชับ.

คราส [คฺราด] ก. กิน เช่น จันทรคราส สุริยคราส (โบ. เขียนเป็นจันทรคาช สุริยคาช โดยถือว่ามาจากบาลีว่า จนฺทคฺคาห สุริยคฺคาห); จับ, ถือ, เช่น สิบนิ้วคราสคนขกำจร. (สมุทรโฆษ). (สํ.).

คร่ำ [คฺร่ำ] น. น้ำโสโครกที่ขังอยู่ในหลุมตามใต้ถุนครัว เรียกว่า น้ำคร่ำ, ไขเสนียดก็เรียก.

คร่ำ ๑ [คฺร่ำ] น. โบราณเรียกน้ำทูนหัวเด็กในครรภ์ว่า น้ำคร่ำ. ว. เก่ามาก. **คร่ำคร่า** ว. เก่าจนชำรุด, แก่จนโทรม. **คร่ำครึ** ว. แก่เกินไป, เก่าเกินไป, **คร่ำเคร่ง** ว. หมกมุ่น. **คร่ำเครอะ** ว. สกปรก, เปรอะเปื้อน. **คร่ำหม้อ, คร่ำหวอด** (ปาก) ว. ชำนาญ.

คร่ำ ๒ [คฺร่ำ] ว. ผังลวดลายด้วยเงินหรือทองลงในโลหะ.

คร่ำ ๓ [คฺร่ำ] (กลอน) ก. ร้องไห้. **คร่ำครวญ** ก. ร้องไห้รำพัน, บางทีใช้ครวญคร่ำ.

คริสต์ [คฺริส] น. ชื่อหนึ่งของพระเยซู ผู้ตั้งศาสนาคริสตัง. **คริสต์มาส** น.

วันสมภพของพระเยซู. (ฮิ.). **คริสต์-ศักราช** น. จำนวนปีนับตั้งแต่พระเยซูเกิดมา; ชาวยุโรปใช้เป็นเครื่องนับปีอย่างพระพุทธศักราชของเรา. (ฮิ.). **คริสตัง, คริสเตียน** น. ผู้นับถือพระเยซูคริสต์. (ฮิ.).

ครี่ครอ [คฺรี่คฺรอ] (โบ ; กลอน) ว. รีรอ เช่น จักเลี้ยงชีพเคร่าครี่ครอ อยู่เท่าเพียงพอชีพิตก็ยากยังฉงน. (สมุทรโฆษ).

ครีบ [คฺรีบ] น. อวัยวะของปลาซึ่งมีอยู่ตามใต้ท้องและสันหลังที่ติดกัน เป็นพิดไป ; เรียกของบางอย่างที่มีลักษณะเช่นนั้น เช่น ครีบตาล. **ครีบสิงห์** น. ชื่อลายชนิดหนึ่ง.

ครีษมายัน (ดาราศาสตร์) น. พระอาทิตย์โคจรไปถึงจุดหยุด (Solstice) คือ จุดสุดทางเหนือในราววันที่ ๒๒ มิถุนายน เรียกว่า ครีษมายัน (Summer solstice) เป็นจุดในหน้าร้อน มีกลางวันนานกว่ากลางคืน, ตรงข้ามกับเหมายัน.(สํ.คฺรีษม+อายน).

ครี [คฺรี] (ปาก) ว. เก่าไม่ทันสมัย.

ครึกครื้น [คฺรึกคฺรื้น] ว. รื่นเริง, สนุกสนาน, เอิกเกริก.

ครึกโครม [คฺรึกโคฺรม] ว. อึกทึก, ดังตึงตัง, น่าตื่นเต้น.

ครึ่ง [คฺรึ่ง] ว. กึ่ง, หนึ่งส่วนในสอง. **ครึ่ง ๆ กลาง ๆ** ว. ไม่ตลอด, ไม่จบ.

ครื่น, ครื่น ๑ [คฺรื่น, คฺรื่น] น. ชื่อเครื่องดักนกและไก่ทำเป็นบ่วง.

ครึ้ม, ครึ้มครุ [คฺรึ้ม, คฺรึ้มคฺรุ] น. ป่าทึบ, ป่ารก.

ครึ้ม [คฺรึ้ม] ก. ก้องและเสนาะ เช่น เสียงกลองกระหึ่มครึ้มเสียง; ร่มเย็น เช่น ป่าครึ้ม; ตกและงาม (ใช้กับหนวด); มืดมัว เช่น อากาศครึ้ม; ทำให้เพลิดเพลิน เช่น เสียงมโหรีครึ้ม. ก. กรึ่ม, กระหยิ่ม, เช่น ครึ้มใจ.

ครืด ๑ [คฺรืด] ว. เสียงลากสิ่งของครูดไป.

ครืด ๒ [คฺรืด] (ปาก) ว. ดาษไป.

ครืน ๒ [คฺรืน] ว. เสียงดังลั่น เช่น ฟ้าร้อง.

ครืน ๓, ครื้น, ครื้นครั่น, ครื้นครั่น (คฺรืน, คฺรื้น,-ครั่น) ว. เอิกเกริก, กึกก้อง, สนั่น, มากด้วยกัน.

ครื้นครึก [คฺรื้นคฺรึก] ว. ครึกครื้น, รื่นเริง, สนุกสนาน, เอิกเกริก.

ครื้นเครง [คฺรื้นเคฺรง] ว. เสียงดังครึกครื้น.

ครือ [คฺรือ] ว. ไม่คับไม่หลวม, พอดี. (ใบ) คือ.

ครุ [คฺรุ] น. ภาชนะสานชนิดหนึ่งรูปกลมๆ ยาด้วยขันสำหรับตักน้ำ.

ครุ [คะรุ] น. ครุ. ว. หนัก, ใช้ในตำราฉันทลักษณะ หมายถึงพยางค์ที่มีสระยาวหรือสระสั้นที่มีตัวสะกด. (ป. ครุ, คุรุ, ว่า ครุ, หนัก, สูง; ส. คุรุ ว่า ใหญ่, หนัก, ครุ). **ครุภัณฑ์** น. ของหนัก, หมายถึงของที่ใช้ทนทาน. **ครุวาร** น. วันพฤหัสบดี. (ป.).

ครุกะ [คะรุ—] (แบบ) ว. หนัก เช่น ครุกาบัติ ว่า อาบัติหนัก. (ป.).

ครุคระ [คฺรุคฺระ] ว. ขรุขระ, ไม่เรียบ.

ครุฑ [คฺรุด] น. พญานกชนิดที่เป็นพาหนะของพระนารายณ์, ชื่อดาวฤกษ์อุตราสาฒ. **ครุฑพ่าห์** น. เครื่องหมายรูปครุฑ เช่น ธงครุฑพ่าห์ คือ ธงที่มีรูปครุฑ.

ครุ่น [คฺรุ่น] ว. มุ่น, บ่อยๆ, ร่ำไป. (ใช้สำหรับคิด).

ครุมเครือ [คฺรุมเคฺรือ] ว. ไม่ส่าง, ไม่สว่าง, ไม่กระจ่าง, คลุมเครือ ก็ใช้.

ครุย [คฺรุย] น. ชื่อเสื้อคลุมประดับเกียรติยศและหน้าที่ในพระราชพิธี, ชายผ้าที่ทำเป็นเส้น ๆ.

ครุวนา [คะรุวะนา] น. อุปมา, เปรียบ.

ครู [คฺรู] น. ผู้สอน. (ป. ครุ, คุรุ; ส. คุรุ).

ครู่ ๑ [คฺรู่] น. เวลาบัดเดี๋ยว.

ครู่ ๒ [คฺรู่] ก. ถูไป, สีไป.

ครูด [คฺรูด] ก. ถูไป, สีไป.

คฤโฆษ [คฺริโฆด] (กลอน) ก. กึกก้อง, ดังลั่น, เช่น คฤโฆษกลองน้องเกล้า คลี่คูริย. (ยวนพ่าย).

คฤนถ์ [คฺริน] น. ตัวหนังสือแบบหนึ่งที่ใช้เขียนตำราพราหมณ์ ซึ่งได้แบบมาจากอินเดียภาคใต้ เรียก คฺรนฺถ.

คฤห [คฺริหะ] น. เรือน, ช่องคูหา, มณฑปที่อยู่บนเรือหรือรถ เช่น เรือคฤห รถคฤห. (ส.). **คฤหบดี** น. พ่อเจ้าเรือน, ผู้มั่งคั่ง. (ส.). **คฤหปัตนี** (แบบ) น. แม่เจ้าเรือน. (ส.).

คฤหัสถ์ [คฺริหัด] น. ผู้ครองเรือน, ผู้ไม่ใช่นักบวช. (ส. คฤหสฺถ).

คฤหา (กลอน) น. เรือน เช่น มักเที่ยวสู่

คฤหา แห่งท่าน นะพ่อ. (โลกนิติ ๒).

คฤหาสน์ [คฺริหาด] น. เรือน, โดยมากหมายถึงเรือนอันสง่าผ่าเผย. (สํ. คฤหาสน).

คล (แบบ) น. คอ เช่น เหลือกตาเมียงเอียงคล. (ม. คำหลวง กุมาร). (สํ. ; ปํ.)

คลวง [คฺลวง] น. เรือน, ที่นั่ง, ตำหนัก ; โรงถลุงตีบุก.

คลอ, คล้อ [คฺลอ, คฺล้อ] ก. เคียงกันไป; หล่อหน่วยตา เช่น น้ำตาคลอตา. **คลอเคลีย** ก. เคียงเคล้ากันไป. **คลอแคล, คล้อแคล้** ก. ไม่ห่างออก, เคียงกัน, เช่น บึกเจ้ายังอ่อนคลอแคล, คลั้งโคลงคล้อแคล้ในรัง. (สมุทรโฆษ).

คลอก ๑ [คฺลอก] ก. เผา, ลวก, ลน.

คลอก ๒ [คฺลอก] (โบ; กลอน) น. คลอง เช่น บตาลคดีคลอกยุกติ. (สมุทรโฆษ).

คลอง [คฺลอง] น. ทาง, ทางน้ำ, ลำน้ำ.

คล่อง [คฺล่อง] ว. สะดวก, ง่าย, ไม่ขัดข้อง. **คล่องแคล่ว** ว. ว่องไว, ชำนาญ.

คล้อง [คฺล้อง] ก. เอาของที่เป็นวงหรือบ่วงสวมสิ่งใดสิ่งหนึ่งเข้า, เกี่ยวกัน, รับกัน. **คล้องจอง** ก. รับสัมผัสกัน, ถูกต้องกัน, ไม่ขัดกัน.

คลอด [คฺลอด] ก. ออกลูก, ออกจากครรภ์, ราชาศัพท์ว่า ประสูติ.

คลอน [คฺลอน] ว. ไม่แน่น, ง่อนแง่น โยก, โคลง, ไหว, เคลื่อน เช่น แล้วเสด็จคลอนคล้อยคลาศ. (ม. คำหลวง ทานกัณฑ์). (คอน อะหมว่า เคลื่อน). **คลอนแคลน** ว. ง่อนแง่น, ไม่แน่น.

คล้อย [คฺล้อย] ก. หันไป, เยื้องไป, เอียงไป, หย่อนลงไป, ผ่อนตาม, พ้นไป. **คล้อยคล้อย** ก. ไกลออกไปทุกที, เคลื่อนออกไปไกล. (คล้อย อะหม ว่าไปช้า ๆ).

คละ [คฺละ] ว. เจือ, ปน, เช่นผลไม้ผลเล็กผลใหญ่ปนกัน เรียกว่า คละกัน, ระคนกัน. **คละคล้ำ** ว. ปนกันไป, คั่นไป.

คละคลุ้ง (กลอน) ก. คลุ้ง, เหม็นคล้ายกลิ่นของเค็มปนกับของเน่า, เช่น ใบก็เหม็นคาวปลา คละคลุ้ง. (โลกนิติ ๓).

คลัก ๑ [คฺลัก] ก. ยัดเยียด, ออกันอยู่, รวมกันอยู่มากๆ; เข้าอยู่ในตาที่จะสุก (ดวด). (ถิ่น—ปักษ์ใต้) น. ที่ ๆ ไก่เขี่ยเป็นหลุมแล้วนอนตามกลางดิน.

คลัก ๒ [คฺลัก] (ถิ่น) ว. สกปรก.

คลัง ๑ [คฺลัง] น. สถานที่สำหรับเก็บทรัพย์สมบัติของหลวง, ที่รักษาและจ่ายเงินหลวง, สถานที่สำหรับเก็บของเป็นจำนวนมาก ๆ.

คลัง ๒ [คฺลัง] น. ไม้กระบอกที่ร้อยไข่หรือเชือกสำหรับล่ามสัตว์หรือเรือ; การผูกคอสัตว์ให้เข้าคู่กัน เพื่อไม่ให้พรากกัน หรือฝึกหัดตัวที่ไม่ชำนาญงาน เช่น เอาวัวไปผูกเข้าคู่กัน ว่านอาวัวไปคลัง.

คลั่ง ๑ [คฺลั่ง] ก. กระวนกระวาย. ว. เพ้อ, มีสติฟั่นเฟือน, เสียสติ.

คลั่ง ๒ [คฺลั่ง] (กลอน) ก. คั่ง เช่น ชกเนตรคลั่งคลอนัยนา. (อิเหนา).

คลับคล้าย [คฺลับคฺล้าย] ก. ราง ๆ, จำได้บ้างไม่ได้บ้าง, เห็นไม่ถนัด. ในบทกลอนใช้ คลับ คำเดียวก็มี เช่น เคลิ้มคลับหลับลืมไหล เป็นเหตุ. (ไตรนิติ ๓๕๘). **คลับคล้ายคลับคลา** ว. ไม่แน่, ไม่ชัด, ราง ๆ เช่น คลับคล้ายถึงท่งนา คลับคลาถึงท่งหญ้า.

คลา [คฺลา] ก. เดิน, เคลื่อน, คล้อย, คลาด, เช่น อายแก่ราชาคลา ยศแท้. **คลาคล่ำ** ก. ไปเป็นฝูง ๆ. **คลาไคล** ก. เดินไป, เคลื่อนไป.

คล้า [คฺล้า] น. ชื่อไม้ลำต้นและใบคล้ายต้นข่า มีผิวคล้ายหวาย ใช้ผิวสานเสื่อ.

คลางแคลง [คฺลางแคฺลง] ก. สงสัย, ไม่แน่ใจ, กินใจ.

คลาด [คฺลาด] ก. แคล้ว, เลื่อน, ผิดพลาด, ไม่ถูก, ไม่ตรง, ไม่พบ.

คลาน [คฺลาน] ก. ไปด้วยมือและเข่า, กิริยาที่ทำเช่นนั้นด้วยศอก เรียกว่า คลานศอก, ด้วยเข่า เรียก คลานเข่า; กิริยาที่สัตว์เท้าสั้นเดิน เช่น เต่า, เหี้ย, จระเข้; เคลื่อนไป.

คลาย [คฺลาย] ก. คลี่ออก, ขยายออก; สร่าง, จืดจาง; เคลื่อน, ไป, ในโคลงหรือร่ายเมื่อต้องการเอกโทใช้ว่า คล่าย หรือ คล้าย ก็มี เช่น ยังทิศพ้นนั้นน้ำ คล่ายหน้าฉันนั้น. (ม. คำหลวง ทานกัณฑ์). **คลายคล้าย, คล้ายคล้าย** ก. เคลื่อนเรื่อย ๆ ไป, คล้อย, เช่น เข้าป่าไม้คลายคล้าย. (ลอ ๗๒); คลี่ไคลพลคล้ายคล้าย. (ลอ ๒๓๕). (ถิ่น—พายัพ). ก. ย้าย. (อะหม คล้ายคล้าย ว่าโดยลำดับ). **คลาย-เคลง** (โบ; กลอน) ก. ขยายตรงออก

ไป, เดินตรงไป, เช่น ครองคลายเคล่ง อาศรมบทนั้น. (ม. คำหลวง ทานกัณฑ์).

คล้าย, คล้ายคลึง (คฺล้าย, —คฺลึง) ว. แม้น, เกือบเหมือน, เช่น.

คล่าว [คฺล่าว] (กลอน) ก. ไหล, หลั่งไหล, เช่น รักษแรงรักษแคล้ว คล่าวใน. (ทวาทศมาส).

คลาศ [คฺลาด] (โบ) ก. คลาด เช่น ดอกไม้จวงจันทรคลาศแล. (ม. คำหลวง มหาราช).

คลำ [คฺลำ] ก. ใช้มือลูบเพื่อสำผัสสิ่งที่ต้องการ.

คล่ำ [คฺล่ำ] น. หมู่. ว. สับสน, เกลื่อนกล่น, มาก.

คล้ำ [คฺล้ำ] ว. ผิวดำ, ผิวไม่สุกใส, มัว, หมอง.

คลิง [คฺลิง] (โบ; กลอน) ก. คลึง เช่น นกปลิงคลิงคน ขบุษปรัตนบังอร. (สมุทรโฆษ).

คลิ้งโคลง [คฺลิ้งโคฺลง] น. ชื่อนกชนิดหนึ่ง ขนาดนกเอี้ยง, กิ้งโครง ก็เรียก.

คลิด [คฺลิด] ก. ขัด, แดลง, เคลื่อน, เคลื่อ, เช่น มาอย่าคลิดอย่าคลาด. (ม. คำหลวง มหาราช).

คลี [คฺลี] (โบ) น. การเล่นแข่งขันอย่างหนึ่ง ซึ่งขี่ม้าตีลูกกลมด้วยไม้.

คลี่ [คฺลี่] ก. คลาย, ขยายออก, แผ่ออก, เคลื่อน เช่น คลี่พล. **คลี่คลาย** ก. ขยายออก, แผ่ออก.

คลึง [คฺลึง] ก. ใช้ฝ่ามือกดและผลักหรือหมุนไปมา เพื่อให้กลมหรือให้เรียบ, อาการที่ทำเช่นนั้นด้วยสิ่งอื่น. **คลึงเคล้น** ก. ลูบคลำและบีบ. **คลึงเคล้า** ก. ลูบคลำ, เกลือกกลั้ว เช่นกิริยาที่แมลงภู่คลึงเคล้าดอกไม้.

คลื่น [คฺลื่น] น. น้ำในทะเลหรือแม่น้ำลำคลองที่บางส่วนเคลื่อนไหวนูนสูงกว่าระดับโดยปรกติแล้วลดลงและแลเห็นเคลื่อนไปเป็นระยะยาวหรือสั้นบนผิวน้ำ, โดยปริยายใช้แก่สิ่งอื่นที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน เช่น คลื่นเสียง. ก. เหียน, ทำอาการจะอาเจียน. **คลื่นกระทบฝั่ง** น. ชื่อเพลงชนิดหนึ่ง. **คลื่นไส้** ก. บ้นป่วนในลำไส้ชวนให้อาเจียน, โดยปริยายหมายความว่า บาดตาน่ารังเกียจ.

คลุก [คฺลุก] ก. เคล้า, ระคน, ประ-

ชิดติดพันเข้าไป, เช่น จุฬาคลุกปีกเป็า.

คลุกคลี ก. ปะปนกัน, ระคมกัน, มั่วสุมกัน.

–คลุกคลาน ใช้เข้าคู่กับคำ ล้มลุก เช่น ล้มลุกคลุกคลาน หมายความว่า คลานด้วยเตี้ยมตั้งตัวไม่ติด.

คลุ้ง ๑ [คฺลุ้ง] ก. เหม็นคลุ้งยกลิ่นของเค็มปนกับของเน่า.

คลุ้ง ๒ [คฺลุ้ง] น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง.

คลุม [คฺลุม] ก. กิริยาที่เอาของที่เป็นผืนเช่นผ้าหรือเสื่อปก, โดยปริยายหมายความว่าไม่เปิดเผยให้กระจ่าง. **คลุมเครือ** ว. ไม่ส่าง, ไม่สว่าง, ไม่กระจ่าง. ครุมเครือ ก็ใช้. **คลุมประทม, คลุมผทม** (ราชา) น. ผ้าห่มนอน. **คลุมโปง** ก. กิริยาที่เอาผ้าปกทั้งตัว.

คลุ่ม [คฺลุ่ม] ก. ลักษณะสิ่งของที่มีรูปไม่แบนทีเดียว แต่มีรูปงุ้ม เช่น ร่ม หรือฝาชี.

คลุ้ม [คฺลุ้ม] ว. มืดมัว, ไม่แจ่มใส. **คลุ้มคลั่ง** ก. มีสติฟั่นเฟือน, เสียสติฟั่งซ่าน, กระวนกระวาย, กลุ้มใจ, เป็นบ้า.

ควง น. เกลียว เช่น ตะปูควง; เครื่องตีหนังสือใบลานเพื่อทำใบลานให้เรียบเป็นต้น; บริเวณ เช่นคำว่า ควงไม้อัศวัตถพฤกษ์; เครื่องหมายรูปอย่างนี้ ? หรือ } ก. หมุน, ทำให้หมุน.

ควณ ก. คำนวณ เช่น คุณควณสวนสอบ. (อิเหนา).

ควน (ถิ่น–ปักษ์ใต้) น. เนิน, เขาดิน.

ควบ ก. วิ่งห้อ, ใช้สำหรับม้า; คุมกันเข้า, ประสมกันเข้า, รวมกันเข้า, รวบรัดเข้าไป, เช่น ควบเชือก, ควบไม้. **ควบคุม** ก. ดูแล, กำกับดูแล. (กฎ) ก. กักหรือขังผู้ต้องหาในคดีอาญาระหว่างสืบสวนไว้ไม่ให้เป็นอิสระ.

ควย น. ของลับของชาย.

ควร ว. ถูกต้อง, เหมาะ, พอดี ๆ, ชอบ; เป็นคำช่วยกริยาในความคล้อยตาม เช่น ควรทำ ควรกิน.

ควัก [คฺวัก] ก. งอนิ้วตักออกมา, ใช้เครื่องมือทำอาการเช่นนั้น; ถักด้วยไม้เป็นลวดลายต่าง ๆ โดยใช้เครื่องมือชนิดหนึ่งเรียกว่า ควักลูกไม้. **ควักลงหลุม** น. การเล่นชนิดหนึ่งของเด็ก คิดเบี้ยลงหลุม.

ควักค้อน [คฺวัก-] ก. ค้อนจนหน้าคว่ำ.

ควั่งคว้าง [คฺวั่งคฺว้าง] (กลอน) ว. แกว่งไปมา, กวัดแกว่ง, ไหลวน.

ควัน [คฺวัน] น. สิ่งที่เห็นเป็นสีดำหรือขาวคล้ายหมอกลอยออกมาจากของที่ไหม้ไฟ, สิ่งที่มีลักษณะคล้ายเช่นนั้น. **ควันหลง** ว. ยังไม่หมดควัน, โดยปริยายหมายถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้นแล้วและกลับปรากฏกระเส็นกระสายขึ้นอีก.

ควั่น [คฺวั่น] น. ขั้วผลไม้ที่ต่อกัน. ก. ทำให้เป็นรอยด้วยคมมีดโดยรอบ. **ควั่นจุก** ก. ถันผมให้เป็นฐานกลมเพื่อให้ผมงอกขาวสำหรับไว้จุก.

คว้า [คฺว้า] ก. ฉวย, โฉบ; กิริยาชักว่าวกระตุกให้หัวว่าวปักลงแล้วช้อนขึ้นไปทางใดทางหนึ่งตามความต้องการ. **คว้าไขว่** ก. เอื้อมมือฉวยเอาอย่างสับสน, พยายามจับหรือถือเอา.

ควาก ๑ [คฺวาก] ว. กว้างออกไป, ไคออกไป. (ใช้เฉพาะรูและช่อง).

ควาก ๒ [คฺวาก] (เสียง) ว. เสียงฉีกผ้า, เสียงผ้าขาด.

คว้าง [คฺว้าง] ว. แกว่งอยู่, หมุนลอยอยู่, ละลายเหลวอย่างน้ำ เช่น โลหะหลอม, ไม่มีหลักหรือที่ยึดเหนี่ยว.

ควาญ [คฺวาน] น. ผู้เลี้ยงและขี่ขับช้าง, ใช้กับสัตว์อื่นก็มี เช่น ควาญแรด. (สมุทรโฆษ). ควาญแกะ, ควาญม้า. (บรัดเล).

ควาน [คฺวาน] ก. คลำหา, กวาดหา, กิริยาที่เอามือหรือสิ่งของค้นหาสิ่งของในน้ำหรือในที่มืด. น. ฟาน.

คว้าน [คฺว้าน] ก. แขวะ, ทำให้เป็นช่อง, ควักออก.

ความ [คฺวาม] น. เรื่อง, เนื้อเรื่อง, อาการ, คดีที่ฟ้องร้องกันในโรงศาล; คำนำแสดงความคิดทางนามธรรม เช่น ความดี, ความชั่ว, ความฝัน, ความคิด. **ความชอบ** น. คุณความดีที่ควรได้รับบำเหน็จ.

ควาย [คฺวาย] น. สัตว์จำพวกวัว บางชนิดเลี้ยงไว้สำหรับใช้งาน. **ควายพระอินทร์** น. หนอนกระทู้.

คว่าว [คฺว่าว] น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง, กว้าวก็เรียก. (Adina cordifolia).

คว่ำ [คฺว่ำ] ก. ตรงกันข้ามกับหงาย, กิริยาที่เอาหน้าหรือข้างบนลงล่าง. **คว่ำตายหงายเป็น** น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง. **คว่ำบาตร** น. การทำโทษที่พระสงฆ์ทำ

แก่ชาวบ้าน คือไม่เข้าบ้านและไม่เกี่ยวข้องในการบุญต่าง ๆ ของเขา. **คว่ำหลัง** (ปาก) ก. ขับคร่ำเพื่อเขื่อน.

ควินิน [คฺวินิน] น. ชื่อยาแก้ไข้ ทำจากเปลือกไม้ซิงโกนา (Cinchona).

ควิวๆ [คฺวิว—] (โบ; กลอน) ว. อาการที่ใจหวิวๆ.

ควิวควัง, ควิวคว่าง, ควิวคว้าง [คฺวิวคฺวัง, - คฺว่าง, - คฺว้าง] (กลอน) ก. ไหลลิ่วหวิวหวาดใจ เช่น สาครควิวคว่าง, ใช้โดยปริยายว่า เรื่องร้าง, กว้างใหญ่, น่ากลัว.

คห [คะหะ] (แบบ) น. เรือน, ใช้เป็นคำหน้าสมาส เช่น คหกรรม (ป.). **คหบดี** น. พ่อเจ้าเรือน, ผู้มีอันจะกิน. (ป.). **คหปตานี** น. แม่เจ้าเรือน. (ป.).

คหัฐ (ปาก) น. คฤหัสถ์. (ป. คหฏฺฐ).

คอ น. ส่วนแห่งร่างกายที่ต่อศีรษะกับตัว, ราชาศัพท์ว่า พระศอ; ส่วนของภาชนะที่คอดอยู่ระหว่างตัวกับปาก เช่น คอหม้อ; ใช้เป็นสำนวนหมายความว่า ชอบ เช่น คอเดียวกัน (ชอบอย่างเดียวกัน); ชอบพอ เช่น ถูกคอกัน. **คอแข็ง** ก. นิ่งเพราะเถียงไม่ขึ้น ว. ทนต่อรสอันเข้มหรือรุนแรงได้. **คอคอด** น. แผ่นดินที่ถ่วงต่อส่วนใหญ่สองข้าง. **คอแดง** น. ชื่องชนิดหนึ่ง อยู่ในสกุลงูปลา อาศัยอยู่ในบริเวณที่มีน้ำ กินปลาและกบเป็นอาหาร คอสีแดง. (Tropibonotus submeniatus) **คอตก** ก. หัวงุบลงมา, แสดงอาการเสียใจ. **คอต่อ** น. ส่วนคอที่ต่อกับท้ายทอย. **คอตั้ง** น. เรียกเสื้อชั้นนอกที่คอตั้งจนทับลำคอ. **คอนาค** น. ชื่อดาวฤกษ์เชมฐา. **คอพอก** น. โรคเนื้องอกที่คอใต้คาง. **คอพับ** น. เรียกเสื้อชั้นนอกที่คอพับลงมา. **คอไฟ** น. ส่วนของโคมหรือตะเกียงตรงที่ต่อกระจุบกับหม้อน้ำมัน. **คอม้า** น. ชื่อดาวฤกษ์อัศวยุช. **คอระฆัง** น. ส่วนพระเจดีย์ตรงคอด ต่อองค์พระเจดีย์ (ที่เรียกระฆัง) กับขอด. **คอแร้ง** น. ปากกาชนิดปากแหลม. **คอสอง** น. ผู้รองถัดจากคนที่หนึ่งในวงเพลงที่ร้องแก้กัน; ส่วนของเรือนที่ต่อตั้งแต่หัวเสาสุดขึ้นไปอีกชั้นหนึ่งถึงจันทัน. **คอสูง** ก. ชอบรสดีๆ, ชอบของแพง ๆ, ชอบคิดอ่านที่ดีเลิศ, ชอบคบคนชั้นสูง. **คอหอย** น. ส่วนของคอตรงเหนือลูกกระเดือกขึ้นมา. **คอหอย**

พอก น. โรคคอพอกโต. คออ่อน น. งูพิษทะเล มีลักษณะหัวกลมเล็ก คอกลมระหง หางแบน สีบนหลังเป็นสีเทาหรือดำ ท้องขาว ว่องไวกว่างูชนิดอื่น ๆ ขนาดยาว ๓๐-๖๐ เซนติเมตร (Hydrophis ornota), ชนิดที่มีปล้องสีดำตามตัว เรียกว่า คออ่อนชนิดปล้อง (Hydrophis Cyanacineta).

ค้อ น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง.

คอก น. ที่ล้อมขังสัตว์, เล้า. (ถิ่น-พายัพ) น. คุก, เรือนจำ. ว. คด, งอ, ใช้เฉพาะแขน เช่น แขนคอก.

ค่องอ้อย น. ชื่อการพนันด้วยทายสั้นยาวของอ้อย โดยเอามือสับคาไว้ที่ท่อนอ้อย.

คอด ว. เล็กตอนกลาง, กิ่ว.

คอน น. ไม้ที่ทำไว้ให้นกจับ. ว. หนักไปข้างหนึ่ง. ก. ใช้ปลายไม้ข้างหนึ่งคานสิ่งของไว้; พายเรือคนเดียว, พายเรือ.

ค่อน ๑ ก. แสร้งว่าให้เจ็บใจ. ว. มากกว่าครึ่ง, เกือบเต็ม, เอียงไป. ค่อนขอด ก. เก็บความชั่วทั้งหมดขึ้นมาว่าให้เจ็บใจ. ค่อนแคะ ก. ค้นหาอาสิ่งที่ไม่ดีขึ้นมาว่าให้เจ็บใจ.

ค่อน ๒ ก. ตัด, ทอน, เช่น ค่อนพวนขาดเป็นทุ่น. (ตะเลงพ่าย ๑๗๒).

ค้อน ๑ น. ชื่อไม้ใช้เป็นเครื่องตีเช่นตะพด; ชื่อเครื่องมือสำหรับเคาะตอกตีทุบ; เครื่องมือชนิดหนึ่งใช้ในการจับปลา. ค้อนกลอง น. ชื่อต้นไม้ใช้ทำยา. ค้อนทอง น. ชื่อนกร้องเสียงดังกุ๊ก ๆ. ค้อนห้อย น. ชื่อนกกินปลาอยู่ในจำพวกนกกระสา, ช้อนหอย ก็ว่า.

ค้อน ๒ ก. แสดงความไม่พอใจด้วยใช้ตาอย่างหนึ่ง. ค้อนติง ก. พูดโดยความริษยา.

คอนกรีต น. วัตถุที่ผสมด้วยหิน ปูนซิเมนต์ ทราย เป็นต้น สำหรับการก่อสร้าง.

คอบ (ใบ) ก. ครอบ, รักษา, ครอบงำ, ครอบครอง.

คอม น. เครื่องใส่คอควายสำหรับลากเลื่อน, ไถก ก็เรียก.

ค่อม น. ชื่อแมลงปีกแข็งในจำพวกแมลงทับแต่ตัวเล็ก บางทีเรียกว่า แมลงทับเล็ก หรือแมลงค่อมทอง ก็เรียก. (Hypomeces squamosus). ว. เตี้ยผิดธรรมดา, หลังงอ.

ค้อม ก. น้อมลง, ก้มหลัง.

คอย ๑ ก. รอ, ท่า.

คอย ๒ น. ชื่อหอสูงสำหรับดูเหตุการณ์.

คอยเหตุ ก. ระวังเหตุการณ์.

ค่อย ว. ช้า, เบา, เรื่อย ๆ, ไม่รีบร้อน.

ค่อยดีขึ้น ว. เริ่มดีขึ้นเล็กน้อย. **ค่อยยังชั่ว** ว. ดีขึ้น, ทุเลาขึ้น.

ค้อย (กลอน) ก. คล้อย. ว. เบา, เนือง, บ่อย.

คอแลน น. ชื่อลูกไม้ชนิดหนึ่ง สีและรสคล้ายลิ้นจี่ แต่ผลเล็กกว่า.

คะ ๑ ใช้นำหน้าคำที่ตั้งต้นด้วยตัว ค มีความแปลอย่างเดียวกับคำเดิมนั้น เช่น คะคก, คะคร่อง, คะคร้าม, คะคริ้น ฯลฯ.

คะ ๒ ว. เป็นคำรับแสดงความเคารพอย่างจ้ะ.

คะไขว่ [—ไขฺว่] (กลอน) ว. สับสน.

คะค้อย (กลอน) ก. เดินไม่ขาดตอน.

คะคาน ก. คัดค้าน.

คะคิ้ง (กลอน) ว. ดังสนั่น.

คะนน น. หม้อดินขนาดใหญ่.

คะนอง ก. คึก, ลำพอง, ไม่สุภาพ.

คะนึง ก. คำนึง, คิดถึง, คิด, นึก, ระลึก.

คะเน ก. กะ, คาด, หมาย, ประมาณ.

—คะเนงร้าย ใช้เข้าคู่กับคำ ข่มเหง.

คะแนน น. สิ่งที่เป็นเครื่องหมายในการนับ.

คะใน (โบ) บ. ใน. (ใช้อย่างเดียวกับ "ใน").

คะมำ ก. ล้มคว่ำ.

คะมึก ว. แข็งแรง, ล่ำสัน.

คะยั้นคะยอ ก. รบเร้า.

คะเยอ ว. มาก, ใช้สำหรับคัน.

คัก, คั่ก (เสียง) ว. เช่นเสียงฝนตกหนัก; เสียงหัวเราะ.

คัคนะ [คัคฺนะ] (แบบ) น. ฟ้า (ป.; สํ. คคน).

คัคนัมพร [คัคฺนำพอน] (แบบ) น. ฟ้า. (ป.; สํ. คคน + อมฺพร : ฟ้าฟ้า).

คัคนางค์ [คัคฺนาง] (แบบ) น. ฟ้า. (ป. คคน + องฺค : ส่วนแห่งฟ้า).

คัคนานต์ [คัคฺนาน] (แบบ) น. ฟ้า. (ป. คคน + อนฺต : สุดฟ้า).

คั่ง ว. อัดแอ, แน่น, ประดัง, ค้างอยู่.

คั่งแค้น ก. ใกรธอัดอั้นอยู่ในใจ.

คังไคย น. ชื่อช้างตระกูลหนึ่งในสิบตระกูล เรียกว่าคังไคยหัตถี สีน้ำไหล. (ดู กาฬาวก).

คัจฉ [คัจฉะ] น. กอไม้ เช่น คัจฉลดาชาติ. (ม. ร่ายยาว ร. ๔). (ป.).

คัณฑมาลา น. ชื่อผีที่ขึ้นเป็นแถวตามคอ.

คัณฑสูตร น. ชื่อผีชนิดหนึ่ง.

คัด ก. งัด; เลือก; ลอก เช่น คัดหนังสือ; ลอกแบบ; ดึงหรือแน่น เช่น คัดจมูก, ท้องคัด; ทำให้แยกออกไป เช่น คัดเวทมนตร์คาถาอาคม. (อะหม คัด ว่า แยก, ทำให้แยก). **คัดค้าน** ก. ทักท้วง, ทัดทาน. **คัดง้าง** ก. งัดแล้วดึงออก, ต้านทาน, ทักท้วง, ขัดแย้ง. **คัดฉาก** ก. ถือท้ายเรือ. **คัดชุน** น. เครื่องมือคัดคลองเลือย. **คัดเลือก** ก. เลือกเอาที่ดีไว้, คัดเอาที่เสียออก. **คัดเลือด** ก. ทำให้เลือดหยุด.

คัดเค้า น. ชื่อไม้ดอกชนิดหนึ่ง เป็นไม้เลื้อยมีหนาม. โยทะกา ก็เรียก.

คัดช้อน น. เครื่องจับปลาชนิดหนึ่ง ใหญ่กว่าสวิง ถักเป็นร่างแห ขอบเป็นรูปสามเหลี่ยม มีด้ามจับ.

คัดช้อน

คัดมอน น. ต้นขัดมอน

คัน ๑ แนวดินที่พูนขึ้นสำหรับกั้นน้ำ เช่น คันนา; เครื่องสำหรับถือที่มีลักษณะยาว เช่น คันแร้ว, คันเบ็ด; ลักษณะนามเรียกของที่มีด้ามถือบางอย่าง เช่น ช้อนและเบ็ด. **คันฉ่อง** น. เครื่องส่องหน้า; บัดนี้เรียกกระจกเงามีกรอบสองชั้นสำหรับเอนเข้าออกได้ เช่นตั้งบนโต๊ะเครื่องแป้ง. **คันฉัตร** น. ชื่อดาวฤกษ์วิสาขา. **คันฉาย** น. เครื่องส่องหน้า, กระจกเงา. **คันชัก** น. คันไถ, ที่สำหรับเทียมวัวและควาย, ที่สำหรับโยงเชือกชัก; ไม้สีซอ. **คันชั่ง** น. เครื่องชั่งซึ่งมีคันบอกจำนวนน้ำหนักที่ชั่ง. **คันชีพ** น. เข็มขัดมีกระเป๋าใส่ลูกปืน (สำหรับทหาร), ถุงเขียนบับห้อยจากผ้าหลังสองข้าง สำหรับใส่อาหาร ของกินและอาวุธ เป็นต้น (สำหรับช้าง), ถุงหนังห้อยสองข้างคอม้า สำหรับใส่ข้าวของกินเป็นต้น (สำหรับม้า), จงกลเทียนหลายกิ่งสำหรับถือแกว่งในมือขวา มือซ้ายแกว่งบัณเฑาะว์ (สำหรับพราหมณ์). **คันบวย** น. ไม้ติดช่อฟ้าต่อกับสันอกไก่. **คันโพง** น. เครื่องสำหรับตักน้ำหรือโพงน้ำ มีคันยาวที่ปลาย มีเชือกผูกโพงเพื่อให้แข็งแรง.

คัน ๒ ก. รู้สึกให้อยากเกา, มือหรือปากอยู่ไม่สุข ว่า มือคัน ปากคัน. **คันมือ** ใช้เป็นสำนวน เช่น อยากตี ว่าคันมือ อยากด่า ว่าคันปาก.

คัน ๓ น. ต้นไม้ขนาดเล็ก สูง ๗ เมตร ขึ้นเป็นซิงอยู่ตามชายน้ำ ดอกสีชมพู. (Paranephelium macrophyllum).

คั่น ก. กันไว้, กั้นไว้, แทรกในระหว่าง.

คั้น ก. บีบขยำโดยแรงเพื่อให้น้ำที่มีอยู่ออกมาหมด เช่น คั้นกะทิ.

คันจาม น. ไม้สำหรับติดเชือกบาศใช้ถือในเวลาทำการคล้องช้าง เรียกว่า ไม้คันจาม.

คันโดง น. กระโดง เช่น มาขึ้นคันโดงคอยดู. (สุธน).

คันถ [คันถะ] น. คัมภีร์. (ป.). **คันถธุระ** น. การเล่าเรียนคัมภีร์ปริยัติ คู่กับวิปัสสนาธุระ เรียนวิปัสสนา. (ป. ; ส.). **คันถรจนาจารย์** น. อาจารย์ผู้แต่งคัมภีร์. (ป.).

คันทรง [คันชง] น. ไม้ปลูกขนาดเล็กใช้ทำยา ดอกสีเหลือง ๆ (Colubrina asiatica), อีกชนิดหนึ่งเป็นไม้ป่าเป็นเถามักมีตามป่าที่ดินทรายใกล้ทะเล ใบใช้มุงหลังคา (Ancistrocladus extensus).

คันธ [คันทะ] (แบบ) น. กลิ่นหอม, เมื่อใช้เป็นส่วนหน้าสมาสแปลว่าหอม. (ป.); ชื่อช้างตระกูลหนึ่งในสิบตระกูล เรียกว่า คันธหัตถี สีไม้กฤษณา มีกลิ่นตัวหอม. (ดู กาฬาวก). **คันธกุฎี** น. ที่ประทับของพระพุทธเจ้า. (ป.). **คันธมาทน์** ว. เป็นเครื่องยังสัตว์ให้เมาด้วยกลิ่นหอม, ชื่อภูเขา, ภูเขาผาหอม.

คันธารราษฎร์ น. พระปฏิมากรแบบหนึ่งสำหรับตั้งในพิธีขอฝนและแรกนาเป็นต้น.

คันหามเสือ น. ชื่อต้นไม้ขนาดเล็ก มักขึ้นตามหินใกล้ลำธารในป่า (Trevesia valida), อีกชนิดหนึ่งเป็นไม้ขนาดสูง ใบยาวราว เมตร (Aralia armata).

คับ ว. แน่น, ติงตัว, ผึ้ด. **คับขัน** ว. เข้าที่จำเป็น. **คับคั่ง** ก. ยัดเยียด, เบียดเสียดกัน, อัดแอ. **คับแค้น** ว. ลำบาก, ยากไร้, ผึ้ดเคือง. **คับแคบ** ว. ไม่กว้าง. **คับใจ** ก. อึดอัดใจ, อัดอั้นตันใจ, มักใช้เข้าคู่กับคำ อก ว่า คับอกคับใจ

—คับค้อน ใช้เข้าคู่กับคำ สำรับ เช่น สำรับคับค้อน.

คับคา น. ชื่อนกในวรรณคดี (Merops philippinus).

คับแค น. ชื่อนกชนิดหนึ่งในจำพวกเป็ดน้ำ (Nettapus coromandelianus).

คัพภ์ น. ครรภ์, ท้อง, ห้อง. (ป.). **คัพภสาลี** น. ข้าวที่กำลังท้อง, ข้าวที่ยังไม่ออกรวง, มักเอามาคั้นเป็นข้าวยาคู. (๑๒ เดือน).

คัพโภทร [คับโพทอน] น. ครรโภทร, ท้องมีลูก. (ป. คพฺภ + อุทร).

คัมภีร์ [คำพี] น. ตำราที่ยกย่อง เช่น ตำราทางศาสนา, ตำราโหราศาสตร์, ตำราแพทยศาสตร์, ลักษณะนามเรียกตำราเหล่านี้ เช่น ว่า คัมภีร์หนึ่ง สองคัมภีร์. ว. ลึกซึ้ง. (ป.). **คัมภีรภาพ** น. ความลึกซึ้ง.

คัล (กลอน) (ราชา) ก. เผ้า เช่น พระโรงคัล ว่าที่เผ้า. (ข. คาล่).

คัว (ถิ่น) ก. ทำให้สะอาด, ชำระล้าง, เช่น คัวปลา ว่าขอดเกล็ดปลาแล้วผ่าท้องล้างให้สะอาด.

คั่ว ๑ ก. เอาสิ่งของใส่กระเบื้องหรือกระทะตั้งไฟให้ร้อนแล้วคนไปจนสุกหรือเกรียม; ชื่อแกงชนิดหนึ่ง.

คั่ว ๒ ก. ดอย, ใช้เฉพาะการพนัน เช่นการเล่นไพ่.

คา ๑ น. ไม้เครื่องจำคอนักโทษ. ก. ขัด, ข้อง, ติดอยู่, ค้างอยู่. **คาราคาค่า, คาราคาซัง** ว. ยังไม่เสร็จ, ยังไม่แล้ว, ค้างอยู่, ติดอยู่. **คาหนังคาเขา** ว. มีหนังและเขายังคามืออยู่, เป็นสำนวนเรียกผู้ถักวัวควายเขาน่า ซึ่งถูกจับได้พร้อมทั้งหนังและเขายังอยู่ที่ตัว, หมายความว่า กำลังมีของกลางที่ตัว.

คา ๒ น. ชื่อหญ้าใช้ใบทำเป็นตับมุงหลังคา. **คากรอง** น. เครื่องปกปิดร่างกายที่ทำด้วยหญ้า.

ค่า ๑ น. คุณประโยชน์ในตัวของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง, ราคา. (คณิต) น. เรียกผลที่ได้ในการทำเลข. **ค่าตัว** น. จำนวนเงินที่ซื้อทาสมา. **ค่าน้ำ** น. อากรจับสัตว์น้ำ, เงินที่ต้องเสียภาษีในการที่มีเครื่องมือจับสัตว์น้ำ. **ค่าน้ำเงิน** น. ค่าธรรมเนียมในการโอนส่งเงิน, ค่าธรรมเนียมในการซื้อขายตั๋วเงิน. **ค่าปากเรือ** (โบ) น. ค่าธรรมเนียมที่เก็บจากเรือบรรทุกสินค้าเข้ามาโดยวัดขนาดกว้างตอนกลางเรือเป็นกำหนด. **ค่าเผา** (โบ)

น. ค่าธรรมเนียมคูเงินโดยใช้วิธีเผาเงินตราเพื่อพิสูจน์.

ค่า ๒, ค่าคบ น. ง่ามไม้ที่กิ่งแยกกัน เช่น กลางบ่าค่าไม้. (ดึกดำบรรพ์).

ค้า ๑ ก. ทำการซื้อขาย, หาของมาขาย. **ค้าขาย** ก. ซื้อขาย. **ค้าประเวณี** ก. หากินในทางเป็นหญิงโสเภณี.

ค้า ๒, ค้าค้า (โบ) ก. ออกแสดง เช่น บค้าอาพม์ออกรงค์. (ตะเลงพ่าย); มีมือถือดาบกล้าอวดค้าค้าลำราม. (ม. คำหลวงกุมาร).

คาง ๑ น. ส่วนที่ยื่นอยู่ถัดปากลงมา, ราชาศัพท์ว่า พระหนุ. **คางทูม** น. โรคที่ทำให้คางบวม. **คางเบือน** น. ปลาไม่มีเกล็ด รูปร่างคล้ายปลาค้าว แต่คางล่างยื่นยาวกว่าปากบน เห็นเป็นคางเบือน, ปลาเบี้ยว ก็เรียก. (Belodonichthus dinemes). **คางหมู** น. รูปที่มีด้านกว้างข้างหนึ่งสอบเข้ามา, ชื่อรูปสี่เหลี่ยมต้นโตปลายเล็ก, เช่น นาคางหมู บัตรคางหมู; ชื่อดาวฤกษ์โรหินี.

คาง ๒ น. ชื่อต้นไม้ใบคล้ายใบต้นกระถิน. **คางโทน** น. ชื่อต้นไม้ใช้ทำยา.

ค่าง น. สัตว์เลี้ยงลูกด้วยน้ำนม รูปคล้ายชะนี มีหางเหมือนลิง แต่ยาวกว่า ขนสีดำ. (Presbytis phagrei).

ค้าง ก. คาอยู่, ติดอยู่, ยังไม่แล้ว; แรมคืน. น. ไม้หลักสำหรับให้ต้นไม้ขึ้นเกาะ เช่น ค้างพลู ค้างถั่ว; ชื่อเรียกถั่วฝักยาว.

คางคก น. สัตว์ในจำพวกกบ รูปร่างคล้ายกบ มีเท้าสี่เท้าและไม่มีหาง แต่หนังหยาบและขรุขระ (Bufo melonostictus); ชื่อปลาทะเลชนิดหนึ่ง รูปร่างเทอะทะ หัวค่อนข้างโต ไม่มีเกล็ด สีน้ำตาลเจือขาว ดูสกปรก ชอบอาศัยอยู่กับหิน บางทีเรียกว่าปลากบ ปูทะเล และผีหลอก (Batrachiss grunniens); ชื่อว่านชนิดหนึ่ง ต้นและหัวเหมือนอุตพิด คันจัด ใช้อยู่คงชั่วเบา. (กบิลว่าน).

ค้างคาว ๑ น. สัตว์เลี้ยงลูกด้วยน้ำนม หน้าคล้ายหนู ตัวป้อม ๆ มีขน มีปีกเป็นหนังบาง ๆ และบินได้อย่างนก อาศัยอยู่ในที่มืดเวลาเกาะใช้เท้าและห้อยหัวลง (Chiroptera).

ค้างคาว ๒ น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง ผลคล้ายมะไฟ แต่เปลือกแข็งและหนา, มะก่อง

ก็เรียก; ชื่อไม้เถาชนิดหนึ่งใบคล้ายใบตำลึง.

ค้างคาว ๓ น. ขนมใช้ข้าวเม่าบดกับมะพร้าวห่อใส่ถุงเป็นรูปสามเหลี่ยม และทอดน้ำมัน เรียกว่า ขนมค้างคาว.

คาด ๑ ก. ผูก, พัน. **คาดหมัด** ก. เอาเชือกพันมือเตรียมต่อยมวย, เตรียมต่อสู้.

คาด ๒ ก. คะเน, หมาย. **คาดค่า** ก. ตีราคา. **คาดหน้า** ก. ประมาทว่าจะไม่ดี.

คาดคั้น ก. แสดงกิริยาอาการเป็นเชิงบังคับเอาให้ได้.

คาถา ๑ น. คำประพันธ์ภาษาบาลี; อัตราของฉันท์ คือสี่บาท เรียกว่า คาถาหนึ่ง. **คาถาพัน** น. การเทศน์เรื่องมหาเวสสันดรชาดก ด้วยคาถาล้วน พันบท.

คาถา ๒, **คาถาอาคม** น. เวทมนตร์ที่ถือว่าศักดิ์สิทธิ์.

ค่าที่ สัน. เพราะเหตุว่า.

คาธ [คาด] ก. จับ, กิน ก็ว่า เช่น จันทรคาธ สุริยคาธ.

คาน ก. ขัดอยู่, รองอยู่; กีดขวาง. น. ไม้สำหรับหาบหามสิ่งของต่าง ๆ; ไม้ทำอย่างรอดสำหรับรับรองของหนัก เช่น คานเรือ; ตัวไม้ที่รับรอด; ตัวไม้เครื่องเรือนชนิดหนึ่งสำหรับรับรอด. **คานหาม** น. ที่นั่งอย่างหนึ่งมีคานหาม, แคร่ ก็เรียก.

ค้าน ก. ทัก, ท้วง, ห้าม. (โบ; กลอน) หัก, พัง, ทำลาย เช่น เครื่องบนกระบาลผุค้าน. (คำฤษฎี); สองสรเทื้อนพยงค้านค่นเมรุ. (ยวนพ่าย).

คาบ ๑ น. ครั้ง, หน, ระยะเวลาเวียนรอบ. ก. กลั้นใจบริกรรมเวทมนตร์ครั้งหนึ่ง ๆ.

คาบ ๒ ก. เอาปากงับสิ่งของไว้, โดยปริยายใช้ถึงสิ่งที่มีลักษณะคล้ายปากหนีบสิ่งของไว้; ติดต่อเกี่ยวเนื่องกัน. **คาบชุด** น. ชื่อปืนโบราณที่จุดไฟยิง. **คาบศิลา** น. ชื่อปืนโบราณมีนกเป็นเหล็กคาบหินปากนก หรือหิน เหล็กไฟ สับลง กับ เหล็กให้ เป็นประกายติดดินหู. **คาบสมุทร** น. แผ่นดินที่ยื่นเป็นแหลมใหญ่ออกไปในทะเล.

คาบ ๓ น. พื้นหน้าเรียบ เช่น ราบคาบ. (ไทยขาว).

คาพยุต [คาพะยุต] (แบบ) น. มาตราวัดทางยาวโบราณ (= ๔,๐๐๐ ทันซะ หรือ ๒ โกรศ หรือส่วนที่สี่แห่งโยชน์). (ป. คาวุต; ส. ควยูติ).

คาม (แบบ) น. บ้าน, หมู่บ้าน. (ป.).

คามณี (แบบ) น. ผู้ใหญ่บ้าน, นายบ้าน, หัวหน้า. **คามโภชก** น. นายบ้าน, นายตำบล, ผู้ใหญ่บ้าน, กำนัน. **คามวาสี** น. ผู้อยู่ในหมู่บ้าน, ใช้สำหรับเรียกคณะสงฆ์ฝ่ายคันถธุระ คู่กับ อรัญวาสี ฝ่ายวิปัสสนาธุระ.

คามณีย์ [คามะนี] น. ผู้ฝึกหัดม้าหรือช้าง, หมอช้าง, นายสารถี, เช่น พลคชคณผาดผาย คามณีย์ทาย จำหวยทาน. (สมุทรโฆษ). (ป.).

คามภีร์ [คามพี] ว. ลึกซึ้ง. (ส. ; ป. คมฺภีร).

คามี ใช้ประกอบท้ายคำอื่น แปลว่า ไป, ถึง, เช่น นิพพานคามี ว่าถึงนิพพาน, วัฏคามี ว่าไปในวัฏฏะ. (ป.).

คาย ก. ทำให้ของหลุดออกจากปาก, โดยปริยายใช้ถึงสิ่งที่ติดแน่นและหลุดออกจากที่เดิม เช่น เรือคายหมัน. ว. ไม่เกลี้ยง, มีลักษณะคมกระทบผิวหนัง เช่นใบหญ้าคา, อาการที่รู้สึกว่าผงของสิ่งหยาบ ๆ คมกระทบตัว เรียกว่า คายตัว.

ค่าย น. ที่พักกองทัพ. (อะหม ว่าล้อม).

คายก [—ยก] (แบบ) น. ผู้ร้องเพลง, ผู้ขับร้อง. (ป. ; ส.). **คายกคณะ** น. หมู่คนผู้ขับร้อง, พวกขับร้อง, ลูกคู่. (ป. ; ส.).

คายัน (แบบ) ก. ร้องเพลง, ขับร้อง, เช่น สยงสังคีตคายัน. (ม. คำหลวงมหาราช).

คารพ [—รบ] น. ความเคารพ, ความนับถือ. (ป. คารว).

คารม [—รม] น. ถ้อยคำที่คมคาย, ผีปากที่คมคาย, เหตุที่แสดงสนับสนุนหรือคัดค้านข้อประเด็นที่พิจารณาอยู่.

คารวะ น. ความเคารพ, ความนับถือ. (ป.).

คาว น. กลิ่นเหม็นอย่างหนึ่ง เช่น กลิ่นเนื้อสด ปลาสด; ใช้พูดแทนความเสียหายก็ได้ เช่น คนนั้นมีคาว ; เรียกกับข้าวว่าของคาว คู่กับขนม ว่าของหวาน. **คาวปลา** น. เรียกน้ำที่ค้างในมดลูกเมื่อคลอดบุตรแล้ว ว่าน้ำคาวปลา.

ค้าว น. ปลาไม่มีเกล็ด รูปยาวเรียว ครีบหลังสั้น ครีบก้นยาวจดหาง มีหนวดยาว. (Wallago attu).

คาวี น. วัว, วัวตัวเมีย. ("คชสารโคคาวี." —กฎ. ราชบุรี). (ป.).

คาวุต (แบบ) น. มาตราวัดทางยาวโบราณ (= ๔,๐๐๐ ทันทะ หรือ ๒ โกรศ หรือ ส่วนที่สี่แห่งโยชน์). (ป.).

คาส (แบบ) ก. กิน, กัด, เช่น รั้นร่านห่านยุง ยงงคาส คุงใจ. (ม. คำหลวง สักบรรพ).

คำ ๑ น. ทองคำ

คำ ๒ น. เสียงที่พูด. (อักขรวิธี) อักษรประสมกันอ่านออกเสียงครั้งหนึ่ง. (ไว) อักษรประสมกันออกเสียงได้ความ; สองวรรคของกลอน. ลักษณะนามบอกจำพวกของเคี้ยว ของกิน เช่น ข้าวคำหนึ่ง. **คำขาด** น. คำที่พูดออกไปแล้วไม่เปลี่ยนแปลง, ข้อเสนอเด็ดขาด. **คำคู่ความ** (กฎ) น. บรรดาคำฟ้อง คำให้การ หรือคำร้องที่ยื่นต่อศาลเพื่อตั้งประเด็นระหว่างคู่ความ. **คำตาย** น. คำสระสั้นที่ไม่มีตัวสะกดพวกหนึ่ง และคำในมาตรา กก กด กบ. **คำเทียบ** น. แบบสอนอ่านที่แจกรูปตามมาตรา ก กา กง กน ฯลฯ; (กฎ) คำเปรียบเทียบไกล่เกลี่ยคดีที่พิพาทให้เลิกแล้วกันไป, เทียบ ก็ใช้. **คำนำ** น. คำอธิบายหน้าต้นของหนังสือ. **คำเป็น** น. เสียงนอกจากคำตาย. **คำสุภาพ** (ฉันทลักษณ) น. คำที่ไม่ผันด้วยวรรณยุกต์ทั้งสี่. **คำหลวง** น. คำประพันธ์ซึ่งเป็นพระราชนิพนธ์ มีโคลงฉันท์กาพย์กลอนปนกัน คือ มหาชาติคำหลวงและพระนลคำหลวง, คำประพันธ์ที่แต่งมีลักษณะอย่างมหาชาติคำหลวง คือ นันโทปนันทสูตรคำหลวง.

คำ ๓ น. ชื่อต้นไม้ใช้เมล็ดย้อมผ้า, ต้นแสดก็เรียก.

ค่ำ น. เรียกวันตามจันทรคติ เช่นว่า ค่ำหนึ่ง สองค่ำ, เวลามืดตอนต้นของกลางคืน, บางทีใช้หมายตลอดถึงกลางคืนก็มี เช่น เมาใจนี้ประจำทุกค่ำคืน.

ค้ำ ก. จุน, ยัน. **ค้ำเงิน** (กฎ; ไบ) ก. ค้ำประกันเงินที่เป็นหนี้. **ค้ำจุน** ก. อุดหนุน, พยุง. **ค้ำชู** ก. บำรุงไว้ให้ดำรงอยู่หรือให้เจริญขึ้น, พยุงให้สูงขึ้น. **ค้ำประกัน** (กฎ) น. คำรับรองต่อเจ้าหนี้ เพื่อชำระหนี้ในเมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้นั้น. **ค้ำฟ้า** ว. นานจนกระทั่งฟ้าทลาย, โดยปริยายหมายความว่า นานจนไม่มีกำหนด.

คำนวณ ก. คิดหาผลโดยวิธีเลข.

คำนวร ว. ควร, ถูกต้อง, เหมาะ, พอดี ๆ, ชอบ, เช่น คิดคิ้วคำนวรนวย คือ ธนูอันก่งยง. (สมุทรโฆษ).

คำนับ ๑ ก. ทำความเคารพ, ทำความเคารพโดยก้มศีรษะให้. (โบ) น. คำที่ต้องนับถือ, หลักฐาน, เช่น ธก็ให้โกษาธิบดีลำดับคำนับนี้ไว้. (ม. คำหลวง).

คำนับ ๒ ก. มิดชิด เช่น บมิให้เห็นรู เห็นช่องที่ล่องลับคำนับนิแล้ว. (ม. คำหลวง ชูชก).

คำนัล (กลอน) ก. เฝ้าเจ้านาย. (ข. คนาล่).

คำนึง ก. คะนึง, คิดถึง, คิด, นึก, ระลึก.

คำนูณ ก. คูณ, ทบ, ทำให้มากขึ้นตามส่วน.

คำโบล (โบ) ก. ลูบ, ลูบคลำ, ลูบไล้. ดู กำโบล.

คำเพลิง (—เพฺลิง) น. ปืน. (ข. กำเปลิง).

คำฝอย น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งใช้ดอกเข้าเครื่องยา.

คำรน ก. คำราม, กระหึ่ม.

คำรบ ว. ครบ, ถ้วน, เต็มจำนวนที่กำหนดไว้.

คำราม ก. ทำเสียงขู่, เสียงกระหึ่ม.

คำแหง ว. กำแหง, แข็งแรง, กล้าแข็ง, เข้มแข็ง.

คำโอง ๑ ก. โอ้โถง, อวดอ้าง.

คำโอง ๒ น. เนื้อตัวผู้.

คิก ๆ ว. เสียงหัวเราะเบา ๆ.

คิง (ถิ่น) น. ร่างกาย เช่น ระทวยระแล้งคิงคมกล้องแกล้ง. (สุธน).

คิด ก. นึก, คำริ, ระลึก, คำนึง, คำนวณ เช่น คิดเลข. **คิดค้น** ก. ตริตรองเพื่อหาความจริง. **คิดเห็น** ก. เข้าใจ. **คิดอ่าน** ก. ตริตรองหาทางแก้ไข.

คิมห, คิมหานะ (แบบ) น. ฤดูร้อน. (ป.).

คิมหันต์ (เลือนมาจาก คิมหานะ) น. ฤดูร้อน.

คิริ, คิรี น. ภูเขา. (ป. คิริ).

คิลานะ น. คนเจ็บ. (ป.). **คิลานปัจจัย** น. ปัจจัยสำหรับคนไข้, วัตถุเป็นเครื่องอาศัยของผู้เจ็บไข้, ยารักษาโรค. (ป.).

คิ้ว น. อวัยวะที่เป็นส่วนโค้งอยู่เหนือตามีขนขึ้น; ไม้ที่ช่างถอกเป็นลวดสำหรับประถอบ

ขอบหรือริมประตูหน้าต่างเป็นต้น ; เรียกพายที่ทำเป็นลวดในใบพาย ว่าพายคิ้ว. **คิ้วนาง** น. ชื่อถั่วฝักแบน ๆ มีรูปโค้งอย่างคิ้วนางละคร.

คี่ ว. ขอน, เดี่ยว, เศษของคู่.

คีต, คีตกะ (แบบ) น. เพลงขับ, การขับร้อง, เช่น แลคีตสำเนียงบรรสาน. (สมุทรโฆษ). (ป.).

คีบ ก. เอาปลายของสิ่งที่เป็นง่ามยึดสิ่งอื่นให้อยู่.

คีม น. เครื่องมือชนิดหนึ่งมีขาคล้ายกรรไตรและมีปากสำหรับคีบของต่างมือ ทำด้วยเหล็กเป็นต้น.

คีรี น. ภูเขา. (ป. คิริ).

คึก ว. กำเริบ, ฮึกเหิม.

คึกคัก ว. มีกำลังขึ้น, แข็งแรงขึ้น.

คึกคาม ก. คึกคะนอง.

คืน น. เวลาตั้งแต่ตะวันตกไปแล้วจนสว่าง. ก. กลับ, ส่งกลับ.

คืบ ๑ น. มาตราวัดตามวิธีประเพณี เท่ากับสิบสองนิ้วเป็นหนึ่งคืบ, อักษรย่อว่า ค.; ก. เขยิบไปอย่างสัตว์บางชนิด เช่น ทากและหนอน, โดยปริยายหมายความว่า ไปข้างหน้า.

คืบ ๒ น. ว่านชนิดหนึ่ง ใบเหมือนผักอีแปะก้านเขียวเล็ก มีเมล็ดปลายใบ เมื่อเมล็ดแก่และหางตกถึงดินแล้ว เมล็ดงอกเป็นต้นขึ้นมา ในตำรากบิลว่านกล่าวว่าใช้เมล็ดห่อผ้าไว้ ตีฟันไม่เข้า. (กบิลว่าน).

คือ สัน. เท่ากับ, เหมือนกับ, ได้แก่.

คุ ว. ไหม้ระอุ, ไหม้ระงม, ไหม้กรุ่น. (ปาก) ก. คุ เช่น ถูกคุ.

คุก ๑ น. ที่ขังนักโทษ, ห้องใต้ถุนหรือใต้บันได สำหรับเก็บสิ่งของ. ก. ย่อเข่าลงให้ติดพื้น เช่น คุกเข่า. **คุกคลาน** ก. คลานด้วยกิริยาที่ยอบตัวลงให้เตี้ยโดยใช้เข่าเดิน. **คุกคาม** ก. ขู่, คำราม. ในบทกลอนใช้ว่า คุก ก็มี เช่น ไป๋ขู่ไป๋คุก ไป๋รุกรุมตี. (สมุทรโฆษ).

คุกพาทย์ น. ชื่อเพลงปี่พาทย์อย่างหนึ่ง ใช้เป็นหน้าพาทย์ประกอบการรำในท่าที่ดุร้าย

คุคะ น. ชื่อไม้เถาใช้ทำยา.

คุง (โบ) ว. ตลอด, ตราบเท่าถึง.

คุ้ง น. ส่วนเว้าของฝั่งน้ำที่ตรงกันข้ามกับแหลม. ว. ยาว, อ้อม, นาน; ตลอดไป. ดู คุง ด้วย.

คุณ ๑ น. ความดี, อุปการะ, ความเกื้อกูล. (ป.); คำที่ใช้เรียกนำหน้าชื่อบุคคลในภาษาไทยเพื่อแสดงความยกย่อง เช่นว่า คุณพ่อคุณแม่. (ไว) น. คำแต่งชื่อ. **คุณธรรม** น. ธรรมคือความดี, คุณงามความดี. **คุณนาม** น. ชื่อที่ตั้งขึ้นโดยถือเอาความดีเป็นหลัก เช่น พระปิยมหาราช. (ไว. เลิก) น. คำคุณ ที่มาใช้เป็นนาม เช่น ความดีความชอบ. **คุณบท** น. กลบทโบราณชนิดหนึ่ง ตัวอย่างว่า "เดชกุศลผล ตนข้าแปล แก้คัมภีร์ ที่ชาดก, ยกจากอรรถ จัดปัญญาส ชาติไพธิสัตว์ คัดประจง." (ศิริวิบุลกิตติ). **คุณพิเศษ, คุณวิเศษ** น. ความดีแปลกกว่าสามัญ. **คุณภาพ** น. ลักษณะความดี, ลักษณะประจำบุคคลหรือสิ่งของ. **คุณลักษณะ** น. เครื่องหมายหรือสิ่งที่ชี้ให้เห็นความดีหรือลักษณะประจำ. **คุณวุฒิ** น. ความดี, ความสามารถที่เหมาะแก่ตำแหน่งหน้าที่. **คุณศัพท์** (ไว) น. คำคุณ หรือวิเศษณ์. **คุณสมบัติ** น. คุณความดี, ลักษณะประจำตัวซึ่งบุคคลต้องมีก่อนที่จะได้มาซึ่งสิทธิหรือตำแหน่ง. **คุณหญิง** น. คำนำหน้าชื่อสตรีที่เป็นเอกภรรยาของพระยาหรือสตรีที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้าที่เป็นภรรยาข้าราชการ, หม่อมราชวงศ์หญิง.

คุณ ๒ น. อาถรรพ์ คือพิธีทำร้ายต่อออมิตรโดยเสกสิ่งใดสิ่งหนึ่งเข้าในตัว หรือฝังรูปฝังรอย เรียกกันว่า กระทำคุณ, ผู้ถูก เรียกว่า ถูกคุณ.

คุณลุงคุณป้า น. ชื่อเพลงชนิดหนึ่ง. (บท แผ่นเสียง).

คุณากร น. บ่อเกิดแห่งความดี. (ป. คุณ + อากร).

คุณูปการ, คุโณปการ น. การอุดหนุนทำความดี. (ป. คุณ + อุปการ).

คุด ก. คู้, บางแห่งก็ใช้รวมกันว่า คุดคู้; งอ; มุดลงไป.

คุดทะราด น. ชื่อโรคอันเป็นแผลเรื้อรังแล้วทำให้แผลนั้นบานเหวอะหวะออก มีกลิ่นเหม็น เป็นแม่แผลให้เกิดแผลอื่นจำพวกเดียวกันพุออกไปอีก. **คุดทะราดเหี่ยบกรวด** น. ชื่อเพลงปี่พาทย์ชนิดหนึ่ง.

คุต (แบบ) ก. รักษา, ปกครอง, มักใช้

ประกอบท้ายศัพท์อื่น เช่น ธรรมคุต. (ป. คุตฺต).

คุตติ [คุตติ] (แบบ) น. การรักษา, การปกครอง. (ป. คุตฺติ).

คุ้น ก. เคย, ชิน, สนิทสนมกัน.

คุป, คุปต์, คุปติ (แบบ) ก. รักษา, ปกครอง. (ส.).

คุม ก. กำกับ, ป้องกัน; จัดเข้าระเบียบ, รวมเข้า, รักษาไว้ไม่ให้หายหรือหนีไป. **คุมแค้น** ก. ผูกโกรธ. **คุมเชิง** ก. คอยระวังท่วงทีของอีกฝ่ายหนึ่ง.

คุ่ม ๑ น. นกตัวเล็ก ๆ อยู่ตามพื้นดิน ไม่อยู่บนต้นไม้.

คุ่ม ๒ ว. คลุ่ม, ค่อม, ตะคุ่ม, เช่น เกาะกระพุ่มคุ่มเคียงเรียงเรียงราย. (อภัย).

คุ้ม ๑ (ถิ่น-พายัพ) น. บ้านเจ้านายฝ่ายเหนือ. ก. คุม, กัน, ป้องกัน เช่น คุ้มฝน; พอ, สม, เช่น คุ้มค่าเหนื่อย; เท่า เช่น คุ้มทุน. **คุ้มกัน** ก. ปลอดพ้นจากภัยหรือภาระติดพัน (เช่นค่าธรรมเนียม), ปลอดพ้น. **คุ้มเกรง** ก. ปกครองไว้ให้คนอื่นเกรงกลัว. **คุ้มครอง** ก. ระวัง, รักษา. **คุ้มโทษ** (โบ) ก. รอการลงอาญา.

คุ้มห้าม ก. ยกเว้นจากความต้องห้ามและภาษีอากร.

คุ้ม ๒, **คุ้มเท้า** สัน. ตราบเท่า เช่น แต่น้อยคุ้มใหญ่.

คุ้มดีคุ้มร้าย ว. มีใจไม่ปรกติ, บางคราวดี, บางคราวร้าย, ดีบ้างร้ายบ้าง.

คุมนุม (โบ) ก. คุม. ("ยังผูกใจโกรธคุมนุมไทยไว้วันหนึ่ง" -กฎ. ราชบุรี).

คุมฝอย น. มุลฝอย.

คุย ๑ ก. พูดจาสนทนากัน. (ปาก) พูดเป็นเชิงอวด.

คุย ๒ น. ชื่อต้นไม้ใช้ย้อมผ้า มีสีแดง ใช้ทำยาได้.

คุ้ย ก. เขี่ย, ตะกุย. **คุ้ยเขี่ย** ก. ค้นเอาขึ้นมา.

คุยห [คุยหะ] (แบบ) น. อวัยวะที่ลับ. ว. ลับ, ซ่อนเร้น. (ป.). **คุยหฐาน, คุยหประเทศ** (ราชา) น. ที่ลับ. (ป.; ส.). **คุยหรหัสย์** น. ความลับที่ควรปิดบัง. (ป. คุยฺห + ส. รหสฺย).

คุรุ น. ผู้สั่งสอน, ครู. (ป.; ส.). **คุรุกรรม** น. กิจหรือหน้าที่แห่งครู. **คุรุวาร** น. วันครู คือ วันพฤหัสบดี. **คุรุ-**

ศึกษา น. การเล่าเรียนวิชาครู.

คุลา น. ชนชาติต้องสู้และไทยใหญ่, กุลา ก็ว่า. **คุลาซ่อนลูก** น. ชื่อกลอักษรชนิดหนึ่ง.

คุลิก่า น. เม็ดกรวดที่อยู่ในกระเพาะสัตว์บดเอื้อง เมื่อนานเข้าก็มีเมือกเกาะเป็นเม็ดกลม ถือกันว่าเป็นยาถอนพิษ. (มลายู Guliga).

คุลีการ ก. คลุกเคล้าเข้าด้วยกันแล้วปั้นก้อน, คลุกเคล้าให้เข้ากัน.

คุหา (แบบ) น. ถ้ำ. (ป.; ส.).

คู ๑ น. ที่ดินซึ่งขุดเป็นคลองหรือร่องเพื่อล้อมที่เช่นบ้านหรือเมือง, คลอง.

คู ๒ ก. กิริยาที่นกบางชนิดเช่นนกเขาหรือนกพิราบทำเสียงอย่างหนึ่ง. (กลอน) ก. พูดแทะโลม เช่น ข้อยคุณนูแนบนิทรา. (สรรพสิทธิ). **คูเรียงคูราย** น. ทำนองคูขัน (นกเขา).

คู่ น. จำนวนหารด้วยสองไม่มีเศษ, ของสองสิ่งที่สำหรับกัน เช่น ช้อนช่อม หรือจำพวกเดียวกัน เช่น เป็ดคู่หนึ่ง, จำนวนสอง เช่น แมวกับหมาฉันชอบทั้งคู่, ผัวหรือเมียหรือทั้งผัวทั้งเมีย. ว. เคียง เช่น เส้นคู่; เทียม, เสมอ, เช่น คู่ฟ้า; สำหรับกัน เช่น คู่บารมี. **คู่ความ** น. ไจทก์จำเลย. **คู่คี่** ว. ไล่เลี่ยกัน. น. ชื่อการเล่นชนิดหนึ่งที่ถือจำนวนคู่หรือจำนวนคี่เป็นหลัก. **คู่เคียง** น. ผู้ที่เข้ากระบวนแห่ของหลวงซึ่งเดินเคียงราชยานไปคนละข้าง; ผัวเมียที่ร่วมทุกข์ร่วมสุขกัน. **คู่โค** น. นาที่ต้องเสียค่านาตามหน้าโฉนดทุกๆปี ผิดกับนาฟางลอย ซึ่งต้องเสียค่านาแต่เฉพาะในปีที่ปลูกข้าว. ("ที่เรียกว่า นาคู่โค เพราะวิธีเก็บหางข้าวนาชนิดนี้ นับจำนวนโค (กระบือ) ที่ใช้ทำนาในที่นั้นๆ ด้วยถือเป็นยุติว่า โคคู่หนึ่งคงจะทำนาในที่เช่นนั้นได้ผลประมาณปีละเท่านั้น เอาเกณฑ์จำนวนโคขึ้นตั้งเป็นอัตราหางข้าวที่จะต้องเสีย เพราะฉะนั้นนาคู่โคถึงจะทำหรือมิทำจึงต้องเสียหางข้าว". - พงศ. ร. ๒). **คู่ฉบับ** น. ตั๋วแลกเงินฉบับที่สอง มีความต้องกันกับฉบับที่หนึ่งเรียกว่า คู่ฉบับตั๋วแลกเงิน. **คู่ฉีก** น. ตั๋วแลกเงินซึ่งเจาะจงจ่ายแก่ผู้มีชื่อ ทำขึ้นมากกว่าสองฉบับ มีเนื้อความต้องกัน แต่ละฉบับเรียกว่า คู่ฉีกตั๋วแลกเงิน. **คู่ชัก** น. เรือมีจำนวนคู่หนึ่งสำหรับชักเรือหรือนำเรือที่เป็นประธานในกระบวนแห่. **คู่มือ** ว.

สำหรับประจำตัว. **คู่สร้าง** น. ผู้ที่เคยสร้างบุญกุศลร่วมกันมาในชาติก่อน, เนื้อคู่. **คู่หู** ก. พูดถูกใจกัน, ถูกคอกัน. **คู่แห่** น. คนแห่เดินในรั้วกระบวนสองข้าง.

คู้ ก. ตรงกันข้ามกับเหยียด, งอ. **คู้บัลลังก์** ก. ขัดสมาธิ.

คูณ ก. นับจำนวนเท่าตัวตามหน่วยที่ต้องการ, เท่า เช่น ทวีคูณ ว่าสองเท่า. (ป.; ส. คุณ).

คูถ น. ขี้. (ป.; ส.).

คูน น. ผักชนิดหนึ่งคล้ายบอน; ต้นไม้ชนิดหนึ่ง ดอกเป็นช่อยาว สีเหลือง. (Cassia fistula).

คูหา น. ถ้ำ, ช่องเวิ้งเข้าไป; ประตูที่มีโค้งข้างบน. (ป.; ส. คุหา).

เค้เก้ (ปาก) ว. ไม่เป็นท่า.

เคจฉ (แบบ) ก. ไป, ถึง, เช่น ผู้ข้าดุงควรเคจฉ เล็ดลอดลุเขาคด. (ม. คำหลวง ทานกัณฑ์). (ป. คจฺฉ).

เคณฑะ [เคนทะ] น. ลูกช่าง, ใช้ในคำว่า พระราชพิธีเคณฑะ. (๑๒ เดือน). (ป. เคณฺฑ).

เคด น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง เช่น ปรูปรางเคดดวงดามก็มี. (ม. คำหลวง มหาพน).

เคน ๑ (โบ) น. เครื่องเบ้า เช่น ปยวปี้แก้วเคนผสาน. (ม. คำหลวง มหาราช).

เคน ๒ (โบ) ก. ประเคน เช่น สิ่งสินเวนเคน. (ม. คำหลวง มหาราช).

เคน ๓ (ถิ่น) ก. เคล็ด, ขอก, เช่น หลังเคน. (อะหม เคน ว่าเผอิญเกิดเหตุถึงฟกช้ำดำเขียว).

เคิ้น ก. บีบ, คั้น, เน้น, กดลงไป.

เคิ่ม ว. รสอย่างหนึ่ง เช่น รสเกลือ; ฉลาดอย่างไม่เสียเปรียบ, เก่ง. (เป็นคำเปรียบเทียบ).

เคย ๑, เคอย [เคย] น. กุ้งตัวเล็ก ๆ สำหรับทำกะปิ.

เคย ๒ ว. ชิน, คุ้น, เป็นมาแล้ว. **เคยตัว** ก. ติดเป็นนิสัยประจำตัว.

เครง, เครงครา [เคฺรง,-คฺรา] ว. อึกทึก, กึกก้อง, เช่น หนึ่งกล้วยออกเครือเครงครา กลางลำมายา. (อภิไชยโพธิบาทว์). **เครงครัน** ว. เสียงดังครึกครัน. **เครงเครียว** (กลอน) ว. ครันเครง, เกรียวกราว, เช่น หฤทัยเครงเครียว. (จารึกวัดโพธิ์).

เคร่ง, เคร่งครัด [เคฺร่ง,-คฺรัด] ว.

ถืออย่างจริงจัง.

เครงครำ, เครงคร่ำ [เคฺรงคฺรำ,-คฺร่ำ] ก. ร้องไห้.

เครดิต [เคฺร-] น. ความเป็นเจ้าหนี้, หมายเอาสิทธิเรียกร้องเงินตราจากบุคคลที่ถือหนี้นั้นไว้, เงินที่อนุญาตให้เบิกได้, หลักฐานความเชื่อถือ เฉพาะอย่างยิ่งในการเงิน, ความชอบ. **เครดิตฟองซิเอร์** น. สถานการให้กู้ยืมเงินโดยมีอสังหาริมทรัพย์เป็นหลักประกันในระยะเวลายาว มีกำหนดใช้ต้นและดอกเป็นจำนวนรายปี.

เครน [เคฺรน] (เสียง) ว. ครืน เช่น กลัวว่าจะคร่ำเครนครืนไครมลง. (ม. ร่ายยาว ชูชก).

เครา [เคฺรา] น. ขนที่ขึ้นตามแก้มหรือขากรรไกร, ราชาศัพท์ว่า หาฐิกะ. (ทมิฬ เค—รา).

เคร่า [เคฺร่า] (กลอน) ก. รอ, คอย, ท่า.

เคราหณี [เคฺราหะนี] (แบบ) น. กรรภ์ เช่น สัสุทธเคราหณี ว่ามีกรรภ์เป็นที่ปฏิสนธิอันหมดจดดี. (ป. คหณี; ส. คฺรหณี).

เคราะห์ [เคฺราะ] น. โชค, คราวดี, คราวร้าย, โดยมากใช้ในทางร้าย เช่น ฟาดเคราะห์; คำเรียกดาวเฉพาะเก้าดวง ว่าดาวนพเคราะห์ คือ อาทิตย์ จันทร์ อังคาร พุธ เสาร์ พฤหัสบดี ราหู ศุกร์ เกตุ ซึ่งตามโหราศาสตร์ถือว่ายึดโชคของคน. (ป. คห; ส. คฺรห ว่า ยึด).

เครียด [เคฺรียด] ว. จัด, มักใช้ประกอบหลังคำอื่นว่า ตึงเครียด เคร่งเครียด.

เครียว [เคฺรียว] ก. รีบไป, รีบมา, เตียว หรือ เขียว ก็ใช้.

เครือ ๑ [เคฺรือ] น. เถาไม้; เชื้อสาย, วงศ์วาน; เรียกงวงที่ผลกล้วยยังติดอยู่เป็นหวี ๆ; เรียกต้นไม้ที่เป็นเถาว่า เครือ เช่น มะกล่ำเครือ, มะแว้งเครือ, ขมิ้นเครือ. **เครือเขา** น. เถาวัลย์. **เครือดิน** น. ไม้เถาตามที่กล่าวไว้ในไตรภูมิวินิจฉัยว่ามีสัณฐานประดุจดังผักบุ้งและแพงพวย. (ไตรภูมิวินิจฉัย). **เครือแย่ง** น. ชื่อลายชนิดหนึ่ง. **เครือวัลย์-พันไม้** น. ท่ารำละครชนิดหนึ่ง.

เครือแย่ง

เครือ ๒ [เคฺรือ] ว. ไม่แจ่มใส, ไม่มีกระแส, เช่น เสียงเครือ.

เครื่อง [เคฺรื่อง] น. ของ, สิ่งของ, สิ่ง

ประกอบ, ของที่เข้าสำรับกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น เครื่องแป้ง หมายถึงของที่เข้าสำรับกับแป้ง, ของที่ปรุงหรือทำขึ้นสำหรับใช้การต่าง ๆ เช่น เครื่องรถ เครื่องเรือน, ของใช้ของกินแห่งเจ้านาย เรียกว่า เครื่อง เช่น เครื่องทรง พระเครื่อง ห้องเครื่อง. **เครื่องกัณฑ์** น. สิ่งของสำหรับถวายพระเทศน์. **เครื่องกิน** น. เครื่องเชี่ยนหมาก. **เครื่องเขิน** น. เครื่องสานที่ลงรักฉาบชาด. **เครื่องครัว** น. เครื่องใช้ในการหุงหาอาหาร. **เครื่องเครา** (ปาก) น. เครื่อง, ของ, สิ่งของ. **เครื่องต้น** น. เครื่องทรงสำหรับกษัตริย์, สิ่งของที่พระเจ้าแผ่นดินทรงใช้และเสวย. **เครื่องเทศ** น. ของหอมฉุนและเผ็ดร้อนที่ได้มาจากต้นไม้สำหรับใช้ทำยาและปรุงอาหาร โดยมากมาจากต่างประเทศ เช่น ผักชี, ยี่หร่า. **เครื่องใน** น. อวัยวะภายในของสัตว์ (เช่น ตับ ไต ไส้ ของวัวและควายเป็นต้น). **เครื่องบน** น. ตัวไม้ที่เป็นส่วนของหลังคา. **เครื่องแบบ** น. เครื่องแต่งกายที่กำหนดให้แต่งเหมือน ๆ กันเฉพาะหมู่หนึ่งคณะหนึ่ง. **เครื่องผูก** น. เรือนที่ใช้ผูกด้วยหวายเป็นต้น คู่กับเรือนเครื่องสับ. **เครื่องมั่น** น. สัปคับช้างชนิดที่มีศัสตราวุธทั้งสองข้าง **เครื่องมือ** น. สิ่งของสำหรับใช้ในการงาน, โดยปริยายหมายถึงคนที่ใช้ไปทำประโยชน์อย่างเครื่องมือ, ส่วนเครื่องมือที่มีคม ใช้ราชาศัพท์ว่า พระแสง เช่น พระแสงสิ้ว พระแสงกบ พระแสงเลื่อย. (สัทธิ). **เครื่องราง** น. ของที่นับถือว่าป้องกันอันตราย ยิงไม่ออก ฟันไม่เข้า เช่น เหล็กไหล. **เครื่องว่าง** น. อาหารนอกเวลาประจำ. **เครื่องสะดุ้ง** น. นาคสะดุ้ง. **เครื่องสับ** น. เรียกเครื่องบนเรือนที่ใช้เข้าปากไม้. **เครื่องสาย** น เครื่องบรรเลงที่เป็นสาย เช่น จะเข้ ซอ. **เครื่องสูง** น. ของสำหรับ

เครื่องสูง

ประดับเกียรติยศ เช่น ฉัตร พัดโบก จามร

กลด (กลั้งกลด ก็ใช้). **เครื่องหมาย** น. สิ่งที่ทำขึ้นแสดงความหมาย.

เคล็ด [เคฺล็ด] น. วิธีปัดเป่าหรือกันภัยหรือเหตุร้ายที่จะมีมา; นัย, แง่ความคิด. ก. ขัด, แคลง.

เคล้น [เคฺล้น] ก. ใช้มือคลึงและบีบไปมา.

เคล้า [เคฺล้า] ก. ระคนให้เข้ากัน, คลุก; คลอเคลีย. **เคล้าคลึง** ก. ลูบคลำ, กอดรัด.

เคล้าคล่อง [เคฺล้าคฺล่อง] (กลอน) ก. แคล่วคล่อง เช่น หลบหลีกเคล้าคล่องทำนองยุทธ. (รามเกียรติ์ ร. ๒).

เคลิบเคลิ้ม [เคฺลิบเคฺลิ้ม] ก. ลืมตัว, เผลอสติ.

เคลิ้ม [เคฺลิ้ม] ว. เผลอไป, หลงไป, ลืมสติ, จวนหลับ.

เคลียคลิง [เคฺลียคฺลิง] (โบ) ก. เกลี้ยกล่อม, ปลอบโยน, เช่น เพื่อเคลียคลิงวิงวอน. (ม. คำหลวง ทานกัณฑ์).

เคลื่อน [เคฺลื่อน] ก. เลื่อนไป, ขยายออกไป; คลาด, ผิด; ไม่อยู่คงที่.

เคลือบ [เคฺลือบ] ก. ทาด้วยน้ำยาแล้วใช้ความร้อนอบให้น้ำยาละลาย เกาะผิวภายนอกคล้ายลงยา, โดยปริยายใช้ว่า ฉาบไล้.

เคลือบคลุม ว. ไม่แจ่ม, ไม่กระจ่าง, ไม่ชัด. **เคลือบแคลง** ว. สงสัย, แคลงใจ, ระแวง. **เคลือบแฝง** ก. แสดงความจริงไม่กระจ่างทำให้เป็นที่สงสัย.

เควั้ง [เคฺวั้ง] ว. ควาง, แกว่งอยู่, หมุนลอยอยู่, ไม่มีหลักหรือที่ยึดเหนี่ยว.

เคห [เคหะ] (แบบ) น. เรือน, ที่อยู่. (ป.; ส.).

เคหา (กลอน) น. เรือน, ที่อยู่. (ป.; ส. เคห).

เคอะ ว. เก้อ, เขิน, ไม่เข้าท่วงที.

เคา (โบ) น. โค เช่น คั่งว่าพฤติโคเคาเฒ่าชราจร. (ม. ร่ายยาว ชูชก); มีหนวดเพียงหลังเคา. (ม. คำหลวง กุมาร).

เค้า น. เครื่องหมายแสดงเหตุหรือบอกลักษณะอาการให้ทราบ, ต้นเงื่อน, รูปความโดยย่อ, รูปโครง, รอยเดิม, ร่องรอย; เหง้า เช่น ขุดเอาโคตรเค้า. (ม. ร่ายยาว ชูชก); ข้า. (อนันตวิภาค); ถุงเงินทุนหรือผู้ถือเงินทุนในการเล่นการพนัน เรียกว่าถุงเค้า; ชื่อนกจำพวกหนึ่งหากินในเวลากลางคืน เช่น เค้ากู่ เค้าแมว เค้าโมง.

เค้าเงื่อน น. ต้นเงื่อน.

เคารพ น. ความนับถือ.

เค้าสนามหลวง น. สำนักของเจ้าผู้ครองเมืองทางภาคพายัพและหลวงพระบาง; ผู้ว่าราชการเมืองทางภาคพายัพในสมัยก่อน.

เคาะ ก. ตีเบา ๆ. ว. พูดให้รู้ท่า.

เคาะแคะ ก. พูดแทะโลม, พูดเกี้ยว.

เคี้ย (ถิ่น; กลอน) ก. อยู่ เช่น เค้าค่อมเคี้ยคอยทวาร. (ม. คำหลวง ทศพร).

เคียง ว. ใกล้กันโดยเรียงข้างหรือเสมอหน้ากัน.

เคียด ก. เคือง, โกรธ.

เคียน ก. พัน, ตาด.

เคียม (กลอน) ก. ไหว้, คำนับ, เช่น เคียมคัล, เคียม ก็ว่า; เรียบร้อย, ตรง, เช่น เคียมค่อยมาตลสำนัก จอมจักรนักไทธรรม. (ม. คำหลวง สักบรรพ). (ถิ่น—อีสาน เขียม ว่า ตรง, เรียบร้อย).

เคียม น. ต้นไม้สูงตรง มีชุกชุมในป่าดิบทางปักษ์ใต้ (Cotylelobium laneeolatum); ชื่อเครื่องมือของช่างทำหวี ทำด้วยเหล็กมีคมเป็นขั้น ๆ ใช้แต่งซี่หวี.

เคียมคะนอง น. ต้นไม้ขนาดใหญ่ ลำต้นสูงตรงมาก มีตามป่าดิบทางภาคตะวันออก. (Shorea sericea).

เคียร (แบบ) น. คำพูด เช่น เอื้อนโองการมีสีหนาทเคียรคำถาม. (สุธนู). (ป. คิรา).

เคียว ๑ น. เครื่องเกี่ยวข้าวและหญ้า รูปโค้ง.

เคียว ๒ ก. รีบไป, รีบมา; เครียว หรือ เจ๊ยว ก็ใช้.

เคี่ยว ก. ต้มนาน ๆ, โดยปริยายว่า ร่ำไป, ไม่หยุดหย่อน, เช่น อันซึ่งพระรามฤทธิรงค์มาเคี่ยวน่าวงศ์ยักษี. (รามเกียรติ์ มาลีวราช).

เคี่ยวขัน ก. พยายามต่อสู้หรือแข่งขันด้วยความลำบาก. **เคี่ยวขับ** ก. เร่งรัด, พยายามให้ถึงที่สุด. **เคี่ยวเข็ญ** ก. ทำให้ขันแค้นได้ความลำบาก, บีบคั้นให้ได้ความลำบาก.

เคี้ยว ๑ ก. บดให้ละเอียดด้วยฟัน.

เคี้ยว ๒ ว. คด เช่น น้ำเคี้ยวยูงว่าเงี้ยว ยูงตาม. (โลกนิติ ๗๑); โดยมากใช้รวมกันว่า คดเคี้ยว.

เคือ ๑ (กลอน) ว. งาม, โดยมากเป็น อะเคือ.

เคือ ๒ (ถิ่น; กลอน; ใบ) น. เครือ, เชื้อสาย, เช่น เคือคู ว่าเชื้อสายของครู. (ม.

คำหลวง กุมาร).

เคือง ก. ไกรช, แค้น, ระคาย.

แค น. ชื่อต้นไม้หลายชนิด คือ แคขาว, แคแดง, แคแตร, แคป่า, แคฝอย.

แค่ ว. ใกล้, เคียง, เพียง, เท่า.

แคแกล, แคแล [–แกฺล] น. ชื่อต้นไม้ใช้ทำยา.

แคน น. เครื่องเป่าทางถิ่นพายัพและอีสาน ทำด้วยไม้ซางผูกเรียงต่อกับเต้าเสียงเป่าเป็นเพลงประสานเสียงคนขับ.

แค่น ก. ฝืน, ขืน, สะเออะ, ดู แข่น, แข้น อีก. **แค่นแคะ, แค่นได้** ก. เพ้นหาความชั่วขึ้นมากล่าว, เข้าชี้จะให้ได้สมประสงค์.

แค้น ก. เคือง, คับใจ, เจ็บใจ, เจ็บใจ, ขัด, ติด, เช่น แค้นคอ ว่าติดคอ.

แคบ ๑ ว. ไม่กว้าง.

แคบ ๒ ก. ขลิบ เช่น ล้วนอลงกฎด้วยอลงการ เบาะลออออานแคบคำ. (ม. คำหลวง ทานกัณฑ์). (ถิ่น—อีสาน แขบ ว่า ขลิบ).

แคบหมู (ถิ่น—พายัพ) น. หนังหมูทอด.

แคม น. ริมเรือ, เรียกของอื่นที่มีลักษณะคล้ายริมเรือ เช่น แคมร่อง.

แคร่ [แคฺร่] น. ร้านเล็ก ๆ สำหรับนั่ง มีรูปเป็นสี่เหลี่ยม

แคร่

พื้นเป็นไม้ซี่ ; คานหาม ชนิดหนึ่ง.

แครก [แคฺรก] ว. ตราก, ใช้คู่กับ ตราก ว่า ตรากแครก หรือ แครกตราก ก็ได้ เช่น กบทูย้อยแยกแครกตราก. (ม. ร่ายยาว ชูชก).

แครครั่ง [แคฺรคฺรั่ง] (โบ; กลอน) ก. คับคั่ง, มาก, เช่น ที่ไดคนแครครั่ง. (ม. คำหลวง ชูชก).

แครง ๑ [แคฺรง] น. หอยสองกาบชนิดตัวป้อม ๆ กาบทั้งสองเท่ากัน แต่กาบเป็นร่อง ๆ ไปตามตัว (Area granosa); ภาชนะสำหรับวิดน้ำมีด้ามยาว ; ชื่อขิงในหมวดจตุทิพยคันธา. (ป. แครง ว่าเชิงแห่งสิ่งต่าง ๆ เช่น เชิงผ้าห้อยละคร, เชิงตะพาบน้ำ ฯ ล ฯ).

แครง ๒ [แคฺรง] ว. อึกทึก, กึกก้อง, เช่น อย่างแครงครวญ. (กล่อมช้างของเก่า).

แครง ๓ [แคฺรง] ว. งามพรายแพรว, ตกแต่ง, หมดจด, ผ่องใส. ("ชกี่ผลัดแผลงแครงเครื่องอันบริสุทธิ์." -ม. คำหลวง วน-

ปเวสน์. "ธก็ทรงพสตรพาสแครง ดุจแสงสังข์ใสสุทธ." -ม. คำหลวง นครกัณฑ์. "อนนธกทำด้วยไหม ประไพแครงเครื่องฟ้า." -ม คำหลวง นครกัณฑ์. "นางก็ทรงพัสตราภรณ์ พาดแครง." -ม คำหลวง นครกัณฑ์. "พายค้ำจำรัสแครง ใสส่อง." —ทวาทศมาส).

แครงเครียว [แคฺรงเคฺรียว] (ใบ; กลอน) ว. แรงเรี่ยว เช่น ท่านนี้แครงเครียวคืนค่ำ ข่ำขยว. (ม. คำหลวง มหาพน).

แครระ [แคฺระ] ว. เล็กผิดธรรมดา, แกร็น.

แคลง [แคฺลง] ก. ระแวง, สงสัย; เอียง, ไม่ตรง.

แคลน [แคฺลน] ว. ขาด, ไร้, ขัดสน, ไม่มีพอ; ตฺถูกฐานะ เช่น ดูแคลน ดูหมิ่นถิ่นแคลน.

แคล้ว [แคฺล้ว] ก. คลาด, พลาด, ผิด; รอดไป, พ้นไป.

แคล่วคล่อง [แคฺล่วคฺล่อง] ว. ว่องไว, ชำนาญ, คล่องแคล่ว ก็ว่า.

แคว [แคฺว] น. ลำน้ำที่แยกไป.

แควก [แคฺวก] (เสียง) ว. เสียงผ้าขาด.

แควง [แคฺวง] (กลอน) ก. เควง, คว้าง.

แควน [แคฺวน] น. ถิ่น, แดน.

แคะ ๑ น. ชื่อจีนพวกหนึ่ง.

แคะ ๒ ก. แกะออก. **แคะไค้** ก. ชอกแชกหาเรื่องขึ้นมาว่า.

โค ๑ น. วัว. (ป.; สํ. โค ว่า พระอาทิตย์ เช่น โคบุตร; แผ่นดิน เช่น โคมาตร). **โคคลาน** น. ชื่อต้นไม้ใช้ทำยา. **โคจร** (แบบ) น. ทาง, การเดิน, การไป, ที่ไป, เช่น อาศัยหมู่บ้านนั้น ๆ เป็นที่โคจรภิกขาจาร; อารมณ์ เช่น มีพุทธานุสสติเป็นโคจร. (ป.; สํ.). คำนี้โดยมากใช้แก่ดาวนพเคราะห์, เมื่อว่าเฉพาะทางที่พระอาทิตย์โคจร มีจุดสุดอยู่หกแห่งที่อยู่ตรงข้ามกันเป็นคู่ ๆ คือ ครีษมายัน กับเหมายัน คู่หนึ่ง, วสันตวิษุวัต กับศารทวิษุวัต คู่หนึ่ง, พสุสงกรานต์สองแห่ง คู่หนึ่ง. **โคจรคาม** น. หมู่บ้านที่ภิกษุไปบิณฑบาตเสมอ. **โคเถลิง** น. ชื่อวัวป่าชนิดหนึ่ง. **โคนม** น. แม่โคนมที่เลี้ยงไว้สำหรับรีดนม. **โคบาล** น. คนเลี้ยงวัว. **โคบุตร** น. ช้างที่มีลักษณะอย่างหนึ่ง เช่น ลางคือโคบุตรพรายพรรณ. (สมุทรโฆษ). **โคเพลาะ** น. วัวโทน

เที่ยวไปโดดเดี่ยว. **โคมัย** น. ขี้วัว. (ป. โค+มย). **โคมูตร** น. เครื่องหมายสุดเรื่องในหนังสือรุ่นเก่ามีรูปดังนี้ ; ชื่อดาวฤกษ์มฆา. **โครส** น. นมโค (มีห้าอย่าง คือนมสด, นมส้ม, เนยใส, เนยข้น, เปรียง). **โครำ** น. เลียงผาขนาดเล็กชนิดหนึ่ง. (Nemorhaedus goral). **โคโรค** น. ปรวดเป็นก้อนอยู่ในหนังโค ใช้เป็นเครื่องยา. (ส. โคโรจน). **โควิถี** น. ชื่อทางสำหรับโคจรของพระอาทิตย์. (ส. โควิถี โคจรของพระจันทร์ที่ผ่านดาวฤกษ์ภัทรปทา เรวดี และอัศวินี). **โคศัพท์** น. วิธีฝึกหัดหารเลขโบราณ.

โค ๒ น. ชื่อขนมชนิดหนึ่ง เรียกว่าขนมโค.

โคก น. ที่ดินที่นูนสูงขึ้น. (ข. โคก ว่าที่ไม่มีน้ำ, แห้ง); ปลาทะเลชนิดหนึ่ง ตัวแบน ๆ คล้ายปลาตะเพียน ด้านท้องเป็นหยัก เกล็ดอ่อน บางทีก็เรียกว่า ปลาตะเพียนน้ำเค็ม. (Anodontastoma. sp.).

โคกกระสุน น. ชื่อไม้เลื้อยลุกเป็นหนามใช้ทำยา. (Tribulus terrestris). (เทียบ ส. โคกฺษุร)

โคกกระออม น. ชื่อไม้เถาอย่างหนึ่ง ใบคล้ายมะระ มีรสขม.

โคกม้า น. นักหมอม้า; ชื่อนกชนิดหนึ่ง เช่น โคกม้าม่ายนางนวล. (ลอ ๘๙).

โค่ง ว. โต้ง, โต, ใหญ่.

โค้ง ก. โก่ง, ทำให้ค้อมลง. ว. อ้อม, ไม่ตรง.

โคตร น. วงศ์, สกุล, เผ่าพันธุ์, เหง้า. (ป. โคตฺต; ส. โคตฺร ว่า โรงวัว, คอกวัว). **โคตรภู** [โคตตฺระพู] (แบบ) น. บุคคลผู้ตั้งอยู่ในญาณซึ่งเป็นลำดับอริยมรรค, พระสงฆ์ที่ไม่เคร่งครัดในศาสนา มีขนบธรรมเนียมห่างจากธรรมวินัย แต่ยังถือตนว่าเป็นภิกษุสงฆ์อยู่ เรียกว่า โคตรภูสงฆ์. (ส. โคตรภู ว่าอ้างแต่เพศ ไม่มีคุณความดีของเพศ). **โคตรภูญาณ** [โคตตฺระพูยาน] (แบบ) น. ปัญญาที่อยู่ในลำดับอริยมรรค.

โคเถลิง [-เถฺลิง] น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง.

โคธา (แบบ) น. เหี้ย. (ป ; ส.).

โคน น. ข้างต้น, เบื้องต้น; ชื่อเห็ดอย่างหนึ่งใช้เป็นอาหารได้; ชื่อตัวหมากรุก.

โคนสมอ น. ชื่อไม้ยืนต้น.

โค่น ก. ล้ม, ทำให้ล้ม.

โคปผกะ [โคบผะกะ] (แบบ) น. ตาตุ่ม, ข้อเท้า. (ป.).

โคม น. เครื่องตามไฟที่มีบังลม โดยมากใช้หั่วและแขวน, ลักษณะนามว่าดวง; ชื่อชามอย่างเก่า ขนาดใหญ่รูปคล้ายโคม. **โคมลอย** น. ชื่อเครื่องตามไฟชนิดหนึ่งที่จุดไฟแล้วปล่อยให้ลอยไปในอากาศ. (ปาก) ว. ไม่มีมูล, เหลวไหล. **โคมเวียน** น. โคมซึ่งเขียนภาพที่ครอบ เมื่อจุดไฟแล้วครอบนั้นหมุนได้; ชื่อเพลงโยนกลองในบทบี่พาทย์ทำนองหนึ่ง.

โครก, โครกครอก [โคฺรก,-คฺรอก] (เสียง) ว. เสียงกรน, เสียงลิงคำราม, เสียงท้องลั่น.

โครง [โคฺรง] น. กระดูกสีข้าง; ร่าง, รูปที่ทำขึ้นเป็นตัวอย่าง. ก. ร่าง. **โครงการ** น. รูปการตามที่กะไว้. **โครงจมูก** น. กระดูกจมูก.

โคร่ง [โคฺร่ง] น. เสือขนาดใหญ่ลายพาดกลอน. ว. ใหญ่. (ข. โคร่ง ว่าสูงใหญ่เกินขนาด). **โคร่งคร่าง** ว. รูปร่างใหญ่โต, เร่อร่า, ไม่กระทัดรัด.

โครงแคร [โคฺรงแคฺร] (กลอน) ว. ครึ้นเครง, อึกทึก, กึกก้อง, เช่น เสียงฉะฉาวโครงแคร. (สมุทรโฆษ).

โครม, โครมคราม [โคฺรม, - คฺราม] (เสียง) ว. เสียงคนหรือสิ่งของหนัก ๆ ล้มหรือตก.

โคราช น. เพลงชนิดหนึ่ง.

โคล ๑ น. ชนล้าหลังในประเทศอินเดียฝ่ายใต้. (ฑ). ("ผู้สืบสัมพันธ์โคตรเค้าโคลตระกูล ทิชาเชื้อชาติธชชีชูชก" -ม. ร่ายยาวชูชก).

โคล ๒ น. ลูกกลม เช่น โคลคลี.

โคลง ๑ [โคฺลง] น. คำประพันธ์ประเภทหนึ่ง มีบังคับเอกโท.

โคลง ๒ [โคฺลง] ก. โยก, กลอก, เอียงไปมา. ว. ไม่แน่วนิ่ง. **โคลงเคลง** ว. ไม่หยุดนิ่งอยู่กับที่. น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง.

โคลน [โคฺลน] น. ดินเลน, ดินเหลว.

ใคร [ไคฺร] ส. คนไหน, คนไหน.....คนนั้น, คนหนึ่งคนใด.

ใคร่ [ไคฺร่] ก. อยาก, ใฝ่.

ใคร่ครวญ [ไคฺร่คฺรวน] ก. ตริตรอง, คิด, นึก, พิจารณา, ทบทวน.

ไค น. เหงื่อไคล.

ไค้ ก. ไว้, งัดไปข้าง ๆ.

ไครเครือ [ไคฺรเคฺรือ] น. ชื่อไม้เถาใช้ทำยา

ไคล ๑ [ไคฺล] น. เหงื่อที่ปนกับหนังกำพร้าและละอองแห้งกรังอยู่ตามร่างกาย, ตะไคร่น้ำ.

ไคล ๒ [ไคฺล] ก. ไป.

ไคล ๓ [ไคฺล] ก. ทำให้คลาย ให้อ่อนหรือให้หย่อน โดยใช้นิ้วมือหรือฝ่ามือเป็นต้นคลึงไปมา.

ไคล้ [ไคฺล้] ก. เล่ห์กล เช่น ใส่ไคล้, เคล็อบไคล้; หลงใหล, เคลิบเคลิ้ม, เช่น คลั่งไคล้.

ค

ค พยัญชนะตัวที่ห้า นับเป็นพวกอักษรต่ำ แต่เดี๋ยวนี้เลิกใช้แล้ว.

ฆ

ฆ พยัญชนะตัวที่หก นับเป็นพวกอักษรต่ำ ใช้เป็นตัวสะกดในแม่กกในคำที่มาจากบาลีและสันสกฤต ที่เขียนใช้ในคำไทยมีบ้างเล็กน้อย เช่น ฆ่า เฆี่ยน ฆ้อง ระฆัง ตะเฆ่.

ฆน [คะนะ] (แบบ) น. แท่ง, ก้อน, เช่น กรวดกรับอันคละฆนศิลา. (ดุษฎีคำฉันท์). (ป. ; ส.).

ฆราวาส [คะราวาด] น. คนผู้อยู่ครองเรือน, คนที่ไม่ใช่นักบวช. (ป.).

ฆ้อง น. เครื่องบรรเลงเสียงอย่างหนึ่ง ทำด้วยทองเหลือง มีปุ่มกลาง เรียกต่างกัน เช่น ฆ้องวง ฆ้องชัย ฆ้องกระแต. **ฆ้องชัย** น. ฆ้องซึ่งใช้ตีและประโคมในงานมงคล หรือยาตราทัพสมัยโบราณ. **ฆ้องสามย่าน** น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งใช้ทำยา.

ฆ่า ก. ทำให้ตาย, ทำลายเสีย เช่น ฆ่ากลิ่น ว่าทำลายกลิ่น.

ฆาฏ (โบ; เลิก) น. การฆ่า, การทำลาย. ก. ตี.

ฆาต น. การฆ่า, การทำลาย. ก. ตี เช่น เจ้าวิลาสฆาตกลองเร่งกลองรบ. (อภัย). **ฆาตกรรม** น. การฆ่ากันตาย. (ป.

ฆาต + กมฺม).

ฆาน (แบบ) น. จมูก, ประสาทที่รู้สึกกลิ่น. (ป.).

เฆี่ยน ก. ตีด้วยหวายหรือไม้เรียวเป็นการลงโทษ.

โฆรวิส น. งูพิษ. ว. มีพิษร้าย. (ป.).

โฆษ น. เสียงกึกก้อง, เสียงดัง, เสียงสนั่น. (ส. ; ป. โฆส).

โฆษก น. ผู้เป็นปากเสียงแทน. (ส. ; ป. โฆสก ว่าผู้ป่าวร้อง, ผู้โฆษณา).

โฆษณา (กฎ) น. การเผยแพร่หนังสือออกไปยังสาธารณชน ; การป่าวร้อง. (ส. ; ป. โฆสนา). **โฆษณาการ** น. การป่าวร้องให้ทราบ, การแจ้งความให้ทราบ. (ส. โฆษณา + อาการ).

โฆษิต ก. กึกก้อง, ป่าวร้อง. (ส. ; ป. โฆสิต).

ง

ง พยัญชนะตัวที่เจ็ด นับเป็นพวกอักษรต่ำ และเป็นพยัญชนะตัวที่สุดวรรค ใช้เป็นตัวสะกดในแม่กง.

งก ๑ อาการสั่นอย่างคนแก่หรืออย่างกลัวหรืออย่างหนาวมาก. ก. อยากได้เกินไปจนระงับใจไว้ไม่อยู่. **งกเงิ่น** ว. ตัวสั่น, สะทกสะท้านอย่างคนแก่.

งก ๒ น. ไม้รูปคล้ายตะลุมพุกสำหรับควาญท้ายตีช้างเมื่อต้องการให้ช้างไปเร็ว เรียกว่าไม้งก.

งง ก. ฉงน, มึน, คิดไม่ออก. **งงงวย** ก. เคลิบเคลิ้ม, หลงใหล, เผลอสติ. งวยงง ก็ว่า.

งงิด [งะ—] น. มืด. (ข. งงิด ว่ามืด).

งด ก. หยุดชั่วคราว, ละ, เว้น.

งดงาม ว. สวย, ดี, งาม. งามงด ก็ว่า.

งป น. แผ่นกลมอย่างงบน้ำอ้อย; ส่วน เช่น กันไว้เป็นงบ ๆ ; ชื่อกับข้าวชนิดหนึ่งห่อด้วยใบไม้เป็นแผ่น ๆ แล้วปิ้งไฟ. ก. ปิด, รวม, เช่น งบบัญชี. **งบดุล** น. บัญชีปรับรายการย่อของหนี้สินและทรัพย์สินให้เสมอภาคกัน เพื่อให้รู้ฐานะแห่งการเงิน. **งบประมาณ** น. บัญชีหรือจำนวนเงินที่รวมกะกำหนดรายรับรายจ่ายเงิน.

งม ก. คลำ, คลำหาของในน้ำหรือในที่มืด.

งมงาย ก. เซ่อเซอะ, ไม่รู้เท่า, ไม่เข้าใจ, หลงเชื่อ.

งวง น. สิ่งที่ยื่นโค้งเป็นลำห้อยออกมาจากส่วนบน เช่นที่หัวช้างเรียกว่า งวงช้าง ที่คอตาลเรียกว่า งวงตาล, หรือเรียกสิ่งที่มีลักษณะคล้ายคลึงเช่นนั้น เช่น งวงครุ, งวงผีเสื้อ; เรียกลมพายุชนิดหนึ่งว่า ลมงวง; เรียกไก่ชนิดหนึ่งที่มีหงอนเป็นงวงยื่นออกมาว่า ไก่งวง. **งวงช้าง** น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง; ชื่องูชนิดหนึ่ง อยู่ในแม่น้ำและลำคลอง หากินเวลากลางคืน หลังสีน้ำตาลมัวๆ สีข้างมีดวงเป็นสีน้ำตาลแก่เป็นแถว หนังย่นเป็นเม็ด ไม่มีเกล็ด มีชุกชุมในประเทศไทย แหลมมลายู เกาะชวา และเกาะนิวกินี (Acrocherdus javavieus).

ง่วง, ง่วงงุน ก. หาวนอน, อยากนอน, ซึมเซา.

งวด น. คราวกำหนด. ก. แห้ง.

ง่วน ว. เพลิน, เสมอ, เรื่อยไป. (ป. หงฺวน).

ง้วน ๑ น. เรียกโอชะของบางสิ่ง เช่น ง้วนดิน คือโอชะของดิน ที่กล่าวไว้ในคัมภีร์ไตรภูมิโลกวินิจฉัยว่ามีรสหวาน, ง้วนผึ้ง คือละอองดอกไม้ที่ผึ้งนำมาสะสมไว้ที่รัง มีสีเหลือง มีรสมัน หอมหวาน.

ง้วน ๒ น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง ยางมีพิษ ใบเหมือนใบเงิน ดอกแดง ต้นเหมือนต้นสลอด; ยาพิษ.

งวย, งวยงง ก. หลงลืม, เผลอสติ.

งอ ว. คด, งุ้ม, ไม่ตรง, โค้ง, เช่น หัวเราะงอ ว่าหัวเราะจนตัวโค้ง; เรียกหน้าซึ่งแสดงอาการโกรธหรือไม่ชอบ ว่า หน้างอ.

ง้อ, ง้องอน ก. ขอดีด้วย.

งอก ๑, **งอกเงย** ก. เจริญขึ้น, ผลิออก, แตกออก. **งอกงาม** ก. เจริญผลิดอกออกผล.

งอก ๒ น. ต้นอ่อนที่งอกออกจากผลเช่นผลมะพร้าว.

งอกแงก ว. คลอนไปมา, โหวไปมา, ไม่มั่นคง, ไม่แข็งแรง.

ง่อง น. สายโยงคางม้าไม่ให้เงย.

ง่องแง่ง ก. กระย่องกระแย่ง, ไม่ถนัด, ไม่แข็งแรง.

งอแง ว. ขี้แย, ขี้อ้อน, ร้องไห้. (ใช้สำหรับเด็ก).

งอด น. ชื่องูชนิดหนึ่ง เชื่อกันว่ามีพิษร้าย

แต่ความจริงไม่มีต่อมพิษ เป็นงูขนาดเล็ก ไม่สามารถจะกัดให้เป็นแผลลึก หลังสีน้ำตาลอ่อน มีสีน้ำตาลแก่เป็นเส้นยาวไปตามตัว และมีจุดดำ ๆ ตามเส้นนั้น ท้องสีขาวข้างสีแดง บนหัวมีขีดสีขีด (Simotes taeniatus).

งอน น. ส่วนปลายแห่งของบางอย่างที่เป็นรูปยาวเรียวและช้อยขึ้น เช่นงอนไถ. ว. ช้อยขึ้น, โง้งขึ้น. ก. ทำอาการเล่นเนื้อเล่นตัว, ทำจริตสะบัดสะบิ้ง. (งอน อะหมว่า งาม).

งอนไถ น. ชื่อดาวฤกษ์มฆา.

ง่อน น. ก้อนดินหรือหินที่ตั้งสูงขึ้นไป เช่น เงื้อมง่อน ว่าเงื้อมแห่งก้อนดินหรือหินที่ตั้งสูงขึ้นไป.

ง่อนแง่น ว. คลอนแคลน, ไม่แน่น.

งอนหง่อ ว. คู้ตัว, ขดตัว. ก. กลัวจนตัวงอ.

ง้อนหมู น. หญ้าแห้วหมู. (?) (ไอสถพระนารายณ์).

งอบ น. เครื่องสวมศีรษะ สำหรับกันแดดและฝน สานด้วยตอกไม้ไผ่กรุด้วยใบลาน รูปคล้ายกระจาดคว่ำ มีรังสำหรับสวมศีรษะใช้อย่างหมวก.

งอม ก. สุกจัด, แก่จัด ; โดยปริยายหมายความว่า แย่, บอบช้ำ. **งอมแงม** ว. เต็มที่, เต็มแย่.

ง้อม ว. ง้ำ, ค้อม.

งอย ๑ ก. อยู่หมิ่น, ตั้งอยู่หมิ่น, ห้อย.

งอย ๒ ก. คอย เช่น งอยท่า.

ง่อย ว. เปลี้ย, แขนขาพิการเคลื่อนไหวไม่ได้เป็นปรกติ.

งะ โบราณมักใช้นำหน้าคำที่ขึ้นต้นด้วยตัว ง มีความหมายอย่างเดียวกัน เช่น งะงก งะงัน งะโง้ง.

งัก ๆ ว. อาการที่สั่นสะท้าน, อาการที่ชักหรือเดินโดยเร็ว.

งัง ๆ ว. อาการที่เดินโดยด่วน.

งั่ง ๑ น. รูปหล่อด้วยโลหะเหมือนพระพุทธรูป แต่ไม่มีผ้าพาด, เรียกพระพุทธรูปที่ยังไม่ได้ทำพิธีเบิกพระเนตร.

งั่ง ๒ ว. โง่, ไม่รู้ภาษา.

งั่ง ๓ น. ชื่อนกชนิดหนึ่ง.

งัด ก. ดัดให้เผยอ, ดัดให้เคลื่อนที่.

งัน ก. หยุด, จังงัง, ชะงักอยู่, ไม่งอก.

งันงก ว. สั่นเงอะงะอยู่, จังงังและสะทกสะท้านอยู่.

งับ ก. บีด, หับ, เช่น งับประตู; อ้าปากรับ, อ้าปากคาบ, อ้าปากกัด, (ใช้สำหรับหมา). **งับแง** ก. แง้ม, บีดไม่สนิท.

งัว ๑ น. สัตว์สี่เท้าจำพวกบดเอื้อง คู่กับควาย, โค หรือ วัว ก็เรียก. **งัวเลีย** น. เรียกผมที่หน้าผากซึ่งตั้งชันขึ้นไปแล้วปลายย้อนกลับลงมา; ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง (Capparis flavicans).

งัว ๒, **งั่ว** ๑ (ใบ) น. ลูกชายคนที่ห้า.

งัว ๓ น. กระเบื้องมุงหลังคา.

งัว ๔ น. ไม้ตอกโคนเสาสองอันเพื่อยันไม่ให้เสาทรุดลงไปในหลุม.

งัว ๕ น. ชื่อปลาชนิดหนึ่ง. (Monacanthus curtorhynchus).

งั่ว ๒ น. นกในจำพวกนกกาน้ำ แต่ตัวใหญ่กว่า หน้าเหลือง.

งัวเงีย ก. ง่วง, ง่วงงุน.

งัวซัง น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง. (Capparis thorellii).

งา ๑ น. ต้นไม้มีเมล็ดเล็ก ๆ เมล็ดมีน้ำมันใช้ปรุงอาหาร. (Sesamum indicum). **งาตัด** น. ขนมกวนด้วยงากับน้ำตาลแล้วตัดเป็นแผ่นคล้ายข้าวพอง. **งาลั่ว** น. ขนมทำด้วยน้ำตาลกับงาแต่เป็นแผ่นบาง ๆ.

งา ๒ น. ฟันที่งอกออกจากปากช้างพลาย. **งาช้าง** น. ชื่อกล้วยหรือน้ำเต้า ผลยาวคล้ายงาช้าง; ว่านชนิดหนึ่ง ใบกลมตั้งฝักคูน สีเขียว แก้เลือดตีขึ้นเวลาอยู่ไฟ. (กบิลว่าน); ชื่อดาวฤกษ์เชษฐา. **งาสาน** น. เรียกพัดยศพระราชาคณะฝ่ายวิปัสสนาธุระ.

งา ๓ น. ส่วนหนึ่งของเครื่องดัก เช่น ลอบหรือไซ ให้ปลาเข้าแล้วกันไม่ให้ออก. **งาแซง** น. ของอย่างหนึ่งคล้ายงาลอบเครื่องดักปลา กันไม่ให้เอาของข้างในออก แต่ใส่ลงไปได้; เสาเสียมปลายที่ปักตะแคงระหว่างเสาระเนียด เพื่อกันไม่ให้ช้างกระแทกเสาระเนียด.

งา ๔ น. ชื่อปลาชนิดหนึ่ง. (Engraulis setirostris).

ง่า ๑ ก. เงื้อ, อ้า, กางออก. น. ค่าคบไม้.

ง่า ๒ น. เรียกตัวหนังที่สลักเป็นรูปเหาะ.

ง้าง ก. เหนี่ยวออก.

ง่าเงย ก. เป็นสง่า, เปิดเผย.

งาไซ น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง. (Sideroxylon ferruginium).

งาน ๑ น. หน้าที่, กิจการที่ต้องทำ ; การพิธีหรือการรื่นเริงที่เกี่ยวด้วยผู้คนมาก ๆ. **งานการ** น. กิจการที่ทำ.

งาน ๒ น. มาตราวัดพื้นที่เท่ากับหนึ่งร้อยตารางวา, เท่ากับสี่ร้อยตารางเมตร, อักษรย่อว่า ง.

ง่าน ๑ ก. ทะเยอทะยานอยากได้, ดิ้นรนอยากได้, กระวนกระวายอยากได้.

ง่าน ๒ (กลอน) ก. งุ่นง่าน เช่น มารดาเห็นบุตรเงื้อ ง่านใจ. (นิทราชาคริต).

งาบ ๆ ว. อาการที่อ้าปากแล้วหุบเข้าช้า ๆ. (เป็นอาการของคนและสัตว์ที่จวนจะตาย).

งาม, งามแงะ ว. สวย, ดี, น่ารัก ; มีลักษณะสมบูรณ์ เช่น ฝนงาม. **งามงอน** ว. สวยงาม. **งามหน้า** ว. ใช้เป็นคำประชดในทางไม่ดี เช่นไปทำเสียหายมาแล้วพูดว่า งามหน้าละคราวนี้.

ง่าม น. ไม้ที่ปลายแยกออกเป็นสองขาหรือสามขา, สิ่งอื่นที่มีรูปเช่นนั้น, โดยปริยายใช้หมายถึงถ้อยคำที่มีความหมายได้หลายทาง เช่น หลายง่าม; เรียกมดชนิดหนึ่งว่ามดง่าม. **ง่ามถ่อ** น. ลักษณะผมที่เถิกเข้าไปสองแฉกเหมือนง่ามถ่อ.

งาย น. เวลาเช้า เช่น พ่อแผนจะไปแต่ในงาย สายแล้วไม่ยกสำรับมา. (ขุนช้างขุนแผน).

ง่าย ว. สะดวก, ไม่ยาก. **ง่าย ๆ** ว. ไม่ยุ่งยาก. **ง่ายดาย** ก. ง่ายมาก.

ง้าว ๑ น. ศัสตราวุธคล้ายดาบ มีด้ามยาว.

ง้าว

ง้าว ๒ น. ชื่อต้นไม้ใช้ปุยในผลอย่างเดียวกับนุ่น ต้นคล้ายต้นงิ้ว.

ง้ำ ก. บีด, ครอบ, รักษา, ปกครอง เช่น ง้ำเมือง, เคลือบคลุม เช่น ง้ำความ.

ง้ำ ว. เสียงสุนัขกินอาหาร.

ง้ำ ว. ชะโงก, เลยไปข้างหน้า, คว่ำ เช่น หน้าง้ำ.

งิ้ว ๑ น. ละครของจีนอย่างหนึ่ง.

งิ้ว ๒ น. ชื่อต้นไม้ใช้ปุยในผลอย่างเดียวกับนุ่น. (Bombax malabaricum).

งีบ ก. ม่อย, หลับไม่สนิท, ลักษณะนามบอกการนอนหลับไม่เต็มตื่นว่าหลับงีบหนึ่งสองงีบ.

งึก ๆ ว. คำประกอบอาการที่พยักหน้า,

หงิก ๆ ก็ว่า.

งิน (โบ) น. เงิน.

งิม ว. ซึม. **งิมงำ** (เสียง) ว. เสียงพูดพึมพำ.

งุนงง, งุนโงง ก. งง, ฉงน, มึน.

งุ่นง่าน ก. โกรธฮึดฮัด, ง่าน.

งบ ว. อาการที่ก้มหัวลงโดยเร็วเมื่อเวลาง่วงหรือเดินไป.

งุบงิบ ก. ซุบซิบ, ทำอย่างเงียบ ๆ.

งุ้ม ว. งอลงเช่นปากนกแก้ว.

งุ่มง่าม ว. ไม่ว่องไว.

งุย ว. ซึม, เซื่อง, มึนหัว.

งู น. สัตว์เลื้อยด้วยอก เคลื่อนไปด้วยกระดูกซี่โครงและเกล็ด. **งูกลืนหาง** น. ชื่อกลบทชนิดหนึ่ง. **งูกินหาง** น. ชื่อการเล่นของเด็กชนิดหนึ่ง. **งู ๆ ปลา ๆ** ว. เล็ก ๆ น้อย ๆ, ใช้เกี่ยวกับความรู้ เช่น รู้ งู ๆ ปลา ๆ. **งูผู้** น. ชื่อดาวฤกษ์มฆา. **งูเมีย** น. ชื่อดาวฤกษ์บุรพผลคุนี. **งูสวัด** น. ชื่อโรคเกิดจากพิษอักเสบตามผิวหนังทำให้คันแสบร้อน. **งูเหลือม** น. ชื่อดาวฤกษ์อุตรผลคุนี. **งูเห่า** น. ชื่องูชนิดหนึ่งต้นและหัวเหมือนขมิ้นอ้อย แต่เนื้อสีขาวกลิ่นฉุนเหมือนน้ำมันดินอ่อน ๆ. (กบิลว่าน).

งูบ ก. ก้มหัวฟุบลงเมื่อเวลาง่วงนอน.

เง้ ก. เงื้อจนสุดกำลังแขนแล้วฟาดลงเต็มแรง.

เงก ว. เต็มที่, แย่, เหลือทน.

เงิน (โบ) น. เงิน.

เงย ก. ยกหน้าขึ้นจากก้ม.

เงอะ, เงอะงะ ว. เซอะซะ, งง.

เงา น. ส่วนที่มืดเพราะมีวัตถุบังแสงทำให้แลเห็นเป็นรูปของวัตถุนั้น; ขึ้นเป็นมัน เช่น ขึ้นเงา; รูปที่ปรากฏในของใสหรือเป็นมันเช่นน้ำหรือกระจก. **เงา ๆ** ว. ราง ๆ.

เง่า ว. โง่, มักใช้พูดเข้าคู่กับคำ โง่.

เง้า ว. งอ.

เง้างอด ว. กระเง้ากระงอด, เง้า ๆ งอด ๆ, กระบิงกระบอน, โกรธอย่างแสนงอน.

เงาะ น. คนป่าพวกหนึ่ง ตัวดำ ผมหยิก อยู่ในแหลมมลายู, เรียกตัวเองว่า กอย; ต้นไม้ชนิดหนึ่ง ผลกินได้ เปลือกมีขนหยาบสีเหลืองหรือแดง. (Nephelium lappaceum).

เงิน น. แร่สีขาวเนื้ออ่อน; วัตถุที่ชำระหนี้ได้ตามกฎหมาย, วัตถุที่ใช้วัดราคาในการซื้อขายแลกเปลี่ยนกัน, โบราณใช้ว่า งิน, เงิน

หรือเงือน ก็มี; เรียกต้นไม้ชนิดหนึ่ง; เรียกปลาเลี้ยงที่มีสีคล้ายเงิน มีพันธุ์มาจากจีนและญี่ปุ่น คู่กับปลาทอง. **เงินเชื่อ** น. หนี้ที่ยอมให้ค้างโดยเชื่อถือซึ่งกันและกัน, บางทีเรียกว่า เงินแห้ง. **เงินเดือน** น. เงินค่าจ้างที่จ่ายให้เป็นรายเดือน. **เงินแดง** น. เงินที่ทำเทียมเงินตรา มักใช้ทองแดงปนมากเกินส่วน. **เงินตรา** น. วัตถุที่มีตราของรัฐบาล ใช้ชำระหนี้ได้ตามกฎหมาย. **เงินตาย** น. เงินตราที่รัฐบาลเลิกใช้; เงินที่มิได้ทำเป็นรูปพรรณ; เงินที่เก็บไว้ไม่นำออกใช้. **เงินทองตรา** น. เหรียญกษาปณ์ที่ทำด้วยทองหรือเงิน. **เงินนอน** น. เงินเหลือใช้ที่เก็บไว้. **เงินปลี** น. เงินย่อยต่ำกว่าหน่วยของเงินตรา. **เงินปันผล** น. ส่วนกำไรซึ่งบริษัทจ่ายให้แก่ผู้ถือหุ้น. **เงินปี** น. เงินประจำปีที่จ่ายสำหรับพระบรมวงศานุวงศ์. **เงินยวง** น. สีดังสีเงินที่ละลายในน้ำ. **เงินสด** น. เงินที่มีอยู่กับตนหรืออาจจ่ายได้ทันที, เงินที่ชำระให้ทันทีเมื่อซื้อหรือขายกัน. **เงินแห้ง** (ปาก) น. เงินเชื่อ.

เงี่ย ก. เอียงหูฟังเพื่อให้ถนัด.

เงี่ยง ๑ น. กระดูกแหลมของปลาบางอย่าง เช่นปลากระเบนหรือปลาดุก; แง่ของสิ่งของบางอย่าง มีรูปคล้ายเงี่ยงปลา เช่นเบ็ดหรือลูกศร.

เงี่ยง ๒ (ถิ่น—อีสาน) น. กระโถน.

เงียน ก. อยากจัด, กระหายจัด. (โดยมากใช้เฉพาะของเสพติดและกามคุณ).

เงียบ, เงียบเชียบ ว. สงัด, สงบ, นิ่ง, ไม่มีเสียง. **เงียบกริบ** ก. เงียบสนิท, แนบเนียน.

เงี้ยว ๑ น. งู.

เงี้ยว ๒ ว. คด เช่น แล้วลวงล่องอเงี้ยว. (นิ. เมืองเพชร).

เงี้ยว ๓ น. ไทยใหญ่ซึ่งอยู่ทางทิศเหนือของพม่า.

เงื้อ ก. ยกขึ้นทำท่าจะทุบจะตีหรือจะฟัน เช่น เงื้อมือ, เงื้อมีด.

เงือก ๑ (ใบ) น. งู เช่น ท้าวเสด็จเหนือวัวเผือก เอาเงือกเกี้ยวข้าง. (แช่งน้ำ); ทรงวัวเผือกเงือกหงอนสังวรสังวาล. (รำพันพิลาป); สัตว์น้ำในนิยาย เล่ากันว่าท่อนบนเป็นคน ท่อนล่างเป็นปลา.

เงือก ๒ น. ชื่อนกชนิดหนึ่ง.

เงื่อง, เงื่องหงอย ว. ช้า ๆ, เชื่อง ๆ.

เงื่องหง่อย ว. ไม่กระฉับกระเฉง, เฉื่อยชา.

เงื่อด, เงื่อดงด ก. อดกลั้น, ยับยั้ง, เช่น เงื่อดคำรบสองคาบสามคาบ. (จารึกสยาม).

เงื่อดเงื่อ ก. เงื้อค้างท่าไว้.

เงื่อน (โบ) น. เงิน.

เงื่อน ๑ น. รอยที่ต่อ, ปมที่ผูก มีหลายอย่าง เช่น เงื่อนกระทก เงื่อนตาย ; ข้อกำหนด. **เงื่อนไข** น. ข้อที่ไขความ, ข้อความที่กำหนดไว้เพื่อบังคับตามกรณี. **เงื่อนงำ** น. ข้อความที่ซ่อนอยู่, ที่ไม่เปิดเผย. **เงื่อนเวลา** น. เงื่อนไขเกิดจากเวลา.

เงื่อน ๒ ว. เหมือน เช่น เขียวโง้งเงื่อนงาดชกรรม. (คำพากย์).

เงื่อบ ว. อาการที่ปลาขยับเหงือกหายใจ.

เงื่อม น. สิ่งที่ยื่นแล้วงุ้มชะง้ำออกมา. **เงื่อมมือ** ก. อยู่ในอำนาจที่ครอบงำไม่ให้หลุดพ้นไปได้.

แง ๑ น. เรียกส่วนของหน้าตรงตั้งจมูกว่า หน้าแง.

แง ๒ (เสียง) ว. เสียงเด็กร้องไห้.

แง่ ๑ น. ส่วนที่ยื่นออกมามีลักษณะแหลมหรือคมเป็นสัน, ใช้โดยปริยายหมายความว่า เหลี่ยม, ชั้นเชิง, อุบาย, แยบคาย. **แง่งอน** น. เล่ห์กล, มารยา, ชั้นเชิง.

แง่ ๒ (โบ) น. ตัว เช่น แต่งแง่. (จารึกสยาม).

แง่ง ๑ น. ส่วนที่ยื่นเป็นแง่ต่อออกมาจากเหง้าขิง ข่า กะทือ เป็นต้น.

แง่ง ๒ (เสียง) ว. เสียงอย่างหนึ่งที่หมาทำเมื่อจะกัด.

แง่น ก. แยกเขี้ยวจะกัด (อย่างหมา). **แง่น ๆ** ว. แสดงกิริยาโกรธอย่างสุนัขจะกัด.

แง้ม ก. เปิดแต่น้อย, แย้ม. น. ริม, ข้าง.

แงะ ก. แคะ, งัด, คัด.

โง ก. ยก (ใช้สำหรับหัว).

โง่, โง่เง่า ว. เขลา, โฉด, ไม่ฉลาด.

โงก ก. ง่วงจนคอตก.

โงกเงก ก. โยกเยก, โยกโคลง.

โงง, โงงเงง ก. โคลง, ไหว, ตั้งไม่ตรง, โยกโคลง, ตั้งอยู่ด้วยอาการไม่มั่นคง.

โง่ง ๆ ว. ใช่ง ๆ, อาการเดินก้าวยาว ๆ แห่งคนผอมสูง.

โง้ง ว. โค้ง, งอนขึ้น.

โงน ก. ชวนจะล้มเพราะส่วนบนหนักหรือส่วนล่างไม่แน่น. **โงนเงน** ว. เอียงเอนไปมา, โอนเอนไปมา.

ไง้ (ปาก) ก. ไค้, งัดไปข้าง ๆ, คัดง้าง.

จ

จ พยัญชนะตัวที่แปด เป็นตัวต้นวรรคที่สอง นับเป็นพวกอักษรกลาง ใช้เป็นตัวสะกดในแม่กด ในคำที่มาจากบาลี สันสกฤต และเขมร.

จก ก. ฉก, ล้วง, ควัก, ขุด, คุ้ย, สับ.

จง ก. หมาย, หวัง, ตั้งใจ ; เป็นคำแต่งกริยาบอกความบังคับหรือความหวัง. **จงใจ** ก. ตั้งใจ, หมายใจ. **จงดี** ว. ให้ดี, ให้เรียบร้อย.

จ่ง (กลอน) ว. จง. (ใช้ในที่ซึ่งเป็นกริยานุเคราะห์).

จ๋ง (โบ) น. เรียกลูกชายคนที่สิบ คู่กับลูกหญิงคนที่สิบ ว่า ลูกอัง. (กฎ. ๒).

จงกรม [—กฺรม] ก. เดินไปมา, เดินเปลี่ยนอิริยาบถเพราะนั่งมานาน, ใช้สำหรับพระ. (สํ. ; ป. จงฺกม). **จงกรมแก้ว** น. พระพุทธรูปปางหนึ่ง ยืนยกพระบาทซ้าย พระหัตถ์ทั้งสองประสานพระเพลา มีเรือนแก้ว. (พุทธเจดีย์).

จงกล น. บัว, บัวสาย ; ที่เสียบหรือสวมเทียนทำเป็นรูปดอกบัว มักติดอยู่ข้างธรรมาสน์สำหรับดูหนังสือเมื่อเทศน์ และบนราวเทียน ; ก้านของฟูที่ประดับหัวม้าติดอยู่กับขลุมทั้งสองข้าง ตั้งขึ้นไป.

จงกลนี [—กลฺนี] น. บัว, บัวดอกคล้ายบวบขม มีเกสรซ้อนหลายชั้น แตกก้านต่อดอกแล้วมีดอกต่อกันสามดอกบ้าง สี่ดอกบ้าง. (ทมิฬ เจ็ง ว่าแดง + กฬนี ว่าบัว หมายความว่าบัวแดง).

จงโคร่ง, โจงโคร่ง น. ตางดกชนิดหนึ่งอยู่ตามริมห้วยน้ำลำธารบนภูเขา ตัวใหญ่ราวฝ่ามือ หนังขรุขระ กลิ่นเหม็นเขียว หนังใช้เป็นยาเบื้อเมา.

จงอร (แบบ) ก. ชี้, ชี้ให้เห็น, เช่น บอกจงอรใจกู. (ม. คำหลวง ชูชก). (ป. จงฺ-

อุล).

จงอาง น. ชื่องูมีพิษแรงที่สุด, เมื่อยังอ่อนมีสีดำหรือสีน้ำตาลแก่ข้างบน และมีขีดขาวหรือเหลืองขวางหลัง บางทีก็เป็นขีดหยักสลับ เมื่อโตเต็มที่แล้ว ขีดเหล่านั้นหายไป จึงดูเป็นสีน้ำตาลทั้งตัว,. มีสิ่งสำคัญที่สังเกตได้คือ มีเกล็ดใหญ่คู่หนึ่งที่ท้ายทอย, งูชนิดนี้โตกว่างูเห่าดงก็มี. (Naja hannah).

จญ (โบ; กลอน) ก. ประจญ, สู้รบ, เช่น คือนาคจญครุฑสรงง วิ่งเวน. (ยวนพ่าย). (ข. ชล).

จด ก. จ่อให้ถึงกัน, ถึง, กระทั่ง, หมายไว้, เขียนไว้. **จดจ้อง, จดๆ ช้องๆ** ก. ไม่แน่ใจที่จะทำลง. **จดจำ** ก. กำหนดไว้ในใจ, หมายไว้. **จดหมัด** ก. ตั้งท่ามวย. **จดหมาย** น. หนังสือที่มีไปมาถึงกัน. **จดหมายเหตุ** น. หนังสือบอกข่าวคราวที่เป็นไป.

จตุร, จตูร [จะตุระ, จะตูระ] (กลอน) แปลงมาจาก จตุร หมายความว่า สี่.

จตุรงค์ [จะตุรง] (แบบ) ว. องค์สี่. (ป. จตุ + องฺค).

จตูร ว. สี่ เช่น จตูรพรรค ว่ารวมสี่อย่าง. (ม. คำหลวง นครกัณฑ์).

จตุ [จะ-] ว. สี่, ใช้ประกอบหน้าคำที่มาจากภาษาบาลี. (ป.). **จตุกาลธาตุ** น. ธาตุกาลสี่ คือ ว่านน้ำ, เจตมูลเพลิง, แคแตร, พนมสวรรค์. **จตุทิพยคันธา** น. กลิ่นทิพย์สี่ประการ คือ ดอกพิกุล, ชะเอมเทศ, มะกร่ำเครือ, ขิงแครง. **จตุบท** น. สัตว์สี่เท้า. (ป.). **จตุบริษัท** น. บริษัทสี่เหล่า, ถ้าเป็นพุทธบริษัท คือ ภิกษุ, ภิกษุณี, อุบาสก, อุบาสิกา ; ถ้าเป็นราชบริษัทหรือประชุมชนทั่วไป ได้แก่ กษัตริย์, พราหมณ์, คฤหบดี, สมณะ. (ป.). **จตุปัจจัย** น. เครื่องอาศัยเลี้ยงชีวิตสี่อย่าง คือ จีวร, บิณฑบาต, เสนาสนะ, คิลานเภสัช; หรือผ้านุ่งห่ม, อาหาร, ที่อยู่, ยา. (ป.). **จตุปาริสุทธิศีล** น. ศีลคือความเป็นผู้บริสุทธิ์สี่ประการ คือ ๑. สำรวมในพระปาติโมกข์ (ปาติโมกฺขสํวร). ๒. สำรวมตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ (อินฺทฺริยสํวร). ๓. เลี้ยงชีพโดยทางชอบ (อาชีวปาริสุทฺธิ). ๔. บริโภคปัจจัยด้วยการพิจารณา (ปจฺจยสนฺนิสฺสิต). (ป.). **จตุโลกบาล** น. ผู้รักษาโลกในสี่ทิศ คือ

๑. ท้าวธตรฐ จอมภูต (หรือจอมคนธรรพ) อยู่ทิศตะวันออก. ๒. ท้าววิรุฬหก จอมเทวดา (หรือจอมกุมภัณฑ์) อยู่ทิศใต้. ๓. ท้าววิรูปักษ์ จอมนาค อยู่ทิศตะวันตก. ๔. ท้าวกุเวร จอมยักษ์ อยู่ทิศเหนือ.

จตุตถ, จตุตถี [จะตุตถะ, -ตุตถี] ว. ที่สี่ เช่น จตุตถสุรทิน, จตุตถีติถี. (ป.).

จตุร [จะตุระ] ว. สี่. (ส.). **จตุรคูณ** ว. สี่เท่า. **จตุรงค์** ว. องค์สี่, สี่เหล่า, ถ้าเข้าสมาสกับ พล เป็นจตุรงคพล, หรือกับ เสนา เป็นจตุรงคินีเสนา แปลว่า กองทัพมีกำลังสี่เหล่า คือ เหล่าช้าง, เหล่ารถ, เหล่าม้า, เหล่าราบ. **จตุรงคนายก, จตุรงคประดับ, จตุรงคยมก** น. ชื่อกลอนกลบทโบราณ. **จตุรพักตร์** น. "มีสี่หน้า" คือพระพรหม. **จตุรพิธ** ว. สี่อย่าง. **จตุรภุช** น. "มีสี่แขน" คือพระนารายณ์. **จตุรภูมิ** น. สี่ภูมิ คือ ๑. กามาวจรภูมิ ภูมิของผู้ท่องเที่ยวในกามภพ. ๒. รูปาวจรภูมิ ภูมิของผู้ท่องเที่ยวในรูปภพ. ๓ อรูปาวจรภูมิ ภูมิของผู้ท่องเที่ยวในอรูปภพ. ๔. โลกุตรภูมิ ภูมิอันพ้นจากโลก. **จตุรยุค** น. ยุคทั้งสี่ คือ ไกรตายุค, ไตรตายุค, ทวาบรยุค, กลียุค.

จตุรถ [จะตุระถะ] ว. ที่สี่ เช่น จตุรถฌาน. (ม. คำหลวง ทศพร).

จตุราริยสัจ น. อริยสัจสี่ประการ คือ ทุกข์, สมุทัย, นิโรธ, มรรค. (ป. จตุ+อริยสจฺจ).

จตุสดมภ์ น. ตำแหน่งเจ้ากระทรวงปกครองครั้งโบราณ คือ เวียง, วัง, คลัง, นา. (ป. จตุ : สี่ + ส. สดมภ์ : หลัก หมายความว่าหลักสี่).

จน ว. ขัดสน, ไร้ทรัพย์. ก. แพ้, หมดทาง, เช่น จนใจ ไม่มีทางคิด, จนตรอก ไม่มีทางไป, จนแต้ม ไม่มีทางเดิน, จนมุม ไม่มีทางหนี. สัน. ตราบ, เท่า, ที่สุด. **จนชั้น** สัน. ที่สุดแต่. **จนกระทั่ง, จนถึง** สัน. ที่สุดถึง.

จ้น ว. ถี่ ๆ เช่น กินออกจ้นมิได้หยุดช่างสุดแสน. (นิ. ลอนดอน).

จบ ๑ น. รอบ, คราวที่หมดทีหนึ่ง. ก.หมด, สิ้น, ตลอด.

จบ ๒ ก. ยกของขึ้นทำเคารพเมื่อเวลาทำทาน, ท่าที่ช้างทำความเคารพด้วยงวง.

จม ก. ไม่ลอย, ฝังอยู่, ทรุดลง.

จ่ม (กลอน) ก. บ่น.

จมร [จะมอน] น. ชื่อสัตว์จำพวกหนึ่ง มีขนอ่อนละเอียด หางยาวเป็นพู่ เป็นสัตว์บดเอื้อง อยู่ในจำพวกโค, ตัวเมียเรียกว่า จมรี แต่ใช้เพี้ยนไปว่า จามรี บ้าง จามจุรี บ้าง เลยเรียกได้ทั้งตัวผู้และตัวเมีย. (ป.; ส.).

จมูก [จะหมูก] น. อวัยวะส่วนหนึ่ง สำหรับดมกลิ่นและระบายลมหายใจ, ตมูก ก็ว่า, ราชาศัพท์ว่า พระนาสิก. **จมูกม้า** น. ชื่อดาวฤกษ์ไรหินี. **จมูกวัว** น. ท่อที่ต่อจากสูบให้เปลวไฟไปลงเบ้า.

จยุติ (กลอน) ก. จุติ. (ส.).

จร ๑ [จอน] ก. ดู.

จร ๒ [จะระ, จอระ หรือ จอน] ก. ไป, เที่ยวไป, ประพฤติ. (ป.; ส.). ใช้เป็นบทท้ายสมาสก็มี เช่น ขจร เที่ยวไปในอากาศ, วนจร เที่ยวไปในป่า, ที่ใช้ควบกับคำไทยก็มี คือ: **จรกลู่** (กลอน) ก. เที่ยวลอยเกลื่อนกลาดอยู่ เช่น จรกลู่ขึ้นกลางโพยมากาศ. (ม. คำหลวง ทศพร). **จรจรัล** [จอระจัน หรือ จอนจุรัน] (กลอน) ก. เที่ยวไป, เดินไป. **จรจัด** ว. ไม่มีที่อยู่ตามทะเบียนสำมะโนครัว. **จรดล** (กลอน) ก. เที่ยวไปถึง. (ป. ตล : พื้น ; ข. ฏล : ถึง).

จรบน, จรบัน (กลอน) ก. เที่ยวไปเบื้องบน, ฟุ้งไป, บินไป, เช่น ด้วยคันธามลกชำระจรบันสระหอมรส. (ม. คำหลวง นครกัณฑ์). **จรปาท** (กลอน) ก. เดินไปด้วยเท้า, ตรงกับคำว่า บทจร. **จรมัน** (กลอน) ก. ทำให้มั่น, ทำให้แข็งแรง. **จรลวง, จรล่วง** (กลอน) ก. ล่วงไป, ลับไป. **จรลาย** (กลอน) ก. ละลายไป, หายไป. **จรล่ำ** (กลอน) ก. เที่ยวไปนาน, ไปช้า. **จรลิ่ว** (กลอน) ก. เที่ยวไปไกล, ลอยไป. **จรลี** (กลอน) ก. เดินเยื้องกราย. **จรลู่** (กลอน) ก. เที่ยวไปตามทาง, เที่ยวกลิ้งอยู่, เที่ยวกองอยู่.

จรก [จ๎รก] น. ผู้เที่ยวไป, ผู้เดินไป. (ป.; ส.).

จรแกว่ง [จะระแกว่ง] (กลอน) ก. แกว่ง.

จรคั่ง [จะระ-] (กลอน) ก. คั่ง.

จรณะ [จะระ-] น. ความประพฤติ, ในพระพุทธศาสนาหมายความว่าข้อปฏิบัติเป็นเครื่องบรรลุวิชชา. (ป.).

จรด [จ๎รด] ก. จด, ถึง, จ่อให้ถึง. **จรดพระกรรไตรกรรบิด** ก. จดกรรไตรและมีดโกนตัดจุก (ใช้สำหรับเจ้านาย).

จรดพระนังคัล น. พิธีแรกนา.

จรมูก [จะระหฺมูก] (กลอน) น. จมูก.

จรรจา [จัน-] (กลอน) ก. พูด. กล่าว. (ส. จฺรจา).

จรรโจษ [จันโจด] ก. พูดอิง, เล่าลือกันอื้ออึง, เช่น จรรโจษประชามี พลพิริยชาญ ชม. (สมุทรโฆษ).

จรรม [จำ] (แบบ) น. หนังสัตว์. (ส. จรฺมนฺ ; ป. จมฺม). **จรรมการ** น. ช่างหนัง. (ป. จมฺมการ). **จรรมขัณฑ์** น. ท่อนหนัง เช่น ทรงครองอชินจรรมขัณฑ์เป็นเครื่องคลุม. (ม. ร่ายยาว จุลพล). (ป. จมฺม + ขณฺฑ).

จรรยา [จัน-] น. ความประพฤติ, กิริยาที่ควรประพฤติ. (ป. จริยา ; ส. จรฺยา).

จรรโลง [จัน-] (แบบ) ก. จูง, พยุงไว้ไม่ให้เซ ; ไม่ให้ล้มลง.

จรลาด [จะระหลาด] (กลอน) น. ตลาด, ที่ชุมนุมซื้อขายของต่าง ๆ.

จรวจ [จฺรวด] (แบบ) ก. ตรวจ. (ป. จฺรวจ ว่ากรวดน้ำ). **จรวจไจร** [จฺรวดไจฺร] (แบบ) ก. ตรวจไตร.

จรวด [จฺรวจ] (แบบ) น. ชื่อดอกไม้เพลิงชนิดพุ่งขึ้นสูง มีหาง, กรวด ก็เรียก. (ข. กำชฺรวจ).

จรวดจรี [จรวดจะรี] (แบบ) น. ยอดแหลมสูง.

จรวัก [จะระหวัก] (กลอน) น. ตวัก.

จรส [จะหฺรด] ว. แจ่มแจ้ง, รุ่งเรือง, สว่าง, เช่น เหลืองจรุลจรสรจนา. (ม. คำหลวง ทานกัณฑ์).

จรอก ๑ [จะหฺรอก] (กลอน) น. ทาง, ทางแคบ, ทางเล็ก, ตรอก, ซอก. (ข. จฺรก).

จรอก ๒ [จะหฺรอก] (กลอน) น. จอก, ขันเล็ก ๆ ที่ใช้ตักน้ำจากขันใหญ่, เช่น จับจรอกคันธรสจุรณจันทน์. (สุธนู).

จระกล้าย [จะ—] ก. ทำคล้ายกับว่า, ทำประหนึ่งว่า, เช่น จระกล้ายว่าเผ่าร้ายหรือจะรู้กล.

จระขาบ [จะ—] (กลอน) น. จะขาบ, ตะขาบ, สัตว์จำพวกเสือกคลาน มีตีนมาก มีเขี้ยวกางออกอย่างเขาควาย กัดปวด.

จระเข้ [จอ—] น. สัตว์จำพวกเสือกคลาน คอสั้น หัวยาว มีปุ่มเหนือปลายปากบน หนังที่หลังขรุขระเป็นเกล็ด รูก้นยาวตามตัว เป็น

สัตว์ขนาดใหญ่ อาศัยอยู่ในน้ำ ; ชื่อดาวกลุ่มหนึ่ง. **จระเข้หางยาว** น. ชื่อเพลงชนิดหนึ่ง.

จระคลับ (จะระคฺลับ) (กลอน) ว. มืด, ครึ้ม.

จระคล้าย [จะระคฺล้าย] (กลอน) ก. กล้ำกราย.

จระคลุ่ม [จะระคฺลุ่ม] (กลอน) ว. มืดมัว, คลุ้ม.

จระแคง [จะระ—] ว. ตะแคง. บางถิ่นใช้จะแคง แล้วแผลงเป็น จระแคง, เช่น เท้าล้มจระแคง ทลายพุงพัง. (สุธนู).

จระจุ่ม [จะระ—] (กลอน) ก. ใส่, เผา, ทิ้ง, ไขน.

จระทก, จระเทิน [จะระทก,—เทิน] (กลอน) ก. สะทก, สะเทิน, งกเงิ่น ; จับจด.

จระนำ [จะระ—] น. ชื่อซุ้มท้ายวิหารหรือท้ายใบสถ์ มักเป็นช่องตัน. (ทมิฬ จาหรัม ว่าหน้าต่าง).

จระบาน [จะระ—] (กลอน) ก. สู้รบ

จระบี่, จาระบี [จะระ—] น. น้ำมันข้นสำหรับกันความสึกหรอของเครื่องจักร.

จระลิ่ง; จระลึ่ง [จะระ—] (กลอน) ก. ตะลึง เช่น จรลิ่งทางทิพห้อง แห่งองค์. (ทวาทศมาส).

จระลุง, จะลุง [จะระ—] (กลอน) น. เสาตะลุง.

จรัล [จะรัน] (กลอน) ก. เดินไป.

จรัส [จะหฺรัด] (แบบ) ว. แจ่มแจ้ง, รุ่งเรือง, สว่าง.

จราก [จะหฺราก] (กลอน) ก. กรากไว้, ทำให้ลำบาก, เช่น และเข้าจระลุงจรากจอง. (ข.).

จราง [จะราง] (แบบ) ก. ผุดขึ้น เช่น จรางมัน ว่ามันผุดขึ้น คือแตกมัน. (ฮวนพ่าย). (ข. โรมจราง ว่าขนชัน).

จราจร [จะราจอน] น. การไปมา.

จราญ [จะราน] (กลอน) ก. ผลัก, พัง, ทำลาย, กระจาย, ดับ. (ข. จฺราน ว่าผลัก).

จราย [จะ—] (กลอน) ก. ทำลาย, กระจาย.

จราว ๑ [จะ—] น. ตะพาบน้ำ. ว. มาก, ตก.

จราว ๒ [จะ—] (แผลงมาจาก จาว) (กลอน) น. ดอกไม้ เช่น แคแจรเจรอญจราว. (ม. คำหลวง จุลพน).

จราส [จะ—] ว. ตลอดตัว เช่น แถวจราส ศุภลักษณ์. (ลอ ๗๘). (ข. จราส ว่าจากตีนถึงหัว).

จริก ๑ [จะหริก] (แผลงมาจาก จิก) (กลอน) ก. เอาปากสับและงับอย่างอาการนกสับ, กดลง.

จริก ๒ [จะหฺริก] (กลอน) น. ต้นจิก เช่น จริกใจรดพยง ผกากรรณก็มี. (ม. คำหลวง มหาพน).

จริง [จิง] ว. แน่, แท้, ไม่กลับเป็นอย่างอื่น. **จริงจัง** ว. ถูกต้อง, แน่แท้, ไม่เป็นการเล่น.

จริต [จะหฺริต] น. ความประพฤติ เช่น สุจริต, กิริยา เช่น ตัดจริต, นิสัย เช่น สัทธาจริต, เรื่องราว เช่น พุทธจริต; เรียกผู้ที่มีความประพฤติหรือกิริยาผิดปรกติเพราะสติวิปลาสว่า คนเสียจริตหรือวิกลจริต. (ป.).

จริม [จะริมะ] ว. สุดท้าย เช่น จริมจิต ว่าจิตดวงสุดท้าย. (ป.).

จริย [จะริยะ] น. ความประพฤติ, กิริยาที่ควรประพฤติ, ใช้เป็นคำหน้าสมาส เช่น จริยศึกษา.

จริยา [จะ—] น. ความประพฤติ, กิริยาที่ควรประพฤติ, ใช้เป็นคำหลังสมาส เช่น ธรรมจริยา.

จริว ๑ [จะ—] น. เต่า.

จริว ๒ [จะ—] (กลอน) ก. เกรียว.

จรี [จะ—] (กลอน) น. มีด, หอก, ดาบ. (ข.).

จรึง [จฺรึง] (กลอน) ก. กรึง, ตรึง.

จรุก [จะหฺรุก] (แบบ) น. หมู. (ข. ชฺรุก). (จินดามณี).

จรุง, จรูง [จฺรุง, จฺรูง] (กลอน) ก. จูง, ยั่ว, เช่น จรุงใจ; ชักชวน เช่น จรุงกลิ่น.

จรูญ [จะรูน] (กลอน) ว. รุ่งเรือง, งาม.

จรูส [จะหฺรูด] (แบบ) ว. สูง, กรวด, จรวด.

จเร [จะ—] น. ผู้ดูแล, ผู้ตรวจตรา.

จล ก. ไหว, สั่น, เช่น จลวิจล. (ป.).

จลนี ๑ [จะ—] (กลอน) น. เนื้อสมัน. (ป.).

จลนี ๒ [จะ—] (กลอน) น. ชะนี เช่น จลนีหวนไหนปลายทุม. (ม. คำหลวง ทานกัณฑ์). (ป.).

จลา [จะ—] (แบบ) น. ธูป, ของหอม; แสงสว่าง, ฟ้าแลบ, เช่น จลาจรเลนทร์.

(ม. คำหลวง แปลจากคำ คนฺธมาทโน ; สํ. จล + อจล + อินฺทฺร).

จลาจล [จะลาจน] ว. วุ่นวายใหญ่, ปั่นป่วนใหญ่, หวั่นไหว, เช่น สำเภาก็มิได้จลาจล.

จวก ก. สับ, ฟัน.

จ๊วก ว. เป็นคำแต่งคำขาวให้รู้ว่าสีขาวจริง ๆ.

จวง (ถิ่น—ปักษ์ใต้) น. ต้นเทพทาโร, จวงหอม ก็ว่า. **จวงจันทน์** น. เครื่องหอมที่เจือด้วยจวงและจันทน์

จ้วง ก. กิริยาที่เอาภาชนะเช่นขันตักน้ำมาโดยเร็ว, โดยปริยายหมายถึงกิริยาที่ตีหรือฟันจนสุดกำลังแขน. **จ้วงจาบ** ว. อาจเอื้อม, ล่วงเกินผู้อื่นด้วยวาจาหยาบ.

จ๋วง (ถิ่น—พายัพ) น. ต้นสนเขา, เกี๊ยะ ก็ว่า. **จ๋วงเครือ** (ถิ่น—พายัพ) น. ต้นสามสิบ. (Asparagus racemosus).

จวด น. ชื่อปลาทะเลชนิดหนึ่ง.

จวน ๑ น. ที่อยู่ของเจ้าเมือง, ที่พักแรมของข้าราชการผู้ใหญ่. ว. เกือบ, แทบ, ใกล้. **จวนเจียน** ว. เกือบ, หวุดหวิด, เฉียด.

จวน ๒ น. ผ้าชนิดหนึ่ง.

จวบ น. พบ, ประสบ, ร่วม, ถึง. **จวบจวน** ว. จนถึง, ถึงที่.

จอ ๑ น. หมา, เป็นชื่อของปีที่สิบเอ็ดของปีนักษัตร.

จอ ๒ น. ผ้าที่ขึงไว้สำหรับเขียนหนัง.

จ่อ ๑ ก. ทำให้ใกล้จวนชิด; มุ่ง, ใช้สำหรับใจ เช่น ใจจ่อ.

จ่อ ๒ (ถิ่น-อีสาน) น. ภาชนะสานด้วยไม้ไผ่รูปร่างอย่างกระด้ง มีเป็นห้อง ๆ ใช้เลี้ยงตัวไหม.

จ้อ ว. คล่อง, แจ้ว, ใช้สำหรับเสียง เช่น พูดจ้อ.

จ๋อ น. ลิง, คำสามัญเรียกลิงว่า อ้ายจ๋อ.

จอก ๑ น. ขันเล็ก ๆ สำหรับตักน้ำในขันใหญ่.

จอก ๒ น. ชื่อพืชลอยน้ำชนิดหนึ่ง.

จอก ๓ (โบ) น. นกกระจอก.

จ๊อก ก. แพ้. ว. เสียงเช่นไก่ร้อง, ขอมแพ้, ใช้ตามสำนวนนักเลงไก่ เพราะไก่ตัวใดร้องจ๊อก ก็แสดงว่าไก่ตัวนั้นแพ้.

จ้อกแจ้ก ว. เสียงพูดแซ่.

จอง ก. ผูก, คล้อง, หมายไว้, กำหนดไว้, เช่น จองกฐิน; จำไว้, อยากได้. **จองคช** น. ช้างที่เข้าระวางทัพ. **จองจำ** ก. ใส่ตรวนหรือเครื่องพันธนาการขังไว้ในคุกใน

ตราง. **จองถนน** ก. ถมขึ้นเป็นถนน.

จ่อง น. ร่ม. (อนันตวิภาค).

จ้อง ๑ (ถิ่น—พายัพ) น. ร่ม.

จ้อง ๒ ก. มุ่ง, เพ่งดู, คอยดู; คอยที.

จ๋อง (ปาก) ว. หงอย, เหงา.

จ้องเต น. ต้องเต.

จองเปรียง [—เปรียง] น. ชื่อพิธีอย่างหนึ่งของพราหมณ์ เป็นพิธีจุดโคมรับพระเจ้าทำในวันเพ็ญเดือนสิบสอง.

จองห่อง ว. นั่งเจ่า.

จ้องหน่อง น. เครื่องทำให้เกิดเสียงเป็นเพลงโดยใช้ปากคาบแล้วกระตุกหรือชักด้วยเชือกให้สั่นดังเป็นเสียงดนตรี.

จองหอง ว. เย่อหยิ่ง, ถือตัว.

จอแจ ว. คับคั่ง, ชุลมุน, แซ่เสียง; กระชั้น.

จ๋อแจ๋ ว. เสียงอย่างเด็กพูด.

จอด ๑ ก. หยุดอยู่; ทำให้ติดกัน เช่น จอดลูกแห; รัก เช่น ใจจอดเจ้า.

จอด ๒ (ปาก) ก. ตาย.

จอน (กลอน) น. เครื่องประดับหูมีรูปเป็นกระหนก, รอยกันชายผมที่โค้งตามหูเรียกว่า จอนหู. (ไทยใหญ่ จอน ว่าเสียบ)

จ้อน น. กระจ้อน, สัตว์สี่เท้ารูปร่างคล้ายกระรอก ผิดกันที่ขนาดตัวย่อมกว่า หางเป็นพวงเล็กกว่า ปากแหลมคล้ายพังพอน และชอบอยู่ตามดินหรือต้นไม้เตี้ย ๆ. ว. แคระ, เล็ก, แกร็น, เพี้ด, เช่น นุ่งผ้าจ้อน.

จอนจ่อ ว. งอนหง่อ, ขอมช่อ, อาการอย่างจับเจ่าด้วยทุกข์ร้อน.

จอบ ๑ น. เครื่องมือสำหรับขุดและสับดินชนิดหนึ่ง.

จอบ ๒ (ถิ่น—อีสาน) ก. แอบ, ลอบ, คอยพึ่ง, ล่อ, เล้าโลม, ชักชวน.

จอม น. ยอด, ผู้เป็นใหญ่; ตำแหน่งพระสนมวังหน้า (วังหลวงใช้ว่า เจ้าจอม) **จอมไตร** น. ผู้เป็นใหญ่ในโลกสาม, โดยมากหมายถึงพระพุทธเจ้า หรือพระอิศวร (ตัดมาจากจอมไตรโลก หรือจอมไตรภพ). **จอมทัพ** น. ตำแหน่งทหารสูงสุดตามรัฐธรรมนูญ. **จอมปลวก** น. รังปลวกที่สูงขึ้นพ้นพื้นดิน, ยอดรังปลวก. **จอมพล** น. ยศนายทหารชั้นสูง. **จอมมารดา** น. พระสนมที่มีพระองค์เจ้าแล้ว.

จ่อม ๑ น. ชื่ออาหารหมักเค็มอย่างหนึ่ง ทำด้วยปลาเป็นต้น.

จ่อม ๒ ก. จอด เช่น ใจจ่อมเจ้า; ฟุบ,

หมอบ, (ใช้สำหรับสัตว์ เช่นโค, กระบือ); วางลง เช่น เอาเบ็ดไปจ่อม, จุ่มลง, จม, เช่น เทพเจ้าตกจม จ่อมม้วย.

จ่อมจ่าย ก. ค่อยจับจ่าย, จ่ายทีละน้อย.

จอมทอง น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง. (Butea superbar).

จอมปลอม ว. เลว, ไม่ใช่ของจริง.

จ้อมป้อม ว. จอมเปาะ.

จอมเปาะ ว. กลมนูนอย่างปุ่มม้อง.

จ่อย (ถิ่น—อีสาน) ก. ผอม.

จ้อย ๑ ว. เล็ก, น้อย.

จ้อย ๒ ก. ติดตาม เช่น แห่งหนึ่งกลับไปจ้อย แม่เหย้าเรือนตน. (โคลงกวีโบราณ).

จ้อย ๓ ว. คล่อง เช่น พูดจ้อย.

จ๋อย ๑ ว. เหงาหงอย, สลด, เศร้าโศก.

จ๋อย ๒ ว. เป็นคำแต่งคำเหลืองหรือหวานให้รู้ว่าเหลืองหรือหวานจริง ๆ เช่น เหลืองจ๋อย หวานจ๋อย เสียงจ๋อย.

จอแส น. ชาดที่ประสมเสร็จในตัว.

จะ เป็นกริยานุเคราะห์ สำหรับช่วยกริยาอื่นบอกเวลาภายหน้า เช่น จะไป จะอยู่.

จ้ะ เป็นคำรับ.

จ๊ะ ๑ เป็นคำต่อท้ายคำเชิญหรือคำถาม เช่น เชิญชิจ๊ะ, อะไรจ๊ะ.

จ๊ะ ๒ ว. เจอกัน, พ้องกัน, พบกัน. **จ๊ะเอ๋** น. ชื่อการเล่นของเด็กชนิดหนึ่ง.

จ๋ะ ๑ เสียงประกอบคำถาม.

จ๋ะ ๒ ว. เสียงประกอบคำเรียก เช่น แม่จ๋ะ เป็นเสียงสั้นจากคำ จ๋า.

จะกรัดจะกราด (กลอน) ว. เสียงขบฟันกรอด ๆ, ทำอาการเกรี้ยวกราด, เช่น ขบฟันจิงเขี้ยวจะกรัดจะกราดดิกคาม. (สุธนู).

จะกรุน, จะกรูน ว. สีดำ เช่น ช้างสารชำนิเมามัน หลาก ๆ หลายพรรณ แลหน้าจะกรุนแสงนิล.

จะกรุมจะกราม ว. ตะกรุมตะกราม, ซุ่มซ่าม, เซอะซะ.

จะกละ ๑, **จะกลาม** ว. ตะกละ, ตะกลาม, มักกิน, กินไม่เลือก, เห็นแก่กิน, มักใช้รวมกันว่า จะกละจะกลาม ก็มี, ตะกละตะกลาม ก็ว่า, โดยปริยายหมายความว่าอยากได้มาก ๆ.

จะกละ ๒ น. ชื่อผีชนิดหนึ่ง รูปเป็นแมวอยู่ในจำพวกผีป่า หมอผีชาวป่าเลี้ยงไว้ใช้ไปทำร้ายศัตรู. (สยามสมาคม ๔/๒).

จะกวด น. สัตว์จำพวกเสือกคลาน รูปคล้าย

จิ้งจก คอยาว รูจมูกเป็นช่องผ่า หนังหยาบ หางยาว ลิ้นยาวเรียบและเป็นสองแฉก ขึ้นหตได้เหมือนลิ้นงู สีเขียวแก่หรือน้ำตาลอ่อนตอนบน แต่มีจุดเหลืองและขาวทั่วไป อาศัยอยู่บนบกและในน้ำ, ตะกวด หรือ แลน ก็เรียก.

จะเกริ่ง น. ต้นเหงือกปลาหมอ, อีเกริ่ง ก็เรียก.

จะขาบ (แบบ) น. สัตว์จำพวกเสือกคลานมีตีนมาก เขี้ยวมีพิษ; ไม้ไผ่ที่ผ่าขังปล้องเพื่อให้มีเสียงเวลาตี ใช้สำหรับไล่สัตว์เป็นต้น. ดู ตะขาบ ด้วย.

จะเข้ น. เครื่องดนตรีชนิดหนึ่ง มีสามขา มีสายสำหรับดีด, ลักษณะนามว่า ตัว. (โบ) น. จระเข้.

จะเข็บ น. สัตว์จำพวกเสือกคลาน มีตีนมากคล้ายจะขาบ แต่ตัวเล็กกว่า ขนาดเท่าตะเข็บผ้า, ตะเข็บ ก็ว่า.

จะงอย น. ปลาย, ที่สุด, มักใช้กับปากนกหรือบ่า, จะงอยบ่า ราชาศัพท์ว่า อังสกุฎ.

จะจะ ว. ไม่ซับซ้อนกัน, ไม่เบียดกัน, ให้เห็นชัด, กระจ่าง, ห่าง, เช่น มุงจะจะ ว่า มุงห่าง ๆ.

จะจ้า ว. เสียงร้องไห้.

จะแจ้ง ว. กระจ่าง, ชัดเจน.

จะแจ่ม (กลอน) ว. แจ่ม, ใส, กระจ่าง, ชัดเจน, ไม่มัว.

จะไจ้ ว. บ่อย ๆ, เนือง ๆ.

จะบัน ก. ตะบัน, ทิ่มหรือแทงกดลงไป, กระทุ้ง, เช่น ตาบดั้งดิ้งโดดดั้น จะบันแรง. (ยอพระเกียรติพระเจ้ากรุงธน).

จะปิ่ง น. เครื่องปิดที่ลับของเด็กหญิง ทำด้วยเงินทองหรือนาก เป็นต้น, ตะปิ่ง, จับปิ่ง, ตับปิ่ง ก็เรียก; แผ่นโลหะที่ติดฝาหีบสำหรับลั่นกุญแจ. **จะปิ่งเรือ** น. แผ่นโลหะโดยมากทำเป็นรูปดอกจัน สำหรับตรึงที่โคนห่วงร้อยใช่ผูกเรือ, ใช้เรียกสิ่งอื่นที่มีลักษณะคล้ายกัน เช่น จะปิ่งหูกลอง, จะปิ่งห่วงประตู.

จะละเม็ด น. ชื่อปลาทะเลชนิดหนึ่ง, ชื่อไข่เต่าตนุ เรียกว่า ไข่จะละเม็ด.

จะละหวั่น ก. ชุลมุน, วุ่นวาย, จ้าละหวั่น ก็ใช้.

จัก ๑ ก. ทำให้เป็นแฉก ๆ, ทำให้เป็นรอยรอบคล้ายฟันเลื่อย เอาคมมีดผ่าไม้ไผ่หรือหวายให้แตกจากกันเป็นเส้นบาง ๆ.

จัก ๒ (ไว) เป็นกริยานุเคราะห์คำประกอบกริยาบอกกาลภายหน้า เช่น จักกิน, จักนอน.

จัก ๓ ก. รู้, ทราบ, แจ้ง, จำได้, เช่น รู้จัก ; ห่อนจักสิกสมประดี. (สรรพสิทธิ).

จักกาย น. แม่ทัพ. (ต.).

จักขุ น. ตา. (ป.). **จักขุทวาร** น. ช่องตา. **จักขุประสาท** น. ส่วนสำคัญของตา ทำให้แลเห็น. **จักขุวิญญาณ** น. ความรู้อันอาศัยทางตาเกิดขึ้น. **จักขุสัมผัส** น. อาการที่ตากับรูปและจักขุวิญญาณประจวบกัน.

จักจี่, จั๊กจี่ [จักกะ-, จักกะ-] ก. เสียวแสยง.

จักจั่น ๑ [จักกะ-] น. แมลงจำพวกหนึ่งเกาะร้องอยู่ตามต้นไม้.

จักจั่น ๒ [จักกะ-] น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง.

จักร [จัก] น. ล้อรถ, กงรถ ; อาวุธมีรูปเป็นวงกลมมีเป็นแฉก ๆ; วงกลม; บรรจบรอบแห่งปีหรือแห่งฤดู เช่น พฤหัสบดีจักร ; เขตแดว้น เช่น อาณาจักร ; สิ่งที่มีรูปเป็นวงกลม มีฟันเฟืองหมุนด้วยกำลังต่าง ๆ. (ส. ; ป. จกฺก). **จักรปาณิ,** **จักรปาณี** น. ผู้มีจักรในมือ คือพระวิษณุ. (ป.). **จักรพรรดิ** น. พระราชาธิราช, โบราณเขียนว่า จักรพัตราธิราช ก็มี. **จักรพาล** น. จักรวาล. **จักรยาน** น. รถถีบ. **จักรราศี** น. อาณาเขตโดยรอบดวงอาทิตย์ที่ดาวพระเคราะห์เดิน. **จักรวรรดิ** น. อาณาเขต, จักรพรรดิ. **จักรวาต** น. ลมบ้าหมู (ที่พัดพาของต่าง ๆ ขึ้นไป). **จักรวาล** น. ปริมณฑล ; ประชุม, หมู่ ; เทือกเขาในนิยาย (เป็นกำแพงล้อมรอบโลกและเป็นเขตกั้นแสงสว่างและมืด).

จักรพาก, จักรวาก น. นกในตระกูลนกเป็ดน้ำ. (ทางวรรณคดีนิยมว่า คู่ของนกนี้ต้องพรากและครวญถึงกัน ในเวลากลางคืน). จากพราก ก็เรียก. (ส. จกฺรวาก).

จักรี, จักริน น. พระราชา (ผู้มีจักร). (ป. จกฺกี ; ส. จกฺริน).

จักษุ น. ตา. (ส.).

จักแหล่น [จักกะ-] ว. จวน, เกือบ, เฉียด.

จั้ง ว. ถนัด, เต็มหน้า, ใช้ประกอบกับคำจริง ว่าจริงจั้ง.

จั้ง (โบ) ก. ตั้ง เช่น คือคชกลับกลอกจั้ง

จญสีห์. (ยวนพ่าย).

จั๋ง (ถิ่น) น. ต้นกะพ้อ.

จังกวด ๑ น. จะกวด.

จังกวด ๒ (กลอน) ว. บ้า เช่น เฒ่าจังกวดกามกวน. (ม. คำหลวง ชูชก). (ข. จงฺกวด).

จังกอบ น. ภาษีอากรของเทศบาล, ภาษีผ่านด่าน, ภาษีปากเรือ. ก. ผูก, มัด. เชิงกอบ ก็เรียก.

จังกา น. ไม้ขาหยั่ง.

จังก้า ก. ยืนก่างขาตั้งท่าแข็งแรง.

จังกูด น. หางเสือเรือ. จะกูด, ตะกูด ก็เรียก. (ข. จงฺกูด).

จังเก น. สะเอว เช่น มือนวดแนบจังเกแกะพลั้ว. (โคลงพระยาตรัง). (ข. จงฺเกะ)

จังโกฏก์ (แบบ) น. ผอบ. (ป.).

จังงัง ว. งัน, ชะงัก, หยุด, นิ่งงัน, ตกตะลึง.

จังมัง น. ชื่อไม้สำหรับขัดก้นกระบุงและตะกร้าทั้งสี่มุมให้แน่นและแข็งแรง. ว. แข็งแรง. จั้งมั่ง ก็ว่า.

จังลอน น. ปลาหรือเนื้อโขลกปั้นเป็นก้อนหรือเป็นแผ่นเคี่ยวกับน้ำกะทิ สำหรับประสมกับขนมจีนขาวน้ำ, บางทีใช้โขลกปลาปั้นเป็นก้อนเสียบไม้ปิ้งไฟ เรียกว่า จังลอนแห้ง. แจงลอน ก็ว่า.

จังเวิจ (กลอน) น. รูปเทพารักษ์ที่ประดิษฐานไว้ในศาลพระภูมิหรือศาลเจ้า.

จังหรีด น. สัตว์จำพวกแมลง ขยับปีกมีเสียงดังกรีด ๆ, จิ้งหรีด ก็เรียก.

จังหล่อ น. เครื่องขวางทาง, จั้นหล่อ หรือจำหล่อ ก็ว่า. (ลำดับสกุลเก่า; ลัทธิ). (ข. จะ ว่าก็ด, ขวาง; โล่ ว่าถนน).

จังหวะ น. ตอน, ส่วน, ระยะ.

จังหวัด น. ถิ่น, เขตที่; บริเวณ เช่น จังหวัดพลับพลา ว่าบริเวณพลับพลา.

จังหัน ๑ น. ข้าว, อาหาร. (ใช้สำหรับพระสงฆ์).

จังหัน ๒ น. กังหัน.

จังหุน น. ตัวน้ำนอง. จิงหุน, จิงหัน ก็ว่า.

จังออน น. มาตราตวงตามวิธีโบราณ สองจังออนเป็นหนึ่งแล่ง.

จัญไร ว. ชั่วร้าย, เลวทราม. จังไร ก็ว่า.

จัณฑ์ ว. ดุร้าย, หยาบช้า, เกรี้ยวกราด, ฉุน, ฉุนเฉียว; ราชาศัพท์ใช้เรียกสุราหรือเมรัยว่า น้ำจัณฑ์. (ป; ส.). **จัณฑวาตา** (แบบ) น. ลมร้าย เช่น จัณฑวาตา

รำพายพาน. (สมุทรโฆษ).

จัณฑาล [จันทาน] ว. ต่ำช้า, ดุร้าย. (ส. จณฺฑาล ว่าลูกคนต่างวรรณ คือบิดาเป็นศูทร มารดาเป็นพราหมณ์).

จัด ๑ ว. แก่, เข้ม, เช่น แดงจัด; เต็มที่; มาก; กล้า, แรง, เช่น แดดจัด, ปากจัด. (ข. จสฺ). **จัดจ้าน** ว. ปากกล้า, ปากจัด, เจ้าการมเก่ง. **จัดเจน** ก. แจ้งเจนประจักษ์, รู้หรือรู้สึกโดยสังเกตหรือประสบมา.

จัด ๒ ก. ตกแต่ง, ทำให้เรียบ; วางระเบียบ, เรียงตามลำดับ; นับ เช่น จัดว่าเป็นความดี. **จัดการ** ก. ดำเนินการ, ดำเนินกิจธุระ. **จัดแจง** ก. ทำให้เรียบ, เตรียมการ. **จัดตั้ง** ก. วางระเบียบ, แต่งตั้งให้มั่นคง. **จัดประกัน** ก. ทำให้แน่นอน. **จัดมั่น** ก. ทำให้ได้โดยมั่นคง. **จัดสรร** ก. แบ่งส่วนไว้โดยเฉพาะ, ปันไว้ใช้เพื่อประโยชน์โดยเจาะจง.

จัดจอง (ใบ) น. เรือน้อย, สัดจอง ก็ว่า.

จัตตาฬีส [จัดตาลีสะ] (แบบ) ว. สี่สิบ. (ป.).

จัตวา น. ไม้กากบาทซึ่งเป็นเครื่องหมายวรรณยุกต์เสียงที่สี่, ตีนกา ก็เรียก. ว. สี่, ชั้นที่สี่, เช่น เมืองจัตวา. (ป.; ส. จตุ).

จัตวาทัณฑี น. ชื่อโคลงสี่ชนิดหนึ่งซึ่งบาทสองใช้พยางค์ที่สี่รับสัมผัส. **จัตวาศก** น. เลขสี่ที่เป็นตัวท้ายแห่งจุลศักราช.

จัตุ [จัดตุ] ว. สี่. (ป.; ส. จตุ).

จัตุร [จัดตุระ] ว. สี่. (ส. จตุร). **จัตุรงค์** ว. จตุรงค์, องค์สี่, สี่เหล่า, ถ้าเข้าสมาสกับ พล เป็น จัตุรงคพล หรือ กับ เสนา เป็น จัตุรงคินีเสนา แปลว่ากองทัพมีกำลังสี่เหล่า คือ เหล่าช้าง, เหล่ารถ, เหล่าม้า, เหล่าราบ. **จัตุรพักตร์** ว. จตุรพักตร์, "มีสี่หน้า" คือพระพรหม. **จัตุรภุช** ว. จตุรภุช, "มีสี่แขน" คือ พระนารายณ์. **จัตุรมุข** น. เรือกสถานที่ก่อสร้างมีสี่มุข. **จัตุรัส** [—หฺรัด] น. สี่เหลี่ยมด้านเท่าเป็นมุมฉาก.

จัตุโลกบาล น. จตุโลกบาล, ผู้รักษาโลกในสี่ทิศ คือ ๑. ท้าวธตรฐ จอมภูต (หรือจอมคนธรรพ) อยู่ทิศตะวันออก. ๒ ท้าววิรุฬหก จอมเทวดา (หรือจอมกุมภัณฑ์) อยู่ทิศใต้. ๓. ท้าววิรูปักษ์ จอมนาค อยู่ทิศตะวันตก. ๔. ท้าวกุเวร จอม

ยักษ์ อยู่ทิศเหนือ.

จัตุสดมภ์ น. จตุสดมภ์, ตำแหน่งเจ้ากระทรวงปกครองครั้งโบราณ คือ เวียง, วัง, คลัง, นา.

จัน น. ไม้ต้นชนิดหนึ่งจำพวกพลับและตะโก พุ่มใบงาม ผลลักษณะกลม ๆ แบน ๆ เมื่อสุกสีเหลือง หอม รับประทานได้.

จั่น ๑ น. ชื่อดอกหมากหรือดอกมะพร้าวที่ยังอ่อนมีกาบหุ้ม.

จั่น ๒ น. เครื่องดักมีรูปคล้ายกรง มีหลายชนิด เช่น จั่นหับ คือ กรงดักสัตว์ ด้านหน้ามีประตูปิดเปิดได้, หรือเครื่องยิงสัตว์ใช้หอก หรือปืน หรือหลาว ขัดสายใยไว้ เมื่อคนหรือสัตว์ไปถูกสายเข้า ก็ลั่นแทงเอา หรือยิงเอา, ใช้อย่างเดียวกับหน้าไม้ก็ได้ เรียกว่า จั่นห้าว; เรียกประตูน้ำอย่างโบราณที่ใช้ไม้ซุงขวางกันว่า ปากจั่น.

จั่น ๓ น. ชื่อเบี้ยชนิดหนึ่งรูปแบน ๆ เรียกว่า เบี้ยจั่น.

จั่น ๔ น. เครื่องประดับข้อมือทำด้วยทองผึ้งเพชรพลอย.

จั่น ๕ น. ชื่อต้นไม้ขนาดกลางชนิดหนึ่ง ดอกคล้ายดอกถั่ว สีม่วงหรือม่วงคราม เวลาออกดอกไม่ใคร่มีใบ เป็นไม้ประดับที่งาม. (Millettia brandisiana). **จั่นดิน** (ถิ่น—พายัพ) น. ต้นสามสิบ.

จันโจษ ก. จรรโจษ, พูดอึง, เล่าลือกันอื้ออึง, เช่น จันโจษประชามี พลพิริยชาญชม. (สมุทรโฆษ).

จันท์ (แบบ) น. จันทร์, ดวงเดือน. (ป.).

จันทน์ น. ชื่อต้นไม้บางชนิด มีไม้ ดอก หรือผล หอม ใช้ทำยาและปรุงเครื่องหอม, จำพวกที่ไม้หอม คือ **จันทน์ชะมด** หรือ **จันทน์หอม** เป็นไม้ต้นขนาดเขื่อง มีตามป่าชื้นบางแห่ง (Mansonia gagei), **จันทน์แดง** หรือ **จันทน์ผา** เป็นไม้ต้นขนาดย่อม จำพวกอีกริม ชอบขึ้นตามยอดเขาหินปูนที่โล่ง ๆ (Dracaena), (แก่นจันทน์แดงที่ขายตามร้านเครื่องยา คือไม้ประดู่ชนิดหนึ่งของประเทศอินเดีย Pterocarpus santalinus), **จันทนา** หรือ **จันทน์ขาว** เป็นไม้พุ่มขนาดเขื่อง มีตามป่าดิบ (Tarennahoanesis); จำพวกที่ดอกหอม คือ **จันทน์กะพ้อ** เป็นไม้ต้นในตระกูลยางยูง ดอกขาวๆคล้ายดอกพะยอม หอมคล้ายน้ำมันจันทน์ มีทาง

บักษ์ใต้ (Vatica scortechinii); จำพวกที่ผลหอม คือ **จันทน์เทศ** เป็นไม้ต้นของต่างประเทศ รกหุ้มเมล็ด มีกลิ่นหอมฉุน ใช้ทำยาและปรุงอาหาร (Myristica fragrans).

จันทร์, จันทร [จัน, จันทฺระ, ในกลอนบางทีอ่านเป็น จันทอน] น. ดวงเดือน (กล่าวเป็นบุคคลว่าเป็นเทวดาองค์หนึ่ง), ในตำรานพเคราะห์ นับเอาเป็นดาวพระเคราะห์ที่สอง; ชื่อวันที่สองแห่งวารทั้งเจ็ด. (สํ.). **จันทรกลา** (แบบ) น. เสี้ยวที่สิบหกของดวงจันทร์, ใช้โอนความหมายไปถึงหญิงที่งามเหมือนพระจันทร์ยังอ่อน ๆ เช่น แลพรายคือจันทรกลา. (สมุทรโฆษ). **จันทรคติ** น. วิธีนับวันอย่างโบราณ โดยถือเอาการเดินของดวงจันทร์เป็นหลัก คู่กับ สุริยคติ. **จันทรคราส** น. การกลืนดวงจันทร์ คือเงาโลกเข้าไปปรากฏในดวงจันทร์ขณะเมื่อดวงจันทร์กับดวงอาทิตย์อยู่ตรงกันข้าม ซึ่งสมมติว่าราหูกินจันทร์ (มักเขียนเป็น จันทรคาย) คู่กับ สุริยคราส. **จันทรพิมพ์** น. ดวงเดือน, รูปที่แลดูแบนแห่งดวงจันทร์. **จันทรมณฑล** น. จันทรพิมพ์. **จันทรวงศ์** น. วงศ์แห่งกษัตริย์เนื่องมาจากพระจันทร์, คู่กับ สุริยวงศ์. **จันทรเศขร** น. ผู้มีพระจันทร์เป็นปิ่น คือ พระอิศวร.

จันทรเม็ด (แบบ) น. ปลาจะละเม็ด เช่น ปลาแมวลิ้นหมาปลาหมู คชราราหู มีจันทรเม็ดและทรมาง. (สมุทรโฆษ).

จันทรุปราคา น. ความหมองแห่งพระจันทร์, การจับจันทร์ คือ เงาโลกเข้าไปปรากฏในดวงจันทร์ ขณะเมื่อดวงจันทร์กับดวงอาทิตย์อยู่ตรงกันข้าม ซึ่งสมมติว่าราหูกินจันทร์, คู่กับ สุริยุปราคา.

จันทัน น. ชื่อตัวไม้เครื่องบนแห่งเรือนอยู่ตรงกับขื่อ สำหรับรับแปลานหรือรับระแนง.

จันทันพราง น. ตัวไม้จันทันที่ไม่ได้อยู่บนหัวเสา.

จันลอง ๑ น. ลำธาร. (ข. ชฺรลง).

จันลอง ๒ น. จังลอน.

จันเลา, จันเลาะ น. ลำห้วย. (ข. เชฺราะ ว่า เหว, ลำธาร).

จั้นหล่อ น. จังหล่อ, จำหล่อ, เครื่องกีดขวาง.

จันอับ น. ชื่อขนมหวานอย่างแห้งของจีนมีหลายอย่างรวมกัน.

จับ ก. อาการที่เอื้อมมือไปแตะต้องสิ่งใดสิ่งหนึ่งตลอดจนกำไว้ยึดไว้, ใช้โดยปริยายว่า เกาะ เช่น นกจับคอน, นกจับเจ่า; ติด เช่น จับเขม่า; เริ่ม เช่น จับเดิม; เป็น เช่น จับไข้; คุม เช่น จับผู้ร้าย; กิริยาที่ทำขนมจีนให้เป็นหัว ๆ เรียกว่า จับขนมจีน, ลักษณะนามของขนมจีนว่า จับ หรือ หัว; วิธีควบด้ายเส้นเดียวทบให้เป็นสามเส้น เพื่อให้เหนียว เรียกว่า จับสายสิญจน์. **จับจด** ก. ทำไม่จริงจัง. **จับจอง** ก. เข้ายึดถือ (ที่ดิน). **จับจิต, จับใจ** ว. ติดใจ, เป็นที่พอใจ. **จับเชิง** น. พิธีตกปลอกช้าง. **จับดำถลำแดง** ก. มุ่งหมายอย่างหนึ่งไปได้อย่างหนึ่ง. **จับตา** ว. ถูกตา, เหมาะตา; จ้องระวัง. **จับผิด** ก. จับความผิด, จับพิรุธ. **จับพลัดจับผลู** ก. จับผิด ๆ ถูก ๆ, เป็นไปโดยไม่ตั้งใจ. **จับยาม** ก. คำนวณฤกษ์ยาม, นับยาม. **จับระบำ** น. ท่าละครท่าหนึ่ง. ก. ฟ้อนรำ. **จับหลัก** ว. อยู่ที่, นิ่ง, จับนิ่งอยู่ปลายหลัก. **จับหวัด** ก. แก้หวัด.

จับกัง น. งานกุลี, ใช้เรียกคนทำงานกุลี. (จ.).

จับจ่าย ก. จ่าย.

จับเจี๊ยว น. หม้อดินเล็ก ๆ มีพวยสำหรับต้มน้ำ. (จ.).

จับฉ่าย น. ชื่อแกงจีนที่ใส่ผักหลายอย่าง. (จ.); ของต่าง ๆ ที่ปะปนกันไม่เป็นสำรับไม่เป็นชุด.

จับเดิม ว. จำเดิม.

จับปิ้ง น. เครื่องปิดที่ลับของเด็กหญิง ทำด้วย เงิน ทอง หรือนาก เป็นต้น. (มลายู จะปิ้ง).

จับโปง น. ลมที่ทำให้ปวดเมื่อยตามข้อต่างๆ.

จับยี่กี น. การเล่นพนันชนิดหนึ่ง มีไพ่สิบสองใบ. (จ.).

จัมบก, จัมปก (แบบ) น. ต้นจำปา เช่น จัมบกตระการกรร ณิกาแก้วก็อยู่แกม. (สมุทรโฆษ). (ป. ; ส.).

จัมมะ (แบบ) น. จรรม, หนังสัตว์. (ป.).

จั่ว ๑ น. เครื่องบนแห่งเรือนที่อุดด้านสกัดหลังคา สำหรับกันลมและแดดฝน มีรูปเป็นสามเหลี่ยม.

จั่ว ๒ ก. ลากมา, ลากไพ่มา, เปิดไพ่.

จั่ว ๓ (ถิ่น—อีสาน) น. สามเณร.

จา (ถิ่น) ก. พูด, กล่าว.

จ่า ๑ น. หัวหน้า, เป็นใจก. เช่น จ่าฝูง; ตำแหน่งยศทหารและตำรวจ เช่น จ่านายสิบ; ตำแหน่งบรรดาศักดิ์ในราชการราชสำนัก เช่น จ่าแผลงฤทธิรอนราญ จ่าเร่งงานรัดรุด; ตำแหน่งหัวหน้าธุรการบางอย่าง เช่น จ่าเมือง จ่าศาล; การเอาข้าวสุกกับขี้เถ้าคลุกกันปะตรงกลางหน้ากลองเพื่อให้เสียงสูงต่ำ. **จ่ากลอง** น. คนตีกลอง นำกลองชนะ. **จ่าปี่** น. คนเป่าปี่ประกอบกลองชนะ. **จ่ามงกุฎ** น. ชื่อขนมชนิดหนึ่ง เช่น งามจริงจ่ามงกุฎ ใส่ชื่อดุจมงกุฎทอง. (เห่เรือ).

จ่า ๒ ก. บอก, เขียนบอก, ถูกปรับ (ในการเล่นไฮนหลุมเป็นต้น). **จ่าหน้า** ก. เขียนบอกไว้ข้างหน้า, เขียนบอกไว้ที่ต้นเรื่อง.

จ่า ๓ น. กระจ่า, จวักสำหรับตักข้าวหรือแกง.

จ้า ว. จัด, ยิ่ง, แรง. (สำหรับสี แสงหรือเสียง).

จ๋า ว. คำรับ, เสียงประกอบคำเรียก เช่น หนูจ๋า.

จาก ๑ น. ต้นไม้ชนิดหนึ่งในจำพวกปาล์มขึ้นเป็นกอ เกิดอยู่ตามป่าเลนน้ำเค็ม มักปลูกกันมาก ใบใช้มุงหลังคาและกรุฝา ผลรับประทานได้ (Nipa fruticans); ชื่อขนมชนิดหนึ่งห่อด้วยใบจากปิ้ง.

จาก ๒ ก. พรากไป, พ้นไป. บ. คำนำหน้านามแสดงว่าเป็นแดนพรากไป, พ้นไป, แยกไป.

จากพราก, จากพาก [จากกะพฺราก, จากกะพาก] น. นกในตระกูลนกเป็ดน้ำ (ทางวรรณคดีนิยมว่า คู่ของนกนี้ต้องพรากและครวญถึงกันในเวลากลางคืน). จักรพราก หรือ จักรวาก ก็เรียก.

จาค [จาคะ] (แบบ) น. การสละ, การให้ปัน. (ป.; ส. ตฺยาค).

จาคี (แบบ) น. ผู้มีการเสียสละ, ผู้นิยมทำทาน. (ป.; ส. ตฺยาคิน).

จาง ว. น้อยไป, ลดไป. (โดยมากใช้สำหรับสี รส กลิ่น).

จ่าง ก. สว่าง.

จ้าง ๑ น. ชื่อขนมมีข้าวเหนียวห่อใบไผ่แล้วต้ม.

จ้าง ๒ ก. ให้ทำงานโดยให้ค่าแรง; ผู้ให้ทำงานเรียก นายจ้าง, ผู้รับทำงานเรียก

ลูกจ้าง หรือ ผู้รับจ้าง.

จางวาง น. ตำแหน่งยศข้าราชการชั้นสูงในกรมมหาดเล็ก ; ตำแหน่งผู้กำกับการ ; ตำแหน่งหัวหน้าข้ารับใช้ของเจ้านายชั้นบรมวงศ์หรือทรงกรม.

จาด น. สีขาวใช้ทาฝาเรือนและอื่น ๆ.

จาตุ (แบบ) ว. แปลงมาจาก จตุ หมายความว่าสี่. **จาตุกรณีย์** น. ราชกิจสี่อย่าง คือ ๑. ตัดสินความเมือง ๒. บำรุงราษฎร ๓. บำรุงผลประโยชน์บ้านเมือง ๔. ป้องกันพระนคร, บางทีในบทกลอนใช้ว่า จาตุกรณย์. (ป. ; ส. จาตุ+กรณีย). **จาตุทสี** น. ดิถีที่สิบสี่ (คือวันสิบสี่ค่ำ). (ป. ; ส. จตุรทศี). **จาตุมหาราช** น. จตุโลกบาล, เทวดาผู้รักษาโลกในสี่ทิศ. (ป. จาตุมฺมหาราช).

จาตุร [จาตุระ] (แบบ) ว. เป็นคำแปลงมาจาก จตุร หมายความว่าสี่. **จาตุรราชการ** น. จาตุกรณีย์, ราชกิจสี่อย่าง คือ ๑. ตัดสินความเมือง ๒. บำรุงราษฎร ๓. บำรุงผลประโยชน์บ้านเมือง ๔. ป้องกันพระนคร.

จาตุรงค์ ว. มีองค์สี่, มีส่วนสี่. (ป. จาตุร + องฺค). **จาตุรงคสันนิบาต** น. การประชุมพร้อมด้วยองค์สี่ คือ ๑. วันนั้นดวงจันทร์เสวยมาฆฤกษ์ (ดวงจันทร์เดินมาถึงดาวฤกษ์ชื่อ มฆะ) ๒. พระสงฆ์ ๑,๒๕๐ ประชุมกันโดยมิได้นัดหมาย ๓. พระสงฆ์ที่มาประชุมวันนั้นล้วนได้ขออุปสมบทา ๔. ท่านเหล่านั้นเป็นพระอรหันต์ทั้งสิ้น, นับเป็นการสำคัญในศาสนาวันหนึ่ง, คำสามัญว่า มาฆบูชา. (ป. ; ส.).

จาตุรนต์, จาตุรันต์ (แบบ) น. เจ้าแห่งโลกหรือแห่งทิศทั้งสี่. (ป.). **จาตุรนต์รัศมี** น. ผู้มีรัศมีแผ่ไปในทิศทั้งสี่ คือพระอาทิตย์.

จาน ๑ น. ภาชนะรูปแบน ๆ สำหรับใส่สิ่งของต่าง ๆ, เรียกของที่มีลักษณะเช่นนั้น เช่น จานเสียง, เรียกมะเขือชะนิดหนึ่งว่า มะเขือจาน คู่กับมะเขือถ้วย. **จานเชิง** น. จานชนิดหนึ่ง มีเท้า รูปเหมือนพาน.

จาน ๒ ก. เจือด้วยน้ำ, ปน. **จานเจือ** ก. เพิ่มเติม, ประสม, เจือจาน ก็ว่า.

จาน ๓ (ถิ่น - อีสาน) น. ต้นทองกวาว.

จ้าน ว. จัด, มาก, ยิ่ง, นัก, เช่น ขันจ้าน ว่าขบขันนัก.

จาบ ๑ ก. ล่วงเกิน, หยาบช้าลามก. **จาบ-จ้วง** ก. ล่วงเกินด้วยถ้อยคำที่ไม่ควรจะกล่าว.

จาบ ๒ (กลอน) น. นกกระจาบ.

จาบัล, จาบัลย์ (แบบ) ก. ทุรนทุราย, สะอิกสะอื้น.

จาป ๑ (แบบ) น. ธนู, ศร, หน้าไม้. (ป.; ส.).

จาป ๒ (แบบ) น. ลูกสัตว์ร้าย เช่น เสือ, หมี, บางทีลูกเนื้อ ลูกนก ก็ใช้ เช่น แม่นกจากพราก จากจาปน้อยแนบอก. (ป. จาป; ส. ศาว).

จาม ๑ น. ชื่อชนแขกพวกหนึ่งซึ่งเคยมีถิ่นฐานอยู่ในประเทศญวน.

จาม ๒ ก. อาการของลมที่พุ่งออกมาทางจมูกและปากเป็นห้วง ๆ ในทันทีทันใดโดยไม่ตั้งใจ มีเสียงพิเศษซึ่งเมื่อได้ยินก็รู้ว่าจาม; พื้นลงไปเต็มที่.

จามจุรี, จามรี [จามะจุรี, จามะรี] น. จมร, ชื่อเนื้อทรายมีขนละเอียด หางยาวเป็นพู่ เป็นสัตว์บดเอื้อง อยู่ในจำพวกแกะ; ชื่อหนึ่งของไม้พฤกษ์ (Albizzia lebbek) ซึ่งมีเกสรดอกเป็นฝอยคล้ายขนจามจุรี, ชาวกรุงเทพฯ บางทีก็เรียกต้นก้ามปูว่า จามจุรี.

จามร [-มอน] น. เครื่องสูงชนิดหนึ่งสำหรับประดับกระบวนราชยาน.

จามีกร [-กอน] น. ทอง, เครื่องทอง. (ป.; ส.).

จ่าย ก. จำหน่าย, เอาออกใช้หรือให้, โดยปริยายหมายความว่า ซื้อ ก็มี เช่น จ่ายกับข้าว.

จาร ๑ [จาระ] น. ผู้สอดแนม, ผู้เที่ยวไป, มักใช้เป็นส่วนหน้าสมาส เช่น จารบุรุษ จารสตรี. (ป.; ส.).

จาร ๒ [จาน] ก. เขียนด้วยเหล็กแหลมบนใบลานเป็นต้น. (ป.).

จ่ารง ก. ชื่อปืนโบราณชนิดหนึ่ง.

จาระไน ก. พูดอธิบายละเอียดลออ, อธิบายถี่ถ้วน.

จาริก, จาริก ๑ น. ผู้เดินไป, ผู้เที่ยวไป; สถานที่เที่ยวไป.

จารี น. ผู้ประพฤติ, มักใช้เป็นส่วนท้ายของสมาส เช่น สัมมาจารี.

จารีต น. ความประพฤติ, ธรรมเนียม, ประเพณี; ความประพฤติที่ดี. (ป. จาริตฺต; ส. จาริตฺร). **จารีตนครบาล** ก. ไต่

สวนพิจารณาคดีด้วยการทรมานจำเลย.

จารึก ๒ (สำหรับ ๑ ดูที่ จาริก) ก. เขียนรอยลึกเป็นตัวอักษรบนแผ่นศิลาหรือโลหะ ; ในบทกลอนหมายความว่าเขียนทั่วไปก็มี.

จารุ (แบบ) น. ทองคำ. ว. งาม, น่ารัก, สม, เหมาะ. (ป. ; ส.).

จ้าละหวั่น ว. ชุลมุน, วุ่นวาย, จะละหวั่นก็ใช้.

จาว ๑ น. สิ่งที่งอกอยู่ภายในผลไม้บางอย่าง เช่น จาวมะพร้าว จาวตาล ; (กลอน) โดยปริยายหมายถึงนมผู้หญิง. **จาวมะพร้าว** น. ชื่อมันชนิดหนึ่งซึ่งเป็นขนาดเดียวกับมันเสา แต่หัวมีรูปลักษณะป้อม ๆ คล้ายจาวมะพร้าว. (Dioscorea alata).

จาว ๒ น. เจ้า, ผู้เป็นใหญ่ (?), เช่น จาวชิมดินแสงหล่น. (แช่งน้ำ),

จาว ๓ น. น้ำ (?). เช่น ชลธารนทีเจือจาวหลั่ง ไหลนา. (ทวาทศมาส).

จาว ๔ น. ดอก, ดอกไม้, เช่น ไฟกามระลุงจาว ทองเทศ, ดวงจาวนิภาดพ้น เสาวบุษป. (ทวาทศมาส) ; จาวจำแทงจำเทอด. (ม. คำหลวง จุลพน) ; จันทรจาวรส คลี่พ้นพรรณนา. (ลำน้ำน้อย) ; พวงจาวเจิดแจ่มแก้วจักรพรรดิ์. (นิ. นรินทร). จราว ก็ใช้.

จาว ๕ ว. ห่าง, จะจะ, เด่น, ชัด, เช่น ไพทะเลจาวดวงดอกกี่มี. (ม. คำหลวง) ; อันจาวจำเรียงเสียงฉันท์. (สมุทรโฆษ).

จ่าว, จ้าว ๑ (ถิ่น) ก. หุง, ทอด.

จ้าว ๒ (ใบ) น. เจ้า.

จ่าหวัก น. ตวัก.

จำ ๑ ก. กำหนดไว้ในใจ ; ผูก เช่น จำไข่ ; ขัง เช่น จำคุก ; ถือ เช่น จำทูล ; อยู่ เช่น จำพรรษา ; ต้อง เช่น จำไป ; ฝืน เช่น จำใจ. **จำกว่า** ก. ให้ยิ่งขึ้น. **จำครบ** ว. จำห้าประการ. **จำจอง** ก. ใส่ตรวนหรือเครื่องพันธนาการขังไว้ในคุกในตราง, จองจำก็ว่า. **จำทวย** (ใบ) ก. ประจำหมู่. **จำเป็น** ว. ต้องเป็นอย่างนั้น, ต้องทำ, ขาดไม่ได้. **จำพรรษา** ก. อยู่วัดสามเดือนในฤดูฝน (สำหรับพระสงฆ์). **จำลาย** (ใบ) ก. สลัก. **จำเลาะตา** น. ซีกไม้ไผ่ที่มีตาไม้ติดอยู่. **จำแล่น** ก. ให้แล่น. **จำวัด** ก. นอน (สำหรับพระสงฆ์). **จำศีล** ก. อยู่รักษาศีล. **จำห้าประการ** ว. มีเครื่องจองจำครบห้าอย่าง คือ ๑. ตรวนใส่เท้า ๒. เท้าติดขื่อไม้ ๓. โซ่ล่ามคอ

๔. คาไม้ใส่คอทับไข่ ๕. มือสองมือสอดเข้าไปในคา และไปติดกับขื่อทำด้วยไม้, เรียกสั้นว่า จำครบ. (ประชุมพงศ ๓๙).

จำ ๒ (โบ) น. ชายผ้า เช่น เอาพระจำเจิมเฉลิมเชิงเวียน. (อะหม จำ ว่าชายผ้า).

จ้ำ ๑ ก. จิ้ม, ทิ่ม, โดยปริยายหมายความว่า ทำเร็ว ๆ, ทำถี่ ๆ, แจวหรือพายถี่ ๆ, ฟันหรือแทงถี่ ๆ.

จ้ำ ๒ (ถิ่น - พายัพ) น. ชื่อผักบางชนิด จำพวกพิลังกาสา ดอกและยอดอ่อนรับประทานได้. (Ardisia spp.).

จำกัด ก. กำหนดจำนวนไว้, ขีดคั่น, เฉพาะ.

จำกัดจำเขี่ย ก. จำกัดจนที่สุด.

จำงาย (โบ) น. สาย, บ่าย. ว. ห่าง, ไกล. (ข. จำงาย),

จ้าจี้ น. การเล่นของเด็กชนิดหนึ่ง. (ปาก). ว. ช้า ๆ ชาก ๆ. จ้าจี้จ้าไช ก็ว่า.

จำเจ ว. เนือง ๆ, บ่อย ๆ, ซ้ำซาก.

จำเดิม ว. แต่ต้น, แรก.

จำทวย (กลอน) ก. ถือ, ถืออาวุธร่ายรำ, เช่น จำทวยธนูในสนาม.

จำทับ (โบ) ก. โผลง, เผ่นลง, ทุ่มลง, ตกลง.

จำทาบ (กลอน) ก. จับ, ถือ.

จำเทิด (โบ) ก. เผ่นขึ้นสูง, งอกขึ้นสูง, สูงไสว.

จำแทง (โบ) ก. เผ่นขึ้น, ไผขึ้น, ตั้งขึ้น, ชูขึ้น, งอกขึ้น ; ถืออาวุธร่ายรำท่าแทง.

จำนง (แผลงมาจาก จง) ก. หมาย, หวัง, ตั้งใจ.

จำนน (แผลงมาจาก จน) ก. แพ, ไม่มีทางไป, จน.

จำนรรจ์, จำนรรจา [-นัน, -นันจา] (กลอน) ก. เจรจา, พูด, กล่าว.

จำนวน น. กำหนดนับ, ยอดรวม.

จำนอง (แผลงมาจาก จอง) ก. ผูก, คล้อง, หมายไว้, กำหนด, จำไว้. (กฎ) ก. ตกลงทำสัญญาโดยเอาทรัพย์สินตราไว้แก่เจ้าหนี้เพื่อเป็นประกันการชำระหนี้ แต่ไม่ต้องส่งมอบทรัพย์สินนั้น. (เลิก) ก. จำนำ.

จำนับ [จำหนับ] (กลอน) ก. จับ, อาการที่เอื้อมมือไปแตะต้องสิ่งใดสิ่งหนึ่งตลอดจนกำไว้ยึดไว้, ใช้ จำหนับ ก็มี.

จำนัล ก. แจกัน เช่น จำนัลจำนับรอบราย. (สมุทรโฆษ).

จำนำ (แผลงมาจาก จำ) ก. อยู่, ประจำ,

เช่น เจ้าจำนำ; แทน, ประกัน, แทนตัว. (กฎ) ก. ตกลงทำสัญญาโดยส่งมอบสังหาริมทรัพย์ให้แก่เจ้าหนี้เพื่อเป็นประกันการชำระหนี้. **จำนำพรรษา** น. ผ้าที่ทายกถวายแก่พระสงฆ์ที่อยู่จำพรรษาในวัดนั้น ๆ.

จำเนียน ก. เจียน ๑.

จำเนียม ก. เจียม ๒. (สอ ๖๓๕).

จำเนียร (แผลงมาจาก เจียร) ว. นาน, ช้า.

จำแนก (แผลงมาจาก แจก) ก. แจก, แบ่ง, แยกออก.

จำโนทย์ (โบ. แผลงมาจาก โจทย์) ก. ฟ้อง, ทักท้วง, ตักเตือน.

จำบัง ก. รบ เช่น คชจำบังข้าศึก. (เตลงพ่าย ๓๖, ๒๔๗). น. ศึก, สงคราม, นักรบ. (จารึกสยาม ๒/๑/๗๗).

จำบับ ก. จับ เช่น โจนจำบับจำบัง. (ม. คำหลวง มหาราช). (ข. จำบาบ ว่าปล้ำ).

จำเบศ แปลอย่างเดียวกับจำบัง แต่เพื่อประโยชน์ในกลอนจึงใช้ ศ เช่าลิลิต, เช่น หมู่โยธาโยเธศ รู้จำเบศจำบัง. (ม. คำหลวง มหาราช).

จำแบ น. ชื่อปลาแห้งชนิดหนึ่งที่ไม่เป็นริ้ว, ตำแบ ก็ว่า. ก. แผ่ออก.

จำปา น. ชื่อต้นไม้คล้ายจำปี ดอกเป็นกลีบยาวมีสีเหลือง (Michelia champaca); เครื่องหน้าชุงว่าวจุฬา รูปเป็นกลีบเหมือนกลีบดอกจำปา; แหนบรูปคล้ายกลีบดอกจำปาซึ่งติดอยู่กับแกนในกุญแจจีน สำหรับยันไม่ให้กุญแจหลุดออกจากกัน. จัมปาก็ใช้. **จำปาขอม** (ถิ่น—ปักษ์ใต้) น. ต้นลั่นทม. **จำปาทองเทศ** น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง; ชื่อเพลงชนิดหนึ่ง. **จำปาลาว** (ถิ่น—พายัพ) น. ต้นลั่นทม.

จำปาดะ น. ชื่อขนุนมีรวงหนาสีเหลืองเจือแดงเหมือนดอกจำปา. (ถิ่น—ปักษ์ใต้) น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง คล้ายต้นขนุน เยื่อหุ้มเม็ดมีกลิ่นฉุน รับประทานได้ มีทางปักษ์ใต้. (Artocarpus integer หรือ A. Champenden).

จำปี น. ไม้ต้นดอกเป็นกลีบยาวคล้ายดอกจำปา แต่กลีบเล็กกว่าและสีขาว. (Michelia longifolia). **จำปีแขก** น. ไม้พุ่มชนิดหนึ่ง ตระกูลเดียวกับจำปี มาจากประเทศจีน ดอกเหลืองนวล กลีบแข็ง หอมมาก. (Michelia figo).

จำปูน น. ชื่อไม้พุ่มชนิดหนึ่งในตระกูลลำ-

ควนและนมแมว ดอกกลม ๆ เท่าปลายนิ้วก้อย บางพันธุ์ก็ออดแหลม กลีบหนา ภายนอกกลีบเขียว ๆ ภายในกลีบขาว ๆ หอมมาก มีตามป่าดิบทางปักษ์ใต้.

จำพวก น. หมู่, เหล่า, พวก, ประเภท, ชนิด.

จำเพาะ ก. เฉพาะ, เจาะจง, เพ่งตรง, ตรงตัว. ว. หากแต่, จำกัด.

จำแพรก น. ชื่อไม้ยืนต้น.

จ้ำม้ำ ว. เป็นคำประกอบลักษณะอ้วน ให้รู้ว่าอ้วนน่ารัก (โดยมากใช้เฉพาะเด็ก).

จำรด [จำหฺรด] ก. จรด.

จำรัส [—หฺรัด] ว. จรัส, แจ่มแจ้ง, รุ่งเรือง, สว่าง.

จำราญ ก. จราญ, หัก, พัง, ทำลาย, กระจาย, ดับ.

จำราย ก. กระจาย, แผ่ไป, เช่น เสด็จจรจำรายศักดิ์ โสภิต. (ทวาทศมาส).

จำรูญ ว. จรูญ, รุ่งเรือง, งาม.

จำเริญ ก. เจริญ, เติบโต, งอกงาม, มากขึ้น, สมบูรณ์.

จำเรียง ก. เจรียง, ขับลำ, ขับกล่อม, ร้องเพลง.

จำลอง ก. ฉลอง, แทน, ถ่ายแบบ, เช่น ตำรวจในทำจำลอง. (สัทธิ). น. อาน, สัปคับ. **จำลองทอง** น. เครื่องผูกหลังช้างพังจำพวกกูบ.

จำเลย น. ผู้ถูกฟ้องความ. (กลอน) ก. เฉลย, ตอบ.

จำเลาะ ก. ทะเลาะ. (ข. ชเลาะ).

จำแลง ก. แปลงตัว.

จำหนับ ก. จับ, อาการที่เอื้อมมือไปแตะต้องสิ่งใดสิ่งหนึ่งตลอดจนกำไว้ยึดไว้, ใช้จำนับ ก็มี.

จำหน่าย ก. จ่าย, แจก, เอาออก เช่น จำหน่ายจากบัญชี, โดยปริยายใช้ว่าขาย ก็มี เช่น ร้านจำหน่ายยา.

จำหระ น. แถบ, ขีด, (ใช้สำหรับแผ่นดินหรือร่างกาย). ตำหระ ก็ว่า.

จำหล่อ น. จังหล่อ, เครื่องกีดขวาง.

จำหลอก (กลอน) ก. ถลอก, ลอก, ลอกลวดลาย, เช่น จำหลักจำหลอกกลม ภบังอวจจำหลักราย. (สมุทรโฆษ).

จำหลัก ก. สลัก, แกะให้เป็นลวดลาย.

จำหัน ๑, **จำหาย** ๑ น. หมวก, เหริด

จำหัน ๒ (แผลงมาจาก ฉัน) ก. ส่องแสง,

สุกใส, เช่น จำหันแสงส่องฟ้า. (ม. คำหลวง มหาราช).

จำหาย ๒ ก. ฉาย, ส่อง, เช่น จำหายแสงส่องตะวัน. (ม. คำหลวง มหาราช).

จำหุด ก. แม่น, ปรากฏ, เที่ยง, แข็งแรง, เปรื่องปราชญ์, ศักดิ์สิทธิ์, สำคัญ. (ป. จหุต ว่า ถูกต้อง, เที่ยงตรง, สำคัญ).

จำเหียง (แผลงมาจาก เฉียง) ก. โค้งงอน เช่น งาเจียงจำเหียงแข. (ยวนพ่าย).

จำอวด น. ตลก, ผู้แสดงการขบขัน. ว. สำหรับอวด, สำหรับดูเล่นขบขัน.

จำอิ่น ก. ทำให้สุก, ทำให้ระอุ, เช่น จำอิ่นอายยศ. (ป. จำอิน).

จิ (โบ) บ. จะ เช่น จิปากทั้งลิ้นล้า เพื่อเจ้าเจียรจันทร์. (ทวาทศมาส).

จิก ๑ ก. เอาปากสับและงับอย่างอาการนก, สับ, กดลง, เอามือขยุ้มผมแล้วรั้งไป เช่น จิกหัว. **จิกปีก** (ปาก) ก. งงจนไม่รู้จะทำอะไรได้, มาจากอาการของไก่ที่ถูกตีจนงง.

จิก ๒ น. ชื่อต้นไม้จำพวกหนึ่งในตระกูล Barringtonia มีหลายชนิด ดอกขาว ๆ หรือแดง ๆ มักออกเป็นช่อยาวห้อยเป็นระย้า ขึ้นในที่ชุ่มชื้น เช่นห้วยน้ำลำคลองและในที่น้ำท่วม.

จิ่ง (โบ) ก. จิ้ง.

จิ้งจก น. สัตว์สี่เท้าขนาดเล็ก ตัวแบน ผิวหนังค่อนข้างละเอียด หัวสั้น มีหาง ไม่มีม่านตา ลิ้นสั้นและแลบออกมาได้ รูก้นขวางตัว เท้าเหนียวสำหรับไต่ตามเพดานหรือข้างฝา ตัวมักมีสีขาวหรือคล้ำแต่สีเดียว อาศัยอยู่บนบก เป็นสัตว์จำพวกเสือกคลาน.

จิงจ้อ น. ชื่อไม้เถาบางชนิดในตระกูลผักบุ้ง ใช้ทำยา. **จิงจ้อขาว, จิงจ้อเหลี่ยม** ลำต้นเป็นเหลี่ยมหรือปีกดอกขาว (Ipoemoea turpethum). **จิงจ้อเหลือง, จิงจ้อขน** ลำต้นกลมแต่มีขนมากดอกเหลือง. (Ipoemoea vitifolia).

จิ้งจอก น. หมาป่าชนิดหนึ่ง.

จิงจัง, จิ้งจัง (ถิ่น—ปักษ์ใต้) น. ปลาเล็ก ๆ ที่หมักเกลือกับข้าวคั่ว อย่างเดียวกับปลาจ่อม, จุ้งจัง ก็ว่า.

จิงโจ้ ๑ น. สัตว์สี่เท้า เป็นสัตว์ป่า เท้าหน้าสั้น ที่ท้องมีกระเป๋าสำหรับใส่ลูก; แมลงชนิดหนึ่งมีขายาวหลายขา วิ่งอยู่บนพื้นน้ำ.

จิงโจ้ ๒ น. เครื่องป้องกันใบจักรเรือไม่ให้สวะเข้าไปปะและกันกระทบและกันไม่ให้เพราแกว่ง.

จิงโจ้ ๓ น. เรียกทหารผู้หญิงในวังครั้งรัชกาลที่ ๔ ว่าทหารจิงโจ้.

จิงโจ้ ๔ น. เรียกนกชนิดหนึ่ง นัยว่าเป็นชื่อเดียวกับนกขมิ้น.

จิ้งหรีด น. สัตว์จำพวกแมลงขยับปีกมีเสียงดังกรีด ๆ, จังหรีด ก็เรียก.

จิงหัน, จิงหุน น. ตัวน้ำนอง.

จิ้งเหลน น. สัตว์สี่เท้าคล้ายกิ้งก่า แต่เกล็ดเป็นมัน ตัวค่อนข้างแบน.

จิต น. ใจ, (โบ, เขียนว่า จิตร), ลักษณะนามว่า ดวง. (ป. จิตฺต). **จิตใจ** น. อารมณ์ทางใจ. **จิตวิทยา** น. วิชาว่าด้วยจิต.

จิตกาธาร น. เชิงตะกอนที่เผาศพ. (ป.; ส. จิตก + อาธาร).

จิตต์ (แบบ) น. จิต. (ป.). **จิตตภาวนา** น. การอบรมจิต. **จิตตวิสุทธิ** น. จิตบริสุทธิ์ คือบริสุทธิ์จากกิเลส. **จิตตานุปัสสนา** น. การพิจารณาจิตเป็นอารมณ์ เป็นข้อหนึ่งในสติปัฏฐานสี่.

จิตร ๑ น. เดือนอันมีพระจันทร์เพ็ญเสวยฤกษ์จิตรา เรียกว่า จิตรมาส คือเดือนห้าตกในราวเมษายน. (ส.; ป. จิตฺต, จิตฺร).

จิตร ๒ น. การวาดเขียน, การระบายสี, ลวดลาย. ว. งดงาม, สดใส, เขียนงดงาม. (ป.; ส.). **จิตรกร, จิตรการ** น. ช่างเขียน. (ป.; ส.). **จิตรกรรม** น. การวาดเขียน, รูปภาพ. (ส.). **จิตรปทา** น. ชื่อฉันท์ในวรรณพฤติ. (ป.; ส.). **จิตรลดา** ๑ น. ชื่อกาพย์ชนิดหนึ่ง คู่กับ มหาจิตรลดา.

จิตร ๓ (โบ) น. จิต, ใจ.

จิตรลดา ๒ น. ชื่อสวนพระอินทร์. (ส. แปลว่า หลากด้วยไม้เถาต่าง ๆ หรือว่าเป็นที่รวมแห่งไม้ทิพย์ชื่อจิตรลดา).

จิตรเลขา น. รูปภาพ. (ส.).

จิตรจุล (ราชา) น. เต่า. (ชื่อเต่าในภูริทัตชาดกว่า จิตฺตจูฬ).

จิตรา น. ดาวฤกษ์ที่ ๑๔ มีดวงเดียว คือดาวตาจระเข้ อีกนัยหนึ่งว่า ดาวต่อมน้ำหรือดาวไต้ไฟ. ("จิตราก็ปรากฏดำบลเสถียรที่สิบสี่หมาย" —สรรพสิทธิ). (ส.; ป. จิตฺตา).

จินเจา น. ชื่อแพรจีนชนิดหนึ่ง มีดอกดวงใต.

จินดา น. ความคิด, ความนึก ; แก้วมีค่า เช่น ทับทรวงดวงกุดั่นจินดาแดง. (อิเหนา). **จินดามณี** น. แก้วอันให้ผลแก่เจ้าของตามใจนึก, แก้วสารพัดนึก ; ชื่อตำราหนังสือไทยของพระโหราธิบดี ในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช. (ป. ; ส.). **จินดามัย** น. สำเร็จด้วยความคิด. (ส.).

จินดาหนา น. ต้นจันทน์. (ช.).

จินดาหรา ว. ฉลาด. (ช.).

จินต์ ก. คิด. (ป. ; ส.). **จินตกวี** น. ผู้สามารถในการแต่งร้อยกรอง ตามแนวความคิดของตน. **จินต์จล** ก. คิดหวั่น, คิดหวาดหวั่น, เช่น ใจปราชญ์ฤๅเฟื่องฟื้น ห่อนได้จินต์จล. (โลกนิติ ๓๙). (ป. จินฺต ว่าคิด, จล ว่าหวั่นไหว). **จินตนา, จินตนาการ** น. ความคิด. (ป. จินฺตน + อาการ).

จิบ ๑ ก. ลิ้ม, ดื่มทีละน้อย.

จิบ ๒ น. เครื่องมือจับสัตว์น้ำชนิดหนึ่ง ใช้เสาไม้ลำปีกทางซ้ายและทางขวาเรียงกันเป็นลำดับ แล้วเอาเฝือกขนาบกับเสาทั้งสองข้างอย่างเดียวกับกะบัง แต่ระหว่างกลางเอาอวนลงกางกั้นให้ปลาเข้าถุงอวน จับเมื่อเวลาน้ำไหลอ่อนๆ.

จิบ ๓ (กลอน) น. นกกระจิบ.

จิปาถะ ว. สารพัด, ไม่เลือกว่าอะไร.

จิ่ม ก. ล่วงเข้าไปแต่น้อย, เกือบจด, ใกล้, เช่น จิ่มเจ้า.

จิ้ม ก. ทิ่ม, ชุบ, จุ่ม, จุ้ม, จ้ำ, แทง. **จิ้มฟันจระเข้** น. ชื่อปลาชนิดหนึ่ง ปากแหลมตัวยาวคล้ายปลากระทุงเหว.

จิ้มก้อง ก. เจริญทางพระราชไมตรีบรรณาการ เช่น แต่งทูตออกไปจิ้มก้อง. (พงศ. ร. ๓).

จิ้มลิ้ม ว. แชล่มแช่มช้อย, น่าเอ็นดู, น่ารัก.

จิร [–ระ] ว. นาน, ช้า. (ป. ; ส.).

จิรฐิติกาล [จิรัดถิติ–] น. ชั่งยืน, เวลาที่ตั้งอยู่นาน. (ป. จิร + ฐิติ + กาล).

จิ๋ว ว. เล็กมาก.

จี น. ดอกไม้ตูม เช่น สงวนมิ่งมาลยจาวจี แกล่กล้า. (ทวาทศมาส). (ถิ่น—พายัพ ว่า จี๋).

จี๋ ๑ ก. เผา, โดยปริยายหมายความว่า ทอด

เช่น แบ๊งจี๋.

จี๋ ๒ น. เรียกแมลงชนิดหนึ่งอยู่ในกองขี้ควาย, จู่จี่ ก็เรียก.

จี๋ ๑ น. เครื่องประดับสำหรับร้อยสายสร้อยผูกคอ.

จี๋ ๒ น. ชื่อขนมอย่างหนึ่ง.

จี๋ ๓ ก. เอานิ้วชี้หรือสิ่งของกดหรือแทง, เอามือแหย่ให้สะดุ้ง.

จี้ ๑ ว. เร็ว, จัด, ยิ่ง, เช่น วิ่งจี้, ร้อนจี้.

จี้ ๒ (ถิ่น—พายัพ) น. ดอกไม้ตูม.

จี้จู้ (ถิ่น—อีสาน) น. นกกางเขน.

จี้แจ๊บ (ถิ่น—พายัพ) น. นกกางเขน.

จีด ว. เล็ก, เล็กมาก.

จีน น. ชนชาติหนึ่งอยู่ในประเทศจีน; ชื่อเพลงพวกหนึ่งมีชื่อต้นด้วยคำ จีน เช่น จีนรำพัด, จีนขวัญอ่อน; ชื่อต้นไม้ไผ่ชนิดหนึ่งต้นเล็ก ๆ เรียกว่า ไผ่จีน. **จีนเต็ง** น. หัวหน้าคนงานที่เป็นชาวจีน, ใช้เฉพาะในสถานที่ทำการร่วมกันมาก ๆ เช่นบ่อนหรือโรงสุรายาฝิ่น. (ฮ.). **จีนแส** น. หมอ; ครู. (ฮ. ซินแซ). **จีนแสโสกา** น. ชื่อเพลงชนิดหนึ่ง.

จีบ ก. ทำริมฝีปากให้ห่อเข้า; ทำผ้าให้เป็นกลีบ; ม้วนพลู. น. ชื่อขนมอย่างหนึ่ง; ลักษณะนามเรียกพลูที่ม้วนพันสำลีแล้ว ว่าจีบหนึ่ง; เรียกดอกพุดชนิดหนึ่งว่า พุดจีบ; (ราชา) เรียกเหล็กแหลมคือลูกชนักสำหรับใช้ในการขี่ช้างน้ำมันว่า พระแสงจีบ.

จีโบ น. หมวกโบราณชนิดหนึ่ง ทำด้วยขนสัตว์ ข้าง ๆ ยาวลงมาปกหูกันความหนาวเวลาไม่ใช้ม้วนขึ้น. (ประชุมพงศ. ภาค ๕๐); ชื่อเครื่องชาชุดชนิดหนึ่ง.

จีพร (โบ) น. จีวร.

จีม ก. เอาไม้ เหล็ก หรือสิ่งอื่น เสียดแทรกเสียบลงไปเพื่อให้แน่น.

จีวร น. ผ้าห่มของพระในพระพุทธศาสนา. (ในพระพุทธศาสนา จีวร ในคำว่า บาตรจีวร หรือไตรจีวร หมายเอาผ้าทั้งสามอย่าง คือ ผ้าทาบ ผ้าห่ม และผ้านุ่ง, ในคำว่าสะบงจีวร สังฆาฏิ หมายเอาแต่ผ้าห่มอย่างเดียว). (ป.). **จีวรกรรม** (แบบ) น. การเตรียมจีวรเพื่อเดินทาง เช่น ซัก, สุ, ย้อม. (ส.). **จีวรการสมัย** (แบบ) น. คราวที่พระทำจีวร คือตัดเย็บอยู่. (ส.). **จีวรกาลสมัย** (แบบ) น. คราวที่เป็นฤดูถวายจีวร (งวดที่หนึ่งตั้งแต่วันมหาปวารณา (แรมค่ำ

หนึ่ง เดือนสิบเอ็ด) ถึงเพ็ญเดือนสิบสอง, งวดที่สองตั้งแต่วันมหาปวารณาไปจนหมดฤดูหนาว, งวดที่หนึ่งเป็นของพระที่มิได้กรานกฐิน, งวดที่สองเป็นของพระที่กรานกฐินแล้ว). (ป.). **จีวรทานสมัย** (แบบ) น. สมัยถวายจีวรในจีวรกาล. (ป.). **จีวรภาชก** (แบบ) น. ผู้แจกจีวร คือ ภิกษุที่สงฆ์สมมติให้เป็นเจ้าหน้าที่แจกจีวรที่สงฆ์ได้ให้แก่ภิกษุ. (ป.).

จิ้ง, จิ๊ง เป็นคำนำหน้าความข้างท้ายให้ติดต่อกับความข้างหน้า แสดงกริยาที่กระทำภายหลังอย่างหนึ่ง เช่น กินข้าวแล้วจิ้งไป, แสดงความที่เป็นผลเนื่องจากเหตุข้างหน้าอย่างหนึ่ง เช่น ทำดีจิ้งได้ดี.

จิ้ง น. เหล็กสำหรับไชรูอย่างหนึ่ง เช่น เกะกะกบไสไชเหล็กจิ้ง. (ขุนช้างขุนแผน). (ดิกชนารีไทย). (ข. จิ้ง ว่าเจาะ).

จืด น. รสของน้ำบริสุทธิ์, ไม่เค็มไม่หวาน, ไม่เข้ม, ไม่มีรส; ไม่สนุก, ไม่ครึกครื้น; หมด เช่น จืดเสียน หมายความว่าหมดเสียนศัตรู. **จืดจาง** ก. ละเมิน, เหินห่าง, สร่างรัก.

จิ้นเจือก ว. อย่างเต็มตื้น.

จุ ๑ ว. พอ, เต็ม, เช่น จุใจ; มาก เช่น กินจุ.

จุ ๒ ว. เสียง เช่นเสียงที่ทำตุ เมื่อตุหรือทัก. **จุปาก** ก. ทำปากดังจุ ๆ.

จุก ๑ น. ผมขมวดที่เอาไว้ตรงขม่อม, ราชาศัพท์ว่า พระเมาลี หรือ พระโมลี; กลุ่ม, ขมวด, ใช้สำหรับหัวหอมหัวกระเทียม เรียกว่า จุกหอม จุกกระเทียม.

จุก ๒ น. สิ่งที่ใช้อุดปากขวด. ก. แน่นข้างในร่างกาย; อุด, ปิด, ขุก; เรียกส้มชนิดหนึ่งที่มีจุกว่า ส้มจุก. **จุกเข่า** ว. เขา, นั่งเหงา, นั่งคุดคู้อยู่. เข่าจุก ก็ว่า. **จุกช่องล้อมวง** ก. อารักขาพระเจ้าแผ่นดินในเวลาเสด็จประพาสหรือในเหตุบางประการ.

จุกจิก ว. จู้จี้, รบกวน, เล็กน้อย.

จุกชี่ [จุกกะชี่] น. แท่นหรือฐานที่ทำด้วยไม้หรือปูนสำหรับรอง เช่นแท่นชั้นล่างที่รองพระประธานและพระพุทธรูปอื่น ๆ เป็นต้น.

จุกผาม [จุกกะผาม] น. ชื่อโรคชนิดหนึ่ง, บ้าง ก็เรียก. **จุกผามม้ามย้อย** น. ชื่อโรคเกิดที่ม้าม ทำให้ม้ามย้อยลงมา.

จุกโรหินี [จุกกะ—] น. ไม้เลื้อยชนิด

หนึ่ง เกาะบนต้นไม้ มีน้ำยางขาว ใบเป็นรูปถุง กลวงใน ลักษณะคล้ายกล้วยตีบออกถี่ ๆ กันเป็นกระจุกคล้ายหวีกล้วย ใช้ทำยา, ไกรพุงปลา ก็เรียก, ชาวพายัพเรียกว่ากล้วยไม้. (Dischidia rafflesiana).

จุ่ง ก. จง; เป็นคำแต่งกริยาบอกความบังคับหรืออ้อนวอน.

จุ้งจัง (ถิ่น—ปักษ์ใต้) น. ปลาเล็ก ๆ ที่หมักเกลือกับข้าวตั้ว อย่างเดียวกับปลาจ่อม.

จุ๋งจิ๋ง ว. เสียงพูดกันค่อย ๆ.

จุฬา (แบบ) น. จุก, โดยปริยายหมายถึงที่สูงสุดของศีรษะ เช่น ยอด หัว มงกุฎ. (ส.; ป. จูฬา). **จุฬาธิปไตย** น. พระเจ้าแผ่นดิน เช่น จงมาประสิทธิวจีพระจุฬาธิปไตย. (ปฐมมาลา). **จุฬามาศ** น. หย่อมผมกลางกระหม่อม. (ส.). **จุฬามณี** (ราชา) น. ปิ่น; มวยผมของพระพุทธเจ้า. (ส.). **จุฬารัตน์** น. เครื่องประดับจุก. (ส.).

จุณ (ใบ) น. ของที่ป่น, ของที่ละเอียด, ผง. (ป. จุณฺณ; ส. จูรฺณ).

จุณณียบท [จุนนียะบด] (แบบ) น. บทบาลีเล็กน้อย ที่ยกขึ้นแสดงก่อนเนื้อความ. (ป.).

จุด น. เม็ด, แต้ม, รอย. ก. ทำให้ไฟติด; ทำเครื่องหมายเป็นเม็ดเล็ก ๆ, แต้ม; จิก เช่น จุดหลัง.

จุติ ก. เคลื่อน, ตาย, โดยมากใช้สำหรับเทวดา. (ป.; ส. จฺยุติ).

จุตูปปาตญาณ [จุตูปะปาตะยาน] (แบบ) น. ความรู้ในจุติและเกิดของสัตว์ทั้งหลาย. ทิพยจักษุญาณ ก็เรียก. (ป.; ส. จฺยุตฺยุปปาตญาณ).

จุทส [จุดทะสะ] (แบบ) ว. สิบสี่. (ป. จุทฺทส; ส. จตุรฺทศ). **จุทสมสุรทิน** น. วันที่สิบสี่.

จุน ก. ค้ำ, ยันไว้. **จุนเจือ** ก. อุดหนุน, เผื่อแผ่.

จุ่น น. ลิงชนิดหนึ่งหางสั้น กลางวันซ่อนหน้า, ลิงลม ก็เรียก. ว. ลักษณะสะดือที่โปนออกมา เรียกว่า สะดือจุ่น.

จุ้น น. ที่รองภาชนะเช่นถ้วยหรือบ้าน ทำด้วยไม้และกระเบื้องเป็นต้น.

จุ้นจ้าน ก. แสดงมรรยาทที่ไม่ควรกระทำ, พลุกพล่าน, ยุ่มย่าม.

จุ้นจู้ น. ผู้อำนวยการเรือ, หัวหน้าและผู้จัดการเรื่องสินค้าในเรือ.

จุนจู๋, จู๋ ว. หดหัวเข้าไป, สั้นอย่างหดตัว.

จุนทการ [จุนทะกาน] (แบบ) น. ช่างกลึง. (ป.; ส. กุนฺทการ).

จุนสี [จุนนะสี] น. ของสิ่งหนึ่งเกิดจากสนิมทองแดง สีน้ำเงินอ่อน.

จุบ ก. เอาปากดูดโดยเร็วและแรง; ปลาไหลฮุบหรืองับ เรียกว่าปลาไหลจุบ.

จุ๊บ ๑ ว. เสียง เช่นเสียงดูดปาก.

จุ๊บ ๒ น. หลอด. (อิ. Tube).

จุบจิบ ว. กิริยาที่กินพร่ำเพรื่อทีละเล็กทีละน้อย.

จุ๊บแจง ๑ น. ชื่อหอยชนิดหนึ่ง เป็นหอยกาบเดียว ตัวค่อนข้างยาว เปลือกหนาสีหม่น. (Cerithidea obtusa lam).

จุ๊บแจง ๒ น. ชื่อเพลงชนิดหนึ่ง.

จุ่ม, จุ้ม ก. เอาของหมิ่นลงไปในของเหลว.

จุมพฏ น. เสวียน; รัดเกล้า, เทริด; ของที่เป็นวง. (ป.).

จุมพล, จุ้พล (โบ) น. จอมพล, นายทัพ, ผู้เป็นใหญ่กว่าพล.

จุมพิต ก. จูบ. (ป.; ส. จุมฺพิต ว่าจูบด้วยปาก).

จุ้ย น. เด็กน้อย เช่น พระจอมจุ้ย.

จุรณ, จูรณ [จุน, จูน] น. ของที่บ่น, ของที่ละเอียด, ผง. (ส.).

จุรี (กลอน) น. มีด, หอก, ดาบ.

จุไร (โบ; ราชา) น. ไรจุก, ไรผม.

จุล ว. เล็ก, น้อย. (ป. จุลฺล). **จุลทรรศน์** น. กล้องขยายดูของเล็กให้เป็นใหญ่. **จุลภาค** น. เครื่องหมายตัวลูกน้ำสำหรับคั่นวรรค. **จุลวรรค** น. ชื่อคัมภีร์ที่สี่ในพระวินัยปิฎก; ชื่อมาตราบักษคณนา คือบักษ์ถ้วนสามบักษ์ ขาดหนึ่ง เป็นจุลวรรค. **จุลศักราช** น. ศักราชน้อย ตั้งขึ้นภายหลังมหาศักราช คือศักราชที่เราใช้กันก่อนใช้ศักราชรัตนโกสินทร์.

จุลินทรีย์ น. สิ่งที่มีชีวิตอย่างเล็กที่สุดมองด้วยตาเปล่าไม่เห็น.

จุฬา น. ว่าวชนิดหนึ่ง มีหัวแหลมเป็นกรวยคล้ายมงกุฎ คู่กับว่าวปักเป้า. **จุฬามณี** น. ชื่อพระธาตุเจดีย์บรรจุพระเกศธาตุพระพุทธเจ้าอยู่ที่ดาวดึงส์, จุฑามณี ก็ว่า. **จุฬาลักษณ์** ว. มีลักษณะเลิศ, โฉมงาม. **จุฬาลัมพา** น. ชื่อโกฐชนิดหนึ่ง ซึ่งได้

จากต้นไม้บางชนิดในตระกูล Artemisia ใบมีกลิ่นฉุนคล้ายการบูร.

จู น. หมาชนิดตัวเล็ก ๆ ขนยาวปุกปุย.

จู่ ก. รีเข้าไป, กรากเข้าไป, เข้าไปโดยไม่ให้รู้ตัว. ว. ตรงถึง, ไม่รั้งรอ. **จู่ลู่** ก. รีเข้าไปตามทาง (ลู่ ว่าทาง), โดยปริยายหมายความว่าดูถูก.

จู้ ๑ (ถิ่น-อีสาน) น. นม, ใช้ว่านมจู้ เช่น มาฉกชักผ้าห่มชมชู นมจู้เจ้าเฉมนิ้ราคี. (ขุนช้างขุนแผน). (ถิ่น-พายัพ) ก. จี้, จ่อ, ไช.

จู้ ๒ น. เครื่องดักปลาไหล, อีจู้ ก็ว่า.

จูง ก. พยุง, นำไป, เอามือถือให้สัตว์หรือคนเดินไป; ชื่อวัยของเด็กระหว่างแล่นกับอุ้ม. **จูงจมูก** น. อาการที่สนตะพายจมูกโคกระบือแล้วจูงไป, ใช้โดยปริยายแก่คนว่า ถูกจูงจมูก หมายความว่า ถูกเขาให้ทำโดยไม่ใช้ความคิดของตน. **จูงนางเข้าห้อง** น. การเล่นชนิดหนึ่ง ใช้เบี้ยทอดแล้วเดินตามช่อง ในรูปเป็นวงอย่างก้นหอย. **จูงนางลีลา** น. ท่ารำชนิดหนึ่งที่ควาญช้างรำเมื่อนำช้างบำรุงาเสร็จครั้งแรกแล้ว.

จู้จี้ ก. รบกวน, ร่ำไร, เซ้าซี้, บ่นจุกจิก.

จู๋จี๋ ว. เสียงพูดกันเบา ๆ ด้วยความรักใคร่, เสียงหนูร้อง.

จูบ ก. สูด, ดม, ด้วยความรักใคร่.

เจ๊ก น. เป็นคำเรียกชนชาติจีน.

เจ่ง (โบ) น. ช้าง.

เจ้ง น. เครื่องดนตรีจีนชนิดหนึ่ง มีสายสำหรับดีด คล้ายจะเข้, เจ่ง ก็เรียก.

เจ็ง (ปาก) ก. จบ, ที่สุด, สิ้น, หมดสิ้น. (ฯ.).

เจ็ด น. มาตรานับระหว่างหกกับแปด. (โบ) น. เรียกลูกชายคนที่เจ็ดว่าลูกเจ็ด คู่กับลูกหญิงคนที่เจ็ดว่าลูกเอก. (กฎ. ๒/๒๖).

เจ็ดตะคลี น. ผ้าชนิดหนึ่ง.

เจดีย์ น. ที่เคารพนับถือ, สิ่งซึ่งก่อเป็นยอดแหลมเป็นที่บรรจุสิ่งที่นับถือ มีพระธาตุเป็นต้น. (ป. เจติย; ส. ไจตฺย). **เจดีย-ถาน, เจดียสถาน** น. สถานที่เคารพ เช่นที่ประดิษฐานพระพุทธปฏิมา พระพุทธบาท พระพุทธฉายา และพระพุทธสารีริกธาตุ.

เจต น. สิ่งที่คิด, ใจ. (ป.; ส. เจตสฺ). **เจตจำนง** น. ความตั้งใจมุ่งหมาย. **เจตภูต** น. สภาพเป็นผู้คิดอ่าน คือ มนัส, ที่เรียกในภาษาสันสกฤตว่า "อาตมัน" เรียก

ในภาษาบาลีว่า "อัตตา" ก็มี "ชีโว" ก็มี, มีอยู่ในลัทธิว่า "ในโลกนี้ไม่มีอะไรสูญ แม้คนและสัตว์ตายแล้ว ร่างกายเท่านั้นทรุดโทรมไป, ส่วนเจตภูตเป็นธรรมชาติไม่สูญ ย่อมถือปฏิสนธิในกำเนิดอื่นสืบไป", ลัทธินี้ข้างพระพุทธศาสนาจัดเป็นสัสตทิฏฐิ แปลว่าความเห็นว่าเที่ยง, ตามสามัญที่เข้าใจกัน เจตภูต คือ วิญญาณที่สิงอยู่ในตัวคน กล่าวกันว่าออกจากร่างได้ในเวลานอนหลับ.

เจตนา [เจตตะนา] น. ความตั้งใจ, ความจงใจ, ความมุ่งหมาย. (ป.; ส.).

เจตพังคี [เจตตะ-] น. ชื่อพุ่มไม้ชนิดหนึ่ง ท้องใบขาว ใช้ทำยา มีทางปักษ์ใต้. (Adenochlaena siamensis).

เจตมูลเพลิง [เจตตะ-] น. ชื่อต้นไม้เล็ก ๆ มีรสเผ็ดร้อน ใช้ทำยา มีสามชนิด คือเจตมูลเพลิงขาว (Plumbago zeylanica), เจตมูลเพลิงแดง (Plumbago indica), เจตมูลเพลิงฝรั่ง (Plumbago capensis), ชนิดหลังนี้เป็นไม้ของอัฟริกา ดอกสีฟ้าอ่อน หรือบางทีสีขาว ปลูกเป็นไม้ประดับกันมาก ออกดอกตลอดปี.

เจตสิก น. อารมณ์ที่เกิดกับใจ. ว. เป็นไปในจิต เช่น สุขหรือทุกข์ที่เกิดในจิต. (ป.; ส. ไจตสิก).

เจติย (แบบ) น. เจดีย์. (ป.).

เจโตวิมุติ (แบบ) น. ความหลุดพ้นด้วยอำนาจแห่งใจ เป็นโลกุตรธรรมประการหนึ่ง คู่กับปัญญาวิมุติ.

เจน ว. คุ้นเคย, ชิน, ชำนาญ, จำได้แม่นยำ. **เจนจบ** ว. รู้จบ, ชำนาญทั่ว, รอบรู้. **เจนจัด** ก. รู้แจ้ง. **เจนใจ** ว. จืนใจ, แม่นยำ.

เจ็บ ก. บ้วย, ราชาศัพท์ว่า ประชวร; รู้สึกทางกายเมื่อถูกทุบตีหรือเป็นแผล. **เจ็บใจ** ก. แค้น, ช้ำใจ.

เจรจา [เจนจา หรือ เจนระจา] ก. พูดกัน, ว่ากล่าวกัน. (ส. จรฺจา).

เจริญ ก. เติบโต, งอกงาม, ทำให้งอกงาม, เช่น เจริญทางไมตรี; มากขึ้น; ทั้ง เช่น เจริญยา; ตัด เช่น เจริญงาช้าง; ประพฤติ, บำเพ็ญ, เช่น เจริญรอย, เจริญธรรม; สาธยาย, สวด, เช่น เจริญมนตร์. **เจริญพร** ว. คำที่พระสงฆ์พูดกับขุนนางอย่างเดียวกับคำว่า ครับ ของคฤหัสถ์.

เจริด [เจฺริด] (แบบ) ว. งาม, เชิด, สูง,

เช่น บ้านนั้นเจริดจรุงใจก็มี. (ม. ลำหลวง มหาพน).

เจรียง [เจฺรียง] (แบบ) ก. ขับลำ, ขับกล่อม, ร้องเพลง.

เจลียง [เจฺลียง] น. ชื่อไข้เว้นวันจับวัน.

เจวิด [จะเหฺวิด] น. รูปเทพารักษ์ที่ประดิษฐานไว้ในศาลพระภูมิหรือศาลเจ้า, ใช้ว่า พระเวิด หรือ เตวิด ก็มี.

เจษฎา ๑ [เจสฺดา] น. ผู้เป็นใหญ่ที่สุด, พี่. (ป. เชฏฺฐ ; สํ. เชฺยษฺฐ).

เจษฎา ๒ [เจสฺดา] น. การเคลื่อนไหวอวัยวะ, การไหวมือและเท้า, ท่ารำ ; กรรม, การทำด้วยตั้งใจ, การประพฤติ, การตั้งใจทำ, เช่น ภูบาลทุกทวีปก็มาด้วยเจษฎา. (สมุทรโฆษ). (สํ.).

เจ๊สัว น. เศรษฐีจีน. (เลือนมาจาก เจ้าขรัว).

เจอ, เจอะ ก. พบ, ปะ.

เจ่อ ก. บวม, พอง. (ใช้สำหรับปาก).

เจ๋อ, เจ๋อเจ๊อะ ก. เสือก, สะเออะ.

เจา (ใบ) น. คำเรียกลูกชายคนที่เก้าว่า ลูกเจา, คู่กับลูกหญิงคนที่เก้าว่า ลูกเอา. (กฎ. ๒/๒๖).

เจ่า ๑ น. ข้าวหมัก ถ้าประสมด้วยกุ้งหรือปลา เรียกว่า กุ้งเจ่า, ปลาเจ่า.

เจ่า ๒ ก. เกาะ, จับ, นั่ง, (ใช้สำหรับสัตว์บางชนิดเช่นนกและลิง เกาะจับหรือนั่งอยู่นิ่ง ๆ). ว. เหงา, เปล่าเปลี่ยว. น. นกในจำพวกนกยาง. **เจ่าจุก** ว. เขา, นั่งเหงา, นั่งคุดคู้อยู่. จุกเจ่า ก็ว่า.

เจ้า ๑ น. เชื้อสายของกษัตริย์ ธรรมเนียมไทยกลางนิยมนับเพียงชั้นหม่อมเจ้า, บางแห่งหมายถึงพระเจ้าแผ่นดินก็มี เช่น เจ้าปักกิ่ง, เจ้าวิลาศ ; ผู้เป็นใหญ่, ผู้เป็นหัวหน้า, เช่น เจ้าเมือง, เจ้ากรม ; ผู้เป็นเจ้าของ เช่น เจ้าทรัพย์, เจ้าหนี้ ; ผู้ชำนาญ เช่น เจ้าปัญญา, เจ้าบท, เจ้ากลอน ; มักใช้เติมท้ายคำเรียกผู้ที่นับถือ เช่น พระพุทธเจ้า, เทพเจ้า ; เทพารักษ์ เช่น เจ้าพ่อหลักเมือง. **เจ้ากรม** น. หัวหน้ากรมในราชการ ; หัวหน้ากรมของเจ้าต่างกรม. **เจ้ากรรม** น. ผู้มีกรรม, ผู้ทำกรรม, ผู้ก่อกรรม. **เจ้ากเจ้าการ** น. ผู้ทำธุระให้คนอื่นโดยเขาไม่ได้ขอร้อง. **เจ้ากู** น. ท่าน (สำหรับเรียกพระที่นับถือ). **เจ้าขรัว** น. เรียกคนที่มั่งมี, เจ๊สัว หรือ เจ้าสัว ก็เรียก. **เจ้าของ** น. ผู้มีสิทธิใช้สอยและจำหน่าย

ทรัพย์สิน. **เจ้าขา** ว. เป็นคำที่ผู้หญิงขานรับผู้ใหญ่. **เจ้าข้า** ว. เป็นคำของผู้น้อยรับคำของผู้ใหญ่ (เดิมเป็นเจ้าค่ะก็มี); เป็นคำร้องบอกกล่าว. **เจ้าข้าวแดงแกงร้อน** น. ผู้มีบุญคุณ. **เจ้าขุนมูลนาย** น. นายผู้บังคับบัญชา. **เจ้าไข้** น. เจ้าของคนไข้. **เจ้าครอก** น. เจ้าโดยกำเนิด, ในชั้นหลังเรียกพระเจ้าลูกเธอว่าเจ้าครอก, ที่เป็นเจ้าฟ้าเรียกว่าเจ้าฟ้าครอก, แต่คนสามัญมักเรียกเพียงหม่อมเจ้าว่าเจ้าครอก. **เจ้าคุณ** น. เป็นคำเรียกพระยาและพระภิกษุที่เป็นราชาคณะ ตลอดถึงข้าราชการผู้ใหญ่ฝ่ายใน. **เจ้าคุณจอม** น. ตำแหน่งพระสนมเอก. **เจ้าจอม** น. ชายาของพระเจ้าแผ่นดินวังหลวง, พระสนม. **เจ้าจอมมารดา** น. เจ้าจอมที่มีพระองค์เจ้าแล้ว. **เจ้าจำนวน** น. เจ้าหน้าที่เก็บภาษีอากร. **เจ้าจำนำ** น. ผู้รับส่งสินค้าประจำ, ผู้ซื้อขายติดต่อกันเสมอ ๆ. **เจ้าชีวิต** น. พระเจ้าแผ่นดิน. **เจ้าชู้** น. ผู้ใฝ่ในการชู้สาว ; ชื่อหญ้าชนิดหนึ่ง. **เจ้าเซ็น** น. อิหม่ำฮุเซ็นผู้เป็นหลานตาของพระมหหมัด, คนพวกหนึ่งที่ถือลัทธิอิสลาม ซึ่งนับถืออิหม่ำฮุเซ็นนั้น ; ชื่อเพลงชนิดหนึ่ง. **เจ้าเซ็นเต้นต้ำบุด** น. ชื่อกลบทชนิดหนึ่ง มีตัวอย่างว่า สุดแต้นแสนคมสมเขาสรวล คำสอนซ้อนสั่งข้างสิ่งควร ซ้ำซ้อส่วนเข้าแซงแข่งชน. **เจ้าตัว** น. ตัวเอง. **เจ้าถ้อยหมอความ** น. ผู้ใช้ถ้อยคำพลิกแพลงไปในทางกฎหมาย. **เจ้าท่า** น. ผู้มีหน้าที่บังคับบัญชาและตรวจตราในการเดินเรือและจอดเรือ. **เจ้าที่** น. เทวดารักษาท้องที่, พระภูมิ. **เจ้าทุกข์** น. ผู้ที่ไม่มีความสุขใจ, ผู้ที่มีใจเศร้าอยู่เสมอ, ผู้ที่ได้รับทุกข์. เจ้าทุกข์เจ้าร้อน ก็ว่า. **เจ้าไทย** น. พระสงฆ์. **เจ้าเนื้อ** ว. อ้วน (ใช้สำหรับเด็ก). **เจ้าบ่าว** น. ชายผู้ทำการสมรสกับคู่แต่งงานซึ่งเรียกว่าเจ้าสาว. **เจ้าบุญนายคุณ** น. ผู้ที่มีบุญคุณ. **เจ้าเบี้ย** น. นายเงิน. **เจ้าประคุณ** น. เป็นคำเรียกผู้ที่นับถือและท่านที่เป็นเจ้าบุญนายคุณ. **เจ้าพระเดชนายพระคุณ** น. ผู้มีบุญคุณ. **เจ้าพระยา** น. ตำแหน่งบรรดาศักดิ์ข้าราชการผู้ใหญ่สูงกว่าพระยา ; เรียกมะเขือชนิดหนึ่งว่า มะเขือเจ้าพระยา. **เจ้าฟ้า** น. ยศสำหรับพระราชโอรสหรือพระราชธิดาซึ่งพระมารดาเป็น

เจ้า ; ใช้เรียกเจ้าผู้ครองแคว้นไทยถิ่นอื่น เช่น เจ้าฟ้าเชียงตุง. **เจ้าภาพ** น. เจ้าของงาน. **เจ้ามือ** น. ผู้ออกการพนันให้คนอื่นแทง เช่น ถั่ว โป, ผู้ตั้งต้นในวง เช่น วงไพ่. **เจ้ายศ** ก. ถือยศถือศักดิ์. **เจ้าเรือน** น. สิ่งซึ่งประจำอยู่ในใจหรือกาย เช่น มีไทสะเป็นเจ้าเรือน. **เจ้าเล่ห์** น. ผู้มีกลอุบายต่าง ๆ. **เจ้าสาว** น. หญิงคู่แต่งงาน. **เจ้าสำบัดสำนวน, เจ้าสำนวน** น. ผู้มีความชำนาญในการพูดเบี่ยงบ่าย. **เจ้าหน้า** น. ผู้ทำธุระให้คนอื่นโดยเขาไม่ได้ร้องขอ, ผู้เกียดกันเอาความดีแต่คนเดียว, บางทีใช้ว่า เจ้าหน้าเจ้าตา. **เจ้าหนี้** น. เจ้าของหนี้, ผู้ขายเชื่อหรือให้กู้ยืมทรัพย์แก่บุคคลซึ่งเรียกว่าลูกหนี้. **เจ้าหลวง** น. เจ้าผู้ครองประเทศราช. **เจ้าหล่อน** เป็นคำสรรพนามบุรุษที่สาม, บางทีผู้ใหญ่ใช้เรียกผู้น้อยในบุรุษที่สาม. **เจ้าหัว** น. ผู้เป็นเจ้าเหนือหัว. (ใช้เรียกพระสงฆ์). **เจ้าอธิการ** น. เจ้าวัดที่เป็นเจ้าคณะหมวด.

เจ้า ๒ เป็นคำสรรพนามบุรุษที่สองหรือที่สาม สำหรับผู้ใหญ่เรียกผู้น้อยโดยสุภาพหรือเอ็นดู เช่น เจ้ามานี่, เจ้างามพักตร์เพียงจันทร์บุหลันฉาย.

เจ้า ๓ เป็นคำนำหน้าที่ผู้ใหญ่เรียกเด็กหรือผู้น้อย เช่น เจ้าหนู, เจ้าแดง.

เจ้า ๔ น. ข้าวชนิดหนึ่งเรียกว่า ข้าวเจ้า คู่กับข้าวเหนียว. (อะหม เจ้า ว่าหุง).

เจ๊า ก. เลิกกันไป. (ภาษาการพนัน).

เจาะ ก. ทำให้เป็นรู, ทำให้ทะลุ, เฉพาะ. **เจาะจง** ก. ตั้งใจเฉพาะ.

เจิ่ง ก. เต็ม, เหลิง. (ใช้สำหรับน้ำ).

เจิด ว. เชิดชู.

เจิน ก. ชัดเขไป, เพริดไป, พลัดไปจากพวก, เข้าหน้าไม่ติด.

เจิม ก. เสริม, เพิ่ม, เช่น กระทงเจิม, เจิมปาก ; เอาแป้งหอมแต้มเป็นจุด ๆ ลงที่คนหรือสิ่งที่ต้องการให้มีความเจริญ. น. คิ้ว. (อนันตวิภาค). (ข. จิญเจิม ว่า คิ้ว).

เจียง (ถิ่น) น. เดือนแรกของปี.

เจียด น. ภาชนะชนิดหนึ่ง เป็นเครื่องยศขุนนางโบราณ สำหรับใส่ของเช่นผ้า มักทำด้วยเงิน. ก. แบ่งปันเอาแต่น้อย, ขอแบ่งปันบ้าง, เช่น เรามีน้อยขอแบ่งเอามาบ้าง หรือเรามีน้อยก็แบ่งให้บ้าง.

เจียน ๑ ก. ตัด, เฉือนให้เป็นรูปตามที่ต้องการ.

เจียน ๒ ว. เกือบ, จวน.

เจียน น. ชื่อกับข้าวอย่างหนึ่ง มีปลาทอดแล้วปรุงด้วยเครื่องต่าง ๆ เช่นที่เรียกว่า เจียนปลาสลิด เจียนปลาทู ตามชื่อปลา. (ข. เจียน ว่าเคลือบน้ำตาล, เชื่อมน้ำตาล).

เจียม ๑ น. เครื่องลาดลักษณะเหมือนพรม ทำด้วยขนสัตว์ชนิดหนึ่งในจำพวกกวางมีอยู่ทางเหนือของประเทศจีน. (เทียบ ชี. เจียม ว่าแกะ).

เจียม ๒ ก. ถ่อมตน, รู้จักประมาณ, เสงี่ยมตน, สงวนตน.

เจียร ๑ [เจ็ยน] ว. นาน, ช้านาน, ยืนนาน, เช่น เจียรไกร. (สมุทรโฆษ).

เจียร ๒ [เจียร] ก. จร, ไป, จากไป, เช่น เท่าว่าไฟประจากเจียร. (สมุทรโฆษ).

เจียระบาด น. ผ้าคาดเอวชนิดหนึ่ง มีชายห้อยลงที่หน้าขา.

เจียระไน น. ทำเพชรหรือแก้วให้เป็นเหลี่ยมตามความต้องการ. (เทียบทมิฬ จาไณ).

เจียว ๑ ก. ทอดเปลวสัตว์เอาน้ำมัน, ทอดด้วยน้ำมัน. (ถิ่น-พายัพ) ก. แกง.

เจียว ๒ ว. ทีเดียว, อย่างนั้น, แน่นอน.

เจี๊ยวจ๊าว ว. เสียงระเบงเซ็งแซ่, เสียงร้องแห่งคนหมู่มากด้วยความตกใจ.

เจือ ก. ปน, ระคน, คละ, แทรก. **เจือจาน** ก. เผื่อแผ่, อุดหนุน.

เจือน ก. เก้อ, กระดาก, วางหน้าไม่สนิท.

เจือย ว. คล่อง, สะดวก, เรื่อย.

แจ ๑ ว. กระชั้น, ไม่คลาด, ไม่ห่าง, แน่น. **แจจน, แจจัน** ว. เบียดเสียดกัน, ยัดเยียดกัน, แน่นกัน, อัดแอ, มากนัก, อึกทึก, อึง.

แจ ๒ น. อาหารที่ไม่มีของคาวสำหรับจีนที่ถือศีล ซึ่งเรียกว่า กินแจ. (ข. เจ).

แจ้ น. ไก่ชนิดหนึ่ง ตัวเล็กเตี้ยกว่าไก่ชนิดอื่น. ว. ต่ำ, เตี้ย, ไม่สูง.

แจ๋ ว. จัด, แก่. (มักใช้ประกอบกับสีแดงหรือแสงแดดจัด).

แจก ก. แบ่งออก, ปันออก, แยกออก, กระจายออก; ให้, จ่าย.

แจกัน น. ภาชนะที่ปักดอกไม้ตั้งเครื่องบูชา มีรูปคล้ายขวด.

แจง ๑ น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง ใช้ทำยา. (Niebuhria siamensis).

แจง ๒ น. เทศน์สังคายนา เรียกว่าเทศน์แจง หรือมีแจง. ก. แจก, ขยาย, กระจาย. **แจงสี่เบี้ย** ก. อธิบายละเอียดชัดแจ้ง.

แจง ๓, **แจ่ง** (ถิ่น) น. มุม.

แจ้ง ก. บอก, แสดง, รู้ ว. กระจ่าง, สว่าง, ชัด. **แจ้งความ** ก. บอกให้ทราบความ.

แจด, แจ๊ด (ปาก) ว. จัด, ยิ่ง, (ใช้สำหรับสีแดงหรือรส). **แจดแจ๊** (ปาก) ว. จัด, ยิ่ง.

แจตร น. เดือนห้าตามจันทรคติ. (ส. ไจตฺร).

แจบ (ถิ่น) ก. สนิท; แจ้ง, ชัด.

แจ่ม ว. ใส, กระจ่าง, ชัดเจน, ไม่มัวหมอง.

แจร น. ต้นแคแตร เช่น แคแจรเจริญจราว. (ม. คำหลวง จุลพน).

แจรก [แจฺรก] (กลอน) ก. แจก, แตกออก, กระจายออก, แยกออก.

แจรง [แจฺรง] (กลอน) ก. แจง, กระจายออก, ขยายออก.

แจว น. เครื่องพุ้ยน้ำให้เรือแล่นชนิดหนึ่ง ขนาดยาวกว่าพาย ใช้ผูกกับหลัก. ก. เอาแจวพุ้ยน้ำให้เรือเดิน. (ปาก) รีบหนีไป.

แจ่ว (ถิ่น—อีสาน) น. น้ำพริกปลาร้า.

แจ้ว ว. แจ่ม, ชัด, ไพเราะ, (ใช้สำหรับเสียง).

แจ๋ว ว. กระจ่าง, ใสมาก.

แจะ ก. แตะ, ถูกต้อง.

โจก น. หัวหน้า, ผู้เป็นใหญ่.

โจ๊ก ว. น้ำมากเกินส่วน (ใช้สำหรับแกง); เสียงน้ำไหล.

โจง ก. โยงขึ้น, รั้งขึ้น, ม้วนชายผ้านุ่งแล้วรั้งไปเหน็บไว้ข้างหลัง เรียกว่า โจงกระเบน. **โจงกระเบนตีเหล็ก** น. ท่าละครชนิดหนึ่ง.

โจ่งครึ่ม ว. ออกหน้าออกตา, ลักษณะเสียงอย่างหนึ่งคล้ายกับเสียงกลองแขกดังเลยหมายความเลือนไปถึงทำการสิ่งไร ๆ ที่เป็นการเปิดเผย, โจ่งครุ่ม ก็ว่า.

โจ่งครุ่ม ว. ออกหน้าออกตา, ลักษณะเสียงอย่างหนึ่งคล้ายกับเสียงกลองแขกดังเลยหมายความเลือนไปถึงทำการสิ่งไร ๆ ที่เป็นการเปิดเผย, โจ่งครึ่ม ก็ว่า.

โจ๋งเจ๋ง ว. ใสมีแต่น้ำ เช่น แกงใส.

โจ่งแจ้ง ว. เปิดเผย, ไม่ปิดบัง.

โจทก์ น. ผู้กล่าวหา, ผู้ฟ้อง. (เดิมเขียนเป็นโจทย์). (ป.; ส.).

โจทนา [โจดทะนา] น. การทักท้วง, การฟ้องหา; คำฟ้องหา. (ป.; ส.).

โจทย์, โจท น. คำถามในการคิดเลข. **โจทเจ้า** ก. เอาความผิดของเจ้าไปไพนทะนา; เอาใจออกหาก.

โจน ก. กระโดดไป, เผ่นไป. **โจนร่ม** น. การเล่นชนิดหนึ่ง ที่กล่าวถึงว่ามีการมหรสพสมโภชต่าง ๆ และมีโจนร่มด้วย. (พงศ. เสขา).

โจม น. กระโจม, กุบ, เครื่องบังแดดฝนทำเป็นซุ้มรวบยอด. ก. โถมเข้าไป, กระโดดเข้าไป, เอ็อมเข้าไป. **โจมทัพ** น. พลช้างเหล่าหนึ่ง.

โจร น. ผู้ร้ายลักปล้น, ผู้ปล้น. (ป.; ส.); ชื่อไรคชางชนิดหนึ่ง เรียกว่า ชางโจร. **โจรกรรม** น. การลัก, การขโมย, การปล้น. (ส.).

โจล [โจน หรือ โจละ] (แบบ) น. ผ้า, ท่อนผ้า, เช่น บริขารโจล. (ป.).

โจษ ก. เล่าลือ, พูดกันเซ็งแซ่. **โจษจน, โจษจัน, โจษเจ** (กลอน) ก. พูดอึง, เล่าลือกันอื้ออึง.

ใจ น. สิ่งที่มีหน้าที่รู้ คิด และนึก, ส่วนสำคัญหรือส่วนศูนย์กลางของสิ่งต่าง ๆ ใช้ประกอบกับคำอื่นมีเนื้อความแปลกจากปรกติ คือ **ใจกลาง** น. ศูนย์กลาง. **ใจกว้าง** ว. มีความเผื่อแผ่และชอบรู้จักคนมาก. **ใจขุ่น** ว. ไม่สบาย. **ใจแข็ง** ว. ไม่ออมง่าย ๆ, ขาดสงสาร. **ใจความ** น. ส่วนสำคัญของเรื่อง. **ใจคอ** น. อัธยาศัย. **ใจแคบ** ว. ไม่คิดเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ใคร ๆ. **ใจง่าย** ว. เชื่อง่าย. **ใจจดใจจ่อ** ว. มุ่งอยู่, เป็นห่วงอยู่, **ใจจืด** ว. ไม่เอื้อเฟื้อแก่ใคร. **ใจเฉื่อย** ว. ไม่กระตือรือร้น. **ใจชื้น** ว. รู้สึกยิ้มแย้มแจ่มใสอยู่เสมอ, ไม่เดือดร้อน. **ใจดำ** ว. เห็นแก่ตัว, ขาดกรุณา, ศูนย์กลางแห่งสิ่งของที่เป็นจุดดำ. **ใจดี** ว. ไม่โกรธง่าย, ไม่เหนียวแน่น. **ใจเด็ด** ว. ใจเฉียบขาด. **ใจต่ำ** ว. ใจทราม. **ใจแตก** ก. ประพฤติไปตามที่ตนนิยมผิดหรือนอกโอวาทจนเคยตัว. **ใจโต** ก. อยากจะให้มากไว้หรือใหญ่โตไว้. **ใจน้อย** ว. โกรธง่าย. **ใจบาน** ว. ดีใจ, ปลื้มใจ. **ใจเบา** ว. เชื่อง่าย. **ใจ-**

ปลาซิว ว. ใจไม่อดทน. **ใจป้ำ** ว. กล้าได้กล้าเสีย. **ใจเพชร** ว. ใจแข็ง. **ใจมือ** น. มาตราตวงตามวิธีโบราณ สี่ใจมือเป็นหนึ่งกำมือ. **ใจไม้ไส้ระกำ** ว. ไม่มีเมตตากรุณาและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ใคร. **ใจเย็น** ว. ใจหนักแน่นไม่ฉุนเฉียว, บางทีใช้ในความหมายว่าเฉื่อยชาก็มี. **ใจร้อน** ว. ใจเร็ว. **ใจร้าย** ว. ดุร้าย, มักทำร้ายง่าย ๆ **ใจเร็ว** ว. รีบร้อน, เร่งรีบ. **ใจลอย** ว. เผลอตัว, เคลิบเคลิ้ม. **ใจสูง** ว. ใจที่อบรมมาดี. **ใจหาย** ว. วาบหวามใจ, ใจหายใจคว่ำ ก็ว่า. **ใจเหี่ยว, ใจแห้ง** ว. สลดใจ. **ใจใหญ่ใจโต** ว. คิดเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่. **ใจอ่อน** ว. ยอมง่าย, สงสารง่าย.

ไจ น. ส่วนของเข็ดด้ายหรือไหมที่ผูกคั่นไว้เป็นตอน ๆ เพื่อไม่ให้ยุ่ง และสำหรับบอกจำนวนนับ.

ไจ้ (ถิ่น-พายัพ) น. ปีชวด.

ไจ้ ๆ, จะไจ้ (กลอน) ว. เนือง ๆ, บ่อย ๆ, เป็นอยู่อย่างนั้น.

ไจร (กลอน) ใช้แทน ไกร หรือ ไตร เช่น แลเอกจักรเจียรไจร. (สมุทรโฆษ).

ฉ

ฉ ๑ พยัญชนะตัวที่เก้า นับเป็นพวกอักษรสูง.

ฉ ๒ [ฉอ, ฉ้อ หรือ ฉะ] ว. หก, สำหรับประกอบหน้าศัพท์อื่น. (ป.). **ฉกามาพจร, ฉกามาวจร** น. สวรรค์หกชั้น คือ ๑. จาตุมหาราชิก ๒. ดาวดึงส์ ๓. ยามะ ๔. ดุสิต ๕. นิมมานรดี ๖. ปรนิมมิตวสวัตดี. (ป. ฉ+กาม+อวจร). **ฉกษัตริย์** น. กษัตริย์หกพระองค์, เป็นชื่อกัณฑ์ที่ ๑๒ แห่งเทศน์มหาชาติ ๑๓ กัณฑ์. **ฉทวาร** น. ประตูทั้งหก มี ตา หู เป็นต้น. **ฉทานศาลา** น. ศาลาเป็นที่ทำทานหกแห่ง, บางทีเขียนว่า ศาลาฉทาน. **ฉศก** น. เลขหกที่เป็นตัวท้ายแห่งจุลศักราช.

ฉก ๑ ก. ฉวยเอา, แย่งเอา, วิ่งราว, ชิงเอา; สับ, โขก. **ฉกจวัก** ก. ชุหัว

ขึ้นแผ่พังพาน (สำหรับงู).

ฉก ๒ (ฉ่น—ปักษ์ใต้) น. ปาล์มชนิดหนึ่ง สูงประมาณ ๖ - ๘ ม. ใบคล้ายใบจากหรือมะพร้าว แต่ท้องใบขาว ผลเท่าหมากย่อม ๆ ช่อผลออกเป็นพวงห้อยคล้ายช่อผลเต่าร้าง ก้านช่อดอกให้น้ำตาลทำนองตาลโตนด เมล็ดผลอ่อนเชื่อมน้ำตาลรับประทานได้ เรียกกันว่าลูกชิด, มีตามป่าเขาในที่ร่มเย็นทั่วไป มักขึ้นในบริเวณน้ำตกที่เป็นหินปูน. (Arenga saccharifera).

ฉกรรจ์ [ฉะกัน] ว. ร้าย, ดุร้าย, เก่งกาจ, แข็งแรง. **ฉกรรจ์ลำเครื่อง** น. ทหารที่เลือกคัดและแต่งเครื่องรบพร้อมที่จะเข้ารบได้ทันที.

ฉกาจ [ฉะกาด] ว. เก่งกาจ, ดุร้าย, กล้าแข็ง.

ฉงน [ฉะหฺงน] ก. สงสัย, ไม่แน่ใจ, เคลือบแคลง, สนเท่ห์.

ฉงาย ๑ [ฉะหฺงาย] ก. สงสัย.

ฉงาย ๒ [ฉะหฺงาย] ว. ไกล, ห่าง. (ข.).

ฉทิง น. แม่น้ำ เช่น ฉทิงธารคีรีเหวผา. (คุษฎีสังเวย). ชรทิง ก็ใช้. (ข. สทิง).

ฉนวน ๑ [ฉะหฺนวน] ก. กำบัง, คั่น, กั้น. น. ทางเดินซึ่งมีเครื่องกำบังสำหรับเจ้านายฝ่ายในเสด็จออก.

ฉนวน ๒ [ฉะหฺนวน] น. ไม้ต้นขนาดกลางในจำพวกกระพี้ พะยูง หรือ ชิงชันเนื้อไม้อ่อนไม่ทนทาน. (Dalbergia nigrescens). สนวน ก็เรียก.

ฉนัง [ฉะหฺนัง] น. หม้อ. (ข.).

ฉนาก [ฉะหฺนาก] น. ชื่อปลาน้ำเค็มตัวคล้ายปลาฉลาม ปากบนยื่นออกไปเป็นงวงยาว มีฟันแหลมเป็นซี่ ๆ ทั้งสองข้าง.

ฉนำ [ฉะหฺนำ] น. ปี. (ข.).

ฉบบ [ฉะ—] น. แบบ, เล่มหนังสือ, เรื่อง. (ข.).

ฉบัง [ฉะ—] น. ชื่อกาพย์ชนิดหนึ่งบทละ ๑๖ คำ. (ข.).

ฉบัด [ฉะ—] (กลอน) ว. ชัด, สันทัด, ทันทีทันใด, เช่น เจ้าช้างจึงรู้ฉบัด. (ลอ ๖๐๗) ; เร่งขอมอนุญาต เยาวฉบัด. (สรรพสิทธิ). (ข.).

ฉบับ [ฉะ—] น. แบบ, เล่มหนังสือ, เรื่อง. (ข.).

ฉบำ [ฉะ—] น. ฉบัง, ชื่อกาพย์ชนิดหนึ่งบทละ ๑๖ คำ (ข.).

ฉพีสติม [ฉะพีสะติมะ] (แบบ) ว. ที่ยี่สิบหก เช่น ฉพีสติมสุริยคติ ว่าวันที่ยี่สิบหก (แห่งเดือนสุริยคติ). (ป.).

ฉม น. กลิ่นหอม, เครื่องหอม.

ฉมบ [ฉะมบ] น. ผีผู้หญิงที่ตายในป่าและสิงอยู่ในบริเวณที่ตาย มีรูปเห็นเป็นเงาๆ แต่ไม่ทำอันตรายใคร, ชมบ หรือ ทมบ ก็ว่า. (ข. ฉมบ ว่าหมอตำแย).

ฉมวก [ฉะหฺมวก] น. เครื่องมือสำหรับแทงปลามีง่ามเป็นสามขา ปลายมีเงี่ยง มีด้ามยาว.

ฉมวย [ฉะหฺมวย] (กลอน) ก. ฉวย, จับ; ได้. ว. แม่น, ขลัง.

ฉม่อง [ฉะหฺม่อง] น. คนตีม้อง เช่น นายฉม่องว่องไว คุมคนธรรพไป ประจานให้ร้องไทยา. (คำพากย์).

ฉมัง [ฉะหฺมัง] ว. แม่น, ขลัง, ไม่ผิด.

ฉมัน [ฉะหฺมัน] น. เนื้อชนิดหนึ่งในจำพวกกวาง, สมัน ก็เรียก.

ฉมา [ฉะมา] น. แผ่นดิน. (ป.).

ฉมำ [ฉะหฺมำ] ว. แม่น, ขลัง, ไม่ผิด.

ฉล [ฉะละ หรือ ฉน] น. ความฉ้อโกง. ก. โกง. (ป.; ส.).

ฉลวย [ฉะหฺลวย] ว. สวย, สะโอดสะอง, สลวย ก็ว่า. **ฉลวยฉลาด** ว. ปัญญาดีงาม.

ฉลอง [ฉะหฺลอง] ก. ข้าม เช่น ท่าฉลอม ว่า ท่าข้าม; แทน; ทำบุญสมโภช หรือบูชาสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่นฉลองพระเป็นต้น. **ฉลองได** (ราชา) น. ไม้เกาหลัง. **ฉลองพระกรน้อย** (ราชา) น. ชื่อเสื้อชั้นในที่แขนต่อแถบรัดคู่กับฉลองพระองค์ทรงประพาส, พระกรน้อย ก็ว่า. **ฉลองพระเนตร** (ราชา) น. แว่นตา. **ฉลองพระบาท**(ราชา) น. รองเท้า. **ฉลองพระหัตถ์** (ราชา) น. ช้อน, ช่อม, ตะเกียบ. **ฉลองพระองค์, ฉลององค์** (ราชา) น. เสื้อ. **ฉลองพระศอ** (ราชา) น. สร้อยนวม.

ฉลอม [ฉะหฺลอม] น. ชื่อเรือต่อชนิดหนึ่ง หัวท้ายงอนเรียว กลางป่อง. **ฉลอมท้ายญวน** น. ชื่อเรือใบเดินทะเลรูปท้ายตัด ใช้ทางทะเลด้านตะวันออก.

ฉลัก [ฉะหฺลัก] ก. สลัก, แกะให้เป็นลวดลาย.

ฉลับ [ฉะหฺลับ] (กลอน) ก. สลับ เช่น

แล่นลล้าวฉลับพล. (สมุทรโฆษ).

ฉลาก [ฉะหฺลาก] น. เครื่องหมายใช้แทนสิ่งของสำหรับใช้ในการเสี่ยงทายเป็นต้น, ป้ายบอกชื่อยา ใช้ปิดขวดยารักษาโรค เรียกว่า ฉลากยา.

ฉลากบาง [ฉะหฺลาก—] น. ชื่อเรือชนิดหนึ่ง.

ฉลาง [ฉะหฺลาง] น. ชื่อชนชาติเดิมพวกหนึ่ง อยู่ทางทะเลด้านตะวันตกของแหลมมลายู. (มลายู ว่า ชะลัง); ชื่อผ้าที่มีลายชนิดหนึ่ง เรียกว่าผ้าลายฉลาง. (ขุนช้างขุนแผน).

ฉลาด ๑ [ฉะหฺลาด] ว. เฉียบแหลม, ไหวพริบดี, ปัญญาดี.

ฉลาด ๒ [ฉะหฺลาด] น. ชื่อปลาชนิดหนึ่ง, สลาด ก็เรียก.

ฉลาม [ฉะหลาม] น. ปลาน้ำเค็มพวกหนึ่ง มีหลายชนิด เป็นปลาที่ดุร้าย กินคนและสัตว์.

ฉลาย [ฉะหฺลาย] ว. แตก, หัก, ร้าว, ราน, พิรุธ, สลาย ก็ว่า.

ฉลึก [ฉะหฺลึก] (กลอน) ก. ฉีก, ทำให้ขาดจากกัน แยกออกจากกัน.

ฉลุ [ฉะหฺลุ] ก. ปรุ, สลัก. **ฉลุลาย** น. ลายที่ปรุทะลุ.

ฉลุกฉลวย [ฉะหฺลุกฉะหฺลวย] ว. รวดเร็ว.

ฉลู [ฉะหฺลู] น. วัว, ชื่อปีนักษัตรที่สอง.

ฉวย ก. คว้าจับหรือหยิบเอาโดยเร็ว. สัน. ถ้า, แม้, **ฉวยฉาบ** (กลอน) ก. จิกหรือหยิบแล้วบินหรือพาไป, เช่น ฉวยฉาบคาบนาคี เบ็นเหยื่อ. (เห่เรือ).

ฉวะ [ฉะวะ] (แบบ) น. ร่างสัตว์หรือคนที่ตายแล้ว, ซากศพ. (ป.; ส. ศว).

ฉวัดเฉวียน [ฉะหฺวัดฉะเหฺวียน] ก. วนเวียนไปโดยเร็ว. ว. วนเวียน.

ฉวาง [ฉะหฺวาง] น. วิธีเลขชั้นสูงของโบราณอย่างหนึ่ง. ก. ขวาง เช่น อันว่าพยัคฆราช อันฉวางมรรคาพระมัทรี. (ม. คำหลวง มัทรี).

ฉวี [ฉะหฺวี] น. ผิวกาย. (ป.; ส. ฉวิ).

ฉ้อ (กฎ) ก. ใช้อุบายหลอกลวงโดยกล่าวคำเท็จหรือแกล้งปกปิดเหตุการณ์อย่างใด ๆ ที่ควรจะต้องบอกให้แจ้งโดยเจตนาทุจริต เพื่อให้ส่งทรัพย์ให้แก่ตน หรือคนอื่น หรือเพื่อให้ทำ หรือถอน หรือทำลายหนังสือ

สำคัญ, ฉ้อโกง ก็ว่า. **ฉ้อฉล** ก. โกงโดยใช้อุบาย, กลฉ้อฉล ก็ว่า.

ฉอก ว. แหว่ง, เว้า, เช่น ผมฉอก, กระฉอก ก็ใช้.

ฉ่อง ว. ข้างล่างเคบข้างบนกว้าง คือ คืนสอบ เช่นพูดว่า เรือนหลังนี้คืนมันฉ่องเข้าไปนัก. (ดิกชนารีไทย). ก. กระจ่าง เช่น ฉ่องพระโฉม; ส่อง เช่น ดันฉ่อง.

ฉอด ว. คล่อง. (ใช้สำหรับพูด).

ฉ่อย น. ชื่อเพลงอย่างหนึ่ง.

ฉอเลาะ ว. ปะเหลาะ, พูดประจบ, พูดอ้อนวอน, พูดให้ชอบ.

ฉะ ๑ ก. ตัด, ฟัน, สับ. **ฉะหน้าโรง** น. วิธีของเพลงชนิดหนึ่ง.

ฉะ ๒ ใช้นำหน้าคำที่ขึ้นต้นด้วยตัว ฉ มีความแปลอย่างเดียวกับคำเดิมนั้น ๆ เช่น ฉะฉาด ฉะฉ่ำ.

ฉะกะ ก. ระกะ เช่น ไกมุทอุบลบานฉะกะ. (อนิรุทธ).

ฉะฉาด (กลอน) ว. ฉาด, เสียงอย่างเสียงของแข็งกระทบกัน.

ฉะฉาน ว. แจ่มแจ้ง, ชัดเจน. (ใช้ประกอบคำพูด)...

ฉะฉ่ำ (กลอน) ว. ฉ่ำ, ชุ่มชื้น.

ฉะฉี่ (กลอน) ว. ฉี่, ของที่ทอดน้ำมันแล้วเกิดเสียงเช่นนั้น.

ฉะเฉื่อย (กลอน) ว. เฉื่อย, ช้า, เรื่อย ๆ, ไม่รีบร้อน.

ฉะนั้น ว. ฉันนั้น, อย่างนั้น, ดั่งนั้น.

ฉะนี้ ว. ฉันนี้, อย่างนี้, ดั่งนี้.

ฉะอ้อน ก. สำออย. ว. กล้องแกล้ง, แน่งน้อย, รูปเล็กบาง. ชะอ้อน ก็ใช้.

ฉักกะ (แบบ) น. หมวดหก คือรวมสิ่งละหก ๆ. (ป.).

ฉัฐ, ฉัฐมะ [ฉัดถะ, ฉัดถะมะ] (แบบ) ว. ที่หก. (ป. ฉฏฺฐ, ฉฏฺฐม).

ฉัด (ถิ่น—ปักษ์ใต้) ก. เตะ.

ฉัตร ๑ [ฉัด] น. เครื่องสูงทำเป็นชั้น ๆ ใช้สำหรับปักเป็นเกียรติยศ. (ป. ฉตฺต; ส. ฉตฺร ว่าร่ม); ชื่อดาวฤกษ์อารทรา. **ฉัตรบรรณ** น. ต้นสัตบรรณ. **ฉัตรมงคล** น. พระราชพิธีฉลองพระเศวตฉัตร. **ฉัตรสามชั้น** น. ชื่อกลบทชนิดหนึ่ง ตัวอย่างว่า โหยถวิลโหยสวาทหวน ครวญคะนึงคะเนนึกคะนึงครวญ ใจเศร้าโศกแสนกำสรวลโศกเศร้าใจ.

ฉัตร ๒ น. ไม้เล็ก ๆ ซึ่งจัดไว้ที่วงช้อง ระหว่างลูกช้อง.

ฉัททันต์ (แบบ) น. ชื่อช้างตระกูลหนึ่งในสิบตระกูล เรียกว่า ฉันทันตหัตถี สีกายขาวบริสุทธิ์ดังสีเงินยวง แต่ปากและเท้ามีสีแดง. (ดู กาฬาวก); ชื่อสระใหญ่สระหนึ่งในสระทั้งเจ็ด ในป่าหิมพานต์. (ป.).

ฉัน ๑ ส. คำแทนชื่อบุรุษที่หนึ่ง.

ฉัน ๒ ก. กิน. (ใช้สำหรับภิกษุสามเณร).

ฉัน ๓ ว. เสมอ เช่น ฉันญาติ; อย่าง. **ฉันใด** ว. อย่างใด, เช่นใด. (เป็นคำพูดคู่กับ "ฉันนั้น" ซึ่งเป็นคำรับ). **ฉันนั้น** ว. เช่นนั้น, อย่างนั้น.

ฉัน ๔ ว. แสงกล้า, พุ่งแสงออกไป, เช่น พระสุริฉัน.

ฉันท์ น. ความพอใจ, ความรักใคร่, ความชอบใจ, ความยินดี; ชื่อคำพระพันธ์ประเภทหนึ่งที่วางคำ ครุ ลหุ โดยวิธีต่าง ๆ. (ป.).

ฉันทลักษณ น. ตำราว่าด้วยคำประพันธ์.

ฉันทวิลาส น. ชื่อเพลงร้องอย่างหนึ่ง. (ดึกดำบรรพ์). **ฉันทศาสตร์** น. ตำราว่าด้วยฉันท์ เป็นส่วนหนึ่งของศิลป ๑๘ อย่าง. (ส.).

ฉันทา (กลอน) ก. ลำเอียงเพราะรักใคร่ชอบใจ เช่น พระแก่วันชันษากว่าข้านี้ นึกว่าพี่น้องกันไม่ฉันทา. (อภัย ; ม. ร่ายยาว ทานกัณฑ์).

ฉันทาคติ น. ความลำเอียงเพราะรักใคร่ชอบใจ. (ป. ฉนฺท + อคติ).

ฉันทานุมัติ น. ความเห็นชอบตามโดยความพอใจ. (ป. ฉนฺท + อนุมติ).

ฉันวุติ [ฉันนะ—] ว. เก้าสิบหก เช่น เนื้นที่หมายฉันวุติโรค. (สิบสองเดือน). (ป. ฉนฺนวุติ)

ฉับ ว. พลัน, เร็ว, ทันที.

ฉัพพรรณรังสี (แบบ) น. รัศมีหกประการ คือ ๑. นีล เขียวเหมือนดอกอัญชัน. ๒. ปีต เหลืองเหมือนหรดาลทอง. ๓. โลหิต แดงเหมือนตะวันอ่อน. ๔ โอทาต ขาวเหมือนแผ่นเงิน. ๕ มัญเชฐ สีหงสบาท เหมือนดอกเช่งหรือหงอนไก่. ๖. ประภัสสร เลื่อมพราย เหมือนแก้วผลึก. (ปฐมสมโพธิ). (ป. ฉพฺพณฺณรํสี).

ฉ่า ว. เสียงน้ำมันเดือดเมื่อเวลาทอดของ ; เสียงลูกคู่เพลงร้องรับจังหวะ, เสียงอื้ออึง เช่น จะชุมฉ่าชายจะมาก. (ม. ร่ายยาว

ชูชก); เสียงน้ำดังเช่นนั้น เช่น พรายสาย ชลฉ่ำเพียง สินธุ์สวรรค์. (เฉลิมพระเกียรติพระนารายณ์).

ฉาก น. เครื่องบัง, เครื่องกั้น, ใช้ตั้งหรือแขวนเป็นเครื่องประดับก็มี; เครื่องสำหรับวัดมุมซึ่งมี, ๙๐ องศา มุมซึ่งกางได้ ๙๐ องศาเรียกว่า มุมฉาก. **ฉากน้อย, ฉากใหญ่** น. ท่าละครชนิดหนึ่ง.

ฉาง น. โรงเก็บข้าวหรือเกลือขนาดใหญ่.

ฉ่าง ก. เสี่ยงทายว่าใครจะเป็นผู้ขึ้นต้น, ลองดูว่าท่าไหนจะดี, (โดยมากใช้สำหรับเล่นลูกเต๋าหรือไพ่). ว. เสียงดัง เช่น เสียงม้าล่อ.

ฉ่าฉาว ว. เกรียวกราว, เลื่องลือ, อื้ออึง.

ฉาด ว. เสียงอย่างเสียงของแข็งกระทบกัน.

ฉาดฉาน ว. คล่องแคล่ว, ชัดถ้อยชัดคำ. (ใช้ประกอบคำพูด).

ฉาตกภัย [ฉาตะกะ-] น. ภัยคือการอดอาหาร. (ป. ฉาต, ฉาตก, ว่าหิว, อิดโรยด้วยการอดอาหาร).

ฉาทนะ [ฉาทะนะ] น. เครื่องปิดคลุม, เครื่องกำบัง, หนัง, การซ่อน, การบัง, เช่น ชกีแรงกุศลพัสตรฉาทน อนนขาวตระคามดุจสังข์ โสดแล. (ม. คำหลวง ทานกัณฑ์). (ป.; ส.).

ฉาน ๑ น. ข้างหน้า, ลาน. ก. แตก, กระจาย. ว. สว่าง, กระจ่างแจ้ง.

ฉาน ๒ สรรพนามแทน "ฉัน" เช่น ดีฉาน.

ฉาน ๓ ว. แสงกล้า, แสงที่พุ่งออกไป, จ้า, เช่น แสงฉาน; ช่าน เช่น แตกฉานช่านเช่น; ฉาด เช่น ขวิดควั่วอยู่ฉานๆ. (ม. ร่ายยาว กุมาร). น. ชื่อเพลงชนิดหนึ่ง.

ฉาบ ๑ น. เครื่องตีชนิดหนึ่งทำด้วยโลหะสำหรับขัดจังหวะ.

ฉาบ ๒ ก. ทา, เกลือก, เคลือบ, ไล้.

ฉาบฉวย ว. เอาไปโดยเร็ว, เอาไปโดยพลัน, ทำโดยเร็ว, ชั่วคราว, ขอไปที.

ฉาป (แบบ) น. ลูกสัตว์ร้าย เช่น เสือ, หมี, บางทีลูกเนื้อ ลูกนก ก็ใช้ และแผลงเป็น จาป ก็มี. (ป.; ส. ศาว).

ฉาย ๑ น. เงา, ที่ร่ม, ราชาศัพท์เรียกกระจกส่องหน้าว่า พระฉาย.

ฉาย ๒ ก. ส่องแสงออกไป, สดใส; เกลี่ยให้เสมอ, กระจายให้เสมอ, เช่น ฉายดิน, (ดันฉาย ว่าเครื่องมือชนิดหนึ่งสำหรับสงฟาง). **ฉายเฉิด** ว. งาม, สดใส.

ฉายา ๑ น. เงา, ร่มไม้, (ป.). รูป; ชื่อที่พระ

อุปัชฌาย์ตั้งให้เป็นภาษาบาลี เมื่ออุปสมบท.

ฉายา ๒ (กลอน ; ปาก) น. นางผู้มีโฉมงาม เช่น ฉายามิใคร่จะจากไป. (มโนห์รา).

ฉาว ว. อื้ออึง, เอิกเกริก, เกรียวกราว. **ฉาวโฉ่** ว. อื้ออึง, เกรียวกราวขึ้น. (สำหรับข่าวที่ไม่ดีไม่งาม).

ฉ่ำ ว. ชุ่มชื้น.

ฉำฉา น. ชื่อเรียกไม้เนื้ออ่อนที่ใช้ทำหีบบรรจุของมาจากประเทศหนาว ไม้เหล่านี้โดยมากเป็นจำพวกไม้สน. (Conifers); ชื่อซึ่งทางพายัพเรียกต้นก้ามปู. (Enterolobium saman).

ฉำเฉง น. มูลฝูนครั้งที่สาม. (ข. สามเฉง).

ฉำแฉะ ก. แฉะ.

ฉิ่ง ๑ น. เครื่องดีชนิดหนึ่ง ทำด้วยโลหะ สำหรับบอกจังหวะเข้ากับดนตรี; ชื่อเพลงชนิดหนึ่ง. **ฉิ่งตรัง** น. ชื่อเพลงทำนองหนึ่ง. (ดึกดำบรรพ์).

ฉิ่ง ๒ ว. เก, เฉ, ไม่ตรง, เช่น ขาฉิ่ง.

ฉิน ๑ ก. ติ, ติเตียน.

ฉิน ๒ (กลอน) ว. ฉัน, เช่น, คล้าย, เหมือน.

ฉิน ๓ ว. ฉัน, แสงกล้า, แสงที่พุ่งออกไป; งาม, มักใช้เข้าคู่ว่า ฉินโฉม หรือโฉมฉิน, เช่น ฉินโฉมเฉกช่างวาด. (ม. คำหลวง ทานกัณฑ์).

ฉินท์ (แบบ) ก. ตัด, ขาด, ทำลาย. (ป.; ส.). **ฉินทฤกษ์** น. ฤกษ์ตัดจุก.

ฉิบ ว. เร็วนัก, เร็วพลัน; หายเงียบ. **ฉิบหาย** ก. สูญหมด, เสียหมด, หมดเร็ว, บิ่นบี้.

ฉิมพลี [—พะลี] น. ไม้งิ้ว. (ป. สิมฺพลี; ส. ศาลฺมลี).

ฉิว ก. รู้สึกโกรธขึ้นมาทันที. ว. เร็ว, คล่อง, สะดวก.

ฉี่ ว. เสียงของที่หอดน้ำมันแล้วเกิดเสียงเช่นนั้น; รู้สึกมีเสียงเช่นนั้นที่หู.

ฉีก ก. ทำให้แยกออกจากกันโดยแรง, แยกออกจากกันโดยแรง. **ฉีกหน้า** ก. ทำให้ได้รับความอับอาย.

ฉีด ก. ใช้กำลังอัดหรือกำลังดันให้น้ำพุ่งไปจากช่องเล็ก ๆ. **ฉีดยา** ก. เอายาฉีดเข้าไปในร่างกายทางผิวหนัง ทางกล้ามเนื้อหรือทางเส้นเลือด.

ฉุ ว. ฟู, ไม่แน่น.

ฉุก ก. เกิดขึ้นโดยพลัน. **ฉุกใจ** ก.

คิดขึ้นทันที, สะดุดใจ. **ฉุกเฉิน** ก. เกิดขึ้นเป็นเหตุปัจจุบันทันด่วน; ทำให้เกิดชุลมุนวุ่นวาย. **ฉุกละหุก** ก. สับสนวุ่นวาย, สับสนอย่างรีบเร่ง.

ฉุด ก. ดึง, คร่า, ลาก, เหนี่ยว, รั้ง.

ฉุน ว. แรง, กล้า, (ใช้พูดสำหรับกลิ่นและรส). ก. โกรธอย่างแรง. (โบ. เขียนว่า ฉุร ก็มี). (ข. ฉุร). **ฉุนเฉียว** ก. โกรธเร็ว.

ฉุป น. การรบกัน, สงคราม, การถูกต้อง; เถาวัลย์; ลม. (ป.). **ฉุปศาสตร์** น. ตำราสงคราม.

ฉุย ว. อาการของกลิ่นที่มากระทบจมูกทันทีทันใด ถ้าเหม็นก็เรียกว่าเหม็นฉุย ถ้าหอมก็เรียกว่าหอมฉุย; คล่องแคล่ว, เช่น ไปฉุย เดินฉุย; อาการของควันที่พลุ่งขึ้นมาเรื่อย ๆ เช่น ควันฉุย.

ฉุยฉาย น. เพลงร้องและท่ารำชนิดหนึ่ง. ก. กรีดกรายอย่างเจ้าชู้. **ฉุยฉายเข้าวัง** น. ท่าละครท่าหนึ่ง.

ฉู่ ว. โฉ่, ฟุ้ง, (สำหรับประกอบกับกลิ่นเหม็น). ว. เสียงแมลงวันซึ่งตอมสิ่งของอยู่มาก ๆ.

ฉู่ฉี่ น. ชื่อแกงตัวอย่างหนึ่ง มีน้ำแกงข้น.

ฉูด ว. ไปโดยเร็ว.

ฉูดฉาด ว. สีบาดตา, สีไม่กลืนกัน, สีจัดจ้า; ชัดเด่น, เห็นง่าย.

เฉ ว. ไม่ตรง, เอน, เอียง, เหไป. **เฉไฉ** ว. เถลไถล, ไม่ตรง.

เฉก ว. เช่น, เหมือน.

เฉโก ว. ฉลาดแกมโกง, ไม่ตรงไปตรงมา.

เฉ่ง ก. ชำระสะสางเงินที่ได้เสียกัน.

เฉด ก. คำร้องไล่สุนัข, โดยปริยายใช้ว่าขับไล่.

เฉท [เฉด หรือ เฉทะ] (แบบ) น. การตัด, การฟัน, การฉีก, การเด็ด, การขาด, เช่น เฉทเฉอ. (ม. คำหลวง ทานกัณฑ์). (ป.; ส.).

เฉนียน [ฉะเหฺนียน] น. ฝั่งน้ำ. (ข. เฉฺนร ว่าชายฝั่ง).

เฉพาะ [ฉะเพาะ] ก. เจาะจง, เพ่งตรง, ตรงตัว. ว. เผอิญ; แต่; จำกัด, เท่านี้, เท่านั้น. (ข.).

เฉย ก. นิ่ง, ไม่เอาใจใส่. **เฉยเมย** ก. ละเลย, ทอดทิ้ง, ไม่เหลียวแล.

เฉลย [ฉะเหฺลย] ก. แก้ความ, พูด

แก้, พูดตอบ, ตอบคำทักท้วง.

เฉลว [ฉะเหลว] น. เครื่องทำด้วยตอกหักขัดกันเป็นมุม ๆ ตั้งแต่ห้ามุมขึ้นไป สำหรับปักหม้อยา และปักเป็นเครื่องหมายบอกขายของ, ปักบอกเขต, ฉลิว ก็ว่า.

เฉลา [ฉะเหฺลา] ว. สวย, งาม, เกลี้ยงเกลา, เพราพริ้ง.

เฉลิม [ฉะเหฺลิม] ก. ทำเสริม, เพิ่มเติม. ว. เลิศ, ยอด.

เฉลี่ย [ฉะเหฺลี่ย] ก. ถัว, เกลี่ยให้เสมอกัน, แบ่งส่วนให้เท่ากัน.

เฉลียง [ฉะเหฺลียง] น. ระเบียง, ชีก. ว. เฉียง.

เฉลียง [ฉะเหฺลี่ยง] น. ยาน, คานหาม, โดยมากใช้ว่า เสลี่ยง.

เฉลียบ [ฉะเหฺลียน] น. ชื่อปลาชนิดหนึ่ง.

เฉลียว [ฉะเหฺลียว] ก. นึกขึ้นได้, คิดขึ้นได้, เช่น เฉลียวใจ.

เฉวียง [ฉะเหฺวียง] ก. ช้าย, เอียง, ตะแคง, ทแยง. (ข. เฉฺวง).

เฉวียน [ฉะเหฺวียน] ว. เวียน, วนเวียน.

เฉอะ ว. เปื้อน. **เฉอะแฉะ** ว. เปียกเปรอะเปื้อน.

เฉา ก. เหี่ยว, ไม่สดชื่น.

เฉาก๊วย น. ชื่อขนมชนิดหนึ่ง ทำจากเมือกของพรรณไม้ชนิดหนึ่ง. (จ.).

เฉาะ ก. เอาปลายมีดสับลงเฉพาะที่ต้องการ. **เฉาะ ๆ** ว. ง่าย ๆ, สะดวก.

เฉิด ว. เชิด, งามเด่น, สง่าผ่าเผย. **เฉิดฉัน, เฉิดฉิน** (กลอน) ว. งาม, เพริศพริ้ง. **เฉิดฉาย** ว. งามผุดผาดสดใส.

เฉิบ ว. เชิบ, ช้า ๆ, เนิบ ๆ.

เฉียง ๑ ว. ทแยง, เลี่ยง, เช่น แก้เกี้ยวเฉียงหญิง. (ลักษณะผัวเมีย).

เฉียง ๒ น. ต้นไม้ใช้ใบทำยา.

เฉียงพร้าดำ น. ไม้พุ่มชนิดหนึ่งในตระกูลเหงือกปลาหมอ ใช้ทำยา. (Justicia ventricosa).

เฉียงพร้านางแอ น. ต้นไม้ขนาดกลางชนิดหนึ่งในตระกูลโกงกาง พุ่มงาม มีลายดี ใช้ทำเครื่องเรือน ไม้เท้า เป็นต้น, สีพื้นนางแอ ก็เรียก. (Carallia brachiata).

เฉียงพร้ามอญ น. ไม้พุ่มชนิดหนึ่ง ตระกูลเดียวกับเฉียงพร้าดำ กิ่งต้นและเส้นใบสีม่วงดำ ใช้ทำยา. (Justicia genda-

russa).

เฉียด ก. เกือบถูก, จวนถึง, จวนชิด.

เฉียบ ว. แหลมมาก, คมมาก, นัก. **เฉียบขาด** ก. เด็ดขาด. **เฉียบแหลม** ก. ฉลาด.

เฉียว ว. แรง, จัด. **เฉียวฉุน** ก. ฉุนจัด, โกรธจัด.

เฉี่ยว ก. กิริยาของนกที่บิน คว้าอาหาร ไปทันทีทันใด.

เฉือน ก. เชือด, เถือ.

เฉื่อย ว. ช้า, เรื่อย ๆ, ไม่รีบร้อน. **เฉื่อยชา** ว. เงื่องหงอย.

แฉ ก. แผ่, แบ, กระจายออกไป, ตรวจดู. **แฉโพย** (ปาก) ก. เปิดเผยข้อที่ปิดบังออก.

แฉ่ ว. เสียงดัง เช่นฝนตกน้อย ๆ หรือเอาลวดที่เผาไฟร้อนจุ่มลงในน้ำ.

แฉก ว. รั้ว, จัก, แยก; เรียกพัดยศพระราชาคณะ มียอดแหลมและริมเป็นจัก ๆ ว่า พัดแฉก.

แฉง น. กระบังศัสตราวุธ เช่น คนถือหอกแฉงปลอกทอง. (สุบิน). (ป.).

แฉ่ง ว เบิกบาน น. เครื่องที่ทำด้วยโลหะรูปอย่างม้าล่อ.

แฉลบ ๑ [ฉะแหฺลบ] ก. เลี่ยง, หลีก, ไม่ไปโดยตรง, ไปทางแบน, ตัดไปบนผิว ๆ.

แฉลบ ๒ [ฉะแหฺลม] น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง; ชื่อหอยทะเลชนิดสองกาบ เรียกว่า หอยแฉลบ.

แฉล้ม [ฉะแหฺล้ม] ว. แช่มช้อย, งดงาม. แชล่ม ก็ใช้.

แฉละ [ฉะแหฺละ] ก. แล่, เถือให้เป็นชิ้นบาง ๆ, เชือด. ชำแหละ ก็ใช้.

แฉว [ฉะแหฺว] (โบ) ว. ที่รุ้ง, ที่คุ้ง, ที่เวิ้ง.

แฉะ ก. เปียกชุ่ม, เลอะเทอะ. ว. ช้า, ไม่รีบร้อน, เฉื่อยชา. **แฉะแบะ** ก. นั่งเฉื่อยชาอยู่นาน ๆ; เฉื่อยชา.

โฉ ก. พุ่งไป. (สำหรับกลิ่นเหม็น).

โฉ่ ว. คลุ้ง, พุ้ง เช่น เหม็นโฉ่. **โฉ่ฉาว** ว. อื้ออึงขึ้น, เกรียวกราวขึ้น. (สำหรับข่าวที่ไม่ดีไม่งาม).

โฉ่งฉ่าง ว. เสียง เช่น เสียงทองเหลืองกระทบกัน.

โฉงเฉง ก. เกะกะ, เกเร.

โฉด ว. โง่, เขลา. **โฉดเฉา** ว. โง่เซ่อ,

เฉาโฉด ก็ว่า.

โฉนด [ฉะโหฺนด] น. หนังสือสำคัญซึ่งพนักงานเจ้าหน้าที่ออกให้แก่ผู้ถือกรรมสิทธิ์ที่ดิน, ก่อนนี้ถ้าเป็นสวนปลูกไม้ยืนต้น เรียกว่า โฉนดสวน, ถ้าเป็นสวนไม้ล้มลุก เรียกว่า โฉนดป่า; เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๔ เริ่มออกโฉนดแบบใหม่โดยวิธีรังวัดปักหลักเขตลงในที่ดินด้วยหมุดหลักฐานการแผนที่ และแสดงรูปแผนที่ดินนั้นลงไว้ในโฉนดด้วย เรียกว่า โฉนดแผนที่ ; หนังสือ เช่น ออกโฉนดบาดหมายให้แก่ราชการ. (บรมราชาธิบาย ร ๔.).

โฉบ ก. ไผลงมาฉวยเอาสิ่งของไป, ฉวยเอาไป. (ใช้พูดสำหรับนก).

โฉเบ๊ (ปาก) ก. เกะกะ, หาเรื่อง.

โฉม น. รูปร่าง, ชวดทรง, เค้า. ว. งาม, โดยปริยายหมายถึงคนรูปงาม. ก. บ่ายหน้า. **โฉมฉาย** ว. รูปงามสดใส. **โฉมเฉลา** ว. รูปงามกลมกล่อม. **โฉมตรู** ว. รูปงาม. **โฉมยง** ว. รูปร่างผึ่งผาย. **โฉมศรี** ว. รูปเป็นสง่า.

โฉมงาม น. ชื่อปลาชนิดหนึ่ง. (ประพาสจันทบุรี).

โฉลก [ฉะโหฺลก] น. โชค, โอกาส ; เรียกคะแนนเสี่ยงทายโชคดีร้ายสิ่งต่าง ๆ เช่น กระสุน ไม้คาน และไม้ตะพด ซึ่งมีคำหรับนับโฉลกตามข้อ ; ชื่อเพลงชนิดหนึ่ง, โฉลกแรก ก็ว่า.

โฉน ๑ [ฉะโหฺน] น. ปี เช่น ปล้องโฉนว่าลำปี, สรโฉน ก็ว่า. (ระยะทางเสด็จรอบแหลมมลายู).

โฉน ๒ [ฉะโหฺน] ว. ฉันใด, อย่างไร, อะไร, ทำไม.

โฉไล ว. งาม, เลี่ยน, เลื่อม.

ช

ช พยัญชนะตัวที่สิบ เป็นพวกอักษรต่ำ ใช้เป็นตัวสะกดในแม่กด ในคำที่มาจากบาลีและสันสกฤต. ตัว ช ตัวเดียวในบาลีและสันสกฤตแปลว่า เกิด ใช้ประกอบท้ายศัพท์ เช่น สโรช ว่าเกิดแต่สระ (บัว), บงกช ว่าเกิดแต่เปลือกตม (บัว), วาริช ว่าเกิดในน้ำ (ปลา).

ชก ก. ต่อยด้วยกำหมัด. **ชกมวย** น.

ชื่อเพลงชนิดหนึ่ง.

ชกา [ชะ—] (กลอน) น. นกสาลิกา. (กล่อมช้างของเก่า).

ชค [ชะคะ] (แบบ) น. แผ่นดิน เช่น ชคสัตว์ ว่าสัตว์ที่อาศัยแผ่นดิน. (ป.).

ชคดี [ชะคะ—] น. แผ่นดิน เช่น แลเนืองนองด้วยมนุษยชาติ เตียรดาษชคดี. (ม. คำหลวง วนปเวสน์). (ป. ชคติ).

ชคัตตรัย [ชะ—] (แบบ) น. โลกสาม เช่น ชคัตตรยาพตง ว่าผู้เป็นยอดของโลกสาม. (ม. คำหลวง วนปเวสน์).

ชง ก. เทน้ำร้อนลงบนใบชาหรือยาเพื่อให้รสออก.

ชงคา (กลอน) น. ราชโองการ เช่น ชุลีกรรับชงคาครรไล. (นิ. เกาะแก้ว).

ชงโค น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง ใบเหมือนใบส้มเสี้ยว ดอกแดงหรือขาว.

ชงฆ, ชงฆา (กลอน; แบบ) น. แข้ง, ราชาศัพท์ว่า พระชงฆ์. (ป. ชงฺฆ).

ชงโลง ๑ น. เครื่องวิดน้ำชนิดหนึ่ง รูปคล้ายเรือกรึ่งท่อน มีด้ามถือผูกแขวนเข้ากับขาหยั่ง แล้วจับด้ามวิดน้ำ, โซงโลง ก็ใช้.

ชงโลง ๒ น. ชื่อปลาชนิดหนึ่งในจำพวกปลากด.

ชฎา น. ผมที่เกล้าเป็นมวยสูงขึ้น, เครื่องสวมศีรษะรูปคล้ายมงกุฎ. (ป.). **ชฎากลีบ** น. ชฎารูปเหมือนชฎาเดินหน แต่มีกลีบเป็นลายประดับมาก. **ชฎาเดินหน** น. ชฎายอดงอนที่มีกลีบ. **ชฎาแปลง** น. ชฎารูปเหมือนชฎากลีบแต่ไม่มีลวดลาย. **ชฎาพอก** น. ชฎาที่ทำสำหรับสวมพระศพเจ้านาย. **ชฎามหากฐิน** น. ชฎาที่ทำยอดเป็นห้ายอดมีขนนกการเวกปักตอนบน, ชฎาห้ายอด ก็เรียก.

ชฎาธาร น. ผู้ทรงไว้ซึ่งชฎา.

ชฎิล น. ผู้มีผมมุ่นเป็นชฎา, นักพรตนิกายหนึ่งที่เราเรียกว่าฤๅษี. (ป.).

ชด ก. ทำให้ชุ่มชื้น, ใช้แทนที่เสียไป. ว. อ่อน, ช้อย, งอนอย่างงอนรถ. **ชดช้อย** ว. อ่อนช้อย, อ่อนโค้วง; งามกิริยาท่าทาง. **ชดเชย** ก. ใช้แทนที่เสียไป, เพิ่มเติม. **ชดใช้** ก. ใช้ค่าใช้จ่ายที่ทดรองจ่ายไปก่อนแล้ว, ให้ทดแทนสิ่งที่ใช้หรือเสียไป.

ชทิง [ชะ—] (กลอน) น. แม่น้ำ เช่น ชลชทิงบึงบาง. (ประกาศพระราชพิธี). ใช้

ว่า จทิง, ฉทิง หรือ ชรทิง ก็มี.

ชน ๑ ก. ปะทะ, กระทบ, โดน; บรรจบ เช่น ชนขวบ; ให้ต่อสู้กัน เช่น ชนกระบือ ชนไก่ ชนโค. น. เรียกไก่ชนิดที่เลี้ยงไว้ตีกันว่า ไก่ชน, ไก่อู ก็ว่า. **ชนช้าง** ก. ขี่ช้างรบกัน.

ชน ๒ น. คน. (ป.; ส.). **ชนบท** น. บ้านนอก. (ป.).

ชนก [ชะ—] น. ชายผู้ให้เกิด, พ่อ. (ป.; ส.). **ชนกกรรม** น. กรรมอันนำให้เกิดหรือกรรมอันเป็นต้นเค้าทั้งข้างดีหรือข้างชั่ว เช่น กรรมอันทำให้เกิดเป็นคนชั้นสูงเป็นชนกกรรมฝ่ายกุศล. (อรรถศาสน์).

ชนนี [ชนนะนี หรือ ชะนะนี] น. หญิงผู้ให้เกิด, แม่. (ป.; ส.).

ชนม [ชน หรือ ชนมะ] น. การเกิด. (ส. ชนฺมนฺ). **ชนมพรรษา** น. อายุ. (ส. ชนมพรรษา ว่าขวบปีที่เกิดมา).

ชนมาพิธี, ชนมายุพิธี [ชนนะ—] น. อายุ, อายุขัย, กำหนดอายุ, เช่น ครั้นว่าจะสิ้นชนมาพิธีแล้วก็เสด็จเข้าสู่นฤพานแล. (ไตรภูมิ); ก็อยู่จนสิ้นชนมายุพิธี ในธรณีดลพัน. (ม. คำหลวง ทศพร). (พิธี ว่ากำหนด).

ชนวน [ชะ—] น. ชื่อหินชนิดหนึ่งเป็นแผ่นบาง ๆ ซ้อนติดกัน มีเนื้อแน่นละเอียด มีสีต่าง ๆ กัน ตั้งแต่สีเทาไปจนถึงเทาแก่ และสีดำ น้ำเงิน ที่มีสีแดง สีเขียว สีม่วงก็มี, เรียกกระดานเขียนหนังสือ ทำด้วยไม้ทาสมุกบ้าง ด้วยแผ่นหินชนวนบ้าง ว่ากระดานชนวน; ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง; ดินปืนที่ใช้จุดให้แล่นเข้าไปติดดินระเบิด, ถ้าทำเป็นสายเรียกว่า สายชนวน, โดยปริยายหมายความว่า ทำให้ติดต่อถึงกัน เช่น เทียนชนวน. (ป.).

ชนะ [ชะ—] ก. ทำให้เขาพ่ายแพ้. น. ชื่อกลองชนิดหนึ่ง รูปคล้ายกลองแขก แต่ใช้ตีด้วยไม้ ใช้ตีในงานหลวง.

ชนัก [ชะ—] ก. เครื่องแทงสัตว์ชนิดหนึ่ง ทำด้วยเหล็ก ปลายเป็นรูปลูกศร มีด้ามยาว มีเชือกชักเมื่อเวลาพุ่งไปถูกสัตว์; เครื่องช้างชนิดหนึ่ง สำหรับผูกที่คอช้างเพื่อคนขี่คอใช้หัวแม่เท้าคีบกันตก.

ชนา [ชะ—] (กลอน) น. ชน เช่น เอาลวดถักคั่นกันชนา. (นิ. เกาะแก้ว).

ชนาง [ชะ—] น. เครื่องดักปลาและสัตว์

บ่า เช่น บ้างวงข่ายรายรอบปากชนาง. (ไชยเชษฐ). (ข.).

ชนิด [ชะ—] น. อย่าง, แพนก.

ชนินทร์ [ชะ—] ว. ผู้เป็นใหญ่ในหมู่ชน. (ส. ชน+อินฺทร).

ชเนตตี [ชะเนตตี] น. แม่ เช่น ชเนตตีสมะนามกร. (ฉันท์วรรณพฤติ). (ป.; ส. ชนยิตฺรี).

ชบา [ชะ—] น. ต้นไม้จำพวกหนึ่ง มีหลายอย่าง ดอกแดงและดอกขาว, อีกอย่างหนึ่งใบด่าง ดอกเล็ก เรียก ชบาหนู.

ชปโยค [ชะปะ—] (แบบ) น. มนตร์กระซิบ เช่น สมมุขบ่ายบูชา ชปโยค. (เฉลิมพระเกียรติพระนารายณ์).

ชม ๑ ก. สรรเสริญ, ยกย่อง, ดูด้วยความตั้งใจ. **ชมชัว** ก. ชื่นชม, รื่นรมย์, เช่น สองฟากน้ำพลชมชัว. (สมุทรโฆษ). **ชมชาญ** ก. เหิม, รื่นเริง, เช่น เสียงไห่เอาชัยชมชาญ. (สมุทรโฆษ). **ชมเชย** ก. ยกย่อง, สรรเสริญ; จูบกอด. **ชมไช** (กลอน) ก. ชื่นชมยินดี, รื่นเริง, เช่น พนคณหคชมไช. (ม. คำหลวง มหาพน).

ชม ๒ น. ชื่อเพลงจำพวกหนึ่งที่ขึ้นต้นด้วยคำชม เช่น ชมดง ชมตลาด.

ชมดชม้อย [ชะมดชะม้อย] ก. อายเหนียมอย่างชดช้อย.

ชมนาด [ชมมะ-] น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง.

ชมบ [ชะมบ] น. ผีผู้หญิงที่ตายในป่าและสิงอยู่ในบริเวณที่ตาย มีรูปเห็นเป็นเงา ๆ แต่ไม่ทำอันตรายใคร, ฉมบ หรือ ทมบ ก็ว่า.

ชมพู ๑ (แบบ) น. ไม้หว้า. (ป.; ส. ชมฺพู) **ชมพูทวีป** (แบบ) น. ชื่อประเทศอินเดีย. **ชมพูนท, ชมพูนุท** น. ทองคำเนื้อบริสุทธิ์. (ในคัมภีร์ไตรภูมิกล่าวว่าเกิดใต้ต้นหว้า). (ส. ชามฺพูนท ว่าเกิดในแม่น้ำชมพูนที).

ชมพู ๒ ว. สีแดงเจือขาว.

ชมพู่ น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง.

ชมพูพาดบ่า น. ท่ารำชนิดหนึ่งแห่งความช้าง รำเมื่อนำช้างบำรุงาเสร็จครั้งแรกแล้ว.

ชมรม น. ที่พัก, ที่ประชุม, โชมโรม ก็ว่า.

ชมเลาะ (โบ) ก. ทะเลาะ เช่น ความชมเลาะกันก็จนรก. (ม. คำหลวง วนปเวสน์). (ข. เฌลาะ ว่า ทะเลาะ).

ชม้อย [ชะ—] ก. หลบตาม้วนหน้าด้วยความอาย, หลบตาเอียงอาย.

ชมา [ชะ—] น. แมว. (ป.).

ชม้าย [ชะ—] ก. ชำเลืองตาดู, ชายตาดู.

ชไม [ชะ—] ว. ทั้งคู่, ทั้งสอง. (ป.).

ชย, ชัย [ชะยะ, ไช] น. การชนะ. (ป.; ส.). ใช้ได้ทั้งสองอย่าง ดูที่ ชัย อีก.

ชยา [ชะ—] (แบบ) น. สายธนู. (ป. ชิยา).

ชโย [ชะ—] น. ความชนะ. (คำเดียวกับ ชัย). ว. ใช้เป็นคำเปล่งเสียงอวยชัย.

ชร ๑ [ชอน] น. ลวดลาย, ลายประกอบริม, ระบาย, เช่น ขนนเขนยชร. (ป.).

ชร ๒ [ชอน] น. น้ำ เช่น ชรเขาะเขาเราตกแต่ง. (คำฤษดี); ชรธารา. (ม. คำหลวง วนปเวสน์).

ชร— เป็นพยางค์หน้าของคำที่ตั้งต้นด้วยตัว ช ในบทกลอน เช่น ชทิง เป็น ชรทิง.

ชรทิง [ชฺระ—] น. แม่น้ำ, ใช้ว่า ฉทิง, ชทิง ก็มี.

ชรไม [ชฺระ—] ว. ชไม, คู่.

ชรโมล [ชฺระ—] (กลอน) น. ทโมน, ลิงตัวผู้ขนาดใหญ่, เช่น มีชระมดชรโมลตาม. (สมุทรโฆษ). (ป. โชฺมลฺ ว่าสัตว์ตัวผู้).

ชรราง [ชฺระ—] (กลอน) ก. ราง ๆ เช่น แฝงข่าวยินเยียชรราง. (แช่งน้ำ).

ชรริน [ชฺระ—] (กลอน) ก. ประดับ เช่น ชรรินชรเรือดแฝง มณีเพ็ญ. (สมุทรโฆษ).

ชรเรือด [ชฺระ—] (กลอน) ก. แทรก เช่น ชรรินชรเรือดแฝง มณีเพ็ญ. (สมุทรโฆษ). (ป. เชฺรียด ว่าเขียด).

ชรแรง [ชฺระ—] (กลอน) ว. แรง ๆ, ขลัง, เช่น เยียชรแรง. (แช่งน้ำ).

ชรแร่ง [ชฺระ—] (กลอน) ก. แบ่ง, แยก, เช่น พ้าชรแร่งหกคลองช่วยดู. (แช่งน้ำ).

ชรโลง [ชฺระ—] (กลอน) ก. ชโลง, จูง, พยุง, โยง.

ชรอกชรัง [ชฺรอกชฺรัง] ว. ชอกชอน, ชอกแชก.

ชรออบ [ชฺระ—] (กลอน) ก. ชอบ เช่น ธมาพักชรออบคืนเดียวชอบชืนอน. (ม. คำหลวง กุมาร).

ชรอัด [ชฺระ—] (กลอน) ก. ชัด เช่น ลางหมู่งาชรอัดชรแอ้น. (ม. คำหลวง มหาราช).

ชรอ๋า [ชฺระ—] (กลอน) ว. ชอ๋า, มืดมัว, มืดครึ้ม.

ชรอื้อ [ชฺระ—] (กลอน) ว. ชื้อ, มืดมัว, มืดคลุ้ม, ครึ้ม, อับแสง.

ชรอุ่ม [ชฺระ—] (กลอน) ว. ชอุ่ม, มืดคลุ้ม, มืดมัว.

ชระ ๑ [ชฺระ] ว. สะอาด, บริสุทธิ์, เช่น ให้สลักแสบกภาพอันชระ. (สมุทรโฆษ).

ชระ ๒ [ชฺระ] เป็นพยางค์หน้าของคำในบทกลอน เช่น ชระงม, ชระง่อน.

ชระงม [ชฺระ –] (กลอน) น. ป่ากว้าง, ป่าใหญ่. ว เปลี่ยวเปล่า, เงียบสงัด, เช่น อยู่ชระงมนั้น. (ม. คำหลวง มหาราช).

ชระง่อน [ชฺระ—] (กลอน) น. ชะง่อน, ก้อนหินที่เป็นปุ่มขึ้นข้อยอยู่ตามเขา.

ชระงำ [ชฺระ—] (กลอน) ว. คลุ้ม, มืด, เช่น เป็นไพรชัฏชระงำผลุ. (สมุทรโฆษ).

ชระดัด [ชฺระ—] (กลอน) ก. ดัด.

ชระดื้น [ชฺระ—] (กลอน) ก. ดื้น.

ชระเดียด [ชฺระ—] (กลอน) ว. รายไป, เรียดไป. **ชระเดียดชระดัด** (กลอน) ว. เกลื่อนกล่น, ดาษดื้น.

ชระบอบ [ชฺระ—] (กลอน) ก. บอบช้ำ, เมื่อยล้า.

ชระบาบ [ชฺระ—] (กลอน) ว. ราบเรียบ, เสมอ.

ชระมด [ชฺระ—] (กลอน) น. ชะมด.

ชระมัว [ชฺระ—] (กลอน) น. ขะมุกขมัว, ยังไม่สว่าง, เช้าตรู่, มืด.

ชระมื้น [ชฺระ—] (กลอน) ก. ทะมื้น เช่น ผีพรายชระมื้นดำช่วยดู. (แช่งน้ำ).

ชระมุกชระมอม [ชฺระ—] (กลอน) ว. ขะมุกขะมอม.

ชระมุ่น [ชฺระ—] (กลอน) ก. กลัดกลุ้ม, มืดคลุ้ม, กลุ้มใจ.

ชระเมียง [ชฺระ—] (กลอน) ก. เมียง, มองดู.

ชระเมียน [ชฺระ—] (กลอน) ก. ชม, ดู.

ชระลั่ง [ชฺระ—] (กลอน) ก. ทะลึ่งทะลั่ง เช่น จงสองเจ้าอย่าได้ทะลึ่นชระลั่งคอยนั่งเฝ้าพระบาท. (ม. คำหลวง กุมาร).

ชระลอ [ชฺระ—] (กลอน) ก. ชะลอ, พยุงไว้, พยุงไป, ประคองไว้.

ชระลอง, ชระล่อง [ชฺระ—] น. ทางล่อง, ซอกเขา, ลำธาร, เช่น ผู้ชระลองล่วงห้วงมหรรณพ. (ม. คำหลวง ทานกัณฑ์).

ชระลัด [ชฺระ—] (กลอน) น. ทางลัดไปได้.

ชระล้ำ [ชฺระ—] (กลอน) ก. ล้ำ. (ดุษฎีสังเวช).

ชระลุ [ชฺระ—] (กลอน) ก. ปรุ, สลัก, ฉลุ.

ชระแลง [ชฺระ—] (กลอน) ก. ชะแลง.

ชระอับ [ชฺระ—] (กลอน) ว. อับ, มืดมัว, มืดคลุ้ม.

ชระอาบ [ชฺระ—] (กลอน) ก. อาบ, ชโลม, ทา, ทำให้ชื่มชาบ.

ชระเอม [ชฺระ—] (กลอน) ว. ร่มเย็น เช่น ดั่งฤๅดั่งไทรชระเอมชรอ้อ. (ม. คำหลวง ชูชก).

ชรัด [ชฺรัด] (กลอน) ก. ชัด เช่น หมู่หนึ่งชรัดด้วยทองแดง. (ม. คำหลวง มหาราช).

ชรัว [ชฺรัว] น. ซอกเขา, หุบเขา.

ชรา [ชะ—] น. ความแก่, ความชำรุดทรุดโทรม. (ป. ; ส.). **ชราธรรม** ว. มีชราเป็นเที่ยง. **ชราภาพ** ว. แก่, ทรุดโทรม, เช่น อันทุพลชรา ภาพแล้ว. (โลกนิติ ๒๑๔).

ชรากาฬี น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง. (โอสถพระนารายณ์).

ชราบ [ชฺราบ] (โบ) ก. ทราบ.

ชราบชรับ [ชฺราบชฺรับ] ก. ชื่มชาบ.

ชรายุ [ชฺรา—] (แบบ) น. คราบงู. (ส.).

ชริน [ชะ—] ก. ประดับ เช่น กรุงชรินไว้.

ชรุก [ชฺรุก] (กลอน) ก. ชุก, แอบ, แทรก, เอาของไปแอบแฝงไว้, เช่น ช่อช้อยชรุกระโยงยาน. (ม. คำหลวง จุลพน).

ชรูบ [ชฺรูบ] (โบ) ก. ชูบ.

ชล น. น้ำ. (ป. ; ส.) **ชลจร** น. ทางน้ำ, สัตว์น้ำ, เช่น ค้าวเขือเชื้อชลจรและช่อนสลับ. (สมุทรโฆษ). **ชลจันท์** น. น้ำจันท์ เช่น ชื่อชลจันท์คุมุเมามน. (จิตรปทาฉันท์). **ชลชาติ** น. น้ำ เช่น ประพรมพระเจ้าด้วยชลชาติ. (ม. คำหลวง มัทรี); สัตว์น้ำ เช่น ลงดำส่ำมัจฉา ชลชาติ. (โลกนิติ). **ชลธาร** น. ลำน้ำ, ลำคลอง, ร่องน้ำ, ห้วย, ทะเลสาบ. **ชลธารก** น. สายน้ำ, กระแสน้ำ. **ชลธี** น. ทะเล. (ป.). **ชลธิศ** น. ชลธี, ทะเล. **ชลนัยน์, ชลนา, ชลเนตร** (กลอน) น. น้ำตา. **ชลประทาน** น. การทดน้ำและระบายน้ำเพื่อประโยชน์แก่การเพาะ-

ปลูก. **ชลมารค** น. ทางน้ำ. (สํ.).

ชลสถาน น. บ่อ, สระ. (สํ.).

ชลัมพุ (แบบ) น. น้ำ เช่น และไขชลัมพุธารา. (อภิไชยโพธิบาทว์). (ป. ชล+อมฺพุ).

ชลาธาร น. บ่อ, สระ. (สํ.).

ชลาพุช, ชลามพุช น. สัตว์ที่เกิดในครรภ์. (ป.).

ชลาลัย น. ทะเล, แม่น้ำ. (ป. ชล + อาลย : ที่อยู่คือน้ำ).

ชลาศัย น. บ่อ, สระ, ทะเล; ปลา. (สํ.).

ชลี (กลอน) ก. อัญชลี, ไหว้, ตัดมาจากอัญชลี เช่น ชลีกรงอนงามกิริยา. (อิเหนา).

ชลูกา (แบบ) น. ปลิง, ชัลลุกา ก็ใช้. (สํ.).

ชเล (โบ) น. ทะเล, ในน้ำ, ใช้เป็นส่วนหน้าสมาสก็มี เช่น ชเลจร ว่าผู้เที่ยวไปในน้ำ.

ชโลง [ชะ—] (โบ) ก. พยุงไว้ไม่ให้เซ, จรรโลง, จูง เช่น ให้เป็นหลักชโลงจิต. (กฎ. ราชบุรี).

ชโลทร [ชะโลทอน] น. แม่น้ำ, ทะเล, ห้วงน้ำ, ท้องน้ำ. (ป. ชล + อุทร).

ชโลม [ชะ—] ก. ทำให้เปียกชุ่ม, ลูบไล้ให้เปียกชุ่ม.

ชว [ชะวะ] (แบบ) ว. เร็ว มักใช้เป็นส่วนหน้าสมาส เช่น ชวถาร, ชวกิจ, ชวเลข, แผลงเป็น เชาว์ ก็มี.

ช่วง ๑ น. ตอน, ระยะ. ก. รับเป็นตอนไป เช่น เรือช่วง, รับช่วง, เช่าช่วง. **ช่วงชัย** น. การเล่นชนิดหนึ่งแข่งขันกันเป็นพวก. **ช่วงบาท** น. ผู้รับใช้. (แปลว่าผู้อยู่ในระยะเท้า คือใกล้เท้า). **ช่วงเมือง** น. เมืองเล็กที่ขึ้นแก่ประเทศราช.

ช่วง ๒ ว. สว่าง, รุ่งโรจน์.

ช่วง ๓ มักใช้พูดเข้าคู่กับคำ ใช้ ว่า ช่วงใช้. (ไทยใหญ่ ช่วง ว่าใช้).

ช่วง ๔ ก. แย่ง, ชิง, มักใช้พูดเข้าคู่กับคำ ชิง ว่า ช่วงชิง หรือ ชิงช่วง.

ชวด ๑ น. หนู, ชื่อปีที่หนึ่ง ในปีสิบสองนักษัตร.

ชวด ๒ ก. ไม่ได้ดังหวัง.

ชวด ๓ (ปาก) น. บุพการีชั้นที่สามขึ้นไป.

ชวน ๑ ก. ชักนำ, ขอให้ทำตาม, โน้ม. **ชวนหัว** น. การแสดงที่นำให้ขัน.

ชวน ๒ [ชะวะนะ] (แบบ) น. ความเร็ว, ความไว, ความเร็วของปัญญาหรือความคิด, แผลงเป็น เชาวน์ ก็มี.

ชวย ก. ลมพัดอ่อน ๆ, พัดเรื่อย ๆ.

ช่วย ก. ส่งเสริมให้สำเร็จประโยชน์; บ๊องกัน เช่น ช่วยไม่ได้. **ช่วยเหลือ** ก. ช่วยกิจการของเขาให้พร้อมมูลขึ้น.

ชวร [ชะวะระ หรือ ชวน] (แบบ) น. ไข้, ความไข้. ก. เป็นไข้, ป่วย. (ส.; ป. ชร).

ชวลิต [ชะวะ—] (แบบ) ว. รุ่งเรือง, รุ่งโรจน์, สว่าง. (ป.).

ชวัก [ชะ—] (กลอน) ก. ชัก.

ชวา [ชะ—] น. ชื่อชนชาวเกาะชื่อนี้; ชื่อปีชนิดหนึ่ง เรียกว่า ปีชวา.

ชวาล [ชะ—] (แบบ) น. ความรุ่งเรือง, เปลวไฟ, โคมไฟ, สว่าง. ว. ซึ่งลุกโพลง, สว่างโพลง. (ส. ชาล).

ชวาลา [ชะ—] (ใบ) น. ตะเกียง.

ชแวง [ชะแวง] น. ชื่อปลาชนิดหนึ่ง เช่น ชแวงแผงผังแนบ.

ช่อ ๑ น. ใบไม้หรือดอกไม้ที่แตกออกเป็นพวง, ใบไม้หรือดอกไม้ที่ผูกเป็นกลุ่มหรือเป็นพวง. **ช่อฟ้า** น. ชื่อตัวไม้ที่วางอยู่บนใบระกา รูปเหมือนหัวนาคชูขึ้นเบื้องบน. **ช่อม่วง** น. ชื่อขนมชนิดหนึ่ง (เห่เรือ); ชื่อดอกไม้ไฟชนิดหนึ่ง. **ช่ออินทนิล** น. ชื่อไม้เถาชนิดหนึ่ง ดอกสีม่วงดำ.

ช่อ ๒ ก. ชักรอก.

ชอก ก. ช้ำ มักใช้พูดเข้าคู่กับคำ ช้ำ ว่า ชอกช้ำ.

ช๊อกโกเลต น. ชื่อขนมชนิดหนึ่งทำด้วยผลเมล็ดโกโก้. (อิ.).

ชอง น. ชนชาวป่าจำพวกหนึ่งในตระกูลมอญ-เขมร มีมากตอนเหนือจังหวัดจันทบุรี, เขมรเรียกว่าพวกปอร, ตัวเองเรียกว่า สำเร หรือ ตำเหรด.

ช่อง น. รูที่ผ่านได้, ปล่อง, โอกาส, ทาง. **ช่องกุด** น. ประตูที่เป็นช่องทะลุออกจากกำแพงเมืองหรือกำแพงวัง ไม่มียอด. **ช่องดาล** น. รูสำหรับเขี่ยลูกดาล. **ช่องไฟ** น. ช่องที่มีระยะระหว่างตัวหนังสือ.

ช้อง น. ผมสำหรับเสริมผมให้ใหญ่และยาว. **ช้องนาง** น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง. **ช้องนางคลี** น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง ขึ้นอยู่ตามต้นไม้อื่น. **ช้องแมว** น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง ใช้ทำยา.

ชองระอา น. ไม้เถาชนิดหนึ่ง มีรสเย็น

เป็นยาถอนพิษแก้เบื่อเมา.

ชอน ว. คดเคี้ยว, ไม่ตรง. (ใช้สำหรับช่องหรือทาง).

ช่อน น. ชื่อปลาชนิดหนึ่ง คล้ายปลาชะโด.

ช้อน ก. ตักขึ้น, ยกขึ้น, เช่น ช้อนศีรษะ; เหลือกขึ้น เช่น ช้อนตา. น. เครื่องใช้สำหรับตักของกิน มีที่จับขึ้นออกมา, ลักษณะนามว่า คัน; เครื่องจับปลาชนิดหนึ่งใหญ่กว่าสวิง ถักเป็นร่างแห ขอบเป็นรูปสามเหลี่ยม มีด้ามจับ. **ช้อนหอย** น. ชื่อนกกินปลา อยู่ในพวกนกกระสา, ค้อนหอย ก็ว่า; ชื่อเรียกช้อนกระเบื้อง, ราชาศัพท์ว่า ฉลองพระหัตถ์.

ช้อนนาง น. ต้นรางจืด.

ชอบ ก. พอใจ, รักใคร่, ถูกต้อง, ถูกใจ, ถูกกัน; กอบด้วยสิทธิ. **ชอบกล** ว. ต้องด้วยชั้นเชิง, เข้าที, แปลก. **ชอบใจ** ก. ถูกใจ, ดีใจ, ยินดี, พอใจ, อยากได้. **ชอบธรรม** ว. ถูกต้องตามธรรม. **ชอบพอ** ก. รักใคร่กัน, ถูกอัธยาศัยกัน.

ชอม ๑ ก. ชม.

ชอม ๒ ก. จ่อม, จม.

ช่อย (โบ) ก. ช่วย. (จารึกสยาม).

ช้อย ว. งอนงาม. **ช้อยชด, ชดช้อย** ว. อ่อนไปทั้งตัว, งามกิริยาท่าทาง. **ช้อยนางรำ** น. ชื่อต้นไม้ชนิดเล็ก ใบกระดิกอยู่เสมอ.

ชอล์ก น. วัตถุเกิดจากเปลือกหอยซึ่งตายทับถมกันมาช้านาน, โดยมากใช้อัดเป็นแท่งสำหรับเขียนกระดานดำ.

ชอ่ำ [ชะ-] ว. มืดมัว, มืดครึ้ม.

ชอ้อ [ชะ-] ว. ชื้อ, มืดมัว, มืดคลุ้ม, ขะมุกขมัว.

ชอุ่ม [ชะ-] ว. มืดคลุ้ม, มืดมัว.

ชะ ๑ ก. ชำระ, ล้าง.

ชะ ๒ อ. เป็นคำเปล่งเสียงเมื่อเวลาโกรธหรือชอบใจ.

ชะคราม [-คฺราม] น. ผักชนิดหนึ่ง เกิดในที่ใกล้น้ำเค็ม ใบเป็นฝอย, ชักคราม ก็ว่า.

ชะงอก น. หินที่งอกออกไป.

ชะง่อน น. ก้อนหินที่เป็นปุ่มเป็นแง่อยู่ตามเขา.

ชะงัก ก. หยุดทันที.

ชะงัด ว. แม่นยำ, ขลัง, แน่, ได้จริง.

ชะงาบ ว. อ้าปากงาบ ๆ ด้วยอาการชัก.

ชะง้ำ ว. สูงและยื่นง้ำออกมา.

ชะงุ้ม ว. เป็นเพิงงุ้มลงมา.

ชะเง้อ ก. ชูคอขึ้น.

ชะเงื้อม ว. ยื่นออกจากที่สูง.

ชะแง้ ก. แหงนหน้าดู.

ชะโงก ก. ยื่นหน้าออกไปดู. **ชะโงกผา** น. หินซึ่งยื่นออกไปจากหน้าผา.

ชะฉ่า ว. เสียงลูกคู่ที่รับเพลงปรบไก่.

ชะช่อง น. ช่อง, รูที่ผ่านได้, โอกาส, ทาง.

ชะชิด ก. ชิด, สนิท, ใกล้, เคียง.

ชะดีชะร้าย (ปาก) ก. เผื่อว่า.

ชะโด น. ปลาน้ำจืดชนิดหนึ่ง มีเกล็ด ตัวกลมคล้ายปลาช่อน แต่มีลาย โดยมากตัวโตกว่าปลาช่อน.

ชะตา น. เวลาที่เป็นกำเนิดของคนและของสิ่งสำคัญที่เกี่ยวกับเวลาเช่นนั้น, รูปวงกลมแบ่งเป็น ๑๒ ราศี ที่โหรผูกขึ้น เรียกว่า ดวงชะตา, โดยปริยายหมายถึงลักษณะที่ปรากฏของบุคคล เช่นที่กล่าวว่า ผู้นี้ถูกชะตา.

ชะต้า อ. คำเปล่งเสียงเมื่อเวลาโกรธหรือชอบใจ, ใช้ว่า ฉะต้า ก็มี. (ขุนช้างขุนแผน-แจ้ง).

ชะนี น. สัตว์ป่าชนิดหนึ่ง คล้ายลิง แต่ไม่มีหาง แขนยาว ขนเป็นปุย. **ชะนีร่ายไม้** น. ท่าละครท่าหนึ่ง.

ชะนุง น. ไม้คู่สำหรับขึงเข็ดด้ายให้ติง เพื่อใช้แปรงหวี.

ชะเนาะ น. ไม้สำหรับขันบิดเชือกที่ผูกให้แน่น.

ชะพลู น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง ใบเหมือนใบพลู ต้นและใบมีรสเผ็ด, ช้าพลู ก็เรียก.

ชะมด ๑ น. สัตว์สี่เท้าชนิดหนึ่ง หน้ายาว ปากเสี้ยมหางยาว ลายเป็นปล้อง; เรียกเครื่องหอมสองอย่าง อย่างหนึ่งได้จากลูกอัณฑะชะมดซึ่งเช็ดไว้ตามซี่กรง เรียกชะมดเช็ด, อีกอย่างหนึ่งมาจากเมืองจีน เรียกชะมดเชียง มีกลิ่นหอมมาก; ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง; ชื่อมะกรูดชนิดหนึ่ง.

ชะมด ๒ น. ชื่อขนมชนิดหนึ่ง ทำด้วยแป้งใส่ไส้ ทอดน้ำมัน.

ชะมบ น. ไม้ปักเป็นเครื่องหมายสำหรับขุดหลุมจะปลูกเรือน. (บรัดเล).

ชะมวง น. ชื่อไม้ยืนต้น ใบใช้เป็นผัก มีรสเปรี้ยวนิด ๆ มีชุมทางปักษ์ใต้.

ชะมัง น. ชื่อไม้ยืนต้น ใบมีกลิ่นคล้ายแมงดา.

ชะแม่ น. หัวหน้าโขลน.

ชะรอย ว. เห็นจะ, ทีจะ, ท่าจะ, บางที, ในบทกลอนใช้ว่า รอย ก็มี.

ชะลอ ก. พยุงไว้, ประคองไว้.

ชะลอม น. เครื่องสานชนิดหนึ่ง สานด้วยตอกเป็นตาห่าง ๆ สำหรับใส่สิ่งของ.

ชะล่า ๑ น. ชื่อเรือขุดชนิดหนึ่ง ขุดด้วยซุงทั้งท่อน แต่ไม่เบิกให้กราบกว้าง.

ชะล่า ๒ ก. เหิมใจ, ได้ใจ, กำเริบ, กล้าล่วงเกิน.

ชะลิน น. ชื่อปลาชนิดหนึ่ง.

ชะลูด ๑ น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง เปลือกหอม ใช้ทำยาและปรุงเครื่องหอม.

ชะลูด ๒ ก. ลงท้อง, ท้องเดิน. (สำหรับช้าง).

ชะลูด ๓ ว. เรียวยาวขึ้นไป.

ชะเลง น. เครื่องตักปลาชนิดหนึ่งคล้ายชนาง.

ชะเลย ก. ชะล่า เช่น พระทำเฉยจะให้นางชะเลยใจ. (อิเหนา).

ชะแลง น. เหล็กทั้งท่อนมีปลายแบน สำหรับงัดสิ่งของหรือขุดดิน.

ชะวัง น. ชื่อหวายชนิดหนึ่งผิวงาม โดยมากใช้ทำไม้ถือ.

ชะวาก น. ช่องกว้าง, ช่องที่เวิ้งว้างเข้าไป.

ชะวาด น. ชื่อปลาชนิดหนึ่ง เช่น ชะวาดแอบแปบปนปลอม. (เห่เรือ).

ชะวุ้ง ว. เป็นคุ้ง, ดด, อ้อม, เช่น หว่างเวิ้งชะวุ้งศิขร. (กุมารคำฉันท์).

ชะอม น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง มีหนาม ใบเล็ก ๆ คล้ายส้มป่อย.

ชะอ้อน ก. สำออย. ว. แน่งน้อย, รูปร่างเล็กบาง. ฉะอ้อน ก็ใช้.

ชะเอม ๑ น. ไม้เถาชนิดหนึ่ง รสหวาน ใช้ทำยา. (ป. เฉอเอม ว่าไม้หวาน).

ชะเอม ๒ น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง ลูกคล้ายลูกข้าวสาร.

ชะโอน น. ชื่อปลาน้ำจืดชนิดหนึ่ง.

ชัก ก. ฉุด, ลาก, เหนี่ยว, รั้ง, เช่น ชักว่าว; ชวน เช่น ชักชวน; นำ เช่น ชักนำ, ชักจูง; นำเอามา เช่น ชักตัวอย่าง; สี เช่น ชักชอ; กระตุก เช่น ชักช้องหน่อง; หักเอาไว้ เช่น ชักค่าอาหาร; ขนายแนวให้ยืดออกไป เช่น ชักปืกกา, ชักกำแพง; อาการของคนหรือสัตว์ที่กล้ามเนื้อกระตุกเมื่อเวลาเจ็บหรือจวนตาย;

ค่อนข้าง, เกือบ, เริ่ม, เช่น ชักโกรธ, ชักจะดี. **ชักกระบี่ชี่ท่า** น. ท่าละครชนิดหนึ่ง. **ชักโครก** น. ที่นั่งถ่ายอุจจาระ มีที่เปิดน้ำสำหรับล้างได้. **ชักเงา** ก. ทำให้เป็นเงา. **ชักซอสามสาย** น. ท่าละครชนิดหนึ่ง. **ชักแป้งผัดหน้า** น. ท่าละครชนิดหนึ่ง. **ชักเย่อ** [ชักกะเย่อ] น. ชื่อการเล่นอย่างหนึ่ง ซึ่งต่างรั้งเชือกกัน. ก. ดึง, รั้ง. **ชักสองแถว** ก. ยอมแพ้, ใช้สำหรับปลากัดซึ่งมีตัวชัด มีเส้นดำขึ้นที่ตัวเป็นสองแถว. **ชักหน้า** ก. ทำสีหน้าโกรธไม่พอใจ เช่น นางนั่งก้มพักตร์แล้วชักหน้า. (อิเหนา),

ชัค (แบบ) น. แผ่นดิน เช่น ชัคสัตว์ว่าสัตว์ที่อาศัยแผ่นดิน. (ตะเลงพ่าย). (ป. ชค).

ชัง ก. เกลียด, ไม่ชอบ.

ชั่ง น. มาตราเงินตามวิธีประเพณี มีจำนวน ๘๐ บาท; ชื่อมาตราชั่งตามวิธีประเพณีสำหรับกำหนดน้ำหนักเท่าน้ำหนักเงิน ๘๐ บาท. ก. กระทำให้รู้น้ำหนักโดยใช้ตราชั่งหรือตราชูเป็นต้น. **ชั่งใจ** ก. ทำใจให้แน่, ตัดสินใจ, กำหนดใจ. **ชั่งหลวง** น. ชื่อมาตราชั่งตามแบบราชการ มีอัตราเท่ากับหกร้อยกรัม, อักษรย่อว่า ช.

ชังคา (กลอน) น. ราชโองการ เช่น อย่าหมอบมัวคอยฟังพระชังคา. (พาลีสอนน้อง).

ชังฆ [ชังคะ] (แบบ) น. ชงฆ์, แข้ง. (ป.; ส.).

ชัชวาล [ชัดชะวาน] ว. สว่าง, รุ่งเรือง, โพลงขึ้น. (ส.).

ชัฏ (แบบ) น. ป่าทึบ, ป่ารก, เชิง, เช่น ตัวก่านกาจชาติชัฏขน. (ม. คำหลวง ทานกัณฑ์). (ป.).

ชัด ว. เด่น เช่น เห็นชัด, กระจ่าง, แจ่มแจ้ง, เช่น ปรากฏชัด; เห็นถนัด. **ชัดเจน** ว. ถูกต้องแน่นอน.

ชัน ๑ น. ยางไม้สำหรับยาเรือ; ชื่อขมิ้นชนิดหนึ่งสำหรับย้อมผ้า เรียกว่า ขมิ้นชัน.

ชัน ๒ ก. ตั้ง, เช่น ชันคอ, ชันขา; ตรงขึ้นไป, ไม่ลาด.

ชั้น น. ที่สำหรับวางของอย่างหนึ่ง มีพื้นซ้อนกันคล้ายตู้ แต่ไม่มีบานปิด; ทับกันเป็นแผ่น ๆ เช่น ขนมชั้น; ซ้อนกันเป็นตอน ๆ เช่น ฉัตรห้าชั้น; ชั้นที่ลดหลั่นกัน เช่น ชั้นวรรณะ; ขั้น, ตอน, เช่น

ชั้นนี้; ลำดับ. **ชั้นฉาย** น. การสังเกตเวลาด้วยการวัดอย่างหนึ่ง ซึ่งเรียกว่าเหยียบชั้น คือเอาเท้าวัดเงาของตัวคนที่ยืนกลางแดด ครั้งโบราณกำหนดเวลาด้วยวัดเงานั้นเป็นช่วงเท้า คือ ๑ ชั้นฉาย เท่ากับเงายาวชั่วรอยเท้า, มีพิกัดอัตราดังนี้ ๑๐ อักษรเป็น ๑ เมล็ดงา, ๔ เมล็ดงาเป็น ๑ เมล็ดข้าวเปลือก, ๔ เมล็ดข้าวเปลือกเป็น ๑ องคุลี, ๑๕ องคุลีเป็น ๑ ชั้นฉาย. **ชั้นชั่ว** ว. อย่างต่ำ. **ชั้นเชิง** น. เล่ห์เหลี่ยม, ท่าทาง, ท่วงที, อุบาย.

ชันกาด [ชันนะ—] น. หญ้าชนิดหนึ่งใช้ทำยา.

ชันชี (ถิ่น—ปักษ์ใต้) ก. สัญญา, นัดหมาย, ตกลงกัน.

ชันตาฆร [ชันตาคะระ] (แบบ) น. เรือนไฟ, ห้องสำหรับรมไฟเพื่อให้เหงื่อออก. (ป.).

ชันตุ (แบบ) น. สัตว์เกิด, สัตว์, คน, ต้นไม้. (ป.; ส.).

ชันนะตุ น. โรคขึ้นเป็นเม็ดที่หัว.

ชันนุ (แบบ) น. เข่า. (ป.).

ชันโรง [ชันนะโรง] น. แมลงชนิดหนึ่งตัวดำ ๆ เล็ก ๆ มีปีกบินได้ ทำรังในไม้และในดิน รังเหนียว ในรังมีน้ำหวาน.

ชันษา [ชันนะสา] น. อายุ. (ย่อมาจากชนมพรรษา).

ชันสูตร [ชันนะสูตร] ก. ตรวจตรา, สอบสวนโดยเหตุผล.

ชัปน [ชับปะนะ] (แบบ) น. การกระซิบ. (ป. ชปน).

ชัพ (แบบ) ว. เร็ว. (ป. ชว).

ชัมพูนท [ชำพูนด] น. ทองคำเนื้อบริสุทธิ์. (ในคัมภีร์ไตรภูมิกล่าวว่าเกิดใต้ต้นหว้า). ชมพูนท หรือ ชมพูนุท ก็ว่า. (ส. ชามฺพูนท).

ชัย น. การชนะ. (ป.; ส.). **ชัยบาน** น. เครื่องดื่มในการมีชัย. (ป.). **ชัยพฤกษ์** น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งในจำพวกคูน; ชื่อลายชนิดหนึ่ง. **ชัยภูมิ** น. พื้นที่อันมีชัย, โดยปริยายหมายความว่า ทำเลที่เหมาะ. (ป.; ส.). **ชัยเภรี** น. ชื่อกลองตีเมื่อมีชัย. (ส.). **ชัยศรี** น. ความสง่าผ่าเผยด้วยความชนะ, ใช้ประกอบกับชื่อต่าง ๆ ที่ถือว่าเป็นมงคล เช่น ขรรค์ชัยศรี นครชัยศรี พิมานชัยศรี มหามงกุฎ-

ชัยศรี.

ชัลลุกา [ชันลุกา] (แบบ) น. ชลุกา, ปลิง.

ชั่ว ๑ น. ตอน, ระยะ, รุ่น. บ. ตลอด, สิ้น. **ชั่วโมง** น. ระยะเวลา ๖๐ นาที. **ชั่วแล่น** น. ระยะเวลาที่เป็นไปพักหนึ่ง.

ชั่ว ๒ ว. ไม่ดี, เลว, เสีย. **ชั่วช้า** ว. เลวทราม.

ชั้ว น. ที่สำหรับวางตั้งของ รูปคล้ายตู้ แต่ใช้กระดานข้างตลอดเป็นเชิง.

ชัวชม ก. ชื่นชม, รื่นรมย์, ชมชัว ก็ว่า.

ชา ๑. น. ใบไม้ซึ่งได้มาจากต้นเมี่ยง (ตระกูล Camellai) ใช้ชงน้ำร้อนกิน; ต้นไม้ชนิดหนึ่งใช้ปลูกเป็นไม้ดัด. ๒. น. เรียกร้านหรือเรือที่ขายเครื่องหอมต่าง ๆ มีแป้งและน้ำหอมเป็นต้น. ๓. ก. หมายไว้, กำหนด, ใช้ประกอบกับคำ กฎ ว่ากำหนดกฎชา, สังกัด เช่น แบ่งปันแผนกหมูชา. (พระอัยการบานแพนก); เด็กชา, เรือชา (สรนุกนิเรียบเรือชา). (สมุทรโฆษ). ๔. ก. เป็น, ให้เป็น, เช่น มนตร์ชากรุงชนะ. (ดุษฎีสังเวย); สบาย, ดี, เก่ง, เช่น ลือชา. (ขุ. ชา). ๕. ว. เนื้อตัวตายไปกระดิกไม่ได้ เช่น เหน็บชา, เรียกปลาที่จวนจะตายอยู่แล้วว่าปลาชา; เฉื่อย, ทอดธุระ, เนิ่นช้า, เช่น เฉื่อยชา. ๖. ก. ว่ากล่าว เช่น อย่าชาคนเมา.

ช้า ๑ ว. นาน, ไม่เร็ว, ไม่ไว; อย่าเพิ่ง เช่น ช้าก่อน, ช้าที.

ช้า ๒ ว. หยาบ, ชั่ว, เลว, ทราม.

ช้า ๓ น. ชื่อเพลงในบทละคร เรียกว่า เพลงช้า, และชื่อเพลงบทละครอื่น ๆ ที่ขึ้นต้นด้วยคำ ช้า เช่น ช้านี้ ช้าหวน ช้าครวญ ช้ากล่อม. ก. ขับ, กล่อม. **ช้านางนอน** น. ท่าละครท่าหนึ่ง.

ชาคร [ชาคะระ] (แบบ) น. ความเพียร, ความตื่นอยู่. (ป.).

ชาคริต [-คฤิต] ว. ตื่น, ระวัง. (ส.).

ชาคริยานุโยค [-คะริยานุโยก] น. การประกอบความเพียรเพื่อจะชำระใจให้หมดจดไม่เห็นแก่นอนมากนัก. (ป.; ส.).

ช่าง ๑ ก. ชำนาญในการฝีมือหรือศิลป. ว. ทำหรือเป็นบ่อย ๆ เช่น ช่างพูด, ช่างทำ, ช่างไง่จริง ๆ.

ช่าง ๒ ก. ปล่อย, วางธุระ, ทำเนา, เช่น ช่างเถิด.

ช้าง น. สัตว์สี่เท้าชนิดหนึ่ง ตัวโตกว่าสัตว์สี่เท้าทั้งปวง มีงวงและงา; ชื่อชางวันศุกร์.

ช้างงวง น. ช้างไม่มีงา, ช้างสีตอ. **ช้างชำนิ** น. ช้างสำหรับขี่, ช้างที่นั่ง. **ช้างชูงวง** น. ชื่อกลบทชนิดหนึ่ง. **ช้างทำลายโรง** น. ท่าละครท่าหนึ่ง. **ช้างน้อย** น ชื่อดาวฤกษ์มูล. **ช้างน้าว** น. ชื่อต้นไม้ป่าชนิดหนึ่ง, ต้นกระแจะ ก็เรียก. **ช้างน้ำ** น. สัตว์ในนิยาย มีรูปร่างเหมือนช้าง มีงวงและงาคล้ายช้าง หางเป็นปลา. **ช้างประสานงา** น. ชื่อกลบทชนิดหนึ่ง; ท่าละครท่าหนึ่ง; ชื่อเพลงบทละคร. **ช้างผะชด** น. ช้างต่อ. **ช้างพลาย** น. ชื่อดาวฤกษ์บุรพาษาฒ. **ช้างพัง** น. ชื่อดาวฤกษ์สวาติและดาวฤกษ์อุตราสาฒ. **ช้างร้อง** น. ชื่อดอกไม้ไฟชนิดหนึ่ง จุดมีเสียงดังเหมือนเสียงช้างร้อง. **ช้างสะบัดหญ้า** น. ท่าละครท่าหนึ่ง. **ช้างใหญ่** น. ชื่อดาวฤกษ์เชษฐา.

ช้าง ๒ ก. เศร้าโศกมาก, ใช้ประกอบกับคำ ให้ ว่า ให้ช้าง.

ช่างกระไร ว. คำกล่าวเนื่องมาจากติเตียนตัดพ้อ หรือผิดหวัง.

ช่างทอง น. ชื่อนกชนิดหนึ่ง.

ช้างเผือก น. เครื่องราชอิสริยาภรณ์ตระกูลหนึ่ง มีหลายชั้น; แสงกลุ่มดาวที่แลเห็นขาวเป็นพืดผ่านท้องฟ้า เรียกว่า ทางช้างเผือก.

ช่างเหล็ก น. ชื่อนกชนิดหนึ่ง.

ช้าช่อน (กลอน) ว. งาม.

ชาญ ว. ชำนาญ, รู้, ว่องไว, คล่องแคล่ว.

ชาด น. ชื่อของอย่างหนึ่งสีแดงสด เป็นผงก็มี เป็นก้อนก็มี ใช้ทำยาและประสมกับน้ำมัน สำหรับประทับตราและทาสิ่งของ. ว. สีแดง. **ชาดหรคุณ** น. ชาดประสมกับปรอทและกำมะถัน เพื่อจะให้ชาดจับแน่นกับเนื้อทองตุจกะไหล่ และเพื่อจะให้สุก. (ลัทธิ).

ชาดก น. เรื่องของพระพุทธเจ้าที่มีมาในชาติก่อนๆ, เป็นชื่อของคัมภีร์ในพระพุทธศาสนาส่วนหนึ่งในเก้าส่วน ที่เรียกว่า นวังคสัตถุศาสน์. (ป.).

ชาต ก. เกิด (ป.). **ชาตรูป** น. ทอง. (ป.; ส.). **ชาตสระ** น. ที่ขังน้ำอันเป็นเอง. (ป.).

ชาตบุษย์ [ชาดตะบุด] น. ชื่อบัวชนิดหนึ่ง.

ชาตรี [-ตฺรี] น. คนเก่งทางฝีมือ ศิลป หรือวิชาอาคม; ชื่อละครที่เล่นอย่างแบบปักษ์ใต้, ชื่อเพลงบทละครและเพลงอื่นๆ

ที่มีคำ ชาตรี นำหน้า คือ ชาตรีตลุง, ชาตรีใน. (เงาะป่า, บทแผ่นเสียง, ศกุนตลา).

ชาตา น. เวลาที่เป็นกำเนิดของคนและของสิ่งสำคัญที่เกี่ยวกับเวลาเช่นนั้น.

ชาติ น. การเกิด, การเป็นขึ้นมา, การเอากำเนิดใหม่; พวก, ตระกูล, ครัว, เหล่า, กำเนิด, ชนิด, จำพวก, ชั้น, หมู่, ประเทศ. (ป.; ส.). **ชาติธรรม** ว. มีความเกิดเป็นธรรมดา. (ส. ชาติธรฺม ว่าหน้าที่ของตระกูล). **ชาติมาลา** น. สาขาแห่งชาติ, โครงแห่งตระกูล, แผนเครือญาติ. (ส.), **ชาติรส** น. รสโดยกำเนิด เช่น รสหวานแห่งน้ำตาล. (ป.).

ชาน น. ของเป็นกาก, เป็นเคน; พื้นเรือนนอกชายคา ที่เรียกว่า นอกชาน, พื้นที่นอกตัวเรือน ตัวเมือง หรือตัวกำแพงออกไป เช่น ชานกำแพง ชานชาลา.

ชานวาทิก [-นะวาทิก] น. ผู้รู้จักพูดให้เป็นที่นิยม. (ส.).

ชานุ, ชานุกะ น. เข่า, ชันนุ หรือ ชันนุกะ ก็ใช้. (ป.; ส.). **ชานุมณฑล** น. ตอนเข่า. (ป.; ส.).

ช้าปี่ น. ชื่อเพลงชนิดหนึ่ง.

ช้าแป้น น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง คล้ายมะเขือพวง รสเมา ใช้ทำยาแก้พิษไข้ ผลกินตาย.

ช้าพลู [-พฺลู] น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง ใบเหมือนใบพลู ต้นและใบมีรสเผ็ด, เรียกชะพลู ก็มี

ชาม น. ชื่อภาชนะสำหรับใส่อาหารกินชนิดหนึ่ง รูปสูงก้นลึก

ชามพูนท น. ทองคำเนื้อบริสุทธิ์. (ในคัมภีร์ไตรภูมิ ว่าเกิดใต้ต้นหว้า). (ส.).

ชามาดร, ชามาดา, ชามาตุ น. ลูกเขย. (ป. ชามาตุ; ส. ชามาตฺ).

ชาย ๑ น. เพศผู้ (ใช้สำหรับคน), เพศคนฝ่ายข้างผัว, ตรงข้ามกับหญิง.

ชาย ๒ น. ที่สุด, ริม. **ชายกระเบน** น. ชายผ้านุ่งที่ม้วนแล้วเหน็บข้างหลัง. **ชายกระเบนเหน็บ** น. อวัยวะตรงที่เหน็บชายกระเบน. **ชายคา** น. ที่สุดหลังคาข้างล่างที่น้ำตก. **ชายแครง** น. ผ้าห้อยหับหน้าขาทั้งสองข้าง (เครื่องแต่งกาย). **ชายธง** น. รูปที่มีลักษณะเป็นสามเหลี่ยมมีด้านหนึ่งอย่างคันธง; ชื่อมีดพกที่มีรูปเช่นนั้น; ที่ดินซึ่งมีรูปเช่นนั้น; ชื่องูพิษทะเลตัวอ้วนแบน หางคล้ายหางปลา. **ชาย-**

ผ้าสีดา น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งในจำพวกกล้วยไม้. ชายเพื่อย น. ริมน้ำที่มีหญ้ารก ๆ หรือมีไม้น้ำปกคลุม, ที่ ๆ สะดวก, ที่ๆ ง่าย, เช่น หากินตามชายเพื่อย. ชายไหว น. ผ้าห้อยหน้าอยู่ในระหว่างชายแครง.

ชาย ๓ ก. พัดอ่อน ๆ เช่น ลมชาย ; คล้อย, บ่าย, เช่น ตะวันชาย ; ชำเลือง เช่น ชายตา ; เดินเลียบเคียงไป เช่น ชายไปดู.

ชาย ๔ ว. เห็นจะ, ค่อนข้าง, เช่น ชายจะเบากว่าพ่อชาลี. (ม. ร่ายยาว).

ชายา (แบบ) น. เมีย. (ป. ; ส.). บางแห่งใช้หมายความว่านาง, เสียงพูดเป็นฉายา หรือ ฉัยยา ก็มี. ชายาชีพ น. นักเต้นรำ. (ส.). ชายานุชีพ น. ผัวประจำของหญิงงามเมือง. (ส.).

ชาเยนทร์, ชาเยศ (กลอน) น. เมีย. (ส.).

ชาร (แบบ) น. ชายชู้, ชายที่รัก. (ป. ; ส.).

ชารี (แบบ) น. หญิงชู้, หญิงที่รัก. (ป. ; ส.).

ชาล (แบบ) น. ตาข่าย, ร่างแห ; ใยแมงมุม. (ป. ; ส.). ชาลกรรม น. การจับปลา. (ส.).

ชาลา ๑ น. ความรุ่งเรือง, เปลวไฟ, โคมไฟ, สว่าง. (ส. ชฺวาลา).

ชาลา ๒ น. ชานเรือน, พื้นภายนอกเรือน.

ชาลินี (แบบ) น. สิ่งที่มีข่าย, ตัณหา. (ป. ; ส.).

ช้าเลือด น. ชื่อต้นไม้อย่างหนึ่ง ต้นเป็นหนามคล้ายชะเอม ใช้ทำยาได้.

ชาว น. หมู่, พวก, ผู้อาศัยอยู่ ; คนที่อยู่ประจำถิ่นใดถิ่นหนึ่ง เช่น ชาวโลก ; ใช้ประกอบหน้าคำประสม เช่น ชาวบ้าน, ชาวนา. ชาวนอก (โบ) น. เรียกไทยทางปักษ์ใต้. ชาวน้ำ น. ชื่อชนชาติเดิมพวกหนึ่ง อยู่ทางทะเลด้านตะวันตกของแหลมมลายู, ฉลาง ก็เรียก. ชาววัง น. พวกผู้หญิงที่อยู่ในวัง.

ชาวี น. ชาวชวามลายู เช่น มสุชวาชาวี. (สมุทรโฆษ).

ช้าหมอง น. ชื่อต้นไม้ใช้ทำยาได้.

ชำ ๑ น. ชื่อร้านหรือเรือขายของแห้งต่าง ๆ ที่เป็นอาหาร เรียกว่า ร้านชำ หรือ เรือชำ.

ชำ ๒ ก. เอากิ่งไม้ที่ตัดหรือตอนมาปักไว้ที่ที่ดินแฉะหรือแช่น้ำไว้ชั่วคราว เพื่อให้รากงอก.

ช้ำ ว. อิ่ม. ชื้น.

ช้ำ ว. เจ็บ, ระบม, ฟก, ยับ, มักใช้เข้าคู่กับคำ ชอก ว่า ช้ำชอก หรือ ชอกช้ำ. **ช้ำรั่ว** น. ชื่อโรคชนิดหนึ่งมีอาการเยี่ยวบ่อย ๆ **ช้ำเลือดช้ำหนอง** น. เนื้อบวมฟกช้ำที่มีเลือดมีหนองปนกัน, โดยปริยายใช้เรียกสิ่งที่มีลักษณะเช่นนั้น.

ชำงัด ว. ชะงัด, แม่นยำ, ขลัง, แน่, ได้จริง.

ชำงาย ๑ ก. ชาย, สาย, บ่าย.

ชำงาย ๒ ก. ฉงน, สนเท่ห์, แคลงใจ, เช่น และเย็นตระชักสิชำงาย. (สมุทรโฆษ).

ชำงือ (โบ) ก. คิดเป็นทุกข์, วิตก, ป่วย, เป็นไข้, โรค, เช่น ตาชุ่มชื่นชำงือใจ. (ม. คำหลวง ฉกษัตริย์). (ป. ชำงือ ว่า ความไข้ ออกจาก ชื่อ ว่าเจ็บ, ไข้).

ช้ำชอง ก. คุ้นเคย, เชี่ยวชาญ, ชำนาญ, ถนัด.

ช้ำช่า ว. ไม่มีรส, ชืด.

ชำนน ก. ชนกัน, โดนกัน.

ชำนรร ก. เหยียบ. (ป.).

ชำนะ ก. ชนะ, ทำให้เขาพ่ายแพ้.

ชำนัญ ก. รู้.

ชำนัน ก. เหยียบ. (ป. ชัน ว่าเหยียบ, ชนัน ว่าที่สำหรับเหยียบ, ชำนัน ว่าคราว, สมัย).

ชำนาญ ก. ชาญ, รู้, ว่องไว, คล่องแคล่ว. **ชำนาญเกลากลอน** น. ชื่อโคลงโบราณแบบหนึ่ง ; ชื่อเพลงปี่พาทย์ทำนองหนึ่ง. (ตึกตำบรรพ์).

ชำนิ ๑ ก. ชี่ เช่น ชำนิโคคำแหงแรง; พาหนะ เช่น ควรชำนิพระองค์. (สมุทรโฆษ).

ชำนิ ๒ ก. รู้ชัดเจน, เชี่ยวชาญ, คล่องแคล่ว.

ชำเนียน ก. เจียน, สลัก, เช่น ชำเนียนชรเนียรเอมอร. (สมุทรโฆษ). ว. ฉลุเฉลา, เกลี้ยงเกลา.

ชำเนียร ๑ ก. เชียร, เก่า, คร่ำคร่า.

ชำเนียร ๒ ก. ว่องไว, เก่ง, เชี่ยว, เช่น ชำเนียรในศิลป. (สรรพสิทธิ).

ชำมะนาด น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง.

ชำมะเลียง น. ชื่อต้นไม้ใบยาวเสี้ยม ผลดำ ๆ กินได้ เมื่อสุกผลสีดำ มีรสปนฝาด, พุมเรียง ก็เรียก.

ชำร่วย ก. ช่วย, ให้ของตอบแทน.

ชำระ ก. ชะล้าง, สะสาง, พิจารณาตัดสินคดี เช่น ชำระความ.

ชำราบ (กลอน)) ก. ทราบ, รู้.

ชำรุด ก. ทรุดโทรม, บุบสลาย.

ชำเรา ๑ ก. ลึก, ลับ, เช่น หน้าตาชำเรา. (สุบิน). (ข.).

ชำเรา ๒ น. การร่วมประเวณี.

ชำเราะ น. ซอก, หลืบ, เช่น ชำเราะ-ระลองคอมไพร. (สมุทรโฆษ). ก. เซาะ.

ชำแรก ก. แทรก, แหวก, แทรกลงไป, เจือปน.

ชำแระ น. ที่แฉะ, ที่เลน, เช่น ชาย-ชำแระข้างในตรงร่องน้ำ. (เขมสบรุก).

ชำลา ว. (ปลา) ที่ผึ่งแดดยังไม่แห้งสนิท. (ศ. Cenire ว่าเหี่ยว, ยังไม่แห้ง).

ชำเลือง ก. ชายตาดู.

ชำแหละ [–แหฺละ] ก. แล่, เชือด.

ชิ, ชิชะ อ. เสียงที่เปล่งออกเมื่อรู้สึกเสีย-ดายหรือโกรธ.

ชิง ก. รีบฉวยเอาหรือถือเอาก่อน, ก่อน เช่น ชิงพลบ ว่า ก่อนมืด. **ชิงคม** ก. รีบซ้อนกลทำร้ายเสียก่อน เช่น ชะอ้ายแก้วชิงคมเอากูได้. (ขุนช้างขุนแผน). **ชิงช่วง** ก. แย่ง. น. การเล่นชนิดหนึ่ง เอาลูกไม้หรือของที่ลอยทิ้งลงในน้ำแล้วแย่งชิงกัน. **ชิงชัย** ก. รบกัน. **ชิงเชิง** น. ชื่อเศษด้ายที่ตัดออกจากผ้าซึ่งติดอยู่ที่พื้น. ก. แย่งชิงกัน, คอยเอาทีกัน. **ชิงดวง** น. ชื่อลายเป็นรูปแย่งดอกกัน หรือเป็นดอกเกี่ยวกัน, แก้วชิงดวง ก็เรียก.

ชิ่ง ว. คด, โกง, เก, ฉิ่ง, เช่น ขาชิ่ง.

ชิงชัง ก. เกลียด.

ชิงชัน น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง แก่นแดงคล้ายไม้ประดู่.

ชิงช้า น. ที่นั่งผูกด้วยเชือกสองข้างแขวนตามกิ่งไม้หรือที่สูง สำหรับนั่งแกว่งไกว. **ชิงช้าชาลี** น. เถาวัลย์ชนิดหนึ่งคล้ายบอระเพ็ด แต่เถาเกลี้ยง ใช้ทำยา.

ชิงชี่ น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง ต้นย่อม ๆ มีหนามตามข้อ ใบคล้ายใบข่อย แต่ไม่คาย.

ชิณณะ ว. แก่, เก่า, คร่ำคร่า. (ป.).

ชิด ๑ น. ผลไม้ชนิดหนึ่ง เนื้อคล้ายผลจาก.

ชิด ๒ ก. สนิท, ใกล้, เคียง, โดยปริ-ยายใช้ว่า พวานสนิท เช่นว่า มะยงชิด.

ชิเดนทรีย์ (แบบ) น. ผู้มีอินทรีย์อันชนะแล้ว, ผู้สำรวมอินทรีย์. (ป. ชิตินฺทฺริย).

ชิต ก. ชนะแล้ว. (ป.; ส.).

ชิตินทรีย์ (แบบ) น. ผู้มีอินทรีย์อันชนะ

แล้ว, ผู้สำรวมอินทรีย์. (ป.).

ชิน ๑ น. แร่ชนิดหนึ่ง โบราณหมายถึงตะกั่ว.

ชิน ๒ ก. คุ้นเคยมาก, รู้จักมาก.

ชิน ๓ ก. บุ เช่น บุทองแดง.

ชิน ๔ น. ผู้ชนะ, พระพุทธเจ้า, ใช้ประกอบกับคำอื่นเป็น ชินวร ชิเนนทร์ หมายความว่า พระพุทธเจ้า. (ป.). **ชินบุตร** น. พระสงฆ์. (ป.).

ชิโนรส น. พระสงฆ์. (ป.).

ชิ่น ก. สิ้น, หมด.

ชิ้น ๑ น. อัน, ก้อน, แผ่น, โดยปริยายหมายความว่า อันที่ดี, ส่วนที่ดี.

ชิ้น ๒ (ปาก) น. คู่รัก.

ชิม ก. ให้รู้รสเสียก่อน, กินลองดูเพื่อให้รู้รส, ลิ้ม. **ชิมลาง** ก. ชับทราบเหตุการณ์หรือนิมิตซึ่งแสดงว่าจะดีหรือร้าย.

ชิยา น. สายธนู. (ป.).

ชิระ ว. แก่คร่ำคร่า, ชำรุด. (ป.).

ชิรณะ ว. แก่คร่ำคร่า, ชำรุด.(ป.).

ชิรณัคคิ น. ไฟขาดุที่ทำอาหารให้ย่อย. (ป.).

ชิวหา น. ลิ้น. (ป.). **ชิวหาสดมภ์** น. ชื่อโรคลมทำให้ลิ้นกระด้างคางแข็ง.

ชีสา น. คำเรียกผู้เป็นใหญ่ (๑) เช่น ชีสาท่านไอนเอา ดีต่อ ก็ดี. (ยวนพ่าย).

ชี ๑ น. นักบวช, พระในพระพุทธศาสนา, หญิงที่นุ่งขาวห่มขาวโกนคิ้วโกนผมถือศีล, นักบวชหญิง. (สํ. ชี ใช้พูดต่อนามเป็นเครื่องหมายแห่งความยกย่อง). **ชีต้น** น. พระสงฆ์. **ชีปะขาว** น. นักบวชนุ่งขาว ; ตัวแมลงชนิดหนึ่ง มักตอมไฟเป็นกลุ่ม, ชีผะขาว หรือ ชีผ้าขาว ก็เรียก. **ชีเปลือย** น. นักบวชจำพวกหนึ่ง ถือเพศเปลือยกาย. **ชีพุก** น. พ่อ, ท่านพ่อ, เช่น ชะรอยชีพุก. (ม. คำหลวง ชูชก). (ชี.).

ชี ๒ น. ชื่อผักพวกหนึ่ง คือ ผักชีลา ผักชีล้อม.

ชี ๓ ก. ทำสิ่งของที่เป็นปุยเช่นสำลีหรือกลุ่มยาให้กระจายออก.

ชี น. ยาสีฟันโบราณ ใช้สีเพื่อให้ฟันดำ, สี หรือ ชี ก็เรียก.

ชี้ น. เรียกนิ้วที่สองนับแต่หัวแม่มือ. ก. เหยียดนิ้วนั้นตรงไปที่ใดที่หนึ่ง เพื่อให้เห็นสิ่งที่ต้องการ, เหยียดตรงไป, แนะนำ, บอกให้. **ชี้ขาด** ก. สั่งเด็ดขาด, วินิจฉัยเด็ดขาด. **ชี้แจง** ก. พูดให้เข้าใจชัดเจน.

ชี้ฟ้า น. ชื่อพริกชนิดหนึ่ง มีเม็ดมักชี้ขึ้นข้างบน. **ชี้สองสถาน** (กฎ) ก. การกะประเด็นข้อเท็จจริง คือ ชี้ว่าข้อใดรับกันในสำนวน ไม่ต้องสืบ และข้อใดไม่รับกัน ต้องสืบพยาน.

ชี้ผะขาว, ชี้ผ้าขาว น. ตัวแมลงชนิดหนึ่ง มักตอมไฟเป็นกลุ่ม, ชีปะขาว ก็เรียก.

ชีพ น. ความเป็นอยู่. (ป.). **ชีพจร** [ชีบพะจอน] น. เส้นโลหิตที่เต้นอยู่ตามร่างกาย.

ชีพิต น. ความเป็นอยู่. (ป. ชีวิต).

ชีพิตักษัย น. การสิ้นชีวิต, ตาย, ราชาศัพท์ใช้สำหรับหม่อมเจ้า ว่า ถึงชีพิตักษัย. (ป. ชีวิตกฺขย).

ชีระ ๑ (แบบ) ว. แก่คร่ำคร่า, ชำรุด. (ป.; ส.).

ชีระ ๒ ว. ว่องไว, เก่ง, เชี่ยว. (ส.).

ชีรณ [—ระนะ] ว. เก่า, แก่, ชำรุด, ยุ่ก, ย่อย; โบราณ เช่น ชีรณกถา ว่านิทานโบราณ, ชีรณฎีกา ว่าฎีกาโบราณ. (ป.; ส.). **ชีรณัคคิ** น. ไฟธาตุที่ทำอาหารให้ย่อย. (ป.).

ชีว (—วะ) น. ชีพ, ความเป็นอยู่; พระพุทธสัมคี เช่น ชีววาร. (ป.; ส.). **ชีวโลก** น. โลกของสัตว์เป็น (ตรงข้ามกับโลกผี); เหล่าสัตว์, มนุษยชาติ. (ส.).

ชีววิทยา น. วิชาว่าด้วยสิ่งที่มีชีวิต.

ชีวันตราย น. อันตรายต่อชีวิต, ความตาย. (ป.; ส.).

ชีวงคต (กลอน) ก. ตาย.

ชีวัน (กลอน) น. ชีวิต, สิ่งที่มีชีวิต.

ชีวา, ชีวี (กลอน) น. ชีวิต. (ส. ชีวี ว่าสัตว์มีชีวิต). **ชีวาตม์** (กลอน) น. ชีวิตของตน. **ชีวาลัย** (กลอน) น. ชีวิต เช่น ก็สิ้นชีวาลัยไปเมืองฟ้า. (มาลีวราช). ก. ตาย เช่น เพียงศรีอนุชาชีวาลัย.

ชีวิต น. ความเป็นอยู่. (ป.; ส.).

ชีวิตักษัย น. การสิ้นชีวิต, ตาย. (เมื่อเขียนเป็นชีพิตักษัย เป็นราชาศัพท์ชั้นหม่อมเจ้า). (ส.).

ชีวิตินทรีย์ น. ชีวิต. (ป.).

ชีวิน (แบบ) น. ผู้เป็นอยู่, ผู้มีชีวิต. (ส.).

ชืด ว. จืด, ไม่มีรส.

ชื่น ก. เบิกบานใจ, ปลื้มใจ, ดีใจ; สด, สดใส. **ชื่นมื่น** ก. ชื่นบาน เช่น ท้าวสามลพึงถ้อยค่อยชื่นมื่น. (สังข์ทอง).

ชื้น ว. เปียก, ชุ่ม, เยิ้ม, ไม่แห้งทีเดียว.

ชื่อ น. คำที่ตั้งขึ้นสำหรับเรียกคน, สัตว์, ที่, และสิ่งของ. **ชื่อว่า** สัน. แม้ว่า, เรียกว่า, นับว่า, เช่น ชื่อว่าเรือนมิ่งงามดังเรือนท้าว. (ม. คำหลวง ชูชก). **ชื่อเสียง** น. เกียรติยศ.

ชื้อ ว. เย็นเยือก, ชื้น, ร่ม.

ชุ (กลอน) น. ต้นไม้ เช่น กินลูกชุลุเพราหงาย. (ม. คำหลวง ทานกัณฑ์). (ศ. ชุ ว่าต้นไม้).

ชุก ว. มีมาก, มีบ่อย ๆ.

ชุกชี [ชุกกะชี] น. ฐานปูนสำหรับประดิษฐานพระประธาน.

ชุ่ง (โบ) สัน. จึ่ง, จวน, เช่น ครั้นชุ่งจะใกล้ อ้าค่อยผ้าย โชยชาย. (ลอ ๓๙๙).

ชุ้ง ว. โค้ง, คด.

ชุณห (แบบ) น. ขาว, สว่าง. (ป.). **ชุณหปักษ์** น. ข้างขึ้น.

ชุด ๑ น. เครื่องดักปลาชนิดหนึ่ง ถักด้วยหวายและเถาวัลย์เป็นตาห่าง ๆ.

ชุด ๒ น. เครื่องสำหรับจุดไฟ ทำด้วยกระดาษหรือด้ายเป็นต้น.

ชุด ๓ น. ลักษณะนามใช้เรียกของหรือคนที่คุมเข้าเป็นพวกกันได้, เรื่องหนึ่ง ๆ, ตอน.

ชุติ (แบบ) น. ความโพลง, ความรุ่งเรือง, ความสว่างไสว, ดวงดาว. (ป.; ส. ชฺยุติ)

ชุติมา น. ผู้มีความรุ่งเรือง. (ป.; ส. ชฺยุติมตฺ).

ชุน ก. ถัก, ถักประรอยผ้าให้เป็นเนื้อเดียวกัน น. เครื่องมือสำหรับถัก. (ข. ชุลฺ).

ชุบ ก. บำรุง, ยกย่อง, เช่น ชุบเลี้ยง; ทำให้เป็นขึ้น, ทำให้มีชีวิตขึ้น, เช่น ชุบคนที่ตายแล้วให้เป็น. ชุบตุ๊กตาให้มีชีวิต; ทำให้กล้า, ทำให้แข็ง, เช่น ชุบเหล็ก ชุบตัว; จุ่ม, แช่, จุ่มวัตถุลงไปในน้ำยาที่ประสมด้วยทอง เป็นต้น; (โบ) เขียนหนังสือด้วยหมึกเป็นต้น. **ชุบย้อม** ก. บำรุงเลี้ยงให้ดี, ยกย่อง. **ชุบสรง** น. ผ้าผลัดอาบน้ำเจ้านายหรือพระสงฆ์ เรียกว่า ผ้าชุบสรง. **ชุบอาบ** น. ผ้าผลัดอาบน้ำ เรียกว่า ผ้าชุบอาบ.

ชุบชู น. ชื่อของหวานอย่างหนึ่ง คล้ายกับลอยแก้ว.

ชุม ก. มาก เช่น ยุงชุม; รวมกัน เช่น ชุมค่าย, ชุมทาง, ชุมพล.

ชุ่ม ก. เปียก, ชื้น. **ชุ่มชื่น** ก. อิ่มเอิบใจ, เบิกบานใจ, สดชื่น.

ชุมนุม, ชุ่นุ่ม [ชุมนุม] (ใบ) น. กอง, หมู่, พวก. ก. รวมกัน.

ชุมพร [เลือนมาจาก อุทุมพร] น. มะเดื่อชนิดหนึ่ง ผลโต ใบไม่คาย ; ชื่อปลาเนื้ออ่อน.

ชุมพา น. สัตว์สี่เท้าชนิดหนึ่ง ขนยาวคล้ายแกะ.

ชุมเพ็ด น. ชื่อว่านชนิดหนึ่งใช้ทำยาได้.

ชุมรุม น. ที่พัก, ที่อาศัย.

ชุมสาย น. เครื่องสูงชนิดหนึ่ง เป็นรูปฉัตรสามชั้น มีสายไหมห้อย

ชุมแสง น. ต้นไม้ชนิดหนึ่งใช้ทำยาได้.

ชุมเห็ด น. ต้นไม้พวกหนึ่ง มีสองชนิด ชนิดหนึ่งใบเล็ก เรียกว่า ชุมเห็ดไทย อีกชนิดหนึ่งใบโต เรียกว่า ชุมเห็ดเทศ.

ชุ่ย ก. เสือกไป, เสือกให้ ; ทำหวัดๆ, ทำมักง่าย.

ชุลมุน [ชุนละ-] ว. วุ่นวาย, ขวักไขว่.

ชุลี [ตัดมาจาก อัญชลี] (กลอน) น. การประณมมือ, การไหว้.

ชุษณะ (แบบ) ว. ขาว, สว่าง. (สํ. โชฺยตฺสฺนา) **ชุษณปักษ์** น. ข้างขึ้น. (สํ. โชฺยตฺสฺนปกฺษ).

ชู ก. ยกขึ้นให้สูง, บำรุงให้ดีขึ้น. **ชูกลิ่น** ก. ส่งกลิ่น. **ชูใจ** ก. ทำให้ใจมีกำลังขึ้น. **ชูชีพ** น. เครื่องช่วยชีวิต, เครื่องพยุงตัวไม่ให้จมน้ำ. **ชูรส** ก. ทำให้มีรสขึ้น.

ชู้ น. คู่รัก, ผู้ล่วงประเวณี, การล่วงประเวณี, ชายผู้ร่วมประเวณีกับเมียเขา เรียกว่า เป็นชู้, หญิงที่มีสามีแล้วร่วมประเวณีกับชายอื่น เรียกว่า มีชู้.

เช็ค น. ใบเบิกเงินหรือถอนเงินจากธนาคาร (อ. Cheque). **เช็คไปรษณีย์** น. ใบสั่งจ่ายเงิน ซึ่งพนักงานเจ้าหน้าที่ไปรษณียาคารจำหน่ายให้แก่ผู้ซื้อ เพื่อนำไปขึ้นเงินที่ไปรษณียาคารอีกตำบลหนึ่ง.

เช้ง ว. เด่น, ฉูดฉาด.

เชงเลง น. เครื่องมือจับปลาชนิดหนึ่ง ทำด้วยซีกไม้ไผ่มัดด้วยหวาย รูปคล้ายขวด.

เช็ด ก. ถูให้แห้ง, ทำให้หายเปื้อน, ทำให้สะอาด, ถูผิว ๆ, เฉียดไปโดยเร็ว. **เช็ดหม้อ** น. วิธีหุงข้าวสุกด้วยรินน้ำข้าวออกเพื่อให้แห้ง.

เช็ดหน้า น. ไม้กรอบประตูหรือหน้าต่างแห่งตึก.

เชน น. ศาสนานิกายชินในอินเดีย.

เช่น น. อย่าง. ชนิด. ว. เหมือน. ใช้นำหน้าคำประสมได้ แปลว่า อย่าง เช่นเช่นนี้ ว่าอย่างนี้, เช่นใด ว่าอย่างใด.

เชย ก. สัมผัสเบา ๆ ด้วยความเอ็นดูหรือรักใคร่, ช้อนขึ้นเบา ๆ ด้วยความเอ็นดูหรือรักใคร่ เช่น เชยคาง, เชยแก้ม, โปรยลงมาชั่วคราว (สำหรับฝน), พัดมาเฉื่อย ๆ (สำหรับลม); สกัดงาเอาน้ำมัน เรียกว่า เชยน้ำมันงา. **เชยชม** ก. จับต้องดู, สรรเสริญ, ยกย่อง, เล้าโลม, จูบกอด.

เชรา [เชฺรา] (กลอน) น. ซอกผา, ห้วย. (ข.).

เชราะ [เชฺราะ] (กลอน) น. ทาง, ซอก, ทางน้ำเซาะ. ก. เซาะให้ลึกเข้าไปหรือเป็นทางเข้าไป.

เชริด [เชฺริด] (โบ) น. เทริด, เครื่องสวมศีรษะ.

เชลง [เชฺลง] (กลอน) ก. แต่ง, ประพันธ์. (ข.).

เชลย [ชะเลย] น. พวกข้าศึกที่จับมาได้. (ข.). **เชลยศักดิ์** ว. อยู่นอกทำเนียบนอกทะเบียน.

เชลียง [ชะเลียง] น. ชื่อเครื่องดินเผาที่ทำมาจากเมืองเชลียง ซึ่งอยู่ในแคนสวรรคโลก สุโขทัย.

เชวง [เชฺวง] (กลอน) ก. รุ่งเรือง, เลื่องลือ. (ป. เฉฺวง ว่าปรีชารุ่งเรือง).

เชษฐ ๑ [เชด] น. พี่ผู้เป็นใหญ่. (ป. เชฏฺฐ ; ส. เชฺยษฺฐ).

เชษฐ ๒ [เชด] น. เดือนอันมีพระจันทร์เพ็ญเสวยฤกษ์เชษฐา เรียกว่า เชษฐมาส คือเดือนเจ็ดตามจันทรคติ ตกในราวมิถุนายน, ถ้าพระจันทร์เพ็ญเกี่ยวมาทางดาวฤกษ์มูลา เรียกว่า เชษฐมูลมาส. (ป. เชฏฺฐ ; ส. เชฺยษฺฐ).

เชษฐา ๑ (กลอน) น. พี่.

เชษฐา ๒ น. ดาวฤกษ์ที่ ๑๗ มี ๑๔ ดวง เรียกว่า ดาวช้างใหญ่ หรือ ดาวงาช้าง หรือ ดาวคอนาก ก็ว่า. "อัษฐรัศมีนักษัตรสมบุรณผล บัญญัติเชษฐดารา" — สรรพสิทธิ). (ป. เชฏฺฐา ; ส. เชฺยษฺฐา).

เชอ เป็นคำใช้เข้าคู่กับคำ บำเรอ เช่น อันว่าอมิตดาก็อยู่บำเรอเชอภักดิ์. (ม. คำหลวงชูชก); จำนำบำรอเชอถนอม. (สรรพสิทธิ).

เช่า ก. ใช้ทรัพย์สิ่งของของผู้อื่นชั่วคราวโดย

ให้ค่าป่วยการซึ่งเรียกว่าค่าเช่า ; ซื้อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ไปบูชา เช่น เช่าพระ. **เช่าซื้อ** ก. ซื้อโดยผ่อนส่งเงินอย่างวิธีเช่า เมื่อส่งเงินครบตามหนังสือสัญญาแล้ว จึงได้กรรมสิทธิ์.

เช้า ๑ น. เวลาระหว่างย่ำรุ่งถึงเที่ยง. **เช้ามืด** น. เวลาจวนสว่าง.

เช้า ๒ (โบ) น. กระเช้า เช่น ครั้นเช้าก็หั่วเช้า. (ม. คำหลวง มัทรี).

เชาว์ ว. เร็ว. (ป. ชว).

เชาวน์ น. ความเร็ว, ความไว, ความเร็วของปัญญาหรือความคิด. (ป. ชวน).

เชิง ๑ น. ตีน เช่น เชิงเทียน, ชาย เช่น เชิงเลน. **เชิงกรวย** (กลอน) น. กรวยเชิง เช่น ภูษาเชิงกรวยรูจี. (อิเหนา). **เชิงกราน** น. เตาไฟปั้นด้วยดินยกตั้งได้ มีชานสำหรับวางฟืน; เรียกกระดูกตะโพกที่มีสัณฐานอย่างเชิงกรานว่า กระดูกเชิงกราน.

เชิงกราน

เชิงกลอน น. ไม้ประกับปลายเท้าตลอดชายคาเรือนแบบเก่า ; ไม้ประกับปลายจันทันตลอดชายคาเรือนแบบใหม่ที่ไม่มีเต้า. **เชิงชาย** น. ไม้เครื่องเรือนรูปแบน สำหรับรับชายคาเรือนที่ไม่มีกลอน, ถ้าเรือนมีกลอนเรียกว่า เชิงกลอน. **เชิงตะกอน** น. ฐานที่ทำขึ้นสำหรับเผาศพ. **เชิงทรง** น. เรียกนาชนิดที่ไม่มีทางจะบุกเบิกออกไปได้อีกว่า นาเชิงทรง, นาขอบเหล็ก ก็ว่า. **เชิงเทิน** น. ดินที่พูนขึ้นสำหรับกันหรือต่อสู้ข้าศึก.

เชิง ๒ ก. แง่งอน, กระบวน, ท่าที, ท่วงที, เช่น สั้นเชิง, คุมเชิง. **เชิงชั้น** น. กระบวนซับซ้อน, เล่ห์กล, อุบาย, ชั้นเชิง ก็ว่า **เชิงเดิน** น. ค่าป่วยการที่วิ่งเต้นทำธุระให้ เรียกว่า ค่าเชิงเดิน.

เชิงเวียน น. ชื่อลายชนิดหนึ่ง เช่น เอาพระจำเจิมเฉลิมเชิงเวียน. (ม. คำหลวง นครกัณฑ์).

เชิญ ก. ยอมให้ทำ, เช่น เชิญเถิด ; ขอร้อง, วิงวอน, ขอให้ทำ; นำไป, ใช้เฉพาะของสูง เช่น เชิญพระแสง.

เชิด ก. ยกชูขึ้น, แหงน, ให้ออกหน้า. น. ชื่อเพลงชนิดหนึ่ง, ท่าโขนท่าหนึ่ง. **เชิดฉิ่ง** น. ชื่อเพลงขับร้องชนิดหนึ่งคล้ายเพลงเชิด. **เชิดชู** ก. ยกย่อง, ชู, สรรเสริญ; แหงน.

เชิ้ต น. เสื้อชั้นในชนิดหนึ่ง. (อ. Shirt).

เชีย (โบ) ก. ไหว้, เช่น เชียเชิงเจ้าพ่อผัวแม่แง่. (ม. คำหลวง ทานกัณฑ์).

เชีย (โบ) ก. เชื้อ, มักใช้ประกอบกับคำเชิญ ว่า เชื้อเชิญ.

เชียง น. เป็นคำเรียกเมืองทางภาคพายัพและเหนือขึ้นไป เช่น เชียงใหม่, เชียงราย; เรียกชะมดชนิดหนึ่งว่า ชะมดเชียง; เรียกโกฐชนิดหนึ่งว่า โกฐเชียง.

เชี่ยน น. ภาชนะสำหรับใส่หมากพลู.

เชียบ ก. เงียบ เช่น เชียบเสียงสงสารองค์. (สมุทรโฆษ).

เชียม น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง.

เชียร ๑ (แผลงมาจาก ชีร) ว. แก่คร่ำคร่า, ชำรุด.

เชียร ๒ (แผลงมาจาก ชีร) ว. ว่องไว, เชี่ยว, แรง, เช่น เชียรเชียรในบาตรน้ำ. (แช่งน้ำ).

เชียรณ์ (แผลงมาจาก ชีรณ) ว. เก่า, ชำรุด, แก่, อุ่ย, ย่อย, โบราณ.

เชี่ยว ก. ชำนาญ, เก่ง, กล้า, แรง, เช่น น้ำไหลเชี่ยว. **เชี่ยวชาญ** ว. รู้คล่องแคล่ว, ชำนาญมาก.

เชื่อ ก. เห็นจริงด้วย, นับถือ, มั่นใจ; ซื้อโดยไม่ให้เงินสด. **เชื่อใจ** ก. ไว้ใจ. **เชื่อถือ** ก. นับถือ. **เชื่อฟัง** ก. ทำตามหรือประพฤติตามคำสั่งหรือคำสอน.

เชื้อ ๑ น. วัตถุสำหรับใส่สิ่งของเพื่อให้เกิดความเมาและเกิดฟูเป็นต้น, โดยปริยายหมายถึงสิ่งที่ทำให้ไฟติดเร็ว เรียกว่า เชื้อเพลิง, ทำให้โรคติด เรียกว่า เชื้อโรค; วงศ์, ว่านเครือ, เผ่าพันธุ์; อย่าง เช่น สามเชื้อ ว่าสามอย่าง. **เชื้อสาย** น. เผ่าพันธุ์.

เชื้อ ๒ ก. เชิญ เช่น สาวใช้เชื้อชูไป. (ม. คำหลวง ทศพร), มักใช้เข้าคู่กับคำเชิญว่า เชื้อเชิญ; ชื่อเพลงทำนองหนึ่ง, มักใช้เนื่องในการอธิษฐาน.

เชือก น. สิ่งสำหรับผูก ทำด้วยด้ายและป่านปอ ฯลฯ; ลักษณะนามเรียกช้างบ้านว่า เชือกหนึ่ง สองเชือก. **เชือกเขา** น. เถาวัลย์.

เชือง ว. คุ้น, ไม่เปรียว.

เชือด ก. ปาด, แร่, เถือ.

เชือน ว. แช, ไม่ตรงไปตรงมา, เขวไป. **เชือนแช** ก. เถลไถล.

เชื่อม น. ชื่อน้ำหวานที่เอาน้ำตาลเคี่ยวให้ใส,

วิธีทำของหวานอย่างหนึ่ง ใช้น้ำตาลเคี่ยวกับของที่ต้องการ. ก. ทำให้ติดประสมกัน, ประสานกัน, ต่อกัน. ว. ซึม, มิน.

เชื่อวัน เป็นคำใช้เข้าคู่กับคำ ทุกเมื่อ ว่า ทุกเมื่อเชื่อวัน. (ม. คำหลวง นครกัณฑ์).

แช ว. ช้า, เชือน; ไถล, ไม่ตรงไปตรงมา.

แช่ ก. หมักไว้, จมไว้ในน้ำ. **แช่อิ่ม** น. ผลไม้หรือของที่แช่น้ำตาลเชื่อม.

แช่ง ก. ตั้งใจพูดเพื่อให้เขาได้รับผลร้าย. **แช่งน้ำ** น. พิธีทำน้ำให้ศักดิ์สิทธิ์ในการถือน้ำ.

แชงมา น. ชื่อขนมชนิดหนึ่ง.

แช่ม ว. ชื่น, ยิ้มแย้มแจ่มใส. **แช่มช้อย** ว. งามน่ารัก. **แช่มชื่น** ก. เบิกบาน, สดใส, อิ่มเอิบในใจ.

แชรง [แชฺรง] (โบ) ก. แชง.

แชล่ม [แชฺล่ม] ว. แช่มช้อย, งดงาม.

แชะ (โบ) ก. แฉะ เช่น บเปื้อนแชะชำชล. (ม. คำหลวง วนปเวสน์).

โชก ว. เปียกมาก, ชุ่มมาก. **โชกโชน** ว. เปียกจนทั่ว.

โชค น. เคราะห์ คราวดี, คราวร้าย, โดยมากใช้ในทางดี.

โชงโลง น. เครื่องวิดน้ำรูปคล้ายเรือครึ่งท่อน มีด้ามถือผูกแขวนเข้ากับขาหยั่ง แล้วจับด้ามให้พุ้ยน้ำเข้าออกตามต้องการ.

โชดก น. ผู้รุ่งเรือง, ผู้สว่างไสว, ผู้ส่อง. (ป. โชตก).

โชติก น. ผู้มีความรุ่งเรือง, ผู้มีความสว่างไสว. (ป. โชติก).

โชต ว. สว่าง, รุ่งเรือง, โพลง. (ป.).

โชตก น. ผู้รุ่งเรือง, ผู้สว่าง, ผู้ส่อง. (ป.).

โชติ น. ความรุ่งเรือง, ความโพลง, ความสว่าง. (ป.). **โชติรส** น. แก้ววิเศษชนิดหนึ่งมีรัศมีรุ่งเรือง. (ป.).

โชติก น. ผู้มีความรุ่งเรือง, ผู้มีความสว่าง. (ป.).

โชน ว. โพลง, ไหม้จนทั่ว; ปราด, เชี่ยว, แรง, เร็ว.

โชมโรม น. ที่พัก, ที่ประชุม, ชมรม ก็ใช้.

โชย, โชยชาย ก. ลมพัดอ่อน ๆ, พัดเรื่อย ๆ; เดินกรีดกราย.

โชยงการ (ตัดมาจาก ราชโชยงการ) (กลอน) น. พระดำรัสของพระเจ้าแผ่นดิน, เช่น ภูวไนยผายโอษฐอื้น โชยงการ. (ตะเลง-

พ่าย ๒๙๑).

โชรม [โชฺรม] (โบ) ก. โชม.

ใช่ ว. ถูก, เป็น; บางแห่งเคยใช้เป็นคำปฏิเสธ แปลว่า ไม่ถูก, ไม่เป็น, เช่น ใช้ว่า ใช่คน, ใช่สัตว์ เป็นต้น.

ใช้ ก. บังคับให้ทำ; จับจ่าย, ชำระหนี้; เอามาทำให้เกิดประโยชน์แก่คน เช่น ใช้เรือ ใช้รถ เป็นต้น; ตอบแทน, ให้ทดแทน.

ใช้บน ก. แก้บน. **ใช้ใบ** ก. กางใบแล่นเรือ. **ใช้เรือ** น. ชื่อเพลงทำนองหนึ่ง. **ใช้สอย** ก. ใช้.

ไช ก. เจาะ.

ไชย ว. ดีกว่า, เจริญกว่า. (ป. เชยฺย). **ไชยเภท** น. เด็กที่มีอายุแต่เดือนที่หนึ่งไป เรียกว่า ไชยเภท.

ไชโย อ. เป็นคำเปล่งเสียงแสดงความดีใจ.

ซ

ซ พยัญชนะตัวที่สิบเอ็ด นับเป็นพวกอักษรต่ำ.

ซก ก. หยด, ตก, ใช้เป็นกริยาของน้ำ เช่น เหงื่อซก.

ซง้า น. บี้มะเมีย. (ไทยเหนือ).

ซด ก. สูดน้ำเข้าไปในปาก เช่น ซดน้ำร้อน.

ซน ๑ ว. เล่นไม่เป็นเรื่อง, อยู่ไม่สุข, ซอกแซก.

ซน ๒ ก. เอาพื้นที่ไหม้ไฟบ้างแล้วชุกเข้าไปให้ถึงไฟ.

ซ่น (โบ) น. ส่วนเบื้องหลังของเท้า, ส่วนท้าย เช่น ซ่นบื้น.

ซ้น ก. ร่นเข้าไป, ท้นเข้าไป, เคลื่อนเลยที่เดิม. (ใช้สำหรับข้อเท้าข้อมือเป็นต้น).

ซบ ก. ฟุบลง, ก้มลง. **ซบเซา** ว. ฟุบหน้าเหงาอยู่, ง่วงงุน, หงอยเหงาจับเจ่า, ไม่เบิกบาน.

ซม ก. ซึม, เชื่อมซึม. **ซมซาน** ว. งมงาย, ไม่รู้อะไร. ซานซม ก็ใช้.

ซวด (โบ) ก. เกินขนาด, นูนขึ้นสูงขึ้น, เช่น อันว่าสวภาพท้องบมิซวดเสมออก. (ม. คำหลวง ทศพร).

ซวดเซ ก. เอนไป, เอียงไป, จวนล้ม, เสียหลัก.

ซวดทรง น. รูปร่าง, สัณฐาน. โบราณใช้ว่า ทรวดทรง ก็มี.

ซวน ก. เซ, ตั้งตัวไม่ตรง.

ซวย ว. เคราะห์ร้าย, อาภัพ. (ข.).

ซอ ๑ น. ตอไม้ไผ่ที่เหลืออยู่ที่กอ.

ซอ ๒ น. ชื่อเครื่องสายชนิดหนึ่ง ใช้สีให้ดัง, ลักษณะนามว่า คัน. ก. ร้องเพลง, ขับร้อง, เช่น ขับซอขอราชเทียร ทุกเมือง. (ลอ ๒๑,๓๕,๓๐๙,๓๓๓,๓๓๔).

ซอก น. ตรอก, ทางแคบ, ที่แคบ, ช่องแคบ, ระหว่างที่แคบ เช่น ซอกหู. ก. ซุก, ซุกแทรกเข้าไป, ซ่อน. **ซอกซอน** ก. ซ่อน, ค้นคั้นไป, ซอนไซไป. **ซอกซัง** ก. ซุกซ่อน, ซ่อนเร้น, เช่น อย่าทันเห็นแม่ออก ชีสู่ชรอกชรังไป. (ม. คำหลวง กุมาร). **ซอกแซก** ก. ซุกลอดเข้าไปในที่แคบ, ค้นคั้นไป; แคะได้อย่างละเอียด, แคะได้อย่างจุกจิก. ว. คดเคี้ยว, ไม่ตรงไปตรงมา, ยอกย้อน.

ซอง น. ซอก, ช่องแคบ; ที่ซึ่งทำขึ้นเป็นช่องแคบสำหรับเอาช้างม้าเข้าไปไว้ เป็นที่บังคับ; เครื่องใช้ที่มีลักษณะแคบสำหรับสอดสิ่งของเข้าไว้ เช่น ซองธูป ซองพลู ซองจดหมาย, ซองบุหรี่; ระดมเตรียมตัวเข้าประจำหน้าที่ป้องกันศัตรู เรียกว่าประจำซอง; เครื่องจับปลาชนิดหนึ่งรูปคล้ายกระบอกแต่มีปากบานกว้าง มีงาแซงใส่ ก้นมีฝาไม้ไผ่เจาะรูปี่ด. น. เรือกไหชนิดหนึ่งรูปสูงๆ ว่า ไหซอง. **ซองมือ** น. ผ้ามือที่รวมนิ้วมือให้ห่อเข้า, อุ้งมือ. **ซองหาง** น. ซอกโคนหาง, เครื่องคล้องโคนหางช้างม้า.

ซ่อง ๑ ก. ร้องพร้อม ๆ กัน, ร้องสรรเสริญ, มักใช้ ซ้อง.

ซ่อง ๒ ว. เงื่อง. **ซ่องแซ่ง** ว. โซเซ, ไม่ประเปรียว.

ซ่อง ๓ น. ที่ประชุมลับ, หมู่ลับ, ที่ชุมนุมเกลี้ยกล่อมกำลังผู้คนอยู่ในที่ห่างไกลออกไป, ต่อมามักใช้เป็นความหมายในทางไม่ดี เช่น ซ่องโจร. ก. ประชุม. ในโคลงใช้เป็น ส้อง ก็มี. **ซ่องสุม** ก. มั่วสุมกันอยู่มาก ๆ. **ซ่องเสพ** ก. คบหากัน, ร่วมด้วยกัน, มักใช้ในการร่วมประเวณี.

ซ้อง ก. ร้องพร้อม ๆ กัน, ร้องสรรเสริญ, ระดมกัน, ทำพร้อม ๆ กัน เช่น ซ้องหัตถ์. บางทีใช้ว่า ซ่อง.

ซองแมว, ซ้องแมว น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง.

ซอแซ (ใบ; กลอน) ว. เสียงจอแจ.

ซ้อแซ้ (กลอน) ว. ซอแซ, เสียงจอแจ,

เช่น ผินหน้าปรับทุกข์กันซ้อแซ้. (สังข์ทอง).

ซอน ก. ซอนไป, เสียด, ชุก.

ซ่อน ๑ ก. บัง, แอบแฝง, เร้นไม่ให้เห็น. **ซ่อนกลิ่น, ซ่อนชู้** น. ไม้ดอกชนิดหนึ่ง ต้นเป็นกอ ดอกเป็นช่อตั้งขึ้น สีขาว. **ซ่อนหา** น. การเล่นของเด็กชนิดหนึ่ง.

ซ่อน ๒ (ถิ่น) ก. ช้อน, ต้อน, ใช้เผือกกั้นลำน้ำเพื่อจับปลา.

ซ้อน ก. ทับกัน, ว่ากันคนละทีในเชิงแข่งขัน เช่น เทศน์ซ้อน, แทรกเสริมกัน เช่น ฟันซ้อน, มะลิซ้อน; เสียงดังซ้ำกันถี่ ๆ เช่น เสียงปืน; จอดรถหรือเรือเรียงกันไปตามทางหรือตามคลอง เรียกว่าจอดรถหรือเรือซ้อนกัน. **ซ้อนซับ** ก. ทับกัน, หลายชั้น.

ซอม ว. เรียง, (?). เช่น พลูเก้าซอม. (สุบิน).

ซ่อม ก. ทำให้ดี, ทำให้บริบูรณ์คงเดิม; แทง; ทำให้แหลม, เสี้ยม. น. เหล็กที่มีง่ามใช้ประโยชน์ต่างๆ; เครื่องใช้ที่มีอาหารกินคู่กับช้อน; เรียกช้างสำหรับใช้ฆ่าคนว่าช้างซ่อม, เช่น ช้างพลายซ่อมตัวหนึ่งเป็นช้างเพชฌฆาต. (พงศ. เลขา). **ซ่อมแซม** ก. แก้ไขเพิ่มเติมของที่ชำรุดให้ดี. **ซ่อมแปลง** ก. แก้ไขดัดแปลงของที่ชำรุดให้ดีขึ้น.

ซ้อม ก. ทำข้าวกล้องให้ขาว เช่น ซ้อมข้าว; ซ้ำ, ทวน, เช่น ซ้อมความเข้าใจ; ทำให้ชำนาญ เช่น ซ้อมมือ; ทำทดลอง เช่น ซ้อมรบ. **ซ้อมค้าง** ก. พูดประสมเอาราวกับเป็นจริง, พูดลักเค้า, พูดตุ่ม. **ซ้อมซัก** ก. ถามซ้ำให้ได้ความดี, ซักซ้อม ก็ว่า. **ซ้อมพวน** ก. หีบอ้อยครั้งที่สอง. **ซ้อมใหญ่** ก. ซ้อมเหมือนของจริง.

ซอมซ่อ ว. ไม่ผึ่งผาย, ปอน.

ซอย ก. ทำถี่ ๆ เช่น ซอยเท้า, สับถี่ ๆ, ผ่าหรือตัดให้เป็นส่วนเล็ก ๆ; เรียกทางที่แยกออกไปทางใหญ่ เช่น ถนนซอย, คลองซอย.

ซะซร้าว [-ซ้าว] (กลอน) ว. เสียงร้องเซ็งแซ่.

ซะซ่อง (กลอน) ว. ซ่อง, เงื่อง.

ซะซอเซี้ย (กลอน) ว. เสียงนกร้องจอแจ.

ซะซิกซะแซ (กลอน) ว. เสียงร้องให้มีสะอื้น.

ซะซิบ (กลอน) ว. เสียง เช่น เสียงนกเล็ก ๆ ร้อง.

ซะเซาะ (กลอน) ก. เซาะ, ทำให้แหว่ง

เข้าไป, ทำให้พังเข้าไป.

ซะเซียบ (กลอน) ว. เงียบเชียบ.

ซัก ก. ทำให้สะอาด, ทำให้ขาว; ไต่ถาม, ไล่เลียง. **ซักซ้อม** ก. สอบให้แม่นยำ, สอบให้คล่อง. **ซักไซ้** ก. ไต่ถามไล่เลียงให้ถี่ถ้วน.

ซักส้าว น. การเล่นของเด็กชนิดหนึ่งดึงแขนกันไปมา.

ซัง น. ตอข้าวที่เกี่ยวรวงแล้ว; สิ่งที่เป็นเส้นๆ หุ้มยวงขนุน; แถนข้าวโพด; ตาตวดที่อยู่ตามมุม.

ซั้ง น. ที่ล่อปลาให้เข้าไปอยู่ ใช้ไม้ปักตามชายฝั่งลำแม่น้ำ เป็นรูปกลมบ้าง รีบ้าง ภายในสุมด้วยกิ่งไม้เพื่อล่อปลาให้เข้าอาศัย เมื่อเวลาจะจับก็เอาเผือกหรือวนล้อม แล้วก็เอาไม้ที่สุมนั้นออก. กร่ำ หรือ กล้ำ ก็ว่า.

ซังกะตาย, ซังตาย ก. แค่นทำ, ทำโดยไม่เต็มใจ, ขืนใจทำ.

ซังแซว น. ชื่อนกชนิดหนึ่ง ตัวดำ หางยาวๆ โตขนาดนกเอี้ยง, แซงแซว ก็ใช้.

ซัด น. ลูกไม้ชนิดหนึ่งสำหรับซุบผ้าให้มีกลิ่นหอม เรียกว่า ลูกซัด. ก. สาดไป, โปรยฟุ้งไป, ขว้างไป; ทอด เช่น ซัดลูกบาศก์, พุ่งไป เช่น ซัดหอก; กระแทกให้กระเด็นไป เช่น คลื่นซัด; ป้ายความผิดไปถึงคนอื่น; สลัด เช่น ซัดแขน; เบน เช่นว่าพระอาทิตย์ซัดใต้ซัดเหนือ; คำค่อนว่าหมายความว่าท่ม เช่นว่า ซัดแพรสี. **ซัดข้าวสาร** ก. สาดข้าวสารในการไล่ผี. **ซัดเซ** ก. เที่ยวไปไม่เป็นตำแหน่งแห่งที่. **ซัดทอด** ก. อ้างถึง, บ่งถึง. **ซัดน้ำ** ก. สาดน้ำในพิธีแต่งงานบ่าวสาว. **ซัดยา** ก. ใส่ยาลงในเบ้าที่หลอมโลหะในการเล่นแร่แปรธาตุ.

ซั้น ว. นั้น, รีบ, เร็ว, ถี่, ติด ๆ กัน.

ซับ ก. เอาของเช่นผ้าหรือกระดาษทาบลงที่น้ำเพื่อให้แห้ง, เรียกกระดาษที่ใช้ซับหมึกให้แห้งว่า กระดาบซับ, ซึม, กำซาบ เช่นที่น้ำซับ, รองในในการฝังเพชรหรือพลอยในกระเปาะแหวน. **ซับซ้อน** ก. ซ้อนกันยุ่งยาก, ทับกันเป็นชั้นๆ. **ซับซาบ** (ปาก) ก. ซึมซาบ. **ซับพระพักตร์** (ราชา) น. ผ้าเช็ดหน้า.

ซับซี้ (ใบ) ก. ซุบซิบพูดจากัน, กระซิบกัน.

ซัม (ถิ่น) ก. ซึม, กำซาบ.

ซั้ว ๑ ว. เสียงที่ไล่นกหรือไก่เป็นต้น.

ซั้ว ๒ (ถิ่น) น. ชื่อแกงที่ใส่ผักหลายอย่างประสมปลาร้า, แกงนพเก้า ก็เรียก.

ซา ๑ น. ชื่อเรือโบราณชนิดหนึ่ง.

ซา ๒ ก. ลดน้อย, ถอย, หย่อน, เบา.

ซ่า ๑ น. ชื่อส้มชนิดหนึ่ง เรียกว่า ส้มซ่า. ว. อาการที่ปรากฏแก่ร่างกายเมื่อเวลาขนลุกเป็นต้น.

ซ่า ๒ ว. เสียง เช่นเสียงน้ำตกแตกกระจาย.

ซ่า ๓ น. ชื่อปลาชนิดหนึ่ง.

ซาก ๑ น. ร่างที่ทรุดโทรมไปแล้วเหลือแต่เค้า.

ซาก ๒ น. ต้นไม้ขนาดใหญ่ มีทั่วไปในป่าเบญจพรรณ เนื้อหยาบ แข็งและหนักที่สุด ใช้เผาถ่านได้ดีมาก. (Erythrophlocum teysmannii).

ซาง ๑ น. ชื่อไม้ชนิดหนึ่งจำพวกไม้อ้อ มีปล้องยาว เรียกว่า ไม้ซาง.

ซาง ๒ น. โรคสำหรับเด็กอ่อนที่ขึ้นภายในเป็นเม็ด.

ซาง ๓, **ซ่าง** ๑ (ถิ่น) น. บ่อน้ำ.

ซ่าง ๒ น. ที่ยกพื้นไว้สูงสำหรับพระสงฆ์นั่งสวดพระอภิธรรม อยู่สี่มุมเมรุ, สำซ่าง หรือ ตดซ่าง ก็เรียก, สร้าง ก็ใช้.

ซาด น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง.

ซาน ก. เขไป.

ซ่าน ก. แล่น, กระจาย, แผ่, เอิบอาบ. **ซ่านเซ็น** ก. เรี่ยรายไป, กระจัดกระจาย.

ซาบ ก. ซึมเข้าไป, เอิบอาบเข้าไป. **ซาบซ่าน** ก. แล่นไปทั่วร่างกาย.

ซ่าโบะ น. ผ้าห่ม. (ช.).

ซ้าย ว. ตรงข้ามกับขวา.

ซาว ๑ ก. เอามือคนสิ่งของให้ทั่วเมื่อเวลาล้างน้ำ. **ซาวน้ำ** น. เครื่องกินกับขนมจีนปนกันหลายสิ่ง มีกุ้งแห้ง กระเทียม และส้มต่าง ๆ เป็นต้น.

ซาว ๒ ว. ทางเหนือใช้ว่า ๒๐.

ซ่าหริ่ม น. ขนมอย่างหนึ่งคล้ายลอดช่อง. (ช.).

ซ้ำ ก. ทำอีกอย่างเดียวกัน, มีเหมือนกัน, เหมือนกัน, ทำให้ได้รับความเจ็บหรือเสียหายอีก, เพิ่ม. **ซ้ำซาก** ก. ทำแล้วทำอีกอย่างเดียวกันร่ำไป. **ซ้ำสาม** น. เป็นคำว่าคนต่ำช้าไม่มีตระกูลดี.

ซิ ว. เป็นคำช่วยกริยาบอกความบังคับหรือ

เด็ดขาด เช่น ไปซิ มาซิ.

ซิก ๑ น. ชื่อแขกชาติหนึ่งอยู่ทางแคว้นปัญจาป.

ซิก ๒ ว. อาการที่เหงื่อกำลังไหลซึมออกมาตามตัว.

ซิกซี้ ก. เข้าหยอกยียวน.

ซิ่น น. ผ้าถุงสำหรับหญิงนุ่ง.

ซิบ ว. อาการของเหงื่อหรือเลือดที่ไหลออกน้อย ๆ.

ซิบซับ ก. พูดซุบซิบ, พูดกระซิบ.

ซิว น. ชื่อปลาตัวเล็ก ๆ ชนิดหนึ่ง, เรียกหางปลาที่มีลักษณะตีบเหมือนปลาซิวว่า ปลาหางซิว.

ซี ว. เป็นคำช่วยกริยาบอกความบังคับหรือเด็ดขาด เช่น มาซี ไปซี.

ซี่ น. คำเรียกของเล็ก ๆ ยาว ๆ ที่เรียงกันอันหนึ่งว่า ซี่หนึ่ง เช่น ฟัน, ลูกกรง; ลักษณะนามเรียกของเช่นนั้น. **ซี่โครง** น. กระดูกที่เป็นซี่ ๆ อยู่ตามสีข้าง.

ซีก น. ส่วนที่แบ่งออก, ครึ่ง, ใช้สำหรับมาตรานเงินโบราณเท่ากับ ๑/๘ ของเฟื้อง.

ซี้ซอน (กลอน) ว. ซอกซอน, ลี้ลับ.

ซีด ว. จาง, ไม่ผ่องใส, สีไม่สด, เผือด.

ซีป่าย น. ชื่อทหารกองหนึ่ง ในรัชกาลที่ ๔ เอาแบบมาจากทหารซีปอย.

ซึก ๑ น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง.

ซึก ๒ ว. แทรกอยู่, ซึ้งเข้าไป.

ซึ่ง สรรพนามใช้แทนนามที่อยู่ข้างหน้าโดยไม่ต้องระบุนามนั้นอีกครั้งหนึ่ง. บ. คำสำหรับนำหน้านามที่เป็นผู้ถูกกระทำ เช่น อาศัยซึ่งกัน เป็นต้น; ต่อ เช่น ทำซึ่งหน้า ว่าทำต่อหน้า.

ซึ้ง ว. ลึกมาก; รู้สึกซาบซ่านเข้าไปในจิตใจ.

ซึม ก. เอิบอาบไป, เล็ดลอดไปตามช่องเล็ก ๆ (สำหรับน้ำ). ว. เซื่อม, มึน. **ซึมซาบ** ก. เอิบอาบเข้าไปทั่วถึง. **ซึมทราบ** ก. รู้ละเอียด.

ซื่อ ว. ตรง, ไม่คด, เฉยอยู่, นิ่งอยู่. **ซื่อสัตย์** ก. ประพฤติตรงและจริงต่อ, ไม่คดโกงและไม่หลอกลวง.

ซื้อ ก. เอาเงินแลกกับของ. **ซื้อรู้** ก. เสียเงินไปโดยถูกลวง แต่ว่าเป็นความรู้ไว้.

ซุก ก. แอบ, แทรก, ซ่อนในที่ลับที่กำบัง, เอาของไปแอบแฝงไว้. **ซุกซน** ว. ซอกแซกเล่น, เล่นไม่เข้าเรื่อง, อยู่ไม่สุข. **ซุก-**

ซิก ว. ที่คับแคบ, ที่เป็นห้องเล็กห้องน้อย, ที่ซอกแซก.

ซุง ๑ น. ต้นไม้ที่ตัดเอามาเป็นต้น ๆ สำหรับเลื่อยออกเป็นแผ่นกระดาน.

ซุง ๒ น. เชือกที่ผูกอกว่าว เพื่อให้ว่าวต้านลมได้ตรงตัว.

ซุน ก. คอตก, ซวน, เซ.

ซุป น. อาหารน้ำชนิดหนึ่งต้มด้วยเนื้อหรือผัก. (อ. Soup).

ซุบซิบ ก. พูดกันเบา ๆ ไม่ให้คนอื่นได้ยิน.

ซุบซู่ ว. มีอาการหดห่อตัวอย่างคนเป็นไข้.

ซุ่ม ก. แอบแฝง, เร้น, ซ่อน. **ซุ่มคม** ก. ซ่อนความฉลาดไว้, ไม่อวดดี.

ซุ้ม น. ที่อยู่หรือที่พัก, รูปที่ทำคล้ายกระโจม เช่น ซุ้มประตู ซุ้มหน้าต่าง เป็นต้น, บางทีทำด้วยใบไม้, พุ่มไม้ที่มีลักษณะเช่นนั้น,

ซุ้มกระต่าย น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง. (Blinkworthia lycioides).

ซุ่มซ่าม ว. เซ่อซ่า, ตะกรุมตะกราม, ผลีผลาม.

ซุมแซว (โบ) (เสียง) ว. เซงแซ่, จอแจ.

ซุย ๑ น. มีดชนิดหนึ่งรูปเรียวแหลม.

ซุย ๒ ว. ร่วน, ยุ่ย, ไม่แน่น, ไม่เหนียว.

ซู่ ๑ ว. อาการที่ปรากฏแก่ร่างกายเมื่อเวลาขนลุก เป็นต้น, เสียงดัง เช่นเสียงฝนตกมาก ๆ. **ซู่ซ่า** ว. เสียงเอิกเกริก, มากหลาย, ครึกครื้น, คึกคัก; เสียงดังอย่างฝนตกมาก ๆ.

ซู่ ๒ (กลอน) ก. ลากไป, คร่าไป.

ซูดซาด ว. เสียง เช่นเสียงคนกระทำเมื่อเวลากินของเผ็ด.

ซูบ ว. ผอม, ซีด.

เซ ว. เอน, ซวน, ไข้. **เซซัง** ว. เก้กัง, ซ่องแซ่ง, อาการที่เดินไม่ตรง.

เซ็ก (กลอน) ก. เซ็งแซ่ เช่น เซ็กห้องเสียงหัว. (นิทราชาดริต).

เซ็ง ว. ซีด, จืด.

เซ่ง น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง.

เซ้ง ก. รับช่วงโดยเสียเงินให้เพื่อถือสิทธิในโรงร้านเป็นต้น. (ป.).

เซ็งแซ่ ว. อื้ออึง, เกรียวกราว, เอิกเกริก.

เซ็น ๑ น. ไม้ที่สอดเข้ากับลูกตั้งเรือนฝากระแชงอ่อนหรือฝาขัดแตะ.

เซ็น ๒ ก. ลงลายมือชื่อ. (อ. sign).

เซ่น ก. สังเวย, เอาอาหารให้ผีกิน.

เซนติกรัม [–กฺรัม] น. ชื่อมาตราชั่งตาม

วิธีเมตริก มีอัตราเท่ากับหนึ่งในร้อยของหนึ่งกรัม, อักษรย่อว่า ซก.

เซนติเกรด น. ปรอทที่วัดอุณหภูมิ แบ่งออกเป็น ๑๐๐ องศา เรียกว่า องศาเซนติเกรด.

เซนติเมตร น. ชื่อมาตราวัดตามวิธีเมตริก มีอัตราเท่ากับหนึ่งในร้อยของหนึ่งเมตร, อักษรย่อว่า ซม.

เซนติลิตร น. ชื่อมาตราตวงตามวิธีเมตริก มีอัตราเท่ากับหนึ่งในร้อยของหนึ่งลิตร, อักษรย่อว่า ซล.

เซรา [เซ๎รา] (กลอน) น. ซอกผา, ห้วย.

เซราะ [เซ๎ราะ] (กลอน) น. ทาง, ซอก, ทางน้ำเซาะ.

เซ่อ, เซอะ ว. โง่, ไม่รู้เท่าถึงการ, เก้อเขิน.

เซา ก. หยุดไป, ชะงักไป, หย่อนลงกว่าเดิม. ว. ง่วงงุน, เหงาหงอย.

เซ้าซี้ ก. จู้จี้, พูดรบกวนซ้ำไป.

เซาะ น. ซอกเขาเล็ก ๆ ที่น้ำเซาะให้เป็นทางลงมา. ก. ทำให้นหว่งเข้าไป, ทำให้พังเข้าไป, ทำให้เป็นลายลึกหรือรอยกว้าง เช่น เซาะเป็นลาย.

เซิง น. ที่รกเป็นสุมทุมมีใบไม้หรือหญ้าปกคลุมอยู่ข้างบน, ผมที่รุงรังอยู่บนศีรษะ. ก. ยก, ยกย่อง.

เซิ้ง ก. ร้องรำทำเพลงอย่างสนุกสนาน.

เซียน น. ผู้วิเศษ, ผู้สำเร็จ. (ป.).

เซียบ ว. เงียบ, สงัด.

เซียว ๑ ว. เนื้อแข็ง, เนื้อเป็นแกน. (สำหรับหัวเผือกหัวมันต่าง ๆ).

เซียว ๒ ว. ซีด, เหี่ยวแห้ง, ไม่สดใส, ไม่สดชื่น.

เซี่ยว ว. ไม่ตรง, เฉ.

เซี่ยวกาง น. รูปทวารบาลคือผู้รักษาประตู มักทำไว้สองข้างประตู.

เซื่อง ว. เงื่องหงอย, ซึม, ช้า.

แซ น. ชื่อเรือรบไทยบุราณ ใช้แห่เวลาเสด็จพระราชดำเนินทอดกฐิน.

แซ่ ๑ น. โคตร, วงศ์, เชื้อสาย. (ป.).

แซ่ ๒ ว. ดังอึง, ดังขรม, อึกทึก.

แซง ๑ น. ต้นไม้ชนิดหนึ่งคล้ายต้นปรือ.

แซง ๒ ก. ระวัง, แทรก, เสียด; เรียกช้าง ม้า เรือ คน ที่มีหน้าที่แทรกในกระบวนแห่.

แซงแซว น. ชื่อนกชนิดหนึ่ง ตัวดำ หางยาว ๆ ใดขนาดนกเอี้ยง. ซังแซว ก็ใช้.

แซด ว. เสียงที่ดังเช่นนั้น เช่นเสียงยุงบิน มามาก ๆ.

แซบ (ถิ่น) ว. อร่อย.

แซม ก. แทรก, เหน็บ, เสียบเข้าไปในระหว่าง, เอาดอกหรือหวายสอดเข้าไปแทนเส้นที่ชำรุดให้ดีขึ้น เช่น แซมกระบุง ฯ ล ฯ; เรียกม้าที่มีขนสีอื่นขึ้นแทรกว่า ม้าแซม.

แซยิด น. การทำบุญเมื่ออายุครบ ๖๐ ปีบริบูรณ์ ตามคติของจีน. (ป.).

แซ่ว ว. แกร่วอยู่.

แซะ ๑ ก. เอาเครื่องมือเช่นมีดหรือเสียมแทงดินหรือของอื่นช้อนขึ้นให้หลุดจากที่เดิมออกเป็นแผ่น ๆ.

แซะ ๒ น. ชื่อเอื้องชนิดหนึ่ง.

โซ ว. อดอยาก. **โซเซ** ว. ซวนไปมา, ทรงตัวไม่ใคร่อยู่.

โซ่ ๑ น. กระเหรี่ยง.

โซ่ ๒ น. เหล็กที่เกี่ยวกันเป็นข้อ ๆ เป็นสายยาวสำหรับล่ามต่างเชือก.

โซก ก. หยด, ตก, ใช้เป็นกิริยาของน้ำ เช่น เหงื่อโซก.

โซ่ง น. ชาวผู้ไทยที่นุ่งกางเกงดำ, ซงดำก็เรียก.

โซงโขดง น. การเกล้าผมของหญิงไทยสมัยโบราณ ซึ่งรวมเข้าไปเกล้าไว้บนขม่อมเป็นห่วงยาว ๆ โดยมากมีเกี้ยวหรือพวงมาลัยสวม. โองโขดง ก็ว่า. (สิบสองเดือน).

โซดา น. (๑) น้ำที่มีโซเดียมไบคาบอเนตเจือลงไปให้มีรสกร่อย ๆ มีก๊าซคาบอนไดออกไซด์ละลายและอัดไว้ในขวด เรียกว่า น้ำโซดา. (๒) โซเดียมไฮร็อกไซด์ เป็นสารประกอบในจำพวกด่าง จะเป็นก้อนหรือแท่งหรือเกล็ดก็ได้ เรียกว่า โซดาไฟ.

โซม ก. ชโลม, อาบ, ทา, โซก, โซก; คำบอกให้ช้างย่อตัว.

โซรม [โซม] ก. รุมกัน, ช่วยกัน. **โซรมประทยด** [-ทะยด] (กลอน) รุมกันต่าเปรียบ. **โซรมโรม** ก. รุมรบกัน. **โซรมศัสตราวุธ** ก. ระดมฟันแทงฟังศัสตราวุธเข้าไป.

ไซ ๑ น. เครื่องสานสำหรับดักปลา มีหลายชนิด เช่น ไซมาน ไซตั้ง ไซนอน.

ไซ ๒ น. งูปลาชนิดหนึ่ง.

ไซ ๓ น. ชื่อดาวฤกษ์ธนิษฐา.

ไซ ๔ น. หญ้าชนิดหนึ่ง ใบยาวแหลมคม.

ไซ้ ๑ ก. เขี่ย, คุ้ย, กิริยาที่นกหรือเป็ด

เอาปากเกล็ดขนหรือหาอาหาร. น. อาการที่ทำให้ปวดมวน เช่น ยาดำไซ้ท้อง.

ไซ้ ๒ ว. ใด, ไหน, อะไร.

ไซร้ [ไซ้] ว. เป็นคำสำหรับเน้นความหมายของคำหน้า มีความหมายไปในทางว่า อย่างนั้น, เช่นนั้น, ทีเดียว, ไสร้ ก็ใช้.

ฌ

ฌ พยัญชนะตัวที่สิบสอง นับเป็นพวกอักษรต่ำ.

ฌาน [ชาน หรือ ชานะ] น. การเพ่งอารมณ์จนใจแน่วแน่เป็นอัปปนาสมาธิ. ฌานนั้นจัดเป็น ๔ ชั้น เรียกชื่อตามลำดับที่ประณีตขึ้นไปกว่ากัน; ปฐมฌานมีองค์ ๕ คือ ยังมีตรึกซึ่งเรียกว่าวิตก และยังมีตรอง ซึ่งเรียกว่าวิจาร, เหมือนอารมณ์แห่งจิตของคนสามัญ, ซ้ำมีปีติ คือความอิ่มใจ และสุข คือความสบายใจ เกิดแต่วิเวก คือความเงียบ, กับประกอบด้วยจิตมีอารมณ์เป็นหนึ่งลงไป ซึ่งเรียกว่า เอกัคคตา; ทุติยฌาน มีองค์ ๓ ละวิตกวิจารเสียได้, คงอยู่แต่ปีติ และสุขอันเกิดแต่สมาธิ กับเอกัคคตา; ตติยฌานมีองค์ ๒ ละปีติเสียได้ คงอยู่แต่สุขกับเอกัคคตา; จตุตถฌานมีองค์ ๒ เหมือนกัน ละสุขเสียได้กลายเป็นอุเบกขา คือเฉย ๆ กับเอกัคคตา. ฌาน ๔ นี้จัดเป็นรูปฌาน เป็นรูปสมาบัติ มีรูปธรรมเป็นอารมณ์ สงเคราะห์เข้าในรูปาวจรภูมิ. (ป.).

ฌาปน [ชาปะนะ] น. การเผาศพ, การปลงศพ. (ป.). **ฌาปนกิจ** น. กิจเผาศพ. **ฌาปนสถาน** น. ที่เผาศพ.

เฌอ น. ต้นไม้. (ข.). **เฌอเอม** น. ชะเอม. (ข.).

ญ

ญ พยัญชนะตัวที่สิบสาม นับเป็นพวกอักษรต่ำ และเป็นตัวที่สุดของวรรคที่สอง, ใช้เป็นตัวสะกดในแม่กนในคำที่มาจากบาลีและสันสกฤต.

ญวน น. คนชาติหนึ่งอยู่ใกล้กับจีน.

ญัตติ น. คำประกาศให้สงฆ์ทราบเพื่อทำกิจของสงฆ์ร่วมกัน เรียกกันว่า คำผดุงสงฆ์; ข้อเสนอเพื่อลงมติ. (ป.).

ญาณ [ยาน หรือ ยานะ] น. ความรู้, ปัญญา, ปรีชาหยั่งรู้, ปรีชากำหนดรู้. (ป.). **ญาณทัสนะ** (แบบ) น. ความรู้ความเห็น. (ป.). **ญาณศาสตร์** น. ตำราพยากรณ์. (ส.).

ญาติ [ยาด] น. พี่น้องที่ยังนับรู้กันได้. (ป.). **ญาติดี** ก. ไม่กินกัน (หมายถึงการพนัน) และได้เสียด้วยกัน, เป็นพวกเดียวกัน. น. เรียกผู้เป็นปฏิปักษ์กันแต่ภายหลังกลับเป็นมิตรกัน ว่า ญาติดี. **ญาติเภท** (แบบ) น. การแตกระหว่างญาติ. (ป.).

ญาติกา น. ญาติ.

ญิบ ว. สอง เช่น ญิบพัน ว่า สองพัน. หญิบ ก็ใช้.

ญี่ (ใบ) น. ลูกชายคนที่สอง คู่กับลูกหญิงคนที่สองว่า อี๋.

ญี่ปุ่น น. คนชาติหนึ่ง อยู่ทางทิศตะวันออกแห่งจีน.

เญยธรรม, ไญยธรรม (แบบ) น. ธรรมที่ควรรู้. (ป. เญยฺยธมฺม).

ฎ

ฎ พยัญชนะตัวที่สิบสี่ นับเป็นพวกอักษรกลาง ใช้เป็นตัวสะกดในแม่กดในคำที่มาจากบาลีและสันสกฤต.

ฎีกา น. คำอธิบายขยายความ เช่น ฎีกาพาหุ; ชื่อคัมภีร์หนังสือที่แก้หรืออธิบายคัมภีร์อรรถกถา; หนังสือที่เขียนนิมนต์พระสงฆ์; ใบเบิกเงิน; ใบบอกบุญเรี่ยไร; คำร้องทุกข์ที่ยื่นถวายพระเจ้าแผ่นดิน, คำร้องหรือคำคัดค้านที่ยื่นต่อศาลสูงสุด; ชื่อศาลสำหรับตัดสินความชั้นสูงสุด เรียกว่า ศาลฎีกา. ก. ยื่นคำร้องหรือคำคัดค้านต่อศาลสูงสุด. (ใบ) น. ใบเรียกเก็บเงิน. (ป. ฏีกา).

ฏ

ฏ พยัญชนะตัวที่สิบห้า นับเป็นพวกอักษรกลาง ใช้เป็นตัวสะกดในแม่ กด ในคำที่มาจากบาลีและสันสกฤต.

ฐ

ฐ พยัญชนะตัวที่สิบหก นับเป็นพวกอักษรสูง ใช้เป็นตัวสะกดในแม่กด ในคำที่มาจากบาลีและสันสกฤต.

ฐกัด ก. ตระกัด, ขินตี, เช่น ฐกัดนี้แก่เฒ่า. (ม. คำหลวง ชูชก).

ฐากูร (แบบ) น. รูปเคารพ, เทพเจ้าที่นับถือ; ใช้เสริมท้ายคนที่มีชื่อเสียง เช่น โควินทฐากูร ชื่อผู้แต่งคัมภีร์กาพย์กลอน. (สํ. ฐกฺกุร).

ฐาน ๑ (ถาน) น. แท่น, ที่รอง, เช่น ฐานพระพุทธรูป เป็นต้น. (ป.). **ฐานเขียง** น. ฐานรองชั้นล่าง สำหรับรองฐานอื่น มีหน้ากระดานและลวดท้องไม้. **ฐานเชิงบาตร** น. ฐานรูปเชิงบัวหน้ากระดาน. **ฐานบัทม์** น. ฐานบัวหน้ากระดานบัวคว่ำบัวหงาย. **ฐานสิงห์** น. ฐานรูปสมมติจากสิงห์แบก.

ฐาน ๒ [ถานะ หรือ ถาน] น. ที่, ที่ตั้ง, เหตุ; หลักแหล่ง. (ป.). **ฐานกรณ์** น. ที่ตั้งและเครื่องทำให้เกิดเสียงในการพูด.

ฐานะ น. ตำแหน่ง. (ป.). **ฐานันดร** น. ลำดับแห่งยศบรรดาศักดิ์. (ป. ฐานนฺตร)

ฐานานุกรม น. ลำดับตำแหน่งยศพระสงฆ์ที่พระราชาคณะมีอำนาจตั้งสมณศักดิ์ให้ตามทำเนียบ. **ฐานานุรูป** น. สมควรแก่ตำแหน่ง. (ป.). **ฐานานุศักดิ์** ว. ตามควรแก่เกียรติศักดิ์ เช่น โดยลำดับฐานานุศักดิ์ (พงศ. เลขา).

ฐานีย (แบบ) ว. ควรแก่ตำแหน่ง, ควรตั้งอยู่ใน, มักประกอบท้ายศัพท์ เช่น ครุฏฐานีย ว่าตั้งอยู่ในฐานะเป็นครู. (ป.).

ฐาปน, ฐาปนา น. การก่อสร้าง, การแต่งตั้ง, การซ่อมแซม, การตั้งขึ้น. (ป. ฐปน).

ฐายี (แบบ) ก. ตั้งอยู่, ดำรงอยู่, มักประกอบท้ายศัพท์ เช่น กัปปัฏฐายี ว่าตั้งอยู่กัปหนึ่ง. (ป.).

ฐิต (แบบ) ก. ยืนอยู่, ตั้งอยู่แล้ว, มักประกอบท้ายศัพท์. (ป.).

ฐิติ น. การตั้งอยู่, การยืนอยู่, การดำรงอยู่; การเป็นไป, ความมีชีวิตอยู่, การหยุดอยู่, ความมั่นคง, ความอดทน; ตำแหน่ง, ที่อยู่; ข้อบังคับ, ข้อบัญญัติ, ความแน่นอน. (ป.).

ฑ

ฑ พยัญชนะตัวที่สิบเจ็ด นับเป็นพวกอักษรต่ำ ใช้เป็นตัวสะกดในแม่กด เฉพาะคำที่มาจากบาลีและสันสกฤตเท่านั้น.

ฑังส [ดังสะ] (แบบ) น. เหลือบ. (ป. ฑํส).

ฑาก (แบบ) น. ผักดอง, เมี่ยง. (ป.).

ฑาหะ [ทาหะ] (แบบ) น. ความร้อน, ไฟ. (ป.).

ฑาหก น. ผู้เผา, ไฟ. (ป.).

ฒ

ฒ พยัญชนะตัวที่สิบแปด นับเป็นพวกอักษรต่ำ ใช้เป็นตัวสะกดในแม่กด เฉพาะคำที่มาจากบาลีและสันสกฤต เช่น วัฒน์ และ วุฒิ เป็นต้น.

เฒ่า ว. แก่, มีอายุมาก. เถ้า ก็ใช้. เฒ่าแก่ น. ตำแหน่งข้าราชการฝ่ายใน; ผู้ใหญ่ที่เป็นประธานในการหมั้นและขันหมาก. เถ้าแก่ ก็ใช้.

ณ

ณ พยัญชนะตัวที่สิบเก้า นับเป็นพวกอักษรต่ำ ใช้เป็นตัวสะกดในแม่กนได้ด้วย.

ณ [นะ] บ. ใน, ที่, เป็นคำบ่งเวลาหรือสถานที่ว่าตรงนั้นตรงนี้.

ณรงค์ [ตัดมาจากคำ รณรงค์] น. การรบ; สนามรบ.

เณร เป็นคำละมาจาก สามเณร.

ด

ด พยัญชนะตัวที่ยี่สิบ นับเป็นพวกอักษรกลาง ใช้เป็นตัวสะกดในแม่กด.

ดก ว. มาก, หลาย, ดื่น. ดกดื่น ว. มาก หลาย, เกลื่อนกลาด.

ดง ๑ น. ป่า, ป่าสูง, โดยปริยายเรียกสถานที่ที่มีของสิ่งเดียวกันมาก ๆ. ดงดาน น.

ป่าทึบ. **ดงดิก** น. ป่าลึกเข้าไปไกล.

ดง ๒ ก. เอาหม้อข้าวที่เช็ดน้ำแล้วขึ้นตั้งไฟ เพื่อให้ระอุ.

ดั้ง (ถิ่น) น. กระด้ง.

ดงวาย (กลอน) (แผลงมาจาก ตังวาย) น. ของถวาย.

ดั้น ก. เดาไป, ผ่าไป, ดันไปข้างหน้า, เย็บเป็นผีเข็มขึ้นทีลงที ไปข้างหน้าเรื่อยไป ; ว่ากลอนสด. (ปาก) น. เรียกตัวจี๊ดว่า หนอนดั้น. **ดั้นถอยหลัง** ก. เย็บผ้าวิธีหนึ่งคล้ายวิธีดั้น แต่เมื่อจะแทงลงต้องย้อนมาแทงข้างต้นอีก.

ดนตรี น. ลำดับเสียงอันไพเราะ. (ส. ตนฺตรินฺ).

ดนัย, ดนย [ดะไน, ดะนะยะ] (แบบ) น. ลูกชาย. ลูกหญิงเรียกว่า ดนยา. (ป. ; ส.).

ดนุ, ดนู (แบบ) ส. ฉัน, ข้าพเจ้า. (ป. ; ส. ตนุ ว่า ตัวตน ; เล็กน้อย ; เบาบาง). **ดนุช** น. ผู้บังเกิดแต่ตน, ลูกชาย, เช่น ใกล้หัตถ์ดลดนุช. (ม. คำหลวง วนปเวสน์). (ป. ; ส.).

ดบัสวิน, ดบัสวี (แบบ) น. ผู้ประพฤติความเพียร, ฤษี. เพศหญิงว่า ดบัสวินี. (ส.).

ดม ก. ใช้จมูกสูดกลิ่น, สูดเอากลิ่น.

ดมไร น. ช้าง, โดยมากใช้ ดำไร, ดำรี. (ข. ฎํรี).

ดร [ดอน] (แบบ) น. พ่วง, แพ. (ป. ; ส.).

ดรงค์ [ดะ—] (แบบ) น. คลื่น, ละลอก. (ป. ; ส.).

ดรณี [ดะระนี] (แบบ) น. เรือ. (ป. ; ส. ตรณี : สิ่งที่แล่นไป).

ดรธาน [ดอระทาน] (ตัดมาจาก อันตรธาน) ก. หายไป, ลับไป.

ดรรชนี [ดัดชะนี] น. นิ้วชี้, ใช้ในราชาศัพท์ว่า พระดรรชนี. (ส.).

ดรุ [ดะรุ] (แบบ) น. ต้นไม้. (ป. ; ส. ตรุ).

ดรุณ น. เด็กรุ่น. ว. หนุ่ม, อ่อน, รุ่น. (ป. ; ส. ตรุณ). **ดรุณาณัติ** น. ตำแหน่งหัวหน้านักเรียน.

ดรุณี น. เด็กหญิงรุ่น. ว. สาว, อ่อน, รุ่น.

ดฤถี (โบ) น. ดิถี.

ดล ๑ น. พื้น, ชั้น, เช่น พสุธาดล. (ป. ; ส. ตล). **ดลภาค** น. พื้นราบ.

ดล ๒ ก. ถึง. (ข.).

ดล ๓ ก. ให้เป็นไป, ทำให้แล้ว, ตั้งขึ้น,

เผอิญให้เป็นไป, บันดาลให้เป็นไป. **ดลใจ** ก. เผอิญให้คิดขึ้น, บันดาลให้คิดขึ้น.

ดวง น. รูปกลม, ลูกกลม, รอยกลม, ดอก, ใจ, แบบรูปราศีที่บอกดาวพระเคราะห์เดินถึงราศีนั้น ๆ ในเวลาเกิดของคนหรือเวลาสร้างสิ่งสำคัญ เช่น บ้าน เมือง เป็นต้น ที่โหรคำนวณไว้ เรียกว่า ดวง ; เป็นคำเรียกสิ่งที่มีรูปกลม ๆ เช่น ดวงดาว, ดวงไฟ, ดวงตรา, และบางสิ่งที่ไม่มีรูป เช่น ดวงหทัย ดวงวิญญาณ เป็นต้น. **ดวงแก้ว** น. ชื่อดาวฤกษ์สวาติ. **ดวงใจ** น. เรียกหญิงที่รักหรือลูกที่รัก. **ดวงเดือนประดับดาว** น. ชื่อกลบทชนิดหนึ่ง ตัวอย่างว่า เจ็บจิตมิตรหมางค้างเขินขวย เวียนวนหลงลมงมงงงวย ฉาบฉวยรวยเร่อเชอถูกหาง. **ดวงสมร** น. หญิงที่รัก.

ด้วง ๑ น. ตัวแมลงหรือผีเสื้อที่ยังไม่มีปีก คล้ายตัวหนอน, แมลงพวกหนึ่งปีกแข็งที่กินเนื้อดอกไม้ ; ชื่อขนมอย่างหนึ่งเอาแป้งปั้นคล้ายตัวด้วง.

ด้วง ๒ น. เครื่องดักสัตว์ชนิดหนึ่งทำด้วยกระบอกไม้ มีคันมีสายห่วงรัด ; ชื่อขอชนิดหนึ่ง รูปคล้ายด้วงดักสัตว์.

ดวจ (กลอน) (แผลงมาจาก ดุจ) ก. เหมือน. คล้าย, เช่น, เพียง, ราวกะ.

ดวด ๑ น. ชื่อการเล่นชนิดหนึ่ง ใช้เบี้ยทอดแล้วเดินแต้ม. ว. เดี๋ยว, หนึ่ง. (ปาก) ทีเดียว.

ดวด ๒ ว. สูง.

ด่วน ว. รีบเร่ง, รวดเร็ว.

ด้วน ก. กุด, ขาด, สั้นเข้า.

ด้วมเตี้ยม ว. กระด้วมกระเตี้ยม, ด้วม ๆ-เตี้ยม ๆ, ค่อย ๆ ไป, ไม่คล่องแคล่ว.

ด้วย ว. เป็นคำแสดงกริยารวมกัน เช่น กินด้วย, นอนด้วย เป็นต้น. บ. เป็นคำนำหน้านาม เพื่อให้รู้ว่านามนั้นเป็นเครื่องใช้ เช่น ฟันด้วยมีด ทำด้วยไม้ ฯ ล ฯ. สัน. เพราะ, เหตุ. **ด้วยว่า** สัน. เพราะว่า.

ดอก ๑ น. ส่วนหนึ่งของพรรณไม้ที่ผลิออกจากลำต้นเพื่อสืบพันธุ์ ; ลวดลายที่เป็นรูปดอกไม้ตามผืนผ้าเป็นต้น ; เงินค่าป่วยการจากเงินต้น ซึ่งผู้กู้หรือผู้เอาของไปจำนำจะต้องใช้ให้, เรียกเต็มว่า ดอกเบี้ย ; ลักษณะของสิ่งของบางอย่าง เช่น ข้าวโพดดอกหนึ่ง. **ดอกจอก** น. ต้นของจอกที่ลอยอยู่ในน้ำ ; เรียกลายที่มีลักษณะเช่นนั้น ; เรียก

กระเพาะอาหารหยาบของสัตว์ เช่น วัว ควาย ซึ่งพลิกกลับแล้วมีสัณฐานคล้ายดอกจอก. **ดอกจัน** น. รูปกลม ๆ เป็นจัก ๆ ดังนี้ • **ดอกจันทน์** น. รกหุ้มเมล็ดจันทน์เทศ เรียกว่า ดอกจันทน์. **ดอกดั้ว** น. นมผู้หญิง, ผู้หญิง; เขาสัตว์ที่นิยมว่าเป็นของวิเศษ (คุ้มไฟไหม้บ้าน) เช่น เขาวัวบางชนิดในตำราเขาพระโค เรียกว่า เขาดอกดั้ว. **ดอกดิน** น. ดอกไม้ชนิดหนึ่งที่งอกออกจากดิน มีสีม่วง ไม่มีใบ ต้นอยู่ใต้ดิน ใช้เป็นผักหรือทำขนม. **ดอกถวายพระ** น. ดอกของผักชนิดไม่เป็นลูก เช่น ฟักทอง, บวบ, เรียกว่า ดอกถวายพระ. **ดอกบัว** น. ชื่อดาวฤกษ์บุษย; ชื่อนกชนิดหนึ่ง. (ลอ ๗๙). **ดอกบุก** น. ชื่อโรคมะเร็งชนิดหนึ่ง. **ดอกเบี้ย** น. ดอกของเบี้ยหรือเงิน หมายความว่าค่าป่วยการซึ่งผู้กู้เงิน หรือผู้เอาของจำนำจะต้องให้แก่เจ้าของเงิน. **ดอกมะขาม** น. ชื่อข้าวชนิดหนึ่งสีเหมือนดอกมะขาม. **ดอกมะตาด, ดอกไม้ตาด** น. ดอกไม้เพลิงชนิดหนึ่งทำด้วยกระบอกไม้บรรจุดินปืน จุดมีสีต่าง ๆ. (เพียบ อิหร่าน มะตัด ว่าดอกไม้เทียน)

ดอกไม้ น. พันเด็ก. **ดอกไม้จีน** น. ชื่อดอกไม้ของจีนใช้ใส่แกงร้อน; ดอกไม้กระดาษแบบจีน. **ดอกไม้เจ้า** น. ขุนเพ็ด. **ดอกไม้เทียน** น. ดอกไม้เพลิงชนิดหนึ่งรูปเหมือนเทียน จุดเป็นสีนวล. **ดอกไม้ไทร** น. ชื่อเพลงปี่พาทย์ทำนองหนึ่ง. **ดอกไม้น้ำ** น. ดอกไม้ไฟที่จุดในน้ำ. **ดอกไม้พวง** น. ชื่อเพลงยาวกลอักษรตัวอย่างว่า อนิจจาอ้อยกระไรเลยไม่เคยเห็นน่าน้ำตากระเด็นเป็นได้เช่นนี้. **ดอกไม้พุ่ม** น. ดอกไม้เทียนที่เสียบปลายซี่ไม้ไผ่ ทำเป็นชั้น ๆ คล้ายฉัตร แล้วจุดเวลาค่ำ. **ดอกไม้เพลิง, ดอกไม้ไฟ** น. เครื่องสำหรับจุดในงานต่าง ๆ ทำด้วยกระบอกไม้อ้อหรือไม้ไผ่เป็นต้น บรรจุดินจุด มีชื่อต่าง ๆ กันตามชนิด. **ดอกไม้ร่วง** น. ชื่อลายที่เขียนเป็นช่อดอกไม้จะะๆ ไม่ติดต่อกัน; ดอกไม้ที่ยังไม่ได้ร้อยเป็นพวง. **ดอกไม้รุ่ง** น. ดอกไม้เพลิงชนิดหนึ่งทำด้วยดินจุด, ใส่ในห่อกระดาษขดเหมือนไส้ไก่แขวนไว้ตามศาลาเพื่อจุดเวลาค่ำให้มีแสงสว่างตลอดรุ่งใช้แทนโคม. **ดอกไม้ไหว** น. ชื่อดอกไม้ที่ทำด้วยกระดาษบ้าง ด้วยทองบ้าง แล้วเอา

ลวดเล็ก ๆ ขดทำเป็นก้านไหว ๆ **ดอกรัก** น. ชื่อลวดลายชนิดหนึ่ง. **ดอกลำดวน** น. ชื่อขนมชนิดหนึ่ง. **ดอกลำโพง** น. เครื่องช่วยในการขยายเสียง รูปเหมือนดอกลำโพง, เรียกสั้นว่า ลำโพง. **ดอกเลิบ** น. รอยจุดขาวๆที่เกิดบนเล็บ. **ดอกหมาก** น. ชื่อเกล็ดชนิดหนึ่งขึ้นเป็นเม็ดขาว; สร้อยคอไก่ที่เป็นจุดขาว ๆ.

ดอก๒ (โบ) ก. ทำ เช่น ดอกขายหู ขายตา ดอกบนำพารู้. (ลอ ๕๙๒).

ดอก ๓ ว. เป็นคำประกอบให้ได้ความชัดขึ้น เช่น ฉันดอก ไม่ใช่คนอื่น, ทำไม่ได้ดอก เป็นต้น. (ปาก. มักใช้พูด หรอก). ก. หลอก เช่น บ้างดอกล้อแล้วโลมคืน. (ม. คำหลวง ชูชก).

ดอกกระทือ น. เป็นคำด่า.

ดอกทอง น. หญิงใจง่ายในทางประเวณี.

ดอกพ้อน น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง.

ดอกสร้อย น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง; ชื่อคำร้อยกรองชนิดหนึ่งมีลักษณะเหมือนสักวา.

ดอง ๑ น. วิธีห่มผ้าของพระอย่างหนึ่ง คือห่มเฉียงบ่า.

ดอง ๒ ก. แช่, หมัก.

ดอง ๓ น. การแต่งงาน เช่น กินดอง=กินเลี้ยงในพิธีแต่งงาน, เกี่ยวดอง=เกี่ยวข้องกันในการแต่งงาน.

ดอง ๔ น. ไม้สำหรับเกลี่ยฟางข้าว. ดองหาย หรือ กระดองหาย ก็เรียก.

ด่อง ๆ, ด้อง ๆ ว. หย่อง ๆ.

ด้อง ๑ น. ชื่อปลาชนิดหนึ่ง ตัวเล็ก มีเงี่ยงแหลมคล้ายปลาดุก.

ด้อง ๒ (ถิ่น-พายัพ) ว. ผอม.

ดองดึง น. ไม้เถาชนิดหนึ่ง มีหัวใช้ทำยาได้.

ดองหาย น. ไม้สำหรับเกลี่ยฟางข้าว, เรียกดอง ก็มี. ขอฉาย หรือ ตันฉาย ก็เรียก.

ดอด ก. ย่อง, แอบ, เล็ดลอดเข้าไป.

ดอน น. ที่สูง, ที่เขิน, ที่ห่างน้ำ, เนิน, โคก, โขด, เขิน. (ถิ่น-อีสาน) เรียกเกาะในแม่น้ำว่า ดอน; คำประพันธ์โบราณเขียนเป็น ดร ก็มี.

ด่อน ๑ น. ที่บึก, ที่สวม, เช่น ดอนตะไล.

ด่อน ๒ ว. เผือก, ขาว, ด่างขาว.

ด่อน ๓ น. เครื่องมือสำหรับแทงช้างเมื่อเวลาขี่ รูปเป็นเดือยแหลม ทำด้วยเหล็ก.

ดอม ๑ น. ราว, แถว, แนว, เช่น ดอมไพร.

ดอม ๒ น. เครื่องหอม. ก. ดม.

ดอม ๓ ว. ด้วย เช่น ลูกเขยแม่ยายจะไปดอม. (ขุนช้างขุนแผน).

ด่อม ว. คุ่ม เช่น สู่ชุ้มไพรเดียวด่อม. (ม. คำหลวง ทานกัณฑ์).

ด้อม ก. แอบย่องเข้าไป.

ดอย ๑ น. ภูเขา.

ดอย ๒ ก. ผูก, มัด, ตอก, ชก, ตี, ปา, ทอย.

ด้อย ก. ต้อย, ทรุด, ต่ำ, เสื่อม.

ดะ ๑ ว. ตะลุยไป.

ดะ ๒ ใช้นำหน้าคำที่ตั้งต้นด้วยตัว ต ในบทกลอน มีความแปลอย่างเดียวกับคำเติมนั้น เช่น ดะด่อน ดะดัก ดะดุ่ม.

ดะโต๊ะ น. ผู้เชี่ยวชาญกฎหมายอิสลาม.

ดะหมัง [-หฺมัง] น. เสนา. (ช.).

ดัก ก. วางเครื่องไว้ให้เข้ามาติด, ดอยสกัด. **ดักคอ** ก. พูดทายความคิดล่วงหน้าของผู้อื่นว่าจะทำอย่างนั้นอย่างนี้, พูดกันไว้ก่อนเพื่อให้กระดาก.

ดักดน (กลอน) ว. ลำบาก, ตรากตรำอยู่นาน, เช่น ชสนสะดุ้งดักดน. (ม. คำหลวง ทานกัณฑ์).

ดักดาน ว. ลำบาก, ตรากตรำอยู่นาน.

ดักเดีย ก. ลำบาก, ขัดสน, แกร่วอยู่.

ดักแด้ น. หนอนก่อนมีปีกกำลังอยู่ในปลอก เรียกว่า ดักแด้. ก. ลำบากเต็มแย่, ขัดสนเต็มแย่.

ดักษก (แบบ) น. ช่างไม้. (สํ. ; ป. ตจฺฉก).

ดักษณ [ดักสะนะ] (แบบ) น. เครื่องตัดและกรงสิ่งของ เช่น มีด, พร้า, บุ้ง, ตะไบ ; ตัวหารเฉพาะ (วิชาเลข) ; การตัด, การปอก, การทอน. (สํ.).

ดักษณี [–สะนี] น. ผึ้ง, ขวาน. (สํ. ; ป. ตจฺฉนี).

ดักษัน น. คนตัดไม้, ช่างไม้. (สํ.).

ดัง ๑ น. จมูก, ใช้ว่า ดั้ง ก็มี.

ดัง ๒ ก. บังเกิดเสียงขึ้น, ตรงกันข้ามกับค่อย.

ดัง ๓, **ดั่ง** ว. เช่น, อย่าง, ราวกับ, คล้าย, เหมือน. **ดังจริง** ว. อย่างจริง, จริงอย่างนี้. **ดังนั้น** ว. เช่นนั้น. **ดังนี้** ว. เช่นนี้. **ดังรือ, ดังฤๅ** ว. เช่นไร, เหตุไร, ไฉน. **ดังหนึ่ง** ว. เหมือนหนึ่ง; และใช้เป็นคำประกอบหน้าคำประสมอื่น ๆ ได้อีก เช่นเดียวกับข้างบนนี้.

ดั้ง ๑ น. เครื่องถือสำหรับป้องกันอาวุธรูปเป็นกาบกล้วย, โบราณใช้ว่า ด้างก็มี ; เสาที่

ตั้งรับอกไก่ ตั้งบนรอด, ถ้าตั้งบนขื่อ เรียกว่า ตั้งแขวน ; ชื่อเรือในกระบวนแห่ ; ชื่อช้างที่จัดเข้าในกระบวนทัพไปหน้าทัพ. ก. ป้องกัน.

ดั้ง ๒ น. จมูก, สันจมูก. ใช้ว่า ดัง ก็มี.

ดั้งเดิม ว. แรก, ก่อน, เก่าแก่.

ดัชนี [ดัดชะนี] น. ดรรชนี, นิ้วชี้. ดู ดรรชนี. (ป. ตชฺชนี).

ดัด ๑ ก. ทำให้น้อมไปตามต้องการ, ทำให้ตดหรือตรงตามประสงค์, ทำให้เที่ยงตรง เช่น พระดัดตดิตล โดยเยี่ยง ยุกตินา. (ตะเลงพ่าย ๑๖๑) ; ปลุก เช่น เดยดัดฤดีตาตื่นตรับ. (ม. คำหลวง ทานกัณฑ์). **ดัดจริต** ก. ฝืนกิริยาหรือวาจาให้เกินควร. **ดัดดั้น** ก. ดัดทางไป, ลัดทางไป, เช่น ก็รีบรัดดัดดั้นตามไป. (อิเหนา). ดั้นดัด ก็ใช้ เช่น ดั้นดัดลัดพงดงดาน. (รามเกียรติ์ ร.๑). **ดัดแปลง** ก. แก้ไขเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสม. **ดัดสันดาน** ก. แก้นิสัยให้ดีนดี.

ดัด ๒ ก. ดาด, กั้น เช่น ดัดพิดาน ว่า กั้นเพดาน.

ดัดปลัก น. เดือน.

ดัน ก. ใช้กำลังผลักค้ำหรือจุนให้เคลื่อนไป, ต้านไว้, ไม่ถอย; โดยปริยายว่า ดื้อ, ไม่ยอม. **ดันทุรัง** ว. ดื้อดึงไม่เข้าเรื่อง.

ดั้น ก. ดั้น เช่น ดั้นเมฆ, ฝ่าไป. น. ชื่อโคลงและร่ายประเภทหนึ่ง เรียกว่าโคลงดั้นหรือ ร่ายดั้น คู่กับ โคลงสุภาพ.

ดันเหิม ก. ดันเหิม, รื่นเริง, บันเทิงใจ, เช่น ดันเหิมหื่นหรรษาไมทย์. (ม. คำหลวง จุลพน).

ดับ ๑ ก. มอด, สูญ, หาย, ระงับ, หมดไป, สิ้นไป, ทำให้หมดไป.

ดับ ๒ น. คำกำกับชื่อปีในวิธีนับศักราชทางเหนือ ตรงกับเลข ๒.

ดับ ๓ (โบ) น. ลำดับ.

ดัมพ์ (แบบ) น. ทองแดง. (ป. ตมฺพ).

ดั้วเดี้ย ว. ด้วมเตี้ยม, ช้า.

ดัสกร [ดัดสะกอน] (แบบ) น. ข้าศึก. (ส. ; ป. ตกฺกร ว่าโจร, ขโมย).

ดัสกรี [ดัดสะกะรี] น. หญิงที่มากด้วยราคจริตและโทสจริต. (ส.).

ดา ๑ น. ชื่อแมลงชนิดหนึ่ง มีตามท้องนาหรือหนองน้ำในฤดูฝน มักเรียกกันว่า แมงดานา.

ดา ๒ ก. ประดังเข้าไป, เดินพร้อมกันเข้าไป, ประจันหน้า. ว. มาก, หลาย, เกลื่อนไป. **ดาดาษ** ว. มาก, เกลื่อนกลาด, ทั่วไป. ดาษดา ก็ใช้. **ดาดำ** ก. ดำล้วน.

ด่า ก. ใช้วาจาว่าผู้อื่นด้วยคำหยาบช้าเสวทราม. **ด่าทอ** ก. ด่า, ด่าตอบกัน.

ดาก น. ปลายลำไส้ที่ทวารหนัก; ไม้ที่สำหรับอุดก้นตะบันหรืออุดสิ่งอื่นที่มีรูปเช่นนั้น.

ด่าง ๑ น. สิ่งที่เกรอะออกจากเต้าของสิ่งต่าง ๆ มีรสกร่อย ๆ สำหรับทำยาและกัดสิ่งของ.

ด่าง ๒ ว. เป็นดวงจุดขาว ๆ ผิดจากสีพื้นเดิม. **ด่างพร้อย** ว. เป็นดวง ๆ จุด ๆ สีผิดจากเดิม, ไม่บริสุทธิ์, ไม่สะอาด.

ด้าง (โบ) น. ตั้ง เช่น แหลนไป่ติดด้าง. (ม. คำหลวง ชูชก).

ดาด ก. ลาด, ปู, จิง. ว. ค่อนข้างราบ, ไม่ชัน เช่น หลังคาดาด, ไม่รัดกุม เช่น สำนวนดาด. น. ผีชนิดหนึ่ง ทางราชการเรียกว่า ไข้ทรพิษ. **ดาดตะกั่ว** น. ชื่อไข้ทรพิษที่ออกหนาเป็นพืดดำ เรียกว่า ดาดตะกั่ว; ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง. **ดาดฟ้า** น. พื้นที่เป็นหลังคาของเรือหรืออาคาร.

ดาน ว. แข็ง, แน่น, ใช้สำหรับเรียกดินที่มีลักษณะแข็งแน่นอยู่ใต้พื้นดินลงไป, โดยปริยายเรียกสิ่งที่เป็นก้อนแข็งอยู่ในท้อง.

ด่าน น. แดน เช่น ด่านช้าง ว่าแดนที่อยู่ของช้าง, ทาง เช่น ด่านช้าง ว่าทางช้างเดิน; ที่สำหรับกักตรวจตราคอยระวังเหตุและป้องกันชายแดน.

ด้าน ๑ น. ข้าง, ทาง, ส่วน.

ด้าน ๒ ว. แข็ง, กระด้าง, ไม่มีมัน, ไม่มีเงา, จุดไม่ติด (ใช้พูดสำหรับของระเบิดได้ เช่น ปืนและประทัด เป็นต้น), ไม่อาย เช่น หน้าด้าน.

ดาบ น. มีดยาวชนิดหนึ่ง ใช้ในการสู้รบ.

ดาบส [—บด] น. ผู้บำเพ็ญตบะ คือ การเผากิเลส, ฤษี; เพศหญิงใช้ว่า ดาบสินี. (ป. ดาปส, ดาปสินี). ในบทกลอนใช้ว่า ดาวบส ก็มี เช่น ไปแต่งองค์ทรงไม้เท้าของดาวบส. (อภัย).

ดาม ๑ ก. ทาบ, ประกอบ, ประกับให้แข็ง, ปะ.

ดาม ๒ ก. ต้อม, เดินประกับไป, มักใช้เข้าคู่กับคำ ต้อม ว่า ดามต้อม เช่น มาอยู่ดามต้อมหน. (ม. คำหลวง มัทรี); ใช้

ว่า ด้าม ก็มี เช่น เสือสางด้ามต้อมทาง. (สอ ๗๒).

ด้าม น. ที่สำหรับถือ, พัน; ต้น, ทาง, เช่น โดยด้ามอาทิสวคนธ์. (ม. คำหลวง จุลพน); ผู้เผด็จด้ามตัณหา. (ม. คำหลวง ฉกษัตริย์); โดยด้ามอาทิทศธรรม. (ม. คำหลวง นครกัณฑ์); และราชผู้มีอยู่ในด้ามมารคธรรม. (ม. คำหลวง นครกัณฑ์).

ด้ามขิ้ว น. ชื่อพัดจีนที่คลี่ได้พับได้.

ดามพ์ น. ทองแดง, สิ่งที่ทำด้วยทองแดง. (ป. ตมฺพ; ส. ตามฺร). **ดามพวรรณ** ว. มีสีเหมือนทองแดง.

ดามร [ดาม —มฺระ] (แบบ) น. ทองแดง. (ดู ดามพ์).

ดาย ก. ถาก, ถาง, ตัด, ทำให้เตียน, ทำให้ว่าง. ว. ตะไป, ตะลุย, เช่น ดินดาย; เพิกเฉย, ไม่เอาใจใส่, เช่น ดูดาย; ทีเดียว, เท่านั้น, เช่น เดียวดาย, เปล่าดาย, พู้นมาดาย. (จารึกสยาม); ง่าย เช่น สะดวกดาย; โดด, เดี่ยว, เลย, ถ่ายเดียว, มักใช้ในที่สุดประโยค.

ด้าย น. สิ่งที่ทำด้วยฝ้าย เป็นเส้นสำหรับเย็บผ้าและถักทอเป็นต้น.

ดาร (แบบ) น. เสียง, เสียงดัง, เสียงสูง, เสียงแหลม. (ส.) ก. ฉลอง, ข้าม, เช่น ฝ่ายคนผู้ข้าใต้ดำรวจดารทาน. (ม. คำหลวง ทานกัณฑ์). (ป.).

ดารก, ดารา (แบบ) น. ดาว, ดวงดาว. (ป.; ส. ตารกา, ตารา). **ดาราบถ** น. ท้องฟ้า. (ส.).

ดารณี [—ระนี] น. เรือ

ดารา (แบบ) น. ดาว. (ป. ตารา). **ดาราศาสตร์** น. ตำราว่าด้วยดาว.

ดาล ๑ น. กลอนประตูที่ทำด้วยไม้สำหรับขัดตอนกลางของบานประตู เช่น ประตูใบสถ์, เหล็กสำหรับไขดาล เรียกว่า ลูกดาล, ช่องสำหรับไขดาล เรียกว่า ช่องดาล, ใช้ว่า ดาฬ ก็มี.

ดาล ๒ ก. เกิดขึ้น, เป็นขึ้น, มีขึ้น; ฟัน, ฝ่า (มือหรือเท้า) เช่น ดาลไต ว่าฝ่ามือ ดาลเชิง ว่า ฝ่าเท้า. (ม. คำหลวง ทานกัณฑ์; ดาลไต, ดาลเชิง). **ดาลเดือด** ก. บังเกิดความโกรธ, เดือด, เดือดดาล ก็ใช้. **ดาลโทสะ** ก. บังเกิดความโกรธถึงขนาด, ลุแก่โทสะ.

ดาลัด น. แก้ว. (ช.).

ดาลุ (แบบ) น. เพดานปาก. (ป.; ส.).

ดาลุช ว. เรียกสำเนียงอักษรเกิดจากเพดานในปากตามตำราบาลีและสันสกฤต, ได้แก่ สระ อิ อี และพยัญชนะวรรค จ กับ ย ล ศ. (ป.; ส.).

ดาว น. ดวงที่ส่องแสงสว่างประจำในฟ้าในเวลามืด นอกจากดวงอาทิตย์และดวงจันทร์ แต่ในตำราโหรรวมดวงอาทิตย์และดวงจันทร์ด้วย เรียกว่า ดาวนพเคราะห์; เรียกสิ่งที่มีลักษณะเช่นนั้น; เรียกเสื้อชนิดหนึ่งที่มีลายเป็นจุด ๆ อย่างรูปดาว ว่า เสื้อดาว; ชื่อลายประดับเพดานเป็นดวง ๆ มีหลายชนิด. **ดาวกระจาย** น. ชื่อต้นไม้ดอกชนิดหนึ่ง คล้ายต้นดาวเรือง แต่ดอกสีแดงอ่อน. **ดาวเรือง** น. ชื่อไม้ดอกอย่างหนึ่ง ดอกมีสีเหลือง ใบเป็นแฉก ๆ. **ดาวหาง** น. ชื่อดาวชนิดหนึ่งมีแสงเป็นหางยาว.

ด๋าว (กลอน) ว. อาการคั่น เช่น คั่นแต่ว ๆ คั่นยัน ๆ, เต่า, เต่า ๆ ก็ว่า.

ด้าว น. เขตแดน, แผ่นดิน, แว่นแคว้น, ด้าน เช่น ด้าวท้าย ว่าด้านท้าย.

ดาวดึงส์ น. ชื่อสวรรค์ชั้นที่ ๒ แห่งสวรรค์ ๖ ชั้นฟ้า ที่พระอินทร์ครอง. (ป. ดาวติส).

ดาษ, ดาษดา [ดาดสะดา] ว. เกลื่อนกลาด, มากหลาย, ดาษดื่น.

ดาหงัน [-หฺงัน] (กลอน) ก. ทำสงคราม, รบศึก. (ช.).

ดาฬ (โบ) น. ดาล ๑, กลอนประตู.

ดำ ๑ ก. มุดลงไป, ใช้เฉพาะน้ำ, บางทีคนด้วย เช่น ขอมดำดิน. **ดำหัว** น. ประเพณีทางภาคเหนือ ซึ่งกระทำในวันปีใหม่ เพื่อเป็นการแสดงความเคารพนับถือและรักใคร่ วิธีดำหัวคือ เขาเอาสิ่งของและน้ำที่ใส่เครื่องหอมเช่นน้ำอบไทยไปให้แก่ผู้ที่เคารพ และขอให้ท่านรดน้ำใส่หัวของตนเพื่อให้อยู่เย็นเป็นสุข.

ดำ ๒ ก. ปลูกข้าวกล้า. น. ชื่อที่นาชนิดหนึ่ง ซึ่งใช้ถอนต้นกล้ามาปลูก เรียกว่า นาดำ คู่กับ นาหว่าน ซึ่งใช้หว่านเมล็ดข้าวลงในนา. **ดำนา** ก. ปลูกต้นข้าวลงในนา. (ช. ดำ ว่า ปลูก).

ดำ ๓ ว. มีสีเช่นสีเขม่า, มืด. น. ชื่อมดชนิดหนึ่งตัวเล็ก ๆ สีดำ กลิ่นตัวเหม็นฉุน ทำรังอยู่บนต้นไม้ เรียกว่า มดดำ; ชื่อแมลงชนิดหนึ่ง ตัวสีดำอยู่ในน้ำ ชอบกัดกินต้นข้าวในนา เรียกว่า แมลงดำ; ใช้เป็น

ชื่อสิ่งของบางอย่าง โดยใช้ประกอบท้ายสิ่งนั้น เช่น ถั่วดำ ถั่วชนิดเมล็ดดำ ใช้ต้มน้ำตาล และใส่ข้าวต้มผัด เป็นต้น, ผ้าดำ ผ้าด้ายชนิดย้อมมะเกลือ ใช้เป็นผ้านุ่งไว้ทุกข์, ไม้ดำ ไม้สีดำแข็ง ใช้ทำเครื่องใช้ต่าง ๆ เช่น โต๊ะ ฯลฯ, ไผ่ดำ ไผ่ชนิดหนึ่งมีผิวเขียวจัด คล้ายไผ่ลำมะลอก, ข้าวเหนียวดำ ข้าวเหนียวชนิดหนึ่ง สีดำ, เสือดำ เสือชนิดหนึ่งจำพวกเสือดาว แต่ลายจมเป็นสีดำ, เป็นต้น.

ดำ ก. จมลงไป, ลึกลงไป, บึกหัวลง.

ดำ ๑ (โบ ; กลอน) น. ด้าม.

ดำ ๒ น. ผีเรือน.

ดำกล (แผลงมาจาก ถกล) ก. ก่อสร้าง, ตั้ง, ตั้งไว้, ในวรรณคดีหมายความว่างาม เช่น ดำกลดาดด้วยดวงดาว. (ม. คำหลวง จุลพน).

ดำเกิง (แผลงมาจาก เถกิง) ก. ขึ้น. ว. รุ่งเรือง, สูง, สูงศักดิ์ เช่น รื่นเริงดำเกิงไจยะย้าว. (ม. คำหลวง มหาพน).

ดำแคง ก. เลื่องลือ, ระบือไป, ดังสนั่น. (ข. แฤกง).

ดำดง น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง.

ดำนาณ (แบบ) น. เครื่องห้าม, เครื่องป้องกัน, เครื่องต้านทาน, ที่พึ่ง, ที่อาศัย. (ป. ตาณ ; ส. ตฺราณ).

ดำนาน น. เรื่องแสดงกิจการอันมีมาแล้วแต่ปางหลัง, เช่น ท้าวเอาดำนานพระมหาแพศยันตร. (ม. คำหลวง นครกัณฑ์) ดู ตำนาน ด้วย.

ดำนู (กลอน, แผลงมาจาก ตนู). ส. ฉัน, ข้าพเจ้า, เช่น กึ่งกายกามดำนู. (ม. คำหลวง ทานกัณฑ์).

ดำเนิน ก. ยกเท้าก้าวไป, ทำให้เป็นไป, ทำให้เดิน, เช่น ดำเนินงาน.

ดำเนียน ก. ติเตียน. (ข. ฎํเนียล).

ดำเนียร ว. ที่ผ่านมา เช่น อนึ่งจะชี้นิต ติดำเนียรดำนานสาร. (สมุทรโฆษ).

ดำบล (กลอน) น. ตำบล, ถิ่น, หมู่บ้านแห่งหนึ่ง ๆ.

ดำพอง, ดำโพง (กลอน, แผลงมาจาก ตะพอง) น. ส่วนที่นูนเป็นสองแง่อยู่เหนือหน้าผากช้าง เช่น พลอยผูกกระพัดรัดดำโพง. (ม. คำหลวง มหาราช).

ดำรง ก. ทรงไว้, ตั้งไว้, ทำให้คงอยู่, รักษา. ว. ตรง, เที่ยง.

ดำรวจ [—หฺรวด] (กลอน, แผลงมากจาก ตรวจ) ก. ตรวจตรา, พิจารณา, เช่น ฝ่าย คนผู้ข้าได้ดำรวจดารทาน. (ม. คำหลวง ทานกัณฑ์).

ดำรัส [—หฺรัด] (แผลงมาจาก ตรัส) น. คำพูดของเจ้านาย, แต่ใช้ว่า พระดำรัส. ก. พูด. (สำหรับเจ้านาย).

ดำริ [—หฺริ] (แผลงมาจาก ตริ) ก. คิด.

ดำรี น. ช้าง. ใช้ว่า ดำไร ก็มี. (ข.).

ดำรู ๑ (กลอน, แผลงมาจาก ตรู) ว. งาม, น่ารัก.

ดำรู ๒ (กลอน, แผลงมาจาก ตรู) น. ต้นไม้.

ดำไร น. ช้าง. ใช้ว่า ดำรี ก็มี.

ดำฤษณา น. ความปรารถนา, ความดิ้นรน, ความอยาก, ความเสน่หา. (ส. ตฤษฺณา; ป. ตณฺหา).

ดำเลิง (กลอน, แผลงมาจาก เถลิง) ก. ขึ้น, ทำให้เลื่องลือ เช่น ควันดำเลิงแลเหิ้นไกล. (ม. คำหลวง ทานกัณฑ์).

ดำแลง (กลอน, แผลงมาจาก แถลง) ว. ดัดแปลง, กล่าว, ชี้แจง, จำแลง เช่น ก็ดำแลงเพศเป็นดาบส. (ม. คำหลวง ชูชก).

ดำหนัก น. ดำหนัก เช่น ผิชยลเบื้องไพร พระดำหนัก. (ม. คำหลวง ชูชก).

ดำหนิ [—หฺนิ] (แผลงมาจาก ติ) ก. ติ, ทัก.

ดำอวด (กลอน) ก. จำอวด.

ดิก ว. แท้, ใช้สำหรับประกอบคำ ตาม และ กลม ว่า ตามดิก กลมดิก.

ดิก ๆ ว. ไหวหรือสั่นรัว, ใช้ว่า ไหวดิก ๆ.

ดิง, ดิ๊ง ก. ดีดทำเสียงดิง ๆ เช่น ดีดพิณ ใช้ว่า ดิงพิณ หรือ ดิ๊งพิณ. (ไทยใหญ่ ดิง ว่าพิณ).

ดิ่ง น. ลูกตุ้มสำหรับหาส่วนตรงและสำหรับหยั่งวัดน้ำ. ว. เที่ยง, ตรงลงมา.

ดิฐ ๑ ก. ตั้งอยู่, คงอยู่, เหลือหยู่, พักอยู่, หยุดอยู่. (ป. ติฏฺฐ).

ดิฐ ๒, **ดิตถ์** (แบบ) น. ท่าน้ำ. (ป. ติตฺถ).

ดิถี น. วันตามจันทรคติ, ใช้ว่าค่ำหนึ่ง สองค่ำ, ใช้ว่า ดฤถี ก็มี. (ป.; ส.).

ดิน น. พื้นโลกที่เราอยู่นี้, ชื่อธาตุอย่างหนึ่งในธาตุทั้งสี่ตามตำรา มีลักษณะแข้นแข็ง, วัตถุธาตุของพื้นโลกที่ใช้สำหรับปลูกพืชผลหรือปั้นสิ่งต่าง ๆ เป็นต้น, โดยปริยาย หมายความถึงผู้ที่อยู่บนพื้นโลก เช่น ฟ้าดินชม; เรียกงูชนิดหนึ่งว่า งูดิน. **ดินดำ** น. ผง

ถ่านประสมกำมะถันกับดินประสิว มีลักษณะระเบิดได้ ใช้ยิงปืน, ดินปืน ก็เรียก. **ดินแดง** น. ธาตุประสมละเอียดสีแดง ใช้ขัดเงินและทองแดง, ชื่อดินชนิดหนึ่งสีแดง ใช้ทาและย้อม. **ดินนวล** น. ดินประสมอย่างหนึ่งใช้ในการหล่อ; ผงขาว ๆ ที่ใช้ในการเคลือบสิ่งของ เช่นกระเบื้องมุงหลังคา. **ดินประสิว** น. ชื่อของชนิดหนึ่ง มักเกิดจากมูลค้างคาว สำหรับทำดินปืน. **ดินปืน** น. ผงถ่านประสมกำมะถันกับดินประสิว มีลักษณะระเบิดได้ ใช้ยิงปืน, ดินดำ ก็เรียก. **ดินระเบิด** น. ดินปืนอย่างแรง ใช้สำหรับระเบิดให้แตกหักทำลายไป. **ดินสัม** น. วัตถุใช้เป็นเครื่องขัด เป็นแท่ง มีลักษณะคล้ายดิน ใช้ขัดโลหะ. **ดินสอ** น. ดินชนิดหนึ่งที่มีเนื้อละเอียด เอามาเลื่อยเป็นแท่ง ๆ ใช้เขียนหนังสือบนสมุดดำ, บางอย่างทำด้วยแร่ชนิดหนึ่ง เรียกว่า ดินสอดำ, ทำจากสิ่งอื่นมีสีต่าง ๆ กันก็มี, ที่ทำจากหินชนวนก็มี เรียกว่า ดินสอหิน. **ดินสอพอง** น. ดินอย่างหนึ่งสีขาวใช้ทาตัวต่างแป้ง. **ดินสำลี** น. ชื่อดินระเบิดชนิดหนึ่ง. **ดินหู** น. ดินปืนอย่างแรงใช้โรยที่รางชนวนในการยิงปืนคาบศิลาสมัยโบราณ. **ดินอิหร่อบ** น. ดินปืนทำมาจากต่างประเทศ ใช้ต่างดินหู.

ดิ้น ก. แสดงอวัยวะสะบัดหรือฟาดไปมา. น. เครื่องปักลวดลายบนผ้าหรือแพรเป็นต้น มักทำด้วยเส้นเงิน ทอง และทองแดง. **ดิ้นรน** ก. จะให้พ้นจากทรมาน, อยากเกินไป.

ดิบ ว. ยังไม่สุก, ยังไม่ได้ทำให้สำเร็จรูป, ยังไม่ได้เปลี่ยนรูปและลักษณะเดิม, เรียกศพที่ยังไม่ได้เผาว่า ผีดิบ, เรียกด้ายสำหรับทอผ้าที่ยังไม่ได้ฟอกว่า ด้ายดิบ, เรียกผ้าที่ทอด้วยด้ายดิบว่า ผ้าดิบ; โดยปริยายหมายถึงคนที่ยังไม่ได้บวชพระ เรียกว่า คนดิบ.

ดิบดี [ดิบ—] ว. เรียบร้อย. บางทีใช้แยกกันหรือกลับกันก็ได้ เช่น ได้ดีได้ดิบ หรือ ได้ดิบได้ดี.

ดิรัจฉาน น. สัตว์เว้นจากมนุษย์. ใช้เป็นเดรัจฉาน หรือ เดียรัจฉาน ก็มี. (ป. ติรจฺฉาน ว่าสัตว์มีร่างกายเจริญโดยขวาง).

ดิลก [—หฺลก] น. รอยแต้มหรือเจิมที่หน้าผากเพื่อเป็นมงคล, เลิศ, ยอด, เฉลิม. (ป.; ส. ติลก ว่าไฝ, รอยตกกระที่ผิวหนัง).

ดิ่ว ว. แน่ว, ใช้สำหรับประกอบคำ ตรง ว่า

ตรงดิ่ว.

ดิ้ว น. หวายหรือไม้วงกลมสำหรับเสียบซี่กรงนก ; ชื่อไม้อันเล็กประมาณเท่านิ้วมือสำหรับเอาหวายผูกตรึงเข้ากับเซ็นฝาไม้ไผ่ ; ไม้ถือรูปแบนอย่างผักมะขาม ยาวราวศอกหนึ่ง ที่พวกนักเลงถือ.

ดิ้วเดียว ก. อ่อนหิวนัก.

ดิษฐ์ (โบ) น. ดิตถ์, ท่าน้ำ.

ดี ๑ น. เครื่องในคนและสัตว์เป็นถุงบรรจุน้ำข้นสีเขียว มีรสขมออกจากตับ สำหรับช่วยย่อยอาหาร. **ดีเกลือ** น. ของสิ่งหนึ่งเกิดในเกลือเมื่อยังอยู่ในนา เป็นเม็ดละเอียดสีขาว มีรสขม ใช้เป็นยาระบายหรือยาถ่าย. **ดีงู** น. สมอชนิดหนึ่ง ใช้ทำยา เรียกว่าสมอดีงู. **ดีเดือด** น. บ้ามีอาการคลั่งเป็นคราว ๆ, ใช้ว่า บ้าดีเดือด. **ดีบัว** น. ต้นอ่อนซึ่งอยู่ในเม็ดบัว. **ดีฝ่อ** ก. กลัวจนหมดสติ.

ดี ๒ ว. ลักษณะของคุณสมบัติที่เหมาะสมตรงข้ามกับความชั่ว ; งาม, ชอบ, เรียบร้อย, ไม่ชั่ว, ไม่ทราม, อาการที่กลับเป็นปรกติ เช่น ดีกัน. **ดีใจ** ก. ยินดี, เบิกบาน, ชอบใจ. **ดี ๆ** ว. ปรกติ, ไม่ผิด, เช่น อยู่ดี ๆ ก็มีคนเอาเงินมาให้. **ดีเนื้อดีใจ** ก. ยินดี, ชอบใจ, ปลื้มใจ. **ดีร้าย** ว. ชะรอย, บางที. **ดีละ, ดีแล้ว** ว. เป็นคำแสดงความหมายว่าพอใจ, เป็นคำแสดงความหมายว่า ไม่พอใจ. **ดีอกดีใจ** ก. ยินดี, ชอบใจ. ปลื้มใจ.

ดีฉัน ส. คำใช้แทนชื่อผู้พูดในที่สุภาพ, ตามแบบ ผู้หญิงใช้ว่า อีฉัน ผู้ชายใช้ว่า ดีฉัน.

ดีด ก. ลัด, ดัดขึ้น, ดัดขึ้น, ยกขึ้นด้วยแม่แรง, โดยปริยายหมายถึงอาการทำเหินห่างผู้ใหญ่ ไม่เข้าหน้า, เอานิ้วมือหรือไม้สะกิดให้ดังหรือเลื่อนไป เช่น ดีดพิณ ดีดลูกดีด ดีดนิ้ว ฯลฯ. **ดีดขัน** น. ชื่อแมลงชนิดหนึ่ง ตัวยาว ๆ ดีดตัวเองได้ดังเปาะ ๆ เด็กชอบจับมาใส่ขันให้ดีดกระทบขันมีเสียงดัง, แมงดีด ก็เรียก. **ดีดดิ้น** ก. สะบัดสะบิ้ง, เล่นตัว. **ดีดผ้าย** น. อาการที่เอาผ้ายใส่กระชุแล้วเอาไม้โก่งอย่างคันกระสุนดีดสายให้กระทบผ้าย เพื่อให้ผ้ายแตกเป็นปุย.

—**ดีดัก** ใช้เข้าคู่กับคำ หลายปี ว่า หลายปีดีดัก หมายความว่านานมาแล้ว.

ดีนาคราช น. ต้นไม้ชนิดหนึ่งเป็นเถามี

เกล็ดคล้ายกับเกล็ดงู สำหรับใช้ทำยา.

ดีบุก น. โลหะชนิดหนึ่งสีขาว.

ดีปลี น. ไม้เถาชนิดหนึ่ง ดอกมีรสเผ็ด ใช้ทำยา.

ดีผา น. หินสีดำเลื่อมคล้ายถ่านหิน ใช้ทำยา.

ดีพร [ดีบ] ว. กล้า, แข็ง, มาก, เช่น ม่ายเดือดดีพรในโลก. (ม. คำหลวง ทานกัณฑ์). (ส. ติวร; ป. ติพฺพ).

ดียา น. เส้นดำของหินลายหรือหินอื่น ๆ.

ดีหมี น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง มีรสขม ใบคล้ายมะไฟ มีอยู่ตามป่า ใช้ทำยา.

ดีหลี (ถิ่น) ว. แน่, แท้, แท้จริง, เช่น ธ ก็แจ้งจริงดีหลี. (ม. คำหลวง ทานกัณฑ์).

ดีหิน น. เส้นดำของหินลายและหินอื่น ๆ.

ดึก น. เวลามืดนานแล้ว, เวลาค่ำมากแล้ว, (ใช้แทนคำว่า สาย ในเวลากลางคืน). ว. ลึก เช่น ดงดึก. **ดึกดำบรรพ์** ว. นานลึกล้ำ. **ดึกดื่น** ก. ดึกมาก, ดื่นดึก ก็ว่า

ดึง ก. เหนี่ยวมา, ฉุดมา, รั้งมา, กระชากมา; ดึด เช่น ดึงพิณ ว่า ดีดพิณ. **ดึงดัน** ก. ถือรั้นตามใจตัว, ดื้อ. **ดึงดื้อ** ก. ไม่เชื่อถือความเห็นของใคร, ดื้อ.

ดึ่ง ก. ดิ่ง, ตรงลงไป.

ดึงสะ ว. สามสิบ. (ป. ติส).

ดื่ม ก. ลึก.

ดื่น ว. มาก, หลาย, ถมไป, เกลื่อนไป. **ดื่นดาษ** ว. มากกลาดเกลื่อนไป, ดาษดื่น ก็ว่า. **ดื่นดึก** ก. ดึกมาก, ดึกดื่น ก็ว่า.

ดื่ม ก. กินของเหลวที่เป็นน้ำ.

ดือ (กลอน) น. สะดือ เช่น ขุนช้างฉุดผ้าคว้าจับดือ. (ขุนช้างขุนแผน).

ดื้อ, ดื้อดึง ว. ไม่เชื่อฟัง, ว่ายาก, สอนยาก. **ดื้อดัน** ว. ว่ายากและขัดขืน. **ดื้อด้าน** ว. ว่ายากอย่างไม่มีความอาย. ก. ทื่อ, ไม่คม. (ใช้สำหรับมีด).

ดุ ก. พูดทักท้วงด้วยความโกรธ, ว่ากล่าวด้วยความโกรธ, พูดให้กลัว. ว. ร้ายกาจ, เหี้ยมโหด. **ดุดัน** ว. ใจร้ายและห้ามไม่ฟัง.

ดุก น. ชื่อปลาไม่มีเกล็ดพวกหนึ่ง ริมหูทั้งสองข้างมีเงี่ยงแหลม มีหลายชนิด เช่น ดุกอุย ดุกด้าน ดุกทะเล.

ดุกดิก ก. ยักไปยักมา, ไม่นิ่ง.

ดุ้ง ว. กด, นูน, สูงขึ้น, งอขึ้น, โก่งขึ้น.

ดุ้งดิ้ง ว. สะบัดสะบิ้ง, เล่นตัว, ดิดดิ้น, ดุ้งดิ้ง ก็ว่า.

ดุจ [ดุด หรือ ดุจะ] ว. เหมือน, คล้าย, เช่น, เพียงดัง, ราวกะ, บางทีในกลอนใช้ว่า ดวจ ก็มี. **ดุจดัง, ดุจหนึ่ง** ว. เหมือน, คล้าย, เช่น, เพียงดัง, ราวกะ.

ดุด ก. กิริยาที่หมูเอาจมูกดุนดิน.

ดุน ก. รุนไป, ไสไป; ทำให้นูนขึ้น, หนุน.

ดุ้น น. ท่อน, อัน, โดยมากใช้กับไม้ เช่น ดุ้นฟืน.

ดุบ ๆ ว. เต้นตุบ ๆ.

ดุม น. ส่วนกลางของล้อเกวียนหรือล้อรถที่มีรูสำหรับสอดเพลา; เครื่องกลัดกันเสื้อผ้าไม่ให้แยกออกจากกัน ทำเป็นเม็ด, ลูกดุม ก็เรียก.

ดุ่ม, ดุ่ม ๆ ว. อาการเดินอย่างตั้งใจจะให้ถึง หรือที่เรียกว่าก้มหน้าเดิน เพื่อไม่ดูอะไรหรือแวะเวียน.

ดุรค [ดุรด หรือ ดุระคะ] (แบบ) น. ม้า. (ป.; ส. ตุรค ว่าสัตว์ไปเร็ว).

ดุรงค์ น. ม้า เช่น เทียมดุรงค์รวดเรี่ยว. (ม. คำหลวง ทานกัณฑ์). (ส.).

ดุรงคี น. ม้าตัวเมีย; คนขี่ม้า, ทหารม้า. (ส. ตุรงฺคินฺ).

ดุริยะ น. เครื่องดีดสีตีเป่า. (ป. ตุริย).

ดุริยางค์ น. องค์ของเครื่องดีดสีตีเป่า. (ป. ตุริย+องฺค). **ดุริยางค์จำเรียง** น. ชื่อกลบทชนิดหนึ่ง.

ดุล น. ตราชู, คันชั่ง, มาตราชั่งน้ำหนักโบราณ เช่นทองคำหนัก ๒๐ ชั่ง เรียกว่า ดุลหนึ่ง; ชื่อราศีที่หก เป็นกลุ่มดาวรูปคนถือคันชั่ง. ว. เสมอ, เสมอกัน เช่น งบดุล; ทำให้เสมอกัน เช่น ส่วนดุล. (ป.; ส.). **ดุลพินิจ** น. การวินิจฉัยเห็นสมควร. **ดุลภาค** น. ภาวะที่เสมอกัน.

ดุลย์ น. ความเท่ากัน. ว. เท่ากัน, เสมอกัน, เหมือนกัน. (ป.; ส.).

ดุษฎี [ดุสดี] น. ความยินดี, ความชื่นชม. (ส.). **ดุษฎีบัณฑิต** น. ผู้ได้รับปริญญาเอก. **ดุษฎีมาลา** น. ชื่อเหรียญสำหรับศิลปวิทยา. **ดุษฎีสังเวย** น. จำพวกฉันท์สำหรับกล่อมช้าง.

ดุษณี, ดุษณีภาพ น. นิ่ง, ความนิ่ง. (ป. ตุณฺหี; ส. ตุษฺณีม).

ดุษิต, ดุสิต น. สวรรค์ชั้นที่ ๔ ในฉกามาพจร. (ป. ตุสิต).

ดุเหว่า [—เหฺว่า] น. ชื่อนกชนิดหนึ่ง ตัวดำ ย่อมกว่ากาเล็กน้อย บางทีก็มีลายจุด

ขาว ๆ. ถาเหว่า ณีเรียก.

ดู ก. ใช้ตาเพื่อให้เห็น, แล, มอง, เห็นจะ เช่น ดูจะเกินไปละ, ทาย เช่น ดูโชค. **ดูแคลน** ก. ดูหมิ่นเพราะเห็นเขาขัดสน. **ดูใจ** ก. ลองดูน้ำใจ, ดูหน้าไว้อาลัยขณะจะสิ้นใจ. **ดูดอมดูดาย** ก. ละทิ้ง เช่น บมิควรดูดอมดูดาย.(สมุทรโฆษ). **ดูดาย** ก. ไม่เอาใจใส่, เพิกเฉย. **ดูดู๋, ดูหรู** ว. เสียงแสดงความแค้นใจ. **ดูถูก** ก. ดูหมิ่นเพราะเห็นเขาต่ำต้อย. **ดูเถิด** ว. คำบอกกล่าวให้รับรู้ไว้. **ดูเบา** ก. เห็นเป็นการเล็กน้อย, เห็นไม่เป็นสำคัญ. **ดูรี** ว. เสียงแสดงความแปลกใจ. **ดูแล** ก. เอาใจใส่, ปกปักรักษา, ปกครอง. **ดูหมิ่น** ก. ดูถูกว่าไม่ดีจริงไม่เก่งจริง. **ดูหมิ่นถิ่นแคลน** ก. ดูถูกว่ามีฐานะต่ำต้อย. **ดูเหมือน** ว. เข้าใจว่า, คะเนว่า.

ดูกร, ดูก่อน, ดูแน่ะ, ดูรา บ. คำกล่าวเพื่อให้ผู้ฟังด้วยรู้ตัว, คำเตือนให้รู้ตัว.

ดูด ก. สูบเข้ามาด้วยปาก, สูบเข้ามาด้วยกำลัง. **ดูดดึง** ก. เหนี่ยวเข้ามาด้วยกำลังอย่างหนึ่ง เช่น แม่เหล็ก. **ดูดดื่ม** ก. ซาบซึ้ง.

เด ว. มาก, หลาย, ดื้น.

เด๋ ว. โด่, ยืดตรง.

เดก ว. กระเดก, ไยก, ไดลง.

เด็ก น. คนที่มีอายุน้อย, นับตามความนิยมกัน ต่ำกว่า ๑๕ ปี. **เด็กชา** น. ข้าราชการชั้นผู้น้อยจำพวกรับใช้ในกรมมหาดเล็ก.

เดคากรัม [—กฺรำ] น. ชื่อมาตราชั่งตามวิธีเมตริก มีอัตราเท่ากับสิบกรัม, อักษรย่อว่า ดคก.

เดคาเมตร น. ชื่อมาตราวัดตามวิธีเมตริก มีอัตราเท่ากับสิบเมตร, อักษรย่อว่า ดคม.

เดคาลิตร น. ชื่อมาตราตวงตามวิธีเมตริก มีอัตราเท่ากับสิบลิตร, อักษรย่อว่า ดคล.

เดง ก. ลัดขึ้นด้วยกำลังดีดในตัวเอง.

เดจ ก. ขาด เช่น มุขเดจ. (ข. ดัจ).

เดช, เดชะ [เดด,—] (แบบ) น. ความร้อน, ไฟ, อำนาจ. (ป. เตช ; ส. เตชสฺ).

เดชน์, เดชนะ (แบบ) น. ลูกศร. (ป. ; ส.).

เดโช น. อำนาจ, ความร้อน, ไฟ. **เดโชชัย** น. ความชนะด้วยอำนาจ. (ป. ; ส.). **เดโชพล** น. กำลังแห่งอำนาจ.

(ป. ; ส.).

เดซิกรัม [—กฺรำ] น. ชื่อมาตราชั่งตามวิธีเมตริก มีอัตราเท่ากับหนึ่งในสิบของกรัม, อักษรย่อว่า ดก.

เดซิเมตร น. ชื่อมาตราวัดตามวิธีเมตริก มีอัตราเท่ากับหนึ่งในสิบของเมตร, อักษรย่อว่า ดม.

เดซิลิตร น. ชื่อมาตราตวงตามวิธีเมตริก มีอัตราเท่ากับหนึ่งในสิบของลิตร, อักษรย่อว่า ดล.

เดิด ก. ทำให้ขาดด้วยเล็บ. ว. เฉียบขาด, เก่ง, ตัดขาด, ทีเดียว, เป็นอันขาด, เช่น ดีเดิด, ไม่เอาเดิด. **เดิดขาด** ว. เฉียบขาด, ไม่กลับกลอก, ว่าอย่างใดทำอย่างนั้น. **เดิดดวง** (ปาก) ว. ดีเด่นทีเดียว. **เดิดเดี่ยว** ว. ตัดสินใจทำอย่างสิทธิ์ขาด ไม่ย่อท้อ.

เดน น. ของเหลือที่ไม่ต้องการแล้ว, ของที่เหลือเลือกแล้ว.

เด่น ว. นูนขึ้นหรือยื่นออกเห็นได้ชัด, ชัด, จะแจ้ง, ไม่มีอะไรบัง.

เดนมาร์ก [—หฺมาก] น. ชื่อชนชาติหนึ่งอยู่ในยุโรป. (อ. Denmark).

เดรัจฉาน น. สัตว์, ใช้ว่า ดิรัจฉาน หรือ เดียรัจฉาน ก็มี.

เดา ก. คะเนเอา, คาดเอา.

เด่า, เด่า ๆ ว. หรบ ๆ, เป็นคำแสดงอาการคั่น, ค่าว ก็ว่า.

เด้า ก. กระเด้า, ทำก้นขึ้น ๆ ลง ๆ ในทางประเวณี.

เดาะ ๑ ก. ใขนสิ่งของขึ้นแล้วเอาไม้หรือมือดีรับให้กระท้อนขึ้น. ว. ร้าว, แตก, จวนจะหักออกจากกัน.

เดาะ ๒ น. นม. (ข.).

เดาะ ๓ ว. อาการเดินอย่างกะปรี้กะเปร่า เช่น เดินเดาะเดาะหางมา.

เดิน ก. ยกเท้าก้าวไป, เคลื่อนไป, ก้าวหน้าไป, ทำหน้าที่ ; ไปด้วยกำลังต่าง ๆ เช่น นาฬิกาเดิน รถเดิน ฯลฯ, ทำให้เคลื่อนไหว เช่น เดินเครื่อง ; กล่าวเรื่อยไป เช่น เดินคาถา เดินบท ; นำไปส่ง เช่น เดินข่าว เดินหนังสือ เดินหมาย ; วิ่งเต้นเพื่อขอความช่วยเหลือ เช่น เดินตัว ; เขียน เช่น เดินทอง เดินรง ; ขีด เช่น เดินลาย เดินเส้น ; ร่วง, ไหล เช่น ท้องเดิน. **เดินตลาด** ก. วิ่งเต้นหาผู้ซื้อ

ผู้ขาย. **เดินแต้ม** ก. ใช้วิธีอันแยบคาย, ใช้วิธีอันได้เปรียบ. **เดินโต๊ะ** ก. ยกอาหารมาให้ผู้นั่งโต๊ะรับประทาน. **เดินทุ่ง** ก. ตะลุยไป, (ใช้ในการอ่าน แต่ง หรือ แปลหนังสือ). **เดินธุระ** ก. ไปประกอบการงานแทน. **เดินนา** ก. สำรวจนาเพื่อเรียกเก็บภาษีอากร. **เดินป้าย** ก. ส่งหนังสือ. **เดินสวน** ก. สำรวจสวน เพื่อเก็บภาษีอากร. **เดินสะพัด** น. กระแสรายวัน เช่น บัญชีเดินสะพัด. **เดินหน** ก. ไปในอากาศ, ชื่อเทวดาที่อยู่ระหว่างสวรรค์กับพื้นดิน, ชื่อชฎาชนิดหนึ่ง เรียกว่า ชฎาเดินหน. **เดินเหิน** ก. วิ่งเต้นเพื่อขอความช่วยเหลือ.

เดิ่น น. เนิน, เหิน, ที่สูง.

เดิม น. แรก, ก่อน, ต้น. (ข. เดิม ว่าต้น).

เดี้ย ว. ต่ำ, สั้น.

เดียง ๑ ก. รู้ เช่น มากูจะไปให้ดลเดียงถนัด. (ข. ฎิง). (ม. คำหลวง ทานกัณฑ์).

เดียงสา ก. รู้ความควรและไม่ควร, รู้ความเป็นไปบริบูรณ์แล้ว.

เดียง ๒ (โบ) ก. ตีลง, หุบลง, ฟาดลง.

เดียด ก. เกลียด, รังเกียจ. **เดียดฉันท์** ก. ไม่พอใจด้วย, รังเกียจ, ลำเอียง.

เดียร [เดียน หรือ เดียระ] (แบบ) น. ฝั่ง. (ป.; ส. ตีร).

เดียรดาษ ว. เกลื่อนกลาด, เกลื่อน, ดื่นดาษ, ดาษเดียร ก็ใช้.

เดียรถ์ (แบบ) น. ท่าน้ำ. (ป. ติตฺถ ; ส. ตีรฺถ).

เดียรถีย์ [—ระถี] น. นักบวชภายนอกพระพุทธศาสนาในอินเดียสมัยพุทธกาล. (ป. ติตฺถิย ; ส. ตีรฺถฺย).

เดียรัจฉาน น. สัตว์ เช่น หมู หมา วัว ควาย เป็นต้น, ใช้ว่า ดิรัจฉาน หรือ เดรัจฉาน ก็มี. (ป. ติรจฺฉาน ว่าสัตว์มีร่างกายเจริญโดยขวาง).

เดียว ว. หนึ่ง, เท่านั้น.

เดี๋ยว น. ส่วนสูงของเรือนตั้งแต่พื้นถึงเพดาน. ว. หนึ่ง, ไม่มีคู่.

เดี๋ยว น. เวลาชั่วขณะหนึ่ง, ครู่หนึ่ง. **เดี๋ยวนี้** ว. เวลานี้, ทันที, ในเวลานี้.

เดียะ ว. ไว, เร็ว, คล่อง.

เดือ น. ชื่อต้นไม้จำพวกหนึ่ง โดยมากเรียก มะเดื่อ, ชนิดที่มีใบคายเรียก มะเดื่อปล้อง, ชนิดต้นใหญ่ใบเกลี้ยง เรียก มะเดื่อชุมพร

หรือ อุทุมพร.

เดือก ก. กระเดือก, ดิ้นกระเสือก.

เดื่อง ก. กระเดื่อง เช่น แผ่นดินดื่นเดื่องไหว. (ม. คำหลวง ทวนกัณฑ์).

เดือด ก. กิริยาที่น้ำร้อนพลุ่งขึ้น, พลุ่งพล่าน, โกรธ. **เดือดดาล** ก. โกรธมาก, โกรธกลัดกลุ้มอยู่ในใจ. **เดือดร้อน** ว. ไม่เป็นสุข, กระวนกระวาย, ร้องทุกข์.

เดือน น. ดวงจันทร์, ส่วนของปี คือปีหนึ่งมี ๑๒ เดือน หรือ ๑๓ เดือนบ้าง (อย่างจันทรคติ). **เดือนเย็น** น. หน้าหนาว. **เดือนร้อน** น. หน้าร้อน.

เดือย น. อวัยวะของไก่และนก มีรูปแหลมเรียว งอกขึ้นที่เหนือข้อต้นเบื้องหลัง เป็นอาวุธสำหรับการต่อสู้ของมัน; แกนที่ยื่นออกมาสำหรับเอาของอื่นสวม; พืชชนิดหนึ่งผลมีเปลือกแข็งคล้ายเบี้ย ต้นคล้ายข้าวฟ่าง. **เดือยไก่** น. ชื่อพริกชนิดหนึ่งรูปคล้ายเดือยไก่.

แด (กลอน) น. ใจ. (ข.). **แดดาล** ก. ถึงใจ, ตกใจ, เกิดขึ้นในใจ. **แดดิ้น** ก. ใจกระสับกระส่าย, ใจทุรนทุราย. **แดยัน** ก. แทบขาดใจ.

แด่ บ. แก่. (ใช้ในที่เคารพ).

แดก น. ปลาที่หมักใส่เกลือใขลกปนกับรำยัดใส่ไห ใช้ทางภาคอีสาน. ก. แน่นขึ้น, จุกขึ้นในท้อง; กินอย่างตะกละ, พูดกระทบให้โกรธ โดยยกเอาสิ่งที่อีกฝ่ายหนึ่งชอบขึ้นมาย้อนกล่าวเปรียบเทียบ. **แดกห่า** (ปาก) ก. กินมาก, กินเกินขนาด. (เป็นคำด่าประชด).

แด๊ก ๆ ว. ยัน ๆ, ขวักไขว่, เป็นอาการดิ้น.

แดกงา น. ชื่อขนมอย่างหนึ่ง ทำด้วยแป้งคลุกกับงา.

แด๊กแด้ น. หนอนก่อนแต่มีปีก กำลังอยู่ในปลอก, ดักแด้ ก็เรียก.

แดง น. สีชนิดหนึ่งอย่างเลือดหรือสีชาด; ชื่อมดชนิดที่ตัวมีสีแดง เรียกว่า มดแดง; โดยปริยายหมายถึงอาการของเรื่องลี้ลับที่ปรากฏออกมา, เรียกเด็กออกใหม่ ๆ ว่า เด็กแดง, เรียกเงินเก๊ว่า เงินแดง, เรียกปลาชนิดหนึ่งรูปคล้ายปลาเนื้ออ่อนแต่สีแดงว่า ปลาแดง; ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง; เรียกลมพายุขนาดหนักว่า ลมแดง.

แดด น. แสงที่พุ่งตรงมาจากตะวัน, แสง

ตะวัน.

แดน น. เขต, แขวง, แว่นแคว้น, ทาง, ชาย. แดนไตร น. โลกทั้ง๓คือ กามภพ ตั้งแต่เทวดาลงมา, รูปภพ พรหมที่มีรูป, อรูปภพ พรหมที่ไม่มีรูป; หรือ สวรรค์, มนุษย์, บาดาล.

แด่น ๑ ว. ขนต่างเป็นดวงที่หน้าของสัตว์ เช่นสุนัข.

แด่น ๒ ก. แล่น, ไปถึง เช่น ทัพถึงหมื่นแสนแด่นถึงล้าน. (ม. คำหลวง มหาราช), (เทียบ อะหม ตัน ว่า ถึง).

แด่ว ก. ดิ้นอยู่กับที่ เช่น ดิ้นแด่ว ๆ.

แดะ ว. ส่าย, ซ้าย. แดะแต๋ (ปาก) ว. ดัดจริตดัดดิ้น.

โด่ ว. ชี้ตั้งขึ้นไป. โดไม่รู้ล้ม น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง ใบแนบอยู่กับดิน ก้านดอกตั้งตรงขึ้นไป ดอกขาว.

โดกเดก ว. โยกเยก, โอนไปโอนมา.

โด่ง ว. สูงขึ้นไป. โด่งดัง ว. กระฉ่อน, เลื่องลือ.

โดด ก. กระโดด, กระโจน. ว. อันเดียว, เดี่ยว.

โดน ๑ ก. กระทบกระแทก, ถูก, ชนกัน.

โดน ๒ น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง.

โดม ๑ น. แนว, แถว, สายน้ำ. (ข).

โดมไพร น. แนวป่า.

โดม ๒ ว. สูง. (ข.).

โดมร [โดมอน หรือ โดมะระ] น. หอก, หอกซัด. (ป.; ส. โตมร).

โดย ๑ [โดย หรือ โดยะ] น. น้ำ (ป. โตย).

โดย ๒ ก. ตาม. (ข.). (ถิ่น-พายัพ) ว. จ้ะ, ขอรับ. บ. ตาม. โดยจริง ว. ตามความมุ่งหวัง, ตามความประสงค์. โดยพยัญชนะ น. ตามตัวหนังสือ. โดยสาร ก. อาศัยไปด้วย เช่น โดยสารเรือเป็นต้น. (ข.). โดยอรรถ น. ตามเนื้อความ.

โดร [โดระ] (กลอน ตัดมาจาก ข. พิโดร) ก. หอม, กลิ่นหอมที่พุ่งไป; โดยปริยายหมายถึงดอกไม้ เช่น กระทิงทองถ้ำควนโดร รสอ่อน พี่แม่. (กำสรวล).

โดรณ (แบบ) น. ซุ้ม, ประตูซุ้ม, เสาค้ำยัน, เสาค่ายัน, เสาระเนียด. (ป.; ส.). (อ่านว่า โดน ก็มี).

ใด น. อะไร, สิ่งไร.

ได น. มือ. (ข.).

ได้ ก. เอามาเป็นของตัว เช่น ได้มา, เป็นผลประโยชน์ เช่น รายได้, ถึง, ประสบ, อาจ, สามารถ; ใช้เป็นคำประกอบกริยาช่วยให้เป็นอดีต. **ได้กัน** ก. เหมาะกัน, ตกลงกัน, ได้เป็นผัวเมียกัน. **ได้การ** ว. ใช้ได้, ได้ผล. **ได้แก่** สัน. คือ, เท่ากับ. **ได้ใจ** ก. เหิมใจ, ฮึกใจ, ชะล่าใจ. **ได้ช่อง** ก. ได้โอกาส. **ได้ชื่อ** ก. นับว่า, ขึ้นชื่อเสียง. **ได้ที่** ก. ถึงที่เหมาะ, ถึงที่กะไว้. **ได้ท้าย** ก. ได้ผู้สนับสนุน. **ได้เสีย** ก. ร่วมประเวณีในทางชู้สาว, ได้เงินเสียเงิน. **ได้เสียกัน** ก. เป็นผัวเมียกันแล้ว.

ต

ต พยัญชนะตัวที่ยี่สิบเอ็ด เป็นพวกอักษรกลาง ใช้เป็นตัวสะกดในแม่กด แต่มักใช้ในคำที่มาจากบาลีและสันสกฤต.

ตก ก. พลัดลง เช่น หมวกตก; หล่นลง เช่น ผลไม้ตกจากต้น; ลง, ลงมา เช่น ลมตก; ลดลง เช่น ฝีมือตก; หว่าน เช่น ตกกล้า; หย่อนลง เช่น ตกเบ็ด; เอาเบ็ดเกี่ยวเหยื่อให้ปลาหรือกุ้งกินแล้วจัดขึ้นมา เช่น ตกปลา ตกกุ้ง; ย่างเข้า เช่น ตกฤดูหนาว; จางไป, ซีดไป เช่น สีตก; ได้, ถึง, เช่น ตอทุกข์; ต่าง เช่น สีตกหนาว; ขาด เช่น เขียนหนังสือตก; เขียนคำที่ขาดเติมลง เช่น ตกหนังสือ. ว. ตลอด, บรรลุ, สำเร็จ, เช่น แก้ตก, ปลงตก, คิดตก. **ตกกระ** น. ผิวกายคนหรือสัตว์เป็นจุดดำ ๆ เล็กบ้างโตบ้าง. **ตกข้าว** ก. ให้เงินไปก่อนแล้วคิดเอาข้าวทีหลัง. **ตกคลัก** น. ปลาที่มารวมกันอยู่ในบ่อหรือหนองที่น้ำงวด, โดยปริยายหมายถึงคนที่มารวมกันมาก ๆ ไปไหนไม่ได้. **ตกจั่น** ก. หมากหรือมะพร้าวออกดอก. **ตกใจ** ก. สะดุ้งขึ้นโดยไม่รู้ตัวเมื่อได้ยินเสียงดัง ๆ หรือมีใครมาถูกต้องตัว, ใจหาย. **ตกตะลึง** ก. งงงัน, ตกใจจนพูดไม่ออก, แสดงอาการงงงัน. **ตกต่ำ** ก. ถอยจากฐานะสูงลงมาต่ำ. **ตกแต่ง** ก. ประดับ, ปรุงจัดให้ดี, ทำให้งาม. **ตกท้องช้าง** น. สายบ่านว่าว

ที่มีน้ำหนักมากถ่วงลงเกินควร, โดยปริยายหมายถึงสิ่งอื่นที่มีลักษณะเช่นนั้น. **ตกใน, เลือดตกใน** ก. เลือดไม่ออกข้างนอก ตกลงภายในเมื่อถูกแทงหรือฟัน. **ตกเบ็ด** ก. หย่อนเบ็ดล่อปลา, ชื่อการพนันอย่างหนึ่ง, โดยปริยายหมายความว่าล่อให้หลงโดยมีเครื่องล่อ. **ตกประหม่า** ก. สะทกสะท้าน. **ตกปลอก** ก. สวมปลอก (ใช้เฉพาะช้าง). **ตกปลัก** น. ปลาที่มารวมกันอยู่ในบ่อหรือในหนองน้ำที่งวด. **ตกปากตกคำ** ก. ตกลง, รับรอง. **ตกพุ่มม่าย** ก. อยู่ในลักษณะที่เป็นม่าย. **ตกฟาก** ก. ตกลงถึงพื้น, เป็นกิริยาของเด็กที่ออกพ้นครรภ์มารดา. (โบราณ พื้นเรือนโดยมากเป็นฟาก). **ตกมัน** น. อาการที่ช้างมีน้ำมันซึมออกตามผิวหนัง ทำให้มีอาการดุร้ายเป็นบ้า. **ตกยาก** ก. ลำบาก, ขัดสน. **ตกรางวัล** ก. ให้รางวัล. **ตกลง** ก. ยินยอมพร้อมใจกัน, ปลงใจ. **ตกลูก** ก. ออกลูก, โดยมากใช้สำหรับสัตว์สี่เท้า. **ตกเลือด** ก. แท้งลูก, เลือดออกผิดธรรมดา; ราชาศัพท์ว่า ตกพระโลหิต. **ตกว่า** ว. คือ, คือว่า, รวมความว่า, ลงความว่า, ถือเอาว่า, บางทีใช้ว่า ตก ก็มี เช่น ตกมีฤทธิไกรกว่าพี่ยา. (อิเหนา). **ตกสะเก็ด** น. ผ้าแข็งปิดปากแผล. **ตกแสก** ก. หวีผมแหวกกึ่งกลางศีรษะ. **ตกหนัก** ก. รับทุกข์, รับเคราะห์ร้าย, รับความลำบากแทนผู้อื่น. **ตกหมก** น. เลือดระดูเสียที่หมักหมมอยู่ข้างในไหลออกมา. **ตกอับ** ว. ถึงที่อับจน, คราวซาตาตก.

ตง น. ไม้เครื่องเรือนที่วางทับบนรอดสำหรับรองพื้นหรือฟาก; ชื่อไม้ไผ่ชนิดหนึ่ง เรียกว่า ไม้ไผ่ตง มีลำต้นใหญ่ ไม่มีหนาม.

ตั๋ง ก. ชักเงินเอาไว้จากลูกค้าที่แทงถูกในการพนัน. (จ. ตั๋งจุ้ย); เอาเชือกผูกของหนัก ๆ ยึดไว้แล้วผ่อนไป เช่น ตั๋งชุง.

ตงฉิน ก. ซื่อตรง, ซื่อสัตย์. (จ. ตงฉิน ว่าอำมาตย์ซื่อสัตย์).

ตงิด [ตะหงิด] ว. รู้สึกเล็กน้อย เช่น เจ็บตงิด ๆ, หอมตงิด ๆ.

ตงุ่น [ตะหงุ่น] น. น้ำตาลที่เคี่ยวจนเป็นยางอย่างน้ำผึ้ง.

ตจะ [ตะ—] น. หนัง, เปลือกไม้. (ป.). **ตจปัญจกกรรมฐาน** [ตะ-

จะปันจะกะ—] น. กรรมฐานอันบัณฑิตกำหนดด้วยอาการมีหนังเป็นที่ ๕ เป็นอารมณ์ คือ กรรมฐานที่ท่านสอนให้พิจารณาส่วนของร่างกายตั้งแต่ผมไปถึงหนังเป็น ๕ อย่าง. (ป.). ตจสาร น. ต้นไม้มีผิวเปลือกแข็ง เช่น ต้นไผ่. (ป. ตจสาร ว่า ต้นไม้มีเปลือกเป็นแก่น).

ตด น ลมที่ออกจากทวารหนัก; เรียกแมลงชนิดหนึ่งที่พ่นพิษออกทางก้น ว่า แมลงตด.

ตติย [ตะติยะ] ว. ที่สาม, ลำดับสาม; มักใช้ประกอบหน้าคำอื่น เช่น ตติยวาร. (ป.).

ตถาคต [ตะถา—] น. พระนามพระพุทธเจ้า. (ป. ตถาคต ว่า พระผู้ไปแล้วอย่างนั้น).

ตน น. ตัว (ตัวคน), คน, ลักษณะนามใช้เรียกอักษ์หรือพวกกายสิทธิ์ ว่า ตนหนึ่ง, สองตน.

ต้น ว. เก่า, เดิม, เริ่มแรก; เนื่องในพระเจ้าแผ่นดินไม่เกี่ยวกับราชการ เช่น ประพาสต้น. น. ลำตัวของต้นไม้; ผู้นำบทร้อง, ผู้นำเสียงร้อง, เช่น ต้นบท, ต้นเสียง; ต้นเงินที่ให้กู้ยืม เช่น ต้นชนดอก; ใช้ประกอบเรียกชื่อพืชต่าง ๆ เช่น ต้นหญ้า ต้นบอน; โคน เช่น ต้นคอ; เป็นคำแสดงความหมายว่า เป็นสิ่งของแห่งพระเจ้าแผ่นดิน เช่น เครื่องต้น; ใช้ประกอบหน้าคำอื่น แปลว่า ผู้ที่ได้รับความไว้วางใจให้มีหน้าที่รักษาสิ่งของหรือทำกิจการประจำ เช่น ต้นกุญแจ ต้นห้อง; ชื่อเพลงต่าง ๆ ที่ขึ้นด้วยคำต้น เช่น ต้นเพลงฉิ่ง, ต้นเพลงยาว. (ตึกตำบรรพ์). ต้นกล น. หัวหน้าช่างกล. ต้นคิด น. ผู้ประดิษฐ์แบบขึ้นใหม่, ผู้ริเริ่ม. ต้นเชือก น. ตำแหน่งมหาดเล็กชั้นหุ้มแพร. ต้นตอ น. เค้าเดิม, เรื่องเดิม, เหตุเดิม. ต้นทุน น. ทุนสำหรับทำกิจการค้า. ต้นไม้ น. พืชชนิดมีลำต้น. ต้นเรือ น. รองผู้บังคับการเรือ. ต้นหน น. เจ้าหน้าที่ฝ่ายเดินเรือ. (โบ) คนนำทาง เช่น ต้นหนบอกตำบล. (ลอ ๒๓๕).

ตนัย [ตะไน] (แบบ) น. ลูกชาย. (ป. ; ส.).

ตนุ ๑ [ตะนุ] (แบบ) น. ตัว, ตน, ฉัน, ข้าพเจ้า. (ป.). ตนุมัชยา, ตนุ

มัชยมา น. ชื่อฉันท์ชนิดหนึ่ง. (ส. ; ป. ตนุมชฺฌา).

ตนุ ๒ [ตะหนุ] น. ชื่อเต่าทะเลชนิดหนึ่ง. ตกฟอง เรียกว่า ไข่จะละเม็ด.

ตบ ๑ น. ชื่อต้นไม้น้ำจำพวกหนึ่ง มีสองชนิด ชนิดหนึ่งขึ้นตามท้องนาที่แฉะ ๆ ดอกสีขาบ, ผักสามหาว ก็เรียก; อีกชนิดหนึ่งขึ้นตามลำน้ำ ดอกสีม่วงแก่ เรียกว่า ผักตบชวา.

ตบ ๒ ก. ตีด้วยฝ่ามือ หรือตีด้วยของแบน ๆ. ตบตา ก. เป็นสำนวนใช้ว่า ลวงด้วยวิธีปลอมให้คนผิด, ให้เห็นผิด. ตบแต่ง ก. ทำให้งาม, จัดให้ถูกสาวมีเรือนตามประเพณี เช่น ตบแต่งให้เป็นเนื้อเป็นตัว.

ตปะ น. พิธีข่มกิเลสโดยทรมานตัว ; การบำเพ็ญเพื่อให้กิเลสเบาบาง. (ป. ตป ว่า ความเพียรเครื่องเผาผลาญกิเลส).

ตปนียะ น. ทองคำ. (ป. ; ส.).

ตมะ [ตะมะ] น. ความมืด, ความเศร้าหมอง, ความเขลา. (ป.). ตโมนุท น. พระอาทิตย์, พระจันทร์. (ส. ตโมนุท ว่า ผู้ขจัดความมืด). ตโมไพรี น. ไฟ. (ส. ตโมไพรี ว่า ศัตรูของความมืด).

ตโมหร น. พระจันทร์. (ส. ตโมหร ว่า ผู้คลายความมืด).

ตม น. โคลนเลน.

ต้ม ก. ทำให้เดือดโดยอาศัยความร้อน, ทำให้สุกด้วยเอาของใส่กับน้ำแล้วตั้งไฟ, ทำให้สะอาดและสุกปลั่งโดยใช้น้ำต้ม เช่น ต้มทอง, ต้มเงิน, ต้มผ้า. น. ชื่อขนมชนิดหนึ่ง มีสองอย่าง คือ ขนมต้มแดง ขนมต้มขาว. (ปาก) โดยปริยายใช้ว่าล่อลวงให้หลง, ผู้ถูกล่อลวงให้หลง เรียกว่า ผู้ถูกต้ม. ต้มกะทิ น. ชื่อแกงชนิดหนึ่ง เอาเนื้อเค็มหรือปลาเค็มหั่นเคี่ยวกับน้ำกะทิแล้วใส่ส้มมะขามและหัวหอม. ต้มกะปิ น. ชื่อแกงชนิดหนึ่ง น้ำแกงปรุงด้วยหัวหอม กะปิ พริกไทย, แกงเลียง ก็ว่า. ต้มข่า น. ชื่อของกินอย่างหนึ่ง เอาเนื้อไก่ต้มกับข่าอ่อน ๆ แล้วเคี่ยวกับกะทิ รับประทานกับน้ำพริกหรือน้ำพริกเผา. ต้มเค็ม น. ชื่อกับข้าวอย่างหนึ่ง เอาปลาหรือเนื้อสัตว์อื่นต้มกับเกลือ ใส่น้ำตาลบ้างเล็กน้อยก็ได้. ต้มโคล้ง น. ชื่อแกงชนิดหนึ่ง เอาปลาเค็มต้มกับน้ำเปล่าปรุงด้วยหัวหอมและส้มมะขาม รสเปรี้ยว ๆ

เค็มๆ. **ต้มปลาร้า** น. ชื่อแกงชนิดหนึ่ง เอาหัวตาลหรือหน่อไม้เป็นผัก น้ำแกงขาวๆ ปรุงด้วยปลาร้า. **ต้มเปรต** น. ชื่อแกงชนิดหนึ่ง ทำคล้ายต้มยำ แต่ใช้ปลาไหลทั้งตัวโดยมาก. **ต้มเปอะ** น. ชื่อแกงชนิดหนึ่ง เอาหัวตาลหรือหน่อไม้เป็นผัก ปรุงด้วยปลาร้า. **ต้มยำ** น. ชื่อแกงชนิดหนึ่ง เอาเนื้อปลาต้มน้ำเปล่าใส่ตะไคร้ใบมะกรูดและปรุงด้วยน้ำพริกหรือน้ำพริกเผา. **ต้มยำกะทิ** น. แกงต้มยำที่ใช้กะทิเป็นน้ำแกง. **ต้มส้ม** น. ชื่อแกงชนิดหนึ่ง น้ำแกงขาวปรุงด้วยขิง ใบหอม พริกไทย. **ต้มสุก** (ปาก) ก. ล่อลวงให้หลงสำเร็จ.

ตยาค [ตฺยาก] (แบบ) น. การสละ, การให้ปัน, เช่น อันมีใจตยาคนั้น. (ม. คำหลวง กุมาร). (ส.).

ตยาคี [ตฺยา—] น. ผู้บริจาค, วีรบุรุษ, นักพรต, เช่น พระศรีศรีสรศาสดา มีพระมหิมานุภาพพ้นตยาคี. (สมุทรโฆษ). (ส.).

ตยุติ [ตฺยุติ] (แบบ) ก. เคลื่อน, ตาย, โดยมากใช้สำหรับเทวดา เช่น ก็จะจยนตยุติลงเถอด. (ม. คำหลวง ทศพร). (ป.; จุติ; ส. ตฺยุติ).

ตรง [ตฺรง] ว. เที่ยง, ไม่เอียง, ไม่คด, ไม่โกง. บ. ที่, เฉพาะที่.

ตรณี [ตะระนี] (แบบ) น. เรือ. (ป.; ส.).

ตรม [ตฺรม] ก. ระทม เช่น ตรมใจ, กลัด เช่น ตรมหนอง.

ตรมวล [ตฺรม—วน] (ใบ) น. ตำบล เช่น เขาแก้วว่าวงกาจล ตรมวลใดท้าวขบอก. (ม. คำหลวง วนปเวสน์).

ตรรก [ตัก] (แบบ) น. ความตริก, ความคิด. (ส.). **ตรรกวิทยา** น. วิชาว่าด้วยอาการคิดหาเหตุผล, วิชาที่กล่าวด้วยกฎแห่งความคิด.

ตรลบ [ตฺระหฺลบ] (กลอน) ก. ตลบ, เอาข่ายครอบนก. ว. หกหลังมา, กลับย้อนหลัง, พุ่ง.

ตรลอด [ตฺระหลอด] (กลอน) บ. ตลอด, สิ้น, ทั่ว, แต่ต้นจนปลาย.

ตรละ ๑ [ตะระละ] (แบบ) น. ข้าวต้ม. (ป.; ส.).

ตรละ ๒ [ตะระละ] (แบบ) น. พลอยเม็ดกลางของเครื่องสร้อยคอ, สร้อยคอ, พื้นล่าง, พื้นราบ, ส่วนลึก, เพชร, เหล็ก. ว. กลับ

กลอก, หวั่นไหว, สั่น. (ป.; ส.).

ตรลา [ตะระลา] (แบบ) น. ข้าวต้ม, ผึ้ง, เหล้า. (ส.).

ตรลาด [ตฺระหฺลาด] (กลอน) น. ตลาด, ที่ชุมนุมซื้อขายของต่าง ๆ.

ตรเลิด [ตฺระเหฺลิด] (กลอน) ก. เต่ลิด, กระเจิดกระเจิง, กระจัดกระจาย.

ตรวจ [ตฺรวด] ก. สอบสวน, สอบดู, ดูให้ถูกต้อง, สอดส่อง; ชื่อเรือชนิดหนึ่ง.

ตรวด (กลอน) ว. กรวด, สูงชัน เช่น เฝ้าก็วิ่งตรวดตรงขึ้นต้นไม้. (ม. ร่ายยาว ชูชก).

ตรวน [ตฺรวน] น. เครื่องจำนักโทษ ทำด้วยเหล็ก ใช้จำขาทั้งสอง.

ตรวย ก. พุ่งตรงมา เช่น บ้างเป็นเสาตรวยตรงลงถึงดิน. (อิเหนา).

ตรอก [ตฺรอก] น. ทางที่เป็นซอกเข้าไป, ทางแคบ.

ตรอง [ตฺรอง] ก. คิดทบทวน, ตริกตู, นึกดู.

ตรอม, ตรอมตรม [ตฺรอม,—ตฺรม] ก. เศร้าใจ, ระทมใจ, ทุกข์ใจ, ไม่สบายใจ.

ตระ [ตฺระ] น. ชื่อเพลงชนิดหนึ่ง; แถบ, แปลง. (ใช้สำหรับที่).

ตระกล ว. มีมาก, งาม.

ตระกวน [ตฺระ—] น. ผักบุ้ง. (ข.).

ตระกอง [ตฺระ—] ก. กอด. (ข.).

ตระกัด [ตฺระ—] (โบ) ก. ใคร่, อยาก, ยินดี เช่น พ่อเอ่ยใช่ตั้งใจแก่ความกำหนัดในตระกัดกรีธา. (ม. คำหลวง กุมาร).

ตระการ [ตฺระ—] ว. งาม, ประหลาด, หลาก, แปลก ๆ, มีต่าง ๆ.

ตระกูล [ตฺระ—] น. วงศ์, เชื้อสาย, เผ่าพันธุ์.

ตระคัร [ตฺระคัน] (แบบ) น. ไม้กฤษณา เช่น กฤษณาขาวและตระคัร ก็มี. (ม. คำหลวง มหาพน). (ป. ส. ตคร).

ตระง่อง [ตฺระ—] ก. จ้อง, ใช้ว่า กระหง่อง, กระหน่อง, ตระหน่อง ก็มี.

ตระจัก [ตฺระ—] ว. ตระชัก, เอิ่น.

ตระชัก [ตฺระ—] ว. เอิ่น, บางทีใช้ ตระจัก ตามเสียงเขมร. (ข.).

ตระทรวง (โบ) น. กระทรวง. (ตราสามดวง).

ตระดก [ตฺระ—] (กลอน) ก. หวาด, ผวา, สะดุ้ง, ตกใจ.

ตระดาษ [ตระ—] (กลอน) ว. ขาว, เผือก, เช่น อนนขาวตระดาษดุจสังข์. (ม.

ลำหลวง นครกัณฑ์).

ตระเตรียม [ตฺระเตฺรียม] ก. จัดแจงให้เสร็จ, จัดไว้ให้พร้อม.

ตระนาว [ตฺระ—] น. เรียกกระแจะชนิดหนึ่ง.

ตระไน [ตฺระ—] (กลอน) น. นกกระไน, นกชนิดหนึ่ง มีปากแข็ง ใช้เจาะต้นไม้หาอาหาร.

ตระบอก [ตฺระ—] (กลอน) น. กระบอก; กลีบ. (ข.).

ตระบัด ๑ [ตฺระ—] ว. ประเดี๋ยว, บัดใจ, ทันใด. ก. พลันไป.

ตระบัด ๒ [ตฺระ—] ก. ยืมหรือกู้เอาทรัพย์เขาไปแล้วโกงเอาเสีย, ยักยอก, ใช้อย่าง สะบัด ก็มี.

ตระบัน [ตฺระ—] (กลอน) น. กลีบซ้อน.

ตระเบ็ง [ตฺระ—] (กลอน) ก. กลั้นใจดันเบ่งเสียงออกให้ดัง, อัดใจให้ท้องป่องขึ้น, กระเบ็ง.

ตระแบ [ตฺระ—] (ใบ) ก. แผ่. (อนันตวิภาค).

ตระแบก [ตฺระ—] (กลอน) น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง ดอกสีม่วงคล้ายดอกอินทนิล ลำต้นใช้เลื่อยเป็นกระดาน, ต้นกระแบก.

ตระแบง [ตฺระ—] (กลอน) ก. สะแบง, สะพาย เช่น ดาวตระแบง.

ตระแบน, ตระแบ่น [ตฺระ—] (กลอน) ก. ทิ้งลง, ตกลง, ไหลลง, เช่น ตระแบนไว้กลางดิน. (ใบ) น. แผ่น. (อนันตวิภาค).

ตระโบม [ตฺระ—] (กลอน) ก. โลมเล้า, กอด.

ตระพอง [ตฺระ—] น. ส่วนที่นูนเป็นปุ่มสองข้างที่ศีรษะช้าง, กระพอง ก็ว่า.

ตระพัง [ตฺระ—] น. บ่อน้ำ, กระพัง, สะพัง ก็ว่า.

ตระมึน [ตฺระ—] (กลอน) ว. สูงใหญ่, ทะมึน ก็ใช้.

ตระโมจ [ตฺระโหฺมด] ว. ว้าเหว่, เปลี่ยวใจ, โดดเดี่ยว. (ข.).

ตระลาการ [ตฺระ—] (ใบ) น. ตำแหน่งพนักงานศาลผู้มีหน้าที่ชำระเอาความเท็จจริง, ผู้ตัดสินคดี.

ตระวัน [ตฺระ-] (กลอน) น. ตะวัน, ดวงอาทิตย์

ตระเวิด [ตฺระเหฺวิด] น. รูปเทพารักษ์ที่ประดิษฐานไว้ในศาลพระภูมิหรือศาลเจ้า, ใช้

ว่า เจวัด หรือ เตวัด ก็มี.

ตระเวน [ตฺระ-] ก. เที่ยวตรวจตรา. ว. พาไปประจาน, ใช้ว่า กระเวน ตะเวน หรือ ทะเวน ก็มี. **ตระเวนเวหา** น. ท่าละครท่าหนึ่ง.

ตระสัก [ตฺระ-] (กลอน) ว. งามสง่า, ไพเราะ.

ตระหง่อง [ตฺระ-] (ใบ; กลอน) ก. จ้อง, คอยดู เช่น อันว่าพระมหาสัตว์ก็ตั้งตาแลตระหง่อง ซึ่งชั้นช่องมรรคา. (ม. คำหลวง กุมาร). ดู กระหง่อง.

ตระหง่าน [ตฺระหง่าน] ว. สูง, สูงเด่น.

ตระหนก [ตฺระหฺนก] ก. หวาด, ผวา, สะดุ้ง, ตกใจ.

ตระหนัก [ตฺระหฺนัก] ว. แน่, ชัดแจ้ง.

ตระหน่ำ [ตฺระหฺน่ำ] ว. กระหน่ำ.

ตระหนี่ [ตฺระหฺนี่] ว. เหนียว, เหนียวแน่น, ไม่อยากให้ง่าย ๆ.

ตระอร [ตฺระ-] ก. ทำให้ชอบใจ, ประคับประคอง เช่น เกื้อกามตระอร. (กฤษณา).

ตระอาล [ตฺระอาน] (กลอน) ว. หวั่นไหว เช่น พยงแผ่นดินบตระอาล. (ม. คำหลวง กุมาร). (ป. ตรอาล ว่า ยินดี, สบายใจ).

ตระโอม [ตฺระ-] (กลอน) ก. กอด.

ตรัง [ตฺรัง] (ใบ) ก. ติดอยู่ เช่น สิ่งสินตรังตรา. (ม. คำหลวง มหาราช).

ตรังค์ [ตะรัง] (แบบ) น. ลูกคลื่น. **ตรังคนที, ตรังควชิราวดี** น. ชื่อกาพย์ชนิดหนึ่ง คู่กับ มหาตรังคนที.

ตรับ, ตรับฟัง [ตฺรับ] ก. ฟัง, สำเหนียก, เงี่ยหูฟัง.

ตรัย [ไตฺร] ว. สาม ใช้ในคำสมาส เช่น ตรัยตรึงศ์ รัตนตรัย.

ตรัยตรึงศ์ [ไตฺรตฺรึง] น. ดาวดึงส์, สวรรค์ชั้นที่ ๒ แห่งสวรรค์ ๖ ชั้นฟ้าที่พระอินทร์ครอง. (ป. เตตฺติส; ส. ตฺรยสฺตฺริศตฺ ว่า สามสิบสาม).

ตรัส ก. แจ้ง, สว่าง; พูด (ใช้สำหรับเจ้านาย). **ตรัสรู้** ก. รู้แจ้ง.

ตรัสสา [ตฺรัดสา] น. เป็นคำยกย่องเรียกเจ้านายฝ่ายในชั้นเจ้าฟ้า. (พระราชวิจารณ์).

ตรา [ตฺรา] น. เครื่องหมายที่ทำเป็นรูปต่างๆสำหรับประทับเป็นสำคัญ. ก. จำ, ตั้งไว้, จดไว้, ผูก. **ตราขุนพล** น. ลายที่ขีดเป็นกากบาทที่ก้นหม้อตาล สำหรับปักไว้

กันผี. **ตราจอง** น. หนังสือซึ่งพนักงานเจ้าหน้าที่อนุญาตให้จับจองที่ดินทำประโยชน์ภายในสามปี ที่ส่วนใดไม่ได้ทำประโยชน์เป็นอันขาดสิทธิการจับจอง, ก่อนที่ผู้รับอนุญาตต้องทำประโยชน์ ที่ดินนั้นเป็นนาฟางลอย ในปัจจุบันจะทำประโยชน์อย่างไรในที่นั้นก็ได้, ใบจอง ก็เรียก. **ตราแดง** น. หนังสือสำคัญซึ่งพนักงานเจ้าหน้าที่อนุญาตให้จับจองที่นา ใช้ในบางจังหวัดแทนตราจอง แต่ไม่กำหนดเวลาสามปี ออกให้ในสมัยหนึ่งแล้วงดไม่ออกอีก เพื่อเก็บอากรค่านาเป็นนาคู่ใดแทนที่เคยเป็นนาฟางลอย. **ตราภูมิ** น. หนังสือคู่มือสำหรับคุ้มส่วยสาอากรและการเกณฑ์ต่างๆเป็นต้น. **ตราสัง** ก. มัดศพ, ผูกศพให้เป็นเปลาะๆ. **ตราสิน** ก. แจ้งความไว้เพื่อเป็นหลักฐาน, ลงทะเบียน.

ตรากตรำ [ตฺรากตฺรำ] ว. ทนทุกข์, ทนลำบาก.

ตราชู [ตรา-] น. เครื่องชั่งมีที่ชั่งสองข้าง.

ตราบ [ตราบ] น. ข้าง, ฟาก, ริม. ว. จนถึง, เท่า, จวน, เพียง, เมื่อ. **ตราบเท่า, ตราบท้าว** ว. ตลอด, สิ้น, ถึง.

ตรำ [ตฺรำ] ว. ทนอยู่, ฝ่า, สู้.

ตร๋ำ [ตฺร๋ำ] ก. เอาพร้าหวดตัดกอหญ้าให้เตียน, กร๋ำ ก็ว่า.

ตริ ๑ [ตฺริ] ก. คิด, ตรึกตรอง.

ตริ ๒ [ตฺริ] แปลและใช้ประกอบหน้าศัพท์อย่างตรี ๓.

ตริว [ตฺริว] น. เต่า. กริว หรือ จริว ก็ว่า.

ตรี ๑ [ตฺรี] น. ปลา. (ข.).

ตรี ๒ [ตฺรี] น. เป็นคำตัดมาจาก ตรีศูล.

ตรี ๓ [ตฺรี] ว. สาม. (สํ.). (มักใช้นำหน้าคำประสม ใช้ ตริ หรือแผลงเป็นไตร ก็ได้); ที่สาม เช่น ชั้นตรี. **ตรีกฎุก** น. ของเผ็ดร้อนสามชนิด คือ พริกไทย ดีปลี ขิงแห้ง. **ตรีกาล** น. กาลทั้งสาม คือ อดีต, ปัจจุบัน, อนาคต; หรือเวลาทั้งสาม คือ เช้า, กลางวัน, เย็น. **ตรีกาฬพิษ** น. พิษกาฬสามอย่าง คือ กระชาย, รากข่า, รากกะเพรา. **ตรีกูฏ** น. ชื่อเขาสามยอดในไตรภูมิ, ในราชาเรียกว่าผาสามเส้า. (สํ. ตรีกูฏ ว่ามีสามยอด). **ตรีเกสรมาศ** น. เกสรทองสามอย่าง คือ ผลมะตูมอ่อน, เปลือกฝัก, เกสรบัวหลวง. **ตรีโกณ** น. รูปสามเหลี่ยม.

ตรีโกณมิติ น. วิชาที่คำนวณด้วยมุมทั้งสาม เรียกว่า Trigonometry. **ตรีกันสวาต** น. กลิ่นแก้ลมสามอย่าง คือผลเร่วใหญ่, ผลจันทน์เทศ, กานพลู. **ตรีคูณ** น. สามเท่า. (ส.). **ตรีจีวร** น. ผ้าสามผืน หมายถึงผ้าภิกษุ คือ อันตรวาสก (สะบง) อุตราสงค์ (จีวร) และสังฆาฏิ (ผ้าทาบ), แต่โดยมากใช้ไตรจีวร เรียกสั้น ๆ ว่า ผ้าไตร. (ส.). **ตรีฉินทลามกา** น. ของแก้ลามกให้ขาดไปสามอย่าง คือ โกฐน้ำเต้า, สมอไทย, รงทอง. **ตรีชาต** น. วัตถุสาม คือ ดอกจันทน์, กระวาน, อบเชย. **ตรีญาณรส** น. รสสำหรับรู้สามอย่าง คือ ไส้หมาก, รากสะเดา, เถาบอระเพ็ด. **ตรีทศ** น. เทวดา ๓๓ องค์ ไม่แยกว่าใครเป็นใคร แต่บอกว่าเป็นบริวารพระอินทร์ทั้งสิ้น, เรียก ไตรทศ ก็ได้. (ส. ตฺรีทศ ว่า สามสิบ). **ตรีทิพ** น. สวรรค์ชั้นสามหรือชั้นวิเศษสุด, สวรรค์ทั่วไป, เรียก ไตรทิพ ก็ได้. (ส.). **ตรีทิพยรส** น. รสทิพย์สามอย่าง คือ โกฐกระดูก เนื้อไม้ อบเชยไทย. **ตรีทุรวสา** น. ของแก้มันเหลวเสียสามอย่าง คือ เมล็ดโหระพา, ผลกระวาน, ผลราชดัด. **ตรีทูต** น. ผู้แทนคนที่สาม; ลักษณะนามบอกอาการตาย. **ตรีเทวตรีคันธา** น. กลิ่นสามสองสาม, (ศัพท์คัมภีร์แพทย์) คือ แก่น, ดอก, รากแห่งมะขางและบุนนาค. **ตรีโทษ** น. ใช้เรียกอาการไข้ที่ลม, เสมหะ, เลือดประชุมกันสามอย่างให้โทษ, ไข้หนักจวนจะตาย. (ส. ตฺรี+โทษ). **ตรีธารทิพย์** น. ของทิพย์ที่ทนสามอย่าง รากไทรย้อย, รากราชพฤกษ์, รากมะขามเทศ. **ตรีเนตร** น. พระอินทร์. (ส. ตฺรีเนตร ว่าผู้มีตาสามดวง). **ตรีบถ** น. ที่ซึ่งทางทั้งสามมาจดกัน, ทางสามแพร่ง. (ส.). **ตรีบูร** น. เมืองอันมีป้อมค่ายสามชั้น, สามชั้น เช่น เมืองสุโขทัยนี้ตรีบูรได้สามพันสี่ร้อยวา. (จารึกสยาม ๑/๒/๗). อยุธยาไพโรจน์ได้ ตรีบูร. (กำสรวล). (ส. ตฺรีปุร ว่าป้อมสามชั้น). **ตรีปิฎก** น. พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าซึ่งมีสามหมวดๆ หนึ่ง เรียกว่า ปิฎกหนึ่ง คือ พระวินัย พระสูตร และพระอภิธรรม ซึ่งโดยมากเรียกว่า ปรมัตถ; ใช้ว่า ไตรปิฎก ก็ได้. (ป. ติปิฏก ว่า ตะกร้าสาม). **ตรีปิตผล** น. ผลแก้ดีสามอย่าง คือ

เจตมูลเพลิงเทศ, ผักแพวแดง, รากกะเพรา. **ตรีผลธาตุ** น. ผลแก้ธาตุสามอย่าง คือ กะทือ, ไพล, รากตะไคร้. **ตรีผลสมุตถาน** น. ที่เกิดแห่งผลสามอย่าง คือ ผลมะตูม, ผลขอ, ผลผักชีลา. **ตรีผลา** น. ชื่อผลไม้สามอย่างประกอบขึ้นใช้ในตำราขา หมายเอาสมอไทย, สมอพิเภก, มะขามป้อม. **ตรีพิษจักร** น. จักรพิษสามอย่าง คือ กานพลู, ผักชีล้อม, ผลจันทน์เทศ. **ตรีเพชรสมคุณ** น. คุณเสมอเพชรสามอย่าง คือ ว่านหางจระเข้, ผีกราชพฤกษ์, รงทอง. **ตรีภพ** น. ภพสาม คือ กามภพ, รูปภพ, อรูปภพ; ตามไสยศาสตร์ว่า สวรรค์ มนุษย์ บาดาล ไตรภพ ก็ใช้. (ส.). **ตรีภพนาถ** น. ที่พึ่งแห่งภพสาม, พระพุทธเจ้า, พระอินทร์, ใช้ทั่วไปถึงผู้อื่นด้วย เช่น กษัตริย์ ก็มี. **ตรีภูมิ, ไตรภูมิ** น. ตรีภพ. (ส.). **ตรีภูว** น. ตรีภพ. **ตรีมธุร** น. ของมีรสดีสามอย่าง คือ น้ำตาล, น้ำผึ้ง, น้ำมันเนย. **ตรีมูรติ** ว. มีรูปสาม. (รูปพระพรหม, พระวิษณุ, พระศิวะ). (ส.). **ตรีรัตน์** น. แก้วทั้งสาม (คือ พระพุทธ พระธรรม, พระสงฆ์). โดยมากใช้ไตรรัตน์. (ส.). **ตรีโลก** น. ตรีภพ, ไตรโลก ก็ใช้. **ตรีโลกนาถ** น. พระพุทธเจ้า, พระอินทร์, พระศิวะ. (ส.). **ตรีโลเกศ** น. พระวิษณุ, พระอาทิตย์. (ส.). **ตรีโลจน์** น. พระศิวะ. (ส. ตฺรีโลจน ว่ามีสามตา). **ตรีโลห** น. แร่ทั้งสาม (ทองแดง, ทองเหลือง, ทองหล่อระฆัง; หรืออีกตำราหนึ่งว่า ทองคำ, เงิน, ทองแดง). (ส.). **ตรีโลหก** น. แร่ทั้งสาม (ทองคำ, เงิน, ทองแดง). (ส.). **ตรีวาตผล** น. ผลแก้ลมสามอย่าง คือ ผลสะค้าน, รากพริกไทย, ข่า. **ตรีศูล** น. พลาวสามง่ามเป็นศัสตราประจำหัตถ์พระอิศวร. **ตรีสมอ** น. สมอสามอย่าง คือ สมอไทย, สมอพิเภก, สมอเทศ. **ตรีสมุตถาน** น. สมุตถานสามอย่าง คือ ดี, เสมหะ, ลม. **ตรีสัตกุลา** น. ตระกูลอันสามารถสามอย่าง คือ เทียนดำ, ผักชีลา, ขิงสด. **ตรีสันนิบาตผล** น. ผลแก้สันนิบาตสามอย่าง คือ ผลดีปลี, รากกะเพรา, รากพริกไทย. **ตรีสาร** น. แก่นสามอย่าง คือ แสมสาร, แสมทะเล, ขี้เหล็ก;

หรืออีกอย่างหนึ่งรสสามอย่างเป็นตำแพทย์ใช้ในตำรายาประสงค์เอา เจตมูลเพลิง, สะค้าน, ช้าพลู. (ส.). **ตรีสินธุรส** น. รสน้ำสามอย่าง คือ รากมะตูม, เทียนขาว, น้ำตาลกรวด. **ตรีสุคนธ์** น. กลิ่นหอมสามอย่าง คือ ใบกระวาน, อบเชยเทศ, รากพิมเสน. **ตรีสุรผล** น. ขามีผลกล้าสามอย่าง คือ สมุลแว้ง, เนื้อไม้, เทพทาโร. **ตรีเสมหผล** น. ผลแก้เสมหะสามอย่าง คือ ผลช้าพลู, รากดีปลี, รากมะกล่ำ. **ตรีอมฤต** น. ของไม่ตายสามอย่าง คือ รากกล้วยตีบ, รากกะดอม, มะกอก. **ตรีอากาศผล** น. ผลแก้อากาศธาตุสามอย่าง คือ ขิง กระลำพัก, อบเชยเทศ.

ตรีนิศก (ใบ) น. ตรีศก.

ตรีประดับ น. ชื่อกลบทชนิดหนึ่ง.

ตรีปวาย [ตฺรีปะ—] น. พิธีพราหมณ์กระทำรับพระนารายณ์ ที่เราเรียกว่าพิธีแห่พระนารายณ์ ซึ่งกระทำในวันแรมค่ำ ๑ ถึงแรม ๕ ค่ำเดือนยี่. (เทียบทมิฬ ติรุปปาไว).

ตรีพิธพรรณ น. ชื่อกลบทชนิดหนึ่ง; ชื่อโคลงสี่ประเภทหนึ่ง.

ตรีเพชรทัณฑี น. ชื่อโคลงชนิดหนึ่ง.

ตรีเพชรพวง. น. ชื่อกลบทชนิดหนึ่ง.

ตรียมก น. ชื่อกลบทชนิดหนึ่ง.

ตรียัมปวาย [ตฺรียำปะ—] น. พิธีพราหมณ์ฝ่ายใต้กระทำรับพระอิศวร ที่เราเรียกว่า พิธีไล้ชิงช้า ซึ่งกระทำในวันขึ้น ๑ ค่ำ ตอนเช้า ๘ ค่ำตอนเย็น เดือนยี่. (เทียบทมิฬ ติรุเวมปาไว).

ตรีศก น. เลขสามที่เป็นตัวท้ายแห่งจุลศักราช.

ตรึก ๑ [ตฺรึก] ก. นึก, คิด. (ป. ตกฺก; ส. ตรฺก).

ตรึก ๒ [ตฺรึก] ก. หมดไป, สิ้นไป, เปลืองไป, เช่น จึงองค์มิสาระบันหยี จึงตอบว่าข้าจะให้ไก่ดี ๆ ของเรามีไม่ตรึกอย่าร้อนใจ. (อิเหนา). ท่านก็ไม่ขัดสนจนพรายมากมายตามพรูอยู่มิตรึก แรกรักจะรำพันให้ครั่นครึก. (ขุนช้างขุนแผน). ฤๅจะใคร่ได้เมียสาว ๆ ขาว ๆ ดี ๆ มีไม่ตรึก. (มณีพิชัย). **ตรึกถอง** [ตฺรึก—] (ใบ) ว. มากมาย เช่น ยังมีตรึกมีถองของเรา. (สังข์ทอง—ดีดลี). กิกถอง ก็ใช้.

ตรึง [ตฺรึง] ก. ทำให้แน่น, ผูก, รัด.

ตรึงตรา ก. ทำให้แน่น.

ตรึงศ [ตฺรึงสะ] (แบบ) ว. สามสิบ.

(ป. ติส ; สํ. ตฺริศตฺ).

ตรุ ๑ [ตฺรุ] น. ที่ขังคน, ตะราง, เรือนจำนักโทษ, คุก.

ตรุ ๒ [ตะรุ] (แบบ) น. ต้นไม้. (ป. ; สํ).

ตรุณ [ตะรุน, ตะรุนะ] (แบบ) น. เด็กรุ่น. ว. ตรุณ, หนุ่ม, อ่อน, รุ่น, เพศหญิงใช้ว่า ตรุณี. (ป. ; สํ.).

ตรุย (โบ) ก. กรุย เช่น มีตรุยปีก. (ลักษณะเบ็ดเสร็จ).

ตรุษ [ตะรุสะ หรือ ตฺรุต] น. นักษัตรฤกษ์เมื่อเวลาสิ้นปี.

ตรุษจีน [ตฺรุต—] น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง. (ในตระกูล Bougainvillea).

ตรู [ตฺรู] ว. งาม.

ตรู่ [ตฺรู่] น. เวลาสาง ๆ, เวลาที่แสงเงินแสงทองขึ้น.

ตฤณ [ตฺริน] (แบบ) น. หญ้า. (สํ. ; ป. ติณ). **ตฤณชาติ** น. หญ้าต่าง ๆ. (สํ.). **ตฤณมัย** ว. แล้วไปด้วยหญ้า, ทำด้วยหญ้า, สนามหญ้า. (สํ.).

ตฤติยะ [ตฺริติยะ] (แบบ) ว. ที่สาม. (สํ. ; ป. ตติย). **ตฤติยบุรุษ** ส. คำแทนชื่อคนที่สาม เช่น ท่าน เธอ เขา มัน, หรือคนที่สาม. (สํ.).

ตฤท [ตฺริด] (แบบ) ก. เจาะ, แทง. (สํ. ; ป. ตุท).

ตฤป [ตฺริบ] (แบบ) ก. อิ่ม, ให้อิ่ม, ให้กิน, เลี้ยง, คิน เช่น ตฤปตฤณ. (สํ. ; ป. ตปฺป).

ตฤษณา [ตฺริสฺนา] (แบบ) น. ความปรารถนา, ความอยาก, ความดิ้นรน. (สํ.)

ตฤา [ตฺรี] น. ปลา โดยมากใช้ ตรี. (ข.).

ตล [ตะละ] น. พื้น, ชั้น. (ป.).

ตลก [ตะหฺลก] น. คนขบขัน, คนที่เล่นขัน ๆ, ตัวละครที่เล่นให้ขบขัน. **ตลกหัวเราะ** น. ชื่อเพลงชนิดหนึ่ง.

ตลกบาตร [ตะหฺลก—] น. ถุงบาตรมีสายโยก, ถลกบาตร ก็ว่า.

ตลบ [ตะหฺลบ] ว. หกหลังมา, กลับย้อนหลัง, พุ่ง. ก. จับนกด้วยข่าย เรียกว่า ตลบนก. **ตลบตะแลง** ว. สับปลับ, กลับกลอก, กลับไปกลับมา.

ตลอด [ตะหฺลอด] บ. สิ้น, ทั่ว, แต่ต้นจนปลาย.

ตละ ๑ [ตะ—] ว. เช่น, เหมือน, ดุจ เช่น ละอักษ์.

ตละ ๒ [ตะ—] น. เจ้า. (ศ.).

ตลับ [ตะหฺลับ] น. ภาชนะอย่างหนึ่งสำหรับใส่ขี้ผึ้งสีปาก บางทีก็ใส่ของอื่น ๆ มีรูปต่าง ๆ กัน โดยมากมักใช้ในเชี่ยนหมาก. (เทียบมลายู ตลป ว่า กล่องเล็ก ๆ สำหรับใส่หมาก). **ตลับนาก** น. ชื่อมะม่วงชนิดหนึ่ง.

ตลาด [ตะหฺลาด] น. ที่ชุมนุมซื้อขายของต่าง ๆ. **ตลาดเงิน** น. ที่แลกเปลี่ยนกู้ยืมเงิน.

ตลิ่ง [ตะหฺลิ่ง] น. ฝั่งน้ำ.

ตลึง [ตะลึง] น. ต้นอัญชัน. (ช.).

ตวง ก. สอบด้วยภาชนะต่าง ๆ เช่น สัด, ทะนาน, ถัง ฯลฯ เพื่อให้รู้จำนวน. (โบ) ก. นับ, กะ, ประมาณ, ทำให้เต็ม, เช่น ช่วยมันตวงเป็นบ้านเป็นเมือง. (จารึกสยาม). **ตวงพระชาตุ** น. ชื่อเพลงชนิดหนึ่ง.

ต่วน น. แพรชนิดหนึ่ง เนื้อเกลี้ยงเป็นมันด้านเดียว ทอเป็นลายสอง.

ต้วมเตี้ยม ว. ต้วมเตี้ยม, ไม่ว่องไว, อุ้ยอ้าย, ช้า ๆ.

ตวัก [ตะหฺวัก] (ปาก) น. จวัก, เครื่องใช้ตักข้าวและแกง ทำด้วยกะลามะพร้าว มีด้าม รูปคล้ายทรพี. จ่า หรือ กระจ่า ก็เรียก.

ตวัด [ตะหฺวัด] ก. วัดเข้ามาโดยเร็ว, รัดรึง ; แกว่งไม้หรือเชือกให้กลับวกไปตามต้องการ.

ตวาด [ตะหฺวาด] ก. ตะคอก, ขู่เต็มเสียง, คุกคามด้วยแผดเสียง, พูดเสียงดังด้วยความโกรธ.

ตอ น. โคนไม้ที่ตัดต้นออกแล้ว, ท่อนไม้ที่ปักจมหรือเกือบจมอยู่ในดิน. **ตอม่อ** น. เสาสั้นสำหรับใช้ค้ำหรือจุนพื้นเรือนเป็นต้น. บางแห่งใช้ว่า ตะม่อ.

ตอม่อ

ต่อ ๑ น. ตัวแมลงพวกหนึ่ง มีหลายชนิด มักมีเหล็กในที่ก้น ต่อยเจ็บ บางชนิดก็กัด เรียกว่า ตัวต่อ.

ต่อ ๒ ก. เพิ่มให้ยืดออกไป, เพิ่มให้ยาวออกไป, เพิ่มให้มากขึ้น, ทำให้ติดกันเป็นอันเดียว, เช่น ต่อเวลาออกไป, ต่อหนังสือ, ต่อเชือก ; ขอลดราคาให้น้อยลง เช่น ต่อราคา ; ปรุงให้เป็นรูปขึ้น เช่น ต่อเรือ, ต่อกรง ต่อโลง ; ท้าพนันโดยยอมลด

เปรียบให้ เช่น ต่อรอง, ฝ่ายเห็นว่าให้เปรียบเป็นฝ่ายต่อ, ฝ่ายเห็นว่าสู้ได้ เป็นฝ่ายรอง; นำสัตว์เลี้ยงไปล่อสัตว์ป่า เช่น ต่อนก; ถัดไป, สืบไป, เช่น ต่อนี้ไป, ต่อไป, ต่อไปนี้. น. ทอด, ตอน, เท่าตัว, เท่าทุน, เช่น ใช้สองต่อ; ออกจะ, น่าจะ, ท่าจะ, เช่น มันต่อจะชอบกลเจ้า มณฑา. (สังข์ทอง); ชื่อเรือชนิดหนึ่งใช้บรรทุกข้าว เรียกว่า เรือต่อ. ว. เรียกสัตว์ที่นำไปล่อสัตว์ป่า เช่น ช้างต่อ, ไก่ต่อ, นกต่อ; เรียกคำที่ใช้สำหรับเชื่อมคำอื่นให้ความติดต่อกันว่า คำต่อ คือคำบุรพบทและสันธาน. บ. เฉพาะ, ประชันหน้า, ปะทะหน้า, เช่น ต่อหน้า, สองต่อสอง, ยืนต่ออำเภอ, ตาต่อตา, ทำร้ายต่อกัน; เมื่อถึง เช่น มาต่อปีหน้า; กับ (อีกฝ่ายหนึ่ง) เช่น สามต่อหนึ่ง. **ต่อกร** (กลอน) ก. สู้กัน. **ต่อต้าน** ก. ปะทะต้านทานไว้, สู้รบป้องกันไว้. **ต่อตาม** ก. พูดเกี่ยงราคาในเรื่องซื้อขาย, พูดเกี่ยงผลประโยชน์ในการทำความตกลงกัน. **ต่อตี** ก. ตีประชันหน้าเข้าไป. **ต่อแต้ม** น. เครื่องเล่นการพนันอย่างหนึ่ง ทำเป็นรูปไม้สี่เหลี่ยมเล็ก ๆ สองตอน มีแต้มตั้งแต่ ๑ ถึง ๖. **ต่อนัดต่อแนง** ก. ต่อราคาของเล็ก ๆ น้อย ๆ; เถียงเล็ก ๆ น้อย ๆ ไม่รู้จักจบ. **ต่อปาก** ก. เล่าสืบกันมา; พูดขันกัน เพื่อสอบสวนฝ่ายผิดฝ่ายถูก. **ต่อปากหลากคำ** ก. พูดขันกันเพื่อพิสูจน์ความ. **ต่อแย้ง** ก. เถียงกันไว้, สู้รบขัดขืนไว้. **ต่อล้อต่อเถียง** ว. เผ้าล้อเผ้าเถียงไม่หยุดหย่อน. **ต่อว่า** ก. ท้วงถามเหตุผลต่อผู้ที่ทำให้ตนไม่พอใจ, ต่อว่าต่อขาน ก็ว่า. **ต่อสู้** ก. สู้เฉพาะหน้า, รบกัน, ตีรันกัน.

ต่อ ๓ (กลอน) ก. รบ เช่น ซึ่งเจ้ามาต่อด้วยพ่อได้. (รามเกียรติ์ ร. ๑).

ต้อ ๑ น. ชื่อโรคอย่างหนึ่ง เกิดขึ้นที่ลูกตา ทำให้ตาขุ่นมองอะไรไม่เห็น เรียกว่า ต้อกระจก, เป็นแผลที่กระจกตา เรียกว่า ต้อลำไย.

ต้อ ๒ ว. อ้วนสั้น, อ้วนเตี้ย, เช่น ขวดต้อ.

ตอก ๑ ก. ตีลงไป, ตีให้เข้าไป, เช่น ตอกตะปู; เร่งให้วิ่ง, ใช้สำหรับวัวควายว่า ตอกวัว ตอกควาย. น. ไม้ไผ่ที่จักบาง ๆ สำหรับผูกมัดหรือสานสิ่งต่าง ๆ.

ตอก ๒ ก. แตก, เรียกข้าวเปลือกที่เอามาขั้วให้แตกเป็นดอกบาน ว่า ข้าวตอก.

ต๊อก น. ชื่อกลองเล็ก ๆ สำหรับเคาะจังหวะ เรียกว่า กลองต๊อก; เรียกไก่ชนิดหนึ่งตัวลาย ๆ ว่า ไก่ต๊อก.

ตอง ๑ น. ใบไม้ขนาดใหญ่ใช้ห่อของได้ เช่น ตองกล้วย; ไพ่ชนิดหนึ่ง โดยมากมักเล่น ๖ คน เรียก ไพ่ตอง; จำนวนไพ่ที่มีเหมือนกัน ๓ ใบ เรียกว่า ตองหนึ่ง.

ตอง ๒ น. ชื่อหนึ่งของปลาสลาด.

ต้อง ๑ ก. ถูก; เป็นกริยาช่วยบอกลักษณะของกริยาอื่นให้รู้แน่หรือบังคับ เช่น ต้องกิน, ต้องนอน, ต้องทำ. น. เรียกต้นข้าวในนาที่โศกใบเหลืองไปซึ่งถือกันว่าถูกผีกระทำว่า ข้าวต้อง. **ต้องการ** ก. อยากได้. **ต้องคดี** ก. ถูกฟ้องความ. **ต้องใจ** ก. ชอบ, ถูกใจ. **ต้องตา** ก. ถูกตา, น่าดู. **ต้องโทษ** ก. ถูกทำโทษ. **ต้องหา** ก. ถูกกล่าวหา, ถูกเป็นจำเลย.

ต้อง ๒ น. มะต้อง, สะท้อน.

ตองตอย ว. ขอมช่อ, ไม่สมประกอบ. (มักใช้ลับการแต่งตัว เช่น นุ่งผ้า). กรองกรอยก็ใช้.

ต้องเต น. ชื่อการเล่นของเด็กอย่างหนึ่ง.

ตองแตก น. ชื่อไม้เถาใบเป็นสองแฉก ใช้ทำยา.

ต่องแต่ง, ต้องแต้ง ว. ห้อยแกว่งไปมา.

ตองเปรียง น. จองเปรียง คือพิธีอย่างหนึ่งของพราหมณ์ เป็นพิธีจุดโคมรับพระเจ้าทำในวันเพ็ญเดือนสิบสอง. (ตราสามดวง).

ต้องสู้ น. ชนชาติเกรี่ยงหรือยางพวกหนึ่ง.

ตองเหลือง น. ชื่อข่าพวกหนึ่ง.

ตอด ๑ ก. ขบ, กัด, เอาปากงับหรือจิกแต่น้อย ๆ, สัตว์เช่นผึ้งต่อย เรียกว่า ผึ้งตอด, โดยปริยายหมายถึงลักษณะอาการคล้ายคลึงกันเช่นนั้น. **ตอดต่อ** น. ชื่อนกชนิดหนึ่ง

ตอด ๒ (กลอน) น. ต้นสลอด.

ตอน น. ห้วง, ชุด, ท่อน, ระยะ, วรรค. ก. แบ่ง, ตัด เช่น ตอนไพ่; ทำกิ่งไม้ให้ออกรากโดยวิธีเอามีดควั่นแล้วเอาดินพอก; ทำลายอวัยวะซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการสืบพันธุ์.

ต้อน น. เผือกที่กั้นขวางตามลำน้ำเพื่อดักปลา. ก. กันไว้, กันให้ไปตามที่ต้องการ, ไล่ไปโดยวิธีกันไม่ให้แตกฝูง. **ต้อนรับ** ก. รับรอง, รับแขก.

ตอบ ก. ได้, กล่าวแก้คำถาม, ทดแทน. ว. บุบเข้าไป, ยุบเข้าไป, สอบเข้าไป, เช่น แก้มตอบ. **ตอบแทน** ก. ทำทดแทนแก่ผู้ทำก่อน, ให้ทดแทนแก่ผู้ให้ก่อน.

ตอเบา (ถิ่น-ปักษ์ใต้) น. ต้นกระถิน.

ตอม ก. เกาะ, จับ (มักใช้สำหรับแมลงเล็ก ๆ เช่น แมลงวัน เป็นต้น); โดยปริยายเรียกคนที่มารุมกันมาก ๆ ว่า มาตอม.

ต่อม น. เม็ดตุ่มที่ขึ้นตามตัว, ฟองที่ผุดจากน้ำ เรียก ต่อมน้ำ. (สรีรวิทยา) น. อวัยวะของคนและสัตว์ มีสองชนิด ชนิดหนึ่งทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ให้แก่ร่างกาย อีกชนิดหนึ่งขับสิ่งที่เสียออกทิ้ง เช่น ต่อมที่พื้นสมอง ต่อมน้ำลาย ต่อมย่อยอาหารที่เป็นเนื้อ ตับ ไต ฯลฯ. **ต่อมโลหิต** น. เลือดระดูผู้หญิง. **ต่อมน้ำ** น. ชื่อดาวฤกษ์จิตรา.

ต๋อม ว. เสียงดังเช่นของตกในน้ำ.

ต่อย ก. ทำให้แตก, ชก, ตี, เช่น ตามต่อยกัน. (ยวนพ่าย); ทุบ; ตัวแมลงเอาเหล็กในที่ก้นจี้เอา. น. ชื่อเพลงที่ขึ้นต้นว่า ต่อย เช่น ต่อยมวย ต่อยรูป.

ต้อย ๑ ว. จ้อย, เตี้ย, เล็ก, น้อย. **ต้อยตริ่ง** น. ชื่อเพลงชนิดหนึ่ง.

ต้อย ๒, **ต้อย ๆ** ว. หยอย ๆ, ตาม, ตามหลัง.

ต้อยติ่ง น. ต้นไม้เล็ก ๆ ชนิดหนึ่ง ฝักมีเม็ดเล็ก ๆ อย่างผักเสี้ยน ใช้ทำยาพอกแผล.

ต้อยติวิด น. นกชนิดหนึ่ง ชอบอยู่ตามแผ่นดินในทุ่งนา เชื่อกันว่าเวลานอน นอนหงายตีนชี้ฟ้า ไม่เกาะต้นไม้, กระต้อยติวิดก็เรียก.

ตอแย ก. รบกวนให้เกิดความรำคาญ, เย้า, รังแก.

ตอร์ปิโด น. เครื่องกลจำพวกลูกระเบิดที่ปล่อยให้แล่นไปในน้ำ เพื่อทำลายที่หมายในการศึก, ลักษณะนามว่า ลูก. (ป.Torpedo).

ต่อไส้ น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง, ใช้ทำยาได้.

ตอแหล [-แหฺล] ว. โกหก, พูดไม่จริง; ช่างพูด (ใช้เฉพาะเด็กที่สอนพูด).

ตะ ก. ทา, ฉาบ, แตะ, กะไหล่ เช่น ตะทอง ว่า กะไหล่ทอง, ตะทองลาย ว่า กะไหล่ทองเป็นดวง ๆ, หรือ ตะถม เป็นต้น.

ตะกรน ๑ [-กฺรน] น. เครื่องสำหรับทอผ้า ใช้อย่างกระสวย แต่เป็นกระบอกมีหลอดด้ายอยู่ข้างใน.

ตะกรน ๒ [-กฺรน] น. เขื่อที่จับเกรอะอยู่ที่ก้นภาชนะ, กากแร่ที่หลอมแล้วติดอยู่ตามก้นเบ้า, ตะกรัน ก็ว่า.

ตะกรม [-กฺรม] น. ชื่อหอยทะเลคล้ายหอยอีรม แต่โตกว่า ชอบเกาะตามหลักเหมือนหอยแมลงภู่.

ตะกรวย (ใบ) น. กรวย เช่น สานตะกร้อตะกรวยครอบศีรษะ. (ลักษณะผัวเมีย).

ตะกร้อ [-กฺร้อ] น. ของเล่นชนิดหนึ่งสานด้วยหวายสำหรับเตะเล่น บางอย่างทำด้วยหนังปักพู่ขนไก่; เครื่องมือสอยผลไม้มีด้ามยาว รูปรี ทำด้วยไม้เป็นซี่; เครื่องสำหรับใส่ไว้ในกระถางยาดองและกะปิ เพื่อกันเอาแต่น้ำ. (ใบ) น. เครื่องดับไฟสานเป็นรูปตะกร้อ พันผ้าชุบน้ำ มีด้ามยาวสำหรับดับและคลึงลูกไฟที่มาติดบนหลังคา ผู้ดับนั่งบนอกไก่หลังคา.

ตะกร่อม น. เครื่องมือจับปูทะเล. ดู กะกร่อม.

ตะกรัน น. ตะกรน ๒.

ตะกรับ [-กฺรับ] น. ชื่อหญ้าชนิดหนึ่งดอกคล้ายดอกกก; ที่สำหรับรองถ่านเพื่อให้มีลมเดินผ่าน โดยมากใช้กับอั้งโล่ หรือเตาหม้อน้ำเรือไฟ; ชื่อปลาชนิดหนึ่ง. (Pristolepis fasciatus).

ตะกร้า [-กฺร้า] น. ภาชนะสานสำหรับใส่สิ่งของต่าง ๆ.

ตะกรุด [-กฺรุด] น. แผ่นโลหะที่แผ่แล้วม้วนกลม ๆ ลงคาถาอาคม ใช้เป็นเครื่องรางต่อมาใช้เป็นเครื่องประดับก็มี.

ตะกรุม [-กฺรุม] น. นกชนิดหนึ่งตัวใหญ่และสูง รูปคล้ายนกกระสา; ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งใช้ทำยาได้.

ตะกรุมตะกราม [—กฺรุม—กฺราม] ว. ซุ่มซ่าม, เซอะซะ.

ตะกละ [—กฺละ] ว. มักกิน, กินไม่เลือก, เห็นแก่กิน. จะกละ ก็ว่า.

ตะกลาม [—กฺลาม] ว. ตะกละ.

ตะกวด น. สัตว์จำพวกเสือกคลาน รูปคล้ายจิ้งจก คอยาว รูจมูกเป็นช่องผ่า หนังหยาบ หางยาว ลิ้นยาวเรียวเป็นสองแฉกยื่นหดได้เหมือนลิ้นงู สีเขียวแก่หรือน้ำตาลอ่อนตอนบน แต่มีจุดเหลืองและขาวทั่วไป อาศัยอยู่บนบกและในน้ำ. จะกวด ก็เรียก.

ตะกอ ๑ น. ชื่อเครื่องทอผ้าสำหรับแยกเส้นด้ายขึ้นให้ขึ้นลงเพื่อให้ขัดกับเส้นด้ายพุ่ง

เครื่องนี้ทำด้วยเส้นด้าย.

ตะกอ ๒ ว. หนุ่ม, รุ่น, ใช้ว่า สะกอ ก็มี.

ตะกอน น. เยื่อที่เกรอะนอนลงก้นภาชนะใส่น้ำ.

ตะกัง น. ชื่อโรคลมชนิดหนึ่ง มีอาการปวดหัวเวลาเช้า ๆ เรียกว่า ลมตะกัง.

ตะกั่ว น. แร่พวกหนึ่งมีลักษณะอ่อน ละลายตัวง่าย มีหลายชนิดด้วยกัน เช่น ตะกั่วเกรียบ คือตะกั่วกรอบ ตะกั่วนม คือตะกั่วอ่อน. **ตะกั่วตัด** น. สีน้ำเงินอ่อน.

ตะกาง น. เครื่องดักจระเข้อย่างหนึ่งผูกเหยื่อลอยไว้ในน้ำ; เครื่องล่อใจ. สะกาง ก็ใช้.

ตะกาด น. ที่ดินซึ่งอยู่หลังหาดชายทะเลขึ้นไป แต่มีน้ำเค็มซึมขึ้นไปถึงได้.

ตะกาย ก. ปีน, คุ้ยข่วน.

ตะกาว น. ขอสำหรับเกี่ยวเรือ.

ตะกุกตะกัก ว. ไม่เรียบร้อย, ขรุขระ, ติดกุกกัก.

ตะกุย ก. เอามือหรือเท้าหน้าคุ้ยหรือข่วน.

ตะกู น. ชื่อต้นไม้อย่างหนึ่ง กิ่งเป็นชั้น ๆ คล้ายฉัตร ดอกคล้ายดอกกระทุ่ม.

ตะกูด น. หางเสือเรือ. จะกูด, จังกูด ก็เรียก.

ตะเกียกตะกาย ก. พยายามป่ายปีนไป, ขวนขวาย.

ตะเกียง น. เครื่องใช้สำหรับตามไฟมีรูปต่าง ๆ ลักษณะนามว่าดวง; หน่อสับปะรดที่แตกออกตามขั้วแห่งผล.

ตะเกียบ น. ชื่อไม้สำหรับคีบอาหารกิน; ชื่อเสาคู่ที่รับเสาสูง ๆ เช่น เสาพุ่ม เสาหงส์; โดยปริยายใช้เรียกของที่เป็นคู่สำหรับคีบ; ชื่อกระดูก; ครีบคู่ที่อยู่ตรงคอปลา, ขาม้า ก็เรียก.

ตะแก, ตะแก่ น. ตัวแก เช่น ตะแก่เสียจริตผิดแล้วเหวย. (สังข์ทอง-ตีคลี).

ตะแกรง [—แกฺรง] น. เครื่องสานสำหรับร่อนสิ่งของหรือสำหรับช้อนกุ้งปลาเป็นต้น.

ตะโก ๑ น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง ต้นดำ ผลคล้ายมะพลับ แต่รูปทุบอย่างมะตูม มี ๒ อย่าง คือ ตะโกบ้าน ตะโกนา.

ตะโก ๒ น. เสือ เช่น ทับตะโก ว่าถิ่นของเสือ. (กะเหรี่ยง).

ตะโก้ น. ชื่อขนมอย่างหนึ่ง มีหน้าคล้ายขนมถ้วย; ชื่อลมทะเลพัดจากทิศตะวันตก

เฉียงเหนือมาทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ มักมีในปลายฤดูฝน, ลมพัดหลวง ก็เรียก.

ตะโกก น. ชื่อปลาน้ำจืด รูปคล้ายปลาตะเพียน แต่หัวเล็ก ตัวกลมและยาวกว่า หางก็ยาวกว่า และขนาดปรกติใหญ่กว่าปลาตะเพียน. (Cyclocheilichthus enoplus).

ตะโกน ก. เรียกด้วยเสียงดัง.

ตะโกรง [–โกฺรง] ก. ทะเยอทะยาน, อยากได้. ว. อาการวิ่งโหงๆ, ความอยาก, ตะกลาม, เช่น ลูกเมียแปลไปเป็นอื่นตื่นตะโกรง. (สุ. สอนเด็ก).

ตะไกร ๑ [–ไกฺร] น. เครื่องมือสำหรับตัดโดยใช้หนีบ มีสองขา.

ตะไกร ๒ [–ไกฺร] น. คำเรียกเหยี่ยวชนิดหนึ่งว่า เหยี่ยวตะไกร.

ตะขบ น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง ต้นมีหนาม ผลกลมคล้ายผลมะขามป้อม รสเปรี้ยวๆ หวานๆ เจือฝาด, อีกชนิดหนึ่งไม่มีหนาม ใบบางเป็นขน ลูกเล็ก รสหวาน เรียกตะขบฝรั่ง.

ตะขาบ น. สัตว์จำพวกเสือกคลานมีตีนมาก เจ็บวมพิษ; ชื่อนกชนิดหนึ่ง สีตัวคราม; เครื่องตีบอกจังหวะ; ไม้ไผ่ที่ผ่าซังปล้องแขวนไว้ตามยอดไม้สำหรับไล่ค้างคาว และพวกตลกใช้ตีกันเล่น, จะขาบ ก็เรียก.

ตะขิดตะขวง ว. ละอายใจ, กระดากใจ.

ตะเข้ น. จระเข้; เครื่องบนเรือนชนิดหนึ่ง; เรียกไม้ยึดเสาเรือนหรือเสาเขื่อน. **ตะเข้ขบพื้น** น. ไม้ไผ่ที่มีลายข้อขบกับ.

ตะเข็บ น. รอยเย็บที่สอยด้วยเข็ม; สัตว์จำพวกเสือกคลานมีตีนมากคล้ายตะขาบ แต่ตัวเล็กกว่า ขนาดเท่าตะเข็บผ้า. **ตะเข็บไต่ขอน** น. ชื่อกลบทชนิดหนึ่ง.

ตะเขิง น. ชื่อเพลงชนิดหนึ่ง. (เงาะป่า)

ตะโขง น. ชื่อสัตว์น้ำอย่างหนึ่งในจำพวกจระเข้.

ตะคร้อ น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง ต้นสูงใหญ่ ผลมีรสเปรี้ยวคล้ายมะไฟ.

ตะครอง [–คฺรอง] น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง กิ่งเป็นหนาม ใบคล้ายพุทรา แต่โตกว่า.

ตะครั่นตะครอ ก. เมื่อยเนื้อเมื่อยตัว สะบัดร้อนสะบัดหนาว เป็นอาการเริ่มจะเป็นไข้.

ตะคลับตะคล้าย ก. คลับคล้าย. (คิก-

คำบรรพ์).

ตะครา น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง (Garuge pinnata).

ตะคริว น. โรคเส้นชักลมกระตุก มีอาการเจ็บปวด.

ตะครุบ ก. เอามือปบลงจับโดยเร็ว.

ตะคอก ก. ตวาด, ขู่เสียงดัง.

ตะคัน น. เครื่องใช้ชนิดหนึ่งปั้นด้วยดินคล้ายจาน สำหรับวางกำยานเมื่อเวลาอบน้ำหรือใส่น้ำมันตามไฟต่างตะเกียง.

ตะค้า น. ชื่อหวายชนิดหนึ่ง ผิวกร้าวเป็นมัน เป็นหวายเหนียว ใช้ผูกสิ่งของ.

ตะคาก น. แง่กระดูกเชิงกรานที่ปั้นเอว, หัวตะคาก ก็เรียก.

ตะคาง น. เม็ดผดที่เกิดขึ้นตามขาด้วยระคายต้นหญ้าหรือขนกระบือ, ระคาง ก็ว่า.

ตะคุ่ม ว. เห็นไม่ชัด, เห็นเงา ๆ.

ตะเครียว [—เคฺรียว] น. ถุงที่ถักด้วยด้ายหรือไหมเป็นตาโปร่งมีหูรูด.

ตะเคียน น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง ต้นใหญ่ ใบเรียว ใช้เลื่อยเป็นกระดานและขุดทำเรือ.

ตะเคียว น. อาการที่ลูกบาศก์พิงตะแคงไม่ลงหน้าเรียบ.

ตะแคง ก. เอียง, เอาข้างลง.

ตะไคร่ [—ไคฺร่] น. พืชที่เลิดติดอยู่ตามต้นไม้มีสีเขียว บางทีก็เกิดในน้ำและตามพื้นดินหรืออำแพงที่ชุ่มชื้น.

ตะไคร้ [—ไคฺร้] น. ต้นไม้ชนิดหนึ่งขึ้นเป็นกอ กลิ่นหอมใช้ประสมเครื่องแกง. **ตะไคร้น้ำ** น. ไม้เครือชนิดหนึ่ง มักอยู่ตามริมฝั่งน้ำที่เป็นเชิงภูเขา. **ตะไคร้ปก** น. ต้นสนุ่น. **ตะไคร้หอม** น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง. **ตะไคร้หางนาค** น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง ใช้ทำยา.

ตะเฆ่ น. เครื่องลากเข็นของหนัก รูปเตี้ย ๆ มีล้อ.

ตะติน (กลอน) ว. เตาะแตะ, ต้อย ๆ, บอกอาการเดิน เช่น แล่นตะตินยงงฟ่า. (ม. คำหลวง ชูชก).

ตะแตร้น, ตระแตร้น [-แตฺร้น, ตฺระแตฺร้น] (กลอน) ว. เสียงช้างร้อง.

ตะนอย น. ชื่อมดชนิดหนึ่งตัวแดง กันดำมีพิษ ต่อยปวด.

ตะนาว น. ชื่อกระแจะเครื่องหอมชนิดหนึ่ง ชื่อเพลงชนิดหนึ่ง เช่น ตะนาวแปลง.

ตะบม ว. ร่ำไป, ไม่หยุดหย่อน.

ตะบอง น. ไม้สั้นสำหรับถือใช้ตี มีรูปกลมบ้าง เหลี่ยมบ้าง คล้ายพลองแต่สั้นกว่า มีขนาด ๑ ศอก, กระบอง ตระบอง ก็ใช้. **ตะบองแดง** น. ตะบองอาญาสิทธิ์สำหรับถือไปเก็บขาของหลวง. **ตะบองเพชร** น. ใบตาลที่ขมวดปลายลงอักขระสำหรับใช้ในพิธีตรุษและไถนจุก ; พรรณไม้ที่ไม่มีใบ ลำต้นหรือกิ่งเป็นเหลี่ยม ดอกคล้ายดอกลำโพง แต่มีกลีบขาว หอมบานกลางคืน มักปลูกเป็นรั้วบ้าน ขึ้นสูงได้ถึง ๒—๓ วา. (Cereus hexagonus). กระบองเพชร ก็เรียก.

ตะบองกัน น. ชื่อเพลงกลองชนิดหนึ่ง, กระบองกัน ก็ว่า.

ตะบอย ว. หง่อย ๆ, เงื่อง, ช้า, ร่ำไร.

ตะบัน ๑ น. เครื่องตำหมากของคนแก่ มีรูปคล้ายกระบอก โดยมากทำด้วยทองเหลือง. (เทียบ ข. ตะบัล). ก. ทิ่มหรือแทงกดลงไป, กระทุ้ง. ว. ตรงไป, มุ่งไป, ไม่ถอย. **ตะบันไฟ** น. ของอย่างหนึ่งรูปคล้ายตะบัน มีไม้กระทุ้งให้เกิดไฟในนั้นด้วยอำนาจที่กระแทกลูกตะบันลงในกระบอกโดยเร็ว.

ตะบัน ๒ น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง ต้นคล้ายตะบูน.

ตะบิด ก. บิด เช่น โพกผ้าพันตะบิดถือกริชกราย. (อิเหนา).

ตะบิดตะบอย ว. ทำช้า, ให้ชักช้า, ออดแอด, เงื่องหงอยโดยอาการเกียจคร้าน.

ตะบึง ว. ตรงไป, มุ่งไป, บุกบั่นไป, ไม่หยุดหย่อน, ดิ่งดัน.

ตะบูน น. ชื่อต้นไม้อย่างหนึ่งใช้ทำฟืน ผลเท่าส้มโอ แต่กินไม่ได้ มีอยู่ตามชายทะเล ใช้ทำยาได้.

ตะเบิ่ง ก. กลั้นใจดันเบ่งเสียงออกให้ดัง, อัดใจให้ท้องป่องขึ้น.

ตะแบก น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง ดอกสีม่วงคล้ายดอกอินทนิล ลำต้นใช้เลื่อยเป็นกระดาน.

ตะแบง ๑ ว. ดันผ่าไปอีกข้างหนึ่ง, เฉไป, ไม่ตรง. **ตะแบงมาน** ว. อาการห่มผ้าอย่างหนึ่ง คือห่มผ้าอ้อมตัวแล้วเอาชายทั้งสองไขว้ไปผูกที่ต้นคอ.

ตะแบง ๒ น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งในจำพวกต้นยาง ใบหนา มีทางภาคอีสาน, สะแบง ก็เรียก

ตะโบม ก. เล้าโลม, กอด.

ตะไบ น. เหล็กเครื่องมือใช้ถูเหล็กหรือโลหะอื่น ๆ ให้เกลี้ยงเกลา มีหลายชนิด เช่น ตะไบท้องปลิง ตะไบหางหนู.

ตะปลิง น. เหล็กตัวปลิงสำหรับเกาะวัตถุที่แยกให้ติดกัน เช่น ตะปูตะปลิงยิงตรึงกระชับชิด. (ม. ร่ายยาว กุมาร). โดยมากเรียกว่า ปลิง.

ตะบัดตะบ๋อง ว. สะบัดสะบิ้ง แสนงอน; กระตุ้งกระติ้ง, ตุบัดตุบ๋อง ก็ใช้.

ตะปุ๋มตะป่ำ ว. ไม่ราบ, ไม่เรียบ, นูนขึ้นเป็นปม ๆ, ขรุขระ.

ตะปู น. เครื่องตอกตรึงสิ่งอื่นให้แน่น, ใช้ว่า ตาปู ก็มี

ตะพง ว. ตะโพง เช่น แล้วตะพงพายรีบกลับไป. (นิ. เมืองเทศ).

ตะพด น. ไม้ถืออย่างตะบองทำด้วยโคนไม้รวก ยาวประมาณ ๒ ศอก.

ตะพอง น. ส่วนที่นูนเป็นปุ่มสองข้างศีรษะช้าง. กระพอง, กะพอง, ตระพอง ก็ว่า.

ตะพัง น. แอ่ง, บ่อ, หนอง. กระพัง, ตระพัง, สะพัง ก็เรียก.

ตะพัด ว. ตะบึง, ร่ำไป, ไม่หยุดหย่อน. สะพัด ก็ว่า. น. ชื่อปลาน้ำจืดชนิดหนึ่ง.

ตะพั้น น. ชื่อโรคเด็กอ่อนชนิดหนึ่ง มีอาการชักมือเท้ากำ.

ตะพาก น. ปลากระพาก.

ตะพาน น. สิ่งที่ทำสำหรับข้ามน้ำข้ามคลอง บางทีทำขึ้นลงไปในน้ำสำหรับขึ้นลง, โดยปริยายใช้เรียกสิ่งที่ต่อเชื่อมถึงกัน เช่น ตะพานเรือ คือพื้นที่ยกสูงขึ้นจากดาดฟ้าเรือสำหรับกัปตันบังคับการเรือ; ตะพานไฟฟ้า สะพาน ก็ใช้ **ตะพานช้าง** น. สะพานที่ทำแข็งแรงสำหรับให้ช้างข้ามในสมัยโบราณ. **ตะพานหนู** น. ไม้กระดานเล็กตรึงทับบนไม้เชิงกลอน.

ตะพาบ. ตะพาบน้ำ น. สัตว์ชนิดหนึ่งคล้ายเต่า แต่ตัวแบน ตามชายกระดองมีเป็นเนื้ออ่อนยื่นออกโดยรอบ เรียกว่า เชิง; เรียกหมอนรูปสี่เหลี่ยมแบนว่า หมอนตะพาบน้ำ; หม้อน้ำเย็น (ในราชาศัพท์ว่า พระตะพาบ).

ตะพาย น. ช่องจมูกวัวควายที่เจาะสำหรับร้อยเชือก; เชือกที่ร้อยจมูกวัวควาย เรียกว่า สายตะพาย; กิริยาที่เอาเชือกร้อยที่ตะพาย เรียกว่า สนตะพาย; **เรียกตาย**

ที่เป็นทางแต่จมูกขึ้นไปทั้งสองข้างแห่งนกกระทา ว่า ตะพาย. ก. แขวนบ่า, ห้อยบ่า, สะพาย ก็ว่า. **ตะพายแล่ง** ก. ตะพายเฉียงบ่า, โดยปริยายใช้เรียกรอยแผลที่พื้นขาดเฉียงบ่า ว่า ขาดตะพายแล่ง.

ตะพึด ว. ตะบึงไป, ไม่หยุดหย่อน. **ตะพึดตะพือ** ว. ร่ำไป, เรื่อยไป, ทำตะบันไปโดยไม่หยุดหย่อน.

ตะพุ่น น. พวกคนหลวงที่ถูกเกณฑ์ให้เลี้ยงหญ้าเลี้ยงช้าง; ชื่อสีชนิดหนึ่ง คล้ายสีครามจาง เรียกว่า สีตะพุ่น. **ตะพุ่นหญ้าช้าง** น. ไทยอาญาหลวงสมัยโบราณ.

ตะเพรา [—เพฺรา] น. เรียกไม้ขอสำหรับเกี่ยวให้เรือเข้าหรือค้ำไม่ให้เรือชนกัน ว่า ขอตะเพรา; เรียกลูกกลม ๆ ที่ยัดด้วยหวายหรือกาบมะพร้าวเพื่อกันชน ว่า ลูกตะเพรา.

ตะเพิง น. เงื้อมเขาที่งอกงุ้มลงมา.

ตะเพิด ก. ตวาดให้หนีไป, ร้องให้ตกใจหนีไป, ไล่ส่งไป.

ตะเพิ่น ว. พล่านไป, เจิ่นไป.

ตะเพียน น. ชื่อปลาชนิดหนึ่งตัวแบน ๆ มีเกล็ดโต ๆ. **ตะเพียนขาว** น. ปลากะมัง.

ตะโพก น. ส่วนอวัยวะเบื้องหลังตั้งแต่บั้นเอวลงไป.

ตะโพง ว. โทง ๆ, ไหย่ง ๆ, เช่น ก็จะทำคลุมโปงตะโพงตัน. (ปกรณัมพจนาตถ์; นิทราชาดริต).

ตะโพน น. กลองสองหน้า รูปหัวสอบท้ายสอบ ขึงด้วยหนังสองหน้า มีเท้ารอง ตีด้วยฝ่ามือ, โทน ก็เรียก.

ตะเภา ๑ น. ชื่อเรือเดินทะเลแบบเก่าของจีน; ชื่อไก่พวกหนึ่งตัวอ้วนใหญ่ มีขนที่แข้ง หางเล็ก; ชื่ออ้อยชนิดหนึ่งลำใหญ่เนื้อเปราะ; ชื่อหนูชนิดหนึ่งขนปกปุยไม่มีหาง; เรียกลมชนิดหนึ่งพัดมาจากทิศใต้ไปทางทิศเหนือในกลางฤดูร้อน; ชื่อปลาชนิดหนึ่ง.

ตะเภา ๒ น. ชื่อขันน้ำชนิดหนึ่ง.

ตะใภ้ น. เมียของญาติ, ถ้าเป็นเมียของลูกเรียกว่า ลูกตะใภ้, ถ้าเป็นเมียของลุง เรียกป้าตะใภ้, สะใภ้ ก็เรียก.

ตะม่อ น. เสาสั้นสำหรับใช้ค้ำหรือจุนพื้นเรือนเป็นต้น. ตอม่อ ก็ว่า.

ตะมอย น. ผีชนิดหนึ่งขึ้นตามนิ้วมือ; ชื่อหวายชนิดหนึ่ง ใช้ทำยาได้; ชื่อกล้วยไม้จำพวกหนึ่ง.

ตะรัง ก. ดั้นไป, เดาไป, ตะบึงไป, เช่น แล้วดำเนินเดินดุ่มสุ่มตะรัง. (ดาว).

ตะรังกะนู น. เรียกของบางอย่างที่มาจากเมืองตะรังกะนู เช่น ส้มตะรังกะนู พิมเสนตะรังกะนู.

ตะรังตัง น. ตำแยพวกหนึ่งมีหลายชนิด คือ ตะรังตังไก่, ตะตังรังกวาง, ตะรังตังช้าง, ตะรังตังแมว.

ตะราง น. ที่คุมขังนักโทษ, เรือนจำ.

ตะลอง น. อัตราตวงของโบราณ มีพิกัดเท่ากับ ๔ กระชุก, และ ๔ ตะลองเป็น ๑ เกวียน.

ตะล่อม ๑ ก. ทำให้กลมเข้า, ทำให้รวมเป็นกองเป็นก้อนกลม ๆ. **ตะล่อมข้าว** น. ที่สำหรับใส่ข้าวเปลือกหรือของอย่างอื่น เช่น เกลือ ปูน เอาไม้ไผ่ซีกปักเป็นวงล้อม รอบ ขัดแตะและยาด้วยขี้ควาย แต่ขนาดเล็กกว่ายุ้ง.

ตะล่อม ๒ น. อัตราตวงของโบราณ มีพิกัดเท่ากับ ๔ เกวียน, และ ๕ ตะล่อม เป็น ๑ ยุ้ง.

ตะล่อมปั้อม ว. กลมป้อม ๆ.

ตะละ (กลอน) ว. ดุจ, เหมือน เช่น ลำต้นตะละคันฉัตร; แต่ละ เช่น ตะละคน.

ตะลาน ว. ชื่อมดชนิดหนึ่ง ตัวแดง ๆ วิ่งพล่านไม่กัดใคร, มดตะลีตะลาน ก็เรียก.

ตะลิงปลิง [-ปฺลิง] น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง ใบคล้ายใบมะขม และลูกยาวคล้ายมะดัน แต่เป็นเฟือง ๆ รสเปรี้ยว.

ตะลิบ ก. ลิบ, ไกล, เช่น ตะลิบหายไปไม่เห็นตัว. (ม. กาพย์ กุมารบรรพ).

ตะลีตะลาน ว. รีบร้อน, ลุกลนให้เร็ว, รีบด่วน. น. ชื่อมดชนิดหนึ่งตัวแดง ๆ วิ่งพล่านไม่กัดใคร, มดตะลาน ก็เรียก.

ตะลึง ก. ตกใจแล้วงันอยู่, จังงัง. **ตะลึงพรึงเพริด** ก. ชมเพลินจนลืมตัว.

ตะลุง น. เสาประโคน, เสาสำหรับผูกช้าง; การมหรสพอย่างหนึ่งใช้หนังสลักเป็นรูปภาพเล็ก ๆ เชิดในจอ เรียกว่า หนังตะลุง; จังหวัดพัทลุง เช่น ชาตรีมีแต่ล้วนชาวตะลุง. (อิเหนา).

ตะลุ่ม น. ภาชนะมีเชิงสำหรับใส่ของแทนถาดหรือพาน.

ตะลุมบอน ก. รบถึงตัว, ประจัญบานกันด้วยอาวุธสั้น.

ตะลุ่มโปง น. ชื่อเพลงชนิดหนึ่ง.

ตะลุมพอ น. ไม้ยืนต้น. กะลำพอ หรือหลุมพอ ก็เรียก.

ตะลุมพุก น. ไม้ท่อนกลมมีด้ามสำหรับตำข้าว, ถ้าด้ามสั้นตัวสั้นสำหรับทุบผ้าให้เรียบก็เรียกว่า ตะลุมพุก; ชื่อปลาชนิดหนึ่ง, ปลากระลุมพุก ก็เรียก; ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง, กระลำพุก ก็เรียก.

ตะลุ่มอิด น. ไม้กะอิด.

ตะลุย ว. ลุยเข้าไป, ไม่ละ, ไม่เลือก, ไม่รั้งรอ, ตะบึงไป, ตะไป.

ตะเลง น. มอญ,

ตะแลงแกง น. ทางสี่แพร่ง, ต่อมาเลือนไปหมายถึงที่สำหรับฆ่านักโทษ.

ตะไล น. ดอกไม้ไฟชนิดหนึ่งมีปีกเป็นวงกลม; ถ้วยเล็ก ๆ ชนิดหนึ่งสำหรับใส่ขนมแล้วนึ่ง เรียกขนมถ้วย มีชื่อต่าง ๆ เช่น ขนมถ้วยฟู, ขนมถ้วยหน้าถั่ว ฯลฯ, แต่ชนิดที่มีกะทิ เรียก ขนมถ้วยตะไล.

ตะวัน น. ดวงอาทิตย์. **ตวันตก** น. เรียกลมที่พัดมาจากทิศตะวันตก ไปทางทิศตะวันออกในกลางฤดูฝน. **ตวันออก** น. เรียกลมที่พัดจากทิศตะวันออกไปทางทิศตะวันตกในปลายฤดูฝน.

ตะวาง น. ชื่อหญ้าชนิดหนึ่งคล้ายต้นแขมขึ้นตามทุ่งนา.

ตะเวน ก. เที่ยวตรวจตรา, ใช้ว่า ตระเวนก็มี.

ตะหนึ่งรัด [-หนึ่ง-] ว. เป็นใหญ่. (ช.).

ตะหลิว น. เครื่องมือทำด้วยเหล็กใช้แซะหรือตักของซึ่งทอดหรือผัดในกระทะ. (เทียบ ข. เตียะ ว่า กระทะ + หลิว ว่าเครื่องแซะ, เครื่องตัก).

ตะหลุง [-หลุง] น. ไม้แก่นเจาะเป็นรูสำหรับผึงหัวคุมท้ายคุมสอดเพลา เพื่อไม่ให้เพลาแกว่ง.

ตะเหลนเป๋น ว. ยาวโก้งเก้ง, ยาวเกินไป.

ตะเหลาะเปาะ ว. กลมน่าดู, กะเหลาะเปาะ ก็ว่า.

ตะแหง่ว ๆ ว. รบเร้า, ออดอ้อน.

ตะแหมะแขะ [-แหมะ-] ว. เคี้ยมาก, เคี้ยเกินไป.

ตะแหลนเป๋น [—แหลน—] น. แบนแปดเป๋น

ตะโหงก น. ไม้สองอันใช้หนีบคออย่างคา, เรียกของที่นูนขึ้นจากพื้นราบ เช่น หัวตะโหงกตอไม้, เรียกส่วนที่นูนขึ้นตรงคองัวว่า ตะโหงก.

ตัก๑ น. หน้าขาตอนเข่าถึงโคนขาในเวลานั่ง.

ตัก๒ ก. เอาภาชนะช้อนสิ่งของขึ้นจากที่เดิม เช่น ตักข้าว ตักแกง. **ตักบาตร** ก. เอาของใส่บาตรพระ. (เทียบ ข. ตัก ว่า วางลง).

ตักกะ (แบบ) น. ตรรก, ความตรึก, ความคิด. (ป. ตกฺก).

ตักเตือน ก. ทำให้รู้ตัว, ทำให้มีสติ, ทำให้รู้สึก, บอกให้รู้ล่วงหน้า.

ตั๊กแตน [ตั๊กกะ—] น. แมลงจำพวกหนึ่งขายาว กระโดดได้ไกล มีปีกบินได้.

ตักร [ตัก] (แบบ) น. เปรียง, น้ำมันเนย. (ส.; ป. ตกฺก).

ตักษก (แบบ) น. ช่างไม้. (ส.).

ตักษณ [—สะนะ] (แบบ) น. เครื่องตัดและกรางสิ่งของ เช่น มีด, พร้า, บุ้ง, ตะไบ; การตัด, การปอก, การหอน. (ส.).

ตักษณี [—สะนี] น. ผึ่ง, ขวาน. (ส.).

ตักษัย (กลอน, ตัดมาจากชีวิตักษัย) ก. การสิ้นชีวิต, ตาย.

ตัจฉก [—ฉก] (แบบ) น. ช่างไม้. (ป.).

ตัจฉนี [—ฉะนี] (แบบ) น. ผึ่ง, ขวาน. (ป.).

ตัง๑ น. ยางไม้ที่ประสมกับสิ่งอื่น แล้วทำให้เหนียวสำหรับตักนก.

ตัง๒ ว. เสียงดัง เช่นของหนัก ๆ ตกลงที่พื้นกระดาน.

ตั่ง น. ที่สำหรับนั่งมีขา.

ตั้ง น. ลักษณะนาม เรียกของที่วางซ้อนกันมาก ๆ ว่า ตั้งหนึ่ง สองตั้ง, ครั้ง เช่น มาลองกันดูสักตั้ง. ก. วาง, วางของที่ล้มได้ให้ตรงอยู่, ทรง. ดำรง, เช่น ตั้งอยู่ในคลองธรรม; ชูไว้, สร้างให้มีขึ้น, ให้เป็นขึ้น, ยกให้สูงขึ้น, เช่น ตั้งกรม; มุ่ง, จงใจ, เช่น ตั้งหน้า, ตั้งรังเกียจ; ทำให้ตรง เช่น ตั้งนาฬิกา; เริ่ม เช่น ตั้งพิธี, ตั้งครรภ์. บ. แต่, ถึง, จากไป, เช่น เสียตั้งชั่ง. **ตั้งไข่** ก. สอนยืน (สำหรับเด็ก). **ตั้งใจ** ก. จงใจ, คิดจะทำ, ทำโดยเจตนา. **ตั้งต้น** ก. เริ่มทำ, ขึ้นต้น. **ตั้งตัว** ก. กลับคืนฐานะดีตามเดิม. **ตั้งแต่** บ. จำเดิม, แรก.

ต้นเดิม. **ตั้งแต่ง** ก. ยกขึ้น, สถาปนา.

ตังเม น. น้ำตาลหรือน้ำอ้อยที่เคี่ยวให้เหนียว, โดยปริยายหมายความว่า ตระหนี่.

ตังวาย (กลอน) (แผลงมาจาก ถวาย) ก. ให้, ถวาย. น. ของถวาย. (ข.).

ตังโอ๋ น. ผักจีนชนิดหนึ่ง ใบเล็กหนา มีกลิ่นหอม.

ตัณฑุล [ตันดุละ] (แบบ) น. ข้าวสาร. (ป.; ส.).

ตัณหักษัย ว. ผู้สิ้นตัณหา เช่น แต่ท้าวผู้ตัณหักษัย. (ม. คำหลวง วนปเวสน์).

ตัณหา [ตันหา] น. ความปรารถนา, ความดิ้นรน, ความอยาก, ความเสน่หา. (ป.).

ตัด ก. บั่น, รอน, หอน, ทำให้ขาด. **ตัดขาด** ก. เลิกติดต่อกัน. **ตัดใจ** ก. ตัดอาลัย, ตัดขาด. **ตัดถนน** ก. ทำทาง. **ตัดทาง** ก. ทำให้หมดช่อง เช่น ตัดทางทำมาหากิน; ทำให้มีทาง, ลัดทาง. **ตัดบท** ก. พูดกันไม่ให้พูดต่อไป; แยกคำออก. **ตัดพ้อ** ก. พูดตัดญาติขาดนับถือ, ต่อว่าอย่างตัดความนับถือ, ทั้งตัดทั้งพ้อ. **ตัดรอน** ก. ทำไมตรีให้ขาดจากกัน. **ตัดสิน** ก. ลงความเห็นเด็ดขาด.

ตัตว [ตัดตะวะ] (แบบ) น. ความเป็นอย่างนั้น, ความเป็นจริง. (ส.). **ตัตวศาสตร์** น. วิชาว่าด้วยความจริง.

ตัถย์ (แบบ) น. ความเป็นอย่างนั้น, ความจริง. ว. เป็นอย่างนั้นจริง. (ส.).

ตัน ๑ ก. ไม่กลวง. ไม่ทะลุตลอด. **ตันคอหอย** ก. พูดไม่ออกด้วยความดีใจหรือเสียใจ. **ตันปัญญา** ก. หมดความรู้, คิดอะไรไม่ออก. **ตันอกตันใจ** ก. แน่นในอกในใจ, คิดอะไรไม่ออก.

ตัน ๒ น. มาตราน้ำหนักและมาตราวัดของอังกฤษ มีอัตราต่าง ๆ แล้วแต่วัตถุที่ใช้ คือ ๑. **เมตริกตัน** มาตราชั่งเท่ากับน้ำหนัก ๑,๐๐๐ กก. หรือหนัก ๑๖ ชั่ง หาบหลวง, มาตราวัดเท่ากับ ๑.๑๓ เมตรลูกบาศก์ หรือ ๔๐ ฟุตลูกบาศก์. ๒. **ตันระวางเรือ** ถ้าคำนวณระวางบรรทุกสินค้าและห้องทั่วไป เรียก **ตันกรอส**, ถ้าคำนวณเฉพาะบรรทุกสินค้า เรียก **ตันเนต**, และถ้าคำนวณน้ำหนักทั้งลำเรือ เช่น เรือรบ เรียก **ตันระวางขับน้ำ**, ทั้งสามนี้วัด ๑๐๐ ฟุต

ลูกบาศก์เป็นตันหนึ่งเช่นเดียวกัน. ๓. **ตันระวางบรรทุกอื่น ๆ** ถ้าของหนักคิด ๑๐๐๖.๐๔๗ กก. เป็นตันหนึ่ง, ถ้าเป็นของเบาคิดวัด ๑.๑๓ เมตรลูกบาศก์ หรือ ๔๐ ฟุตลูกบาศก์ เป็นตันหนึ่ง. (อ. Ton).

ตันตระ [–ตฺระ] (แบบ) น. ส่วนสำคัญ, หัวข้อ, คำสอน. (ส.).

ตันติ (แบบ) น. แบบแผน; เชือก, เส้นด้าย, สายเชือก. (ป.; ส.). **ตันติภาษา** น. ภาษาที่มีแบบแผน.

ตันหก น. ไม้ยืนต้น.

ตันหยง น. ดอกพิกุล. (จินตามณี).

ตันเหิม (โบ; กลอน) ก. รื่นเริง, บันเทิงใจ.

ตับ (สรีรวิทยา) น. อวัยวะชนิดหนึ่งอยู่ในช่องท้องของคนและสัตว์ มีหน้าที่ทำให้เกิดน้ำดีเพื่อย่อยอาหารที่เป็นมัน; ไม้สำหรับหนีบปลาปิ้งไฟ; เป็นคำใช้เรียกของที่ผูกเรียงกันเป็นแถวอย่างตับปลา เช่น ตับจาก ตับพลุ, และของที่เรียงกันเป็นแถว ๆ ก็เรียกว่า ตับ เช่น ตับปืน ลูกปืนสองตับ เป็นต้น. **ตับเต่า** น. ชื่อผักชนิดหนึ่งลอยอยู่ในน้ำ ใบกลม ๆ ใช้เป็นผัก, ชื่อเห็ดชนิดหนึ่ง กินได้. **ตับเป็ด** น. ชื่อหินชนิดหนึ่งสีดำ เนื้อแข็ง, เรียกสีแดงคล้ำคือแดงเจือดำว่า สีตับเป็ด. **ตับเหล็ก** น. อวัยวะส่วนหนึ่งในท้องหมูอยู่ใต้ชายโครงซ้าย มีหน้าที่ทำลายเม็ดโลหิตแดงที่ใช้ไม่ได้ ในคนและสัตว์อื่นเรียก ม้าม. **ตับอ่อน** (สรีรวิทยา) น. อวัยวะจำพวกต่อม มีท่อต่อกับต้นลำไส้เล็ก ทำหน้าที่ขับน้ำย่อยอาหารที่เป็นแป้งและมันเป็นต้น.

ตัว ๑ น. รูป, ตน, ตนเอง. เป็นคำใช้เรียกแทน คน สัตว์ และสิ่งของบางอย่าง เช่น ม้า ๕ ตัว, ตะปู ๓ ตัว, ตัวละคร, ตัวหนังสือเป็นต้น; ใช้เรียกคนอื่นโดยไม่อยากออกชื่อผู้ที่พูดด้วย เช่น ตัวทำไมจึงไม่ทำ, มักใช้นำหน้าคำประสม แปลว่า ผู้. **ตัวกลั่น** น. ผู้ที่เลือกสรรแล้ว. **ตัวการ** น. ผู้ก่อเหตุ, ผู้ทำให้เหตุเกิดขึ้นในทางอาญา. ผู้มีสิทธิที่จะทำกิจธุระเป็นส่วนตัวได้, ถ้ามอบให้ผู้อื่นทำแทน ผู้มอบเรียกตัวการ ผู้รับมอบเรียก ตัวแทน. **ตัวเกิง** น. ผู้ ตัว หรือสิ่ง ที่มุ่งหมายไว้เฉพาะ, ตัวที่มีน้ำหนักมากกว่าตัวอื่น. **ตัวเงิน** น. เงินสด. **ตัวเชิด** น. ผู้ที่ออกหน้าวิ่ง

เต้น (เป็นคำปริยายจากเชิดหนัง). **ตัวตั้ง** น. ผู้เป็นหลัก, ผู้รับผิดชอบ; จำนวนเลขที่ตั้งไว้สำหรับบวกลบคูณหาร. **ตัวผู้** น. เรียกสิ่งของบางอย่างที่มีรูปแหลมยาว เช่นเกลือ ว่าเกลือตัวผู้, ที่มีเดือยสำหรับสอด เช่นตัวไม้เครื่องเรือน ว่า ตัวผู้, เรียกต้นไม้ที่ไม่มีลูกตลอดไป ว่าตัวผู้ เช่น มะยมตัวผู้. **ตัวเมีย** น. เรียกสิ่งของบางอย่างที่มีรู **หรือ** ขอให้สิ่งอื่นเกาะหรือสอดเข้าได้ ว่า ตัวเมีย เช่น กระเบื้องตัวเมีย. **ตัวไม้** น. ไม้ที่แต่งไว้สำหรับทำสิ่งต่าง ๆ มีเครื่องเรือนเป็นต้น. **ตัวอย่าง** น. แบบอย่างที่ยกมาอ้าง, ส่วนที่แสดงคุณสมบัติของส่วนทั้งหมด.

ตัว ๒ ในวิชาเลขคณิต เรียกเลขในวิธีทำว่า ตัว เช่น ตัวบวก ตัวลบ ตัวคูณ ตัวหาร, เลขที่ตั้งไว้สำหรับทำบวกลบคูณหาร เรียกว่า ตัวตั้ง.

ตั๋ว น. บัตรแสดงสิทธิของผู้ใช้. **ตั๋วเงิน** (กฎ) น. เอกสารอันเป็นหลักฐานแห่งหนี้ มีสามอย่าง คือ ตั๋วแลกเงิน ตั๋วสัญญาใช้เงิน เช็ค. **ตั๋วแลกเงิน** น. หนังสือตราสารซึ่งผู้สั่งจ่าย สั่งผู้จ่าย ให้จ่ายเงินจำนวนหนึ่งแก่ผู้รับเงิน. **ตั๋วสัญญาใช้เงิน** น. หนังสือตราสารซึ่งผู้ออกตั๋วให้คำมั่นสัญญาว่าจะใช้เงินจำนวนหนึ่งให้แก่ผู้รับเงิน.

ตั้วโผ น. หัวหน้าละครหรืองิ้ว, เจ้าของมหรสพ.

ตั้วสิว ก. ซ่อมแซม เช่น ต้องตั้วสิวสำเภาเอาเข้าอู่. (ข.).

ตั้วเหี่ย น. ตำแหน่งหัวหน้าอั้งยี่, อั้งยี่.

ตา ๑ น. พ่อของแม่, ญาติชั้นลุง น้า อาของแม่, ใช้เป็นคำนำหน้าชื่อคนแก่ว่า ตานั่น, ตานี่. **ตาทวด** น. พ่อของตาหรือของยาย.

ตา ๒ น. อวัยวะส่วนหนึ่งของคนและสัตว์สำหรับดูสิ่งของ; ส่วนหนึ่งของต้นไม้สำหรับแตกกิ่ง; รอยที่ไม้แตกกิ่ง; ช่องที่ถักหรือสาน เช่น ตาร่างแห, ตาตะแกรง ฯลฯ; ที่ระหว่างเส้นที่ลากผ่านกันเป็นช่องๆ เรียกว่า ตา; คราว, แต้ม, ทาง, ที่, เช่น ตานี้ว่า คราวนี้; เรียกลายที่เป็นตาตามรูปต่างๆ ตามลักษณะของสิ่งของ เช่น ตาสมุก ตาราชวัติ ตาเมล็ดงา ตาเม็ดบัว ตาหมากรุก. **ตากบตาเขียด** ว. มีอาการคล้ายตากบใช้เปรียบข้าวที่หุงดิบ ๆ สุก ๆ. **ตากล้า**

น. พื้นดินที่ยกเป็นคันแบ่งเป็นช่อง ๆ สำหรับหกกล้า, ตาตากล้า ก็ว่า. **ตากุ้ง** ว. มีสีเหมือนตาของกุ้ง, สีม่วงแก่. **ตาโก้ง** น. ชื่อผ้าชนิดหนึ่งที่ทอเป็นตาโต ๆ เรียกว่า ผ้าตาโก้ง. **ตาไก่** น. ชื่อเครื่องหมายชนิดหนึ่ง มีรูปคล้ายตาไก่ ดังนี้ ◎ สำหรับเขียนขึ้นต้นบรรทัด, ฟองมัน ก็เรียก ; โลหะที่ทำเป็นรู ใช้เลี่ยมรูผ้าหรือรูหนังเพื่อกันช่องสึก, ขนาดเล็ก เรียกว่า ตาไก่, ขนาดใหญ่เรียกว่า ตางัว. **ตาขอ** น. ไม้หรือเหล็กทึ่งอ ๆ สำหรับชักเกี่ยวแขวนหรือสับ. **ตาข่าย** น. ข่ายดักสัตว์ที่มีตาเหมือนแห, เรียกลวดหรือด้ายที่ถักเป็นตา ๆ อย่างข่ายใช้ว่า ลวดตาข่าย ฯลฯ. **ตาขาว** ว. แสดงอาการกลัว. **ตาขุ่น, ตาเขียว** ว. แสดงอาการโกรธจัด. **ตาแข็ง** ก. ไม่ง่วงง่าย, ไม่กะพริบง่าย. **ตาค้าง** ก. ตาดำเหลือกขึ้นและตาดำไม่กลับลงมาตามเดิม, นอนหลับลืมตา. **ตางัว** น. ชื่อโคมชนิดหนึ่ง ; ชื่อหอยทะเลชนิดหนึ่ง; ชื่อไม้ดอกชนิดหนึ่ง. **ตาจน** ก. ไปไหนไม่รอด. **ตาจระเข้** น. ชื่อดาวฤกษ์จิตรา ; เรียกตาคนที่มีรูปยาวเหมือนจระเข้. **ตาชั่ง** น. เครื่องชั่งมีลูกตุ้มเลื่อนนับได้, ตาหรือระยะที่จุดไว้ในอันชั่ง. **ตาช้าง** น. ชื่อต้นมะกล่ำชนิดเมล็ดใหญ่. **ตาเดียว** น. น. ชื่อปลาชนิดหนึ่ง คล้ายปลาลิ้นหมา. **ตาแดง** น. โรคเยื่อหุ้มลูกตาอักเสบ. **ตาตั๊กแตน** น. ชื่อเทียนชนิดหนึ่งใช้ทำยา ; ลักษณะที่ใสแจ๋ว. **ตาตุ่ม** น. กระดูกที่เป็นปุ่มกลมที่ข้อเท้าทั้งสองข้าง ; ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง ยางมีพิษกินท้องเดิน. **ตาเตี้ง** น. ตาชั่งขนาดเล็ก. (เทียบ ป. เตง). **ตาถั่ว** น. ตาที่มีจุดขาวมัว ๆ อยู่กลางตาดำ. **ตาทัพ** น. ทางที่กองทัพเดิน ซึ่งเปรียบด้วยตาหรือแต้มหมากรุก. **ตานก-กด** น. ต้นกระแจะ. **ตาน้ำ** น. ทางน้ำที่เดินใต้ดิน. **ตานิล** น. ชื่อปลาชนิดหนึ่ง. **ตาบอดตาใส** น. ตาบอดอย่างที่ตาเป็นปรกติ แต่ดูไม่เห็น. **ตาปลา** น. เนื้อที่ด้านแข็งกลม ๆ คล้ายตาปลา ; เรียกสิ่งอื่นที่มีรูปเช่นนั้น. **ตาปลาดุก** น. เรียกตาคนที่มีลักษณะเล็กเรียว ว่า ตาปลาดุก. **ตาปี** ว. ตลอดปี. **ตาปีตาชาติ** ว. เสมอไป, เรื่อยไป. **ตาปู** น. เครื่องตอกตรึงสิ่งอื่นให้แน่น โดยปรกติใช้ว่า ตะปู.

ตาโป่ง น. ตาหมากรุกที่เดินลักตา. **ตาฝาด** ก. เห็นผิดพลาดไป, เห็นคลาดเคลื่อนไปจากของเดิม. **ตามด** น. รูเล็ก ๆ ที่น้ำซึมออกได้ เช่นรูรั่วตามก้นหม้อเป็นต้น. **ตาแมว** น. ชื่อขันชนิดหนึ่งเรียกว่า ขันตาแมว. **ตาราง** น. ระหว่างที่ตีบรรทัดเป็นช่อง ๆ ; ใช้เป็นคำนำหน้าคำมาตราวัด หมายความว่าสี่เหลี่ยมจตุรัส เช่น ตารางวา หมายความว่า วาสี่เหลี่ยมจตุรัสเป็นต้น. **ตารางเหลี่ยม** น. ชื่อมาตราวัดพื้นผิว คือพื้นที่กำหนดเป็นรูปสี่เหลี่ยมจตุรัส เช่น ๑ เมตรตารางเหลี่ยม ก็เท่ากับกว้าง ๑ เมตร ยาว ๑ เมตร. **ตาร้าย** น. เรียกผู้ที่มองดูคนอื่นแล้วถือว่าให้โทษแก่คนนั้น, ที่เดือดร้อน. **ตาริ้ว** น. แถวซึ่งตั้งเป็น ๒ แถวหรือ ๔ แถวขนานกัน เช่นแถวกระบวนแห่เป็นต้น. **ตาเรือ** น. ชื่อต้นไม้ยืนต้น. **ตาลม** น. โรคตาชนิดหนึ่ง. **ตาลอ** น. ตาถั่ว. **ตาสำเภา** น. ชื่อดาวฤกษ์อัททา หรืออารทรา. **ตาหนู** น. ชื่อต้นมะกล่ำชนิดเล็ก ; ลักษณะของสิ่งของที่อยู่ภายในแพลมออกมาข้างนอกแต่เล็กน้อย. **ตาเหลว** (กลอน) น. เฉลว. **ตาเหลือก** น. ชื่อปลาน้ำเค็มชนิดหนึ่ง. **ตาอ้อย** น. ชื่อลายชนิดหนึ่ง. **ตาเอก** น. เรียกคนที่มีตาดำไม่อยู่ตรงที่ของมัน.

ตาก ก. ผึ่งให้แห้ง, ปล่อยทิ้งไว้กลางแจ้ง ; ตรำอยู่, ทนอยู่, เช่น ตากตา ตากหน้า. ว. ห่าง, แบะออก, เช่น ควายเขาตาก คือปลายเขาไม่รวมเข้าหากัน ; ที่ผึ่งแดดจนแห้ง เช่น ข้าวตาก ; เรียกหลังคาเรือนที่แบน ว่าหลังคาตาก. **ตากดน** ก. นอนแผ่, เปิดตัวให้ถูกลม. **ตากอากาศ** ก. อยู่ในอากาศดี.

ตาง (โบ ; กลอน) ส. ต่าง ๒, เช่น ทั้งทุกสัตว์ตื่นตาง แตกเต้า. (ตะเลงพ่าย ๑๑๗).

ต่าง ๑ น. ภาชนะสานสำหรับบรรทุกสิ่งของมีคานพาดไว้บนหลังสัตว์พาหนะ มีวัวและลาเป็นต้น ให้ห้อยลงมาทั้งสองข้าง ถ้าบรรทุกโค เรียกว่า โคต่าง ถ้าบรรทุกลาเรียกว่า ลาต่าง. ก. บรรทุก เช่น ต่างข้าวเข้ามาส่ง, ใช้อย่างมาตราตวงก็ได้ เช่น ว่าได้ข้าวไม่ถึงห้าต่าง.

ต่าง ๒ ส. เป็นคำแทนชื่อนามหลายฝ่ายให้แยกออกเป็นส่วนๆ เช่น คนทั้งห้าต่างตีกัน.

ว. เป็นคำแต่งชื่อให้รู้ว่ามีหลายอย่างแปลกๆ กัน เช่น สิ่งนี้ต่างกับสิ่งนั้น ; แทน, เหมือน เช่น ว่าต่าง, แก้ต่าง, ดูต่างหน้า ; อื่น. **ต่างๆ** ว. หลายอย่างซึ่งผิดกัน. **ต่างว่า** สัน. เหมือนว่า, เปรียบว่า, สมมติว่า, หากว่า. **ต่างหาก** ว. อีกส่วนหนึ่ง, อีกแผนกหนึ่ง.

ตาด ๑ น. ชื่อผ้าชนิดหนึ่ง ทอด้วยไหมควบกับเงินแล่งหรือทองแล่งจำนวนเท่ากัน, เรียกชื่อตามลักษณะของลาย เช่น ตาดลายดอกริช ตาดตาตั๊กแตน, ถ้ามีไหมปักทับลงไปอีกเป็นดอก ๆ เรียกว่า ตาดระกำไหม.

ตาด ๒ น. ที่น้ำตก.

ตาด ๓ (กลอน) น. ต้นมะตาด.

ตาน น. ชื่อโรคชนิดหนึ่งมักเป็นแก่เด็ก ๆ ; ชื่อต้นไม้พวกหนึ่งใช้เป็นเครื่องยา มีหลายชนิด เช่น ตานเสี้ยน ตานหม่อน. **ตานขโมย** น. ชื่อโรคชนิดหนึ่งที่เด็ก ๆ เป็นมีอาการผอมแห้งพุงป่อง ; ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งต้นสีดำ คล้ายต้นตะโกนา ใช้ทำยาได้. **ตานเสี้ยน** น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งต้นเป็นเสี้ยนใช้ทำยา. **ตานหม่อน** น. ไม้เถาชนิดหนึ่งใช้ทำยาและใช้ยางที่เปลือกทำตัง.

ต่าน ว. ชิดทางนอก. (บอกควายเวลาไถนา).

ต้าน ก. รับไว้, ไต้ไว้. **ต้านทาน** ก. ทัดทาน, คัดค้าน, ต่อสู้.

ตานหก, ตาลหก น. ต้นตันหก.

ตานี น. ชื่อกล้วยชนิดหนึ่งมีเมล็ดมาก ; ชื่อน้ำมันชนิดหนึ่งข้น ๆ ใช้ใส่ผม.

ตาบ น. เครื่องประดับคอหรืออก เป็นแผ่น ๆ ถ้าเป็นตาบสำหรับม้า ประดับที่หน้าผาก. **ตาบทิศ** น. ตาบที่ติดกับสังวาลอยู่ที่สะเอวและข้างหลัง.

ตาฝั่ง (โบ ; กลอน) น. ท่าที่ฝั่ง เช่น เขาก็ไปชุมนุมกันในตาฝั่ง. (ม. คำหลวง ชูชก).

ตาม ก. ไปด้วย ; เรียกตัวมา ; จุดไฟ เช่น ตามตะเกียง ; ไปข้างหลัง, เป็นไปโดยลำดับ ; ควรแก่, ไม่ขัด, ไม่ฝืนฝืน, เช่น ทำตามตำรา. บ. ในความหมายว่าตลอดทาง, โดยทาง, เช่น จุดไฟตามถนน. **ตามกวาง** น. ชื่อเพลงชนิดหนึ่ง เรียกชื่อเต็มว่า พระรามตามกวาง. (เสาะป่า ; ศกุนตลา ; ราชาธิราช). **ตามใจ** ก. แล้วแต่ใจ. **ตามที่** ว. แล้วแต่จะเป็น

ไป. **ตามมี** ว. สมควรแก่ที่มีอยู่. **ตามมีตามเกิด** ว. ควรแก่กำลัง, ไม่ทำให้เกินกว่าที่มีอยู่.

ตามพะ (แบบ) น. ทองแดง. (ป. ตมฺพ; ส. ตามฺร).

ตาย ๑ ก. สิ้นใจ, ไม่เป็นอยู่ต่อไป; ไม่ไหวติง เช่น มือตายตีนตาย; เสีย (ใช้การไม่ได้) เช่น นาฬิกาตาย; ยืนทื่ออยู่อย่างเดียว เช่น ไปถั่วตาย; น้ำที่แห้งแล้วไม่ขึ้น เรียกว่า น้ำตาย. **ตายขุย** ก. ออกดอกเป็นเม็ดแล้วตาย (สำหรับไม้ไผ่). **ตายโคม** น. เรียกไข่ที่ตัวตายในระหว่างฟักว่าไข่ตายโคม. **ตายใจ** ก. วางใจ; เชื่ออย่างไม่สงสัย. **ตายซาก** ก. ตายทั้งร่างแห้งอยู่ (สำหรับสัตว์บางอย่าง เช่น คางคก แมงมุม เป็นต้น). **ตายด้าน** ก. ไม่งอก, ไม่เจริญ, ติดอยู่แค่นั้น, โดยปริยายว่าไม่ฟื้นตัว. **ตายตัว** ก. อยู่ที่. **ตายทั้งกลม** ว. ตายพร้อมกับลูกในท้อง. **ตายน้อย** ว. เกือบตาย. **ตายฝอย** ว. แห้งตายไปเพราะแล้ง (สำหรับข้าวกล้า). **ตายพราย** ก. ตายเสียแต่ยังไม่ออกผล (สำหรับต้นไม้บางชนิด เช่น กล้วยตานี ถั่วแระ เป็นต้น). **ตายลาภ** ว. เป็นลาภแน่, หนีไม่พ้น, เช่น นางนี้ดีร้ายตายลาภเรา. (มณีพิชัย). **ตายห่า** ก. ตายด้วยโรคลงราก. **ตายโหง** ก. ตายผิดธรรมดา เช่น ถูกฆ่าตาย ตกน้ำตาย เป็นต้น.

ตาย ๒ เป็นคำประกอบท้ายประโยคหรือหน้าประโยค หมายความว่าแย่, เต็มที่, ยิ่งนัก, เช่น ร้อนจะตาย, ตายละทีนี้, ตายจริง, ตายแล้ว.

ต้าย (โบ) น. เสาเขื่อน.

ตาราไต น. ดอกบัว. (ช.).

ตาล น. ต้นโตนด ออกดอกเป็นงวง ที่งวงดอกมีน้ำหวาน รองเอามาเคี่ยวเป็นน้ำตาล ผลเป็นทะลายคล้ายมะพร้าว. **ตาลปัตร** น. พัดใบตาลมีด้ามยาวสำหรับพระใช้, ตาลิปัตร ก็เรียก. **ตาลปัตรฤาษี** น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง ใบคล้ายใบกระทุ่ม แต่ใหญ่ขนาดใบต้นกระดาษ ใช้ทำยา.

ตาลเหลือง น. ต้นกระแจะ.

ตาลุ (แบบ) น. เพดานปาก. (ป.; ส.).

ตาลุช (โว) น. เรียกสำเนียงอักษรเกิดจากเพดานในปาก. (ตามตำราบาลีและสันสกฤต

ได้แก่สระ อิ อี และพยัญชนะวรรค จ กับ ตัว ย).

ตาว ๑ (ใบ) น. ตาบ, มีดยาว.

ตาว ๒ น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง ผลเป็นทะลายคล้ายเต่าร้าง ใบเป็นทางคล้ายมะพร้าวแต่ละเอียดกว่า.

ตาหลิ่ง (กลอน) น. ตลิ่ง.

ตาห (แบบ) น. ลูกกุญแจ, กลอนประตู, ลูกดาล. (ป. ; สํ.).

ตำ ก. โขลก, ทิ่ม, แทง, เช่น หนามตำ. **ตำตา** ก. จ่ออยู่ที่ตา, เห็นได้ง่าย.

ต่ำ ๑ ว. ไม่สูง, เตี้ย. **ต่ำใจ** ก. น้อยใจ, เสียใจ, มักใช้คู่กันว่า น้อยเนื้อต่ำใจ. **ต่ำช้า** ว. เลวทราม. **ต่ำตน** (โบ) ก. ถ่อมตน. **ต่ำต้อย** ว. มีฐานะไม่เท่าเทียมเขา.

ต่ำ ๒ ก. ทอหูก.

ตำนาน น. เรื่องแสดงกิจการอันมีมาแล้วแต่ปางหลัง เรื่องราวนมนานที่ต่อปากกันมา. โดยมากใช้เกี่ยวแก่โบราณวัตถุโบราณสถานหรือบ้านเมือง.

ตำเนิน ๑ ว. ห่ามมาก, ห่ามจวนสุก เช่น กล้วยตำเนิน.

ตำเนิน ๒ (กลอน) ก. ดำเนิน.

ตำเนียน (กลอน) ก. ดำเนียน, ติเตียน.

ตำบล น. ถิ่น, ท้องที่ที่แบ่งออกจากเขตอำเภอ.

ต้ำปุก ว. เสียงของหนัก ๆ ทิ้ง ๆ ตกลงจากที่สูง.

ต้ำผาง ว. เสียงดังของวัตถุแบน ๆ ที่ตกลงหรือกระทบกัน.

ต้ำพรวด [–พฺรวด] ว. เสียงของตกลงไปในที่รกหรือในที่เหลว ๆ.

ตำแย ๑ น. ต้นไม้มีสองชนิด ชนิดหนึ่งริมใบเป็นจัก ๆ มีขน ถูกเข้าคัน เรียกว่า ตำแยตัวเมีย อีกชนิดหนึ่งริมใบเป็นจัก ไม่มีขนและไม่คัน เรียก ตำแยตัวผู้ หรือ ตำแยแมว.

ตำแย ๒ น. เรียกชื่อหญิงที่ทำการคลอดลูกตามแผนโบราณว่า หมอตำแย. (มาจากมหาเถรตำแย ผู้ทำตำราว่าด้วยวิชานี้).

ตำรวจ [–พฺรวด] น. ผู้มีหน้าที่ตรวจตราและรักษาความสงบ. **ตำรวจนครบาล** (โบ) น. เจ้าหน้าที่ระวังและระงับเหตุการณ์ทางอาญาภายในนครบาลกรุงเทพ ฯ และธนบุรี. **ตำรวจภูธร** น. เจ้าหน้าที่ระวังและระงับเหตุการณ์ทางอาญาภายนอกนคร-

บาลกรุงเทพ ฯ และธนบุรี. **ตำรวจหลวง** น. เจ้าหน้าที่ระวังและระงับเหตุการณ์ทางอาญาในพระบรมมหาราชวัง.

ตำรับ [–หฺรับ] น. แบบ, แผน, ตำรา, ใบสั่งยา (สำหรับแพทยศาสตร์).

ตำรา น. แบบแผนที่ว่าด้วยวิชาต่าง ๆ.

ตำรุ [–หฺรุ] ก. ตรุ.

ตำลึง ๑ น. ไม้เถาชนิดหนึ่ง มีมือเกาะ ใช้ใบและยอดเป็นผัก, ถ้าใบหยักมาก ๆ เรียก ตำลึงตัวผู้.

ตำลึง ๒ น. มาตราเงินและมาตราน้ำหนักเงินจำนวน ๔ บาท.

ตำเสา น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง.

ตำหนัก น. เรือนของเจ้านาย.

ตำหนิ น. รอยซึ่งเป็นเครื่องหมายในกายตัวและสิ่งของ, รอยเสีย. ก. ติเตียน

ตำหระ (ใบ) น. แถบ, แปลง (ใช้พูดสำหรับที่ดินหรือร่างกาย).

ตำแหน่ง น. แห่ง, ที่, หน้าที่.

ติ ก. ทักหรือท้วงว่าไม่ถูกต้อง. **ติเตียน** ก. ยกโทษขึ้นพูด, กล่าวร้าย, พูดว่าไม่ดี.

ติก [ติกะ] (แบบ) น. หมวดสาม คือที่รวมวัตถุอย่างละสาม. (ป.).

ติกาหลัง น. เรือนแก้ว. (ช.).

ติง ก. ไหว; ท้วง, แก้คำค้าน. **ติงทูเลา** (ใบ) ก. ขัดข้อง, แย้งขอให้ระงับไว้ก่อน.

ติ่ง น. เนื้อหรือสิ่งที่งอกหรือยื่นออกมาเล็กๆ จากส่วนใหญ่.

ติ๋ง ว. เสียงน้ำหยด, เสียงร้องเรียกลูกสุนัข.

ติ่งตั่ง น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง. (Calycopteris floribunda).

ติงส, ติงสติ (แบบ) ว. สามสิบ (ป. ติส, ติสติ). โดยมากใช้ว่า ติงส์. **ติงสติม** (แบบ) ว. ที่สามสิบ เช่น ติงสติมสุรทิน. (ป.).

ติ่งหาย น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง. (Crotalaria laburnifolia).

ติณ [ตินะ หรือ ติน] น. หญ้า. (ป.).

ติด ก. ข้องอยู่, ไปไม่ได้, เกาะอยู่, แนบอยู่, ทำให้แน่น เช่น ติดกาว; ทำไม่ให้หลุด เช่น ติดดุมเสื้อ; จุด, ลุก, ก่อขึ้น, เช่น ติดไฟ, ไฟติด, ติดบ่อน; ใกล้ชิด, เช่น อยู่ติดกัน; ค่อนข้าง, ใกล้ข้าง, เช่น เห็นรอยขาดอยู่นิดติดจะเก่า. (อิเหนา);

จนจนอดอยาก เช่น ติดฝน; เคย เช่น ติดปาก; เกิด เช่น ติดลูก (สำหรับต้นไม้); รักใคร่ เช่น ติดผู้หญิง. (ปาก) ค้างอยู่, เป็นเจ้าหนี้อยู่ เช่น ติดเงิน. **ติดกัณฑ์เทศน์** ก. เอาเงินติดเทียนบูชากัณฑ์เทศน์. **ติดเก้ง** ก. การสมจรของสุนัขซึ่งกำลังติดกัน. **ติดใจ** ก. ชอบ, ฝังอยู่ในใจ. (กฎ) ข้องใจ, ยังสงวนสิทธิอยู่. **ติดตลก** ก. แสดงอาการหรือพูดเป็นตลกเสมอ ๆ. **ติดต่อ** น. ลักษณะโรคจำพวกหนึ่ง ซึ่งเป็นแก่ผู้หนึ่งแล้วลุกลามไปติดผู้อื่นได้ เช่น วัณโรค เรียกว่า โรคติดต่อ. ก. วิสสาสะ, ไปมาหากัน, พูดจาเพื่อทำความตกลง, สื่อสาร. **ติดบวก** ก. เพิ่มจำนวน (ใช้เฉพาะการบัญชี). **ติดพัน** ก. เกี่ยวข้อง, รักใคร่. (กฎ) ก. ผูกพัน. **ติดลบ** ก. ขาดจำนวน (ภาษาเลขและภาษาบัญชี). **ติดศัพท์** ก. พูดใช้ศัพท์มาก ๆ, แปลศัพท์ไม่ออก. **ติดสัด** ก. อยากร่วมประเวณีที่มีเป็นคราวๆ (สำหรับสัตว์). **ติดสำนวน** ก. พูดใช้สำนวนมาก ๆ. **ติดสินบน** ก. ให้สินบน, ตั้งสินบน. **ติดหมัด** ว. ทันทีทันใด. (เลียนจากภาษามวย คือต่อยไปแล้วบวมหรือโนตามหมัดขึ้นมา). **ติดอ่าง** ก. เป็นอ่าง.

ติตติก [ติดติกะ] (แบบ) น. รสขม. (ป.).

ติตติร [ติดติระ] (แบบ) น. นกกระทา. (ป.).

ติตถ [ติดถะ] (แบบ) น. ติตถ์, ท่าน้ำ. (ป.).

ติถี (แบบ) น. ติถี, วันตามจันทรคติ ใช้ว่า ค่ำหนึ่ง สองค่ำ. (ป.).

ติปา ก. ตก. (ช.).

ติปาถะ ว. จิปาถะ, สารพัด, ไม่เลือกว่าอะไร.

ติมิ, ติมิงคละ น. ชื่อปลาในคัมภีร์โตรภูมิ. (ป.; ส.).

ติร [ติระ] (แบบ) น. ฝั่ง. (ป.).

ติรัจฉาน น. ติรัจฉาน, สัตว์เดรฉาน. (ป. ติรจฺฉาน ว่าสัตว์มีร่างกายเจริญโดยขวาง).

ติล [ติละ] (แบบ) น. พืชงา, เมล็ดงา. (ป.; ส.).

ติลก ๑ [—หฺลก] ว. ติลก, ยอด, เลิศ, (เครื่องหมายที่เจิมที่หน้าผากของพวกพราหมณ์เป็นเครื่องหมายนิกาย). (ป.).

ติลก ๒ [–หฺลก] (แบบ) น. ต้นหมากเม่าควาย, ต้นหมากหอมควาย. (ป.).

ติ้ว ๑ น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง มีตามป่าสูง ๆ ใบเรียวเล็ก ใบอ่อนกินได้.

ติ้ว ๒ น. ซี่ไม้เล็ก ๆ ใช้สำหรับเป็นคะแนนหรือสำหรับเสี่ยงทาย.

ติ้ว ๓ ก. ตึง, แน่น, จัด, เช่น หมุนติ้ว; ร่นให้หายยานหายหย่อน, เพิ่ด.

ตี ก. โบย, รัน, รบ, ทำให้แตก; แปลความหมาย เช่น ตีความ; ทำเส้นตรง เช่น ตีบรรทัด; ทำให้เข้ารูป เช่น ตีบาตร, ตีขัน; แผ่ให้แบน เช่น ตีทอง; ทำให้เกิดเสียง เช่น ตีระฆัง; กด, ประทับ, เช่น ตีพิมพ์, ตีตรา; ทำให้เข้ากัน เช่น ตีเกลียวเชือก; กำหนด เช่น ตีราคา; ทั้งให้เห็น เช่น ตีไข่; ตะแบง, ขืน, (ใช้สำหรับว่าว). ยังแปลต่างจากนี้ได้อีก แล้วแต่กรรมประกอบข้างท้าย. **ตีกระเชียง** ก. เอากระเชียงพุ้ยน้ำให้เรือแล่น. **ตีกาก** ว. ทำเสียงประกอบเพลงอย่างหนึ่ง. (รามเกียรติ์ ร. ๒). **ตีกิน** ก. ประสมกิน, ทิกทักเอา, เหมาเอา; แบลงมากิน (สำหรับไพ่). **ตีไก่** ก. ให้ไก่ชนกัน. **ตีขลุม** ก. ตุ่หรือหยิบฉวยเอาของผู้อื่นโดยกล่าวว่าเป็นของตน. **ตีคอ** ก. พูดให้ต้องใจ, พูดประจบ. **ตีชิง** ก. ทำร้ายเจ้าทรัพย์แล้วแย่งเอาของไป. **ตีตรวน** ก. จำตรวนโดยเชื่อมห่วงหัวตะปูเข้ากับขา. **ตีตั๋ว** ก. ซื้อตั๋ว. **ตีแตะ** ก. ขัดแตะ หมายความว่าเอาไม้ไผ่หรือไม้รวกมาผ่าให้เป็นซีก ๆ แล้วขัดทำรั้วบ้านและฝาเรือน. **ตีทอง** น. ชื่อนกชนิดหนึ่ง ตัวขนาดเขื่องกว่านกกระจอกเล็กน้อย ร้องกุ๊ก ๆ. **ตีป่า** ก. ตีไม่เลือก. **ตีปีก** ก. งอข้อศอกแล้วเอาต้นแขนตีสีข้างอย่างไก่ตีปีกแสดงความดีใจ. **ตีแปลง** ก. ทำดินโคลนให้เป็นแอ่งนอน. (ใช้เฉพาะหมู ควาย และปลาเป็นต้น). **ตีผี** น. วิธีเล่นการพนันที่ใต้ะบิลเลียด. **ตีผึ้ง** ก. หาผึ้งโดยวิธีเอาควันรม แล้วปาดน้ำผึ้งลงมา; เรียกการเล่นชนิดหนึ่งทางภาคอีสานเล่นต่อจากตอนหมอลำ. **ตีแผ่** ก. ขยายออกมาให้แจ้งชัด. **ตีฝีปาก** ก. แสดงโวหารจัดจ้าน. **ตีโพยตีพาย** ก. แกล้งร้องแกล้งทำให้เกินเหตุ. **ตีรัง** ว. คล้ายคลึงกัน, เสมอกัน. **ตีลังกา** ก. หกคะเมนหงายหลังเอาหัวกลับขึ้นมา. **ตีสอง-**

หน้า ก. แสดงอาการประจบทั้งสองข้าง. ตีเสมอ ก. ยกขึ้นเทียบ, ทำตนให้เสมอโดยไม่รู้จักที่ต่ำสูง. ตีเสียว่า ก. กะเอาว่า, สมมติว่า. ตีหน้า ก. แกล้งทำสีหน้าโกรธหรือรัก เช่นใจเกลียดแต่แสร้งทำเป็นรัก. ตีอวน ก. เอาอวนล้อมปลาแล้วตะล่อมเข้ามา. ตีอีตือ ก. นั่งเฉย, ดื้อด้าน.

ตี ๑ น. การเล่นของเด็กที่ไล่จับกันและร้องเสียงตีไปด้วย. ก. วิ่งร้องตีไป. ตีป๋าบ น. ชื่อการเล่นตีชนิดหนึ่ง ใช้มือตบหลังเมื่อไล่ทัน.

ตี ๒ ก. แหวกออก, ถ่างออก, เช่น ตีตา, ตีฝา.

ตีน น. อวัยวะที่ใช้เดิน; ชาย เช่น ตีนทะเล, ตีนเลน; เชิง, ที่ตั้ง; ชื่อปลาชนิดหนึ่งเรียกว่า ปลาตีน. ตีนกา น. เครื่องหมายกากบาท; ชื่อหญ้าชนิดหนึ่ง (Eleusine indica). ตีนเต่า น. เรียกกล้วยลูกเล็ก ๆ ที่อยู่ปลายเครือว่ากล้วยตีนเต่า. ตีนนก น. ชื่อหญ้าชนิดหนึ่งใช้ทำยา. ตีนเป็ด น. ชื่อต้นไม้สองชนิด ชนิดหนึ่งเป็นต้นไม้ใหญ่ ใบโดยปรกติมีเจ็ดใบ, สัตบรรณ ก็เรียก; อีกชนิดหนึ่งเป็นต้นไม้ขนาดย่อมกว่า มักขึ้นอยู่ตามชายน้ำ มีดอกขาวลูกกลม ๆ ขนาดใต้. ตีนผี น. เดือยใต้ท้องนาคสะดุ้งที่ยึดกับแป.

ตีนแรด น. ชื่อต้นไม้ยืนต้น.

ตีบ ว. ลีบ, ไม่เจริญ, แฟบ, แคบ. น. ชื่อกล้วยชนิดหนึ่ง ลูกเล็ก ๆ คล้ายกล้วยกรัน ใช้ทำยาได้.

ตีรถะ (แบบ) น. ติตถ์, ติตถ์, ท่าน้ำ. (สํ.).

ตีระ (แบบ) น. ฝั่ง. (ป.).

ตี๋ ว. ลักษณะกลิ่นเหม็นอย่างหนึ่ง ใช้ประกอบกับคำว่า เหม็น เช่น เหม็นตี๋ คือ เหม็นน้อย ๆ ตี๋ตัง ว. เหม็นตีด, ล้างไม่ค่อยหายเหม็น.

ตึก น. เรือนที่ก่อสร้างด้วยอิฐปูน.

ตึก ๆ, ตึกตึก ว. เสียงดังเช่นเสียงหัวใจเต้น.

ตึง ๑ ว. แน่น, ไม่หย่อน, ไม่คลาย, โดยปริยายว่า เคือง; เสียงของหนัก ๆ ตกลงบนพื้นกระดาน.

ตึง ๒ น. ชื่อไม้ยืนต้น.

ตึงตัง ว. เสียงเช่นของหนักตกลงบนพื้นกระดาน.

ตีด (สรีรวิทยา) น. พยาธิจำพวกหนึ่ง ตัว

แบนเป็นปล้อง ๆ ติดต่อกัน มีชีวิตอยู่ที่หัว เกิดต่อกันออกไปทีละปล้อง ๆ เป็นสายยาว มักอยู่ในลำไส้ ได้อาหารในนั้นเลี้ยงตัว. ว. กลิ่นไม่ดี, กลิ่นเหม็นที่ติดอยู่ไม่รู้หาย เรียกว่า เหม็นตีด, บางทีใช้ว่า เหม็นตีด เหม็นตัง ; ฝืด, ไม่คล่อง, หนืด.

ตื่น ก. พ้นจากหลับ, ไม่หลับ ; ตะลึงพรึงเพริด, แปลกใจ, ดีใจจนออกนอกหน้า ; รู้เท่าทัน, รู้ตัวขึ้น. **ตื่นข่าว** ว. เชื่อคำเล่าลือโดยไม่พินิจพิเคราะห์. **ตื่นตัว** ก. ไหวตัว, รู้ทันเหตุการณ์. **ตื่นตาย** ก. หายกลัว, หายตกใจ, เช่น ถึงตื่นตายยินดีเป็นพ้นนัก. (อิเหนา). **ตื่นตูม** ก. ตกใจโดยไม่ได้พิจารณา. (มาจากเรื่องพัทธภายชาดก). **ตื่นเต้น** ก. แสดงอาการแปลกใจโดยเอิกเกริก. **ตื่นฟ้า** (กลอน) ก. แจ่มฟ้า.

ตื้น ว. ไม่ลึก, ไม่ซึ้ง ; อัดอั้นขึ้นมา.

ตือ ว. ทึบ, ไม่โปร่ง, ตัน ; เรียกตอกไม้ไผ่ชนิดหนึ่งว่า อ้ายตือ หรือ อีตือ.

ตือ ว. ปรือ, เร็วจัด.

ตุ ว. ดี, กลิ่นเหม็นอย่างหนึ่ง ใช้ประกอบกับคำว่าเหม็น เช่น เหม็นตุ คือเหม็นน้อย ๆ ; เป็นจริงเป็นจัง เช่น เป็นตุเป็นตะ. **ตุตัง** ว. ดีตัง, เหม็นตีด, ล้างไม่ค่อยหายเหม็น.

ตุ๊ ๑ ว. อ้วนมาก. **ตุ๊ตุ๊ะ, ตุ๊ะตุ๊ะตุ้นตุ้ย** ว. อ้วนมากจนทำอะไรไม่คล่อง.

ตุ๊ ๒ (ถิ่น—พายัพ) น. พระ.

ตุ๊กแก น. สัตว์จำพวกเลื้อยคลาน รูปร่างเหมือนจิ้งจก แต่ตัวค่อนข้างใหญ่ หนังหยาบมาก เท้าพองทั้งห้านิ้วและเหนียว มักมีจุดสีแดงเจือขาวอยู่บนตัว อาศัยอยู่บนบก.

ตุ๊กตา [ตุ๊กกะตา] น. ของเล่นของเด็กซึ่งทำเป็นรูปคนขนาดเล็ก ลักษณะนามว่าตัว, โดยปริยายว่า น่ารักน่าเอ็นดู ; รูปเงาคนเล็ก ๆ ในนัยน์ตา ; ที่รับเพลาและข้อเสือเครื่องจักรเพื่อให้เที่ยง ; ชื่อเสาที่ยันขื่อคัด ; ยกตัวอย่าง.

ตุ๊กต๋า [ตุ๊กกะ—] น. ชื่อแร่ชนิดหนึ่งสีดำเหมือนนิล. (บรัดเล).

ตุ๊กต๋าน้ำทอง [ตุ๊กกะต๋า—] น. ชื่อเครื่องยาชนิดหนึ่ง.

ตุกติก ว. ต้องแต้ง, ตุ้งติ้ง, ชั้นเชิง.

ตุ๊กตุ๋ย [ตุ๊กกะ—] ว. เล็ก ๆ น้อย ๆ, ไม่เป็นชิ้นเป็นอัน.

ตุง ว. เป็นกระพุ้งขึ้นออกมา, นูนออกมา.

ตุ้งก่า น. หม้อสำหรับสุบกัญชา.

ตุ้งติ้ง น. เครื่องประดับหูใช้ห้อย, กิริยาที่ทำกระชดกระช้อย; ชื่อเพลงชนิดหนึ่ง, ตุ้งติ้งเปลญวน ก็เรียก. (บัญชีเพลง).

ตุ๊ดตู่ ๑ น. ต้นไม้กอ ลำต้นเป็นเหลี่ยมสูงชะลูดขึ้นไปราววาหนึ่ง มีใบที่ยอดคล้ายใบกก กอสีเหลือง; เหล็กสำหรับตอกลูกปลา; ชื่อลายชนิดหนึ่ง.

ตุ๊ดตู่ ๒ น. สัตว์ที่เราแสร้งพูดล้อเด็ก เช่น ร้องว่า "ตุ๊ดตู่เอยอยู่ในรูตุ๊กแก ฯ ล ฯ".

ตุน ก. เก็บไว้, กักไว้, เช่น ผู้มีทุนตุนสินค้า. (จ.).

ตุ่น น. ชื่อสัตว์ขนาดเล็ก ตาเล็กมาก ขนนุ่มชุดรูอยู่.

ตุ๋น ก. เอาของใส่ภาชนะวางบนน้ำร้อนเพื่อให้สุก. (จ.).

ตุ้นแซะ น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง. (Mitragyna. Var. macrophylla).

ตุ่นต่าน ก. ข่มขี่, เช่น พรรณหญิงมีโอมอ่าน ตุ่นต่านให้ชายกลัว. (ม. คำหลวง กุมาร).

ตุนาหงัน [—หฺงัน] ก. หมั้นไว้ (เพื่อแต่งงาน). (ช.).

ตุบ ๆ ว. อาการที่เนื้อเต้นหนุบ ๆ; เสียงดังเช่นเอากำปั้นทุบกัน. **ตุบตับ** ว. เสียงดังเช่นนั้น.

ตุปัดตุป่อง ว. สะบัดสะบิ้ง, แสนงอน, ตะปัดตะป่อง ก็ใช้.

ตุปัดตุเป๋ ก. เดินเฉไปเฉมา.

ตุ่ม น. โอ่ง; เม็ดที่ขึ้นตามผิวหนัง; ชื่อปลาชนิดหนึ่ง.

ตุ้ม น. ของที่มีลักษณะกลม ๆ ห้อยลงมา; แมลงชนิดหนึ่งอยู่ในทราย, แมลงช้าง ก็เรียก. ว. บ๊อม ๆ, กลม ๆ. **ตุ้มหู** น. เครื่องประดับหูสำหรับใส่ในรูซึ่งเจาะไว้. **ตุ้มมะพร้าว** น. มะพร้าวเพิ่งเป็นลูกกลม ๆ เล็ก ๆ ที่หล่นลงมา เรียกว่า ลูกตุ้มมะพร้าว.

ตุ๋ม, ตุ๋มต๋อม ว. ต๋อม, เสียงดัง เช่น เอาของทิ้งลงในน้ำ.

ตุมกา น. ต้นไม้มีผลกลม ๆ อยู่ในจำพวกไม่มีสตริกนิน ใช้ทำยาได้ มีสองชนิด เรียกว่า ตุมกาขาว ตุมกาแดง (Strychnos nux-dlanda.). ต้นมะติ่ง ก็เรียก. (วิทยาจารย์).

ตุ้มปี่ น. หมวกชนิดหนึ่ง มีสัณฐานเหมือนดอกทับทิมคว่ำ.

ตุมพ [ตุมพะ] (แบบ) น. ชื่อมาตราตวงอย่างโบราณ; หม้อน้ำมีพวย. (ป.; ส.).

ตุ่ย ว. โนขึ้น, พองขึ้น, โปขึ้น, นูนขึ้น.

ตุ้ย ว. ตุ่ย, อาการเคี้ยวที่ตุนให้แก้มพองออกมา.

ตุ๊ย ก. เอาหมัดกระแทกเอา. (ข.).

ตุ๊ยตุ่ย น. ว่าวชนิดหนึ่ง เมื่อถูกลมพัดมีเสียงดังเช่นนั้น.

ตุรค [ตุระคะ] (แบบ) น. ม้า. (ป.).

ตุรงค์ (แบบ) น. ตุรงค์, ม้า เช่น ตุรงคสังวัจฉร. **ตุรงคราวี** น. ชื่อโคลงโบราณคู่กับมหาตุรงคราวี.

ตุริยางค์ น. ส่วนของเครื่องดีดสีตีเป่า หมายความอย่างเดียวกับตุริยะ. (ป. ตุริย+องฺค).

ตุลสี [ตุน-] (แบบ) น. ต้นกะเพรา ใช้ทำยา. (ป.).

ตุลา (แบบ) น. คันชั่ง, ตราชู. (ป.; ส.) **ตุลาการ** น. ผู้ตัดสินคดี. **ตุลาคม** น. ชื่อเดือนที่สิบตามสุริยคติ ซึ่งเริ่มด้วยเดือนมกราคม. (เลิก) น. เดือนที่เจ็ดตามสุริยคติ.

ตุหรัดตุเหร่ [– หฺรัด – เหฺร่] ก. ไม่มีที่อาศัยแน่นอน, อยู่ไม่เป็นที่, เลื่อนลอย.

ตู ๑ น. ตัว. ส. ฉัน, เรา, ข้า. **ตูข้า** ส. ตัวข้า.

ตู ๒ ก. เต้า, ไป. (ข. เทา).

ตู่ ก. กล่าวอ้างเอาของผู้อื่นว่าเป็นของตัว. **ตู่ตัว** ว. เพี้ยนตัว, ไม่ตรง. (ใช้ในการอ่านหนังสือ).

ตู้ ๑ น. เครื่องใช้ประจำเรือนสำหรับเก็บหรือใส่สิ่งของ.

ตู้ ๒ ว. ทู่, เรียกควายเขาสั้นหงิกเข้ามาหาหู ว่า ควายเขาตู้.

ตูก น. เรือ. (ข. ทูก).

ตูด น. รูก้น. ว. นูนขึ้น, สูงขึ้น, เช่น เนื้อตูดขึ้นมา; ยื่นออกไป เช่น ปากตูด. **ตูดหมูตูดหมา** น. ไม้เถาชนิดหนึ่ง ใบเหม็น ใช้ทำยาได้, กระพังโหม ก็เรียก.

ตูบ น. กระท่อม, กระต๊อบ เช่น ไปตั้งตูบตีนเขา. (ม. คำหลวง ชูชก). กระตูบก็เรียก. ว. หลุบลง เช่น หูตูบ.

ตูม ๑ น. มะตูม.

ตูม ๒ ว. ไม่บาน, ไม่คลี่, ไม่ขยายออก.

ตูม ๓, **ตูมตาม** ว. เสียงดัง เช่นเสียงกลอง เสียงดินระเบิด หรือเสียงของหนักๆ ตกลง.

เต (แบบ) ว. สาม, ใช้เติมหน้าศัพท์สังขยาเป็นเศษจำนวนเต็ม เช่น เตรสมสุรทิน วันที่ ๑๓, เตรสีติถี วัน ๑๓ ค่ำ, เตวีสติมสุรทิน วันที่ ๒๓; เตติงสติมสังวัจฉร ปี (แห่งรัชกาล) ที่ ๓๓.

เต็ก ๑ ก. ทุบลง, กดลงไม่ให้เผยอขึ้นได้, เช่น ช่างเหล็กเต็กเสียง. (สมุทรโฆษ).

เต็ก ๒ ก. เดินทางไกลมาก. (บรัดเล).

เตง ๑ น. ชื่อไม้ป่าชนิดหนึ่ง ลำต้นแข็งมีแก่นมาก ใช้ทำเสาเรือน. **เตงรัง** น. ไม้ยืนต้น.

เตง ๒ น. เครื่องชั่งน้ำหนักมีลูกตุ้มถ่วง มีตาเตงเป็นรอยจุด ๆ สำหรับนับ. (ป.).

เตง ๓ ก. ทับลงไป.

เต่ง ว. นูนแข็ง, โป่งแข็ง, ตัด, ไม่เหี่ยว.

เตช, เตโช (แบบ) น. เดช, เตโช, อำนาจ, ความร้อน, ไฟ. (ป.). **เตโชธาตุ** น. ธาตุไฟ. (ป.).

เต้น ก. กระโดดไปมา, โลด, เผ่น, กระเพื่อมขึ้นกระเพื่อมลง, กระเพื่อมตุบ ๆ; ยกขาขึ้นลงให้เป็นจังหวะ เช่น เต้นเขน. **เต้นรำ** ก. เคลื่อนไปโดยมีระยะก้าวตามกำหนดให้เข้าจังหวะกับดนตรี ซึ่งเรียกว่า ลีลาศ, รำเท้า ก็ว่า. **เต้นแร้งเต้นกา, เต้นแร้งเต้นแฉ่ง** ก. แสดงอาการกระโดดโลดเต้นอย่างดีใจ.

เต็นท์ น. ที่พักหรือที่อาศัยย้ายไปได้ โดยมากทำด้วยผ้าขึงกับเสา เรียกว่า กระโจม. (อ. Tent).

เต็ม ว. ไม่พร่อง, ไม่มีว่าง; ไม่โหว เช่น เต็มกิน, เต็มทน, เต็มสู้; เหลือ เช่น เต็มมือ. **เต็มแกน** ว. ขัดสนมาก. **เต็มคราบ** (ปาก) ว. เต็มกระเพาะมาก (ใช้กับอิ่มหรือกิน). **เต็มใจ** ก. มีใจสมัคร, ตั้งใจ. **เต็มตัว** ว. สุดกำลัง, เต็มกำลัง. **เต็มตา** ว. ใช้กับนอน หมายความว่า นอนอิ่ม, ใช้กับเห็น หมายความว่า เห็นชัด. **เต็มตื้น** ก. ดีใจหรือเสียใจจนพูดไม่ออก. **เต็มเต็ง** ว. ดี (ไม่บ้า) มักใช้ในประโยคปฏิเสธว่า ไม่เต็มเต็ง ใช้อย่างเดียวกับ เต็มบาท. **เต็มที** ว. ค่อนข้างไม่ดี เช่น เต็มทีจริง; อาการหนัก เช่น เจ็บเต็มที; เหลือทน เช่น จน

เต็มที่; มาก, นัก, เช่น ดีเต็มที่ที่มาได้; ใช้ในความประชดก็มี เช่นว่า สวยเต็มทีละ. **เต็มที่** ว. เต็มกำลัง. **เต็มประดา** ว. เต็มที่. **เต็มปาก** ว. ใช้ประกอบกับคำพูดคำกล่าวหมายความว่า พูดได้สนิท พูดได้อย่างไม่กระดาก. **เต็มเม็ดเต็มหน่วย** ก. ครบ, ไม่ขาดตกบกพร่อง.

เตย น. ชื่อต้นไม้จำพวกหนึ่ง ชนิดหนึ่งใบยาวมีหนามคล้ายลำเจียก แต่ไม่หอม ใช้ใบทำกระแชงและสานเสื่อ ฯลฯ, อีกชนิดใบไม่มีหนาม มีกลิ่นหอม เรียกเตยหอม.

เตร่, เตร็ดเตร่, เตร็ดเตรน [เตฺร่, เตฺร็ดเตฺร่, เตฺร็ดเตฺรน] ก. เที่ยวไปไม่อยู่เป็นที่ เช่น ที่ไฉนนางพญาเตร็ดเตรนตระเวนเวหา. (ม. คำหลวง มัทรี).

เตรน [เตฺรน] (กลอน) ก. เตร็ดเตร่ เช่น เที่ยวเตรนตระเวนหาคู่. (รามเกียรติ์ ร. ๑).

เตริง [เตฺริง] (กลอน) ก. เจิ่ง, เหลิง, เช่น กระทิงเที่ยวเตริงพนาลี. (รามเกียรติ์ ร. ๑).

เตรียด [เตฺรียด] ก. เกี่ยงงอน.

เตรียบ [เตฺรียบ] (กลอน) ก. เทียบ เช่น เตรียบจันทรสมสุรย์. (สรรพสิทธิ); จัดไว้เสร็จ, จัดไว้พร้อม เช่น เตรียบตั้งต่อฉาน. (ตะเลงพาย ๑๘๑).

เตรียม [เตฺรียม] ก. จัดไว้ให้เสร็จ, จัดไว้พร้อม, จัดไว้สำหรับ.

เตละ (แบบ) น. น้ำมัน, น้ำมันงา. (ป.).

เตลิด [ตะเหฺลิด] ว. กระเจิดกระเจิง, กระจัดกระจาย.

เตวีด [ตะเหฺวีด] น. รูปเทพารักษ์ที่ประดิษฐานไว้ในศาลพระภูมิหรือศาลเจ้า, ใช้ว่า ตระเหวีด หรือ เจวีด ก็มี.

เต๋อ ว. เขิน, สูงเกินควร.

เตะ ก. วัดหรือเหวี่ยงไปด้วยเท้า.

เตา น. ที่สำหรับติดไฟหุงต้มและเผาสิ่งของต่าง ๆ. **เตาไฟ** น. เตาเฉพาะหุงต้มอาหาร. **เตารีด** น. อุดเตา. **เตาฟู่** น. เตาที่ใช้สูบลมให้พ่นน้ำมันขึ้นไปถูกไฟลุกเป็นเปลว ถ้าใช้สูบลมพ่นถ่านให้ลุกเป็นเปลว เรียก เตาสูบ.

เต๋า ๑ น. แผ่นผ้าสำหรับติดหน้าอกเด็กเล็ก ๆ, เอี๊ยม ก็ว่า.

เต๋า ๒ น. สัตว์สี่เท้าจำพวกหนึ่ง มีกระดูกหุ้มเนื้อ หลังเป็นเกล็ด ขาสั้น มีหลายชนิด เช่น เต๋านา เต๋าหับ เต๋าดำ ฯลฯ

เรียกไม้สำหรับสวมหลักแจว ; คันกระสุน ตอนกลางที่มีลักษณะนูนขึ้นมา เรียกว่า เต่าคันกระสุน ; ชื่อดาวกลุ่มหนึ่ง. ว. โดยปริยายหมายความว่า ไง. เต่ากินผักบุ้ง น. ชื่อเพลงทำนองหนึ่ง. เต่าทอง น. แมลงชนิดหนึ่ง ตัวกลม ๆ ปีกสีเหลืองๆ เหมือนสีทอง มักชอบกินใบฟักแฟง ฯลฯ ; ชื่อเพลง. เต่าบ้า น. แมลงชนิดหนึ่ง มีพิษ กินตาย. เต่าฝา น. เต่าหับ เช่น งูเห่าเต่าฝาถึบรรลัย. (ขุนช้างขุนแผน). เต่าเลื่อน น. ชื่อยันต์ชนิดหนึ่งทำเป็นรูปเต่าเพื่อทำให้คนหลงเลื่อน. เต่าหับ น. เต่าชนิดหนึ่งมีกระดองทึบ ตอนศีรษะหับหรือเปิดได้.

เต่า ๓ น. คำกับกับชื่อปีในวิธีนับศักราชของไทยเหนือ คำเดียวกับ เต้า.

เต้า ๑ น เครื่องบนเรือนสำหรับสอดที่ช่องปลายเสารับเชิงกลอน, ถ้าอยู่ตามเสาที่ไม่ใช่มุม เรียก เต้าราย, ถ้าอยู่ที่เสามุมรับเชิงชายทั้งสองข้าง เรียก เต้ารุม; หม้อน้ำ ; นม ; น้ำเต้า ; เรียกภาชนะที่คล้ายน้ำเต้า เช่น เต้าปูน; ลักษณะนามเรียกพุลูกตาลหรือนมว่า เต้าหนึ่ง สองเต้า ; เรียกสิ่งอื่น ๆ ที่มีลักษณะฐานนูนขึ้น เช่น เต้านม. เต้าปูน น. ชนวนปืนโบราณที่มีฐานนูนขึ้น สำหรับโปรยดินหู.

เต้า ๒ ก. ไป.

เต้า ๓ น. คำกำกับชื่อปีในวิธีนับศักราชของไทยเหนือ ตรงกับเลข ๘, เขียนเป็น เต่าก็มี.

เต๋า น. ลูกบาศก์สำหรับทอดนับแต้มเล่นการพนัน. เต๋าเขย่า น. ขลุกขลิก.

เต่าเกียด น. ต้นไม้ชนิดหนึ่งต้นคล้ายต้นหมาก ผลเป็นทะลายใหญ่.

เต้าเจี้ยว น. ถั่วเหลืองที่หมักเกลือสำหรับปรุงอาหาร. (ข.).

เต่าร้าง น. ต้นไม้ชนิดหนึ่งต้นคล้ายต้นหมาก ผลเป็นทะลายเป็นพวง.

เต้าหู้ น. ถั่วที่ไม่เป็นแป้งแล้วทำเป็นแผ่น ๆ. (ข.). เต้าหู้ยี้ น. อาหารเค็มของจีน. (ข.).

เต้าฮวย น. ชื่อขนมที่ทำด้วยถั่ว.

เต๊าะ ก. ทาบทาม.

เต๊าะแต๊ะ ว. กิริยาของเด็กที่สอนเดิน ; เล่นการพนันอย่างมีทุนน้อยๆ แล้วต่อทุนให้มาก.

เติ่ง ๑ น. พื้นที่ ๆ ปักโกรกกรากสำหรับ

ทอดตวด.

เติ่ง ๒ ก. ค้าง.

เตินเต่อ ว. เขิน, สูงเกินควร.

เติบ ว. มาก, โต, ใหญ่.

เติม ก. เพิ่ม, แถมให้.

เตี้ย ว. ต่ำ, ไม่สูง. **เตี้ยตน** (กลอน) ว. ถ่อมตน.

เตียง น. ที่สำหรับนอนหรือตั้งสิ่งของ มีเท้าสี่เท้า รูปสี่เหลี่ยมยาว. **เตียงลา** น. อัฒจันทร์สำหรับขึ้นลงซึ่งยกไปตั้งได้.

เตียน ๑ ว. ไม่รก, เรียบราบ, หมดไป.

เตียน ๒ ก. ติ, หัก.

เตียบ น. ตะลุ่มปากผาย มีฝาครอบ สำหรับใส่ของกิน.

เตียม น. ที่สำหรับใส่ข้าวเปลือกหรือของอย่างอื่น เช่น เกลือ หรือปูน เอาเสื่อลำแพนล้อมเป็นวงรอบแล้วยาด้วยขี้ควาย

เตียรถ์ [เตียน] น. เตียรถ์, ท่าน้ำ. (ป. ติตฺถ ; ส. ตีรฺถ).

เตียว ๑ (ถิ่น - ปักษ์ใต้) น. เสวียน ; ลิงจำพวกหนึ่งในเรื่องรามเกียรติที่ใช้ผ้าตะบิดโพกศีรษะ เรียกว่า เตียวเพชร ; เรียกรูปหนังเชิดที่เป็นลิงขาวลิงดำ ว่า เตียว; ชื่อเพลงทำนองหนึ่ง. (รามเกียรติ ร. ๑). ก. มัดด้วยผ้าเตียว, คาดให้แน่น, เช่น เตียวแขนมันไพล่หลัง. (พระราชนิพนธ์พระร่วงแบบเรียน).

เตียว ๒ (ถิ่น - พายัพ) ก. เที่ยว, เดิน, เช่น ก็เต้าเตียวจร. (บุณโณวาท).

เตียว น. ผ้าชิ้นน้อยยาวสำหรับคาดปากหม้อกันไม่ให้ไอร้อนออกเวลานึ่งของ, ผ้าขัดหนอกผู้หญิงสำหรับซับระดูหรืออาบน้ำ ; ใบตองชิ้นยาวสำหรับคาดกลัดห่อขนม. (ถิ่น - พายัพ) น. กางเกง. ก. มัดด้วยผ้าเตียว, คาดให้แน่น.

เตือ ว. ครั้ง, เมื่อ, หน. ใช้ เทื่อ หรือ เทื้อ ก็มี.

เตือน ก. ทำให้รู้ตัว, ทำให้มีสติ, ทำให้รู้สึก. บอกให้รู้ล่วงหน้า. **เตือนใจ** ก. สะกิดใจ. **เตือนตา** ก. ชวนดู.

แต่ ๑ ว. เฉพาะ, อย่างเดียว. บ. นำหน้านามบอกเวลาหรือบอกสถานที่ เช่น แต่ไหนแต่ไรมา ; เชื่อมความให้กลับกัน ให้ยิ่งหย่อนกว่ากัน หรือแย้งกัน เช่น น้ำขึ้นแต่ลมลง, นาย ก. รักลูกก็จริงอยู่ แต่นาย ข. ยังรักมากกว่า, นาย ก. กินข้าว แต่

นาย ข. นอน, แต่สัตว์ยังรู้จักรักลูก ไฉนคนจะไม่รัก ; ตาม เช่น ให้กินแต่เต็มใจ. (ม. คำหลวง มหาราช).

แต่ ๒ ว. เสียงร้องและทำมือส่ายไปมา ล่อให้เด็กเล็ก ๆ รำ.

แต้ ๑ ว. เต็มที่ เช่น วิ่งแต้, ยิ้มแต้.

แต้ ๒ น. ชื่อต้นไม้ป่าชนิดหนึ่ง ใบมนเป็นสองตอนคล้ายส้มเสี้ยว เปลือกและแก่นแข็ง, ไม้มะคำ ก็เรียก.

แตก ก. แยก, ทำลาย, กระจาย, งอกออก; ออก เช่น เหงื่อแตก; จะแจ้ง เช่น อ่านหนังสือแตก ; เลิกเกี่ยวข้องกัน เช่น แตกสามัคคี. **แตกเงิน** ก. เอาเงินจำนวนใหญ่ไปแลกเงินปลีก. **แตกฉาน** ว. ชำนิชำนาญ, เชี่ยวชาญ, เช่น ปัญญาแตกฉาน ; กระจัดกระจายไป เช่น แตกฉานซ่านเซ็น. **แตกร้าว** ก. บาดหมาง. **แตกหัก** ว. เด็ดขาด, ตกลง, แน่นอน.

แตง น. ต้นไม้เถามีหลายชนิด เช่น แตงโม แตงกวา ฯลฯ ใช้ผลเป็นผักมักใช้กินดิบ ๆ.

แต่ง ก. จัด, ตั้ง, ประดับ, จัดให้งาม, ทำให้ดี ; ครอง เช่น แต่งเมือง ว่า ครองเมือง, ประดิษฐ์ เช่น แต่งหน้า, เรียบเรียงเรื่องราวเป็นตัวอักษร เช่น แต่งหนังสือ. **แต่งกว้าน** (โบ) ก. ตรวจจัดราชการ. **แต่งการ** (กลอน) ก. แต่งงาน เช่น ไม่แต่งการกับพระนุชบุษบา. (อิเหนา). **แต่งงาน** ก. ทำพิธีให้บ่าวสาวอยู่กินเป็นผัวเมียกัน. **แต่งตั้ง** ก. ยกย่องขึ้น, ชุบเลี้ยงให้มียศ, ให้ตำแหน่ง.

แต้จิ๋ว ก. จีนชาวหนึ่งอยู่ในมณฑลกวางตุ้ง.

แตด น. เนื้อกลีบอยู่ในระหว่างโยนีของผู้หญิง.

แตน น. แมลงจำพวกหนึ่ง มีหลายชนิด บินได้ มีพิษต่อยปวด.

แต้ม น. รอยป้าย ; คะแนน ; ตาที่เดิน เช่น ตาหมากรุก ; ชั้นเชิง, ท่าทาง, แง่งอน. ก. ป้าย, เจิม, เอาสีป้าย ; ปลูก (เฉพาะต้นยา). **แต้มคู** น. ชั้นเชิง.

แตร [แตฺร] น. เครื่องเป่าทำด้วยโลหะปากบาน มีรูปต่าง ๆ ใช้เป็นอาณัติสัญญาณและเครื่องดนตรี. **แตรงอน** น. ชื่อแตรชนิดหนึ่ง ; ชื่อดาวฤกษ์อุตราษาฒ.

แตระ ก. ประดิษฐ์, ตัดกลีบดอกไม้ทำเป็นบุหงา เช่น วันนี้เห็นแตระดอกไม้. (อิเหนา).

แต้ว น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง ใบกลม แก่นแข็ง

ใช้ยางเป็นเครื่องฉาบทา.

แตะ น. ไม้ไผ่หรือไม้รวกที่ผ่าเป็นซีก ๆ สำหรับขัดรั้วหรือฝาเรือน; เรียกเกือกไม้หุ้มส้นชนิดหนึ่ง ว่า เกือกแตะ. ก. แปะ, แหมะ, ถูก, ต้อง, กระทบ, ถูกแต่น้อย.

โต ๑ น. สิงห์โต. **โตเล่นหาง** น. ชื่อกลบทชนิดหนึ่ง; ชื่อเพลงทำนองหนึ่ง.

โต ๒ ว. ใหญ่, ใช้โดยปริยายหมายถึงความเป็นใหญ่เป็นโต เช่น คุยโต, อวดโต, วางโต.

โต้ ๑ น. ชื่อมีดชนิดหนึ่ง สันหนา หัวโต, อีโต้ ก็เรียก.

โต้ ๒ ก. ค้าน, แย้ง, ทานไว้, ตอบ, ต้าน. **โต้ตอบ** ก. มีหนังสือไปมา, แสดงความไปมา. **โต้วาที** ก. แสดงความฝ่ายเสนอและฝ่ายค้าน.

โตก น. ภาชนะมีเชิงสูงสำหรับใช้เป็นสำรับใหญ่กว่าโต๊ะ.

โต่ง น. ที่สุด, ท้าย, เช่น ท้ายโต่ง.

โต้ง น. โค่ง, ใหญ่ในพวก.

โตงเตง น. เครื่องหูกชนิดหนึ่ง มีสองอันผูกแขวนลงมาสำหรับสวมกระดานที่ม้วนด้าย; เรียกไม้สี่อันที่แขวนห้อยอยู่กลางประตูเพนียดที่ช้างเข้าออก. ว. อาการของสิ่งของที่ห้อยแล้วหย่อนยานแกว่งไปมาได้.

โตฎก [—ดก] น. ชื่อฉันท์วรรณพฤติมีเ๒ พยางค์, ประกอบด้วย สคณะล้วน. (ป. โตฏก).

โตน (ถิ่น) ก. โจน, กระโดด; น้ำตก.

โตนด [ตะโหฺนด] น. ต้นตาล; ลูกบัวสายที่จมอยู่ในน้ำเพื่อแผ่พันธุ์.

โตมร [—มอน] น. อาวุธสำหรับขัด, หอกขัด, สามง่ามที่มีปลอกรูปเป็นใบโพสวมอยู่. (ป.; ส.). **โตมรธร** (แบบ) น. ผู้ถือหอก; ไฟ. (ป.; ส.).

โตย (แบบ; กลอน) น. น้ำ เช่น แปรกรรหายหอบโตย. (ตะเลงพ่าย ๓๙๐). (ป.; ส.).

โตรก, โตรกไตร [โตฺรกไตฺร] น. ช่องลึกของเขา. โกรก, โกรกโกร ก็ใช้.

โตรด [โตฺรด] (โบ) ว. โดดเดี่ยว เช่น เยียยลสุดาเดียว ตรอมโตรด. (ทวาทศมาส); เปลี่ยว, คะนอง เช่น ส่วนสัตว์โตรดดุดัน. (บ. คำหลวง ทานกัณฑ์). โกรด ก็ใช้

โต้หลง ก. สงเคราะห์, ช่วย. (เทียบ มลายู

ตุลง).

โต๊ะ ๑ น. ภาชนะรูปคล้ายโตกแต่พื้นตื้น สำหรับวางหรือใส่สิ่งของ, ลักษณะนามว่า ใบ; อีกอย่างหนึ่งทำด้วยไม้และสิ่งอื่น ๆ พื้นราบเป็นรูปต่างๆ สำหรับเป็นที่เขียนหนังสือและตั้งเครื่องบูชาและเป็นที่สำหรับวางของต่าง ๆ, ลักษณะนามว่า ตัว.

โต๊ะ ๒ น. นักบวชศาสนาอิสลาม.

ใต้ ว. ข้างล่าง, เบื้องต่ำ. น. ทิศที่อยู่ตรงข้ามกับเหนือ. บ. สำหรับต่อคำแสดงพื้นที่เบื้องต่ำ. **ใต้ถุน** น. ที่ใต้พื้นเรือน. **ใต้เท้า** น. บุรุษที่สอง (สำหรับใช้แทนชื่อผู้ที่เคารพ). **ใต้เท้ากรุณา** ส. บุรุษที่สอง (สำหรับใช้แทนชื่อขุนนางที่มีศักดิ์สูง เช่น เจ้าพระยา). **ใต้เท้ากรุณาเจ้า** ส. บุรุษที่สอง (สำหรับใช้แทนชื่อสมเด็จเจ้าพระยา). **ใต้ฝ่าพระบาท** ส. บุรุษที่สอง (สำหรับแทนชื่อเจ้านายชั้นสูง). **ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท** ส. บุรุษที่สอง (สำหรับใช้แทนชื่อพระเจ้าแผ่นดิน).

ไต (สรีรวิทยา) น. อวัยวะจำพวกต่อมชนิดหนึ่ง อยู่ที่ข้างกระดูกสันหลังแถวบั้นเอวทั้งสองข้าง มีหน้าที่ทำให้เกิดน้ำปัสสาวะเพื่อส่งไปยังกระเพาะปัสสาวะ; เนื้อที่เป็นก้อนแข็งอยู่ในเนื้อ. **ไตปลา** น. เนื้อที่เป็นก้อนแข็งอยู่ในกระเพาะปลาบางชนิด มีปลาทูเป็นต้น ใช้ปรุงเป็นอาหารเครื่องจิ้ม.

ไต่ ก. เดินไป, ขึ้นไปหรือเดินไปด้วยลำบาก เช่น ไต่หลังคา, ไต่เสากระโดง; สอบ เช่น ไต่ถาม ไต่สวน. **ไต่ลวด** น. การเล่นกายกรรมชนิดหนึ่ง เดินไปบนลวด. **ไต่คู้** น. เครื่องหมายชนิดหนึ่งทำให้อักษรมีเสียงสั้น เรียกว่า ไม้ไต่คู้.

ไต้ น. ของใช้สำหรับจุดไฟให้สว่าง ทำด้วยไม้ผุคลุกกับน้ำมันยางแล้วห่อด้วยใบไม้หรือใส่กระบอกเป็นตุ้นยาว ๆ หรือเรียกของที่มีลักษณะและประโยชน์เช่นนั้น. **ไต้ไฟ** น. ชื่อดาวฤกษ์จิตรา.

ไต้ก๋ง น. นายท้ายเรือสำเภา.

ไตร ๑ ว. ไกร, ยิ่ง, เช่น ตรัสไตร.

ไตร ๒ ก. กำหนด, นับ, ตรวจ. **ไตรตรา** ก. ตรวจและหมายไว้, ใคร่ครวญ.

ไตร ๓ ว. สาม; เป็นคำสำหรับนำหน้าสมาสอย่างเดียว (บางทีใช้ว่า ตรี ก็ได้) เช่น ไตรรัตน์ ไตรทวาร, แม้จะพูดไว้ท้ายคำบ้าง เช่น ผ้าไตร หอไตร ก็เพราะละท้ายสมาส

เสีย คือ ผ้าไตรจีวร หอไตรปิฎก. **ไตรจักร** น. ภพสาม คือ กามภพ รูปภพ อรูปภพ, ตามไสยศาสตร์ว่า สวรรค์ มนุษย์ บาดาล. **ไตรจีวร** น. ผ้าสามผืน หมายความถึงผ้าภิกษุ คือ อันตรวาสก (สะบง), อุตราสงค์ (จีวร), และสังฆาฏิ (ผ้าทาบ), เรียกสั้น ๆ ว่า ผ้าไตร. **ไตรตรึงษ์** (โบ) น. ดาวดึงส์, ตรัยตรึงศ์, สวรรค์ชั้นที่ ๒ แห่งสวรรค์ ๖ ชั้นฟ้า ที่พระอินทร์ครอง. (สํ. ตฺรยสฺตฺริํศตฺ ว่าสามสิบสาม). **ไตรทวาร** น. ทวารสาม คือ กาย วาจา ใจ. **ไตรทศ** เทวดา ๓๓ องค์ ไม่แยกว่าใครเป็นใคร แต่บอกว่าเป็นบริวารพระอินทร์ทั้งสิ้น. **ไตรทิพ, ไตรทิพย์** น. สวรรค์ชั้นที่ ๓ หรือชั้นวิเศษสุด, สวรรค์ทั่วไป. **ไตรปิฎก** น. พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า มีสามหมวด หมวดหนึ่ง ๆ เรียกว่า ปิฎกหนึ่ง คือ พระวินัย เรียกวินัยปิฎก, พระสูตร เรียกสุตตันตปิฎก, พระอภิธรรม เรียกอภิธรรมปิฎก. **ไตรเพท** น. ความรู้สามอย่างเป็นชื่อแสดงลัทธิไสยศาสตร์ดั้งเดิมของพราหมณ์ได้แก่ ฤคเวท, ยัชุรเวท, สามเวท. **ไตรภพ, ไตรภูมิ** น. ภพสาม คือ กามภพ รูปภพ อรูปภพ, ตามไสยศาสตร์ว่า สวรรค์ มนุษย์ บาดาล **ไตรยางค์** ว. สามส่วน, ใช้เป็นชื่ออักษร ๓ หมู่ คือ อักษรสูง อักษรกลาง และอักษรต่ำ. (สํ. ตฺรยํศ). **ไตรรงค์** น. สามสี, สีของธงไทย คือ น้ำเงิน ขาว แดง. **ไตรรัตน์** น. แก้วสามประการ หมายความถึง พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์. **ไตรลักษณ์** น. ลักษณะสาม คือ ความไม่เที่ยง ความเป็นทุกข์ ความมิใช่ตัวตน. **ไตรโลก** น. โลกสาม ทางวรรณคดีหมายความว่า สวรรค์ มนุษย์ บาดาล, ทางศาสนาหมายถึงภพสาม คือ กามภพ รูปภพ อรูปภพ, หรืออีกนัยหนึ่ง หมายถึง มนุษย์โลก เทวโลก พรหมโลก. **ไตรโลกย์** (โบ) น. ประชุมโลกสาม เช่น อันว่าพระไตรโลกย์ครู. (ม. คำหลวงสักบรรพ). (สํ.). **ไตรวัฏ** น. วัฏสาม คือ กิเลสวัฏ กรรมวัฏ วิปากวัฏ. **ไตรวิชชา** น. วิชชาสาม คือ วิชชาระลึกชาติหนหลังได้ ๑, วิชชารู้ความตายความเกิดของคนและสัตว์ ๑, วิชชารู้ในทางทำให้สิ้นกิเลส ๑. **ไตรสรณะ** น. ที่พึ่งสาม คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์. **ไตรสิก-**

ขา น. สิกขาสาม คือ ศีล สมาธิ ปัญญา.

ไตรกิศยา [ไตฺรกิสฺยา] (แบบ) น. การเยียวยา. (ป. ติกิจฺฉา; ส. จิกิตฺสา).

ไตรดายุค [ไตฺร–] น. ชื่อยุคหนึ่งในสี่ยุคตามคติของพราหมณ์.

ไตร่ตรอง [ไตฺรฺตฺรอง] ก. คิดทบทวน, ตรึกตรอง.

ถ

ถ พยัญชนะตัวที่ยี่สิบสอง นับเป็นพวกอักษรสูง ใช้เป็นตัวสะกดในแม่กดในคำที่มาจากบาลีและสันสกฤต.

ถก ก. ถลกขึ้นไป, ถลกลงมา, เลิกขึ้น, เลิกออก; ยกเอาขึ้นมาพิจารณาเหตุผลกัน, ยกขึ้นมาพูดเอาสาระ. **ถกเขมร** ก. นุ่งผ้าหยักรั้งขึ้นไปให้พ้นหัวเข่า.

ถกล [ถะกน] ก. ก่อสร้าง, ตั้ง, ตั้งขึ้น, ตั้งไว้; ในวรรณคดีหมายความว่า งาม, ใช้แผลงเป็น ดำกล ก็มี. (ข.).

ถงัน [ถะหฺงัน] ก. เผ่นไป.

ถงาด [ถะหฺงาด] ก. ทำท่าเผ่น, เขื่องท่า, ชะโงก, เงื้อม, ผ่านไป.

ถด ก. กระถด, ถัด, กระเถิบ, ขยับไป, เขยิบก้นไป, เลื่อนไป. **ถดถอย** ก. ย่อท้อ, เลื่อนถอย.

ถน [ถะนะ] (แบบ; กลอน) น. เต้านม. (ป.).

ถนน [ถะหฺนน] น. หนทางที่ทำขึ้น, ลักษณะนามว่าสาย. สนน ก็ว่า. ในราชเขียนเป็น ถนล. (จารึกวัดป่ามะม่วง ๔/๑). (ข. ถนล).

ถนป [ถะนบ] (แบบ; กลอน) น. เด็ก, เด็กกินนม. (ป.).

ถนอม [ถะหฺนอม] ก. คอยระวัง, คอยรักษา, สงวน. สนอม ก็ว่า.

ถนัด [ถะหฺนัด] ว. สันทัด, มั่นเหมาะ, ชัด, แม่นยำ; เช่น, ราวกับ, เช่น ถนัดดังภูผาหลวง ทุ่มแท้. (ตะเลงพ่าย ๑๐). สนัด ก็ว่า. **ถนัดใจ** ก. คล่องใจ, เกินส่วน, สนัดใจ ก็ว่า.

ถนัน [ถะหฺนัน] น. ดินชนิดหนึ่งเป็นยารักษาโรคและเป็นยาอายุวัฒนะ เช่น นางวัลลามาได้กินดินถนัน. (อภัย).

ถนำ [ถะหฺนำ] น. ว่าเป็นชื่อดินชนิดหนึ่ง

สีเหลืองอ่อน ใช้ทำยา, ยา. **ถนำทึก** น. น้ำยา. (ข. ถนำ ว่ายา).

ถนิม [ถะหฺนิม] น. เครื่องประดับ เช่น ถนิมพิมพาภรณ์ ; ในโลกนี้ถนิมเจ้า เอกแท้นางเดียว. (นิทราชาคริต) ; ธารถนิมทองถ่องเถือก. (ม. คำหลวง ทานกัณฑ์). ใช้ว่า สนิม ก็มี เช่น สร้อยสนิมพิมพาภรณ์. **ถนิมกาม** ว. น่ารัก เช่น นางนงถ่าวถนิมกาม. (ม. คำหลวง ทศพร).

ถนิมสร้อย [ถะหฺนิมส้อย] ว. อ่อนแอสงวนผิว. สนิมสร้อย ก็ใช้.

ถบ น. เรียกเบ็ดกายสิทธิ์ว่า เบ็ดถบ.

ถบดี [ถะบอดี] (แบบ) น. ช่างไม้. (ป. ; ส. สฺถปติ).

ถม ๑ น. วิธีทำภาชนะโดยลงยาตะถั่วทับหรือถมรอยเป็นลวดลายต่างๆ, เรียกภาชนะชนิดนั้นว่า เครื่องถม. ก. ลงคาถา, ลงเลขยันต์. **ถมปรักมาศ** น. ถมเงินและทอง. **ถมปัด** น. ภาชนะทองแดงที่เคลือบน้ำยาประสมด้วยลูกปัดป่นให้เป็นผงให้เป็นสีและลวดลายต่าง ๆ.

ถม ๒ ก. ทับ, กลบ, ทำให้เต็ม. ว. มาก. **ถมถืด, ถมเถ, ถมไป** ว. มาก, คึ้น.

ถ่ม ก. ทำน้ำลายให้ออกจากปากโดยแรง. **ถ่มร้าย** น. รอยบุ๋มที่ตะโพกทั้งสองข้างถือว่าเป็นลักษณะไม่ดี.

ถมอ [ถะหฺมอ หรือ ถะมอ] น. หิน เช่น ตาคดคำถมอทะมึน. (ม. คำหลวง จุลพน).

ถมึงทึง [ถะหฺมึง-] ว. ท่าทางดุร้าย, ท่าทางน่ากลัว, บึ้ง, ปึ่ง, ขึง.

ถล [ถน หรือ ถะละ] (แบบ) น. ที่บก, ที่ดอน. (ป.).

ถลก [ถะหฺลก] ก. ถก, เลิกขึ้น, เลิกออก.

ถลกบาตร [ถะหฺลกบาด] น. ถุงบาตรที่มีสายโยก, ตลกบาตร ก็ว่า.

ถลน [ถะหฺลน] ก. ทะเล้นออก, ปลิ้นออก (มักใช้สำหรับตาและเนื้อ).

ถลม [ถะหฺลม] ว. เป็นบ่อ. (บรัดเล),

ถล่ม [ถะหฺล่ม] ก. ทรุดลง, ยุบลง, เป็นบ่อ.

ถลอก [ถะหฺลอก] ก. ถอกออกไป, ปอกออกไป, เปิดออกไป.

ถลัน [ถะหฺลัน] ก. ผลุนผลันไป, ผลุดเข้าไป, ดื้อดันเข้าไป.

ถลา [ถะหฺลา] ก. ชวนไป, เชไป.

ถลาก [ถะหฺลาก] ว. เฉไป, ไถลไป. **ถลากถลำ** ว. พลั้งๆ พลาดๆ. **ถลากไถล** ว. เซือนแซ, ไม่ตรงไปตรงมา.

ถลาย [ถะหฺลาย] ก. แตก, มีคำที่ใช้คล้ายกันอีก คือ ฉลาย สลาย.

ถลำ [ถะหฺลำ] ก. ล้ำ, ล่วง, พลั้ง, พลาด, ตกลงไป. **ถลำถลาก** ว. พลั้งๆ พลาดๆ.

ถลีถลำ [ถะหฺลีถะหฺลำ] ก. เถลือกถลน, ลุกลน.

ถลึง [ถะหฺลึง] ก. ขึง (ใช้สำหรับตา).

ถลุง [ถะหฺลุง] ก. หลอมแร่แล้วคัดเอาแต่เนื้อ.

ถลุน [ถะหฺลุน] ก. ทำปอหรือป่านให้เป็นเส้นเขม็งสำหรับเข้าเกลียว.

ถ่วง ก. ทำให้หนัก, ทำให้ช้า, ทำให้จม.

ถ้วน ว. ครบ, เต็มบริบูรณ์. **ถ้วนถี่** ว. รอบคอบ, ละเอียดลออ. ถี่ถ้วน ก็ใช้.

ถ้วย น. ภาชนะปั้นด้วยดินเผาและเคลือบสำหรับใส่ของบริโภค มีรูปต่างๆ กัน เช่น ถ้วยน้ำร้อน ถ้วยน้ำพริก ถ้วยขนมตะไล, ที่ทำด้วยแก้วก็มี เรียกว่า ถ้วยแก้ว สำหรับใส่น้ำเย็น, เรียกภาชนะซึ่งมีลักษณะเหมือนอย่างถ้วย เช่น กระเบื้องถ้วย ช้อนถ้วย ; เรียกสิ่งของหรือสัตว์ที่มีลักษณะอย่างถ้วย เช่น มะเขือถ้วย แมงดาถ้วย ขนมถ้วย.

ถ้วยโถง (กลอน) ก. จัดกระบวนกลางแปลง. ทวยโถง ท่วยโถง ก็ใช้.

ถวัด [ถะหฺวัด] ก. ตวัด เช่น หมีแรดถวัดแสนงขนาย. (แช่งน้ำ) ; ไว, คล่อง, เช่น ลางหมู่ เอาดินก็ได้ถวัด. (ม. คำหลวง มหาราช). **ถวัดถวัน** (กลอน) ว. ว่องไว, คล่องแคล่ว.

ถวัล [ถะหฺวัน] ว. อ้วน, หยาบ, เช่น ถวัลพัสตร์. (ป. ถูล ; ส. สฺถูล)

ถวัลย์ [ถะหฺวัน] ก. ทรง, ครอง, เจริญ. ว. ใหญ่.

ถวาย [ถะหฺวาย] ก. มอบ, ให้, ให้ดู, ให้ชม. (ใช้สำหรับพระสงฆ์หรือเจ้านาย) ; ใช้แผลงเป็น ตงวาย, ตังวาย ก็ได้. **ถวายกร** ก. ไหว้เจ้านาย, รำให้เจ้านายชม. **ถวายตัว** ก. มอบตัว. **ถวายเนตร** น. พระพุทธรูปปางหนึ่ง เป็นพระยืน. **ถวายพระพร** ว. เป็นคำเริ่มที่พระสงฆ์พูดกับเจ้านายและเป็นคำรับ.

ถวิน [ถะหฺวิน] น. ห่วงร้อยสายรัดประคด,

กระวิน ก็ว่า.

ถวิล [ถะหฺวิน] ก. คิด, คิดถึง.

ถ่อ น. ไม้สำหรับค้ำให้เรือเดิน. ก. ทำให้เรือเดินด้วยใช้ไม้นั้นค้ำไป.

ถ้อ ก. ไต้ เช่น ร้องเพลงถ้อกันไปมา. (พงศ. เลขา). ใช้ ท่อ ก็มี.

ถอก ๑ ก. รั้น, ร่นเข้าไป.

ถอก ๒ (ถิ่น - อีสาน) ก. เททิ้ง.

ถอง ก. กระทุ้งด้วยศอก.

ถ่อง ว. งาม, อร่าม, แจ่มใส, รุ่งเรือง, ชัด, แน่, แท้, เที่ยง, จะแจ้ง. **ถ่องแถว** น. แนวอันจะๆกันเป็นระเบียบ. **ถ่องแท้** ว. ชัดเจน, ถูกแน่.

ถ้อง น. ทาง เช่น พฤกษาในเถื่อนถ้อง. (ม. คำหลวง มหาพน). ท่อง ก็ใช้.

ถอด ก. เอาออก, ดึงให้หลุดออก, ถ่าย เช่น ถอดแบบ. **ถอดรูป** ก. เอารูปที่ปกอลุมออกให้เห็นรูปงาม.

ถ้อถ้อย (กลอน) น. คำโต้. ก. กล่าวโต้, กล่าวประชัน. บางแห่งใช้ท่อถ้อย, ท้อถ้อย.

ถอน ก. ฉุดขึ้น เช่น ถอนเสา; ดึงขึ้น เช่น ถอนต้นไม้; เอาออก เช่น ถอนพิษ; เอาคืน เช่น ถอนคำ, ถอนฟ้อง; เอาตัวออก, ไม่ขอสมัคร, เช่น ถอนตัว; ชัก เช่น ถอนฉุน, ถอนเกลียด. **ถอนใจใหญ่** ก. หายใจแรงและยาวในเวลากลุ้ม. **ถอนสมอ** น. ชื่อเพลงชนิดหนึ่ง, เดิมเรียกว่า ฝรั่งถอนสมอ. (บัญชีเพลง).

ถอบแถบ น. เถาวัลย์ชนิดหนึ่ง ใช้ทำยา มีฝัก เมล็ดในแบน ๆ.

ถ่อม ก. ทำให้ต่ำ.

ถอย ก. ร่นไปข้างหลัง, ออกจากที่, เลื่อนที่, ต่ำลง เช่น พิษถอย. **ถอยใจใหญ่** (โบ) ก. ถอนใจใหญ่, หายใจแรงและยาวในเวลากลุ้ม เช่น ท้าวจึงถอยใจใหญ่ไปมา. (ม. คำหลวง กุมาร). **ถอยถด, ถอยทด** ก. ย่อท้อ, เบาบาง. **ถอยหลังเข้าคลอง** น. ชื่อกลอักษร, ชื่อเพลงชนิดหนึ่ง. (ตีกตำบรรพ์; บทแผ่นเสียง). โดยปริยายหมายความว่ากลับไปแบบเดิม.

ถ่อย ว. ชั่ว, เลว, ทราม.

ถ้อย น. คำพูด. **ถ้อยความ** น. เรื่องราวที่ฟ้องร้องกัน. **ถ้อยคำ** น. คำที่กล่าว. **ถ้อยที** ว. ต่างฝ่าย, ผลัดกัน, ใช้นำหน้าข้อความ เช่น ถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน ว่าต่างฝ่ายต่างอาศัยกัน.

ถะ ก. พระเจดีย์แบบจีน. (ไ.).

ถะกัด ก. ตระกัด, ยินดี, เช่น ถะกัดนี้แก่เถ้า. (ม. คำหลวง ชูชก).

ถะเกิน ว. สูง, ชู, ค้ำ.

ถะโกน (โบ; กลอน) ก. ตะโกน.

ถะถั่น (กลอน) ว. เร็ว ๆ, พลัน ๆ, เป็นหลั่น ๆ.

ถะถับ (กลอน) ว. เสียงตีตนนิ้วมือ.

ถะถุนถะถัน (กลอน) ว. หยาบช้า เช่น คำถะถุนถะถัน ว่า คำหยาบช้า.

ถะมัดถะแมง ว. ขึงขัง, เอาจริงเอาจัง. ทะมัดทะแมง ก็ใช้. (ดึกดำบรรพ์).

ถัก ก. เอาเส้นเชือกหรือหวายเป็นต้นไขว้สอดประสานกันให้เป็นลวดลายต่าง ๆ บ้างให้เป็นเส้นและเป็นผืนบ้าง ให้ติดต่อกันบ้าง.

ถัง น. ภาชนะจำพวกหนึ่งมีรูปต่าง ๆ โดยมากใช้ตักน้ำ หรือขังน้ำ หรือเป็นเครื่องตวง; ชื่อมาตราตวงเท่ากับ ๒๐ ทะนาน.

ถั่ง ก. ไหลอย่างเท, ไป, ถึง. **ถั่งถ้อย** (กลอน) ก. พูดพลั่ง ๆ ออกมา, เบิกความ.

ถัณฑิล (แบบ) น. แผ่นดิน. (ป.). **ถัณฑิลสายี** ว. นอนเหนือแผ่นดิน. (ป.).

ถัด ๑ ก. ขยับไปด้วยกัน. ว. รองลงไป, ต่อไป.

ถัด ๒ ว. ชิดทางนอก (บอกวัวควายเวลาไถนา).

ถัทช [ถัดทะ] (แบบ) ว. แน่น, แข็ง, กระด้าง, เช่น อันว่าชูชกใจถัทช. (ม. คำหลวง ชูชก). (ป.).

ถัน น. เต้านม, น้ำนม. (ป. ถน ว่าเต้านม; ถญฺญ ว่า น้ำนม).

ถั่น ก. ไหล, กระชั้น, เช่น ถั่นค่ำขึ้นแล้ว. (ม. คำหลวง ทานกัณฑ์).

ถั่น ๆ ว. เร็ว ๆ, พลัน ๆ, เป็นหลั่น ๆ.

ถับ, ถับ ๆ ว. ทันใด, เร็ว, พลัน.

ถัมภ์ (แบบ) น. หลัก, เสา; ความดื้อ, ความกระด้าง. (ป.).

ถัว ก. ทำให้มีส่วนเสมอกัน, เฉลี่ย.

ถั่ว น. ไม้จำพวกหนึ่ง ใช้ฝักหรือเมล็ดเป็นอาหาร เช่น ถั่วแระ, ถั่วพู; การพนันอย่างหนึ่งใช้เบี้ยแจง. **ถั่วงอก, ถั่วเพาะ** น. เมล็ดถั่วเขียวถั่วเหลืองที่เอามาเพาะให้งอกแล้วใช้เป็นอาหาร. **ถั่วแปบ** น. ชื่อขนมชนิดหนึ่ง ทำด้วยแป้งข้าวเหนียวคลุกกับมะพร้าว.

ถา ก. ลับ, ถูให้คม; ถลา, ไผลง. (ถา

ไทยเดิมหมายความว่า โกน). **ถาโถม** ก. ถลาเข้าไป, โจมเข้าไป.

ถ้า สัน. เป็นคำแสดงความคาดหมายไปในทางใดทางหนึ่ง, ผิ, แม้, หาก. **ถ้าว่า** สัน. ผิว่า, แม้ว่า, หากว่า. (บางทีใช้รวมกัน เช่น "ถ้าหากว่า" ความก็ทำนองเดียวกัน).

ถาก ก. ฟันเฉียง ๆ, ฟันเพื่อลอกผิวออก. **ถากถาง** ว. ค่อนว่า (สำหรับคำพูด).

ถาง ก. ฟันให้เตียน, ตาย.

ถ่าง ก. แยกออก, กางออก, ทำให้ห่าง.

ถาด น. ภาชนะใส่สิ่งของ รูปเตี้ย ๆ แบนๆ.

ถาน น. ส้วมของพระ.

ถ่าน ๑ น. ไม้ที่เผาแล้วจนดำ. **ถ่านโค้ก** น. ถ่านหินที่ไล่ธาตุเหลวออกแล้ว. **ถ่านหิน** น. วัตถุชนิดหนึ่งขุดได้จากใต้ดิน ใช้เป็นเชื้อเพลิง.

ถ่าน ๒ น. ชื่อไม้ยืนต้น.

ถาบ ก. ตบ.

ถาม ก. พูดเพื่อรับคำ.

ถามะ (แบบ) น. กำลัง, เรี่ยวแรง. (ป.).

ถ่าย ๑ ก. เปลี่ยน, เอาออก, รุ, ถอด. **ถ่ายเท** ว. ยักย้ายหลีกเลี่ยงด้วยอุบาย. **ถ่ายแบบ** ก. เอาอย่าง. **ถ่ายยา** ก. กินยารุ. **ถ่ายรูป** ก. ถอดรูป, จำลองรูปด้วยวิธีฉายเงาบนกระจกหรือฟิล์ม.

ถ่าย ๒ ว. ฝ่าย เช่น ถ่ายเดียว.

ถ่าว (กลอน) ว. รุ่นสาว, รุ่นหนุ่ม, เช่น นงถ่าว ; และเด็กหญิงถ่าวชาวเวียงก็ดี. (ม. คำหลวง ทศพร).

ถาวร [—วอน, หรือ วะระ เมื่ออยู่หน้าสมาส] ว. ตั้งมั่น, มั่นคง, คงทน. (ป.). **ถาวรธิรา** น. ชื่อกลมหอย่างหนึ่ง. **ถาวรวัตถุ** น. สิ่งของที่มั่นคง ได้แก่ของที่ก่อสร้างด้วยโลหะหรืออิฐปูน เช่น โบสถ์ วิหาร การเปรียญ เป็นต้น. (ป.).

ถ้ำ น. ช่องที่เป็นโพรงลึกเข้าไปในที่ทึบ โดยมากในภูเขา, เรียกภาชนะบางอย่างสำหรับใส่สิ่งของ เช่น ถ้ำชา. (ขมิ้นดินสอพองเอาไว้ไหน เมื่อวานกูใส่ไว้ในถ้ำ —ขุนช้างขุนแผน). **ถ้ำมอง** น. ตู้หรือหีบที่มีแว่นขยายสำหรับดูรูปต่าง ๆ.

ถิ่น น. ที่, แดน, ที่อยู่.

ถิร [ถิระ] (แบบ) ว. มั่นคง, แข็งแรง. (ป.).

ถี่ (แบบ) น. หญิง. (ป.).

ถี่ ว. ไม่ห่าง, ติด ๆ กัน, โดยปริยายหมายความว่า เหนียวแน่น, พระหนี. **ถี่ถ้วน** ว. รอบคอบ, ละเอียดลออ, โดยปริยายหมายความว่า เหนียวแน่น. **ถี่เท้า** (กลอน) ว. เดินเร็ว.

ถีน [ถีนะ] (แบบ) ความง่วงเหงา, ความคร้านกาย. (ป.).

ถีบ ก. เอาฝ่าเท้าดันไปโดยเร็ว, ดันขึ้น, เช่น ว่าวถีบสูง. **ถีบกระดาน** น. อาการที่นั่งบนกระดานแล้วเอาเท้าถีบเสนให้กระดานแล่นไป. **ถีบจักร** น. เรียกหนูชนิดหนึ่งตัวเล็กซึ่งเลี้ยงไว้ให้เข้าไปถีบในเครื่องหมุน. **ถีบฉัด** น. ชื่อช้างเร็ว. **ถีบทาง** (กลอน) ก. เดิน.

ถึก ว. เปลี่ยว, หนุ่ม. (ใช้สำหรับสัตว์ที่มีถึบ เช่น วัว ควาย หรือเนื้อต่าง ๆ ที่เป็นตัวผู้; โดยเดิมใช้หมายความว่าตัวผู้, ถ้าตัวเมีย ใช้แม่ เช่น ม้าแม่ หมาแม่).

ถึง ก. ลุ เช่น ถึงอรหัตผล; ประจวบ เช่น ถึงคราว; จด เช่น ถึงไหนถึงกัน; เท่า เช่น รู้ถึง; รับนับถือ เช่น ถึงพระพุทธเจ้า; จัด เช่น ถึงน้ำตาล ถึงเกลือ. บ. กระทั่ง, สู่, สัน. แม้, ถ้า, หาก. (ปาก) จึง เช่น ทำอย่างนี้ถึงจะดี. **ถึงแก่** ก. จนกระทั่ง เช่น ถึงแก่น้ำตาตก. **ถึงแก่กรรม** ก. ตาย (ใช้สำหรับคนทั่วไป). **ถึงแก่พิราลัย** ก. ตาย (ใช้สำหรับสมเด็จเจ้าพระยาหรือเจ้าประเทศราช). **ถึงแก่มรณภาพ** ก. ตาย (ใช้สำหรับพระภิกษุสามเณร), ที่ใช้สั้น ๆ ว่า มรณภาพก็มี. **ถึงแก่อนิจกรรม** ก. ตาย (ใช้สำหรับขุนนาง มียศเทียบพระยาพานทอง). **ถึงแก่อสัญกรรม** ก. ตาย (ใช้สำหรับเจ้าพระยา). **ถึงขนาด** ว. ได้ขนาด, เต็มที่, มากที่สุด. **ถึงใจ** ว. สมใจ, สะใจ. **ถึงผ้า** ว. มีระดู, เลือดระดูออก.

ถือ ก. จับ, ยึด, ยึดเอา; ประพฤติ เช่น ถือบวช; เชื่อ เช่น ถือศาสนา; นับเอา เช่น ถือเป็นญาติกัน ถือเราถือเขา ถือพวกถือโทษ; รักษา เช่น ถือศีล; เช่า เช่น ถือสวน; ทรงไว้ เช่น ถือศักดินา. **ถือใจ** ก. มั่นใจ, สำคัญใจ. **ถือดี** ก. อวดดี, ทะนงตัว, จองหอง. **ถือตัว** ก. ไว้ตัวด้วยพระวงฐานะ. **ถือท้าย** ก. ทำหน้าที่คุมเรือให้แล่นไป, โดยปริยายหมายความว่า

เข้าข้าง. **ถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา** ก. ดื่มน้ำสาบานถวายพระเจ้าแผ่นดิน, เรียกสั้น ๆ ว่า ถือน้ำ ก็มี. **ถือปูน** ก. เอาปูนไปกอิฐที่ก่อ. **ถือยศ** ก. ไว้ยศ, บึ้นยศ. **ถือสา** ว. นับเอาเป็นเรื่องเป็นราว มักใช้ในทางปฏิเสธ. **ถือหาง** ก. ยึดเอาไก่ตัวใดตัวหนึ่งในการต่อรอง (ภาษาชนไก่), โดยปริยายหมายความว่า เข้าทางฝ่ายที่ตนชอบ.

ถุง น. สิ่งสำหรับใส่เงินหรือของต่าง ๆ มีรูปคล้ายตัวย่าม เย็บหรือถักด้วยป่านไหมเป็นต้น ; สิ่งที่ใช้คลุมใช้สวม เช่น ถุงมือ ถุงเท้า ผ้าถุง. **ถุงตะเครียว** น. ถุงที่ถักด้วยด้ายหรือไหมเป็นตา ๆ มีหูรูด. **ถุงย่าม** น. ผ้าที่ทำเป็นถุง มีสายในตัว สำหรับใส่ของเล็ก ๆ น้อย ๆ สะพายไป.

ถุน ก. กิน ใช้เฉพาะขี้ยา, โดยปริยายหมายความว่า กินพอหายอยาก.

ถุย ก. ถ่ม. ว. เสียงถ่มน้ำลายในเวลาที่ไม่พอใจ, คำออกเสียงอย่างดูถูกดูหมิ่น.

ถุล, ถุลละ [ถุน, ถุนละ] (แบบ) ว. อ้วน, พี, หยาบ. (ป. ถูล ; ถุลฺล ; ส. สถูล).

ถู ก. สี, ขัด, ทำให้เกลี้ยง. **ถูลู่ถูกัง** ว. อาการที่ลากไปอย่างถูไถ, คร่าไป, ฉุดไปโดยไม่พอใจ.

ถูก ๑ ก. โดน, เป็นคำช่วยกริยา แสดงว่าประธานเป็นผู้ถูก ; ชอบ, ควร, ต้อง, ไม่ผิด. **ถูกกระทำ** ก. ถูกทำร้ายโดยวิธีใช้เวทมนตร์ต่าง ๆ. **ถูกน้อย** ก. ถูกลักษณะอย่างวิ่งน้อย เป็นอาการของม้าวิ่งเรียบ ๆ ช้า ๆ. (อิเหนา). **ถูกใหญ่** ก. ถูกลักษณะอย่างวิ่งใหญ่ เป็นอาการของม้าวิ่งอย่างเร็ว.

ถูก ๒ ว. ราคาต่ำ, ไม่แพง.

ถูป [ถูปะ] (แบบ) น. เจดีย์ซึ่งก่อไว้สำหรับบรรจุของควรบูชา มีกระดูกแห่งบุคคลที่นับถือเป็นต้น. (ป.). **ถูปารหบุคคล** น. บุคคลที่ควรนำกระดูกบรรจุสถูปไว้บูชา ได้แก่พระพุทธเจ้าเป็นต้น.

ถูล [ถูละ] (แบบ) ว. อ้วน, พี, หยาบ. (ป.).

เถกิง [ถะเกิง] ว. สูงศักดิ์, รุ่งเรือง, ถึกก้อง, สั่นลือ. (ข.). ใช้แผลงเป็น ดำเกิง ก็มี.

เถน น. นักบวชที่เป็นอลัชชี. (ป. เถน ว่า

ขไมย).

เถมิน [ถะเมิน] น. พวก, ทหาร, เหล่า, พรานป่า. (เทียบ ข. เถมิร ว่าผู้เดิน). **เถมินเชิง** น. พลเดินเท้า. **เถมินไพร** น. พรานป่า.

เถย, เถยยะ น. ความเป็นขไมย มักใช้นำหน้าสมาส. (ป. เถยฺย). **เถยจิต** น. จิตประกอบด้วยความเป็นขไมย, จิตคิดขไมย. (ป. เถยฺยจิตฺต). **เถยเจตนา** น. เจตนาในทางเป็นขไมย, ความตั้งใจจะขไมย. (ป. เถยฺยเจตนา). **เถยสังวาส** น. ลักเพศ. (ป. เถยฺยสํวาส).

เถระ น. พระผู้ใหญ่ ตามพระวินัยกำหนดว่าพระมีพรรษาตั้งแต่ ๑๐ ขึ้นไป เรียกว่า เถระ; ถ้าเป็นหญิง ใช้ว่า เถรี. (ป.). **เถรภูมิ** น. ขั้นหรือชั้นแห่งพระเถระ, ทางคณะสงฆ์จัดภิกษุเป็น ๓ ชั้น, ชั้นต้นคือ นวกภูมิ (ชั้นใหม่) มีพรรษาต่ำกว่า ๕, ชั้นกลาง คือ มัชฌิมภูมิ (ชั้นกลาง) มีพรรษาตั้งแต่ ๕ ถึง ๙, และชั้นสุด คือ เถรภูมิ (ชั้นพระเถระ) มีพรรษาตั้งแต่ ๑๐ ขึ้นไป. **เถรวาท** น. ลัทธิทักษิณนิกาย ถือตามคติซึ่งพระเถรพุทธสาวกได้ทำสังคายนาไว้.

เถรานุเถร น. พระเถรผู้ใหญ่ผู้น้อย. (ป.).

เถรี น. พระเถระผู้หญิง. (ป.).

เถลไถล [ถะเหลถะไหฺล] ว. เฉไฉ, เชือนแช.

เถลิก [ถะเหฺลิก] ว. เถิก, เบิ่ก, เลิกขึ้นไป.

เถลิง [ถะเหฺลิง] ก. ขึ้น, ขี่. ว. ขึ้นหนุ่ม, ขึ้นเปลี่ยว, เช่น วัวเถลิง. **เถลิงศก** ก. ขึ้นจุลศักราชใหม่, วันที่พระอาทิตย์โคจรขาดจากราศีมีนขึ้นสู่ราศีเมษเต็มดวงแล้ว เรียกว่า วันเถลิงศก อยู่ต่อวันเนา.

เถลือกถลน [ถะเหฺลือกถะหฺลน] ว. ลุกลน, ลนลาน.

เถ่อ ว. เต่อ, ค้างอยู่, ใช้กับอาการยืนหรือแหงน.

เถอะ ก. เป็นคำช่วยกริยาแสดงความหมายตกลง เช่น เอาเถอะ, ตรงกับคำว่า "เถิด" โดยมาก.

เถะ ๆ ว. ไม่มีอะไรปิดบัง, ใช้ประกอบร่างกาย เช่น เนื้อเถะ ๆ.

เถา น. เส้น, สาย, เครือหรือต้นของไม้เลื้อยต่าง ๆ, เครือญาติ เช่น เทือกเถาเหล่ากอ; ภาชนะหรือสิ่งของในจำพวกเดียวรวมกันที่

ใหญ่ รอง และเล็กเรียงไปเป็นลำดับ เรียกว่า เถา. **เถาคัน** น. ไม้เถาพวกหนึ่งขึ้นตามพุ่มไม้ มีหลายชนิด เช่น เถาคันแดง เถาคันเหล็ก. **เถาดาน** น. โรคชนิดหนึ่งซึ่งเป็นลำแข็งอยู่ในท้อง ตามตำราแพทย์แผนโบราณ. **เถาวัลย์** น. ไม้เถา มีหลายชนิด เช่น เถาวัลย์เปรียง, เถาวัลย์ปูน. (ป. ; ส. วลฺลิ, วลฺลี), **เถาวัลย์เปรียง** น. เถาวัลย์ชนิดหนึ่ง ใช้ทำยา.

เถ้า ๑ น. สิ่งที่เป็นผงละเอียดเหลือจากไฟเผามอดแล้ว, เท่า ก็ใช้. **เถ้ารึง** น. กองเถ้าที่ไม่มีถ่านไฟ แต่ยังมีความร้อนระอุอยู่, เท่ารึง ก็ใช้.

เถ้า ๒ ว. แก่, มีอายุมาก. โดยมากใช้เฒ่า. **เถ้าแก่** น. ตำแหน่งข้าราชการฝ่ายใน ; ผู้ใหญ่ที่เป็นประธานในการหมั้นและขันหมาก ; จีนที่เป็นผู้ใหญ่.

เถาะ น. ชื่อปีนักษัตรที่สี่ มีกระต่ายเป็นเครื่องหมาย.

เถิก ก. เถลิก, เปิก, เลิกขึ้นไป.

เถิง (ใบ) ก. ถึง.

เถิด ก. เป็นคำช่วยกริยา แสดงความหมายตกลง, เถอะ ก็ใช้.

เถิดเทิง น. กลองยาว.

เถิน ว. ตอน, เป็นเนิน, สูง.

เถียง ๑ ก. พูดโต้แย้ง.

เถียง ๒ (ถิ่น—อีสาน) น. เรือนพักชั่วคราวในทุ่งนา สำหรับอยู่เฝ้าข้าว.

เถียร (แผลงมาจาก ถิร) มั่นคง, แข็ง, แข็งแรง.

เถือ ก. เชือดลงไปแรง ๆ ด้วยมีด.

เถือก ว. ทั่วไป, ใช้สำหรับพูดกับคำว่าแดง ; จ้า, โพลง, พราว, เช่น เถือกถ่อง เถือกทินกร.

เถื่อน น. บ้านเปลี่ยว, เรียกสิ่งของที่ต้องห้าม เช่น เหล้าเถื่อน ฝิ่นเถื่อน.

แถก ก. ถ่างออก, กางออก, เช่น ปลาแถกเหงือก ; กัดถลาก ๆ เช่น หมาแถกเอา ; ไถนผมอย่างหนัก เรียก แถกผม.

แถง [ถะแหฺง] น. ดวงเดือน, เดือน.

แถน น. เทวดา, ฟ้า.

แถบ น. ขีด, ด้าน, แผ่น, ผืน, ถิ่น, และใช้เรียกของที่เป็นแผ่นเล็ก ๆ แต่ยาว เช่น แถบทอง ผ้าแถบ. (ถิ่น—พายัพ) เรียกเงินรูปที่ใช้ในพม่าว่า เงินแถบ.

แถม ก. เติมให้, เพิ่มให้. **แถมพก** ก.

เติมให้เป็นพิเศษ.

แถลง [ถะแหฺลง] ก. แสดง, บอก, เล่า, แจ้ง; แสวง เช่น บัดแถลง. **แถลงการณ์** ก. อธิบายเหตุการณ์เป็นทางการ.

แถลบ [ถะแหฺลบ] ว. เอียง เช่น นกบินแถลบ. มักใช้ว่า แฉลบ.

แถว น. แนว, สาย, แถบ.

โถ น. ภาชนะสูงปากกว้างก้นสอบ มีฝาปิด.

โถง ว. โล่ง, กว้าง.

โถงเถง ว. สูงง่อนแง่น.

โถบ ก. โผลงมา, โถมลงมา, ใช้ว่า โถบถา หรือ ถาโถบ ก็มี.

โถม ก. โจม, โผเข้าไปอย่างรวดเร็ว.

โถมนาการ (แบบ) น. การชมเชย. (ป. โถมน + อาการ).

ไถ ก. ไสไป น. เครื่องมือทำนาชนิดหนึ่ง ใช้ไสไปเพื่อกลับดิน. **ไถนา** ก. กิริยาที่ทำนา ตอนพลิกดิน.

ไถ่ ก. ถอน, คืน.

ไถ้ น. ถุงยาว ๆ สำหรับใส่เงินหรือสิ่งของ ใช้คาดเอวโดยมาก.

ไถง [ถะไหฺง] น. ตะวัน, วัน. (ข.).

ไถย [ไถยะ] น. ความเป็นขโมย. ดู เถย, เถยยะ.

ไถล [ถะไหฺล] ก. ไถไป, เพลี่ยงไป, พลาดไป. ว. ไม่ตรงไปตรงมา, เชือนแช.

ท

ท ๑ พยัญชนะตัวที่ยี่สิบสาม เป็นพวกอักษรต่ำ ใช้เป็นตัวสะกดในแม่กดในคำที่มาจากบาลีและสันสกฤต.

ท ๒ ใช้ประสมกับตัว ร อ่านเป็นเสียง ซ ในคำบางคำ เช่น ทราบ แทรก ทรง เป็นต้น และในคำที่มาจากบาลีและสันสกฤต เช่น ทรัพย์ อินทรีย์. ที่อ่านเป็นเสียง เดิม คือ ทร (ไม่ใช่ ซ) ก็มี เช่น ภัทรบิฐ.

ท ๓ [ทะ] ใช้เป็นคำนำหน้านาม แปลว่า คน, ผู้, เช่น ทนาย ทแกล้ว.

ทก ๑ (โบ) ว. ทุก เช่น ทกพวก ทกพาย.

ทก ๒ (แบบ) น. น้ำ. (ป.; ส.).

ทกล้า, ทแกล้ว [ทะกฺล้า, ทะแกฺล้ว] น. ผู้กล้า, ทหาร.

ท่ง (กลอน) น. ทุ่ง.

ทงัน (กลอน) ว. ตระหง่าน, กว้างใหญ่, สูงใหญ่.

ทชี น. นักบวช.

ทด ก. แทน, เป็นคำใช้เข้าคู่กันว่า ทดแทน เนื้อความกลายเป็น ตอบแทน, บางทีใช้ ทด คำเดียว เช่น ทดข้าวทดปลา; เพิ่ม; กั้นน้ำไว้เพื่อประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง เรียกว่า ทดน้ำ. น. เรียกสิ่งที่ใช้กั้นน้ำว่า ทด. **ทดถอย** ก. ย่อท้อ, เบาบาง, ถอย ทด ก็ใช้. **ทดรอง** ก. ออกทรัพย์แทนไปก่อน. **ทดลอง** ก. สอบสวน, ลองทำ, ลองให้ทำ. **ทดเลข** ก. ยกจำนวนเลขครบสิบไปไว้หลักหน้า.

ทดโทร่ห [–โทฺร่] (แบบ) ก. การคิดประทุษร้าย ใช้คู่กับคำ กบฏ ว่า กบฏทดโทร่ห. ทดโท่ ก็ว่า.

ทท [ทด หรือ ทะทะ] น. ผู้ให้, มักใช้ประกอบท้ายศัพท์ เช่น กามทท ผู้ให้ความใคร่ เป็นต้น. (ป.; ส.).

ทธิ [ทะธิ] (แบบ) น. นมส้ม คือนมที่ขึ้นฝ่าแปรธาตุเป็นนมเปรี้ยว, อยู่ในจำพวกเบญจโครส. (ป.; ส.).

ทน ก. อดกลั้น, ทานอยู่ได้. **ทนทาน** ว. มั่นคง, ไม่เป็นอันตรายง่าย.

ทั้น ก. ร่นขึ้นไป, ทวนขึ้นไป, นูนขึ้น, สูงขึ้น.

ทนดี ๑ น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง ใบกลาย ๆ ริมเป็นจัก ๆ ใช้ทำยาได้. (ถิ่น–ปักษ์ใต้) น. ต้นตองแตก.

ทนดี ๒ (แบบ) น. ช้าง. (ป. ทนฺตี; ส. ทนฺติน ว่าสัตว์มีงา).

ทนตี (แบบ) น. ฟัน, งาช้าง. (ป.; ส. ทนฺต). **ทนตกาษฐี** น. ไม้สีฟัน คือท่อนไม้เล็ก ๆ สำหรับถูฟันให้สะอาด, ทำจากต้นไม้ต่าง ๆ เช่น ไม้คนทา.

ทนโท่ ว. โร่ ๆ, จะแจ้ง, ปรากฏแก่ตา.

ทนม [ทะ–] (กลอน) น. การข่มใจ, การทรมาน, การฝึกสอนคน. (ป. ทมน).

ทนาย [ทะ–] น. ผู้รับใช้, ผู้แทนนาย. **ทนายความ** น. ผู้มีสิทธิว่าต่างแก้ต่างตัวความ. (โบ) น. ผู้พากย์หนัง. **ทนายเรือน** (โบ) น. พนักงานฝ่ายในมีหน้าที่ติดต่อกับสถานที่ต่าง ๆ ในพระราชวัง. **ทนายเลือก** น. นักมวยสำหรับป้องกันพระเจ้าแผ่นดิน, ชื่อกรมกรมหนึ่งสำหรับ

กำกับมวย.

ทบ ๑ ก. หักกลับ, พับเข้ามา, เพิ่มเข้า. **ทบทวน** ก. ย้อนกลับทำอีก.

ทบ ๒ (กลอน) ก. กระทบ เช่น ของ้าวทบทะกัน. (ตะเลงพ่าย ๒๖๓).

ทบวง [ทะ—] น. กระทรวง, หน่วยราชการมีฐานะสูงกว่ากรม แต่ไม่ถึงกระทรวง. **ทบวงการ** น. องค์การทางราชการ. **ทบวงการเมือง** น. หน่วยการบ้านเมืองซึ่งมีฐานะเป็นนิติบุคคล.

ทม [ทะมะ] (แบบ) น. การข่มใจ, การทรมาน, การฝึกสอนตน; อาชญา, การปรับไหม. (ป.; ส.).

ทมก [ทะมก หรือ ทะมะกะ] (แบบ) น. ผู้ทรมาน, ผู้ฝึกหัด. (ป.).

ทมน [ทะมะนะ] (แบบ) น. การทรมาน, การข่ม, การปราบ. (ป.; ส.).

ทมอ [ทะ—] ว. สีมอ, สีนกกระเรียน.

ทมิฬ [ทะมิน] น. ชนชาติใหญ่ชาติหนึ่งอยู่ทางอินเดียแถบใต้. ว. ร้าย, ดุร้าย. (ป.).

ทเมิน [ทะ –] น. พวก, ทหาร, เหล่า, พรานป่า. (ข.).

ทโมน [ทะ—] ว. ใหญ่ (มักใช้เรียกลิง).

ทยอย [ทะ—] ก. ย่อย ๆ กันไป, ติดๆ กันไป. น. ชื่อเพลงทำนองหนึ่ง มีชนิดย่อยเป็นทยอยนอก ทยอยใน ทยอยโอด.

ทยา ๑ [ทะ—] (แบบ) น. ความเอ็นดู, ความกรุณา, มักใช้เป็นส่วนหน้าสมาส เช่น ทยาทิคุณ. **ทยาลุ, ทยาลุก** (แบบ) ว. มีความเอ็นดู, มีความสงสาร. (ป.; ส.).

ทยา ๒ ว. ดี, สำคัญ, ต้องการ, เช่น ของทยาของเจ้าตะเภาทอง. (ไกรทอง). กูจะให้ขนมเข่งของทยา กินอร่อยนักหนาประสาจน. (สังข์ทอง ตอนเลือกคู่). ทายา ก็ใช้.

ทแยง [ทะ—] ว. เฉียงไป, เฉไป.

ทร [ทอระ] เป็นอุปสรรค ว่าชั่ว, ยาก, ลำบาก, น้อย, ไม่มี. ใช้นำหน้าศัพท์ต่าง ๆ (ส. ทุร) เช่น **ทรกรรม** น. การทำให้ลำบาก. **ทรชน** น. คนชั่ว, คนร้าย. **ทรชาติ** น. ชาติชั่ว. **ทรชึก** ว. ชั่วยิ่ง ใช้เรียกวันในตำราหมอดูว่า วันทรชึกหมายความว่า วันชั่วยิ่ง ห้ามทำการมงคลต่าง ๆ. **ทรพล** ว. มีกำลังน้อย, อ่อนแอ, ท้อแท้, เลวทราม. **ทรพิษ** น. ฝีดาษหรือ ไข้หัว. **ทรภิกษ์** น. การขาดแคลน

อาหาร, ข้าวยากหมากแพง. **ทรยศ** ว. คิดร้ายต่อผู้มีอุปการะ, กบฏ. **ทรยุค** น. ยุคชั่ว. **ทรลักษณ์** ว. มีเครื่องหมายชั่ว, บอกลักษณะไม่ดี.

ทรง [ซง] น. รูปร่าง เช่น ทรงกระบอก ทรงบันหยา ทรงกระทาย (ลักษณะชามหรือถ้วย มีรูปคล้ายกระทาย). ก. ดำรง เช่น ทรงตัว; สิงอยู่ เช่น เจ้าเข้าทรง, เรียกคนที่เจ้าสิงอยู่ว่า คนทรง; จำ เช่น ทรงพระไตรปิฎก; รองรับ เช่น ธรรมย่อมทรงผู้ประพฤติธรรม; มี เช่น ทรงคุณวุฒิ; คงอยู่ เช่น ไข้ยังทรงอยู่. ในราชาศัพท์ มีความหมายต่าง ๆ ตามเนื้อความของกรรม (คำนามที่ตามหลัง) เช่น ทรงศีล ว่ารับศีล, ทรงธรรม ว่าฟังเทศน์, ทรงบาตร ว่าใส่บาตร, ทรงม้า ว่าขี่ม้า, ทรงราชย์ ว่าครองราชสมบัติ, ทรงศร ว่าถือศรประจำ, ถ้ากรรมนั้นเป็นสิ่งนิยมว่าสำหรับพระเจ้าแผ่นดิน ก็หมายความว่าพระเจ้าแผ่นดิน เช่น ทรงชัย ทรงภพ ทรงศรี ทรงศักดิ์ ทรงพระกรุณา (ทรงพระกรุณาตรัสว่า ขอมแปรพักตร. -พงศ. ร. ๓); ถ้ากรรมนั้น เป็นสิ่งประจำองค์พระเป็นเจ้า ก็หมายความเฉพาะพระเป็นเจ้านั้น ๆ เช่น ทรงโค ว่าพระอิศวร, ทรงครุฑ ทรงสังข์ ว่าพระนารายณ์, ทรงหงส์ ว่าพระพรหม; ถ้ากรรมนั้นต่างมีร่วมกัน เช่น ทรงธรรม จะหมายความว่าพระเจ้าแผ่นดิน หรือพระพุทธเจ้า ก็ได้; ใช้นำหน้าคำกริยาสามัญให้เป็นราชาศัพท์ เช่น ทรงทราบ ทรงยินดี ทรงชอบใจ; ใช้นำหน้าคำนามราชาศัพท์ให้เป็นกริยาราชาศัพท์ เช่น ทรงพระสรวล ทรงพระเมตตา ทรงพระราชดำริ, ในลักษณะนี้ จะหมายความว่ามีก็ได้ เช่น ทรงพระปรีชาสามารถ ทรงพระคุณ ทรงพระนาม. เมื่อกริยาเป็นราชาศัพท์อยู่แล้ว ไม่นิยมใช้คำว่า ทรง นำหน้าซ้อนลงไปอีก เช่น ไม่ใช้ว่า ทรงตรัส ทรงประทับ ทรงเสด็จ. **ทรงกลด** น. ดวงอาทิตย์หรือดวงจันทร์ มีเงาน้ำล้อมกลมรอบมีแสงเสื่อมพรายงาม. **ทรงเครื่อง** ก. แต่งตัว, มีของประดับ, เช่น พระพุทธรูปทรงเครื่อง, โดยปริยายหมายถึงสิ่งที่มีของประดับเกินปรกติ เช่น กระท้อนทรงเครื่อง แม่หม้ายทรงเครื่อง ตัวหนังสือทรงเครื่อง. **ทรงเครื่องใหญ่** ก. ตัดผม (สำหรับพระเจ้าแผ่นดิน ถ้าเจ้านายใช้แต่เพียงทรง-

เครื่อง). **ทรงตัก** (ราชา) น. กระบวยสำหรับตักน้ำอบ. **ทรงประพาส** น. ชื่อฉลองพระองค์ มีรูปเป็นเสื้อกั๊กมีชาย คู่กับ "พระกรน้อย" เป็นเสื้อชั้นใน ที่แขนต่อแถบรัด มีสายรัดกับเสื้อทรงประพาส, ชื่อเสื้อยศผู้ว่าราชการเมืองครั้งก่อน; ชื่อหมวกเครื่องยศรูปเป็นกลีบ ๆ มีชายปกข้างและหลัง. **ทรงมัน** ว. มีรูปทรงกลมหรือเหลี่ยมซ้อนกันเป็นชั้น ๆ เรียวขึ้นไปอย่างหัวเม็ดเสาเกย. (สันนิษฐานกันว่า คำว่า มัน น่าจะตัดมาจากคำ มณฑป).

ทรงกระเทียม [ซง—] น. ชื่อหญ้าชนิดหนึ่ง ใบคล้ายใบหอม แต่แข็ง ขึ้นตามนา มีหัวกินได้อย่างแห้ว.

ทรงบาดาล [ซง—] น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง ใช้ทำยาได้.

ทรพี [ทอระ—] น. เครื่องตักข้าวและแกงมีรูปคล้ายช้อน แต่ใหญ่กว่า ทำด้วยทองเหลืองเป็นต้น. ทัพพี ก็ว่า. (ป. ทพฺพิ; ส. ทรฺวี).

ทรทิง ๑ [ทฺระ—] (กลอน) ก. คอยท่า, ห่วงใย, ทรรทิง ก็ใช้.

ทรทิง ๒ [ทฺระ—] (กลอน) ก. บ่น, บ่นถึง, ทรรทิง ก็ใช้.

ทรมาทรกรรม [ทอระมาทอระกำ] น. การทำให้ลำบาก.

ทรมาน [ทอระ—] ก. ข่ม, ปราบ, ฝึก, ทำให้ลำบาก, ทำให้เสื่อมพยศ, ทำให้เสื่อมการถือตัว. น. ปางพระพุทธรูปที่ขึ้นต้นด้วยคำนี้ เช่นว่า ทรมานนาฬาคิรี ทรมานพญาวานร. (ป.; ส. ทมน).

ทรมุก [ทอระ—] น. กรักขี (?) "ทรมุกพรรณดวงจาวก็มี" (ม. คำหลวง มหาพน).

ทรรทิง ๑ [ทัน—] ก. คอย. (ข.).

ทรรทิง ๒ [ทัน—] ก. บ่น, บ่นถึง, ทรทิง ก็ใช้.

ทรรป [ทับ] น. ความโง่, ความเซ่อ, ความโอ่อวด, ความจองหอง, ความเย่อหยิ่ง, เช่น ขวนทรรป ว่าใฝ่จองหอง. (ม. คำหลวง สักบรรพ). (ป. ทปฺป; ส. ทรฺป).

ทรรปณ, ทรรปณะ [ทับ, ทับปะนะ] (แบบ) น. แว่นส่องหน้า. (ป. ทปฺปน; ส. ทรฺปณ).

ทรรศนะ [ทัดสะนะ] น. ความเห็น, การเห็น, เครื่องรู้เห็น, สิ่งที่เห็น, การแสดง.

(ส.). **ทรรศนาการ** น. อาการดู.

ทรรศนีย์ [ทัดสะนี] ว. น่าดู, งาม. (ส.).

ทรเล่ห์ [ทอระ—] ก. เฉียดหลังน้ำ เช่น ทรเล่ห์ว่ายล่องลอยชล; ทุงทองทรเล่ห์สระทรหวล. (ม. คำหลวง มหาพน).

ทรวง น. อก. (ข. ทฺรูง).

ทรวด [ซวด] (โบ) ก. ทรุด เช่น อันว่าสวภาพท้องบมิทรวดเสมออก. (ม. คำหลวง ทศพร).

ทรวดทรง [ซวดซง] น. รูปร่าง, สัณฐาน, ใช้ว่า ซวดทรง ก็มี.

ทรวาร [ทอระวาน] (กลอน) น. ประตู เช่น ตื่นนอนใครแลมาเทงทรวาร. (ม. คำหลวง กุมาร).

ทรสองทรสุม [ทอระ—] (กลอน) ก. ซ่องสุม, ประชุมกัน, เช่น ดูทรสองทรสุมผกา. (ม. คำหลวง มหาพน).

ทรสาย [ทอระ—] (กลอน) น. พุ่มไม้. ว. สยาย, รุงรัง, เช่น ทรสายกึ่งซ้อชัฏ. (ม. คำหลวง จุลพน). ใช้ควบว่า ทรสายทรสุม ก็มี เช่น กึ่งทรสายทรสุมผกา. (ม. คำหลวง มหาพน).

ทรสุม [ทอระ—] (กลอน) ว. ซึ่งสุมกัน, เป็นกลุ่ม, เป็นพุ่ม, เป็นช่อ, เช่น ไม้ทรสุมสมกึ่งรันนี้. (ม. คำหลวง กุมาร). ใช้ควบว่า ทรสุมทรสาย ก็มี เช่น ใบทรสุมทรสายสาล. (ม. คำหลวง จุลพน).

ทรหด [ทอระ—] ว. ดื้อด้าน, อดทน, ต่อสู้ไม่ท้อถอย.

ทรหน [ทอระ—] น. ทางลำบาก, ทางกันดาร.

ทรหวล [ทอระ—] ว. พัดหอบเอาไป.

ทรหึง [ทอระ—] ว. นาน, เสียงเอ็ดอึง.

ทรหึงทรหวล [ทอระหึงทอระหวน] ว. เสียงดังบันบ่วน เช่น ทรหึงทรหวลพะ พานพัด หาวแฮ. (ตะเลงพ่าย ๒๙๔).

ทรหู [ทอระ—] ก. ดิ้นรนอยากรู้, ร้องดัง, เช่น ในเมื่อกูให้ทรหูร่ำร้อง. (ม. คำหลวง ชูชก). ใช้ ทรฮู ก็มี.

ทรเหล [ทอระเหน] น. ความลำบากในในการเดินทางไป เช่น เราก็บอกความทุกข์ทรเหล. (ม. คำหลวง วนปเวสน์).

ทรอ [ซอ] (โบ) น. ซอ เช่น เสียงสารสังคีตขับทรอท่อ. (ม. คำหลวง ทานกัณฑ์).

ทรอึง [ทอระ—] ก. ถือตัว. (คำฤๅคี).

ทรอุ้ม [ทอระ—] (กลอน) ก. ขรอุ้ม, มืด, มืดมัว.

ทระนง [ทอระ—] (กลอน) ก. ทะนง.

ทระนาว [ทอระ—] ว. ระนาว เช่น งัวนาวทระนาวเนก. (ม. คำหลวง จุลพน).

ทรัพย์ [ซับ] น. วัตถุมีรูปร่าง. (ส. ทฺรวฺย). **ทรัพยสิทธิ** น. สิทธิเกี่ยวกับทรัพย์. **ทรัพย์สิน** น. วัตถุทั้งที่มีรูปร่างและไม่มีรูปร่างซึ่งอาจมีราคาและถือเอาได้.

ทรัพยากร [ซับ—พฺยา—กอน) น. สิ่งซึ่งมีอยู่ตามธรรมชาติอันอาจเป็นทรัพย์ได้.

ทราบ [ซาบ] ก. รู้. **ทราบเกล้า ทราบกระหม่อม** ก. รู้. (สำหรับพูดกับเจ้านาย). ใช้ย่อว่า ทราบเกล้า ฯ.

ทราม [ซาม] ว. เสื่อม, เลว, อ่อน, น้อย, มักใช้ประกอบคำอื่นหมายความว่า น่า เช่น ทรามชม ว่าน่าชม, ผู้หญิงที่น่าชม.

ทราย ๑ [ซาย] น. ผงเกิดจากหินที่บดกันเป็นเม็ดเล็ก ๆ, ใช้เรียกสิ่งอื่นที่มีลักษณะอย่างทราย เช่น เนื้อแตงโมตกทราย กระดาษทราย.

ทราย ๒ [ซาย] น. สัตว์สี่เท้าชนิดหนึ่งจำพวกกวาง.

ทริทร [ทะริด] (แบบ) ว. ยากจน, เข็ญใจ. (ส.).

ทรุด [ซุด] ก. ยุบลง, ต่ำลง, นั่งลงอย่างหนัก, อาการไข้ที่หนักลงไปกว่าเดิม. **ทรุดโทรม** ว. บุบสลาย, คร่ำคร่า, หัก, พัง, ร่วงโรย.

ทรุม [ทฺรุม หรือ ทฺรุมะ] (แบบ) น. ต้นไม้. (ส.).

ทรู่ [ซู่] (กลอน) ก. ลากไป, คร่าไป.

ทฤฆ [ทฺริคะ] ว. ยาว, ยืนยาว, เช่น ทฤฆชนม์, ทฤฆชาติ, ทฤฆายุ. (แผลงมาจาก ส. ทีรฺฆ).

ทฤษฎี [ทฺริสดี] น. ความเห็น, การเห็น, การเห็นด้วยใจ. (ส.); ลักษณะที่คิดคาดเอาตามหลักวิชา ตรงกันข้ามกับภาคปฏิบัติ. (อ. Theory).

ทล [ทน] (แบบ) น. ใบไม้, กลีบดอกไม้. (ป.; ส.).

ทลบม [ทนละบม] (กลอน) ก. ประพรม, ลูบไล้, ฉาบทา, เช่น ทลบมด้วยรัตจันทน์.

ทลอง [ทนละ—] (กลอน) ก. ตั้งมั่น, มั่นคง.

ทลาย [ทะ—] ก. พัง, แตก, กระจาย,

แผลงเป็นทำลาย.

ทลิท [ทะลิด] (แบบ) ว. ยากจน, เข็ญใจ, เช่น เถ้าทลิทยากยิ่งยาจก. (ม. ร่ายยาว ชูชก). (ป. ทลิทฺท).

ทลิททก [ทะลิดทก] (แบบ) ว. ยากจน, เข็ญใจ, เช่น ส่วนออเถ้าพฤฒาทลิททก. (ม. ร่ายยาว ชูชก). (ป. ทลิทฺทก).

ทวง ก. เรียกคืน เช่น ทวงเงิน. **ทวงถาม** ก. เรียกให้ชำระหนี้.

ท้วง ก. ทัก, คัดค้าน; พยุง, ประคอง, พา, เช่น ท้วงตนหนีไปได้. **ท้วงติง** ก. ค้านไว้.

ท่วงที น. ท่าทาง, ชั้นเชิง; ความต้องการของเหตุการณ์, ทำนองของเหตุการณ์ เช่น ทันท่วงที.

ทวด น. พ่อหรือแม่ของปู่ย่าตายาย, ถ้าชั้นเดียวกันกับทวด คือ ไม่ใช่ทวดโดยตรง มักเติมคำ น้อย ว่า ทวดน้อย.

ทวน ๑ น. อาวุธอย่างหนึ่งคล้ายหอก มีฟู่; เครื่องมือช่างทองทำด้วยไม้ ปลายข้างหนึ่งติดครั่งสำหรับยึดรูปพรรณ อีกข้างหนึ่งสำหรับเสียบกับฐานที่ทำไว้โดยเฉพาะ เพื่อนั่งสลักได้สะดวก; เรียกส่วนปลายคันชอไทยว่าทวน; เครื่องดินเผาสำหรับรองตะคันอบน้ำหอม.

ทวน ๒ ว. ย้อน, สวนกลับ. ก. เขียนตีด้วยลวดหนัง. **ทวนทบ** ก. ย้อนตลบเข้ามา, ทบทวน ก็ว่า.

ท้วน ว. อ้วนอั้นตั้น, ใช้พูดประกอบกับคำอ้วน ว่า อ้วนท้วน.

ท่วม ก. ทับ, กลบ, ลบ. ว. เกิน, ล้น.

ท้วม ว. อ้วนน้อย ๆ, ค่อนข้างอ้วน.

ทวย ๑ น. หมู่, เหล่า. **ทวยโถง** ก. จัดกระบวนกลางแปลง, ถ้วยโถง, ท่วยโถง ก็ใช้.

ทวย ๒ น. ไม้เท้าแขนที่รับเต้า บางทีทำเป็นรูปนาค บางทีเรียกว่า คันทวย ก็มี; วัตถุอย่างหนึ่งเป็นคันสำหรับรองส่งเครื่องราชูปโภค เช่นขันใส่เงินทรงโปรยหรือพระสุพรรณศรีถวายพระมหากษัตริย์จากเบื้องต่ำสู่ที่ประทับ เรียกว่า พระทวย. ว. ระทวย, อ่อน, งอน.

ท่วย (กลอน) น. หมู่, เหล่า. **ท่วยโถง** ก. จัดกระบวนกลางแปลง, ถ้วยโถง, ทวยโถง ก็ใช้.

ท้วย (กลอน) ว. อ่อนช้อย, งอน.

ทวยะ [ทฺวะยะ] ว. หมวดสอง, ส่วนทั้งสอง. (ป.).

ทวอย [ทะ-] น. ชื่อเพลงร้องรำอย่างหนึ่ง. (ตึกดำบรรพ์).

ทวัตติงส์, ทวติงส์ [ทฺวัตติง, ทฺวะติง] (แบบ) ว. สามสิบสอง. (ป. ทฺวตฺติส ; ส. ทฺวาตฺริศตฺ). **ทวัตติงสาการ** (แบบ) น. อาการของร่างกาย ๓๒ คือ ผม ขน ฯลฯ.

ทวัย [ไทฺว] (แบบ) น. หมวดสอง, ส่วนทั้งสอง. (ป. ; ส.).

ทวา [ทฺวา] (แบบ) ว. สอง. **ทวาตริงประดับ** น. ชื่อโคลงโบราณ. **ทวาทศ** ว. สิบสอง. **ทวาทศม** ว. ที่สิบสอง เช่น ทวาทศมสุรทิน วันที่สิบสอง. **ทวาทศมณฑล** น. กลมโดยรอบครบสิบสองราศี, ชื่อมาตราวัดจักรราศีเท่ากับ ๒ อัฒจักร เป็น ๑ จักรราศี คือทวาทศมณฑลหนึ่ง. **ทวาทศี** ว. ที่สิบสอง เช่น ทวาทศีดิถี วันสิบสองค่ำ. **ทวาบร** น. ด้านลูกสกาที่มีสองแต้ม ; ชื่อยุคที่สามแห่งยุคทั้งสี่.

ทวาย [ทะ-] น. เรียกชนชาติหนึ่งในสาขาชาวยะไข่ ตระกูลธิเบต-พม่า ; เพลงทำนองหนึ่ง.

ทวาร [ทฺวาน] (แบบ) น. ประตู, ช่องตามร่างกาย เช่น ช่องตา, ทาง เช่น กายทวาร. (ป ; ส.). **ทวารบาล** น. ผู้เฝ้าประตู, นายประตู. (ป.). **ทวารประดับ** น. ชื่อโคลงโบราณ, สกัดแกร่ก็เรียก.

ทวิ [ทฺวิ] (แบบ) ว. สอง. (ป. ; ส.). **ทวิชาติ** น. นก ; พราหมณ์. (ส. ทวิชาติ : ผู้เกิดสองหน). **ทวิธาภิเษก** น. การอภิเษกสองเท่า, เป็นชื่อราชประเพณี. (ส.). **ทวิบถ** น. สถานที่ทางทั้งสองผ่านกัน, สี่แยก. (ส.). **ทวิบท, ทวิบาท** น. สัตว์สองเท้า. (ส.). **ทวิป** น. ช้าง. (ส. ทวิป ว่า ผู้ดื่มสองหน คือ ด้วยงวงและด้วยปาก). **ทวิภาค** น. สองส่วน. (ส.).

ทวิช [ทะวิด] (แบบ) น. นก ; พราหมณ์. (ส. ทวิช : ผู้เกิดสองหน). **ทวิชงค์** น. พราหมณ์. (ส.).

ทวิชากร [ทฺวิ-] (แบบ) น. ฝูงนก. (ส.).

ทวิตีย, ทวิตียา [ทฺวิตียะ,-ยา] (แบบ) ว. ที่สอง. (ส.).

ทวิร [ทฺวิระ] (แบบ) ว. สอง. (ส.).

ทวี [ทฺวี] (แบบ) ว. สอง, ใช้เป็นกริยา หมายความว่าเพิ่มขึ้นหรือมากขึ้น, คงเป็นศัพท์ตัดมาจาก ทวีคูณ. (ป.; ส. ทฺวิ). **ทวีคูณ** ว. คูณด้วยสอง, สองเท่า, สองหน, สองชั้น. (ป. ทิคุณ; ส. ทฺวิคุณ).

ทวีป น. เกาะ, ส่วนใหญ่ของแผ่นดินในโลก เช่น ทวีปอาเซีย, ทวีปยุโรป. ในคัมภีร์ไตรภูมิกล่าวว่ามีสี่ คือ ๑. ชมพูทวีป ๒. อมรโคยานทวีป ๓. อุตรกุรุทวีป ๔. บุพวิเทหทวีป. (ส.).

ทวีปี [ทฺวี-] (แบบ) น. เสือ, เสือดาว. (ส.).

ทศ ๑ ว. สิบ. (ส.). **ทศชาติ** น. สิบชาติ, ชื่อคัมภีร์ชาดกว่าด้วยเรื่องพระพุทธเจ้าครั้งยังเป็นพระโพธิสัตว์อยู่สิบชาติ. **ทศทิศ** น. ทิศทั้งสิบ คือ ทิศเบื้องขวาง ๘ เบื้องบน ๑ เบื้องล่าง ๑. (ส.). **ทศนิยม** น. กำหนดด้วยสิบ, ชื่อตำราเลขเศษสิบ. **ทศเบญจกูล** น. เครื่องเผ็ดร้อนสิบประการตามตำราแพทย์แผนโบราณ. **ทศพร** น. พรสิบ, ชื่อกัณฑ์ที่หนึ่งของมหาชาติ ว่าด้วยพรสิบประการ. **ทศพล** น. ผู้มีกำลังสิบ เป็นพระนามของพระพุทธเจ้า.

ทศ ๒, **ทศา** [ทะสา] (แบบ) น. ชายผ้า, ชายครุย. (ส.).

ทศม [ทดสะมะ] (แบบ) ว. ที่สิบ เช่น ทศมสุรทิน วันที่สิบ (ป.).

ทศมี [ทดสะมี] (แบบ) ว. ที่สิบ เช่น ทศมีดิถี วันสิบค่ำ. (ป.).

ทศางค์ น. มาตราวัดน้ำฝนเท่ากับสิบสตางค์ เป็นหนึ่งทศางค์ และสิบทศางค์เป็นหนึ่งนิ้ว.

ทสา [ทะ-] (แบบ) น. ชายผ้า, ชายครุย. (ป.).

ทหระ [ทะหะ-] (แบบ) น. เด็ก. ว. หนุ่ม. (ป.; ส.).

ทหาร [ทะหาน] น. ผู้ที่รับราชการป้องกันชาติ, นักรบ. (อะหม หาน ว่า นักรบ).

ทอ ก. ทำด้ายหรือไหมเป็นต้นให้เป็นผืน เช่น ผ้า; ขวิด, กระทบ, ชน, เช่น ถ้าวัวควายทอดนตาย; โต้, ประสาน, เช่น ทอสี; ฉาย เช่น ทอแสง.

ท่อ ๑ น. เหล็กหรือไม้เป็นต้น มีรูปคล้ายปล่องสำหรับทำให้เป็นทางน้ำเดิน.

ท่อ ๒ (กลอน) ก. กระทบ, โต้, ประสาน. (ใช้อย่างทอ). **ท่อถ้อย** น. คำโต้. ก.

กล่าวโต้, กล่าวประชัน, ใช้ว่า ถ้อถ้อย, ท้อถ้อย ก็มี.

ท่อ ๓ (ถิ่น) ว. เท่า, เสมอ.

ท้อ ๑ ก. ระย่อ, แหยง, ถอย, ย่น, เช่น หนักตัวเข้าจึงท้อลงมา. **ท้อถอย** ว. ย่นย่อ. **ท้อแท้** ว. อ่อนแอ.

ท้อ ๒ (กลอน) ก. กล่าว, โต้, เถียง, (ใช้อย่างท่อ ๒). **ท้อถ้อย** น. คำโต้, ใช้ว่า ถ้อถ้อย, ท่อถ้อย ก็มี.

ทอก น. ไบราณใช้เป็นชื่อนกยางชนิดหนึ่ง เรียกว่า ยางทอก; เรียกหมูขนาดใหญ่เขี้ยวตัน ว่า หมูทอก; เรียกช้างตัวใหญ่ ๆ ที่เป็นจ่าฝูงว่า อ้ายทอก.

ทอง ๑ น. โลหะสีเหลืองหรือแดง ถ้าใช้ประสมกับคำอื่น หมายความว่า ทองคำ เช่น บ่อทอง เหรียญทอง ทองลิ่ม ทองแท่ง, หมายถึงสีเหลือง ๆ แดง ๆ อย่างสีทอง เช่น เนื้อทอง ปรางทอง ผมทอง แสงทอง, ใช้ประกอบสิ่งอื่นโดยอนุโลมตามลักษณะสี เป็นชื่อเรียกจำเพาะ เช่น ขนมชนิดหนึ่งรูปเป็นวงกลมมีน้ำตาลหยอดข้างบน เรียกว่า ขนมทอง, ต้นไม้ชนิดหนึ่ง ใบแดงต่าง ๆ คล้ายต้นเงิน เรียกว่า ต้นใบทอง, ปลาชนิดหนึ่งรูปร่างอย่างเดียวกับปลาเงินแต่สีแดง เรียกว่า ปลาทอง. **ทองกร** (ราชา) น. กำไลที่ใส่ข้อมือเจ้า. **ทองกวาว** น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง ดอกสีแดง ไม่มีกลิ่น ต้นใหญ่. **ทองขาว** น. ธาตุแท้ชนิดหนึ่ง เป็นโลหะสีขาวแกมเทา พวกแม่เหล็ก บุเป็นแผ่น รีดเป็นลวด ได้ง่าย. (อ. Nickel). **ทองคำ** น. ธาตุแท้ชนิดหนึ่ง เป็นโลหะมีค่าในภาวะบริสุทธิ์ อ่อนเท่าตะกั่ว และอ่อนกว่าเงิน บุเป็นแผ่นได้บางที่สุด, ใช้ทำรูปพรรณต่าง ๆ, ไบราณกำหนดคุณภาพของเนื้อตั้งแต่เนื้อสี่ ตั้งพิกัดราคาตามน้ำหนัก เช่นทองเนื้อหก หรือทองดอกบวบ หนัก ๑ บาท ราคา ๖ บาท, สูงที่สุด หนัก ๑ บาท ราคา ๘ บาท เรียกว่า ทองเนื้อเก้า หรือนพคุณ, ทองเนื้อเก้านี้เป็นทองแท้ เป็นทองบริสุทธิ์ เรียกว่า ทองธรรมชาติ หรือบางทีเรียกว่า ทองชมพูนุท เช่นว่า ตังทองชมพูนุทเนื้อเก้า. (สังข์ทอง ตอนตีคลี). **ทองคำเปลว** น. ทองคำที่แผ่ให้บางที่สุด ตัดใส่แผ่นกระดาษ ใช้สำหรับปิดเป็นพื้นทอง เช่น ทองปิดพระ. **ทองเครือ** น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง. (ในตระกูล Butea super-

ba). **ทองดำ** น. ทองชนิดหนึ่ง โบราณเข้าใจกันว่ามีสีเนื้อดำ, นับถือเป็นของวิเศษ; มะม่วงชนิดหนึ่งสีเขียวค่อนข้างดำ. **ทองแดง** น. ธาตุชนิดหนึ่ง เป็นโลหะสีแดง บุแล้วรีดได้ง่ายมาก เป็นตัวนำไฟฟ้าได้ดี. **ทองทราย** น. พื้นทาทองให้มีจุดเป็นเม็ดทราย, ทองมีเม็ดอย่างทรายปนอยู่กับทราย. **ทองทึบ** น. พื้นเป็นลายทองทึบทั้งหมด. **ทองบรอนซ์** น. ธาตุประสมชนิดหนึ่ง เป็นโลหะสีเหลืองประสมด้วยทองแดงกับดีบุก, คู่กับเงินบรอนซ์. (อ. Bronze). **ทองใบ** น. ทองคำที่แผ่ให้บางเป็นแผ่นๆ สำหรับซื้อขายกัน. **ทองปราย** (โบ) น. ปันโบราณชนิดหนึ่ง เช่นใช้ว่า ล้วนถือทองปรายทุกคน. (รามเกียรติ์ ร. ๑). **ทองปลายแขน** น. มะม่วงชนิดหนึ่ง ผลยาว ปลายงอ. **ทองแป** (โบ) น. ชื่อเหรียญทองตราโบราณที่ใช้แลกเปลี่ยนกันได้อย่างเงินตรา. **ทองเผือก** น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง ดอกสีแดงมีพู่. (Erythrina variegata). **ทองพลุ** น. ขนมแป้งทอดชนิดหนึ่ง. **ทองพันชั่ง** น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง ใบมีกลิ่นหอม ดอกสีขาว ต้นเป็นพุ่มเล็ก ๆ ใช้ทำยาได้. (Rhinacanthus nasutus). **ทองพันดุล** น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง. (ในตระกูล Decaschistia parviflora). **ทองภู** น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง ใช้ทำยา. **ทองม้วน** น. ขนมชนิดหนึ่ง ทำด้วยแป้งประสมกับไข่. **ทองย้อย** น. ทุเรียนชนิดหนึ่ง. **ทองรูปพรรณ** น. ทองคำที่ทำเป็นวัตถุเครื่องประดับและของใช้ต่าง ๆ แล้ว. **ทองลิน** น. ปลาชนิดหนึ่ง. (Dangila kuhli). **ทองแล่ง** น. ทองคำที่เอามาแล่งเป็นเส้นบาง ๆ ใช้สำหรับปักหรือทอผ้า. **ทองหมั้น** น. ทองคำที่ฝ่ายชายมอบให้ไว้แก่ฝ่ายหญิงแสดงความมั่นหมายว่าจะแต่งงานด้วย. **ทองหยอด** น. ขนมชนิดหนึ่งทำด้วยไข่แดงประสมกับน้ำตาล เป็นลูกกลม ๆ. **ทองหยิบ** น. ขนมชนิดหนึ่ง ทำด้วยไข่แดงประสมกับน้ำตาล ใช้หยิบเป็นรูปกลีบ ๆ. **ทองหลาง** น. ต้นไม้จำพวกหนึ่ง มีหลายชนิด คือ ทองหลางใบมน ทองหลางลาย ทองหลางหนาม. **ทองเหลือง** น. ธาตุประสมชนิดหนึ่ง เป็นโลหะสีเหลือง ประสมด้วยทองแดงกับ

สังกะสี. **ทองโหลง** น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง. (Erythrina fusca). **ทองอังกฤษ** น. ทองชนิดหนึ่ง เป็นแผ่นบาง ๆ สีคล้ายทองคำ ใช้สลักหรือปรุเป็นลายประดับเครื่องศพ. **ทองเอก** น. ชื่อขนมชนิดหนึ่ง ทำด้วยไข่แดงประสมกับน้ำตาล มีทองปิด.

ทอง ๒ น. ชื่อเพลงทำนองหนึ่งเรียกว่า เพลงทอง, และมีชนิดย่อยว่า ทองย่อน, ทองย้อย.

ท่อง ก. เที่ยวไป, เดิน; เล่าบ่น; ลุยไปในน้ำ. **ท่องเที่ยว** ก. เที่ยวไป. **ท่องสือ** น. ตำแหน่งล่ามจีนครั้งโบราณ เช่น ขุนพจนาพิจิตร ท่องสือใหญ่. (พงศ. ร. ๓). (เทียบ ข. ท่อง ว่า ติดต่อ, สือ ว่า ธุระ, การงาน).

ท้อง น. ส่วนของร่างกายที่มีกระเพาะและไส้พุงอยู่ภายใน; ลูกเกิดในท้อง เช่น มีท้อง, ครรภ์ เช่น น้องร่วมท้อง; เรียกลักษณะครรภ์ของหญิงที่เล็กว่า ท้องหมา, ถ้าใหญ่ ว่าท้องหมู; ส่วนกลางของสิ่งของและพื้นที่ เช่น ท้องคลอง, ท้องทุ่ง, ท้องฟ้า, ท้องพระโรง เป็นต้น; แดน, บริเวณ, เช่น ท้องน้ำ. **ท้องกาง** ก. เกินขนาดจนท้องป่องกางออกมา. **ท้องแก่** ว. มีครรภ์จวนจะคลอด. **ท้องขาว** น. เรียกหนูชนิดหนึ่งว่า หนูท้องขาว; เรียกผ้าที่มีส่วนกลางขาวว่า ผ้าท้องขาว เช่น ผ้าท้องขาวเชิงชายเขียน. (พงศ. เลขา). ถ้ามีส่วนกลางเขียว เรียกว่า ผ้าท้องเขียว เช่น ผ้าท้องเขียวชายกรวย. (พงศ. เลขา). **ท้องขึ้น** ว. อาการที่กระเพาะอาหารเกิดลมเพ้อขึ้น; เรียกปลาจวนจะเน่าว่า ปลาท้องขึ้น, หรือเรียกผลไม้บางอย่างที่ช้ำจวนจะเน่าเช่นกล้วยท้องขึ้น คือกล้วยที่ช้ำจวนจะเน่า. **ท้องแขน** น. ส่วนของแขนด้านใน. **ท้องฉนวน** น. ทางเดินสำหรับฝ่ายในซึ่งกั้นด้วยผ้าหรือม่านเป็นต้น. **ท้องเดิน** ก. ถ่ายอุจจาระเหลว. **ท้องตรา** น. หนังสือคำสั่งที่ประทับตราของเจ้ากระทรวง. **ท้องตลาด** น. ตลาดทั่วไป. **ท้องถิ่น** น. เขตเทศบาล. **ท้องที่** น. ตำบล, แขวง, เขตแดนที่อยู่ในความปกครองของอำเภอหนึ่ง ๆ. **ท้องน่อง** น. ส่วนของขาเบื้องหลังตรงกันข้ามกับหน้าแข้ง. **ท้องน้อย** น. ส่วนของร่างกายระหว่างสะดือกับหัวเหน่า. **ท้องปลิง** น. ชื่อตะไบชนิดหนึ่ง มีรูป

เหมือนท้องปลิง คือข้างหนึ่งกลม ข้างหนึ่งแบน. ว. เรียกสิ่งอื่น ๆ ที่มีรูปเหมือนท้องปลิง. **ท้องผูก** ว. อาการที่อุจจาระแข็งถ่ายออกลำบาก. **ท้องพอง** ว. ท้องอืด, ใช้พูดคู่กับคำท้องขึ้นว่า ท้องขึ้นท้องพอง. **ท้องเพื้อ** ว. ท้องขึ้น. **ท้องมาน** น. โรคจำพวกหนึ่งมีอาการให้ท้องโตอย่างหญิงมีครรภ์. **ท้องไม้** น. ส่วนกลางของฐานที่เป็นหน้าเรียบ. **ท้องร่วง** ก. ท้องเดินอย่างแรง. **ท้องร่อง** น. ทางน้ำที่ขุดลงไปเป็นรางขังน้ำไว้รดต้นไม้เป็นต้น. **ท้องเรื่อง** น. เนื้อเรื่อง. **ท้องลาน** ว. มีรูปแบน ๆ เหมือนท้องแห่งลาน อย่างรูปคันกระสุนที่เหลาแบน ๆ. **ท้องเลว** ว. โซ, อดอยาก, เช่น ชรอยผีท้องเลวในเหวถ้ำ. (ไกรทอง). **ท้องสาว** น. ท้องลูกคนแรก. **ท้องเสีย** น. อุจจาระในลำไส้ไม่ปรกติ. **ท้องแห้ง** (ปาก) ก. ผีดเคือง, อด. **ท้องอัสดงคต** น. รูปบัวประกอบฐานผนังโบสถ์ หัวท้ายงอนขึ้น.

ทอด ๑ น. ห้วง, ตอน, เช่น ถ่ายทอดเสียง; พัก เช่น เดินทอดเดียว.

ทอด ๒ ก. เอาของใส่น้ำมันเดือด ๆ เพื่อให้สุก เช่น ทอดปลา, ทอดผัก เป็นต้น. **ทอดมัน** น. ของกินชนิดหนึ่งเอาปลาหรือกุ้งผสมกับน้ำพริกโขลกให้เข้ากันแล้วทอดในน้ำมัน.

ทอด ๓ ก. ทิ้ง, ปล่อย, เช่น ทอดธุระ, ทอดแห; เท เช่น ทอดสกา; วาง เช่น ทอดผ้า; พาด เช่น ทอดสะพาน. **ทอดกฐิน** น. พิธีถวายผ้าแก่พระสงฆ์ในการกฐิน. **ทอดโกลน** น. เอาไม้ท่อนกลม ๆ วางเป็นระยะเพื่อลากของที่หนักมาบนนั้น. **ทอดขา** ก. เหยียดขา. **ทอดแขน** ก. เหยียดแขน. **ทอดตลาด** ก. ขายโดยวิธีประมูลราคา. **ทอดตา** ก. ปล่อยสายตาไปในที่ต่าง ๆ, แลดู. **ทอดทฤษฎี** ก. มองไปรอบ ๆ, ตั้งใจดู. **ทอดทิ้ง** ก. ไม่เอาเป็นธุระ, ไม่เอาใจใส่. **ทอดน่อง** ว. เดินตามสบายอย่างช้า ๆ. **ทอดผ้าป่า** ก. เอาผ้าถวายโดยทิ้งไว้เพื่อให้พระชักเอาเอง. **ทอดพระที่** ก. จัดห้องพระบรรทม (สำหรับเจ้านาย). **ทอดยอด** ก. ยอดเลื้อยไป (สำหรับพันธุ์ไม้). (ราชา) น. ผักบุ้ง. **ทอดรวง** ก. ออกรวง (สำหรับข้าว). **ทอดสะพาน** ก. ใช้

สื่อสายเข้าไปติดต่อทำความสนิทสนมกับผู้ที่ต้องการคุ้นเคย. **ทอดเสียง** ก. ทำเสียงให้ยาวผิดปรกติ. **ทอดหญ้า** ก. วางหญ้าให้สัตว์เช่นช้างเป็นต้นกิน. **ทอดหุ่ย** (ปาก) ก. นอนด้วยอาการอ่อนใจ.

ทอน ก. ตัด, บั่น, ทำให้เป็นส่วนน้อย; แลกเงินย่อย.

ท่อน น. ส่วน, ตุ้น, อัน, ตอน.

ท่อม ๆ ว. คุ่ม ๆ.

ทอย ก. โยนเรื่อย ๆ ทิ้งไป. ว. ถัด ๆ กันไป, ติด ๆ กันไป. น. ไม้แหลมสำหรับตอกต้นไม้เพื่อเหยียบขึ้นไป เรียกว่า ลูกทอย. **ทอยกอง** น. ชื่อการพนันชนิดหนึ่ง.

ทะ ๑ [ทะ] ใช้นำหน้าคำที่ขึ้นต้นด้วยตัว ท ในบทกลอน มีความแปลอย่างเดียวกับคำเดิมนั้น หรือเป็นคำซ้ำซึ่งคำหน้าเสียงกร่อนไป เช่น **ทะทัด** ก. สะบัด. **ทะทา** น. นกกระทา. **ทะทาย** ก. จับ, ถือ. **ทะท่าว** ก. ล้ม, ทบ, ซ้ำ, ยอบ, เติม. **ทะท้าว** ว. ตัวสั่นเทา ๆ. **ทะทึก** ว. ใจเต้นตึก ๆ.

ทะ ๒ (กลอน) ก. ประทะ เช่น ของว้าวทบทะกัน. (ตะเลงพ่าย ๒๖๗).

ทะงัน (กลอน) ว. ตระหง่าน, สูง, ใหญ่.

ทะท่าว ดูใน ทะ ๑.

ทะนง ก. ถือดี. ใช้ว่า ทระนง ก็มี. **ทะนงตัว** ก. ถือดีในตัวของตัว. **ทะนงศักดิ์** ก. ถือดีในอำนาจของตน.

ทะนน น. ชื่อหม้อขนาดใหญ่ชนิดหนึ่งสำหรับใส่น้ำและน้ำตาล.

ทะนะ, ทะนา (ใบ; กลอน). ว. เป็นคำละมาจากคำว่า เทอญนะ, เทอญนา, เถิดนะ, หรือ เถิดนา, มักใช้ในความชักชวน เช่น ไปทะนะ เป็นต้น.

ทะนาน น. เครื่องตวงอย่างหนึ่งทำด้วยกะลามะพร้าว; ชื่อมาตราตวงโบราณ ๒๐ ทะนานเป็นหนึ่งถัง, อัตราตวงของโบราณเท่ากับ ๘ ฟายมือ. (เทียบ ถิ. ทินาร ว่า ตาชั่ง).

ทะนานหลวง น. ชื่อมาตราตวงตามวิธีประเพณี มีอัตราเท่ากับหนึ่งลิตร อักษรย่อว่า ท.

ทะนุ, ทะนุก ก. อุดหนุน (มักใช้ควบกับคำอื่น). **ทะนุบำรุง** ก. เลี้ยงดู, ปรนปรือ. **ทะนุถนอม, ทะนุกถนอม** ก. บำรุงรักษา, สงวนไว้.

ทะบู (กลอน) น. บ้อม, หอรบ.

ทะเบียน น. บัญชีจดลักษณะของคน สัตว์ และสิ่งของต่าง ๆ.

ทะมัดทะแมง ก. เอาจริงเอาจัง, เอาการเอางาน.

ทะมึน ว. ดำมืดและใหญ่โต, สูงค้ำฟ้า, สูงเด่น.

ทะยาทะแยแส ก. เอาใจใส่เป็นพิเศษ, เอื้อเฟื้อ.

ทะยาน ก. เผ่น, โจน, โผน. ว. เหิม. **ทะยานใจ** ก. เหิมใจ.

ทะเยอทะยาน ก. ตะเกียกตะกาย, อยากได้.

ทะแย น. ชื่อเพลงทำนองหนึ่ง. (ร้องลำดึกดำบรรพ์).

ทะลวง ก. ทำให้กลวง, ทำให้เป็นทางหรือเป็นช่องทะลุเข้าไป.

ทะลัก ก. ไหลออก, พังออก, ล้นออก.

ทะลักทะแลง ก. ลักลั่นกัน, ไม่เป็นระเบียบ.

ทะลาย น. อันหมาก, อันมะพร้าว, ผลไม้อื่น ๆ มีผลเป็นพวงเช่นนั้น.

ทะลิ่น (กลอน) ก. ทะเล้น, หน้าเป็น.

ทะลิ่นชระลั่ง (กลอน) ว. ทะลึ่งทะลั่ง.

ทะลึ่ง ก. ไผล่ขึ้น, พุ่งขึ้น, เหยียดตัวขึ้น; แสดงวาจาหรือกิริยาอันไม่สมควรในเวลาที่เขาไม่ต้องการ. **ทะลึ่งทะลั่ง** ก. เถลือกถลน.

ทะลุ ก. เกิดเป็นรูหรือทิ่มแทงให้เป็นรูถึงอีกข้างหนึ่ง. **ทะลุกลางปล้อง** ก. พูดสอดขึ้นในเวลาที่เขาพูดค้างกันอยู่.

ทะลุดทะลาด ว. พรวดพราด, ถลำถลาก.

ทะเล น. ส่วนของมหาสมุทร, ห้วงน้ำกว้างใหญ่, ที่เวิ้งว้างกว้างขวาง เช่น ทะเลหญ้า; ชื่อปูชนิดหนึ่งตัวใหญ่ เรียกว่า ปูทะเล. **ทะเลทราย** น. ท้องที่กว้างใหญ่ที่มีแต่ทราย. **ทะเลบ้า** น. ชื่อเพลงทำนองหนึ่ง. **ทะเลสาบ** น. ห้วงน้ำใหญ่คล้ายบึง แต่ใหญ่กว่า.

ทะเล้น ก. ไปนอก, ขึ้นออก, ล้นออก, ว. หน้าเป็น.

ทะเลาะ ก. ทุ่มเถียงกันด้วยความโกรธ.

ทะวาย น. ผลไม้ที่ออกไม่ตรงตามฤดูกาล.

ทะเวน (โบ) ก. พานักโทษไปประจานในที่ต่าง ๆ, ตระเวน.

ทัก ๑ ก. ท้วง, ปราศรัย ; กล่าวหรือออกเสียงให้สังเกตว่าจะเป็นภัยตามลัทธิที่ถือกัน เช่น จิ้งจกทัก. **ทักท้วง** ก. ค้าน, คัดค้าน. **ทักทาย** ก. ไต่ถามถึงความเป็นอยู่หรือทุกข์สุข.

ทัก ๒ (ถิ่น) น. ตะกร้าเก็บเกลือ ทำด้วยไม้ไผ่สาน ตาห่างคล้ายชะลอม ทรงสูงคล้ายชะลอม. (วิทยาจารย์)

ทักข์ ๑ ว. สามารถ, เหมาะ, ขยัน, หมั่น, คล่องแคล่ว, แข็งแรง. (ป.).

ทักข์ ๒ ก. ดู, แล, เห็น, เช่น เล็งทักข์อำหรเชอ เท่าฟ้า; เล็งทักข์ทุรเวทแล้ว เล็งคอย ดงนา. (ลำน้ำน้อย).

ทักขิญ น. ความเป็นเบื้องขวา หมายความว่า สะดวกในการพูดจาปราศรัย, ความอารีอารอบ, ความกรุณา. (ป. ทกฺขิญฺญ).

ทักขิณ (แบบ) น. ทักษิณ, ขวา, ทิศใต้. (ป.).

ทักขิณา น. ทักษิณา, ทานเพื่อผลอันเจริญ ; ขวา, ทิศใต้. (ป.).

ทักขิณาบถ น. เมืองแถบใต้, ประเทศฝ่ายทิศใต้. (ป.).

ทักขิณาวัฏ ว. เวียนขวา, วนไปทางขวา คือเวียนเลี้ยวทางขวาอย่างเข็มนาฬิกา. (ป.).

ทักขิเณยบุคคล น. บุคคลผู้ควรรับทักษิณา. (ป.).

ทักขิโณทก น. น้ำที่หลั่งในเวลาทำทาน, น้ำกรวด คือ เอาน้ำแทนสิ่งของที่ให้ซึ่งใหญ่โตหรือไม่มีรูปที่จะหยิบยกให้ได้ เช่น วัด, ศาลา, หรือบุญกุศล เป็นต้น. (ป.).

ทักทิน [ทักกะทิน] น. วันชั่วร้าย. (ใช้ในตำราหมอดู).

ทักษ (แบบ) ว. สามารถ, เหมาะ, ขยัน, หมั่น, คล่องแคล่ว, แข็งแรง. (ส.).

ทักษา น. ชื่อเรียกอัฐเคราะห์ (คือ อาทิตย์ จันทร์ อังคาร พุธ เสาร์ พฤหัสบดี ราหู ศุกร) ที่จัดเข้าระเบียบเป็น บริวาร อายุ เดช ศรี มูล อุตสาห มนตรี กาลกรรณี โดยเวียนขวาไปตามทิศทั้งแปด คือ บูรพา อาคเนย์ ทักษิณ หรดี ประจิม พายัพ อุดร อิสาน.

ทักษิณ, ทักษิณา ๑ น. ขวา, ทิศใต้. (ส.). **ทักษิณายัน** น. ทางใต้. (ส.).

ทักษิณาวรรต ว. เวียนขวา, วนไปทางขวา คือเวียนเลี้ยวทางขวาอย่างเข็มนาฬิกา. (ส. ทกฺษิณาวรฺต).

ทักษิณา ๒ น. ทานเพื่อผลอันเจริญ. (ส.). **ทักษิณานุประทาน** น. ทำบุญอุทิศผลให้แก่ผู้ตาย. (ส.).

ทักษิโณทก น. น้ำที่หลั่งในเวลาทำทาน, น้ำกรวด คือ เอาน้ำแทนสิ่งของที่ให้ซึ่งใหญ่โตหรือไม่มีรูปที่จะหยิบยกให้ได้ เช่น วัด, ศาลา, หรือบุญกุศล เป็นต้น, เมื่อเป็นชื่อของพระเต้า เรียกย่อว่า พระเต้าทิโณทก. (ส.).

ทัคธ์ ว. ไหม้, เกรียม, แห้ง. (ส.).

ทัง ๑ น. ต้นไม้ยืนต้นชนิดหนึ่ง. (ราชกิจจา).

ทัง ๒ สัน. ทั้ง.

ทั่ง น. แท่งเหล็กซึ่งช่างใช้เป็นที่สำหรับตีเหล็ก ทอง หรือโลหะอื่นๆ ให้เป็นรูปต่างๆ.

ทั้ง สัน. และ, กับ, รวม, ใช้นำหน้าคำอื่นรวมกันเข้าเป็นวิเศษณ์ สำหรับบอกจำนวนรวม เช่น ทั้งนั้น ว่าหมดนั้น, ทั้งนี้ ว่าหมดนี้, ทั้งปวง ทั้งเพ ว่าหมดด้วยกัน, ทั้งมวล ว่าทั้งหมด, ทั้งผอง ว่าทั้งหมด.

ทั้งวล, ทั้งวี่ทั้งวล (กลอน) ก. กังวล, ห่วงใย, เช่น เป็นทั้งวี่ทั้งวลทุรนทุราย. (ลาว).

ทัณฑ์ ก. อาชญา. (ป.; ส.). **ทัณฑกรรม** น. การทำโทษ. (ส.). **ทัณฑฆาต** น. ชื่อเครื่องหมายสำหรับฆ่าอักษรไม่ต้องออกเสียง มีรูปดังนี้ ์. **ทัณฑ์บน** น. ถ้อยคำหรือหนังสือสัญญาว่าจะไม่ประพฤติละเมิดตามเงื่อนไขที่ได้ให้ไว้.

ทัณฑิกา น. กาพย์ชนิดหนึ่ง มีกลอนสัมผัสกันคล้ายกาพย์สุรางคนางค์. (ชุมนุมตำรากลอน).

ทัณฑิมา น. นกในพวกสัตว์หิมพานต์ รูปเป็นครุฑถือกระบอง.

ทัณฑีบถ น. โคลงโบราณชนิดหนึ่ง. (ชุมนุมตำรากลอน).

ทัด ๑ ก. เอาสิ่งของหรือดอกไม้เหน็บหู; เรียกผมที่ยืนยาวทั้งสองข้างสำหรับทัดหูว่า ผมทัด. **ทัดดอกไม้** น. ส่วนอวัยวะตอนระหว่างหูกับขมับ.

ทัด ๒ ว. เท่าเทียม, เสมอ, เช่น ฝีมือทั้งสองฝ่ายนั้นดีทัดกัน. (พงศ. เลขา).

ทัด ๓ น. กลองละครที่ขึงหนังตรึงแน่นทั้งสองหน้า เรียกว่า กลองทัด.

ทัด ๔ (กลอน) ก. ต้านไว้, ทานไว้. **ทัดทาน** ก. พูดห้ามปราม, ทักท้วง.

ทัดทา น. กระจาดมีด้ามสำหรับใส่ข้าวเปลือก.

ทัต ก. ให้แล้ว, ใช้เป็นคำหลังสมาส เช่น พรหมทัต, เทพทัต. (ป. ทตฺต).

ทัน ๑ น. ต้นพุทรา เช่น ป่าทัน ว่าป่าพุทรา.

ทัน ๒ ว. เท่า, ถึง, เทียม, เร็วเท่า, ไม่ช้าไปกว่า. **ทันกิน** ก. ทำหรือหาอาหารให้กินตามเวลาที่ต้องการ, โดยปริยายหมายถึงคิดหรือทำการใด ๆ อันทันท่วงทีสมประสงค์. **ทันควัน** ว. ขณะที่ควันปืนที่ยิงออกไปยังไม่ทันจาง หมายความว่า ทันที, ฉับพลัน. **ทันใจ** ว. เร็วทันเท่ากับใจต้องการ. **ทันตา** ว. ทันที่ตาเห็นในปัจจุบัน, ในชาตินี้, ในเวลานั้น. **ทันที** ว. ในขณะนั้นเอง. **ทันน้ำ** ก. ให้ทันคราวน้ำขึ้น.

ทันใด ว. เดี๋ยวนั้น, บัดนั้น.

ทันต์ ๑ (แบบ) น. ฟัน, งาช้าง, เช่น เอกทันต์. (ป.; สํ.).

ทันต์ ๒ (แบบ) ก. หรมานแล้ว, ข่มแล้ว, ฝึกหัดแล้ว. (ป.).

ทันติน, ทันตี (แบบ) น. ช้าง. (ป. ทนฺตี; สํ. ทนฺติน).

ทันธ์ (แบบ) ว. ช้า ๆ, เชลา, เงื่อง, เกียจคร้าน, หนัก, เช่น ทันธปัญญา. (ป.).

ทับ ๑ น. ที่อยู่, เรือน.

ทับ ๒ ก. วางข้างบน, ซ้อนข้างบน. **ทับทรวง** น. เครื่องประดับอก. **ทับทาง** น. ชื่องูพิษชนิดหนึ่ง หมายความว่าถัดเข้าแล้วตายทับทางอยู่นั่นเอง. **ทับหลัง** น. ลวดลายที่ทำประดับไว้บนหลังตู้. (ปาก) ก. อยู่ข้างล่าง. (สำหรับการพนันเช่นไพ่ตอง).

ทับ ๓ น. ชื่อกลอง.

ทับเกษตร ๑ น. ที่อยู่ริมเขตบ้าน, เขตที่, พระระเบียง.

ทับเกษตร ๒ น. เขตที่ประทับนั่งแห่งพระพุทธรูป.

ทับทิม น. ลูกไม้ชนิดหนึ่ง เนื้อข้างในเป็นเม็ดมีสีแดงคล้ายพลอยทับทิม; พลอยสีแดงชนิดหนึ่ง; ชื่อสีแดงชนิดหนึ่งเหมือนสีทับทิม; ชื่อขนมชนิดหนึ่งทำด้วยแป้ง สีแดงเหมือนเม็ดทับทิม. (ไทยเดิมทับทิม ว่า แสงแดง). (สํ. ทาฑิม).

ทับสมิงคลา [ทับสะหฺมิงคฺลา] น. ชื่องูพิษชนิดหนึ่ง ตัวเป็นปล้องดำกับขาว.

ทัป น. ความโง่, ความเซ่อ, ความโอ้อวด,

ความจองหอง, ความเย่อหยิ่ง. ทรรป ก็ใช้ เช่น ขวนทรรป ว่าใฝ่จองหอง. (ม. คำหลวง สักบรรพ). (ป. ทปฺป; สํ. ทรฺป).

ทัปน [ทับปะนะ] (แบบ) น. แว่นส่องหน้า. ทรรปณ์, ทรรปณะ ก็ใช้. (ป. ทปฺปน; สํ. ทรฺปณ).

ทัพ น. กองทหาร, ลักษณะนามว่า กอง.

ทัพพะ น. เครื่องใช้ต่าง ๆ, สมบัติ, เงิน. (ป.). มักใช้ประกอบส่วนหน้าสมาส. **ทัพสัมภาร** น. เครื่องไม้ที่จะคุมกันเข้าเป็นเรือนหรือเกวียนเป็นต้น.

ทัพพี น. เครื่องตักข้าวและแกง มีรูปคล้ายช้อนแต่ใหญ่กว่า ทำด้วยทองเหลืองเป็นต้น. ทรพี ก็ว่า. (ป. ทพฺพิ).

ทั่ว ว. ตลอดไป เช่น ทั่วถึงกัน; ทุกแห่ง, ทุกคน เช่น ทั่วหน้า; ทุกสิ่ง, ทุกอย่าง.

ทัศ (แบบ) ว. สิบ เช่น ทัศนัข. (สํ.); ครบ, ถ้วน เช่น บารมีสามสิบทัศ.

ทัศน์ น. ความเห็น, การเห็น, เครื่องรู้เห็น, สิ่งที่เห็น, การแสดง. (ป. ทสฺสน). ทรรศนะ ก็ใช้. **ทัศนาการ** น. อาการดู.

ทัศนีย์ ว. น่าดู, งาม. (ป. ทสฺสนีย). ทรรศนีย์ ก็ใช้.

ทัศไนย ว. น่าดู, งาม. (แผลงมาจาก ทัศนีย์).

ทัสนานุตริย [ทัดสะนานุตตะริยะ] น. สิ่งที่เห็นอันประเสริฐ, การเห็นอันประเสริฐ เช่น การเห็นธรรมของพระพุทธเจ้าเป็นต้น. (ป. ทสฺสนานุตฺตริย).

ทัฬห [ทันหะ] ว. มั่นคง, แข็งแรง, แน่นหนา, จัด. (ป.).

ทัฬหิกรณ์ [ทันหิกอน] น. เครื่องทำให้มั่น ได้แก่ข้อความที่ชักมาอ้างเพื่อให้คำพูดของตนมั่นคง. (ป. ทฬฺหีกรณ).

ทัฬหิกรรม [ทันหิกำ] น. การกระทำให้มั่นคงขึ้น ได้แก่การที่ทำซ้ำลงไปเพื่อให้มั่นคง. (ป. ทฬฺหีกมฺม).

ทา ก. ไล้, ฉาบ.

ท่า ๑ น. ฝั่งน้ำสำหรับขึ้นลงหรือจอดเรือ, ที่สำหรับขึ้นลงริมน้ำ เช่น ท่าช้าง ท่าเกวียน ท่าข้าม, น้ำจืดที่ตักขึ้นมา เรียกว่า น้ำท่า. **ท่าเรือ** น. ที่จอดเรือ.

ท่า ๒ น. การแสดงกิริยายกมือยกเท้าเป็นต้น. ว. ท่วงที, วิธี. **ท่าทาง** ว. ท่วงที. **ท่าที** ก. กิริยาอาการ.

ท่า ๓ ว. อาการที่รออยู่, คอยอยู่, เช่น

เหตุไฉนจึงมาไม่ท่ากัน. (อิเหนา).

ท้า ก. ชวนขันสู้. **ท้าทาย** ก. ชวนวิวาท เช่น เพราะเขาว่าท้าทายว่าจะทำอันตรายแก่ไท้บรมนาถราชธิดา. (ม. ร่ายยาว วนปเวสน์).

ทาก น. สัตว์เลื้อยคลานจำพวกหนึ่ง มีสองชนิด ชนิดหนึ่งคล้ายปลิง กินเลือด อยู่ตามป่า, อีกชนิดหนึ่งตัวแบนๆ อาศัยอยู่ตามที่เย็นๆ.

ทาง ๑ น. แนว, ถนน, ช่อง; คลอง; วิธี, ฝ่าย. **ทางการ** น. แนวปฏิบัติการ, ฝ่ายที่เป็นกิจการ. **ทางช้างเผือก** น. กลุ่มแสงดาวซึ่งแผ่เห็นสว่างเป็นพืดในท้องฟ้า.

ทาง ๒ น. ลำก้านของใบไม้บางอย่าง เช่น มะพร้าว ตาล หมาก, ลักษณะนามเรียกใบตอง ว่า ทางหนึ่ง สองทาง.

ท้าง (กลอน) ว. ทั่ว, ตลอด. ใบราณใช้อย่างเดียวกับ ทั้ง.

ทาฐะ, ทาฒะ (แบบ) น. เขี้ยว, งาช้าง. (ป. ทาฐา; ทาฒา).

ทาฐิกะ, ทาฒิกะ (ราชา) น. หนวด (ที่คาง), เครา. (ป. ทาฐิก; สํ. ทาฒิก).

ทาน ๑ น. การให้, สิ่งที่ให้, (ให้แก่ชนทุกชั้น, จะเป็นให้เพื่อบูชาคุณ เพื่อตอบแทนอุปการะ หรือเพื่อสงเคราะห์ ก็เรียกว่า ทานทั้งนั้น; แต่ถ้าพูดว่า ทำบุญให้ทาน คำให้ทานหมายความว่า สงเคราะห์). (ป.; สํ.).

ทานกัณฑ์ น. ชื่อกัณฑ์ที่ ๓ ในมหาชาติ.

ทานปดี น. เจ้าของทาน. (ป. ทานปติ).

ทานบารมี น. จรรยาอย่างเลิศคือทาน. (ป. ทานปารมี). **ทานมัย** ว. สำเร็จด้วยทาน, แล้วไปด้วยทาน. (ป.). **ทานศีล** (ทานะสีน) ว. มีการให้เป็นปรกติ. (สํ.).

ทาน ๒ ก. ต้านไว้, กั้นไว้, ประทะไว้; สอบหนังสือให้ตรงกับต้นฉบับ. **ทานตะวัน** น. ชื่อไม้ดอกชนิดหนึ่ง ดอกสีเหลือง รูปคล้ายดวงตะวัน มีรัศมีเป็นแฉกๆ; ชื่อเครื่องสูงรูปอย่างพัดมีด้ามยาวสำหรับกันแดด.

ท่าน ส. ใช้แทนชื่อบุรุษที่สอง เป็นคำกลางๆ หรือแสดงเคารพ, ใช้แทนชื่อบุรุษที่สามที่อ้างถึงด้วยเคารพ.

ทานต์ (แบบ) ว. เชื่อง, ใจเย็น, ใจดี. (สํ.).

ทานบน น. ถ้อยคำหรือหนังสือสัญญาว่าจะไม่ประพฤติละเมิดตามเงื่อนไขที่ได้ให้ไว้.

ทานพ [-นบ] น. อสูรจำพวกหนึ่งในนิยาย. (ป.; ส.).

ทานาธิบดี น. เจ้าของทาน. (ป.).

ทาบ ก. ทับลง, ประกบลง, ตาม. **ทาบทาม** ว. เลียบเคียง, ลองดู.

ทาม ๑ น. สายรัดคอสัตว์พาหนะเข้ากับแอกหรือโกก, สายเชือกหรือหนังที่รั้งโกกหรือพวงมาลัยสวมคอม้าไปผูกกับรถหรือไถ. (เทียบ ป. ทาม ว่า เชือก).

ทาม ๒ ก. ตาม; ลองดู, เลียบเคียง.

ทาม ๓ น. ที่ริมฝั่งลำน้ำ มีน้ำท่วมเป็นครั้งคราว.

ท่ามกลาง น. ที่ตรงกลาง, ระหว่างกลาง. (ไทยเดิม ท่าม ว่าที่ เช่น ท่ามเหนือ ท่ามใต้).

ทาย ๑ ก. แก้, คะเน.

ทาย ๒ (กลอน) ก. ยก; ถือ เช่น ทายธนู ว่า ถือธนู.

ทาย ๓ น. ป่า. (ป.).

ท้าย น. เบื้องหลัง, ตรงข้ามกับทางหัว. **ท้ายครัว** (ปาก) น. ใช้โดยปริยายว่าทางภรรยา เช่น เข้าท้ายครัว หมายความว่าเข้าทางภรรยา. **ท้ายโต่ง** น. ปลายหลังที่สุด. **ท้ายทอย** น. กำต้น, ส่วนสุดของกะโหลกศีรษะข้างหลัง.

ทายก [-ยก] น. ผู้ให้ (เพศชาย). (ป.).

ทายัช (แบบ) น. ทรัพย์มรดก. (ป. ทายชฺช).

ทายา ว. ดี, สำคัญ, ต้องการ, เช่น กูจะให้ขนมของทายา กินอร่อยหนักหนาประสาจน. (สังข์ทอง). ทยา ก็ใช้.

ทายาด ว. ยวดยิ่ง, ยิ่งยวด เช่น พระญาณสมเด็จทรง ทายาด. (ยวนพ่าย).

ทายาท (แบบ) น. ผู้สืบสกุล, ผู้ควรรับมรดก. (ป.; ส.).

ทายิกา น. ผู้ให้ (เพศหญิง). (ป.).

ทาร (แบบ) น. เมีย. (ป.; ส.).

ทารก น. เด็ก, เด็กที่ยังไม่เดียงสา, เด็กชาย. (ป.; ส.).

ทาริกา น. เด็กหญิง. (ป.).

ทารุ (แบบ) น. ท่อนไม้, ฟืน, ชิ้นไม้. ป.; ส.).

ทารุณ ว. หยาบช้า, ร้ายกาจ, ดุร้าย, โหดร้าย. (ป.; ส.). **ทารุณกรรม** น. การที่ทำโดยความโหดร้าย. (ส.).

ทาว ก. อ้อนวอน, วิงวอน, ขอร้อง เช่น ต้องทาวกันแล้วทาวกันเล่า อยู่เป็นเท่าหนึ่ง

เท่าใด.

ท่าว, ทะท่าว (กลอน) ล้ม, ทบ, ซ้ำ, ยอบลง ; เดิน ; ทอดทิ้ง เช่น ท่าวจักทอดธุระ กะว่าผืนเป็นแน่. (นิทราชาคริต). **ท่าวกำลัง** (กลอน) ก. เดินพล. **ท่าวทบระนับ** (กลอน) ก. ล้มหกคะเมนทับกัน.

ท้าว ๑ น. ผู้เป็นใหญ่, พระเจ้าแผ่นดิน, (โดยมากใช้ในบทกลอน); ตำแหน่งบรรดาศักดิ์ข้าราชการฝ่ายใน. (ถิ่น - อีสาน) น. คำประกอบชื่อผู้ชายที่เป็นเชื้อสายเจ้าหรือขุนนาง. **ท้าวนาง** น. ข้าราชการฝ่ายใน. **ท้าวพญา, ท้าวพระยา** (กลอน) น. กษัตริย์.

ท้าว ๒ (กลอน) ว. อาการสั่นรัว ๆ เช่น ความกลัวตัวสั่นอยู่ท้าว ๆ. (สังข์ทอง).

ทาษ (โบ) น. ทาส.

ทาส น. บ่าวทั่วไป, ผู้ที่ขายตัวลงเป็นคนรับใช้ หรือที่นายเงินใถ่ค่าตัวมา เรียกว่า ทาสน้ำเงิน, ที่เป็นลูกของทาสน้ำเงิน เรียกว่า ทาสเรือนเบี้ย, ที่เป็นคนเชลย เรียกว่า ทาสเชลย, ถ้าใช้คู่กันว่า ทาสทาสี ก็หมายความว่าทาส เป็นบ่าวผู้ชาย และทาสี เป็นบ่าวผู้หญิง. (ป. ; ส.). **ทาสทาน** น. ทานอย่างเลว คืออาการที่ไขนให้ หรือให้โดยไม่เต็มใจ. (ป.). **ทาสปัญญา** น. ปัญญาอย่างทาส, ปัญญาเลว, ปัญญาชั่ว. (ป.).

ทาสี น. ทาสผู้หญิง. (ป. ; ส.).

ทำ ก. กระทำ, ประกอบขึ้น, ประกอบการงาน เช่น ทำมาหากิน ; ดำเนินการ ; ชดใช้ เช่น ทำขวัญ, แสร้งแสดง เช่น ทำหัวเราะ, ทำหลับ. **ทำครัว** ก. ทำการหุงหาอาหาร. **ทำความ** ก. ก่อเหตุขึ้น. **ทำท่า** ก. แสดงกิริยาอย่างใดอย่างหนึ่ง. **ทำที** ก. แสดงกิริยาให้ผู้อื่นสำคัญผิด. **ทำพิษ** ก. ให้ผลร้าย. **ทำลิง** ก. ทำอาการอย่างลิง, ชน.

ทำงน ก. ห่วงใย, ยุ่งใจ. น. ภาระ. (ป. ทังน ว่า หนัก).

ทำนบ น. สิ่งที่กั้นน้ำ.

ทำนวย (แผลงมาจาก ทวย) น. หมู่, เหล่า ; ไม้เท้าแขนที่รับเต้า บางทีทำเป็นรูปนาค เช่น แท้ทวยทำนวยน้อม. (สมุทรโฆษ).

ทำนอง น. แบบ, ทาง, แบบอย่าง, ระเบียบเสียงเพลงสวดหรือเสียงเทศน์, ลำนำ.

ทำนาย ก. แสดงเหตุที่จะเกิดในเบื้องหน้า.

ทำนุ (แผลงมาจาก ทะนุ) ก. บำรุง, อุดหนุน.

ทำนูล (แผลงมาจาก ทูล) ก. บอก, กล่าว; ยกขึ้นเทินหัว. (ข.).

ทำเนา ว. ช่างเถิด, ตามมี.

ทำเนียบ ๑ น. ที่อยู่, ที่พักของผู้มีตำแหน่งสูง.

ทำเนียบ ๒ (แผลงมาจาก เทียบ) ก. เทียบ, เปรียบ. น. แบบแผนที่จัดเป็นระเบียบขึ้น.

ทำเนียบท่าเรือ น. ที่ ๆ กำหนดไว้สำหรับบรรทุกของลงและขนของขึ้น.

ทำเนียม (แผลงมาจาก เทียม) ว. เทียม. (โบ) น. ธรรมเนียม. (ตราสามดวง).

ทำไม ว. เหตุไร, เพราะอะไร, เพื่ออะไร.

ทำลาย ก. รื้อ, ทำให้ทลาย, ทำให้พัง, ทำให้ฉิบหาย, ทำให้หมดสิ้นไป.

ทำเล น. ถิ่น, ที่, ตำบล, ภูมิที่ตั้ง.

ทำวน ก. ห่วงใย, วุ่นวายใจ.

ทิคัมพร [—พอน] น. ชื่อนิกายในลัทธิศาสนาเชน หรือเดียรถีย์นิครนถ์ ซึ่งประพฤติตนเป็นคนเปลือย. (ป.; ส. ทิคมฺพร ว่านุ่งทิศห่มทิศ หมายความว่า ไม่นุ่งผ้า).

ทิฆัมพร น. ท้องฟ้า. (ป. ทีฆ + อมฺพร).

ทิ้ง ก. สละ, ละเสีย, โยนหรือเทเสียโดยไม่ต้องการ, ปล่อยลง, ทอด. **ทิ้งขว้าง** ก. ไม่เอาใจใส่ดูแล, พรากหนีไป. **ทิ้งมะพร้าวห้าว** น. ท่าโดดน้ำอย่างหนึ่ง, มัดหมุ ก็ว่า.

ทิ้งถ่อน น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง ใบมน ๆ เล็ก ๆ ดอกสีเหลือง ใช้ทำยาได้.

ทิ้งทูด น. ชื่อนกชนิดหนึ่งในจำพวกนกทึดทือ. เท้งทูด ก็ว่า.

ทิช (แบบ) น. ผู้เกิดสองครั้ง คือ นก, พราหมณ์. (ป.). **ทิชากร** น. นก.

ทิฏฐะ, ทิฐ (แบบ) ว. อันบุคคลเห็นแล้ว, ทันตาเห็น. (ป. ทิฏฺฐ).

ทิฏฐานุคติ (แบบ) น. แบบอย่าง. (ป. ทิฏฐานุคติ : ดำเนินตามสิ่งที่ปรากฏ).

ทิฏฐุชุกรรม (แบบ) น. การทำความเห็นให้ตรง คือเห็นให้ถูกทาง. (เป็นข้อหนึ่งในบุญกิริยาวัตถุ ๑๐). (ป.).

ทิฐธรรม [ทิดถะทำ] (แบบ) น. ภพนี้, ชาตินี้. (ป. ทิฏฺฐธมฺม).

ทิฐิ [ทิดถิ] น. ความเห็น, การเห็น, ดื้อดึงในความเห็น. (ป. ทิฏฺฐิ).

ทิต (แบบ) ว. รุ่งเรือง, สว่าง. (ป. ทิตฺต).

ทิน ๑ (แบบ) ก. ให้แล้ว. (ป. ทินฺน).

ทิน ๒ (แบบ) น. วัน. (ป.; ส.). **ทินกร** น. พระอาทิตย์. (ป.; ส.).

ทินาท (โหราศาสตร์) น. เวลาย่ำรุ่งถึงเที่ยงวัน.

ทิพ น. สวรรค์, ชั้นฟ้า, เทวโลก; วัน. (ป.; ส. ทิว).

ทิพย์ ว. เป็นของเทวดา. (โบราณ ใช้ว่า ทิพ). (ส.). **ทิพยจักษุ** น. ตาทิพย์ คือจะดูอะไรเห็นได้หมด. (ส.). **ทิพยญาณ** น. ความรู้เป็นทิพย์. **ทิพยเนตร** น. ตาทิพย์ คือจะดูอะไรเห็นได้หมด. (ส.). **ทิพยพยาน** น. พยานที่ศักดิ์สิทธิ์, พยานที่เชื่อถือได้อย่างมั่นคง. **ทิพยมานุษ** น. ครึ่งเทพครึ่งมนุษย์. (ส.). **ทิพยรส** ว. รสทิพย์, รสเลิศ. **ทิพยโศรตร, ทิพโสต** น. หูทิพย์คือจะฟังอะไรได้ยินหมด. (ส. ทิพฺยโศฺรตฺร; ป. ทิพฺพโสต).

ทิพา (แบบ) น. วัน. **ทิพากร** น. พระอาทิตย์.

ทิม น. ห้องแถวสำหรับพักและไว้ของในพระราชวัง.

ทิมทอง น. ชื่อดาวฤกษ์สตภิสัช.

ทิ่ม ก. แทง, ตำ.

ทิว ๑ [ทิว] ว. แถว, แนว.

ทิว ๒ [ทิว] น. ธงรูปกระบอก.

ทิว ๓ [ทิวะ] น. วัน; สวรรค์, ชั้นฟ้า, เทวโลก, เช่น ทิวงคต. (ป.; ส.). **ทิวกาล** น. เวลากลางวัน.

ทิวงคต ก. ไปสู่สวรรค์, ตาย. (ใช้สำหรับพระยุพราช หรือเทียบเท่า).

ทิวสะ (แบบ) [—วะสะ] น. วัน. (ป.; ส.). **ทิวสภาค** น. ส่วนของวัน. (ป.).

ทิวา (แบบ) น. วัน. (ป.; ส.). **ทิวากร** น. พระอาทิตย์. (กลอน) น. กลางวัน เช่น ราตรีปักษีเข้าแนบนอน ทิวากรเราแนบประจำนาง. (ลาลี). (ป.). **ทิวากาล** น. เวลากลางวัน.

ทิศ, ทิศา น. ด้าน, ข้าง, ทางเหนือ ใต้ ตะวันออก ตะวันตก. (ส.). **ทิศาดร** (กลอน) น. ทิศ. **ทิศานุทิศ** น. ทิศน้อยทิศใหญ่. (ส.). **ทิศาปาโมกข์** น. อาจารย์ผู้มีชื่อเสียงโด่งดัง.

ที น. ครั้ง, หน, คราว; ท่าทาง, ชั้นเชิง.

ทีเดียว ว. ฉับพลัน, ทันที ; แท้จริง.

ที่ น. ตำแหน่ง, แหล่ง, ถิ่น, แผ่นดินแห่งหนึ่งๆ, เป็นคำนำหน้าแสดงพื้นที่ แหล่งแห่ง หรือถิ่น เช่นที่ดิน. ส. เป็นคำใช้แทนชื่อที่อยู่ติดต่อกัน. ว. เป็นคำนำหน้าสังขยาบอกลำดับตำแหน่ง แปลว่า ครบ, ดำรบ เช่น ที่สี่ ว่าครบสี่ เป็นต้น. บ. ณ เช่น ที่บ้าน. **ที่จริง** ว. จริง, แท้, แน่นอน. สัน. เป็นคำเชื่อมประโยคบอกความแน่นอน. **ที่ทาง** น. ตำแหน่ง, พื้นที่. **ที่แท้** สัน. ที่จริง. **ที่นอน** น. ฟูก, เบาะ, เครื่องปูลาดสำหรับนอน. ราชาศัพท์เรียกที่นอนว่า พระที่. **ที่นั่ง** น. ที่สำหรับเจ้านายทรงหรือประทับ เช่น เรือที่นั่ง, ม้าที่นั่ง; ถ้าเป็นที่ประทับมีเศวตฉัตร เรียกว่า พระที่นั่ง ; ตำแหน่ง, แหล่ง, เช่น ตกที่นั่งพระรามเดินดง. (โหราศาสตร์). **ที่พึ่ง** น. ผู้ช่วยอุดหนุน. **ที่รัก** ว. ของรัก. **ที่ไหน** น. แห่งไร, เป็นคำใช้ในข้อความคาดคะเนว่าจะไม่เป็นเช่นนั้นเช่นนี้ มีความหมายว่าไฉน, ฉันใด, อย่างไร, เช่น เขาก็เห็นว่าที่ไหนเราจะได้. **ที่ไหนได้** (ปาก) ว. อะไรได้.

ทีฆ [ทีคะ] (แบบ) ว. ยาว, นาน, ยั่งยืน. (ป.). **ทีฆชาติ** น. งู. (ป.). **ทีฆนิกาย** น. ชื่อคัมภีร์ต้นแห่งพระสุตตันตปิฎก.

ทีฆายุ (แบบ) ว. อายุยืน. (ป.).

ทีป (แบบ) น. เกาะ, แสงไฟ. (ป. ; ส.).

ทีรฆ [ทีระคะ] (แบบ) ว. ยาว, นาน, ยั่งยืน. (ส.).

ทึก ๑, **ทึกทัก** ก. ตู่เอาเป็นของตัว, ตัดสินเอาเอง. ว. ตึก ๆ.

ทึก ๒ น. น้ำ. (ข.).

ทึ่ง (ปาก) ก. ชอบใจ, พอใจ, เอาใจใส่.

ทึ้ง ก. ดึง, ดึงให้หลุดออกมา, รั้ง, ถอน.

ทึดทือ น. ชื่อนกชนิดหนึ่งอยู่ในจำพวกนกแสก.

ทึนทึก น. เรียกมะพร้าวที่จวนแก่ว่ามะพร้าวทึนทึก, โดยปริยายหมายความว่า สาวเทื้อ, สาวแก่, จวนแก่.

ทึบ ว. แน่น, ไม่โปร่ง, เป็นแท่ง, เป็นแผ่น, โดยปริยายหมายความว่า สมองไม่โปร่ง.

ทึม น. โรงสำหรับตั้งศพ เรียกว่า โรงทึม.

ทื่อ ว. ตื้อ, ทู่, เท่อ, ไม่คม, ใช้สำหรับของแบน ๆ ที่มีคมแต่ไม่คม เช่น มีดทื่อ;

ไม่เฉียบแหลม.

ทุ ๑ ว. ใช้เป็นคำนำหน้าศัพท์ แปลว่า ชั่ว, ยาก, ลำบาก, เลว, ทราม, เช่น ทุจริต ว่าความประพฤติชั่ว, ทุกร ว่าทำได้โดยยาก, ทุปปัญญา ว่าปัญญาทราม เป็นต้น, ดู ทุร ด้วย. (ป.; สํ. เดิมเป็น ทุสฺ). ทุ นี้เมื่ออยู่หน้าคำอื่นตามหลักไวยากรณ์บาลีและสันสกฤต กำหนดให้เติมตัวสะกดลงตัวหนึ่งเพื่อให้เท่าของเดิม เช่น ทุ + คติ เป็น ทุคคติ, ทุ + จริต เป็น ทุจจริต, ตัวสะกดนั้นดูพยัญชนะคำหลังเป็นเกณฑ์, ถ้าพยัญชนะวรรคคำหลังเป็นอักษรสูงหรืออักษรกลาง ก็ใช้พยัญชนะที่ ๑ แห่งวรรคนั้นสะกด เช่น ทุ + กร เป็นทุกกร, ทุ + ข เป็น ทุกข, ถ้าพยัญชนะวรรคคำหลังเป็นอักษรต่ำ ก็ใช้พยัญชนะที่ ๓ แห่งวรรคนั้นสะกดเช่นทุ + คติ เป็น ทุคคติ, ทุ + ภาษิต เป็น ทุพภาษิต, อีกอย่างหนึ่งว่า ถ้าพยัญชนะคำหลังเป็นอักษรต่ำก็ใช้เติม ร แทนตัวสะกดได้ทุกวรรค เช่น ทุรชน ทุรพล ทุรภิกษ์ ทุรยศ ทุรลักษณ์; หรือเอาสระ อุ ออกเสียก็มี เช่น ทรชน ทรพล ทรพิษ ทรยศ ทรลักษณ์, ในวิธีหลังนี้ บางมติว่า เอา อุ เป็น ร (ใช้ไปถึงคำ ทรกรรม ด้วย) และเมื่ออยู่หน้าสระก็เติม ร เช่น ทุ + อาจาร เป็น ทุราจาร, ทุ + อาชวา เป็น ทุราชวา.

ทุ ๒ (แบบ) ว. สอง, มักใช้นำหน้าศัพท์อื่น เช่น ทุวิธ ว่าสองอย่าง. (ป.).

ทุก ๑ ว. แต่ละหน่วยในจำนวนที่หมายถึงทั้งหมด, ถ้วน, ครบ, เช่น นักเรียนเข้าห้องเรียนทุกคนไม่มีขาด. ทุกพาย ว. ทุกแห่ง. ทุกเมื่อ ว. ทุกขณะ, เสมอ. ทุกหน ว. ทุกครั้ง. ทุกหนทุกแห่ง ว. ทุกสถานที่, ทุกเวลา. ทุกแห่ง ว. ทุกที่, ทุกตำบล.

ทุก ๒ [ทุกะ] (แบบ) น. หมวดสอง. (ป.). ทุกนิบาต น. ชื่อคัมภีร์ในพระพุทธศาสนาที่กำหนดด้วยธรรมหรือคาถาที่แบ่งหมวดอย่างละสอง. (ป.).

ทุกฏ [ทุกกด] (แบบ) น. ความชั่ว, ชื่ออาบัติจำพวกหนึ่งในอาบัติทั้งเจ็ด. (ป. ทุกฺกฏ).

ทุกข์ น. ความยาก, ความลำบาก, ความพิบัติ, ความชั่วร้าย, ความเดือดร้อน. (ป.). ทุกขนิโรธ น. ความดับทุกข์, เป็นชื่อของอริยสัจที่สาม. (ป.). ทุกขลาภ น. ลาภที่ควรจะได้มาตามธรรมดา แต่ต้อง

ได้ด้วยยากลำบาก. **ทุกขเวทนา** น. ความรู้สึกลำบาก, ความรู้สึกเจ็บปวด. (ป.). **ทุกขสมุทัย** น. เหตุให้เกิดทุกข์, เป็นชื่อของอริยสัจที่สอง. (ป.).

ทุกขักษัย [ทุกขักไส] (แบบ) น. การหมดทุกข์, พระนิพพาน. (ส.).

ทุกร [ทุกกะระ] (แบบ) น. สิ่งที่ทำได้ยาก. (ป. ทุกฺกร). **ทุกรกิริยา** น. กระทำกิจที่ทำได้โดยยาก ได้แก่การทำความเพียร เพื่อบรรลุธรรมวิเศษ, พระพุทธรูปปางหนึ่ง นั่งขัดสมาธิ พระหัตถ์ทั้งสองประสานพระอุระ. (พุทธเจดีย์). (ป. ทุกฺกรกิริยา).

ทุกษดร [ทุกสะดอน] (โบ ; กลอน) ว. ทุกข์ยิ่งกว่า. (ป. ทุกฺขตร).

ทุกัง น. ชื่อปลาน้ำเค็มชนิดหนึ่งไม่มีเกล็ด รูปคล้ายปลากด.

ทุกูล (แบบ) น. ผ้าอย่างดี, มักใช้ว่า ผ้าทุกูลพัสตร์. (ป. ; ส.).

ทุคตะ [ทุกคะตะ] ว. เข็ญใจ. (ป. ทุคฺคต ว่าถึงความยากแค้น).

ทุคติ [ทุกคะติ] น. ภูมิชั่ว. (ป. ทุคฺคติ).

ทุ่ง น. ที่ราบโล่ง. ก. ขี้.

ทุ้ง ๑ ว. ตุง, ตุ่ยออกมา, ที่ตุง เช่น เบ็ดน้ำลงตามทุ้งสหัสธารา. (สิบสองเดือน).

ทุ้ง ๒ ก. กระทุ้ง เช่น ชอบแต่ทุบถองทุ้งให้กุ้งกิน. (มณีชัย).

ทุงเทง น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง ใช้ทำยาได้.

ทุจจิณณะ (แบบ) ว. ประพฤติชั่วแล้ว, ทำชั่วแล้ว, อบรมไม่ดี. (ป. ทุจฺจิณฺณ).

ทุจริต [ทุดจะหฺริด] ว. ประพฤติชั่ว, คดโกง. (ป. ทุจฺจริต).

ทุด [ทุด] ว. เป็นคำเปล่งเสียงถุยน้ำลายเพื่อแสดงความไม่พอใจหรือติเตียน อย่างเดียวกับ ถุย.

ทุตวิลัมพิตมาลา น. ชื่อฉันท์วรรณพฤติกำหนดด้วยสี่คณะ คือ น ภ ภ ร (ตามแบบว่า ทุตวิลมฺพิตมาห นภา ภรา) ตัวอย่างว่า ชินกถาคณนา วนิดาประมาณ พฤศติเพชพิสดาร อดิเรกภิปราย.

ทุติย [ทุดิยะ] (แบบ) ว. ที่สอง, มักใช้นำหน้าศัพท์อื่น เช่น ทุติยดิถี วันสองค่ำ, ทุติยมาสาหะ วันที่สอง, ทุติยวาร ครั้งที่สอง, ทุติยสุรทิน วันที่สอง. (ป.).

ทุติยาสาฬห [—สาลฺหะ] (แบบ) น. เดือน ๘ ที่ ๒, เดือน ๘ หลัง. (ป.).

ทุน น. ของเดิมหรือเงินเดิมที่มีไว้ ลงไว้. กำหนดไว้ จัดตั้งไว้ เพื่อประโยชน์ให้งอกงาม เช่น มีความรู้เป็นทุน มีเงินเป็นทุน; ทรัพย์เดิม, ทรัพย์ที่จ่ายไปเพื่อหากำไร. **ทุนทรัพย์** น. ทรัพย์ที่เป็นทุน, จำนวนทรัพย์ที่ตั้งเป็นทุนในการค้า, จำนวนเงินที่ตั้งเป็นเกณฑ์เกี่ยวกับการฟ้องร้องคดี. **ทุนนอน** น. เงินทุนประจำที่ได้ดอกผลเสมอ. **ทุนรอน** น. ทรัพย์ที่มีเอาไว้ใช้สอยหาผลประโยชน์.

ทุ่น น. ของที่โบ้งลอยได้ ใช้เป็นเครื่องหมายหรือเป็นที่ผูกจอด. ก. ประทัง, ช่วย, หนุน, ช่วยให้เปลืองน้อยลง เช่น ทุ่นแรง, ทุ่นเวลา.

ทุนนิมิต [ทุนนิมิต] (แบบ) น. ลางร้าย; เครื่องหมายอันชั่วร้าย. (ป. ทุนฺนิมิตฺต).

ทุบ ก. ตีลงไป, เอาของกลมเช่นค้อนหรือหัวขวานตีลง.

ทุบทู น. เครื่องบังคับป้องกันอาวุธของโบราณชนิดหนึ่ง.

ทุปปัญญา [ทุบ—] (แบบ) น. ปัญญาทราม. (ป.).

ทุพพรรณ [ทุบ—] (แบบ) ว. สีไม่งาม. ผิวไม่งาม. (ป. ทุพฺพณฺณ; ส. ทุรฺวรฺณ).

ทุพพล [ทุบพน] (แบบ) ว. มีกำลังน้อย, อ่อนแอ, ท้อแท้. (ป.). **ทุพพลภาพ** ก. ขาดกำลังที่จะประกอบการงาน.

ทุพภิกขภัย [ทุบพิกขะไพ] น. ภัยคือการขาดแคลนอาหารมีข้าวเป็นต้น. (ป.).

ทุพภิกขันดรกัป [ทุบพิกขันตะระกับ] น. ระยะเวลาที่กำหนดไว้ว่าเป็นตอนที่ขาดแคลนอาหาร คู่กับ สัตถันตรกัป คือระยะเวลาที่ฆ่าฟันกันไม่หยุดหย่อน. (ป.).

ทุม (แบบ) น. ต้นไม้. (ป.). **ทุมราชา** น. พญาไม้, ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งใช้ทำยาได้. ใช้ว่า ไม้ไพ ก็มี.

ทุ่ม ก. ตี เช่น กระทุ่มดั่งทุ่มกร ตีอก เรียมฤๅ. (ตะเลงพ่าย ๘๓); ทิ้งทับลง, ทิ้งถมลง. น. ชั่วโมงกลางคืน. **ทุ่มเถียง** ก. ต่อสู้ด้วยวาจา. **ทุ่มเท** ก. ทับถมลงไปมาก ๆ.

ทุ้ม ว. ห้วม, เสียงไม่แหลม, ไม่ใช่เสียงเอก. น. เรียกระนาดที่ใช้ตีด้วยไม้นวมและมีระดับเสียงต่ำกว่าระนาดเอก ว่า ระนาดทุ้ม.

ทุมโน [ทุมมะโน] (แบบ; กลอน) ก.

เสียใจ เช่น จะทุมโนโทมนัสไปไยนะน้องหญิง. (ม. ร่ายยาว ชูชก). (ป.).

ทุย ว. กลมรีเช่นผลมะตูม, เป็นคำเรียกมะพร้าวที่มีกะลาผิดปรกติ เช่น กะลามะพร้าวที่ใช้เป็นกระบวยตักน้ำกะทิลอดช่อง, เป็นคำเรียกควายที่มีเขาผิดปรกติ เช่นเขางอหงิกไม่ยาวออก.

ทุ้ย ก. พูดเตาส่ง, พูดพุ่งส่ง.

ทุร [ทุระ] (เดิมเป็น ทุส แผลเป็น ทุร เมื่ออยู่หน้าอักษรต่ำ) เป็นคำนำหน้าคำศัพท์ หมายความว่า ชั่ว, ยาก, ลำบาก, น้อย, ไม่มี, เช่น **ทุรค** น. ที่ไปถึงยาก, ทางลำบาก. (ส.). **ทุรคม** ก. ไปลำบาก, ไปถึงยาก. (ส.). **ทุรชน** น. คนชั่ว, คนถ่อย. (ส.). **ทุรชาติ** น. ชาติชั่ว. (ส.). **ทุรพล** ว. มีกำลังน้อย, อ่อนแอ, ท้อแท้. (ส.). **ทุรภิกษ์** น. การอัตคัดเสบียง. (ส.). **ทุรลักษณ์** ว. ลักษณะไม่ดี, มีเครื่องหมายชั่ว. (ส.).

ทุรน (กลอน) ก. เดือนร้อน, ดิ้นรน, เช่น จะทุรนเดือดแด. (นิทราชาคริต). **ทุรนทุราย** ก. กระวนกระวาย, กระสับกระส่าย.

ทุรถยา (แบบ) น. ทางไกล. (พงศ. เสขา)

ทุรัศ (กลอน) ว. ไกล เช่น ทุรัศกันดาร. (ป.; ส. ทูร).

ทุราคม น. การถึงลำบาก, การอยู่ทางไกล. (ป.).

ทุราจาร น. ความประพฤติเลวทราม, ความประพฤติชั่วร้าย. (ป.).

ทุราชวา (กลอน) น. ทางไกล, ทางลำบาก. (ส.).

ทุเรศ ว. ลำบาก, น่าสมเพช; น่าอุจาด.

ทุเรียน น. ชื่อผลไม้ชนิดหนึ่งเป็นพู ๆ มีหนาม.

ทุลักทุเล ว. ยุ่งเหยิง.

ทุเลา ก. ลดลง, ค่อยคลายลง, ค่อยยังชั่ว, ดีขึ้น; ลดหย่อน, ผ่อนผัน.

ทุวิธ [—วิทะ] (แบบ) ว. สองอย่าง. (ป.).

ทุศีล ว. มีศีลชั่ว, ทำผิดวินัย, ล่วงละเมิดศีล, ประพฤติชั่ว. (ป. ทุสฺสีล).

ทุษฐ ก. ประทุษร้าย. (ส.; ป. ทุฏฺฐ).

ทุส, ทุสสะ (แบบ) น. ผ้า เช่น กฐินทุสทาน ว่า ถวายผ้ากฐิน. (ป. ทุสฺส).

ทุสสีล [ทุดสีน] (แบบ) ว. ทุศีล. (ป.).

ทู ๑ (กลอน) ว. สอง เช่น ลูกเสือสนอง

คาไคทู. (เสือไค).

ทู ๒ น. ปลาทะเลชนิดหนึ่ง. (Rastrelliger kanagurta).

ทู่ ว. ไม่แหลม, ใช้สำหรับของยาวมีปลายแหลมแต่ไม่แหลม เช่น หอกทู่, เข็มทู่.

ทู้ ก. ยอมอยู่ในอำนาจ.

ทูต น. ผู้นำข้อความไปแจ้งทั้งสองฝ่าย, ผู้รับใช้ไปเจรจาแทน, ผู้สื่อสาร, ผู้ที่ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้แทนทางราชการแผ่นดิน. (ป.).

ทูตานุทูต น. พวกทูต. (ป.).

ทูน ๑ ก. เทิน, เอาของวางบนศีรษะ, แบกด้วยหัว. **ทูนหัว** ว. เป็นคำพูดแสดงความรักใคร่ เช่น พ่อทูนหัว.

ทูน ๒ ว. ชิดทางใน. (บอกควายในเวลาไถนา).

ทูบ น. ไม้แม่แคร่เกวียนที่ยื่นออกไปติดกับแอก.

ทูม ก. บวม, อูม, เช่น คางทูม ว่าคางบวม เป็นชื่อโรคชนิดหนึ่ง. **ทูมทาม** ว. เทิบทาบ.

ทูร เป็นคำประกอบหน้าคำศัพท์ หมายความว่า ไกล เช่น ทูรบถ ทูรมรรคา ว่าทางยาว ทางไกล. (ป.).

ทูล ก. บอก, กล่าว. (ใช้สำหรับเจ้านาย). (ข.). **ทูลกระหม่อม** น. เป็นคำสำหรับเรียกเจ้าฟ้าชั้นสูง.

ทูษก (แบบ) น. ผู้ประทุษร้าย. (ส. ; ป. ทูสก).

เท ก. กระทำให้ตกหรือให้ไหลอย่างน้ำ. ว. ลาด. น. ชื่อมาตราตวงเหล้า เทหนึ่ง ๒๐ ทะนาน. **เทครัว** ก. ยกครอบครัวไป, กวาดครอบครัวไป ; โดยปริยายหมายถึงชายที่ได้หญิงเป็นภรรยาทั้งแม่ทั้งลูกหรือทั้งพี่ทั้งน้องในคราวเดียวกัน.

เท่ ว. ตะแคง, เอียงไปข้างหนึ่ง.

เทคนิค น. ศิลปเฉพาะวิชานั้น ๆ. (อ.).

เทง (โบ) ก. ทุบ, เคาะ, เช่น เทงทวาร ว่าเคาะประตู. (ม. คำหลวง กุมาร).

เท้ง ๑ น. ชื่อเรือต่อชนิดหนึ่ง หัวท้ายทู่อย่างเรือที่ใช้หนุนเรือนแพ.

เท้ง ๒ (กลอน) ก. ทิ้ง.

เท้งเต้ง ว. ลอยไปลอยมาตามลำพัง.

เท้งทูด (กลอน) น. นกทิ้งทูด.

เท็จ ว. ปด, โกหก, ไม่จริง.

เทพ ๑ น. เทวดา. (ป. เทว). **เทพกุ-**

สุม น. กานพลู. (ส.) **เทพชุมนุม** น. ชื่อกลบทชนิดหนึ่ง. (จารึกวัดโพธิ์); ชื่อลายรดน้ำชนิดหนึ่ง. **เทพดา** น. เทวดา. **เทพดารู** น. ไม้สวรรค์ (มี ๕ คือ มนทาร, ปาริชาตก, สันตาน กัลปพฤกษ์, หริจันทน์). **เทพธิดา** น. นางฟ้า. (ป. เทวธีตา). **เทพนม** น. ชื่อรูปหรือลายมีเทวดาประณมมือ; ชื่อท่ามวยท่าหนึ่ง; ชื่อท่ารำท่าหนึ่ง. **เทพนารี** น. นางกษัตริย์, เจ้าหญิง. **เทพนิรมิต** น. ธรรมดา, ธรรมชาติ. (ส.). **เทพบดี** น. เจ้าแห่งเทวดา, พระอินทร์. (ส.). **เทพบริษัท** น. พวกเทวดา. (ส.). **เทพบุตร** น. เทวดา. (ส.). **เทพประติมา** น. รูปเทวดาที่นับถือ. (ส.).

เทพ ๒ เพลงต่าง ๆ ที่ขึ้นต้นด้วยคำนี้ คือ เทพชาตรี เทพทอง เทพนิมิต เทพบรรทม เทพประทม เทพรัญจวน

เทพทัณฑ์ น. ไม้ปลายพันผ้าสำหรับชุบน้ำมันจุดไฟในพระราชพิธีกัตติเกยา. ดู เทวทัณฑ์ อีก.

เทพทารู, เทพทาโร น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง. (อยู่ในจำพวก Laurus) มีกลิ่นหอมคล้ายการบูรแต่กำเนิด ซึ่งอาจมีการบูรอยู่ในนั้น. (Cinnamomum parthenoxylon). (ป. เทวทารุ).

เทพย [เทพ๎ยะ] (ใบ) น. เทวดา. **เทพยเจ้า, เทพยดา, เทพยุดา** (ใบ) น. เทวดา.

เทพา น. ชื่อปลาชนิดหนึ่ง. (Pangasius sanitwongsei).

เทพาดิเทพ น. เทวดาผู้ยิ่งกว่าเทวดาอื่น. (ป. เทวาติเทว).

เทพาธิบดี น. เจ้าแห่งเทวดา, พระอิศวร. (ส.).

เทพิน (กลอน) น. นางกษัตริย์. (ส.).

เทพินทร์ น. จอมแห่งเทวดา (ส.).

เทพี ๑ น. เรียกหญิงที่ทำหน้าที่โปรยพืชธัญญาหารในพิธีแรกนาว่า นางเทพี.

เทพี ๒ น. ต้นไม้เถามีหนาม ดอกเป็นช่อสีเหลืองเหมือนดอกคูน.

เทพีปักษี น. ชื่อโรคซึ่งเกิดแก่เด็ก มีอาการท้องขึ้น มือเท้าเย็น ศีรษะร้อน.

เทเพนทร์ น. จอมแห่งเทวดา. (ป. เทวินฺท).

เทโพ น. ชื่อปลาน้ำจืดชนิดหนึ่ง. (pangasius larnaudii).

เทริด [เซิด] น. เครื่องประดับศีรษะ รูปมงกุฎอย่างเตี้ย มีกรอบหน้า.

เทว ๑ [เทวะ] (แบบ) น. เทวดา ; มักใช้นำหน้าศัพท์อื่น. (ป.). **เทวทัณฑ์** น. อาชญาเทวดา, เทวดาลงโทษ, บางทีประสงค์เอาฟ้าผ่า. **เทวทูต** น. ชื่อคติแห่งธรรมดาสามประการ คือ ชรา, พยาธิ, มรณะ. **เทวธรรม** น. ธรรมสำหรับเทวดา, ธรรมสำหรับทำบุคคลให้เป็นเทวดา คือ หิริ และโอตตัปปะ. **เทวธิดา** น. นางฟ้า. **เทวนาครี** น. อักษรที่ใช้สำหรับเขียนภาษาสันสกฤต. **เทวรูป** น. รูปเทวดาที่นับถือ. **เทวสถาน** น. โบสถ์พราหมณ์, ที่ประดิษฐานเทวรูป.

เทว ๒ [เทฺว] (แบบ) ว. สอง, มักใช้นำหน้าศัพท์อื่น. **เทวภาวะ** น. ความเป็นสอง, ความเป็นคู่ ; พยัญชนะที่ซ้อนกัน ๒ ตัว. (ใช้เทวภาพก็ได้). **เทววาจิกะ** ว. ทำด้วยกล่าวสองหน, กล่าววาจาสองหน, ใช้เรียกสรณคมน์ในเวลาแรกตรัสรู้ว่า เทววาจิกสรณคมน์ แปลว่า สรณคมน์ที่กล่าววาจาสองหน คือถึงพระพุทธหนหนึ่ง พระธรรมหนหนึ่ง เมื่อครั้งพระสงฆ์ยังไม่มี.

เทวสุคนธ์ น. กลิ่นหอม ๒ อย่าง คือ รากบุนนาค รากมะชาง.

เทวดา น. หมู่เทพ, พวกชาวสวรรค์. (ป. เทวตา).

เทวนะ (แบบ) น. การเล่น, การเล่นสกา, การกรีฑา. (ป.).

เทวระ (แบบ) น. พี่ผัว, น้องผัว. (ป.).

เทวศ [เทฺวด] น. เทวษ.

เทวษ [เทฺวด] น. การคร่ำครวญ, ความลำบาก. (ส.).

เทวอ [เทฺวอ] ก. ทำ, กระทำ. (ข. เฺวอ).

เทวัญ น. หมู่เทพ, พวกชาวสวรรค์.

เทวัน น. พี่ทรือน้องเขย. (ส.).

เทวาคาร น. ศาลพระภูมิ, ศาลเจ้า. (ส.).

เทวารัณย์ น. สวนสวรรค์. (ส.).

เทวาลัย, เทวาวาส น. โบสถ์พราหมณ์, ที่ประดิษฐานเทวรูป (ส.).

เทวินทร์, เทเวนทร์ น. หัวหน้าเทวดา. (ป. เทวินฺท)

เทวี น. เทวดาผู้หญิง, นางพญา, นางกษัตริย์. (ป.).

เทเวศ, เทเวศร์, เทเวศวร์ [-เวด] น. เทวดาผู้เป็นใหญ่, หัวหน้าเทวดา; พระ

ราชา, เจ้านาย.

เทศ [เทด หรือ เทสะ, ถ้าประกอบหน้าคำอื่น อ่านว่า เทดสะ] น. ประเทศ, บ้านเมือง, ถิ่นที่, ท้องถิ่น. ว. ต่างประเทศ, ไม่ใช่ไทย หมายถึงแขก เช่น เครื่องเทศ ม้าเทศ ผ้าเทศ. (ป.). **เทศกาล** น. คราวสมัยที่กำหนดไว้เป็นประเพณีเพื่อทำบุญและการรื่นเริงในท้องถิ่น เช่น ตรุษสงกรานต์, เข้าพรรษา, สารท; คราว เช่น ชาวนาไม่ได้ทำนาสิ้นสองเทศกาลมาแล้ว. (พงศ. เลขา). **เทศบัญญัติ** น. กฎหมายเทศบาล. **เทศบาล** น. ราชการบริหารส่วนท้องถิ่น. **เทศมนตรี** น. ผู้บริหารงานในท้องถิ่น.

เทศก น. ผู้ชี้แจง, ผู้แสดง, ผู้แสดงธรรม. (ส.).

เทศน์, เทศนา [เทด, เทสะนา, เทดสะหนา] น. การแสดงธรรมสั่งสอนในทางศาสนา. (ป.).

เทศาจาร น. ธรรมเนียมของบ้านเมือง. (ส.).

เทศาภิบาล น. ตำแหน่งผู้สำเร็จราชการมณฑลในสมัยหนึ่ง ต่อมาเปลี่ยนเรียกว่า สมุหเทศาภิบาล, บัดนี้เลิกแล้ว.

เทห์, เท่ห์ น. ตัว. (ป.; ส. เทห ว่า ร่างกาย).

เท่อ ว. ทื่อ, ไม่ว่องไว, ไม่ส่าย (ว่าว).

เท้อ ว. อยู่คงที่ไม่ลดลง (ใช้สำหรับน้ำ).

เทอญ [เทิน] ว. เถิด, ใช้เป็นคำลงท้ายหมายให้เป็นดังนั้นดังนี้.

เทอม [เทิม] น. การกำหนดเวลาออกเป็นระยะ ระยะหนึ่งเรียกว่า เทอมหนึ่ง, เดี๋ยวนี้ใช้ภาค เช่น ภาคเรียน; คำนำพร้อมด้วยคำประกอบซึ่งอยู่ต้นและท้ายประโยคตรรกวิทยา, คำใช้ในหมวดวิทยาศาสตร์และวิชาคำนวณ. (อ. Term).

เทอะทะ ว. ไม่เกลี้ยงเกลา.

เทา ๑ ก. ไป. (ใช้ว่า เตา ก็มี). (ข.).

เทา ๒ น. ตะไคร่น้ำเป็นเส้นละเอียดสีเขียวลอยอยู่ในน้ำ บางอย่างใช้เป็นอาหารได้; ชื่อสีหม่น ๆ อย่างขี้เถ้า.

เทา ๓ ก. ยอบตัวลง, หมอบลง, คุกเข่า. ว. อาการสั่นรัว ๆ, เหย่า ๆ.

เท่า ๑ ว. เสมอกัน, ถึง, ทัน, ส่วนเดิม เช่น สามเท่า คือสามเท่าของส่วนเดิม, สักเท่าไร เช่น ถึงจะวิ่งเท่าวิ่ง. **เท่าใด, เท่าไร** ว. กี่มากน้อย. **เท่าตัว** ว.

มีขนาดเสมอตัว, ใช้เป็นสำนวนว่า เท่าทุน. **เท่าทัน** ว. ทั่วถึง, เข้าใจถึง. **เท่าเทียม** ว. เสมอภาค. **เท่าเผ้า** ว. เท่าเส้นผม, เล็ก.

เท่า ๒ น. สิ่งที่เป็นผงละเอียดเหลือจากไฟเผามอดแล้ว, โดยมากใช้ เถ้า.

เท้า น. ตีน (ใช้ในความสุภาพ); เรียกขาโต๊ะตู้ว่า เท้า มีลักษณะต่าง ๆ คือ ขาที่ไม่ตรงหรือโค้งกลาง ว่า เท้าคู้, เรียกขาที่แกะเป็นรูปสิงห์ว่า เท้าสิงห์, เรียกขาที่ใหญ่ว่า เท้าช้าง. ก. ยัน, อ้างถึง, เช่น เท้าความ; ถึง เช่น ตราบเท้า. **เท้าแขน** น. ตัวไม้สำหรับค้ำยันของหนักเช่นกันสาด ให้มีกำลังทรงตัวอยู่ได้. **เท้าสิงห์** น. ชื่อลายสลักทำเป็นรูปตีนสิงห์.

เท้ายายม่อม น. ชื่อต้นไม้ มีสองชนิด ชนิดหนึ่งใบเรียวคล้ายใบยี่โถ ใช้ทำยา, อีกชนิดหนึ่งใช้รากทำแป้งเป็นอาหาร.

เท้าสาน น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง.

เทาะห์ (แบบ; โบ) ก. เผา เช่น ขานยเทาะห์ ชื่อพิธีเผาข้าว. (ป. ทห).

เทิก (โบ) ก. ถือเอา, พาไป.

เทิ่ง ว. สูงใหญ่, โด่ง, โย่ง.

เทิงบอง น. เสียงเถิดเทิง, กลองยาว.

เทิด ก. ทรงไว้, ชูไว้, เชิด, ทูน, จด.

เทิน น. เนิน. ก. ทูน.

เทิบ ว. เนิบ ๆ, ช้า ๆ. มักใช้ซ้ำว่าเทิบ ๆ. **เทิบทาบ** ว. เนิบนาบ, หย่อนยาน, เยิ่นเย้อ.

เทิ้ม ก. สั่นไปทั้งตัว.

เทียง (โบ) น. กำแพง เช่น เทียงผา ว่า กำแพงหิน.

เทียง น. ชื่อเวลา กึ่งกลางวันเรียกว่า เที่ยงหรือเที่ยงวัน, กึ่งกลางคืน เรียกว่า เที่ยงคืน. ว. ตรง, แน่นอน.

เทียน น. เครื่องตามไฟที่พันที่หล่อด้วยขี้ผึ้งหรือไข, ลักษณะนามว่าเล่ม; ชื่อต้นไม้จำพวกหนึ่ง มีหลายชนิดด้วยกัน.

เทียน ก. เปรียบ, คล้ายคลึง, เหมือน.

เทียบ ก. เอามาใกล้ชิดเสมอกัน; ชิม; จัด เช่น เทียบพยุห์; แต่ง เช่น เทียบพระโอสถ.

เทียม ก. เทียบ, เอาสัตว์พาหนะผูกเข้ากับยานหรือคราดไถ. ว. ปลอม, ไม่แท้ เสมอ, เท่า.

เทียร, เทียร ก. ย่อม, ล้วนแล้วไปด้วย.

เทียรฆ [เทียน หรือ เทียนคะ] ว. ยาว, ไกล, นาน, ยืน. (ป. ทีฆ ; สํ. ทีรฆ).

เทียรฆชาติ (แบบ) น. ดู. **เทียรฆราตร** น. ราตรียาว, กาลนาน. ว. มีราตรียาว, มีกาลนาน. (ป. ทีฆรตฺต ; สํ. ทีรฆราตฺร).

เทียว ๑ ก. เดินไปมา.

เทียว ๒ ว. แท้, แหละ, ทีเดียว.

เทียว ๓ น. ธงรูปกระบอก.

เที่ยว น. ที, หน, ครั้ง. ก. เตร็ดเตร่, ไปเพื่อเพลิดเพลิน.

เทือ, เทื่อ, เทื้อ ๑ ว. ครั้ง, หน, เต้อ ก็ใช้.

เทื้อ ๒ ว. สาวแก่, ทึนทึก, ไม่ว่องไว เช่น หนักเนื้อและเทื้อองค์. (กฤษณา).

เทือก น. แนว, แถว, พืด, ที่ดม, ที่ไดลน, ที่ดินที่ไถคราดและทำให้เสมอเพื่อหว่านกล้า หรือปักดำกล้า. **เทือกเถา** น. ญาติโดยตรงตั้งแต่บิดามารดาขึ้นไปถึงทวด.

เทือน (โบ) น. ที่ไกล.

แท่ น. เนื้อแมงกระพรุนหมักเกลือ ทำเป็นแผ่น ใช้เป็นอาหาร. (ไ.).

แท้ ว. จริง, ไม่ปลอม. **แท้จริง** ว. จริงทีเดียว, ถูกต้อง. **แท้ที่จริง** ว. อันที่จริง.

แทง ก. ทิ่ม, เอาของแหลมปักเข้าไป, ลงหมายเหตุ เช่น แทงบัญชี, คาด เช่น แทงใจ, เล่นการพนันโดยการเสี่ยง เช่น แทงหวย, แทงไป.

แท่ง น. ลิ่ม, อัน. (ใช้สำหรับของตันเป็นรูปยาว).

แท้ง ก. ตกลูก, คลอดก่อนกำหนด.

แทงทวย น. ต้นไม้ใหญ่ใบคล้ายใบกระทุ่ม แต่ยาวกว่า ผลเป็นพวงคล้ายผลจิก มีรสเปรี้ยว ใช้ทำยาได้.

แทงวิสัย น. การเล่นอย่างหนึ่ง แต่งตัวคล้ายเชี่ยวกาง ถือหอกแทงกัน ; ชื่อเพลงทำนองหนึ่ง. (เงาะป่า).

แทตย์ น. ขัดย์, อสูร. (สํ. ไทตฺย).

แทน ก. ต่าง, สนอง.

แท่น น. ที่นั่งที่นอนคล้ายเตียง แต่ทึบ ไม่มีเท้า.

แทบ ว. เกือบ, จวน, เจียน, ใกล้.

แทรก [แซก] ก. เสียด, เบียดเข้าไป, ชำแรก, เจือ. น. ชื่อเพลงทำนองหนึ่ง. (ราชาธิราช). **แทรกซอน** ก. แทรก

ทั่วไป. **แทรกแซง** ก. สอดเข้ามาเกี่ยวข้อง. **แทรกโพน** ก. จับช้างกลางแปลง.

แทะ ก. แห้น, เอาหน้าฟันกัด, และเล็ม. **แทะโลม** ก. พูดเกี้ยว, พูดเลียบเคียงทางสังวาส, แพละโลม หรือ แพะโลม ก็ใช้.

โท น. ชื่อไม้วรรณยุกต์รูปนี้ " ๎ ". ว. สอง, ชั้นสอง. (ป. ทุ; ส. ทวิ). **โทโทษ** น. คำที่ใช้ไม้เอกโดยปรกติ แต่เปลี่ยนใช้ไม้โทเสียงเดียวกัน ในบทนิพนธ์ที่บังคับให้ใช้ไม้โท เช่น ง่าย เป็น ห่าย, พลั่ง เป็น ผลั้ง.

โท่ ว. โร่ ๆ, ชัดเจน.

โทกเทก ว. โดกเดก.

โทง ว. โย่ง, สูง. **โทงเทง** ว. โย่งเย่ง, สูงตวด, สูงโดด. น. ชื่อต้นไม้ใช้ทำยา.

โทณะ (แบบ) น. ทะนาน, กะละออม, เครื่องตวงอย่างหนึ่ง = ๔ อาฬหก. (ป.).

โทฬก น. ชื่อฉันท์วรรณพฤติ กำหนดด้วยสามคณะ เป็น ภ คณะล้วน (ตามแบบว่า โทฬกมิจฺฉติ เจ ภภภา คา) ตัวอย่างว่า มิตรคณะ ทุรพาลทุพลมี นามก็กระลี หินชาติประลาศภิปราย. (ชุมนุมตำรากลอน).

โทน น. เครื่องสำหรับตีขัดจังหวะ ขึงหนังหน้าเดียว นับเข้าในจำพวกกลอง. ว. โดด, เดี่ยว; เป็นชื่อนกยางชนิดหนึ่งชอบหากินตัวเดียว เรียกว่า ยางโทน, ชื่อเพลงทำนองหนึ่ง.

โทนโท่ ว. โร่ ๆ, ชัดเจน.

โทมนัส [โทมมะ—] น. ความเสียใจ, ความเป็นทุกข์ใจ. (ป. โทมนสฺส).

โทร [โทระ] ว. ไกล, ใช้ประกอบหน้าศัพท์อื่น เช่น **โทรทรรศน์** น. กล้องส่องดูทางไกล. **โทรเลข** ก. จดเขียนไกล คือเครื่องส่งข่าวสารโดยทางไฟฟ้า. **โทรศัพท์** น. เสียงไกล คือเครื่องที่พูดกันด้วยกระแสไฟฟ้า.

โทรม [โซม] ก. พัง, ทลาย, เสื่อมทราม, ยุบลง, รุมถัน, ระดมกัน. **โทรมศัสตราวุธ** ก. ระดมฟันแทงฟุ่งศัสตราวุธเข้าไป.

โทลา (แบบ) น. ชิงช้า, เปล. (ป.)

โทษ น. ความประทุษร้าย, ความผิด, ความร้าย, บาป, ชั่ว, ผลแห่งความผิดที่ต้องรับ, ทัณฑกรรม, อาชญา. ก. ให้ความผิด. (ส.). **โทษกรณ์** (กลอน) น. โทษ, อาชญา, เช่น รู้สึกซึ่งโทษกรณ์ตนผิด. (นิท-

ราชาคริต). **โทษตรัย** น. ประชุมสามแห่งโทษ (คือ ดี, ลม, เสมหะ).

โทษา ๑ น. มืด, ค่ำ. (ส.). **โทษากร** น. พระจันทร์. (ส.). **โทษาดิลก** น. ตะเกียง. (ส.). **โทษารมณ์** น. พระจันทร์. (ส.).

โทษา ๒ (กลอน) น. โทษ. **โทษานุโทษ** น. ความผิดมากและน้อย.

โทษา ๓ น. แขน. (ส.)

โทสะ, โทโส น. ความโกรธ, ความฉุนเฉียว. (ป.).

โทสาคติ น. ลำเอียงเพราะความโกรธ. (ป.).

โทหฬะ [–หะละ] (แบบ) น. ความปรารถนาของหญิงตั้งครรภ์, ความแพ้ท้อง. (อ่านว่า โทหน ก็ได้). (ป.).

โทหฬินี [โทหะ–] (แบบ) น. หญิงมีครรภ์, หญิงแพ้ท้อง. (ป.).

ไท ๑ (โบ) น. ไทย เช่น บีโถะหนไทกัดเหมา. (จารึกสยาม).

ไท ๒ น. ผู้เป็นใหญ่.

ไท้ (กลอน) น. ผู้เป็นใหญ่.

ไทย ๑ น. ชนชาติใหญ่ชาติหนึ่งอยู่ทางตะวันออกเฉียงใต้ของทวีปอาเซีย มีมากสาขาด้วยกัน สาขาแห่งประเทศที่เป็นอิสระ คือ ไทยแห่งประเทศไทย; ความมีอิสระในตัว, ความไม่เป็นทาส; คน เช่น ไทยบ้านนอก ว่าคนบ้านนอก, ไทยใจแทตย์ ว่าคนใจยักษ์. (ม. คำหลวง ทานกัณฑ์). **ไทยนับสาม, ไทยนับห้า** น. ชื่อวิธีเขียนหนังสือลับอย่างโบราณ เมื่อจะอ่านต้องนับอ่านตัวที่สามหรือที่ห้า ฯลฯ ตามชื่อ. **ไทยน้อย** น. ชนชาติไทยสาขาหนึ่ง ซึ่งมาเป็นไทยแห่งประเทศไทย. **ไทยใหญ่** น. ชนชาติไทยสาขาหนึ่ง อยู่ในประเทศพม่า เรียกกันว่า เงี้ยว, ไทยหลวง ก็ว่า, **ไทยหลง** น. วิธีเขียนหนังสือลับของโบราณอย่างหนึ่ง. **ไทยหลวง** น. ไทยใหญ่.

ไทย ๒ (แบบ) ว. ควรให้, ใช้ประกอบเป็นคำนำหน้าสมาส. (ป. เทยฺย). **ไทยทาน** น. ของควรให้, ของสำหรับทำทาน. (ป. เทยฺยทาน). **ไทยธรรม** น. ของควรให้, ของทำบุญต่าง ๆ. (ป. เทยฺยธมฺม).

ไทร [ไซ] น. ชื่อต้นไม้ตระกูลหนึ่งมีหลายอย่าง.

ไทวะ (แบบ) น. ฟ้า, สวรรค์, วาสนา, เคราะห์. (ส.).

ช

ช ๑ พยัญชนะตัวที่ยี่สิบสี่ เป็นพวกอักษรต่ำ และใช้เป็นตัวสะกดในแม่กด ในคำที่มาจากบาลีและสันสกฤต เช่น สุเมธ, มคธ.

ช ๒ [ชะ] ส. ท่าน, เธอ.

ชง น. ผืนผ้าโดยมากเป็นสีและบางอย่างมีลวดลายเป็นรูปต่าง ๆ (๑) ใช้เป็นเครื่องหมายบอกชาติ ตำแหน่งในราชการ โดยมีกำหนดกฎเกณฑ์เป็นต้น เช่น ธงชาติ ธงแม่ทัพนายกองทหาร. (๒) ใช้เป็นอาณัติสัญญาณตามแบบสากลนิยม เช่น ธงกาชาด บอกที่ตั้งกองบรรเทาทุกข์, ธงขาว บอกความจำนงขออย่าศึกหรือยอมแพ้, ธงเหลือง บอกเป็นเรือพยาบาลคนป่วยหรือเรือที่มีโรคติดต่ออันตราย, ธงแดง บอกเหตุการณ์อันเป็นภัย. (๓) ใช้เป็นเครื่องหมายเรือเดินทะเล คณะสมาคม และอาคารการค้า และอาณัติสัญญาณอื่น ๆ. (๔) ใช้เป็นเครื่องตกแต่งสถานที่ในงานรื่นเริงหรือถือเข้ากระบวนแห่ ; ชื่อดาวหมู่หนึ่งตามที่กล่าวว่า ในนดาวธงตรงหน้าอาชาไนย, (อภัย); ชื่อคันเบ็ดที่ปักประจำล่อปลา, กิริยาที่เอาเบ็ดนั้นไปปักเรียกว่าธง; ข้อความที่อธิบายนำไว้เป็นตัวอย่าง. **ธงชัย** น. กาลโยคอย่างหนึ่งในโหราศาสตร์ คือเวลาประกอบด้วยโชคคราวชนะเข้าไปถึงที่ซึ่งศัตรูจะตั้งอยู่ไม่ได้, ธงซึ่งเป็นเครื่องหมายแห่งชัยชนะ. **ธงนำริ้ว** น. ชื่อกลบทอย่างหนึ่ง มีตัวอย่างว่า กุ๊ยกุ๊ยหน้าไม่เก้อละเมอหึง ฟังฟังก็เหมือนแกล้งแพร่งความอิง คิดคิดและให้ขึ้งขุ่นเคืองใจ. **ธงสามเหลี่ยม** น. ชื่อดาวฤกษ์กฤตติกา.

ธงก์ (แบบ) น. กา (นก). (ป.).

ธช [ทะชะ] (แบบ) ธง. (ป.).

ธชี [ทะ—] น. พราหมณ์, นักบวช. (ธ + ชี).

ธน [ทน หรือ ทะนะ] น. ทรัพย์สิน. (ป.). **ธนธานี** น. สถานที่เก็บพัสดุมีค่า, คลัง, ที่เก็บสินค้า. (ป. ; ส.). **ธนบดี** น. เจ้าของทรัพย์, เศรษฐีผู้มีทรัพย์เป็นทุน, นายทุน. (ส. ธนปติ ว่า เจ้าแห่งทรัพย์ คือพระอินทร์, ท้าวกุเวร). **ธนบัตร** น. บัตรใช้แทนเงินตรา. (ส. ธน + ปตฺร). **ธนสมบัติ** น. การถึงพร้อมแห่งทรัพย์,

ทรัพย์สมบัติ. (ป.). **ธนสาร** น. ทรัพย์สมบัติที่เป็นแก่นสาร, ทรัพย์สมบัติ. (ป.).

ธนัง (แบบ ; กลอน) น. ทรัพย์สิน เช่น มันก็ไม่รู้มั่งที่จะให้เกิดทุนธนัง. (ม. ร่ายยาวชูชก).

ธนาคม (แบบ ; กลอน) น. การมาแห่งกำไร, กำไร. (ส.).

ธนาคาร น. ที่ทำการค้าเงิน. (ป. ธน + อาคาร).

ธนาณัติ น. การส่งเงินทางไปรษณีย์, ตราสารซึ่งที่ทำการไปรษณีย์แห่งหนึ่งสั่งให้ที่ทำการไปรษณีย์อีกแห่งหนึ่งจ่ายเงิน. (ป. ธน + อาณตฺติ).

ธนิต (ไว) น. ชื่อพยัญชนะในภาษาบาลีและสันสกฤตที่มีเสียงหนัก ได้แก่ตัว ข ฆ ฉ ฌ ฐ ฒ ถ ธ ผ ภ และ ห. (ป.).

ธนิษฐา น. ชื่อดาวฤกษ์ที่ ๒๓ มี ๔ ดวง คือ ดาวไซ อีกนัยหนึ่งว่า ดาวกา. (ส. ; ป. ธนิฏฺฐา).

ธนุ (แบบ) น. ธนู. (ป.). **ธนุรมารค** น. ทางโค้งเหมือนธนู. (ส.). **ธนุรวิทยา, ธนุรเวท** น. วิชายิงธนู. (ส.).

ธนู น. อาวุธปลายแหลม เรียกว่า ลูกธนู, ใช้ยิงด้วยคัน เรียกว่า คันธนู ; ชื่อดาวฤกษ์อนุราธา. (ป. ธนุ). **ธนูศิลป** น. ฝีมือยิงธนู, การฝึกหัดยิงธนู. (ส.).

ธเนศ, ธเนศวร [ทะเนด, ทะเนสวน] (แบบ) น. เจ้าแห่งทรัพย์, คนมั่งมี ; ท้าวกุเวร. (ส.).

ธโนปจัย [ทะโนปะไจ] (แบบ) น. การสะสมทรัพย์. (ส.).

ธไนศวรรย์ [ทะไนสฺวัน] (แบบ) น. อิสระภาพเหนือทรัพย์. (ส. ธน+ไอศฺวรฺย).

ธม ว. ใหญ่, หลวง, เช่น นครธม. (ข. ธม).

ธมกรก [ทะมะกะหฺรก] น. กระบอกกรองน้ำของพระสงฆ์, เครื่องกรองน้ำด้วยลมเป่า, กระบอกก้นผูกผ้า. (ป.).

ธร [ทอน หรือ ทะระ] น. การยึดไว้, ถือไว้, ธารไว้, มีไว้, รักษาไว้, ทรงไว้, มักใช้เป็นส่วนหน้าของสมาส เช่น วิชาธร, วินัยธร.

ธรง [ทฺรง] (ใบ ; เลิก) ก. ทรง. (ตราสามดวง). (ป. ธร).

ธรณ [ทอน หรือ ทอระนะ] (แบบ) น. การถือไว้, การทรงไว้, การยึดไว้. (ป.).

ธรณิน [ทอระ—] (กลอน) น. ธรณี, แผ่นดิน, เช่น กึกก้องสะเทือนธรณิน. (ลอ ๒๓๐).

ธรณินทร์ [ทอระนิน] (กลอน) น. ผู้เป็นใหญ่ในแผ่นดิน, พระเจ้าแผ่นดิน.

ธรณิศ, ธรณิศร, ธรณิศวร์ [ทอระ-นิด] (กลอน) น. ผู้เป็นใหญ่ในแผ่นดิน, พระเจ้าแผ่นดิน. (ส.).

ธรณี [ทอระนี] น. โลก; ดิน, แผ่นดิน. (ป.); ไม้ขวางวางภายในประตูมีรูครกสำหรับรับเดือยบานประตู และมีรูสำหรับลงลิ่มหรือลงกลอน. **ธรณีมณฑล** น. ลูกโลก. (ส.). **ธรณีร้องไห้** น. ชื่อเพลงทำนองหนึ่ง เดิมว่า นางตานีร้องไห้. (บัญชีเพลง). **ธรณีวิทยา** น. วิชาเกี่ยวด้วยเรื่องราวและลักษณะของแผ่นดิน. **ธรณีศวร** น. ผู้เป็นใหญ่ในแผ่นดิน, พระเจ้าแผ่นดิน. (ส. ธรณี+อีศฺวร). **ธรณีสงฆ์** น. ที่ซึ่งอุทิศให้เป็นของสงฆ์. **ธรณีสาร** น. เสนียดจัญไร.

ธรมาน [ทอระมาน] (แบบ) ว. ยังดำรงชีวิตอยู่. (ป.).

ธรรม น. คุณความดี, ความชอบ; คำสั่งสอนในพระพุทธศาสนา, การปฏิบัติตามคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนา, มรรคผลนิพพาน, ความรู้ของจริง, เหตุ, บุญกุศล, ความถูกต้อง, ความประพฤติ, ข้อบังคับ, กฎหมาย; อารมณ์, สิ่งที่ใจคิด เช่น ธรรมารมณ์; ชาติ, ภพ, สิ่ง, สิ่งของ, สภาพที่ทรงไว้ รักษาไว้เป็นพื้น เป็นราก เช่น กุศลธรรม, ความจริง เช่น ดวงตาคือปัญญารู้เห็นธรรม. (ป. ธมฺม; ส. ธรฺม). **ธรรมกถา** น. การกล่าวธรรม, ถ้อยคำที่เป็นธรรม. (ป.). **ธรรมกถึก** น. ผู้กล่าวธรรม, นักเทศน์. (ป. ธมฺมกถิก). **ธรรมกาม** น. ผู้ใคร่ธรรม, ผู้นิยมในยุติธรรม. (ป.). **ธรรมกาย** น. พระธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้. **ธรรมการ** น. กิจการทางศาสนา. **ธรรมการย์** น. กิจอันเป็นธรรม, การกุศล, หน้าที่อันสมควร. **ธรรมเกษตร** น. แดนธรรม, หมายถึงคนมีใจกรุณา. (ส.). **ธรรมขันธ์** น. หมวดธรรม, กองธรรม. (กำหนดหมวดธรรมในพระไตรปิฎก ว่ามี ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์). **ธรรมคุณ** น. ชื่อบทบาลีที่ว่าด้วยคุณของพระธรรม มีสฺวากฺขาโต เป็นต้น. **ธรรมจรณะ,**

ธรรมจรรยา น. การประพฤติอันถูกธรรม. **ธรรมจริยา** น. การประพฤติเป็นธรรม, การประพฤติถูกธรรม. **ธรรมจักร** น. ชื่อปฐมเทศนาที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงเป็นครั้งแรกแก่พระเบญจวัคคีย์ ; แคนธรรม. **ธรรมจักษุ** น. ดวงตาคือปัญญาที่รู้เห็นธรรม. **ธรรมจาคะ** น. การละธรรม, การละเบิดศาสนา, การทิ้งศาสนา. **ธรรมจารี** น. ผู้ประพฤติธรรม. (ป.). **ธรรมจินดา** น. การพิจารณาธรรม. **ธรรมชาติ** น. ของที่เกิดเองตามวิสัยของโลก เช่น คน สัตว์ ต้นไม้. **ธรรมฐิติ** น. การตั้งอยู่แห่งสิ่งที่เป็นเอง. (ป.). **ธรรมดา** น. อาการหรือความเป็นไปแห่งธรรมชาติ เช่น การกินอาหาร การพักผ่อน การป้องกันอันตราย และการสืบพันธุ์ ; สามัญ, ปรกติ. **ธรรมทรรศนะ** น. ความเห็นชัดเจนในธรรม. **ธรรมธาดา** น. ผู้ทรงธรรม เช่น สมเด็จพระบรมธรรมธาดามหาสัตว์. (ม. ร่ายยาว วนปเวสน์). **ธรรมธาตุ** น. ธรรมารมณ์. **ธรรมนาถ** น. ผู้รักษากฎหมาย. (ส.). **ธรรมนิตย์** น. ผู้เที่ยงธรรม. **ธรรมนิยม** น. ความประพฤติที่มีธรรมเป็นที่ตั้ง. **ธรรมนิยาม** น. ความแน่นอนแห่งธรรมดา คือพระไตรลักษณ์. **ธรรมนิเวศ** น. การเข้าประพฤติธรรม, การเข้าศาสนา. **ธรรมนูญ** น. ชื่อกฎหมายว่าด้วยระเบียบการ. **ธรรมบท** น. ข้อแห่งธรรม, ชื่อคาถาบาลีหมวดหนึ่งในขุทกนิกาย. **ธรรมบาล** น. ผู้รักษาธรรม, ผู้ป้องกันพระศาสนา **ธรรมบิฐ** น. ธรรมาสน์. (ป. ธมฺม+ปีฐ). **ธรรมประดิรูป** น. ธรรมเทียม, ไม่ใช่ธรรมแท้. **ธรรมยุต** น. ชื่อพระสงฆ์นิกายหนึ่ง, ธรรมยุติกนิกายก็เรียก. **ธรรมยุทธ์** น. การรบกันในทางธรรม คือรบกันในทางแข่งขันสร้างสิ่งหนึ่งสิ่งใด ถ้าใครสร้างได้แล้วก่อนก็ชนะ. (ส.). **ธรรมรัตน์** น. แก้วคือธรรม. **ธรรมราชา** น. พระราชาแห่งธรรม คือพระพุทธเจ้า, พญาโดยธรรม, พญายม. **ธรรมวัตร** น. ลักษณะเทศน์ทำนองธรรมดาอย่างหนึ่งที่แสดงอยู่ทั่วไป ไม่ใช่ทำนองแบบเทศน์มหาชาด. **ธรรมศรีระ** น. ร่างหรือที่บรรจุธรรม, เจดีย์สักดิ์สิทธิ์. **ธรรมศาสตร์** น. คัมภีร์หลักกฎหมาย.

ธรรมสถิติ น. ความตั้งอยู่โดยธรรมดา, ความตั้งอยู่แห่งกฎ, ความตั้งอยู่แห่งยุติธรรม. (ส.). **ธรรมสภา** น. ที่ประชุมฟังธรรม. **ธรรมสังคีติ** น. การสังคายนาธรรม, การร้อยกรองธรรม **ธรรมสังเวช** น. ความสังเวชโดยธรรม เมื่อเห็นความแตกดับของสังขาร (เป็นอารมณ์ของพระอรหันต์). **ธรรมสากัจฉา** น. การสนทนาในทางธรรม. (ป.). **ธรรมสามิสร** น. ผู้เป็นใหญ่ด้วยความเป็นเจ้าของธรรม, พระพุทธเจ้า. **ธรรมสามี** น. ผู้เป็นเจ้าของธรรม, พระพุทธเจ้า. **ธรรมสาร** น. สาระแห่งธรรม, แก่นธรรม.

ธรรมันเตวาสิก น. อันเตวาสิก (ศิษย์) ผู้เรียนธรรมวินัย.

ธรรมา คือ คำว่า ธรรม สมาสกับคำหลังซึ่งขึ้นต้นด้วยสระ อ หรือ อา. **ธรรมาทิตย์** น. อาทิตย์แห่งธรรม คือ พระพุทธเจ้า. (ส.). **ธรรมาธรรม** น. ธรรมและอธรรม, ความถูกและความผิด, ยุติธรรมและอยุติธรรม. (ส.). **ธรรมาธิปไตย** น. การถือธรรมเป็นใหญ่. **ธรรมาธิษฐาน** ว. มีธรรมเป็นที่ตั้ง คือ เทศนายกธรรมขึ้นแสดง เช่นว่าธรรมอันบุคคลประพฤติดีแล้ว ย่อมนำความสุขมาอยู่กับบุคลาธิษฐาน มีบุคคลเป็นที่ตั้ง คือ เทศนายกบุคคลขึ้นแสดง เช่นว่า บุคคลผู้ประพฤติธรรมย่อมอยู่เป็นสุข. (ส.). **ธรรมานุธรรมปฏิบัติ** น. การประพฤติธรรมสมควรแก่ธรรม, การประพฤติความดีสมควรแก่ฐานะ. **ธรรมานุสาร** น. การถูกตามธรรม, ทางหรือวิธีแห่งความยุติธรรม, ความระลึกตามธรรม. (ส.). **ธรรมาภิมุข** ว. หันหน้าเฉพาะธรรม, มุ่งแต่ยุติธรรม. (ส.). **ธรรมาภิสมัย** น. การตรัสรู้ธรรม, การสำเร็จมรรคผล. **ธรรมายตนะ** น. แดนคือธรรมารมณ์, แดนแห่งมนัสคือใจ ได้แก่อารมณ์ที่ใจคิดหรือเรื่องที่ใจคิด. **ธรรมาสน์** น. ที่สำหรับนั่งแสดงธรรม. (ส.).

ธรรมิก ว. ประกอบในธรรม, ประพฤติเป็นธรรม, ทรงธรรม. (ป.).

ธรา [ทะรา] (แบบ) น. แผ่นดิน. (ป.; ส.). **ธราดล** น. พื้นแผ่นดิน. (ป.). **ธราธร, ธราธาร** น. ผู้ทรงโลกไว้ คือพระวิษณุ หรือพระศิวะ. (ส.). **ธรา-**

ธิปดี, ธราธิป น. เจ้าแผ่นดิน. (ส.).

ธริษตรี, ธเรษตรี (แบบ; กลอน) น. โลก, แผ่นดิน, เช่น อันเดียรดามธริษตรี. (สมุทรโฆษ). (ส. ธริตฺรี). **ธเรษตรีศวร** (แบบ; กลอน) น. ผู้เป็นใหญ่ในโลก เช่น สายัณห์หวั่นสวาทไท้ ธเรศตรี ศวรแฮ. (ตะเลงพ่าย ๑๒๑).

ธเรศ น. ผู้เป็นใหญ่ในแผ่นดิน, พระเจ้าแผ่นดิน. (ส.).

ธวัช น. ธง. (ส.).

ธังก [ทังกะ] (แบบ) น. กา, เหยี่ยว. (ป.).

ธัช (แบบ) น. ธง. (ป.).

ธัญ ๑ (แบบ) ว. รุ่งเรือง, มั่งมี, มีโชค, ดี, เลิศ, เช่น ธัญลักษณ์ ว่ามีลักษณะดี. (ป. ธญฺญ ; ส. ธนฺย).

ธัญ ๒ น. ข้าวเปลือก. (ป. ธญฺญ ; ส. ธานฺย). **ธัญโกศ** น. ฉางข้าว, ยุ้งข้าว. (ส. —โกศ). **ธัญเขต** น. นา. (ส. ธานฺยเกษตฺร). **ธัญชาติ** น. เป็นคำรวมเรียกข้าวต่าง ๆ เช่น ข้าวเปลือก ข้าวสาลี. ในคัมภีร์อภิธานัปปทีปิกาว่ามี ๗ อย่าง คือ ๑. ข้าวไม่มีแกลบ. ๒. ข้าวเปลือก. ๓. หญ้ากับแก้. ๔. ข้าวละมาน. ๕. ลุกเดือย. ๖. ข้าวแดง. ๗. ข้าวฟ่าง. **ธัญดัข** น. เปลือกข้าว, แกลบ. (ส.—ตุษ). **ธัญเบญจก** น. ธัญชาติทั้งห้า. (ศาลิ ข้าวสาลี, วรีห ข้าวเปลือก, ศุก ลุกเดือย, ศิมฺพี ถั่ว, กษุทฺร ข้าวกษุทร). (ส. —ปญฺจก). **ธัญพืช** น. พืชข้าวกล้า. (ส. —วีช). **ธัญมาส** (โบ) น. มาตราตวงเท่ากับ ๗ อูกา. (ป.).

ธัญญาหาร น. อาหารคือข้าว (ป.).

ธันยา [ทันฺยา] (แบบ) น. นางพี่เลี้ยง. (ส.).

ธันยาวาท [ทันฺยาวาด] น. การทำพิธีบูชาขอบคุณเทพผู้ให้ความสมบูรณ์พูนผล. (ส.).

ธันวาคม น. ชื่อเดือนที่สิบสองตามสุริยคติซึ่งเริ่มด้วยเดือนมกราคม. (เลิก) น. ชื่อเดือนที่ ๙ ตามสุริยคติ. (ส. ธนุ + อาคม: เดือนที่อาทิตย์มาสู่ราษีธนุ).

ธัมมะ [ทำมะ] (แบบ) น. ธรรม. (ป.).

ธาดา น. ผู้สร้าง, ผู้ทรงไว้, พระพรหมผู้สร้างตามหลักศาสนาพราหมณ์. (ป.).

ธาตรี [ทา—ตฺรี] (แบบ) น. แผ่นดิน.

โลก, ในบทกลอน ใช้ว่า ธาษตรี ก็มี. (ส.).

ธาตวากร [ทาตุวากอน] (แบบ) น. บ่อแร่. (ส.).

ธาตุ [ทาด] น. สิ่งที่เป็นต้นเดิม, สิ่งที่เป็นมูลเดิม, สิ่งที่เป็นส่วนสำคัญที่ให้ร่างกายเป็นปรกติอยู่ได้คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ, กระดูกของคนตายที่เผาแล้ว ตามแบบใช้เฉพาะกระดูกของพระพุทธเจ้า หรือ พระอรหันต์ เช่นที่เรียกว่า พระบรมธาตุ หรือ พระสรีรธาตุ, บางทีใช้เรียกผมของพระพุทธเจ้าก็มีว่าพระเกศธาตุ; ชื่อคัมภีร์ในพระพุทธศาสนาซึ่งว่าด้วยธาตุ เช่น ธาตุกถา, ธาตุปาฐ. (ป.). (ถิ่น—อีสาน) น. เจดีย์ที่บรรจุกระดูกคนที่เผาแล้ว. **ธาตุโขภ** น. ความกำเริบของธาตุ ได้แก่ธาตุทั้งสี่ในร่างกายไม่ปรกติมีอาหารเสียเป็นต้น. (ป.). **ธาตุเจดีย์** น. เจดีย์บรรจุพระธาตุ. **ธาตุสถูป** น. ธาตุเจดีย์.

ธาตุมมิสสา น. ชื่อฉันท์วรรณพฤติ กำหนดด้วยสามคณะคือ ม ภ ต คณะ กับลงท้ายเป็นครุอีกสองพยางค์ (ตามแบบว่า ธาตุมมิสสา ยติ สา มุภา ตคา โค) ตัวอย่างว่า จักสำแดงมิตร สุจริตจิตนามขนาน บัญญัติคือสมาน สุขทุขเสมอประดุจกัน. (ชุมนุมตำรากลอน).

ธานิน (กลอน) น. เมือง. **ธานินทร์** (กลอน) น. เมือง, เมืองใหญ่.

ธานี น. เมือง. (ป.).

ธาร ๑ น. การทรงไว้, การรับไว้, การหนุน; มักใช้เป็นบทหลังสมาส เช่น จุฑาธาร. (ป.; ส.). **ธารพระกร** (ราชา) น. ไม้เท้า. **ธารยักษ์** น. ชื่อโรคลมอย่างหนึ่ง.

ธาร ๒ (ตัดมาจาก ธารา) น. น้ำ, ลำธาร, ห้วย, หยาดน้ำ, ท่อน้ำ.

ธารกำนัล, ธารคำนัล [ทาระกำนัน, —คำนัน] น. ที่ประชุม, เขียนเป็น ทารกำนัน ก็มี.

ธารณ ๑ [ทาระนะ] (แบบ) น. การทรงไว้. (ป.).

ธารณ ๒ [ทาระนะ] (ตัดมาจากคำ สาธารณ) ว. ทั่วไป, ไม่เลือกหน้า, เช่น การใส่บาตรที่ไม่เฉพาะเจาะจง เรียกว่า ธารณ.

ธารณา [ทาระนา] (แบบ) น. การทรง

ไว้. (ส.). **ธารณามัย** (แบบ) ว. ซึ่งสำเร็จด้วยความทรงจำ. (ส.).

ธารา ๑ น. สายน้ำ, ลำธาร, ห้วย, หยาดน้ำ, ท่อน้ำ. (ป.; ส.). **ธาราเคหะ** น. ห้องอาบน้ำที่มีฝักบัว. (ส. ธาราคฤห). **ธารายนตร์** น. น้ำพุ. (ส.).

ธารา ๒ (แบบ) น. ขาย, ขอบ, คม (มีด). (ส.).

ธาราธิคุณ น. ส่วนน้ำฝนซึ่งมากที่สุด.

ธาษตรี [ทาดตรี] (กลอน) น. แผ่นดิน, โลก. (ส. ธาตฺรี).

ธำมรงค์ [ทำมะรง] (ราชา) น. แหวน. (เทียบ ข. ทำรง)

ธำรง ก. ทรงไว้, ชูไว้.

ธิดา น. ลูกหญิง. (ป. ธีตุ; ส. ทุหิตฺฤ หญิงผู้รีดนมโค).

ธิติ (แบบ) น. ความทรงไว้, ความมั่นคง, ปัญญา. (ป.).

ธีร [ทีระ] น. นักปราชญ์. ว. ฉลาด, ไหวพริบ, มีปัญญา, ชำนาญ. (ป.). ว. มั่น, คง แข็งแรง. (ส.). **ธีรภาพ** น. ความมั่นคง, ความแน่นหนา. (ส.).

ธุช น. ธง. (แผลงจาก ธช).

ธุดงค์ น. องคคุณเครื่องกำจัดกิเลส, ชื่อวัตรปฏิบัติของภิกษุ ๑๓ อย่าง เช่น การถือบริโภคอาหารหนเดียว การอยู่ในป่า และการอยู่โคนไม้. (ป. ธุตงฺค). **ธุดงควัตร** น. กิจอันภิกษุควรทำ คือ ธุดงค์. **ธุดงคสมาทาน** น. การถือธุดงค์.

ธุต, ธุตตะ (แบบ) น. นักเลง. (ป. ธุตฺต).

ธุม (แบบ) น. ควัน. (ป.). **ธุมเกตุ** น. ไฟ, ดาวหาง, ดาวตก, สิ่งที่เป็นหมอกเป็นควันเกิดขึ้นในอากาศผิดธรรมดา มีรูปคล้ายธง เป็นต้น. **ธุมชาล** น. ควันพลุ่งขึ้น. (ป.). **ธุมเพลิง** น. แสงสว่างที่เกิดขึ้นในอากาศผิดธรรมดา.

ธุมา (กลอน) น. ควัน.

ธุระ น. กิจ, การงาน, กิจในพระศาสนา มี ๒ อย่างคือ การเล่าเรียน เรียกว่า คันถธุระ การปฏิบัติทางใจ เรียกว่า วิปัสสนาธุระ. (ป.; ส.). **ธุรการ** น. การงานฝ่ายปกครองอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นคู่กับฝ่ายตุลาการหรือวิชาการ. **ธุรกิจ** น. กิจการงาน.

ธุรำ น. สังวาลพราหมณ์, ธุหร่า ก็ว่า.

ธุลี น. ละออง, ฝุ่น. (ป.).

ธุว [ทุวะ] (แบบ) ว. มั่น, เที่ยง. (ป.). **ธุวดารา** น. ดาวเหนือ. **ธุวภาค** น. เส้นแวงอันไม่เปลี่ยนที่แห่งดาวซึ่งประจำที่อยู่. **ธุวมณฑล** น. แถบขั้วโลก. **ธุวยัษฏิ** น. เพลา (หรือเส้น) แห่งขั้วโลกทั้งสอง. (ส. ธฺรุวยษฺฏิ).

ธูป [ทูบ] น. ของหอมชนิดหนึ่งทำด้วยไม้พอกกับไม้ยาวเป็นเครื่องจุดบูชาคู่กับเทียน; ลักษณะนามว่า ดอก. (ป.). **ธูปบาตร** น. ภาชนะสำหรับเผาเครื่องหอมบูชา. (ส.).

เธนุ (แบบ) น. แม่โคนม. (ป.).

เธียร น. นักปราชญ์, ฉลาด, มั่นคง. (ป. ธีร).

เธอ ส. บุรุษที่สองใช้กับผู้เสมอกัน คู่กับคำว่า ฉัน เป็นคำสุภาพ, หรือใช้กับผู้อาวุโสต่ำกว่าโดยสุภาพ, บุรุษที่สามแทนคำว่า ท่าน.

โธ่ อ. เสียงเปล่งออกมาด้วยความอนาถใจ. (ตัดมาจาก พุทโธ่).

โธวน [โทวะนะ] (แบบ) การชำระล้าง, การซักฟอก. (ป.).

น

น ๑ พยัญชนะตัวที่ยี่สิบห้า เป็นพวกอักษรต่ำ ใช้เป็นตัวสะกดในแม่กน.

น ๒ น. ชื่อคณะฉันท์ มีลหุล้วน เรียกว่า นคณะ, ย่อจากคำว่า นภ (ฟ้า).

นก น. เป็นชื่อรวมของสัตว์จำพวกสองเท้ามีปีก ตกฟอง นอกจากเป็ดไก่และห่าน; เครื่องสับแก๊ปให้ลั่น; ชื่อมันอย่างหนึ่งหัวเล็ก ๆ ขึ้นตามป่า เรียกว่า มันนก. **นกกระจอก** น. ปลาน้ำเค็มชนิดหนึ่งตัวเล็ก ๆ มีปีกบินขึ้นเหนือน้ำไปไกล ๆ (Cypsilurus atristigma); ดอกไม้ไฟชนิดหนึ่งจุดแล้วพุ่งไปได้ไกล. **นกกระจอกทอง** น. เพลงทำนองหนึ่ง. (บทดอกสร้อย). **นกกางปีก** น. กลอักษรชนิดหนึ่ง ตัวอย่างว่า แสนรักร้อน (ร้อนรัก) หนักอกเอ๋ย ฉันใดจะได้ชมชิด (ชิดชม) เชยไม่ลืมเลย (เลยลืม) ปลื้มอาลัย. **นกเขา** น. เหยี่ยวชนิดหนึ่ง เรียกว่าเหยี่ยวนกเขา. **นกคุ่ม** น. ชื่อปืนชนิดหนึ่ง. (ตะเลงพ่าย๑๘). **นกจาก** น. เพลงทำนองหนึ่ง.

(เงาะป่า ; ดึกดำบรรพ์). **นกนางแอ่น** น. โรคติดต่ออันตรายอย่างหนึ่ง อยู่ในจำพวกไข้กาฬ. **นกหก** น. นกต่าง ๆ, นกชนิดพวกนกแก้ว เวลาเกาะห้อยหัวลง.

นกุล [นะกุน] (แบบ) น. พังพอน. (ป.).

นข [นะขะ] (แบบ) น. เล็บ, เล็บมือ, เล็บเท้า. (ป.). **นขทารณ์** น. เหยี่ยว. (ส.). **นขลิขิต** น. เครื่องหมายของเล็บรูปดังนี้ ( ). **นขเลขา** น. การขีดด้วยเล็บ ; การทาเล็บ. (ส.).

นขา [นะ—] (กลอน) น. เล็บ.

นค [นะคะ] (แบบ) น. ภูเขา. (ป. ; ส.).

นคร [นะคอน] น. เมืองใหญ่, กรุง. (ป.). **นครบาล** (เลิก) น. ผู้มีหน้าที่ในการปกครอง, ชื่อทบวงการเมืองชั้นกระทรวงในสมัยหนึ่ง มีหน้าที่ปกครองเขตพระนครและจังหวัดใกล้เคียง, ผู้ว่าราชการจังหวัดที่ขึ้นกระทรวงนครบาล, ชื่อระเบียบการปกครองส่วนภูมิภาค ในจังหวัดชั้นสำคัญยิ่ง, จารีตนครบาล ดู จารีต. **นครบาลจังหวัด** (เลิก) น. ผู้ว่าราชการจังหวัดอันเป็นเขตแห่งนคร. **นครวาสี** น. ชาวนคร. (ป.). **นครโสภิณี** (แบบ) น. หญิงคนชั่ว, หญิงงามเมือง. (ป.). **นครโสเภณี** น. หญิงคนชั่ว, หญิงงามเมือง.

นคราทร [นะคะ—] (เลิก) น. ชื่อกรมมีหน้าที่ทำความสะอาดให้แก่พระนคร.

นครินทร์ [นะคะ—] น. จอมนคร, เจ้าเมือง, เมืองใหญ่. (ส. นคร + อินฺทฺร).

นคเรศ [นะคะ—] (กลอน) น. เมือง.

นคินทร์ (กลอน) น. เขาใหญ่ เช่น นคินทรราชวงกต. (ม. ร่ายยาว ชูชก).

นเคนทร์, นเคศวร น. เจ้าเขา, เขาหิมพานต์, เขาไกลาศ. (ส.).

นโคทร น. เวิ้งเขา, หุบเขา. (ส.).

นง น. นาง, ใช้นำหน้าคำอื่น. **นงคราญ** น. นางงาม, นางสาว. **นงนุช** น. นางน้อง. **นงพงา** น. นางงาม. **นงพาล** น. นางรุ่นสาว, นางสาวเด็ก. **นงพุช, นงโพช** น. นางงามเมื่อแรกรุ่น. **นงเยาว์** น. นางสาว. **นงราม** น. นางงาม. **นงลักษณ์** น. นางผู้มีลักษณะดี, นางผู้มีขวัญดี.

นงคุฐ (แบบ) น. หาง. (ป. นงฺคุฏฺฐ).

นท [นด] (แบบ) น. ผู้บันลือ, ผู้ร้อง, ผู้ลั่น ; แม่น้ำ, ลำน้ำ, เช่น ชมพูนท. (ป. ;

ส.).

นที [นะ—] (แบบ) น. แม่น้ำ. (ป.).

นทีรัย น. กระแสน้ำ. (ส.).

นนตรา [นนตฺรา] น. ต้นกระถิน. (ช.).

นนท์, นันทน์ (แบบ) น. ความสนุก, ความยินดี, ความรื่นเริง. (ป.).

นนทรี [—ซี] น. ต้นไม้ชนิดหนึ่งใบเล็ก ๆ ทำนองใบต้นกระถิน ดอกเหลือง; ชื่อปลาน้ำเค็มชนิดหนึ่ง.

นนทลี [นนทะลี] น. แม่ เช่น ชนกและนนทลี. (สมุทรโฆษ).

นนทิ [นนทิ] น. ผู้มีความยินดี, มักใช้ประกอบหน้าศัพท์อื่น เช่น นนทิกร, นนทิการ; วัว. (ส.).

นบ (กลอน) ก. ไหว้, นอบน้อม.

นปุงสก [นะปุงสก] (ไว) น. ชื่อเพศที่ไม่ใช่ชายและไม่ใช่หญิง, กระเทย, เรียกว่า นปุงสกลิงค์ หรือ นปุงสกลิงค์. (ป.).

นพ ๑ [นบ หรือ นะพะ] ว. ใหม่, ใช้ประกอบหน้าศัพท์อื่น. (ป.; ส. นว).

นพ ๒ [นบ หรือ นะพะ] ว. เก้า, ใช้ประกอบหน้าศัพท์อื่น. (ป. นว). **นพเก้า** น. ชื่อแหวนหัวยอดสูงผูกพลอยเก้าประการ; ชื่อแกงเผ็ดใช้ยอดผักหรือดอกไม้เก้าอย่างหรือผักต่าง ๆ. **นพคุณ** น. ทองเนื้อเก้าเป็นทองแท้ เป็นทองบริสุทธิ์ โบราณกำหนดราคาตามคุณภาพของเนื้อ หนัก ๑ บาทราคา ๘ บาท เรียกว่า ทองเนื้อเก้า หรือ ทองนพคุณ. **นพเคราะห์** น. ดาวพระเคราะห์ทั้งเก้า ได้แก่ อาทิตย์, จันทร์, อังคาร, พุธ, เสาร์, พฤหัสบดี, ราหู, ศุกร์, เกตุ. **นพปฎล** ว. มีเพดานเก้าชั้น หมายถึงเศวตฉัตร. (ป. นว + ปฎล). **นพพล, นพพวง, นพพัน** น. วิธีฝึกหัดเลขโบราณอย่างหนึ่ง. **นพรัตน์** น. แก้วเก้าอย่าง คือ เพชร, ทับทิม, มรกต, บุษย์ราคำ, โกเมน, นิล, มุกดา, เพทาย, ไพฑูรย์. (ส.). **นพศก** น. เลขเก้าที่เป็นตัวท้ายแห่งจุลศักราช.

นพนิต [นบพะนิต] น. เนยข้นชนิดหนึ่ง. (ป. นวนีต).

นภ [นะพะ หรือ นบ] น. ฟ้า, หาว, อากาศ. (ป.). **นภจร** น. ผู้ไปในฟ้า. (ส. นภฺจร). **นภดล** น. พื้นฟ้า. (ส. นภสฺตล). **นภมณฑล** น. ท้องฟ้า. (ส. นโภมณฑล). **นภวิถี** น. ทางฟ้า คือ วิถีโคจรแห่งพระวัน. (ส. นโภวิถี). **นภศูล**

น. เก้ายอด คือมียอดกลางหนึ่ง มียอดล้อมออกมาสองชั้นๆ ละสี่ยอด. **นภสินธุ์** น. แม่น้ำคงคา, แม่น้ำในฟ้า คือทางช้างเผือกในตำราดาว. (ส. นภะสินฺธุ).

นภา (กลอน) น. ฟ้า. **นภาลัย** น. ฟากฟ้า, กลางหาว. (ป.).

นม น. ส่วนร่างกายที่ตั้งอยู่สองเต้าที่หน้าอก มีน้ำเป็นอาหารสำหรับลูกอ่อน, แต่ของผู้ชายมีขนาดเล็กและไม่มีน้ำนม, ส่วนของสัตว์ที่มีลักษณะทำนองเดียวกันก็เรียกว่านม ; แม่-นม, ราชาศัพท์ว่า พระนม ; น้ำนม เช่น นมเนย ; ชื่อสิ่งที่เป็นเต้าเป็นปุ่มคล้ายนม เช่น นมทองหลาง นมหนูปิ่น นมจะเข้. **นมกระแชง** น. ต้นไม้เถาชนิดหนึ่ง ใช้ทำยาได้. **นมควาย** น. ไม้เถาชนิดหนึ่ง. (Uvaria rufa). **นมชะนี** น. ไม้เถาชนิดหนึ่ง. (Artabotrys burmanicus). **นมช้าง** น. ไม้เถาชนิดหนึ่ง. (Uvaria macrophylla). **นมตำเลีย** น. ไม้เถาจำพวกกล้วยไม้ใบใหญ่มีดอก. **นมนาง** น. รูปเครื่องหมายวิสรรชนีย์ดังนี้ ะ **นมผา** น. ปุ่มหินปูนที่เกิดด้วยน้ำหยดซึมลงมาจับตามเพดานถ้ำหรือใต้เพิงเขา มีรูปคล้ายนมสีขาว ร่วนคล้ายดินสอพอง. **นมพิจิตร** น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง ต้นเป็นเถา ผลมีรสขม. **นมตาสะแก** น. นมที่หัวขึ้นออกมาเหมือนตาไม้สะแก. **นมพวง** น. ชื่อนมที่มีฐานใหญ่ตั้งชิดกันทั้งคู่ไม่ยานไม่งอน. **นมไม้** น. ชื่อไม้ทำเป็นรูปนมสำหรับหนุนหลังแก้เมื่อย. **นมแมว** น. ต้นไม้ชนิดหนึ่งมีดอกและลูกคล้ายลำดวน แต่หอมผิดกัน. **นมวัว** น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง มีผลสุกสีเหลือง รสเปรี้ยว. **นมสวรรค์** น. ต้นไม้ชนิดหนึ่งดอกเป็นช่อมีเกสรขาวใช้ทำยาได้, พนมสวรรค์ ก็ว่า. **นมสาว** น. ชื่อขนมเทียนที่ห่อใบตองสด. **นมหนู** น. ส่วนของปืนที่สวมแก๊ป เพื่อให้ประกายเข้าไปเผาดินปืนข้างใน, ส่วนของเครื่องใช้เป็นปุ่มมีรูเพื่อให้ฉีดน้ำมันออกมา เช่น นมหนูตะเกียง.

นมนาน ว. เนิ่นช้า, เก่าก่อน, นานนม ก็ว่า.

นมะ น. การนอบน้อม, การเคารพ, การไหว้. (ป.). **นมักการ** (แบบ), **นมัสการ** น. การไหว้. (ป. นมกฺการ ; ส. นมสฺการ).

นยนะ, นยนา น. ดวงตา. (ป.).

นยะ น. คำความที่ส่อให้เข้าใจเอาเอง. (ป.).

นยักษ์ [นฺยักษ์] (แบบ) ว. ต่ำต้อย, เลว. (ส.).

นโยบาย น. วิธีดำเนินการ. (ป. นย + อุปาย).

นร [นอน เช่น นิกรนร, กินนร, โดยมากใช้เป็นคำหน้าสมาส อ่านว่า นะระ หรือ นอระ] น. คน, ชาย. (เพศหญิงใช้ว่า นรี หรือ นารี). (ป. ; ส.). **นรเทพ, นรนาถ, นรนายก, นรปดี, นรบาล, นรราช** น. พระราชา. (ส.). **นรพยัคฆ์** น. สมิงมิ่งชาย คือ คนเก่งกาจราวกับเสือ. (ป.). **นรเศรษฐ์** น. คนประเสริฐ, พระราชา. (ส.). **นรสิงห์, นรสีห์** น. คนปานสิงห์, นักรบผู้มหาโยธิน. (ส.).

นรก [นะ—] น. โลกเป็นที่ลงโทษผู้ทำบาปเมื่อตายไปแล้ว. (ป. ; ส.).

นรกานต์ [นะระ—] น. นรก. (ป. นรก + อนฺต).

นรการ [นอระกาน หรือ นะระกาน] น. ช้างสีดอ, ช้างตัวผู้ มีงาสั้น.

นรา (กลอน) น. คน.

นราธิป (แบบ) น. พระราชา. (ป. นร + อธิป).

นรินทร์, นริศ, นริศร, นริศวร (แบบ) น. พระราชา. (ส. นร + อินฺทฺร, นร + อิศ, นร + อิศฺวร).

นรี [นะรี] (แบบ) น. นาง. (ส.).

นเรนทรสูร, นเรศ, นเรศวร, นเรศูร (แบบ) น. พระราชา. (ส. นร + อินฺทฺร + สูร, นร + อิศ, นร + อิศฺวร).

นเรศวร์ชนช้าง น. ชื่อเพลงทำนองหนึ่ง.

นโรดม (แบบ) น. พระราชา. (ส. นโรตฺตม).

นฤ ๑ [นฺรึ] น. คน. ใช้นำหน้าศัพท์อื่น. (ส.). **นฤดม** ว. เลิศชาย หรือแข็งแรงที่สุด. (ส.). **นฤเทพ, นฤปดี** น. พระราชา. (ส.). **นฤปัตนี** น. พระราชินี (ส.). **นฤบาล** น. พระราชา. (ส.). **นฤเบศ** น. พระราชา. **นฤป** น. ผู้ปกครอง, พระราชา. **นฤปนีติ** น. พระราโชบาย. (ส.). **นฤปเวศม์** น. ราชสำนัก, ศาล. (ส.).

นฤ ๒ [นฺรึ] ว. ไม่มี, ออก, มักใช้นำหน้าศัพท์อื่น เช่น นฤมล ว่าไม่มีมลทิน

นฤโฆษ ว่าดังออก. (คำนี้เขียนแผลงมาจาก นิ ในบาลี ซึ่งสันสกฤต เป็น นิสฺ). **นฤคหิต** [นฺริคะหิต] (โบ) น. ชื่อเครื่องหมายรูปดังนี้ ๐, อ่านเหมือนตัว ม สะกด เช่น ชุนฺ อ่านว่า ชุมนุม สํ อ่านว่า สม, หยาดน้ำค้าง ก็เรียก. **นฤโฆษ** (แบบ) ก. ดังออก, กึกก้อง. (ส.). **นฤนาท** [นฺรินาด] (แบบ) น. ความกึกก้อง, การบันลือ. **นฤมล** น. [นฺริมน] ว. ไม่มีมลทิน. น. นาง.

นฤตย์ [นฺริด] น. การระบำ, ฟ้อนรำ, เต้นรำ. (ส.). **นฤตยศาลา** น. ห้องเต้นรำ. (ส.). **นฤตยศาสตร์** น. วิทยาหรือศิลปแห่งการระบำ. (ส.). **นฤตยสถาน** น. ที่สำหรับระบำ. (ส.).

นฤพาน [นฺริ-] น. ความดับกิเลสและกองทุกข์. (ส. นิรฺวาณ).

นฤมาณ [นฺริ-] (แบบ) น. การสร้าง, การแปลง, การทำ, การวัดส่วน. (ส. นิรฺมาณ).

นฤมิต [นฺริ-] ก. สร้าง, แปลง, ทำ.

นลาฏ [นะลาด] (ราชา) น. หน้าผาก. (ป. ; ส. ลลาฏ).

นลิน [นะลิน] (แบบ) น. ดอกบัว. (ป. ; ส.).

นลินี [นะ-] (แบบ) น. หมู่บัว, สระบัว. (ป. ; ส.).

นว ๑ (นะวะ) ว. ใหม่, ใช้เป็นคำหน้าสมาส. (ป.). **นวกรรม, นวการ, นวกิจ** น. การก่อสร้าง. **นวกรรมิก** น. ผู้ดูแลการก่อสร้าง. (ป.). **นวชาต** ว. ใหม่. (ส.). **นวนิต** น. นพนิต, เนยข้นชนิดหนึ่ง. (ชาวอินเดียเรียกว่า Ghee). (ส.). **นวพธู** น. ลูกสะใภ้. (ส.).

นว ๒ [นะวะ] ว. เก้า, จำนวนเก้า, ใช้เป็นคำหน้าสมาส. (ป.). **นวครหะ, นวเคราะห์** น. นพเคราะห์, ดาวพระเคราะห์ทั้งเก้า ได้แก่ อาทิตย์, จันทร์, อังคาร, พุธ, เสาร์, พฤหัสบดี, ราหู, ศุกร์, เกตุ. (ส.). **นวคุณ** น. นพคุณ, ทองเนื้อเก้า เป็นทองแท้ เป็นทองบริสุทธิ์ โบราณกำหนดราคาตามคุณภาพของเนื้อ หนัก ๑ บาท ราคา ๙ บาท เรียกว่าทองเนื้อเก้า หรือทองนพคุณ. (ดู ทอง ๑ อีก). (ป.). **นวทวาร** น. ช่องทั้งเก้า (แห่งร่างกาย คือ ตา ๒ หู ๒ จมูก ๒ ปาก ๑ ทวารเบา ๑ ทวารหนัก ๑); ร่างกาย. (ส.). **นวปฏล** ว. นพปฏล, มีเพดาน ๙ หมายความถึงเศวต-

ฉัตร. (ป.). **นวมุข** น. นวทวาร. (ส.). **นวรัตน** น. นพรัตน์, แก้วเก้าอย่าง คือ เพชร, ทับทิม, มรกต, บุษยราคำ, ไถเมน, นิล, ทุกตา, เพทาย, ไพฑูรย์. เนาวรัตน์ ก็ว่า. (ส.). **นวโลหะ** น. โลหะเก้าชนิด คือ เหล็ก • ปรอท • ทองแดง • เงิน • และทองคำ • เพียงนี้เรียกว่า เบญจโลหะ, ถ้าเติมอีกสองชนิดคือ ข้าว • (เป็นคำตัดมาจาก "เจ้าน้ำเงิน" ว่าเป็นแร่ชนิดหนึ่ง สีเขียวเป็นสีน้ำเงิน) และสังกะสี • เรียกว่า สัตโลหะ, ถ้าเติมอีกสองชนิด คือ ชิน • และ บริสุทธิ์ • (คือทองแดงบริสุทธิ์) เรียกว่า นวโลหะ. (ตำราสร้างพระพุทธรูป). **นววิธ** ว. เก้าประการ, เก้าอย่าง. (ป.). **นวอรหาทิคุณ, นวารหาธิคุณ** น. คุณพระพุทธเจ้าเก้าประการ มีบท อรหํ เป็นต้น. (พูดเลือนมาเป็น นวหรคุณ).

นวก ๑ [นะวะกะ เมื่ออยู่โดดเดี่ยวหรือท้ายคำอ่าน นะวก เช่น สังฆนวก, เมื่ออยู่หน้าคำอื่น อ่าน นะวะกะ เช่น นวกภูมิ] น. ผู้ใหม่, ผู้อ่อน. (ป.). **นวกภูมิ** น. ขั้นหรือชั้นแห่งผู้ใหม่. (ป.).

นวก ๒ [นะวะกะ] น. หมวดเก้า หมายความว่า วัตถุอันมีจำนวนเก้าทุกอย่าง เช่น รัตนะเก้า คำสอนของพระศาสดาเก้า พุทธคุณเก้า เอามารวมไว้ในหมวดนั้น เรียกว่า นวก เช่น นวกนิบาต. (ป.).

นวโกวาท [นะวะโกวาด] น. โอวาทเพื่อผู้บวชใหม่. (ป.)

นวด ก. บีบเส้นเอ็นเพื่อให้หายเมื่อย, ขยำให้เข้ากัน เช่น นวดแป้ง, ย่ำรวงข้าวให้เมล็ดร่วง เรียกว่า นวดข้าว. **นวดฟั้น** ก. บีบคั้นให้หายเมื่อย.

นวม ๑ [นวม] น. สิ่งที่เย็บบรรจุของอ่อนๆ ไว้ข้างใน เพื่อให้นุ่มให้อุ่นหรือรักษาความร้อนไว้.

นวม ๒ [นะวะมะ] (แบบ) ว. ที่เก้า เช่น นวมสุริยน วันที่เก้า. (ป.).

นวม ว. อ่อนนุ่ม.

นวมี [นะวะมี] (แบบ) ว. ที่เก้า เช่น นวมีติถี วันเก้าค่ำ. (ป.).

นวย ก. เยื้องกราย, กรีดกราย, น้อม เช่น คิดคิ้วคำนวรนวย คือธนูอันก่งยง. (สมุทรโฆษ). **นวยนาด** ก. เยื้องกรายอย่างละคร, กรีดกรายอย่างละคร ; เพลงทำนองหนึ่ง. (เงาะป่า).

นวล น. สีขาวปนเหลืองเล็กน้อย. ว. ผิวผ่องเป็นใย, ผุดผ่อง, งาม, เช่น นวลนางว่า นางงาม. **นวลจันทร์** น. ปลาชนิดหนึ่งตัวเล็ก ๆ สีเป็นนวลงาม, นางเกล็ด ก็ว่า. **นวลลออ** ว. ผุดผ่อง, งามดี. **นวลละออง** ว. ผุดผ่องเป็นใย. **นวลระหง** ก. รูปทรงงาม. **นวลหง** [นวนละหง] ว. สีเนื้อนวลงาม. **นวลน้อย** น. ชื่อหญ้าชนิดหนึ่งสำหรับปลูกในสนาม.

นวังคสัตถุศาสน์ [นะวังคะสัตถุสาด] น. คำสอนของพระศาสดามีองค์เก้า คือ สุตตะ เคยยะ เวยยากรณะ คาถา อุทาน อิติวุตตก ชาดก อัพภูตธรรม เวทัลละ. (ป).

นวาระ [นะวาระ] น. กุหลาบ. (ช.).

นหาตก [นะหาตก] น. ผู้อาบแล้ว, ผู้ล้างแล้ว, เป็นคำบัญญัติในลัทธิพราหมณ์สำหรับเรียกผู้ใหญ่ในวรรณะ เช่นพราหมณ์ผู้ได้กระทำพิธีอาบน้ำ ซึ่งจำต้องกระทำเมื่อเสร็จกิจศึกษาจากสำนักอาจารย์ และตั้งต้นเป็นผู้ครองเรือน (คฤหัสถ์, คือมีภรรยาและครอบครัว), ในพระพุทธศาสนา หมายเอาท่านที่ชำระกิเลสมลทินสิ้นแล้ว. (ป. นหาตก, ส. สฺนาตก).

นหาน น. การอาบน้ำ. (ป.; ส. สฺนาน)

นหารู (แบบ) น. เส้น, เอ็น. (ป.; ส. สฺนายุ).

นหุต ๑ ว. หมื่น. (ป.).

นหุต ๒ น. ชื่อสังขยา = ๑๐,๐๐๐,๐๐๐ หรือเลขหนึ่งมีสูญตามหลัง ๒๘ ตัว. (ป.).

นฬ [นะละ] น. ไม้อ้อ, ไม้รวก, ไม้ไผ่. (ป.). **นฬการ** น. ช่างจักสาน. (ป.).

นฬป [นะลบ] (แบบ) น. ปลาช่อน. (ป.).

นอ ๑ น. อวัยวะที่งอกขึ้นเหนือจมูกแรดแข็งเหมือนเขาสัตว์. ปมที่นูนขึ้นตามอวัยวะ เช่น ที่ข้อศอก. (กลอน) ก. โน เช่น แม้มีไม้ใกล้ตัวหัวจะนอ. (คาวี).

นอ ๒ น. เครื่องดุริยางค์ของชาวมูเซอ.

นอก บ. ตรงกันข้ามกับใน, ไม่ใช่ใน. ว. นอกจากเมืองหลวง เช่น บ้านนอก, นอกจากพระราชอาณาจักรไทย เช่น เมืองนอก, เรียกผลไม้ที่เอามาจากนอกกรุง เช่น เงาะนอก ลำไยนอก, คู่กับของในกรุง เช่น เงาะสวน ลำไยสวน. **นอกคอก** ว. ประพฤติไม่ตรงตามธรรมเนียมนิยม. **นอกจาก** บ. เว้นเสียแต่. **นอกใจ** ว. ประพฤติไม่ซื่อตรงต่อกัน, เอาใจออกหาก, คิดคด

ต่อกัน. **นอกชาน** น. พื้นเรือนที่อยู่ภายนอกพ้นระเบียงออกมา. **นอกตำรา** ก. ผิดจากตำรา, ไม่เดินตามตำรา **นอกทาง** ว. ออกจากทาง, ประพฤติผิดทางจารีตขนบธรรมเนียม. **นอกรีต** ว. ประพฤติผิดทางจารีตขนบธรรมเนียม.

นอง ก. เจิ่ง, เหลิง, ล้นไป. **นองเนือง** ว. มีมากไม่ขาดสาย, มากมาย, เนืองนอง ก็ว่า.

น่อง ๑ น. เนื้อกล้ามที่อยู่ตรงกันข้ามกับหน้าแข้ง.

น่อง ๒ น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง ยางมีพิษ เรียกว่า ต้นน่อง.

น้อง น. ผู้เกิดทีหลังพี่, ลูกของอาหรือน้า; เกือบ เช่น น้องเพล. **น้อง ๆ** ว. เกือบๆ จะเหมือน, เกือบ ๆ จะเป็น.

น่องแน่ง ว. นุงนัง, เกี่ยวกันยุ่ง, ติดกัน.

นอต น. หน่วยแสดงกำลังเร็วแห่งเรือเดินทะเล เท่ากับ ๑๘๕๓.๒ เมตร ต่อชั่วโมง เช่น ถ้าเดินเรือแปดไมล์ทะเลต่อชั่วโมง เรียกว่า กำลังเร็วของเรือนั้นแปดนอต. (อ. Knot).

นอน ก. หยุดพักร่างกายโดยเอนตัวลงกับพื้นหรือที่ใด ๆ, ถ้าเส้นประสาทไม่ทำงาน เรียกว่า นอนหลับ, ถ้ามีอาการคว่ำ เรียกว่า นอนคว่ำ, ถ้ามีอาการหงาย เรียกว่า นอนหงาย เป็นต้น; ลักษณะที่ตรงกันข้ามกับตั้ง, ใช้โดยปริยายหมายถึงของสูง ๆ ทอดลง. **นอนก้น** น. อาการที่ผงหรือกากในของเหลวลงไปอยู่ก้นภาชนะ. **นอนกิน** ก. ไม่ทำงาน โดยมีผลประโยชน์ทางดอกเบี้ย. **นอนใจ** ก. วางใจ, ไม่รีบร้อน. **นอนตาไม่หลับ** ก. นอนหวาดต่อภัยหรือเป็นทุกข์. **นอนนก** ก. นั่งหลับ. **นอนโรง** ก. นอนค้างคืนล่วงหน้าก่อนเวลาที่โรง. **นอนวัน** ก. หมุนเร็วเที่ยงตรง (ใช้เรียกลูกข่างที่หมุนเรียบ). **นอนเวร** ก. ผลัดเปลี่ยนกันมานอนรักษาการณ์นอกเวลา. **นอนหลับทับสิทธิ** ก. ไม่ใช้สิทธิที่ตนมีอยู่เมื่อถึงคราวจะใช้.

นอบ ก. น้อม, ยอม, หมอบย่อลง. **นอบนบ** ก. น้อมกายลงไหว้. นบนอบ ก็ว่า. **นอบน้อม** ก. อาการซึ่งแสดงความเคารพอย่างสูง.

น้อม ก. โน้ม, โอนลง, ทำให้อ่อนตาม.

น้อมนำ ก. นำไปให้โดยกิริยาอ่อนน้อม.

น้อย ๑ ว. ไม่มาก, เล็ก, จ้อย, นิด.

น้อยแง่ ก. น้อยหน้า, ไม่มีเล่ห์เหลี่ยม.

น้อยใจ ก. คิดแค้นใจที่เขาไม่ยกย่องให้เสมอตนอื่น, รู้สึกแค้นใจที่ไม่ได้รับความพอใจ. **น้อยหน้า** ก. ไม่เทียมหน้าเขา. **น้อยหรือ** ว. เป็นคำแสดงความหมายว่ามาก, เป็นคำออกเสียงแสดงความโกรธหรือประชด.

น้อย ๒ (ถิ่น—พายัพ) น. คำเติมหน้าชื่อแห่งผู้ที่ได้บวชเป็นสามเณรแล้ว, ถ้าได้บวชเป็นภิกษุเติมหน้าชื่อว่า หนาน. (พงศ. ร. ๒).

น้อยหน่า น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง ผลขรุขระเป็นปุ่ม ๆ (Annona squamosa).

น้อยโหน่ง น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง รูปผลเนื้อในเมล็ดคล้ายน้อยหน่า แต่ผิวเกลี้ยง. (Annona reticulata).

นะ ก. เป็นคำช่วยกริยาบอกความบังคับหรือตกลง เช่น อยู่นะ ไปนะ.

นะแน่ง (กลอน) ว. แน่งน้อย, ร่างน้อยงามกระทัดรัด.

นัก ๑ น. นาย, ท่าน, ผู้ชำนาญ, ผู้ถนัด, (สำหรับนำหน้าคำอื่นให้มีความหมายยิ่งเยี่ยมในทางนั้น ๆ). (ข.); **นักการ** น. ตำแหน่งพนักงานชั้นต่ำกว่าเสมียน. **นักกีฬา** น. ผู้ชอบเล่นกีฬา, โดยปริยายหมายความว่าผู้มีน้ำใจไม่เอาเปรียบผู้อื่น. **นักเทศ** น. คนต่างประเทศที่สำหรับใช้ในราชสำนัก เช่น นักเทศจงไปสั่งการพนักงานของใครให้ขวายขวน. (สังข์ทอง). **นักเทศน์** น. ผู้ชำนาญในการเทศน์. **นักโทษ** น. คนโทษ, ผู้ถูกจำขังในคดีอาญา. **นักธรรม** น. ผู้รู้ธรรม, ผู้สอบความรู้ธรรมได้ตามหลักสูตรที่กำหนดไว้มีสามชั้นคือ ชั้นตรี ชั้นโท ชั้นเอก; ฤษี. **นักบวช** น. ผู้ถือบวช. **นักบิน** น. ผู้ขับขี่เครื่องบิน. **นักบุญ** น. ผู้ยินดีในการทำบุญ, ผู้อ้างตัวว่าเป็นผู้วิเศษ, ผู้ที่ทำความดีไว้เมื่อตายแล้วได้รับความยกย่องว่าเป็นผู้สำเร็จในทางศาสนาโรมันคาทอลิก. **นักปราชญ์** น. ผู้รู้, ผู้มีปัญญา. **นักพรต** น. ผู้ประพฤติพรต, ลักษณะนามว่ารูป. **นักรบ** น. ผู้ชำนาญในการรบ, ทหาร. **นักเรียน** น. ผู้ศึกษาเล่าเรียน. **นักเลง** น. ผู้เล่นการพนันโดยปรกติ เช่น นักเลงไพ่; คนเก่ง เช่น นักเลงโต;

คนมีน้ำใจกว้างขวาง, มีใจป่าไม่เห็นแก่ตัว เช่น ใจนักเลง; ผู้ฝักใฝ่ในสิ่งนั้น ๆ เช่น นักเลงหนังสือ. **นักสนม** น. หญิงคนใช้ในพระราชวัง. **นักสวด** น. ผู้ชำนาญในการสวด. **นักสิทธิ์** น. ผู้สำเร็จ, ฤษี, ลักษณะนามว่า คน. **นักสืบ** น. ผู้ชำนาญในการสืบสวน.

นัก ๒ ว. มาก, ยิ่ง, จัด, เช่น แก่นัก ร้อนนัก. **นักหนา** ว. มากยิ่ง, ยิ่งนัก, หนักหนา ก็ใช้.

นักกะ (แบบ) น. จระเข้, เต่า. (ป.).

นักขัต น. ดาว, ดาวฤกษ์. ดู นักษัตร. (ป. นกฺขตฺต). **นักขัตฤกษ์** น. งานรื่นเริงตามฤดูกาล.

นักงาน (กลอน) (ตัดมาจาก พนักงาน) น. หน้าที่ เช่น อันการสงครามครั้งนี้ ไว้นักงานพี่จะช่วยหัก. (รามเกียติ์ ร. ๑)

นักตะ (แบบ) น. กลางคืน. (ส.).

นักร [นักกฺระ] (แบบ) น. จระเข้. (ส.).

นักษัตร น. ดาว, ดาวฤกษ์, มี ๒๗ หมู่ คือ ๑ อัศวินี (ดาวม้า) มี ๓ ดวง (อัศวยุช ก็ว่า). ๒. ภรณี (ดาวก้อนเส้า) มี ๓ ดวง. ๓. กฤติกา (ดาวลูกไก่) มี ๘ ดวง. ๔. โรหิณี (ดาวตางหมู) มี ๗ ดวง (พราหมี ก็ว่า). ๕. มฤคศิร (ดาวหัวเนื้อ) มี ๓ ดวง (อาคราหายณี ก็ว่า). ๖. อารทรา (ดาวตาสำเภา) มี ๑ ดวง. ๗. ปุนัพสุ (ดาวสำเภาทอง) มี ๓ ดวง (ยามเก่า ก็ว่า). ๘. บุษย (ดาวสมอสำเภา) มี ๕ ดวง (สิธย ก็ว่า). ๙. อาศเลษา (ดาวเรือน) มี ๕ ดวง. ๑๐. มฆา (ดาวงูผู้) มี ๕ ดวง. ๑๑. บุรพผลคุณี (ดาวงูเมีย) มี ๒ ดวง. ๑๒. อุตรผลคุนี (ดาวเพดาน) มี ๒ ดวง. ๑๓. หัสต (ดาวศอกคู้) มี ๕ ดวง. ๑๔. จิตรา (ดาวตาจระเข้) มี ๑ ดวง. ๑๕. สวาติ (ดาวช้างพัง) มี ๕ ดวง. ๑๖. วิศาขา (ดาวคันฉัตร) มี ๕ ดวง. ๑๗. อนุราธา (ดาวประจำฉัตร) มี ๔ ดวง. ๑๘. เชษฐา (ดาวช้างใหญ่) มี ๑๔ ดวง. ๑๙. มูลา (ดาวช้างน้อย) มี ๙ ดวง. ๒๐. บุรพาษาฒ (ดาวสัปคับช้าง) มี ๓ ดวง. ๒๑. อุตราษาฒ (ดาวแตรงอน) มี ๕ ดวง. ๒๒. ศรวณะ (ดาวหลักชัย) มี ๓ ดวง. ๒๓. ธนิษฐา (ดาวไซ) มี ๔ ดวง (ศรวิษฐา ก็ว่า). ๒๔. ศตภิษัช (ดาวพิมพ์ทอง) มี ๔ ดวง. ๒๕. บุรพภัทรบท (ดาวหัวเนื้อทราย) มี ๒ ดวง (โปฐบท ก็ว่า). ๒๖. อุตรภัทรบท (ดาวไม้เท้า) มี ๒ ดวง.

๒๗. เรวดี (ดาวปลาตะเพียน) มี ๑๖ ดวง. (ส.). **นักษัตรจักร** น. แผนที่หมู่ดาวที่ไม่เคลื่อนฐาน. (ส.). **นักษัตรเนมี** น. ดาวเหนือ. (ส.). **นักษัตรบดี** น. ดาวพระพุธ. (ส.). **นักษัตรบถ** น. ฟากฟ้า. (ส.). **นักษัตรปาฐก** น. นักดาราศาสตร์. (ส.). **นักษัตรมณฑล** น. ดาวหมู่หนึ่ง ๆ เช่น ดาวจระเข้, ดาวลูกไก่. (ส.). **นักษัตรมาลา** น. จักราศีที่ดาวเวียน. (ส.). **นักษัตรโยค** น. การประจวบแห่ง (พระจันทร์อับ) ดาว. (ส.). **นักษัตรวิทยา** น. วิชาดาว, โหราศาสตร์. (ส.).

นักษัตร ๒ น. ชื่อรอบเวลากำหนด ๑๒ ปี เป็น ๑ รอบ เช่น ชวดนักษัตร ฉลูนักษัตร.

นักสราช น. ตำแหน่งคนถือธงท้ายเรือพระที่นั่งพาย. (วชิรญาณ).

นัข (กลอน) น. เล็บ, นิ้วมือ เช่น ทศนัข.

นัค ๑ (แบบ) น. ภูเขา. ดู นค.

นัค ๒, นัคคะ (แบบ) ว. เปลือยกาย เช่น นัคสมณะ ว่า ชีเปลือย. (ป. นคฺค).

นั่ง ก. ตั้งตัวให้ก้นติดกับพื้นหรือที่รองเช่น เก้าอี้. **นั่งชัง** ก. เข้าอยู่ในที่ซึ่งไม่มีใครจะทำอันตรายได้แล้ว. **นั่งทาง** ก. ตักคอยทำร้ายกลางทาง, นั่งคอยระวังเหตุ. **นั่งปรก** ก. นั่งทำใจกำกับพระสงฆ์ด้วยกันอีกสี่รูป ซึ่งสวดในพิธีต่าง ๆ เช่น สวดท้องภาณ เป็นต้น. **นั่งโป่ง** ก. นั่งบนห้างคอยยิงสัตว์ที่มากินดินโป่ง. **นั่งเมือง** ก. ครองเมือง. **นั่งร้าน** น. ร้านที่ทำขึ้นสำหรับการก่อสร้างพระเจดีย์หรือตึกเป็นต้น. **นั่งห้าง** ก. นั่งบนร้านที่ผูกขึ้นบนต้นไม้คอยยิงสัตว์.

นังคัล (แบบ) น. ไถ. (ป.).

นัจ (แบบ) น. การฟ้อนรำ. (ป. นจฺจ).

นัฏ, นัฏก [นัด, นัดตะกะ] (แบบ) น. ผู้ฟ้อนรำ. (ป.; ส. นฏฺฏ, นฏฺฏก).

นัฑา (แบบ) น. ไม้อ้อ. (ส.).

นัด น. หน, ครั้ง, คราว. ก. กำหนดกันไว้, บอกกันไว้, ยัด เช่น นัดลูกปืน; เป่าหรือสูดให้วัตถุอย่างใดอย่างหนึ่ง (เช่น ยานัดถุ์) เข้าในจมูกเรียกว่านัด เช่น นัดยานัดถุ์. **นัดแขก** ก. นัดกันให้ช่วยทำงาน. **นัดแนะ** ก. นัดและชี้แจงให้กันทราบ. **นัดหมาย** ก. กำหนดและกะกันไว้.

นัดดา น. หลานปู่, หลานตา. (ป. นตฺตุ).

นัตถุ น. จมูก. (ป.; ส. นสฺตุ): เรียกยาที่บดเป็นผงละเอียดสำหรับเป่าหรือสูดเข้าในจมูกว่า ยานัตถุ์.

นั่น ส. ใช้แทนนามที่อยู่ไกลกว่านี่, เป็นคำแทนสำหรับแสดงถึงบุคคลหรือสิ่งหรือเรื่องที่อ้างถึง เช่นว่า นั่นซี นั่นแหละ.

นั้น ว. ประกอบนามซึ่งอยู่ไกลกว่านี้ เช่น คนนั้น สิ่งนั้น; เป็นคำสำหรับลงท้ายข้อความที่อ้างมา. **นั้นแล** น. คำลงท้ายบอกว่าจบเรื่อง.

นันท [นันทะ] น. ความสนุก, ความยินดี, ความรื่นเริง. (ป.). **นันทปักษี** น. ชื่อโรคเด็กอย่างหนึ่ง.

นันททายี น. ชื่อโคลงโบราณอย่างหนึ่ง คู่กับ มหานันททายี.

นันที น. ผู้มีความยินดี. (ส.).

นับ ก. ตรวจให้ทราบจำนวน, กะกำหนด, จัด. **นับถือ** ก. เชื่อถือยึดมั่น, เคารพ, ใช้ว่า นับหน้าถือตา ก็มี.

นับประสา ว. สำหา, จะกล่าวไปทำไม.

นัย น. ข้อสำคัญ, ข้อเค้า, เค้าความ, เค้าเงื่อน, วิธี. (ป. นย).

นัยน์ น. ดวงตา. (ป.; ส. นยน). **นัยน์ตา, นัยน์เนตร์** น. ดวงตา. **นัยนามพุ** น. น้ำตา. (ป. นยน+อมฺพุ).

นัยนา (กลอน) น. ดวงตา. (ป.; ส. นยน).

นัว ว. ยุ่ง, นุง. (ถิ่น-อีสาน) ว. อร่อย. **นัวเนีย** ก. บ้วนเปี้ยน, พันพัว.

นา ๑ น. พื้นที่ราบทำเป็นคันสำหรับปลูกข้าว, ที่สำหรับทำให้เกิดผล เช่น นาเกลือ นาบุญ, ใช้ประกอบกับคำอื่นที่เกิดหรือเกี่ยวข้องกับนา เช่น เต่านา ปูนา. **นาคู่โค** น. นาที่ได้ทำมาแล้วนาน เป็นนาดี ทำแล้วไม่ใคร่เสีย. **นาดำ** น. นาที่มีคันน้ำขังได้ เมื่อไถดะ ไถแปร และคราด ทำเทือกแล้วจึงเอาต้นกล้ามาดำ. **นาปรัง** น. นาที่ต้องทำนอกฤดูทำนา เพราะในฤดูทำนาน้ำมักจะมากเกินไป. **นาฟางลอย** น. นาที่เปิดขึ้นใหม่มีผลไม่แน่นอน. **นาเมือง** น. เรียกข้าวเปลือกที่มีเมล็ดสั้นเนื้อฟ่ามว่าข้าวนาเมือง. **นาสวน** น. เรียกข้าวเปลือกที่มีเมล็ดแข็งเป็นมันว่าข้าวนาสวน. **นาหว่าน** น. นาที่ใช้ปลูกข้าวโดยวิธีหว่าน ไม่ใช่ดำ.

นา ๒ ว. เป็นคำบทบุรณ์ประกอบท้ายให้มีความกระชับหรือสละสลวยขึ้น เช่น มาเถิด

นา ไปเถิดนา.

น่า ว. เป็นคำประกอบหน้ากริยาให้มีน้ำหนักเด่นขึ้น หมายความว่าชอบ, ควร, ชวนให้, ใคร่จะ, เช่น น่ากิน, น่ารัก, เป็นคำประกอบท้ายหมายความไปในทางชักชวนหรือให้ทำตาม, เช่น กินเถิดน่า ไปเถิดน่า.

น้า น. น้องของแม่.

นาก ๑ สัตว์สี่เท้าชนิดหนึ่งเที่ยวหาปลากินในน้ำ.

นาก ๒ โลหะชนิดหนึ่งเอาทองคำกับทองแดงผสมกันใช้ทำรูปพรรณต่าง ๆ, เรียกสีอย่างสีนาก คือสีทองปนแดง. **นากสวาด** น. เรียกสีสวาดชนิดที่มีสีนากเจือ.

นากบุค (ถิ่น - ปักษ์ใต้) น. ต้นบุนนาค.

นากาสาหรี [-หฺรี] น. ดอกสารภี. (ช.).

นาค ๑ น. งูใหญ่ในนิยาย. **นาคเกี้ยว, นาคเกี้ยว, นาคเกี้ยวพระสุเมรุ** น. ชื่อเพลงทำนองหนึ่ง. **นาคเกี้ยวกระหวัด, นาคบริพันธ์** น. ชื่อกลบทชนิดหนึ่ง. **นาคบาศ** น. บ่วงที่เป็นงู เป็นชื่อศรอินทรชิตที่แผลงไปเป็นงู. **นาคปรก** น. ชื่อพระพุทธรูปปางหนึ่ง มีรูปนาคแผ่พังพานอยู่ข้างบน. **นาคปัก** น. รูปหัวนาคที่ปักกับบันแถลงที่หลังคาปราสาทหรือบุษบก. **นาคพันธ์** น. ชื่อโคลงโบราณชนิดหนึ่ง, สนธิอลงกต ก็ว่า. **นาคราช** น. พญางู, ชื่อต้นไม้เปลือกเป็นเกล็ดคล้ายเกล็ดงู สีดำ; ชื่อเพลงทำนองหนึ่ง. **นาคราชแผลงฤทธิ์** น. ชื่อกลบทชนิดหนึ่ง. **นาคลดา** น. เถาวัลย์งู, เถาพลู. **นาคเล่นน้ำ** น. น้ำทะเลที่พุ่งเป็นลำขึ้นไปในอากาศ. **นาควิถี** น. ทางที่พระจันทร์เดินไปในระหว่างดาวสวาติ (หรืออัศวินี) ภรณี และ กฤติกา. (ส.). **นาคสะดุ้ง** น. ตัวนาคอยู่ที่หน้าบัน ซึ่งมีตัวงอเกี้ยวกับหัวแปหาญ เรียกว่า นาคสะดุ้ง, ถ้าตัวตรงทอดลงมาตามหน้าบัน เรียกว่า นาครวย. **นาคสังวัจฉร** น. ปีมะโรง. (ป.).

นาค ๒ (แบบ) น. ช้าง, ไม้กากะทิง. (ป.). **นาคทนต์** น. งาช้าง.

นาค ๓ (แบบ) น. ผู้ประเสริฐ, ผู้ไม่ทำบาป, เรียกคนกำลังจะบวชว่า นาค. (ป.; ส.).

นาคร น. ชาวนคร, ชาวกรุง. (ป.; ส.).

นาคา (กลอน) น. งู.

นาคาวโลก น. ชื่อพระพุทธรูปปางหนึ่ง ทำเป็นพระยืนห้อยพระหัตถ์ซ้าย ยกพระหัตถ์ขวาเสมอพระอุระ เหลียวหลังเบือนพระพักตร์กลับมาข้างหลัง.

นาคินทร์, นาเคนทร์, นาเคศ, นาเคศวร น. พญาช้าง, พญางู.

นาคี ๑ (กลอน) น. งู, เช่น นาคีมีพิษเพี้ยง สุริโย. (โลกนิติ ๑๙).

นาคี ๒ (กลอน) น. ช้าง เช่น ชี่ยาตราพาคี. (ตะเลงพ่าย ๒๔๗).

นาง ๑ น. หญิง เช่น นางชี, นางพ้า; เป็นคำยกย่องผู้หญิงหรือสัตว์ตัวเมีย เช่น นางม้า, คำแทนชื่อสำหรับหญิง เช่น นางก็ร้อยพวงมาลัย, ใช้นำหน้าชื่อหญิงที่แต่งงานแล้ว, ถ้าสามีมีบรรดาศักดิ์ชั้นพระลงมาก็ใช้คำว่า นาง นำหน้าราชทินนาม เป็นชื่อของภริยา; ชื่อกุ้งตัวเมีย เรียกว่า กุ้งนาง; ชื่อเพลงทำนองต่าง ๆ ที่มีคำว่านางขึ้นต้น เช่น นางครวญ, นางตานีร้องไห้ (บัดนี้ว่าธรณีร้องไห้), นางนก. (รามเกียรติ์ ร. ๒)

นางกราย น. ท่ารำชนิดหนึ่งที่หมอช้างรำเมื่อนำช้างบำรุงาเสร็จครั้งแรกแล้ว.

นางกวัก น. ว่านชนิดหนึ่ง นิยมปลูกไว้ในบ้านเพื่อเรียกเอาโชคลาภมาหา, ชื่อรูปศักดิ์สิทธิ์ที่ทำด้วยจะงอยงวงช้าง นิยมว่าเป็นเครื่องเรียกโชคลาภมาหา. **นางเกล็ด** น. ปลานวลจันทร์. **นางจรัล** น. เสาระเบียงที่เรียงกันเป็นแถว. **นางท้าว** น. หญิงซึ่งรับบรรดาศักดิ์และมีหน้าที่ระวังรักษาราชการฝ่ายในในพระบรมมหาราชวัง, นางพญา. **นางนาค** น. ชื่อเพลงทำนองหนึ่ง. **นางแนบ** น. ชื่อเสาประกอบข้างประตูปราสาทหินสำหรับรับทับหลัง. **นางใน** น. นางพนักงานฝ่ายใน. **นางนวล** น. ชื่อนกชนิดหนึ่ง กินปลา อยู่ตามชายทะเล. **นางพญา** น. พระราชินี, นางผู้เป็นใหญ่. **นางพระกำนัล** น. พนักงานหญิงชั้นผู้น้อยมีหน้าที่เฝ้าพระราชินี. **นางเมือง** (ไป) น. มเหสี, พระชายา. **นางไม้** น. เจ้าผีผู้หญิงที่สิงอยู่ตามต้นไม้. **นางแย้ม** น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง ใบคล้ายพิมเสน ดอกขาวเป็นช่อติด ๆ กัน. **นางรำ** น. ชื่อต้นไม้ ใบคล้ายใบขี้เหล็ก แต่พลิกขึ้นลงได้เสมอ. **นางเรียง** น. เสาระเบียงที่ปักเรียงเป็นแถว. **นางล้อม** น. ชื่อว่านชนิดหนึ่ง; ชื่อกกชนิดหนึ่ง. **นางเลิด**

น. ชื่อขนมชนิดหนึ่ง ทำเป็นแผ่นกลม โรยน้ำตาล. **นางสนองพระโอษฐ์** น. พนักงานหญิงชั้นผู้ใหญ่ตามเสด็จพระราชินี มีหน้าที่รับพระเสาวนีย์. **นางสาว** น. เป็นคำนำหน้าผู้หญิงที่ยังไม่มีสามี. **นางหงส์** น. ชื่อเครื่องบี่พาหยั่มอญชนิดหนึ่ง, ชื่อเพลงชนิดหนึ่ง ใช้ประโคมศพ. **นางห้าม** น. เมียของเจ้าผู้ไม่ได้รับการอภิเษก. **นางอ้อม** น. กร่าวเสาเพนียด.

นาง ๒ ว. ใช้แทนคำว่า อี ที่เป็นพยางค์ต้นของบางคำ, ดูที่ อี. **นางนูน** น. ชื่อไม้เถาชนิดหนึ่ง ใช้ผลและดอกเป็นอาหาร. **นางรม** น. หอยอีรม. **นางเลิ้ง** น. คุ่ม. **นางแอ่น** น. นกอีแอ่น.

นาง ๓ น. เป็นคำเรียกหญิงเป็นเชิงแดกดัน.

นาฏ น. นางละคร, นางฟ้อนรำ, ใช้ประกอบกับคำอื่น หมายความว่าหญิงสาวสวย เช่น นางนาฏ, นุชนาฏ. (ป.). **นาฏกรรม** น. การละคร. (ส.). **นาฏศิลป์** น. ศิลปในการละคร. (ส.).

นาฏก [นาฑะกะ หรือ นาตฑะกะ] (แบบ) น. ผู้ฟ้อนรำ. (ป.).

นาฏย [นาฑะยะ] (แบบ) น. การฟ้อนรำ, การแสดงละคร. (ส.).

นาด ก. ทอดแขนให้อ่อนงาม.

นาถ (แบบ) น. ที่พึ่ง, ผู้เป็นที่พึ่ง. (ป.).

นาท น. ความบันลือ, เสียงบันลือ, เสียงร้อง. (ป.).

นาที น. ชื่อมาตราเวลาเท่ากับเศษ ๑ ส่วน ๖๐ ของชั่วโมง. (เทียบ ส. นาฑี).

นาน ว. ช้า, เนิ่น, ยั่งยืน.

น่าน น. ย่าน, เขตน้ำ เช่น น่านน้ำ.

นานัครส น. รสเลิศต่าง ๆ เช่น นานัครสโภชชาหาร. (ม. ร่ายยาว วนปเวสน์). (ป. นานา + อคฺค + รส).

นานัตว์ น. ความเป็นต่าง ๆ. (ส.).

นานัปการ [-นับปะกาน] ว. มีหลายอย่าง. (ป. นานปฺปการ).

นานา ว. ต่าง ๆ. (ป.). **นานาประการ** ว. มีหลายอย่าง. (ส.). **นานาเนก** ว. ต่าง ๆ กันมากมาย, ใช้ย่อว่า นาเนก ก็มี. (ป. นานา + เอนก).

นาเนก (ก). น. ย่อมาจาก นานาเนก). ว. ต่าง ๆ กันมากมาย.

นาบ ก. ทาบลง, กดลง, ทำให้ราบลง, ถ้าเป็นของสด เช่นใบไม้สด เอามาทำให้แห้ง

เรียกว่า นาบ เช่น นาบพลุ. น. เรียกพลุที่นาบแล้วว่า พลุนาบ.

นาภิ, นาภี น. ท้อง, สะดือ; ดุมเกวียน, ดุมรถ; ศูนย์กลาง; ชะมด เช่น มฤคนาภี ว่า ตัวชะมด. (ป. ; ส.).

นาม (แบบ) น. ชื่อ; คำชนิดหนึ่งในไวยากรณ์ สำหรับเรียกคนสัตว์และสิ่งของต่างๆ; สิ่งที่ไม่มีรูป เช่น จิตใจ คู่กับ รูป. (ป.). **นามกร** (แบบ) น. ชื่อ, นาม. **นามธรรม** น. สิ่งของที่ไม่มีรูป คือ รู้ไม่ได้ทางตา, หู, จมูก, ลิ้น, กาย, แต่รู้ได้ทางใจ, คู่กับ รูปธรรม. (ป.). **นามไธย** น. ชื่อตั้ง, ทินนาม (เช่น นามบรรดาศักดิ์). (ส. นามเธยฺย). **นามบัตร** น. แผ่นชื่อทำด้วยกระดาษแข็งขนาดเล็ก. **นามสงเคราะห์** น. ที่รวบรวมคำพูดไว้, อภิธาน. (ส.). **นามานุศาสตร์** น. อภิธานคำชื่อ. (ส.). **นามาภิไธย** (แบบ) น. ชื่อ, ชื่อตั้ง.

นาย น. คำนำหน้าชื่อผู้ชาย; เจ้าของ; ผู้เป็นหัวหน้า เช่น นายด้าน คือผู้เป็นหัวหน้าด้านราชการที่ระดมกันทำ, ผู้บังคับบัญชา, เป็นคำนำหน้าตำแหน่งยศบรรดาศักดิ์ของราชการ เช่น นายม้าต้น, นายพล, นายสุจินดา. **นายเงิน** น. ผู้เป็นเจ้าของเงินไปช่วยไถ่ทาสเอามาใช้. **นายท้าย** น. คนถือท้ายเรือ. **นายทุน** น. เจ้าของทุนหรือเงินที่ใช้ในผลิตกรรม. **นายประกัน** น. ผู้รับประกัน. **นายประเพณี** (ใบ) น. หัวหน้ารักษาประโยชน์ของวัดและบำรุงวัดได้บังคับว่ากล่าวทั่วไป (ทำนองมรรคนายก). (ประชุมพงศ. ๑๕). **นายเวร** น. ตำแหน่งหัวหน้าเสมียน. **นายหน้า** น. ผู้ที่ช่วยจัดให้ได้ทำสัญญากัน. **นายอากร** น. ผู้รับผูกขาดภาษีอากร.

น่าย ก. อาการที่ของเหนียวของแข็งหรือของแห้งถูกน้ำแล้วเปื่อยตัวหรืออ่อนตัว.

นายก น. ผู้นำ, ผู้เป็นหัวหน้า. (ป.). **นายกรัฐมนตรี** น. ตำแหน่งผู้นำคณะรัฐมนตรี.

นายิกา น. หญิงผู้เป็นหัวหน้า. (ป.).

นารา (แบบ) น. รัศมี. (ป.).

นารายณ์ น. ชื่อเรียกพระวิษณุซึ่งเป็นพระเจ้าองค์หนึ่งของพราหมณ์. (ป.). **นารายณ์ทรงเครื่อง, นารายณ์ประลองศิลป์** น. ชื่อกลบทชนิดหนึ่ง. นา-

รายณ์หัตถ์ (ราชา) น. ไม้เถาหลัง.

นารี (แบบ) น. ผู้หญิง, นาง. (ป.). **นารีบูร** (แบบ) น. เถสรตัวเมีย. (ส.). **นารีสูร** (กลอน) น. นางพญา.

นาเรศ (ภลอน) น. นาง, ผู้หญิง.

นาลี (แบบ) น. หลอด, ก้าน, ลำ, ช่อง, ทะนาน; เป็นชื่อมาตราตวง. (ป. นาฬิ, นาลิ).

นาลิวัน น. พราหมณ์พวกหนึ่งผู้ไล้ชิงช้าและรำเขนงในพระราชพิธีตรียัมปวาย.

นาว (โบ) น. มะนาว.

น้าว ก. เหนี่ยว, โน้ม.

นาวา (แบบ) น. เรือ. (ป.).

นาวิก น. คนเรือ, เกี่ยวกับเรือ. (ป.). **นาวิกโยธิน** น. ทหารเรือที่ประจำการพลรบฝ่ายบก.

นาวิน น. คนเรือ, ทหารเรือที่ประจำการพลรบในกองทัพเรือ. (ส.).

นาวี น. เรือ, กองทัพเรือ.

นาเวศ (กลอน) น. เรือ.

นาศ (แบบ) น. ความเสื่อม, การทำลาย, ความบ่นปี. (ส.; ป. นาส).

นาสา (แบบ) น. จมูก. (ป.).

นาสิก (แบบ) น. จมูก. (ส.).

นาฬิกา น. เครื่องนับเวลา, ลักษณะนามว่าเรือน; เวลาคิดเป็นจำนวนชั่วโมงตามเข็มนาฬิกา. (เทียบ ส. นาฑิกา ว่าเครื่องกำหนดเวลา).

นาฬิเก (แบบ) น. มะพร้าวชนิดหนึ่งผลเล็กน้ำหอมหวาน. (ป. นาฬิเกร; ส. นาริเกร, นาริเกล, นาลิเกล, มะพร้าวทั่วไป).

นาฬี (แบบ) น. นาลี, หลอด, ก้าน, ลำ, ช่อง, ทะนาน; เป็นชื่อมาตราตวง. (ป.).

นำ ก. ออกหน้า, ไปข้างหน้า, ให้เดินตาม, ขึ้นต้น, ให้ทำตาม, ให้ทำต่อ. **นำร่อง** ก. นำเรือไปตามร่องน้ำ. **นำพา** ก. เอาใจใส่, เอื้อเฟื้อ, ช่วยธุระ.

น้ำ น. ธาตุประกอบมีลักษณะเหลวใช้อาบกิน, โบราณถือว่าเป็นธาตุหนึ่งในธาตุ ๔ คือ ดิน น้ำ ไฟ ลม, ใช้ประกอบหน้าคำอื่นที่มีลักษณะเหลวเหมือนน้ำ เช่น น้ำตา น้ำตาล น้ำส้ม, ใช้ประกอบหน้าคำอื่นมีความหมายว่า ใส, บริสุทธิ์, แท้, เช่น น้ำใจ น้ำพักน้ำแรง, เป็นคำใช้หมายถึงระยะเวลาที่กำหนด เช่น การตีไก่ ให้น้ำ

ครั้งหนึ่ง ๆ เรียกว่า น้ำหนึ่ง. **น้ำกระด้าง** น. น้ำที่ไม่บริสุทธิ์ใช้ถูสบู่ไม่เป็นฟอง. **น้ำกาม** น. น้ำเชื้อที่เกิดจากความกำหนัดถ้าแล้วเคลื่อนออกมาจากอวัยวะสืบพันธุ์ **น้ำเกิด** น. น้ำเริ่มขึ้นตามคาบเนื่องจากน้ำทะเลหนุนขึ้นมา ตกในราวกลางเดือนและปลายเดือนตามจันทรคติ. **น้ำขาว** น. น้ำเมาที่ยังไม่ได้กลั่นชนิดหนึ่ง **น้ำข้าว** น. น้ำที่ได้จากข้าวเมื่อหุงแล้วเช็ดน้ำออก เรียกว่าน้ำข้าวเช็ด; ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง. **น้ำแข็ง** น. น้ำที่ถูกความเย็นและแข็งตัวเป็นก้อน. **น้ำครำ** น. น้ำโสโครกที่ขังอยู่ในหลุมใต้ถุนครัว, ไขเสนียด ก็เรียก. **น้ำคร่ำ** น. วัตถุเหลวในกระเพาะที่หุ้มห่อทารกในครรภ์ เพื่อสะดวกแก่การเคลื่อนไหวของทารกและป้องกันการกระทบกระทั่งให้บรรเทาลงบ้าง. (Liquor amnii). **น้ำคัน** น. เรียกน้ำที่ถูกเข้าแล้วเป็นโรคที่ง่ามเท้าว่า น้ำคัน. **น้ำค้าง** น. ไอน้ำในอากาศที่ถูกความเย็นแล้วหยาดลงมาในเวลาเช้าหรือกลางคืน; ชื่อเพลงทำนองหนึ่ง. **น้ำคาวปลา** น. น้ำที่ค้างอยู่ในมดลูกเมื่อคลอดลูกแล้ว; น้ำล้างปลาที่มีเมือกและเลือดติด ใช้รดต้นไม้ให้งาม. **น้ำคำ** น. ถ้อยคำสำนวน. **น้ำเคย** น. น้ำที่ได้จากเยื่อเคย (กะปิ) มีรสเค็มใช้ปรุงอาหาร. **น้ำเงิน** ว. สีคราม, ค่าบ่วยการที่ชักออกจากจำนวนเงินที่ส่งไป เรียกว่า ค่าน้ำเงิน, เรียกทาสที่ขายตัวแก่นายเงิน หรือที่นายเงินไถ่ค่าตัวมาว่า ทาสน้ำเงิน. **น้ำจัณฑ์** (ราชา) น. น้ำเหล้า. **น้ำใจ** น. ใจแท้ ๆ. **น้ำชุบ** น. น้ำที่เจือด้วยธาตุเงินหรือธาตุทองแดง สำหรับชุบของต่าง ๆ มีทองเหลืองเป็นต้นให้เป็นสีเงินหรือสีทอง, น้ำที่เอาเหล็กเผาไฟให้แดงแล้วชุบลงเพื่อให้เหล็กกล้า. **น้ำซาวข้าว** น. น้ำที่ล้างข้าวสารให้สะอาดเมื่อก่อนหุง. **น้ำดอกไม้** น. ชมพู่ชนิดหนึ่ง, มะม่วงชนิดหนึ่ง, ขนมชนิดหนึ่ง, ปลาชนิดหนึ่ง. **น้ำดอกไม้เทศ** น. น้ำหอมทำจากดอกกุหลาบชนิดหนึ่ง (Damask). **น้ำดอกไม้สด** น. น้ำที่ลอยดอกมะลิมีกลิ่นหอม. **น้ำดับไฟ** น. พรรณไม้ขนาดเล็กชนิดหนึ่ง. **น้ำตก** น. น้ำที่ขังอยู่บนเขา ตกลงมาที่หน้าผาชัน. **น้ำต้อย** น. น้ำหวานที่หล่ออยู่ในดอกไม้. **น้ำตะโก** น. แผ่นทองอังกฤษมีสีต่าง ๆ

ใช้ปี่ดลายที่เป็นดอกดวง. **น้ำตะไคร้** น. น้ำหอมชนิดหนึ่ง. **น้ำตับ** น. อาหารชนิดหนึ่ง ใช้เครื่องในวัวหรือควายยัดไส้อย่างไส้กรอก. **น้ำตา** น. น้ำที่ไหลออกจากนัยน์ตา, ใช้โดยปริยายหมายถึงสิ่งที่ไหลเยิ้ม เช่น น้ำตาลที่ไหลซึมจากหม้อตาล หรือเทียนขี้ผึ้งไหลย้อยออกมา เรียกว่า น้ำตาเทียน. **น้ำตาเทียน** น. ขี้ผึ้งซึ่งไหลออกจากเทียนเวลาจุด. **น้ำตาย** น. น้ำแห้งลงตามคาบเนื่องจากน้ำทะเลงวดลงไปตกในราววันขึ้น ๘ ค่ำ และแรม ๘ ค่ำ ตามจันทรคติ. **น้ำตาล** น. วัตถุธาตุมีรสหวาน โดยมากได้จากตาล อ้อย มะพร้าว เป็นต้น, ถ้าเป็นความหมายเฉพาะอย่างและทำด้วยอะไรก็เติมคำนั้น ๆ ลงไป เช่น ทำจากตาล เรียกว่า น้ำตาลโตนด, ทำจากมะพร้าว เรียกว่า น้ำตาลมะพร้าว, ถ้าทำเป็นก้อนแข็งเหมือนกรวด เรียกว่า น้ำตาลกรวด, ทำเป็นงบ เรียกว่า น้ำตาลงบ, ทำเป็นเม็ดๆ เหมือนทราย เรียกว่า น้ำตาลทราย, เคี่ยวให้ข้น ๆ เรียกว่า น้ำตาลคงุ่น, หยอดใส่ใบตาลทำเป็นรูปปี เรียกว่า น้ำตาลปี. หลอมเป็นปึก เรียกว่า น้ำตาลปึก, หยอดใส่หม้อเรียกว่า น้ำตาลหม้อ, รองมาใหม่ ๆ ยังไม่ได้เคี่ยว เรียกว่า น้ำตาลสด. **น้ำตาลจีน** น. มะม่วงชนิดหนึ่ง. **น้ำเต้า** น. ไม้เถาชนิดหนึ่งอยู่ในจำพวกฟักแฟง ใช้ผลเป็นผัก; อวัยวะช้างที่อยู่ต้นงวง มีรูปโป่งคล้ายลูกน้ำเต้า; โกฐชนิดหนึ่ง ใช้ทำยาได้. **น้ำทรง** น. น้ำคงที่อยู่ไม่ขึ้นไม่ลง. **น้ำท่า** น. น้ำในแม่น้ำลำคลอง. **น้ำทูนหัว** น. น้ำคร่ำส่วนหนึ่งที่หัวทารก ทะลักออกมาก่อนคลอด. **น้ำไทย** น. กล้วยชนิดหนึ่งลูกเล็ก มีกลิ่นหอม. **น้ำนม** น. ของเหลวสีขาวออกมาจากนมคนและสัตว์สำหรับเลี้ยงลูก. **น้ำนมราชสีห์** น. กล้วยชนิดหนึ่ง ผลคล้ายกล้วยกรัน สุกรสหวานเย็น มีกลิ่นหอม. พรรณไม้ขนาดเล็กชนิดหนึ่ง ต้นคล้ายผักเบี้ย ใบเป็นขน และมนย่อมกว่าผักเบี้ย มียางขาวคล้ายน้ำนม ใช้เข้ายา. **น้ำนวล** ว. ผ่องใส, ผุดผ่อง. **น้ำนอง** น. ชื่อปลวกชนิดหนึ่ง ตัวสีดำ; ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง. **น้ำประสานทอง** น. เกลือบอแรก สำหรับประสานโลหะ, ถ้าจะประสานทอง ต้องเจือผงทอง, ถ้าประสานเงินเจือผงเงิน. **น้ำปลา** น. น้ำสำหรับ

ปรุงรสอาหารให้เค็ม ทำจากปลาหรือสิ่งอื่นๆ. **น้ำผึ้ง** น. น้ำหวานมีลักษณะข้นที่แมลงผึ้งเก็บสะสมเอามาจากดอกไม้ต่างๆ; ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง. **น้ำพระพิพัฒน์สัตยา** (ใบ) น. น้ำที่ดื่มในเวลาถวายสัตย์ต่อพระเจ้าแผ่นดิน. **น้ำพริก** น. เครื่องจิ้มหรือเครื่องแกงซึ่งปรุงด้วย พริก กะปิ หอม กระเทียม เป็นต้น, เครื่องคลุกขนมจีนอย่างหนึ่ง คู่กับ น้ำยา. **น้ำพักน้ำแรง** น. แรงของตนแท้ๆ **น้ำพุ** น. น้ำที่ผุดขึ้นมาจากใต้ดิน. **น้ำมนต์** น. น้ำเสกเพื่ออาบเป็นมงคล. **น้ำมัน** น. ของเหลวที่เป็นน้ำสกัดออกจากพืชและเปลวสัตว์ หรือแร่บางอย่าง เช่น ถ่านหินเป็นต้น. **น้ำมันเขียว** น. น้ำมันชนิดหนึ่งสีเขียว ใช้สำหรับทาแก้เคล็ดบวม. **น้ำมันระกำ** น. น้ำมันชนิดหนึ่งใช้สำหรับแก้เคล็ดปวด. **น้ำมันสลัด** น. น้ำมันชนิดหนึ่ง ใช้ประสมกับผักยำ. **น้ำมือ** น. มือของตัวแท้ๆ, รสมือ; ฝีมือ เช่นว่า บำรุงสินค้าให้เกิดมีขึ้นในประเทศโดยน้ำมือของคนไทยเรา. **น้ำมูก** น. น้ำเมือกที่ออกจากจมูก.

น้ำยา น. สิ่งที่ประสมเป็นน้ำสำหรับจิตรกรรมหรือระบายภาพ, เครื่องคลุกกับขนมจีนอย่างหนึ่ง คู่กับน้ำพริก. **น้ำรัก** น. ยางที่ทำจากต้นรัก. **น้ำลาย** น. น้ำที่ไหลออกจากต่อมในปาก เป็นเครื่องย่อยอาหาร. **น้ำว้า** น. กล้วยชนิดหนึ่ง. **น้ำไว** น. แสงของเพชรหรือพลอยที่พุ่งออกมาเร็วเมื่อเวลาถูกแสงไฟหรือแสงอาทิตย์. **น้ำส้ม** น. น้ำมีรสเปรี้ยว ใช้ปรุงอาหาร. **น้ำเสียง** น. เสียงสูงต่ำ, กระแสเสียงคำพูด. **น้ำหนวก** น. น้ำหนองที่เกิดในหู. **น้ำหนัก** น. ความหนักของสิ่งของต่างๆ, ความสำคัญ, ความมั่นคง. **น้ำหน้า** น. หน้าตา, ใช้ในความแคกดันหรือรังเกียจ เช่น สมน้ำหน้า, เกลียดน้ำหน้า, ชังน้ำหน้า; (ใบ; กลอน) น้ำตา เช่น น้ำหน้าไล้กำลูน. (ม. คำหลวง ทานกัณฑ์). **น้ำหมาก** น. น้ำลายที่บ้วนออกเมื่อเวลากินหมาก. **น้ำหอม** น. น้ำที่กลั่นจากเครื่องหอม. **น้ำเหลือง** น. วัตถุเหลวใสสีเหลืองอยู่ในเส้นน้ำเหลืองกระจายไปทั่วทุกอวัยวะ หรือไหลออกมาทางแผล. (Lymph). **น้ำอบ** น. น้ำที่อบด้วยควัน

กำยานหรือเทียน และปรุงด้วยเครื่องหอม.

น้ำอ้อย น. น้ำที่ได้จากต้นอ้อยทำเป็นแผ่น ๆ เรียกว่า งบน้ำอ้อย, หรือทำเป็นเม็ด ๆ เรียกว่า น้ำตาลทรายแดง, หางน้ำอ้อยที่ใช้เป็นเครื่องผสม สำหรับต้มกลั่นสุรา หรือใช้ผสมปูนสอสำหรับก่อสร้าง. **น้ำอาบงัว** น. น้ำฝนที่ตกชะดินไหลลงมามีสีเหลืองเข้ม.

นิ (โบ) ใช้เสริมคำให้พยางค์สละสลวยขึ้น เช่น สนุกนิ, สำนักนิ.

นิกขะ (แบบ) น. ลิ่ม, แท่ง; ชื่อมาตราน้ำหนักของเงินอินเดีย ๕ สุวัณณะเป็น ๑ นิกขะ. (ป.).

นิกขันต์ (แบบ) ว. ออกไป, พ้นไป, จากไป. (ป.).

นิกร น. หมู่, พวก. (ป.).

นิกาย น. หมู่, พวก, หมวด, เรียกคัมภีร์พระสุตตันตปิฎกที่แยกออกเป็น ๕ หมวด คือ ทีฆนิกาย, มัชฌิมนิกาย, สังยุตนิกาย, อังคุตรนิกาย, ขุทกนิกาย. (ป.); ลักษณะนามบอกหมวดหมู่ใช้แก่คณะนักบวชในศาสนาเดียวกันที่แยกออกไปเป็นพวก ๆ เช่นในพระพุทธศาสนามีสองนิกาย คือ อุตรนิกาย และ ทักษิณนิกาย.

นิคม น. หมู่บ้านใหญ่, ตำบล; คำประพันธ์ที่กล่าวย่อและซ้ำความเดิมเพื่อให้ผู้ฟังจำง่าย. (ป.).

นิครนถ์ [—คฺรน] น. นักบวชนอกพระพุทธศาสนา, พระในสมัยหลังพระพุทธกาล. (ป. นิคณฺฐ; ส. นิรฺครนฺถ ผู้ปราศจากเครื่องผูกหรือเครื่องร้อยรัดทั้งมวล).

นิคหะ [นิกคะหะ] (แบบ) น. การข่ม, การปราบปราม. (ป. นิคฺคห). **นิคหกรรม** น. ชื่อกรรมที่สงฆ์ทำแก่ภิกษุที่ควรปราบเพื่อให้เข็ดหลาบ. (ป.).

นิคหิต [นิกคะหิต] น. ชื่อเครื่องหมายรูปดังนี้ ํ มีเสียงอ่านเหมือนตัว ม สะกด เช่น ชุํนุํ อ่านว่า ชุมนุม. หยาดน้ำค้างก็เรียก. (ป. นิคฺคหิต).

นิคาลัย (กลอน) ก. ตาย เช่น ทราบว่าพี่กับบิดานิคาลัย. (อภัย).

นิคาหก ว. ผู้ใช้วาจาหยาบ เช่น ผู้เป็นยาจกหลิทชาติเชษฐเชื้อนิคาหกพราหมณ์. (ม. ร่ายยาว ชูชก.) (ป. นิคฺคาหก: ผู้ข่มขู่).

นิเคราะห์ น. นิคหะ, การข่ม, การปราบปราม. (ส. นิคฺรห).

นิโครธ [–โคฺรด] น. ต้นไทร. (ป.).

นิ่ง (โบ) น. ลูกชายคนที่สิบเอ็ด. นิ้ง ก็ว่า.

นิ่ง ก. เฉย. เงียบ, ไม่กระดุกกระดิก, ไม่เคลื่อนไหว. **นิ่งแน่** ว. อาการที่เป็นลมล้มลงไม่กระดุกกระดิก. แน่นิ่ง ก็ว่า.

นิจ ๑ ว. เที่ยง, ยั่งยืน, เสมอ. (ป. นิจฺจ). **นิจศีล** น. ศีลที่รักษาเป็นนิจ ได้แก่ศีลห้า. ว. เป็นปรกติเสมอไป. (ป. นิจฺจสีล).

นิจ ๒ ว. ต่ำ (คู่กับ อุจ ว่า สูง) ใช้แก่ดาวนพเคราะห์ เช่นว่า พระอาทิตย์ขึ้นอุจในเดือนเมษายน และตกนิจในเดือนตุลาคม. (ป. นีจ).

นิด ว. เล็ก, น้อย. **นิดหน่อย** ว. ไม่มาก, น้อย.

นิตย์ ๑ ว. เที่ยง, ยั่งยืน, เสมอ. (ส.). **นิตยทาน** น. การให้ทานทุกวัน. (ส.). **นิตยภัต** น. อาหารหรือค่าอาหารที่ถวายภิกษุสามเณรเป็นนิตย์. (ป. นิจฺจภตฺต).

นิตย์ ๒ (แผลงมาจาก นิติ) น. นิติ เช่น ผู้ชำนิชำนิตยศาสตร์ไสย. (ตะเลงพ่าย ๒๘๗).

นิติ [นิ-ติ หรือ นิด] น. นีติ, กฎหมาย, กฎปฏิบัติ, แบบแผน, เยี่ยงอย่าง, ขนบธรรมเนียม, ประเพณี, วิธีปกครอง, เครื่องแนะนำ, อุบายอันดี. (ป.). **นิติการณ์** (กฎ) น. การเป็นไปหรือข้อเท็จจริง ซึ่งมีผลตามกฎหมาย ใช้ว่า นิติเหตุ ก็มี. **นิติกรณ์** (กฎ) น. การรับรองของเจ้าพนักงานว่าลายมือชื่อในตราสารเป็นที่ถูกต้องตามกฎหมาย. (legalisation). **นิติกรรม** (กฎ) น. การกระทำโดยเจตนาที่จะผูกความสัมพันธ์ทางกฎหมายขึ้นระหว่างบุคคล. **นิติธรรม** น. หลักกฎหมาย. **นิตินัย** (กฎ) น. ทางกฎหมาย (de jure) ต่างกับพฤตินัย ทางข้อเท็จจริง (de facto). **นิติบัญญัติ** (กฎ) น. การตรากฎหมาย. **นิติบุคคล** น. องค์การซึ่งกฎหมายถือว่าเป็นบุคคลมีสิทธิและหน้าที่ที่กำหนดไว้ตามกฎหมาย. **นิติภาวะ** (กฎ) น. ความเป็นผู้มีอายุและความสามารถเต็มที่ตามกฎหมาย. **นิติศาสตร์** น. วิชากฎหมาย. (ส.). **นิติสมมติ** (กฎ) น. ความที่สมมติขึ้นในกฎหมาย. **นิติสัมพันธ์** (กฎ) น. ความเกี่ยวพันธ์ทางกฎหมาย. **นิติเหตุ** (กฎ) ดูที่ นิติการณ์ ควรใช้ว่า นิติการณ์.

นิทร (กลอน) ก. นิทรา, นอน.

นิทรา [นิทฺรา] น. การหลับ, การนอนหลับ. ก. หลับ, นอน, เช่น ให้หาวนิทราเป็นพ้นไป. (อิเหนา). (ส. ; ป. นิทฺทา)

นิทรารมณ์ น. การหลับ.

นิทัศน์ น. ตัวอย่างที่นำมาแสดงให้เห็น, อุทาหรณ์. (ส. นิทรฺศน ; ป. นิทสฺสน).

นิทาฆ [–คะ] (แบบ) น. ความร้อน, ความอบอ้าว, หน้าร้อน (ระหว่างเดือนพฤษภาคม และ มิถุนายน). (ป.).

นิทาน น. เหตุ เช่น โรคนิทาน; เรื่องเดิม เช่น วัตถุนิทาน ; คำเล่าเรื่อง, เรื่องนิยาย. (ป.). **นิทานวจนะ** น. คำแถลงเรื่องเดิม. (ป.).

นิเทศ (แบบ) น. คำแสดง, คำจำแนกออก. ก. ชี้แจง, แสดง, จำแนก. (ส. นิรฺเทศ ; ป. นิทฺเทส).

นิธาน (แบบ) น. การฝังไว้, การบรรจุไว้, ที่ฝัง, ที่บรรจุ. (ป.).

นิธิ (แบบ) น. ขุมทรัพย์. (ป.).

นินทา น. คำติเตียนลับหลัง. ก. ติเตียนลับหลัง. (ป. นินฺทา การติเตียน).

นินหุด [นินนะหุด] (แบบ) น. ชื่อสังขยาคือ ๑ มี ๐ ตามหลัง ๓๕ ตัว. (ป. นินฺนหุต).

นินนะ [นิน–] น. ที่ลุ่ม. (ป.).

นินาท, นินนาท (แบบ) น. ความกึกก้อง, การบันลือ. (ป. นินฺนาท).

นิบาต น. ชื่อคัมภีร์ในพระพุทธศาสนา. (ป.).

นิปริยาย [นิปะริยาย] (แบบ) น. ความไม่อ้อมค้อม, ตรง. ว. สั้นเชิง. (ป. นิปฺปริยาย).

นิปัจการ น. การเคารพ. (ป. นิปจฺจการ).

นิพนธ์ น. เรื่องที่แต่งขึ้น. ก. ร้อยกรองถ้อยคำ, แต่งหนังสือ. (ป.).

นิพพาน น. ความดับกิเลสและกองทุกข์. (ป.). โบราณใช้ว่า นิรพาณ ก็มี. (จารึกสยาม).

นิพพิทา น. ความเบื่อหน่ายในกองทุกข์. (ป.) **นิพพิทาญาณ** น. ความรู้ที่ทำให้เบื่อหน่ายในกองทุกข์. (ป.).

นิพัทธ์ (แบบ) ก. เนือง ๆ, เสมอ, เนืองกัน. (ป.). **นิพัทธกุศล** น. กุศลที่ทำเป็นนิจ.

นิพันธ์ น. นิพนธ์, เรื่องที่แต่งขึ้น. ก. ร้อยกรองถ้อยคำ, แต่งหนังสือ. (ป. ; ส.).

นิพิท (แบบ) ก. ให้รู้ชัด, บอก. (ป.

นิ + วิท).

นิเพท (แบบ) ก. ให้รู้ชัด, บอก. (ป. นิ + วิท).

นิภา (แบบ) น. เทียม, เสมอ, เทียบ. (ป.)

นิ่ม ๑ ว. นุ่ม, น่วม, อ่อน. **นิ่มนวล** ว. กลมกล่อม.

นิ่ม ๒ น. สัตว์สี่เท้า ตัวยาว มีเกล็ดหนาแข็ง, ลิ่น ก็ว่า.

นิมนต์ ก. เชิญนักบวช, เชิญพระ. (ป. นิมนฺต).

นิมมาน น. การสร้าง, การแปลง, การทำ, การวัดส่วน. (ป.).

นิมมานรดี [นิมมานะระดี] น. สวรรค์ชั้นที่ ๕ มีท้าวสุนิมมิตเป็นผู้ครอง, มีพรรณนาว่า เทวดาชั้นนี้เป็นจำพวกบริบูรณ์ปรารถนาสิ่งใดสิ่งหนึ่งนิรมิตได้เอง, ในบทกลอนใช้ว่า นิมมานรดีต ก็มี เช่น ช่อชั้นนิมมานรดีต. (อิเหนา). (ป.).

นิมิต ๑ ก. นิรมิต, สร้าง, แปลง, ทำ. (ป. นิมฺมิต).

นิมิต ๒ น. เครื่องหมาย, ลาง, เหตุ, เค้ามูล. (แบบ) อวัยวะสืบพันธุ์. (ป. นิมิตฺต).

นิยต (แบบ) ว. เที่ยง, แท้, แน่. (ป.).

นิยม น. (แบบ) กำหนด. (ป.). ก. ชอบ, นับถือ.

นิยยาน [นิยยานะ] (แบบ) น. การนำออกไป, การออกไป. (ป.).

นิยยานิก [นิยยานิกะ] (แบบ) ว. ที่นำออกไปจากทุกข์ เช่น นิยยานิกธรรม ธรรมที่นำสัตว์ออกจากทุกข์. (ป.).

นิยาม [–ยาม] น. (แบบ) กำหนด, ทาง, อย่าง, วิธี. น. กำหนดหรือจำกัดความหมายที่แน่นอน. (ป.).

นิยาย น. นิทาน, เรื่องที่เล่ากันมา.

นิยุต ๑ (แบบ) น. สังขยาจำนวนสูงเท่ากับล้าน. (ป.).

นิยุต ๒ (แบบ) ก. ประกอบ, เทียม, ทำให้แน่น. (ป. นิยุตฺต).

นิร ๑ [–ระ] (แบบ) น. น้ำ. (ส นีร).

นิร ๒ [–ระ] คำประกอบหน้าคำอื่น แปลว่า ไม่, ไม่มี, ออก, เช่น นิรทุกข์ ไม่มีทุกข์, นิรโฆษ เสียงก้องออก.

นิรคุณ [-ระ-] ว. ไม่มีลักษณะดี, เลว, ชั่วร้าย, เนรคุณ, ไม่รู้คุณ. (ส.).

นิรโฆษ [—ระโคด] (แบบ) น. เสียงดัง, เสียงกึกก้อง. ว. ไม่มีเสียง, เงียบ, สงบ, สงัด. (ส.).

นิรชร [—ระชอน] (แบบ) น. เทวดา. (ส.).

นิรชรา [-ระชะ-] (แบบ) น. นางอัปสร. (ส.).

นิรเทศ [-ระ-] (กลอน) ก. เนรเทศ, ขับไล่ออกจากที่เดิม. (ส. นิร + เทศ).

นิรมล [—ระมน] ว. ไม่มีมลทิน, ไม่มัวหมอง, ผ่องใส, โดยปริยายหมายความว่า หญิงสวย, หญิงงาม. (ส.).

นิรมาณ [—ระมาน] (แบบ) น. การสร้าง, การแปลง, การทำ, การวัดส่วน. (ส.).

นิรมาน [—ระมาน] (แบบ) ว. ปราศจากการถือรั้น, ไม่มีการดื้อดึง, ไม่ถือตัว. (ส.).

นิรมิต [—ระมิด] ก. นิมิต, สร้าง, แปลง, ทำ, บันดาลให้เป็นขึ้นมีขึ้น. (ส.).

นิรย [—ระยะ] (แบบ) น. นรก. (ป.).

นิรยบาล น. ผู้คุมนรก. (ป.).

นิรัติศัย [—รัดติไส] (แบบ) ว. พิเศษยิ่ง, ประเสริฐยิ่ง. (ส. นิร + อติศย).

นิรันดร [-รันดอน], **นิรันตร** [-รันตะระ] ว. ไม่มีระหว่างคั่น, ติดต่อกัน, ไม่เว้นว่าง, เสมอ. (ป.).

นิรันตราย (แบบ) ว. ปราศจากอันตราย. (ป.).

นิรัพพุท [—รับพุด] น. สังขยาจำนวนสูง เท่ากับ ๑ มี ๐ ตามหลัง ๖๓ ตัว บ้างว่า ๑๐๐ ล้าน. (ป.).

นิรา (กลอน) ก. ไปจาก. ว. ไม่มี. (จาก ส. นิร).

นิราพาธ [—พาด] (แบบ) ว. ไม่มีความเจ็บไข้. (ป.; ส.).

นิรามัย [—ไม] (แบบ) ว. ไม่มีโรค, สบาย, เป็นสุข, (ป.; ส.).

นิรามิษ [—มิด] (แบบ) ว. ไม่มีเหยื่อ, ไม่มีเครื่องล่อใจ, ไม่รับสินบน; ปราศจากความยินดีอันเป็นเครื่องล่อใจ. (ส.).

นิราลัย [—ไล] (แบบ) ว. ไม่มีที่อยู่, ไม่มีที่ห่วงใย. (ป.).

นิราศ ๑ [—ราด] ก. ไปจาก, ระเหระหน, ปราศจาก. น. การพรากไป, หนังสือซึ่งพรรณนาถึงการจากที่อยู่ไปในที่ต่าง ๆ มักแต่งเป็นบทกลอน เช่น นิราศนรินทร์, นิราศเมืองแกลง. (ส.).

นิราศ ๒ [–ราด] ก. ปราศจากความหวัง, ไม่มีความต้องการ, หมดอยาก, เฉยอยู่. (ส.; ป. นิราสา).

นิราศรพ [–สบ] (แบบ) ว. ไม่มีเครื่องหมักหมมในสันดาน, หมดมนทิน, หมายถึงพระอรหันต์. (ส. นิราศรว).

นิราศรัย [–ไส] (แบบ) ว. ไม่อยู่เป็นที่, ไม่ติดอยู่กับที่. (ส.).

นิรินธน์ [–ริน] (แบบ) ว. ไม่มีเชื้อ (ใช้กับไฟ). (ป.). **นิรินธนพินาศ** น. ความหมดสิ้นอย่างไฟขาดเชื้อ คือ ไม่ลุกลามได้อีก (มักใช้เปรียบถึงความดับกิเลสของพระอรหันต์).

นิรุกติ, นิรุตติ น. ภาษา, คำพูด. (ส.; ป.). **นิรุกติศาสตร์** น. วิชาว่าด้วยที่มาและความหมายของคำ. (Etymology).

นิรุตติปฏิสัมภิทา น. ปัญญาอันแตกฉานในนิรุตติ คือ ความเข้าใจในภาษา, รู้จักใช้ถ้อยคำให้คนเข้าใจ ตลอดจนรู้ภาษาต่างประเทศ อาจชักนำคนให้นิยมตามคำพูด, กล่าวสั้นว่า เข้าใจพูด. (ป.).

นิรุทก [–รุทะกะ] (แบบ) ว. ไม่มีน้ำ. (ป.).

นิรุทธ์ (แบบ) ว. ดับแล้ว. (ป.).

นิโรช (แบบ) ว. ไม่มีรส, ไม่อร่อย, จืด. (ป.).

นิโรธ (แบบ) น. ความดับ; นิพพาน. (ป.). **นิโรธสมาบัติ** (แบบ) น. การเข้าสู่นิโรธ เป็นพิธีพักผ่อนของพระอรหันต์. (ป.).

นิล ว. สีดำ, สีขาบ, สีเขียวแก่; พลอยสีดำหรือสีขาบ. (ป.; ส. นีล). **นิลบัทม์** น. บัวเขียว. (ส.). **นิลบัตร** น. พิษชางอย่างหนึ่งมีสีดำที่โคนแขนเป็นแผ่นเดียว. **นิลรัตน์** น. แก้วสีขาบ, นิล. (ส.). **นิลุบล, นิโลตบล** น. บัวขาบ. (ป. นีลุปฺปล; ส. นีโลตฺปล). **นิโลบล** น. บัวขาบ. (ส. นีโลตฺปล); หินสีขาบ, แก้วมีค่าสีครามอ่อน. (ส. นีโลปล).

นิ่ว ๑ น. กะดังนุตรที่อยู่ในกระเพาะปัสสาวะ.

นิ่ว ๒ ก. ทำหน้าย่นขมวดคิ้วแสดงความโกรธหรือเบื่อหน่าย.

นิ้ว น. ส่วนสุดของมือหรือเท้าที่แยกออกเป็นห้าก่ง คือ หัวแม่มือ, นิ้วชี้, นิ้วกลาง, นิ้วนาง, นิ้วก้อย, ราชาศัพท์ว่า อังคุฐ, ตัชนี, มัชฌิมา, อนามิกา, กนิษฐา โดยลำดับ, ถ้า

เป็นนิ้วเท้า นิ้วต้นเรียกว่านิ้วแม่เท้า นอกนั้นอนุโลมเรียกตามนิ้วมือ; มาตราวัดมีพิกัดเท่ากับ ๔ กระเบียด, และ ๑๒ นิ้วเป็น ๑ คืบ.

นิวรณ์ น. สิ่งห้ามกันจิตไว้มิให้บรรลุความดี มี ๕ ประการ คือ ความพอใจรักใคร่ ๑ ความพยาบาท ๑ ความง่วงเหงาหาวนอน ๑ ความฟุ้งซ่านรำคาญ ๑ ความลังเลใจ ๑. (ป.).

นิวัต, นิวัตน์ (แบบ) ก. กลับ. (ป. นิวตฺต, นิวตฺตน).

นิวาต (แบบ) ว. สงัดลม, สงัด, เสงี่ยม, เจียมตัว, สุภาพ. (ป.).

นิวาส (แบบ) น. ที่อยู่อาศัย, ที่พัก. (ป.).

นิเวศ, นิเวศน์ (แบบ) น. ที่อยู่, บ้าน, วัง. (ป.).

นิศา (แบบ) น. กลางคืน. (ส.). **นิศากร** น. พระจันทร์. (ป.). **นิศากาล** น. เวลามืด. (ส.). **นิศาคม** น. เวลาโพล้เพล้. (ส.). **นิศาชล** น. น้ำค้าง.(ส.). **นิศาทิ** น. เวลาขมุกขมัว. (ส.). **นิศานาถ, นิศาบดี, นิศามณี, นิศารัตน์** น. พระจันทร์. (ส.).

นิษกรม (แบบ; กลอน) ก. เฉย, ปราศจากกิริยา, เช่น ใจเพ่งนิษกรม. (อนิรุทธ์).

(ส.).

นิษาท (แบบ) น. พรานป่า, เงาะป่า, ชาวประมง, โจร. (ส.; ป. เนสาท).

นิสภ (แบบ) ว. ผู้ประเสริฐ เช่น นิสภขัตติยวราเรื่องพระยศ. (ม. ร่ายยาว ชูชก). (ป.).

นิสัช (แบบ) น. การนั่ง. (ป. นิสชฺช). **นิสัชชาการ** น. อาการนั่ง. (ป.); ในบทกลอนใช้ว่า นิสัชชนาการ ก็มี เช่น จึงเสด็จนิสัชชนาการนั่งในร่มไม้. (ม. ร่ายยาว วนปเวสน์).

นิสัย น. ที่พึ่ง, ที่พักพิง, ที่อาศัย, เช่นขอนิสัยในการอุปสมบท; ความประพฤติที่เคยชิน เช่น ทำจนเป็นนิสัย. (ป. นิสฺสย).

นิสาท (โหราศาสตร์) น. เวลาตั้งแต่ย่ำค่ำถึงเที่ยงคืน.

นิสิต น. ศิษย์ที่เล่าเรียนอยู่ในสำนัก, ผู้อาศัย; นักศึกษาในมหาวิทยาลัยก่อนได้รับปริญญา. (ป. นิสฺสิต).

นิสีทนะ (แบบ) น. การนั่ง, ผ้ารองนั่งของภิกษุ. (ป.). **นิสีทนาการ** น. อาการนั่ง. (ป.).

นี่ ส. คำแทนนามเฉพาะที่อยู่ใกล้ที่สุด. นี่-

แน่ะ เป็นคำบอกให้ดู หรือเตือนให้รู้.

นี้ ว. คำใช้ประกอบนามที่อยู่ใกล้ที่สุด หรือให้รู้เฉพาะ.

นีติ (แบบ) น. นิติ, แบบแผน, เยี่ยงอย่าง, ขนบธรรมเนียม, ประเพณี, กฎหมาย, วิธีปกครอง, เครื่องแนะนำ, อุบายอันดี. (ป.). **นีติธรรม** น. วินัยบัญญัติ, กฎหมายบ้านเมือง. (ส.). **นีติศาสตร์** น. วิชากฎหมาย. (ส.).

นี่นัน ว. อึงมี่, อึกทึก.

นีร (แบบ) น. น้ำ. (ป.; ส.). **นีรจร** น. ปลา หรือสัตว์น้ำอื่น ๆ. (ส.). **นีรช** น. บัว. (ส.).

นีรนาท (กลอน) ก. กึกก้อง, เช่น ปฐพีนีรนาทหวาดไหว. (คำพากย์). เนียรนาทก็ใช้.

นึก ก. คิด, ตรึกตรอง, รำพึง.

นึ่ง ก. ทำให้สุกด้วยไอน้ำร้อน, อบด้วยความร้อน.

นุ ๑ (กลอน) ตัดมาจากอุปสรรค อนุ เช่น ทราบนุสนธิทุกแห่ง. (ตะเลงพ่าย ๖); เอนกนุประการ. (พงศ. เลขา).

นุ ๒ (โบ) ใช้เสริมแทรกเพื่อให้พยางค์สละสลวย เช่น พฤกษในนุพงไพร. (สมุทรโฆษ).

นุง ว. ยุ่ง, นุ่ง ก็ว่า. **นุงถุง** ว. ยุ่งเหยิง. **นุงนัง** ว. รุงรัง.

นุ่ง ๑ ก. ใช้ผ้าปกปิดกายเบื้องล่าง, แต่เดิมหมายความว่า ปกปิดร่างกายเบื้องบนก็ได้ เช่น นุ่งเสื้อ.

นุ่ง ๒ ว. ยุ่ง.

นุช (กลอน. ตัดมาจาก อนุช) น. น้อง, โดยมากใช้สำหรับผู้หญิง.

นุด ก. อ้วนพีสดใส. (ไทยใหญ่).

นุต (แบบ) ก. ชมเชย, สรรเสริญ. (ป.).

นุ่น น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง ลำต้นตรง ไม่มีหนาม กิ่งชี้ตรงไปทางข้าง ๆ ใช้ปุยในผลยัดที่นอนหรือหมอนเป็นต้น. (Ceiba pentandra).

นุ่ม ว. อ่อน, น่วม. **นุ่มนวล** ว. อ่อนหวาน, กลมกล่อม, เพราะพริ้ง. **นุ่มเนื้อ** ว. เนื้อปลาตั้งต้นจะเน่า, เนื้อนุ่ม.

นุ้ย ว. อ้วน, อวบ.

นูน ว. โนนขึ้น, สูงขึ้น, โปขึ้น.

นู่น ส. ใช้แทนสิ่งของที่ไกลออกไป.

เนกขะ (แบบ) น. นิกขะ, ลิ่ม, แท่ง.

(ป. นิกฺข ; ส. นิกฺษ).

เนกขัม (แบบ) น. การออก, การออกจากกาม, การออกบวช. (ป. เนกฺขมฺม).

เน่ง (ใบ) ก. นิ่ง; แน่.

เนตร (แบบ) น. ตา, ดวงตา. (ส. ; ป. เนตฺต); ผู้นำทาง **เช่น** เนตรนารี. (ส. ; ป. เนตุ).

เนติ (แบบ) น. นิติ, แบบแผน, เยี่ยงอย่าง, ขนบธรรมเนียม, ประเพณี, กฎหมาย, วิธีปกครอง, เครื่องแนะนำ, อุบายอันดี. (ป. ; ส. นีติ). **เนติบัณฑิต** น. ผู้รู้กฎหมาย, ใช้เรียกผู้ได้ปริญญาทางกฎหมาย.

เน้น ก. ทำให้หนักแน่น, กดให้แน่น.

เนมิ (แบบ) น. กงรถ, กงเกวียน. (ป.).

เนมิตกะ [เนมิตตะ-] (แบบ) น. หมอดูทายลักษณะหรือโชคลาง. (ป. เนมิตฺตก). **เนมิตกนาม** น. ชื่อที่เกิดขึ้นตามเหตุคือลักษณะและคุณสมบัติ เช่น พระสุคต แปลว่า ผู้ดำเนินดี.

เนย น. น้ำมันที่ทำจากน้ำนมสัตว์มีทั้งข้นและแข็ง.

เนรคุณ [-ระคุน] (แผลงมาจาก นิรคุณ) ว. อกตัญญูไม่รู้คุณ, ไม่สำนึกถึงบุญคุณ.

เนรเทศ [-ระเทด] (แผลงมาจาก นิรเทศ) ก. ให้ออกไปเสียจากประเทศ, ขับไล่ออกจากถิ่นเดิม.

เนรนาด (กลอน) ก. เกลื่อนกลุ่น, เกลื่อนกลาด, เช่น เสมือนหนึ่งราชกัญญาคณานางสนมล้มเนรนาดด้วยอาลัย. (ม. ร่ายยาวทานกัณฑ์). (อาจเพี้ยนมาจาก ระเนระนาด).

เนรนาถ ก. ไม่มีที่พึ่ง, ขัดเขพเนจร, เช่น ก็เนรนาถประพาสพรตยังเขาสิงขรบวรวงกต. (ม. ร่ายยาว ชูชก).

เนรมิต ก. นิรมิต, สร้าง, แปลง, ทำ, บันดาลให้เป็นขึ้นมีขึ้น.

เนรกัณฐี น. แก้วมณีชนิดหนึ่ง.

เนระพูสี น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง ต้นเป็นกอคล้ายผักกูด ก้านสีแดงคล้ำ ใช้ทำยา.

เนษาท (แบบ) น. นิษาท, พรานป่า, เงาะป่า, ชาวประโมง, โจร. (ป.).

เนอ (กลอน) ว. นะ, แฮะ.

เน้อ ว. คำออกเสียงบอกให้รู้.

เนา ๑ ก. กริ่ง, เย็บหรือผูกพอให้อยู่.

เนา ๒ ก. อยู่. (ข.).

เนา ๓ (แบบ) น. เรือ, สำเภา, เภตรา. (ส.).

เนา ๔ น. วันที่พระอาทิตย์โคจรอยู่ระหว่างสองราศี คือ มีน และ เมษ เรียกว่า วันเนา ต่อจากวันมหาสงกรานต์ หน้าวันเถลิงศกจุลศักราช.

เน่า ว. เสียและมีกลิ่นเหม็น. **เน่าไฟ** ว. อาการที่ของเสียเพราะต้มไม่ถูกวิธี เช่นต้มข้าวต้มมัดไม่สุก เรียกว่า เน่าไฟ.

เนาว ๑ (แบบ) ว. ใหม่. (ป. นว).

เนาว ๒ (แบบ) ว. เก้า, จำนวนเก้า. (ป. นว).

เนาวนิต [-วะนิต] น. นพนิต, เนยข้นชนิดหนึ่ง. (ป. นวนีต).

เนิน น. ที่สูง, ที่ดอน.

เนิ่น ว. เยิ่น, ก่อนหน้า, ยืนยาว, ช้า, นาน.

เนิบ, เนิบนาบ ว. เยิบยาบ, ช้า ๆ, เทิบทาบ, หย่อนยาน, ไม่รัดกุม.

เนียง ๑ น. นาง (ซึ่งออกเสียงตามเขมรที่เขียนว่า นาง).

เนียง ๒ (ถิ่น - ปักษ์ใต้) น. ต้นพะเนียง.

เนียน น. เครื่องมือสำหรับถวดถวดเลี่ยมภาชนะ เช่น ปากบ้าน ปากถ้วย ให้เรียบ, เปลือกจั่นมะพร้าวหรือกาบหมาก สำหรับแซะน้ำตาลเมื่อเวลาเคี่ยว. ว. แนบ, สนิท, ชิด, เรียบ.

เนียม น. ชื่อต้นไม้เล็ก ๆ ชนิดหนึ่ง ใบมีกลิ่นหอม ใช้ประสมปูนกินกับหมาก; ช้างพลายมีงาสั้น.

เนียร น. น้ำ. (ส. นีร).

เนียรทุกข์ [เนียระทุก] ว. นิรทุกข์, ไม่มีทุกข์.

เนียรเทศ [เนียระเทด] ก. เนรเทศ.

เนียรนาท [เนียระ-] ก. กึกก้อง เช่น เสียงฆ้องกลองประนังเนียรนาท สะเทือนท้องวนาวาสหิมวันต์. (ม. ร่ายยาว นครกัณฑ์). นีรนาท ก็ใช้.

เนื้อ น. สิ่งเป็นกล้ามอยู่ตามร่างกายคนและสัตว์ถัดหนังเข้าไป; สิ่งที่เป็นตัวของสิ่งต่าง ๆ เช่น เนื้อผ้า เนื้อเงิน เนื้อทอง; ส่วนที่อยู่ถัดเปลือกของพืชผลต่าง ๆ; สัตว์จำพวกกวาง; เป็นคำพูดเน้นเข้าคู่กับตัวหรือใจ เช่น สิ้นเนื้อประดาตัว, น้อยเนื้อต่ำใจ. **เนื้อกษัตริย์** น. เนื้อบริสุทธิ์ หมายถึงทองแท้ เงินแท้. **เนื้อความ** น. ข้อความ. **เนื้อคู่** น. ผู้ที่สมเป็นคู่ครองกัน; คู่ที่เคยอยู่ร่วมกันมาแต่ปางก่อน. **เนื้อที่** น. พื้นที่. **เนื้อไม้** น. แก่นไม้หอม

โดยมากใช้ทำธูป, ชนิดที่ดีมีสีดำ ใช้ทำยา. **เนื้อร้าย** น. สัตว์ป่าที่ดุร้าย เช่น หมี, เสือ. **เนื้อหา** น. ข้อความที่กล่าวหา, ใจความสำคัญ, ข้อสำคัญ, สาระสำคัญ; กำหนดที่ว่าจ้างมา. **เนื้ออ่อน** น. ปลาน้ำจืดชนิดหนึ่ง ไม่มีเกล็ด ตัวยาว สีขาว เนื้อนุ่ม. (Cryptopterus limpok).

เนือง ว. เสมอ ๆ, บ่อย ๆ, เช่น แสนเสนางค์เนืองบร. (ตะเลงพ่าย ๓๔๗). ใช้ว่า เนืองๆ ก็มี. **เนืองนอง** ก. หลั่งไหลไม่ขาดสาย, มากมาย, นองเนือง ก็ว่า. **เนืองนิตย์** ว. เสมอ, ไม่ขาด.

เนื่อง ก. ติดกัน, ต่อกัน, เกี่ยวข้องกัน. น. แหวนทองเกลี้ยงมีหลายวงไขว้ติดกันรวมเป็นวงเดียวกันได้, เรียกวัตถุอื่น ๆ ที่มีลักษณะคล้ายกัน เช่น ถ้วยเนื่อง คือถ้วยที่มีหลายชั้นติดกัน. ("เนื่องรอบวงในประดับเพชร, เนื่องเพชรลงยาราชาวดี" -ตำนานเครื่องราชอิสริยาภรณ์).

เนือย ว. เฉื่อย, ช้า, เงื่อง, ไม่รุนแรง, อ่อน.

แน่ น. นิ่งอยู่กับที่, หนักแน่น, ไม่ผิด, ไม่พลาด, แท้, จริง. **แน่แท้** ว. จริงทีเดียว. **แน่นอน** ว. ยั่งยืน, จริงแท้, จริงทีเดียว. **แน่นิ่ง** ก. ไม่กระดุกกระดิก. **แน่แน่ว** ว. เพ่งอยู่ในสิ่งอันเดียว (สำหรับจิต). แน่วแน่ ก็ว่า.

แน่ง น. นาง. **แน่งน้อย** น. นางผู้มีรูปร่างแบบบาง.

แน่น ก. รู้สึกอึดอัด, คับ, ไม่คลอน, ยัดเยียด, อัดแอ. **แน่นนันต์** (กลอน) ว. มากมาย, อัดแอ, คับคั่ง, ยัดเยียด, เช่น กรุงกษัตริย์มาประชุมพร้อมกัน แน่นนันต์ในพระลานชัยศรี. (มาลีวราช). **แน่นแฟ้น** ว. มั่นคง, รัดกุม. **แน่นหนา** ว. มั่นคง, ปิดแผ่น, คับคั่ง.

แนบ ก. แอบ, เบียดให้ชิด, ทาบ, ติดไปด้วย. **แนบเนียน** ก. สนิทกลมกล่อม, เหมาะเจาะละมุนละไม.

แนม ก. แทรก, แซม, แซง, เช่น เรือตะเข้แนมทั้งสองข้าง. (ตราสามดวง); แนบ, ชิด, เช่น ผลผกาเกิดกับกิ่งก้อนระกุแกมแนมใบวิบูลระบัดบัง. (ม. ร่ายยาว มหาพน); โกมลไม่แย้มยังแนมใบ. (อิเหนา); เสียดสี เช่น เหน็บแนม.

แนว น. รอยทาง, เส้นสาย, ทิวเขต.

แนวรบ น. ทิวเขตที่รบกัน, แนวหน้าก็เรียก, แนวช่วยรบ เรียกว่า แนวหลัง, ไส้ศึก เรียกว่า แนวที่ห้า.

แน่ว ว. ตรงดิ่ง, แน่, ไม่วอกแวก. **แน่วแน่** ว: เพ่งเล็งอยู่ในสิ่งอันเดียว (สำหรับจิต). แน่แน่ว ก็ว่า.

แนะ ก. ทำให้รู้; ชี้ให้รู้, ให้เลศนัย. **แนะนัด** ก. บอกไว้ให้รู้กัน **แนะนำ** ก. ชี้ทางให้ทำ, ชี้พาง, นำให้รู้จักเพื่อเอาใจใส่.

แน่ะ ว. เป็นคำทักหรือบอกให้รู้ตัว.

แนะแหน [-แหน] ก. พูดเสนอให้ชอบใจ.

โน ว. โปขึ้นหรือนูนขึ้นเพราะถูกกระทบ.

โนน ๑ น. เนิน, ที่สูง.

โนน ๒ (โบ) ก. นอน. (จารึกสยาม).

โน่น ส. ใช้แทนนามที่อยู่ไกลออกไป.

โน้น ว. ใช้ประกอบนามที่อยู่ไกลออกไป.

โนเน ว. อ่อนแอ, แบบบาง, เช่น โนเนหนุ่มเหน้าสคราญ. (เสือโค ; สุธนู). (ไทยใหญ่).

โน้ม ก. น้าว, เหนี่ยว, น้อม.

โนมพรรณ ว. รูปลักษณะ เช่น เฉิดโฉมโนมพรรณ.

โนรี น. นกชนิดหนึ่งในจำพวกนกแก้ว โดยมากมีขนเป็นสีแดงล้วน บางทีก็มีสีอื่นแซมบ้าง ถ้ามีสีอื่นแซมหลายสี เรียกว่า เบญจวรรณ. (Hobson - Jobson).

ใน บ. ตรงกันข้ามกับนอก. (ข. ใน ว่าแห่ง, ของ).

ไน น. เครื่องสำหรับกรอฝ้ายหรือไหมเข้าหลอด.

ป

ป ๑ พยัญชนะตัวที่ยี่สิบหก เป็นพวกอักษรกลาง ใช้เป็นตัวสะกดในแม่กบ.

ป ๒, ป๋ ว. ไม่, มักใช้ในหนังสือเก่าหรือกวีนิพนธ์ หรือบางท้องถิ่น, ในที่ใช้ บ เมื่อใช้ว่า ป๋ ก็มีความเช่นเดียวกัน. **ปมิ** (กลอน) ว. ไม่. **ปราง** (โบ; กลอน) ก. ไม่, ไม่มี, เช่น บรางนาน, บรางไทย. ใช้ บร้าง ก็มี. **ปแรง** (โบ) ก. ไม่มี

กำลัง, ไม่ไหว. **ปแรงภักษ์** (ใบ) ก. ฉันไม่ไหว. **ปเอ** (ใบ) ว. มิใช่เอก, มิใช่หนึ่ง, มาก.

ปก น. ที่ดอน, ที่แห้ง, ที่พ้นจากน้ำ. ว. แห้ง, ลดลง, เช่น นมบกอกพร่อง; ย่อยยับหมดกำลัง เช่น ใจมปรบักษ์บกบาง. (ตะเลงพ่าย ๗). **บกพร่อง** ก. น้อยไป, ขาดไป, ไม่เต็มที่.

บง ๑ น. ไม้ไผ่ชนิดหนึ่งไม่มีหนาม ลำโต.

บง ๒ (กลอน) ก. มองดู, แลดู, เช่น พรางพระบงจัตุบาท. (ตะเลงพ่าย ๑๑๖). **บงการ** ก. ควบคุมดูแล, ชี้ให้ดำเนินการตาม.

บง ๓ ก. คล้อง, ห่ม, เช่น บงบ่าเฉวียง. (ม. คำหลวง จุลพน). (ข. บงกอ ว่า คล้องคอ)

บ่ง ก. เล็งถึง, ท้าวถึง, ชี้, ระบุ, ใช้ของแหลม ๆ แทงที่เนื้อเพื่อเอาของที่ฝังอยู่ในเนื้อหรือหนองออก.

บงกี (แบบ) น. เบือกตม, โคลน, โดยมากใช้ประกอบหน้าคำอื่น เช่น บงกช ว่าของที่เกิดในเปือกตม คือ บัว. (ป. ปงฺก). **บงกช** [บงกด] น. บัว. (ป.). **บงกชกร** (กลอน) น. มือมีรูปอย่างดอกบัวตูม, กระพุ่มมือ, มือ, เช่น กระพุ่มบงกชกร. (เพชรมงกุฎ).

บงสุ์ (แบบ) น. ฝุ่น, ละออง, ธุลี. (ป. ปํสุ). **บงสุกูล** น. เรียกผ้าที่พระภิกษุชักออกจากศพ โดยปรกติใช้ว่า บังสุกุล. (ป. ปํสุกูล ว่า คลุกฝุ่น). **บงสุกูลิก** น. ผู้ใช้ผ้าบังสุกุลเป็นพรต เป็นชื่อธุดงค์ประการหนึ่ง แห่งภิกษุผู้ใช้ผ้าเฉพาะที่เก็บได้จากกองฝุ่นกองหยากเยื่อมาทำเป็นเครื่องนุ่งห่ม ถือไม่ใช้ผ้าที่ชาวบ้านถวาย. (ป.).

บงอับบงรา [บงอับบง—] ก. เข้าที่อับจน.

บฏ (แบบ) น. ผ้าทอ, ผืนผ้า, เรียกผืนผ้าที่มีรูปพระพุทธเจ้าเป็นต้น และแขวนไว้เพื่อบูชาว่า พระบฏ. (ป.).

บด ๑ ก. ทำให้ละเอียด, กลิ้งทับให้เรียบ; บังแสง, อับแสง, เช่น แดดบด. **บดเอื้อง** ก. อาการที่วัวควายสำรอกอาหารออกมาเคี้ยวอีกให้ละเอียด.

บด ๒ น. เรือต่อชนิดหนึ่งรูปเพรียว หัวท้ายเรียว, ถ้าใช้กรรเชียงมักท้ายตัด เรียกว่า เรือบด.

บดินทร์ [บอดิน] น. พระเจ้าแผ่นดิน. (ส. ปติ + อินฺทฺร).

บดี [บอดี] (แบบ) น. นาย, เจ้าของ, เจ้า, ผู้ครอง, ผู้บังคับบัญชา, ผัว. (ป.; ส. ปติ). ในสันสกฤตมีเกณฑ์ว่า ศัพท์นี้เมื่ออยู่เฉพาะหมายความว่า นาย หรือ ผัว, ถ้ามีศัพท์อื่นมาเข้าสมาสเป็นคำท้ายด้วยหมายความแต่ผัว เช่น บดีพรต, ในบทกลอนใช้ว่า บดิ ก็มี เพื่อเข้าบังคับลหุ. **บดีธรรม** น. หน้าที่ของผัว. (ส.). **บดีพรต, บดีวรดา** น. ผู้ประพฤติโดยสามี, หญิงมอบตัวแก่ผัวเท่านั้น, ถ้าเป็นชายก็ว่า สหารสันโดษ คือยินดีแต่เมียตนเท่านั้น. (ส.). **บดีศร** (กลอน) น. นายผู้เป็นใหญ่.

บถ (แบบ) น. ทาง เช่น กรรมบถ. (ป.).

บท (แบบ) น. เท้า, รอยเท้า เช่น จตุบท; ข้อความ, ความข้อหนึ่ง, เช่น ธรรมบท; คำที่เป็นศัพท์หนึ่ง ๆ; เรื่องความตอนหนึ่ง ๆ; กำหนดคำประพันธ์ที่ลงความตอนหนึ่ง ๆ; ในบทกลอน ใช้ประสมกับคำอื่น ๆ หมายความว่า เท้า คือ บทบงกช, บทบงสุ์, บทมาลย์, บทรัช, บทศรี, บทเรศ, ดูคำแปลที่คำนั้น ๆ. (ป.). **บทจร** (กลอน) ก. เดินไป. (ป.). **บทบงกช** (กลอน) น. บัวบาท, เท้า. (ส.) **บทบงสุ์** น. ละอองเท้า. (ป.). **บทบาท** ก. ทำท่าตามบท, รำตามบท. **บทปูรณ์** น. คำที่ทำให้บทประพันธ์ครบพยางค์ตามฉันทลักษณะ ไม่สู้มีความหมายอะไร เช่น แต่งเอนกนุประการ คำ "นุ" เป็นบทปูรณ์. (ป.). **บทภาชน์** น. บทไขความ. (ป.). **บทภาชนีย์** น. บทที่ตั้งไว้เพื่อไขความ, บทที่ต้องอธิบาย. (ป.). **บทมาลย์** (แบบ) น. เท้าผู้มีบุญ เช่น กษัตริย์. **บทรัช** (แบบ) น. ละอองเท้า. **บทเรียน** น. ข้อที่ชวนให้รู้. **บทวลัญช์** (แบบ) น. รอยเท้า. (ป.). **บทศรี** (กลอน) น. เท้า, ใช้สำหรับเจ้านาย. **บทเรศ** (กลอน) น. เท้า เช่น กราบบทเรศราชบิดา ท่านแล. (ม. คำหลวงฉกษัตริย์). **บทวาร** (แบบ) น. ชั่วก้าวเท้า, ระยะก้าวเท้า, เช่น ทางเลี้กดวรบทวาร ผู้หนึ่งจะพึงไป. (ม. ร่ายยาวนปเวสน์). **บทสังขยา** น. ชื่อโคลงแบบโบราณ.

บโทน [บอ–] น. ผู้ติดหน้าตามหลัง, คนใช้.

บน ๑ ก. ขอร้องให้ช่วยโดยให้ของตอบแทนเมื่อสำเร็จ. ว. เบื้องสูง (ตรงกันข้ามกับเบื้องล่าง). บ. เหนือ. **บนบาน** ก. อ้อนวอนขอให้ช่วยโดยให้สิ่งตอบแทนเมื่อสำเร็จ.

บน ๒ น. คำ เช่น ให้บนถ้อยคำ. (จินดามณี); คำที่จดไว้เป็นหลักฐาน, คำให้การที่จดไว้เป็นหลักฐาน เช่น เอาบนเขาไว้; ให้คาดบนไว้. (ตราสามดวง).

บ่น ก. พร่ำพูดอย่างไม่พอใจ; กล่าวซ้ำ ๆ กัน เช่น ให้บ่นภาวนา.

บพิธ [บอพิด] ก. แต่ง, สร้าง. (ป. ป + วิ + ธา).

บพิตร [บอพิด] (แบบ) น. พระองค์ท่าน เช่น บำรุงฤทัยตระโบม บพิตรผู้อย่าดูเบา, โดยมากเป็นคำที่พระสงฆ์ใช้แก่เจ้านาย เช่น บรมวงศบพิตร. **บพิตรพระราชสมภาร** สรรพนามที่พระสงฆ์เรียกพระมหากษัตริย์.

บ่ม ก. ทำผลไม้ให้สุกด้วยความอบอุ่น, อบรม.

บร [บอระ หรือ บอน] (แบบ; กลอน) น. ฝ่ายอื่น เช่น บรเทศ, ข้าศึก เช่น บรปักษ์. (ป.; ส.). **บรทาร** (-แบบ) น. เมียเขา. (ส.). **บรทารกรรม** (แบบ) น. การประพฤติร่วมเมียเขา. (ส.).

บรม [บอรม] ว. อย่างยิ่ง, ที่สุด, มักใช้นำหน้าคำที่เกี่ยวกับพระเจ้าแผ่นดินที่แสดงพระเกียรติยศยิ่งใหญ่ หรือใช้นำหน้าคำที่เกี่ยวกับพระพุทธเจ้า เช่น บรมบพิตร บรมมหาราชวัง บรมศาสดา. (ป.; ส.). **บรมธาตุ** น. กระดูกพระพุทธเจ้า. **บรมอัฐิ** น. กระดูกกษัตริย์.

บรมัตถ์ [บอระมัด] น. ประโยชน์อย่างยิ่ง, เนื้อความอย่างสูง, ความจริงที่สุด, เป็นชื่อพระอภิธรรมปิฎก เรียกว่า บรมัตถ์, และยังใช้นำหน้าศัพท์ เช่น บรมัตถบารมี บรมัตถประโยชน์. (ป. ปรมตฺถ).

บรรกวด [บัน-] ก. ประกวด, แข่งขัน.

บรรจง [บัน-] ก. ประจง, ทำให้ดี, ทำให้เรียบร้อย, ทำโดยระวัง, แต่ง, เขียนให้ประณีต, ตั้งใจ.

บรรจถรณ์ [บันจะถอน] (แบบ) น. เครื่องลาด, เครื่องปู, ที่นอน. (ป. ปจฺจตฺถรณ).

บรรจบ [บัน-] ก. ประจบ, ครบ, ถ้วน, จดกัน, ติดต่อกัน, ประสมเข้า, สมทบ.

บรรจวบ [บัน-] ก. ประจวบ, ประสบ, พบปะ, สบเหมาะ, บังเอิญพบ.

บรรจุ [บัน-] ก. ประจุ, ใส่, บรรทุก, เข้าประจำที่, เข้าประจำตำแหน่ง.

บรรเจิด [บัน-] ก. เชิดสูงขึ้น, สูงเด่น, เฉิดฉาย. ว. งาม.

บรรณ [บัน] น. ปีก, หนังสือ, ใบไม้. (ส.; ป. ปณฺณ). **บรรณกุฎี** น. กระท่อมอันมุงบังด้วยใบไม้. (ส.). **บรรณศาลา** น. ที่สำนักของฤษีหรือผู้บำเพ็ญพรตเป็นต้น ถือกันว่ามุงว่าบังด้วยใบไม้. (ส. บรรณศาลา ว่าโรงที่มุงและบังด้วยใบไม้). **บรรณสาร** น. หนังสือราชการ.

บรรณา (กลอน; ตัดมาจาก บรรณาการ) น. สิ่งที่ส่งไปให้ด้วยความเคารพหรือด้วยไมตรี.

บรรณาการ [บันนากาน] น. สิ่งที่ส่งไปให้ด้วยความเคารพหรือด้วยไมตรี. (ป. ปณฺณาการ).

บรรณาคม [บันนาคม] น. ห้องหนังสือ.

บรรณาธิกร [บันนา-] ก. รวบรวมและจัดเลือกเพ้นเรื่องพิมพ์.

บรรณาธิการ [บันนาทิกาน] น. ผู้รวบรวมและจัดเลือกเพ้นเรื่องลงพิมพ์.

บรรณารักษ์ [บันนารัก] น. ผู้รักษาหนังสือห้องสมุด.

บรรดา [บัน-] ว. ทั้งหลาย, กระบวน.

บรรดาก [บันดาก] (แบบ) น. ธง, ธงผืนผ้า. (ป.; ส. ปตากา).

บรรดาศักดิ์ [บันดา-] น. ฐานะของขุนนางซึ่งได้รับพระราชทานเนื่องจากตำแหน่ง, ต่อมาไม่เนื่องจากตำแหน่งก็มี.

บรรดานึก [บันดานึก] (แบบ) น. พลเดินเท้า, ทหารราบ. (ป. ปตฺตานีก).

บรรถร [บันถอน] (แบบ) น. ที่นอน, เครื่องปูลาด. (ป. ปตฺถร; ส. ปรสฺตร).

บรรทม [บัน-] (ราชา) ก. นอน. (ข. ผทม).

บรรทัด [บัน-] น. เส้นตรง, แนว. **บรรทัดฐาน** น. แบบอย่างที่เป็นหลักปฏิบัติ.

บรรทับ [บัน-] (โบ; กลอน) ก. ประทับ เช่น ถนอมบรรทับออมชอม ขาบเนื้อ. (ทวาทศมาส).

บรรทาน [บัน-] (แผลงมาจาก ประทาน)

ก. เพิ่มให้, ให้.

บรรทุก [บัน-] ก. ใส่ลง, บรรจุลง, ประทุก ก็ใช้.

บรรเทา [บัน-] ก. ทุเลา, คลาย, เบาลง, ให้สงบ, ทำให้เบาลง, ประเทา ก็ใช้.

บรรเทือง [บัน-] (กลอน; แผลงมาจาก ประเทือง) ก. ทำให้กระเตื้องขึ้น, พยุง, ทำให้ดีขึ้น.

บรรพ ๑ [บับ] น. ข้อ, ปล้อง, เล่ม, หมวด, ภาก, ตอน, กัณฑ์, ขั้นบันได, ระยะหรือเวลาที่กำหนด. (ป. ปพฺพ; ส. ปรฺวนฺ). **บรรพภาค** (แบบ) น. ข้อมือ. (ส.). **บรรพเภท** (แบบ) น. ความปวดร้าวในข้อ. (ส.). **บรรพมูล** (แบบ) น. วันขึ้นค่ำ ๑ และกลางเดือน. (ส.).

บรรพ ๒ [บัน] ว. ก่อน, ทีแรก, เบื้องต้น, ตะวันออก. (ป. ปุพฺพ; ส. ปูรฺว). **บรรพบุรุษ** น. ชายผู้เป็นต้นวงศ์. **บรรพสตรี** น. หญิงผู้เป็นต้นวงศ์.

บรรพชา [บันพะ-] น. การบวช, ถ้าใช้ควบกับคำ อุปสมบท, บรรพชา หมายความว่า บวชเป็นสามเณร, อุปสมบท บวชเป็นภิกษุ. (ป. ปพฺพชฺชา; ส. ปรฺวรฺชฺยา).

บรรพชิต [บันพะชิต] น. นักบวช, ผู้บวช. (ป. ปพฺพชิต; ส. ปรฺวรฺชิต).

บรรพต [บันพต] น. ภูเขา. (ป. ปพฺพต; ส. ปรฺวต). **บรรพตกีลา** (แบบ) น. แผ่นดิน. (ส.). **บรรพตชาล, บรรพตมาลา** (แบบ) น. เทือกเขา, แนวเขา, ทิวเขา. (ส.). **บรรพตธาตุ** (แบบ) น. แร่. (ส.). **บรรพตราช** (แบบ) น. พญาเขา. (ส.). **บรรพตวาสี** (แบบ) น. ชาวเขา. (ส.). **บรรพตศิขร** (แบบ) น. ยอดเขา. (ส.).

บรรยง [บัน-] ก. ทำให้งาม, ทำให้ดี.

บรรยงก์ [บัน-] น. ที่นั่ง. (ส. ปรฺยงฺก).

บรรยเวกษก์ [บันยะเวก] น. ผู้ดูแลทั่วไป เป็นตำแหน่งในวิทยาลัย. (ส. ปริ + อว + อีกฺษก).

บรรยาย [บันยาย] ก. การสอน, การแสดง, การชี้แจง. (ส.).

บรรลัย [บันไล] (แผลงมาจาก ประลัย) น. ความฉิบหาย, ความบั่นบ่; ความย่อยยับ. ก. มอดม้วย.

บรรลาย ๑ [บัน-] (กลอน; แผลงมาจาก ปราย) ก. ปราย, โปรย, เช่น หยั่ง

หยาดวลาหกบรรลาย. (อุเทน).

บรรลาย ๒. [บัน-] (กลอน, แผลงมาจาก ปลาย) น. ยอด, ที่สุด, ตรงข้ามกับต้น.

บรรลุ [บัน-] ก. ลุ, ถึง, สำเร็จ, ประลุ ที่ว่า.

บรรเลง [บัน] ก. ทำเพลงด้วยเครื่องดุริยางค์.

บรรโลม. [บัน-] (กลอน) ก. ประโลม, ทำให้พึงใจ.

บรรษัท [บันสัด] (แบบ; แผลงมาจาก บริษัท) น. หมู่, ผู้แวดล้อม, การรวมกันเข้าหุ้นส่วนทำการค้าขาย. (กฎ) น. องค์การสาธารณะ.

บรรสบ [บัน-] (กลอน; แผลงมาจาก ประสบ) ก. พบ.

บรรสพ [บัน-] (แผลงมาจาก ประสพ) ก. เกิดผล, ได้.

บรรสม [บัน-] (กลอน; แผลงมาจาก ประสม) ก. รวมกันเข้า, ปน, ระคน, เจือ.

บรรสาน [บัน-] (กลอน; แผลงมาจาก ประสาน) ก. ทำให้ติดกัน, ทำให้สนิทกัน, เชื่อม, รัด, ผูกไว้.

บรรสาร [บัน—] (กลอน, แผลงมาจาก ประสาน) ก. คลี่ออก.

บรรหาน [บัน—] ก. แสดง.

บรรหาร [บันหาน] (กลอน; แผลงมาจาก บริหาร) ก. เฉลย, กล่าวแก้, ตรัสสั่ง.

บรัด [บฺรัด] ก. แต่ง. น. เครื่องแต่ง, เครื่องประดับ, เช่น อันควรบรัดแห่งพระองค์. (ม. คำหลวง นครกัณฑ์).

บรั่นดี [บฺรั่น-] น. ชื่อสุราชนิดหนึ่งกลั่นจากผลองุ่นและอื่น ๆ. (อ. Brandy).

บรัศว [บฺรัด] น. ช้าง, สีช้าง; ฟ้าดิน. (ป. ปสฺส; สํ. ปารฺศว).

บรากรม [บะรากฺรม] (แบบ) น. ความเพียร, ความบากบั่น, ความพยายาม, ความแข็งขัน, ความก้าวไปเพื่อคุณในเบื้องหน้า. (สํ. ปฺราครฺม; ป. ปรกฺกม).

บราทุกรา [บฺราทุกฺรา] (ใบ; กลอน) น. รองเท้า. (ป. ปาทุกา).

บราลี [บฺรา—] น. ยอดเล็ก ๆ มีสันฐานคุจยอดพระทราย ใช้เสียบราย ๆ ไปตามอกไก่หลังคา หรือเสียบหลังบันแถลงบนหลังคาเครื่องยอด.

บริกรม [บอริกฺรม] (แบบ) ก. เดินไป,

ผ่านไป, พ้นไป, จากไป. (สํ.).

บริกรรม [บอริกำ] ก. ท่องบ่น, เสกเป่า, ตกแต่ง, กำหนดใจ, นวดฟั้น, ฉาบทา. (ป. ปริกมฺม ; สํ. ปริกรฺมนฺ).

บริกัป [บอริกับ] (แบบ) น. ความตริก, ความดำริ, กำหนด. (ป. ปริกปฺป ; สํ. ปริกลฺป).

บริการ [บอริกาน] ก. ช่วย, เกื้อกูล.

บริขา [บริ—] (แบบ) น. คู, สนามเพลาะ. (ป. ปริขา).

บริขาร [บอริขาน] น. เครื่องใช้สอยของพระในพุทธศาสนามี ๘ อย่าง คือ สะบง, จีวร, สังฆาฏิ, บาตร, มีดโกนหรือมีดตัดเล็บ, เข็ม, ประคดเอว, กระบอกกรองน้ำ. (ป. ปริกฺขาร). **บริขารโจฬ** (แบบ) น. ท่อนผ้าสำหรับใช้สอยเล็กน้อย. (ป.).

บริคณห์ [บอริคน] (แบบ) น. เรือน, คำที่แน่นอน, สิ่งที่ถูกต้องแล้ว ; ความกำหนดถือเอา, ความยึดถือ, จับ. ก. นับคะเน, ประมวล. (ป. ปริคณฺห). (กฎ; โบ) น. เอกสารอันเป็นสัญญากู้หนี้ขายตัวเป็นประกัน. **บริคณห์สนธิ** (กฎ) น. เอกสารกำหนดวัตถุประสงค์และจำนวนทุนในการจัดตั้งบริษัทจำกัด.

บริจาค [บอริจาก] น. การสละ, การให้, การแจก. (ป. ปริจฺจาค).

บริจารก [บอริจารก] น. คนใช้, คนบำเรอ. (ป. ; สํ.).

บริจาริกา [บอ—] น. หญิงรับใช้, ประกอบกับคำบาทเป็น บาทบริจาริกา แปลว่า เมีย. ที่ตัดใช้ว่า บริจา ก็มี เช่น บาทบริจา ทารบริจา อรรคบริจา, หรือตัดใช้ว่า บริจาริก ก็มี. (ป. ; สํ.).

บริเฉท [บอริ—] น. ข้อความที่รวบรวมเอามาจัดเป็นตอน ๆ, การกำหนด, ข้อความที่กำหนดไว้เป็นหมวด ๆ. (ป. ปริจฺเฉท).

บริเฉทกาล น. เวลาที่มีกำหนดลง.

บริชน [บอริชน] (แบบ) น. คนผู้แวดล้อม, บริวาร. (ป. ; สํ.).

บริณายก [บอรินายก] (แบบ) น. ผู้นำไป, ผู้เป็นหัวหน้า. (สํ. ปริณายก).

บริณายกรัตน์ น. ขุนพลแก้ว, เป็นสมบัติประการหนึ่งในสมบัติ ๗ ประการ ของพระเจ้าจักรพรรดิ.

บริบวรณ์ [บอริบวน] (โบ; กลอน) ก. บริบูรณ์.

บริบาล [บอริบาน] น. ผู้รักษา, ผู้ดูแล, ผู้เลี้ยงดู. ก. รักษา, ดูแล, เลี้ยงดู. (ป. ; ส.)

บริบูรณ์ [บอริบูน] ก. เต็มที่. (ส. ปริปูรณ ; ป. ปริปุณฺณ).

บริพนธ์ [บอริพน] (แบบ) ก. ปริพนธ์, ผูก, แต่ง, ร้อยกรอง. (ป. ปริพนฺธ).

บริพาชก [บอริพาชก] (แบบ) น. ปริพาชก, นักบวชผู้ชายนอกพระพุทธศาสนา. (ป ปริพฺพาชก).

บริพาชิกา, บริพาชี [บอริ—] (แบบ) น. นักบวชผู้หญิงนอกพระพุทธศาสนา. (ป. ปริพฺพาชิกา, ปริพฺพาชี).

บริพัตร [บอริพัด] ก. หมุนเวียน, เปลี่ยนแปลง, เปลี่ยนไป, แปรไป ; สืบสาย. (ป. ปริวตฺต).

บริพันธ์ [บอริพัน] ก. ผูก, แต่ง, ร้อยกรอง, ประพันธ์. (ป. ปริพนฺธ).

บริพาร [บอริพาน] น. ผู้แวดล้อม, ผู้รับใช้หรือผู้ห้อมล้อมติดตาม. (ป. ปริวาร).

บริภัณฑ์ ๑ [บอริพัน] น. เรียกภูเขาที่ล้อมรอบเขาพระสุเมรุเป็นชั้น ๆ รวม ๗ ชั้น เรียกว่า เขาสัตบริภัณฑ์ คือ ยุคนธร อิสินธร กรวิก สุทัส เนมินธร วินตก อัสกัณ ; วง, สิ่งแวดล้อม. (ป.).

บริภัณฑ์ ๒ [บอริพัน] น. ของใช้, เครื่องใช้, เครื่องเรือน. (ป.).

บริภัณฑ์ ๓ [บอริพัน] น. ผ้าทาบประกอบริมสะบง จีวร ด้านกว้าง.

บริภาษ [บอริพาด] ก. กล่าวติเตียน, กล่าวโทษ, ตัดพ้อ, ต่อว่า. (ส.).

บริโภค [บอริโพก] ก. กิน, เสพ, ใช้สิ้นเปลือง, ใช้สอย, จับจ่าย. (ป.ปริโภค).

บริมาส [บอริมาด] น. พระจันทร์เต็มดวง.

บริยาย [บอริยาย] ก. บรรยาย, สอน, แสดง, เล่าเรื่อง.

บริรม [บอริรม] ก. ชอบใจ, ยินดี. (ส.).

บริรักษ์ [บอริรัก] ก. ดูแล, รักษา, ปกครอง. (ส.).

บริราช [บอริราด] ก. ส่องแสงทุกด้าน, ฉายรัศมีโดยรอบ. (ส.).

บริวรรต [บอริวัด] ก. ปริวรรต.

บริวาร [บอริวาน] น. ผู้แวดล้อม, ผู้รับใช้หรือผู้ห้อมล้อมติดตาม, สิ่งแวดล้อม, สิ่งสมทบ. (ป ; ส. ปริวาร).

บริวาส [บอ—] น. ปริวาส.

บริเวณ [บอริเวน] น. ขอบเขต, ถิ่นที่. (ป. ปริเวณ).

บริษการ [บอริสการ] (แบบ) น. บริขาร. (สํ. ปริษฺการ).

บริษัท [บอริสัด] น. นิติบุคคลที่ตั้งขึ้นโดยการเข้าหุ้นกัน, ที่ประชุม, หมู่, คนแวดล้อม, คนรวมกัน. (สํ.; ป. ปริสา).

บริสชน [บอริสะชน] น. บริวาร.

บริสุทธิ์ [บอริสุด] ก. หมดจด, สะอาด, ผุดผ่อง, ปราศจากมลทิน, ไม่มีความผิด, เนื้อแท้. น. แร่ชนิดหนึ่ง ในจำพวกนวโลหะ. (ป. ปริสุทฺธิ). **บริสุทธิ์ใจ** ก. น้ำใสใจจริง, ใจใสสะอาด.

บริหาร [บอริหาน] ก. ดูแล, รักษา, ปกครอง, รักษาการตามกฎหมาย; กล่าวแก้, คำรัสสั่ง เช่น ราชบริหาร; คำแถลงไข เช่น พระพุทธบริหาร. (ป.; สํ. ปริหาร).

บริหาส [บริหาด] (แบบ) ก. หัวเราะ, ร่าเริง, เยาะเย้ย. (ป.; สํ. ปริหาส).

บฤงคพ [บริงคบ] (ใบ; กลอน) น. ผู้ประเสริฐ, หัวหน้า. (ป.; สํ. ปุงฺคว).

บวก ก. ประสมเข้า, รวมเข้า, เติมเข้า; โบก.

บวง ก. บูชา เช่น บวงเทพทุกถิ่นถ้ำ มณฑลทวีปเอย. (นิ. นรินทร์); มักใช้เข้าคู่กับคำอื่น เช่น บนบวง, บวงสรวง, บำบวง.

บ่วง น. เชือกที่ทำเป็นวงรูดได้สำหรับคล้อง.

บวช ก. ถือเพศอย่างพระหรือนักพรตอื่น ๆ.

บวชชี น. ของหวานชนิดหนึ่ง ทำด้วยกล้วยต้มกับกะทิ. ก. ถือเพศเป็นนางชี.

บวน น. ชื่อแกงชนิดหนึ่ง.

บ้วน ก. คายน้ำหรือของเหลวทิ้งออกจากปาก, ทำให้น้ำหรือน้ำลายออกจากปาก. **บ้วนปาก** ก. ล้างปากด้วยอาการที่อมน้ำแล้วคายออกมา. **บ้วนพระโอษฐ์** (ราชา) น. กระโถน.

บวบ น. ผักจำพวกหนึ่ง ต้นเป็นเถามีหลายอย่าง โดยมากใช้ผลเป็นผัก.

บวม ก. อาการที่เนื้อนูนขึ้นด้วยอักเสบ, ฟกช้ำ.

บวร [บอวอน หรือ บอวะระ] (แบบ) ว. ประเสริฐ, ล้ำเลิศ, ราชาศัพท์ใช้นำหน้าคำนามที่เกี่ยวกับวังหน้า เช่น บวรวงศ์ คู่กับ บรม ซึ่งใช้กับวังหลวง เช่น บรมวงศ์. (ป. ปวร). **บวรโตฎก** น. ชื่อ

กลบทอย่างหนึ่ง.

บหลิ่ม [บะ—] น. ชื่อเพลงทำนองหนึ่ง. (เงาะป่า). ปลิ่ม ก็ว่า. (รามเกียรติ์ ร. ๑). นอกนี้ยังมีเรียกและเขียนกันอีกหลายอย่าง คือ ปลิม ประหลิ่ม มะหลิ่ม ปะวะหลิ่ม ปะหลิ่ม.

บอ ว. เกือบบ้า, ใกล้จะเป็นบ้า.

บ่อ น. หลุมใหญ่, ที่ขังน้ำขังปลา, ที่ขุด. ที่เกิดแร่. **บ่อเกิด** น. ที่เกิด.

บอก ๑ น. ปล้องไม้ไผ่มีข้อขังข้างก้นสำหรับใส่น้ำเป็นต้น, มักใช้กระบอก, ลักษณะนามใช้เรียกปืนว่า บอกหนึ่ง สองบอก.

บอก ๒ ก. พูดให้รู้, เล่าให้ฟัง, แนะนำ, สอน เช่น บอกหนังสือ; รายงาน เช่น ใบบอก. **บอกกล่าว** ก. ร้องบอกให้ผู้อื่นทราบไว้เพื่อเป็นหลักฐานพยานต่อไป. **บอกแขก** ก. บอกเพื่อนบ้านให้มาช่วยกันทำการ เช่น บอกแขกเกี่ยวข้าวเป็นต้น. **บอกคำบอก** ก. อ่านหนังสือให้เขาเขียนตาม. **บอกบท** ก. อ่านข้อความในบทเรื่องละครให้ผู้เล่นผู้ร้องว่าตามร้องตาม. **บอกบัญชี** (ใบ), **บอกศาลา** ก. ประกาศไม่รับผิดชอบแทน. **บอกเปิด** ก. พูดบ้ดไป, พูดอย่างไม่รู้ไม่ชี้. **บอกวัตร** (ใบ) ก. บอกข้อปฏิบัติที่เกี่ยวกับพุทธศาสนา เมื่อทำวัตรเย็นเสร็จแล้ว. **บอกหนทาง** ก. เตือนสติให้ระลึกถึงคุณพระในเวลาจะตาย.

บอง น. เรียกเสือชนิดหนึ่งว่า เสือบอง.

บ่อง ก. เจาะ, สับ.

บ้อง น. สิ่งที่เป็นช่องคล้ายกระบอก เช่น ช่องสำหรับสวมด้ามขวานหรือสิ่วเป็นต้น, ปล้องไม้, ปล้องไม้ไผ่สำหรับสูบกัญชา เรียกว่าบ้องกัญชา. **บ้องตัน** น. เรียกเนื้อตั้งแต่ไดนหางถึงบั้นเอวของจระเข้ เหี้ย ตะกวด ว่า บ้องตัน. **บ้องตื้น** ว. โง่, เซ่อ, ไม่มีความคิด. **บ้องไฟ** น. ดอกไม้ไฟชนิดหนึ่งมีหางยาว. **บ้องหู** น. ปากช่องหู.

บ้องตะลา น. งูชนิดหนึ่ง, ตะยองสะลา ก็ว่า.

บ้องแบ้ว ว. รูปหน้าไม่สมประกอบ.

บอด ว. มืด, ไม่เห็น (สำหรับตา); ไม่มีแววา เช่น เขียนหนังสือหัวบอด, เรียกนมที่หัวบุ๋มเข้าไป ว่า นมตาบอด.

บอน น. ไม้จำพวกหนึ่ง บางชนิดชอบเกิด

ในที่แฉะ ต้นคล้ายคูน ยางคัน ใช้เป็นอาหาร, บางชนิดเป็นพวกว่าน ใบมีสีต่าง ๆ ใช้ปลูกไว้ชมเล่น. ว. อาการที่ปากหรือมืออยู่ไม่สุข เรียกว่า ปากบอนหรือมือบอน เช่น ขนมือบุกชุกมือบอน ขนปากบุกชุกปากบอน.

บ่อน น. แห่ง, ที่, ที่นอน, ที่สำหรับเล่นการพนัน. ก. กินฟอนอยู่ข้างใน เช่น ภายในย่อมแมลงวัน หนอนบ่อน. (โลกนิติ ๑).

บอบ ว. เจ็บช้ำมาก, อ่อนเพลีย, โทรม. **บอบบาง** ว. อ่อนแอ. **บอบแบบ** ว. อ่อนบ้อแบ้.

บ้อม ก. ตีด้วยไม้ใหญ่เช่นพลอง, ทุบด้วยกำปั้น.

บ่อย ว. เสมอ ๆ, เนือง ๆ, ถี่ ๆ.

บอระเพ็ด น. เถาวัลย์ชนิดหนึ่ง เถาเป็นตุ่ม ๆ มีรสขม ใช้ทำยา.

บอระมาน (โบ) น. กาว, แป้งเปียก.

บ้อหุ้น น. ชื่อการพนันชนิดหนึ่ง.

บ๊ะ ว. เป็นเสียงที่เปล่งขึ้นด้วยความประหลาดใจ.

บะหมี่ น. อาหารของจีนชนิดหนึ่งทำด้วยแป้งสีเหลืองหั่นคล้ายเส้นขนมจีน ต้มสุกแล้วปรุงด้วยเครื่องมีหมูเป็นต้น. (จ.).

บัก ๑ (ถิ่น) น. เป็นคำเรียกชายที่เสมอกันหรือต่ำกว่า ตรงกับคำว่า "อ้าย".

บัก ๒ น. ของลับผู้ชาย. **บักโกรก** ว. ซูบผอมโดยหักแรง. **บักอาน** ว. อ่อนเปลี้ย, บอบช้ำ.

บัง ก. ปกปิด, กัน, กั้น; กันไว้โดยทุจริต เช่น ฉ้อราษฎร์บังหลวง. **บังโคลน** น. เครื่องบังไม่ให้ล้อรถติดฝุ่นหรือโคลนกระเด็นขึ้น ซึ่งติดอยู่ข้างรถเหนือล้อรถ. บังโภลนก็ว่า. **บังตา** น. เครื่องกั้นประตูหน้าต่าง, เครื่องบังตาม้าติดกับบังเหียนเพื่อไม่ให้เห็นข้าง ๆ. **บังตะวัน** น. เครื่องบังแดดเช่นเดียวกับบังสูรย์. (สิบสองเดือน). **บังใบ** น. วิธีประกบไม้สองแผ่นโดยเอากบเซาะริมแผ่นละนิดแล้วเพลาะกันให้สนิทเหมือนกระดานแผ่นเดียว; ชื่อเพลงทำนองหนึ่ง. **บังเพลิง** น. สิ่งที่บังแสงไฟ. **บังไพร** ก. ทำให้เห็นเป็นป่า เช่นด้วยกิ่งไม้หรือเวทมนตร์เป็นต้น. **บังฟัน** ก. ใช้เวทมนตร์ฆ่าฟันคนโดยไม่มีใครเห็น. **บังมืด** ก. บังแสงสว่างให้มืดไป. **บังสาด** น. แผง

สำหรับกันฝนสาด.

บัง ๒ พยางค์หน้า เมื่ออยู่หน้าพยัญชนะ ก วรรค เช่น บังเกิด บังควร บังคับ หรือ เมื่ออยู่หน้าเศษวรรค เช่น บังวาย บังหวน บังอาจ, เมื่ออยู่หน้าพยัญชนะ จ วรรค หรือ ต วรรค แปลงเป็นบัน เช่น บันเจิด บันโดย, เมื่ออยู่หน้าพยัญชนะ ป วรรค เขียนเป็นสระอำ เช่น บำเพ็ญ.

บั้ง ก. เชือดหรือฟันให้เป็นแผลขวางๆ. น. รอยเชือดเป็นแผลขวางๆ, เครื่องมือสำหรับถูไม้ลายบั้งแต่พื้นเป็นบั้งๆ, สิ่งที่เป็นแถบๆ เช่นเครื่องหมายยศนายทหารชั้นประทวนและนายสิบตำรวจเป็นต้น; กระบอกไม้ไผ่.

บังกัด ก. ปิดบัง, อำพราง.

บังเกิด ก. เกิด, เป็นขึ้น, ทำให้เกิด, เช่น แม่บังเกิดเกล้า; ทำให้เป็นผล เช่น บังเกิดแร่ ตรงกับคำว่า ผลิต.

บังโกรยตัวผู้, บังโกรยตัวเมีย น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง.

บังคน (ราชา) น. อุจจาระหรือปัสสาวะ. **บังคนเบา** (ราชา) น. ปัสสาวะ. **บังคนหนัก** (ราชา) น. อุจจาระ.

บังคม ก. ไหว้เจ้านาย. (ป.).

บังคล ก. มอบให้ เช่น เป็นบังคลแก่ท่านแล. (ม. คำหลวง วนปเวสน์). (ป. ปรุคล ว่ามอบให้).

บังควร ว. สมควรอย่างยิ่ง, ทำให้ควร.

บังคับ น. การว่ากล่าวปกครอง, อำนาจศาล; กฎเกณฑ์ เช่น บังคับเอก บังคับโท. ก. ใช้อำนาจให้ทำ, สั่งด้วยอำนาจ, สั่งให้ปฏิบัติ; ให้จำต้องทำ เช่น อยู่ในที่บังคับ, ให้เป็นไปตามความประสงค์.

บังคัล ก. เผา. (ป.).

บังแทรก น. เครื่องสูงอย่างหนึ่ง สำหรับใช้ในรัวขบวนพิธีแห่ คู่กับทานตะวัน อยู่ระหว่างฉัตร.

บังแทรก

บังวาย ก. เสื่อมเสีย, เสียหาย, เช่น ทำกลบังวาย. (ตราสามดวง); บังวายสวาท. (กฤษณา).

บังเวียน ก. หมุนรอบ, เวียนรอบ.

บังสุกุล น. เรียกผ้าที่พระภิกษุชักจากศพ. ก. กิริยาที่พระภิกษุทำพิธีชักผ้าจากศพด้วยการปลงกรรมฐาน. (ป. ปํสุกูละ กองฝุ่น).

บังสุกูลิก (แบบ) น. ผู้ใช้ผ้าบังสุกุลเป็นพรต, เป็นชื่อธุดงค์ประการหนึ่งแห่งภิกษุผู้

ใช้ผ้าเฉพาะที่ได้จากกองฝุ่นกองหยากเยื่อมาทำเครื่องนุ่งห่ม ไม่ใช้ผ้าที่ชาวบ้านถวาย. (ป. ปํสุกูลิก).

บังสูรย์ น. เครื่องสูงอย่างหนึ่ง สำหรับใช้บังแดดในการพิธีแห่รูปคล้ายบังแทรก.

บังสูรย์

บังหวน ก. ทำให้ควันหวนตลบขึ้น. (มักใช้เต็มคำว่าบังหวนควัน).

บังเหตุ (โบ) ก. ประมาท เช่น บังเหตุดูถูก. (ข. ประเหส); ทำให้เป็นเหตุ, บันดาลเหตุ เช่น ใบก็บังเหตุร่วงประจักษ์ตา. (ขุนช้างขุนแผน).

บังเหิน ก เหาะ, บิน.

บังเหียน น. เหล็กสำหรับผ่าปากม้า ที่ปลายมีห่วง ๒ ข้าง สำหรับผูกสายบังเหียนและเชือกขลุม.

บังอร น. นาง, เด็ก ๆ ที่กำลังน่ารัก, เช่น เมื่อทอดพระเนตรเห็นสองบังอรรรคบี่โยรส.

บังอวจ น. หน้าต่าง. (ข.).

บังอาจ ก. อาจยิ่ง, เอื้อมอาจ, ไม่ยำเกรง, ล่วงเกิน.

บังอง น. พนัก. ก. อิง, พิง.

บังอูร ก. ตก, ตกลง. (ข. บังอูร); ขอบลง. (ข. บังอูน).

บังเอิญ ว. เผอิญ, เกิดขึ้นโดยไม่รู้ตัว.

บัญจก น. หมวด ๕, ประชุม ๕. (ป. ปญฺจก).

บัญชร น. กรง, ซี่กรง, หน้าต่าง. (ป.; ส. ปญฺชร).

บัญชา น. คำสั่ง. ก. สั่ง. **บัญชาการ** ก. สั่งการงาน.

บัญชี น. ทะเบียน, สมุดหรือกระดาษที่จดรายชื่อ จำนวน เป็นต้น. (ส. ปญฺชิ).

บัญญัติ [บันยัด] น. การตั้งขึ้น, ข้อที่ตั้งขึ้น, ข้อบังคับ. ก. ตั้งขึ้น. (ป. ปญฺญตฺติ). **บัญญัติไตรยางศ์** น. วิธีเลขอย่างหนึ่งซึ่งบัญญัติส่วนสัมพันธ์ของเลขสามจำนวนเป็นเกณฑ์.

บัญหา น. ข้อที่ต้องคิดต้องแก้, เรื่องที่ต้องปรึกษาหารือ. (ป. ปญฺห).

บัฏ น. ผืนผ้า, แผ่น. (ป.; ส. ปฏ).

บัฐยาพฤต [บัดถยาพริด] น. บัฐยาวัต, ชื่อฉันท์ชนิดหนึ่งซึ่งกำหนดด้วยอักษร ๓๒ พยางค์ มี ๔ บาท ๆ ละ ๘ พยางค์. อัษฎกฉันท์ ก็เรียก. (ป. ปฐยาวตฺต).

บัณฑร [บันทอน] (แผลงมาจาก บัณฑุ) ว. ขาวเหลือง. น. ชื่อช้างตระกูลหนึ่งในพรหมพงศ์. (ป. ปณฺฑุ ; ส. ปาณฺฑร).

บัณฑรนาค น. ช้างเผือก.

บัณฑิต น. ผู้มีปัญญา, นักปราชญ์. (ป. ; ส. ปณฺฑิต).

บัณฑิตย์ [บันดิต] น. ความรอบรู้, การเรียน, ความเป็นบัณฑิต. (ส. ปาณฺฑิตฺย).

บัณฑุ [บันดุ] ว. เหลืองอ่อน, ขาวเหลือง, ซีด. น. ช้างเผือก. (ป. ปณฺฑุ ; ส. ปาณฺฑุ). **บัณฑุกัมพล** น. ผ้าขนสัตว์สีเหลือง. (ป. ปณฺฑุกมฺพล). **บัณฑุกัมพลศิลาอาสน์** น. แท่งหินมีสีดุจผ้ากัมพลเหลืองเป็นที่สถิตของพระอินทร์. **บัณฑุนาค** น. ช้างเผือก. (ส. ปาณฺฑุนาค). **บัณฑุโรค** (แบบ) น. โรคผอมเหลือง, โรคเพื่อดี. (ป. ปณฺฑุโรค).

บัณฑูร [บันทูน] (ราชา) น. คำสั่ง, คำสั่งกรมพระราชวังบวร.

บัณเฑาะก์ [บันเดาะ] น. กะเทย. (ป. ; ส. ปณฺฑก อภิธานว่า กะเทย, ชิลเดอรมอรเนียรวิลเลียม ว่า ขันที).

บัณเฑาะว์ [บันเดาะ] น. กลองเล็กชนิดหนึ่งซึ่งพราหมณ์ใช้ขับโดยวิธีแกว่งลูกคุ้มให้กระทบหน้ากลองทั้งสองข้าง. (ป. ปณว).

บัณรส [บันนะรด] ว. สิบห้า (ป. ปณฺณรส).

บัณรสี [บันนะระสี] ว. ที่สิบห้า ใช้กับคำว่าดิถี เช่น บัณรสีดิถี ว่า สิบห้าค่ำ. (ป. ปณฺณรสี).

บัณณาส [บันนาด] ว. ห้าสิบ. (ป.).

บัด [บัด] น. เวลา, เมื่อ, ครั้ง, คราว, ทันใด. **บัดดล** ว. ทันใดนั้น. **บัดเดี๋ยว** ว. ประเดี๋ยว. **บัดนั้น** ว. ทันใดนั้น, ในบทละครใช้ในที่ตัวรอง. **บัดนี้** ว. เมื่อนี้. **บัดแบ่ง** น. กึ่งเวลา. **บัดแมล่ง** น. เวลาบ่ายเย็น.

บัดกรี [บัดกรี] ก. ประสานให้ติดกัน, เชื่อมให้ติดกัน. (ใช้สำหรับของที่เป็นโลหะ).

บัดซบ ว. ไร้อย่างงมงาย, ไร้อย่างขมขาน.

บัดบง ก. สูญหาย. (ข. บัด ว่าหาย, บง ว่าเสียไป).

บัดสี, บัดสีบัดเถลิง ว. ละอาย, ขายหน้า.

บัตร [บัด] น. ใบไม้, กลีบดอกไม้ เช่น ปทุมบัตร ; ขนปีก, ปีก เช่น ใบยบัตร.

(สมุทรโฆษ); แผ่น เช่น สุพรรณบัตร; ใบ เช่น นามบัตร; เรียกกระทงที่ทำด้วยกาบกล้วยสำหรับใส่เครื่องสังเวย. (ป. ปตฺต; ส. ปตฺร). **บัตรพลี** น. เครื่องเซ่นสรวงสังเวย ถ้าทำเป็นรูปสามเหลี่ยม เรียกว่า บัตรดางหมู, ถ้าทำเป็นรูปตั้งสี่เสาขึ้นไป เรียกว่า บัตรพระเกตุ, ถ้าทำเป็นรูปสี่เหลี่ยมมียอด เรียกว่า บัตรนพเคราะห์. **บัตรสนเท่ห์** น. จดหมายที่ไม่ลงลายมือชื่อ. **บัตรหมาย** น. หนังสือเกณฑ์ในทางราชการ.

บัทม์ น. บัวหลวงมีสีแดง มีกลิ่นหอม. (ส. ปทฺม; ป. ปทุม).

บัน ๑ น. จั่ว (หน้าจั่วเรียกว่า หน้าบัน). **บันแถลง** น. หน้าบันขนาดเล็ก ใช้ประดับเป็นกระจัง.

บัน ๒ ก. ผัน, ผิน.

บัน ๓ ก. เบา, น้อย, เช่น มัวเมาไม่บัน. (คึกคำบรรพ์). **บันเบา** ว. น้อย, โดยมากใช้ในทางปฏิเสธ เช่นว่า เรื่องนี้น่าสนใจบันเบาไปหรือ.

บั่น ก. ตัด, ทอน, รอน.

บั้น น. ครึ่ง, ท่อน, ตอน, ส่วน, พวก; ชื่อมาตราตวงข้าว ๒ บั้น เป็น ๑ เกวียน. สัน. ฝ่ายว่า, ส่วนว่า. **บั้นพระองค์** (ราชา) น. บั้นเอว. **บั้นหลวง** น. ชื่อมาตราตวงตามวิธีประเพณี มีอัตราเท่ากับพันลิตร. **บั้นเอว** น. ส่วนเอว.

บันกวด (โบ) ก. รัด, ผูก, เช่น กรรณบันกวดพู่แก้ว. (ม. คำหลวง ทานกัณฑ์).

บันจวบ ก. ตกแต่ง.

บันจอย (โบ) ก. บรรจง.

บันดล ก. ทำให้บังเกิดขึ้น.

บันดาล ก. เกิดขึ้น, ให้มีขึ้น, ให้เป็นขึ้น.

บันเดิน ก. ทำให้เดิน.

บันโดย ก. พลอยแสดง เช่น บันโดยหรรษา; ดำเนินตาม, เอาอย่าง, ยินยอม, คล้อยตาม.

บันได น. สิ่งทำเป็นขั้น ๆ สำหรับก้าวขึ้นลง. **บันไดแก้ว** น. ที่รองพระคัมภีร์และลานสำหรับจารหนังสือ, ที่สำหรับพาดพระแสง. **บันไดลิง** น. บันไดที่ตรึงติดเพื่อขึ้นที่สูง; ชื่อเถาวัลย์ชนิดหนึ่ง, กระไดลิงก็ว่า.

บันทึก น. ข้อความที่จดย่อ ๆ ไว้เพื่อช่วยความทรงจำหรือเพื่อเป็นหลักฐาน. ก. จด

ย่อ ๆ ข้อความเพื่อช่วยความทรงจำ หรือ เพื่อเป็นหลักฐาน; ย่นย่อ, ทำให้สั้น, เช่น บันทึกมรรคา.

บันทึง ก. บ่นถึง, คอย. (ช.).

บันเทิง ก. เบิกบาน, รื่นเริง, ยินดี, ประเทิง ก็ว่า.

บันลือ ก. เปล่งเสียงดังสนั่น, ป่าวประกาศ, ทำให้ดังสนั่น, เลื่องลือ, แผดเสียง.

บันเหิน ก. เหาะไป, บินไป.

บัปผาสะ น. ปอด. (ป. ปปฺผาส).

บัพ น. ข้อ, ปล้อง, ปม, เล่ม, หมวด, ตอน. (ป. ปพฺพ).

บัพชา [บับพะชา] น. บรรพชา, การบวช. (ป. ปพฺพชฺชา).

บัพชิต [บับพะชิด] น. บรรพชิต, นักบวช, ผู้บวช. (ป. ปพฺพชิต).

บัพพาชนี [บับพาชะ] (แบบ) น. การขับไล่. (ป. ปพฺพาชนี).

บัพพาชนียกรรม [บับพาชนียะกำ] น. กรรมที่สงฆ์ทำแก่ภิกษุที่จะพึงขับไล่, พิธีขับไล่บุคคลที่พึงขับไล่. (ป. ปพฺพาชนียกมฺม).

บัล (แบบ) น. ชื่อมาตราน้ำหนักมคธ ๑๐ บัล เป็น ๑ ตุลา, ๒๐ ตุลา เป็น ๑ ภาระ. (ป.; ส. ปล).

บัลลพ, บัลวะ (แบบ) น. หน่อต้นไม้, กระโดงไม้ที่แตกออกใหม่, ใช้ว่า บัลลพ์ ก็มี (ส. ปลฺลว).

บัลลังก์ น. แท่น, ตั่ง; นั่งขัดสมาธิ เรียกว่า นั่งคู้บัลลังก์. (ป. ปลฺลงฺก); ที่นั่งผู้พิพากษา; ส่วนของเจดีย์มีรูปเป็นแท่นเหนือคอระฆัง.

บัว น. ไม้น้ำจำพวกหนึ่ง มีหลายชนิด; ฐานหรือหัวเม็ดที่ทำเป็นกลีบดอกบัว; แผ่นผ้าทาบรอบคอเสื้อ เรียกว่า บัวคอเสื้อ; เรียกลายบัวที่อยู่ใต้บัลลังก์ปราสาท ว่า บัวคอเสื้อ; เรียกสิ่งที่มีลักษณะคล้ายดอกบัว เช่น โคมบัว. **บัวกลุ่ม** น. ลายปูนหรือลายและไม้ที่ทำเป็นรูปกลีบบัว อยู่ที่ชั้นเจดีย์ หรือปลายเสาที่รับเพดานเป็นต้น. **บัวตะกั่ว** น. ที่สำหรับไขน้ำให้ไหลลงมาเป็นฝอย, ฝักบัว ก็เรียก. **บัวถลา** น. บัวคว่ำที่ลาหรือยืดอ่อนออกไป. **บัวนาง** น. หมายถึงนมผู้หญิง. **บัวบาท** น. เท้าที่มีบัวรอง, หมายเอาเท้าผู้มีบุญอย่างพระพุทธเจ้า นิยมว่าพระพุทธเจ้ามีดอกบัวผุดขึ้นรับพระบาท, ใช้เลือนมาหมายถึงพระบาท

ของพระเจ้าแผ่นดินด้วย. **บัวบังใบ** ว. เห็นรำไร. **บัวโรย** ว. สีกลีบบัวแห้ง. **บัวลอย** น. ชื่อขนมชนิดหนึ่ง, ชื่อเพลงชนิดหนึ่ง.

บัวตูม น. ไม้เถาชนิดหนึ่งเกิดตามป่า ดอกคล้ายดอกบัว แต่ใหญ่กว่า ใช้ทำยาได้.

บัวบก น. ผักหนอก, ไม้ชนิดหนึ่งเกิดตามป่า มีหัวและใบคล้ายใบบัว.

บา น. ครู, อาจารย์ ; ชายหนุ่ม. **บาธรรม** น. ผู้เชี่ยวชาญในทางธรรม, อาจารย์ทางธรรม.

บ่า น. อวัยวะตั้งแต่คอถึงไหล่แขน. ก. หลากไป, ล้นไป. ว. อะไร, ทำไม. **บ่านี่** ว. อะไรนี่, ทำไมนี่.

บ้า ว. เสียจริต, สติฟั่นเฟือน, หลงหรือมัวเมาในสิ่งนั้น ๆ เช่น บ้ายศ ว่าหลงยศ, บ้าขอ ว่าหลงคำที่เขายกย่องเป็นต้น. น. ชื่อปลาชนิดหนึ่ง เรียกว่า ปลาบ้า. (Leptobarbus hoeveni). **บ้าขี้** ก. หลงแสดงอาการตามที่มีผู้แนะนำให้ทำ. **บ้าน้ำลาย** ว. พูดพล่าม, พูดเพ้อเจ้อ. **บ้าบ่น** น. ชื่อเพลงร้องรำทำนองหนึ่ง. **บ้าบิ่น** ว. มุทะลุ, ไม่เป็นปรกติคน. **บ้าระห่ำ** ว. มุทะลุ, หลงตึงตัง. **บ้าเลือด** ว. บันดาลโทสะอย่างไม่กลัวตาย เมื่อเห็นเลือดคนออก. **บ้าหมู** น. ชื่อโรคลมชนิดหนึ่งเป็นขึ้นแล้วมีอาการชัก น้ำลายเป็นฟอง มือเท้าดำ ; ลมชนิดหนึ่งมักหอบเอาของเป็นวงขึ้นไป.

บาก ก. พื้นให้เป็นรอยกว้างเข้าไป, โดยปริยายว่า มุ่งหน้าไป เช่น อย่ารู้มากบากหนีแต่ที่ง่าย. **บากท่า** ก. ให้ท่วงที, ให้ท่า. **บากบั่น** ก. ตั้งหน้าทำ, พากเพียร, หมั่น. **บากหน้า** ก. ตั้งหน้าเข้าไป.

บาง ๑ น. ทางน้ำ, ตำบลริมน้ำ. ว. ไม่หนา.

บาง ๒ ใช้ประกอบกับนามหมายความว่า ไม่ทั่วไป, ส่วนใดส่วนหนึ่ง, เช่น บางคน, บางพวก, บางสิ่ง เป็นต้น. ลาง ก็ใช้. **บางที** ว. บางเวลา, บางคราว, บางครั้ง, บางหน. **บางเบา** ว. น้อยลง, ทุเลาลง.

บ่าง น. สัตว์สี่เท้าชนิดหนึ่ง ตัวคล้ายกระรอกโตเกือบเท่าค่าง อยู่ตามโพรงไม้ สีข้างทั้งสองมีหนังเป็นพืดคล้ายปีกโผไปมาได้ไกลๆ.

บ้าง ว. บางส่วน, ใช้ประกอบคำอื่นให้ทราบ

ว่ามีส่วนต่าง ๆ กัน เช่น อย่างนั้นบ้าง, อย่างนี้บ้าง.

บางสุ (กลอน) น. บงสุ, ฝุ่น, ละออง, ธุลี. (ป. ปํสุ ; ส. ปําสุ).

บาจก (แบบ) น. พ่อครัว, แม่ครัว ใช้ว่า บาจิกา. (ป. ปาจก).

บาจรีย์ น. อาจารย์ของอาจารย์. (ป. ปาจริย).

บาจิกา (แบบ) น. แม่ครัว. (ป. ปาจิกา). ดู บาจก.

บาด ก. ทำให้มีแผลด้วยของมีคม, เจ็บ, ระคาย. น. แผล. **บาดเจ็บ** ก. ป่วยด้วยบาดแผล. **บาดใจ** ก. แสลงใจ. **บาดตา** ก. แสลงตา, ขัดตา. **บาดทะจิต** น. ชื่อโรคลมชนิดหนึ่ง เมื่อเจ็บขึ้นแล้วทำให้สะดุ้งตกใจ. **บาดทะพิษ** น. แผลที่ไลหิตเป็นพิษ. **บาดทะยัก** น. แผลที่ตัวเชื้อโรค (Tetanus) เข้าไปทำให้มีอาการกระตุก. **บาดแผล** น. แผลที่ถูกของมีคมผ่าตัด. **บาดเสี้ยนบาดหนาม** น. แผลที่ถูกเสี้ยนหนามยอกแล้วกลายเป็นพิษ. **บาดหมาง** ก. หมองใจกัน, ผิดใจกัน, แตกร้าว. **บาดหมาย** (โบ) น. บัตรหมาย. **บาดหู** ก. ไม่ถูกหู. **บาดไหม** (โบ) ก. ปรับ.

บาดาล น. พื้นใต้ดิน, นาคพิภพ. (ป. ปาตาล).

บาแดง (โบ) น. คนเดินหมาย, คนนำข่าวสาร, ผู้สื่อสาร, นักการ ; พนักงานตามคน, เป็นตำแหน่งในราชการ, ประแดงก็ใช้.

บาต ก. ตก, ตกไป, มักใช้ประกอบหลังคำอื่น เช่น อสนีบาต การตกแห่งสายฟ้า คือฟ้าผ่า, อุกกาบาต การตกแห่งดบเพลิง คือแสงสว่างที่ตกลงมาจากอากาศ. (ป. ปาต).

บาตร น. ภาชนะแห่งนักบวชสำหรับรับอาหาร. (ส. ปตฺร). **บาตรแก้ว** น. บาตรใหญ่สามใบถักเชือกรอบนอกในพระราชพิธีกติเกยา. **บาตรใหญ่** ว. ใช้เป็นคำอุปมา หมายความว่า ศักดิ์ใหญ่ เช่น อำนาจบาตรใหญ่.

บาท น. เชิง, เท้า ; ชื่อหน่วยเงินที่ชำระหนี้ได้ตามกฎหมาย แบ่งออกเป็น ๑๐๐ สตางค์, ชื่อมาตราเงิน ๔ สลึง เป็นหนึ่งบาท, มาตราชั่งตามวิธีประเพณีเท่ากับ ๑ ใน ๔ ของตำลึง

ส่วนหนึ่งของบทแห่งคำประพันธ์ เช่น โคลงบทหนึ่งมี ๔ บาท เป็นต้น, หนึ่งในส่วนสิบของนาฬิกา. (ป. ปาท). **บาทนิเกต** น. ที่รองเท้า, ม้ารองเท้า. (ส.). **บาทบงกช** น. บัวบาท, บัวรองเท้า, หมายความว่า เท้าพระพุทธเจ้าและพระเจ้าแผ่นดิน. (ป.). **บาทบงสุ์** น. ละอองเท้า. **บาทบริจาริกา** น. หญิงที่ปฏิบัติพระเจ้าแผ่นดินมีหน้าที่รับใช้. (ป.). **บาทบูรณ์** น. คำที่ทำบาทของบทกลอนให้เต็ม เช่นในฉันท์ ๑๑ มีคำที่ได้ใจความ ๑๐ พยางค์แล้ว อีกพยางค์หนึ่ง ไม่ต้องมีความหมายอย่างไรก็ได้ เติมเข้ามาให้ครบ ๑๑ คำเติมนี้เรียกว่า บาทบูรณ์. (ส.). **บาทภัฏ** น. ทหารเดินเท้า, ทหารราบ. (ส. ปาทภฏ). **บาทภาค** น. ส่วนที่สี่, เสี้ยว. (ส.). **บาทมุทรา** น. รอยเท้า. (ส.). **บาทมูล** น. ที่ใกล้เท้า, แทบฝ่าเท้า. (ป.). **บาทมูลิกากร** น. หมู่คนที่อยู่แทบบาทมูล, คือข้าราชการในพระองค์. (ป.). **บาทยุคล** น. เท้าทั้งคู่. (ป.). **บาทรช, บาทรัช** น. ละอองเท้า. (ส.). **บาทสกุณี** น. ชื่อเพลงทำนองหนึ่ง. **บาทหลวง** น. นักพรตในศาสนาโรมันคาทอลิก.

บาทบ (แบบ) น. ต้นไม้ เช่น บรรดาที่เป็นบาทบชักตรหลบเอารสวารี. (ม. ร่ายยาวรนปเวสน์). (ป.; ส.)

บาทาธิก น. เส้นที่กลางใจเท้า.

บาทุกา น. รองเท้า. (ป. ปาทุกา).

บาน ๑ น. น้ำสำหรับดื่ม, เครื่องดื่ม เช่น สุราบาน, ชัยบาน, อัฐบาน. (ป. ปาน). **บานปาตร** น. ภาชนะน้ำ, ถ้วย. (ส.). **บานโภชน์** น. ของดื่มของกิน. (ส.). **บานมงคล** น. ชุมนุมดื่ม. (ส.).

บาน ๒ ลักษณะนามใช้เรียกของเป็นแผ่น ๆ บางอย่าง เช่น บานประตู หน้าต่าง กระจกเงาเป็นต้นว่า บานหนึ่ง สองบาน. ก. แบะ เช่น ปากบาน; เผยออก, คลี่ออก เช่น ดอกไม้บาน; แช่มชื่น เช่น ใจบาน. (ปาก) ว. มาก เช่น เสียไปบาน. **บานกบ** น. กรอบประตูหน้าต่าง. **บานชื่น** น. ไม้ดอกชนิดหนึ่งดอกคล้ายเบญจมาส มีสีต่าง ๆ. (Zinnai elegans). **บานทะโรค** น. โรคริดสีดวง ที่ตากบานออกมาข้างนอก. **บานบุรี** น. ไม้ดอกชนิดหนึ่ง. (Allamanda cathartica).

บานแผนก น. บัญชีเรื่อง. สารบาญ.

บานแผละ น. ผนังตอนที่บานประตูหน้าต่างเปิดแล้วแปะเข้าไปได้. **บานพับ** น. เหล็กหรือทองเหลืองที่ใช้ติดบานประตูหรือหน้าต่างเป็นต้น เพื่อให้พับเข้ามาได้.

บานแพนก (กฎ. ใบ) น. ตารางแบ่งมันไพร่หลวง. (กฎ. ลักษณะบานแพนก).

บานไม่รู้โรย น. ไม้ดอกชนิดหนึ่ง ต้นเตี้ย ๆ ดอกกลม ๆ ใบคาย ๆ มีสีต่าง ๆ. (Gomphrena globosa). **บานเย็น** น. ไม้ดอกชนิดหนึ่ง ต้นเตี้ย ๆ คล้ายดอกผักบุ้ง แต่เล็ก มีสีต่าง ๆ บานเวลาเย็น. (Mirabilis jalapa).

บาน ๓ ก. ได้. (ข.)

บ้าน น. ที่อยู่, บริเวณที่เรือนตั้งอยู่, ถิ่นที่มีมนุษย์อยู่; หมู่บ้าน. **บ้านนอก** น. เขตแดนที่พ้นจากเมืองหลวงออกไป.

บานียะ ว. ควรดื่ม, น่าดื่ม; ดื่มได้. (ป. ปานีย).

บ้าบ๋า น. เป็นคำใช้เรียกชายชาวจีนที่เกิดในมลายู, ย่าหยา ก็เรียก.

บ้าปิ่น น. ขนมชนิดหนึ่งทำด้วยแป้ง กะทิ น้ำตาลเป็นแผ่น ๆ เอาไฟผิงข้างล่างข้างบน.

บาปี (แบบ) น. คนมีบาป, คนมีความชั่ว, เช่น ชนะแต่บาปีพรรค์ พรั่งพร้อม. (ตะเลงพ่าย ๓๕๒). (ป. ปาปี).

บาป น. ความชั่ว, ความร้าย, ความชั่วร้าย. (ป. ปาป). **บาปกรรม** น. บาป. **บาปเคราะห์** น. ดาวพระเคราะห์ที่ให้โทษ เช่นพระราหู. ว. เคราะห์ร้าย. (ส.). **บาปมิตร** น. มิตรชั่ว. (ส.). **บาปหนา** น. บาปมาก.

บาพก (แบบ) น. ไฟ. (ป. ปาวก). (โบ. ใช้ว่า บ่าพก ก็มี).

บาย น. ข้าว. (ข.). **บายศรี** น. ข้าวอันเป็นศิริ, ข้าวขวัญ, ภาชนะใส่เครื่องสังเวยในพิธีทำขวัญ.

บ่าย น. เวลาในระหว่างเที่ยงกับเย็น. ก. คล้อย, หัน, ถ้วย, เลี่ยงไป เช่น เฒ่าก็ประดิษฐประดับกาย เป็นปะขาวตาบสเบือนบ่ายจำแลงเพศ. (ม. ร่ายยาว ชูชก). **บ่ายคาย** น. เวลาไล่ควายกลับบ้าน, เวลาเย็น, เวลาจวนค่ำ. **บ่ายเบี่ยง** ก. เลี่ยง, ผ่อนผันให้พ้นไป.

บ้าย ก. บ้าย, ทำให้ติด, ไล้.

บายสุหรี [บายสุหรี] น สระน้ำ. (ข.)

บารนี [—ระนี] ว. ดั่งนี้, ยิ่ง, นัก, มาก.

บารมี [—ระมี] น. คุณความดีที่ควรบำเพ็ญ มี ๑๐ อย่าง คือ ทาน ศีล เนกขัม (การออกจากกามคือ บวช) ปัญญา วิริยะ ขันติ สัจจะ อธิฏฐาน เมตตา อุเบกขา; คุณความดีที่ได้บำเพ็ญมา, คุณสมบัติที่ทำให้ยิ่งใหญ่ เช่นว่า ชมพระบารมี พระบารมีปกเกล้า พ่ายแพ้แก่บารมี. (ป. ปารมี).

บ้าระบุ่น น. นกปรอด. (เทียบอิหร่าน Bulbul ว่า นกไนติงเกล). (อภัย).

บาเรียน น. ผู้เล่าเรียน, ผู้รู้ธรรม, ผู้คงแก่เรียน, เปรียญ.

บาเรียม น. ปืนใหญ่โบราณชนิดหนึ่ง.

บาล (แบบ) ก. เลี้ยง, รักษา, ปกครอง, เช่น บาลเมือง, โดยมากใช้เป็นคำหลังสมาส เช่น โลกบาล, รัฐบาล, นครบาล, โคบาล, นิริยบาล. (ป. ปาล).

บาลี น. ภาษาที่ใช้เป็นหลักในพระพุทธศาสนาแต่ดึกมา, พุทธพจน์. (ป. ปาลิ).

บ่าว น. คนใช้, ชายหนุ่ม; เรียกชายผู้เข้าพิธีสมรสว่า เจ้าบ่าว. และเรียกหญิงว่า เจ้าสาว.

บ่าวขุน ๑ น. ชื่อวิธีนุ่งผ้า นุ่งห้อยชายข้างหนึ่ง เช่นพระยายืนชิงช้านุ่ง. (สิบสองเดือน).

บ่าวขุน ๒ น. นกชนิดหนึ่ง เช่น บ่าวขุนกวางเขนขจร (สมุทรโฆษ).

บาศ น. บ่วง. (ป. ปาส).

บาศก์ น. ลูกเต๋า, ลูกสกา, ใช้ว่า ลูกบาศก์. (ส.).

บาหลี [-หฺลี] น. ที่อยู่ท้ายเรือสำเภา.

บ้าหว่า [-หฺว่า] น. เครื่องประดับข้อมืออย่างหนึ่ง. (ขุนช้างขุนแผน).

บ๋า ว. บุบลงไป, บุ๋มลงไป.

บำเทิง ว. บันเทิง, เบิกบาน, รื่นเริง, ยินดี.

บำนาญ น. เงินเลี้ยงชีพที่จ่ายโดยมีกำหนดเวลาสำหรับความดีความชอบในการงานที่ทำมาแล้ว.

บำบวง ก. บนบาน, เซ่นสรวง, บูชา.

บำบัด ก. ทำให้เสื่อมคลาย, ทำให้หาย.

บำโบ, บำโบล, บำโบย ก. ลูบไล้. (อนันตวิภาค).

บำเพ็ญ ก. ทำให้เต็ม, ทำให้มีขึ้น, ทำให้สำเร็จผล, ปฏิบัติ.

บำราบ ก. ปราบ, ทำให้ราบ, ทำให้กลัว.

บำราศ ก. หายไป, จากไป, พรากไป, ปราศจาก.

บำรุง ก. เลี้ยง, ทำให้งอกงาม, ทำให้เจริญ, รักษา, ปรุง.

บำรู ก. ตกแต่ง, บำรุง, ประ เช่น บำรุงา ว่า ประงา.

บำเรอ ก. คอยรับใช้, ปฏิบัติ, ทำให้ชอบใจ, ปรนปรือ; บูชา เช่น บำเรอไฟ. **บำเรอเชอภักดิ์** ก. ตั้งใจรับใช้.

บำหยัด ก. ประหยัด เช่น บำหยัดหยาบ พึงเยงยำ. (กฤษณา).

บำเหน็จ น. รางวัล, ค่าเหนื่อย, ค่าความชอบเป็นพิเศษ.

บิ ก. แตกออกหรือทำให้แตกออกหรือหลุดออกด้วยนิ้วมือ.

บิกู, ปิกู น. ภิกษุ เช่น พราหมณ์บิกุน้อยใหญ่. (อิเหนา). (ช.). **บิกูปะระมาหนา, บิกูปะระหมั่นหนา** น. ภิกษุกับพราหมณ์. (ช.).

บิฐ [บิด] น. ตั่ง, ที่นั่งชนิดหนึ่ง รูปสี่เหลี่ยมมีเท้า มีพนักอิงบ้าง ไม่มีบ้าง. (ป. บีฐ)

บิณฑ [บินทะ] (แบบ) น. ก้อนข้าว. (ป.; ส. ปิณฺฑ). **บิณฑบาต** ก. รับของใส่บาตร. (ป. ปิณฺฑปาต ว่า ก้อนข้าวที่ตก).

บิด น. โรคชนิดหนึ่งมีอาการปวดมวน และอุจจาระเป็นมูกะเลือด. ก. หมุนให้เขม็ง, พลิกแพลง, เชือนแช. **บิดขี้เกียจ** ก. เหยียดหยัดกายด้วยความเกียจคร้าน. **บิดจะกูด, บิดตะกูด** ก. บิดหางเสือ คือทำเกเรไม่ให้ตรงทาง. **บิดพริ้ว** ก. พลิกแพลง, ทำให้พลาดจากความจริง. **บิดหัวลูก** น. โรคบิดที่เป็นแก่หญิงมีครรภ์แก่. **บิดไส้** น. ใช้เวทมนตร์ทำให้ไส้บิด.

บิดร [-ดอน] (แบบ) น. พ่อ. (ป. บิตุ; ส. ปิตฺฤ).

บิดหล่า [บิดหฺล่า] น. เครื่องมือสำหรับเจาะไม้ชนิดหนึ่ง ปลายแหลมเป็นเกลียว.

บิดา น. พ่อ. (ป. ปิตา).

บิตุ (แบบ) น. พ่อ, ใช้เป็นคำหน้าสมาส เช่น บิตุฆาต, บิตุราช. (ป. ปิตุ).

บิตุจฉา [-ตุจฉา] (แบบ) น. อา (ผู้หญิง), น้า (ญาติฝ่ายบิดา). (ป. ปิตุจฺฉา).

บิตุรงค์ (กลอน) น. พ่อ. (ป. ปิตุ+องฺค).

บิตุเรศ (กลอน) น. พ่อ.

บิตุล, บิตุลา [-ละ, -ลา] (แบบ) น.

ลุง, อา (พี่น้องผู้ชายข้างพ่อ). (ป. ปิตุล).

บิตุลานี (แบบ) น. น้า, อา (ผู้หญิง). (ป. ปิตุลานี).

บิน ก. ไปในอากาศด้วยกำลังปีก, เดินอากาศ; บาน, เรียกหน่อไม้ที่ขึ้นสูงเกินไป.

บิ่น ก. ลิ. (ลิที่คมหรือที่แง่, ที่ยอด). ว. บ้าระห่ำ.

บิศาจ น. ผี. (สํ.).

บี๋ ๑ ก. กดให้แน่นด้วยนิ้วมือหรือของหนักๆ. ว. แบนผิดปรกติ.

บี๋ ๒ น. ตัวไหมที่ออกจากฝักมีปีกแล้ว. (ลัทธิ. ๑๗).

บีฑา (แบบ) ก. เบียดเบียน, บีบคั้น, รบกวน, เจ็บปวด. (สํ.).

บีบ ก. กดสองข้างอย่างคีมหนีบ, คั้นด้วยมือหรือด้วยไม้ขาคีม. **บีบคั้น** ก. เคี่ยวเข็ญ, นวดฟั่น. **บีบน้ำตา** ก. ใช้ขอบตาล่างกับขอบตาบนบีบเข้าหากันให้น้ำตาไหลออก. **บีบบังคับ** ก. เคี่ยวเข็ญ, กดขี่.

บีเยศ (กลอน) ว. ที่รัก.

บึก น. ชื่อปลาชนิดหนึ่งมีอยู่ในแถบแม่น้ำโขง ไม่มีเกล็ด ตัวโต.

บึกบึน ก. ดื้อ, อดทน, ไม่ท้อถอย.

บึง น. แอ่งน้ำขนาดใหญ่ มีน้ำขังตลอดปี. **บึงบาง** น. บึงที่ใช้เป็นทางน้ำ.

บึ้ง น. แมลงชนิดหนึ่ง ตัวคล้ายรั้น กัดเจ็บ.

บึ้ง ๑ น. สัตว์ชนิดหนึ่งคล้ายแมงมุม แต่ตัวโตกว่า อยู่รูตามป่า.

บึ้ง ๒ ว. ขึง, ตึง, ไม่ยิ้มแย้ม. (สำหรับหน้า).

บุ ก. ตีให้บางให้กลมเข้ารูป เช่น บุขัน, เอาของบาง ๆ หุ้มนอก เช่น บุผ้า.

บุก ๑ น. ไม้ชนิดหนึ่งคล้ายบอน แต่ขึ้นบนบก ยางคัน มีหัวโต. **บุกรอ** น. ชื่อบุกชนิดหนึ่ง ใช้ทำยาได้.

บุก ๒ ก. ลุย, ฝ่าไป. **บุกบัน** ก. ฝ่าไปโดยไม่ถอย เช่น เข้าไล่โรมรุกบุกบัน. (อิเหนา). **บุกบั่น** ก. บากหน้าเข้าไป. **บุกเบิก** น. การถางป่าเข้าไปให้เป็นนาไร่. **บุกรุก** ก. ล่วงเกินเข้าไป, ล่วงล้ำเข้าไป.

บุคคล [บุกคน] น. คนตามธรรมดา, องค์การตามความนิยมของกฎหมาย เรียกว่า นิติบุคคล. (ป. ปุคฺคล). **บุคคลนิติสมมติ** (กฎ, เลิก) น. นิติบุคคล.

บุคลาธิษฐาน [บุคคะลา-] น. วิธีแสดง

เทศน์ยกบุคคลเป็นที่ตั้ง คู่กับธรรมาธิษฐาน ซึ่งยกธรรมเป็นที่ตั้ง.

บุคลิก [บุกคะลิก] ว. จำเพาะคน. (ป. ปุคฺคลิก). **บุคลิกทาน** น. ทานที่หายกให้จำเพาะตัวคน คู่กับสังฆทาน คือทานที่ให้แก่สงฆ์. (ตัดมาจาก ป.ปาฏิปุคฺคลิกทาน). **บุคลิกภาพ** น. สภาพนิสัยจำเพาะคน. **บุคลิกลักษณะ** น. ลักษณะอันเป็นของจำเพาะคน.

บุง (ใบ) น. กระบุง.

บุ่ง น. บึง.

บุ้ง น. สัตว์จำพวกหนอนชนิดหนึ่งตัวเป็นขนถูกเข้าคัน, เหล็กสำหรับถูดลายตะไบ แต่มีรอยหยาบ ๆ; ผักชนิดหนึ่งเป็นปล้องใช้ยอดเป็นอาหาร, ราชาศัพท์ เรียกว่า ผักทอดยอด. **บุ้งร้วม** น. ผักบุ้งชนิดหนึ่งต้นเป็นขน ใบเล็ก รสขม ใช้ทำยา.

บุญ น. เครื่องชำระสันดาน, ความดี, กุศล, ความสุข. (ป. ปุญฺญ). **บุญเขต** น. เนื้อนาบุญ. (ป. ปุญฺญกฺเขตฺต). **บุญทาย** ว. ควรเป็นเนื้อคู่กัน เช่น ไปสู่ขอลูกสาวหลานสาวท่าน บุญทายต้องกัน. **บุญธรรม** น ลูกเลี้ยง. **บุญนิธิ** ขุมทรัพย์คือบุญ (ป.). **บุญราศี** น. กองบุญ. **บุญฤทธิ์** น. ความสำเร็จด้วยบุญ.

บุญญานุภาพ น. อำนาจแห่งบุญ. (ป.).

บุญญาภินิหาร น. ความปรารถนาอันแรงกล้าในความดี, บุญที่ให้สำเร็จได้ตามความปรารถนา. (ป.)

บุญญาภิสังขาร น. สภาพที่บุญตกแต่ง. (ป.).

บุณฑริก [บุนคะริก] น. บัวขาว; ชื่อสังขยา คือ ๑ มี ๐ ตามหลัง ๑๑๒ ตัว; ชื่อช้างในตระกูลช้างทั้งสิบ. (ป.; ส.).

บุณมี [บุนนะมี] น. วันเพ็ญ. (ป. ปุณฺณมี).

บุด น. ลิงชนิดหนึ่งคล้ายเสน แต่ก้นไม่แดง มีหางสั้นอย่างกัง.

บุตร [บุด] น. ลูก, ลูกชาย. (ป. ปุตฺต; ส. ปุตฺร). **บุตรธรรม** น. หน้าที่ของลูก.

บุตรา [บุดตฺรา] (กลอน) น. บุตร.

บุตรี [บุดตฺรี] น. ลูกผู้หญิง. (ส.).

บุตรีตระสุม [บุดตฺรีตฺระสุม] น. ต้นนางแย้ม. (ช.).

บุถุชน น. คนหนาด้วยกิเลส, ผู้ที่ยังไม่ได้

สำเร็จอริยมรรคอริยผล ; คนสามัญ. (ป.).

บุทคล [บุดคน] น. บุคคล, คน. (ส.).

บุนนะบุนนัง ก. ซ่อม, เพิ่มเติม.

บุนนาค น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง ดอกคล้ายสารภี แต่โตกว่า ใบคล้ายใบกระทิง.

บุบ ก. ทุบเบา ๆ, ตำเบา ๆ, เคี้ยวเบา ๆ; บู้ลง, ยุบลง. **บุบสลาย** ว. ชำรุด, ยับเยินเสียรูปเดิม.

บุปผ [บุบผะ] น. ดอกไม้. (ป.). **บุปผชาติ** น. บรรดาดอกไม้. (ป.). **บุปผวิกติ** น. ดอกไม้ที่ทำให้แปลก, ดอกไม้ที่ทำให้วิจิตรต่าง ๆ. (ป.).

บุพ [บุบ] ว. ก่อน, ทีแรก, เบื้องต้น, ทิศตะวันออก. (ป. ปุพฺพ). **บุพกรรม** น. กรรมที่ทำไว้แต่ปางก่อน. **บุพการี** น. ผู้ที่ทำอุปการะมาก่อน ได้แก่บิดามารดาเป็นต้น. (ป.). (กฎ). น. บิดามารดา ปู่ย่าตายาย ทวด. **บุพกิจ** น. กิจที่จะต้องทำก่อน. (ป.). **บุพชาติ** น. ชาติก่อน. (ป.). **บุพทักษิณ** น. ทิศตะวันออกเฉียงใต้. **บุพนิมิต** น. ลางที่บอกเหตุขึ้นก่อน. (ป.). **บุพบท** น. คำไวยากรณ์พวกหนึ่ง อยู่หน้านาม เช่น ใน, สู่ เป็นต้น. **บุพเปตพลี** น. บุญที่อุทิศให้แก่ญาติผู้ตายไปก่อน. **บุพผัคคุณี** น. ชื่อดาวฤกษ์ที่ ๑๑. **บุพภาค** น. ส่วนเบื้องต้น. **บุพวิเทห์** [บุบพะวิเท] น. ชื่อทวีปใหญ่ในทวีปทั้งสี่ในคัมภีร์ไตรภูมิ, ทวีปแห่งชนชาววิเทหะทางตะวันออก, ดู ทวีป อีก. (ป.).

บุพพัณชาติ น. พืชที่จะพึงกินก่อน ได้แก่ข้าวทุกชนิด. (ป.).

บุพพัณหสมัย น. เวลาเบื้องต้นแห่งวัน, เวลาเช้า. (ป.).

บุพพาจารย์ น. อาจารย์ในเบื้องต้น คือบิดามารดา. (ป.).

บุพพาสาฒ น. เดือนแปดก่อน. (ป. ปุพฺพาสาฬฺห).

บุพเพนิวาสานุสติญาณ น. ความรู้เป็นเครื่องระลึกได้ถึงขันธ์ที่อาศัยอยู่ในก่อน, ระลึกชาติได้. (ป.).

บุพเพสันนิวาส น. การอยู่ร่วมกันในชาติก่อน, เคยเป็นเนื้อคู่กัน. (ป.).

บุพโพ น. น้ำหนอง, น้ำเหลือง. (ป. ปุพฺพ).

บุ้ม ว. ลึกลงไป, บุบลงไป.

บุ้มบ่าม ว. พลุ่มพล่าม, ซุ่มซ่าม.

บุ้ย ก. ยื่นริมฝีปากออก **บุ้ยปาก** ก.

ทำปากขึ้นบอกใบ้ให้คนรู้.

บุระ น. บ้อม, หอ, วัง, เมือง. (ป.).

บุรณะ, บูรณะ ก. ทำให้เต็ม, ปฏิสังขรณ์, ซ่อมแซม. (ส.).

บุรพ ว. บุพ. **บุรพทิศ** น. ทิศตะวันออก.

บุรัตถิมทิศ น. ทิศตั้งอยู่เบื้องหน้า, ทิศตะวันออก. (ป.).

บุราณ ว. เก่า, ก่อน. (ป. ปุราณ). **บุราณทุติยิกา** น. เมียที่มีอยู่ก่อนบวช. (ป.).

บุรินทร์ (กลอน) น. เมืองใหญ่. น. เจ้าเมือง. (ป.).

บุริมทิศ น. ทิศตะวันออก. (ป.).

บุริมพรรษา น. การเข้าพรรษาตอนต้น. (ป.).

บุริมสิทธิ (กฎ) น. สิทธิที่เรียกร้องได้ก่อนสิทธิธรรมดา.

บุรี, บูรี น. เมือง. (ป.).

บุรุษ น. ผู้ชาย; (ไว) คำบอกผู้พูดเรียกว่า บุรุษที่ ๑, ผู้ที่พูดด้วยเรียกว่า บุรุษที่ ๒, ผู้ที่พูดถึง เรียกว่า บุรุษที่ ๓. (ส.). **บุรุษโทษ** น. ลักษณะชั่วของคน. **บุรุษธรรม** น. คติสำหรับตัว.

บุษกร [บุสกอน] น. ดอกบัวสีน้ำเงิน, บัว; ชื่อช้างตระกูลปทุมหัสดีในพรหมพงศ์. (ส. ปุษกร).

บุษบ [บุสบะ] น. ดอกไม้. (ส. ปุษป). **บุษบราค** น. บุษราคัม; ทับทิม, บุษย์น้ำทอง, พลอยสีเหลือง. (ส.). **บุษบวรรษ** น. ฝนดอกไม้ (เช่น ที่ตกพรูเมื่อวีรบุรุษกระทำการใหญ่หลวง). (ส.).

บุษบก น. เรือนยอดขนาดเล็กซึ่งอาจย้ายเคลื่อนที่ได้.

บุษบง (กลอน) น. ดอกไม้.

บุษบัน (กลอน) น. ดอกไม้, ดอกบัวเผื่อน.

บุษบา (กลอน) น. ดอกไม้. **บุษบากร** ว. อันเต็มไปด้วยดอกไม้. (ส.). **บุษบาคม** น. ฤดูดอกไม้. (ส.). **บุษบาบัณ** น. ตลาดดอกไม้. (ส.). **บุษบารักร้อย** น. ชื่อกลบทอย่างหนึ่ง.

บุษบามินตรา [บุสบามินตรา] น. พุทธรักษา. (ช.).

บุษป [บุสปะ] น. ดอกไม้. (ส.).

บุษย [บุสยะ] น. ชื่อดาวนักษัตรที่ ๘ มีสี่ดวง

คือดาวสมอสำเภา อีกนัยหนึ่งว่า ดาวปุยผ้าย, ดาวพวงดอกไม้, ดาวดอกบัว หรือดาวโลง. (ป. ปุสฺส ; ส. ปุษฺย): แก้วสีขาว ; บัว. **บุษยมาส** น. เดือนอันมีพระจันทร์เพ็ญเสวยนักษัตรบุษย คือเดือนยี่ ตกในราวมกราคม. (ส). **บุษยสนาน** น. พิธีอาบน้ำเมื่อพระจันทร์กำลังผ่านหมู่ดาวบุษย, บุษยาภิเษก ก็ว่า.

บุษยาภิเษก น. บุษยสนาน.

บุษราคัม [บุสฺราคำ] น. พลอยสีเหลือง. (อ. Topaz).

บุหงัน [–หฺงัน] น. ดอกไม้. ว. แข็งแรง. (ช.).

บุหงา [–หฺงา] น. ดอกไม้. (ช.). **บุหงารำไป** น. ดอกไม้ที่ปรุงด้วยเครื่องหอมต่าง ๆ แล้วห่อด้วยผ้าไปร่ง, มักเรียกย่อว่า บุหงา. (ช.). **บุหงาประหงัน** น. ดอกพุทธชาด. (ช.). **บุหงามลาซอ** น. ดอกมะลิลา. (ช.).

บุหรง [–หฺรง] น. นก, นกยูง. (ช.).

บุหรี่ [บุหฺรี่] น. ยามวนสำหรับสูบ. **บุหรี่พระราม** น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง. (อ. Alsomitra sarcophylla).

บุหลัน [–หฺลัน] น. เดือน, ดวงเดือน, พระจันทร์. (ช.) ; ชื่อเพลงมี ๒ เพลง คือ บุหลันชกมวย และ บุหลันเลื่อนลอยฟ้า.

บู่ น. ชื่อปลาอย่างหนึ่งรูปคล้ายปลาช่อน แต่ตัวเล็กเกล็ดละเอียด มีหลายชนิด เช่น บู่จาก, บู่ทราย, บู่ทอง, บู่หินเป็นต้น. (Oxyeleotris marmorata).

บู้ ว. บุบเข้าไป, ยู่เข้าไป. **บู้บี้** ว. บุบบิบ, ยู่ยี่.

บูชนียะ [บูชะนียะ] (แบบ) ว. ควรบูชา. (ป.). **บูชนียสถาน** น. สถานที่ควรบูชา.

บูชา ก. ให้ด้วยความนับถือ, สักการะสิ่งที่ศักดิ์สิทธิ์. (ป. ปูชา). **บูชายัญ** น. การบูชาของพราหมณ์อย่างหนึ่ง, การบวงสรวงเพื่อบูชา.

บูชิต [–ชิด] ว. บูชาแล้ว. (ป. ปูชิต ว่า อันเขาบูชาแล้ว).

บูด [บูด] ว. เสีย, รสเสีย, กลิ่นเสีย, (ใช้สำหรับอาหาร) ; ทำหน้าแสดงอาการไม่พอใจ. **บูดเบี้ยว** ว. ยู่ยี่.

บูร [บูน] น. บุระ.

บูรณ์ ว. เต็ม. (ส. ปูรฺณ). **บูรณมี** น.

วันเพ็ญ. **บูรณภาพ** น. ความเต็มหน่วย เช่น บูรณภาพอาณาเขต.

บูรพ [บูน หรือ บูรพะ] ว. บุพ.

บูรพา น. ทิศข้างหน้า คือ ทิศตะวันออก. (ส.) **บูรพาษาฒ** น. เดือนแปดก่อน. (ส. ปูรวาษาฒ).

เบ้ ว. บิด, ไม่ตรง, หน้ามีอาการจะร้องไห้ เรียกว่า หน้าเบ้.

เบ่ง ก. ตะเบง, ดันออก, ทำให้พองตัวขึ้น. (ปาก) ก. เร่ง.

เบ๊จี๊ น. ต้นกะกลั้ง. ดู กะกลั้ง. (จีน.).

เบญกานี [เบนยะกานี] น. ต้นไม้ชนิดหนึ่งในตระกูลเล็บครุฑ, เล็บครุฑใบมนก็เรียก, ทางพายัพ เรียกว่า เบงกาละนี. (Panax cochleatus); เรียกปุ่มหรือตุ่มหรือกระเปาะ ซึ่งงอกติดตามใบ ก้าน หรือเปลือกของต้นไม้บางชนิดซึ่งส่วนมากเป็นต้นไม้ในตระกูลมะก่อ หรือเกาลัด ว่าลูกเบญกานี.

เบญจ [เบนจะ] ว. ห้า, ลำดับที่ห้า เช่น นาเบญจ, หัวเมืองเบญจ, มาตรา.....เบญจ. (ป. ปญฺจ). **เบญจกัลยาณี** น. หญิงมีลักษณะงามห้าแห่ง คือ ผมงาม, เนื้องาม (คือเหงือกและริมฝีปากแดงงาม), ฟันงาม, ผิวงาม, วัยงาม (คือดูงามทุกวัย). **เบญจกามคุณ** น. เครื่องผูกอันบุคคลพึงใคร่ห้า คือ รูป, เสียง, กลิ่น, รส และของที่ถูกต้องด้วยกาย. **เบญจกูล** น. เครื่องยาห้าอย่าง คือ ขิง, ดีปลี, ช้าพลู, สะค้าน, เจตมูลเพลิง. (ส. ปญฺจโกล). **เบญจขันธ์** น. กองห้า คือ รูป, เวทนา, สัญญา, สังขาร, วิญญาณ. **เบญจคัพย์** น. เต้าน้ำอยู่ในหมู่ของใช้ในการพระราชพิธี ตามราชประเพณีของไทยใช้สำหรับพระมหากษัตริย์ทรงรับน้ำอภิเษกหรือใส่น้ำเทพมนตร์ ซึ่งจะรดถวายให้แก่พระมหากษัตริย์ หรือพระมหากษัตริย์ทรงรดพระราชทานสมเด็จเจ้าฟ้าซึ่งมีพระชนนีเป็นเจ้า, บางแห่งเขียนว่า เบญจครรภ. **เบญจโครส** น. นมโคห้าอย่าง (คือ นมสด นมส้ม เนยใส เนยข้น เปรียง). **เบญจดุริยางค์** น. ปี่พาทย์เครื่องห้า, มีสองชนิด เช่น เครื่องอย่างเบา ใช้เล่นละครพื้นเมืองชนิดหนึ่ง, เครื่องอย่างหนักใช้เล่นโขนชนิดหนึ่ง, อย่างเบามี ปี่ ๑ ทับ ๒ กลอง ๑ น้องคู่ เป็นเครื่องทำจังหวะ ๑, อย่างหนัก มี ปี่ ๑

ระนาด • ฆ้องวง • กลอง • โทน (ตะโพน) •. (ตำนานเครื่องมโหรีปี่พาทย์). **เบญจบรรพต** น. เขาห้ายอด คือ เขาหิมาลัย. **เบญจพรรณ** ว. แม่สีทั้งห้า คือ ขาว, ดำ, เหลือง, เขียว, แดง ; ห้าชนิด, หลายอย่าง, เรียกต้นไม้ต่าง ๆ ที่ปลูกไว้ในที่แห่งเดียวกัน. **เบญจพล** น. กำลังห้า คือ ศรัทธา, วิริย, สติ, สมาธิ, ปัญญา. **เบญจเพศ** ว. ยี่สิบห้า เช่น อายุถึงเบญจเพศ. (ป. ปญฺจวีส). **เบญจภูต** น. ธาตุทั้งห้า คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ อากาศ. **เบญจมาศ** น. ต้นไม้พวกหนึ่ง มีหลายชนิด ดอกไม่หอม ใบคาย ๆ บางชนิดก็โต บางชนิดก็เล็ก. (Chrysanthemum spp). **เบญจรงค์** น. แม่สีทั้งห้า คือ ขาว ดำ เหลือง เขียว แดง. **เบญจโลหกะ** น. แร่ทั้งห้า คือ ทองคำ เงิน ทองแดง ตะกั่ว ดีบุก **เบญจวรรค** น. วรรคทั้ง ๕ ได้แก่พยัญชนะตั้งแต่ ก ถึง ม, พวกห้า. **เบญจวรรณ** ว. ห้าสี, ห้าชนิด. น. นกแก้วขนาดโตมีหลายสี. **เบญจวรรณหัสดี** น. ชื่อกลบทอย่างหนึ่ง. **เบญจศก** น. เลขห้าที่เป็นตัวท้ายแห่งจุลศักราช.

เบญจศีล น. ศีลห้า.

เบญจก [เบนจก] น. หมวดห้า. (ป. ปญฺจก).

เบญจม [เบนจะมะ] ว. ครบห้า, ที่ห้า. (ป. ปญฺจม). **เบญจมสุรทิน** น. วันที่ห้าแห่งเดือนสุริยคติ.

เบญจา น. แท่นมีเพดานตาดและระบายผ้าขาว, แท่นซ้อนห้าชั้นลดหลั่นกัน.

เบญจางค์ [เบน—] น. อวัยวะทั้งห้าคือ หัว ๑, มือ ๒, เท้า ๒ ; ส่วนทั้งห้าคือ ราก เปลือก ใบ ดอก ผล. **เบญจางคประดิษฐ์** น. การกราบไหว้ด้วยตั้งอวัยวะห้าอย่างลงกับพื้น คือ กราบเอาเข่าทั้งสอง มือทั้งสอง และศีรษะจดลงกับพื้น.

เบญญา น. ปัญญา.

เบญพัตร [เบนยะ—] น. ต้นกะเร, ดูกะเร อีก.

เบญพาด [เบนยะ—] น. เสาตะลุงที่มีไม้พาดถึงกัน.

เบ็ด น. เครื่องมือสำหรับตกปลาหรือกุ้ง รูปเป็นขอ.

เบ็ดเตล็ด [เบ็ดตะเหฺล็ด] ว. เล็ก ๆ น้อย ๆ, ต่าง ๆ กัน.

เบ็ดเสร็จ ว. รวมด้วยกัน, หมดด้วยกัน, ทั่วไป. (ใบ) เรียกภาษีสิ่งของต่าง ๆ นอกจากข้าวที่ส่งออกไปนอกประเทศว่า ภาษีเบ็ดเสร็จ.

เบน ก. เอน, เอียง, เบี่ยง.

เบนซิน น. น้ำมันแร่ มักได้มาจากหินซึ่งกลั่นใช้สำหรับรถยนต์. (อ. Benzene).

เบรียน (ใบ) ก. ให้เรียน, สอน, เช่น อาจเบรียนภิกษุสงฆ์ทั้งหลาย. (จารึกสยาม).

เบ้อ ว. เหวอะ, หวะเข้าไปมาก.

เบ้อเร่อ ว. โตใหญ่.

เบอะ ว. เหวอะหวะ, ซึมเซ่อ, กว้างยาว (ใช้สำหรับแผล), ใหญ่, โต.

เบะ ว. แบะ, เบ้, มาก.

เบา น. เยี่ยว. ก. ถ่ายปัสสาวะ. ว. ไม่หนัก, ย่อมเยา, ไม่หนักแน่น เช่น ใจเบา, หย่อนแรง, ค่อย ๆ, ทุเลา. **เบาความ** ว. ไม่จำข้อความให้ถี่ถ้วน, ไม่พินิจพิเคราะห์ในข้อความ, หย่อนความคิด. **เบาใจ** ว. ไม่หนักใจ, โล่งใจ. **เบาเตี้ง** ว. จวนบ้า. **เบาบาง** ว. ลดหย่อนลง, ลดน้อยลง. **เบาปัญญา** ว. หย่อนสติปัญญา. **เบามือ** ว. ไม่หนักมือ, ไม่ใคร่ต้องการ, ทำน้อย, ทำให้เพลาลง.

เบ้า น. ดินหรือโลหะปั้นเป็นรูปคล้ายถ้วยสำหรับหลอมทองเงินเป็นต้น. **เบ้าขลุบ** น. เบ้าที่ปิดปากมิด. **เบ้าตา** น. กระบอกตา. **เบ้าหลุด** น. ชื่อเพลงทำนองหนึ่ง.

เบาราณ น. โบราณ.

เบาะ น. เครื่องรองนั่งและนอนยัดสิ่งของเช่นนุ่นหรือของที่นุ่ม; ที่มา. ว. ตีพื้นหรือทุบแต่เบา ๆ. **เบาะแส** น. หลักแหล่ง, ร่องรอย.

เบิก ก. เปิด, เผย, ทำให้กว้าง, เปิดออก; ขอให้จ่าย; นำผ้า. **เบิกความ** ก. ให้การเป็นพยาน. **เบิกทาง** น. เรียกหนังสืออนุญาตให้โดยสารหรือเดินผ่าน ว่า หนังสือเบิกทาง. **เบิกทูต** ก. นำทูตเข้าเฝ้า. **เบิกบาน** ก. แช่มชื่น, สว่างใจ. **เบิกพระเนตร** ก. เปิดตา, เป็นคำใช้สำหรับพิธีผึ้งหรือเขียนพระเนตรพระพุทธรูป. **เบิกพระโอษฐ์** (ราชา) น. พิธีพระราชทานน้ำพระมหาสังข์ใส่พระโอษฐ์พระราชกุมารกุมารีเป็นครั้งแรก. **เบิกพยาน** ก นำพยานออกให้การ. **เบิกไพร** ก.

ทำพิธีก่อนจะเข้าป่า. **เบิกไม้** น. พิธีเส้นผีก่อนจะตัดไม้ในป่า. **เบิกเรือ** ก. ทำให้เรือแบะออก (เอาไฟสุมลนเรือโกลนให้ร้อนแล้วแบะเรือโกลนนั้นให้แบออกหรือกางออก). **เบิกโรง** น. การแสดงก่อนดำเนินเรื่อง, แสดงออกโรงครั้งแรก. **เบิกร่อง** น. ใบอนุญาตซึ่งด่านภาษีออกให้แก่เรือเพื่อแสดงว่าเรือลำนั้นได้ปฏิบัติตามพิธีการครบถ้วนแล้ว. **เบิกโลง** น. พิธีทำก่อนนำศพลงหีบ.

เบิก ๒ น. คำกำกับชื่อปีในวิธีนับศักราชของไทยเหนือ คำเดียวกับ เปก.

เบิ่ง ก. ดู, แหงนหน้าดู.

เบียร์ น. น้ำเมาอย่างหนึ่งเป็นชนิดเมรัย. (อ. Beer).

เบี้ย น. หอยจำพวกหนึ่งหลังนูน ท้องเป็นร่อง ๆ เปลือกแข็ง โบราณใช้เป็นอุปกรณ์สำหรับซื้อจ่ายสิ่งของ มีอัตรา ๑๐๐ เบี้ย เป็น ๑ อัฐ จึงเรียกคำว่า เบี้ย เป็นเงินติดมาจนทุกวันนี้; ต้นไม้เล็ก ๆ จำพวกผัก เรียกว่า ผักเบี้ย. **เบี้ยทำขวัญ** น. เงินที่ฝ่ายหนึ่งต้องเสียให้อีกฝ่ายหนึ่งเป็นค่าเสียหาย. **เบี้ยบน** ว. มีอำนาจเหนือ, ได้เปรียบ. **เบี้ยบำนาญ** น. เงินที่ให้เป็นบำเหน็จความชอบ จ่ายเป็นรายปี. **เบี้ยโบก** น. การพนันอย่างหนึ่งซัดเบี้ยเข้ากระบอกแล้วให้ลูกมือแทง. **เบี้ยปรับ** น. เงินที่ศาลเรียกจากผู้แพ้คดี. **เบี้ยล่าง** ว. ใต้อำนาจ, เสียเปรียบ. **เบี้ยเลี้ยง** น. เงินเพิ่มให้เป็นค่าอาหาร. **เบี้ยหวัด** น. เงินที่ให้เป็นบำเหน็จความชอบในราชการเป็นรายปี.

เบียก ก. แบ่ง, บั่น. **เบียกบ้าย** ก. เฉลี่ยมาแห่งละเล็กละน้อย.

เบียง ก. เลี้ยง, เบน, บ่าย. **เบียงบ่าย** ก. หลีกเลี่ยง, ผ่อนผันให้พ้นไป.

เบียด ก. เสียดเข้าไป, ชิดเข้า. ว. ชิด, ติด. **เบียดกรอ** ว. เหนียวแน่น, ตระหนี่ถี่ถ้วน, มักได้; ใช้สอยอย่างฝืดเคือง. **เบียดบัง** ก. ยักยอก, ปิดบังเอาไว้. **เบียดเบียน** ก. บีบคั้น, ทำให้ผู้อื่นได้รับความเดือดร้อน, อาการที่รบกวนทำให้เขาสิ้นเปลือง. **เบียดแว้ง** ก. เฉลี่ยมาแห่งละเล็กละน้อย. **เบียดเสียด** ก. ยัดเยียด.

เบียน ก. รบกวน, ทำให้เดือดร้อน.

เบี้ยว ว. ลักษณะของที่จะกลมแต่ไม่กลม,

บิด, ไม่ตรง. น. ชื่อปลาน้ำจืดชนิดหนึ่ง ในจำพวกปลาดางเบือน, อ้ายเบี้ยว ก็เรียก.

เบื่อ ๑ ก. วางยาพิษให้เมาหรือให้ตาย เช่น ตายเป็นเบื่อ ก็คือตายเกลือนกลาดไป เหมือนถูกยาเบื่อ.

เบื่อ ๒ น. ข้าวสารที่ตำประสมกับเครื่องแกง เพื่อให้น้ำแกงข้น เรียกว่า ข้าวเบื่อ, เรียกสากที่ใช้ตำน้ำพริกว่า สากกะเบื่อ.

เบื่อ ก. วางยาพิษให้เมาหรือให้ตาย, หน่าย, ระอา, ไม่อยาก. ว. เมา.

เบื้อ น. สัตว์ป่าทั่วไป คู่กับสัตว์บ้าน เช่น เนื้อเบื้อนานเนกล้า หลายพรรณ; สัตว์ป่าชนิดหนึ่ง เล่ากันว่ารูปร่างคล้ายคนแต่ไม่มีสะบ้าหัวเข่า. (ถิ่น—อีสาน) น. ผีเสื้อ. (ถิ่น—พายัพ) ว. มีแสงเลื่อมพราย, โดยปริยายหมายถึงกระจกเงา เช่น มุกแกมเบื้อ.

เบื้อง น. ข้าง, ด้าน, ฝ่าย, ส่วน, แถบ; เรียกขนมชนิดหนึ่งที่ละเลงทอดในกระทะว่า ขนมเบื้อง. **เบื้องว่า** สัน. ฝ่ายว่า, ส่วนว่า.

เบือน ก. บิด, ผัน, หัน, เหไป. **เบือนหน้า** ก. หันหน้าหนีอย่างไม่พอใจ.

แบ ก. แผ่, คลี่ออก. **แบเปาะ** ก. นอนอยู่บนเบาะเมื่อยังเป็นเด็กแดง ๆ. **แบมือ** ก. หงายมือเหยียดนิ้วทั้ง ๕ ออก, ไม่เอาธุระ.

แบ้ ว. แบะ, ไปล่, แปล้, เฉไปข้างหลัง เช่น ขาแบ้.

แบก ก. รับบรรทุกของหนักบนบ่า.

แบ่ง ก. ทำให้เป็นส่วน ๆ, ปันส่วน, แยกออกเป็นส่วน ๆ. **แบ่งค้าง** (โบ) ก. ชำระหนี้บางส่วน. **แบ่งเบา** ก. แบ่ง, แบ่งภาระหนักให้เบาลง. **แบ่งปัน** ก. แบ่งให้ตามส่วน. **แบ่งภาค** ก. แยกส่วน เช่น นารายณ์แบ่งภาค หมายความว่าแยกส่วนร่างกาย เช่นถอยเส้นผมขาวลงมาเกิดเป็นพลเทพในมนุษย์. **แบ่งแยก** ก. แบ่งเป็นส่วนออกจากกัน. **แบ่งรับแบ่งสู้** ก. รับบ้างปฏิเสธบ้าง. **แบ่งสัน** ก. แบ่งตามส่วนที่เลือกกำหนดให้.

แบตเตอรี่ น. หม้อไฟฟ้า. (อ.).

แบน ว. เป็นแผ่น, ราบ.

แบบ น. ฉบับ, แผน, ตัวอย่าง, ตำรา, รูป. ว. บอบ, มีอาการเพียบ. **แบบฉบับ** น. ฉบับที่เป็นบรรทัดฐาน. **แบบบาง** ว. อ่อนแอ, รูปบาง. **แบบแผน**

น. ตำรับ, ตำรา, ขนบธรรมเนียมที่นิยมใช้กันมา. **แบบพิธี** น. พิธีการตามกำหนด. **แบบพิมพ์** น. กระดาษพิมพ์สำหรับกรอกข้อความ. **แบบอย่าง** ว. ตัวอย่างที่จะอ้างเป็นบรรทัดฐานได้.

แบรก [แบ๋รก] (กลอน) น. แปรก, เครื่องเกวียนหรือรถชนิดหนึ่งสำหรับติดกับหัวเพลาข้างนอกกันลูกล้อไม่ให้เลื่อนหลุด.

แบหลา (กลอน) ก. ฆ่าตัวตาย เช่น เห็นเพลิงพลุ่งรุ่งโรจน์โชตนา ก็แบหลาโจนเข้าในอัคคี; ฉวยคว้าได้กริชของพี่ยา จะแบหลาชีวันให้บรรลัย; น้องจะแบหลาคราวนี้ตายตามพระพี่ที่หายไป. (อิเหนา).

แบะ ก. แยกออก, แตกออก, เปิดช่อง. ว. บาน, แบน.

โบ น. ผ้าหรือแพรที่ผูกให้เป็นหูกระต่าย. (อ. Bow).

โบ้, โบ๋ ว. เป็นช่องลงไป, โหว่เข้าไป, ลึกลงไป.

โบ๊เบ๊ ก. พูดเหลวไหล, เกะกะ.

โบก ก. พัดวี, แกว่งไปมา; หา, ฉาบ. **โบกมือ** ก. แกว่งมือทำสัญญาณ.

โบกขรพรรษ น. ฝนดุจน้ำตกลงในใบบัว, ฝนชนิดนี้ กล่าวไว้ว่า ใครอยากจะให้เปียกก็เปียก ถ้าไม่อยากให้เปียกก็ไม่เปียก เหมือนน้ำตกลงในใบบัว. (ป. โปกฺขร ว่า ใบบัว; วสฺส ว่า ฝน).

โบกขรณี [–ขะระนี] น. สระบัว. (ป. โปกฺขรณี).

โบชุก น. ตำแหน่งแม่ทัพ. (พงศ. เลขา).

โบดก [–ดก] (กลอน) น. ลูกน้อย, ลูกสัตว์. (ป. โปตก).

โบต น. เรือ, เรือเล็กเป็นส่วนอุปกรณ์ของเรือเดินทะเลขนาดใหญ่.

โบนัส น. เงินแถมเงินปันผล, เงินแถมบำเหน็จรางวัล. (อ. Bonus).

โบย ก. ตี, คว่ำเฆี่ยน; บิน.

โบราณ ว. มีในกาลก่อน, เป็นของเก่าแก่. (ป. โปราณ). **โบราณคดี** น. เรื่องเกี่ยวกับโบราณ. **โบราณคดีวิทยา** น. วิชาว่าด้วยโบราณคดี. **โบราณวัตถุ** น. ของโบราณ. **โบราณสถาน** น. สถานที่ก่อสร้างซึ่งเป็นของโบราณ.

โบสถ์ น. โรงที่พระสงฆ์ประชุมกันทำสังฆกรรมต่าง ๆ มีอุโบสถกรรมเป็นต้น. (ป. อุโปสถ).

ใบ น. ส่วนของต้นไม้ที่ติดกับกิ่ง มีรูปแบน ๆ สำหรับรับลมอากาศ, ผืนผ้าเป็นต้นที่ขึงอยู่บนเสากระโดง สำหรับรับลมให้เรือแล่น, ลักษณะนามเป็นคำสำหรับใช้เรียกภาชนะเครื่องใช้หรือผลไม้ว่า หนึ่งใบ สองใบ, สำหรับเรียกของที่แบนเป็นแผ่น ๆ เช่น ใบหนังสือ, ใบจักร, ใบพัด, ใบหู. **ใบขน** น. ใบกำกับให้ย้ายขนสิ่งของที่ต้องด้วยพิกัดภาษี. **ใบขนุน** น. ชื่อปลาชนิดหนึ่งมีชุมตามอ่าวไทยและจังหวัดภาคใต้. (Pseudorhombus arsius). **ใบแข็ง** น. เรือเดินทะเลที่ใช้เสื่อเป็นใบ ใช้ไม้เป็นกระดูก เรียกว่า เรือใบแข็ง. **ใบเงินใบทอง** น. ต้นไม้ชนิดใบลายสีขาว เรียกว่า ใบเงิน, ลายสีแดง เรียกว่า ใบทอง, ใช้ในการมงคล. (Graptophyllum pictum). **ใบฎีกา** น. หนังสืออาราธนาพระสงฆ์ไปในการทำบุญต่าง ๆ; คำแหน่งพระฐานานุกรมรองสมุห์ลงมา. **ใบดาล** น. บานประตูหรือหน้าต่างที่ใช้ลูกดาล. **ใบตอง** น. ใบกล้วย. **ใบตาล** น. ชื่อปลาชนิดหนึ่งอาศัยอยู่ทางแถบบึงบอระเพ็ดและจังหวัดนครศรีธรรมราช. (Helostoma temminckii). **ใบบอก** น. หนังสือรายงานเหตุการณ์ทางราชการ; (โบ) หนังสือแจ้งราชการมาจากหัวเมือง. **ใบบุญ** น. ร่มบุญ, ส่วนบุญที่ปกป้องอยู่. **ใบเบิก** น. หนังสือเบิกเงินหรือสิ่งของ. **ใบปก** น. กระดาษหรือผ้าหรือหนังที่หุ้มภายนอกหน้าปกสมุดไม่ให้ขาดหรือเปื้อนเสียเร็ว. **ใบปรือ** น. ชื่อไม้หรือปูนรูปเป็นครีบ ๆ คล้ายใบระกาติดที่ตะเข้เครื่องเรือน. **ใบโพ** น. โลหะที่ทำเป็นรูปใบโพ; ปลาชนิดหนึ่งอาศัยอยู่ตามอ่าวไทย (Drepane punctatus). **ใบเมี่ยง** น. เรียกผ้าสำหรับห่อศพเข้าโลศ. **ใบระกา** น. ชื่อไม้หรือปูนรูปเป็นครีบ ๆ ติดกับตัวลำยองสำหรับประกอบกับช่อฟ้าและหางหงส์ติดที่จั่วหลังคา. **ใบรับ** น. ใบที่แสดงว่าได้รับเงินหรือสิ่งของไว้แล้ว. **ใบรับรอง** น. ใบที่แสดงข้อเท็จจริง. **ใบเลี้ยง** น. เมล็ดที่แตกออกแล้วมีหน่อขึ้นกลาง เรียกว่า ใบเลี้ยง. **ใบสอ** น. รูปเสมาบนกำแพงเมือง. **ใบสั่งจ่าย** น. หนังสือคำสั่งให้จ่ายเงินหรือสิ่งของ. **ใบสัจ** (กฎ; โบ) น. เอกสารซึ่งตระลาการพิจารณาข้อเท็จจริงแล้ว

นำเสนอลูกขุนปรึกษาปรับสังตัดสิน. ใบสำคัญ น. ใบที่รับรองข้อเท็จจริงความถูกต้องหรือสิทธิ. ใบสำคัญคู่จ่าย น. ใบที่เป็นหลักฐานในการจ่ายเงิน. ใบสุทธิ น. หนังสือแสดงความบริสุทธิของบุคคลผู้ถือ. ใบเสร็จ น. ใบที่แสดงว่าได้รับเงินหรือสิ่งของเป็นการถูกต้อง. ใบหุ้น น. หลักฐานแสดงการถือหุ้น. ใบเหยียบย่ำ น. เอกสารซึ่งพนักงานเจ้าหน้าที่อนุญาตให้จับจองที่ดินว่างเปล่า มีเงื่อนไขให้ทำประโยชน์ในที่ดินนั้น. ใบหน้า น. เค้าหน้า, ดวงหน้า, รูปหน้า.

ใบ้ ว. พูดไม่ได้, พูดไม่ออก. ก. แนะด้วยอุบาย, บอกเลสนัย. ใบ้คลั่ง น. ชื่อเพลงทำนองหนึ่ง.

ไบ่ ๆ ว. อาการที่เคี้ยวสิ่งของทำปากเยื้องไปมา.

ป

ป พยัญชนะตัวที่ยี่สิบเจ็ด เป็นพวกอักษรกลาง, เป็นตัวสะกดในแม่กบ ในคำที่มาจากบาลีและสันสกฤต เช่น บาป, ตัว ป ที่ขึ้นต้นของคำหรือของพยางค์ในบาลีและสันสกฤตมักแผลงมาเป็นตัว บ ในภาษาไทย เช่น ปท บิดา เป็น บท บิดา เป็นต้น.

ปก ๑ น. แผ่นกระดาษที่อยู่หน้าและหลังสมุด, แผ่นผ้าที่ติดปากกระเป๋าเสื้อ, ใบปกก็เรียก, โดยปริยายหมายความไปถึงสิ่งที่เป็นแผ่นปกคลุมลงมา เช่น ปกกะลาสี. ก. แผ่ออกคลุมเบื้องบน. ปกกระพอง น. เครื่องปกส่วนหนึ่งเป็นปุ่มสองข้างศีรษะช้าง. ปกเกล้าปกกระหม่อม ก. คุ้มครอง (ใช้สำหรับเจ้านาย). ปกเกศ ก. ปกเกล้า, คุ้มครอง. ปกครอง ก. คุ้มครอง, รักษา, ดูแล, ควบคุม. ปกคลุม ก. ครอบอยู่ข้างบน, ปิดบังไว้. ปกป้อง ก. ป้องกัน, รักษา, คุ้มครอง. ปกปักรักษา ก. ปกป้อง. ปกปิด ก. ปิดไว้, กำบังไว้.

ปก ๒ (อิ่น - ปักษ์ใต้) น. ปลาแก้มช้ำ.

ปกติ [ปะกะติ] น. ปรกติ, ความคงที่,

ความเป็นไปตามเดิม, ความไม่แปลกไปจากธรรมดา. (ป.; ส. ปฺรกฺฤติ).

ปกรณ์ น. คัมภีร์, ตำรา, หนังสือ. (ป. ปกรณ; ส. ปฺรกรณ).

ปกรณัม [ปะกะระ-]. น. ปกรณ์, เรื่อง, เช่น ปักษีปกรณัม.

ปการ น. อย่าง, ชนิด. (ป.).

ปกิณกะ ว. เรี่ยราย, เบ็ดเตล็ด, กระจาย, ระคนกัน, ตละกัน, มักใช้ประกอบหน้าศัพท์. (ป. ปกิณฺณก).

ปกีรณัม ก. จำแนกหรือกระจายออกไป. (ส. ปฺรกีรณมฺ). ปกีรณ์ ก็ใช้.

ปโกฏิ น. ชื่อสังขยาจำนวนสูง = ๑๐๐,๐๐๐,๐๐๐,๐๐๐,๐๐๐. (เท่ากับร้อยล้านโกฏิ). (ป.).

ปง, ปงปัง ว. เสียงดังเช่นนั้น.

ปั่ง น. ดินมีรสเค็มตามป่า, ปิ่ง ก็ว่า.

ปฏล (แบบ) น. หลังคา, เพดาน, ชั้น. (ป. ปฏล).

ปฏัก (แบบ) น. ประตัก.

ปฏิ- เป็นอุปสรรคในภาษาบาลี ใช้นำหน้าศัพท์อื่น แปลว่า เฉพาะ, ตอบ, ทวน, กลับ.

ปฏิการ น. การตอบแทน, การสนองคุณผู้อื่น; การซ่อมแซม. (ป.).

ปฏิกิริยา น. ผลของการกระทำซึ่งเป็นเหตุให้เกิดอาการกิริยาสะท้อนมาเป็นอีกอย่างหนึ่ง. (ป. ปฏิ = ตอบ, ทวน, กลับ + กิริยา = การกระทำ).

ปฏิกูล ว. น่าเกลียด, พึงเกลียด. (ป. ปฏิกฺกูล).

ปฏิคม น. ผู้ต้อนรับ, ผู้รับแขก, ผู้ดูแลต้อนรับ.

ปฏิคหิต (แบบ) ว. อันรับเอาแล้ว, (ใช้ว่ารับเอาก็มี). (ป. ปฏิคฺคหิต).

ปฏิคาหก น. ผู้รับทาน. (ป. ปฏิคฺคาหก).

ปฏิฆะ (แบบ) น. ความคับแค้น, ความกระทบกระทั่ง, ความขึ้งเคียด (โทสะ). (ป.).

ปฏิญญา น. การให้คำมั่นสัญญาหรือการแสดงยืนยันโดยถือเอาสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือความสุจริตเป็นที่ตั้ง. (ป.).

ปฏิญาณ น. การให้คำมั่นโดยสุจริตใจ.

ปฏิทิน น. แบบสำหรับดูวัน, เดือน, ปี. (ป. ปฏิทิน; ส. ปฺรติทิน ว่าเฉพาะวัน, สำหรับวัน).

ปฏิบถ ว. ทวนทาง, สวนทาง. (ป.).

ปฏิบัติ ก. กระทำ, ประพฤติ, บำรุง, เลี้ยงดู. (ป. ปฏิปตฺติ).

ปฏิปทา น. ทางดำเนิน, ความประพฤติ. (ป. ปฏิปทา).

ปฏิปักษ์ น. ฝ่ายตรงกันข้าม, ข้าศึก, ศัตรู. (ส. ปรฺติปกฺษ).

ปฏิปัน (แบบ) น. ผู้ดำเนินไปแล้ว, ผู้บรรลุแล้ว, ตรัสรู้แล้ว. (ป. ปฏิปนฺน).

ปฏิพัทธ์ ก. เนื่องกัน, ผูกพัน, รักใคร่. (ป. ปฏิพทฺธ).

ปฏิพากย์ น. การกล่าวตอบ, พูดโต้ตอบ. (ป. ปฏิวากฺย).

ปฏิภาค น. ส่วนเปรียบ, เทียบเคียง, เหมือน. (ป. ปฏิภาค). **ปฏิภาคนิมิต** น. อารมณ์เทียบเคียง คือเมื่อพบเห็นสิ่งใดจนติดตาหลับตาเห็น แล้วอาจนึกทายส่วนหรือแบ่งส่วนแห่งสิ่งนั้นให้สมรูปสมสัณฐาน เรียกปฏิภาคนิมิต. (ป. ปฏิภาคนิมิตฺต).

ปฏิภาณ น. โต้ตอบได้ทันทีทันควัน. (ป.). **ปฏิภาณกวี** น. กวีที่แต่งกลอนสด. **ปฏิภาณปฏิสัมภิทา** น. ความเข้าใจทำให้สบเหมาะทันทีในเมื่อเกิดเหตุฉุกเฉิน. (ป.). **ปฏิภาณโวหาร** ก. การกล่าวเหมาะด้วยเหตุผลในทันที.

ปฏิมา, ปฏิมากร น. รูปเปรียบ, รูปแทน เช่นพุทธปฏิมา หรือพุทธปฏิมากร ว่ารูปเปรียบหรือรูปแทนองค์พระพุทธเจ้า คือพระพุทธรูป. (ป. ปฏิมา).

ปฏิยุทธ์ ก. รบตอบ, สู้รบ. (ป.).

ปฏิรพ (แบบ) ก. ส่งเสียงเอาชัย, ร้องดัง, ร้องขู่. (ป. ปฏิรว).

ปฏิรูป ว. สมควร, เทียม, ไม่แท้, ปรับปรุงให้สมควร. (ป.).

ปฏิโลม ว. ทวนกลับ. (ป. ปฏิโลม ว่าทวนขน คู่กับ อนุโลม ว่าตามขน).

ปฏิวัติ น. การหมุนกลับ, การผันแปรเปลี่ยนหลักมูล. (ป. ปฏิวตฺติ).

ปฏิวาต ว. ทวนลม. (ป.).

ปฏิวาท น. คำโต้, คำคัดค้าน. (ป.).

ปฏิเวธ ก. เข้าใจตลอด, ตรัสรู้, ลุล่วงผลปฏิบัติ. (ป.).

ปฏิสนธิ ก. เกิด, เกิดใหม่. (ป. ปฏิสนฺธิ ต่อเนื่อง).

ปฏิสวะ (แบบ) น. การฝืนคำรับ, การรับแล้วไม่ทำตามรับ. (ป. ปฏิสฺสว).

ปฏิสังขรณ์ น. การซ่อมแซม, การตกแต่ง. (ป.).

ปฏิสันถาร น. การทักทายปราศรัย (สำ-

หรับผู้ใหญ่ใช้พูดกับผู้น้อย); การต้อนรับแขก. (ป.).

ปฏิสัมภิทา (แบบ) น. ความแตกฉาน, ปัญญาอันแตกฉาน, มี ๔ อย่าง คือ อัตถปฏิสัมภิทา, ธรรมปฏิสัมภิทา, นิรุตติปฏิสัมภิทา, ปฏิภาณปฏิสัมภิทา, อรรถอย่างหนึ่งหมายความอธิบายแห่งภาษิต ความเข้าใจอธิบายอรรถแห่งภาษิตย่อให้พิสดาร จัดเป็นอัตถปฏิสัมภิทา, อีกอย่างหนึ่งหมายเอาผล ความเข้าใจคาดหน้าถึงผลอันจักมี จัดเป็นอัตถปฏิสัมภิทา, ธรรมอย่างหนึ่งหมายเอาภาษิตอันเป็นกระทู้ ความเข้าใจถือเอาใจความแห่งอธิบายนั้น ๆ ตั้งเป็นกระทู้หรือหัวข้อขึ้นได้ จัดเป็นธรรมปฏิสัมภิทา, อีกอย่างหนึ่งหมายเอาเหตุ ความเข้าใจสาวหาเหตุในหนหลังจัดเป็นธรรมปฏิสัมภิทา, นิรุตติได้แก่ภาษา ความเข้าใจภาษา รู้จักใช้ถ้อยคำให้คนเข้าใจ อาจชักนำคนให้นิยมตามคำพูดกล่าวสั้นว่าเข้าใจพูด ตลอดถึงรู้ภาษาต่างประเทศ จัดเป็นนิรุตติปฏิสัมภิทา, ปฏิภาณได้แก่ความไหวพริบ ความเข้าใจทำให้สบเหมาะทันทีในเมื่อเหตุเกิดขึ้นโดยฉุกเฉินหรือกล่าวได้ตอบได้ทันท่วงที จัดเป็นปฏิภาณปฏิสัมภิทา. (ป.).

ปฏิเสธ ก. ไม่รับ, ไม่ยอมรับ, ห้าม. (ป.).

ปฐพี [ปะถะ-] (แบบ) น. แผ่นดิน. (ป. ปฐวี).

ปฐม [ปะถม] ว. ที่แรก, เบื้องต้น. (ป.). **ปฐมกรรม** น. กฎเบื้องต้นหรือข้อสำคัญ, เป็นชื่อพิธีที่กษัตริย์ในครั้งโบราณกระทำแก่ผู้เป็นปรปักษ์. **ปฐมฌาน** น. ฌานเบื้องต้น มีองค์ ๕ คือ วิตก, วิจาร, ปีติ, สุข, เอกัคตา. (ป.). **ปฐมเทศนา** น. เทศนาครั้งแรก หมายถึงแสดงธรรมจักกัปปวัตนสูตร; ชื่อพระพุทธรูปปางหนึ่ง เป็นพระพุทธรูปนั่งขัดสมาธิบ้าง นั่งห้อยพระบาทอย่างนั่งเก้าอี้บ้าง เครื่องหมายสำคัญอยู่ที่พระหัตถ์ขวา ทำนิ้วพระหัตถ์กรีดเป็นวงกลม ส่วนพระหัตถ์ซ้ายวางหงายอยู่บนพระเพลาบ้าง ถือชายจีวรบ้าง ทำท่าประคองพระหัตถ์ขวาบ้าง. **ปฐมบุรุษ** น. บุรุษที่หนึ่ง, ตามไวยากรณ์ ได้แก่สรรพนามพวกที่แทนชื่อผู้พูด เช่น ข้า, เรา, แต่ตามไวยากรณ์ภาษาบาลีหมายถึงพวกที่พูดถึง เช่น เขา. **ปฐมพยาบาล** น. การปฏิบัติขั้นต้นตามวิธีแพทย์ก่อนลงมือรักษาพยาบาล. **ปฐม-**

โพธิกาล น. เวลาแรกตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า. (ป.). ปฐมยาม น. ยามแรก กำหนดเวลา ๓ ชั่วโมงตั้งแต่ย่ำค่ำ. (ป.).

ปฐมวัย น. วัยที่แรก คือวัยซึ่งยังเป็นเด็ก. (ป.). ปฐมสมโพธิ น. ชื่อคัมภีร์ว่าด้วยประวัติของพระพุทธเจ้า. (ป.).

ปฐมสุรทิน น. วันที่หนึ่งแห่งเดือนสุริยคติ. ปฐมาสาฒ น. เดือนแปดต้น. (ป. ปฐมาสาฬฺห ; ส. ปูรฺวาสาฒ).

ปฐวี [ปะถะวี] น. แผ่นดิน. (ป.).

ปณต [ปะนด] ก. ประณต. (ป.).

ปณาม [ปะนาม] น. ประณาม. (ป.).

ปณิธาน [ปะ-] น. ประณิธาน. (ป.).

ปณิธิ [ปะ-] น. ประณิธิ. (ป.).

ปณีต [ปะ-] ว. ประณีต. (ป.).

ปด, ปดโป้ ก. โกหก, พูดเท็จ, จงใจกล่าวคำที่ไม่จริงหรือให้เข้าใจผิด.

ปติวรัตา [ปะติวะรัตตา] น. ภริยาที่ซื่อสัตย์และภักดีต่อสามี. (ส. ปติวฺรตา).

ปติ น. เจ้า, ผัว. (ป.). ปติวัตร น. ความประพฤติต่อผัว, ความจงรักในผัว.

ปติยัต ก. ตระเตรียม, ทำให้เสร็จ, ตกแต่ง. (ป. ปติยตฺต).

ปถพี [ปะถะ-] น. แผ่นดิน. (ส. ปฤถวี).

ปถมัง [ปะถมหฺมัง] น. วิธีทำมงคลด้วยเวทมนตร์คาถาเพื่อความศักดิ์สิทธิ์.

ปถวี ๑ [ปะถะวี] น. ดิน เช่น ปถวีธาตุ. (ส. ปฤถวี).

ปถวี ๒ [ปะถะหฺวี] น. ท้ายเรือพิธี (เรียกเฉพาะเรือหลวง).

ปทัสถาน น. เหตุที่ตั้งเป็นเครื่องถึง, เหตุอันใกล้ที่สุด ; แบบแผนสำหรับยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติ. (ส.).

ปทานุกรม น. คำราแปลศัพท์เรียงตามลำดับบท.

ปทีป น. ประทีป. (ป.).

ปทุม น. บัวหลวง. (ป. ; ส. ปทฺม).

ปน ก. ระคน, เจือ, คละกัน, ประสมกัน. ปนเป ว. ปนกันยุ่งจนไม่รู้ว่าอะไรเป็นอะไร.

ปั่น น. เครื่องจิ้มอย่างหนึ่ง ปรุงด้วยน้ำปลาร้า. ก. ทำให้แหลก. ว. แหลก, ละเอียด.

ปั่นป๋ว ว. ยับเยิน, ย่อยยับ.

ปนัดดา (แบบ) น. เหลน (คือลูกของหลานปู่). (ป.).

ปบ ก. วิ่ง, ไล่ตะครุบจับ, ตบตะครุบ.

ปปัญจะ (แบบ) น. ความเนิ่นช้า, ความนาน. (ป.). **ปปัญจธรรม** (แบบ) น. ธรรมที่ทำให้เนิ่นช้า คือ ตัณหา มานะ ทิฐิ. (ป.).

ปม น. เนื้อที่ไป ๆ ขึ้นตามตัว, ปุ่ม, ผ้าหรือเชือกที่ขอดไว้, ข้อยุ่งยาก. **ปมเปา** ว. ปุ่มที่เกิดตามเนื้อ.

ปโย น. น้ำ, น้ำนม. (ป. ปย). ที่เป็นปโย เพราะเข้าสมาสกับศัพท์ที่มีพยัญชนะตัวหน้าเป็นอักษรต่ำหรือตัว ห. ดังตัวอย่างต่อไปนี้. **ปโยชนม์** น. "ผู้มีน้ำเป็นที่เกิด" คือ เมฆ. **ปโยธร** น. "ผู้ทรงไว้ซึ่งน้ำ" คือ เมฆ, "ผู้ทรงไว้ซึ่งน้ำนม" คือถัน. **ปโยธรา** น. "ที่ทรงน้ำนมไว้" คือ ทรวงอกหรือนมหญิง. **ปโยนิธิ** น. "ที่รับน้ำ" คือ ทะเล. **ปโยราศี** น. "กองน้ำ" คือ ทะเล.

ปร– [ปะระ] ว. อื่น, ใช้เป็นบทหน้าสมาส เช่น ปรปักษ์, ปรโลก. (ป.).

ปรก ๑ [ปฺรก] น. ซุ้มเล็ก ๆ ที่พระสงฆ์อาศัยในเวลาอยู่ปริวาส. ก. ปก, ปิด, คลุม เช่น พระนาคปรก.

ปรก ๒ [ปฺรก] น. เรียกผู้นั่งภาวนาในพิธีปลุกเสก เช่น พุทธาภิเษกว่า คณะปรก. (ป. คณปูรก ?).

ปรกติ [ปฺรกกะติ] น. ปกติ, ความคงที่, ความเป็นไปตามเคย, ความไม่แปลกไปจากธรรมดา. (สํ. ปฺรกฤติ; ป. ปกติ).

ปรง [ปฺรง] น. ต้นไม้จำพวกหนึ่ง มีสองชนิด ชนิดหนึ่งต้นเป็นกอขึ้นริมน้ำใบยาว ๆ เป็นทาง ๆ ใบอ่อนสีแดง ใช้เป็นผัก, อีกชนิดหนึ่งโคนสีดำคล้ายต้นเป็ง ขึ้นบนที่ดอนก้านเป็นทาง ๆ ใบเล็กยาว ๆ.

ปรด [ปฺรด] ก. วิ่ง, วิ่งแล่น, เช่น เร่งรถปรดปริง. (คำพากย์).

ปรตยักษ์ [ปฺรตฺยัก] (กลอน) ก. ประจักษ์.

ปรตยาค [ปฺรตฺยาก] (กลอน) ก. ประจาค.

ปรตเยก [ปฺรตฺเยก] (กลอน) ว. ปัจเจก.

ปรน [ปฺรน] ก. เลี้ยง, ขุน, บำรุง, บำเรอ. **ปรนปรือ** ก. เลี้ยงดู, บำรุงเลี้ยง.

ปรนนิบัติ [ปฺรน-] ก. คอยปฏิบัติรับใช้.

ปรบ [ปฺรบ] ก. ตบ เช่น ปรบหัตถ์, ตี เช่น ปรบปีก, ปบ เช่น ปรบหู. **ปรบไก่**

น. เพลงอย่างหนึ่งใช้ตบมือเป็นจังหวะและว่าแก้กันคล้ายเพลงฉ่อย.

ปรม [ปะระมะ] ว. อย่างยิ่ง (ใช้นำหน้าคำอื่นโดยมาก). (ป.). **ปรมัตถ์** น. ประโยชน์อย่างยิ่ง, เนื้อความอย่างยิ่ง, ชื่อพระอภิธรรมปิฎก, ความจริงอันเป็นที่สุด. (ป.). **ปรมาณู** น. วัตถุที่มีขนาดเล็กที่สุดไม่สามารถจะแยกย่อยได้อีก. **ปรมาภิไธย** น. ชื่ออย่างยิ่ง คือพระนามพระเจ้าแผ่นดิน. (ป.). **ปรมาภิเษก** น. อภิเษกอย่างยิ่ง คือการทรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า. (ส.). **ปรมินทร์, ปรเมนทร์** น. ผู้เป็นใหญ่ยิ่ง. (ส.). **ปรเมศวร์** น. ผู้เป็นใหญ่ยิ่ง, พระอิศวร. (ส.). **ปรเมษฐี** น. ผู้สูงสุด คือ พระพรหม. (ส.).

ปรเมหะ [ปะระ-] น. ชื่อคัมภีร์หมอว่าด้วยโรคเกิดแต่น้ำเบา.

ปรวด ๑ [ปะหฺรวด] น. หนองที่เป็นก้อนแข็งอยู่ในเนื้อ; ชื่อหมอช้าง.

ปราด ๒ [ปฺรวด] (คลอน) ก. โปรด.

ปรวนแปร [ปฺรวนแปฺร] ก. เปลี่ยนแปลงไป, กลับกลายไป, ผิดไปจากปรกติ, แปรปรวน ก็ว่า.

ปรศุ [ปะระศุ] น. ขวาน. (ส.; ป. ผรสุ).

ปร๋อ [ปฺร๋อ] ว. แคล่วคล่อง, ร่องไว, ไม่ติดขัด.

ปรองดอง [ปฺรอง-] ว. ไม่แก่งแย่งกัน, พร้อมเพรียงกัน, ตกลงกัน.

ปรอด [ปะหฺรอด] น. นกกรอด.

ปรอท [ปะหฺรอด] น. ธาตุชนิดหนึ่งมีลักษณะเหลว สีคล้ายตะกั่ว ถูกความร้อนระเหยไปได้เร็ว. (ป.; ส. ปารท).

ปรอย [ปฺรอย] ว. แสดงอาการเศร้าจนน้ำตาหยด, พรำ ๆ, หยิม ๆ (สำหรับฝนตก).

ประ ๑ ใช้เติมหน้าคำอื่นเพื่อให้คำหนักแน่นขึ้น เช่น ชิด เป็น ประชิด, ท้วง เป็น ประท้วง; เป็นคำที่แผลงมาจาก ผ เช่น ผทม เป็น ประทม แล้วแผลง ประ เป็น บรร เช่น ประทม เป็น บรรทม.

ประ ๒ น. พรม, ปะทะ, กระทบ, ต่อสู้; ทำเป็นจุด ๆ เช่น ประแป้ง ประวิสรรชนีย์.

ประกบ ก. ประกับกันเข้า, แนบกันเข้า, ทาบกัน, ตาม, ให้ติดกัน.

ประกฤต [-กฤ๊ต] (แบบ) ก. ทำ, ทำมาา. (ส.; ป. ปกต).

ประกฤติ [-กฺริติ] (แบบ) น. มูลเดิม, ที่เกิด, รากเง่า; ความเป็นไปตามธรรมดา, ความเป็นไปตามปรกติ, ลักษณะ; กฎ, เกณฑ์, แบบเดิม. (สํ.).

ประกล น. ประการ. ว. ต่าง.

ประกวด, ประกวดประขัน ก. แข่งกันเพื่อเลือกเฟ้นเอาดี.

ประกอบ ก. ทำ, ใส่, ปรุง, เข้ากัน, มีมาก.

ประกัน ก. รับรองว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยซึ่งให้ปล่อยชั่วคราวจะปฏิบัติตามนัดหรือหมายเรียกของเจ้าพนักงานหรือศาล และถ้าผิดสัญญาก็รับรองว่าจะใช้เงินจำนวนที่ระบุไว้, รับรองที่จะใช้ค่าเสียหายแทนผู้กระทำผิด. น. หลักทรัพย์ที่ให้ไว้เป็นเครื่องรับรอง. **ประกันชีวิต** น. สัญญาซึ่งผู้รับประกันภัยรับรองว่าจะใช้เงิน จะเป็นเงินจำนวนเดียวหรือเงินรายปีก็ได้ ซึ่งการใช้จำนวนเงินย่อมอาศัยความทรงชีพหรือมรณะของผู้เอาประกันภัย. **ประกันเชิงลา** ก. ประกันตัวออกมาจากที่คุมขังได้เป็นคราว ๆ คราวละ ๓ วันหรือ ๗ วัน. **ประกันภัย** น. สัญญาซึ่งผู้รับประกันภัยรับรองว่าจะใช้ค่าสินไหมทดแทนหรือเงินจำนวนหนึ่งให้แก่ผู้เอาประกันในกรณีวินาศภัยหากมีขึ้น และผู้เอาประกันภัยรับรองว่าจะส่งเบี้ยประกันภัยให้.

ประกับ ๑ ก. ประกบเข้าทั้งสองด้านเพื่อให้แน่น.

ประกับ ๒ (โบ) น. วัตถุใช้แทนเงินปลีกทำด้วยดินเผาตีตราต่าง ๆ ขนาดเท่าเงินเหรียญ ๕๐ สตางค์.

ประกาย น. แสงที่กระเด็นกระจายออกไป; แสงที่กระเด็นกระจายออกไปจากสิ่งที่ติดไฟ; ดาว (แผลงมาจาก ผกาย). **ประกายพรึก** น. ดาวพระศุกร์เมื่อขึ้นเวลาเช้ามืด, เมื่อขึ้นหัวค่ำเรียกดาวประจำเมือง, ดาวรุ่ง. (ข. ผกาย ว่าดาว + พรึก ว่ารุ่ง).

ประการ น. อย่าง, ชนิด. (สํ. ; ป. ปการ).

ประกาศ ก. แจ้งให้ทราบทั่วไป, ป่าวร้อง, แจ้ง. (สํ. ; ป. ปกาส).

ประกาศก (แบบ) น. ผู้ประกาศ. (สํ.).

ประกาศนียบัตร [ประกาสะนียะบัด] น. ใบแสดงคุณสมบัติหรือคุณวุฒิ.

ประกาศิต น. คำสั่งเด็ดขาด, คำพูดที่ศักดิ์สิทธิ์.

ประกำ ก. รัด, ตรึงให้แน่น, เช่น ประกำตรึงด้วยเพชรแน่นหนา. (ม. ร่ายยาว กุมาร).

ประกิด ก. ประกอบ, ประกับ, ประดับ.

ประกิต (แบบ) ก. แจ้งความ, ประกาศ, แสดง. (สํ.).

ประกีรณก, ประเกียรณก ว. เรี่ยราย, เบ็ดเตล็ด, กระจาย, ระคนกัน, คละกัน. (สํ. ปฺรกีรฺณก).

ประแกก ก. แตกร้าวกัน, วิวาทกัน. (ปิ. ว่าเถียงกัน).

ประคด น. เครื่องคาดเอวหรือคาดอกสำหรับพระหรือเครื่องแบบ.

ประคบ ก. นาบหรือนวดด้วยลูกกลม ๆ ที่นุ่ม ๆ เรียกว่า ลูกประคบ. **ประคบประหงม** ก. ประคับประคอง, บำรุงรักษา.

ประคอง ก. พยุง, ระวังไม่ให้ล้ม.

ประคับประคอง ก. พยุงไว้, ระวังไว้, บำรุง, เลี้ยงดูไม่ให้เดือนร้อน.

ประคัลภ์ (แบบ) น. ความกล้า, ความสามารถ, ความคะนอง, คล่องแคล่ว, ประเปรียว. (สํ.).

ประคำ น. ลูกกลม ๆ ที่ร้อยด้วยเชือกเป็นวงสำหรับชักเป็นคะแนนในเวลานั่งบริกรรมภาวนา, เรียกเครื่องประดับที่ใช้คล้องคอทำด้วยทองหรือไข่มุกเป็นต้น ว่าลูกประคำ. **ประคำไก่** น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง ใบคล้ายสะเดาแต่โตกว่า ใช้ทำยาได้. **ประคำดีควาย** น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งมีลูกดำ ๆ กลม ๆ เท่าลูกพุทรา ใช้ทำยา. **ประคำร้อย** น. ชื่อผีชนิดหนึ่งเป็นเม็ดขึ้นเรียง ๆ กันตามคอ.

ประคิ่น, ประคิ่นวินชา ก. ประจงค่อย ๆ ทำให้เรียบร้อย, ประคอง.

ประคุณ (แบบ) ก. คล่องแคล่ว, ชำนาญ (สํ. ; ป. ปคุณ).

ประเคน ก. ส่งของถวายพระภายในหัตถบาศ, ส่งให้ถึงมือ (ใช้ในความแตกต่าง). (ปาก) ก. ตี.

ประเคราะห์ (แบบ) น. ความเพียรที่แก่กล้า, การยกย่อง, การเชิดชู, ตรงข้ามจาก นิเคราะห์ ซึ่งแปลว่า กำราบ, การลงโทษ, การข่มขี่. ก. ยกย่อง, ประคับประคอง. (สํ. ปฺรคฺรห ; ป. ปคฺคห).

ประโคน น. เสาใหญ่ที่บักหมายเขตแดน.

ประโคนธรรพ์, ประโคนธรรพ น.

หัวหน้าดนตรีพ์ผู้เป็นเจ้าแห่งการดนตรี ถือว่าเป็นครูปี่พาทย์.

ประโคม ก. โหม, ทำเพลงดนตรีให้ครึกครื้น, กระทั่งแตรสังข์หรือมโหรทึก.

ประจง ก. บรรจง, ทำให้ดี.

ประจญ ก. ประจัญ, สู้รบ, ต่อสู้, ต้านทาน.

ประจบ ก. บรรจบ, ครบ, ถ้วน, จดกัน, ประสมเข้า, สมทบ; พูดหรือทำอะไรให้เขารักและชอบ. **ประจบประแจง** ก. พูดหรือทำอะไรให้เขารักและสนิทชิดชอบเพื่อประโยชน์ของตัว.

ประจวบ ก. ประสบ, พบปะ, สบเหมาะ, บังเอิญพบ.

ประจ๋อประแจ๋ ว. กระหนอกระแหน, ฉอเลาะ.

ประจักษ์ ว. ชัดเจน, แจ่มแจ้ง, แน่นอน. (ป. ปจฺจกฺข; ส. ปฺรตฺยกฺษ). **ประจักษ์พยาน** น. พยานที่ได้ยินหรือได้เห็นเอง.

ประจัญ ก. สู้รบ, ต่อสู้, ต้านทาน. **ประจัญบาน** ก. รบตะลุมบอน.

ประจัน ก. กั้น เช่น ฝาประจันห้อง.

ประจาก ก. พรากไป, จากไป.

ประจาค ก. สละ, ให้.

ประจาน ก. ประกาศความชั่ว. (ป. ผจาล ว่าทำให้เขี่ดหลาบ).

ประจำ ก. อยู่ที่, อยู่คงที่. ว. เฉพาะ, สำหรับ. น. เงินที่บุคคลมอบไว้แก่คู่สัญญาโดยตกลงว่า ถ้าตนไม่ทำตามสัญญา ให้ริบเงินนั้นเสีย, มัดจำ ก็ว่า. **ประจำการ** ว. อยู่คงที่กับการงาน, อยู่ในตำแหน่งการ. **ประจำครั่ง, ประจำตรา** ก. เอาครั่งผนึกแล้วประทับเครื่องหมายเป็นสำคัญ. **ประจำฉัตร** น. ชื่อดาวฤกษ์อนุราธา. **ประจำชอง** ก. เข้าประจำรักษาหน้าที่เมื่อมีเหตุฉุกเฉิน. **ประจำเมือง** น. ดาวพระศุกร์ที่ขึ้นเวลาหัวค่ำ. **ประจำยาม** น. ชื่อลายอย่างหนึ่ง มีรูปเป็นดอกสี่กลีบ วางเป็นระยะ ๆ คั่นลายอื่น.

ประจิม น. ชื่อทิศตะวันตก.

ประจิ้มประจ่อง ก. หยิบหย่ง, ดัดจริตกรีดกราย.

ประจิ้มประเจ๋อ ว. พูดจาและแสดงกิริยาเสนอหน้าอย่างเด็ก.

ประจุ ก. บรรจุ, ใส่, ใส่เข้าที่ให้แน่น เช่น

ประจุดินปั้น; เข้าประจำที่, เข้าประจำตำแหน่ง. น. เรียกยาที่ขับพิษถ่ายพิษว่า ยาประจุ. **ประจุโลหิต** ก. ฟอกเลือด.

ประจุขาด น. เรียกวิธีกล่าวคำลาสึกจากพระว่า ประจุขาด.

ประจุคมน์ ก. ลุกขึ้นต้อนรับ. (ป. ปจฺจุคฺคมน).

ประจุบัน น. ปัจจุบัน.

ประเจก ว. เฉพาะตัว, เฉพาะผู้เดียว. (ป. ปจฺเจก).

ประเจิด ก. บรรเจิด, เชิดขึ้นสูง, สูงเด่น, เฉิดฉาย. ว. งาม. **ประเจิดประเจ้อ** ว. เปิดเผย, ไม่มิดชิด.

ประเจียด น. ผ้าลงเลขยันต์ถือกันว่าเป็นเครื่องป้องกันอันตรายได้, ใช้เป็นผ้าผูกคอหรือผูกต้นแขน.

ประเจ น. กุญแจ. **ประเจจีน** น. ชื่อลายแบบจีนชนิดหนึ่งเป็นรูปสี่เหลี่ยมหักมุมไขว้กัน.

ประชด ก. กล่าวแดก, แดกดัน; แกล้งแสดงกิริยาตรงกันข้ามกับความจริงใจ. ในกลอนใช้ว่า ประทยด หรือ ประ[illegible]ด ก็มี.

ประชน ก. ประชัน, มักใช้เข้าคู่กับคำประชัน ว่า ประชนประชัน.

ประชวม (กลอน) ก. ประชุม.

ประชวร ก. เจ็บ, ป่วย. (สำหรับเจ้านาย). (ส. ปฺรชฺวร).

ประชัน ก. แข่งขัน, ขันสู้.

ประชา น. หมู่คน. (ส.; ป. ปชา). **ประชากร** น. หมู่พลเมือง, หมู่สัตว์. **ประชาชน, ประชาราษฎร์** น. บรรดาพลเมือง. **ประชาธิปไตย** น. แบบการปกครองที่ถือมติปวงชนเป็นใหญ่. (ส.). **ประชานาถ** น. พระพรหม. **ประชาบดี** น. เจ้าแห่งสรรพสัตว์, นามพระมาตุจฉาแห่งพระพุทธเจ้า. **ประชาบาล** น. การปกครองพลเมืองในท้องถิ่น. **ประชาภิบาล** น. ผู้ปกครองพลเมือง, การปกครองชาวเมือง. (ส.).

ประชิด ก. เข้าใกล้, ชิดเข้าไป, แนบ, กระชั้นเข้าไป.

ประชี ก. คิดผ้าขี้ให้เป็นปุย.

ประชุม ก. ชุมนุมกัน, รวมกัน, รวมปรึกษาหารือกัน, รวบรวม. **ประชุมเพลิง** ก. ใส่ไฟเผาศพ.

ประเชิญ ก. ชนกัน, ปะทะกัน, เจอหน้า

กัน, เอาผ้านุ่งที่ขาดกลางผืนมาตัดตรงขาดออกแล้วต่อกันเข้าใหม่ เรียกว่า ประเชิญผ้า.

ประณต ก. น้อมไหว้. (ส.).

ประณม น. การน้อมไหว้. (ส.).

ประณาม น. การน้อมไหว้; การขับไล่. (ส.).

ประณิธาน น. การตั้งความปรารถนา. (ส.).

ประณิธิ น. การตั้งความปรารถนา. (ส.).

ประณีต ว. ดี, ดียิ่ง, ละเอียด. (ส.).

ประณุท ก. บรรเทา, ระงับ. (ส.).

ประดง น. ชื่อโรคจำพวกหนึ่งมีหลายชนิด เช่น ประดงเลือด ประดงลม เกิดตามผิวหนัง มีอาการคัน.

ประดน ๑ ว. เก่า. (ส. ปุรตน). **ประดนธรรม** น. ธรรมของเก่า.

ประดน ๒ ก. เพิ่มให้, เติมให้, แถมให้, ให้ทดแทนที่ขาดอยู่.

ประดวน ก. ขอน, แยง.

ประดอน ก. อุดหรือยัดปิดรูไว้.

ประดอย ก. ทำให้งดงามและละเอียดลออยิ่งขึ้น มักใช้เข้าคู่กับคำ ประดิด ว่า ประดิดประดอย.

ประดัก ๆ ว. อาการแห่งคนที่ตกน้ำแล้วสำลักน้ำ เรียกว่าสำลักประดัก ๆ; อาการที่ชักหงับ ๆ ใกล้จะตาย. **ประดักประเดิด** ว. ลำบากหรือยุ่งเกินจำเป็น.

ประดัง ว. ดับดั่ง, ยัดเยียดกันเข้าไป; ดังขึ้นพร้อมกัน, แซ่ซ้อง (หมายเอาเสียง).

ประดับ ก. ตกแต่ง, แต่ง. **ประดับประดา** ก. ทำให้สวยงามด้วยสิ่งของต่าง ๆ.

ประดา ๑ ก. เรียงหน้ากันเข้าไป. ว. บรรดา, ทั้งสิ้น, ทั้งหมด, ล้วน, เต็มที่. **ประดาทัพ** ก. ตั้งกองทัพเรียงหน้ากระดานเข้าไป. **ประดาพล** ก. ยกพลเรียงหน้าเข้าไป. **ประดาเสีย** ว. ล้วนแต่เสียทั้งนั้น, เสียมาก, เลวเต็มที.

ประดา ๒ ก. ดำทน เช่น ประดาน้ำ ประดาดิน, เรียกผู้ชำนาญดำน้ำ ว่า ประดาน้ำ.

ประดาก น. ธงผืนผ้า. (ป. ปฏาก; ส. ปตาก).

ประดาป น. ความร้อน, ความร้อนใจ, ความร้อนรน; อำนาจ, ความเป็นใหญ่, เกียรติยศ. (ส. ปฺรตาป; ป. ปตาป).

ประดาษ ว. สามัญ, ต่ำช้า; ทั่วไป. (ข.

ผุดาส).

ประดิ– ศัพท์นี้ใช้แทนคำว่า ปฏิ หรือ ประติ ดูศัพท์ที่มี ปฏิ หรือ ประติ นำหน้า.

ประดิชญา (แบบ) น. ปฏิญญา.

ประดิดประดอย ก. ทำให้งดงามและละเอียดลออยิ่งขึ้น.

ประดิทิน ว. ประจำวัน, ทุกวัน, เสมอไป, เช่น อนึ่งผู้อยู่ในราชการอันบรรดาจำบำเรอประดิทิน. (กฎ. ราชบุรี).

ประดิรพ ก. ประติรพ.

ประดิษฐ์ ก. ตั้งขึ้น, จัดทำขึ้น, คิดทำขึ้น, สร้างขึ้น, แต่งขึ้น. (ส.; ป. ปติฏฺฐ).

ประดิษฐาน น. การตั้งไว้, การตั้งแต่ง. (ส.; ป. ปติฏฺฐาน).

ประดุง ก. ผดุง.

ประดุจ ว. เช่น, คล้าย, เหมือน, ดัง.

ประดู่ น. ชื่อต้นไม้ใหญ่ชนิดหนึ่ง แก่นมีสีแดงอมเหลืองถึงแดงเป็นสีอิฐแก่ ดอกเป็นช่อสีเหลือง.

ประเด ก. มอบให้หมด, ทุ่มเทให้.

ประเด็น น. ข้อความสำคัญ.

ประเดยก [ประเดฺยก] (กลอน) ว. บัจเจก.

ประเดิม ก. เริ่มแรก, ตั้งต้น, ลงมือก่อน.

ประเดียง ก. เผดียง.

ประเดี๋ยว ว. ไม่ช้า, ทันที.

ประแดง น. คนเดินหมาย, คนนำข่าวสาร, พนักงานตามคน, เป็นตำแหน่งในราชการชั้นต่ำ. โบราณใช้ว่า บาแดง ก็มี.

ประแดะ น. เครื่องมือของช่างทองสำหรับเคาะส่วนสลัก มีรูปคล้ายค้อนแต่แบน ทำด้วยเขาสัตว์.

ประโดย ก. พลอยตาม, ขอมตาม.

ประตง น. โจร. (ช.).

ประตยาค ก. ประจาค.

ประตัก น. ไม้ที่ฝังเหล็กแหลมข้างปลายใช้แทงสัตว์พาหนะเช่นวัว.

ประตาปะ น. ประตาป.

ประติ– เป็นคำสันสกฤตใช้เหมือน ปฏิ ดูศัพท์ที่มี ปฏิ หรือ ประติ นำหน้า

ประติชญา น. ปฏิญญา.

ประติญาณ น. ปฏิญาณ.

ประติทิน น. ปฏิทิน.

ประติรพ ก. ส่งเสียงดัง, ร้องดัง. (ส.).

ประติศรัพ น ปฏิสวะ. (สํ.).

ประตู น. ช่องเข้าออกแห่งสถานที่ทั้งปวง มีบ้านเรือนเป็นต้น, ทางเข้า, ช่องที่เตะลูกฟุตบอลเข้าไป ; ช่องที่เจ้ามือการพนันเช่นถั่วไปออก. **ประตูป่า** น. ปากทางที่จะเข้าสู่ป่า, ประตูที่สะด้วยใบไม้กิ่งไม้สำหรับพิธีนำศพออกจากบ้านหรือนำช้างเข้าเมืองหรือยกทัพเป็นต้น. **ประตูลม** น. เรียกอวัยวะที่อยู่ระหว่างนิ้วมือนิ้วเท้า.

ประถม ว. ปฐม, ที่แรก, เบื้องต้น. (สํ.).

ประถมจินดา [ประถม-มะ-จิน-ดา] น. ชื่อคัมภีร์แพทย์แผนโบราณ.

ประทม ก. บรรทม.

ประทยด [ปฺระเทียด] ก. ประชด เช่น จึงจะรุมโรมโซรมประทยด สยดตัดพ้อ. (ม. คำหลวง ชูชก).

ประทวน น. ใบตั้งฐานันดรซึ่งเจ้ากระทรวงรับพระบรมราชานุญาตตั้งให้, หนังสือแทนสารกรมธรรม์. **ประทวนสินค้า** น. เอกสารซึ่งนายคลังสินค้ามอบให้แก่ผู้ฝากและให้สิทธิแก่ผู้ฝากที่จะสลักหลังจำนำสินค้าซึ่งจดแจ้งไว้ในประทวนโดยไม่ต้องมอบสินค้านั้นแก่ผู้รับสลักหลัง.

ประทักษ์ ว. ขยัน ฉลาด, คล่องแคล่ว, สามารถ.

ประทักษิณ น. เบื้องขวา, การเวียนขวา. (สํ.).

ประทัง ก. ทรงอยู่, ดำรงอยู่, ทานไว้.

ประทัด น. เครื่องดอกไม้ไฟของจีน ทำด้วยกระดาษห่อดินปืนมีชนวนสำหรับจุด ; ต้นไม้ชนิดหนึ่ง ใบคล้ายขบา แต่บางและเล็กกว่า ดอกสีเหลือง รูปเหมือนประทัด ติดกันเป็นพวง, อีกอย่างหนึ่งเป็นกอ ใบเป็นฝอย รูปและสีดอกอย่างเดียวกัน. **ประทัดลม** น. เครื่องดอกไม้ไฟ ทำด้วยกระดาษห่อเม็ดกรวด มีกรดอยู่ข้างใน เมื่อกระทบแรงๆ เข้าก็ระเบิดดังปัง.

ประทับ ก. อยู่ เช่น ประทับแรม (สำหรับเจ้านาย) ; หยุดอยู่, แนบอยู่, เช่น ประทับเรือ, เอาปืนประทับบ่า ; กดลง เช่น ประทับตรา.

ประท่า (ใบ) น. ฝากโน้น, ฝั่งโน้น.

ประทากล้อง [—กฺล้อง] น. ทองคำเปลวอย่างหนาและเนื้อดี เหมือนทองของหลวง, ใช้ว่า ประทาศี ก็มี, เรียกให้เต็มว่า ทองประทากล้อง, ทองประทาศี.

ประทาน ก. ให้ (สำหรับเจ้านาย), ให้, ใช้ในคำที่มีศัพท์อื่นนำหน้า เช่น ชลประทาน, ให้, ใช้เป็นคำสุภาพอ่อนน้อม เช่น ขอประทานโทษ. (ส.).

ประทาย น. ค่าย, บ้อม. (ข.).

ประทาศี น. ประทากล้อง.

ประทิ่น น. เครื่องหอม.

ประทีป น. ตะเกียง, โคม, ไฟที่มีเปลวสว่าง (หมายเอาตะเกียง, ไฟเทียนเป็นต้น). (ส. ; ป. ปทีป).

ประทุก ก. บรรทุก.

ประทุฐ, ประทุฐจิต ดู ประทุษฐ์. (ป. ปทุฏฺฐ).

ประทุน น. หลังคาเรือหรือหลังคาเกวียนที่มีรูปค่อม ๆ ตามรูปเรือ.

ประทุษ ก. ทำร้าย, ทำชั่ว, ทำลวงทราม, ทำผิด, เบียดเบียน. (ส.). **ประทุษร้าย** [—ทุดสะ—] ก. ทำร้าย.

ประทุษฐ์ ว. ชั่ว, ร้าย ใช้ประทุษฐ, ประทุฐ ก็มี. (ส.) **ประทุษฐจิต** (—ทุดตะจิด) น. จิตร้าย, จิตโกรธ, ใช้ประทุษฐจิต ก็มี.

ประทุษฐ์, ประทุษฐจิต [-ทุด,-ถะจิด] ว. ประทุฐ์.

ประเทศ น. บ้านเมือง, แว่นแคว้น, ที่. (ส. ; ป. ปเทส). **ประเทศราช** น. บ้านเมืองอิสระที่สังกัดประเทศอื่น.

ประเทา ก. ทุเลา, คลาย, เบาลง, ให้สงบ, ทำให้เบาบางลง.

ประเท้า ก. กิริยาที่ตัวละครรำชอเท้าถี่ ๆ อยู่กับที่.

ประเทียด ก. ประชด.

ประเทียบ ก. เทียบ. น. พระสนม, รถพระประเทียบ คือ รถฝ่ายใน, เรือพระประเทียบ คือ เรือฝ่ายใน.

ประเทือง ก. ทำให้กระเตื้องขึ้น, พยุง, ทำให้ดีขึ้น, รุ่งเรือง.

ประธาน น. หัวหน้า, ผู้เป็นใหญ่ในหมู่ ; ความเพียร มี ๔ อย่าง คือ ๑. สังวรประธาน เพียรระวังไม่ให้บาปเกิดขึ้นในสันดาน ๒. ปหานประธาน เพียรละบาปที่เกิดขึ้นแล้ว ๓. ภาวนาประธาน เพียรให้กุศลเกิดขึ้นในสันดาน ๔. อนุรักขนาประธาน เพียรรักษากุศลที่เกิดขึ้นแล้วไม่ให้เสื่อม. (ส. ; ป. ปธาน).

ประธานาธิบดี น. หัวหน้าผู้ปกครองบ้าน

เมืองแบบสาธารณรัฐ, ประมุขสาธารณรัฐ.

ประนม ก. ยกกระพุ่มมือ.

ประนอ ก. พะนอ, เอาใจ, ถนอมใจ.

ประนอม ก. อลุ้มอล่วย, ทำการปรองดอง. **ประนอมหนี้** ก. ผ่อนหนี้ให้เบาลง.

ประนัง ก. ประชุม, รวม, เช่น ประนังศัพท์ ว่าประชุมเสียง, ประนังพล ว่ารวมพล. ว. พร้อม.

ประนัปดา น. เหลน (คือลูกของหลานปู่). (สํ.).

ประนีประนอม ก. ปรองดองกัน, ยอมกัน, ตกลงกันด้วยความไกล่เกลี่ย.

ประนี้ (โบ) ว. อย่างนี้.

ประบาต น. เหว. ก. ตกลงไป, ตกไป. (สํ.).

ประปราน ก. ข้อนอก, ตีอก, ร้องไห้.

ประปราย ว. ห่าง ๆ, เรื่อราย, เล็กน้อย.

ประปา น. การจำหน่ายน้ำให้คนทั่วไป.

ประเปรี้ยง ว. เสียง เช่นเสียงฟ้าผ่า.

ประเปรียว ว. คล่องแคล่ว, ว่องไว.

ประแปร้น ว. เสียงช้างร้อง, เสียงที่แผดออก.

ประพจน์ น. ข้อเสนอ, ข้อความที่กล่าว. (สํ.).

ประพนธ์ น. คำร้อยกรอง เช่น โคลง, ฉันท์, กาพย์, กลอน. ก. ร้อยกรอง, ผูก, แต่ง, เรียบเรียง; เกี่ยวเนื่อง. (สํ.; ป. ปพนฺธ).

ประพฤติ น. ความเป็นไปอันเกี่ยวด้วยการกระทำหรือปฏิบัติตน, การทำตาม, เหตุต้นเค้า. ก. ทำ, ทำตาม, ปฏิบัติ. (สํ.; ป. ปวฺตฺติ).

ประพฤทธิ์ ว. เจริญ, โต, ใหญ่, รุ่งเรือง, งอกงาม. (สํ.; ป. ปวุฑฺฒิ).

ประพัด น. กระพัด, สายรัดกุบบนหลังช้าง.

ประพัทธ์ ก. เนื่อง, ผูกพัน.

ประพันธ์ ก. แต่ง, เรียบเรียง, ประพนธ์, ร้อยกรอง, ผูกถ้อยคำเป็นข้อความ. (สํ.).

ประพาต ก. พัด, กระพือ. (สํ. ปฺรวาต).

ประพาส ก. อยู่แรม, เที่ยวไป, เที่ยวเล่น (สำหรับเจ้านาย), หมายความว่าไม่อยู่กับที่. (สํ.).

ประพาฬ น. รัตนะ (แก้ว) ชนิดหนึ่ง สีแดงอ่อน เกิดจากหินปะการังใต้ทะเล. (ป. ปวาฬ).

ประพิณ ก. ฉลาด, มีฝีมือดี. (ส. ปฺรวีณ).

ประพิมพ์ประพาย น. รูปพรรณสัณฐาน, โดยเฉพาะหมายถึงลักษณะหรือส่วนที่คล้ายคลึงกัน.

ประพุทธ์ ก. ตื่นจากหลับ คือมีสติ, รู้ทั่ว. (ป. ปพุทฺธ).

ประเพณี น. ขนบธรรมเนียม, แบบแผน. (ส. ; ป. ปเวณี).

ประเพ้อ (กลอน) ก. เพ้อ.

ประแพร่งประแพรว ว. งามแพรวพราย.

ประโพธ น. การตื่นจากหลับ คือมีสติ, การรู้ทั่ว. (ป.).

ประไพ, ประไพร ว. งาม.

ประภพ น. การเกิดก่อน, แดน, ที่เกิด.

ประภัสสร น. สีเลื่อม ๆ พราย ๆ, แสงพราว ๆ เหมือนแสงพระอาทิตย์แรกขึ้น ; บริสุทธิ์ เช่น จิตประภัสสร. (ป. ปภสฺสร).

ประภา น. แสง, แสงสว่าง, แสงไฟ. (ส.).

ประภากร น. ผู้ทำแสงสว่าง คือพระอาทิตย์. (ส.). **ประภาคาร** น. กระโจมไฟ. (ส.). **ประภามณฑล** น. รัศมีที่พวยพุ่งขึ้นจากศีรษะของผู้ศักดิ์สิทธิ์และพระพุทธรูป.

ประภาพ น. อำนาจ, ฤทธิ์. (ส.).

ประภาษ ก. ตรัส, บอก, พูด. (ส. ; ป. ปภาส).

ประภาส น. แสงสว่าง. (ส. ; ป. ปภาส).

ประเภท น. ชนิด, อย่าง, แผนก, ส่วน, ความต่างกัน. (ส.).

ประมง น. คนจับปลา, คนเลี้ยงชีพในทางหาปลา, การจับปลา, ประโมง ก็ใช้. ก. ดำน้ำหาปลา เช่น กานำดำน้ำคือประมง, ตระบัดประมงลงทัน. (สมุทรโฆษ).

ประมวญ (ใบ) ก. ประมวล.

ประมวล ก. รวบรวม, ใช้ ประมวญ ก็มี.

ประมัตตะ ว. เลินเล่อ, มัวเมา, ประมาท, มักง่าย, เหลวไหล, เพิกเฉย, ทอดทิ้ง. (ส. ; ป. ปมตฺต).

ประมาณ ก. กะ, กำหนด, คะเน, คาด, หมาย. (ส. ; ป. ปมาณ).

ประมาท ก. มัวเมา, เลินเล่อ, เผลอ, ลืมสติ ; ดูหมิ่น, (ส. ; ป. ปมาท).

ประมาทหน้า ก. ดูถูกว่าทำไม่ได้, หยามหน้าสบประมาท.

ประมุข น. ผู้เป็นหัวหน้า. (ส.).

ประมุท ก. บันเทิง, ยินดี. (ส.).

ประมูล ก. เพิ่มขึ้น, เติม; ประกวดราคากัน.

ประเมิน ก. คาดเอา, คะเนเอา, กะดู, กะประมาณ.

ประโมง น. คนจับปลา, คนเลี้ยงชีพในทางหาปลา. การจับปลา. ประมง ก็ใช้.

ประโมทย์ น. ความบันเทิงใจ, ความปลื้มใจ. โดยมากใช้ ปราโมทย์.

ประยงค์ น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง ใบคล้ายใบแก้ว ดอกเล็ก ๆ เป็นช่อสีเหลือง ใช้เป็นยาทำให้อาเจียน. (ส. ปฺริยงฺคุ; ป. ปิยงฺคุ).

ประยุกต์ ก. ปรับใช้ให้เป็นประโยชน์. (ตรงกับศัพท์วิทยาศาสตร์ว่า Apply).

ประยุทธ์ ก. รบ, ต่อสู้. (ส.).

ประยุร, ประยูร น. เผ่าพันธุ์, เชื้อสาย, ตระกูล.

ประโยค [ปฺระโหฺยค] น. คำพูดที่ได้ความบริบูรณ์ตอนหนึ่ง ๆ, ชั้นของความรู้, อาการสำหรับประกอบ, ความเพียร. (ส.; ป. ปโยค). **ประโยคประธาน** น. หลักไวยากรณ์, หลัก. **ประโยคสัมปทา** [—โยคะ—] น. การถึงพร้อมด้วยความเพียร.

ประโยชน์ [ปฺระโหฺยด] น. สิ่งที่ต้องการ, สิ่งที่ใช้ได้, ผล. (ส.; ป. ปโยชน).

ประโรหิต น. พราหมณ์ซึ่งเป็นที่ปรึกษาของกษัตริย์. (ป.; ส. ปุโรหิต).

ประลมพ์ น. กิ่งไม้เลื้อย, ช่อดอกไม้, พวงมาลัย. ก. ห้อยย้อย. (ส.).

ประลอง ก. ฝึกซ้อม, ทดลอง. **ประลองยุทธ์** ก. ฝึกซ้อมวิธียุทธ์, ซ้อมรบ.

ประลัย น. ความตาย, ความฉิบหาย, ความป่นปี้, ความย่อยยับไป. (ส.; ป. ปลย). **ประลัยวาต** น. เรียกศรที่แผลงให้เป็นลม.

ประลาต ก. หนีไป. (ป. ปลาต).

ประลาย (กลอน) แผลงมาจาก ปลาย.

ประลึง (กลอน) ก. จับต้อง, ลูบคลำ.

ประลุ ก. บรรลุ.

ประลุง (กลอน) ก. ปลื้มปลาบ, ยินดี.

ประเล่ห์ ว. ประหนึ่ง, ปะดุจ, เช่น, กล, (ส. ปฺรเหลิ).

ประเล้าประโลม ก. ปลอบ, เอาใจ, กล่าวคำอ้อนวอนให้ถูกใจ.

ประโลประเล ก. ยอมตกลงให้เสร็จไปที.

ประโลม ก. พึงใจ, ทำให้พึงใจ. **ประ-**

โลมโลก ก. ทำให้โลกพึงใจ, เรียกหนังสือเรื่องรักๆ ใคร่ๆ ว่าหนังสือประโลมโลก.

ประวรรต ก. เป็นไป. (สํ.).

ประวรรตน์ น. ความเป็นไป. (สํ.).

ประวัติ [ประหฺวัด] น. ความเป็นไป, เรื่องราว, ข่าวคราว. (ป. ปวตฺติ). **ประวัติการ** น. เรื่องราวที่เป็นมาแล้วแต่ก่อนตามลำดับสมัย. **ประวัติการณ์** น. เหตุการณ์ที่มีค่าควรบันทึกและจดจำไว้. **ประวัติกาล** น. สมัยที่มีบันทึกเหตุการณ์. **ประวัติศาสตร์** น. วิชาว่าด้วยเหตุการณ์ที่เป็นมา, เรื่องราวของประเทศชาติเป็นต้นตามที่จดเป็นหลักฐานไว้.

ประวาต ก. พัด, กระพือ. (สํ.).

ประวาล น. หน่อหรือแขนงต้นไม้ที่แตกออก. (สํ.).

ประวาลปัทม์ น. ดอกบัวแดง. **ประวาลผล** น. ไม้จันทน์แดง. **ประวาลวรรณ** ว. สีแดง.

ประวาส ก. ประพาส.

ประวิง ก. หน่วงไว้, ทำให้เนิ่นช้า.

ประวิช น. แหวน.

ประวิตร ว. บพิตร, บริสุทธิ์, สะอาด.

ประวิณ ว. ฉลาด, มีฝีมือดี. (สํ.).

ประเวณี น. การเป็นสามีภรรยากันตามธรรมเนียม, การร่วมสังวาส, ประเพณี.

ประเวประวิง ก. พะว้าพะวัง, อิดเอื้อน, ไอ้เอ้.

ประเวศ, ประเวศน์ น. การเข้ามา, การเข้าถึง, การเข้าสู่. (สํ.; ป. ปเวส).

ประศม ก. สงบ. (สํ.).

ประศาสน์ น. การแนะนำ, การสั่งสอน, การปกครอง, การงำเมือง, การสั่ง. (สํ.).

ประศุ น. ปศุ, สัตว์เลี้ยง.

ประสก น. คฤหัสถ์ผู้ชาย, ผู้แสดงตนเป็นคนถือพระพุทธศาสนา, เป็นคำพระสงฆ์ใช้เรียกคฤหัสถ์ผู้ชาย คู่กับสิกา. (เป็นคำเลือนมาจากคำ อุบาสก).

ประสงค์ น. ความต้องการ, การมุ่งหมาย, การอยากได้. (สํ.).

ประสบ ก. ได้, พบ.

ประสพ น. การเกิดผล. (สํ.; ป. ปสว).

ประสม ก. รวมกันเข้า, ปน, ระคน, เจือ, คละ. **ประสมประสาน** ก. เก็บรวมไว้ทีละเล็กละน้อย, เก็บเล็กผสมน้อย.

ประสมประเส ก. พลอยเข้าด้วย. **ประสมพันธุ์** ก. ระคนปนกันเพื่อให้เกิดพืชพันธุ์ตามที่ต้องการ. **ประสมโรง** ก. เอาคนที่เป็นละครต่างโรงมาเล่นรวมกัน ; พลอยเข้าด้วย.

ประสะ ก. ฟอกหรือชำระสิ่งต่าง ๆ เช่น เครื่องยา เพื่อให้สะอาดหรือให้รสอ่อนลง ; ใช้เรียกยาที่เข้าเครื่องยาสิ่งหนึ่งเท่ากับยาอื่น ๆ เช่นประสะขิง ก็คือเข้าขิงเท่ากับยาอื่นเป็นต้น.

ประสัก น. ไม้หมุดสำหรับตรึงกงเรือต่างตะปู, ลูกประสัก ก็เรียก.

ประสันนาการ น. อาการเลื่อมใส. (ป.).

ประสัยห์ (แบบ) ก. ข่มขี่, ข่มเหง. (ป. ปสยฺห ; ส. ปฺรสหฺย). **ประสัยหาการ** น. การข่มเหง. **ประสัยหาวหาร** น. การโจรกรรมด้วยใช้อำนาจกดขี่หรือกรรโชกให้กลัว.

ประสา น. ตามที่เป็นไป, วิสัย, เช่น ตามประสาจน ตามประสาเด็ก ตามประสาใจ.

ประสาท น. เส้นสำหรับนำความรู้สึกของคนและสัตว์, เรียกประสาทรูปก็ได้ ; ความเลื่อมใส. ก. ยินดีให้, โปรดให้. (ส. ; ป. ปสาท). **ประสาทการ** น. การเลื่อมใส. **ประสาทรูป** น. เส้นประสาท.

ประสาธน์ (แบบ) ก. ทำให้สำเร็จ. น. เครื่องประดับ. (ส. ; ป. ปสาธน).

ประสาน ก. ทำให้ติดกัน, ทำให้เข้ากันสนิท, เชื่อม, เข้าประจบกัน.

ประสาร (แบบ) ก. คลี่ออก, เหยียดออก, แผ่ออก, ขยาย. (ส. ; ป. ปสาร).

ประสิทธิ์ น. ความสำเร็จ. ก. ทำให้สำเร็จ. (ส.). **ประสิทธิ์ประสาท** ก. อำนวยความสำเร็จให้เกิดมีขึ้น. **ประสิทธิภาพ** น. ความคล่องแคล่วในการปฏิบัติงานให้สำเร็จ. **ประสิทธิเม** น. คำกล่าวเพื่อความศักดิ์สิทธิ์ หมายความว่าขอให้สำเร็จแก่เรา.

ประสีประสา น. วิสัย, เรื่องราว, ความเป็นไป, ความหมาย.

ประสูต (แบบ) ก. ขวนขวาย. (ส. ; ป. ปสุต).

ประสูติ น. การคลอด, การเกิด. (ส. ; ป. ปสูติ).

ประเสบันอากง น. วังลูกหลวง, วังหลานหลวง. (ซ.).

ประเสริฐ ว. วิเศษ, ดีเลิศ, ดีที่สุด.

ประหนึ่ง ว. เช่น, ดัง, เหมือน.

ประหม่า ก. สะทกสะท้าน, พรั่นใจ.

ประหยัด ก. ยับยั้ง, ระมัดระวัง เช่น ประหยัดปาก.

ประหรณ์ (แบบ) น. การตี, การฟัน, การทำร้ายด้วยอาวุธ ; อาวุธ. (ส.).

ประหลาด ว. แปลก, ผิดปรกติ, น่าพิศวง.

ประหล่ำ น. เครื่องประดับสำหรับผูกข้อมือทำเป็นรูปกลม ๆ สลักเป็นลวดลาย.

ประหลิ่ม น. ชื่อเพลงทำนองหนึ่ง.

ประหวัด ก. หวนคิด, ย้อนคิด, นึกคิด.

ประหวั่น ก. พรั่นใจ.

ประหว่า ก. เปล่าเปลี่ยว, ว้าเหว่, เช่น มือประหว่าคว้าหมอน. (สมุทรโฆษ).

ประหัต ก. ประหาร เช่นประหัตศัตรูออก. (สมุทรโฆษ). **ประหัตประหาร** ก. ประหาร, เอาถึงเป็นถึงตาย.

ประหาณ ก. ละ, ทิ้ง, เช่น สมุทเฉทประหาณ (ส. ; ป. ปหาน).

ประหาร น. การตี, การฟัน, การล้าง, การผลาญ. (ป.). **ประหารชีวิต** ก. ผลาญชีวิต, ฆ่า.

ประหาส น. การรื่นเริง, การสนุก, ตลก. (ส.).

ประเหล [ประเหน่] ว. ประหนึ่ง, ประดุจ, มักใช้เลือนเป็น ประเล่ห์. (ส. ปฺรเหลี : ปริศนา, กล).

ประเหส ก. ประมาท. (ข.).

ประเหียล (โบ ; กลอน) ว. ประเหล.

ประอบ (กลอน) น. ผอบ.

ประอร (กลอน) ว. งาม. **ประอรประเอียง** ว. งามกรีดกราย, เคล้าพิงอิงเอียง.

ประอิง (กลอน) ก. อิง, ดัง, เอ็ด, อึกทึก. (บุณโณวาท).

ประอุก (กลอน) ก. อุก, อาจ, กล้าหาญ, เช่น ประอุกและขุกวอดวาย. (จารึกวัดโพธิ์).

ประเอียง ว. งาม.

ประแอก ก. พิง. (ข.).

ประฮาม น. แสงเงินแสงทอง, รุ่งสว่าง. (ข. พฺรฮาม).

ปรัก ๑ [ปฺรัก] ว. เงิน. (ข.).

ปรัก ๒ [ปะหฺรัก] ก. หัก. **ปรักหักพัง** ก. ชำรุด, ทรุดโทรม. (ใช้กับสิ่งก่อสร้าง).

ปรักปรำ [ปฺรัก—] ก. ยื่นยันเอา, ทุ่ม-

เทเอา, ทับถมเอา.

ปรักมะ [ปะรักกะ—] น. ความเพียร, ความบากบั่น. (ป. ปรกฺกม).

ปรัง [ปฺรัง] น. เรียกนาที่ต้องทำนอกฤดูทำนา เพราะในฤดูทำนาน้ำมักจะมากเกินไป ว่า นาปรัง. (ข. ปฺรัง ว่า ฤดูแล้ง). ว. เกินเวลา, เกินกำหนด เช่น จมปรัง ว่า อยู่เกินเวลา.

ปรัชญา [ปฺรัดยา] น. วิชาว่าด้วยหลักแห่งความรู้และความจริง. (สํ.). (อ. Philosophy).

ปรัด [ปะหฺรัด] (กลอน). ก. แต่ง.

ปรัตถจริยา [ปะ—] น. ความประพฤติให้เป็นประโยชน์แก่ชนอื่น. (ป.).

ปรัตยนต์ [ปฺรัดตฺยน] (โบ; กลอน) ว. ปัจจันต์.

ปรัตยักษ์ [ปฺรัดตฺยัก] (โบ; กลอน) ก. ประจักษ์.

ปรัตยันต์ [ปฺรัดตฺยัน] (โบ; กลอน) ว. ปัจจันต์.

ปรัตยัย [ปฺรัดตฺไย] (โบ; กลอน) น. ปัจจัย.

ปรัตยุตบัน, ปรัตยุบัน [ปฺรัดตฺยุดบัน, ปฺรัดตฺยุบัน] ว. ปัจจุบัน.

ปรัตยูษ [ปฺรัดตฺยูด] (โบ; กลอน) ว. ปัจจูส, เช้ามืด, ใกล้รุ่ง.

ปรัตยูห์ [ปฺรัดตฺยู] (โบ; กลอน) น. อันตราย, ความขัดข้อง. (สํ. ปฺรตฺยูห).

ปรัตเยก [ปฺรัดเตฺยก] (โบ; กลอน) ว. ปัจเจก.

ปรัน [ปฺรัน] ก. เอาของใหญ่กระแทกหรือดันเข้าไปในของเล็ก (มักใช้เป็นคำต่อ).

ปรั่น, ปรั้น [ปฺรั่น] ว. เสียงแปร้น เช่น ร้องก้องปรั่นประดิพพทั่วแล. (ม. คำหลวง สักบรรพ).

ปรับ ๑ [ปฺรับ] ก. บอก, เล่า. (ข.).

ปรับทุกข์ ก. บอกเล่าความทุกข์, พรรณนาถึงความทุกข์.

ปรับ ๒ [ปฺรับ] ก. เปรียบ, เทียบ; ปรุง, ทำให้เรียบ, ทำให้เสมอ; ไหม.

ปรับโทษ ก. เทียบโทษตามบท. **ปรับปรุง** ก. แก้ไขให้เรียบร้อยยิ่งขึ้น.

ปรัมปรา [ปะรำ—] ว. สืบ ๆ กันมา, เก่าก่อน. (สํ.).

ปรัศจิม [ปฺรัดสฺจิม] (แบบ) น. ปัจฉิม. (สํ. ปศฺจิม).

ปรัศนา [ปรัด—] (แบบ) น. ปัญหา.

ปรัศนี [ปฺรัดสะนี] น. เครื่องหมายคำถามอย่างนี้ ? ; ผู้ถาม. (สํ.).

ปรัศว์ [ปะหฺรัด] น. ข้าง, สีข้าง ; เรือนหลวงซึ่งอยู่ขนานทั้งสองข้างของเรือนหลวงหรือพระที่นั่งที่เป็นประธาน. (ป. ปสฺส ; สํ. ปารฺศฺว).

ปร่า ว. รสไม่กลมกล่อม, รสไม่เหมาะส่วน, แปร่ง.

ปรากฏ ก. เห็นชัด, แจ่มแจ้ง, ประจักษ์. (ป. ปากฏ; สํ. ปกฏ). **ปรากฏการณ์** น. การสำแดงออกมาให้เห็นแจ้ง.

ปรากรม [ปะรากฺรม] น. ความเพียร, ความบากบั่น. (สํ.)

ปรากฤต [ปฺรากฺริด] น. ภาษาพื้นเมืองในอินเดียสมัยโบราณซึ่งสืบเนื่องมาจากภาษาตระกูลอริยกะ. (สํ.).

ปราการ [ปฺรา—] น. กำแพง, เครื่องล้อมกั้น. (สํ. ; ป. ปาการ).

ปราคภาร [ปฺรากพาน] น. เงื้อมภูเขา. (สํ. ; ป. ปพฺภาร).

ปราคาร [ปฺราคาร] น. ตึกใหญ่. (สํ.).

ปราง น. แก้ม ; มะปราง.

ปรางค์ น. สถูปที่มียอดสูงขึ้นไป รูปคล้ายต้นกระบองเพชร และมีฝักเพกาแยกเป็นกิ่ง ๆ อยู่ข้างบน, ปราสาทที่มียอดรูปเช่นนั้น. **ปรางค์ปรา** (กลอน) ตัดมาจากปรางค์ปราสาท.

ปรางคณะ [ปฺรางคะนะ] น. คณะ, สำนัก, สนาม, พื้น เช่นพื้นเรือน. (สํ.).

ปราจีน น. ทิศตะวันออก. (สํ. ; ป. ปาจีน).

ปราชญ์ [ปฺราด] น. ผู้รู้, ผู้มีปัญญา. (สํ.).

ปราชญา น. ปัญญา.

ปราชัย [ปะราไช] น. ความพ่ายแพ้. (ป.).

ปราชาปัตยวิวาหะ [ปฺราชาบัดตฺยะ—] น. การสมรสวิธีหนึ่งที่บิดายกลูกสาวให้เจ้าบ่าวโดยปราศจากเรียกร้องอย่างใดอย่างหนึ่งจากเขา. (สํ.).

ปราชิต [ปะราชิด] ก. แพ้. (ป.).

ปราณ [ปฺราน] น. ลมหายใจ, สัตว์มีชีวิต, ชีวิต, ใจ. (สํ.).

ปราณี [ปฺรา—] น. ผู้มีชีวิต, สัตว์, คน. (ป. ปาณี ; สํ. ปฺราณินฺ).

ปราด [ปฺราด] ว. ไปโดยเร็ว, เร็ว, เช่น วิ่งปราด. **ปราดเปรื่อง** ก. มี

ความคิดแตกล่วงล่องล่วงไว.

ปราติหารย์ [ปฺรา—] (กลอน) น. ปาฏิหาริย์.

ปราทุกรา [ปฺรา—] (กลอน) น. ปาทุกา, รองเท้า.

ปราน น. โลหะ, วงศ์.

ปรานี ก. เอ็นดู, เผื่อแผ่.

ปราบ ก. ทำให้ราบ, ทำให้กลัว, กำจัด.

ปราบปราม ก. ทำให้กลัว, ทำให้ราบคาบ, กำจัดให้ราบคาบ.

ปราปต์ [ปฺราบ] ว. ถึงแล้ว, ได้แล้ว. (ส.; ป. ปตฺต).

ปราบดาภิเษก [ปฺราบ—] ว. มีอภิเษกอันถึงแล้ว, พระราชพิธีอภิเษกของพระเจ้าแผ่นดิน ซึ่งได้ราชสมบัติมาด้วยกรรบชนะข้าศึก. (ส.).

ปราภพ [ปะราพบ] น. ความฉิบหาย. (ป. ปราภว).

ปราม [ปฺราม] ก. ห้ามให้เกรงไว้.

ปรามาส ๑ [ปฺรามาด] ก. ดูถูก.

ปรามาส ๒ [ปะรามาด] น. การจับต้อง, การลูบคลำ. (ป.).

ปราโมทย์ [ปฺราโมด] น. ความบันเทิงใจ, ความปลื้มใจ, ปราโมช ก็ใช้. (ป. ปาโมชฺช; ส. ปฺรโมทฺย).

ปราย [ปฺราย] ก. ซัด, หว่าน, สาดให้กระจายไป.

ปรารถนา [ปฺราดถะหฺนา] ก. ต้องการ, อยากได้, มุ่งหมาย, ประสงค์. (ส.; ป. ปตฺถนา).

ปรารภ [ปฺรารบ] ก. กล่าวถึง, ตั้งต้น. คำรี. (ส.).

ปรารมภ์ [ปฺรารม] ก. เริ่มแรก, วิตก, รำพึง, ครุ่นคิด.

ปราศ, ปราศจาก [ปฺราด] ก. จากไป, พ้นไป, ไม่มี.

ปราศรัย [ปฺราไส] น. พูดด้วยความเอ็นดู, การแสดงอัธยาศัยในระหว่างผู้ใหญ่ต่อผู้น้อยหรือผู้ที่เสมอกัน, ปรารภ. (ส. ปฺรศฺรย).

ปราษณี [ปฺราดสฺนี] น. ส้นเท้า. (ส. ปารฺษณี).

ปราษาณ [ปฺรา—] น. หิน. (ส.).

ปราสัย [ปฺรา—] ก. ปราศรัย.

ปราสาท [ปฺราสาด] น. เรือนชั้น, เรือนมียอดโดยเฉพาะเป็นที่ประทับของพระเจ้า

แผ่นดิน. (ส. ; ป. ปาสาท).

ปรำ [ปฺรำ] ก. ทำอาการตุจกระทุ้ง ; เจาะจง ; เทลงไปเร็ว ๆ ให้ปนกับของอื่น ; รุมกล่าวโทษ.

ปริ ๑ [ปะริ] เป็นอุปสรรคในภาษาบาลีและสันสกฤต, ใช้นำหน้าศัพท์อื่นแปลว่า รอบ เช่น ปริมณฑล.

ปริ ๒ [ปฺริ] ก. แย้ม, แตกแต่น้อย, ผลิ. **ปริปาก** ก. แย้มปากพูดออกมา.

ปริก ๑ [ปฺริก] น. ยอดโถเครื่องแบ้งที่ทำด้วยทอง.

ปริก ๒ น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง ใช้ทำยาได้.

ปริกขาร [ปะ—] น. บริขาร. (ป.).

ปริกรรม [ปะ—] ก. บริกรรม. (ส.).

ปริกัป [ปะ—] น. ปริกัลป. (ป. ปริกปฺป).

ปริกัลป [ปะริกันลฺปะ] น. ความตริก, ความดำริ, กำหนดในใจ. (ส.) **ปริกัลปมาลา** น. ระเบียบกริยาในไวยากรณ์ที่บอกความคาดหมาย, ความกำหนด. (ส.).

ปริขา [ปะ—] น. คู ; สนามเพลาะ. (ป. ; ส.).

ปริคณห์ [ปะ—] น. บริคณห์. (ป.).

ปริจาค [ปะ—] น. บริจาค. (ป. ปริจฺจาค).

ปริเฉท [ปะ—] น. บริเฉท. (ป. ปริจฺเฉท).

ปริชาริกา [ปะ—] น. บริจาริกา. (ป.).

ปริชน [ปะ—] น. บริชน. (ป.).

ปริญญา [ปะรินยา] น. ความกำหนดรู้, ความหยั่งรู้, ความรู้รอบคอบ ; กำหนดชั้นความรู้ที่ผ่านมหาวิทยาลัย. (ป. ; ส. ปริชฺญา).

ปริณาม [ปะ—] น. การผันแปร, การเปลี่ยนแปลง, การย่อยไป. (ป.). **ปริณามัคคิ** น. ไฟธาตุที่ย่อยอาหาร. (ป.).

ปริณายก [ปะ—] น. ผู้นำบริวาร, หัวหน้า, ผู้เป็นใหญ่. (ป.).

ปริตตะ [ปะ—] ว. น้อย. (ป.). **ปริตทวีป** น. ทวีปน้อย คู่กับมหาทวีป.

ปริตโตทก [ปะริตโตทก] น. น้ำพระปริตร, น้ำพระพุทธมนต์. (ป.).

ปริตยาค [ปฺริตฺยาก] (แบบ) ก. บริจาค.

ปริตร [ปะหฺริต] น. ความต้านทาน, เครื่องป้องกัน, พระพุทธมนต์ในเจ็ดตำนานที่เรียก

ว่า สัตปริตร และสิบสองตำนานที่เรียกว่า ทวาทศปริตร, ตำนานหนึ่งเรียกว่า ปริตรหนึ่ง. ว. น้อย. (ส.; ป. ปริตฺต).

ปริทัยหัคคี [ปะริไท—] น. ไฟธาตุที่ทำกายให้กระสับกระส่าย. (ป. ปริทยฺหคฺคิ).

ปริเทพ, ปริเทพน์ [ปะ—] น. ปริเทวะ.

ปริเทวะ, ปริเทวนะ [ปะ—] น. ความคร่ำครวญ, ความรำพันด้วยเสียใจ, ความบ่นเพ้อ. (ป.).

ปรินิพพาน [ปะรินิบพาน] น. การดับรอบ, การดับสนิท, การดับโดยไม่เหลือ; เรียกอาการตายของพระพุทธเจ้าและพระอรหันต์. (ป.; ส. ปรินิรฺวาณ).

ปริบ [ปฺริบ] ว. อาการกระพริบบ่อย ๆ, อาการของหยาดน้ำฝนที่หยดลงน้อย ๆ.

ปริปันถ์ [ปะ—] น. อันตราย, อันตรายในทางเปลี่ยว. (ป.).

ปริพนธ์ [ปะ—] ก. ผูก, แต่ง, ร้อยกรอง. (ป.).

ปริพัตร [ปะ—] ก. บริพัตร.

ปริพันธ์ [ปะ—] ก. บริพันธ์.

ปริพาชก [ปะริ—] น. นักบวชผู้ชายในอินเดีย นอกพระพุทธศาสนา เพศหญิงใช้ว่า ปริพาชิกา หรือ ปริพาชี. (ป. ปริพฺพาชก).

ปริภัณฑ์ [ปะ—] น. บริภัณฑ์.

ปริภาษ [ปะ—] ก. บริภาษ.

ปริภาษณ์ [ปะ—] ก. บริภาษณ์.

ปริภุญช์ [ปะ—] ก. กิน. (ป.; ส.).

ปริโภค [ปะ—] ก. บริโภค. (ป.).

ปริ่ม [ปฺริ่ม] ว. เกือบท่วม, เกือบเต็ม, เช่นน้ำท่วมจวนจะมิดหลักหรือตลิ่ง; อาการที่มีความยินดีปลื้มใจ เช่น ปริ่มใจ, ปริ่มยิ้ม, ปริ่มเปรม.

ปริมณฑล [ปะริ-มน-ทน] น. วงรอบ, วงกลม; ความเรียบร้อย. (ป.).

ปริมัท [ปะ—] ก. นวด, บีบ, ขยำ. (ป.; ส. ปริมรฺทน, ปริมรฺท).

ปริมาณ [ปะ—] น. ความมากน้อย.

ปริย [ปฺริยะ] ว. ที่รัก. (ส.; ป. ปิย).

ปริยรณ น. ผู้ชอบรบ. **ปริยวาท** น. คำพูดเป็นที่รัก. **ปริยวาที** น. ผู้มีถ้อยคำอ่อนหวาน. **ปริยานุช** น. น้องที่รัก. (ส.).

ปริยัติ [ปะ—] น. การเล่าเรียนพระไตร-

ปิฎก. (ป. ปริยตฺติ). **ปริยัติธรรม** น. ธรรมที่จะต้องเล่าเรียน ได้แก่พระไตรปิฎก.

ปริยาย [ปะ—] น. อย่าง, ทาง, หนทาง; การกล่าวอ้อมค้อม, นัยทางอ้อม, (ตรงกันข้ามกับ นิปริยาย=อย่างตรง); การสอน, การเล่าเรื่อง. (ป.).

ปริเยศ [ปฺริ—] (กลอน) ว. ที่รัก.

ปริโยสาน [ปะ—] น. ที่สุดลงโดยรอบ (หมายความว่าที่สุด หรือจบลงอย่างบริบูรณ์แล้ว), จบ.

ปริวรรต [ปะริวัด] ก. แลกเปลี่ยน เช่น ปริวรรตทองคำ, หมุนเวียน, เปลี่ยนแปลง, เปลี่ยนไป, แปรไป. (ส.).

ปริวาร [ปะ—] น. บริวาร. (ป.).

ปริวาส [ปะ—] น. การอยู่ค้างคืน, การอยู่แรมคืน; ชื่อกรรมที่ภิกษุต้องอาบัติสังฆาทิเสสต้องประพฤติ.

ปริวิตก [ปะ—] ก. นึกเป็นทุกข์หนักใจ. (ป. ปริวิตกฺก ว่าการตรึกตรอง).

ปริเวณ [ปะ—] น. บริเวณ. (ป.

ปริศนา [ปฺริดหะสนา] น. คำถาม, ข้อถาม; คำซ่อนเงื่อนให้ทาย, คำที่ผูกให้แก้. (ส. ปฺรศฺน).

ปริษการ [ปะริดสะกาน] น. บริขาร. (ส.).

ปริษัท [ปะ—] น. บริษัท. (ส.).

ปริสัญญู [ปะ—] น. ผู้รู้จักประชุมชนและกิริยาที่จะต้องประพฤติต่อประชุมชนนั้น ๆ ว่าหมู่นี้เมื่อเข้าไปหาจะต้องทำกิริยาอย่างนี้ จะต้องพูดอย่างนี้ เป็นต้น. (ป.).

ปริสุทธิ [ปะริสุดทิ] ก. บริสุทธิ์. (ป.).

ปริหาน [ปะ—] น. ความเสื่อมรอบ, เสื่อมทั่วไป. (ป.).

ปริหาร [ปะ—] น. บริหาร. (ป.).

ปริหาส [ปะ—] น. บริหาส. (ป.).

ปรี่ [ปฺรี่] ว. ล้น, รินๆ, เต็มเกือบจะล้น; รี่ เช่นปรี่เข้าไป.

ปรีชญา [ปฺรี—] น. ปรีชา.

ปรีชา [ปฺรี—] น. ความรอบรู้, ความรอบคอบ, ความหยั่งรู้, ความกำหนดรู้. (ส. ปริชฺญา).

ปรี๊ด [ปฺรี๊ด] ว. เร็ว. อาการของน้ำที่ฉีดไปโดยเร็ว. ว. เสียง เช่น เป่านกหวีด.

ปรีดา [ปฺรี—] ก. อิ่มใจ, ปลื้มใจ, ยินดี. (ส.).

ปรีดิ, ปรีดิ์ [ปฺรี] น. การอิ่มใจ, การ

ปลื้มใจ, การยินดี. (ป. ปีติ ; สํ. ปฺรีตินฺ).

ปรีดี [ปฺรี—] น. การอิ่มใจ, การปลื้มใจ, การยินดี. (ป. ปีติ ; สํ. ปฺรีตินฺ).

ปรีติ [ปฺรี—] น. ปีติ.

ปรีย, ปรียา [ปฺรียะ] ว. ปริย.

ปรีก [ปฺริก] น. ชื่อน้ำมันชนิดหนึ่ง เอาน้ำมันยางมาปรุงหุงสำหรับทาไม้ต่าง ๆ.

ปรีกษา [ปฺริก—] ก. หารือ, ขอความเห็น, พิจารณาหารือ. (สํ. ปรีกฺษา)

ปรึง [ปฺรึง] ก. เร่งรีบ, เต็มที่, เช่น บ้างควบปรึงตะบึงไม่รอรั้ง. (อิเหนา). (ข.).

ปรือ [ปฺรือ] น. ต้นหญ้าชนิดหนึ่งใบยาว ๆ คล้ายว่านน้ำ ขึ้นในน้ำ ใช้มุงหลังคาและสานเสื่อ. ก. ผึกหัด, เลี้ยงดู. ว. อาการที่จะหลับเพราะง่วงนอน.

ปรื๋อ [ปฺรื๋อ] ว. อาการบินอย่างเร็วของนก, เร็ว,

ปรุ [ปฺรุ] น. เป็นรูเล็ก ๆ, ทะลุ, ตลอด เช่น เที่ยวเสือปรุ. ก. ทำให้เป็นรู ๆ, สลักให้เป็นรู ๆ มีลวดลายต่าง ๆ. **ปรุโปร่ง** ว. โล่งตลอด.

ปรุง [ปฺรุง] ก. ประสมให้เหมาะส่วน, ตกแต่ง.

ปรู ๑ [ปฺรู] ก. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง ขนาดต้นข่อย ใบคล้ายใบกานพลู ดอกเป็นช่อตก มีแก่นหอม ใช้ทำยา.

ปรู ๒ [ปฺรู] ว. พรู.

ปรู๋ [ปฺรู๋] ว. ปรื๋อ.

ปรูด [ปฺรูด] ว. อาการแห่งของที่พุ่งไปโดยเร็ว, ฉูด.

ปฤงคพ [ปฺริง—] (กลอน) น. ปุงคพ, ไตผู้, หมายความว่าผู้เลิศ, ผู้ประเสริฐ, หัวหน้า.

ปฤจฉา [ปฺริด-] น. คำถาม. (สํ. ; ป. ปุจฺฉา). **ปฤจฉาคุณศัพท์** (ไว) น. คำคุณที่เป็นคำถาม เช่นคำ "อะไร" ฯลฯ. **ปฤจฉาสรรพนาม** (ไว) น. คำแทนชื่อที่เป็นคำถาม เช่นคำ "ใคร" ฯลฯ.

ปฤษฎี [ปฺริด] น. หลัง, เบื้องหลัง. (สํ. ปฤษฺฐ ; ป. ปิฏฺฐ).

ปฤษฎางค์ [ปฺริดสฺดาง] น. อวัยวะเบื้องหลัง, ส่วนหลัง.

ปฤษฐ [ปฺริดสฺถะ] น. หลัง, เบื้องหลัง, พื้นบน, ยอด. (สํ. ; ป. ปิฏฺฐ).

ปลก [ปะหฺลก] ว. อาการที่ยกมือไหว้ถี่ผงก ๆ.

ปลกเปลี้ย [ปฺลกเปฺลี้ย] ก. กะปลกกะเปลี้ย.

ปลง [ปฺลง] ก. เอาลง เช่น ปลงหม้อข้าว, ปลงหาบ ; ตกลง เช่น ปลงใจ ; พิจารณา เช่น ปลงกรรมฐาน, ปลงอนิจจัง. **ปลงชีวิต** ก. ฆ่า. **ปลงตก** ก. พิจารณาจนเห็นจริงตามสภาพของสังขาร. **ปลงธุระ** ก. ทอดธุระ, วางธุระ. **ปลงบริขาร** ก. มอบบริขารให้แก่ผู้อื่นในเวลาใกล้จะตาย (สำหรับบรรพชิต). **ปลงผม** ก. โกนผม (สำหรับบรรพชิต). **ปลงศพ** ก. เผาผี, จัดการเผาผีให้เสร็จสิ้นไป. **ปลงสังขาร** ก. ทอดอาลัยในกายของตนว่าจะตายเป็นแน่แท้แล้ว. **ปลงอาบัติ** ก. แสดงอาบัติ.

ปล่ง [ปฺล่ง] ว. ปลอด, ตลอด, จะแจ้ง, เป็นทางไป, กระจ่าง, โปร่ง.

ปลด [ปฺลด] ก. เอาออก, ปล่อย, เปลื้อง.

ปล้น [ปฺล้น] ก. คุมพวกมีอาวุธครบมือตั้งแต่ ๓ คนขึ้นไปแย่งชิงเอาสิ่งของของคนอื่นด้วยความบังอาจ, ใช้กำลังลอบมาหักโหมเอาโดยไม่รู้ตัว เช่น ปล้นเมือง.

ปลวก [ปฺลวก] น. สัตว์ชนิดหนึ่งตัวคล้ายมดขนาดใหญ่ โดยมากทำรังอยู่ตามพื้นดิน.

ปลวงค [ปะละ—] (แบบ) น. ลิง เช่น ปลวังคสังวัจฉร. (สํ. ปฺลวงฺค).

ปลอก [ปฺลอก] น. สิ่งที่ทำเป็นวงสำหรับสวมหรือรัดสิ่งของต่าง ๆ, เครื่องทำสำหรับสวมสิ่งของต่าง ๆ เช่น ปลอกมีด ปลอกแว่นตา. **ปลอกมือ** น. ปลอกสำหรับสวมนิ้วมือเพื่อกันเข็มแทงเมื่อเวลาเย็บผ้า, สนับนิ้วมือ ก็เรียก.

ปล่อง [ปฺล่อง] น. ช่องทะลุ, สิ่งที่เป็นช่องกลวงคล้ายท่อสำหรับควันขึ้น, ช่องเขาที่เป็นรูทะลุขึ้นไปข้างบน.

ปล้อง [ปฺล้อง] น. ชื่อหญ้าชนิดหนึ่งต้นเป็นข้อ ๆ มีไส้ในระหว่างข้อเป็นปุยขาวชอบขึ้นในน้ำ ; เรียกมะเดื่อชนิดใบคายว่ามะเดื่อปล้อง ; ส่วนระหว่างข้อทั้งสองของไม้ไผ่หรืออ้อย ฯลฯ ; รออยู่ที่ลำคอให้ปรากฏเห็นเป็นปล้อง ๆ. **ปล้องฉนวน** น. ชื่องูชนิดหนึ่ง. **ปล้องไฉน** น. ส่วนหนึ่งของพระเจดีย์ต่อบัวกลุ่มขึ้นไป. **ปล้องอ้อย** น. ชื่อปลาชนิดหนึ่ง.

ปลอด [ปฺลอด] ว. พ้นไป, รอดไป, ว่างเปล่า, แคล้วไป, ล้วน เช่น ขาวปลอด.

ปลอดโปร่ง ว. ว่างเปล่า, โล่ง, เตียน.

ปลอดภัย ก. พ้นภัย.

ปล้อน [ปฺล้อน] ก. ปล้นเปลือกหรือเมล็ดในผลไม้ออกจากปาก, มักใช้เข้าคู่ว่า ปล้อนปล้น หรือ ปล้นปล้อน มีความหมายอย่างปล้อน, โดยปริยายหมายถึงคนที่ปอกลอกล่อลวงเขาเอาตัวหลุดไปได้ทุกคราว.

ปลอบ, ปลอบโยน ก. พูดอ้อนวอนให้หายโกรธ, ทำให้ใจดี, พูดเอาอกเอาใจ.

ปลอม [ปฺลอม] ก. ทำเทียมของจริง. ว. ไม่แท้, ไม่ใช่ของจริง.

ปล่อย [ปฺล่อย] ก. สละ, วาง, ทอดธุระ; ไม่กักขัง, ยอมให้ไปตามอำเภอใจ, ให้หลุดพ้นไป. **ปล่อยปลิง** ก. เอาปลิงมาวางไว้ตรงที่ที่ต้องการให้ดูดเลือด.

ปละ ๑ [ปะละ] น. ชื่อมาตราน้ำหนักมคธ ๑๐๐ ปละ เป็น ๑ ตุลา, ๒๐ ตุลา เป็น ๒ ภาระ. (ป. ; ส.).

ปละ ๒ [ปฺละ] ว. ปล่อย, ละทิ้ง, ละเลย, ควายปละ คือ ควายที่เจ้าของปล่อยให้เที่ยวไปตามลำพัง.

ปลัก [ปฺลัก] น. แปลง, ที่เป็นโคลนเลน.

ปลัง [ปฺลัง] น. ชื่อผักมีสองชนิด ชนิดหนึ่งเป็นเถา ใบแข็ง ๆ รูปคล้ายใบพลู เถาสีครั่งอ่อนมียางเป็นเมือก, อีกชนิดหนึ่งเถาสีเขียวอ่อน เรียก ผักปลังขาว.

ปลั่ง [ปฺลั่ง] ว. เปล่ง, สุกใส.

ปลัด [ปะหฺลัด] น. ผู้ผลัด, ผู้รอง, ผู้แทน, ผู้เคียง.

ปลา [ปฺลา] น. สัตว์น้ำที่หายใจด้วยเหงือก, บางชนิดมีเกล็ด, บางชนิดไม่มีเกล็ด; เรียกงูชนิดหนึ่งอาศัยอยู่ในน้ำ กินปลาเป็นอาหารว่างูปลา. **ปลากริม** น. ชื่อขนมชนิดหนึ่งทำด้วยแป้งต้ม ใส่กะทิและน้ำตาล. **ปลาจ่อม** น. ปลาเล็ก ๆ ที่หมักด้วยเกลือและข้าวคั่วเป็นต้น, ใช้เป็นเครื่องจิ้ม. **ปลาเจ่า** น. ปลาที่หมักด้วยเกลือข้าวคั่วข้าวหมากเป็นต้น, ใช้เป็นเครื่องจิ้ม. **ปลาแดก** (ถิ่น—อีสาน) น. ปลาร้า. **ปลาตะเพียน** น. ชื่อดาวฤกษ์เรวดี; เครื่องแขวนเหนือเปลให้เด็กดูทำด้วยใบตาลเป็นต้น. **ปลาทอง** น. ชื่อเพลง ๆ หนึ่ง. **ปลาแนม** น. ชื่อของกินอย่างหนึ่งปรุงด้วยข้าวคั่ว เนื้อปลา หนังหมู ฯลฯ. **ปลาม้า** น. ปลาหมักด้วยเกลือกับข้าว, ใช้

เป็นเครื่องจิ้ม. **ปลาร้า** น. ปลาหมักเกลือบางทีใส่ข้าวคั่ว, ใช้เป็นเครื่องจิ้ม. **ปลาส้ม** น. ปลาหมักด้วยเกลือ, ข้าวสุก, พริกไทย, กระเทียม. **ปลาเห็ด** น. ทอดมันปลา. **ปลาไหลเผือก** น. ชื่อต้นไม้ใช้ทำยา.

ปลาก [ปฺลาก] (โบ) น. ที่, ฝ่าย, ข้าง.

ปลาต [ปะลาด] ก. หนีไป. (ป.).

ปลาบ [ปฺลาบ] น. ความรู้สึกเสียววาบ; เรียกผักชนิดหนึ่งว่า ผักปลาบ. **ปลาบปลื้ม** น. ความรู้สึกยินดีที่เกิดวาบขึ้นในใจ.

ปลาย [ปฺลาย] น. ยอด, ที่สุด, ตรงข้ามกับต้น. **ปลายข้าว** น. ข้าวสารที่เม็ดแตกหรือแหลก. **ปลายทาง** น. สุดทาง. **ปลายน้ำ** น. สุดลำน้ำ. **ปลายมือ** ว. ที่สุด.

ปลายนาการ [ปะลายะนากาน] ก. หนีไป. (ป.).

ปลาโลมา น. ปลาทะเลขนาดใหญ่ชนิดหนึ่ง คติชาวบ้านเชื่อกันว่าช่วยคนเมื่อเรือแตก แต่ทางวิทยาศาสตร์ว่าเป็นสัตว์ดูดนมชนิดหนึ่ง อาศัยอยู่ในทะเล.

ปลาวาฬ น. สัตว์ใหญ่ชนิดหนึ่งอยู่ในทะเล.

ปลาสนาการ [ปะลาดสะนากาน] ก. หนีไป.

ปลาหมึก น. สัตว์ทะเลชนิดหนึ่ง มีหนวดมาก มีถุงกระเพาะบรรจุน้ำสีดำอย่างหมึกสำหรับพ่นเพื่อป้องกันตัว.

ปล้ำ, ปล้ำปลุก ก. ใช้แขนกอดรัดจับกุมเพื่อจะให้อีกฝ่ายหนึ่งล้ม หรือให้อยู่ในอำนาจที่จะทำได้ตามใจตน; พยายามทำกิจการอย่างเต็มกำลัง.

ปลิง [ปฺลิง] น. สัตว์กินเลือดชนิดหนึ่งอยู่ในน้ำ ตัวยืดได้คล้ายทาก ไม่มีกระดูก ปากถักเกาะติดกับเนื้อ; เครื่องยึดเกาะให้แน่น. **ปลิงทะเล** น. สัตว์ทะเลจำพวกหนึ่งตัวคล้ายทาก แต่ใหญ่กว่า ใช้เป็นอาหาร.

ปลิด [ปฺลิด] ก. เอามือบิดให้ลูกไม้หลุดจากขั้ว, ให้หลุดจากที่.

ปลิ้น [ปฺลิ้น] ก. กลับข้างในออกนอก, ถลกเปลือก; ลักลอบหรือหลอกลวงเอาไปซึ่งหน้า เช่น ปลิ้นเอาเงินไป. **ปลิ้นปลอก, ปลิ้นปล้อน** ก. หลอกลวง, ล่อหลอก.

ปลิโพธ [ปะลิโพด] น. ความกังวล, ความห่วงใย. (ป.).

ปลิ่ม [ปะหฺลิ่ม] น. ชื่อเพลงทำนองหนึ่ง.

ปลิว [ปฺลิว] ก. ลอยตามลม, ถูกลมพัดไป.

ปลี [ปฺลี] น. ดอกกล้วย, กามที่หุ้มดอก; กล้ามเนื้อที่น่องเรียกว่า ปลีน่อง, ยอดเจดีย์หรือมณฑปเหนือปล้องไฉนขึ้นไป.

ปลีก [ปฺลีก] ก. แยกออกไป, หลีกออกไป, ย่อยออกไป, เช่น ขายปลีก ว่าขายย่อย.

ปลื้ม [ปฺลื้ม] ก. ชื่นใจ, อิ่มใจ, ยินดีอย่างเต็มที่.

ปลุก [ปฺลุก] ก. ทำให้ตื่นจากหลับ, เสกให้ขลัง, ทำให้กล้าแข็ง, ทำให้รู้สำนึก. **ปลุกตัว** ก. นั่งเข้าสมาธิแล้วบริกรรมคาถาเพื่อให้อยู่คงกะพันชาตรี. **ปลุกผี** ก. นั่งเข้าสมาธิบริกรรมคาถาจนกระทั่งผีลุกขึ้นมาแล้วลนเอาน้ำมัน เพื่อเอามาทำยาแฝด การปลุกผีนี้มักทำแก่ผีตายทั้งกลม. **ปลุกเสก** ก. เสกให้ขลัง.

ปลูก [ปฺลูก] ก. เพาะ, ทำให้ต้นไม้ขึ้นในที่ ๆ ต้องการ; สร้าง, ทำให้เจริญ. **ปลูกฝัง** ก. ตกแต่งให้มีเหย้ามีเรือน, บำรุงให้เจริญมั่นคง.

ปวง ว. ทั้งหมด, ทั้งสิ้น.

ป่วง น. โรคลงราก, โรคระบาดมีอาการให้ท้องร่วงและอาเจียน.

ปวด ก. รู้สึกเจ็บบ่วนอยู่ในร่างกาย, เจ็บอย่างแรง. **ปวดท้องทุ่ง** ก. ต้องการถ่ายอุจจาระ. **ปวดท้องเบา, ปวดท้องเยี่ยว** ก. ต้องการถ่ายปัสสาวะ. **ปวดแสบปวดร้อน** ก. รู้สึกเจ็บเช่น มือถูกไฟลวก.

ป่วน ก. มวน, อลวน, วนเวียน, หันหวน, อาหารที่ทำให้ท้องกำเริบพลุ่นพล่าน. **ป่วนปั่น** ก. วุ่นวาย, หันหวน.

ป้วน ว. ง่วน, ขลุกขลุ่ย. **ป้วนเปี้ยน** ก. วนเวียนอยู่.

ป่วย ก. เจ็บไข้; เสีย, ไม่มีประโยชน์. **ป่วยกล่าว** ก. เสียเวลาพูด. **ป่วยการ** ก. เสียการงาน, เรียกค่าทำการงานว่า ค่าป่วยการ.

ปวัตน์ [ปะวัด] น. ความเป็นไป. (ป.). **ปวัตนาการ** น. อาการที่เป็นไป.

ปวารณา [ปะวาระนา] ก. ยอมให้ใช้,

ยอมให้ขอ, ยอมให้ว่ากล่าว, ยอมให้ตักเตือน. (ป.).

ปวาล [ปะวาน] น. ประวาล.

ปวาส [ปะวาส] ก. ประพาส.

ปวาฬ [ปะวาน] น. ประพาฬ.

ปวิช [ปะวิด] น. ประวิช.

ปวิตร [ปะวิด] น. บพิตร.

ปวิธ [ปะวิด] ว. บพิธ.

ปวิเวก [ปะวิเวก] น. ที่สงัดเงียบ. (ป.).

ปวีณ [ปะวีนะ] ว. ฉลาด, มีฝีมือดี. (ป.).

ปวุติ น. ความเป็นไป, เรื่องราว. (ป. ปวุตฺติ).

ปเวณี [ปะ—] น. ขนบธรรมเนียม, แบบแผน ; เชื้อสาย, การเป็นสามีภรรยากันตามธรรมเนียม. (ป.).

ปเวส, ปเวสน์ [ปะเวด] น. ประเวศ, ประเวศน์. (ป.).

ปศุ [ปะสุ] น. สัตว์เลี้ยงสำหรับใช้งานและเป็นอาหาร, มักประกอบกับคำสัตว์ว่า ปศุสัตว์. (ส.).

ปสพ [ปะสบ] น. สัตว์เลี้ยง ; ของที่เกิดขึ้น; ของที่มีขึ้น, ดอกไม้, ลูกไม้. (ป.; ส. ปศุ).

ปสันนะ [ปะสันนะ] (แบบ) ก. เลื่อมใส. (ป.). **ปสันนาการ** น. อาการเลื่อมใส. (ส.).

ปสัยหะ [ปะไสหะ] (แบบ) ก. ข่มขี่, ข่มเหง. (ป.). **ปสัยหาการ** น. การข่มเหง. (ป.). **ปสัยหาวหาร** น. การโจรกรรมด้วยใช้อำนาจกดขี่หรือกรรโชกให้กลัว.

ปสาท [ปะ—] น. ประสาท. (ป.).

ปสาน [ปะ—] น. ตลาดของแห้ง, ที่ขายของแห้ง.

ปสาสน์ [ปะ—] น. ประสาสน์. (ป.).

ปสุ [ปะสุ] น. ปศุ. (ป.).

ปสุต [ปะ-] ก. ประสุต. (ป.).

ปสูติ [ปะ-] ก. ประสูติ. (ป.).

ปหังส, ปหังสน [ปะหังสะ, - สะนะ] น. การรื่นเริง. (ป.).

ปหาน [ปะ-] ก. ละทิ้ง. (ป. ; ส. ปฺรหาณ).

ปหาร [ปะ-] ก. ประหาร. (ป.).

ปหาส [ปะ-] ก. ประหาส. (ป.).

ปอ น. เปลือกไม้ที่ลอกเอามาทำเชือก เช่น

ปอกระเจาก็ลอกเอามาจากต้นกระเจา ; ชื่อแมลงชนิดหนึ่ง ตัวยาว มีสีปีก.

ป้อ ว. อาการของไก่ที่ลักกรีดปีกไปมา, มีอาการกรีดกรายหยิบหย่ง, อ่อน เช่น ไข่ป้อ; ป้อ. **ป้อแป้** ว. อ่อนแอ, ท้อแท้, ไม่แข็งแรง. **ป้อยอ** ก. พูดยกย่อง, ประจบ.

ป่อ ว. ผึ่งผาย, แสดงอาการอย่างอิสระแก่ตัว, แสดงอาการตามอำเภอใจ,

ปอก ก. เอาเปลือกหรือสิ่งที่ห่อหุ้มออก, ถ้าเป็นผิวนอก ใช้ว่า ถลอก ก็ได้ เช่นหัวปอก พูดว่า หัวถลอก. **ปอกลอก** ว. อาการที่ทำให้เขาหลงรักแล้วล่อลวงเอาทรัพย์เขาไป.

ปอง ๑ ก. มุ่ง, หวัง, มุ่งหมาย.

ปอง ๒ น. เสาเตี้ย ๆ สำหรับผูกเท้าหลังช้างยืนโรง เรียกว่า เสาปอง.

ป๋อง ๑ น. ชื่อแมลงจำพวกหนึ่ง มีก้ามคล้ายก้ามปู หางยาวงอนมีเหล็กในอยู่ที่ปลาย ต่อยปวด. ว. โป่งขึ้น.

ป๋อง ๒ (ถิ่น - อีสาน) น. ปล่อง, ช่อง, ล่อง.

ป๋องๆ ว. อาการของคนโกรธงุ่นง่าน เรียกว่าโกรธป๋องๆ. **ป๋องร่า** น. อาการของคนคะนองไม่กลัวใครชวนวิวาทกับผู้อื่น. (บรัดเล).

ป้อง ก. กัน, กั้น, บังไว้. **ป้องกัน** ก. กั้นหรือกีดกันให้พ้นภัย.

ปอด น. อวัยวะภายในของร่างกายอยู่สองข้างหน้าอก สำหรับหายใจ; ชื่อผักชนิดหนึ่งสีเขียว ลำต้นอ่อน ขึ้นอยู่ตามที่แฉะ ๆ. ว. ฟุบเข้า, ผ่อ, แฟบ, เช่น ถ้นปอด, ตัวสกาที่ข้ามเขตไปไม่ได้. **ปอดแปด** ว. อ่อนบุ้บี้, เหลว, ออดแอด. **ปอดลอย** (ปาก) ก. ใจผ่อ, ใจไม่ดี, ใจเสีย.

ปอน ว. เศร้าหมอง, ขะมุกขะมอม, ไม่ใช่ของดี.

ป้อน ก. ส่งให้กินถึงปาก, เอาอาหารใส่ปากให้เด็กหรือคนอื่นกิน, โดยปริยายหมายถึงอาการที่ส่งของให้สัตว์กินหรือให้เครื่องจักรทำงาน.

ปอนด์ น. ชื่อหน่วยเงินตราของอังกฤษ, ชื่อหน่วยมาตราชั่งของอังกฤษเท่ากับ ๔๕๔ กรัม.

ปอบ น. ผีอย่างหนึ่งเชื่อกันว่าสิงอยู่ในตัวคนกินตับไตไส้พุงจนหมดแล้วออกไป คนนั้นก็ตาย.

ปอม (ถิ่น) น. กั้งก่า, กะปอม ก็ว่า.

ปอมข่าง น. กั้งก่าขนาดใหญ่ คอแดง.

ป๊อม น. หอรบ. ว. กลมๆ; เรียกผลไม้ชนิดหนึ่งลูกกลมๆ ว่ามะขามป๊อม.

ป๋อม ว. เสียงเช่นของตกน้ำ.

ปอย น. หมวด, กลุ่ม, กระจุก. (สำหรับของเป็นฝอยเช่นผม).

ป้อย ๑ (ถิ่น) ก. แช่ง, ด่า.

ป้อย ๒ ว. บ่อยๆ, อาการที่ถูกเจ็บและลูบคลำบ่อยๆ.

ปะ ก. พบ, เห็น; ปิด, ตาม, เอาสิ่งของปิดช่องให้ดีขึ้น เช่น ปะผ้า, ปะว่าว ฯลฯ.

ปะว่า สัน. ถ้าว่า.

ปะกน น. ไม้ลูกสกัดฝาเรือนที่สำหรับเอากระดานกรุ.

ปะกัง น. โรคลมชนิดหนึ่งมีอาการปวดหัวเมื่อตะวันขึ้น, ตะกัง ก็ว่า.

ปะกาปะกัง ว. เก้ๆ กังๆ, งกๆ เงิ่นๆ.

ปะการัง น. หินกะรัง.

ปะกำ น. ไม้ที่ทำเป็นสองขาสำหรับคาบไม้อื่น, ลูกตั้งฝาที่คาบพริง.

ปะขาว น. ชายผู้จำศีลนุ่งห่มผ้าขาว. ลักษณะนามว่ารูป; (ใบ) น. ตำแหน่งข้าราชการชั้นขุนหมื่นพวกหนึ่งคู่กับ ประแดง.

ปะงับปะง่อน ว. อ่อนแอ, ไงกเงก, ปะหงับปะง่อน ก็ใช้.

ปะตาปา น. นักบวช. (ช.).

ปะตาระกาหลา [-หฺลา] น. เทวดาผู้ใหญ่. (ช.).

ปะติดปะต่อ ก. เอาสิ่งเล็กๆ น้อยๆ มาติดมาต่อกัน.

ปะติยาน น. กระจั่งสองข้างพระราชยาน.

ปะเตะ ก. เตะ, ฟาดด้วยหลังเท้า.

ปะทะ ก. โดนกัน, ปะหน้ากัน, ประเชิญหน้ากัน.

ปะทะปะทัง ก. พยุงไว้, ทาน, ทน, ประคองไว้.

ปะทุ ก. แตกออก, ลั่นออก.

ปะทุน น. แมลงจำพวกหนึ่ง รูปคล้ายแมลงปอ แต่ไม่บินเป็นฝูงอย่างแมลงปอ, ตัวมักมีสีเขียวอ่อนหรือแดง ขนาดย่อมกว่าแมลงปอ ที่ใหญ่กว่าก็มีบ้าง.

ปะบุก น. ชื่องูร้ายชนิดหนึ่ง มีพิษคล้ายพิษงูแมวเซา.

ปะปน ก. ปนเปกัน.

ปะมง น. ประมง.

ปะราลี น. บราลี.

ปะรำ น. ที่พักชั่วคราว หลังคาแบน ๆ ตาด ด้วยผ้าหรือใบไม้.

ปะลอม ก. กิน; กินมูมมาม, กินโดยตะกละตะกลาม.

ปะเลง น. เรียกการเล่นที่ไขนถือหางนกยูงออกมารำคู่เมื่อเวลาเบิกโรงว่า ปะเลง.

ปะแล่ม ว. หวานอ่อน ๆ, หวานน้อย ๆ.

ปะโลง น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง ใช้ทำยาได้.

ปะวะหล่ำ น. ปะหล่ำ.

ปะวะหลิ่ม น. เพลงทำนองหนึ่ง, ประหลิ่ม ก็ว่า.

ปะเสหรันอากง [-หฺรันอากง] น. วังลุกหลวง. (ช.).

ปะหงับ, ประหงับ ๆ ว. อาการล่อแล่จวนตายทำปากหุบเข้าหุบออก. **ปะหงับปะง่อน** ว. ปะงับปะง่อน.

ปะหนัน [-หฺนัน] น. ดอกลำเจียก. (ช.).

ปะหมันอาหยี [-หฺมัน-หฺยี] น. น้ำ. (ช.).

ปะหัง น. เครื่องใช้ทำด้วยไม้ไผ่ผ่าซีกขัดเป็นวงสำหรับใส่หญ้าให้วัวควายกิน.

ปะเหลาะ, ปะเหลาะปะแหละ ก. พูดหรือทำอะไรให้เขารักและสนิทชิดชอบเพื่อประโยชน์ของตัว.

ปัก ก. ทิ่มลง, แทงลง, เสียบลง, เอาด้ายไหมหรือดิ้นเป็นต้นสอดด้วยเข็มลงไปบนผืนผ้าให้เป็นลวดลายต่าง ๆ. **ปักใจ** ก. ตั้งใจลงไปจริง ๆ ว่าจะทำอย่างนั้นอย่างนี้.

ปักหลัก น. ชื่อนกชนิดหนึ่ง ในจำพวกนกกระเต็น ตัวสีขาวลายดำ ปากดำ ชอบเกาะตามหัวหลักที่ปักในน้ำเพื่อทิ้งตัวลงโฉบปลากิน.

ปักข์ น. ปักษ์. (ป.). **ปักขคณนา** [ปักขะคะนะ-] น. ปักษคณนา. **ปักขพิฬาร** น. ตัวบ่าง, นกเค้าแมว. **ปักขันดร** [-ดอน] น. ปักษานดร.

ปักเป้า น. ชื่อปลาอย่างหนึ่งมีหลายชนิด ตัวเป็นหนาม ๆ ปากคม มีทั้งในน้ำจืดและน้ำเค็ม; ว่าวชนิดหนึ่งมีหางยาว คู่กับว่าวจุฬา.

ปักษ์ น. ปีก, ฝ่าย, ข้าง, กึ่งของเดือนจันทรคติ คือเดือนหนึ่งมี ๒ ปักษ์ ข้างขึ้นเรียก ศุกลปักษ์ (แปลว่าฝ่ายขาว หมายเอาแสงเดือนสว่าง), ข้างแรมเรียก กาฬปักษ์ (แปลว่าฝ่ายดำ หมายเอาเดือนมืด). (ส.). **ปักษกษัย** น. การสิ้นปักษ์.

ปักษคณนา น. วิธีคำนวณดิถีตามปักษ์.

ปักษคม น. นก. **ปักษธร** น. นก, พระจันทร์. **ปักษเภท** น. การแตกต่างระหว่างสองฝ่ายที่ใต้เถียงกัน.

ปักษวาหน น. นก. **ปักษานดร** น. ฝ่ายอื่น, อีกฝ่ายหนึ่ง. **ปักษาวสาน** น. วันสิ้นปักษ์, วันเพ็ญหรือวันสิ้นเดือน.

ปักษา น. นก.

ปักษิน, ปักษี น. สัตว์มีปีก คือ นก. (ส.).

ปัคหะ [ปักคะ-] (แบบ) น. ประเคราะห์, การยกย่อง. (ป. ปคฺคห).

ปัง ๑ น. อาหารชนิดหนึ่งทำด้วยแป้งผสมเชื้อ เรียกว่า ขนมปัง. (โปรตุเกส Pao).

ปัง ๒ ว. เสียงดังเช่นนั้น; ถูกตรงที่หมาย.

ปังสุ (แบบ) น. บงสุ์. (ป.).

ปังสุกุล (แบบ) น. บังสุกุล. (ป.).

ปัจจัตตะ (แบบ) ว. เฉพาะตน. (ป.).

ปัจจัตถรณ์ [-ถอน] (แบบ) น. บรรจถรณ์. (ป.).

ปัจจันต์ (แบบ) ว. ที่สุดแดน, ปลายเขตแดน. (ป.). **ปัจจันตคาม** น. บ้านปลายเขตแดน. (ป.). **ปัจจันตชนบท** น. ตำบลปลายเขตแดน. **ปัจจันตประเทศ** น. ประเทศปลายเขตแดน, ในวินัยหมายถึงที่อยู่นอกออกไปจากมัชฌิมประเทศ. (ป.).

ปัจจัย น. เหตุ, หนทาง, เหตุอันให้ผลเป็นไป, ของสำหรับอาศัยใช้; เครื่องอาศัยของบรรพชิตมี ๔ อย่าง คือ ผ้านุ่งห่ม, อาหาร, ที่อยู่อาศัย, ยาแก้ไข้; ส่วนเติมท้ายศัพท์เพื่อแสดงความหมาย. (ป.).

ปัจจามิตร น. ข้าศึก, ศัตรู. (ป.).

ปัจจุคมน์ น. การลุกขึ้นรับ, การต้อนรับ, (สำหรับผู้น้อยแสดงต่อผู้ใหญ่). (ป. ปจฺจุคมน).

ปัจจุทธรณ์ [ปัดจุดทอน] (แบบ) น. การถอนคืน, ในวินัยใช้คู่กับอธิษฐานซึ่งแปลว่าตั้งใจ เช่นอธิษฐานสะบง คือตั้งใจให้เป็นสะบงครอง, ภายหลังไม่อยากให้เป็นสะบงครองก็ถอนคืนสะบงนั้น เรียกว่าปัจจุทธรณ์สะบง. (ป.).

ปัจจุบัน น. เวลาเดี๋ยวนี้, ทันที, เวลามีในระหว่างอดีตกับอนาคต; เรียกโรคร้ายที่เกิดขึ้นในทันทีทันใดว่า โรคปัจจุบัน. (ป. ปจฺจุปฺปนฺน). **ปัจจุบันทันด่วน** ว. กระทันหัน

ปัจจุส, ปัจจูส [ปัดจุด, ปัดจูสะ] (แบบ) น. เช้ามืด, ใกล้รุ่ง. (ป.). **ปัจจุสกาล, ปัจโจสกาล, ปัจจุสมัย** น. เวลาเช้ามืด. (ป.).

ปัจจูหะ (แบบ) น. ปรัตยูห์, อันตราย, ความขัดข้อง. (ป.).

ปัจเจก (แบบ) ว. เฉพาะตัว, เฉพาะผู้เดียว. (ป.). **ปัจเจกพุทธะ** น. เป็นชื่อพระพุทธเจ้าพวกหนึ่ง ที่ตรัสรู้เฉพาะตัว มิได้สั่งสอนผู้อื่น. (ป.). **ปัจเจกโพธิ** น. ความตรัสรู้เฉพาะตัว คือความตรัสรู้ของพระปัจเจกพุทธเจ้า. (ป.). **ปัจเจกสมาทาน** น. การสมาทานศีลทีละสิกขาบท เรียกว่าปัจเจกสมาทาน, ถ้าสมาทานรวบท้ายเช่นว่า พุทฺธปญฺญตฺตํ อุโบสถํ สมาทิยามิ หรือ อฏฺฐ สีลานิ สมาทิยามิ เรียกว่าเอกัชฌสมาทาน. (ป.).

ปัจโจปการกิจ (แบบ) น. การที่บุคคลทำตอบแทนอุปการะของผู้อื่น. (ป. ปจฺโจปการ + กิจฺจ).

ปัจฉา (แบบ) ว. ภายหลัง, เบื้องหลัง, ข้างหลัง. (ป.). **ปัจฉาภัต** น. เวลาภายหลังบริโภคอาหาร คือตั้งแต่เที่ยงแล้วไป. (ป.). **ปัจฉาสมณะ** น. สมณะผู้ตามหลัง คือพระผู้น้อยมีหน้าที่เดินตามหลังพระผู้ใหญ่. (ป.).

ปัจฉิม น. ชื่อทิศตะวันตก. ว. ภายหลัง, ทีหลัง, ข้างหลังที่สุด. (ป.). **ปัจฉิมชน** น. ชนที่เกิดภายหลัง. **ปัจฉิมภาค** น. ส่วนเบื้องปลาย. **ปัจฉิมยาม** น. ยามหลัง, ยามที่สุด. **ปัจฉิมลิขิต** น. เขียนภายหลัง คือหนังสือที่เขียนเพิ่มเติมลงท้ายเมื่อเซ็นชื่อแล้ว ใช้อักษรย่อว่า ป.ล. **ปัจฉิมวัย** น. วัยที่สุด, อายุคนแก่. (ป.). **ปัจฉิมวาจา** น. วาจาครั้งสุดท้าย. (ป.).

ปัจถรณ์ [ปัดจะถอน] (แบบ) น. บรรจถรณ์. (ป. ปจฺจตฺถรณ).

ปัจนึก [ปัดจะหนึก] (แบบ) น. ข้าศึก, ศัตรู. (ป. ปจฺจนีก).

ปัจยาการ [ปัดจะยา-] (แบบ) น. อาการที่เป็นเหตุต่อเนื่องกัน คือปฏิจสมุบาท. (ป. ปจฺจยาการ).

ปัจเวกขณ์ [ปัดจะ-] (แบบ) น. การเห็นลงจำเพาะ, การพิจารณา. (ป. ปจฺจเวกฺขณ).

ปัชชร (แบบ) น. ประชวร. (ป.).

ปัชชุน (แบบ) น. เมฆ. (ป.).

ปัญจ (แบบ) น. เบญจ, ห้า. (ป.). **ปัญจนที** น. แม่น้ำห้าสายคือ ๑. คงคา ๒. ยมนา ๓. อจิรวดี ๔. สรภู ๕. มหี. **ปัญจวัคคีย์** น. พวกห้าคน เป็นคำเรียกพระสงฆ์ห้ารูป มีพระอัญญาโกณฑัญญะเป็นต้น ที่ตามพระพุทธเจ้าออกบวช และตรัสรู้ก่อนพวกอื่น. **ปัญจสาขา** น. ห้ากิ่ง หมายถึงแขนขาและหัวของทารกที่อยู่ในท้อง. (ป.).

ปัญจก (แบบ) น. เบญจก, หมวดห้า. (ป.).

ปัญจม (แบบ) ว. เบญจม, ที่ห้า. (ป.). **ปัญจมีดิถี** น. วันห้าค่ำ.

ปัญจวีสติ (แบบ) ว. ยี่สิบห้า. (ป.).

ปัญญัติ (แบบ) ก. บัญญัติ. (ป.).

ปัญญา น. ความรอบรู้, ความรู้ทั่ว, ความฉลาดเกิดแต่เรียนและคิด. (ป.).

ปัญญาส (แบบ) ว. ห้าสิบ. (ป.).

ปัญหา น. ข้อสงสัย, คำถาม. (ป.).

ปัฏ (แบบ) น. ผืนผ้า, แผ่นผ้า. (ป. ปฏฺฏ).

ปัฏนะ [ปัดตะนะ] (แบบ) น. ท่าเรือ. (ป.; ส. ปฺฏฺฏน).

ปัฏยาวัต [ปัดตยาวัด] (แบบ) น. ชื่อฉันท์ชนิดหนึ่ง ซึ่งกำหนดด้วยพยางค์ ๓๒ พยางค์ มี ๔ บาท ๆ ละ ๘ พยางค์. (ป. ปฏฺฏยาวตฺต).

ปัณณะ (แบบ) น. บรรณ. (ป.).

ปัณรส, ปัณรสี น. ที่สิบห้า. (ป. ปณฺณรส, ปณฺณรสี). **ปัณรสมสุรทิน** น. วันที่สิบห้า.

ปัณณาสก์ ว. ห้าสิบ. (ป.).

ปัณหิ น. ส้นเท้า. (ป.).

ปัด ๑ ก. พัดไป เช่น ปัดฝุ่น ; ไบกไป เช่น ปัดแมลงวัน ; ทำให้หมดไป เช่น ปัดพิษ ; เบนไป เช่น ปัดเหนือปัดใต้ ; พูดให้พ้นตัว เช่น พูดปัด. **ปัดเกล้า** น. ท่ารำชนิดหนึ่งแห่งหมอช้างรำเมื่อนำช้างบำรุงาเสร็จครั้งแรกแล้ว. **ปัดตลอด** น. แมวหรือสัตว์เลี้ยงอย่างอื่นมีร่องขาวหรือดำตั้งแต่หัวตลอดหาง. **ปัดเป่า** ก. ทำพิธีเสกเป่าเพื่อให้ความเจ็บไข้หาย, แก้ความลำบากให้หมดไป. **ปัดรังควาน** ก. ทำพิธีขับไล่ผี. **ปัดเศษ** ก. ทิ้งเศษเสียหรือเพิ่มเศษให้เข้าจำนวนเต็ม.

ปัด ๒ น. เม็ดแก้วมีรูกลางสำหรับร้อยเป็นเครื่องประดับต่าง ๆ ที่เรียกว่า ลูกปัด.

ปัด ๆ ว. อาการที่โกรธกระฟัดกระเฟียด, อาการที่ดิ้นพราด ๆ อย่างปลาที่ถูกตี.

ปัดไถม [–ไถฺม] น. ผ้าบาง ๆ ที่เกิดขึ้นทำให้เป็นมลทินหรือคล้ำมัว.

ปัตคาด [ปัดตะคาด] น. ชื่อเส้นในร่างกายในตำราหมอนวด.

ปัตตะ น. บัตร, บาตร. (ป.).

ปัตหล่า [ปัดตะหฺล่า] น. ผ้าริ้วทอด้วยไหมกับทองแล่งมีเนื้อบาง โดยมากทำเป็นเสื้อครุย.

ปัตตานีกะ, ปัตตานีก น. พลเดินเท้า, ทหารราบ. (ป.).

ปัตตานุโมทนา น. การอนุโมทนาส่วนบุญที่ผู้อื่นให้. (ป.).

ปัตติ (แบบ) น. ส่วนบุญ. (ป.). **ปัตติทาน** น. การให้ส่วนบุญ. (ป.).

ปัตติก (แบบ) น. พลเดินเท้า, ทหารราบ. (ป.; ส.).

ปัตถ [–ถะ] (แบบ) น. ชื่อมาตราตวงในภาษาบาลี แปลว่า แล่ง, กอบ, คือ ๒ ปัตถะ เป็น ๑ นาฬี (ทะนาน). (ป.).

ปัตถร [–ถอน] (แบบ) น. บรรถร.

ปัตนิ, ปัตนี [ปัดตะหฺนิ,-นี] น. หญิงแม่เรือน, เมีย. (ในตำราหมอดู ว่าเนื้อคู่). (ส.; ป. ปตานี).

ปัตยัย [ปัดไตฺย] (กลอน) น. ปัจจัย.

ปัถพี, ปัถวี ๑ น. ปถพี, ปถวี.

ปัถวี ๒ น. ท้ายเรือพิธี เช่น หางตาเรือก็กลับไปข้างปัถวี. (พงศ. เลขา).

ปัทม [ปัดมะ] น. บัวหลวงดอกมีสีแดงมีกลิ่นหอม บานแต่เช้า; ชื่อสังขยาจำนวนสูง=ร้อยโกฏิ. (ส.). **ปัทมปาณี** น. ผู้มีบัวในมือ คือพระพรหม, พระวิษณุ. **ปัทมราค, ปัทมราช** น. พลอยสีแดง, ทับทิม. **ปัทมาสน์** น. ฐานบัว (เช่น ฐานพระพุทธรูปมีลายบัวคว่ำบัวหงาย).

ปัน ก. แบ่ง, แบ่งให้, โดยปริยายหมายความว่าซื้อ เช่นขอปัน.

ปั่น ก. ทำให้หมุน เช่น ปั่นแปะ ปั่นไป, ทำให้เวียน. **ปั่นป่วน** ก. วุ่นวาย, หุนหัน, คิดหวนหัพ. หมุนเวียนไปมาอย่างสับสน. **ปั่นฝ้าย** ก. เอาฝ้ายเข้าเครื่องหมุน (ไน) เพื่อทำเป็นเส้นด้าย, ถ้าเป็นวัตถุอย่างอื่นเช่นไหมและปอ เรียกตามวัตถุนั้น ว่า ปั่นไหม ปั่นปอ.

ปั้น น. ก้อน, ภาชนะดินสำหรับชงน้ำชามี

พวยเหมือนกา, ใช้ว่า ป้าน ก็มี. ก. เอาของอ่อน ๆ เช่นขี้ผึ้ง ดินเหนียว ทำให้เป็นรูปขึ้น, โดยปริยายหมายความว่า สร้างขึ้น, เสกสรรค์ขึ้น. **ปั้นจิ้มปั้นเจ๋อ** ว. แสดงอาการกินหมากจัดเอาอย่างเขา, เจ้าหน้าเจ้าตา. **ปั้นเจ๋อ** ว. เจ้าหน้าเจ้าตา.

ปั้นปึ่ง ว. แสดงอาการเพิกเฉยด้วยความหยิ่ง. **ปั้นยศ** ก. ทำเจ้ายศเจ้าอย่าง.

ปั้นลำ ก. อวดดี. น. ชื่อขนมทำด้วยแป้งเกล็อกงา. **ปั้นสีหน้า** ก. แสดงหน้าตาแล้วพูดให้เขาเชื่อ.

ปั้นจั่น น. เสาสำหรับติดรอกยกของหนัก.

ปั้นจุเหรี่จ น. เครื่องรัดเกล้าที่ไม่มียอด; โจรป่า. (ช.).

ปั้นลม น. ชื่อไม้แผ่น ๆ ซึ่งอยู่บนหลังคาตัดเหนือจั่วเรือนฝากระดานอย่างช่อฟ้าใบระกา.

ปั้นหยา น. สิ่งปลูกสร้างซึ่งมีหลังคาล้มเข้าหากัน ไม่มีหน้าจั่ว.

ปั้นเหน่ง น. เข็มขัด. (ช.).

ปับ ว. เสียงดังเช่นเสียงลูกซกหรือต่อย.

ปัปผาสะ (แบบ) น. ปอด. (ป.).

ปัพพาชนะ (แบบ) น. การขับไล่. (ป.).

ปัพพาชนียกรรม น. กิจของสงฆ์ทำในการขับไล่ภิกษุ; การขับไล่ออกจากหมู่. (ป.).

ปัพภาระ น. เงื่อมเขา. (ป.).

ปัยกะ, ปัยกา น. ปู่ทวด, ตาทวด. (ป. เปยฺยก, เปยฺยกา).

ปัยยิกา น. ย่าทวด, ยายทวด. (ป.).

ปัว (โบ) น. พลเมือง, ผู้ชาย.

ปัวเปี้ย ก. ปะปน, เกี่ยวข้อง, คลุกคลี.

ปัวเปี้ย ว. บ๊อแบ๊, ไม่มีกำลัง.

ปัศตัน [ปัดสะ—] น. ลูกปืนที่บรรจุดินและแก็ปในตัว; เรียกปืนที่ใช้ลูกชนิดนี้ว่า ปืนปัศตัน.

ปัศจิม น. ทิศตะวันตก. (ส.; ป. ปจฺฉิม).

ปัศตู [ปัดสะ—] (โบ) น. ผ้าขนสัตว์เนื้อฟู.

ปัสสาวะ น. น้ำเยี่ยว (ป.; ส. ปฺรศฺราว).

ปัสสาสะ น. ลมหายใจออก. (ป.; ส. ปฺรศฺวาส).

ปา ก. ขว้าง, เขวี้ยง, ขัดไป.

ป่า น. ที่รกด้วยต้นไม้ต่าง ๆ ซึ่งไม่ใช่บ้านคนอยู่โดยปรกติ; (โบ) เรียกตำบลที่มีของขายอย่างเดียวกันมาก ๆ เช่น ป่าถ่าน ป่า

ตะถั่ว ; เรียกปลากัดหรือปลาเข็มที่ไม่ใช่ลูกผสมว่าลูกป่า. ว. ไม่มีระเบียบแบบแผน. ก. ตีตะไป เช่น ตีป่า. **ป่าช้า** น. ที่ฝังศพ, ที่เผาศพ. **ป่าดง** น. ป่าที่มีต้นไม้ใหญ่ขึ้นทึบ. **ป่าดิบ** น. ป่าที่มีต้นไม้เขียวชอุ่มอยู่ทั้งปีไม่ผลัดใบ. **ป่าแดง** น. ป่าที่มีใบไม้ร่วงตามฤดูกาล เช่น ป่าเต็ง, ป่ารัง. **ป่าเถื่อน** ว. ห่างไกลจากที่อยู่ของคน, ยังไม่เจริญ. **ป่าเบญจพรรณ** น. ป่าที่มีไม้หลายพรรณคละกัน. **ป่าปง, ป่าโป่ง** น. ป่าสูง. **ป่าแพะ** (ถิ่น-พายัพ) น. ป่าละเมาะ. **ป่าระนาม** น. ป่าที่มีน้ำฉำแฉะ. **ป่าละเมาะ** น. ที่โล่งมีพุ่มไม้เล็ก ๆ เป็นหย่อม ๆ. **ป่าสูง** น. ป่าที่อยู่ในที่สูงขึ้นไป. **ป่าเสิ่งเคร็ง** น. ป่าไม้เล็ก ๆ น้อย ๆ ซึ่งไม่ใช่ป่าสำคัญ. **ป่าใส** (ถิ่น - ปักษ์ใต้) น. ป่าไม้อ่อน, ป่าซึ่งได้ถางทำไร่มาแล้ว และมีไม้รุ่นใหม่เกิดขึ้น ซึ่งโดยมากมักเป็นไม้ชนิดขึ้นเร็ว เนื้อไม้ใคร่แข็ง.

ป้า น. พี่สาวของพ่อหรือแม่, เมียของลุง เรียก ป้าสะใภ้.

ปาก น. ช่องสำหรับกินอาหาร, ขอบช่องแห่งสิ่งของต่าง ๆ เช่น ปากหม้อ, ปากไห; ต้นทางสำหรับเข้าออก เช่น ปากตรอก, ปากน้ำ; เรียกสิ่งของบางอย่าง เช่นแห อวน ว่าหนึ่งปาก สองปาก; ลักษณะนามของพยานบุคคล. ก. พูด. **ปากกบ** น. รอยมุมของสิ่งที่มีรูปสี่เหลี่ยมประกบกันเป็นรอยแบ่งมุมฉากออกสองมุม เช่นรอยมุมสะบง จีวร กรอบรูป กรอบหน้าต่าง เป็นต้น. **ปากกระจับ** น. ชื่อพานหรือกระโถนชนิดหนึ่งมีปากเป็นจัก ๆ เหมือนฝักกระจับ หรือกลีบบัว. **ปากกริว** น. รอยปากไม้คล้ายปากกบ แต่มีรอยผ่ามุมฉากไม่ตลอดเหมือนปากกบ มีเพียงหมดลวดเท่านั้น. **ปากกล้า** ว. พูดไม่เกรงกลัวใคร. **ปากกว้าง** น. ชื่อนกชนิดหนึ่ง. **ปากกระบะ** น. ชื่องพิษร้ายชนิดหนึ่ง. **ปากกา** ๑, **ปากไก่** น. เครื่องเขียนชนิดหนึ่งใช้จุ้มหมึก. **ปากกา** ๒ น. เครื่องสำหรับหนีบของใช้ ทำด้วยไม้หรือเหล็กก็มี. **ปากขม** ว. อาการที่รู้สึกขมในปาก เมื่อเวลาป่วยไข้. **ปากแข็ง** ว. เถียงเก่ง, เถียงแข็งแรง. **ปากคม** ก. พูดจาเผ็ดร้อน. **ปากควาย** น. ชื่อหญ้าชนิดหนึ่งใช้ทำยา. **ปากคำ**

น. คำให้การ. **ปากคีบ** น. เหล็กสองขาปลายแหลมสำหรับคีบสิ่งของ. **ปากจอบ** น. สัตว์เลื้อยคลานขนาดเล็กชนิดหนึ่ง ตัวแบน ๆ เกลี้ยงคล้ายตัวไส้เดือน หัวมีรูปคล้ายจอบ ตัวสีน้ำตาลอ่อน มีลายดำเป็นรั้ว ๆ ยาวตามหลัง เรียกว่า งูปากจอบ. **ปากจะขาบ, ปากตะขาบ** น. รูปเป็นง่ามอย่างเขาควาย, ชื่อกบใสไม้มีคมเป็นง่ามสำหรับไสไม้ให้เป็นลวด. **ปากจัด** ว. พูดได้เถียงไม่หยุดปาก. **ปากจิ้งจก** น. ชื่องูเขียวตัวเล็ก ๆ ปากเสี้ยมคล้ายปากจิ้งจก. **ปากช้าง, ปากฉลาม** น. รูปบาดแผลหรือรอยผ้าขาดเป็นรูปสามเหลี่ยมแบะออกอย่างปากปลาฉลามหรือปากช้าง. **ปากซ่อม** น. ชื่อนกชนิดหนึ่งตัวขนาดนกเอี้ยง ปากยาว แต่ไม่แหลมคม ตัวลายสีน้ำตาลท้องค่อนข้างขาว ชอบหาไส้เดือนกินตามทุ่งนาที่แฉะชื้น. **ปากตลาด** น. ถ้อยคำของประชุมชนโจษกัน. **ปากตะกร้อ** น. เรียกมะม่วงกำลังสอยบ่ม. **ปากแตร** น. ชื่อกระโถนชนิดหนึ่งปากบานอย่างปากแตรหรือดอกลำโพง; ชื่อปลาชนิดหนึ่ง. **ปากใต้** น. ปักษ์ใต้, ฝ่ายใต้. **ปากนก** น. ชื่อดาวฤกษ์บูรพาสาฒ; ชื่อหินสำหรับใช้นกสับให้เป็นประกาย. **ปากนกกระจอก** น. เรียกปากที่เป็นแผลเหลือง ๆ ที่มุมปาก ว่าปากนกกระจอก. **ปากนกแก้ว** น. ชื่อลิงชนิดหนึ่ง. **ปากน้ำ** น. ช่องแม่น้ำที่ติดต่อกับทะเล. **ปากบอน** ว. ปากอยู่ไม่สุข, ชอบขยายความลับของผู้อื่น. **ปากบาตร** น. เรียกของที่ใส่ฝาบาตรถวายพระเวลาใส่บาตร ว่าของปากบาตร. **ปากเบา** ก. พูดได้เร็ว (ใช้สำหรับเด็กที่สอนพูด); พูดโดยไม่ยั้งคิด. น. เรียกยุงที่กัดไม่ค่อยจะรู้สึกเจ็บว่า ยุงปากเบา. **ปากปลา** น. เรียกส่วนหัวของสำเภาที่วางเปล่าอยู่ไม่ได้อุดกระดาน. **ปากปลิง** น. ขั้วผลไม้ที่ติดต่อกับก้าน โดยมากเป็นขั้วทุเรียนที่หลุดจากกันได้. **ปากเป็ด** น. ชื่อหอยชนิดหนึ่งเรียกว่า หอยปากเป็ด; ชื่อปืนชนิดหนึ่ง เรียกว่า ปืนปากเป็ด. **ปากเปราะ** ก. พูดทักทายหรือพูดว่าคนง่าย ๆ. (สำหรับสุนัขหมายความว่าเห่าง่าย). **ปากเปราะเราะราย** ว. มักพูดชวนทะเลาะทั่วไป. **ปากเปล่า** ก. ว่าโดยไม่ดูตัวหนังสือ

ปากเปียก ก. พูดว่ากล่าวตักเตือนร่ำไป. **ปากไปล่** น. ชื่อขามชนิดหนึ่ง ก้นเล็กปากบานอย่างรูปงอบหงาย. **ปากโป้ง** ก. พูดง่าย ๆ เก็บความลับไว้ไม่อยู่. **ปากมาก** ว. พูดมาก, เรื่องเล็กน้อยพูดขยายให้มากออกไป. **ปากไม้** น. รอยบากหรือรอยเจาะที่ตัวไม้สำหรับเอาตัวไม้นั้นประกบกัน. **ปากราก** น. ชื่อนกชนิดหนึ่ง. **ปากร้าย** ว. มักกล่าวถ้อยคำดุร้าย, พูดดุร้าย. **ปากเรือ** น. ตาดฟ้าเรือ. **ปากสว่าง** ว. มักพูดเปิดเผยความลับง่าย ๆ, พูดพล่อย ๆ. **ปากเสียง** ก. ทะเลาะ. **ปากหนัก** ว. ไม่ใคร่พูด ขอร้องต่อใคร ๆ, ไม่ใคร่ทักทายใคร, พูดช้า (ใช้สำหรับเด็กที่สอนพูด); เรียกยุงที่กัดเจ็บมากว่า ยุงปากหนัก. **ปากหวาน** ก. พูดล่อใจให้หลงเชื่อ. ว. อาการที่รู้สึกหวานในปาก เมื่อเวลาเป็นไข้. **ปากหอยปากปู** ว. มักนินทาเล็กนินทาน้อย. ก. พูดไม่ขึ้น, พูดไม่มีคนฟัง, ไม่พูด. **ปากห่าง** น. ชื่อนกชนิดหนึ่งขนาดนกกระสาแดง. **ปากเหยี่ยวปากกา** น. ภัยอันตราย. **ปากอ่าว** น. ปากน้ำที่ติดต่อกับทะเล.

ปาง น. ครั้ง, คราว, เมื่อ; ที่พักกลางป่าชั่วคราว. ว. แทบ, จวน, เช่น ปางตาย ว่าจวนตาย.

ป่าง (โบ) น. ครั้ง, คราว, เมื่อ.

ป้าง น. ชื่อโรคชนิดหนึ่งทำให้ม้ามย้อย.

ปาจนะ (แบบ) น. ประตัก. (ป.; ส. ปราชน).

ปาจรีย์, ปาจารย์ น. อาจารย์ของอาจารย์. (ป.; ส. ปราจารฺย = ปราคต + อาจารฺย).

ปาจิตตีย์ น. ชื่ออาบัติจำพวกหนึ่ง จัดไว้ในจำพวกอาบัติเบาที่เปรียบด้วยลหุโทษ. (ป.).

ปราจีน ว. ฝ่ายตะวันออก. (ป.; ส. ปราจีน).

ปาฏลี (แบบ) น. ไม้แคฝอย. (ป.).

ปาฏิบท (แบบ) น. วันขึ้นค่ำหนึ่ง หรือแรมค่ำหนึ่ง. (ป.).

ปาฏิบุคลิก (แบบ) ว. เฉพาะบุคคล, ไม่ทั่วไป. (ป. ปาฏิปุคฺคลิก).

ปาฏิโภค (แบบ) น. ผู้รับประกัน, นายประกัน, (ป.).

ปาฏิหาริย์ [-ติหาน] น. สิ่งที่น่าอัศจรรย์, ความอัศจรรย์ เช่นการแสดงฤทธิ์ซึ่งพ้นวิสัยชนสามัญจะทำได้เป็นต้น. (ป.).

ปาฐ [-ถะ] (แบบ) น. เรื่องราว, บาลี, คัมภีร์, วิธีสาธยายคัมภีร์พระเวท. (ป.; ส.).

ปาฐก [-ถก] น. ผู้แสดงเรื่องราว. (ป.; ส.).

ปาฐกถา [-ถะกะถา] น. ถ้อยคำหรือเรื่องราวที่กล่าวที่แสดง. (ป.).

ปาณะ [-นะ] น. ลมหายใจ, สัตว์ที่มีชีวิต, ชีวิต. (ป.; ส. ปฺราณ). **ปาณทัณฑ์** น. โทษถึงชีวิต. **ปาณนาศ** น. ความตาย. **ปาณภูต** น. สัตว์เป็น. ว. ลมหายใจ, **ปาณวินาศ** น. ความตาย. **ปาณสาร** น. กำลังอันว่องไวหรือประเปรียว. **ปาณาติบาต** น. การทำชีวิตผู้อื่นให้ตกล่วงไป, การฆ่าสัตว์. (ป.).

ปาณก [-นะกะ] น. หนอน, สัตว์มีชีวิต. (ป.)

ปาณกชาติ [-นะกะชาติ] น. หนอน. (ป.).

ปาณิ, ปาณี ๑ น. มือ, ฝ่ามือ. (ป.; ส.). **ปาณิเคราะห์** น. การจับเจ้าสาวด้วยมือ คือการแต่งงาน. **ปาณิดล** น. ฝ่ามือ. **ปาณิธรรม** น. พิธีแต่งงาน. **ปาณิมุกต์** น. ศัสตราที่พุ่งด้วยมือ, หอก, หลาว ฯลฯ. **ปาณิมูล** น. ข้อมือ.

ปาณี ๒ น. สัตว์, คน. ว. มีลมหายใจอยู่, ยังเป็นอยู่. (ป.; ส. ปฺราณิน).

ปาด น. เขียดชนิดหนึ่ง ขายาว ชอบอยู่ตามต้นไม้. ก. ฝานบางๆ ตามแบน, กวาดให้เสมอปากเครื่องตวง เช่น ปาดปากถัง ปากสัดปากทะนาน.

ปาดหาว น. เรียกลมที่พาใบตลบขึ้นปลายเสา.

ปาติโมกข์ น. ชื่อบาลีที่ประมวลพุทธบัญญัติอันทรงตั้งขึ้นเป็นพุทธอาณา ได้แก่อาทิพรหมจริยกาสิกขา มีพระพุทธานุญาตให้สวดในที่ประชุมสงฆ์ทุกวันอุโบสถ, คัมภีร์ที่รวมวินัยของสงฆ์ ๒๒๗ ข้อ. (ป.).

ปาตี น. เป็นใหญ่. (ช.).

ปาเต๊ะ ๑ น. ชื่อตำแหน่งขุนนาง. (ช.).

ปาเต๊ะ ๒ น. ชื่อผ้าโสร่งชนิดหนึ่ง ใช้เคลือบด้วยขี้ผึ้งเหลวบางตอน แล้วขัดให้เป็นมัน.

ปาท [—ทะ] น. บาท. (ป.).

ปาทป [—ทบ] น. บาทบ, ต้นไม้. (ป.; ส.).

ปาทุกา (แบบ) น. รองเท้า, เขียงเท้า, เขียนเป็น บราทุกรา หรือ ปราทุกรา ก็มี.

(ป.).

ปาน ๑ [ปานะ] (แบบ) น. เครื่องดื่ม, น้ำสำหรับดื่ม. (ป.).

ปาน ๒ [ปาน] น. ผิวเนื้อที่เป็นสีแดงหรือสีดำอยู่ตามร่างกาย. ว. เหมือน, คล้าย, เช่น, เพียง. **ปานนี้, ปานฉะนี้** ว. เพียงนี้.

ป่าน น. ต้นไม้ชนิดหนึ่งเปลือกเป็นใยเหนียว ใช้ทอผ้าและพื้นเชือกชนิดต่างๆ, ถ้าใช้ชักว่าวเรียกว่า ป่านว่าว, ถ้าเป็นเส้นเล็กเรียกว่า ป่านแลบ, ถ้าลอกเป็นกาบยังไม่ได้พื้นเชือกเรียกว่า ป่านกลีบ; เชือกทำด้วยป่าน, เรียกผ้าชนิดหนึ่งที่ทอด้วยผ้ายมีลักษณะบางโปร่งเส้นแกร่ง ว่า ผ้าป่าน. **ป่านคม** น. เส้นด้ายชักว่าวที่เอาผงแก้วทาเพื่อให้คม.

ป้าน น. ภาชนะดินสำหรับใช้ชงน้ำชา มีพวยเหมือนกา, ใช้ว่า บั้น ก็มี. ก. ทู่, ไม่แหลม.

ปานดง น. โรคชนิดหนึ่ง มีอาการเจ็บปวดแล่นไปตามผิวหนัง.

ป่านนี้ น. เวลาเพียงนี้.

ป้านลม น. บั้นลม.

ปานเยน น. กระดังงาจีน. (ช.).

ปานียะ ว. ควรดื่ม, น่าดื่ม, ดื่มได้. (ป.; ส.). **ปานียโยทก** น. น้ำควรดื่ม.

ป๊าบ, ป๋าบ ว. เสียงเช่นเสียงตีด้วยไม้แบน ๆ.

ปาปอหยีสังฆาตา [-ปอหฺยีสัง-] น. บิดา. พ่อ. (ช.).

ปาปะ น. บาป. (ป.). **ปาปมุต** ว. ไม่มีใครถือโทษ.

ปาพจน์ น. คำเป็นประธาน, พุทธวจนะ, คำบาลี. (ป. ปาวจน).

ปาม ก. ขยุ้มด้วยมือ, ซุ่มซ่ามเข้าไป, กินอย่างตะกละ. **ปามปึ่งมา** ก. พรวดพราดเข้ามา.

ปาโมกข์ น. ผู้เป็นหัวหน้า, ผู้เป็นประธาน. (ป.).

ป่าย ก. บิน, บินขึ้นไป, เหวี่ยงพาดไป.

ป้าย น. แผ่นหนังสือมีแจ้งความไว้ให้คนดู. ก. บ้าย.

ปายาส น. ข้าวชนิดหนึ่งที่หุงเจือด้วยน้ำนมและน้ำตาล, ข้าวเปียกเจือนม. (ป.).

ปาร น. ฝั่ง, ฝั่งตรงข้าม, เป็นชื่อของพระนิพพานก็ได้. (ป.; ส.). **ปารคู** น. ผู้ถึงฝั่ง คือผู้เรียนวิชาจบ ได้แก่พราหมณ์ผู้เรียนจบไตรเพท หรือพระขีณาสพผู้อยู่จบ

พรหมจรรย์. (ป.).

ปารมี (แบบ) น. บารมี. (ป.).

ปารเมศ (กลอน) น. บารมี.

ปารษณี [ปาดสุนี] (แบบ) น. ส้นเท้า. (ส.).

ปาราชิก น. ชื่ออาบัติกองหนึ่งภิกษุต้องเข้าแล้วขาดจากเพศสมณะ แปลว่า ธรรมยังภิกษุให้พ่ายแพ้จากศาสนา. ว. ผู้พ่ายแพ้, ผู้ต้องอาบัติปาราชิก. (ป.).

ปาริฉัตร, ปาริชาต น. ต้นไม้สวรรค์ในสวนพระอินทร์, ต้นทองหลาง. (ป.).

ปารุปนะ น. ผ้าห่ม. (ป.).

ปาล น. บาล. (ป.).

ปาล์ม น. ไม้ชนิดหนึ่งในพวกต้นตาลต้นมะพร้าว.

ปาลิไลยก์ น. ชื่อป่าแห่งหนึ่งที่พระพุทธเจ้าเสด็จอาศัยอยู่, และเป็นชื่อช้างซึ่งอยู่ในที่นั้นด้วย ; เรียกพระพุทธรูปปางหนึ่ง มีรูปช้างและลิงอยู่ด้วย เรียกว่า พระปาลิไลยก์. (ป.).

ปาลี ๑ น. ผู้ปกครอง, ผู้เลี้ยง, ผู้รักษา. (ป.).

ปาลี ๒ น. บาลี. (ป.).

ป่าว ก. บอกให้รู้ทั่วกัน. **ป่าวร้อง** ก. ร้องบอกให้รู้ทั่วกัน.

ป๋าว ว. เสียงแมวร้อง.

ปาว ๆ ว. เสียงร้องเอ็ดอึงและซ้ำซาก.

ปาวก [—วะกะ] (แบบ) น. ไฟ. (ป ; ส.).

ปาวจนะ (แบบ) น. ปาพจน์. (ป.).

ปาวาร (แบบ) น. ผ้าห่มใหญ่. (ป.).

ปาษาณ (แบบ) น. หิน. (ส.).

ปาส (แบบ) น. บาศ. (ป.).

ปาสาณ (แบบ) น. หิน. (ป.).

ปาสาทิกะ (แบบ) ว. นำมาซึ่งความเลื่อมใส, น่ารัก, น่าชม. (ป.).

ปาหุณ (แบบ) น. ผู้มาหา, แขก. (ป. ; ส.).

ปาหุไณย (แบบ) ว. ผู้ควรได้รับของต้อนรับแขก. (ป. ปาหุเณยฺย). **ปาหุไณยบุคคล** น. ผู้ควรได้รับของต้อนรับแขก.

ปิ๋ว ก. คว่ำลง, ขะมำลง, มักลง.

ปิ๋ว ว. กล้า, เด็ดเดี่ยว.

ปิ๋วเปื้อ ว. รูปร่างเทอะทะ.

ปิ๋วเปื่อ ว. เลอะเทอะ, หลงลืม.

ปิกนิก น. การพากันไปเที่ยวชั่วเวลาสั้น ๆ

และมีของกินไปเลี้ยงกันด้วย. (ป.).

ปิ้ง ก. เอาของวางบนเปลวไฟเพื่อให้สุกหรือกรอบ.

ปิงคละ น. ชื่อตระกูลช้างสีแสด. ว. สีแสด, สีน้ำตาล. (ป.; ส.).

ปิงปอง น. ลูกกลมที่ทำด้วยแซลลูลอย ใช้ไม้แบน ๆ ตีข้ามตาข่ายทำนองเทินนิส.

ปิฎก น. ตะกร้า, หมวดแห่งคำสอนในพระพุทธศาสนา ก็เรียก ปิฎก. ดู ไตรปิฎก ในคำว่า ไตร. (ป.; ส. ปิฎก).

ปิฏฐะ (แบบ) น. แป้ง. (ป.).

ปิฐิ (แบบ) น. หลัง. (ป. ปิฏฐิ).

ปิณฑะ (แบบ) น. บิณฑ. (ป.).

ปิด ก. กันไม่ให้เผยออก, เอาของแนบติดให้แน่น, ใช้ตรงข้ามกับคำว่าเปิด. **ปิดเปา** ก. ถ่ายปัสสาวะไม่ออก. **ปิดหนัก** ก. ถ่ายอุจจาระไม่ออก.

ปิตตะ น. น้ำดี, น้ำจากต่อมตับ. (ป. ปิตฺต).

ปิตา (แบบ) น. พ่อ. (ป. ปิตุ). **ปิตามหะ** น. ปู่; นามพระพรหม. (ป.).

ปิตุ (แบบ) น. พ่อ. (ป.). **ปิตุฆาต** น. การฆ่าพ่อ. (ป.). **ปิตุภูมิ** น. บ้านเกิด, เมืองเกิด.

ปิตุจฉา น. อา (ผู้หญิง), ป้า (ญาติฝ่ายบิดา). (ป.).

ปิตุล, ปิตุลา น. ลุง, อา (ผู้ชาย, ญาติฝ่ายบิดา). (ป.).

ปิตุลานี น. ป้า, อา (ผู้หญิง, ญาติฝ่ายบิดา). (ป.).

ปิ่น น. เครื่องประดับสำหรับปักผมจุก; จอม, ยอด, เช่น ปิ่นพิภพ. **ปิ่นแก้ว** น. ชื่อข้าวไทยชนิดดีที่สุด. **ปิ่นซ่น** น. ปิ่นที่มีคันมีจงกลและปรกทำด้วยทองคำประดับพลอย. (บรัตเล).

ปิ่นตอ น. ชื่อหญ้าชนิดหนึ่ง ใช้ทำยาได้.

ปิ่นโต น. ภาชนะสำหรับใส่ของกินซ้อนกันเป็นชั้น ๆ มีหูร้อยหิ้วได้.

ปิปผลี [ปิบผะลี] น. ดีปลี. (ป.).

ปิ่ม, ปิ้ม ว. เกือบ, จวน, แทบ.

ปิย [ปิยะ] ว. ที่รัก, สำหรับประกอบศัพท์ต่าง ๆ เช่น ปิยบุตร หรือ ปิโยรส ลูกที่รัก. (ป.).

ปิยังคุ น. ประยงค์. (ป.).

ปิลันธน์ น. เครื่องประดับ. (ป.).

ปิ๋ว ก. ชักไว้เสีย, เป็นคำใช้ในวิธีเล่นไขน

หลุม เมื่อโยนกันจนเหลือ ๑ สตางค์ก็ชักเอาเสียไม่ต้องโยนอีก เรียกว่า ปิ๋ว. ว. เล็ก.

ปีศาจ น. ผี, ลักษณะนามว่า ตน. (ส.; ป. ปิสาจ). **ปีศาจบดี** น. นายผี คือพระศิวะ.

ปีสัง (ถิ่น) ว. อะไร, อย่างไร, พิสัง ก็ว่า.

ปีไส น. โล่ห์ขวาย.

ปีหลั่น น. ค่ายที่ทำให้ขยับรุกเข้าไปหาข้าศึกทีละน้อย ๆ. วิหลั่น ก็ว่า.

ปีหก [—หะกะ] น. ม้าม. (โบราณนิยมแปลว่า ไต).

ปีฬก [—ละกะ] น. ผี, ต่อม, ไฝ. (ป. ปิฬกา; ส. ปิฑกา).

ปี น. เวลาชั่วโลกเดินรอบดวงอาทิตย์ครั้งหนึ่งราว ๓๖๕ วัน; สิบสองเดือนตามสุริยคติ. **ปีปฏิทิน** น. ระยะเวลาตั้งแต่วันที่ ๑ มกราคม ถึง วันที่ ๓๑ ธันวาคม.

ปี่ น. หลอดเครื่องสำหรับเป่าให้เป็นเพลง มีชื่อต่าง ๆ กัน, ลักษณะนามว่า เลา. **ปี่แก้ว** น. ชื่องูพิษ, ส่วนบนตัวมีสีเทาอ่อนและจุดดำห่าง ๆ กันเป็นแถวทั้งตัว หัวกับคอสีดำ มีขีดเหลืองข้าง ๆ ข้างละหนึ่งหรือสองขีด, ท้องแดง, หางมีวงดำสองวง, เป็นงูชนิดเล็ก; ชื่อเพลงทำนองหนึ่ง ที่แยกเป็นปี่แก้วน้อย. **ปี่พาทย์** น. เครื่องประโคมมีปี่เป็นหลัก ต่อไปมีกลองใหญ่, ตะโพน, ระนาด, ฆ้องวง ฯลฯ.

ปี๊ป (ไบ) น. กระเบื้องถ้วยหรือทองเหลืองหรือแก้วทำเป็นเครื่องหมายสำหรับใช้แทนเงินในบ่อนเบี้ย, ครั่งประทับตราที่ผูกข้อมือจีนครั้งก่อนเป็นสำคัญว่าได้เสียเงินค่าราชการแล้ว. ก. ทับ เช่นนกหรือไก่สังวาสกัน.

ปี๋ น. การเล่นพนันงวดหนึ่ง คือ เฉ่งเงินกันคราวหนึ่ง. ว. เต็ม, มาก.

ปีก น. อวัยวะสำหรับบินของสัตว์, ส่วนที่ทำให้บินได้ เช่น ปีกตะไล; ข้าง. **ปีกกา** น. รูปกองทัพที่ตั้งมีกองขวากองซ้ายคล้ายปีกกา, เครื่องหมายควงข้อความเข้าด้วยกันเรียกว่า วงเล็บปีกกา. **ปีกค้างคาว** น. ชื่อร่มผ้าชนิดหนึ่งซี่เป็นเหล็ก. **ปีกนก** น. ส่วนของหลังคาที่อยู่ใต้จั่ว. **ปีกไม้** น. ไม้ซุงที่เลื่อยออก คือแผ่นแรกทั้งสี่ข้าง.

ปีฐ, ปีฐก [—ถะ, —ถะกะ] น. ตั่ง, ที่นั่ง, เก้าอี้, ม้า. (ป.; ส.).

ปีด ว. เสียงเป่านกหวีด.

ปีติ น. การอิ่มใจ, การปลื้มใจ, การยินดี.

(ป.).

ปิ่น ก. ก้าวขึ้นไป, ตะกายขึ้นไป; ชื่อเพลงที่ขึ้นต้นด้วยคำปิ่น เช่น ปิ่นตลิ่งนอก ปิ่นตลิ่งใน.

ปิ๊บ น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง ใบคล้ายใบเลียน ดอกยาวสีขาว เนื้อแห้งประสมยาสูบ มีกลิ่นหอม; ภาชนะสำหรับบรรจุน้ำมันทำด้วยเหล็กวิลาศรูปสี่เหลี่ยม, ปี๊บ ก็ว่า.

ปิ๊บ ว. เสียง เช่นเสียงเสือร้อง. น. ชื่อลูกโป่งที่ทำด้วยยาง.

ปิ๊ฟ, ปิ๊ฟา น. ปี่ฟา.

ปึก น. รวมกันเป็นแผ่นแน่นทึบ, ลักษณะนามเรียกสิ่งที่มีลักษณะเช่นนั้นว่า ปึก เช่น น้ำตาลสามปึก. ว. แน่นทึบ. **ปึกแผ่น** น. ความตั้งอยู่ด้วยความแน่นหนา.

ปึง ว. เสียงดังเช่นนั้น. **ปึงปัง** ว. เสียงดังเอ็ดอึง.

ปึ๋ง ๑ ว. ทำท่าไว้ยศไม่อยากพูดจาด้วย. **ปึ๋งชา** ว. ทำทีเฉยแสดงอาการคล้ายกับโกรธ.

ปึ๋ง ๒ น. ชื่อแมลงชนิดหนึ่งตัวเล็ก ๆ กัดเจ็บ มีชุมตามชายทะเล.

ปึ๋ง ว. เสียงดังเช่นนั้น.

ปี๊ด ว. คำมืด.

ปี๊ดปึ๋ง ว. เสียงตีตะโพน.

ปืน น. อาวุธสำหรับยิงให้ลูกออกจากลำกล้องด้วยกำลังดินระเบิด, ถ้าเป็นปืนจำพวกขนาดใหญ่ใช้ในการรบ เรียกว่า ปืนใหญ่, ถ้ารูปสั้นใช้สำหรับยิงให้วิถีกระสุนโค้งมาก เรียกว่า ปืนครก, ถ้าเป็นจำพวกใช้กลไก เรียกว่า ปืนกล. (ศร, หน้าไม้, เกาทัณฑ์ โบราณก็เรียกว่าปืน; ที่ใช้กำลังไฟเรียกว่า ปืนไฟ).

ปืนยา น. ศรหรือหน้าไม้ที่มีลูกอาบด้วยยาพิษ.

ปื้น น. แผ่นหนา ได้แก่ไม้ที่ตอกแยกออกมาตามแบน และเป็นลักษณะนามใช้เรียกเลื่อยที่ใช้เลื่อยด้วยมือว่า ปื้นหนึ่ง สองปื้น.

ปื้อ ว. เต็ม, มาก.

ปื้อ ว. คำมืด มักใช้ประกอบกับคำว่า ปี๊ดว่า ปี๊ดปื้อ.

ปื้อ ว. จัด เช่น ดำปื้อ.

ปุ ก. ปะ. ว. เสียงเช่นเอานิ้วมือดีดท้อง.

ปุ๊ ว. เสียงเช่นเอาก้อนอิฐปาของอ่อน ๆ.

ปุก ว. เรียกเท้าที่พิการมีรูปดังกำปั้นว่าเท้าปุก; เสียงดังเช่นเสียงตำข้าว.

ปุกปุย ว. มีขนหรือใยฟูรุงรัง.

ปุคละ (แบบ) น. บุคคล. (ป. ปุคฺคล).

ปุ้งกี๋ น. เครื่องสานมีขอบไม่รอบ รูปคล้ายเปลือกหอยแครง สำหรับใช้โกยดินเป็นต้น. (ข.).

ปุงคพ, ปุงควะ น. โคผู้ เอาความว่าผู้เลิศ, ผู้ประเสริฐ, หัวหน้า, เช่น ศากยปุงควะ ว่าผู้ประเสริฐในศากยตระกูล. (ป. ปุงฺคว).

ปุงลิงค์, ปุงลึงค์ น. คำเพศชาย. (ป.).

ปุจฉา น. คำถาม. (ป.).

ปุฏ (แบบ) น. ห่อ, หม้อ, ขวด, โอ่ง, ไห, กระจาด. (ป.).

ปุณฑริก (แบบ) น. บุณฑริก. (ป.).

ปุด น. เรียกการเย็บผ้าที่หนึ่งว่าปุดหนึ่ง. ว. อาการที่น้ำหรือของเหลวเดือดน้อย ๆ; เสียงเช่นเชือกขาด.

ปุตตะ (แบบ) น. บุตร. (ป.).

ปุนนาค น. บุนนาค. (ป.).

ปุนภพ น. ภพใหม่, การเกิดใหม่. (ป. ปุนพฺภว); สมัยเกิดใหม่ ได้แก่ตอนเริ่มต้นสมัยปัจจุบันหลังจากยุคกลาง.

ปุนัพสุ น. ชื่อดาวฤกษ์ที่ ๗ มีสามดวง, ยามเก่า ก็ว่า คือ ดาวสำเภาทอง อีกนัยหนึ่งว่าดาเรือชัยหรือดาวหัวสำเภา. (ป. ปุนพฺพสุ).

ปุบ ว. อาการที่หยิบหรือฉวยโดยเร็ว.

ปุบปับ ว. เสียงเช่นทำอะไรรีบร้อนทันทีทันใด.

ปุปผะ [ปุบผะ] น. บุปผะ. (ป.).

ปุพพะ [ปุบพะ] น. บุพ, บุพพะ. (ป.).

ปุม, ปุมา [ปุมะ] ว. เพศชาย. (ป.).

ปุ่ม น. ปม, ของที่นูนขึ้นจากพื้นเดิม เช่น ปุ่มน้อง. **ปุ่มป่ำ** ว. เป็นปม, ขรุขระ.

ปุ้ม ว. ยอดที่นูนกลม. **ปุ้มเปือก** น. ต่อมน้ำที่เกิดไปเลนในตม, ปุ่มเปือก ก็ว่า.

ปุ๋ม ว. เสียงเช่นของตกน้ำ.

ปุย น. ของที่เป็นใยฟูเช่นสำลี. **ปุยฝ้าย** น. ชื่อดาวฤกษ์บุษย, ชื่อขนมชนิดหนึ่งฟูเป็นใย.

ปุ๋ย น. ลักษณะแก้มที่ตุ่ยออกมา เช่นเวลากินอาหาร. (ถิ่น—ปักษ์ใต้) น. ของลับหญิง.

ปุ๋ย น. สิ่งประสมสำหรับเป็นอาหารของต้นไม้. ว. อาการที่เชือกขาดไปโดยง่าย. **ปุ๋ยคอก** น. มูลสัตว์ที่เกรอะกรังอยู่ในคอกเป็นอาหารแก่พืช.

ปุร [ปุระ] น. บุระ. (ป.).

ปุรณะ [ปุระณะ] น. บุรณะ.

ปุรพ [ปุรพะ] ว. บุพ, บุพพะ.

ปุราณ [–นะ] น. ชื่อคัมภีร์ในลัทธิศาสนาฮินดู; โบราณ. (ป.; ส.).

ปุเรจาริก ว. เป็นเครื่องนำหน้า, เป็นอารมณ์, เป็นหัวหน้า. (ป.; ส.).

ปุโรหิต น. พราหมณ์ที่ปรึกษาในทางนิติ คือขนบธรรมเนียมประเพณี. (ป.; ส.).

ปุลลิงค์ น. คำเพศชาย. (ป.; ส.).

ปุลินท์ น. ชาวป่าและเขา.

ปุพว [–ละวะ] น. หนอน. (ป.).

ปู น. สัตว์พวกหนึ่ง มีกระดอง มีก้ามสองและตีนแปด มีหลายชนิด เช่น ปูทะเล ปูม้า ปูแสม. ก. วางทอดแผ่ลงกับพื้น, ลาด. **ปูจ๋า** น. กับข้าวชนิดหนึ่งเอาเนื้อปูทะเลและไข่ปรุงกับเครื่องแล้วนึ่ง.

ปู่ น. พ่อของพ่อ, ญาติผู้ชายชั้นปู่. **ปู่ครู** น. ตำแหน่งสมณศักดิ์บุราณครั้งกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี. **ปู่เจ้า** น. ผู้ฆ่าที่นับถือ, เจ้าปู่. **ปู่ทวด** น. พ่อของปู่. **ปู่น้อย** น. น้องชายของปู่.

ปูชก [–ชะกะ] น. ผู้บูชา. (ป.; ส.).

ปูชนียะ ว. น่านับถือ, น่าบูชา. (ป.).

ปูชา น. บูชา. (ป.).

ปูชิต ก. บูชิต. (ป.).

ปูด น. ชื่อนกชนิดหนึ่ง ขนปีกแดง อกดำ ร้องเวลาน้ำขึ้นลง, เรียก นกกะปูด ก็มี. ว. นูนขึ้นมา, เสียงดังเช่นนั้น.

ปูติ (แบบ) ว. บูด, เน่า. (ป.). **ปูติลดา** น. เถาหัวด้วน, กระพังโหม. (ป.).

ปูน ๑ น. ของซึ่งทำจากหินหรือเปลือกหอยเผาให้ไหม้เป็นผง, ถ้าทำจากหินเรียกว่า ปูนหิน, ถ้าทำจากหอยเรียกว่า ปูนหอย, ถ้าเป็นสีขาวเรียกว่า ปูนขาว และปูนขาวนั้นถ้าประสมกับทรายเพื่อก่อสร้างเรียกว่า ปูนสอ, ถ้าเป็นอย่างละเอียดใช้ฉาบทาพื้นนอกให้ขาวเป็นนวล เรียกว่า ปูนผิว, ถ้าประสมกับขมิ้นเป็นสีแดงสำหรับกินกับหมาก เรียกว่า ปูนแดง; ชื่อเถาวัลย์ชนิดหนึ่ง เรียกว่า เถาวัลย์ปูน.

ปูน ๒ น. คราว เช่น คนมีอายุปูนพ่อปูนแม่. ว. เทียบ, เทียม, ปาน, เปรียบ, เพียง.

ปูน ๓ ก. แจก, บัน, ให้, เช่น ปูนบำเหน็จ.

ปูม น. ผ้าไหมชนิดหนึ่งมีดอกเป็นตา ๆ; สมุดปฏิทินโหรรวมไว้หลาย ๆ มีจดหมาย

เหตุการณ์, กระดาษหรือสมุดที่ตีตารางสำหรับบันทึกเหตุการณ์.

ปู่ย่ปู่ย่ำ ว. ชกซ้ำ, ยับเยิน.

ปูระ, ปุรณะ น. บุรณะ.

ปูลู น. ขวานด้ามยาวสำหรับตัดชุง, ขวานโยน. ปุลู ก็ว่า.

ปูเล น. เรียกกาบหมาก ว่ากาบปูเล.

ปูวา (กลอน) น. ขนม, เช่น ปูวาต้มแดงต้มขาว. (กฎหมายเก่า). (ป. ปูวา).

เปี้ ว. เอน, ตะแคง, เบี้ยว, ไม่ตรงที่. น. ส่วนหนึ่งของเครื่องหลังทหาร.

เป๋ ว. บิดไป, เฉไป, เป๋ไป๋ ก็ว่า.

เปก ๑ ว. เสียงเช่นเคาะไม้.

เปก ๒ น. คำกำกับชื่อปีในวิธีนับศักราชของไทยทางเหนือ ตรงกับเลข ๕, เขียนเป็นเปิก ก็มี.

เป๊ก ๑ น. หมุดสำหรับกดกระดาษ.

เป๊ก ๒ ว. มาก เช่นแข็งเป๊ก.

เปกข์ น. ผู้เพ่ง มักใช้เป็นส่วนหลังสมาส เช่น อุปสัมปทาเปกข์ ผู้เพ่งอุปสมบท. (ป.).

เป่ง ว. พองขึ้นหรือนูนขึ้นเต็มที่.

เบ้ง น. ชื่อต้นไม้ประเภทหนึ่งมีสองชนิด ชนิดหนึ่งต้นคล้ายหมากแต่มีหนามตามก้านขึ้นตามชายทะเล, อีกชนิดหนึ่งเกิดในป่าตอน ก้านใบเหมือนชนิดแรก แต่เล็กกว่า ไม่ตั้งลำต้นสูงพ้นดิน ส่วนทางก้านใบขึ้นเป็นกระจุกเหมือนไม้กอ. ว. โต เช่น มดเบ้ง; ถูกจัง; เสียงเช่นตีด้วยไม้แรง ๆ.

เป่ง ว. ตึงเครียด, ตรงแน่ว, เสียง เช่น เสียงทุบแผ่นเหล็กด้วยค้อน.

เปิด น. สัตว์สองเท้าอย่างหนึ่ง ปากแบนตีนแบนเป็นแผ่น ขนาดเล็กกว่าห่าน ว่ายน้ำได้; ชื่อผักจำพวกหนึ่งมี ๒ อย่างคือ ขาวกับแดง ใบแหลม ๆ ใช้ทำยา; ชื่อเรือชุดต่อกระดานชนิดหนึ่งหัวท้ายแบน ๆ. **เปิดก่า** (ถิ่น—อีสาน) น. นกชนิดหนึ่งรูปร่างเหมือนเป็ดน้ำ ตัวลายขาวสลับเทา อยู่ตามบึงบาง. **เปิดถบ** น. เป็ดถายสิทธิ์. **เปิดเทศ** น. เป็ดชนิดหนึ่งมีขนาดโตกว่าเป็ดธรรมดา ที่เหนือปากมีเนื้อแดงงอกออกมา เป็นพันธุ์มาจากทวีปอัฟริกาเหนือแคว้นบาเบอรรี่. **เปิดน้ำ** น. นกชนิดหนึ่งรูปร่างอย่างเดียวกับเป็ด แต่เล็กกว่าเป็ดที่อยู่ตามบ้าน ตัวสีดำแดงคล้ายเปลือกลูกตาลสุก ปากดำ คอและอกสีน้ำตาลอ่อนเจือเหลืองอ่อน ชอบหากินในน้ำ. **เปิดผี**

น. แมลงชนิดหนึ่งตัวโตเท่าตั๊กแตนตัวใหญ่ ร้องหวี่หวีดในเวลากลางคืน; ชื่อนกมีสองชนิด ชนิดหนึ่งรูปร่างเหมือนนกกระแตแต้แว้ด จะงอยปากเป็นสีจำปาแก่ นิ้วเท้ามีหนังเป็นครีบออกสองข้างนิ้วทุกนิ้ว แต่ไม่ติดกันดังเป็ด ชอบลอยอยู่ในน้ำในป่าเปลี่ยว, อีกชนิดหนึ่งรูปร่างอย่างเดียวกัน แต่ปากเป็นสีน้ำตาลหม่น ตัวโตกว่า นิ้วเท้าไม่มีหนังเป็นครีบ อาศัยอยู่ตามชายฝั่งน้ำที่สงัดคน. **เป็ดไฟแดง** น. เป็ดย่างชนิดหนึ่งย่างให้หนังพองแล้วกินหนัง. **เป็ดหงส์** น. เป็ดชนิดหนึ่ง รูปคล้ายเป็ดเทศ ตัวโตเกือบเท่าห่าน ขนปีกยาว บินได้สูง อยู่ตามบึงหนองและลำน้ำในป่าดง.

เปต [—ตะ] น. สัตว์เกิดในอบายภูมิพวกหนึ่ง; ผู้ตายไปแล้ว. (ป.). **เปตพลี** [เปตะพะ-] น. เครื่องเซ่นสรวงที่กระทำให้แก่ผู้ตายไปแล้ว. (ป.).

เปตา (กลอน) น. สัตว์เกิดในอบายภูมิพวกหนึ่ง; ผู้ตายไปแล้ว.

เป็น ก. ปรากฏ, เกิด, มี, เป็นกริยาสำหรับประกอบกับนาม เช่น เป็นเจ้า เป็นนาย; สามารถ, ได้, เช่น เต้นเป็น, รำเป็น; สันทัด. ว. ยังไม่ตาย; ดงอยู่ เช่น แผลเป็น; ประหนึ่ง เช่น ทำเป็นบ้า. **เป็นกลาง** ก. ไม่เข้าข้างใน้นข้างนี้. **เป็นการ** ก. ได้ผล, สำเร็จ. **เป็นความ** ว. มีคดีฟ้องร้องกันในโรงศาล. **เป็นใจ** ก. รู้กัน, สมรู้ร่วมคิด. **เป็นใด** (กลอน) ว. เป็นอะไร, อะไร. **เป็นได้** ก. อาจ. **เป็นนิตย์** ว. เสมอ. **เป็นไร** ว. ใช้ในความหมายที่ยืนยัน หมายความว่า เป็นอย่างนั้น เช่น นั่นเป็นไรล่ะ, ใช้ในความหมายที่เป็นคำถาม หมายความว่า เป็นอย่างไรไป เช่น นั่นเป็นไรหรือ. **เป็นอันขาด** ว. ใช้ในประโยคปฏิเสธ หมายความว่าแน่นอน, แน่แท้. **เป็นอันมาก** ว. มากหลาย, ถมไป. **เป็นเอง** ก. ทำละเมิดเสียเอง.

เปยยาล น. ชื่อเครื่องหมายวรรคตอน. ดู ไปยาล อีก.

เปร [เปฺร] ก. เบนไป, เซไป, เอนไป, หลีกไป.

เปรึง น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งคล้ายไม้ไผ่ แต่ต้นเล็กกว่า ชาวบ้านมักเอาย่านรากมาใช้ทำเป็นกล้องสูบยา.

เปรต [เปฺรด] น. สัตว์เกิดในอบายภูมิพวกหนึ่ง, ผีชนิดหนึ่งว่ากันว่ามีรูปร่างสูงโย่งเย่ง ผอมโซ คอยาว กินเลือดหนองเป็นอาหาร. (ส.). **เปรตวิษัย** น. ภูมิหรือกำเนิดแห่งเปรต. (เปตวิสัย ก็ใช้).

เปรม [เปฺรม] ก. สบาย, รื่นเริง, อิ่มใจ. น. ความรัก, ความชอบใจ. (ส.). **เปรมปรา** (กลอน) ตัดมาจาก เปรมปราโมทย์.

เปรย [เปฺรย] ว. อาการพูดขึ้นมาลอย ๆ. **เปรยปราย** ว. พูดทักทายทั่วไปไม่จำเพาะใคร.

เปรอ [เปฺรอ] ก. บำเรอ.

เปรอะ ว. เลอะเทอะ, เปื้อนแฉะ.

เปรา น. ชื่อปีนักษัตรแห่งไทยเหนือ คำเดียวกับ เป้า.

เปราะ น. ว่านชนิดหนึ่ง หัวและใบมีกลิ่นหอม. ว. หักง่าย, แตกง่าย.

เปราะแประ ว. อาการที่ฝนตกมีเม็ดห่าง ๆ แต่เล็กน้อย, เปาะแปะ ก็ว่า.

เปรี้ยง ๑ น. น้ำมัน, โดยเฉพาะใช้สำหรับน้ำมันไขข้อของวัว.

เปรี้ยง ๒ น. ชื่อเถาวัลย์ชนิดหนึ่ง เรียกว่าเถาวัลย์เปรี้ยง.

เปรี้ยง ว. เสียงดังลั่น เช่นฟ้าผ่า; จัด, กล้า, ใช้ประกอบกับคำแดด ว่าแดดเปรี้ยง.

เปรียญ น. ผู้สอบความรู้ในพระปริยัติธรรมได้ตามหลักสูตร.

เปรียบ ก. เอาสิ่งหนึ่งเข้ามาปรับกับสิ่งหนึ่งเพื่อให้เห็นว่าใกล้กันเสมอกันหรือผิดกัน, ถ้าเอามาปรับกันดูแล้ว ฝ่ายที่มีภาษีกว่า เรียกว่าได้เปรียบ ฝ่ายที่เป็นรองเรียกว่า เสียเปรียบ, ถ้าจะเอาฝ่ายตนให้มีภาษีข้างเดียวเรียกว่าเอาเปรียบ. **เปรียบปราย, เปรียบเปรย** ว. อาการที่พูดว่าเปรียบไม่เจาะจง.

เปรี้ยม ก. ปริ่ม.

เปรี้ยว ว. ไม่เชื่อง, ว่องไว.

เปรี้ยว ว. รสอย่างหนึ่ง เช่นรสมะนาวเป็นต้น. **เปรี้ยวปาก** ก. รู้สึกเปรี้ยวในปากเมื่อขาดสิ่งที่เคยเสพ มีหมาก บุหรี่เป็นต้น.

เปรี๊ยะ, เปรี๊ยะ [เปฺรียะ, เปฺรี๊ยะ] ว. เสียงที่เกิดจากสิ่งของเช่นแก้วแตกหรือของขาดดังเช่นนั้น, โดยปริยายหมายความว่าไม่ติดไม่ชัด เช่นพูดเปรี๊ยะ.

เปรื่อง ก. เชี่ยวชาญปรุโปร่ง, แตกฉาน.

ว. เสียงดังเช่นถ้วยชามกระทบกันหรือตกแตก.

เปรื้อย ว. คล่อง เช่นพูดเปรื้อย ว่าพูดคล่อง.

เปล [เปฺล] น. เครื่องสำหรับให้เด็กอ่อนนอน ใช้ไกวหรือโยก, เครื่องสำหรับนอนเล่นแกว่งไกวไปมา, เครื่องสำหรับหามคนเจ็บ, เรียกภาชนะบางอย่างที่มีรูปเช่นนั้น เช่นชามเปล. **เปลญวน** น. เปลที่ถักด้วยป่านเป็นตาโปร่ง.

เปล่ง ว. แจ่มใส, สุกใส. ก. ฉายออก, แผ่ออก, บันลือ, ออกเสียง.

เปลว น. เรียกสิ่งที่มีลักษณะเป็นยอดแหลมอาจสะบัดได้อย่างไฟที่ลุกแลบแหลม ว่าเปลวไฟ, เรียกปลายยอดของควัน ว่าเปลวควัน, เรียกช่องอยู่เหนือถ้ำที่แลบทะลุขึ้นไปเบื้องบน ว่าช่องเปลวหรือเปลวปล่อง, เรียกสิ่งที่เป็นแผ่นบางอันมีลักษณะคล้ายเปลวไฟ เช่นทองคำเปลว, มันเปลว คือมันของสัตว์ที่ไม่ได้ติดอยู่กับหนัง คู่กับมันแข็ง ; ชื่อลายจำพวกหนึ่งมีลักษณะอย่างเปลวไฟ เช่น กระหนกเปลว.

เปลา [เปฺลา] ว. สูงชะลูดไม่มีกิ่งที่ลำต้น (สำหรับต้นไม้).

เปล่า [เปฺล่า] ว. ว่าง, ไม่มีอะไรอื่นนอกจากตัวของมันเองที่อ้างถึง เช่น ปากเปล่า มือเปล่า, เป็นคำปฏิเสธ แปลว่าไม่มี, ไม่เป็นอย่างนั้น. ก. อ้างว้าง, ว้าเหว่ เช่น เปล่าอก เปล่าใจ.

เปล้า [เปฺล้า] น. ชื่อต้นไม้พวกหนึ่งมีสองชนิด เปล้าใหญ่ต้นโต เปล้าเล็กต้นเป็นพุ่ม มีอยู่ตามป่าใช้ทำยา ; ชื่อนกชนิดหนึ่งตัวขนาดนกเขาแต่สีเขียวอ่อน.

เปลาะ น. ตอนหรือระยะของเชือกที่ขอดไว้.

เปลี้ย ว. ง่อย, อ่อนเพลีย, เพียบ.

เปลี่ยน ก. ผลัก, ผลัด, แปลง, ยักย้าย. **เปลี่ยนแปลง** ก. ทำให้ลักษณะต่างไป. **เปลี่ยนแผ่นดิน** ก. เปลี่ยนพระเจ้าแผ่นดิน, พระเจ้าแผ่นดินองค์ใหม่ขึ้นครองราชสมบัติ. **เปลี่ยนมือ** ก. เปลี่ยนเจ้าของ, เปลี่ยนผู้ครอบครอง. (กฎ) ก. โอนกันด้วยการส่งมอบเปลี่ยนมือ (ใช้เฉพาะตั๋วเงิน).

เปลี่ยม (กลอน) ก. เปี่ยม.

เปลี่ยว น. เรียกเนื้อที่นูนขึ้นที่คอวัวควายและสัตว์มีกีบเมื่อเวลาหนุ่ม, ความหนุ่มของวัว

ควาย. ว. หนุ่ม (วัวควาย); ว้าเหว่, ว่างคน.

เปลี่ยวดำ น. โรคอย่างหนึ่งเกิดจากความเย็นมาก.

เปลือก น. ส่วนที่หุ้มนอกของสิ่งต่าง ๆ เช่น ต้นไม้ ผลไม้ หรือสัตว์บางอย่าง มีหอยหรือฟองสัตว์เป็นต้น.

เปลือกกระเทียม น. ชื่อผ้าขาวเนื้อบางละเอียดชนิดหนึ่ง.

เปลือง ก. หมดไป, สิ้นไป, เสียไปมาก; หมดไปเสียไปเปล่าโดยไม่ได้รับผลประโยชน์, **เปลืองใจ** ก. เสียกำลังใจ.

เปลื้อง ก. ปลด, เอาออก.

เปลือย ว. ตัวเปล่า, ไม่มีอะไรหุ้มห่อ. **เปลือยกาย** ว. กายเปล่า, ไม่นุ่งผ้า.

เปศ [-สะ] (แบบ) น. สลาปนิก, ช่างออกแบบ, ช่างไม้. (ส.).

เปศล [-สะละ] ว. ซึ่งแต่งโดยฝีมือช่าง. ประดับ, ตกแต่ง; งาม, สวย, น่ารัก, น่าชอบใจ, อ่อน, นวม, ละมุนละม่อม; เก่ง, ชำนาญ, เชี่ยวชาญ, มีเล่ห์กล, มีอุบาย. (ส.). **เปศลมัธย์** (-สะละมัด) ว. มีเอวอ่อน.

เปศัส (แบบ) น. รูป, ทรง, สี; รูปงาม, เครื่องประดับ, ลายพร้อย, ผ้ามีลายดอกดวงต่าง ๆ. (ส.). **เปศัสการิน** น. แตน. **เปศัสการี** น. ผึ้งตัวเมีย; หญิงผู้ปักลายเสื้อผ้า.

เปสการ (แบบ) น. ช่างหูก, ช่างทอ. (ป.).

เปสล [-สะละ] ว. ผู้มีศีลเป็นที่รัก. (ป.).

เปสุญ, เปสุไณย น. ความส่อเสียด. (ป. เปสุญฺญ; ส. ไปศุนฺย). **เปสุญวาท** น. คำส่อเสียด. (ป. เปสุญฺญวาท).

เป๋อ ว. เหม่อ, เผลอ, เซ่อ ๆ.

เป้อเย้อ ว. อวด, โอ้อวด.

เปอร์เซ็นต์ น. การคิดเทียบเป็นส่วนร้อย. (อ.).

เป๋อเหลอ ว. เซ่อ, ไม่คมคาย (สำหรับหน้า).

เปะ ก. ป้าย, ปะ, โปะ.

เปะปะ ว. เกะกะ, ไม่เป็นระเบียบ.

เปา น. ปม, ปุ่ม, มักใช้พูดคู่กันว่า ปมเปา.

เป่า ก. พ่นลมออกทางปาก, โดยปริยายหมายถึงอาการที่พ่นลมออกมาเช่นนั้น, ทำให้เครื่องดนตรีหรือสิ่งอื่นเกิดเสียงโดยใช้ลมปาก ก็เรียกว่าเป่า เช่นเป่าขลุ่ย. **เป่า-**

แล่น ก. เอาหลอดเป่าไฟสำหรับเชื่อมสิ่งของต่าง ๆ ให้ติดกัน. **เป่าหลอด** น. ชื่อเพลงทำนองหนึ่ง.

เป้า น. เครื่องหมายสำหรับหัดยิงให้แม่น; โดยปริยายหมายถึงสิ่งซึ่งเป็นที่เพ่งเล็ง; ชิ้นผ้าที่ประกอบตรงกับรอยที่ตึงเพื่อให้หย่อนได้.

เป่า (ถิ่น—พายัพ) น. ปีฉลู. เขียนเป็นเปรา ก็มี.

เป๋า น. กระเป๋า; ชื่อการนับแต้มลูกเต๋าที่ขึ้นสามหน้าเหมือนกัน.

เปาะ ว. ไม่หยุด (สำหรับประกอบคำชม); เสียงดังเช่นเสียงเคาะไม้.

เปาะเหลาะ ว. กระทัดรัด, กลมกล่อม, ประจบประแจง.

เปิก ว. เลิกออก, ถลก, เปิด.

เปิ่ง ว. ยับเยิน, พัง, ทลาย.

เปิ่ง ๆ ว. ดัง ๆ เช่นเสียงร้องเปิ่ง ๆ.

เปิ่งมาง น. กลองชนิดหนึ่งมีหนังขึงสองหน้าสำหรับตีเข้ากับปี่พาทย์.

เปิด ก. เผย, อ้า, เลิกขึ้น, กางออก, ใช้ตรงกันข้ามกับคำว่าปิด. (ปาก) ก. หนี. **เปิดเปิง** ก. ไปอย่างไม่มีที่หมาย. **เปิดโปง** ก. เปิดเผยความลับที่เขาปิดไว้.

เปิดโลก น. ชื่อพระพุทธรูปปางหนึ่ง. ก. เผยโลกทั้งสามให้เห็น หมายถึงเมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จจากดาวดึงส์. **เปิดหูเปิดตา** ก. ให้ได้ฟังและให้ได้เห็นมาก.

เปิ่น ว. เข่อ, เก้อ, เร่อร่า, ไม่เข้าท่วงที.

เปิบ ก. เอานิ้วมือทั้งห้านิ้วขยุ้มข้าวเข้าปาก

เปี๊ป ว. เสียงเช่นอีเก้งร้อง.

เปีย น. ผมที่ถักห้อยยาวลงมา, ลายที่ถักตอกสามขาไขว้กัน เรียกว่าลายเปีย หรือลายผมเปีย; พวงมาลัยที่มีอุบะห้อยลงมาเหมือนผมเปีย; ชื่อขนมอย่างหนึ่งทำด้วยแป้งเป็นชั้น ๆ มีไส้ใน.

เปียก ว. อ่อน, ชุ่มด้วยน้ำ, เละ, เรียกของที่มีลักษณะเช่นนั้น เช่นข้าวเปียก, ตรงข้ามกับแห้ง. ก. เอาข้าวหรือแป้งเป็นต้นกวนให้สุกเจือด้วยน้ำเหลว ๆ.

เปียก ว. เล็ก.

เปียม ก. เต็มเกือบล้น, เต็มฝั่ง, เต็มที่, บริบูรณ์.

เปียว (ใบ) ก. เป่า เช่น เปียวปี่แก้วเคนผสาน. (ม. คำหลวง มหาราช).

เปียว น. ปูชนิดหนึ่งตัวเล็ก; ไม้ค้างพลูเล็ก ๆ.

เปือก ก. ฟองหรือสิ่งที่เกิดเป็นผ้าขึ้นจากโคลนตม. **เปือกตม** น. เลนตมที่ละเอียด.

เปือน ก. ติดสิ่งสกปรก.

เปือย ก. ยุ่ย, ตรงข้ามกับเหนียว.

แป น. ไม้เครื่องเรือนที่วางบนจันทันสำหรับกลอนพาด, ถ้าวางพาดใต้หลังคาเรียกว่าแปลาน, ถ้าวางพาดหัวเสา เรียกว่าแปหัวเสา, ถ้าเป็นโบสถ์วิหารหรือปราสาทตัวแปที่รับนาคสะดุ้งเรียกว่าแปทาญ, เรียกค้านเรือนตามยาวว่าค้านแป. ว. แบน เงินแป คือเงินแบน ; สำหรับเรียกมือพิการ นิ้วกำเข้าไม่ได้ เรียกมือแป.

แป้ง น. สิ่งที่เป็นผงละเอียดเกิดจากเมล็ดข้าว, ผลไม้, และรากไม้ ใช้เป็นอาหาร, ผงขาว ๆ ที่ทำด้วยหินเป็นต้น สำหรับผัดหน้า. **แป้งข้าวหมาก, แป้งเหล้า** น. แป้งที่เป็นเชื้อสำหรับทำข้าวหมากและทำเหล้า. **แป้งจี่** น. ขนมทำด้วยข้าวเหนียวกับมะพร้าว กับเกลือน้ำตาลแล้วทอดเป็นแผ่น ๆ. **แป้งญวน** (โบ) น. แป้งข้าวเจ้า. **แป้งนวล** น. ผงขาวที่ทำด้วยหินปูนเป็นต้นแล้วทำเป็นเม็ด ๆ สำหรับผัดหน้า. **แป้งร่ำ** น. แป้งที่ปรุงด้วยเครื่องหอม. **แป้งสด** น. น้ำอบกับแป้งร่ำน้ำดอกไม้เทศใช้ชุบผ้าห่อใบตองสำหรับแจก ; แป้งที่ทำขึ้นใช้ได้ทันที ไม่ต้องหมัก. **แป้งสารภี** น. แป้งที่เอาเกสรสารภีตำปนกับแป้งสำหรับทาตัว. **แป้งหมี่** น. แป้งข้าวสาลี.

แป๋ง ว. เสียงดังเช่นนั้น.

แปด ๑ ว. จำนวนสี่บวกสี่, ชื่อเดือนจันทรคติ เรียกว่าเดือนแปด ตกในราวเดือนกรกฎาคม - สิงหาคม ถ้าปีใดมีอธิกมาสมีเดือนแปดสองหน เรียกว่าเดือนแปดก่อนและแปดหลัง. **แปดทุ่ม** (โบ) น. เรียกเวลากลางคืนตอนสองนาฬิกาว่าแปดทุ่ม. **แปดบท** น. ชื่อเพลงทำนองหนึ่ง. **แปดสาแหรก** น. เป็นคำเรียกต้นวงศ์สกุล คือบิดามารดาของปู่และย่า ๔ ของตาและยาย ๔ รวมเป็น ๘ ที่เป็นผู้ดีทั้งฝ่ายบิดาและมารดา เรียกว่าผู้ดีแปดสาแหรก.

แปด ๒ ก. เปือน มักพูดเข้าคู่กันว่าแปดเปือน ; ปน, ระคน, มักพูดเข้าคู่กันว่าแปดปน.

แป๊ด ว. เสียงดังเช่นปืนแตร.

แปทู (ถิ่น—ปักษ์ใต้) น. อกไก่.

แป้น น. กระดานกลมแบน, ไม้ฐานสำหรับปั้นหม้อ, ไม้กระดานที่ติดไว้บนหัวเสาไม้สำหรับสอยผลไม้ชนิดหนึ่ง ; เรียกเหล็กที่เจาะเป็นรูสำหรับชักลวด ; ชื่อปลาตัวเล็กและแบน ๆ ; ชื่อส้มชนิดหนึ่งลูกแป้น ๆ. ว. กลมแบนอย่างลูกจัน, ยิ้มทำแก้มแป้นเรียกว่า ยิ้มแป้น.

แปบ น. ชื่อแว้ชนิดหนึ่งผักแบน ๆ ; ชื่อปลาน้ำจืดชนิดหนึ่งตัวแบนยาว. ว. แบน.

แป๊บ น. ท่อน้ำ, ท่อไอเสีย ; สิ่งสำหรับติดแทนลูกดุมมีสองอัน.

แปม ก. เปื้อน, กลั้ว, ระคน, มักพูดเข้าคู่กันว่า แปมปน หรือ ปนแปม.

แปร [แปฺร] ก. หัน, ผัน, ย้าย, กลับกลาย, พลิกแพลง. **แปรไข้** น. วิธีวางยาเมื่อเห็นว่าโรคหนักเพื่อให้เบาลง. **แปรธาตุ** ก. ทำให้โลหะเลวกลายเป็นโลหะมีค่า. **แปรปรวน** ก. ยักย้าย, กลับกลาย, เปลี่ยนแปลง, ปรวนแปร ก็ว่า. **แปรปากหลากคำ** ก. พูดกลับกลอกไม่ยั่งยืนคำ. **แปรพักตร์** ก. เอาใจออกหาก, ไม่ซื่อตรง. **แปรรูป** น. วิธีเอาถ่านเถ้าและกระดูกศพที่เผาเสร็จแล้วบนกองฟอนมาเรียงลำดับเป็นอย่างรูปคนให้หัวอยู่ทางตะวันตกแล้วหันกลับมาทางตะวันออก.

แปร๋, แปร๋แปร้น ว. เสียงดังเช่นช้างร้อง.

แปรก [ปะแหรก] น. เครื่องเกวียนหรือรถชนิดหนึ่งสำหรับติดกับหัวเพลากับคานกันลูกล้อไม่ให้เลื่อนหลุด.

แปรง [แปฺรง] น. สิ่งของอย่างหนึ่งทำด้วยขนสัตว์ ฯลฯ สำหรับใช้ปัดหวี และถูพื้นหรือสิ่งของอื่น ๆ, ลักษณะนามว่าอัน ; ขนเส้นแข็งที่ขึ้นบนคอหมูเป็นแถว ๆ. ก. ปัด, เช็ด, ถูด้วยแปรง.

แปร่ง [แปฺร่ง] ว. ไม่ชัด, เพี้ยน, ไม่สนิท.

แปร๊ด [แปฺร๊ด] ว. จัด, มาก. (ใช้ประกอบกับคำเค็ม).

แปร้น [แปฺร้น] ว. เสียงดังเช่นคนทะเลาะกัน. **แปร้นแปร๋** ว. เสียงที่เปล่งด้วยความโกรธเหมือนดังช้างมันร้องเมื่อโกรธวิ่งแล่นเข้ามา, แปร๋แปร้น ก็ว่า.

แประ [แปฺระ] ว. เพียบจวนจะจม (ใช้

สำหรับเรือ), เต็มที่.

แปล [แปฺล] ก. ถ่ายความหมายมาอีกภาษาหนึ่ง, ทำให้เข้าใจความหมาย. **แปลตามพยัญชนะ** ก. แปลตามตัวอักษร, แปลความหมายของคำอย่างตรงไปตรงมาคำต่อคำ. **แปลตามเนื้อความ** ก. แปลเอาความ, แปลตามอรรถ ก็ว่า. **แปลร้อย** ก. แปลเอาความโดยยกศัพท์บาลีมาตั้งไว้.

แปล้ [แปฺล้] ก. เปิดเผย (?) ว. แบนราบ, เพียบ, เต็มที่, เตี้ยลง.

แปลก [แปฺลก] ว. แตกต่างไปจากที่เคย เช่น แปลกตา, แปลกใจ; ต่าง, เพี้ยนไป, ผิดปรกติ. **แปลกปลอม** ก. สิ่งอื่นหรือพวกอื่นปนเข้ามา.

แปลง ๑ [แปฺลง] น. ที่เป็นแอ่งมีโคลน, เรียกพื้นที่ดินแห่งหนึ่งๆ. ก. จำแลง, กลับกลาย, แปลกไป, เปลี่ยนรูป, สร้าง เช่น แปลงเมือง, ทำ เช่น แปลงขวัญ. **แปลงชาติ** ก. เปลี่ยนสัญชาติ. **แปลงผี** ก. เข่นผีเป็นคำนับ.

แปลง ๒ [แปฺลง] (ถิ่น - ปักษ์ใต้) ก. แผลง เช่น แปลงศร ว่า แผลงศร.

แปลน ๑ น. เรียกของที่มีเนื้อหรือเปลือกหุ้มไม่รอบ เช่นทุเรียนแปลน คือทุเรียนมีเนื้อหุ้มไม่รอบเม็ด. ก. ปรากฏ, โผล่, ผุด.

แปลน ๒ น. แบบที่กะกำหนดไว้. (ฮ.).

แปลน ๓ ว. เปล่า, ว่าง, ไม่เต็มที่.

แปลบ ว. ปลาบ, แวบ, วาบ, ความรู้สึกเจ็บแวบแล่นเข้าไปในกาย, ความรู้สึกวาบเข้าไปในหัวใจ, สะดุ้งวับขึ้น.

แป๊ว ว. เบี้ยว, แฟบ.

แป๋ว ว. เสียงเช่นแมวร้อง.

แปะ ก. ปะเข้าไป, เอาของแบนๆ บางๆ ทาบเข้าไป. ว. เสียงดังเช่นตบมือด้วยฝ่ามือ.

แป๊ะ (ปาก) น. คนแก่; ชื่อเพลงทำนองหนึ่ง.

แป๊ะซะ น. ชื่ออาหารใช้ปลาต้มจืดน้ำส้มกินกับผัก.

โป ๑ น. เครื่องเล่นการพนันของจีน ทำด้วยทองเหลืองสี่เหลี่ยม มีลิ้นแดงขาวข้างในใช้ปั้น. **โปกำ** น. ชื่อการพนันชนิดหนึ่งใช้ถ้วยครอบเบี้ยเป็นคะแนน.

โป ๒ ว. โน, นูนขึ้น.

โป๋ ก. อยู่ข้างหลังที่สุด, ใช้พูดในการเล่น

เช่นหยอดหลุม.

โป้ ก. โว, พูดอวดดี, เช่น บ้าน้ำลายพูดโอ้ออกไป้ไป. (คาว). ว. ใหญ่.

โป๋ ก. ส่งเสริมสิ่งที่บกพร่อง.

โปก ว. เสียงดังเช่นเอาค้อนเคาะกระดาน.

โปกขร น. ไบกขร, บัว. (ป.).

โปกขรณี น. ไบกขรณี, สระบัว. (ป.).

โปกขรพรรษ น. ไบกขรพรรษ. (ป. โปกฺขรวสฺส).

โปง น. เรียกลักษณะแห่งสิ่งของที่ข้างในเป็นโพรงโป่งออก; คลุมผ้ามิดทั้งตัว เรียกว่า คลุมโปง.

โป่ง น. ของที่พองลม; เรียกผีที่อยู่ตามดินโป่งว่าผีโป่ง, เรียกป่าที่มีดินโป่งว่า ป่าโป่ง. **โป่งดิน** น. ดินที่มีเกลือ. **โป่งน้ำ** น. ช่องดินที่มีน้ำพุขึ้นมา.

โป้ง ว. โว, พูดโพล่งออกมาโดยไม่ระมัดระวังปาก, ใหญ่ เช่น หัวโป้ง. ว. เสียงดังเช่นถูกตี ฯลฯ. **โป้งเป้ง** ว. สูง ๆ ใหญ่ ๆ. **โป้งโล้ง** ว. โตพองเกินไป, ไม่กระทัดรัด.

โป้งโหยง ว. จองหอง, เย่อหยิ่ง.

โปฐปท, โปฐปทา น. ชื่อดาวนักษัตรภัทรบท. (ป. โปฏฺฐปท). **โปฐปทมาส** น. เดือนอันประกอบด้วยวันเพ็ญรวมนักษัตรโปฐปทา คือเดือนภัทร ได้แก่เดือน ๑๐ หรือกันยายน. (ป. โปฏฺฐปทมาส).

โปดก น. ลูกน้อย, ลูกสัตว์. (ป. โปตก).

โปตถกะ น. หนังสือที่เขียนหรือจาร, คัมภีร์หนังสือ, เล่มหนังสือ. (ป.).

โปน ว. นูน, พอง, โป.

โปร่ง ว. ไม่ทึบ, ปรุโป, โล่ง. **โปร่งเปร่ง** ก. โหรงเหรงไม่เต็มที่. **โปร่งฟ้า** น. ชื่อไม้เลื้อยชนิดหนึ่งใบบาง เป็นไม้ประดับ.

โปรด ก. ชอบ, รัก, เอ็นดู, สงเคราะห์, ใช้สำหรับเจ้านาย; แต่ใช้เป็นสามัญได้ทั่วไปในบางลักษณะหรือใช้ในที่แสดงความสุภาพ. (ข. โปฺรส). **โปรดปราน** ก. เอ็นดู, รักใคร่. **โปรดสัตว์** ก. สงเคราะห์สัตว์. (ปาก) พระเที่ยวรับบิณฑบาต.

โปรย ก. โรย, หว่าน. **โปรยปราย** ว. หว่านล้อม (พูด), หว่านไปทั่ว ๆ.

โปรีสภา (โบ) น. เรียกศาลชั้นต่ำในกรุงเทพพระมหานคร ซึ่งบัดนี้เรียกว่าศาล

แขวง.

โปล่ง ก. โล่ง.

โปส น. บุรุษ. (ป.).

โปสก น. คนผู้เลี้ยงดู. (ป.).

โปสาวนิกมูล น. ค่าเลี้ยงดู, ค่าข้าวบ้อน. (ป.).

โปะ ก. พอกเข้าไป.

โป๊ะ น. เครื่องดักปลาในทะเลอย่างหนึ่ง ใช้ไม้ปักเป็นปีก, ลักษณะนามว่าลูก ; ทุ่นสำหรับทอดสะพานหรือสำหรับรองเรือ ; เครื่องครอบเพื่อบังคับแสงไฟ.

โป๊ะจ้าย น. เรือลำเลียงหรือบรรทุกของชนิดหนึ่ง เป็นเรือขนาดใหญ่ต่ออย่างแบบฝรั่ง แต่มีเสาเพลาใบเป็นอย่างสำเภา, เรือโป๊ะ ก็เรียก.

ไป ก. เคลื่อนออกจากที่, ใช้ตรงกันข้ามกับมา, เป็นคำประกอบท้ายกริยาหมายความว่า เรื่อยไป, ไม่หยุด, เช่น ทำไป, กินไป. **ไปลาด** (โบ) ก. ไปตระเวน, ไปคอยตรวจเหตุการณ์.

ไป่ (โบ) ว ไม่.

ไป๋ ว. ไถลไป, มักใช้เข้าคู่กับคำ เป๋ ว่า ไป๋เป๋ หรือ เป๋ไป๋.

ไปย [-ยะ] น. เครื่องดื่ม. (ป. เปยฺย).

ไปยาล น. เครื่องหมายละคำ รูป " ฯ " ดังนี้ เรียกว่า ไปยาลน้อย สำหรับละคำที่ประกอบคำหน้า รูป " ฯลฯ " หรือ " ฯ เปฯ " ดังนี้ เรียกว่า ไปยาลใหญ่ สำหรับละข้อความ. (ป. เปยฺยาล).

ไปรษณีย์ [ไปฺรสะนี] น. วิธีการส่งหนังสือและหีบห่อสิ่งของโดยมีองค์การที่ตั้งขึ้นเป็นเจ้าหน้าที่รับส่ง. (ส.). **ไปรษณียนิเทศ** น. สมุดแสดงระเบียบการไปรษณีย์ทั่วไป. **ไปรษณียบรรณ** น. แผ่นกระดาษที่ผนึกสำหรับใช้เขียนจดหมายส่งทางไปรษณีย์. **ไปรษณียบัตร** น. แผ่นกระดาษแข็งที่ใช้เขียนจดหมายส่งทางไปรษณีย์. **ไปรษณีย์ภัณฑ์** น. ของที่ส่งทางไปรษณีย์. (ส.). **ไปรษณียากร** น. ค่าธรรมเนียมที่ต้องเสียสำหรับส่งไปรษณีย์ภัณฑ์ทางไปรษณีย์ เป็นดวงตราสำหรับปิดสิ่งที่จะส่งไป, แสตมป์ ก็เรียก. **ไปรษณีย์วัตถุ** น. ของที่ส่งทางไปรษณีย์.

ไปล่ ว. ผาย, แบะ, แปล้, เลยไป. **ไปล่ปลิว** ก. ขจรไป เช่น ทรงน้ำมัน

กันไรไปล่ปลิว. (อิเหนา).

ไปศาจ น. ปีศาจ เช่น ก็ยังไปศาจผีเสื้อ

ผ

ผ พยัญชนะตัวที่ยี่สิบแปด เป็นพวกอักษรสูง.

ผก ก. หกกลับ, ปก. (ถิ่น—พายัพ) ก. แอบ, ซ่อน, ดัก. **ผกผงก** ก. ผงกหัวขึ้นเหลียวดู. **ผกผัน** ก. หกหัน, ผันกลับ.

ผกเรือก น. ต้นไทร.

ผกา น. ดอกไม้. (ป. ผุกา). **ผกากรอง** น. ชื่อต้นไม้ ดอกเป็นกระจุกสีต่าง ๆ. **ผการาย** น. เรียกต้นหมากเพิ่งออกดอกประปราย.

ผกาย น. ดาว, แสงกระจาย, โดยมากใช้ว่า ประกาย. (ป. ผุกาย).

ผคม ก. ไหว้, แผลงเป็น บังคม ก็ได้. (ป.).

ผง น. สิ่งที่ละเอียด เคมหยากเยื่อ. **ผงคลี** น. ฝุ่นละเอียด, ละออง.

ผงก [ผะหฺงก] ก. ชูขึ้น, ยกขึ้น, กระดกขึ้น, เงยขึ้น.

ผงม [ผะหฺงม] ก. ประคบประหงม.

ผงร [ผะหฺงอน] ก. หงาย, ชูขึ้น, ทรงไว้, เช่น ข้าแต่พระผู้ผงรแผ่นแผ้ว. (ม. คำหลวง จุลพล); ชะเง้อขึ้น เช่น เสือกผกผงร. (เสือโค). (ป. ผงาร).

ผงอน [ผะหฺงอน] น. แผ่นดิน. (โบ) เขียนว่า ผงร ก็มี. ก. เอียว, เลี้ยว.

ผงอบ [ผะหฺงอบ] ว. อ่อนเพลียมาก, จวนจะสิ้นใจ.

ผงะ [ผะหฺงะ] ก. ชะงัก, หยุดอยู่.

ผงาด [ผะหฺงาด] ว. สง่า, เด่น, ผาดไผน.

ผง่าน [ผะหฺง่าน] ก. ผงาด เช่น ทั้งอกไหล่ก็ผายผึ่งผง่านโง. (ม. คำหลวง ชูชก).

ผจง น. ความตั้งใจ. ก. ตั้งใจทำให้ดี, บรรจง. (ป. ผุจง).

ผจญ, ผจัญ ก. สู้รบ, ใช้ว่า ประจญ ประจัญ ก็มี. (ป. ผุจัญ ว่าทำให้แพ้).

ผจาน ก. เปิดเผยความชั่ว, ประจาน. (ป.

ผฺจาล ว่าทำให้เข็ดหลาบ).

ผชุม ก. ประชุม. (ข.).

ผณิน น. งู; เมื่อเป็นคำหน้าสมาสลบ น เสีย. (ส.). **ผณินทร, ผณิศวร** น. พญางู คือนาคราช. (ส.). **ผณินทรสมพัตสร** น. ปีงูใหญ่, ปีมะโรง. (ส.).

ผด น. เม็ดเล็ก ๆ เป็นผื่นขึ้นตามผิวหนัง เมื่อถูกอากาศร้อน มีอาการคัน.

ผดุง [ผะดุง] ก. ประดุง, ค้ำ, ค้ำจุน, ระวัง, อุดหนุน. **ผดุงครรภ์** ก. ทำการคลอดบุตรตามแผนปัจจุบัน.

ผเดิน ก. เดิน, ใช้บันเดิน ก็มี.

ผทม ก. นอน (ใช้สำหรับเจ้านาย). ประทม หรือ บรรทม ก็ใช้. (ข. ผฺทม).

ผทมเพลิง ก. อยู่ไฟ.

ผนวก [ผะหฺนวก] ก. บวกเข้า, ผสมเข้า.

ผนวช [ผะหฺนวด] ก. บวช.

ผนัง [ผะหฺนัง] น. ฝาที่ก่ออิฐถือปูน.

ผนิด [ผะหฺนิด] ก. ปิดให้แน่น เช่น พอเขียนหมดเข้าผนิดติดตรา. (อิเหนา).

ผนึก [ผะหฺนึก] ก. ติดให้แน่น, อัดให้แน่น, ปิดให้แน่น. น. การนำช้างเล็กไปโดยใช้ช้างใหญ่ขนาบไป; ของ.

ผม น. เรียกขนที่ขึ้นอยู่บนหัวเป็นเส้นยาว. ส. ข้า, ฉัน, (สำหรับผู้ชายพูดโดยสุภาพ).

ผมไฟ น. ผมเดิมของทารกที่ติดมาแต่กำเนิด, ที่เรียกว่าผมไฟนั้นเพราะแต่เดิมมารดาเด็กต้องอยู่ไฟ.

ผยอง [ผะหฺยอง] ก. เผ่นโผน, ลำพอง.

ผย้ำเผยอ [ผะหฺย้ำผะเหฺยอ] ก. ป้ำ ๆ เป้อ ๆ เช่น ทำหาวเรอพูดผย้ำเผยอ. (พงศ. เลขา).

ผรณ [ผะระนะ] น. การแผ่ไป, การซ่านไป. (ป.).

ผรณาปีติ [ผะระ—] น. ปีติที่เกิดแล้วทำให้รู้สึกซาบซ่านไปทั่วร่างกาย. (ป.).

ผรสุ [ผะระสุ] น. ขวาน. (ป.).

ผริต ก. แผ่ไป, ซ่านไป. (ป.).

ผรุพก [ผะรุ—] น. กระโถน. (ส.).

ผรุส ว. หยาบ, หยาบคาย. (ป.). **ผรุสวาท** น. คำหยาบ. (ป.).

ผล น. ความงอกงาม, ความเจริญ, กำไร, ดอกเบี้ย, ประโยชน์ที่ได้; ลูกไม้; สิ่งที่เกิดจากเหตุ, สุขทุกข์อันเกิดจากกรรม; จำนวนเลขที่ได้จากการบวกลบคูณหาร. (ป.

ส.). **ผลานิสงส์** น. ความไหลออกแห่งผล (ความดี). (ป.). **ผลาผล** น. ลูกไม้ใหญ่น้อย. (ป.). **ผลาหาร** น. อาหารคือลูกไม้.

ผลก [ผฺลก] (ใบ) ว. บ่อย ๆ, เนือง ๆ

ผลคุน [ผนลฺคุน] น. เดือนผาลคุน คือเดือน ๔ หรือมีนาคม. (ส.; ป. ผคฺคุณ).

ผลคุนี [ผนลฺคุนี] น. ชื่อดาวนักษัตรมี ๔ ดวง เรียกว่าดาวเพดาน เมื่อแยกเพียงสองดวงหน้า เรียกว่าบุรพผลคุนี เป็นดาวฤกษ์ที่ ๑๑ คือดาวเพดานตอนหน้า หรือดาวแรดตัวผู้ (นัยหนึ่งว่า งูเมีย), อีกสองดวงหลังเรียกว่า อุตรผลคุนี เป็นดาวฤกษ์ที่ ๑๒ คือดาวเพดานตอนหลัง หรือดาวแรดตัวเมีย (นัยหนึ่งว่า เพดาน). (ส.; ป. ผคฺคุณี).

ผลคุนีบูรพมาส น. วันเพ็ญในนักษัตรอุตรผลคุนี. (ส.).

ผลง ก. ปลิดปลง, ฆ่าให้ตาย.

ผลอ ว. โบ๋, โหว, เช่น ปากผลอ, ประจบประแจง เช่น พูดผลอ.

ผล็อง ว. เสียงเช่นของตกลงในไห.

ผล็อย ว. เร็ว, พลัน, แผล็ว.

ผละ ก. จากออกไป, สละออกไป.

ผลัก ก. ไสไป, เอามือดันไป.

ผลัด ก. เปลี่ยน, แทน.

ผลับ ว. เร็ว; เสียงเช่นสุนัขกินน้ำข้าว.

ผลัวะ ว. เสียงดังเช่นเอาดินปาพุ่มไม้ หรือนกเขาที่บินออกจากพุ่มไม้.

ผลา [ผฺลา] น. ง้าว. ว. กล้า, คม. น. ก้อนหิน. (ป).

ผลาญ ก. ทำลายล้าง, ทำอันตรายทรัพย์สมบัติ.

ผลิ [ผฺลิ] ก. เผล็ดดอก, เพิ่งงอกปลิออกมา.

ผลิกะ [ผะลิ—] น. ผลิก. (ป.).

ผลิต [ผะหฺลิต] ก. ผลิออก, ออกผล, งอกแล้ว, เผล็ดออก. (ป.). **ผลิตกรรม** น. การทำให้เป็นผล.

ผลิน, ผลี [ผะ-, ผะ-] ว. มีผล. (ส.).

ผลีผลาม [ผฺลีผฺลาม] ว. ลนลาน, เถลือกถลน, ลุกลน, เร็วเกินไป.

ผลึก [ผะหฺลึก] น. ชื่อแก้วหินอย่างหนึ่งมีสีขาวใส. (ป. ผลิก). **ผลึกศิขรี** น. "เขาแก้วผลึก" คือเขาไกลาส. (ส.). **ผลึกศิลา** น. หินผลึก. (ส.).

ผลึ่ง [ผฺลึ่ง] ก. บวมขึ้น, พองขึ้น. ว.

เสียงดังเช่นเสียงของหนัก ๆ ตกลงที่พื้น.

ผลือ [ผฺลือ] น. ปม.

ผลุ [ผฺลุ] ว. เสียงดังเช่นของอ่อนน่วมตกลง.

ผลุง [ผฺลุง] ว. อาการที่ทิ้งหรือปาสิ่งของไปโดยเร็ว, เสียงของกลมหนักตกน้ำ.

ผลุด [ผฺลุด] ก. หลุดเข้าหรือออกโดยเร็ว, มุดเข้าหรือออกโดยเร็ว.

ผลุน [ผฺลุน] ก. ไปโดยเร็ว. **ผลุนผลัน** ว. หุนหัน.

ผลุบ [ผฺลุบ] ก. ดำลง, มุดลง, หุบลง. ว. อาการที่ดำน้ำลงโดยเร็วหรือนกบินเข้าโพรงโดยเร็ว. **ผลุบผลับ** ว. ลุกลน, ไม่เรียบร้อย. **ผลุบโผล่** ก. ดำน้ำแล้วผลุดขึ้นบ่อย ๆ, จม ๆ ลอย ๆ, โดยปริยายหมายความว่า ทำไม่สม่ำเสมอ, ลุ่ม ๆ ดอน ๆ.

ผลุย [ผฺลุย] ว. อาการที่เชือกหรือปมหลุดโดยเร็ว.

ผลู [ผฺลู] น. ทาง. (ป.). **ผลูบด** น. ทางเลี้ยว. (ป.). **ผลูแบก** น. ทางแยก (ป.)

ผวน ก หวน, กลับ.

ผวย น. ผ้าห่ม, ผ้าห่มนอน.

ผวา [ผะหฺวา] ก. หวาดสะดุ้ง; อ้าแขนโถมตัวเข้ากอด.

ผสม ก. ประสม. (ป.).

ผสาน ก. ประสาน. (ป.).

ผสาย ก. กระจาย, เรียงราย, เช่น ตรีมุขสิงหาสน์แก้ว กรองผสาย. (เฉลิมเกียรติพระนารายณ์. (ป.).

ผอก น. การกินข้าว, ข้าวที่กิน ภาชนะที่อาจสวมหรือใส่สิ่งอื่นได้, ปลอก ; ปลาหรือกุ้งประสมตำกับเกลือ. ว. น่าเกลียด เช่น และจะให้แก่พราหมณ์เถ้าผอกหงอกหลง. (ม. คำหลวง มหาราช).

ผอง ว. ทั้งปวง, ทั้งหมด.

ผ่อง ๑ ว. หมดจด. **ผ่องแผ้ว** ว. สะอาด, หมดจด, สบายใจ. **ผ่องใส** ว. สุกใส, บริสุทธิ์, ยิ้มย่อง.

ผ่อง ๒ ก. กิริยาร้องเมื่อไพ่ขึ้นมาเข้าตอง เป็นคำใช้ในการเล่นไพ่ไทยหรือจีน.

ผอด ก. หายใจ, ดูดลม (จากปอด).

ผ่อน ก. หย่อน, ลดหย่อน, คลาย, ถอย. **ผ่อนปรน** ก. แบ่งหนักให้เบาเบา, เอาไปทีละน้อย, ขยับขยายให้เบาบางลง.

ผ่อนผัน ก. ลดหย่อนตาม.

ผอบ [ผะ–] น. ตลับมีเชิงมียอด.

ผอม ว. ร่างกายมีเนื้อน้อย, ซูบ, ไม่อ้วน.

ผื่อย ว. อาการที่ร่วงหรือหล่นไปโดยเร็ว เช่น ฝนตกผื่อย ๆ, พูดผื่อย ๆ, อาการที่หลับไปโดยเร็ว เช่นหลับผื่อย.

ผ่อย ก. ม่อย เช่น ลมจับพับผ่อยพ้น นับครั้งคราวหลาย. (นิทราชาคริต).

ผอวด [ผะ–] ก. อวด.

ผอูน [ผะอูน] น. น้องหญิง. ไผอน ก็ว่า (ข.).

ผะ ๑ ใช้แทน ประ เช่น ผะเด, ผะเดิน, ผะแดง, ผะเทศ.

ผะ ๒ ใช้นำหน้าคำที่ตั้งต้นด้วยตัว ผ มีความแปลอย่างเดียวกับคำเดิมนั้น เช่น ผะผก, ผะผ่อง, ผะผ้าย, ผะผ่าว, ผะผ้า.

ผะแคง ว. ประดัง, คับคั่ง.

ผะดา ก. ค้ำชู, จุน, ช่วย.

ผะสา น. ประสา.

ผะออบ น. ชื่อโรคนกเขามีอาการให้น้ำออกทางปากทางจมูก.

ผัก น. พืชที่ใช้เป็นอาหาร; เป็นคำนำพืชที่ใช้เป็นอาหาร เช่น ผักกาด, ผักกูด; เป็นคำนำพืชที่ใช้เป็นยา เช่น ผักปลาบ, ผักเบ็ด, ผักแพว, ผักหนอก.

ผักชี น. เมล็ดของต้นไม้ชนิดหนึ่งใช้ปรุงเครื่องแกง คู่กับยี่หร่า.

ผักตบชะวา น. พืชเกิดในน้ำชนิดหนึ่ง. (Eichhornia speciosa).

ผักบุ้งฝรั่ง น. ไม้เลื้อย ใบมนคล้ายใบพลู ดอกคล้ายดอกผักบุ้ง.

ผัคคุณ น. ผลคุน, ผาลคุน. (ป.). **ผัคคุณมาส** น. เดือนอันมีพระจันทร์เพ็ญเสวยนักษัตรผลคุนี คือเดือน ๔ ตกในราวเดือนมีนาคม. (ป.).

ผัคคุณี น. ผลคุนี. (ป.).

ผัง น. ไม้สำหรับถ่างผ้าที่ทอให้ตึง ปลายทั้งสองมีเข็มสำหรับเสียบที่ริมผ้า; ไม้หรือเส้นแบบสำหรับเป็นแบบขุดหลุมเสาปลูกเรือน; พื้นที่ราบ; ระดับพื้นที่. ก. เข้มแข็ง, รวดเร็ว.

ผัด น. กับข้าวของแห้ง ใช้คั่วด้วยผักและน้ำมันเป็นต้น. ก. คั่วกับข้าวของแห้งด้วยผักและน้ำมันเป็นต้น; ย้ายไปย้ายมา, หมุนไปมา, ล่อให้ไล่; ขอเลื่อนเวลาไป; เอาแป้งลูบที่หน้าเพื่อให้หน้านวล. **ผัดเจ้า-**

ล่อ ก. ขอทุเลาไม่มีที่สิ้นสุด. ผัดผัน ก. หมุนกลับไปกลับมา. ผัดเพี้ยน ก. ขอเลื่อนเวลาให้ผิดไป.

ผัน น. บัวดอกสีขาวปลายกลีบเป็นสีชมพู แล้วเปลี่ยนเป็นสีขาบหรือคราม และสีขาบอมชมพู บานเวลากลางวัน คู่กับบัวเผื่อน. (Nymphaea stemula). ก. เปลี่ยน, กลับ, แปรไป, ทำให้เสียงแปรไป ; หมุน. ผันแปร (-แปร) ก. เปลี่ยนแปลงไป, กลับกลายไป. ผันผยอง ก. เผ่นลำพองหมุนรอบตัว. ผันผวน ก. กลับไปกลับมา, ปั่นป่วน. ผันผ่อน ก. ลดหย่อนตาม. ผันผาด ก. วิ่งหกหันไปมา. ผันผาย ก. กลับไป, เดินไป. ผันหม้อ ก. ดงข้าว คือทำข้าวให้ระอุ. ผันอักษร ก. เปลี่ยนเสียงพยางค์ให้สูงต่ำไปตามวรรณยุกต์.

ผับ ว. เร็ว, คล่อง, อาการที่ทำโดยเร็ว, เสียงดังเช่นนั้น.

ผัลคุนี น. ผลคุนี.

ผัว น. ชายที่มีเมียเป็นคู่ครอง.

ผัวะ ก. เสียงเช่นไม้หัก.

ผัสสะ น. การกระทบ, การถูกต้อง. (ป.). ผัสสาหาร น. อาหารคือผัสสะ, หมายเอาการประจวบกันแห่งอายตนะภายในภายนอกและวิญญาณเป็นปัจจัยแห่งเจตสิกอันจะพึงเกิดโดยวิถีมีเวทนาเป็นต้น, เป็นประการหนึ่งในอาหารทั้งสี่. (อีกสามประการคือ กวฬิงการาหาร, มโนสัญเจตนาหาร, วิญญาณาหาร). (ป.).

ผา น. หิน, เขาหิน. ผาดำ น. เขากาฬกูฏ. ผาเผือก น. เขาไกลาส. ผาสามเซ่า น. เขาตรีกูฏ. ผาหอม น. เขาคันธมาทน์.

ผ่า ก. แล่งออก, ชำแหละออก (ตามส่วนยาว). ทำให้แตก เช่น ฟ้าผ่า ; แหวกเข้าไป เช่น ผ่าเข้าไป, ย่อมพลแผ้วพลผ่า. (ม. คำหลวง มหาราช); ฟาดฟันลงไป. ผ่าเผย ว. องอาจ มักใช้เข้าคู่กับคำสง่า. ผ่าเหล่า ก. ผิดพากผิดพ้อง.

ผ้า น. สิ่งที่ทอด้วยเยื่อใย โดยมากใช้เป็นเครื่องนุ่งห่ม. ผ้ากราบ น. ผ้าพับ ๆ ที่พระสงฆ์ใช้รองในเวลากราบพระ ซึ่งกลายมาจากผ้าสันถัต, กราบพระ ก็ว่า. ผ้าขี้ริ้ว น. ชื่องูพิษทะเล; ชื่อเครื่องในวัว. ผ้าดิบ น. ผ้าที่ทอด้วยด้ายที่ยังไม่ได้ฟอก.

ผ้าแดง น. ผ้าทอด้วยด้ายย้อมสีแดงเลือดนก. **ผ้าตา** น. ผ้านุ่งที่ทอด้วยด้ายหรือไหมมีลายเป็นตา ๆ. **ผ้าทิพย์** น. ผ้าที่ห้อยตรงหน้าฐานพระพุทธรูป (โดยมากปักด้วยปูนทำเป็นลายต่าง ๆ และไม่เป็นลายก็มี); ผ้าที่ห้อยหน้าราชอาสน์หรือพนักพลับพลา. **ผ้าเทศ** (ใบ) น. ผ้าขาวเนื้อดีมาจากต่างประเทศ. **ผ้าใบกลอย** น. ผ้าขาวบางเนื้อแน่นละเอียด. **ผ้าใบเมี่ยง** น. ผ้าขาวใช้ห่อศพที่เข้าโกศ. **ผ้าป่า** น. ผ้าที่ทายกถวายพระต่อจากเทศกาลกฐินออกไป นับเข้าในผ้าบังสุกุล. **ผ้าผ่อน** น. ผ้าผ้าย, ผ้านุ่งผ้าห่ม. **ผ้าแฝง** น. ผ้าดาดพุง, เป็นชื่อหนึ่งของสมรด. **ผ้าพื้น** น. ผ้านุ่งที่ทอด้วยด้าย มีสีใดสีหนึ่งเป็นพื้น. **ผ้าลาย** น. ผ้านุ่งที่เขียนลายเป็นดอกมีหน้าทั้งสองข้าง โดยมากขัดมัน. **ผ้าห้อยหอ** น. ผ้าซึ่งเจ้าบ่าวนุ่งในพิธีขัดน้ำแต่งงานแล้วผลัดพาดไว้ที่เรือนหอ มีของมีค่าอยู่ในนั้นเพื่อเป็นรางวัลผู้เอาไปซัก. **ผ้าไหว้** น. ผ้าที่ฝ่ายชายนำไปให้แก่ญาติผู้ใหญ่ของฝ่ายหญิง เพื่อเป็นการเคารพในเวลาแต่งงาน. **ผ้าอ้อม** น. ท่อนผ้าสำหรับปูให้เด็กนอนในเบาะ. **ผ้าอาบ** น. ผ้าที่พระสงฆ์ผลัดอาบน้ำ.

ผาก น. ไม้ไผ่ชนิดหนึ่งไม่มีหนามมีปล้องยาว; ส่วนหน้าเหนือคิ้วขึ้นไป เรียกว่าหน้าผาก. ว. แห้งอย่างไม่มีความชื้นปนอยู่, แห้งสนิท. **ผากแผ้ง** ก. เหือดแห้ง, แห้งกรอบ.

ผาง ว. เสียงดังเช่นเอามือตบสิ่งของ.

ผาณิต น. น้ำอ้อย, บางทีประสงค์เอาน้ำตาลด้วย. (ป.; ส.).

ผาด ก. ผ่านไป, ไปเร็ว, ปราด, ไว. ว. เผิน, ไม่ชัดเจน. **ผาดผัง** ก. ไปเร็ว, แล่นเร็ว. **ผาดแผลง** ก. ยิงไปโดยเร็ว. **ผาดโผน** ว. แข็งแรง, งามฉูดฉาด. ก. กระโดดเผ่น, รวดเร็วผิดปรกติ. **ผาดเพ่ง** ก. ดูห่าง ๆ, ดูเผิน ๆ.

ผาติ ว. เจริญขึ้น. (ป.; ส.). **ผาติกรรม** น. การทำให้เจริญ, ใช้ในวินัยว่าการจำหน่ายครุภัณฑ์เพื่อประโยชน์สงฆ์อย่างใดอย่างหนึ่ง โดยเอาของเลวแลกเปลี่ยนเอาของดีกว่าให้แก่สงฆ์, หรือเอาของๆตนถวายสงฆ์ เป็นการทดแทนที่ตนทำของสงฆ์ชำรุดไปบ้าง, ซื้อของที่ไม่ดีออกเสีย

ทำให้ใหม่ดีกว่าของเก่า เช่นเอาที่วัดไปทำอย่างอื่นแล้วสร้างวัดถวายใหม่เป็นการชดใช้.

ผ่าน ก. ไปทางขวาของสิ่งที่ให้ข้าง, ล่วงพ้นไป, ตัดไป, สัดไป, ข้ามไป; ครอบครอง; บอกให้เกินไป (เช่นผ่านราคาของ). ว. ใช้เรียกม้าที่มีลายขาวขวางพาดตัว; ใช้ประกอบกับคำอื่นหมายความว่าพระเจ้าแผ่นดิน เช่น ผ่านเกล้า, ผ่านเผ้า, ผ่านพิภพ, ผ่านฟ้า.

ผาม ๑ น. ม้าม.

ผาม ๒ (ถิ่น—อีสาน) น. ปะรำ

ผาย ก. เคลื่อนจากที่ (คือ ผ้าย); เปิด; ระบายออก; แบะออก; แยกออก. **ผายผัง** ก. ไปเร็ว, วิ่งเร็ว. **ผายผัน** ก. ไป. **ผายลม** ก. ระบายลม, ตด.

ผ่าย (ปาก) น. ช้าง. **ผ่ายผอม** ก. ผอมไป.

ผ้าย ก. เคลื่อนจากที่ (ใช้พาย ก็มี).

ผาล น. เหล็กสำหรับสวมหัวหมุดเครื่องไถ. (ป.; ส.).

ผาลคุน น. เดือนซึ่งพระจันทร์เพ็ญเสวยนักษัตรผลคุนี, เดือน ๔ หรือมีนาคม. ว. ซึ่งเกี่ยวกับนักษัตรผลคุนี, ซึ่งเกิดในนักษัตรผลคุนี. (ส.; ป. ผคฺคุณ).

ผาลา (ถิ่น—ปักษ์ใต้) ว. เตี้ย, แจ้, ลาด. **ผาลาเพียงไหล่** น. การรำท่าหนึ่งในแม่ท่า.

ผ่าว ว. ร้อนแรงเหมือนมีไอร้อนมากระทบ.

ผาสุก น. ความสำราญ, ความสบาย. (ป.).

ผำ (ถิ่น) น. ไข่แหน.

ผ้ำ ๆ ว. อาการเดินหรือวิ่งอย่างหนัก.

ผิ สัน. ถ้า, หาก, แม้น. **ผิว** ๑ [ผิวะ] สัน. คือ ผิว่า = ถ้าว่า, หากว่า, แม้นว่า.

ผิง น. ชื่อขนมอย่างหนึ่งทำด้วยแป้ง ไข่ น้ำตาล ใช้อังไฟให้สุก, มีรูปแบน ๆ คล้ายไข่แมงมุม. ก. ทำให้ร้อนหรืออุ่น, อัง.

ผิด ว. ไม่ถูก, ไม่ใช่, ต่างไป, แปลกไป, พลาด. **ผิดใจ** ก. หมางใจกัน. **ผิดท่า** ก. ผิดจังหวะ. **ผิดนัก** ก. ถ้าพลาดท่า. **ผิดประหลาด** ก. แปลกจากที่เคย. **ผิดผี** ก. ผิดจารีตประเพณี. **ผิดแผก** ก. แตกต่าง. **ผิดเมีย** ก. เสพเมถุนกับภริยาผู้อื่น. **ผิดสังเกต** ก. แปลกจากที่คาดไว้. **ผิดสำแลง** ก. กินอาหารแสลงไข้.

ผิดก [ผิ—] ว. มั่งคั่ง, ผู้มีผาย. (ป.

ผิตก ; สํ. สฺผิตก).

ผิต [–ตะ] ว. ผิด, มั่งคั่ง, ผึ่งผาย. (ป. ผิต).

ผิน ก. หันหน้า, หันหลัง ; แปรพระพักตร์ (สำหรับพระพุทธรูป).

ผิว ๒ (ผิว ๑ ดูใน ผิ) น. เปลือกนอก, หนังนอก, ส่วนบางและตื้น. ก. เป่าลมด้วยปากให้มีเสียงดังเช่นนกหวีด ใช้ว่าผิวปาก. **ผิวน้ำ** น. ส่วนข้างบนของน้ำ. **ผิวบาง** น. แบบบาง, อ่อนแอ, ผู้ดี, ใช้โดยปริยายไปถึงจิตใจด้วย. **ผิวเผิน** ว. ตื้น ๆ. **ผิวพรรณ** น. สีเนื้อ.

ผี น. ซากศพ ; คนที่ตายไปแล้ว, สิ่งที่มีสภาวะเกินคน เช่นผีฟ้า, โดยปริยายหมายความว่าเลว; เรียกสัตว์ชนิดหนึ่งมีรูปร่างคล้ายหนูแต่ปากยาว กินมดและแมลงเป็นอาหารว่าหนูผี. **ผีดิบ** น. ผีที่ยังไม่ได้เผา. **ผีตากผ้าอ้อม** น. แสงแดดที่กระทบกลับมาสว่างในเวลาจวนพลบในบางคราว. **ผีบุญ** น. ผู้อวดคุณวิเศษว่ามีฤทธิ์ทำได้ต่าง ๆ อย่างผีสางเทวดาให้คนหลงเชื่อ. **ผีปันน้ำ** น. เรียกยอดเขาซึ่งเป็นสันปันน้ำ. **ผีเพลีย** น, ดิถีวันห้ามไม่ให้แรกนา. **ผีเรือน** น. ผีที่อยู่ประจำเรือน. **ผีเสื้อ** น. แมลงพวกหนึ่ง มีปีกเป็นแผ่นมีสีต่าง ๆ. **ผีเสื้อน้ำ** น. ยักษ์พวกหนึ่งสิงอยู่ในน้ำ. เสื้อน้ำ ก็เรียก. **ผีเสื้อยักษ์** น. เรียกแมลงตัวมวนขนาดใหญ่ชนิดหนึ่ง. **ผีหลอก** น. เรียกเรือใช้หาปลาเวลากลางคืน ข้างเรือมีกระดานทาสีขาวบังไว้ข้างหนึ่ง มีแสงไฟส่องไปข้างหน้าทำให้ปลาตื่นกระโดดเข้าเรือ **ผีอำ** ก. อาการที่ปรากฏเมื่อเวลานอนเคลิ้มไปว่ามีคนปลุกปล้ำหรือยึดคร่าให้มีอาการเหนื่อยหอบจนตื่นขึ้น.

ผีต [ผีตะ] ว. มั่งคั่ง, ผึ่งผาย, กว้างขวาง. (ป.).

ผีว์ อย่างเดียวกับผิว ๑ ดูใน ผิ.

ผึง ว. ใช้ประกอบคำว่าแห้งหมายความว่าแห้งสนิท. ว. เสียงดังเช่นเชือกขาด.

ผึ่ง น. ชื่อเครื่องมือสำหรับถากไม้ชนิดหนึ่งรูปคล้ายจอบ. ก. ตาก. ว. กางออก, แผ่ออก, วางโต. **ผึ่งผาย** ว. มีรูปตรงไหล่กางอย่างสง่าไม่คู้ค้อม, เป็นสง่าผ่าเผย.

ผึ้ง น. แมลงมีปีกจำพวกหนึ่ง มีเหล็กในที่ก้น ต่อยปวด เก็บเรณูเกสรดอกไม้มาทำ

น้ำหวาน เรียกว่า น้ำผึ้ง มีหลายชนิด เช่น ผึ้งหลวง, ผึ้งโพรง, ผึ้งมัม; ชื่อปลาชนิดหนึ่ง.

ผืน น. ลักษณะนามใช้เรียกของแบนบางเช่น ผ้า, เสื่อ เป็นต้น ว่า ๑ ผืน ๒ ผืน.

ผื่น น. ผิวหนังที่นูนขึ้นมาเมื่อถูกพิษคัน.

ผุ ก. ร่วนยุ่ยเพราะหมดสภาพความแข็งความคงทน.

ผุด ก. โผล่ขึ้น, ทะลึ่งขึ้น, สูงเด่นขึ้น. **ผุดผ่อง** ว. ผ่องใส, เป็นน้ำนวล. **ผุดผาด** ว. งามน่ารัก, ผ่องใส. **ผุดผาย, ผุดผ้าย** ก. ลุกไป.

ผุยผง น. ละอองละเอียด, ผงละเอียด.

ผุสราคา น. บุษปราค. (ป.).

ผู้ น. เป็นคำใช้แทนคำว่าคน หรือสิ่งที่ถือเสมือนคน; เป็นคำใช้ประกอบกริยาหรือประกอบคำวิเศษณ์ให้เป็นนามขึ้น เช่น ผู้กิน, ผู้ดี. ว. เป็นคำบอกเพศ หมายความว่า ตัวผู้, เช่นม้าผู้, วัวผู้. ส. ซึ่ง. **ผู้คน** น. คนทั่วไป. **ผู้ญาณ** (โบ) น. พยาน. **ผู้ดี** น. คนที่เกิดในตระกูลดี, คนที่มีมารยาทดีงาม. **ผู้ไทย** น. ชนชาติไทยสาขาหนึ่งแถวสิบสองจุไทย. **ผู้น้อย** น. ผู้มีอายุอ่อน, คนที่อยู่ใต้บังคับบัญชา. **ผู้รั้ง** น. ผู้รักษาการ. **ผู้ร้าย** น. โจรผู้ทำประทุษฐกรรม. **ผู้วิเศษ** น. ผู้สำเร็จ, ผู้มีวิทยาคม **ผู้สำเร็จ** น. ผู้บำเพ็ญพรตจนมีอิทธิฤทธิ์. **ผู้ใหญ่** น. คนที่มีอายุมาก, คนที่เป็นหัวหน้าในการงาน, บุคคลชั้นผู้บังคับบัญชา. **ผู้ใหญ่บ้าน** น. ตำแหน่งผู้ปกครองหมู่บ้าน.

ผูก น. ลักษณะนามเรียกหนังสือใบลานที่ร้อยหูไว้มัดหนึ่ง ๆ ว่าผูกหนึ่ง. ก. มัด, รัดด้วยเชือก, ชมวด เช่น ผูกคิ้วนิ่วหน้า. (อิเหนา); จอง เช่น ผูกเวร, ทำให้ติดแน่น เช่น ผูกมิตร, ประกอบเข้า เช่น ผูกประโยค, ผูกตวง, ผูกปริศนา; ใช้ตรงกันข้ามกับคำว่าแก้. **ผูกกระได** ก. ทอดสะพานเข้าไปสืบข่าว เช่น ก็ให้ผูกกระไดข่าวคอย. (ลอ ๗๕). **ผูกขาด** ก. สงวนสิทธิไว้แต่ผู้เดียว. **ผูกคอก** ก. ทำหนังสือสัญญาเป็นลูกจ้างรับเงินล่วงหน้าแล้วให้คอกเบี้ยแทนรับใช้การงาน. **ผูกพัน** ก. ติดพัน, เอาใจใส่, ใฝ่ใจ, รักใคร่. **ผูกภาษี** ก. ว่าเหมาการเก็บภาษีไปทำเอง แล้วให้เงินแก่หลวงตามสัญญา.

เผง ว. ถูกตรง ; เสียงดังเช่นถูกตี.

เผชิญ ก. ประเชิญ, ชนกัน, ปะทะกัน, ต่อกัน. (ข.). **เผชิญภัย** ก. ปะทะของควรกลัว. **เผชิญหน้า** ก. ประจันหน้ากัน.

เผ็ด ว. มีรสเช่นรสพริก. **เผ็ดร้อน** ว. ทั้งเผ็ดทั้งร้อน เช่นรสพริกไทย ดีปลี ฯลฯ, รุนแรง.

เผด็จ ก. ตัด, ขจัด, ขาด. (ป. ผฺตาจฺ). **เผด็จการ** น. การใช้อำนาจบริหารเด็ดขาด.

เผดิม ก. ประเดิม, เริ่มแรก, ตั้งต้น, ลงมือก่อน.

เผดียง ก. บอกให้รู้, บอกนิมนต์ ใช้ว่า ประเดียง ก็มี.

เผน [เผนะ] (แบบ) น. ฟอง (น้ำ). (ส. ; ป. เผณ). **เผนธรรม** ว. มีปรกติเหมือนฟอง (น้ำ) คือเป็นอยู่ชั่วคราว, ไม่ถาวร. (ส.).

เผ่น ก. กระโดดโจนไป.

เผนิก ก. เบิก.

เผย ก. เบิก, เปิด, ขยาย, แย้มออก. **เผยแผ่** ก. ทำให้ขยายออกไป, ขยายออกไป. **เผยแพร่** ก. โฆษณาให้แพร่หลาย.

เผยอ ก. เปิดน้อย ๆ, แย้ม, เสนอ. ว. ทำท่าทางข้างอวดดี เช่นเผยอทำนั่น ทำนี่.

เผยิบ ว. อาการที่ของแบนบาง ๆ กระพือขึ้นกระพือลง.

เผล [เผฺล] ว. เฉ, ไม่ตรง, ไพล่.

เผล่ ว. อาการที่ยิ้มมาก ๆ.

เผล้ ว. เผล.

เผล็ด ก. ผลิออก, งอกออก.

เผลอ ก. หลงลืม, เลินเล่อ, ไม่ระวังตัว

เผละ ว. เสียงสาดโคลน. ทั้งโคลน.

เผลาะ ว. เสียงหลุดจากช่องกระบอก.

เผลาะเผละ น. ลูกโป่งแก้วที่เด็กเป่าเล่น

เผลียง น. ฝน. (ข.).

เผอเรอ ว. เลินเล่อ, สุรุ่ยสุร่าย.

เผอิญ ว. หากให้เป็น, จำเพาะเป็น, ใช้ว่า เพอิญ, พรรเอิญ ก็มี. (เทียบ ข. เผฺอิล).

เผอิล ก. ตกใจ, แตกตื่น.

เผะ ว. เผละ.

เผา ก. ใส่ลงไปในไฟเพื่อให้ไหม้, เอาไฟจุด, โดยปริยายหมายความว่าทำให้ร้อน เช่น แดดเผา, ทำให้เร่าร้อน เช่นกิเลสเผา, ทำ

ให้หมดไป เช่นเผากิเลส. **เผาขน** น. ในระยะชิด.

เผ่า น. พงศ์พันธุ์, เหล่า. **เผ่าพันธุ์** น. เชื้อสาย.

เผ้า น. ผม, มักใช้เข้าคู่กับคำ ผม ว่า ผมเผ้า หรือ เผ้าผม.

เผาะ น. ชื่อเห็ดชนิดหนึ่งคล้ายเห็ดยาง ใช้รับประทานได้. ว. เกราะ, เปราะ, เสียงเช่นข้อเท้าข้อมือสั่น. **เผาะแผะ** น. เผลาะแผละ; ชื่อต้นไม้ขนาดเล็กชนิดหนึ่ง ใบหนา ใช้ทำยาได้.

เผิน ว. ผิว ๆ, ผาด ๆ. ตื้น ๆ.

เผียน ก. หมุนไป, ผันไป.

เผือ (กลอน) ส. ข้า, ฉัน.

เผื่อ ว. สำรอง เช่น ตักน้ำไว้เผื่อแล้ง, ให้มากไว้กว่าที่ต้องการสำหรับส่วนตัวหรือผู้อื่น. สัน. หาก, เผื่อว่า. **เผื่อขาดเผื่อเหลือ, เผื่อเหลือเผื่อขาด** น. จำนวนที่สำรองไว้. **เผื่อแผ่** ก. เจือจาน; ให้ประโยชน์แก่ผู้อื่นด้วยความโอบอ้อมอารี.

เผื่อว่า ว ถ้าว่า สมมติว่า, หากว่า.

เผือก น. ต้นไม้ [illegible] ต้นและใบคล้ายบอน ใช้กินหัว. ว. ขาว, ขาวโดยผิดปรกติ สำหรับสัตว์บางอย่าง เช่นช้างและควายเป็นต้น.

เผือด ว. เศร้าหมอง, สลด, ซีด, จาง.

เผือน ๑ (กลอน) น. น้ำ.

เผือน ๒ ก. ขัดถู เช่น กูก็มิไปยังอย่าวเรือนเผือนดู. (ม. คำหลวง ชูชก).

เผื่อน น. บัวดอกสีขาวปลายกลีบเป็นสีคราม เมื่อเวลาบานไม่เปลี่ยนสี คู่กับบัวพัน. (Nymphierea stellata).

แผ่ ก. คลี่, ขยาย, ยืดแบนออกไป, แบะแบนออกไป, ขยายให้ เช่น แผ่ส่วนบุญ. **แผ่เผง** ก. แสดงท่าทางท่วงทีเป็นชั้นเชิง. **แผ่ตน** ก. อวดตน, แต่งตัวผึ่งผาย. **แผ่เผื่อ** ก. เจือจาน, โอบอ้อมอารี. **แผ่อำนาจ** ก. วางอำนาจ.

แผก ว. ผิดแปลก. ก. แยกออก, แตกออก, ต่างออกไปอีกส่วนหนึ่ง ๆ.

แผง น. เครื่องกำบังชนิดหนึ่งสานเป็นแผ่น ๆ อย่างเสื่อลำแพน. **แผงลอย** น. ร้านขายของในตลาดที่ปูด้วยแผงยกเคลื่อนที่ได้.

แผด ๑ ก. เปล่งเสียงดัง; ฉายแสงกล้า (สำหรับแดด).

แผด ๒ [ผะแด] น. คำ, ใช้ในบทกลอน.

(ข.).

แผน ๑ น. แบบ, อย่าง, ตำรา. **แผนผัง** น. แบบที่เขียนย่อหรือขยายจากของต่าง ๆ เช่น ตึก, เรือน. **แผนที่** น. แบบที่เขียนย่อจากพื้นดินบอกแม่น้ำฝั่งทะเลและอื่น ๆ.

แผน ๒ (โบ; กลอน) น. พระพรหม เช่น ขุนแผนแรกเอาดินดูที่.

แผ่น น ลักษณะนามใช้เรียกของแบน ๆ เช่นกระดาน, กระดาษ เป็นต้น. **แผ่นดิน** น. พื้นดินของโลก; รัฐ; รัชกาล. **แผ่นผงอน, แผ่นพก แผ่นภพ** น. พื้นดิน.

แผนก น. ส่วนย่อย; พวก, หมู่.

แผล น. เนื้อหนังที่แตกแยกออกเพราะเป็นโรคหรือถูกของมีคมเป็นต้น; รอยชำรุด. **แผลเป็น** น. แผลที่หายแล้ว แต่ยังมีรอยอยู่; ตำหนิ.

แผลง ก. สำแดง เช่น แผลงฤทธิ์, ดัดแปลง เช่น แผลงอักษร, ยิง เช่น แผลงศร.

แผลบ ว. แว็บ, โผล่ออกมาแล้วกลับเข้าโดยเร็ว, ทำอาการเช่นแลบลิ้นหลาย ๆ ครั้ง.

แผลี้ว ว. เร็ว, โดยเร็ว, ประกอบกับกริยากระโดด.

แผละ ว. แปะลง, ทำอาการเช่นนั่งแปะลง. ว. เสียงดังเช่นทิ้งโคลน. น. ชื่อเพลงทำนองหนึ่ง, แพละ ก็ว่า.

แผ่ว ว. เบา ๆ, ค่อย ๆ, ผิว ๆ.

แผ้ว ก. ถาง, กวาด, ทำให้เตียน. ว. สะอาด, หมดจด, เตียน. น. เสือขนาดแมวมีลายเป็นจุด ๆ. (Leopardus macrocloid). **แผ้วพาน** ก. รบกวน.

โผ ก. โถมไป, อ้าแขนโถมตัวเข้าหา.

โผเผ ว. อ่อนเพลีย, ไม่มีแรง.

โผง ว. ดังลั่น, ไว; เสียงดังเช่นไม้หัก.

โผฏฐัพพะ น. ของที่มาถูกต้องกาย, คือสิ่งที่เย็น, ร้อน, อ่อน, แข็ง, หยาบ, ละเอียด, อันรู้สึกด้วยกาย. (ป.).

โผน ก. ทำให้ตัวโลดลอยออกไป.

โผย ก. โปรย, ออก, เช่น โผยผล.

โผล่ ก. ผุดขึ้น, สูงขึ้น, เยื่อมออกมา, ยื่นออกให้ปรากฏ เช่น โผล่หน้า.

โผลกเผลก ว. โขยกเขยก.

โผละ ว. เสียงดังเช่นทุบมะพร้าวให้แตก.

โผอน [ผะโอน] น. ผอุน. ก. น้อมไป,

โน้มไป, ทำให้อ่อนตาม.

โผะ ว. เสียงที่หมอและควาญช้างร้องเมื่อทำพิธีบำรุงช้างเป็นการเยาะเย้ยเมื่อรำท่าต่างๆ แล้ว.

ไผ (ถิ่น) ส. ใคร.

ไผ่ น. ต้นไม้จำพวกหนึ่งเป็นกอ มีลำต้นสูงและเป็นปล้อง ๆ มีหลายชนิด เช่นไผ่ป่า, ไผ่สีสุก ฯลฯ.

ไผท [ไผฺท] น. แผ่นดิน. (ข. ไผฺทย).

ไผทโกรม น. แผ่นดินต่ำ หมายความว่าใต้หล้า คือพื้นโลกเรานี้.

ไผ่ผัง น. เรียกเพี้ยนมาจากผายผัง ดู ผายผัง ใน ผาย.

ฝ

ฝ พยัญชนะตัวที่ยี่สิบเก้า เป็นพวกอักษรสูง.

ฝน น. น้ำที่ตกลงมาจากเมฆเป็นเม็ด ๆ ; รอบปี, ขวบปี. ก. ถู ; ลับ (มีด).

ฝนทอง น. เครื่องหมายรูปสระเป็นรูปรอยขีดเดียวอย่างนี้ ๆ สำหรับเขียนบนพินทุ อิ เป็นสระอี ; ชื่อขนมชนิดหนึ่ง.

ฝนแสนห่า น. วิธีเขียนหนังสืออย่างหนึ่งใช้ตัวเลขแทนตัวหนังสือ, ชื่อดอกไม้ไฟชนิดหนึ่ง มีประกายไฟพุ่งออกมาคล้ายไฟพะเนียงแต่หมุนรอบตัว ; ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งเป็นต้นไม้ขนาดเขื่อง ภายในบริเวณของต้นไม้นี้มีละอองน้ำตกอยู่เสมอ จนพื้นดินชื้นอยู่เป็นนิตย์.

ฝรั่ง [ฝะหรั่ง] น. ชนชาติผิวขาว ; ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง มีผลใช้รับประทาน ; เป็นคำประกอบชื่อสิ่งของบางชนิดที่มาจากต่างประเทศซึ่งมีลักษณะคล้ายของไทย เช่น ขนมฝรั่ง ชื่อขนมชนิดหนึ่ง, ละมุดฝรั่ง ชื่อละมุดชนิดหนึ่ง, มันฝรั่ง ชื่อมันชนิดหนึ่ง, ตะขบฝรั่ง ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง, ผักบุ้งฝรั่ง ชื่อไม้ดอกชนิดหนึ่ง, แตรฝรั่ง ชื่อแตรชนิดหนึ่ง ; ชื่อเพลงพวกหนึ่งขึ้นต้นด้วยคำ ฝรั่ง เช่น ฝรั่งดวง, ฝรั่งรำเท้า.

ฝรั่งกังไส น. เครื่องลายครามซึ่งมีลายที่ฝรั่งทำแบบอย่างจีน.

ฝรั่งเศส น. ชาวยุโรป มีประเทศตั้งอยู่

ทิศตะวันตกภาคพื้นยุโรป.

ฝ่อ ก. เหี่ยวยุบ, เหี่ยวแฟบ. (โบ) น. ต้นมะฝ่อ.

ฝอย น. สิ่งที่เป็นเส้นเล็ก ๆ ละเอียด, คำอธิบายวิธีใช้ยาหรือเวทมนตร์ต่าง ๆ ฯลฯ. **ฝอยทอง** น. ขนมชนิดหนึ่งทำด้วยไข่แดงกับน้ำตาลทรายเป็นเส้นเล็ก ๆ. ต้นไม้ชนิดหนึ่งไม่มีใบ เป็นเส้นเล็กๆ สีเหลืองขึ้นอยู่ตามพุ่มไม้; ชื่อดอกไม้ไฟชนิดหนึ่งคล้ายไฟพะเนียง.

ฝัก น. ซอง, ส่วนหุ้มเมล็ดของพืชบางอย่าง เช่นถั่ว โดยมากรูปยาว ๆ กลมบ้าง แบนบ้าง, ปลอกที่สวมหอก ดาบ ฯลฯ เป็นรูปคล้ายกับหอกดาบที่อยู่ข้างใน ทำด้วยหนัง, ไม้, ทองเหลือง ฯลฯ; ลูกอัณฑะ. **ฝักแค** น. กระดาษห่อดินดอกไม้ไฟทำเป็นสายยาวแบน ๆ สำหรับจุดเป็นชนวน ๑ ชื่อตะเข็บผ้าชนิดหนึ่งรูปเหมือนฝักของต้นแค. **ฝักบัว** น. ชื่อผีชนิดหนึ่งขึ้นตามหลังและต้นคอ มีลักษณะเหมือนฝักบัว มีหัวหลายหัว; ชื่อนกชนิดหนึ่ง; ชื่อขนมชนิดหนึ่ง มีลักษณะเหมือนฝักบัว. **ฝักพร้า** น. ชื่อถั่วชนิดหนึ่งฝักยาวแบนคล้ายพร้า. **ฝักเพกา** น. เหล็กประดับยอดพระปรางค์ทำเป็นกึ่งรูปคล้ายฝักเพกา. **ฝักมะขาม** น. ไม้สำหรับตีหัวคน ยาวราวศอกเศษ รูปแบนคล้ายฝักมะขาม เรียกไม้ฝักมะขาม; ส่วนย่อยที่ต่อกันเป็นกงเกวียน. **ฝักยาว** น. ชื่อถั่วชนิดหนึ่งฝักกลมยาวคล้ายฝักแค, ถั่วต้าง ก็ว่า.

ฝักฝ่าย น. พวก, ข้าง.

ฝักใฝ่ ก. เอาใจใส่, ผูกพัน.

ฝัง ก. เอาของใส่หลุมแล้วกลบ, ให้จมติดแน่นอยู่ในสิ่งต่าง ๆ เช่น ฝังใจ, ฝังเพชร, ฝังลาย เป็นต้น. **ฝักรกฝังราก** ก. ตั้งถิ่นฐานประจำ.

ฝั่ง น. ตลิ่ง, ที่ดินริมน้ำ. **ฝั่งฝา** น. ปีกแผ่น, หลักฐาน.

ฝัด ก. กระพือข้าวหรือสิ่งอื่นเพื่อให้แกลบรำหรือผงออก; พัด.

ฝัน น. การนึกเห็นเป็นเรื่องราวเมื่อเวลานอนหลับ. ก. นึกเห็น, นึกเห็นสิ่งที่เป็นไปไม่ได้.

ฝา น. เครื่องปิดภาชนะต่าง ๆ, ผ้าเขื่อนขันจับหนาอยู่ข้างบนของเหลว เช่นน้ำนมเป็นต้น, เครื่องกำบังหรือเครื่องกั้นของเรือน,

ส่วนที่ปิดปากหอยหรือหุ้มตัวหอยซึ่งเปิดได้.

ฝาชี น. เครื่องสานชนิดหนึ่งรูปคล้ายกรวย สำหรับครอบสำรับคาวหวาน. **ฝาแฝด** ว. ฝาสองฝาติดกัน, หมายความถึงคนหรือสิ่งที่ออกมาติดกันผิดธรรมดา เรียกว่า ฝาแฝด.

ฝาละมี น. สิ่งปิดปากหม้อดินที่เป็นหม้อข้าวหม้อแกง ; หลังคาชั้นทักษิณ, เรียกส่วนพระเจดีย์ที่อยู่ถัดจากปล้องไฉนลงมา.

ฝ่า น. ฝ่ามือของมือและเท้า. ก. ฝืน, ทนรับ, ทนสู้, ทวน. **ฝ่าฝืน** ก. ขัดขืน, ล่วง, ละเมิด. **ฝ่าพระบาท** ส. ท่าน (สำหรับเจ้านาย).

ฝ้า น. เยื่อบาง ๆ เป็นแผ่นที่ลอยอยู่บนน้ำหรือติดอยู่ที่แผลเป็นต้น, ผิวเป็นมลทิน เช่น หน้าเป็นฝ้า เพชรเป็นฝ้า; พื้นที่ลาดเป็องบนตอนระเบียงหรือตอนไขรา.

ฝาก ก. มอบให้เขาช่วยดูแลรักษาหรือนำส่งให้อีกต่อหนึ่ง. **ฝากกอง** ก. ผสมเข้ากับเขาด้วย. **ฝากบำเรอ** (โบ) น. ประเพณีที่หญิงชายได้เสียกันเองในเวลาที่ผู้ชายยังอยู่ในระหว่างฝากตัวรับใช้พ่อแม่ผู้หญิง. **ฝากฝัง** ก. มอบหมายให้ช่วยอุปการะ.

ฝาง น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง ต้นและใบคล้ายต้นหางนกยูงไทย แก่นสีแดง ใช้ย้อมผ้าและทำยา.

ฝาด ว. รสชนิดหนึ่งทำให้ฝืดคอถลีนไม่ลงน้ำลายแห้ง เช่นรสลูกหมาก. น. ต้นไม้ชนิดหนึ่งขึ้นอยู่ตามชายทะเลใช้ทำฟืน เปลือกใช้สำหรับฟอกหนัง มีสองชนิดคือ ฝาดขาว (Lumnizera racemosa), ฝาดแดง (Lumnizera littorea).

ฝาน ก. ปาด, เชือด, เฉือนแฉลบบาง ๆ.

ฝาย น. ที่กั้นน้ำเพื่อการชลประทานทางภาคพายัพ.

ฝ่าย น. ข้าง. พวก, ส่วน. **ฝ่ายใน** น. หญิงที่สังกัดอยู่ภายในพระราชฐานชั้นใน มีเจ้านายและข้าราชการเป็นต้น. **ฝ่ายหน้า** น. เจ้านายและข้าราชการซึ่งไม่ใช่ฝ่ายใน.

ฝ้าย น. ต้นไม้ชนิดหนึ่งลูกมีปุยสำหรับทอผ้า.

ฝื่น น. ยาเสพติดชนิดหนึ่ง ทำจากยางไม้ชื่อเดียวกันนี้ ; ชื่อต้นไม้ป่าชนิดหนึ่ง.

ฝี ๑ น. โรคจำพวกหนึ่ง เป็นต่อมบวมขึ้นกลัดหนองข้างใน เรียกชื่อต่าง ๆ กันหลายชนิด เช่น ฝีดัณฑมาลา, ฝีดาษ, ฝีประคำ

ร้อย, เป็นต้น. **ฝีกาฬ** น. ฝีพิษร้ายที่ทำให้ปวดร้อนกระสับกระส่าย มีสีดำ เป็นแล้วมักตาย. **ฝีดาษ** น. ชื่อฝีไรกระบาด มักขึ้นตามตัวเป็นเม็ดเล็ก ๆ ตามทั่วไป, ไข้ทรพิษ ก็ว่า. **ฝีดิบ** น. ฝีที่เป็นแก่คนอยู่ไฟเมื่อคลอดลูก เป็นฝีหัวเดียว มักขึ้นแถวท้อง.

ฝี ๒ ใช้นำหน้าคำอื่น หมายความว่า การกระทำ หรือ การแสดงออกมาในบางลักษณะ เช่น **ฝีจักร** น. ความหมุนของจักรที่ถี่หรือห่างช้าหรือเร็ว. **ฝีเท้า** น. การเดิน วิ่งช้าหรือเร็ว. **ฝีปาก** น. คารมของผู้กล่าว, ราชาศัพท์ว่า ฝีพระโอษฐ์. **ฝีพาย** น. คนพายเรือ. **ฝีมือ** น. การที่ทำด้วยมือ, การช่าง, ความเชี่ยวชาญในการใช้มือ, ราชาศัพท์ว่า ฝีพระหัตถ์. **ฝีไม้ลายมือ** ว. มีความสามารถในวิชาความรู้.

ฝี ก. ซ้อนกันเป็นชั้น.

ฝัก ก. แฝง, เร้น, ซ่อน.

ฝัก, ฝักปรือ, ฝักหัด ก. หัดให้ทำจนเป็น, หัดให้ทำจนดี.

ฝืด ว. ไม่คล่อง, ไม่สะดวก. **ฝืดเคือง** ก. ขัดสน, ไม่สู้มีเงินพอใช้พอสอย.

ฝืน ก. ขัด, ขืน, ขืนไว้, เหนี่ยวรั้ง, ไม่ทำตาม. **ฝืนท้อง** น. อาการที่หมอตำแยทำทารกที่อยู่ในครรภ์ซึ่งเลื่อนลงไปข้างล่างให้กลับมาอยู่ที่เดิม

ฝุ่น น. ละออง; ผงขาว ๆ คล้ายแป้ง ใช้ผัดหน้า ทาสิ่งของต่าง ๆ, ดินแห้งที่ละเอียดเป็นผง. **ฝุ่นเมือง** (ใบ) น. พลเมือง, ราษฎร.

ฝูง น. พวก, หมู่.

เฝ้า ก. ระวัง, รักษา, คอยประจำอยู่ เช่น เฝ้าล้อเลียน; ไปพบ, ไปหา (ใช้สำหรับเจ้านาย). **เฝ้าแหน** ก. เฝ้าระวังรักษา, เฝ้าเจ้านาย

เฝือ น. ที่นา ๒๕ ตารางวาหรือ ๕๐ เมตรตารางเหลี่ยม เรียกว่าเฝือหนึ่ง; ชื่อเครื่องมือค้นด้ายในการทอผ้า. ว. รก, ที่รก, ยุ่ง, เรื้อ.

เฝือก น. ของที่เป็นซี่ถักให้ติดกันเป็นแผ่นสำหรับกั้นน้ำ ดักปลา ห่อศพ หรือตามกระดูกที่หัก.

เฝือง ใช้คู่กับคำ ฝา ว่าฝาเฝือง.

เฝือน ว. รสที่เจือฝาดและขื่น, รสไม่สนิท; วางหน้าไม่สนิท.

แฝก น. ต้นหญ้าชนิดหนึ่ง ขึ้นเป็นกอ ใบยาว ใช้มุงหลังคาและใช้ทำยาได้. **แฝกหอม** น. แฝกชนิดหนึ่งรากมีกลิ่นหอม ใช้ทำยาได้.

แฝง ก. แอบ, ซ่อน, เร้น. ว. เคลือบคลุม.

แฝด ว. เป็นคู่, ติดกันเป็นคู่ ; เรียกยาที่ผู้หญิงทำให้ผัวรักว่ายาแฝด. **แฝดน้ำ** น. น้ำที่ออกทางช่องทวารเบาก่อนคลอดลูก. **แฝดเลือด** น. เลือดที่ออกทางช่องทวารเบาก่อนคลอดลูก.

ใฝ่ ก. มุ่ง, หวัง, ผูกพัน. **ใฝ่ใจ** ก. เอาใจผูกพันอยู่. **ใฝ่ฝัน** ก. คิดเอาใจใส่อยู่เสมอ.

ไฝ น. เม็ดที่มีสีดำ ๆ ขึ้นอยู่ตามตัว.

พ

พ พยัญชนะตัวที่สามสิบ เป็นพวกอักษรต่ำ.

พก ๑ ก. พัง, ทำลาย เช่น ดุจพสุธาพังดังพสุธาพก. (ม. ร่ายยาว มหาราช). ผก, หก, ตก ; เอาสิ่งของห่อหรือซ่อนไว้ที่ตัว เช่นพกมีด, พกนาฬิกา ฯลฯ ; (กลอน) ก. วก เช่น ภายหลังมาจึงพราหมณ์ชูชก พกมาทรงทอง. (ม. คำหลวง ชูชก). น. ริมผ้านุ่งที่รวมขึ้นมาไขว้ไว้ข้างหน้า สำหรับห่อสิ่งของได้ด้วย ; แผ่นดิน. **พกพาย** ว. แตกทำลาย. **พกนุ่น** ว. (คำเปรียบเทียบ) ใจเบา. **พกลม** ว. มีแต่ลม คือ เหลวไหล, พูดจาไม่จริง. **พกหิน** ว. (คำเปรียบเทียบ) ใจหนักแน่น.

พก ๒ [พะกะ] (แบบ) น. นกยาง. (ป.). **พกจร** น. ประพฤติอย่างนกยาง คือคนหน้าซื่อใจคด, หรือหน้าเนื้อใจเสือ. (ส.).

พกา (กลอน) น. นกยาง.

พกุระ [พะ—] (แบบ) น. เขาสัตว์สำหรับเป่า. (ส.).

พกุล [พะ—] (แบบ) น. ต้นพิกุล. (ส.).

พง น. ดงหญ้าหรือดงไม้ที่เป็นหมู่ ๆ ; ชื่อต้นหญ้าชนิดหนึ่ง ใบและต้นคล้ายอ้อแขม. **พงพี** น. ป่าดง.

พงศ์ น. เชื้อสาย, เทือกเถา, เหล่ากอ.

สกุล, (ส. ; ป. วํส). **พงศกร** [-สะ-กอน] น. ผู้ตั้งวงศ์, บรรพบุรุษ. (ส.). **พงศธร** [-สะทอน] น. ผู้ดำรงวงศ์-สกุล, ผู้สืบสกุล. (ส.). **พงศ์พันธุ์** น. พวกพ้องที่เนื่องมาแต่วงศ์. (ส.). **พงศาวดาร** [-วะดาน] น. เรื่องราวของเหตุการณ์เกี่ยวกับประเทศชาติ หรือพระมหากษัตริย์ผู้เป็นประมุขของประเทศชาตินั้น. **พงศาวลี** [-วะลี] น. แผนลำดับเครือญาติ. (ส.).

พงศา (กลอน) น. ผู้มีชาติสกุล.

พจน์, พจน น. คำพูด, ถ้อยคำ. (ป. วจน). **พจนา** [พดจะ-] น. การเปล่งวาจา, การพูด, คำพูด. (ป.). **พจนานุกรม** [-กรม] น. หนังสือสำหรับค้นความหมายของคำที่เรียงลำดับตามตัวอักษร. **พจนารถ** [พดจะนาด] น. เนื้อความของคำพูด. (ส.).

พจนีย์ [พดจะนี] ว. ควรว่ากล่าว. น. คำติเตียน. (ส.).

พจมาน [พดจะมาน] น. คำพูด.

พจี [พะจี] น. คำพูด, ถ้อยคำ. (ป. วจี).

พชระ [พดชระ] (กลอน) น. เพชร. (ส. ; ป. วชิร).

พญา [พะยา] (โบ) น. เจ้าแผ่นดิน, เป็นใหญ่, เป็นหัวหน้า, (มักใช้นำหน้านามอื่น). **พญาดาบหัก** น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งขนาดต้นหว้า เป็นสีชมพูบ้าง สีเขียวบ้าง กลิ่นเหม็นเหมือนน้ำมันดิน นิยมใช้รากกินอยู่คง. **พญาเดิน** ว. ชื่อเพลงปี่พาทย์. **พญาไท** (โบ) น. ชื่อพระราชาคณะผู้ใหญ่. **พญาพยาต** (โบ) น. พญาปราชญ์, จอมปราชญ์. **พญามือเหล็ก** น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง มีรสขม ใช้เป็นยาระงับพิษไข้. (Strychnos sp). **พญามุตติ** น. ชื่อไม้เครือเถาชนิดหนึ่ง ใช้ทำยา. (Streptocaulon sp.). (พยาธิมุตติ ?). **พญามูนิน** น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง. (Crotalaria calycina). **พญารากดำ** น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง ใช้ทำยา เป็นไม้ใหญ่. **พญารากเดียว** น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง. **พญาไร้ใบ** น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง ใช้ทำยา ต้นมีแต่ก้าน ไม่มีใบ. (Sarcostemma brevistigma). **พญาลอ** น. ไก่ชนิดหนึ่งพวกไก่ฟ้า. **พญาโศก** น. ชื่อเพลงชนิดหนึ่งในจำ-

พวกเพลงโศก. **พญาสัตบรรณ** น. ชื่อต้นไม้ใหญ่ชนิดหนึ่ง ตามปรกติมีใบช่อละ ๗ ใบ. (Alstonia scholaris).

พญาณ (โบ) น. พยาน.

พณหัว, พณหัวเจ้า, พณหัวเจ้าท่าน น. เป็นคำนำหน้าข้าราชการผู้ใหญ่ ใช้เขียนย่อดังนี้ ฯ พณฯ.

พณิช น. ผู้ค้าขาย, พ่อค้า. (ส.).

พณิชย์ น. การค้าขาย. (ส.).

พด ว. ลด, งอ, ขด. **พดด้วง** น. เรียกเงินตราโบราณรูปขดกลมคล้ายตัวด้วง.

พธู น. เจ้าสาว, เมีย, ผู้หญิง. (ส. ; ป. วธู).

พน [พน หรือ พะนะ] น. ป่า, พง, ดง. (ป. ; ส. วน). **พนขัณฑ์** น. ทิวไม้, แนวป่า, ราวป่า, ราวไพร. (ส.). **พนโคจร** น. ชาวป่า, พรานป่า. (ส.). **พนจร, พนจรก** น. ชาวป่า, พรานป่า. (ป. วนจรก ; ส. พนจร). **พนชีวี** น. ชาวป่า. (ส.). **พนธารา** น. แถวต้นไม้ (เช่น ตามสองข้างถนนหลวง). (ส.). **พนวาสี** น. ผู้อยู่ป่า, ฤษี. ว. ซึ่งอยู่ในป่า. (ส.). **พนสณฑ์** น. พนขัณฑ์. (ป. วนสณฺฑ : ส. วนษณฺฑ). **พนันดร, พนานดร** น. ระหว่างป่า, กลางป่า, ภายในป่า. (ส.). **พนาธวา** น. ทางป่า. **พนาราม** น. ป่าอันรื่นรมย์. **พนาลัย** น. การอยู่ป่า, ที่อยู่ในป่า. (ส.). **พนาลี** น. แนวป่า. (ส.). **พนาวา** (กลอน) น. ป่า. **พนาวาส** น. ที่อยู่ในป่า. (ป.). **พนาเวศ** น. ป่า. **พนาศรม** น. อาศรมในป่า. (ส.). **พนาศรัย** น. ผู้อยู่ป่า. (ส.). **พนาสณฑ์, พนาสัณฑ์** น. ราวป่า แนวป่า, ทิวไม้. **พเนจร** น. ผู้เที่ยวป่า, พรานป่า. (ป. ; ส.).

พ่น ก. ใช้กำลังลมให้ของในปากหลุดออกมาเป็นฝอย, อาการที่มีลักษณะคล้ายคลึงอย่างเดียวกันนี้ เช่น พ่นไฟ, พ่นสี.

พ้น ก. เลยไป, เกิน, ผ่าน, รอดไป, หลุดไป.

พนม น. ภูเขา. (ข.) : พุ่ม, กระพุ่มมือ. **พนมเพลิง** น. กองเพลิงเผาศพ. **พนมศก** น. เลขปีรัชกาลที่เขียนบนหลังศก. **พนมศพ** น. การทำศพการแต่งศพเป็นงานใหญ่, **พนมสวรรค์** น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง ใช้ทำยา เข้าในพวกจตุกาลธาตุ.

พนอง [พะ—] น. ป่า. (ข.); ยางไม้ชนิดหนึ่ง ได้จากต้นพนอง ใช้ยาเรือและอื่น ๆ.

พนอม [พะ—] น. พนม, จอมเขา, ใช้พระนอม หรือ พระน้อม ก็มี.

พนัก น. เครื่องสำหรับพักสำหรับพิง.

พนักงาน น. หน้าที่, เจ้าหน้าที่.

พนัง น. ทำนบกั้นน้ำอย่างใหญ่; เครื่องกำบัง เช่นพนังม้า คือแผ่นหนังสำหรับปิดข้างม้าทั้งสองข้าง, พนังที่นอน คือแผ่นผ้าสำหรับปิดกั้นข้างที่นอนโดยรอบ.

พนัน ก. เล่นเอาเงินหรือทุนทรัพย์กันด้วยการเสี่ยงโชคหรือฝีมือ. น. การเล่นเช่นนั้น.

พนัส คือ พน แต่เพิ่มตัว ส เพื่อความสะดวกในสนธิ. (ส.). **พนัสดม** น. ป่ามืด, ป่าทึบ. **พนัสบดี** น. เจ้าป่า. (ส. วนสฺปติ หมายถึงต้นไพ ต้นไทร และต้นมะเดื่อ).

พนา คือ พน เอามาใช้เติมสระอา เช่น พนาดร = ป่าสูง, พนาสณฑ์, พนาลัณฑ์ = แนวป่า, ราวป่า.

พนาด น. เบาะสำหรับปูหลังช้างเพื่อออกป่า เช่น พรายพัสตร์พนาดพร้อม ภูษา. (ขวนพ่าย).

พนาย น. เป็นคำขุนนางผู้ใหญ่เรียกผู้ดีซึ่งอยู่ในบังคับตน.

พนิดา น. วนิดา, หญิง; หญิงสาว. (ส.).

พนิต ว. เป็นที่รัก, ที่ชอบพอ. (ส.).

พนิยก น. วนิพก, คนขอทานโดยร้องเพลงขอ. (ส.).

พเนก น. หมอนสำหรับช้างหนุนนอน.

พบ ก. ปะ, ประสบ, เจอะ. **พบปะ** ก. พบด้วยวิสสาสะ. **พบพาน** ก. ปะกัน, เจอกัน.

พบู ๑ (กลอน) น. กาย, ตัว. (ป.; ส. วปุ).

พบู ๒ (กลอน) น. หน้า; ดอกไม้ เช่น พบูบานประสานสี. ว. งาม, ขาว; ด่อน.

พม่า น. คนชาติหนึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกของประเทศไทย, ชื่อประเทศของชนชาตินี้.

พยช [พฺยดชะ] ก. ขับ, ขี่; พัด. (ส.).

พยชน์ [พฺยด] น. พัด. (ส.).

พยติเรก [พฺยะติเหฺรก] ว. แปลกออกไป; ในไวยากรณ์ใช้เป็นชื่อประโยคใหญ่ที่แสดงเนื้อความแย้งกัน, ชื่อนิบาตในภาษาบาลีพวกหนึ่ง. (ป.).

พยนต์ น. สิ่งที่ผู้ทรงวิทยาคมเสกให้มีชีวิต

ขึ้น เช่น หุ่นพยนต์.

พยศ ก. ถือตัวโดยแสดงอาการไม่ยอมทำตาม.

พยัก ก. แสดงความรับรู้โดยอาการไหวหน้าโดยเร็ว. **พยักพเยิด** ก. แสดงกิริยาหน้าตาพลอยรับรู้เห็นกับเขาด้วย, ไม่แสดงอาการให้ชัดเจน.

พยัคฆ์ น. เสือโคร่ง. (ป.; ส. วฺยาฆฺร).

พยัคฆา, พยัคฆิน, พยัคฆี (กลอน) น. เสือโคร่ง.

พยัคฆินทร์, พยัคเฆนทร์ น. พญาเสือโคร่ง.

พยัชน์ [พฺยัด] น. พัด.

พยัญชนะ น. ตัวหนังสือ, ตัวหนังสือที่ไม่ใช่สระ; กับข้าวที่ไม่ใช่แกง คู่กับ สูปะ. (ป.; ส.); ลักษณะของร่างกาย.

พยัต [พฺยัด] น. ผู้เรียน, ผู้รู้. ว. ฉลาด, เฉียบแหลม. (ป. พยตฺต).

พยับ น. อากาศครึ้ม. **พยับแดด** น. เงาแดด, แสงแดดที่ปรากฏในระยะไกล ลวงตาทำให้เห็นเป็นน้ำเป็นต้น. **พยับฝน** น. ครึ้มฝน. **พยับหมอก** น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง มีดอกเป็นสีม่อคราม.

พยากรณ์ ก. ทาย, ทำนาย, คาดการณ์, ชื่อคัมภีร์โหราศาสตร์ว่าด้วยการทำนาย. (ป.; ส.).

พยาฆฺร์ [พฺยาก] น. พยัคฆ. (ส.).

พยางค์ น. หน่วยเสียงที่ประกอบด้วยสระเดียว, ส่วนหนึ่งของคำที่มีหลายเสียง. (การแยกพยางค์นั้น ไม่คำนึงถึงความหมาย).

พยาธิ น. ความเจ็บไข้. (ป.). (อ่านพยาด) ตัวเชื้อโรคจำพวกหนึ่งที่เกิดในกาย; ชื่อโรคอย่างหนึ่งที่เกิดจากผิวหนัง.

พยาน น. ผู้รู้เห็นเหตุการณ์, คน เอกสารหรือสิ่งของซึ่งอ้างเป็นหลักฐาน.

พยาบาท ก. ผูกใจเจ็บและอยากแก้แค้น, ปองร้าย. (ป.; ส.).

พยาบาล ก. ดูแลคนไข้, ปรนนิบัติคนไข้. (ใบ) เอื้อเฟื้อเลี้ยงดู.

พยาม น. วา คือระยะวาหนึ่ง. (ป.; ส.).

พยายาม น. ทำโดยจะมุ่งให้สำเร็จ, เพียร. (ส).

พยาล [พฺยาน] น. สัตว์ที่กินเนื้อสัตว์. (ป.; ส. วฺยาฆฺ). **พยาลมฤค** น. สัตว์ร้าย. (ส.).

พยุ น. ลมแรง. (ข. พยุ).

พยุง ก. ประคองไว้ไม่ให้ล้ม, ช่วย.

พยุห [พะยุหะ] น. กระบวน, หมู่, กองทัพ, ชื่อวิธีนับในปักษคณนา. (ป.). **พยุหบาตร** (โบ), **พยุหบาตรา** (กลอน) น. กระบวนทัพ. **พยุหยาตรา** ก. ไปเป็นกระบวนทัพ. **พยุหโยธา** น. หมู่พลรบ, กระบวนพลรบ. (ป.). **พยุหเสนา, พยุหแสนยา, พยุหแสนยากร** น. หมู่เสนา. (ป.; ส.).

พยุหร [พะยุหอน] น. เกณฑ์เลขพลหารของวิธีฉวาง (ศัพท์ใช้ในตำราเลขโบราณ).

พยุห์ น. พยุห.

พเยีย น. พวงดอกไม้. (ข.).

พร น. คำแสดงความปรารถนาดี, สิ่งที่ขอเลือกเอาตามประสงค์. (ป. วร).

พรต น. กิจวัต, การปฏิบัติ; มรรยาท, เขตแห่งความประพฤติ, ธรรมเนียม, ประเพณี, การสมาทานหรือประพฤติตามลัทธิศาสนา, การจำศีล (เช่นการเว้นบริโภค, เว้นเมถุนธรรม); การสมาทานบริโภคอาหารอย่างเดียวเป็นนิตย์ (เช่น มธุพรต = กินแต่น้ำผึ้ง). (ส.).

พรม [พฺรม] น. เครื่องลาดทำด้วยขนสัตว์; เรียกด้ายที่ทำด้วยขนสัตว์ชนิดหนึ่งว่า ไหมพรม, ชื่อปลาชนิดหนึ่ง; ชื่อต้นไม้เลื้อยชนิดหนึ่ง ต้นเป็นหนาม; ตุ้มสำหรับหยั่งน้ำตื้นลึกเมื่อเรือเดินใกล้ฝั่ง; ไม้สำหรับยึดกันรากมีกรอบถือเป็นต้น. ก. ประโปรยด้วยน้ำ. **พรมน้ำ** ก. ประน้ำวรัวที่เครื่องดนตรีบางชนิดมีซอและขลุ่ยเป็นต้น.

พรมคด [พฺรมมะ—] น. ชื่อผักชนิดหนึ่งใบเป็นสามแฉก ต้นเป็นเถา (พรมคดตีนเต่า); ชื่อต้นไม้ใหญ่มีแก่น.

พรมแดน น. ขีดขั้นเขตแดน, แดนต่อแดน. (ข. พรม ว่าแดน).

พรมมิ น. ชื่อผักคล้ายผักเบี้ยชอบขึ้นตามชายเลน.

พรรค, พรรค์ [พัก, พัน] น. พวก, หมู่, วรรค. (ส.; ป. วคฺค) **พรรคกลิน** น. เหล่าทหารเรือที่เป็นช่างกล ประจำท้องเรือ. **พรรคนาวิกโยธิน** น. เหล่าทหารเรือที่ประจำการพลรบฝ่ายบก. **พรรคนาวิน** น. เหล่าทหารเรือที่ประจำการพลรบ.

พรรคานต์ [พักคานต์] น. ตัวอักษรที่สุดวรรค คือ ง ญ ณ น ม.

พรรณ น. สีของผิว, ชนิด. (ส.; ป.

วณฺณ). **พรรณราย** น. สีพราย ๆ, สีเลื่อมระยับ; งามผุดผ่อง

พรรณนา ก. กล่าวถ้อยคำให้ผู้ฟังนึกเห็นเป็นภาพ. (ส.; ป. วณฺณนา).

พรรดึก [พันระ—] น. ก้อนอุจจาระที่แข็งกลม.

พรรลาย ก. มากมาย, เกลื่อนกลาด, เซ็งแซ่ เช่น ร้องก้องเสียงพรรลาย. (ตะเลงพ่าย ๑๐).

พรรษ [พัด หรือ พันสะ] น. ฝน; ปี. (ส.; ป. วสฺส). **พรรษประเวศ** น. การเข้าสู่ปีใหม่, เถลิงศก. (ส.). **พรรษฤดู** น. หน้าฝน. (ส.). **พรรษวุฒิ** น. การเจริญแห่งปี, วันเกิด. **พรรษายุต** น. หมื่นปี. (ส.). **พรรโษทก** น. น้ำฝน. **พรรโษบล** น. ลูกเห็บ. (ส.).

พรรษา [พันสา] น. ฤดูฝน; ปี. (ส.). **พรรษากาล** น. ฤดูฝน. (ส.). **พรรษาคม** น. เริ่มฤดูฝน. (ส.).

พรรเหา [พัน—] ว. มาก, ยิ่ง, พันเหาก็ใช้ เช่น คือเทพเพียงพันเหา. (สมุทรโฆษ).

พรรเอิญ [พัน—] ว. เผอิญ.

พรวงเพรียง ก. พูดยกยอ.

พรวด ๑ ว. อาการที่เป็นไปอย่างรวดเร็วโดยไม่ยับยั้งหรือรอบคอบ; เสียงดังเช่นนั้น. **พรวดพราด** ว. ผลุนผลัน, ผลุบผลับ, ลุกลน.

พรวด ๒ น. ชื่อแมลงชนิดหนึ่งคล้ายผึ้ง

พรวด ๓ น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง ผลกินได้. (Rhadomyrtus tomentosa).

พรวน น. โลหะทำเป็นรูปกลมกลวงมีลูกกลิ้งอยู่ข้างในเพื่อให้เกิดเสียง ใช้ผูกคอสัตว์ เรียกว่า ลูกพรวน; ต้นไม้ชนิดหนึ่งต้นเล็ก มีลูกคล้ายลูกพรวน; ชื่อมะม่วงชนิดหนึ่ง; กระจุก, กลุ่ม, พวง; ชื่อปลาน้ำจืดชนิดหนึ่ง รูปร่างคล้ายปลานวลจันทร์. (ข.). ก. คุ้ยดินให้เป็นกลุ่มล้อมต้นไม้, ทำดินให้โปร่ง เรียกว่า พรวนดิน.

พรหม [พฺรม] น. ชื่อพระเป็นเจ้าผู้สร้างโลกตามศาสนาพราหมณ์, เทพในพรหมโลกจำพวกมีรูป เรียกรูปพรหม มี ๑๖ ชั้น, จำพวกไม่มีรูป เรียกอรูปพรหม มี ๔ ชั้น ตามมติพุทธศาสนา, ในบทกลอนใช้ว่า พรหมัน พรหมา พรหมาน หรือ พรหมารก็มี; ผู้มีพรหมวิหารทั้งสี่ (เช่นบิดามารดา

มีพรหมวิหารทั้งสี่ต่อบุตร ได้ชื่อว่าเป็นพรหมของบุตร). (ป.). **พรหมกาย** น. มีพระกาย (คือรูปกาย นามกาย) ประเสริฐ, เป็นพระนามของพระพุทธเจ้า. **พรหมโคล** น. จักรวาล. (ส.). **พรหมจรรย์** น. การศึกษาปรมัตถ์, การศึกษาพระเวท; การถือพรตบางอย่าง เช่นเว้นเมถุนเป็นต้น, การบวชซึ่งละเว้นเมถุนเป็นต้น. (ส.). **พรหมจักร** น. จักรวาล, คำสอนของพระพุทธเจ้า. (ส.). **พรหมจารี** น. ผู้ศึกษาปรมัตถ์, นักเรียนพระเวท, ผู้ถือพรตบางอย่าง เช่นเว้นเมถุนเป็นต้น, ในพระพุทธศาสนาหมายเอาผู้ตั้งอยู่ในธรรมมีเว้นจากเมถุนเป็นต้น เช่นภิกษุ; หญิงที่ยังบริสุทธิ์. (ป.; ส.). **พรหมจาริณี** น. หญิงที่ยังบริสุทธิ์. (ป.). **พรหมชาติ** น. ชื่อตำราหมอตุ. **พรหมทัณฑ์** น. ตามศาสนาพราหมณ์ หมายความว่า "ไม้พระพรหม" ชื่อศัสตราถายสิทธิ์ชนิดหนึ่ง; การศาปแห่งพราหมณ์; โทษอย่างสูง คือห้ามไม่ให้ใคร ๆ พูดด้วยในหมู่สงฆ์ด้วยกัน. (ส.; ป.). **พรหมไทย** น. ที่ดินซึ่งพระเจ้าแผ่นดินพระราชทานแก่พราหมณ์และยกเว้นเก็บภาษีอากรเรียกว่า พรหมไทย; ของที่บิดามารดาให้เรียกว่า พรหมไทย. **พรหมธาดา** น. พระพรหมผู้สร้าง. **พรหมบถ** น. ทางไปสู่พระพรหม, ทางไปสู่ความดีสูงสุด. (ส.). **พรหมบท** น. ที่อยู่พระพรหม, ตำแหน่งพราหมณ์. (ส.). **พรหมบริษัท** น. ชุมนุมพระพรหม, ชุมนุมพราหมณ์. (ส.). **พรหมบุตร** น. ลูกพราหมณ์. (ส.). **พรหมปุโรหิต** น. พราหมณ์ชั้นสูง, ชื่อพรหมหมู่หนึ่งอยู่ในสวรรค์อันสูงกว่าชั้นพรหมปารษัทย์; ชื่อคัมภีร์แพทย์ว่าด้วยต้นเหตุที่มนุษย์เกิด. **พรหมพักตร์** น. ยอดเครื่องสูงหรือยอดสิ่งก่อสร้างที่เป็นหน้าพรหมสี่ด้าน. **พรหมพันธุ์** น. "วงศ์พรหม" คือพราหมณ์โดยตระกูล คือพราหมณ์แลว. (ส.). **พรหมภูติ** น. เวลาสนธยา, เวลาขมุกขมัว, โพล้เพล้. (ส.). **พรหมยาน** น. ยานที่นำไปสู่ความเป็นพรหม คือบริจาคอันยิ่งใหญ่ เช่น ปุตตทารทาน. (ม. ร่ายยาวสักบรรพ). (ป.). **พรหมเรขา, พรหมลิขิต** น. เส้นชี้ยถากรรมของคน ถือกันว่าพระพรหมเขียนไว้ที่หน้าผากของเด็กซึ่ง

เกิดได้หกวัน. (ส.). **พรหมฤษี** น. ฤษีที่เป็นพราหมณ์โดยกำเนิด. **พรหมวิหาร** น. ธรรมของพรหมหรือของท่านผู้เป็นใหญ่ มี ๔ คือ เมตตา, กรุณา, มุทิตา, อุเบกขา. (ป.). **พรหมสร** น. ชื่อลายบัวเป็นกาบหุ้มโคนเสา เรียกว่ากาบพรหมสร. **พรหมสูตร** น. ด้ายที่สวมสะพายแล่งเป็นเครื่องหมายของทวิช, สายธุรำของพราหมณ์. (ส.). **พรหมมัญตา** น. ความเป็นผู้เกื้อกูลแก่พราหมณ์. (ป.). **พรหมาณฑ์** น. จักรวาล, โลก. (ส.). **พรหมาสตร์** น. ชื่อศรเล่มหนึ่งที่พระรามใช้ในเรื่องรามเกียรติ์. (ส.). **พรหมินทร์** น. พรหมผู้เป็นใหญ่. **พรหเมนทร์, พรหเมศวร** น. พระพรหมผู้เป็นใหญ่. (ส.). **พรหมสี่หน้า** น. ชื่อกระบวนมวยชนิดหนึ่ง, ชื่อกระบวนรำชนิดหนึ่ง. **พรหมโองการ** น. ชื่อไม้ทำรูปเหมือนใบมะตูมติดที่โรงพิธี.

พรหมา [พฺรมมา] น. พรหม.

พรอก ก. บอก, พูด เช่น บัดบอกพรอกพราง.

พร่อง ว. น้อยไป, ไม่เต็ม, ยุบไป.

พร้อง ก. พูด, กล่าว, ร้อง. **พร้องเพรียก** ก. ร้องเรียก.

พรอด ว. เสียงดังเช่นของเหลวปนกับลมไหลออกจากช่องเล็ก ๆ เช่นปากขวดเป็นต้น.

พร้อม ว. ร่วมกัน, ในเวลาเดียวกัน, ทันกัน, ครบครัน, เสร็จแล้ว. **พร้อมพรัก, พร้อมพรั่ง, พร้อมเพรียง** ว. ครบถ้วน, ร่วมใจกัน, เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน. **พร้อมมูล** ว. บริบูรณ์, มีครบทุกอย่าง.

พร่อมพร้อ ก. ชอมช้อ, ไม่งดงาม.

พร่อย ว. คร่ำคร่า, แก่คร่ำ.

พร้อย ว. ประไปทั่ว, ลายกระเป็นจุดประปราย, วาว, พราย.

พระ น. เป็นคำใช้แทนชื่อเรียกภิกษุสงฆ์และใช้อนุโลมเรียกนักบวชในศาสนาอื่นด้วย, ใช้เป็นคำนำหน้านามพระเจ้าแผ่นดินและเจ้านายชั้นสูง; ใช้ประกอบนำหน้าชื่อตัวเอกในเรื่องละคร ; บรรดาศักดิ์รองพระยาลงมา, ใช้ประกอบหน้าชื่อบรรดาศักดิ์พระสนม, ใช้เป็นคำนำหน้าเพื่อยกย่องในของที่นับถือว่าศักดิ์สิทธิ์ว่าสูงหรือของที่เกี่ยวข้องกับพระเจ้าแผ่นดิน, โดยปริยายหมายถึงผู้ที่มีเมตตากรุณาทรงคุณงามความดีเหมือนพระ-

ภิกษุ. ส. ใช้แทนชื่อผู้เป็นใหญ่ เช่น. พระเสด็จโดยแดนชล. **พระกรน้อย** น. ชื่อเสื้อชั้นในที่แขนต่อแถบรัดคู่กับฉลองพระองค์ทรงประพาส (ย่อมาจากคำฉลองพระกรน้อย). **พระครู** น. ฐานันดรประเภทหนึ่งแห่งพระภิกษุ; บรรดาศักดิ์พราหมณ์. **พระคุณเจ้า** ส. เป็นคำเรียกพระเถระที่นับถือ. **พระเคราะห์** น. ดาวนพเคราะห์. **พระเครื่อง** น. พระพุทธรูปองค์เล็ก ๆ ที่นับถือว่าเป็นเครื่องคุ้มครองป้องกันอันตราย (ย่อมาจากคำพระเครื่องราง); เครื่องเสวย. **พระเจ้า** น. พระพุทธเจ้า เช่น พระเจ้าห้าพระองค์, พระพุทธรูป เช่น ทุกแห่งห้องพระเจ้า นั่งเนือง. (กำสรวล); เทพผู้เป็นใหญ่, คำนำหน้าพระเจ้าแผ่นดินและเจ้านาย เช่น พระเจ้ากรุงธนบุรี, พระเจ้าลูกเธอ; พระเศียรหรือพระเกศาพระเจ้าแผ่นดิน. **พระเจ้าหลวง** น. พระเจ้าแผ่นดินที่สละราชสมบัติเพื่อรัชทายาทเป็นพระเจ้าแผ่นดินแทน. **พระเจ้าอยู่หัว** น. เป็นคำเรียกพระเจ้าแผ่นดิน. **พระเดชพระคุณ** ส. คำแทนชื่อผู้มียศบรรดาศักดิ์สูง เช่นเจ้านาย.

พระทอง น. ชื่อเพลงดนตรี; (กลอน) คำแทนชื่อเจ้านาย. **พระทัย** (ราชา) น. ใจ. **พระนม** (ราชา) น. แม่นม. **พระนาง** น. พระธิดาหรือพระมเหสีของพระมหากษัตริย์. **พระนางเจ้า** น. ตำแหน่งพระมเหสีสูงกว่าพระนางเธอขึ้นไป. **พระนางเธอ** น. ตำแหน่งพระมเหสี. **พระนาย** น. เป็นคำเรียกหัวหมื่นมหาดเล็ก เช่น เจ้าหมื่นไวรนาถ เรียกว่าพระนายไวรนาถ. **พระประธาน** น. พระพุทธรูปองค์ใหญ่ที่ประดิษฐานอยู่ในพระอุโบสถหรือวิหารเป็นต้น. **พระเป็นเจ้า** น. เทวดาผู้เป็นใหญ่ เช่น พระอิศวร, พระราชาที่นับถือ. **พระผู้เป็นเจ้า** น. เทวดาผู้เป็นใหญ่ เช่น พระอิศวร, พระราชาที่นับถือ, พระสงฆ์ที่นับถือ. **พระพุทธเจ้า** น. เป็นคำเรียกผู้เป็นใหญ่ เช่น พระศาสดาและพระราชาที่นับถือ. **พระพุทธเจ้าข้า, พระพุทธเจ้าข้าขอรับ, พระพุทธเจ้าข้าขอรับใส่เกล้าใส่กระหม่อม** ว. เป็นคำขานรับพระเจ้าแผ่นดิน. **พระพุทธเจ้าหลวง** น. เป็นคำเรียกพระเจ้าแผ่นดินที่

เสด็จสวรรคตแล้ว. **พระพุทธเจ้าอยู่หัว** น. เป็นคำเรียกพระมหากษัตริย์ด้วยความนับถือ. **พระภูมิ** น. เทพารักษ์ประจำพื้นที่ของบ้าน. **พระยา** น. บรรดาศักดิ์ต่อจากพระขึ้นไป. **พระรูป, พระรูปชี** น. เจ้านายที่เสด็จบวชเป็นชี. **พระองค์** น. ลักษณะนามบอกชนิดสำหรับใช้แก่พระพุทธเจ้า เทพผู้เป็นใหญ่ พระเจ้าแผ่นดินและเจ้านาย.

พระนอม (กลอน) น. จอมเขาหรือที่มีพุ่มไม้, พนอม ก็ว่า.

พระนาด น. เบาะสำหรับตั้งผูกเครื่องบนหลังช้างออกป่า, พนาด ก็ว่า.

พระลบ น. พลบ, เวลาย่ำค่ำ, เวลาไพล้เพล้.

พระลือ (กลอน) ว. สว่าง.

พระแวว (กลอน) ว. แพรว, แวววาว, มีแสงวับ ๆ.

พระหา [พฺระหา] ว. ใหญ่, กว้าง. (ป. พรหา ; สํ. พฤหตฺ). **พระหารณย์, พระหารัณย์** น. ป่าใหญ่. (สํ.).

พระหาม, พระฮาม (กลอน) น. เวลาเช้ามืด. (ข.).

พระหิด น. ชื่อนกชนิดหนึ่ง.

พรักพร้อม ว. ประชุมพร้อม, เตรียมพร้อม.

พรั่ง ว. คับคั่ง, รวมกันอยู่มาก. **พรั่งพร้อม** ว. ครบทุกอย่าง, รวมอยู่พร้อม. **พรั่งพรู** ว. เข้าหรือออกไปพร้อมกันมาก ๆ, เนื่อง ๆ กัน, แน่นกัน.

พรัด ก. พรากออกจากกัน.

พรั่น ก. คร้าม, กลัว, หวั่น. **พรั่นพรึง** ก. นึกหวาดหวั่น, นึกพรั่นใจ.

พรับ (กลอน) ก. พริบ, ขยิบ (ตา).

พร่า ก. ทำให้เสียหาย, ทำลาย, ทำให้ย่อยยับ. ว. กระจาย, ไข่, เห็นไม่ชัด.

พร้า น. มีดขนาดใหญ่, ถ้าเป็นรูปเพรียวยาวสำหรับถือกรีดกราย เรียกว่าพร้ากรายหรือมีดกราย ทางถิ่นปักษ์ใต้เรียกว่าพร้าโอ หรือมีดโอ, ถ้าปลายเป็นขอมีด้ามยาวสำหรับใช้เกี่ยวตัด เรียกว่าพร้าขอ, ถ้าปลายงุ้มสันหนาและด้ามสั้น เรียกว่า พร้าโต้, มีดโต้ หรือ อีโต้ ก็เรียก, ถ้าเป็นรูปเพรียวยาวด้ามงอ ๆ สำหรับหวดหญ้า เรียกว่า พร้าหวด, ถ้าปลายแบนโตมีคมสำหรับขุดดินได้ เรียกว่า พร้าเสียม.

พราก ก. จากไป, แยกออกไป, เอาออก

จากกัน. ว. อาการที่น้ำตาไหลออกมาก ๆ.

พราง ก. ทำให้เข้าใจเป็นอื่น, ทำให้เลือน.

พรางพรอก ก. พูดลวง, แสร้งพูด.

พร่าง ว. แวววาวพร่าไปหมด.

พราด ว. เสียงดังเช่นนั้น.

พราน น. ผู้หากินในทางจับสัตว์หรือยิงสัตว์.

พราย น. ภูต, ผีจำพวกหนึ่ง ; ฟองน้ำเล็ก ๆ ที่ผุดกระจายขึ้นจากน้ำ. ว. เลือม, พราว, พร้อย, แวววาว. **พรายทะเล** น. แสงสว่างที่เป็นแสงเรือง ๆ อยู่ที่เสากระโดงเรือ. **พรายแพรว** ว. เลือม, แวววาว, พราว.

พราว ว. พราย, พร่าง, แวววาว. **พราวแพรว** ว. แวววาว, พราย ๆ, เลือม.

พราหมณ์ [พฺราม] น. คนในวรรณที่หนึ่ง ถือเพศไว้ผมนุ่งขาวห่มขาว. (ป. ; ส.) ; ชื่อปลาชนิดหนึ่งเรียกว่าปลาพราหมณ์, **พราหมณ์เก็บหัวแหวน** น. ชื่อเพลงทำนองหนึ่ง. **พราหมณ์ขายเมีย** น. ชื่อมะม่วงชนิดหนึ่ง. **พราหมณ์ดีดน้ำเต้า** น. ชื่อเพลงทำนองหนึ่ง. **พราหมณัศบดี** น. ชื่อหนึ่งของพระเพลิง.

พราหมณี [พฺรามมะนี] น. นางพราหมณ์. (ป. ; ส.).

พรำ ว. อาการฝนตกน้อย ๆ เรื่อยไป ใช้ว่าฝนตกพรำ ๆ.

พร่ำ ว. ร่ำไป, ซ้ำ ๆ ซาก ๆ, บ่อย ๆ. **พร่ำเพรื่อ** ว. ซ้ำ ๆ ซาก ๆ.

พร้ำ ว. พร้อม.

พริก น. ผลของไม้ล้มลุกพวกหนึ่งมีรสเผ็ด, ลักษณะนามว่า เม็ด ; ชื่อนกขนาดเล็กชนิดหนึ่ง. **พริกกับเกลือ** น. กับชนิดหนึ่งสำหรับกินกับข้าว เอาเกลือกับมะพร้าวคั่วตำปนกันเข้าให้ละเอียด กินกับข้าวสุกเป็นอาหาร. **พริกขิง** น. ชื่อผัดชนิดหนึ่งใช้เครื่องปรุงแกงเผ็ดผัดกับน้ำมัน, เครื่องปรุงแกงเผ็ด. **พริกเทศ** น. พริกแห้งเม็ดยาวมาจากต่างประเทศ. **พริกไทย** น. เม็ดพรรณไม้เถาชนิดหนึ่งมีรสเผ็ดร้อน สำหรับปรุงอาหารและทำยา มีสองชนิด ถ้ามีเยื่อหุ้มเม็ดอยู่ เรียก พริกไทยดำ ถ้าเอาเยื่อเปลือกออก เรียก พริกไทยขาว หรือพริกไทยล่อน.

พริ้ง ว. งามงอน, สระสวยมาก. **พริ้งพราย** ว. งามลออ. **พริ้งเพริศ** ว. งามเฉิดฉาย, เพริศพริ้ง ก็ว่า.

พริบ ก. ขยิบ (ตา). ว. ฉับพลัน, ทันที ทันใด.

พริบไหว น. ความรู้เท่าในกิจการ, ความรู้ทันท่วงที, โดยมากมักใช้ว่า ไหวพริบ.

พริ้ม ว. งามอย่างยิ้มแย้ม. **พริ้มพราย** ว. ยิ้มแย้มดูงาม. **พริ้มเพรา** ว. งามแช่ม.

พริ้ง น ไม้กระดานหน้าใหญ่พอกับวงเรือนรัดรอบเสาทั้งสี่ด้าน.

พริ้น ว. เป็นผืน.

พริบ ว. กิริยาที่ทำพร้อม ๆ กันในทันทีทันใด; เร็ว, พร้อม.

พรึด ว. ครืด, ดายไป. **พรึด ๆ** ว. เสียงดังเช่นนั้น.

พรุ น. พื้นดินที่ข้างบนแข็งข้างล่างหล่ม.

พรุก น. วันพรุ่งนี้, วุ่งขึ้น.

พรุ่ง, พรุ่งนี้ น. วันต่อไปจากวันนี้.

พรุน ว. ปรุ, ทะลุเป็นรูทั่วไป.

พรู ว. กรู, อาการที่เคลื่อนไหวมาพร้อม ๆ กันเป็นจำนวนมาก, ร่วงลงมาพร้อมกันมากๆ.

พรูด ว. เสียงดังเช่นนั้น.

พฤกษ์ [พฺริก] น. ต้นไม้. (ป. รุกฺข; ส. วฺฤกฺษ). **พฤกษชาติ** น. ต้นไม้, จำพวกต้นไม้. **พฤกษทล** น. ใบไม้. (ส.). **พฤกษเทวดา** น. เทวดาที่สิงอยู่ที่ต้นไม้. (ส.). **พฤกษราช** น. ต้นปาริชาต. (ส.). **พฤกษศาสตร์** น. วิชาว่าด้วยต้นไม้.

พฤกษา [พฺริกสา] น. ต้นไม้.

พฤฒ, พฤฒา [พฺริด] ว. เจริญ, แข็งแรง, ใหญ่; แก่; เฒ่า. (ส.). **พฤฒาจารย์** น. อาจารย์ผู้เฒ่า, พราหมณ์ผู้เฒ่า.

พฤฒิ [พฺริดทิ] น. ความเจริญ, ความมั่งคั่ง, ความสมบูรณ์. (ส.). **พฤฒิบาศ** น. ชื่อพราหมณ์พวกหนึ่งสำหรับทำพิธีเกี่ยวกับช้างและบัดเสนียดจัญไร.

พฤต [พฺริด] น. คำฉันท์. ก. หมุน, เวียน; เกิดขึ้น. ว. กลม. (ส. วฺฤตฺต).

พฤติ [พฺริด] น. ความประพฤติ, กิจการ, ความเป็นไป; ลักษณะความเป็นอยู่, อาชีวะ; คำฉันท์. (ส. วฺฤตฺติ; ป. วุตฺติ). **พฤติการณ์** น. เหตุที่เป็นไป. **พฤตินัย** น. ตามนัยที่เป็นจริง.

พฤทธิ์ [พฺริด] น. ผู้ใหญ่. ว. เจริญ, แข็งแรง, ใหญ่, แก่, เฒ่า, (ตรงข้ามกับยุว); ฉลาด, ชำนาญ; เจนจบ. (ส.

วฺฤทฺธ). พฤฒ ก็ใช้.

พฤทธิ์ [พฺริด] น. ความเจริญ, ความมั่งคั่ง, ความสมบูรณ์, ความอวบ, พฤฒิ ก็ใช้, ในไวยากรณ์หมายถึงเสียงยาวที่สุดของสระต่าง ๆ คือในบาลีและสันสกฤต ได้แก่ อา เป็นพฤทธิของ อะ เป็นต้น. ก. การทำสระให้ยาวเช่นนั้น. (ส. วฺฤทฺธิ).

พฤนต์ [พฺรัน] น. ก้าน, (ส. ; ป. วณฺฏ).

พฤนท์ [พฺรัน ถ้าสัมผัสกับ อี อ่านเป็น พรีน] น. กอง, หมู่, จำนวนมาก. (ส.); สังขยาจำนวนสูงเท่ากับโกฏิกำลังเจ็ด หรือหนึ่งมีศูนย์สี่สิบเก้าตัว. (ป. พินฺทุ).

พฤภูษณ [พฺรีภูสะนะ] น. วิภูษณ.

พฤภูษิต [พฺรีภูสิด] ก. วิภูษิต.

พฤศจิก [พฺรีดสฺจิก] น. แมงป่อง, ราศีดาวรูปแมงป่อง. (ส. ; ป. วิจฺฉิก). **พฤศจิกายน** น. ชื่อเดือนที่สิบเอ็ดตามสุริยคติ ซึ่งเริ่มด้วยเดือนมกราคม. (เลิก) น. ชื่อเดือนที่แปดตามสุริยคติ.

พฤษภ [พฺรีสบ] น. โค, ราศีดาวรูปโค. (ส. ; ป. อุสภ). **พฤษภาคม** น. ชื่อเดือนที่ห้าตามสุริยคติซึ่งเริ่มด้วยเดือนมกราคม. (เลิก) น. ชื่อเดือนที่สองตามสุริยคติ.

พฤหัสบดี [พฺรีหัดสบอดี] น. เทพที่เป็นครูของเทวดาทั้งหลาย ; ชื่อดาวนพเคราะห์ดวงหนึ่ง ; ชื่อวันที่ ๕ ของสัปดาห์. (ส. ; ป. วิหปฺปติ). **พฤหัสบดีจักร** น. ระยะเวลาหกสิบปี คือเวลาที่ดาวพฤหัสบดีเดินรอบดวงอาทิตย์ห้ารอบ. (ส.).

พล น. กำลัง, ทหาร, สามัญ, ยศทหารชั้นสัญญาบัตรรองจากจอมพล. (ป. ; ส.). **พลกาย** (กลอน) น. กองทัพ. **พลการ** น. ใช้อำนาจบังคับตามอำเภอใจ. (ส. พลาตฺการ). **พลขัณฑ์** น. กองทัพ. **พลความ** น. ข้อความที่ไม่ใช่สาระสำคัญ. **พลตระเวน** (ใบ) น. พลตำรวจพระนครบาลผู้ตรวจตราเหตุการณ์. **พลเทพ** น. ชื่อตำแหน่งจตุสดมภ์ตำแหน่งหนึ่ง คือเสนาบดีฝ่ายเกษตร. **พลเมือง** น. ชาวเมือง, ชาวประเทศ. **พลเรือน** น. ผู้ซึ่งไม่ใช่ทหาร. ว. ที่ไม่ใช่ทหาร. **พลศึกษา** น. การศึกษาในทางการบำรุงกายโดยวิธีออกกำลัง. **พลสิงห์** น. พนักบันไดอิฐ. **พลากร** น. กองทหารเป็นจำนวนมาก. **พลาดิศัย** ว. มีกำลังยิ่ง. **พลาธิการ** น. หัวหน้ากรมในกองทัพบก

ซึ่งมีหน้าที่ควบคุมการจัดที่พัก จัดเครื่องใช้ ฯลฯ ของทหาร. **พลานึก** น. ทหาร, นักรบที่ต้องใช้กำลังกาย. (สํ.).

พลบ [พฺลบ] น. เวลาย่ำค่ำ, เวลาโพล้เพล้, ในบทกลอนแผลงเป็น พระลบ ก็มี.

พลว [พะละวะ] ว. มีกำลัง, แข็งแรง, มักใช้เป็นส่วนหน้าสมาส เช่น พลวเหตุ เหตุแข็งแรง, เหตุที่มีกำลังกล้า. (ป.).

พลวก [พฺลวก] ก. พลัดลง, พลาดลง, ไม่แน่น.

พลวง [พฺลวง] น. ชื่อแร่จำพวกหนึ่งมีต่าง ๆ กัน ใช้ประสมเหล็กเพื่อหลอมละลายง่าย ; ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง มีใบใหญ่ ใช้ห่อยาสูบ.

พลอ [พฺลอ] (ถิ่น—ปักษ์ใต้) ก. ฝาน เอาเปลือกแข็งออก.

พลอง [พฺลอง] น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง เนื้อละเอียดและแข็ง ใช้ทำไม้เท้า, เรียกไม้สำหรับตี ยาวประมาณ ๔ ศอกว่า ไม้พลอง.

พล้อ [พฺล้อ] น. ต้นกะพล้อ. ก. พ้อ.

พลอด [พฺลอด] ก. ช่างพูด.

พลอน [พฺลอน] ก. ปอกให้มีเปลือกติดอยู่บ้าง เช่น พลอนมะพร้าว, เรียกมะพร้าวที่ปอกแล้วเช่นนั้นว่า มะพร้าวพลอน, ปล้อน. ว. ชอนไป, พรุน, ย่อยยับ.

พลอมแพลม [พฺลอมแพฺลม] ว. วาบแวบ, ผลุบโผล่, ประปราย, ไม่สม่ำเสมอ.

พลอย [พฺลอย] น. หินที่มีเนื้อใสสีต่าง ๆ ใช้ทำเป็นเครื่องประดับมีหัวแหวนเป็นต้น. ว. ร่วมด้วย, ประสมด้วย เช่น พลอยทำกับเขา. **พลอยฟ้าพลอยฝน** ว. ไม่ได้เกี่ยวข้องก็เป็นตามไปด้วย.

พล่อย [พฺล่อย] ว. พูดง่าย ๆ โดยไม่ตริตรอง.

พละ [พะละ] น. กำลัง. (ป.).

พละพลา [พฺละพฺลา] (โบ) น. พลับพลา.

พลั่ก ว. ไหลออกมากด้วยกำลังดัน เช่น เลือดออกพลั่ก. ว. เสียงดังเช่นนั้น.

พลัง [พะลัง] ว. กำลัง, มักใช้พูดเข้าคู่ว่า กำลังพลัง.

พลั่ง ว. ไหลออกหรือไหลเข้ามากด้วยกำลังดัน.

พลั้ง ก. พลาด. **พลั้งปาก** ก. พูดไปโดยไม่ทันคิด.

พลัด ก. ตกจาก, หลุดออกจาก, หลงจาก.

พลัดพราก ก. จากไป, แยกออกจากกันไป.

พลัน ว. เร็ว, ด่วน, ทันทีทันใด.

พลับ น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งคล้ายตะโก มีผลกินได้, มะพลับ ก็เรียก.

พลับพลา น. ที่ประทับชั่วครั้งคราวสำหรับรับรองพระเจ้าแผ่นดิน.

พลับพลึง น. ชื่อพรรณไม้ชนิดหนึ่ง ใบยาวใหญ่ ต้นเป็นกาบ ๆ.

พลั่ว น. เครื่องมือสำหรับแทงดิน สาดดิน สาดข้าว รูปแบน ๆ มีด้ามสำหรับถือ.

พล่า น. เครื่องกับข้าวชนิดหนึ่ง คล้ายยำ แต่ใช้เนื้อดิบ.

พลากร [พะลากอน] น. กองทหาร.

พลาง ว. ทำพร้อมกันไป, ทำไปชั่วคราวก่อน.

พลาด ก. พลั้ง, ผิด, คลาด, ไถลไป, ไม่ถูกที่.

พลาดิศัย [พะลาดิไส] ว. มีกำลังยิ่ง.

พลาญ [พะลาน] (โบ) น. ลาน.

พล่าน ว. ปั่นป่วน, วุ่นวาย, ขวักไขว่, ฟุ้งซ่าน.

พลานึก [พะลานึก] น. ทหาร.

พลาม ว. อาการที่กินอาหารเช่นกล้วย และเคี้ยวปากกว้าง ๆ ; แวบวาบ.

พล่าม ว. เพ้อเจ้อ, พูดไม่รู้จักจบ, พูดมากโดยไม่มีประโยชน์.

พลาย ว. ช้างตัวผู้ ; ชายหนุ่ม. (ท.).

พลายม้า น. เรือพายม้า.

พลาหก [พะลา—] น. เมฆ, ฝน. (ป. ; ส. วลาหก).

พลำ, พลั้ำ ก. พลาด, ตก.

พลำภัง [พะ—] (โบ) น. ชื่อกรมการปกครองในกระทรวงมหาดไทย.

พลิ [พะลิ] น. พลี ๑.

พลิก ก. กลับ เช่น พลิกหน้าหนังสือก็คือกลับหน้าหนังสือ (เปิดหน้าหนังสือ). **พลิกแพลง** ก. กลับกลาย, ยักย้าย, เปลี่ยนแปลง. **พลิกศพ** ก. ชันสูตรศพ.

พลิพัท [พะลิ—] น. ไคผู้. (ป. พลิวทฺท).

พลิ้ว ก. บิด, เบี้ยว, ผิด, พลาด.

พลี ๑ [พะลี] น. การบวงสรวง, เครื่องบวงสรวง, ส่วย, การบูชา, (มี ๕ คือ ญาติพลี สงเคราะห์ญาติ, อติถิพลี ต้อนรับแขก, เปตพลี ทำบุญอุทิศให้ผู้ตาย, ราชพลี ถวายเป็นหลวงมีเสียส่วยอากรเป็นต้น, เทวดาพลี ทำบุญอุทิศให้เทวดา, และแบ่ง

เป็น ๒ อย่าง คือ ธรรมพลี อุทิศกุศลให้ และอามิสพลี ให้สิ่งของ); เสียสละ เช่น พลีชีพเพื่อชาติ. (ป.; ส. พลิ: เครื่องบวงสรวง).

พลีกรรม น. การบูชา, พิธีบูชา.

พลี ๒ [พะลี] ว. มีกำลัง. (ป.).

พลี ๓ [หฺลี] ก. บวงสรวงเชิญเอามา เช่น เก็บต้นยามาใช้โดยทำพิธีบวงสรวง, โดยปริยายหมายความว่าขอแบ่งเอามา.

พลีมุข [พะลี—] น. ลิง. (ส. พลีมุข ว่าหน้าย่น).

พลุ น. ดอกไม้เพลิงชนิดหนึ่งบรรจุดินปืนในกระบอกไม้ไผ่ เมื่อจุดมีเสียงระเบิดดังคล้ายเสียงปืน. ว. ฟู, ฟ่าม, ไม่แน่น.

พลุก ๑ น. งาช้าง. (ข. ภฺลุก).

พลุก ๒ ว. พลุ่ง.

พลุกพล่าน ก. เกะกะ, ขวักไขว่, วุ่นวาย.

พลุ่ง ว. อาการที่น้ำเดือดหรือควันพุ่งขึ้นไป.

พลุ้น ว. อ่อน (สำหรับมะพร้าวที่กะลายังไม่แข็ง).

พลุ่มพล่าม ว. บุ่มบ่าม, ซุ่มซ่าม, ตะกรุมตะกราม.

พลุ่ย ว. ลุ่ย, หลวมเข้าไป.

พลุ้ย ว. ยุ้ย, ยื่นออกมา, เช่นท้องคนอ้วน.

พลู น. ไม้เถาชนิดหนึ่ง ใช้ใบกินกับหมาก.

พลูแก น. ไม้เถาชนิดหนึ่งคล้ายพลู ใช้ทำยาได้.

พวก น. หมู่, กอง. **พวกพ้อง** น. หมู่ญาติ, เพื่อนฝูง.

พวง น. กลุ่ม; ชื่อไม้เลื้อยจำพวกหนึ่ง มีดอกเป็นพวง มีหลายชนิด เช่น พวงแก้ว พวงชมพู พวงนาค. **พวงมาลัย** น. ดอกไม้ที่ร้อย; เครื่องสำหรับจับถือท้ายเรือไฟหรือเรือยนตร์, รถยนตร์; เครื่องสำหรับช่วยพยุงคนตกน้ำ มีรูปคล้ายพวงมาลัย; ชื่อการเล่นพื้นเมืองชนิดหนึ่ง. **พวงมาลา** น. ดอกไม้ที่ผูกเป็นวงสำหรับสักการะศพ.

พ่วง ๑ ก. อยู่, ห้อยท้าย, ติดกันไป.

พ่วง ๒ ว. ไต, อ้วน. **พ่วงพี** ว. อ้วนล่ำ.

พวน ๑ น. เชือกเกลียว, แนว.

พวน ๒ น. รวงข้าวที่นวดแล้วหรืออ้อยที่หีบครั้งที่สอง.

พวย ๑ น. ส่วนของกาหรือบ้านที่ยื่นออกมาสำหรับรินน้ำ.

พวย ๒ ก. สูง, พุ่ง, ไปโดยเร็ว. **พวยพุ่ง** ว. ช่วงโชติ, พุ่งออกไปโดยเร็วเป็นลำ เช่นแสง.

พสก น. ชาวเมือง, พลเมือง. (ส. วส + ก; ป. วส + ก ว่าผู้อยู่ในอำนาจ).

พสน [พะสะนะ หรือ พดสะนะ] น: เสื้อผ้า, เครื่องนุ่งห่ม. (ป.; ส. วสน).

พสุ น. เป็นชื่อเรียกเทวดาจำพวกหนึ่ง; ทรัพย์, สมบัติ, ความมั่งมี. ว. ดี, เลิศ, ประเสริฐ; ใจดี, กรุณา. (ป.; ส.). **พสุธา** น. "ผู้ทรงไว้ซึ่งทรัพย์" คือ แผ่นดิน. (ป.; ส.). **พสุธาดล** น. พื้นแผ่นดิน. (ป; ส.). **พสุนธรา** น. แผ่นดิน. (ส.). **พสุมดี** น. แผ่นดิน. (ส.).

พสุสงกรานต์ (ดาราศาสตร์) น. พระอาทิตย์โคจรมาถึงจุดใกล้สุดกับโลกในราววันที่ ๔ มกราคม เรียกพสุสงกรานต์เหนือ (Perihelion), กับโคจรไปถึงจุดไกลสุดจากโลกในราววันที่ ๓ กรกฎาคม ก็เรียกว่า พสุสงกรานต์ใต้ (Aphelion).

พหล ว. มาก, ใหญ่, หนา, ทึบ. น. กองทัพใหญ่. (ป.; ส.).

พหุ ว. มาก. (ป.; ส.). (เขียนเป็น พหู ก็มี). **พหุคูณ** ว. หลายเท่า, หลายทบ. (ส.). **พหุพจน์, พหูพจน์** น. คำที่กล่าวถึงสิ่งมากกว่าหนึ่ง. (ส.).

พหุล ว. หนา, มาก. (ป.; ส.).

พหู ว. พหุ. **พหูสูต** ว. ผู้สดับมาก, ผู้เรียนมาก. (ป. พหุสุต).

พอ ก. เท่าที่ต้องการ, ควรแก่ความต้องการ, เต็ม, เต็มตามต้องการ, เหมาะ, เพียงทำได้, ควร. ว. เมื่อ, ขณะเมื่อ. **พอใจ** ก. สมดังใจ. ว. เหมาะ. **พอใช้** ว. ใช้ได้, เพียงจับจ่ายใช้สอยได้ไม่ฝืดเคือง. **พอดี** ก. เหมาะเจาะ. **พอดีพอร้าย** ว. ปานกลาง, ไม่ดีนัก, ไม่เลวนัก; บางที. **พอได้** ว. เพิ่งได้, เมื่อได้. ว. พอใช้ได้บ้าง. **พอตัว** ว. ไม่เลว. เหมาะ, ควร, พอควร, พอใช้. **พอที** ว. เหมาะ, ควร. **พอฟัด** ก. พอสู้กัน. **พอแรง** ว. เต็มแรง, บางทีใช้ว่ามาก. **พอสถานประมาณ** ว. ปานกลาง. **พอเหมาะ** ก. เหมาะเจาะ.

พ่อ น. ชายผู้ให้กำเนิดแก่ลูก; เป็นคำที่ผู้ใหญ่เรียกผู้ชายที่มีอายุน้อยกว่าโดยอ่อนหวานว่า พ่อนั่น, พ่อนี่; เป็นคำใช้นำหน้านาม แปลว่า เป็นเจ้า เป็นใหญ่ เช่น พ่อเมือง พ่อขุน, ผู้เป็นหัวหน้า เช่น พ่อบ้าน

ว่าผู้เป็นใหญ่ในบ้าน, ผู้ที่กระทำกิจการบางอย่างซึ่งเป็นผู้ชาย เช่น พ่อครัว ว่าชายผู้ทำครัว, พ่อค้า ว่าชายผู้ค้าขาย. **พ่อเกลอ** น. เพื่อนร่วมน้ำสบถของพ่อ. **พ่อขุน** (โบ) น. กษัตริย์ผู้เป็นใหญ่ในสมัยสุโขทัย. **พ่อครัว** น. หัวหน้าครอบครัว. **พ่อคุณ** ว. เป็นคำพูดเอาใจชาย. **พ่อเจ้า** สรรพนามบุรุษที่สอง เป็นคำเรียกพ่อเมืองหรือเจ้าผู้ครองนคร. **พ่อตา** น. พ่อของเมีย. **พ่อบ้าน** น. หัวหน้าครอบครัว. **พ่อม่าย** น. ชายผู้ที่เมียจากไป. **พ่อเมือง** น. ผู้ที่ชาวเมืองยกขึ้นเป็นเจ้าเมือง. **พ่อร้าง** (ถิ่น) น. ชายผู้เลิกกับเมีย. **พ่อเรือน** (โบ) น. พลเรือน. **พ่อเลี้ยง** น. ผัวของแม่แต่ไม่ใช่พ่อของตัว. (ถิ่น-พายัพ) แพทย์.

พ้อ ก. พูดอย่างน้อยใจ.

พอก ๑ ก. ปะ, หุ้ม, เช่น พอกไข่, โปะให้หนา เช่น พอกแป้ง. ว. โป่งออกมา เช่น คอพอก. น. ชื่อหอยชนิดหนึ่งเปลือกหนา. **พอกพูน** ก. ทวีขึ้นโดยลำดับ.

พอก ๒ (กลอน) ก. โพกผ้า. น. ผ้าโพกคล้ายหมวก.

พอง ว. บวมขึ้น, ฟูขึ้น, โป่งขึ้น, ตั้งขึ้น, โดยปริยายหมายความว่าจองหอง เช่น พองตัว, พองขน.

พ้อง ว. ต้องกัน, ตรงกัน. **พ้องพาน** ก. ปะทะ, พบปะ.

พอน ว. สีเหลืองนวล, เรียกชันชนิดหนึ่งที่มีสีอย่างนั้นสำหรับใช้พอนเรือเป็นต้น ว่า ชันพอน. ก. เอาน้ำมันยางชะโลมเรือ เรียกว่า พอนเรือ.

พ้อม น. ภาชนะสานขนาดใหญ่สำหรับบรรจุข้าวเปลือก.

พะ ๑ น. เพิงที่ต่อปะกับด้านสกัดของเรือน, พะเพิง ก็เรียก. ก. พบ, ปะ.

พะ ๒ ใช้นำหน้าคำที่ตั้งต้นด้วยตัว พ มีความแปลอย่างเดียวกับคำเดิมนั้น เช่น พะพรั่ง พะพรั่น พะพราย.

พ่ะ (โบ) ว. จ้ะ, ขอรับ.

พะงา น. นางงาม. ว. สวย, งาม.

พะทำมะรง น. ผู้คุมนักโทษ.

พะนอ ก. เอาใจ.

พะเน้าพะนอ ก. พูดออดอ้อน, สำออย.

พะเน้าพะนึง ก. ทำอิด ๆ เอื้อน ๆ. (?).

พะเนิน น. ค้อนใหญ่, ของมากกองสุม

กันจนสุง.

พะเนียง น. ดอกไม้เพลิงชนิดหนึ่ง ทำด้วยกระบอกไม้ไผ่ใช้ตั้งจุด ไฟลุกเป็นช่องาม เรียกว่า ไฟพะเนียง; ต้นไม้ชนิดหนึ่ง มีฝัก เมล็ดแบน ๆ กินได้; เรียกหม้อน้ำชนิดหนึ่งรูปอย่างหม้อคะนน.

พะแนง น. แกงคั่วเป็ดหรือไก่เป็นต้น มีชิ้นเนื้อโต ๆ น้ำแกงข้น.

พะพาน ก. พบ, ปะ.

พะพิง ก. อิง, อาศัย, พึ่งพา.

พะเพิง น. เพิง.

พะยอม น. ชื่อต้นไม้ป่าชนิดหนึ่ง ดอกเป็นพวงมีกลิ่นหอม.

พะยุพยุง ก. ช่วยกัน เช่น พะยุพยุงจูงจับหิ้วปากคนละข้าง. (ม. ร่ายยาว ชูชก).

พะยูง น. ชื่อไม้แก่นชนิดหนึ่งคล้ายไม้แดง.

พะยูน น. ชื่อปลาทะเลชนิดหนึ่ง ซึ่งทางวิทยาศาสตร์ว่าเป็นสัตว์มีนมให้ลูกกิน.

พะเยิบ ว. ปลิวขึ้นปลิวลง, กระพือขึ้นกระพือลงช้า ๆ.

พะรุงพะรัง ว. รุงรัง.

พะไล น. เรือนหรือเพิงโถง ซึ่งต่อจากตัวเรือนหรืออยู่ในบริเวณของเรือน ใช้เป็นที่นั่งเล่นหรือประโยชน์อื่น ๆ ซึ่งไม่ใช่ห้องนอน, พาไล ก็ว่า.

พะวง ก. กังวล, ห่วงใย.

พะวักพะวน ก. ห่วงหน้าห่วงหลัง.

พะวา น. ต้นไม้ชนิดหนึ่งเนื้อเหนียว.

พะว้าพะวัง ก. ระวังหน้าระวังหลัง, ห่วงหน้าห่วงหลัง.

พะอง น. ไม้ไผ่ลำเดียวสำหรับพาดขึ้นต้นไม้ต่างบันได มีแขนงยื่นออกสำหรับเท้าเหยียบ.

พะอากพะอำ ก. อึดอัด, คับแคบใจ.

พะอืดพะอม ก. คลื่นเหียน, กลืนหรือคายยาก.

พัก ก. หยุดชั่วคราว, อยู่ชั่วคราว, อาศัยชั่วคราว; รอรั้ง, มักใช้ในประโยคปฏิเสธ เช่น ไม่พักว่า. น. คราวหนึ่ง.

พักตา น. ผู้พูด, ผู้กล่าว. (ป. วตฺตา; ส. วกฺตา).

พักตร์ น. หน้า. (ส.). **พักตรากฤติ** น. โฉมหน้า เช่น พักตรากฤติอันบริสุทธิ์. (สมุทรโฆษ). (ส. พกฺตฺร + อากฤติ).

พักตรา (กลอน) น. หน้า.

พักร ก. ย้อน เช่น ดาวนพเคราะห์เดินย้อนราศี เรียกว่าพักร. (ส. วกฺร). (รามเกียรติ

ร. ๒).

พัง ๑ ก. แตกหักทลายลง.

พัง ๒ น. ช้างตัวเมีย.

พังกา น. ชื่อไม้ชนิดหนึ่งขึ้นตามชายเลน ใช้เป็นฟืน; ชื่องูพิษทะเลชนิดหนึ่ง.

พังคา น. ช้างศึกพวกหนึ่ง.

พังงา น. พะงา, นางงาม; ไม้ติดหางเสือเรือสำหรับมือจับ.

พังผืด น. เยื่อเหนียวที่ยึดกล้ามให้ติดกัน, พังผืด ก็ว่า.

พังพอน น. สัตว์สี่เท้าขนหนาคล้ายกระรอก ชอบปราบงู.

พังพาน น. คองูในเมื่อแผ่ออก ซึ่งเรียกว่าแม่เบี้ยงู.

พังพาบ ก. อิริยาบถที่เอนตัวลงเอาหน้าอกจดกับหมอนหรือพื้น.

พังเพย น. คำที่กล่าวขึ้นลอย ๆ เป็นคำกลางเพื่อให้ตีความเข้ากับเรื่อง.

พัช น. วัช, คอก. (ป. วช).

พัชนี น. พัด. (ป. วิชนี).

พัชร น. เพชร. (ส.; ป. วชิร).

พัญจก น. ผู้ล่อลวง. (ป.; ส. วญฺจก).

พัญจน์ น. การล่อลวง. (ป. วญฺจน).

พัฒกี [พัดทะ—] น. วัฒกี. (ป. วฑฺฒกี).

พัฒนะ น. ความเจริญ. (ป. วฑฺฒน; ส. วรฺธน).

พัด น. เครื่องโบกหรือกระพือลม. ก. บัดโป, โบก, กระพือ; หมุน, **พัดโบก** น. ชื่อเครื่องสูงชนิดหนึ่งสำหรับโบกลมถวายพระเจ้าแผ่นดินซึ่งประทับ ณ ที่สูง. **พัดชัก** น. เครื่องโบกลมรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าติดระบายติดห่วงแขวนกับเพดานมีเชือกชัก. **พัดลม** น. เครื่องพัดให้เย็นด้วยแรงไฟฟ้า; เครื่องทำให้เกิดกำลังด้วยลมสำหรับใช้ฉุดระหัดเป็นต้น.

พัดชา น. ชื่อเพลงทำนองหนึ่ง; ชื่อท่ารำท่าหนึ่ง.

พัดดึงส์ น. เรียกเหรียญทองครั้งรัชกาลที่ ๔ ชนิดหนึ่งราคา ๘ บาท (๓๒ สลึง). ว. สามสิบสอง. (ป. พตฺติส).

พัดติงสะ ว. สามสิบสอง. (ป.).

พัตร น. พัสตร์, ผ้า.

พัทธ์ ก. ผูก, ติด, เนื่อง. (ป.). **พัทธสีมา** น. เขตแดนที่สงฆ์กำหนดขึ้นมีหินเป็นเครื่องหมาย.

พัทธยา ๑ น. จำนวนที่หักหรือริบเอาไว้

เป็นภาคหลวง. **พัทธยากร** น. ค่าภาคหลวง.

พัทธยา ๒ น. เรียกลมที่พัดจากทิศตะวันตกเฉียงใต้ไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือในต้นฤดูฝน ว่า ลมพัทธยา.

พัทร น. ต้นพุทรา. (ป. พทร).

พัน ว. จำนวนนับเท่ากับ ๑๐ ร้อย. น. ตำแหน่งหัวหน้าทหารสมัยโบราณสูงกว่าหัวปาก, บรรดาศักดิ์ชั้นประทวนต่ำกว่าหมื่น, ชื่อตำแหน่งหัวหน้านายเวรในกระทรวงมหาดไทยและกลาโหม, ยศทหารชั้นสัญญาบัตรต่ำกว่าพลตรี. ก. วงรอบด้วยสิ่งที่เป็นเส้นสายหรือสิ่งที่มีลักษณะเช่นนั้น, วัดโดยรอบ. **พันจ่า** น. ชื่อตำแหน่งยศทหารเรือชั้นประทวน. **พันตา, พันเนตร** น. พระอินทร์. **พันปี** น. เป็นคำเรียกพระราชชนนี. (ไบ) พระเจ้าแผ่นดิน. **พันพัว** ว. เกี่ยวเนื่องกัน, ผูกพันกัน. **พันวรรษา** [—วัดสา] น. เป็นคำเรียกพระเจ้าแผ่นดินแต่โบราณ. **พันแสง** น. "ผู้มีแสงพันหนึ่ง" คือ พระอาทิตย์.

พันงู น. ชื่อไม้ล้มลุกชนิดหนึ่ง ดอกมีกลีบแข็งคล้ายหนาม.

พันจำ น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง เป็นไม้มีแก่นแข็ง.

พันตู ก. สู้รบ. (ช.).

พันทาง น. เรียกไก่ที่มีพันธุ์ข้างพ่อเป็นไก่อู และแม่เป็นไก่แจ้, โดยปริยายใช้เรียกลูกสัตว์ที่พ่อกับแม่ต่างพันธุ์กัน.

พันธ์ ก. ผูก, มัด, ตรึง. (ป.; ส.). **พันธกรณี** น. ข้อผูกพัน. **พันธบัตร** น. ใบกู้.

พันธนะ น. การผูก, การมัด, การจำขัง, เครื่องผูก, เครื่องมัด, เครื่องจำ. (ป.; ส.). **พันธนาการ** น. การจองจำ. **พันธนาคาร** น. เรือนจำ. (ป.).

พันธนำ น. ผ้าพันศพผู้มีฐานันดรศักดิ์.

พันธุ์, พันธุ น. ญาติพี่น้อง, วงศ์วาน. (ป.; ส.); เทือกเถา, เหล่ากอ; พืช.

พันลอก ก. ผลิ. น. ดอกไม้. (ข.).

พันลาย ว. ต่าง ๆ, มาก, หลาย.

พันลำ น. ชื่อลายที่พันสิ่งกลม ๆ ยาว ๆ.

พันลึก ว. พิลึก, พิงกลัว, แปลก, ลึกซึ้ง; ใช้ พันลึกพันลือ ก็มี.

พันลือ ว. ใช้เข้าคู่กับคำ พันลึก. ดู พันลึก.

พันเลิศ ว. เลิศยิ่ง.

พันเอิญ ว. เผอิญ.

พับ น. เรียกผ้าหรือกระดาษที่พับไว้. ก. ทบ, หักทบ, คู้เข้า, ตัดบัญชีเป็นศูนย์ เช่น เป็นพับไป. **พับเขียง** ก. ห่มผ้าเฉียงบ่า. **พับผ้า** น. เรียกทางหลวงที่วกไปวกมา. **พับแพนงเชิง** ว. นั่งขัดสมาธิ. **พับเพียบ** ว. นั่งพับขาให้ปลายเท้าไปทางเดียวกัน.

พัลลภ น. คนสนิท, คนโปรด. (ป.; ส. วลฺลภ).

พัลวัน [พันละ-] ว. เกี่ยวพัน, ติดพัน, ผูกพันกันยุ่งยิ่ง.

พัว ว. เป็นพวง, ติดกัน. **พัวพัน** ว. เกี่ยวเนื่องกัน, ติดกันรุงรัง.

พัวะ ว. เสียงดังเช่นนั้น.

พัศดี น. ผู้บังคับการเรือนจำ, ผู้ปกครองนักโทษ.

พัสดุ น. สิ่งของ, ที่ดิน, บ้านเรือน. (ส. วสฺตุ).

พัสเดา น. ชื่อหวายชนิดหนึ่งใหญ่กว่าหวายตะค้า.

พัสตร์ น. ผ้า, เขียนเป็น พัตร ก็มี. (ส.).

พัสถาน น. หลักฐาน, มักใช้เข้าคู่กับคำ สมบัติ ว่า สมบัติพัสถาน.

พา ก. นำไป.

พาก น. ชื่อโรคระบาดชนิดหนึ่งที่เกิดแก่สัตว์มีวัวควายเป็นต้น.

พากเพียร ก. บากบั่น, มุ่งทำไม่ท้อถอย.

พากย์ น. คำพูด, ภาษา; คำกล่าวเรื่องราวเป็นทำนองเมื่อเวลาเล่นโขนเล่นหนัง. (ป.).

พาง ๑ ว. เพียง, เช่น, เหมือน, ใช้ว่า ปาง, พ่าง ก็มี.

พาง ๒ น. แผ่นโลหะสำหรับตีบอกเสียง.

พ่าง น. พ้น. ว. เพียง, เช่น, เหมือน, แทน.

พาชี น. ม้า. (ป. ; ส. วาชี).

พาณ น. ลูกธนู, ลูกปืน. (ป.). **พาณโยชน์** น. แล่งธนู. (ส.). **พาณวาร** น. เกราะ. (ส.). **พาณาสน์** น. คันธนู. (ส.).

พาณิช น. พ่อค้า. (ส. ; ป. วาณิช).

พาณิชย์ น. การค้าขาย. (ส. ; ป. วาณิชฺช).

พาณินี น. นางละคร, นางระบำ ; หญิงเมาสุรา. (ส.).

พาณี น. เสียง, ถ้อยคำ, ภาษา ; เจ้าแม่แห่งวาจา คือพระสรัสวดี. (ป. ; ส.).

พาด ก. ก่าย, ทอด, พิง, วางทาบลง,

วางทาบห้อยลง. **พาดควาย** น. การห่มผ้าของพระอย่างหนึ่ง คือเอาจีวรจีบเข้าแล้วพาดบ่า แล้วคาดรัดประคดอก. **พาดพิง** ก. เกี่ยวเนื่องไปถึง.

พาดไฉน น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งใช้ทำยา.

พาต น. ลม. (ป. ; ส. วาต).

พาท น. คำพูด, ถ้อยคำ. (ป. ; ส. วาท).

พาทย์ (กลอน) น. เครื่องประโคม. (ส. วาทฺย).

พาธ น. ความเบียดเบียน, ความทุกข์. ใช้พาธา ก็ได้. (ป. ; ส.).

พาธา น. พาธ.

พาน ๑ น. ภาชนะชนิดหนึ่งสำหรับใส่หรือรองสิ่งของ มีดอกไม้ธูปเทียนเป็นต้น.

พาน ๒ น. ตอน, บั้น เช่น พานท้ายปืน.

พาน ๓ น. ฐานของนมเกิดเป็นไตแข็งขึ้นเป็นอาการแห่งความเป็นหนุ่ม.

พาน ๔ ว. ค่อนข้าง เช่น พี่ก็พานชราหูตามัว. (สังข์ทอง).

พาน ๕ ก. พบปะ, ปะทะ, ระไป.

พ่าน ว. พล่าน, พลุกพล่าน, ไม่เป็นระเบียบ.

พานร น. ลิง. (ป. ; ส. วานร).

พานรินทร์, พานเรศ (กลอน) น. พญาลิง, ลิง.

พาม ว. ซ้าย, ข้างซ้าย. (ป. ; ส. วาม).

พาย น. เครื่องมือสำหรับพุ้ยน้ำให้เรือเดิน, ถ้าลอกสวดเป็นคิ้วตลอดกลางใบพาย เรียกว่า พายคิ้ว, ถ้าด้ามสั้นยาวสักสองเท่าของใบพาย เรียกว่า พายทุย, ไม้แบน ๆ รูปคล้ายพายสำหรับกวนหรือคว้กสิ่งของเหลว ๆ. ก. พุ้ยน้ำให้เรือเดินด้วยพาย.

พ่าย ก. หนีไป, แพ้.

พายม้า น. ชื่อเรือชนิดหนึ่งเป็นเรือขุดเสริมกราบ หัวท้ายงอน, ใช้ว่า ไพม้า ก็มี.

พายัพ น. ทิศทะวันออกเฉียงเหนือ. (ส. วายพฺย ว่าของวายุ).

พายุ น. ลมแรง. (ป. ; ส. วายุ ว่าลม).

พารณ, พารณะ น. ช้าง. (ป. ; ส. วารณ).

พารา น. เมือง, เขื่อนเป็น ภารา ก็มี.

พาล ๑ น. ขน. (ป. ; ส.).

พาล ๒ ว. อ่อน, เด็ก, รุ่น: (ส. ; ป.); โง่, เขลา, ชั่ว, ร้าย. น. คนชั่วร้าย, คนเถร. (ป.).

พาลา (กลอน) ว. พาล ๒.

พาลี น: เรียกรอยเป็นชั้น ๆ ที่โคนเขาวัวและควาย.

พาลุก น. ทราย. (ป. ; ส. วาลุก).

พาโล ก. แกล้งพูดใส่ความไม่จริงให้คนอื่น, กล่าวหาความ, บางทีก็ใช้มีสร้อยว่า พาโลโสเก. (ป. ; ส. พาล).

พาไล น. พะไล.

พาส ก. นุ่งห่ม ; อยู่. (ป. ; ส. วาส ว่าที่อยู่, เครื่องนุ่งห่ม).

พาสน์ น. การนุ่งห่ม, เครื่องนุ่งห่ม, การอยู่, การอบ, การทำให้หอม. (ป. ; ส. วาสน).

พาสนา น. วาสนา.

พาสุกรี [-กฺรี] น. พญานาค. (ป. ; ส. วาสุกิ).

พาห ๑, **พ่าห์** น. ผู้แบก, ผู้ถือ, ผู้ทรงไว้ ; ผู้พาไป ; ม้า. (ป. ; ส. วาห).

พาห ๒ น. แขน, คู พาหุ. (ป. ; ส.).

พาหนะ น. เครื่องนำไป, เครื่องขับขี่, สัตว์สำหรับขี่บรรทุกหรือลากเข็นมี ช้าง ม้า โค กระบือเป็นต้น เรียกว่าสัตว์พาหนะ, ยานต่าง ๆ มีรถและเรือเป็นต้น เรียกว่า ยานพาหนะ. (ป. ; ส. วาหน).

พาหา น. แขน, เขียนเป็น พาห ก็มี. (ป. ; ส.).

พาหิระ, พาหิรกะ ว. ภายนอก. (ป.).

พาหุ น. แขน. (ป. ; ส.). **พาหุยุทธ์** น. การต่อสู้ด้วยแขน, การชกมวย, การปล้ำ. (ป.). **พาหุรัด** น. เครื่องประดับแขน หรือที่เรียกว่า ทองต้นแขน.

พาเหียร ว. ภายนอก.

พาฬ [พาละ] น. สัตว์ร้าย, ช้างร้าย, สิงห์โต, งู, เสือ. (ป. ; ส.). **พาฬมฤค** น. สัตว์ร้าย, สัตว์ที่กินสัตว์อื่นเป็นอาหาร. (ส. ; ป.).

พาฬหะ [พานหะ] ว. หนัก, ยิ่ง. (ป.).

พำ ก. ปำ, คว่ำลง, คะมำลง, บึกลง.

พำ ๆ, พึม ๆ ว. เสียงดังเช่นคนบ่นค่อยๆ.

พำนัก ก. พัก, อาศัยอยู่, พะพิง.

พำพวก (ใบ) น. พวก.

พำลา น. เรียกช้างซึ่งมีลักษณะอันชั่วร้ายชนิดหนึ่ง ตำราไม่ให้เอามาใช้เป็นพาหนะ.

พิกล ว. ผิดปรกติ, แปลกไป. (ป. ; ส. วิกล ว่าอ่อนแอ).

พิกเลนทรีย์ น. ร่างกายแปลกประหลาด. (ป.).

พิกสิต ก. วิกสิต, บาน, แย้ม, คลี่. (ป. ; ส. วิกสิต).

พิกัด น. กำหนด (ของต้องพิกัด หมายความว่า ของเข้ากำหนดที่จะต้องเสียภาษี

อากร).

พิกัด น. การทำให้เป็นหลายอย่าง, การกระทำให้แปลกออกไป, การประดิษฐ์ทำ. (ป. วิกติ; ส. วิกฤติ).

พิกัน น. ชื่อต้นไม้ดอกหอมเหมือนพิกุล แต่ดอกใหญ่.

พิการ ว. เสียอวัยวะ มีแขนขาเป็นต้น, เสียไปจากสภาพเดิม. (ป.; ส. วิการ).

พิกุล น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง ดอกเล็กเป็นจัก ๆ มีกลิ่นหอมเย็น และหอมอยู่จนแห้ง. (ป.; ส. พกุล).

พิเคราะห์ ก. ใคร่ครวญ. (ป. วิคฺคห; ส. วิคฺรห).

พิฆนั น. อุปสรรค; เครื่องกีดขวาง, แก่ง. (ส. วิฆน).

พิฆาต ก. กำจัด, ฆ่า, ทำลาย. (ป.; ส. วิฆาต)

พิง ก. อิง, พาด, อาศัย.

พิจล ก. หวั่นไหว. (ส.)

พิจย, พิจัย น. การตรวจตรา, การไต่สวน. (ป.; ส.).

พิจาร, พิจารณ์, พิจารณา น. การตรวจตรา, การตริตรอง, การสอบสวน. (ป.; ส.).

พิจิต ก. เลือกลัด, ตรวจ. (ป.; ส.).

พิจิตร ว. ต่าง ๆ, หลายหลาก; งาม, น่าดู. (ป.; ส.).

พิชญ์ น. นักปราชญ์, คนมีความรู้สูง. (ส.).

พิชย, พิชัย น. ความชนะ. (ป.; ส.).

พิชัยสงคราม น. ตำราว่าด้วยกลยุทธ์, ตำราว่าด้วยวิธีการเอาชนะในสงคราม.

พิชิต น. แว่นแคว้นที่ปราบปรามแล้ว, แว่นแคว้น. ก. ชนะ, ปราบให้แพ้. (ป.; ส.).

พิชิตมาร น. พระผู้ชนะมาร คือพระพุทธเจ้า. (ป.).

พิเชฐ ว. เจริญที่สุด, ประเสริฐที่สุด. (ป. วิเชฏฺฐ).

พิเชียร น. เพชร. (ป. วชิร; ส. วชฺร).

พิฑูรย์ น. ไพฑูรย์.

พิณ น. เครื่องดนตรีชนิดหนึ่ง มีสายสำหรับดีด. (ป.; ส. วีณา). **พิณพาทย์** น. เครื่องประโคมวงหนึ่ง มีกำหนดตั้งแต่ห้าชิ้นไป คือ ตะโพน, ปี่, ฆ้องวง, ระนาด, กลอง. ปี่พาทย์ ก็เรียก.

พิดทูล ก. เพ็ดทูล.

พิดรก [-ดฺรก] (กลอน) น. วิตก. (ส.

วิดุรก).

พิดาน น. เพดาน, เช่น ด้วยพิดานดาวทอง. (ม. คำหลวง วนปเวสน์).

พิโดร [พิโดน] ก. พึงไป (สำหรับกลิ่น). (ข. พิโดร ; ส. วิตร)

พิตร น. ทรัพย์, ของเครื่องปลื้มใจ. (ส.; ป. วิตฺต).

พิถย [พิตฺถยะ] น. วิถี. **พิถยันตร** น. ระหว่างวิถี.

พิถี น. ถนน, หนทาง. (ป. วีถี).

พิถีพิถัน ว. ละเอียดถี่ถ้วนเกินไป.

พิทย์ น. ความรู้.

พิทยา [พิทฺยา] น. ความรู้. (ส.). **พิทยาคม** น. การเล่าเรียนวิชา, เวทมนตร์. **พิทยาคาร** น. โรงเรียน. **พิทยาธร** น. ผู้มีวิชากายสิทธิ์, เทพบุตรพวกหนึ่งมีฐานะต่ำกว่าเทวดา มีหน้าที่เล่นดนตรีบนสวรรค์. (ส.). **พิทยาพล** น. กำลังกายสิทธิ์. (ส.). **พิทยาลัย** น. โรงเรียนชั้นมัธยมศึกษา.

พิทักษ์ ๑ ก. ดูแลคุ้มครอง.

พิทักษ์ ๒ ก. สันทัด. (ส. วิทกฺษ).

พิทูร ว. วิทุร, ฉลาด, รอบรู้, ชำนาญ. ดู วิทุร.

พิเทศ น. ต่างประเทศ. (ส. วิเทศ).

พิธาน น. วิธาน, การจัดแจง, การทำ.

พิธี น. งานที่จัดทำขึ้นตามลัทธิเพื่อความขลัง; แบบ, อย่าง, ธรรมเนียม. (ป. ; ส. วิธี). ก. กำหนด เช่น ก็อยู่จนสิ้นชนมายุพิธี. (ม. คำหลวง ทศพร). **พิธีกรรม** น. การบูชา. **พิธีการ** น. การที่เกี่ยวกับพิธีและแบบหนังสือทางทูต. **พิธีรีตอง** น. งานพิธีตามแบบ.

พิธุ น. พระจันทร์. (ป. ; ส. วิธุ).

พิธุร ว. ลำบาก, พรากกัน. (ส.).

พินทุ น. หยาด เช่นหยาดน้ำ, จุด, จุดที่ใส่ไว้ใต้ตัวอักษร ; ลายแต้มสีที่หน้าผากระหว่างคิ้ว ; รูปวงเล็ก ๆ ; รูปสระดังนี้ ิ ; ชื่อสังขยาจำนวนสูงเท่ากับโกฏิกำลังเจ็ดหรือหนึ่งมีสูญตามหลัง ๔๙ ตัว. (ป. ; ส.).

พินทุกัป น. การทำพินทุ คือเขียนรูปวงที่มุมจีวรตามวินัยบัญญัติ. (ป. พินฺทุกปฺป).

พินทุสร น. เสียงเพราะ. (คำฤษดี).

พินพง, พิ่นพั่ง (ใบ) ว. มากมาย.

พินอบพิเทา [พิ–นอบ–] ก. เคารพนบนอบ.

พินัย น. เงินค่าปรับเป็นภาคหลวง. (ป.; ส.). **พินัยกรรม** น. หนังสือสำคัญที่ทำไว้ก่อนตายเพื่อมอบมฤดก.

พินาศ น. ความฉิบหาย. (ป. วินาส; ส. วินาศ).

พินิจ ก. พิจารณา, ตรวจตรา.

พินิต ก. แนะนำ, สั่งสอน, ปกครอง. (ส. วินีต).

พินิศ ก. ดู, แลดู, เพ่งดู.

พินิศจัย ก. ตัดสิน, ชี้ขาด. (ส.; ป. วินิจฉย).

พิเนต ก. พินิต, แนะนำ, สั่งสอน, ปกครอง.

พิบัติ น. ความฉิบหาย, ความเคลื่อนคลาด, ความผิด, โทษ. (ป.; ส. วิปตฺติ).

พิบัสสนา น. วิบัสสนา. (ป. วิปสฺสนา).

พิบาก น. ผล (ผลแห่งกรรม). ก. ขาก-เธ็น. (ป.; ส. วิปาก).

พิบุล, พิบูล ว. กว้างขวาง, มาก. (ป.; ส. วิปุล).

พิปริต [—ปะหฺริด] ก. วิปริต, แปร-ปรวนไปข้างร้าย, กลับกลายไปข้างร้าย. (ป.; ส. วิปริต).

พิปลาส [—ปะลาด] น. วิปลาส, ความคลาดเคลื่อน. (ป. วิปลฺลาส; ส. วิปรฺยาส).

พิพรรธ ก. พิพัฒ. (ส.).

พิพรรธน์ น. พิพัฒน์. (ส.).

พิพักพิพ่วน ก. กังวล, อักอ่วน, รวนเร, นึกกลับไปกลับมา.

พิพัฒ ว. เจริญแล้ว. (ป. วิวฑฺฒ; ส. วิวรฺธ).

พิพัฒน์ น. ความเจริญ. (ป. วิวฑฺฒน; ส. วิวรฺธน).

พิพากษ์, พิพากษา ก. ตัดสินอรรถคดี. (ส. วิวกฺษา).

พิพาท ก. พูดเถียงแย่งกัน, โต้เถียงกัน, ทะเลาะกัน. (ป.; ส.).

พิพิธ ว. ต่าง ๆ กัน. (ป.; ส.). **พิพิธ-ภัณฑ์** น. สิ่งของต่าง ๆ ที่รวบรวมไว้เพื่อประโยชน์ในการศึกษา เช่นโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ เป็นต้น.

พิภพ น. โลก, ทรัพย์สมบัติ. ดู วิภวะ อีก.

พิภัช ก. แจก, แบ่ง. (ป.; ส.).

พิภาค น. การแจก, การแบ่ง. (ป.; ส.).

พิภูษณะ น. วิภูษณะ, เครื่องประดับ.

พิเภก น. ชื่อลูกสมอชนิดหนึ่งใช้ทำยาได้ เรียกว่า สมอพิเภก. (ป. วิเภตก).

พิมพ์ น. รูป, แบบ. ก. ถ่ายแบบ, กด

ตัวหนังสือด้วยเครื่องจักร หรือกดลายมือ เป็นต้น ให้ติดแผ่นกระดาษ. (ป.).

พิมพการัง น. ชื่อหอยทะเลชนิดหนึ่ง, พิมปะการัง ก็ว่า.

พิมพา น. ชื่อปลาทะเลชนิดหนึ่ง เป็นปลาใหญ่และดุร้ายมาก.

พิมโพหนะ (แบบ) น. หมอน. (ป.).

พิมล ว. ปราศจากมลทิน, ปราศจากมัวหมอง, ผ่องใส. (ป ; ส.).

พิมเสน น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง ใบคล้ายนางแย้ม มีกลิ่นหอม ใช้กลั่นเอาน้ำมันทำยา ; ชื่อเครื่องยาอย่างหนึ่งได้จากการบูรที่หุงกับเครื่องยาอื่น ๆ เป็นเกล็ดสีขาว, ที่นิยมกันว่าเกิดในปล้องไม้ไผ่ก็มี แต่ไม่หอมเหมือนที่ปรุงขึ้น ; ชื่อมะม่วงซึ่งมีผลยาวเมื่อดิบรสเปรี้ยวจัด, และอีกอย่างหนึ่ง เมื่อดิบมีรสมัน เรียกว่า พิมเสนมัน.

พิมาน น. ที่อยู่หรือที่ประทับของเทวดา. (ป. ; ส.).

พิมุข ว. ฝ่ายหลัง, ข้างหลัง. (ป. ; ส.).

พิโมกข์ น. ความพ้น, ความเปลื้องออก, ชื่อพระนิพพาน. ก. เปลื้อง, พ้น. (ป. ; ส วิโมกฺษ).

พิโมกษ์ น. พิโมกข์. (ส.).

พิโยกพิเกน ก. โยกโย้, ทำอะไรให้เกินไปกว่าสมควร, กลับไปกลับมา, รั้ง ๆ รอ ๆ.

พิโยค ก. พลัดพราก, จากไป. (ป. ; ส.).

พิร น. ผู้เพียร, ผู้กล้า, นักรบ. (ป. ; ส. วีร).

พิรอด น. ชื่อแหวนชนิดหนึ่งถักด้วยผ้ายันต์เป็นเครื่องราง.

พิรากล ว. เจ้ามารยา, เจ้าเล่ห์เจ้ากล.

พิราบ น. ชื่อนกจำพวกหนึ่งมีหลายชนิด รูปคล้ายนกเขา. (ส. วิราพ ว่า เสียงร้อง).

พิราม ๑ น. ชื่อเครื่องหมายบอกตัวสะกด, การหยุดพัก, การหยุดเสียง, ที่สุด. (ส.).

พิราม ๒ ว. งาม.

พิราลัย ก. ตาย (ใช้สำหรับเจ้าประเทศราชและสมเด็จเจ้าพระยา). (ส. วีร + อาลย ว่าที่อยู่ของนักรบ, สวรรค์)

พิริยะ น. ความหมั่น, ความกล้า ; คนกล้า, คนแข็งแรง, นักรบ. (ป. วิริย ; ส. วีรฺย ว่าความหมั่น ความกล้า). **พิริยพฤนท์** น. หมู่นักรบ, พลนักรบ. **พิริยโยธา** น. พลรบผู้กล้าหาญ.

พิรี้พิไร ว. ร่ำไร, พร่ำบ่น, พร่ำว่า.

พิรุณ น. ฝน. (ป. ; ส. วรฺณ).

พิรุธ ก. วิปริต. ไม่ปรกติ; มีลักษณะน่าสงสัย. (ป.; ส. วิรุทฺธ).

พิรุฬห์ ว. งอกงาม, เจริญ. (ป. วิรุฬฺห; ส. วิรูฒ).

พิเราะ ว. ไพเราะ, เพราะ, เสนาะ. (ข.).

พิโรธ ก. โกรธ, เคือง. (ป.; ส. วิโรธ ว่าการขัดขวาง).

พิโรธนะ น. ความโกรธ, ความเคือง. (ป.; ส.).

พิไร ว. รำพัน, ร่ำว่า, ร่ำร้อง.

พิลังกาสา น. ต้นไม้ชนิดหนึ่งผลกลมเล็ก ๆ ใช้ทำยา.

พิลาป ก. ร่ำไรรำพัน, คร่ำครวญ, ร้องไห้, บ่นเพ้อ. (ป.; ส.).

พิลาลส ก. อยาก, กระหาย, เร่าร้อน, เศร้าโศก, เสียใจ; เขียนว่า พิลาลด ก็มี. (ส. วิ + ลาลส).

พิลาส ก. กรีดกราย, เยื้องกราย, งามอย่างสดใส, คะนอง, สนุก, ฟ้อนรำ. (ส.).

พิลิปดา น. มาตราวัดมุม ได้แก่เศษหนึ่งในหกสิบของลิปดา.

พิลึก ว. ขบขัน, แปลกประหลาด, ชอบกล.

พิโลน ว. สุกใส.

พิโลล ว. ไม่คงที่, เคลื่อนไปมา, ยักย้าย. (ส.).

พิไล ว. งาม.

พิศ ๑ ก. ดู, แลดู, เพ่งดู.

พิศ ๒ ว. ยี่สิบ เช่น ทองพิศ. (ป. วีส).

พิศวง [พิดสฺหฺวง] ก. เคลือบแคลง, ประหลาดใจ, งงงวย.

พิศวาส [พิดสฺวาด] น. ความชื่นชม, ความรักใคร่. (ส.; ป. วิสฺสาส ว่าความคุ้นเคย).

พิศาล ว. กว้างขวาง, ไพศาล ก็ใช้. (ส.; ป. วิสาล).

พิศุทธ์ ว. สะอาด, ใส, ขาว, หมดจด, บริสุทธิ์ หมดมลทิน, ไม่มีความเสียหาย, ไม่มีตำหนิ. (ส. วิศุทฺธ).

พิศุทธิ์ น. ความผ่องใส, ความงาม, ความดี, ความสะอาด, ความบริสุทธิ์, การล้าง, ความถูกต้อง. (ส. วิศุทฺธิ).

พิเศษ ว. จำเพาะ, แปลกจากสามัญ, ไม่ใช่สามัญ. (ส.; ป. วิเสส).

พิษ น. สิ่งที่เป็นโทษเป็นอันตรายหรือให้ความ

เดือดร้อนแก่ร่างกายหรือจิตใจ ; วัตถุจำพวกหนึ่ง บางอย่างเกิดจากแร่ เช่นสารหนู, บางอย่างเกิดจากต้นไม้ เช่นแสลงใจ, บางอย่างเกิดจากสัตว์ เช่นงู ซึ่งนำเข้าไปสู่ร่างกายที่มีชีวิตกระทำให้ถึงแก่ความตายหรือทำให้เจ็บปวดหรือพิการ. (ส. ; ป. วิส). **พิษนาศน์** น. ชื่อเครื่องยาชนิดหนึ่ง ; ชื่อต้นยา (Mimosa siriss). (ส.). **พิษสง** ว. มีพิษ. **พิษสมโยค** น. ชาดก้อน. (ส.).

พิษฐาน [พิดสฺถาน] (เลือนมาจาก อธิษฐาน) น. ความตั้งใจ, ความมั่นหมาย, ความจงใจ.

พิสดาร ว. กว้างขวาง. (ส. ; ป. วิตฺถาร).

พิสมร น. เครื่องรางชนิดหนึ่งรูปสี่เหลี่ยมร้อยสายสำหรับป้องกันอันตราย.

พิสมัย น. ความรัก, ความปลื้มใจ, ความชื่นชม. ว. ควรชม. (ส. ; ป. วิมฺหย ว่า ความแปลกใจ).

พิสัง (ถิ่น—อีสาน) ว. อะไร.

พิสัช ก. แก้, ตอบคำถาม, สละ, ส่งไป, ทิ้ง. (ป. วิสชฺช).

พิสัญญี ก. วิสัญญี, หมดความรู้สึก, สิ้นสติ, สลบ.

พิสัย น. วิสัย, ตำบล, ถิ่น, แว่นแคว้น, ที่, มณฑล, ประเทศ ; ความสามารถ. (ป.).

พิสิฐ ว. ประเสริฐ, วิเศษ. (ป. วิสิฏฺฐ).

พิสุทธิ์ ว. บริสุทธิ์, สะอาด, สุกใส.

พิสูจน์ ก. แทง ; ชี้, ชี้แจงโดยอ้างเหตุผลให้รู้. (ส.).

พิหค น. นก. (ป. ; ส. วิหค).

พิหเคนทร์ น. พญานก.

พิหาร น. ที่สำราญอยู่ของพระสงฆ์, วัด ; ที่ประดิษฐานพระพุทธรูป คู่กับอุโบสถ. (ป. วิหาร).

พิฬาร น. แมว. (ป. วิฬาร ; ส. วิฑาร).

พี ว. อ้วน. น. มัน.

พี่ น. ผู้ร่วมบิดาหรือมารดาเดียวกันและเกิดก่อน ; เป็นคำนำหน้าเรียกชื่อคนที่มีอายุคราวกับพี่หรือมีศักดิ์เสมอพี่ ว่าพี่นั้น พี่นี่. **พี่น้อง** น. ผู้เกิดร่วมบิดามารดาเดียวกัน ; คนในเชื้อสาย, คนในวงศ์วาน. **พี่เลี้ยง** น. ผู้ที่คอยระวังรักษาเลี้ยงดู.

พี้ (ถิ่น) ว. นี้.

พิชคณิต น. ตำราคำนวณชนิดหนึ่งอาศัย

ตัวอักษรแทนตัวเลข.

พี้โพ้ ว. กันดาร, เปลี่ยวเปล่า, แปลว่า โพล้เพล้ ก็มี.

พีร น. ผู้เพียร, ผู้กล้า, นักรบ. (ป. ; ส. วีร).

พึง เป็นคำช่วยกริยาหมายความว่า ควร, เช่น พึงไป ว่าควรไป. **พึงใจ** ว. เหมาะใจ, พอใจ, ชอบใจ.

พึ่ง ๑ ก. อาศัย, พักพิง.

พึ่ง ๒ เป็นคำช่วยกริยาหมายถึงเวลาที่ล่วงไปหยก ๆ ในขณะที่พูดนั้นเอง, เพ่อ หรือ เพิ่ง ก็ว่า.

พึบ ว. ทันทีทันใด ; เสียงเช่นนกกระพือปีกเป็นต้น.

พึม, พึมพำ ว. เสียงเช่นคนพูดหรือบ่นค่อย ๆ เป็นต้น. พำพึม ก็ว่า.

พืช น. เมล็ดพันธุ์ไม้, สิ่งที่จะเป็นพันธุ์ต่อไป. (ป. ; ส. พีช); ต้นไม้ต่าง ๆ ที่งอกงามอยู่ตามพื้นดิน. **พืชคาม** น. พันธุ์ไม้. (ป. ; ส. พีชคาม).

พืด น. แผ่นหรือแนวแห่งสิ่งที่ติดเนื่องกันไปยาวยืด ; เหล็กเหนียวชนิดหนึ่งที่เป็นแผ่นยาว เช่นเหล็กทำปลอกถัง.

พื้น น. ที่ราบ, ที่รองรับสิ่งของต่าง ๆ เช่น พื้นเรือน พื้นดิน ; เรียกผ้านุ่งที่ทอด้วยด้ายไม่มีลายว่า ผ้าพื้น. **พื้นเพ** น. หลักแหล่ง, ชั้นแห่งตระกูลคน. **พื้นเสีย** ก. ซักโกรธ.

พุ ก. ผุดขึ้นอย่างน้ำหรือของเหลว. **พุพอง** น. โรคผิวหนังชนิดหนึ่งเป็นเม็ดผุดขึ้นพองใสตามตัว แล้วแตกออกมีน้ำเลือดและหนอง.

พุก น. ชื่อหนูชนิดหนึ่ง ตัวโตกว่าหนูท้องขาว อยู่ตามทุ่งนา ; ไม้ที่ตอกประกับไว้สำหรับรับสิ่งที่หนัก ๆ เช่น รอดเรือนเป็นต้น ; เครื่องกระเบื้องที่ตรงกับฝาสำหรับรับสายไฟฟ้า.

พุกาม น. พม่า, ใช้ พูกาม ก็มี.

พุง น. ท้อง, เรียกเครื่องในท้องรวมกัน มีกระเพาะและไส้เป็นต้นว่า พุง เช่น พุงปลา. **พุงพวง, พุงพ่วง** ว. พุงพลุ้ย.

พุ่ง ก. ซัดของยาว ๆ ออกไปโดยแรง, ปล่อยออกไปโดยตรง, โดยปริยายหมายความว่า หมายตรงไป ; (ปาก) สุ่ม ๆ.

พุงแก น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง ผลคล้ายกุ่มบก กินได้.

พุงดอ น. ชื่อไม้เลื้อยชนิดหนึ่ง มีหนาม

ตามข้อ.

พุงทะลาย น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง ผลแช่น้ำแล้วพองได้ ใช้รับประทานกับน้ำตาล.

พุงปลา น. ชื่อโกฐชนิดหนึ่ง ใช้ทำยา.

พุฒ น. ผู้ใหญ่. ว. เจริญ, แข็งแรง, ใหญ่, แก่, เฒ่า. (ป. วุฑฺฒ).

พุฒิ น. ความเจริญ, ความมั่งคั่ง, ความสมบูรณ์. (ป. วุฑฺฒิ).

พุด ๑ น. ต้นไม้พวกหนึ่งมีเนื้อละเอียดแน่น ใช้แกะตรา.

พุด ๒ น. ไม้ดอกจำพวกหนึ่ง มีหลายชนิด เช่น พุดซ้อน, พุดลา, บางชนิดใช้ลูกย้อมผ้า บางชนิดใช้ทำยา เช่น พุดนา.

พุดตาน น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง ใบเป็นจัก ๆ มีขน ดอกโต เป็นสีขาวแล้วค่อยกลายเป็นสีแดง.

พุทธ น. ผู้ตรัสรู้, ผู้ตื่นแล้ว, ใช้เฉพาะเป็นพระนามของพระบรมศาสดา เรียกสามัญว่า พระพุทธเจ้า. (ป.). **พุทธกาล** น. สมัยเมื่อพระพุทธเจ้ายังมีพระชนม์อยู่, พุทธสมัย ก็ใช้. (ป.). **พุทธคุณ** น. คำกล่าวพรรณนาคุณของพระพุทธเจ้า. (ป.). **พุทธจักร** น. วงการพระพุทธศาสนา. **พุทธฎีกา** น. ถ้อยคำของพระพุทธเจ้า. (โบ) น. ถ้อยคำของสมเด็จพระสังฆราช. (จารึกสยาม). (ป.). **พุทธศักราช** น. ปีนับแต่พระพุทธเจ้าเสด็จปรินิพพานมา. **พุทธังกูร, พุทธางกูร** น. หน่อพระพุทธเจ้า คือผู้ที่จะได้เป็นพระพุทธในภายข้างหน้า. (ป.). **พุทธันดร** น. เวลาระหว่างพระพุทธเจ้าองค์หนึ่งกับอีกองค์หนึ่งบังเกิดขึ้น. (ป.). **พุทธุปบาทกาล** น. เวลาที่มีพระพุทธเจ้าเกิดขึ้นในโลก. (ป.). **พุทธมามก** น. ผู้ที่ประกาศตนว่าเป็นผู้นับถือพระพุทธศาสนา. **พุทธองค์** สรรพนามหมายถึงพระพุทธเจ้า.

พุทธชาด น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง ดอกคล้ายดอกพุด แต่เล็ก.

พุทธรักษา น ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งเป็นกอ ใบคล้ายขมิ้น ดอกมีสีต่าง ๆ.

พุทธิ น. ปัญญา, ปัญญาเครื่องรู้. (ป.).

พุทโธ่ อ. เป็นคำเปล่งเสียงแสดงความสงสารเป็นต้น.

พุทรา [พุดซา] น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งมีหนาม ผลกลมขนาดมะขามป้อม รสเปรี้ยวๆ หวาน ๆ. (ป.; ส. พทร).

พุธ น. ชื่อดาวพระเคราะห์ดวงหนึ่ง ; ชื่อวันที่สี่แห่งสัปดาห์.

พุ่ม น. ซุ้มต้นไม้ ; ของที่ทำด้วยดอกไม้หรือขี้ผึ้งเป็นรูปกลม ๆ กลางพอง ; ชื่อดอกไม้ไฟอย่างหนึ่ง ใช้ดอกไม้เทียนเสียบซี่ไม้เป็นชั้น ๆ กลางพองเป็นรูปพุ่ม. **พุ่มข้าวบิณฑ์** น. ข้าวสุกที่บรรจุในกรวยใส่ไว้ในพุ่มดอกไม้ ใช้ในการเซ่นบูชา ; ชื่อลายอย่างหนึ่งรูปเหมือนพุ่มข้าวบิณฑ์ บางทีเรียกว่า ทรงข้าวบิณฑ์. **พุ่มพวง** ว. งามท้วม ๆ. **พุ่มม่าย** ว. ยังเป็นม่ายอยู่.

พุมเรียง น. ชื่อต้นไม้มีสองชนิด เรียกพุมเรียงบ้าน ใบยาวเสี้ยม ผลดำ ๆ กินได้ เมื่อสุกผลสีดำ มีรสหวานปนฝาด, ชำมะเลียง ก็เรียก, อีกอย่างหนึ่งใบยาวเล็ก เรียกพุมเรียงป่า.

พุ้ย ก. พายโดยแรงให้เรือไปโดยเร็ว, โดยปริยายหมายถึงอาการที่เอาตะเกียบคุ้ยข้าวเข้าปาก.

พู น. เรียกสิ่งที่มีลักษณะนูนออกมา ข้างในเป็นห้อง ๆ เช่นพูทุเรียน ; ชื่อถั่วชนิดหนึ่งฝักเป็นเหลี่ยม ๆ.

พู่ น. ปุยขนสัตว์หรือไหมเป็นต้นที่รวมเข้าเป็นกลุ่มกลมใช้เป็นเครื่องประดับ. **พู่กลิ่น** น. ชื่อพวงดอกไม้ร้อยมีรูปแบนประกอบด้วยอุบะ. (ดู กลิ่น อีก). **พู่ระหง** น. ชื่อต้นไม้จำพวกชบา ดอกสีแดงเป็นพู่ห้อยลงมา.

พู่กัน น. เครื่องเขียนรูปภาพหรือหนังสือตอนปลายที่ใช้เขียนเป็นพู่ขนสัตว์.

พูกาม น. พม่า, พุกาม ก็ใช้.

พูด ก. กล่าว.

พูน ก. เพิ่มให้สูงขึ้นให้มากขึ้น.

พู้น ว. นู้น, โน้น.

เพ ก. พังทลาย.

เพีก น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งพวกไม้ไผ่.

เพกา น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งฝักแบนยาวคล้ายถั่วฝักพร้า.

เพิ่ง (เลือนมาจาก เพ็ญ) ว. เต็ม.

เพ่ง ก. สำรวมใจดู, เจาะจง. **เพ่งเล็ง** ก. เจาะจงหมายเอา.

เพีย ๑ ว. เล็ก, ย่อม, น้อย. **เพียไม้** น. ไม้ไผ่ลำเล็กกว่าลำอื่น ๆ เนื้อเหนียวนิ่ง.

เพีย ๒ ก. เผล็ด, ผลิ, เช่น พิเภทเพียผกากาญจน. (ม. คำหลวง จุลพน).

เพชฉลูกรรม น. พระวิศวกรรม.

เพชฌฆาต น. เจ้าหน้าที่ประหารชีวิตนักโทษ

ที่ต้องโทษถึงตาย. (ป. วชฺฌฆาตก).

เพชร น. ชื่อแก้วแข็งที่สุดและมีน้ำแวววาวมากกว่าพลอยอื่น ๆ ใช้ทำเครื่องประดับ ; โดยปริยายหมายความว่าแข็งที่สุด เช่น เหล็กเพชร, ใจเพชร. (ส. วชฺร; ป. วชิร).

เพชรกลับ น. ชื่อว่านชนิดหนึ่ง. **เพชรดา** น. ความแข็ง, ความคงแก่พื้น, ความอยู่คง. **เพชรน้ำค้าง** น. แก้วสีขาว. **เพชรปาณี** น. พระอินทร์. (ส.). **เพชรฤกษ์** น. ยามแข็งแรง. **เพชรสังฆาต** น. ชื่อไม้เถาชนิดหนึ่ง เถาเป็นเหลี่ยมใช้ทำยา. **เพชรหลีก** น. ชื่อว่านชนิดหนึ่ง. **เพชรหึง** น. ลมพายุใหญ่ ; ว่านชนิดหนึ่งในจำพวกกล้วยไม้. **เพชรายุธ** น. อาวุธเพชรของพระอินทร์, ชื่อหนึ่งของพระอินทร์. (ส.).

เพ็ญ ว. เต็ม. (ข.).

เพฑูรย์ น. ไพฑูรย์, ชื่อพลอยชนิดหนึ่งสีเขียวมีน้ำเป็นรุ้ง กลอกไปมา ; เพชรตาแมว, แก้วสีไม้ไผ่ ก็ว่า.

เพณี น. เวณี, ผมซึ่งเกล้าไว้, สายที่ถัก เช่น อันว่าสร้อยสังวาลเพณี. (ม. คำหลวงทศพร). (ป. ; ส. เวณี).

เพ็ดทูล ก. พูดกับเจ้านาย.

เพดาน น. สิ่งที่ดาดเบื้องบน ; อุ้งปากเบื้องบน. (ป. ; ส. วิตาน).

เพตร น. หวาย, หวายที่ทำเป็นไม้ถือ. (ส. เวตร).

เพท น. เวท.

เพทนา [เพดทะ-] น. เวทนา, ความรู้สึก. ดู เวทนา อีก.

เพทาย น. พลอยชนิดหนึ่ง สีแดงสลัว ๆ.

เพทุบาย, เพโทบาย ก. ทำเล่ห์กล, ทำอุบาย.

เพโท ก. นั่งอย่างภาคภูมิ. (ขุนช้างขุนแผน).

เพ่นพ่าน ก. ระเกะระกะไม่อยู่กับที่.

เพนียด [พะเนียด] น. กรงต้อนกเขา ; ที่พักแรม ; คอกสำหรับจับช้าง. (ข.).

เพไนย น. เวไนย, ผู้พึงตัดได้สอนได้. (ป. เวเนยฺย).

เพ้ย คำเข้าไล่ที่เปล่งเสียงแรงๆ ให้สัตว์เช่นไก่หนีไป, ตะเพิด ; คำรับ ในเวลาพากย์โขน คนรับร้องเพ้ย.

เพรง ว. ก่อน, เก่า.

เพรา ๑ [เพฺรา] น. เวลาเช้า, มื้อ.

เพรางาย น. เวลาเช้า, มื้อเช้า.

เพรา ๒ [เพฺรา] ว. งาม, น่าดู. **เพราพริ้ง, เพราเพริศ** ว. สวยงาม.

เพราะ ว. น่าฟัง, เสนาะ. สัน. ด้วย, เหตุ, เพื่อ.

เพริด ว. กระเจิดกระเจิง, เตลิดไป.

เพริศ ว. งาม, ดียิ่ง. **เพริศพราย, เพริศแพร้ว** ว. งามระยับ. **เพริศพริ้ง** ว. งามเฉิดฉาย, พริ้งเพริศ ก็ว่า.

เพรียก ว. เสียงร้องมาก ๆ เช่นเสียงนกร้อง. **เพรียกพร้อง** ก. เสียงที่ร้องเซ็งแซ่.

เพรียง น. สัตว์น้ำในจำพวกหอย เปลือกคล้ายหอยตัวเล็ก ๆ ยาว ๆ ปากแข็ง ชอบเกาะอยู่ในหินและท้องเรือ; ส่วนร่างกายที่นูนอยู่หลังหู มักใช้ว่า เพรียงหู. ว. พร้อม. **เพรียงเมือง** ก. แทรกแซงบ่อนจิตใจชาวเมือง.

เพรียม (กลอน) ว. แฉล้ม, แช่มช้อย, (อย่างเดียวกับพริ้ม). **เพรียมพราย** ว. งามแฉล้ม.

เพรียบ ก. เพียบ.

เพรียว ว. เปรียว, ฉลวย, เรียว.

เพรื่อ ว. เรื่อราด, ทั่วไป; ไม่เป็นกิจจะลักษณะ.

เพรื่อง น. กระดิ่ง.

เพล น. เวลาพระฉันกลางวัน คือเวลา ๑๑ นาฬิกาถึงเที่ยง เรียกว่าเวลาเพล. (ป.; ส. เวลา ว่ากาล).

เพลง น. ลำนำ, ทำนอง, คำขับร้อง, ทำนองดนตรี, กระบวนวิธีรำดาบรำทวนเป็นต้น, ชื่อการร้องแก้กัน มีชื่อต่างๆ เช่น เพลงปรบไก่ เพลงฉ่อย เป็นต้น.

เพล็ด ก. เผล็ด.

เพล้โพล้ น. เวลาจวนจะค่ำมืดค่ำแหล่อยู่รำไร, เวลาขมุกขมัว, ที่เปล่าเปลี่ยวทุรกันดาร. พ้โพ้ ก็ว่า.

เพลา ๑ [เพ-ลา] น. กาล, คราว. (ป. เวลา).

เพลา ๒ [เพฺลา] น. แกนสำหรับสอดในดุมรถหรือดุมเกวียน, โดยปริยายหมายถึงแกนสำหรับให้ล้อหมุนหรือใบจักรหมุน, หลัก; ไม้สำหรับขึงใบเรือ; เรียกกระดาษชนิดเหนียวคล้ายกระดาษข่อยแต่บางกว่าโบราณใช้เขียนหนังสือตัวดินสอหรือประโยชน์อย่างอื่น ว่ากระดาษเพลา. ว. เบาลง, เบาพอประมาณ.

เพลา ๓ [เพฺลา] น. ตัก, ขา. (ราชา-

ศัพท์ว่า พระเพลา). (ป.).

เพลาะ น. วัวป่าชนิดหนึ่งเขาบิด ๆ ; เรียกร่องที่ขุดบังข้าศึกเมื่อเวลารบว่าสนามเพลาะ. ก. เอาริมต่อให้ติดกัน, ติดต่อกัน, เช่น เพลาะผ้า คือเอาผ้าสองผืนเย็บริมติดกัน.

เพลิง น. ไฟ. (ข.). **เพลิงฟ้า** น. ไฟที่ใช้แว่นส่องจุดด้วยแสงแดด.

เพลิดเพลิน น. สนุกจนลืมตัว.

เพลิน ว. สนุกจนลืมสิ่งอื่น, ลืมตัว.

เพลีย ก อ่อนแรง, ถอยกำลัง, เมื่อยล้า.

เพลี้ย น. ตัวแมลงพวกหนึ่งที่กินต้นข้าวและกินต้นไม้ มีสีต่าง ๆ เห็นเป็นตัวบ้าง เห็นติดอยู่เป็นไข่บ้าง ; ชื่อเครื่องดีดพิณเสียงชนิดหนึ่งทำด้วยไม้ไผ่คล้ายจ้องหน่อง, แต่จ้องหน่องใช้กระดูก, เพลี้ยใช้ดีด.

เพลี่ยง ก. เลี่ยง, หลีก, พลาด. **เพลี่ยงพล้ำ** ก. พลั้งพลาด, ผิดพลาด.

เพศ น. รูป, ลักษณะที่ให้รู้ว่าหญิงหรือชาย. (ไว) ประเภทคำในบาลีและสันสกฤตเป็นต้น, ตรงกับลิงค์. (ป. เวส; ส. เวษ).

เพศยันดร น. นามพระบรมโพธิสัตว์ชาติที่ ๑๐ ในทศชาติ. (ป. เวสฺสนฺตร ; ส. วิศฺวนฺตร).

เพส ว. ยี่สิบ เช่น เบญจเพส ว่ายี่สิบห้า. (ป. วีส).

เพสลาด [เพ-สะหฺลาด] น. ใบไม้จวนแก่.

เพ่อ เป็นคำประกอบคำปฏิเสธ เช่น อย่าเพ่อทำ. ดูพึ่ง ๒ อีก.

เพ้อ ก. พูดด้วยไม่มีสติ, พูดไม่มีหลักฐาน. **เพ้อเจ้อ** ก. พูดเหลวไหล, พูดไม่เป็นประโยชน์.

เพอิญ [พะเอิน] ว. เผอิญ.

เพะ ก. โปะเข้าไป, ทุ่มเทเข้าไป.

เพา ว. งาม. **เพาพะงา** ว. งาม. **เพาพาล** น. หนุ่มสาวผู้งาม, งามและกำลังรุ่น.

เพาะ ก. ทำให้งอก, ทำให้เกิด.

เพิก ๑ ว. เพิ่ง.

เพิก ๒ ก. ถอน, ถลกออก, เปิด. **เพิกถอน** (กฎ) ก. ยกเลิก.

เพิกเฉย ก. ไม่เอาใจใส่, ละเลย, ไม่นำพา, ตั้งใจเป็นกลาง.

เพิง น. หลังคาด้านเดียวที่มุงลาดไป, ถ้าลอยตัวไม่มีอะไรค้ำยัน เรียกว่า เพิงหมาแหงน, ถ้ามีไม้ยันข้างหน้า เรียกว่า เพิงแขนนาง, ถ้าทำเป็นฝาที่ค้ำยันออกไปได้ใช้

แทนหน้าถังเรียกว่า เพิงหน้าถัง, ถ้าทำต่อพะกับด้านสกัดของเรือน เรียกว่า เพิงพะ, พะเพิง ก็ว่า.

เพิ่ง ดู พึ่ง ๒.

เพิดเพี้ย น. คำขับไล่ให้หนีไป; ก. เข้ยหยัน, ร้องเฮ้ย.

เพิ่ม ก. เติม, ทำให้มากขึ้น **เพิ่มเติม** ก. ทำสิ่งที่บกพร่องให้เต็ม. **เพิ่มพูน** ก. เติมให้มากขึ้นจนล้น, เสริมให้มากขึ้น.

เพีย ๑ น. ตำแหน่งขุนนางไทยแต่ว่านลานนาและลานช้าง คือ พญา. **เพียกวาน, เพียกว้าน** น. ตำแหน่งข้าราชการหัวเมืองสมัยโบราณทางลานนาและลานช้าง.

เพีย ๒ น. ชื่อเครื่องดีดพิณเสียงชนิดหนึ่ง ทำด้วยไม้ไผ่คล้ายจ้องหน่อง, แต่จ้องหน่องใช้กระตุก เพียใช้ดีด, เรียก เพลี้ย ก็ได้.

เพียง ว. เท่า, แค่, เสมอ, เหมือน, พอ, ในคำโคลงใช้ เพี้ยง ก็ได้. **เพียงดัง** ว. ดุจดัง, ราวกับ. **เพียงนั้น** ว. เท่านั้น. **เพียงนี้** ว. เท่านี้. **เพียงพอ** ว. เหมาะเท่าที่กะไว้.

เพี้ยง ว. เท่า, เสมอ, เหมือน. (ใช้ในโคลงแทน เพียง). อ. เป็นคำเปล่งออกมาเมื่ออธิษฐานให้เป็นอย่างใดอย่างหนึ่ง.

เพี้ยงออ น. ชื่อขนุ่ยชนิดหนึ่งเสียงทุ้ม

เพียชน์ (กลอน) น. วิชนี, พัด.

เพียน (ใบ) ว. เพี้ยน.

เพี้ยน ว. ผิดแปลกไปเล็กน้อย, คลาดเคลื่อน, โบราณใช้ เพียน ก็มี. **เพี้ยนผัด** ก. ขอเลื่อนเวลาให้ผิดไป, ผัดเพี้ยน ก็ว่า.

เพียบ ก. เกือบจม, เต็มแปล้, หนัก

เพียร น. ความบากบั่น, ความกล้าแข็ง. ก. มุ่งทำไม่เห็นแก่เหนื่อยยากเพื่อให้สำเร็จ, กล้า. (สํ. ; ป. วิริย).

เพื่อ สัน. เหตุด้วย, เพราะด้วย, เพราะว่า, ด้วย, เกี่ยวเนื่องด้วย, สำหรับ.

เพื่อน ๑ น. ผู้ที่ร่วมกัน เช่นผู้อยู่ด้วยกัน, ผู้ชอบพอกัน, ผู้อยู่ในสภาพหรือลักษณะเดียวกัน เช่น เป็นเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน.

เพื่อน ๒ สรรพนามใช้แทนคำว่า เขา หรือท่าน ในลักษณะที่เป็นกันเอง.

แพ น. ไม้ที่เอามาผูกมัดติดกันหลาย ๆ ต้น สำหรับใช้เป็นพาหนะหรือให้ลอยน้ำไป, โดยปริยายหมายถึงสิ่งที่ติดกันเนื่องกันอย่างแพ; ลักษณะนามเรียกของที่มีลักษณะอย่างนั้น

เช่น ขุปสองแพ ; เรือนที่ตั้งอยู่บนแพในน้ำ, เรือกเรือนที่มีลักษณะเช่นนั้นที่ยกเอามาปลูกบนบก ว่าเรือนแพ.

แพ้ ๑ ก. สู้ไม่ได้, ทนไม่ได้, ตรงกันข้ามกับชนะ, ผู้ที่มีเลือดเนื้อไม่ถูกกับสิ่งของหรือสัตว์บางอย่างก็เรียกว่าแพ้ เช่นคนแพ้น้ำรัก ได้กลิ่นไอน้ำรักเข้าก็มีอาการคันเป็นผื่น, คนแพ้จะขาบแมงป่อง ถูกมันต่อยเข้ามีอาการปวดมากกว่าผู้ไม่แพ้. **แพ้ท้อง** ว. อาการของผู้หญิงที่เปลี่ยนแปลงไปเมื่อแรกตั้งครรภ์. **แพ้เปรียบ** ว. เสียเปรียบ, ไม่เสมอกัน. **แพ้ผม** ว. ผมหงอกเร็วกว่าธรรมดา. **แพ้ผัว** ว. มีผัวตายแล้วหลายคน. **แพ้ฟัน** ว. ฟันหักเร็วกว่าธรรมดา. **แพ้ภัยตัว** ก. เบียนตัวเอง. **แพ้เมีย** ว. มีเมียตายแล้วหลายคน. **แพ้รู้** ก. แพ้ความคิด, เสียที, โง่กว่า.

แพ้ ๒ (ไทยเดิม) ก. ชนะ เช่น อนนเรืองใสงามหนักหนาแพ้พระอาทิตย์. (จารึกสยาม).

แพง ก. สงวน, หวง, เป็นที่รัก. ว. มีราคามาก.

แพ่ง น. แรง, กำลัง, ทาง, แพร่ง ; คดีที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ส่วนเอกชน. ก. สร้าง, เพ่ง, ตรวจดู, พิจารณา. ว. งาม, น่าดูมาก.

แพงพวย น. ผักชนิดหนึ่งเป็นเถาเลื้อยทอดไปในน้ำ ใช้เป็นอาหาร.

แพงพวยฝรั่ง น. ไม้ต้นขนาดเล็ก มีดอกเป็นสีแดง ชมพู หรือขาว.

แพ็งแพว ดู แพว.

แพทย์ น. หมอรักษาโรค. (สํ. ไวทฺย).

แพทยศาสตร์ น. ตำราหมอ, วิชาการรักษาโรค.

แพทยา (ใบ) น. แพทย์.

แพน น. สิ่งที่เป็นแผ่นแบน ๆ อย่างแพนหางนก, ไล่, ทวน, เขาสัตว์ ; เครื่องดนตรีชนิดหนึ่งของท้องถิ่นใช้เป่า. ก. แผ่ออก, กระจายออก.

แพ่น ก. เอาสิ่งแบน ๆ ตีลงด้วยกำลังแรง, พรวดพราดเข้าไป. ว. อาการที่ปรากฏตัวเข้ามาอยู่ในที่ ๆ ไม่ควรปรากฏ, ใช้ในลักษณะติเตียน.

แพนก (กลอน) น. หน้า. (ข. แภนก ว่า ตา).

แพนงเชิง น. การนั่งขัดสมาธิ. (ข.).

แพร น. ผ้าไหม.

แพร่ ก. กระจายออกไป. **แพร่หลาย** ก. กระจายออกไปมาก, ทั่วถึง.

แพรก น. ชื่อหญ้าชนิดหนึ่งต้นเป็นฝอย ใช้เป็นเครื่องสักการะอย่างหนึ่งในสักการะห้า ; ทางแยกของลำน้ำ. ก. แยก, แตก.

แพร่ง น. ทางแยกทางบก. ก. แตกออก, แยกออก. **แพร่งพราย** ก. แยก, กระจายไป, แผ่ไป ; เปิดเผย.

แพรว ว. แวววาว, มีแสงวับ ๆ วาบ ๆ, ใช้แพร้ว ก็ได้. **แพรวพราย, แพรวพราว** ว. มีแสงแวววาว.

แพร้ว ๑ ว. แพรว, แวววาว, มีแสงวับ ๆ วาบ ๆ.

แพร้ว ๒ (ถิ่น—ปักษ์ใต้) น. มะพร้าวชนิดหนึ่ง ลูกเป็นเหลี่ยม ๆ.

แพลง ก. บิดไป, ไม่ตรง, ตะแคง, เอียง.

แพลม ก. แลบออกมา.

แพละโลม ก. พูดเกี้ยว, พูดเลียบเคียงเกี้ยวพาราสี.

แพว น. ชื่อผักชนิดหนึ่ง ใช้ทำยา เรียกว่าผักแพว, มีสองชนิด คือ ผักแพวขาว, ผักแพวแดง. เรียกเพี้ยนเป็น พักแพว, พัดแพว, แพ้งแพว ก็มี.

แพ้ว ก. แขวนหรือปักสิ่งของเช่นรูปหุ่นหลอกไว้ เพื่อป้องกันนกการบกวน เรียกว่า แพ้วนกแพ้วกา, โดยปริยายหมายความว่าอยู่ตรากตรำตากแดดตากฝนเป็นต้น.

แพศย์ น. คนในวรรณที่สามแห่งอินเดีย คือพ่อค้า. (ส. ; ไวศฺย. ป. เวสฺส).

แพศยา [แพดสยา] น. หญิงผู้หาเงินในทางร่วมประเวณี, หญิงผู้มักมากในกามคุณ. (ส. ไวศฺยา ; ป. เวสิยา).

แพะ ๑ น. สัตว์บกเอ็องชนิดหนึ่งจำพวกแกะ ตัวเท่าสุนัขขนาดเขื่อง เลี้ยงไว้กินนมและเนื้อ.

แพะ ๒ (ถิ่น—พายัพ) น. ป่าละเมาะ.

แพะโลม ก. แพละโลม.

โพ น. ชื่อต้นไม้จำพวกหนึ่งมีหลายชนิด เช่น โพทะเล ขึ้นตามริมน้ำ ดอกคล้ายสมอผ้า ลูกคล้ายมะผ่อ ใบคล้ายโพใบ, โพใบ คือต้นไม้จำพวกมหาโพธิที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ ; โพบาย ก็เรียก.

โพก ก. เอาผ้าหรือสิ่งของพันหรือพอกหัว.

โพกพาย น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง ใช้ทำยา.

โพง ก. ตัก, วิด. น. ภาชนะสำหรับ

ตักน้ำ, ถ้ามีคันชั่งถ่วง เพื่อให้เบาแรงที่ตักขึ้น คันนั้นเรียกว่า คันโพง ; ผีชนิดหนึ่ง กล่าวกันว่ามันชอบกินของสดคาว, เรียกแมวตัวผู้ขนาดใหญ่.

โพงพาง น. ที่สำหรับกางอวนตักปลา ใช้ปักเสาไว้เป็นช่อง ๆ ตามแม่น้ำ.

โพชฌงค์ [โพดชง] น. องค์แห่งธรรมเป็นเครื่องตรัสรู้มี ๗ ประการ, เป็นชื่อพระปริตรที่พระสงฆ์สวดให้คนเจ็บหนักฟัง เรียกว่า สวดโพชฌงค์. (ป.).

โพด ๑ ว. มากเกิน.

โพด ๒ น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง ต้นคล้ายต้นแขม มีผักตามข้อ เรียกว่า ข้าวโพด.

โพธ น. ความรู้, ความเข้าใจ, ความฉลาด. (ป. ; ส.). ก. แย้ม, บาน, แรกรุ่น เช่น นงโพธ.

โพธิ น. ความตรัสรู้, ต้นไม้ที่พระพุทธเจ้าได้ประทับ ณ ภายใต้ แล้วได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า, บัดนี้หมายถึงต้นไม้จำพวกโพ. (ป. ; ส.). **โพธิญาณ** น. ความตรัสรู้ที่ให้สำเร็จเป็นองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า. (ป.). **โพธิปักขิยธรรม** น. ธรรมเป็นไปในฝักฝ่ายแห่งความตรัสรู้, ธรรมเกื้อกูลแก่ความตรัสรู้มี ๓๗ ประการ. (ป.). **โพธิปราสาท** น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง ใช้ทำยา. **โพธิสมภาร** น. บุญบารมีของมหาบุรุษ. **โพธิสัตว์** น. ท่านผู้ที่จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า. (ป.).

โพน ๑ น. วิธีคล้องช้างเถื่อน คือ เอาช้างต่อไปเที่ยวต้อนคล้องเอา.

โพน ๒ (ถิ่น—อีสาน) น. จอมปลวก, เนินดิน.

โพน ๓ ก. แกว่ง. **โพนเพน** ก. โงนเงน, โอนเอน.

โพ้น ว. โน้น.

โพนทะนา ก. กล่าวโทษ, ติเตียน, พูดกล่าวโทษท่านต่อหน้าผู้อื่น.

โพบาย น ต้นมหาโพธิที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้. โพใบ ก็เรียก.

โพย ๑ น. บัญชี, ทะเบียน. (จ.).

โพย ๒ น. อันตราย. ก. ใบย, ตี.

โพยม [โพ๎ยม] น. ท้องฟ้า, อากาศ, โพยมัน หรือ โพยมาน ก็ใช้. (ส. ไวฺยมนฺ). **โพยมยาน** น. ยานที่แล่นไปในฟ้า.

โพยมัน, โพยมาน [โพ๎ยมัน, โพ๎ยมาน]

น. โพยม, ท้องฟ้า, อากาศ.

โพรก ว. ไม่แน่น, มีเนื้อไม่แน่น.

โพรง น. ช่องที่กลวงลึกเข้าไป. **โพรงแสม** น. ชื่อขนมชนิดหนึ่งทำด้วยแป้งข้าวเจ้า รูปอย่างกระบอก.

โพระดก น. ชื่อนกชนิดหนึ่ง ขนาดนกกิ้งโครง ขนคอตลอดหัวสีแดง.

โพล่ น. ภาชนะคล้ายครุสำหรับใส่น้ำหรือข้าวสาร, ภาชนะสำหรับใส่สิ่งของหาบหามเดินทาง.

โพลง ว. สว่างแจ้ง, ลุกสว่าง, ใช้ประกอบคำขาว ว่า "ขาวโพลง" หมายความว่าขาวผ่อง หรือ ขาวทั้งหมด.

โพล่ง ว. ใช้ประกอบกับคำพูดว่า พูดโพล่ง ๆ หมายความว่าพูดอย่างไม่ยับยั้ง; เสียงดังเช่นเสียงของตกน้ำ.

โพล้ง น. ชื่อเบี้ยชนิดหนึ่ง ตัวใหญ่ ๆ ใช้ขัดผ้า.

โพล้เพล้ น. เวลาพลบค่ำ, เวลาจวนค่ำ.

โพละ ว. เสียงเช่นเสียงหม้อไหตกแตก.

โพสพ [โพ—สบ] น. เทพธิดาประจำข้าว, เจ้าแม่แห่งข้าว.

ไพ น. มาตราเงินที่ใช้กันอยู่แต่ก่อน ๑ ไพ = ๒ อัฐ ราว ๓ สตางค์.

ไพ่ น. เครื่องเล่นการพนันทำเป็นแผ่นบาง ๆ.

ไพจิตร ว. งาม, แตกต่าง, หลายหลาก. (ป. วิจิตฺร ; ส. ไวจิตฺรฺย).

ไพชน น. ที่เงียบ, ที่สงัด, ที่ปราศจากคน. (ป. ; ส. วิชน).

ไพชยนต์ [—ชะยน] น. ชื่อรถและวิมานของพระอินทร์, ปราสาททั่วไปของหลวง; ธงของพระอินทร์. (ป. เวชยนฺต ; ส. ไวชยนฺต, ไวชยนฺตี).

ไพฑูรย์ น. ชื่อพลอยชนิดหนึ่งสีเขียว มีน้ำเป็นรุ้งกลอกไปมา; เพชรตาแมว, แก้วสีไม้ไผ่ ก็ว่า. (ส. ไวฑูรฺย ; ป. เวฬุริย).

ไพโดร [—โดน] ก. พิโดร, กลิ้นพุ้งไป.

ไพที น. ที่รอง, แท่น, ขอบชายคา คือที่สุดชายคาชั้นบนต่อกับชายคาชั้นล่าง, ฐานบัวคว่ำบัวหงายที่พระเจดีย์. (ป. ; ส. เวที).

ไพบูลย์ น. ความเต็มเปี่ยม, ความกว้างขวาง. (ส. ไวปุลฺย ; ป. เวปุลฺล).

ไพพรรณ น. ต่างเพศ, ต่างสี, สีต่าง ๆ. (ส. ไววรฺณย).

ไพเพิด ก. ตะเพิด, ทำเสียงขับไล่.

ไพมอก ก. คร่ำครวญ, บ่นด้วยความเศร้า.

ไพม้า น. เรือพายม้า.

ไพร [ไพฺร] น. ป่า, ขอบ, ริม, เช่น ไพรปาก ว่าขอบปาก, ดอกไพร ว่าดอกเส้นกลมๆ ที่อยู่ใต้ขอบกระบุงกระจาด ฯลฯ. **ไพรระหง** น. ป่าสูง. **ไพรวัน** น. ป่าไม้. **ไพรสณฑ์, ไพรสัณฑ์, สาณฑ์** น. แนวป่า.

ไพร่ [ไพฺร่] น. (โบ) ชาวเมือง, พลเมืองสามัญ; น. คนเลว. **ไพร่ฟ้า** น. ข้าแผ่นดิน, ราษฎร. **ไพร่สม** (โบ) น. ชายฉกรรจ์ อายุครบ ๑๘ ปี เข้ารับราชการทหาร ฝึกหัดอยู่ ๒ ปี แล้วย้ายมาเป็นไพร่หลวง. **ไพร่ส่วย** (โบ) น. พวกไพร่หลวงที่ไม่ต้องเข้าประจำการ แต่ต้องหาสิ่งของใช้ในราชการส่งมาแทนทุกปี. **ไพร่หลวง** (โบ) น. พลที่เข้าประจำการแล้ว.

ไพรจิตร ว. ไพจิตร.

ไพรชน น. ไพชน.

ไพรชยนต์ น. ไพชยนต์.

ไพรฑูรย์ น. ไพฑูรย์.

ไพรที น. ไพที.

ไพรบูลย์ น. ไพบูลย์.

ไพรเราะ ว. ไพเราะ.

ไพรัช ว. นอกประเทศ, ต่างประเทศ.

ไพรำ ๑ น. ของแหลกเป็นเม็ดเล็กๆ เช่น ทองไพรำ.

ไพรำ ๒ น. มณีอันมีค่า. (ทมิฬ ไพลำ ว่าเพชร).

ไพริน น. ผู้มีเวร; ข้าศึก. (ส.). **ไพรินทร์** น. กษัตริย์ผู้เป็นข้าศึก.

ไพรี น. ผู้มีเวร; ข้าศึก. (ส.).

ไพรู ว. งาม, รุ่งเรือง.

ไพเราะ (แผลงจาก ป. พิเราะ) ว. เพราะ, เสนาะ, น่าฟัง.

ไพโรจน์ ว. รุ่งเรือง, สุกใส. (ส. ไวโรจน).

ไพล [ไพฺล] น. ชื่อว่านชนิดหนึ่ง ต้นและใบคล้ายขิง หัวสีเหลืองคล้ายขมิ้น ใช้ทำยา.

ไพล่ [ไพฺล่] ก. ไขว้, เอี้ยว, หลบไป, หลีกไป. **ไพล่หลัง** ก. เอาแขนสองข้างไขว้ไปข้างหลังและเอามือจับกันไว้.

ไพศาข น. เดือนหก; ชื่อดาวฤกษ์ที่ ๑๖ ของดาวฤกษ์ ๒๗. (ป. วิสาข; ส. ไวศาข). **ไพศาขบุรณมี** น. วันเพ็ญเดือนหก. (ส.). **ไพศาขมาส** น. เดือนอันมีพระ-

จันทร์เพ็ญเสวยฤกษ์วิศาข คือ เดือนหก ตก ในราวเดือนพฤษภาคม. (สํ.).

ไพศาล ว. พิศาล.

ไพเศษ ว. พิเศษ.

ไพสพ น. เทพธิดาประจำข้าว, เจ้าแม่แห่งข้าว ; วัวที่ใช้ในพิธีแรกนา.

ไพสิฐ ว. ประเสริฐ, วิเศษ. (ป. วิสิฏฺฐ).

ไพหาร น. วิหาร.

ฟ

ฟ พยัญชนะตัวที่สามสิบเอ็ด เป็นพวกอักษรต่ำ.

ฟก ว. บอบ, อ่อนเพลียมาก, บวมช้ำ.

ฟัง (กลอน) ก. ฟุ้ง.

ฟ่อ, ฟ้อ ว. เสียงเช่นเสียงงูขู่คำราม.

ฟ้อ, ฟ้อแฟ้ ว. งามเพริศพริ้ง, งามสดชื่น.

ฟอก ก. ล้างให้สะอาด, ชำระให้สะอาด, ทำให้ขาว. **ฟอกซัก** ก. ชำระให้หมดมลทิน, ซักถามให้ได้ความจะแจ้ง, ซักฟอกก็ใช้. **ฟอกผ้า** ก. เอาสบู่ถูผ้าเพื่อให้ขาว. **ฟอกพยาน** ก. ไต่ถามไล่เลียงพยาน. **ฟอกหนัง** ก. เอาหนังดิบมาแช่น้ำหมักเพื่อทำเป็นหนังฟอก.

ฟอง น. ไข่, ต่อมน้ำที่ผุดขึ้นเป็นรูปโป่ง ๆ, ถ้ารวมกันเป็นแผ่น ๆ เรียกว่า ฟองน้ำ, คลื่น; ลักษณะนามใช้เรียกไข่เป็ดหรือไข่ไก่ ว่าฟองหนึ่ง สองฟอง. ก. คะนอง, กำเริบ. **ฟองกาม** ก. กำเริบกาม. **ฟองทะเล** น. หินที่ปรุเป็นรู ๆ อยู่ในทะเล. **ฟองน้ำ** น. ของอย่างหนึ่งเกิดในทะเล เนื้ออ่อนนุ่มคล้ายสักหลาด ใช้ชุบน้ำล้างหน้า เป็นต้น ; หินปะการัง ก็เรียกว่า ฟองน้ำ. **ฟองมัน** น. รูปเครื่องหมายอย่างนี้ ◎ ในหนังสือเก่าสำหรับเขียนต้นวรรคหรือต้นบรรทัด, ตาไก่ก็เรียก.

ฟ่อง ก. ลอยสูง, ลอยเด่น, เช่น เรือเบาลอยอยู่บนน้ำ.

ฟ้อง ก. กล่าวหา, กล่าวโทษต่อผู้ใหญ่หรือต่อศาล, โดยปริยายหมายความว่า ขัดกัน, ไม่ตรงกัน. **ฟ้องแย้ง** น. คำที่จำเลยกล่าวหาเรียกร้องในการต่อสู้คดี.

ฟอด ก. น่วมฟ่ามอยู่ข้างใน, ไหม้หมด, วอดวาย. น. เรียกดินเลนที่ฟุดโป่งขึ้นมา

เช่น ฟอดปลาไหล คือดินที่ไบ่งขึ้นมาซึ่งเป็นที่มีปลาไหล. ว. เสียงดังเช่นนั้น.

ฟอดแฟด ก. น่วมฟ้ามอยู่ข้างใน. ว. เสียงดังเช่นนั้น.

ฟอน ก. บ่อน, กัด, กินข้างใน, พลอนทั่ว. ว. ยับย่อย, แหลก, เช่น ฟันฟอนว่าฟันให้ยับย่อย, ฟันให้แหลก ; ไหม้เป็นจุรณ์, ไหม้เป็นขี้เถ้า, เช่น กองฟอน.

ฟ่อน น. มัด, กำ. (สำหรับหญ้าหรือต้นข้าว).

ฟ้อน ก. รำ, กราย.

ฟะฟัด ก. ฟัด, ฟาด.

ฟะฟื้น ว. เฝือ, เฟือน, มากจนเฝือ, มืดมัว, ยุ่งเหยิง, สั่น, สะเทือน.

ฟะฟ่าย ว. เฟือย, เลือย.

ฟัก ๑ น. ผักเถาจำพวกหนึ่งใช้ผลเป็นผักมีหลายชนิด. **ฟักขม** น. ผักชนิดหนึ่งผลมีรสขม ใช้ทำยา. **ฟักข้าว** น. ผักต้นเป็นเถาเลื้อยปกคลุมต้นไม้ ผลเป็นหนามคล้ายขนุน แต่เล็กกว่า ใช้เป็นผัก. **ฟักเขียว** น. ผักต้นเป็นเถาคล้ายแตงโม แต่โตกว่า. **ฟักทอง, ฟักเหลือง** น. ผักต้นเป็นเถาผลแบ็น ๆ เป็นพู ๆ เนื้อในสีเหลือง.

ฟัก ๒ ก. ถกไข่, ทำให้ไข่อบอุ่นเพื่อให้ออกเป็นตัว. (สำหรับนก, เป็ด, ไก่). **ฟักตัว** ก. ก่อให้เกิดให้เป็นขึ้นอย่างแพรหลาย. **ฟักฟูม** ก. เลี้ยงดู, ประคับประคอง.

ฟักฟุ้น ว. อ่อน, นุ่ม.

ฟัง ก. ตั้งใจคอยรับเสียงด้วยหู, ได้ยิน, เชื่อ. **ฟังขึ้น** ก. พอที่จะยึดถือได้. **ฟังได้** ก. ไม่ขัดหู, พอจะรับฟังไว้ได้.

ฟัด ก. เหวี่ยง, สะบัดไปมา, กระทบ ; คล้องกัน, ถูกกัน, เช่น กลอนฟัดกัน. ว. เรียกกุ้งแห้งที่เอาเปลือกออกแล้วว่า กุ้งฟัด. **ฟัดเฟียด** ว กระฟัดกระเฟียด, อาการที่ทำโกรธสะบัดฟัดเฟียด.

ฟัน ๑ ก. เอาของมีคมเช่นดาบฟาดลงไป. **ฟันคลื่น** ก. เอาหัวเรือตัดคลื่นไป. **ฟันดาบ** น. การต่อสู้กันด้วยดาบ. **ฟันฝ่า** ก. แหวกสิ่งที่ต้านทานเข้าไป.

ฟัน ๒ น. สิ่งที่แข็งเหมือนกระดูกเป็นชิ้น ๆ อยู่ในปาก สำหรับกัดฉีกเคี้ยว, สิ่งที่เป็นชิ้น ๆ คล้ายกัน ก็เรียกว่าฟัน เช่น ฟันสี, ฟันเลื่อย, ฟันจักร เป็นต้น. **ฟันน้ำนม** น. ฟันชุดแรกเมื่อยังเล็กอยู่. **ฟัน-**

ปลา น. เรียกสิ่งที่มีรูปอย่างฟันปลา, เรียกสิ่งที่มีลักษณะเหมือนกันอย่างฟันปลา; ลายคดกริชดังนี้ ∿∿ เรียกลายฟันปลา, ลายฟันเลื่อย ก็เรียก. **ฟันม้า** น. หินชนิดหนึ่งเป็นชั้น ๆ. **ฟันเลื่อย** น. รอยเส้นคดกริชอย่างลายฟันปลา. **ฟันหนู** น. ชื่อเครื่องหมายสองขีดดังนี้ " สำหรับเขียนบนสระ ิ ให้เป็นสระ ี.

ฟั่น ๑ ก. ทำสิ่งเป็นเส้นให้เข้าเกลียวกันเป็นเชือกเรียกว่า ฟั่นเชือก, ดึงขี้ผึ้งให้เป็นเล่มเทียน เรียกว่า ฟั่นเทียน.

ฟั่น ๒ ก. มึดมัว, ยุ่งเหยิง, ปะปน. **ฟั่นเฝือ** ก. เคลือบคลุม, พัวพันกัน, ปนคละกัน, ยุ่ง. **ฟั่นเฟือน** ว. หลงใหล, เคลิบเคลิ้ม, เผลอสติ.

ฟั้น ก. นวด, ขยำ.

ฟ้า น. ส่วนเบื้องบนที่แลเห็นครอบแผ่นดินอยู่, อากาศ, สวรรค์. (กลอน) น. เจ้าฟ้า. **ฟ้าคะนอง** น. ฟ้าลั่นทั่ว ๆ ไป, **ฟ้าผ่า** ก. อาการที่สายฟ้าฟาดลงมาทำอันตรายสิ่งต่าง ๆ. **ฟ้าร้อง** น. เสียงที่ดังลั่นอยู่บนฟ้าเนื่องจากไฟฟ้าในอากาศแล่นมากระทบกัน. **ฟ้าแลบ** น. แสงที่ปรากฏวับ ๆ แวบ ๆ อยู่บนฟ้าเนื่องจากไฟฟ้าในอากาศแล่นมากระทบกัน.

ฟาก น. ไม้ไผ่ที่สับให้แบนสำหรับปูพื้นเรือน; ฝั่ง, ข้าง.

ฟาง ๑ น. ต้นข้าวที่นวดเอาเมล็ดออกแล้ว. ว. เห็นไม่ถนัด, ทำให้เห็นไม่ถนัด. **ฟางลอย** น. นาป่าที่เจ้าของได้เสียค่านาตามเนื้อที่ ๆ ได้ปลูกข้าว, ผิดกับนาคู่ไถซึ่งต้องเสียค่านาเต็มตามโฉนด.

ฟาง ๒ น. ว่าเป็นพื้นที่ขึ้นแทนพื้นแท้ที่หักไป, เป็นคำใช้ประกอบกับ ฟั่น ว่าฟั่นฟาง.

ฟ่าง น. ข้าวชนิดหนึ่งเมล็ดเล็ก ๆ เกาะกันเป็นรวง ๆ.

ฟาด ก. หวด, เหวี่ยง. **ฟาดเคราะห์** ก. ทำพิธีปัดสิ่งชั่วร้ายให้ไปจากตัว, สละสิ่งใดเพื่อให้เคราะห์สูญหายไป.

ฟาน น. อีเก้ง.

ฟ้าฝ่อ น. พระพ่อ, ผู้เป็นใหญ่, เจ้าเมือง. (เขรียง).

ฟ่าม ว. ไม่แน่น, น่วม.

ฟ้ามุ่ย น. ต้นไม้จำพวกกล้วยไม้ไทย ดอกสีฟ้า.

ฟาย ก. เอาอุ้งมือตัก. **ฟายมือ** ว. เต็มอุ้งมือ. น. ชื่อมาตราตวง ๘ ฟายมือ เป็น ๑ ทะนาน. **ฟายน้ำตา** ก. เอาอุ้งมือเช็ดน้ำตาที่อาบหน้าอยู่.

ฟิก ก. แฝง, อิง. (?).

ฟิด ว. เสียงเช่นเสียงจาม.

ฟิบ ว. แฟบ, ฟุบ. (สำหรับจมูก).

ฟิล์ม [ฟิลุม] น. วัตถุใช้แทนกระจกสำหรับถ่ายรูป. (อิ.).

ฟี่, ฟี้ ว. เสียงเช่นเสียงลมรั่วออกจากที่อัดลมไว้.

ฟืน น. ไม้สำหรับใส่ไฟเป็นเชื้อก่อให้ไฟลุก.

ฟื้น ก. กลับคืน, กลับมีสติ, ตื่นจากหลับ, พลิกกลับขึ้นมา เช่น ฟื้นดิน ; ถอนขึ้น เช่น ฟื้นมัน; เสียงสนั่นครั่นครื้น. **ฟื้นตัว** ก. กลับดีขึ้น. **ฟื้นฝอย** ก. คุ้ยเขี่ยหาความที่สงบแล้วให้กลับเกิดขึ้นอีก. **ฟื้นฟู** ก. ทำให้กลับเจริญงอกงาม. **ฟื้นองค์** (กลอน) ก. ตื่น (สำหรับพระมหากษัตริย์).

ฟืม น. เครื่องสำหรับทอผ้ามีฟันเป็นซี่ ๆ คล้ายหวี สำหรับสอดเส้นด้ายและไหมใช้กระทกให้ด้ายและไหมประสานกัน.

ฟุ, ฟุฟะ ว. ฉุ, น่วม ๆ, ไม่แน่น.

ฟุ้ง ก. ปลิวไป, ตลบไป, กระจายไป. **ฟุ้งเฟ้อ** ว. คะนอง, ได้ใจ, เห่อเหิม. **ฟุ้งเฟ้อง** ก. กระจายไป, แพร่หลาย, อื้อฉาว. (หมายเอากิตติคุณ). ว. เชี่ยวชาญ, ชำนาญ. (หมายเอาปัญญา). **ฟุ้งซ่าน** ก. ไม่สงบ, พล่านไป, ส่ายไป. (หมายเอาจิต).

ฟุต น. มาตราวัดอังกฤษ ๑๒ นิ้วอังกฤษเป็น ๑ ฟุต. (อิ.). **ฟุตบอล** น. ลูกกลมที่ใช้เท้าเตะ เป็นกีฬาแข่งขัน. (อิ.).

ฟุน ก. ลุกฮือ (ไฟ), โกรธเป็นไฟ, มักใช้เข้าคู่กับคำไฟ ว่า ฟุนไฟ.

ฟุบ ก. หมอบลง, ยอบลง.

ฟุ่บ ว. เสียงเช่นเสียงดินบีบลุก.

ฟุ่มเฟือย ว. เหลือเฟือ, ใช้จ่ายเกินควร.

ฟู ก. พองขึ้น, อูดขึ้น, ลอย, ไม่จม, ไม่ตกต่ำ. **ฟูฟ่อง** ก. กระเตื้องขึ้น, ดีขึ้น, เจริญขึ้น, ฟุ้งกระจายไปด้วยความดี, ฟ่อง ฟู ก็ว่า.

ฟู่ ว. เสียงดังเช่นนั้น.

ฟูก น. ที่นอนใหญ่ที่ยัดด้วยนุ่นเป็นต้น.

ฟูด ก. อูดขึ้น, ล้นขึ้น. ว. เสียงเช่นเสียงลมออกจากลูกพองกลม. **ฟูดฟาด**

เสียงเช่นเสียงช้างหรือม้าหายใจ.

ฟูม ว. อาบ, โชม, ห่วม, อุม; เฟือ, มาก. **ฟูมน้ำ** ก. ลุยน้ำ. **ฟูมฟัก** ก. อุปถัมภ์บำรุง, เลี้ยงดู. **ฟูมฟาย** น. น้ำตาอาบหน้า ก. ทำฟองให้มาก, เล่นฟองน้ำ. ว. มากมาย, ล้นเหลือ, สุรุ่ยสุร่าย คือจับจ่ายใช้สอยมากกว่าที่สมควร. **ฟูมเลี้ยง** ก. เลี้ยงให้อิ่มบริบูรณ์.

เฟิด ว. แฟบ, หด, สั้น, ถลกขึ้นสูง (สำหรับผ้านุ่ง). **เฟิดหาว** ก. แฟบติดอยู่กับฟัน.

เฟ้น ก. คัดเอาแต่ที่ดี, คัดเอาแต่ที่ต้องการ; วิธีนวด.

เฟือ ก. ฟุ้ง, ฟุ้งซ่าน, เหลิง, อิ่มขึ้น, พองขึ้น.

เฟอะ, เฟอะฟะ ว. เลอะ.

เฟะ ว. เละ.

เฟิน น. ไม้ใบจำพวกหนึ่ง ใบคล้ายผักกูด เป็นไม้ประดับ. (ปิ.).

เฟียม น. ฝาที่เป็นบาน ๆ กั้นหน้าเรือน. ก. ปิด, กั้น, บัง. **เฟียมเฝ้า** ก. เฝ้าโดยกั้นหน้า.

เฟือ ก. เหลือมาก มักใช้ประกอบกับคำเหลือ ว่า เหลือเฟือ.

เฟือ (โบ) ก. เกื้อกูล เช่น ช่วยเหนื่อยเฟือกู้. (จารึกสยาม).

เฟือ ก. เกื้อกูล.

เฟือง น. พู, เหลี่ยม; ชื่อนาดใหญ่และหนาของจักร; มะเฟือง.

เฟือง น. เครื่องห้อยโยงตามช่องต่าง ๆ. ก. ฟุ้ง, กระจาย, เรียกโรคที่มีเสมหะกำเริบว่า เสมหะเฟือง. **เฟืองฟ้า** น. ไม้เลื้อยอย่างหนึ่ง ดอกคล้ายต้นดอกต่างใบ หรือที่เรียกว่าดรุณจีน แต่เกสรมากกว่า. **เฟืองฟุ้ง** ก. กระจายไป. **เฟืองฟู** ว. เจริญ, มั่งคั่ง, เลิศลอย.

เฟือง น. มาตราเงินอย่างเก่าคือ ๘ อัฐ เป็น ๑ เฟือง, เท่ากับ ๑๒ สตางค์ครึ่ง.

เฟือย น. ที่ริมน้ำซึ่งมีหญ้าหรือต้นไม้ขึ้นระกะอยู่

เฟือย ว. เลื้อย, ยาว, เรียว.

แฟ่ ว. เสียงเช่นเสียงจุดไม้ขีดไฟ. (ปาก) ว. โอ่โถง, หรูหรา.

แฟง น. ผักเถาชนิดหนึ่งผลเหมือนฟักเขียว แต่เล็กกว่า.

แฟบ ว. แปบ, แบนเข้าไป, ฟุบลงไป.

แพ้ม น. ภาชนะสานรูปกระสอบ สำหรับใส่สิ่งของ ใช้ห้อยหลังแบกไป, กระเป๋าหิ้วสำหรับใส่กระดาษหนังสือ, ปกแข็งสำหรับเก็บหนังสือ.

แฟะ ว. เละ.

ไฟ น. ความร้อนที่สามารถเกิดเป็นแสงหรือเปลวไหม้สิ่งต่าง ๆ ได้, โบราณถือว่าเป็นธาตุหนึ่งในธาตุทั้งสี่. **ไฟกัลป์** น. ไฟล้างโลกเมื่อสิ้นกัป. **ไฟธาตุ** น. ไฟที่สมมติว่ามีในร่างกายมนุษย์และสัตว์สำหรับย่อยอาหาร. **ไฟฟ้า** น. ลักษณะพิเศษของกลุ่มปรมาณูกลุ่มหนึ่ง ๆ และอากาศที่อยู่ใกล้ชิดกลุ่มปรมาณู ซึ่งอาจทวีขึ้นได้โดยการขัดสีเป็นต้น ใช้ประโยชน์ในทางให้เกิดความร้อน แสง หรือกำลังงาน เรียกว่าไฟฟ้า. แสงที่เราเห็นบนฟ้า ที่เรียกว่าฟ้าแลบนั้น ก็คือแสงไฟฟ้า. **ไฟลามทุ่ง** น. ชื่อโรคผิวหนังชนิดหนึ่งมีลักษณะลามออกไป.

ภ

ภ พยัญชนะตัวที่สามสิบสอง เป็นพวกอักษรต่ำ, ใช้เป็นตัวสะกดในแม่กบ ในคำที่มาจากบาลีและสันสกฤต.

ภค [พะคะ] (แบบ) น. โชคดี, ความเจริญ, เกียรติ. (ป. ; ส.).

ภควดี [พะคะวะดี] ใช้เป็นคำนำหน้าสตรีที่เคารพ เช่น พระมหิษี, พระอุมา, พระลักษมี. (ป. ; ส.).

ภควัต, ภควันต์, ภควา, ภควาน น. นามพระเป็นเจ้า, นามพระพุทธเจ้า, พระผู้เป็นเจ้า. (ป. ; ส.).

ภควัม [พะคะ-] น. พระเครื่องรางชนิดหนึ่งมีพระพักตร์คว่ำหน้าและปิดทวารทั้งเก้า; หินชนิดหนึ่งซึ่งมีรูปร่างอย่างนั้น.

ภคันทลา [พะคันทะลา] น. โรคริดสีดวงทวารหนัก. (ป. ; ส. ภคทารุณ, ภคนุทร).

ภคินี [พะ-] น. พี่หญิง, น้องหญิง (ป. ; ส.).

ภณ [พะนะ] (แบบ) ก. กล่าว, พูด, บอก. (ป. ; ส.).

ภณิดา น. ผู้พูด, ผู้บอก. (ส.).

ภพ น. โลก, แผ่นดิน, วัฏสงสาร. (ป. ภว).

ภมการ [พะมะกาน] น. ช่างกลึง. (ป.).

ภมร [พะมอน] น. แมลงผึ้ง, แมลงภู่ ใช้ว่า ภุมระ ก็มี; เครื่องกลึง. ก. หมุน. (ป.; ส. ภฺรมร). **ภมรินทร์** น. ผึ้งทั่วไป, ใช้ ภุมรินทร์ ก็ได้.

ภมรี [พะมะรี] น. ผึ้ง, ผึ้งตัวเมีย, ผึ้งทั่วไป, ใช้ว่า ภุมรี ก็ได้. (ป.).

ภมุ, ภมุกะ [พะ-] น. คิ้ว. (ป.; ส. ภฺรู).

ภย [พะยะ] (แบบ) น. ความกลัว, ของที่น่ากลัว. (ป.; ส.) **ภยันตราย** [พะยันตะราย] น. ภัยและอันตราย. (ป.). **ภยาคติ** น. การลำเอียงเพราะความกลัว. (ป.).

ภร [พะระ] ก. เลี้ยงดู, ค้ำจุน. (ป.).

ภรณี [พะระนี] น. ชื่อดาวนักษัตรกลุ่มที่เจ็ด (มีสามดวง). (ป.; ส.). **ภรณีภู** น. ผู้เกิดจากดาวภรณี คือพระราหู. (ส.).

ภรต [พะรต หรือ พะระตะ] น. ผู้เต้นรำ, ผู้แสดงละคร. (ส.). **ภรตวรรษ** [พะรตะวัด] น แผ่นดินแห่งท้าวภรต คืออินเดีย. (ส.). **ภรตศาสตร์** น. วิชาฟ้อนรำทำเพลง.

ภรรดร, ภรรดา [พันดอน, พันดา] น. ผัว, ใช้ว่าภัสดา ก็ได้, โบราณใช้ว่า ภรัสดาษ ก็มี. (ส. ภรฺตา; ป. ภตฺตา)

ภรรยา [พันระยา] น. เมีย. (ป. ภริยา ส. ภารฺยา).

ภระมร [พฺระมอน หรือ มะระ] น. ภมร.

ภระมรี [พฺระมะรี] น. ภมรี.

ภรัสดาษ [พฺรัดสฺดาด] (โบ) น. ภรรดา, ผัว.

ภราดร, ภราดา [พฺราดา] น. พี่ชาย, น้องชาย. (ส. ภราตฺฤ; ป. ภาตา, ภาตุ).

ภราดรภาพ, ภราตรภาพ, ภราตฤภาพ [พฺราดะระพาบ,-ตฺระ-ร-ตฺริ-] น. ความเป็นฉันพี่น้องกัน.

ภริยา น. เมีย. (ป.).

ภรู [พฺรู] น. คิ้ว. (ส.; ป. ภู). **ภรูมณฑล** น. คิ้ว. (ส.).

ภฤงคาร [พฺริง-] น. หม้อน้ำ, เต้าน้ำ. (ส.; ป. ภิงฺคาร)

ภฤดก [พฺริ-] น. ลูกจ้าง. (ส.; ป. ภตก).

ภฤดี [พฺรึ-] น. ค่าจ้าง, สินจ้าง. (ส.; ป. ภติ).

ภฤตย์ [พฺริต] น. คนรับใช้, คนใช้. (ส.; ป. ภจฺจ).

ภฤศ [พฺริด] ว. มาก, กล้า, จัด. (ส.; ป. ภุส).

ภฤษฎิ์ ๑ [พฺริด] ก. ตก, ล่วง, หล่น. (ส. ภฺรษฺฏ; ป. ภฏฺฐ).

ภฤษฎิ์ ๒ [พฺริด] ก. บิ่ง, เคี่ยว, หรือคั่วแล้ว. (ส. ภฺรชฺชฺชาตุ. ป. ภฏฺฐ).

ภว [พะวะ] น. ความเกิด, ความมี, ความเป็น; ภพ. (ป.; ส.). **ภวกษัย** [พะวะไกฺส] น. ความสิ้นภพ, นิพพาน. (ส.). **ภวตัณหา** น. ตัณหาเป็นไปในภพ คือความอยากมี, อยากเป็น, อยากเกิด. (ป.). **ภวาภพ** น. ความเป็นอยู่และมิใช่ความเป็นอยู่, ภพและมิใช่ภพ. (ป.; ส. ภว + อภว).

ภวนะ [พะวะ-] น. เรือนขนาดใหญ่. (ส.).

ภวปาระ [พะวะ-] น. ฝั่งแห่งภพ คือนิพพาน. (ป.).

ภวัคร [พะวัก] น. พรหมชั้นสูง, เนวสัญญานาสัญญายตนะ ก็เรียก. (ส. ภวาคฺร; ป. ภวคฺค).

ภวังค์ [พะวัง] น. ส่วนที่สืบต่อระหว่างปฏิสนธิและจุติ มิได้เสวยอารมณ์ในทวารทั้งหกมีจักษุทวารเป็นต้น. (ป.).; ความเป็นอยู่โดยไม่รู้สึกตัว **ภวังคจิต** น. จิตเป็นภวังค์. (ป.).

ภวันดร [พะวันดอน] น. ภพอื่น. (ป.; ส. ภวานฺตร).

ภักขะ น. เหยื่อ, อาหาร. (ป.).

ภักดี น. ความเลื่อมใส, ความจงรัก, ความนับถือ. (ส.; ป. ภตฺติ); ความซื่อตรง, ความนอบนบ.

ภักตะ น. ผู้ภักดี, สาวก. (ส.); อาหาร, ข้าวสุก, ของกินซึ่งสุกด้วยน้ำ. (ป. ภตฺต). **ภักตกฤตย์** [พักตะกฤ๎ริต] น. การกินอาหาร. (ป. ภตฺตกิจฺจ).

ภักติ น. ภักดี. (ส.).

ภักษ์ [พัก] น. เหยื่อ, อาหาร. ก. กิน. (ส.; ป. ภกฺข). **ภักษการ** (พักสะ-) น. คนทำอาหาร, คนครัว. (ส.).

ภักษา, ภักษาหาร น. เหยื่อ, อาหาร.

ภัค น. ภค, โชคดี, ความเจริญ, เกียรติ. (ป.).

ภัคน์ ว. แตก, หัก. (ส.).

ภังค [-คะ] น. การแตก, การทำลาย ; ความยับเยินล่มจม. (ป. ; ส.) ; ผ้าชนิดหนึ่งทอด้วยของหลายสิ่ง เช่น ผ้าด้ายแกมไหม.

ภังคี น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง.

ภัจ น. ภฤตย์, คนรับใช้, คนใช้. (ป. ภจฺจ).

ภัญชะ ก. ทำให้แตก, หัก. (ป. ; ส.).

ภัณฑ์ น. สิ่งของ, เครื่องใช้. (ป. ; ส. ภาณฺฑ). **ภัณฑครรภ** [พันคะคับ] น. ห้องเก็บของ. (ป.). **ภัณฑาคาร** [พันคาคาน] น. โรงไว้ของ, คลังเก็บของ. (ป.). **ภัณฑาคาริก, ภัณฑารักษ์** [พันคาคาริก, พันคารัก] น. ผู้รักษาคลังเก็บสิ่งของ. (ป.).

ภัณฑนะ [พันคะนะ] (แบบ) น. การทะเลาะ, การทุ่มเถียง, การแก่งแย่ง. (ป. ; ส.).

ภัณฑู [พันคู] (แบบ) ว. ไล้น, ล้าน. (ป.). **ภัณฑูกรรม** น. การปลงผม. (ป.).

ภัต, ภัตร น. อาหาร, ข้าว. (ป. ภตฺต).

ภัทร [พัทระ] ว. ดี, เจริญ, ประเสริฐ, งาม, น่ารัก, เป็นมงคล. (ป. ; ส.). **ภัทรกัป** น. กัปอันเจริญ คือ กัปปัจจุบันมีพระพุทธเจ้าถึงห้าพระองค์. (ป.). **ภัทรกุมภ์** น. หม้อบรรจุน้ำศักดิ์สิทธิ์. (ส.). **ภัทรบท** น. ชื่อดาวนักษัตรมีสี่ดวง เรียกว่าดาวเพดาน เมื่อแยกเพียงสองดวงหน้าเรียกว่า บุรพภัทรบท เป็นดาวฤกษ์ที่ยี่สิบห้า คือดาวเพดานตอนหน้าหรือดาวราชสีห์ตัวผู้ (นัยหนึ่งว่าหัวเนื้อทราย), อีกสองดวงหลังเรียกว่า อุตรภัทรบท เป็นดาวฤกษ์ที่ยี่สิบหก คือ ดาวเพดานตอนหลัง หรือดาวราชสีห์ตัวเมีย (นัยหนึ่งว่าไม้เท้า). (ป. ภทฺทปทา ; ส. ภทฺรปทา). **ภัทรบทมาส** น. เดือนอันมีพระจันทร์เพ็ญเสวยฤกษ์ภัทรปทา คือเดือนสิบ ตกในราวกันยายน. **ภัทรบิฐ** น. แท่นสำหรับเทพบดีหรือพระราชาประทับ ถือว่าเป็นมงคล.

ภัพ ว. ดี. งาม. (ป. ภพฺพ ส. ภวฺย).

ภัย น. สิ่งที่น่ากลัว, อันตราย. (ป. ภย).

ภัสดา น. ภรรดา, ผัว.

ภัสตรา (แบบ) น. สูบลม. (ส.).

ภัสมะ น. เถ้า, ธุลี. ก. ทำให้แหลก. ว. แหลก, ละเอียด. (ป., ส.).

ภัสสร น. แสงสว่าง, รัศมี. (ป.).

ภา น. แสงสว่าง, รัศมี. (ป.; ส.)

ภากร น. พระอาทิตย์. (ป.).

ภาค น. ส่วน, ข้าง, ฝ่าย, คราว. (ป.).

ภาคทัณฑ์ ก. ตำหนิโทษ, ลงโทษเพียงว่ากล่าว. (ส. พาคทณฺฑ=ลงโทษเพียงว่ากล่าว). **ภาคเสธ** (กฎ) ก. แบ่งรับแบ่งสู้.

ภาคภูมิ ว. มีสง่า, ผึ่งผาย.

ภาคย์ น. โชค, โชคดี. (ป.; ส.).

ภาคินี น. หญิงผู้มีส่วน. (ป.; ส.).

ภาคิไนย น. หลาน คือ ลูกของพี่สาวหรือน้องสาว (คู่กับภาคิยะ ลูกของพี่ชายน้องชาย). (ป.; ส.).

ภาคี น. ผู้มีส่วน. (ป.; ส.).

ภาคิยะ ก. ควรแบ่งเป็นส่วน. ว. เป็นส่วน.

ภาชนะ น. เครื่องใช้สำหรับใส่สิ่งของ. (ป.).

ภาชนีย [พาชะนียะ] (แบบ) น. ของควรแจก, ของควรแบ่ง. ก. ควรแจก, ควรแบ่ง. (ป.).

ภาชี (แบบ) น. ผู้แบ่ง, เพศหญิงใช้ว่า ภาชินี.

ภาณ [พานะ] (แบบ) น. การบอก, การกล่าว, การสวด. (ป.). **ภาณวาร** น. ธรรมที่จัดไว้เป็นหมวด หมวดหนึ่ง ๆ; ข้อธรรมที่จัดไว้เป็นหมวด หมวดหนึ่ง ๆ สำหรับสาธยาย. (ป.).

ภาณก [พานะกะ] (แบบ) น. ผู้สวด, ผู้กล่าว, ผู้บอก. (ป.).

ภาณี น. ผู้สวด, ผู้กล่าว, ผู้บอก; คนช่างพูด, เพศหญิงใช้ว่า ภาณินี.

ภาณุ น. แสงสว่าง, พระอาทิตย์. (ป; ส. ภานุ). **ภาณุมาศ** น. พระอาทิตย์. (ส. ภานุมตฺ).

ภาดร, ภาดา น. พี่ชายน้องชาย.

ภาดร [พาดระ] น. พี่ชายน้องชาย.

ภาดา, ภาตุ น. พี่ชายน้องชาย. (ป.).

ภาติกะ น. พี่ชายน้องชาย. (ป.).

ภาติยะ น. ลูกของพี่ชายน้องชาย, หลาน. (ป.; ส. ภาตฺรีย).

ภาพ น. ความ, ความเป็น; มักใช้ประกอบท้ายศัพท์ เช่น มรณภาพ ว่าความตาย; รูปที่ปรากฏเห็น, สิ่งที่วาดเขียนขึ้นเป็นรูปเป็นต้น. (ป.; ส.). **ภาพยนตร์** น. ภาพฉายด้วยเครื่องทำให้เห็นเป็นเคลื่อนไหวได้; หนังฉาย.

ภาพย์ (แบบ) ว. ภัพ, ดี, งาม. (ส. ภวฺย).

ภาม ว. เดช เช่น แสดงพาหุพิริยพลภาม. (สมุทรโฆษ). (ส.).

ภาย น. ที่, แห่ง, เช่น ทั่วทุกภาย ว่าทั่วทุกแห่ง; ข้าง, ฝ่าย; เวลา เช่น ภายค่ำ ว่าเวลาค่ำ. **ภายนอก** น. ข้างนอก. **ภายใน** น. ข้างใน. **ภายหน้า** น. ข้างหน้า, ต่อไป, อนาคตกาล. **ภายหลัง** น. ข้างหลัง, ต่อจากนั้นไป.

ภาร, ภาระ น. ของหนัก, น้ำหนัก, ธุระที่หนัก; การงานที่หนัก; หน้าที่ที่ต้องรับเอา. ว. หนัก. (ป.). **ภารกิจ** น. งานที่จะต้องทำ. **ภารจำยอม** (กฎ) น. ข้อผูกพันที่เกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ยอมรับการกระทำบางอย่างหรือต้องงดเว้นการใช้สิทธิบางอย่างเพื่อประโยชน์แก่อสังหาริมทรัพย์อื่น เช่นให้ใช้ที่ดินเป็นทางเดิน. **ภารติดพัน** (กฎ) น. ข้อผูกพันที่ให้ผู้รับประโยชน์มีสิทธิได้รับการชำระหนี้เป็นคราว ๆ จากอสังหาริมทรัพย์ หรือได้ใช้ประโยชน์แห่งทรัพย์สินนั้น ๆ ตามที่ระบุไว้ เช่นให้เช่าตามสัญญาที่ทำกันไว้ก่อนแล้ว. **ภารธุระ** น. การงานที่รับทำ, กิจการที่ขวนขวายประกอบ **ภารยทรัพย์** (กฎ) น. อสังหาริมทรัพย์ที่ต้องยอมรับภาระตามภารจำยอม. **ภารโรง** น. ผู้รักษาและทำความสะอาดสถานที่

ภารดี [ภาระ-] น. ถ้อยคำ, คำพูด, ภาษา. (ส. ภารติ)

ภารต น. ชาวอินเดีย; คนแสดงละคร, (ส.).

ภารยา น. ภรรยา. (ส.).

ภารา น. ชื่อมาตราชั่งน้ำหนัก (= ๒๐ ตุล). (ส. ภาร).

ภาวนา น. สำรวมใจตั้งความปรารถนา; การทำให้มีขึ้น, การทำให้เกิดขึ้น, การทำในใจ. (ป.). **ภาวนามัย** ว. สำเร็จด้วยภาวนา.

ภาวะ น. ความเป็น, ความปรากฏ (ป.; ส.). **ภาวศุทธิ** น. ความบริสุทธิ์แห่งใจ. (ส.).

ภาษ ก. พูด, กล่าว, บอก. (ส.; ป. ภาส).

ภาษก น. ผู้พูด. (ส.).

ภาษณ์ น. การพูด. (ส.).

ภาษา น. เสียงหรือกิริยาอาการซึ่งทำความ

เข้าใจซึ่งกันและกันได้, คำพูด, ถ้อยคำที่ใช้พูดจากัน, โดยปริยายหมายถึงคนหรือชาติที่พูดภาษานั้น ๆ เช่นนุ่งห่มและแต่งตัวตามภาษา. (พงศ. ร. ๓), หรือหมายความว่ามีความรู้ความเข้าใจ.

ภาษิต น. คำกล่าว ; คำกล่าวที่มีคติควรฟัง. (ส.).

ภาษี น. ส่วนซึ่งรัฐบาลเรียกเก็บจากบุคคลทรัพย์สินหรือธุรกิจ เพื่อบำรุงประเทศ ; ผู้ผูกขาดตัดตอนจากรัฐบาลไปเรียกเก็บ เรียกว่าเจ้าภาษี. ว. ได้เปรียบ.

ภาส น. แสง, สว่าง, แจ้ง. (ป. ; ส.).

ภาสกร น. พระอาทิตย์.

ภาสน์ น. การพูด. (ป.).

ภาสวร ว. สว่าง, มีแสงพราว. (ส.).

ภาสา น. ภาษา. (ป.).

ภาสุร ว. สว่าง, มีแสงพราวเช่นแก้ว (ส.).

ภิกขา น. การขออาหาร, อาหารที่ขอมา. (ป. ; ส. ภิกฺษา). **ภิกขาจาร** น. การเที่ยวขอ, การเที่ยวขออาหาร. (ป.). **ภิกขาหาร** น. อาหารที่ได้มาด้วยการขอ. (ป.).

ภิกขุ น. ภิกษุ, พระผู้ชายในพระพุทธศาสนา. (ป.).

ภิกขุนี น. ภิกษุณี, พระผู้หญิงในพระพุทธศาสนา. (ป.).

ภิกษา น. การขออาหาร, อาหารที่ขอมา. (ส.). **ภิกษาจาร** น. การเที่ยวขออาหาร. (ส.). **ภิกษาหาร** น. อาหารที่ได้มาด้วยการขอ. (ส.).

ภิกษุ น. พระผู้ชายในพระพุทธศาสนา. (ส.).

ภิกษุณี น. พระผู้หญิงในพระพุทธศาสนา. (ส.).

ภิงคาร น. หม้อน้ำ, เต้าน้ำ. (ป.).

ภิงสนะ ว. น่ากลัว, น่าหวาดเสียว. (ป. ; ส. ภีษณ).

ภิงส, ภิงสร น. เงาบัว. (ป. ; ส. ภิส).

ภิญโญ ว. ยิ่ง, ยิ่งขึ้นไป. (ป. ; ส. ภุยะ).

ภิญโญภาพ น. ความยิ่ง, ความยิ่งขึ้นไป.

ภิตติ น. ฝาเรือน, กำแพง. (ป. ; ส.).

ภิท, ภินท ก. แตก, ทำลาย. (ป. ; ส.).

ภินทน น. การแตก, การทำลาย. (ป.).

ภินทนาการ น. อาการแตก. (ป.).

ภิน ว. แตกแล้ว, ทำลายแล้ว. (ป. ; ส.

ภินฺน). **ภินชาติ** ว. ต่างชาติ. (ป.; ส. ภินฺนชาติ). **ภินวรรณ** ว. เปลี่ยนสี, จาง, ตก, ซีด. (ว่าด้วยสี). (ส. ภินฺนวรฺณ).

ภิยโย ว. ยิ่ง, ยิ่งขึ้นไป; ใช้ว่า ภิญโญ ก็มี. (ป.). **ภิยโยภาพ** น. ความยิ่ง, ความยิ่งขึ้นไป.

ภิษัช น. หมอ, แพทย์. (ส. ภิษช).

ภิส น. เง่าบัว, รากบัว. (ป.; ส. พิส).

ภิสัก น. หมอแพทย์. (ป. ภิสกฺก; ส. ภิษกฺ).

ภีตะ ก. กลัว. (ป.; ส.).

ภีม ว. น่ากลัว. (ป.; ส.).

ภีรุ, ภีรุก ว. กลัว, ขี้ขลาด. น. ผู้หญิง เช่น ภีรุอวตาร ว่า อวตารเป็นผู้หญิง. (แช่งน้ำ). (ป.; ส). **ภีรุกชาติ** ว. ขี้ขลาด. (ป.).

ภุกต์ ว. ซึ่งกินแล้ว, ครองแล้ว. (ส.; ป. ภุตฺต). **ภุกตเศษ** น. เดน. (ส.).

ภุกตาหาร น. อาหารที่กินแล้ว, ผู้กินอาหารแล้ว (ส.).

ภุขัน น. อาวุธชนิดหนึ่ง.

ภุช ๑ น. แขน, งวงช้าง. (ป.; ส.). **ภุชค, ภุชงค์, ภุชงคม** น. งู, นาค. (ป. ส.). **ภุชงคประยาต** น. ชื่อฉันท์แบบหนึ่งมี ๑๒ คำ แบ่งเป็นสองวรรค มีลหุต้นวรรคและกลางวรรค. (ส.; ป. ภุชงฺคปฺปยาต). **ภุชสมโภค** น. การสวมกอด, การกอดรัด. (ส.).

ภุช ๒ ก. การกิน. (ป.; ส.).

ภุชา น. แขน. (ส.).

ภุญช ก. กิน, กินอาหาร. (ป.).

ภุต ว. ซึ่งกินแล้ว, ครองแล้ว. (ป. ภุตฺต).

ภุม ๑ ว. ไม่ เช่น ภุมมาน ว่าไม่มี, ภุมบาน ว่าไม่ได้. (ข. พุ).

ภุม ๒ น. ดาวอังคาร, วันอังคาร. (ป. ภุมฺม; ส. เภาม). **ภุมรัตน** น. หินปะการัง. (ส. เภามรตฺน). **ภุมวาร** น. วันอังคาร. (ป. ภุมฺมวาร).

ภุมระ, ภุมรา, ภุมริน, ภุมรี, ภุมเรศ น. ภมร, แมลงผึ้ง, แมลงภู่.

ภุส น. ข้าวลีบ, แกลบ. (ป.; ส. พุส). ว. กล้า, ยิ่ง, มาก. (ส. ภฤศ).

ภู ๑ น. ดิน, แผ่นดิน, โลก. (ป.; ส.). **ภูดล** น. พื้นโลก, แผ่นดิน. (ส.). **ภูธร** น. พระราชา; ภูเขา. (ส.). **ภูธเรศ,**

ภูธเรศวร, ภูนาถ, ภูนายก, ภูเนตุ, ภูบดินทร์, ภูบดี, ภูบาล, ภูเบนทร์, ภูเบศ, ภูเบศวร์, ภูป ภูภุช น. พระเจ้าแผ่นดิน. (ส.).

ภู ๒ น. เนินที่สูงขึ้นเป็นจอม, เขา. ภูเขา น. เนินที่สูงขึ้นเป็นจอมใหญ่. ภูเขาไฟ น. เขาที่มีไฟผุดขึ้นที่ยอดเป็นรูปกรวย. ภูผา น. เขาหิน.

ภู่ น. ชื่อแมลงชนิดหนึ่ง ตัวขนาดนิ้วก้อย ตัวและปีกสีดำเจือน้ำเงิน มีคอเหลือง มักเจาะปล้องไม้ไผ่เข้าไปทำรังอยู่.

ภูโช น. งวงช้าง, เช่น ภูโชพรายแพร่งเหลือม โสภา เพรอศแฮ. (ยวนพ่าย). (ป.; ส. ภุช).

ภูดาด (โบ) น. เสมียน.

ภูต น. ผีชนิดหนึ่ง. ว. ซึ่งเกิดแล้ว, เป็นแล้ว. (ป.; ส.). ภูตคาม น. ไม้ที่งอกแล้ว, คู่กับพืชคาม คือไม้ที่ยังเป็นพืช. (ส. ภูตคราม ว่าสิ่งทั้งปวง, สิ่งที่เกิดแล้วทั้งปวง). ภูตบดี น. เจ้าแห่งผี, เจ้าแห่งสรรพสัตว์, หมายถึงพระศิวะ. (ส.). ภูตรูป น. รูปที่เกิดแล้วได้แก่ธาตุทั้งสี่ (คือ ดิน น้ำ ไฟ ลม) ซึ่งคุมกันเข้าเป็นมนุษย์และสัตว์. (ป.; ส.). ภูเตศวร น. พระศิวะ.

ภูติ, ภูตี น. ความรุ่งเรือง, ความมั่งคั่ง. (ป.; ส. ภูติ).

ภูม น. บ้าน. (ข.).

ภูมิ ๑ น. แผ่นดิน, พื้น, ชั้น, พื้นเพ, ที่ดิน. ภูมิธร, ภูมินทร์, ภูมินาถ, ภูมิบดี น. พระเจ้าแผ่นดิน. (ส.). ภูมิบริมาณ น. มาตราเนื้อที่. (ส.). ภูมิบาล ภูมิภุช น. พระเจ้าแผ่นดิน. ภูมิภาค น. หัวเมือง. ภูมิลำเนา น. ที่อยู่เป็นหลักแหล่ง. ภูมิศาสตร์ น. ตำราว่าด้วยพื้นโลกและชาติต่าง ๆ ที่อยู่ในโลก ตลอดถึงการปกครองและการทำมาหากิน.

ภูมิ ๒ ว. สง่าผ่าเผย, โอ่โถง, องอาจ, สวยงาม. ภูมิใจ ก. กระหยิ่มใจ, ทะนงใจ, รู้สึกว่ามีเกียรติยศ.

ภูมี น. พระเจ้าแผ่นดิน.

ภูมีศวร น. พระเจ้าแผ่นดิน. (ส.).

ภูรโลก น. เป็นชื่อแผ่นดินเนื่องพุดเกี่ยวกับฟ้าและสวรรค์. (ส.).

ภูริ ๑ ว. มาก. (ป.; ส.).

ภูริ ๒ น. แผ่นดิน. (ป.).

ภูริ ๓, ภูรี น. ความฉลาด, ปัญญา. (ป.).

ภูว [พูวะ] น. แผ่นดิน. (ส. ภุว). **ภูวดล** น. พื้นแผ่นดิน. (ป.). **ภูวนาถ, ภูวเนตร, ภูวไนย** น. พระเจ้าแผ่นดิน.

ภูวน [-วะนะ] น. โลก, แผ่นดิน. (ส. ภุวน). **ภูวนตรัย, ภูวนัตตรัย** น. โลกสาม. (ส.).

ภูษณ [พูสะนะ] น. เครื่องประดับ. (ส.; ป. ภูสน). **ภูษณพาส** น. เครื่องแต่งตัวและเสื้อผ้า. (ส.).

ภูษา น. เครื่องนุ่งห่ม, ผ้าทรง. (ส.; ป. ภูสา ว่าเครื่องประดับ).

ภูษิต ว. ประดับ, แต่ง. (ส.; ป. ภูสิต).

เภกะ, เภคะ น. กบ (สัตว์). (ป.; ส.).

เภตรา [เพตฺรา] น. เรือ, เรือสำเภา. (เทียบ ส. วาหิตฺร, เภฏ ว่าเรือ).

เภท น. การแบ่ง; การแยก, การแตกออก; ส่วน, ภาค; ความแตกต่าง, ความแปลก; ชนิด, อย่าง. ก. แตก, หัก, ทำลาย, พัง. (ป.; ส.). **เภทภัย** น. ภัยต่าง ๆ. **เภทุบาย** น. อุบายที่ทำให้เขาแตกกัน.

เภรว [เพระวะ] น. ความขลาด, ความกลัว. (ป.).

เภริ, เภรี น. กลอง, บางทีใช้เป็น ไภรี, ไภริน ก็มี. (ป.).

เภสัช น. ยาแก้โรค. (ป. เภสชฺช; ส. ไภษชะ). **เภสัชกร** น. แพทย์ผู้ปรุงยา. **เภสัชกรรม** น. การปรุงยา. **เภสัชเพลา** น. หมากพลูบุหรี่ที่ถวายพระ. **เภสัชวิทยา** น. วิชาว่าด้วยการปรุงยา.

โภค [โพคะ] น. สมบัติ. ก. กิน, ใช้สอย. (ป.; ส.).

โภคิน, โภคี น. ผู้บริโภค; งู, นาค; คนมั่งมี, คนมีสมบัติ, นายบ้าน. (ป.; ส.).

โภไคย, โภไคศวรรย์ น. ทรัพย์สมบัติ. (ป.; ส.).

โภชก น. นายบ้าน, ผู้ใหญ่บ้าน เช่น ตามโภชก = นายกำนัน นายอำเภอ.

โภช, โภชย์ น. ของควรบริโภค. (ป. โภชฺช; ส. โภชฺย).

โภชน [โพดชะนะ] น. อาหาร, การกิน, การกินข้าว. (ป.; ส.). **โภชนะห้า** น. ข้าวห้าอย่าง คือ ข้าวสุก (ข้าวมัน หรือข้าวผัดก็นับเข้า) ขนมสด (ขนมที่จะบุดเมื่อล่วงเวลาแล้ว เช่นแป้งจี่ ขนมด้วง ขนมครก) ขนมแห้ง (ที่ไม่บุดได้ เช่น ขันอับ ขนมปัง)

ปลา (รวมทั้งหอยกุ้งและสัตว์น้ำเหล่าอื่นที่ใช้เป็นอาหาร) เนื้อ (เนื้อของสัตว์บกและนกที่ใช้เป็นอาหาร).

ไภริน. ไภรี น. เภรี, กลอง.

ไภษัชคุรุ น. พระนามพระพุทธเจ้าองค์หนึ่งในลัทธิมหายาน คือพระกริ่ง.

ไภษัชย์ น. เภสัช, ยาแก้โรค. (ส.).

ม

ม พยัญชนะตัวที่สามสิบสาม เป็นพวกอักษรต่ำ ใช้เป็นตัวสะกดในแม่กม.

มกร [มะกอน] น. มังกร, ชื่อดาวราศีที่สิบ (Capricornus). (ป.; ส.). **มกรกุณฑล** น. เครื่องประดับหูมีรูปคล้ายมังกร. **มกราคม** น. ชื่อเดือนที่หนึ่งตามสุริยคติ. (เลิก) น. ชื่อเดือนที่สิบตามสุริยคติ.

มกส [มะกะสะ] น. ยุง. (ป. มกส, มสก; ส. มศก).

มกุฎ [มะกุด] น. มงกุฎ, สูงสุด, ยอดเยี่ยม. (ป.; ส.).

มกุล [มะกุละ] น. กลุ่ม, พวง. ว. ตูม. (ป.; ส.).

มคธ น. ชื่อแคว้นใหญ่ในอินเดียครั้งพุทธกาล, ในบัดนี้เรียกว่าพิหาร (Behar). (ป.; ส.).

มฆ, มฆา [มะคะ] น. ชื่อดาวฤกษ์ที่สิบมีห้าดวงคือ ดาวงูผู้, อีกนัยหนึ่งว่าดาวไคมุคร, ดาววานร หรือ ดาวงอนไถ. (ป.; ส.).

มฆวัน, มฆวา, มฆวาน น. พระอินทร์. (ส.).

ม่ง (กลอน) ก. มุ่ง.

มงกุฎ น. เครื่องสวมพระเศียรโดยเฉพาะพระเจ้าแผ่นดินมียอดแหลมสูง. ว. สูงสุด, ยอดเยี่ยม. **มงกุฎไทย** น. ชื่อเครื่องราชอิสริยาภรณ์ตระกูลหนึ่ง.

มงคล น. สิ่งที่นำมาซึ่งความสุขความเจริญ; ด้ายที่ทำเป็นวงสำหรับสวมศีรษะเพื่อเป็นศิริมงคล. (ป.; ส.). **มงคลจักร** น. ด้ายมงคลแฝดสำหรับบ่าวสาวสวมศีรษะในพิธีรดน้ำ. **มงคลวาท** น. คำให้พร,

คำแสดงความอินดี. **มงคลวาร** น. วันดี, วันอังคาร. **มงคลสูตร** น. ค้ายศักดิ์สิทธิ์ที่ล่ามจากหม้อน้ำมนตร์.

มณฑ์ น. ของมันๆ, น้ำเมา, สุรา. (ป.; ส. มณฺฑา).

มณฑก ๑ [—ทก] น. กบ (สัตว์), ใช้ว่า มัณฑุก หรือ มณฑุก ก็มี. (ป.; ส. มณฺฑูก).

มณฑก ๒ [—ทก] (ใบ) น. เรียกปืนเล็กยาวชนิดหนึ่งว่าปืนมณฑก. (ฮ. Bundook).

มณฑนะ น. เครื่องประดับ, อาภรณ์, การแต่ง. (ป.; ส.).

มณฑป [—ดบ] น. เรือนยอดที่มีรูปสี่เหลี่ยม, ใช้ว่า มรฑป ก็มี. (ป.; ส.); ขันน้ำเป็นของพระเจ้าแผ่นดินที่มีฝาเป็นรูปอย่างมณฑป เรียกว่า พระมณฑป.

มณฑล [—ทน] น. วงรอบ, บริเวณ, แคว้น. (ป.; ส.).

มณฑา น. ต้นไม้ชนิดหนึ่งใบใหญ่ ดอกคล้ายดอกยี่หุบแต่สีเหลืองและโตกว่า.

มณฑารพ น. ต้นไม้ในเมืองสวรรค์, มณฑา ก็ใช้. (ป. มณฺฑารว).

มณฑิร, มณเฑียร (ใบ) น. มนเทียร.

มณเฑียรบาล (ใบ) น. มนเทียรบาล.

มณี น. แก้วหินมีค่า, เพชรพลอย. (ป.; ส. มณิ). **มณีการ** น. ช่างเจียระไนเพชรพลอย. **มณีพิช** น. ต้นทับทิม. **มณีรัตน์** น. แก้วมณี. **มณีราค** น. แดงเสน. **มณีศิลา** น. หินแก้ว.

มด น. สัตว์ขนาดเล็กรวมอยู่กันเป็นหมู่ในจำพวกแมลง มีหลายชนิด; หมอเวทมนตร์, หมอผี, โดยมากเป็นผู้หญิงเรียกว่า แม่มด, ยายมด; ใช้เป็นคำประกอบกับคำ หมอ ว่า มดหมอ

มดยอบ น. ยางไม้ชนิดหนึ่งมีกลิ่นหอม ใช้เป็นเครื่องยาและอบกลิ่น. (Myrrh).

มดลูก น. อวัยวะภายในอันเป็นที่ตั้งครรภ์.

มดาย น. แม่. (ข.).

มดี คำเติมท้ายคำอื่นที่เป็นนามในคำที่มาจากบาลีและสันสกฤตเฉพาะที่มีสระ อิ อุ อยู่ท้ายหมายความว่ามี, เช่น สิริมดี, พันธุมดี, เป็นเพศหญิงตามหลักไวยากรณ์.

มต [มะตะ] ก. ตายแล้ว. (ป.; ส. มฤต).

มตก [มะตะกะ] น. คนตายแล้ว, ผู้ตาย-

แล้ว, ของผู้ตายแล้ว. (ป. ; ส. มฤตก).

มตกภัต น. ข้าวที่ทำบุญอุทิศให้คนตาย. (ป. มตกภตฺต).

มติ [มะติ] น. ความคิด, ความเห็น. (ป. ; ส.).

มท [มะทะ] น. ความเมา, น้ำมันช้างที่ตกมัน, สภาพช้างที่ตกมัน. (ป. ; ส.).

มทนะ [มะทะ—] น. กามเทพ. (ส.).

มทนียะ [มะทะ—] ว. เป็นที่ตั้งแห่งความเมา, ที่ควรเมา. (ป.).

มธุ น. น้ำหวาน, น้ำผึ้ง. (ป. ; ส.). **มธุกร** น. ผู้ทำน้ำหวาน คือ แมลงผึ้ง. **มธุกรี** น. แมลงผึ้งตัวเมีย. **มธุการี** น. แมลงผึ้ง. **มธุโกศ** น. รวงผึ้ง. **มธุตฤณ** น. อ้อย. **มธุป** น. ผู้ดื่มน้ำหวาน คือแมลงผึ้ง. **มธุปฎล** น. รวงผึ้ง. **มธุปายาส** น. ข้าวปายาสเจือน้ำผึ้ง ใช้เป็นของหวานในงานรื่นเริง. **มธุพรต** น. แมลงผึ้ง. **มธุมักขิกา** น. แมลงผึ้ง. **มธุมิศร** ว. เจือน้ำหวาน. **มธุรส** น. น้ำผึ้งรสหวาน, อ้อย. **มธุลิห์** น. แมลงผึ้ง. **มธุเศษ** น. ขี้ผึ้ง. **มธุสร** น. เสียงหวาน.

มธุร [มะธุระ] น. อ้อยแดง ; ความหวาน, ความไพเราะ. ว. หวาน, ไพเราะ. (ป. ; ส.). **มธุรตรัย** น. ของอร่อยทั้งสาม (คือ น้ำตาล, น้ำผึ้ง, เนย). **มธุรพจน์** น. ผู้มีถ้อยคำไพเราะ, ถ้อยคำไพเราะ.

มน ๑ ก. อยู่กับที่ (ใช้สำหรับดาวนพเคราะห์ซึ่งปรากฏแก่ตาเป็นสามทาง คือเสริดว่า ไปข้างหน้า, พักร ว่า ถอยหลัง, มน ว่าอยู่กับที่).

มน ๒ ว. กลม ๆ, ไม่เป็นเหลี่ยม.

มน ๓ [มะนะ หรือ มน] น. ใจ. (ป.).

ม่น (ถิ่น—อีสาน) ก. ชุก, แทรก.

มนต์, มนตร์ น. คำศักดิ์สิทธิ์, คำสำหรับสวด, คำสำหรับเสกเป่า. (ป. มนฺต ; ส. มนฺตฺร).

มนตรี น. ที่ปรึกษา, ผู้แนะนำ, ผู้ปรึกษาราชการ, ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่. (ส. ; ป. มนฺตี).

มนท์ น. ดาวพระเสาร์. ว. เฉื่อย, ช้า ; อ่อนแอ, โง่เขลา, ขี้เกียจ. (ป. ; ส.). **มนทกานติ** น. "มีรัศมีอ่อน" คือ ดวงเดือน. (ส.). **มนทาทร** ว. ไม่

เอาใจใส่, ทอดธุระ. (ส.).

มนทิร, มนทิราลัย (แบบ) น. เรือนหลวง. (ป.; ส.).

มนเทียร น. เรือนหลวง. **มนเทียรบาล** น. การปกครองภายในพระราชฐาน; ผู้มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการปกครองภายในพระราชฐาน.

มนสิการ น. การกำหนดในใจ. (ป.; ส.).

มนัส น. ใจ (เมื่อเข้าสมาสกับศัพท์หลังมักเป็นมโน, ดู มโน). (ส.). **มนัสดาป** น. ความร้อนใจ. (ส.). **มนัสวี** ว. ผู้เป็นปราชญ์, ผู้มีใจเด็ดเดี่ยว, ผู้มีความคิดสูง. (ส.).

มนิมนา, มนิ่มนา [–นิ่มมะนา] ว. เร็ว, ด่วน, ขมีขมัน. (ข.).

มนิลา น. เรียกเชือกเกลียวสีขาว ๆ เหนียวมาก ว่าเชือกมนิลา; เรียกเรือนที่ทรงหลังคาตรงลงมาไม่หักหน้าจั่วเหมือนเรือนบันหยา ไม่งอนช้อยเหมือนเรือนฝากระดาน.

มนุ น. มนุ. (ป.; ส.). **มนุช** น. "ผู้เกิดจากมนุ" คือคน. (ส.). **มนุชาธิป** น. พระเจ้าแผ่นดิน (ส.).

มนุญ ว. เป็นที่พอใจ, งาม. (ป. มนุญฺญ).

มนุษย์ น. คน. (ส.; ป. มนุสฺส). **มนุษยชาติ** น. เหล่าคน. **มนุษยเทพ** น. กษัตริย์. **มนุษยธรรม** น. ธรรมอันคนพึงมี เช่น เมตตากรุณาเป็นต้น. **มนุษยโลก** น. โลกมนุษย์.

มนุสาร, มนูสาร, มโนสาร น. ชื่อคัมภีร์กฎหมายมนูธรรมศาสตร์ฉบับย่อ.

มนู น. เป็นชื่อพระผู้สร้างมนุษยชาติและปกครองโลก มี ๑๔ องค์ เรียงกันเป็นยุค ๆ ไป, ยุคหนึ่งเรียกว่ามนวันตร นานกว่า ๔,๐๐๐,๐๐๐ ปี, องค์แรกคือพระสวายมภุวะ พระมนูองค์นี้ ถือกันว่าเป็นผู้ทรงออกกฎหมาย หรือธรรมศาสตร์ซึ่งยังมีอยู่ตราบเท่าทุกวันนี้ เรียกว่า มนุสังหิตา หรือ มนุสมฤติ, เพราะฉะนั้นคำมนู จึงหมายถึงกฎหมายก็ได้ เช่น มนูกิจ. (ส. มนุ).

มโน น. ใจ. **มโนคติ** น. ความคิด. (ส.). **มโนช** น. "เกิดแต่ใจ" คือความรัก. (ส.). **มโนชญ์** ว. เป็นที่พอใจ, งาม. (ส.). **มโนนุกูล** ว. ชื่นเกื้อกูลใจ, ชูใจ. (ส.). **มโนภาพ** น. ความคิดเห็นเป็นภาพขึ้นในใจ. **มโนภินิเวศ** น. ความมั่นใจ, ความหนักแน่น.

(ส.). **มโนมัย** น. สำเร็จด้วยใจ, ใช้ประกอบกับ ม้า หมายความว่าม้าที่ใช้ขับขี่รวดเร็วได้ดังใจ. (ส.). **มโนรถ** น. ความหวัง, ความประสงค์, ความใฝ่ฝัน. **มโนรม** ว. เป็นที่ชอบใจ, งาม. **มโนศิลา** น. ศิลาอ่อนที่ย่อยให้ละเอียดประสมเป็นสีทาสิ่งอื่นได้, อีกนัยหนึ่งว่าปรอทแดงหรือสารหนูแดง, เรียกหินลายสีแดงๆ เช่น รัตนผลึกเลื่อมมโนศิลาลาย. (ม. ร่ายยาวมหาพน). (ส. มนะ + ศิลา ; ทมิฬ มโนจิไล). **มโนหร** ว. เป็นที่จับใจ, น่ารักใคร่, สวย, งาม.

มโนสาเร่ น. เรื่องเบ็ดเตล็ดกระจุ๋มกระจิ๋ม, เรียกคดีเล็กน้อย ว่า คดีมโนสาเร่.

มมังการ น. ความถือว่าเป็นของเรา. (ป.).

มมาก [มะ–] น. แมลงหวี่. (เทียบ ข. มมาจ ว่า ตัวขี้ผ้าขาว).

มยุระ น. นกยูง ; ใช้ว่า มยูร ก็ได้. (ป. ; ส. มยูร). **มยุรคติ** น. ท่าทางของนกยูง. **มยุรฉัตร** น. พนมหางนกยูงหรือเครื่องกั้นบังเป็นชั้น ๆ ทำด้วยหางนกยูงเป็นเครื่องสูง ใช้ในงานพิธีไสกันต์. **มยุรอาสน์** น. พระขันทกุมาร.

มยุรา (กลอน) น. นกยูง.

มยุรี น. นกยูงตัวเมีย. (ป.).

มยุเรศ (กลอน) น. นกยูง.

มยูข [มะยูขะ] น. รัศมี. (ป. ; ส.).

มยูร น. นกยูง. (ส.).

มร [มะระ] น. ความตาย. (ป.).

มรกต [มอระกด] น. แก้วสีเขียวใบไม้. (ส.).

มรคา [มอระคา] น. ทาง, ช่อง, ถนน. (ส. มารฺค).

มรฑป [มอระดบ] น. มณฑป.

มรณ์, มรณะ น. ความตาย, การตาย. (ป. ; ส.). **มรณธรรม** ว. มีความตายเป็นธรรมดา. (ป.). **มรณภัย** น. ความรู้สึกกลัวต่อความตาย. (ป.). **มรณภาพ** (ใบ) ก. ตาย (สำหรับพระสงฆ์). **มรณันติก** ว. มีความตายเป็นที่สุด. **มรณานต์** ว. จนกว่าจะตาย. (ส.).

มรดก น. ทรัพย์สมบัติของผู้ตาย.

มรรค, มรรคา [มัก, มันคา] น. ทาง, เหตุ ใช้คู่กับคำผล ว่าเป็นมรรคเป็นผล ; ในพระพุทธศาสนาเป็นข้อแห่งโลกุตรธรรม คู่กับผล, มี ๔ ชั้น คือ โสดาปัตติมรรค, สกิ-

ทาคามิมรรค, อนาคามิมรรค, อรหัตมรรค. (ป. มคฺค ; ส. มารฺค). **มรรคนายก** น. ผู้นำทาง คือผู้จัดการทางกุศล, ผู้ชี้แจงทางบุญ.

มรรตย, มรรตัย, มัตย, มัตตัย [มันตฺยะ, มันไต, มัตตฺยะ, มัตไต] น. ผู้ที่ต้องตาย, ได้แก่พวกมนุษย์, ดิรัจฉาน, คู่กับ อมร ผู้ไม่ตายคือ เทวดา. (ส. มรฺตฺย ; ป. มจฺจ).

มรรทน [มัตทะนะ] น. การบด, ถู ; ทำให้เจ็บ, ย่ำยี, ทำลาย. (ส. ; ป. มทฺทน).

มรรยาท [มันยาด] น. กิริยาวาจาที่ถือว่าเรียบร้อย. (ป. มริยาท ; ส. มรฺยาทา).

มรรษ ก. อดทน. (ส.).

มรสุม [มอระสุม] น. คราว ; คราวลม, คราวพายุ ; ลมฝน. (เทียบอาหรับ Musim).

มรัมเทศ [มะรำมะเทด] น. ประเทศพม่า. (ป.).

มรานควาน [มฺรานคฺวาน] ก. รบกวน, ทำให้รำคาญ. (ข. เมฺรณคงฺวาล).

มริจ [มะริด] น. พริกไทย. (ป. มริจฺจ).

มฺริยาท (แบบ) น. มรรยาท. (ป.).

มรีจิ น. พยับแดด, แสงแดด. (ป. ; ส.).

มรุ ๑ น. ทะเลทราย, ที่กันดารน้ำ. (ป. ; ส.).

มรุ ๒ น. เทวดาจำพวกหนึ่ง. (ป. ; ส. มรุต).

มรุต น. เจ้าแห่งพายุ, เจ้าแห่งลม ; เทวดาคณะหนึ่ง. (ส.).

มฤค [มฺรึก] น. สัตว์ป่า มีควาง อีเก้ง เป็นต้น, ตัวเมีย ใช้ว่า มฤคี. (ส. ; ป. มิค). **มฤคทายวัน** น. ชื่อป่าที่พระพุทธเจ้าแสดงปฐมเทศนาธรรมจักร, ป่าเนื้อ. (ป.). **มฤคราช** น. ราชสีห์. (ส.). **มฤคศิร, มฤคเศียร** น. ชื่อดาวฤกษ์ที่ห้า มีสามดวง คือ ดาวหัวเนื้อ, อีกนัยหนึ่งว่าดาวหัวเต่า. (ส. มฤคศิรสฺ ; ป. มิคสิร). **มฤคศิรมาส** น. เดือนอันมีพระจันทร์เพ็ญเสวยฤกษ์มฤคศิระ คือเดือนอ้ายตกในราวธันวาคม. **มฤคินทร์, มฤเคนทร์** น. ราชสีห์.

มฤคย์ [มฺรึก] ว. สิ่งที่ควรติดตาม, สิ่งที่ต้องการ. (ส.).

มฤจฉา [มะริดฉา] ว. ผิด. (ป. มิจฺฉา ; ส. มิถฺยา). **มฤจฉาชีพ** น. การเลี้ยงชีวิตผิดทาง. **มฤจฉาทิฐิ** น. ความเห็น

ผิดทาง.

มฤดก [มฺริดก] (ใบ) น. มรดก. (ส. มฤตก).

มฤต [มฺริต หรือ มฺริด] ว. ตายแล้ว. (ส.).

มฤตก [มฺริตะกะ] น. ผู้ตาย, ซากศพ. (ส.).

มฤตยู [มฺริตะยู] น. ความตาย; ชื่อดาวนพเคราะห์ดวงหนึ่ง. (ส.; ป. มจฺจุ). **มฤตยูราช** น. ยมราช, พญายม. (ส.).

มฤทิงค์ [มฺริ—] น. ตะโพน, กลองสองหน้าชนิดหนึ่ง. (ป. มุทิงฺค; ส. มฤทงฺค).

มฤทุ [มฺริ—] ว. นุ่ม, อ่อน, อ่อนโยน, สุภาพ; แช่มช้า. (ส.; ป. มุทุ).

มฤทุกะ ว. อ่อนโยน, ละมุนละม่อม, ผู้มีใจอ่อนโยน. (ส.; ป. มุทุก).

มฤธุ [มฺริทุ] น. มธุ.

มฤษา [มฺริสา] ว. ไม่จริง, เท็จ. (ส.; ป. มุสา). **มฤษาวาท** น. คำเท็จ. (ส.).

มล [มน หรือ มะละ] น. ความมัวหมอง, ความไม่บริสุทธิ์, สนิม, เหงื่อไคล, สกปรก. (ป.; ส.).

มลโค [มอละโค] (ปาก) น. มูลโค.

มลทิน [มนทิน] น. ความมัวหมอง, ความไม่บริสุทธิ์.

มลน, มล่น [มฺลน, มฺล่น] (ใบ) ก. วิ่ง, รีบ. **มลนมลาน** (ใบ) ว. ลนลาน, ตะลีตะลาน.

มลวก [มฺลวก] (ใบ) ก. ลวก.

มล่อน [มฺล่อน] (ใบ) ก. ม่อน, สนุก, เพราะ, หวาน.

มล่อย [มฺล่อย] (ใบ) ก. ม่อย, เผลอ, เคลิ้ม.

มละ [มฺละ] ก. ละ, ทิ้ง.

มลัก [มฺลัก] ก. ลัก, ลอบ, มัก; รัก; เห็น. ว. มาก เช่น รู้มลัก.

มลังเมลือง [มฺลังเมฺลือง] ว. สุกใส, อร่ามเรือง.

มล้า [มฺล้า] ก. ล้า.

มลาก [มฺลาก] ก. ลาก. ว. มาก, ดี.

มล้าง [มฺล้าง] ก. ม้าง, ล้าง, ฆ่า, ผลาญ.

มลาน ๑ [มฺลาน] ว. เหี่ยว, แห้ง, อ่อน, อิดโรย, ตาย, โศกเศร้า, หมอง. (ส.).

มลาน ๒ [มฺลาน] (แผลงจาก ลาน) ว. ลนลาน, ลานตา, ใช้อย่างเดียวกับ มล่าน.

มล่าน [มฺล่าน] ก. วิ่งรีบ, วิ่งพล่าน.

มลาย [มฺลาย] ก. แตก, ตาย, ทำลาย.

มลายู [มะ—] ชื่อชนชาติหนึ่ง อยู่ทางทิศใต้ของแหลมมลายูและเกาะต่าง ๆ, ชื่อรัฐต่าง ๆ ที่อยู่ตอนใต้ของแหลมมลายู.

มลาว [มฺลาว] น. ลาว.

มล่าวเมลา [มฺล่าวเมฺลา] (กลอน) ว. งดงาม, สวย.

มลิน [มะลิน] ว. ขุ่นงัว, มัวหมอง, ไม่บริสุทธิ์. (ป. ; ส.).

มลิ้น [มฺลิ้น] (กลอน) น. ลิ้น, เช่น คือมลิ้นคนผู้ ทราบรู้รสแกง. (โลกนิติ ๗).

มลื่น [มฺลื่น] ก. มื่น, ลื่น.

มวก น. ไม้เถาชนิดหนึ่งใช้ทำยา. **มวกผา** น. ของอย่างหนึ่งเป็นยางคล้ายวุ้นอยู่ตามเขา. **มวกเหล็ก** น. ต้นไม้ชนิดหนึ่งใช้ทำยา. **มวกใหญ่** น. ต้นไม้ชนิดหนึ่งใช้ทำยา.

ม่วง ๑ น. สีครามปนแดง เรียกว่าสีม่วงคราม, ถ้าเจือขาวด้วย เรียกว่าม่วงชาด, เรียกผ้าไหมสำหรับนุ่งที่มีสีอย่างนั้น, ผ้าไหมสำหรับนุ่งมีสีต่าง ๆ.

ม่วง ๒ น. มะม่วง.

ม่วง ๓ น. เรือขุดรูปคล้ายเรือมาด แต่ยาวกว่า รูปเพรียว หัวท้ายงอน.

มวน ๑ น. ชื่อแมลงชนิดหนึ่ง กลิ่นเหม็น ชอบกินผิวส้ม.

มวน ๒ ก. ทำยาสูบให้เป็นตัวบุหรี่ ; รู้สึกปวดบ่วนบั่นอยู่ในท้อง.

มวน ๓ (กลอน), **ม่วน** ว. ไพเราะ, เสนาะ, สนุก. ดู มอน, ม่อน ด้วย.

ม้วน ก. หมุนพันเข้าไปให้เป็นวงกลม. น. เรียกสิ่งของที่ขดหรือพันห่อตัวอยู่ เช่น ผ้าหรือกระดาษ ว่า ม้วนหนึ่งหรือสองม้วน. **ม้วนต้วน** ว. แสดงท่าทางอาย. ก. กลิ้งหมุนไปรอบตัว. **ม้วนหน้า** ก. หมุนหลบหน้าหนีเพราะความอาย.

มวย ๑ น. การชกกันด้วยกำปั้น.

มวย ๒ ก. มุ่นผมให้เป็นกลุ่มเป็นก้อน.

มวย ๓ ว. หนึ่ง, เดียว. (ข.).

ม้วย ก. ตาย, สิ้นสุด, ไม่มีเหลือ.

มวล ว. ทั้งหมด, ทั้งสิ้น.

มสาร, มสารก [มะสาน, มะสาระกะ] น. แก้วมรกต. (ส.).

สารคัล [มะสาระคัน] น. แก้วลาย, แก้วตาแมว. (ป. มสารคลฺล).

มสิ [มะสิ] น. เขม่า, หมึก. (ป. ; ส.).

มห [มะหะ] ว. ยิ่ง, ใหญ่, มาก, มัก

ใช้เป็นส่วนหน้าสมาส. (ป.; ส.).

มหกรรม [มะหะกำ] น. การฉลอง, การบูชา.

มหรณพ, มหรรณพ, มหารณพ น. ทะเลใหญ่, ห้วงน้ำใหญ่. (ป. มหณฺณว; ส. มหารฺณว).

มหรรฆ [มะหักคะ] ว. มีค่ามาก. (ป. มหคฺฆ; ส. มหารฺฆ).

มหรสพ [มะหอระสบ] น. การเล่นรื่นเริง มีโขนละครหรือสิ่งคล้ายคลึงกัน. (ป. มหุสฺสว; ส. มโหตฺสว).

มหัคฆ ว. มหรรฆ. (ป.).

มหัจฉริย [มะหัดฉะริยะ] ว. น่าอัศจรรย์มาก. (ป.; ส. มหาศฺจรฺย).

มหัณณพ น. มหรรณพ.

มหัต ว. มหันต์, ใหญ่, มาก. (ส. มหตฺ).

มหัทธนะ [มะหัดทะนะ] น. ผู้มั่งคั่ง. ว. มีทรัพย์มาก, คนมั่งมี. (ป.; ส.).

มหันต์, มหันต [มะ—, มะหันตะ] ว. ใหญ่, มาก. (เมื่อเข้ากับศัพท์อื่นเป็น มห บ้าง, มหา บ้าง, เช่น มหัคฆ์ ว่าราคามาก, มหายศ ว่ามียศใหญ่ หรือมียศมาก). (ป.). **มหันตโทษ** (มะหันตะ-) ว. โทษหนัก คู่กับ ลหุโทษ โทษเบา.

มหัพภาค น. ชื่อเครื่องหมายวรรคตอนรูปดังนี้

มหัล, มหัลกะ น. ผู้ใหญ่, คนมีอายุมาก, คนแก่. ว. แก่, ผู้ใหญ่, มีอายุมาก. (ป. มหลฺล, มหลฺลก).

มหัศจรรย์ [มะหัดสฺจัน] ว. แปลกประหลาดมาก, น่าพิศวงมาก. (ส. มหาศฺจรฺย).

มหา ๑ ว. ยิ่งใหญ่ ใช้นำหน้าศัพท์อื่น.

มหา ๒ น. คำนำหน้าชื่อของผู้ที่สอบไล่ได้ชั้นเปรียญแล้ว.

มหากฐิน น. ชื่อพระชฎาเครื่องต้น.

มหากาฬ น. ชื่อยาชนิดหนึ่งสำหรับแก้โรคปากเบื่อย, คอเบื่อย, ลิ้นเบื่อย; ชื่อว่านชนิดหนึ่ง.

มหาขันธก [มะหาขันทะกะ] น. ชื่อหมวดในคัมภีร์พระวินัยหมวดหนึ่ง. (ป.).

มหาจักร น. ชื่อยาแก้ลมเพื่อขางโค; รอบแห่งโลกพฤหัสบดี คือรอบหกสิบปี; ชื่อดาวหมู่หนึ่งในตำราโหราศาสตร์.

มหาชน น. คนหมู่มาก. (ป.; ส.).

มหาชาติ น. เรียกเวสสันดรชาดกว่า มหา-

ชาติ, การมีเทศน์เรื่องมหาเวสสันดรชาดก เรียกว่า มีเทศน์มหาชาติ. (ป.).

มหาโชตรัต [มะหาโชตะรัต] น. ชื่อตำราแพทย์ว่าด้วยระดูสตรี.

มหาดไทย น. ชื่อกรมที่ปกครองหัวเมืองฝ่ายเหนือในสมัยโบราณ มีสมุหนายก เป็นประธาน, ชื่อกระทรวงที่ปกครองหัวเมืองซึ่งภายหลังรวมปกครองพระมหานครด้วย.

มหาดเล็ก น. ข้าราชการในพระราชสำนักมีหน้าที่รับใช้พระเจ้าแผ่นดิน; ผู้ที่รับใช้ประจำเจ้านายหรือผู้ที่ถวายตัวเป็นผู้รับใช้.

มหาดเล็กรายงาน น. มหาดเล็กซึ่งมีหน้าที่รายงานการสร้างวัดหรือคนเจ็บป่วย, ชื่อตำแหน่งราชการชั้นฝึกหัดในหัวเมือง.

มหาตมะ [มหาดมะ] ว. ผู้มีอิทธิฤทธิ์, ผู้มีใจสูง. (ส.).

มหาเทพ น. เทวดาผู้เป็นใหญ่, โดยมากใช้เรียกพระอิศวร, เรียกพระอุมามเหสีพระอิศวรว่า พระมหาเทวี หรือ มหาเทพี. (ส.).

มหาเทพี, มหาเทวี ดู มหาเทพ.

มหาธาตุ น. ทองคำ, เรียกพระสถูปซึ่งบรรจุพระบรมธาตุ.

มหานสะ [มะหานะสะ] น. ครัว, โรงครัว. (ป.).

มหานิกาย น. เรียกคณะสงฆ์ในไทยฝ่ายหนึ่งคู่กับธรรมยุติกนิกาย.

มหานล น. ชื่อยาสมานชนานหนึ่งมีสีดำ.

มหาบพิตร น. เป็นคำที่พระสงฆ์ใช้พูดสำหรับแทนพระนามพระเจ้าแผ่นดินหรือพระมเหสี.

มหาบัณฑิต น. ผู้ที่ได้รับปริญญาไทของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ.

มหาพน น. ชื่อกัณฑ์ที่เจ็ดของมหาชาติว่าด้วยเรื่องป่า.

มหาพรหม น. ชื่อพรหมชั้นที่สามในรูปพรหม ๑๖ ชั้น.

มหาภารต [มะหาพาระตะ] น. ชื่อบทประพันธ์มหากาพย์เรื่องใหญ่เรื่องหนึ่งของอินเดีย คู่กับรามายณคือรามเกียรติ์.

มหาภิเนษกรมณ์ [มะหาพิเนดสุกรม] น. การเสด็จออกบรรพชาของพระพุทธเจ้า. (ส. มหาภินิษฺกฺรมณ).

มหาภูต น. ธาตุทั้งสี่ คือ ดิน, น้ำ, ไฟ และลม. (ป.; ส.).

มหาเมฆ น. ชื่อว่านชนิดหนึ่ง ใบคล้ายผักกาด แต่มีจักและสีดำ; ชื่อละอองเกิด

ขึ้นเพื่อชางโค.

มหายาน น. ชื่อนิกายในพระพุทธศาสนาฝ่ายเหนือ (คือธิเบต จีน ญี่ปุ่น เป็นต้น). (ป.).

มหายุค น. ยุคใหญ่คือยุคสี่รวมกัน (ดู จตุรยุค), ๒, ๐๐๐ มหายุค เป็นหนึ่งกัป คือวันหนึ่งคืนหนึ่งของมหาพรหม เมื่อสิ้นกัปหนึ่งแล้วพระพรหมล้างโลกด้วยเพลิง เรียกว่าไฟประลัยกัป แล้วจึงสร้างขึ้นใหม่อีกครั้งหนึ่ง. (ป.).

มหาราช น. คำซึ่งมหาชนถวายเพื่อเฉลิมพระเกียรติยศพระเจ้าแผ่นดิน ; ชื่อกัณฑ์ที่ ๑๑ ของมหาชาติ ; ชื่อธงประจำพระองค์พระเจ้าแผ่นดิน เรียกว่า ธงมหาราช.

มหาราชลีลา น. ท่านั่งห้อยเท้าขวาลงยกเท้าซ้ายงอพับขึ้นไปสอดไว้ใต้โคนขาขวา.

มหาละลวย น. ชื่อมนตร์สำหรับเป่าให้คนหลงรัก.

มหาละลาย น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งใช้ทำยาได้.

มหาวงศ์ น. พงศาวดารลังกา.

มหาวรรค น. ชื่อคัมภีร์พระวินัยคัมภีร์หนึ่ง; วิธีนับปักษ์อย่างหนึ่ง คือปักษ์ถ้วนสี่ ปักษ์ขาดหนึ่ง รวมเป็นห้า เรียกว่า มหาวรรค.

มหาวิทยาลัย น. สถานศึกษาความรู้ชั้นอุดมซึ่งรวมหลายคณะด้วยกัน และมีอำนาจที่จะประสาทปริญญาให้แก่ผู้ที่สำเร็จวิชาในสาขาต่าง ๆ.

มหาศาล น. ผู้ยิ่งใหญ่ในวรรณนั้น ๆ, ถ้าเป็นพราหมณ์ก็หมายความว่ามีศิษย์มาก, ถ้าเป็นกษัตริย์ก็หมายความว่ามีอำนาจมาก, ถ้าเป็นแพศย์ก็หมายความว่ามีทรัพย์มาก; ผู้มั่งคั่ง, ผู้มั่งมี. (ส.).

มหาสงกรานต์ น. วันที่พระอาทิตย์โคจรไปสุดราศีมีนจะย่างขึ้นราศีเมษ เรียกว่าวันมหาสงกรานต์ คู่กับวันเนา.

มหาสดมภ์ [มะหาสะดม] น. ชื่อโรคลมชนิดหนึ่ง ซึ่งอาจทำให้ขากรรไตรแข็ง.

มหาสดำ [มะหาสะดำ] น. ชื่อต้นไม้ป่าชนิดหนึ่ง ใช้ทำยาได้.

มหาสาวก น. สาวกชั้นผู้ใหญ่ของพระพุทธเจ้า เว้นพระโมคัลลานกับพระสารีบุตร ซึ่งเรียกว่า อัครสาวก. (ป. ; ส. มฺหาศฺราวก).

มหาหงส์ น. ชื่อไม้ดอกอย่างหนึ่ง ดอกรูปคล้ายตัวหงส์ มีสองชนิด ชนิดหนึ่งมีดอก

และเกสรสีขาว อีกชนิดหนึ่งมีดอกขาวแต่เกสรเหลือง.

มหาหิงคุ์ น. ยางไม้ชนิดหนึ่ง ใช้ทำยาได้ มีกลิ่นร้อนฉุน รสเผ็ดร้อน. (ป. ; ส. หิงฺคุ).

มหิ (แบบ) น. แผ่นดิน. (ป. ; ส.). **มหิดล** น. พื้นดิน, พื้นโลก. **มหิธร** น. ผู้ทรงแผ่นดิน คือ ภูเขา ; เป็นชื่อพระนารายณ์ ; พระเจ้าแผ่นดิน. **มหิบดี, มหิบาล, มหิป** น. พระเจ้าแผ่นดิน. (ป.).

มหิงส์ น. ควาย. (ป. มหิส).

มหิทธิ ว. มีฤทธิ์มาก. (ป. มหา+อิทฺธิ).

มหินท์ น. พระอินทร์. (ป.).

มหิมา ว. ใหญ่, โต ; ใช้ว่า มหิมา ก็มี. (ป. ; ส.).

มหิศร, มหิศวร น. ผู้เป็นใหญ่ยิ่ง ; คำนี้เลือนมาจาก มเหศวร หมายถึงพระศิวะหรือพระเจ้าแผ่นดิน. (ส.).

มหิษ น. ควาย. (ส. ; ป. มหิส, มหีส, มหิส).

มหิษี น. ชายาพระเจ้าแผ่นดิน. (ส. ; ป. มเหสี).

มหิมา ว. มหิมา, ใหญ่, โต.

มหุรดี น. ครู่, ขณะ, ชั่วโมง. (ส. มุหูรฺต).

มหู ก. ต้องการ. (ช.).

มเหนทร์ น. พระอินทร์. (ส.).

มเหยงค์ [มะเห—ยง] น. ภูเขา, เนินดิน. (ป. มหิยงฺคณ, ลิบี).

มเหศ, มเหศวร น. พระอิศวร, พระเจ้าแผ่นดิน. (ส.).

มเหศักดิ์ (ถิ่น—อีสาน) น. เจ้าผีซึ่งเดิมเป็นเจ้าเมืองในถิ่นนั้น.

มเหสักข์ น. เทวดาผู้ใหญ่. (ป.).

มเหสี, มเหสี ๑ น. ผู้แสวงหาสีลาทิคุณอันยิ่งใหญ่, ฤษีใหญ่, พระพุทธเจ้า. (ป. ; ส. มหรฺษิ).

มเหสี ๒ น. ชายาพระเจ้าแผ่นดิน. (ป. ; ส. มหิษี).

มเหาฬาร ว. มโหฬาร, ยิ่งใหญ่, กว้างใหญ่.

มเหาษธ [มะเหาสด] น. ยาแรงชนิดหนึ่ง ; การแก้ไขอย่างชะงัด ; ชื่อพรรณไม้ที่มีกลิ่นฉุน (เช่น ขิง กระเทียม ฯลฯ). (ป.).

มโหฆ [มะโหคะ] น. ห้วงน้ำใหญ่, ทะเลใหญ่, น้ำมาก, น้ำท่วมมาก. (ส.).

มโหรสพ [มะโหระสบ] น. มหรสพ.

มโหระทึก น. กลองไลหะชนิดหนึ่งของชนชาติที่อยู่ตอนใต้ประเทศจีน ใช้เป็นเครื่องบอกสัญญาณและประโคม.

มโหรี น. วงเครื่องดีดสีตีเป่าที่มีขับร้องรวมเป็นพวกเดียวกัน.

มโหษธ [มะโหสด] น. มเหาษธ. (ส.).

มโหฬาร ว. ยิ่งใหญ่, กว้างใหญ่. (ป. ; ส. มโหฬาร).

มไหศวรรย์ [มะไหสุวัน] น. อำนาจใหญ่ ; สมบัติใหญ่ ; ความเป็นใหญ่ในแผ่นดิน. (ส.).

มอ น. เรือมาดเสริมกราบขนาดใหญ่ รูปคล้ายเรือพายม้า ; เขาเล็ก ๆ เรียกว่า เขามอ ; โคผู้. ว. สีมัว ๆ อย่างสีดำเจือขาว; เสียงเช่นวัวร้อง. **มอคราม** น. สีฟ้า. **มอซอ** ว. ดำคล้ำ, ไม่ผ่องใส, หม่นหมอง. **มอหมึก** น. สีขาวเจือดำ.

มอง ๑ ก. มุ่งดู. **มองเสี้ยว** น. ท่าโขนท่าหนึ่ง.

มอง ๒ น. เครื่องมือจับสัตว์น้ำชนิดหนึ่ง จำพวกอวน แต่ใช้ในน้ำตื้น.

มอง ๓ น. ช้องขนาดเล็ก.

มองคร่อ [–คฺร่อ] น. ชื่อโรคชนิดหนึ่ง เสมหะแห้งอยู่ในลำหลอดปอด.

มอญ น. ชนชาติหนึ่งในตระกูลมอญ-เขมร อยู่ตอนใต้ของประเทศพม่า ; ชื่อเพลงชนิดหนึ่ง ที่ขึ้นต้นด้วยคำ มอญ เช่น มอญโยนดาบ มอญดูดาว. **มอญซ่อนผ้า** น. ชื่อการเล่นของเด็กชนิดหนึ่ง. **มอญตีดั้ง** น. ชื่อดอกไม้ไฟชนิดดอกไม้น้ำ.

มอด น. แมลงปีกแข็งชนิดหนึ่งชอบกินไม้ ; เรียกหน้าที่เป็นรอย ๆ อย่างมอดเจาะ เช่น หน้าคนที่เป็นฝีดาษ ว่า หน้ามอด. ก. ดับ (สำหรับไฟ), ม้วย.

ม่อต้อ ว. เตี้ยล่ำ.

มอน น. ใจกลาง, ส่วนสำคัญ. ว. สนุก, เพราะ, หวาน, เช่น ใจมอน = ใจหวาน, ใจดี, ใช้ ม่อน ก็มี. **มอนไข่** น. ชื่อกล้วยไม้ชนิดหนึ่ง.

ม่อน ว. สนุก, เพราะ, หวาน.

มอบ ๑ ก. เวนให้, ปลงให้. **มอบหมาย** ก. ปลงให้โดยมีหลักฐาน, สั่งเสีย.

มอบ ๒ น. เครื่องสานสำหรับสวมปากม้า ปากวัว.

มอบ ๓ ก. ทำให้แน่นหรือให้เรียบด้วยการ

หุ้มหรือขลิบตามริม.

มอม ก. ทำให้เปื้อนเปรอะ เพื่อให้ดูแปลก โดยมากมักมอมหน้า, แปลก. ว. เปื้อนเปรอะ, ดำ (สำหรับปากสุนัข), เรียกรูปที่เป็นรูปราชสีห์. **มอมแมม** ว. เปื้อนเปรอะ, สกปรก. **มอมเหล้า** ก. ล่อให้กินเหล้าจนเมาเสียสติ.

ม่อย ก. งีบ, หลับไม่สนิท. ว. อาการของหน้าบุคคลที่ถูกว่าให้เสียใจ.

มอระกู่ น. หม้อสูบยาของแขก. (ช.).

ม่อลอกม่อแลก ว. เปื้อนเปรอะ, เลอะเทอะ.

มะ ๑ เป็นคำนำหน้าต้นไม้หรือผลไม้บางอย่าง ซึ่งกร่อนมาจากคำ "หมาก" โบราณแปลว่า ลูกไม้, ผลไม้.

มะ ๒ น. นาย (ใช้นำหน้าชื่อคน). (ท.).

มะกรูด น. ส้มชนิดหนึ่ง ผลขรุขระ มีรสเปรี้ยว ผิวและใบมีกลิ่นหอมฉุน.

มะกล่ำ น. ต้นไม้พวกหนึ่งมีสองชนิด คือ มะกล่ำต้น ต้นคล้ายนนทรี ฝักแก่มีเมล็ดแข็งสีแดง, มะกล่ำเครือ ต้นเป็นเถา ฝักแก่มีเมล็ดสีแดง มีจุดดำ (ขาวล้วนก็มี), มะกล่ำตาหนู ก็เรียก.

มะกอก น. ต้นไม้พวกหนึ่งมีหลายชนิด เช่น มะกอกบ้าน, มะกอกป่า, มะกอกฝรั่ง, มะกอกน้ำ, ถ้าเรียกเพียงมะกอกหมายความถึงมะกอกบ้าน ใบคล้ายใบหว้า ใบอ่อนมีรสเปรี้ยว ใช้เป็นผักดิบ ผลขนาดลูกหมากดิบ เมื่อสุกมีรสเปรี้ยวหวานเจือฝาด ใช้ปรุงกับข้าว เช่น พล่า ฯลฯ, ใช้รากและเมล็ดทำยา.

มะก่อง น. ต้นไม้ใหญ่ ผลคล้ายลังสาด แต่เปลือกหนา, มีรสเปรี้ยวหวาน, ค้างคาวก็เรียก.

มะกา น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง ใบใช้ทำยาถ่าย.

มะเกลือ [–เกฺลือ] น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง แก่นดำ ใช้ผลย้อมผ้าดำ.

มะขวิด น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง ผลกลมแบ๊น มีรสเปรี้ยว ๆ หวาน ๆ.

มะขาม น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง ฝักมีรสเปรี้ยว ใช้ปรุงอาหาร, ถ้ามีฝักแบนใหญ่เรียกว่า มะขามกระดาน, ถ้ามีฝักเล็กเรียกว่า มะขามขี้แมว.

มะขามเทศ น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง มีหนาม มีฝักกินได้.

มะขามป้อม น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง ใบ

คล้ายมะขาม ผลกลม มีรสเปรี้ยวฝาด ใช้ทำยา.

มะเขือ น. ต้นไม้พวกหนึ่ง มีหลายชนิด เช่น มะเขือขาว มะเขือขื่น, ใช้ผลเป็นผัก.

มะคะ น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง ใบอ่อนสีขาวคล้ายใบโศกอ่อน, ใบแก่สีเขียวแก่ ผลแข็งมีรสฝาด.

มะคังแดง น. ต้นไม้ป่าชนิดหนึ่ง ใช้ทำยา ผิวต้นสีแดงจัดมีหนาม.

มะค่า น. ต้นไม้พวกหนึ่งมีหลายชนิดใบคล้ายประดู่ ผักแบน ๆ โค้งเป็นวง เป็นไม้ใหญ่มีแก่นแข็ง.

มะงั่ว น. ชื่อส้มชนิดหนึ่งผลคล้ายส้มโอ มีรสเปรี้ยวจัด โดยมากใช้ประสมกับขมิ้น เพื่อย้อมผ้า.

มะงุมมะงาหลา [—หฺลา] ก. เที่ยวบ้า. (ช.).

มะซาง น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง ผลขนาดหมากดิบ สีเขียว มียางมาก มีรสหวานเย็น.

มะช่าน น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง ผลเป็นกลีบ ๆ มียางมาก.

มะดัน น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง ผลใหญ่บ้างเล็กบ้างสีเขียว มีรสเปรี้ยวจัด.

มะดา น. ดวงตา. (ช. มะตา).

มะดูก น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง ผลขนาดฟองไก่ กินได้ มีกลิ่นหอม รสหวานเอียน ๆ.

มะเดหวี [—หฺวี] น. ตำแหน่งพระมเหสีที่ ๒ ของกษัตริย์ชวา. (ช. ; ทมิฬ มาเทวี).

มะเดื่อ น. ต้นไม้พวกหนึ่งมี ๒ อย่าง คือ มะเดื่อปล้อง ใบโตคาย, มะเดื่อชุมพร ใบเล็กไม่คายและผลโตกว่า. **มะเดื่อดิน** น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง ผลเกิดที่โคนที่รากคล้ายผลมะเดื่อ.

มะต้อง (ใบ) น. ต้นสะท้อน.

มะตาด น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง ใบโตผลกลม ๆ มียางเป็นเลือก ใช้เป็นผัก ; ดอกไม้เพลิงชนิดหนึ่ง ทำด้วยกระบอกไม้ บรรจุดินปืนจุดแล้วมีสีต่าง ๆ.

มะตาหะรี น. ดวงอาทิตย์. (ช.).

มะตี ก. ตาย. (ช. ; สํ. มฤตี).

มะตูม น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง ต้นมีหนาม ผลกลมทุย มีรสหวานเจือเผ็ด, ในก้านหนึ่งมี ๓ ใบ เป็นรูปสามแฉก สำหรับใช้ในการมงคล ; ชื่อมะม่วงชนิดหนึ่ง.

มะนาว น. ส้มชนิดหนึ่ง ผลเล็ก ๆ มีรส

เปรี้ยว ใช้ปรุงอาหาร. **มะนาวเทศ** น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง ต้นมีหนาม ใบเล็ก ผลคล้ายตะขบฝรั่ง แต่มีผิวคล้ายส้ม, เมื่อสุกเนื้อในเป็นยาง มีรสหวานเจือเผ็ด.

มะปราง [—ปฺราง] น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง ใบคล้ายมะม่วงแต่เล็ก ปลายแหลม ผลสุกสีเหลืองอมแดง มีรสเปรี้ยวและหวาน.

มะปริง [—ปฺริง] น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง คล้ายมะปราง แต่รสเปรี้ยว.

มะฝ่อ น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง ผลกลมใบคล้ายใบไพ แต่บางและเป็นขน ; ชื่อลำใยชนิดหนึ่ง.

มะพร้าว [—พฺร้าว] น. ต้นไม้ชนิดหนึ่งในจำพวกปาล์ม ผลใช้ทำน้ำมันและปรุงอาหารต่าง ๆ.

มะพลับ [—พฺลับ] น. ต้นไม้พวกหนึ่งคล้ายตะโก ผลมีรสฝาดเจือหวาน.

มะพูด น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง ใบใหญ่หนาเป็นมัน ผลกลมมีรสเปรี้ยว ; ชื่อสีเขียวใบไม้แก่.

มะแพน น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง.

มะแพร้ว น. มะพร้าวชนิดหนึ่ง มีผลขนาดเล็ก.

มะเฟือง น. ต้นไม้ชนิดหนึ่งผลเป็นเฟือง ๆ มีรสเปรี้ยวบ้าง หวานบ้าง.

มะไฟ น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง ผลกลมขนาดผลพุทรา เป็นพวง มีรสเปรี้ยว ๆ หวาน ๆ.

มะไฟเดือนห้า น. ต้นไม้ใหญ่ชนิดหนึ่ง ใช้ทำยา.

มะม่วง น. ต้นไม้พวกหนึ่งใบยาวเสี้ยม มีหลายชนิด ใช้ผลเป็นอาหาร ; เรียกกามโรคชนิดหนึ่งซึ่งทำให้ไข่ตันบวม ว่าฝีมะม่วง.

มะม่วงหิมพานต์ น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง เม็ดมีรูปคล้ายไตขึ้นออกที่ปลายลูก.

มะม่าว (กลอน) ก. เมื่อยล้า, อ่อนเพลีย. ว. เผือด, เศร้า.

มะมี่ (กลอน) ก. มี่, เอิกเกริก, แซ่, อึกทึก.

มะเมอ ก. ละเมอ, พูดเพ้อเมื่อเวลาหลับ, ทำโดยไม่มีสติ.

มะเมีย น. ชื่อปีที่ ๗ ของรอบปีนักษัตร มีเครื่องหมายเป็นม้า.

มะเมื่อย, มะเหมื่อย ว. เรื่อย ๆ, มาเนือง ๆ, มาติด ๆ กัน, ใช้เหมื่อย ๆ ก็ได้.

มะแม น. ชื่อปีที่ ๘ ของรอบปีนักษัตร มีเครื่องหมายเป็นแพะ.

มะยง น. มะปรางชนิดหนึ่ง แต่ผลโต มีรสเปรี้ยว. **มะยงชิด** น. มะยงชนิดหวานสนิท.

มะยม น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง ผลกลมเป็นเพื่อง ๆ โตขนาดผลพุทรา มีรสเปรี้ยว.

มะระ น. ผักชนิดหนึ่ง ต้นเป็นเถา ผลขรุขระ มีรสขม.

มะริด น. ต้นไม้ป่าชนิดหนึ่ง มีแก่นดำ ใช้ทำสิ่งของต่าง ๆ มีหีบเป็นต้น.

มะรืน น. วันต่อจากวันพรุ่งนี้.

มะรุม น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง ฝักยาวใช้เป็นผักแกง. (เทียบ ทมิฬ มุรุงไก).

มะรุมมะตุ้ม ว. รุงรัง.

มะเร็ง น. โรคเนื้อร้าย ทำให้เนื้อเน่าเปื่อย รักษาไม่ใคร่จะหาย มีหลายอย่าง.

มะเรื่อง น. วันถัดจากวันมะรืน.

มะโรง น. ชื่อปีที่ ๕ ของรอบปีนักษัตร มีเครื่องหมายเป็นงูใหญ่.

มะละกอ น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง มีใบเป็นจัก ๆ มีก้านยาว ใช้ผลเป็นอาหาร.

มะลารอกัน น. มะลิซ้อน. (ช.).

มะลำ, มาลำ น. เวลาค่ำมืด, กลางคืน. (ช.).

มะลิ น. ชื่อดอกไม้พวกหนึ่ง มีดอกขาวกลิ่นหอมเย็น มีหลายชนิด. (เทียบ สํ. มลฺลิ).

มะลิน (ใบ) น. ต้นกระบก.

มะลิ่ม น. ชื่อเพลงมีหลายชนิด.

มะลื่น น. ต้นกระบก.

มะลุลี น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง มีกล่าวถึงในวรรณคดี.

มะวาร, มาวาร น. กุหลาบ. (ช.).

มะแว้ง น. ชื่อต้นไม้มีสองชนิด คือมะแว้งต้น ใบคล้ายมะเขือ, มะแว้งเครือ ใบคล้ายใบคำลิง มีหนาม, ทั้งสองชนิดผลเล็กคล้ายมะเขือพวง ใช้เป็นผักและทำยา.

มะสัง น. ชื่อต้นไม้ป่าชนิดหนึ่ง ต้นมีหนาม ใบคล้ายใบมะขวิด แต่ผลเล็กกว่า มีรสเปรี้ยว.

มะเส็ง น. ชื่อปีที่หกของรอบปีนักษัตร มีเครื่องหมายเป็นงูเล็ก.

มะหวด น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง ผลสุกสีเหมือนลูกหว้า เป็นช่อมีรสฝาดเจือหวาน.

มะหะหมัด น. นามศาสดาของศาสนาอิสลาม.

มะหัล ก. รัก ; แพง, มาก. (ช.).

มะหาด น. ต้นไม้ใหญ่ชนิดหนึ่ง.

มะอึก น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง ต้นคล้ายมะเขือพวง มีหนาม ใบและผลเป็นขน ผลกลมขนาดผลพุทรา ใช้ตำกับน้ำพริกและแกงก็ได้.

มัก ก. รักใคร่, ชอบ, พอใจ. ว. ค่อนข้าง, เนืองๆ เช่น มักโกรธ มักมี มักเป็น ฯลฯ. **มักคุ้น** ก. ชอบและคุ้นเคยกัน, ชอบพอกัน. **มักง่าย** ว. สะเพร่า, ทำอะไรไม่ถี่ถ้วน. **มักได้** ว. อยากได้ร่ำไป, เห็นแต่จะได้. **มักน้อย** ก. พอใจด้วยของของตนตามมีตามได้, สันโดษ. **มักมาก** ก. อยากได้มาก ๆ, โลภ, ใคร่ในกามคุณ. **มักใหญ่** ก. อยากเป็นใหญ่เป็นโตจนเกินวาสนา, ใฝ่สูง.

มักกะสัน น. ชื่อชนชาติชาวอินโดเนเซียในมะกัสซาร์ตอนใต้เกาะซีลีบีส.

มักขะ น. ความลบหลู่คุณท่าน (เป็นประการหนึ่งในอุปกิเลส ๑๖). (ป.).

มั่กขั้ก ว. อ้วนใหญ่ล่ำสัน.

มักขิกา, มักขิกาชาติ น. แมลงวัน. (ป.).

มักฎกะ [มักกะตะกะ] (แบบ) น. แมงมุม. (ป. มกฺกฏก; ส. มรฺกฏก).

มักฎะ [มักกะตะ] (แบบ) น. ลิง. (ป. มกฺกฏ; ส. มรฺกฏ).

มัคคะ [-คะ] (แบบ) น. ทาง. ดู มรรคด้วย. (ป. มคฺค). **มัคนายก** น. "ผู้นำทาง" คือผู้จัดการทางกุศล, ผู้ชี้แจงทางบุญ. (ป. มคฺค + นายก).

มัคสิระ [-คะสิระ] น. เดือนอ้าย. (ป. มคฺคสิร).

มัคคุเทศก์ น. ผู้นำทาง, ผู้ชี้ทาง. (ป. มคฺค + อุทฺเทสก); ผู้นำเที่ยว.

มัฆวา, มัฆวาน น. พระอินทร์.

มั่ง ก. มี, มีมาก. (ปาก) ว. บ้าง. **มั่งคั่ง** ว. มีมากมาย, มีล้นเหลือ; มีทรัพย์มาก. **มั่งมี** ว. มีมาก.

มังกง น. ปลาไม่มีเกล็ดชนิดหนึ่งอยู่ในน้ำเค็ม รูปและขนาดคล้ายปลาแขยง.

มังกร น. สัตว์ในนิยายจีนรูปคล้ายงู แต่มีตีนมีเขา; ชื่อดาวราศีที่ ๑๐.

มังกุ ๑ น. เรือที่มีกระดูกงูใหญ่ รูปเหมือนเรือโขมดยา หัวเป็นสามเส้า.

มังกุ ๒ ว. เก้อ, กระดาก. (ป.).

มังคละ (แบบ) น. มงคล. (ป.; ส.).

มังค่า เป็นคำประกอบคำฝรั่ง ว่าฝรั่งมังค่า

(เพี้ยนมาจากแคว้นพังคะ หรือ เบงคอล).

มังคุด น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง ผลกลมสีแดงคล้ำ เปลือกมีรสฝาด เนื้อในขาว มีรสหวาน ๆ เจือเปรี้ยวเล็กน้อย. (มลายู Mangusten).

มังสะ, มางสะ น. เนื้อของคนและสัตว์. (ป.).

มังสัง, มังสา น. เนื้อของคนและสัตว์.

มังสี ๑ น. พานรูปรีใช้ใส่หมากอย่างหนึ่ง, กับใช้รองสังข์อย่างหนึ่ง.

มังสี ๒ (กลอน) ว. เนื้องาม, ผิวงาม, เช่น เฉกโฉมแม่มังสี เสาวภาคย์ กูเอย. (นิ. นรินทร์ ๙๐).

มังหงัน น. ดอกมะพร้าว. (ช.).

มัจจะ น. ผู้ที่ต้องตาย, ได้แก่พวกมนุษย์ดิรัจฉาน. (ป.).

มัจจุ น. ความตาย. (ป.). **มัจจุราช** น. "เจ้าแห่งความตาย" คือพระยม, ความตาย. (ป.).

มัจฉะ, มัจฉา น. ปลา. (ป. มจฺฉ ; ส. มตฺสฺย).

มัจฉาชาติ น. เหล่าปลา.

มัจฉระ ว. ริษยา, ตระหนี่, เห็นแก่ตัว. (ป. ; ส. มตฺสร).

มัจฉริยะ น. ความตระหนี่. (ป. ; ส. มาตฺสรฺย).

มัจฉรี น. คนตระหนี่. (ป. ; ส. มตฺสริน).

มัชชะ น. น้ำเมา, ของเมา. (ป. มชฺช).

มัชชาร น. แมว. (ป. ; ส. มารฺชาร).

มัชฌ น. ท่ามกลาง. (ป. ; ส. มธฺย).

มัชฌันติก น. เวลาเที่ยงวัน, คู่กันกับวิมัชฌันติก เวลาเที่ยงคืน. (ป.). **มัชฌันติกสมัย** น. เวลาเที่ยงวัน. (ป.).

มัชฌิม, มัชฌิมา ว. ท่ามกลาง, กลาง. (ป. มชฺฌิม). **มัชฌิมนิกาย** น. ชื่อนิกายที่สองแห่งพระสุตตันตปิฎก. (ป.). **มัชฌิมบุรุษ** น. คนรูปร่างปานกลาง คือสันทัดคน. **มัชฌิมประเทศ** น. ประเทศอินเดีย, ตามแบบหมายถึงอินเดียตอนกลาง. **มัชฌิมภูมิ** น. ภูมิหรือชั้นของคนชั้นกลาง, ในคณะสงฆ์หมายถึงภูมิรู้ภิกษุชั้นกลาง มีพรรษาตั้งแต่ ๔ ถึง ๙, ภิกษุจัดเป็น ๓ ชั้น, ชั้นต้น คือนวกภูมิ (ชั้นใหม่) มีพรรษาต่ำกว่า ๕, ชั้นกลาง คือมัชฌิมภูมินี้, และชั้นสูง เถรภูมิ (ชั้นพระเถระ) มีพรรษาตั้งแต่ ๑๐ ขึ้นไป. (ป.).

มัชฌิมยาม น. ยามท่ามกลาง, เที่ยงคืน. (ป.). **มัชฌิมวัย** น. วัยกลาง ระหว่างปฐมวัยกับปัจฉิมวัย.

มัชฌิมา (ราชา) น. นิ้วกลาง เรียกว่า พระมัชฌิมา. (ป. ; ส. มธฺยมา).

มัญจก, มัญจา น. เตียง, ที่นอน. (ป. ; ส. มญฺจ).

มัญชีร น. กำไลเท้า. (ส.).

มัญชุ ว. ไพเราะ. (ป., ; ส.).

มัญชิษฐ น. ฝาง. (ส. ; ป. มญฺเชฏฺฐ).

มัญชิษฐา น. ฝาง. (ส.).

มัญชุสา, มัญชูสา น. ลุ้ง, หีบ. (ป.).

มัญเชฏฐะ ๑ ว. สีฝาง, สีแสดแก่. (ป. ; ส. มญฺชิษฺฐ).

มัญเชฏฐะ ๒, มัญเชฏฐิกา น. ฝาง. (ป. ; ส. มญฺชิษฺฐา). **มัญเชฏฐิกากร** น. ส่วยฝาง. (ป.).

มัญเชียร น. กำไลเท้า. (ส. มญฺชีร).

มัฏฐะ ว. เกลี้ยง. (ป. มฏฺฐ ; ส. มฤษฺฏ).

มัณฑ น. มนท์, ของมันๆ, น้ำเมา, สุรา. (ป. ; ส.).

มัณฑนา น. เครื่องประดับ, การแต่ง. (ป. ; ส.).

มัณฑุก น. กบ (สัตว์). (ป. ; ส. มณฺฑูก).

มัด ก. ผูกเข้าด้วยกัน, ผูกให้แน่น, ลักษณะนามเรียกของที่ผูกเข้าด้วยกันเช่น ใต้, ฟืน, ว่ามัดหนึ่ง สองมัด. **มัดจำ** น. เงินที่บุคคลมอบไว้แก่คู่สัญญาโดยตกลงว่าถ้าตนไม่ทำตามสัญญาให้ริบเงินนั้นเสีย, ประจำ ก็ว่า.

มัตตะ ๑ น. ประมาณ. (ป. มตฺต ; ส. มาตฺร). **มัตตัญญู** น. ผู้รู้ประมาณ คือพอเหมาะพอดี. (ป.).

มัตตะ ๒ ก. เมา, มึนเมา. (ป. ; ส. มตฺต).

มัตตา น. มาตรา. (ป. ; ส. มาตฺรา).

มัตติกา น. ดิน, ดินเหนียว. (ป. ; ส. มฤตฺติกา).

มัตถก [-ถะกะ] น. หัว, กระหม่อม, ยอด, ที่สุด. (ป. ; ส. มสฺตก).

มัตถลุงค์ [-ถะลุง] น. มันในสมอง. (ป.).

มัตสยะ, มัตสยา น. ปลา. (ป. ; ส. มจฺฉ).

มัตสร ว. ตระหนี่, เห็นแก่ตัว, ริษยา. ส. ; ป. มจฺฉร).

มัตสรรย์ น. ความตระหนี่, ความริษยา. (ส. มาตฺสรฺย).

มัตสริน น. ถนตระหนี่. (ส.; ป. มจฺฉรี).

มัทนะ ๑ [-ทะนะ] น. การย่ำยี, การบด, การทำลาย. (ป. มทฺทน ; ส. มรฺทน).

มัทนะ ๒ [-ทะนะ] น. กามเทพ. (ป. ; ส. มทน).

มัทนียะ [มัดทะนียะ] ว. เป็นที่ตั้งแห่งความเมา, ที่ควรเมา. (ป. มทนีย).

มัทยะ [มัดทฺยะ] น. น้ำเมา, เหล้า. ว. ซึ่งทำให้เมา, ทำให้รื่นเริงยินดี. (ส.).

มัธย [มัดทฺยะ] ว. กลาง, ปานกลาง, พอดี, เป็นกลาง, ระหว่างกลาง. (ส.).

มัธยม [มัดทฺยม] ว. กลาง, ปานกลาง, ระหว่างกลาง. (ส.) **มัธยมกาล** น. เวลาของตำบลใดตำบลหนึ่งที่ทางการบัญญัติให้ใช้เป็นเวลากลางสำหรับประเทศ. **มัธยมศึกษา** น. การศึกษาระหว่างประถมศึกษากับอุดมศึกษา.

มัธยมา ว. มัชฌิมา. (ส.).

มัธยันห์ [มัดทฺยัน] น. เวลากลางวัน, เที่ยงวัน. (ส. มธฺยานฺห).

มัธยัสถ์ [มัดทฺยัด] ก. ใช้อย่างประหยัด. (ส. มธฺยสฺถ ว่าปานกลาง, ตั้งอยู่ในท่ามกลาง).

มัน ๑ น. ต้นไม้จำพวกหนึ่ง มีหลายชนิด เป็นต้นก็มี เป็นเถาก็มี ใช้หัวและรากเป็นอาหาร. ว. มีรสเช่นรสกะทิ ฯลฯ; เป็นเงา. ก. ชวนให้ทำ, อยากทำ, เช่น มันมือ ว่าอยากทุบ, มันเขี้ยว ว่าอยากเคี้ยว. **มันปู** น. ชื่อสีแดงเจือเหลืองกับดำ; เรียกข้าวชนิดหนึ่ง ว่าข้าวมันปู.

มัน ๒ น. วัตถุจำพวกหนึ่ง ได้จากดินบ้าง พรรณไม้บ้าง ร่างของสัตว์บ้าง และเหลวบ้าง ข้นบ้าง แต่มีลักษณะสามัญคือสัมผัสเหนียว ไม่มากก็น้อย เหลงน้ำไม่จม แต่ผุดขึ้นมาลอยอยู่ข้างบน และเป็นเชื้อไฟ. **มันสมอง** น. เรียกส่วนที่อยู่ภายในสมอง มีลักษณะนุ่ม ๆ หยุ่น ๆ เป็นลูกคลื่นเป็นที่รวมประสาทให้เกิดความรู้สึก.

มัน ๓ (โบ) สรรพนามบุรุษที่สามเอกพจน์, คู่กับเขาซึ่งเป็นบุรุษที่สามพหุพจน์ ; สำหรับผู้ใหญ่เรียกผู้น้อย มีเด็กเป็นต้น, สำหรับเรียกผู้อื่นด้วยอาการเหยียดหยาม, สำหรับเรียกสัตว์และสิ่งของอื่น ๆ.

มั่น ว. แน่, แน่นอน, แน่น, แน่นและทนทาน. **มั่นคง** ว. แน่นและทนทาน, ไม่กลับกลายเป็นอย่างอื่น. **มั่นใจ** ก.

แน่ใจ, เชื่อใจ.

มันดี น. ที่อาบน้ำ. ก. อาบน้ำ. (ช.).

มันตา น. ความรู้, ปัญญา. (ป.).

มันถะ น. ข้าวตุก้อน. (ป.).

มันทิร, มันทิราลัย น. มนทิร, เรือนหลวง. (ป.; ส.).

มับ ว. อาการคว้าเอาโดยเร็ว; เต็ม, เพียบ.

มับ ๆ ว. อาการของปากที่หุบเข้าออกโดยเร็ว.

มั้ม น. อาหารทำด้วยปลาดิบหมักเกลือมีข้าวคั่ว เรียกว่า ปลามั้ม.

มัย ๑ น. ม้า, ลา. (ส.).

มัย ๒ ว. สำเร็จด้วย, แล้วด้วย, ประกอบด้วย, (ใช้ประกอบท้ายสมาส เช่น กุศลมัย แล้วด้วยกุศล; ตฤณมัย ประกอบด้วยหญ้า, มโนมัย สำเร็จด้วยใจ).

มัลก [-ละกะ] น. ถ้วย, ขันน้ำ. (ป. มลฺลก).

มัลละ น. นักมวย, มวยปล้ำ. (ป.; ส. มลฺล).

มัลลิกา น. ดอกมะลิ. (ป.; ส.).

มัว ว. กลุ้ม, มึน, หลง, เพลิน เช่น มัวทำงาน; มืด, คลุ้ม, ไม่แจ่มแจ้ง.

มัวซัว ก. มอมแมม. **มัวเมา** ก. มึนเมา, หลง. **มัวเมีย** ก. งัวเงีย.

มั่ว ก. สุมกัน, รวมกัน, ออกกัน, ประชุม.

มั่วมูล ก. มีมาก, ประชุมกันมาก.

มั่วสุม ก. ชุมนุมกัน.

มัศยา น. ปลา. (ส. มตฺสฺยา).

มัสดก น. หัว, กระหม่อม; ยอด, ที่สุด. (ส. มสฺตก; ป. มตฺถก).

มัสดุ, มัสตุ น. มัน, เปลวมัน; เนยเหลว. (ป. มตฺถุ).

มัสมั่น [มัดสะหมั่น] น. ชื่อแกงชนิดหนึ่งเป็นแกงเผ็ดอย่างมุสลิม ปรุงด้วยเครื่องเทศ.

มัสรู่ [มัดสะหรู่] น. ชื่อผ้าไหมมีริ้วเป็นสีต่าง ๆ, เข้มขาบไหม ก็เรียก; แกงเผ็ดอย่างมุสลิม.

มัสลิน [มัดสะริน] น. ผ้าผ้ายละเอียดและบาง. (ข.).

มัสสุ น. หนวด, ราชาศัพท์ใช้ว่า พระมัสสุ. (ป.).

มา ๑ น. พระจันทร์. (ป.; ส. มาสฺ).

มา ๒ ก. เคลื่อนเข้าไปใกล้สำนักแห่งผู้พูด หรือสำนักที่ผู้พูดสมมติว่าตัวอยู่, เคลื่อนไปสู่สถานที่ผู้พูดหมายจะไปถึง, ตรงกันข้าม

กับไป. ว. เป็นกริยานุเคราะห์บอกเวลาอดีต. มาแขก ก. แปลก, ประหลาด, จรมา, มาสู่.

ม้า น. สัตว์สี่เท้าชนิดหนึ่งในจำพวกสัตว์มีกีบทึบ มีขนคอยาว ใช้เป็นพาหนะขับขี่และเทียมรถ; เครื่องรองนั่งและรองสิ่งของมีขามีรูปต่าง ๆ; ชื่อปูน้ำเค็มชนิดหนึ่ง ตัวลายเป็นจุดสีน้ำตาล พื้นขาว; ชื่อปลาน้ำจืดชนิดหนึ่งรูปคล้ายปลาสลาด แต่ตัวยาวเรียวกว่าและมีหน้าแหงน; เรียกตัวหมากรุกที่แกะเป็นรูปม้า. ม้าใช้ น. คนขี่ม้าสำหรับรับใช้, คนเร็วสำหรับส่งข่าวสาร. ม้าต้น น. ม้าพระที่นั่งโดยเฉพาะ. ม้าเทศ น. ม้าขนาดใหญ่ที่มาจากต่างประเทศ. ม้าน้ำ น. ปลาทะเลขนาดเล็กชนิดหนึ่ง ตอนหัวคล้ายรูปม้า ไม่มีเท้า ตัวยาว หางงอคล้ายกุ้ง. ม้าเร็ว น. คนขี่ม้าซึ่งกองทัพจัดไว้สำหรับเดินข่าวสืบเหตุการณ์ข่าวคราวของข้าศึก เมื่อทราบแล้วต้องรีบมาแจ้งแก่เจ้าหน้าที่ผู้ใหญ่ในกองทัพของตน ๆ. ม้าลาย น. สัตว์รูปคล้ายลาแต่มีลายดำขาวขวางตัว อังกฤษเรียกว่า ซีบรา (Zebra).

มาก ว. หลาย, ตรงกันข้ามกับน้อย. มากมาย ว. มากเกิน, ล้นหลาม.

มาคสิร [—คะสิระ] น. ชื่อดาวฤกษ์ที่ ๕; ชื่อเดือนอ้าย. (ป.).

มาฆ [—คะ] น. ชื่อเดือนสาม. (ป.). มาฆบูชา น. ชื่อการทำบุญในพระพุทธศาสนา ปรารภจาตุรงคสันนิบาต; ดูในจาตุร. (ป.).

ม้าง ก. ล้าง, ทำลาย, รื้อ.

มางสะ น. เนื้อของคนและสัตว์. (ส.; ป. มงฺส).

มาณพ น. ชายหนุ่ม, ชายรุ่น. (ป.; ส.).

มาณวิกา น. หญิงสาว, หญิงรุ่น. (ป.; ส.).

มาด น. เรียกเรือขุดที่เบิกแล้วว่าเรือมาด, ถ้ายังไม่ได้เบิกเพียงแต่ขุดไว้ เรียกว่า มาดหรือ ลูกมาด. ก. มุ่ง, หมายไว้, คาดไว้.

มาดา น. แม่. (ป.; ส. มาตา).

มาตงค์ น. ช้าง. (ป. มาตงฺค).

มาตร น. ประมาณ. ว. สักว่า. สัน. สักว่า, แม้ว่า. (ส.; ป. มตฺต). มาตรฐาน ว. สิ่งที่ถือเอาเป็นหลักสำหรับเทียบกำหนด. มาตรแม้น สัน. ถึงแม้น. มาตรว่า สัน. สักว่า, ถึงว่า.

มาตรา น. เครื่องวัดต่าง ๆ เช่นวัดขนาด,

จำนวน, เวลา และวัดมุม ฯลฯ ; แม่บทแจกลูก เช่น มาตรากัก มาตรากัง. (กฎ) ความที่แบ่งออกเป็นข้อ ๆ. (ฉันทลักษณ์) น. ระยะเวลาการออกเสียงสระสั้นยาว สระสั้นหนึ่งมาตรา ยาวสองมาตรา.

มาตฤ [-ตฺริ] น. มารดา, แม่. (ส.).

มาตฤกะ [—ตริกะ] ว. มาจากแม่หรือเกี่ยวกับแม่, ข้างแม่, ฝ่ายแม่. (ส.).

มาตสรรย์ [มาคสัน] น. ความตระหนี่, ความริษยา, ใช้ว่า มัตสรรย์ ก็มี. (ส.).

มาตังค น. มาตงค์, ช้าง. (ป.).

มาตา น. แม่. (ป.; ส.).

มาตามหะ น. ตา คือพ่อของแม่. (ป.; ส.).

มาตามหัยก [—มะไหยะกะ] น. ตาทวด, พ่อของยาย. (ป. มาตา + มหยฺยก).

มาตามหัยยิกา [—มะไหยิกา] น. ยายทวด, แม่ของยาย. (ป. มาตา + มหยฺยิกา).

มาตามหา น. ยาย. (ป.).

มาติก [—กะ] ว. ฝ่ายมารดา, ของมารดา. (ป.)

มาติกา [มาตติกา] น. แม่บท; เหมือง; ทางน้ำไหล. (ป.; ส. มาตฤกา).

มาตี น. เหมือง; ทางน้ำไหล. (ป.).

มาตุ น. แม่. (ป.). **มาตุฆาต** น. การฆ่าแม่. (ป.). **มาตุภูมิ** น. บ้านเกิด, เมืองเกิด.

มาตุคาม น. ผู้หญิง, เพศหญิง. (ป.).

มาตุจฉา น. ป้า (ญาติฝ่ายแม่), น้าผู้หญิง. (ป.).

มาตุรงค์, มาตุเรศ (กลอน) น. แม่.

มาตุละ น. ลุง, น้า, (ญาติฝ่ายแม่). ใช้มาตุลา ก็มี. (ป.; ส.).

มาตุลา น. มาตุละ.

มาตุลานี น. ป้าสะใภ้, น้าสะใภ้. (ป.; ส.).

มาตุลุงค์ น. มะงั่ว. (ป.).

มาท, มาทน น. เครื่องทำให้เมา, ทำให้รื่นเริง. (ส.).

มาธุร, มาธูร ว. มธุร, หวาน, ไพเราะ.

มาธุสร น. มธุสร, เสียงหวาน.

มาน ๑ น. โรคที่ทำให้ท้องพองโต มีหลายชนิด เช่น มานน้ำ, มานหิน, มานเลือด ฯลฯ. **มานทะลุน** น. โรคที่มีอาการบวมคล้ายโรคมาน แต่บวมทั่วทั้งร่างกาย.

มาน ๒ [—นะ] น. การวัด, การนับ, อัตราวัด. (ป.; ส.).

มาน ๓ น. การถือตัว; ใจ, ดวงใจ, เช่น

ดวงมาน. (ป.; ส.).

มาน ๔ ก. มี เช่น มานพระบัณฑูร. (ข.).

มาน ๕ (ใบ) น. ข้าวตกรวง.

ม่าน ๑ น. เครื่องบังทำด้วยผ้า. **ม่านตา** น. เยื่อผิวลูกตาสำหรับบังคับแสงให้เข้าตามากหรือน้อย.

ม่าน ๒ น. ชนชาติพม่า.

ม้าน ก. เหี่ยวแห้ง, ด้าน, (สำหรับต้นข้าว), ไม่สดชื่น, เผือดด้วยความอาย, (สำหรับหน้า).

มานพ น. คน; ออกจากศัพท์ มนุ. (ป.).

ม่านลาย น. สัตว์น้ำชนิดหนึ่ง อย่างเดียวกับตะพาบน้ำ แต่ตัวและหนังมีลายเป็นจุด ๆ และตัวโตกว่า.

มานะ น. ความพยายาม, ความตั้งใจจริง; การถือตัว. (ป.).

มานัต น. ในพระวินัยเรียกกรรมที่สงฆ์ทำแก่ภิกษุผู้ต้องอาบัติหนัก ให้เป็นภิกษุที่นับเข้าในหมู่สงฆ์ได้ เรียกว่าสวดมานัต. (ป. มานตฺต).

มานัส น. ใจ, เกี่ยวกับใจ. (ป.; ส.).

มานิต ว. ผู้ที่คนนับถือ, ผู้ที่คนยกย่อง. (ป.; ส.).

มานี น. คนมีมานะ. (ป.; ส.).

มานุษ น. คน, เพศคน. ว. เกี่ยวกับคน, ของคน. (ส.). **มานุษยวิทยา** น. วิชาว่าด้วยเรื่องกำเนิดและความเจริญของมนุษย์.

มาโนชญ์ น. มโนชญ์, เป็นที่พอใจ, งาม.

มาบ น. ที่ลุ่มกว้างใหญ่.

มาปก [—ปะกะ] น. ผู้ก่อสร้าง. (ป.).

ม้าม น. อวัยวะภายในร่างกายริมกระเพาะอาหารข้างซ้าย.

มาย ก. ตวง, นับ. (ป.).

ม่าย ก. มองผ่านเลยไป. ว. ไร้คู่ผัวเมีย, ใช้ว่า หม้าย ก็มี. **ม่ายเมียง** ก. ทำอาการเมิน ๆ เมียง ๆ.

ม้าย่อง น. ชื่อเพลงดนตรีทำนองหนึ่ง.

มายัง น. ดอกหมาก. (ข.).

มายา น การล่อลวง, มารยา, เล่ห์เหลี่ยม, กล; ความไม่จริง. (ป.; ส.). **มายากร** น. คนเล่นกล.

มายาวี น. ผู้มีมารยา, ผู้มีเล่ห์เหลี่ยมทำให้ลุ่มหลง, เจ้าเล่ห์. (ป.; ส.).

มาร น. เทวดาจำพวกหนึ่ง มีใจบาปหยาบช้าคอยกีดกันไม่ให้ทำบุญ; ยักษ์, ในพระพุทธศาสนา หมายถึงผู้กีดกันบุญกุศล มี

๕ อย่าง เรียกว่าเบญจพิธมาร คือ ขันธมาร, กิเลสมาร, อภิสังขารมาร, มัจจุมาร, เทวบุตรมาร. (ป.; ส.). **มารชิ, มารชิต** น. "ผู้ชนะมาร" คือพระพุทธเจ้า. **มารผจญ** ก. มารยกทัพมารบ, โดยปริยายหมายความว่า ขัดขวางไม่ให้สำเร็จประโยชน์. **มารวิชัย, มารวิชิต** น. "ผู้มีชัยแก่มาร" คือ พระพุทธเจ้า, แต่คำมารวิชัย ใช้เรียกพระพุทธรูปปางชนะมารด้วย เรียกว่าพระมารวิชัย คือพระนั่งขัดสมาธิพระหัตถ์ขวาพาดพระเพลา. **มาราธิราช** น. พระยามาร. (ป.).

มารค [มาก] น. ทาง. (ส.; ป. มคฺค). ดู มรรค.

มารดร, มารดา น. แม่. (ป. มาตา; ส. มาตฤ).

มารยา น. การแสร้งทำ, เล่ห์เหลี่ยม, การล่อลวง. (แผลงมาจาก มายา).

มารยาท [—ระยาด] น. มรรยาท, กิริยาวาจาที่ถือว่าเรียบร้อย.

มารศรี [มาระสี] (แบบ) น. นาง, นางงาม.

มารษา [มานสา] น. คำปด, คำเท็จ, คำไม่จริง. (แผลงจาก มฤษา).

มาระ ก. โกรธ. (ช.).

มาริ ก. มา. (ช.).

มาริต ว. ถูกฆ่าแล้ว. (ป.; ส.).

มารุต น. ลม. ว. เกี่ยวแก่ลม, เนื่องจากลม. (ส.).

มารุมมาตุ้ม ว. รุงรัง.

มาลย์ (แบบ) น. ดอกไม้, ดอกไม้ที่ร้อยเป็นพวง. (ป.; ส.).

ม้าล่อ น. แผ่นโลหะผสม รูปคล้ายถาด ตีให้มีเสียงดัง เป็นของจีนใช้.

มาลัย น. ดอกไม้ที่ร้อยเป็นพวง. (เทียบทมิฬ มาไล).

มาลา น. ระเบียบ; พวงดอกไม้; หมวก (ราชาศัพท์ใช้ว่า พระมาลา); ดอกไม้ทั่วไป; สร้อยคอ; สาย, แถว. (ป.; ส.). **มาลากรรม** น. การช่างดอกไม้. **มาลาการ** น. ช่างทำดอกไม้. (ป.; ส.).

มาลาตี น. มะลิชนิดหนึ่ง. (ช.).

มาลินี น. ชื่อฉันท์ชนิดหนึ่ง บาทหนึ่งมี ๑๕ พยางค์; ผู้แต่งด้วยพวงดอกไม้ (เฉพาะเพศหญิง). (ป.; ส.).

มาลี ๑ น. ผู้แต่งด้วยพวงดอกไม้, เพศหญิงใช้ว่า มาลินี. (ป.; ส. มาลินฺ).

มาลี ๒ (กลอน) น. ดอกไม้ทั่วไป.

มาลุต น. ลม. (ป.).

มาศ น. ทอง ; กำมะถัน.

มาส ๑ น. พระจันทร์, เดือน. (ป. ; ส.).

มาส ๒ น. ถั่วชนิดหนึ่ง. (ป. ; ส. มาษ).

มาสก น. ชื่อมาตราเงินในครั้งโบราณ ๕ มาสกเป็นหนึ่งบาท. (ป. ; ส. มาษก).

มาห์, ม่าห์ น. ผี, ยักษ์, ผู้ไม่ใช่มนุษย์และดิรัจฉาน. (เทียบญวน หม่า).

ม่าเหมี่ยว น. ชื่อตัวแมลงชนิดหนึ่ง ใช้มูลทำยา; ชมพู่สาแหรกชนิดหนึ่งมีสีแดงเข้ม.

มาหิส ว. เกี่ยวกับควาย, เนื่องจากควาย. (ป. ; ส. มาหิษ).

มาฬก น. พลับพลา, ปะรำ, โรงพิธี. (ป.).

ม้าอ้วน น. ชื่อกับข้าวชนิดหนึ่งทำด้วยไข่นึ่งเป็นชั้นๆ.

มำเลือง (กลอน) ก. เมลือง, งาม, รุ่งเรือง, เปล่งปลั่ง, สุกใส.

มิ ว. ไม่. **มิดีมิร้าย** ว. บางทีระ, ชะรอยจะ. น. ชั่วร้าย, ไม่สมควร. **มิได้** ว. ไม่ได้, ไม่ใช่. **มิอย่ารา** ว. ไม่เลิก, ไม่หยุด. **มิอย่าเลย** ว. ไม่เลิกเลย, ไม่เป็นอย่างอื่นเลย.

มิค น. สัตว์ป่ามีกวางอีเก้งเป็นต้น. (ป.). **มิคลุท, มิคลุทก** น. พรานเนื้อ, คนที่เที่ยวฆ่าสัตว์ในป่าเป็นอาชีพ. (ป. มิคลุทฺท, มิคลุทฺทก). **มิคเศียร, มิคสิร** น. ชื่อดาวฤกษ์ที่ห้า, ใช้เป็นชื่อเดือนอ้ายด้วย.(ป.). **มิคสัญญี** น. ชื่อยุคหนึ่งมีแต่รบราฆ่าฟันเบียดเบียนกัน. (ส.).

มิครอน [-คฺรอน] น. ชื่อมาตราวัดตามวิธีเมตริก มีอัตราเท่ากับหนึ่งในพันของหนึ่งมิลลิเมตร อักษรย่อว่า มิค.

มิคี น. แม่เนื้อ, นางเนื้อ. (ป.).

มิโครกรัม น. ชื่อมาตราชั่งตามวิธีเมตริก มีอัตราเท่ากับหนึ่งในพันของหนึ่งมิลลิกรัม.

มิโครลิตร น. ชื่อมาตราตวงตามวิธีเมตริก มีอัตราเท่ากับหนึ่งในพันของหนึ่งมิลลิลิตร.

มิ่ง น. สิ่งเป็นสิริ.

มิงโค น. รอบ ๗ วัน, สัปดาห์หนึ่ง. (ช.).

มิจฉา ว. ผิด, แผลงใช้ว่า มฤจฉา ก็มี. (ป. ; ส. มิถฺยา). **มิจฉากัมมันต** น. "การงานอันผิด" คือประพฤติกายทุจริต. (ป.). **มิจฉาจริยา** ก. ประพฤติผิด. **มิจฉาจาร** ก. ประพฤติผิด. (ป. มิจฺฉา + อาจาร). **มิจฉาชีพ** น. การหาเลี้ยง

ชีวิตในทางผิด. (ป. มิจฉา + อาชีว). **มิจฉาทิฏฐิ** น. ความเห็นที่ผิด. (ป.). **มิจฉาปถ** น. ทางดำเนินผิด. (ป.). **มิจฉาวาจา** น. "เจรจาถ้อยคำผิด" คือประพฤติวจีทุจริต. (ป.). **มิจฉาวายาม** น. ความพยายามผิด. (ป.). **มิจฉาสติ** น. ความระลึกในทางผิด. (ป.). **มิจฉาสมาธิ** น. สมาธิผิด. (ป.). **มิจฉาสังกัปปะ** น. ความดำริในทางที่ผิด. (ป.).

มิญช น. เยื่อ, แก่นหรือเมล็ด. (ป.).

มิด ว. ลับจนมองไม่เห็น, ลับหาย. **มิดชิด** ว. ลับจนมองไม่เห็น. **มิดเม้น** ก. ซ่อนของเล็ก ๆ น้อย ๆ ให้ลับตา. **มิดเมี้ยน** ว. ลับจนมองไม่เห็น; ทำจริตกิริยาม้วนอาย.

มิต [-ตะ] ว. พอประมาณ, น้อย. (ป.). **มิตภาณี** น. คนพูดพอประมาณ. (ป.).

มิตร น. เพื่อน. (ส.; ป. มิตฺต). **มิตรจิต** น. ความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเสมือนเพื่อน, ความรักใคร่ประนีประนอมฐานเพื่อน, มักใช้เข้าคู่กันว่า มิตรจิตมิตรใจ. **มิตรภาพ** น. ความเป็นเพื่อน. (ส.). **มิตรสหาย** น. เพื่อนฝูง.

มิติ น. การวัด, มักใช้ประกอบหลังศัพท์อื่น เช่น ตรีโกณมิติ. (ส.).

มิถยา ว. มิจฉา. (ส.).

มิถุน น. ชื่อกลุ่มดาวราศีที่ ๓. (ป.; ส. มิถุน ว่า คู่). **มิถุนายน** น. ชื่อเดือนที่ ๖ ตามสุริยคติซึ่งขึ้นต้นด้วยเดือนมกราคม. (เลิก) น. ชื่อเดือนที่สามตามสุริยคติ.

มิทธะ น. ความท้อแท้, ความเซื่องซึม. (ป.; ส.).

มิทธี ว. ท้อแท้, เซื่องซึม. (ป.).

มินตรา น. ต้นกระถิน. (ช.).

มินตา ก. ขอโทษ. (ช.).

มินหม้อ น. เขม่าดำที่ติดก้นหม้อ.

มิ้ม ๑ ก. เม้ม, บี่ดริม, พับริม.

มิ้ม ๒ น. ตัวผึ้งชนิดหนึ่งขนาดเล็ก, นิ้มก็เรียก.

มิยา น. โต๊ะวางของ. (ช.).

มิไย สัน. ถึงว่า, ก็ช่างเป็นไร, แต่ใช้นำหน้าประโยค เช่น มิไยจะว่า หมายความว่าก็ช่างเป็นไร.

มิรันดี น. ต้นดาวเรือง. (ช.).

มิลลิกรัม น. ชื่อมาตราชั่งตามวิธีเมตริก มีอัตราเท่ากับหนึ่งในพันของหนึ่งกรัม อักษร

ย่อว่า มก. (ฝ.).

มิลลิเมตร น. ชื่อมาตราวัดตามวิธีเมตริก มีอัตราเท่ากับหนึ่งในพันของหนึ่งเมตร อักษรย่อว่า มม. (ฝ.).

มิลลิลิตร น. ชื่อมาตราตวงตามวิธีเมตริก มีอัตราเท่ากับหนึ่งในพันของหนึ่งลิตร อักษรย่อว่า มล. (ฝ.).

มิลักข, มิลักขู น. คนป่าเถื่อน. (ป.).

มิลาต ว. เหี่ยว, โรย, อิดโรย, เมื่อย. (ป.).

มิศร, มิศรก [มิดสฺระ, มิดสฺระกะ] ว. เจือ, ปน, คละ; ประสมขึ้น. (ส.; ป. มิสฺส, มิสฺสก).

มิส, มิสก ว. เจือ, ปน, คละ. (ป. มิสฺส, มิสฺสก; ส. มิศฺร, มิศฺรก). **มิสกวัน** น. ชื่อสวนพระอินทร์, ป่าที่มีไม้ต่างๆระคนกัน.

มี ก. ถือเป็นเจ้าของ, กอบด้วย, เป็น, ปรากฏ, เกิด, คงอยู่. ว. รวย, ไม่เปล่า. **มีแก่ใจ** ก. เอาใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่, มีน้ำใจ. **มีหน้ามีตา** ว. มีคนนับถือ, ได้รับความยกย่อง. **มีอันจะกิน** ว. ไม่จน. **มีอันเป็น** ก. เกิดขึ้นอย่างไม่นึกคาด.

มี่ ว. อึกทึก, เสียงแซ่.

มีด น. เครื่องมือสำหรับฟัน, ผ่า, จัก, เหลา ฯลฯ. **มีดตอก** น. มีดสำหรับจักตอกปลายบางตม ด้ามยาว. **มีดหมอ** น. มีดศักดิ์สิทธิ์สำหรับใช้ในพิธีขับไล่ผีเป็นต้น.

มีน น. ปลา, ชื่อกลุ่มดาวราศีที่ ๑๒. (ป.; ส.) **มีนาคม** น. ชื่อเดือนที่สามตามสุริยคติซึ่งขึ้นต้นด้วยเดือนมกราคม. (เลิก) น. ชื่อเดือนที่สิบสองตามสุริยคติ. (ป. มีน + อาคม).

มี่สั้ว น. เส้นหมี่ขนาดเล็ก ๆ ทำด้วยแป้งสาลี. (จ.).

มีฬห [มีนหะ] น. อุจจาระ. (ป.).

มึก ก. กิริยาที่ดื่มเหล้าจนเมา. **มึกมวย** ก. เมามาย.

มึง สรรพนามบุรุษที่สอง ใช้พูดอย่างไม่สุภาพหรือหยาบคาย.

มึน ก. เมาอ่อน ๆ รู้สึกวิงเวียน, ไม่พอใจ, โกรธน้อย ๆ, มึนตึง ก็ว่า.

มืด, มืดมน ว. ไม่มีแสงสว่าง, มองไม่เห็น. **มืดค่ำ** น. เวลาพลบค่ำขมุกขมัว. **มืดหน้า** ก. เวียนหัวมัวตาดูอะไร

พร่าไปหมด.

มืน (ถิ่น-อีสาน) ก. ลืม, เบิด, แย้ม. (สำหรับตา, เช่น มืนตา ว่าลืมตา).

มื่น ๑ (ถิ่น-ไทยเดิม) ก. ลื่น.

มื่น ๒ ก. ชื่นบาน เช่น ชื่นมื่น.

มือ น. ส่วนหนึ่งของร่างกายคนอยู่ต่อแขนสำหรับจับ, ใช้หมายถึงสิ่งหรือเครื่องบางชนิดที่ใช้จับอย่างมือ, เรียกส้มชนิดหนึ่งผลเป็นรั้ว ๆ เหมือนมือ ใช้ทำยาดม ว่าส้มมือ, ว. สามารถ, ชำนาญ, เช่น มือดี. **มือกาว** ว. ขี้ขโมย. **มือผี** น. ขาไพ่ที่เข้าเล่นพอให้ครบสำรับไม่ต้องได้เสียด้วย. **มือลิง** น. ไม้สำหรับติดข้างเรืออยู่ในระหว่างกงหรือต่อจากกง. **มือไว** ก. ขี้ขโมย. **มือสี** น. ไม้ที่ยื่นออกมาจากเครื่องสีข้าวสำหรับเอาขอสับ. **มือเสือ** น. หัวมันชนิดหนึ่ง, ไม้สำหรับคุ้ยตะกุยสิ่งต่าง ๆ.

มือ น. คราว, ครั้ง, หน, วัน.

มุ ก. มุ่งเอาจริงเอาจังไปทางเดียว.

มุก น. หอยชนิดหนึ่ง.

มุกดา, มุกดาหาร น. ไข่มุก; ใบราณหมายถึงแก้วชนิดหนึ่งสีหมอกอ่อน ๆ คล้ายสีไข่มุก. (ป. มุตฺตา ; ส. มุกฺตาหาร ว่าสร้อยไข่มุก).

มุกุร [-ระ] (แบบ) น. กระจกเงา. (ป.; ส.).

มุกุล [-ละ] (แบบ) น. ดอกไม้ตูม. (ป. ; ส.).

มุข น. หน้า, ปาก, ทาง, หัวหน้า ; ส่วนของตึกหรือเรือนที่ยื่นออกมาจากส่วนใหญ่อยู่ด้านหน้า. (ป. ; ส.). **มุขกระสัน** น. มุขที่เชื่อมระหว่างพระที่นั่งองค์หนึ่งกับอีกองค์หนึ่ง. **มุขเดิจ** น. มุขที่ยื่นออกมาจากหน้ามุขใหญ่. **มุขบาฐ** ก. ปากพูด, ต่อปากกันมา เช่น เรื่องนี้สืบมาโดยมุขบาฐ. **มุขลด** น. มุขที่ลดลงมาเป็นชั้น ๆ.

มุขย [-ขฺยะ] ว. สำคัญ, เป็นใหญ่. (ส.) **มุขยประโยค** น. ชื่อประโยคในตำราไวยากรณ์ ได้แก่ประโยคที่มีประโยคอื่นแฝงอยู่ด้วย.

มุคคะ [-คะ] น. ถั่วเขียว. (ป. มุคฺค).

มุคร [มุกคะระ] น. ไม้ค้อน. (ป. มุคฺคร ; ส. มุทฺคร).

มุคธ์ ว. เขลา, ไม่รู้เดียงสา. (ส.).

มุง ก. เอาวัตถุมีกระเบื้องหรือจากเป็นต้นขึ้น

ปีดส่วนบนของเรือนหรือหลังคาเพื่อกันแดดกันฝน; รุมกันเข้าไปดูอย่างไม่มีระเบียบ.

มุ่ง ก. หมาย, ตั้งใจไว้, ปอง. ในบทกลอนใช้ว่า ม่ง ก็มี. **มุ่งมาด** ก. คาดหมายไว้. **มุ่งหมาย** ก. เจาะจง.

มุ้ง น. ผ้าที่ทำขึ้นสำหรับกางกันยุง.

มุจน [มุดจะนะ] น. ความพ้นไป, ความรอด, ความหลุด, ความแคล้ว. (ป. มุจฺจน).

มุจฉา น. การสลบ. (ป.; ส. มูรฺฉา).

มุจลินท์ น. ต้นจิก; ชื่อสระใหญ่ในป่าหิมพานต์ซึ่งขอบสระประกอบด้วยต้นจิก. (ป.; ส. มุจิลินฺท).

มุญจนะ [-จะนะ] น. การแก้, การเปลื้อง, การปลด, การปล่อย, การสละ. (ป.).

มุญช [-ชะ] น. หญ้าชุ้มกระต่าย, หญ้าปล้อง; ปลาค้าว. (ป.; ส.).

มุฐิ [มุดถิ] น. กำมือ. (ป. มุฏฺฐิ).

มุณฑ, มุณฑก ว. เกลี้ยง, ไล้น, (เฉพาะหัว). (ป.; ส.).

มุด ก. เอาหัวลอดเข้าไป, เอาหัวดำลงในน้ำ. **มุดหัว** ก. หลบ, ซ่อน.

มุต ก. รู้แล้ว. (ป.).

มุตตะ ๑ ว. ซึ่งพ้นแล้ว. (ป.; ส. มุกฺต).

มุตตะ ๒ [-ตะ] น. ปัสสาวะ, น้ำเบา. (ป. มุตฺต; ส. มูตฺร). **มุตกิด** น. โรคระดูขาว. **มุตฆาต** น. โรคขัดปัสสาวะช้ำเลือดช้ำหนอง.

มุตตา น. ไข่มุก; โบราณหมายถึงแก้วชนิดหนึ่ง สีหมอกอ่อน ๆ คล้ายสีไข่มุก. (ป.; ส. มุกฺตา).

มุตติ น. ความพ้น. (ป.; ส. มุกฺติ).

มุติ น. ความรู้สึก, ความเห็น, ความเข้าใจ. (ป.).

มุติงค์ น. กลองสองหน้า, ตะโพน. (ป.).

มุทค [มุดคะ] น. ถั่วเขียว. (ส.).

มุทคร [มุดคะระ] น. ไม้ค้อน. (ส.).

มุททา น. ตรา, พิมพ์, เครื่องสำหรับตีตรา, เครื่องหมาย, แหวน, แหวนตรา. (ป.; ส. มุทฺรา, มุทฺริกา).

มุทธชะ ว. เกิดจากยอดเพดานปาก หมายถึงพยัญชนะวรรค ฏ และ ร ฬ ฤ ฤๅ. (ป.).

มุทธา น. หัว, ยอด, ที่สุด. (ป.; ส. มูรฺธา). **มุทธาภิเษก** น. มูรธาภิเษก,

น้ำรดพระเศียรในงานราชาภิเษก หรือพระราชพิธีอื่น. (ป.).

มุทรา, มุทริกา น. มุททา. (ส.).

มุทะลุ ก. หุนหันพลันแล่น, โกรธแล้วทำลงไปอย่างไม่คำนึงเหตุผลหรือไม่ยับยั้ง.

มุทา น. ความยินดี, ความสุขใจ. (ป.).

มุทิกา น. คนขับเสภา. (ป.).

มุทิงค์ น. กลองสองหน้า, ตะโพน. (ป.).

มุทิตา น. ความมีจิตยินดีในลาภยศสรรเสริญสุขของผู้อื่น.

มุทิน (โบ) น. มลทิน.

มุทุ ว. อ่อน. (ป.). **มุทุตา** น. ความเป็นผู้มีใจอ่อน, ความอ่อนหวาน, ความละมุนละม่อม. (ป.).

มุ่น ก. กระหมวด (สำหรับมวยผม); กังวลอยู่; (กลอน) เกลี้ยงเกลา, อ่อนนุ่ม. น. เรียกเงินแท่งชนิดหนึ่ง ถือว่าเป็นเงินเนื้อดี ว่าเงินมุ่น. **มุ่นใจ** ก. ยุ่งใจ. **มุ่นหมก** ก. กังวลรักใคร่อยู่, ลุ่มหลงอยู่.

มุนี, มุนี น. นักปราชญ์, ฤษี, พระสงฆ์. (ป.; ส.). **มุนิกุญชร** น. นามพระพุทธเจ้า. (ป.). **มุนินทร์** น. จอมนักปราชญ์, พระพุทธเจ้า.

มุบ ว. อาการของปากที่หุบเข้าโดยเร็ว, อาการที่คว้าสิ่งของ หรือสัตว์งับสิ่งของโดยเร็ว. **มุบมิบ** ว. อาการที่ริมฝีปากขึ้นลงโดยเร็วอย่างกระซิบ, ตกลงกันไม่ให้คนอื่นรู้.

มุม น. ที่ระหว่างเส้นตรงมาจดกัน. ซอกระหว่างฝาทั้งคู่จดกัน. **มุมฉาก** น. มุมซึ่งกางได้ ๙๐ องศา.

มุ่ม ว. ทู่ ๆ, บุ้ม ๆ.

มุ้ม ว. งุ้ม.

มุ่ย ว. บึ้งบูด (สำหรับหน้า).

มุรช [มุระชะ] น. ตะโพน, กลองชนิดหนึ่ง. (ป.; ส.).

มุรธา น. หัว, ยอด, ดู มูรธา อีก.

มุลุต น. ปาก. (ช.).

มุลู น. พล. (ช.).

มุสละ [—สะละ] น. สากตำข้าว. (ป.; ส.).

มุสะ น. มุ้ง. (ช.).

มุสา ว. เท็จ, ปด. (ป.). **มุสาวาท** น. การพูดเท็จ, การพูดปด, คำเท็จ. (ป.).

มุสิก น. หนู. (ป. มูสิก).

มุหงิด น. ชื่อชนชาติชวามลายูในเกาะซีลิบิส, เรียกเพี้ยนเสียงเป็น ยุหงิด ก็มี.

มุหน่าย น. น้ำมันตานี หรือน้ำมันเหนียว เป็นเครื่องหอมสำหรับใส่ผม, น้ำมันตานีที่ผสมกับเขม่าและปูน, น้ำมันหอมเป็นเครื่องเจิม.

มุหุต น. เวลาครู่หนึ่ง, ขณะหนึ่ง. (ป. มุหุตฺต).

มูก ๑ [มูกะ] ว. ใบ้, เงียบ, ไม่มีเสียง. (ส. ; ป. มูค).

มูก ๒ น. น้ำเมือกที่ไหลออกจากจมูก เรียกว่า น้ำมูก. **มูกเลือด** น. โรคที่มีมูกและเลือดในลำไส้ติดออกมากับอุจจาระ.

มูกมัน น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง เนื้อมีสีขาวเป็นมัน ใช้ผึ่งประดับในเนื้อไม้อื่นเป็นลวดลายและทำอื่น ๆ เช่นทำพายเป็นต้น, โมกมันก็ว่า.

มูกหลวง น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งใช้ทำยาได้.

มูค [มูคะ] ว. ใบ้, เงียบ, ไม่มีเสียง. (ป. ; ส. มูก).

มูเซอ น. ชนชาวเขาพวกหนึ่ง อยู่ทางแถบเหนือของประเทศไทย.

มูตร น. ปัสสาวะ, น้ำเบา, เยี่ยว. (ส.).

มู่ทู่ ว. บ้าน, ไม่แหลม.

มูน น. โขด, โคก. ก. พอกพูน ; เอากะทิเคล้ากับข้าวเพื่อให้มัน, ทา. ว. มาก. **มูนมอง** ว. มากมาย.

มูมมาม ว. อาการที่กินอาหารอย่างเปื้อนเปรอะเลอะเทอะ.

มูรติ, มูรตี น. ร่างกาย, รูป. (ส. มูรฺติ).

มูรธ, มูรธา น. หัว, ยอด. (ส. ; ป. มุทฺธา). **มูรธาภิเษก** น. น้ำรดพระเศียรในงานราชาภิเษกหรือพระราชพิธีอื่น. (ส.).

มูล ๑ น. โคน, ราก, เค้า, ต้น, ที่ตั้ง, เดิม. (ป.). **มูลจิต** น. ชื่อยาแก้ลมชางชนิดหนึ่ง. **มูลนาย** น. นายใหญ่, นายเดิมที่ตนสังกัดอยู่. **มูลนิธิ** น. ทรัพย์สินอันจัดไว้เป็นแผนกเพื่อบำเพ็ญทาน การศาสนา วิทยาศาสตร์ วรรณคดี หรือเพื่อสาธารณประโยชน์อื่น ๆ และไม่ได้ค้ากำไร, องค์การที่มีวัตถุประสงค์ดังว่ามานี้. (ป. มูล+นิธิ).

มูล ๒ น. ราคา, ทุนทรัพย์. (ส. มูลฺย). **มูลค่า** น. ราคา.

มูล ๓ น. อุจจาระแห่งสัตว์, ขี้หรือเศษของต่าง ๆ เช่น มูลไถ = ขี้ไถ. **มูลโค** น. อุจจาระเหลว แต่ไม่เหลวถึงเป็นน้ำ

เรียกอุจจาระนั้นว่า มูลโค, เพี้ยนมาจาก มลโค. **มูลไถ** น. ชื่อนกชนิดหนึ่งตัวขนาดนกกระจาบฝน ใหญ่กว่านิดหน่อย เรียกสามัญว่า นกขี้ไถ. **มูลนกการเวก** น. สีเขียวฟ้า. **มูลฝอย** น. เศษสิ่งของที่ทิ้งแล้ว, หยากเยื่อ.

มูลา ว. ที่หนึ่ง, ที่แรก. (ช.).

มูลิกากร น. ข้าทูลละอองธุลีพระบาท, เรียกให้เต็มว่า บาทมูลิกากร.

มู่ลี่ น. เครื่องบังประตูหน้าต่างเป็นทำนองม่าน ทำด้วยซี่ไม้เล็ก ๆ ถักเป็นช่องโปร่ง.

มูสิก [—สิกะ] น. หนู. (ป.). **มูสิกทันต์** น. เรียกรูปเส้นสองขีดที่เขียนบนพินทุ์ อิ ให้เป็นสระ อี.

มูฬห [มูนหะ] ว. เขลา, หลง. (ป.).

เม น. แม่. (ช.).

เม็ก น. ชื่อต้นไม้ขนาดใหญ่ชนิดหนึ่ง.

เมขลา [เมกขะหฺลา] น. ชื่อนางเทพธิดาประจำสมุทร, เทพธิดาประจำฟ้าแลบ. (ป.; ส. เมขลา ว่าสายรัดเอว).

เมฆ [เมก] น. ไอน้ำที่รวมกันเป็นก้อนลอยอยู่บนอากาศ. (ป.; ส.).

เมฆฉาย น. การอธิษฐานโดยบริกรรมด้วยมนตร์ ทำให้เงาของคนเจ็บลอยขึ้นไปในอากาศ แล้วพิจารณาดูว่าคนเจ็บนั้นเป็นโรคอะไร.

เมฆพัด น. พระเครื่องที่ทำโดยเอาโลหะต่างๆ มาประสมกันตามส่วน ถือว่าอยู่คงกระพัน.

เมฆา,เมฆินทร์,เมฆี (กลอน) น. เมฆ.

เมิ่ง น. ชื่อชนชาติโบราณอยู่ทางเหนือแหลมอินโดจีน นัยว่าเป็นบรรพบุรุษของมอญ.

เมงอะปา น. ทำโม. (ช.).

เม็ด ๑ น. ส่วนภายในของผลไม้ที่เพาะเป็นต้นขึ้นได้, ของที่เป็นก้อนกลม ๆ ขนาดเล็ก; ลักษณะนามเรียกของที่เป็นก้อนเป็นตุ่มเล็กๆ ว่าเม็ดหนึ่ง สองเม็ด; หัวไม้ที่กลึงเป็นรูปกลม ๆ เรียกว่า หัวเม็ด, ตัวหมากรุกที่อยู่ข้างขวาขุน. **เม็ดดี** ก. เล่ห์เหลี่ยมดี. **เม็ดพราย** น. ลักษณะพิเศษเฉพาะตัวของผู้ร้องเพลงทำให้ฟังไพเราะ.

เม็ด ๒ (ใบ) น. บี่มะแม.

เมตตา น. ความรักและเอ็นดู, ความปรารถนาจะให้ผู้อื่นได้สุข. (ป.).

เมตไตรย น. พระนามของพระพุทธเจ้าที่จะมาตรัสข้างหน้า. (ป. เมตฺเตยฺย; ส. ไมไตฺรย).

เมตร น. หน่วยวัดความยาวอย่างหนึ่งตามวิธีเมตริก กำหนดเทียบเท่ากับสองศอก. (ฝ.).

เมตริกตัน น. ชื่อมาตราชั่งตามวิธีเมตริก มีอัตราเท่ากับ ๑๐๐๐ กิโลกรัม หรือ ๖๐ หาบ, อักษรย่อว่า ต. (อ.).

เมถุน น. การร่วมสังวาส. (ป.).

เมท, เมโท น. มันข้น. (ป.).

เมทนี, เมทินี น. แผ่นดิน. (ป. เมทนี; ส. เมทินี). **เมทนีดล** น. พื้นแผ่นดิน. (ป.).

เมธ น. การเซ่นสรวง, การบูชายัญ, มักใช้เป็นส่วนหลังสมาส เช่น อัศวเมธ. (ป.; ส.).

เมธา น. ปัญญา, ความรู้, ความฉลาดรอบคอบ. (ป.; ส.).

เมธาวี, เมธี น. นักปราชญ์. (ป.; ส.).

เมน ก. เล่น. (ช.).

เม่น น. สัตว์ชนิดหนึ่งเส้นขนกลมยาวเรียวแหลมแข็ง, ชื่อสัตว์ทะเลชนิดหนึ่งมีขนเป็นหนามแข็งทั่วตัว เรียกว่า หอยเม่น.

เม้น ก. บี่ดริม, พับริม.

เม้ม ก. เม้น, บี่ดริม, พับริม. **เม้มปาก** ก. ม้วนริมฝีปากเข้าข้างใน.

เมรย, เมรัย น. น้ำเมาที่หมักหรือแช่, น้ำเมาที่ยังไม่ได้กลั่น. (ป.).

เมรุ น. ชื่อภูเขากลางจักรวาล มียอดเป็นที่ตั้งแห่งเมืองสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ซึ่งพระอินทร์อยู่, ที่เผาศพซึ่งหลังคาเป็นยอดมีรั้วล้อมรอบ, ราชาศัพท์ใช้ว่า พระเมรุ. (ป.). **เมรุมาศ** น. เมรุทอง, ราชาศัพท์ใช้ว่า พระเมรุมาศ. **เมรุราช** น. เขาพระสุเมรุ. (ป.).

เมล์ น. ถุงหนังสือที่ส่งทางไปรษณีย์, ของที่ส่งทางไปรษณีย์, ยานพาหนะประจำทาง เช่น รถเมล์, เรือเมล์. (อ. Mail).

เมลก [เมละกะ] น. หมู่, ประชุม. (ป.; ส.).

เมล็ด น. ส่วนภายในของผลไม้ที่เพาะเป็นต้นขึ้นได้. (ขยายออกจาก เม็ด).

เมลือง ว. งาม, รุ่งเรือง, เปล่งปลั่ง, สุกใส; ใช้ว่า มำเลือง ก็มี.

เมลื่อย ว. เมื่อย. **เมลื่อยมล้า** ว. เมื่อยล้า.

เมลื้อย ก. เลื้อย.

เมษ น. แกะ, ชื่อกลุ่มดาวราศีที่หนึ่ง. (ส.).

เมษายน น. ชื่อเดือนที่ ๔ ตามสุริยคติ ซึ่งตั้งต้นด้วยเดือนมกราคม. (เลิก) ชื่อเดือนที่หนึ่งตามสุริยคติ.

เมห, เมห์ น. น้ำมูตร. (ป. ; ส.).

เมหน น. ของลับ. (ป. ; ส.).

เมะ ก. เอาไปวางสุมไว้.

เมา ก. มีอาการสติฟั่นเฟือน เช่น เมาเหล้า, มีอาการเบื่อคลื่นเหียน เช่น เมาคลื่น, มีอาการหลงจนหมกมุ่น เช่น เมารัก, ถือตัว เช่น เมายศ. **เมามาย** ก. เมามาก.

เม่า น. เรียกข้าวเปลือกที่ยังไม่แก่จัดเอามาคั่วแล้วตำให้แบนว่าข้าวเม่า, เรียกแมลงชนิดหนึ่งว่า แมลงเม่า, เรียกต้นไม้ชนิดหนึ่งผลกินได้ ว่าหมากเม่า.

เม้า (โบ) น. บี่เถาะ, เขียนเป็น เหมา ก็มี เช่น บี่โถะหนไทกตตเหมา. (จารึกสยาม).

เม้าเค้า ว. หน้างอกหัก.

เมารี น. นกยูงตัวเมีย. (ป. โมรี).

เมาลี น. จอม, ยอด, ผมจุก, เขียนเป็น เมาฬี ก็มี. (ส. ; ป. โมลิ).

เมาห์ น. โมห.

เมาะ ๑ น. ที่นอนทำคล้ายฟูกแต่ยัดนุ่นหลวม ๆ สำหรับเด็ก.

เมาะ ๒ (ม่อ อย่างเดียวกับ ก็) สัน. คือ.

เมาะว่า สัน. คือว่า.

เมาะตาโยกกัก ว. มีชื่อเสียงโด่งดัง, เลื่องลือไม่มีใครเสมอ. (ช.).

เมิง (โบ) น. คำกำกับชื่อปีในวิธีนับศักราชของไทยเหนือ ตรงกับเลข ๔.

เมิน ก. เบือนหน้าเสีย, ไม่ดู, ไม่แล.

เมิล ก. ดู. (ช.).

เมีย น. หญิงที่อยู่กินกับชาย. **เมียน้อย** น. เมียที่ไม่ใช่เมียหลวง. **เมียหลวง** น. เมียที่ยกย่องว่าเป็นใหญ่.

เมียง ก. เข้าไปเลียง ๆ, มองดูเลียง ๆ. **เมียงม่าย** ก. ทำอาการประเคี้ยวชำเลืองประเคี้ยวเมิน.

เมี่ยง น. ต้นไม้ชนิดหนึ่งใช้ใบอมคล้ายหมาก, ของกินที่ใช้ใบไม้ห่อกิน มีหลายชนิดเรียกชื่อต่าง ๆ กัน เช่น เมี่ยงคำ, เมี่ยงลาว.

เมี้ยน ว. มิด, ลับลี้, ซ่อน.

เมือ, เมื่อ ก. ไป, กลับ.

เมื่อ น. ครั้ง, คราว, ขณะ. **เมื่อนั้น** คำขึ้นต้นข้อความของเรื่องละคร ใช้สำหรับผู้เป็นประธานในเรื่อง.

เมือก น. ลักษณะที่เป็นเลือกลื่น ๆ.

เมือง น. โลก เช่น เมืองมนุษย์, ประเทศ เช่น เมืองไทย. (โบ) จังหวัด; เขตซึ่งเป็นที่ชุมนุมชนและเป็นที่ตั้งศาลากลางจังหวัด ซึ่งในครั้งก่อนถ้าเป็นเมืองใหญ่หมายถึงเขตภายในกำแพงเมือง.

เมือบ ว. มาก, เต็ม.

เมื่อย ก. อาการเพลียของกล้ามเนื้อ. **เมื่อยปาก** ก. พูดจนไม่อยากพูด (โดยปริยาย).

แม่ น. หญิงในฐานะที่เป็นผู้ให้กำเนิดแก่ลูก, คำที่ลูกเรียกหญิงผู้ให้กำเนิดตน; เรียกสัตว์ตัวเมียที่มีลูก เช่น แม่ม้า; เรียกหญิงที่ทำการบางอย่าง เช่นค้าขาย ว่าแม่ค้า, ทำครัว ว่าแม่ครัว; เรียกคนผู้เป็นหัวหน้าหรือเป็นนายโดยไม่จำกัดว่าเป็นชายหรือหญิง เช่น แม่ทัพ แม่กอง; คำที่ผู้ใหญ่เรียกหญิงทั่วไปอย่างสุภาพ เช่น แม่นั่น แม่นี่; เรียกชิ้นที่ใหญ่กว่าในจำพวกสิ่งที่สำหรับกัน เช่น แม่กุญแจ; หมวดคำที่มีตัวสะกดหรือออกเสียงอย่างเดียวกัน เช่น แม่กก คือคำที่มีตัว ก สะกด. **แม่กระแชง** น. ปลาสลิดแห้งชนิดใหญ่. **แม่กอง** น. ผู้เป็นนายกอง. **แม่กุญแจ** น. ตัวกุญแจ คือเครื่องลั่นประตูหรือหีบมีลูกไข. **แม่คุณ** น. เป็นคำพูดเอาใจหญิง. **แม่คู่** น. นักสวดผู้ขึ้นต้นบท. **แม่งาน** น. ผู้จัดงาน. **แม่เจ้า** สรรพนามบุรุษที่สอง เป็นคำเรียกเมียพ่อเมืองหรือเจ้าผู้ครองนคร. **แม่ซื้อ** น. เทวดาหรือผีที่ประจำทารก, แม่วี ก็เรียก. **แม่ตะงาว** น. ชื่องูพิษชนิดหนึ่ง. **แม่ตาย** น. ชื่อถั่วชนิดหนึ่ง. **แม่เตาไฟ** น. ไม้สี่เหลี่ยมที่เป็นกรอบกรุดินสำหรับตั้งเตาไฟ. **แม่ทัพ** น. นายทัพ. **แม่นม** น. หญิงผู้ให้นมเด็กกินแทนแม่. **แม่น้ำ** น. ลำน้ำใหญ่ซึ่งเป็นที่รวมของลำธารทั้งปวง. **แม่บท** น. หัวข้อใหญ่. **แม่บ้าน** น. หญิงผู้จัดการงานบ้าน. **แม่เบี้ย** น. พังพานงู. **แม่ปะ** น. ชื่อเรือชนิดหนึ่งรูปคล้ายเรือชะล่าแต่ใหญ่กว่าและมีประทุนอยู่กลาง มีใช้อยู่ตามแถบเหนือ. **แม่แปรก** [-ปะแหฺรก] น. ช้างพังที่เป็นหัวหน้าโขลง, หญิงสาวแก่ที่จัดจ้านซึ่งเป็นหัวหน้าของหญิงสาวในหมู่. **แม่พิมพ์** น. สิ่งที่เป็นต้นแบบ, โดยปริยายหมายถึงคนที่เป็นแบบอย่าง. **แม่มด** น. หญิงหมอผี, หญิงคนทรง, หญิงเข้าผี. **แม่ม่าย** น. หญิงที่มีผัวแล้วแต่

ผัวตายหรือเลิกอย่าร้างกันไป. **แม่ม่ายทรงเครื่อง** น. แม่ม่ายที่มั่งมี. **แม่ม่ายลองใน** น. จักจั่นพวกหนึ่ง, บางทีเรียกสั้นว่า ลองใน ก็มี, ว่า แม่ม่าย ก็มี. **แม่ยั่วเมือง** น. เป็นคำเรียกพระสนมเอกครั้งโบราณ. **แม่ย่านาง** น. ผีผู้หญิงประจำรักษาเรือ. **แม่ยาย** น. แม่ของเมีย. **แม่ย้าว** น. แม่เรือน. **แม่ร้าง** น. หญิงที่เลิกกับผัว. **แม่รี้แม่แรด** ว. ทำเจ้าหน้าเจ้าตา. **แม่เรือน** น. หญิงผู้ปกครองเรือน. **แม่แรง** น. เครื่องสำหรับดึงดัดหรือยกของหนัก; หญิงผู้เป็นกำลังสำคัญในการงาน. **แม่ลาย** น. ลายตอนที่เป็นประธานมีซ้ำ ๆ กันเป็นแถวไป. **แม่เลี้ยง** น. เมียของพ่อที่ไม่ใช่แม่ตัว. **แม่วี** น. คอกจับช้างขนาดเล็ก; แม่ซื้อ. **แม่สื่อ** น. ผู้พูดชักนำให้หญิงหรือชายติดต่อรักกัน บางทีก็เรียกว่า แม่สื่อแม่ชัก. **แม่หนัก** (ราชา) น. แม่แปรก. **แม่หยั่วเมือง** น. เป็นคำเรียกพระสนมเอกครั้งโบราณ, แม่ยั่วเมืองก็ว่า. **แม่เหล็ก** น. แร่ชนิดที่ดูดเหล็กได้. **แม่อยู่หัว** น. เป็นคำเรียกพระมเหสี.

แม้ สัน. ผิว่า, หากว่า; เป็นคำสนับสนุนข้ออ้างให้เห็นเด่นขึ้นโดยอาศัยการเปรียบเทียบ เช่น อย่าว่าแต่ผู้ใหญ่เลย แม้เด็กก็เข้าใจ. **แม้แต่** สัน. เพียงแต่.

แมก น. ไม้, กิ่งไม้, ค่าคบไม้, เช่น นกหกจับแมกไม้.

แมง น. สัตว์ขนาดเล็กไม่มีกระดูกสันหลัง ส่วนมากมีลำตัวแบ่งออกเป็นตอน ๆ มีขา ๖ ขาขึ้นไปอยู่ที่ตอนอก มีสองหรือสี่ปีก หรือไม่มีปีกก็ได้ มีหลายชนิด เช่น แมงดา แมงสาบ ฯลฯ, ใช้แผลงเป็น แมลง ก็ได้. **แมงคาเรือง** น. สัตว์ชนิดหนึ่ง คล้ายจะขาบ แต่ตัวเล็กขนาดก้านไม้ขีดไฟ มีแสงเรืองอย่างหิ่งห้อย. **แมงช้าง** น. สัตว์เล็กรูปคล้ายตัวเรือด มักคุดอยู่ตามฝุ่นเป็นแอ่ง ๆ. **แมงดา** น. ชื่อตะเกียงอย่างโบราณรูปคล้ายแมงดา ใช้แขวนจุดตามโรงหนังโรงโขน, ชื่อนาฬิกาแขวนมีรูปเป็นสองตอนคล้ายกับรูปแมงดาทะเล. **แมงทับ** น. แมลงปีกแข็งชนิดหนึ่ง ปีกเขียวเลื่อมพราย. **แมงมุม** น. สัตว์เล็กมีเท้าแปดเท้า ที่ก้นมีใยเป็นเส้นสำหรับชัก

ซึ่งเป็นข่ายดักสัตว์ที่เป็นเหยื่อ.

แม่งม้าง ก. เริดร้าง.

แมงลัก น. ผักชนิดหนึ่ง ใบคล้ายโหระพา ใช้ใบใส่น้ำยาขนมจีนและใช้เม็ดแช่กินกับน้ำกะทิ.

แมน (โบ) น. เทวดา.

แม่น ว. เที่ยง, แน่แน่ว, ไม่ผิด. **แม่นยำ** ก. จำได้อย่างถูกต้อง.

แม้น ๑ สัน. แม้.

แม้น ๒ ว. เหมือน, เช่น, คล้าย.

แมร [แม หรือ แมน] น. เงิน. (ชี.).

แมลง [แมฺลง] (แผลงมาจาก แมง) น. สัตว์ขนาดเล็กไม่มีกระดูกสันหลัง ส่วนมากมีลำตัวแบ่งออกเป็นตอน ๆ มีขา ๖ ขาขึ้นไปอยู่ที่ตอนอก มีสองหรือสี่ปีกหรือไม่มีปีกก็ได้ มีหลายชนิด. **แมลงภู่** น. ชื่อหอยชนิดหนึ่ง รูปคล้ายหอยกะพง แต่ตัวโตกว่า สีกาบคล้ายปีกแมลงภู่; ชื่อปลาชนิดหนึ่ง คล้ายปลาช่อน แต่ตัวโตกว่า สีตัวคล้ายปีกแมลงภู่. (ดู ภู่).

แมลบ [แมฺลบ] ก. แลบ.

แมว น. สัตว์เลี้ยงสี่เท้าขนาดเล็กชนิดหนึ่ง เลี้ยงไว้จับหนู; ชื่อปลาชนิดหนึ่ง. **แมวเซา** น. เรือกกองทหารโบราณมีหน้าที่คอยเหตุ, แมวมอง ก็เรียก; ชื่องูพิษในจำพวกหัวสามเหลี่ยม. **แมวน้ำ** น. สัตว์ทะเลชนิดหนึ่งรูปคล้ายแมว. **แมวมอง** น. แมวเซา.

แม้ว ๑ [แม้วะ] สัน. แม้ว่า.

แม้ว ๒ น. ชนชาวเขาพวกหนึ่งอยู่ทางเหนือของประเทศไทย.

แมะ ก. ปะ พะ หรือพิงไว้ชั่วคราว.

โม น. ชื่อผลไม้จำพวกแตงชนิดหนึ่ง มีรสหวานเย็น เรียกว่าแตงโม.

โม่ น. เครื่องบดชนิดหนึ่งทำด้วยหิน รูปคล้ายสีสีข้าว. ก. บดให้ละเอียดด้วยโม่.

โม้ ว. เสียงเช่นเสียงเรียกสุนัข; โว, พูดเกินความจริง.

โมก น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง ดอกขาวเป็นช่อ มีกลิ่นหอม ใช้ปลูกเป็นไม้ประดับ. **โมกมัน** น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง เนื้อมีสีขาวละเอียด ใช้ฝังประดับในเนื้อไม้อื่นเป็นลวดลาย และทำอื่น ๆ เช่นทำพายเป็นต้น.

โมกข์ ๑ ว. หัวหน้า, ประธาน. (ป.; ส. มุขฺย).

โมกข์ ๒ น. ความหลุดพ้น, นิพพาน. (ป.;

ส. โมกฺษ). **โมกขบริสุทธิ์** น. การที่พระจันทร์พ้นจากเงาโลกโดยสิ้นเชิง เมื่อมีจันทรุปราคา.

โมกโคก ว. สัณฐานใหญ่นูน.

โมกษ น. โมกข์ ๒. (ส.).

โมฆ ว. เปล่า, ว่าง, ไม่มีประโยชน์. (ป. ; ส.). **โมฆสัญญา** น. สัญญาที่เปล่าผล.

โมฆิย ว. อาจเป็นโมฆะ. (ป.).

โมง น. อัตรากำหนดเวลากลางวันเท่ากับหกสิบนาที (กลางคืนเรียกว่า ทุ่ม) ; ต้นไม้ชนิดหนึ่งอยู่ตามป่า ใช้น้ำเปลือกแช่ปูนขาวทำให้ปูนแข็ง.

โม่ง ว. หัวหรือท้ายโตผิดส่วน, ใหญ่โตผิดธรรมดา, เรียกผู้ที่เอาผ้าคลุมหัวในการเล่นของเด็กว่าอ้ายโม่ง, ใช้โดยปริยายหมายถึงคนที่คลุมหัวปิดหน้า. **โม่งโค่ง** ว. ใหญ่โตเกะกะ, ใหญ่โตไม่สมรูป.

โมงครุ่ม น. การเล่นมหรสพอย่างหนึ่ง มีในงานหลวง เช่นพระราชพิธีโสกันต์เป็นต้น.

โมจน น. การเปลื้อง, การปลด, การปล่อย. (ป. ; ส.).

โมทนา ก. บันเทิง, ยินดี ; พลอยบันเทิง, พลอยยินดี. (สองบทนิยามหลัง ตัดจากอนุโมทนา). (ป.).

โมน [โมนะ] น. ความนิ่ง, ความสงบ. (ป.).

โมไนย น. ความเป็นปราชญ์, คุณธรรมของนักปราชญ์. (ป. โมเนยฺย).

โมมูหะ, โมมูห์ ว. หลงใหล, ไง่เขลา. (ป.).

โมร [-ระ] น. นกยูง. (ป. ; ส.). **โมรกลาป** น. แพนหางนกยูง. (ป.).

โมรา น. หินลายชนิดหนึ่ง นับเข้าในพวกหินมีค่า.

โมรี ๑ น. นกยูงตัวเมีย. (ป.).

โมรี ๒ น. ผ้าชนิดหนึ่ง เช่น ผ้าแดงโมรีสิบพับ. (ราชาธิราช). (ฮินดูสตานี Morii ว่าผ้าเขียวชนิดหนึ่ง, มลายู Moiri ว่าแพรมีลาย).

โมเรศ (กลอน) น. นกยูง.

โมลี น. เมาลี.

โมษ, โมษก น. โจร, ขโมย. (ส. ; ป. โมส, โมสก).

โมษณ น. การปล้น, การขโมย. (ส.).

โมห น. ความหลง, ความเขลา, ความโง่,

ใช้ว่า โม่ห์ หรือ เมาห์ ก็ได้. (ป. ; ส.).

โมหันธ์ น. ความมืดมนด้วยความหลง. (ป.). **โมหาคติ** น. ความลำเอียงเพราะโมหะ. (ป.).

โม่ห์ น. โมห.

โมโห ว. โกรธ.

โมฬี น. เมาลี.

ไม่ ว. มิ, เป็นคำปฏิเสธความหมายของคำที่อยู่ถัดไป เช่น ไม่กิน, ไม่ดี, ถ้าอยู่ท้ายคำต้องมีคำ หา อยู่หน้า เช่น หากินไม่.

ไม้ ๑ น. สิ่งที่งอกขึ้นจากดินมีรากมีลำต้นมีกิ่งก้านและใบ, เนื้อของมันที่ใช้ทำสิ่งของต่าง ๆ เช่น โต๊ะ เก้าอี้, เป็นคำประกอบหน้าสิ่งของบางอย่างที่มีลักษณะยาวซึ่งทำด้วยไม้หรือเดิมทำด้วยไม้ เช่น ไม้กวาด, ไม้พาย, ไม้จิ้มฟัน, ไม้เท้า, คำนำหน้าบอกประเภทต้นไม้ เช่น ไม้ยาง, ไม้ดำ, ไม้แดง, ท่ากระบี่กระบองท่าหนึ่ง ๆ เรียกว่าไม้หนึ่ง ๆ, ลักษณะนามเรียกของเช่นปลาย่างที่เสียบไม้เรียงเป็นตับว่า ไม้หนึ่ง สองไม้ ; เรียกผ้าม้วนใหญ่ว่า ผ้าไม้, ม่วงไม้ ; เรียกลักษณะของสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมไทยที่ย่อมุม ถ้าย่อมุมละสองเรียกไม้แปด, ย่อมุมละสาม เรียกไม้สิบสอง, ย่อมุมละสี่ เรียกไม้สิบหก, ย่อมุมละห้า เรียกไม้ยี่สิบ. **ไม้กง** น. ไม้ดีดผ้าย. **ไม้กางเขน** น. เครื่องหมายของคริสต์ศาสนาเป็นรูปดังนี้ + **ไม้ขี้ฉ้อ** น. ไม้เรียวที่ปลายแตกแยกเป็นสองแฉก เรียกว่าไม้ขี้ฉ้อเพราะตีครั้งเดียวได้สองแนวเท่ากับตีสองครั้ง. **ไม้แข็ง** น. ไม้ตีระนาดอย่างแข็งทำให้เสียงดังมาก. **ไม้จริง** น. ไม้ต่าง ๆ ที่มีเนื้อแข็งเว้นไม้ไผ่. **ไม้ดัด** น. ต้นไม้ใหญ่ปลูกในกระถางและตัดกิ่งให้เป็นรูปต่าง ๆ ตามที่ต้องการ. **ไม้เด็ด, ไม้ตาย** น. ท่าสำคัญในการต่อสู้กระบี่กระบองหรือมวยซึ่งทำให้ฝ่ายปรปักษ์ไม่สามารถจะสู้ได้อีก, ตรงข้ามกับไม้เป็น. **ไม้เท้า** น. ไม้สำหรับถือยันตัว. **ไม้นวม** น. ไม้ตีระนาดพันด้วยนวม, โดยปริยายหมายความว่า นิ่มนวล. **ไม้นิ้ว** น. แผ่นกระดานหน้าหนึ่งนิ้ว เรียกว่าไม้นิ้ว. **ไม้เป็น** น. ท่าสำคัญของกระบี่กระบองหรือมวยในการป้องกันตัวให้พ้นภัยจากปรปักษ์เมื่อคราวเข้าที่คับขัน, ตรงข้ามกับ ไม้ตาย. **ไม้มีด** น. การลอบทำร้าย. **ไม้ยาว** ดู ไม้สั้น. **ไม้-**

เรียว น. ไม้ปลายเรียวเล็กคล้ายไม้แซ่สำหรับตีเด็ก. ไม้ลอย น. ชื่อการเล่นมีหกคะเมนบนปลายไม้ในงานพิธีใหญ่. ไม้ไล่ น. ไม้ชนิดหนึ่งไม่มีหนามพวกไม้ไผ่ปล้องยาวใช้จักตอกและจักสาน; ไม้ต่าง ๆ. ไม้วา น. ไม้เครื่องวัดความยาวมีกำหนดสี่ศอก. ไม้สอย น. ไม้เหลาแหลมคล้ายขนเม่นสำหรับสอยผมทำเป็นไรผม, ไม้สำหรับสอยของสูง ๆ, ไม้สำหรับใช้, ใช้ประกอบกับคำ เครื่องใช้ ว่า เครื่องใช้ไม้สอย. ไม้สั้น น. เครื่องต่อสู้ป้องกันตัวในการเล่นกระบี่กระบองเป็นท่อนไม้ขนาดสั้น ๆ ประกับเข้ากับแขนเพียงข้อศอก, ตรงข้ามกับไม้ยาวซึ่งได้แก่พลองเป็นต้น. ไม้สามอัน น. ชื่อเครื่องมือการพนันชนิดหนึ่ง. ไม้สูง น. งานที่ไปทำเกี่ยวกับที่สูง ๆ เช่น ยอดปราสาท ยอดเจดีย์ เรียกว่าไม้สูง, ถ้าเป็นช่างในงานที่มีลักษณะเช่นนี้ เรียกว่าช่างไม้สูง ; เรียกกระบี่กระบองซึ่งเป็นเพลงชั้นสูง; โดยปริยายหมายความว่าใช้เล่ห์เหลี่ยมฉลาดเกินตัว. ไม้หมุน น. ชื่อการพนันชนิดหนึ่ง, เรียกไม้กลม ๆ สำหรับปาดปากสัดข้าวว่าไม้หมุน. ไม้หึง น. การเล่นชนิดหนึ่งของเด็กใยนท่อนไม้สั้น ๆ ขึ้นไปแล้วตีไปด้วยไม้อีกอันหนึ่ง, ใช้ผลมะนาวตีด้วยมือก็มี.

ไม้ ๒ น. เครื่องหมายที่เขียนกำกับตัวอักษรบอกเสียง. ไม้กากบาท น. เครื่องหมายวรรณยุกต์รูปดังนี้ ๎. ไม้จัตวา น. น. เครื่องหมายวรรณยุกต์รูปดังนี้ บอกเสียงสูงสุดในห้าเสียง. ไม้ตรี น. เครื่องหมายวรรณยุกต์รูปดังนี้ ๊ ไม้ไต่คู้ น. เครื่องหมายรูปดังนี้ ็. ไม้โท น. เครื่องหมายวรรณยุกต์รูปดังนี้ ๋. ไม้ผัด น. เครื่องหมายสระรูปดังนี้ ั. ไม้มลาย น. เครื่องหมายสระรูปดังนี้ ิ. ไม้ม้วน น. เครื่องหมายสระรูปดังนี้ ิ. ไม้หน้า น. เครื่องหมายสระรูปดังนี้ เ, แ. ไม้หันอากาศ น. ไม้ผัด. ไม้เอก น. เครื่องหมายวรรณยุกต์รูปดังนี้ ่. ไม้โอ น. เครื่องหมายสระรูปดังนี้ โ.

ไมตรี น. ความเป็นเพื่อน, ความหวังดีต่อกัน. (ส. ; ป. เมตฺติ).

ไมยราบ [ไมยะราบ] น. ต้นกระทืบยอบ.

ไมล์ น. ชื่อมาตราวัดของอังกฤษมีกำหนด ๔๐ เส้น. (อ. Mile).

ย

ย พยัญชนะตัวที่สามสิบสี่ เป็นพวกอักษรต่ำ เป็นได้ทั้งตัวต้น และตัวสะกดในแม่เกย.

ยก ก. เอาขึ้นให้สูงจากที่เดิม; เคลื่อนไปทั้งหมด เช่น ยกทัพ, ยกพวก; ละเว้น, เพิกถอน, เช่น ยกโทษ, ยกภาษี; มอบให้ เช่น ยกลูกสาว, ยกสมบัติ; อ้าง เช่น ยกตัวอย่าง. น. มาตราวัดไม้ คือหน้ากว้าง ๑ ศอก ยาว ๑๖ วา เป็น ๑ ยก ตามอัตราไม้นั้น, เรียกผ้าไหมชนิดหนึ่งที่ทอยกเป็นดอกให้เป็นลายเด่นขึ้นว่า ผ้ายก; กำหนดเวลาระยะหนึ่ง ๆ หรือจำนวนหนึ่ง เช่นมวยยกหนึ่ง, เนียนยกหนึ่ง; เรียกตัวพิมพ์ที่เรียงเข้าหน้าแล้วแบ่งเป็น ๔ หน้าบ้าง ๘ หน้าบ้าง ๑๖ หน้าบ้าง ๓๒ หน้าบ้าง: กำหนดเวลาที่พระองค์หนึ่ง ๆ เทศน์ ๓ วันบ้าง ๗ วันบ้าง เรียกว่ายกหนึ่งเป็นต้น. **ยกครู** ก. ทำพิธีบูชาครูเป็นประจำปี กล่าวคือนำขันล้างหน้า ผ้าขาว เงิน ไปบูชาครูเป็นการคำนับ. **ยกทรง** น. เสื้อหรือผ้ารัดทรงผู้หญิง. **ยกยอ** ก. พูดส่งเสริมให้ดีขึ้น. **ยกย่อง** ก. ทำให้สูงเด่น, เชิดชูให้ดี. **ยกยอด** ก. พิธีเอายอดเมรุยอดปราสาทขึ้น; โอนจำนวนเงินจากหน้านี้ไปหน้าโน้น. **ยกเลิก** ก. เอาออก, ถอนออก, ไม่ใช้. **ยกเว้น** ก. ไม่เกี่ยวข้องด้วย, ไม่กะเกณฑ์, กันเอาออก. **ยกไว้** ก. งดไว้, พักไว้, หยุดไว้.

ยกกระบัตร น. ตำแหน่งข้าราชการครั้งโบราณสังกัดกระทรวงวังมีหน้าที่ออกไปประจำอยู่ตามหัวเมืองเพื่อสอดส่องอรรถคดี, ตำแหน่งเจ้าพนักงานเกี่ยวกับอรรถคดี ตรงกับอัยการในบัดนี้, ตำแหน่งหัวหน้าฝ่ายธุระการของศาล ตรงกับจ่าศาลในบัดนี้, เจ้าหน้าที่ในการจัดหาเครื่องใช้ของทหาร, เขียนเป็น ยุกกระบัตร ก็มี.

ยกน [ยะกะนะ] น. ตับ. (ป.; ส. ยกน, ยกฤต).

ยง ๑ ว. อร่ามเรือง, มักใช้เป็นส่วนท้ายของสมาส เช่น โฉมยง, ยุพยง.

ยง ๒ ว. ยั่งยืน, มั่นคง.

ยง ๓ ว. กล้าหาญ.

ยงโย่ ก. ยืนโก้งโค้งเอามือทั้งสองห้อยไปข้างหน้าจนเกือบถึงหรือถึงพื้น.

ยชุรเวท น. ชื่อคัมภีร์ที่ ๒ ของพระเวท

ประกอบด้วยตัวมนตร์และวิธีใช้มนตร์นั้น.

ยติ ๑ น. ผู้สำรวมอินทรีย์, พระภิกษุ. (ป.; ส.).

ยติ ๒ น. การหยุดเป็นจังหวะตามกำหนดในการอ่านฉันท์. (ป.; ส.). **ยติภังค์** น. โทษของฉันท์อย่างหนึ่ง คือคำไม่หมดตรงที่กำหนดไว้ตามข้อบังคับ แต่เลยไปวรรคหลัง เช่น องค์ใดพระสัมพุท ธพิสุทธสันดาน.

ยถากรรม ว. ตามกรรม. (ป.).

ยถาภูตญาณ น. ความรู้ตามความเป็นจริง. (ป.; ส.).

ย่น ก. ทำให้สั้น, ถอยสั้นเข้าไป, ถอย. ว. ยู่ยี่, หด, ไม่เรียบ.

ยนต์, ยนตร์ น. เครื่องกลไก, เครื่องจักรที่ใช้กำลังแรงระเบิดเดินเครื่อง. (ป. ยนฺต; ส. ยนฺตฺร).

ยม ๑ ก. ร้องไห้. (ข.).

ยม ๒ [ยะมะ] ก. สำรวม. (ป.; ส.).

ยม ๓ [ยม หรือ ยมมะ] น. เทพผู้เป็นใหญ่ประจำโลกของคนตาย. (ป.; ส.). **ยมขันธ์** น. เป็นชื่อยามที่เป็นอัปมงคล. **ยมทัณฑ์** น. ไม้อาญาสิทธิ์ของพระยม. **ยมทูต** น. ผู้นำคนตายไปยังบัลลังก์พระยมเพื่อรอคำตัดสิน. (ป.; ส.). **ยมบาล** น. ผู้รักษานรก, ผู้ทำโทษสัตว์นรก. (ป.). **ยมราช** น. เทพผู้เป็นใหญ่ประจำโลกคนตาย. (ป.; ส.). **ยมโลก** น. โลกของพระยม, โลกของคนตาย. (ป.).

ยม ๔ [ยะมะ] น. คู่, แฝด. (ป.; ส.).

ยม ๕ น. ชื่อต้นไม้ใหญ่มีหลายชนิด เช่น ยมขาว ยมโดย ยมหอม เป็นต้น.

ยมก น. คู่, แฝด, สองชั้น, เรียกเครื่องหมายรูปเช่นนี้ " ๆ " สำหรับอ่านซ้ำความหรือคำข้างท้ายสองหน. (ป.; ส.). **ยมกปาฏิหาริย์** น. ปาฏิหาริย์ที่แสดงเป็นคู่ ๆ เป็นปาฏิหาริย์ที่พระพุทธเจ้าทรงกระทำที่ต้นมะม่วงซึ่งเรียกว่าคัณฑามพฤกษ์ คือทรงบันดาลท่อน้ำท่อไฟออกจากส่วนของพระกาย ทรงนิรมิตพระกาย เปล่งรัศมี ๖ อย่างเป็นคู่ ๆ กันเป็นต้น. (ป.).

ยมนา [ยมมะนา] น. แม่น้ำใหญ่, เป็นชื่อแม่น้ำสายหนึ่งในอินเดีย คือ แม่น้ำยมุนา ซึ่งเรียกเพี้ยนเป็น ชุมนา ก็มี. (ป.; ส. ยมุนา).

ยมล [ยะมล] น. คู่. (ป.; ส.).

ยรรยง [ยัน—] ว. งามสง่า, กล้าหาญ.

ยล ก. มองดู.

ยว, ยวา [ยะวะ, ยะวา] น. ข้าว, ข้าวเหนียว. (สํ. ยว ว่าข้าวบาเลย์ เมื่อคลายลูกเดือย).

ยวกสา [ยะวะกะสา] น. น้ำประสานตีบุก.

ยวง น. สิ่งที่มีลักษณะย้อยยืดลงมาเป็นแนวยาว ๆ อย่างยวงขนุน คือ เนื้อในของขนุน, เรียกลักษณะของเงินบริสุทธิ์ที่ละลายและย้อยลงมาว่า เงินยวง, โดยปริยายเรียกสิ่งที่มีลักษณะเช่นนั้น เช่น ผีถอนยวง ขี้มูกเป็นยวง.

ยวด ว. เป็นที่สุด. **ยวดยง** ว. เชี่ยวชาญที่สุด, เก่งที่สุด. **ยวดยิ่ง** ว. เยี่ยมที่สุด.

ยวดยาน เลือนมาจาก ยั่วยาน ดูที่ ยั่วยาน.

ยวน ๑ ชื่อชนชาติกรีก, ชาวอินเดียเรียกเพี้ยนมาจากคำ Ionia; เรียกชาวไทยทางลานนาไทยว่า ไทยยวน, เพี้ยนเป็น โยน หรือ โยนก ก็มี. (สํ.).

ยวน ๒ ก. ยั่ว; ล่อ; ชวนให้เพลินใจ, ยินดี. **ยวนยี** ก. คลึงเคล้าให้เป็นที่เพลินใจ, ยียวน ก็ว่า.

ยวบ ว. อาคารที่โหวจะยุบลง. **ยวบยาบ** ก. เดินหนัก ๆ ช้า ๆ ทำให้พื้นโหวเยือก ๆ.

ยว้วย ว. เป็นรูปเรียวออกไปไม่ตรงแนวตรงมุม, ลักษณะที่เป็นมุมแหลมเหลื่อมออกไป.

ยวรยาตร [ยวนระยาต] (กลอน) ก. ยุรยาตร.

ยวาคู น. ยาคู. (สํ.).

ยศ น. ความยกย่องนับถือเกียรติของตน, เกียรติคุณ, เครื่องกำหนดหมายฐานะหรือชั้นของบุคคล, เลือนความหมายเป็นถือเกียรติถือตัวก็มี เช่น ไว้ยศ บันยศ. (สํ.; ป. ยส). **ยศอย่าง** ก. ทำตามแบบอย่างผู้มียศ, ถือยศถือศักดิ์.

ยโส ก. ไว้ยศ, ถือตัว, หยิ่ง.

ยอ น. ต้นไม้มีผลจำพวกหนึ่ง (Morinda citrifolia) ใช้แก่นและรากสำหรับย้อม, ลูกสำหรับใช้ทำยาและใช้เป็นผัก; เครื่องจับปลาชนิดหนึ่งเป็นร่างแหรูปสี่เหลี่ยมมีคันสำหรับยก. ก. พูดให้ถูกใจ, ยก, เชิดชู, ชม; ให้หยุด, หยุด; กระแทก เช่น ยอด้วยเข่า. **ยอแสง** ก. อาการที่พระอาทิตย์อ่อนแสงลงในเวลาจวนค่ำ.

ย่อ ก. ทำให้ต่ำ เช่น ย่อตัว, ทำให้สั้น เช่น

ย่อความ. **ย่อท้อ** ก. ไม่คิดสู้. **ย่อพล** ก. ย่นหรือย่อแนวกำลังทหารให้สั้นเข้า. **ย่อย่น** ก. พ้อถอย. **ย่อแย่** ว. อ่อนแอ. **ย่อหย่อน** ว. ถอยลง, น้อยลง, อ่อนแอ, อ่อนกำลัง. **ย่อเหยง** ก. เกรงกลัว.

ยอก ก. รู้สึกเจ็บอย่างมีอะไรตำ, ทิ่ม, ตำ.

ยอกย้อน ก. กลับไปกลับมา, ไม่ตรงไปตรงมา, ซับซ้อน, ยุ่งยาก, พูดย้อนอย่างทิ่มตำ.

ยอง ๑ (กลอน) น. สัตว์ในจำพวกอีเก้ง.

ยอง ๒ น. เส้น, ใย; สุกใส; ยะของหรือ บรรยอง ก็ใช้ แต่มักแปลว่า สุกใส. **ยองใย** น. เส้นใย (แห่งแมงมุม). ว. ผุดผ่องเป็นน้ำนวล. **ยองไย่** น. ใยแมงมุม.

ย่อง ๑ ก. เดินอย่างใช้ปลายเท้าจดลงเบา ๆ. **ย่องกริบ** ก. เดินเข้าไปอย่างแนบเนียนไม่ให้ผู้อื่นรู้. **ย่องเบา** ก. อาการที่ย่องเข้าไปลักสิ่งของเขาเพื่อไม่ให้เจ้าของรู้ตัว. **ย่องแย่ง** ว. ไม่ถนัด, ไม่แข็งแรง, กระย่องกระแย่ง ก็ว่า.

ย่อง ๒ ก. ยก, ลอยเหนือขึ้นมา; งาม, สวย.

ย้อง ว. งาม, สวย.

ยอง ๆ ว. อาการที่นั่งด้วยขันเข่าทั้งสองโดยก้นไม่ถึงพื้น.

ย่องเหง่ด น. จ้องหน่อง. (ช.).

ยอด น. ปลาย, ส่วนสูง, ที่สุด, ส่วนเลิศ; ผี (ใช้ในราชาศัพท์ว่า พระยอด). **ยอดด้วน** น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งใช้ทำยา. **ยอดดี** ว. ดีที่สุดที่จะเป็นได้. **ยอดสร้อย** น. นางผู้เป็นที่รักยิ่ง.

ยอน ก แยง, ไช.

ย้อน ก. กลับ, ทวน. **ย้อนเนื้อ** น. ไม้ที่ไม่มีตา เนื้อทวนไปทวนมา เรียกว่าไม้ย้อนเนื้อ. **ย้อนยอก** ก. ยอกย้อน.

ยอบ ก. ทรุดลง, ย่อลง, หมอบ, ฟุบ. ว. พร่อง. **ยอบแยบ** ก. ไม่ค่อยพอ, จวนหมด.

ยอม ก. ตามใจ, ไม่ขัด, ปลงใจ, ตกลงด้วย.

ย่อม ก. เป็นไปโดยปรกติ; เป็นคำบอกเวลาปัจจุบันใกล้อดีตในคำแปลภาษาบาลี เช่น ย่อมมี ย่อมเป็น. ว. ค่อนข้างเล็ก, เล็กน้อย, ไม่ใหญ่, เบา, ลดลง, หย่อน.

ย้อม ก. ชุบด้วยสี, อาบด้วยสี. **ย้อมใจ**

ก. ชุบใจ, อาบหัวใจ, ทำให้ใจชุ่มชื่น, ปลุกใจ.

ย่อย ก. บ่น, แหลก, ขับ, แยก, ละลาย, ทำเป็นส่วนน้อย ๆ, ทำให้ละเอียด ; ละลายเข้าเป็นเนื้อเดียวกับอีกสิ่งหนึ่ง เช่น อาหารย่อย. ว. ส่วนน้อยแยกจากส่วนใหญ่. **ย่อยยับ** ว. เสียหาย, บ่นป่

ย้อย ก. ห้อยเป็นทางลงมา, ไหลเป็นทางลงมา.

ย้อแย้ ก. เดินป้อแป้อย่างเป็ด.

ยะ เป็นคำประกอบข้างหน้าคำที่ตั้งต้นด้วย ย ในบทกลอน มีความแปลอย่างเดียวกับคำเดิมนั้น, เช่น ยะยอง, ยะยั่ง, ยะยัด, ยะย้อย, ยะย้าย เป็นต้น.

ยะงันจะคับ ว. พูดไม่ได้. (ช.).

ยะยอบ (กลอน) ก. ยอบ, นอบ.

ยะยัน (กลอน) ว. แววาว.

ยะยับ (กลอน) ว. ระยับ, ยิบ ๆ, วาบวับ.

ยะยาน (กลอน) ว. ไหว ๆ.

ยะย่าย ว. แต่กจากหมู่. (ช.).

ยะย้าย (กลอน) ก. ยักย้าย, ย้ายไปมา.

ยะย้าว (กลอน) ก. ร่าเริง, ยินดี.

ยะแย้ง (กลอน) ก. ย้อแย่ง.

ยะหิทา ก. เย็บ. (ช.).

ยัก ๑ ก. ยกขึ้นยกลง เช่น ยักคิ้ว ยักไหล่, แว้งไปทางขวาทางซ้าย เช่น ปลาคุกยัก, กันเอาไว้เสียเอง. **ยักยอก** ก. เอาทรัพย์ของผู้อื่นที่อยู่ในความรักษาของตนไปโดยทุจริต. **ยักย้าย** ก. เปลี่ยนที่เสีย หรือนำไปไว้เสียที่อื่น. **ยักยิ้ม** ก. ลักยิ้ม. **ยักหล่ม** น. เรียกรอยบุ๋มสองข้างสบักของคน ถือว่าเป็นลักษณะร้าย.

ยัก ๒ (ปาก) ว. เป็นคำประกอบกริยาในประโยคปฏิเสธแสดงความผิดหวัง.

ยักข์ น. ยักษ์. (ป.).

ยักขินี น. นางยักษ์. (ป.).

ยักเพรี้ย น ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง ใช้ทำยา ; ครอบตลับ ก็เรียก.

ยักยี่ยักยัน ว. ขะยิก ๆ, เขยก ๆ, ท่าขยับบ่อย ๆ.

ยักยี่ยักเหยา ก. พูดเข้าขี้จะเอาให้ได้.

ยักแย่ยักยัน ว. เขย้อแขย่ง, ท่าเอ้กัง.

ยักษ์ น. อมนุษย์พวกหนึ่ง ถือว่ามีรูปร่างใหญ่โตน่ากลัวมีเขี้ยวงอกโง้ง ชอบกินมนุษย์กินสัตว์ โดยมากมีฤทธิ์เหาะได้ จำแลงตัว

ได้, บางทีใช้ปะปนกับคำว่า อสุร และรากษส ก็มี; ผู้ที่ควรได้รับบูชาหรือเซ่นสังเวย. (ป. ยกฺข; ส. ยกฺษ ว่า อมนุษย์พวกหนึ่ง, บริวารท้าวเวสวัณ).

ยักษิณี น. นางยักษ์. (ส.).

ยักษี (กลอน) น. ยักษ์.

ยักหยาว ก. ขั่วเข้าให้โกรธ.

ยัง ก. คงอยู่, มี, กระทำให้ เช่น ยังชีวิตให้เป็นไป. ว. ไม่สำเร็จ, ไม่ตลอด, เหลือ. บ. สู่, ถึง, จน, เช่น ยังบ้าน, ยังค่ำ, ยังรุ่ง. **ยังชั่ว** ก. ค่อยดีขึ้น. **ยังแล้ว** (กลอน) ว. อยู่แล้ว, ให้เสร็จไป.

ยั้ง ก. หยุด, งด, ชะงักไว้; คงที่, ไม่เปลี่ยนแปลง.

ยังกาหลา น. ต้นมะตาด. (ช.).

ยั่งยืน ก. อยู่นาน, มีชีวิตอยู่นาน, คง, ทน.

ยังหยัง ว. รุ่งงาม. (ช.).

ยัชน [ยัดชะนะ] น. พิธีจำพวกหนึ่งสำหรับบูชาเทวดาโดยสวดมนต์และถวายเครื่องเซ่นสังเวย. (ป.; ส.).

ยัชโญปวีต [ยัดโยปะวีด] น. สายเครื่องหมายวรรณของพราหมณ์ กษัตริย์ และแพศย์ สวมจากซ้ายไปขวา, สายมงคลหรือ สายธุรำของพราหมณ์ ก็เรียก. เพี้ยนเป็น ยัชโญปวีต ก็มี. (ส.).

ยัชมาน [ยัดชะ—] น. เจ้าภาพ. (ส.).

ยัญ, ยัญญะ น. การเซ่น, การบูชา, การบวงสรวงชนิดหนึ่งของพราหมณ์. (ป. ยญฺญ; ส. ยชฺญ).

ยัญญังค์ น. มะเดื่อชุมพร. (ป.).

ยัฐิ น. ไม้เท้า. (ป. ยฏฺฐิ; ส. ยษฺฏิ).

ยัฐิมธุกา น. ชะเอมเครือ. (ป. ยฏฺฐิมธุกา).

ยัด ก. อัดดันเข้าไปให้แน่น. **ยัดเยียด** ก. เบียดกันแน่น, แออัดกันแน่น; ฝืนให้โดยผู้รับไม่เต็มใจรับ.

ยัน ก. ดัน, ค้ำจุน. ว. เมา (สำหรับหมาก).

ยั่น ก. ครั่นคร้าม, ท้อถอย.

ยันต์ น. รูปต่าง ๆ เขียนลงบนแผ่นโลหะ ผ้า ฯลฯ และลงอักขระหรือเลข ใช้เป็นเครื่องราง, โดยปริยายหมายถึงสิ่งที่มีลายเช่นนั้น เช่น เสื้อยันต์.

ยันตร์ น. ยนตร์. **ยันตรกรรม** น. วิชาเครื่องกล. (Mechanical Engineering).

ยั่นตะนี น. ผ้ามัสลินพิมพ์ดอก. (เทียบ

ชินดุสตานี Jamdani).

ยันเย้า ก. ปล้ำ, หยอก.

ยับ ๑ ก. เก็บ. น. เรียกหมากที่เก็บไว้ทั้งเปลือก เพื่อเอาไว้กินนาน ๆ ว่าหมากยับ.

ยับ ๒ ก. ช้ำชอก, พังทลาย, บ่นบ. **ยับย่อย, ยับเยิน** ว. เสียหาย, บ่นบ.

ยับ ๓, **ยับ ๆ, ยะยับ** ว. แสงแวบ ๆ, ยิบ ๆ. **ยับยง** (โบ) ว. งามเป็นแสงวาววับ. **ยับยาน** (โบ) ก. หวั่นไหว. **ยับยาบ** ก. โบกไปมา, ยาบ ๆ ก็ใช้.

ยับยั้ง ก. หยุดไว้, ชะงักไว้; พักอยู่.

ยั่ว (โบ) น. ยาน, เครื่องพาตัวไป เช่น วอ เสลี่ยง รถ ฯลฯ, บางทีใช้ควบกันว่า ยั่วยาน ที่ใช้เลือนมาว่า ยวดยาน ก็มี. ก. พูดหรือทำให้กำเริบหรือโกรธ. **ยั่วยวน** ก. ทำให้กำเริบด้วยความใคร่. **ยั่วเย้า** ก. พูดหยอกล้อให้โกรธ.

ยั้ว, ยั้วเยี้ย ว. เกลื่อนไปมาติดต่อกันเป็นกลุ่ม.

ยัวรยาตร [ยัวระยาด] (กลอน) ก. ยุรยาตร.

ยัษฏิ [ยัดสฺติ] น. ไม้เท้า. (สํ.).

ยา น. ของกินหรือทาเป็นต้นสำหรับบำบัดโรคหรือบรรเทาความเจ็บปวด, ต้นไม้ชนิดหนึ่ง ใช้ใบหั่นเป็นเส้นหรือมวนสูบ เรียกว่า ยาสูบ, ฝิ่น; เครื่องสำหรับเคลือบเงินทองให้มีสีต่าง ๆ. ก. ทำให้หายโรค, รักษาให้หาย, ทำให้หายรั่ว. ว. เป็นที่บำรุงใจ เช่น ลูกยา; ใช้ประกอบคำ พี่, น้อง, ลูก, ว่า พี่ยา, น้องยา, ลูกยา, ใช้ในราชาศัพท์หมายความว่า เมียชาย. **ยาเขียว** น. ยารักษาไข้ทำด้วยใบไม้ล้วน มีหลายชนิด. **ยาใจ** ว. เป็นที่บำรุงหัวใจ, เป็นที่ชื่นใจ. **ยาดำ** น. ยาซึ่งทำจากต้นหางจระเข้ชนิดหนึ่ง เป็นสีดำ สำหรับถ่ายท้อง, มักใช้ประกอบกับยาไทยแทบทุกขนาน, โดยปริยายหมายความว่าแทรกปนอยู่ทั่วไป. **ยาแดง** น. ยาสูบชนิดหนึ่งของจีน เส้นแดง, เรียกยาชนิดหนึ่งสีแดงสำหรับใส่แผลสด. **ยาธาตุ** น. ยาคุมให้ท้องเป็นปรกติ. **ยาแฝด** น. ยาหรือสิ่งที่หญิงทำให้ผัวกินเพื่อให้หลงรักตัวคนเดียว. **ยาเยี่ย** ก. รักษา, บำรุง.

ย่า น. แม่ของพ่อ, ญาติผู้หญิงที่เป็นชั้นเดียวกันกับแม่ของพ่อ. **ย่าทวด** น. แม่ของปู่และย่า. **ย่านาง** น. เจ้าผีผู้หญิงที่รักษา

เรือ ; ชื่อเถาวัลย์ชนิดหนึ่ง เรียกว่า เถาย่านาง ใช้ใบต้มกับหน่อไม้เพื่อให้หน่อไม้หายขื่นและใช้ทำยา, เถาวัลย์เขียว ก็เรียก.

ยาก น. ความลำบาก. ก. ลำบาก, ไม่สะดวก, ไม่ง่าย. (โบ) ขายตัวเป็นทาส. **ยากแค้น** ว. อัตคัดขัดสน. **ยากจน** ว. เข็ญใจ, ไร้ทรัพย์. **ยากนาน** ก. ลำบากมาก. **ยากเย็น** ว. ลำบากมาก. **ยากไร้** ว. ยากจน, ไม่มีอะไรจะกิน.

ยาค [ยาคะ] น. ยัญพิธี. (ป. ; ส.).

ยาคู, ยาคู น. ข้าวต้ม ; ขนมชนิดหนึ่งทำด้วยข้าวอ่อน. (ป.,).

ยาง น. ชื่อนกกินปลาพวกหนึ่ง ปากแหลมขายาว ชอบหากินตามชายน้ำ มักเรียกว่านกยาง มีหลายชนิด คือ ยางกรอก ยางโทน ยางเสวย ; ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งมียางใช้ประสมชันยาเรือที่เรียกว่าน้ำมันยาง; ของเหลวและเหนียวไหลออกจากแผลต้นไม้บางอย่าง ; เรียกสิ่งบางอย่างที่ทำจากยางพาราเป็นต้น เช่น ยางรถ ยางลบ, เรียกของเหลวที่มีลักษณะเช่นนั้น ; โดยปริยายหมายความว่า เครื่องเหนี่ยวรั้ง เช่น ยางอายหมายความว่าเครื่องเหนี่ยวรั้งคือความอาย ; ชนชาติกะเหรี่ยง. **ยางน่อง** น. ยางไม้ชนิดหนึ่งออกจากต้นน่องมีพิษมาก พวกป่าใช้ทาลูกศรยิงสัตว์. **ยางบอน** ว. เรียกเลือดที่ออกซึม ๆ เพราะถูกฟัน. **ยางอาย** น. ความกระดาก, มักใช้ในประโยคปฏิเสธว่า ไม่มียางอาย.

ย่าง ๑ ก. เอาของสดวางเหนือไฟเพื่อทำให้สุกระอุหรือให้แห้ง.

ย่าง ๒, **ย่างตีน, ย่างเท้า** ก. ยกเท้าก้าวไป. **ย่างเยื้อง** ก. เดินมีท่าทางอย่างละครเมื่อเข้าโรงหรือออกโรง. **ย่างสามขุม** น. ท่าทางที่คนฟันดาบหรือนักมวยเดินก้าวเป็นจังหวะยักเยื้องเป็นสามเส้าหรือสามท่า.

ย่างทราย น. ชื่อเถาวัลย์ป่าชนิดหนึ่ง มีใบใหญ่, ย่านทราย ก็เรียก.

ยาจก, ยาจนก น. ผู้ขอ, คนขอทาน. (ป. ; ส.).

ยาจน, ยาจนา [-จะนะ] น. การขอ, การขอร้อง, การวิงวอน. (ป. ; ส.).

ยาไฉน (กลอน) ว. อะไรหรือ, เป็นอย่างไร.

ยาชก [-ชะกะ] น. ผู้ที่ทำพิธีบูชาหรือพิธีบวงสรวงแทนผู้อื่น. (ป. ; ส.).

ยาดา น. หญิงที่เป็นสะใภ้ด้วยกัน เช่น หนึ่งคือนางศิริมหามายา ยาดานารถบพิตร. (ม. คำหลวง ทศพร). (ส. ยาตา).

ยาตนา [-ตะนา] น. ความเจ็บปวด, การทรมาน. (ป. ; ส.).

ยาตร, ยาตรา [ยาดตระ, ยาดตรา] ก. เดิน, เดินเป็นกระบวน. (ป. ; ส.).

ยาน ๑ น. เครื่องนำไป, พาหนะต่าง ๆ เช่น รถ เกวียน เรือ เป็นต้น. (ป. ; ส.).

ยาน ๒ ว. หย่อนลง, ห้อยลง.

ย่าน ๑ น. ระยะทางจากตำบลหนึ่งไปอีกตำบลหนึ่ง ; ของที่ตรงยาว, ใช้เรียกรากไทรที่อยู่บนดิน. **ย่านซื่อ** น. ระยะที่น้ำไหลพุ่งตรง. **ย่านยาว** น. แถบแม่น้ำที่ยาวตรงไปไกล.

ย่าน ๒ ก. ขั้น.

ยานก [-นะกะ] น. ยานพาหนะเล็ก ๆ. (ป. ; ส.).

ย่านทราย น. ชื่อเถาวัลย์ป่าชนิดหนึ่ง มีใบใหญ่, ย่างทราย ก็เรียก.

ยานมาศ, ยานุมาศ น. คานหามทองสำหรับพระมหากษัตริย์ มีลักษณะเป็นพระแท่นสำหรับประทับ มีพนักหรือไม่มีก็ได้.

ยานี น. ชื่อกาพย์ชนิดหนึ่ง มี ๑๑ พยางค์ จัดเป็น ๒ วรรค วรรคต้น ๕ พยางค์ วรรคหลัง ๖ พยางค์ ; ชื่อเพลงหน้าพาทย์.

ยาบ ๑ น. เส้นปอ. (ฯ).

ยาบ ๒ ว. โบกหรือกระพือขึ้นลงช้า ๆ, สูงขึ้นและยุบลงช้า ๆ, เนิบนาบ.

ยาปน [-ปะนะ] น. การยังชีวิตให้เป็นไป. (ป. ; ส. ว่าการยังให้ไป). **ยาปนมัต** น. อาหารที่พอจะให้ร่างกายดำรงอยู่ได้. ว. สักว่ายังชีวิตให้เป็นไป, พอเลี้ยงชีพ, พอเยียวยาชีวิต. ภาษาตลาดมักพูดว่า ยาปรมัดไส้. (ป. ยาปนมตฺต).

ยาม ๑ [ยาม] น. เป็นชื่อส่วนแห่งวัน ยาม ๑ มี ๓ ชั่วโมง รวมวัน ๑ มี ๘ ยาม ; ในบาลีแบ่งคืนเป็น ๓ ยาม เรียกว่า ปฐมยาม มัชฌิมยาม ปัจฉิมยาม ; คนเฝ้าสถานที่หรือระวังเหตุการณ์ตามกำหนดเวลา ; คราว, เวลา. (ป.). **ยามกาลิก** น. ของที่ให้บริโภคได้ชั่วคราว เพียงวันหนึ่งกับคืนหนึ่ง ได้แก่น้ำอัฐบาน. (ดู กาลิก อีก). **ยามตูดชาย** (ถิ่น) น. เวลาบ่าย. **ยามพาด** (ถิ่น) น. เวลาเช้า. **ยามโยค** น. เวลาที่ประกอบด้วยฤกษ์. **ยามสาม-**

ตา น. ชื่อวิธีจับยามของหมอดู ใช้นับตามหลักสามหลักเวียนกันไป.

ยาม ๒ [ยามะ] น. ชื่อสวรรค์ชั้นที่ ๓, เทวดาในชั้นนี้เรียกว่ายามเทวบุตร. (ป.).

ย่าม น. เครื่องใช้สำหรับใส่สิ่งของทำด้วยผ้ามีหูสำหรับตะพาย. ก. เหิม, ทะยาน, ได้ใจ, เช่น ย่ามใจ.

ยามักการ น. ชื่อเครื่องหมายบังคับให้อ่านพยัญชนะควบ มีรูปดังนี้ ๏ ใช้ในหนังสือบาลีรุ่นเก่า.

ยามิก น. คนเฝ้ายาม, คนเฝ้ายามเวลากลางคืน. (ส.).

ยาย น. แม่ของแม่, หญิงที่เป็นญาติชั้นเดียวกับแม่ของแม่, ใช้เรียกหญิงคราวยายว่า ยายนั้น ยายนี่. ยายทวด น. แม่ของยาย.

ย้าย ก. เปลี่ยนที่, เคลื่อนไปข้างหน้าด้วยมีอาการบางส่วนของร่างกายไหวเป็นจังหวะ เช่น ย้ายพุง, ย้ายเอว.

ยาบี ก. เบียดเบียน, รบกวน.

ยาว ว. ไม่สั้น. ยาวรี ว. ยาวเรียวไป อย่างใบข้าว คือต้นไตปลายเล็ก.

ย้าว (ใบ) ก. เหย้า.

ยาวกาลิก น. ของที่ใช้บริโภคได้ชั่วคราว ตั้งแต่เช้าถึงเที่ยง ได้แก่ข้าวปลาอาหาร. (ดู กาลิก อีก). (ป.).

ยาวชีวิก น. ของที่ใช้บริโภคได้เสมอไป ไม่มีจำกัดกาล, ตามวินัยบัญญัติได้แก่ของที่ใช้ประกอบเป็นยา สงเคราะห์เข้าในคิลานปัจจัย. (ป.).

ยาวัส น. ฟ่อนหญ้า, หญ้าหรืออาหารสำหรับสัตว์. (ส.).

ยาหยัง ก. ชนะศัตรู. (ช.).

ย่าหยา น. เป็นคำใช้เรียกหญิงชาวจีนที่เกิดในมลายู.

ยาหยี น. น้องรัก. (ช.).

ยาหัต ว. ชั่ว, ไม่ดี, หยาบ, ไม่งาม. (ช.).

ยำ ๑ ก. เคล้าคละ, ปะปน. น. กับข้าวอย่างหนึ่งที่ปรุงด้วยผักเป็นส่วนใหญ่เคล้ากันหลาย ๆ อย่าง.

ยำ ๒ ก. เคารพ, นับถือ.

ย้ำ ก. เหยียบลงซ้ำ ๆ; ตีกลองหรือฆ้องถี่ ๆ หลายครั้งเพื่อบอกเวลาสำหรับเปลี่ยนยาม, ย้ำยาม ก็เรียก, ถ้ากระทำในเวลาเช้า เรียกว่าย้ำรุ่ง, ในเวลาเที่ยงเรียกว่าย้ำเที่ยง, ในเวลาค่ำเรียกว่าย้ำค่ำ. ย้ำเทือก ก. ย้ำดิน

โคลนพื้นนาที่จะตกกล้าให้อ่อนเหลว. ย้ำยี ก. เอาเท้าเหยียบขยี้ถี่ ๆ ลงไป, โดยปริยายหมายความว่า เบียดเบียน.

ย้ำ ก. ซ้ำ ๆ ถี่ ๆ ลงในที่เดียว เช่น ย้ำหัวตะปู, ทำให้แน่น, ทำให้กระชับ, ทำให้มั่นคง.

ยำเยีย ก. ถูกกระทำในทางร้ายโดยวิธีใช้เวทมนตร์ต่าง ๆ, มักใช้ว่าถูกกระทำยำเยีย.

ยำยาม ก. ชมเชย. (?).

ย้ำเหยอ [-เหฺยอ] ว. เลอะเทอะ, หลงลืม.

ยิก ๆ ว. ถี่ ๆ, ขยิก ก็ใช้.

ยิง ก. ให้อาวุธเช่นลูกศรหรือลูกปืนแล่นออกไปโดยแรงด้วยกำลังส่ง.

ยิ่ง ก. เกิน, ล้ำ.

ยิงฟัน ก. เปิดปากให้เห็นฟัน.

ยิฏฐะ, ยิฐ ก. บูชา, เซ่นสรวง. (ป. ยิฏฺฐ ; ส. อิษฺฏ).

ยิน ๑ ก. รู้เสียงด้วยหู (มักใช้ว่าได้ยิน), ฟัง, ใช้ประกอบกับคำอื่น หมายความว่า รู้สึก, ชอบ, ยอม, ก็มี เช่น ยินแคลน ก. รู้สึกลำบาก. ยินใจ ก. พอใจ, ตามใจ. ยินดี ก. ชอบใจ, ดีใจ. ยินมลาก [—มฺลาก] ก. ดีใจมาก, ชอบใจมาก. ยินยอม ก. ยอม, ไม่ขัด, ชอบใจ, ตาม. ยินร้าย ก. ไม่พอใจ, ไม่ชอบใจ.

ยิน ๒ น. ส่วนหนึ่งของขอช้างที่ยื่นออกจากตัวขออีกข้างหนึ่ง เรียกว่า ยิน.

ยิบ ว. ถี่, ละเอียด.

ยิบ ๆ ว. อาการเปิดปิดถี่ ๆ อย่างกะพริบตา ; วับ ๆ อย่างแสงแดด.

ยิ้ม ก. แสดงให้ปรากฏว่าชอบใจด้วยริมฝีปากและใบหน้า. ยิ้มแฉ่ง ก. ยิ้มอย่างเบิกบาน. ยิ้มย่อง ก. ยิ้มด้วยความอิ่มใจ. ยิ้มแย้ม ก. ยิ้มอย่างชื่นบาน. ยิ้มละไม ก. ยิ้มอย่างงาม. ยิ้มหัว ก. ยิ้มแกมหัวเราะ.

ยิหวา [-หฺวา] น. ดวงชีวิต, ดวงใจ. (ช.). (ป. ; ส. ชีว).

ยี ก. ขยี้, ขยำให้แหลก, ขยำให้เหลว. ยียวน ก. เคล้าคลึงชวนให้กำเริบรัก.

ยี่ ๑ ว. สอง, โบราณใช้ว่า ญี่.

ยี่ ๒ (ถิ่น - พายัพ) น. ปีขาล.

ยี่กา น. ขนนกที่ปีกหมวก.

ยี่เก น. การเล่นชนิดหนึ่งมาจากชาวมลายู, ลิเก ก็ว่า.

ยี่เข่ง น. ไม้ดอกชนิดหนึ่ง ในจำพวกตระแบก

อินทนิล ดอกเป็นช่องาม สีม่วงแดงก็มี แดงก็มี ขาวก็มี.

ยี่โถ น. ไม้ดอกชนิดหนึ่ง โดยมากดอกสีชมพูเป็นช่อ สีขาว ก็มี ยางเป็นยาพิษ.

ยี่โถฝรั่ง ดู กระบอก ๑.

ยี่ไป๊ น. ผ้าสำหรับพาดไหล่.

ยี่ภู่ น. ที่นอน, ฟูก, (ราชาศัพท์ใช้ว่า พระยี่ภู่).

ยี่สก น. ชื่อปลาชนิดหนึ่ง เป็นปลาชอบอยู่ตามน้ำที่มีทราย. (Probarbus jullieni).

ยี่สง น. ชื่อถั่วชนิดหนึ่ง มีฝักเป็นพวง ติดอยู่ตามรากใต้ดิน, ลิสง ก็เรียก.

ยี่สน น. ปลาน้ำเค็มชนิดหนึ่ง ในจำพวกปลากระเบน.

ยี่สาน, ยี่ส่าน น. ตลาดของแห้ง, ที่ขายของแห้ง. (เทียบเปอรเซีย Bazaar).

ยี่สิบ ว. จำนวน ๑๐ สองหนรวมกัน.

ยี่สุ่น น. กุหลาบชนิดหนึ่งดอกเล็ก.

ยี่หร่า [-หฺร่า] น. เมล็ดของต้นไม้ชนิดหนึ่ง มีกลิ่นหอมฉุน นับเข้าในจำพวกเครื่องเทศ ใช้ปรุงเป็นเครื่องแกง. (เทียบ สํ. ชีรก ; ทมิฬชีรา ; ฮินดูสตานี Zira).

ยี่ห้อ น. เครื่องหมายสำหรับร้านค้า หรือการค้า. (ป.) ; ชื่อเสียง.

ยี่หุบ น. ชื่อไม้ดอกชนิดหนึ่ง ดอกคล้ายดอกมณฑา แต่เล็กกว่า และสีขาว.

ยึด ก. ถือเอาไว้, เหนี่ยว, รั้ง. **ยึดถือ** ก. จับถือ, เอามารักษา, นับถือ.

ยืด ก. ขยายตัวให้ยาวหรือกว้างออกไปได้ เช่น ยางยืด, ทำให้นานออกไป เช่น ยืดเวลา. ว. ยืน, นาน. **ยืดยาด, ยืดเยื้อ** ว. ยาวเกินควร, ไม่ใคร่จะจบสิ้น, ชักช้านานเวลา. **ยืดหยุ่น** (วิทยา) ว. ยาวออกและคืนตัวได้.

ยืน ก. ตั้งอยู่, เอาเท้าเหยียบพื้นแล้วตั้งตัวให้ตรงขึ้นไป. ว. นาน, ยาว, ยืด, คงอยู่, อยู่กับที่ไม่เปลี่ยนแปลง เช่น ยืนคำ ; ยาวเป็นแนวตรงเข้าไป เช่นพูดว่าที่ดินยืนเข้าไปสามเส้น. **ยืนเครื่อง** น. เรียกผู้แสดงละครเป็นตัวพระ. **ยืนชิงช้า** น. เรียกข้าราชการที่เป็นประธานในพิธีไล้ชิงช้าแทนพระเจ้าแผ่นดินว่า พระยายืนชิงช้า. **ยืนต้น** น. เรียกต้นไม้ใหญ่ที่มีผลและมีอายุยืนนาน ; เรียกไม้ใหญ่ที่ตายแล้วแต่ยังไม่ล้มว่ายืนต้นตาย. **ยืนพื้น** ก. คงที่อยู่เสมอ,

คงยึดหลักหรือแบบเสมอ. **ยืนยง** ก. คงอยู่นาน. **ยืนยัน** ก. พูดคงคำโดยแน่นแฟ้น, พูดรับรู้เห็นโดยแน่นอน. **ยืนยาม** ก. ยืนเฝ้ายาม. **ยืนโรง** น. เรียกผู้แสดงเป็นตัวละครตัวใดตัวหนึ่งประจำ, เรียกช้างหรือสัตว์เลี้ยงที่ปรนปรือเป็นพิเศษอยู่ประจำโรง. (ไบ) ก. ออกซ้ำ ๆ.

ยื่น น. กิริยาหรืออาการที่เหยียดหรือเหลื่อมล้ำออกไป; ส่ง, มอบ, เช่น ยื่นบัญชี, ยื่นฟ้อง; โดยปริยายหมายถึงกิริยาของผู้ที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับเรื่องที่เขาไม่ต้องการให้พูดให้ทำว่า ยื่นปาก ยื่นหน้า.

ยืม ก. ขอสิ่งของหรือเงินมาใช้ชั่วคราว.

ยื้อ ก. ฉุด, ดึง.

ยุ ก. กล่าวคำชักชวนให้ทำสิ่งที่ไม่ควร เช่น ยุให้โกรธ ยุให้กำเริบ. **ยุยง** ก. ยุให้แรงขึ้น, ยุให้หนักขึ้น. **ยุแยง, ยุแหย่** ก. ยุให้ทั้งสองฝ่ายแตกกัน.

ยุกกระบัตร น. ยกกระบัตร.

ยุกต์ ว. ชอบ, ถูกต้อง, ประกอบ. (ส.; ป. ยุตฺต).

ยุกติ, ยุกติ (แบบ; กลอน) ก. ชอบ เช่น รุ่งนั้นธก็เสด็จโดยอุตราภิมุข ดำเนอร-ยุกติยุรยาตร; (ม. คำหลวง วนปเวสน์). (ส. ยุกฺติ). **ยุกติธรรม** น. ยุติธรรม.

ยุค น. แอก; คู่, ทั้งสอง; คราว, สมัย; กำหนดเวลาของโลก มี ๔ ยุค คือ กฤตยุค, ไตรตายุค, ทวาปรยุค, กลียุค, (กลียุค คือ ยุคที่ถือกันว่าเสื่อมกว่ายุคก่อนๆ ด้วยประการทั้งปวง). (ป.; ส.). **ยุคเข็ญ** น. คราวยาก, คราวลำบาก.

ยุคนธร [—คนทอน] น. ชื่อภูเขาทิวหนึ่งในหมู่เขาสัตบริภัณฑ์ ซึ่งล้อมรอบภูเขาพระสุเมรุ; ใช้ ยุคันธร หรือ ยุคุนธร ก็มี. (ป.; ส.).

ยุคล ว. คู่, สอง. (ป.; ส.). **ยุคลบาท** น. เท้าทั้งคู่. (ป.; ส.).

ยุคันต์ น. ที่สุดแห่งยุค. (ป.). **ยุคันตวาต** น. ลมในที่สุดยุค หมายความว่าลมที่มาทำลายโลกเมื่อสิ้นยุค. (ป.).

ยุคันธร น. ยุคนธร.

ยุคุนธร น. ยุคนธร.

ยุง น. แมลงพวกหนึ่งมีหลายชนิด บางชนิดเป็นผู้นำเชื้อไข้มาลาเรีย. **ยุงปัด** น. ไม้สำหรับปัดกวาดผง ทำด้วยต้นขัดมอน, ภาษาถิ่น-พายัพเรียกว่า ไม้ยู.

ยุ่ง ก. อาการของสิ่งที่เป็นเส้นเป็นฝอยสับสนพัวพันกันถึงกับต้องสางจึงจะเป็นระเบียบเรียบร้อยได้, ไม่เรียบร้อย, เข้ามาเกี่ยวข้องพัวพันโดยไม่จำเป็น. **ยุ่งยิ่ง** ก. ยุ่งจุก ๆ จิก ๆ. **ยุ่งเหยิง** ก. ยุ่งกันใหญ่.

ยุ้ง น. สิ่งปลูกสร้างสำหรับเก็บข้าวเปลือกเป็นต้นประจำบ้าน.

ยุด ก. ฉุด, ดึงไว้.

ยุต [ยุด] ก. ประกอบ. (ป. ; ส. ยุตฺต).

ยุติ ๑, **ยุตติ** ก. ชอบ, ถูกต้อง. (ป. ยุตฺติ ; ส. ยุกฺติ). **ยุติธรรม** น. ความเที่ยงธรรม, ความชอบธรรม, ความชอบด้วยเหตุผล.

ยุติ ๒ ว. ตกลง, จบ, เลิก.

ยุทธ์ น. สงคราม, การรบพุ่ง. (ป. ; ส.). **ยุทธภูมิ** น. สนามรบ, **ยุทธศาสตร์** น. วิชาการรบ. **ยุทธวิธี** น. วิธีและอุบายของการรบ. **ยุทธวินัย** น. กฎของการรบ.

ยุทธนา (กลอน) น. สงคราม, การรบพุ่ง. **ยุทธนาการ** น. อาการรบกัน, การรบกัน. **ยุทธนาธิการ** น. หน้าที่แห่งการรบ, หน้าที่แผนกการรบ.

ยุบ ก. ยอบลง, ทรุดลง, ทำให้เตี้ยลง, ลด, ลดลง, เลิก เช่น ยุบตำแหน่ง ; หลอมให้ละลาย เช่น ยุบแหวน. **ยุบยอบ** ก. น้อยลง, จมลง, ขัดสนลง. **ยุบยับ** ก. ย่อยยับ, ยุบแหลกลง.

ยุบยิบ ว. ละเอียดเกินไป, ถี่ถ้วนเกินไป.

ยุบล น. ข้อความ, เรื่องราว.

ยุพ [ยุพ, ยุบพะ] ว. หนุ่ม, สาว. (ป. ; ส. ยุว). **ยุพยง, ยุพเยาว์** น. หญิงกำลังสาวสวย, นางงาม. **ยุพราช, ยุพราชา** น. รัชทายาทที่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวสถาปนาขึ้นเป็นตำแหน่งสมเด็จพระยุพราช โดยพระราชทานยุพราชาภิเษกหรือโดยพิธีอย่างอื่นสุดแท้แต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ. **ยุพเรศ** (กลอน) น. นางกษัตริย์, หญิงสาวสวย.

ยุพดี [ยุบพะดี] น. หญิงรุ่น, หญิงสาว. (ป. ; ส. ยุวตี).

ยุพา, ยุพาน, ยุพาพาล, ยุพาพิน (กลอน) น. หญิงสาวสวย.

ยุ่มย่าม ว. เกะกะ.

ยุ้ย ว. เบื้อย, ไม่เหนียว.

ยุ้ย ว. โป่งออกอย่างย้อยยาน.

ยุรบาตร (กลอน) ก. เดิน, ใช้ว่า ยะ-ยุรบาตร ก็มี.

ยุรยาตร, ยูรยาตร (กลอน) ก. เดิน, แผลงเป็น ยวรยาตร, ยัวรยาตร ก็มี.

ยุว, ยุวา, ยุวาน น. ชายหนุ่ม. ว. หนุ่ม, รุ่น. (ป. ; สํ. ยุวนฺ). **ยุวราช, ยุวราชา** น. พระราชกุมารที่ได้รับอภิเษกหรือทรงรับแต่งตั้งอยู่ในตำแหน่งที่จะสืบราชสมบัติเป็นพระเจ้าแผ่นดินต่อไป. (ป. ; สํ.).

ยุวดี น. หญิงรุ่น, หญิงสาว. (สํ.).

ยุวา น. ชายหนุ่ม. (ป.).

ยุหํบาตร ตัดมาจาก พยุหบาตร ดู พยุห-บาตร.

ยู (ถิ่น—พายัพ) น. ไม้ยุงบัด.

ยู่ ก. เขิน, ย่นเข้าไป. **ยู่ยี่** ว. ย่น, ยับ, ไม่เรียบ.

ยูง น. นกขนาดใหญ่ชนิดหนึ่ง ขนงามเป็นสีเลื่อม ขนหางเป็นแวว ; ต้นไม้ชนิดหนึ่งเป็นไม้ใหญ่อยู่ในป่าสูง ตระกูลเดียวกับต้นยาง.

ยูถะ น. ฝูง, หมู่. (ป. ; สํ.).

ยูถิกา น. ต้นพุทธชาด. (Jasminum auriculatum). (สํ.).

ยูปะ น. เสาที่ปักอยู่กลางโรงพิธีสำหรับผูกสัตว์ที่จะบูชายัญ. (สํ.).

ยูรยาตร ก. ยุรยาตร.

ยูษะ น. น้ำต้มจากผักต่าง ๆ. (สํ.).

เย้ ว. ไม่ตรง, เห.

เย ๆ ว. เสียงร้องไห้ของเด็ก ๆ ที่ทอดเสียงยาว ๆ และไม่ใคร่หยุด เรียกว่าร้องเย ๆ.

เยง ก. กลัว, เกรง, ใช้ว่า แยง ก็มี.

เยซู น. พระนามศาสดาของศาสนาคริสต์.

เยิ้น น. เวลาใกล้ค่ำ. ว. หายร้อน, ไม่ร้อน, หนาว, **เยิ้นใจ** ก. สบายใจ, ไม่ยุ่งใจ, ไม่ต้องคิดอะไร, ไม่ร้อนใจ.

เยิ้บ ก. ทำให้ติดกันด้วยไข้เข็มร้อย, ร้อย, สอย, กลัด เช่น เยิ้บกระทง.

เยภุยยะ น. มาก, ชุกชุม. (ป.). **เยภุยนัย** น. วิธีที่คนส่วนมากใช้. (ป. เยภุยฺยนย). **เยภุยสิกา** น. ความเห็นข้างมาก. (ป. เยภุยฺยสิกา).

เยี้ย ก. จงใจล้อให้รู้สึกอายและเจ็บใจช้ำใจ.

เยอ ๑ (ถิ่น) ว. ใหญ่ เช่น ผาเยอ.

เยอ ๒ ก. ยกย่อง, ชมเชย. (?).

เย่อ ก. ฉุดรั้งแย่งกัน.

เยอรมัน น. คนชาติหนึ่งอยู่ในยุโรป (อิ.).

เยอว ว. คำต้นเสียงสำหรับบอกจังหวะพายเรือ.

เย่อหยิ่ง ว. จองหองเกินฐานะ.

เยอะ๑, เยอะแยะ ว. มากเหลือหลาย, ถมไป.

เยอะ ๒ น. เรียกแผลที่หนองไหลเปรอะเลอะ.

เยา ๑ น. อาการที่ทองไม่แล่นติดต่อกันโดยตลอดในการหล่อ.

เยา ๒ ว. เบา, อ่อน, น้อย.

เย้า ๑ น. คนชาวเขาพวกหนึ่ง มีอยู่ในประเทศไทยตอนเหนือ.

เย้า ๒ ก. หยอก, สัพยอก.

เยาว์ (แผลงออกจาก ยุว) ว. รุ่น, หนุ่ม, สาว, อ่อน. **เยาวพาณี** น. ชื่อเทียนชนิดหนึ่ง ใช้ทำยา. **เยาวมาลย์** น. หญิงสาวสวย. **เยาวยอด** ว. สวยที่สุด. **เยาวราช** น. ยุพราช, ราชโอรสที่ยังเยาว์พระชนม์. **เยาวเรศ** น. นางกษัตริย์, หญิงสาวสวย. **เยาวลักษณ์** น. หญิงมีลักษณะสวย.

เยาวน [—วะนะ] น. ความหนุ่ม, ความสาว, ความเป็นหนุ่มเป็นสาว. (ส. ; ป. ยุวน).

เยาวพา [—วะพา] (แผลงมาจาก ยุพา) น. หญิงสาวสวย.

เยาวพาน [—วะพาน] (แผลงมาจาก ยุวาน) น. ชายหนุ่ม. ว. หนุ่ม, รุ่น.

เยาะ ก. พูดหรือแสดงกิริยาเกินความจริงเพื่อดูถูกให้เจ็บใจบ้าง เพื่อสนุกขบขันบ้าง.

เยิง ๑ น. ป่าเถื่อน.

เยิง ๒ ส. เรา. (ข.).

เยิน ว. ยู่, ย่น, บานออกเพราะย่น. **เยินยอ** ว. ยกยอ.

เยิ่น ว. นาน, เนิ่น, ยาว ; อ่อนเนิบนาบ, อ่อนเทิบทาบ. **เยิ่นเย้อ** ว. ยืดยาด, ไม่กะทัดรัด, โดยมากใช้สำหรับคำพูดหรือข้อความ.

เยิบ ๆ ว. ลักษณะของสิ่งของที่แบนหรือยาวมีอาการขึ้นลงเป็นจังหวะ.

เยิ้ม ก. เยิ้มชาบออกมาจวนจะไหล.

เยีย ๑ น. เรียกไก่ตัวผู้ที่มีรูปร่างคล้ายไก่ตัวเมียว่า ไก่เยีย. (เทียบ ข. ญี ว่า สัตว์ตัวเมีย).

เยีย ๒ (ถิ่น) ก. ทำ. **เยียใด** ก. ทำไฉน. **เยียมั่ง** ก. ทำเป็นคนมั่งมี. **เยีย-**

ใหญ่ ก. ทำเป็นคนใหญ่โต, มักใหญ่ใฝ่สูง.

เขี้ย ๓ น. ยุ้งข้าว. (ไทยใหญ่).

เขี้ยง น. แบบ, อย่าง. ว. เช่น, ใช้ว่า เขื่อง ก็มี.

เขี้ยงผา น. เลียงผา.

เขี้ยดขัด ก. ขัดเขียด.

เขี้ยน ก. ไปมาหาสู่, เขื่อน ก็ว่า.

เขี้ยบ ว. อาการที่เย็นเข้าหัวใจ มักใช้ควบกันว่า เขี้ยบเย็น หรือ เย็นเขี้ยบ.

เขี้ยม ๑ ก. ชะโงก, โผล่ออก ; ลอย ; ไปถามข่าวทุกข์สุข, ไปมา. เขี้ยมเขี้ยน, เขี้ยมเขื่อน ก. ไปมาหาสู่ถามข่าวคราว. เขี้ยม ๆ มอง ๆ ก. เขี้ยมบ่อย ๆ และมองบ่อย ๆ.

เขี้ยม ๒ ว. ยิ่ง, เด่น, เลิศ. เขี้ยมยอด ว. ดีที่สุด, เลิศที่สุด.

เขี้ยรบับ [—ระบับ] น. ผ้าซึ่งทอด้วยทองแล่งกับไหม แต่มีไหมน้อยกว่า, ส้ารบับ ก็ว่า.

เขี้ยรยง [เขี้ยระยง] (กลอน) ว. งามยิ่ง, งามเพริศพริ้ง, ใช้ว่า เขี้ย ก็มี.

เขี้ยว สัน. ผิว่า, แม้ว่า, ถ้า.

เขี้ยว น. น้ำเบา. ก. ถ่ายปัสสาวะ.

เขี้ยวยง (กลอน) ว. งามยิ่ง.

เขี้ยวยา ก. รักษาโรค, แก้โรค, แก้ไข, ทำให้ดีขึ้น.

เขื่อ (ถิ่น) ว. นาน.

เขื่อ น. สิ่งที่เป็นแผ่นบางอยู่ตามผิวของสิ่งต่าง ๆ เช่น เขื่อไม้ไผ่. เขื่อเคย น. กุ้งเคย, กะปิที่ทำจากเขื่อเคย. เขื่อใย น. ความเกี่ยวพันที่ยังมีเหลืออยู่แม้จะขาดกันไปแล้ว.

เขื่อ ก. ขืนนาน, คงทน.

เขื่อก ว. เย็นเข้าหัวใจ ; ไหวขวบ.

เขื่อง ก. เขื้อง.

เขื่อง ว. เขี้ยง.

เขื้อง ก. เอี้ยว, ย้ายไป ; เดินอย่างไว้ท่าทาง. ว. ไม่ตรง. เขื้องกราย น. การเดินอย่างมีท่างาม. เขื้องยัก ก. ยักย้ายไปมา, หลีกเลี่ยงไป, ไม่ตรงกัน.

เขื่อน ก. เขี้ยม.

เขื้อน ก. เอื้อนกล่าวออกมาโดยมีอาการแช่มช้างดงาม.

แย่ ก. แบะขาและย่อลง, ย่อลง. ว. เต็มที่, หนัก. แย่แต้ ว. หนักจนต้องย่อลง.

แย้ ๑ น. สัตว์เลือกคลานอยู่รู รูปร่างคล้ายทั้งก่า กินได้.

แย้ ๒ ก. ถ่วงหนักลง เช่น ก้นแย้, ท้องแย้.

แยก ก. พรากออกจากกัน, แตกออกเป็นแฉก ๆ, แตกออกจากกัน, ไม่รวมกัน, ทำให้ออกจากกัน. **แยกเขี้ยว** ก. อ้าปากให้เห็นเขี้ยวด้วยอาการโกรธหรือขู่. **แยกย้าย** ก. แยกและย้ายไปคนละทาง. **แยกแย้ง** ก. แยกไปคนละทาง, ไม่ลงรอยกัน. **แยกแยะ** ก. กระจายออกให้เห็นชัดเจน.

แยง ก. แหย่เข้าไป, สอดดู, แลดู, แอบดู; ดู เยง ด้วย. **แยงยล** ก. มองดู.

แย่ง ก. ฉวยเอาไปจากคนอื่น, ชิงกัน.

แย้ง ก. ไม่ตรงกัน, ต่อต้าน.

แยงแย่ ก. นั่งของ ๆ แต่ถ่างขากว้าง.

แยงแย้ น. ไม้จำพวกเพิ่นเลื้อย ต้นเป็นเถาสั้น รากกระด้าง สีดำแดง เกาะตามหลืบหิน ใบคล้ายใบมะคำไก่.

แยบ น. อุบาย, เล่ห์, ท่าทาง. **แยบคาย** ว. เข้าที. **แยบยล** น. กล, อุบาย.

แย้ม ก. เผยอ, คลี่, บานแต่น้อย ๆ, เผยออกแต่น้อย ๆ. **แย้มพราย** ก. เผยให้เห็นวิ่แวว.

แยแส ก. เป็นธุระ, เกี่ยวข้อง, มักใช้ในประโยคปฏิเสธ เช่น ไม่แยแส.

แยะ ก. แยก, แบะออก, แตกออก. ว. มาก.

โย ๑ (ปาก) ก. พูดแขวะ. **โยเย** ว. เกเร, เกะกะ; ขี้ร้องไห้. (สำหรับเด็กเล็กๆ).

โย ๒ น. เรียกทุเรียนที่มีเม็ดห่าง ๆ ว่าทุเรียนโย. (บรัดเล).

โย้ ว. ไม่ตรง, โอนเอนไป. **โย้เย้** ว. ขวนเข, ไม่ตรงรูป, รวนเร.

โยก ก. คลอน, ไหว; ทำให้เขยื้อน. **โยกย้าย** ก. สับเปลี่ยนไปมา. **โยกเยก** ก. โอนเอนไปมา. **โยกโย้** ก. ไม่ตรงไปตรงมาทำให้ขัดข้อง, ไม่ลงรอย.

โยกตร์ [โยก] น. เชือก, สายทาม. (ส.; ป. โยตฺต).

โยค [โยคะ] น. การประกอบ, การใช้, การร่วม; กิเลส; ความเพียร; วิธีบำเพ็ญสมาธิ ตามลัทธิของอาจารย์ปตัญชลี (โหราศาสตร์) น. การที่ดาวนพเคราะห์ตั้ง

แต่สองดวงขึ้นไปมาร่วมกันในราศีเดียว. (ป.; ส.). **โยคจักษุ** น. ตาทิพย์. (ส.). **โยคนิทรา** น. การเข้าฌานแล้วไม่รู้สึกถึงสิ่งภายนอก, อาการที่แสร้งทำเช่นนั้น (ส.). **โยคาพจร, โยคาวจร** น. ผู้หยั่งลงสู่ความเพียร, ผู้มีความเพียร, มักใช้เรียกพระภิกษุผู้เรียนสมถะและวิปัสสนา. (ป.).

โยคเกณฑ์ [โยกเกน] น. การกำหนดตามคติที่ประกอบฤกษ์.

โยคยะ [โยคฺยะ] ว. สมควร, เหมาะ. (ส.).

โยคิน (กลอน) น. โยคี.

โยคี น. ฤษี. (ส. โยคี ว่าผู้ปฏิบัติตามลัทธิโยคะ).

โยง ๑ ก. ผูกหรือล่ามแต่บนมาล่าง, ผูกหรือล่ามให้ติดต่อถึงกัน. น. การที่มัดมือสองข้างแขวนขึ้นไปเรียกว่า มัดมือโยง, เรียกเรือสำหรับจูงหรือลากเรืออื่นว่า เรือโยง, เรียกที่ซึ่งกำหนดไว้ให้อยู่เฉพาะตัวในการเล่นของเด็กว่า อยู่โยง; โดยปริยายหมายความว่า อยู่ประจำแต่ผู้เดียว ผู้อื่นไม่ต้องอยู่ว่า อยู่โยง, เรียกความหมายที่เกี่ยวเนื่องกันว่า โยงถึงกัน.

โยง ๒ ก. เอาไม้แซะข้าวให้สุกทั่วกัน, ทำให้โหย่ง, คุ้ย.

โย่ง ว. สูงชะลูด, สูงเกินควร.

โย่ง ๆ ว. อาการเดินก้าวยาว ๆ แห่งคนผอมสูง เรียกว่า เดินโย่ง ๆ. **โย่งเย่ง** ว. อาการเดินอย่างคนสูง ๆ เดินก้าวยาวเกะกะ; ไม่รัดกุม.

โยงโย่ ก. ยงโย่.

โยชก น. ผู้ทำการประกอบ, ผู้ใช้, ผู้ผูก, ผู้จัด, ผู้เตรียม. (ส.).

โยชน์ น. ชื่อมาตราวัดทางยาว ๔๐๐ เส้นเป็น ๑ โยชน์; การผูก. (ป.; ส.).

โยชนา [–ชะนา] น. ชื่อคัมภีร์บาลีประเภทหนึ่ง ซึ่งบอกสัมพันธ์ศัพท์บาลีว่าศัพท์ไหนเข้ากับศัพท์ไหนในต้นฉบับนั้น ๆ เช่น โยชนาฏีกาสังคหะ. (ป.).

โยด ก. ย้ายจากที่เดิม (ในการเล่นลูกหินของเด็ก).

โยต น. โยกตร์. (ป. โยตฺต).

โยถิกา น. ยูถิกา.

โยทะกา น. สมอเรือ; ต้นไม้ชนิดหนึ่ง, ต้นคัดเค้า ก็เรียก.

โยธ [–ทะ] น. พลรบ, ทหาร. (ป.; ส.).

โยธา ๑ (กลอน) น. โยธ, พลรบ, ทหาร.

โยธา ๒ น. งานก่อสร้าง, งานที่ทำด้วยกำลังกาย.

โยธิน น. นักรบ, ทหาร. (ส.).

โยน ๑ ก. ทิ้งไปให้พ้นตัว.

โยน ๒, โยนก น. ชื่อชนชาติกรีก, ชาวอินเดียเรียกเพี้ยนมาจากคำ Ionia ; เรียกชาวไทยทางลานนาไทย, เยาวนะ ก็เรียก. (ป.).

โยนิโส ว. โดยแยบคาย, โดยต่องแท้ ; ตั้งแต่ต้น ; โดยตลอด. (ป.). **โยนิโสมนสิการ** น. การพิจารณาโดยแยบคาย ; เข้าใจตั้งแต่ต้น, เข้าใจโดยตลอด. (ป.).

โยนี น. มดลูก ; ที่เกิด, ต้น ; กำเนิด ; อวัยวะที่ลับของหญิง. (ป. ; ส.).

โยพนะ [โยบพะนะ] น. ความหนุ่ม. (ป. โยพฺพน). **โยพนมัท** น. ความมัวเมาในความเป็นคนหนุ่ม, ความพลาดพลั้งเพราะความมัวเมาในความเป็นหนุ่ม.

โยม น. เป็นคำที่พระสงฆ์ใช้เรียกบิดามารดาของตนหรือเรียกผู้ใหญ่รุ่นราวคราวเดียวกับบิดามารดา ; เป็นคำใช้แทนชื่อบิดามารดาของพระสงฆ์ ; เรียกผู้ที่เป็นบิดามารดาของผู้บวชว่า โยมพระ ; เรียกผู้ที่แสดงตนเป็นผู้อุปการะพระสงฆ์โดยเจาะจงว่า โยมอุปัฏฐาก ; เรียกฆราวาสที่อยู่ปฏิบัติพระในวัดว่า โยมวัด ; เรียกฆราวาสผู้อุปการะพระทั่ว ๆ ไปว่า โยมสงฆ์.

โยเย ก. ขี้ร้องไห้ ; พูดรวนเร.

โย้เย้ ก. เซไป, ซวนเซ.

โยโส ว. โหยกเหยก, อวดดี.

ไย น. สิ่งที่เป็นเส้นเล็ก ๆ ขาว ๆ บาง ๆ เช่น ไยบัว. ว. นวลบาง, บาง ๆ, ละเอียดอ่อน. **ไยฟ้า** น. เรียกสิ่งที่เป็นเส้นละเอียดอ่อนอย่างไยแมงมุมที่ลอยอยู่ในอากาศ. **ไยยอง** ว. งามผุดผ่อง, งามสุกใส.

ไย ว. ไฉน, อะไร, ทำไม.

ไย่ ว. ฟางตา.

ไยไย, ไย่ไย่ ว. เป็นแถวเป็นแนว.

ไยดี ก. พอใจ, ยินดี, เอื้อ.

ไยไพ ก. เยาะเย้ย, พูดให้เขาอาย.

ร

ร พยัญชนะตัวที่สามสิบห้า เป็นพวกอักษรต่ำ, ถ้าเขียนควบกันสองตัวใช้เป็นตัวสะกดในแม่กน อย่างตัว น เรียกว่า ร หัน เช่น กรรไตร, ยรรยง ฯลฯ, และเมื่อสะกดพยัญชนะเปล่าต้องอ่านเหมือนมีสระ อ อยู่ด้วย เช่น กร (กอน) กุญชร (กุญชอน) ฯลฯ.

รก ว. รุงรัง, ไม่เตียน, เต็มไปด้วยสิ่งที่ไม่ต้องการ; มากเกินไปจนรำคาญ เช่น รกหู. น. เครื่องสำหรับหล่อเลี้ยงเด็กในครรภ์แนบอยู่กับมดลูก มีสายล่ามมาที่สะดือเด็ก; สิ่งที่เป็นเส้นคล้ายรากไม้ที่ห้อยอยู่ตามกิ่งไม้บางอย่างเช่นมะตัน เรียกว่า รกมะตัน, บางทีเป็นแผ่นห่อกาบไม้ เช่นต้นมะพร้าว เรียกว่า รกมะพร้าว ฯลฯ. **รกชัฏ** ว. รกยุ่ง, รกฟั่นเฝือ (อย่างป่าทึบ). **รกฟ้า, รกฟ้าขาว** น. ชื่อไม้ยืนต้นขนาดใหญ่. **รกราก** น. ภูมิลำเนาเดิม, บ้านเกิด. **รกร้าง** ว. ที่รกซึ่งปล่อยทิ้งไว้. **รกเรี้ยว** ก. รกมาก.

รง น. ยางไม้พวกหนึ่งมีสองชนิดคือ รงกาย ยางสีเขียว ๆ และรงทอง ยางสีเหลือง ใช้ทำยาและใช้เขียนหนังสือ หรือใช้เป็นสีระบาย.

รงกุ น. เนื้อชนิดหนึ่ง (สัตว์). (ป.; ส.).

รงค์ น. สี, น้ำย้อม; ความกำหนัด, ตัณหา, ความรัก; ที่ฟ้อนรำ, โรงละคร; สนามรบ, ลาน. (ป; ส. รงฺค). **รงควัตถุ** น. สีต่าง ๆ.

รงรอง ว. งดงาม, รุ่งเรือง, รังรอง ก็ใช้.

รจนา [รดจะ—] ก. ตกแต่ง, ประพันธ์. (ป.; ส.). ว. งาม.

รจเรข, รจเลข [รดจะเรก] น. การขีดเขียน. ว. งาม. ก. แต่ง.

รจิต [ระจิด] ก. ตกแต่ง, ประดับ, เรียบเรียง. ว. งดงาม. (ป.; ส.).

รชะ [ระชะ] น. ธุลี, ละออง; ความกำหนัด. (ป.; ส.).

รชกะ [ระชะกะ] น. คนย้อมผ้า, คนซักผ้า. (ป; ส.).

รชตะ [ระชะตะ] น. เงิน. (ป.).

รชนิ, รชนี [ระชะ—] น. เวลาค่ำ, กลางคืน. (ป.; ส.). **รชนีกร** [—กอน] น. พระจันทร์. (ส.). **รชนีจร** [—จอน] น. ผู้เที่ยวไปกลางคืน; รากษส. (ส.).

รณ น. เสียง, เสียงดัง; สงคราม. ก. รบ, รบศึก. (ป.; ส.). **รณเกษตร, รณภู, รณภูมิ, รณสถาน** น. สนามรบ. (ส.). **รณรงค์** น. การรบ, สนามรบ. (ส.).

รด ก. เทราดหรือสาดน้ำลงไปยังสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อให้เปียกชุ่ม. **รดน้ำ** น. ลายจิตรกรรมอย่างหนึ่ง ลงพื้นด้วยรักหรือชาดตัวลายเป็นทอง เรียกว่า ลายรดน้ำ. ก. หลั่งน้ำในพิธีต่าง ๆ เช่น โกนจุก แต่งงาน.

รดี น. รติ.

รตะ [ระตะ] น. ความสุข, ความสนุก. ก. ยินดี, ชอบใจ, สนุก. (ป.; ส. รต ว่าผู้ยินดี).

รตนะ [ระตะ—] น. รัตน์. (ป.).

รติ น. ความยินดี, ความชอบใจ; ความรัก, ความกำหนัด; แผลงใช้ว่า ฤดี, รดี ก็ได้. (ป.; ส.).

รถ น. ยานอันมีล้อ. (ป.). **รถปุงควะ, รถปุงคพ** น. หัวหน้านักรบ. (ป.; ส.). **รถานีก** น. พลรถ, ทหารรถ. (ป.; ส. รถานีก). **รเถสภะ** น. กษัตริย์ผู้องอาจบนรถรบ, จอมพลรถรบ. (ป.).

รถยา [รดถะ—] น. รัถยา.

รท, รทนะ [รท, ระทะนะ] น. ฟัน, งา, เช่น ทวิรท สัตว์สองงา คือช้าง. (ป.; ส.).

รน น. นิ่งอยู่ไม่ได้, เร่าร้อน.

ร่น ก. ขยับถอยให้ชิดเข้ามา.

รัน ว. เร่งรุด.

รนด [ระ—] น. คราด. (เทียบ ข. รนัส).

รบ ก. สู้กัน, ต่อสู้ในทางศึก; เร้าเอาให้ได้. **รบกวน** ก. ทำให้เกิดความรำคาญ, ทำให้เกิดความเดือดร้อน. **รบรา** ก. ต่อสู้กัน. **รบเร้า** ก. วิงวอนอย่างเร่งร้อน.

รบส [ระบด] ก. เลี้ยง, รักษา.

รบาญ [ระบาน] ก. รบ, สู้.

รพ, รพา [รบ หรือ ระพะ, ระพา] น. รวะ, เสียงร้อง, เสียงดัง, เอิกเกริก. (ป.; ส. รว).

รพิ, รพี น. รวิ, รวี, พระอาทิตย์. (ป.; ส. รวิ).

รม ก. อบด้วยควันหรือด้วยความร้อนแห่งไฟ, ทำให้ควันไฟหรือไอเป็นต้นเกลือกกลั้วหรือเกาะติดอยู่.

ร่ม น. ในเงาที่ไม่ถูกแดดฝน, เครื่องสำหรับ

กางบ้องกันแดดฝน. ก. กันแดด, กันความเดือดร้อน, เช่น ร่มเกล้า, ร่มเกศ, ร่มโพธิ์, ร่มไทร, ร่มเย็น, ว. ซึ่งมีอะไรบังแดด. **ร่มชูชีพ** น. เครื่องพยุงตัวเมื่อโดดจากที่สูง กางแล้วมรูปคล้ายร่ม. **ร่มธง** ก. อยู่ในความคุ้มครองของชาติ. **ร่มผ้า** น. ภายในผ้านุ่ง; ส่วนร่างกายที่ไม่ควรเปิดเผย.

รมณี [รมมะนี] น. นาง, ผู้หญิง. (ป.; ส.).

รมณีย [รมมะนียะ] ว. น่าบันเทิงใจ, น่าสนุก, พึงใจ, งาม. (ป.; ส.).

รมย์ ว. น่าบันเทิงใจ, น่าสนุก, พึงใจ, งาม. (ส.).

รมเยศ [รมมะเยด] (กลอน) ว. รมย์.

รยะ [ระยะ] ว. เร็ว, พลัน, ไว, ด่วน. (ป.; ส.).

รว [ระวะ] น. เสียงดัง, เสียงเอิกเกริก, เสียงอึง, เสียงร้องคร่ำครวญ. ก. ร้อง, ร้องไห้. (ป.; ส.).

รวก น. ไม้ชนิดหนึ่งเป็นกอ มีลำอย่างไม้ไผ่แต่เล็กกว่าและไม่มีหนาม.

รวง ๑ น. พวง, ช่อ, (สำหรับข้าว); รังที่ห้อย (สำหรับผึ้ง). ก. เจาะ, ชุด, ไชให้เป็นช่องเข้าไป, เช่น รวงปี ว่าเจาะรูปี.

รวง ๒ น. คำกำกับชื่อปีในวิธีนับศักราชของไทยเหนือ คำเดียวกับ ลวง.

ร่วง ๑ ก. หล่น, หลุด. **ร่วงโรย** ก. เสื่อมไป, สิ้นไป.

ร่วง ๒ ก. รุ่ง, เรือง. **ร่วงรุ้ง** ว. พราย แสง (สำหรับเพชร).

รวด น. รอบ, ครั้งเดียว, คราวเดียว. ว. เร็ว, ไว. **รวดเร็ว** ว. เร็วไว.

รวน ก. เอาเนื้อสดหรือปลาสดเป็นต้นที่หั่นเป็นชิ้นแล้วคั่วให้สุก เพื่อเก็บเอาไว้แกง. ว. ไม่ตรง, โย้, เขซวน, เกะกะ, เบียดดันกันไปมา, ชวนวิวาท. **รวนเร** ว. ไม่แน่นอน, ไม่แน่ใจ, เรรวน ก็ว่า.

ร่วน น. ของที่เป็นก้อนไม่เหนียวแตกละเอียดได้ง่าย เช่น ก้อนดินร่วน.

รวบ ก. เอามือสองข้างกวาดเข้ามาหาตัว, เก็บรวม. **รวบรวม** ก. เก็บเข้าไว้ด้วยกัน. **รวบรัด** ก. ทำให้สั้นเข้าเร็วเข้า.

รวม ก. เข้าด้วยกัน, เอาเข้าด้วยกัน.

ร่วม ก. สู่สม, รวม, อยู่ด้วยกัน. ว. เกือบถึง, เกือบหมด, เกือบแล้ว, เกือบ

สำเร็จ, เช่น ทำงานร่วมเข้าไปแล้ว ; ด้วยกัน, อันเดียวกัน. **ร่วมใจ** ก. นึกคิดอย่างเดียวกัน. **ร่วมประเวณี** ก. เสพสังวาส. **ร่วมหัวงาน** ก. เกือบเสร็จงาน.

รวย ๑ ก. ได้มาก, มีมาก.

รวย ๒ ว. แผ่ว, น้อย, เช่น หายใจรวยๆ ; ชื่น, รื่น ; งาม เช่น รูปรวย ว่า รูปงาม **รวยริน** ว. เรื่อย ๆ, ชื่น ๆ. **รวยรื่น** ว. ชื่นใจ สบายใจ.

รวย ๓ น. ตัวไม้ที่บีดหัวแปตอนหน้าจั่ว.

รวิ, รวี [ระ–] น. พระอาทิตย์, ใช้แผลงว่า รพิ, รพี หรือ รำไพ ก็ได้. (ป. ; ส.). **รวิวาร** น. วันอาทิตย์. (ป. ; ส.).

รศนา [ระสะนา] น. สายรัดเอ็ว. (ส.).

รส น. ลักษณะที่รู้ได้ด้วยลิ้นโดยเฉพาะ เช่น เปรี้ยว หวาน, โดยปริยายหมายถึงความรู้สึกชอบใจ. (ป.). **รสชาติ** น. รส. **รสสุคนธ์** น. ชื่อไม้เถาชนิดหนึ่ง ดอกเป็นช่อมีเกสรขาว และกลิ่นหอม.

รสก [ระ–] น. คนครัว, พ่อครัว. (ป.).

รสนา [ระสะ–] น. ลิ้น. (ป. ; ส.).

รสายนเวท [ระสายะนะ–] น. วิชาประสมแร่แปรธาตุ, วิชาเคมีแผนโบราณ. (ส.).

รสิก [ระ–] น. ผู้รู้จักรส, ผู้รู้จักรสในทางกวีและศิลปะต่าง ๆ. (ป. ; ส.).

รหัท [ระ–] น. ห้วงน้ำ, บ่อน้ำ, หนอง, ทะเล. (ป. ; ส. หรท).

รหัส [ระ–] น. เหตุลับ, ความลับ, ลึกลับ (ป. ; ส. รหสฺส).

รหิต ก. ปราศจาก, หายไป. (ป.).

รโห [ระ–] น. ลับ, สงัด, เงียบ. (ป.). **รโหคต** น. ผู้ไปในที่ลับ. (ป.). **รโหฐาน** น. ที่เฉพาะส่วนตัว. (ป. รโห + ฐาน ว่าที่ลับ, ที่สงัด).

รอ น. หลักปักกันกระแสน้ำ. ก. คอย, จ่อ, จด, โดยปริยายหมายความว่าเผชิญหน้า เช่น รอหน้า, รอกร.

ร่อ (คลอน) ก. จ่อ, จด. ว. ใกล้.

ร่อแร่ ว อาการหนักจวนตาย, เกือบจะสิ้น, เกือบจะหมด.

รอก น. เครื่องใช้รูปคล้ายล้อ มีแกนหมุนได้รอบตัว ที่ขอบล้อเป็นร่องสำหรับให้เส้นเชือกหรือเส้นลวดเดินได้สะดวก ใช้สำหรับยกลากหรือดึงของหนักให้เบาแรงและสะดวกคล่องขึ้น.

รอง ๑ ก. รับ, ประจำ. ว. ถัดลำดับลงมา. น. เรียกตำแหน่งที่ถัดจากตำแหน่งต้นลงมา เช่น รองเสนาบดี, รองนา คือ รองตำแหน่งนา. **รองคอ** ก. ถัดคนแรกในการพนันมีหยอดหลุมเป็นต้น. **รองจ่าย** ก. จ่ายไปก่อน. **รองช้ำ** น. ชื่อโรคชนิดหนึ่งเป็นตามฝ่ามือและฝ่าเท้า มีหนองใต้ฟันหนัง. **รองทรง** น. รูปเรือนผมที่ตัดข้างล่างสั้น แต่ข้างบนยาว. **รองท้อง** ก. กินของเล็ก ๆ น้อย ๆ กันหิว. **รองเท้า** น. เกือก **รองบ่อน** ก. ประจำบ่อน. **รองพื้น** น. ชื่อโรคชนิดหนึ่งเป็นตามฝ่าเท้าทำให้พื้นเท้าแตก. **รองรัง** ว. เผื่อขาดแคลน.

รอง ๒ ว. งามสุกใส เช่น รองเรือง.

ร่อง น. รอยลึกยาว, ช่อง, ทาง, แนวที่ขุดสำหรับให้น้ำเดิน. **ร่องน้ำ** น. ทางน้ำลึกที่เรือเดินได้. **ร่องมด** น. ขีดสีขาวหรือดำยาวตามท้องสัตว์แต่คางตลอดก้น. **ร่องรอย** น. เค้าเงื่อน.

ร้อง ก. เปล่งเสียงดัง. **ร้องขอ** ก. ขอเป็นทางการ. **ร้องฎีกา** ก. ทูลเกล้า ฯ ถวายฎีการ้องทุกข์. **ร้องทุกข์** ก. บอกความทุกข์เพื่อขอให้ช่วยเหลือ. **ร้องเพลง** ก. ขับลำ, ออกเสียงเป็นทำนองต่าง ๆ. **ร้องโยนยาว** ก. ออกเสียงร้องบอกลาก ๆ ช้า ๆ และยาว เช่นพวกฝีพายเรือพระที่นั่งบอกจังหวะ. **ร้องเรียกร้องหา** ก. ต้องการตัว. **ร้องเรียน** ก. เสนอเรื่องราว. **ร้องแรก** ก. ร้องเอ็ดตะโร, บางทีก็ใช้ว่า ร้องแรกแหกกระเชอ. **ร้องส่ง** ก. เปล่งเสียงเป็นทำนองเพลงให้เครื่องดนตรีรับ. **ร้องห่ม** ก. ร้องร่ำไรอย่างน้อยอกน้อยใจ, มักใช้เข้าคู่กันว่า ร้องห่มร้องไห้ หรือ ร้องไห้ร้องห่ม. **ร้องไห้** ก. เปล่งเสียงออกมาด้วยอารมณ์อันแรงกล้า เพราะความเจ็บปวดเศร้าโศกเสียใจเป็นต้นจนน้ำตาไหล.

ร่องแร่ง ว. อาการที่ห้อยแกว่งไปแกว่งมากระต่องกระแต่ง, โหรงเหรง.

รอด น. เรียกไม้ที่สอดรูเสาทั้งคู่สำหรับรับตง. ก. ถึง; พ้นอันตราย, แคล้วคลาด; เสมอตัว.

รอน ก. บั่น, ตัด, ทอน, ทอนกำลัง; แยกออกไป เช่น ทุนรอน. **รอน ๆ** ว. จวน, เกือบ, อ่อนแสง. (ใช้สำหรับพระอาทิตย์

เวลาใกล้ค่ำ). **รอนแรม** ก. ออกไปเที่ยวค้างกลางทาง. **รอนสิทธิ** ก. ตัดสิทธิที่จะครองทรัพย์สิน.

ร่อน ก. อาการของสิ่งมีลักษณะแบนที่เลื่อนลอยวนไปวนมา, แยกเอาของละเอียดออกจากของหยาบ โดยใช้เครื่องแยกมีแร่งเป็นต้นแกว่งยักไปย้ายมา ให้ของที่ละเอียดหลุดลงไป เช่น ร่อนข้าว, แกว่งวนเวียนไปรอบตัว เช่น ร่อนดาบ, กางปีกแผ่ถ่วนไปวนมา เช่น นกร่อน, ทำให้เคลื่อนไปตามแบนหรือวนเวียนไปตามแบน เช่น ร่อนมีด, ร่อนกระเบื้อง ; เอาคมมีดถูวนเบา ๆ ที่หิน. **ร่อนร่อน** ว. ง่าย ๆ เช่นหากินร่อนร่อน. **ร่อนรับร่อนเร่** ว. เตร็ดเตร่ไปมา. **ร่อนเร่** ก. เที่ยวไปมา, ซัดเซไป.

ร้อน ว. มีความรู้สึกตามผิวหนังเหมือนถูกไฟเป็นต้น, ตรงข้ามกับเย็น, กระวนกระวาย เช่น ร้อนใจ, รีบเร่ง, ช้าอยู่ไม่ได้. **ร้อนตัว** ก. กลัวว่าโทษหรือความลำบากจะมาถึงตัว. **ร้อนรน** ก. แสดงอาการกระวนกระวาย, ทุรนทุราย.

ร่อนทอง น. ชื่อว่านชนิดหนึ่ง ใช้ทำยาได้.

รอบ น. บรรจบถึงกัน, การเวียนไปบรรจบถึงกัน เรียกว่า รอบหนึ่ง. **รอบคอบ** ว. ทั่ว, ถ้วนถี่, ระวังเหตุการณ์ข้างหน้าข้างหลังเสมอ, ไม่เผลอเรอ.

รอม ๑ ว. เป็นวงโค้งเข้าหากัน.

รอม ๒ ก. รวบรวม, ออมไว้.

รอมชอม ก. ปรองดองกัน, ตกลงกันด้วยความใกล้เกลี่ย.

รอมร่อ [รอมมะ-] ว. เกือบอยู่แล้ว, หวุดหวิด.

รอย น. เครื่องหมายที่ปรากฏตราติดอยู่เพราะมีสิ่งใดมาถูกต้อง เช่น รอยเท้า, รอยขีด, ทาง. (กลอน) ก. เห็นจะ, ชะรอย.

ร่อย ก. ค่อยหมดไป, กร่อนออกไป. **ร่อยหรอ** ก. กร่อนเข้าไป, หมดไป, สึกไป.

ร้อย ว. จำนวนนับ ๑๐ สิบหนเป็นร้อยหนึ่ง (๑๐๐). ก. สอด, สอดด้วยด้าย. **ร้อยกรอง** ก. สอดผูกให้ติดต่อกัน, ประดิษฐ์ทำ, แต่งหนังสือดีให้มีความไพเราะ, ร้อยและเย็บดอกไม้ให้เป็นรูปต่าง ๆ. **ร้อยแก้ว** น. ความเรียงที่สละสลวยไพเราะเหมาะเจาะด้วยเสียงและความหมาย. **ร้อยชั่ง** น. จำนวนเงิน ๘,๐๐๐ บาท ซึ่งถือว่า

เป็นจำนวนมากในสมัยหนึ่ง, โดยปริยาย หมายถึงลูกสาวที่พ่อแม่สงวนอย่างมีค่าเท่ากับเงินร้อยชั่ง. **ร้อยลิ้น** ก. พูดกลับกลอก. น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง. **ร้อยหวี** น. ชื่อกล้วยชนิดหนึ่งออกเครือเป็นหวีมาก ปลูกไว้สำหรับดูเล่น. **ร้อยหวาย** น. เอ็นเหนือส้นเท้า. **ร้อยเอ็ด** น. ร้อยกับหนึ่ง; เป็นจำนวนมากตั้งร้อย เช่น ร้อยเอ็ดพระนคร.

ระ ก. พาน, พะ, กระทบเวียดไป.

ระกะ ก. มากเกะกะ.

ระกา น. ชื่อปีที่ ๑๐ ของรอบปีนักษัตรมีไก่เป็นเครื่องหมาย.

ระกำ ๑ น. ไม้ชนิดหนึ่งเป็นกอ ลำต้นมีหนามแข็งเนื้อเบา ; ความลำบาก, ความตรมใจ, ความทุกข์.

ระกำ ๒ ก. ปักเป็นดอกควบด้วยไหม. (มลายู).

ระคน ก. ปน, เจือ, เคล้า, คลุก.

ระคาง ๑ น. เม็ดผดที่เกิดขึ้นตามขาด้วยระคายต้นหญ้าหรือขนกระบือ, ตะคาง ก็เรียก.

ระคาง ๒ ก. หมาง, หมองใจ, เคืองใจ.

ระคาย น. ละอองที่ทำให้คายคัน. ก. ทำให้กระเหือนใจ, ทำให้คายคันเหมือนถูกละออง.

ระเคิดระคาย น. เค้าเงื่อน, ลาดเลา, เบาะแส.

ระแคะ น. เล่ห์, เงื่อนความ. **ระแคะระคาย** น. เค้าเงื่อน, ลาดเลา, เบาะแส.

ระฆัง น. เครื่องใช้ตีให้เกิดเสียงเป็นอาณัติสัญญา หล่อด้วยทองเหลืองเป็นต้น รูปคล้ายกระดิ่งแต่ใหญ่กว่า.

ระงม ว. ร้อน, อบอุ่น, อบด้วยความร้อนหรือควัน ; เสียงแซ่. **ระงมไพร** น. ชื่อนกชนิดหนึ่ง อยู่ตามป่าใหญ่.

ระงับ น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งคล้ายต้นก้างปลาใช้ทำยาได้, ระงับพิษ ก็เรียก. ก. ยับยั้งไว้, ทำให้สงบ.

ระงี่ (ใบ) ว. ดัง, ระงม, เซ็งแซ่.

ระแง้ น. กิ่งที่แยกออกจากทะลายหมาก.

ระชวย ก. ชวย.

ระดม ก. เร่งเรียกมารวมช่วยกัน.

ระดะ, ระดา ว. เกลื่อนกลุ่น.

ระดับ น. พื้นเสมอกันตลอด, เครื่องวัดความเสมอของพื้น. ก. ปูลาด, แต่งตั้ง.

ระด่าว ว. อาการที่ตื่นสั่นรัวไปทั้งตัว, เร่าร้อน.

ระดู น. เลือดประจำเดือนที่ออกจากมดลูก.

ระเด่น น. โอรสหรือธิดาของกษัตริย์เมืองใหญ่. (ช.).

ระเดียง น. สายสำหรับตากผ้า (สำหรับภิกษุสามเณร).

ระแด น. คนชาติข่าพวกหนึ่ง ในตระกูลชวา - มลายู อยู่ทางฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง.

ระตู น. เจ้าเมืองน้อย. (ช.).

ระทก ว. หนาวใจ.

ระทด ก. สลด, เศร้าใจ, สั่นไหว.

ระทอด ก. ทิ้ง, ทอด.

ระทม ก. ช้ำใจ, ระบมใจ.

ระทวย ว. อ่อนช้อย, อ่อนใจ.

ระทา น. เรือนดอกไม้ไฟที่มีรูปสี่เหลี่ยมสูงประดับด้วยดอกไม้ไฟสำหรับจุดในงานเมรุเป็นต้น.

ระทวย ก. ระทด มักใช้เข้าคู่กับคำ ระทด ว่า ระทดระทวย.

ระทึก ก. ใจเต้นตึก ๆ.

ระทึง ว. เสียงหึ่ง ๆ อย่างเสียงผึ้ง.

ระแทะ น. เกวียนขนาดเล็กชนิดหนึ่ง, เกวียนเล็กที่ใช้เทียมด้วยโค, รันแทะ ก็ว่า.

ระนัม น. ระนาม, ป่ารกฉำแฉะ.

ระนาด ๑ น. เครื่องพิณพาทย์ชนิดหนึ่ง แขวนที่รางยาว ๆ ใช้ตี.

ระนาด ๒ ว. ระเนน, ล้มทับกัน, เรียงกันเป็นแถว. น. ไม้ไผ่ที่ถักอย่างเรือกสำหรับรองท้องเรือ เรียกว่า ระนาด.

ระนาบ (กลอน) ก. ราบ.

ระนาม น. ป่ารกฉำแฉะ.

ระนาว น. ราว, สาย, แถว. ว. เป็นแถว.

ระเนน ว. ล้มทับกัน, เอนราบทับกัน.

ระเนียด น. รั้วที่ปักเสารายตลอดไป, เสาค่าย.

ระแนง น. ไม้กลอนที่พาดไปตามยาวสำหรับรับกระเบื้องหลังคา. ก. เรียง; ร่อน เช่น เอาแป้งมาระแนงให้เป็นผง. (ขุนช้างขุนแผน). (ช. แรง ว่าร่อน).

ระแนะ น. เครื่องสำหรับรองรากตึกและเสาเรือน, แระ ก็เรียก; ท้องเรือ.

ระบบ น. อย่าง, ทำนอง, ลำดับ, ระเบียบที่รวมส่วนต่าง ๆ เข้าด้วยกัน; ชั้น เช่น ระบบใบไม้ คือใบไม้ที่หล่นลงมาซ้อนกันเป็นชั้น ๆ.

ระบม ก. เอาบาตรหาก้ามะถันแล้วเอาหม้อคะนนครอบเอาไฟจุด; รู้สึกขัดเมื่อยในร่างกาย.

ระบอบ น. แบบอย่าง, ธรรมเนียม, ระเบียบการปกครอง.

ระบัด ก. ลัด, ผลิ, แตกใบอ่อน, แตกขนอ่อน. ว. พึ่งลัด, พึ่งผลิ, อ่อน.

ระบับ น. แบบ, ฉบับ.

ระบาญ ก. รบ, สู้รบ.

ระบานี้, ระบานี้ ว. นัก, ทีเดียว, เช่นนี้, ดังนี้.

ระบาด ว. พลัดออกจากหมู่, กระจัดกระจาย, แพร่ไป, เรียกโรคติดต่อที่แพร่ไปได้เร็วว่า โรคระบาด.

ระบาย น. ผ้าที่ห้อยจากขอบ. ก. ราย, วาดเขียนด้วยสี, แรสี; แบ่ง, ถ่าย, ผ่อนออก.

ระบำ น. การฟ้อนรำเป็นชุดกัน. ก. ฟ้อนรำเป็นชุดกัน.

ระบิ, ระบิล น. เรื่อง, ความ, ฉบับ, อย่าง. **ระบิลเมือง** น. กฎหมายและประเพณีของบ้านเมือง.

ระบือ ว. ลือ, เลื่องลือ, เอิกเกริก, ฟุ้งเฟื่อง.

ระบุ น. เจาะจง, ออกชื่อ, ออกชื่อเฉพาะ; มีออกมามาก ๆ พร้อม ๆ กัน เช่นผลไม้.

ระเบง ก. ดัง, ทำให้ดัง, เช่น ระเบงฆ้อง. น. การมหรสพของหลวงชนิดหนึ่ง.

ระเบิด ก. ประทุแตกออกไป, ทำให้ประทุแตกออกไป.

ระเบียง น. ส่วนของเรือนที่ติดอยู่ข้าง ๆ ภายนอกฝา, วิหารคดที่ล้อมรอบอุโบสถหรือวิหารใหญ่. ว. เรียง, เคียง, ราย.

ระเบียน น. ทะเบียน, แบบ.

ระเบียบ น. ความเรียบร้อย, แบบแผน; แถว, แนว, สิ่งที่ร้อยกรอง, ลำดับที่จัดให้เข้ากัน.

ระแบบ (กลอน) น. แบบ.

ระมัด ก. ระวัง, ประหยัด.

ระมา น. เหลือบ. (ช.).

ระมาด น. แรด. (ช.).

ระเมียร ก. ดู, น่าดู. (ช. รมิล ว่า ดู).

ระย่อ ก. ท้อ, ถอย, กลัว.

ระย่อม น. ต้นไม้ชนิดหนึ่งใช้ทำยาได้.

ระยัง (กลอน) ก. ยัง, อยู่; ยั้ง.

ระยั้ง (กลอน) ก. หยุด, ยั้ง.

ระยัด (กลอน) ก. ยัด.

ระยับ ว. พราวแพรว, วับวาบ. (หมายเอาแสงหรือรัศมี). ดู ยับ ด้วย.

ระยะ น. ตอน, ช่อง, จังหวะ.

ระย้า น. เครื่องห้อยย้อย. ก. ห้อย.

ระยาน ก. ยาน, หย่อนลง, ห้อยลง.

ระยาบ ว. แสงวาบ ๆ, เป็นคำใช้เข้าคู่กับคำ ระยับ.

ระยำ ว. ชั่วช้า, ต่ำช้า, เลวทราม, อัปมงคล.

ระโยง น. สายโยงเสากระโดงเรือ. **ระโยงระยาง** น. สายโยงเป็นแถว.

ระรวย ก. พัดแผ่วเบา ๆ, รื่น ๆ.

ระรอง (กลอน) ว. สุกใส, งาม.

ระร่อน (กลอน) ก. ร่อน, ร่อนไปมา.

ระรัว ก. รัว. ว. สั่นสะเทือน.

ระราน ก. รบกวน, รังแก, พาน, พะพาน.

ระร่าย ก. เดินได้จังหวะ.

ระราว น. ราว.

ระริก ว. ขิกขี้ (หัวเราะ), สั่นเรื่อ ๆ.

ระรี่ ว. หัวเราะร่วน.

ระรึง ก. ผูกแน่น.

ระรื่น, ระรื่น ว. รื่น ๆ, ชื่น, เอิบอาบใจ.

ระเร, ระเร่ ก. เที่ยวเตร่ไปในที่ต่าง ๆ โดยไม่กำหนด, ไถล.

ระเร้ง ก. เร่งรัด, รีบเร่ง.

ระเรื่ว ก. ว่องไว, เร็ว ๆ.

ระเริง ก. บันเทิงใจจนเกินไป.

ระเรียง (กลอน) ก. เรียง.

ระเรียม (กลอน) น. เรียม.

ระเรื่อย ว. เรื่อย ๆ, เฉื่อย, เสมอ, ไม่ขาด, ไม่หยุด, ไม่พัก.

ระแร่ ว. แร่เข้าไป, วิ่งเข้าไป.

ระแรง ว. แรง.

ระลง (กลอน) ก. ครั่นคร้าม, กลัว.

ระลวง ก. ระลุง.

ระลอก น. คลื่นขนาดเล็ก, โรคชนิดหนึ่งพองเป็นหัวเล็ก ๆ คล้ายผื่. (ป. รลก).

ระลอง ก. เอ็นดู. (อนันตวิภาค).

ระลัด ก. ลัด. **ระลัดได** ก. ลัดนิ้วมือ.

ระลึก ก. คิดถึง, นึกถึง

ระลุก ว. คับ.

ระลุง ก. ใจห่วงถึง, เป็นทุกข์ถึง, ใจหาย, ระลวง ก็ใช้.

ระเลิง ก. ไค่น. (ข.).

ระเลียด ว. ทีละน้อย ๆ.

ระวัง ก. คอยดู, เอาใจใส่โดยไม่ประมาท, กันไว้ไม่ให้เกิดเสื่อมเสีย.

ระวังไพร, ระวังวัน น. ชื่อนกชนิดหนึ่งอยู่ตามป่าสูง, ตระเวนไพร หรือ ตระเวนวัน ก็เรียก.

ระวาง น. ส่วน, ตอน; ที่บรรทุกของในเรือ; ที่, ตำแหน่ง, ทำเนียบ เช่นขึ้นระวาง. บ. หว่าง.

ระวาดระไว ว. กระวีกระวาด, คล่องแคล่ว, รีบเร่ง.

ระวาม ว. วู่วาม.

ระวาย น. คำกำกับชื่อปีในวิธีนับศักราชของไทยเหนือตรงกับเลข ๓.

ระวิง น. เครื่องปั่นด้าย, เครื่องสำหรับเอาเข็ดด้ายหรือไหมสวมเมื่อเวลาสาวเส้นด้ายจะได้ออกเป็นเส้น ๆ ไม่ขาดไม่ยุ่ง.

ระแวง ก. แคลงใจ, สงสัย; เอียงไป.

ระแวดระวัง ก. คอยดูแลโดยรอบ.

ระไว ก. คอยระวัง. (ลอ ๒๐๖).

ระสาย ว. เป็นสาย, เป็นเส้น.

ระส่ำระสาย ก. กระจัดพลัดพราย, ทุรนทุราย, เสียกระบวน.

ระสี น. ไม้ไผ่. (ข.).

ระเสิดระสัง ว. ซัดเซไป, โซเซไป, หนีซุกซ่อนไป.

ระหกระเหิน ว. ดิ้นดิ้นไปด้วยความลำบาก, เร่ร่อน, ตกทุกข์ได้ยาก, ระเหินระหก ก็ใช้.

ระหง ว. สูง, สูงงาม, ทรงงาม.

ระหวย ก. ระโหย.

ระหว่าง น. ส่วนกลาง, ช่อง, ระยะตั้งแต่แห่งหนึ่งถึงอีกแห่งหนึ่ง, เวลาที่กำลังเป็นไปอยู่.

ระหองระแหง น. ความบาดหมางกันเพราะเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ, ความไม่ปรองดองกัน. ว. ผิดใจกันเพราะเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ, ไม่ใคร่ถูกกัน.

ระหอบ ก. ห้อม, ล้อม.

ระหัด น. เครื่องวิดน้ำอย่างหนึ่งเป็นรางใช้ถีบด้วยเท้าก็มี ใช้ฉุดด้วยเครื่องจักรก็มี; เครื่องหีบฝ้าย.

ระหาย ก. อยากดื่ม. ดู กระหาย ด้วย.

ระหุย ก. ร่วงพังเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อยเป็นจำนวนมาก.

ระเหิด ก. ไปโดยเร็ว.

ระเหย ก. เหือดแห้งกระจายไปในอากาศ.

ระเหหน, ระเหระหน ว. ซัดเซไปตามทางตามบุญตามกรรม, ไม่เป็นที่เป็นทาง, เร่ร่อนไป, อยู่ไม่เป็นที่.

ระเหหัน ว. ขวดเซเหหันไปมา, วนเวียนไปมา.

ระเหิด ก. สูงตระหง่าน, พ้น เช่น ระเหิดจากบาป.

ระเหินระหก ว. ระหกระเหิน.

ระแหก (กลอน) ก. แตก, แยก.

ระแหง น. พื้นแผ่นดินที่มีรอยแตกร้าวออก.

ระโหย ก. อ่อนใจ, เพลียใจ.

ระอมระอา (กลอน) ก. เบื่อหน่ายเต็มที.

ระอา ก. เบื่อหน่าย. หมดกำลังใจ.

ระอิดระอา ก. ระอา.

ระอิก ก. สะอิก.

ระอุ ว. อบอุ่น, ร้อนรุ่ม ; สุกทั่ว.

รัก ๑ น. ชื่อต้นไม้ตระกูลหนึ่ง มีต้นขนาดเตี้ยเป็นพุ่มใบหนาและอ่อน มีดอกใช้สำหรับร้อยกรองเป็นเครื่องประดับ มีสองชนิด คือรักลาและรักซ้อน. (เทียบ สํ. อรุก ; ป. อกุก) : อีกตระกูลหนึ่งเป็นต้นไม้ใหญ่ ใช้ยางสำหรับลงพื้นหรือทาสิ่งต่าง ๆ, ยางนี้เรียกว่า น้ำรัก. (เทียบ สํ. ลากฺษ). **รักร้อย** น. ชื่อลายอย่างหนึ่ง เขียนเป็นรูปดอกรักซ้อนกันเป็นแถว ๆ, วัตถุที่ทำเป็นลายอย่างนั้น.

รัก ๒ ก. ชอบอย่างผูกพันพร้อมด้วยชื่นชมยินดี.

รักข์, รักขา ก. รักษ์, รักษา. (ป.).

รักขสะ น. รากษส. (ป.).

รักขิต ว. ระวัง, ดูแล, รักษา, มักใช้เป็นส่วนท้ายของสมาส. (ป.).

รักดป น. ปลิง. (ป. ; สํ. รฺตฺตป).

รักตะ, รักตะ ว. แดง; มีความกำหนัด, มีความรักใคร่. (สํ.).

รักเร่ น. ไม้ดอกชนิดหนึ่ง มีดอกขนาดใหญ่เป็นสีต่าง ๆ.

รักแร้ น. ส่วนร่างกายที่อยู่ใต้โคนแขนเหนือสีข้างขึ้นไป ; เรียกส่วนของสิ่งก่อสร้างตอนที่เป็นมุมชอกชายคาลงมา.

รักษ์, รักษา ก. ระวัง, ดูแล, ป้องกัน ; เยียวยา. (สํ.).

รัง ๑ น. ต้นไม้แก่นชนิดหนึ่งคู่กับไม้เต็ง ใช้ต้นทำเสาเรือน.

รัง ๒ น. สิ่งซึ่งสัตว์จำพวกนกและแมลงเป็นต้นทำขึ้นเพื่อเป็นที่อยู่อาศัยกำบัง และฟักไข่เลี้ยงลูก. **รังไข่** น. อวัยวะภายในร่างกายของผู้หญิงและสัตว์ตัวเมียที่เกิดไข่. **รังดุม** น. ช่องสำหรับขัดลูกดุม. **รังแตน** น. ชื่อลายชนิดหนึ่ง ลายเป็นรูปหกเหลี่ยมติด ๆ กัน; เรียกแหวนที่ปรุลายชนิดนี้ว่าแหวนรังแตน. **รังนก** น. รังนกอีแอ่น มีลักษณะคล้ายวุ้น รับประทานได้. **รังบวบ** น. ส่วนในบวบที่แก่จนแห้ง. **รังผึ้ง** น. รังที่คนทำให้ผึ้งอาศัยทำรวงข้างใน. **รังมด** น. เรียกส่วนของฉัตรตอนที่ค้ำยันให้กางและหุบได้ซึ่งมีผ้าหุ้ม.

รัง ๓ ก. แต่ง, สร้าง, ตั้ง. **รังเกียจ** ก. ตั้งเกียดกัน, ไม่พอใจ, เกลียด. **รังรักษ์** ก. สร้าง, คุ้มครอง. **รังเรข** ก. มีลวดลาย, งดงาม. **รังแรก** ว. แรกตั้ง, ก่อน, แรกเริ่ม, เป็นเอก. **รังสรรค์** ก. สร้าง, แต่งตั้ง. **รังสรัง** ก. ตั้งหน้าวิ่ง, ออกวิ่ง. **รังสฤษฎ์** ก. สร้าง, แต่งตั้ง.

รัง ๔ สัน. สำหรับ, ล้วนแต่, เป็นที่, เช่น รังคนนินทา รังเขาหัวเราะ.

รั้ง ก. ยั้ง, รอ, คอย; เหนี่ยวไว้, ชักมา; ระวัง, เฝ้า, รักษา, ครอง.

รังแก ก. แกล้งทำความเดือดร้อนให้ผู้อื่น.

รังค์ น. รงค์. (ป.; ส.).

รังควาน น. ผีที่ประจำช้างป่า, ผีร้ายที่สิงอยู่ในกายคน. ก. รบกวน, ทำให้รำคาญ.

รังแค น. ขี้ไคลที่อยู่บนหัว.

รังนาน น. ชื่อนกชนิดหนึ่ง, รางนาน ก็เรียก.

รังรอง ว. สุกใส, งาม.

รังวัด ก. สำรวจพื้นที่กว้างยาว, วัดที่ดิน.

รังสี, รังสี น. แสง, แสงสว่าง. (ป.; ส. รศฺมี).

รังสีมันตุ์ (แบบ) น. "ผู้มีแสงสว่าง" คือพระอาทิตย์; ใช้ รังสิมา ก็ได้. (ป.; ส. รศฺมิมตฺ).

รังสิมา (แบบ) น. รังสีมันตุ์.

รังหยาว ก. รบกวนให้โกรธ.

รัจฉา น. รัถยา. (ป.).

รัช ๑ น. ธุลี, ฝุ่น, ผง, ละออง. (ป. รช).

รัช ๒ น. ความเป็นพระราชา, ราชสมบัติ. (ป. รชฺช). **รัชกาล** น. เวลาครองราชสมบัติแห่งพระราชาองค์หนึ่ง ๆ. **รัชทา-**

ยาท น. ผู้จะสืบราชสมบัติ. **รัชชูปการ** (ใบ) น. เงินบำรุงแผ่นดินที่เก็บเป็นรายตัวบุคคลจากชายฉกรรจ์ที่ไม่ได้รับราชการทหาร.

รัชกะ [รัดชะกะ] น. รชกะ.

รัชชุ น. สาย, เชือก. (ป.).

รัชฎาภิเษก (ใบ) น. รัชดาภิเษก.

รัชต, รัชต น. รชต, เงิน.

รัชดาภิเษก น. พิธีที่พระเจ้าแผ่นดินกระทำเมื่อครองราชสมบัติได้ ๒๕ ปี.

รัชน [รัดชะนะ] น. การย้อม. (ป. รชน).

รัชนี [รัดชะ—] น. กลางคืน, เวลามืด. (ป.; ส.). **รัชนีกร** น. พระจันทร์. (ป.; ส.).

รัญจวน ก. ป่วนใจ, สะเทือนใจด้วยความกระสันถึง. (เทียบ ช. รัชวล).

รัฐ น. แว่นแคว้น, บ้านเมือง. (ป. รฏฺฐ; ส. ราษฏฺร). **รัฐบาล** น. องค์การปกครองบ้านเมือง. (ป.). **รัฐประศาสน์** น. การปกครองบ้านเมือง. (ส.). **รัฐประศาสนนัย, รัฐประศาสโนบาย** น. วิธีการปกครองบ้านเมือง. **รัฐมนตรี** น. ผู้รับผิดชอบในนโยบายการบริหารราชการแผ่นดิน. (ใบ) น. ที่ปรึกษาการบ้านเมือง. **รัฐศาสตร์** น. วิชาว่าด้วยองค์การปกครองบ้านเมือง. **รัฐสภา** น. องค์การนิติบัญญัติ. **รัฏฐาภิปาลโนบาย** น. วิธีการปกครองบ้านเมือง.

รัด ก. พันหรือมัดให้เป็น. **รัดกุม** ก. ไม่รุ่มร่าม, กระชับ. **รัดเกล้า** น. เครื่องประดับศีรษะเพื่อรัดผมที่เกล้าไว้ให้แน่น. **รัดทึบ** น. เครื่องผูกอานล่ามรอบอกม้า. **รัดประคด** น. ผ้าคาดอกหรือเอวของบรรพชิต. **รัดพัสตร์** น. ผ้าคาด, เข็มขัด. **รัดรึง** ก. กอดแน่น, ผูกแน่น. **รัดรูป** ก. ทำให้รูปทรงลดลงเหมาะเจาะ, มักพูดว่า รัดรูปรัดทรง.

รัดประคน น. เครื่องผูกกูบหรือสัปคับล่ามรอบอกช้าง, รัดคน ก็เรียก.

รัต ๑ ก. รตะ. (ป. รต).

รัต ๒ น. ราตรี, กลางคืน, มักใช้ประกอบท้ายคำ เช่น ทีฆรัต ว่าราตรียาว คือ เวลานาน. ว. ย้อมสี, มีสีแดง, กำหนัด, รักใคร่. (ป. รตฺต; ส. รกฺต). **รัตกัมพล** น. ผ้าสีแดง. (ป.; ส.). **รัตจันทน์** น. จันทน์แดง. (ป.). **รัตมณี** น. ทับ-

ทิม. (ป.).

รัตคน [รัตตะ-] น. รัตประคน.

รัตน์, รัตนะ [รัต, รัตตะนะ] น. แก้ว; ของวิเศษหรือมีค่ามาก ตลอดจนคนและสัตว์ เช่น รัตนะ ๓ ของพระจักรพรรดิ์, ของประเสริฐสุด, ของยอดเยี่ยมในจำพวก เช่น รัตนะ ๓ คือ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์, มักประกอบท้ายศัพท์อื่น เช่น บุรุษรัตน์, นารีรัตน์. (ป. รตน). **รัตนโกสินทร์** น. เป็นสร้อยชื่อของกรุงเทพ ฯ, อีกนัยหนึ่งหมายความถึงกรุงเทพ ฯ มักอ้างในประวัติศาสตร์ เช่นสมัยรัตนโกสินทร์. **รัตนตรัย** น. แก้ว ๓ ดวง คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์. (ส.). **รัตนบัลลังก์** น. บัลลังก์ที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้. **รัตนสิงหาสน์** น. ที่ตรงพระบัญชรหรือมุขเด็จซึ่งเสด็จออก. **รัตนากร** น. คลังเงินทอง; ทะเล. (ส.). **รัตนาวลี** น. สร้อยคอที่ทำด้วยเพชรพลอย. (ส.).

รัตนา [รัตตะนา] (กลอน) น. แก้ว.

รัตตัญญู น. ผู้รู้กาลนาน, ผู้มีอายุมากจำกิจการต่าง ๆ ได้มาก. (ป.).

รัตติ น. กลางคืน. (ป.). **รัตติกาล** น. เวลากลางคืน. (ป.).

รัถ น. รถ.

รัถยา [รัตถ—ยา] น. ทางเดิน. (ส.; ป. รถฺยา).

รัน ก. ตี.

รั้น ก. ร่นเข้าไป, ทันเข้าไป. ว. ดื้อ.

รันชนรันแชง (กลอน) ก. กระทบกระทั่งเกิดปั่นป่วน เช่นคลื่นซัดหรือลมพัด. (ข. รัชรํแชง).

รันทด ก. ระทด.

รันทวย ก. ระทวย.

รันทำ ก. ย่ำยี, เบียดเบียน.

รันแทะ น. ระแทะ.

รันธะ (แบบ) น. ช่อง, ปล่อง; ความผิด ความบกพร่อง. (ป.; ส. รนฺธฺร).

รับ ก. ยื่นมือออกถือเอาสิ่งของที่ผู้อื่นส่งให้ เช่น รับของ รับเงิน, โดยปริยายใช้แก่นามธรรมก็ได้ เช่น รับศีล, รับพร; คำไม่ปฏิเสธ, ยอมสารภาพ, เช่น รับผิด; ตกลงตาม เช่น รับทำ; คล้อจอง เช่น กลอนรับสัมผัสกัน; เหมาะเจาะ, เหมาะสม, เช่น หมวกรับกับหน้า; ขานตอบ เช่น กู่เรียกแล้วไม่มีคนรับ; ต้าน เช่นรับทัพ รับข้าศึก

รับอาวุธ; ต่อเสียง เช่น ลูกคู่ร้องรับต้นบท. **รับขวัญ** ก. ปลอบ, ปลอบโยนให้ขวัญกลับมาสู่ตัว. **รับแขก** ก. ปฏิบัติแสดงอัธยาศัยต่อผู้มาหา. **รับคำ** ก. สัญญาว่าจะปฏิบัติตาม. **รับจ้าง** ก. สัญญาว่าจะทำงานให้เพื่อสินจ้าง. **รับท้อง** ก. รับฝากหญิงที่มีครรภ์; รับรองว่าหญิงนั้นมีท้องกับตน; รับรองหญิงมีครรภ์ว่าจะเป็นผู้อุปการะทั้งตัวและลูกที่จะเกิดมา. **รับประกัน** ก. รับรองค่าเสียหาย. **รับประทาน** ก. กิน; ถือเอา. **รับปาก** ก. สัญญาว่าจะทำตามถ้อยคำที่พูดกัน. **รับผิดชอบ** ก. ยอมตามผลที่ดีหรือไม่ดีในกิจการที่ได้กระทำไป. **รับมือ** ก. ต่อต้าน, กำราบ. **รับรอง** ก. รับประกัน, ต้อนรับ. **รับเรือน** ก. รับรองผู้ประกัน. **รับสั่ง** น. คำสั่ง (สำหรับเจ้านาย). ก. ตรัส. **รับหน้า** ก. สู้หน้า. **รับไหว้** ก. แสดงอัธยาศัยคืดอบ, รับความเคารพคู่บ่าวสาว.

รัมณีย [รำมะนียะ] ก. รมณีย. (ป. รมณีย).

รัมภา น. นางฟ้า; กล้วย. (ป.; ส. รมฺภา ชื่อนางฟ้าตนหนึ่ง).

รัมก [รำมะกะ] น. เดือนห้า. (ป. รมฺมก).

รัมย์ น. รมย์.

รัย น. รยะ, เร็ว, ไว.

รัว น. ชื่อเพลงหน้าพาทย์เพลงหนึ่ง. ก. ตีถี่ ๆ, ตีเร็ว ๆ. ว. สั่น, ไหว; ไม่ชัด, มัว.

รั่ว ก. มีรอยแตกหรือมีรูที่อากาศหรือของเหลวเข้าออกได้; แพร่งพราย.

รั้ว น. เครื่องล้อมกันเป็นเขตของบ้านเป็นต้น. **รั้วไก่** น. แผงราชวัติที่เป็นตาสี่เหลี่ยมสำหรับกันโรงพิธี.

รัศมิมัต ว. มีรัศมี, ใช้ รัศมิมาน ก็ได้. (ส.).

รัศมิมาน ว. มีรัศมี (ส.).

รัศมี น. แสงที่สมมติเป็นสาย ๆ, แสงสว่าง; เส้นที่ลากจากจุดศูนย์กลางไปถึงขอบวง. (ส.).

รัษฎากร น. รายได้ของแผ่นดิน, (เป็นศัพท์แผลงมาจาก ส. ราษฏร + อากร หมายความว่าอากรของประเทศ).

รัสสะ ว. สั้น. (ป.). **รัสสระ** น. สระที่มีเสียงสั้น คือ อ อิ อุ คู่กับทีฆะสระ คือ

สระเสียงยาว เช่น อา อี ฯลฯ. (ป.).

รา น. ไม้ที่กระหนาบอยู่ใต้ตงหรือพื้นเรือน เพื่อไม่ให้พื้นอ่อน อยู่ระหว่างรอด, ไม้จิ้มเสาที่ปากหลุมซึ่งยังไม่ได้กลบดินเพื่อกันไม่ให้โอนเอน เรียกว่า ราคอเสา, พืชจำพวกเห็ดแต่เล็กเป็นผง ขึ้นตามของบูดหรือที่ชื้น แฉะ. ส. เราทั้งคู่, เขาทั้งคู่, เช่น สองรา. ก. รอรั้ง, ค่อย ๆ เลิกไป เช่น รากันไป, หยุด, เลิก, ร้างไป ; ผ่อนให้น้อยลง เช่น ราไฟ ; ระ, ต้านทาน. (กลอน) ว. เป็นคำชวนอีกฝ่ายหนึ่งให้กระทำตาม เช่น ไปเถิดรา. **ราปีก** ก. หยุดขยับปีก ถาไป (นก). **ราเริด** ก. เลิกร้างไป. **ราแรม** ก. แรมร้างไป.

ร่า ว. เบิกบาน ; เปิดเต็มที่, ใช้สำหรับอาการที่เห็นจะแจ้งหรือเปิดเผยเต็มที่. **ร่าเริง** ก. ดีใจเต็มที่, อิ่มใจเต็มที่, เบิกบานใจเต็มที่.

ร้า ๑ น. ชื่อนกชนิดหนึ่งรูปคล้ายนกยาง มักเรียกกันว่า อีร้า ; ชื่ออาหารชนิดหนึ่งทำด้วยปลาหมักเกลือ เรียกว่า ปลาร้า ; เรียกหญิงที่จัดจ้านว่า แม่ร้า.

ร้า ๒ (กลอน) ก. รา, วางมือ, เช่น ใช่จักร้าโดยง่าย. (นิทราชาคริต).

ร้า ๓ (กลอน) ก. ร่า, ร่าเริง, เช่น ชาวที่ร้าเบิดหวาร. (นิทราชาคริต).

ร้า ๔ (กลอน) ก. ดิ้ง, ทิ้ง, เช่น เขาก็ร้าตัวเข้ากรง. (นิทราชาคริต); รบ.

ราก ๑ น. ส่วนของต้นไม้ที่อยู่ในดิน สำหรับดูดอาหารเลี้ยงต้น ; ของอื่น ๆ ที่รองอยู่ใต้ดินคล้ายรากไม้ เช่น รากตึก ; ต้นเดิม, เค้าเดิม. **รากแก้ว** น. รากเดิม, รากสำคัญของต้นไม้. **รากขวัญ** น. ส่วนของร่างกายที่เรียกว่าไหปลาร้า, ราชาศัพท์ใช้ว่า พระรากขวัญ. **รากขาว** น. ชื่อหญ้าชนิดหนึ่งใช้ทำยาได้. **รากเง่า** น. เค้าเดิม, ต้นเหตุ ; ลำของต้นไม้ที่อยู่ใต้ดิน เช่น กล้วย บอน. **รากฐาน** น. มูลที่ตั้ง. **รากดิน** น. ไส้เดือน. **รากฝอย** น. รากที่เป็นเส้นเล็ก ๆ แตกออกจากรากแก้ว. **รากฟัน** น. ต้นของฟันที่ปักอยู่ในเหงือก.

ราก ๒ ก. สำรอกออกทางปาก, อาเจียน. น. อาหารที่กลับออกมาทางปาก.

รากษส น. ยักษ์ร้าย, ยักษ์เลว, ผีเสื้อยักษ์. ใช้ รากโษส ก็มี. (ส. ; ป. รกฺขส).

รากโษส น. รากษส.

ราค [รา–คะ] น. ความกำหนัด, ความยินดี. (ป.; ส.).

ราคา น. ค่าสิ่งของต่าง ๆ คิดเป็นเงินตามที่ซื้อขายกัน.

ราคิน น. ราคี. (ส.).

ราคี น. ผู้มีความกำหนัด. (ป.; ส.); ความมัวหมอง, มลทิน.

ราง น. ร่อง, ร่องน้ำ; ไม้ที่ต่อหรือขุดให้เป็นร่องรูปยาว ๆ, เครื่องสำหรับรองน้ำฝนที่ชายคา, เหล็กที่ใช้เป็นทางเดินของล้อเลื่อน เช่นรางรถไฟ; เครื่องที่นับถือกันว่าทำให้อยู่คงกระพันชาตรี เรียกว่า เครื่องราง; วิธีคั่วชนิดหนึ่ง เช่นเอาข้าวมาคั่วทั้งเปลือกหรือเอาข้าวเม่ามาคั่วอีกครั้งหนึ่ง เรียกว่าราง. ว. จาง, เรื่อ ๆ, ไม่กระจ่าง, บางทีก็ใช้ว่า ราง ๆ. **รางบรรทัด** น. เครื่องมือสำหรับตีเส้นเป็นบรรทัด.

ร่าง น. รูป, โครง, ตัว. ก. ทำรูปโครงขึ้นเพื่อลอกคัดหรือแต่งภายหลัง. **ร่างกาย** น. ตัวตน. **ร่างร้าน** น. ร้านที่ทำขึ้นสำหรับการก่อสร้างพระเจดีย์หรือตึกเป็นต้น, นั่งร้าน ก็เรียก. **ร่างแห** น. ตาของแหสำหรับขับปลา; ชื่อเห็ดชนิดหนึ่งกินเมา มีรูปเป็นตาๆ คล้ายแห, โดยปริยายใช้เรียกของที่มีลักษณะอย่างแห.

ร้าง ก. ทอดทิ้งไว้, ไปจาก. ว. ว่างเปล่า, ปราศจากผู้คน.

รางจืด น. ไม้เถาชนิดหนึ่ง ใช้เป็นยาแก้พิษได้.

รางชาง ก. งาม, สวย, เด่น.

รางดำ น. ต้นไม้ชนิดหนึ่งใช้ทำยาได้.

รางแดง น. ไม้เถาชนิดหนึ่ง ใช้ทำยาได้ บางทีก็เรียกว่า เถาวัลย์เหล็ก.

รางนาน น. รังนาน.

รางวัล น. สิ่งของที่ให้โดยความชอบ. ก. ให้สิ่งของโดยความชอบ. (เทียบ ส. รางฺวล ว่าผ้าสักหลาด; มีธรรมเนียมในอินเดียให้ผ้าสักหลาดเป็นรางวัลแก่ผู้ทำความชอบ).

ราช น. พระเจ้าแผ่นดิน, พญา ใช้สำหรับสัตว์ เช่น นาคราช สีหราช, คำนี้มักใช้ประกอบกับคำอื่น, ถ้าคำเดียวมักใช้ว่า ราชา. (ป.). **ราชการ** น. การงานของประเทศหรือพระเจ้าแผ่นดิน. **ราชครู** น. ข้าราชการผู้เป็นหัวหน้าพิธีฝ่ายพราหมณ์. (ส.). **ราชทัณฑ์** น. ผู้ดำเนินการลงโทษ, โทษ

หลวง. **ราชทินนาม** น. นามบรรดาศักดิ์ชั้นสัญญาบัตรที่พระเจ้าแผ่นดินพระราชทาน. **ราชทูต** น. ผู้นำพระราชสาส์นไปประเทศอื่น, ผู้แทนชาติในประเทศอื่น, ตำแหน่งผู้แทนรัฐบาลถัดจากอัครราชทูต. (ป.). **ราชโทรหะ** [–โทฺร–] น. การทรยศต่อแผ่นดิน. (ส.). **ราชธรรม** น. กิจวัตรที่พระเจ้าแผ่นดินควรประพฤติ. (ส.). **ราชธานี** น. ราชวัง, เมืองหลวง. **ราชนิกุล** น. เชื้อพระวงศ์. **ราชนีติ** น. วิธีดำเนินการเมือง. (ส.). **ราชบัณฑิต** น. นักปราชญ์หลวงมีความรู้ทางภาษาบาลี; สมาชิกองค์การวิทยาการของรัฐบาลที่เรียกว่าราชบัณฑิตยสถาน. **ราชบาตร** น คำสั่งหลวง. **ราชบุตร** น. ตำแหน่งเจ้าฝ่ายเหนือ เรียกว่า เจ้าราชบุตร. **ราชบุรุษ** น. คนของพระราชา. **ราชภัฏ** น. ข้าราชการ. **ราชมัล** น. เจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ทำโทษคน. (ป.; ส.-มลฺล). **ราชมาษ** น. ถั่วชนิดหนึ่ง. (ส.). **ราชยาน** น. ยานชนิดคานหามของหลวง. (ส.). **ราชโยค** น. ดวงชาตาเวลาเกิดของคนที่ชี้ว่าจะได้เป็นพระเจ้าแผ่นดิน. (ส.). **ราชวงศ์** น. ตระกูลของพระราชา, และใช้เป็นตำแหน่งเจ้านายในเมืองประเทศราชฝ่ายเหนือ. (ส.). **ราชวโรงการ** น. คำสั่งของพระราชา. (ป. ราช+วร+โองการ). **ราชวัติ** น. รั้วแถวที่มีฉัตรปักเป็นระยะๆ. **ราชศาสตร์** (โบ) น. กฎหมายที่พระเจ้าแผ่นดินบัญญัติตามหลักธรรมศาสตร์. **ราชสกุล** น. ตระกูลฝ่ายพระราชา. **ราชสาส์น** น. หนังสือทางราชการของพระเจ้าแผ่นดิน. **ราชสีห์** น. พญาสิงห์โต, เรียกสิงห์โตสามัญที่เขียนรูปอย่างแบบไทย, สัตว์ในนิยายถือว่ามีความดุร้ายและมีกำลังมาก. (ส.). **ราชสูยะ** น. พิธีราชาภิเษกของอินเดียโบราณ. (ส.). **ราชหัตถเลขา** น. จดหมายพระราชา. (ป.). **ราชโองการ, ราชโยงการ** น. คำสั่งราชการของพระราชา. ดู โองการ ด้วย. **ราชาธิราช** น. พระราชาผู้เป็นใหญ่กว่าพระราชาอื่น ๆ. (ส.). **ราชาภิเษก** น. พระราชพิธีในการขึ้นสืบราชสมบัติ. (ส.). **ราชาวลี** น. เชื้อสายของพระราชา. (ส.). **ราชูปถัมภ์, ราโชปถัมภ์** น. การที่พระราชาทรงเกื้อกูลอุดหนุน. (ป.). รา-

ชูปโภค, ราโชปโภค น. เครื่องใช้สอยของพระราชา. (ป.). **ราเชนทร์** น. พระราชาผู้เป็นใหญ่. (ส.). **ราโชงการ** น. ราชโองการ. **ราโชวาท** น. คำสั่งสอนของพระราชา. (ป.). **ราไชศวรรย์** น. ราชสมบัติ. (ส.).

ราชญี [ราดชี] (แบบ) น. ราชินี. (ส.).

ราชดัด น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งใช้ทำยา.

ราชพฤกษ์ น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งใช้ทำยา, คูน ก็เรียก.

ราชมาณพ น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งใช้ทำยา.

ราชย์ น. ความเป็นพระราชา, ราชสมบัติ. (ส.; ป. รชฺช).

ราชะ น. ขันต์ เช่น ฉลองพระองค์ลงราชะ. (มลายู).

ราชัน น. พระราชา. (ส.).

ราชันย์ น. เชื้อกษัตริย์. (ส.).

ราชัย น. ราชย์.

ราชา ๑ น. พระเจ้าแผ่นดิน. (ป.; ส.). **ราชาคณะ** น. สมณศักดิ์ชั้นสูงกว่าพระครูขึ้นไป. **ราชาศัพท์** น. คำที่ใช้สำหรับพระราชากับทั้งเจ้านาย เช่น เสวยบรรทม เป็นต้น.

ราชา ๒ ว. ตรง เช่น แผ่ถิ่งก้านราชา. (ป. อุชุ; ส. ฤชุ).

ราชายตนะ น. ไม้เกด. (ป.; ส.).

ราชาวดี น. เรียกการลงยาชนิดหนึ่งสำหรับเคลือบทองให้เป็นสีฟ้า. (เปอรเซีย).

ราชิ, ราชี น. ทาง, สาย, แถว, เช่น รุกขราชี. (ป.; ส.).

ราชินี น. นางพระยา, นางกษัตริย์, พระมเหสี, ใช้ว่า ราชญี ก็ได้. (ป.). **ราชินิกุล** น. ตระกูลฝ่ายพระราชินี.

ราเชน น. ไม้หอมอย่างหนึ่ง.

ราเชนทรยาน น. ยานชนิดคานหามที่มีบุษบกของพระเจ้าแผ่นดิน. (ส.).

ราญ, ราญรอน ก. รบ.

ราด ก. เทของเหลว ๆ เช่นน้ำให้กระจายแผ่ไปหรือเพรื่อเรื่อยไปทั่ว.

ราต ก. ให้มาแล้ว เช่น ธรรมราต ว่าพระธรรมให้มา. (ส.).

ราตร น. กลางคืน, เวลามืด, ใช้เป็นส่วนท้ายของสมาส. (ส.; ป. รตฺต).

ราตรี น. กลางคืน, เวลามืดค่ำ. (ส.; ป. รตฺติ).

ราโท น. ไม้สำหรับประกอบข้างเรือ.

ราน ก. หัก, แตก, รอน, ตัด. ว. เป็นรอยร้าว.

ร่าน น. สัตว์จำพวกหนอนชนิดหนึ่งมีขนเป็นพิษ. ก. อยาก, ใคร่, รีบ, ด่วน.

ร้าน น. ที่ที่ปลูกยกพื้นขึ้นสำหรับนั่งหรือขายของ ฯลฯ, สถานที่ขายของ. **ร้านม้า** น. ที่ซึ่งปลูกขึ้นมีรูปยาวอย่างม้านั่ง.

ราบ ว. เรียบเสมอพื้นไม่มีลุ่ม ๆ ดอน ๆ, เรียกทหารเดินเท้าว่า ทหารราบ, เรียกชายฉกรรจ์ที่อายุครบเข้าประจำการทหาร. **ราบคาบ** ว. เรียบร้อยปราศจากเสี้ยนหนามความกระด้างกระเดื่อง. **ราบรื่น** ว. เรียบเสมอกันและเป็นที่เย็นตาเย็นใจ, ปราศจากศัตรูทั้งภายในและภายนอก, เรียบร้อย.

ราพณ์ น. เป็นชื่อเรียกทศกัณฐ์; ยักษ์. (ส. ราวณ). **ราพณาสูร** (กลอน) น. ยักษ์.

ราม ว. งาม เช่น นงราม. ว. พอดีพองาม เช่น วิหารอันราม.

รามเกียรติ์ น. ชื่อหนังสือเรื่องหนึ่ง ว่าด้วยพระรามทำศึกกับทศกัณฐ์ มาจากคัมภีร์รามายณะของอินเดีย.

รามสูร น. ชื่อยักษ์คนหนึ่ง ถือขวาน เมื่อขว้างไปเกิดเป็นเสียงฟ้าร้อง.

รามัญ น. มอญ.

รามา (ปาก) ก. ข่มเหง, รบกวน.

ราย น. เรื่อง, ส่วน, สิ่งซึ่งแยกกล่าวเป็นอันๆ ไป. ก. เรียง. **รายงาน** น. คำกล่าวบอกเรื่องราวที่ไปทำไปรู้หรือไปเห็นมา. ก. บอกเรื่องของการงาน. **รายจ่าย** น. เงินหรือสิ่งของต่าง ๆ ที่ได้จ่ายไป คู่กับรายรับ. **รายทาง** ว. เรียง ๆ กันไปตามทาง. **รายรับ** น. เงินหรือสิ่งของต่าง ๆ ที่ได้มา คู่กับ รายจ่าย.

ร่าย น. ชื่อคำประพันธ์ประเภทหนึ่ง, ทำนองร้องอย่างหนึ่ง. ก. อ่าน, เสก; เร่, เดินกรีดกราย, เดินได้จังหวะ, เดินเรื่อยไป. **ร่ายไม้** ก. เร่เตร่ไปเป็นจังหวะตามกิ่งไม้ เช่น นกร่ายไม้.

ร้าย ว. ดุ, ชั่ว, ไม่ดี. **ร้ายกาจ** ก. ดุนัก. **ร้ายแรง** ว. รุนแรง, ร้ายเกินควร.

ร่ายรัง (กลอน) ว. พรายแสง.

ราว น. เครื่องยึดเหนี่ยวสำหรับขึ้นลง, ไม้สำหรับพาดตากผ้าหรือสำหรับพาดปิดวางสิ่งต่าง ๆ, เช่น ราวพระแสง, ราวเทียน; เชือกหรือลวดขึงตากผ้าแทนไม้; แถว, แนว,

เรื่อง. ว. ประมาณ, เพียง. **ราวกะ, ราวกับ** ว. เช่นกับ. **ราวข่าว** น. การส่งข่าวด้วยวิธีรับช่วงกันต่อไป. **ราวป่า** น. แนวป่า, ชายป่า, ขอบป่า.

ร้าว ก. แตกเป็นรอย. **ร้าวฉาน** ว. แตกร้าว, แตกร้าวกัน, ขุ่นเคืองกัน. **ร้าวราน** ก. แตกสามัคคีกัน.

ราวี ก. รบ, รบกวน, เบียดเบียน.

ราศี น. กอง, หมู่, เช่น บุญราศี ว่ากองบุญ; ชื่อมาตราวัดจักรราศีคือ ๓๐ องศาเป็น ๑ ราศี; ความสง่า, ลักษณะดีงามของคน. (ส.; ป. ราสิ).

ราษฎร์ ๑, ราษฎร น. พลเมืองของประเทศ. (ส.).

ราษฎร์ ๒ น. แว่นแคว้น, บ้านเมือง. (ส.; ป. รฏฺฐ).

ราษตรี น. ราตรี.

ราษราตริน, ราษราตรี (กลอน) น. ราตรี.

ราสี น. ราศี. (ป.).

ราหุ, ร่าหุ์, ราหู ๑ น. ชื่ออสุรตนหนึ่งมีตัวขนาดครึ่งท่อน เชื่อกันว่าเมื่อเวลามีสุริยคราส หรือจันทรคราส เป็นเพราะราหูอมเอาไว้, ในตำราโหรว่าเป็นเทวดาพระเคราะห์มีอาภรณ์และพาหนะสีคล้ำ. (ป.; ส. ราหุ).

ราหู ๒ น. ชื่อหนึ่งของปลาฉลามหัวค้อน.

รำ ๑ น. ผงเยื่อเมล็ดข้าวสาร.

รำ ๒ ก. ฟ้อน. **รำเขนง** น. พิธีพราหมณ์มีการถือเขนงน้ำมนตร์รำถวายพระอิศวรแล้วประน้ำมนตร์. **รำโคม** น. การเล่นชนิดหนึ่ง ผู้เล่นถือโคมรำเป็นท่าต่างๆ เล่นในงานหลวง. **รำเท้า** ก. เต้นหมุนเวียนวนไปด้วยเท้าอย่างเต้นรำของฝรั่ง. **รำผี** น. การรำในการทรงเจ้าเข้าผี. **รำพัดชา** น. ท่ารำชนิดหนึ่งในพิธีชกรรม. **รำแพน** ก. กางปีกหางออกแล้วกรีดกรายไป (สำหรับนกยูง); การเล่นไต่ลวดถือหางนกยูงสองมือในงานหลวง. **รำรงค์** ก. ออกสนาม.

ร่ำ ก. พูดซ้ำๆ, พร่ำ; ตีแรงๆ เช่น ร่ำด้วยไม้; อบ, ปรุง เช่น ร่ำแป้ง. **ร่ำไป** ว. พร่ำเพรื่อไป, บ่อยๆ. **ร่ำเรียน** ก. เรียนให้ชื่นใจ. **ร่ำไร** ก. ซ้ำๆ ซากๆ อยู่นั่นเอง. **ร่ำไห้** ก. ร้องไห้รำพันไม่หยุด.

รำคาญ ก. รบกวน, โดยปริยายหมายความ

ว่า เบื่อใจ เช่น อ่านหนังสือแก้รำคาญ.

รำงับ ก. ระงับ.

รำจวน ก. รัญจวน.

รำซุย น. ท่าละครท่าหนึ่ง.

รำบาญ (แผลงจาก ราญ) ก. รบศึก, รบ.

รำพัน ก. พูดถึง, บ่นถึง, พร่ำถึง.

รำพาย ก. พัด, กระพือ.

รำพึง ก. คิดถึง, คำนึงถึง, ใคร่ครวญ.

รำเพย น. ต้นกระบอก. ก. พัดโชย ๆ.

รำไพ ดู รวิ.

รำมะเขี น. ชื่อลูกไม้ชนิดหนึ่ง มีทางแหลมมลายู.

รำมะนา น. กลองชนิดหนึ่งรูปกลมแบนตื้น มีหน้าเดียว.

รำมะนาด น. ชื่อโรคชนิดหนึ่ง ซึ่งเกิดตามรากฟัน ทำให้เหงือกบวมเป็นหนอง.

รำมะร่อ ว. เกือบ, ใกล้, ร่อแร่ เช่น จะสิ้นใจอยู่รำมะร่อ.

รำยวน ก. ห้อยย้อย.

รำย้อย ก. ห้อยย้อย.

รำแย้ น. พืชชนิดหนึ่ง เช่น กระเทียมหอม รำแย้ก็มี. (ม. คำหลวง มหาพน).

รำราญ (แผลงจาก ราญ) ก. รบ.

รำรำ ก. จวน ๆ, เกือบ ๆ, ขยับ, ลำลำ ก็ใช้.

รำเร น. ชื่อขนมชนิดหนึ่ง เช่น ขนมรำเร เร่ฉ่ำ, (?). (ม. ร่ายยาว ชูชก).

รำไร ว. ไหว ๆ, เล็กน้อย, เห็นไม่ชัด.

รำลึก ก. ระลึก.

รำหัด ก. โรย (ใช้สำหรับเอาพิมเสนแทรกยา); ใส่, แทรก. ว. อ่อน.

รำหัส ว. รหัส.

ริ ก. แรกคิด, แรกทำ. **ริปอง** ก. คิดหมาย, คิดอ่าน. **ริอ่าน** ก. คิดทำการงาน.

ริก, ริก ๆ ว. สั่นรัว, ดิ้นรัว.

ริดสีดวง น. ชื่อโรคพวกหนึ่ง มีหลายชนิด เช่น เกิดในช่องตา จมูก และทวารหนัก เป็นต้น.

ริน น. ทองคำที่มีเนื้อหย่อนกว่าเนื้อสี่ เรียกทองริน. ก. เทให้ไหลออกทีละน้อย. ว. เรื่อย, น้อย ๆ (สำหรับน้ำและลม).

ริ้น น. แมลงขนาดเล็กชนิดหนึ่งคล้ายแมลงหวี่แต่กัดเจ็บเหมือนยุง.

ริบ ๑ ก. รวบเอาเสียหมดโดยพลการหรือโดยอำนาจกฎหมาย. **ริบราชบาตร** ก.

เก็บเอาสิ่งของของคนที่ต้องพระราชอาชญาเข้าเป็นของหลวง

ริบ ๒ ว. คม.

ริบรี่, ริบหรี่ ว. เกือบดับ, สว่างน้อย ๆ.

ริปุ, ริปู น. ข้าศึก, ปรปักษ์, คนโกง. (ป.; ส.).

ริม น. ชาย, ขอบ. ว. ใกล้, ชิด, เกือบ.

ริ้ว น. เส้นลาย, รอย, แนว, แถว, แล่ง.

ริษยา น. ความไม่อยากให้คนอื่นได้ดี, นิสัยที่เห็นเขาได้ดีแล้วทนอยู่ไม่ได้. (ส. อีรฺษฺยา; ป. อิสฺสา).

รี ก. เรียว.

รี่ ก. ตรงเข้าไป. ว. เรื่อย, เฉื่อย.

รี้ (โบ) น. พล, พลรบ, กองทัพ, กองทหาร. ก. ยกไป, เดินไป. **รี้พล** น. กระบวนทหาร, กองทหาร.

รีด ก. บีบรูด เช่น รีดนม, บีบเค้นให้ยืดยาวออกไป เช่น รีดทอง, ทำให้เรียบ เช่น รีดผ้า.

รีต น. เยี่ยงอย่าง, แบบแผน, ประเพณี. (เทียบ ป. จาริตฺต; ส. จาริตฺร).

รีบ ว. เร่ง, ด่วน, เร็ว, ไม่รอช้า.

รี่รัก ว. เสียงหัวเราะเมื่อถูกหยอก.

รี่รอ, รี่ ๆ รอ ๆ ก. ยับยั้งด้วยความลังเล.

รีกต์ ว. ว่าง, เปล่า. (ส.; ป. ริตฺต).

รึง ว. ร้อน, ระอุ เช่น เถ้ารึง. ก. รัด.

รึ่ง ก. ดึง, ฉุด, รั้ง, ลาก.

รื่น ก. ชื่น, สบายใจ, เย็นใจ. **รื่นเริง** ก. เบิกบานใจ, เพลิน.

รื้น (กลอน) ก. รื่น.

รื้อ ก. แยกออกถอดออกจากสิ่งที่เป็นรูปแล้ว, เอาขึ้นมาใหม่, พื้น, ยกขึ้น, ขนออก เช่น พระพุทธเจ้ารื้อสัตว์ขนสัตว์. น. ชื่อทำนองเพลงร้อง, บางทีก็เรียกว่า รื้อร่าย.

รุ ก. ถ่าย, ทิ้ง, เอาออก. **รุข้าว** ก. เอาฟางออกจากเมล็ดข้าวที่นวดแล้ว.

รุก ก. ล่วงล้ำเข้าไป; เดินแต้มหมากรุกเข้าไปกระทบตาขุนของอีกฝ่ายหนึ่ง; ทำเส้นให้เล็ก (สำหรับแกะสลักหรือกลึง). **รุกฆาต** ก. เดินแต้มหมากรุกเข้าไปกระทบตาขุนและตาตัวอื่นของอีกฝ่ายหนึ่ง. **รุกรั้น** ก. เร่งเข้าไป, รีบเร่ง. **รุกราน** ก. บุกรุกเข้าไป, ข่มเหง.

รุกข์ น. ต้นไม้. (ป.; ส. วฤกฺษ). **รุกขชาติ** น. ต้นไม้. **รุกขมูลิก** น. ภิกษุผู้อยู่โคนไม้เป็นกิจวัตร เป็นธุดงค์อย่างหนึ่ง

ในชุดงค์ ๑๓ อย่าง. (ป.).

รุกขกะ [-ขะกะ] น. ต้นไม้เล็ก. (ป.).

รุกขา (กลอน) น. ต้นไม้.

รุกรุย ว. รุงรัง, กระจุยกระจาย, ไม่น่าดู, ต่ำช้า เช่น คนรุกรุย.

รุกษะ [-สะ] (โบ) น. รุกข์, ต้นไม้.

รุ่ง ว. สว่าง, สุกใส. **รุ่งเช้า** น. สว่าง, เวลาพระอาทิตย์เพิ่งขึ้น. **รุ่งเรือง** ว. สว่างไสว, งามสุกใส, อุดมสมบูรณ์, เจริญ, งาม. **รุ่งโรจน์** ว. กระจ่างแจ้ง, ไชติ-ช่วง.

รุ้ง น. เหยี่ยวชนิดหนึ่ง; แสงที่ปรากฏบนท้องฟ้าเป็นแถบมีเจ็ดสี, สีเช่นนั้นที่ปรากฏในเพชร. ว. กว้างโค้ง, โค้ง เช่น ขุดรุ้งรางเข้าไป. **รุ้งพราย** น. สีรุ้งที่กลอกอยู่พราว พรายในเพชรและหอยต่าง ๆ เช่น มุก เป็นต้น. **รุ้งร่วง** น. น้ำเพชรที่ส่งแววออกเมื่อกระทบแสงสว่าง.

รุงรัง ว. ไม่เป็นระเบียบ, ไม่เกลี้ยงเกลา, ไม่รัดกุม.

รุจ, รุจา ว. รุ่งเรือง, สว่าง. (ป.; ส. รุจิ).

รุจน [รุดจะนะ] น. ความชอบใจ, ความพอใจ. (ป.).

รุจิ, รุจี น. แสง, ความรุ่งเรือง; ความงาม; ความชอบใจ. ว. รุ่งเรือง, สว่าง. (ป.; ส. รุจิ). **รุจิเรข** ว. มีลายงาม, มีลายสุกใส.

รุจิระ, รุจิรา ว. งาม, สว่าง, รุ่งเรือง, สวย, กะทัดรัด. (ป.; ส.).

รุชา น. ความไม่สบาย, ความเสียดแทง, โรค. (ป.; ส.).

รุด ก. รีบไป, ตะบึงไป, ใช้ควบกันว่า รีบรุดก็ได้.

รุต น. เสียง, เสียงร้อง, เสียงสัตว์. (ป.; ส.).

รุทธ์ ก. ห้าม, กีด, กั้น, คับ. (ป.; ส.).

รุทร ว. น่ากลัวยิ่งนัก. น. เทวดาหมู่หนึ่งมี ๑๑ องค์ รวมเรียกว่า เอกาทศรุทร. (ส.; ป. รุทฺท).

รุธิร น. เลือด, สีแดง. (ป.; ส.).

รุเธียร (แผลงมาจาก รุธิร) น. เลือด, สีแดง.

รุน ก. ดุนไป, ดันไป, ผลัก; ทำให้ถ่ายออก. น. เครื่องช้อนกุ้งชนิดหนึ่ง.

รุ่น น. สมัย, คราว; กิ่งไม้ที่แตกออกมาใหม่อ้วนงาม เรียกว่า รุ่นไม้. ว. เพิ่งเป็นหนุ่มเป็นสาว, เพิ่งแตกเนื้อหนุ่มเนื้อสาว.

รุ่นกระทง น. เรียกไก่เพิ่งรุ่นหนุ่มว่า ไก่รุ่นกระทง. **รุ่นตะกอ** ก. กำลังแตกเนื้อเป็นหนุ่มเป็นสาว.

รุบรู่ ว. ไม่สว่าง, เห็นไม่ชัด, ราง ๆ.

รุบาการ (กลอน) น. อาการแห่งรูป, รูป. (ป. ; ส. รูป + อาการ).

รุม ก. สุม, ช่วยกัน, ประดัง.

รุ่ม ก. เคาะถี่ ๆ. ว. ร้อนผ่าว ๆ ; มาก เช่น รวยรุ่ม.

รุ่มร่าม ก. รุงรัง, ยุ่มย่าม, ไม่กะทัดรัด, ไม่รัดกุม.

รุย น. แมลงวัน. (ข.).

รุ่ย น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง คล้ายไม้โถงกาง แต่ผลยาวเหมือนฝักถั่ว. ว. หลุดออกจากที่เดิมทีละเล็กละน้อย. **รุ่ยร่าย** ว. ตก ๆ หล่น ๆ, เก็บงำไม่เรียบร้อย.

รุรุ น. สัตว์จำพวกเนื้อชนิดหนึ่ง. (ป.).

รุษฎี ก. แต้นเดือง, โกรธ. (ส. ; ป. รุฏฺฐ).

รุหะ, รูหะ ก. งอก, งาม, เจริญ. (ป. ; ส.).

รุหาญ ว. เปรียบ, ดุจ. (เทียบ ข. รูหาน).

รู น. ช่องที่ลึกเข้าไปในเนื้อสิ่งของหรือในดิน.

รู้ ก. ครุด, ถู, สี.

รู้ ก. เข้าใจ, ทราบ. **รู้ความ** ก. เข้าใจภาษา (สำหรับเด็ก). **รู้คิด, รู้คิดรู้อ่าน** ก. คิดเล็กคิดน้อย, เข้าใจคิดอ่าน, ไม่ยอมเสียเปรียบ. **รู้คุณ** น. ความระลึกถึงในการที่เขาทำความดีให้แก่ตน. **รู้จัก** ก. เคยพบเคยเห็น, จำได้. **รู้จักมักจี่** ก. คุ้นเคยกัน. **รู้ตัว** ก. รู้ล่วงหน้าว่าจะมีเหตุดีหรือร้ายแก่ตัว. **รู้ทัน** ก. รู้ถึงเหตุการณ์หรือความคิดของบุคคลได้ทันที. **รู้ที** ก. รู้ชั้นเชิง. **รู้เท่า** ก. รู้ทัน, รู้จริงตามธรรมดา เช่น รู้เท่าสังขาร. **รู้มลัก, รู้มลาก** ก. รู้มากอย่าง, เข้าใจมาก. **รู้มาก** ก. เอาเปรียบ. **รู้สึก** ก. รู้, รู้ด้วยความสัมผัส, เกิดอาการที่รู้ว่าเป็นสุขหรือทุกข์, เกิดสังหรณ์ขึ้นในใจ.

รูจี น. รูจี.

รูด ก. กิริยาที่เอามือกำสิ่งซึ่งมีลักษณะยาวแล้วครูดไป.

รูป น. ของที่ปรากฏแก่ตา, ร่าง, ร่างกาย, เค้าโครง, แบบ ; อาตมา (สำหรับพระสงฆ์). ลักษณะนามใช้เรียกพระสงฆ์ว่า รูปหนึ่ง สองรูป. (ป. ; ส.). **รูปชี** (โบ) น. นักบวชหญิง. **รูปธรรม** น. สิ่งที่มี

รูป ตรงข้ามกับ นามธรรม. (ป.). **รูปพรรณ** น. ลักษณะ, รูปร่างและสี; เงินทองที่ทำเป็นเครื่องใช้หรือเครื่องประดับ. **รูปภาพ** น. รูปที่วาดหรือเขียนขึ้น. **รูปร่าง** น. ลักษณะร่างกาย, ขวดทรง. **รูปสมบัติ** น. ความสวยงาม.

รูปิยะ น. เงินตรา. (ป.).

รูปี น. เงินตราอินเดีย.

เร่ ก. เตร่, เดินไปเดินมาอย่างไม่มีจุดหมาย. **เร่ร่อน, เร่ร่าย** ก. เที่ยวเตร่ไปไม่เป็นกำหนดที่ทาง.

เรข, เรขา ก. เขียน. ว. ดังเขียน, งาม. (ป.; ส. เรขา ว่าลาย, เส้น).

เรขาคณิต น. ตำราคำนวณชนิดหนึ่งว่าด้วยความเกี่ยวพันระหว่างเส้นพื้นราบและวัตถุในที่ว่าง. (อิ. Geometry).

เริ่ง ว. เร็ว, ดี.

เร่ง ก. รีบ, บังคับให้เร็ว. **เร่งร่าย** ก. รีบไป.

เร้ง ก. เร่ง.

เรณุ, เรณู น. ละออง, ละอองเกสร, นวลละอองเกสรของดอกไม้. (ป.; ส.).

เรณุกา น. เรณุ. (ส.).

เร้น ก. ซ่อน, แอบ, บัง, หลีก, หลบ.

เรรวน ก. รวนเร, ไม่แน่ใจ.

เรไร น. ชื่อแมลงชนิดหนึ่งในจำพวกจักจั่นตัวสีเขียว; เครื่องดนตรีชนิดหนึ่งทำด้วยไม้ซางอันเดียว มีเต้าสำหรับเป่า; ชื่อขนมชนิดหนึ่งเป็นเส้นคล้ายขนมด้วงแต่เส้นเล็กกว่า.

เรีว ว. ไว, รีบ, ด่วน.

เร่ว น. ชื่อต้นไม้ในจำพวกกระวานเมล็ด ต้นคล้ายข่า.

เรวดี น. ชื่อดาวฤกษ์ที่ ๒๗, มี ๓๒ ดวงรวมกัน, ดาวปลาตะเพียน ก็เรียก. (ป.; ส. เรวตี).

เรอ ก. อาการอย่างหนึ่งที่ลมในกระเพาะเพื่อพุ่งออกทางปาก.

เร่อ ว. เรื่อย, เฉื่อย, เช่อ. **เร่อร่า** ว. เช่อช่า, เชอะชะ, รุ่มร่าม.

เรา สรรพนามบุรุษที่หนึ่งเป็นคำแทนชื่อคนหลายคนซึ่งรวมทั้งผู้ที่พูดด้วย, สรรพนามบุรุษที่สองเป็นคำใช้สำหรับผู้มีอำนาจหรือผู้ใหญ่พูดกับผู้น้อย.

เร่า ก. ร้อน, กลัดกลุ้ม; สั่นระรัว. **เร่าร้อน** ก. แรงร้อน, เดือดร้อน.

เร้า ก. เร่ง ; เตือน ; ปลุกใจ.

เราะ น. เผือกสำหรับกั้นปลา. ก. เคาะ, ต่อยริมออกทีละน้อย เช่น เราะกระเบื้อง ; เดินไต่ไปมาผ่านเสาหรือหลักที่ปักไว้เป็นแถว ๆ เพื่อหาหนทางเข้าออก เช่น เราะรั้ว; กะเทาะให้ออก เช่น เราะถั่ว เราะสนิม. **เราะราย** ก. หักทายปราศรัยคล่อง เช่น ปากเปราะเราะราย. **เราะร้าย** ก. พูดมากหยาบคาย, พูดไม่เพราะ.

เริง ว. คะนอง, ลำพอง, สนุก, ครื้มใจ.

เริด ก. ค้าง, ห่าง, ร้าง.

เริม น. ชื่อโรคชนิดหนึ่ง ขึ้นเป็นเม็ด ๆ พองใสติดกันเป็นพืด มีพิษ.

เริ่ม ก. ตั้งต้น. ว. แรกเกิด, แรกจะทำ.

เริ้ม ว. สั่นไปทั้งตัว เช่น ตัวสั่นเริ้ม.

เริศร้าง (กลอน) ก. ละเลยไป, ห่างเหินไป.

เรี่ย ก. อาย, อดสู. ว. ราย, เรียง, ระ, เฉียด, เกือบถึง. **เรี่ยราย** ว. เกลื่อนกลาด, กระจายไป. **เรี่ยไร** ก. เก็บเงินโดยขอร้องให้ช่วยขอออกเงินตามใจสมัคร.

เรี่ย ๆ ว. เรื่อ ๆ เช่น กระรอกไต่ไม้เรี่ย ๆ.

เรียก ก. ร้องบอกชื่อ, ออกชื่อ, ร้องหา, ให้มาหา, ร้องเอา, ให้ชื่อ เช่น เรียกว่า –ให้ชื่อว่า. **เรียกเนื้อ** ก. ทำให้เนื้อดีงอกขึ้นมาในที่ ๆ เป็นแผล.

เรียง ก. จัดให้เป็นแถว, ให้อยู่เคียงเป็นลำดับ. ว. เคียง, ต่อกัน, ลักษณะนามเรียกพลูที่เอามาเรียงกันมี ๗ — ๘ ใบ ว่าเรียงหนึ่ง. (ในบทกลอน แผลงเป็น ระเรียง หรือ รันเรียง ก็มี). **เรียงความ** ก. เอาคำมาเข้าลำดับกันให้เป็นเรื่องเป็นราว. **เรียงพี่เรียงน้อง** ว. เป็นลูกพี่ลูกน้องกันโดยลำดับ. **เรียงรัน** ก. เรียงเป็นระเบียบ. **เรียงราย** ก. เรียงกันไปไม่ขาดระยะ. **เรียงหมอน** น. ชื่อฤกษ์พิธีในการแต่งงานบ่าวสาว.

เรียง ๆ ว. จวนจะค่ำ. (อะหม เรง ว่าล่าไป).

เรียด ว. ราย, เรียง, เฉียด, เป็นแถว, เสมอกัน.

เรียน ก. ร่ำ, บ่น, ฝึกหัด, รับความรู้ ; บอกให้ผู้ใหญ่หรือนายทราบ. **เรียนปฏิบัติ** ก. ขอหารือต่อผู้ใหญ่.

เรียบ ว. ราบ, เสมอ, ไม่สูงต่ำเป็นระดับเสมอกันไปหมด, เกลี้ยง. ก. วางเรียงให้เป็นระดับเสมอกัน ; ปู เช่น เรียบพื้น

เรียบกระดาน; จัดทหารให้เข้าระเบียบเป็นกองทัพ เช่น เรียบพล. **เรียบร้อย** ก. สุภาพ, เป็นระเบียบดีแล้ว, สงบราบคาบ, มีระเบียบ. **เรียบเรียง** ก. ทำให้เป็นระเบียบ, แต่ง, ร้อยกรอง. **เรียบวุธ** ก. ถืออาวุธอยู่ในท่าเรียบ คือถือปืนแนบอยู่ทางขวา ส้นปืนจดดิน (เลือนมาจาก เรียบอาวุธ).

เรียม สรรพนามบุรุษที่หนึ่ง สำหรับผู้ชายพูดกับหญิงที่รัก. (ข. (ราชา) ราม (เรียม): พี่).

เรียม น. สะอาด, หมดจด, อ่อง.

เรียว ๑ ว. เล็กลงไปตามลำดับ, ต้นไต ปลายเล็ก. น. เรียกไม้เล็ก ๆ ที่ใช้สำหรับตีเด็กว่าไม้เรียว. **เรียวหนาม** น. ปลายไม้ไผ่ที่ยังมีหนามติดอยู่.

เรียว ๒ น. สายสำหรับรั้งใบเรือ (ข. เลียว ก. รั้ง).

เรี่ยว น. แรง, กำลัง, เรียกสายน้ำที่ไหลเชี่ยวแรง.

เรี้ยวรก ก. รก.

เรือ น. ยานพาหนะซึ่งทำด้วยวิธีขุดไม้ทั้งต้นหรือต่อด้วยไม้เป็นต้นสำหรับใช้ไปในน้ำ; เครื่องเล่นอย่างหนึ่งเอาไม้ไผ่มาเหลาแบน ๆ ดัดให้หัวงอน ใช้พุ่งแข่งกัน, ตัวหมากรุกที่เดินตรงตามยาวได้ตลอดตั้งอยู่ต้นและปลายแถว.

เรื้อ ว. สีเขียว แดง หรือเหลืองอ่อน ๆ.

เรื้อ ก. รก, ร้าง, ห่าง. น. เรียกข้าวเปลือกที่ตกอยู่แล้วงอกขึ้นเป็นรวงอีกว่า ข้าวเรื้อ, บางทีก็เรียกว่า ข้าวเรื้อร้าง. **เรื้อรัง** ว. ช้านาน, นานหาย (สำหรับโรค).

เรือก น. ไม้ที่ผ่าออกเป็นซีก ๆ แล้วถักด้วยหวายสำหรับปูพื้นหรือกั้นเป็นรั้ว, พื้นที่ลาดหรือปูด้วยไม้ถักหวาย.

เรือกสวน น. ที่สวน.

เรือง, เรืองรอง ว. รุ่งเรือง, สว่าง, สุกใส. **เรืองไร** ว. มีแสงสุกสว่างเหมือนทอง, ไรเรือง ก็ว่า.

เรื่อง น. ความ, ข้อความ, ใจความ, เหตุการณ์.

เรื้อง (กลอน) ว. เรือง.

เรือด น. สัตว์เล็กชนิดหนึ่ง อยู่ตามที่นอนกัดกินเลือดคน. **เรือดไม้** น. สัตว์เล็ก ๆ คล้ายตัวเรือดที่กินเลือดคน แต่เล็กกว่าและสีขาว ๆ ชอบอยู่ตามลำไม้ไผ่.

เรือน น. สิ่งปลูกสร้างสำหรับเป็นที่อยู่, ที่อยู่; ชวดทรง เช่น เรือนผม, ที่รับเพชรพลอย เช่น เรือนแหวน, จำนวน เช่น เรือนเงิน, ลักษณะนามใช้เรียกนาฬิกา ว่า เรือนหนึ่ง, สองเรือน. **เรือนแก้ว** น. สิ่งที่ทำเป็นกรอบล้อมตามรูปนอกของพระพุทธรูป. **เรือนจำ** น. ที่ขังนักโทษ. **เรือนเบี้ย** น. ทาสที่เป็นลูกของทาสน้ำเงินเรียกว่า ทาสเรือนเบี้ย. **เรือนไฟ** น. กระจุกตะเกียงหรือโคม; ขนาดของไฟในตะเกียงหรือโคม; ครัวสำหรับหุงต้มอาหาร; โรงพิธีสำหรับบูชาไฟ. (ไบ) น. ประกาศ. **เรือนหอ** น. เรือนซึ่งปลูกสำหรับคู่บ่าวสาวแต่งงานอยู่.

เรื้อน น. โรคผิวหนังซึ่งติดต่อได้ ทำให้ผิวหนังเป็นผื่น สามัญเรียกว่าขี้เรื้อน มีหลายชนิด บางชนิดทำให้นิ้วมือนิ้วตีนกุด เรียกว่าเรื้อนกุฏฐัง, บางชนิดทำให้เป็นแผลผื่นเป็นแถบ ๆ เรียกว่าเรื้อนกวาง, บางชนิดทำให้เป็นแผล มีสีขาว เรียกว่าเรื้อนน้ำเต้า.

เรื่อย ว. เฉื่อย, ไม่ขาดระยะ.

เรื้อย ก. ล่ามไว้ด้วยเส้นเชือกยาว.

แร ก. เขียนหรือทำเป็นเส้น, ถ้าเขียนเส้นด้วยสีเรียกว่า แรสี, ถ้าแกะบนไม้ เรียกว่า แรเส้น.

แร่ น. วัตถุได้จากพื้นดินเอามาถลุงเป็นโลหะต่าง ๆ เป็นต้น. ก. รี่เข้าไป, วิ่งเข้าไป, วิ่งตรงไป.

แรก น. ต้น, เดิมที. ว. เดิม, ก่อน. **แรกนา, แรกนาขวัญ** น. ชื่อพิธีเริ่มไถนา, ถ้าทำเป็นทางราชการ เรียกว่า พระราชพิธีจรดพระนังคัล.

แร็กเกต น. ไม้สำหรับตีเทนนิส หรือแบดมินตัน. (ป. Racket).

แรง น. กำลัง, อำนาจ, ศักดิ์สิทธิ์; พล เช่น แรงเมือง ว่าพลเมือง. ก. ออกแรง; หมกมุ่น เช่น แรงเสพ, แรงเล่น. ว. กล้า เช่น กล้าแรง; เกินสมควร, แข็ง, มีกำลัง. **แรงม้า** น. อัตรากำหนดวัดกำลังแรงเครื่องจักร.

แร่ง น. เครื่องร่อนของละเอียด; ที่วางศพหามศพรูปอย่างแคร่.

แร้ง น. นกขนาดใหญ่ชนิดหนึ่ง กินสัตว์ที่ตายแล้ว.

แร่งรี้ว น. ชั้นฉีก, ฉีกเป็นชั้น ๆ.

แร่งไหม น. ไหมทอง.

แรด น. สัตว์ป่าขนาดใหญ่มีหนังหนาทับกันเป็นชั้น ๆ มีนอที่สันจมูกนอหนึ่งหรือสองนอ.

แร้นแค้น ว. ฝืดเคือง, ขัดสน, ขันจน.

แรม น. ข้างแรม. ก. ค้าง เช่น แรมคืน; ร้างไป, จากไป. **แรมรอน** ก. หยุดพักนอน. **แรมรา** ก. เวิดร้าง. **แรมโรย** ก. ห่างโหย.

แร้ว น. เครื่องสำหรับดักสัตว์ชนิดหนึ่ง มีบ่วงติดกับปลายไม้เอาโคนปักไว้ที่ดิน.

แระ น. เครื่องสำหรับรองรากตึกและเสาเรือน, ระแนะ ก็เรียก.

โร ว. โต, ป๋อง. (หมายความถึงพุงโตด้วยเป็นโรค).

โร่ ว. เห็นชัด, ปรากฏชัด; เร็ว เช่น วิ่งโร่ไป.

โรค น. ความป่วย, ความเจ็บป่วย. (ป.; ส.). **โรคนิทาน** น. คัมภีร์แพทย์โบราณ ว่าด้วยสมุฏฐานแห่งโรค. **โรคศิลปะ** น. วิชารักษาโรค. **โรคาพยาธิ** น. ความเจ็บไข้. **โรคาพาธ** น. ความเจ็บไข้.

โรคา (กลอน) น. โรค.

โรง น. ที่ปลูกไว้สำหรับอยู่หรือไว้สิ่งของคล้ายเรือน พื้นอยู่กับดิน, ลักษณะนามเรียกละครหรือมหรสพเป็นราย ๆ ว่า โรงหนึ่ง สองโรง. **โรงคัล** น. ที่เฝ้าพระเจ้าแผ่นดินเรียกเต็มว่าพระโรงคัล. **โรงธาร, โรงธารคำนัล** น. ท้องพระโรง, ห้องเป็นที่ออกขุนนางของพระเจ้าแผ่นดิน. **โรงแรม** น. ที่พักเดินทาง. **โรงแสง** น. โรงสำหรับทำหรือเก็บอาวุธ.

โรจ, โรจน์ ว. รุ่งเรือง, สว่าง, สุกใส. (ป.; ส.).

โรท ก. ร้องไห้. (ป.; ส.).

โรทนะ น. การร้องไห้. (ป.; ส.).

โรธ ก. ขัดขวาง, ห้าม, กัน. (ส.).

โรธร [–ทอน] ก. อ่อนเพลีย, ไม่มีแรง.

โรปนะ น. การเพาะปลูก. (ป.).

โรม ๑ น. ขน. (ส.). **โรมมัย** ว. แล้วด้วยขน, ทำด้วยขน. (ส.).

โรม ๒ ก. รบ. **โรมรัน** ก. รบพุ่งกัน.

โรมัญจ [–จะ] ว. ขนชู, ขนชัน. (ป.; ส. โรมาญฺจ).

โรมัน น. ชื่อชนชาวยุโรปครั้งโบราณพวกหนึ่ง, เนื่องด้วยชาตินั้น เช่นอักษรโรมัน. (อิ.).

โรมันคาทอลิก น. ชื่อนิกายหนึ่งในลัทธิศาสนาคริสเตียน เป็นนิกายใหญ่ มีสันตปาปา เป็นประมุข. (อิ.).

โรย ก. หมดความสดชื่น; หย่อนกำลัง, เพลีย, เช่น อิดโรย, ผ่อน เช่น โรยเชือก, ค่อย ๆ ไปรยผงไป, โปรยลงไปทีละน้อย. **โรยรา** ก. น้อยไป, เสื่อมไป. **โรยหน้า** ก. เอาของโปรยลงไปบนอาหารเป็นต้นเพื่อให้น่ากินหรือชูรส, โดยปริยายหมายความว่า แต่งแต่เพียงผิว ๆ.

โรเร ว. ร่วงโรย, ซบเซา, ไม่แข็งแรง, ไม่แน่นอน.

โรษ ก. เคือง, แค้น. (ส.).

โรษณะ น. ความเคือง, ความแค้น. (ส.).

โรหิณี น. ดาวฤกษ์หมู่หนึ่ง; แม่โคแดง. (ป.; ส.).

โรหิต น. สีแดง, เลือด. (ป.; ส.).

ไร ๑ น. สัตว์เล็ก ๆ ชนิดหนึ่งชอบอาศัยอยู่ในขนปีกไก่เป็นต้น.

ไร ๒ น. รอยที่ถอนผมออกแล้ว เช่น ไรผม.

ไร ๓ น. ทอง เช่น เรืองไร.

ไร ๔ ก. เฉลี่ย, เรี่ยไร.

ไร ๕ ว. ไหน, ใด, อะไร.

ไร ๖ ว. เห็นแต่ไกลไม่ชัด. มักใช้ว่า ไร ๆ.

ไร่ น. ที่ปลูกพืชและต้นไม้บนไหล่เขา หรือในที่ดอน คู่กับนา, จำนวนเนื้อที่ ๔ งาน หรือ ๔๐๐ วาตารางเหลี่ยม หรือมีอัตราเท่ากับ ๑,๖๐๐ เมตรตารางเหลี่ยม.

ไร้ ว. ขัดสน, ไม่มี, ปราศจาก.

ฤ

ฤ ๑ [รึ] วิธีเขียนเสียง ริ รี หรือ เรอ แต่บัญญัติเขียนเป็นอีกรูปหนึ่งต่างหาก อนุโลมตามอักขรวิธีของสันสกฤต.

ฤ ๒ [รึ] (กลอน) ว. หรือ, ไม่, เช่น จะมีฤ ว่าจะมีหรือ, ฤบังควร ว่าไม่บังควร.

ฤกษ์ ๑ [เรึก] น. คราวหรือเวลาซึ่งเหมาะเป็นชัยมงคล. (ส.).

ฤกษ์ ๒ [เรึก] น. หมี, ดาวจระเข้, ดาวนพเคราะห์. (ส.).

ฤกษณะ [รึกสะนะ] น. การดู, การเห็น. (ส.).

ฤคเวท [รึคเวท] น. ชื่อคัมภีร์หนึ่งใน

ไตรเพท เป็นคำสรรเสริญเทพเจ้าทั้งปวง. (ส. ; ป. อิรุพฺเพท).

ฤชา [รึชา] น. ค่าธรรมเนียม, ฤชากร [รึชากอน] น. เงินที่ได้จากค่าธรรมเนียม.

ฤชุ [รึชุ] ว. ตรง, ซื่อ. (ส. ; ป. อุชุ).

ฤณ [ริน] น. หนี้, หนี้สิน ; ภาระ. (ส. ; ป. อิณ).

ฤดี [รึ—] น. รติ, ความยินดี.

ฤดียา, ฤติยา [รึ—] ก. เกลียด, รังเกียจ, ดูถูก. (ส.).

ฤดู [รึ—] น. ส่วนของปีซึ่งแบ่งเป็น ๓ คราวขึ้นไป, เช่น ฤดูฝน ฤดูหนาว ฤดูร้อน, เวลาที่กำหนดสำหรับงานต่าง ๆ, เวลาที่เหมาะ ; คราว, สมัย. (ส. ; ป. อุตุ).

ฤดูกาล น. เวลา, คราว.

ฤต [รึต] น. กฎ, วินัย, (เช่นในพระศาสนา), ธรรมเนียม, ความจริง, ความชอบธรรม. (ส.).

ฤตุ [รึ—] น. ฤดู.

ฤตุสนาน [รึตุสนาน] น. การอาบน้ำของหญิง เมื่อวันที่ ๔ ภายหลังแต่มีระดูแล้ว. (ส.).

ฤทธิ์ [ริด] น. อำนาจศักดิ์สิทธิ์, ความเจริญ, ความสำเร็จ, ความงอกงาม. (ส. ; ป. อิทฺธิ).

ฤทัย [รึไท] น. ใจ, ความรู้สึก. (ส. หฤทย).

ฤษี [รึสี] น. นักบวชผู้อยู่ในป่า, ชีไพร. (ส. ฤษี ว่านักบวชผู้แต่งพระเวท).

ฤษภ [รึสบ] น. วัวตัวผู้. (ส. ; ป. อุสภ).

ฤษยา [รึดสยา] (โบ) น. ริษยา.

ฤๅ

ฤๅ ๑ [รือ] วิธีเขียนเสียง รือ แต่บัญญัติเขียนเป็นอีกรูปหนึ่งต่างหาก อนุโลมตามอักขรวิธีสันสกฤต.

ฤๅ ๒ [รือ] ว. หรือ, อะไร, ไม่ใช่. ฤๅเยา ว. มิใช่เยา, มิใช่น้อย, ไม่เยา.

ฤๅชุ ว. ตรง, ซื่อ. (ส. ฤชุ). ฤๅชุตา น. ความตรง, ความซื่อสัตย์.

ฤๅดี น. ฤดี, ความยินดี.

ฤๅทัย น. ฤทัย, ใจ, ความรู้สึก.

ฤๅษี น. ฤษี, นักบวชผู้อยู่ในป่า, ชีไพร.

ฤๅษีแปลงสาร น. ชื่อวิธีเขียนหนังสือลับแห่งไทยโบราณกลับตัวอักษรข้างหลังมาไว้ข้างหน้า. ฤๅษีผสมแล้ว น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง คล้ายต้นหูเสือ ใบริมเป็นจัก ๆ และมีสีต่าง ๆ.

ฤๅสาย เป็นคำเรียกผู้เป็นใหญ่ เช่นกษัตริย์.

ล

ล พยัญชนะตัวที่สามสิบหก เป็นพวกอักษรต่ำ ใช้เป็นตัวสะกดในแม่กนอย่างตัว น ในคำที่มาจากต่างประเทศ เช่น กาล, พาล.

ลก ว. หก. โบราณเรียกลูกชายคนที่หกว่า ลก. คู่กับลูกหญิงคนที่หกว่า อก.

ลการ [ละ–] น. ใบเรือ. (ป.).

ลกุจ [ละ–] น. ขนุนสำมะลอ หรือ สาเก. (ส.).

ลคุฑ, ลคุฬ [ละ–] น. ไม้ตะบอง. (ส. ลคุฑ; ป. ลคุฬ).

ลฆุ ว. เบา. เร็ว. (ส.; ป. ลหุ). ลฆุจิต ว. มีใจเบา. ลฆุภาพ น. ความเบา, ความสะดวก, ความง่ายดาย. ลฆุโภชน์ น. เครื่องว่าง, อาหารว่าง.

ลง ก. ไปสู่เบื้องต่ำ, ตรงกันข้ามกับขึ้น, เอาเครื่องจับปลาตักปลาลงน้ำ เช่น ลงแห ลงอวน ลงเบ็ด; ใส่ เช่น ลงเงิน; จด เช่น ลงทะเบียน, ทำพิธีจารึกมนตร์หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น ลงเลขลงยันต์; ยอม เช่นผู้น้อยต้องลงผู้ใหญ่; ตกลงปลงใจ, ปักใจถือเอาเป็นแน่ เช่น ลงได้ทำเป็นไม่ทั้ง; ตกลงกัน เช่น ลงมติ; เข้าทรง, เชิญผีหรือเทวดาให้มาสิงอยู่ในคนแล้วถามเหตุร้ายดีหรืออ้อนวอนขอความเจริญ เช่น ลงผี ลงท้าว ลงเจ้า ลงแม่มด; ท้องเดิน. ลงขัน ก. เอาเงินใส่ลงในขันเป็นต้นเพื่อช่วยในงานต่าง ๆ มีงานตัดจุกเป็นต้น. ลงแขก ก. บอกเพื่อนบ้านมาช่วยกันทำงาน; โทรมหญิงโดยชายหลายคนช่วยกัน. ลงคอ ก. ทำได้โดยไม่ตะขิดตะขวง. ลงเงิน ก. เอาเงินมาวางกันเพื่อรวบรวมทำกิจการต่าง ๆ. ลงแดง ก. ถ่ายอุจจาระท้องเดินเป็นโลหิต. ลงตัว ว. หารไม่มีเศษ (สำหรับวิธีหารเลข). ก. อยู่ที่. ลงทอง ก. ปิดทองตามลวดลาย. ลงท้อง ก. ท้องเดิน. ลงท่า น. พิธีเอาเด็กลงอาบน้ำที่

ท่าน้ำเป็นฤกษ์, ถ้าเป็นงานหลวงเรียกว่า พระราชพิธีลงท่า ; พิธีนำช้างลงสรงสนานที่ท่า. **ลงท้าย** ก. จบ, ที่สุด. **ลงทุน** ก. ออกเงินเป็นทุนเพื่อหากำไร. **ลงโทษ** ก. ทำโทษ เช่น เฆี่ยน, จำ, ขัง, ปรับเอาเงินเป็นต้น ; หาความมิดีมิร้ายมาใส่. **ลงนา** ก. เริ่มทำนา, ยกออกจากบ้านไปอยู่นาเพื่อทำนา. **ลงฝัก** น. โรคเกิดเพราะเส้นเลือนลงสู่อัณฑะทำให้อัณฑะโต เรียกว่ากระษัยลงฝัก. **ลงพื้น** ก. เอาวัตถุเช่นดินสอพองฉาบทาลงบนพื้นก่อนที่จะเขียนลวดลายหรือทาน้ำมัน. **ลงพุง** ว. พุงพลุ้ยออกมา. **ลงมีด** ก. จดมีด คือเริ่มฟัน. **ลงมือ** ก. เริ่มทำ, ตั้งต้นทำ. **ลงยา** น. วิธีลงน้ำยาตามลวดลายบนแผ่นทองเป็นต้น. **ลงรัก** น. วิธีเอารักทาให้เหนียวเพื่อปิดทอง. **ลงราก** น. ชื่อโรคชนิดหนึ่งมีอาการอุจจาระร่วงและราก. ก. ทำพื้นให้แข็งแรง เช่น ลงรากตึก. **ลงโรง** ก. เริ่มเล่น (สำหรับการมหรสพ) ; เข้าสู่โรงพิธีชัดน้ำ. **ลงสรง** (ราชา) ก. อาบน้ำ. น. ชื่อเพลงปี่พาทย์บรรเลงเมื่อเวลาอาบน้ำ เรียกว่า สรงน้ำ. **ลงหญ้าช้าง** น. การลงโทษในครั้งก่อน คือ เอาตัวไปเป็นคนเลี้ยงช้าง. **ลงหิน** น. เรียกขันโลหะชนิดหนึ่ง ซึ่งผสมโลหะหล่อเป็นพิเศษมีวิธีขัดด้วยหิน ถือกันว่าเป็นขันชนิดดี. **ลงอาชญา** ก. ลงโทษ, ทำโทษ, เช่น เฆี่ยน, จำ, ขัง, ปรับเอาเงิน เป็นต้น.

ล่ง (กลอน) ว. โล่ง, ว่าง, เปล่า, ไม่มีเครื่องกำบัง.

ลงกา น. ชื่อเมืองทศกัณฐ์ (คือ เกาะลังกาเดี๋ยวนี้).

ลด ก. ผ่อนลง, ถอย, ต่ำลง, ทรุด, หย่อนลง, หักออก. **ลดเขื่อน** ก. ลงเขื่อน, ทำเขื่อน. **ลดเลี้ยว** ก. อ้อมไปอ้อมมา, คดไปคดมา. **ลดหลั่น** ว. ต่ำเป็นชั้น ๆ, ลำดับชั้น.

ลดา [ละ—] น. เครือเถา, เครือวัลย์, สาย. (ป. ; ส. ลตา). **ลดาวัลย์** น. ชื่อไม้เถาชนิดหนึ่ง ดอกเป็นพวงสีขาว มีกลิ่นหอมเย็น.

ลน ก. เอาไฟเผาให้ไหม้แต่ผิว ๆ, ทำให้อ่อนด้วยไฟ ; วิ่ง, อยู่นิ่งไม่ได้, สับสน. **ลนควัน** ก. ทำให้ควันติด. **ลนลาน** ก. วิ่งวุ่นวาย, ตะลีตะลาน, วุ่นไปต่าง ๆ,

ตกใจจนทำอะไรไม่ถูก.

ล่น ก. วิ่ง, วิ่งเร็ว.

ล้น ก. ท่วม, หลาม, เต็มเกินไปจนคงอยู่ไม่ได้, ยิ่ง. (ปาก) ก. ทะลึ่ง, เลยพอดี. **ล้นเกล้าล้นกระหม่อม** น. เป็นคำเรียกพระเจ้าแผ่นดินโดยความเคารพนับถือมาก. ว. ใช้เป็นราชาศัพท์หมายความว่ามากมาย, ใช้เขียนละดังนี้ ล้นเกล้า ฯ ก็ได้. **ล้นพ้น** ว. ยิ่งยวด, ไม่มีอะไรเปรียบ. **ล้นหลาม** ว. มากมายเหลือประมาณ.

ลบ ก. ทำให้หายไปด้วยอาการเช็ดหรือถู, ทำให้หายไป เช่นน้ำลบฝั่ง; หักออก, ชักออก. (ใช้ในเลขวิธี). **ลบรอย** ก. สบประมาท. **ลบเลือน** ก. จางไปจนเหลืออีกนิดหน่อย. **ลบล้าง** ก. ทำให้หมดไปสิ้นไป. **ลบโลก** ว. เป็นใหญ่ปราบไตตลอดโลก. **ลบศักราช** ก. เลิกใช้ศักราชเก่า ตั้งศักราชใหม่แทน. **ลบหลู่** ก. ดูถูก, ดูหมิ่น, ดูแคลน. **ลบเหลี่ยม** ก. ทำให้ชั้นเชิงหรือเกียรติของเขาต้อยลงไปต่อหน้าธารกำนัล.

ลบอง [ละบอง] น. แบบ, ฉบับ. ก. แต่ง, ทำ. (ช. ลบอง ว่า ลอง).

ลปก [ละปก] น. คนพูดบ่นเพ้อต่าง ๆ; คนพูดด้วยความอยากได้. (ป.).

ลปน [ละปะนะ] น. การพูด, การบ่นพิมพำ; ปาก. (ป.; ส.).

ลพ น. การตัด, การเกี่ยว, ส่วนที่ตัดออก, ท่อน, ชิ้น, ประกาย, หยาดน้ำ. (ป.; ส. ลว).

ลพุช [ละพุด] น. ขนุนสำมะลอ. (ป.).

ลม น. ธาตุชนิดหนึ่งในธาตุทั้งสี่ มีอาการพึ่งตลบไป รู้สึกได้ด้วยกระทบกาย; ชื่อโรคชนิดหนึ่งทำให้วิงเวียนจนถึงทำให้สลบ; ชื่อสัตว์ชนิดหนึ่งรูปร่างคล้ายลิง ชอบออกหากินเวลากลางคืน เรียกว่า ลิงลม, เรียกปูขนาดเล็กอยู่ตามชายหาดว่าปูลม. **ลมขึ้น** น. อาการที่ทำให้มืดหน้ามัวตา. **ลมจับ** ก. หน้ามืดตามัวจนถึงสิ้นสติ, หมดสติ. **ลมปราณ** น. ลมหายใจ, วิธีกำหนดลมหายใจว่าจะมีเหตุดีหรือร้าย เรียกว่าจับลมปราณ. **ลมปาก** น. ถ้อยคำที่กล่าวออกมา, คำพูดที่อ่อนหวานเพื่อจูงใจให้เห็นคล้อยตาม. **ลมเพลมพัด** น. อาการที่เจ็บป่วยโดยไม่รู้เหตุ เข้าใจกันว่าถูกกระทำ. **ลมไม่ดี** ก. ใจคอหงุดหงิด

ไม่เป็นปรกติ. **ลม ๆ** ว. ไม่เป็นแก่น, ไม่เป็นสาระ. **ลมเสีย** ว. ใจคอหงุดหงิดไม่เป็นปรกติ.

ล่ม ก. กิริยาที่ไม่ทรงตัวอยู่เอียงจนตะแคงหรือจมลง, กิริยาที่จม, ทำให้จมลง; ไม่สำเร็จ, ไม่รอดฝั่ง. **ล่มจม** ก. สิ้นเนื้อประดาตัว. **ล่มฟ้า** ว. มีอำนาจเหนือฟ้าเหนือเทวดา.

ล้ม ก. กิริยาที่ตั้งอยู่แล้วเอนลงหรือทอดลงถึงพื้นหรือหลายลง, ทำให้มีอาการเช่นนั้น, ตั้งอยู่ไม่ได้; ฆ่า เช่น ล้มวัว ล้มควาย, ตาย เช่น ช้างล้ม. **ล้มคว่ำ** ก. ล้มคะมำ. **ล้มละลาย** ก. สิ้นเนื้อประดาตัว, หมดทรัพย์สมบัติของตัว, มีหนี้สินล้นพ้นตัวทรัพย์สมบัติตกอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์. **ล้มลุก** น. พืชที่ปลูกมีอายุชั่วคราวชั่วฤดูหนึ่ง เช่น พริก มะเขือ ผักต่าง ๆ ฯลฯ เรียกว่า ไม้ล้มลุก. ก. ประเดี๋ยวล้มประเดี๋ยวลุก, ไม่แข็งแรง, ไม่แน่นอน.

ลมาด [ละ-] น. แมลงหวี่. (ป. มมาจว่า ตัวชีผ้าขาว).

ลรรลุง [ลัน-] (กลอน) ว. เป็นทุกข์ถึง, เศร้าโศก, คร่ำครวญ, ดู ละลุง ด้วย.

ลลนา [ละละ-] น. หญิงที่น่าเอ็นดู, ผู้หญิงทั่วไป. (ป.; ส.).

ลลาฏ [ละ-] น. หน้าผาก. (ป.; ส.).

ลลิต [ละ-] ว. น่ารัก, น่าเอ็นดู, น่าชื่นชม, สวย, งาม, ละมุนละม่อม. (ส.).

ลวก ก. กิริยาที่ถูกของเหลวที่ร้อนจัดหรือไฟ, ถูกไฟพลุ่งออกมากระทบผิว, รดหรือแช่ด้วยน้ำร้อน. ว. อย่างหยาบ ๆ, มักง่าย, คร่าว ๆ, ยังไม่เรียบร้อย.

ลวง ๑ ก. ล่อให้หลง, ทำให้หลงผิด.

ลวง ๒ น. คำกำกับชื่อปีในวิธีนับศักราชของไทยเหนือ ตรงกับเลข ๘, เขียนเป็น รวง ก็มี.

ล่วง ก. พ้นไป, เลยไป, ล้ำเข้าไป, เลมิด. **ล่วงเกิน** ก. สบประมาท, ดูหมิ่น. **ล่วงขื่อ** น. ด้านสกัด. **ล่วงคำ** ก. เกินคำสั่ง. **ล่วงแป** น. ด้านยาว. **ล่วงรู้** ก. รู้เสียก่อน, รู้ทัน. **ล่วงลับ** ก. พ้นไปแล้ว, ตายไปแล้ว **ล่วงล้ำ** ก. เลยเขตที่กำหนด. **ล่วงว่า** ก. บังอาจว่าเขา, กล่าวต่อไปอีกเฉพาะสิ่งใดสิ่งหนึ่ง. **ล่วงหน้า** ก. ก่อนกำหนด.

ล้วง ก. เอามือสอดเข้าไปในที่ซึ่งเป็นช่องเป็นรู, โดยปริยายหมายความว่าหยั่งเอาความรู้ความคิด,

ลวงค์ [ละ-] น. กานพลู. (ป.; ส.).

ลวงเล้า [ลิ่น-พายัพ] น. ปีระกาอัฐศก.

ลวณะ [ละวะนะ] น. เกลือ, รสเค็ม, ความเค็ม. ว. เค็ม. (ป.; ส.).

ลวด น. โลหะที่ทำเป็นเส้นกลมยาว ๆ; ลายที่ลอกเป็นเส้นกลมยาวไปตามขอบตัวไม้ต่าง ๆ, เรียกสิ่งที่นูนขึ้นซึ่งมีลักษณะคล้ายลวด เช่น ลวดปากปลา. (โบ) ว. เลข. **ลวดลาย** น. ลายต่าง ๆ ที่เขียนหรือแกะสลัก. **ลวดหนัง** น. หนังที่ทำเป็นเส้นกลม.

ล้วน ว. แท้, ไม่มีอะไรปน, ไม่เจือ. **ล้วน ๆ** ว. แท้ ๆ ไม่มีอะไรปน.

ลวนลาม ก. ล่วงเกิน, เกินเลย.

ลวนะ [ละวะนะ] น. การตัด, การเกี่ยว. (ป; ส.).

ล่วม น. เครื่องสำหรับใส่หมากพลูบุหรี่ ส่วนมากทำด้วยผ้ามีใบปก เป็นของใช้โบราณ แต่ที่ทำด้วยโลหะก็มี, ถ้าเป็นของเจ้านาย เรียกว่า พระล่วม, สำหรับใส่ยาเรียกว่า ล่วมยา.

ลวะ [ละวะ] น. การตัด, การเกี่ยว, ส่วนที่ตัดออก, ท่อน, ชิ้น, หยาดน้ำ. (ป.; ส.),

ลวิตร [ละวิต] น. เครื่องตัด, เครื่องเกี่ยว, เคียว. (ส.).

ลหุ [ละ-] ว. เบา, เร็ว, ฉับไว. ในฉันทลักษณะเรียกสระเสียงสั้นว่า ลหุ คู่กับ ครุ. (ป.). **ลหุโทษ** น. โทษเบา, โทษไม่ร้ายแรง.

ลหุกะ [ละ-] ว. เบา, เล็ก, น้อย. (ป.). **ลหุกาบัติ** น. อาบัติเบา. (ป.).

ล่อ น. สัตว์ผสมจำพวกครึ่งลาครึ่งม้า โดยมากแม่เป็นลาพ่อเป็นม้า. ก. ยั่ว, เร้าใจ, ชวนให้มีหวัง, ชวนให้อยากได้. **ล่อลวง** ก. ทำให้หลงชอบหลงเชื่อ. **ล่อแหลม** ว. ตั้งอยู่ในที่ใกล้อันตราย.

ล้อ น. ส่วนของรถซึ่งเป็นวงกลมสำหรับหมุนเคลื่อนพารถไป, ลูกล้อ ก็ว่า. ก. กลั้งหมุนไปอย่างล้อรถ; ยั่ว, เย้า. **ล้อเลียน** เอาอย่างเพื่อยั่วเย้าเล่น. **ล้อเลื่อน** น. เป็นคำรวมเรียกรถต่าง ๆ.

ลอก ก. เอาเปลือกหรือผิวออกมาเป็นแผ่น ๆ,

ไสหรือแซะให้ลึกเป็นร่อง เช่น ลอกบัว ลอกท้องไม้, เขียนหรือจำลองออกมา เช่น ลอกหนังสือ ลอกรูปภาพ. **ลอกท้องร่อง** ก. ตักเอาโคลนเหลวในท้องร่องขึ้น. **ลอกเลน** ก. ไถยเลนขึ้น.

ล่อกแล่ก ว. ลุกลี้ลุกลน, ไม่อยู่นิ่ง, ไม่อยู่ที่, ผิดปรกติ.

ลอง น. ของที่ทำรองรับไว้ชั้นใน ; เรียกพระโกศที่ประกอบนอก ว่าพระลอง. ก. ทำ, ทำดูก่อน, สอบดู, กระทำ, กระทำด้วยเล่ห์. **ลองใจ** ก. พิสูจน์ดูว่าจะมีน้ำใจอย่างที่มุ่งหมายไว้หรือไม่. **ลองดี** ก. หาทางพิสูจน์ว่าจะดีจริงหรือไม่, โดยมากเป็นไปในเชิงดูหมิ่นหรือท้าทาย.

ล่อง น. ช่องตามพื้นที่ทำไว้สำหรับให้สิ่งของลอดลงได้. ก. ลงมาตามลำน้ำ เช่น ล่องเรือ, ไปตามลม เช่น ล่องลม. **ล่องจวน** น. ผ้ายกมีลายที่ชาย ท้องพื้นปูน เรียกว่า ล่องจวน, ถ้ามีริ้ว เรียกว่า ล่องจวนริ้ว. **ล่องชาด** ก. ลงชาด, ทาชาดลงในระหว่างสิ่งที่ทาทองแล้ว. **ล่องถุน** น. ระยะตั้งแต่พื้นเรือนจนถึงพื้นดิน ; เครื่องสำหรับบังล่องถุนพลับพลา. **ล่องแมว** น. ระยะตั้งแต่พื้นเรือนมาถึงพื้นระเบียง.

ลองเชิง ก. คะนอง, ตื่นเต้น, โลดโผน.

ลองไน (เสียง) น. จักจั่นพวกหนึ่ง, เรียกเต็มว่า แม่ม่ายลองไน.

ล่องหน ก. ลอดช่องแคบ ๆ ไปได้ด้วยเวทมนตร์.

ลอด ก. ผ่านเข้าไปในช่องหรือใต้สิ่งที่มีพื้นหรือสิ่งที่ขวางอยู่เบื้องบน. **ลอดช่อง** น. ชื่อขนมอย่างหนึ่ง ทำด้วยแป้งใช้กดลงในกะโหลกที่มีช่องไหลออกเป็นตัว ๆ กินกับน้ำกะทิ.

ลอน น. บั้น, ตอน, ปล้อง, เปลาะ. ว. เป็นตอนสูง ๆ ต่ำ ๆ อย่างคลื่น. **ลอนทอง** ก. ตัดทองใบให้เป็นชิ้นเล็ก ๆ เพื่อแผ่ทำเป็นทองคำเปลว.

ล่อน ก. หลุดหมด, หมด, กะเทาะ. ว. แกะออกง่าย. **ล่อนแก่น** ก. สิ้นเนื้อประดาตัว. **ล่อนจ้อน** ว. ไม่มีอะไรติด, ไม่มีอะไรปกปิด.

ลอบ น. ชื่อเครื่องดักปลาชนิดหนึ่ง. ก. ดอด.

ลอม ก. ทำให้เป็นกองสูงขึ้น. ว. รวม

ตะล่อมเข้าไป, อาการที่ไล้งเข้าหากันเป็นวง.

ล้อม ก. แวดวง, วงรอบ, กั้นรอบ. **ล้อมวง** ก. ป้องกันระวังโดยกวดขัน.

ลอมชอม ก. รอมชอม, ปรองดองกัน.

ล้อมปรวด น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งใช้ทำยา หรือเรียกว่า ขี้แรดล้อมปรวด, ตะไกขาว ก็เรียก.

ลอมพอก น. เครื่องสวมศีรษะรูปยาวแหลมคล้ายชฎา.

ลอย ก. ทรงตัวอยู่ในอากาศ, เด่นขึ้น ; ไม่อยู่เป็นหลักแหล่ง ; ไม่จม, อยู่บนผิวน้ำ, ปล่อยให้ไปตามน้ำหรืออากาศ. **ลอยกระทง** น. ชื่อพิธีอย่างหนึ่ง เอากระทงมีธูปเทียนจุดไฟลอยในน้ำทำกลางเดือน ๑๑ และกลางเดือน ๑๒. **ลอยแก้ว** น. ของหวานทำด้วยเนื้อผลไม้รสเปรี้ยวลอยในน้ำเชื่อมเจือเกลือเล็กน้อย. **ลอยคอ** ก. ว่ายน้ำตั้งตัวตรงคออยู่เหนือน้ำ. **ลอยช้อน** ก. ลงน้ำลอยคอเอาคัดช้อนตักปลา. **ลอยชาย** ก. ปล่อยชายผ้านุ่ง (คือไม่โจงกระเบน) ; กรีดกราย. **ลอยแพ** ก. เอาลงแพแล้วปล่อยให้ลอยไป ; ปล่อยทิ้งไป ; ลอยเป็นจำนวนมาก ๆ. **ลอยนวล** ว. อยู่ตามสบาย, กรีดกราย. **ลอยบาป** ก. ปลดเปลื้องบาป. **ลอยฟ้า, ลอยเมฆ** ว. ปลิวอยู่บนฟ้า, เลิศ, วิเศษ. **ลอยหน้า** ก. เชิดหน้า, อวดหน้าตา.

ล่อย ๆ ว. พล่อย ๆ.

ล่อแล่ ก. พูดไม่ชัด, พูดไม่ได้ความ.

ลออ [ละ-] ว. งาม. (ช.).

ละ ก. ทิ้ง, วาง, ปล่อย, เว้น, สละ. ว. เป็นคำประกอบคำชื่อให้รู้เป็นเรื่อง ๆ ราย ๆ ไป เช่น อันละ, สิ่งละ, เป็นคำประกอบกริยาบอกความแน่นอน เช่น ไปละ เอาละ. **ละลด** ก. ผ่อนปรน, ยกเว้น. **ละเลย** ก. ไม่เอาใจใส่, ทอดทิ้ง.

ละกล (กลอน) ว. กล, เหมือน.

ละกูมะนิส น. คนที่รัก, คนที่ชอบใจ. (ช.).

ละขัดละขืน (กลอน) ก. ขัดขืน, ห้าวหาญ.

ละคร [-คอน] ก. การมหรสพอย่างหนึ่ง เล่นเป็นเรื่องเป็นราวต่าง ๆ. **ละครยก** น. เครื่องสังเวยทำเป็นตุ๊กตาทั้งโรง.

ละคิ ว. ยัง, ยังมีอยู่.

ละคึก (โบ) ก. รีบ, เร่ง.

ละงาด น. เย็น. เวลาเย็น. (บางทีใช้ ลางาด). (ช. ลงาจ).

ละงิด น. ฟ้า, ชั้นเทวดา. (ช.).

ละบม ก. รู้สึกขัดเมื่อยฟกช้ำอยู่ข้างใน. ก. รม, ทา. (โดยมากใช้ ระบม).

ละบอง น. เม็ดตุ่ม ๆ เกิดตามผิวเนื้อด้วยพิษร้อนหรือพิษอักเสบ. **ละบองไฟ** น. เม็ดตุ่มเกิดแก่หญิงกำลังอยู่ไฟ, ผดไฟ. **ละบองราหู** น. ขางขึ้นเป็นเม็ดที่เด็กอ่อน.

ละบัด ก. ลัด, ผลิ, แตกใบอ่อน, แตกขนอ่อน. ว. พึ่งลัด, พึ่งผลิ, อ่อน. (โดยมากใช้ ระบัด).

ละบือ ก. ลือ, เลื่องลือ. (โดยมากใช้ ระบือ).

ละเบง ก. เซ็งแซ่.

ละโบม ก. โลม, ลูบคลำ, เคล้าคลึง.

ละม่อม ว. กลมคล่อม, น่ารัก, เรียบร้อยอย่างอ่อนโยน, อ่อนนุ่ม.

ละมั่ง น. สัตว์ป่าชนิดหนึ่งอยู่ในจำพวกกวาง แต่ปลายเขาแบน.

ละมา น. กาล, คราว, เวลา.

ละมาน น. ข้าวป่าชนิดหนึ่ง.

ละม้าย ว. คล้าย, เกือบจะเหมือน.

ละมุ น. โป๊ะเล็ก ๆ ที่ทำไว้สำหรับจับปลาตามชายทะเล.

ละมุด น. ชื่อผลไม้ชนิดหนึ่งในจำพวก (Mimusops kauki) ผลคล้ายผลพิกุล มีรสหวานกินได้ เรียกว่า ละมุดสีดา หรือ ละมุดไทย ; ชื่อผลไม้ชนิดหนึ่งในจำพวก (Achras zapota) ผลโตกว่าละมุดไทย มีรสหวานกินได้ เรียกว่าละมุดฝรั่ง ; ชื่อขนุนชนิดหนึ่ง เมื่อสุกมีเนื้อเหลว.

ละมุน ว. อ่อนนุ่ม, ไม่กระด้าง.

ละเมี๊ด น. ชนชาวเขาจำพวกข่า อยู่ทางแคว้นสิบสองจุไทย.

ละเมอ ก. นอนหลับเพ้อไป, พูดในเวลาหลับ, ทำหรือแสดงโดยไม่รู้สึกตัว, มะเมอก็ว่า.

ละเมาะ ๑ น. เกาะ, เกาะเล็ก ๆ, ป่าหย่อมเล็ก ๆ.

ละเมาะ ๒ น. ปลากระเมาะ.

ละเมิด ก. ล่วงเกิน, ฝ่าฝืน, ทำโดยพลการ.

ละเมียด ก. ชิด, สนิท, ละมุนละม่อม, สุภาพเรียบร้อย. ว. คล้าย.

ละเมียบ ก. ตีแต่งเหล็กที่เป็นรูปอยู่แล้วให้เป็นมัน, ลำเวียน ก็ว่า.

ละแมะ น. เครื่องมือรูปคล้ายจอบสำหรับถากเรือไกลน.

ละโมบ ว. มักได้, มักกิน.

ละไม ว. งามชวนดู.

ละรี ก. แล่นไป. (ช.).

ละลนละลาน ว. ลนลาน.

ละลมละลาย ก. ศูนย์หายไปหมด.

ละลวย ก. งงงวย, ทำให้หลง. ว. มีมาก, ได้มาก, อ่อน, นุ่ม.

ละลอก น. ระลอก; โรคผิวหนังชนิดหนึ่งเป็นเม็ดมีหนอง.

ละลอบละเล้า ว. รู้หลบหลีก.

ละลัง ว. รีบเร่ง.

ละลัด น. แมลงวัน. (ช.).

ละล้า (กลอน) ก. ล่า, ช้า, หมดแรง.

ละล้าละลัง ว. ห่วงหน้าห่วงหลัง, ลุก ๆ ลน ๆ.

ละลาน ก. ดิ้นเต้น.

ละลาบละล้วง ก. ล่วงเคิน, อาจเอื้อม.

ละลาย ก. เหลว, ทำให้เหลว, ซาบซึมไปในน้ำหรือของเหลว.

ละล้าว ว. อย่างเกรงกลัว เช่น ไหว้ละล้าว. (นิ. นรินทร์ ๑).

ละล่ำละลัก ว. อาการพูดอย่างกระอึกกระอักขาดๆ ด้วนๆ ด้วยความกลัวหรือประหม่า.

ละลิบ ว. ลิบ, ลิ่ว, สูง, โด่ง, ไกล, ลอยไปไกล.

ละลุง ๑ (กลอน) ก. ใจเป็นห่วงถึง, เป็นทุกข์ถึง, ใจหาย.

ละลุง ๒ (กลอน) ว. ชุลมุน.

ละลุม ก. ละเล้า.

ละเลง ก. ทาแตะทั่วไปหมด.

ละเล้า ก. เคล้าคลึง, คลอเคลีย, คลำ, สับสน, ปะปน, ใช้รวมกันว่า ละเล้าละลุมก็มี.

ละเลาะ ก. ค่อย ๆ ไป.

ละเลาะละลอง ก. บรรลุถึงผึ้ง.

ละเลิง ก. ลำพอง, คะนอง, ลืมตน.

ละเลียด ก. กินหรือทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งทีละน้อย ๆ.

ละเลียบ ก. เลียบ.

ละเลือก ว. ลนลาน.

ละไล้ ก. ไล้, ลูบ, ไลม.

ละวล ว. ก้อง, อื้ออึง, สับสน.

ละว้อ, ละว้า น. คนชาวเขาตอนเหนือประเทศไทยพวกหนึ่งในตระกูลภาษามอญ—ย่ามขนาดใหญ่ชนิดหนึ่งมีครุยที่มุมล่าง เรียกเขมร ; ว่า ย่ามละว้า ; ใช้เรียกกล้วยน้ำว้าว่า กล้วยน้ำละว้า ก็มี.

ละวาด ก. วาด. ว. คล้ายเขียน.

ละเวง ว. เสียงเสนาะ, ก้อง, กังวาน, พึ่งเพื่อง, พึ่งไป.

ละแวก ๑ น. เขมรชาวกรุงละแวก.

ละแวก ๒ น. ระหว่าง เช่น ละแวกบ้าน.

ละโว้ น. ชื่อเก่าของเมืองลพบุรี ; ชื่อมะเขือชนิดหนึ่ง เรียกมะเขือละโว้.

ละหลัด ว. หลัด ๆ, เรื่ว ๆ.

ละห้อย ก. ครวญถึง, บ่นถึงด้วยกิริยาเศร้าโศก. ว. โอดครวญ, น่าโศก.

ละหาน น. ห้วงน้ำ. ว. ห้อย.

ละหุ่ง น. ชื่อต้นไม้ล้มลุกชนิดหนึ่ง ใช้เมล็ดทำน้ำมัน

ละเหย ก. ระเหย.

ละเหี่ย ก. อ่อนใจ, อิดโรย, ระอา.

ละออง น. ฝุ่น, ผง, ผงละเอียด, ธุลี, ไข ; ผ้าขาวที่ขึ้นในปากเด็กเล็ก ๆ.

ละอาย ก. อายใจ, กระดาก, ขวยเขิน.

ละเอียด ว. ไม่หยาบ, เล็ก, เป็นผง, เป็นจุรณ์ ; ถี่ถ้วน. **ละเอียดลออ** ว. ถี่ถ้วน.

ลัก ก. เอาสิ่งของที่เขาไม่ให้ไปด้วยอาการซ่อนเร้น, ขโมย, ลอบทำ. ว. เว้นข้ามไปทำให้เสียระเบียบ เช่น ลักหลีก. **ลักเค้า** ก. ลอบทำเอาแบบอย่างเขา. **ลักพา** ก. ลอบพาหญิงหนีไปในทางชู้สาว. **ลักเพศ** [ลักกะเพด] ก. แต่งตัวปลอมเพศ. **ลักยิ้ม** น. รอยเล็ก ๆ ที่บุ๋มลงไปที่แก้ม. **ลักลอบ** ก. ลอบเอาไปหรือเอามา. **ลักลั่น** ว. สับสนกัน, ไม่เป็นลำดับ, ปนกันไม่เป็นระเบียบ. **ลักลาย** ก. เขียนลายโดยร่นระยะช่องไฟเพื่อให้บรรจุลายได้ตามที่ต้องการ. **ลักเลี่ยม** ก. ทำทีเล่นทีจริงพอเจ้าของเผลอก็ขโมยเอาไว้. **ลักศพ** ก. การนำศพไปอย่างเงียบ ๆ เพื่อปลง. **ลักสร้อย** (กลอน) ก. แอบร้องไห้. **ลักสี** ก. ทำสีหนึ่งซึ่งขัดกับอีกสีหนึ่งให้กลืนกัน โดยเอาสีอื่นเข้าช่วย.

ลักขะ น. เครื่องหมาย, เบ้า ; จำนวนแสนหนึ่ง. (ป. ; ส. ลกฺษ).

ลักขณะ [-ขะหฺนะ] น. เครื่องแสดงสิ่ง

หนึ่งให้เห็นว่าต่างจากอีกสิ่งหนึ่ง, คุณภาพ, ประเภท. (ป.; ส. ลกฺษณ).

ลักขณา (กลอน) ว. มีลักษณะดี.

ลักขี น. โชค, ลาภ. (ป.; ส. ลกฺษมี).

ลักจั่น [ลักกะจั่น] น. หม้อน้ำที่สำหรับบรรจุน้ำในเวลาเดินทางอย่างที่พระธุดงค์ใช้.

ลักปิดลักเปิด [ลักกะปิดลักกะเปิด] น. ชื่อโรคที่เกิดตามไรฟัน มีเลือดออกไม่หยุด.

ลักษณะ [-สะหฺนะ] น. เครื่องแสดงสิ่งหนึ่งให้เห็นว่าต่างจากอีกสิ่งหนึ่ง, คุณภาพ, ประเภท เช่น ในลักษณะสาม. (ส.).

ลักษมณ์ [ลัก] น. ชื่อน้องพระรามองค์หนึ่งในเรื่องรามเกียรติ์. (ส.).

ลักษมาณา น. แม่ทัพเรือ. (มลายู).

ลักษมี [ลักสะหฺมี] น. โชคลาภ, ความเจริญ, ทรัพย์; ความงาม, เสน่ห์, สิริ; ชื่อพระแม่เจ้าแห่งลาภและความงามและมเหสีพระนารายณ์.

ลักษะ น. ลักขะ. (ส.).

ลัคคะ ว. ซึ่งติดต่อกัน, เกี่ยวพัน. (ป.; ส. ลคฺน).

ลัคน, ลัคนา [ลักคฺนะ, ลักคะนา] น. เวลาอันเป็นมงคลสำหรับลงมือทำการใด ๆ, ราศีในดวงชาตาที่พระอาทิตย์หรือพระจันทร์สถิตอยู่ในเวลาเจ้าของชาตาเกิด. **ลัคนกาล** น. เวลาที่โหรคำนวณว่าเป็นมงคล. **ลัคนทิน** น. วันเป็นมงคล (ซึ่งกำหนดไว้สำหรับตั้งต้นทำพิธีต่าง ๆ).

ลัง น. ไม้ที่ต่อหรือสานเป็นรูปสี่เหลี่ยมคล้ายหีบ สำหรับบรรจุสิ่งของ.

ลั่ง ว. อวบ, มีปลายไม่เรียว หมายเอาของกลมยาว.

ลังกา น. ชื่อเกาะแห่งหนึ่งอยู่ทางใต้อินเดีย. (Ceylon).

ลังคิ, ลังคี น. กลอน, ลิ่ม, เครื่องกีดขวาง. (ป.).

ลังถึง น. ภาชนะสำหรับนึ่งของมีฝาคล้ายฝาชี.

ลังลอง ว. สุกใส, งาม. (โดยมากใช้รังรอง).

ลังเล ก. ไม่แน่ใจ, สองจิตสองใจ.

ลังสาด น. ต้นไม้ชนิดหนึ่งผลเป็นพวง ๆ กินได้ แต่เม็ดในขม, ลางสาด ก็ว่า.

ลัชชา น. ความละอาย, ความกระดาก. (ป.; ส.).

ลัชชี น. ผู้มีความละอาย, ผู้มีความกระดาก.

(ป.).

ลัญจ์ น. สินบน, สินจ้าง, ของกำนัล. (ป.).

ลัญจกร, ลัญฉกร น. ตรา (ที่สำหรับใช้ตีหรือประทับ). (ป.).

ลัญฉ, ลัญฉน์ น. รอย, เครื่องหมาย, พิมพ์, ตรา (ที่ตีหรือประทับแล้ว). (ป.).

ลฐิ, ลฐิกา น. ไม้เท้า, ไม้ถือ, ลำต้น, หน่อ. (ป. ลฏฐิ, ลฏฐิกา).

ลัด ก. ตัด (นิ้ว), เร็วฉับพลันเหมือนอาการที่ไม้ตีดีออกไป, ตัดตรงไป, ตัดให้เร็วเข้า, สลัดออกไป, ผลิออก. **ลัดนิ้วมือ** น. เวลาชั่วอนิ้วมือแล้วตีดออก. **ลัดเนื้อ** ว. ค่อยมีเนื้อมากขึ้น, อ้วนขึ้น. **ลัดแลง** ก. ลัดหลีกไป.

ลัดา น. ลดา.

ลัทธ์ ว. ได้แล้ว. (ป. ; ส. ลพฺธ).

ลัทธิ น. ความเชื่อถือความรู้และประเพณีที่ได้รับสืบต่อกันมา.

ลัน น. เครื่องดักปลาไหลทำด้วยกระบอกไม้ไผ่.

ลั่น ก. ดัง, ทำให้ดัง (ด้วยวิธีจุดชนวน, สับไก หรือกระชาก ฯลฯ), ยิง (สำหรับอาวุธ เช่น หน้าไม้ ปืน), แล่นออกมาโดยแรง, แตกออก. **ลั่นกุญแจ** ก. ใส่กุญแจ. **ลั่นไก** ก. เหนี่ยวไกให้สับลงที่แก๊ป, ลั่นนก ก็ว่า. **ลั่นฆ้อง** ก. ตีฆ้องหุ่ย. **ลั่นดาล** ก. ลงสลัก, เสือกกลอน. **ลั่นนก** ก. ลั่นไก. **ลั่นปาก, ลั่นวาจา** ก. พูดออกมาดัง ๆ, กล่าวออกมาดัง ๆ.

ลันเตา น. ชื่อถั่วชนิดหนึ่ง. (ลัน ย่อมาจาก ฮอลแลนด์, เตา มาจาก ฟ. เต้า).

ลันได น. ชื่อเสื้อซึ่งสานด้วยหวายตะค้าเป็นซี่ ๆ.

ลั่นถัน (โบ) น. งิ้วประเภทหนึ่ง, งิ้ว ; ชื่อเพลงทำนองหนึ่ง.

ลั่นทม น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง ดอกขาวหรือแดงเรื่อ ๆ มีกลิ่นหอม.

ลันทวย ว. ระทวย, อ่อน.

ลันโทม ก. น้อมลง, ก้มลง. (ปิ. ลํโทน).

ลับ ก. ถาให้คม, ถูให้คม. ว. อยู่ในที่พ้นตา, อยู่ในที่ซึ่งแลไม่เห็น. **ลับตา** ว. พ้นสายตาไป, ไม่เห็น. **ลับลมคมใน** น. ความลับที่รู้กันเฉพาะสองคน. **ลับล่อ, ลับ ๆ ล่อ ๆ** ว. ผลุบ ๆ โผล่ ๆ, ไม่เห็นถนัด. **ลับลี้** ก. ซ่อน,

ลับเร้น. ลับแล น. สิ่งที่ตั้งไว้ในประตูเพื่อบังภายใน ; ชื่อเมืองที่เร้นลับ ถือกันว่าจะพบได้ก็แต่โดยบังเอิญ ถ้าตั้งใจไปไม่พบ. ลับหลัง ว. ไม่ใช่ซึ่งหน้า. ลับหู ว. ไม่ได้ยินถึง.

ลัพธ์ ว. ได้แล้ว, ในวิชาเลขหมายถึงผลหาร เช่น เลขลัพธ์ ผลลัพธ์. (ส.).

ลัพธิ น. การได้. (ส.).

ลัภ ก. ได้. (ป. ; ส.).

ลัภนะ น. การได้. (ป. ; ส.).

ลัภย์ ว. พึงได้, ควรได้. (ส.).

ลัมพ์ ก. ห้อย, ย้อย. (ป. ; ส.).

ลัย น. จังหวะ (สำหรับดนตรี), ที่อาศัย โดยมากมักเติมอุปสรรคข้างหน้า เช่น อาลัย; การหายไป โดยมากมักเติมอุปสรรคข้างหน้า เช่น วิลัย บรรลัย. (ส.). ลัยกาล น. เวลาแตกดับ, เวลาทำลาย. ลัยคต ว. ถึงแตกดับ, อันตรธานไป.

ลา ๑ ว. น้อย เช่น เกยลา ว่า เกยน้อย.

ลา ๒ น. สัตว์พาหนะชนิดหนึ่ง รูปคล้ายม้าแต่หางเป็นพวงที่ปลาย ; หน, ครั้ง, คราว, เช่น ให่สามลา. ก. กิริยาท่าทางหรือคำพูดซึ่งแสดงว่าจะจากไป, บางทีใช้ว่า อำลา ; เหยียดออก, กางออกน้อย ๆ.

ล่า ก. ถอย, หนี, แพ้, แสวงหา, ไล่ติดตามเพื่อฆ่าเป็นอาหาร, เช่น ล่าเนื้อ. ว. ที่หลัง, ภายหลัง.

ล้า ว. หมดแรง, หมดกำลัง. ล้าหลัง ก. ช้าอยู่ข้างหลังเขา, ไม่ก้าวหน้า.

ลาก ก. ดึง, ฉุด, ถูไป, ล่ามไป, โยงไป. ลากข้าง ก. ทำสระ อะ ให้ยาวเป็นสระ อา, เครื่องหมายสระ อา. ลากเส้น ก. ตีเส้น.

ลากษา น. ครั่ง. (ส.).

ลาขา น. ครั่ง. (ป.).

ลาง ๑ น. หมาก, ขนุน เรียกว่าหมากลาง. (ไทยใหญ่) ; เครื่องหมายที่ปรากฏให้เห็นอันบอกเหตุร้ายหรือดี; ชื่อนกชนิดหนึ่ง เรียกว่า นกสะลาง. ลางลิง น. ชื่อเถาวัลย์ชนิดหนึ่ง. กระไดลิง ก็เรียก.

ลาง ๒ ว. ต่าง, บาง, บ้าง.

ล่าง ว. ใต้, ต่ำ, ตรงกันข้ามกับบน. น. ฟันใต้กุน.

ล้าง ก. ทำให้สะอาด, ทำให้หมดไป, ชำระด้วยน้ำ ; ทำลาย, ฆ่า, เช่น ล้างคน. ล้างผลาญ ก. ทำลายทรัพย์สมบัติให้

ฉิบหาย **ล้างโลก** ก. ทำโลกให้เตียน, ทำโลกให้หมดความชั่ว.

ลางคัล น. ไถ (เครื่องทำนา). (ส.; ป. มงฺคล).

ลางงิด น. ฟ้า, สวรรค์. (ช.).

ลางสาด น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง ผลเป็นพวง ๆ กินได้ แต่เมื่อในขม, ลังสาด ก็ว่า.

ล้างาด น. เย็น, เวลาเย็น, ละงาด ก็ใช้.

ลาเจ็ด น. เจ้า, แม่ทัพ. (ช.).

ลาช [ลาด หรือ ลาชะ] น. ข้าวตอก. (ป.; ส.).

ลาญ ก. แตก, หัก, ทำลาย. **ลาญทัก** (โบ) ก. วอดวาย, ทำลาย.

ลาด ก. ปูแผ่ออกไป เช่น ลาดพรม, เดินตรวจ. ว. แผ่แบนลงไป, ต่ำลงทีละน้อย, ไม่ชัน. **ลาดตระเวน** ก. เที่ยวตรวจ.

ลาดเลา น. ท่วงที, เค้าเงื่อน.

ล้าต้า น. คนถือบัญชีเรือสำเภา.

ล่าเตียง, ล้าเตียง น. ชื่อกับข้าวชนิดหนึ่ง มีไข่ทำเป็นฝอยหุ้มนอก.

ลาน น. ที่เตียน, ที่ว่าง, สนาม, ที่สำหรับนวดข้าว; ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งคล้ายต้นตาล ใบใช้จารหนังสือ ทำหมวก เป็นต้น; เรียกเหล็กแบนที่ม้วนไว้แล้วคลายตัวออกเกิดกำลังดันให้ตัวจักรหมุน; เรียกสีเหลืองนวลอย่างใบลาน; เรียกงัวบ้า ว่า งัวลาน. ก. ตื่นเต้นเพราะมีมากเหลือที่จะดูหรือที่จะคิดทัน เช่น ลานตา ลานใจ. ว. ตั้งสติไม่อยู่เพราะกลัว, มักใช้ควบกับคำกลัว ว่า กลัวลาน.

ล่าน ว. น่วม, นุ่ม. (ใช้สำหรับผลไม้).

ล้าน น. จำนวน ๑๐ แสน. ว. ลักษณะของหัวที่ผมร่วงแล้วไม่ขึ้นอีก, เรียกสิ่งอื่นที่มีลักษณะอย่างนั้น เช่น เขาล้าน.

ลาบ น. อาหารชนิดหนึ่ง ใช้ปลาหรือเนื้อดิบสับให้ละเอียด ผสมด้วยเครื่องปรุงมีพริก ปลาร้าเป็นต้น, ถ้าใส่เลือดงัวหรือเลือดหมูเรียกว่า ลาบเลือด.

ลาป ๑ น. ชื่อนกชนิดหนึ่ง, นกมูลไถ. (ป.).

ลาป ๒ น. การพูด, การออกเสียง. (ป.; ส.).

ลาพอน น. ขันพอน.

ลาพุ น. น้ำเต้า. (ป.; ส.).

ลาเพ, ลาเพา (กลอน) ก. เล้าโลม, โลม.

ลาภ น. ของที่ได้หรือการได้มาอย่างงามโดย

ไม่ได้คิดกาด. (ป.; ส. ลาภ: ของที่ได้, การได้, กำไร).

ลาม ก. ติดทั่วไป, ขยายมากออกไป, มากขึ้นทุกที, เป็นต่อ ๆ ไป; กระทำกิริยาไม่รู้จักที่ต่ำที่สูงเรื่อยไปต่อบุคคลเมื่อเห็นว่าเขาไม่ถือ. **ลามปาม** ว. ต่อเนื่องไปถึงอื่นด้วย. **ลามลวน** ก. เล่นล่วงเกินเลยเข้าไป.

ล่าม น. ผู้แปลคำพูดของฝ่ายหนึ่งให้อีกฝ่ายหนึ่งเข้าใจ. ก. ผูกไว้.

ลามก ว. ชั่ว, เลว, ทราม, ต่ำช้า, สกปรก. (ป.).

ลาย น. เส้นที่เขียนหรือแกะสลักให้เป็นรูปต่าง ๆ, เรียกผ้านุ่งที่ลงพื้นมันมีลายเป็นดอก ๆ ว่าผ้าลาย, โดยปริยายหมายถึงลักษณะสำคัญของตน เช่น ทิ้งลาย, ไว้ลาย. ว. เป็นเส้นหรือเป็นจุด ๆ เช่นตัวหนังสือ. ก. ละลาย. **ลายขัด** น. ลายสานที่ขัดกันยกอันข่มอัน. **ลายคราม** น. เรียกเครื่องภาชนะกระเบื้องที่เขียนลายเป็นสีคราม โดยมากหมายเอาเฉพาะที่เป็นของมีราคา. **ลายตา** ก. มองเลือนหรือพร่าไป. **ลายเทศ** น. ผ้าลายซึ่งมีดอกดวงเป็นแบบของต่างประเทศ. **ลายแทง** น. ข้อความที่เป็นปริศนาเป็นเครื่องแสดงขุมทรัพย์ที่ฝังอยู่ใต้ดินเป็นต้น; ลายที่ปรุทะลุ. **ลายมือ** น. รอยเส้นที่ฝ่ามือและนิ้ว; ตัวหนังสือเขียน มักมีลักษณะแสดงว่าเป็นของผู้ใดผู้หนึ่งโดยเฉพาะ; ชื่อของบุคคลซึ่งเขียนด้วยตนเอง, ลายมือชื่อ ก็เรียก. **ลายไม้** น. ลายของผ้าม่วงหรือแพรอย่างลายไม้เกิดเพราะอัดแน่น. **ลายลักษณ์** น. หนังสือ, เครื่องหมายเป็นรูปต่าง ๆ. **ลายสือ** น. ชื่องูชนิดหนึ่งตัวลายเหลือง ๆ ดำ ๆ. **ลายสอง** น. ลายสานหรือลายขัดที่ยกสองข่มสอง; ชื่อผ้าชนิดหนึ่งทอเป็นลายเช่นนั้น. **ลายสาบ** น. ชื่องูชนิดหนึ่งที่ต้นคอมีลายแดง ๆ. **ลายสือ** (ใบ) น. ตัวหนังสือ. **ลายอย่าง** น. ผ้าลายที่ส่งไปทำตัวอย่างให้ทำเข้ามาขาย.

ล้าย ก. ไล้, บ้าย, ทา.

ลาลนะ น. การเคล้าคลึง, ยั่วเย้า, เล้าโลม. (ส.).

ลาลส ก. อยาก, กระหาย, เศร้าโศก, เสียใจ, เขียนว่า ลาลด ก็มี. (ป.; ส. ลาลสา).

ลาลา น. น้ำลาย. (ป.; ส.).

ลาว น. ชนชาวเขาพวกหนึ่งอยู่ทางเหนือของประเทศไทย นัยว่าเพี้ยนมาจากคำว่าลัวะ; ชนชาติไทยเผ่าหนึ่ง.

ลาวก น. คนเกี่ยวข้าว. (ป.; ส.).

ลาวัณย์ น. ความงาม, ความน่ารัก. (ส.).

ลาสนะ น. การฟ้อนรำ, เต้นรำ. (ป.).

ลำ ๑ น. ตัวของคนของสัตว์หรือสิ่งต่าง ๆ ไม่นับส่วนที่เป็นแขนขาหรือกิ่งก้าน เช่น ลำตัว ลำต้น, เรียกสิ่งที่ยาวกลมหรือมีลักษณะเช่นนั้น เช่น ลำแขน, ลำอ้อย, ลำน้ำ; ลักษณะนามเรียกสิ่งเช่นนั้นหรือเรือว่า ลำหนึ่ง สองลำ; เพลง, บทกลอน. **ลำกระโดง** น. ลำน้ำขนาดเล็กที่ขุดจากลำน้ำขนาดใหญ่เพื่อไขน้ำเข้าสวน. **ลำแข้ง** น. กำลังของตนไม่ต้องกินของใคร เช่น หากินด้วยลำแข้ง. **ลำตัด** น. การเล่นที่เป็นทำนองเพลงร้องต่อกันคนละวรรคหรือคนละหน. **ลำธาร** น. ทางน้ำเล็ก ๆ ที่ไหลจากเขา. **ลำนำ** น. บทร้องที่เป็นทำนอง. **ลำพู่กัน** น. เรียกสิ่งที่ปรากฏเป็นลำขาวไปในท้องฟ้าเวลาเช้าหรือเย็น ถือว่าเป็นลางบอกเหตุการณ์. **ลำมาบ** น. พื้นที่ซึ่งมีทางน้ำไหลอยู่ข้างล่าง. **ลำเสา** น. ชื่อผีร้ายชนิดหนึ่งขึ้นตามขาเป็นลำ. **ลำห้วย** น. แอ่งน้ำลึกกว้าง มีทางน้ำไหลมาจากภูเขาขังอยู่ตลอดปี หรือแห้งบ้างเป็นบางคราว.

ลำ ๒ (โบ) ว. ล้ำ, ยิ่ง, ล้น.

ล้ำ ว. อ้วนเนื้อแข็ง. **ล้ำสัน** ว. แข็งแรง, อ้วนท้วน.

ล้ำ ก. ล่วงเกินเข้าไป, พ้น, เหลือ, เลย. ว. ยิ่ง, ล้น. **ล้ำเลิศ** ว. ดียิ่ง, ประเสริฐ.

ลำเข็ญ ว. ลำบาก, ยากแค้น. (บรัดเล).

ลำเค็ญ ว. ลำบาก, ยากแค้น.

ลำเคือง ว. เคืองแค้น.

ลำงาด ว. เย็น. (เทียบ ข. ลงาจ).

ลำเจียก น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง ดอกมีกลิ่นหอม ใบเป็นหนามตามขอบใบ.

ลำดวน น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง ดอกคล้ายดอกนมแมว มีกลิ่นหอม.

ลำดับ น. การเรียงกันไว้ให้เป็นระเบียบตามตำแหน่ง. ก. เรียงถัด ๆ กันไปตามลักษณะ.

ลำนัก ว. งาม.

ลำเนา น. แนว, แถว, แถบ, ถิ่น.

ลำบอง น. เม็ดตุ่ม ๆ ที่เกิดตามผิวเนื้อด้วยพิษร้อนหรือพิษอักเสบ.

ลำบาก ว. ยาก, ไม่สะดวก.

ลำบุ (โบ) น. บึ้นใหญ่, เขียนเป็น ละบุ ก็มี.

ลำพวน น. เศษฟางและข้าวลีบที่ใช้การไม่ได้.

ลำพอง ว. ฮึกห้าว.

ลำพัง ว. เฉพาะตน, ถ่ายเดียว, ไม่เกี่ยวกับผู้อื่น.

ลำพัน น. ชื่อปลาชนิดหนึ่งในจำพวกปลาไม่มีเกล็ด.

ลำพู น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง ขึ้นอยู่ในเลนที่น้ำท่วมถึง มีรากงอกขึ้นเหนือพื้นดิน.

ลำเพ็ญ ว. ตรงเหมาะส่วน.

ลำเพา ว. โฉมงาม.

ลำแพง น. หอก. (ป.).

ลำแพน น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งในจำพวกลำพู เสื่อที่สานด้วยดอกไม้ไผ่เส้นใหญ่ ๆ แบน ๆ.

ลำโพง น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง ผลมีหนามเมล็ดกินเมา ; เรียกสิ่งซึ่งมีลักษณะคล้ายดอกลำโพง.

ลำไพ่ น. ทรัพย์ส่วนตัวที่หาได้เป็นพิเศษ, รายได้ที่หาได้เป็นพิเศษจากรายได้ประจำ.

ลำภุขัน น. โลหะที่ปักยอดปรางค์, สลัดได ก็เรียก.

ลำมะลอก น. เรียกไม้ไผ่ชนิดหนึ่งไม่มีหนามว่า ไผ่ลำมะลอก ; โรคผิวหนังชนิดหนึ่งเป็นเม็ดมีหนอง.

ลำมาด น. รูปทรง, สัณฐาน. (เทียบ ป. มาตร).

ลำเมาะ ว. มีใจอ่อน, เพลีย.

ลำยอง น. บันลมของปราสาทหรือวิหาร. ว. สวย, งาม.

ลำไย น. ต้นไม้ผลชนิดหนึ่งในตระกูล. (Nephelium longana).

ลำลอง ว. ไม่เต็มตามแบบตามพิธี, ตามลำพัง, เดินตัวเปล่า.

ล่ำลา ก. อำลา, ลา.

ลำลาบ น. ชารน้ำไหล, ที่ลุ่มน้ำ ; โรคผิวหนังชนิดหนึ่งเปื่อยลามเป็นทางไป.

ลำลำ ว. เกือบ, ตั้งท่า, จักแหล่น.

ลำลึก ก. ระลึก.

ลำเลาะ ก. ลัด, เลียบ.

ลำเลิก ก. เพิกถอน, ฟื้นเอาเรื่องเก่าขึ้นมาพูด.

ลำเลียง ก. ขนส่งทางเรือโดยวิธีแบ่งพอกำลังที่จะเอาไปได้.

ลำเลียบ ก. ตีแต่งเหล็กที่เป็นรูปอยู่แล้วให้เรียบเป็นมัน, ละเมียบ ก็ใช้.

ลำเวียง น. ค่ายระเนียด, คูเมือง.

ลำเวียน ดู ละเมียบ.

ลำอุด ก. อ่อนน้อม, ไน้ม, น้อม. (ข.).

ลำเอียก น. ไม้คล้ายอ้อ ขึ้นในแม่น้ำ.

ลำเอียง ก. เข้ากับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่วางตัวเป็นกลาง.

ลำโอง น. สัตว์ชนิดหนึ่งในจำพวกกวาง.

ลิ ก. อาการที่ของเป็นปุ่มเป็นแง่แหกบิ่นไปเล็กน้อย, แหกบิ่นไปเล็กน้อย.

ลิกขา น. มาตราวัดอย่างหนึ่ง ๓๖ รถเรณุเป็น ๑ ลิกขา, ดู ลิกษา ด้วย. (ป.).

ลิกษา น. เหา, ไข่เหา ; มาตราวัดอย่างหนึ่งเท่ากับ ๗ หรือ ๘ ตรสเรณุ. (ตรสเรณุ = ผงละเอียดที่เห็นในแสงอาทิตย์ที่เข้ามาตามช่อง). (ส.).

ลิกุจ น. ขนุนสำมะลอ. (ป. ; ส.).

ลิเก น. การมหรสพอย่างหนึ่งมาจากชวามลายู. เรียก ยี่เก ก็มี.

ลิขนะ [—ขะนะ] น. การขีด, การเขียน. (ป.).

ลิขสิทธิ์ [ลิขะ-] น. การสงวนสิทธิในทางวรรณกรรมและศิลปกรรม.

ลิขิต น. รอยขีดเขียน, หนังสือ, จดหมาย. ก. เขียน. (ป. ; ส.).

ลิง น. สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมมีปรกติอยู่บนต้นไม้ มีหางบ้าง ไม่มีบ้าง มีหลายชนิด เช่น ลิงลม ลิงแสม. ว. ชอบกระโดดโลดเต้น.

ลิงค์ น. เพศ, ลักษณะ, เครื่องหมาย, ประเภทคำในไวยากรณ์. (ป. ; ส.).

ลิงโลด ก. ตื่นเต้น, ความสะเทือนใจ. น. ชื่อเพลงชนิดหนึ่ง.

ลิด ก. ตัดแต่ง เช่น ลิดกิ่งไม้.

ลิต ก. ลิปต์, ฉาบทา. (ป. ลิตฺต).

ลิตร น. ชื่อหน่วยของมาตราตวงตามวิธีเมตริก เท่ากับ ๑๐๐๐ ลูกบาศก์เซนติเมตร เทียบกับอัตราวิธีประเพณีเท่ากับ ๑ ทะนานหลวง. (อ. Litre).

ลินิน น. ผ้าทอด้วยใยป่านชนิดหนึ่งที่เรียกว่าต้นแฟลกซ์. (อ. Linen).

ลิ่น น. สัตว์สี่เท้าชนิดหนึ่งหนังเป็นเกล็ดแข็ง.

ลิ้น น. อวัยวะที่อยู่ในปากมีหน้าที่ ๑. กลั้วอาหารให้เข้ากันแล้วส่งลงในลำคอ ๒. ช่วยในการออกเสียง ๓. ให้รู้รส ; ใช้เรียกส่วนของสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ข้างในมีรูปแบน ๆ ยาว ๆ เช่น ลิ้นหีบ ลิ้นลุ้ง เป็นต้น ; ภาษา. **ลิ้นกระบือ** น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง ใช้ทำยาได้, ไม้แผ่นบาง ๆ สำหรับสอดเพลาะกระดานให้สนิทแข็งแรง, ฝีนดิบที่ทำมาจากเหนือเรียกว่า ฝีนลิ้นกระบือ. **ลิ้นไก่** น. เนื้อในลำคอที่ยื่นจากเพดานอ่อนสำหรับปิดช่องขึ้นรูจมูกเมื่อเวลากลืนอาหาร. **ลิ้นควาย** น. ปลาลิ้นหมาชนิดโต. **ลิ้นงูเห่า** น. ชื่อผักชนิดหนึ่งใบเล็ก ๆ. **ลิ้นจะกวด** น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งใช้ทำยาได้. **ลิ้นชัก** น. ส่วนของตู้และโต๊ะรูปคล้ายหีบไม่มีฝาอยู่ตามตู้และโต๊ะชักออกและผลักเข้าได้. **ลิ้นทอง** น. ชื่อนกชนิดหนึ่งตัวขนาดนกกรอด สีเหลืองหม่น ที่หัวมีสีเหลืองจัด. ก. กล่าวคำน่าฟัง. **ลิ้นทะเล** น. ส่วนหนึ่งของกระดองปลาหมึกสำหรับใช้ทำยาและขัดสิ่งของเป็นต้น. **ลิ้นปี่** น. ส่วนของปี่ซึ่งทำให้เกิดเสียงเวลาเป่า สอดติดอยู่กับเลาปี่, กำพวด ก็ว่า; ตอนปลายกระดูกหน้าอกที่ย้อยลงมาระหว่างซี่โครงรวบตอนล่างบรรจบกัน. **ลิ้นมังกร** น. ไม้เถาชนิดหนึ่ง ดอกเป็นสีม่วง ใบเป็นแฉก ๆ. **ลิ้มลม** น. ถ้อยคำที่คมคาย, สำนวน. **ลิ้นลาย** ว. พูดสับปลับ. **ลิ้นเสือ** น. ไม้เถาชนิดหนึ่งใบคายใช้ขัดของต่าง ๆ ได้, ปลาชนิดหนึ่ง. **ลิ้นหมา** น. ชื่อปลาชนิดหนึ่งตัวแบน ๆ. (Synaptura aenea).

ลินจง น. ชื่อบัวสายชนิดหนึ่ง, เลนจง ก็ใช้.

ลินจี่ น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง ผลกลมสีแดงมีรสเปรี้ยว ๆ หวาน ๆ. (ป. ลีจี); ใช้เรียกสีแดงเข้มคล้ายลูกลิ้นจี่. (ป. อินจี).

ลินลา (เพี้ยนมาจาก ป.; ส. ลีลา) ก. ไปอย่างนวยนาด. มักพูดกันว่า ลิ้นลา.

ลินลากระทุ่ม น. ชื่อเพลงชนิดหนึ่ง.

ลินลากระบี่ น. ชื่อเพลงชนิดหนึ่ง ; กระบี่ลีลา ก็เรียก.

ลิบ ว. มาก, ใช้เฉพาะไกลกับสูง.

ลิปดา น. มาตราวัดมุม ได้แก่เศษ ๑ ใน ๖๐ ของอศา. (ส.).

ลิปต์ ว. ฉาบทา. (ส.).

ลิปี น. ตัวหนังสือ. (ป.; ส.). **ลิปีกร, ลิปีการ** น. เสมียน, ผู้เกี่ยวกับการเขียนหนังสือ. (ป.; ส.).

ลิ่ม น. ไม้หรือเหล็กสำหรับจิมหรือขัดให้แน่น.

ลิ้ม ก. ลองรสดูด้วยปลายลิ้น, ชิม.

ลิมป์, ลิมปนะ ก. ฉาบ, ทา, ลูบไล้. (ป.).

ลิลิต น. คำประพันธ์ชนิดหนึ่งซึ่งใช้โคลงและร่ายต่อสัมผัสกัน. ก. สัมผัสคำ.

ลิว, ลิ่ว ๑ ก. เอามีดเฉือนหนังทั้งแผ่นให้เป็นเส้นเพื่อทำเชือกหนัง.

ลิ่ว ๒ ว. อาการที่เห็นจนไกลลิบหรือสูงลิบ, กิริยาที่ตรงเข้ามาหรือออกไปในลักษณะเช่นนั้น.

ลี ก. ไป.

ลี น. ชื่อมดชนิดหนึ่งใช้ดินทำรังอยู่ตามกิ่งไม้. ก. แล่น เช่น ขนานลี่ ว่าเรือแล่น. ว. ซื่ตรง, ไม่กาง เช่น หูลี่; ที่ ๆ ทำขึ้นสำหรับตักปลา.

ลี้ ก. ซ่อน, หลบหลีก, หนี. **ลี้ลับ** ก. สาบศูนย์, ศูนย์หาย, หมดไป; ลึกซึ้งเหลือรู้เหลือเห็นตามธรรมดา.

ลีบ ว. ไม่มีเนื้อข้างในเพราะไม่สมบูรณ์, แฟบ.

ลีลา, ลีลาศ น. ท่าทางอันงาม, การเยื้องกราย; การเลือกสรรฉันท์หรือแบบประพันธ์ให้เหมาะแก่ข้อความของเรื่อง. ก. เยื้องกราย, เดินนวยนาด. (ป.; ส. ลีลา).

ลีลากระทุ่ม น. ชื่อเพลงชนิดหนึ่ง, ลินลากระทุ่ม ก็เรียก.

ลีฬหา [ลีนหา] (แบบ) น. ความงาม, ความสง่า. (ป.).

ลึก ว. หยั่งลงไปได้ไกลหรือจากนอกเข้าไปได้ไกล, ซึ้ง, ซึ้งลงไป, ไม่ตื้น, ยากที่จะเข้าใจได้. **ลึกซึ้ง** ว. ลึกยิ่งนัก. **ลึกลับ** ก. ลี้ลับ.

ลึงค์ น. ลิงค์. (ป. ลิงฺค).

ลึด น. ลูกของลิบ.

ลื่น ว. ไถลปรูดไป, เลื่อนไป, ไม่ผึ่ด, ไม่ติด.

ลื้น ว. อ่อน, บาง, มลื้น ก็ใช้. ว. นูนน้อย ๆ.

ลืบ น. ลูกของลือ, หลานของเหลน.

ลืม ก. จำไม่ได้, ระลึกไม่ได้, นึกไม่ออก. **ลืมต้น** น. ลูกไม้ที่เก็บไว้นานวันเพื่อให้เหี่ยว เรียกว่าลูกไม้ลืมต้น. **ลืมตัว** ก.

ไม่นึกถึงฐานะเดิมของตัว. ลืมตา ก. เปิดตา.

ลือ ก. กล่าวถึงอย่างเชิงแช่, บอกข่าวคราวเกินจริง, โจษกัน. (โบราณใช้ ฦๅ). (ข.). ลือชา ก. ลือโด่งดัง. ลือชื่อ ว. มีผู้กล่าวยกย่องชื่อเสียงโด่งดัง. ลือสาย ว. เป็นคำเรียกผู้เป็นใหญ่ เช่น กษัตริย์, มักใช้ว่า ฦๅสาย.

ลือ น. ลูกของเหลน.

ลือ น. ไทยพวกหนึ่งอยู่ตอนใต้ของประเทศจีนและในมณฑลพายัพก็มีอยู่บ้าง.

ลุ ก. ถึง, ล่วง. (โบ) ก. รู้ความ เช่น ลุห้องตรา, ลุหนังสือ. ลุแก่โทษ ก. บอกความผิดของตนเพื่อขอความกรุณา. ลุอำนาจ ก. ล่วงอำนาจของตัว, ใช้อำนาจของตัว, ใช้อำนาจของตัวเกินควร.

ลุก ก. เคลื่อนตัวขึ้น, ตั้งขึ้น, เคลื่อนออกจาก เช่น ลุกแต่สุโขทัย. (จารึกสยาม); ไหม้โพลงขึ้น. ลุกลาม ก. แผ่กว้างออกไปโดยเร็ว.

ลุกลน ก. ทำโดยรีบร้อนไม่เป็นระเบียบ, ไม่สุภาพเรียบร้อย.

ลุกลี้ลุกลน ว. เร่งรีบอย่างไม่เป็นระเบียบ.

ลุง น. พี่ชายของพ่อหรือแม่ หรือผู้ที่มีวัยแก่กว่าพ่อหรือแม่.

ลุ้ง น. ภาชนะใส่ของอย่างหนึ่ง รูปคล้ายถังเตี้ยๆมีฝาปิด; โลงสำหรับใส่ศพรูปสี่เหลี่ยมปากผาย.

ลุต (แบบ) ก. ลบออก, ตัดออก. (ป. ลุตฺต; ส. ลุปฺต).

ลุท (แบบ) น. นายพราน. ว. ดุร้าย, เหี้ยมโหด. (ป. ลุทฺท ; ส. ลุพฺธ).

ลุทกะ [ลุดทะ—] น. นายพราน. (ป. ลุทฺทก ; ส. ลุพฺธก).

ลุทธ์ (แบบ) ว. โลภ, อยากได้, มักได้. (ป. ; ส. ลุพฺธ).

ลุ่น ว. ควรจะมีประดับตกแต่งแต่ไม่มี, สั้น, ห้วน. ลุ่นตุ้น ก. หมดเหี้ยนเตียน. ลุ่นโตง ก. สั้นเหี้ยนไป เช่นหางไก่ที่ตัดขนออก. ลุ่นๆ ก. ทื่อๆไม่มีอะไรตกแต่งประดับประดา.

ลุปต์ (แบบ) ก. ลุต, ลบออก, ตัดออก. (ส.).

ลุพธ์ (แบบ) น. ลุท, นายพราน. ก. ลุทธ์, โลภ. (ส.).

ลุพธกะ (แบบ) น. ลุทกะ. (ส.).

ลุ่ม ว. ที่ต่ำ, ไม่ตอน. **ลุ่ม ๆ ดอน ๆ** ว. ไม่สม่ำเสมอ. **ลุ่มเล้า** ก. ละเล้า. **ลุ่มหลง** ก. หมกมุ่น, มัวเมา.

ลุ่มเนื้อ ว. เนื้อปลาตั้งต้นจะเน่า.

ลุมป์ (แบบ) ก. ปล้น, ทำลาย. (ป. ; ส.).

ลุย ก. ฝ่า, บุกไป, เหยียบไป.

ลุ่ย ก. คลายออก, ไม่แน่น. **ลุ่ยหู** ก. แพ้ไม่มีทางสู้ (ภาษาปลากัด คือฝ่ายแพ้ถูกกัดหูเสียจนหมด).

ลุ้ย ก. พูดไม่ยับยั้ง.

ลุลาย น. ควาย. (ส.).

ลุสา น. วันมะรืน. (ช.).

ลู่ น. ทาง, ทางราบ, มักใช้ประกอบกับคำ ทาง. ว. ล้มราบลง, เอนระเนนไป. **ลู่ทาง** น. ลาดเลา.

ลู้ น. ปีชนิดหนึ่ง.

ลูก น. คำเรียกบุคคลในเมื่อเล็งถึงบิดาหรือมารดาหรือทั้งบิดาและมารดาของผู้นั้น, ใช้หมายถึงสัตว์ในลักษณะเช่นเดียวกัน ; ส่วนของต้นไม้ที่ห่อหุ้มพืชคือสิ่งที่จะงอกเป็นต้นต่อไปได้ (แต่ถ้ามีรูปยาว ๆ เล็ก ๆ เรียกว่าฝัก), ผลไม้, สิ่งรอง ๆ อันประกอบกับสิ่งที่ใหญ่กว่าหรือสำคัญกว่า เช่น ลูกบ้าน ลูกนา ฯลฯ, เรียกของที่มีรูปกลม ๆ หรือกลมยาว เช่น ลูกบอล, ลูกตะกร้อ. **ลูกกก** น. ลูกหัวปี. **ลูกกรง** น. ซี่กรง. **ลูกกรอก** น. ลูกคนหรือลูกสัตว์มีแมวเป็นต้นที่เกิดมามีร่างกายเล็กกว่าธรรมดามาก เมื่อออกมาแล้วมักไม่รอดอยู่ได้. **ลูกกระเดือก** น. เอ็นแข็งที่เป็นปุ่มอยู่ที่หลอดคอ. **ลูกกลอน** น. เม็ดยาเบียก ๆ ที่ปั้นเป็นก้อนกลมเพื่อกลืนกิน. **ลูกกลิ้ง** น. เหล็กมีน้ำหนักใช้ลากให้กลิ้งทับดินให้ราบ ; คลึงที่เป็นลำยาวไม่เป็นฟอง. **ลูกกวาด** น. ของหวานมีถั่วเป็นต้นอยู่ข้างใน ข้างนอกหุ้มด้วยน้ำตาล โดยมากทำเป็นลูกกลม ๆ. **ลูกกะโล่, ลูกน้อง, ลูกแล่ง, ลูกสมุน** น. ผู้ติดสอยห้อยตามของคนบางชนิดเช่นหัวหน้านักเลงหรือหัวหน้าผู้ร้ายเป็นต้น. **ลูกกัลปพฤกษ์** น. ลูกมะนาวหรือของที่บรรจุเงินปลีกเป็นต้นไว้ข้างในสำหรับโปรยทาน. **ลูกแก้ว** น. เรียกไม้ที่กลึงเป็นรูปกลม ๆ ตามหัวเม็ดและขาโต๊ะเป็นต้น. **ลูกไก่** น. ชื่อดาวหมู่หนึ่ง มีหกหรือเจ็ดดวง มีรูปเหมือนลูกไก่ฝูงหนึ่ง. **ลูกช่าง** น. ของเล่นอย่าง

หนึ่งเป็นลูกกลม มีเดือยใช้ปั้นให้หมุนด้วยมือหรือด้วยเชือก. **ลูกข้าว** น. รวงข้าวที่เกิดออกจากคอต้นข้าวที่เกี่ยวแล้ว. **ลูกขุน** น. ผู้ชี้ผิดชอบในอรรถคดีที่ชำระกัน, เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ลูกขุนณศาลหลวง. **ลูกขุนณศาลา** น. เสนาบดีและหัวหน้าราชการชั้นผู้ใหญ่ มีหน้าที่ชี้ผิดชี้ชอบอย่างลูกขุน. **ลูกเขย** น. ชายซึ่งเป็นผัวของลูกสาว. **ลูกเขยตายแม่ยายชักปก** น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง ใช้ทำยา. **ลูกครอก** น. ลูกทาสเกิดในเรือนเบี้ย, ลูกปลาจำพวกปลาช่อนที่ตามพ่อเป็นฝูง ๆ. **ลูกครึ่ง** น. ลูกที่เกิดจากพ่อและแม่เป็นชาวตะวันตกซึ่งต่างชาติกัน, (ตัดมาจากคำลูกครึ่งชาติ). **ลูกคลัก** น. ท่อนไม้สั้น ๆ เอาเชือกผูกกลางสำหรับขัดแร้ว หรือใส่ในโอ่งในไหแล้วเอาเชือกผูกกับไม้คานหามไป. **ลูกความ** น. ผู้ที่มีคดีในโรงศาล. **ลูกคอ** น. เสียงเอื้อนหรือโอดครวญในเวลาร้องเพลง. **ลูกคอก** น. ลูกงัวควายที่เกิดในคอกที่เลี้ยง. **ลูกคัน** น. ดินที่พูนขึ้นเป็นคันตามท้องนา ; คันนา ก็เรียก, เรียกที่นาที่มีคันล้อมรอบสำหรับขังน้ำไว้เลี้ยงต้นข้าวว่า นาลูกคัน. **ลูกค้า** น. ผู้รับช่วงในการค้า, เพี้ยนความหมายไปหมายถึงเจ้าจำนำก็มี. **ลูกคิด** น. เครื่องคำนวณเลขของจีน ทำด้วยไม้เป็นลูกกลม ๆ ร้อยใส่ไว้ในราง. **ลูกเคล้า** น. ชื่อหญ้าชนิดหนึ่งใช้ทำยาได้. **ลูกฆ้อง** น. เสียงของดนตรีที่มีเสียงสูง ๆ ต่ำ ๆ อย่างเสียงตีฆ้องวง. **ลูกจ้าง** น. ผู้รับจ้างทำการงาน. **ลูกช่วง** น. ผู้รับต่อไปอีกทอดหนึ่ง, เรียกผ้าที่ม้วนให้เป็นลูกกลมสำหรับใช้ในการเล่นช่วงชัย. **ลูกช้าง** ส. เป็นคำแทนชื่อคนซึ่งพูดกับเจ้าที่เป็นผีแทนคำว่าข้าพเจ้า. **ลูกชิ้น** น. เนื้อปลาหรือหมูที่โขลกทำเป็นก้อนแล้วต้มสำหรับทำของกิน. **ลูกโซ่** น. ห่วงของโซ่. **ลูกดอก** น. ไม้หรือเหล็กมีพู่ข้างท้ายสำหรับเป่ายิงสัตว์. **ลูกดิ่ง** น. สายเชือกมีลูกตุ้มติดปลายสำหรับวัดน้ำว่าตื้นหรือลึกเท่าไร หรือเป็นเครื่องสอบมุมฉากว่าเที่ยงหรือไม่เที่ยง. **ลูกโดด** น. ลูกปืนที่ยิงออกไปทีละลูก. **ลูกตั้ง** น. ไม้ที่ตั้งเรียงกันเป็นลูกกรง. **ลูกตุ้ม** น. ไม้หรือเหล็กยาว ๆ มีลูกกลมข้างปลายใช้สำหรับเป็นอาวุธ หรือสายเชือกมีตุ้ม

เหล็กหรือทองเหลืองถ่วงสำหรับชั่งของเพื่อคิดน้ำหนัก หรือตุ้มนาฬิกาที่ถ่วงให้จักรนาฬิกาเดินพอเหมาะกับเวลา. **ลูกเต้า** น. ลูก (ในความหมายแรก). **ลูกแตก** น. ลูกกระสุนที่มีดินปืนอย่างแรงร้ายอยู่ข้างในเมื่อยิงไปหรือขว้างไปถ้าแตกก็อาจทำอันตรายสิ่งของต่าง ๆ ได้. **ลูกเถื่อน** น. เรียกลูกช้างที่เกิดจากช้างเถื่อนในป่า. **ลูกน้ำ** น. ลูกอ่อนของยุงที่ยังอาศัยอยู่ในน้ำเมื่อแก่เข้าหลุดจากปลอกเป็นยุง; ชื่อเครื่องหมายคั่นวรรคตอนของหนังสือ ตามตำราเรียกว่าจุลภาค. **ลูกถ้วย** น. วัตถุทำด้วยกระเบื้อง สำหรับกันกระแสไฟฟ้าไม่ให้แล่นออกไปในทางที่ไม่ต้องการ. **ลูกทุ่ง** น. ลูกป่า; ลูกสัตว์ที่เกิดในท้องทุ่ง. **ลูกนิมิต** น. ลูกหินที่ทำกลม ๆ ประมาณเท่าบาตรใช้ฝังเป็นเครื่องหมายเขตโบสถ์. **ลูกบท** น. เพลงย่อยที่ร้องหรือบรรเลงต่อเพลงใหญ่. **ลูกบวบ** น. ชื่อไม้ไผ่ที่มัดเป็นแพกลม ๆ เรียกว่าแพลูกบวบ; เรียกหลังตามุงกระเบื้องแบบจีนที่เป็นลอน ๆ; ชายจีวรพระสงฆ์ที่ม้วนให้กลมแล้วพาดบ่าหรือหนีบรักแร้เมื่อเวลาครองผ้า. **ลูกปาศก์** น. ลูกเหลี่ยมหกด้านมีแต้ม ใช้ทอดเล่นสกาหรือพนันแต้มเป็นต้น, ลูกเต๋า ก็เรียก; ปริมาณของวัตถุโดยคำนวณทั้งยาวกว้างและลึกหรือหนา. **ลูกปิด** น. เครื่องสำหรับปิดเปิดประตูหน้าต่าง; ไม้สำหรับปิดเครื่องสายให้สายหย่อนและตึง. **ลูกบุญธรรม** น. ลูกของคนอื่นที่เอามาเลี้ยงเป็นลูกของตัว. **ลูกประคำ** น. ไม้หรือแก้วเป็นต้นที่ทำเป็นเม็ดกลมมีรูที่กลางเหมือนลูกคิด ร้อยด้วยด้ายหรือไหมหลายสิบลูก สำหรับนักบวช มีฤษีเป็นต้นใช้สวมคอเพื่อบริกรรมภาวนาจบครั้งหนึ่งแล้วก็รูดไว้เม็ดหนึ่ง เพื่อเป็นเครื่องกำหนดนับ, เครื่องประดับที่ทำแช่นนั้น. **ลูกประสม** ลูกที่เกิดโดยเอาพรรณต่าง ๆ มาประสมกัน. **ลูกประสัก** น. ประสัก. **ลูกประหล่ำ** น. เครื่องผูกข้อมือเด็กคล้ายลูกประคำสำหรับคั่นกับตะกรุด, ปะวะหล่ำ ก็ว่า. **ลูกปราย** น. ลูกตะกั่วหรือลูกเหล็กเล็ก ๆ สำหรับยัดใส่ในลำกล้องปืนครั้งละหลายสิบลูกซึ่งยิงไปครั้งหนึ่ง. **ลูกปละ** น. ลูกวัวหรือควายที่ออกในคราวที่เจ้าของปล่อยอยู่ตามทุ่งตามป่าซึ่งพ่อหรือแม่สมจร

กับวัวป่าหรือควายป่า. **ลูกปลา** น. กระดาษที่ทำเป็นชิ้นเล็ก ๆ บิดตามตัวว่าวเพื่อกลึงด้ายสักให้ติดกับกระดาษ. **ลูกประกน** น. ปะกน. **ลูกปิด** น. เม็ดแก้วมีรูกลางสำหรับร้อยเป็นเครื่องประดับต่าง ๆ. **ลูกปู่** น. ปลากัดหรือปลาเข็มที่ไม่ใช่ลูกประสม. **ลูกปืน** น. ลูกตะกั่วหรือเหล็กเป็นต้นที่ยัดใส่ในลำกล้องปืนแล้วยิงไป; ลูกเหล็กกลมสำหรับใส่ในตลับรอบเพลาเครื่องจักรเพื่อให้หมุนคล่อง. **ลูกพริก** น. เครื่องประดับทำเป็นรูปคล้ายเม็ดพริก สำหรับร้อยคาดเอวเด็ก. **ลูกพลู** น. เครื่องประดับเครื่องแต่งตัวของช้างห้อยลงมาเป็นแนว. **ลูกพี่ลูกน้อง** น. ญาติที่เป็นลูกของลุง, ป้า, น้า, อา. **ลูกฟัก** น. แผ่นกระดานที่ใส่ในกรอบบานประตู. **ลูกฟูก** น. ช่องยัดนุ่นมีรูปกลมนูนเรียงกันเป็นแถว ๆ, โดยปริยายเรียกสิ่งที่มีลักษณะเช่นนั้น เช่น สังกะสีลูกฟูก. **ลูกไฟ** น. ไฟที่ปลิวจากกองไฟใหญ่. **ลูกมะหวด** น. ลูกตั้งทำเป็นรูปกลม ๆ ป้อม ๆ คล้ายลูกมะหวด. **ลูกมโหตร** น. พวงดอกไม้ซึ่งห้อยอยู่ที่คันตาลฉัตร. **ลูกมือ** น. ผู้ทำการตามคำแนะนำของหัวหน้า. **ลูกโม่** น. วัตถุทำด้วยหิน, เหล็ก, ทองเหลืองเป็นต้น ให้มีรูปกลม ๆ ใช้โม่หรือบดสิ่งของ, ส่วนของบันไดที่บรรจุกระสุนเมื่อยิงแล้วหมุนได้รอบตัวเพื่อให้ลูกปืนตรงกับลำกล้อง. **ลูกไม้** น. ด้ายที่ถักเป็นลวดลายต่าง ๆ, ท่ามวยหรือกระบี่กระบองซึ่งมีพลิกแพลงเป็นพิเศษจากท่าธรรมดา, เล่ห์เหลี่ยม, กลเม็ด. **ลูกย่าง** น. ลูกไข่กรวนที่ทำเป็นห่วงยาว ๆ สำหรับพอให้ก้าวย่างได้. **ลูกโยน** น. ดินที่ปั้นกลมแล้วเอาต้นหญ้าทำเป็นหางสำหรับไล่นกซึ่งมากินข้าวในนา; เรียกข้าวต้มที่ห่อด้วยใบมะพร้าวเป็นต้นมีหางยาวผูกกันเป็นพวง. **ลูกรอก** น. ลูกชิ้นที่ทำด้วยไข่มีร่องตรงกลาง. **ลูกรัง** น. หินแลงที่เป็นเม็ด ๆ. **ลูกรุ่ย** น. แก้วเป็นต้นที่ทำเป็นแท่งยาว ๆ คล้ายลูกรุ่ยสำหรับห้อยเป็นระย้า. **ลูกลม** น. ต้นหญ้าชนิดหนึ่งชอบขึ้นอยู่ชายทะเล มีดอกกลมกลิ้งไปตามลม. **ลูกล้อ** น. ล้อ. **ลูกลา** น. ลูกคนสุดท้องที่เกิดมาโดยนึกว่าหมดแล้ว. **ลูกเลี้ยง** น. ลูกของคนอื่นซึ่งเอามาเลี้ยงต่างลูก, ลูกที่ติดพ่อหรือแม่มา. **ลูกแล่ง**

น. ผู้ติดสอยห้อยตาม. **ลูกไล่** น. ปลากัด หรือปลาเข็มที่ใช้สำหรับให้ปลาที่เลี้ยงไว้ไล่เพื่อซ้อมกำลัง, โดยปริยายหมายถึงคนที่ยอมเป็นรองเขาเสมอ. **ลูกวัด** น. พระที่ไม่ใช่สมภาร. **ลูกสวาท** น. ชายที่ประพฤติตนอย่างนางบำเรอ. **ลูกสะบ้า** น. อวัยวะส่วนหนึ่งกลมแบนคล้ายลูกสะบ้าติดอยู่ที่หัวเข่า. **ลูกเสือ** น. เด็กที่อยู่ในคณะที่ตั้งขึ้นสำหรับอบรมให้เป็นพลเมืองดี. **ลูกหนี้** น. ผู้เป็นหนี้ คู่กับคำว่าเจ้าหนี้. **ลูกหนู** น. ดอกไม้ไฟที่จุดให้แล่นไปตามสายเชือก ; ส่วนที่นูนขึ้นบนกล้ามเนื้อเวลาเกร็งข้อ, เนื้อที่ปรากฏเป็นไตแข็งกลิ้งได้อยู่ที่ใต้หู. **ลูกหมด** น. เพลงลงท้ายดนตรี. **ลูกหม้อ** น. ปลากัดหรือปลาเข็มที่เกิดด้วยวิธีประสมในหม้อหรือในไอ่ง. **ลูกหมาก** น. เอ็นแข็งรูปคล้ายผลหมากที่ติดอยู่โคนถึงค์ของสุนัข. **ลูกหมู่** (ใบ) น. ลูกหลานที่ต้องถูกเกณฑ์รับราชการตามสังกัดของบิดามารดาในครั้งโบราณ. **ลูกหลง** น. ลูกปืนที่ค้างอยู่ในกระบอกปืนโดยหลงลืม, โดยปริยายหมายความว่า พลาดไปถูกสิ่งอื่นซึ่งไม่ได้หมายไว้. **ลูกหลวง** (ใบ) น. เรียกเมืองเอกที่พระโอรสของพระเจ้าแผ่นดินไปครอง ว่า เมืองลูกหลวง. **ลูกหิน** น. ลูกกลมทำด้วยหินเป็นต้นสำหรับเด็กเล่นหลุมสิบ. **ลูกหินบด** น. ท่อนหินกลมยาวสำหรับบดยา คู่กับหินสี่เหลี่ยม ซึ่งเรียกว่าแม่หินบด. **ลูกหีบ** น. เครื่องหีบอ้อยรูปกลมเป็นเฟืองอย่างเครื่องจักร ; สิ่งซึ่งมีลักษณะคล้ายหีบใช้สำหรับรองก้าวขึ้นก้าวลงอย่างขั้นบันได. **ลูกเห็บ** น. เม็ดน้ำแข็งที่ตกลงมาจากอากาศ. **ลูกแห** น. สายโซ่ตะกั่วเล็ก ๆ ที่ร้อยตามขอบแหสำหรับถ่วง. **ลูกอม** น. ลูกกลม ๆ ทำด้วยของต่าง ๆ ใช้อมเป็นเครื่องราง.

ลูขะ (แบบ) ว. ปอน, เศร้าหมอง, เปื้อน. (ป.).

ลูตา, ลูติกา น. แมงมุม. (ป. ; ส.).

ลูนะ ว. ตัดแล้ว, เกี่ยวแล้ว. (ป., ส.).

ลูบ ก. เอาฝ่ามือทาบลงแล้วเลื่อนไป. **ลูบคม** ก. ดูหมิ่น. **ลูบคลำ** ก. แสดงความชอบใจหรือเมตตากรุณาโดยใช้มือแตะต้องแต่เบา ๆ หรือทำนองนั้น, แสดงความสนใจในเรื่องนั้นไปทีละน้อยไม่ละเลย, แสดง

ความอยากได้โดยไม่มีหวัง. **ลูบตัว** ก. ราดน้ำชำระกายตอนบน. **ลูบไล้** ก. ทาแป้งและเครื่องหอม.

ลู่หลี่ [-หฺลี่] ว. มีโทสะร้ายไม่คิดแก่ชีวิต. (บรัดเล).

เลก (โบ) น. ชายฉกรรจ์, พลเมืองชั้นสามัญ. (เขียนเป็น เลข ก็มี). **เลกวัด** (โบ) น. ชายฉกรรจ์ที่มีผู้อุทิศถวายให้แก่วัด.

เล็ก ว. ไม่ใช่ (หมายถึงขนาด).

เล็กดา ว. น้อย.

เลข [เลก] น. เครื่องหมายจำนวน, วิชาคำนวณ, ดู เลก อีก. (ส.; ป. เลขา ว่ารอยเขียน, ตัวหนังสือ). **เลขผา** น. เลข (โดยมากใช้ในทางโหราศาสตร์). **เลขยันต์** น. ตัวเลขที่ประกอบในแผ่นยันต์.

เลขกะ [เลขะกะ] น. ผู้เขียน, เสมียน. (ป.; ส.).

เลขนะ [เลขะนะ] น. รอยเขียน, ตัวอักษร, ลวดลาย. (ป.; ส.).

เลขยะ [เลขฺยะ] น. การเขียน. (ส.).

เลขา น. ลาย, รอยเขียน, ตัวอักษร, การเขียน. ว. งามดังเขียน. (ป.). **เลขาธิการ** น. ผู้เป็นหัวหน้าทำงานเกี่ยวกับหนังสือได้สิทธิ์ขาด. (ส. เลขาธิการ: เสมียนของพระเจ้าแผ่นดิน). **เลขานุการ** น. ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับหนังสือตามที่ผู้ใหญ่สั่ง.

เล็ง ก. เพ่งมอง, จ้องตรงไป, หมาย, หมายเฉพาะ. (โหราศาสตร์) ก. การที่ดาวพระเคราะห์เล็งกันจากที่บางแห่งเช่นเรือนที่เจ็ดเป็นต้น. **เล็งลัคน์** น. การที่ดาวพระเคราะห์ดวงใดอยู่เรือนที่เจ็ดเป็นต้นจากเรือนลัคน์.

เลฑฑุ [เลดฑุ] น. ก้อน, ก้อนดิน. (ป.).

เลณ, เลน [-นะ] น. ที่แอบ, ที่เร้น, ที่พัก, ที่อาศัย. (ป.).

เลณฑุ [เลนดุ] น. เลฑฑุ. (ป.).

เล็ด น. เม็ดของผลไม้ขนาดเล็ก, บางทีหมายถึงส่วนในของเมล็ด. ก. ลอดออกแต่น้อย เช่นน้ำตาเล็ด. **เล็ดลอด** ก. แอบซ่อนไป, ลอบเข้าไปหรือออกมาด้วยความยากลำบากแม้มีผู้พิทักษ์รักษาและป้องกัน.

เลต ก. ลูบไล้, ฉาบทา. (ป. ลิตฺต; ส. ลิปฺต).

เลน น. โคลน, ดินเหลว.

เล็น น. สัตว์ชนิดหนึ่งตัวเล็กมากจนมองเกือบไม่เห็นตัว.

เล่น ก. ทำเพื่อสนุกหรือผ่อนอารมณ์, แข่งขันกัน, พนัน. ว. โดยไม่ตั้งใจจะให้เป็นจริง เช่นพูดเล่น. **เล่นกล** น. การเล่นที่ลวงตาให้เห็นเป็นจริง. ก. หลอกลวงเอา. **เล่นงาน** ก. กระทำเอา, กล่าวหาเอา; เล่นมหรสพในงานเช่นงานหางานเหมาหรืองานปลีก. **เล่นชู้** ก. คบชู้, มีชู้. **เล่นตัว** ก. ถือว่าตัวดีเมื่ออีกฝ่ายหนึ่งงอนง้อก็ไม่ยอม. **เล่นเบี้ย** ก. เล่นการพนันชนิดเล่นถั่ว. **เล่นเพื่อน** ก. คบเพื่อนหญิงด้วยกันต่างชู้รัก. **เล่นลิ้น** ก. พูดเป็นสำนวนไม่ตรงไปตรงมา. **เล่นสวาท** ก. เลี้ยงเด็กชายเป็นลูกสวาท. **เล่นหัว** ก. หยอกล้อกัน. **เล่นหูเล่นตา** ก. แสดงอาการยั่วยวนด้วยสายตา.

เลนจง น. ลินจง, ชื่อบัวสายชนิดหนึ่ง.

เลนหะรี น. ข่าวแรก; วันอื่น. (ช.).

เลิบ น. สิ่งซึ่งมีลักษณะแข็งอย่างเขาสัตว์อยู่ตามปลายนิ้วสำหรับป้องกันส่วนของปลายนิ้ว. **เลิบครุฑ** น. ไม้ใบชนิดหนึ่งใบเป็นฝอย ลูกปลายงอแหลม. **เลิบควาย** น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง. **เลิบนาง** น. เครื่องสวมเล็บให้ดูเป็นเล็บยาวงอนของละคร. **เลิบมือนาง** น. ชื่อไม้เถาชนิดหนึ่งดอกเป็นช่อมีสีขาวและแดงปนกัน; ชื่อกล้วยชนิดหนึ่งผลเล็กอย่างนิ้วมือ ขนาดเดียวกับกล้วยกินดิบ; ชื่อขนมชนิดหนึ่งทำด้วยแป้งเป็นรูปยาว ๆ คล้ายเล็บ. **เลิบเหยี่ยว** น. ชื่อต้นไม้พุ่มมีหนาม มีผลเล็กกินได้.

เลบง [เลบง] (กลอน) ก. แต่ง, ประพันธ์. (ข. เลบง ว่า การเล่น).

เลป, เลปน์ การไล้, การทา, เครื่องลูบไล้. (ป.; ส.). **เลปกร** [เลปะกอน] น. ช่างอิฐ, ช่างปูน. (ป.).

เลเพ ว. เรื่อยราย, ไม่รวมกัน. **เลเพลาดพาด** ว. เลอะเทอะ, เกลื่อนกลาด, ไม่เรียบร้อย.

เล็ม ก. เข็บริมชายผ้า; ตัดหรือเด็ดริมหรือปลายทีละน้อย, กัดกินทีละน้อย. **เล็มล่า** (กลอน) ก. แสวงหาหญ้าได้แต่ทีละน้อย.

เล่ม ลักษณะนามสำหรับเรียกสิ่งของบางชนิด

ที่มีลักษณะยาวเรียว เช่น มีด หอก พาย เข็ม ว่าเล่มหนึ่ง สองเล่ม, ใช้เรียกเกวียน หรือสมุดหนังสือว่าเล่มด้วย.

เลย ว. เกินไป, พ้นไป; ทีเดียว; เป็นอันขาด.

เลว ก. รบ, รบศึก, มักใช้เข้าคู่กับคำ รบ ว่า รบเลว. ว. ทราม, ไม่ดี, ชั่ว, ต่ำ, สามัญ.

เลวง [เลฺวง] ว. ฟุ้งไป; เสียงอื้ออึง.

เลศ ก. แสดงอาการให้รู้ในที, แบบอย่าง, ชั้นเชิง. น. ส่วนเล็กน้อย. (ส.; ป. เลส).

เลษฎุ [เลดสฺดุ] (แบบ) น. เลฑฑุ, ก้อนดิน. (ส.).

เลห, เล่ห์ น. กล, เงื่อน, อุบาย, ท่าที, การล่อลวง. ว. คล้าย, เปรียบ, เช่น, เหมือน. **เล่ห์กระเท่ห์** น. กลอุบาย, กลมารยา, อุบายล่อลวง.

เลหยะ [เลหฺยะ] (แบบ) ว. (ของ) ควรลิ้ม. (ส.).

เลหลัง ก. ขายซื้อด้วยวิธีประกวดราคา. (โปรตุเกส Leilão).

เลหลา น. หลา.

เลหะ (แบบ) น. การเลีย, ผู้เลีย, ของที่พึงเลีย. (ส.).

เลอ บ. เหนือ, ข้างบน, พ้น. ว. อื่น. (ข.). **เลอมาน** ว. เหนือจิตใจ, สุดใจ, จิตใจสูงสุด.

เล่อล่า ว. หน้าตาตื่น, เซ่อซ่า.

เลอะ ว. เปื้อน, เปรอะ, ปะปนไม่เป็นส่วนเป็นสัด. **เลอะเทอะ** ว. สกปรก, เปรอะเปื้อน, เหลวไหล. (โบ ใช้ว่า เลอะเพอะ ก็มี).

เละ ว. เปื่อยจนไม่เป็นรูป. **เละเทะ** ว. เลอะเทอะ, เละเพะ ก็ว่า.

เลา น. ต้นไม้ในจำพวกอ้อ ดอกสีขาวมอๆ; รูปความ, ราวความ, ไม้ลองในที่สอดเพลาในดุมเกวียน; ลักษณะนามเรียกเครื่องเป่า เช่นปี่ ขลุ่ย ว่า เลาหนึ่ง สองเลา.

เลาๆ ว. พอเป็นรูปเค้า.

เล่า ก. พูดหรือบอกเรื่องราวให้ผู้อื่นฟัง, กล่าวซ้ำ ๆ เช่นพูดแล้วพูดเล่า, ท่องบ่น. ว. เป็นคำใช้ประกอบให้ข้อความข้างหน้ามีน้ำหนักขึ้น เช่น เป็นไรเล่า กินไหมเล่า. **เล่าเรียน** ก. ท่องบ่น, เพาะความรู้, หาความรู้, ฝึกหัด.

เล้า ๑ น. คอกสำหรับให้สัตว์อยู่ เช่น เป็ดและหมู.

เล้า ๒ (ถิ่น—พายัพ) น. บึระกา.

เลากัย น. โลกีย์. (สํ. เลากฺย).

เล้าโลม ก. ปลอบ, ประคับประคอง, เอาใจ.

เลาะ ก. เลียบ; ลิด, ทำให้หลุด.

เลิก ก. ยก, ถอน, รื้อ, งด, หยุด; เปิด, เผย, เผยอขึ้น.

เลิ้ง ว. ใหญ่.

เลินเล่อ ก. ขาดความระวัง, ไม่รอบคอบ.

เลี่ย ก. แลบลิ้นออกกวาดไป.

เลี่ยง ๑ น. ชื่อแกงผักอย่างหนึ่งไม่เผ็ด. ก. กิริยาที่แกงเช่นนั้น. น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง.

เลี่ยง ๒ ว. เย็น เช่น น้ำล้นเลี่ยงเอมโอช. (ม. คำหลวง วนปเวสน์).

เลี่ยง ก. หลีก, หลบ, หนี; เยื้องไป, ไม่ตรง.

เลี้ยง ก. ให้กินอยู่, บำรุง; ประคอง.

เลี้ยงโต๊ะ ก. เลี้ยงแขกอย่างกินโต๊ะ.

เลี่ยงผา น. สัตว์ป่าอยู่ตามเขารูปร่างคล้ายแพะ, เยียงผา ก็ว่า; ชื่อไม้เถาชนิดหนึ่ง ใบคล้ายใบตีปลี ต้นและใบสีเขียวใช้ทำยาได้.

เลียน ก. เอาอย่าง, ทำตาม; พยายามทำให้เหมือนในเรื่องถ้อยคำหรือความคิดแต่ให้เปลี่ยนแปลกออกไปเพื่อให้เกิดความขบขัน; ชั่งโดยเอาน้ำหนักเงินตราเป็นเกณฑ์.

เลียน น. ชื่อต้นไม้อย่างหนึ่ง ต้นคล้ายต้นบึบ. ว. เตียนจนเกลี้ยง; รสมันเกินไป. น. เรียกแพรที่พื้นมันไม่มีดอกว่า แพรเลียน.

เลียบ น. ชื่อต้นไม้อย่างหนึ่งคล้ายต้นกร่าง มักขึ้นบนต้นไม้อื่น ทำให้ต้นไม้นั้นตาย. ก. ไปตามริม, ไปตามขอบ, เลียม, เดินเราะ.

เลียบเคียง ก. หาทางใช้คำพูดเพื่อให้รู้ความในใจของเขา. **เลียบเมือง** ก. เสด็จพระราชดำเนินประทักษิณรอบพระนคร.

เลียม ก. เล็ม; แอบเข้ามา, เลียบ, เดินเราะ, ทาบทาม.

เลียม ก. หุ้มที่ริมที่ปลายที่ขอบหรือที่ปาก.

เลี้ยว ๑ (กลอน) น. ลาว (๑) เช่น กุลุกลยวพันฟ้ พิพงศ์. (ยวนพ่าย).

เลี้ยว ๒ น. ไม้ที่ขึงใบเรือทั้งล่างและบน เรียกเลี้ยวล่างเลี้ยวบน, สายเชือกที่ผูกปลายเลี้ยวสำหรับรั้งใบเรือให้กินลมเรียกว่า สายเลี้ยว.

เลี้ยว ก. หักแยกจากทางตรง. **เลี้ยวลด**

ก. คดไปคดมา.

เลิศ ว. ดียิ่ง, อย่างดี.

เลือก ก. จัดสรร, เจาะจง, คัด, ค้นหรือหาเอาตามชอบใจ. ว. เป็นเมือก ; บาง, ลาง.

เลือง ว. เรือง, งาม, สุกใส. (มักใช้เรือง).

เลื่อง ว. ลือ, ไขมแซ่. **เลื่องลือ** ว. เซ็งแซ่, รู้ทั่วกัน, เป็นข่าวที่เล่ากันต่อมา.

เลือด น. น้ำสีแดง ๆ ซึ่งซุ่มอยู่ในภายในตัวคนและสัตว์. **เลือดฝาด** น. เลือด. **เลือดไม้** น. สัตว์แมลงขนาดเล็ก สีขาว ๆ เกาะอยู่ตามแขนงไม้ไผ่เป็นต้น. **เลือดล้างหน้า** น. เลือดระดูที่ออกมาเล็ก ๆ น้อย ๆ หลังจากคลอดลูกแล้ว แสดงว่าจะตั้งท้องอีก.

เลือน ว. เพื่อน ๆ, ไม่แจ่มแจ้ง, มัว ๆ. ก. บัง, กั้น, เช่น มีกำแพงแลงเลือนต่อต้าย. (ขวนพ่าย).

เลื่อน น. ยานชนิดหนึ่งไม่มีล้อใช้ลาก. ก. ย้ายหรือเคลื่อนจากที่เดิม ; ยืดวันหรือเวลาออกไปวันอื่นหรือเวลาอื่นจากที่กำหนดไว้ ; นำเอาสำรับคาวหวานไปให้เนื่องในการแต่งงานหรือทำบุญ. **เลื่อนที่** ก. เปลี่ยนที่, ได้ยศหรือบรรดาศักดิ์สูงไปกว่าเก่า. **เลื่อนลอย** ก. ไม่คงที่, ไม่แน่นอน.

เลื่อม น. โลหะที่ทำเป็นรูปกลมแบนเล็ก ๆ สำหรับใช้ในการปักลวดลาย. ว. เป็นเงามัน.

เลื่อมใส ก. มีจิตยินดี, เห็นชอบด้วย, มีความเชื่อถือ.

เลื่อย น. เครื่องมือสำหรับตัดทำด้วยเหล็กกล้า ที่คมเป็นฟันจัก ๆ. ก. ตัดด้วยเลื่อย.

เลื้อย ก. ทอดวกเวียนไป, เลื้อกไปด้วยอก. (สำหรับเรียกสัตว์ไม่มีเท้า ตัวยาวเช่น งู และไม้เถา). **เลื้อยเจื้อย** ว. (พูด) ยืดยาวไม่มีสาระ.

เลื่อยล้า ว. เมื่อยล้า, เหนื่อยอ่อน, บอบช้ำ ; ในบทกลอนใช้ว่า เมลื่อยมล้า ก็มี.

แล ก. เห็น, ดู. ว. ทีเดียว, ฉะนี้. (มักใช้ในที่สุดประโยค หรือในที่สุดสร้อยโคลง). สัน. และ, กับ.

แล่ ก. นอนมีดเฉือนเป็นแผ่นบาง ๆ.

แล้ ว. เพียบบ่า, เพียบไหล่, เช่นเต็มแล้ว่าเต็มจนเพียบบ่า ; แท้, จริง, ทีเดียว, ฉะนี้.

แลก ก. เอาสิ่งหนึ่งให้ไปเพื่อได้อีกสิ่งหนึ่งที่ต้องการมา, ซื้อของด้วยของ.

แลง ๑ น. ชื่อหินชนิดหนึ่ง เมื่ออยู่ใต้ดินมีลักษณะอ่อนอย่างดินอ่อน แต่ถูกลมแล้วแข็งเป็นหิน สีแดงอย่างอิฐเผา แต่ปรุเป็นรูเหมือนไม้ที่เพรียงกิน.

แลง ๒ น. ตัวแมง; ตัวแมงที่เกาะกินรากพืนทำให้พืนผุ.

แล่ง น. ชื่อมาตราตวง สองแล่งเป็นหนึ่งทะนาน; รังกระสุน, ที่เก็บลูกกระสุนดินดำหรือลูกศร. ก. ผ่า, ทำให้แตก.

แล้ง น. หน้าน้ำแห้ง, ฤดูไม่มีฝน. ว. แห้ง, ไม่มี.

แล่น ก. ไปเร็ว, วิ่ง; เชื่อมโลหะให้ประสานกัน เช่น เป่าแล่น.

แลบ ก. เหลือมออกจากที่เดิมหรือที่กำบัง (ใช้แก่ของแบน ๆ); เป็นแสงแวบ ๆ ออกไป เช่น ฟ้าแลบ.

แล้ว ว. เสร็จ, สิ้น, จบ, ล่วงไป. **แล้วกัน** ว. ออกเสียงแสดงความไม่พอใจ, ตกใจ หรือเสียใจ. **แล้วด้วย** ว. ทำด้วย, สำเร็จด้วย. **แล้วแต่** ก. สุดแต่. **แล้วไป** ก. เสร็จสิ้นไป (พูดโดยไม่พอใจ).

และ ๑ ก. เชือด, แล่.

และ ๒ สัน. กับ, ด้วยกัน.

และเล็ม ก. เก็บเล็กเก็บน้อย.

และเลี้ยม ก. พูดเกี้ยวผู้หญิงที่เล่นทีจริงลามเข้าไปทีละน้อย.

โล่ ๑ น. ชื่อแพรชนิดหนึ่งเส้นไหมโปร่ง.

โล่ ๒ น. เครื่องปิดป้องศัสตราวุธอย่างหนึ่ง มีรูปต่าง ๆ, โล่โบราณของไทยมีรูปกลมใช้ถือ; โดยปริยายหมายความถึงเอาคนหรือสิ่งอื่นต่างโล่เพื่อกันความเสียหายแก่ตัว.

โล้ ก. โหนตัวให้แกว่งไปหรือเลื่อนไป; แกว่งไกว; แล่นไปตามคลื่น (สำหรับเรือสำเภา). น. การแจวเรือโดยวิธีโหนตัวกดแจวลงไปในน้ำกระดิกไปมา, ชื่อเรือที่ใช้แจวอย่างนั้น.

โลก น. แผ่นดิน, โดยปริยายหมายถึงหมู่มนุษย์ เช่น ให้โลกนิยม, ส่วนหนึ่งแห่งสกลจักรวาล เช่น มนุษยโลก เทวโลก พรหมโลก โลกพระอังคาร. **โลกเชษฐ์** น. "ผู้เป็นใหญ่ในโลก" คือ พระพุทธเจ้า. **โลกธรรม** น. เรื่องของโลก, ธรรมดาของโลก ทางพุทธศาสนามี ๘ ประการ คือ

๑. มีลาภ ๒. เสื่อมลาภ ๓. มียศ ๔. เสื่อมยศ ๕. นินทา ๖. สรรเสริญ ๗. สุข ๘. ทุกข์. **โลกธาดา** น. พระผู้สร้างโลก. **โลกธาตุ** น. แผ่นดิน. **โลกนาถ** น. ผู้เป็นที่พึ่งของโลก ทางพุทธศาสนาหมายถึงพระพุทธเจ้า. **โลกบาล** น. เทพบดีผู้ประจำทิศต่าง ๆ ของโลก ตามคติพุทธศาสนาว่ามีสี่ เรียกว่าจตุโลกบาล, ทางลัทธิฮินดูมีเทพบดีประจำ ๘ ทิศ. **โลกวัชชะ** ว. โลกติเตียน. **โลกวิทู** น. "ผู้รู้แจ้งซึ่งโลก" คือพระพุทธเจ้า. **โลกสถิติ** น. ความเป็นอยู่ของโลก. (ส.). **โลกอุดร, โลกุตร** ว. เหนือโลก, พ้นวิสัยของโลก. (ป. โลก+อุตฺตร). **โลกัตถจริยา** น. ความประพฤติเป็นประโยชน์แก่โลก. (ป. โลก+อตฺถ + จริยา). **โลกันตร์** น. ชื่อขุมนรกขุมหนึ่งเป็นที่ลงโทษที่หนักที่สุดไม่ผุดไม่เกิด. (ป. โลกนฺตร ว่า ระหว่างโลก). **โลกาธิบดี** น. ผู้เป็นใหญ่ในโลก. **โลกาธิปไตย** ก. ถือโลกเป็นใหญ่. **โลกานุวัตร** น. ความประพฤติตามโลก. **โลกามิส** น. โลกที่เป็นเครื่องล่อใจให้หลง. (ป. โลก + อามิส). **โลกายัต** น. ลัทธิหรือความเห็นที่ถือว่ามีแต่โลกนี้ไม่มีโลกหน้า. (ป.; ส.). **โลกุตรธรรม** น. ธรรมอันช่วยให้พ้นโลก. (ป. โลก+อุตฺตร+ธมฺม). **โลเกศ** น. ผู้เป็นใหญ่ในโลก, จอมโลก.

โลกย [โลกฺยะ] ว. ของโลก. (ส.).

โลกา (กลอน) น. โลก.

โลกัย ว. ของโลก. (ส. โลกย).

โลกิย, โลกีย์ ว. เกี่ยวกับโลก, ทางโลก, ธรรมดาโลก, ของโลก. (ป.; ส. เลาฺกฺย). **โลกียวัตร** น. ความเป็นไปของสามัญชน.

โลง น. หีบสำหรับบรรจุศพปากผาย.

โล่ง ว. โปร่ง, ว่าง, ไม่ทึบ.

โล้ง น. โรง.

โล้งโต้ง ว. โล่งโถง, ล่อนจ้อน, เปล่าเปลือย.

โลจนะ น. ดวงตา. (ป.; ส.).

โลณะ น. เกลือ. ว. เค็ม. (ป.; ส.).

โลด ๑ น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง.

โลด ๒ ก. กระโดด, โผน, โจน. **โลดโผน** ว. เป็นพิเศษแปลกกว่าธรรมดา.

โลดทะนง น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งเปลือกหอม ใช้ทำยา.

โลโต น. อูฐ. (จ.).

โลท น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง (Symplocos racemosa). (ป. โลทฺท; ส. โลธฺร).

โลน ๑ ว. ใช้กิริยาวาจาไม่สุภาพเพื่อให้ขัน.

โลน ๒ น. สัตว์ชนิดหนึ่งคล้ายตัวเหา กินเลือดคน มักอยู่ในที่ลับ.

โล้น ว. เกลี้ยงเตียน; ไม่มีผม.

โลปะ น. การลบ, การตัดออก, การทำให้หมด. (ป.; ส.).

โลภ น. ความอยากได้ไม่รู้จักพอ. (ป.; ส.).

โลม, โลมเล้า ก. ทำอาการประคองลูบให้รู้สึกว่ามีความเอ็นดูรักใคร่เหมือนเป็นกันเอง.

โลมะ, โลมา ๑ น. ขน. (ป.).

โลมา ๒ น. ชื่อปลาทะเลขนาดใหญ่ชนิดหนึ่ง คติชาวบ้านเชื่อกันว่าช่วยคนเมื่อเรือแตก แต่ทางวิทยาศาสตร์ว่าเป็นสัตว์ดูดนมชนิดหนึ่ง อาศัยอยู่ในทะเล.

โลล ว. โลเล, เหลวไหล, เหลาะแหละ, ไม่แน่นอน. (ป.; ส.).

โลโล น. คนชาติเขาพวกหนึ่งอยู่ทางแถบใต้ของประเทศจีน.

โลลุป ว. กระหาย, อยากได้. (ส. โลลุปฺป).

โลเล ว. ไม่ยั่งยืน, เหลวไหล, ไม่มั่นคง, ไม่เป็นหลักฐาน.

โล้เล้ ว. เหลวไหล, เลอะเทอะ, ไม่ได้เรื่องได้ราว.

โลหะ น. ธาตุที่ตลุงจากแร่แล้ว เช่น เหล็ก ทองแดง ทองคำ. (ป.; ส.). **โลหกุมภี** น. ชื่อนรกขุมหนึ่งมีกระทะทองแดงเป็นที่ทรมาน. (ป.).

โลหัช น. โลหะประสม เช่น ทองเหลือง ทองปรอนซ์. (ป.).

โลหิต น. เลือด. ว. แดง (สีแดง). (ป.; ส.).

ไล่ ๑ ก. ขับให้หนี, วิ่งตามเพื่อให้ทัน, ขับให้จนมุม; สอบดูลำดับก่อนหลัง; สอบความรู้. **ไล่น้ำ** น. ส่วนหนึ่งของพิธีพราหมณ์ทำในเดือน ๑๑ โดยมุ่งหมายให้น้ำลด. **ไล่เบี้ย** ก. เรียกร้องเอาค่าเสียหายเป็นลำดับไปจนถึงคนที่สุด, โดยปริยายหมายถึงการกระทำโดยอาการเช่นนั้น. **ไล่เลี่ย** ว. เกือบเสมอกัน, คล้ายคลึงกัน.

ไล่เลียง ก. ซักไซ้, ไต่ถาม.

ไล่ ๒ น. ไม้ชนิดหนึ่งไม่มีหนามพวกไม้ไผ่ปล้องยาว ใช้จักตอกและจักสาน ; ไม้ต่างๆ เรียกว่า ไม้ไล่.

ไล้ ก. ฉาบ, ละเลง, ลูบ.

ไลย ๑ [ไล] น. สลัก, คาด, ลิ่ม.

ไลย ๒ [ไล] น. ของที่จะพึงเลีย. (ป. เลยฺย).

ไลลา (กลอน) ก. ไปมา, เยื้องกราย.

ไลเลย ว. คล้ายคลึงกัน.

ไลไล้ ก. ลูบไม่หยุด, ลูบถี่ๆ.

ฎ ฏา

ฎ, ฏา วิธีเขียนเสียง ลิ ลือ แต่บัญญัติเขียนเป็นอีกรูปหนึ่งต่างหาก อนุโลมตามอักขรวิธีของสันสกฤต.

ฏา (โบ) ก. ลือ. **ฏาชา** (โบ) ก. ลือชา. **ฏาสาย** (โบ) น. ลือสาย.

ว

ว พยัญชนะตัวที่สามสิบเจ็ด เป็นพวกอักษรต่ำ เป็นได้ทั้งพยัญชนะต้น และพยัญชนะสะกดในแม่ เกอว.

วก ก. หักเลี้ยวกลับ ในบทกลอนใช้แผลงเป็น พก ก็มี.

วกะ น. หมาป่า. (ป. ; ส. วฤก).

วกุล [วะกุละ] น. ต้นพิกุล. (ป. ; ส.).

วง น. รูปที่เขียนมีเส้นล้อมรอบไม่มีเหลี่ยม, ลักษณะนามใช้เรียกของที่เป็นห่วงหรือการเล่นที่มีคนหลาย ๆ คนนั่งหรือยืนล้อมกัน เช่น แหวนวงหนึ่ง, เพลงวงหนึ่ง, ไพ่วงหนึ่ง, แตรวงหนึ่ง, เป็นต้น. ก. ล้อมรอบ, ทำเครื่องหมายเป็นรูปวง เช่นเอาดินสอเขียนเป็นรูปวงหมายไว้ หรือใช้ด้ายหรือเชือกอ้อมมาบรรจบกัน เช่นวงสายสิญจน์. **วงกลม** น. รูปวงที่กลมรอบมีรัศมีจากจุดศูนย์กลางไปถึงรอบวงเท่ากันหมด. **วงพาด** น. ที่ล้อมช้างติดอยู่กับเพนียด. **วงเล็บ** น. เครื่องหมายรูปดังนี้ ( ) สำหรับใช้กันข้อความตัวหนังสือหรือตัวเลขไว้

เป็นพิเศษส่วนหนึ่ง. **วงวัง** น. การล้อม. **วงเวียน** น. ที่ซึ่งมีรูปกลมเป็นที่รวมแห่งถนนหลาย ๆ สาย, เครื่องสำหรับเขียนวงกลม เป็นสองขา ขาหนึ่งที่ปลายมีเหล็กแหลม อีกขาหนึ่งที่ปลายมีดินสอ.

วงก์ น. เบ็ด. ว. คด, โค้ง, ลดเลี้ยว; คดโกง, ไม่ซื่อตรง. (ป.; ส. วกฺร).

วงกต น. ชื่อภูเขาลูกหนึ่งในเรื่องมหาเวสสันดรชาดก ซึ่งมีทางเข้าออกวกวนเวียนอาจหลงได้ เรียกสั้นว่า เขาวงก์ ก็มี. (ป.).

วงศ์ น. เชื้อสาย, เหล่ากอ, ตระกูล. (ส.; ป. วํส). **วงศกร** น. ผู้ต้นตระกูล. (ส.). **วงศ์วาน** น. ลูกหลานเลนในตระกูล.

วงศา (กลอน) น. วงศ์.

วงษ์ (โบ) น. วงศ์.

วจนะ [วะจะ-] (แบบ) น. คำพูด, ถ้อยคำ. (ป.; ส.).

วจะ [วะ-] (แบบ) น. คำพูด, ถ้อยคำ, คำกล่าว. (ป.; ส. วจสฺ).

วจา [วะ-] น. ว่านน้ำ. (ป.).

วจี [วะ-] น. คำพูด, ถ้อยคำ. (ป.). **วจีกรรม** น. การพูด. (ป.). **วจีเภท** น. การเปล่งถ้อยคำ (ป.).

วชะ น. คอกสัตว์. (ป.; ส. วฺรช).

วชิร [วะชิระ] น. สายฟ้า; เพชร; อาวุธพระอินทร์. (ป.; ส. วชฺร). **วชิรปาณี, วชิรหัตถ์** น. "ผู้ถือวชิระ" คือ พระอินทร์. **วชิราวุธ** น. "มีวชิระเป็นอาวุธ" คือ พระอินทร์. (ป.).

วฏ [วะตะ] (แบบ) น. ไม้ไทร. (ป.; ส.).

วฏาการ [วะตากาน] (แบบ) น. สายเชือก. (ป.; ส.).

วฏฺมะ (แบบ) น. ถนน, หนทาง. (ป.).

วณะ [วะ-] น. แผล, ฝี. (ป.; ส. วฺรณ). **วณปัตร, วณพันธน์** น. ผ้าพันแผล.

วณิช [วะนิด] น. พ่อค้า, ผู้ทำการค้า. (ส.).

วณิชชา [วะนิดชา] น. การค้าขาย. (ป.; ส. วณิชฺยา). **วณิชชากร** น. ผู้ทำการค้าขาย, พวกพ่อค้า. (ป.).

วณิชย์, วณิชยา น. การค้าขาย. (ส.).

วณิพก (แบบ) น. คนขอทานโดยร้องเพลงขอ. (ป. วนิพฺพก, วนีปก).

วดี ๑ น. รั้ว, กำแพง. (ป.; ส. วฤติ).

วดี ๒ คำเติมท้ายคำอื่นที่เป็นนามหมายความว่า มี เป็นเพศหญิงตามหลักไวยากรณ์.

วต [วะตะ] น. พรต, ข้อปฏิบัติ; ความประพฤติ; การจำศีล, การบำเพ็ญทางศาสนา, การปฏิบัติ; ประเพณี, ธรรมเนียม. (ป.; ส. วฺรต).

วทนะ [วะทะนะ] (แบบ) น. การพูด, คำพูด; ปาก, หน้า. (ป.; ส. วทน: ปาก, หน้า).

วทะ [วะ-] น. คำพูด. ก. พูด, กล่าว. (ป.).

วทัญญู (แบบ) ว. เอื้อเฟื้อ, เผื่อแผ่; ใจดี, ใจบุญ. (ป.).

วทัญญุตา น. ความเป็นผู้เอื้อเฟื้อ. (ป.).

วทานิย [วทานิยะ] น. ผู้เอื้อเฟื้อ. (ป.; ส. วทานฺย).

วธ [วะทะ] ก. ฆ่า. (ป.; ส.).

วธก [วะทะกะ] น. คนฆ่า, ผู้ฆ่า; เพชฌฆาต (ป.; ส.).

วธุกา น. ลูกสะใภ้. (ป.).

วธู น. หญิงสาว. (ป.; ส.).

วน ๑ ก. เวียนอยู่รอบ ๆ, หมุนอยู่รอบ ๆ. **วนเวียน** ก. หมุนอยู่อย่างนั้น.

วน ๒ [วะนะ] น. ป่าไม้, ดง. (ป.; ส. วน: ป่า; น้ำ). **วนจร, วนจรก** น. คนเที่ยวป่า, พรานป่า. (ป.; ส.). **วนภู, วนภูมิ** น. แถบป่า, แถวป่า. (ป.; ส.). **วนสณฑ์, วนสัณฑ์** น. ป่าสูง, ป่าดง, ราวป่า. (ป.). **วนัปติ, วนัสปดี** น. ไม้ใหญ่, พญาไม้. (ในสันสกฤตหมายเฉพาะต้นโพ ต้นไทร และต้นมะเดื่อชุมพร); ผีเจ้าป่า. (ป.; ส.). **วนาดอน** น. ป่าสูง. (วนา + ดอน; เขียนว่า วนาดร ก็มี). **วนานต์** น. ชายป่า. (ป.; ส.). **วนาลัย** น. ป่า. **วนาลี** น. ทางป่า; แนวไม้. **วนาวาส** น. ที่อยู่ในป่า. **วนาศรม** น. ที่อยู่ในป่า. **วนาสณฑ์, วนาสัณฑ์** น. ป่าสูง, ป่าดง, ราวป่า.

วนัส น. ป่า. (ส.). **วนัสปดี** น. ไม้ใหญ่, พญาไม้. (ดูใน วน ๒ อีก).

วนา (กลอน) น. ป่า. (ป.; ส. วน).

วนิดา น. หญิง, หญิงสาว. (ป.; ส.).

วนิพก น. คนขอทานโดยร้องเพลงขอ. (ป. วนิพฺพก).

วเนจร, วนจร น. คนเที่ยวป่า, พรานป่า.

ก. เที่ยวไปในป่า. (ป.; ส.).

วโนทยาน น. สวนป่า. (ส. วน + อุทฺยาน).

วปนะ [วะปะ-] (แบบ) น. การหว่าน (ข้าว), การเพาะปลูก. (ป.; ส.).

วปุ (แบบ) น. ตัว, ร่างกาย. (ป.; ส.).

วยัคฆ์ น. เสือ. (ป.; ส. วฺยาฆฺร).

วยัญชนะ น. พยัญชนะ. (ป.; ส.).

วยัมหะ น. วิมาน, ฟ้า, เมืองสวรรค์. (ป.).

วยัสย์ น. ผู้รุ่นราวคราวเดียวกัน, เพื่อน, เกลอ, สหาย. (ส.).

วยากรณ์ น. พยากรณ์.

วยาฆร์ น. เสือ. (ส.).

วยาธิ น. พยาธิ.

วยาม [วฺยามะ] น. มาตราวัด ยาวเท่ากับวาหนึ่ง. (ป.).

วยายาม น. พยายาม. (ป.; ส.).

วร ๑ [วะระ] ว. ยอดเยี่ยม, ประเสริฐ, เลิศ. (ป.; ส.). **วรดนู** น. หญิงงาม. (ส.). **วรทาน** น. การให้ของขวัญแก่เจ้าบ่าว. (ส.). **วรุตดม, วรุตมะ, วโรดม, วโรตมะ** ว. ประเสริฐสุด. (ป. วร + อุตฺตม).

วร ๒ น. พร. (ป.; ส.). **วรท, วรทาน** น. การให้พร. (ป.)

วรงค์ น. "ส่วนสำคัญของร่างกาย" คือ หัว. (ส. วร + องฺค).

วรณะ [วะระนะ] น. ป้อม, กำแพง, ที่ป้องกัน; การป้องกัน. (ป.; ส.).

วรรค [วัก] น. ตอน, หมวด, หมู่, พวก; ระยะแห่งหนังสือ, ชื่อมาตราปักษคณนา ๔ หรือ ๕ ปักษ์ เรียกวรรคหนึ่ง คือปักษ์ถ้วน ๓ ปักษ์ขาด • เรียกจุลวรรค, ปักษ์ถ้วน ๔ ปักษ์ขาด • เรียกมหาวรรค. (ส. วรฺค; ป. วคฺค).

วรรคย์ ว. เกี่ยวกับหมู่กับคณะ, เป็นหมวด, เป็นหมู่. (ส.; ป. วคฺคิย).

วรรช [วัด] ว. ปราศจาก, เว้น. (ส. วรฺช; ป. วชฺช).

วรรชย์ [วัด] ว. สิ่งควรเว้น; โทษ, ความผิด. (ส. วรฺชฺย).

วรรณ น. สี, ผิว; ชนิด; เพศ; หนังสือ. (ป. วณฺณ; ส. วรฺณ). **วรรณคดี** น. หนังสือที่ได้รับยกย่องว่าแต่งดี. **วรรณยุกต์, วรรณยุต** น. เครื่องแสดงระดับเสียงสูงต่ำของคำในภาษาไทย มี ๔ เสียง

คือ เอก ไท ตรี จัตวา.

วรรณนา น. พรรณนา, การกล่าวถ้อยคำให้ผู้ฟังนึกเห็นเป็นภาพ. (ส.).

วรรณิก น. ผู้เขียน, ผู้ประพันธ์, เลขานุการ. (ส.).

วรรธก [วัดทะกะ] น. ผู้เจริญ. (ส. วฺรฺธก ว่าผู้ทำให้เจริญ).

วรรธนะ [วัดทะนะ] น. ความเจริญ, ความงอกงาม. (ส.).

วรรษ [วัดสะ] น. พรรษ, ฝน, ปี. (ส.).

วรรษา [วัดสา] น. พรรษา, ฤดูฝน, ปี. (ส.).

วรัญญู [วะรันยู] น. "ผู้ตรัสรู้ธรรมอันประเสริฐ" คือพระพุทธเจ้า. (ป.).

วรากะ (แบบ) น. ตุ่ม, ไห, หม้อน้ำ. ว. น่าเวทนา, น่าสงสาร. (ป.; ส.).

วรางคณา น. หญิงผู้ประเสริฐ. (ส.).

วราห์, วราหะ น. หมู. (ป.; ส.).

วรุณ น. พระพิรุณ, เทวดาแห่งน้ำ, เทวดาแห่งฝน. (ส.).

วรูถ [วะรูถะ] (แบบ) น. การป้องกัน, ที่ป้องกัน, ที่พัก; เครื่องป้องกัน; เกราะ, โล่. (ส.).

วฤก [วฺริก] (แบบ) น. หมาป่า. (ส.; ป. วก).

วฤษภ [วฺริสบ] (แบบ) น. พฤษภ. (ส.).

วฤษล [วฺริสะละ] (แบบ) น. ศูทร คือคนชั้นต่ำ. (ส.; ป. วสล).

วลัช (แบบ) น. ปลาชนิดหนึ่ง. (ป.).

วลัญช์ [วะลัน] (แบบ) น. เครื่องหมาย, ทาง; การใช้สอย. (ป.).

วลัญชน์ น. การใช้สอย. (ป.).

วลัย [วะไล] น. กำไลมือ, ทองกร; ของที่เป็นวงกลม, วงกลม. (ป.; ส.).

วลาหก [วะลาหก] น. เมฆ. (ป.).

วลิ [วะ-] น. แถว, รอย, รอยย่น (ที่หน้า). (ป.; ส.). (ไว) คำหลายคำที่เรียบเรียงขึ้นเป็นหมู่ซึ่งยังไม่ได้กระแสความเต็ม คือยังไม่เป็นประโยค.

วศะ น. อำนาจ, การบังคับบัญชา. (ส.).

วศค [วะสก] (แบบ) น. ผู้อยู่ในอำนาจ, ผู้อยู่ในบังคับ, ผู้เชื่อฟัง. (ส.; ป. วสค).

วศิน [วะ-] (แบบ) น. ผู้ชำนะตนเอง, ผู้สำรวมอินทรีย์. (ส.).

วสนะ ๑ [วะสะ-] (แบบ) น. ที่อยู่, บ้าน, การอยู่. (ป.).

วสนะ ๒ [วะสะ-] (แบบ) น. เสื้อผ้า, เครื่องนุ่งห่ม. (ป. ; ส.).

วสภ [วะสะพะ] (แบบ) น. วัวตัวผู้. (ป.).

วสละ [วะสะ-] น. คนชั่ว, คนต่ำช้า, คนชั้นต่ำ. (ป. ; ส. วฤษล).

วสลี [วะสะ-] น. หญิงชั่ว, หญิงต่ำช้า. (ป. ; ส. วฤษลี).

วสวัตดี [วะสะ-] น. ผู้ยังสัตว์ให้อยู่ในอำนาจ. (เป็นชื่อของเทวบุตรมารด้วย). (ป.).

วสะ [วะ-] น. อำนาจ, กำลัง ; ความตั้งใจ, ความปรารถนา. (ป. ; ส. วศ).

วสันต์ [วะ-] น. ฤดูใบไม้ผลิ. (ราวตั้งแต่กลางเดือนมีนาคมถึงเดือนพฤษภาคม). (ป. ; ส.). **วสันตวิษุวัต** (ดาราศาสตร์) น. พระอาทิตย์โคจรไปถึงจุดราศีเสมอภาค เรียกจุดนั้นว่า วิษุวัต (Equinok) เมื่อถึงจุดนั้น โลกมีเวลาที่กลางวันและกลางคืนเท่ากัน คือจุดหนึ่งโคจรไปถึงในราววันที่ ๒๑ มีนาคม เรียกว่า วสันตวิษุวัต (Vernal equinok) ตรงข้ามกับ ศารทวิษุวัต.

วสันตดิลก [วะสันตะดิหฺลก] น. ชื่อฉันท์อย่างหนึ่ง บาทหนึ่งมี ๑๔ คำ. (ป. ; ส.).

วสา [วะ-] น. มันเหลว ; ไขมัน, น้ำมัน. (ป. ; ส.).

วสี [วะ-] น. ผู้ชำนะตนเอง, ผู้สำรวมอินทรีย์, ผู้ตัดกิเลสได้ดังใจ. (ป.).

วสุ [วะ-] น. ทรัพย์, สมบัติ ; เป็นชื่อเทวดาหมู่หนึ่งมี ๘ องค์ด้วยกัน เป็นบริวารของพระอินทร์. (ป. ; ส.).

วสุธา [วะ-] น. แผ่นดิน, พื้นดิน. (ป. ; ส.).

วสุนธรา [วะสุนทะ-] น. แผ่นดิน, พื้นดิน. (ป. ; ส.).

วสุมดี [วะสุมะ-] น. โลก, แผ่นดิน. (ป. ; ส.).

วหะ [วะ-] ก. นำไป, พาไป. (ป. ; ส.).

วหา [วะ-] น. แม่น้ำ. (ส.).

วอ น. ยานที่มีหลังคาเป็นรูปเรือนใช้คนหาม.

วอก น. ชื่อปีนักษัตรที่ ๙ มีลิงเป็นเครื่องหมาย, ลิง ; เรียกหน้าคนแก่ที่ปากมุ้มแก้มตอบ ว่า หน้าวอก, เรียกคนที่ผัดหน้าจนขาวเลอะเทอะว่า หน้าวอก.

วอกแวก ว. อาการที่ใจไม่มั่นคง, ไม่แน่วแน่.

ว่อง, ว่องไว ก. รวดเร็ว, ปราดเปรื่อง.

วอด ก. หมดไป, สิ้นไป. **วอดวาย** ก. ตาย.

วอน ก. เฝ้าร้องขอ, ร่ำขอ, ขอด้วยอาการออด, เฝ้าร้องขอให้ทำตามประสงค์.

ว่อน ว. ลอยเกลื่อนอยู่บนอากาศ.

วอแว ก. รบกวน, จอแจ, เข้าชี้.

วะ ๑ ว. เป็นคำอุทานที่ไม่สุภาพต่อท้ายประโยค เช่น ไปไหนวะ.

วะ ๒ ใช้นำหน้าคำที่ตั้งต้นด้วยตัว ว มักใช้ในบทกลอน มีความแปลอย่างเดียวกับคำเดิมนั้น ๆ เช่น วะว่อน, วะวาน, วะวาบ, วะวาม, วะว่าย, วะวาว.

วัก ๑ ก. เอาอุ้งมือตักน้ำขึ้นมา, โดยปริยายหมายถึงกิริยาเช่นนั้น เช่น วักดวัน.

วัก ๒ ก. เช่น.

วักกะ ๑ น. ไต. (โบราณแปลว่า ม้าม). (ป. ; ส. วฺฤกฺก).

วักกะ ๒ ว. คด, ไม่ตรง, โกง, งอ. (ป. ; ส. วกฺร).

วัค น. วรรค. (ป. วคฺค).

วัคคิย, วัคคีย์ ว. อยู่ในพวก, อยู่ในหมู่, เช่น เบญจวัคคีย์ ว่าอยู่ในพวกห้า. (ป.).

วัคคุ ว. ไพเราะ, เสนาะ ; งาม. (ป. ; ส. วลฺคุ). **วัคคุวัท** ว. กล่าวไพเราะ.

วัง น. ที่อยู่เจ้านาย, ถ้าเป็นที่อยู่ของพระมหากษัตริย์ เรียกพระมหาราชวัง ; สถานที่มีสิ่งล้อมรอบ ; ห้วงน้ำที่เป็นถ้ำลึกลงไป. ก. ล้อม, ห้อมล้อม. **วังวน** น. ห้วงน้ำที่หมุนวน, ทะเล, ท้องทะเลลึก.

วังก์ น. วงก์. (ป.).

วังชา คำประกอบท้ายคำกำลัง ว่ากำลังวังชา มีความหมายเท่าเดิม.

วังเวง ก. รู้สึกสะเทือนใจชวนให้หวนระลึกรำพึงถึงความหลัง.

วังศ, วังส น. วงศ์. (ป. ; ส.).

วัจจะ น. อุจจาระ. (ป. ; ส. วรฺจสฺ).

วัจฉ์, วัจฉก (แบบ) น. ลูกวัว. (ป. ; ส. วตฺส, วตฺสก).

วัจฉละ (แบบ) ว. ใจกรุณา, เอ็นดู, อ่อนโยน, มีความรักใคร่. (ป. ; ส. วตฺสล).

วัจน์ (แบบ) น. วจนะ. (ป. ; ส.).

วัช ๑ (แบบ) น. วชะ, ดอกสัตว์. (ป. วช).

วัช ๒, **วัชชะ** ๑ น. สิ่งที่ควรละทิ้ง ; โทษ, ความผิด. (ป. วชฺช ; ส. วรฺชฺย).

วัช ๓, **วัชชะ** ๒ น. การพูด, ถ้อยคำ.

ว. อันควรพูดติ, ควรกล่าวติ. (ป. วชฺช ; ส. วทฺย).

วัชฌ์ ก. ฆ่า, ทำให้ตาย. (ป.).

วัชระ น. วชิระ. **วัชราสน์** น. ท่านั่งขัดสมาธิเพชร. (ส.). **วัชรินทร์** น. พระอินทร์. (ส. วชฺรินฺ). **วัชรี** น. พระอินทร์. (ส.). **วัชเรนทร์** น. พระอินทร์. (ส. วชฺร + อินฺทฺร).

วัญจก (แบบ) น. ผู้ลวง, คนคดโกง. (ป. ; ส.).

วัญจนะ (แบบ) น. การหลอกลวง, การปลอม, การคดโกง ; เครื่องลวง, เครื่องหลอก, ของไม่จริง. (ป. ; ส.).

วัญฌ์ (แบบ) ว. หมัน (คนหรือสัตว์), ไม่มีลูก (ต้นไม้), ไม่มีผล (การงานทั่วไป). (ป. ; ส. วนฺธฺย).

วัฏ, วัฏฏะ (แบบ) น. วงกลม ; การหมุน, การเวียนไป, รอบแห่งการเวียนเกิดเวียนตาย. ว. วงกลม, เป็นวง. (ป. ; ส. วฤตฺต). **วัฏทุกข์** น. ทุกข์คือการเวียนเกิดเวียนตาย. (ป.). **วัฏสงสาร** น. การท่องเที่ยวในโลกที่หมุนเวียนอยู่คือการเวียนเกิดเวียนตาย. (ป.).

วัฏกะ น. นกกระจาบ. (ป. วฏฺฏก ; ส. วรฺตก).

วัฏฏิ น. ของกลมยาว, ไส้เทียน, เส้น, สาย. (ป. ; ส. วรฺติ).

วัฒก น. ผู้เจริญ. ว. งอกงาม, เจริญ. (ป. วฑฺฒก ; ส. วรฺธก).

วัฒกี น. ช่างไม้. (ป. วฑฺฒกี).

วัฒน น. ความเจริญ, ความงอกงาม. (ป. วฑฺฒน).

วัณฏ์ น. ขั้ว, ก้าน. (ป. ; ส. วฤนฺต).

วัณ น. วณะ, แผล, ฝี. **วัณโรค** น. ฝีในท้อง, โรคชนิดหนึ่งเกิดที่ปอดเป็นต้นทำให้ร่างกายทรุดโทรมเสื่อมไปเป็นลำดับ.

วัณณะ (แบบ) น. สี, ผิว, ชนิด, อย่าง. ดู วรรณ อีก. (ป.).

วัณนา น. คำชี้แจง, คำอธิบาย. ดู พรรณนา อีก. (ป. วณฺณนา).

วัด ๑ น. สถานที่ทางศาสนา โดยปรกติมีโบสถ์วิหารและที่อยู่ของสงฆ์หรือนักบวชเป็นต้น. **วัดวา** น. วัด.

วัด ๒ ก. ตวัดขึ้นหรือตวัดไปโดยแรง. **วัดเหวี่ยง** ก. พอสู้กันได้, ปานกัน.

วัด ๓ ก. สอบขนาดหรือปริมาณของสิ่งต่าง ๆ เช่น ส่วนยาว ส่วนกว้าง ส่วนสูง

หรือความรู้เป็นต้น. **วัดแดด** น. การสอบตำแหน่งที่หรือเวลาโดยอาศัยแดดเป็นเครื่องสอบ. **วัดวา** ก. พอเท่า ๆ กัน, พอเสมอกัน.

วัต น. วต, พรต, ข้อปฏิบัติ, ความประพฤติ. (ป.).

วัตนะ น. ความเป็นใหญ่, ความเป็นอยู่. (ป. วตฺตน ; ส. วรฺตน).

วัตตา น. ผู้กล่าว, ผู้พูด. (ป. ; ส. วกฺตา).

วัตถ์ น. ผ้า, เสื้อผ้า, เครื่องนุ่งห่ม. (ป. ; ส. วสฺตฺร). **วัตถาภรณ์, วัตถาลังการ** น. เครื่องประดับคือผ้า. (ป. วตฺถ + อาภรณ, วตฺถ + อลงฺการ).

วัตถุ น. สิ่ง, ข้อความ, เรื่อง. (ป. ; ส. วสฺตุ).

วัตร น. กิจพึงกระทำ, หน้าที่, ธรรมเนียม; ความประพฤติ, การปฏิบัติ, การจำศีล. (ป. วตฺต ; ส. วรฺต). **วัตรปฏิบัติ** น. การปฏิบัติตามหน้าที่หรือตามศีล.

วัตสดร [วัดสะดอน] (แบบ) น. โคหนุ่ม, โคถึก. (ส.).

วัตสะ (แบบ) น. ลูกวัว, เด็กเล็ก. (ส.).

วัติ น. วติ, รั้ว. (ป. วติ).

วัทน์ (แบบ) น. วทนะ.

วัน ๑ น. ระยะเวลา ๑๒ ชั่วโมง ตั้งแต่ย่ำรุ่งจนถึงย่ำค่ำ, ระยะเวลา ๒๔ ชั่วโมง ตั้งแต่ย่ำรุ่งถึงย่ำรุ่ง, หรือตั้งแต่เที่ยงคืนถึงเที่ยงคืน. **วันโกน** น. วันที่พระปลงผม คือวันขึ้นและแรม ๑๔ ค่ำ, หรือ ๑๓ ค่ำของเดือนขาด. **วันตัว** น. วันใดวันหนึ่งในรอบสัปดาห์ซึ่งตรงกับวันเกิด. **วันพระ** น. วันประชุมถือศีลฟังธรรมในพระพุทธศาสนา เดือนหนึ่งมี ๔ วัน คือวันขึ้น ๘ ค่ำ หรือขึ้น ๑๕ ค่ำ แรม ๘ ค่ำหรือวันสิ้นเดือน. **วันเพ็ญ** น. วันกลางเดือนนับตามจันทรคติ คือวันที่พระจันทร์ขึ้นเต็มดวง.

วัน ๒ น. วน, ป่าไม้, ดง. (ป. วน).

วันต์ (แบบ) ว. คายแล้ว, ทิ้งหรือเลิกแล้ว. (ป. ; ส. วานฺต).

วันทน, วันทนา น. การไหว้, การเคารพ. (ป. ; ส.). **วันทนาการ** น. การไหว้.

วันทนีย์ ว. ควรไหว้, น่านับถือ. (ป. ; ส.).

วันทย [วันทฺยะ] ว. ควรไหว้, ควรนอบนบ. (ส.).

วันทยหัตถ์ น. เป็นคำบอกของผู้ฝึกหัดหรือ

ผู้บังคับทหารให้ยกมือขึ้นคำนับ.

วันทยาวุธ น. เป็นคำบอกของผู้ฝึกหัดหรือผู้บังคับทหารให้ยกอาวุธขึ้นทำท่าคำนับ.

วันทา ก. ไหว้, แสดงอาการเคารพ. (ป. วนฺท).

วันที (แบบ) น. เขลย. (ป.; ส.).

วันนิพก น. วนิพก.

วับ ว. อาการที่หายลับตาไปทันที.

วับ ๆ, วับวาบ, วับวาม, วับแวม ว. อาการของแสงหรือเงาที่เกิดดับหายไปทันทีทันใด.

วับ ๆ หวำ ๆ ว. หวาด ๆ หวั่น ๆ.

วัปปะ น. การหว่านพืช; ฝั่งน้ำ. (ป.; ส. วปฺร: ฝั่งน้ำ, วาป: พืช).

วัมมิก น. จอมปลวก. (ป.; ส. วลฺมีก).

วัย น. เขตอายุ, ระยะของอายุ. (ป.; ส. วย).

วัลก์ (แบบ) น. เปลือกไม้; เกล็ดปลา. (ส.).

วัลคุ (แบบ) ว. งาม, สวย, น่ารัก, ไพเราะ. (ส.; ป. วคฺคุ).

วัลย์ น. เถาวัลย์ เครือเขา, ไม้เถา. (ป.; ส. วลฺลิ).

วัลลภ [วันลบ] น. คนสนิท, ผู้ชอบพอ, คนโปรด, คนรัก. (ป.; ส.).

วัลลี น. เถาวัลย์, เครือเขา, ไม้เถา. (ป.; ส.).

วัว น. สัตว์สี่เท้าจำพวกเคี้ยวเอื้องคู่กับควาย.

วัสตร์ (แบบ) น. วัตถ. (ส.).

วัสน์ (แบบ) น. วสนะ. (ป.; ส.).

วัส, วัสสะ น. ฝน, ฤดูฝน, ปี. (ป.; ส. วรฺษ). **วัสคณนา** น. การนับปี. **วัสโสทก** น. น้ำฝน. (ป.).

วัสนะ (แบบ) น. ฝนตก. (ป. วสฺสน; ส. วรฺษณ).

วัสสานะ น. ฤดูฝน, หน้าฝน. (ป.).

วา ๑ ก. กิริยาที่กางแขนเหยียดตรงออกทั้งสองข้าง. น. ชื่อมาตราวัดตามวิธีประเพณี ๔ ศอก เป็น ๑ วา มีอัตราเท่ากับ ๒ เมตร อักษรย่อว่า ว. ว. เป็นคำออกเสียงตักเตือน เช่น ไปวา มาวา. **วาตารางเหลี่ยม** น. ชื่อมาตราวัดตามวิธีประเพณี มีอัตราเท่ากับ ๔ เมตรตารางเหลี่ยม อักษรย่อว่า ว.

วา ๒ น. เพลงบีพาทย์บรรเลงเมื่อตอนจะลงโรงหรือตอนจะเลิก.

ว่า ก. พูด, บอก; ติ, กล่าวหัก; ขับร้อง. **ว่ากล่าว** ก. ติเตียน, สั่งสอน.

ว่าการ ก. ดูแลตรวจตราสั่งการงาน. **ว่าขาน** ก. พูดต่อว่า, พูดติ. **ว่าความ** ก. (โบ) ชำระความ เช่น ท้าวมาลีวราชว่าความ ; ทำหน้าที่เป็นทนายความในโรงศาล.

ว้า ก. ว่าง, เปลี่ยวใจ, เปล่าใจ, ใจหาย. **ว้าว่อน** ว. เกลื่อนกล่นอยู่บนอากาศ. **ว้าเหว่** ก. เปลี่ยวใจ.

วาก ๑ [วากะ] น. เปลือกไม้, ป่าน, ปอ. (ป. ; ส. วาก). **วากจีรพัสตร์** น. ผ้าที่ทำด้วยเปลือกไม้, ผ้าป่าน.

วาก ๒ [วาก] ว. เปล่า, หาย, ว้าเหว่, เช่น ใจวาก.

วากยะ [วากฺยะ] น. คำพูด, คำกล่าว, ถ้อยคำ, ประโยค. (ป. ; ส.). **วากยสัมพันธ์** น. ชื่อตำราไวยากรณ์ตอนที่แยกความออกเป็นประโยค ๆ และนอกความเกี่ยวข้อง.

วากรา [วากฺรา] (แบบ) น. ตาข่าย ; บ่วง, เครื่องดักสัตว์. (ป. ; ส. วาคุรา).

วาง ก. ปล่อย, ละ, เช่น วางธุระ วางใจ วางปืน ; ตั้ง, แสดง, เช่น เอาของวางบนโต๊ะ, วางตัว, กำหนด เช่น วางโทษ วางระเบียบ. (กลอน) อาการที่เคลื่อนไปโดยรีบร้อน เช่น ขี่ช้างวางวิ่ง. **วางเงิน** ก. เอาเงินไปไถ่ค่าตัวมา, เอาเงินให้ไว้เป็นหลักฐาน. **วางโต** ก. ผึ่ง. **วางมือ** ก. ไม่เอาเป็นธุระ. **วางยา** ก. ให้กินยาทดลองดู. **วางวาย** ก. ตาย.

ว่าง ว. เปล่า, ไม่มีคนหรือสิ่งของอยู่ ; ไม่มีธุระ.

ว้าง ว. เปล่าว่าง. **ว้างเวิ้ง** ว. เป็นช่องว่างและไกลออกไปกว้างขวาง.

วาจก น. ผู้กล่าว, ผู้บอก, ผู้พูด. (ป. ; ส.).

วาจา น. คำ, คำกล่าว, คำพูด. (ป.).

วาจาไปยะ (แบบ) น. คำอ่อนหวาน. (ป. วาจาเปยฺย).

วาจาล (แบบ) ว. ช่างพูด. (ป. ; ส.).

วาชเปยะ น. ชื่อพิธีตั้งพราหมณ์เป็นหัวหน้าในวรรณ. (ส.).

วาฏกะ (แบบ) น. วงกลม, สัมเวียน. (ป.).

วาณิช, วาณิชก น. พ่อค้า. (ป. ; ส.).

วาณิชย์ น. การค้าขาย. (ส.).

วาณี น. ถ้อยคำ, ภาษา ; เจ้าแม่แห่งวาจา คือพระสรัสวดี. (ป. ; ส.).

วาด ๑ ก. ร่างสวดลายหรือรูปเป็นเค้าโครงขึ้น, เขียนเป็นลายเส้น, โดยปริยายหมายถึงการฟ้อนรำที่อ่อนช้อย. **วาดเขียน** น. การเขียนรูปภาพต่าง ๆ.

วาด ๒ ก. พายเรือจ้วงน้ำเข้ามาทางตัว, ตรงกันข้ามกับคัด.

วาต น. ลม. (ป.; ส.).

วาตปานะ น. หน้าต่าง. (ป.).

วาท น. คำพูด, ถ้อยคำ; ลัทธิ, ความเห็น. (ป; ส.).

วาทก น. ผู้ประโคม, ผู้บรรเลงดนตรี, นักดนตรี. (ส.).

วาทน [-ทะนะ] น. การประโคม, การบรรเลงดนตรี. (ส.).

วาทย์ น. เครื่องประโคม, เครื่องบรรเลง, เครื่องเป่า. (ส.). **วาทยกร** น. ผู้อำนวยการให้จังหวะวงดนตรี.

วาทิต น. สังคีต, ดนตรี; ผู้บรรเลงดนตรี. (ป. วาทิตฺต; ส. วาทิตฺร).

วาทิน น. คนเล่นดนตรี. ดู วาที อีก.

วาที น. ผู้พูด, ผู้กล่าว, ผู้ชี้แจง, ผู้ให้แย้ง; คนเล่นดนตรี. (ป.; ส.).

วาน ๑ น. กงเรือ, ดู กงวาน อีก; ช่องที่เจาะบากกงเรือเพื่อให้น้ำเดินเรียก ช่องวาน.

วาน ๒ น. วันก่อนวันนี้วันหนึ่ง. **วานซืน** น. วันก่อนวานนี้วันหนึ่ง.

วาน ๓ ก. ขอให้ช่วยทำแทนตัว.

ว่าน น. พืชที่มีหัวบ้าง ไม่มีหัวบ้าง ใช้เป็นยาบ้าง ใช้อยู่ยงคงกระพันชาตรีบ้าง. **ว่านน้ำ** น. ว่านชนิดหนึ่งชอบขึ้นอยู่ในที่ลุ่มมีกลิ่นฉุนแรง.

ว่านเครือ น. เชื้อสาย, เหล่ากอ.

วานร น. ลิง. (ป.; ส.). **วานรินทร์** น. พญาลิง.

วาบ ว. อาการที่รู้สึกร้อนเย็นกลัวตกใจเสียวใจเป็นต้นขึ้นทันที; หมดไป, หายไป, ดับ; วับ.

วาปะ น. การหว่านพืช. (ป.; ส.).

วาปิต [-ตะ] ว. หว่านแล้ว. (ป.; ส.).

วาปี น. หนองน้ำ. (ป.; ส.).

วาม [วาม] ว. เป็นแสงเรื่อง ๆ. **วามแวม** ว. แสงแวบ ๆ.

วามน น. คนเตี้ย, คนค่อม. ว. เตี้ย, สั้น, ค่อม; ชื่อช้างประจำทิศใต้. (ป.; ส.). **วามนาวตาร** น. อวตารปางที่ ๕ ของพระนารายณ์.

วามะ ๑ [-มะ] ว. งาม. (ส.).

วามะ ๒ [-มะ] ว. ซ้าย, ข้างซ้าย. (ป.; ส.).

วาโมร [-โมน] น. คนป่า, คนรำ. (ช.).

วาย ๑ ก. หมด, สิ้น, สิ้นคราว. **วายปราณ** ก. สิ้นชีวิต, ตาย. **วายวอด** ก. หมดสิ้นไม่เหลือหลอ.

วาย ๒ ก. ดี เช่น วายทรวง. (ช.).

ว่าย ก. เคลื่อนไปโดยอาศัยกำลังอวัยวะในร่างกายแหวกไปในน้ำหรือในท่ามกลางอากาศ. **ว่ายตา** ก. แลกวาดไปในอากาศ.

ว้าย ว. เสียงแสดงอาการตกใจ โดยมากเป็นเสียงผู้หญิง.

วายส [-ยะละ] น. กา. (ป.; ส.).

วายะ, วาโย น. ลม. (ป.). **วาโยธาตุ** น. ธาตุลม, เป็นส่วนหนึ่งของธาตุทั้งสี่. (ป.).

วายามะ น. ความพยายาม, ความหมั่น, ความบากบั่น. (ป.).

วายุ น. ลม, อากาศ; เทพแห่งลม; ลมหายใจ. ดู พายุ ด้วย. **วายุภักษ์** น. ชื่อนกในวรรณคดี แปลว่านกกินลม.

วายุกูล น. ไวกุณฐ์.

วาโย น. ลม.

วาร น. วันหนึ่ง ๆ ในสัปดาห์ เช่น อาทิตยวาร; ครั้ง, เวลากำหนด. (ป.; ส.). **วารสาร** น. หนังสือที่ออกเป็นคราว ๆ.

วารณ น. ช้าง. (ป.; ส.). **วารณกร** น. งวงช้าง.

วารวาริ น. ดอกชบา. (ช.).

วาริ, วารี น. น้ำ. (ป.; ส.). **วาริจร** น. สัตว์น้ำ. **วาริช, วารีช** น. เกิดแต่น้ำ คือ บัว, ปลา. **วาริท, วาริธร** น. เมฆ. **วาริพินทุ** น. หยาดน้ำ.

วารุณ น. น้ำดอกไม้. (ช.).

วารุณี น. เทวีแห่งเหล้า; เหล้า. (ป.; ส.).

วาล น. หาง, ขนสัตว์, ขนหางสัตว์. (บางทีเขียน พาล). (ป.; ส.). **วาลกัมพล** น. ผ้าห่มทำด้วยขนสัตว์. (ป.). **วาลธิ** น. หาง, ขนหาง. (ป.). **วาลวิชนี** น. พัดหรือแส้ทำด้วยขนสัตว์.

วาลิกา, วาลุกา น. กรวด, ทราย. (ป.; ส. วาลุกา).

วาว ว. ใสสว่าง, วาบแวบ. **วาววาม** ว. เป็นแสงวูบวาบ. **วาวแวว** ว. เป็นแสงแพรวพราว.

ว่าว ๑ น. สิ่งซึ่งทำด้วยกระดาษ ปล่อยให้ลอยขึ้นไปเมื่อลมจัด ใช้สายป่านชัก มีชื่อต่าง ๆ เช่น ว่าวจุฬา ว่าวปักเป้า เป็นต้น.

ว่าว ๒ น. เรียกลมที่พัดจากทิศเหนือไปทางทิศใต้ในต้นฤดูหนาว. (มอญ ว่าว : หนาว).

ว้าวุ่น ก. สับสน.

วาส ๑ [-สะ] น. การอยู่, การพัก ; ที่อยู่, บ้าน. (ป. ; ส.).

วาส ๒ [-สะ] น. ผ้า, เครื่องนุ่งห่ม (ป. ; ส.).

วาส ๓ [-สะ] น. การอบ, เครื่องหอม, น้ำหอม. (ป. ; ส.).

วาสน ๑ [-สะนะ] น. การนุ่งห่ม, เครื่องนุ่งห่ม. (ป. ; ส.).

วาสน ๒ [-สะนะ] น. การอบ, การทำให้หอม, เครื่องหอม. (ป. ; ส.).

วาสนา [วาดสะหนา] น. สิ่งที่ฝังอยู่ในจิตใจ, ความรู้ที่ได้จากความจำหรือความประพฤติติดมาจากชาติก่อน ; บุญหรือบาปที่ได้อบรมมา, จรรยาที่ประพฤติจนชิน, กุศลที่ทำให้ได้รับลาภยศ. (ป. ; ส.).

วาสพ น. พระอินทร์. (ส. ; ป. วาสว).

วาสี ๑ น. มีด, พร้า. (ป. ; ส.).

วาสิน, วาสี ๒ น. ผู้อยู่, ผู้ครอง, มักใช้เป็นส่วนท้ายสมาส เช่น คามวาสี. (ป. ; ส.).

วาสุกี, วาสุกรี น. ชื่อพญานาคร้ายตนหนึ่ง, พญานาค. (ป. ; ส. วาสุกิ).

วาสุเทพ น. ชื่อพระนารายณ์ปางพระกฤษณ์. (ส.).

วาห น. พาห ๑, ชื่อมาตราตวงอย่างหนึ่ง. (ป. ; ส.).

วาหนะ น. พาหนะ. (ป. ; ส.).

วาหินี น. ทัพ, กองทัพ, หมวด, แม่น้ำ, คลอง. (ส.).

วาฬ น. พาฬ. (ป. ; ส. วฺยาล) ; เรียกสัตว์ชนิดหนึ่งในพวกตุดนมอยู่ในทะเลว่าปลาวาฬ. **วาฬมิค** น. พาฬมฤค. (ป.).

วิ เป็นคำนำหน้าศัพท์ แปลว่า วิเศษ, แจ้ง, ต่าง, เช่น วิสุทธิ วิเทศ. (ป. ; ส.).

วิกขัมภ์ น. เส้นผ่าศูนย์กลาง. (ป.).

วิกขัมภนะ น. การปลดเปลื้อง, การเลิกถอน, การข่มไว้. (ป.).

วิกัย น. การขาย. (ป. ; ส. วิกฺรย).

วิกจ [-กะจะ] ว. แย้ม, บาน. (ส.).

วิกรม ก. เก่งกล้า, ก้าวล่วงไปด้วยความกล้าหาญ, ชัยชนะ. (ส. ; ป. วิกฺกม).

วิกรัย น. การขาย. (ส. ; ป. วิกฺกย).

วิกรานต์ ว. กล้าหาญ, ชัยชนะ, ก้าวหน้า. (ส.).

วิกล ว. ไม่ปรกติ, แปลกไป, ไม่สมบูรณ์, อ่อนแอ. (ป. ; ส.). **วิกลจริต** ว. จริตผิดปรกติ.

วิกฤต, วิกฤติ ว. แปลกจากเดิม, เปลี่ยนไป, ไม่ปรกติ, เสื่อม. (ส. ; ป. วิกต, วิกติ).

วิกสิต ว. บาน, แย้ม. (ป. ; ส.).

วิกัต ว. วิกฤต. (ป. วิกต).

วิกัติ น. ชนิด, อย่าง ; การประดิษฐ์ทำ, การจัดทำให้เป็นต่าง ๆ กัน. (ป. วิกติ).

วิกัป น. การใคร่ครวญอย่างไม่แน่ใจ, คำแสดงความหมายให้เลือกเอาอย่างใดอย่างหนึ่ง ; กำหนด, ให้, ฝาก (ตามพระวินัย). (ป. วิกปฺป ; ส. วิกลฺป).

วิการ น. พิการ, ความผันแปร ; การผิดแปลกไปจากธรรมชาติ. (ป. ; ส.).

วิกาล น. ผิดเวลา. (ป.). **วิกาลโภชน์** น. การกินอาหารในเวลาวิกาล คือ ผิดเวลาซึ่งว่าตามพระวินัยกำหนดไว้ตั้งแต่เที่ยงแล้วไปจนอรุณขึ้น. (ป.).

วิกเขป น. การเคลื่อนหรือแกว่งไปมา. (ป. ; ส. วิกฺเษป).

วิคหะ [วิกคะ-] น. การทะเลาะ, การโต้เถียง ; ร่างกาย, รูปร่าง, ตัว ; การแยกออกเป็นส่วน ๆ. (ป. วิคฺคห ; ส. วิคฺรห).

วิเคราะห์ ก. ใคร่ครวญ ; แยกออกเป็นส่วน ๆ. (ส. วิคฺรห).

วิฆน [วิกะนะ] น. การขัดขวาง, เครื่องขัดขวาง, อุปสรรค, ความขัดข้อง. (ส.).

วิฆเนศ, วิฆเนศวร น. ชื่อเทพองค์หนึ่งมีพระเศียรเป็นช้าง ถือว่าถ้าบูชาแล้วป้องกันความขัดข้องที่จะเกิดมีขึ้นได้. (ส. วิฆน + อีศ ; วิฆน + อีศฺวร).

วิฆาต น. พิฆาต. (ป. ; ส.).

วิฆาส น. เดน, อาหารเหลือ. (ป.),

วิง ก. หมุน, วน ; รู้สึกหวิวใจ. **วิงเวียน** ว. รู้สึกหวิวใจดุจอะไรหมุนไป.

วิ่ง ก. แล่น, ไปอย่างเร็ว. **วิ่งเต้น** ก. ออกแรงติดต่อขอความช่วยเหลือ. **วิ่งเปี้ยว** น. การเล่นวิ่งแข่งโดยวิธีรับช่วง

กันต่อ ๆ ไป. **วิ่งม้า** ก. ให้ม้าวิ่งแข่งพนันกัน. **วิ่งรอก** ก. วิ่งฉุดสายว่าวโดยเอารอกทับเชือก; วิ่งหรือกระทำรวดเดียวให้เสร็จไป. **วิ่งระแบง** ก. วิ่งเล่น. (ข. ละแบง ว่าการเล่น). **วิ่งราว** ก. แย่งเอาสิ่งของแล้ววิ่งหนีไป. **วิ่งวัว** ก. ให้คนวิ่งแข่งกัน, วิ่งงัว ก็ว่า.

วิงวอน ก. อ้อนวอน, พร่ำขอร้อง.

วิจฉิกะ น. แมลงป่อง; มักใช้ว่า พฤศจิก. (ป.; ส. วฤศฺจิก).

วิจยุต ก. ตกไปแล้ว, หลุดไปแล้ว. (ส.).

วิจรณ [-จะระนะ] ก. เที่ยวไป. (ป.).

วิจล ว. เคลื่อนไปมา, หวั่นไหว, ส่าย; วุ่นวาย, วุ่นใจ. (ส.).

วิจักขณ์, วิจักษณ์ ว. รู้แจ้ง, เห็นแจ้ง, ฉลาด, มีสติปัญญา, เชี่ยวชาญ, ชำนาญ. (ป.; ส. วิจกฺษณ).

วิจัย ๑ น. การสะสม, การรวบรวม. (ป.; ส.).

วิจัย ๒ น. การค้น, การตรวจตรา, การสอบสวน. (ป.).

วิจาร, วิจารณ์ ก. ตรอง, ใคร่ครวญ, ตรวจตรา, สอบสวน, ติชม. (ป.; ส.).

วิจารณญาณ น. ปัญญาสามารถสันนิษฐานเหตุผล.

วิจิ น. วีจิ. (ป.).

วิจิกิจฉา น. ความสงสัย, ความเคลือบแคลง, ความลังเล, ความไม่แน่ใจ. (ป.).

วิจิต ก. รวบรวม. (ส.); สังเกต, เห็นแจ้ง, รู้แจ้ง.

วิจิตร ว. งดงาม, แปลก, น่าพิศวง. (ส.; ป. วิจิตฺต).

วิจิน ก. เที่ยวหา, สืบเสาะ, ตรวจ; เก็บ, คัดเลือก. (ป.).

วิจุณ ว. ป่น, แหลก, ละเอียด. (ป. วิจุณฺณ; ส. วิจูรฺณ).

วิชชา น. ความตรัสรู้ เช่น วิชชาสาม วิชชาแปด ในพระศาสนา, วิชชาสาม คือ ๑. บุพเพนิวาสานุสติญาณ รู้จักระลึกชาติได้ ๒. จุตูปปาตญาณ รู้จักกำหนดจุติและเกิด ๓. อาสวักขยญาณ รู้จักทำอาสวะให้สิ้น, วิชชาแปด คือ ๑. วิปัสสนาญาณ ญาณอันนับเข้าในวิปัสสนา ๒. มโนมยิทธิ ฤทธิ์ทางใจ ๓. อิทธิวิธิ แสดงฤทธิ์ได้ ๔. ทิพโสต หูทิพย์ ๕. เจโตปริยญาณ รู้จักกำหนดใจผู้อื่น ๖. บุพเพนิวาสานุสติ ๗. ทิพจักษุ ตาทิพย์

๘. อาสวักขยญาณ. (ป. วิชฺชา ; ส. วิทฺยา).

วิชชุ, วิชชุดา, วิชชุตา น. แสงไฟฟ้า, สายฟ้า. (ป. ; ส. วิทฺยุตฺ).

วิชชุลดา น. สายหรือประกายไฟฟ้า, สายฟ้าแลบ. (ป. วิชฺชุลฺลตา ; ส. วิทฺยุลฺลตา); ชื่อกาพย์ประเภทหนึ่ง คู่กับ มหาวิชชุลดา.

วิชญ [วิดยะ] น. ผู้รู้, ผู้ฉลาด, ปราชญ์. (ส.).

วิชน ว. ปราศจากคน, ร้าง. (ป. ; ส.).

วิชย, วิชัย น. ความชนะ, ชัยชนะ. (ป. ; ส.).

วิชา น. ความรู้ที่ได้ด้วยการเล่าเรียนหรือฝึกฝน เช่น วิชาหนังสือ วิชาช่าง (ป. ; ส. ดู วิชชา). **วิชาการ** น. การที่เกี่ยวกับวิชาความรู้โดยเฉพาะ. **วิชาธร** น. พิทยาธร.

วิชานนะ น. ความรู้, ความเข้าใจ. (ป. ; ส. วิชฺญาน).

วิชิต น. เขตแดนที่ปราบปรามแล้ว, ดินแดน, อาณาจักร. ว. ปราบให้แพ้, ชนะแล้ว. (ป. ; ส. วิชิต : อัพเขาชนะแล้ว คือ แพ้).

วิเชียร น. วชิร, สายฟ้า, เพชร ; อาวุธพระอินทร์.

วิญญัตติ น. การขอร้อง, การบอกกล่าว, การชี้แจง, รายงาน. (ป. ; ส. วิชฺญปฺติ).

วิญญาณ น. ความรู้แจ้ง, ความรู้สึกตัว; จิต, ใจ ; สิ่งที่สิงอยู่ในตนทำให้เป็นบุคคลขึ้น เมื่อร่างกายเปื่อยเน่าแล้วยังเชื่อกันว่าอยู่ต่อไป. (ป. ; ส. วิชฺญาน).

วิญญาณกทรัพย์ น. สิ่งซึ่งมีจิตใจซึ่งนับเป็นสมบัติ เช่น ช้าง ม้า วัว ควาย.

วิญญู น. ผู้รู้แจ้ง, นักปราชญ์. (ป. ; ส. วิชฺญ). **วิญญูชน** น. ผู้รู้ผิดรู้ชอบตามปรกติ. **วิญญูภาพ** น. ความเป็นผู้รู้ผิดรู้ชอบตามปรกติ.

วิฑูรย์ น. ไพฑูรย์.

วิณหุ น. วิษณุ.

วิด ก. วักหรือสาดน้ำออกไป.

วิดัสดี น. วิทัตถิ, คืบหนึ่ง. (ส. วิตสฺติ).

วิตก น. ความตรึก, ความตริ, ความคิด. ก. ตรึก, นึก, คิด ; เป็นทุกข์, ร้อนใจ, คั่งวล. (ป. วิตกฺก ; ส. วิตรฺก : ลังเลใจ).

วิตกจริต ว. มีนิสัยคิดไปในทางร้ายทางเสีย.

วิตถาร ว. กว้างขวาง ; มากเกินไป. (ป. ;

ส. วิสฺตาร).

วิถี น. สาย, แนว, ถนน, ทาง. (ป.; ส. วีถิ).

วิทธ (แบบ) ว. เจาะ, แทง, ฉีกขาด, เป็นแผล, เป็นรู, แตก. (ป.; ส.).

วิทย น. วิทยา. **วิทยฐานะ** น. ภูมิรู้.

วิทยา น. ความรู้. (ส.). **วิทยากร** น. ผู้รู้. **วิทยาคม** น. เวทมนตร์. **วิทยาคาร** น. สถานที่ให้ความรู้. **วิทยาทาน** น. การให้ความรู้. **วิทยาธร** น. พิทยาธร. **วิทยาลัย** น. โรงเรียนชั้นมัธยมศึกษา. **วิทยาศาสตร์** น. ความรู้ที่ได้โดยการสังเกตและค้นคว้าจากการประจักษ์ทางธรรมชาติแล้วจัดเข้าเป็นระเบียบ, วิชาที่ค้นคว้าได้หลักฐานและเหตุผลแล้วจัดเข้าเป็นระเบียบ.

วิทยุ น. วิชชุ; กระแสคลื่นไฟฟ้าชนิดที่เคลื่อนไปตามอากาศโดยไม่ต้องใช้สายและอาจเปลี่ยนเป็นเสียงหรือรูปได้, เครื่องรับหรือส่งกระแสคลื่นไฟฟ้าเช่นนั้น.

วิทยุต น. ฟ้าแลบ, ไฟฟ้า. (ส.).

วิทรุม [—ทฺรุมะ] น. แก้วประพาฬสีแดง. (ส.).

วิทวัส [—ทะวัด] น. ผู้รู้, นักปราชญ์, ผู้มีปัญญา. (ส.; ป. วิทฺวา).

วิทัตถิ น. ชื่อมาตราวัด คือคืบ. (ป.; ส. วิตสฺติ).

วิทารณ์ น. การผ่า, การตัด. (ป.; ส.).

วิทาลน์ น. การเปิด, ระเบิด; การผ่า, การฉีก. (ป.).

วิทิต น. ผู้คงแก่เรียน, ผู้รู้. (ป.; ส.).

วิทู ว. ฉลาด, รอบรู้, มีปัญญา, ชำนาญ. (ป.).

วิทูร ๑ ว. ฉลาด, คงแก่เรียน, มีปัญญา, ชำนาญ. (ป.; ส. วิทุร).

วิทูร ๒ ว. ไกล, ห่าง, พ้นออกไป. (ป.; ส.).

วิเทวษ น. ความเป็นข้าศึก, ความเคลียด, ความปองร้าย. (ส.; ป. วิทฺเทส).

วิเทศ น. ต่างประเทศ. (ป.; ส.). **วิเทโศบาย** น. วิธีดำเนินการที่รัฐบาลปฏิบัติต่อต่างประเทศ.

วิธ, วิธา น. อย่าง, ชนิด. (ป.).

วิธวา น. หญิงม่าย. (ป.; ส.).

วิธาน น. การจัดแจง, การทำ; กฎ, เกณฑ์, ข้อบังคับ; พิธี, ธรรมเนียม. (ป.;

ส.).

วิธี น. ทำนองหรือหนทางที่จะทำ, แบบ, เยี่ยงอย่าง, กฎ, เกณฑ์ ; คติ, ธรรมเนียม. (ป. ; ส. วิธิ).

วิธุร ว. เปลี่ยว, ว้าเหว่. (ป. ; ส.).

วิธู น. พระจันทร์. (ป. ; ส. วิธุ).

วิธูปนะ น. พัด. (ป.).

วิน ก. ขาดแหว่งออกไปจากส่วนใหญ่.

วินย, วินัย น. การอยู่ในระเบียบแบบแผนและข้อบังคับ ; ข้อปฏิบัติ, ข้อบังคับ ; ส่วนหนึ่งของพระไตรปิฎก เรียกว่า วินัยปิฎก, สิกขาบทของพระสงฆ์. (ป.; ส.). **วินัยธร** น. ภิกษุผู้ชำนาญวินัย. (ป.).

วินันตู น. น้องเขย. (ช.).

วินาที น. ส่วนหนึ่งในหกสิบของนาที.

วินายก น. ผู้ขจัดสิ่งขัดข้อง, พระพิฆเนศวร. (ป. ; ส.).

วินาศ น. ความฉิบหาย. (ส.). **วินาศกรรม** น. การลอบทำลายหรือเผาผลาญ.

วินิจ ก. ตรวจตรา, พิจารณา.

วินิจฉัย ก. ตัดสิน, ชี้ขาด, ไตร่ตรอง, ใคร่ครวญ. (ป.).

วินิต ก. ฝึกหัดหรืออบรม, ทรมานให้เรียบร้อย, ปกครอง. (ป. ; ส. วินีต).

วินิบาต น. การทำลาย, การฆ่า, เช่น วินิบาตกรรม ; ภพที่ต้องโทษ, ภพที่รับทุกข์, เช่น ทุคติวินิบาต. (ป. ; ส.).

วินิปาติก น. ผู้ตกอยู่ในอบาย, ผู้ถูกทรมาน. (ป.).

วิเนต ก. นำ, ชี้, ฝึกหัด, สั่งสอน, อบรม. (ป.).

วิโนทก น. ผู้บรรเทา. (ป. ; ส.).

วิบัติ น. พิบัติ, ความฉิบหาย, ความเคลื่อนคลาด, ความผิด, โทษ. (ป. ; ส. วิปตฺติ).

วิบาก น. ผล, ผลแห่งกรรมอันทำไว้แต่ปางก่อน. (ป. ; ส.).

วิบุล, วิบูล ว. เต็ม, กว้างขวาง, มาก, ใช้ว่า วิบุลย์ วิบูลย์ ก็มี. (ป. ส.).

วิปวาส, วิประวาส น. การพลัดพราก, การจากไป, การไปอยู่ที่อื่น. (ป. วิปฺปวาส ; ส. วิปฺรวาส).

วิปการ, วิประการ ก. ผิดฐานะ, ไม่เหมาะสม. (ป. วิปฺปการ ; ส. วิปฺรการ : ประทุษร้าย, แก้แค้น).

วิปฏิสาร, วิประติสาร น. ความเดือดร้อน, ความร้อนใจ. (ภายหลังที่ได้กระทำ

ผิด หรือเนื่องด้วยการกระทำผิด). (ป. วิปฺปฏิสาร ; ส. วิปฺรติสาร).

วิปโยค, วิประโยค น. ความพลัดพราก, ความกระจัดกระจาย, ความจากกัน. (ป. วิปฺปโยค ; ส. วิปฺรโยค).

วิปลาป, วิประลาป น. การพูดเพ้อ, พูดพร่ำ, การทุ่มเถียง, การโต้ตอบ ; การอ้อนวอน, พร่ำบ่น. (ป. วิปฺปลาป ; ส. วิปฺรลาป).

วิปริต [—ปะหฺริด] ก. แปรปรวน, ผิดปรกติ, ผิดแนวทาง. (ป. ; ส. วิปรีต).

วิปลาส ว. คลาดเคลื่อน, กลับกลาย, ผันแปร. (ป. วิปลฺลาส ; ส. วิปฺรฺยาส).

วิปักษ์ น. ฝ่ายตรงกันข้าม, ข้าศึก, ศัตรู, ปรปักษ์. (ส. ; ป. วิปกฺข).

วิปัสสก น. ผู้เห็นแจ้ง. (ป.).

วิปัสสนา น. ความเห็นแจ้ง (หมายเอาความเห็นตรงต่อสภาวธรรม เป็นชื่อกิจในพระพุทธศาสนาที่ภิกษุเล่าเรียนอย่างหนึ่ง เรียกว่า วิปัสสนาธุระ). (ป.).

วิพากษ์ ก. พิจารณาตัดสิน. (เทียบ ส. วิวาก : ผู้พิพากษา).

วิพุธ น. ผู้รู้, นักปราชญ์. (ป. ; ส.).

วิภว [—กะวะ] น. ความเจริญ ; สมบัติ ; ความไม่มีไม่เป็น. (ป. ; ส.). **วิภวตัณหา** น. ความปรารถนาในความไม่มีไม่เป็น. (ป.).

วิภังค์ น. การจำแนก, การแบ่ง ; ชื่อคัมภีร์ที่ ๒ แห่งพระอภิธรรม. (ป. ; ส.).

วิภัช ก. แบ่ง, แยก, จำแนก. (ป. ; ส.).

วิภัตติ น. การแบ่ง, การจัดเป็นพวก ; ประเภทคำในภาษาบาลีที่แปลงท้ายคำแล้วเพื่อบอกการกและกาล. (ป.).

วิภา น. รัศมี, แสงสว่าง, ความแจ่มแจ้ง, ความสุกใส, ความงดงาม. (ป. ; ส.).

วิภาค น. การแบ่ง, การจำแนก, ส่วน, ตอน. (ป. ; ส.).

วิภาช ก. วิภัช.

วิภาดา ว. สว่าง. (ป. วิภาตา).

วิภาวี น. ผู้รู้แจ้งชัด, นักปราชญ์. (ป.).

วิภาษ ก. พูดแตกต่าง, พูดแย้ง. (ส. วิ+ภาษ).

วิภาส ก. ส่องสว่าง, มีแสงสว่าง. (ส. วิภาสา : แสง).

วิภู น. ผู้ครอง, พระเจ้าแผ่นดิน. ว. ยิ่ง

ใหญ่, แข็งแรง, มีอำนาจ. (ป.; ส.).

วิภูษณะ น. เครื่องประดับ, เครื่องแต่ง. (ส.; ป. วิภูสน).

วิภูษา น. เครื่องประดับ, เครื่องแต่ง. (ส.; ป. วิภูสา).

วิภูษิต ว. แต่งแล้ว, ประดับแล้ว. (ส.; ป. วิภูสิต).

วิเภตก์, วิเภทก์ น. สมอพิเภก. (ป.).

วิมติ น. ความเคลือบแคลง, ความสงสัย. (ป.; ส. วิมติ).

วิมน ว. ใจคอวิปริต, เคลือบแคลง; ไม่พอใจ, ไม่สนใจ. (ป.).

วิมล ว. ปราศจากมลทิน, ไม่มีตำหนิ; ใส, สะอาด, บริสุทธิ์, กระจ่าง, งาม. (ป.; ส.).

วิมลัก (โบ) ว. รักยิ่ง.

วิมลาก (โบ) ว. มากยิ่ง.

วิมังสา น. การสอบสวน, ความไตร่ตรอง, ความพิจารณา. (ป.; ส. วิมําสา).

วิมาน น. ที่อยู่หรือที่ประทับของเทวดา; ยานทิพย์. (ป.; ส.).

วิมุข ว. ฉลับหน้า, เพิกเฉย; ข้างหลัง, ผ่ายหลัง. (ป.; ส.).

วิมุต ว. พ้น, หลุดพ้น. (ป. วิมุตฺต; ส. วิมุกฺต).

วิมุตติ น. ความพ้น, ความหลุดพ้น; พระนิพพาน. (ป.; ส. วิมุกฺติ).

วิเมลือง (โบ) ว. สุกใสยิ่ง, งามยิ่ง, อร่ามยิ่ง.

วิโมกข์ น. ความหลุดพ้น, การขาดจากความพัวพันแห่งโลก; การสำเร็จพระนิพพาน. (ป.; ส. วิโมกฺษ).

วิเยน น. ขันที. (ช.).

วิโยค น. การจากไป, การพลัดพราก, ความร้าง, ความห่างเหิน. (ป.; ส.).

วิร [วิระ] น. ผู้กล้าหาญ, นักรบ; ผู้พากเพียร; ผู้เรืองนามในทางกล้าหาญ. (ป.; ส. วีร).

วิรต, วิรัต ก. งดเว้น, เลิก. (ป.; ส.).

วิรมณะ น. การงดเว้น, การตัดความยินดี. (ป.).

วิรว, วิราว น. การร้อง, การเปล่งเสียง, การตะโกน, เสียงเกรียวกราว, เรียกร้อง. (ป.; ส.).

วิรังรอง, วิรงรอง น. พลับพลึง. (ช.).

วิรัช ๑ ว. ปราศจากธุลี, ไม่มีมลทิน,

บริสุทธิ์, สะอาด. (ป.; ส.).

วิรัช ๒ (แบบ) น. ต่างประเทศ. (ป. วิรชฺช).

วิรัติ ว. ปราศจากความยินดี, ไม่ยินดี. (ป. วิรตฺติ).

วิราค น. ความปราศจากราคะ, ความหน่าย, ความไม่ใยดี; พระนิพพาน. (ป.; ส.).

วิราม ๑ ว. งาม.

วิราม ๒ น. ชื่อเครื่องหมายบอกเสียงตัวสะกด.

วิริยะ น. ความเพียร, ความบากบั่น, ความกล้า, วิริยภาพ ก็ใช้. (ป.; ส. วีรฺย).

วิรุธ ว. พิรุธ.

วิรุฬห์ ว. เจริญ, งอกงาม. (ป.; ส. วิรูฒ).

วิรูป ว. น่าเกลียด, พิการ, ไม่น่าดู. (ป.; ส.).

วิเรนทร์ น. พิเรนทร์.

วิโรค ว. ไม่เจ็บไข้, ปราศจากโรค. (ป.).

วิโรจ, วิโรจน์ ว. สว่าง, แจ่มใส, รุ่งเรือง. (ป.; ส.).

วิโรธ, วิโรธน์ น. พิโรธ, พิโรธน์.

วิลย, วิลัย น. การย่อยยับ, การสลาย, การทำให้สลาย. (ป.; ส.).

วิลันดา น. ชาวดัช, ชาวฮอลันดา. (มลายู).

วิลาด, วิลาศ ว. ของยุโรป. (เป็นคำที่ชาวอินเดียในสมัยก่อนเรียกชาวตะวันตกโดยเฉพาะชาวอังกฤษ เช่น สาคูวิลาด, เหล็กวิลาศ, ผ้าวิลาศ; เปอรเซีย Wilayat).

วิลาป น. พิลาป.

วิลาวัณย์ ว. งามยิ่ง, งามเลิศ. (ส. วิ + ลาวณฺย).

วิลาส ว. พิลาส, งามมีเสน่ห์. (ป.; ส.).

วิลาสินี ว. งามอย่างมีเสน่ห์ เช่น อันว่าฝูงวิลาสินี สตรีทั้งหลาย. (ม. คำหลวง). (ส.).

วิลิปดา น. พิลิปดา.

วิเลป, วิเลปนะ น. การทา, การลูบไล้, เครื่องลูบไล้. (ป.; ส.).

วิโลก, วิโลกนะ ก. แลดู, ตรวจตรา. (ป.; ส.).

วิโลจนะ น. ดวงตา. (ป.; ส.).

วิโลม ว. ย้อนขน, ทวนกลับ, ผิดธรรมดา. (ป.; ส.).

วิไล ว. งาม. **วิไลวรรณ** น. สีงาม, ผิวงาม.

วิวรรธน์ น. ความเจริญรุ่งเรือง, ความคลี่-

คลายไปในทางเจริญ. (ส. วิวรฺธน ; ป. วิวฑฺฒน).

วิวร [—วะระ] น. ช่อง, ปล่อง, เหว, รู, โพรง ; ความผิด. (ป. ; ส.).

วิวรณ์ น. การเปิด, การเผยแผ่, การไขความ. (ป. ; ส.).

วิวัฏ น. พระนิพพาน. (ป. วิวฏฺฏ).

วิวัฒน์ น. ความเจริญรุ่งเรือง, ความคลี่คลายไปในทางเจริญ. (ป. วิวฑฺฒน ; ส. วิวรฺธน).

วิวัน น. ที่เปล่าเปลี่ยว. (ป.).

วิวาท ก. ไต้เถียง, ทุ่มเถียง, ทะเลาะ. (ป. ; ส.).

วิวาหะ น. การแต่งงาน, การสมรส. (ป. ; ส.).

วิวิจ ว. สงัด, ปลีกตัวไปอยู่ในที่สงัด. (ป. วิวิจฺจ).

วิวิต ว. สงัด, ปลีกตัวไปอยู่ในที่สงัด. (ป. วิวิตฺต; ส. วิวิกฺต).

วิวิธ ว. ต่าง ๆ กัน. (ป. ; ส.).

วิเวก น. ความเงียบสงัด, การปลีกตัวไปอยู่ในที่สงัด, รู้สึกเปล่าเปลี่ยววังเวงใจ. (ป.).

วิศรุต ว. มีชื่อเสียง, ปรากฏ. (ส. ; ป. วิสฺสุต).

วิศว ว. ทั้งหมด, ทั้งปวง. (ส. ; ป. วิสฺส.)

วิศวกร น. นายช่างในวิชากลศาสตร์ เช่น ช่างโยธา ช่างกล ช่างไฟฟ้า.

วิศวกรรม น. ชื่อเทวดาองค์หนึ่ง ผู้ชำนาญในการช่างทั้งปวง, วิษณุกรรม, เวสสุกรรม ก็ว่า ; วิชาช่างทางวิทยาศาสตร์. (อ. Engineering). (ส. ; ป. วิสฺสกมฺม, วิสฺสุกมฺม).

วิศัลย์ ว. ปราศจากความเสียดแทง, ไม่ทุกข์ร้อน. (ส. ; ป. วิสลฺล).

วิศาขะ, วิศาขา น. ชื่อดาวฤกษ์ที่ ๑๖, ชื่อเดือนที่ ๖ แห่งจันทรคติ. (ส. ; ป. วิสาข, วิสาขา). **วิศาขบูชา** น. การบูชาในวันเพ็ญเดือน ๖ ซึ่งเป็นวันประสูติตรัสรู้และนิพพานของพระพุทธเจ้า. (ส. วิศาข+ปูชา).

วิศาล ว. กว้างขวาง, แผ่ไป. (ส. ; ป. วิสาล).

วิศิษฏ์ ว. เลิศ, ยอดเยี่ยม, เด่น, ดียิ่ง, ประเสริฐ. (ส. ; ป. วิสิฏฺฐ).

วิศุทธ์, วิศุทธิ์ ว. วิสุทธ์. (ส.).

วิเศษ ว. ยอดเยี่ยม, เลิศลอย, ลักษณะ

ที่ทำให้ต่างกัน ; ยอดเยี่ยมในทางวิทยาคุณ เป็นต้น เช่น ผู้วิเศษ. (ส. ; ป. วิเสส).

วิเศษณ์ (ไว) น. คำจำพวกหนึ่งที่แต่งคำนามและกริยาให้ต่างจากคำเดิม เช่น ดี ชั่ว เป็นต้น. (ส.).

วิษณุ น. พระนารายณ์. (ส.). **วิษณุโลก** น. สวรรค์ของพระนารายณ์ผู้เป็นเจ้า. (ส.). **วิษณุเวท** น. มนตร์สรรเสริญพระนารายณ์, วิษณุมนตร์ ก็ว่า. (ส.).

วิษณุกรรม น. พระวิศวกรรม.

วิษธร [วิสะทอน] น. งูพิษ. (ส.).

วิษักต์ ว. ติดอยู่, พันอยู่, พัวพัน. (ส. ; ป. วิสตฺต).

วิษัย น. วิสัย. (ส.).

วิษาณ น. เขาสัตว์, งาช้าง. (ส. ; ป. วิสาณ).

วิษุวัต (ดาราศาสตร์) น. จุดราศีเสมอภาค (Equinok). (ส. ว่ามีในกึ่งกลาง) ; ใช้ว่า วสันตวิษุวัต และ ศารทวิษุวัต, ดูที่คำนั้นๆ.

วิสม [—สะมะ] ว. ไม่เรียบ, ไม่เสมอ, ขรุขระ, ไม่เท่ากัน. (ป. ; ส.).

วิสย, วิสัย น. ขอบ, เขต, แดน, ลักษณะที่เป็นอยู่. (ป.).

วิสรรชนีย์ [—สันชะนี] น. รูปเครื่องหมายสระประหลังอักษรดังนี้ ะ. (ส.).

วิสฤต [วิสฺริต] ว. แผ่ไป, แผ่สร้าน, กระจาย. (ส.).

วิสสุกรรม น. พระวิศวกรรม.

วิสัชนา [-สัดชะ-] น. คำตอบ, คำแก้ไข, การชี้แจง. (ป. วิสชฺชน).

วิสัญญี ว. หมดความรู้สึก, สิ้นสติ, สลบ. (ป.).

วิสาขะ, วิสาขา น. วิศาขะ, วิศาขา. (ป.). **วิสาขบูชา** น. วิศาขบูชา. (ป.).

วิสามัญ ว. ไม่ใช่ปรกติ, ไม่ใช่ธรรมดา.

วิสาร น. การขยาย, การเผยแผ่. (ส.).

วิสารท [-ระทะ] ว. แกล้วกล้า, ชำนาญ, ฉลาด. (ป.).

วิสาล ว. กว้างขวาง. (ป. ; ส. วิศาล).

วิสาสะ น. ความคุ้นเคย, สนิทสนม ; การถือว่าเป็นกันเอง. (ป. วิสฺสาส ; ส. วิศฺวาส).

วิสิฐ ว. วิศิษฏ์.

วิสุทธ์, วิสุทธิ์ ว. สะอาด, ใส, ขาว, หมดจด, บริสุทธิ์, หมดมลทิน. (ป.).

วิสูตร (ราชา) น. ม่าน.

วิเสท น. ผู้ทำกับข้าวของหลวง.

วิหค, วิหงค์ น. นก. (ป.; ส.).

วิหลั่น น. ต่ายที่ทำให้ขยับลุกเข้าไปหาข้าศึกทีละน้อย ๆ.

วิหายสะ น. ฟ้า, อากาศ. (ป.; ส.).

วิหาร น. ที่อยู่ของสงฆ์, ที่ประดิษฐานพระพุทธรูปคู่กับโบสถ์; การพักผ่อน เช่น ทิวาวิหาร ว่าพักผ่อนในกลางวัน, การเดินไปมา เช่น ชังฆวิหาร. (ป.; ส.). **วิหารแกลบ** น. วิหารเล็กๆ. **วิหารหลวง** น. วิหารที่มีพระสถูปเจดีย์อยู่กลาง.

วิหิงส, วิหิงสา, วิเหสา น. ความเบียดเบียน, การทำร้าย. (ป.).

วิฬังค์ น. ผักดอง. (ป.; ส. วิฑงฺค : ยาสำหรับฆ่าตัวพยาธิในท้อง).

วิฬาร น. แมว. (ป.).

วี ก. พัด, โบก, แกว่ง.

วีจิ น. คลื่น, ลูกคลื่น. (ป.; ส.).

วีชนี น. พัด. (ป.; ส. วีชน).

วีณา น. พิณ. (ป.; ส.).

วีด ว. เสียงร้องดังเช่นนั้น.

วีต ว. ไปแล้ว, หมดแล้ว, มักใช้ประกอบหน้าศัพท์อื่น เช่น วีตราค=หมดราคะ, วีตโลภ=หมดความโลภ. (ป.; ส.).

วีร น. วีร.

วีวัน น. วัน.

วีแวว น. การปรากฏแต่ผาด ๆ, การบังเกิดแต่ชั่วเวลาอันน้อย, ความกลัวกลาย, ร่องรอย.

วีสะ ว. ยี่สิบ. (ป.; ส. วีศติ).

วุ้ง ว. เป็นคุ้ง, เว้าเข้าไป.

วุฏฐิ น. ฝน. (ป. วุฏฺฐิ; ส. วฤษฏิ).

วุฒ ว. เจริญแล้ว; สูงอายุ. (ป. วุฑฺฒ; ส. วฤทฺธ).

วุฒิ น. ความเจริญ, ความงอกงาม, ความเป็นผู้ใหญ่. (ป. วุฑฺฒิ; ส. วฤทฺธิ).

วุด (เสียง) ก. เป่าชุดให้ไฟลุก, ฮุด ก็ว่า.

วุ่น ก. อาการที่ต้องยากใจในการที่จะกระทำกิจการหลายสิ่งในขณะเดียวกัน, สับสน, ยุ่ง. **วุ่นวาย** ก. เกิดความไม่สงบ, โกลาหล, เป็นธุระมากเกินไป.

วุ้น น. วัตถุชนิดหนึ่งมีลักษณะละลายได้ในน้ำร้อน เมื่อทิ้งไว้จนเย็นแล้วแข็งและหยุ่นตัวได้ มีลักษณะใส. **วุ้นชา** น. วุ้นน้ำเชื่อม. (?). **วุ้นเส้น** น. แป้งถั่วเขียวที่ทำเป็นเส้น ๆ ยาวและเล็กกลม เมื่อแช่น้ำทำให้อ่อนคล้ายวุ้น.

วุบ ก. ลับไปทันที, หายไปทันที, วับไป.

วุ้ย ว. เสียงร้องด้วยความกลัวหรือตกใจเป็นต้น (โดยมากเป็นเสียงผู้หญิง).

วูดวาด ว. โดยเร็วและแรง (อาการของลมพัดเป็นต้น).

วูบ ก. ลุกโพลงแล้วดับไปอย่างรวดเร็ว, มีลักษณะที่ไปเร็วมาเร็วอย่างความร้อนความหนาวเป็นต้นกระทบตัว, โดยปริยายหมายถึงลักษณะเช่นนั้น. **วูบวาบ** ก. ไหม้แล้วดับไปทันที.

วู่วาม ว. ลุกลาม, ติดต่อกันมากขึ้นอย่างรวดเร็ว เช่นไฟลุก, โดยปริยายหมายถึงลักษณะเช่นนั้น.

เว้ ก. เถลไถล.

เวค น. ความเร็ว. (ป. ; ส.).

เวคิน, เวคี น. ผู้มีความเร็ว, ผู้เดินเร็ว. (ส. เวคิน ; ป. เวคี).

เวจ [เว็ด] น. อุจจาระ, ที่ถ่ายอุจจาระ. (ป. วจฺจ). **เวจกุฎี** ก. ที่ถ่ายอุจจาระ (สำหรับบรรพชิต). **เวจมรรค** น. ทวารหนัก.

เวช น. หมอรักษาโรค. (ป. เวชฺช ; ส. ไวทฺย). **เวชกรรม** น. การรักษาโรค. **เวชศาสตร์** น. ตำรารักษาโรค.

เวชยันต์ น. ชื่อวิมานหรือรถของพระอินทร์. (ป. ; ส. ไวชยนฺต).

เวฐน์ น. ผ้าโพก, ผ้าพันศีรษะ. (ป. เวฐน ; ส. เวษฺฏน).

เวณ น. ช่างจักสาน. (ป. ; ส. ไวณ).

เวณี น. ผมซึ่งถักปล่อยไว้. (ป. ; ส.).

เวณิก น. คนตีตีพิณ. (ป. ; ส. ไวณิก).

เวณุ น. ไม้ไผ่. (ส. ; ป. เวฬุ). **เวณุวัน** น. ป่าไผ่. (ส. ; ป. เวฬุวน).

เวตน์ น. สินจ้าง. (ป. ; ส.).

เวตร น. หวาย. (ส. ; ป. เวตฺต).

เวตาล น. ผีจำพวกหนึ่ง ชอบสิงอยู่ในป่าช้า. (ส. เวตาล ว่านักปราชญ์ที่ไม่ได้ถ่ายวิชาให้ใคร ตายไปแล้วเป็นผีชนิดนี้).

เวท น. ความรู้, ความรู้ทางศาสนา; มนตร์, ถ้อยคำที่ผูกขึ้นเป็นคาถา เช่น ร่ายเวท; คัมภีร์ที่เป็นหลักฐานของศาสนาพราหมณ์. (ป. ; ส.). **เวทคู** น. ผู้บรรลุถึงซึ่งความรู้ คือพระอรหันต์ (ป.). **เวทมนตร์** น. คำศักดิ์สิทธิ์ที่บริกรรมแล้วให้สำเร็จความประสงค์.

เวทนา น. ความรู้สึก, ความรู้สึกทุกข์สุข.

(เป็นขันธ์หนึ่งในขันธ์ทั้งห้า); ความเจ็บปวด, ทุกข์ทรมาน. ก. สงสาร. (ป. ; ส.).

เวทย์ ว. พึงรู้, ควรรู้. (ส.).

เวทางค์, เวทางคศาสตร์ น. วิชาประกอบกับการศึกษาพระเวทมีหกอย่างคือ ๑. ศิกษาวิธีออกเสียงคำในพระเวทให้ถูกต้อง ๒. ไวยากรณ์ ๓. ฉันท์ ๔. โชยติส ดาราศาสตร์ ๕ นิรุกต์ กำเนิดของคำ และ ๖. กัลป วิธีจัดทำพิธี. (ส.).

เวทานต์ น. อุปนิษัท คือ คัมภีร์ที่เรียงไว้ที่สุดแห่งพระเวท, เป็นปรัชญาอินเดียฝ่ายโบราณ. (ส.).

เวที, เวที ๑ น. ที่ๆ ยกขึ้นให้สูงใช้เป็นที่ทำการสักการบูชา, แท่นบูชา; ยกพื้นสำหรับเล่นละครและอื่น ๆ. (ป. ; ส.).

เวที ๒ น. ผู้รู้, นักปราชญ์. (ป. ; ส. เวทินฺ).

เวธ น. การเจาะ, การแทง. (ป. ; ส.).

เวน ก. มอบให้, ยกให้.

เว้น น. งด, ละ, หยุด. **เว้นแต่** สัน. ยกเว้น, ไม่นับ, นอกจาก.

เวนไตย น. ครุฑ. (ป. เวนฺเตยฺย ; ส. ไวนเตย).

เวไนย น. ผู้ควรแนะนำสั่งสอน, ผู้พึงตัดได้สอนได้. (ป. เวเนยฺย).

เวม [-มะ] น. เครื่องทอผ้า. (ป.).

เวมัต น. ความต่าง, ความแปลกไป. (ป. เวมตฺต).

เวมัติก [-มัตติกะ] ว. สงสัย, ไม่แน่ใจ, ลังเล. (ป.).

เวมาติก น. ผู้ต่างมารดา. (ป.).

เว้ย ว. เสียงร้องเรียกให้รู้ตัว; คำประกอบท้ายเพื่อเน้นความสำหรับกล่าวแก่ผู้ต่ำกว่าหรือเป็นกันเอง.

เวร น. ความพยาบาทกัน, ความปองร้ายกัน, บาป; คราว, รอบ, การผลัดกันเป็นคราวๆ. (ป. ; ส. ไวร).

เวรมณี [-ระมะนี] น. การงดเว้น, ละเว้น. (ป.).

เวรี น. คนจองเวรกัน, ศัตรู. (ป. ; ส. ไวรี).

เวโรจน์ น. ความรุ่งเรือง, สุกใส. (ป. ; ส. ไวโรจน).

เวลา น. กาล, คราว, สมัย, ชั่วโมง, โอกาส. (ป. ; ส.).

เววัณ ว. ต่างวรรณกัน. (ป. วิวณฺณ).

เววัณณิยะ น. ความเป็นผู้มีวรรณต่างกัน หรือต่างเพศกัน เช่นเพศบรรพชิตต่างจากเพศคฤหัสถ์. (ป.).

เวศม์ น. บ้าน, เรือน, ที่อยู่. (ส.).

เวศย์ น. แพศย์, คนในวรรณที่สามแห่งอินเดีย คือพ่อค้า. (ส. ไวศฺย).

เวศยา น. แพศยา. (ส.).

เวสน์, เวสม์ น. เรือน, ที่อยู่. (ป.; ส. เวศน).

เวสม น. ความไม่เสมอกัน. (ป. วิสม).

เวสวัณ น. ชื่อท้าวจาตุมหาราชองค์หนึ่งประจำทิศอุดร, ท้าวเวสสุวัณ หรือท้าวกุเวรก็เรียก. (ป. เวสฺสวณฺณ; ส. ไวศฺรวรฺณ).

เวสสะ น. พ่อค้า. (ป. เวสฺส; ส. ไวศฺย).

เวสภู น. พระนามของพระพุทธเจ้า. (ป. เวสฺสภู).

เวสสันดร น. พระนามพระโพธิสัตว์ชาติที่ ๑๐. (ป.).

เวสสุกรรม น. พระวิสสุกรรม.

เวสารัช น. ความเป็นผู้แกล้วกล้า. (ป. เวสารชฺช).

เวสิ, เวสิยา น. หญิงงามเมือง. (ป.).

เวห, เวหา น. ฟ้า, อากาศ. (ส. วิห, วิหา).

เวหน (กลอน) น. ฟ้า.

เวหังค์ น. วิหงค์, นก. (ป.).

เวหัปติ น. พฤหัสบดี. (ป. วิหปฺปติ).

เวหายส น. อากาศ, ฟ้า. (ป.; ส. วิหายสฺ).

เวหาส น. ฟ้า, อากาศ. (ป.).

เวฬุ น. ไม้ไผ่. (ป.). **เวฬุการ** น. ช่างจักสาน. (ป.). **เวฬุวัน** น. ป่าไผ่, อารามครั้งพุทธกาลซึ่งพระเจ้าพิมพิสารสร้างถวายพระพุทธเจ้าอยู่ใกล้เมืองราชคฤห์.

เวฬุริย [-ยะ] น. แก้วไพฑูรย์. (ป.).

เว่อ ว. หวะเข้าไป, กว้างเข้าไป.

เว้า ก. พูด. ว. แหว่ง, แหว่งเข้าไป.

เวิก ก. เลิก, เปิด, แหวก.

เวิ้ง น. ที่เปิดกว้างวุ้งเข้าไปถัดจากที่แคบ. **เวิ้งว้าง** น. ที่ว่างเปล่าทำให้ว้าเหว่ใจ.

เวี่ย, เวี่ยว (กลอน) ก. คล้อง, ทัดไว้.

เวียง น. เมืองที่มีกำแพงล้อม.

เวียน ก. วน, หมุน, หมุนไปโดยรอบ. **เวียนเทียน** น. พิธีจุดเทียนถือเดินประทักษิณสิ่งที่เคารพบูชา, ใช้ว่า เดินเทียน

ก็ได้, พิธีจุดเทียนแล้วส่งกันต่อ ๆ ไปโดยรอบสิ่งที่ทำขวัญ. **เวียนหัว** ก. รู้สึกใจคอหวิว ๆ แลดูอะไรหมุนไปหมด, ทำให้มีอาการเช่นนั้น.

เวียร ก. เพียร.

เวี้ยว (กลอน) ก. ลล้อง, ทัดไว้.

แว้ ว. เสียงเช่นเสียงเด็กแดง ๆ ร้อง.

แวง ๑ ว. ยาว, แถว. (ข.).

แวง ๒ น. ดาบ.

แวง ๓ น. ต้นไม้จำพวกกก.

แวง ๔ ก. ล้อมวง.

แว้ง ก. เหวี่ยง, เหลียว, เอี้ยว, เลี้ยว, ใช้ในอาการที่ไม่ได้ตาดหมายไว้ เช่น แว้งกัด, แว้งหาง.

แวด ก. ระวัง, ห้อม, ล้อม. **แวดล้อม** ก. เฝ้าระวังรักษาอยู่โดยรอบ.

แวดร [แวด] น. ไม้ถือ. (สํ. เวตฺร).

แวน (ใบ) ก. อยู่เวร, ประจำเวร.

แว่น ๑ น. วง, วงกลม; ขอบ, เขต, มักใช้ประกอบกับคำ แดว้น ว่าแว่นแดว้น; เครื่องส่องดูเงาของตน โบราณทำด้วยโลหะขัดจนเป็นเงา ใช้แทนกระจกเงาในปัจจุบัน, เครื่องใช้ส่องขยายให้เห็นชัดมีรูปแบน ๆ กลม ๆ เช่น แว่นแก้ว; (ถิ่น-อีสาน) กระจก; เครื่องมือโรยขนมจีนเป็นผ้าสี่เหลี่ยมกลางมีทองเหลืองหรือทองแดงเป็นแผ่นกลมเจาะรูเล็ก ๆ ทั่วแผ่น; ผักชนิดหนึ่งใบกลมๆ เป็นสองซีก; เครื่องติดเทียนรูปแบน ๆ ทำด้วย เงิน ทอง หรือทองเหลือง สำหรับติดเทียนเวียนในการทำขวัญต่าง ๆ, ชิ้นเล็กแบน ๆ กลม ๆ ที่หั่นออกจากชิ้นใหญ่ เช่น บอระเพ็ด ๗ แว่น; โดยปริยายหมายถึงความผ่องใสเรียบราบ เช่น เจ้าแว่นแก้ว. **แว่นตา** น. สิ่งที่ทำด้วยแก้วเป็นเครื่องส่องเพื่อช่วยตาให้แลเห็นชัดเจนขึ้น. **แว่นฟ้า** น. สิ่งที่ประดับด้วยกระจก เช่นพระแท่นที่ประดับกระจก เรียกว่าพระแท่นแว่นฟ้า, พานที่ประดับกระจก เรียกว่าพานแว่นฟ้า โดยมากซ้อนกันสองชั้น.

แว่น ๒ ก. กระโดด, ว่องไว; มา เช่น ผิว่าแว่นเร็วอ้า. (ลอ ๓๘๙). **แว่นไว** ก. ว่องไว, คล่องแคล่ว.

แวบ ว. วับวาบ, วาว, เป็นแสงเกิดชั่วประเดี๋ยว. **แวบวับ** ว. แวววาว, วาบวับ.

แวม ว. เรื่อง ๆ.

แวว น. ของที่มีลักษณะใสเป็นวงอยู่ข้างใน,

สิ่งที่มีลักษณะเป็นวง ๆ เช่น แววหัวตัวหนังสือ, แสงสะท้อน, ลักษณะที่ส่อให้เห็นความเป็นไปข้างหน้า. ว. สุกใส, วูบวาบ. แววววาม, แววววาว ก. มีแสงกลอกกลิ้งอยู่ข้างใน.

แว่ว ก. ได้ยินเสียงแต่เบา ๆ, ได้ยินแต่นิดหน่อย.

แวะ ก. หยุดชั่วคราวระหว่างทางเพื่อกิจธุระ.

โว ว. พูดมาก, พูดโอ้อวด.

โว่ ว. เป็นช่องเป็นรูที่แลเห็นลึกหรือทะลุ.

โวการ น. ขันธ์, เช่น เบญจโวการ ว่า ขันธ์ห้า. (ป.).

โว่ง ว. ว่าง, โล่ง, โปร่ง.

โวทาน น. การทำให้สะอาด, ความบริสุทธิ์. (ป.).

โวย, โว้ย ว. เสียงร้องเรียกหรือขานรับอย่างดัง.

โวยวาย ว. เสียงร้องอื้ออึง เมื่อมีเหตุเกิดขึ้น.

โว้เว้ ก. พูดเสียงเอ็ดอึง, พูดหาเรื่อง, พูดเหลวไหล, ทำเหลวไหล.

โวสาน น. อวสาน, ที่สุด, จบ. (ป.).

โวหาร น. ถ้อยคำ, ชั้นเชิงหรือกระบวนแต่งหนังสือหรือพูด, ถ้อยคำเกินเหตุผล.

ไว ว. พลัน, ทันที, ทันใด, ไม่ช้า.

ไว้ ก. เก็บวาง, รักษา, สงวน, ให้คงอยู่, ให้ปรากฏอยู่. ไว้ใจ ก. เชื่อใจ. ไว้ตัว ก. ถือตัว. ไว้ทุกข์ ก. ประดับเครื่องหมายหรือนุ่งห่มเป็นเครื่องแสดงความเศร้าโศกให้แก่ผู้ตาย. ไว้ธุระ ก. มอบงานให้ทำ. ไว้ยศ ก. ถือตัวว่ามียศ. ไว้ลาย ก. แสดงความกล้าหาญหรือความสามารถฝากไว้แก่คนภายหลัง. ไว้หน้า ก. ไม่ลบหลู่. ไว้อาลัย ก. แสดงความระลึกถึงผู้ที่จากไป.

ไวกูณฐ์ น. ที่ประทับพระนารายณ์. (ส.).

(โบ) น. พระนารายณ์ที่แบ่งภาคลงมา.

ไวฑูรย์ น. ไพฑูรย์.

ไวทย์ น. แพทย์. (ส.).

ไวพจน์ น. คำที่มีรูปต่างกันแต่มีความหมายคล้ายกัน. (ป. เววจน); คำที่ออกเสียงเหมือนกันแต่มีความหมายต่างกัน.

ไวยากรณ์ น. วิชาว่าด้วยระเบียบของภาษา (ป.; ส. เวยฺยากรณ ว่านักศึกษาไวยากรณ์. ป.; ส. วฺยากรณ ว่า ตำราไวยากรณ์).

ไวยาวัจกร [-วัดจะกอน] น. ผู้ทำกิจธุระแทนสงฆ์. (ป. เวยฺยาวจฺจกร).

ไวยาวัฒย์ [-วัดจะไม] น. บุญสำเร็จด้วยการขวนขวายช่วยเหลือ. (ป. เวยฺยาวจฺจมย).

ไววรรณ น. สีจาง, สีซีด. (ส. ไววรฺณ).

ศ

ศ พยัญชนะตัวที่สามสิบแปด เป็นพวกอักษรสูง เป็นพยัญชนะที่นำมาใช้จากภาษาสันสกฤต ใช้ได้ทั้งเป็นพยัญชนะตัวต้น และเป็นตัวสะกดในแม่กด.

ศก ๑ น. ผม. (ข.).

ศก ๒ น. ยุค, หมวดปีซึ่งตั้งขึ้นเป็นที่หมายเหตุการณ์สำคัญ เช่น พุทธศก ตั้งต้นด้วยวันที่พระพุทธเจ้านิพพาน, ปีหนึ่ง ๆ. (ส.).

ศกฎ น. เกวียน. (ส.; ป. สกฏ).

ศกล น. ส่วน, ซีก. (ส.).

ศกุน น. นก. (ส.; ป. สกุณ).

ศกุนต์ น. นก. (ส.).

ศกุนิ น. นก. (ส.).

ศกุนี น. นกตัวเมีย. (ส.).

ศงกา น. ความสงสัย. (ส.).

ศจี น. ชายาพระอินทร์. (ส.).

ศฐ [สะถะ] น. คนโกง, คนล่อลวง, คนไอ้อวด. (ส.).

ศตก [สะตก] น. หมวดร้อย. (ส. ศตก).

ศต [สะตะ] น. ร้อยหนึ่ง. (ส.). **ศตบาท, ศตปที** น. ตะขาบ. (ส.). **ศตวรรษ, ศตพรรษ** น. รอบร้อยปี. (ส.). **ศตสังวัตสร์** น. นานชั่วร้อยปี. (ส.). **ศตัฆนี** น. อาวุธอย่างร้ายแรงฆ่าคนได้ตั้งร้อยคน. (ส.).

ศตก [สะตะกะ] น. หมวดร้อย, มีจำนวนร้อย, ใช้ ศตก ก็มี. (ส.).

ศนิ [สะ-] น. ดาวพระเสาร์. (ส.). **ศนิวาร** น. วันเสาร์. (ส.).

ศพ น. ซากผี, ร่างคนที่ตายแล้ว. (ส. ศว).

ศพล [สะพะละ] ว. หลายสี, ต่าง, ลาย, กระ; วุ่น, วำคาญ, (ส.).

ศม [สะมะ] น. ความสงบ, ความนิ่ง. (ส.).

ศมน [สะมะนะ] น. การทำให้สงบ. (สํ.).

ศย [สะยะ] ก. นอน; หลับ, อยู่, พักผ่อน; มักใช้เป็นส่วนท้ายสมาส. (สํ.).

ศยนะ [สะยะ-] น. การนอน, การหลับ, ที่นอน, ฟูก, เบาะ. (สํ.).

ศยาม [สฺยาม] ว. ดำ, คล้ำ. (สํ.).

ศยามล [สฺยา-] น. สีดำ. ว. ผิวคล้ำ, ดำ. (สํ.).

ศร น. อาวุธชนิดหนึ่งใช้ยิงด้วยกำลังสายให้ลัดลูกแล่นออกไป, ลูกธนู, ลูกหน้าไม้, คันธนู. (โบ) ปืน. (สํ.). **ศรายุธ** น. อาวุธคือศร. (สํ. ศร + อายุธ). **ศราวรณ์** น. เครื่องกำบังลูกศร คือโล่. (สํ.). **ศราสน์** น. คันศร. (สํ.).

ศรภ [สะระพะ] น. สัตว์ในนิยาย ว่ากันว่ามีแปดเท้าแรงกว่าช้างและสิงห์โต. (สํ.).

ศรมณะ [สฺระมะ-] น. ผู้ปฏิบัติบำเพ็ญพรต, พระสงฆ์. (สํ.; ป. สมณ).

ศรรกรา [สักกะรา] น. ก้อนกรวด; น้ำตาลกรวด. (สํ. ศรฺกรา).

ศรวณะ [สฺระวะ-] น. ชื่อดาวฤกษ์ที่ ๒๒. (สํ.).

ศรวณีย์ [สฺระวะ-] ว. พึงได้ยิน, ควรยิน; น่าฟัง, น่าชม. (สํ.).

ศรัณย์ ว. ซึ่งเป็นที่พึ่ง. (สํ.).

ศรัณยู น. ผู้เป็นที่พึ่ง. (สํ. ศรณฺยุ).

ศรัณนะ [สะรัดถะ-] น. การปล่อย, การหย่อน. (สํ.).

ศรัท น. ฤดูศารท. (สํ.).

ศรัทธา [สัดทา] น. ความเชื่อถือ, ความเลื่อมใส. (สํ.).

ศรัย น. ที่พักพิง, ที่พึ่ง, ที่อาศัย, ที่ร่มเย็น. (สํ.).

ศราทธ์ [สาด] น. การทำบุญให้แก่ญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว. (สํ.). **ศราทธพรต** น. พิธีทำบุญให้แก่ญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว. (สํ. ศราทฺธ + พฺรต).

ศราพ [สฺราบ] น. การได้ยิน, การฟัง. (สํ.).

ศราพก, ศราวก น. สาวก, ศิษย์. (สํ.; ป. สาวก).

ศราวณะ น. เดือนจันทรคติที่ ๙. ว. เกี่ยวกับดาวศรวณะ. (สํ.).

ศรี ๑ [สี] น. มิ่ง, สง่า; แสง, ความสุกใส, ความสว่าง, ความเปล่งปลั่ง; ความงาม, ความดี, ความน่ารัก; ความเจริญ ความ

ร่ำรวย, ลาภ, ความสำเร็จ; มงคล; ความเป็นใหญ่; ชื่อพระลักษมี (มเหสีพระนารายณ์) ผู้เป็นพระแม่เจ้าแห่งความงามความเจริญ. (ส.; ป. สิริ).

ศรี ๒ [สี] น. พลู. (มลายู). (ราชา) หมากพลู เรียกว่า พระศรี.

ศรี ๓ [สี] น. ผู้หญิง. (ข. สี).

ศรุต [สฺรุตะ] ก. ได้ยิน, ได้ฟัง; มีชื่อเสียง, มีผู้รู้จัก. (ส.).

ศรุติ [สฺรุติ] น. สิ่งที่ได้ยิน, กิตติศัพท์; พระเวท. (ส.).

ศฤกาล, ศฤคาล [สฺริ-] น. หมาจิ้งจอก. (ส.).

ศฤงค์ [สฺริง] น. เขาสัตว์; ยอดของสถานที่ต่าง ๆ. (ส.).

ศฤงคาร [สฺริงคาน] ก. สิ่งให้เกิดความรัก, บริวารหญิงผู้บำเรอความรัก เช่น สาวศฤงคารคนใช้. (ม. คำหลวง ทานกัณฑ์). (ส. ศฤงคาร ว่า ความใคร่).

ศฤงคาริน, ศฤงคารี ว. ผู้มีศฤงคาร. (ส.).

ศลภ [สะละพะ] น. แมลงมีปีก. (ส.).

ศลัถ [สฺลัค] ว. ลุ่ย, หลุด, หลวม, ไม่แน่น. (ส.).

ศลิษฏ์ [สฺลิค] ว. ติด, แนบ, เกี่ยวข้อง. (ส.).

ศลิษา [สฺลิ-] น. การกอดรัด. (ส.).

ศว น. ศพ. (ส.).

ศวศุร [สฺวะสุระ] น. พ่อตา, พ่อผัว. (ส.; ป. สสฺสุร).

ศวัส [สฺวัค] น. วันพรุ่งนี้. (ส.; ป. สฺว).

ศวัสน [สฺวัคสะนะ] น. การหายใจ. (ส.).

ศวา, ศวาน [สฺวา, สฺ-] น. หมา. (ส.).

ศวาส [สฺวาสะ] น. การหายใจ, ลมหายใจ. (ส.; ป. สาส).

ศศะ [สะ-] น. กระต่าย, รอยดำที่ปรากฏในดวงจันทร์ซึ่งถือกันว่าคล้ายกระต่าย. (ส.). **ศศธร** น. ทรงไว้ซึ่งรูปกระต่าย คือดวงจันทร์. (ส.). **ศศพินทุ์, ศศลักษณ์** น. ดวงจันทร์.

ศศิ, ศศิน, ศศี น. "ซึ่งมีกระต่าย" คือ ดวงจันทร์. (ส.). **ศศิกษัย** น. พระจันทร์แรม. **ศศิขัณฑ์** น. เสี้ยวพระจันทร์. (ส.). **ศศิเคราะห์** น. จันทรคราส. (ส. ศศิคฺรห). **ศศิธร** น. ดวงจันทร์. (ส. ว่าพระอิศวรผู้มีพระจันทร์เป็น

ปั่น). **ศศิมณฑล** น. ดวงพระจันทร์. (ส.). **ศศิวิมล** ว. บริสุทธิ์เพียงจันทร์. (ส.).

ศสา [สะ-] น แตงกวา. (ป.).

ศอ น. คอ.

ศอก น. ส่วนของแขนนับแต่ข้อพับถึงกลางลงไปถึงปลายนิ้วกลาง, มาตราวัดของไทยแต่โบราณเท่ากับสองคืบ. **ศอกกำ, ศอกกำมา** น. ศอกที่มือกำไม่แบมือออก.

ศักราช น. ศก, หมวดปีซึ่งตั้งขึ้นเป็นที่หมายเหตุการณ์สำคัญ เช่น พุทธศักราช ตั้งต้นด้วยวันที่พระพุทธเจ้านิพพาน.

ศักดา น. อำนาจ. (ส. ศกฺติ).

ศักดิ์ น. อำนาจ, ความสามารถ; กำลัง, ฐานะ; หอก, หลาว. (ส.; ป. สตฺติ). **ศักดินา** น. อำนาจปกครองที่นา. **ศักดิ์สิทธิ์** ว. ขลัง.

ศักย ๑ [สักกฺยะ] ว. อาจ, สามารถ. (ส.).

ศักย ๒ [สักกฺยะ] น. ศากย. (ส. ศากฺย).

ศักร [สักกฺระ] น. พระอินทร์. (ส.). **ศักรภพน์** น. โลกพระอินทร์, สวรรค์ชั้นดาวดึงส์. (ส.). **ศักรินทร์, ศักเรนทร์** น. พระอินทร์ผู้เป็นใหญ่. (ส. ศกฺร + อินฺทร).

ศังกร น. นามพระอิศวร, ผู้ประสาทความสุขเกษม. (ส.).

ศังกา น. ความสงสัย, ความลังเล. (ส.).

ศังกุ น. หลาว, หอก. (ส.).

ศัตรู [สัตตฺรู] น. ข้าศึก, ปรปักษ์, ผู้จองเวร. (ส. ศตฺรุ).

ศัทธนะ [สัตทะนะ] ก. ลมพัด, มีลมพัดมา. (ป.).

ศันสนะ น. การสรรเสริญ, การบอกเล่า. (ส. ศํสน).

ศันสนีย ว. พึงสรรเสริญ, พึงชม. (ส. ศํสนีย).

ศัพท์ น. เสียง, คำ, คำยากที่ต้องแปล; เรื่อง. (ส. ศพฺท; ป. สทฺท ว่า เสียง, คำ).

ศัยยา น. ที่นอน, ฟูก, เบาะ. (ส.; ป. เสยฺยา).

ศัลย [สันละยะ] น. ลูกศรและของมีปลายแหลมอื่น ๆ. (ส.). **ศัลยกรรม** น. วิชาหมอแผนกผ่าตัด. **ศัลยศาสตร์** น.

ตำราว่าด้วยวิชาผ่าตัด.

ศัล, ศัลก น. เปลือกไม้. (ส. ศลฺล, ศลฺลก).

ศัลกี น. ต้นไม้ชนิดหนึ่งยางมีกลิ่นหอม. (ส. ศลฺลกี).

ศัสตร น. ศัสตรา, ของมีคมเป็นเครื่องฟันแทง. (ส.).

ศัสตร น. ศัสตรา, ของมีคมเป็นเครื่องฟันแทง. (ส.). **ศัสตรกรรม** น. การผ่าตัดทางแพทย์. (ส.). **ศัสตรการ** น. คนทำอาวุธ. (ส.). **ศัสตรศาสตร์** น. วิชาใช้อาวุธ, วิชาทหาร.

ศัสตรา น. ของมีคมเป็นเครื่องฟันแทง.(ส.).

ศัสย [สัคสฺยะ] น. ข้าวกล้า. (ส. ; ป. สสฺส).

ศาก น. ผัก ; ต้นสัก. (ส.). **ศากภักษ์** น. คนที่กินแต่ผัก (ไม่กินเนื้อ). (ส.).

ศากย [สากฺยะ] น. ชื่อของกษัตริย์พวกหนึ่งในเมืองกบิลพัสดุ์ ซึ่งเป็นเชื้อสายของพระพุทธเจ้า. (ส. ; ป. สกฺย). **ศากยเกตุ, ศากยพุทธ, ศากยมุนี** น. พระนามพระพุทธเจ้า. (ส.). **ศากยวงศ์** น. พระกุลพวกศากย. (ส.).

ศาฏก น. ผ้า. (ส. ; ป. สาฏก).

ศาฐยะ น. สาไถย, ความคดโกง. (ส.).

ศาณ ๑ น. หินลับมีด, หินเจียระไน. (ส.).

ศาณ ๒ น. ผ้าป่าน. ว. ทำด้วยป่านหรือปอ. (ส.).

ศาต ว. ลับแล้ว, คม, แหลม ; แบบบาง. (ส.).

ศานต์ ว. สงบ. (ส.). **ศานตรส** น. รสของคำประพันธ์ที่แสดงถึงความสงบจิต. (ส.).

ศานติ น. ความสงบ, ความระงับ. (ส.). **ศานติโหม** น. การบูชาไฟเพื่อกำจัดเสนียดจัญไร. (ส.).

ศานติก ว. กำจัดเสนียดจัญไร. (ส.).

ศาป (แบบ) น. คำแช่ง, การด่า. (ส.). **ศาปมุกต์** น. การพ้นจากผลคำแช่ง. (ส.). **ศาปานต์** ว. พ้นศาป. (ส.).

ศาพร ว. ไหดร้าย, พยาบาท. (ส.).

ศารท [สาด] ว. เกี่ยวกับหรือเกิดในฤดูใบไม้ร่วง ; เทศกาลทำบุญสิ้นเดือนสิบ. (ส.). **ศารทวิษุวัต** (ดาราศาสตร์) น. พระอาทิตย์โคจรไปถึงจุดราศีเสมอภาค เรียกจุดนั้นว่า วิษุวัต (Equinok), เมื่อถึงจุด

นั้น โลกมีเวลากลางวันและกลางคืนเท่ากัน คือ จุดหนึ่ง โดจรไปถึงในราววันที่ ๒๔ กันยายน เรียกว่า ศารทวิษุวัต (Autumnal equinok) ตรงข้ามกับ วสันตวิษุวัต.

ศารทูล น. เสือโคร่ง. (ส.; ป. สทฺทูล).

ศาริกา น. นกจำพวกนกเอี้ยง. (ส.; ป. สาลิกา).

ศาล น. ที่ชำระความ; ที่เทพารักษ์สถิต.

ศาลเพียงตา น. ศาลที่ทำยกเสาขึ้นสี่เสาไม่มีหลังคา ใช้ในการพิธีชั่วคราว.

ศาลา น. ที่พักสำหรับคนทั่วไป, ที่ว่าการของรัฐบาล, เรือนที่ปลูกไว้ในวัดสำหรับทำบุญและศึกษาเล่าเรียน. (ส.).

ศาศวัต ว. ยั่งยืน. (ส.; ป. สสฺสต).

ศาสก น. ครู, ผู้สอน, ผู้ชี้แจง, ผู้ปกครอง. (ส.).

ศาสดา น. อาจารย์ผู้อบรมสั่งสอน, ผู้ตั้งศาสนา, พระนามพระพุทธเจ้า. (ส. ศาสฺตา; ป. สตฺถา).

ศาสตร์ น. ตำรา, วิชา. (ส.). **ศาสตราจารย์** น. อาจารย์ชั้นสูง.

ศาสตรา น. ศัสตรา.

ศาสน์ ๑ น. คำสั่ง, คำสั่งสอน, โดยปริยายหมายถึงพระราชหัตถเลขาทางราชการและลิขิตของพระสังฆราช เช่น พระราชศาสน์ สมณศาสน์. (ส.).

ศาสน์ ๒, ศาสนา น. ลัทธิความเชื่อถือของมนุษย์อันมีหลักคือแสดงกำเนิดและความสิ้นสุดของโลกเป็นต้นอันเป็นไปในฝ่ายปรมัตถ์ประการหนึ่ง แสดงหลักธรรมเกี่ยวกับบุญบาปอันเป็นไปในฝ่ายศีลธรรมประการหนึ่ง พร้อมทั้งลัทธิพิธีที่กระทำตามความเห็นหรือตามคำสั่งสอนในความเชื่อถือนั้น ๆ. (ส. ศาสนมฺ ว่า คำสอน, ข้อบังคับ).

ศาสนีย ว. สมควรจะสั่งสอน. (ส.).

ศาสนูปถัมภก น. ผู้ทะนุบำรุงศาสนา, ใช้สำหรับพระมหากษัตริย์. (ส. ศาสนูปตฺถมฺภก).

ศิกษก [สิกสะกะ] น. ครู, ผู้สอน ผู้รู้. (ส.).

ศิการ ก. หาเนื้อหาปลา. (ป.).

ศิขร [-ขอน] น. ยอด, ยอดเขา, ใช้ว่า ศิงขร หรือ ศีขร ก็มี. (ส.).

ศิขริน, ศิขรี น. ภูเขา. ว. มียอด. ใช้ว่า ศิงขริน, ศิงขรี ก็มี. (ส.).

ศิขัณฑ์ น. จุกหรือแกละ; หงอน. (ส.).

ศิขา น. จุก, หงอน, เปลวไฟ. (ส.).

ศิคาล น. หมาจิ้งจอก. (ส. ศฤคาล).

ศิงขร น. ศิขร, ภูเขา.

ศิงขริน น. ศิขริน, ภูเขา. ว. มียอด.

ศิต [–ตะ] ว. คม. (ส.).

ศิถี น. พวงดอกไม้, พวงมาลัย. (ป.).

ศิพิระ น. ค่ายทหาร. (ส. : ปะรำ).

ศิระ น. หัว, ยอด, ด้านหน้า. (ส. ศิรสฺ). **ศิรประภา** น. รัศมีที่พวยพุ่งขึ้นจากศีรษะของผู้ศักดิ์สิทธิ์และพระพุทธรูป. **ศิโรเวฐน์** น. ผ้าโพก. **ศิโรรัตน์** น. เพชรประดับหัว.

ศิรา น. น้ำ, ลำธาร, คลอง, ท่อ. (เขียนสิลา ก็มี).

ศิรามพุช น. หัว. (เทียบ ส. ศิร : หัว +อมฺพุช : บัว =หัวต่างดอกบัว).

ศิลป [สินลฺปะ] น. ฝีมือ, ฝีมือทางการช่าง, การแสดงออกมาให้ปรากฏขึ้นได้อย่างงดงามน่าพึงชม และเกิดอารมณ์สะเทือนใจ. (ส. ศิลฺป ; ป. สิปฺป ว่ามีฝีมืออย่างยอดเยี่ยม). **ศิลปกรรม** น. สิ่งที่เป็นศิลป. **ศิลปกร, ศิลปการ** ๑ น. นายช่างฝีมือ. **ศิลปการ** ๒, **ศิลปกิจ** น. การช่างฝีมือ. **ศิลปวิทยา** น. ศิลปและวิชาการ. **ศิลปศาสตร์** น. ตำราว่าด้วยวิชาความรู้มี ๑๘ ประการ เช่น ตำราการคำนวณ ตำรายิงธนู.

ศิลปิน, ศิลปี น. ผู้มีศิลป, นักศิลป. (ส.).

ศิลา น. หิน, ผา. (ส.). **ศิลาแลง** น. หินแลง.

ศิวะ น. พระอิศวร ; พระนิพพาน. (ส.). **ศิวโมกข์** น. พระนิพพาน. **ศิวเวท** น. มนตร์สรรเสริญพระนารายณ์, ไสยศาสตร์.

ศิศิระ น. ฤดูหนาว, ความหนาว, ความเยือกเย็น. ว. เย็น, หนาว, เย็นเยือก. (ส. ศิศิร).

ศิศุ น. เด็ก, เด็กแดง ๆ, เด็กเล็ก. (ส.).

ศิษฏิ น. การสอน. (ส. : ปกครอง, ลงโทษ).

ศิษฏ์ ว. ฝึกแล้ว, ดงแก่เรียน, อบรมแล้ว, มีปัญญา, มีความรู้. (ส.).

ศิษย์ น. นักเรียน, ผู้รับการอบรม. (ส.).

ศีขร น. ศิขร.

ศีขริน, ศีขรี น. ศิขริน, ศิขรี.

ศีต ว. หนาว, เย็น, เย็นเยือก. (ส.).

ศีตกาล น. ฤดูหนาว. (ส.).

ศีตล [–ตะละ] ว. หนาว, เย็น, เยือกเย็น. (ส.).

ศีรษะ น. หัว, ยอด. (ส.).

ศีล น. ข้อบัญญัติที่กำหนดทางปฏิบัติกายและวาจาทางพระพุทธศาสนา เช่น ศีลห้า ศีลแปด. (ส. ศีล : ความประพฤติที่ดี). **ศีลธรรม** น. ความประพฤติที่ดีที่ชอบ. **ศีลวัต** ว. มีศีล, มีความประพฤติดี. (ส.).

ศึก น. การรบกัน.

ศึกษา น. การเล่าเรียนฝึกฝนและอบรม. (ส. ศิกฺษา).

ศุกะ น. นกแก้ว, นกแขกเต้า. (ส.).

ศุกร์ น. ชื่อวันที่ ๖ ของสัปดาห์ ; ชื่อดาวพระเคราะห์ที่ ๖ ขึ้นหัวค่ำมักเรียกกันว่า ดาวประจำเมือง, ขึ้นเช้ามืดเรียกว่า ดาวประกายพรึก. ว. ความสว่าง. (ส.). **ศุกรวรรณ** ว. มีสีสด. (ส.).

ศุกล [–กฺละ] ว. สุกใส, สว่าง, ขาว, บริสุทธิ์. (ส. ; ป. สุกฺก). **ศุกลปักษ์** น. เวลาข้างขึ้น.

ศุกลัม [–กฺลำ] น. เครื่องขาวแต่งศพ. (ส. : สีขาว).

ศุจิ น. ความบริสุทธิ์, ความสะอาด. (ส.). **ศุจิกรรม** น. การรักษาความบริสุทธิ์.

ศุทธ, ศุทธิ น. ความบริสุทธิ์, ความสะอาด. (ส.).

ศุน, ศุนัก, ศุนิ น. หมา. (ส. ; ป. สุนข).

ศุภ [สุพะ] น. ความงาม, ความดีงาม, ความเจริญ. (ส.). **ศุภกร** ว. ทำความเจริญ, เป็นมงคล. **ศุภเคราะห์** น. ความมงคล, คราวดี, ทางโหราศาสตร์หมายเอาดาวพระเคราะห์ที่ให้คุณ คือ จันทร์ พุธ พฤหัสบดี ศุกร์. **ศุภนิมิต** น. นิมิตดี, ลางดี. **ศุภมัสดุ** น. ขอความดีความงามจงมี, เป็นคำใช้ขึ้นต้นลงท้ายในประกาศที่เป็นแบบหรือข้อความที่สำคัญ เช่นประกาศพระบรมราชโองการ. **ศุภมาตรา** น. ตำแหน่งข้าราชการหัวเมืองตำแหน่งหนึ่งในปัจจุบันหมายถึงผู้ช่วยสรรพากรจังหวัด. **ศุภมาส** น. วันต้นเดือนปี. (ส. ศุภมาส ว่าเดือนดีงาม). **ศุภอักษร** น. สารสน์ของเจ้าประเทศราช. **ศุภางค์** ว. มีรูปงาม. (ส.).

ศุภร [—พอน] ว. ส่องแสง, สว่าง, งาม, สดใส ; ขาว, ผ่อง ; บริสุทธิ์, ไม่มีตำหนิ. (ส.).

ศุลก [สุนฺลกะ] ว. เนื่องด้วยการเก็บอากรจากสินค้าขาเข้าและขาออก. (ป. ; ส. สุงฺก). **ศุลกากร** น. ค่าอากรที่เรียกเก็บจากสินค้าขาเข้าและขาออก. **ศุลการักษ์** น. เจ้าหน้าที่รักษาศุลกากร.

ศุลี น. พระอิศวร. (ส. ศูลี).

ศุษิร น. เครื่องดนตรีที่ใช้เป่ามีขลุ่ยเป็นต้น, เขียนเป็น สุษิร ก็มี. (ส. ศุษิร, สุษิร).

ศูกร น. หมู. (ส ; ป. สุกร).

ศูทร [สูด] น. วรรณที่สี่ของสังคมฮินดู. (ส.).

ศูนย์ ว. ว่างเปล่า. ก. หายสิ้นไป. น. จุดกลาง, ตัวเลข ๐. (ส.). **ศูนยพ่าห์** (ไหราศาสตร์) น. พระเคราะห์ที่นำหน้าลัคนาอยู่ในราศีสอง. **ศูนยภาพ** น. ความไม่มีอะไร, ความว่างเปล่า.

ศูล [—ละ] น. หลาว, เหล็กแหลม. (ส.).

ศูลิน, ศูลี น. พระอิศวร. (ส.).

เศรณี [เสฺรนี] น. แถว, แนว ; หมวด, หมู่, พวก. (ส.).

เศรษฐี [เสด] ว. ดีเลิศ, ดีที่สุด, ยอดเยี่ยม, ประเสริฐ. (ส. ; ป. เสฏฺฐ).

เศรษฐกิจ น. งานอันเกี่ยวกับการผลิต การจำหน่ายจ่ายแจกและการบริโภคใช้สอยสิ่งต่าง ๆ ของชุมชน. (ส. เศรษฺฐ + กิจฺจ).

เศรษฐศาสตร์ น. ตำราว่าด้วยการผลิตการจำหน่ายจ่ายแจกและการบริโภคใช้สอยสิ่งต่าง ๆ ของชุมชน.

เศรษฐี [เสดถี] น. คนมั่งมี. (ส. : ประมุขพ่อค้า).

เศร้า ก. สลด, ระทด ; หมอง, เหี่ยวแห้ง.

เศลษ [เสฺลด] ก. การติด, การเกาะ, การเกี่ยวข้อง, การพาดพิง ; การกอดรัด. (ส.).

เศวตงค์ [เสฺวตง] ว. มีตัวขาว. (ส. เศฺวต + องฺค).

เศวตีภ [เสฺวตีบ] น. ช้างเผือก. (ส. เศฺวตเตภ).

เศวต [เสฺวด] น. สีขาว. (ส.). **เศวตงค์** ว. มีตัวขาว. (ส. เศฺวตางฺค). **เศวตฉัตร์** น. ฉัตรขาว ใช้เป็นเครื่องหมายแห่งความเป็นพระเจ้าแผ่นดินเป็นต้น. **เศว-**

ติภ, เศวติภ, เศวเตภ น. ช้างเผือก. (ส. เศฺวเตภ).

เศวตร (ใบ) น. สีขาว. (ส. เศฺวตร: โรคเรื้อนน้ำเต้า).

เศวาล น. สาหร่าย. (ส.; ป. เสวาล).

เศษ น. ส่วนที่เหลือ, สิ่งที่เกินหรือเลยไป; ส่วนที่ไม่เต็ม. (ส.). เศษส่วน น. วิชาคำนวณว่าด้วยเลขที่ไม่เต็มจำนวนหน่วย. เศษสิบ น. วิชาคำนวณว่าด้วยเลขที่มีเศษส่วนในสิบ.

เศาจ [เสาจะ] น. ความสะอาด, ความบริสุทธิ์: การชำระล้าง; ความซื่อตรง. (ส.).

เศาไจย น. คนซักฟอก, คนทำความสะอาด. (ส. เศาเจฺยฺย).

เศาร์ ว. กล้าหาญ, เกี่ยวกับผู้กล้าหาญ. (ส. ศูร).

เศารยะ น. ความกล้าหาญ, อำนาจ. (ส.).

เศิก (ใบ) น. ศึก.

เศียร น. หัว.

โศก น. ความทุกข์, ความเศร้า, ความเดือดร้อนใจ. ว. แห้ง. (ส.). โศกศัลย์ ก. เป็นทุกข์เดือดร้อนเหมือนถูกศรแทง. โศกาดูร ก. เดือดร้อนด้วยความโศก, ร้องไห้สะอึกสะอื้น. โศกาลัย น. ความเศร้าหมองใจและความห่วงใย, ร้องไห้สะอึกสะอื้น.

โศกา, โศกี (กลอน) ก. ร้องไห้.

โศจนะ น. ความเศร้าใจ. (ส.).

โศจนียะ ว. อันน่าโศก, น่าเศร้าใจ. (ส.).

โศจิ น. แสง, แวว, สี, ความสว่าง, ความงาม. ว. สว่าง, สุกใส. (ส.).

โศถะ น. การบวม, ความพอง. (ส.).

โศผะ (ราชา) น. การบวม, ความพอง. (ส.; ป. โสผ).

โศธนะ น. การชำระ, การทำให้หมดจด, การทำให้สะอาด, การแก้ไข, การตรวจตรา, การชำระสะสาง. (ส.).

โศภ, โศภน น. ความงาม, ความดี. (ส.).

โศภา ว. งาม, ดี. (ส.: สว่าง, ความงาม).

โศภิต ว. งาม, ดี. (ส.).

โศภิน, โศภี ว. งาม, ดี. (ส.).

โศภิษฐ์ ว. งามยิ่ง, ดียิ่ง. (ส.).

โศรณิ, โศรณี [โสรฺ—] น. ตะโพก.

(ส.).

โศรดา [โสฺร—] น. ผู้ฟัง. (ส. โศฺรตฺฤ).

โศรตร [โสฺรด] น. หู, ช่องหู. (ส.).

โศลก [โสฺลก] น. คำประพันธ์สันสกฤต สี่บาทเป็นบทหนึ่ง เรียกว่า โศลกหนึ่ง, คำขับร้องสรรเสริญ, เกียรติ. (ส.).

ไศล [ไศฺล] น. เขาหิน. (ส. ไศล).

ษ

ษ พยัญชนะตัวที่สามสิบเก้า เป็นพวกอักษรสูง เป็นพยัญชนะที่นำมาใช้จากภาษาสันสกฤต เป็นตัวสะกดในแม่กด.

ษมา [สะมา] น. ความอดกลั้น, ความอดโทษ. ก. กล่าวคำขอโทษ. (ส. กษมา).

ษมายุมแปลง น. เครื่องขมาโทษที่ชายนำไปคำนับพ่อแม่หญิง เพื่อขอโทษในการที่ลักพาลูกสาวท่านไป.

ษฏ ว. หก. (ใช้ในคำสมาส เมื่อนำหน้าพยัญชนะพวกอโฆษะ). (ส.).

ษฏกะ น. หมวดหก คือรวมสิ่งละหก. (ส.).

ษฑ ว. หก. (ใช้ในคำสมาส เมื่อนำหน้าพยัญชนะพวกโฆษะ เว้นจาก ฌ ฌ ย). (ส.).

ษณ ว. หก. (ใช้ในคำสมาส เมื่อนำหน้าตัว ฌ ฌ ย). (ส.).

ษษ ว. หก (คำสมาสใช้ ษฏ บ้าง ษฑ ษณ บ้าง ตามวิธีสนธิ). (ส.).

ษษฏี น. จำนวนหกสิบ. (ส.).

ษษฐ ว. ที่หก. (ส.).

ษษฐี น. วันที่หกหรือวันหกค่ำ. (ส.).

โษฑศ [โสฑะสะ] ว. ที่สิบหก. (ส.).

โษฑศัน [โสฑะ—] ว. สิบหก. (ส.).

ส

ส ๑ พยัญชนะตัวที่สี่สิบ เป็นพวกอักษรสูง ใช้เป็นตัวสะกดในแม่กด.

ส ๒ เป็นคำประกอบหน้าคำอื่นที่มาจากบาลีและสันสกฤต บ่งความว่า กอบด้วย, พร้อมด้วย เช่น สเทวก ว่าพร้อมด้วยเทวดา. (ป.; ส.).

สก ๑ [สะกะ] น. ของตน. (ป.; ส. สฺวก). **สกวาที** น. ผู้กล่าวถ้อยคำฝ่ายตน คือฝ่ายเสนอ คู่กับปรวาที ผู้กล่าวถ้อยคำฝ่ายอื่น คือผู้คัดค้าน. (ป.).

สก ๒ น. ผม. (ข.).

สก ๓ (โบ) ก. สะเด็ดน้ำ เช่น เอาข้าวที่ซาวน้ำแล้วใส่ในตะแกรงเพื่อให้น้ำแห้ง เรียกว่า สก.

สกฎะ น. เกวียน. (ป.). **สกฎภาร** น. ของบรรทุกเกวียน.

สกนธ์ น. ขันธ์, กอง, ส่วนร่างกาย, ร่างกาย. (ส.).

สกปรก [สกกะปฺรก] ว. เปรอะเปื้อนน่ารังเกียจ.

สกรณีย์ [สะ-] (แบบ) น. ผู้ยังมีหน้าที่จะต้องทำ. (ป.).

สกรรจ์ ว. ร้าย, ดุร้าย, เก่งกาจ, แข็งแรง, โดยมากเขียน ฉกรรจ์.

สกรรมกริยา (ไว) น. กริยาจะต้องมีกรรมหรือผู้ถูกรับ.

สกล [สะกน] ว. ทั่ว, ทั้งหมด, ทั้งสิ้น, ใช้ว่า สากล ก็มี. (ป.; ส.). **สกลโลก** น. ทั้งโลก, โลกทั้งสิ้น, ทั่วโลก.

สกัด [สะ-] ก. กั้น, ขวาง, เช่น สกัดหน้า, ตัดของแข็งเช่นเหล็กหินให้เป็นร่องรอยหรือให้ขาดออกจากกัน, เรียกเหล็กที่ใช้ตัดของแข็งนั้นว่า เหล็กสกัด, เค้นแยกเอาออกมา เช่น สกัดน้ำมัน, สกัดยาง. (ข.).

สกา [สะ-] น. เครื่องเล่นการพนันอย่างหนึ่งใช้ลูกบาศก์ทอด แล้วเดินตัวสกาตามแต้มลูกบาศก์ (เทียบทมิฬ บาสกา).

สกาว [สฺกาว] ว. ขาว, สะอาด, หมดจด.

สกุณ น. นก. (ป.; ส. ศกุน).

สกุณา, สกุณี (กลอน) น. นก.

สกุนต์ น. นก. (ป.; ส. ศกุนฺต).

สกุล น. วงศ์, เชื้อสาย, เผ่าพันธุ์; เชื้อชาติผู้ดี.

สขะ, สขา, สขิ (แบบ) น. เพื่อน, สหาย. (ป.; ส.).

สง ก. หย่งให้กระจายตัวหรือยกขึ้นให้น้ำหรือของเล็กๆ ร่วงลง เช่น สงข้าว สงฟาง. ว. สุด, แก่จัด. (สำหรับหมาก).

ส่ง ก. ทำให้สูงขึ้น, ยื่นให้, ยื่นให้ถึงมือ, พาไปให้ถึงที่; แสดงอัธยาศัยในเมื่อมีผู้จะจากไป เช่น ไปส่ง, เลี้ยงส่ง; ทำให้พ้นไป เช่น ส่งทุกข์; ร้องส่ง. **ส่งท้าย**

ก. พายกระดุ้นท้ายเรือเพื่อให้แล่นเร็ว; พูดหรือทำเป็นการหนุนหลัง, พูดหรือทำเป็นครั้งสุดท้าย. **ส่งลำ** ก. ร้องส่งครั้งสุดท้าย. โดยมากใช้แก่สักวา; กระทำครั้งสุดท้าย, **ส่งเสริม** ก. เกื้อหนุน, หนุนหลัง. **ส่งเสียง** ก. ให้, อุดหนุน. **ส่งเสียง** ก. ร้องเสียงดัง, แผดเสียง.

สงกร [-กอน] (แบบ) น. การปะปน, การคาบเกี่ยว. (ป.; ส.).

สงกรานต์ น. เวลาที่พระอาทิตย์ย่างขึ้นสู่ราศีเมษ เรียกว่า มหาสงกรานต์, นักขัตฤกษ์เนื่องในการขึ้นปีใหม่อย่างเก่าของไทยซึ่งกำหนดตามสุริยคติตกวันที่ ๑๓-๑๔-๑๕ เมษายนตามปรกติ. (ส. สํกฺรานฺติ).

สงกา น. ความสงสัย. (ป.).

สงโกจ (แบบ) ก. หดเข้า, สั้นเข้า, สยิ้ว, หน้านิ่วคิ้วขมวด. (ป.; ส. สงฺโกจ).

สงค์ น. ความข้องอยู่, ความเกี่ยวพัน, การติดอยู่. (ป.; ส. สงฺค).

สงคร (แบบ) น. ความตกลง, สัญญา, ความผัดเพี้ยน. (ป.; ส. สงฺคร).

สงคราม น. การรบกัน. (ส.; ป. สงฺคาม).

สงเคราะห์ น. การช่วยเหลือ, การอุดหนุน; การรวบรวม, การรวมเข้า. ก. อุดหนุน. (ส. สงฺครห.; ป. สงฺคห).

สงฆ์ น. ภิกษุในพระพุทธศาสนา; ภิกษุตั้งแต่สี่รูปขึ้นไปประชุมกันภายในสีมา เรียกสมมติสงฆ์. (ป.; ส. สงฺฆ).

สงบ ก. ไม่กำเริบ, กลับเป็นปรกติ, ระงับ, หยุดนิ่ง, ปราศจากเครื่องรบกวน, ไม่จู้จี้จ้าน. **สงบเสงี่ยม** ก. เจียมปากเจียมตัว.

สงวน ก. ถนอมรักษาไว้, หวงแหนไว้.

สงเขป (แบบ) น. สังเขป เช่น สวมแสดงบันทึกสาร สงเขป ไส้พ่อ. (ขวนพ่าย). (ส. สงฺเกฺขป).

สงสัย ก. ไม่แน่ใจ. (ป. สํสย).

สงสาร ๑ น. การเวียนว่ายตายเกิด, การเวียนตายเวียนเกิด; โลก. (ป.; ส.). **สงสารทุกข์** น. ทุกข์ที่ต้องเวียนว่ายตายเกิด. **สงสารวัฏ** น. การเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในโลก.

สงสาร ๒ ก. รู้สึกในความเดือดร้อนหรือความทุกข์ของผู้อื่น, รู้สึกเป็นห่วงใยด้วยความเมตตากรุณา.

สงัด [สะหฺงัด] ว. เงียบเชียบ, ไม่มี

เสียงอะไรอื้ออึง.

สง่า [สะหฺง่า] ว. เป็นที่น่าเกรงขามและเคารพนับถือ.

สฐ [สะถะ] (แบบ) ว. โกง, ล่อลวง, โอ้อวด. (ป.).

สณฑ์ (แบบ) น. ชัฏ, ดง, ที่รก, ที่ทึบ. (ป. ; ส.).

สด ว. ชุ่มชื่น, ไม่เหี่ยวแห้ง, ตรงข้ามกับแห้ง ; มีขึ้นเป็นขึ้นใหม่ ๆ หรือในเวลาเร็ว ๆ ซึ่งยังไม่เหี่ยวไม่แห้งหรือยังไม่เสีย. **สดคาว** ว. คิบ ๆ และยังมีคาว หมายถึงอาหารที่แสลง เช่น ปลาและเนื้อสัตว์บางชนิด. **สดชื่น** ว. ไม่เหี่ยวแห้ง. **สดใส** ว. ไม่ขุ่นมัว. **สด ๆ ร้อน ๆ** ว. ทันทีทันใด, หยก ๆ, ใหม่ ๆ, ไว ๆ.

สดก (แบบ) น. หมวดร้อย, จำนวนร้อย. (ป. สตก).

สดน, สดัน (แบบ) น. เต้านม. (ส. สฺตน).

สดมภ์ น. เสา, หลัก. (ส. สฺตมฺภ).

สดับ ก. ฟัง, เงี่ยหูฟัง. (ข.).

สดับปกรณ์ [สฺดับปะกอน] น. พิธีสวดเนื่องด้วยบังสุกุลสำหรับเจ้านาย.

สดำ [สะ-] ว. ขวา. (ข.).

สดี น. นางที่มีความซื่อสัตย์ต่อสามี. (ส. สตี).

สดุดี น. คำยกย่อง, คำสรรเสริญ. (ส. สฺตุติ ; ป. ถุติ).

สดูป (แบบ) น. สิ่งก่อสร้างซึ่งก่อไว้สำหรับบรรจุของควรบูชามีกระดูกแห่งบุคคลที่นับถือเป็นต้น. (ส. สฺตูป).

สต ๑ [สะตะ] น. ร้อยหนึ่ง (๑๐๐). (ป. ; ส. ศต).

สต ๒ [สะตะ] ว. ระลึกได้, จำได้. (ป. ; ส. สมฤต).

สตก [สะตะกะ] น. หมวดร้อย, จำนวนร้อย. (ป.).

สตน, สตัน (แบบ) น. เต้านม. (ส. ป. ถน).

สตรี น. ผู้หญิง, เพศหญิง. (ส. ; ป. ถี).

สตันย์ (แบบ) น. น้ำนม. (ส. ; ป. ถญฺญ).

สตัพธ์ (แบบ) ว. แข็งกระด้าง, เย่อหยิ่ง. (ส. ; ป. ถทฺธ).

สตัมภ์ (แบบ) น. เสา, หลัก ; เครื่องค้ำจุน. (ส. ; ป. ถมฺภ).

สตางค์ น. หนึ่งในร้อย, เงินตราปลีกย่อยร้อยอันเป็นบาทหนึ่ง.

สติ น. ความรู้สึกตัว, ความรู้สึกผิดชอบ, ความระลึก. (ป. ; ส. สฺมฤติ). **สติปัฏฐาน** น. ชื่อธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งสติสี่อย่างคือ กาย, เวทนา, จิต, ธรรม. (ป.). **สติวินัย** น. การฝึกสอนโดยถือเอาความรู้จักผิดชอบของสงฆ์เป็นหลัก. (ป.). **สติสัมปชัญญะ** น. ความระลึกได้และความรู้ตัว. (ป.).

สตี น. นางที่มีความซื่อสัตย์ต่อสามี. (ส.).

สตู [สะ-] น. อาหารชนิดหนึ่ง ที่ต้มเคี่ยวให้เนื้อเปื่อย. (อ. Stew).

สตูป น. สิ่งก่อสร้างซึ่งก่อไว้สำหรับบรรจุของควรบูชามีกระดูกแห่งบุคคลที่นับถือเป็นต้น. (ส.).

สถน (แบบ) น. เต้านม. (ส. สฺตน ; ป. ถน).

สถบดี (แบบ) น. ช่างก่อสร้าง, ช่างไม้. (ส. ; ป. ถปติ).

สถล [สฺถน] น. ที่บก, ที่ดอน, ที่สูง. (ส. ; ป. ถล). **สถลทิน** น. ชื่อสถานที่สำหรับทำพิธีเกี่ยวกับรับช้างเผือก ทำเป็นเนินดินมีเสาโครงเพดานผ้าขาวเป็นที่หุงข้าวเภาและปักต้นอ้อย. **สถลบถ, สถลมารค** น. ทางบก.

สถวิร [สฺถะวิระ] (แบบ) น. พระเถระ. (ส. สฺถวิร ว่าผู้ใหญ่, ผู้สูงอายุ).

สถาน [สฺถาน] น. ที่ ; ความเป็นไป ; ประการ. (ส.).

สถานะ [สฺถานะ] น. ความเป็นไป, ความเป็นอยู่. **สถานการณ์** น. ความเป็นไป.

สถานี น. หน่วยที่พักหรือที่ทำการ เช่น สถานีตำรวจ สถานีวิทยุ.

สถาปก (โบ) ก. สร้าง. (จารึกสยาม). (ส. สฺถาปก : ผู้ตั้ง, ผู้สร้าง).

สถาปนา [สฺถาปะนา] ก. ยกย่องโดยแต่งตั้งให้สูงขึ้น เช่นเลื่อนเจ้านายให้สูงศักดิ์ขึ้น หรือยกวัดราษฎร์ขึ้นเป็นวัดหลวง. (ส.).

สถาปนิก [สฺถาปะ-] น. ผู้ออกแบบก่อสร้างในทางสถาปัตยกรรม.

สถาปัตยกรรม [สฺถาปัตยะกำ] น. ศิลปหรือวิชาว่าด้วยการก่อสร้าง. (ส. สฺถาปตฺย + กรฺม).

สถาพร, สถาวร [สฺถาพอน, —วอน] ว. ยืนยง, มั่นคง. (ส. ; ป. ถาวร).

สถาล (แบบ) น. ภาชนะใส่ของ, จาน, ชาม. (ส. ; ป. ถาล).

สถิต ก. อยู่, ขึ้นอยู่, ตั้งอยู่. (ส.).

สถิติ น. หลักฐานที่รวบรวมเอาไว้เป็นตัวเลขสำหรับเปรียบเทียบ ; วิชาซึ่งเกี่ยวกับการนี้. (ส.).

สถิร ว. มั่นคง, แข็ง, แข็งแรง. (ส. ; ป. ถิร).

สถุล [สฺถุน] ว. หยาบ, ต่ำช้า, เลวทราม. (ส. สถูล : อ้วน, หยาบ).

สถูป [สฺถูป] น. สิ่งก่อสร้างซึ่งก่อไว้สำหรับบรรจุของควรบูชามีกระดูกแห่งบุคคลที่นับถือเป็นต้น. (ป. ถูป ; ส. สฺตูป).

สทิง [สะ-] น. แม่น้ำ, ใช้ว่า สรทิง หรือ ชรทิง ก็มี.

สทุม [สะ-] น. เรือน. (ป. ; ส. สทฺม).

สธน ว. มีเงิน, ร่ำรวย. (ป. ; ส.).

สธุสะ, สาธุสะ อ. เป็นคำเปล่งขึ้นก่อนกล่าวคำอื่น เพื่อขอความสวัสดีมงคลอย่างเดียวกับคำ ศุภมัสตุ.

สน ๑ น. ต้นไม้จำพวกหนึ่งมีหลายชนิด มีใบเป็นฝอย, บางชนิดมียางและน้ำมันใช้ประโยชน์เป็นยาหรืออย่างอื่นได้.

สน ๒ ก. ไฝ่, ตั้ง (สำหรับใจ) ; ร้อย, สอด, เช่น สนเข็ม.

ส้น น. ส่วนท้ายของเท้า, ส่วนท้าย เช่น ส้นปืน.

สนเดก (แบบ) น. สำนัก. (ป. สนฺติก).

สนทนา ก. คุยกัน, พูดจาหารือกัน. (เทียบ ป. สํสนฺทนา : การเทียบ, การเปรียบ).

สนทรรศ [-ทัด] น. ภาพ, สิ่งที่ปรากฏ. (ส. สํ + ทรฺศ).

สนทรรศน์ [-ทัด] น. การดู, การจ้องดู, การแลเห็น. (ส.).

สนทิศ ก. ชี้แจง, สั่ง, บอกกล่าว, ประกาศ. (ส. สํ + ทิศ).

สนเทศ น. คำสั่ง, ข่าวสาร, ใบบอก. (ส. ; ป. สนฺเทส).

สนเท่ห์ น. ความสงสัย, ความฉงน, ความไม่แน่ใจ. (ป. ; ส. สนฺเทห).

สนธยา น. ที่ต่อระหว่างวันกับคืน คือเวลาที่พระอาทิตย์ขึ้นหรือพระอาทิตย์ตก ; เวลาโพล้เพล้, เวลาพลบค่ำ. (ส.).

สนธิ น. ที่ต่อ, การติดต่อ ; การเชื่อมเสียงให้กลมกลืนกันตามหลักไวยากรณ์บาลีและสันสกฤต. (ป. ; ส.). **สนธิสัญญา**

น. สัญญาติดต่อกันระหว่างรัฐ.

สนม [สะหฺนม] น. เจ้าจอม; ข้าราชการในพระราชสำนักมีหน้าที่เกี่ยวข้องกับเครื่องนมัสการ โกศ และหีบ เป็นต้น; เจ้าพนักงานเกี่ยวกับโกศและหีบ; ที่คุมขังซึ่งอยู่ในความดูแลควบคุมของพวกสนม.

สนอง [สะหฺนอง] ก. รอง, รองรับ, แทน, ตอบแทน; โต้ตอบ. (ข.). **สนองไข** ก. กล่าวตอบ, อธิบาย. **สนองได** น. ไม้เกาหลัง. **สนองโอษฐ์** น. ผู้รับคำสั่งโดยตรงมาจากปาก, ใช้สำหรับผู้รับพระราชดำรัสของพระเจ้าแผ่นดินและพระราชินี.

สนอบ [สะหฺนอบ] น. เสื้อ.

สนะ [สะหฺนะ] น. เสื้อ; เครื่องสอบสวน; หนัง. ก. เย็บ, ชุน, ปัก.

สนัด [สะหฺนัด] ก. ถนัด, สันทัด, มั่นเหมาะ, ชัด, แม่นยำ.

สนั่น [สะหฺนั่น] ว. กึกก้อง, ลั่น.

สนับ [สะหฺนับ] น. เสื้อ; เครื่องสวม; จีครองรอง เช่น เครื่องรองมือของช่างเย็บเพื่อกันเข็มแทงมือเป็นต้น. ก. ทาบ, ซ้อน, เช่นหญ้าที่ไทรมทับหญ้าที่ขึ้นใหม่อีก เรียกว่าตกสนับ. **สนับแข้ง** น. เครื่องสวมแข้ง. **สนับงา** น. เนื้อหุ้มที่โคนงาช้าง. **สนับทึบ** น. เพรียงน้ำเค็ม. **สนับนิ้วมือ** น. ปลอกสวมนิ้วมือสำหรับดุนก้นเข็มเพื่อไม่ให้เจ็บนิ้วมือ (ทำด้วยเหล็กโดยมาก). **สนับเพลา** น. กางเกงใน. **สนับมือ** น. เครื่องรองใบลานเพื่อให้จานหนังสือถนัด; เครื่องสวมมือทำเป็นรูปเหมือนแหวนสี่วงติดกันสำหรับสวมป้องกันนิ้วมือเวลาต่อย.

สนับสนุน ก. ส่งเสริม, ช่วยเหลือ, อุปการะ.

สนาดก [สฺนาดก] (แบบ) น. ผู้เรียนคัมภีร์เวทจบแล้ว. (ส.; ป. นฺหาตก).

สนาน [สฺนาน] น. การอาบน้ำ. (ส.).

สนาบก [สฺนา-] น. คนใช้สำหรับอาบน้ำ. (ส.; ป. นฺหาปก).

สนาบัน [สฺนา-] น. การอาบน้ำ, การอาบน้ำให้ผู้อื่น. (ส.; ป. นฺหาปน).

สนาม [สะหฺนาม] น. ลาน, ลานหญ้า; ที่ว่าง, ที่เล่น, ที่รบ, ที่ประชุม. **สนามเพลาะ** น. ร่องที่ขุดเพื่อป้องกันข้าศึกเมื่อเวลารบ.

สนายุ [สฺนา-] (แบบ) น. เอ็น. (ส.).

สนิก [สะนิกะ] (แบบ) ว. ค่อย ๆ, เบาๆ.

(ป.).

สนิท ว. ชิดจนไม่เห็นรอยต่อ, แนบชิด, แนบเนียน, กลมกลอม; คุ้นเคยกัน. **สนิทสนม** ว. เข้ากันดี, ชิดกันดี, เรียบร้อย; ชอบพอ, คุ้นเคยกันดี.

สนิธ ดู สนิท.

สนิม ๑ [สะหฺนิม] น. มลทิน; ผ้าเกิดที่โลหะ เช่นเหล็ก ทองเหลือง.

สนิม ๒ [สะหฺนิม] น. เครื่องประดับ, ถนิม ก็ว่า. (ข.).

สนุก [สะหฺนุก] ว. เพลินใจ, ให้ความเบิกบานใจ. (ข.).

สนุข [สะหฺนุก] น. สุข. (เป็นคำแผลงจาก สุข).

สนุต [สะนุด] ว. ไหล. (ส.).

สนุ่น [สะหฺนุ่น] น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง ใบคล้ายลำพูชอบขึ้นริมน้ำ, ตะไคร้บก ก็ว่า.

สบ น. ปาก. ก. พบ, ปะ, ถูก; ประสมให้เข้ากัน, พอดีกัน เช่น เคี้ยวหมากสบ; ตอนที่แม่น้ำมาประจบร่วมกัน. ว. ทุก, เสมอ, เช่น สบไถง ว่าทุกวัน, สบสมัย ว่าทุกสมัย. (ข.). **สบสังวาส** ว. อยู่ร่วมกัน เช่นพระสงฆ์ที่ไม่ต่างนิกายร่วมทำสังฆกรรมด้วยกันได้เรียกว่า สงฆ์สบสังวาส.

สบง [สะบง] น. ผ้านุ่งของภิกษุสามเณร. (ข.).

สบจ [สะบด] (แบบ) น. คนชาติต่ำช้า. (ป. สปจ; ส. ศฺวปจ).

สบถ [สะบด] น. การอ้างสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้ลงโทษตนเองเมื่อไม่เป็นไปอย่างพูด. (ป. สปถ; ส. ศปถ).

สบประมาท ก. แสดงกิริยาวาจาลบหลู่ซึ่งหน้า, ประมาทหน้า.

สบเสี่ย ๑ ก. ชอบพอ, โปรดปราน.

สบเสี่ย ๒ ก. ดูถูก.

สบัน [สะ-] (แบบ) น. สาบาน. (ป. สปน).

สบาย [สะบาย] ว. อยู่ดี, เป็นสุขกายสุขใจ, สำราญ. (ป. สปฺปาย).

สบู่ [สะ-] น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง มียางขาวเป็นฟอง เมล็ดในใช้สกัดเป็นน้ำมัน, เครื่องปรุงผสมขึ้นสำหรับใช้ชำระล้างและฟอกผ้าให้สะอาด. (โปรตุเกส Sapu).

สไบ [สะ-] น. ผ้าแถบ, ผ้าห่มผู้หญิง. (ข.).

สปริง [สฺปริง] น. สิ่งที่ยืดและหดหรือคืน

ตัวได้. (อิ. Spring)

สพั้น [สะ-] น. ทองเหลือง, ทองแดง. (ข. สพัน).

สพาบ [สะ-] ว. พังพาบ เช่น ก็มาให้มิงล้มสพาบ. (ม. คำหลวง ชูชก). (ข.).

สภา น. ที่ประชุม, องค์การหรือสถานที่ประชุม. (ป.; ส.). **สภากาชาด** น. องค์การพยาบาลและบรรเทาทุกข์. **สภาจาร** น. ขนบธรรมเนียมขององค์การหรือสถานที่ประชุม. **สภานายก, สภาบดี** น. ผู้เป็นประธานในที่ประชุม. (ส.).

สภาค ว. ร่วมกัน, อยู่หมวดเดียวกัน; เหมือนกัน, เท่ากัน. (ป.).

สภาพ น. ความเป็นเอง, ลักษณะในตัวเอง; (โบ) ภาวะ, ธรรมชาติ. (ป. สภาว; ส. สฺวภาว). **สภาพธรรม** น. หลักแห่งความเป็นเอง.

สภาวะ น. สภาพ. (ป.).

สม ๑ ว. เหมาะ, รับกัน, ร่วมด้วยกัน, รวมกัน. **สมคบ** ก. ร่วมคบคิดกัน. **สมควร** ว. ควรยิ่ง. **สมคะเน** ก. เหมาะกับที่คาด, ตรงกับที่คิดไว้. **สมจร** ก. ร่วมประเวณีอย่างสุนัข. **สมจริง** ว. ควรถือได้ว่าเป็นจริง. **สมทบ** ก. รวมเข้าด้วย. **สมน้ำหน้า** ว. เป็นคำแดกดันว่าควรได้รับผลร้ายเช่นนั้น. **สมบุญ** ว. เหมาะแก่ที่มีบุญ. **สมประกอบ** ว. มีส่วนประกอบเหมาะกันดี, มักใช้แก่ร่างกายที่มีอวัยวะเป็นปรกติ และใช้ในทางปฏิเสธเป็นส่วนมากว่า ไม่สมประกอบ. **สมใน** น. ผู้ที่เป็นฝ่ายใน คู่กับ สมนอก คือผู้ที่เป็นฝ่ายหน้า ตามลักษณะการปกครองสมัยโบราณ. **สมยอม** ก. ตกลงด้วยกัน. **สมรส** ก. แต่งงาน. **สมรู้** ก. ร่วมคิดกัน, เป็นใจกัน, มักใช้ในทางที่ไม่ดี. **สมสัก** (โบ) น. เรียกชายที่มีอายุตั้งแต่ ๑๘ ปีนับว่าเป็นชายฉกรรจ์ควรจะสักข้อมือประจำการรับราชการแผ่นดิน เรียก เลขสมสัก. **สมสู่** ก. อยู่ร่วมกันฉันผัวเมีย, อยู่ด้วยกันอย่างผัวเมีย, สู่สม ก็ว่า. **สมอ้าง** ก. รับรองถ้อยคำที่เขากล่าว.

สม ๒ [สะมะ] น. ความสงบ, ความราบคาบ. (ป.).

สม ๓ [สะมะ] ว. เรียบ; เสมอ, เหมือนกัน, เท่ากัน. (ป.; ส.). **สมจารี** น. ผู้ประพฤติสม่ำเสมอ. (ป.).

ส้ม ว. เปรี้ยว. น. เรียกลูกไม้พวกหนึ่ง มีรสเปรี้ยว มีหลายอย่างด้วยกัน เช่น ส้มโอ ส้มเกลี้ยง. **ส้มกุ้ง** น. ไม้เลื้อยชนิดหนึ่งทำยาได้; อาหารชนิดหนึ่งทำด้วยกุ้งมีรสเปรี้ยว, กุ้งส้ม ก็ว่า. **ส้มชื่น** น. ต้นเขยตาย. **ส้มเช้า** น. ต้นไม้ชนิดหนึ่งต้นคล้ายสลัดได แต่ไม่มีหนาม ใบมีรสเปรี้ยวในเวลาเช้า. **ส้มตำ** น. ของกินชนิดหนึ่งเอาผลไม้มีมะละกอเป็นต้นมาตำประสมกับเครื่องปรุง มีรสเปรี้ยว, บางท้องถิ่นเรียก ตำส้ม. **ส้มทับ** น. ส้มจีนขนาดเล็กที่เชื่อมแล้วทับให้แห้ง. **ส้มป่อย** น. ไม้เลื้อยชนิดหนึ่ง ใบเป็นฝอยคล้ายชะอม ใช้ทำยาได้, ฝักใช้สระหัวต่างสบู่. **ส้มฟัก** น. อาหารทำด้วยข้าวสุกกับปลา มีรสเปรี้ยว. **สมลิ้ม** น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง ใช้ทำยาได้; มะม่วงกวนที่แผ่เป็นแผ่น ๆ, ส้มแผ่น ก็เรียก. **ส้มสันดาน** น. ต้นไม้ชนิดหนึ่งใบมีรสเปรี้ยว ใช้ทำยาได้. **ส้มเสี้ยว** น. ต้นไม้ชนิดหนึ่งใบมีรสเปรี้ยว ใช้ทำยาได้.

สมญา น. ชื่อ, คำประพันธ์ใช้ว่า สมเญศ ก็มี.

สมเญศ (กลอน) น. ชื่อ.

สมณะ [สะมะ—] น. พระภิกษุ. (ป.; ส. ศฺรมณ).

สมเด็จ น. เป็นคำยกย่อง หมายความว่ายิ่งใหญ่ หรือ ประเสริฐ, มักใช้ประกอบหน้าชื่อฐานันดรศักดิ์โดยกำเนิดหรือแต่งตั้ง เช่น สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จเจ้าฟ้า สมเด็จเจ้าพระยา สมเด็จพระราชาคณะ, ใช้แต่ลำพังว่า สมเด็จ ก็มี.

สมถะ น. ความสงบจิต; มักน้อย. (ป.; ส. ศมถ). **สมถยานิก** น. ผู้ถือเอาความสงบเป็นเครื่องนำ, ผู้สงบจิต. **สมถวิปัสสนา** น. สมถะและวิปัสสนา เป็นข้อปฏิบัติในพระพุทธศาสนา, ดู วิปัสสนา ด้วย.

สมนาคุณ [สมมะนาคุน] ก. ตอบแทนบุญคุณ, ใช้ว่า สมนา ก็มี.

สมบัติ น. ความถึงพร้อม. (ป.; ส. สมฺปตฺติ); เงินทองของมีค่า, ความมั่งมี. (ส. สมฺปต; สมฺปตฺติ).

สมบุกสมบัน ก. ทำอย่างไม่คิดถึงตัว, ใช้โดยไม่นึกถึงของที่ใช้.

สมบูรณ์ ว. เต็มเปี่ยม. (ส.).

สมประดี, สมปฤดี, สมปฤๅดี น. ความรู้สึกตัว. (ส. สมฤติ ; ป. สติ).

สมปัก น. ผ้าลายหรือผ้าปูมสมัยเก่าสำหรับชุนนางเป็นต้นนุ่ง, ผ้าเกี้ยว ก็เรียก. (เทียบ ฮิ. สัพต : ผ้านุ่ง).

สมผุส น. เป็นคำเฉพาะในโหราศาสตร์ หมายถึงการคำนวณชนิดหนึ่งเกี่ยวกับโลกและดาวพระเคราะห์เดินร่วมกัน.

สมพงศ์ น. การร่วมวงศ์หรือตระกูลกัน, คำใช้ในโหราศาสตร์ว่าด้วยวิธีคำนวณว่าหญิงชายที่จะเป็นคู่กันสมควรกันหรือไม่.

สมพล น. วิธีการสะสมกำลังไพร่พลสมัยโบราณ. (ไบ) แบบวิธีเลขไทยในการฝึกหัดให้คุณคล่อง.

สมพัตสร [—สอน] น. อากรสวนใหญ่เก็บจากผลไม้ยืนต้นเป็นรายปี. (ส. สํวตฺสร ว่าปี).

สมพาส น. การอยู่ร่วม, การร่วมประเวณี.

สมเพช ก. สลดใจทำให้เกิดความสงสาร. (ป. ; ส. สํ+วิช).

สมโพธน์ น. คำร้องเรียก, คาอาลปนะในไวยากรณ์. (ส.).

สมโพธิ น. การตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า. (ป.).

สมภพ น. การเกิด, ใช้เป็นราชาศัพท์ว่าพระราชสมภพ (ป. ; ส. สมฺภว).

สมภาร น. บุญที่สะสมไว้. (ป. ; ส. สมฺภาร); พระผู้ที่เป็นเจ้าอาวาส.

สมโภค น. การเสวยสุขกายใจอันเป็นไปในทางโลก. (ป. ; ส.).

สมโภช น. การกินร่วม, งานเลี้ยง, การเลี้ยงอาหาร ; งานฉลองในพิธีมงคลเพื่อความยินดีร่าเริง. (ป. ; ส. สมฺโภชน).

สมมต, สมมติ, สมมุติ ก. ตกลงกันว่า, ยินยอมกันว่า. สัน. ต่างว่า.

สมโมท ก. ยินดี, ร่าเริง, พอใจ, สัมโมท ก็ว่า. (ป. ; ส.).

สมโยค น. การเกี่ยวข้องระหว่างผัวเมีย. (ส.).

สมร ๑ [สะหฺมอน] น. การรบ, การสงคราม. (ป. ; ส.). **สมรภูมิ** น. สนามรบ. (ส.).

สมร ๒ [สะหฺมอน] น. นางงามซึ่งเป็นที่รัก. (ส. สมร ว่ากามเทพ).

สมรด น. ลายขอบเสื้อครุย, ผ้าที่ปักอย่างเดียวกับลายขอบเสื้อครุย ใช้คาดสะเอว, สำรด ก็ว่า.

สมรรถ [สะมัด] ว. สามารถ. (ส. สมรฺถ : ผู้สามารถ). **สมรรถภาพ** น. ความสามารถ.

สมฤดี, สมฤๅดี น. ความรู้สึกตัว, ใช้เป็น สมปฤดี, สมปฤๅดี, สมประดี ก็มี. (ส. สฺมฤติ).

สมวัย ว. รุ่นเดียวกัน. (ป.).

สมวาย [สะมะวายะ] น. หมู่, พวก, ประชุม. (ป. ; ส.).

สมเสร็จ น. สัตว์ชนิดหนึ่งรูปร่างคล้ายหมู มีงวงยื่นออกมานิดหน่อย.

สมอ ๑ [สะหฺมอ] น. หิน. (ข. ถมอ) ; ของหนักที่ล่ามโซ่หรือเชือกอยู่กับเรือเมื่อจอดเรือทอดลงไปให้เกาะดินเพื่อไม่ให้เรือเคลื่อนไปที่อื่น.

สมอ ๒ [สะหฺมอ] น. ชื่อต้นไม้พวกหนึ่ง ใช้ทำยา มีหลายชนิด เช่น สมอไทย, สมอพิเภก, สมอดีงู ; ลูกผ้าย.

สมอง [สะหฺมอง] น. ขมอง ; เรียกส่วนที่อยู่ภายในกะโหลกศีรษะ มีลักษณะนุ่มๆ หยุ่นๆ เป็นลูกคลื่น เป็นที่รวมประสาทให้เกิดความรู้สึก ฯลฯ ว่ามันสมอง ; โดยปริยายหมายความว่า ปัญญาความคิด.

สมัค, สมัคร ก. เข้าพวก, เข้าด้วย, อาสา ; ยินยอม, ปลงใจ, เต็มใจ. (ศ. สมัค : เต็มใจ; ป. สมคฺค ; ส. สมคฺร : พร้อม).

สมังคี ว. ประกอบด้วย, พร้อมเพรียงด้วย. (ป.).

สมัช, สมัชชา น. การประชุมเพื่อประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะ, ที่ประชุม. (ป.).

สมัญญา น. ชื่อ, สมญา. (ป.).

สมัต ก. จบแล้ว, จบข้อความ, สำเร็จแล้ว, เต็ม, บริบูรณ์. (ป. สมตฺต).

สมัน [สะหฺมัน] น. สัตว์สี่เท้าชนิดหนึ่ง จำพวกสัตว์ป่าอยู่ในพวกเนื้อและกวาง.

สมันต์ [สะมัน] ว. โดยรอบ, ใกล้เคียง. (ป. ; ส.).

สมัย [สะไหฺม] น. เวลา, คราว. (ป. ; ส.).

สมา ๑ [สะมา] ก. ขมา.

สมา ๒ [สะมา] น. ปี. (ป. ; ส.).

สมาคม น. การประชุม, การเข้าร่วมพวกร่วมคณะ, การคบค้า, แหล่งหรือที่ประชุมของบุคคลหลายคนมาร่วมกันด้วยมีจุดประ-

สงค์เพื่อประโยชน์บางประการ. (ป.; ส.).

สมาจาร น. ความประพฤติที่ดี, ธรรมเนียม, ประเพณี. (ป.; ส.).

สมาชิก น. ผู้มีสิทธิและมีส่วนร่วมในสมาคมหรือองค์การใด ๆ. (ป.; ส.).

สมาทาน น. การถือเอารับเอาเป็นข้อปฏิบัติ เช่น สมาทานศีล. (ป.; ส.).

สมาธิ น. ความตั้งมั่นแห่งจิต; การสำรวมใจให้แน่วแน่, การมีจิตเพ่งเล็งแน่วแน่อยู่ในสิ่งใดโดยเฉพาะ; ความตรึกตรองอย่างเคร่งเครียดในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง. (ป.; ส.).

สมาน ๑ [สะมานะ] ว. เสมอกัน, เท่ากัน. (ป.; ส.). **สมานคติ** น. มีการดำเนินอย่างเดียวกัน, มีความเห็นพ้องกัน. **สมานฉันท์** ก. พอใจร่วมกัน, เห็นพ้องกัน. **สมานสังวาส** น. การอยู่ร่วมกัน ใช้สำหรับพระสงฆ์ว่าทำอุโบสถหรือสังฆกรรมร่วมกันได้.

สมาน ๒ [สะหฺมาน] ก. ทำให้ติดกัน, ทำให้สนิท, เชื่อม, ผูกพัน.

สมาบัติ น. การบรรลุฌาน, การเข้าฌาน มี ๘ ขั้น คือ รูปฌาน ๔ อรูปฌาน ๔. (ป.; ส. สมาปตฺติ).

สมาส [สะหฺมาด] น. การที่เอาศัพท์นามตั้งแต่สองศัพท์ขึ้นไปมาต่อกันเป็นศัพท์เดียวตามหลักไวยากรณ์ของบาลีและสันสกฤต. (ป.; ส.).

สมิง [สะหฺมิง] น. เสือชนิดที่ถือกันว่าเดิมเป็นคนที่มีวิชาแก่กล้าแล้วกลายเป็นเสือไป เรียกว่า เสือสมิง; ตำแหน่งขุนนางผู้ใหญ่ฝ่ายมอญ. (ต. สมิงว่า พระเจ้าแผ่นดิน, เจ้าเมือง, ผู้ปกครอง). **สมิงพราย** น. เจ้าผี. **สมิงมิ่งชาย** น. ชายชาติทหาร, ยอดชาย.

สมิต ๑ [สฺมิด] ว. ยิ้ม, เบิกบาน. (ส.; ป. สิต).

สมิต ๒ [สะ—] ว. ประสม, รวบรวม. (ป.).

สมิต ๓ [สะ—] น. กิ่งแห้งของต้นไม้บางชนิด เช่นต้นโพ ใช้เป็นเชื้อไฟในพิธีโหมกุณฑ์. (ส.); ใบไม้สามชนิด คือใบมะม่วง ใบทอง และใบตะขบที่ถวายพระเจ้าแผ่นดินในพิธีอภิเษก เช่นราชาภิเษก, เขียนว่า สมิท หรือ สมิทธิ ก็มี.

สมิติ น. ที่ประชุม. (ป.; ส.).

สมิทธ์, สมิทธิ ว. สำเร็จพร้อม, สม-

บุรณ์, สัมฤทธิ์. (ป.).

สมี ๑ [สะหฺมี] (โบ) น. เป็นคำใช้เรียกพระภิกษุ, ภายหลังใช้เป็นคำเรียกพระภิกษุผู้ต้องอธิกรณ์.

สมี ๒ [สะหฺมี] น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง ใช้ในพิธีพลีกุณฑ์ ใบคล้ายใบคราม มีฝัก. (Sesbania aegyptiaca). (ส. ศมี).

สมีป (แบบ) ว. ใกล้ เช่น สมีปสร้อยสระศรี. (สมุทรโฆษ). (ป.).

สมีร [สะมีระ] น. ลม. (ป.; ส.).

สมุก ๑ [สะหฺมุก] น. ถ่านหรือขี้เถ้าประสมกับขี้รักสำหรับทาสิ่งต่าง ๆ เช่น กระดานดำ.

สมุก ๒ [สะหฺมุก] น. ภาชนะสานก้นสี่มุมมีฝาครอบสำหรับใส่สิ่งของต่าง ๆ. (ป. สมุคฺค ว่า หีบ, ตะกร้า).

สมุจจัย [สะหฺมุจจัย] น. การรวบรวม. (ป.; ส.).

สมุจเฉท [สะหฺมุจเฉด] น. การตัดขาด. (ป.; ส.). **สมุจเฉทปหาน** น. การละกิเลสได้ขาดอย่างพระอรหันต์.

สมุฏฐาน [สะหฺมุดถาน] น. ที่เกิด, ที่ตั้ง, เหตุ. (ป.).

สมุด [สะหฺมุด] น. กระดาษที่ทำเป็นเล่ม. **สมุดไทย** น. สมุดที่ทำด้วยกระดาษข่อยพับเป็นชั้น ๆ.

สมุตถาน [สะหฺมุด—] น. สมุฏฐาน. (ส.).

สมุทร [สะหฺมุด] น. ทะเล. (ส.; ป. สมุทฺท). **สมุทรโคดม** น. เมล็ดพืชในจำพวกข้าวฟ่าง. (Sorghum vulgare). **สมุทรโจร** น. โจรสลัด. **สมุทรเสนา** น. ทหารฝ่ายทะเล (สำหรับลูกเสือ).

สมุทัย [สะหฺมุดไท] น. ต้นเหตุ, ที่เกิด. (ป.; ส.).

สมุน [สะหฺมุน] น. คนใช้, คนอยู่ในบังคับ, ใช้เรียกว่าลูกสมุน; เรียกจาก กะแชง หรือใบไม้ที่ใช้มุงหลบหลังคา; เรียกสวะหญ้าขนาดใหญ่ที่อยู่ชายฝั่ง; เรียกหมอทำพิธีเบิกไพรเพื่อป้องกันภัยในป่า.

สมุนไพร [สะหฺมุนไพร] น. พืชที่ใช้ทำเป็นเครื่องยา (ซึ่งหาได้ตามพื้นเมือง ไม่ใช่เครื่องเทศ).

สมุลแว้ง [สะหฺมุนละ—] น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง เปลือกมีกลิ่นหอมร้อนใช้ทำยา,

อบเชยป่า ก็เรียก.

สมุห, สมุห์ [สะหฺมุหะ, สะหฺมุ] น. หมู่, กอง, พวก. (ป.; ส. สมูห); หัวหน้าหมู่, หัวหน้ากอง เช่น สมุหบัญชี, สมุหพระราชพิธี, สมุหองครักษ์; ตำแหน่งพระฐานานุกรมเหนือใบฎีกา. **สมุหกลาโหม** น. ตำแหน่งข้าราชการชั้นอัครมหาเสนาบดีฝ่ายทหารครั้งโบราณ. **สมุหเทศาภิบาล** น. ผู้สำเร็จราชการมณฑลสมัยก่อน. **สมุหนายก** น. ตำแหน่งข้าราชการชั้นอัครมหาเสนาบดีฝ่ายพลเรือนครั้งโบราณ. **สมุหประธาน** (โบ) น. เสนาบดีชั้นจตุสดมภ์ คือ เวียง วัง คลัง นา.

สโมธาน น. การประชุม, การรวมกัน. (ป.).

สโมสร [สะโมสอน] น. ที่สำหรับร่วมประชุมคบหากัน. ก. ร่วมชุมนุมกัน. (ป. สโมสรณ). **สโมสรสันนิบาต** น. งานชุมนุมร่วมกันทางสังคม

สยด [สะหฺยด] ก. หวาดกลัวเสียวใจ. **สยดสยอง** ก. กลัวขนลุกขนพอง. **สยดแสยง** ก. เกลียดกลัว, เสียวแสยง.

สยนะ [สะยะ—] น. ที่นอน, การนอน. (ป.).

สยบ [สะหฺยบ] ก. ซบลง, ฟุบลง.

สยมพร, สยุมพร [สะหฺยมพอน, สะหฺยุมพอน] น. พิธีเลือกคู่ของกษัตริย์สมัยโบราณ; การเลือกผัวของนางกษัตริย์สมัยโบราณ, สยัมพร, สวยมพร ก็ใช้. (ป. สยวร; ส. สฺวยํวร).

สยมภู [สะหฺยมพู] น. พระผู้เป็นเอง พระอิศวร. (ป.; ส. สฺวยมฺภู).

สยอง [สะหฺยอง] ก. หวาดกลัวจนขนลุกขนชัน.

สยอน [สะหฺยอน] ก. หวาดเสียว, กลัว.

สยัมพร [สะหฺยำ-] น. สยมพร.

สยัมวรา [สะยำวะ-] น. หญิงที่เลือกคู่เอาเอง. (ป.; ส. สฺวยํวรา).

สยาม [สะหฺยาม] น. ประเทศไทย; ของประเทศไทย. **สยามรัฐ** น. แคว้นไทย, ประเทศไทย.

สยาย [สะหฺยาย] ก. คลี่, คลาย, ขยาย, กระจายออก, โดยมากมักใช้แก่ผม.

สยิ้ว [สะยิ่ว] ก. ทำหน้านิ่วคิ้วขมวดแสดงความโกรธหรือเบื่อหน่าย.

สยุ่น [สะหฺยุ่น] น. ชื่อเหล็กเครื่องกลึง

ชนิดหนึ่ง รูปเหมือนสิ่วเล็บมือ.

สยุมพร [สะหฺยุมพอน] น. สยมพร.

สยุมภู [สะหฺยุมพู] ว. เป็นเองตามธรรมชาติ เช่น รถสยุมภู ว่า รถอย่างเป็นเองตามธรรมชาติ.

สร ๑ [สอน] น. ศร. (ป.).

สร ๒ [สอระ] ว. ทิพย์, แกล้วกล้า, เช่น สรศาสดา, สรศักดิ์, สรสีห์. (ส. สุร).

สร ๓ น. เสียง. (ป. ; ส. สฺวร).

สร ๔ คำนำหน้าคำอื่นที่ใช้ในบทกลอนเพื่อความสละสลวย เช่น ดื่น เป็น สรดื่น เป็นต้น, คำที่แผลงมาจากคำที่ขึ้นต้นด้วยตัว ส ซึ่งใช้ในบทกลอน เช่น สนุก เป็น สรนุก.

สรก [สะระกะ] น. จอก, ขัน. (ป. ; ส.).

สรง [สง] น. อาบน้ำ, รดน้ำ, ใช้สำหรับบรรพชิตและเจ้า. (ข.).

สรฏะ [สะระ-] น. กึ่งถ่า. (ป. ; ส.).

สรณะ ๑ [สะระ-] น. ที่พึ่ง. (ป.). **สรณคมน์, สรณาคมน์** น. การยึดเอาเป็นที่พึ่ง ในพระพุทธศาสนาหมายถึงการถึงพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง. **สรณตรัย** น. ที่พึ่งทั้งสามคือ พระพุทธ, พระธรรม, พระสงฆ์.

สรณะ ๒ [สะระ-] น. ความระลึก, ที่ระลึก. (ป.).

สรดัก [สฺระ-] (กลอน) ก. เต็มไป, ตามไป, แน่นไป.

สรดื่น [สฺระ-] (กลอน) ก. ตื่นใจ. ว. เป็นฟื้นไป.

สรดื่น [สฺระ-] (กลอน) ว. เกลื่อนกลาด, ตามดื่น.

สรตะ [สะระ-] ก. อนุมานตามเกณฑ์เกี่ยวกับเรื่องการพนัน มีหวย ถั่ว ไป เป็นต้น, โดยปริยายหมายความว่าอนุมานตามข้อสังเกตหรือสันนิษฐาน.

สรตัก [สฺระ-] (กลอน) ก. เต็มไป, ตามไป, แน่นไป.

สรทะ [สะระ-] น. ฤดูใบไม้ร่วง, ฤดูสารท. (ป.).

สรทิ่ง [สฺระ-] (กลอน) น. สทิ่ง, แม่น้ำ.

สรแทบ [สฺระ-] (กลอน) ว. ไม่นูน, ราบ.

สรนุก [สฺระหฺนุก] (กลอน) ว. สนุก.

สรเนาะ [สฺระเหฺนาะ] (กลอน) ว. เสนาะ, ไพเราะ.

สรไน [สฺระ-] น. ปี่ไฉน เช่น นักดุณแคนคู่น้อง สรไน. (หริภุญชัย).

สรบ [สฺรบ] (โบ ; กลอน) ว. ทั่ว, พร้อม, (เขียนเป็น สรับ ก็มี).

สรพ [สะระพะ] ว. เสียงดัง, เอ็ดอึง. (ป. ; ส. ศรว).

สรบบ [สฺระ-] (กลอน) น. สารบบ.

สรบับ [สฺระ-] (กลอน) น. สารบับ.

สรเพชญ น. สรรเพชญ.

สรภะ [สะระ-] น. สัตว์ในนิยายว่ามี ๘ ขา มีกำลังยิ่งกว่าราชสีห์. (ป. ; ส. ศรภ).

สรภัญญะ [สะระพันยะ] น. ทำนองสำหรับสวดคำที่เป็นฉันท์, ทำนองขับร้องทำนองหนึ่ง. (ป.).

สรภู [สะระ-] น. ตุ๊กแก. (ป.).

สรม [สฺรม] ก. ขอ, มักใช้ว่า สรวม. (ข.). ว. พร้อม.

สรร [สัน] ก. เลือก, คัด. (ข. สรัล).

สรรแสร้ง ก. เลือกว่า, แกล้งเลือก.

สรรค์ [สัน] ก. สร้าง. (ส. สรฺค ว่า สร้าง อย่างพระพรหมสร้างโลก).

สรรพ ว. ทุกสิ่ง, ทั้งปวง, ทั้งหมด. (ส. สรฺว ; ป. สพฺพ). **สรรพคราส** น. สุริยุปราคาหมดดวง. **สรรพคุณ** น. คุณสมบัติของสิ่งที่เป็นยา. **สรรพนาม** (ไว) น. คำแทนชื่อ. **สรรพสามิต** น. อากรที่เก็บจากสิ่งที่ประดิษฐ์และผลิตขึ้นภายในประเทศเรียกว่า อากรสรรพสามิต. **สรรพากร** น. อากรที่เก็บจากสิ่งที่เป็นเองหรือมีบ่อเกิดเป็นรายได้. **สรรพางค์** น. ทั้งตัว, ทั่วตัว. (ส. สรฺวางฺค).

สรรพัชญ น. สรรเพชญ.

สรรเพชญ น. ผู้รู้ทุกสิ่งทุกอย่าง, ผู้รู้ทั่ว, พระนามของพระพุทธเจ้า, สรรพัชญ ก็เรียก. (ส. สรฺวชฺญ ; ป. สพฺพญฺญู).

สรรเพชุดา [สันเพดชุ-] น. ความเป็นผู้รู้ทุกสิ่ง หมายเอาความเป็นพระพุทธเจ้า. (ป. สพฺพญฺญุตา). **สรรเพชุดาญาณ** น. ญาณหรือปัญญาที่รู้ทุกสิ่ง หมายเอาญาณของพระพุทธเจ้า. (ส. สรฺวชฺญาน).

สรรวง [สฺระ-] (กลอน) น. สรวง.

สรรเสริญ [สัน - หรือ สันระ-] ก. พูดยกย่อง, ชมเชย, สรเสริญ ก็ใช้.

สรลน [สฺระหฺลน] (กลอน) ว. สลอน, แน่น, เชิดชู.

สรลม [สฺระหฺลม] (กลอน) ก. สล้าง,

ดาษ, ระกะ. **สรหลมสลวน** ว. แน่นหนา, ดาดาษ, สล้าง, สลอน.

สรลอด [สฺระหฺลอด] (กลอน) น. สลอด.

สรลอน [สฺระหฺลอน] (กลอน) ว. สลอน.

สรละ [สฺระหฺละ] (กลอน) ก. สละ

สรล้าย [สฺระหฺล้าย] (กลอน) ก. สลาย, แตก, กระจาย, เรี่ยราย, เป็นแนวติด ๆ กันไป.

สรลิด [สฺระหฺลิด] (กลอน) น. ดอกสลิด.

สรเลข [สอระ-] น. ตำแหน่งข้าราชการหัวเมืองในสมัยโบราณ.

สรวง [สวง] น. ฟ้า, สวรรค์, เทวดา. ก. เซ่น, บูชา, บน. **สรวงเส** ก. บูชา.

สรวป [สะหฺรวบ] (โบ) ก. สรุป. (แผลงมาจาก สรุป).

สรวม [สวม] ก. ขอ. (ข.). **สรวมชีพ** ก. ขอชีวิต, ขอจงให้ชีวิตหรือปกป้องชีวิต, ใช้ขึ้นต้นคำกราบบังคมทูลอย่างขอเดชะ.

สรวล, สรวลเส [สวน-] ก. หัวเราะ, หัวเราะเฮฮา.

สรเสริญ [สฺระ-] (กลอน) ก. สรรเสริญ.

สร้อย ๑ [ส้อย] น. ขนคอสัตว์ เช่น ขนคอไก่, เครื่องประดับที่ทำเป็นสายยาว ๆ; ชื่อปลาชนิดหนึ่งตัวเล็ก ๆ ว่ายน้ำเป็นฝูง ๆ; ผู้หญิง, นาง, เช่น จำใจจำจากสร้อย. (ตะเลงพ่าย ๑๐); ดอกไม้ เช่น สร้อยสลา; คำที่เติมหรือประกอบคำอื่น เพื่อให้ไพเราะหรือเต็มความ. **สร้อยทอง** น. ไม้ดอกชนิดหนึ่งคล้ายหงอนไก่. **สร้อยระย้า** น. ชื่อตุ้มหูชนิดหนึ่งที่มีระย้าห้อยลงมา; ชื่อไม้ดอกชนิดหนึ่ง. **สร้อยสน** น. สร้อยที่ถักเป็นลายตตกริช; ชื่อเพลงทำนองหนึ่ง; ชื่อกลบทชนิดหนึ่ง. **สร้อยอ่อน** น. สร้อยขนาดเล็กตั้งแต่สองสายขึ้นไปเรียงกันมีหัวเป็นที่ร้อย.

สร้อย ๒ ก. โศก. **สร้อยเศร้า** ก. โศกเศร้า.

สระ ๑ [สะ] น. ที่ขังน้ำขนาดใหญ่ที่เป็นเองหรือคนขุด, แอ่งน้ำที่อยู่ตามระหว่างผา. (ป. สร; ส. สรสฺ).

สระ ๒ [สะหฺระ] น. เสียง, เสียงก้องซึ่งออกเสียงได้นาน, ตัวอักษรจำพวกหนึ่งซึ่งเป็นคนละพวกกับพยัญชนะ. (ป. สร; ส. สฺวร).

สระ ๓ [สะ] ก. ชำระ, ฟอก, ล้าง.

โดยมากใช้แก่ศีรษะ.

สระ ๔ [สฺระ] คำที่แผลงมาจากคำที่ขึ้นต้นด้วยคำ สะ ซึ่งใช้ในบทกลอน เช่น สะท้อน เป็น สระท้อน.

สระกอ [สฺระ-] (กลอน) ว. สะกอ.

สระคราญ [สฺระ-] (กลอน) ว. สะคราญ.

สระดะ [สฺระ-] (กลอน) ว. ระดะไป, เกะกะไป, ดาษไป, แน่นไป.

สระท้อน [สฺระ-] (กลอน) ว. สะท้อน; อ่อน. (ข.).

สระพรั่ง [สฺระ-] (กลอน) ว. สะพรั่ง.

สระอาด [สฺระ-] (กลอน) ก. สะอาด.

สระอื้น [สฺระ-] (กลอน) ก. สะอื้น.

สรั่ง [สะหฺรั่ง] น. หัวหน้ากะลาสี. (เปอรเซีย).

สร่าง [ส่าง] ก. คลาย, ถอย, ทุเลา.

สร้าง [ส้าง] ก. ทำ, ปลูก, ก่อ. น. ที่ยกพื้นสูงสำหรับพระสงฆ์นั่งสวดพระอภิธรรมอยู่สี่มุมเมรุ, สำสร้าง หรือ คดสร้าง ก็เรียก. (เทียบ ส. ศมฺศาน ; ป. สุสาน).

สราญ [สะ-] ว. สำราญ.

สร้าวเสียว [ส้าว-] ก. เร่ง, เตือนใจ. (?).

สริต [สะ-] น. แม่น้ำ, ลำธาร. (ส.).

สรีระ [สะ-] น. ร่างกาย. (ป. ; ส. ศรีร). **สรีรกิจ** น. การปลงศพ, การทำกิจเกี่ยวกับร่างกาย เช่น ถ่ายอุจจาระปัสสาวะ. **สรีรธาตุ** น. กระดูกของศพที่เผาแล้ว. **สรีรศาสตร์, สรีรวิทยา** น. ตำราว่าด้วยหน้าที่ของอวัยวะต่าง ๆ.

สรีสฤป [สะรีสริบ] น. สัตว์เลื้อยคลาน, งู. (ส.).

สรุก [สฺรุก] น. เมือง. (ข.). **สรุกเกรา** [-เกฺรา] น. บ้านนอก. (ข.).

สรุง [สุง] (กลอน) น. อำนาจ, เดช.

สรุโนก [สฺรุ-] (จาก สุโนก) น. นก.

สรุป, สรูป [สะหฺรุบ] ก. รวมความ, รวบรัดเอาแต่ใจความ.

สรุสระ [สะหฺรุสะหฺระ] ว. ขรุขระ, ไม่เรียบร้อย.

สโรช [สะ-] น. ดอกบัว, บัว. (ส. ; เกิดในสระ).

สฤก [สฺริก] น. บัวขาว. (ส.).

สฤคาล [สฺริคาน] น. หมาจิ้งจอก. (ส.).

สฤต [สฺริต] ว. ผ่านไป, พ้นไป, ล่วงไป. (ส.).

สฤษฎิ์, สฤษฎ์ [สฺริดสฺดิ์, สฺริด] น. การทำ, การสร้าง. (สํ.).

สล [สะละ] น. ขนเม่น. (ป.).

สลด [สะหฺลด] ก. เศร้า, ซึด, เหี่ยว, ไม่สดชื่น.

สลบ [สะหฺลบ] ก. สิ้นสติ, หมดความรู้สึกตัว. **สลบไสล** ก. สิ้นสติไม่ติงกาย.

สลวน [สนละวน] ก. สาละวน.

สลวย [สะหฺลวย] ว. ฉลวย, สวย, มักใช้แก่ผมที่ยาวประบ่างาม.

สลอด [สะหฺลอด] น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง ใช้เมล็ดทำยาถ่าย.

สลอน [สะหฺลอน] ว. เห็นเด่นสล้าง.

สลอย [สะหฺลอย] (กลอน) ว. งาม.

สละ ๑ [สะหฺละ] น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งเหมือนระกำแต่ผลมีรสหวาน. (เทียบมลายู Zalacca); ชื่อปลาชนิดหนึ่ง.

สละ ๒ [สะหฺละ] ก. ละ, ทิ้ง, ปล่อย, วาง.

สละสลวย [สะหฺละสะหฺลวย] ว. เป็นระเบียบเรียบร้อย, งดงาม.

สลัก [สะหฺลัก] ก. สกัดกั้น. น. เครื่องกั้นประตูหน้าต่างหรือสิ่งอื่น ๆ เพื่อไม่ให้เลื่อนหรือเปิดได้. ก. ทำให้เป็นลวดลายหรือเป็นร่องโดยใช้สิ่วเจาะ. (เทียบมลายู Selak). **สลักเพชร** น. ไม้ซึ่งสลักหัวลิ่มหรือกลอน เพื่อไม่ให้ถอนออกได้; กล้ามเนื้อตรงตะโพก ตอนที่ขายักไปยักมาได้. **สลักสำคัญ** ว. สำคัญมาก, สำคัญยิ่ง. **สลักเสลา** ก. ทำให้เป็นลวดลายงามด้วยการสลัก. **สลักหลัง** ก. เขียนลงข้างหลัง.

สลักเต้ [สะหฺลัก-] น. ใบชา. (ข. สฺลิกแต).

สลัด ๑ [สะหฺลัด] น. ชื่อผักยำชนิดหนึ่งตามแบบชาวตะวันตกซึ่งมีน้ำมันสลัดประสม.

สลัด ๒ [สะหฺลัด] น. โจรซึ่งปล้นเรือกลางทะเล. (เทียบมลายู Salat; ช่องแคบ).

สลัด ๓ [สะหฺลัด] ก. สะบัดทิ้ง, ผละทิ้ง, ขัดทิ้ง.

สลัดได [สะหฺลัด-] น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งในจำพวกตะบองเพชร.

สลับ [สะหฺลับ] ว. คั่นเป็นลำดับ.

สลัว [สะหฺลัว] ว. แสงมัว.

สลา [สะหฺลา] น. หมาก. (ข.). **สลา-**

เหิน น. หมากที่ถือกันว่าเมื่อเสกแล้วเป็นตัวแมลงภู่ทำให้ผู้กินแล้วลุ่มหลงรัก.

สลาก [สะหฺลาก] น. ฉลาก, เครื่องหมายใช้แทนสิ่งของสำหรับใช้ในการเสี่ยงทาย เป็นต้น, วัตถุที่ใช้ในการเสี่ยงโชค. (ป.; ส. ศลาก). **สลากกินแบ่ง** น. สลากที่จำหน่ายแก่ผู้ถือเพื่อรับรางวัลในการเสี่ยงโชค โดยผู้จำหน่ายชักส่วนลดเป็นกำไร. **สลากกินรวบ** น. สลากชนิดที่จำหน่ายแก่ผู้ถือเพื่อรับสิ่งของเป็นรางวัลในการเสี่ยงโชค โดยผู้จำหน่ายรวบเงินค่าสลากไว้ทั้งหมด. **สลากภัต** น. อาหารถวายพระโดยวิธีจับสลาก.

สล้าง [สะล่าง] ว. ตั้งอยู่สูงเด่นเป็นหมู่เป็นพวก.

สลาด [สะหฺลาด] น. ชื่อปลาน้ำจืดชนิดหนึ่งตัวแบน ๆ, ฉลาด ก็เรียก.

สลาตัน [สะหฺลา-] น. เรียกลมที่พัดจากทิศตะวันตกเฉียงใต้ไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือในปลายฤดูฝน, พายุใหญ่. (มลายู Selatan : ลมใต้).

สลาบ [สะหฺลาบ] น. ปีกของนก, ขน. (ข.).

สลาย [สะหฺลาย] ก. แตกพัง, ทลาย.

สลิด [สะหฺลิด] น. ไม้เถาชนิดหนึ่งมีใบและลูกเหมือนต้นข้าวสารแต่ดอกเหลือง, ขจร ก็เรียก ; ชื่อปลาน้ำจืดชนิดหนึ่งตัวคล้ายปลากระดี่ แต่โตกว่า, ปลาใบไม้ ก็เรียก.

สลิล น. น้ำ. (ป. ; ส.).

สลึก น. ใบไม้. (ข.).

สลึง [สะหฺลึง] น. ชื่อมาตราเงิน ๑ ใน ๔ ของบาท คือ ๒๕ สตางค์.

สลุต [สะหฺลุต] ก. คำนับ เช่น ยิงสลุต. (อ. Salute).

สลุบ [สะหฺลุบ] น. เรือใบเดินทะเลชนิดหนึ่งแบบชาวตะวันตก. (อ. Sloop).

สลุมพร [สะหฺลุมพอน] น. ปลาเนื้ออ่อน.

สว [สะวะ] น. ของตนเอง. (ส.). **สวกรรม** น. งานส่วนตัว. **สวการย์** น. หน้าที่หรือธุระของตนเอง. **สวภาพ** น. สภาพ, ความเป็นอยู่ของตนเอง. **สวราชย์** น. ความเป็นเอกราช, การปกครองด้วยตนเอง.

สวก [สะหฺวก] น. สวิงขนาดเล็กชนิดหนึ่งสำหรับตักปลา.

ส้วง น. ช่อง, โพรง, โดยมากมักใช้แก่ทวารหนัก.

สวด ก. ขึ้นออกมา เช่น ปากสวด; ว่าเป็นทำนอง.

สวน ๑ น. ที่ซึ่งกั้นเป็นขอบเขตไว้สำหรับปลูกต้นไม้. โดยปริยายหมายถึงสถานที่ซึ่งกั้นเป็นขอบเขตไว้ เช่น สวนงู สวนเบ็ด.

สวน ๒ ก. อาการที่เคลื่อนไปมาตรงข้ามในเส้นทางเดียวกัน, เทียบขนาดหรือปริมาณเครื่องตวง เช่น สวนสัด; เหน็บยาให้อุจจาระออก, เอาหลอดแยงทวารเบาให้ปัสสาวะออก. **สวนควัน** ก. ย้อนตอบทันที. **สวนความ** ก. สอบเปรียบเทียบข้อความ. **สวนแทง** ก. แทงตอบทันที. **สวนปากสวนคำ** ก. สอบปากคำกันกันดู. **สวนสนาม** น. พิธีของกองทหารเดินผ่านผู้เป็นประธานเนื่องในการตรวจพล.

ส่วน น. สิ่งที่แบ่งออกจากของใหญ่, เศษย่อย, แผนกย่อย, ตอน, ขนาดที่พอเหมาะพอดี เช่นได้ส่วน ได้ส่วนสัด. สัน. ฝ่าย, ข้าง. **ส่วนได้ส่วนเสีย** น. ประโยชน์ที่ควรได้ควรเสียซึ่งมีอยู่ในส่วนรวม, การได้เสียร่วมกับคนอื่น.

สวนะ ๑ น. การฟัง. (ป.; ส. ศฺรวณ). **สวนาการ** น. อาการฟัง. (ป.).

สวนะ ๒ น. การไหลไป. (ป.; ส. สฺรวณ).

สวนิต [สะวะ-] (กลอน) ก. ยิน, ฟัง.

สวนีย [สะวะนียะ] น. คำที่น่าฟัง, คำไพเราะ. (ป.).

สวบ ว. เสียงกรับ; เสียงคนหรือสัตว์ย่ำไปบนใบไม้หรือสิ่งอื่นที่ทำให้เกิดเสียงเช่นนั้น.

สวม ก. กิริยาที่เอาของที่เป็นโพรงเป็นวงเป็นต้นครอบหรือกรวมของเล็กที่พอดีกันแต่ขนาดย่อมกว่า; เข้าแทนที่ เช่น สวมตำแหน่ง. **สวมรอย** ก. เข้าแทนที่ตามรอยของคนอื่นโดยทำเป็นทีให้เข้าใจว่าตนเองเป็นตัวจริง.

ส้วม ๑ น. ที่ถ่ายอุจจาระ.

ส้วม ๒ ก. เอามือโอบตัวทำกิริยากอด.

สวย ว. งามน่าพึงใจ, ในบทกลอนใช้ว่า ส้วย ก็มี; ไม่เบี้ยก, เรียงเม็ด, เช่น ข้าวสวย.

ส่วย ๑ น. ของที่เรียกเก็บจากพื้นเมืองส่งเป็นภาคหลวงตามวิธีเรียกเก็บภาษีอากรใน

สมัยโบราณ, เงินช่วยราชการตามที่กำหนดเรียกเก็บจากราษฎร.

ส่วย ๒ น. ชนชาติพูดภาษาตระกูลมอญ-เขมรพวกหนึ่ง อยู่ทางภาคอีสาน.

ส้วย ๑ ก. ชำแหละ, ผ่าล้าง.

ส้วย ๒ ว. ลักษณะที่เป็นมุมแหลมออกไป. **ส้วยเสี้ยว** น. ของสามมุม เช่นใบเรือที่อยู่ตอนหัวเรือ. (บรัดเล).

สวยม [สฺวะหฺยม] ว. ด้วยตัวเอง. (ส.). **สวยมพร** ก. สยมพร. **สวยมภู** น. สยมภู.

สวร [สะวะระ] น. เสียง. (ส.).

สวรรค์ [สะหฺวัน] น. โลกของเทวดา, เมืองฟ้า. (ส. ; ป. สคฺค). **สวรรคต** ก. ไปสู่สวรรค์, ตาย. (ใช้ในราชาศัพท์สำหรับพระเจ้าแผ่นดินและพระราชินี). (ส. สวรคต). **สวรรคบดี** น. เจ้าเมืองสวรรค์ คือพระจันทร์. **สวรรคาลัย** ก. ตาย. (ใช้สำหรับเจ้านายชั้นสูง). (กลอน) ก. ตาย.

สวรรยา [สะหฺวันยา] (กลอน). น. สมบัติ.

สวะ ๑ [สะหฺวะ] น. ต้นหญ้าต้นผักหรือสิ่งต่าง ๆ ที่ลอยเป็นแพอยู่ในน้ำ, โดยปริยายหมายความว่า เลว, คามตื้น, มีมาก.

สวะ ๒ [สะหฺวะ] (กลอน) ก. สละ. (ยวนพ่าย).

สวัสดิ์, สวัสดี น. ความดี, ความงาม, ความเจริญรุ่งเรือง, คำทักทายหรือพูดขึ้นเมื่อพบกัน. (ส. สฺวสฺติ ; ป. โสตฺถิ).

สวัสติกะ [สฺวัสติกะ] น. ลายกากบาทปลายหักมุมขวาใช้เป็นเครื่องหมายมาแต่โบราณ สันนิษฐานกันว่าเป็นรูปดวงอาทิตย์เดินเวียนขวา. (ส. สวสฺติกา).

สวา [สฺวา] น. ลิง. (ข.). **สวาปาม** ก. ขยุ้มกินด้วยมืออย่างตะกละลุกลนเช่นลิงกิน.

สวาคต [สฺวาคตะ] น. คำกล่าวต้อนรับ. (ป. ; ส.).

สวาง [สะหฺวาง] น. ผี. (สาง ก็เรียก).

สว่าง [สะหฺว่าง] ว. มีแสง, กระจ่าง, แจ้ง, แจ่ม, แลเห็นชัด.

สวาด [สะหฺวาด] น. ต้นไม้ชนิดหนึ่งเป็นไม้เถามีหนามมีเม็ดกลมเปลือกแข็งเป็นสีเทาเจือเขียว ; ชื่อสีเช่นสีเม็ดสวาด.

สวาดิ ๑ [สฺวาด] น. ชื่อดาวฤกษ์ที่ ๑๕.

(ส.).

สวาดิ ๒ [สฺวาด] (ใบ) ก. รักใคร่, ยินดี.

สวาท [สฺวาด] ก. น่ารัก, น่ายินดี. (ส. สฺวาท ว่า รสอร่อย, รสหวาน).

สว่าน [สะหฺว่าน] น. เครื่องมือสำหรับเจาะไชอย่างหนึ่งทำเป็นเกลียว.

สว้าน [สะว่าน] ก. ลมแลกขึ้น.

สวาบ [สะหฺวาบ] น. ส่วนกายของสัตว์ เช่นวัวควาย อยู่ระหว่างชายโครงกับกระดูกตะโพก.

สวามี, สวามิ น. เจ้า, ผู้เป็นใหญ่, นาย; ผัว; เจ้าของ. (ส.). **สวามิภักดิ์** ก. ยอมตนหรือมอบตนอยู่ใต้อำนาจ. (ส.: การซื่อต่อเจ้า).

สวามินี น. หญิงผู้เป็นใหญ่เป็นเจ้าของ. (ส.).

สวาย ๑ [สะหฺวาย] น. ต้นมะม่วง. (ป.).

สวายสอ น. มะม่วงชนิดหนึ่ง. (ป.).

สวาย ๒ [สะหฺวาย] น. ชื่อปลาน้ำจืดชนิดหนึ่งไม่มีเกล็ด ตัวยาวคล้ายปลาเทโพ.

สวาสดิ์ ก. รักใคร่, ยินดี.

สวาหะ [สฺวา-] น. คำกล่าวเมื่อจบการเสกเป่า. (ส. สฺวาหา).

สวิง [สะหฺวิง] น. เครื่องช้อนปลาชนิดหนึ่ง ถักเป็นร่างแห มีไม้ทำเป็นขอบรงกลม.

สวิงสวาย [สะหฺวิงสะหฺวาย] ก. ใจหวิว, วิงเวียน, กระวนกระวาย, ใจวาบ ๆ หวาม ๆ ด้วยอาการไข้.

สสุระ [สะ-] น. พ่อตา. (ป.; ส. ศฺวศุร).

สสุรี, สัสุรี [สะ-, สัดสุ-] น. แม่ยาย. (ป.).

สห [สะหะ] ว. ด้วยกัน, พร้อม, ร่วม, ร่วมกัน. **สหกรณ์** น. งานร่วมมือกัน, วิธีจัดการอย่างหนึ่ง ที่บุคคลพอใจร่วมมือกัน เพื่อบำรุงความเจริญในทางเศรษฐกิจ, โดยแบ่งกำไรเสมอกัน. **สหจร** น. ผู้ร่วมทาง, เพื่อน, สหาย. **สหชาต, สหชาติ** ว. เกิดวันเดือนปีเดียวกัน, เกิดร่วมปีกัน. (ราชา) น. รก. **สหธรรม** น. ธรรมอันเดียวกัน, กฎหรือความเชื่อถืออย่างเดียวกัน. **สหธรรมิก** น. ผู้มีธรรมร่วมกัน. **สหปาน** น. การดื่มร่วมกัน. **สหัช** ก. มีมาแต่กำเนิด. (ส.).

สหัมบดี [สะหำบอดี] น. ท้าวมหาพรหมองค์หนึ่ง. (ป.).

สหัส, สหัสสะ ว. พันหนึ่ง (คือ ๑๐

ร้อย). (ป. ; ส. สหสฺร). **สหัสธารา** น. เครื่องโปรยน้ำให้เป็นฝอย (ใช้ในการอภิเษก), โดยปริยายหมายถึงการสรงน้ำของพระเจ้าแผ่นดิน. **สหัสเนตร, สหัสนัยน์** น. พันตา หมายถึงพระอินทร์. **สหัสรังสี** น. พันแสง หมายถึงพระอาทิตย์.

สหัสา [สะหัดสา] ว. โดยเร็ว, ทันใด, โดยแรง, ยิ่งนัก. (ป. ; ส. สหสา).

สหาย น. เพื่อนร่วมสุขร่วมทุกข์. (ป. ; ส.).

สอ ๑ น. คอ. (ข.) ; ชื่อโกฐชนิดหนึ่งใช้ทำยาได้. ว. ขาว เช่น ดินสอพอง. น. ปูนก่อ.

สอ ๒ ว. ระดมกัน, เนื่องติด ๆ กัน, เช่น น้ำลายไหลสอ.

ส่อ ก. แสดงให้รู้เป็นนัย ๆ, บ่งให้รู้. (โบ) ก. ฟ้อง.

สอง ว. จำนวนหนึ่งบวกหนึ่ง. **สองเกลอ** น. เครื่องสำหรับยกดอกกระทุ้งลง มีที่ถือสำหรับยกสองที่. **สองต่อสอง** ว. สองคนโดยเฉพาะ. **สองผม** ว. มีอายุแล้ว หมายถึงคนที่มีผมหงอกบ้างแล้ว เช่น พูดว่าคนสองผม. **สองไม้** น. ทำนองเพลงที่ใช้หน้าทับทำจังหวะ. **สองหน้า** น. ชื่อกลองชนิดหนึ่งรูปคล้ายเบ่งมางแต่ใหญ่กว่า ใช้ตีทั้งสองข้าง.

ส่อง ก. มุ่งมอง, ทำให้เห็นหรือให้สว่างโดยสิ่งที่มีแสง.

ส้อง (โคลง) น. ช่อง.

สอด ก. เสือกหรือใส่เข้าไปในช่องหรือในระหว่างที่พอ ๆ กัน, แหวกเข้าไปในหว่างกลาง, ใส่ เช่น สอดสนับเพลา. **สอดคล้อง** ว. พ้อง, ประสาน. (สำหรับความเห็น). **สอดใส่** ก. สวมใส่.

สอดแคล้ว ว. สงสัย, กินแหนง.

สอดแนม ก. ลอบเข้าไปสืบความลับ, ลอบเข้าไปสืบเหตุลับ.

สอดส่อง ก. พิจารณา, ตรวจตราดู, สอบสวนดูด้วยใจ.

สอน ก. บอกวิชาความรู้ให้, แสดงให้เข้าใจ, ให้รู้ดีชั่ว, เริ่มฝึกหัด เช่น สอนพูด, สอนเดิน, เริ่ม เช่น ต้นไม้สอนเป็น คือเริ่มมีลูก.

ส่อน ว. เรียกตาที่มีแววตาคำอยู่ไม่ตรงที่ตามปรกติว่า ตาส่อน.

สอบ ก. ตรวจ, ไล่เลียง ; เทียบดู, ทดลองดู. ว. ส่วนของสิ่งตอนที่มีลักษณะเล็กกว่าลำตัว เช่น กระบุงก้นสอบ. **สอบซ้อม** ก. ทดลองความรู้ไว้คราวหนึ่งเพื่อให้รู้ว่ามีความรู้เพียงไร. **สอบไล่** ก. ให้ตอบคำถามตามที่กำหนดให้เพื่อวัดความรู้แล้วเลื่อนชั้นให้. **สอบสวน** ก. ไล่เลียงหรือไต่ตรองเพื่อเอาความจริง.

สอพลอ ก. คล้อยตามไปในทางเลวเพื่อให้ชอบ.

ส้อม น. เหล็กสองง่ามปลายแหลมใช้แทงปลาเป็นต้น ; เครื่องใช้ที่มีอาหารกิน คู่กับช้อน. ก. ปาดให้แหลม เช่น ส้อมมะพร้าว ส้อมอ้อย, เขียนเป็น ซ่อม ก็มี.

สอย ๑ ก. เอาไม้มีง่ามเป็นต้นบิดเอาดอกไม้ลูกไม้ลงมา ; แทงด้วยสิ่งที่แหลมอย่างเย็บผ้าให้เป็นตะเข็บกลม. **สอยผม** ก. เอาไม้แหลมเล็ก ๆ เป็นต้นแทงผมให้เป็นรอยไร. **สอยดาว** ก. เดินหงายหน้าเรียกว่า เดินสอยดาว.

สอย ๒ ก. ใช้, ใช้เข้าคู่กับคำ สอย ว่า ใช้สอย.

ส่อเสียด ก. ยุงยง, พูดให้เขาแตกร้าวกัน.

สะ ๑, สะสวย ว. สวย.

สะ ๒ ก. ใส่, สุม, เช่น เอาหนามสะ.

สะกด ก. กั้นไว้, ข่ม, เช่นสะกดใจ, เอาพยัญชนะประสมเป็นตัวท้ายคำ เช่น หัวสะกด, ตามไปติด ๆ โดยไม่ให้รู้ตัว เช่น สะกดรอย, ทำให้หลับ เช่น สะกดทัพ. น. เรียกลูกประคำที่เป็นลูกคั่น ว่า ลูกสะกด. (เทียบ ข. สงฺกต).

สะกอ ว. หมุ่ม ; รวมอยู่เป็นพวก ๆ กัน, บางทีใช้ว่า ตะกอ. (ข. สรกอ ว่า รุ่นราวคราวเดียวกัน).

สะกาง น. เครื่องตักจระเข้อย่างหนึ่งผูกเหยื่อลอยน้ำไว้, ตะกาง ก็เรียก; เหยื่อเป็นเครื่องล่อ เช่น สินสะกาง.

สะการะ น. ดอกไม้. (ข.).

สะการะดาหรา น. ดอกกรรณิการ์. (ข.).

สะกิด ก. เอาปลายเล็บหรือสิ่งที่คล้ายคลึงกันเขี่ยและควักแต่เบา ๆ เพื่อให้รู้ตัวให้หลุดหรือให้แตกออก, เตือน เช่น สะกิดใจ.

สะเก็ด น. ชิ้นย่อยของท่อนใหญ่, ชิ้นย่อยของท่อนไม้ที่ถากออก ; เลือดหรือหนองซึ่งแห้งติดกรังอยู่ที่ปากแผล, โดยปริยาย

หมายความว่าเศษเล็กเศษน้อยซึ่งเป็นจำพวกเถว ๆ.

สะแก น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งใช้เป็นฟืน, ชื่อการพนันชนิดหนึ่งคล้ายสกา. **สะแกวัลย์** น. ไม้เลื้อยชนิดหนึ่งดอกและใบคล้ายสะแก. **สะแกแสง** น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งใช้ทำยาริดสีดวงจมูก.

สะครอ้อ น. ต้นไม้ชนิดหนึ่งใช้ทำยา, ตะครอ้อ ก็เรียก.

สะคราญ น. หญิงงาม. ว. งาม, สวย.

สะค้าน น. เถาวัลย์ชนิดหนึ่งใช้ทำยา, ตะค้าน ก็เรียก.

สะใจ ก. หนำใจ, สาแก่ใจ.

สะดม ก. ขโมยโดยวางยาให้หลับ. (อิเหนา). (ข. สํดม).

สะดวก ว. คล่อง, ไม่ติดขัด.

สะดัก, สังดัก ก. คอย, กั้นไว้.

สะดิ้ง (ปาก) ว. คัดจริตดัดดิ้นอย่างไม่สุภาพ. (ใช้ติ).

สะดึง น. ไม้แบบขึงผ้าที่จะเย็บหรือปัก, ขอบเปลที่ขึงด้วยผ้า.

สะดือ น. ส่วนของร่างกายอยู่ตรงกลางพื้นท้องเป็นรูหว่าเข้าไป, เรือกทะเลตอนที่น้ำวนโบ้ลงไป ซึ่งถือกันว่าเป็นศูนย์กลางของทะเลว่า สะดือทะเล.

สะดุ้ง ก. โหวตัวขึ้นทันทีด้วยความตกใจ.

สะดุด ก. เดินเอาปลายเท้าเตะสิ่งของโดยไม่สังเกต, โดยปริยายหมายความว่า กระทบ เช่น สะดุดใจ.

สะเด็ด ก. ทำให้แห้งน้ำโดยเร็ว.

สะเดา น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง ใบมีรสขม ใบอ่อนและดอกใช้เป็นผัก.

สะเดาะ ก. ทำให้หลุดออกมาด้วยกลอาคม เช่น สะเดาะโซ่ตรวน.

สะตอ น. ต้นไม้ชนิดหนึ่งฝักแบน เมล็ดในใช้เป็นผัก.

สะตาหมัน น. สวน. (ข. สะ ว่าหนึ่ง, ตาหมันว่า สวน).

สะตือ น. ต้นไม้ชนิดหนึ่งผลเล็กกว่าสะตอ ใช้ทำยาและเป็นผัก.

สะตุ ก. แปรรูปลักษณะของบางอย่าง เช่น เกลือ สารส้ม ให้เป็นผงบริสุทธิ์ โดยวิธีทำให้ร้อนด้วยไฟเพื่อให้แห้งสนิท. (ส. สตฺตู : ผง).

สะทก ก. รู้สึกเกรงกลัว.

สะทน ก. สะท้อน, หวั่นไหว.

สะท้อน น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง เนื้อติดกับเปลือกผลเปรี้ยวเจือฝาด ปุยเนื้อที่ติดกับเมล็ดหวานกินได้, กระท้อน ก็เรียก. ก. กระเด็นกลับ, กระดอนขึ้น. **สะท้อนใจ** ก. ตื้นตันใจเพราะอารมณ์ที่ไม่ปรารถนา.

สะท้าน ก. สั่น, สะเทือน, ไหว, ลั่น, ก้อง.

สะทิน, สะทิ่น (กลอน) ว. ใจผิดปรกติ, ใจเป็นทุกข์, เช่น พระทองผทมตื่นขึ้นสะทิ่นเทียรสระอื้น. (ลอ ๑๒๐).

สะทึก ก. ใจเต้นตึก ๆ.

สะเทิน ๑ ว. ครึ่ง ๆ, กึ่งกึ่ง, ใช้สำหรับคนรุ่นสาว ว่า สะเทินหนุ่มสะเทินสาว. สัน. ทั้ง เช่น สะเทินน้ำสะเทินบก.

สะเทิ้น, สะเทิน ๒ ก. อาย, กระดาก.

สะเทือน, สะเทื้อน ก. หวั่นไหว, ลั่นไปถึง.

สะบะ น. ตะกร้อ. (ช.).

สะบัก น. ส่วนของร่างกายถัดบ่าลงไปทางหลัง. **สะบักสะบอม** ก. บอบช้ำเต็มที.

สะบัด ก. กระพือ, สลัด, ทำให้หลุด.

สะบัดร้อนสะบัดหนาว ก. ประเดี๋ยวหนาวประเดี๋ยวร้อนคล้ายจะเป็นไข้.

สะบัดสะบิ้ง ว. แสนงอน, เล่นเนื้อเล่นตัว, ดิดดิ้น.

สะบั้น ก. ขาดหรือหลุดออกทีเดียว.

สะบ้า น. เถาวัลย์ชนิดหนึ่ง ฝักมีเมล็ดกลมแบนแข็ง ใช้ขัดสมุดและทำยา ; การเล่นชนิดหนึ่ง ใช้ลูกสะบ้าหรือของกลม ๆ อย่างงบน้ำอ้อย ล้อหรือทอย. **สะบ้าหัวเข่า** น. กระดูกกลมแบนที่หัวเข่า.

สะบู น. ดอกไม้ (?) เช่น ถนัดดั่งสะบูบังใบ แม่เร้น. (กำสรวญ).

สะพรัก ว. พร้อม.

สะพรั่ง ว. พร้อม, โสว, สล้าง.

สะพรึบ ว. พร้อม, ทันที.

สะพัก น. ผ้าห่มเฉียงบ่า. ก. ห่มผ้า, ห่มคลุม เช่น สะพักพระถันปทุมศ.

สะพัง น. บ่อน้ำ. (ช.).

สะพัด ก. ล้อมไว้, กั้นไว้ทุกด้าน, ร่ำไป, เรื่อยไป. ตะพัด ก็ใช้.

สะพั้น น. โรคชนิดหนึ่ง มักเกิดแก่เด็กเล็ก ๆ เพราะผิดอากาศ, ตะพั้น ก็ใช้.

สะพาน น. ตะพาน.

สะพาย ก. ตะพาย. **สะพายแล่ง** ก. ตะพายแล่ง.

สะเพร่า [—เพฺร่า] ก. มักง่าย, อาการหวัด ๆ ลวก ๆ ไม่บรรจง.

สะเภา น. ตะเภา.

สะใภ้ น. ตะใภ้.

สะระแหน่ [—แหฺน่] น. ผักชนิดหนึ่ง ใบมีกลิ่นฉุนใช้เป็นผักและกลั่นเป็นน้ำมัน.

สะละปะตุ่น (ใบ) น. ไหมชนิดหนึ่ง.

สะสม ก. สั่งสม, รวบรวม, เก็บงำ.

สะสวย ก. สวยอย่างเหมาะ.

สะสาง ก. ทำให้หายยุ่ง.

สะอาง ว. งามสะอาดหมดจด.

สะอาด ว. หมดจด, ผ่องใส, ไม่สอปรก ; ไม่มีตำหนิ, บริสุทธิ์.

สะอ้าน ว. หมดจด, สะอาด.

สะอิ้ง น. สายรัดเอว เป็นเครื่องประดับสำหรับผู้หญิง, สะเอ้ง ก็ว่า. (ไทยใหญ่ แอ้ง ว่า เอว).

สะอิดสะเอียน ก. ขยะแขยงด้วยความเกลียด ; คลื่นเหียน.

สะอึก ก. ลมดันขึ้นมากระทบปากช่องหลอดลมทำให้ชะงักแล้วระเบิดออกมาโดยไม่ได้ตั้งใจ. ว. ชะงัก ; เผ่นเข้าไป, ใถมเข้าไป.

สะอึกสะอื้น ก. ร้องไห้มีเสียงชะงักเป็นระยะ ๆ.

สะอื้น ก. ถอนใจสะท้อน.

สะเอ้ง น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง ; สายรัดเอว เป็นเครื่องประดับสำหรับผู้หญิง. (ไทยใหญ่ แอ้ง ว่า เอว).

สะเอว น. เอว, ส่วนแคบที่สุดอยู่ตอนกลางลำตัว.

สะเออะ ๑ ก. ยื่นหน้าเข้าไปเมื่อเขาไม่ต้องการ.

สะเออะ ๒ ก. เอาไข่ใส่ในกระทะตั้งบนเตาไฟให้สุกโดยไม่ต้องใช้น้ำมัน.

สะโอดสะอง ว. งามอย่างมีรูปร่างโอ่โถงสูงโปร่ง.

สัก ๑ น. ชื่อไม้ยืนต้นชนิดหนึ่ง เนื้อไม้แข็งและคงทน ปลวกไม่กิน เหมาะแก่การสร้างบ้านเรือนและเครื่องใช้.

สัก ๒ ก. ทำให้ตึง, ทำให้แน่น, เช่น สักว่าว.

สัก ๓ ก. เอาของแหลมแทงลง, เอาของแหลมจุ้มหมึกแทงตามผิวหนังให้เป็นอักขระหรือลวดลายติดอยู่นาน. (โบ) ทำเครื่อง

หมายสักเพื่อแสดงเป็นหลักฐาน เช่น สักข้อมือ แสดงว่าได้ขึ้นทะเบียนเป็นชายฉกรรจ์ หรือเป็นเลกมีสังกัดกรมกองแล้ว, สักหน้า แสดงว่าเป็นผู้ที่ต้องโทษปาราชิกเป็นต้น.

สัก ๔ ว. เพียง, ราว, ประมาณ เช่น สักสองวัน. **สักแต่ว่า, สักว่า** ว. เพียงว่า, ประมาณว่า.

สักฎะ, สักตะ (แบบ) น. ภาษาสันสกฤต. (ป. สกฺกฏ, สกฺกต).

สักกะ ๑ (แบบ) น. พระอินทร์. (ป.; ส. ศกฺร).

สักกะ ๒ น. วงศ์กษัตริย์, เชื้อสายของพระพุทธเจ้า. (ป.).

สักกัจจะ ว. ด้วยความเคารพ. (ป.).

สักกาย [–ยะ] น. กายของตน. (ป.; ส. สฺวกาย). **สักกายทิฐิ** น. ความยึดถือว่ากายหรือตัวเป็นของตน. (ป. สกฺกายทิฏฺฐิ).

สักการ ก. เคารพนับถือบูชา. น. เครื่องที่นำมาแสดงความเคารพบูชา. (ป.; ส. สตฺการ).

สักขรา [–ขะรา] น. น้ำตาล, น้ำตาลกรวด. (ป.; ส. ศรฺกรา).

สักขี ๑ น. พยานผู้รู้เห็นด้วยตาตนเอง. (ป.; ส. สากฺษี).

สักขี ๒ น. ต้นไม้ชนิดหนึ่งใช้ทำยา.

สักยะ, สักกะ น. วงศ์กษัตริย์, เชื้อสายของพระพุทธเจ้า. (ป.; ส. ศากฺย).

สักวา [สักกะวา] น. ชื่อลำนำเพลงอย่างหนึ่งร้องเป็นทำนองโต้ตอบกัน. (โบ. เขียนเป็น สักระวา ก็มี).

สักหลาด [สักกะหฺลาด] น. ผ้าทำด้วยขนสัตว์. (ฮินดูสตานี Sakalet).

สัขยะ [สักขฺยะ] (แบบ) น. มิตรภาพ, ความสนิทสนมกัน, ความรักใคร่กัน. (ส.).

สัค, สัคคะ น. สวรรค์. (ป. สคฺค).

สั่ง ๑ ก. บอกไว้เพื่อให้ทำหรือให้ปฏิบัติเป็นต้น; บอกไว้อาลัยในการที่จะจากไป เช่น สั่งเมือง สั่งพ้า. **สั่งสม** ก. สะสม, เก็บรวบรวมไว้. **สั่งสอน** ก. ชี้แจงให้เข้าใจและบอกให้ทำ. **สั่งเสีย** ก. เตือน, กำชับ, บอกให้เข้าใจ.

สั่ง ๒ ก. ทำให้น้ำมูกออกจากจมูกโดยแรง.

สังกร [–กอน] น. ความปะปน, ความคาบเกี่ยว. (ป.; ส.).

สังกรณี [–กะระนี] น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง

เป็นยาสมุนไพรเพื่อประสาน.

สังกะตัง ว. ลักษณะที่ติดแน่นเป็นปมเหนียว.

สังกะวาด น ชื่อปลาน้ำจืดชนิดหนึ่งคล้ายปลาเนื้ออ่อน แต่ตัวสีเขียวหัวโตและตัวอวบกว่า.

สังกะสี น. โลหะชนิดหนึ่งสีขาวเจือเขียวคราม เป็นธาตุแท้; เหล็กชุบสังกะสีเป็นแผ่นบาง หรือทำเป็นลูกฟูก ใช้มุงหลังคาเป็นต้น; ปลากัดพันทาง เรียกว่า ลูกสังกะสี.

สังกัด ก. หมายหมู่, ขึ้นอยู่, รวมอยู่. (ข. สงฺกัด).

สังกัปปะ น. ความดำริ. (ป.).

สังกา น. สงกา. (ป.).

สังการ (แบบ) น. อยากเยื่อ, ขยะกุมฝอย. (ป.).

สังกาศ ว. คล้าย, เหมือน, เปรียบ. (ส.).

สังกิเลส น. เครื่องทำให้ใจเศร้าหมอง. (ป.).

สังเกต ว. กำหนดไว้, หมายไว้. (ป.; ส.).

สังข์ น. หอยทะเลชนิดหนึ่งสีขาว ใช้สำหรับเป่าในการมงคลหรือหลั่งน้ำมนตร์. (ป.; ส. ศงฺข). **สังขกร** น. ผู้มีสังข์อยู่ในมือ คือ พระนารายณ์. (ป.).

สังขตะ ก. ปรุงแต่งขึ้น (ใช้ในทางศาสนา). (ป.).

สังขยา ๑ น. การนับ, การคำนวณ. (ป. ส.).

สังขยา ๒ น. ชื่อขนมชนิดหนึ่งทำด้วยไข่และน้ำตาล.

สังขลิก, สังขลิกา น. เครื่องจองจำ ใช่ตรวน. (ป.).

สังขาร น. เครื่องปรุงแต่ง, ส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย, ร่างกายและจิตใจ; ขันธ์กองหนึ่งในห้า คือความคิด. (ป.); ตาย, ในบทกลอนใช้ว่า สังขาร์ ก็มี. **สังขารโลก** น. ชุมนุมแห่งสังขารทั้งปวง. (ป.).

สังขาร์ (กลอน) ก. ตาย.

สังเขป น. การย่อ, ใจความ, เค้าความ. (ป.).

สังโขภ (แบบ) น. ความปั่นป่วน เช่น ธาตุสังโขภ ว่า ความปั่นป่วนแห่งธาตุ. (ป.).

สังค์ น. ความข้องอยู่, การติดอยู่. (ป.; ส.).

สังคม น. การคบค้าสมาคมกัน; หมู่คนที่เจริญแล้วร่วมคบค้าสมาคมกัน. (ป.; ส.

: การพบปะ).

สังคหะ (แบบ) น. การรวบรวม, การย่อ; ความเกื้อกูล, ความเอื้อเฟื้อ. (ป.).

สังคาตา น. พ่อ. (ช.).

สังคายนา น. การซักซ้อม, การสวดเป็นแบบเดียวกัน, การประชุมชำระพระไตรปิฎกให้เป็นแบบเดียวกัน. ก. สะสาง. (ป. สงฺคายน).

สังคายนาย (ปาก) น. สังคายนา.

สังคีต น. การร้องรำทำเพลง. (ป.; ส.).

สังคีติ น. สังคายนา, การสวดพร้อมกัน, การประชุมชำระพระไตรปิฎกให้เป็นแบบเดียวกัน. (ป.).

สังเคิด น. ทานวัตถุที่ถวายแก่สงฆ์เมื่อเวลาปลงศพ มีตู้ โต๊ะ เป็นต้น รวมกันถวายแก่พระสงฆ์ผู้เทศน์หรือบังสุกุล.

สังฆ น. สงฆ์, มักใช้เป็นส่วนหน้าสมาส เช่น **สังฆกรรม** น. กิจที่พระสงฆ์รวมกันทำตั้งแต่สี่รูปขึ้นไปภายในสีมา. **สังฆการี** น. เจ้าพนักงานผู้ทำหน้าที่เกี่ยวกับสงฆ์ในงานหลวง. **สังฆเถระ** น. ภิกษุผู้เป็นใหญ่ในพระสงฆ์หมู่หนึ่ง ๆ. (ป.). **สังฆทาน** น. ทานที่ทายกถวายแก่สงฆ์ไม่เจาะจงเฉพาะองค์ใดองค์หนึ่ง. (ป.). **สังฆปาโมกข์** น. หัวหน้าสงฆ์. (ป.). **สังฆภัต** น. ข้าวที่ทายกถวายแก่สงฆ์ มักเรียกว่าข้าวสงฆ์ โดยปรกติทายกนำอาหารไปถวายแก่สงฆ์ที่วัด และพระทำอปโลกนกรรมแบ่งกัน. (ป.). **สังฆเภท** น. การที่ภิกษุทำให้สงฆ์แตกหมู่แตกคณะออกไป, นับเป็นอนันตริยกรรมอย่างหนึ่ง ในอนันตริยกรรมห้า. (ป.). **สังฆราช** น. ตำแหน่งผู้เป็นใหญ่ในสังฆมณฑล. (ป.). **สังฆาณัติ** น. คำสั่งแห่งสงฆ์. (ป.). **สังฆาทิเสส** น. ชื่ออาบัติหนักกองหนึ่งรองจากปาราชิก. (ป.). **สังฆานุสติ** น. การระลึกถึงคุณพระสงฆ์ เป็นกรรมฐานอย่างหนึ่ง. (ป.).

สังฆาฏิ น. ผ้าคลุมกันหนาวที่พระใช้ทาบบนจีวร. (ป.).

สังปะติเหงะ, สังปะลิเหงะ น. ฤๅษี. (ช.).

สังโยค น. การประกอบกัน, การอยู่ร่วมกัน, การผูกรัด. (ไว) น. การสะกดตัวหนังสือ, ตัวพยัญชนะที่ซ้อนกัน. (ป.; ส.).

สังโยชน์ น. เครื่องพัวพัน, เครื่องผูกรัด,

หมายเอากิเลสที่ผูกคนไว้กับวัฏสงสาร มี ๑๐ อย่าง มีสักกายทิฐิ เป็นต้น, พระอริยเจ้าย่อมละสังโยชน์เป็นลำดับจนหมดก็เป็นพระอรหันต์. (ป.; ส.).

สังวร [—วอน] น. ความระวัง, ความเหนี่ยวรั้ง, ความป้องกัน. ก. ถือ, สำรวม, เหนี่ยวรั้ง. (ป.; ส.).

สังวัจฉระ น. ปี. (ป.; ส. สํวตฺสร).

สังวัธยาย ก. ท่องบ่น, อ่านดัง ๆ เพื่อให้จำได้, สวดท่องให้จำได้. (ส. สฺวาธฺยาย; ป. สชฺฌาย).

สังวาล น. สร้อยเครื่องประดับชนิดหนึ่งใช้คล้องสะพายแล่ง. (ป. เสวาล; ส. ไสวาล: สาหร่าย). **สังวาลพราหมณ์** น. สายธุรำของพราหมณ์.

สังวาส น. การอยู่ด้วยกัน, การอยู่ร่วมกัน, การร่วมประเวณี. (ป.; ส.).

สังเวคะ น. ความสลด. (ป.; ส.).

สังเวช น. ความสลด. (ป.).

สังเวย ก. บวงสรวง, เซ่นสรวง.

สังเวียน น. คอกหรือวงล้อมสำหรับชนไก่เป็นต้น; ที่ต่อสู้; ชื่อลายชนิดหนึ่ง.

สังสกฤต น. สันสกฤต.

สังสการ (โบ) น. พิธีกรรมเกี่ยวกับการปลงศพ, ส่งสการ ก็ว่า เช่น รุดเร่งส่งสการ. (ม. คำหลวง ชูชก). (ส. สํสการ).

สังสดมภ์ น. ความแข็งทื่อ, การต้านทาน; เครื่องค้ำจุน. (ส.).

สังสนทนา, สั่งสนทนา ก. พูดกันฐานกันเอง, พูดจาหารือกัน, มักใช้ สั่งสนทนา. (ป. สํสนฺทนา: การเทียบเคียงกัน).

สังสรรค์ น. การรวมกัน, ปนกัน; การคบค้า, วิสาสะ. (ส.).

สังสาร [—สาระ] น. สงสาร. (ป.; ส.).

สังสิทธิ น. ความสำเร็จ, ความเรียบร้อย, ความดีเลิศ; ผลสุดท้าย. (ส.).

สังสุทธ์, สังสุทธิ น. ความบริสุทธิ์, ความสะอาด; การชำระ, ล้าง. (ส.).

สังหร, สังหรณ์ [—หอน] ก. หากให้คิดไปคล้ายกับมีอะไรมาดลใจ. (เทียบ ส. สํหรณ: ยึดไว้).

สังหรรษ [—หัด] น. ความเต็มตื้นด้วยความยินดี, ความปีติยินดี, ความเสียวซ่าน. (ส.).

สังหาร น. การทำลาย, การล้างผลาญ.

(ส.).

สังหาริมะ น. ทรัพย์ที่เคลื่อนที่ได้, ทรัพย์ที่นำไปได้ เช่น เสื้อผ้า คู่กับ อสังหาริมะ คือ ทรัพย์ที่นำไปไม่ได้ เช่น เรือกสวนไร่นา.

สังหิต ว. รวมไว้, ผูกหรือติดเข้าด้วยกัน. (ส.).

สัจ, สัจจะ น. ความจริง. (ป. สจฺจ; ส. สตฺย). **สัจกิริยา** น. การตั้งความความสัตย์. **สัจญาณ** น. ความรู้เรื่องแห่งความจริง, ในพระพุทธศาสนาประสงค์เอาปรีชาหยั่งรู้อริยสัจ. (ป. สจฺจญาณ).

สัชฌะ, สัชฌุ น. เงิน. (ป.). **สัชฌกร, สัชฌการ** น. ช่างเงิน.

สัชฌายะ ก. สังวัชยาย. (ป.).

สัญจร [–จอน] น. ช่องทาง, ถนน; การผ่านไปมา. ก. เดินไป, เที่ยวไป, ผ่านไป. (ป.; ส.). **สัญจรโรค** น. กามโรค.

สัญจาร [–ระ] น. การเดินไป, เที่ยวไป. (ป.; ส.).

สัญชาต ว. เกิดเอง เช่น สัญชาตสระ ว่า สระที่เกิดเอง. (ป.). **สัญชาตญาณ** น. ความรู้ที่มีมาแต่กำเนิด.

สัญชาติ น. ผู้ที่อยู่ในบังคับประเทศชาติเดียวกัน. (ป. สญฺชาติ ว่า ความเกิด, การเป็นขึ้น).

สัญฌา น. เวลาเย็น. (ป.; ส. สํธฺยา).

สัญญา น. ความเข้าใจ, ความรู้สึก, ความสังเกต, ความจำได้; เป็นขันธ์หนึ่งของขันธ์ทั้งห้า เรียก สัญญาขันธ์; เครื่องหมาย, ชื่อ; ข้อตกลงกัน. ก. ทำความตกลงกัน. (ป.). **สัญญาบัตร** น. ใบตั้งยศหรือบรรดาศักดิ์ ซึ่งพระเจ้าแผ่นดินทรงตั้ง, ถ้าเป็นใบที่เจ้ากระทรวงตั้งเรียกว่า ใบประทวน. **สัญญาวิปลาส** ว. มีความเข้าใจคลาดเคลื่อน. (ป. สญฺญาวิปลฺลาส).

สัญญาณ น. เครื่องหมาย.

สัญญี ว. มีความหมายรู้ได้, มีความรู้สึก, มีความระลึก, มีความจำได้. (ป.).

สัญโยค น. สังโยค.

สัญโญชน์ น. สังโยชน์.

สัฐิ ว. หกสิบ. (ป. สฏฺฐิ).

สัณฐาน น. ชวดทรง, ลักษณะ. (ป.).

สัณฐิติ น. ความตั้งมั่น. (ป.).

สัณฑ์ น. สณฑ์. (ป.).

สัณห์ ว. เกลี้ยงเกลา, อ่อน, นุ่ม; นุ่ม

นวล, สุภาพ; งาม, ละมุนละม่อม, ละเอียด. (ป.).

สัด ๑ น. ภาชนะสานใช้เป็นเครื่องตวงข้าว, เครื่องตวงบางชนิดในสมัยโบราณใช้ตวงดินปืนบรรจุปากกระบอกปืน, ชื่อมาตราตวง ๒๕ ทะนานมีอัตราเท่ากับ ๒๐ ลิตร; ส่วน, มักใช้พูดเข้าคู่กันว่า ส่วนสัด.

สัด ๒ ก. ร่วมเพื่อสืบพันธุ์ (สำหรับสัตว์).

สัดจอง น. ทุ่น, แพ, เรือ. (ข.).

สัต ๑ ว. ดี, งาม, น่านับถือ. (ส.). **สัตการ** น. การยกย่อง, นับถือ, การรับรอง. (ส.). **สัตปถ** น. ทางที่ถูก, คติที่ชอบ. (ส.). **สัตบุรุษ** น. คนที่เป็นสัมมาทิฐิ. (ส.; ป. สปฺปุริส).

สัต ๒, **สัตตะ** ๑ ว. เจ็ด. (ป. สตฺต; ส. สปฺต). **สัตภัณฑ์, สัตบริภัณฑ์** น. เขาเจ็ดทิวล้อมรอบเขาพระสุเมรุ; ดู บริภัณฑ์ ด้วย. **สัตวาร** น. สัปดาห์หนึ่ง, เจ็ดวัน. **สัตสดก** ว. หมวดละเจ็ดร้อย. **สัตตาห** น. เจ็ดวัน. **สัตตาหกาลิก** น. ของที่ให้บริโภคได้ชั่วคราวเพียงเจ็ดวันได้แก่เภสัชทั้งห้า.

สัตตบงกช น. ชื่อบัวชนิดหนึ่ง สีแดง แต่ดอกบ้อม.

สัตตบรรณ น. ชื่อบัวชนิดหนึ่ง.

สัตตบุษย์ น. ชื่อบัวชนิดหนึ่ง คล้ายสัตตบงกช แต่สีขาว.

สัตตะ ๒ ว. ข้องอยู่, ติดอยู่, พัวพัน. น. สัตว์. (ป.).

สัตตู น. ข้าวตู. (ป. สตฺตุ; ส. ศกฺตุ).

สัตถ ๑ น. คัมภีร์, ตำรา. (ป.; ส. ศาสฺตร).

สัตถ ๒ น. เกวียน. (ป.; ส. สารถ).

สัตถ ๓ น. อาวุธ, มีด, หอก. (ป.; ส. ศสฺตร).

สัตถา น. ครู, ผู้สอน. (ป.; ส. ศาสฺตา).

สัตถิ น. ขา. (ป.; ส. ศกฺถิ).

สัตถุ น. ครู, ผู้สอน, มักใช้เป็นส่วนหน้าสมาส เช่น **สัตถุศาสนา** น. คำสั่งสอนของพระศาสดา คือพระพุทธศาสนา. (ป.; ส. ศาสฺตฤ).

สัตบรรณ น. ต้นตีนเป็ด. (Alstonia scholaris). (ป. สตฺตปณฺณ; ส. สปฺตปรฺณี).

สัตมะ ว. ที่เจ็ด. (ป. สตฺตม).

สัตย์ น. คำสัญญา, คำมั่น, คำสาบาน;

ความซื่อตรง, ความจริงใจ. ว. จริง, แท้, แน่นอน, ซื่อตรง, ดี. (ส.). **สัตยพรต** น. การถือคำมั่นสัญญา. **สัตยาธิษฐาน** น. การตั้งความจริงใจเป็นหลักอ้าง. **สัตยาบัน** (ถลอน) ก. อ้างความสัตย์. (กฎ) ก. ยืนยันความตกลง, รับรองข้อตกลง. ส. สตฺย + อาปนฺน).

สัตว์ น. สิ่งที่มีความรู้สึกและเคลื่อนไหวไปได้เอง, ดิรัจฉาน. (ส. สตฺตฺว). **สัตวโลก** น. หมู่สัตว์.

สัตวา [สัตตฺวา] น. ชื่อนกชนิดหนึ่งในจำพวกนกแก้วตัวโต สีเขียวเกือบเป็นสีคราม.

สัทธรรม น. ธรรมของสัตบุรุษหรือคนดี, พระธรรม. (ป. ; ส.).

สัทธา น. ความเชื่อความเลื่อมใสในพระธรรม, ความเชื่อ, ความเลื่อมใส. (ป. ; ส. ศฺรทฺธา). **สัทธาจริต** น. ผู้มีความเชื่อเป็นเจ้าเรือน, ผู้มีนิสัยเชื่อง่าย. (ป.). **สัทธาธิก** น. ผู้ยิ่งด้วยศรัทธา. (ป.). **สัทธินทรีย์** น. ความมีใจเชื่อ, ความเลื่อมใส.

สัทธิวิหาริก, สัทธิงวิหาริก น. คำเรียกผู้ได้รับการอุปสมบท ถ้าอุปสมบทต่อพระอุปัชฌาย์องค์ใดก็เป็นสัทธิวิหาริกของพระอุปัชฌาย์องค์นั้น.

สัน ๑ น. สิ่งที่มีลักษณะนูนสูงขึ้นเป็นแนวยาว ; ส่วนหนาแห่งมีดหรือขวานซึ่งอยู่ตรงข้ามกับคม. **สันเขา** น. ส่วนสูงของภูเขาที่ยาวเป็นทิวพืดไป. **สันดอน** น. ดินหรือกรวดทรายซึ่งน้ำพัดเอามารวมกันปรากฏนูนยาวอยู่ใต้น้ำ ทำให้สูงเขินขึ้น, หลังเต่า ก็เรียก **สันหลัง** น. กล้ามเนื้อที่นูนเป็นแนวยาวตลอดหลัง, โดยปริยายหมายความว่า เป็นส่วนที่ตั้งมั่นของสิ่งใด ๆ.

สัน ๒ (ถิ่น—พายัพ) น. บ่วอก.

สั่น ก. ไหวถี่ ๆ, สะเทือน ; ทำให้ไหวถี่ ๆ; ทำให้สะเทือน.

สั้น ว. ไม่ยาว.

สันดาน น. อุปนิสัยที่มีมาแต่กำเนิด ; ชื่อโรคลมอย่างหนึ่งมีอาการให้จุดเสียดเรื้อรังอยู่เสมอ เรียกว่า ลมสันดาน. (ป. ; ส. สนฺตาน ว่า สืบต่อ).

สันดาป น. ความเร่าร้อน, ความแผดเผา ;

ชื่อนรกชุมหนึ่ง. (ป. ; ส.).

สันเดก (ใบ) น. สันติก, สำนัก. (ป. สนฺติก).

สันโดษ น. ความยินดีเฉพาะในสิ่งที่มีอยู่, ความพอใจเท่าที่มีอยู่ตามฐานะของตน. (ส. ; ป. สนฺโตส).

สันต์ ว. เงียบ, สงบ, สงัด. (ป.).

สันตติ [-ตะติ] น. ความสืบต่อ. (ป. ; ส. : ลูกหลาน).

สันตะปาปา น. ผู้เป็นประธานฝ่ายคริสต์ศาสนานิกายโรมันคาทอลิก.

สันตะวา น. ผักชนิดหนึ่ง ขึ้นอยู่ในน้ำ ต้นและใบคล้ายผักกาด สีน้ำตาลแก่ ใช้เป็นผักกินได้.

สันติ น. ความสงบ. (ป. ; ส. ศานฺติ).

สันติภาพ น. ความสงบ.

สันติก น. สำนัก, ที่ใกล้. (ป.).

สันตุฏฐี น. สันโดษ. (ป.).

สันถระ น. ที่นอน, เสื่อ. (ป.).

สันถวะ น. ความชมเชย, ความคุ้นเคย, ความสนิทสนมกัน. (ป.).

สันถัด น. ผ้าที่พระภิกษุรองนั่ง. (ป. สนฺถต ว่าปูแล้ว, ลาดแล้ว).

สันถาร น. การปูลาด, ที่ปูลาด, พื้น. (ป.).

สันทนะ น. รถ, รถศึก. (ป. ; ส. สฺยนฺทน).

สันทะ ว. หนาทึบ. (ป. ; ส. สานฺทร).

สันทัด ว. ถนัด, จัดเจน ; (รูปร่าง) ปานกลาง, ไม่ใหญ่ไม่เล็ก, ไม่สูงไม่ต่ำ.

สันทัสนะ น. การแสดง, การชี้แจง. (ป. สนฺทสฺสน).

สันทาน น. สายบ่าน, เชือก, เครื่องผูกพัน. (ป. ; ส.)

สันทิฐิก ว. ควรเห็นเอง, เป็นคุณของพระธรรมอย่างหนึ่ง. (ป. สนฺทิฏฺฐิก).

สันทิส ก. สนทิศ.

สันเทส ก. สนเทศ. (ป.).

สันเทห ก. สนเท่ห์.

สันธาน น. การเกี่ยวข้อง, การเป็นเพื่อน; เครื่องพัวพัน. (ไว) คำหวกที่เชื่อมประโยคให้เกี่ยวเนื่องกัน. (ป. ; ส.).

สันนิธิ น. การสะสม, การรวบรวม, ที่ใกล้, ต่อหน้า. (ป. ; ส.).

สันนิบาต น. การประชุม, ที่ประชุม ; เรียกไข้ชนิดหนึ่งมีอาการสั่นเทิ้มและเพ้อ. (ป.).

สันนิวาส น. ที่อยู่, ที่พัก ; การอยู่ด้วยกัน, การอยู่ร่วมกัน. (ป.).

สันนิเวส น. การตระเตรียม, การตั้งลง. (ป. ; ส.).

สันนิษฐาน ก. ลงความเห็นเป็นการคาดคะเนไว้ก่อน. (ป. สนฺนิฏฺฐาน ว่า ลงความเห็นในที่สุด).

สันพร้านางแอ น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งใช้ทำยา.

สันพร้ามอญ น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง ใช้ทำยา.

สันพร้าหอม น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง ใช้ทำยา.

สันรวง (กลอน) น. สรวง.

สันลึก น. ใบตาล. (ข. สฺลึก ว่าใบไม้).

สันสกฤต [-สฺกฤต] น. ภาษาอินเดียโบราณภาษาหนึ่ง, คำภาษานี้มีใช้ในภาษาไทยเป็นจำนวนมาก. (ส. ; ป. สกฺกฏ).

สับ ๑ ก. กิริยาที่เอาสิ่งมีปลายงอนหรือปลายแหลมเจาะลงไป, เอาสิ่งที่เป็นขอเกี่ยวเข้าไว้, โดยปริยายหมายถึงอาการซึ่งมีลักษณะเช่นนั้น เช่น งูสับ, ถูกโขกสับ ; เอาคมมีดฟันลงไป, ทำเชือกให้เข้าเกลียวตั้งแต่สามเกลียวขึ้นไปให้เขม็งแน่น เรียกว่า สับเชือก ; เปลี่ยนแทนที่กัน. **สับสน** ก. ปะปนกันยุ่งไม่เป็นระเบียบ.

สับ ๒ (ใบ) ว. สรรพ.

สับปะรด น. ลูกไม้ชนิดหนึ่ง มีตารอบผลรสเปรี้ยว ๆ หวาน ๆ ใบเป็นกาบยาว ไม่มีลำต้นปรากฏบนพื้นดิน มีหนามและมีใยเป็นต้นไม้มาจากอเมริกาตอนกลาง ; เรียกใย ของต้นไม้บางชนิดที่มีลักษณะอย่างใยสับปะรดว่า ไหมสับปะรด.

สับปลับ ก. พูดกลับกลอกเชื่อไม่ได้,

สับปลี้ ก. พูดกลับกลอกเชื่อไม่ได้, มักใช้ประกอบกับคำ สับปลับ.

สัปคับ [สับปะคับ] น. ที่นั่งบนหลังช้าง, แหย่งช้าง

สัปด [สับดะ] ว. เจ็ด. (ส. สปฺต ; ป. สตฺต). **สัปดสดก** ว. หมวดละเจ็ดร้อย. **สัปดปกรณ์, สัปดประกรณ์** น. พระอภิธรรมทั้งเจ็ดคัมภีร์. **สัปดาห์, สัปดาหะ** น. ระยะเจ็ดวัน โดยเฉพาะเริ่มตั้งแต่วันอาทิตย์ถึงวันเสาร์.

สัปดน [สับปะ-] ว. อุตรินอกเรื่อง, หยาบโลน.

สัปต [สับตะ] ว. เจ็ด. (ส.). **สัปตศก** น. ปีที่เจ็ดแห่งรอบสิบปี สำหรับจุลศักราช.

สัปทน [สับปะ-] น. ร่มผ้าขนาดใหญ่ มีด้ามอาว.

สัปปะ [-ปะ] น. งู. (ป. ; ส. สรฺป).

สัปปี น. เนยใส. (ป.).

สัปปุริส, สัปปุรุษ น. คนสัมมาทิฐิ. (ป.),

สัประยุทธ์ [สับปฺระยุด] ก. รบพุ่งชิงชัยกัน.

สัปหงก [สับปะหฺงก] หน้าหงุบลงเพราะง่วงนอน.

สัปเหร่อ [สับปะเหฺร่อ] น. ผู้ทำหน้าที่ฝังหรือเผาศพ.

สัพ, สัพพะ ว. สรรพ, ทุกสิ่ง, ทั้งปวง ; ทั้งหมด. (ป. สพฺพ).

สัพพัญญู น. ผู้รู้หมด, พระนามพระพุทธเจ้า. (ป.).

สัพเพเหระ (ปาก) ว. ไม่เป็นชิ้นเป็นอัน, ไม่ใช่สิ่งสำคัญ.

สัพยอก [สับพะ-] ก. หยอกเย้า.

สัมปชัญญะ [สำปะชันยะ] น. ความรู้ตัวอยู่เสมอ, ความไม่เผลอตัว. (ป.).

สัมปทา [สำปะ-] น. ความถึงพร้อมด้วยคุณความดี เช่น อุฏฐานสัมปทา ความถึงพร้อมด้วยความเพียร. (ป.).

สัมปทาน [สำปะ-] น. การมอบให้, อนุญาตให้มีสิทธิที่จะทำได้แต่ผู้เดียวในกิจการบางอย่างเช่นเหมืองแร่และป่าไม้. (ป.).

สัมปยุต [สำปะ-] ก. ประกอบด้วย. (ป. สมฺปยุตฺต).

สัมปโยค [สำปะ-] น. การประกอบกัน. (ป.).

สัมประหาร น. การสู้รบกัน, การต่อสู้กัน. (ส.).

สัมปรายภพ น. ภพหน้า. (ป. ; ส.).

สัมปรายิกภพ น. ภพหน้า. (ป.).

สัมปัตติ น. สมบัติ. (ป. ; ส.).

สมผัปลาป [สำผับปะลาบ] น. คำพูดเพ้อเจ้อ. (ป. สมฺผปฺปลาป).

สัมผัส น. การถูกต้องที่ให้เกิดความรู้สึก, กระทบกัน, ต้องกัน ; การคล้องจองแห่งคำประพันธ์. (ป. สมฺผสฺส). **สัมผัสนอก** น. คำคล้องจองแห่งคำประพันธ์ที่อยู่ต่างวรรคกันตามข้อบังคับ. **สัมผัสใน** น. คำคล้องจองแห่งคำประพันธ์ที่อยู่

ในวรรค.

สัมพล, สมพล น. อาหาร, เสบียง. (ป.).

สัมพัจฉร [สำพัดฉะระ] น. ปี. (ส. สํวตฺสร ; ป. สํวจฺฉร). **สัมพัจฉรฉินท์** น. พิธีสิ้นปี, ตรุษ. (ป.).

สัมพัตสร น. สมพัตสร.

สัมพัทธ์ ว. ติดเนื่องกัน. (ป. ; ส.).

สัมพันธ์, สัมพันธน์ น. การผูกพัน, ความเกี่ยวดอง. ก. ผูกพัน, พันให้ติดกัน. (ไว) การแยกความออกเป็นประโยค ๆ แล้วบอกการเกี่ยวข้องของประโยค. (ป. ; ส.).

สัมพาธ น. ความคับแคบ, การเบียดเสียด, การขัดเยียด, การอัดแอ. (ป. ; ส.).

สัมพาหะ, สัมพาหน์ น. การนวดฟั้น. (ป. ; ส.).

สัมพุทธ น. ผู้รู้พร้อม, ผู้ตื่นแล้ว, ผู้สว่างแล้ว ; พระนามพระพุทธเจ้า. (ป. ; ส.).

สัมโพธิ น. สมโพธิ. (ป.).

สัมภวะ น. สมภพ. (ป. ; ส.).

สัมภเวสี น. ผู้แสวงหาที่เกิด ได้แก่ผีที่ตายจากมนุษย์โปแล้วแต่ยังไม่ได้เกิดในกำเนิดอื่น, ผู้ต้องเกิด, สัตว์โลก. (ป.).

สัมภัต, สัมภัตตะ น. ผู้ร่วมคบหากัน, เพื่อนร่วมกินร่วมนอน. (ป. สมฺภตฺต).

สัมภาร [สำพาระ] น. การสะสม, การรวบรวม, สิ่งของต่าง ๆ, วัตถุ, เครื่องใช้, ของจำเป็น ; องค์หรือส่วนของสิ่งต่าง ๆ ; ทรัพย์, สมบัติ ; ความพร้อมมูล, เต็มพร้อม ; หมู่, พวก, ความมากหลาย ; การเกื้อหนุน, การเลี้ยงดู. (ป. ; ส.).

สัมภาษณ์ น. การพูดกัน, เจรจากัน, แสดงเปลี่ยนความคิดกัน. (ส. ; ป. สมฺภาส).

สัมเภทะ น. การปะปน, การรวมกัน ; การแยก, การแตกออก, การแบ่ง. (ป. ; ส.).

สัมมัปธาน น. ความเพียรที่ตั้งไว้ชอบ. (ป. สมฺมปฺปธาน).

สัมมา ว. ชอบ, ดี, ดียิ่ง, มักใช้เป็นส่วนหน้าของสมาส เช่น สัมมาทิฐิ ว่าความเห็นชอบ. (ป. ; ส. สมฺยกฺ).

สัมโมทนียกถา น. ถ้อยคำเป็นที่บันเทิงใจ. (ป.).

สัมฤทธิ์ [สำริด] น. ความสำเร็จ. (ส. ; ป. สมิทฺธิ) ; ธาตุประสมอย่างหนึ่ง ใช้ประสมด้วยโลหะต่าง ๆ มีทองเหลืองและตีนกเป็นต้น เรียกว่า ทองสัมฤทธิ์. เขียนว่า

สำริด ก็มี. **สัมฤทธิศก** น. ปีสำเร็จ (ครบรอบ คือปีที่ ๑๐ ของรอบ๑๐ปี) ซึ่งตั้งต้นด้วยเอกศก โทศก เป็นลำดับไปจนนพศกแล้ว สัมฤทธิศก เป็นครบรอบแล้วตั้งต้นใหม่.

สัยน์ น. สยนะ.

สัลลาป น. การพูดจากัน. (ป.).

สัลเลข น. การขัดเกลากิเลส. (ป.).

สัสดี [สัดสดี] น. ผู้รวบรวมบัญชีคน, การรวมบัญชีคน, เจ้าหน้าที่บัญชีทหาร.

สัสต [สัดสะตะ] ว. เที่ยง, แน่นอน, คงที่, ถาวร. (ป. สสฺสต). **สัสตทิฐิ** น. ลัทธิที่ถือว่าโลกและวิญญาณเป็นของเที่ยงไม่เสื่อมสูญ. (ป. สสฺสตทิฏฺฐิ).

สัสสะ น. ข้าวกล้า. (ป. ; ส. สสฺย).

สัสสุ, สัสสู น. แม่ยาย, แม่ผัว. (ป. ; ส. ศฺวศฺรู).

สา ๑ น. หมา. (ป. ; ส. ศฺวา).

สา ๒ ว. สม เช่น สาแก่ใจ ว่าเหมาะแก่ใจ, สมแก่ใจ. (ใช้ในการประชด).

สา ๓ น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งใช้เปลือกทำกระดาษ เรียกว่า กระดาษสา.

ส่า น. เชื้อหรือสิ่งที่ปรากฏเป็นฝ้าเป็นเม็ดขึ้นก่อน. **ส่าขนุน** น. ดอกขนุนที่เกิดขึ้นก่อนแล้วร่วงไป ซึ่งเป็นเครื่องหมายว่าขนุนนั้นจะมีลูก. **ส่าไข้** น. เม็ดผื่นขึ้นตามตัวเมื่อก่อนจะเป็นไข้, ไข้ที่มีเม็ดผื่นดังนี้จึงเรียกว่าไข้ส่า. **ส่าเหด** น. ราที่ขึ้นตามพื้นดินก่อนที่เห็ดขึ้น. **ส่าเหล้า** น. กากของเชื้อที่ทำเหล้า ; ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งคล้ายต้นสายหยุด.

สาก ๑ น. เครื่องมือสำหรับตำอย่างหนึ่งคู่กับครก. **สากกะเบือ** น. สากไม้ตำน้ำพริก ใช้ตำกับครกดิน.

สาก ๒ ว. ระคาย, ขรุขระ, ไม่เรียบ. **สากหยาก** [สากกะหฺยาก] ว. ขรุขระ, น่าสะอิดสะเอียนอย่างหนังคางคก.

สาก ๓ [สากะ] น. ผัก. (ป. ; ส. ศาก).

สากรรจ์ เป็นคำเลือนมาจาก ฉกรรจ์.

สากล ว. ทั่วไป, ทั้งหมด, ทั้งสิ้น ; เป็นที่นิยมทั่วไป. (ป. ; ส. สกล).

สากษิน, สากษี น. สักขี. (ส.).

สากัจฉา น. การพูดจา, การปรึกษา. (ป.).

สากัลย (แบบ) น. ความรวมกันของสิ่งทั้งหมด. (ป. ; ส.).

สากิยะ น. ชนชาติที่ร่วมเชื้อพระวงศ์กับพระพุทธเจ้า, ถ้าเพศหญิงใช้ว่า สากิยา หรือ

สาลิยานี. (ป. ; ส. ศากฺย). **สากิยบุตร** น. สาวกของพระพุทธเจ้า. **สากิยมุนี** น. พระนามของพระศากยพุทธเจ้า.

สาเก น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง ใบใหญ่เป็นแฉก ๆ ผลเป็นอาหาร. (เทียบทมิฬ Sakki: ขนุน).

สาขา น. กิ่งไม้, ก้าน ; กิ่ง, ส่วนย่อย. (ป. ; ส. ศาขา).

สาคร ๑ น. แม่น้ำ, ทะเล. (ป. ; ส.).

สาคร ๒ น. ชื่อขันใหญ่ชนิดหนึ่งมีเชิงและมีหูติดอยู่สองข้าง เรียกว่า ขันสาคร.

สาคเรศ (กลอน) น. แม่น้ำ, ทะเล.

สาคู น. ต้นไม้ชนิดหนึ่งในจำพวกปาล์ม ใช้ใส้ในลำต้นทำแป้ง เรียกว่า แป้งสาคู, (มลายู); อีกชนิดหนึ่งต้นขนาดต้นขมิ้นหรือข่า ใช้หัวทำแป้งและต้มกิน. **สาคูลาน** น. แป้งสาคูที่เอายอดและเยื่อในลำต้นสาคูชนิดหนึ่งคล้ายต้นตานมาทำเป็นแป้งเม็ดโตๆ. **สาคูวิลาด** น. สาคูที่มาจากต่างประเทศ หมายถึงแป้งสาคูเม็ดเล็ก ๆ.

สาง ๑ น. ผี, ซากศพ ; กลิ่นเหม็นของซากศพ. **สางคลิ้น** น. คลิ้นที่ยอดไม่แตก, คลิ้นใต้น้ำ.

สาง ๒ น. สัตว์ในนิยายเข้าใจกันว่ามีรูปร่างอย่างเสือ.

สาง ๓ น. ช้าง.

สาง ๔ ก. รุ่งราง, สว่างราง ๆ, จวนสว่าง ; ทำให้แจ้งให้กระจ่าง, ทำให้หายยุ่ง.

สาฎก น. ผ้า. (ป. สาฏก).

สาฏิก น. เสื้อ, เสื้อคลุม, ผ้า. (ป.).

สาณ น. ผ้าหยาบ, ผ้าป่าน. (ป. ; ส. ศาณ).

สาณี น. ม่าน, ฉาก, มู่ลี่ ; ผ้าป่าน. (ป. ; ส. ศาณี).

สาด ๑ น. เสื่อ.

สาด ๒ ก. ซัด, ซัดน้ำไป, วักน้ำไปโดยแรง.

สาต ว. สำราญ, ยินดี, เป็นที่พอใจ. (ป.).

สาตรา [สาตฺตรา] (โบ) น. ของมีคม.

สาไถย น. ความโอ่อวด, ทำมารยาให้เขาหลงผิดเข้าใจผิด. (ป. สาเฐยฺย).

สาทร [-ทอน] ว. เอื้อเฟื้อ, เอาใจใส่. (ป. ; ส.).

สาทิส ว. เหมือนกัน, คล้ายกัน, เช่นกัน. (ป.).

สาทุ ว. หวาน, อร่อย. (ป. ; ส. สฺวาทุ).

สาโท น. น้ำขาว, น้ำเมาที่ยังไม่ได้กลั่น. (ป. สาทุ ๑).

สาธก ก. ยกตัวอย่างมาอ้างให้เห็น. (ป.; ส. : ช่วย, ทำให้สำเร็จ).

สาธย [-ทฺยะ] ว. ควรทำให้สำเร็จ. (ส.).

สาธยาย [สาดทฺยาย] น. การท่อง, การสวด, การทวน. (ส. สฺวาธฺยาย).

สาธารณ [-ระนะ] ว. ทั่วไป, สามัญ. (ป.; ส.). **สาธารณสุข** น. ราชการส่วนกลางเกี่ยวกับอนามัยของประชาชน. **สาธารณูปโภค** น. การประกอบการเพื่อประโยชน์แก่ประชาชนเป็นสาธารณะ

สาธารณ์ ว. ต่ำ, เลว, ตายด้น. (ป.; ส.).

สาธิต ก. สำเร็จ. (ส.).

สาธุ ว. ดี, ถูกต้อง; เหมาะ; งาม; ชอบแล้ว. (ป.; ส.); **สาธุการ** น. การเปล่งวาจาว่าชอบแล้วเมื่อเวลาเห็นควรหรือยกย่องสรรเสริญ; ชื่อเพลงปี่พาทย์เพลงหนึ่ง. **สาธุชน** น. คนดี, คนที่เป็นสัมมาทิฐิ.

สาน ๑ [-นะ] น. หมา. (ป.; ส. ศฺวาน).

สาน ๒ ก. เอาตอกหรือกกเป็นต้นไขว้ขัดกันทำให้เป็นเสื่อหรือภาชนะต่าง ๆ.

สาน น. ผ้าขนสัตว์ใบราณ. (เปอรเซีย).

สานตวะ [-ตฺวะ] น. การปลอบโยน, การเกลี้ยกล่อม; คำอ่อนโยนและไพเราะ. (ส.).

สานุ, สานู น. ยอดเขา, เนินเขา, ไหล่เขา. (ป.; ส.).

สานุศิษย์ (จาก ป. สิสฺสานุสิสฺส; ส. ศิษฺยานุศิษฺย) น. ศิษย์น้อยใหญ่.

สาบ ๑ น. กลิ่นเหม็นอับ ๆ อย่างหนึ่ง, แมลงชนิดหนึ่งเรียกว่า แมลงสาบ; ผ้าทาบที่อกเสื้อสำหรับติดดุมและเจาะรังดุมเรียกว่า สาบเสื้อ. **สาบแร้งสาบกา** น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งคล้ายต้นยาสูบ ใบเป็นขนมีกลิ่นฉุน.

สาบ ๒ น. ห้วงน้ำใหญ่คล้ายบึงแต่โตกว่าเรียกว่า ทะเลสาบ. (ข. สาบ : จืด).

สาบสูญ ก. สูญหายไป.

สาบาน ก. สบถโดยให้คำปฏิญญา. (ป. สปน; ส. ศปน).

สาป, สาปสรร น. คำให้ร้ายให้เป็นไปต่าง ๆ. (ป.; ส. ศาป).

สาปไตย น. ทรัพย์, สมบัติ. (ป. สาปเตยฺย).

สาม ๑ [-มะ] น. สีดำ, สีนิล. (ป.; ส.

ศฺยาม).

สาม ๒ [-มะ] น. บทสรรเสริญ; การสรรเสริญ. (ส.). **สามเวท** น. ชื่อคัมภีร์หนึ่งในสามของพระเวทซึ่งจัดไว้ให้เหมาะแก่การสวดหรือร้องเป็นทำนอง. (ส.).

สาม ๓ น. จำนวนสองบวกหนึ่ง. **สามเกลอ** น. เครื่องสำหรับยกตะอดกระทุ้งลงมีที่ถือสำหรับยกสามที่. **สามขา** น. เครื่องวางภาชนะต้มน้ำเป็นต้นทำด้วยโลหะมีสามเส้า; ชื่อตะเกียงที่มีพวยใส่ไส้จุดไฟสามพวย. **สามขุม** น. ท่าทางที่คนฟันดาบหรือนักมวยเดินก้าวเป็นจังหวะยักเยื้องเป็นสามเส้าหรือสามท่า เรียกว่า ย่างสามขุม. **สามคาน, สามลำคาน** น. ชื่อพระยานมาศขนาดใหญ่มีคานสำหรับแบกสามคาน. **สามง่าม** น. ไม้หรือเหล็กที่แยกออกเป็นสามง่าม, เรียกอาวุธที่มีปลายแหลมเป็นสามแฉก, เรียกสิ่งอื่น ๆ ที่มีลักษณะเช่นนั้น. **สามแซ่** น. ชื่อขนมชนิดหนึ่งมีวุ้นรังนก ลูกพลับแห้ง กับชิ้นฟักใส่ในน้ำเชื่อม. **สามตา** น. ชื่อวิธีจับยามของหมอดูใช้นับหลักทั้งสามเวียนไปแล้วทายชั่วดีเรียกว่า ยามสามตา. **สามเศียร** น. ไพ่ตองสามใบพวกเดียวกัน แต่ไม่เหมือนกันจัดเรียงเข้าสามใบ. **สามเส้า** น. นกเขาชันคู่เป็นสามจังหวะ; ชื่อเพลงชนิดหนึ่ง. **สามหมุด** น. ชื่อมีดสำหรับปอกหรือฝาน. **สามหาบ** น. อาหารคาวหวานสามคู่ถวายพระสงฆ์เมื่อเวลาเย็บอัฐ. **สามเหลี่ยม** น. ชื่องูพิษชนิดหนึ่งตัวเป็นเหลี่ยม ลายเป็นปล้องๆ มีสีเหลืองและดำสลับกัน.

สามเณร [สามมะเนน] น. ผู้ดำรงเพศอย่างภิกษุ แต่สมาทานศีล ๑๐. (ป.).

สามเณรี [สามมะ-] น. สามเณรผู้หญิง. (ป.).

สามนต์ ว. รอบ ๆ, ใกล้เคียง. (ป.) **สามนตราช** น. พระราชาแห่งแคว้นที่ใกล้เคียง, เจ้าประเทศราช.

สามล ว. สีคล้ำ, สีดำ. (ป.; ส. ศฺยามล).

สามสิบ น. ชื่อไม้เถาชนิดหนึ่ง เถามีหนามใบเป็นฝอยเหมือนชะคราม รากใช้ทำแช่อิ่ม. **สามสิบกลีบ** น. ชื่อเครื่องในวัว คือกระเพาะอาหารหยาบ ข้างในเป็นกลีบ.

สามหาว น. คำหยาบ คำน่าอาย, คำสัปดน; ต้นผักตบ.

สามัคคี น. ความพร้อมเพรียงกัน, ความปรองดองกัน. (ป.).

สามัญ ๑ น. ความเป็นสมณะ เช่น สามัญผล. (ป. สามญฺญ; ส. ศฺรามณฺย).

สามัญ ๒ ว. ปรกติ, ธรรมดา.

สามัตถิยะ น. ความสามารถ, อำนาจ, ความแข็งแรง. (ป.; ส. สามรฺถฺย).

สามานย์ ว. เลว, ต่ำ, ไพร่. (ส. สามานฺย).

สามารถ [-มาด] ก. มีคุณสมบัติเหมาะแก่การจัดทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง. (ป. สมตฺถ; ส. สมรฺถ).

สามิก น. เจ้าของ, ผัว. (ป.).

สามิต น. ความเป็นเจ้าของ. (ป. สามิตฺต).

สามินี น. หญิงผู้เป็นเจ้าของ. (ป.).

สามิภักดิ์ น. การซื่อตรงต่อผัวหรือนาย, ความจงรักในเจ้านาย, ยอมตนหรือมอบตนอยู่ใต้อำนาจ. ว. จงรัก, ซื่อตรง.

สามี น. ผัว, เจ้า, นาย, เจ้าของ. (ป.).

สามีจิกรรม น. กิจชอบ, การเคารพ. (ป.).

สาย น. เวลาระหว่างเช้ากับเที่ยง, ช้ากว่ากำหนดที่อยู่ภายในระยะเวลานั้น; เส้น, เครือ, แถว, แนวยาว; เชื้อวงศ์; ลักษณะนามเรียกสิ่งที่เป็นแนวหรือเส้นยาวว่า สาย. **สายใจ** น. ผู้ที่เป็นที่รักดังดวงใจ. **สายตะพาย** น. เชือกที่ร้อยจมูกวัวควาย. **สายติ่ง** น. ผักชนิดหนึ่งเกิดในน้ำตามทุ่งนา. **สายน้ำ** น. กระแสน้ำที่ไหลเห็นเป็นสายยาวไป. **สายบัว** น. ก้านแห่งดอกบัวน้ำ (บัวสาย) ที่เป็นเส้นยาวใช้เป็นผักได้. **สายพาน** น. เส้นด้ายที่คล้องโยงในเครื่องในหูก, สายหนังหรือสายด้ายสำหรับคล้องโยงกงจักรต่าง ๆ เพื่อพาให้หมุนไปด้วยกัน. **สายฟ้า** น. แสงที่เป็นสายแวบวาบเมื่อเวลาฟ้าแลบฟ้าผ่า; ใยแมงมุมที่ลอยไปในอากาศ. **สายม่านพระอินทร์** น. ชื่องูชนิดหนึ่งตัวยาวสีเขียวไม่มีพิษ. **สายยู** น. สายโซ่หรือเหล็กทำเป็นข้อ ๆ เพื่อล่ามบานประตูให้ติดกับที่ใส่กุญแจ, เครื่องเหล็กหรือทองเหลืองเป็นต้นที่ติดกับประตูสำหรับลั่นกุญแจ. **สายระยาง, สายระโยง** น. สายเชือกหรือลวดที่รั้งเสากระโดงเรือเป็นต้น. **สายโลหิต** น. สายเลือดแห่งผู้ต้นวงศ์ซึ่งสืบเนื่องกันมา, พืชพันธุ์, เชื้อวงศ์,

สายสมร [-สะหฺมอน] น. หญิงที่รัก, นาง. **สายสร้อย** น. ทองคำเป็นต้นที่เอามาทำเป็นเส้นยาว ๆ สำหรับเป็นเครื่องประดับ. **สายสวาท** น. หญิงที่รักจับใจ. **สายสะพาย** น. แถบแพรริบบิ้นสีต่างๆ เป็นเครื่องหมายอิสริยาภรณ์ชั้นสูง ใช้สะพายบ่า. **สายสิญจน์** น. เส้นด้ายยาว ๆ ที่พระถือเมื่อเวลาสวดมนต์ หรือที่เอามาวงรอบบ้านเรือน เพื่อให้เป็นมงคล. **สายสูตร** น. เชือกหนังที่ผูกช้างให้เดินตามกัน. **สายหยุด** น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งคล้ายกระดังงา แต่เป็นไม้เลื้อย ดอกหอมพอสายก็หมดกลิ่น. **สายเอก** น. สายสมอเรือสำเภาทำด้วยเชือกเหนียวกว่าเชือกอื่นสำหรับลงสมอเมื่อพายุแรง ; เรียกสายเครื่องดนตรีที่เป็นเสียงสูง, ส่วนที่รองลงมาเรียกสายทุ้ม.

ส่าย ก. แกว่งไปมา, ย้ายไปมา (อย่างว่าวส่าย); เอาผ้าแกว่งไปมาในน้ำ (เพื่อชำระมลทิน). น. ผ้ากระโปรงยาวที่หญิงนุ่ง. **ส่ายศึก, ส่ายเศิก** ก. ชำระให้สิ้นศึก (เปรียบการส่ายผ้าให้สิ้นมลทิน).

ส้าย ก. กำจัด, สู้.

สายชู น. ชื่อน้ำส้มที่ทำจากเหล้าหรือน้ำตาล.

สายัณห์, สายาห์ น. เวลาเย็น. (ป. สายณฺห ; ส. สายาหฺน).

สาร ๑ น. แก่น, เนื้อแท้, แข็ง ; ส่วนสำคัญ, ข้อใหญ่ใจความ ; ถ้อยคำ, หนังสือ, จดหมาย. (ป. ; ส.). **สารกรมธรรม์** น. หนังสือสำคัญที่ขายตัวเป็นทาสรับใช้การงานต่าง ๆ. **สารตรา** น. หนังสือสำคัญที่เจ้ากระทรวงประทับตราส่งไปยังหัวเมือง ต่อมาใช้ท้องตรา, ที่ดำเนินกระแสพระบรมราชโองการประทับตราใหญ่จึงเรียกว่า สารตรา. **สารธรรม** น. ธรรมที่เป็นหลักฐาน, ธรรมที่มั่นคง. **สารบบ, สารบับ** น. คำบอกเรื่อง, บัญชีเรื่อง. **สารบรรณ** น. หนังสือที่เป็นหลักฐาน. **สารบัญ, สารบาญ** (ตัดจากสารบัญชี และสารบาญชี) น. บัญชีเรื่อง, รายชื่อเรื่อง. **สารบาญชี** น. การจัดวิธีเกณฑ์คนเข้ารับราชการฝ่ายทหารและพลเรือนในสมัยโบราณตั้งเป็นกรมเรียกว่า กรมพระสุรัสวดี คือ สัสดี เดี๋ยวนี้.

สาร ๒ น. เรียกธาตุจำพวกหนึ่งว่า สาร

และธาตุที่เข้าแทรกในต้นไม้. **สารส้ม** น. ธาตุประสมอย่างหนึ่งเป็นก้อนสีขาว มีรสเปรี้ยวฝาด. **สารหนู** น. ธาตุแท้อย่างหนึ่ง เป็นยาพิษ.

สาร ๓ น. ช้างใหญ่.

สาร ๔ น. ข้าวที่สีหรือตำเอาเปลือกออกแล้วเรียกว่า ข้าวสาร.

สาร ๕ [—ระ] เป็นคำประกอบหน้าคำแปลว่า ทั้งหมด, ทั้งสิ้น, ทุก, เช่น สารทิศ ว่าทุกทิศ, สารทุกข์ ว่าทุกข์ทั้งหมด, สารเลว ว่าเลวทั้งสิ้น, เลวที่สุด. (เลือนมาจาก สรฺว ในสันสกฤต เช่น สรฺวงฺค เป็น สารพางค์ หรือ สรรพางค์ เป็นต้น).

สารถี [-ระถี] น. คนขับรถ, คนบังคับม้า, โดยปริยายหมายความว่าผู้บังคับหรือฝึกหัด. (ป.; ส.).

สารท [สาด] น. เกี่ยวกับหรือเกิดในฤดูใบไม้ร่วง; เทศกาลทำบุญสิ้นเดือนสิบ. (ป. สรท; ส. ศารท).

ส้ารบับ น. เขียรบับ.

สารพัด ว. ทั้งปวง, ทุกแห่ง, ทั้งหมด, ทุกอย่าง, เขียนเป็น สารพัตร ก็มี.

สารพัน ว. ทั้งปวง, ทั้งหมด, ทั่วไป.

สารพางค์ น. สรรพางค์.

สารภาพ [-ระพาบ] ก. รับผิดตามความเป็นจริง, ยอมรับผิด.

สารภี น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง ดอกสีเหลืองหอม ใช้ทำยาได้. (ป.; ส. สุรภิ).

สารไมย [-ระไม] น. หมา. (ป.; ส. สารเมยฺย).

สารวัด น. ผู้ตรวจงานทั่วไป, เขียนเป็น สารวัตร ก็มี.

สาระโกก ว. โกงเกะกะเกเร, เป็นพาล.

สาระแน ว. แส่ไม่เข้าเรื่อง.

สาระพา, สาระพาเฮโล น. คำร้องพร้อม ๆ กัน เพื่อบอกจังหวะให้ทำพร้อมกันเมื่อเวลาลากหรือยกของหนัก ๆ.

สาระวอน ก. พูดออดอ้อน.

สาระวารี น. ดอกการะเกด. (ช.).

สาระสะมา น. ดอกชมพู่. (ช.).

สารัทธ์ ว. บึ้นบ่วน, ฉุนเฉียว, รุนแรง. (ป.).

สารัมภ์ ก. เริ่ม. (ป.).

สาราณียะ ว. เป็นที่ตั้งแห่งความระลึก. (ป.). **สาราณียกร** น. ตำแหน่งเจ้าหน้าที่ของสมาคมมีหน้าที่ตอบแทนสมาชิก.

สาราณียธรรม น. ธรรมอันเป็นไปเพื่อความระลึกถึงกันและกัน. (ป.).

สารีริกธาตุ น. พระอัฐิธาตุของพระพุทธเจ้า. (ป. สารีริก + ธาตุ).

สารูป ว. เหมาะ, สมควร, เช่น สมณสารูป ว่าสมควรแก่สมณะ. (ป. สารุปฺป).

สาโรช น. บัว. (ป.; ส. สโรช).

สาละ น. ต้นไม้ยืนต้นในจำพวกต้นรัง. (ป.; ส.).

สาละวน ก. กังวลอยู่, วุ่นอยู่ด้วยกิจธุระเฉพาะบางอย่าง.

สาลิ, สาลี น. ข้าว, ข้าวชนิดหนึ่งเพาะปลูกกันในประเทศหนาว สำหรับทำขนมปัง. (ป.).

สาลิกา น. นกจำพวกนกเอี้ยง; เรียกตะกรุดดอกเล็ก ๆ ชนิดหนึ่ง. (ป.; ส. ศาริกา)

สาลินี น. ชื่อฉันท์อย่างหนึ่งมีกำหนด ๑๑ พยางค์ คือ มีคณะ ม, ต, ต, ค, ค. (ป.).

สาลี ดู สาลิ.

สาลี ๑ น. ผลไม้ชนิดหนึ่งมีรสหวานกระเดียดเปรี้ยว กลิ่นหอม กรอบ. (ป.); ชื่อขนมชนิดหนึ่งทำด้วยแป้งและไข่.

สาลี ๒ น. เครื่องบรรทุกของหนักมีสองล้อ ใช้ลากหรือผลักไป; ตันเหล็กติดอยู่บนหลังคารถราง ปลายมีลูกรอกทาบอยู่ที่สายไฟฟ้า เพื่อเป็นทางให้ไฟเข้าเครื่องรถ. (อ. Trolley).

สาลู น. ผ้าขาวบางเนื้อดี.

สาโลหิต น. สายโลหิต, ผู้ร่วมสายเลือด, ญาติที่สืบสกุลมาโดยตรง. (ป.).

สาว ๑ น. หญิงในวัยต่อจากรุ่นขึ้นไป, หญิงในวัยที่ควรมีผัวได้แต่ยังไม่มีผัว เรียกว่า นางสาว, เรียกต้นไม้ที่เริ่มผลิดอกออกผล เช่น หมากสาว, มะพร้าวสาว. **สาวกระทิบหอ** น. ชื่อมะม่วงชนิดหนึ่ง. **สาวแส้** น. หญิงสาว.

สาว ๒ ก. ดึงออกจากจากที่, ชักออกจากที่. **สาวก้าว** ก. ก้าวยาวอย่างเร็ว, เดินเร็ว. **สาวเท้า** ก. เร่งฝีเท้าให้เร็ว, เดินเร็ว.

สาว ๓ [-วะ] ว. สีดำแดง, สีน้ำตาลแก่. (ป.; ส. ศฺยาว).

สาวก น. ผู้ฟัง, ผู้สดับ, ผู้ฟังคำสอน, ศิษย์. (ป.).

สาวนะ [-วะนะ] น. เดือนเก้า. (ป.; ส.

ศราวน).

สาวิกา น. สาวกผู้หญิง. (ป.).

สาวิตร ว. เกี่ยวเนื่องกับพระอาทิตย์. (สํ.).

สาวิตรี [-ตฺรี] น. คำสดุดีพระอาทิตย์บทหนึ่งในฤคเวท. (สํ.).

สาสน์ น. คำสั่ง, คำสั่งสอน, โดยปริยายหมายถึงพระราชหัตถเลขาทางราชการ และลิขิตของพระสังฆราช เช่น พระราชสาสน์, สมณสาสน์. (สํ.).

สาสนา [สาดสะหฺนา] น. ศาสนา, คำสั่งสอนของศาสดา. (ป. สาสน).

สาหร่าย น. พืชจำพวกหนึ่งเกิดลอยอยู่ในน้ำ ; ชื่อลายที่หน้ามุขปราสาทและโบสถ์.

สาหรี ก. งาม, น่ารัก, ดี. (ช.).

สาหัตถ, สาหัตถิก [-ถะ, -ถะ] น. การทำด้วยมือของตนเอง. (ป.).

สาหัส ว. ร้ายแรง, รุนแรงเกินสมควร, ยิ่งนัก. (ป. ; สํ.).

สาเหตุ น. ต้นเหตุ.

สาแหรก [-แหฺรก] น. ชื่อเครื่องหาบของต่าง ๆ ทำด้วยหวาย เป็นสี่สาย ; เรียกผลไม้ที่มีลายเป็นเส้น ๆ ตามยาว เช่น ชมพู่สาแหรก, แสรก ก็เรียก. (เทียบ ข. สงแรก).

สาฬุระ น. หมา. (ป.). กบ. (สํ.).

สำ ก. ซับซ้อนกัน. ปะปนกัน, ไม่เป็นลำดับ, ไม่เป็นระเบียบ. **สำส่อน** ว. ปะปนโดยไม่เลือก เช่นในการคบค้าสมาคม ในการช่องเสพ เป็นต้น.

สำ น. หมู่, เหล่า, พวก, ชนิด.

สำคัญ ว. เด่นเป็นพิเศษกว่าธรรมดา, มีชื่อเสียงใหญ่โต, ควรกำหนดจดจำ. ก. เข้าใจ, คะเน, สังเกต. น. เครื่องหมาย, เครื่องจดจำ.

สำแดง ๑ (ออกจาก แสดง) ก. ทำให้ปรากฏเห็น.

สำแดง ๒ คำกล่าวประกอบชื่อผู้อื่นซึ่งปรากฏอยู่เฉพาะหน้า, เป็นสำนวนแปลบาลีเก่าใช้ในที่ซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสกะพระสาวก เช่น สำแดงอานนท์.

สำทับ ก. ซ้ำเติม, ซู่เซ้ง.

สำนวด ก. สวด.

สำนวน น. โวหาร, ทำนองพูด, ถ้อยคำที่เรียบเรียง ; ถ้อยคำที่ไม่ถูกไวยากรณ์ แต่รับใช้เป็นภาษาที่ถูกต้อง, การแสดงถ้อยคำออกมาเป็นข้อความพิเศษเฉพาะภาษาหนึ่ง ๆ

หรือหนังสือแบบหนึ่ง ๆ, ลักษณะนามใช้เรียกข้อความรายหนึ่ง ๆ.

สำนอง (จาก สนอง) ก. ตอบแทน ; รับผิดชอบ, ต้องรับใช้.

สำนัก น. ที่พัก, ที่อยู่, ที่อาศัย, แหล่ง. ก. อยู่. (ใบ เขียนเป็น สำนักนิ).

สำนาน น. เสียง, เสียงพูด.

สำนึก ก. รู้ตัว, รู้สึก, รู้, เข้าใจ.

สำนึง (จาก สึง) ก. อยู่.

สำเนา น. ความเดิม, ต้นแบบ, ข้อความที่คัดมา, รูปความในหนังสือ.

สำเนียง น. เสียง, น้ำเสียง, ทางเสียง, วิธีออกเสียง.

สำบอก น. เปลือก. (ข.).

สำบัดสำนวน ก. พูดจาหลีกเลี่ยงไม่ให้ความเข้าใจตรง ๆ, เล่นถ้อยคำ.

สำปะหลัง น. ชื่อมันชนิดหนึ่งต้นและใบเหมือนมันสำโรง.

สำปั้น น. เรือต่อชนิดหนึ่งหัวท้ายเชิด.

สำปั้นนี น. ชื่อเรือชนิดหนึ่งรูปร่างอย่างเรือมาด แต่หัวแบนโต เรียนน้ำ.

สำเภา น. ชื่อเรือใหญ่เดินทะเลชนิดหนึ่งแบบจีนใช้แล่นด้วยใบ, สะเภา, ตะเภา ก็เรียก.

สำมะงา น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง ขึ้นอยู่ตามชายทะเล ใช้ทำยาได้.

สำมะโนครัว น. จำนวนพลเมือง.

สำมะลอ น. ต้นไม้ผลชนิดหนึ่งในจำพวกขนุนและสาเก ใบคล้ายใบสาเก ลูกคล้ายขนุน แต่เล็กเท่าลูกสาเก ใช้เมล็ดต้มกิน.

สำมะเลเทเมา ว. ประพฤติเหลวไหล เช่นกินเหล้าเมายาเป็นต้น

สำมะหา ว. นับประสาอะไร, จะป่วยกล่าวไปไย, สำหา ก็ว่า.

สำรด น. ลายขอบเสื้อครุย ; ผ้าที่ปัก อย่างเดียวกับลายขอบเสื้อครุย ใช้ลาดสะเอว, สมรด ก็ว่า.

สำรวจ [-หฺรวด] ก. ตรวจสอบ.

สำรวม ก. ระมัดระวัง, เหนี่ยวรั้ง, ครอง, เช่น สำรวมใจ ; รวม, ประสม, ปนกัน, เช่น อาหารสำรวม.

สำรวย ว. สวย, มีอาการสวย ; ทำกิริยากรีดกรายหยิบใหย่งมุ่งแต่จะแต่งตัวให้สวยงาม.

สำรวล ก. หัวเราะ, รื่นเริง.

สำรอก ก. ขย้อนเอาสิ่งที่กลืนลงไปใน

กระเพาะแล้วออกมาทางปาก, ทำสิ่งที่ไม่ต้องการให้หลุดออกมา เช่นสำรอกสี.

สำรอง ก. มีไว้หรือตระเตรียมไว้เผื่อเหลือเผื่อขาด.

สำรับ น. เครื่อง, หมวด, ชุด, วง, (ของหรือคนที่รวมกันเข้าได้ไม่ผิดหมู่ผิดพวก); ภาชนะที่ใส่กับข้าวคาวหวาน.

สำราก ก. พูดโฮกฮาก, พูดเสียงแข็งคล้าย ๆ ขู่; คลื่นไส้, ขยะแขยง.

สำราญ ก. สบายกายใจ, เบาใจ, เย็นใจ. (ข. สำราล).

สำริด (โบ) น. สัมฤทธิ์.

สำเร็จ ก. เสร็จ, แล้ว, สมประสงค์, บรรลุผล.

สำเรา ก. ทุเลา, อาการไข้ที่ล่างจากตัวร้อน, มีตัวร้อนน้อย ๆ.

สำเริง ก. รื่นเริง, ร่าเริง.

สำโรง น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง ดอกเหม็น ใช้เมล็ดในของผลทำน้ำมัน เรียกว่าน้ำมันลูกไม้. (ข.); ชื่อมันชนิดหนึ่งเหมือนมันสำปะหลัง.

สำลัก ก. อาการเกิดเมื่ออาหารหรือน้ำเข้าไปทางหลอดลม; แช่จมอยู่ในน้ำนาน ๆ เช่นที่พูดว่าผักบุ้งสำลักน้ำ. ต้นข้าวสำลักน้ำ; เรียกบ้านสีขาวเนื้อไม่แน่นละเอียดน้ำซึมออกมาได้ ว่าบ้านสำลัก.

สำลาน ว. สีเหลืองปนแดง.

สำลี น. ต้นไม้ชนิดหนึ่งเมื่อมีปุยขาว, เรียกปุยของเมล็ดต้นสำลี.

สำแลง น. ของแสลงที่ทำให้โรคกำเริบ.

สำสร้าง ดู สร้าง.

สำเสีด น. ต้นไม้ขนาดเล็ก ลูกเหมือนลูกชมพู่.

สำเสีย น. เสียหายอย่างบ้นบ.

สำหรับ ก. คู่กับ, ควรกับ. บ. เพื่อ, ผ่าย.

สำหรวด น. เรียกฝาที่กรุด้วยใบไม้เช่นใบเตยว่า ฝาสำหรวด.

สำหา ว. นับประสาอะไร, จะป่วยกล่าวไปไย.

สำเหนียก [-เหนียก] ก. กำหนด, จดจำ, คอยเอาใจใส่, ฟัง.

สำเหร่ น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง.

สำออย ก. พูดพร่ำรำพันให้เมตตากรุณา.

สำอาง น. เครื่องแป้งเครื่องหอม (ราชาศัพท์ เรียก พระสำอาง). ว. ทำให้งาม

สะอาดหมดจด.

สิ เป็นคำช่วยคำอื่นเพื่อเน้นให้ความหมายเด่นขึ้น เช่น ไปสิ, มาสิ, ฉันสิ; เป็นคำช่วยกริยาบอกความบังคับ เช่น ทำสิ.

สิกขมานา น. สามเณรีที่ได้รับการอบรมเป็นเวลา ๒ ปี เพื่ออุปสมบทเป็นภิกษุณี. (ป.).

สิกขา น. การศึกษา, การเล่าเรียน, ข้อปฏิบัติคือ ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งเรียกว่าไตรสิกขา. (ป.; ส. ศิกฺษา). **สิกขากาม** ว. ผู้ใคร่ศึกษา, ผู้นับถือข้อบัญญัติโดยเคร่งครัด. (ป.). **สิกขาบท** น. ข้อศีล, ข้อวินัย. (ป.).

สิขร [-ขอน] น. จอม, ยอด, หงอน; ยอดเขา. (ป.; ส. ศิขร).

สิขรี [-ขะรี] น. ภูเขา. (ป.; ส. ศิขริน).

สิขเรศ (กลอน) น. ภูเขา.

สิขา น. เปลวไฟ, ยอด, ปลาย. (ป.; ส. ศิขา). **สิขานล** น. ไฟ. (ป.).

สิขี น. ไฟ; นกยูง; พระนามของพระพุทธเจ้าองค์หนึ่ง. (ป.; ส. ศิขี).

สิคาล น. หมาจิ้งจอก, หมาป่า. (ป.).

สิง ก. อยู่, เข้าอยู่ เช่น ผีสิง. (ข.).

สิ่ง น. ของต่าง ๆ, อย่าง, อัน, เป็นคำใช้แทนนามทั่วไปโดยไม่จำกัดว่าเป็นสิ่งที่มีชีวิตหรือไม่มีชีวิต. **สิ่งของ** น. วัตถุต่าง ๆ.

สิงขร น. สิขร.

สิงคี น. เขาสัตว์ต่าง ๆ; เขา, ยอดเขา, ที่สูงสุด. (ป.).

สิงคลิ้ง (กลอน) ว. งามอย่างสง่า, น่ารักน่าเอ็นดู.

สิงคลี [-คฺลี] ว. วุ่นวาย, พัลวัน.

สิงคาร น. ศฤงคาร, สิ่งให้เกิดความรัก บริวารหญิงผู้บำเรอความรัก. (ป.; ส. ศฤงคาร).

สิงคาล น. หมาป่า, หมาจิ้งจอก. (ป.).

สิงคี น. สัตว์มีเขา, วัว, ควาย; ชื่อปลาชนิดหนึ่ง; ทองคำ; ชื่อผักชนิดหนึ่ง. (ป.; ส. ศฤงฺคี).

สิงโต น. สัตว์ในนิยายของจีนถือว่ามีความดุร้ายและมีกำลังมาก.

สิงห์ น. สัตว์ร้ายในจำพวกสัตว์กินเนื้อ ตัวผู้มีขนสร้อยคอ นิยมว่าเป็นใหญ่ในหมู่สัตว์ทั้งหลาย, ราชสีห์, สัตว์ในนิยายถือว่ามีความดุร้ายและมีกำลังมาก; ชื่อราศีที่ห้า. (ป. สีห). **สิงหนาท** น. พระราชดำรัสอัน

เป็นที่น่าเกรงขามของคนทั้งปวงเหมือนเสียงของราชสีห์เป็นที่น่าเกรงขามของสัตว์ทั้งปวง, เสียงตวาดของนักรบเพื่อให้เป็นที่เกรงขามของข้าศึก. **สิงหบัญชร** น. หน้าต่างที่พระเจ้าแผ่นดินเสด็จประทับรับแขกเมือง. **สิงหราช** น. พญาราชสีห์. **สิงหาสน์** น. ราชอาสน์หรือที่ประทับทำเป็นแท่นหรือเตียงจมูกสิงห์.

สิงหรา (กลอน) น. สิงห์, สิงห์ตัวเมีย.

สิงหล น. ชาวเกาะลังกา. (ส.).

สิงหลก [–หะละกะ] น. ชาวสิงหล, เกี่ยวกับเกาะสิงหล. (ส.).

สิงหาคม น. ชื่อเดือนที่ ๘ ตามสุริยคติ ซึ่งเริ่มด้วยเดือนมกราคม. (เลิก) ชื่อเดือนที่ ๕ ตามสุริยคติ.

สิญจ, สิญจน์ ก. รดน้ำ; รดน้ำมนต์, สรงมุรธาภิเษก. (ป.; ส.).

สิต ๑ [–ตะ] ว. ขาว. (ป.). **สิตางศุ์** น. พระจันทร์.

สิต ๒ [–ตะ] ว. ยิ้ม, ยิ้มแย้ม. (ป.; ส. สฺมิต).

สิถิล น. เรียกพยัญชนะที่มีเสียงเบา ได้แก่ตัวที่หนึ่งและที่สามของวรรค (แห่งพยัญชนะบาลี). ว. หย่อน, เบา. (ใช้เฉพาะเสียง). (ป.; ส. ศิถิล).

สิทธ์ น. ผู้สำเร็จ, ฤษีผู้สำเร็จ, เช่นที่พูดว่า นักสิทธ์. (ป.; ส.). **สิทธาจารย์** น. อาจารย์ผู้สำเร็จ, ฤษี. **สิทธานต์** น. ลัทธิหรือความเห็นที่ตกลงกันแล้ว; หลัก. (ส.). **สิทธารถ** น. ผู้ที่สำเร็จความมุ่งหมายแล้ว; พระนามพระพุทธเจ้า. (ส.)

สิทธา (กลอน) น. ฤษี.

สิทธิ์, สิทธิ น. ความสำเร็จ, อำนาจอันชอบธรรม.(ป.; ส.). **สิทธิกร** ว. ให้ผล, ให้ความสำเร็จ. **สิทธิการิยะ** น. คำอธิษฐานขอความสำเร็จ ในตำราโบราณใช้เป็นคำขึ้นต้น. **สิทธิชัย** น. ผู้มีความรู้ขลังในเวทมนตร์; ใช้เรียกหัวหน้าพราหมณ์พฤฒิบาศ. **สิทธิโชค** น. ฤกษ์ยามที่จะนำความสำเร็จมาให้.

สิน ๑ น. เงิน, ทรัพย์. **สินค้า** น. สิ่งของที่ซื้อขายกัน. **สินจ้าง** น. เงินค่าจ้าง. **สินเดิม** น. ทรัพย์สินที่ฝ่ายชายหรือหญิงมีอยู่แล้วก่อนสมรส ทรัพย์สินที่ได้มาระหว่างเป็นสามีภรรยาโดยทางพินัย-

กรรม์หรือมีผู้ยกให้ ในกรณีที่พินัยกรรม์หรือหนังสือยกให้นั้นได้ระบุไว้. **สินไถ่** (โบ) น. เงินไถ่ค่าตัวทาส. **สินน้ำใจ** น. เงินที่ให้เป็นรางวัล. **สินบน** น. ทรัพย์หรือสิ่งของที่จะให้เป็นเครื่องบูชาคุณหรือตอบแทนผู้ที่จะช่วยให้สำเร็จตามประสงค์, ทรัพย์ที่จะให้เพื่อจูงใจให้ทำผิดต่อหน้าที่โดยผู้ให้มุ่งประโยชน์ของตน. **สินบริคณห์** น. สินเดิมและสินสมรส. **สินระบาด** น. ทรัพย์ของผู้ตายที่กระจัดกระจายอยู่. **สินสมรส** น. ทรัพย์สินที่สามีภริยาได้มาระหว่างสมรส นอกจากที่ได้ระบุไว้ว่าเป็นสินเดิมหรือสินส่วนตัว. **สินสอด** น. เงินที่ให้แก่บิดามารดาหญิงที่จะแต่งงานเป็นค่าน้ำนมข้าวบ้อน. (กฎ) ทรัพย์สินที่ฝ่ายชายให้แก่ผู้ปกครองฝ่ายหญิงเพื่อตอบแทนการที่หญิงยอมสมรส. (โบ) น. สินบน. **สินไหม** น. เงินค่าปรับผู้แพ้คดีให้แก่ผู้ชนะคดี.

สิน ๒ ก. ตัด, ฟันให้ขาด, เช่น สินมือ.

สิ้น ก. หมด, จบ, ถึงที่สุด. **สิ้นคิด** ก. หมดปัญญา, หมดหนทาง. **สิ้นใจ, สิ้นชนม์, สิ้นชีพ, สิ้นชีวิต, สิ้นบุญ, สิ้นปราณ** ก. ตาย. **สิ้นแต้ม, สิ้นท่า** ว. หมดหนทางคิดอ่าน. **สิ้นเนื้อประดาตัว** ว. ไม่มีสมบัติติดตัวเลย. **สิ้นสุด** ก. ถึงที่สุด, จบ, หมด.

สินทูระ น. ชาด, เสน, ตะกั่วแดง. (ส.).

สินเทา น. กรอบรูปอย่างเรือนแก้วในรูปเจว็ด.

สินธพ น. ม้าพันธุ์ดีเกิดที่ลุ่มน้ำสินธุ; เกลือสินเธาว์. (ป. สินฺธว).

สินธุ น. ลำน้ำ, แม่น้ำ, สายน้ำ, น้ำ, ทะเล, มหาสมุทร; ชื่อแม่น้ำสำคัญสายหนึ่งในอินเดีย. (ป.; ส.).

สินธุระ น. ช้าง. (ป.; ส.).

สินเธาว์ น. เกลือที่ได้มาจากแผ่นดิน, ตรงข้ามกับที่ได้มาจากทะเล. (ป. สินฺธว).

สินะ ว. เป็นคำแต่งกริยาบอกความบังคับหรืออ้อนวอน เช่น ไปสินะ, ทำสินะ, อย่างเดียวกับ สิหนา เช่น ไปสิหนา, ทำสิหนา.

สินาด น. หน้าไม้, ปืน.

สินิทธ์ ว. สนิท, เกลี้ยงเกลา, อ่อนโยน, รักใคร่. (ป.; ส. สฺนิคฺธ).

สินี น. นางผู้มีผิวเนื้อขาวงาม. (ส.).

สิเนรุ น. เขาพระสุเมรุ. (ป.).

สิเนห, สิเนหา น. ความรัก, ความมีเยื่อใย. (ป.; ส. เสฺนห).

สิเนหก น. เพื่อน. (ป.).

สิเนหนีย [—หะนียะ] ว. น่ารัก. (ป.).

สิบ น. จำนวน ๕ บวก ๕.

สิปปะ น. ศิลป. (ป.).

สิพนะ น. การเย็บ. (ป. สิพฺพน).

สิมพลี [—พะลี] น. ไม้งิ้ว. (ป.; ส. ศาลฺมลี).

สิร [—ระ] น. หัว, ยอด, ที่สุด. (ป.; ส. ศิรสฺ). **สิโรดม, สิโรตม์** น. หัว, เบื้องสูงสุดของหัว. (ป. สิร+อุตฺตม).

สิริ ๑ ก. ผสม, รวม.

สิริ ๒, **สิรี** น. ศรี. (ป.).

สิลา น. หิน, หินก้อน. (ป.; ส. ศิลา).

สิโลก น. โศลก, บทของฉันท์ชนิดหนึ่ง, คำสรรเสริญยกย่อง, คำขับร้องสรรเสริญที่เป็นบทกลอน; ชื่อเสียง, เกียรติยศ. (ป.).

สิว น. ตุ่มเม็ดเล็ก ๆ ที่มีหนองเป็นไตสีขาว ๆ อยู่ข้างในขึ้นตามหน้า. **สิวเสี้ยน** น. สิวเม็ดเล็ก.

สิ่ว น. ชื่อเครื่องมือของช่างมีช่างไม้ช่างทองเป็นต้นสำหรับใช้ตอก เจาะ สลัก ปรุ ดุน.

สิ่วน่อง น. สิ่วชนิดหนึ่งตัวหนาเป็นสี่เหลี่ยมมีคมแหลม.

สิวะ [สิวะ] น. ความดี, ความสิริมงคล; พระอิศวร. (ป.; ส. ศิว). **สิวาลัย** น. เทวสถานของพระอิศวร, ที่อยู่อันเกษมสุข.

สิวิกา, สีวิกา น. วอ, เสลี่ยง, คาน หาม. (ป.).

สี ๑ น. เครื่องสำหรับหมุนบดข้าวเปลือกให้เปลือกแตกเป็นข้าวกล้อง. ก. ถู, ครู่, ครูด. **สีผิด** น. เครื่องผิดข้าวโดยใช้หมุนกงพัดให้เกิดลมพัดแกลบและรำออกจากเมล็ดข้าว. **สีไฟ** ก. เอาไม้ไผ่แห้งสองอันถูกันให้เป็นไฟ. น. เรียกโรงงานที่สีข้าวด้วยเครื่องจักรว่า โรงสีไฟ. **สีลม** น. เครื่องสีข้าวซึ่งใช้กำลังลมหมุนใบพัดให้หมุนเครื่องจักร.

สี ๒ น. ลักษณะของแสงสว่างปรากฏแก่ตาให้เห็นเป็นสีขาว, ดำ, แดง, เขียว เป็นต้น. **สีสวรรค์** น. สีย้อมผ้าซึ่งมาจากต่างประเทศ.

สี ๓ (ถิ่น—พายัพ) น. ปีมะโรง.

สี่ น. จำนวน ๒ สองหน.

สี้ น. ยาสีฟันโบราณใช้สีเพื่อให้ฟันดำ, ชี้

ก็ว่า.

สีกา น. เป็นคำบรรพชิตเรียกผู้หญิง, (เป็นคำตัดมาจาก อุบาสิกา).

สีข้าง น. ข้างทั้งสองของตัวเรา คือถัดรักแร้ลงมาถึงสะเอว.

สีฆ [–คะ] ว. เร็ว, ไว. (ป.).

สีจัก น. ขวัญที่แสกหน้า ถือว่าเป็นลักษณะไม่ดี.

สีด ก. สูดเข้าไปโดยมีเสียงดังเช่นนั้น.

สีดอ น. ช้างตัวผู้ซึ่งมีงาสั้นโผล่ออกมาเล็กน้อยผิดกว่าช้างสามัญ.

สีต ว. เย็น, หนาว. (ป.).

สีต้น น. ชีต้น, พระสงฆ์.

สีตล [–ตะละ] ว. เย็น, หนาว. (ป.). **สีตลรัศมี** ว. มีรัศมีเย็น คือพระจันทร์. **สีตลหฤทัย** ว. มีใจเยือกเย็น. **สีตโลทก** น. น้ำเย็น.

สีโตทก น. น้ำเย็น. (ป.).

สีทันดร [–ดอน] น. ชื่อทะเลในคัมภีร์ไตรภูมิ อยู่ระหว่างเขาสัตบริภัณฑ์ ล้อมรอบเขาพระสุเมรุ.

สีผึ้ง น. ขี้ผึ้งใช้สำหรับสีปาก.

สีมันต์ น. เขต, แดน. (ป.).

สีมา น. เขต, แดน. (ป.; ส.).

สีวิกา น. สิวิกา, วอ, เสลี่ยง, คานหาม.

สีสะ ๑ น. ตะกั่ว. (ป.; ส.).

สีสะ ๒ น. ศีรษะ. (ป.).

สีสา ว. ประสีประสา, เรื่องราว.

สีสุก น. ไม้ไผ่บ้าน. (ข. ฤสฺสีสฺรุก).

สีเสียด น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งยางและเปลือกมีรสฝาดขมใช้กินกับหมาก; ชื่อปลาทะเลชนิดหนึ่งตัวแบนยาวหัวเสี้ยม.

สีห์, สีหะ น. ราชสีห์, ดู สิงห์ ด้วย. (ป.). **สีหราช** น. ราชสีห์.

สึก ๑ น. การรู้ตัว, การระลึกได้, การจำได้, มักใช้ควบกับคำ "รู้" ว่า "รู้สึก" และแผลงว่า สำนึก ก็มี.

สึก ๒ ก. กร่อนไป, ร่อยหรอไป; ลาจากเพศสมณะ คือกลับจากเพศพระมาเป็นฆราวาส. **สึกหรอ** ก. กร่อนไป, ร่อยหรอ, หมดเปลืองไป.

สึง ก. อยู่, ประจำ, แทรก. ดู สิง.

สืบ ก. ต่อเนื่อง, ก้าวไปข้างหน้า; เสาะหา, แสวงหา, **สืบพยาน** ก. ถามปากคำผู้เป็นพยาน. **สืบสวน** ก. เสาะหาทบทวนไปมา, **สืบสันดาน** ก. สืบ

เชื้อสายมาโดยตรง. **สืบสาย** ก. สืบสกุล. **สืบเสาะ** ก. ค้นหา, แสวงหา. **สืบหูก** ก. ต่อหูก คือเอาด้ายยาวที่จะทอเป็นผืนผ้ามาต่อกับด้ายขัง.

สื่อ ก. ทำการติดต่อให้ถึงกัน, ชักนำให้รู้จักกัน. **สื่อสาร** ก. นำหนังสือหรือข้อความของฝ่ายหนึ่งไปส่งให้อีกฝ่ายหนึ่ง.

สุ ๑ เป็นอุปสรรคในภาษาบาลีและสันสกฤต แปลว่า ดี, งาม, ง่าย, สำหรับเติมข้างหน้าคำ เช่น สุคนธ์. (ป.).

สุ ๒ ก. ทำให้สะอาด.

สุ ๓ ว. ฉุ, ฟุ่, ฟ่าม, ไม่แน่น, เสีย, สุกเกินไป.

สุก ๑ ก. พ้นจากดิบ, ใช้ได้แล้ว; ระอุด้วยความร้อน; สว่าง, เปล่งปลั่ง. **สุกดิบ** น. เรียกวันต้นก่อนวันงานว่า วันสุกดิบ. **สุกใส** ว. ผ่องใส, เปล่งปลั่ง.

สุก ๒ น. นกแก้ว, นกแขกเต้า. (ป.; ส. ศุก).

สุก ๓ ว. ขาว, สว่าง, สะอาด, ดี. (ป. สุกฺก).

สุกข์ ก. แห้ง, แล้ง. (ป.).

สุกร น. หมู. (ป.; ส. สูกร).

สุกรม น. ชื่อต้นไม้ขนาดใหญ่ ใบรี ผลเมื่อสุกสีแดง ใช้ทำยา.

สุกำ น. เครื่องขาวแต่งศพ.

สุข น. ความสบาย, ความสำราญ. (ป.; ส.). **สุขภาพ** น. ความเป็นสุข, ปราศจากโรค. **สุขวิทยา** น. วิชาที่กล่าวถึงวิธีปฏิบัติการให้ได้รับความสุขปราศจากโรค.

สุขาภิบาล น. การระวังรักษาเพื่อความสุขปราศจากโรค. (ส. สุข + อภิปาล).

สุขาวดี น. แดนอันมีความสุข. (ส. สุขาวตี: สวรรค์ของพระอมิตาภพุทธของฝ่ายมหายาน).

สุขิน, สุขี (กลอน) น. ผู้มีความสุข. ว. สบาย. (ป. สุขี; ส. สุขิน).

สุขุม ว. ละเอียด, ละเอียดอ่อน, นิ่มนวล, ซึ้ง, ประณีต. (ป.; ส. สุกฺษฺม).

สุขุมาล ว. ละเอียดอ่อน, อ่อนโยน, นุ่มนวล; ผู้ดี, ตระกูลสูง. (ป., ส. สุกุมาร).

สุคต น. ผู้ไปดีแล้ว, เป็นพระนามพระพุทธเจ้า. (ป.).

สุคติ น. ทางดี, สวรรค์, ทางดำเนินดี, ผลของบุญที่ส่งมาให้เกิดมีความสุขความ

สบาย. (ป.; ส.).

สุคนธ์, สุคันธ์ น. กลิ่นหอม, เครื่องหอม. (ป.; ส.).

สุงกะ น. ส่วย; เนื่องด้วยการเก็บอากรจากสินค้าขาเข้าและขาออก. (ป.; ส. ศุลฺก). **สุงกากร** น. ค่าอากรที่เรียกเก็บจากสินค้าขาเข้าและขาออก.

สุงสิง ก. เล่นหัวกัน, ติดต่อเกี่ยวข้อง.

สุงสุมาร, สุงสุมารี น. จระเข้. (ป.; ส. ศิศุมาร, ศิศุมารี).

สุจริต [สุดจะหฺริด] ว. ประพฤติชอบตามคลองธรรม หมายถึงประพฤติด้วยตั้งใจดี, ประพฤติซื่อตรงต่อ, ความดีด้วย. (ป.; ส.).

สุจหนี่ [–จะหนี่] น. ผ้าสำหรับปูอาสนะหรือที่นอน มีลายปักตามขอบ. (มลายู Suji : ผ้าเครื่องปัก).

สุจะ น. รั้น. (ข.).

สุจิ ว. สะอาด, หมดจด, ผ่องใส. (ป.; ส.).

สุจิต ว. สั่งสมด้วยดี. (ป.; ส.).

สุจิตร ว. หลายสี, หลายชั้นหลายเชิง; เด่น, ยิ่งใหญ่. (ส. สุ + จิตฺร).

สุชน น. คนดี, คนประพฤติดี. (ป.; ส.).

สุชัมบดี น. ชื่อพระอินทร์. (ป. สุชมฺปติ : สามีของนางสุชาดา).

สุชา, สุชาดา น. ผู้มีกำเนิดดี, ลูกผู้มีสกุลดี. (ป. สุ + ชา, สุ + ชาต).

สุญตา น. ความว่างเปล่า. (ป. สุญฺญตา).

สุณ น. หมา. (ป.; ส. ศุนก).

สุณหา, สุณิสา น. ลูกสะใภ้. (ป.).

สุด ก. สิ้น, หมด, จบ. ว. อยู่ปลาย, อยู่ยอด, อยู่ท้าย. **สุดคิด** ว. หมดปัญญา, คิดอะไรไม่ออก. **สุดจิต, สุดใจ** ว. ยอดรัก, อย่างยอด, อย่างดีที่สุด. **สุดแต่** ว. แล้วแต่. **สุดท้อง** ว. เกิดทีหลังเพื่อน, เกิดสุดท้าย. **สุดท้าย** ว. ที่สุด, อยู่หลัง, อยู่ปลาย.

สุดา น. ลูกสาว. (ป.; ส. สุตา); หญิงสาว.

สุต ๑ น. ลูกชาย. (ป.; ส.).

สุต ๒ ว. ได้ยิน, ได้ฟังแล้ว. (ป.; ส. ศฺรุต).

สุต ๓ ว. ไหลไป. (ป.; ส. สฺรุต).

สุตตะ [-ตะ] ว. หลับแล้ว. (ป.; ส. สุปฺต).

สุตตันต์, สุตตันตปิฎก น. เรียก

พระพุทธวจนะปิฎกหนึ่งในปิฎกทั้งสาม. (ป.).

สุติ ๑ น. การไหลไป. (ป.; ส. สฺรุติ).

สุติ ๒ น. การได้ยินได้ฟัง; ขนบธรรมเนียม; เสียง. (ป.; ส. สฺรุติ).

สุทธ์ ว. หมดจด, สะอาด; ล้วน, แท้. (ป.). **สุทธาวาส** น. ชื่อพรหมโลกที่กล่าวว่าเป็นที่อยู่ของพระอนาคามีบุคคลซึ่งขึ้นไปเกิด. (ป.).

สุทธิ น. ความหมดจด, ความสะอาด; แท้, ล้วน; เรียกใบรับรองฐานะว่า ใบสุทธิ, เรียกผลกำไรที่หักค่าใช้จ่ายแล้วว่า กำไรสุทธิ. (ป.).

สุทรรศน์, สุทัศน์ [–ทัด] ว. สวย, งดงาม, น่าดู. (ส.; ป. สุทสฺสน).

สุธา น. น้ำอมฤต; อาหารทิพย์; ปูนขาว, เครื่องไบกและทา. (ป.; ส.). **สุธาการ** น. ช่างอิฐช่างปูน. (ส.). **สุธาโภชน์** น. ของกินอันเป็นทิพย์. (ป.). **สุธารส** (ราชา) น. น้ำชา.

สุธาสินี, สุธาสี น. "ผู้กินอาหารทิพย์" คือ เทวดา. (ป.; ส. สุธาศินฺ).

สุธี น. คนมีปัญญา, นักปราชญ์. (ป.; ส.).

สุนทร [–ทอน] ว. งาม, ดี. (ป.; ส.); ไพเราะ.

สุนทรี [–ทะรี] น. หญิงงาม, นางงาม, หญิงทั่วไป. (ส.; ป.).

สุนัข น. หมา. (ป.; ส. ศุนก).

สุนันท์ ว. เป็นที่ยินดี, น่าสบาย.

สุโนก น. นก.

สุบดี [–บอดี] น. ผัวที่ดี, เจ้านายที่ดี. (ป.; ส. สุ + ปติ).

สุบรรณ [–บัน] น. ครุฑ. (ส.).

สุบิน น. ความฝัน. (ป.).

สุปรีดิ์ น. ความยินดียิ่ง. (ส. สุ+ปฺรีติ).

สุปรีย์ ว. เป็นที่รักยิ่ง. (ส. สุ+ปฺริย).

สุปาณี ว. ฝีมือเก่ง, คล่องแคล่ว. (ส.).

สุพพัต น. ผู้ประพฤติดี. (ป.; ส. สุวฺรต).

สุพรรณ น. ทองคำ. (ส. สุวรฺณ). **สุพรรณบัฏ** น. แผ่นทองคำที่จารึกชื่อหรือจารึกพระราชสาสน์. **สุพรรณภาชน์** (ราชา) น. ภาชนะสำหรับใส่พระกระยาหารทำด้วยทองคำทั้งชุด. **สุพรรณราช** (ราชา) น. กระโถนใหญ่. **สุพรรณศรี** (ราชา) น. กระโถนเล็ก.

สุภ [–พะ] น. ความงาม, ความดีงาม,

ความเจริญ. (ป.).

สุภร ว. เลี้ยงง่าย. (ป.).

สุภัค ว. งาม, มีโชค. (ส.).

สุภา น. ตุลาการ.

สุภาพ ว. เรียบร้อย, อ่อนโยน, ประพฤติดี, ละมุนละม่อม. (ป.; ส. สุภาว).

สุภาษิต น. คำพูดที่ถือเป็นคติ. (ส.; ป. สุภาสิต: ถ้อยคำที่กล่าวดีแล้ว).

สุม ก. วางทับซ้อน ๆ กันลงไปจนสูงเป็นกอง, เอาสิ่งหนึ่งสิ่งใดวางทับลงบนกองไฟเพื่อให้ไฟติดกรุ่นอยู่เสมอ เช่น สุมขอน, สุมไฟ, โดยปริยายหมายถึงลักษณาการเช่นนั้น เช่น ความทุกข์สุมอก; เอายาพอกปะไว้บนกระหม่อมเด็กเล็ก ๆ เรียกว่า สุมกระหม่อม.

สุ่ม น. เครื่องสำหรับครอบ ทำด้วยไม้เป็นตา ๆ รูปกลม ส่วนล่างปากกว้าง ข้างบนมีช่องพอมือล้วงลงไปได้ ใช้สำหรับจับปลาและครอบไก่เป็นต้น. ก. เดาโดยนึกเอาเอง, พุนสูงขึ้นมีรูปอย่างสุ่ม เช่น ข้าวสุ่มจาน. **สุ่มสี่สุ่มห้า** ก. จับโน่นจับนี่, ไม่ดูหน้าดูหลัง, ตะลุยไป, เตลิดไป.

สุมทุม น. ซุ้มไม้, ที่ซึ่งปกคลุมด้วยต้นไม้หรือเถาวัลย์ร่มเย็น.

สุมน, สุมนัส ว. ใจดี, พอใจ. (ส.).

สุมนะ, สุมนา น. ดอกไม้, ดอกมะลิ. (ป.; ส.).

สุมะ (แบบ) น. พระจันทร์. (ป.).

สุมาลี น. ดอกไม้, พวงดอกไม้.

สุเมธ น. คนมีปัญญาดี, นักปราชญ์. (ป.; ส.).

สุเมรุ น. ชื่อภูเขาในคัมภีร์ไตรภูมิโลกสัณฐาน ถือว่าเป็นที่ตั้งแห่งเมืองสวรรค์ชั้นดาวดึงส์.

สุร ๑ [-ระ] น. ผู้กล้าหาญ, นักรบ. ว. กล้าหาญ, เข้มแข็ง. (ป. สูร; ส. ศูร).

สุร ๒ [-ระ] น. เทวดา. ว. ทิพย์. (ป.; ส.). **สุรคต** ก. ตาย (สำหรับพระเจ้าแผ่นดินบางประเทศ). **สุรเชษฐ์** น. พระพรหม. (ส.). **สุรบดี** น. พระอินทร์. (ส.). **สุรบถ** น. ฟ้า, สวรรค์. (ส.). **สุรภาพ** น. อำนาจแห่งเทวดา. **สุรโลก** น. สวรรค์. **สุรสีหนาท** น. พระดำรัสอันเป็นที่น่าเกรงขามของคนทั้งปวง เหมือนเสียงของราชสีห์เป็นที่น่าเกรงขามของสัตว์ทั้งปวง, เสียงตวาดของนักรบเพื่อให้เป็นที่เกรงขามของข้าศึก. **สุรเสียง**

น. เสียงก้องกังวาน, หมายความว่าเสียงของผู้มีอำนาจ. **สุรางคนา** ๑ น. นางสวรรค์. (ส.). **สุรางคนา ๒, สุรางคนางค์** น. ชื่อฉันท์ชนิดหนึ่งมี ๒๘ คำ คือมี ๗ วรรค วรรคละ ๔ คำ. **สุรารักษ์** น. เทวดาผู้คุ้มครอง. **สุราลัย** น. ที่อยู่ของเทวดา, สวรรค์. (ส.). **สุรินทร์** น. พระอินทร์. **สุเรนทร์** น. พระอินทร์. (ส.).

สุรงค์, สุรังค์ ว. มีสีดี, มีสีงาม, งามฉูดฉาด, งามเรืองรอง; ใช้เพี้ยนไปเป็นสุหร่ง ก็มี. (ป.; ส.).

สุรภี น. สารภี, ต้นไม้ดอกชนิดหนึ่ง ดอกสีเหลืองหอม ใช้ทำยา; เครื่องหอม. (ป.).

สุรัติ น. ความปลาบปลื้มหรือความยินดียิ่ง. (ส. สุ + รติ).

สุรัสวดี [-รัดสฺวะดี] น. ชื่อกรมในสมัยโบราณมีหน้าที่เกี่ยวกับการรวบรวมบัญชีเลกหรือชายฉกรรจ์.

สุรา น. เหล้า. (ป.; ส.). **สุราบาน** น. การดื่มเหล้า; น้ำเหล้า.

สุริย น. พระอาทิตย์, ดวงตะวัน. (ป. สุริย; ส. สูรฺย). **สุริยกันต์, สุริยกานต์** น. ชื่อแก้วชนิดหนึ่งถือกันว่าเมื่อถูกแสงพระอาทิตย์ทำให้เกิดไฟ. (ส. สูรฺยกานฺต).

สุริยการ น. แสงพระอาทิตย์. **สุริยกาล** น. เวลากลางวัน. **สุริยคราส** น. การกลืนดวงอาทิตย์ คือเงาดวงจันทร์บังดวงอาทิตย์. **สุริยเคราะห์** น. สุริยคราส. **สุริยุปราคา** น. สุริยคราส. **สุริยมณฑล** น. ดวงหรือวงตะวัน. (ส.).

สุริยง, สุริยา, สุริเยนทร์, สุริเยศ, สุริโย (กลอน) น. พระอาทิตย์.

สุริยน, สุริยัน น. พระอาทิตย์. (ทมิฬ).

สุรุ่ยสุร่าย ก. จับจ่ายโดยไม่ระมัดระวังความสิ้นเปลือง.

สุว ๑ น. นกแขกเต้า. (ป.; ส. ศุก).

สุว ๒ เป็นคำนำหน้า แปลว่า ดี, งาม, ง่าย, เช่น สุวคนธ์. (ป.; ส. สุ).

สุวภาพ น. สุภาพ, ความดี, ความเรียบร้อย.

สุวรรณ [-วัน] น. ทอง. (ส.).

สุวาน น. หมา. (ป.; ส. ศฺวาน).

สุวิมล ว. กระจ่างหรือบริสุทธิ์แท้. (ส.).

สุวินัย ว. สอนง่าย, ว่าง่าย, ดัดง่าย. (ป.; ส.).

สุษิร [-ระ] น. เครื่องดนตรีที่ใช้เป่ามีขลุ่ย

ปี เป็นต้น.

สุสาน น. ป่าช้า. (ป. ; ส. สมฺศาน).

สุหร่ง (จาก สุรงค์) ว. สีจัด, สีฉูดฉาด, สีงาม.

สุหร่าย น. เครื่องโปรยน้ำให้เป็นฝอยอย่างฝักบัวสำหรับสรง. (เปอรเซีย Surahi).

สุหฤท, สุหัท [-หะริด] น. เพื่อน, ผู้มีใจดี, ใช้ว่า โสหัท หรือ เสาหฤท ก็มี. (ส. ; ป.).

สุเหร่า [-เหฺร่า] น. ที่ประชุมทำศาสนกิจของพวกอิสลาม.

สู ๑ ว. อาย.

สู ๒ สรรพนามบุรุษที่สองเป็นคำที่ผู้ใหญ่หรือผู้มีอำนาจใช้แก่ผู้น้อย.

สู่ ก. ไปหา, ไปถึง, ไปอยู่ร่วมกัน. ว. ร่วมกัน, ด้วยกัน, เช่น สู่กันกิน. บ. ถึง, ยัง. **สู่ขอ** ก. ไปพูดจาขอหญิงในความปกครองของผู้อื่นเพื่อสมรส. **สู่รู้** ก. สอดรู้, อวดรู้. **สู่สม** ก. อยู่ด้วยกันอย่างผัวเมีย, สมสู่ ก็ว่า. **สู่หา** ก. ไปมาหากัน.

สู้ ก. ต่อต้าน, พยายามเอาชนะ, ไม่ท้อ.

สูกษม [-สฺมะ] ว. สุขุม, ละเอียด. (ส.).

สูง ว. ยืนตรงขึ้นไปตามทางตั้งฉากกับพื้น, ไม่ต่ำ, เด่น, ลอยอยู่ข้างบน, บน, เหนือ, ตระหง่าน ; แหลม เช่น เสียงสูง. **สูงส่ง** ก. ยกให้สูง.

สูจก [-จะกะ] น. ผู้ชี้แจง, ผู้นำจับ, ผู้ส่อเสียด. (ป. ; ส.).

สูจน [-จะนะ] น. การชี้แจง, การนำจับ, การส่อเสียด. (ป. ; ส.).

สูจิ น. เข็ม; เครื่องชี้; รายการ ; สารบัญ. (ป. ; ส.). **สูจิบัตร** น. บัญชีของหรือเรื่องราว, ใบบอกรายการ.

สูญ ว. ว่างเปล่า, หายสิ้นไป, ไม่มีอะไร, ตัวเลข ๐. (ป. สุญฺญ).

สูด ก. หายใจเข้าไปโดยแรง, เดินหมากรุกข้ามตาตรงไป โดยไม่เป็นไปตามกำหนดที่วางไว้ ใช้เฉพาะเม็ดและขุน ; ส่งให้สูง.

สูต น. ผู้ขับรถหรือนายม้าต้น, สารถี. (ป. ; ส.).

สูตร น. เส้น, สาย, เชือก; ข้อความที่ร้อยกรองขึ้นไว้อย่างย่อ ๆ, กฎ (สำหรับจดจำ เช่น สูตรเลข) ; เป็นชื่อเรียกธรรมในพระสุตตันตปิฎก. (ส.).

สูติ น. การเกิด, กำเนิด, การคลอดบุตร (ส.). **สูติกรรม** น. การคลอดบุตร.

สูท น. คนครัว. (ป.; ส.). **สูทกรรม** น. การทำกับข้าวของกิน. **สูทศาสตร์** น. ตำราทำกับข้าว.

สูน [-นะ] (แบบ) ว. เกิด, เป็นขึ้น; บาน, ผลิ. (สำหรับดอกไม้). (ส.).

สูนุ (แบบ) น. ลูก, ลูกเล็ก ๆ, เด็ก. (ป.; ส.)

สูบ น. เครื่องสำหรับดูดของเหลวเช่นน้ำให้ดันขึ้นไปประดับสูง, เครื่องสำหรับดูดและเป่าลมให้แรง. ก. ดูดเข้าไป, ดูดออกมา.

สูปะ น. ของกินที่เป็นน้ำ, แกง, ของต้มที่เป็นน้ำ, มักใช้เข้าคู่กับพยัญชนะว่า สูปพยัญชนะ หมายความว่ากับข้าว. (ป.; ส.). **สูปการ** น. คนครัว.

สูร น. คนกล้า; พระอาทิตย์. ว. กล้าหาญ. (ป.).

สูรย น. พระอาทิตย์, ตะวัน. (ส.). มักใช้เป็นส่วนหน้าสมาส เช่น **สูรยคราส** น. การกลืนดวงอาทิตย์ คือ เงาดวงจันทร์บังดวงอาทิตย์. **สูรยกานต์** น. ชื่อแก้วชนิดหนึ่งถือกันว่าเมื่อถูกแสงพระอาทิตย์ทำให้เกิดไฟ.

สูริ น. คนมีปัญญา, คนกล้า. (ป.; ส.).

สูสี ก. เกี่ยวข้อง, ข้องแวะ.

เส ว. เฉ, ไถล, เชือนแช. **เสความ** ก. ทำเนื้อความให้เชือนแชไป. **เสสรวล** ก. หัวเราะเล่น. **เสแสร้ง** ก. แกล้งไถล, แกล้งทำให้เลือน.

เสก ก. รดน้ำในพิธีมงคล. (คำนี้เมื่ออยู่หลังอุปสรรค อภิ เปลี่ยนเป็น "เษก" ตามวิธีสันสกฤต เช่น อภิเษก). (ส.). ก. ร่ายมนตร์เพื่อให้ศักดิ์สิทธิ์; พูดหรือทำเอาตามชอบใจ. **เสกสรร** ก. เลือกทำหรือพูดเอาเอง.

เสกข [-ขะ] ว. ผู้ยังต้องศึกษาอยู่, พระอริยบุคคลผู้ยังไม่บรรลุพระอรหัตผล. (ป.; ส. ไศกฺษ). **เสกขบุคคล** น. บุคคลที่ยังต้องศึกษาอยู่ คือพระอริยะที่ยังไม่สำเร็จพระอรหัตผล. (ป.).

เสง น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งในจำพวกปอ ใช้เปลือกทำเป็นเชือกปอ.

เสง (กลอน) ว. พาลเกะกะ. **เสงเคร่ง** ว. เลว, ไม่ดี.

เสงี่ยม [สะเหงี่ยม] ว. ระมัดระวัง, เรียบร้อย, ไม่คะนอง, ไม่พึงซ่าน. (ข.).

เสฉวน น. ปูชนิดหนึ่งมีก้นแหลมนุ่ม อยู่ตามหาดทรายชายทะเล ใช้เปลือกหอยเป็นที่อาศัย.

เสฏฐี น. เศรษฐี, คนมั่งมี. (ป.).

เสณี น. แถว, สาย; พวก, หมวด. (ป.; ส. เศฺรณี).

เสด (ถิ่น—พายัพ) น. บี่จอ.

เสด็จ [เสฺด็ด] น. พระเจ้าแผ่นดินหรือเจ้านายชั้นพระองค์เจ้าขึ้นไป. (ราชา) ก. ไป, อยู่, เช่น เสด็จประพาส, เสด็จประทับ. **เสด็จพระราชดำเนิน** ก. ไป. (สำหรับพระเจ้าแผ่นดิน).

เสต [-ตะ] (แบบ) ว. เศวต, สีขาว. (ป.; ส. เศฺวต).

เสตุ น. สะพาน, ทำนบ. (ป.; ส.).

เสถียร [เสฺถียน] ว. มั่นคง, แข็งแรง. (ส. สฺถิร). **เสถียรภาพ** น. ความมั่นคง.

เสท, เสโท [-ทะ,-] น. เหงื่อ, ไคล. (ป.; ส. เสฺวท).

เสน ๑ น. สีสำหรับทา ทำจากแร่ชนิดหนึ่ง เป็นสีแดงอมเหลือง; ชื่อลิงชนิดหนึ่งมีหน้าแดงก้นแดง.

เสน ๒ [-นะ] น. เหยี่ยว. (ป.).

เสน ๓ น. เสนา, กองทหาร, หมู่ทหาร.

เส้น น. สาย, แถว, ทาง, สิ่งซึ่งมีลักษณะเป็นสายในร่างกายเป็นทางเดินของเลือดและประสาทของร่างกาย, ชื่อมาตราวัด ๒๐ วา เป็น ๑ เส้น. (คณิต) สิ่งซึ่งมีความยาวแต่ไม่มีความกว้างและความหนา.

เสนง, เสน่ง [เสฺนง, เสฺน่ง] น. เขาสัตว์. เขนง, แสนง, ก็ใช้. (ข.).

เสนห, เสนหา, เสน่หา [สะเนหะ, สะเน-, เสฺน่-] น. ความรัก. (ส.).

เสน่ห์ [เสฺน่] น. ลักษณะที่ชวนให้รัก, เครื่องที่ทำให้คนอื่นรัก.

เสนอ [เสฺนอ] ก. ยื่นต่อ, นำขึ้นอ้าง, ยกขึ้นกล่าว, บอกให้รู้, ชี้แจง. แสดงให้เห็น.

เสนา ๑ น. กองทหาร, กองทัพ, หมู่ทหาร. (ป.; ส.). **เสนาธิการ** น. ตำแหน่งผู้วางแผนการรบ. **เสนาธิปัต** น. ฉัตรองค์หนึ่งในจำพวกกรรภิรมย์, เสมาธิปัต ก็ว่า. **เสนาบดี** (โบ) น. แม่ทัพ; ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่; เจ้ากระทรวง. (ป.; ส.). **เสนาพยุห์, เสนาพยูห์** น. กระบวนทัพ. (ป.; ส.).

เสนา ๒ ก. วัดนา, ตรวจสอบที่นา. (เทียบ ข. แสฺร : นา)

เสน่า [เสฺน่า] น. ศัสตราวุธคล้ายมีด ใช้สำหรับขว้าง

เสนากุฎ น. เครื่องแบบทหารสมัยโบราณ พิมพ์เป็นลายสีรูปสิงห์ขบ สำหรับแต่งเข้ากระบวนแห่ของหลวง.

เสนางค์, เสนางคนิกร น. ส่วนแห่งกองทัพ, โบราณมี ๔ ส่วน คือ พลช้าง, พลม้า, พลรถ และพลเดินเท้า. (ป.).

เสนานี น. ผู้นำทัพ. (ป. ; ส.).

เสนาสนะ น. ที่นอนและที่นั่ง, ที่อยู่. (ป. เสน + อาสน).

เสนาะ ๑ [เสฺนาะ] ว. น่าฟัง, เพราะ; วังเวงใจ, สลดใจ.

เสนาะ ๒ [เสฺนาะ] น. เสื้อชนิดหนึ่ง. (ร). เช่น สวมเสนาะเกราะกราย. (ขุนช้างขุนแผน).

เสนี (กลอน) น. เสนา.

เสนียะ, เสนีย์ น. จอมทัพ, ผู้นำทัพ. (ป.).

เสนียด [สะเหฺนียด] น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งใช้ทำยาได้; จัญไร; เรียกหรือย่างละเอียดว่า หวีเสนียด. (ข.).

เสบย [สะเบย] ก. สบาย. (ข.).

เสบียง [สะเบียง] น. อาหารที่จะเอาไปกินระหว่างเดินทางไกล, เขียนว่า สะเบียงก็มี. **เสบียงกรัง** น. อาหารรองรัง, อาหารแห้งที่เก็บไว้กินได้นาน.

เสพ, เสพย์ ก. คบ, กิน, ใช้, บริโภค; ร่วมประเวณี. (ป. ; ส.).

เสเพล [-เพฺล] ว. ประพฤติเหลวไหล, ไม่เอางานเอาการ, ประพฤติในทางเสื่อมเสีย, เลว.

เสภา น. การขับลำเป็นเรื่องยาวด้วยจังหวะและดนตรีอย่างหนึ่ง.

เสม็ด [เสฺม็ด] น. ชื่อต้นไม้จำพวกหนึ่ง ใช้เปลือกหรือลำต้นที่ผุคลุกกับน้ำมันยางทำได้ เรียกว่า ไต้เสม็ด.

เสมหะ [เสม-] น. เมือกที่ออกจากลำคอหรือลำไส้. (ป. ; ส. เศฺลษฺมนฺ).

เสมอ ว. เท่ากัน, ปานกัน, เหมือนกัน; เรียบราบ, ไม่ลุ่มๆ ดอน ๆ, ร่ำไป, เป็นนิตย์. ก. เข้าด้วย เช่น เสมอฝ่ายโน้น ฝ่ายนี้. น. ชื่อเพลงบีพาทย์ เรียกว่า เพลงเสมอ. **เสมอใจ** ว. ร่วมใจกัน, เป็น

ใจเดียวกัน. **เสมอภาค** ว. มีส่วนเท่ากัน, เสมอหน้ากัน.

เสมา ๑ [สะเหฺมา] น. หญ้า. (ข.).

เสมา ๒ [เส-มา] น. รูปเครื่องหมายปักเขตอุโบสถหรือตั้งเรียงกันอยู่บนกำแพงเช่นกำแพงเมือง ทำเป็นรูปคล้ายเจว็ดพระภูมิ, เรียกว่า ใบเสมา ก็ได้; เครื่องห้อยคอรูปอย่างใบเสมา; เขต, แดน. (ป.; ส. สีมา); ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งใบหนามีหนามที่ใบ.

เสมียน [เสฺมียน] น. คนสำหรับเขียนหนังสือ.

เสมือน [เสฺมือน] ว. เสมอเหมือน.

เสย ก. ลูบผมที่ปกหน้าให้ตลบขึ้นไป, อาการอย่างอื่นซึ่งทำลักษณะเช่นนั้น.

เสร็จ [เสฺด็จ] ก. แล้ว, จบ.

เสริด [เสิด] ก. ห่าง, หนี, หลีกหนี, หนีรอด. ว. พ้น, เร็ว. (?).

เสริม [เสิม] ก. เพิ่ม, เติม.

เสรี ว. ทำหรือคิดได้โดยไม่มีข้อผูกมัดหรืออะไรเหนี่ยวรั้ง, มีสิทธิที่จะทำจะพูดได้โดยไม่เลมิดสิทธิของผู้อื่น. (ป.; ส. ไสฺวรินฺ). **เสรีภาพ** น. ความมีเสรี.

เสล, เสลา ๑ [-ละ,-ลา] น. ภูเขา, หิน, เต็มไปด้วยหิน. (ป.; ส. ไศล). **เสลบรรพต** น. ภูเขาหิน.

เสลด [สะเหฺลด] น. เสมหะ, เมือกข้นที่ออกจากลำคอหรือลำไส้. (เทียบ ส. เศฺลษฺม).

เสลา ๒ [เสฺลา] น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งในจำพวกตระแบก.

เสลา ๓ [เสฺลา] ว. สวย, งาม, เกลี้ยง เกลา; เปลา, โปร่ง. เฉลา ก็ว่า.

เสลี่ยง [เสฺลี่ยง] น. คานหาม, ใช้ว่า เฉลี่ยง ก็มี.

เสลือกสลน [เสฺลือกสฺลน] ว. เสือกสน, ลนลาน.

เสโล น. เครื่องกันอาวุธ, ไล่.

เสวก [-วก] น. ข้าราชการในราชสำนัก. (ป.; ส. เสวก: คนใช้). **เสวกามาตย์** น. เสวกและอำมาตย์.

เสวนะ, เสวนา น. การคบ, การกิน, การบริโภค. (ป.).

เสวย [เสฺวย] ก. ได้รับ, ได้ประสบ, เช่น เสวยทุกข์. (ราชา) กิน, เสพ; ครอง เช่น เสวยราชย์. (ข. โสฺวย).

เสวียน [สะเหฺวียน] น. ของเป็นวงกลม

สำหรับรองก้นหม้อ; ของที่ทำเป็นวงกลมสำหรับรองหรือรัดสิ่งต่าง ๆ มีพ้อมข้าวเป็นต้น.

เสสรวง [-สวง] ก. บน; บูชา; เช่น, สรวงเส ก็ใช้.

เสสรวล ก. หัวเราะเล่น.

เสา ๑ น. ไม้ที่ใช้ตั้งเป็นหลักหรือเป็นเครื่องรองรับสิ่งอื่นมีเรือนเป็นต้น, เรียกสิ่งอื่น ๆ ที่มีลักษณะเช่นนั้น. **เสากระโดง** น. เสาสำหรับกางใบเรือ, เสาเรือ. **เสาชี้** น. เสาที่ยื่นออกไปทางหัวเรือกำปั่น. **เสานางเรียง** น. เสาที่ปักรอบองค์พระเจดีย์หรือเสาที่ปักเรียงอยู่ด้านข้างโบสถ์หรือวิหารเป็นต้น. **เสาหมอ** น. เสาขนาดสั้นสำหรับช่วยรองรับรอด ทางด้านสกัดหัวท้าย, เสานำสำหรับปักเสาใหญ่ลงในน้ำ, เสาที่มั่นคงสำหรับผูกช้าง. **เสาหาน** น. เสาที่ตั้งอยู่ด้านหน้าหรือหลังโบสถ์หรือวิหารเป็นต้น.

เสา ๒ น. ชื่อมันชนิดหนึ่ง เรียกว่า มันเสา.

เส้า น. ไม้เท้า, ไม้ยาวสำหรับสอยหรือค้ำ, ไม้ยาวสำหรับค้ำเพนียดนกเขาขึ้นวางบนต้นไม้, ไม้หลักที่ตั้งหรือปักเป็นสามมุมสำหรับรองรับ.

เสาร์ น. ชื่อดาวนพเคราะห์ที่ ๗, ชื่อวันที่เจ็ดของสัปดาห์. (ส.).

เสารภย์ น. กลิ่นหอม. (ส.).

เสารี น. ชื่อดาวพระเสาร์, ชื่อวันที่เจ็ดของสัปดาห์. (ส. เสารี).

เสาว เป็นคำแผลงจาก สว สุ โส เช่น สวนีย์=เสาวนีย์ โสภา=เสาวภา. ว. ดี, งาม, สำหรับเติมข้างหน้าคำ เช่น เสาวคนธ์, เสาวรส.

เสาวคนธ์, เสาวคันธ์ น. ของหอม, เครื่องหอม, กลิ่นหอม; ชื่อไม้เถาชนิดหนึ่งดอกเป็นช่อขาว กลิ่นหอม.

เสาวณิต ว. ฟังแล้ว, รับสั่ง.

เสาวธาร น. น้ำหอม.

เสาวนะ, เสาวนา, เสาวนาการ น การฟัง, การได้ฟัง. (ป. สวน, สวนาการ).

เสาวนีย์ น. คำสั่งของนางพระยา. (กลอน) น. คำสั่งของท้าวพระยา. (ป. สวนีย)

เสาวภา ว. งาม. (ป. โสภา).

เสาวภาคย์ น. ความสุขเกษม, ความเจริญ, โชคลาภ, ความสำเร็จ. (ส. เสาภาคฺย ; ป. โสภคฺค)

เสาวภาพ ว. สุภาพ, เรียบร้อย, อ่อนโยน, ประพฤติดี, ละมุนละม่อม.

เสาวรภย์ น. เสารภย์, กลิ่นหอม.

เสาวรส ว. มีรสอร่อย, มีรสดี. (ป.; สํ: สุรส); น. ชื่อไม้เถาชนิดหนึ่ง มีดอกงามกลิ่นหอม.

เสาวลักษณ์ น. ลักษณะดี, ลักษณะงาม. ว. มีลักษณะดี, มีลักษณะงาม. (สํ. สุ-ลกฺษณ).

เสาหฤท [-หะริด] น. เพื่อน, ผู้มีใจดี. (สํ. เสาหฤท : ความเป็นเพื่อน).

เสาะ ก. พาให้ท้องร่วง เช่น เสาะท้อง; ค้นหา, สืบ, แสวง, พบ; ไม่เข้มแข็ง เช่น ใจเสาะ; ตกลง เช่น เสาะใจ. (สมุทรโฆษ). **เสาะด้าย** ก. สาวด้ายที่ทอผ้า. **เสาะป่าน** ก. สาวเชือกป่านว่าวจากที่หนึ่งไปอีกที่หนึ่งเพื่อให้หายยุ่ง.

เสาะแสะ ว. มีลักษณะออดแอดด้วยอาการป่วย, กระเสาะกระแสะ ก็ว่า.

เสีย ๑ ก. เลวลง, เสื่อมคุณภาพ; ใช้ไม่ได้, หมด, สิ้น; ละ, ทิ้ง; แปลง เช่น เสียเพศ; ขาด, จ่าย, หมดเปลือง, พลาด; แพ้; ตาย. ว. เลวลง, เสื่อมคุณภาพ, ชั่ว, ไม่ดี, เน่า. **เสียกบาล** น. เครื่องเซ่นผีกับตุ๊กตาที่ใส่ภาชนะแล้วนำไปทิ้งที่ทางสามแพร่งหรือลอยน้ำ. **เสียกล** ก. พลาดไปเพราะรู้ไม่ถึงเล่ห์เหลี่ยมเขา. **เสียขาง** ก. เสียผี, ให้ผีกินเปล่าเสียก่อน เพื่อให้หมดเคราะห์. **เสียคน** ก. เสื่อมเสียกลายเป็นคนไม่ดี. **เสียจริต** ว. จิตใจผิดปรกติคนธรรมดา, เป็นบ้า. **เสียใจ** ก. รู้สึกไม่สบายใจเพราะมีเรื่องไม่สมประสงค์หรือผิดประสงค์. **เสียชื่อ** ก. ทำให้ชื่อไม่ดี, ทำให้คนอื่นไม่นับถือตน. **เสียดาย** ก. รู้สึกเสียใจในสิ่งที่ควรได้แต่ไม่ได้ ในสิ่งที่ควรทำแต่ไม่ได้ทำ, เป็นห่วงถึง, อาลัยถึง. **เสียตัว** ก. ถูกชายร่วมประเวณี (สำหรับหญิง); เสียเกียรติ, เสียชื่อเสียง. (ถิ่น-อีสาน) ก. ตาย. **เสียท่า** ก. พลาดท่า. **เสียที** ก. พลาดท่วงที. **เสียน้ำใจ** ก. ผิดความตั้งใจ, กำลังใจเสีย. **เสียบน** ก. ใช้บน, แก้บนแก่ผีสางเทวดา. **เสียปาก** ก. พูดออกไปไม่เป็นประโยชน์. **เสียเปรียบ** ก. แพ้เปรียบ. **เสียผี** ก. เซ่นผี, ไหว้ผี. **เสียรอย** ก. ทำให้หลง, ทำให้เข้าใจ

ผิด. **เสียรังวัด** ก. พลอยได้รับผิดด้วยในเหตุที่เกิดขึ้นเพราะตนไม่ช่วยเหลือหรือห้ามปราม, พลอยเสียหายไปด้วย. **เสียรู้** ก. แพ้รู้. **เสียแรง** ก. น้อยใจที่ลงแรงไปแล้วแต่ไม่ได้ผลสมประสงค์. **เสียเศวตฉัตร** ก. เสียความเป็นเจ้าเป็นใหญ่, ใช้พูดย่อว่า เสียฉัตร ก็มี. **เสียสละ** ก. สละ. **เสียหลาย** ก. เสียมาก, มักใช้ในประโยคปฏิเสธ. **เสียหาย** ก. เสื่อมทราม. **เสียเหลี่ยม** ก. เสียชั้นเชิงท่าที, ถูกลบเหลี่ยม.

เสีย ๒ เป็นคำประกอบท้ายคำที่เป็นกริยาหรือวิเศษณ์เพื่อให้เน้นความหมาย หรือให้เสร็จไป.

เสียง น. สิ่งที่ได้ยินด้วยหู ; คำที่เปล่งออก เช่น เสียงลือ ว่าคำเล่าลือ. **เสียงแข็ง** น. คำพูดที่กล่าวออกมาโดยไม่ยำเกรง.

เสียง ๑ น. ซีก ส่วนย่อยที่แตกออกจากส่วนใหญ่.

เสียง ๒ ก. ลองกระทำดูเผื่อว่าจะมีโชค. **เสียงชีวิต** ก. เสี่ยงอย่างไม่เห็นแก่ชีวิต. **เสียงทาย** ก. ทำนายโชคโดยฉลากหรือเครื่องหมายเป็นต้น. **เสียงภัย** ก. ทำลงไปโดยไม่เกรงภัย.

เสียด ก. เจ็บแทงเข้าไปในเนื้อ, แทรกเข้าไป, เฉียดไป. **เสียดใบ** ก. แล่นก้าวให้ใบเฉียงลม. **เสียดสี** ก. ว่าเปรียบเปรย, ว่ากระทบกระทั่ง, ว่าเหน็บแนม.

เสี้ยน น. เนื้อไม้ที่แตกเป็นเส้นเล็ก ๆ ปลายแหลมอย่างหนาม, เรียกสิ่งอื่นที่มีลักษณะเช่นนั้น เช่นสิวเสี้ยน, เป็นคำเปรียบเทียบว่า ข้าศึก, ศัตรู, เช่นเสี้ยนศึก ; ชื่อผักสองชนิด เรียกผักเสี้ยน ใช้ยอดคองเป็นผัก, และผักเสี้ยนผี ใช้ทำยา. **เสี้ยนหนาม** น. เป็นคำเปรียบเทียบว่า ข้าศึก, ศัตรู, ใช้ว่า หนามเสี้ยน ก็ได้.

เสียบ ก. เอาของคันลงบนปลายสิ่งที่แหลมๆ. แทง, เหน็บ, แซง, ยืนตัวแข็งชื่อต่อหน้าผู้ใหญ่เป็นการแสดงกิริยาไม่อ่อนน้อม เรียกว่า ยืนเสียบ. น. ชื่อหอยทะเลชนิดหนึ่ง เรียกว่าหอยเสียบ. **เสียบหนู** น. ไม้ที่เสียบกับไม้ข้างควายที่ขนาบหลังคาเรือน ; ไม้ฝนทองที่เขียนบนพินทุ์ อิ เป็นสระ อี.

เสียม ๑ น. เครื่องขุดดินชนิดหนึ่งรูปแบนคลุ่ม ๆ ทำด้วยเหล็ก.

เสียม ๒ น. เมืองไทย, ไทย. (เป็นสำเนียงที่ชาวต่างประเทศเรียกเพี้ยนจากคำสยาม)

เสี่ยม ว. เสงี่ยม. **เสี่ยมสาร** ว. เสงี่ยมงาม.

เสี้ยม ก. ทำให้แหลม. **เสี้ยมสอน** ก. สอนให้ฉลาดในอุบาย, มักใช้ในทางยุยงส่งเสริม.

เสียว ก. รู้สึกแปลบ, เกิดอาการที่ทำให้ขนลุก, รู้สึกวาบในหัวใจด้วยกำหนัด ด้วยความกลัว หรือความเจ็บ. **เสียวซ่าน** ก. รู้สึกวาบวับเข้าไปในหัวใจ. **เสียวไส้** ก. รู้สึกหวาดเมื่อเห็นสิ่งที่น่ากลัวอาจเกิดอันตรายได้.

เสี่ยว ๑ (ถิ่น) น. เพื่อน, เกลอ.

เสี่ยว ๒ ก. เฉียว, ขวิด.

เสี้ยว น. ส่วนหนึ่งในสี่, ส่วนย่อย. ว. เฉ, ไม่ตรง, ไม่เต็ม.

เสือ น. สัตว์สี่เท้าดุร้ายในจำพวกแมว กินสัตว์อื่นเป็นอาหาร มีหลายชนิด ถ้าเป็นขนาดใหญ่ลายพาดกลอน เรียกเสือโคร่ง, ถ้าตัวมีลายเป็นจุด ๆ เรียกเสือดาว, โดยปริยายใช้เรียกคนเก่งคนดุร้าย ; ชื่อปลาชนิดหนึ่งตัวมีลายเป็นจุดดำ ๆ เรียกว่า ปลาเสือ. **เสือกินวัว** น. การเล่นซึ่งมีพื้นขีดเป็นเส้นเป็นตา ๑๖ ตา เสือ ๔ ตัว วัว ๑๒ ตัว. **เสือข้ามห้วย** น. ชื่อการเล่นด้วยใช้วิธีกระโดดข้ามกัน. **เสือตกถัง** น. ชื่อเครื่องดักหนูชนิดหนึ่งมีเพื่อล่อไว้ เมื่อหนูลงไปกินก็ทรุดลงด้วยน้ำหนักตัวหนูเลยปิดช่องเสียออกไม่ได้ ; ชื่อการเล่นด้วยขีดเส้นสองเส้นตัดกลางกันแล้วเขียนวงกลมระหว่างเส้นแห่งใดแห่งหนึ่งมีสมมติให้เป็นถัง มีเสือข้างละ ๒ ตัว. **เสือตบก้น** น. ชื่อเครื่องดักหนูชนิดหนึ่งมีเป็นไม้ตบตัวหนูให้ติดอยู่กับปากกระบอกเมื่อไกลั่น. **เสือปลา** น. สัตว์สี่เท้าในจำพวกแมวพื้นตัวสีเทามีลายต่าง ๆ ชอบกินปลาและเป็ดไก่เป็นอาหาร. **เสือป่า** น. ผู้ช่วยพลรบซึ่งฝึกหัดการสอดแนมเพื่ออุดหนุนกองทหาร. **เสือป่าแมวเซา, เสือป่าแมวมอง** น. กองทหารโบราณมีหน้าที่สอดแนมและซุ่มคอยดักตีข้าศึกเพื่อตัดเสบียงอาหาร. **เสือแมลงวัน** ก. แมงมุมตัวขนาดเล็กกินแมลงวัน. **เสือหมอบ** น. ชื่อหญ้าชนิดหนึ่ง มักขึ้นรกเป็นพงใบมี

กลิ่นเหม็น.

เสื่อ น. สาด, เครื่องสานชนิดหนึ่งสำหรับปูนั่งและนอน.

เสื้อ ๑ น. เครื่องสวมกายท่อนบนทำด้วยผ้า เรียกชื่อต่าง ๆ กัน เช่น เสื้อกั๊ก เสื้อกระบอก เป็นต้น. **เสื้อแสง** น. เสื้อกางเกง, เครื่องนุ่งห่ม.

เสื้อ ๒ น. เชื้อสาย, เรียกผีหรืออมนุษย์จำพวกหนึ่ง เรียกเต็มว่า ผีเสื้อ, ถ้าอยู่ในน้ำเรียกว่า ผีเสื้อน้ำ หรือ เสื้อน้ำ, ถ้าเป็นยักษ์ เรียกว่า ผีเสื้อยักษ์ หรือ เสื้อยักษ์, ถ้าอยู่รักษาเมือง เรียกว่า ผีเสื้อเมือง หรือ เสื้อเมือง, บางทีก็เรียกว่า พระเสื้อเมือง.

เสือก ก. ไสไป, ถูไป. ว. แส่; ทะลึ่ง. **เสือกกะโหลก** ว. ทะลึ่งเข้าไปทำการโดยไม่มีใครต้องการให้ทำ. **เสือกสน** ก. กระเสือกกระสน. **เสือกไส** ก. ส่งไปที่อื่นโดยไม่มีใครรู้ เช่น เสือกไสผู้ร้าย.

เสื่อม ก. เสียไป, สิ้นไป, ค่อยหมดไป, น้อยไป, หย่อนลง; โทรมลง, ไม่เจริญ; ถอยความขลัง.

แส ก. แฉ, ชำระ, สะสาง. น. หญิงสาว, มักใช้ประกอบกับคำสาว ว่า สาวแส; ชื่อไม้ดอกชนิดหนึ่ง ดอกเล็ก ๆ เป็นสีคราม.

แสนา ก. วัดนา, ตรวจสอบที่นา, เสนาก็ว่า.

แส่ ก. เสือก, ส่อ; สืบ, ค้น, หา.

แส้ น. ชื่อเครื่องปัดยุงหรือแมลง; ไม้สำหรับตีม้าปลายถักหรือพันเป็นเกลียวยาวอย่างไม้เรียว เรียกแส้ม้า, ไม้หรือเหล็กกลมยาวสำหรับกระทุ้งดินในลำกล้องปืนให้แน่น เรียกแส้ปืน; หญิงสาว มักใช้ประกอบกับคำ สาว ว่า สาวแส้. **แส้ม้า** (ถิ่น-ปักษ์ใต้) น. ผมแผงคอม้า. **แส้ม้าทะลาย** น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งใช้ทำยา.

แสก ๑ น. แนวที่อยู่ระหว่างกลาง เช่น แสกผม; ทาง, แนวทางที่แยกไป; ชื่อนกชนิดหนึ่งในจำพวกนกเค้าแมวเที่ยวหากินกลางคืน. ว. กลาง เช่นกลางวันแสก ๆ, ผมที่หวีเป็นแนวกลางเรียกว่า ผมแสก, โดยปริยายหมายถึงแสกข้าง ๆ ก็ได้. **แสกหน้า** น. ส่วนหน้าผากถึงกลางระหว่างคิ้ว.

แสก ๒ น. เรียกชนชาติหนึ่งในตระกูลมอญ-เขมร.

แสง ๑ น. อาวุธ, ศัสตรา, เครื่องมีคม.

แสง ๒ น. ความสว่าง, ความโพลง ; เพชรพลอย เช่น ดาวจุ้มแสง ว่าดาบผึ้งพลอย. **แสงเงินแสงทอง** น. แสงที่ปรากฏบนขอบฟ้าทางทิศตะวันออกเมื่อเวลาจะรุ่งสว่าง เมื่อแรกเป็นสีขาว เรียกว่าแสงเงิน แล้วแปรเป็นสีแดง เรียกว่าแสงทอง, รุ่งอรุณ ก็ว่า. **แสงจันทร์** น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง ใบโตเท่าใบมณฑามีสีนวล. **แสงอาทิตย์** น. ชื่องูชนิดหนึ่งตัวมันเป็นแสงเลื่อมพราย.

แสง ๓ น. กางเกง มักใช้เข้าคู่กับ เสื้อ ว่า เสื้อแสง.

แสด ว. สีเหลืองปนแดง. น. ต้นคำ.

แสดง [แสฺดง] ก. ชี้แจง, อธิบาย, บอกข้อความให้รู้, ทำให้ปรากฏขึ้น. (ข.).

แสตมป์ [แสฺตม] น. ดวงตราที่ใช้ปิดเป็นค่าภาษี, ไปรษณียากร. (อ.).

แสน น. ตำแหน่งนายทหารครั้งโบราณ. ว. สิบหมื่น ; มากยิ่ง, เหลือเกิน เช่นลำบากแสน. **แสนงอน** ว. มีแง่งอนมาก.

แสนง [แสฺนง] น. เสนง.

แสนย์ น. คนในกองทัพ, ทหาร เช่นจ่าแสนย์ ว่าผู้ควบคุมทหาร. (ส. ไสนฺย). **แสนยากร** [-กอน] น. หมู่ทหาร, กองทัพ. (ส.). **แสนยานุภาพ** น. อำนาจทางทหาร. (ส. ไสนฺย + อานุภาพ).

แสบ ก. อาการเจ็บอย่างบาดแผลที่ถูกน้ำเกลือราด.

แสบก [สะแบก] น. หนัง. (ข.).

แสม [แสฺม] น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง ใช้ทำฟืน และอีกชนิดหนึ่งเรียกแสมสาร ใช้แก่นทำลูกประสักเรือ ; ชื่อปูชนิดหนึ่งอยู่ตามป่าแสม ; ชื่อลิงชนิดหนึ่งอยู่ตามป่าแสม.

แสยก [สะแหฺยก] ก. แยกเขี้ยวแสดงอาการให้เห็นน่ากลัว. น. ต้นไม้ชนิดหนึ่งมีใบหงิก ๆ ใช้ปลูกทำเป็นขอบสนาม.

แสยง [สะแหฺยง] ก. หวาดเกรง. **แสยงขน** ก. ขนลุกด้วยความกลัวหรือเกลียด.

แสยะ [ละแหฺยะ] ก. อาการของปากที่แบะออกแสดงให้รู้ว่าเกลียดเยาะเย้ยหรือเกลียดกลัว.

แสรก [สะแหฺรก] น. สาแหรก. (ข. สงฺแรก).

แสร้ง [แสัง] ก. แกล้ง, จงใจทำให้ผิดจากความจริง.

แสลง [สะแหฺลง] ว. ร้าย, ไม่ถูกกับ

โรค, เป็นพิษ, ให้โทษ เช่น แสลงตา.

แสลงใจ น. ต้นตะกลั้ง.

แสวง [สะแหฺวง] ก. เที่ยวหา, ค้นหา, เสาะหา. (ข.).

แสอก [สะแอก] น. เวลาพรุ่งนี้. (ข.).

แสะ น. ม้า. (ข.).

โสก น. โศก. (ป.).

โสกโดก [โสกกะโดก] ว. สัปดน, หยาบโลน.

โสกันต์ ก. โกนจุก (ใช้ในราชาศัพท์ว่า โกนจุกพระองค์เจ้าขึ้นไป).

โสกาดานา น. คนใช้, ขอเฝ้า. (ข.).

โสโครก [-โคฺรก] น. หินใต้น้ำที่เป็นอันตรายแก่การเดินเรือ. ว. สกปรก, เปื้อนเปรอะ.

โสณ ๑ [-นะ] น. หมา. (ป.; ส. ศฺวาน).

โสณ ๒ [-นะ] น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง; ทองคำ. ว. แดง. (ป.; ส. โสรฺณ).

โสณฑ์ น. นักเลง, นักเลงเหล้า. (ป.; ส. เศาณฺฑ).

โสณี, โสณี น. ตะโพก. (ป.; ส. โศรฺณี).

โสด น. กระทงความส่วนหนึ่ง, ส่วน, แผนก, เช่น อีกโสดหนึ่ง. ว. เดี่ยว, ที่เดียว, โดด, ไม่มีคู่, ยังไม่มีสามีหรือภรรยา.

โสดก [โสฺดก] (กลอน) ว. เล็กน้อย, น้อยหนึ่ง. (ส.; ป. โถก).

โสดม [โสฺดม] (แบบ) ก. สรรเสริญ, ชมเชย. (ส.; ป. โถม).

โสดา ๑ น. ผู้ฟัง. (ป. โสตา).

โสดา ๒, โสดาบัน น. พระอริยบุคคลชั้นต้น. (ป. โสต ว่ากระแสธรรม; โสตาปนฺน ว่าผู้แรกถึงกระแสธรรม). **โสดาปัตติมรรค, โสดาปัตติผล** น. ชื่อโลกุตรธรรมคู่ที่หนึ่งที่พระโสดาบันบรรลุ. (ป.).

โสต ๑ [-ตะ] น. หู, ช่องหู. (ป.).

โสต ๒ [-ตะ] น. กระแส, สายน้ำ. (ป.).

โสตถิ น. ความสวัสดี, ความเจริญรุ่งเรือง. (ป.; ส. สฺวสฺติ).

โสทก [-ทก] น. น้ำ, ลำคลอง, ทางน้ำ. ว. กอบด้วยน้ำ. (ป.; ส.).

โสทร [-ทอน] น. พี่น้องร่วมท้องกัน.

(ป. ; ส.).

โสธก น. ผู้ชำระ, ผู้ทำให้สะอาด. (ป.).

โสธนะ [-ทะนะ] น. การทำความสะอาด, การชำระล้าง. (ป.).

โสน [สะโหฺน] น. ต้นไม้จำพวกหนึ่งใบเล็ก ๆ คล้ายใบมะขาม ดอกเหลืองใช้เป็นผัก, ชื่อด้วงชนิดหนึ่งเกิดที่ต้นโสน เรียกว่าด้วงโสน. **โสนคางคก** น. ต้นโสนชนิดหนึ่ง เนื้อไม้ฉ่ำ ใช้ทำหมวก ต้นโตเท่าหน้าแข้งก็มี ขึ้นตามบึงใหญ่ ๆ ที่มีน้ำขัง ขึ้นลอยน้ำอยู่ได้. **โสนหางไก่** น. ต้นโสนชนิดหนึ่งขนาดเล็ก เกิดในน้ำ ใช้ยอดเป็นผัก.

โสภ, โสภา, โสภี (กลอน) ว. งาม. (ป. สุภ).

โสภณ ว. งาม. (ป. ; ส. โศภน).

โสภิณี, โสเภณี (ย่อมาจาก นครโสภิณี) น. หญิงงามเมือง. (ป. โสภิณี ว่าหญิงงาม).

โสม ๑ น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งเป็นเถา หัวคล้ายหัวผักกาด ใช้ทำยา.

โสม ๒ น. เถาไม้ชนิดหนึ่งมีกล่าวในคัมภีร์พราหมณ์ว่าเทวดานำมาหมักดื่มเป็นน้ำเมาสำหรับดื่ม. (ส.).

โสม ๓ น. พระจันทร์. (ป. ; ส.).

โสม ๔ น. ทอง เช่น แสงโสมแสงส่องแก้ว สุริยฉ์ฉาย. (ตะเลงพ่าย ๒๓๕).

โสมนัส [โสมมะนัด] น. ความสุขใจ, ความปลาบปลื้ม, ความเบิกบาน. (ป. โสมนสฺส).

โสมม [-มม] ว. สกปรก, เลอะเทอะ, น่าขยะแขยง.

โสมย์ [โสม] ว. เป็นที่พอใจ, เป็นที่พึงใจ. (ส. ; ป. โสมฺม).

โสร่ง [โสฺร่ง] น. ผ้านุ่งเป็นถุงมีลวดลายต่าง ๆ อย่างชาวชวามลายนุ่งเป็นต้น. (มลายู).

โสรจ [โสด] ก. อาบ, สรง, ชำระ, ทำให้สะอาด. (ช. โสฺรจ ; ป. โสจ ; ส. เศาจ). **โสรจสรง** [โสดสง] ก. อาบน้ำ.

โสวรรณ [-วัน] ว. เป็นทอง, ทำด้วยทอง. (ป. โสวณฺณ ; ส. เสาวรฺณ).

โสหุ้ย น. ค่าใช้จ่าย. (จ.).

โสฬส ว. สิบหก. น. ชั้นพรหมโลกสิบหกชั้น ถือกันว่าเป็นที่มีสุขอย่างยอดยิ่ง.

ตำราเล่นการพนันครั้งโบราณสำหรับเล่นหวย เล่นถั่ว ; เรียกเงินปลีกสมัยก่อนสิบหกอันเป็นเฟื้อง, เรียกย่อว่า พส. (ป.).

ใส ว. ไม่ขุ่นมัว.

ใส่ ก. สวม, บรรจุ, บรรทุก. **ใส่ความ** ก. พูดหาเหตุร้าย, กล่าวหาเรื่องร้ายให้ผู้อื่นได้รับความเสียหาย. **ใส่ไคล้** ก. ไถลทำเป็นไม่รู้. **ใส่ใจ** ก. เอาใจจดจ่อ. **ใส่ยา** ก. เอายาโรยหรือทาเป็นต้นที่บาดแผล.

ไส ๑ ก. เลื่อกไป, ส่งไป, รุนไป, ตันไป. **ไสหัว** ก. เป็นคำกล่าวขับไล่อย่างไม่ไว้หน้า.

ไส ๒ (ใบ) น. เรียกลูกคนที่ ๗.

ไส้ ๑ น. ส่วนข้างในของร่างกาย เชื่อมกับกระเพาะอาหารและมีหน้าที่ย่อยอาหารอีกชั้นหนึ่ง เป็นเส้นขดไปขดมา ; เรียกของที่ใส่ข้างในหรืออยู่ข้างในซึ่งมีลักษณะเช่นนั้น เช่นไส้คะเยง. **ไส้กรอก** น. อาหารของคาวชนิดหนึ่งเอาเครื่องปรุงยัดในไส้หมูเป็นต้น. **ไส้ไก่** น. ชื่อขนมชนิดหนึ่งมีลักษณะเป็นเส้นขดไปขดมาอย่างไส้, เรียกของที่มีลักษณะเป็นเส้นขด ๆ เช่นนั้น. **ไส้เดือน** น. สัตว์จำพวกหนอนตัวยาวเป็นเส้นอยู่ใต้ดิน. **ไส้ตัน** น. ชื่อปลาชนิดหนึ่งตัวแบนเล็กมีคาวจัด ; ไส้ที่เป็นติ่งย้อยจากลำไส้ใหญ่ของคน. **ไส้เลื่อน** น. ชื่อโรคที่ลำไส้ลงมาตุงที่อัณฑะ. **ไส้ศึก** น. ผู้ที่นำความลับในหมู่ที่ตัวร่วมด้วยไปบอกแก่คนอื่นที่เป็นปฏิปักษ์.

ไส้ ๒ (ถิ่น-พายัพ) น. ปี่มะเส็ง.

ไสย [ไส] น. ลัทธิอันเนื่องด้วยเวทมนตร์คาถาซึ่งถือว่าได้มาจากอินเดีย. **ไสยเวท, ไสยศาสตร์** น. ตำราทางไสย.

ไสยา น. การนอน, ที่นอน. (ป. เสยฺยา; ส. ศยฺยา). **ไสยาสน์** ก. นอน เช่น พระไสยาสน์ ว่าพระนอน. (ป. เสยฺยาสน ว่าที่นอนที่นั่ง).

ไสร้ [ไส้] เป็นคำสำหรับเน้นความหมายของคำหน้า มีความหมายไปในทางว่า อย่างนั้น, เช่นนั้น, ทีเดียว, ไซร้ ก็ใช้.

ไสว [สะไหฺว] ว. ชูสะพรั่งเห็นไหว ๆ

ห

ห พยัญชนะตัวที่สี่สิบเอ็ด อยู่ในพวกอักษรสูง ใช้นำอักษรต่ำที่เป็นอักษรเดี่ยวให้มีเสียงสูง และไม่ออกเสียงตัว ห เช่น หงอย หญ้า.

หก ๑ ก. อาการที่ส่วนเบื้องสูงของร่างกายหรือของสิ่งใดเอียงลงเทลงในทันใดจากที่อยู่เดิม, โดยปริยายเรียกอาการเช่นนั้น. น. ชื่อนกชนิดหนึ่งตัวเขียวคล้ายนกกะลิง ห้อยหัวนอน. **หกคะเมน** ก. เอาหัวปักลงที่พื้น เอาเท้าชี้ขึ้นเบื้องบนแล้วให้เลยไปข้างหลัง. **หกล้ม** ว. ล้มลง, พลาดลง. **หกโล่** [หกกะโล่] ก. หกถลัง. (ต. โล่ ว่ากลิ้ง). **หกหัน** ว. ผันกลับไปมา.

หก ๒ น. จำนวน ๓ สองหน.

หง ว. แดง เช่น หงเสน ว่าแดงเป็นสีเสน, หงชาด แดงเป็นสีชาด.

หงก ๆ ว. อาการที่หัวหงุบลงเผยอขึ้นเรื่อ ๆ, อาการที่เดินโดยทำหัวเช่นนั้น เรียกว่าเดินหงก ๆ.

หงส์ น. นกในนิยายถือว่าเป็นนกในตระกูลสูง มีเสียงไพเราะ เป็นพาหนะของพระพรหม; ในวรรณคดีอ้างอาการเดินที่ดูงามอ่อนช้อยเทียบด้วยหงส์ ; นกชนิดหนึ่งในจำพวกห่านแต่ตัวโต คอยาวกว่า. (ป. ; ส.). **หงสคติ** ว. มีท่าเดินอย่างหงส์ คืองามเป็นสง่า. **หงสบาท** ว. สีคล้ายเท้าหงส์ คือสีแดงปนเหลือง, สีแดงเรื่อ หรือสีแสดก็ว่า. (ป.). **หงสรถ** น. มีหงส์เป็นพาหนะ คือ พระพรหม. **หงสราช** น. พญาหงส์.

หงอก ว. ขาว (ใช้สำหรับขนหรือผมคน).

หง่อง ๆ ว. หยก ๆ (ใช้สำหรับการเดินอย่างคนแก่) ; เสียงดังเช่นเสียงฆ้อง.

หงองแหงง ว. เสียงเช่นเสียงสุนัขถัดกัน. ว. พูดไม่ลงรอยกัน.

หงอด ๆ ว. เงื่อง, ช้า ; ไม่ใคร่จะหาย (ใช้สำหรับการเจ็บไข้) ; อาการโกรธกระฟัดกระเฟียด.

หงอน น. ขนหรือเนื้อที่งอกขึ้นบนศีรษะไก่และนกบางชนิด, โดยปริยายใช้เรียกของที่มีลักษณะเช่นนั้น. **หงอนไก่** น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง เป็นต้นใหญ่คล้ายต้นตะบูน ผล

เป็นสันคล้ายหงอนไก่, อีกชนิดหนึ่งต้นเล็กๆ ดอกคล้ายหงอนไก่.

หง่อม ว. แก่มาก, งอมมาก. (ใช้สำหรับคน).

หงอย ว. ไม่ชุ่มชื่น, ไม่กระปรี้กระเปร่า. **หงอยก๋อย** ว. ซบเซา, จับเจ่า, ง่วงเหงา.

หง่อย ว. เชื่องช้า, ค่อย ๆ, ไม่ฉับไว, เงื่อง.

หงัก ๆ ว. อาการที่สั่นสะท้าน ; อาการชักหรือเดินอย่างเร็ว.

หงับ ว. อาการที่อ้าปากเมื่อเวลาพูดหรือเคี้ยวของ.

หง่าง ว. เสียงเช่นเสียงระฆังดัง.

หงาย ก. พลิกเอาข้างหน้าหรือข้างท้องขึ้น; ตรงข้ามกับคว่ำ. **หงายท้อง, หงายหลัง** ก. ยอมแพ้ราบ.

หง่าว ว. เสียงเช่นเสียงแมวตัวผู้ร้องหาตัวเมีย. น. เรียกว่าวชนิดหนึ่งที่มีเสียงดังเช่นนั้น ว่าว่าวหง่าว. ว. เจิ่น, โดดเดี่ยว.

หงำ ว. เลอะเทอะ, หลงใหล. **หงำเหงอะ** ว. หลงใหล, ไม่มีสติ.

หงิก ว. ม้วนงอที่ปลาย เช่นมือหงิก คือมือเหยียดนิ้วไม่ออก ; ใบไม้หงิก คือใบไม้ปลายงอ.

หงิง ๆ ว. เสียงร้องเบา ๆ.

หงิม ก. วางกิริยาท่าทางเฉย ๆ ไม่ช่างพูด.

หงึก ๆ ว. อาการที่พยักหน้า.

หงุงหงิง ว. เสียงพูดเบา ๆ เป็นเสียงเช่นนั้น.

หงุบ ก. ฟุบศีรษะลงเมื่อเวลาง่วงนอน.

หงุบหงับ ว. อาการที่เผยอศีรษะขึ้นแล้วลดลงช้า ๆ กัน.

หงุ่ย ว. อาการที่ทำสิ่งใดก็ทำเรื่อยไปแต่สิ่งนั้น, เพลินในการกระทำการงาน, ขลุกขลุ่ย.

หญ้า น. พืชที่เกิดตามพื้นดินพวกหนึ่ง ใบเป็นเส้นตรงๆ มีชื่อต่างๆกัน เช่นหญ้าแพรก, หญ้าคา ; ใช้เรียกต้นไม้อย่างอื่น ๆ บ้าง เช่น **หญ้าเกล็ดหอย** น. ผักเล็ก ๆ ใบกลม ๆ คล้ายเกล็ดหอย. **หญ้างวงช้าง** น. ชื่อไม้ล้มลุกชนิดหนึ่ง ใบเป็นขน ดอกขาว เป็นช่อค้อมลงคล้ายงวงช้าง. **หญ้าใต้ใบ** น. ชื่อไม้ล้มลุกชนิดหนึ่ง ใบทำนองใบกระถิน มีผลเป็นเม็ดๆ ติดอยู่ตามใต้ใบ. **หญ้าน้ำดับไฟ** น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง ใบเป็นขน มักขึ้นตามกำแพง ใช้ทำยา. **หญ้าปากคอก** ว. ง่าย ๆ ไม่ต้องคิด. **หญ้าพันงูขาว, หญ้าพัน-**

งูแดง น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง ใช้ทำยา.

หญ้ายองไฟ น. เขม่าไฟที่ติดหยักไย่เป็นเส้นห้อยอยู่ตามหลังคาครัวไฟ.

หญ้าฝรั่น น. เกสรของพืชชนิดหนึ่งจำพวกมีหัวใช้ทำยาและเครื่องหอม. (อาหรับ Za'faran ; อิ. Saffron).

หญิง น. คนที่ออกลูกได้.

หญิบ น. ญิบ, สอง.

หด ก. สั้นเข้า, ย่นเข้า. **หดหู่** ก. หดเหี่ยวไม่ชื่นบาน.

หต [หะตะ] ก. ตี, ฆ่า, ทำลาย. (ป. ; ส.).

หทย, หทัย [หะทะยะ,-ไท] น. หัวใจ, หฤทัย. (ป. ; ส. หฤทย).

หน น. ทาง, ทิศ ; ครั้ง, คราว. **หนทาง** น. แนวทาง.

หนนะ [หะนะ-] น. การฆ่า, การตี, การกำจัด. (ป. ; ส.).

หนวก ว. ตึง, ไม่ได้ยิน. (สำหรับหู). **หนวกหู** ก. เสียงเซ็งแซ่ออึงรำคาญหู.

หน่วง ก. ดึงไว้แต่น้อย ๆ ; เหนี่ยวไว้แต่เบา ๆ ; ทำให้ช้า.

หนวด น. ขนที่ขึ้นตามริมฝีปากข้างบน. **หนวดนาคราช** น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง. **หนวดพราหมณ์** น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งคล้ายต้นจามรี แต่ไม่มีกลิ่นหอม; เชือกหลาย ๆ เส้นที่ผูกโยงปลายเสาหรือที่โยงเอาของขึ้นไปที่สูง ; ชื่อไม้ในจำพวกกุหลาบ (Aerides); ชื่อปลาน้ำจืดชนิดหนึ่ง ครีบอกตอนบนแฉกเป็น ๗ เส้น. (Polynemus paradiseus); เรียกปลายสายของชอสามสายที่ลอดออกมาจากหย่องไปออกทางปลายของกระโหลก. **หนวดแมว** น. ชื่อหญ้าชนิดหนึ่ง ใช้ทำยาได้.

หน่วย น. ลูก, ผล ; ในตัวเลขที่เรียงกัน ตัวหลังที่สุดว่าหน่วย เช่น ๑๒๓ เลข ๓ เป็นตำแหน่งหน่วย ; จำนวนหรือหมู่ที่นับเป็นหนึ่ง เช่น หน่วยอนุสภาภาชาด. ว. หนึ่ง (สำหรับการพนันถั่ว โป). **หน่วยก้าน** ว. ท่าที, ท่วงที.

หนอ ว. เป็นคำออกเสียงแสดงความรำพึงและคำถาม.

หน่อ น. พืชที่งอกจากกอหรือเง่าของต้นใหญ่, โดยปริยายเรียกสิ่งที่เกิดเช่นนั้น เช่น นอแรด ; ลูกชาย ; แผลเรื้อรังที่เกิดจากคุทราด เป็นตามฝ่าเท้า.

หนอก น. กล้ามเนื้อที่ต้นคอของสัตว์บาง

อย่างเช่นวัว, เนื้อใต้ท้องน้อย ; ผักชนิดหนึ่ง ใบกลม ๆ คล้ายใบบัวบก.

หนอง น. แอ่งน้ำอยู่ตามป่าและทุ่ง ; น้ำเลือดเสียกลายเป็นสีขาวข้นที่กลัดอยู่ตามแผล. **หนองใน** น. โรคชนิดหนึ่งเกิดหนองในช่องปัสสาวะ.

หนอน น. สัตว์ขนาดเล็กจำพวกหนึ่งไม่มีกระดูก รูปเป็นเส้น โดยมากมักเกิดอยู่ในของเน่าบูด, บางจำพวกกลายไปเป็นแมลง. **หนอนกระสือ** น. หนอนที่มีแสงเรืองในเวลากลางคืน. **หนอนตายหยาก** น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งใช้รากทำยาสำหรับพอกแผลกำจัดตัวหนอน.

หน่อย ว. นิดหนึ่ง, น้อยหนึ่ง, ประเดี๋ยว, ไม่ช้า, ไม่นาน, ไม่มาก.

หนื่อยแน่ ว. เสียงที่พูดประชด.

หนัก ว. ลักษณะของสิ่งที่ต้องใช้กำลังแรงเข้าต้านแบกยกเป็นต้น, สิ่งที่มีความกดดันในตัวของมันซึ่งอาจวัดได้ด้วยการชั่ง, ตรงข้ามกับเบา ; มาก เช่น ไข้หนัก ; เกินสมควร เช่น หนักมือไป ; ช้า เช่น ข้าวหนัก คือข้าวที่ออกรวงช้า ; สอนพูดช้า เช่น ปากหนัก ; ไม่เชื่อง่าย, ไม่ใคร่ได้ยิน, เช่น หูหนัก ; ใช้แทนคำ อุจจาระ เช่น ปิดหนัก ทวารหนัก. **หนักใจ** ก. วิตก, ลำบากใจ, ตัดสินใจไม่ลง, คิดยาก. **หนักแน่น** ว. มั่นคง, ไม่ท้อถอย, ไม่โกรธง่าย. (สำหรับใจ). **หนักมือ** ว. รุนแรง, กำเริบ. **หนักหน่วง** ก. รั้งรอ, ไม่ฉุนเฉียว, รู้ได้รู้เสียแล้วจึงทำ, ค่อยทำด้วยความตริตรอง. **หนักหนา** ว. มากมาย, มากนัก. **หนักอก** ก. วิตกในใจมาก.

หนัง ๑ น. ส่วนของร่างกายที่หุ้มเนื้ออยู่, หนังสัตว์ที่เอามาทำเป็นของใช้หรือเป็นอาหาร, การมหรสพอย่างหนึ่งเอาหนังสัตว์มาสลักเป็นภาพเชิดดูเงา เช่น หนังตะลุง หนังใหญ่. **หนังกลางวัน** น. ชื่อมะม่วงชนิดหนึ่งผลยาว ๆ. **หนังกำพร้า** น. หนังชั้นนอกของคนและสัตว์. **หนังไก่** น. ชื่อแพรชนิดหนึ่งมีเนื้อย่นเหมือนหนังไก่. **หนังสือ** น. เครื่องหมายใช้ขีดเขียนแทนคำพูด. **หนังหน้าไฟ** น. ผู้รับเคือดร้อนก่อนผู้อื่น (เป็นคำเปรียบ).

หนัง ๒ น. ชื่อขนุนชนิดหนึ่งเมื่อสุกเนื้อแข็ง. (มลายู Nangka : ขนุนชนิดหนึ่ง).

หนั่น (โบ) ก. หนุน. ว. แน่น, แน่นหนา.

หนับ ว. เหนียวจนดึงดังหนับ เรียกว่าเหนียวหนับ. ว. เสียงดังเช่นเสียงดึงของเหนียว.

หนา ว. ไม่บาง, แน่นทึบ, มาก ; คำประกอบท้ายคำอื่นมีความหมายไปในเชิงบังคับหรืออ้อนวอน เช่นอยู่เถิดหนา.

หน้า น. ส่วนของศีรษะตั้งแต่หน้าผากลงมาจดคาง, ซีกของกายที่ตรงข้ามจากหลัง, ด้านที่ตรงข้ามจากหลัง ; เครื่องปรุงที่ปะบนขนมบางอย่าง เช่น หน้ากุ้ง หน้าสังขยา ; ชายผ้าบางชนิดที่มีลวดลาย ; คราว, ฤดู ; ด้านหนึ่ง ๆ ของวัตถุแบน ๆ เช่นกระดาษ ; ส่วนกว้างของแผ่นกระดาน. **หน้ากระดาน** ว. มีลักษณะเป็นแนวยาวเหมือนแผ่นกระดาน ; เรียกส่วนของบัวที่ขนาบบนและล่างท้องไม้. **หน้ากาก** น. เครื่องบังที่สวมทับบนใบหน้าเพื่อไม่ให้เห็นหน้าจริง. **หน้าเง้า** น. หน้าที่แสดงอาการไม่พอใจคิ้วขมวด, หน้างอ ก็ว่า. **หน้าแง** น. ส่วนของหน้าตรงหัวคิ้ว. **หน้าจืด** ว. แสดงสีหน้าเป็นคนโง่, แสดงสีหน้าว่าอาย. **หน้าด้าน** ว. ควรจะอายแต่ไม่อาย. **หน้าตั้ง** น. ของคาวซึ่งทำด้วยหมูกุ้งเครื่องเผ็ดร้อนและกะทิสำหรับใส่บนหน้าข้าวตังบิ่งหรือทอด. **หน้าตา** น. เค้าหน้า. **หน้าต่าง** น. ช่องฝาเรือนที่เปิดปิดได้ เพื่อรับแสงสว่าง อากาศ และลม. **หน้าถัง** น. หน้าร้านหรือโรงที่เปิดปิดด้วยกระดานเป็นแผ่นๆตามรางที่ทำไว้. **หน้าทับ** น. เพลงกลองสองหน้าบอกจังหวะดนตรี. **หน้าที่** น. วงแห่งกิจการ, กิจที่ควรทำ, กิจที่จะต้องทำ. **หน้าบัน** น. จั่ว (สำหรับปราสาท ใบสถ์ วิหาร). **หน้าบาน** น. หน้าซึ่งแสดงอาการชอบใจ. **หน้าบูด** ก. ทำหน้าแสดงอาการไม่พอใจ. **หน้าปัด** น. หน้านาฬิกาที่บอกไมงนาที. **หน้าเป็น** น. หน้าซึ่งหัวเราะอยู่เรื่อยๆ, ขี้หัวเราะ. **หน้าผา** น. ภูเขาตรงที่ชัน. **หน้าผาก** น. ส่วนเบื้องบนของหน้าอยู่เหนือคิ้วขึ้นไป. **หน้าไฟ** น. เวลาที่ไฟเผาศพกำลังลุก เช่นบวชหน้าไฟ คือบวชในเวลาที่ไฟเผาศพกำลังลุก. **หน้ามอด** น. หน้าซึ่งมีรอยแผลเป็นปรุ ๆ. **หน้าม้า** น. ผู้ที่ทำแล้ห์เหลี่ยมเป็นเหมือนคนซื้อหรือคนเล่นการพนันเป็นต้น เพื่อเป็นสื่อจูงใจให้คนหลงซื้อหรือหลงเล่นการพนันด้วย, โดยปริยายใช้เรียก

คนที่ทำเช่นนั้น. **หน้ามุข** น. ส่วนของเรือนหรือสถานที่ที่ยื่นเด่นออกมาทางหน้าเรือน. **หน้าไม้** น. วิธีคิดเลขเพื่อให้รู้ว่าไม้มีกี่ยก ; เครื่องยิงสัตว์ชนิดหนึ่ง ที่มีคันทำเป็นรางยิงด้วยลูกธนู. **หน้าร่าห์** น. หน้าราหู. **หน้าวัว** น. ว่านชนิดหนึ่ง ใบคล้ายหน้าวัว มีดอกสีงาม ; กระเบื้องปูพื้นทำด้วยดินเผา เรียกกระเบื้องหน้าวัว. **หน้าแว่น** น. เครื่องไรยขนมจีนรูปกลมแบนมีรูสำหรับให้แป้งออกเป็นเส้นขนมจีน, เรียกขนมปังกรอบที่มีรูปเช่นนั้น ว่าขนมปังหน้าแว่น. **หน้าเสี้ยว** น. หน้าซีกเดียว (เห็นตาและหูข้างเดียว). **หน้าหนา** ว. หน้าด้าน, คู่กับหน้าบาง. **หน้าหัก** น. หน้าซึ่งตั้งจมูกหักเข้าไป. **หน้าอัด** น. หน้าเต็ม, หน้าตรง.

หนากาสรี [หฺนากาสะหฺรี] น. ดอกชบา. (ป.).

หน่าง น. อวน, ข่าย, รั้ว, คู.

หนาด น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง ใบใหญ่เป็นขนมีกลิ่นฉุนเหม็นใช้ทำยา ถือกันว่าผีกลัว.

หนาน (ถิ่น—พายัพ) น. เรียกคนที่สึกจากเพศภิกษุว่า หนานนั่น หนานนี่.

หนาม น. ส่วนแหลมๆ ที่งอกออกจากกิ่งไม้เป็นต้น. **หนามขี้แรด** น. ชื่อไม้เลื้อยชนิดหนึ่งใช้ทำยา. **หนามแดง** น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งใช้ทำยา. **หนามรอบตัว** น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งใช้ทำยา.

หน่าย ก. เบื่อ, จืดจาง, คลายจากความผูกพัน, คลายจากความรัก. **หน่ายหนี** ก. หลบไปเพราะเบื่อ, จากไปเพราะทนไม่ไหว.

หนาว ว. รู้สึกเย็นจัด, เย็นจัด. **หนาวใจ** ว. สะท้านใจ, เย็นเยือกใจ, กลัว, คร้าม.

หนำ ก. มากพอกับความต้องการ.

หนี ก. ไปเสียให้พ้น, หลีกไปให้พ้น, ไปเสียให้พ้นจากอันตราย.

หนี้ น. เงินที่ผู้หนึ่งติดค้างอยู่จะต้องใช้ให้แก่อีกผู้หนึ่ง, หน้าที่ที่จะต้องทำตามกฎหมาย, โดยปริยายหมายถึงการที่จะต้องตอบแทนบุญคุณเขา.

หนีบ ก. กดหรือบีบให้แรงให้แน่นด้วยของที่เป็นง่าม เช่นง่ามนิ้วมือหรือตะไกรเป็นต้น.

หนึก ว. อาการของสิ่งของที่เหนียวและมีเนื้อแน่นด้วย เรียกว่า เหนียวหนึก.

หนึ่ง ว. เดียว, จำนวนเดียว.

หนึด ว. อาการของสิ่งของที่เหนียวจนดึงไม่ใคร่ออก เรียกว่า เหนียวหนึด.

หนุ [หะนุ] น. คาง. (ป.; สํ.).

หนุน ก. รองให้สูงขึ้น, ดันให้สูงขึ้น, ส่งเสริม, เพิ่มเติม, เช่น หนุนทัพ, ทหารกองหนุน. **หนุนหลัง** ก. ช่วยเหลืออยู่ข้างหลังไม่ออกหน้าออกตา.

หนุบ ๆ ว. ลักษณะอาการของตอด, ความเจ็บในกายที่รู้สึกเต้นกระเทือนแต่น้อย ๆ; อาการที่ติดแน่นอยู่แล้วดึงออกมามีเสียงดังเช่นนั้น. **หนุบหนับ** ว. อาการที่ยื้อแย่งกันตอด.

หนุ่ม ว. วัยรุ่น, รุ่น. **หนุ่มเหน้า** ว. กำลังสาว, กำลังหนุ่ม. **หนุ่มแน่น** ว. รุ่นเต็มที่.

หนุ่ย ว. ทุย; โหนก, โน.

หนู น. สัตว์ตัวเล็ก ๆ ในจำพวกกัดแทะมีหลายชนิด เช่น หนูพุก หนูท้องขาว; เป็นคำสำหรับเรียกเด็กว่า หนูนั่น หนูนี่ มีความหมายไปในทางเอ็นดู. ว. เล็ก ใช้เฉพาะของบางอย่าง เช่น แตงหนู คือแตงลูกเล็ก ๆ.

ห่ม ๑ ก. ขย่ม, กดน้ำหนักตัวลงแล้วเผยอขึ้นแล้วกลับกดลงอีก.

ห่ม ๒ ก. เอาผ้าคลุมตัว, สวมเสื้อผ้าต่าง ๆ.

หมก ก. ปกลง, กลบลง, เช่น หมกไฟว่าเอาถ่านไฟกลบหรือปกให้มิดเพื่อให้สุก, เรียกวิธีทำอาหารบางอย่างให้สุกด้วยการหมกไฟ เช่น หมกปลา, หมกกะทือ. **หมกมุ่น** ว. ใจฝังอยู่, ใฝ่ใจมุ่งไปทางเดียว. **หมกไหม้** ว. ร้อนระอุอยู่ภายใน.

หมด ก. สิ้น, จบ, ไม่มี. **หมดจด** ว. สะอาด, ผ่องใส; ไม่มีตำหนิ.

หม่น ว. สีมัว ๆ, ไม่หมดจด, หมอง. **หม่นหมอง** ว. ไม่ผ่องใส, ไม่สบายใจ.

หมวก น. เครื่องสวมศีรษะมีรูปต่าง ๆ เพื่อเป็นเครื่องประดับหรือกันแดดกันฝน; เรียกไม้ที่สวมหัวแจวสำหรับถือว่า หมวกแจว.

หมวด น. หมู่, เหล่า, พวก; เรียกสิ่งที่ขมวดไว้เป็นจุกเดียวกัน.

หมอ น. ผู้รู้, ผู้ชำนาญ, ผู้รักษาโรค; ชื่อปลาชนิดหนึ่งเกล็ดและครีบแข็ง. **หมอความ** น. ผู้ว่าความในโรงศาล. **หมอเฒ่า** น. ผู้มีวิชาความรู้ทางช้าง. **หมอดู**

น. ผู้ทายชาตาราศี. **หมอน้อย** น. เรียกตัวปลิงที่ใช้กอกโลหิตว่า หมอน้อย. **หมอน้ำมัน** น. ผู้ชำนาญในการขี่ช้างตกมัน. **หมอพัดโตนด** น. หมอรักษาโรคช้างในทางยา. **หมอลำ** (ถิ่น—อีสาน) น. ผู้ชำนาญในการขับร้อง.

หม่อ น. เรียกลูกวัวหรือควายเล็ก ๆ ว่า ลูกหม่อ.

หม้อ น. ภาชนะประเภทหนึ่งสำหรับหุงต้มและใส่ของบางอย่างทำด้วยดินเผา กระเบื้องและโลหะต่าง ๆ. **หม้อแกง** น. ชื่อขนมหวานทำด้วยแป้งถั่วไข่น้ำตาลใส่ถาดแล้วผิงไฟ เรียกว่า ขนมหม้อแกง. **หม้อแกงลิง** น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งมีทางปีกย่นใต้ดอกเป็นรูปคล้ายหม้อมีฝาปิดที่ปลายดอก. (Nepenthes ampullaria). **หม้อตาล** น. หม้อใส่น้ำตาลโตนดและน้ำตาลมะพร้าว. **หม้อน้ำ** น. หม้อต้มน้ำทำให้เกิดไอน้ำเพื่อหมุนเครื่องจักร.

หมอก น. ไอน้ำที่เห็นเป็นควันขาวมัวอยู่ตามอากาศในที่ต่ำเวลาชื้นแฉะ, สีเทาแก่อย่างสีเมฆ. ว. เป็นฝ้ามัว.

หมอง ว. ขุ่น, มัว, ไม่ผ่องใส. **หมองใจ** ก. ขุ่นใจ; ใจไม่ผ่องใส; ใช้ว่าขัดเคือง ก็ได้.

หม่อง น. คำนำหน้าชื่อพม่า สำหรับเรียกผู้มีอายุน้อยหรือผู้น้อย. (พม่า หม่อง : น้อง).

หมอน น. เครื่องสำหรับหนุนศีรษะหรือหนุนสิ่งของต่าง ๆ ให้สูงขึ้น; เครื่องสำหรับอัดดินปืนในลำกล้องให้แน่น. **หมอนทอง** น. ชื่อมะม่วงชนิดหนึ่งลูกขนาดโตยาว.

หม่อน น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งใช้ใบสำหรับเลี้ยงตัวไหม.

หมอบ ก. อาการที่ยอบตัวลงให้ขาและแขนราบอยู่กับพื้น.

หม่อม น. คำยกย่องเรียกผู้ดีหรือผู้มีบรรดาศักดิ์สูง, คำนำหน้าชื่อผู้ที่สืบเชื้อราชวงศ์ เช่น หม่อมเจ้า หม่อมราชวงศ์ หม่อมหลวง; ชื่อบรรดาศักดิ์สำหรับหม่อมราชสกุล; คำเรียกหญิงที่เป็นภรรยาของเจ้านายหรือขุนนางที่มีบรรดาศักดิ์สูง, ถ้าเป็นผู้ที่พระเจ้าแผ่นดินแต่งให้หรือทรงยกย่องว่าเป็นสะใภ้หลวงเรียกว่า หม่อมห้าม. **หม่อมเจ้า** น. โอรสพระองค์เจ้า. **หม่อมฉัน** สรรพนามบุรุษที่หนึ่งเป็นคำใช้แทนชื่อผู้พูด สำหรับเจ้านายที่มีศักดิ์เสมอกัน หรือสำหรับผู้

หญิงใช้พูดกับเจ้านาย. **หม่อมราชวงศ์** น. คำนำชื่อบุตรหม่อมเจ้า. **หม่อมหลวง** น. คำนำชื่อบุตรหม่อมราชวงศ์.

หมอย น. ขนในที่ลับ, โดยปริยายหมายถึงสิ่งที่มีลักษณะเป็นเส้นเป็นฝอยละเอียด.

หมัก ก. แช่ไว้, เก็บทิ้งไว้. **หมักหมม** ก. ขับข้อนกันด้วยการที่ค้างอยู่มาก, ปนคละกันไม่เป็นระเบียบ.

หมัด น. แมลงชนิดหนึ่งตัวเล็ก ๆ กระโดดไกล ชอบอยู่ตามขนสัตว์; กำปั้น, มือที่กำสำหรับชก.

หมัน น. ด้ายดิบเป็นต้นที่ใช้ประสมกับชันน้ำมันยาง สำหรับ ตแนวเรือ; ชื่อต้นไม้ขนาดเล็กเปลือกใช้แทนปอได้. ว. ไม่มีลูก, ไม่มีผล.

หมั่น ก. ทำหรือประพฤติเป็นปรกติเสมอ ๆ.

หมั้น ก. มอบสิ่งของให้ฝ่ายหญิงเพื่อแสดงความมั่นหมายว่าจะแต่งงานด้วย, ของที่มอบให้นั้นเรียกว่า ของหมั้น, ถ้าเป็นทองเรียกว่า ทองหมั้น.

หมั่นไส้ ก. ก่อให้เกลียด, ก่อให้ไม่ชอบใจ.

หมับ ว. เป็นอาการอย่างเร็วทันทีทันใด เช่น ขยับปากหมับ ๆ.

หมา น. สัตว์สี่เท้าพวกหนึ่งเป็นสัตว์ป่าบ้าง สัตว์เลี้ยงบ้าง ที่เป็นสัตว์เลี้ยงนั้นเพื่อใช้เฝ้าบ้านและล่าสัตว์เป็นต้น. **หมาจิ้งจอก** น. หมาป่าชนิดหนึ่ง มักเที่ยวหากินเป็นฝูง. (อ. Jackal); หมาป่าชนิดหนึ่ง ตัวขนาดเล็ก หางเป็นพวง. (อ. Fox). **หมาใน** น. หมาป่าพวกหนึ่ง ตัวขนาดเล็ก ขนสั้นเกรียน มักไปเป็นฝูง. **หมาป่า** น. หมาจำพวกหนึ่ง หากินเป็นฝูงดุร้ายมาก มีในประเทศหนาว. (อ. Wolf).

หม่า ก. หมัก, แช่ให้อ่อนตัว เช่น หม่าข้าว. หม่าแป้ง, หม่าปูน.

หม้า (โบ; กลอน) ว. งาม, งามมาก, ก. เล่นรื่นเริง.

หมาก น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง ในจำพวกต้นปาล์ม ลูกมีรสฝาดใช้เป็นเครื่องเคี้ยวกินกับปูนพลู ซึ่งรวมเรียกว่า กินหมาก; ผลไม้เช่น หมากขาม, แต่เสียงมักกร่อนเป็น มะ เช่น มะขาม, เรียกสิ่งของที่เป็นหน่วยเป็นลูก เช่น หมากเก็บ, หมากรุก. (โบ) ลักษณะนามเรียกของที่เป็นเม็ดเป็นลูก ว่า หมาก เช่น แสงสิบหมาก ว่าพลอยสิบเม็ด. **หมากเก็บ** น. การเล่นของเด็ก

เล่นด้วยเม็ดกรวดหรือลูกไม้โยนแล้วเก็บ.

หมากเขียว น. ชื่อปาล์มชนิดหนึ่ง ก้านและใบเขียว, **หมากคัน** น. ต้นเต่าร้าง. **หมากแดง** น. ชื่อปาล์มชนิดหนึ่งกาบและก้านแดง. **หมากผู้** น. ต้นไม้ชนิดหนึ่งใบยาวแหลมคล้ายหมากเมีย แต่สีแดง มักเรียกควบกันว่าหมากผู้หมากเมีย. **หมากม่วน** น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งในจำพวกท้อ ผลมีรสดี มีทางภาคเหนือ. **หมากเม่า, หมากเม่าควาย** น. ชื่อต้นไม้ขนาดเล็ก ผลมีรสเปรี้ยว. **หมากเมีย** น. ต้นไม้ชนิดเดียวกับหมากผู้ แต่ใบยาวเรียวกว่า. **หมากแยก** น. การเล่นชนิดหนึ่งเดินบนกระดานหมากรุก. **หมากรุก** น. การเล่นชนิดหนึ่ง เดินบนกระดานสี่เหลี่ยมมี ๖๔ ตา. **หมากลิง** น. ต้นไม้อย่างหนึ่งมีผลและต้นคล้ายหมากแต่เล็กกว่า. **หมากหนาม** น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งใช้ทำยา. **หมากหอมควาย** น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งใช้ทำยา. **หมากเหลือง** น. ชื่อปาล์มชนิดหนึ่ง กาบก้านเหลือง ใช้ปลูกเป็นไม้ประดับ.

หมาง ก. หมอง, ผิดใจ.

หมาด ว. แห้งไม่สนิท, เกือบแห้ง.

หมามุ้ย น. ไม้เถาสองชนิด คือชนิดใหญ่ฝักแบน, ชนิดเล็กฝักกลม, ทั้งสองชนิดฝักเป็นขน คันมาก.

หมาย น. หนังสือเกณฑ์หรือเกาะกุมตัว. ก. มุ่ง, คาด, กะ, กำหนด. **หมายเหตุ** น. การจดเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น; คำอธิบายเพิ่มเติม. **หมายยา** น. ฉลากยา.

หม้าย (กลอน) น. ม่าย.

หมาร่า น. แมลงชนิดหนึ่งจำพวกตัวแตนทำรังด้วยดินติดไว้ตามฝาเป็นต้น.

หมิ่น ก. ดูถูกว่าไม่ดีจริงไม่เก่งจริง. ว. ในที่เกือบตก, เกือบพลาด; ไม่ระวัง. **หมิ่นประมาท** ก. กล่าวดูถูก, กล่าวให้เขาเสียชื่อเสียง. **หมิ่นพระบรมเดชานุภาพ** ก. ขาดความเคารพในองค์สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. **หมิ่นเหม่** ก. ล้ำเข้าไปในที่ซึ่งอาจเป็นอันตรายได้.

หมี น. สัตว์ป่าพวกหนึ่งมีขนหนายาว ขึ้นต้นไม้ได้ มีหลายชนิด เรียกชื่อตามลักษณะรูปร่างว่า หมีหมา หมีคน หมีควาย หมีหมู. **หมีเหม็น** น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง.

หมี่ น. แป้งซึ่งทำเป็นเส้นแล้วตากแห้ง. (จ.).

หมึก น. น้ำสีดำจัดสำหรับเขียนหนังสือ. (จ.); โดยปริยายหมายถึงน้ำสีอื่นที่ใช้เขียนหนังสือด้วย เช่น หมึกแดง; เรียกสัตว์ทะเลพวกหนึ่งมีหนวดมาก มีถุงกระเพาะบรรจุน้ำสีดำอย่างหมึกสำหรับพ่นเพื่อป้องกันตัว ว่า ปลาหมึก.

หมื่น ก. เป็นฝ้นขึ้นตามเนื้อมาก ๆ.

หมื่น น. ชื่อสังขยาบอกจำนวน ๑๐ พัน; ชื่อตำแหน่งในราชการเหนือตำแหน่งพันขึ้นไป.

หมุด น. เครื่องสำหรับกรีงหรืออุดรู; เรียกเข็มที่ใช้กลัดกระดาษหัวเป็นปุ่มว่า เข็มหมุด.

หมุน ก. หันเวียนไปโดยรอบ, ทำให้หันเวียนไปโดยรอบ.

หมุบ ว. อาการที่หยิบหรือกัดหรือเคี้ยวโดยเร็ว. **หมุบหมับ** ว. อาการที่กินโดยเร็ว.

หมุ่ย ว. เสียงเช่นเสียงน้อง.

หมู น. สัตว์สี่เท้าในจำพวกมีกีบชนิดหนึ่ง เป็นสัตว์เลี้ยงก็มี อยู่ในป่าก็มี หาอาหารด้วยใช้จมูกดุน เนื้อใช้เป็นอาหาร; ชื่อปลาชนิดหนึ่งศีรษะคล้ายหมู มีเขี้ยว; ชื่อเรือขุดชนิดหนึ่งใช้ในแม่น้ำลำคลอง. **หมูแนม** น. ของกินใช้เนื้อหมูประสมกับข้าวคั่วป่น. **หมูสัง** น. ชมดชนิดหนึ่งมีทางแหลมมลายู. (มลายู มุซัง). **หมูสี** น. ชื่อมะพร้าวชนิดหนึ่งต้นขนาดเล็ก; เรียกตาไม้เสาเรือนที่สูงจากพื้นดินประมาณศอกหนึ่งถือว่าเป็นเสามีลักษณะไม่ดี. **หมูหยอง** น. ของกินทำด้วยเนื้อหมูฉีกเป็นฝอย. **หมูหรึ่ง** น. หมูป่าชนิดหนึ่งตัวขนาดเล็ก น้ำมันใช้ทำยา. **หมูหัน** น. หมูย่างที่ย่างโดยวิธีหันไปรอบตัว.

หมู่ น. กลุ่ม, พวก, หมวด.

หย, หัย น. ม้า. (ป.; ส.). **หโยดม** น. ม้าอย่างดี. (ป.).

หยก ๑ น. หินแก้วมีลักษณะแข็งเป็นสีต่าง ๆ ใช้ทำเครื่องประดับและเครื่องใช้ ถือว่าเป็นของมีราคา.

หยก ๒ ก. ยกขึ้นลงค่อย ๆ. (ใช้เฉพาะตกเบ็ด). **หยก ๆ** ว. เรื่ว ๆ, ไว ๆ, โดยปริยายหมายความว่าไม่นาน, สด ๆ ร้อน ๆ.

หย่ง ก. กิริยาที่ทำสิ่งซึ่งรวมกันอยู่แน่นให้ขยายตัวสูงขึ้น, ทำให้สูงขึ้น เช่น หย่งตัว.

หยด ก. ไหลหลุดออกมาเป็นหยัด ๆ, ลัก-

ษณะนามเรียกสิ่งที่ไหลหลุดออกมานั้นว่า หยดหนึ่ง สองหยด.

หยวก น. ลำต้นกล้วย ; ส่วนในหรือแกนอ่อนของลำต้นกล้วย.

หยวบ ว. อาการที่อ่อนไม่แข็งแรงพอ, อาการที่อ่อนลงเนิบ ๆ.

หยอก ก. เล่นหรือล้อไม่เป็นจริง.

หยื่อกหยื่อย ว. ไม่งาม, หรือมแหร็ม, (ใช้สำหรับผมหรือต้นไม้เป็นต้น).

หยอง ว. กลัว, ไม่สู้, หวาดกลัวจนขนลุกขนพอง.

หย่อง น. สิ่งสำหรับใส่หมากพลูมีรูปเหมือนถ้วยมีตีน โดยมากทำด้วยทองเหลือง, เครื่องรองรับ, เครื่องรองรับสายชอสายจะเข้. ว. อาการนั่งชันเข่ายกก้น เรียกว่านั่งหย่อง หรือนั่งยองยอง.

หย่อง ๆ ว. เหย่า ๆ (สำหรับวิ่ง).

หยอด ก. ใส่ลงหรือเทลงคราวละน้อย ๆ.

หยอน ก. หวาดเสียว.

หย่อน ก. ไม่ตึง, ผ่อนไม่ให้ตึง, ค่อย ๆ ผ่อนลงมาจากที่สูง ; ถอย, คลาย, ทุเลา, ลา, น้อย. **หย่อนใจ, หย่อนอารมณ์** ก. พักผ่อนให้เพลิดเพลิน.

หย่อม น. หมู่เล็ก ๆ, กองเล็ก ๆ.

หยอมแหยม ว. มีเล็กน้อย, มีห่าง ๆ ไม่เป็นพวกเป็นหมู่.

หยอย ว. อาการที่เต้นหรือกระโดดเร็ว ๆ เรียกเต้นหยอย ๆ, วิ่งหยอย ๆ.

หย่อย ว. เรื่อย ๆ, บ่อย ๆ, ทีละน้อย ๆ.

หยัก ก. เฉือนหรือควั่นให้เป็นรอยคอด, ทำให้เป็นรอยเป็นแง่, คด ๆ งอ ๆ. **หยักรั้ง** ว. อาการนุ่งผ้ารั้งขึ้นสูง. **หยักศก** ว. ผมหยิกน้อย ๆ.

หยักเหยา ก. จู้จี้, รบกวน.

หยัง (ถิ่น—อีสาน) ว. อะไร, ทำไม.

หยั่ง ก. วัดดูเพื่อให้รู้ตื้นลึก, คาดคะเนดู เช่น หยั่งใจ.

หยังหยัง ว. งาม. (ช.).

หยัด ก. หยดลง, ตกลง, (สำหรับหยาดน้ำ) ; ยืดเหยียดให้ตรง.

หยัน ก. เยาะ, เย้ย.

หยับ ว. อาการขึ้นลงเนิบ ๆ อย่างไม้คานหาบของ ; เหยิบ ๆ, ฉับ ๆ, (สำหรับเรือ).

หยั่วเมือง ว. เป็นคำเรียกพระสนมเอกครั้งโบราณ, โบราณเขียนว่า อยั่วเมือง ก็มี.

หย่า ก. ร้าง, เลิกเป็นผัวเมียกัน ; เลิก,

จาก. **หย่ากัน** ก. คู่ชาการพนันซึ่งไม่กินกัน เรียกว่า หย่ากัน.

หยากเยื่อ น. เศษสิ่งของที่ทิ้งแล้ว, กุมฝอย.

หยากไย่ น. ใยแมงมุมที่ติดค้างอยู่ในที่ต่าง ๆ.

หยาด น. เม็ดฝนหรือน้ำค้างที่ไหลยืดหยดลง. **หยาดน้ำค้าง** น. ชื่อเครื่องหมายที่อยู่บนพยัญชนะหรือสระ, นฤคหิต ก็เรียก.

หยาบ ว. ไม่ละเอียด; ไม่สุภาพ, ไม่เรียบร้อย. **หยาบคาย, หยาบช้า** ว. ต่ำช้า, เลว, ไม่สุภาพ. **หยาบหยาม** ก. กล่าวคำหรือแสดงกิริยาไม่สุภาพ.

หยาม ก. ดูหมิ่น, ดูถูก.

หยาว ก. ยั่วให้รำคาญ, ยั่วให้โกรธ.

หย้าว น. เหย้า.

หยำเป ก. ประพฤติเลอะเทอะ; เต็มที.

หยำเหยอะ, หยำแหยะ ว. อาการเคี้ยวช้า ๆ, กลืนไม่ลงสะดวก; พูดช้าชากน่าเบื่อ.

หยิก ก. เอาเล็บกดให้เป็นรอย, เอาเล็บมือบีบทำนองแหนบ. ว. งอ, หงิก, ยู่ยี่. (สำหรับผม, ขน หรือใบไม้).

หยิ่ง ว. จองหอง, อวดดี; ลำพอง, ถือตัว.

หยิบ ก เอานิ้วมือจับขึ้น. น. ประมาณของเท่ามือหยิบขึ้นครั้งหนึ่ง. **หยิบผิด** ก. สรรหาเอาผิดจนได้. **หยิบมือ** น. ประมาณของเท่าเอามือหยิบขึ้นครั้งหนึ่ง. **หยิบหย่ง** ว. กรีดกราย, ไม่รัดกุม, ไม่เอาการเอางาน.

หยิม ๆ ว. อาการที่ฝนตกพรำประปรายเล็กๆ น้อย ๆ.

หยี ๑ ว. หรี่ (สำหรับตา).

หยี ๒ น. ต้นไม้ขนาดใหญ่มีทางปักษ์ใต้ มีลูกเป็นพวงอย่างลำไย กินได้.

หยี (ใบ) น. ผ้าพื้นขาวปักด้วยด้ายเป็นดอกดวงต่าง ๆ.

หยุ ว. นิ่ม, อาการที่อ่อนจนกดบู้ลงได้.

หยุกหยิก ก. ยุ่งยิ่ง; หงุดหงิด; กระดิก.

หยุด ก. ชะงัก, นิ่ง, อยู่กับที่; พัก เช่น หยุดงาน.

หยุ่น ว. บู้เข้าไปแล้วพองออกได้, ยืดได้.

หยุบ ๆ ว. ขึ้น ๆ ลง ๆ.

หยูมหยิม ว. จุกจิก, นิด ๆ หน่อย ๆ.

หยูก น. ยารักษาโรค, มักใช้เข้าคู่กับคำยา ว่า หยูกยา.

หร [หะระ] น. ชื่อพระอิศวร. (ป.; ส. หร ว่า นำไป). **หรณ** น. การนำไป. (ป.; ส.).

หรคุณ [หอระคุน] น. วันที่เพิ่มให้ยิ่งขึ้นคือเกณฑ์รายวัน แต่แรกตั้งศักราชมา; เรียกชาดสีแดงเสนว่า ชาดหรคุณ.

หรดาล [หอระดาน] น. แร่ชนิดหนึ่งประกอบด้วยธาตุสารหนูและกำมะถัน มีสีแดงอมเหลือง ใช้สำหรับเขียนลายรดน้ำและสมุดดำ. (ป.; ส. หริตาล. อิ. Realgar).

หรดี [หอระดี] น. ทิศตะวันตกเฉียงใต้. (ป.; ส. ไนรฤติ).

หรบ ๆ ว. เร่า ๆ, สั่นรัว ๆ, (สำหรับประกอบกิริยาต้น).

หรรษ, หรรษา [หันสะ, หันสา] น. ความรื่นเริง, ความยินดี. (ส. หรฺษ).

หรอ ก. สึกเข้าไป, กร่อนเข้าไป.

หร็อมแหร็ม ว. มีเล็กน้อย, มีห่าง ๆ ไม่เป็นหมวดเป็นหมู่.

หรอย ๆ ว. ค้อย ๆ (สำหรับเด็กวิ่ง).

หรับ ๆ ว. หรบ ๆ.

หรัสว [หะรัดสฺวะ] ว. สั้น; เล็ก, น้อย, ต่ำ, เตี้ย. (ส.; ป. รสฺส). **หรัสวมูรติ** ว. มีร่างเล็ก, เตี้ย. (ส.). **หรัสวางค์** น. คนเตี้ย. ว. มีร่างเตี้ย. (ส.).

หรา [หฺรา] ว. กำ, ร่า, เช่น เต้นหรา.

หริ [หะริ] น. ชื่อพระนารายณ์. ว. สีขมิ้น, สีเหลืองอมแดง; สีเขียว. (ป.; ส.).

หริคันธ์, หริจันทน์ น. จันทน์แดง.

หริรักษ์ น. พระนารายณ์. **หริวงศ์** น. วงศ์หรือเชื้อพระนารายณ์คือพระรามเป็นต้น.

หริ่ง น. ชื่อหนูชนิดหนึ่งตัวเล็ก ๆ อาศัยอยู่บนเรือน.

หริ่ง ๆ ว. เสียงเช่นเสียงเรไรร้อง.

หริณะ [หะรินะ] น. กวาง, เนื้อชนิดหนึ่ง, กระต่าย. ว. สีขมิ้น, สีเหลืองอมแดง, สีเขียว. (ป.; ส.).

หริต [หะริด] น. ของเขียว; ผัก, หญ้า. ว. เขียว; สีน้ำตาล, สีเหลือง, เหลืองอ่อน. (ป.; ส.).

หริตกี, หริตกี [หะริตะกี,–] น. ต้นสมอไทย. (ป.; ส.).

หรี่ ก. ทำให้ตาแคบเข้าเพื่อให้แสงสว่างเข้าตาน้อย; ลดแสงสว่างที่ดวงไฟให้น้อยลง.

หรีด น. ชื่อดอกไม้ที่ทำเป็นวงสำหรับในการต่าง ๆ มีสักการะศพเป็นต้น. (อ. Wreath).

หรือ สัน. เป็นคำประกอบกับประโยคถามเช่น ไปหรือ, เป็นคำบอกความให้กำหนดเอา เช่น ดำหรือแดง เป็นต้น. (ข. ฤๅ).

หรุบ ๆ ว. อาการของสิ่งของที่ร่วงลงมาพรู ๆ เรียกว่า ร่วงหรุบ ๆ.

หรุบรู่, หรุบหรู่ ว. ไม่สว่าง, เห็นไม่ชัด, ราง ๆ.

หรุ่ม ๑ น. ชื่อของว่างอย่างหนึ่งทำด้วยเนื้อสับห่อด้วยฝอยไข่เจียว.

หรุ่ม ๒ น. ชื่อเพลงทำนองหนึ่ง.

หรู, หรูหรา ว. งามฉูดฉาด.

หฤทย, หฤทัย [หะริทะยะ, หะริไท] น. หัวใจ, หัวใจอันเป็นที่ตั้งแห่งความรู้สึก; ใจ; แก่นของสิ่งทั้งปวง. (ส.; ป. หทย). **หฤทย์** ว. เกี่ยวแก่ใจ, ภายใน, น่ารัก. (ส.). **หฤทัยกลม** น. คนมีใจอ่อน. (ส. หฤทยกลฺม). **หฤทัยกัปน์, หฤทัยกัมป์** น. อาการเต้นแห่งใจ. **หฤทัยปรีย์** ว. น่ารัก, ชื่นใจ. **หฤทัยพันธน์** ว. ผูกใจ, ชวนใจ, จับใจ.

หฤษฎ์ [หะริด] ว. น่าชื่นชม, ยินดี; สนุก, สบาย, ดีใจ. (ส.; ป. หฏฺฐ).

หฤษฎี [หะริดสุดี] น. ความยินดี, ความปลาบปลื้ม. (ส.).

หฤหรรษ์ [หะริหัน] ว. ยินดี, ชื่นชม, ร่าเริง.

หฤโหด [หะรีโหด] ว. ชั่วร้าย, เลวทราม, ใจร้าย.

หล [หะละ] น. ดินไถ. ว. ควร. (ส.).

หลง ก. เข้าใจผิดพลาด, หมกมุ่น, มัวเมา, คลั่งไคล้, เคลิบเคลิ้ม; เหลืออยู่, ตกค้างอยู่, เช่น ควันหลง; เรียกเสียงที่แผดดังผิดปรกติ หรือเสียงที่ผิดระดับเสียงดนตรี ว่า เสียงหลง. **หลงตา** ว. ตกค้างอยู่โดยไม่มีใครเห็น. **หลงใหล** ก. พลั้งเผลอ, พั่นเพื่อน, สติเฟือน.

หลด น. ชื่อปลาน้ำจืดชนิดหนึ่งตัวกลม ๆ ปากแหลม.

หลน ก. เคี่ยวของบางอย่าง เช่นปลาร้า ปลาเจ่า ฯลฯ ให้ละลายและงวด.

หล่น ก. ตกลงมา, ร่วงลง.

หลบ ก. หลีก, ไม่ให้พบ, ไม่ให้ถูก; ปกคลุมหลุบลงมา (ใช้เฉพาะการมุงหลังคาตรงอกไก่). **หลบฝาก** (โบ) น. ประ-

เพณีที่ชายเข้าไปอาศัยรับใช้การงานให้กับหญิง. **หลบหลังคา** ก. ปิดหลังคาที่ตรงสันหลังคาให้มิดไม่ให้ฝนรั่วได้.

หล่ม น. ที่มีโคลนลึก, ที่ลุ่มด้วยโคลน.

หลวง ว. เป็นใหญ่, ใหญ่; สิ่งที่เกี่ยวกับเป็นของแห่งผู้เป็นใหญ่ คือพระเจ้าแผ่นดิน เช่น ศาลหลวง วังหลวง; ตำแหน่งบรรดาศักดิ์ของพระลงมา; เป็นคำเรียกพระภิกษุโดยความเคารพว่า หลวงพี่ หลวงน้า, เป็นคำเรียกพระจีนพระญวนว่า หลวงจีน หลวงญวน.

หลวม ว. ไม่แน่น, ไม่สนิท, ไม่พอดี, ตรงข้ามจากคับ; เลยไป, พ้นเข้าไป, ไม่รอบคอบ, ไม่ระวัง; ไม่แน่นแฟ้น.

หลอ ก. เหลือ, หลงอยู่, มักใช้เข้าคู่กับคำ เหลือ ว่า เหลือหลอ. ว. เรียกพื้นที่สิกกร่อนเข้าไป ว่าพื้นหลอ.

หล่อ ๑ ก. เทลงในแม่พิมพ์ให้เป็นรูปขึ้น; ขังน้ำหรือน้ำมันไว้เพื่อรักษาหรือป้องกันสิ่งอื่น.

หล่อ ๒ (ถิ่น–ปักษ์ใต้) ก. สะบัด.

หลอก ก. ทำให้เข้าใจผิดสำคัญผิด, ทำให้ตกใจ.

หลอด น. ของกลมยาวที่มีรูตลอด, โดยปริยายเรียกสิ่งอื่นที่เป็นช่องทะลุตลอดไป เช่น คลองหลอด, เรียกสิ่งของบางอย่างที่โปร่งใน เช่น หลอดไฟฟ้า ซึ่งเรียกอนุโลมมาจากหลอดตะเกียง; กล้อง. **หลอดลม** น. ช่องหายใจที่เป็นทางเข้าไปถึงปอด.

หลือน ว. ลุ่นไป, น้อยไป, เล็กไป, หมายเอาสิ่งที่ควรจะมากหรือใหญ่ แต่น้อยหรือเล็กไปไม่พอเหมาะ.

หลอน ก. หลอก, ทำให้ตกใจ.

หล่อน สรรพนามบุรุษที่สองเป็นคำที่ผู้ใหญ่ใช้เรียกผู้น้อย, และเป็นคำที่ผู้ชายเรียกผู้หญิงสาว.

หลอม ก. ทำให้ละลายด้วยไฟ.

หละ น. โรคเป็นแก่เด็กอ่อน เกิดจากสายสะดือเป็นพิษ มีอาการลิ้นกระด้างคางแข็ง.

หละหลวม ว. สะเพร่า, ไม่ถ้วนถี่, ไม่รอบคอบ.

หลัก น. เสาที่ปักไว้; ที่ผูก, ที่มั่น; เครื่องอาศัย; เครื่องยึดเหนี่ยวจับถือ. **หลักฐาน** น. พื้นเพมั่นคง, ความมั่นคงอันเป็นพื้นที่ตั้ง. **หลักลอย** ว. ไม่มีหลัก-

ฐาน, ไม่อยู่เป็นที่, ไม่มีสิ่งสำคัญ, เชื่อถือไม่ได้. **หลักสูตร** น. ข้อกำหนดวิชาที่วางไว้ให้ศึกษา. **หลักแหล่ง** น. ที่อยู่ประจำ. **หลักแหลม** ว. คมคาย, เฉียบแหลม.

หลัก ๒ (โบ) น. จำนวนแสน. (ป. ลกฺข).

หลัง ๑ น. ด้านตรงกันข้ามจากหน้า, ส่วนเบื้องบน. ว. อยู่ตรงข้ามจากข้างหน้า; ในเวลาตรงข้ามจากก่อน; ลักษณะนามเรือนหรือสิ่งที่มีลักษณะอย่างเรือนว่าหลัง. **หลังคา** น. ส่วนเบื้องบนของเรือนเป็นต้นสำหรับบังแดดและฝน. **หลังเต่า** ว. ลักษณะที่นูนขึ้นเหมือนหลังเต่า. **หลังยาว** ว. ขี้เกียจมาก.

หลัง ๒ ก. หลง มักใช้เข้าคู่กับคำ บ้าว่าบ้าหลัง.

หลั่ง ก. ไหลลงไม่ขาดสาย, ทำให้ไหลลงไม่ขาดสาย.

หลัดๆ ว. ไวๆ, เร็วๆ, ประเดี๋ยว.

หลั่น ว. สูงต่ำหรือก่อนหลังกันเป็นลำดับ.

หลับ ก. ปิดกลืบตา; อาการหยุดพักของร่างกายชั่วครั้งคราวโดยไม่รู้สึกตัว.

หลัว ๑ น. ตะกร้าใหญ่รูปสูง ๆ ชนิดหนึ่ง.

หลัว ๒ ว. มัว, คล้ำ, อ่อน ๆ, ไม่ฉูดฉาด, ใช้ว่า สลัว ก็มี.

หลัว ๓ (ถิ่น—พายัพ) น. ฟืน, ฟืนไม้ไผ่.

หลา น. มาตราวัด คือ ๓ ฟุต เป็นหลาหนึ่ง.

หล้า น. โลก, พื้นดิน, แผ่นดิน.

หลาก ว. ต่าง ๆ, แปลก, ประหลาด; มากผิดปรกติ เช่น น้ำไหลหลาก.

หลาท [หะลาทะ] ก. ชอบใจ, พอใจ. (ส.).

หลาน น. ลูกของลูก; ลูกของพี่หรือน้อง.

หลาบ ก. เข็ด, ขยาดกลัว.

หลาม ๑ น. งูใหญ่ชนิดหนึ่ง.

หลาม ๒ ก. เอาของใส่กระบอกไม้แล้วเผาไฟให้สุก; ล้น, ลาม; ท่วม, นอง.

หลาย ว. มาก. **หลายเดิบ** ว. มาก โข. **หลายแหล่** ว. มากมาย.

หลาว น. ไม้ที่เสี้ยมแหลม เป็นอาวุธสำหรับแทง, โดยปริยายเรียกสิ่งอื่นที่มีลักษณะเช่นนั้น เช่น หลาวเหล็ก. **หลาวเหล็ก** น. เรียกทิศที่ถือว่าเป็นทิศไม่ดีในทางโหราศาสตร์.

หลาหล [หะลาหะละ] น. ยาพิษ. ว.

ร้ายแรง, กล้ามาก, เข้มแข็ง. (ป.).

หลิก [หะลกะ] น. คนไถนา, ชาวนา. (ส.).

หลิ่ง [หฺลิ่ง] น. ตลิ่ง.

หลิท [หะลิด] น. ขมิ้น. (ป. หลิทฺท ; ส. หริทฺร).

หลิน น. ชื่อแพรจีนมีหลายชนิด.

หลิม ว. แหลมเล็กผิดส่วน.

หลิ่ว ว. เดียว, หนึ่ง, เช่น หลิ่วตา คือ ดูด้วยตาข้างเดียว, นกเขาหลิ่ว คือนกเขาขันเสียงเดียว.

หลี น. ชื่อมาตราจีนคือ ๑๐ หลี เป็น ๑ หุน.

หลีก ก. หลบจากที่เดิม, เลี่ยง, ขยับไปให้พ้นที่เดิม.

หลีบ น. ขลุ่ยชนิดหนึ่งมีเสียงเล็ก เรียกว่า ขลุ่ยหลีบ.

หลืบ น. ช่องที่เป็นชั้น ๆ เข้าไป เช่น หลืบผา, สิ่งที่เหลื่อมกันเป็นชั้น ๆ.

หลุกหลิก ก. ลุกลน, ไม่เรียบร้อย, ซน, ไม่สุภาพ.

หลุด ก. ออกจากที่ ๆ ติดอยู่. **หลุดลุ่ย** ก. คุมกันไม่ติด. ว. ไม่มีทางสู้ เช่น แพ้หลุดลุ่ย.

หลุน ๆ ว. เสียงที่บอกให้วิ่งเข้าไปโดยเร็วอย่างเสียงที่ยุให้ควายวิ่งเข้าชนกัน.

หลุบ ก. ลู่ลงมา ; ปกลงมา. (สำหรับผมหรือขน). **หลุบลู่** ว. ซุบซู่, ซอมซ่อ, ปกลงมา.

หลุม น. ที่ซึ่งเป็นรูหรือเป็นบ่อลงไป. **หลุมพราง** น. หลุมที่ทำลวงไว้, โดยปริยายหมายความว่าเล่ห์กล หรืออุบาย ก็ได้.

หลู่ ก. ลบคุณ, ดูถูก, ไม่นับถือ. **หลู่หลี่** ว. โลเล ; ไม่ใคร่กลัวใคร.

หวง ก. ไม่อยากให้, สงวนไว้, กันไว้.

ห่วง น. เครื่องคล้อง, ของที่เป็นวงกลม. ก. ผูกพัน, เป็นกังวล, พะวง. **ห่วงใย** ก. ผูกพันอยู่, มีใจพะวงอยู่.

ห้วง น. ระยะ, ตอน ; ทะเลหรือแม่น้ำตอนที่กว้างใหญ่, ห้วงน้ำ ก็ว่า.

หวด ๑ น. ภาชนะดินเผาอย่างหนึ่งสำหรับนึ่งของ.

หวด ๒ ก. ฟาด.

หวน ก. เวียนกลับมา.

ห้วน ว. สั้น, ลุ่น.

หวย น. การพนันอย่างหนึ่ง ใช้ออกตามตัวหนังสือหรือตัวเลข.

ห้วย น. ลำน้ำที่ไหลจากเขา.

หวอ ว. โบ๋, กลวง, เป็นรู, เป็นโพรง; เสียงดังเช่นนั้น.

หวอด น. ฟองน้ำที่ปลาบางชนิดมีปลากัด ปลากริมเป็นต้นพ่นไว้สำหรับเก็บไข่.

หว๋อย ๆ ว. อาการที่ลมพัดชายผ้าปลิว เรียกว่า ปลิวหว๋อย ๆ.

หวะ ว. เว้าเข้าไป, แหว่งเข้าไป.

หวัง ก. ตั้งใจว่าจะได้, ปองไว้, หมายไว้, ปรารถนา.

หวัด ๑ น. อาการที่เยื่อของอวัยวะที่เป็นเครื่องหายใจอักเสบ มักทำให้เสียงแห้งและน้ำมูกไหล.

หวัด ๒ ว. คร่าว ๆ, สะเพร่า, ไม่บรรจง, ไม่ตั้งใจทำให้เรียบร้อย.

หวั่น ก. พรั่น, มีอาการให้สั่นสะเทือน. **หวั่นหวาด** ก. พรั่นกลัว. **หวั่นไหว** ก. สั่นสะเทือน, ครั่นคร้าม.

หวันยิหวา น. ชีวิต, ดวงวิญญาณ. (ช.).

หวัว, หวัวร่อ, หวัวเราะ ก. หัว๑.

หวา ว. เหวย, โว้ย.

หว่า ว. เปล่า, ว้าเหว่.

หว้า น. ต้นไม้ใหญ่ชนิดหนึ่ง ผลเล็ก ๆ เมื่อสุกมีสีม่วงแก่.

หวาก ว. เสียงร้องดัง ๆ เช่นเด็กร้องไห้. วาก ก็ว่า.

หวาด ก. สะดุ้งกลัว, เสียว, หวั่น. **หวาดเสียว** ก. ระย่อใจ, กลัวเกรง. **หวาดหวั่น** ก. สะดุ้งกลัว.

หวาน ว. มีรสเช่นรสน้ำตาล; มีรสอร่อย; ชุ่มชื่น, เพราะ. น. ชื่อต้นไม้พวกหนึ่ง ใบใช้เป็นผัก มีสองชนิด เรียกว่าผักหวานบ้าน และผักหวานป่า.

หว่าน ก. โปรย, ทำให้กระจาย.

หว่านล้อม ก. อ้อมวงล้อมไว้ไม่ให้ออก.

หวาม ว. วาบ, รู้สึกเสียวในใจ, เปลี่ยวใจ.

หวาย น. ไม้ชนิดหนึ่ง ลำต้นยาว ผิวเกลี้ยงเหนียว ขึ้นเป็นกอ มีหลายชนิด เช่นหวายตะค้า หวายโป่ง หวายขม. **หวายตะมอย** น. ชื่อกล้วยไม้ชนิดหนึ่งลำต้นยาวคล้ายหวาย.

หว๋า ว. ลึกลงไป, บุ๋มลงไป, เป็นแอ่ง.

หวิด ว. เฉียด, จวนเจียน.

หวิว น. ความรู้สึกแห่งใจที่ดูเหมือนจะขาดไป, หวาดอย่างใจหาย; เบาที่สุด.

หวี น. สิ่งที่เป็นซี่ละเอียดใช้สางผมและเส้นด้าย; กลุ่มแห่งผลกล้วยที่ยังติดกันอยู่, โดยปริยายเรียกสิ่งอื่นที่มีลักษณะเช่นนั้นด้วย. ก. แต่งผมด้วยหวี, สาง.

หวี่ ว. เสียงดังเช่นนั้น. น. ชื่อแมลงชนิดหนึ่ง ชอบตอมของเน่าบูด ร้องเสียงดังหวี่ๆ.

หวีด น. เครื่องสำหรับใช้เป่าให้มีเสียงดังเช่นนั้น เรียกว่า นกหวีด. ว. เสียงผู้หญิงร้องดังเช่นนั้น.

หวือ ว. เสียงเช่นเสียงสะเก็ดไม้กระเด็นอย่างแรง.

หวุดหวิด ว. เฉียด, จวนเจียน, เกือบ.

หวุม ว. บุ๋ม, บ๋า, ใบ๋.

หวูด น. เครื่องเป่าไอน้ำให้มีเสียงดังเช่นนั้น. ว. เสียงเช่นเสียงเป่าหวูด.

หสน [หะสะนะ] น. การหัวเราะ, ความรื่นเริง. (ป.; ส.).

หอ น. เรือนซึ่งใช้เฉพาะกิจการอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น หอพระ หอนั่ง, เรือนที่ปลูกขึ้นสำหรับแต่งงานบ่าวสาว. **หอคอย** น. เรือนสูงที่ทำไว้สำหรับคอยระวังและสังเกตเหตุการณ์. **หอคำ** น. หอทอง ใช้สำหรับเรือนเจ้าฟ้าผู้ครองแคว้นไทยใหญ่.

หอไตร น. หอสำหรับเก็บพระธรรม.

ห่อ ก. พันหรือหุ้มสิ่งของด้วยใบไม้หรือกระดาษเป็นต้น; อาการที่มีลักษณะอย่างนั้น เช่น ห่อตัว; ลักษณนามเรียกของที่หุ้มด้วยใบไม้หรือกระดาษเป็นต้นว่าห่อหนึ่ง สองห่อ. **ห่อหมก** น. อาหารชนิดหนึ่งใช้น้ำพริกน้ำกะทิคนกับเนื้อปลาเป็นต้นแล้วห่อนึ่ง.

ห้อ ๑ ก. ช้ำเลือด.

ห้อ ๒ ก. วิ่งเหยียดเร็ว, วิ่งเต็มที่. (สำหรับม้า).

หอก น. ศัสตราเครื่องแทงชนิดหนึ่ง ทำด้วยเหล็กมีด้ามยาว. **หอกซัด** น. หอกด้ามสั้นสำหรับใช้พุ่งหรือซัดไป.

หอง ๑ น. ชื่อแกงอย่างจีนชนิดหนึ่ง ใช้เนื้อหมูเป็นต้นต้มกับหน่อไม้แห้ง.

หอง ๒ ก. ส่งให้สูงขึ้น, สูงขึ้น. (ข.).

ห้อง น. ตอนหรือส่วนของเรือนซึ่งอยู่ในระหว่างสี่เสา, ตอน เช่น พระพุทธคุณเก้าห้อง, ชั้น เช่น ห้องฟ้า.

หอน ก. ร้อง, สุนัขร้องเสียงยาวโหยหวน.

ห่อน ว. เลย, ในคำประพันธ์บางคราวใช้แทน ไม่,

หอบ ๑ ก. เอาสองแขนรวบสิ่งของไป. น. ของเช่นฟืนหรือผักหญ้าเป็นต้นประมาณเต็มสองแขนรวบได้ เรียกว่า หอบหนึ่ง.

หอบ ๒ ก. หายใจถี่ด้วยความเหนื่อยหรืออ่อนเพลีย.

หอม ๑ น. ผักชนิดหนึ่งมีหัว กลิ่นฉุน ใช้ปรุงอาหาร; ชื่อกล้วยชนิดหนึ่งลูกยาว ๆ. **หอมขันทน์** น. ชื่อกล้วยชนิดหนึ่งมีกลิ่นหอม.

หอม ๒ ก. เก็บ, รวบรวม, เช่น เก็บหอมรอมริบ. **หอมยับ** (ใบ) ก. รวมเก็บไว้.

ห้อม ก. โอบล้อม, ระวังรักษา. **ห้อมล้อม** ก. แวดล้อม.

หอย น. สัตว์จำพวกหนึ่ง ไม่มีกระดูก มีเปลือกแข็งหุ้มห่อตัว มักอาศัยอยู่ในน้ำ มีหลายชนิด เช่น หอยขม หอยอีรม หอยกาบ. **หอยทาก** น. หอยชนิดหนึ่งอยู่บนบก ตัวคล้ายตัวทาก แต่มีเปลือกหุ้ม.

ห้อย ก. แขวนติดอยู่.

ห่อแห่, ห้อแห้ ว. มีอาการท้อแท้อ่อนเปลี้ยเนื่องจากหอบ.

หะ ว. เสียงเปล่งเพื่อให้ลงมือพร้อมกัน. **หะแรก** ว. ครั้งแรก, คราวแรก, เริ่มลงมือ.

หะหาย, หะห้าย ว. เสียงหัวเราะอย่างเยาะ หรือ ลูกคู่ร้องรับ ตรงกับใช้ว่า ฮะฮ้าย.

หะแห้น ว. เสียงร้องของสัตว์.

หัก ก. พับงอหรือทำให้พับให้งอ เพื่อให้ขาดหรือหลุดออกจากกัน; เอาออกจากจำนวนที่มีอยู่ เช่น หักจำนวนเงิน; เกินกำลังจนไม่พ้นตัว เช่น หักแรง; ถูกตีอย่างแรงจนงงม่อยไป (สำหรับไก่), เรียกแต้มลูกเต๋าที่ขึ้นหนึ่งสองสาม ถือว่าเป็นแต้มเลวที่สุด. **หักคอ** ก. ขืนใจ. **หักใจ** ก. ตัดใจ, ห้ามใจไม่ให้คิดในเหตุที่เกิดขึ้น. **หักทองขวาง** น. วิธีปักไหมทอง หักเส้นไปตามขวางลาย ถือว่าเป็นของสูง. **หักมุก** น. ชื่อกล้วยชนิดหนึ่ง. **หักราคา** ก. ลดราคาให้น้อยกว่าเขา. **หักร้าง** ก. ฟันป่าพงลงให้เตียน, ถางพง. **หักหน้า** ก. ทำหรือพูดเกินเลยโดยเจตนาเพื่อให้อีกฝ่ายหนึ่งได้อาย. **หักหลัง** ก. ก่อการร้ายให้ภายหลังในเมื่อได้ร่วมใจกันมาแต่ก่อน. **หักหาญ** ก. หักเอาด้วยความ

กล้าหาญ, รุกราน, หรือทำด้วยอำนาจ. **หักโหม** ก. จู่โจมเข้าไป ; เอากำลังเข้ามาหักเอา.

หังส น. หงส์. (ป.).

หัช ว. น่ารัก, น่ายินดี, พึงใจ. (ป. หชฺช).

หัฏฐะ ว. ร่าเริง, ยินดี, สบายใจ. (ป. ; ส. หฤษฏ).

หัด ๑ น. ชื่อโรคชนิดหนึ่ง เป็นผื่นแดง ๆ ขึ้นตามตัว มีอาการปวดหัวตัวร้อน.

หัด ๒ ก. ฝึก, ฝึกฝน, ทำให้ชำนาญ.

หัต ก. ทำลาย. (ป. ; ส. หต).

หัตถ์ น. มือ ; ศอกหนึ่ง ; งวงช้าง ; ชื่อดาวฤกษ์ที่ ๑๓. (ป. ; ส. หสฺต). **หัตถกรรม, หัตถการ, หัตถกิจ** น. การทำด้วยฝีมือ, การช่าง. **หัตถบาส** น. "บ่วงแห่งมือ" คือที่ใกล้ตัว, หมายความว่าที่นั่งทำสังฆกรรมแห่งสงฆ์มีระยะสองศอกคืบ, คือ สององค์ให้นั่งอยู่ในเขตสองศอกคืบ, คือ ให้นั่งห่างกันคืบหนึ่ง. **หัตถพันธ์, หัตถาภรณ์, หัตถาลังการ** น. สร้อยมือ.

หัตถินี น. ช้างพัง. (ป.).

หัตถี น. ช้าง. (ป.). **หัตถาจารย์** น. ผู้ฝึกหัดช้าง, หมอช้าง. **หัตถานีก** น. กองทัพช้าง. (ป.). **หัตถาโรห** น. ควาญช้าง, ทหารช้าง. (ป.).

หัน ๑ ก. ผัน, หมุน, กลับจากที่ตั้งหรือยืนอยู่เดิม. **หันอากาศ** น. เครื่องหมายรูปสระตั้งนี้ ั , หางถังหัน หรือ ไม้ผัด ก็เรียก.

หัน ๒ (ถิ่น-พายัพ) ก. เห็น.

หั่น ก. เอาของวางลงบนที่รองรับแล้วตัดให้เป็นชิ้นเล็ก ๆ.

หั้น (ถิ่น) ว. นั้น.

หันตรา [-ตฺรา] น. ชื่อขนมชนิดหนึ่ง ทำคล้ายขนมเม็ดขนุน แต่มีไข่ทำเป็นฝอยหุ้มนอก.

หันตา น. ผู้ฆ่า. (ป. ; ส.).

หับ ก. ปิด, งับ. **หับเผย** ก. ปิดงับและเปิดค้ำขึ้นได้, หมายถึงลักษณะเรือนอย่างกระท่อมเล็กและที่คุมขังซึ่งปิดงับและเปิดค้ำขึ้นได้เช่นนั้น.

หัมมิยะ [หำ-] น. เรือนแบบหนึ่ง. (ป. ; ส. หรฺมฺย).

หัย น. ม้า. (ป. ; ส. หย).

หัว ๑ ก. ปล่อยเสียงออกมาเมื่อเวลารู้สึก

ขบขันหรือมีความรื่นเริง ซึ่งบุราณใช้คู่กับ ไห้ (ร้องไห้) บัดนี้มักใช้ว่า หัวเราะ, หัวร่อ, และใช้ว่า หวัว, หวัวเราะ, หรือ หวัวร่อ ก็มี ; และ ไห้ ก็มักใช้ว่าร้องไห้.

หัว ๒ น. ส่วนของร่างกายเหนือคอขึ้นไป ; ลำต้นของพืชพันธุ์บางอย่างตอนที่อยู่ใต้ดิน เช่น หัวหอม หัวผักกาด, ส่วนที่อยู่ใต้ดินของพืชพวกมันเป็นที่เกิดต้นอ่อน ; ส่วนที่เริ่มต้นหรือเป็นวงของตัวหนังสือ ; ลักษณะนาม บุราณเรียกสมุดไทยว่าหัวหนึ่งสองหัว ; ส่วนแห่งสิ่งของบางอย่างที่อยู่ข้างหน้าหรือข้างต้น หรือแรกมี เรียกว่าหัวของสิ่งนั้น ๆ เช่น หัวเรือ, หัวแถว, หัวถนน, หัวที่; เรียกส่วนแห่งสิ่งของที่เป็นยอดหรือขึ้นเด่นออกไป เช่น หัวแหลม, หัวสะพาน ; ด้านทางหัวแม่มือแห่งการเล่นปั่นแปะ เรียกว่า ด้านหัว คู่ฉับ ด้านก้อย ; ส่วนที่คู่กับหาง เช่น หัวตา หัวคิ้ว ; ส่วนที่เป็นแก่นสาร, สิ่งที่เป็นเนื้อแท้, เช่น หัวยา, หัวเหล้า ; มีความคิดหนักไปในทางใดทางหนึ่ง เช่น หัวการเมือง ; ปัญญา, ความคิด. **หัวกระเดื่น** น. สิ่งของที่โตและเด่นกว่าเพื่อนในหมู่หนึ่งหรือกองหนึ่ง โดยมากมักใช้สำหรับผลไม้ เช่น ผลมะม่วง, มะปราง เป็นต้น. **หัวกะทิ** น. ของดีเป็นพิเศษยอดเยี่ยม. **หัวขโมย** น. ผู้มีสันดานเป็นขโมย. **หัวขวาน** น. ชื่อนกชนิดหนึ่งมีหงอนแบนเหมือนรูปขวาน ปากแข็ง เอาปากเจาะต้นไม้เพื่อหาหนอน. **หัวข้อ** น. ต้นเรื่อง, ใจความสำคัญ, ส่วนสำคัญของเรื่องที่แยกออกเป็นส่วน ๆ และจดไว้เบื้องต้นแห่งเรื่องความ. **หัวขั้ว** น. ส่วนของผลไม้หรือดอกไม้ตรงที่ต่อกับก้าน, ต้นขั้ว, ส่วนของคู่ฉักที่ยังเหลืออยู่. **หัวขาด** น. ชื่อผีชนิดหนึ่งเมื่อแรกขึ้นเป็นตุ่มน้อย แล้วกลายเป็นผี. **หัวเข้า** ว. (ตัวหนังสือ) มีหัวม้วนเข้า เช่นตัว ถ ตัว ค ซึ่งตรงข้ามจากหัวออก, คู หัวออก. **หัวแข็ง** ว. อดทนไม่ใคร่เจ็บไข้ (มักพูดสำหรับเด็ก); ดื้อ, ว่ายาก, ตรงข้ามจากหัวอ่อน. ถ. ไม่ยอมอ่อนตาม. **หัวโขน** น. รูปหัวยักษ์ลิงฤษีที่ใช้สวมเวลาเล่นโขนหรือละคร : ข้าวโพดคั่วคลุกน้ำตาลที่เคี่ยวจนเหนียว. **หัวค่ำ** น. เวลาแรกมืด, เวลายังไม่ดึก. **หัวคิด** น. ความคิด, สติปัญญา. **หัวใคร่** น. สิ่งที่รักมาก คู่กับ

หัวรัก. **หัวงาน** น. เวลาตั้งต้นทำงาน; การเริ่มไถหรือคราดนาในเนื้อที่งานใหม่; คนควบคุมงาน. **หัวเงื่อน** น. ปมที่ทำไว้สำหรับกระตุกหรือชักออกเมื่อเวลาแก้, โดยปริยายหมายถึงข้อความตรงที่จะต้องแก้ไข. **หัวโจก** ว. เป็นโจกกว่าเพื่อน, หัวหน้าผู้ประพฤติเกกมะเหรก. **หัวใจ** น. อวัยวะภายในสำหรับฉีดเลือดให้หมุนเวียนเลี้ยงร่างกาย; สิ่งที่มีหน้าที่รู้คิดและนึก; ส่วนสำคัญแห่งสิ่งของต่าง ๆ; อักษรย่อของข้อความต่าง ๆ ที่ผูกไว้ นิยมว่าเป็นของขลัง เช่น หัวใจเปรตว่า "ทุ. ส. น. โส." หัวใจอริยสัจว่า "ทุ. ส. นิ. ม." เป็นต้น. **หัวด้วน** น. เถาวัลย์ชนิดหนึ่งเรียกเถาหัวด้วน ใช้ทำยา; ลมพายุที่เกิดขึ้นในปัจจุบันแล้วหายไปเรียกว่า ลมหัวด้วน. **หัวดาวหัวเดือน** น. เม็ดตุ่มที่ผุดขึ้นตามตัวมีพิษมาก โดยมากขึ้นที่ฝ่ามือฝ่าเท้า. **หัวดื้อ** ว. ว่ายากสอนยาก. **หัวต่อ** น. ที่ซึ่งปลายส่วนหนึ่งมาติดกับต้นของอีกส่วนหนึ่ง, ระยะตรงที่เวลาหรือข้อความติดเนื่องกัน. **หัวตะกั่ว** น. ชื่อปลาขนาดเล็กชนิดหนึ่ง ที่หัวมีจุดขาว ชอบว่ายอยู่ตามผิวน้ำ. **หัวถอก** น. ปลายลิ่งค์ที่หนังรั่นเข้าไป. **หัวที** น. เวลาต้น, เวลาที่เริ่มทำ, เวลาลงมือ. **หัวเทียน** น. เดือยหัวเสาสำหรับรับขื่อ, ส่วนประกอบของเครื่องยนตร์ทำให้เกิดประกายไฟฟ้าเพื่อเผาก๊าซให้ระเบิด. **หัวนม** น. ของที่ทำด้วยยางมีรูปคล้ายหัวนมสำหรับให้เด็กเล็ก ๆ ดูด. **หัวนอน** น. ด้านของห้องนอน, ที่นอนหรือเตียงซึ่งอยู่ทางหัวแห่งผู้นอน ตรงข้ามจากปลายตีน. (ใบ) น. ทิศใต้เรียกว่า ทิศหัวนอน. **หัวน้ำ** น. น้ำหวานที่อยู่ในรวงผึ้ง. **หัวน้ำขึ้น** น. น้ำที่เริ่มไหลขึ้น. **หัวน้ำลง** น. น้ำที่เริ่มไหลลง. **หัวบัว** น. ชื่อโกฐชนิดหนึ่งเป็นเครื่องยา; หัวนม. **หัวเบี้ย** น. คนใช้หรือจ่ายเงินในวงการพนันเช่นวงถั่วโปเป็นต้น. (ใบ) น. จำนวนเงินขนอนตลาดที่เรียกเก็บเอาไว้ในทีแรก. **หัวปลวก** น. จอมปลวก, รังปลวกที่เป็นดินสูงขึ้น. **หัวปลี** น. ดอกกล้วยพร้อมทั้งกาบหุ้ม. **หัวปั่น** ก. ถูกใช้งานจนไม่อยู่ว่าง **หัวป่า** น. คนทำอาหาร. **หัวปาก** (ใบ) น. นายร้อย. (ข. บ๊ก, แป๊ะ, ว่า ร้อย).

หัวปี น. เวลาต้นปี. ว. เกิดก่อน เช่น ลูกหัวปี, เกิดก่อนในคราวหนึ่ง เช่นมะพร้าวหรือหมาก เรียกทะลายหัวปี. **หัวพัน** น. ตำแหน่งข้าราชการโบราณรองจากนายเวรลงมา, หัวหน้าควบคุมทหารจำนวนพันหนึ่ง. (โบ) น. นายทหารผู้ช่วยกองเสนาหลวงในสมัยโบราณ. **หัวพุงหัวมัน** น. "ส่วนที่มีพุงและมัน" ซึ่งนับว่าเป็นส่วนดีในตัวปลา, ใช้เปรียบเทียบถึงส่วนที่ดีกว่าส่วนอื่นแห่งสิ่งของต่าง ๆ. **หัวเม็ด** น. ปลายเสาที่กลึงเป็นรูปกลมดังรูปเม็ดหมากรุก. **หัวเมือง** น. เมืองขึ้น, เมืองอื่นนอกจากเมืองหลวง. (โบ) น. เมืองใหญ่ที่มีเมืองน้อยขึ้น. **หัวแม่ตีน, หัวแม่เท้า** น. นิ้วใหญ่ของตีน. **หัวแม่มือ** น. นิ้วใหญ่ของมือ. **หัวแมลงวัน** น. ลูกมะม่วงที่ยังเล็กอยู่แรกออกจากดอกใหม่ ๆ. **หัวไม้** น. นักเลงเก่งทางตีรันกัน. **หัวรอ** น. ต้นแห่งรอที่กันสายน้ำ, ดู รอ ด้วย. **หัวระแหง** น. ที่ซึ่งมีดินแตกเป็นร่อง ๆ, โดยปริยายหมายความว่าทุกแห่งหน. **หัวรัก** น. สิ่งที่รักมาก, มักพูดควบกับ หัวใคร่ ว่าหัวรักหัวใคร่. **หัวรั้น** ว. ดื้อ, พูดไม่เชื่อ, ห้ามยาก. **หัวเรือใหญ่** ก. ออกรับเสียเอง, ต้านเสียเอง. **หัวแรง, หัวเรี่ยวหัวแรง** น. ต้นแรง, ผู้เป็นกำลังในการทำกิจการต่าง ๆ. **หัวแร้ง** น. เหล็กที่ใช้เผาไฟจี้ตะกั่วบัดกรีสิ่งของ. **หัวลม** น. ต้นลม, ชื่อไข้ที่เป็นในต้นฤดูหนาวเรียกไข้หัวลม. **หัวล้าน** ว. มีหัวไร้ผมบางแห่งหรือทั้งหมด. น. ต้นไม้ชนิดหนึ่งมีเมล็ดเท่าเม็ดพริกไทย มีขนตามข้าง ๆ คล้ายหัวล้าน. **หัวลิง** น. ชื่อเถาวัลย์ชนิดหนึ่งมีลูกขนาดลูกส้มจีนเป็นสันคล้ายหัวลิง. **หัวลูก** ว. เป็นบิดเมื่อครรภ์แก่ เรียกว่าเป็นบิดหัวลูก. **หัวเลี้ยว** น. ปลายทางที่จะเลี้ยว, โดยปริยายหมายความว่าทำมาได้มากแล้ว, รวนจะเสร็จแล้ว. **หัวเลี้ยวหัวต่อ** น. สภาพหรือเหตุการณ์ที่อยู่ในระยะต่อกันถือว่าเป็นตอนสำคัญ. **หัวโล้น** น. หัวที่โกนผมหมด. **หัวหงอก** น. หัวที่มีผมขาว; ชื่อนกชนิดหนึ่ง. **หัวหน้า** น. ผู้ออกหน้า, นายงาน, ผู้เป็นใหญ่ในหมู่หนึ่ง ๆ. **หัวหน่าว** น. ส่วนร่างกายใต้ท้องน้อยลงไป. **หัว-**

หมื่น น. ตำแหน่งข้าราชการมหาดเล็กถัดจางวางลงมา. **หัวหมุน** ก. ทำงานจนงง. **หัวหมู** น. ส่วนของไถตอนที่ติดผาล. **หัวเห็ด** น. เรียกตะปูชนิดหนึ่งที่มีหัวบานเหมือนดอกเห็ด. ว. ดื้อ, ดื้อด้าน, ทนทาน. **หัวแหลม** น. ปลายแห่งแผ่นดินที่ยื่นออกไปในน้ำ. **หัวแหวน** น. ผักกราดที่มีดอกเหลืองรูปคล้ายหัวแหวน เรียกผักกราดหัวแหวน. **หัวไหล่** น. จะงอยไหล่, แง่บ่า. **หัวอก** น. ยอดอก; จิตใจ เช่น พูดว่า "ไม่เห็นหัวอกฉันบ้างนี่." **หัวออก** ว. (ตัวหนังสือ) มีหัวม้วนออก เช่นตัว ภ ซึ่งตรงข้ามจากหัวเข้า. **หัวอ่อน** ว. หัวไม่แข็ง คือว่าง่ายสอนง่ายและกลัวง่าย.

หัส น. การหัวเราะ; การรื่นเริง. (ป. หสฺส).

หัสดี น. หัตถ์, มือ. (ส.).

หัสดิน, หัสดี [หัดสดิน, -] น. ช้าง. (ดู หัตถี ด้วย). (ส.).

หา ก. ค้น, สืบ, เสาะ, แสวง, ใช้ควบกันว่า ค้นหา, สืบหา, เสาะหา, แสวงหา ก็ได้; พยายามให้พบปะ; เยี่ยม, เยี่ยมเยียน เช่น ไปหา=ไปเยี่ยม, สู่ ใช้ควบกันว่า สู่หา ก็ได้; จัดสรร เช่น หาเมียให้, หาละครมาเล่น; ฟ้อง, กล่าวโทษ, เช่น โจทก์หาว่า.....ว. ใช้ควบกับคำปฏิเสธ หมายความว่า ไม่เป็น; ไม่ใช่, ไม่มี, เปล่า ฯลฯ, แต่มักใช้ร่วมคำกริยา เช่น หามี=ไม่มี, หาใช่คนไม่=ไม่ใช่คน เป็นต้น. บ. ที่ เช่น อยู่หาไหน ๆ =อยู่ที่ไหน ๆ, ขุนหลวงหาวัด=ขุนหลวงที่วัด ฯลฯ; เสียงชักหรือเตือนให้ตอบ เช่น "ว่ากระไรหา"

หากิน ก. เสาะเหยื่อ, เสาะอาหาร, ทำการเลี้ยงชีวิต. **หาความ** ก. เสาะโทษให้, กล่าวโทษต่อ. **หาเงิน** น. เรียกหญิงที่ค้าประเวณี ว่า หญิงหาเงิน. (โบ) ก. ไปขายตัวเป็นทาส. **หาบมิได้, หามิได้, หาไม่** ว. เปล่า, ไม่เป็นดังนั้น. **หาไม่** ว. ไม่, ใช้ร่วมกริยา เช่น หาเห็นไม่ = ไม่เห็น. **หาไม่ก็** สัน. มิฉะนั้นก็, ไม่เช่นนั้นก็. **หารือ** ก. ปรึกษา. **หาเรื่อง** ก. ทำให้เกิดเหตุ, เอาความไม่ดีมาให้. **หาสู่** ก. เยี่ยมเยียน. **หาเหตุ** ก. คอยยกข้อผิด, จับผิด.

ห่า ๑ น. ผีจำพวกหนึ่ง ถือกันว่าทำให้คน

เป็นโรคลงรากหรือโรคติดต่อร้ายแรง เลยเรียกโรคเหล่านี้ว่า โรคห่า. **ห่ากิน** ก. เกิดโรคติดต่ออย่างร้ายแรง เช่น โรคลงรากหรือกาฬโรค. **ห่าลง** ก. เกิดโรคลงรากระบาดขึ้น.

ห่า ๒ น. จำนวนน้ำฝนที่ตกลงมาก ๆ คราวหนึ่ง ๆ เรียกว่าห่าหนึ่ง; ฝูง, หมู่.

ห้า ว. จำนวนสี่บวกหนึ่ง. **ห้าแต้ม** ว. พลั้งพลาดน่าขายหน้า.

หาก ก. บุราณใช้เป็นกริยานุเคราะห์ว่า พึง, ควร, เช่น "อันไตรโลกย์หากบูชา" =อันไตรโลกย์พึงบูชา. ว. จาก, แยกออกไปอีกส่วนหนึ่ง เช่น ออกหาก, ต่างหาก. สัน. ถ้า, แม้; เผอิญ. **หากว่า** สัน. ถ้าว่า, แม้ว่า.

หาง น. ส่วนท้ายแห่งลำตัวสัตว์ต่อจากก้นออกไป, ขนแห่งสัตว์จำพวกนก เช่นกาไก่ ฯลฯ ที่ยื่นยาวออกทางก้น; ส่วนท้ายหรือปลาย เช่น หางเชือก หางแถว; ในราชาศัพท์เรียกปลาช่อนว่า ปลาหาง; และเรียกจำนวนปลาช่อนตากแห้งว่า ๑ หาง ๒ หาง; เรียกดาวจรที่มีรัศมียาวเป็นหางว่าดาวหาง; เรียกของที่ตัดหรือถลันเอาส่วนที่เป็นเนื้อ (ซึ่งว่าหัว) ออกแล้ว ว่าหาง เช่น หางเหล้า, หางกะทิ, หางน้ำนม; ส่วนของตัวหนังสือไทยที่ลากยาวขึ้นทางเบื้องบน **หางกระเบน** น. ชายผ้านุ่งที่ม้วนแล้วเหน็บหลัง. **หางกระรอก** น. ผ้าที่ทอด้วยด้ายหรือไหมต่างสีพื้นเป็นเกลียวเสียก่อนเมื่อทอแล้วแลดูดังหางกระรอก. **หางกระหมวด, หางขมวด** ว. (หางตัวหนังสือ) ที่กระหมวดปลายคือ พ, ฮ. **หางกราย** น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งใช้ทำยา. **หางกะลวย** น. หางไก่ตัวผู้ที่ยาวกว่าเพื่อน. **หางกะลวยไก่** น. ต้นไม้ชนิดหนึ่งมีดอกเหมือนหางกะลวยไก่. **หางกังหัน** น. ชื่อเครื่องหมายรูปสระซึ่งเรียกว่า ไม้ผัด หรือหันอากาศ. **หางกิ่ว** น. ชื่อปลาทะเลชนิดหนึ่ง. **หางแกละ** น. ผมที่เอาไว้สองแหยมที่แง่ศีรษะ. **หางไก่** น. ชื่อปลาน้ำจืดชนิดหนึ่ง. **หางขมวด** ดู หางกระหมวด. **หางขอด** ว. (แมว) มีปลายหางขมวดงอหงิก. **หางแข็ง** น. ชื่อปลาทะเลชนิดหนึ่ง. **หางข้าว** น. ข้าวที่มวดแล้วมีข้าวลีบปนอยู่มาก. **หางจระเข้**

น. ชื่อว่านชนิดหนึ่ง มีใบเป็นทางจัก ๆ ยาวเรียวคล้ายหางจระเข้ มียางเป็นเมือก. **หางจิ้งเหลน** น. ผมของเด็กที่เอาไว้ที่ท้ายทอย เล็กกว่าผมเปีย. **หางช้าง** น. ชื่อว่านชนิดหนึ่งมีใบเป็นแผ่นคล้ายพัดด้ามจั่วหรือปลายจนหางช้าง. **หางนกกะลิง** น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งใช้ทำยา. **หางนกยูง** น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งใบคล้ายใบมะขาม แต่โตกว่า ดอกสีแดง ที่เหลืองก็มีบ้าง. (Caesalpinia pulcherrima). **หางนกยูงฝรั่ง** น. ต้นไม้ชนิดหนึ่งคล้ายต้นหางนกยูงแต่ต้นใหญ่กว่ามาก ดอกสีแดงถึงคราวมีดอกแลแดงไปทั้งต้น. (Delonix regia) **หางปลา** น. พัดชนิดหนึ่งทำด้วยกระดาษรูปคล้ายหางปลาช่อนที่แผ่ออก; พลั่วชนิดหนึ่งสำหรับขุดดิน เรียกว่าพลั่วหางปลา. **หางเปีย** น. ผมที่เอาไว้เหนือท้ายทอย. **หางแมงป่อง** น. ชื่อเรือชนิดหนึ่งท้ายงอนอย่างหางแมงป่อง ใช้เดินในแม่น้ำเจ้าพระยาตอนเหนือ. **หางยาม** น. หางไถตอนที่มือถือ. **หางเลข** น. เครื่องหมายแทนตัวเลข สำหรับทำเลขอย่างเก่า. **หางว่าว** น. กระดาษแผ่นยาวใช้สำหรับจดบัญชี บอกรายชื่อเลกครั้งโบราณ. **หางสิงห์** น. ชื่อต้นสนชนิดหนึ่ง มีใบเป็นช่อคล้ายหางสิงโต เรียกว่า สนหางสิงห์. **หางเสียง** น. กระแสเสียงที่ลงท้าย. **หางเสือ** น. จะกูด, เครื่องถือท้ายเรือ. **หางหงส์** น. หางกระเบนที่จับและปล่อยให้เลื้อยอยู่ข้างหลังอย่างพระเอกละครโบราณแต่ง; เรียกเครื่องประดับที่ทำเป็นรูปคล้ายหางหงส์ติดตั้งอยู่ปลายจันทันหน้าจั่ว หรือปลายตะเฆ่หัวเสาของสถาปัตยกรรมไทยแบบโบสถ์แบบพระที่นั่ง; ชื่อต้นไม้ประเภทหนึ่งในจำพวกพู่ระหง. **หางหนู** น. หางเปีย; ตะไบเล็ก ๆ มีรูปกลมเรียวคล้ายหางหนู เรียกตะไบหางหนู; จั่นมะพร้าวที่แห้ง เรียกหางหนูมะพร้าว. **หางไหล** น. ต้นไม้ชนิดหนึ่งใช้เป็นยาพิษฆ่าแมลงที่กินใบผัก. **หางไหลแดง** น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งใช้ทำยา. **หางไหลเผือก** น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง ใช้ทำยา.

ห่าง ว. พ้นออกไป, ไม่ชิด. **ห่างเห** (กลอน) ว. จากไป, พรากไป. **ห่างเหิน** ก. ไม่สนิทสนมดังเก่า,

ห้าง ๑ น. กระท่อมที่ทำไว้เฝ้าสวนหรือที่พักเล็ก ๆ ชั่วคราว, ที่คอยดูเหตุการณ์ เช่น ห้างสำหรับพักคอยยิงสัตว์เป็นต้น.

ห้าง ๒ น. สถานที่จำหน่ายสินค้า. (จ.).

หาญ ว. กล้า, เก่ง, ทะยาน, บังอาจ.

หาด น. เนินทรายหรือเนินกรวดที่ลาดลงไปในน้ำ, ที่ซึ่งดินเขินเป็นเนินทรายหรือกรวดอยู่กลางน้ำ.

หาดก, หาตก น. ทองคำ. (ป.; ส.).

หาน [หานะ] น. ความเสื่อม, ความทรุดโทรม. (ป.).

ห่าน น. สัตว์จำพวกนกชนิดหนึ่งคล้ายเป็ดแต่ใหญ่กว่า.

หาบ ก. เอาของห้อยปลายคานสองข้างแล้วแบกกลางคานพาไป. น. ชื่อมาตราน้ำหนักคือ ๕๐ ชั่ง เป็น ๑ หาบ; จำนวนของที่พอจะหาบไปได้. **หาบหลวง** น. ชื่อมาตราชั่งตามวิธีประเพณี มีอัตราเท่ากับหกสิบกิโลกรัม.

หาม ๑ ก. เอาของห้อยกลางไม้แล้วช่วยกันแบกข้างหัวและท้าย. **หามรอก** น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง ใช้ทำยา. **หามแล่น** น. ปืนใหญ่ชนิดหนึ่งใช้คนหามไป.

หาม ๒ ว. รุ่ง. ยาม ก็ว่า. **หามรุ่ง-หามค่ำ** ว. ตลอดวันและคืน.

ห่าม ว. จวนสุก (สำหรับผลไม้); ไม่ปรกติ, เกือบบอ. (สำหรับคน).

ห้าม ก. ให้เว้นกระทำ, ไม่ให้ทำตามที่กำหนดไว้. น. เรียกหญิงที่เป็นเมียเจ้านายว่า นางห้าม, ถ้ามีศักดิ์เป็นหม่อม เรียกว่า หม่อมห้าม. **ห้ามญาติ** น. ชื่อพระพุทธรูปปางหนึ่ง. **ห้ามสมุทร** น. ชื่อพระพุทธรูปปางหนึ่ง.

หาย ก. ศูนย์, หาไม่พบ, ไม่ปรากฏ, หมด, สิ้น, พ้นจากโรค. **หายกัน** น. หมดภาระที่เกี่ยวข้องกัน. **หายตัว** ก. ไม่ปรากฏตัว, หายหน้าไป; ทำไม่ให้เห็นตัว.

หายใจ ก. กิริยาที่ปอดสูดลมเข้าออกทางจมูกหรือทางปากเมื่อเวลาจมูกตัด, โดยปริยายหมายความว่าหมกหมุ่นไปในทางใดทางหนึ่ง.

หายนะ ๑ [หายะนะ] น. ความเสื่อม; ความทรุดโทรม, ความฉิบหาย. (ป.).

หายนะ ๒ [หายะนะ] น. ปี. (ป.; ส.).

หาร น. สิ่งที่เอาไปได้; การนำไป, การถือเอา. (ป.). ก. (วิธีเลข) แบ่งส่วน

เท่า ๆ กัน.

หาริ ว. งดงาม, น่าดู, น่ารัก. (ป.).

หาริน, หารี ว. ถือเอา, นำไป, มักใช้เป็นส่วนท้ายสมาส เช่น ธทินหารี ว่าผู้ถือเอาของที่เขาไม่ได้ให้. (ป.; ส.).

หาลิท ว. มีสีเหลือง. (ป. หาลิทฺท; ส. หาริทฺร).

หาว น. ที่แจ้ง, ท้องฟ้า. ก. อ้าปากระบายลมเมื่อเวลาง่วงนอน. **หาวนอน** ก. ง่วงนอน.

ห้าว ว. กร้าว, แก่จนแห้ง, กล้า, กล้าทางมุทะลุ; ดัง, ใหญ่, เช่น เสียงห้าว.

หาส [-สะ] น. การหัวเราะ, ความสนุกรื่นเริง. (ป.; ส.).

หาสก น. ผู้ให้ความสนุก, คนตลก, คนขบขัน. (ป.; ส.).

หาสยะ น. ความสนุก, ความขบขัน. ว. พึงหัวเราะ, น่าหัวเราะ, ขบขัน; แยบคาย, ตลกคะนอง. (ส.).

หำ น. ลูกอัณฑะ, ไข่หำ ก็เรียก.

ห้ำ ก. เข้าทำร้ายทุบถองตบตี, เข้าพันแทงด้วยอาวุธ; (สัตว์) เข้าตะครุบขบกัด. **ห้ำหัก** ก. เข้าทำร้ายให้แตกหักบ่นบ. **ห้ำหั่น** ก. เข้าฟาดฟันให้เป็นชิ้นใหญ่น้อย.

หิ้ง น. แผ่นกระดานสำหรับวางของซึ่งแขวนหรือติดไว้ตามข้างฝา.

หิงคุ น. ยางไม้ชนิดหนึ่งใช้ทำยา มีกลิ่นร้อนฉุนและเหม็น, มหาหิงคุ์. (ป.; ส.).

หิงสา น. ความเบียดเบียน, การทำร้าย, การคิดให้เขาทนทุกข์, หิงสา ก็ว่า. (ป.; ส.).

หิ่งห้อย, หิ่งห้อย น. แมลงชนิดหนึ่งมีแสงเรือง ๆ ที่ก้น.

หิ่งหาย น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง ใช้ทำยา.

หิด น. โรคติดต่อเป็นเม็ดขึ้นตามผิวหนัง เกิดเพราะตัวสัตว์ขนาดเล็กชนิดหนึ่ง มีอาการคัน มีสองอย่าง คือหิดด้านเม็ดเล็ก ๆ และหิดเปื่อย หรือหิดตะมอย เม็ดโตมีอาการปวดและคัน.

หิต น. ความเกื้อกูล, ประโยชน์. (ป.; ส.).

หิตกร น. ผู้ทำการเกื้อหนุน. (ป.; ส.).

หิตวจนะ, หิตพจน์ น. คำที่เป็นประโยชน์. **หิตานุหิตประโยชน์** น. ประโยชน์เกื้อกูลน้อยใหญ่.

หิน ๑ [หิน ถ้านำหน้าสมาสอ่านว่า หินนะ] ว. เลว, ทราม, ต่ำช้า, ใช้ว่า หีน ก็มี

เช่น โหดหิน. (ป.; ส. หีน). **หินชาติ** ว. มีกำเนิดต่ำ, เลวทราม. **หินยาน** น. เป็นคำที่ฝ่ายมหายานเรียกชื่อนิกายฝ่ายหนึ่งในพระพุทธศาสนาที่ถือกันในลังกา พม่า และไทย.

หิน ๒ น. ธาตุแข็งชนิดหนึ่งที่ประกอบเป็นภูเขา. **หินฝนทอง** น. ชื่อขนมอย่างหนึ่ง.

หิม [-มะ] น. ละอองน้ำที่แข็งรัดตัวมีลักษณะเหมือนปุย. (อ. Snow); ความหนาว, ความเยือกเย็น; ฤดูหนาว. (ป.; ส.). **หิมวาส, หิมเวศ** น. ที่อยู่อันหนาว คือ ป่าหิมพานต์; ใช้ว่าป่าทั่วไปก็มี. **หิมาลัย** น. ชื่อทิวเขาอยู่ทิศเหนือของอินเดีย.

หิมพาน น. หิมวัต.

หิมพานต์ น. ชื่อมะม่วงชนิดหนึ่ง เรียกว่ามะม่วงหิมพานต์; ชื่อป่าหนาวแถบเหนืออินเดีย, ชื่อกัณฑ์ที่สองแห่งเวสสันดรชาดก.

หิมวัต ว. มีหิมะ, หนาว, ปกคลุมด้วยหิมะ; ชื่อภูเขาหิมาลัย; ชื่อป่าหนาวแถบเหนืออินเดีย; ศัพท์นี้แผลงใช้ได้หลายอย่าง คือ ๑. หิมวาท. (แผลงจาก ส. หิมวตฺ). ๒. หิมวาน. ๓. หิมพาน. (รูปประถมแห่ง ส. หิมวตฺ). ๔. หิมวันต์. (ตาม ป.). ๕. หิมพานต์. (แผลงจาก ป. หิมวนฺต). ๖. หิมวา. (รูปประถมแห่ง ป. หิมวนฺต). (ส.; ป. หิมวนฺต).

หิมวันต์, หิมวา, หิมวาต, หิมวาน น. หิมวัต.

หิรัญ น. เงิน, บางแห่งว่า ทอง ก็มี. (ป. หิรญฺญ; ส. หิรณฺย). **หิรัญบัฏ** น. แผ่นเงินจารึกราชทินนาม สำหรับพระราชทานแก่พระสงฆ์และขุนนางผู้ใหญ่.

หิรัณย์ น. ทองคำ, เงิน. (ส.). **หิรัณยการ** น. ช่างทอง. **หิรัณยเกศ** ว. มีผมสีทอง. **หิรัณยรัศมี** ว. มีสีผ่องดังเงิน เช่น สีช้างเผือก.

หิริ น. ความละอายใจ, ความละอายบาป. (ป.; ส. ห্রী).

หิว ก. อยากข้าวอยากน้ำเมื่อกระเพาะต้องการ.

หิ้ว ก. จับหรือถือให้ห้อยถ่วงลงมา. **หิ้วท้อง** ก. ทนหิว.

หี น. ของลับของหญิง. **หีตา** น. รูเล็กที่หัวตา. **หีเต่า** น. ปอยผมในร่องเล็กที่

คอห้อยทอยมีรูปแหลม.

หืด (ถิ่น-ปักษ์ใต้) ว. นิด, เล็ก, น้อย.

หีน [ฮีนะ] ว. เลว, ทราม, ต่ำช้า. (ป.; ส.). **หีนยาน** น. หินยาน, เป็นคำที่ฝ่ายมหายานเรียกชื่อนิกายฝ่ายหนึ่งในพระพุทธศาสนาที่ถือกันในลังกา พม่า ไทย.

หีบ ๑ น ภาชนะใส่สิ่งของรูปสี่เหลี่ยมสูงมีฝา. **หีบเชิงชาย** น. หีบสำหรับใส่ศพในสมัยโบราณ มีลายเป็นเชิงชาย. **หีบเพลง** น. เครื่องทำให้เกิดเสียงเป็นเพลง. **หีบเสียง** น. เครื่องทำให้จานเสียงหมุนแล้วมีเสียงเป็นเพลง.

หีบ ๒ ก. หนีบ, บีบ, เช่น หีบอ้อย.

หี ว. เสียงดังเช่นนั้น.

หึง ๑ ก. หวง, เคียดแค้นด้วยหวงคู่รัก, ริษยา.

หึง ๒ ว. นาน.

หึ่ง, หึ่งๆ ว. เสียงน้องดัง; เสียงผึ้งหรือแมลงภู่บิน; มีเสียงเช่นนั้น. น. ชื่อการเล่นชนิดหนึ่ง.

หึงส, หึงสา ก. หิงสา, ความเบียดเบียน, การทำร้าย, การคิดให้เขาหนทุกข์.

หืด น. โรคชนิดหนึ่ง เกิดเสมหะขึ้นที่ปอด มีอาการให้หอบ.

หืน ๑ (กลอน) ว. เลว, ทราม, ต่ำช้า. (ป.; ส. หีน).

หืน ๒ ว. กลิ่นเหม็นคล้ายกลิ่นน้ำมันที่ทิ้งไว้นานๆ.

หื่น ก. แรงอยาก, ทะยาน, เหิมใจ. **หื่นหรรษ์** (กลอน) ก. เหิมใจ, ยินดี, ร่าเริง, ชื่นชม.

หือ ว. เป็นคำออกเสียงถาม, เสียงแสดงว่ายังไม่ได้ยิน, เป็นคำสำหรับผู้ใหญ่กว่าหรือเสมอกันใช้. **หือไม่ขึ้น** ก. เถียงไม่ได้, คัดค้านไม่ได้. **หือรือโหด** (กลอน) ก. ชั่วร้าย, เลวทราม.

หื้อ ๑ (ถิ่น) ก. ให้, แต่งตั้ง.

หื้อ ๒ ว. เสียงรับแห่งผู้คุ้นเคยกัน อย่างเดียวกับ จ้ะ.

หื้อ ๓ ว. เสียงสุนัขคำราม, เสียงห้าม.

หุง ก. ทำให้สุกด้วยไฟคล้ายวิธีต้ม, ทำให้สิ่งของบางชนิดละลายด้วยความร้อน เช่น หุงพลอย หุงกระจก.

หุต [-ตะ] น. การบูชาไฟ. (ป.; ส.). **หุตโกวิท** น. ผู้ฉลาดในการบูชา. **หุตาจารย์** น. ผู้รู้ในการบูชา.

หุน น. ชื่อมาตราวัดหรือตวงของจีน คือ ๑๐ หลี เป็น ๑ หุน. (ไ.).

หุ่น น. รูป, รูปแบบ, รูปตุ๊กตา, รูปที่จำลองจากของจริงต่าง ๆ ; รูปปั้นหรือแกะที่ทำโกลนไว้เพื่อเป็นแบบชั่วคราว ; ชื่อการเล่นมหรสพที่ใช้รูปหุ่นแสดงเป็นเรื่องราว. **หุ่นยนตร์** น. รูปที่เอาวัตถุมาผูกขึ้นแล้วเสกเป่าให้เป็นเหมือนรูปที่มีชีวิต.

หุ้น น. ส่วนที่ลงทุนเท่ากันในการค้าขายเป็นต้น. (ไ.). **หุ้นส่วน** น. ทุนที่เข้ากันเพื่อทำการต่าง ๆ เช่นค้าขายเป็นต้น.

หุนหัน ว. ไม่ยั้งใจ, ไม่รั้งรอ, ใจเร็ว, โกรธเกรี้ยว.

หุบ น. หว่าง, ช่อง, (สำหรับภูเขา). ก. หุ้มเข้า, ปิด, ห่อเข้า, ทำสิ่งที่สยายออกให้รวมเข้า ; ตรงข้ามจากบาน. **หุบเขา, หุบผา** น. หว่างเขา.

หุ้ม ก. เอาสิ่งที่เป็นแผ่นบางโอบคลุมอีกสิ่งหนึ่งให้เรียบร้อย. **หุ้มกลอง** ก. ชื่อฝาด้านสกัดของเรือนฝากระดาน. **หุ้มแพร** น. ตำแหน่งยศมหาดเล็ก รองจ่าลงมา.

หุ้ยหุย ๑ ว. เฉียด ๆ ไป.

หุ้ยหุย ๒ น. พวกจีนฮ่อที่นับถือศาสนาอิสลาม.

หุรัม ว. ในเบื้องหน้า, ภพหน้า. (ป. หุรํ).

หุหนิงหงัน น. ดอกบานไม่รู้โรย. (ช.).

หู น. อวัยวะสำหรับฟังเสียง ; ส่วนแห่งสิ่งของที่ทำไว้หิ้วหรือแขวนหรือรูดเข้าออก เช่น หูกระทะ หูมุ้ง หูถุง ; สิ่งที่เป็นห่วงหรือเป็นวง ๆ. **หูกระต่าย** น. เงื่อนที่ผูกมีรูปเหมือนหูกระต่าย. **หูกวาง** น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง ใบใหญ่แตกกิ่งเป็นชั้น ๆ **หูชอง** น. เชือกใบลานสำหรับมัดลานหนังสือ. **หูช้าง** น. แผ่นกระดานที่ทำเป็นรูปฉากหรือพัดด้ามจิ้วสำหรับติดกับมุมสิ่งของ ; ชื่อขนมชนิดหนึ่งทำด้วยแป้งกับน้ำตาลเป็นแผ่น ๆ. **หูปลาช่อน** น. ผักชนิดหนึ่งใบกลมเป็นตอน ๆ ริมจักแข็งกรอบมีกลิ่นหอมใช้เป็นผัก. **หูรูด** น. เชือกที่ชักปากถุงให้ติดกัน ; ปากช่องทวารหนักที่กระหมิบเข้าแล้วคล้ายปากถุงที่รูด. **หูเสือ** น. ชื่อต้นไม้ขนาดเล็กใบเป็นขนแข็งและกรอบ มีกลิ่นฉุน. **หูหนาตาโต, หูหนาตาเล่อ** น. ชื่อโรคเรื้อน. **หูหนู** น. ชื่อเห็ดชนิดหนึ่งสีดำรูปคล้ายหูหนู มักใช้ปรุงเครื่องแกงร้อน ; ชื่อจอกชนิดหนึ่ง

เป็นพืชเกิดในน้ำใบคล้ายหูหนู เรียก จอกหูหนู.

หู่ ก. ยู่เข้า, ย่น, หดเข้า, ห่อเข้า. **หู่หี่** ว. ย่นยู่ยี่.

หูก น. เครื่องทอผ้า (รวมทั้งหมด).

หูด น. โรคผิวหนังชนิดหนึ่งขึ้นเป็นไตแข็ง; แมลงชนิดหนึ่งตัวดำ ๆ เล็ก ๆ มีปีกบินได้ ทำรังในไม้และในดิน รังเหนียว ในรังมีน้ำหวาน.

หูติ น. การเรียก. (ป.).

เห ก. เบนไป, เขว.

เห่ น. ทำนองเพลงชนิดหนึ่งสำหรับร้องเมื่อเวลากล่อมเด็ก เรียกว่า เห่กล่อม. ว. เสียงเช่นกล่อมลูก. **เห่เรือ** น. เพลงที่ร้องเมื่อเวลาพายเรือ.

เหง ก. ซ่ม, มักพูดเข้าคู่กับคำ ซ่ม ว่า ซ่มเหง.

เหง่ง ว. เสียงเช่นเสียงตีระฆัง.

เหงา ๑ น. ชื่อลายกระหนกตัวแรก.

เหงา ๒ ว. เปลี่ยวใจ. **เหงาหงอย** ว. เปลี่ยวใจไม่กระปรี้กระเปร่า.

เหง้า น. เง่า.

เหงื่อ น. น้ำที่ซึมออกตามขุมขนผิวหนังร่างกาย, มักใช้พูดว่า เหื่อ. **เหงื่อกาฬ** น. เหงื่อที่ออกด้วยพิษกาฬ คือ เหงื่อแห่งคนใกล้จะตาย.

เหงือก น. เนื้อที่หุ้มโคนฟัน; เครื่องหายใจของปลา. **เหงือกปลาหมอ** น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง ใบเป็นหนาม ขึ้นตามริมน้ำ; จะเกร็ง หรือ อีเกร็ง ก็เรียก; โรคที่เกิดตามฝ่าเท้าทำให้หนังฝ่าเท้าแตกเป็นกลีบ ๆ.

เหจ (กลอน) ก. เหาะ, ไปในอากาศ. ว. เร็ว, ใช้เลื่อนไปเป็น ระเหจ ก็มี.

เหด ๑ น. พืชจำพวกหนึ่งซึ่งขึ้นตามดินและต้นไม้มีชื่อต่าง ๆ.

เหด ๒ (ถิ่น) ก. ทำ.

เหติ น. อาวุธ, เครื่องรบ. (ป.; ส.).

เหตุ น. สิ่งหรือเรื่องที่ทำให้เกิดผล, เค้ามูล, เรื่องต้น, เครื่องก่อเรื่อง, ข้อความ; ความคิดหาเหตุผล; วิธี, หนทาง; เรื่องที่เกิดขึ้น, เรื่องราว. (ป.; ส.). **เหตุการณ์** น. เรื่องที่เกิดขึ้น. **เหตุผล** น. เหตุและผล.

เห็น ๑ ก. อาการของตาที่ประสบรูป, ดูด้วยตา, เข้าใจ, คิดรู้. **เห็นแก่...** ก. คิดเห็นค่อนไปข้างใดข้างหนึ่ง, มุ่งเฉพาะ

เพื่อ. **เห็นแก่หน้า** ก. ลำเอียงในบุคคล, มุ่งเฉพาะคน, เจาะจงคน. **เห็นใจ** ก. รู้สึกเอาใจเขาใส่ใจตัว, บางทีก็พูดว่า เห็นอกเห็นใจ.

เห็น ๒ น. อีเห็น.

เหน่ง ว. สุกใส, เด่น. ว. เสียงเช่นตีระนาด.

เหน็ด ก. อ่อนเพลียเพราะทำงาน, มักใช้พูดเข้าคู่กับคำ เหนื่อย ว่า เหน็ดเหนื่อย หรือ เหนื่อยเหน็ด.

เหน็บ น. ชื่อมีดชนิดหนึ่ง ปลายเสี้ยมคล้ายมีดตอก แต่โตกว่าและด้ามสั้น; ความรู้สึกชาตามอวัยวะมีแขนขาเป็นต้น. ก. เสียดลง, เสียบลง, สอดลง; กิริยาที่เอาสิ่งใดสิ่งหนึ่งมีสบู่เป็นต้นสอดเข้าไปในช่องทวารหนักเพื่อให้อุจจาระออก; แคะได้, เสียดสี. **เหน็บชา** น. โรคชนิดหนึ่ง มีอาการให้บวม และรู้สึกชาตามเนื้อตัว. **เหน็บแหนม** ว. (พูด) เสียดแทงให้กระทบใจ.

เหน่อ ว. เสียงเพี้ยนจากระดับเสียงของชาวกรุง.

เหน้า ว. รุ่น, หนุ่ม, สาว.

เหนาะ ๆ ว. สะดวก, คล่อง ๆ, เช่น ได้มาเหนาะ ๆ.

เหนียง น. เนื้อที่ห้อยติดอยู่ใต้คอนกบางชนิดเช่นนกกระทุงเป็นต้น; สายบ่านที่ผูกยาว ห้อยเป็นบ่วงจากสายชุงว่าวปีกเป็า.

เหนียงนกกระทุง น. ชื่อมะม่วงชนิดหนึ่ง; ชื่อไม้เถาชนิดหนึ่ง ดอกลายมีเหนียงเหมือนเหนียงนกกระทุง.

เหนียง น. สัตว์จำพวกหนึ่งมักอยู่ตามแปลงกระบือ ผิวดำที่สุด ตัวขนาดด้วงมะพร้าว.

เหนียน (ถิ่น - อีสาน) น. ชื่อกับข้าวชนิดหนึ่งใช้มะเขือพวงเป็นต้นเผาแล้วคลุกด้วยน้ำพริกปลาร้า.

เหนียม ก. อาย, กระดาก.

เหนียว ว. ดึงขาดยาก. เป็นยางติดสิ่งอื่นได้, ทนทานไม่หักไม่ขาดไม่เข้าได้ง่าย, ไม่ยุ่ย, ไม่เปื่อย; ตระหนี่. **เหนียวแน่น** ว. ตระหนี่.

เหนียว ก. รั้งมา, ดึงมา.

เหนือ น. ชื่อทิศตรงข้ามจากทิศใต้, ทิศที่อยู่ทางซ้ายมือเมื่อหันหน้าไปทางทิศตะวันออก หรือทิศที่อยู่ทางขวามือเมื่อหันหน้าไปทางทิศตะวันตก. ว. ข้างบน, ตรงข้ามจากใต้. บ. บน, พ้นขึ้นไป, เลยขึ้นไป, เช่น

อยู่เหนือกฎหมาย.

เหนื่อย ก. ถอยกำลัง, ถอยแรง.

เหับ น. สัตว์ขนาดเล็ก มีตีนมาก ชอบเกาะกินเลือดคนและสัตว์; เม็ดฝนแข็งที่ตกลงมาจากอากาศ เรียกว่า ลูกเหับ.

เหม น. ทองคำ; ช้างพวกหนึ่งในสิบตระกูล เรียกว่า เหมหัตถี. (ป.); เรียกฝาหีบหรือภาชนะบางอย่างซึ่งมียอดแหลมปิดทอง; เรียกส่วนยอดปราสาทสัดปล้องไฉนลงมา.

เหม่ ว. เสียงแสดงความโกรธ, เสียงดุ.

เหม่ง ว. ใส, เป็นมัน, เสียงฆ้อง.

เหมิ่น ก. ได้รับกลิ่นไม่ดี. ว. กลิ่นไม่ดี. น. ส้มเขียวหวานที่ปลิดออกเมื่อยังอ่อน เรียกว่า ส้มเหมิ่น.

เหมวดี [-เหมะวดี] น. ขัณฑสกร มีลักษณะคล้ายน้ำตาลกรวด รสหวาน ใช้ทำยา.

เหม่อ ก. ไม่ตั้งใจระวัง, ไม่ตั้งใจดู, เผลอ, ตาลอย.

เหมันต์ น. ฤดูหิมะ, ฤดูหนาว. (ป.; ส.).

เหมา ๑ [เหฺมา] ก. รับรวมทั้งหมด, รวมเอามา, รวมให้ไป, รวมกัน, ลงเนื้อเหนเอา.

เหมา ๒ [เหฺมา] (ถิ่น - อีสาน) น. เม้า คือปีเถาะ.

เหมายัน [เห-] (ดาราศาสตร์) น. พระอาทิตย์โคจรไปถึงจุดหยุด คือจุดสุดทางใต้ในราววันที่ ๒๒ ธันวาคมเรียกว่า เหมายัน (Winter Solstice), เป็นจุดในหน้าหนาวมีกลางคืนนานกว่ากลางวัน, ตรงข้ามกับครีษมายัน.

เหมาะ, เหมาะเจาะ ว. พอดี, พอสมควร.

เหมียว, เหมี่ยว ว. เสียงเช่นเสียงแมวร้องหรือเสียงเรียกแมว.

เหมือง น. บ่อ, ลำราง, ร่องน้ำสำหรับชักน้ำเข้าไปหล่อเลี้ยงพืชที่เพาะปลูก.

เหมือด น. เครื่องปรุงอาหารที่ใส่ลงภายหลัง เช่นหัวปลีหั่นกับมะละกอที่กินกับขนมจีนน้ำพริก.

เหมือดคน น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง ใช้ทำยาแก้พิษผิดสำแลง.

เหมือน ว. อย่างเดียวกัน, ไม่แปลกกัน, ดุจเดียวกัน. **เหมือนกับ, เหมือนว่า** สัน. ดังว่า, ดุจว่า, ประหนึ่งว่า.

เหมือย, เหมือย ๆ ว. เนือง ๆ, บ่อย ๆ, เรื่อย ๆ.

เหย [เหฺย] ว. เบ้, แสยะ. (สำหรับหน้า).

เหยง ว. อาการกระโดดอย่างฉับไวด้วยดีใจหรือตกใจ.

เหยา ก. ยั่วให้ไกรช.

เหย่า ว. อาการวิ่งอย่างยกเท้าก้าวช้า ๆ เร็วกว่าเดิน.

เหย้า น. บ้านเรือนซึ่งเป็นที่อยู่ของครอบครัว, ที่อยู่กิน.

เหยาะ ก. หยดเติมลงแต่น้อยให้พอต้องการ. ว. อาการวิ่งก้าวเท้าเร็วกว่าเหย่า ; วิ่งช้า ๆ. **เหยาะแหยะ** ว. ไม่จริงไม่จัง.

เหยิง ว. ยุ่ง, รุงรัง, มักใช้เข้าคู่กับคำ ยุ่ง ว่า ยุ่งเหยิง.

เหยิบ ๆ ว. อาการไหวตัวขึ้น ๆ ลง ๆ ของสิ่งที่แบน.

เหยียด ก. ทำสิ่งที่งออยู่ให้ตรง ; ยาวตรงออกไปเต็มขนาด ; ในวิธีเลขโบราณว่า แปลง เช่น เหยียดคนพเป็นเอก คือแปลง ธ เป็น ๑ ; ถือเอาว่า, ลงเอาว่า, เช่น เหยียดคนลงเป็นสัตว์ (มักใช้ในการดูฤกษ์).

เหยียบ ก. วางเท้าลงไปบนสิ่งใดสิ่งหนึ่ง. **เหยียบย่ำ** น. หนังสือสำคัญที่เจ้าพนักงานสำรวจที่แล้วทำให้ เรียกว่า ใบเหยียบย่ำ.

เหยี่ยว น. นกจำพวกหนึ่งกินปลาและสัตว์มีหลายชนิด เช่น เหยี่ยวขากรรไตร, เหยี่ยวนกเขา, เหยี่ยวรุ้ง.

เหยื่อ น. อาหารของสัตว์ที่กินสัตว์, เครื่องล่อ.

เหยือก น. หม้อน้ำที่มีหูอยู่ข้าง ๆ. (อ. Jug).

เหรัญญิก น. ตำแหน่งกรรมการเจ้าหน้าที่ของสมาคมทำหน้าที่เกี่ยวกับการเงิน.

เหรา [เห-รา] น. สัตว์ทะเลชนิดหนึ่งตัวเหมือนแมงดาทะเล แต่หลังคลุ่มกว่า มีขนตามริมกระดองและหาง กินเนื้อเมา ; สัตว์ในนิยายมีรูปครึ่งนาคครึ่งจระเข้.

เหราะ ๆ ว. เหยาะ ๆ.

เหรียญ น. โลหะที่ทำเป็นรูปกลมแบน เช่น เงินตราและเหรียญที่ระลึกต่าง ๆ เป็นต้น.

เหล่ ว. เขมาก (สำหรับตา).

เหล็ก น. โลหะแข็งชนิดหนึ่งใช้ทำมีดและเครื่องมือต่าง ๆ. **เหล็กไน** น. เดือยแหลมที่มีในก้นสัตว์บางอย่าง มีแมลงผึ้งเป็นต้น. **เหล็กหมาด** น. เครื่องมือสำหรับไขเป็นรูเล็กด้วยใช้มือบิด. **เหล็กไหล** น. โลหะชนิดหนึ่งถือกันว่าเอาลนไฟเทียนก็ไหลเยิ้มออกได้.

เหลน น. ลูกของหลานที่เป็นลูกของลูก.

เหลว ว. เป็นน้ำ, ละลาย, ไม่ข้น ; ไม่มีเนื้อ, ไม่ได้เรื่อง, **เหลวแหลก** ว. บ่นบี้, ไม่เป็นชิ้นเป็นอัน. **เหลวไหล** ว. ไม่มีชิ้นดี, ไม่ได้เรื่อง, เลอะเทอะ.

เหลอ ว. วางหน้าตาเซ่อ ๆ.

เหลา ๑ [เห-ลา] น. ความหมิ่น; ความสนุก, การเล่น, การกีฬา; การหยอกเอิน ; ความสะดวกสบาย. (ส.).

เหลา ๒ ก. ทำให้กลมเรียบด้วยเครื่องมือมีมีดเป็นต้น.

เหล่า น. หมู่, พวก. (ถิ่น) น. ที่ซึ่งเคยเพาะปลูกแล้วทิ้งให้ร้าง, ป่าละเมาะ.

เหล้า น. น้ำเมาที่กลั่นแล้ว.

เหลาชะโอน น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง คล้ายต้นหมาก แต่โตกว่า ลำต้นมีหนามตามปล้อง.

เหลาหลก น. ชื่อหมากชนิดหนึ่งเปลือกอ่อน.

เหลาะแหละ ว. (วาจา) เหลวไหล, เลอะเทอะ, ไม่แน่นอน.

เหลิง ว. เกินความพอดีพอควรไป.

เหลี่ยน น. มีครูปเป็นขอ มีด้ามยาว สำหรับชักของสูง ๆ. (ไ.).

เหลี่ยม น. ด้านที่มีสัน ; เส้นหักมุมที่ด้านตรงทั้งสองประจบกัน, ส่วนสัดของขาที่ใช้ในการรำ คู่กับวง คือส่วนสัดของมือที่ใช้ในการรำ. **เหลี่ยมคู** น. ชั้นเชิงอย่างคมคาย. **เหลี่ยมลูกบาศก์** น. ชื่อมาตราวัดกำหนดเป็นรูปเหลี่ยมลูกบาศก์มีด้านสูงกว้างยาวเท่ากัน เช่นหนึ่งเมตรเหลี่ยมลูกบาศก์ ก็คือมีด้านสูงกว้างและยาวเป็นหนึ่งเมตร.

เหลียว ก. ผินไปทางขวาหรือทางซ้ายอย่างเอี้ยวคอ. **เหลียวแล** ว. เอาใจใส่, ไม่ทอดทิ้ง. **เหลียวหลัง** น. เรียกสร้อยที่มีลักษณะบิดเป็นเกลียว ว่าสร้อยเหลียวหลัง.

เหลือ ก. เกิน, เลย, มาก, ยังอยู่, ค้างอยู่, ยังไม่หมด. **เหลือเกิน** ว. นัก, ยิ่ง, เกินควร, เต็มที. **เหลือขอ** ก. เอาไว้ไม่อยู่, ดื้อ. **เหลือเข็ญ** ว. ลำบากที่สุด. **เหลือใจ** ว. สุดกำลัง, มาก, เช่นลำบากเหลือใจ. **เหลือบ่ากว่าแรง** ว. เกินความสามารถที่จะทำได้. **เหลือเฟือ** ว. มากเกินต้องการ, มากเกินพอดี.

เหลือล้น, เหลือหลาย, เหลือแหล่ ว. มากมาย, มากจนเกิน. **เหลือวิสัย** ก. พ้นขอบเขตที่จะพึงทำ, พ้นความสามารถ.

เหลือก ก. ทำให้ลูกตาดำอยู่ข้างบน. ว. (ตา) กลอกขึ้น, ลูกตาดำอยู่ข้างบน.

เหลือง ว. สี เช่นสีรงค์หรือขมิ้น.

เหลือบ ๑ น. แมลงชนิดหนึ่ง กินเลือด รูปคล้ายแมลงวัน แต่ตัวโตกว่า. ว. สีเลื่อมที่เห็นวาว ๆ เป็นหลายสีเหมือนสีตัวเหลือบ.

เหลือบ ๒ ก. ชำเลือง, ชายตาดู.

เหลือม น. ชื่องูใหญ่ชนิดหนึ่ง.

เหลื่อม ว. เลยไป, ล้ำไป, เกินไป.

เหว น. ช่องลึกลงไปในภูเขา.

เหว่ ว. เปล่า, เปลี่ยว, เช่น เหว่ใจ.

เหวง [เหฺวง] ว. เป็นคำใช้ประกอบคำเบา ให้มีความหมายว่า เบามาก เช่น เบาเหวง = เบามาก.

เหวย ว. เป็นคำเรียกให้รู้ตัวด้วยความเหยียดหยามหรือดูหมิ่น.

เหวี่ยง ก. ขัดเบี่ยงไปจากตัว.

เห่อ ว. เป็นเม็ดผุดขึ้นมากเป็นพืดไปตามผิวหนัง; ตื้น, ฟุ้งซ่าน, เหิมใจ, เห็นแต่แก่ยศศักดิ์. **เห่อเหิม** ว. มีใจกำเริบทะเยอทะยาน.

เหะ, เหะหะ ว. เสียงอึกทึกของคนขี้เมา.

เหา น. สัตว์เล็กชนิดหนึ่งอาศัยอยู่บนหัวคนเกาะกินรากผม; สายเชือกหรือหนังที่รั้งอานหรือเบาะม้าแล้วมาโยงกับหางม้า เรียกว่า สายเหา.

เห่า ก. สุนัขทำเสียงกระโชกชนิดหนึ่ง. น. งูมีพิษร้ายแรงจำพวกหนึ่งทำเสียงขู่ดังอย่างหมาเห่า ตอนหัวมีแม่เบี้ยแผ่ได้ มีหลายชนิด เช่น เห่าดง เห่าหม้อ. **เห่าตะลาน** น. งูชนิดหนึ่งไม่มีพิษ ชอบกินหนู.

เหาะ ก. ลอยไปในอากาศ, เดินฟ้า.

เหิน ก. บิน, บินขึ้นไปในระยะสูง, ร่อนไป, เหาะ. **เหินห่าง** ก. ห่างไกลออกไป. **เหินเห่อ** ก. ค้างเตี่ง.

เหิม ว. กำเริบ, คะนอง, ลำพอง, ได้ใจ, ในบทกลอนใช้ว่า เหิ่ม ก็มี. **เหิมหาญ** ว. กำเริบโดยกล้า. **เหิมห้าว** ว. กำเริบโดยดุ. **เหิมฮึก** ว. กำเริบโดยทะนงใจ.

เหี้ย น. สัตว์ชนิดหนึ่ง คล้ายจะกวดแต่ใหญ่

กว่า หางแบนอย่างหางจระเข้ ถือกันว่าขึ้นเรือนใครแล้วทำให้ไม่เป็นมงคล.

เหี่ยง น. ชื่อต้นไม้ขนาดใหญ่ในจำพวกต้นยาง.

เหี่ยน ก. หัน, หมุน; คลื่นไส้. **เหี่ยนราก** ก. ทำอาการจะอาเจียน.

เหี้ยน ก. กร่อนไปจนหมด, กร่อนไปจนไม่เหลือ.

เหี้ยม ว. แข็งกระด้างปราศจากเมตตากรุณา, ห้าวหาญหมดความกลัว. (ไบ) น. เหตุ เช่น เหี้ยมนั้นจึงหากให้ ฉัตรหัก เห็นแฮ. (ตะเลงพ่าย ๑๔๖). **เหี้ยมเกรียม** ว. ใจดำ, ไม่มีใจกรุณา. **เหี้ยมหาญ** ว. ดุร้ายกล้าหาญ. **เหี้ยมโหด** ว. ดุร้าย ไม่มีใจกรุณา.

เหี่ยว ว. ไม่สดชื่น; สลด, แห้ง, เผือด.

เหือด น. โรคจำพวกหัดเป็นผื่นแดงที่ผิวหนังมีอาการอ่อนกว่าหัด. ก. แห้ง, หมดลง, หาย.

แห น. ชื่อเครื่องจับปลาชนิดหนึ่งถักเป็นตาข่ายใช้ทอดแผ่ลงในน้ำให้คลุมปลาแล้วดึงขึ้นมา. ว. เปรียว, ไม่เชื่อง; ห่าง เช่น ห่างแห.

แห่ น. กระบวนที่เดินไปพร้อมด้วยการตกแต่งต่าง ๆ อย่างครึกครื้น. ก. ไปกันเป็นพวกเป็นหมู่มาก ๆ. **แห่ห้อม** ก. แวดล้อมไป. **แห่แหน** ก. แวดล้อมระวัง.

แห้ ว. เสียงเช่นเสียงสุนัขคำราม.

แหก ก. แยกออก, ถ่างออก, ให้อ้าออก, ใช้กำลังฟันผ่าออกไป เช่น แหกคุก.

แหง [แหฺง] ว. อาการของหน้าที่แสดงเกือหรือจนปัญญา.

แหง่ น. เรียกลูกควายเล็ก ๆ ตามเสียงที่มันร้องว่า ลูกแหง่.

แห่ง น. ที่. บ. ของ.

แห้ง ว. ไม่มีน้ำ, หมดน้ำ, ไม่เปียก; ไม่สด. **แห้งแล้ง** ว. ปราศจากความสดชื่น, แร้นแค้น.

แหงแก๋ [แหฺง—] (ปาก) ว. หมดท่า.

แหง่ง ว. เสียงเช่นเสียงตีระฆัง.

แหงน ก. หงายหน้าขึ้น. **แหงนเต่อ, แหงนเถ่อ** ว. ค้างอยู่; โดยปริยายหมายความว่าเก้อ, ไม่สมปรารถนา.

แหน ๑ [แหฺน] น. พืชชนิดหนึ่งเป็นใบเล็ก ๆ สีเขียวลอยอยู่บนหลังน้ำ.

แหน ๒ ก. หวง, ล้อม, รักษา, เฝ้า,

ระวัง เช่น เฝ้าแหน.

แห้น ก. แทะ, กัดด้วยหน้าฟัน.

แหนง ก. หมาง, แคลง, ระแวง.

แหนบ น. เครื่องสำหรับถอนหนวดเป็นต้น รูปคล้ายคีม, สิ่งที่มีรูปคล้ายแหนบโค้งขึ้นและยุบลงได้ เช่นแหนบรถเป็นต้น; เครื่องระลึกที่ใช้ติดปากกระเป๋าเสื้อ; ลักษณะนามเรียกใบตองที่ม้วน ว่าแหนบหนึ่ง สองแหนบ. ก. กิริยาที่เอาของสองสิ่งหนีบอย่างแหนบ, เอานิ้วมือบีบทำนองหยิกแต่ไม่ใช้เล็บ.

แหนม น. ของกินอย่างหนึ่ง ทำด้วยหมูหมักให้เปรี้ยว เรียก หมูแหนม.

แหบ ว. ลักษณะของเสียงที่แห้งไม่เป็นเสียงแจ่มใส, โดยปริยายหมายถึงเสียงขลุ่ยที่เป่าขึ้นไปสูง.

แหม ๑ [แหฺม] น. ปลอกรัดลำกล้องปืนยาวแบบโบราณให้ติดกับราง เช่น ปืนสามแหม ว่าปืนสามปลอก.

แหม ๒ [แหฺม] อ. เสียงที่เปล่งออกมาให้รู้สึกว่าเป็นการแปลก.

แหม่ ว. เสียงขู่เด็กเล็ก ๆ ให้กลัว.

แหม่ม น. คำเรียกหญิงฝรั่ง. (จาก อิ. Ma'am หรือ Madam).

แหมะ ก. แปะเข้าไว้, โปะเข้าไว้; วาง.

แหย [แหฺย] ว. หน้าซึ่งแสดงอาการยอมแพ้หรือเกรงอาย.

แหย่ ก. เอาปลายมือหรือปลายไม้จิ้มเข้าไป, เย้า, กวน.

แหยง ว. ขยาด, ย่อท้อ, ไม่คิดสู้.

แหย่ง น. ที่สำหรับรองรับ เช่นสัปคับช้าง.

แหยม น. หย่อม, ปอย, ผมที่เอาไว้เป็นกระจุกบนศีรษะนอกจากจุก.

แหยะ ว. แฉะ. อาการที่กินข้าวเคี้ยวข้าวช้า ๆ มีเสียงดังเช่นนั้น.

แหล, แหล่ ๑ ว. มาก.

แหล่ ๒ น. ตอนหรือบทหนึ่งของกัณฑ์เทศน์มหาชาติ (เนื่องมาจากคำว่า "นั้นแล" เพราะจบเทศน์ตอนหนึ่งลงท้ายว่า "นั้นแล").

แหลก ว. ละเอียดเป็นผง, ป่น, ป่นปี้.

แหลกเหลว ว. ไม่เป็นชิ้นเป็นอัน.

แหล่ง น. ที่ตั้ง; ที่วาง, ที่อยู่, แห่ง, ที่. **แหล่งหล้า** น. พื้นแผ่นดิน.

แหลน น. เหล็กกลมยาวปลายแหลมสำหรับใช้แทง.

แหลม ว. ปลายเสี้ยมคม; ไว, ฉลาด, เช่น ปัญญาแหลม; ชำนาญ, ไว, เช่น ตา

แหลม ; มีระดับสูง เช่น เสียงแหลม ; จัด เช่น รสหวานแหลม. น. แผ่นดินหรือภูเขาที่ยื่นล้ำออกไป. ก. ยื่นล้ำออกไป. **แหลมหลัก** ว. ปัญญาฉลาด, ฉลาดเฉลียว.

แหละ ว. ทีเดียว, จริงฉะนี้. (บอกอาการชี้เฉพาะ).

แหว [แหฺว] ว. เสียงที่แสดงอาการดุ เรียก เสียงแหว.

แห้ว น. พืชจำพวกหญ้าอย่างหนึ่ง มีหัวกินได้. **แห้วหมู** น. ต้นหญ้าชนิดหนึ่ง หัวเหมือนแห้ว ใช้ทำยา.

แหวก ก. เลิกให้เป็นช่องเข้าไป, เอามือแยกสิ่งที่ปิดบังให้เป็นช่องทางเข้าไป.

แหว่ง ว. วิ่นเข้าไป, ไม่เต็มตามที่ควรมี.

แหวด น. ชื่อเรือแจวชนิดหนึ่ง มีเก๋งรูปยาว ๆ ท้ายโตและสูง เรียก เรือแหวด.

แหวน น. เครื่องประดับสำหรับสวมนิ้วรูปเป็นวง, เรียกสิ่งอื่นที่มีลักษณะเป็นวงเช่นนั้นว่าวงแหวน. **แหวนหัว** น. แหวนที่ฝังพลอยเม็ดใหญ่เม็ดเดียวนูนขึ้น.

แหวะ ก. แขวะให้เป็นช่องตามที่ต้องการ, อาการที่เด็กเล็ก ๆ สำรอกออกมา. น. อาหารหรือยาที่ล้นกระเพาะเด็กเล็ก ๆ ออกมาทางปาก เรียกว่า แหวะ.

แหะ ว. เสียงคนหัวเราะมีเสียงเช่นนั้น.

โห่ อ. เสียงที่เปล่งออกมาดังเช่นนั้น เป็นเสียงนำเพื่อแสดงความพร้อมเพรียงในการรื่นเริงหรือการมงคลเป็นต้น. ก. ทำเสียงเช่นนั้น, โดยปริยายหมายความว่าเย้ยให้โดยทำเสียงเช่นนั้น.

โหก ๑ น. ช่อง, ระวาง.

โหก ๒ ก. โงกหลับ.

โหง ๑ น. ผี; เรียกคนที่ตายโดยอาการร้ายเช่นตกต้นไม้ตาย จ่าตายโหง. **โหงพราย** น. ผีที่เขาปลุกเสกไว้ใช้.

โหง ๒ ก. กระตกขึ้น, ยกขึ้น.

โหด ว. ไร้; ชั่ว.

โหน ก. เหนี่ยวห้อย, โยนตัว.

โหนก ว. นูนขึ้นออกมา (สำหรับหัว).

โหน่ง ว. เสียงเช่นเสียงตีฆ้องวง.

โหม ๑ [โหมะ] น. การเซ่นแก่เทพดาของพวกพราหมณ์โดยใช้เนยเผาในไฟ; การบูชายัญ, การเซ่นสรวงทั้งปวง. (ป.; ส.). **โหมกรรม** น. พิธีเซ่นสรวง. **โหมกุณฑ์** น. พิธีพราหมณ์เกี่ยวแก่การบูชาไฟ.

โหม ๒ ก. รบ, ทะยาน, โจน; ระดม เช่น โหมไฟ. **โหมโรง** น. การประโคมดนตรีตั้งต้นจะเล่นการเล่น. **โหมหัก** ก. ระดมเข้าไปด้วยกำลังให้แตกหัก.

โหม ๓ น. ชื่อผักชนิดหนึ่ง, ขม ก็เรียก, ดู ขม.

โหม่ ว. ไผล่, โต่, เช่น นั่งหัวโหม่.

โหม่ง ก. เอาศีรษะรับลูกทะกร้อหรือลูกฟุตบอล. ว. เสียงเช่นเสียงตีฆ้อง.

โหมด น. เรียกผ้าชนิดหนึ่งซึ่งทอด้วยกระดาษเงินกระดาษทองแล่งปนกับไหม.

โหย ก. อ่อนกำลัง, อ่อนใจ; ครวญถึง, ร่ำร้อง. **โหยหวน** ก. ร่ำครวญถึงไม่รู้จักหยุด.

โหยกเหยก ว. เกะกะไม่ตรงร่องรอย, พาลหาเรื่อง.

โหยง ว. อาการที่กระโดดโดยฉับไวด้วยดีใจหรือตกใจ.

โหร [โหนฺ] น. หมอดูฤกษ์; ผู้ชำนาญทางตาราศาสตร์เกี่ยวกับการพยากรณ์. (ส.; ป. โหรา).

โหรง, โหรงเหรง ว. โกรงเกรง, น้อย, เบาบาง.

โหรดาจารย์ [โหระ—] น. พราหมณ์พวกหนึ่งซึ่งรู้เรื่องการบูชาไฟ. (ส. โหตฺร+อาจารฺย).

โหระพา น. ชื่อผักชนิดหนึ่งคล้ายแมงลัก ใบมีรสฉุน ใช้ปรุงอาหาร.

โหรา ๑ (กลอน) น. โหร. **โหราจารย์** น. ผู้ชำนาญทางวิชาโหร. **โหราศาสตร์** น. ตำราว่าด้วยวิชาโหร.

โหรา ๒ น. ไม้จำพวกหนึ่งมีสองชนิด ชนิดหนึ่งคล้ายผักกูด กินได้ เรียกโหราผักกูด, อีกชนิดหนึ่งเป็นไม้ในจำพวกบอน กินไม่ได้ เรียกโหราบอน.

โหล น. เป็นสังขยาเครื่องนับอย่างหนึ่ง เท่ากับจำนวน ๑๒ ใช้นับทีละ ๑๒ เป็นจำนวนหนึ่ง; ขวดทำด้วยแก้วรูปเตี้ยกว่าขวดธรรมดาและปากกว้างกว่า เรียกว่าขวดโหล. ว. ลึกบุ๋ม หรือ เป็นช่องโบ๋เข้าไป เช่น ตาโหล หรือฟันโหล.

โหล่ ว. อยู่ข้างหลังที่สุด.

โหว ว. เว้าลึกเข้าไป.

โหว่ ว. เป็นช่องกลวงเข้าไป. ทะลุเข้าไป.

โหว้ ว. เป็นช่องกว้างเข้าไป.

โหวงเหวง ว. ไม่มีน้ำหนัก.

โหวด น. เครื่องทำเสียง โดยใช้เป่าด้วยไอน้ำอย่างที่ใช้ในโรงสีไฟหรือเรือกลไฟเป็นต้น. น. เสียงดังแห่งเครื่องที่เป่าด้วยไอน้ำ.

ให้ ก. มอบ, สละ, อนุญาต; เป็นคำช่วยกริยาบอกความบังคับ เช่น ให้ทำ ให้ไป. **ให้การ** ก. กล่าวบอกเรื่องที่เป็นมา เช่นพยานให้การต่อศาลเป็นต้น. **ให้หา** ก. เรียก, บอกให้ไปหา.

ใหญ่ ว. โต, สำคัญกว่า, ยิ่งกว่า, เต็มที่. (ใช้ประกอบจำนวน ขนาด อำนาจเป็นต้น).

ใหม่ ว. ไม่ใช่เก่า. **ใหม่ถอดด้าม** ว. ใหม่ยังไม่มีใครใช้, ใหม่จริง ๆ.

ไห น. ภาชนะปั้นดินเผามีปากเล็กสำหรับใส่น้ำหรือบรรจุสิ่งของ. **ไหปลาร้า** น. กระดูกทั้งคู่ที่อยู่ต้นคอข้างหน้า, ราชาศัพท์ เรียกว่า พระรากขวัญ; หลุมเหมือนกระดูกไหปลาร้า.

ไห่ น. ชื่อผักชนิดหนึ่ง ใช้ทำยาได้.

ไห้ ก. ร้องด้วยความเจ็บปวดหรือเสียใจ.

ไหน ๑ ว. อะไร, ที่ไร, สิ่งไร.

ไหน ๒ น. ชื่อผลไม้คล้ายพุทรา. (ไ.).

ไหม ๑ น. สัตว์ชนิดหนึ่งในจำพวกหนอน มีใยใช้ทอผ้า, ใยของสัตว์ชนิดนี้ก็เรียกว่าไหม; เครื่องนุ่งห่มที่ทอด้วยไหม เรียกว่าผ้าไหม. **ไหมทอง** น. เส้นไหมที่ควบด้วยทองแล่งหรือกระดาษทอง. **ไหมสับปะรด** น. เส้นด้ายที่ได้จากต้นสับปะรดเทศ; ชื่อหมวกที่สานด้วยไหมอย่างนี้ เรียกหมวกไหมสับปะรด.

ไหม ๒ ก. ปรับเอา

ไหม ๓ ว. เป็นคำถามละมาจาก หรือไม่ เช่น กินไหม.

ไหม้ ก. ติด, ลุก, เผา. (สำหรับไฟ). ว. ถูกความร้อนจนเป็นถ่าน เช่น ข้าวไหม้; เกรียม, ดำคล้ำ. (สำหรับหน้า).

ไหรณ [–รน] น. เงิน. ว. เป็นทอง, ทำจากทอง; เป็นเงิน, ทำด้วยเงิน. (ส. ไหรณฺย).

ไหล น. ชื่อปลาชนิดหนึ่ง ตัวยาวคล้ายงู แต่ไม่มีเกล็ด; รากแห่งพืชบางอย่าง เช่น บอนและบัวซึ่งชอนไปใต้ดิน แล้วไปผุดแตกเป็นหน่อขึ้นในที่อื่น เรียกว่าหางไหล; เรียกโลหะชนิดหนึ่งว่าเหล็กไหล ถือกันว่าเอาลนไฟเท็ยนก็ไหลเยิ้มออกได้. ก. เลื่อนไป, เคลื่อนที่ไปอย่างของเหลวเช่นน้ำ.

ไหล่ น. สันและแง่ของบ่า. **ไหล่เขา** น.

สันเขา. **ไหล่รวบ** น. ไหล่ห่อ.

ไหว ก. สั่น, สะเทือน, นึกรู้ เช่น ไหวทันคน, สามารถทำได้. ว. มีอาการสั่นรัวอยู่เสมอเมื่อได้รับความสะเทือน. **ไหวพริบ** ก. นึกรู้ขึ้นทันทีทันใด.

ไหว้ ก. ทำความเคารพโดยยกมือขึ้นประณม.

ไหหลำ น. ชื่อจีนชาวหนึ่ง อยู่ที่เกาะชื่อนี้.

ฟ

ฟ พยัญชนะตัวที่สี่สิบสอง เป็นพวกอักษรต่ำ เป็นพยัญชนะตั้งขึ้นตามภาษาบาลีและสันสกฤต แต่ก็ไม่ใคร่มีที่ใช้นักทั้งในภาษาบาลีและสันสกฤต มีบ้างก็เป็นแต่ตัวตามและตัวแทนเท่านั้น คำที่ตั้งต้นด้วยตัว ฟ นี้ไม่มีเลยในบาลี มีแต่ใช้เป็นตัวตามหลังเช่น จุฬา = มวยผม, กีฬา = เล่น, เขฬะ = น้ำลาย เป็นต้น, ในภาษาไทยเดิมมีที่ใช้บ้าง เช่น ฟา (สัตว์), ฟ่อ, บาฟี, บัดนี้ใช้เป็น ลา, ล่อ, บาลี หมดแล้ว ยังคงอยู่ก็แต่ที่ใช้เป็นตัวสะกดในแม่กนตามภาษาบาลี เช่น วิรุฬห์ เป็นต้น.

อ

อ ๑ พยัญชนะตัวที่สี่สิบสาม เป็นพวกอักษรกลาง ใช้เป็นพยัญชนะตัวต้นได้อย่างตัวอื่น ๆ เช่น อา อก องค์, และใช้นำพยัญชนะเดี่ยวได้อย่างอักษรกลางอื่น ๆ เช่น อนึ่ง องุ่น แอร่ม, และใช้นำตัว ย ให้เป็นเสียงอักษรกลาง แต่นิยมใช้อยู่ ๔ คำ คือ อย่า อยู่ อย่าง อยาก, และใช้เป็นเครื่องหมายรูปสระ อ เช่น กอ ขอ, และประสมกับเครื่องหมายเป็นสระ เอือ เออ เช่น เถือ เขอ, และใช้เป็นตัวเดียงสระ อี เช่น ถือ มือ.

อ ๒ เป็นอักษรใช้นำหน้าคำอื่นที่มาจากบาลีและสันสกฤต บอกความปฏิเสธหรือตรงกันข้าม แปลว่า ไม่ หรือ ไม่ใช่ เช่น อศุภ (ไม่งาม) อธรรม (ไม่ใช่ธรรม); ใช้เป็น อน เมื่ออยู่หน้าคำที่ตั้งต้นด้วยสระ เช่น อนก (อน + เอก) อนาจาร (อน + อาจาร). (ป.; ส.).

อก ๑ น. อวัยวะด้านหน้าถัดคอลงมาถัดท้อง

ขึ้นไป, โดยปริยายหมายถึงสิ่งอื่นที่มีลักษณะคล้ายคลึงเช่นนั้น เช่น อกว่าว; ไม้อันกลางที่ยันเลื่อยให้ตึง เรียก อกเลื่อย, เรียกเลื่อยที่มีไม้ยันกลางว่า เลื่อยอก. **อกคราก, อกแตก, อกหัก** ว. เป็นคำกล่าวเปล่งออกมาหมายความว่า หนักเหลือเกิน, เดือดร้อนเหลือเกิน. **อกตั้ง** ว. เต็มที่, เต็มแรง, เช่น วิ่งอกตั้ง. **อกเต่า** ว. เรียกสิ่งที่มีลักษณะแบนแฟบอย่างอกเต่า. **อกแตก** น. เรียกที่ซึ่งมีลำน้ำหรือทางผ่ากลาง. **อกทะเล** น. ชื่อเพลงชนิดหนึ่งมักร้องหรือบรรเลงส่งท้ายบทสักวา เสภา เมื่อจวนจะเลิก. **อกเมือง** (กลอน) น. ส่วนสำคัญของเมือง. **อกร่อง** น. ชื่อมะม่วงชนิดหนึ่งที่ตรงอกเป็นร่อง. **อกเลา** น. ไม้ที่เป็นสันทาบอยู่ที่บานประตูหรือหน้าต่างแบบบุราณเพื่อบังช่องทั้งสองที่ประกบกัน.

อก ๒ น. พวก, หมู่. (อนันตวิภาค).

อกไก่ น. ไม้เครื่องเรือนที่พาดเบื้องบนเป็นสันหลังคาหนือเสาตั้ง.

อกตัญญุตา [อะกะ-] น. ความเป็นคนไม่รู้คุณที่ท่านทำแก่ตน. (ป.).

อกตัญญู [อะกะ-] น. ผู้ไม่รู้คุณที่ท่านทำแก่ตน. (ป.).

อกนิษฐ์ น. รูปพรหมชั้นสูงสุดในพรหมสิบหกชั้น. (ป. อกนิฏฺฐ; ส. อกนิษฺฐ). ว. ใหญ่ที่สุด, สูงสุด, มากที่สุด.

อกรณีย์ [อะกะระนี] น. กิจที่ไม่ควรทำ. (ป.).

อกรรมกริยา [อะกำมะ-] (ไว) น. กริยาที่ไม่ต้องมีกรรมรับ. (ป.).

อกัปปิยะ [อะ-] ว. ไม่ควร, ไม่เหมาะ. (ป.). **อกัปปิยวัตถุ** น. สิ่งที่ต้องห้ามไม่ให้บริโภคใช้สอย (สำหรับภิกษุ). (ป.). **อกัปปิยโวหาร** น. ถ้อยคำที่ไม่ควรใช้พูด. (ป.).

อกุศล [อะ-] น. ความชั่ว, บาป. (ส.; ป. อกุสล). **อกุศลกรรม** น. ความชั่วร้าย, โทษ, บาป. **อกุศลกรรมบถ** น. ทางแห่งความชั่ว, ทางบาป, มี ๑๐ อย่าง คือ กายทุจริต ๓ วจีทุจริต ๔ และมโนทุจริต ๓. **อกุศลเจตนา** น. ความตั้งใจเป็นบาป, ความคิดชั่ว. **อกุศลมูล** น. รากเง่าแห่งความชั่ว, มี ๓ อย่าง คือ โลภะ, โทสะ, โมหะ.

อคติ [อะคะ-] น. ความลำเอียง, มี ๔ อย่าง คือ ฉันทาคติ=ลำเอียงเพราะรัก, โทสาคติ=ลำเอียงเพราะโกรธ, โมหาคติ=ลำเอียงเพราะเขลา, ภยาคติ=ลำเอียงเพราะกลัว. (ป.).

อคเนสัน [อะคะ-] น. ชื่อผีร้ายชนิดหนึ่ง เกิดขึ้นที่กลางหลัง.

อคาธ [อะ-] น. เหว. ว. หยั่งไม่ถึง. (ส.).

อคาร [อะคาระ] น. เรือน, ที่อยู่, ใช้ว่า อาคาร ก็มี. (ป.; ส.).

อฆ ๑ [อะคะ-] น. ความชั่ว, บาป, ความทุกข์ร้อน. (ป.; ส.).

อฆ ๒ [อะคะ] น. อากาศ, ฟ้า. (ป.).

อง น. ชื่อตำแหน่งญวน ใช้เรียกนำหน้าว่า องนั่น, องนี่, เช่น องเชียงสือ. (ญ.).

องก์ น. ตอนหนึ่งของเรื่องละคร. (ป.; ส. องฺก).

องค์ น. ส่วนของร่างกาย, อวัยวะ, ตัว, (ในราชาศัพท์ใช้ พระองค์); ส่วน, ภาค; ลักษณะ; ในราชาศัพท์ใช้เป็นลักษณนามเรียกอวัยวะหรือสิ่งของบางอย่างของพระเจ้าแผ่นดินหรือเจ้านาย เช่น พระทนต์ ๑ องค์ (ฟัน ๑ ซี่), พระศรี ๑ องค์ (หมาก ๑ คำ), พระที่นั่ง ๑ องค์. (ป.; ส. องฺค). **องค์การ** น. ศูนย์กลางของกิจการที่รวมประกอบกันขึ้นเป็นหน่วย. **องคชาต** น. ของลับของชาย. **องค์ประกอบ** น. สิ่งที่มีส่วนประกอบกันขึ้นเป็นองค์. **องคมนตรี** น. ตำแหน่งในสภาที่ปรึกษาเฉพาะพระองค์พระเจ้าแผ่นดิน. **องคมรรช** น. โรคขัดในข้อ. (ส.). **องครักษ์** น. นายทหารรักษาพระองค์พระเจ้าแผ่นดินเป็นต้น. **องควิการ** น. ความชำรุดแห่งอวัยวะต่าง ๆ มีตาบอดแขนหักเป็นต้น. (ป.). **องควิเกษป** น. ท่าทาง, อาการเคลื่อนไหว. (ป. องฺค + วิกฺเขป). **องควิทยา** น. ความรู้เรื่องลักษณะดีชั่วปรากฏตามร่างกาย. (ส.; ป. องฺควิชฺชา).

องคาพยพ [-คาบพะยบ] น. ส่วนน้อยและใหญ่แห่งร่างกาย. (ป.).

องคุล [-คุละ] น. นิ้วมือ, นิ้วเท้า. (ป.; ส.).

องคุลี น. นิ้วมือ; ชื่อมาตราวัดยาวเท่ากับข้อนิ้วกลาง. (ป.).

องศ์ น. ส่วน, มักใช้เป็นส่วนท้ายสมาส

เช่น ไตรยางศ์ ว่า สามส่วน. (ส.)

องศา น. ส่วนของมุม คือ ๙๐ องศา เป็น ๑ มุมฉาก; ส่วนของราศี คือ ๓๐ องศา เป็น ๑ ราศี. (ส. อํศ).

องอาจ ว. กล้าหาญ, ผึ่งผาย, สง่า.

องุ่น [อะหฺงุ่น] น. ชื่อไม้เถาชนิดหนึ่ง มีผลเป็นพวง ใช้กินหรือทำเป็นเหล้า; ชื่อเหล้าซึ่งทำด้วยผลองุ่น.

อจร [อะจะระ] ว. เคลื่อนไม่ได้, ไปไม่ได้. (ป.; ส.).

อจล [อะจะละ] ว. ไม่หวั่นไหว, ไม่คลอนแคลน. (ป.; ส.).

อจลา [อะจะ-] น. แผ่นดิน. (ส.).

อจิตติ [อะ-] น. ความขาดสติ, ความมัวเมา. (ส.).

อจินตา [อะ-] น. การขาดความคิด. (ส.).

อจินไตย [อะ-] ว. คิดไม่ได้, พ้นความคิด, ไม่ควรคิด. (ป. อจินฺเตยฺย).

อจิระ [อะ-] ว. ไม่นาน. (ป.; ส.).

อเจล, อเจลก [อะเจละ, อะเจลก] น. คนไม่นุ่งผ้า, คนเปลือย, ชีเปลือย. (ป.).

อช [อะชะ] น. แพะ. (ส.).

อชา [อะ-] น. แพะตัวเมีย. (ส.).

อชิน [อะ-] น. หนังรองนั่งของนักพรต; หนังสัตว์, หนังเสือ. (ป.; ส.).

อชินี [อะ-] น. เสือเหลือง. (ป.).

อชิร [อะชิระ] น. สนามรบ, ที่ว่าง, ลาน. ว. คล่อง, ว่องไว, ตัวเบา. (ส.).

อฏวี [อะตะ-] น. ดง, ป่า, พง. (ป.; ส.).

อณิ [อะ-] น. ลิ่ม, สลัก. ลิ่มที่สลักปลายเพลาไม่ให้ลูกล้อหลุด; ขอบ, ที่สุด. (ป.).

อณุ, อณู [อะ-] น. มาตราวัด ๓๖ ประมาณ เป็น ๑ อณุ. ว. เล็ก, น้อย, ละเอียด. (ส. อณุ).

อโณทัย [อะโนไท] น. พระอาทิตย์ขึ้น. (ป. อรุโณทย).

อด ก. กลั้น, งดเว้น; ไม่ได้, ไม่มีอะไรจะกิน, ไม่สมหวัง. **อดทน** ก. อดเอา, ทนเอา. **อดสู** ก. ละอายใจ. **อดหยาก** ว. เดือดร้อนเพราะความต้องการ. **อดออม** ก. ประหยัด.

อดิ [อะ-] ดู อติ.

อดิถี [อะ-] น. แขก, ผู้มาหา. (ป.;

ส. อติถิ).

อติเทพ [อะ-] น. เทวดาผู้ยิ่งกว่าเทวดา. (ป.)

อติเรก [อะติเหฺรก] ดู อติเรก.

อติศร, อติศวร น. ผู้เป็นเจ้าเป็นใหญ่.

อติศัย [อะติไส] ว. เลิศ, ประเสริฐ. (ส. ; ป. อติสย).

อดีต [อะ-] ว. ล่วงแล้ว. (ป. ; ส.). **อดีตกาล, อดีตสมัย** น. เวลาที่ล่วงแล้ว. **อดีตชาติ, อดีตภพ** น. ชาติก่อน.

อดุล, อดุลย [อะ-] ว. ชั่งไม่ได้, ไม่มีเปรียบ, ไม่มีอะไรเท่า. (ป. ; ส.).

อติ เป็นคำนำหน้าคำที่มาจากบาลีและสันสกฤตให้มีใจความว่า พิเศษ, ยิ่ง, มาก, เลิศล้น ; ผ่าน, ล่วง, พ้นเลยไป. เขียนเป็น อดิ บ้างก็มี. (ป. ; ส.).

อติชาต [อะ-] ว. ผู้เกิดเลิศกว่าผู้พงศ์. (ส.).

อติมาน [อะติมานะ] น. ความเย่อหยิ่ง, ความจองหอง. (ป.).

อติราช [อะ-] น. เจ้าแผ่นดินผู้ยิ่งใหญ่, มหาราช. (ป.).

อติเรก [อะติเหฺรก] ว. อติเรก, ยิ่ง, เกิน, พิเศษ ; เรียกงานพิเศษที่ทำเพื่อความเพลิดเพลินว่างานอติเรก. (ป.). **อติเรกจีวร** น. ผ้าของภิกษุที่เขาถวายเพิ่มเข้ามานอกจากผ้าที่อธิษฐานเป็นไตรจีวร. (ป.). **อติเรกลาภ** น. ลาภเหลือเฟือ, ลาภที่ได้เกินปรกติ. (ป.).

อติสาร [อะ-] ว. อาการของการเจ็บไข้ที่เข้าขีดหาย. น. โรคลงแดง. (ป. ; ส.).

อถรรพเวท [อะถับพะเวด] น. ชื่อคัมภีร์พระเวทในลำดับที่สี่ซึ่งว่าด้วยการปลุกเสกต่าง ๆ และกล่าวถึงการใช้มนตร์. (ส.).

อทินนาทาน น. การถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้แก่ตน. (ป.).

อทินนาทายี น. ผู้ถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้, ขโมย. (ป.).

อธรรม [อะทำ] ว. ไม่เป็นธรรม, ชั่ว. (ส.).

อธิ เป็นคำใช้นำหน้าคำที่มาจากบาลีและสันสกฤต แปลว่า ยิ่ง, ใหญ่, ทับ, เช่น อธิปัญญา=ปัญญายิ่ง. (ป. ; ส.).

อธิก ว. ยิ่ง, เกิน, มาก, เพิ่ม, เลิศ. ใช้ว่า อธิก ก็มี. (ป. ; ส.). **อธิกมาส**

น. เดือนที่เพิ่มขึ้น (คือในปีนั้นเป็น ๑๓ เดือน เราเรียกว่าเดือน ๘ สองหน). (ป.). **อธิกวาร** น. วันที่เพิ่มขึ้นในปีจันทรคติ (คือในปีนั้นเดือนเจ็ดเป็นเดือนเต็มมี ๓๐ วัน). (ป.). **อธิกสุรทิน** น. วันทางสุริยคติที่เพิ่มขึ้น คือเพิ่มวันเข้าในเดือนกุมภาพันธ์อีกวันหนึ่งเป็น ๒๙ วัน.

อธิกรณ์ น. เหตุ, โทษ, คดี, เรื่องราว. (ป.; ส.).

อธิการ [อะ-] น. อำนาจ, การปกครอง, ความบังคับบัญชา; ตำแหน่ง, หน้าที่, กิจการ, ภาระ; สิทธิ, ความชอบธรรม; เรียกพระที่เป็นสมภารว่าพระอธิการ, เรียกบุคคลผู้เป็นเจ้าหน้าที่ในกิจการอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่นบรรณาธิการ (บรรณ + อธิการ=ผู้ทำหน้าที่หนังสือพิมพ์). (ป.; ส.). **อธิการบดี** น. ตำแหน่งผู้เป็นใหญ่ในการปกครองในมหาวิทยาลัย.

อธิคม น. การบรรลุ, ความสำเร็จ, การได้. (ป.; ส.).

อธิฐาน น. ความตั้งใจมุ่งผลอย่างใดอย่างหนึ่ง, ความตั้งจิตปรารถนา. (ป.; ส. อธิษฐาน).

อธิบดี [อะทิ-บอดี] น. ผู้เป็นใหญ่, ผู้ปกครอง, หัวหน้า; ตำแหน่งข้าราชการชั้นพิเศษเป็นหัวหน้าในกรมหนึ่ง ๆ. (ป.; ส.).

อธิบาย [อะ-] น. ความหมาย, ความประสงค์. ก. ไขความ, ขยายความ, ชี้แจง. (ป. อธิปฺปาย; ส. อภิปฺราย).

อธิป, อธิบ น. พระเจ้าแผ่นดิน, นาย, หัวหน้า, ผู้เป็นใหญ่, มักใช้ท่วงท้ายศัพท์ เช่น นราธิป, ชนาธิป, แต่เมื่อนำหน้าคำที่ขึ้นต้นด้วยสระมักใช้ อธิบ เช่น นราธิบศร์, นราธิบนทร์.

อธิมาตร [อะ-] ว. เหลือคณนา. (ส.; ป. อธิมตฺต).

อธิมุตติ [อะทิมุตติ] น. อัธยาศัย, ความพอใจ, ความตั้งใจ. (ป.).

อธิโมกข์ น. ความตัดสินเด็ดขาด, ความเด็ดเดี่ยว. (ป.).

อธิราช [อะ-] น. เจ้าแผ่นดินผู้ยิ่งใหญ่, มหาราช. (ส.).

อธิวาส [อะ-] น. ที่อยู่, บ้าน. (ป.; ส.).

อธิวาสนะ [อะ-] น. การอดกลั้น, การ

อดทน. (ป.).

อธิศีล [อะ-] น. ศีลอย่างสูง, ศีลอย่างอุกฤษฏ์.

อธิษฐาน [อะ-] น. ความตั้งใจมุ่งผลอย่างใดอย่างหนึ่ง, ความตั้งจิตปรารถนา. (ส.).

อธิก [อะ-] ว. อธิก, ยิ่ง, เกิน, มาก.

อน [อะนะ] เป็นคำปฏิเสธ แปลว่า ไม่, ไม่ใช่, ใช้ประกอบหน้าศัพท์บาลีและสันสกฤตที่ตั้งต้นด้วยสระ เช่น อาหร อนาหร =ไม่เอื้อเฟื้อ. ดู อ ๒ ด้วย.

อ้น น. สัตว์ในจำพวกกัดแทะรูปร่างคล้ายตุ่นแต่ขนสีเป็นสีดอกเลา.

อนงค์ [อะ-] น. นาง, นางงาม. (ส. อนงฺค ว่าไม่มีตัวตน; ชื่อกามเทพ). **อนงคเลข, อนงคเลขา** น. จดหมายรัก, เพลงยาว.

อนงคณะ [อะ-] ว. ไม่มีกิเลส, ไม่มีสิ่งชั่ว. (ป.).

อนนต์ [อะ-] น. ชื่อปลาใหญ่ที่เชื่อกันว่าหนุนโลก, ดู อนันต์ ด้วย.

อนยะ [อะนะ-] น. เคราะห์ร้าย, ทุกข์, ความฉิบหาย. (ป.; ส.).

อนรรฆ [อะนัก] ว. หาค่ามิได้, เกินที่จะประมาณราคาได้. (ส.).

อนรรถ [อะนัด] ว. ไม่เป็นประโยชน์, ไม่มีผล. (ส.; ป. อนตฺถ).

อนล [อะ-] น. ไฟ; พระอัคนี. (ส.).

อนวัช [อะนะ-] ว. ไม่มีโทษ, ไม่มีที่ติ, ไม่มีตำหนิ. (ป. อนวชฺช).

อนัญ [อะ-] ว. ไม่ใช่อื่น. (ป. อนญฺญ). **อนัญคติ** น. หนทางเดียว, ความจำเป็น. (ป. อนญฺญคติ). **อนัญสาธารณ์** ว. เป็นพิเศษไม่ทั่วไปแก่คนอื่น. (ป. อนญฺญสาธารณ).

อนัตตา [อะ-] น. สิ่งที่ไม่ใช่อัตตา, ไม่ใช่ตัวใช่ตน. (ป.).

อนัตถ [อะ-] ว. อนรรถ. (ป.).

อนันต์ [อะ-] ว. ไม่มีสิ้นสุด, มากล้น. (ป.).

อนันตร [อะ-] ว. ไม่มีระหว่าง, ติดต่อกันเรื่อยไป. (ป.; ส.). **อนันตริยกรรม** น. กรรมมีโทษหนักที่สุด มี ๕ อย่าง คือ ฆ่าบิดา, ฆ่ามารดา, ฆ่าพระอรหันต์, ทำให้สงฆ์แตกจากกัน, ทำให้พระกายพระพุทธเจ้าห้อเลือด. (ป.).

อนัม [อะ-] น. ญวน, อานำ ก็ว่า.

อนาคต [อะ-] น. เวลาภายหน้า. (ป.; ส.). **อนาคตกาล** น. กาลภายหน้า.

อนาคามี [อะ-] น. "ผู้ไม่มาสู่กามธาตุอีก" เป็นชื่อพระอริยบุคคลชั้นที่สาม. (ป.). **อนาคามิมรรค** น. ทางปฏิบัติที่ให้สำเร็จเป็นพระอนาคามี. (ป.). **อนาคามิผล** น. ธรรมที่พระอนาคามีได้บรรลุ. ดู มรรค และ ผล ด้วย. (ป.).

อนาจาร [อะ-] น. ความประพฤติชั่ว, ความประพฤติน่าอับอาย, ความประพฤตินอกรีตนอกแบบ. (ป.; ส.).

อนาถ [อะหฺนาด] ว. ควรสงสาร, น่าสังเวช, น่าสลดใจ. (ป.; ส. อนาถ ว่าไม่มีที่พึ่ง).

อนาถา [อะ-] ว. ไม่มีที่พึ่ง, ลำพัง, ยากจน, เจ็ญใจ. (ป.; ส. อนาถ).

อนาทร [อะนาทอน] ว. ไม่เอาใจใส่, ไม่เอื้อเฟื้อ, ละเลย. (ป.; ส.).

อนามัย [อะ-] น. ความไม่มีโรค, ความสบายกาย. (ป.; ส.).

อนารยะ [อะ-] ว. ไม่ใช่อารยะ, ป่าเถื่อน. (ส.). **อนารยชน** น. คนไม่เจริญ, คนป่าเถื่อน. **อนารยธรรม** น. ความต่ำช้า, ความเป็นป่าเถื่อน.

อนาลัย [อะ-] น. การไม่มีที่อยู่, การหมดความอยาก, การหมดความพัวพัน; ชื่อพระนิพพาน. (ป.).

อนิจ [อะนิด] ว. ไม่ยั่งยืน, ไม่เที่ยง, ชั่วคราว, ไม่แน่นอน. (ป. อนิจฺจ; ส. อนิตฺย). **อนิจกรรม** น. ความตาย, ในราชาศัพท์ขุนนางชั้นพระยาพานทองตาย ใช้ว่าถึงแก่อนิจกรรม.

อนิจจัง, อนิจจา [อะ-] ว. เป็นคำออกเสียงแสดงความสงสาร.

อนิฏฐารมณ์ [อะ-] น. อารมณ์ที่ไม่น่าปรารถนา. (ป.).

อนิยต [อะ-] ว. ไม่แน่นอน, เป็นชื่ออาบัติที่ไม่แน่นอนระหว่างปาราชิก, สังฆาทิเสส หรือ ปาจิตตีย์ ซึ่งพระวินัยธรจะต้องวินิจฉัย. (ป.; ส.).

อนิยม [อะ-] ว. ไม่มีกำหนด, ไม่ต้องด้วยกฎหรือแบบแผน, นอกแบบ. (ป.; ส.).

อนิล [อะนิละ] น. ลม. (ป.; ส.). **อนิลปถ** น. ทางลม, ฟ้า, อากาศ. (ป.).

อนิวรรต, อนิวรรตน์ ว. ไม่กลับ, ไม่ท้อถอย. (ส.; ป. อนิวตฺต, อนิวตฺตน).

อนิษฏ์ ว. ไม่น่าปรารถนา. (ส.).

อนึก [อะนึกะ] น. กองทัพ, ใช้ อนิก ก็มี. (ป.; ส.). **อนึกฐ** น. ทหารม้า, ทหารรักษาพระองค์. (ป. อนีกฏฺฐ).

อนึกทรรศนะ, อนึกทัสนะ น. การตรวจพล.

อนึจ [อะนึจะ] ว. ไม่ต่ำ, ดี, งาม, น่านับถือ. (ส.; ป.).

อนึก [อะ-] น. กองทัพ. (ป.; ส. อนีก).

อนึ่ง [อะหนึ่ง] สัน. อันหนึ่ง, อีกอย่างหนึ่ง, อีกประการหนึ่ง.

อนุ [อะ-] เป็นคำประกอบหน้าศัพท์บาลีหรือสันสกฤตให้มีความหมายว่า น้อย, ภายหลัง; ตาม, เนือง ๆ, เช่น อนุทิศ = ทิศน้อย, อนุวัต = เป็นไปตาม, อนุศาสน์ = สอนเนือง ๆ คือพร่ำสอน. (ป.; ส.).

อนุกร [อะนุกอน] น. ผู้ช่วย. ว. เอาอย่าง, ทำตาม. (ส.).

อนุกรม [อะนุกรม] น. ลำดับ, ระเบียบ, ชั้น. (ส.).

อนุกระเบียด [อะ-] น. ระยะสำหรับวัด สองอนุกระเบียดเป็นหนึ่งกระเบียด คือ ๑ ใน ๘ ของนิ้ว.

อนุการ [อะ-] น. การทำตาม, การเอาอย่าง. (ป.; ส.).

อนุกูล [อะ-] ก. เกื้อหนุน, ไอบอ้อมอารี, สงเคราะห์. (ป.; ส.).

อนุคามิก [อะ-] ว. ตามไป, เกี่ยวเนื่อง. (ป.).

อนุคามี [อะ-] น. ผู้ติดตาม, เพื่อน. ว. ติดตาม, เกี่ยวเนื่อง. (ป.; ส.).

อนุเคราะห์ [อะ-] น. ความกรุณา, ความเอื้อเฟื้อ, การช่วยเหลือ. (ส.).

อนุจร [อะนุจอน] น. ผู้ประพฤติตาม, ผู้ไปตาม; เรียกพระภิกษุลูกวัดว่าพระอนุจร, พระอันดับ ก็เรียก. (ป.; ส.).

อนุช, อนุชา [อะ-] น. ผู้เกิดทีหลัง, น้อง. (ป.; ส.). **อนุชน** น. คนรุ่นหลัง.

อนุชาต [อะ-] น. ผู้เกิดตามมาไม่ดีกว่าหรือเลวกว่า. (ป.; ส.). **อนุชาตบุตร** น. บุตรที่เป็นไปตามพ่อแม่ คือพ่อแม่มีคุณสมบัติอย่างใด ก็เป็นไปอย่างนั้น ไม่ยิ่งหรือหย่อนกว่า.

อนุชิต ก. ชนะเนือง ๆ เช่น อนุชิตชาญชัย.

อนุญาต ก. ยินยอม, ยอมให้, ตกลง. (ป. อนุญฺญาต).

อนุญาโตตุลาการ น. ผู้ชำระตัดสินในข้อพิพาท ซึ่งทั้งโจทก์และจำเลยยินยอมพร้อมใจกันตั้งให้ว่ากล่าว.

อนุตร [อะนุตตะระ] ว. ไม่มีสิ่งไรสูงกว่า, ดีเลิศ, ยิ่ง, วิเศษ. (ป. ; ส. อนุตฺตร).

อนุเถร [อะนุเถระ] น. ภิกษุผู้รองพระเถระ, ภิกษุผู้รองผู้เป็นใหญ่. (ป.)

อนุบท [อะ-] น. บทลูกคู่, บทรับของเพลงและกลอน. (ป. ; ส.).

อนุบาล [อะ-] ก. คอยเลี้ยง, คอยระวัง, คอยรักษา. (ป. ; ส.).

อนุปสัมบัน [อะนุปะสำบัน] น. ผู้ที่ไม่เป็นภิกษุ หมายความว่าสามเณรและคฤหัสถ์. (ป.).

อนุปัสนา [อะ-] น. การพิจารณา. (ป. อนุปสฺสนา).

อนุพงศ์ [อะ-] น. วงศ์ที่เนื่องมา, วงศ์ย่อยที่สืบมาจากวงศ์ใหญ่.

อนุพนธ์, อนุพันธ์ [อะ-] ว. ติดต่อ, เกี่ยวเนื่อง. (ป. ; ส.).

อนุโพธ [อะ-] น. ความตรัสรู้, การรู้แจ้ง. (ป. ; ส.).

อนุภรรยา น. เมียน้อย.

อนุภาษ [อะ-] ก. พร่ำกล่าว, พร่ำสอน. (ส. ; ป. อนุภาส).

อนุมัติ [อะ-] ก. เห็นชอบตาม. (ป. ; ส.).

อนุมาน [อะ-] น. ความคาดคะเน, ความคาดหมาย. (ป. ; ส.).

อนุโมทนา [อะ-] น. ความยินดีตาม, ความยินดีด้วย, การพลอยยินดี. (ป. ; ส.).

อนุโยค [อะ-] ก. ซักถาม, ซักไซ้. (ป. ; ส.).

อนุรักษ์ [อะ-] ก. ตามรักษา, ระวัง, ป้องกัน. (ส.).

อนุราช [อะ-] น. พระราชารอง, พระเจ้าแผ่นดินองค์รอง. (ป.).

อนุรูป [อะ-] ว. สมควร, เหมาะ, พอเพียง ; เป็นไปตาม. (ป. ; ส.).

อนุโลม [อะ-] ว. "ตามขน" คือตามธรรมดา, เหมาะ, สะดวก, เป็นไปตาม. ก. ทำตาม, ไม่ขัดขืน, คล้อยตาม, คู่กับปฏิโลม แปลว่า "ทวนขน" คือ ฝ่าทาง

ธรรมดา, ข้อนทางปรกติ. (ป. ; ส.).

อนุวงศ์ [อะ-] น. วงศ์ที่เนื่องมา, เชื้อพระวงศ์ชั้นผู้น้อย.

อนุวัต [อะ-] ก. ทำตาม, ประพฤติตาม, ปฏิบัติตาม. (ป. อนุวตฺต ; ส. อนุวรฺต). เขียนเป็น อนุวรรตน์, อนุวัตน์, อนุวัตร, อนุวัติ ก็มี.

อนุวาต [อะ-] น. ผ้าตาม, ผ้าทาบ. (ป.).

อนุศาสก [อะ-] น. ผู้พร่ำสอน, ครู; ผู้ปกครอง. (ส.).

อนุศาสน์ [อะ-] น. การสอน, คำชี้แจง. (ส. ; ป. อนุสาสน).

อนุศิษฏ์ [อะ-] ก. สั่งสอน, ชี้แจง. (ส. ; ป. อนุสิฏฺฐ).

อนุสติ [อะ-] น. ความระลึกถึง, เป็นชื่อธรรมหมวดหนึ่ง เรียกว่า อนุสติ ๑๐ มีพุทธานุสติเป็นต้น. (ป. อนุสฺสติ).

อนุสนธิ [อะ-] น. การติดต่อ, การสืบเนื่อง. (ป.).

อนุสภากาชาด [อะ-] น. ชื่อสมาคมสำหรับเด็ก เพื่ออบรมตนให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น ขึ้นต่อสภากาชาด.

อนุสร [อะ-] ก. ระลึก, คำนึงถึง. (ป. อนุสฺสร).

อนุสรณ์ [อะ-] น. การระลึก, ความคำนึงถึง. (ป. อนุสฺสรณ).

อนุสัย [อะ-] น. กิเลสที่นอนเนื่องอยู่ในสันดาน. (ป.).

อนุสาวรีย์ [อะ-] น. สิ่งที่ควรระลึกถึง, วัตถุสร้างไว้เป็นที่ระลึก.

อนุสาสนี [อะ-] น. คำสั่งสอน. (ป. ; ส. อนุศาสนี).

อเนก [อะเหนฺก] ว. ไม่ใช่หนึ่ง, มาก. (ป. ; ส.). **อเนกวิธ** ว. หลายอย่าง, ต่าง ๆ.

อเนกคุณ [อะเหนก-] น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง ใช้ทำยาได้.

อเนจอนาถ [อะเหนิจ-] ว. น่าสลดใจเป็นอย่างยิ่ง. (ป. อนิจฺจ : ไม่เที่ยง + อนาถ : ไม่มีที่พึ่ง).

อโนชา [อะ-] น. ต้นอังกาบ. (ป.).

อโนดาต [อะ-] น. ชื่อ..ระหนึ่ง ในสระทั้งเจ็ด ในป่าหิมพานต์. (ป. อโนตตฺต).

อบ ก. ปรุงกลิ่นด้วยควัน, ทำให้ร้อนหรือสุกด้วยไอไฟ ; อับ, อากาศเดินไม่ได้; รมด้วยกลิ่น. **อบรม** ก. ทำให้ซึมซาบเข้า

ไปจนติดเป็นนิสัย, สั่งสอน, ขัดเกลา.

อบอ้าว ว. ร้อนไม่มีลม. **อบอุ่น** ว. อุ่นสบาย, อบให้อุ่น, อบและอุ่น, โดยปริยายหมายความว่าปราศจากความว้าเหว่.

อบเชย น. ชื่อต้นไม้พวกหนึ่ง เปลือกมีกลิ่นหอม ใช้ทำยาและปรุงน้ำหอม มี ๓ ชนิด คือ อบเชยญวน (ดีกว่าชนิดอื่น), อบเชยเทศ, อบเชยไทย.

อบาย [อะ-] น. ที่ปราศจากความเจริญ, ความฉิบหาย. (ป.) **อบายภูมิ** น. กำเนิดที่ปราศจากความเจริญมี ๔ คือ นรก, เปรต, อสุรกาย, ดิรัจฉาน. (ป.). **อบายมุข** น. ทางแห่งความฉิบหาย. (ป.).

อป [อะปะ] เป็นคำประกอบใช้กับศัพท์ที่มาจากบาลีและสันสกฤต มีใจความว่า ไม่, ปราศ, หลีก, เช่น อปมงคล = ปราศจากมงคล. (ป. ; ส.).

อปการ [อะปะ-] น. ความผิด, โทษ; การทำร้าย, การคุกคาม. (ส.).

อปจายน [อะปะจายะนะ] น. การแสดงความเคารพ, การนับถือ, การนอบน้อม. (ป.). **อปจายนมัย** น. บุญสำเร็จด้วยการประพฤติถ่อมตัวแก่ผู้ใหญ่.

อปภาคย์ [อะปะ] ว ปราศจากโชค. (ส.).

อปมงคล [อะปะ-] ว. ปราศจากมงคล. (ป. ; ส.).

อปมาน [อะปะ-] น. การดูหมิ่น, การคุกคาม. (ส.).

อปยศ [อะปะ-] ว. ปราศจากยศ. (ส.).

อปร [อะปะระ] ว. อื่นอีก. (ป ; ส.). **อปรภาค** น. ส่วนอื่นอีก, เวลาอื่นอีก, ภายหลัง. (ป.).

อปรัณ [อะปะรัน] น. "อาหารอื่น" คือ ถั่ว, งาและผักอื่น ๆ (นอกจากข้าว). (ป. อปรณฺณ).

อปรา (กลอน) ก. พ่ายแพ้ เช่น ย่อยยับอปรา.

อปราชัย [อะปะ-] น. ความไม่แพ้, ความชะนะ. (ป.).

อปราชิต [อะปะ-] ว. ไม่พ่ายแพ้. (ป. ; ส.).

อปราธ [อะปะราทะ] น. ความผิด, โทษ. (ป. ; ส.).

อปริมาณ [อะปะ-] ว. กำหนดจำนวนไม่ได้. (ป. ; ส.).

อปโลกน์ [อะปะโหฺลก] น. การบอกเล่า. (ป.).

อปวาท [อะปะ-] น. คำติเตียน, การว่ากล่าว. (ส.).

อปหาร [อะปะ-] น. การปล้น, ขโมย, เอาไป. (ส.).

อปาจี [อะ-] น. ทิศใต้. (ส.; ป.).

อปาจีน [อะ-] น. ทิศตะวันตก; ข้างหลัง, ข้างใต้. (ป.; ส.).

อเปหิ [อะ-] ก. ขับไล่. (ป. ว่าจงหลีกไป).

อพพะ [อะพะพะ] น. ชื่อจำนวนนับอย่างสูงเท่ากับโกฏิกำลัง ๑๐. (ป.).

อพยพ ๑ [อบพะยบ] ก. ย้ายครอบครัวจากถิ่นหนึ่งไปอยู่อีกถิ่นหนึ่ง.

อพยพ ๒ [อบพะยบ] (กลอน) น. อวัยวะ, ส่วนของร่างกาย. (ป. อวยว).

อภว [อะภะวะ] น. ความไม่มี; ความเสื่อม, ความเสียหาย. (ป.; ส.).

อภัพ [อะพับ] ว. ไม่สมควร, เป็นไปไม่ได้. (ป. อภพฺพ). **อภัพบุคคล** น. คนไม่สมควร. (ป. อภพฺพปุคฺคล). **อภัพผล** น. ผลที่ไม่สมควร, ผลทราม.

อภัย [อะไพ] ว. ปราศจากภัย, ไม่มีภัย. (ป.; ส.). **อภัยทาน** ก. ให้ความไม่มีภัย. (ป.). **อภัยโทษ** ก. ยกโทษ.

อภิ [อะ-] เป็นคำใช้นำหน้าศัพท์ที่มาจากบาลีและสันสกฤตมีความว่า ยิ่ง, วิเศษ, เหนือ, เช่น อภิรมย์ = ยินดียิ่ง. (ป.).

อภิฆาต [อะ-] น. การฆ่า. (ป.; ส.).

อภิจฉา [อะ-] น. ความทะเยอทะยาน, ความกระวนกระวาย. (ป.).

อภิชฌา [อะ-] น. ความโลภ, ความอยากได้. (ป.).

อภิชน [อะ-] น. ชนผู้สืบมาจากตระกูลสูง. (ป.; ส.).

อภิชัย [อะ-] น. ความชนะ, การปราบปราม. (ป.; ส.).

อภิชาต [อะ-] ว. เกิดดี, มีตระกูล. (ป.; ส.). **อภิชาตบุตร** น. บุตรที่ยิ่งกว่าตระกูล คือบุตรที่มีคุณสมบัติดีกว่าตระกูล. (ส.; ป.).

อภิชิต [อะ-] ว. มีชัย, ชำนะแล้ว. (ป.; ส.).

อภิญญา, อภิญญาณ น. ความรู้ยิ่ง ในพระพุทธศาสนามี ๖ อย่าง คือ ๑. อิทธิวิธิ แสดงฤทธิ์ได้ ๒. ทิพโสต หูทิพย์ ๓.

เจโตปริยญาณ รู้จักกำหนดใจผู้อื่น ๔. ปุพเพนิวาสานุสติ ระลึกชาติได้ ๕. ทิพจักขุ ตาทิพย์ ๖. อาสวักขยญาณ รู้จักทำอาสวะให้สิ้นไป. (ป.).

อภิณห [อะพินหะ] ว. เสมอ, ทุกวัน. (ป.).

อภิธรรม [อะพิทำ] น. "ธรรมยิ่ง" คือพระปรมัตถธรรม ว่าด้วยจิต เจตสิก รูป นิพพาน; ชื่อปิฎกหนึ่งในพระไตรปิฎก เรียกว่า พระอภิธรรมปิฎก. (ป.).

อภิธาน [อะ-] น. ชื่อ; คำพูด, คำเรียงหรือร้อยกรองไว้เป็นลำดับ.

อภิไธย [อะ-] น. ชื่อ. (ป.; ส. อภิเธยฺย).

อภินันท์ [อะ-] น. ความยินดียิ่ง, ความดีใจยิ่ง. (ป.; ส.). **อภินันทนาการ** น. การแสดงความยินดียิ่ง.

อภินัย [อะ-] น. การแสดงละคร, การแสดงท่าทาง. (ป.; ส.).

อภินิหาร [อะ-] น. อำนาจแห่งบารมี, อำนาจบุญที่สร้างสมไว้. (ป. อภินีหาร).

อภิเนษกรมณ์ [อะ-] น. การออกบวชเพื่อคุณอันยิ่งใหญ่. (ส.; ป. อภินิกฺขมน).

อภิบาล [อะ-] ก. บำรุงรักษา, ปกครอง. (ป.; ส.).

อภิปราย [อะพิปฺราย] ก. พูดจากัน ปรึกษาหารือกัน. (ส.).

อภิมาน [อะพิมานะ] น. ความหยิ่ง, ความถือตัว. (ป.; ส.).

อภิมุข [อะ-] น. หัวหน้า เช่น เสนาภิมุข = หัวหน้าเสนา. ว. หันหน้าตรงไป, ตรงหน้า. (ป.; ส.).

อภิรดี, อภิรติ [อะ-] น. ความยินดียิ่ง. (ป.; ส.).

อภิรมย์ [อะ-] ก. รื่นเริงยิ่ง, ดีใจยิ่ง, ยินดียิ่ง, พักผ่อน. (ส.).

อภิรักษ์ [อะ-] ก. รักษา, ระวัง, ป้องกัน. (ส.).

อภิรัฐมนตรี [อะ-] น. ที่ปรึกษาชั้นสูงของสมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน.

อภิราม [อะ-] ว. น่ายินดียิ่ง, เป็นที่พอใจยิ่ง, งดงามยิ่ง. (ป.; ส.).

อภิรุต [อะ-] น. เสียง, เสียงร้อง. (ป.; ส.).

อภิรุม [อะ-] น. ฉัตรเครื่องสูงอย่างหนึ่ง ใช้ในกระบวนแห่ของหลวง หรือปักเป็น

เครื่องประดับเกียรติยศ. (โบ) เขียน เป็น อภิรม ก็มี.

อภิรูป [อะ-] ว. รูปงาม. (ป.; ส.).

อภิลักขิต [อะ-] ว. หมายไว้, กำหนดไว้. (ป.). **อภิลักขิตกาล, อภิลักขิตสมัย** น. เวลาที่กำหนดไว้, วันกำหนด, มักนิยมวันทำบุญหรือวันทำพิธีประจำปี เช่น วันที่ถวายบังคมพระบรมรูปพระพุทธเจ้าหลวง (๒๓ ตุลาคม) เป็นต้น.

อภิเลปน์ [อะพิเลบ] น. การลูบไล้, เครื่องลูบไล้, ของหอม. (ป.).

อภิวันท์ [อะ-] ก. กราบไหว้. (ส.; ป.).

อภิวันทน์ [อะ-] น. การกราบไหว้. (ส.; ป.).

อภิวาท, อภิวาทน์ [อะ-] น. การกราบไหว้. (ส.; ป.).

อภิเษก [อะ-] น. การรดน้ำ, การแต่งตั้งโดยการทำพิธีรด, เช่นพิธีขึ้นเสวยราชย์ของพระเจ้าแผ่นดินเป็นต้น; การได้บรรลุ เช่น พุทธาภิเษก, ปรมาภิเษกสัมโพธิญาณ. (ส.; ป. อภิเสก).

อภิสมัย [อะพิสะไหฺม] น. ความตรัสรู้, ความบรรลุ, การถึง. (ป.; ส.).

อภิสมาจาร [อะพิสะมาจาน] น. มรรยาทอันดี, ความประพฤติอันดี. (ป.).

อภิสัมโพธิ, อภิสมโพธิ [อะ-] น. ความรู้เองด้วยปัญญาอันยิ่ง, ความเข้าใจอย่างสูง, หมายเอาความตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า. (ป.).

อภิสิต [อะ-] ก. รดแล้ว. (ป. อภิสิตฺต).

อภิสิทธิ์ [อะ-] น. ความสำเร็จ. (ส.).

อภูต [อะพูตะ] ว. ไม่มี, ไม่เกิดขึ้น, ไม่ปรากฏ. (ป.; ส.).

อม ก. เอาสิ่งของใส่ปากแล้วหุบปากไว้ไม่กลืนลงไป, โดยปริยายหมายความว่า เก็บไว้ในใจ, ไม่เปิดออกมา, เช่น อมภูมิ อมความ; จำไว้ในใจ เช่น อมความ; มีอยู่ในตัว เช่น อมโรค; กลมกลืน เช่น อมเปรี้ยวอมหวาน อมเขียวอมเหลือง. **อมปาก** ก. หุบปากไว้. **อมพะนำ** ว. นิ่งอึ้งไม่พูดจา. **อมเพลิง** น. เรียกไม้เสาที่มีเปลือกกระพี้เป็นชั้น ๆ ว่าเสาอมเพลิง ถือว่าเป็นเสาไม่ดี. **อมมือ** ว. เรียกเด็กอ่อนที่ไม่เคยสาว่าเด็กอมมือ. **อมเลือดอมฝาด** ว. ผิวพรรณผุดผ่อง. **อมเลือดอมหนอง** น. เรียกผีที่กำลังมี

เลือดและหนองปนกันอยู่ข้างใน. **อมหนอง** ว. แผลที่กลัดหนอง เรียกว่า แผลอมหนอง.

อ้ม น. ต้นเนียม ; ชะมด, เห็นอ้ม หรือ อีเห็นอ้ม ก็เรียก.

อมต [อะมะตะ] น. ความไม่ตาย ; พระนิพพาน. (ป.; ส. อมฤต). **อมตบท** น. ทางพระนิพพาน. (ป.).

อมนุษย์ [อะมะ-] น. ไม่ใช่คน, หมายความว่า ผี สาง เทวดา ยักษ์. (ส.).

อมร [อะมอน หรือ อะมะระ] น. ผู้ไม่ตาย, เทวดา. ว. ไม่ตาย, ไม่เสื่อมศูนย์, ยั่งยืน. (ป.; ส.). **อมรบดี** [อะมะระบอดี] น. "จอมเทวดา" คือพระอินทร์. **อมรรัตน์** น. เพชร. **อมรราช** น. พระอินทร์. **อมรสตรี** น. นางสวรรค์, นางฟ้า. **อมราวดี** น. ชื่อเมืองของพระอินทร์. **อมรินทร์, อมเรนทร์** น. พระอินทร์. **อมเรศ, อมเรศวร** น. พระอินทร์.

อมรา (กลอน) น. อมร.

อมฤต [อะมฺริต หรือ -ริต] น. น้ำทิพย์ เรียกว่าน้ำอมฤต ; เครื่องทิพย์. (ส.). **อมฤตบท** น. ทางพระนิพพาน. **อมฤตรส** น. น้ำทิพย์ ; พระธรรม (ในพระพุทธศาสนา).

อมฤตยู [อะมฺริตะ-] น. ความไม่ตาย. (ส.).

อมัจจะ [อะมัจจะ] น. อำมาตย์. (ป.; ส. อมาตฺย).

อมัตร [อะ-] น. หม้อน้ำ, ภาชนะสำหรับดื่ม. (ส.).

อมาตย์ [อะหฺมาต] น. ข้าราชการ, ข้าเฝ้า ; ที่ปรึกษา. (ส.).

อมาวสี, อมาวสุ, อามาวาสี น. วันที่พระจันทร์และพระอาทิตย์ร่วมกัน คือ สิ้นเดือนจันทรคติ. (ป.).

อมิตร [อะ-] ว. ไม่ใช่เพื่อน, ข้าศึก, ศัตรู. (ส.).

อเมริกัน [อะ-] น. ชาวประเทศสหรัฐอเมริกา.

อย, อยัส [อะยะ, อะ-] น. เหล็ก. (ป.; ส.).

อยน [อะยะนะ] น. ทาง, ถนน, ที่ไป, ที่เดิน ; การไป, การถึง. (ป.; ส.).

อย่า [หฺย่า] ก. เป็นคำช่วยกริยาบอก

ความห้าม หรือไม่ยอมให้ทำอาการต่าง ๆ.

อยาก [หฺยาก] ก. ปรารถนา, ประสงค์, ต้องการ, หิวกระหาย.

อย่าง [หฺย่าง] น. ชนิด, สิ่ง, ทำนอง, วิธี, แบบ, เยี่ยง. **อย่างไร** ว. ชนิดไหน, วิธีไร. **อย่างไรก็ดี, อย่างไรก็ตาม** สัน. ถึงเช่นนั้น, แม้กระนั้น.

อยุทธ์ [อะ-] ว. ไม่พ่ายแพ้, ปราบไม่ได้. (ป.; ส.).

อยู่ [หฺยู่] ก. พัก, อาศัย, ยัง, ยังมีชีวิต, คง, ไม่ไปจากที่ เช่น อยู่บ้าน, กำลังเป็นไป สำหรับประกอบกริยาอื่น เช่น นอนอยู่. **อยู่กรรม** ก. อยู่บริวาสของภิกษุผู้ต้องอาบัติสังฆาทิเสส. **อยู่กิน** ก. กินและนอน, ดำรงชีวิต. **อยู่คง** ก. ทนทานต่อศัสตราวุธ. **อยู่งาน** (ราชา) ก. ปรนนิบัติรับใช้. **อยู่จริง** ว. เป็นคำที่เปล่งออกมา แสดงความหนักใจ. **อยู่ตัว** น. ความเจริญหรือความเสื่อมที่หยุดทรงตัวคงที่แล้ว. **อยู่ไฟ** ก. นอนใกล้ไฟเพื่อให้อบอุ่นเป็นการรักษามดลูกภายหลังการคลอดบุตร. **อยู่มือ** ว. เกรงกลัวหรืออยู่ในบังคับไม่กล้าฝ่าฝืน. **อยู่ยาม** ก. รักษาหน้าที่และบอกเวลา. **อยู่เวร** ก. ผลัดกันอยู่รักษาหน้าที่ตามเวลาที่กะกันไว้. **อยู่หมัด** ก. เกรงกลัวฝีปากหรือฝีมือ.

อร ๑ [อะระ] น. กำ, ซี่ล้อรถหรือเกวียน. (ป.; ส.).

อร ๒ [ออน หรือ ออระ] (กลอน) น. นาง, นางงาม. ว. สวย, งาม.

อรช [อะระชะ] ว. ปราศจากผงหรือมลทิน. (ป.; ส.).

อรชร [ออระชอน] ว. งาม, ใช้ว่า ออนชอน หรือ อ่อนชอน ก็มี.

อรชุน [ออรฺชุน] น. ไม้รกฟ้า; สีขาว. ว. ขาว, ใส. (ส. อรฺชุน; ป. อชฺชุน).

อรณ [อะระณะ] ก. ไม่รบ. (ป.; ส.).

อรดี, อรติ [อะระ-] น. ความไม่ยินดี, ความไม่พอใจ, อราดี, อราดี ก็ใช้.

อรุไท [ออระไท] น. นางผู้เป็นใหญ่, นางผู้มีสกุล, เขียน อ่อนไท, อ่อนไท้ ก็มี.

อรนุช [ออระ-] น. นางน้อง, หญิงคู่รัก.

อรพินท์ [ออระ-] น. ดอกบัว. (ป.; ส. อรวินฺท).

อรรค [อัก] (โบ) ว. อัคร. (ส.).

อรรฆ [อัก] น. ค่า, ราคา. (ส.).

อรรฆย์ [อัก] ว. มีค่า, มีราคา; ควรยกย่อง. (ส.).

อรรจน์ [อัด] น. การยกย่อง, การสรรเสริญ. (ส.).

อรรณพ [อันนบ] น. ห้วงน้ำ, ทะเล, มหาสมุทร. (ป. อณฺณว; ส. อรฺณว).

อรรถ [อัด] น. เนื้อความ, ความมุ่งหมาย, ความประสงค์, เหตุ; ผล, ประโยชน์, กิจการ; คดี, การฟ้องร้อง; ใจความ, ความหมาย, เนื้อเรื่อง, คำแปล. (ส.; ป. อตฺถ). **อรรถกถา** น. ชื่อคัมภีร์ที่แก้เนื้อความพระบาลี. **อรรถกถาจารย์** น. อาจารย์ผู้แต่งอรรถกถา. **อรรถกร** ว. ให้ประโยชน์, เป็นประโยชน์. **อรรถคดี** น. เรื่องที่ฟ้องร้องกันในโรงศาล. **อรรถาธิบาย** ก. ขยายความ.

อรรธ [อัด] น. ครึ่งหนึ่ง, ซีก, ส่วนหนึ่ง. (ส. อรฺธ; ป. อทฺฒ, อทฺธ). **อรรธกรรณ** น. "ครึ่งเส้นผ่าศูนย์กลาง" คือรัศมีของวงกลม. **อรรธคราส** น. การมีจันทรคราสและสุริยคราสครึ่งดวง. (ส.). **อรรธจักร** น. เรียกดวงชาตาของคนที่พระเคราะห์ไปร่วมกันอยู่ข้างใดข้างหนึ่ง. **อรรธจันทร์** น. พระจันทร์ครึ่งซีก, สิ่งที่มีรูปครึ่งวงกลม, ชั้นที่ตั้งของขายหรือก้าวขึ้นลง. **อรรธนิศา** น. เวลาเที่ยงคืน. **อรรธบท** น. ครึ่งทาง. **อรรธภาค** น. ครึ่งหนึ่ง. **อรรธสระ** น. เสียงกึ่งสระกึ่งพยัญชนะ.

อรสุม [ออระ—] น. ไอน้ำ. (ป. อุสุม). **อรสุมพล** น. กำลังไอน้ำ.

อรหะ [อะระ—] ว. ควร, สมควร. (ป.; ส.).

อรหัง [อะระ—] น. พระพุทธเจ้า; พระอรหันต์. (ป. อรหํ).

อรหัต [อะระ—] น. ความเป็นพระอรหันต์ คือผลแห่งท่านผู้สำเร็จธรรมวิเศษสูงสุดในพระพุทธศาสนา. (ป. อรหตฺต). **อรหัตผล** น. ผลคือการสำเร็จเป็นพระอรหันต์. **อรหัตมัค** น. ทางปฏิบัติเพื่อบรรลุพระอรหัต. **อรหัตวิโมกข์** น. ความพ้นจากกิเลสเพราะสำเร็จอรหัต.

อรหัน [ออระ—] น. ชื่อสัตว์ในนิยายมีสองเท้ามีปีก หัวเหมือนคน; ผู้วิเศษ.

อรหันต์ [อะระ—] น. ผู้สำเร็จธรรม

วิเศษสูงสุดในพระพุทธศาสนา, ผู้บรรลุพระนิพพาน, พระพุทธเจ้า. (ศัพท์นี้ใช้ อรหา หรือ อรหัง ก็มี. แต่เป็นคำคุณหรืออยู่หน้าสมาสต้องใช้ อรหันต์). **อรหันตฆาต** น. การฆ่าพระอรหันต์, นับว่าเป็นบาปหนักจัดเข้าในอนันตริยกรรม ๕. (ป.).

อร่อย [อะหฺร่อย] ว. มีรสดี, กินดี.

อรัญ [อะ—] น. ป่า. (ป. อรญฺญ). **อรัญวาส** น. การอยู่ในป่า. **อรัญวาสี** น. ผู้อยู่ในป่า, เป็นชื่อคณะพระสงฆ์โบราณ ซึ่งตั้งอารามอยู่ในป่าห่างจากชุมนุมชน. **อรัญญิก** น. ป่า. (ป. อารญฺญิก ว่าเกี่ยวกับป่า).

อรัณย์ น. ป่า. (ส.).

อราดี, อราติ น. ความไม่ยินดี, ความไม่พอใจ. ดู อรดี ด้วย.

อร่าม [อะหฺร่าม] ว. งามแพรวพราว.

อริ [อะหฺริ] น. ข้าศึก. (ป.; ส.). **อรินทร์** น. จอมข้าศึก, จอมศัตรู.

อริน [อะ-] น. ลูกล้อ, จักร. (ส.).

อริยกะ [อะริยะ-] น. ชื่อคนชาติหนึ่งในสมัยดึกดำบรรพ์ เป็นต้นเค้าของชาวฮินดู ชาวอิหร่าน และชาวยุโรปบางพวก. (ป.).

อริยะ [อะ-] น. ในพระพุทธศาสนาเรียกบุคคลผู้บรรลุธรรมวิเศษมีโสดาปัตติมรรคเป็นต้นว่า พระอริยะ หรือ พระอริยบุคคล. ว. เป็นของพระอริยะ, เป็นชาติอริยะ; เจริญ, เด่น, ประเสริฐ. **อริยบุคคล** น. บุคคลผู้บรรลุธรรมวิเศษมีโสดาปัตติมรรคเป็นต้น. **อริยมรรค** น. ทางอันประเสริฐ, ทางดำเนินของพระอริยะ, ชื่อธรรมวิเศษในพระพุทธศาสนามีสี่ชั้นมีโสดาปัตติมรรคเป็นต้น. **อริยสัจ** น. ความจริงของพระอริยะ, ความจริงอันประเสริฐ; ชื่อธรรมสำคัญหมวดหนึ่งในพระพุทธศาสนามีสี่ข้อ คือ ทุกข์, ทุกขสมุทัย (ที่เกิดแห่งทุกข์), ทุกขนิโรธ (ความดับทุกข์) และมรรค (ทางแห่งความดับทุกข์). (ป. อริยสจฺจ).

อรุ [อะ-] น. แผล, บาดแผล. (ป.; ส.).

อรุณ [อะ-] น. เวลาใกล้อาทิตย์จะขึ้นมีสองระยะคือมีแสงขาวเรื่อ ๆ (แสงเงิน) และแสงแดง (แสงทอง). (ป.; ส.).

อรุโณทัย [อะ-] น. เวลาตั้งขึ้นแห่งอรุณ, เวลาเช้าตรู, ใช้ว่า อโณทัย ก็มี.

อรุ่ม [อะหฺรุ่ม] ว. มืดกลุ้ม.

อรูป [อะ-] ว. ไม่มีรูป, ไม่ใช่รูป, นาม.

(ป. ; ส.).

อลงกต [อะ-] ก. ตกแต่ง, ประดับประดา. (ป. ; ส. อลํกฤต).

อลงกรณ์ [อะ-] น. การตกแต่ง, การประดับประดา ; เครื่องแต่ง, เครื่องประดับ. (ป. ; ส.).

อลงการ [อะ-] น. การตกแต่ง, การประดับ ; เครื่องตกแต่ง, เครื่องประดับ. ว. งามด้วยเครื่องประดับตกแต่ง. (ป. ; ส. อลงฺการ).

อลวน [อนละวน] ว. วุ่นวาย, สับสน.

อลเวง [อนละ-] ว. ก้อง, ดัง, เซ็งแซ่. (สำหรับเสียง).

อลหม่าน [อนละ-] ว. ชุลมุน, สับสน, แตกตื่น.

อล่องฉ่อง [อะหฺล่อง-] ว. งามเด่นน่าชม.

อลักเอลื่อ [อะหฺลักอะเหฺลื่อ] ว. อึดอัด, ลำบากใจ.

อลังการ น. การตกแต่ง, การประดับ ; เครื่องตกแต่ง, เครื่องประดับ. ว. งามด้วยเครื่องประดับตกแต่ง. (ป. ; ส.).

อลัชชี [อะ-] ว. ไม่อาย, นอกจารีต, มักหมายถึงนักพรต เช่นภิกษุผู้มักประพฤติละเมิดพระพุทธบัญญัติ. (ป.).

อล่างฉ่าง [อะหฺล่าง-] ว. เห็นจะแจ้ง, เปิดเผย, เห็นเต็มที่, เห็นเด่น.

อลิงค์, อลึงค์ (ไว) ว. ไม่ปรากฏเพศ คือประสงค์เอาคำที่ไม่ปรากฏว่าเพศอะไรแน่ เช่นคำว่า คน, ลูก, หลาน.

อลึงฉิ่ง [อะหฺลึง-] ว. บวมเบ่งเห็นได้ชัด ; เรียกซากศพที่ขึ้นเต็มที่ว่า ขึ้นอลึงฉิ่ง.

อวก, อ้วก ก. ราก, อาเจียน. ว. เสียงอาเจียน, เสียงราก.

อวเคราะห์ [อะวะ-] น. อุปสรรค, เครื่องกีดขวาง, ความเหนี่ยวรั้ง. (ส. ; ป. อวคฺคห).

อวจร [อะวะจอน] น. แดน, บริเวณ, เขต, วิสัย. (ป. ; ส.).

อวชัย [อะวะ-] น. ความเอาไว้ในเงื้อมมือ, การปราบปราม. (ป. ; ส.).

อวชาต [อะวะ-] ว. มีกำเนิดเลว, ต่ำช้า. **อวชาตบุตร** น. ลูกที่มีคุณสมบัติเช่นจรรยาหรืออาชีพเลวกว่าตระกูลตน, ตรงข้ามกับอภิชาตบุตร. (ป.).

อวด ก. สำแดงให้รู้เห็น, นำออกให้ชม,

ยกย่องต่อหน้าคน. **อวดดี** ว. ทะนงใจว่าตัวดี, ถือดี, สำแดงให้เขาเห็นว่าตัวดีโดยไม่มีดี. **อวดอ้าง** ก. พูดยกย่องต่อประชุมชนโดยอ้างหลักฐาน.

อวตาร [อะวะ-] น. การลงมาเกิด, การแบ่งภาคมาเกิด เช่น พระนารายณ์ลงจากสวรรค์, ชื่อพระนารายณ์ ; ชื่อเรียกพระเจ้าแผ่นดินหรือคนสำคัญ. ก. ลงมาเกิด, แบ่งภาคมาเกิดในโลก. (ส.).

อวน น. ชื่อเครื่องจับปลาขนาดใหญ่มีหลายชนิด เป็นตาข่ายผืนยาว ใช้ขึงหรือกางเป็นวงล้อมปลา. **อวนลอย** น. อวนชนิดที่ไม่มีเครื่องถ่วง ใช้ผูกมุมขอบบนของอวนกับเรือ อีกมุมหนึ่งผูกกับทุ่นปล่อยให้อวนลอยไป. **อวนลาก** น. อวนชนิดที่ใช้ผูกตอนกลางอวนไว้กับเรือ คนหนึ่งอยู่ข้างตลิ่งยึดคันไม้ชายอวนข้างหนึ่งไว้ และอีกคนหนึ่งจับคันไม้ชายอวนอีกข้างหนึ่งเดินลุยน้ำเป็นรูปครึ่งวงกลมเข้าตลิ่ง.

อ้วน ว. ร่างกายโตอวบเพราะมีเนื้อและมันมาก.

อวบ ว. มีเนื้อมากแต่เนื้อไม่แน่น, ตรงข้ามกับเกร็ง.

อวมอำ ก. ปิดบัง, อำอวม ก็ว่า.

อวย ก. ให้, อนุญาต. (โบ ใช้ว่า ไอย).

อวยวะ, อวัยวะ [อะวะยะวะ, อะไวยะวะ] น. ชิ้น, ส่วน, ส่วนของร่างกาย. ในบทกลอนใช้ว่า อพยพ ก็มี. (ป.).

อวรุทธ์, อวรุทธก [อะวะรุด, -ทะกะ] ว. ถูกขับไล่. (ป. ; ส.).

อวล [อวน] ก. ตระหลบ, ฟุ้ง, หวน, กลบ, หอมตระหลบ, ฟุ้งด้วยกลิ่นหอม. (ข. ว. เต็ม, แน่น, อึดอัด).

อวสาน [อะวะ-] น. ที่จบ, ที่สุด. (ป. ; ส.).

อวหาร [อะวะ-] น. การลัก, การขโมย. (ป. ; ส.).

อวัยวะ น. ชิ้น, ส่วน, ส่วนของร่างกาย. (ป, อวยว). ดู อวยวะ.

อวัสดา [อวัดสดา] น. ฐานะ, ความเป็นอยู่ ; เวลา, สมัย. (ป. อวตฺถา ; ส. อวสฺถา).

อวาจี [อะ-] น. ทิศใต้. (ป.).

อวิจี [อะ-] น. อเวจี. (ป.).

อวิชชา [อะ-] น. ความไม่รู้ คือ ไม่รู้อริยสัจสี่. (ป.).

อวิญญาณ [อะ-] ว. ไม่มีวิญญาณ, ไม่มีชีวิต, ไม่มีจิตใจ. (ป.). **อวิญญาณกทรัพย์** น. ทรัพย์ที่ไม่มีวิญญาณ คือ เงิน ทอง ที่ดิน ฯลฯ.

อวิญญู [อะ-] ว. โง่, ไม่มีความรู้. (ป.).

อวิรุทธ์ [อะ-] ว. ไม่ขัดข้อง, ไม่ผิดพลาด, สะดวก; มีอิสระ. (ป.; ส.).

อวิโรธน์ [อะ-] น. ความไม่ผิด, ความไม่ประพฤติผิดธรรม. (ป.; ส.).

อวีจิ [อะ-] น. ชื่อนรกขุมหนึ่งในนรกแปดขุม และกล่าวว่าเป็นขุมลึกที่สุดสำหรับลงอาชญาแก่สัตว์ที่มีบาปหนักที่สุด. ใช้เป็น อวีจี หรือ อเวจี ก็มี. (ป.).

อเวจี น. อวีจิ.

อโศก [อะ-] น. ชื่อต้นไม้ดอกชนิดหนึ่งของอินเดีย. (ส.; ป. อโสก ว่าไม่โศก).

อสงไขย [อะ-] ว. นับไม่ถ้วน, นับไม่ได้, มากมาย, เป็นชื่อสังขยาจำนวนใหญ่ที่สุดในแบบสังขยา คือ โกฏิกำลังยี่สิบ. (ป.).

อสรพิษ [อะสอระ-] น. สัตว์มีพิษในเขี้ยว. (ส. อสิร + วิษ).

อสนี, อัสนี [อะสะ-] น. อาวุธแหลม, อาวุธพระอินทร์, สายฟ้า. (ป.). **อสนีบาต** น. การตกแห่งสายฟ้า, ฟ้าผ่า.

อสังหาริมะ [อะ-] ว. ซึ่งนำเอาไปไม่ได้, เคลื่อนที่ไม่ได้, ใช้เรียกที่ดินและทรัพย์ที่ติดอยู่กับที่ เช่น ตึก ต้นไม้ เรียกว่า อสังหาริมทรัพย์ คู่กับ สังหาริมทรัพย์ ซึ่งได้แก่ทรัพย์ที่นำไปได้ คือทรัพย์ที่ไม่ติดกับที่ขนไปไหนไปได้. (ป.).

อสัญ [อะ-] ว. ไม่รู้สึกตัว, สิ้นสติ. (ป. อสญฺญ). **อสัญกรรม** น. ความตาย. (ในราชาศัพท์ใช้สำหรับข้าราชการชั้นเจ้าพระยาตายเป็นต้น เรียกว่า ถึงแก่อสัญกรรม).

อสัญญี [อะ-] ว. ไม่มีสัญญา, หมดความรู้สึก, สลบ. (ป.). **อสัญญีภาพ, อสัญญีภาวะ** น. ความสลบ. **อสัญญีสัตว์** น. พรหมพวกหนึ่งมีรูปแต่ไม่มีสัญญาดังมีกล่าวไว้ในไตรภูมิ.

อสัญแดหวา [อะสันยะแดหฺวา] น. เทวดา. (ช.).

อสัตถพฤกษ์ น. ไพใบ. ดูที่ ไพ อีก.

อสัตย์ [อะ-] น. ความไม่จริง, ความ

ไม่แท้, ความไม่ซื่อตรง, ใช้ อาสัตย์ ก็มี. (ส. ; ป. อสจฺจ).

อสัมภิน [อะ-] ว. ไม่แตกต่าง, ไม่เจือปน. (ป. อสมฺภินฺน). **อสัมภินพงศ์, อสัมภินวงศ์** น. เชื้อสายที่ไม่เจือปน.

อสาธร [อะสาทอน] ว. อสาธุ.

อสาธุ [อะ-] ว. ไม่ดี, ไม่งาม, เลว, ชั่วช้า ; น่าละอาย, แผลง ใช้ว่า อสาธร ก็ได้. (ป. ; ส.).

อสิ [อะ-] น. ดาบ, มีด, กระบี่. (ป. ; ส.). **อสิจรรยาการ** น. การฝึกหัดเพลงดาบ, การฝึกหัดเพลงศัสตรา. (ส.). **อสิธารา** น. คมดาบ, คมศัสตรา. (ป. ; ส.).

อสิต [อะสิตะ] ว. มีสีดำ, มีสีคล้ำ, มีสีแก่. (ป. ; ส.).

อสีตยานุพยัญชนะ [อะสีตยานุพฺยัน-ชะนะ] น. ลักษณะน้อย ๆ ในร่างกายของผู้ที่จะเป็นพระมหาบุรุษ ๘๐ อย่าง คือ ผู้ที่จะเป็นพระมหาบุรุษต้องสมบูรณ์ด้วยลักษณะสำคัญ ๓๒ อย่าง ซึ่งเรียกว่ามหาปุริสลักษณะ มีรอยพระบาทเป็นลายรูปจักรและอื่น ๆ ตามแบบเป็นต้น, และสมบูรณ์ด้วยลักษณะน้อย ๆ ซึ่งเรียกว่าอนุพยัญชนะ ๘๐ อย่าง เรียกว่า อสีตยานุพยัญชนะ. (ป.).

อสีติ [อะ-] ว. แปดสิบ. (ป.). **อสีติมหาสาวก** น. สาวกใหญ่ของพระพุทธเจ้า ๘๐ องค์. (ป.).

อสุ [อะ-] น. ลมหายใจ, ชีวิต. (ป. ; ส.).

อสุจิ [อะ-] ว. ไม่สะอาด, ไม่บริสุทธิ์ ; เรียกน้ำกามว่า น้ำอสุจิ. (ป.).

อสุภ [อะสุบ] ว. ไม่งาม, ไม่สวย, ไม่ดี. น. เรียกซากศพว่า อสุภ และเลือนไปเป็น อสภ, อาสภ ก็มี. (ป.). **อสุภกรรมฐาน** น. กรรมฐานที่ยึดเอาซากศพเป็นอารมณ์. (ป. อสุภกมฺมฏฺฐาน).

อสุร [อะสุระ] น. อมนุษย์พวกหนึ่งเป็นศัตรูต่อเทวดา, แทตย์, ยักษ์, มาร, ผี. (ป. ; ส. อสุร น. วิญญาณ). **อสุรกาย** น. สัตว์เกิดในอบายภูมิพวกหนึ่ง. (ป.).

อสุรินทร์, อสุเรนทร์ [อะ-] น. จอมอสุร, พญายักษ์. (ส.).

อสุรี น. อสุร. (ป.).

อสุเรศ (กลอน) น. ยักษ์.

อสูร, อสูรี น. ยักษ์. (ป. อสุร).

อเส [อะ—] น. ตัวไม้ซึ่งประกอบยึดเสาส่วนบนของเรือน; ไม้ยึดหัวกงเรือ.

อเสกข [อะเสกขะ] น. "ผู้ซึ่งไม่ต้องศึกษาอีก" คือพระอรหันต์. (ป.).

อห [อะหะ] น. วัน, วันหนึ่ง, มักใช้เป็นส่วนท้ายของสมาสในคำที่มาจากบาลีและสันสกฤต เช่น สัปดาห=สัปด + อห ว่าเจ็ดวัน.

อหังการ [อะ—] น. คติที่ถือตัวเราว่าเป็นเรา; การถือตัว, ความเย่อหยิ่ง, ความทะนงตัว, ความก้าวร้าวด้วยการถือตัว. (ป.; ส.).

อหิ [อะ—] น. งู. (ป.; ส.). **อหิวาตกโรค** น. โรคลงราก. (ป.).

อหิงสา, อหึงสา [อะ—] น. ความไม่เบียดเบียน, การเว้นจากการทำร้าย. (ป.; ส.).

อเหตุกทิฐิ [อะเหตุกะทิดถิ] น. ความเห็นว่าบาปบุญในโลกไม่มีเหตุไม่มีปัจจัยเป็นความเห็นของเดียรถีย์พวกหนึ่ง. (ป. อเหตุกทิฏฐิ).

อโหสิกรรม [อะ—] น. กรรมที่เลิกแล้วต่อกัน, การไม่เอาบาปแก่กัน, การไม่เอาโทษแก่กัน, ใช้ย่อว่า อโหสิ ก็มี. (ป.).

ออ ๑ (โบ) ส. เป็นคำใช้แทนชื่อผู้ที่พูดด้วยหรืออ้างถึง สำหรับใช้แก่ผู้ที่เสมอกันหรือต่ำกว่า เป็นอย่างกันเอง.

ออ ๒ ก. รวมกันเป็นกลุ่ม, ประดังกันมาก ๆ, มุงกัน; อัดแอ, คับคั่ง.

อ้อ ๑ น. ไม้จำพวกหนึ่ง ลำต้นแข็งเป็นปล้อง ข้างในกลวง มักขึ้นในที่ชื้นแฉะ.

อ้อ ๒ อ. เป็นคำออกเสียงแสดงว่ารู้แล้วเข้าใจแล้ว หรือนึกได้.

อ๊อ ๑ น. วิธีแทงถั่วมีถุกประตูเดียวกินสามประตู เมื่อถุกใช้สามต่อ.

อ๊อ ๒ อ. เป็นคำออกเสียงเหมือนอ้อ.

ออก ๑ (โบ) น. เป็นคำนำหน้าชื่อผู้เป็นใหญ่เพื่อแสดงความยกย่อง เช่น ออกญา ออกพระ ออกหลวง ออกขุน ออกไท้; เรียกพ่อแม่ผู้ให้กำเนิดว่า พ่อออก แม่ออก; เรียกเมืองที่สวามิภักดิ์ว่า เมืองออก.

ออก ๒ น. ชื่อนกชนิดหนึ่งเรียก นกออก ตัวขนาดนกยาง หากินตามลำน้ำ.

ออก ๓ ก. ลักษณะหรืออาการที่เคลื่อนจากภายในมาภายนอก หรือจากที่บีดบังให้

เปิดเผย, ให้ปรากฏ, หรือให้เกิดขึ้น; เคลื่อนจากที่ เช่น รถออก, เผยแผ่ เช่น ออกกฎหมาย; เป็นกริยานุเคราะห์บ่งความว่าค่อนข้าง, ชวนให้, ตั้งต้น, เช่น ใจออกจะโกรธ ออกฉุน; แตก, ผลิ, ผุดขึ้น, งอก, เช่น ต้นไม้ออกดอกออกช่อ. ว. ตรงข้ามกับเข้า, ขยาย, ให้, แยกเป็นคนละส่วน, เช่น คลี่ออก, แบ่งออก; หลุดไปได้, สำเร็จไปได้, เช่น ร้องออก, ถอนออก; เป็นคำประกอบหลังคำอื่นเพื่อเน้นให้ความเด่นขึ้น เช่น คำออกอย่างนี้. (โบ) ก. ขึ้น เช่น เมืองออก. **ออกกำลัง** ก. ใช้กำลัง, เบ่งแรง. **ออกขุนนาง** ก. เสด็จออกว่าราชการแผ่นดิน (เฉพาะพระเจ้าแผ่นดิน). **ออกแขก** ก. ต้อนรับแขก; แสดงต่อหน้าแขกได้, แสดงตัวในสังคมได้. ดู ออกภาษา ด้วย. **ออกโขน** ก. ทำท่าทางอิกทิกตรึกโตรมอย่างเล่นโขน. **ออกไข้หัว, ออกฝีดาษ** ก. ไข้หัวผุดขึ้นมา, เป็นไข้หัว. **ออกงาน** ก. ออกทำหน้าที่, แสดงแก่ประชุมชนครั้งแรก (สำหรับวงมหรสพโขนละคร). **ออกชื่อ** ก. บอกชื่อ, ขานชื่อ, แสดงชื่อ. **ออกดอก** ก. เกิดเป็นเม็ดตามผิวหนังเนื่องจากกามโรค. **ออกตัว** ก. ปลีกตัวหรือแก้ตัวให้พ้นจากข้อผูกพันหรือข้อบกพร่อง; ปลดเปลื้องสิ่งที่ตกหนักแก่ตัว. **ออกท่า, ออกทาง** ก. แสดงกิริยาอาการเป็นท่าทางต่าง ๆ. **ออกทุน** ก. ลงทุน, จ่ายเงินทำทุน. **ออกบวช** ก. ไปถือเพศเป็นบรรพชิต, มักใช้หมายถึงพระพุทธเจ้าออกบวช ซึ่งเรียกว่า มหาภิเนษกรมณ์; ทางศาสนาอิสลามหมายความว่าเลิกจากการถือพรต. **ออกปาก** ก. พูด, พูดขอความช่วยเหลือ. **ออกฝี** ก. เป็นฝีดาษ. **ออกพรรษา** น. เรียกวันที่สิ้นการจำพรรษาแห่งพระสงฆ์ คือวันกลางเดือน ๑๑, วันปวารณา ก็เรียก. **ออกไฟ** ก. เลิกอยู่ไฟเนื่องในการคลอดบุตร. **ออกภาษา** น. วิธีเล่นมหรสพคือทำเพลงและแสดงท่าทางเป็นต่างภาษา เช่น ออกแขก ออกเขมร. **ออกรับ** ก. ใต้รับเอาเสียเองเมื่อเขาว่าผู้อื่น. **ออกร้าน** ก. เปิดร้านค้า. **ออกเรือน** ก. แยกจากเรือนพ่อแม่ไปอยู่เรือนใหม่เนื่องในการมีผัว. **ออกแรง** ก. ออกกำลัง, โดย

ปริยายหมายความว่า ใช้กำลังช่วย. **ออกโรง** ก. ออกแสดงเป็นครั้งแรกเมื่อได้ฝึกหัดมาแล้ว. **ออกลูก** ก. คลอดลูก. **ออกวัง** ก. แยกจากวังหลวงไปอยู่วังส่วนพระองค์ (สำหรับพระเจ้าลูกเธอ). **ออกเสียง** ก. ลงคะแนนเลือกตั้ง, กล่าวแสดงเหตุผล, เปล่งเสียง. **ออกหน้าออกตา** ก. แสดงให้ปรากฏเปิดเผย. **ออกหาก** ก. ไม่ร่วมใจ.

อ่อง ว. ผุดผ่อง, เปล่งปลั่ง.

อ๋อง น. เจ้า. (จ.).

อ้องแอ้ง ว. อ้อนแอ้น, แบบบาง.

ออเซาะ ก. ฉอเลาะ, พูดชิกชี้ให้ชอบ.

ออด ก. พร่ำอ้อนวอน, พร่ำบ่นยืดยาว. **ออด ๆ** ว. พร่ำเพรื่อ, ไม่หยุดหย่อน. ว. เสียงดัง เช่นเสียงของแน่น ๆ เบียดกัน. **ออดแอด** ว. อาการที่บ่นไม่รู้จักจบ; อาการที่ป่วยนิด ๆ หน่อย ๆ ไม่รู้จักหาย เรียกว่า เจ็บออดแอด; ไม่แข็งแรง.

อ๊อด, อ๊อดแอ๊ด ว. เสียงดังเช่นนั้น.

อ่อน ก. ไม่กระด้าง, ไม่จัด, ไม่แก่, ไม่แข็ง, นุ่ม; ละมุนละม่อม, ดัดง่าย, เปลี่ยนแปลงง่าย; หย่อน; น้อย, ไม่มาก; อายุยังน้อย, เป็นเด็ก, ยังเล็กอยู่. น. นาง, นางงาม, เช่น อ่อนไท้. **อ่อนความ** ก. รู้เท่าไม่ถึงกาล. **อ่อนจิต, อ่อนใจ** ก. เหนื่อยใจ, จิตใจเพลีย, ระอา, เบื่อ. **อ่อนไท้** (กลอน) น. นางผู้เป็นใหญ่, ใช้เรียกนางกษัตริย์. **อ่อนน้อม** ก. เคารพนบนอบ. **อ่อนเปี๊ยก** ว. บ๊อแบ๊. ไม่มีแรง. **อ่อนเพลีย** ก. หมดแรง, ไม่แข็งแรง. **อ่อนโยน** ว. สุภาพเรียบร้อย, ไม่แข็งกระด้าง. **อ่อนหวาน** ว. (วาจา) ไพเราะ, น่าฟัง. **อ่อนหัด** ก. ไม่ชำนาญ. **อ่อนแอ** ว. ไม่ชะมักเชม้น, ไม่เอาจริงเอาจัง.

อ้อน ก. ร่ำร้อง, ร้องสำออย, ร้องไห้อย่างเด็ก. **อ้อนวอน** ก. เฝ้าพูด, เพียรพูดขอร้อง.

ออนซอน, อ่อนซอน (ถิ่น) ว. เพราะพริ้ง; สวย, งาม, น่ารัก.

อ้อนแอ้น ว. แบบบาง, ชดช้อย.

ออฟฟิศ (เลิก) น. สำนักงาน, ที่ทำการ. (อ. office).

ออม ก. ประหยัด, ถนอม, สงวน, เก็บงำ. **ออมสิน** น. การกระเหม็ดกระ-

แหม่เงินทีละเล็กละน้อยแล้วนำไปฝากสถานที่ซึ่งเรียกว่าธนาคารออมสิน. **ออมอด** ก. ประหยัด, อดออม ก็ว่า.

อ่อม น. ชื่อแกงชนิดหนึ่ง คล้ายแกงคั่ว แต่ใส่มะระ มักใช้แกงปลาดุก.

อ้อม ก. วกไป, โอบรอบ, ล้อม, ห่อหุ้ม. **อ้อมค้อม** ว. วนเวียน, คดเคี้ยว, ไม่ตรงไปตรงมา.

ออมครอม ว. รุ่มร่าม, ไม่รัดกุม.

ออมซอม ว. ซอมซ่อ, ปอน.

อ้อมแอ้ม ว. (พูด) ไม่ฉะฉาน, ไม่ชัดเจน, ไม่เต็มปาก.

อ่อย ก. ไปรยเหยื่อล่อปลา; เอาใจ, ปลอบโยน. ว. ค่อย ๆ, เบา ๆ, เรื่อย ๆ.

อ้อย น. ไม้ชนิดหนึ่งลำต้นเป็นปล้องคล้ายอ้อแขม แต่ลำต้นชุ่มไปด้วยน้ำหวาน ใช้เอามาหีบเอาน้ำหวานทำน้ำตาล. **อ้อยช้าง** น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง ขึ้นตามป่า ใช้ทำยา.

อ๋อย ๑ ว. (เหลือง) จ๋อย, จัด, เข้ม.

อ๋อย ๒ ว. เสียงดังเช่นนั้น.

อ้อยส้อย ว. ทำอาการเชื่องช้าเหมือนกับจะร้องไห้เพื่อให้เขาเกิดความสงสาร.

อ้อยอิ่ง ว. ออดแล้วออดเล่าเพื่อให้เขากรุณา, ทำเชื่องช้าอย่างเสียไม่ได้.

อ้อแอ้ ว. เสียงเด็กที่เริ่มหัดพูด, เสียงพูดไม่ชัด.

อ๊ะ อ. เป็นคำออกเสียงแสดงความประหลาดอย่างไม่พอใจ.

อะคร้าว (กลอน) ว. ยั่ง, อิ่มใจ, ภูมิใจ.

อะเคื้อ (กลอน) ว. งาม.

อะแจ น. ชื่อเมืองในเกาะสุมาตรา, อะจีนก็เรียก; เรียกสิ่งที่มาจากเมืองนี้ เช่น ม้าอะแจ นากอะแจ.

อะดัก ว. ลำบาก, อึดอัด, ร้อนใจ, **อะดักอะเดื่อ, อะดักอะเดื่อ, อะดักอะแด้** ว. อึดอัดเต็มทน, คับแคบใจเต็มทน, เต็มแน่.

อะดุง ว. สูง, ไม่มีที่เปรียบ, เลิศ.

อะนะ น. ลูก, บุตร. (ซ.).

อะนั้น ส. อันนั้น, สิ่งนั้น.

อะนี้ ส. สิ่งนี้, อันนี้.

อะร้าอร่าม ก. ห่วงหน้าห่วงหลัง, งกงันด้วยความห่วงใย.

อะไร ส. สิ่งไร, ไหน. ว. ไร, ไหน.

อะลุ้มอล่วย [-อะหฺล่วย] ก. ไกล่เกลี่ย

โดยผ่อนหนักผ่อนเบา, ปรองดองกัน, ผ่อนหนักเบาให้แก่กัน.

อะอื้อ (ใบ) ว. อื้ออึง, อื้อฉาว.

อะเอ้อย ว. (เสียง) เจื้อยแจ้ว, เอื้อย ๆ.

อะหม น. ชนชาติไทยใหญ่สาขาหนึ่งที่เข้าไปอยู่ในแคว้นอัสสัม เมื่อราว พ. ศ. ๑๗๐๐.

อะไหล่ น. เครื่องสำรองแห่งสิ่งของ เช่น รถเป็นต้น เพื่อเตรียมไว้ใช้เมื่อเวลาจำเป็น. (ฮินดูสตานี).

อัก น. เครื่องสำหรับคัดด้ายหรือไหม มีรูปคล้ายระวิงสำหรับหมุนพันด้ายหรือไหมเป็นตอน ๆ ตามลำดับเส้นใหญ่และเล็ก.

อั๊ก, อั๊ก ว. เสียงเช่นเสียงทุบด้วยกำปั้นเป็นต้น.

อักกะ น. พระอาทิตย์ ; ต้นรัก. (ป. ; ส. อรฺก).

อักโกธะ น. ความไม่โกรธ. (ป.).

อักข ๑ น. เพลา, เพลาเกวียนหรือรถ ; เกวียน ; กระดูกไหปลาร้า. (ป. ; ส. อกฺษ).

อักข ๒ น. ลูกเต๋า, ลูกบาศก์, การพนันเล่นลูกเต๋าหรือสกา. (ป. ; ส. อกฺษ).

อักข ๓ น. อินทรีย์หก, ความรู้สึก, ดวงตา. (ป. ; ส. อกฺษ).

อักขระ [-ขะหฺระ] น. ตัวหนังสือ ; วิชาหนังสือ, คำ, เสียง, สระพยัญชนะ. (ป. ; ส. อกฺษร). **อักขรวิธี** น. ตำราว่าด้วยวิธีเขียนและอ่านหนังสือให้ถูกต้อง. (ป.). **อักขรสมัย** น. วิธีใช้ตัวหนังสือ เช่น อ่านเขียน ฯลฯ. (ป.).

อักโข (ตัดมาจาก อักโขภิณี) ว. มาก, หลาย.

อักโขภิณี น. จำนวนนับอย่างสูง คือ ๑ มีศูนย์ตาม ๔๒ ศูนย์ ; กองทัพที่มีกระบวนพร้อมมูล, ใช้ว่า อักโขเภณี ก็มี. (ป. ; ส. อกฺษาหิณี).

อักษ น. เพลา, แกน. (ส.).

อักษร น. ตัวหนังสือ, วิชาหนังสือ, คำ, เสียง, สระพยัญชนะ. (ส. ; ป. อกฺขร). **อักษรปฏ** น. แผ่นกระดาษที่เขียนสระหรือพยัญชนะใช้ในการสอนการเรียน. (ส.). **อักษรลักษณ์** น. หนังสือ, ในบทกลอนมักใช้ว่า ลักษณ์. **อักษรเลข** น. วิธีเขียนหนังสือลับโบราณ ใช้ตัวเลขแทนสระ ; ตำแหน่งในคณะกรมการปกครองท้องที่มีมาแต่โบราณ, ต่อมาใช้เรียกผู้ทำหน้าที่เลขานุการของผู้ว่าราชการจังหวัด.

อักษรศาสตร์ น. วิชาทางหนังสือ. **อักษรสมัย** น. วิธีใช้หนังสือ เช่น การอ่านเขียน. (ส.).

อักเษาหิณี น. จำนวนนับอย่างสูง คือ ๑ มีศูนย์ตาม ๔๒ ศูนย์ ; กองทัพที่มีกระบวนพร้อมมูล. (ส. ; ป. อกฺโขภิณี).

อักเสบ น. พิษกำเริบเนื่องจากแผล ; ลักษณาการที่ปวด บวม แดง ร้อน และเป็นไข้ (รวม ๕ อย่าง).

อักอ่วน ว. บ่วน, กลุ้มใจ, ไม่ตกลง.

อัคคะ ว. เลิศ, ยอด. (ป.).

อัคคิ, อัคคี น. ไฟ. (ป.).

อัคนิ, อัคนี [อัคนิ, อัคนี] น. ไฟ. (ส.). **อัคนิคณะ** น. เปลวไฟ. (ส.). **อัคนิพ่าห์, อัคนิวาหะ** น. ควัน. (ส.). **อัคนิรุทร** น. ไฟร้ายกาจ, เพลิงกาฬ. **อัคนิโหตร** น. การบูชาพระอัคนี (โดยมากใช้น้ำนมกับน้ำมัน). (ส.).

อัคร ว. เลิศ, ยอด, มักใช้เป็นส่วนหน้าสมาส. (ส. ; ป. อคฺค). **อัครชายา** น. ตำแหน่งมเหสี. **อัครมหาเสนาบดี** น. หัวหน้าเสนาบดี. **อัครมเหสี** น. พระมเหสีเอกของพระเจ้าแผ่นดิน. **อัครราชทูต** น. ผู้แทนรัฐบาลไปราชการชั่วคราวหรือประจำอยู่ในสำนักแห่งรัฐบาลอื่น.

อัง ก. ผิง, นำไปใกล้ ๆ ไฟเพื่อให้ร้อน.

อังก์ น. ตอนหนึ่งของเรื่องละคร. (ป.).

อังกนะ [-กะนะ] น. การทำเครื่องหมาย, การประทับตรา. (ส.).

อังกฤษ [-กฤิด] น. ชาวยุโรปชาติหนึ่งอยู่ในเกาะทิศตะวันตกแห่งทวีปยุโรป; เรียกทองชนิดเป็นแผ่นบาง ๆ สีคล้ายทองคำ ใช้สลักหรือปรุเป็นลายประดับเครื่องศพ ว่าทองอังกฤษ.

อังกวด น. จ้องหน่อง. (ช.).

อังกะลุง น. เครื่องดุริยางค์ของชวา ใช้บรรเลงเป็นวงอย่างดนตรีอื่น ๆ.

อังกา น. ตัวอักษรที่จารไว้หัวลานสำหรับบอกจำนวนใบลานที่จารแล้ว สิบสองตัวเป็นอังกาหนึ่ง สองอังกาเป็นผูกหนึ่ง.

อังกาบ น. ต้นไม้ขนาดเล็กจำพวกหนึ่ง ดอกสีม่วงแดง.

อังกุร [-กุระ] น. หน่อ, หน่อไม้, เชื้อสาย, มักใช้ อังกูร หรือใช้ท้ายสมาสตามสันสกฤตเป็น อางกุร เช่น พุทธาง-

กุร. (ป.; ส.).

อังกุศ [-กุด] น. ขอเหล็ก เช่นขอสับช้าง. (ส.).

อังกูร น. อังกุร.

อังคณะ น. ลาน, ที่ว่าง, สนาม. (ป.; ส.).

อังคณา น. นาง, ผู้หญิง. (ป.).

อังคาร น. ชื่อวันที่สามของสัปดาห์, ชื่อดาวพระเคราะห์ที่สาม; ถ่านไฟ, ถ่านเถ้า. (ป.; ส.).

อังคาส ก. ถวายพระ, เลี้ยงพระ. (ข.).

อังคีรส ว. มีรัศมีซ่านออกจากพระกาย, เป็นพระนามของพระพุทธเจ้าพระองค์หนึ่ง. (ป.; ส.).

อังคุฐ น. นิ้วหัวแม่มือ. (ป. องฺคุฏฺฐ; ส. องฺคุษฺฐ).

อังฆาต ก. กระทบ, เบียดเบียน.

อั๊งยี่ น. ช่องลับ, สมาคมที่ทำการไม่ต้องด้วยกฎหมาย. (จ.).

อั๊งโล่ น. เตาไฟของจีนชนิดหนึ่ง ปั้นด้วยดิน ยกไปได้. (จ.).

อังศุ น. สาย, ทาง, เส้น, แถว, แสง, รัศมี. (ส.; ป. อํสุ). **อังศุธร, อังศุมาลี** น. พระอาทิตย์. (ส.).

อังศุก น. ผ้าอย่างบาง. (ส.).

อังสนา น. ดอกประดู่. (ข.).

อังสะ น. ส่วน, ภาค; ส่วนของมุม; เรียกผ้าที่พระภิกษุใช้ห้อยเฉวียงบ่า ว่า ผ้าอังสะ. (ป. อํส). **อังสกุฏ** น. จะงอยบ่า. **อังสภาระ** น. ของแบก.

อังสา น. บ่า, ไหล่. (ป.; ส. อํส).

อัจกลับ [อัดจะกฺลับ] น. โคมอย่างหนึ่งทำด้วยทองเหลือง บางทีมีระย้าห้อยด้วย ใช้ในสมัยโบราณ.

อัจจันต์ ว. ยิ่ง, ยิ่งนัก. (ป.; ส. อตฺยนฺต).

อัจจัย น. การล่วงไป; การล่วงเกิน, การดูหมิ่น. (ป. อจฺจย; ส. อตฺยย).

อัจจิ น. เปลวไฟ, แสงไฟ. (ป.).

อัจจิมา น. ไฟ. ว. มีแสง, สว่าง, รุ่งเรือง. (ป.).

อัจจุต ว. ไม่เคลื่อนที่, มั่นคง, แน่นอน, เสมอไป. (ป.).

อัจเจกะ ว. ผิดปรกติ, บังเอิญเป็น; รีบร้อน, จำเป็น. (ป.).

อัจฉรา ๑ น. นางฟ้า. (ป.; ส. อปฺสรสฺ).

อัจฉรา ๒ น. นิ้วมือ; ลัดนิ้วมือหนึ่ง, เวลาประเดี๋ยวเดียว, ชั่วพริบตา. (ส. อกฺษร).

อัจฉริย [-ฉะริยะ] ว. น่าพิศวง, ประหลาด, แปลก, อัศจรรย์, วิเศษ. (ป.; ส. อาศฺจรฺย).

อัจนา น. การเซ่นสรวง, การถวาย, การบูชานับถือ. (ป. อจฺจนา).

อัชฌัตติก ว. ภายใน, เฉพาะตัว, ส่วนตัว. (ป.).

อัชฌา (ตัดมาจาก อัชฌาสัย) น. กิริยาดี; ความรู้จักประพฤติผ่อน.

อัชฌาจาร น. ความประพฤติชั่ว, การล่วงมรรยาท, การละเมิดประเพณี. (ป.).

อัชฌาสัย น. นิสัยใจคอ; ความประสงค์; ความนิยม. (ป.; ส. อธฺยาศย).

อัญขยม [-ขฺยม] ส. ข้า, ข้าพเจ้า. (ข. อญฺ ว่าตู ขฺยม ว่าข้า).

อัญชนะ น. ยาตา, ยาหยอดตา. (ป.).

อัญชลี น. การประณมมือ, การไหว้, บางทีใช้เป็น อัญชุลี หรือใช้ละว่า ชุลี ก็มี.

อัญชัน น. ชื่อต้นไม้มีสองชนิด ชนิดหนึ่งเป็นไม้แก่น บางท้องถิ่นเรียกว่า เอื้องชัน, อีกชนิดหนึ่งเป็นไม้เถามีดอกคล้ายดอกถั่ว มีสีต่าง ๆ ส่วนมากเป็นสีครามแก่; เรียกชื่อสีอย่างนี้ว่า สีอัญชัน.

อัญเชิญ ก. เชิญ, เชิญด้วยความนับถือ.

อัญญะ ว. อื่น, ต่างไป, แปลกไป. (ป.). **อัญติตถีย์** น. พวกมีความเชื่อถืออย่างอื่น, นอกพระพุทธศาสนา. (ป.). **อัญมณี** น. ของมีค่าอื่น ๆ.

อัญมัญญะ ว. ซึ่งกันและกัน. (ป. อญฺญมญฺญ).

อัฏ (แบบ) น. คดีความ. (ป. อฏฺฏ).

อัฏฐะ (แบบ) น. แปด. (ป.). **อัฏฐังค์** น. องค์แปด, แปดส่วน, แปดชั้น. **อัฏฐังคิกมรรค** น. มรรคประกอบด้วยองค์แปด. **อัฏฐังสะ** ว. แปดเหลี่ยม.

อัฏนา [อัดตะนา] น. เรียกชื่อพิธียิงปืนในระหว่างที่พระสงฆ์สวดอาฏานาฏิยสูตรในวันทำพิธีตรุษว่า ยิงปืนอัฏนา.

อัฐ ว. แปด. (โบ) น. เหรียญทองแดงซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในแปดแห่งเฟื้อง. (ป. อฏฺฐ).

อัฐมะ (แบบ) ว. ที่แปด. (ป. อฏฺฐม).

อัฐิ [อัดถิ] น. กระดูก. (ป. อฏฺฐิ; ส. อสฺถิ).

อัฏฐิมิญชะ น. เยื่อในกระดูก. **อัฏฐิสัณฐาน** น. ทรงกระดูก.

อัฒ น. กึ่ง, ครึ่ง, ซีก. (ป. อฑฺฒ; ส. อรฺธ). **อัฒจันทร์** น. พระจันทร์ครึ่งซีก, สิ่งที่มีรูปครึ่งวงกลม, ชั้นที่ตั้งของขายหรือก้าวขึ้นลง. **อัฒมณฑล** น. กึ่งวงกลม. **อัฒมาส** น. ครึ่งเดือน. **อัฒรัตติ** น. เที่ยงคืน.

อัณฑะ น. ไข่, ฟอง, (เช่นฟองไก่); ส่วนหนึ่งของอวัยวะลับชาย, กระไปก. (ป.; ส.). **อัณฑโกส** น. เปลือกไข่. (ป.). **อัณฑชะ** น. "เกิดแต่ไข่" เช่น นก ปลา. **อัณฑาการ** ว. รูปไข่, กลมรี.

อัณณพ น. ห้วงน้ำ, ทะเล, มหาสมุทร. (ป. อณฺณว).

อัด ก. ตัน, ยัด, ประกับให้แน่น, บีบ; กลั้น, กลั้นหายใจ. ว. ตามแบน, ตามตรง, ไม่เสี้ยวหรือเฉลียง เช่น หน้าอัด. **อัดอั้น** ว. จนปัญญา, หนักใจ. **อัดแอ** ว. ยัดเยียด, แน่น.

อัต, อัตตะ น. ตน. ตัวเอง. (ป. อตฺต; ส. อาตฺมนฺ). **อัตภาพ** น. ตน, ลักษณะความเป็นตัวตนหรือบุคคล. (ป.). **อัตวินิบาตกรรม** น. การฆ่าตัวตาย. **อัตหิต** น. ประโยชน์ส่วนตัว. **อัตเหตุ** น. เพราะตน, เห็นแก่ตัว.

อัตคัด [อัดตะ-] ว. ขัดสน, ฝืดเคือง, ยากจน.

อัตโนมัติ น. ความเห็นส่วนตัว. ความเห็นโดยลำพังตน; เป็นไปได้ในตัวของมันเอง.

อัตลัด [อัดตะหฺลัด] น. ชื่อผ้าชนิดหนึ่งทอด้วยไหมควบกับเงินแล่งหรือทองแล่ง แต่ไหมมีจำนวนมากกว่า.

อัตตา น. ตน. (ป.).

อัตถ์ น. อรรถ. (ป.).

อัตรชะ [อัดตฺระ-] น. "เกิดจากตัวเอง" คือ ลูกของตัว. (ป.).

อัตรา [อัดตฺรา] น. กำหนด, เป็นประจำตามกำหนด, เกณฑ์, จำกัด.

อัทธ์, อัทธา, อัทธาน น. ระยะไกล, ทางไกล, ทาง, กาล. (ป.; ส. อธฺวนฺ). **อัทธคต** น. ผู้ที่ได้ผ่านทางไกลหรืออยู่มานาน, คนแก่. (ป.). **อัทธคู** น. ผู้เดินทาง, นักท่องเที่ยว. (ป.). **อัทธายุ** น.

ชั่วอายุ, ชั่วชีวิต.

อัธยาตมวิทยา [อัดทฺยาตมะวิทยา] (ไบ) น. วิชาว่าด้วยใจ, จิตวิทยา. (ส.).

อัธยาย [อัดทฺยายะ] น. บทเรียน, บท, การอ่านเล่าเรียน. (ส.).

อัธยาศัย [อัดทฺยาไส] น. นิสัยใจคอ. (ส.).

อัน น. เวลากำหนดสำหรับชนไก่พักหนึ่ง ๆ; เป็นคำบอกลักษณะสิ่งของ มีลักษณะยาวหรือสั้นเป็นชิ้น เช่นไม้. ส. ที่, ซึ่ง, สิ่ง. **อันเป็น** น. เหตุบังเอิญ. **อันว่า** น. ใช้เป็นคำนำหน้านามเป็นประธานหรือใช้ขึ้นต้นข้อความต่าง ๆ.

อั้น ก. อดใจ, กลั้นใจ, อัดเอาไว้, กั้น, ไม่หลุดออกมา; กำหนด. ว. ติดขัด, ด้านนิ่ง. **อั้นตั้น** ว. อ้วนเตี้ย. **อั้นตู้** (ปาก) ก. คิดอะไรไม่ออก. **อั้นอ้น** ว. นิ่งอ้ำอึ้ง, จนปัญญา, คิดไม่ออก.

อั๋น ว. อ้วน, ล่ำ.

อันดก น. อันตก, ความตาย. (ป. อนฺตก).

อันดร [—ดอน] (กลอน) น. อันตร, ภายใน, ระหว่าง. (ป. อนฺตร).

อันดับ น. ชั้น, ระเบียบ, ลำดับ; เรียกพระสงฆ์ลูกวัด หรือไม่ใช่ผู้เป็นประธาน เช่นพระอันดับแจง.

อันด๊าก น. ลิ้น. (ต.).

อันโด๊ก น. เต่า, ตะพาบน้ำ. (ต.).

อันต ๑ เขต, แดน, ปลายทาง, ที่จบ, อวสาน, ที่สุด; ความตาย, ความเสื่อมสิ้น. (ป.; ส.). **อันตก** น. "ผู้ทำที่สุด" คือความตาย. (ป.; ส.). **อันตกร** น. "ผู้ทำที่สุดให้" คือผู้ช่วยให้รอดพ้น เช่นพระพุทธเจ้า. **อันตกาล** น. เวลาตาย. **อันตคู** น. ผู้ถึงที่สุด, ผู้ชำนะความทุกข์. (ป.). **อันตชาติ** น. คนต่ำช้า, ไม่มีตระกูล.

อันต ๒ น. ไส้ใหญ่. (ป.; ส. อนฺตร).

อันตคุณ น. ไส้น้อย, ไส้ทบ. (ป.).

อันตร น. ช่อง. ว. ภายใน, ชั้นใน; ใกล้เคียง, เกือบ; ระหว่าง; อื่น, ต่างไป. (ป.; ส.). **อันตรการณ์** น. เหตุขัดข้อง, อุปสรรค, ความติดขัด. (ป.).

อันตรวาสก น. ผ้าสะบง. (ป.).

อันตรธาน [—ตะระทาน] ก. ศูนย์หายไป, ลับไป. (ป.; ส.).

อันตรา [-ตะรา] ว. ระหว่าง. (ป.).

อันตราย [-ตะ-] น. เหตุที่ทำให้ถึงแก่ความแตกดับหรือพังทลายฉิบหายไป. (ป.; ส. อนฺตราย ว่ามาในระหว่าง). **อันตรายิกธรรม** ก. "ธรรมที่ทำอันตราย" คือเหตุเครื่องขัดขวางต่าง ๆ เช่น เหตุขัดขวางการอุปสมบท ๘ อย่าง มีการเป็นไรคฤหัสถ์เป็นต้น. (ป.).

อันตลิกข น. ที่ซึ่งอยู่ในอากาศระหว่างสวรรค์และพื้นดิน. (ป.).

อันติก [-ติกะ] น. ที่ใกล้, บริเวณ. ว. ใกล้, แทบ, เกือบ. (ป.; ส.).

อันเต, อันโต ใช้เป็นส่วนหน้าสมาส เช่น **อันเตบุระ, อันเตปุระ** น. ภายในราชสำนัก, ภายในวัง. (ป.). **อันเตบุริก, อันเตปุริก** น. ข้าราชการในราชสำนัก. (ป.). **อันเตบุริกา, อันเตปุริกา** น. นางในราชสำนัก. (ป.). **อันเตวาสิก** น. ศิษย์ คู่กับสัทธิงวิหาริก. (ป.). **อันโตชน** น. "คนภายใน" คือคนในตระกูล เช่นบุตรภรรยาคนใช้ ฯลฯ. (ป.).

อันแถ้ง ว. งาม.

อันทุ น. ไข่, ตรวน, เครื่องจำจอง. (ป.; ส.).

อันโทล ก. ท่องเที่ยว. (ข.).

อันธ, อนธ [-ทะ, อนทะ] ว. มืด, มืดมน; โง่, ทึบ; มองไม่เห็น, ตาบอด. (ป.; ส.). **อันธการ, อนธการ** น. การมืด, ความมืด, ความมืดมัว; เวลาค่ำ; ความเขลา. (ป.). **อันธพาล** น. คนโง่อย่างตาบอด, คนปัญญาโง่ทึบ; คนเกะกะระราน. (ป.).

อันธิกา น. กลางคืน, เวลาค่ำ. (ส.).

อันนะ น. ของกิน โดยเฉพาะข้าว. (ป.; ส.).

อันโยนยะ [-โยน-ยะ] น. "กันและกัน" (ส.) ในไวยากรณ์ใช้เรียกสรรพนามพวกหนึ่ง ซึ่งแทนชื่อคน สัตว์ หรือสิ่งของที่รวมกัน ได้แก่คำว่า "กัน" เช่นคนตีกัน เรียกว่า อันโยนยสรรพนาม.

อันวย, อันวัย [-วะยะ,-] น. การเป็นไปตาม, การอนุโลมตาม.

อันเวส น. การตามแสวงหา, การค้นหา. (ป. อนุ+เอส).

อับ น. ภาชนะขนาดเล็กรูปแบนคล้ายกล่องมีฝา. ว. ไม่มีอากาศเข้าออก, ไม่โปร่ง; ไม่มีตาไป (สำหรับหมากรุก); โง่ เช่น ปัญญา

อับ ถึงที่อับจน, คราวชาตาตก, เช่น ตกอับ; มัวหมอง เช่น อับเศร้าหมองศรี ; มืด เช่น อับทิศ คือมืดทุกทิศ ; เรียกนกเขาที่ขันแล้วกลับไม่ขันว่า อับ ; เรียกกลิ่นซึ่งเกิดจากสิ่งที่ไม่มีอากาศผ่านว่า อับ เช่น เหม็นอับ.

อับจน ว. อิดอัดไม่มีทางไป, สิ้นคิด, ยากแค้น, ตกยาก. **อับเฉา ๑** ว. ไม่สดชื่น, ไม่ชื่นบาน. **อับอาย** ว. อายไม่กล้าออกหน้า, ขายหน้า.

อับเฉา ๒ น. ของถ่วงเรือกันเรือโคลงมีหินและทรายเป็นต้น.

อับปาง ก. ล่ม, จม, ทำลาย, (สำหรับเรือเดินทะเล).

อัป ใช้เป็นคำนำหน้าศัพท์ที่มาจากบาลีและสันสกฤต แปลว่า ไปจาก, ปราศจาก, ไร้, เช่น อัปภาคย์ ว่าไร้โชค, อัปยศ ว่าไร้ยศ, ใช้ อป ก็ได้. (ป. ; สํ. อป).

อัปกะ [อับปะ-] ว. เล็กน้อย, นิดหน่อย. (ป. อปฺปก ; สํ. อลฺปก).

อัปการ [อับปะ-] (กลอน) ว. ผิดรูป, พิการ, น่าเกลียด. (สํ. อปฺรการ).

อัปฏิฆะ [อับปะติคะ] ว. ไม่ระคายใจ, ไม่เคืองใจ, ไม่แค้นเคือง. (ป. อปฺปฏิฆ).

อัปฏิภาค [อับปะติพาก] ว. ไม่มีเปรียบ, เทียบไม่ได้. (ป. อปฺปฏิภาค).

อัปปะ ว. เล็ก, น้อย, มักใช้เป็นส่วนหน้าสมาสของคำที่มาจากบาลีและสันสกฤต. (ป.).

อัปภาคย์ [อับปะ-] ว. ปราศจากโชค, เคราะห์ร้าย, วาสนาน้อย ; ไม่มีดี. (สํ.).

อัปมงคล, อปมงคล [อับปะ-] ว. ปราศจากมงคล, ไม่เป็นเครื่องหมายอันดี, ไม่เจริญตา, เป็นลางร้าย. (ป. ; สํ.).

อัปยศ, อปยศ [อับปะ-] ว. ปราศจากยศ, เสื่อมชื่อเสียง, เสื่อมเสีย, น่าขายหน้า.

อัประมาณ, อประมาณ [อับประ-] ว. กำหนดไม่ได้, จำกัดไม่ได้, ไม่มีที่สุด ; อาย. (สํ. ; ป. อปฺปมาณ).

อัประมาท, อประมาท [อับประมาท] น. ความไม่มึนเมา, ความไม่เลินเล่อ, ความระวัง, ความเอาใจใส่. (สํ. ; ป. อปฺปมาท).

อัประไมย, อประไมย [อับประไม] ว. นับไม่ได้, ไม่จำกัด, มากมาย. (ป. อปฺปเมยฺย ; สํ. อปฺรเมย).

อัปราชัย, อปราชัย [อับปะราไช] ว. ความไม่แพ้, ความชนะ คู่กับ ปราชัย ความแพ้. (ป. ; สํ.).

อัปรีย์ [อับปรี] ว. ไม่น่ารัก, น่าเกลียด, ไม่พึงใจ, เสื่อมทราม, เป็นอัปมงคล, ชั่วช้า, ต่ำช้า. (สํ. อปฺริย ; ป. อปฺปิย).

อัปลักษณ์, อปลักษณ์ [อับปะ-] ว. ชั่ว, เลวทราม, ต่ำช้า. (สํ. อปลกฺษณ ; ป. อปลกฺขณ).

อัปสร [อับสอน] น. นางฟ้า. (สํ. อปฺสรสฺ ; ป. อจฺฉรา).

อัพพุท น. ชื่อสังขยาจำนวนหนึ่ง คือร้อยแสนพินทุ เป็น • อัพพุท, หรือโกฏิกำลังแปด. (ป.).

อัพโพหาริก ว. ไม่ควรกล่าวอ้าง, ไม่ควรอ้างเป็นกฎเกณฑ์ คือ ไม่ควรนับว่าผิดวินัยหรือกฎหมาย ตัวอย่างเช่นผู้กินแกงซึ่งปรุงด้วยเหล้าบางอย่าง เพื่อฆ่าคาวหรือชูรส, การกินเหล้าในที่นี้เป็น อัพโพหาริก คือไม่ควรนับว่ากินเหล้า. (ป.).

อัพภันดร, อัพภันตร [-ดอน, -ตะระ] น. ส่วนใน, ภายใน, ท่ามกลาง ; ชื่อมาตราวัดในบาลีราว ๗ วา เป็นอัพภันตรหนึ่ง. (ป. ; สํ. อภฺยนฺตร).

อัพภาน น. การชักกลับมา, ในวินัยการรับภิกษุผู้ต้องอาบัติหนัก และได้ถูกทำโทษคือ อยู่ปริวาสแล้ว ให้กลับคืนเป็นผู้บริสุทธิ์, การสวดประกาศเรื่องนี้เรียกว่า สวดอัพภาน. (ป.).

อัพภาส น. คำซ้ำ, ในไวยากรณ์บาลีและสันสกฤต หมายเอาการซ้อนหรือซ้ำอักษรลงหน้าศัพท์ เช่น ชวาล (เรือง) เป็น ชัชวาล (รุ่งเรือง), ในภาษาไทยก็ใช้ เช่น ครั่น, คริก, ยั้ม, แย้ม ใช้อัพภาส เป็น คะครั่น, คะคริก, ยะยั้ม, ยะแย้ม เป็นต้น. (ป. ; สํ. อพฺยาส).

อัม น. ไข้เจ็บ, โรค ; ชีวิต, ภัย, ความกลัว. (สํ.). **อัมพฤกษ์** น. ชื่อเส้นซึ่งเป็นศูนย์กลางของร่างกายอยู่ด้านหน้าท้อง. **อัมพาต** [อำมะพาด] น. โรคที่ทำให้อวัยวะบางส่วนแห่งร่างกายมีแขนขาเป็นต้นตายไปกระดิกไม่ได้. (สํ. อมฺ + วาตะ โรคลม).

อัมพ [อำพะ] น. ต้นมะม่วง ; ใช้ว่า อัมพพฤกษ์ ก็มี. (ป. ; สํ. อามฺร). **อัมพวัน, อัมพวา** น. ป่าหรือสวนมะม่วง.

อัมพร [-พอน] น. ฟ้า, อากาศ. (ป.; ส.).

อัมพา น. แม่, หญิงดี. (เป็นชื่อยกย่อง). (ป.; ส.).

อัมพิล [-พิละ] ว. มีรสเปรี้ยว. (ป.; ส. อมฺพล).

อัมพุ น. น้ำ. (ป.; ส.). **อัมพุช** น. "เกิดในน้ำ" บัว; ปลา. **อัมพุชินี** น. สระบัว, หนองบัว. (ป.). **อัมพุท** น. "ผู้ให้น้ำ" คือเมฆ. (ป.).

อัยกะ, อัยกา [อัยยะ-, อัยยะ-] น. ปู่, ตา. (ป. อยฺยก).

อัยการ [อัยยะ-] น. ชื่อกรมหนึ่งซึ่งมีหน้าที่ฟ้องความแผ่นดิน, เจ้าหน้าที่ในกรมนั้น.

อัยกี, อัยยิกา [อัยยะ-, อัย-] น. ย่า, ยาย. (ป. อยฺยิกา).

อัยยะ น. ผู้เป็นเจ้า, ผู้เป็นใหญ่, นาย. (ป.).

อั่ว น. ชื่อแกงตัวชนิดหนึ่ง.

อัศจรรย์ [อัดสะจัน] ว. แปลก, ประหลาด. (ส. อาศฺจรฺย).

อัศว [อัดสฺวะ] น. ม้า. (ส.; ป. อสฺส).

อัศวโกวิท ว. ชำนาญม้า. (ส.).

อัศวมุข, อัศวมุขี ว. มีหน้าเป็นม้า. (ในมหาชาติ ร่ายยาว กัณฑ์มหาพน มีศัพท์ อัสสมุขี ท่านแปลว่า ยักษิณีหน้าม้า). (ส.). **อัศวเมธ** น. พิธีเอาม้าบูชายัญ คือปล่อยม้าอุปการเสร็จแล้วเอาม้านั้นมาฆ่าบูชายัญ, เป็นพิธีประกาศอานุภาพของราชาธิราชในอินเดียครั้งบุราณ. (ส.).

อัศวานีก [อัดสะวานีก] น. พลม้า, ทหารเหล่าม้า, เป็นส่วนหนึ่งแห่งกระบวนทัพบุราณ ซึ่งเรียกว่า จตุรงคเสนา คือเสนา ๔ เหล่า ได้แก่ อัศวานีก, หัตถานีก (พลช้าง), รถานีก (พลรถ) และปัตตานีก (พลเดินเท้า). (ส.).

อัศวิน [อัดสะวิน] น. นักรบขี่ม้า; ชื่อเทวดาคู่หนึ่ง เป็นสารถีขับรถม้าในอากาศเมื่อเวลาเช้า, เป็นบิดาพระนะ.ุลและสหเทพในเรื่องมหาภารตยุทธ์.

อัษฎ, อัษฎ [อัดสฺดะ, -ดะ] ว. แปด. (ส.; ป. อฏฺฐ). **อัษฎมงคล, อัษฎมงคล** น. มงคล ๘ อย่าง นิยมดังนี้ ÷ กรอบหน้า, คทา, สังข์, จักร, ธง,

ขอช้าง, โคเผือก, หม้อน้ำ. (ส.). **อัษฎาวุธ, อัษฎายุธ** น. อาวุธ ๘ อย่าง คือ ๑. พระแสงหอกเพชรรัตน์ ๒. พระแสงดาบเชลย ๓. พระแสงตรี ๔. พระแสงจักร ๕. พระแสงดาบและเขน หรือดาบและไล่ ๖. พระแสงธนู ๗. พระแสงของ้าวแสนพลพ่าย ๘. พระแสงปืนคาบชุดข้ามแม่น้ำสะโตง. **อัษฎางคิกมรรค** น. ทางปฏิบัติ ๘ อย่าง ซึ่งมักเรียกอริยมรรคมีองค์แปด มีสัมมาทิฐิ เป็นต้น.

อัษฎมะ (แบบ) ว. ที่แปด. (ส.; ป. อฏฺฐม).

อัสดง, อัสฺดม ว. ตกไป (พระอาทิตย์ตก). (ส. อสฺตม). **อัสดงคต** ว. ตกไป (พระอาทิตย์ตก). น. ทิศตะวันตก.

อัสมิมานะ (แบบ) น. มานะว่าเราเป็น, การถือเราถือเขา. (ป.).

อัสสะ (แบบ) น. ม้า. (ป.). **อัสดร** [อัสสะดอน] น. ม้าตี. (ป. อสฺสตร, ส. อศฺวตร หมายถึงสัตว์ที่เกิดโดยพ่อเป็นลา แม่เป็นม้า คือล่อ). **อัสมุขี** น. ยักษิณีหน้าม้า. (ม. ร่ายยาว มหาพน). **อัสสานิก, อัสสานีก, อัสสานึก** น. อัศวานึก, พลม้า, ทหารเหล่าม้า. (ป.).

อัสสาสะ (แบบ) น. ลมหายใจเข้า คู่กับ ปัสสาสะ คือลมหายใจออก, การหายใจคล่อง, ความโปร่งใจ. (ป.).

อัสสุ น. น้ำตา. (ป.) **อัสสุชล** น. น้ำตา. (ป.). **อัสสุธารา** น. ท่อน้ำตา, การไหลแห่งน้ำตา ; ใช้ว่า น้ำตา ก็ได้. (ป.).

อา ๑ น. น้องของพ่อ, อาว ก็ใช้. **อาเขย** น. ผัวของอาหญิง. **อาสะใภ้** น. เมียของอาชาย.

อา ๒ ว. เป็นคำออกเสียงท้ายคำพูดในความรำพึงหรือวิตกถึงกิจการ เช่นกล่าวว่า แม่อา พี่อา อย่างเดียวกับคำ เอ๋ย.

อ่า ก. ประดับ, ตกแต่ง. **อ่าองค์** ก. ประดับตัว, แต่งตัว.

อ้า ๑ ก. เปิด, แยกออก, แบะออก, เช่น ปากอ้า ; ทำให้เปิด, ทำให้แยกออก หรือแบะออก เช่น อ้าปาก. **อ้าซ่า** ว. แบะออกไปถ่างออกไปอย่างเปิดเผย.

อ้า ๒ อ. ใช้เป็นคำออกเสียงขึ้นต้นประโยคในคำประพันธ์ ใช้ในความรำพึงหรือพรรณนาวิงวอน, อย่างเดียวกับคำ โอ้ หรือ

โอ้ว่า.

อากร [-กอน] น. หมู่, กอง; บ่อเกิด, ที่เกิด, เช่น ทรัพยากร, ศิลปากร; ค่าธรรมเนียมที่รัฐบาลเรียกเก็บจากสิ่งที่เกิดจากธรรมชาติหรือสิ่งที่ทำขึ้นเพื่อการค้า.

อากังขา น. ความจำนง, ความหวัง. (ป.; ส. อากางกฺษา).

อากัป น. การแต่งตัวดี. (ป. อากปฺป; ส. อากลฺป). **อากัปกิริยา** น. การแต่งตัวดี และมีท่าทางเรียบร้อยงดงาม. (ป.).

อากัมปะ, อากัมปนะ [—กำปะ, —กำปะนะ] น. การหวั่นไหว. (ส.).

อาการ น. ความเป็นอยู่, ความเป็นไป, สภาพ; ท่าทาง, ทำนอง, กิริยา; ส่วนของร่างกายซึ่งนิยมว่ามี ๓๒ อย่าง เรียกว่า อาการ ๓๒ มี ผม, ขน, เล็บ, ฟัน, หนัง เป็นต้น. (ป.; ส.).

อากาศ น. ที่ว่างเปล่า, ท้องฟ้า; ความเป็นไปของที่ว่าง. (ป.; ส. อากาส).

อากาศธาตุ น. ที่ว่าง, ว่างเปล่า.

อากาศยาน น. เครื่องนำไปทางอากาศ.

อากูล [-กูน] ว. วุ่นวาย, สับสน, ยุ่งเหยิง. (ป.; ส. อากุล).

อาเกียรณ์ [-เกียน] ว. เกลื่อนกลุ่น. (ป. อากิณฺณ; ส. อากีรฺณ).

อาขยาต [-ขฺยาค] ว. กล่าวแล้ว. น. ชื่อคำราไวยากรณ์บาลีและสันกฤตว่าด้วยคำกริยา. (ป; ส.)

อาขยาน [-ขฺยาน] น. การเล่า, การบอก; การสวด; เรื่อง, นิทาน; บทท่องจำ. (ส.; ป. อกฺขาน).

อาคเนย์ [-เคฺน] น. ทิศตะวันออกเฉียงใต้. (ส. อาคฺเนยฺ ว่าทิศที่พระอัคนีรักษา).

อาคม [-คม] น. การมา, การมาถึง, เช่น มีนาคม = การมาถึงราศีมีน; บทและมนตร์ในศาสนา, เวทมนตร์. (ป.; ส.).

อาคันตุ, อาคันตุก [-ตุกะ] น. แขกที่มาหา, (ป.). **อาคันตุกวัตร** น. มรรยาทที่จะต้องประพฤติต่อแขกผู้มาหา. (ป.).

อาคาร น. สิ่งที่ก่อสร้างขึ้น, เรือน, โรง. (ป.; ส. อาคาร, อคาร).

อาฆาตนะ [-ตะนะ] น. การฆ่า, การตี; สถานที่ฆ่าคน. (ป.; ส.).

อ่าง น. ภาชนะใหญ่เตี้ยและปากผาย; อาการ

ที่พูดไม่ใคร่ออกทันใจ คือ กว่าจะพูดได้แต่ละคำต้องย้ำคำต้นอยู่นานจึงพูดต่อไปได้ เป็นอาการประจำบางคน เรียกว่า เป็นอ่าง หรือ พูดติดอ่าง.

อ้าง ก. ระบุ, บ่งถึง, กล่าวถึง, ชี้เป็นหลัก, ถือเอา. **อ้างอิง** ก. ถือเป็นหลัก, นำมากล่าวเป็นหลัก, กล่าวถึงเพื่อเป็นหลัก.

อางขนาง [-ขะหฺนาง] ก. อาย, ขวยเขิน.

อ้างว้าง ว. เปล่าเปลี่ยว, เหงา, เปลี่ยวใจ.

อาจ ว. กล้า, เป็นได้. **อาจหาญ** ว. กล้าหาญ. **อาจอง** ว. กล้าหาญ, ผึ่งผาย, สง่า. **อาจเอื้อม** ว. ไม่รู้จักสูงต่ำ.

อาจม น. ขี้. (ป.; ส. อาจม ว่าสิ่งที่ควรล้าง, สิ่งที่ควรชำระ).

อาจมน [-จะมะนะ] น. การล้าง, การชำระ. (ป.; ส.).

อาจริย (แบบ) น. อาจารย์. (ป.). **อาจริยวัตร** น. กิจที่ควรประพฤติปฏิบัติต่ออาจารย์. (ป.).

อาจาด น. ของกินแก้เลี่ยนปรุงด้วยแตงกวา หัวหอมเป็นต้น แช่น้ำส้มหรือน้ำกระเทียมดอง.

อาจาร [-จาน หรือ -จาระ] น. ความประพฤติ, มรรยาท; จรรยา, ความประพฤติดี; ธรรมเนียม, แบบแผน, หลัก. **อาจารี** น. ผู้มีจรรยา, ผู้ทำตามคติแบบแผน. (ส.).

อาจารย์ น. ผู้สั่งสอนวิชาความรู้. (ส.; ป. อาจริย).

อาจิณ ว. เคยประพฤติมา, เป็นนิสัย, สม่ำเสมอ. (ป. อาจิณฺณ; ส. อาจิรฺณ). **อาจิณสมาจาร** น. มรรยาทที่เคยประพฤติมาจนติดเป็นนิสัย. (ป.).

อาเจียน ก. สำรอกอาหารออกทางปาก, รากออกมา.

อาชว [อาดชะวะ] น. ความซื่อตรง, ความตรงไปตรงมา, ความมีสัตย์. (ป. อาชฺชว; ส. อารฺชว).

อาชญัปติ, อาชญัปติ [อาดยับ, -ติ] น. ข้อบังคับ, คำสั่ง, กฎ. ใช้ว่า อาญัปติ ก็มี เช่น รัตนาญัปติ. (ส.; ป. อาณตฺติ).

อาชญา [อาดยา] น. อำนาจ; โทษ, มักใช้สำหรับพระเจ้าแผ่นดินหรือเจ้านาย เช่น

พระราชอาชญา ; คดีที่เกี่ยวกับโทษหลวง เรียกว่า คดีอาชญา หรือ ความอาชญา คู่กับ ความแพ่ง ซึ่งไม่เกี่ยวด้วยโทษหลวง เช่นความมรดกเป็นต้น ; ศาลที่ชำระความเกี่ยวกับโทษหลวงเรียกว่า ศาลอาชญา คู่กับ ศาลแพ่ง ซึ่งชำระความแพ่ง. คำ อาชญา นี้มักตัดใช้ว่า อาญา เป็นพื้น. (ส. ; ป. อาณา). **อาชญาบท** น. ข้อกฎหมาย. **อาชญาบัตร** น. ใบอนุญาตของรัฐบาลให้ทำอาชีพบางอย่างตามเขตกำหนด เช่น จับปลาเป็นต้น. **อาชญาศึก** น. กฎหมายที่ใช้ในเวลาเกิดสงคราม. **อาชญาสิทธิ์** น. อำนาจเด็ดขาด คือสิทธิที่แม่ทัพได้รับพระราชทานจากพระเจ้าแผ่นดินในเวลาไปสงครามเป็นต้น, มักมีสิ่งสำคัญเป็นเครื่องหมาย โดยมากเป็นพระแสงดาบ ซึ่งเรียกว่าพระแสงอาชญาสิทธิ์.

อาชา น. ม้า.

อาชาน, อาชานิ [-ชานะ] น. กำเนิด, ตระกูล. (ส.).

อาชาไนย ว. กำเนิดดี, พันธุ์หรือตระกูลดี ; รู้รวดเร็ว, ฝึกหัดมาดีแล้ว, ถ้าเป็นม้าที่ฝึกหัดมาดีแล้ว เรียกม้าอาชาไนย, ถ้าเป็นคนที่ฝึกหัดมาดีแล้ว เรียกว่าบุรุษอาชาไนย. (ป. อาชาเนยฺย; ส. อาชาเนย).

อาชีพ, อาชีวะ น. การเลี้ยงชีวิต, การทำมาหากิน. (ป. ; ส.).

อาชีวก [-วก] น. นักบวชนิกายหนึ่งนอกพระพุทธศาสนาในครั้งพุทธกาล. (ป.).

อาญา น. อำนาจ ; โทษ มักใช้สำหรับพระเจ้าแผ่นดินหรือเจ้านาย เช่น พระราชอาญา ; คดีที่เกี่ยวกับโทษหลวง เรียกว่า คดีอาญา หรือความอาญา คู่กับความแพ่ง ซึ่งไม่เกี่ยวด้วยโทษหลวง เช่นความมรดกเป็นต้น; ศาลที่ชำระความเกี่ยวกับโทษหลวงเรียกว่า ศาลอาญา คู่กับศาลแพ่ง ซึ่งชำระความแพ่ง. ดู อาชญา อีก.

อาฏานา น. เรียกชื่อพิธียิงปืนในระหว่างพระสงฆ์สวดอาฏานาฏิยสูตรในวันทำพิธีศรุษว่ายิงปืนอาฏานา.

อาณัติ น. ข้อบังคับ, คำสั่ง, กฎ, เครื่องหมาย ; ข้อบังคับที่ได้นัดหมายกันไว้ เช่น อาณัติสัญญา. (ป. อาณตฺติ).

อาณา น. อำนาจปกครอง. (ป. ; ส. อาชฺญา). **อาณาเกษตร, อาณาเขต** น. เขตแดนในอำนาจปกครอง.

อาณาจักร น. เขตแดนที่อยู่ในอำนาจปกครองของรัฐบาลหนึ่ง ๆ ; อำนาจปกครองทางบ้านเมือง ใช้คู่กับพุทธจักร ซึ่งหมายความว่าขอบเขตการปกครองในพระพุทธศาสนา. **อาณาประชาราษฎร์** น. ราษฎรชาวเมืองที่อยู่ในอำนาจปกครอง. **อาณาประโยชน์** น. ผลประโยชน์ที่ตนมีอำนาจปกครองเป็นส่วนตัว.

อาด ว. แอ่นหลัง, ไม่โค้งมาข้างหน้า, ไม่ล้า. (สำหรับกระสา

อาดุร, อาดูร, อาตุร [-ดุระ, -ดูน, -ตุระ] ว. เดือดร้อน, ทนทุกขเวทนาทั้งกายและใจ. (ป. ; ส.). ในบทกลอนตัดใช้ว่า ดุร ก็มี.

อาดุลย์, อาดูลย์ น. ความชั่งไม่ได้, ความไม่มีที่เทียบ, ความไม่มีที่เปรียบ. (ป. ; ส.).

อาเด๊ะ น. น้อง. (ช.).

อาตม, อาตมา [อาตมะ, -ตมา] น. ตน, ตัวตน, ตัวเอง. ส. ฉัน, ข้าพเจ้า. (สำหรับพระสงฆ์สามเณร ใช้พูดกับผู้มีบรรดาศักดิ์). (ส. อาตฺมนฺ ; ป. อตฺต).

อาตมทาน น. การสละตัวเอง, การพลีตัว. **อาตมภาพ** น. ฐานะของตัว เช่น สมควรแก่อาตมภาพ. ส. ฉัน, ข้าพเจ้า. (สำหรับพระสงฆ์สามเณร ใช้พูดกับผู้มีบรรดาศักดิ์ตลอดจนพระเจ้าแผ่นดิน).

อาถรรพณ์, อาถรรพณะ [-ถัน, -ถับพะนะ] น. สิ่งสืบเนื่องจากคัมภีร์อถรรพเวท ซึ่งเป็นคัมภีร์ที่ ๔ ในพระเวท ; เวทมนตร์ที่ใช้เพื่อให้ดีหรือร้าย, วิชาเสกเป่าป้องกัน, การทำพิธีป้องกันอันตรายต่าง ๆ ตามพิธีพราหมณ์ เช่นทำพิธีฝังเสาหินหรือฝังบัตรพลี เรียกว่า ฝังอาถรรพณ์ (ส. อาถรฺวณ ; ป. อาถพฺพณ).

อาทร [-ทอน] น. ความเอื้อเฟื้อ, ความเอาใจใส่. (ป. ; ส.).

อาทาตา น. ผู้ถือเอา, ผู้รับ. (ป. ; ส.).

อาทาน น. การถือเอา, การรับ, การยึดถือ, มักใช้เป็นส่วนท้ายศัพท์ เช่น อุปาทาน, สมาทาน. (ป. ; ส.).

อาทิ น. ต้น, ที่แรก, ข้อต้น. (ป. ; ส.).

อาทิตย์ น. "เชื้ออทิติ" คือเทวดาพวกหนึ่ง ซึ่งเป็นลูกนางอทิติผู้ชายาพระกัศยปประชาบดี, เทวดาจำพวกนี้มีจำนวนกล่าวไว้ต่างกัน บ้างว่ามี ๕ องค์, ๗ องค์, บ้าง

ว่ามี ๑๒ องค์ ได้แก่อินทราทิตย์ (พระอินทร์), วรุณาทิตย์ (พระพิรุณ) ฯลฯ, สุรยาทิตย์ (พระอาทิตย์ที่ส่องโลก); ชื่อเทวดาพระเคราะห์ คือสุรยาทิตย์; ชื่อดาวพระเคราะห์ที่หนึ่ง คือดวงตะวัน; ชื่อวันที่หนึ่งแห่งสัปดาห์ เรียกวันอาทิตย์. (สํ.; ป. อาทิจฺจ). **อาทิตยมณฑล** น. วงกลมแห่งดวงอาทิตย์. **อาทิตยวาร** น. วันอาทิตย์.

อาทินพ, อาทินว น. โทษ (บางทีใช้ควบกันว่า อาทินพโทษ); ผลร้าย. (ป.; สํ.).

อาทิก ว. เป็นที่ต้น, ก่อน, แรก, เบื้องต้น. (ป. อาทิก).

อาเทศ ๑ น. การแนะนำ, คำชี้แจง, คำบอกเล่า, คำสั่ง, กฎ. (สํ.).

อาเทศ ๒ น. การแปลงหรือแผลงพยัญชนะและสระตามข้อบังคับแห่งไวยากรณ์บาลีและสันสกฤต เช่น แปลง สมบัติ + อภิบาล เป็น สมบัตยาภิบาล; ธนุ + อาคม เป็น ธันวาคม; อธิ + อาสัย เป็น อัชฌาสัย. (สํ.).

อาธรรม์, อาธรรม, อาธรรมิก, **อาธรรมิก** [-ทัน, -ทำ, -ทันมิก, -ทันมิก] ว. ไม่เป็นธรรม, ไม่เที่ยงธรรม, ไม่ตามยุติธรรม. (สํ. อาธรฺมิก).

อาธาน น. การตั้งไว้, การวางไว้. (สํ.).

อาธาร น. เครื่องค้ำจุน, ฐานที่รองรับ, การอุปถัมภ์; อ่าง, หม้อน้ำ, ที่ขังน้ำ, สระ. (ป.; สํ.).

อาน ๑ น. เครื่องรองนั่งบนหลังสัตว์พาหนะ เช่นเครื่องรองนั่งบนหลังม้าเรียกว่า อานม้า, โดยปริยาย เรียกสิ่งอื่นที่มีลักษณะเช่นนั้น.

อาน ๒ ก. ลับให้คม, ถูกับหินให้เรียบ, (สำหรับมีดและอาวุธ), โดยปริยายหมายความว่าบอบช้ำ เช่น ตีเสียอาน.

อาน ๓ ก. กิน, เช่น, เช่น เครื่องอานว่าเครื่องกิน หรือเครื่องเช่น.

อาน ๔ (ถิ่น-ปักษ์ใต้) ว. เป็นหมัน, ไม่มีลูก. (เฉพาะสัตว์).

อาน ๕ [อานะ] น. ลมหายใจเข้า, คู่กับ อาปาณ คือ ลมหายใจออก และมักใช้ควบกันว่า อานาปาณะ คือลมหายใจเข้าออก. (ป.; สํ.).

อ่าน ก. ว่าตามตัวหนังสือ, ดูหรือเข้าใจความจากตัวหนังสือ; สังเกตหรือพิจารณา

ดูเพื่อให้เข้าใจ. ก. คิด, นับ. (ไทยเดิม).

อานก, อานิก ก. เอ็นดู, รักใคร่. (ข อาณิต).

อานน น. ปาก, หน้า; ช่อง, ประตู. (ส.).

อานนท์, อานันท์ น. ความเพลิดเพลิน, ความยินดี, ความปลื้มใจ. (ป.; ส.).

อานะ, อะนะ น. บุตร. (ข.)

อานันทนะ น. การรื่นเริง, การทำให้เพลิดเพลิน. (ป.; ส.).

อานาปาณะ น. ลมหายใจเข้าออก. (ป.; ส.).

อานิสงส์ น. ผลแห่งกุศล; ประโยชน์, ผลดี. (ป.).

อานุภาพ, อานุภาวะ น. อำนาจ, ฤทธิเดช, ความยิ่งใหญ่. (ป.).

อาบ ก. เอาน้ำรดตัวหรือลงในน้ำทั้งตัวเพื่อแก้ร้อนหรือชำระล้างเหงื่อไคล เรียกว่า อาบน้ำ; ชะโลม, ทา, ทำให้ชื่มชาบ เช่น อาบน้ำรัก; ชื่มชาบ, ไหลชาบ, เช่นเหงื่ออาบหน้า. **อาบเอิบ** (กลอน) ก. ชื่มชาบ, ไหลชาบชื่ม, ชาบซ่าน.

อาบัติ น. ความล่วงละเมิด, โทษ; ข้อห้ามแห่งพระภิกษุ, ในวินัยเรียกการล่วงละเมิดข้อห้ามแห่งพระภิกษุเป็นสามัญว่าต้องอาบัติ. (ป. อาปตฺติ).

อาบัน ก. ต้อง; ถึง, ลุ. (ป. อาปนฺน).

อาป, อาโป น. น้ำ, เมื่อใช้เป็นส่วนหน้าของสมาสมักใช้ว่า อาโป เช่น **อาโปกสิณ** น. วิธีเจริญสมถกรรมฐานยึดหน่วงเอาธาตุน้ำเป็นอารมณ์. **อาโปธาตุ** น. ของเหลวที่เอิบอาบซาบซึมไปได้ นับเป็นธาตุหนึ่งในธาตุทั้งสี่ คือ ปฐวีธาตุ ธาตุดิน, อาโปธาตุ ธาตุน้ำ, เตโชธาตุ ธาตุไฟ, วาโยธาตุ ธาตุลม.

อาปณะ [-ปะนะ] น. ตลาด, ร้านขายของ. (ป.; ส.). **อาปณก** [-นะกะ] น. พ่อค้า.

อาปัน, อาบัน ก. ต้อง เช่น อาบัติอาบัน ว่าต้องอาบัติ; ถึง, ลุ, เช่น โสดาบัน ว่าถึงโสตธรรม. (ป.; ส.).

อาปาน [-นะ] น. การดื่ม, การเลี้ยง. (ป.; ส.). **อาปานภูมิ** น. ห้องดื่ม, ห้องเลี้ยงดูกัน. **อาปานศาลา** น. ห้องเครื่องดื่ม.

อาพัด ก. เสกเหล้าถินเพื่อให้คงกระพัน

เรียกว่า อาพัดเหล้า.

อาพัทธ์ ก. ผูกพัน, ติดพัน, เกี่ยวพัน. (ป.; ส.).

อาพันธ์, อาพันธนะ น. เครื่องผูก, การผูก. (ป.; ส.).

อาพาธ น. ความเจ็บป่วย, โรค (ใช้เฉพาะพระภิกษุสามเณร). (ป.; ส.). **อาพาธิก, อาพาธิก** ว. เป็นไข้, เจ็บป่วย, เป็นโรค. (ป.; ส.).

อาพิล, อาวิล ว. ขุ่นมัว, เศร้าหมอง. (ป.; ส.).

อาเพศ ก. ให้เป็นไปเอง, เผอิญเป็น, ปรวนแปรไป, เกิดขึ้นอย่างผิดปรกติ. (อาจมาจาก ส. อาเวศ).

อาภรณ์ น. เครื่องประดับ, เครื่องตกแต่ง. (ป.; ส.).

อาภัพ น. ไม่สมควร, ไม่สามารถ, วาสนาน้อย, ตกอับ. (ป. อภพฺพ).

อาภัสระ น. ชื่อพรหมโลกชั้นหนึ่ง, และเรียกพรหมซึ่งอยู่ชั้นนี้ว่า อาภัสรพรหม. ว. สว่าง, สุกใส, เปล่งปลั่ง. (ป. อาภสฺสร).

อาภา น. แสง, รัศมี, ความสว่าง. (ป.; ส.). **อาภากร** น. พระอาทิตย์.

อาภาส น. รัศมี, แสงสว่าง. (ป.; ส.).

อาม, อ่าม ว. ไม่ เช่น หนึ่งจงเลี้ยงม่ามอ่ามสาย; เลี้ยงลาอามสาย. (ไตรภูมิ). (ไทยใหญ่).

อามลก [-มะละกะ] น. มะขามป้อม. (ป.).

อามัย น. ความป่วยไข้, โรค, ความไม่สบาย, ตรงข้ามกับ อนามัย คือความสบายไม่มีโรคภัย. (ป.; ส.).

อามิส, อามิษ น. เหยื่อ, เครื่องล่อใจ. (ป. อามิส; ส. อามิษ).

อาย ๑ ก. ความรู้สึกเกิดแต่เหตุที่เปิดเผยสิ่งที่ควรปิดบังหรือปกปิด, รู้สึกขายหน้า. **อายเหนียม** ก. กระดากอาย.

อาย ๒ น. กลิ่น.

อาย ๓ น. การมา, การถึง; รายได้, ผลประโยชน์, กำไร, ภาษี, มักใช้เป็นส่วนท้ายสมาส.

อ้าย ๑ น. พี่ชายหัวปี, คู่กับ เอื้อย ซึ่งเรียกพี่สาวหัวปี; คำนำหน้านามสำหรับบุรุษที่สองหรือที่สามเพศชาย แสดงว่าผู้นั้นมีฐานะต่ำกว่า, เป็นคำใช้แทนสิ่งที่กล่าวถึง เช่น อ้ายนั่น อ้ายนี่. ว. ต้น, หนึ่ง, เช่น

เดือนอ้าย. **อ้ายชื่น** น. ชื่อมดชนิดหนึ่ง. **อ้ายบ้า** น. ชื่อปลาน้ำจืดชนิดหนึ่ง, บ่าบ้า ก็เรียก. **อ้ายเบี้ยว** น. ชื่อปลาน้ำจืดชนิดหนึ่งในจำพวกปลาคางเบือน, ปลาเบี้ยว ก็เรียก. **อ้ายหนู** น. เป็นคำที่ผู้ใหญ่เรียกเด็กชายเล็ก ๆ ด้วยความเอ็นดูสนิทสนม.

อ้าย ๒ เป็นคำประกอบหน้าคำบางคำเพื่อประโยชน์ในการออกเสียง เช่นอ้ายบ้า อ้ายเบี้ยว.

อายต [-ยะตะ] ว. ยืด, แผ่ออกไป, กว้างขวาง, ยาว. (ป.; ส.).

อายตน [-ยะตะนะ] น. เครื่องรู้และสิ่งที่รู้ เช่นตาเป็นเครื่องรู้ รูปเป็นสิ่งที่รู้, ในพระพุทธศาสนาหมายถึง จักษุ, โสต, ฆาน, ชิวหา, กาย, ใจ, เรียกว่า อายตนะภายใน เป็นเครื่องติดต่อกับอายตนะภายนอก คือ รูป, เสียง, กลิ่น, รส, โผฏฐัพพะ, ธรรม. (ป.; ส.).

อายัด ก. มอบหมายให้รักษาหรือกักขังไว้.

อายัต ว. ขยัน, ขันแข็ง. (ป.; ส. อายตฺต).

อายน น. การมาถึง, มักใช้เป็นส่วนท้ายศัพท์ เช่น เมษายน คือ เมษ + อายน แปลว่าการมาถึงราศีเมษ. (ป.; ส.).

อายัน น. นักบวช, ฤษี. (จินดามณี).

อายาจนะ น. การขอร้อง, การวิงวอน, การเชื้อเชิญ. (ป.).

อายาน [-นะ] น. การมา, การมาถึง. (ป.; ส.).

อายุ น. เวลาที่ดำรงชีวิตอยู่, เวลาชั่วชีวิต. (ป.; ส. อายุสฺ หรือ อายุษฺ เมื่อนำหน้าบางคำ, แต่เมื่อนำหน้าอักษรต่ำกับตัว ห เปลี่ยน สฺ เป็น รฺ เช่น อายุรเวท, แต่ถ้าใช้อย่างบาลีก็ไม่ต้องมี ส หรือ ร). **อายุกษัย** น. การสิ้นอายุ, ความตาย. **อายุขัย** น. การสิ้นอายุ, ความตาย; อัตรากำหนดอายุคน. **อายุรเพทย์, อายุรเวช** น. หมอรักษาโรค. **อายุวัฒนะ** น. "ความเจริญอายุ" ใช้เรียกยาจำพวกหนึ่งกินแล้วถือว่ามีอายุยืนเรียกว่า ยาอายุวัฒนะ. **อายุรเวท** น. วิชาที่เกี่ยวกับสุขภาพและการรักษา. (ถือกันว่าเป็นวิชาศักดิ์สิทธิ์ และเป็นส่วนหนึ่งของอถรรพเวท). (ส.).

อายุกตกะ, อายุตกะ น. นายส่วย,

เจ้าพนักงาน, เจ้าหน้าที่. (สํ. อายุกฺตก ; ป. อายุตฺตก).

อายุธ น. อาวุธ. (สํ.).

อายุร, อายุษ น. อายุ. ดูที่ อายุ. (สํ.).

อารดี, อารติ, อารัติ น. การเว้น, การเลิก, การหยุด. (ป.).

อาร์ม [อาม] น. เครื่องหมายรูปอย่างไล่. (อ. Arm).

อารมณ์ น. เครื่องยึดหน่วงจิตใจ เช่น รูป, เสียง, กลิ่น, รส ฯลฯ ; ความคิด, ความรู้สึก ; นิสัยใจคอ, ความเป็นไปแห่งจิตใจในขณะหนึ่ง ๆ เช่น อารมณ์เรื่อย ๆ หรือวันนี้อารมณ์ดี. (ป. อารมฺมณ).

อารยะ น. ชนชาติเดิมซึ่งเป็นต้นตระกูลแห่งชาวฮินดูโบราณและชาวอิหร่าน ; คนที่น่านับถือ, ผู้มีธรรมหรือความซื่อตรง. ว. มีธรรม, ดี, งาม, เจริญ. (สํ. ; ป. อริย). **อารยชน** น. ชนที่เจริญด้วยขนบธรรมเนียมอันดี. **อารยชาติ** น. ชาติที่เจริญด้วยขนบธรรมเนียมอันดี. **อารยธรรม** น. ธรรมอันดีงาม ; ความเจริญด้วยขนบธรรมเนียมอันดี.

อาระ น. เหล้า. (ช.).

อารักขา น. ความป้องกัน, ความคุ้มครอง, ความดูแล. (ป.).

อารักษ์ น. การป้องกัน, การคุ้มครอง, การดูแล ; เทวดาผู้พิทักษ์รักษา, มักใช้ว่าเทพารักษ์ หรือ อารักษเทวดา. (สํ. ; ป. อารกฺข).

อารัญ, อารัณย์ ว. อยู่ในป่า, มีในป่า. (ป. อารญฺญ ; สํ. อารณฺย).

อารัญญิก, อารัณยก ว. เกี่ยวกับป่า, เกิดในป่า, มีในป่า. (ป. อารญฺญิก ; สํ. อารณฺยก).

อารัติ น. การเว้น, การเลิก, การหยุด. (ป. ; สํ. อารติ).

อารัมภ์ น. การเริ่มต้น, การตั้งต้น, การปรารภ ; ความพยายาม. (ป. ; สํ.). **อารัมภกถา** น. คำปรารภ, คำเริ่มต้น, คำนำ.

อาราธน์, อาราธนา ก. เชื้อเชิญ, นิมนต์, ขอร้อง, อ้อนวอน. (แต่มักใช้สำหรับพระสงฆ์และสิ่งศักดิ์สิทธิ์).

อาราม ๑ น. ความยินดี, ความรื่นรมย์, ความเพลิดเพลิน ; ที่สำราญ, สวนเป็นที่รื่นรมย์ ; วัด. (ป. ; สํ.). **อารามิก**

น. เกี่ยวกับวัด, ชาววัด. (ป.).

อาราม ๒ ว. มุ่งหมายอย่างรีบร้อน, พะวงที่จะทำการใด ๆ, ตั้งหน้าตั้งตา, ใช้นำหน้ากริยา เช่น อารามจะไป, อารามจะกิน, ฯลฯ.

อารี ว. เอื้อเฟื้อ, มีแก่ใจ, มีใจเผื่อแผ่, มักใช้เข้าคู่กับคำ อารอบ ว่า อารีอารอบ.

อารุม น. ต้นชมพู่น้ำดอกไม้. (ช.).

อาลปน์ น. การพูด, การสนทนา, การเรียกร้อง ; ในไวยากรณ์หมายถึงคำที่ใช้เรียกร้องผู้จะพูดด้วย เช่น "นายแดงแกจะไปไหน" คำ "นายแดง" เป็นอาลปน์. (ป. ; ส.).

อาละวาด ก. ทำเกะกะระราน, พาลหาเรื่อง, รังควาน.

อาลักษณ์ น. ผู้ทำหน้าที่ทางหนังสือในราชสำนัก ; การเห็น, การสังเกต. (ส.).

อาลัย น. ที่อยู่, ที่พัก ; การห่วงใย, การพัวพัน. (ป. ; ส. อาลย).

อาลี, อาลี น. ทำนบ, คันนา ; แถว, แนว, เช่น พนาลี ว่า แนวป่า. (ป. ; ส.).

อาโลก น. แสงสว่าง, ความสว่าง ; การดู, การเห็น, สิ่งที่เห็น. (ป. ; ส.). **อาโลกกสิณ** น. การเรียนสมถกรรมฐานตั้งใจเพ่งแสงสว่างเป็นอารมณ์. (ป.). **อาโลกนะ** น. การดู, การเห็น, การตรึกตรอง.

อาว น. น้องของพ่อ, น้องชายของพ่อ.

อ่าว น. ส่วนของทะเลที่เว้าเข้าไปในแผ่นดินเป็นที่พักอาศัยเรือแพบังพายุ.

อ้าว ๑ น. ชื่อปลาน้ำจืดชนิดหนึ่งมีเกล็ด, อ้ายอ้าว ก็เรียก. ว. ระงมร้อน ; อาการแห่งเรือหรือรถแล่นหรือคนวิ่งโดยเร็ว เรียกว่า แล่นอ้าว วิ่งอ้าว.

อ้าว ๒ อ. เป็นคำออกเสียงขึ้นต้นในเมื่อเห็นว่าไม่ตรงกับที่มุ่งหมายคาดไว้.

อาวรณ์ น. เครื่องกั้น, เครื่องกำบัง. ก. ห่วงใย, อาลัย, คิดถึงวลถึง. (ป. ; ส.).

อาวัชนาการ น. ความรำพึง, การรำลึก. (ป. อาวชฺชน + อาการ).

อาวาส น. ที่อยู่, เรือน, โดยปรกติมักนิยมว่าที่อยู่ของพระ คือ วัด ; ผู้ครอบครอง เช่น นราวาส ผู้ครอบครองเรือน. (ป. ; ส.). **อาวาสิก** น. ผู้ครอบครองอาวาส คือ พระสงฆ์. (ป.).

อาวาหะ น. "การพาหญิงมาบ้านตัว" การแต่งงาน, การสมรส. (ป. ; ส.).

อาวุต ว. ต้องห้าม, กั้นหรือขวางไว้. (ป.; ส. อาวฤต).

อาวุธ น. เครื่องประหาร ใช้ในการป้องกันหรือต่อสู้. (ป.; ส. อายุธ).

อาวุโส ว. เก่ากว่าหรือแก่กว่าในหน้าที่ราชการเป็นต้น. (ป. อาวุโส เป็นคำอาลปน์ คือคำที่ภิกษุผู้ใหญ่ร้องเรียกภิกษุผู้น้อย, คู่กับภนฺเต ซึ่งผู้น้อยเรียกผู้ใหญ่).

อาเวศ น. ทาง เช่น พนาเวศ ว่าทางป่า. (ส. อาเวศ ว่าการเข้า, ทางเข้า).

อาศรม, อาศรมบท น. ที่อยู่ของนักพรต. (ส.; ป. อสฺสม, อสฺสมปท).

อาศัย ก. พักพิง, พักผ่อน, พึ่ง. น. ที่พัก, ที่อยู่; ที่อ้างอิง. (ส.).

อาศิร น. การอวยพร. (ส. อาศิส ศัพท์นี้เมื่อนำหน้าอักษรต่ำและตัว ห ต้องเปลี่ยน ส เป็น ร เป็น อาศิร และแผลงเป็น อาเศียร ก็มี; ป. อาสิ ว่าหวังดี, เขี้ยวงู). **อาศิรพจน์, อาศิรพาท, อาศิรวจนะ, อาศิรวาท, อาเศียรพจน์, อาเศียรพาท, อาเศียรวจนะ, อาเศียรวาท** น. คำอวยพร. **อาศิรพิษ, อาศิรวิษ, อาศิรพิษ, อาศีรวิษ** น. "ผู้มีพิษในเขี้ยว" คือ งู.

อาศุ ว. เร็ว, ไว, คล่อง. (ส.).

อาษาฒ น. เดือนที่ ๘ แห่งเดือนจันทรคติ. (ส.; ป. อาสาฬฺห).

อาสน ๑ [อาคสฺะนะ] น. ที่นั่ง. (ป.; ส.).

อาสน ๒ [อาสน] ก. ปรารถนา. (บรัคเล); ขัดสน. (ข.).

อาสัญ น. ความตาย. ก. ตาย. (ป. อสญฺญ ว่า ไม่มีสัญญา).

อาสัตย์ ว. ไม่ซื่อตรง, กลับกลอก. (ส. อสตฺย).

อาสันนะ ว. ใกล้, เกือบ. (ป.; ส.).

อาสา น. ความหวัง, ความต้องการ, ความอยาก. ก. ทำโดยเต็มใจ, สมัคร. (ป.; ส. อาศา).

อาสาฬห์ น. เดือนที่ ๘ แห่งเดือนจันทรคติ. (ป.).

อาสิญจ์ ก. โปรย, รด, หลั่ง, ประพรม. (ป.).

อาสิน น. ผลประโยชน์รายได้อันเกิดจากต้นผลไม้. (มลายู Hasil ว่าผลประโยชน์รายได้).

อาสูร ก. สงสาร, เอ็นดู, กังวล. (ช.).

อาแสะ น. ถริช. (ช.).

อาหต [-หะตะ] ว. ถูกตี, โดนตี. (ส.).

อาหนี [-หนี] น. เหล้าชนิดหนึ่งผสมด้วยเมล็ดผลไม้ซึ่งมีกลิ่นหอมฉุน. (ฝ. Anise ว่าเมล็ดผลไม้ชนิดหนึ่งมีกลิ่นหอมฉุน).

อาหร น. การนำมา; การถือเอา. (ป.; ส.).

อาหรัดกัดติกา น. ม้าใช้, ม้าเร็ว. (ช.).

อาหรับ ว. เนื่องด้วยชาติอาหรับซึ่งเป็นชื่อชนชาติหนึ่งอยู่เบื้องตะวันตกเฉียงใต้ของอาเซีย.

อาหลักอาเหลื่อ ว. อึกอักลังเลใจเพราะตัดสินไม่ลง.

อาหาร น. ของกิน, เครื่องค้ำจุนชีวิต. (ป.)

อาหุดี น. การเซ่นสรวง. (ส.).

อาฬหก [อาละหก] น. ชื่อมาตราตวงในบาลี คือ ๔ นาฬิ เป็น ๑ อาฬหก; เสาตะลุง. (ป.).

อาฬาริก น. คนครัว. (ป.; ส. อาราลิก).

อำ ก. ปิดบัง, ปกปิด; ทับ เช่นผีอำ.

อำพราง ก. ปกปิดโดยลวงให้เข้าใจไปทางอื่น, พูดหรือแสดงอาการไม่ให้รู้ความจริง.

อ้ำ น. เวลาค่ำ. ว. มืดคลุ้ม, มัว.

อำแดง (โบ) น. คำนำหน้าชื่อหญิงสามัญ.

อำนด (กลอน) ก. อด.

อำนนต์ (กลอน) ว. อนนต์, อนันต์, ไม่มีที่สุด, มากล้น.

อำนรรฆ (กลอน) ว. อนรรฆ.

อำนวย ก. อวย, ให้; สั่ง.

อำนาจ น. สิทธิ; ความสามารถ; กำลัง, ความรุนแรง; ความบังคับบัญชา, การบังคับ.

อำนาถ (จาก อนาถ) ว. อนาถ.

อำนิฐ, อำนิษฐ์ ว. อิฏฐะ, น่าปรารถนา, เป็นที่พอใจ.

อำปลัง ก. เคลือบคลุม. (ชุมนุมบรมราชาธิบาย).

อำพน ว. มาก, ดาษดื่น, ล้วน; ดาษดื่นน่าดู, งามสล้าง; งาม.

อำพะนำ ก. อมข้อความไว้, นิ่งเฉย, ไม่พูด.

อำพัน น. ยางไม้ที่กลายเป็นหิน สีเหลืองใสเป็นเงา. **อำพันขี้ปลา, อำพันทอง** น. วัตถุสีเทาและสีเหลืองมีกลิ่นหอม ลอย

อยู่ในทะเลหรือริมฝั่งทะเล ของประเทศร้อน ว่าออกมาจากลำไส้ของปลาวาฬชนิดหนึ่ง ใช้เป็นเครื่องยา.

อำไพ ว. งาม; สว่าง, สุกใส.

อำเภอ น. เขตซึ่งแบ่งการปกครองท้องที่ตามลักษณะปกครองท้องที่; ลำพัง.

อำมร [-มอน] น. อมร, เทวดา.

อำมฤคโชค [-มฺริคะ-] น. โชคดี.

อำมฤต [-มฺริด] น. อมฤต.

อำหิต [-มะ-] ว. ดุร้าย, ร้ายกาจ, หารุณ.

อำมาตย์ [-หฺมาด] น. ข้าราชการ, ข้าเฝ้า, ที่ปรึกษา.

อำยวน น. ความลับ. ก. ปิดบัง, พราง, อำพราง.

อำรุง ก. บำรุง, เลี้ยงดู, ทะนุถนอม.

อำลา ก. ลา, ขอจากไป; แสดงความเคารพเมื่อจากกัน.

อำอวม ก. กล่าวปิดบังความจริง.

อำอึ้ง ก. นิ่งเสีย, ไม่พูด, พูดไม่ออก.

อิก ว. อีก.

อิง ก. พิง. **อิงแอบ** ก. แนบชิด.

อิงค์ ก. เคลื่อนไหว, ประหลาด, อัศจรรย์, เช่น พุทธสิหิงค์ ว่าพระพุทธรูปมีลีลาดุจราชสีห์.

อิงอร [-ออน] ก. เคล้าเคลีย.

อิฉัน ส. ดิฉัน.

อิจฉา ก. รู้สึกไม่พอใจเมื่อเห็นเขาได้ดี, ไม่อยากให้เขาได้ดีกว่าตัว. (ป.; ส. อิจฺฉา ว่าความอยาก, ความต้องการ).

อิชยา [อิดชฺยา] น. การบูชา, การเซ่น. (ส.).

อิฐ ๑, อิฏฐะ ว. น่าปรารถนา, เป็นที่พอใจ, ต้องใจ, น่ารัก. (ป.; ส. อิษฺฏ). **อิฐผล** น. ผลเป็นที่พอใจ. (ป.).

อิฐ ๒ น. ดินเผารูปสี่เหลี่ยมหรือสี่เหลี่ยมผืนผ้า ใช้ก่อตึกและกำแพงเป็นต้น. (ป. อิฏฺฐกา; ส. อิษฺฏกา).

อิณ [-นะ] น. หนี้ เช่น ราชิณ ว่าหนี้หลวง. (ป.; ส. ฤณ).

อิด ก. เหนื่อย, ระอา, อ่อนใจ. **อิดโรย** ก. อ่อนเพลีย; ถอยกำลัง. **อิดหนาระอาใจ** ก. เบื่อหน่าย. **อิดออด** ก. แสดงอาการไม่เต็มใจ. **อิดเอื้อน** ก. ไม่กล้าที่จะพูด, กล่าวไม่เต็มปาก; แสดงอาการไม่สู้เต็มใจ.

อิตถี น. หญิง. (ป.; ส. สตฺรี). **อิตถีลิงค์, อิตถีลิงค์** น. คำใช้แยกคำในไวยากรณ์เป็นเพศหญิง.

อิทธิ น. ฤทธิ, อำนาจศักดิ์สิทธิ์, ความเจริญ, ความสำเร็จ, ความงอกงาม. (ป.; ส. ฤทฺธิ).

อิน น. ชื่อต้นไม้อย่างหนึ่งในพวกต้นจัน แต่ลูกโตกว่า.

อินท์ น. ชื่อเทวราชผู้เป็นใหญ่ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์และจาตุมหาราช, ผู้เป็นใหญ่. (ป.; ส. อินฺทฺร).

อินทขีล น. เสาหรือหลักหน้าประตูเมือง, หลักเมือง, เสาเขื่อน. (ป.).

อินทนิล น. ชื่อต้นไม้ยืนต้นชนิดหนึ่งในจำพวกตระแบก ดอกเป็นช่อสีม่วงแดง.

อินทผลัม น. ชื่อต้นไม้ในจำพวกปาล์มมีในอัฟริกาตอนเหนือและอาเซียตอนตะวันตกเฉียงใต้ มีผลกินได้.

อินทร์ น. ชื่อเทวราชผู้เป็นใหญ่ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์และจาตุมหาราช, ผู้เป็นใหญ่. (ส.; ป. อินฺท). **อินทรธนู** น. สายรุ้ง; เครื่องประดับบ่าอย่างหนึ่ง; ชื่อลายขอบที่เป็นกระหนก. **อินทรวงศ์** น. ชื่อฉันท์อย่างหนึ่ง มีบทละ ๑๒ พยางค์. **อินทรวิเชียร** น. ชื่อฉันท์อย่างหนึ่งมีบทละ ๑๑ พยางค์. **อินทรศักดิ์** น. พระอินทราณี, ชายาพระอินทร์. **อินทราภิเษก** น. เรียกลักษณะพิเศษสามประการ คือ ๑. พระอินทร์นำเอาเครื่องราชกกุธภัณฑ์มาถวายเมื่อจะได้ราชสมบัติ ๒. เสียงราชรถมาจดฝ่าพระบาท และ ๓. เหาะเอาฉัตรทิพย์มากางกั้น ว่า อินทราภิเษก; การที่พระเจ้าแผ่นดินทำพิธีราชาภิเษกอีกครั้งหนึ่งเมื่อปราบพระเจ้าแผ่นดินอื่นให้อยู่ในอำนาจได้มาก เพื่อยกพระองค์ขึ้นเป็นใหญ่กว่าพระเจ้าแผ่นดินทั้งหลาย. **อินทรายุธ** น. สายรุ้ง, สายฟ้า, อาวุธพระอินทร์.

อินทราณี น. ชายาพระอินทร์. (ส.).

อินทรี [-ซี] ว. ชื่อนกขนาดใหญ่ในจำพวกกินเนื้อ; ชื่อปลาน้ำเค็มชนิดหนึ่ง.

อินทรีย์ [-ทฺรี] น. อำนาจ, กำลัง, ความเป็นใหญ่; ร่างกาย, กำลังกาย, ความรู้สึก, ประสาท, หน้าที่. (ป.; ส. อินฺทฺริย). **อินทรียโคจร** ว. อยู่ในเขตความรู้สึก, ซึ่งรู้สึกได้. **อินทรียญาณ** น. ความรู้สึก. **อินทรียสังวร** น. ความ

สำรวมอายตนะภายใน คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ.

อินทีวร น. ดอกบัวสีน้ำเงิน. (ป. ; ส.).

อินทุ น. พระจันทร์. (ป. ; ส.).

อินธน์ น. การจุดไฟ ; เชื้อไฟ, ไม้สำหรับติดไฟ, มักใช้เป็นส่วนท้ายสมาส เช่น นิรินธน์ ว่าไม่มีเชื้อไฟ. (ป. ; ส.).

อินัง ก. เอาใจใส่, เอาใจช่วย, ดูแล, นำพา, เช่น ไม่อินัง ว่าไม่เอาใจใส่.

อิ่ม ก. เต็มแล้ว, พอแล้ว. **อิ่มใจ** ก. ปลื้มใจ, สบายใจ, ภูมิใจ. **อิ่มหนำ** ว. อิ่มเต็มที่. **อิ่มอาบ, อิ่มเอิบ** ว. ปลาบปลื้ม.

อิริยา น. อาการเคลื่อนไหว, กิริยา, ท่าทาง. (ป. ; ส. อีรฺยา). **อิริยาบถ** น. อาการเคลื่อนไหวเช่นยืน, เดิน, นั่ง, นอน. (ป.).

อิรุพเพท น. ฤดูเวท. (ป.).

อิลู ว. บัดนี้, เดี๋ยวนี้. (ซ.).

อิศร ๑ (จาก ส. อีศฺวร ซึ่งมักใช้ อิศวร) น. ความเป็นเจ้าเป็นใหญ่, มักใช้เป็นส่วนท้ายสมาส เช่น นริศร, มหิศร, นฤเบศร.

อิศร ๒ ก. เป็นใหญ่, เป็นใหญ่ในตัวเอง, เป็นไทยแก่ตัวไม่ขึ้นแก่ใคร.

อิศวร น. พระศิวะซึ่งเป็นพระเป็นเจ้าสำคัญองค์หนึ่งในลัทธิไสยศาสตร์ ; เป็นเจ้าเป็นใหญ่, มักใช้ต่อท้ายสมาส เช่น นเรศวร ราเมศวร, ใช้ย่อเป็น อิศร ก็มี. (ส. อีศฺวร).

อิษฏ์ ๑ ว. น่าปรารถนา, เป็นที่พอใจ, น่ารัก. (ส.).

อิษฏ์ ๒ น. การบูชา, เครื่องสักการบูชา. (ส.).

อิษฏิ ๑ น. ความกระหาย, ความอยาก, ความต้องการ. (ส.).

อิษฏิ ๒ น. การบูชา, การเซ่นสรวง. (ส.).

อิส น. หมี. (ป. อิส, อิสฺส).

อิสตรี, อิสัตรี น. หญิง.

อิสระ [อิดสะหฺระ] ก. เป็นใหญ่, เป็นใหญ่ในตัวเอง, เป็นไทยแก่ตัวไม่ขึ้นแก่ใคร. (ป. อิสฺสร ; ส. อีศฺวร). **อิสรภาพ** น. ความเป็นใหญ่ในตัวเอง, ความไม่ขึ้นแก่ใคร, ความเป็นไทย.

อิสริยะ น. ความเป็นใหญ่, ความเป็นเจ้า, ความยิ่งใหญ่. (ป. อิสฺสริย ; ส. ไอศฺวรฺย). **อิสริยยศ** น. ผู้มียศอันยิ่งใหญ่. **อิสริยาภรณ์** น. ตรานครองประดับ

เกียรติยศ เรียกสามัญว่า เหรียญตรา.

อิสสา น. ความหึงหวง, ความริษยา. (ป.; ส. อีรฺษฺยา).

อิสิ, อิสี น. ผู้แสวงคุณความดี, ฤษี, ผู้ถือบวช. (ป.; ส. ฤษี).

อี ๑ น. คำนำหน้านามสำหรับบุรุษที่สองหรือที่สามเพศหญิง แสดงว่าผู้นั้นมีฐานะต่ำกว่า; เป็นคำใช้แทนสิ่งที่กล่าวถึง เช่น อีนั้น อีนี่; เรียกสัตว์ตัวเมีย.

อี ๒ เป็นคำประกอบหน้าคำบางคำเพื่อประโยชน์ในการออกเสียง เช่น อีพ่อ อีแม่.

อี ๓ น. เรียกท่าในการเล่นสะบ้ามีหลายอย่าง เช่น อีงุ้ม อีเข่า.

อี๋ น. โบราณเรียกพี่สาวที่สองว่า อี๋, พี่สาวหัวปีเรียกเอื้อย, คู่กับเรียกพี่ชายคนหัวปีว่า อ้าย, เรียกพี่ชายรองว่า ยี่.

อี๊ ว. เสียงพูดอยู่ในจมูกของคนจมูกบี้, มักใช้ว่า อู้อี๊.

อี๋ น. ชื่อขนมของจีนชนิดหนึ่งทำด้วยแป้งเป็นเม็ด ๆ. ว. เสียงร้องครางด้วยความเจ็บปวด.

อีก ว. ต่อไป, ซ้ำ.

อีก๋อย น. ชื่อนกชนิดหนึ่งชอบหากินตามชายหาด ร้องเสียงดังเช่นนั้น.

อีกา น. ชื่อนกชนิดหนึ่งตัวดำ ร้องกา ๆ.

อีเก้อีกัง ว. เก้กัง.

อีเก้ง น. ชื่อสัตว์ป่าเท้าเป็นกีบ ตัวคล้ายสุนัขแต่มีเขา.

อีเกร็ง น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง, จะเกร็งหรือ เหงือกปลาหมอ ก็เรียก.

อีแก้ น. ชื่อเบ็ดชนิดหนึ่งตัวโต ใช้ขัดผ้า.

อีโก้ง น. ชื่อนกชนิดหนึ่ง.

อีคว่ำอีหงาย น. เรียกการเล่นชนิดหนึ่งในจำพวกหมากแยกซึ่งมีการกินหงายเบี้ย.

อีจู้ น. เครื่องดักปลาชนิดหนึ่งสานด้วยไม้ไผ่มีงาแซง.

อีฉัน ส. ดีฉัน.

อีฉุยอีแฉก ก. กระจัดกระจาย, ไม่รวมอยู่แห่งเดียวกัน.

อีชุก น. ชื่อปลาชนิดหนึ่ง อยู่ทางแม่น้ำตอนเหนือ.

อีด ว. เสียงร้องดังเช่นนั้น.

อีดำอีแดง น. หีบมีลิ้นสีดำและแดงสำหรับเล่นการพนันอย่างหนึ่ง; ชื่อไข้ชนิดหนึ่งขึ้นเป็นผื่นตามตัวเป็นสีดำสีแดง ติดต่อได้.

อีนุงตุงนัง ว. ยุ่งใหญ่, พันกันยุ่ง.

อี่โน ว. ใหญ่ เช่น ชามอี่โน ว่าชามใหญ่.

อีโนงโตงเนง ว. รุงรัง, ไม่รู้จักแล้ว.

อีเป็ด น. ชื่อเรือขุดเสริมกราบชนิดหนึ่ง.

อีเป้า น. ชื่อว่าวชนิดหนึ่งมีหางยาว, ปักเป้าก็เรียก.

อีแปะ น. เงินปลีกโบราณ.

อีโปง น. ชื่อเครื่องเล่นการพนันอย่างหนึ่งทำด้วยไม้มีลิ้นมีฝาครอบ; ชื่อเรืออย่างหนึ่งซึ่งใช้ต้นไม้บางอย่างขุดกลางให้เป็นร่องคล้ายเรือชะล่า.

อีเพา น. ชื่อนกชนิดหนึ่ง, นกกระถั่ว หรือโขโหว ก็เรียก.

อีรม น. ชื่อหอยชนิดหนึ่ง.

อีรุ้ง น. ชื่อเหยี่ยวชนิดหนึ่ง.

อีล่อยป่อยแอ ว. ชักช้า, อืดอาด.

อีลุ้ม น. ชื่อนกชนิดหนึ่งตัวขนาดแม่ไก่หากินตามริมน้ำ วิ่งเร็ว; ชื่อว่าวชนิดหนึ่งคล้ายว่าวปักเป้า แต่ไม่มีหาง.

อีเลิ้ง ว. เรียกตุ่มหรือโอ่งใหญ่ว่าตุ่มอีเลิ้ง หรือนางเลิ้ง หรือโอ่งนครสวรรค์ ก็เรียก, โดยปริยายหมายความว่าใหญ่เทอะทะ.

อีแล่ง น. หม้อขนาดใหญ่คล้ายหม้อแกงสำหรับหมักส่าสุรา.

อีศ น. ผู้เป็นใหญ่. (ส.; ป. อีส).

อีศวร น. อิศวร. (ส.).

อีส น. ผู้เป็นใหญ่. (ป.).

อีสา น. งอนไถ. ว. งอนช้อนขึ้น. (ป. ส. อีษา).

อีสาน น. พระศิวะหรือพระรุทร; ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ, อีศาน ก็ใช้. (ป. อีสาน; ส. อีศาน).

อีสุกอีใส น. ชื่อโรคชนิดหนึ่ง ซึ่งเกิดตามผิวหนัง เป็นเม็ดพองขึ้นตามตัว เม็ดใส ๆ มีหนอง.

อีหนองอีแหนง ว. มีเสียงดังเช่นนั้น หมายความว่า แปร่ง, ไม่ชัด. (สำหรับพูด).

อีหรอบ น. เป็นคำโบราณเรียก "ยุโรป" หมายความว่า ฝรั่ง เช่น เข้าอีหรอบ ดินอีหรอบ.

อีหลัดถัดทา น. การมหรสพของหลวงชนิดหนึ่ง มักเล่นในการพระราชพิธีโสกันต์, โอละพ่อ ก็เรียก.

อีหลี (ถิ่น - อีสาน) ว. จริง ๆ, บางทีใช้ว่า ดีหลี.

อีหลุกขลุกขลัก ว. ไม่สะดวก, ไม่คล่อง.

อีหลุกขลุกขลุ่ย ว. ง่วนอยู่.

อีหลุยฉุยแฉก ว. ฟุ้มเฟือย, สุรุ่ยสุร่าย,

ไม่เป็นชิ้นเป็นอัน.

อีเห็น น. ชื่อสัตว์สี่เท้าชนิดหนึ่งในจำพวกชะมด.

อีโหน่อีเหน่ น. เรื่องราว, ข้อความ, มักใช้ในประโยคปฏิเสธ เช่น ไม่รู้อีโหน่อีเหน่.

อีแอ่น น. ชื่อนกจำพวกหนึ่ง มีปีกยาว กินแมลงเป็นอาหาร ชอบย้ายถิ่นตามฤดูกาล.

อึก, อึ๊ก ว. เสียง เช่นเสียงกลืนน้ำหรือเสียงเอามือทุบตามตัว.

อึกทึก [อึกกะทึก] ว. เอ็ด, อื้ออึง, ครึกโครม, อื้อฉาว.

อึกอัก ว. อาการที่พูดไม่ออกติดกึกกักอยู่ในคอ. ว. เสียงเช่นเสียงทุบกัน.

อึง ว. ดัง, เอ็ด, อึกทึก, หนวกหู. **อึงคะนึง** ว. เอะอะ, อื้ออึง. **อึงอล** ว. ดังลั่น.

อึ่ง น. สัตว์สี่เท้าไม่มีหางในจำพวกเลือดเย็นมีหลายชนิด เช่น อึ่งปากขวด อึ่งจาวมะพร้าว. **อึ่งอ่าง** น. อึ่งชนิดหนึ่งร้องเสียงดัง ตัวพองโต, อึ่งยาง ก็เรียก.

อึ้ง ว. นิ่งอัดอยู่.

อึด ก. ทน, อดกลั้น, อั้นไว้. **อึดใจ** น. เวลาชั่วกลั้นลมหายใจไว้คราวหนึ่ง. ก. กลั้นลมหายใจ. **อึดอัด** ว. หายใจไม่คล่อง, แน่น; รำคาญ, ไม่ปลอดโปร่ง.

อึดตะปือ ว. มากมาย, ล้นหลาม.

อึดทึด ว. พองขึ้นเต็มที่ (สำหรับศพ).

อึด ว. พอง, ขึ้น, เช่น ท้องอึด; เฉื่อยชา, ช้า. **อึดอาด** ว. เฉื่อยชา, ทำอาการยืดยาด, ถลากไถล.

อื้น ว. นอกออกไป, ต่างออกไป.

อื้น ก. พูด, กล่าว, บอก.

อือ ว. เสียงที่เปล่งเพื่อรับคำพูดหรือขาน, เสียงดังเช่นนั้น.

อื้อ ว. รู้สึกมีเสียงดังลั่นอยู่ในหู, ไม่ได้ยิน; อึง, ดังลั่น; เอิกเกริก. **อื้อฉาว** ว. แพร่งพราย, เซ็งแซ่, กระจัดกระจาย. **อื้ออึง** ว. สนั่น, ดังลั่น.

อุ น. น้ำเมาชนิดหนึ่ง ใช้ปลายข้าวกับแกลบประสมกับแป้ง.

อุก ๑ น. ชื่อปลาชนิดหนึ่ง.

อุก ๒ ก. หักหาญด้วยพลการ, บังอาจ. **อุกฉกรรจ์** ว. ร้ายแรง, เหี้ยมหาญ. **อุกอาจ** ก. ล่วงเกิน, รุกราน.

อุกกา น. คบเพลิง. (ป.). **อุกกาบาต** น. แสงสว่างเป็นก้อนที่ตกลงมาจากอากาศ.

(ป. อุกฺกาปาต).

อุกฤษฏ์ [-กฺริด] ว. สูงสุด. (ป. อุตฺกฤษฺฏ).

อุกลา [อุกฺลา] น. คบเพลิง. (ส. อุลฺกา).

อุกลาบาต น. แสงสว่างเป็นก้อนที่ตกลงมาจากอากาศ. (ส. อุลฺกาปาต).

อุค, อุคร ว. ยิ่งใหญ่, มีอำนาจ. (ป. อุคฺค ; ส. อุคฺร).

อุคหะ น. การเล่าเรียน, เจนใจ. (ป. อุคฺคห). **อุคหนิมิต** น. "อารมณ์ที่เจนใจ" คือเป็นวิธีแห่งผู้เพ่งกสิณชำนาญจนรูปที่ตนเพ่งอยู่นั้นติดตา ถึงแม้หลับตาเสีย รูปนั้นก็ปรากฏเป็นเครื่องหมายอยู่ รูปที่ปรากฏนี้ เรียก อุคหนิมิต. (ป. อุคฺคหนิมิตฺต).

อุคร, อุค ว. ยิ่งใหญ่, มีอำนาจ. (ส. อุคฺร ; ป. อุคฺค).

อุโฆษ ว. กึกก้อง. (ส. อุทฺโฆษ ; ป. อุคฺโฆส).

อุ้ง น. ส่วนกลางของฝ่ามือหรือฝ่าเท้า.

อุจ ว. สูง, ระหง. (ป. ; ส. อุจฺจ).

อุจจาระ น. คูถ, ขี้. (ป. ; ส.). **อุจจารมรรค** น. ทวารหนัก.

อุจฉุ น. อ้อย. (ป.).

อุจเฉท ก. ขาดสิ้น, ศูนย์. (ป. ; ส.). **อุจเฉททิฐิ** น. ความเห็นว่าตายแล้วศูนย์ (ไม่มีปฏิสนธิวิญญาณหรือการเกิดใหม่). (ป.).

อุจาด ว. น่าเกลียด, น่าอาย.

อุชุ ว. ตรง, ซื่อตรง. (ป. ; ส. ฤชุ).

อุฏฐาการ ก. ลุกขึ้น. (ป.).

อุณา น. ขนแกะ, ขนระหว่างคิ้ว. (ป. อุณฺณา ; ส. อูรฺณา). **อุณานาภี** น. แมงมุม. (ป. อุณฺณานาภี ; ส. อูรฺณานาภิ). **อุณาโลม** น. ขนระหว่างคิ้ว ; เครื่องหมายอย่างรูปหน้าหมูวกทหารบก.

อุณหะ ว. ร้อน, อบอุ่น. (ป. ; ส. อุษฺณ). **อุณหภูมิ** น. ระดับความร้อนเย็นของอากาศ. **อุณหาการ** น. อาการร้อน, อาการเร่าร้อน. (ป.).

อุณหิส [อุนนฺหิด] น. กรอบหน้า, มงกุฎ. (ป. ; ส. อุษฺณีษ).

อุด ก. จุกกั้น, จุกช่อง, จุกให้แน่น. **อุดอู้** ว. คับแคบ (สำหรับสถานที่ที่ไม่ปลอดโปร่ง).

อุดเตา น. เตารีด, เครื่องสำหรับรีดผ้าให้เรียบโดยอาศัยความร้อน ทำด้วยเหล็ก.

อุดม ว. สูงสุด, ยิ่ง, เลิศ, มากมาย, บริบูรณ์. (ป. ; ส. อุตฺตม).

อุดร [-ดอน] น. ฝ่ายเหนือ, ทิศเหนือ ; ข้างซ้าย. (ป. ; ส. อุตฺตร).

อุดหนุน ก. เกื้อกูล, ช่วยเหลือ.

อุดากัน, อุนากัน ว. เล็บยาว. (ช.).

อุตดม, อุตมะ [อุตดม, -ตะมะ] ว. สูงสุด, ยิ่ง, เลิศ, มากมาย, บริบูรณ์. (ป. ; ส.). **อุตมภาพ** น. ฐานะอันดี, สภาพอันสูงสุด. **อุตมัตถ์** น. ผลอันยอดเยี่ยม, พระนิพพาน. **อุตมางค์** น. ส่วนสูงสุดของร่างกาย คือ หัว.

อุตดร, อุตร น. อุดร. (ป. อุตฺตร). **อุตรกุรุ, อุตรกุรู** น. ชื่อทวีปฝ่ายเหนือซึ่งถือว่าเป็นแดนอันสุขสมบูรณ์. **อุตรนิกาย** น. ชื่อนิกายหนึ่งในพระพุทธศาสนา คือนิกายฝ่ายเหนือซึ่งเรียกว่ามหายาน. **อุตราภิมุข** ก. บ่ายหน้าไปทางทิศเหนือ. **อุตราวัฏ** น. การเวียนซ้าย. **อุตราสงค์** น. จีวรสำหรับห่ม.

อุตรา น. เรียกลมที่พัดจากทิศตะวันออกเฉียงเหนือไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ในต้นฤดูร้อน.

อุตริ [อุดตะหฺริ] ว. แปลกออกไป, นอกแบบ, นอกทาง. (ป. อุตฺตริ ว่า ยิ่ง). **อุตริมนุสธรรม** น. คุณอย่างยวดยิ่งของมนุษย์ ได้แก่ธรรมวิเศษมีการสำเร็จฌานสำเร็จมรรคผลเป็นต้น.

อุตบล น. อุบล, บัว, เช่น นีโลตบล ว่า บัวขาบ. (ส. นีล + อุตฺปล).

อุตพิด [อุดตะ-] น. พรรณไม้ขนาดเล็ก มีดอกบานเวลาเย็น กลิ่นเหม็นคล้ายอาจม. (ป. อจฺจม + พิษ).

อุตลุด [อุดตะหฺลุด] ว. วุ่นวาย, กุลีกุจอ, พัลวัน.

อุตสาห, อุตส่าห์ น. ความบากบั่น, ความขยัน, ความอดทน, ใช้ว่า อุษาหะ, อุสสาหะ, อุสส่าห์ ก็มี. (ส. อุตฺสาห ; ป. อุสฺสาห). **อุตสาหกรรม** น. การทำสิ่งของเพื่อให้เป็นสินค้า.

อุตุ ๑ น. ฤดู. (ป.).

อุตุ ๒ (ปาก) ว. สบาย, นอนใจ, หมดวิตก.

อุท [อุทะ] น. น้ำ. (ป. ; ส.). **อุทัช** ว. เกิดในน้ำ. **อุทปาตร** น. หม้อน้ำ. **อุทบาน** น. บ่อน้ำ, สระ.

อุทพินทุ์ น. หยาดน้ำ.

อุทก น. น้ำ. (ป.; ส.). **อุทกธารา, อุทกธาร** น. สายน้ำ, ท่อน้ำ. **อุทกภัย** น. อันตรายอันเกิดจากน้ำท่วม. **อุทกศาสตร์** น. วิชาที่กล่าวถึงขนาดและตำแหน่งของน้ำและทะเล.

อุททาม ว. คะนอง, ปราศจากความเหนี่ยวรั้ง. (ป.).

อุทยาน [อุดทยาน] น. สวนเป็นที่รื่นรมย์. (ส.; ป. อุยฺยาน).

อุทร [-ทอน] น. ท้อง. (ป.; ส.).

อุทริยะ [อุทฺริ-] น. อาหารใหม่. (ป.).

อุทธรณ์ [อุดทอน] น. การยกขึ้น, การขอร้องให้รื้อฟื้นขึ้น. ก. ขอร้องให้พิจารณาใหม่ในศาลสูง. (ป.; ส.).

อุทธัจ น. ความฟุ้งซ่าน (ป. อุทฺธจฺจ).

อุทลุม [อุดทะ-] ก. ห้ามฟ้องเพราะถือว่าผิดประเพณี เช่นลูกฟ้องพ่อแม่ยังโรงศาลไม่ได้ เป็นอุทลุม.

อุทัย น. การขึ้น, การโผล่ขึ้น (แห่งดวงอาทิตย์ ฯลฯ); พระอาทิตย์แรกขึ้น. (ป.; ส.).

อุทาน น. เสียงหรือคำที่เปล่งออกมาเวลาตกใจหรือดีใจ; ในไวยากรณ์เรียกคำเช่นนั้น. (ป.).

อุทาร ว. สูง, เลิศยิ่ง, ยิ่งใหญ่. (ป.; ส.).

อุทาหรณ์ น. ตัวอย่าง, การอ้างอิง, การยกขึ้นให้เห็น. (ป.; ส.).

อุทิศ ก. เจาะจง, เพ่งเล็งถึง, จำเพาะ, ทำเพื่อ; แผ่ส่วนบุญให้แก่ผู้ตายตามประเพณี. (ส. อุทฺทิศ).

อุทุมพร [-พอน] น. ต้นมะเดื่อใหญ่. (ป.; ส.)

อุเทศ น. การยกขึ้นแสดง, การยกขึ้นชี้แจง. (ส. อุทฺเทศ).

อุธัจ น. ความประหม่า. (ป. อุทฺธจฺจ : ความฟุ้งซ่าน).

อุ่น ก. ทำให้ร้อน. ว. ไม่เย็น, ค่อนข้างร้อน, ไม่ร้อนไม่หนาว, สบาย. **อุ่นใจ** ว. ไม่มีร้อนใจ, ไม่กลัว. **อุ่นหนาฝาคั่ง** ว. มั่นคง, มีหลักฐานเป็นที่พักพิงมั่นคง

อุบ น. ชื่อปลาชนิดหนึ่งไม่มีเกล็ดคล้ายปลาสังกะวาด. ก. อมเอาไว้, ฮุบเอาไว้; ถือเอา, รับเอา, เช่น อุบเข้าไว้. **อุบอิบ** ว. ทำเสียงเบา ๆ และไม่ชัดเจน (เป็น

อาการที่พูดไม่เต็มปากด้วยเกรงสิ่งใดสิ่งหนึ่ง).

อุบล น. บัว, ดอกบัว. (ป. อุปฺปล ; สํ. อุตฺปล).

อุบะ น. ดอกไม้ร้อยเป็นพวงอย่างพู่ สำหรับห้อยระหว่างเฟื่องเป็นต้น.

อุบ๊ะ ว. คำออกเสียงแสดงความไม่พอใจ.

อุบัติ น. การเกิดขึ้น, กำเนิด, การบังเกิด; ราถเง่า, เหตุ. ก. เกิด, เกิดขึ้น. (ป. อุปฺปตฺติ ; สํ. อุตฺปตฺติ). **อุบัติเหตุ** น. เหตุที่เกิดขึ้นโดยไม่ทันคิด, ความบังเอิญเป็น.

อุบาท, อุปบาท [อุบาด, อุบบาท] น. การบังเกิด, กำเนิด, มักใช้เป็นส่วนท้ายสมาส เช่น พุทธุบาท พุทธุปบาท. (พุทธ+อุบาท = พุทธุบาท, พุทธ + อุปบาท = พุทธุปบาท). (ป. อุปฺปาท ; สํ. อุตฺปาท).

อุบาทว์ ว. อัปรีย์, จัญไร, อันตราย. (ป. อุปทฺทว ; สํ. อุปทฺรว).

อุบาย น. วิธี, หนทาง; กล, เล่ห์เหลี่ยม, มารยา. (ป. ; สํ. อุปาย).

อุบาสก น. "ผู้นั่งใกล้พระรัตนตรัย" คือชราวาสที่มีศรัทธาในพระพุทธศาสนา, หญิงใช้ว่าอุบาสิกา. (ป. ; สํ. อุปาสก).

อุบาสิกา ดู อุบาสก.

อุเบกขา น. ความมีใจเป็นกลาง, ความวางใจเฉยอยู่. (ป.).

อุโบสถ น. วันพระ; การแสดงพระปาติโมกข์ของพระสงฆ์ทุก ๆ กึ่งเดือน ; การรักษาศีล ๘ ของคฤหัสถ์ ; สถานที่ที่พระสงฆ์ทำสังฆกรรม มีแสดงปาติโมกข์เป็นต้น มักเรียกอุโบสถ หรือตัดเรียกว่า โบสถ์. (ป. ; สํ. อุปวสถ). **อุโบสถกรรม** น. การทำอุโบสถ.

อุป [-ปะ] เป็นคำประกอบหน้าศัพท์ที่มาจากบาลีและสันสกฤต แปลว่า เข้าไป, ใกล้, รอง, เช่น อุปราช, อุปนายก. (ป. ; สํ.).

อุปกรณ์ น. การช่วยเหลือ, ความเกื้อหนุน ; เครื่องมือ, เครื่องใช้ ; การส่งเสริม, สิ่งบำรุงชีวิต, หนทางเลี้ยงชีวิต. (ป. ; สํ.).

อุปกรม น. การเข้าใกล้, การตั้งต้น, การพยายาม. (สํ. ; ป. อุปกฺกม).

อุปการ ๑ น. ความเกื้อกูล, ความอุดหนุน, การช่วยเหลือ, คู่กับปฏิการ = การตอบแทน. (ป.). **อุปการี** น. ผู้ช่วย

เหลือ, ผู้อุดหนุน, หญิงใช้ว่า อุปการิณี.

อุปการ ๒ [อุปะกาน] น. เรียกม้าที่ปล่อยในพิธีอัศวเมธว่า ม้าอุปการ.

อุปกิณณะ [-ปะกินนะ] ว. ปกคลุมไว้, ปิดบังอยู่. (ป.).

อุปกิเลส [-ปะกิเหฺลด] น. เครื่องทำใจให้เศร้าหมอง มี ๑๖ อย่าง มี อภิชฌา-วิสมโลภ เป็นต้น. (ป.).

อุปจาร [-ปะจาน] น. การเข้าใกล้, ที่ใกล้; บริเวณรอบ ๆ. (ป.; ส.).

อุปถัมภ์ [-ปะถำ] น. การค้ำจุน, เครื่องค้ำจุน. ก. อุดหนุน, ช่วยเหลือ. (ป. อุปฺถมฺภ).

อุปถัมภก [-ปะถำพก] น. ผู้ค้ำจุน, ผู้อุดหนุน, ผู้เลี้ยงดู. (ป. อุปฺถมฺภก).

อุปทม [อุปะทม] น. กามโรค.

อุปเทศ [-ปะเทด] น. การชี้แจง, การสั่งสอน, คำสั่งสอน, คำแนะนำ. ก. สอน, ชี้แจง, แนะนำ. (ส.; ป. อุปเทส).

อุปเท่ห์ [-ปะเท่] น. อุบายดำเนินการ, วิธีดำเนินการ. (ส. อุปเทศ).

อุปธิ น. กิเลส, ความพัวพัน, เหตุแห่งการเวียนเกิด, ขันธ์ห้า. (ป.).

อุปนิกขิต, อุปนิกษิต ก. เก็บไว้, รักษาไว้. น. คนสอดแนม, จารบุรุษ. (ป. อุปนิกฺขิตฺต).

อุปนิษัท น. คัมภีร์ว่าด้วยลัทธิพราหมณ์ถือว่าสิ่งทั้งหลายออกมาจากปรมาตมัน คือพรหม. (ส.).

อุปนิสัย [-ปะนิไส] น. ความประพฤติที่เคยชินเป็นพื้นมาในสันดาน. (ป. อุปนิสฺสย).

อุปบล [อุบบน] (แบบ) น. อุบล, บัว, ดอกบัว, มักใช้เป็นส่วนท้ายสมาส เช่น นีลุปบล ว่า บัวขาบ. (ป.).

อุปบัติ [-ปะบัด] น. การเข้าถึง เช่น คติอุปบัติ = การเข้าถึงคติ, การเกิด. (ป. อุปปตฺติ).

อุปปาติก [อุปะ-] ก. เกิดขึ้นเอง เช่น การเกิดของเทวดา. (ป. อุปปาติก, โอปปาติก).

อุปพัทธ์ [อุปะ-] ก. เนื่อง, เนื่องกัน. (ป.).

อุปพันธ์ [อุปะ-] น. การติดต่อ, การร่วม; เชือใย, เครื่องผูกพัน. (ส.).

อุปโภค [-ปะโพก] ก. ใช้สอย; เสพ. (ป.; ส.).

อุปมา [-ปะ-] น. การอ้างเอามาเปรียบเทียบ, มักใช้เข้าคู่กับอุปไมย ในประโยค เช่น เรื่องนี้มีอุปมาฉันใด อุปมัยก็ฉันนั้น. (ป.; ส.).

อุปมาน [-ปะมาน] น. การเปรียบเทียบในสิ่งที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน. (ป.; ส.).

อุปไมย [-ปะไม] น. สิ่งที่ควรจะหาสิ่งอื่นมาเปรียบเทียบ, สิ่งที่เขาพึงเปรียบเทียบได้, มักใช้ในประโยคเปรียบความอยู่ท้ายอุปมา เช่น เรื่องนี้มีอุปมาฉันใด อุปมัยก็ฉันนั้น. (ป. อุปเมยฺย).

อุปยุวราช [-ปะยุวะราด] น. ตำแหน่งเจ้าในเมืองล้านช้าง รองพระเจ้าแผ่นดิน แต่อยู่เหนืออุปราช. (ป.).

อุปโยค [-ปะโยก] น. การใช้สอย, การทำให้เกิดประโยชน์. (ป.; ส.). **อุปโยคบุรพบท** น. ในไวยากรณ์หมายถึงคำนำหน้ากรรมการก.

อุปโยราช น. ตำแหน่งเจ้าในเมืองเขมรรองพระเจ้าแผ่นดิน เรียกว่า มหาอุปโยราช สูงกว่ามหาอุปราช ตรงกับตำแหน่งอุปยุวราชของนครล้านช้าง.

อุปราช [-ปะหฺราด] น. ผู้สำเร็จราชการต่างพระองค์ประจำภาคหนึ่ง ๆ ในอาณาจักร. (โบ) พระมหาอุปราช เป็นตำแหน่งพระเจ้าแผ่นดินรอง เรียกกันอย่างสามัญว่าวังหน้า; แต่พระมหาอุปราชเป็นมุขมนตรีผู้หนึ่ง.

อุปริ เป็นคำประกอบหน้าศัพท์บาลีและสันสกฤต แปลว่า เบื้องบน, ข้างบน. (ป.; ส.). **อุปริจร** ว. เคลื่อนไปหรือบินไปในอากาศ. **อุปริพุทธิ** ว. กอบด้วยปัญญาอันสูง. **อุปริภาค** น. ส่วนบน, ข้างบน. **อุปริภาพ** น. ฐานะหรือความเป็นอยู่อย่างสูง. **อุปริวัสน์** น. เครื่องแต่งกายตอนบน, เสื้อ. **อุปริสัจ** น. ธรรมอันสูง.

อุปริม [-ปะริมะ] ว. อยู่สูงสุด, เบื้องบนที่สุด. (ป.). **อุปริมปริยาย** น. เนื้อความอันสูงสุด.

อุปสมบท [-ปะสมบด] ก. บวชเป็นภิกษุ. (ป. อุปสมฺปทา). **อุปสมบทกรรม** น. การบวชเป็นภิกษุ. **อุปสมบัน, อุปสัมบัน** น. ผู้อุปสมบทแล้ว, ภิกษุ, คู่กับ อนุปสัมบัน ได้แก่ผู้ที่ไม่ได้อุปสมบท คือสามเณรและคฤหัสถ์. (ป. อุปสมฺปนฺน).

อุปสรรค [-ปะสัก] น. สิ่งที่เข้าไปขัดข้อง, ความขัดข้อง ; ความลำบาก, เครื่องกีดกั้น, อันตราย. (ไว) คำที่เติมข้างหน้าคำอื่นเพื่อให้มีความหมายแปลกออกไปจากเดิม เช่น อภิ = รัฐมนตรี.

อุปสัมปทา น. การบวชเป็นภิกษุ. (ป. ; ส.). **อุปสัมปทาเปกข์, อุปสัมปทาเปกษ์** น. "ผู้เพ่งอุปสมบท" คือนาคที่บรรพชาเป็นสามเณรแล้ว และจะขอบวชเป็นภิกษุต่อไป.

อุปฮาด น. ตำแหน่งเจ้าชั้นสูงของชาวไทยทางภาคเหนือ.

อุปัชฌาย์, อุปัชฌายะ น. พระเถระผู้บวชกุลบุตรในพระพุทธศาสนา. (ป. ; ส. อุปาธฺยาย). **อุปัชฌายวัต** น. กิจที่สัทธิงวิหาริกจะต้องปฏิบัติแก่อุปัชฌาย์ของตน.

อุปัฏฐาก น. ผู้บำรุง, ผู้รับใช้, ถ้าเป็นหญิงใช้ อุปัฏฐายิกา. (ป.). **อุปัฏฐานะ** น. การบำรุง, การรับใช้. (ป.).

อุปัทวะ, อุปัทรพ ว. อัปรีย์, จัญไร, อันตราย. (ป. อุปทฺทว ; ส.อุปทฺรว). **อุปัทวันตราย** น. อุปัทวะและอันตราย. (ป. อุปทฺทว + อนฺตราย).

อุปาณ ว. เปรียบเทียบ เช่น อุปาณวาจา ว่ากล่าวเปรียบเทียบ. (ปาเลกัว).

อุปาทาน น. การยึดมั่น, การถือมั่น (ด้วยอำนาจกิเลส) ; เชื้อไฟ. (ป.).

อุปาธยาย [อุปาดทฺยาย] น. อุปัชฌาย์. (ส.).

อุปาหนา [-หะนา] น. รองเท้า. (ป.).

อุภัย ว. ทั้งสอง, ทั้งคู่. (ป. ; ส.).

อุ้ม ก. โอบขึ้น, ถือไว้เพียงอกหรือสะเอว; หอบไป, พาไป เช่น เมฆอุ้มฝน. **อุ้มชู** ก. ประคับประคอง, ยกย่องเลี้ยงดู.

อุมงค์, อุโมงค์ น. ทางใต้ดิน, ช่องหรือทางที่ขุดลงไปใต้ดินหรือในภูเขา. (ป. อุมฺมงฺค).

อุย ๑ น. เรียกขนอ่อนหรือขนพึ่งแรกขึ้นว่า ขนอุย ; ชื่อปลาดุกชนิดหนึ่งหนังเหลืองเนื้ออ่อน.

อุย ๒, **อุ่ย** ว. เสียงร้องดังเช่นนั้นเมื่อถูกหยิกจนเจ็บ. **อุยหน่า, อุ่ยหน่า** ว. เสียงร้องดังเช่นนั้นเมื่อถูกหยิก.

อุ้ย ว. หนักและแน่น. **อุ้ยยุ้ย** ว. อ้วนท้องพลุ้ย. **อุ้ยอ้าย** ว. ไม่คล่องแคล่ว.

เคลื่อนด้วยากอย่างคนอ้วนที่แสดงอิริยาบถ.

อุ๊ย ว. เสียงร้องอย่างตกใจ.

อุยยาน น. สวนเป็นที่รื่นรมย์. (ป.).

อุยยาม น. ความหมั่น, ความบากบั่น, ความขยันขันแข็ง. (ป. ; ส. อุทฺยม).

อุยโยค น. การจากไป, ความเสื่อมสิ้น ; ความตาย. (ป.).

อุร น. อก. (ป. ; ส. อุรสฺ). **อุรค** น. งู, พญานาค. (ป. อุรค ว่าไปด้วยอก). **อุรเคนทร์** น. พญานาค. **อุรส** น. "ผู้เกิดแต่อก" คือ ลูก.

อุรณ น. แกะ (ตัวผู้). (ป. ; ส.).

อุรพี น. "ผู้กว้างใหญ่" คือแผ่นดิน, โลก. (ส. อุรฺวี).

อุรัจฉทะ, อุรัจฉัท น. เครื่องกำบังอก, เกราะ ; เครื่องประดับอก. (ป. ; ส. อุรศฺฉท).

อุรา ๑ น. อก. (ป. อุร).

อุรา ๒ น. แกะ (ตัวเมีย).

อุรุ ว. ใหญ่, ยิ่งใหญ่, เลิศ, ประเสริฐ. น. ทราย. (ป. ; ส.).

อุไร น. ทองคำ.

อุลปนะ [อุลฺปะ-] น. การกล่าวอ้าง, การเรียกร้อง. (ป. อุลฺลปน).

อุลโลจ น. เครื่องกั้นข้างบน, เพดาน. (ป.).

อุลโลละ น. คลื่น, ความปั่นป่วน, ความไม่ราบคาบ. (ป.).

อุลามก ว. เลวมาก, ต่ำช้า, สกปรก.

อุลิด น. แตงโม. (ข.).

อุลูก [-กะ] น. นกเค้าแมว. (ป. ; ส.).

อุโลก น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง เนื้อไม้ขาว.

อุษณ [-สฺนะ] น. ความร้อน, ฤดูร้อน, ของร้อน. ว. ร้อน, อบอุ่น. (ส.). **อุษณกร** น. "แสงร้อน" คือ พระอาทิตย์. **อุษณกาล** น. ฤดูร้อน. **อุษณรัศมี, อุษณรุจี** น. พระอาทิตย์. **อุษณาการ** น. อาการเร่าร้อน.

อุษณีษ์ น. มงกุฎ ; กรอบหน้า. (ส.).

อุษม, อุษมัน น. ไอ, ไออุ่น. (ส.).

อุษา น. แสงเงินแสงทอง, เช้าตรู่, รุ่งเช้า. (ส. อุษ). **อุษาโยค** น. เวลาใกล้รุ่ง.

อุสภ ๑ น. วัวผู้ (เป็นเครื่องหมายแสดงความสามารถของบุรุษผู้นักรบ). เขียน อุสุภก็มี. (ป.).

อุสภ ๒ น. ชื่อมาตรานับ เท่ากับ ๒๐ ยัฐ. (คือหนึ่งเส้นสิบห้าวา). (ป.).

อุสวะ [อุดสฺวะ] น. การฉลอง, การรื่นเริง, การเล่นสนุก. (ป. อุสฺสว).

อุสา น. เนื้อ. (ช.).

อุสุ น. ธนู, หน้าไม้, เครื่องยิง. (ป. ; ส. อิษุ). **อุสุการ** น. ช่างทำธนู.

อุสุภ น. วัวผู้.

อุสุม น. ไอ, ไออุ่น ; ความร้อน, ฤดูร้อน, แผลงใช้เป็น อรสุม ก็มี เช่น อรสุมพล = กำลังไอน้ำ ; ในไวยากรณ์เรียกเสียงพยัญชนะที่มีลมเสียดแทรกออกมาตอนพื้น ว่ามีเสียง อุสุม ได้แก่เสียง ศ ษ ส. (ป. ; ส. อุษฺมนฺ).

อุหรับ น. ผงกระแจะจันทน์ปนทองสำหรับเจิมในการอภิเษกรดน้ำ. (มลายู).

อุหลบ น. ระดูหญิง (สำหรับเจ้านายเรียกพระอุหลบ).

อุเหม่ ว. เสียงเปล่งออกดังเช่นนั้นเพื่อชู่หรือตวาด.

อุฬาร ว. ยิ่งใหญ่, เลิศล้น ; ประเสริฐ, ดี, กว้างขวาง. (ป. ; ส. อุฑาร).

อู น. ชื่อไก่ชนิดหนึ่ง ตัวใหญ่กว่าไก่แจ้ ลำตัวยาวสูง หงอนเล็ก เลี้ยงไว้ชนกัน.

อู่ น. เปล ; ที่อยู่, ที่เกิด ; ที่ไขน้ำเข้าออกได้สำหรับเก็บเรือหรือซุง.

อู้ น. ชื่อซอชนิดหนึ่ง มีเสียงทุ้ม เรียกว่าซออู้. ว. เสียงเช่นเสียงลมพัด. **อู้อี้** ว. เสียงไม่ชัดเจน เช่นเสียงคนจมูกบี้ หรือคนบ่น. **อู้อี้** ว. เสียงดังเช่นนั้น.

อูฐ น. สัตว์สี่เท้าชนิดหนึ่งมีคอยาวเหมาะเป็นพาหนะในทะเลทราย. (ป. โอฏฺฐ ; ส. อุษฺฏร).

อูด ๑ น. เครื่องที่ทำให้ว่าวมีเสียงดังเมื่อถูกลมพัด เช่นอูดที่หัวว่าวจุฬา.

อูด ๒ ก. นูนขึ้น, บวมขึ้น.

อูม ว. โป่ง, เบ่งนูนขึ้น.

อูรู น. โคนขา. (ป.).

เอ ๑, **เอ้** (ตัดจาก เอก) ว. หนึ่ง ; เปลี่ยว, เดี่ยว, เช่น เอองค์ ; สำคัญ เช่น ตัวเอ้, บเอ้ (ไม่ใช่หนึ่ง คือมาก).

เอ ๒ ว. เสียงที่เปล่งออกดังเช่นนั้น แสดงความแปลกใจ.

เอก, เอกะ น. หนึ่ง (จำนวน) ; ตัวคนเดียว, ลำพังตัว, เปลี่ยว, โดดเดี่ยว ; สำคัญ, ที่หนึ่ง ; พิเศษ, เฉพาะ, ยิ่งใหญ่, เด่น, ดีเลิศ. (ป. ; ส.). **เอกจิต** น. ความคิดจำเพาะถึงสิ่งอย่างเดียว, ความ

คิดอันหนึ่งอันเดียว, ความคิดต้องกัน, ความเห็นพ้องกัน. **เอกฉันท์** น. ความพอใจอย่างเดียวกัน, ความประสงค์เป็นอย่างเดียวกัน, เห็นเป็นอย่างเดียวกันหมด. **เอกชน** น. บุคคลคนหนึ่ง, เฉพาะตัว, เฉพาะบุคคล. **เอกเทศ** น. ภาคหนึ่ง, ส่วนหนึ่ง, โดยเฉพาะ, เฉพาะอย่าง. **เอกนัย** น. นัยอันหนึ่ง, นัยอันเดียวกัน. **เอกบุคคล, เอกบุรุษ** น. คนเยี่ยม ยอด, คนประเสริฐ. **เอกภริยา** น. เมียหลวง. **เอกภักดิ์** ว. จงรักต่อคน ๆ เดียว, ซื่อตรง. **เอกม** [เอก-มอ] (ตัดมาจาก เอกมัธยม) ว. อย่างกลาง. **เอกมัย** ว. เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน, เป็นแบบเหมือนกัน. **เอกรส** น. ความสุขอันเดียว, ของรักอันเดียว. **เอกระ** [เอกกะหฺระ] (ปาก) ก. ถือตัว ไม่กลัวใคร, ไม่ขึ้นใคร. **เอกราช** ว. เป็นอิสระแก่ตน, ไม่ขึ้นแก่ใคร. **เอกส** [เอก-สอ] (ตัดมาจาก เอกสามัญ) ว. อย่างสามัญ. **เอกสาร** น. หนังสือสำคัญ. **เอกสิทธิ** น. สิทธิพิเศษ, สิทธิโดยเฉพาะ. **เอกัคตา** น. "ความมีอารมณ์เป็นอันเดียว" คือความมีจิตแน่วแน่อยู่ในอารมณ์อันเดียว. **เอกอุ** (ตัดมาจาก เอกอุดม) ว. เลิศ.

เอ๊ก ว. เสียงเช่นเสียงไก่ขัน.

เอกเขนก [-ขะเหฺนก] ว. นั่งหรือนอนเอาศอกข้างหนึ่งเท้ากับหมอนหรือพื้น.

เอกา, เอ้กา ว. หนึ่ง, คนเดียว, โดดเดี่ยว; ถือกินข้าวหนเดียวในเวลาระหว่างเช้าถึงเที่ยงเป็นกิจวัตร เรียกว่า ถือเอ้กา.

เอง ว. ลำพังตน, เฉพาะคน; เทียว, ทีเดียว, เช่น อย่างนี้เอง.

เอ็ง ส. แทนชื่อบุรุษที่สอง (สำหรับผู้ใหญ่พูดกับผู้น้อย).

เอ๋ง ว. เสียงเช่นเสียงหมาร้องเมื่อถูกเจ็บ.

เอ็ด ๑ ว. หนึ่ง (ใช้เรียกจำนวนเลขมีหนึ่งอยู่ท้าย เช่น สิบเอ็ด ร้อยเอ็ด).

เอ็ด ๒ ว. เอะอะ, อึกทึก. **เอ็ดตะโร** ว. อึกทึกใหญ่.

เอตทัคคะ น. ผู้ยอดเยี่ยมในทางใดทางหนึ่งเป็นพิเศษ เช่นเป็นเอตทัคคะทางธรรมกถึก หมายความว่ายอดเยี่ยมทางแสดงธรรมเป็นพิเศษ. (ป.).

เอน ว. เอียง, เท, เซไป, ไม่ตรง.

เอนกาย, เอนตัว, เอนองค์ ก. นอน. เอนหลัง ก. นอน. เอนเอียง ว. ไม่เที่ยงตรง.

เอ็น น. เส้นชนิดหนึ่งอยู่ตามปลายกล้ามเนื้อสำหรับช่วยความเคลื่อนไหวของร่างกาย. เอ็นอ่อน น. ชื่อเถาวัลย์ชนิดหนึ่ง ใช้ทำยา.

เอ็นดู ก. สงสาร, ปรานี, มีใจรักใคร่.

เอม ว. หวาน; ชื่นใจ. เอมอร ว. งามอ่อนหวาน. เอมโอช (กลอน) น. รสหวาน, รสอร่อย.

เอย ว. เป็นคำออกเสียง ใช้กล่าวภายหลังออกชื่อหรือลงท้ายข้อความประพันธ์. ก. จบ.

เอ่ย ก. เปล่งเสียงพูด, เริ่มพูด. ว. เป็นคำออกเสียง ใช้ในความถามเพื่อให้ทายตอบ เช่น นกอะไรเอ่ย.

เอ๊ย ว. เป็นคำกล่าวมีเสียงเช่นนั้น เมื่อพูดผิดไป.

เอ๋ย ว. เป็นคำออกเสียง ใช้สำหรับเรียกชื่อแสดงความเอ็นดูหรือรักใคร่.

เอร็ดอร่อย [อะเหฺร็ดอะหฺร่อย] ว. อร่อยจนติดใจ, อร่อยจนเพลิน; มีรสดี.

เอราวัณ น. ช้างสามเศียรเป็นพาหนะของพระอินทร์. (ป. เอราวณ; ส. ไอราวณ).

เอลา น. กระวาน. (ป.; ส.).

เอลาฟุก น. ฟักทอง. (ป.).

เอว น. ส่วนกลางของร่างกายระหว่างชายโครงกับกระดูกตะโพกทั้งสองข้าง, โดยปริยายหมายถึงส่วนกลางของสิ่งอื่น ๆ ตรงที่คอดเข้าไป.

เอ๊ว ว. เสียงร้องเยาะให้เก้อ.

เอฬก น. แกะ, แพะ. (ป.; ส. เอฬก).

เอฬา น. น้ำลาย. (ป.).

เออ ว. ใช้ออกเสียงเป็นคำบอกรับหรืออนุญาต; ใช้ออกเสียงแสดงว่านึกข้อถามที่จะถามขึ้นได้ เช่น เออ วานนี้ท่านไปไหน. เอออวย ก. พลอยเห็นตามไปด้วย, เห็นดีด้วย เอออ ก. เอาใจฟัง, เห็นด้วย, พลอยเห็นตามไปด้วย.

เอ่อ ว. เท้อ, ตั้งต้นไหลขึ้น. (น้ำ).

เอ้อเร้อ ว. มากเกินไป.

เอ้อเฮอ ว. คำแสดงความพิศวงหรือประหลาดใจ.

เอ้แอ่น ว. ชกช้า, ทำให้เสียเวลา, ทำจริตกิริยาโอ้เอ้.

เอะอะ ก. อึกทึก, ทำเสียงดังโวยวาย.

เอ๊ะ ว. เสียงแสดงความฉงนหรือไม่เข้าใจ.

เอา ก. ยึดไว้, ฉวยไว้, ถือไว้, รับไว้; ต้องการ เช่น เอาบุญ; มี เช่น เอาผัว. **เอาการ** ว. ฝักใฝ่ในการงาน, ขยัน, ตั้งใจจริง, ทำจริง; ยิ่งกว่าปรกติ เช่น สูงเอาการ. **เอาการเอางาน** ก. ฝักใฝ่ในการงาน, ขยัน, ตั้งใจจริง, ทำจริง. **เอางาน** ก. แสดงความเคารพโดยยกมือขึ้นน้อย ๆ ก่อนรับของ. **เอาใจ** ก. ตามใจ, ปลอบโยน, ประนีประนอม. **เอาใจช่วย** ก. อยากให้สมปรารถนา, หนุน, มีแก่ใจต่อ. **เอาใจใส่** ก. ใฝ่ใจต่อ, มุ่งต่อ, **เอาถ่าน** ว. มีลักษณะใช้ได้, ไม่เกเร, ถือเอาแต่ความดี. **เอาเถิด** น. การเล่นอย่างหนึ่งไล่จับกันและกัน. ก. ตกลง. **เอาละ** ก. ตกลง. **เอาหน้า** ก. ต้องการความสรรเสริญ, อยากให้คนชม. **เอาอกเอาใจ** ก. คอยปฏิบัติให้ถูกใจ.

เอาทาร (แผลงจาก อุทาร) ว. สูง, เลิศ, ยิ่ง, ยิ่งใหญ่.

เอาทารย์ น. ความมีใจดี, ใจบุญ, ความเผื่อแผ่; ความมีใจกว้างขวาง. (ส.).

เอารส น. ลูกของตนเอง. (ส.).

เอาฬาร (แผลงจาก โอฬาร) ว. ใหญ่โต, ยิ่งใหญ่, ดี, งาม, โอ่โถง, เชิดชู.

เอาฬาริก, เอาฬารึก (แผลงมาจาก โอฬาริก, โอฬารึก) ว. ใหญ่, โต.

เอิก ว. อึง, อื้อฉาว. **เอิกเกริก** [เอิกกะเหฺริก] ว. อื้ออึงใหญ่; ครึกครื้น, สนุกสนาน.

เอิ้น ก. เรียก, เรียกร้อง; กล่าวถ้อยคำ, อิ้น หรือ เอื้อน ก็ใช้, แต่ เอื้อน ใช้เป็นสามัญ.

เอิบ ก. ซึมเข้าไป, ซาบเข้าไป. **เอิบอาบ** ก. ซึมซาบ.

เอียง ก. ตะแคง, ต่ำลงข้างหนึ่ง, เฉียง, เฉ, เท, ไม่ตรง. **เอียงอาย** ก. กระดากอาย. **เอียงเอน** ว. ไม่เที่ยงตรง, ไม่มั่นคง.

เอี้ยง น. ชื่อนกจำพวกหนึ่งสีดำ ปากเหลือง คล้ายนกขุนทอง มีหลายชนิด เช่น เอี้ยงแดง เอี้ยงดำ เอี้ยงหัวล้าน.

เอียด ๑ ว. เล็ก.

เอียด ๒ ว. เสียงดังเช่นนั้น.

เอียน ๑ ว. หวานน้อย ๆ, หวานเผื่อน ๆ, หวานชักกลิ่นเหียน.

เอียน ๒, **เอี่ยน** น. ปลาไหล.

เอี่ยม ว. ผ่อง, เป็นมัน, มีแสง, ใหม่.

เอี๋ยมจุ๊น น. เรือขนาดใหญ่สำหรับถ่ายขนและบรรทุกสินค้าในลำน้ำ.

เอี๋ยม น. ผ้าคาดอกของเด็กเล็ก. (ข.).

เอี่ยว ว. หนึ่ง, แต้มหนึ่งของลูกเต๋า, ไพ่ตองตัวต้น.

เอี๋ยว ก. บิดไป, หันไป, เบี้ยง.

เออ ก. เอาใจใส่ต่อ, มีน้ำใจต่อ. **เออ-เพ๋อ** ก. อุตหนุน, เจือจาน.

เอื้อง ๑ น. ชื่อต้นไม้จำพวกกล้วยไม้.

เอื้อง ๒ น. หญ้าและใบไม้ที่สัตว์บางจำพวกเช่นวัวควายกินเข้าไปในกระเพาะทีหนึ่งแล้วสำรอกออกมาเคี้ยวอีกครั้งหนึ่ง เรียกว่า บดเอื้อง; โดยปริยายหมายความว่าทำอะไรช้า ๆ.

เอือด น. เกลือ, มักใช้เข้าคู่กับคำ เกลือว่า เอือดเกลือ หรือ เกลือเอือด.

เอือน น. อาการที่ปรากฏในเนื้อมะพร้าวบางลูก คือมีเนื้อกร่อนบางผิดปรกติ เรียกว่ามะพร้าวเป็นเอือน. **เอือนกิน** ว. เรียกมะพร้าวที่เป็นเอือนว่ามะพร้าวเอือนกิน.

เอื้อน ก. กล่าวถ้อยคำ, พูด, ออกเสียง; กล่าวอย่างไพเราะ; ลากเสียงให้ช้า ๆ เพื่อให้เข้าจังหวะไว้หางเสียงให้เพราะ (สำหรับการร้องเพลง).

เอือม ว. เบื่อหน่ายเพราะซ้ำ ๆ ซาก ๆ มากเกินไป.

เอื้อม ก. ยื่นมือไปเพื่อหยิบของในที่ไกล, ใฝ่สูง. **เอื้อมอาจ** ก. ไม่รู้จักต่ำสูง, ล่วงเกิน.

เอื่อย ว. เรื่อย ๆ, เฉื่อย ๆ, ไม่เร็ว.

เอื้อย น. พี่หัวปี, โบราณเรียกพี่สาวหัวปีว่า พี่เอื้อย; เรียกพี่สาวรองว่า พี่อี่; คู่กับเรียกพี่ชายหัวปีว่า พี่อ้าย เรียกพี่ชายรองว่า พี่ยี่.

แอ ว. เล็ก, อ่อน; ใช้เรียกลูกควายหรือวัวเล็ก ๆ ว่า ลูกแอ.

แอ๋ ว. กิริยาที่เมาเหล้ามากจนพูดลิ้นไก่สั้นเรียกว่า เมาแอ๋.

แอก น. ส่วนของยานพาหนะบางชนิดเป็นไม้วางขวางบนคอวัวหรือควายที่เทียมคู่ลากเกวียนและรถเป็นต้น, โดยปริยายหมายความถึงอาการที่เข้าที่บังคับกระดิกไม่ได้.

แอกน้อย น. ไม้ที่ผูกติดกับคันชักไถ.

แอ่ง น. ที่ซึ่งลาดลึกลงไปแต่น้อยพอน้ำขังได้.

แอ้งแม้ง ว. ต้นไม้ไหว, กระดิกไม่ไหว.

แอด, แอด ๆ ว. เสียงเช่นเสียงล้อเกวียนดัง.

แอ่น ก. ยุบด้านหนึ่งให้ด้านตรงกันข้ามเบ่งนูนขึ้น. **แอ่นลม** น. เรียกนกจำพวกหนึ่งมีปีกยาว กินแมลงเป็นอาหาร ชอบย้ายถิ่นตามฤดูกาล มีหลายชนิด เช่น แอ่นลม แอ่นพง แอ่นแวน, อีแอ่น ก็เรียก.

แอบ น. อับ, ซองบุหรี่. ก. ซ่อน, เร้น, ซุ่ม.

แอ้ม (ถิ่น) ว. แอบ, แนบ.

แอร่ม [อะแหร่ม] ว. อร่าม, งาม แพรวพราว.

แอ่ว (ถิ่น-พายัพ) ก. เที่ยว, เที่ยวเถี่ยวผู้หญิง. (ถิ่น-อีสาน) ก. ขับร้องอย่างหมอลำ.

แอ้วแซ่ว ว. เจ็บหนัก, ไปไหนไม่ได้.

แออหนัง น. นางชี. (ชี.).

แออวย ก. ละห้อยให้.

โอ ๑ น. ภาชนะเครื่องสานอย่างหนึ่งสำหรับใส่ของ รูปคล้ายขัน; ชื่อส้มชนิดหนึ่ง ผลขนาดผลมะพร้าวอ่อน เรียกว่า ส้มโอ; เรียกลูกจันชนิดโตว่า จันโอ.

โอ ๒ อ. คำออกเสียงเมื่อนึกอะไรขึ้นมาได้.

โอ่ น. เรือกเรือพายขนาดเล็กรูปเพรียวนั่งได้คนเดียว เป็นเรือที่ล่มง่าย ต้องผู้ชำนาญจึงจะพายไปได้. ก. อวด, ชอบแต่งตัวอวด. **โอ่โถง** ว. ภาคภูมิมีสง่า. **โอ่อ่า** ว. สะสวยอย่างมีสง่า.

โอ้ ๑ ว. เป็นคำออกเสียงกล่าวรำพึงหรือปลอบโยน; ชื่อเพลงทำนองหนึ่ง เช่น โอ้ปี่ โอ้ร่าย. **โอ้โลม** ก. ปลอบโยนเอาใจ.

โอ้ ๒ ว. เสียงดัง, เปิดเผย. (สำหรับพูด).

โอ๋ ว. ออกเสียงเช่นนั้นเพื่อปลอบเด็ก.

โอก ๑ น. น้ำ; ที่อยู่. (ป.).

โอก ๒ (ไบ) ก. ออก.

โอ้ก ว. เสียงเช่นเสียงอาเจียน.

โอ๊ก ๑ ว. เสียงเช่นเสียงไก่ขัน.

โอ๊ก ๒ น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง เช้าทำเครื่องเรือนเป็นต้น. (ชี.).

โอกาส น. ที่ว่าง, ช่อง, ทาง; เวลา

ที่เหมาะ. (ป.; ส. อวกาศ).

โอฆ น. ห้วงน้ำ; ในพระพุทธศาสนา หมายถึงกิเลสที่ท่วมทับหมู่สัตว์ มี ๔ อย่าง คือ กามโฆฆะ, ภวโฆฆะ, ทิฏฐิโฆฆะ, อวิชโชฆะ. (ป.; ส.). **โอฆเชล** น. น้ำในห้วงลึก. (ป.). **โอฆสงสาร** น. การเวียนเกิดเวียนตายอยู่ในโลกนี้. (ป.)

โอ่ง น. ภาชนะสำหรับขังน้ำ.

โองการ น. คำศักดิ์สิทธิ์, ถ้าเป็นคำศักดิ์สิทธิ์มาจากพระดำรัสสั่งของพระเจ้าแผ่นดิน เรียกว่า พระราชโองการ หรือ พระบรมราชโองการ. (ป.; ส. โอํการ = อักษรโอม หมายถึงพระเป็นเจ้าทั้งสาม).

โอช, โอชา น. รสที่ชื่มชาบ, เครื่องหรือสิ่งบำรุงเลี้ยงให้เกิดความเจริญงอกงาม. ว. มีรสดี, อร่อย. (ป.).

โอฐ (โบ) น. โอษฐ์, ริมฝีปาก; ปาก. (ป. โอฏฺฐ).

โอด น. ชื่อเพลงดนตรีบทหนึ่งทำเมื่อถึงบทเศร้าโศก. ก. ร้องไห้. **โอดครวญ** ร่ำไห้, คร่ำครวญ.

โอตตัปปะ น. ความกลัวบาป, ความเกรงบาป. (ป.).

โอ้โถง ว. โอ่โถง, ภาคภูมิมีสง่า.

โอทน [ทะนะ] น. ข้าวสุก, ข้าวสวย. (ป.).

โอน ก. น้อมลง, โน้ม; ยกไปไว้อีกที่หนึ่ง เช่น โอนบัญชี; ยอมมอบให้ เช่น โอนกรรมสิทธิ์. **โอนอ่อน** ก. ไม่ขัดขืน, ผ่อนตาม, กลัวเกรง, นับถือ. **โอนเอน** ว. เอนไปเอนมา, ไม่มั่นคง, ไม่แน่นอน, ไม่น่าเชื่อถือ.

โอบ ก. กอดอ้อมด้วยแขนทั้งสอง; ตีวงอ้อมเข้าไปโดยรอบ. **โอบอ้อมอารี** ก. แสดงน้ำใจดีต่อผู้อื่น, เผื่อแผ่, เอื้อเฟื้อ. **โอบอุ้ม** ก. ค้ำชู, อุดหนุน, ชุบเลี้ยง. **โอบเอื้อ** ก. เอื้อเฟื้อ, เกื้อหนุน.

โอภา ก. ทักทายด้วยวาจาสุภาพ. **โอภาปราศรัย** ก. ทักทายด้วยเห็นใจ.

โอภาส น. แสงสว่าง; ความสุกใส, ความเปล่งปลั่ง. ก. ส่องแสง. (ป.).

โอม น. เป็นคำย่อจาก อ. อุ. ม. ข้างพราหมณ์หมายความว่าพระเจ้าทั้งสาม คือ อ=พระวิษณุ อุ=พระศิวะ ม=พระพรหม; ข้างพระพุทธศาสนาเลียนเอามาเป็นพระรัตนตรัย คือ อ=อรหํ (พระพุทธ) อุ=อุตฺตม-

ธมฺม (พระธรรมอันสูงสุด) ม-มหาสงฺฆ (พระสงฆ์), เมื่อเข้าสนธิจึงเป็น "โอม" นับถือเป็นคำศักดิ์สิทธิ์, เป็นคำขึ้นต้นของการกล่าวมนตร์. ก. กล่าวคำขึ้นต้นของมนตร์. (ส.).

โอย ๑ อ. เสียงเปล่งแสดงความรู้สึกเจ็บปวด หรือหมายความว่ายิ่ง มาก แปลก เป็นต้น.

โอย ๒ (ใบ) ก. อวย.

โอร [–ระ] ว. ต่ำ, ใต้; รอง, หลัง; ฝั่งนี้.

โอรส น. ลูกชาย (สำหรับเจ้านาย). (ป. โอรส ว่าผู้เกิดแต่อก).

โอละพ่อ น. เป็นคำขึ้นต้นที่พวกระเบงร้องและรำในมหกรรมของหลวง. ว. ตรงข้าม เช่นกลับหัวเป็นท้ายเป็นต้น.

โอวาท น. คำแนะนำ, คำตักเตือน, คำกล่าวสอน. (ป.).

โอษฐ์ น. ริมฝีปาก, ปาก. (ส.; ป. โอฏฺฐ). **โอษฐชะ** น. เกิดจากริมฝีปาก, ในไวยากรณ์หมายถึงพยัญชนะที่ออกเสียงด้วยต้องใช้หุบริมฝีปาก ได้แก่พยัญชนะวรรค บ ป. (ส.).

โอสถ น. ยารักษาโรค; เครื่องยา; ในราชาศัพท์ ใช้ตลอดมาจนถึงยาสูบและบุหรี่ เช่น พระโอสถมวน พระโอสถกล้อง. (ป. โอสถ, โอสธ; ส. เอาษธ). **โอสถกรรม** น. การแพทย์แผนกใช้ยา, การรักษาไข้ด้วยวิธีใช้ยา.

โอสาน น. อวสาน.

โอหนอ ว. เป็นคำรำพึงในเวลาตีใจหรือเสียใจ.

โอหัง ว. หยิ่ง, จองหอง, บังอาจ.

โอฬาร ว. ใหญ่โต, ยิ่งใหญ่; โอ่โถง. (ป.).

โอฬาริก, โอฬาริก ว. ใหญ่, โต. (ป.; ส. โอฬาริก).

โอ้อวด ก. ขี้อวด, พูดยกตน, พูดอวดมั่งมี.

โอ้เอ้ น. ชื่อทำนองสวดกาพย์ลำนำอย่างหนึ่ง เช่นที่นักเรียนสวดตามศาลารายวัดพระศรีรัตนศาสดารามในวันเข้า กลาง และออกพรรษา เรียกว่าสวดโอ้เอ้วิหารราย. ว. เฉื่อยชา, ช้า.

ไอ น. สิ่งที่ถูกความร้อนแล้วกลายเป็นมีลักษณะอย่างควัน. ก. เสียงดังจากลำคอเกิดด้วยปอดส่งลมดันขึ้นมาโดยแรงเพื่อสลัดสิ่ง

ที่อาจเป็นอันตรายให้พ้นไป.

ไอยรา [-ยะ-] (กลอน) น. ช้าง.

ไอราพต น. ช้างสามเศียรเป็นพาหนะของพระอินทร์. (ส.; ป. เอราวณ).

ไอราวัณ น. เอราวัณ, ช้างสามเศียรเป็นพาหนะของพระอินทร์. (ส.).

ไอศกรีม น. น้ำหวานซึ่งทำให้ข้นด้วยความเย็น. (อ.).

ไอศวรรย์ [-สฺหฺวัน] น. ความเป็นเจ้าเป็นใหญ่, ความเป็นพระเจ้าแผ่นดิน; อำนาจ; (กลอน) สมบัติแห่งพระราชาธิบดี, ใช้แผลงเป็น ไอศุริย หรือ ไอศุรย์ ก็มี.

ไอศุริย น. ไอศวรรย์. **ไอศุริยสมบัติ** น. สมบัติแห่งพระราชาธิบดี.

ไอศูรย์ น. ไอศวรรย์.

ฮ

ฮ พยัญชนะตัวที่สี่สิบสี่ เป็นตัวที่สุดของพยัญชนะไทย, เป็นพวกอักษรต่ำ.

ฮด (ถิ่น) ก. รด, รดน้ำให้; พิธีรดน้ำเนื่องในการแต่งตั้ง.

ฮวน น. คำที่จีนใช้เรียกคนต่างชาติ. (ฮ.).

ฮ่อ น. ชาวแคว้นยูนาน; มาจากแคว้นยูนาน เช่น มันฮ่อ จีนฮ่อ หมาฮ่อ; ลายเส้นขมวดไปมาที่หัวโขนและลายเป็นอย่างแถบผ้าสะบัดไปมาหรือพัดไปมาอย่างโบ ซึ่งเป็นลักษณะของภาพจิตรกรรมจีน เรียกว่าลายฮ่อ.

ฮ้อ ว. ดี. (ฮ.).

ฮอด (ถิ่น) ก. รอด, พ้น, ถึง.

ฮะ ว. เสียงเปล่งออกมาให้ชะงัก. **ฮะไฮ้, ฮะฮ้าย** ว. เป็นคำออกเสียงแสดงความเขาะเย้ย.

ฮัก ๆ ว. อาการที่หอบถี่ ๆ เรียกว่าหอบฮัก ๆ.

ฮั่น น. เรียกชนชาติโบราณกลุ่มใหญ่ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในตอนกลางของทวีปอาเซีย. (อ.; ส. หูน).

ฮา ว. เสียงหัวเราะแห้งคนมาก ๆ เมื่อขบขันหรือแสดงความยินดี; เป็นเสียงบอกให้รู้ตัว ดังใช้ในโคลงว่า พ่อฮา พี่ฮา เป็น

ต้น. ฮาป่า ก. แกล้งหัวเราะในที่ไม่ควร หัวเราะแห่งคนหมู่มากเพื่อเยาะเย้ย.

ฮ้า ว. เสียงร้องห้าม. ฮ้าไฮ้ ว. เสียงลูกคู่ร้องรับ.

ฮาม ว. รุ่ง, สว่าง.

ฮินดู น. ชาวอินเดียในมัธยมประเทศที่นับถือลัทธิฮินดู; เนื่องด้วยชาวนั้น.

ฮึ ว. เสียงแสดงความไม่พอใจหรือแปลกใจ.

ฮึก ว. คึก, คะนอง. ฮึกหาญ ว. กล้าด้วยความคะนอง. ฮึกห้าว ว. คะนองอย่างเกรี้ยวกราด, คะนองอย่างดุร้าย. ฮึกเหิม ว. คึกคะนอง. ฮึกโหม ก. ระดมเข้าไปด้วยความคะนอง. ฮึกฮัก ว. อาการไม่พอใจ, อาการขัดใจ.

ฮึดฮัด ว. โกรธงุ่นง่าน. ว. เสียงแสดงความอึดอัดใจ.

ฮึม ว. เสียงดังเช่นนั้น.

ฮือ ว. เสียงดังเช่นนั้น. ก. กลุ้มรุมกันเข้าไป, ลุกลามอย่างรวดเร็ว เช่น ไฟลุกฮือ.

ฮื่อ ว. เสียงเช่นสุนัขคำราม.

ฮึดฮาด ว. เสียงเช่นเสียงถอนใจใหญ่ยาว ๆ.

ฮุบ ก. งับเอาเข้าไว้ในปาก.

ฮู้ (ถิ่น) ก. รู้.

ฮูก น. นกชนิดหนึ่งในจำพวกนกเค้าแมว หากินกลางคืน.

ฮูม ว. เสียงดังเช่นนั้น เช่นเสียงฟ้าร้องหรือช้างร้อง.

เฮ ว. เสียงดังเช่นนั้น เช่นคนหมู่มากออกเสียงโอ้อึงไปเป็นหมู่กัน. เฮฮา ว. เสียงแสดงความสนุกสนานด้วยกันมาก ๆ. เฮโล ว. เสียงเช่นเสียงร้องพร้อม ๆ กันเมื่อลากหรือฉุดของหนัก.

เฮกโตกรัม น. ชื่อมาตราชั่งตามวิธีเมตริก มีอัตราเท่ากับร้อยกรัม อักษรย่อว่า ฮก.

เฮกโตเมตร น. ชื่อมาตราวัดตามวิธีเมตริก มีอัตราเท่ากับร้อยเมตร อักษรย่อว่า ฮม.

เฮกโตลิตร น. ชื่อมาตราตวงตามวิธีเมตริก มีอัตราเท่ากับร้อยลิตร อักษรย่อว่า ฮล.

เฮย น. เป็นคำลงท้ายในบทกลอน เช่นโคลงเตือนให้มุ่งในข้อความที่กล่าว, เป็นคำสำหรับต่อท้ายคำอื่นซึ่งไม่รู้จักชื่อเมื่อกล่าวเป็นกลาง ๆ หรือสุภาพ เช่น พ่อเฮย, แม่เฮย.

เฮ้ย ว. เป็นเสียงเรียกให้รู้ตัว. (ไม่สุภาพ).

เฮ้ว ว. เสียงแสดงความเยี้ยเยาะ.

เฮอ ว. เสียงถอนใจใหญ่.

เฮือก ว. อาการไหวกระเทือน. ว. เสียงเช่นเสียงของใหญ่ ๆ ทรุดหรือไหวตัว.

เฮือน (ถิ่น) น. เรือน.

แฮ น. เฮย.

แฮ่ ว. เสียงเช่นเสียงสุนัขคำราม.

แฮม น. ขาหมูเค็ม. (ปิ.).

โฮ ว. เสียงเช่นเสียงร้องไห้ดัง.

โฮก ก. กิริยาที่สัตว์ร้อง เช่นสุนัข เสือ ทำเสียงคำรามและกระโจนมาเพื่อทำร้าย. ว. เสียงเช่นเสียงสุนัขเห่ากระโชก, เสียงชดอาหารที่เป็นน้ำดัง ๆ. **โฮกอื้อ** น. ชื่อแกงชนิดหนึ่งมีรสเปรี้ยว ๆ เค็ม ๆ. **โฮกฮาก** ว. อาการพูดกระชากเสียงหรือพูดกระแทกเสียงซึ่งไม่น่าฟัง.

ไฮ้ ว. เสียงแสดงห้ามปรามหรือขัดขวาง.

หอสมุดแห่งชาติ NATIONAL LIBRARY